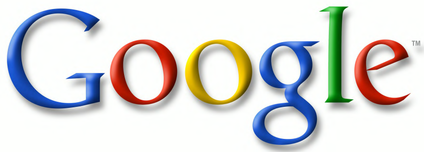

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

Digitized by Google

P Gr 208.17(5)

HARVARD COLLEGE LIBRARY

Bought with the income of

THE KELLER FUND

Bequeathed in Memory of

Jasper Newton Keller

Betty Scott Henshaw Keller

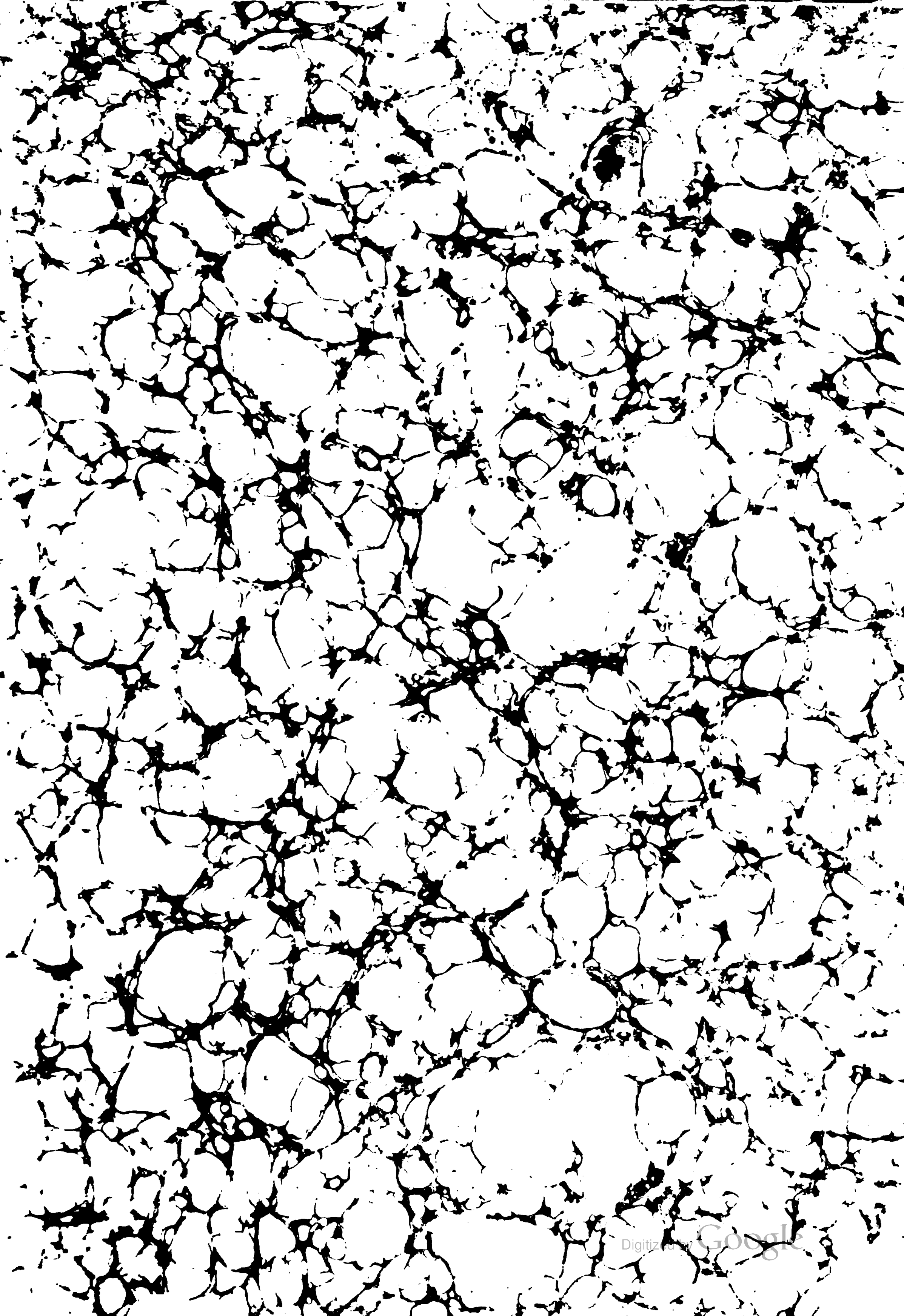
Marian Mandell Keller

Ralph Henshaw Keller

Carl Tilden Keller

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

ΕΤΑΙΡΕΙΑ Ο "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ,,

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΕΤΟΣ Ε΄. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 1ον

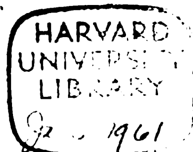
1902—Ἰανουάριος

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
ΑΝΕΣΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ
1902

Digitized by Google

PGr 208.17(5)

Keller (2) Fd.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΚΑΤΑ ΤΟ 1902

Ν. Καζάζης (καθηγητής τοῦ Πανεπιστημίου) *Πρόεδρος*.
Ν. Γιαννηκώστας, (ὑποστράτηγος) *Ἀντιπρόεδρος*.
Ἀ. Στούπης, (ἀρεοπαγίτης) *Γενικὸς Γραμματεύς*,
Γ. Πίσσας, (γραμματεὺς τῆς Βιομ. Τραπέζης) *Ταμίας*.
Μ. Ε. Κανακάκης, (δικηγόρος) *α'. Εἰδικὸς Γραμματεύς*.
Θ. Γοῦσκος, (δικηγόρος) *β'. Εἰδικὸς Γραμματεύς*.

ΜΕΛΗ

Ἰ. Σέχος, (ὑποστράτηγος).
Ἀλ. Βάσσος, (ὑποστράτηγος).
Ἀριστ. Θεοδωρίδης, (πρώην ἀρεοπαγίτης κτλ.).
Κ. Μανιάκης, (ἀντεισαγγελεὺς τοῦ Ἀρείου Πάγου).
Γ. Μελισσουργός, (δικηγόρος).
Γ. Ἀβέρωφ, (βουλευτής).
Κ. Πεταλᾶς, (ταγματάρχης τοῦ Πυροβολικοῦ).
Μιχ. Κατσίμπαλης, (Δημοτικὸς Σύμβουλος).
Ἰω. Μπούμπουρας, (Ἰατρός).
Λουδ. Νικολαΐδης, (γραμματεὺς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης).
Ν. Σωροκιάδης, (Μηχανουργός).
Δημ. Μακρῆς, (Διευθυντὴς Ἐκπαιδευτηρίου).
Δημ. Σοφίας, (Λοχαγὸς τοῦ ὑλικοῦ Πυροβολικοῦ).
Θεμ. Χρηστορρήγας, (Ἔμπορος).

Digitized by Google

1901

ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΤΟΥ ΛΗΞΑΝΤΟΣ ΕΤΟΥΣ

τῇ 31ῃ Δεκεμβρίου 1901

Τὸ μετ' ὀλίγον ἀπερχόμενον ἔτος **1901** οὐδὲν ὑπέροχον γεγονὸς δύναται νὰ ἀναγράψῃ ἐν ταῖς δέλτοις τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἱστορίας. Δὲν παρῆλθε βεβαίως ἄνευ ἐνδιαφερόντων τινῶν γεγονότων ἢ ἐπεισοδίων, ἀλλ' ἐν τῷ συνόλῳ ὁ Ἑλληνισμὸς δὲν δύναται ν' ἀποχαιρετήσῃ αὐτὸ μετὰ στοργῆς καὶ συμπαθείας, ἐπευχόμενος κρείττονα τὴν συγκομιδὴν τοῦ ἐπερχομένου ἔτους. Καὶ ἐν τούτοις, ἀναλαμβάνων κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην νὰ ρίψω παροδικὸν βλέμμα ἐπὶ τοῦ διαρρεύσαντος ἐνιαυτοῦ, νὰ ἐξετάσω διὰ βραχέων τὰ σπουδαιότατα τῶν γεγονότων, τὰ τελεσθέντα ἐν τῷ καθ' ὅλου ἑλληνικῷ, δὲν ἀπελπίζομαι, οὐδὲ ρίπτω τὸν λίθον τοῦ ἀναθέματος καὶ τῆς καταδίκης κατ' αὐτοῦ. Παρῆλθε καὶ οὗτος, ὡς οἱ πλεῖστοι τῶν προηγουμένων, χωρὶς νὰ ἐκδηλωθῇ κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτοῦ ὑπερτέρα τις ζωὴ καὶ ἐνέργεια τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐνισχύουσα εἰς τὸ ἔργον τοὺς ἐργαζομένους, ἐνθαρρύνουσα τοὺς ἀποτεθαρρημένους καὶ ἀποκαμόντας ἐκ τῶν ἐθνικῶν περιπετειῶν καὶ δοκιμασιῶν τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων τοῦ διαρρεύσαντος δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος. Ἀλλά, διότι τὸ ἔτος 1901 διέρρευσεν ἄδοξον ἐν πολλοῖς καὶ ἀνάξιον ἰδιαιτέρας μνείας καὶ τιμῆς ἐν τῇ ἐθνικῇ ἱστορίᾳ, οὐδεὶς δικαιοῦται, ἀλγῶν ἐπὶ τοῖς συμβαίνουσι, νὰ καταβληθῇ καὶ ἀποδυσπετήσῃ. Ἡ ζωὴ τῶν λαῶν κεῖται ἐν τῇ πίστει αὐτῶν περὶ τοῦ μέλλοντος καὶ τῇ παρεπομένῃ ἐξ αὐτῆς δράσει. Ἀρκεῖ ἡ πίστις αὕτη, καὶ ἐν τῇ ἐξελίξει ἑνὸς μόνου ἐνιαυτοῦ δύνανται νὰ ἐξελιχθῶσι καὶ νὰ τελεσθῶσι πράγματα, ἅτινα δὲν πληροῦσι τὸν βίον ὁλοκλήρου αἰῶνος.

* *
*

Ἡ ἱστορικὴ ἐνέργεια τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐκδηλοῦται πολυτρόπως—ἐν τῷ ἐλευθέρῳ κράτει, ἐν τῷ ἀλυτρώτῳ ἔθνει, τῷ μὴ κατορθώσαντι ἔτι νὰ συμπληρώσῃ τὴν ἑαυτοῦ ἀποκατάστασιν, καὶ ἐπὶ τέλους ἐν τοῖς τμήμασιν ἐκείνοις τῆς ἐθνικῆς διασπορᾶς, ἐν οἷς ἀπὸ αἰώνων ὑφιστάμενος καὶ ἐργαζόμενος, συμπράττει ποικιλοτρόπως μετὰ τῶν ἐθνικῶν κέντρων. Ἡ ποικίλη αὕτη τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς καὶ ἐνεργείας ἐκδήλωσις

Digitized by Google

δὲν διεξάγεται ὁμοιοτρόπως, δὲν ὑπάρχει κοινή τις καὶ ἐκ τῶν προτέρων ἐποπτεύουσα διεύθυνσις ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τῶν ἐθνικῶν ἰδεῶν καὶ πραγμάτων, ἀλλ' ἐν συνόλῳ μυστηριώδης, ἀόρατος δύναμις συγκρατεῖ πάντα τὰ νήματα τῆς ἐθνικῆς ἐνεργείας, χρησιμοποιοῦσα αὐτὰ πρὸς τὴν ἐπιδίωξιν καὶ τὴν πραγμάτωσιν τοῦ μεγάλου ἱστορικοῦ σκοποῦ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Ἂν ἦτο ἡ δύναμις αὕτη πραγματικωτέρα, ἑνιαία ἐν τῇ ἐνεργείᾳ αὐτῆς, ἀναντιρρήτως ὁ μέγας ἱστορικὸς προορισμὸς τοῦ ἑλληνικοῦ γένους ἤθελε καταστῇ μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης, ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς παλιγγενεσίας, παγκόσμιον γεγονός. Δυστυχῶς ἡ ἐθνικὴ διάσπασις, οἱ ἐξ αὐτῆς κίνδυνοι, αἱ ἀντενέργειαι καὶ αἱ ὑπονομεύσεις, παρακωλύουσιν οὐ σμικρὸν τὴν πρόοδον τοῦ γένους. Διότι εἶνε φυσικὴ ἅμα καὶ ἠθικὴ ἀλήθεια, καθ' ἑκάστην στιγμὴν ἐπικυρουμένη ἐκ τῆς μελέτης τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ὅτι ἡ *ἰσχὺς ἐν τῇ ἑνώσει*....

* *
*

Τὸ ἐλεύθερον ἑλληνικὸν κράτος, μόλις ἀποτελούμενον ἐκ τοῦ ἑνὸς τρίτου τοῦ καθ' ὅλου ἑλληνικοῦ, καὶ κατὰ τὸ ἀπερχόμενον ἔτος δὲν δύναται νὰ προσέλθῃ εὐπρόσωπον πρὸ τοῦ δικαστηρίου τῆς ἱστορίας, ἵνα τύχῃ ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς ἐτυμηγορίας αὐτῆς, συμφώνου πρὸς τὸ δίκαιον καὶ τὸ προσῆκον. Δὲν φαίνεται ἀκόμη συνετισθὲν ἐκ τῶν τελευταίων ἐθνικῶν παθημάτων καὶ ἀτυχιῶν. Ἀδιαφοροῦν πρὸ τῆς ἐπιτακτικῆς φωνῆς τῶν ὑποχρεώσεών του, μονονουχὶ κατέχεται ἐξ ἀκατανοήτου νάρκης καὶ ἀδιαφορίας. Καὶ ἐν τούτοις περὶ ὁπόσων ἀντικειμένων δὲν καλεῖται νὰ μεριμνήσῃ καὶ νὰ σκεφθῇ! Συνεπείᾳ τοῦ τελευταίου ἄφρονος πολέμου, εἰς ὃν ὤθησε τὸ νοσοῦν ἑλληνικὸν κράτος ἐπίβουλος μοῖρα, ἐπῆλθεν ἡ οἰκονομικὴ ὑποδούλωσις αὐτοῦ ὑπὸ τὸν ἔλεγχον ξένης κηδεμονευτικῆς ἐπιτροπῆς. Οὕτως ἡ πολιτικὴ προσωπικότης τοῦ ἐλευθέρου ἔθνους ὑπέστη διὰ τοῦ γεγονότος τούτου ὀδυνηρὰν ἐλάττωσιν. Δυστυχῶς οὐδεμία μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ἐγένετο σκέψις, οὐδὲ κατεβλήθη ἐνέργεια πρὸς εἰσαγωγὴν οἰκονομικῆς πολιτικῆς, προσφόρου νὰ ἄρῃ σὺν τῷ χρόνῳ τὴν ἥκιστα ἀξιόζηλον ταύτην κατάστασιν. Ἀνάγκη οἰκονομικῆς ἀναδιοργανώσεως καὶ συντάξεως. Ἀλλ' ἐλλείπει δυστυχῶς ὁ διοργανωτής. Εὔχομαι ἀπὸ τοῦ ἀρχομένου νέου ἔτους τὴν ἀπαρχὴν νέας οἰκονομικῆς πολιτικῆς. *Δεῖ χρημάτων*. Τὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη δὲν δύνανται νὰ τύχωσι τῆς ἐπιβαλλομένης πραγματώσεως πρὸ τῆς λύσεως τοῦ οἰκονομικοῦ προβλήματος.

Ἀνάλογον ἐπίσης ὀργάνωσιν ἀξιοῖ ὁ ἔξω Ἑλληνισμός, ὁ ἀντιλαμβανόμενος ὑπὲρ τοὺς λογάδας τοῦ ἐλευθέρου κράτους τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων, ὁ καθ' ἑκάστην προκινδυνεύων ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἑστιῶν, ἀγωνιζόμενος κατὰ ποικίλων ἐθνικῶν καὶ θρησκευτικῶν σκευωριῶν, τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τῆς ἑλληνικῆς χώρας. Τὰ περίοικα κράτη, ἅτινα δὲν συνέλαβον ἔτι πλήρη τὴν ἔννοιαν τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν ἀποστολῆς, τὰ μὴ κεκτημένα, ἀλλὰ δημιουργήσαντα αὐθαίρετον ἐθνικὴν ἱστορίαν, πρὸς

Digitized by Google

πραγμάτωσιν τῶν σκοπῶν αὐτῶν πρώτιστον ἔθηκαν θεμέλιον τῆς ἐθνικῆς ἰσχύος τὴν στρατιωτικὴν σύνταξιν καὶ διοργάνωσιν. Ἡ Ἑλλάς, ἡ ἔχουσα λαμπρὸν στρατιωτικὸν παρελθόν, παλαιόν τε καὶ νεώτερον, καθυστέρησεν ἐν τούτῳ ἀπιστεύτως, παραμελήσασα πᾶσαν στρατιωτικὴν μέριμναν καὶ σύνταξιν. Τὰ πρὸ πενταετίας δυστυχῆ γεγονότα, αἱ ἐπελθοῦσαι συμφοραί, ἀποτελέσματα τῆς ὀλιγωρίας περὶ τὴν στρατιωτικὴν ἀνατροφὴν καὶ διοίκησιν τοῦ τόπου, δὲν ἐσυνέτισαν ἡμᾶς μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης. Εἴθε τὸ ἀρχόμενον ἔτος νὰ συντελέσῃ ἐπὶ τέλους εἰς τὴν λύσιν τοῦ ἐν Ἑλλάδι στρατιωτικοῦ προβλήματος, τοῦ γορδίου τούτου δεσμοῦ, ἀπὸ τῆς λύσεως τοῦ ὁποίου ἐξαρτᾶται τὸ ἐθνικὸν μέλλον, ἡ ὑπεροχὴ ἡμῶν ἢ ἡ ὑποχώρησις ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου.

Πολλὰ ἐλέχθησαν καὶ ἐγράφησαν κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην πενταετίαν περὶ μεταρρυθμίσεων τῆς κρατούσης νομοθεσίας, περὶ βελτιώσεων τῶν διαφόρων κλάδων τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, ὡσεὶ ἡ ἐνίσχυσις λαοῦ τινος, ἡ ἠθικὴ αὐτοῦ, ἡ ὑλικὴ πρόοδος ἐξαρτᾶται μόνον ἀπὸ τῆς κατασκευῆς τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ νόμου, ὅστις δύναται μὲν ἐνίοτε νὰ εἶνε ἄριστος κατὰ θεωρίαν, ἀλλ' ἐν τῇ ἐφαρμογῇ θέλει προσκόψῃ ἀναντιρρήτως, ἐλλειπόντων τῶν πρὸς τοῦτο καταλλήλων ὀργάνων. *Φιλεῖ τὸ ὑπήκοον μιμεῖσθαι τοῖς ἄρχουσιν,* ἀπεφαίνετο πρὸ χιλιάδων ἐτῶν εἷς τῶν ἡμετέρων προγόνων. Ἂν ἔχωσι πάντοτε τοῦτο ὑπ' ὄψει οἱ τὰ κοινὰ παρ' ἡμῖν πράττοντες, εἶνε καθῆκον αὐτῶν, ἀλλ' ἅμα καὶ ἐθνικὸν συμφέρον. Ἂς μὴ νομίζωμεν, ὅτι λύομεν τὸ ἐθνικὸν καὶ πολιτικὸν πρόβλημα τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τοῦ παρ' αὐτῆς ἀναμένοντος τὴν ἡγεμονίαν ἐν τῇ διεξαγωγῇ καὶ τῇ ἐξυπηρετήσει τῆς ἐθνικῆς ἰδέας, διὰ στερεοτύπου νομοθετικῆς ἐργασίας, ἔστω καὶ ὑπὸ τὸν πομπώδη, ἀλλὰ μάταιον τίτλον τῶν Μεταρρυθμίσεων. Ἂς καταστήσωσιν οἱ ἄρχοντες ἑαυτοὺς παραδείγματα τοῖς ἀρχομένοις· ἂς διδάξωσιν εἰς αὐτοὺς τὸ καθῆκον, αὐτοὶ πρῶτοι ἐκτελοῦντες· καὶ οἱ στρεβλότατοι τῶν νόμων δύνανται νὰ ἔχωσιν εὐτυχέστερα ἀποτελέσματα παρὰ λαῷ, κεκτημένῳ τὴν συνείδησιν τοῦ καθήκοντος, ὅσα δὲν δύνανται νὰ ἔχωσιν οἱ ἄριστοι, κάκιστα ἐφαρμοζόμενοι δι' ὀργάνων ἀναξίων, ἐλλειπούσης τῆς καταλλήλου ἠθικῆς καὶ πολιτικῆς ἀνατροφῆς, ἥτις δὲν ἀποκτᾶται μόνον διὰ τῆς ἀσκόπου νομοθετικῆς ἐργασίας. Τοῦτο ἐπιβάλλεται εἰς τοὺς ἰθύντορας τῆς ἑλληνικῆς πολιτικῆς. — Ὀλίγοι νόμοι καὶ πολλὴ θετικὴ ἐργασία πρὸς ἐμπέδωσιν καὶ ἐνίσχυσιν τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων, ὧν ἡ σκόπιμος χρησιμοποίησις δὲν ἔχει ἀνάγκην νομοθετικῶν καὶ τῶν τοιούτων μεταρρυθμιστικῶν ἀποπειρῶν, ὅσον αὐστηρᾶς ἐφαρμογῆς τῶν κειμένων, καὶ τὸ πρώτιστον πάντων, ἐπιτυχοῦς καὶ εἰλικρινοῦς διευθύνσεως.

Κατὰ τὸ λῆγον τοῦτο ἔτος ἐπῆλθον γεγονότα τινὰ ἐν τῇ ἐξωτερικῇ πολιτικῇ τοῦ ἐλευθέρου κράτους, τῶν ὁποίων εὔχομαι ὡς βέλτιστα τὰ ἀποτελέσματα. Ἐννοῶ τὴν ἑλληνορωμουνικὴν προσέγγισιν, ἥτις ἤρξατο μὲν τὸ πρῶτον διὰ τῆς ἐν Ἀββατσίᾳ συνεντεύξεως τῶν βασιλέων Ρωμουνίας καὶ Ἑλλάδος, ἐξεδηλώθη δὲ ζωηρότερον μετ' ὀλίγον διὰ τῆς ἐπισκέψεως τῆς ἑλληνικῆς χώρας ὑπὸ τῶν σπουδα-

Digitized by Google

στῶν τῶν ῥωμουνικῶν πανεπιστημίων. Κατὰ τὴν τελευταίαν μάλιστα πολλὰ ἐλέχθησαν καὶ ἐγράφησαν, πολλαὶ φιλοφρονήσεις ἑκατέρωθεν διημείφθησαν, καὶ λήθη τις ἐπεχύθη ὅπως δήποτε ἐπὶ προτέρων παθῶν καὶ ἀντιπαθειῶν, ἰδίᾳ ἀπὸ μέρους τῶν Ρωμούνων, ὧν εὔχομαι ἡ πρὸς πᾶν τὸ ἑλληνικὸν ἀντίδρασις, ἐπιτηδείως ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ὑποκινηθεῖσα ὑπὸ κοινῶν πολεμίων, νὰ λάβῃ ὁριστικὸν τέρμα. Συμφέρει ἀμφοτέροις τοῖς λαοῖς ἡ συνεννόησις, ἡ σύμπραξις, ἡ συνεργασία. Καὶ συμφέρει πρωτίστως τοῖς Ρωμούνοις, ἕνεκα ποικίλων λόγων καὶ ἀφορμῶν, τὰς ὁποίας κάλλιον ἡμῶν εἶνε εἰς κατάστασιν ν' ἀντιλαμβάνωνται καὶ νὰ ἐκτιμῶσιν. Ἰσχυρὰ καὶ ἀσφαλὴς Ρωμουνία δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ, ἐφ' ὅσον εὑρίσκεται μεταξὺ δύο *ὁμοφύλων* γειτόνων, ἐχόντων τὴν αὐτὴν πολιτικήν, νὰ κατασπαράξωσιν αὐτὴν πρὸς κοινὸν συμφέρον, ὅ περ ἐπὶ τέλους εἶνε ἐνιαῖον. Αὐτὰ τὰ πράγματα ἐπιβάλλουσι τὴν ἑλληνορωμουνικὴν συνεννόησιν. Εὔχομαι κατὰ τὸ ἀρχόμενον ἔτος νὰ ἐπέλθωσι καὶ ἄλλα γεγονότα, ἐπικυροῦντα τὴν ἀρξαμένην ἤδη κατανόησιν τῆς ἀνάγκης κοινῆς συνεργασίας Ἑλλήνων καὶ Ρωμούνων, πρωτοστατούντων ἐν τῇ ἐκπολιτιστικῇ ἐξελίξει τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, δυναμένων, τῇ ὑποστηρίξει τῶν ἐχουσῶν τὰ αὐτὰ συμφέροντα εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, ν' ἀποκρούσωσιν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τελεσφόρως τὸν κοινὸν πολέμιον.

Ἕτερον γεγονὸς ἀξιομνημόνευτον, τὸ ὁποῖον, ὡς μὴ ὤφειλε, συνωδεύθη διὰ τραγικῶν ἐπεισοδίων, συντελεσάντων εἰς τὴν παραίτησιν τῆς προκατόχου κυβερνήσεως, ὑποστηριζομένης ὑπὸ ἰσχυρᾶς πλειονοψηφίας ἐν τῇ Βουλῇ, εἶνε ἡ πανελλήνιος ἐξέγερσις κατὰ τῆς μεταφράσεως τοῦ Εὐαγγελίου. Ἅπασαι αἱ ἐθνικαὶ δυνάμεις κατεξανέστησαν κατὰ τῆς βεβηλώσεως ταύτης τοῦ ἱεροῦ βιβλίου, ἀπὸ τῶν ἑλληνικωτάτων τοῦ ὁποίου σελίδων ἤντλησαν τοσαῦται γενεαὶ Ἑλλήνων τὰ νάματα τῆς ἐθνικῆς πίστεως καὶ ζωῆς, τὸ ὁποῖον καθωδήγησε τὸν ἀτυχήσαντα λαὸν ἐπὶ αἰῶνας καὶ ἐνίσχυσεν αὐτὸν εἰς τὴν προσδοκίαν κρείττονος μέλλοντος. Τὸ Εὐαγγέλιον αὐτούσιον εἶνε τὸ ἐμπνευσμένον καὶ ἱερὸν σύμβολον τῆς *πίστεως* καὶ τῆς *πατρίδος* τοῦ Ἑλληνισμοῦ, πᾶσα δὲ βεβήλωσις αὐτοῦ εἶνε καὶ βεβήλωσις τῶν δύο τούτων *κεντρικῶν* ἰδεῶν παντὸς τοῦ ἑαυτὸν συνειδότος λαοῦ. Ἐντεῦθεν ἡ πανελλήνιος ἐξέγερσις καὶ ἡ καταδίκη πάσης μεταφράσεως καὶ παραποιήσεως. Ἔδωκε πρῶτον τὸ σύνθημα τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ἡ ἱερὰ αὕτη ἀπὸ αἰώνων κιβωτὸς τῶν ἐλπίδων καὶ τῶν προσδοκιῶν τοῦ ἀτυχήσαντος γένους, παρηκολούθησεν αὐτῇ μετ' ὀλίγον ἡ θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, καὶ ἔπρεπε νὰ προκληθῇ ἀγρία ἐξέγερσις, ἵνα εἴπῃ ἐπὶ τέλους τὴν γνώμην αὐτῆς καὶ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, ἐν Ἀθήναις ἑδρεύουσα καὶ ἀντιλαμβανομένη ἀμεσώτερον τῆς τελουμένης ἀκοσμίας. Δυστυχῆ γεγονότα χαράττουσι θλιβερὰν σελίδα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν λαῶν, ἀλλ ἐκ τῶν τοιούτων μοιραίων ἐπεισοδίων καθῆκον ἔχουσι νὰ διδάσκωνται οὗτοι, νὰ φρονηματίζωνται, νὰ χειραγωγῶνται, κατὰ νοῦν πάντοτε ἔχοντες, ὅτι ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος εἶνε ἡ ἱστορία τῶν μαρτύρων.

Digitized by Google

* * *

Ἂν ὁ ἐν τῷ ἐλευθέρῳ κράτει Ἑλληνισμὸς ἀδρανῶς καθ' ὁλοκληρίαν καὶ νωχελῶς ἐπιδιώκει τὸν ἱστορικὸν αὐτοῦ προορισμόν, οἱ ἀλύτρωτοι καὶ οἱ ἐν τῇ παγκοσμίῳ διασπορᾷ ὁμόφυλοι καταβάλλουσι μείζονα δρᾶσιν καὶ ἐνέργειαν, καὶ μάλιστα ἔν τισι τμήμασι τοῦ ἑλληνικοῦ. Εὑρισκόμενοι πρὸ τῶν κινδύνων, τῶν ἐπαπειλούντων ἀπό τινος χρόνου τὸ καθόλου ἑλληνικόν, ἐκτιμῶσι κρεῖττον τὰ πράγματα; τὰς ἐπιβαλλομένας ὑποχρεώσεις αὐτῶν, ὡς μελῶν τῆς ἐθνικῆς ὁλομελείας. Βεβαίως καὶ οὗτοι ἐν πολλοῖς ἀστοχοῦσι καὶ παραπλανῶνται ἀσκόπως ἐν τῇ ἐπιδιώξει τοῦ ἀγαθοῦ. Ἀλλ' ἐν γένει ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις οἱ ὁμόφυλοι, οἵ τε ἀλύτρωτοι καὶ οἱ ἐν τῇ διασπορᾷ διαβιοῦντες, τυγχάνουσιν ἄξιοι ἰδιαιτέρας τιμῆς καὶ μνείας ἐν τῇ ἐπισκοπήσει ταύτῃ τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων.

Δικαιωματικῶς πρώτη ἔρχεται ἡ Κρήτη, ἡ εὔανδρος αὕτη βασιλὶς τῆς Μεσογείου, ἧς οἱ θαυμαστοὶ ἀγῶνες καὶ αἱ περιπέτειαι πληροῦσιν ἐξόχους σελίδας τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος. Τυχοῦσα μόλις πρὸ τριετίας ἐπὶ τέλους τῆς ἐθνικῆς αὐτῆς ἀποκαταστάσεως καὶ αὐτονομίας, χωρὶς νὰ καταλίπῃ τὸ παράπαν τὴν ἰδέαν τῆς ἑνώσεως, ἥτις ὑπῆρξε πάντοτε ἡ κεντρικὴ ἰδέα τῆς μεγαλονήσου, ἐργάζεται πρὸς τοῦτο μετὰ ζήλου ὑπὸ τὴν πεφωτισμένην καὶ φιλοπάτριδα διοίκησιν τοῦ ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων ὁρισθέντος ὑπάτου Ἁρμοστοῦ. Οὕτως οἱ ἀγῶνες αὐτῆς ἐστέφθησαν ὑπὸ ἐπιτυχίας. Δὲν ἐπληρώθησαν βεβαίως τέλεον εἰσέτι τῶν Κρητῶν οἱ πόθοι. Ἀλλὰ δὲν θὰ παρέλθῃ πολὺς χρόνος, καὶ ἡ μεγάλη ἑλληνικὴ νῆσος τῆς Μεσογείου θὰ προηγηθῇ ἐν τῇ ἐπιτεύξει καὶ τῇ συμπληρώσει τῶν πόθων τοῦ Πανελληνίου.

Μετὰ τὴν Κρήτην ἡ ἐθνικὴ ἰδέα θεραπεύεται μετὰ πολλοῦ ζήλου καὶ ἀπαραμίλλου ἀφοσιώσεως ἐν Κύπρῳ. Πεπολιτισμένη βεβαίως καὶ πεφωτισμένη εἶνε ἡ ἀπὸ δύο καὶ ἐπέκεινα δεκαετηρίδων διοίκησις αὐτῆς, καὶ μάλιστα παραβαλλομένη πρὸς τὴν τέως κρατοῦσαν· πολλὰ ἐτελέσθησαν μέχρι τοῦδε ἐν τῇ νήσῳ, μαρτυροῦντα τὸ ὑπὲρ τῆς εὐοδώσεως τῶν ἐν αὐτῇ πραγμάτων ἐνδιαφέρον καὶ τὴν μέριμναν τῆς ἀγγλικῆς Διοικήσεως. Ἡ ἐθνικὴ καὶ ἡ ὑλικὴ κατάστασις τοῦ τόπου ἐβελτιώθη, οἱ Κύπριοι ἀναπνέουσιν ἀέρα ἐλευθερίας. Ἀλλ' ἡ ἐλευθερία αὕτη ἥκιστα εὐχαριστεῖ τοὺς μεγαλόφρονας καὶ φιλοτίμους Νησιώτας. Μία τῶν ἐν Κύπρῳ ἐκδιδομένων ἐφημερίδων ἀναγράφει ἐν ἐπικεφαλίδι αὐτῆς τὴν ἑπομένην ῥῆσιν τοῦ μεγάλου Γλάδστωνος: «Ὀλίγιστοι λαοὶ εἶνε τοσοῦτον ἐξηχρειωμένοι καὶ τεταπεινωμένοι τὸ φρόνημα, ὥστε νὰ προτιμῶσι τῆς ὑπὸ ὁμοφύλων καὶ ὁμοθρήσκων διοικήσεως τὴν διοίκησιν ὑπ' ἀνθρώπων ξένων τὴν καταγωγήν, τὰ φρονήματα, τὰ αἰσθήματα καὶ τὴν θρησκείαν». Ἐν ταύτῃ κεῖται τὸ ἀπόρρητον τῆς ἐθνικῆς ἰδέας, οἵα περιθάλπεται σήμερον ἐν τῇ νήσῳ, ἥτις ὑπῆρξεν ἑλληνικωτάτη ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας. Συγχαίρω τοὺς ἐν Κύπρῳ ἀδελφούς. Εἶνε μᾶλλον πεπολιτισμένη τῆς ἡμετέρας ἡ ἀγγλικὴ διοίκησις· δύναται νὰ συντελῇ περισσότερον εἰς τὴν ὑλικὴν πρόοδον

Digitized by Google

αὐτῆς, ἀλλὰ δὲν εἶνε ἑλληνική, δὲν ἀπορρέει ἀπὸ τῶν σπλάγχνων τῆς ἐθνικῆς τῶν Κυπρίων συνειδήσεως. Καὶ θὰ ἤλγουν τὰ μέγιστα, ἐν ᾗ τυχὸν περιπτώσει οἱ ἀδελφοὶ Κύπριοι, ἐκθαμβούμενοι ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ μεγαλείου, τοῦ παγκοσμίου κράτους τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, ἀποβλέποντες εἰς ὑλικὰ μόνον συμφέροντα, ἀπεδέχοντο εὐγνωμόνως τὴν ἀγγλικὴν διοίκησιν, παραμελοῦντες τὸ πρὸς τὴν μεγάλην πατρίδα καθῆκον. Οἱ λαοὶ δὲν εἶνε εὐτυχεῖς, ἀπολαύοντες ὑλικῶν ἀγαθῶν μόνον· εὐτυχέστεροι καθίστανται ἐν τῇ θεραπείᾳ καὶ τῇ ἀπολαύσει τῶν ἠθικῶν ἀγαθῶν, ὧν πρώτιστον τυγχάνει ἡ κτῆσις τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος καὶ αὐτονομίας.

Ἡ εὐγενὴς νῆσος ἐξεδήλωσε τὰ φρονήματα ταῦτα καὶ διὰ τῶν πραγμάτων, διὰ τῆς ἐν Ἀθήναις διοργανώσεως τῆς πρώτης κυπριακῆς ἐκθέσεως, ἥτις τοσοῦτον παρὰ πάντων ἐξετιμήθη. Ἀλλ' ἔτι μᾶλλον ἀπέδειξε τὸ ἐθνικὸν αὐτῆς φρόνημα, τὸ ἰδεῶδες, ὅ περ ἐπικρατεῖ ἐν πάσῃ αὐτῆς σκέψει, ἡ λαμπρὰ ἐξέγερσις καὶ διαμαρτυρία ὁλοκλήρου τοῦ πληθυσμοῦ τῆς νήσου κατὰ τῆς ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς διοικήσεως ἐκδηλουμένης ῥοπῆς πρὸς ὀλιγωρίαν τῆς ἐθνικῆς γλώσσης καὶ ἐν γένει κατὰ τῆς ἀπό τινος χρόνου κρατούσης ἐν τῇ διοικήσει τῆς νήσου περιβοήτου *ἰμπεριαλιστικῆς* πολιτικῆς. Τοιαῦται ἐξεγέρσεις τυγχάνουσιν ἀνώτεραι παντὸς ἐπαίνου· μαρτυροῦσι φρόνημα, χαρακτῆρα, ζωήν, ἀλλὰ πρωτίστως πίστιν εἰς τῆς πατρίδος τὸ μέλλον. Συγχαίρω καὶ πάλιν τὴν κυπριακὴν φιλοπατρίαν καὶ φιλοτιμίαν.

* *
*

Ἂν ἐν Κρήτῃ καὶ ἐν Κύπρῳ ὁ Ἑλληνισμός, ὑπὸ τὴν ὤθησιν ἐλευθέρων ἰδεῶν, γενναίως ἐργάζεται καὶ προοδεύει, ἐν τῇ ἀλυτρώτῳ πατρίδι διέρχεται προφανῶς ἐπικίνδυνον κρίσιν, ἐφ' ᾗ *ἂς ἐγρηγορῶσιν οἱ διευθύνοντες* οἵ τε ἐντὸς καὶ οἱ ἐκτὸς τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Ἐν Μακεδονίᾳ, ἐν Θρᾴκῃ, ἐν Ἠπείρῳ, ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ ἀμειλίκτως καταδιώκεται καὶ καταπολεμεῖται. Θρησκευτικοὶ καὶ φυλετικοὶ ἐχθροὶ οὐδεμίαν παραλείπουσιν εὐκαιρίαν, ὅπως ἐξοντώσωσιν εἰ δυνατὸν τὸ ἑλληνικὸν γένος.

Ἡ κατ' ἐξοχὴν κινδυνεύουσα ἑλληνικὴ χώρα εἶνε ἡ Μακεδονία. Ὁ πόλεμος διεξάγεται ἐν αὐτῇ φοβερός, ἀπαίσιος, διὰ τῆς χρήσεως παντὸς θεμιτοῦ καὶ ἀθεμίτου μίσους, πρωτίστως τῆς δολοφονίας, ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν καὶ διεύθυνσιν τῶν χριστιανικωτάτων πανσλαυϊστικῶν ἀποστόλων. Ἀντιπρόσωποι τῆς πανσλαυϊστικῆς πολιτικῆς εἶνε οἱ Βούλγαροι, συνεχίζοντες ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τὰς αἱμοσταγεῖς παραδόσεις τοῦ παλαιοῦ αὐτῶν βασιλέως Κρούμμου, συμβολίζοντες πᾶσαν τὴν ἐνέργειαν αὐτῶν ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου. Ἡ ἐπίσημος εὐρώπη ἀδιαφορεῖ πρὸ τῆς νέας ταύτης ἱστορικῆς παλιγγενεσίας τοῦ *θεηλάτου* γένους, ἐγκαινίζοντος νέαν σταδιοδρομίαν διὰ πυρὸς καὶ αἵματος. Ὁ Ἑλληνισμὸς ἀγωνίζεται γενναίως καὶ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἐν Θρᾴκῃ κατὰ τῶν ἐπιδρομέων τούτων τοῦ Βόλγα· καὶ θὰ κατέβαλλεν αὐτοὺς εὐχερῶς, ἂν ὄπισθεν δὲν ἐκρύπτετο καὶ δὲν ἐνήργει δολίως ἡ πολιτικὴ ἐκείνη, ἥτις πρόγραμμα αὐτῆς ἀπὸ δύο καὶ ἐπέκεινα αἰώνων ἔθηκε τὴν ἐξάλειψιν τοῦ Ἑλλην-

Digitized by Google

σμοῦ ἀπὸ τῆς παλαιᾶς κοιτίδος. Ἀλλὰ μὴ ἀπελπιζώμεθα· διήλθομεν διὰ φοβερωτέρων περιπετειῶν καὶ ἐξήλθομεν νικηταί. Καὶ δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι θέλει στέψῃ καὶ πάλιν τοὺς ἀγῶνας ἡμῶν ἡ νίκη, ἂν σωφρονέστερον καὶ σκοπιμώτερον διεξαγάγωμεν τὸν ἐθνικὸν ἡμῶν ἀγῶνα. Ἡ νίκη κεῖται ἐν τῇ ἐγκαρτερήσει καὶ τῇ ἐργασίᾳ.

Παραπλήσιος τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ διωγμοῦ κατὰ τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν τυγχάνει καὶ ὁ ἐν τῇ ἀνατολικῇ λεγομένῃ Ρωμυλίᾳ, τῇ βορείῳ Θρᾴκῃ, ἐθνικὸς διωγμός. Μέγα μέρος τῶν κατοίκων τῆς ἐπαρχίας ταύτης τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, ἣν ἀπὸ δεκαπενταετίας αὐθαιρέτως κατέλαβεν ἡ βουλγαρικὴ κυβέρνησις, ἀποτελούμενον ἐξ Ἑλλήνων, διατελεῖ ἐκτὸς τοῦ δικαίου. Τὰ παμπάλαια ὀνόματα τῶν πόλεων αὐτοῦ ἐκβουλγαρίζονται, τὰ σχολεῖα καὶ οἱ ναοὶ κλείονται, μονονουχὶ δ' ἀπαγορεύεται καὶ αὐτὴ ἡ ἐν ταῖς κοινωνικαῖς ἀναστροφαῖς χρῆσις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἐν τῷ ἀγενεῖ τούτῳ καὶ μυσαρῷ διωγμῷ πρωτοστατεῖ ἡ βουλγαρικὴ κυβέρνησις, ὑφ' ἧς τὴν ἐξουσίαν διατελοῦσι σπεῖραι δολοφόνων· καὶ ἡ κυβέρνησις αὕτη, ἧς ὁ προϊστάμενος δὲν ἐδίσταζε, προχθὲς ἀκόμη, νὰ τιτλοφορηθῇ πανσλαυϊστής, εἶνε κυβέρνησις ἀνεγνωρισμένη καὶ ἠγγυημένη ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, ἀνεχομένων νὰ περιθάλπωσιν ἐν τοῖς κόλποις αὐτῶν τοιοῦτον ἐθνολογικὸν ἐξάμβλωμα, ἀτιμάζον τὴν σύγχρονον ἱστορίαν.

Ὅπως κατὰ τὰ παρελθόντα ἔτη, καὶ κατὰ τὸ ἤδη ἐπερχόμενον, ἡ Ἤπειρος μαστίζεται ὑπὸ τῆς αὐτῆς κακοδιοικήσεως, ἥτις, ὡς γνωστόν, προέβη εἰς τὸ ἔπακρον ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς ἐν Βερολίνῳ Συνόδου, κατ' ἀπόφασιν τῆς ὁποίας μέγα τμῆμα τῆς εὐάνδρου χώρας παρεχωρήθη εἰς τὸ ἐλεύθερον κράτος. Δυστυχῶς ἡ ἀπόφασις δὲν ἐξετελέσθη, ἕνεκα ἀντιξόων περιστάσεων. Ἐντεῦθεν τοσαῦται προπαγανδικαὶ ἐνέργειαι, συμπραττούσης ἐκ τυφλώσεως καὶ στρεβλῆς ἐκτιμήσεως τῶν πραγμάτων τῆς ἰθαγενοῦς διοικήσεως, ξένων κυβερνήσεων πρὸς κατάληψιν ἐν καιρῷ εὐθέτῳ τῆς δυσμοίρου χώρας, ἥτις ἠγωνίσθη ἐν τῇ πρώτῃ γραμμῇ ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας. Ἐλπίζω, ὅτι ἅπασαι αὗται αἱ ἀνθελληνικαὶ ἐνέργειαι θ' ἀπολήξωσιν εἰς τὸ μηδέν. Ἀλλ' οὐχ' ἧττον ἐπικαλοῦμαι τὴν ἐγνωσμένην ἠπειρωτικὴν νοημοσύνην καὶ φιλοπατρίαν πρὸς ἀπόκρουσιν καὶ ματαίωσιν τῶν κατὰ τῆς Ἠπείρου τεκταινομένων ἀνθελληνικῶν σκευωριῶν καὶ ἐνεργειῶν.

Μείζονα ἐνέργειαν ἐκδηλοῖ καὶ πλείονας ἔχει ἐπιτυχίας ἀπό τινος χρόνου ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Παρὰ τὸν κατ' αὐτοῦ τελούμενον πόλεμον τῶν ποικιλωνύμων προπαγανδῶν, ἡ ἐθνικὴ ἰδέα ὁσημέραι κατισχύει ἐν τῇ συνειδήσει τῶν Ἑλλήνων, Ἑλληνοφώνων ἢ Τουρκοφώνων, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ ὁσημέραι ἐξαπλοῦνται ἁπανταχοῦ τῆς εὐδαίμονος χώρας, ἥτις ἀναμιμνήσκεται τοῦ ἑλληνικοῦ αὐτῆς παρελθόντος, τῶν ὑπηρεσιῶν, ἃς προσήνεγκεν εἰς τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν. Δορυφόροι δὲ τοῦ μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ, βοηθοῦσαι αὐτὸν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, παραλλήλως ἐργάζονται ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦ σκοποῦ οἱ ἀείποτε κόσμοι τοῦ ἑλληνικοῦ ἀρχιπελάγους, αἱ Ἑλληνίδες νῆσοι, ὧν πρωτοστατοῦσιν ἐν τῇ ἐθνικῇ ἀναβιώσει

Digitized by Google

ἡ Λέσβος, ἡ Χίος, ἡ Σάμος, ἡ Ρόδος, χωρὶς νὰ ὑποτιμήσω κατ' ἐλάχιστον τὴν φιλοπατρίαν τῶν μικροτέρων καὶ ὀλιγαριθμοτέρων.

Εἰς τὰς ἐσχατιὰς τῆς Μικρασίας, ἐν τῇ ἱερᾷ γῇ τῆς Παλαιστίνης, ἐν Ἱεροσολύμοις, ἀφ' ἧς πόλεως ἡ ἀνθρωπότης ἔλαβε τὸ ἅγιον φῶς τῆς νέας ζωῆς διὰ τῆς μεσολαβήσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ ἐν ᾗ ἱδρύθη μία τῶν πρώτων ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν, ὁ Ἑλληνισμός, ὅστις ἀπὸ αἰώνων ἐπαξίως ἐξεπροσωπήθη διὰ τῆς ἁγιοταφικῆς Ἀδελφότητος, καταπολεμεῖται μέχρις ἐξοντώσεως, οὐχὶ παρὰ Μουσουλμάνων, ἢ ἄλλων ἑτεροθρήσκων, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο παρὰ Χριστιανῶν, ἐν οἷς ἰδίᾳ πρωτοστατοῦσιν οἱ Λατῖνοι καὶ οἱ Σλαῦοι. Εἶνε ἀληθές, ὅτι οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ εἶνε ἰσχυροί, ἀλλὰ καὶ ἡ ἑλληνικὴ δύναμις δὲν εἶνε ἀναξία λόγου. Οἱ ἡμέτεροι ἁγιοταφῖται ἀδελφοὶ ἐργάζονται μετὰ ζήλου καὶ ἀφοσιώσεως. Ἂς εὐχηθῶμεν αὐτοῖς ἐπιτυχίαν, ἀλλ' ἂς μὴ διστάσωμεν ἐπίσης νὰ παράσχωμεν αὐτοῖς τὴν ἐπιβαλλομένην ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων ὑποστήριξιν. Ἡ δύναμις καὶ σωτηρία τῆς Ἐκκλησίας εἶνε ἐπίσης δύναμις καὶ σωτηρία τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Τοῦτο ἰδίᾳ ἂς μελετήσῃ ὁ ἤδη ἐπικαθήμενος ἐπὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἱεράρχης, καθιστάμενος αὐτοδικαίως, ἀλλὰ καὶ πράγματι, *ἐθνάρχης*.

Δραστηριωτάτη ἐπίσης διαξάγεται ἡ ἐνέργεια τοῦ ἑλληνικοῦ γένους ἐν τῇ αὐτοῦ διασπορᾷ καθ' ἅπασαν τὴν ὑδρόγειον. Ὁ ἀνήσυχος, ὁ ἀείποτε πρὸς τὴν ἐνέργειαν καὶ τὴν πρόοδον ῥέπων χαρακτὴρ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀπὸ τῶν παλαιτάτων αἰώνων τῆς ἱστορίας, τοιοῦτος διατελεῖ μέχρι τῆς σήμερον. Ἐν Ἀμερικῇ, ἐν Αὐστραλίᾳ, ἐν Ἀφρικῇ, πανταχοῦ τοῦ κόσμου, ἱδρύονται ἀπό τινος χρόνου ἐκ τοῦ μηδενὸς νέαι ἑλληνικαὶ Κοινότητες, ἀείποτε ἐν τούτοις ἔχουσαι ἐστραμμένην τὴν προσοχὴν καὶ τὸν πόθον αὐτῶν πρὸς τὴν γενέτειραν. Ἀξία ἰδιαιτέρας μνείας εἶνε ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἡ πρόοδος, ἣν ἔσχε κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη τὸ ἑλληνικὸν γένος ἀνὰ τὴν Αἴγυπτον. Ἡ χώρα τῶν Πτολεμαίων ἐπανέρχεται εἰς τὰς παλαιὰς αὐτῆς ἑλληνικὰς παραδόσεις. Πλεῖσται τῶν πόλεων τῆς εὐδαίμονος γῆς τυγχάνουσι μονονουχὶ ἑλληνικαί. Καὶ πρωτίστη πασῶν εἶνε ἡ πρωτεύουσα τῆς Αἰγύπτου, ἡ φέρουσα μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης τὸ ὄνομα τοῦ θεμελιωτοῦ, τοῦ μεγάλου Μακεδόνος, τὸ ὁποῖον εὔχομαι νὰ καταστῇ ἐν τῷ μέλλοντι τὸ σύμβολον τῆς ἱστορικῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐργασίας τοῦ ἑλληνικοῦ γένους.

* *
*

Ἐν περιλήψει, τοιαῦτα τὰ κατὰ τὸν Ἑλληνισμόν, εὐάρεστα καὶ δυσάρεστα, κατὰ τὸ ἀπερχόμενον ἔτος. Εὐχηθῶμεν τὰ βέλτιστα εἰς τὸ μετ' ὀλίγον ἀνατέλλον νέον ἔτος, ἀλλ' ἂς παράσχωμεν πᾶσαν ἡμῶν τὴν συνδρομὴν καὶ τὴν ἐνέργειαν. Αἱ ἀντίξοοι περιστάσεις, αἱ ἀντιδράσεις, ἂς μὴ μᾶς ἀπελπίζωσιν.

Εἶνε ἀληθές, ὅτι ἀπό τινος χρόνου νόσος πονηρὰ λυμαίνεται τμήματά τινα, εὐτυχῶς ἐλάχιστα ἐν τῷ συνόλῳ, τοῦ ἑλληνικοῦ. Ἡ νόσος αὕτη ἐχαρακτηρίσθη

Digitized by Google

παρά τινων ὡς *ἐκφυλισμός*· ἀλλ' ὁ γινώσκων ἐκ τῶν πραγμάτων τὰ κατὰ τὸν Ἑλληνισμόν, ἐλεύθερον καὶ ἀδούλωτον, ὁ στηθοσκοπήσας αὐτὸν καὶ σφυγμομετρήσας, πείθεται περὶ τοῦ ἐναντίου. Ἡ ἐκδηλουμένη νόσος εἶνε παροδική, προελθοῦσα ἐκ τοῦ συγχρωτισμοῦ ἡμῶν μετὰ τῶν ἑσπερίων λαῶν, ὧν τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα, τὸν πολιτισμὸν ἐν γένει, πολλοὶ ἐκ τῶν ὁμοφύλων ἀπεδέχθησαν ἐξ ὁλοκλήρου, ὑπετάγησαν εἰς αὐτὸν ἐσπευσμένως. Συμπτώματα νοσηρὰ τοῦ τοιούτου συγχρωτισμοῦ ἐκδηλοῦνται ἐνίοτε παρ' ἡμῖν, ἐκφοβίζοντα τοὺς ἁπλουστέρους ἐκ τῶν φιλοπατρίδων, ἀλλ' ἐν συνόλῳ ἡ νόσος αὕτη δὲν εἶνε ἐπικίνδυνος. Οὐχ' ἧττον ὀφείλομεν πάντες νὰ ἀγωνισθῶμεν κατ' αὐτῆς, νὰ παράσχωμεν τὴν σύντομον θεραπείαν καὶ ἐξυγίανσιν τοῦ ἐθνικοῦ ὀργανισμοῦ.

Συλλήβδην ἐξεταζόμενον τὸ ἑλληνικὸν γένος εἶνε ὑγιές. Τοῦτο καταφαίνεται ἐκ τῆς προχειροτέρας μελέτης τῆς συγχρόνου αὐτοῦ ἱστορικῆς ἐνεργείας. Διότι ὁ πραγματικός, ὁ ἐργαζόμενος, ὁ ἰδεώδης Ἑλληνισμὸς δὲν ἐκπροσωπεῖται μόνον ἐξ εὐαρίθμων τινῶν ὁμάδων τῆς πρωτευούσης τοῦ ἐλευθέρου κράτους, ἢ τινων εὐρωπαϊκῶν μεγαλουπόλεων, ἐν αἷς αὗται εὑρίσκονται διεσπαρμέναι, ἀλλ' ἐκ τῶν πολυαρίθμων ἐκείνων πληθυσμῶν τῆς ἑλληνικῆς ὁλομελείας, οἵτινες ἀγωνίζονται ἐπὶ κινδύνῳ ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν κειμηλίων, ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος.

Βλέπομεν τοὺς γελοίους τύπους τῶν ἐξαμβλωμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, καὶ δυσφοροῦμεν, καὶ ἀπελπιζόμεθα, ὑπολαμβάνοντες αὐτοὺς ὡς ἐκπροσωποῦντας τὸ σύνολον· βλέπομεν εὐαρίθμους ἐγωϊστάς, θυσιάζοντας τὰ γενικὰ συμφέροντα εἰς τὰ ἴδια ἑαυτῶν, δούλους τῆς ξενομανίας, καὶ κηρύττομεν ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων περιτριμμάτων τὴν ἐξόντωσιν καὶ τὸν *ἐκφυλισμὸν* τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Ἀλλὰ διατί δὲν μᾶς γοητεύουσι καὶ δὲν μᾶς ἐνθουσιάζουσιν οἱ μεγάλοι ἐθνικοὶ πρόμαχοι, ὧν ὁ ἀριθμὸς λεγεὼν ἐν τῇ ἀλυτρώτῳ πατρίδι, διατί δὲν μεταβαίνομεν νὰ ζητήσωμεν παρ' αὐτῶν τὸ ἀπόρρητον τῆς ἐθνικῆς ἰδέας καὶ ἐγκαρτερήσεως, διατί δὲν ἀποπλέομεν εἰς τὰ διαυγῆ καὶ ἑλληνικώτατα νάματα τῆς Κρήτης καὶ τῆς Κύπρου, ἵν' ἀπολουσθῶμεν ἐν αὐτοῖς, νὰ ἐξυγιανθῶμεν, νὰ ζωογονηθῶμεν, νὰ ἀναλάβωμεν τὴν ἀρχαίαν πίστιν, τὴν πίστιν τῶν ἀοιδίμων ἡμῶν προγόνων, οἵτινες ἵδρυσαν τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐπέθησαν αὐτὴν ἑλληνικήν; ἔχοντες δ' ὑπ' ὄψει τὰ ἑλληνικώτατα ταῦτα παραδείγματα, νὰ μὴ ἀνακράξωμεν μετὰ πίστεως καὶ σθένους ἐν τῇ ἐπιδιώξει τῶν ἐθνικῶν πόθων—*Ἑκὰς οἱ βέβηλοι*;

Ν. Καζάζης

Digitized by Google

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΙΕΡΑΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ[1]

«ΙΩΑΚΕΙΜ ἐλέῳ Θεοῦ κτλ.

«Ἀριθμ. πρωτ. 7685 / διεκπερ. 4511

«Ὁσιώτατοι ἐπιστάται καὶ ἀντιπρόσωποι τῆς Κοινότητος τοῦ Ἁγίου Ὄρους, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ τῆς ἡμῶν Μετριότητος, χάρις εἴη τῇ ὑμῶν ὁσιότητι καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ.

«Ἀναμφίλεκτον ὅτι, τῶν καθ' ἡμᾶς ἱερῶν πραγμάτων ἐπὶ θεσμοῖς καὶ κανόσιν ἀμετατρέπτοις ἐρηρεισμένων, ὅροις τε τοῖς ἀρχῆθεν τεθειμένοις ἀκολουθούντων, διηνεκὴς πρὸς σύμφωνον ρύθμισιν μέριμνα ὡς ἀπαράγραπτος ὀφειλὴ καὶ διακονία ὑπεύθυνος τῶν τὴν ἐπιστασίαν αὐτῶν ἀναδεδεγμένων ὁμολογεῖται καὶ γιγνώσκεται, θεοπρεπὴς δὲ τάξις καὶ ἁρμονία δι' εὐζήλου προνοίας πραγματουμένη, ἐπὶ μᾶλλον τὴν ἱερότητα αὐτῶν ἀγλαΐζει καὶ ὁσιωτέρους τοὺς διακονοῦντας ἀναδείκνυσι καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ σκοπίμως συνυπουργεῖ πρὸς τὴν τῆς πατρῴας τιμαλφοῦς κληροδοσίας στερρὰν διακράτησιν καὶ πρὸς τὴν τῆς ἀρχαιότητος τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἡμῶν πολιτεύματος ἔξαρσιν παρ' ἡμετέροις τε καὶ ἀλλοδαποῖς.

«Εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει περὶ τῶν ἐν γένει ἱερῶν, ἀληθεύει κατ' ἀναγκαίαν ἀκολουθίαν καὶ περὶ τῶν κατὰ μέρος, ἐξ ὧν πολλῆς προσοχῆς καὶ φροντίδος ἄξια ἐν παντὶ καιρῷ πεφύκασι τὰ τοῦ μοναχικοῦ πολιτεύματος καὶ τῶν συγκροτούντων αὐτὸ φιλοθέων μοναστῶν, περὶ οὗ ἱερὸς τῆς Ἐκκλησίας Πατὴρ ἀποφαίνεται ὡς περὶ αθείου καὶ ἱεροῦ καὶ παγκάλου τάγματος, Θεοῦ παρεμβολῆς, ἀρετῆς δοχείων, οὐρανοπολι-

---

(1) Εὐχαρίστως παραλαμβάνομεν ἐκ τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας», ὀργάνου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, τὴν πρὸς τὴν Ἱερὰν Κοινότητα τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἐγκύκλιον τῆς Α. Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, δι' ἧς ἡ Κεφαλὴ τῆς Ὀρθοδοξίας καταδικάζει τὰς καινοτομίας τῶν κατὰ τὸ τελευταῖον τέταρτον τοῦ λήξαντος αἰῶνος ἐπιδραμόντων ἀπὸ τοῦ Βορρᾶ ἐπηλύδων ρασοφόρων εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, πᾶν ἄλλο ἐπιδιωκόντων ἐκεῖ ἢ τὴν σωτηρίαν τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς.

Digitized by Google

τῶν, κόσμου μὲν ἀποστάντων, Θεῷ δὲ προχωρησάντων καὶ τῇ κατὰ μόνας ἡσυχίᾳ πράξεσι θεαρέστοις ἐγγυμνασαμένων πρὸς ἐντέλειαν, καὶ τῇ θεωρίᾳ ἐπαναβάντων εἰς τὸ ἀγχίθεον καὶ οὕτως ἰσάγγελον».

«Ἰδιαιτάτης δὲ σπουδῆς κέντρον ἐκρίθησαν πάλαι τε καὶ νῦν τὰ περὶ τῆς ταξιαρχίας τῆς θεαρέστως κατεσκηνωμένης ἐν τῷ ἁγιωνύμῳ Ὄρει, ὅ περ ὑψηλὸν ἀληθῶς κορύφωμα ἀπαρνήσεως τῶν γηΐνων γινώσκεται σέμνωμά τε προσκυνητὸν καὶ φυλακεῖον ἐρυμνὸν κειμηλίων προγονικῶν τιμιωτάτων, πάλαι μὲν τὴν παρὰ βασιλέων καὶ ἡγεμόνων καὶ πατριαρχῶν καὶ παρὰ τῆς ὅλης Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους τιμὴν καὶ εὐλάβειαν προσεταιρισάμενον καὶ νῦν δὲ τῆς ἁπανταχόθεν διαφημίσεως ἀξιούμενον, ἐξ ἧς καὶ τῶν εὐλαβῶν προσκυνητῶν ἢ τῶν φιλαρχαίων συχνὴ ἐπίσκεψις, ὡς εἰς θείων ἐμπνεύσεων ἢ πολυτίμων γνώσεων ἀστείρωτον πηγὴν ἐναμίλλως προσερχομένων. Πρὸς τὴν περίοπτον δὲ ταύτην πνευματικὴν ἀκρώρειαν οὐχ' ὑστέρησε διὰ τῶν αἰώνων ἐκδηλουμένη καὶ ἡ κατ' ὀφειλὴν μητρὸς στοργή, καὶ τιμὴ καὶ πρόνοια τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἑνὸς καὶ μόνου πάντοτε στοχαζομένης, τῆς ἐν ἁγιωσύνῃ καὶ νόμῳ εὐσταθείας καὶ ἀσφαλείας τῆς σεμνῆς ταύτης ἀκροπόλεως. Τῶν αὐτῶν ἐμφορουμένη συναισθημάτων, οὐκ ἀπεικότως καὶ νῦν ὀφειλετικὸν ἑαυτῇ σπούδασμα ἔθετο, πῶς ἂν τὰ κατὰ τὸν ἁγιώνυμον τόπον καλῶς καὶ εὐρύθμως ἔχοιεν, σύμφωνόν τε τοῖς καθεστῶσι πορεύοιντο ὁδόν, τὴν ἀρχαίαν τάξιν ἀσφαλίζουσάν τε καὶ ἅμα προάγουσαν, καὶ τὴν θεόφρονα μοναχικὴν Ἀθωνίτιδα πολιτείαν ἐμπεδοῦσαν ἔν τε τοῖς θείοις καὶ ἱεροῖς Κανόσι καὶ ἐν τοῖς ἰδίοις αὐτῆς θεσμοῖς καὶ δικαίοις, ἀνυσίμως τῷ τε κοινῷ ἐκκλησιαστικῷ καὶ τῷ τῆς ὑμῶν ἀδελφότητος συμφέροντι συναρμοττομένοις.

«Τοιαῦτα δὲ τῷ τε ἱερῷ ὑμῶν τόπῳ καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ λυσιτελῆ ἐφιέμενοι, ἐν διασκέψει δὲ μετὰ τῆς περὶ ἡμᾶς Ἱερᾶς Συνόδου ἐκμελετήσαντες, προαγόμεθα διατυπῶσαι ἐν τῇ παρούσῃ ὅσα τό γε νῦν ἡ Ἐκκλησία, ὡς μήτηρ ἀγαθὴ καὶ προνοοῦσα ἀρχή, ποθεῖ ἰδεῖν ὑπὸ τῆς ἱερᾶς ὑμῶν Κοινότητος διενεργούμενα εἰς ἀπαρχὴν ἐργασίας διαρρυθμιστικῆς, ἐπανορθούσης πᾶσαν τυχὸν παρέκλισιν ἀπὸ τῶν παλαιφάτων θεσμίων καὶ παραδόσεων, ἢ ἀναπληρούσης τὰ ἐλλείποντα ἐν τῇ τούτων ἐφαρμογῇ.

«Καὶ δή, ὡς πρωτίστην προνοίας ἔνδειξιν ποθεῖ ἡ Ἐκκλησία ἰδεῖν καθισταμένην ἐμπράγματον καὶ διαρκῆ παρὰ τῆς ἱερᾶς Συνάξεως καὶ Ἐπιστασίας ἐπαγρύπνησιν, ἀσφαλίζουσαν τρόπῳ θετικῷ καὶ βεβαίῳ τὴν τῶν παναρχαίων καθεστώτων ἀλώβητον τήρησιν ἐν Μοναῖς τε καὶ Σκήταις, καὶ Κελλίοις, καὶ Καλύβαις καὶ τοῖς λοιποῖς ἐξαρτήμασι, τὴν ἐπανόρθωσιν δὲ πάσης ὁπωσδήποτε γενομένης που παρεκβάσεως. Ποθεῖ σὺν τούτῳ ἰδεῖν τηρούμενον ἀναλλοίωτον καὶ σεβαστὸν τὸ ἐν Καρυαῖς καθεστὼς τοῦ Πρωτάτου καὶ ὑπὸ λύπης κατέχεται, διαπυνθανομένη, ὅτι ἡ ἕδρα αὕτη τῆς μοναχικῆς ὑμῶν πολιτείας κυκλοῦται πέριξ ὑπὸ κελλίων ὑπερμεγέθους διαστάσεως καὶ ὑπερβαλλούσης λαμπρότητος ἐπὶ παραβάσει τοῦ περὶ κελλίων καθεστῶτος, περὶ ὧν καὶ προσῆκον ἡγεῖται, ἵνα προσηκόντως ἅπαξ διὰ παντὸς δηλωθῇ, ὅτι τὰ Κελλία μένουσιν ἐσαεὶ Κελλία, μηδεμιᾶς ἐπιτρεπομένης τούτων μετατροπῆς κατά γε τοὺς ἀρχαϊκοὺς τύπους καὶ τὴν μοναχικὴν πολιτείαν τε καὶ τὴν οὐσίαν.(1) Ποθεῖ συνάμα ἡ Ἐκ-

(1) Αἱ παρατηρήσεις αὗται τῆς πατριαρχικῆς ἐγκυκλίου ἀφορῶσι μόνον τὰ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μοναστικὰ καταστήματα τῶν Ῥώσσων, οἵτινες, χάριν τῶν ὑπ' αὐτῶν ἐπιδιωκομένων πολιτικῶν σκοπῶν ἔχουσι θέσῃ ἐκποδὼν πάντας τοὺς διέποντας τὸν μοναστικὸν βίον ἱεροὺς κανόνας.

Digitized by Google

κλησία ἰδεῖν ρυθμιζόμενα τὰ τῶν ἐργασιῶν τῆς ἱερᾶς Συνάξεως διὰ σχετικῶν ἐν εἰδικῷ Κανονισμῷ διατάξεων περὶ συγκλήσεως αὐτῆς καὶ συνεδριῶν καὶ ἀπαρτίας καὶ ψηφορίας καὶ σφραγίσεως καὶ ἀποφάσεων, ἵνα οὕτω προβλέπωνται αἱ δυσχερείας παράγουσαι περιστάσεις καὶ προλαμβάνωνται νοματαγῶς παρανοήσεις καὶ ἐπεισόδια ἀμαυροῦντα τὸ γόητρον τῆς σεβασμίας ὁμηγύρεως καὶ τῆς ὅλης Ἀδελφότητος καὶ παρακωλύοντα ἀτόπως τὰς ἐργασίας ἐπὶ ζημίᾳ κοινῇ, οἷα κατὰ καιροὺς καὶ προσφάτως ἔτι ἐπισυνέβησαν. Ποθεῖ ἀκολούθως ἰδεῖν διασκεπτομένην συντόνως τὴν γεραρὰν ὑμῶν Συνέλευσιν περὶ λυσιτελεστέρας ἀνοργανώσεως τῆς Ἀθωνιάδος Σχολῆς, ἐπαξίως τοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος αὐτῆς καὶ ἐπ' ὠφελίᾳ τῶν φιλομαθῶν μοναστῶν καὶ δοκίμων, εἰ δὲ δυνατὸν καὶ αὐτῶν τῶν ἱερατευόντων ἐν τοῖς Μετοχίοις τῶν περιχώρων προσώπων. Ποθεῖ δ' ἐξόχως καὶ ἰδιαίτατα συνίστητι καὶ ἐντέλλεται τὴν μετὰ πάσης προσοχῆς καὶ αὐστηρότητος ἐφαρμογὴν τῶν περὶ χειροτονίας ἱερῶν κανονικῶν διατάξεων, γνωστοῦ ὄντος, ὅτι αὗται ἀδικαιολογήτως ἀπὸ καιροῦ παραβλέπονται, τελουμένων πολλάκις χειροτονιῶν προσώπων ἀναξίων, οὐ μόνον ἐν Ἁγίῳ Ὄρει βιούντων, ἀλλὰ καὶ ἔξωθεν παρ' ἐνορίαν προσδεχομένων, ἐπαυξανομένου δ' οὕτω κακοῦ μεγίστου, οὗ ἡ ἀναστολὴ ἀνάγκη ἐστὶν ἀπαραίτητος καὶ καθ' οὗ ἡ Ἐκκλησία βουλεύεται ἐνεργῆσαι τὰ προσήκοντα κατὰ τὰ ὑπὸ τῶν Ἱερῶν Κανόνων ἐπὶ τούτῳ διακελευόμενα.

«Σὺν πᾶσι δὲ τούτοις, ἡ Ἐκκλησία ἐπιθυμεῖ μαθεῖν ποῦ αἱ Ἱεραὶ καὶ σεβασταὶ Μοναὶ στηρίζουσι τὸ δικαίωμα τοῦ ἀπονέμειν τὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου ὀφφίκιον, τίνι δὲ λόγῳ καὶ οἱ ὁσιώτατοι Δικαῖοι ἐνίων Κοινοβιακῶν Ἱερῶν Σκητῶν, ἤτοι τῆς τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου τοῦ Σεραγίου, τῆς τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ καὶ τῆς τοῦ Τιμίου Προδρόμου μανδύαν φέρουσιν ἀρχιερατικόν, καὶ ράβδον κρατοῦσι ποιμαντικὴν καὶ ἐν τῷ ἐπισκοπικῷ ἵστανται θρόνῳ, τῆς δὲ εἰσόδου οὐ μετέχουσι καὶ ἐν τῇ ἀρτοκλασίᾳ τὰ τῷ ἀρχιερεῖ ἰδιάζοντα τελοῦσι καὶ ἄλλα ἄλλοτε ἀρχιερατικὰ προσοικειοῦνται γνωρίσματα.(1)

«Καὶ ταῦτα μὲν ὅσα Συνοδικῇ διασκέψει καὶ γνώμῃ ἔχομεν τό γε νῦν συστήσασθαι καὶ ἐπερωτῆσαι τῇ σεβασμίᾳ ὁμηγύρει τῆς ὑμῶν ὁσιότητος, ᾗ ἀνατέθειται ἡ ἱερὰ ἐντολὴ καὶ ἡ σοβαρὰ εὐθύνη τῆς ἐπιτοπίου ἐποπτείας, διαχειρίσεως καὶ πνευματικῆς τοῦ ἱεροῦ ὑμῶν τόπου διακυβερνήσεως. Γινώσκοντες δ' ὅτι ζῆλον ἔχετε θερμουργόν, ἵνα τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα τῷ ἱερῷ τόπῳ, ᾧ τὰ ἑαυτοὺς καθωσιώσατε, βουλεύησθε καὶ κατεργάζησθε, ἀδιστάκτως πεπείσμεθα, ὅτι πάνυ προθύμως σπουδάσετε καὶ νῦν ἰδίαν καταβαλεῖν φροντίδα περὶ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθειμένων πόθων τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας, τὰ μάλιστα συντελεσόντων ἀναντιρρήτως εἰς ἀπαρχὴν ρυθμίσεως τῶν καθ' ὑμᾶς πραγμάτων, συμφωνοτέρας τοῖς Μοναστηριακοῖς καὶ Ἀθωνικοῖς καθεστῶσι καὶ εἰς ἀποσόβησιν πάσης ἐπιβλαβοῦς τῇ ἱερᾷ ὑμῶν πολιτείᾳ παραβλέψεως σεβαστῶν πατροπαραδότων θεσμίων. Ἀπεκδεχόμενοι δὲ τήν, μετὰ ἐμβριθῆ περὶ τούτων διάσκεψιν καὶ μελέτην, ἀνακοίνωσιν τῆς ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς ὑμῶν Κοινότητος ἐξενεχθησομένης γνώμης, αἰτούμεθα ἐπὶ τὴν ὑμῶν ὁσιότητα τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ ἄπειρον ἔλος.

Δεκεμβρίου γ', ,αϡα'

† **Ὁ Κωνσταντινουπόλεως** ἐν Χριστῷ εὐχέτης.

(1) Καὶ αἱ παρατηρήσεις αὗται ρωσσικὰς Σκήτας ἀποβλέπουσι καὶ Ρώσσους μοναχούς.

Digitized by Google

Ο ΠΑΝΣΛΑΥΙΣΜΟΣ ΕΝ ΤΗ ΧΕΡΣΟΝΗΣΩ ΤΟΥ ΑΙΜΟΥ

[ΑΠΟΡΡΗΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΤΗΣ ΡΩΣΣΙΚΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑΣ]

«ΑΙ ΕΥΘΥΝΑΙ»

(«LES RESPONSABILITÉS»)

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους).

III

Ἀριθ. 24.

Κρυπτογραφικὸν ἔγγραφον τοῦ Κεντρικοῦ Κομιτάτου πρὸς τὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ Πρόξενον.

Ἐν Πετρουπόλει τῇ 14/26 Νοεμβρίου 1872.

Τὸ Κεντρικὸν Κομιτᾶτον λαμβάνει τὴν τιμὴν ν' ἀναγγείλῃ ὑμῖν, ὅτι διαταγῇ τῆς Α. Α. Ὑψηλότητος τοῦ Σεβαστοῦ ἡμῶν Προέδρου τὸ Πρακτορεῖον Ἁγίου Ὄρους θέλει μετασχηματισθῇ εἰς ὀργανωτικὸν Κομιτᾶτον.

Τὸ Κομιτᾶτον τοῦτο θὰ ἔχῃ τὴν ἀποστολήν:

1ον. *Νὰ συστήσῃ ἐν τῷ μοναστηρίῳ, τῷ ἐπιλεγομένῳ «Ρούσικον», ἀποθήκην ὅπλων καὶ πολεμεφοδίων.*

2ον. Νὰ ἐκπέμψῃ εἰς *Μακεδονίαν, Θρᾴκην, Βουλγαρίαν καὶ Παλαιὰν Σερβίαν* ἀποστόλους, ἐντεταλμένους τὴν διανομὴν *βιβλίων* καὶ *χρημάτων* καὶ τὴν *στρατολογίαν ὀπαδῶν τῆς σλαυϊκῆς ὑποθέσεως καὶ ἐθελοντῶν διὰ τὸ πατριωτικὸν κίνημα.*

3ον. Νὰ ἱδρύσῃ ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Ἄθω *ρωσσικὰς καὶ βουλγαρικὰς ἀποικίας* ἐπὶ τῷ τέλει τῆς *μεταμορφώσεως* τοῦ μέρους τούτου *εἰς χώραν οὐσιωδῶς σλαυϊκήν.* **Ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ οὐδενὸς μέσου θέλετε φεισθῇ πρὸς ἀφαίρεσιν ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἐν διαστήματι ἐτῶν τινων, ὅλων τῶν μοναστηρίων καὶ τῶν γαιῶν τοῦ Ἄθω, αἵτινες μένουσιν ἔτι ἐν τῇ κατοχῇ αὐτῶν.**

Τὸ Ὀργανωτικὸν Κομιτᾶτον θὰ ἔχῃ εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ *τὸ ποσὸν 50,000 ρουβλίων ἐτησίως,* ὧν ἡ χρῆσις *θὰ ἐξελέγχηται ὑπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Αὐτοκρατορικῆς Πρεσβείας.*

Ἡ διεύθυνσις τοῦ Κομιτάτου ἀνατεθήσεται εἰς *τὸν Αὐτοκρατορικὸν Πρόξενον*

Digitized by Google

Θεσσαλονίκης, ὅστις θὰ ἔχῃ τὴν ὑποχρέωσιν *νὰ διαμένῃ τὸ ἥμισυ τοῦ ἔτους ἐν Ἁγίῳ Ὄρει*. Κατὰ τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ ἡ Προεδρία περιέρχεται εἰς τὸν *Ὁσιώτατον Πατέρα Ἱερώνυμον*, παρ' ᾧ θὰ ὦσι προσκεκολλημένοι *τρεῖς ἐκ τῶν μοναχῶν*, τῶν συστηθέντων ὑφ' ὑμῶν εἰς τὴν προστασίαν τοῦ Κομιτάτου, ἤτοι οἱ πατέρες Μακάριος (τοῦ Ρούσικου), Βενιαμὶν καὶ Στέφανος (*τῆς Λαύρας*).*

Ἀριθ. 28.

Κρυπτογραφικὸν ἔγγραφον τοῦ ἐν Σκουτάρει Προξένου πρὸς τὸ Κομιτᾶτον τῆς Βιέννης, 17/29 Νοεμβρίου 1872.

Ὁ Β. Ρ. μοὶ ἀνήγγειλε πρὸ μικροῦ τὴν εἰς Κετίγνην ἐπάνοδον τῶν δύο πρακτόρων, οὓς πρὸ τεσσάρων μηνῶν εἶχεν ἀποστείλῃ εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἀλβανίαν.

Ἡ εἰς τοὺς δύο τούτους ἀποστόλους ἀνατεθειμένη ἐντολὴ ἦτο, ὡς δὲν ἀγνοεῖτε, νὰ διατρέξωσι τὴν χώραν πέραν τοῦ Δουλσίνου καὶ νὰ ἐπεκτείνωσι τὴν ἐπιρροὴν τοῦ Μαυροβουνίου. Χάρις εἰς τὴν ἱκανότητα τοῦ Β.. καὶ πρὸ πάντων εἰς τὰ *χρηματικὰ μέσα*, ἅτινα ἐτέθησαν εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ κατὰ διαταγὴν τοῦ Κεντρικοῦ Κομιτάτου, ἡ ἀποστολὴ αὕτη ἐστέφθη ὑπὸ ἐπιτυχίας.

Ὁ Β. καὶ ὁ συνάδελφός του, κηρύσσοντες πανταχοῦ τὸν ἱερὸν πόλεμον κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς Σλαυοαλβανικῆς ἀνεξαρτησίας, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐκφρασθῶσι καὶ κατὰ τῶν Βουλγάρων, ἵνα μὴ ἐξαγριώσωσι τὰ ἔστω καὶ ἀσθενῆ φιλελληνικὰ αἰσθήματα τῶν Ἀλβανῶν. Ἡ δεξιὰ καὶ φρόνιμος αὕτη συμπεριφορὰ ἐπόρισεν εἰς τοὺς Μαυροβουνίους ἀπεσταλμένους τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ ἀμαθοῦς πληθυσμοῦ τῆς χώρας τῶν Γκέγκηδων, εὐλόγως δὲ δυνάμεθα νὰ ἐλπίζωμεν, ὅτι τὸ γενναίως ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ δαπανηθὲν χρῆμα θὰ παραγάγῃ ἀρίστους καρποὺς διὰ τὸ μέλλον.

Μόνον ἐν τῇ Διοικήσει τῶν Ἰωαννίνων εἶδεν ὁ Β. ἀποτυχούσας τὰς ἑαυτοῦ ἀποπείρας. Τοσοῦτο μεγάλη εἶνε ἡ ἐπιρροὴ τοῦ Ἕλληνος Ἀρχιεπισκόπου τῆς πόλεως ταύτης, ὥστε ὁ ἡμέτερος φίλος ἠναγκάσθη νὰ σταματήσῃ εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων λέξεων, ἃς εἶπεν ἐν τῷ πνεύματι τῆς ἀποστολῆς του. Προβλέπων δὲ μάλιστα δυσάρεστα καὶ προδοσίαν τινά, ἠναγκάσθη ν' ἀνακρούσῃ

---

* Ὡς παρατηρεῖ ὁ ἀναγνώστης, τὸ ἔγγραφον τοῦτο κέκτηται δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας ἀνυπολόγιστον ἀξίαν. Ἀποκαλύπτει ἡλίου φαεινότερον τὰς ἐπὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους βλέψεις τῶν Ρώσσων καὶ διαπιστοῖ περιτράνως πάντα, ὅσα οὐδέποτε ἐπαύσατο καταγγέλλουσα ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία. Τὸ καταχθόνιον σχέδιον πρὸς ἐκπόρθησιν μιᾶς τῶν ὀχυρωτάτων καὶ σπουδαιοτάτων ἀκροπόλεων τοῦ Ἑλληνισμοῦ δὲν ἐπραγματοποιήθη εἰσέτι, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, καίτοι παρῆλθον ἔκτοτε 30 ὅλα ἔτη. Ἀλλ' ὅμως οὐδὲ κατὰ κεραίαν μετεβλήθη. Πᾶσαι αἱ προσπάθειαι ἐκεῖ τείνουσιν ὑπομονητικῶς καὶ ἀδιαλείπτως. Ἐκ τῆς φιλοπατρίας ἡμῶν ἤρτηται ἡ ἐς ἀεὶ ματαίωσις τῆς σλαυϊκῆς ἐπιβουλῆς. Οἱ ἐν τῷ σεπτῷ τόπῳ ἀσκούμενοι ἀδελφοὶ ἡμῶν, εἰς χεῖρας τῶν ὁποίων εὑρίσκεται ἐμπεπιστευμένη ἡ ἱερὰ παρακαταθήκη, ἂς ἀγρυπνῶσιν ἐπὶ τοῦ θησαυροῦ αὐτῶν. Πρὸ τῆς ἀρετῆς αὐτῶν οὐδὲν θὰ ἰσχύσωσι τὰ ρωσσικὰ ρούβλια, ἐφ' ὅσον ἵσταται ὁ Ἄθως !

Digitized by Google

πρύμναν καὶ νὰ ἑνωθῇ πάλιν μετὰ τοῦ συναδέλφου αὐτοῦ, ὅστις τὸν ἀνέμενεν ἀπὸ δέκα ἡμερῶν ἐν τοῖς πέριξ τοῦ Αὐλῶνος.

Ἀνακοινῶν μοι τὰς λεπτομερείας ταύτας ὁ Β. Ρ. προσέθηκεν ὅτι, κατὰ τὸν Β., ἡ ἐπιρροὴ τοῦ R. Ρ. εἶνε τοσοῦτον ἀσήμαντος ἐν τῷ τόπῳ, ὥστε οἱ κάτοικοι πολλῶν χωρίων τῆς Ἠπείρου ἐπέστρεψαν τελευταῖον εἰς Τεργέστην τὰ φύλλα τῆς **Κλειοῦς**, ὑπερασπισάσης τὰ μέλη τοῦ συλλόγου ‟Ρήγα Φεραίου,, κατὰ τῶν προσβολῶν τῆς ἀγγλικῆς μερίδος τῆς Κερκύρας.

Ὁ κ. C. πλάττει, ὡς φαίνεται, μεγάλα ὀνειροπολήματα ὡς πρὸς τὴν σπουδαιότητα καὶ τὸ μέλλον τοῦ ἔργου του, ὅπερ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀμφιβολίας θὰ λάβῃ τὴν αὐτὴν τύχην τῆς ἀποστολῆς τῶν πρακτόρων ἡμῶν εἰς Κέρκυραν καὶ Ἤπειρον κατὰ τὸ 1870.

Πρὶν ἢ ἐνεργήσωμεν παρὰ τοῖς κατοίκοις τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἔδει, κατὰ τὸν ἡγεμόνα Νικόλαον (καὶ συμμερίζομαι πληρέστατα τὴν γνώμην του), νὰ κατορθώσωμεν τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἰωαννίνων δι' Ἱεράρχου μᾶλλον φιλοδόξου καὶ ἧττον τουρκοφίλου τοῦ παρόντος. Ἄλλως θὰ περιστρεφώμεθα διαρκῶς ἐντὸς φαύλου κύκλου καὶ ὅσον περισσότερον ρίπτομεν χρήματα, τοσοῦτο περισσότερον θὰ διακινδυνεύωμεν τὴν ὑπόθεσιν ἡμῶν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ.

Ἀριθ. 26.

Κρυπτογραφικὸν ἔγγραφον τοῦ Κομιτάτου τῆς Βιέννης πρὸς τὸν ἐν Σεραϊέβῳ Πρόξενον, 13/25 Δεκεμβρίου 1872.

Τὸ Κομιτᾶτον τῆς Βιέννης ἀπέστειλεν ἀρτίως εἰς τὸ ἐν Βελιγραδίῳ Γενικὸν Προξενεῖον τὸ ποσὸν 1.400 λιρῶν στερλινῶν μετὰ τῆς παρακλήσεως, ὅπως φροντίσῃ περὶ τῆς εἰς ὑμᾶς ἀποστολῆς αὐτῶν, ἅμα τῇ πρώτῃ εὐνοϊκῇ εὐκαιρίᾳ. Τὸ ποσὸν τοῦτο εἶνε προωρισμένον ὑπὸ τοῦ Κεντρικοῦ Κομιτάτου διὰ τὸν ὀρθόδοξον πληθυσμὸν τῆς Βοσνίας, ἵνα ἔχῃ οὗτος τὰ μέσα νὰ διεξάγῃ ἐρρωμένως τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν ἐπεμβάσεων τοῦ φαναριωτικοῦ κλήρου καὶ κατὰ τοῦ ἀδιαλείπτως ἐπιτεινομένου δεσποτισμοῦ τῆς τουρκικῆς διοικήσεως. Ὅθεν παρακαλεῖσθε νὰ συνεννοηθῆτε μετὰ τοῦ Σεβασμιωτάτου Παϊσίου καὶ τῶν εἰς τὴν ὑπόθεσιν ἡμῶν ἀφωσιωμένων προκρίτων περὶ τῆς κρείττονος καὶ ἀποτελεσματικωτέρας χρήσεως τοῦ ποσοῦ τούτου.

Ἀνακοινοῦντες ὑμῖν τὴν ἀπόφασιν ταύτην τοῦ Κεντρικοῦ Κομιτάτου, θεωροῦμεν καθῆκον νὰ προσθέσωμεν, ὅτι ἔχετε πᾶσαν τὴν ἐλευθερίαν νὰ δώσητε μέρος τῶν ἀνωτέρω χρημάτων εἰς ἐκείνους τοὺς καθολικοὺς μοναχούς, οἵτινες θὰ ἠδύναντο νὰ ἐξασκήσωσιν ἐπιρροήν τινα ἐπὶ τοῦ βοσνιακοῦ πληθυσμοῦ. Ἀποβλέποντες εἰς τὴν σύσφιγξιν τῶν δεσμῶν τῆς ἀγαθῆς συμπνοίας, οἵτινες συνήφθησαν ἀπό τινος χρόνου μεταξὺ τῶν κυριωτέρων μελῶν τοῦ κλήρου τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, θὰ ἤμεθα λίαν εὐτυχεῖς, ἂν οἱ ἡγούμενοι τῶν καθολικῶν μοναστηρίων ὑπεστήριζον διὰ τῆς ἐπιρροῆς αὐτῶν τὴν προπαγάνδαν τοῦ ὀρθοδόξου κλήρου πρὸς διεκδίκησιν τῶν δικαιωμάτων του.

Digitized by Google

Ταυτόσημον ἔγγραφον ἀπεστάλη πρὸς τὸν ἐν Μοστὰρ Ὑποπρόξενον, ὅστις θὰ λάβῃ 800 L. S. μέσῳ Ραγούζης.

Ἀριθ. 27.

Κρυπτογραφικὸν ἔγγραφον τοῦ ἐν Μοστὰρ Ὑποπροξένου πρὸς τὸ Κομιτᾶτον τῆς Βιέννης, 14/26 Δεκεμβρίου 1872.

Χθὲς ἀφίκετο ἐναῦθα ὁ κυριώτερος πράκτωρ τοῦ Κομιτάτου τῆς Ἐθνικῆς Πρωτοβουλίας, Κος Β. Β. Μίαν ὥραν μετὰ τὴν ἄφιξίν του ἐνεφανίσθη εἰς τὸ Προξενεῖον, ὅπως μοὶ ἐγχειρίσῃ ἐπιστολὴν τοῦ κ. Α. D. καὶ τεθῇ εἰς τὴν διάθεσίν μου.

Ὁ γραμματεὺς τοῦ Κομιτάτου μοὶ γράφει ἐν τῇ ἐπιστολῇ του, ὅτι οἱ πρὸ δύο μηνῶν ἀποσταλέντες εἰς Ἑρζεγοβίνην δύο πράκτορες ἀπέτυχον ἐν τῇ ἀποστολῇ των καὶ ὅτι τὸ Κομιτᾶτον ἔκρινεν ὠφέλιμον νὰ ἐμπιστευθῇ τὴν αὐτὴν ἐργασίαν εἰς τὸν κ. G. καὶ νὰ θέσῃ αὐτὸν εἰς ἄμεσον σχέσιν μετ' ἐμοῦ καὶ τοῦ κ. C.

Καθ' ὅσον ἠδυνήθην νὰ κρίνω, ἡ ἐκλογὴ τοῦ Κομιτάτου ὑπῆρξε ταύτην τὴν φορὰν ἐπιτυχεστέρα ἢ πρότερον. Ὁ κ. G. ἤρξατο τῶν ἐργασιῶν του τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς ἀφίξεώς του ἐνταῦθα, δύναταί τις δὲ νὰ ᾖ βέβαιος περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἀποστολῆς του. Ἐπειδὴ ἀναχωρεῖ αὔριον, καταλείπει εἰς τὴν θέσιν του ἐν Μοστὰρ τὸν πρεσβύτερον τῶν διδασκάλων τῆς Ὀρθοδόξου Σχολῆς, ὅστις ἀπολαύει ποιᾶς τινος ὑπολήψεως ἐν τῷ τόπῳ καὶ διατελεῖ λίαν ἀφωσιωμένος εἰς ἡμᾶς.

Χάρις εἰς τὸν ζῆλον τοῦ τελευταίου τούτου καὶ τὴν ἐπιδεξιότητα τοῦ Μ. Ρ. ὁ ἐπίσκοπος Προκόπιος οὐδὲν ἠδυνήθη ν' ἀνακαλύψῃ· πιστεύω μάλιστα, ὅτι ἀγνοεῖ ἐντελῶς τὴν ἄφιξιν τοῦ Σέρβου πράκτορος.

Ἀφ' οὗ διατρέξῃ τὴν ἀνατολικὴν Ἑρζεγοβίνην ὁ Τ. θὰ μεταβῇ εἰς Σεράϊεβον, ὅπου μέλλει νὰ εὑρίσκηται περὶ τὰς ἀρχὰς Φεβρουαρίου. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὸ Κομιτᾶτον τῆς Πρωτοβουλίας θὰ ᾖ κάτοχον τῶν ὅπλων, ἅτινα θὰ διανείμῃ εἰς τοὺς ἐθελοντάς, ὁ Ρ. θεωρεῖ βέβαιον, ὅτι θὰ δυνηθῇ νὰ περατώσῃ τότε τὴν στρατολογίαν καὶ νὰ παραδώσῃ εἰς τοὺς νέους ἀντιπροσώπους τοῦ Βελιγραδίου τοὺς καταλόγους τῶν ἐθελοντῶν μετὰ τῶν ὑπογραφῶν αὐτῶν.

Ἀριθ. 28.

Κρυπτογραφικὸν ἔγγραφον τοῦ ἐν Φιοῦμε Προξένου πρὸς τὸ Κομιτᾶτον τῆς Βιέννης, 13/25 Ἰανουαρίου 1873.

Ἔλαβον πρὸ μικροῦ ἐπιστολὴν τοῦ κ. Μ., ἀναγγέλλοντός μοι τὴν ἀναχώρησιν τοῦ γραμμματέως αὐτοῦ διὰ Μπάνια-Λούκαν. Σκοπὸς τοῦ ταξειδίου τούτου εἶνε ἡ σύναψις ἀμέσων σχέσεων μεταξὺ τοῦ ὀρθοδόξου κλήρου τῆς αὐστριακῆς Σερβίας καὶ τῆς Βοσνίας, ἐπὶ τῷ τέλει τῆς συνενώσεώς ποτε τῶν δύο τούτων χωρῶν ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀρχήν.

Digitized by Google

Ὁ μαυροβούνιος ἀπεσταλμένος L. ἔφθασεν ἐνταῦθα πρὸ τεσσάρων ἡμερῶν. Τὸ ταξείδιον αὐτοῦ διὰ μέσου τῆς Βοσνίας ὑπῆρξεν ἀληθὴς Ὀδύσσεια, ἣν μετ' οὐ πολὺ θὰ διηγηθῇ ὑμῖν αὐτὸς οὗτος, μέλλων νὰ ἀναχωρήσῃ ἐντὸς ὀκτὼ ἡμερῶν διὰ Βιέννην. Μὴ δυνηθεὶς νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ ἐν Βοσνίᾳ, ὡς ἐκ τῆς μεγάλης ἐπαγρυπνήσεως τῆς τουρκικῆς ἀστυνομίας, ἀνέθηκε τὴν ἐργασίαν εἰς τὸν ἐκ Λίβνου φίλον αὐτοῦ Μ.

Τὰ φυλλάδια καὶ τὰ προσευχητάρια, ἅτινα πρὸ μηνὸς μοὶ ἔπεμψε τὸ Κομιτᾶτον, περιῆλθον εἰς χεῖράς μου προχθές. Θὰ στείλω ταῦτα εἰς Βοσνίαν, ἅμα τῇ πρώτῃ εὐνοϊκῇ εὐκαιρίᾳ.

Ἀριθ. 29.

Κρυπτογραφικὸν ἔγγραφον τοῦ ἐν Σκουτάρει Προξένου πρὸς τὸ Κομιτᾶτον τῆς Βιέννης, 15/27 Ἰανουαρίου 1873.

Ὁ R ἀπέστειλέ μοι ἀντίγραφον δύο ἐγκυκλίων, ἃς οἱ ἐν Μαυροβουνίῳ πρόσφυγες Ἀλβανοὶ ἀπηύθυναν πρὸς τοὺς ἑαυτῶν συμπατριώτας. Οἱ ὑπογράψαντες τὰς ἐγκυκλίους ταύτας ἐκθέτουσιν εἰς τοὺς συμπατριώτας αὐτῶν τοὺς λόγους, δι' οὓς ἠναγκάσθησαν νὰ ἐκπατρισθῶσι, καὶ συμβουλεύουσι τοῖς Ἀλβανοῖς νὰ λησμονήσωσι τὰς ἐσωτερικὰς αὐτῶν διχονοίας καὶ νὰ συνενωθῶσιν ἅπαντες, ὅπως δυνηθῶσι νὰ πολεμήσωσι κατὰ τοῦ τυράννου τῆς πατρίδος των, εὐθὺς ὡς οἱ ἀνδρεῖοι αὐτῶν σύμμαχοι Μαυροβούνιοι εἰσέλθωσιν εἰς Ἀλβανίαν.

Αἱ ἐγκύκλιοι αὗται, ὧν ἡ μὲν μία εἶνε προωρισμένη διὰ τοὺς Ἀλβανοὺς Σέρβους, ἡ δὲ ἑτέρα διὰ τοὺς κατοίκους τῶν μεσημβρινῶν διαμερισμάτων, πληροῦνται εὐγνωμόνων ἐκφράσεων πρὸς τὴν ἡγεμονικὴν κυβέρνησιν τοῦ Μαυροβουνίου διὰ τὸν ἐγκάρδιον καὶ ὅλως ἀδελφικὸν τρόπον, δι οὗ ἐδέχθησαν αὐτούς τε καὶ τὰς οἰκογενείας των ἐν τῇ Ἡγεμονίᾳ. Ἡ Α. Ὑψηλότης διέταξεν, ὡς γράφει μοι ὁ R., νὰ ἐκτυπώσωσι πολλὰς χιλιάδας ἀντιτύπων τῶν ἐγκυκλίων τούτων καὶ νὰ πέμψωσιν αὐτὰ εἰς Ἀλβανίαν δι' εἰδικῶν ἀπεσταλμένων.

Ἐκ Πριορένης μὲ πληροφοροῦσιν, ὅτι οἱ Ἑλληνόβλαχοι κινοῦνται πολὺ πρὸς παῦσιν τοῦ ἐπισκόπου καὶ ὅτι πρὸ οὐδεμιᾶς συκοφαντίας ὑποχωροῦσιν. Ἂς ἐλπίσωμεν ὅμως, ὅτι ἡ ἐπιρροὴ τῆς Αὐτοκρατορικῆς Πρεσβείας ἐν Κωνσταντινουπόλει θὰ προφυλάξῃ τὸν τόπον ἀπὸ τοιαύτης μεγάλης δυστυχίας.

Ἀριθ. 30.

Κρυπτογραφικὸν ἔγγραφον τοῦ ἐν Σεραΐέβῳ Προξένου πρὸς τὸ Κομιτᾶτον τῆς Βιέννης, 12/24 Ἰανουαρίου 1873.

Αἱ ἐκ τῆς Πριορένης εἰδήσεις εἰσὶ πάντοτε ἱκανοποιητικαί. Χάρις εἰς τὸν πατριωτισμὸν τοῦ Σεβασμιωτάτου Μ. αἱ ἀξιώσεις τῶν Κουτσοβλάχων ἀπεκρούσθησαν ζωηρῶς ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς κοινότητος καὶ ἡ σερβικὴ ὑπόθεσις

Digitized by Google

ἐξῆλθε νικηφόρος ἐκ τῶν ἐπιβουλῶν, ἃς εἶχε στήσῃ κατ' αὐτῆς ὁ φαναριωτικὸς κλῆρος. Ἡ ἄφιξις τοῦ πατρὸς Α. θὰ ἐμψυχώσῃ, ὡς ἐλπίζω, τοὺς ἡμετέρους φίλους καὶ θὰ καταστήσῃ εἰς τὸν ἐπίσκοπον δυνατὸν νὰ ἀγωνίζηται μετὰ πλείονος δυνάμεως κατὰ τῶν νέων ἐχθρῶν τοῦ Σλαυϊσμοῦ. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ πατὴρ Α. δὲν δύναται νὰ μείνῃ ἐπὶ πολὺ ἐν Πρισρένῃ, θὰ ἐμπιστευθῇ τὴν κρυπτογραφικὴν κλεῖδα εἰς τὸν ἐπίσκοπον, ὅστις θ' ἀλληλογραφῇ εἰς τὸ ἑξῆς ἀπ' εὐθείας μεθ' ἡμῶν.

Ἡ διανομὴ τῶν χρηματικῶν βοηθημάτων, περὶ ἧς ἐποιησάμην ὑμῖν λόγον ἐν τῷ τελευταίῳ ἐγγράφῳ μου, ἐγένετο τῇ 1/13 τρέχοντος ἐν Σεραϊέβῳ καὶ τῇ 6/18 ἐν ταῖς κώμαις τῶν περιχώρων. Ὡς πρὸς τὰ ὅπλα καὶ τὰ πολεμεφόδια, μέρος ἐξ αὐτῶν ἔδωκα τῷ Β., ἐπιφορτισθέντι νὰ διανείμῃ ταῦτα εἰς τοὺς ἐν Tranvik ἡμετέρους φίλους. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸ ὑπόλοιπον, ἀναμένω τὴν πρώτην κατάλληλον εὐκαιρίαν, ὅπως τὰ ἀποστείλω εἰς Πρισρένην καὶ Detchany.

Ἀριθ. 31.

Κρυπτογραφικὸν ἔγγραφον τοῦ ἐν Σκουτάρει Προξένου πρὸς τὸ Κομιτᾶτον τῆς Βιέννης, 7/19 Φεβρουαρίου 1873.

Ὁ Ῥάδοβιτς μοὶ γράφει, ὅτι ἡ ἀθλιότης τοῦ καιροῦ ἐκώλυσε τὴν μεγάλην ἐπιθεώρησιν, ἣν ὁ ἡγεμὼν Νικόλαος προὐτίθετο νὰ ἐνεργήσῃ ἐν Tzernoevitchereka. Ἡ ἐπιθεώρησις ὅμως αὕτη θὰ γίνῃ ἀναμφιβόλως, διότι οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἀλβανικῶν φυλῶν δὲν θὰ δυνηθῶσι νὰ μείνωσιν ἐν Μαυροβουνίῳ, χωρὶς νὰ ἐκτεθῶσιν εἰς τὰς κακὰς μεταχειρίσεις τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν.

Λήγοντος τοῦ μηνὸς ὁ Ἡγεμὼν ἐδέχθη τρεῖς ἱερεῖς, ὧν δύο ὀρθόδοξοι ἐκ Γκλάβας καὶ Στραβίζης καὶ εἷς καθολικὸς ἐκ Riolli. Μετέβησαν εἰς Κετίγνην, ὅπως λάβωσι τὰ χορηγήματα, ἅτινα εἶχεν ὑποσχεθῇ αὐτοῖς ἡ Κυβέρνησις τοῦ Ἡγεμόνος. Ὁ κ. Ῥάδοβιτς προστίθησιν, ὅτι ὑπεσχέθησαν εἰς τὴν Α. Ὑψηλότητα νὰ συμμορφωθῶσι καθ' ὅλα πρὸς τὰς ὁδηγίας, αἵτινες ἐδόθησαν αὐτοῖς κατὰ μῆνα Νοέμβριον.

Μόλις ἱδρυθεῖσα ἡ Ἀδελφότης τοῦ Δουλσίνου ἐπεξέτεινε τὸν κύκλον τῆς δράσεως αὐτῆς εἰς τὰς γειτονικὰς φυλάς. Ὁ χριστιανικὸς πληθυσμὸς τοῦ Ἀλεσίου φαίνεται λίαν διατεθειμένος νὰ βαδίσῃ συμφώνως τῷ τοῦ Δουλσίνου.

Ἀριθ. 32.

Κρυπτογραφικὸν ἔγγραφον τοῦ ἐν Ῥαγούζῃ Προξένου πρὸς τὸν κ. Υ.... εἰς Βιέννην, 16/28 Δεκεμβρίου 1872.

Ὁ Ἡγεμὼν Νικόλαος, μαθὼν τὰς τελευταίας διαθέσεις τοῦ Κεντρικοῦ Κομιτάτου πρὸς τὸ Μαυροβούνιον, μὲ παρεκάλεσε νὰ διαβιβάσω εἰς αὐτὸ τὴν ἔκφρασιν τῆς βαθείας αὐτοῦ εὐγνωμοσύνης. Συγχρόνως μοὶ ἐνεχείρισεν αὐτόγραφον ἐπιστολὴν διὰ τὴν Α. Υ. τὸν **, ἣν σπεύδω νὰ ἐπισυνάψω

Digitized by Google

τῷ παρόντι ἐντὸς ἀνοικτοῦ φακέλλου, παρακαλῶν τὴν ὑμετέραν Ἐξοχότητα νὰ διευθύνῃ ταύτην εἰς τὸν ὑψηλὸν προορισμόν της.

Ἡ ἐν λόγῳ ἐπιστολὴ βρίθει λεπτομερειῶν λίαν ἐνδιαφερουσῶν καὶ λεπτολόγων περὶ τῆς καταστάσεως τῶν ἐξοπλισμῶν ἐν τῇ Ἡγεμονίᾳ· κρίνω ἑπομένως περιττὸν νὰ ἐνοχλήσω ἐπὶ πλέον τὴν ὑμετέραν Ἐξοχότητα, περιορίζομαι δὲ μόνον εἰς τὴν προσθήκην, ὅτι ὁ Β. μοὶ ἐδήλωσεν ἐσχάτως, ὅτι οὐδὲν δύναται νὰ πράξῃ ὡς πρὸς τὰ πολεμεφόδια, ἄνευ τῆς ἀδείας τοῦ **Opuich**.

Ἀριθ. 33.

Κρυπτογραφικὸν ἔγγραφον τοῦ ἐν Μοστὰρ Ὑποπροξένου πρὸς τὸ Κομιτᾶτον τῆς Βιέννης, 22 Δεκεμβρίου 1872 (π. ἑ.).

Παρὰ τοῦ Β. Ρ. ἔλαβον ἐπιστολὴν ἐκ Τρεβίγνης, φέρουσαν χρονολογίαν 18)30 ἱσταμένου. Ἐπέτυχε τελείως ἐν τῇ ἀποστολῇ του καὶ ἠδυνήθη νὰ συνεννοηθῇ μεθ᾽ ὅλων τῶν ἀρχηγῶν τῶν τόπων, δι᾽ ὧν διῆλθεν.

Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Μ., εἰς ὃν εἶχον συστήσῃ τὸν Ρ., ἐβοήθησε τοῦτον πολὺ ἐν τῇ ἐκπληρώσει τοῦ ἔργου του Τὴν ἐπιστολὴν αὐτοῦ ἐπεράτου, ἀγγέλλων μοι τὴν ἀναχώρησίν του διὰ Πόποβον, ὁπόθεν τὴν ἐπαύριον θὰ μεταβῇ εἰς Νιξίτς.

Τὰ κιβώτια 798-801 Α. Ρ. C. Μ. ἔφθασαν ἐνταῦθα τὴν 19ην. Διένειμα ἤδη ἐκ τοῦ περιεχομένου 799 φ. εἰς τὰ ὑποδειχθέντα μοι πρόσωπα, θὰ ἀποστείλω δὲ τὸ ὑπόλοιπον εἰς τὸν προορισμὸν αὐτοῦ.

Ἀριθ. 34.

Κρυπτογραφικὸν ἔγγραφον τοῦ ἐν Σεραϊέβῳ Προξένου πρὸς τὸ Κομιτᾶτον τῆς Βιέννης, 29 Δεκεμβρίου 1872 (π. ἑ.).

Μοὶ γράφουσιν ἐκ Πριορένης, ὅτι ἡ ὑπόθεσις τῆς ἀνεξαρτήτου Ἐκκλησίας ποιεῖται ἐπαισθητὰς προόδους. Ὁ πατὴρ Α. ἀνεχώρησε προχθὲς διὰ Πριορένην, ἐπεφορτίσαμεν δ᾽ αὐτόν, ὁ Σ. Παΐσιος καὶ ἐγώ, νὰ παραδώσῃ εἰς τοὺς προκρίτους τοῦ τόπου πολλὰς ἐπιστολάς, προερχομένας ἐκ Σερβίας, ὡς καὶ 1000 φράγκα διὰ τοὺς ἱερεῖς, οἵτινες οὕτω θαρραλέως ὑπερασπίζουσι τὴν ἐθνικὴν ὑπόθεσιν.

Ὁ Β. Ρ. μοὶ ἔγραψε τελευταίως ζητῶν εἰδήσεις περὶ τοῦ πράκτορος αὐτοῦ L. Ἀτυχῶς δὲν εἶμαι εἰς θέσιν νὰ παράσχω πληροφορίας περὶ τούτου. Καθ᾽ ἃ ἔμαθον, ὁ Μαυροβούνιος οὗτος μετέβη πρό τινων ἑβδομάδων εἰς Μπάνια-Λούκαν καὶ ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν ἀμέσως. Τοῦτο εἶνε πᾶν ὅτι ἠδυνήθην νὰ μάθω περὶ αὐτοῦ, ἀγνοῶ δὲ καθ᾽ ὁλοκληρίαν, ἂν κατώρθωσε νὰ διαβῇ τὰ αὐ-

Digitized by Google

ἐξῆλθε νικηφόρος ἐκ τῶν ἐπιβουλῶν, ἃς εἶχε στήση κατ' αὐτῆς ὁ φαναριωτικὸς κλῆρος. Ἡ ἄφιξις τοῦ πατρὸς Α. θὰ ἐμψυχώση, ὡς ἐλπίζω, τοὺς ἡμετέρους φίλους καὶ θὰ καταστήση εἰς τὸν ἐπίσκοπον δυνατὸν νὰ ἀγωνίζηται μετὰ πλείονος δυνάμεως κατὰ τῶν νέων ἐχθρῶν τοῦ Σλαυϊσμοῦ. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ πατὴρ Α. δὲν δύναται νὰ μείνη ἐπὶ πολὺ ἐν Πρισρένη, θὰ ἐμπιστευθῇ τὴν κρυπτογραφικὴν κλεῖδα εἰς τὸν ἐπίσκοπον, ὅστις θ' ἀλληλογραφῇ εἰς τὸ ἑξῆς ἀπ' εὐθείας μεθ' ἡμῶν.

Ἡ διανομὴ τῶν χρηματικῶν βοηθημάτων, περὶ ἧς ἐποιησάμην ὑμῖν λόγον ἐν τῷ τελευταίῳ ἐγγράφῳ μου, ἐγένετο τῇ 1/13 τρέχοντος ἐν Σεραϊέβῳ καὶ τῇ 6/18 ἐν ταῖς κώμαις τῶν περιχώρων. Ὡς πρὸς τὰ ὅπλα καὶ τὰ πολεμεφόδια, μέρος ἐξ αὐτῶν ἔδωκα τῷ Β., ἐπιφορτισθέντι νὰ διανείμη ταῦτα εἰς τοὺς ἐν Tranvik ἡμετέρους φίλους. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸ ὑπόλοιπον, ἀναμένω τὴν πρώτην κατάλληλον εὐκαιρίαν, ὅπως τὰ ἀποστείλω εἰς Πρισρένην καὶ Detchany.

Ἀριθ. 31.

Κρυπτογραφικὸν ἔγγραφον τοῦ ἐν Σκουτάρει Προξένου πρὸς τὸ Κομιτᾶτον τῆς Βιέννης, 7/19 Φεβρουαρίου 1873.

Ὁ Ράδοβιτς μοὶ γράφει, ὅτι ἡ ἀθλιότης τοῦ καιροῦ ἐκώλυσε τὴν μεγάλην ἐπιθεώρησιν, ἣν ὁ ἡγεμὼν Νικόλαος προὐτίθετο νὰ ἐνεργήση ἐν Tzernoevitchereka. Ἡ ἐπιθεώρησις ὅμως αὕτη θὰ γίνη ἀναμφιβόλως, διότι οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἀλβανικῶν φυλῶν δὲν θὰ δυνηθῶσι νὰ μείνωσιν ἐν Μαυροβουνίῳ, χωρὶς νὰ ἐκτεθῶσιν εἰς τὰς κακὰς μεταχειρίσεις τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν.

Λήγοντος τοῦ μηνὸς ὁ Ἡγεμὼν ἐδέχθη τρεῖς ἱερεῖς, ὧν δύο ὀρθόδοξοι ἐκ Γκλάβας καὶ Στραβίζης καὶ εἷς καθολικὸς ἐκ Riolli. Μετέβησαν εἰς Κετίγνην, ὅπως λάβωσι τὰ χορηγήματα, ἅτινα εἶχεν ὑποσχεθῇ αὐτοῖς ἡ Κυβέρνησις τοῦ Ἡγεμόνος. Ὁ κ. Ράδοβιτς προστίθησιν, ὅτι ὑπεσχέθησαν εἰς τὴν Α. Ὑψηλότητα νὰ συμμορφωθῶσι καθ' ὅλα πρὸς τὰς ὁδηγίας, αἵτινες ἐδόθησαν αὐτοῖς κατὰ μῆνα Νοέμβριον.

Μόλις ἱδρυθεῖσα ἡ Ἀδελφότης τοῦ Δουλσίνου ἐπεξέτεινε τὸν κύκλον τῆς δράσεως αὐτῆς εἰς τὰς γειτονικὰς φυλάς. Ὁ χριστιανικὸς πληθυσμὸς τοῦ Ἀλεσίου φαίνεται λίαν διατεθειμένος νὰ βαδίση συμφώνως τῷ τοῦ Δουλσίνου.

Ἀριθ. 32.

Κρυπτογραφικὸν ἔγγραφον τοῦ ἐν Ραγούζῃ Προξένου πρὸς τὸν κ. Υ.... εἰς Βιέννην, 16/28 Δεκεμβρίου 1872.

Ὁ Ἡγεμὼν Νικόλαος, μαθὼν τὰς τελευταίας διαθέσεις τοῦ Κεντρικοῦ Κομιτάτου πρὸς τὸ Μαυροβούνιον, μὲ παρεκάλεσε νὰ διαβιβάσω εἰς αὐτὸ τὴν ἔκφρασιν τῆς βαθείας αὐτοῦ εὐγνωμοσύνης. Συγχρόνως μοὶ ἐνεχείρισεν αὐτόγραφον ἐπιστολὴν διὰ τὴν Α. Υ. τὸν **, ἣν σπεύδω νὰ ἐπισυνάψω

Digitized by Google

τῷ παρόντι ἐντὸς ἀνοικτοῦ φακέλλου, παρακαλῶν τὴν ὑμετέραν Ἐξοχότητα νὰ διευθύνῃ ταύτην εἰς τὸν ὑψηλὸν προορισμόν της.

Ἡ ἐν λόγῳ ἐπιστολὴ βρίθει λεπτομερειῶν λίαν ἐνδιαφερουσῶν καὶ λεπτολόγων περὶ τῆς καταστάσεως τῶν ἐξοπλισμῶν ἐν τῇ Ἡγεμονίᾳ· κρίνω ἐπαμένως περιττὸν νὰ ἐνοχλήσω ἐπὶ πλέον τὴν ὑμετέραν Ἐξοχότητα, περιορίζομαι δὲ μόνον εἰς τὴν προσθήκην, ὅτι ὁ Β. μοὶ ἐδήλωσεν ἐσχάτως, ὅτι οὐδὲν δύναται νὰ πράξῃ ὡς πρὸς τὰ πολεμεφόδια, ἄνευ τῆς ἀδείας τοῦ Opuich.

Ἀριθ. 33.

Κρυπτογραφικὸν ἔγγραφον τοῦ ἐν Μοστὰρ Ὑποπροξένου πρὸς τὸ Κομιτᾶτον τῆς Βιέννης, 22 Δεκεμβρίου 1872 (π. ἡ.).

Παρὰ τοῦ Β. Ρ. ἔλαβον ἐπιστολὴν ἐκ Τρεβίγνης, φέρουσαν χρονολογίαν 18)30 ἱσταμένου. Ἐπέτυχε τελείως ἐν τῇ ἀποστολῇ του καὶ ἠδυνήθη νὰ συνεννοηθῇ μεθ' ὅλων τῶν ἀρχηγῶν τῶν τόπων, δι' ὧν διῆλθεν.

Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Μ., εἰς ὃν εἶχον συστήσῃ τὸν Ρ., ἐβοήθησε τοῦτον πολὺ ἐν τῇ ἐκπληρώσει τοῦ ἔργου του Τὴν ἐπιστολὴν αὐτοῦ ἐπεράτου, ἀγγέλλων μοι τὴν ἀναχώρησίν του διὰ Πόποβον, ὁπόθεν τὴν ἐπαύριον θὰ μεταβῇ εἰς Νιξῖτς.

Τὰ κιβώτια 798-801 Α. Ρ. C. Μ. ἔφθασαν ἐνταῦθα τὴν 19ην. Διένειμα ἤδη ἐκ τοῦ περιεχομένου 799 φ. εἰς τὰ ὑποδειχθέντα μοι πρόσωπα, θὰ ἀποστείλω δὲ τὸ ὑπόλοιπον εἰς τὸν προορισμὸν αὐτοῦ.

Ἀριθ. 34.

Κρυπτογραφικὸν ἔγγραφον τοῦ ἐν Σεραϊέβῳ Προξένου πρὸς τὸ Κομιτᾶτον τῆς Βιέννης, 29 Δεκεμβρίου 1872 (π. ἡ.).

Μοὶ γράφουσιν ἐκ Πρισρένης, ὅτι ἡ ὑπόθεσις τῆς ἀνεξαρτήτου Ἐκκλησίας ποιεῖται ἐπαισθητὰς προόδους. Ὁ πατὴρ Α. ἀνεχώρησε προχθὲς διὰ Πρισρένην, ἐπεφορτίσαμεν δ' αὐτόν, ὁ Σ. Παΐσιος καὶ ἐγώ, νὰ παραδώσῃ εἰς τοὺς προκρίτους τοῦ τόπου πολλὰς ἐπιστολάς, προερχομένας ἐκ Σερβίας, ὡς καὶ 1000 φράγκα διὰ τοὺς ἱερεῖς, οἵτινες οὕτω θαρραλέως ὑπερασπίζουσι τὴν ἐθνικὴν ὑπόθεσιν.

Ὁ Β. Ρ. μοὶ ἔγραψε τελευταίως ζητῶν εἰδήσεις περὶ τοῦ πράκτορος αὐτοῦ L. Ἀτυχῶς δὲν εἶμαι εἰς θέσιν νὰ παράσχω πληροφορίας περὶ τούτου. Καθ' ἃ ἔμαθον, ὁ Μαυροβούνιος οὗτος μετέβη πρό τινων ἑβδομάδων εἰς Μπάνια-Λούκαν καὶ ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν ἀμέσως. Τοῦτο εἶνε πᾶν ὅτι ἠδυνήθην νὰ μάθω περὶ αὐτοῦ, ἀγνοῶ δὲ καθ' ὁλοκληρίαν, ἂν κατώρθωσε νὰ διαβῇ τὰ αὐ-

Digitized by Google

στριακὰ μεθόρια. Ἔγραψα εἰς Ἄγραμ, ἵνα μὲ πληροφορήσωσι περὶ τῆς μυστηριώδους ἐξαφανίσεως τοῦ δυστυχοῦς τούτου πατριώτου. Μέγα δυστύχημα θὰ ἦτο, ἂν περιέπιπτεν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων.

Ἔλαβον τὰ δέοντα μέτρα ὅπως προβῶ μετὰ τὰς ἑορτὰς εἰς τὴν διανομὴν τῶν χρηματικῶν βοηθημάτων καὶ τῶν πολεμεφοδίων, ἅτινα μοὶ ἀπεστάλησαν ἐκ Βελιγραδίου κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους (1872) καὶ ἅτινα εἶχον ἀποθέσῃ εἰς τὰ γνωστὰ ὑμῖν σπήλαια. Κατορθώσας ν' ἀποκοιμίσω πᾶσαν ὑπόνοιαν ὡς πρὸς τὸ γεγονὸς τοῦτο, ἠδυνήθην τὴν παρελθοῦσαν ἑβδομάδα νὰ μετακομίσω ἐνταῦθα τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος ἀντικείμενα καὶ ἐλπίζω νὰ διανείμω ταῦτα ἄνευ τινὸς ἐμποδίου.

Ἀριθ. 35.

Κρυπτογραφικὸν ἔγγραφον τοῦ ἐν Σκουτάρει Προξένου πρὸς τὸ Κομιτᾶτον τῆς Βιέννης, 2)14 Ἰανουαρίου 1873.

Συμφώνως ταῖς τελευταίαις ὁδηγίαις, ἃς ἔλαβον παρὰ τοῦ ἐν Μόσχᾳ Κομιτάτου, ἀπέστειλα εἰδικὸν ταχυδρόμον εἰς Πρισρένην, ἵνα παραδώσῃ εἰς τὸν ἐπίσκοπον 500 δουκάτα, ὡς καὶ τὰ προσευχητάρια διὰ τὴν βουλγαρο-σερβικὴν Ἐκκλησίαν.

Τὸ δραστήριον τοῦ χαρακτῆρος καὶ τὰ πατριωτικὰ αἰσθήματα τοῦ ἀξίου τούτου ἱεράρχου παρέχουσιν ἡμῖν τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ ἐθνικὴ κίνησις δὲν θὰ βραδύνῃ νὰ λάβῃ ὁριστικὴν τροπήν. Πρὸς ἐπίτασιν τῆς κινήσεως ἔγραψα εἰς τὸν ἐν Detchany πράκτορα ἡμῶν νὰ πράξῃ πᾶν ὅτι δύναται, ἵνα συμφιλιώσῃ τοὺς ὀρθοδόξους Σέρβους μετὰ τῶν Ἀλβανῶν τοῦ διαμερίσματος τούτου. Ἐπειδὴ δὲ τὰ δύο μέλη τοῦ ἐν Κιέβῳ Κομιτάτου θὰ εὑρίσκωνται εἰς τὰ μέρη ταῦτα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔαρος, δύναταί τις νὰ ἐλπίζῃ, ὅτι θὰ συντελέσωσι μεγάλως εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ἡμετέρων σχεδίων, κατὰ τοσοῦτο μᾶλλον, καθ' ὅσον θὰ ὦσιν ἀφθόνως ἐφωδιασμένα διὰ τοῦ *νεύρου τῆς ἐνεργείας*.

Ἀριθ. 36.

Κρυπτογραφικὸν ἔγγραφον τοῦ Κεντρικοῦ Κομιτάτου πρὸς τὸ Κομιτᾶτον τῆς Βιέννης, ἐκ Πετρουπόλεως τῇ 9)21 Αὐγούστου 1872.

Κατὰ διαταγὴν τῆς Α. Αὐτοκρατορικῆς Ὑψηλότητος τοῦ ***, τὸ Κομιτᾶτον τῆς Βιέννης καλεῖται ν' ἀποστείλῃ εἰς ἅπαντα τὰ Ὑποκομιτάτα καὶ Πρακτορεῖα ἐγκύκλιον πρὸς καθησύχασιν τῶν ὁμοφύλων ἡμῶν ἀδελφῶν ὡς πρὸς τὰς ψευδεῖς φήμας, ἃς οἱ ἡμέτεροι ἐχθροὶ πειρῶνται νὰ διαδίδωσι μεταξὺ τῶν Σλαύων περὶ τῆς συνεντεύξεως τῶν τριῶν αὐτοκρατόρων ἐν Βερολίνῳ.

Ἡ Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις, εἰλικρινῶς ἀφωσιωμένη εἰς τὴν σλαυϊκὴν

Digitized by Google

ὑπόθεσιν καὶ ἐνδιαφερομένη, ὡς πάντοτε, περὶ τῆς εὐδαιμονίας καὶ τοῦ μέλλοντος τῶν ἐκ φυλῆς ἡμετέρων ἀδελφῶν, οὐδαμῶς ἔχει τὴν ἰδέαν, ἣν ἀποδίδουσιν αὐτῇ οἱ Πολωνοί, οἱ αἰώνιοι οὗτοι ἐχθροὶ τοῦ Σλαυϊσμοῦ, νὰ ἐγκαταλείψῃ τοὺς Σλαύους εἰς τὴν τύχην των καὶ νὰ δεσμευθῇ διὰ πανηγυρικῆς συνθήκης μετὰ τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Αὐστρίας.

Ἡ Ρωσσία, ἐπιθυμοῦσα διακαῶς τὴν εἰρήνην καὶ τὴν διατήρησιν τῆς δημοσίας τάξεως ἐν Εὐρώπῃ (1), οὐδέποτε θὰ παρεκκλίνῃ τῆς τροχιᾶς, ἣν οὕτως ἐνδόξως ἐνεκαίνισεν ἀπὸ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσεως τῆς Α. Μ. τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου τοῦ Β΄.

Θὰ γράψητε λοιπὸν εἰς τοὺς ἡμετέρους πράκτορας ν' ἀνακοινώσωσιν ἅπασι τοῖς ἡμετέροις φίλοις τὸ περιεχόμενον τοῦ παρόντος ἐγγράφου, διαβεβαιοῦντες αὐτοὺς ὅτι, παρὰ τὸν ζωηρὸν πόθον τῆς εἰρήνης, ἡ Ρωσσία οὐδέποτε θὰ καταλίπῃ τοὺς ὁμοφύλους ἀδελφοὺς αὐτῆς ἄνευ ὑποστηρίξεως καὶ βοηθείας, καὶ ὅτι, ὡς καὶ ἐν τῷ παρελθόντι, διατελεῖ ἕτοιμος πρὸς πάσας τὰς θυσίας, ἵνα ἐξασφαλίσῃ αὐτοῖς μέλλον ἀντάξιον τῆς φυλῆς, εἰς ἣν ἔχομεν ἅπαντες τὴν εὐτυχίαν ν' ἀνήκωμεν.

Ἀριθ. 37.

Κρυπτογραφικὸν ἔγγραφον τοῦ Κεντρικοῦ Κομιτάτου πρὸς τὸ Κομιτᾶτον τῆς Βιέννης, 17]29 Αὐγούστου 1872.

Κατὰ διαταγὴν τῆς Α. Ὑψηλότητος **, ἀνατίθεται ὑμῖν ἡ ὡς οἷόν τε τάχιον ἐγκαθίδρυσις εἰδικοῦ Πρακτορείου ἐν Βιδινίῳ. Οὔσης ἤδη καθωρισμένης τῆς δικαιοδοσίας αὐτοῦ ὑπὸ τῆς ἐγκυκλίου τοῦ Κεντρικοῦ Κομιτάτου ἀπὸ 25 Ἰουλίου 1871, § 3, τὸ Κομιτᾶτον προστίθησι μόνον, ὅτι διαταγῇ τοῦ Ὑψηλοῦ ἡμῶν Προέδρου παρεχωρήθη ὑμῖν ἔκτακτος πίστωσις 5.000 ρουβλίων δι' ἔξοδα ἐγκαταστάσεως καὶ συντηρήσεως τοῦ Πρακτορείου τούτου μέχρι τῆς 1ης Ἰανουαρίου 1873.

(Ἕπεται συνέχεια)

Κατὰ μετάφρασιν

Εὐαγγέλου. Γ. Νικολαΐδου.

Digitized by Google

ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους.)

Γ'.

Μέχρι τῶν μέσων τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος ἡ Μακεδονία ἦτο καὶ ἐθεωρεῖτο ἑλληνικὴ παρά τε τῶν ἐγχωρίων καὶ τῶν ξένων. Ἡ ἔνδοξος ἐκείνη χώρα, ἧς ἡ ἱστορικὴ ἐνέργεια, πρωτίστως διὰ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐσημείωσε νέον σταθμὸν ἐκπολιτιστικῆς ἀφετηρίας ἐν τῇ ἐξελίξει τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, οὗ ὁ πολιτισμὸς ἐξεδηλώθη διὰ παγκοσμίου χαρακτῆρος, περιέθαλπε τὰ ἑλληνικὰ ἰδεώδη καὶ τὴν ἐθνικὴν παράδοσιν, ὡς περιέθαλπον αὐτὰ καὶ τὰ λοιπὰ τμήματα τοῦ καταπεσόντος Ἑλληνισμοῦ. Κατὰ τὴν ἐρεβώδη τῆς ἑλληνικῆς ὑποδουλώσεως περίοδον, τὴν ἀρξαμένην ἀπὸ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Τούρκων ἐπὶ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, ἡ ἑλληνικὴ Μακεδονία κέκτηται τὴν αὐτὴν ἐθνικὴν συνείδησιν, ὡς καὶ ἡ Πελοπόννησος, καὶ ἡ Στερεὰ Ἑλλάς, καὶ ἡ Θεσσαλία, καὶ ἡ Ἤπειρος. Κατά τινα τῶν ἐθνικῶν ἐξεγέρσεων τοῦ δεκάτου ἕκτου αἰῶνος, ἱστοροῦσιν οἱ σύγχρονοι χρονογράφοι, ἡ σουλτανικὴ Κυβέρνητις, μένεα πνέουσα κατὰ τῶν ἀνυποτάκτων Ἑλλήνων, διέταξε φοβερὰς σφαγὰς πολλαχοῦ τῶν ἀποστατησασῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, ὧν αἱ φοβερώτεραι ἐγένοντο ἐν Ἄθωνι καὶ Θεσσαλονίκῃ, ἧς μάλιστα ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἐκάη ἐπὶ τῆς πυρᾶς. Ἐν γένει οὐδεμία παρήρχετο εὐκαιρία, χωρὶς νὰ μετάσχῃ καὶ ἡ Μακεδονία τοῦ ἐθνικοῦ κατὰ τῶν τυράννων ἀγῶνος.

Ὡς εἶνε γνωστόν, ἡ ἐθνικὴ ἰδέα καὶ διαμαρτύρησις τοῦ ἐξεγειρομένου Ἑλληνισμοῦ ἐκδηλοῦται πληρέστερον ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος διὰ τῶν περιωνύμων *Κλεφτῶν*. Ἡ Μακεδονία παρέχει ἐπισημοτάτους καὶ γενναιοτάτους ἐκ τούτων. Ἐκ τῶν πρώτων δημοτικῶν ᾀσμάτων οἱ παιᾶνες τῆς νέας ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας καὶ ἐλευθερίας ψάλλονται ἐν Μακεδονίᾳ, ἀπαθανατίζοντες τὰ ὀνόματα Μακεδόνων πολεμιστῶν. Ὁ μακεδονικὸς Ὄλυμπος συναμιλλᾶται μετὰ τῶν λοιπῶν ὀρεινῶν κρυσφυγέτων τῆς ἀδαμάστου χώρας, ἐφ' ὧν κατέφυγεν ἡ ἑλληνικὴ ἀνδρεία, μαχομένη ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος. Τοιαύτη δὲ εἶνε ἡ ἐπιρροή, ἣν ἐξασκοῦσιν οἱ Μακεδόνες πολεμισταὶ ἐπὶ τῶν περιοίκων ἀλλογλώσσων καὶ ἀλλοφύλων λαῶν τῆς τουρκοκρατουμένης Χερσονήσου, ὥστε πολλαχοῦ τῶν χωρῶν τούτων, ἐν Σερβίᾳ, ἐν Βουλγαρίᾳ, ἐν Μολδοβλαχίᾳ, ἐνθαρρύνουσι τοὺς νυσταλέους ἰθαγενεῖς, ἰδίᾳ ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Μολδοβλαχίᾳ κατὰ τῆς τουρκικῆς αὐθαιρεσίας. Ἀκόμη κατὰ τὴν τετάρτην δεκαε-

Digitized by Google

τηρίδα τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, Βούλγαρος ὡμολόγει εἰς τὸν περιηγούμενον τὴν Χερσόνησον Κυπριανὸν Ροβέρτον, ὅτι ἐν τοῖς τμήμασιν ἐκείνοις τῶν βουλγαρικῶν συνοικισμῶν, ἔνθα ἐπέδρα ὁ Ἑλληνισμός, ἐκέκτηντο οἱ Βούλγαροι ζωηροτέραν ἑαυτῶν ὡς ἀνθρώπων συνείδησιν· καὶ ὅτι αὐτοὶ μὲν καθ' ἑαυτοὺς ἐστεροῦντο φιλοπατρίας, ἀλλ' οἱ ἐξ αὐτῶν φιλοπάτριδες ἦσαν ἀναμεμιγμένοι μετὰ τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἰδίᾳ τῶν συνοίκων αὐτοῖς Μακεδόνων. Μία τῶν σπουδαιοτάτων ἐξεγέρσεων τοῦ ἑλληνικοῦ γένους κατὰ τὴν πρώτην δεκαετηρίδα τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, ἡ ἐν ἔτει 1806 — 1807, πρωταγωνιστὰς ἔχει, πρὸς τοῖς λοιποῖς τῶν Ἑλλήνων, τὸν Ρομφέην καὶ τὸν Νικοτσάραν, στάδιον δὲ τοῦ ἀγῶνος ἐκείνου πρὸς τοὺς Τούρκους ὑπῆρξεν ἡ Μακεδονία. Περιώνυμος ὑπῆρξεν ἡ ἡρωϊκὴ κατὰ τῶν τυράννων ἀντίστασις τῆς μακεδονικῆς πόλεως Νιάουστας, τῆς πατρίδος τοῦ Ρομφέη. Τὰ στίφη τοῦ θηριώδους σατράπου τῶν Ἰωαννίνων Ἀλῆ τοῦ Τεπελενλῆ ἐπολιόρκουν τὴν γενναίαν πόλιν, ἥτις ἐπὶ τέλους ὑπετάγη, ἐκ τοῦ αἵματος τῶν κατοίκων τῆς ὁποίας ἔπρεπε νὰ πνιγῇ ὁ Ὄλυμπος, κατὰ τὴν ἀπειλὴν τοῦ τυράννου τῶν Ἰωαννίνων. Εὐρωπαῖος περιηγητὴς διηγεῖται ὡς ἑξῆς τὴν καταστροφὴν τῆς μάρτυρος πόλεως. «Ὁ τελευταῖος τῶν διοικητῶν τῆς Νιάουστας, Βασίλης ὀνομαζόμενος, ἄγων τὸ τριακοστὸν πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας, ἀνὴρ δὲ μεγάλης γενναιότητος, ἐτόλμησε ν' ἀντιστῇ εἰς τὸν περιβόητον Ἀλῆν, προσπαθοῦντα νὰ καταλάβῃ καὶ τὴν πόλιν ταύτην, ἥτις μεγάλως τὸν ἐνδιέφερεν ἀπὸ τῆς κυριεύσεως τῆς Βερροίας. Ἐπὶ τρεῖς μῆνας διήρκεσεν ἡ πολιορκία, καθ' ἣν οἱ ἀνδρεῖοι Νιαουσταῖοι, ἐπὶ κεφαλῆς ἔχοντες τὸν λεοντόκαρδον αὐτῶν ἀρχηγόν, ἀντέστησαν καρτερικώτατα. Οἱ βέηδες τῆς Θεσσαλονίκης ὑπεσχέθησαν εἰς αὐτὸν βοηθείας, τὰς ὁποίας ὅμως δὲν ἔστειλαν, φοβούμενοι μὴ ὁ Ἀλῆς καταστρέψῃ τὰ ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ἀξιοῦ κτήματά των. Ἐπὶ τέλους δὲ οὐδεμιᾶς ἐρχομένης τῷ Βασίλῃ ἐπικουρίας, καὶ τῶν ἀλῃπασσικῶν καθ' ἑκάστην ἐνισχυομένων, οἱ πολιορκούμενοι ἐξῆλθον τῆς πόλεως ἐν νυκτὶ σκοτεινῇ καὶ διαπεράσαντες διὰ μέσου τῶν ἐχθρῶν, ἐφόνευσαν πολλοὺς καὶ σῶοι ἔφθασαν εἰς Θεσσαλονίκην, ἔνθα ὁ ἀρχηγός των ἐζήτησε τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ προξένου τῆς Ἀγγλίας. Τὰ ἀποτελέσματα τοιαύτης ἡρωϊκῆς ἀντιστάσεως εἰσὶν ἀντάξια τέρατος, οἷον ἦτο ὁ Ἀλῆς. Ἡ σύζυγος ὁ ἀρχηγός, ὁ υἱὸς καὶ ἡ θυγάτηρ τοῦ Βασίλη, μείνασαι ἐν τῇ κώμῃ, μετηνέχθησαν εἰς Ἰωάννινα, ὁ δὲ δυστυχὴς ἄρχων, μὴ δυνηθεὶς νὰ τὰς ἀπελευθερώσῃ, μήτε διὰ λύτρων, μήτε δι' ἄλλων μέσων, ἀπῆλθε καὶ ἐκλείσθη ἐντὸς μοναστηρίου τινὸς τοῦ Ἄθωνος, ἐν ᾧ καὶ παρεφρόνησεν.[1]

Πρὸ τῶν τοιούτων ἀπαραμίλλων γεγονότων τῆς μακεδονικῆς παλιγγενεσίας ἐν τῇ ἀποκαλύψει τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ, ἀξίων τῶν ὡραιοτέρων χρόνων τῆς κλασικῆς Ἑλλάδος, ἐξ ὧν ἀναφέρω ἓν καὶ μόνον, ἴσως καὶ τὸ ἐλάχιστον, ζητοῦσι πολλοί, καὶ ἐκ τῶν ἡμετέρων καὶ ἐκ τῶν ἀλλογενῶν, τὰς περγαμηνὰς καὶ τοὺς τίτλους

1) Cusinerie, Voyaye dans la Macédoine ἐν Σάθα Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάδι.

Digitized by Google

τῆς ἑλληνικῆς συνειδήσεως τῶν Μακεδόνων κατ' ἐξοχὴν ἐν ταῖς δέλτοις τοῦ ἀρχαίου μακεδονικοῦ μεγαλείου τῶν χρόνων τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ. Εὐτυχῶς ὁ μακεδονικὸς Ἑλληνισμὸς κατεδείχθη ἀντάξιος τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ τῶν Μακεδόνων, ἐκ τῶν κατορθωμάτων τοῦ ὁποίου διατηρεῖται ἡ αὐτὴ ἐπικὴ φυσιογνωμία, πλήρης συνέχεια τοῦ ἑλληνικοῦ παρελθόντος τῆς χώρας, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε ἐξέλιπεν ἐξ αὐτῆς, οὐδ' ἠλλοιώθη, ἀκήρατον παραμένον μέχρι τῆς σήμερον.

Ἡ Μακεδονία, ὡς τμῆμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐπιδρᾶσαν ἐπὶ τῶν τυχῶν αὐτοῦ κατὰ τοὺς τελευταίους τῆς ἐθνικῆς δουλείας αἰῶνας καὶ πρωτοστατῆσαν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, ἐκτὸς τῶν πολεμικῶν ὑπηρεσιῶν, παρέσχεν ἐπίσης μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους — ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος.

Καὶ κατὰ τοὺς προτέρους αἰῶνας ἀναμφιβόλως, ἀλλ' ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος, οἱ δραστηριώτεροι καὶ νοημονέστεροι ἐκ τῶν Ἑλλήνων τῆς Μακεδονίας, καταλείποντες τὸ πάτριον ἔδαφος, ἐν ᾧ δὲν ἠδύναντο νὰ εὑρίσκωσιν ἀσφάλειαν ζωῆς, τιμῆς, περιουσίας ὑπὸ τὴν ἀπάνθρωπον διοίκησιν, ὑφ' ἣν διετέλουν, κατέφευγον εἰς τὰς βορειότερον κειμένας χώρας, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὴν Οὐγγαρίαν καὶ Γερμανίαν, πρὸς εὕρεσιν καὶ ἐξασφάλισαν τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων, ὧν ἡ κτῆσις καὶ ἡ ἀπόλαυσις ἦτό τι ἀνέφικτον δι' αὐτοὺς ἐν τῇ πατρῴᾳ γῇ. Τοιουτοτρόπως ἱδρύθησαν σὺν τῷ χρόνῳ πολυάριθμοι συνοικισμοί, *Ἑλληνομακεδονικοί*. Κοινότητες, ὧν τινες ἐπισώζονται μέχρι τῆς σήμερον, καὶ ἐν τῷ βασιλείῳ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. Τοιαῦται εἶνε αἱ τῆς *Βουδαπέστης*, τῆς Στεφανουπόλεως, (Brassowō), τοῦ Σεμλίνου, τοῦ Ἑρμανσταδτ, τοῦ Μίσκολτς, τοῦ Κλαουζεμπούργου, ἐν αἷς Μακεδόνες Ἕλληνες ἐγκατέστησαν πρὸ αἰώνων, τυχόντες πολλῶν προνομίων καὶ δικαιωμάτων παρὰ τῶν ἰθαγενῶν κυβερνήσεων, ἐκτιμωσῶν τὸν ὑπέροχον αὐτῶν φυλετικὸν χαρακτῆρα. Ἐν ταῖς χώραις ταύταις ὁ Ἕλλην Μακεδὼν ἐθεωρεῖτο καὶ θεωρεῖται μέχρι τῆς σήμερον εὐγενής, ἐκπολιτιστής. Τοσοῦτον δὲ ἐνδιεφέροντο ὑπὲρ τῆς ἐγκαταστάσεως ἐν Οὐγγαρίᾳ Ἑλληνομακεδόνων, ὥστε παρεῖχον αὐτοῖς τὸ δικαίωμα οἱονεὶ ν' ἀποτελέσωσι κράτος ἐν κράτει. Χρυσόβουλλα τῶν αὐτοκρατόρων Λεοπόλδου τοῦ Α'., τῆς Μαρίας Θηρεσίας, τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Ἰωσὴφ τοῦ Β'. παρεχώρουν ἢ ἐπεκύρουν τοῖς ἐκ Μακεδονίας Ἕλλησι μετανάσταις τὰ ἀκόλουθα προνόμια :

α') Ἐλευθέραν ἐν οἱᾳδήποτε πόλει τῆς Οὐγγαρίας ἐξάσκησιν οἱουδήποτε εἴδους ἐμπορίου, καταβαλλόντων ἐπὶ τῶν ἐμπορευμάτων τοὺς αὐτούς, οὓς καὶ οἱ αὐτόχθονες φόρους.

β'.) Ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τῆς θρησκείας των, ὡς καὶ ἀνίδρυσιν ἰδίων ναῶν καὶ σχολείων.

γ'.) Αὐτοδιοίκησιν ἑκάστης κοινότητος, ἧς προΐστατο ὁ «προεστώς», ἐκλεγόμενος ὑπὸ τῆς Κοινότητος. Ὁ προεστὼς ἐδίκαζε πᾶσαν διαφορὰν μεταξὺ δύο μελῶν

Digitized by Google

τῆς Κοινότητος, ἐξαιρουμένων τῶν ἐγκληματικῶν πράξεων. Ἔφεσις κατ᾿ ἀποφάσεως τοῦ προεστῶτος ἐγίνετο μόνον πρὸ τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου.

δ'.) Χάριν ἀσφαλείας, ἀπαλλαγὴ τῶν Ἑλλήνων τῆς ὑποχρεώσεως τοῦ παρέχειν ἐν ταῖς οἰκίαις αὐτῶν κατάλυμα εἰς τοὺς στρατιώτας ἐν καιρῷ πολέμου ἢ καὶ ἐν καιρῷ εἰρήνης.

Ἀποκαθιστάμενοι ἐν ταῖς χώραις ταύταις, καὶ ἰδίᾳ ἐν Οὐγγαρίᾳ, μονονουχὶ ἀπολαύοντες πληρεστάτων πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν δικαίων, ἐνίοτε δὲ καὶ πλεονεκτοῦντες, ὡς ἐκ τῶν ἐπιδαψιλευομένων ἀτελειῶν, ἥκιστα ἐπελανθάνοντο τῆς πάλαι πατρίδος, πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς ὁποίας ἄσβεστον ἔτρεφον πόθον. Μέχρι τίνος δὲ σημείου προέβαινεν ἡ ἑλληνικὴ αὕτη ἀρετή, ἀρκεῖ νὰ καταδείξῃ τὸ ἑπόμενον ἐπεισόδιον ἐκ τοῦ αὐστροτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1788. Κατὰ τὰς μεταξὺ Αὐστριακῶν καὶ Τούρκων συναπτομένας μάχας ἔξωθεν τοῦ Βελιγραδίου ἠνδραγάθησεν Ἕλλην ἐκ Κοζάνης τῆς Μακεδονίας. Ἡ διαγωγὴ τοῦ γενναίου Μακεδόνος προὐκάλεσε τὸν θαυμασμὸν τοῦ στρατηγοῦ Λάουδων, ἐνεργήσαντος ν᾿ ἀνταμειφθῇ ὁ ἥρως διὰ τιμαρίου καὶ τίτλου εὐγενείας. Ἀλλ᾿ οὗτος, ἐν τῇ ἀφελείᾳ αὐτοῦ, παρεκάλεσε νὰ παραχωρηθῇ αὐτῷ ὡς τιμάριον ἡ πατρίς του Κοζάνη, λαμβάνοντι τὸν τίτλον von Cozani. Εἰς μάτην παρέστησαν εἰς αὐτὸν τὸ ἀδύνατον τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἐπιθυμίας του, διότι ἡ Κοζάνη ἦτο τουρκική, εἰς μάτην προσέφερον αὐτῷ ὁλόκληρον παραδουνάβειον κωμόπολιν ὡς τιμάριον καὶ ὁμώνυμον τῇ κωμοπόλει ἐκείνῃ τίτλον. Ὁ Ἕλλην ἐπέμεινε καὶ ὡς ἰδιαιτέραν χάριν ἐζήτησε νὰ τῷ ἐπιτραπῇ νὰ φέρῃ μόνον τὸν τίτλον von Cozani. Τοῦτο δὲ καὶ ἐγένετο.[1]

Ταῦτα συνέβαινον κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος. Ὁ *Κοζανίτης* οὗτος τίνων ἰδεῶν ἐνεφορεῖτο, ἐν τῇ ξένῃ διηνεκῶς ἐστραμμένον ἔχων τὸν πόθον αὐτοῦ πρὸς τὴν γενέθλιον; Καὶ ἡ ἐκδηλωθεῖσα αὕτη τοῦ Μακεδόνος ἀρετὴ ἦτο ἑλληνικῆς προελεύσεως, ἢ βουλγαρικῆς, ἢ σερβικῆς ἢ ρωμουνικῆς;

Τοιαύτη ἦτο ἡ τιμή, ἧς οἱ Μακεδόνες ἀπήλαυον ἐν Οὐγγαρίᾳ, ὥστε κατὰ θρύλους ἡ καταγωγὴ πολλῶν μεγάλων αὐτῆς ἀνδρῶν ἐκηρύχθη μακεδονική. Περιορίζομαι μόνον ν᾿ ἀναφέρω τὸν περὶ ἑλληνομακεδονικῆς καταγωγῆς θρῦλον τοῦ μεγάλου Οὔγγρου Φραγκίσκου *Déak*.

Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος, χορηγίᾳ φιλοπατρίδων ζαπλούτων Μακεδόνων, ἱδρύοντο ἑλληνικὰ σχολεῖα ἐν Κοζάνῃ, ἐν Σιατίστῃ, ἐν Καστορίᾳ, ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἐπὶ τοῦ ἁγίου Ὄρους Ἄθωνος, τῇ ἐνεργῷ πρωτοβουλίᾳ τοῦ ἐξοχωτάτου τῶν κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον Ἑλλήνων λογίων, τοῦ ἐκ Κερκύρας Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως, τοῦ μετὰ ταῦτα ἀρχιεπισκόπου τῆς ἐν Ρωσσίᾳ Χερσῶνος. Ἡ *Ἀθωνιὰς* μάλιστα Σχολή, ἐν ᾗ ἐδίδαξεν ὁ Εὐγένιος οὗτος, ἐθρυλήθη μεταξὺ τῶν πρώτων διδακτηρίων τοῦ ἀφυπνιζομένου ἀπὸ τῆς νάρκης τῆς δουλείας καὶ τῆς ἀμαθείας ἑλ-

1) Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν Οὐγγαρίᾳ (ἐν Ἑλληνισμῷ τοῦ ἔτους 1900, Νοέμβριος).

Digitized by Google

ληνικοῦ γένους. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἀξιομνημόνευτον γεγονὸς τῶν χρόνων ἐκείνων εἶνε ἡ ἵδρυσις πρώτου ἑλληνικοῦ τυπογραφείου ἐν τῇ μακεδονικῇ Μοσχοπόλει, ἐν ᾗ οὐκ ὀλίγα ἐξεδόθησαν διδακτικὰ βιβλία, σκοποῦντα τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν πρόοδον τῶν Μακεδόνων ἑλληνοπαίδων.

Οὕτως ἡ Μακεδονία διὰ τῶν τέκνων αὐτῆς, ὑλικῶς, πνευματικῶς, ἠθικῶς, παρεσκευάζετο εἰς τὸν μέγαν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀγῶνα, ὅστις ἔμελλε νὰ ἐκραγῇ, ἀρχομένης τῆς τρίτης δεκαετηρίδος τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος. Ῥήγας ὁ Φεραῖος εὑρίσκει κατ' ἐξοχὴν ὑποστήριξιν μεταξὺ τῶν Μακεδόνων τῆς Πέστης, τῆς Βιέννης καὶ τῆς Λειψίας· ἐν τοῖς Ἑταιρισταῖς πρωτοστατοῦσιν οἱ Μακεδόνες· ἐπίσης οἱ τοῦ Ὑψηλάντου ἑταῖροι, ὁ ἀπαράμιλλος Γεωργάκης Ὀλύμπιος καὶ ὁ Φαρμάκης, μάρτυρες τῆς ἐν Μολδοβλαχίᾳ ἑλληνικῆς ἐξεγέρσεως, ἦσαν Μακεδόνες.

Ἡ μεγάλη ἐθνικὴ ἐξέγερσις τοῦ 1821 εὑρίσκει ἤδη παρεσκευασμένον τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος τῆς Μακεδονίας. Κυρία τῆς ἐξεγέρσεως ταύτης Ἀκρόπολις ἐθεωρήθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τῶν κρατούντων τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἔνθα ὑπὸ τὸ ράσον τοῦ μοναχοῦ ἐκρύπτετο τὸ ξίφος τοῦ ἐπαναστάτου. Ἐνταῦθα ὁ ἑταιριστὴς Μακεδών, Ἐμμανουὴλ Παπᾶς, προεστὼς τῶν Σερρῶν, εἶχε κατηχήσῃ πολλοὺς τῶν ἐγκαταβιούντων. Ὁ τότε διοικητὴς τῆς Θεσσαλονίκης, συλλαβὼν ὑπονοίας, ὅτι κέντρον τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ ἐπαναστατικοῦ ὀργασμοῦ ἦτο τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἐπεθύμει νὰ καταλάβῃ αὐτό, ἀλλὰ δυστυχῶς ἀπηγορεύετο ἡ ὑπὸ στρατιωτικῶν σωμάτων κατάληψις αὐτοῦ δυνάμει παλαιῶν προνομίων. Μὴ δυνάμενοι νὰ πράξωσι τοῦτο ἀπ' εὐθείας οἱ Τοῦρκοι, προέβησαν εἰς τὰς συνήθεις βιαιοπραγίας κατὰ τῶν περιοίκων, οἵτινες ἐξηγέρθησαν. Ἐπὶ τέλους ἡ ἐπανάστασις μετεδόθη καθ' ἅπαν ἐκεῖνο τὸ τμῆμα τῆς Μακεδονίας, πρωτοστατούντων τῶν μοναχῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἀποδυθέντων εἰς τὸν ἱερὸν ἀγῶνα τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἐμμανουὴλ Παπᾶ, ἀνακηρυχθέντος *Ἀρχηγοῦ καὶ προστάτου τῆς Μακεδονίας*. Γενναίως ἠγωνίσαντο οἱ Ἕλληνες, ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἦτο ἐλάχιστος, παραβαλλόμενος πρὸς τὸ πλῆθος τῆς κατ' αὐτῶν ἐπιτεθείσης τουρκικῆς στρατιᾶς, ἥτις, μετὰ ἡρωϊκὴν ἀντίστασιν, διέλυσε τὰ ἐπαναστατικὰ στίφη, τραπέντα εἰς φυγὴν καὶ εὑρόντα ἄσυλον ἐν Κασσάνδρᾳ καὶ Ἁγίῳ Ὄρει.

Ἡ ἐπανάστασις διετηρεῖτο ἐπί τινα χρόνον ἐν τῷ τμήματι τούτῳ τῆς Μακεδονίας. Μολονότι δὲ οἱ ἐπαναστάται ἦσαν ἐλάχιστοι, ἀνθίσταντο ὅμως ἐρρωμένως κατὰ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ἐπιδιώκοντος τὴν παντελῆ ἀπόσβεσιν τῆς ἐπαναστατικῆς πυρκαϊᾶς. Εἶχον ὑπ' ὄψει τὴν καταστροφὴν ἀναπόφευκτον, ἀλλὰ δὲν ἐνόουν νὰ ὑποκύψωσι, παραδίδοντες τὰ ὅπλα εἰς τὸν Τοῦρκον στρατάρχην. Ἕνεκα τῆς ἀρνήσεως ταύτης ἐτελέσθη, διὰ τῆς ἐκπορθήσεως τῆς ἀτυχοῦς ταύτης πόλεως, μία τῶν τραγικωτάτων καταστροφῶν, αἵτινες τοσοῦτον ἀφθονοῦσι κατὰ τὴν ἐξέγερσιν τοῦ 1821. Ὅπως ἡ Χίος τὰ Ψαρά, αἱ Κυδωνίαι καὶ τοσαῦται ἄλλαι ἐπαναστατικαὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἑστίαι, κατεστράφη καὶ ἡ μακεδονικὴ Κασσάνδρα. Ἅπαντες οἱ κάτοικοι

Digitized by Google

ἦσαν Ἕλληνες, διότι μόνον ἐν τοῖς χρονικοῖς τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, παλαιᾶς τε καὶ νέας, ἀναγράφονται τοιαῦται ὑπέροχοι σελίδες, οἷα ἡ τῆς καταστροφῆς τῆς Κασσάνδρας.

Ὁ ἱστορικὸς Σπυρίδων Τρικούπης, ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, οὕτω διηγεῖται τὴν τελεσθεῖσαν καταστροφὴν τῆς μακεδονικῆς ταύτης πόλεως : «Τὴν 30 Ὀκτωβρίου (1821), πρὶν ἐξημερώσῃ, ἐφώρμησαν ἱππεῖς καὶ πεζοὶ ἐφ' »ὅλην τὴν γραμμὴν τῆς τάφρου, καὶ εὑρόντες μέρος αὐτῆς ὁλοτελῶς ἐγκαταλει»φθέν, τὸ παρεγέμισαν, ἐρίψαντες ξύλα καὶ ἄλλην ὕλην, καὶ πρῶτοι οἱ ἱππεῖς εἰ»σῆλθαν δι' αὐτοῦ εἰς τὴν Χερσόνησον (τῆς Κασσάνδρας), μετ' αὐτοὺς δὲ καὶ οἱ »πεζοὶ ἔτρεψαν εἰς φυγὴν ὅλους τοὺς κατέχοντας τ' ἄλλα μέρη τῆς τάφρου, πολλοὺς »αὐτῶν ἐφόνευσαν, ἐπροχώρησαν εἰς τὰ ἐνδότερα, μηδενὸς ἐναντιουμένου, ἔσφαξαν καὶ »ἠνδραπόδισαν καὶ αὐτοὺς τοὺς ἡσύχους κατοίκους, ἐξ ὧν μόνοι διεσώθησαν ὅσοι ηὐ»τύχησαν νὰ ἐπιβῶσιν εἴς τινα παρευρεθέντα πλοῖα τῆς Σκιάθου καὶ τῆς Σκοπέλου, »καὶ κατέκαυσαν ὅλα σχεδὸν τὰ χωρία. *Δεκακισχίλιοι* ὑπελογίσθησαν οἱ φονευθέν»τες καὶ ἠνδραποδισθέντες ἄνδρες καὶ γυναῖκες πάσης ἡλικίας.» Παραπλήσια ὑπέστησαν καὶ ἄλλα τμήματα τῆς Μακεδονίας, ἐν οἷς δὲν κατωρθώθη νὰ ριζοβολήσῃ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἡ ἐπανάστασις, ἀλλ' ἅτινα παρέσχον ἐν τῇ καταστροφῇ αὐτῶν ἀποδείξεις τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἑλληνικῆς συνειδήσεως τῶν μακεδονικῶν πληθυσμῶν, ὧν οἱ κράτιστοι ἀπῆλθον εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, ἔνθα ἡ ἐπανάστασις εἶχεν ἐγκλιματισθῇ, ἕνεκα γεωγραφικῶν καὶ ἄλλων αἰτίων, ἐπὶ ἑπταετίαν συντηρηθεῖσα διὰ τῆς συνδρομῆς τοῦ Πανελληνίου. Ἡ *μακεδονικὴ φάλαγξ*, ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῶν ἀτυχησάντων ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι Μακεδόνων ἀρχηγῶν, προσήνεγκε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα. Ὅτε δ' ἀπηλευθερώθη ἐπὶ τέλους τμῆμά τι τῆς ὅλης Ἑλλάδος, ἐν ᾧ ἐξηκολούθησε περιθαλπομένη ἐπὶ μακρότερον χρόνον ἡ ἐπαναστατικὴ πυρκαϊά, τὰ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν ἀγωνισθέντα τέκνα τῆς Μακεδονίας εὕρισκον ἄσυλον καὶ ἐγκατάστασιν διὰ τῆς ἐν αὐτῷ ἱδρύσεως μακεδονικῶν συνοικισμῶν. Ἀλλὰ τὸ ἐθνικὸν φρόνημα ἔτι μᾶλλον ἀνεπτύχθη παρ' ἐκείνοις, οἵτινες ἀπέμειναν ἐν τῇ γῇ τῶν προγόνων. Ἡ ἐκπαίδευσις, ἡ μόρφωσις διεδίδετο ἀνὰ τοὺς πληθυσμοὺς τῆς Μακεδονίας, οἵτινες ὁσημέραι κατενόουν, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἐλευθέρου πνεύματος τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, τὰς ἱστορικὰς αὐτῶν ὑποχρεώσεις, συνοψιζομένας ἐν τῇ τελείᾳ ἀνθρωπίνῃ ἀποκαταστάσει τῆς ἰδίας αὐτῶν πατρίδος, συμπραττούσης ἐν τῷ ἱστορικῷ ἀγῶνι τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς μετὰ τῆς ἐθνικῆς ὁλομελείας. Τούτου ἕνεκα, ἐν πάσῃ κατὰ τὸν ἀπῳχημένον αἰῶνα ἐξεγέρσει τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῆς δυναστικῆς ἐξουσίας, ἥτις ἀπὸ αἰώνων δεσπόζει καὶ τῆς Μακεδονίας, ἐξηγείρετο αὕτη, ἐπιζητοῦσα τὴν *ἕνωσιν μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος*.

Ἐν ἔτει 1878, κατὰ τὸν ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον, ἡ Μακεδονία δὲν διετέλεσεν ἀδιάφορος. Τῇ 19 Φεβρουαρίου τοῦ ἔτους ἐκείνου, οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς ἐπαρχίας

Digitized by Google

Ὀλύμπου τῆς Μακεδονίας ἵδρυον προσωρινὴν κυβέρνησιν, ἥτις συνεννοηθεῖσα μετὰ τῶν λοιπῶν μακεδονικῶν Κοινοτήτων ἀπηύθυνε τὴν ἑπομένην προκήρυξιν πρὸς τὰς κυβερνήσεις τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων: «Τὰ πολυχρόνια δεινά, ὧν γνῶσιν ἔλαβον » κατὰ καιροὺς διὰ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῶν αἱ σεβασταὶ Κυβερνήσεις καὶ τὰ ὁ- »ποῖα ἐπετάθησαν ἐπ' ἐσχάτων, ἠνάγκασαν τοὺς κατοίκους τῆς Μακεδονίας νὰ δρά- »ξωνται τῶν ὅπλων, ὅπως προστατεύσωσι τὴν ζωήν, τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἰδιοκτησίαν »ἑαυτῶν.

»Συνελθόντες σήμερον οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν διαφόρων Κοινοτήτων τῆς Μακεδονίας »κατέλυσαν τὴν τυραννικὴν ἐξουσίαν τοῦ Σουλτάνου, ἀνεκήρυξαν τὴν ἕνωσιν τῆς »Μακεδονίας μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος καὶ ἐξελέξαντο ἡμᾶς, ὅπως σχηματίσωμεν »προσωρινὴν κυβέρνησιν τῆς ἐπαναστάσεως μετὰ τῆς ὑποχρεώσεως ν' ἀποταθῶμεν »πρὸς τὰς χριστιανικὰς Δυνάμεις καὶ νὰ ζητήσωμεν τὴν ἰσχυρὰν αὐτῶν προστασίαν »ὑπὲρ τοῦ δικαίου τοῦ ἀγῶνος μας καὶ τὸ ἔλεος αὐτῶν ὑπὲρ τῶν κινδυνευόντων ἐκ τῆς τουρκικῆς θηριωδίας γυναικοπαίδων ἡμῶν.

»Πεποίθαμεν, ὅτι ἡ περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς Ἀνατολῆς μέριμνα τῶν εὐρωπαϊκῶν »Δυνάμεων θέλει ἐπεκταθῇ καὶ ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς Μακεδονίας, ἡ ὁποία εἶνε ἑτοίμη »ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας της καὶ ὑπὲρ τῆς μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος ἑνώσεώς της νὰ »παραδοθῇ εἰς τὸ πῦρ καὶ τὸν ὄλεθρον, ἐὰν εἶνε ἀνάγκη, ἢ νὰ ἐξακολουθῇ δουλεύουσα »εἰς τὴν ἐπονείδιστον ἐξουσίαν, ἧς τὰ ὄργανα, οἱ Κιρκάσιοι, οἱ Γκέκαι, οἱ Ζεϊμπέ- »κοι καὶ οἱ Βασιβοζοῦκοι ἠρήμωσαν τὴν πατρίδα ἡμῶν καὶ ἐβεβήλωσαν τὴν τιμὴν καὶ »τὴν ἱερότητα τῆς οἰκογενιακῆς ἡμῶν ἑστίας. [1]

«Πᾶσαι αἱ ὑποσχέσεις καὶ αἱ ὑποχρεώσεις, ἃς ἀνέλαβεν ἡ ἐξουσία αὕτη ἀπέναντι »τῶν ὑπηκόωνν της καὶ ἀπέναντι τῶν μεγάλων Δυνάμεων, ἀπεδείχθησαν μέχρι »τοῦδε ἐσκεμμένως δόλιαι καὶ ἀπατηλαί. Ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις πολλάκις παρε- »χώρησε δικαιώματα, ἀλλ' ἡ τυραννία οὐδὲ πρὸς στιγμὴν ἐχαλαρώθη· ἀπ' ἐναντίας »τὰ δεινὰ ἡμῶν παρίστανται ἀτελεύτητα καὶ φοβερώτερα, καθ' ὅσον ἡ κυβέρνησις »Χαλαροῦται καὶ ἐκμηδενίζεται. Διὰ ταῦτα ἠναγκάσθημεν νὰ καταφύγωμεν εἰς τὰ »ὅπλα, ἵν' ἀποθάνωμεν τοὐλάχιστον ὡς ἄνθρωποι καὶ ὡς Ἕλληνες, ἐὰν δὲν μᾶς ἐπι- »τραπῇ νὰ ζήσωμεν ὡς ἄνθρωποι λογικοὶ ἐλεύθεροι.»

Ἡ ἐν Μακεδονίᾳ ἑλληνικὴ αὕτη ἐξέγερσις δὲν ἔμελλε νὰ τελεσφορήσῃ, ὡς καὶ ἡ ἐν Ἠπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ, ταὐτοχρόνως γενομένη· οὐδ' ἔμελλον τὰ ἐθνικὰ αὐτῆς δίκαια νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψει, ὡς τὰ τῶν δύο προειρημένων ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν, ὑπὸ τῆς ἐν Βερολίνῳ κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο συνελθούσης εὐρωπαϊκῆς Συνόδου, καθ' ἣν ἀπεφασίζετο μὲν ἡ προσπάρτησις τῆς Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας εἰς τὸ ἐλεύθερον

1) Δυστυχῶς δὲν ὑπῆρχον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην Βούλγαροι καὶ δολοφονικὰ κομιτάτα τῆς βουλγαρικῆς πρωτευούσης, ἵνα ἐνεργῶσι μετὰ μείζονος τέχνης καὶ θράσους τὸ ἔργον τῆς ἑλληνικῆς ἐξοντώσεως ἐν Μακεδονίᾳ... καὶ νὰ εὑρίσκωσι συμμάχους καὶ συνηγόρους πολλαχοῦ τῆς χριστιανικῆς Εὐρώπης ! ..

Digitized by Google

ἑλληνικὸν Κράτος, διὰ δὲ τὴν Μακεδονίαν καὶ ἄλλας τινὰς ἐπαρχίας τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ὡρίζοντο διοικητικαὶ μεταρρυθμίσεις, ὧν ἡ ἐκτέλεσις ἐπαφίετο αὐτῇ τῇ Τουρκίᾳ. Ἦτο δυσχερὲς ἴσως, ἐν τῇ ψυχολογικῇ καταστάσει, ἐν ᾗ διετέλουν οἱ σύνεδροι τῆς ἐν Βερολίνῳ Συνόδου, νὰ ληφθῶσι ριζικώτεραι ἀποφάσεις, οἷαι ἐλήφθησαν διὰ τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Ἤπειρον, τουτέστι ν' ἀποφασισθῇ ἡ μετὰ τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος ἕνωσις τῆς ἑλληνικωτάτης χώρας. Ὡς γνωστόν, ἡ Σύνοδος ἐκείνη, ἀποστολὴν εἶχε πρωτίστως ν' ἀκυρώσῃ τὴν τερατώδη ἐκείνην συνθήκην τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, δι' ἧς παρεχωρεῖτο ἡ Μακεδονία τῇ Βουλγαρίᾳ, ἧς τὰ ὅρια ἤρχοντο ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Αἵμου καὶ κατέληγον εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Ἴσως ἡ Σύνοδος ἐκείνη, ἐκ πνεύματος φιλοφροσύνης καὶ ἐπιεικείας ὁρμωμένη πρὸς τὴν μεγάλην Δύναμιν τοῦ Βορρᾶ, τὴν ἕνεκα ἀνωτέρας βίας ἀναγκασθεῖσαν νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ νὰ ἐγκαταλίπῃ ἐς' *ἄλλοτε* νὰ δρέψῃ τὰς δάφνας τῆς Πλέβνας, ἃς ἀπεκομίσατο κατὰ τὸν πόλεμον ἐκεῖνον, οὐδὲν ἀπεφαίνετο ὁριστικὸν περὶ Μακεδονίας, ἐγκαταλείπουσα τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος αὐτῆς εἰς τὸ μέλλον. Ἡ τοιαύτη προσωρινὴ διευθέτησις, εἰ καὶ ἀπεθράσυνε τοὺς ἐπιδρομεῖς, εἰς οὓς παρέσχε τὴν πρώτην πολιτικὴν καὶ ἐθνικὴν ὑπόστασιν ἡ Συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, κατέστησε τοὺς Ἕλληνας τῆς τε Μακεδονίας καὶ τοῦ ὅλου Ἑλληνισμοῦ ἀγρυπνοτέρους φύλακας τῶν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἐθνικῶν δικαιωμάτων. Οὐδεμία παρῆλθεν ἔκτοτε περίστασις, σημαίνουσα διὰ τὴν Μακεδονίαν, ἐν ᾗ οἱ κάτοικοι αὐτῆς νὰ μὴ ἐκδηλώσωσι τὸ ἐθνικὸν αὐτῶν συναίσθημα. Ἀλλ' ἔκτοτε οἱ πολέμιοι ἐπολλαπλασιάσθησαν. Δὲν εἶνε μόνον οἱ Κιρκάσιοι καὶ οἱ Βασιβουζοῦκοι, καθ' ὧν ἐπεκαλεῖτο τὴν προσοχὴν τῶν εὐρωπαϊκῶν Κυβερνήσεων ἡ ἐν τῷ μακεδονικῷ Ὀλύμπῳ ἐν ἔτει 1878 συνελθοῦσα ἐπαναστατικὴ τῆς Μακεδονίας Κυβέρνησις, κηρύττουσα τὸ δίκαιον τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος καὶ τὴν μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος ἕνωσιν. Καὶ ὅτε μετά τινα χρόνον ἐνεφανίσθη νέος ἐχθρὸς ἐπὶ τῆς μακεδονικῆς χώρας, ἐξίσου θρασὺς καὶ βίαιος, ἀλλὰ δολιώτερος, προσπαθῶν παντὶ τρόπῳ νὰ δημιουργήσῃ δίκαια ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, διεμαρτυρήθησαν αὖθις οἱ Μακεδόνες πρὸς τὰς εὐρωπαϊκὰς Κυβερνήσεις. Ὅτε κατὰ τὸ ἔτος 1884, προπαρασκευαζομένου, παρὰ τὰ διεθνῆ νόμιμα, τὰ ἀνακηρυχθέντα ἐν ἔτει 1878 ἐν Βερολίνῳ, τοῦ πραξικοπήματος τῆς Φιλιππουπόλεως, δι' οὗ κατελαμβάνετο ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία, ὁ Βέλγης Λαβελέϋ καὶ ἡ Ρωσσὶς de Novicof παρεσκεύαζον εἰς τοῦτο τὴν δημοσίαν τῆς Εὐρώπης γνώμην διὰ τῆς παραποιήσεως τῶν ἀριθμῶν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ, ἰσχυριζόμενοι ὅτι ἀμφότεραι αὗται αἱ ἐπαρχίαι τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας τυγχάνουσι βουλγαρικαί, οἱ ἁπανταχοῦ Μακεδόνες, εἴτε ἐν τῇ πατρῴᾳ γῇ, εἴτε ἐκτὸς αὐτῆς, ἔρρηξαν κραυγὴν διαμαρτυρίας. Μόλις ἐδημοσιεύθη τὸ πρότερον μνημονευθὲν βιβλίον τοῦ Βέλγου δημοσιολόγου, τὸ ὁποῖον παρηκολούθησαν ἄρθρα τινὰ ἐν τῷ ἀγγλικῷ τύπῳ τῆς κυρίας Νοβικώφ, ἐκτάκτου ἀπεσταλμένης τοῦ Πανσλαυισμοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ, ἔνθα κατώρθωσε νὰ παρασύρῃ πλέον ἢ ἅπαξ καὶ αὐτὸν τὸν Γλάδστωνα, αἱ ἑλληνικαὶ Κοινότητες τῆς

Digitized by Google

Μακεδονίας ἀπηύθυναν τὴν προσήκουσαν διαμαρτυρίαν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς Κυβερνήσεις. Ἤρξατο τοῦ ἀγῶνος τούτου ἡ ἐν Θεσσαλονίκῃ, τῇ μακεδονικῇ πρωτευούσῃ, ἑλληνικὴ Κοινότης, παρηκολούθησαν δ' αὐτῇ καὶ αἱ λοιπαὶ ἑλληνικαὶ Κοινότητες, ὡς καὶ αἱ τῆς Θρᾴκης. Πρὸς πίστωσιν τούτων ἀναδημοσιεύω ἐνταῦθα τὰς διαμαρτυρίας τῶν μακεδονικῶν Σερρῶν καὶ τῆς θρᾳκικῆς Ἀδριανουπόλεως :

« Ἡ ἀντιπροσωπεία τῆς Κοινότητος Σερρῶν, συνελθοῦσα σήμερον, 14 Δεκεμβρίου τοῦ 1884, ἐν ἐκτάκτῳ συνεδριάσει, λαβοῦσα ὑπ' ὄψει τὰς ἐκ Βουλγάρων καὶ ἐκ βουλγαρικῶν πηγῶν προσφάτους δημοσιεύσεις περὶ Μακεδονίας, ἔτι δὲ καὶ τὰς πρὸς ἐπίρρωσιν τῶν δημοσιεύσεων τούτων ληφθείσας ἀποφάσεις ἐν τοῖς συλλαλητηρίοις, τὰ ὁποῖα συνεκροτήθησαν ἐν Σοφίᾳ, ἀλλαχοῦ τῆς Βουλγαρίας καὶ ἐν Φιλιππουπόλει ὑπὸ Μακεδόνων δῆθεν, ὡς καὶ τὸ ἐκ Βουλγαρίας σταλὲν τηλεγράφημα πρὸς τὸν πρωθυπουργὸν τῆς Μεγάλης Βρεττανίας κ. Γουλιέλμον Γλάδστωνα, βλέπουσα ἐναργῶς, ὅτι διὰ τῶν ἐν λόγῳ δημοσιεύσεων καὶ ἐνεργειῶν ἐπιδιώκεται ἡ παραπλάνησις τῆς δημοσίας γνώμης καὶ τῆς διπλωματίας ἐν Εὐρώπῃ, καθῆκον ἡγεῖται νὰ διαμαρτυρηθῇ ἐν ὀνόματι τῆς πόλεως καὶ τῆς ἐπαρχίας Σερρῶν κατὰ τῶν μηχανορραφιῶν τούτων καὶ διακηρύττει :

α) Ὅτι αἱ ὑπὸ τοῦ Αἰμ. Λαβελὲϋ ἀναγραφόμεναι στατιστικαὶ πληροφορίαι περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ, καθ' ἃς ὁ πληθυσμὸς οὗτος ἀνὰ σύμπασαν τὴν Μακεδονίαν ἀνέρχεται εἰς 57, 480 ψυχάς, ἀντίκεινται εἰς τὰ πράγματα, διότι μόνον τὸ σαντζάκιον Σερρῶν ὑπὸ 80 χιλιάδων Ἑλλήνων οἰκεῖται.

β'.) Ὅτι αἱ καταγγελίαι περὶ ὠμοτήτων, διαπραχθεισῶν κατὰ Βουλγάρων ἐν Μακεδονίᾳ, καταγγελίαι προκαλέσασαι τὴν ἐν τῷ ἀγγλικῷ Κοινοβουλίῳ ἐπερώσιν τοῦ δουκὸς Ἀργάϋλ, θὰ εἴχοντο ἀληθείας, ἂν ἀνεφέροντο εἰς τὰς ὑπὸ τῶν βουλγαρικῶν ληστρικῶν συμμοριῶν διαπραχθείσας ὠμότητας κατὰ τὸ σαντζάκιον τοῦτο.

«Ταῦτα διακηρύττουσα ἡ ἀντιπροσωπεία τῆς Κοινότητος Σερρῶν, παρακαλεῖ τὸν σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Σερρῶν ν' ἀπευθύνῃ διὰ τῆς ἁρμοδίας ὁδοῦ τηλεγράφημα πρὸς τὴν Α. ὑψ. τὸν Μέγαν Βεζίρην ἐν τοιαύτῃ ἐννοίᾳ. Ἀντίγραφον τοῦ πρακτικοῦ τούτου θὰ δοθῇ τῷ ἐπιτοπίῳ διοικήσει καὶ δημοσιευθῇ διὰ τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ Κωνσταντινουπόλει ἐφημερίδων.»

Ἐν Σέρραις τῇ 15 Δεκεμβρίου 1884.

Ταὐτοχρόνως ἡ ἑλληνικωτάτη πόλις Ἀδριανουπόλεως διεμαρτύρετο ὡς ἀκολούθως πρὸς τοὺς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἀντιπροσώπους τῶν Μεγάλων Δυνάμεων :

«Κύριε Πρόξενε,

«Αἱ ἀπὸ πολλοῦ χρόνου τὸ ἐν Μακεδονίᾳ πολιτικὸν καθεστὼς ὑπονομεύουσαι βουλγαρικαὶ σκευωρίαι πρὸς βλάβην τῶν ἐν αὐτῇ ἐπικρατούντων στοιχείων ὀθωμανικοῦ καὶ ἑλληνικοῦ, ἀποβαλοῦσαι ἐπὶ τέλους τὸ προσωπεῖον, κατῆλθον εἰς τὴν δη-

Digitized by Google

μοσιότητα καὶ διὰ τῶν ψευδῶν στατιστικῶν τοῦ Βέλγου Λαβελέη, τῶν ἐξ ὑπόπτων πηγῶν προερχομένων δημοσιευμάτων τῆς κυρίας Νοβικὼφ καὶ τῶν ἐσχάτως ἐν Σοφίᾳ καὶ Φιλιππουπόλει λαβόντων χώραν ἑτεροκινήτων συλλαλητηρίων τῶν ψευδομακεδόνων Βουλγάρων, προσπαθοῦσι νὰ ἐξεγείρωσι τὸ δημόσιον τῆς Εὐρώπης φρόνημα, κατασκευάζουσαι φανταστικὰς βιαιότητας καὶ καταθλίψεις, ἃς οἱ ἐν Μακεδονίᾳ Βούλγαροι ὑπὸ τῶν ὀθωμανικῶν ἀρχῶν δῆθεν ὑφίστανται, καὶ δὴ τὰ τὴν ἐπαρχίαν λυμαινόμενα βουλγαρικὰ ληστρικὰ στίφη, τὰ ἔχοντα τὴν Βουλγαρίαν καὶ Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν ὡς ὁρμητήριον, παριστῶσαι ὡς ὑπὸ Τούρκων καὶ Ἑλλήνων ἀπαρτιζόμενα.

«Οἱ σκοποὶ τῶν μηχανημάτων τούτων δὲν λανθάνουσιν ὑμᾶς, κύριε Πρόξενε. Εἶνε ἡ ἀρχαία καὶ ἐγνωσμένη τακτική, ἡ ἀποπλανήσασα κατὰ πρῶτον καὶ Κυβερνήσεις, καὶ κοινὴν γνώμην, ἧς τὰ ἀποτελέσματα μικροῦ δεῖν ἐθυσίαζον τὰ ἀπαράγραπτα δίκαια τῶν λαῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, εἰ μὴ αἱ Κυβερνήσεις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἐν τῇ εὐθυδικίᾳ αὐτῶν ἀπεσόβουν ἐν τῷ ἐν Βερολίνῳ Συνεδρίῳ τὸν προφανῆ κίνδυνον, ὑφ' οὗ οὗτοι ἠπειλοῦντο. Οὐχ ἧττον οἱ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ παρεπιδημοῦντες Μακεδόνες, φοβούμενοι μὴ καὶ πάλιν στηθῇ παγίς τις κατὰ τῆς τύχης τῆς πατρίδος αὐτῶν, ἐθεώρησαν καθῆκον ἱερὸν νὰ συνέλθωσι καὶ διαμαρτυρηθῶσιν ἐντόνως κατά τε τῶν ὑπὸ τοῦ Βέλγου Λαβελέη καὶ τῆς κυρίας Νοβικώφ, ξένῃ καὶ ἐπιβούλῳ εἰσηγήσει, δημοσιευθέντων, ὡς καὶ κατὰ τῶν ὑπὸ τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ ψευδομακεδόνων τεκταινομένων. Δι' ἐπισήμου δ' αὐτῶν πρακτικοῦ ἀνέθεντο τοῖς εὐσεβάστως ὑποφαινομένοις, ἵνα συντάξωμεν καὶ ὑποβάλωμεν ὑμῖν τὰς διαμαρτυρίας των ταύτας καὶ παρακαλέσωμεν ὑμᾶς, ὅπως, εὐαρεστούμενοι, διαβιβάσητε αὐτὰς πρὸς τὴν σεβαστὴν ὑμῶν Κυβέρνησιν» !

Ἡ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Ἐν Ἀδριανουπόλει τῇ 16 Δεκεμβρίου 1884.

Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον οἱ ἐν Φιλιππουπόλει, ὡς καὶ οἱ ἐν Ἀθήναις ἐγκαταβιοῦντες Μακεδόνες, συμπράττοντες τοῖς ἐν τῇ γενετείρᾳ γῇ διαμαρτυρηθεῖσιν, ἀπηυθύνοντο πρὸς τὰς εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις καὶ τὸν πεπολισμένον κόσμον. Ἦτο τοῦτο τάχα ἀποτέλεσμα προπαγανδικῆς ἐνεργείας, ἡ ζωηρὰ συνείδησις καὶ διακήρυξις τῶν πατρίων δικαιωμάτων ; Ἡ χώρα, ἥτις κατὰ τὰς προτέρας ἐξεγέρσεις διελάλει τὸ ἐθνικὸν αὐτῆς φρόνημα διὰ τῶν ὅπλων, ἤδη δολοφονουμένη ὑπὸ τῆς πλαστογραφίας, ἐξηγείρετο αὖθις κατὰ τῶν πλαστογράφων, μαχομένη διὰ τῶν ἀριθμῶν καὶ τῶν πραγματικῶν δεδομένων, παραδίδουσα τοὺς ἐπιβουλεύοντας τὸν ἐθνισμὸν αὐτῆς εἰς τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὴν κρίσιν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου.

(Ἀκολουθεῖ.)

Ν. Καζάζης.

Digitized by Google

Η ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΕΝ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ

ΚΑΙ Η ΕΞ ΑΥΤΗΣ

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ

Ἀναγινώσκομεν ἐν τῇ ὁμωνύμῳ ἐφημερίδι τῆς Φιλιππουπόλεως :

«Ἀπ' ἀρχῆς τοῦ φθινοπώρου ἤρξαντο νὰ ἐγκαταλείπωσι τὴν Βουλγαρίαν οἱ μωαμεθανοὶ αὐτῆς κάτοικοι. Τὸ κίνημα τοῦτο κατ' ἀρχὰς ἦτο ἀσήμαντον, ἀλλὰ κατόπιν προσέλαβε, δυνάμεθα εἰπεῖν, καταπληκτικὰς διαστάσεις. Ὁλόκληρα χωρία ἐξεκενοῦντο καὶ οἱ μουσουλμάνοι καθ' ὁμάδας ἀπήρχοντο εἰς τὸ Τουρκικόν. Ἡ μετανάστευσις ἐξακολουθεῖ ἀκόμη, καθ' ἑκάστην δὲ διὰ τῶν σιδηροδρόμων καὶ δι' ἀτμοπλοίων ἐκ Βάρνης καὶ Πύργου ἀποχαιρετῶσι τὴν πατρῴαν γῆν.

«Περὶ τοῦ κινήματος τούτου ἠγόρευσεν ἐν τῇ *Σοβράνιε* ὁ Τοῦρκος βουλευτὴς Ἀρναούτογλους Ἰσμαήλ, εἰπών, ὅτι οἱ ἐν Βουλγαρίᾳ μουσουλμάνοι ὑφίστανται ἀληθῆ διωγμόν, προσβολὰς καὶ καταπιέσεις, ἀναξίας εἰς συνταγματικὸν κράτος, ὑπέδειξε δὲ τὰ δέοντα πρὸς ἀναστολὴν τοῦ ἐκπατρισμοῦ μέτρα. Τὴν ἀγόρευσιν ταύτην τοῦ μουσουλμάνου βουλευτοῦ ἐπεχείρησε ν' ἀντικρούσῃ ἡ διὰ τὴν σοβαρότητα καὶ τὴν μετριοπάθειαν αὐτῆς διακρινομένη βουλγαρικὴ ἐφημερὶς *Μίρ*, ὄργανον τῶν Στοϊλωφικῶν, ἀποδώσασα κυρίως τὴν αἰτίαν τοῦ ἐκπατρισμοῦ εἰς τὸ ὅτι οἱ Τοῦρκοι πανταχοῦ καὶ πάντοτε θέλουσι νὰ κυριαρχῶσι, νὰ ὦσιν *ἀγάδες* καὶ *ἐφέντηδες* καὶ οὐδαμῶς ἀνέχονται τὴν μετὰ τῶν χριστιανῶν ἰσοπολιτείαν.

«Εἰς τοὺς ἰσχυρισμοὺς τῆς *Μίρ* ἀπήντησεν ἡ ἐν τῇ πόλει ἡμῶν ἐκδιδομένη τουρκικὴ ἐφημερὶς *Χαϊρὲτ* διὰ σειρᾶς ἄρθρων, ὧν τὸ πρῶτον ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Εἰς τοὺς μακρὰν τῆς φιλαληθείας καὶ τῆς ἀμεροληψίας εὑρισκομένους συντάκτας τῆς *Μίρ* θέλομεν καταδείξῃ, ὅτι τὰ αἴτια, τὰ ἐξαναγκάζοντα τοὺς Μωαμεθανοὺς εἰς μετανάστευσιν δὲν εἶνε, ὡς αὕτη νομίζει, τὸ *ἀγαλῆκι* καὶ τὸ *ἐφεντηλῆκι*. Οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶνε ἐρασταὶ τῶν δύο τούτων ἰδιοτήτων, ἀλλὰ τῆς δικαιοσύνης, καὶ ἰδίᾳ τῆς ὀρθότητος. Ἐν πρώτοις εἶνε ἀναγκαῖον νὰ καταδείξωμεν τὰς λίαν ἐσφαλμένας καὶ κενοφώνους ἰδέας, ἃς ἔχουσιν οἱ συντάκται τῆς *Μίρ* περὶ τῶν λέξεων *ἀγᾶ* καὶ *ῥαγιᾶ*. Ἡ λέξις *ῥαγιᾶς* εἶνε πολὺ ἀρχαία καὶ δὲν σημαίνει ἀγέλην, ὡς νομίζουσιν οἱ περὶ τὴν *Μίρ*. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως οἱ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Τούρκων ἀπομείναντες λαοὶ ἐθαύμαζον τὴν δικαιοσύνην τῶν Ὀθωμανῶν, ἰδόντες δέ, ὅτι οὗτοι εἰσὶ πολὺ περισσότερον ἱκανώτεροι αὐτῶν ὡς πρὸς τὸ μάχεσθαι καὶ ἀποκρούειν τὸν ἐχθρόν, εἶπον εἰς αὐτούς: — «Σεῖς νὰ εἶσθε προστάται μας καὶ ἡμεῖς θὰ κείμεθα εὐπειθεῖς συμπολῖταί σας, ἀλλὰ μὴ μᾶς ἀποστέλλετε εἰς πολέμους, εἰς μάχας καὶ τὰ τοιαῦτα καὶ ἀφίσατέ μας ν' ἀσχολώμεθα εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς ἐργα-

Digitized by Google

»σίας μας. Πρὸς δὲ τούτοις, ὅπως διαφυλάξωμεν τὴν θρησκείαν μας, ὀνομάσατέ μας »*ραγιάδες*, μὴ ἀναμιγνύητε ἡμᾶς μεθ' ὑμῶν, νὰ εἶσθε δὲ πάντοτε βέβαιοι περὶ τῆς εἰλικρινείας μας». Ἐὰν ἤθελον οἱ Τοῦρκοι, ἠδύναντο νὰ μὴ δεχθῶσι τὴν παράκλησιν ταύτην τῶν κατακτηθέντων λαῶν καὶ νὰ τοὺς συγχωνεύσωσι μεθ' ἑαυτῶν καὶ οὐδὲ ἴχνος ἐκ τῆς ἐθνικότητος αὐτῶν ν' ἀπομείνῃ.

»Τὰ δικαιώματα ὅμως τῶν *ραγιάδων* τόσον ὑπῆρξαν σεβαστὰ καὶ τοσοῦτον οὗτοι ἐπροστατεύθησαν καὶ ἐφρουρήθησαν καὶ πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἡσυχίας των τοιαῦται κατεβλήθησαν προσπάθειαι, ὥστε ἐν ταῖς χριστιανικαῖς συνοικίαις, ἵνα μὴ διαταράσσηται ἡ ἡσυχία τῶν χριστιανῶν, δὲν ἐπετρέπετο εἰς τοὺς μουσουλμάνους νὰ κατοικῶσι μεταξὺ χριστιανῶν γυναικῶν καὶ παιδίων, καὶ οὐδὲ νὰ διαβαίνωσι πλησίον τῶν ναῶν αὐτῶν. Τὴν μειλίχιον ταύτην διαγωγὴν τῶν μωαμεθανῶν χρυσοῖς γράμμασιν ἀναγράφει ἡ ἱστορία. Ἀλλὰ καὶ αἱ ἐκφράσεις *πιστοὶ* καὶ *ἄπιστοι* ἐντεῦθεν παρήχθησαν, σήμερον δὲ οἱ Ἕλληνες, οἱ Βούλγαροι, οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Ρωμοῦνοι, ὁσάκις πρόκειται νὰ ἐπιλύσωσι τὰς μεταξύ των ἐθνικὰς διαφοράς, παντὶ τρόπῳ προσπαθοῦσι ν' ἀναφέρωσιν εἰς τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα τὴν ἐθνικότητα αὐτῶν, πρὸς δὲ τούτοις διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν ἐθνικῶν αὐτῶν δικαιωμάτων καὶ ἐν τοῖς διαβατηρίοις των ἐγγράφεται ἡ ἐθνικότης αὐτῶν. Τούτων οὕτως ἐχόντων, καὶ ἀφοῦ οἱ Τοῦρκοι ἀφῆκαν ἕκαστον τῶν ῥηθέντων λαῶν νὰ ἔχῃ ἐπίγνωσιν τῆς ἐθνικότητός του καὶ δὲν ἀπεκάλεσαν ὅλους διὰ τῆς προσωνυμίας *Τοῦρκος*, εἶνε τῇ ἀληθείᾳ προφανὲς ἀδίκημα τὸ νὰ κατηγορῆται ἓν εὐγενὲς ἔθνος. Ἆρά γε δικαιότερον εἶνε νὰ μεταβάλῃ τις τὸν Ἰμπραχὴμ υἱὸν τοῦ Ἀχμὲτ εἰς Ἀχμέτωφ καὶ τὸν Ἀρτὶν Γασπαριὰν εἰς Γασπαριάνωφ καὶ τὸν Ἰωακεὶμ Σπυράκην εἰς Σπύρωφ καὶ τοιουτοτρόπως νὰ ἐκβουλγαρίζωνται οἱ Χριστιανοί, οἵτινες ἔχουσιν ὁμοιότητά τινα ὡς πρὸς τὰ ὀνόματα μετὰ τῶν Βουλγάρων; Τοῦτο ὅμως διὰ τοὺς Τούρκους εἶνε ἀδύνατον. Μή τοι ἡ ἀπονομὴ ἴσων δικαιωμάτων εἰς τὸν λαὸν σύγκειται εἰς τὸ μεταβάλλειν τὰ ὀνόματα εἰς *ὠφ*; Ἆρά γε, αἱ γενόμεναι περιφρονήσεις καὶ προσβολαὶ καὶ διαβολαὶ κατὰ τῶν μὴ βουλγαρικῶν ἐθνοτήτων, αἵτινες, ἑκοῦσαι ἄκουσαι, συγκατένευσαν νὰ καταλήγωσι τὰ ὀνόματά των εἰς *ὠφ*, εἶνε δυνατὸν νὰ λογίζωνται ὡς προερχόμεναι ἐκ τῆς ἰσότητος; Οἱ Ὀθωμανοὶ ἐξησφάλισαν τὰ δικαιώματα τῶν ὑπηκόων αὐτῶν, σκεφθέντες, ὅτι εἶνε δίκαιον νὰ ὦσιν ἐξησφαλισμένα ἡ θρησκεία παντὸς ἔθνους, οἱ ναοί του, τὰ ἐθνικά του ἔθιμα, καὶ ἐν γένει πᾶν ἀνθρώπινον δίκαιον. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὰς ἐκφράσεις ὁ *εἰρημένος*, ὁ *μνησθείς*, καὶ ὁ *σεσημασμένος*, ἔχομεν νὰ εἴπωμεν, ὅτι αἱ πρῶται δύο ἐκφράσεις ὁ *εἰρημένος* καὶ ὁ *μνησθεὶς* εἰσὶν ἐν χρήσει καὶ σήμερον εἰς τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ τὸ *σεσημασμένον* οὐδαμῶς πλέον εἶνε ἐν χρήσει εἰς τὴν γραφομένην γλῶσσαν καὶ σήμερον πάντες καὶ αὐτοὶ οἱ συντάκται τῆς *Μὶρ* δὲν ἀγνοοῦσιν, ὅτι ὁποία διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ *εἰρημένος* καὶ τοῦ *γοσποντὶν* (κύριος) ἡ αὐτὴ ὑπάρχει καὶ μεταξὺ τοῦ *μνησθεὶς* καὶ τοῦ *μπάϊ* (θείου) καὶ ἄλλων παρομοίων βουλγαρικῶν λέξεων. Καθ' ὃν τρόπον οἱ συντάκται τῆς *Μὶρ* τοὺς μὲν ἐγ-

Digitized by Google

γραμμάτους τιτλοφοροῦσι μὲ τὸ *γοσποντὶν* (*κύριε*) τοὺς δὲ ἀγραμμάτους μὲ τὸ *μπάϊ* (θεῖε), οὕτω καὶ οἱ Τοῦρκοι τοὺς μὲν γινώσκοντας ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν ἀποκαλοῦσιν *ἐφέντιδες*, τοὺς δὲ ἀγνοοῦντας ταῦτα *ἀγάδες*. Ἐὰν οἱ συντάκται τῆς *Μὶρ* δὲν δύνανται, ἕνεκα τῆς πτωχείας τῆς βουλγαρικῆς γλώσσης, εἰμὴ νὰ ἐπαναλαμβάνωσι τὴν λέξιν *Γοσποντὶν*, ἡμεῖς, ἀντὶ νὰ ἐπαναλάβωμεν τὴν λέξιν *ἐφέντη*, λέγομεν ὁ *εἰρημένος* καὶ ἀντὶ νὰ ἐπαναλάβωμεν τὴν λέξιν *ἀγᾶ*, λέγομεν ὁ *μνησθεὶς*. Ἐν τῇ χρήσει τῶν ἐκφράσεων τούτων δὲν ποιοῦμεν διάκρισιν μεταξὺ Χριστιανῶν κα Τούρκων. Καθ' ἡμέραν ἔχετε ἐμπρός σας τὰς ἐφημερίδας μας καὶ φυσικῷ τῷ λόγῳ πρέπει νὰ ἐνθυμῆσθε, ὅτι,ὁσάκις πρόκειται περὶ τῶν συντακτῶν τῆς *Μίρ*,μεταχειριζόμεθα τὴν ἔκφρασιν οἱ *εἰρημένοι συντάκται*.Διὰ τοῦτο σεῖς, ἀντὶ νὰ ζητῆτε τὰ αἴτια τῆς μεταναστεύσεως τῶν Τούρκων εἰς τὸ *ἀγαλῆκι* καὶ εἰς τὸ *ραγιαλῆκι* καὶ εἰς τὰς ἐκφράσεις ὁ *μνησθεὶς* καὶ ὁ *σεσημασμένος*, θέσατε τὰ καλπάκια σας πρὸ ὑμῶν καὶ θὰ εὕρῃτε ἀρκετὸν μέρος τῶν αἰτίων τοῦ ἐκπατρισμοῦ τῶν μουσουλμάνων εἰς τὰ διαπραχθέντα κατὰ τῶν Τούρκων ἐντὸς τῶν δύο τελευταίων ἐτῶν ἐνταῦθα, ἐν Φιλιππουπόλει, ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Τὴν ἑσπέραν τῶν Χριστουγέννων θραύεται ἡ θύρα τοῦ τουρκικοῦ τεμένους, εἰσέρχονται ἐντὸς αὐτοῦ καὶ κατακερματίζουσι τοὺς λαμπτῆρας, τὰ κηροπήγια καὶ τὰς κανδήλας, ρίπτουσι ταῦτα κατὰ γῆς καὶ κατόπιν συλλαμβάνονται οἱ δρᾶσται, οἵτινες ἀποδεικνύονται στρατιῶται. Ἀλλ' οἱ Βούλγαροι δικασταὶ τοὺς ἐκλαμβάνουσι δι' ἀνήλικα παιδία καὶ ἡ Δικαιοσύνη δὲν τιμωρεῖ αὐτοὺς πρὸς παραδειγματισμόν. Μουεζίνης, ψάλλων ἀπὸ τοῦ μιναρέ, χλευάζεται, τοῦτο δὲ ἰδὼν ὁ χρηστὸς Βούλγαρος κ. Δρένσκης παραδίδει τὸν δράστην εἰς χωροφύλακα, ὅστις, ἀφοῦ ἔλαβεν αὐτὸν ἐκ τῆς χειρὸς καὶ προεχώρησε μετ' αὐτοῦ βήματά τινα, τὸν ἀποχαιρετᾷ καὶ ἀποχωρίζεται αὐτοῦ. Ὁ κ. Δρένσκης ἔμεινεν ἐκστατικός. Διὰ λίθων θραύονται αἱ ὕελοι τῶν παραθύρων τῶν τεμενῶν, οἱ δρᾶσται καταγγέλονται εἰς τὸ δικαστήριον, ἀλλ' οὐδὲν διάβημα γίνεται κατ' αὐτῶν. Ἰδοὺ τὰ αἴτια τῆς μεταναστεύσεως τῶν Τούρκων· ἐκ τοιούτων προέρχονται ἀδικημάτων. Ἡ *Μὶρ* λέγει, ὅτι πανταχοῦ εὑρίσκονται ἄνθρωποι κακοῦργοι. Καὶ ἡμεῖς ὁμολογοῦμεν τοῦτο. Ὀφείλει ὅμως νὰ γινώσκῃ ἡ *Μίρ*, ὅτι ἐν οὐδεμιᾷ χώρᾳ μένουσιν οἱ κακοῦργοι ἀτιμώρητοι, ὅσον ἐν Βουλγαρίᾳ. Δὲν προστατεύεται τοιουτοτρόπως ἡ θρησκεία καὶ αἱ Ἐκκλησίαι δι' ἐπιθέσεων.Πολὺ καλῶς γινώσκετε, ὅτι ὁ Τοῦρκος δὲν μεταναστεύει, διότι δὲν εἶνε *ἀγᾶς*, ἀλλὰ διότι βλέπει καταπατούμενα τὰ ἱερὰ αὐτοῦ δικαιώματα. Λαλεῖτε οὕτω, διότι οὕτως ἀπαιτοῦσι τὰ συμφέροντά σας νὰ λαλῆτε, διότι τὸ φῶς τῆς ἀληθείας θαμβόνει τοὺς ὀφθαλμούς σας, ὅπως τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν νυκτερίδων. Ἡμεῖς ἐσμὲν βέβαιοι, ὅτι, ἐὰν ὁ ἐξακουστὸς καὶ πολυμαθὴς ἐκδότης τῆς *Μὶρ* κ. Μπόϊτσεφ, ἔβλεπε τὸ ἄρθρον ἐκεῖνο, ὅ περ ἀποτελεῖ κηλῖδα διὰ τὴν ἐφημερίδα του, δὲν ἤθελε δημοσιεύσῃ αὐτό».

Σημ. Ἑλληνισμοῦ: Ἀναδημοσιεύοντες τὸ ἄρθρον τοῦτο τῆς τουρκικῆς Ἐφημερίδος,

Digitized by Google

ἐκφράζομεν ἅμα ἀπορίαν ἐπὶ τῇ παθητικῇ στάσει καὶ τῇ ἐγκαρτερήσει, ἣν δεικνύουσιν ἐν Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ οἱ μουσουλμανικοὶ πληθυσμοί, ὅπως καὶ οἱ ἡμέτεροι ὁμοεθνεῖς, οἱ τὰ αὐτά, ἢ καὶ χείρονα ἔτι ὑφιστάμενοι δεινοπαθήματα παρὰ τῶν Βουλγάρων. Ἀμφότεροι δὲν ἐνόησαν ἔτι τὰ συμφέροντα αὐτῶν, ὡς καὶ τὸ ἐπιβαλλόμενον καθῆκον. Ἡ σημερινὴ κατάστασις τῆς Διοικήσεως ταύτης, Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας κατὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐν Βερολίνῳ Συνόδου, εἶνε ἀποτέλεσμα τοῦ γνωστοῦ βουλγαρικοῦ πραξικοπήματος τῆς Φιλιππουπόλεως, τοῦ τελεσθέντος μηνὶ Σεπτεμβρίῳ τοῦ 1885. Καὶ ἀνεγνωρίσθη μὲν ὅπως δήποτε τοῦτο *κατ' ἀνάγκην* ὑπὸ τῆς κυριάρχου Δυνάμεως, ἀλλ' οὐχὶ ἀπολύτως. Εὐθὺς ὡς θελήσῃ ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις, δύναται νὰ μεταβάλῃ τὸ καθεστώς, συμφώνως ταῖς διατάξεσι τῆς Βερολινείου Συνόδου. Διὰ τίνα λόγον περιορίζονται εἰς διαμαρτυρίας μόνον Χριστιανοί τε ἅμα ὀρθόδοξοι καὶ Μουσουλμάνοι, οἵτινες κατὰ μέγα μέρος τυγχάνουσι καὶ ὁμόφυλοι, καὶ δὲν συνασπίζονται προσηκόντως κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ, τοσοῦτον θρασέως ἐπιδιώκοντος τὴν ἐξόντωσιν αὐτῶν καὶ τὴν ἀπομάκρισιν ἀπὸ τῆς πατρῴας γῆς ; Ἂν θέλωσιν ἀμφότεροι οἱ λαοὶ νὰ μὴ ἀπορροφηθῶσιν ἐν τῷ τενάγει τοῦ Βουλγαρισμοῦ, ἢ νὰ ἐκπατρισθῶσιν, καθῆκον ἔχουσι νὰ συνεννοηθῶσιν ἀλλήλοις, νὰ συμπράξωσι, ν' ἀναλάβωσι τὸν ἀγῶνα, ἀναφερόμενοι ὅπου δεῖ, εἰς τὴν τουρκικὴν Κυβέρνησιν, εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, εἰς αὐτὰς τὰς Μεγάλας Δυνάμεις, αἵτινες ἵδρυσαν τὸ καθεστὼς τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, οὐχὶ βεβαίως πρὸς σκοπὸν ἐξοντώσεως, φυλετικῆς καὶ θρησκευτικῆς, τοῦ ἡμίσεως τοὐλάχιστον τοῦ πληθισμοῦ τῆς χώρας ταύτης. Ἀμφότεροι οἱ λαοὶ ἂς μὴ περιορίζωνται μόνον εἰς κενὰς δημοσιογραφικὰς διαμαρτυρίας. Ἐκδηλοῦντες τὸ προσῆκον θάρρος καὶ σθένος, ἔστωσαν βέβαιοι, ὅτι θέλουσι προκαλέσῃ τὴν προσοχήν, ἀλλ' ἐπὶ τέλους καὶ τὴν ὑποστήριξιν τῶν Δυνάμεων. Καὶ εἶνε κατάλληλος ἡ σημερινὴ στιγμή. Ἐνῷ οἱ Βούλγαροι, οἱ δολοφόνοι τῶν μὴ ὁμοφύλων αὐτοῖς ἐν Μακεδονίᾳ, ζητοῦσι παρὰ τῆς Εὐρώπης τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτῆς, ὡς ἀναξιοπαθούσης ὑπὸ τὴν τουρκικὴν δυναστείαν, οἱ ἀδελφοὶ καὶ ὁμόδοξοι τούτων ἐν Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ ἂς ἀποκαλύψωσιν εἰς τὴν πεπολιτισμένην Εὐρώπην, ὁποία εἶνε ἡ διοίκησις αὕτη, ἡ τοσοῦτον θρασέως ἐπιζητοῦσα νὰ τροποποιήσῃ τὸ ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου καθεστὼς διὰ τῆς μεθόδου, ἣν ἐφαρμόζει ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ καὶ ἥτις χείρων ἀναμφιβόλως θὰ καταστῇ, ἐὰν ἤθελε τύχῃ αὐτῇ ὁ κλῆρος τῆς ἐπικρατήσεως ἐν Μακεδονίᾳ.

Ὁποία δὲ τυγχάνει ἡ διοίκησις αὕτη καὶ δι' αὐτοὺς τοὺς Βουλγάρους, καὶ πῶς κρίνουσιν αὐτὴν αὐτοὶ οὗτοι ; Ἀνθ' ἡμῶν, ἢ ἀντὶ τῶν Μουσουλμάνων, παρέχομεν τὸν λόγον εἰς τὴν ἐν Σοφίᾳ ἐκδιδομένην βουλγαρικὴν ἐφημερίδα «Νοβινή,» οὑτωσὶ ἐν κυρίῳ ἄρθρῳ ἀφηγουμένην τὴν κατὰ τὴν ἀπὸ τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῆς ἠθικὴν κατάστασιν τῆς Βουλγαρίας ;

«Πολὺ μᾶς εἶνε εὔκολον νὰ ὁμιλῶμεν περὶ τῶν ἄλλων, νὰ κατακρίνωμεν αὐτοὺς καὶ νὰ ἀποδίδωμεν εἰς αὐτοὺς κακὰς ἰδιότητας. Ὅταν συνερχώμεθα πολλοὶ εἰς ἓν

Digitized by Google

μέρος, καταχρίνομεν ὅλον τὸν κόσμον, μεταξὺ τοῦ ὁποίου δὲν εὑρίσκομεν οὔτε ἕνα ἄνθρωπον τίμιον — ὅλοι δι' ἡμᾶς εἶνε λησταί! Ὅταν πάλιν ἀναλάβωμεν καὶ διὰ τῆς γραφίδος νὰ κηλιδώσωμεν τὸν χάρτην, εἴμεθα εἰς θέσιν ἐν μιᾷ στήλῃ ἐφημερίδος νὰ καταδικάσωμεν καὶ ἐνταφιάσωμεν ὅλα τὰ πέριξ ἡμῶν βασίλεια, τὰ ὁποῖα εὑρίσκομεν, ὅτι ἐφθάρησαν ἐν τῇ διαφθορᾷ, ἐν καταχρήσεσιν, ἐν συναλλαγῇ καὶ ῥαδιουργίᾳ. Δι' ἡμᾶς ἡ Τουρκία εἶνε πρὸ πολλοῦ πλέον χρεωκοπημένη, διότι αἱ καταχρήσεις κατὰ τοῦ κεντρικοῦ της ταμείου κατήντησαν παροιμιώδεις, διότι οἱ πασάδες κλέπτουσι, διότι τὸ πᾶν τελειόνει ἐκεῖ μὲ δωροδοκίαν καὶ ψεῦδος, καὶ ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Σουλτάνος εἶνε ὁ μεγαλτείερος κλέπτης.

«Ἡ δὲ Ρωμουνία; Αὐτὴ πάλιν εὑρίσκεται εἰς τὸ χεῖλος τοῦ βαράθρου, ἐν τῷ ὁποίῳ σήμερον ἢ αὔριον πρόκειται νὰ θρυμματισθῇ, διότι χρεωστεῖ περισσότερον τοῦ 1 δισεκατομμυρίου καὶ διότι οἱ Ρωμοῦνοι καὶ αἱ Ρωμουνίδες εἶνε γαγγραινωμένοι ἀπὸ κλοπὰς καὶ ῥαδιουργίας.

«Καὶ ἡ Σερβία; Δι' αὐτὴν πάλιν οὐδὲ λέξις πρέπει νὰ γίνηται, ἀφοῦ ἅπαξ ἐνικήθη ὑφ' ἡμῶν ἐν Σλιβνίτσῃ· αὐτὴ δὲν εἶνε εἰς θέσιν νὰ ὑπάρχῃ πλέον εἰς τὸν κόσμον καὶ πρέπει ἐξαφανισθῇ ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς. Ναί. Δι' ἡμᾶς τοὺς Βουλγάρους, ἐκτὸς ἡμῶν τῶν ἰδίων, οὐδείς, ἀλλ' ἀπολύτως οὐδεὶς ἄλλος πέριξ ἡμῶν, εἶνε ἄξιος νὰ ζῇ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, διότι δὲν εἶνε τίμιος, δὲν εἶνε ἄξιος, δὲν εἶνε ἠθικός, δὲν εἶνε πατριώτης ὡς ἡμεῖς.

«Τί δὲ πράγματι εἴμεθα ἡμεῖς οἱ Βούλγαροι καὶ εἰς τίνα κατάπτωσιν εὑρίσκεται ἡ ἡμετέρα τιμιότης καὶ ὁ ἡμέτερος πατριωτισμός, ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς τῶν ξένων; ὁ θέλων ὀλίγον νὰ ἐμβαθύνῃ, θὰ αἰσθανθῇ τὰς τρίχας του ὀρθουμένας. Εἴμεθα μόλις 23ετὲς πολιτικῶς ἀνεξάρτητον ἔθνος καὶ ἰδοὺ παρ' ἡμῖν ὅλαι αἱ χειρότεραι ἰδιότητες, αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ παραλύσωσιν ἢ νὰ ἐμποδίσωσι πᾶν καλὸν ἔργον, πᾶσαν ἀξιέπαινον πρωτοβουλίαν, κατενίκησαν πᾶν παρ' ἡμῖν τίμιον καὶ φιλόπονον καὶ ἔφθασαν σήμερον αὐταὶ ν' ἄγωσι καὶ φέρωσι τὰς τύχας τῆς χώρας ἡμῶν. Στρέψατε ὅπου θέλετε καὶ ἴδετε ὅτι ἐπιθυμεῖτε... Τὸ πᾶν καταποντισμὸς μέχρι τῶν ὤτων ἐν τῇ πολιτικῇ καὶ ἠθικῇ διαφθορᾷ. Ἰδοὺ ἐκεῖ πολιτική τις μερὶς ἐνεργεῖ νὰ νικήσῃ μὲ ὅ τι δήποτε δύναται μέσον, διὰ ν' ἁρπάσῃ τὴν ἐξουσίαν ἀπὸ τῶν χειρῶν ἄλλης καὶ καταστῇ κυρία ἐπί τινα χρόνον τοῦ ταμείου τοῦ κράτους, μέχρις οὗ καλοτραφῇ, καλοενδυθῇ, κατακλέψῃ καὶ ἐκδικηθῇ τοὺς ἐχθρούς της. Ἐδῶ πάλιν ἀριστερόθεν ἄλλοι πολιτευόμενοι ἑτοιμάζονται νὰ διασταυρώσωσι καὶ τὰ τέσσαρα ἄκρα τῆς Βουλγαρίας, διὰ νὰ διαφθείρωσιν ἅπαξ ἔτι τὸν ὄχλον, νὰ ἐμφυσήσωσιν εἰς αὐτὸν τὸν σκληρότερον ἀνταγωνισμὸν ἐναντίον τῶν διατάξεων καὶ τῶν νόμων, νὰ τὸν ἠλεκτρίσωσι μὲ ῥακὴν καὶ οἶνον ἐναντίον τῶν ἀρχῶν καὶ τοῦ στέμματος, ἐκθέτοντες καὶ τὰς μὲν καὶ τὸ δὲ διὰ χιλιάδων ἀθεοφόβων καὶ ἀσυνειδήτων συκοφαντιῶν.

«Περαιτέρω, ἀριστερόθεν πάλιν, θὰ ἴδητε ὅτι ἐπὶ ὀξείας πέτρας μακραὶ μάχαιραι

Digitized by Google

ἀκονίζονται, πολύκροτα γεμίζονται, ρόπαλα παρασκευάζονται διὰ τὴν ἡμέραν τῶν ἐκλογῶν,διὰ νὰ προκληθῇ σκάνδαλον, αἷμα νὰ χυθῇ, μητέρες νὰ κλαύσωσιν, ἡ Βουλγαρία νὰ καίηται, μόνον καὶ μόνον διότι αοἱ ἡμέτεροι δὲν ἐκέρδησαν.» Καὶ ὅταν ἐν τῇ πανηγύρει ταύτῃ συμβαίνωσιν ὅλα τὰ ἄνω, ἐξ ὧν μόνον κακὰ δύνανται ν' ἀναμένωνται, ἀλλαχοῦ πάλιν ἄνθρωποι τῶν ἔργων, ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι δὲν ἐπιτρέπουσι ἐνώπιον τοῦ κόσμου οὐδὲ μυῖα νὰ σκιάσῃ τὴν τιμήν των, ἄνθρωποι ἐκ τῶν πρώτων, πρὸ τῶν ὁποίων ὑποκλινόμεθα καθ' ὥραν καὶ εἰς κάθε βῆμα, συνέρχονται εἰς ὅλως μυστικὴν σύσκεψιν καὶ συσκέπτονται διὰ τίνος καταλληλοτέρου τρόπου νὰ λάβωσι μέρος εἰς κλοπήν τινα ἐπὶ ζημίᾳ τοῦ κράτους, ἀλλὰ μὲ τὴν συμφωνίαν οὐδεὶς νὰ ἐννοήσῃ,καὶ ἐὰν τύχῃ μάλιστα νὰ ἐννοήσῃ, αὐτὸς ὁ ἐντροπαλὸς ὡς νεαρὰ γυνὴ βουλγαρικὸς νόμος νὰ τοὺς ὑποστηρίξῃ.

« Ἡμεῖς πλέον τόσον καλῶς,ἐτελειοποιήθημεν εἰς τὰς κλοπὰς ἐπὶ ζημίᾳ τοῦ κράτους, ὥστε ὅταν ἀκριβῶς προσδιορισθῶμεν διὰ νὰ διαφυλάξωμεν, ἢ νὰ διορθώσωμεν τὰ οἰκονομικὰ τῆς χώρας, τότε περισσότερον καὶ τεχνικώτερον γνωρίζομεν νὰ διαμοιραζώμεθα τὸ ταμεῖον συντροφικῶς καὶ ν' ἀποχωρήσωμεν τῆς ἐξουσίας μὲ ἔτι τεχνικωτέραν πονηρίαν, ἀφίνοντες τοὺς διαδεχομένους ἡμᾶς ἐν αὐτῇ νὰ θραύωσι τὴν κεφαλήν των εἰς τὸν σίδηρον τῶν κενῶν χρηματοκιβωτίων.

«Καὶ ἐνῷ οἱ μεγάλοι παρ' ἡμῖν τόσον ἐκ τοῦ πλησίον συγχρωτίζονται μὲ τὸ δημόσιον ταμεῖον, οἱ ὀπαδοί των πάλιν ἐρευνῶσιν ἀλλαχοῦ καὶ ὅπου καὶ ὅ τι εὕρωσιν ἀσυνειδήτως τὸ λαφυραγωγοῦσι. Πόσα ζῶντα παραδείγματα ἔχομεν σήμερον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν, ὥστε νὰ μὴ ἔχωμεν ἀνάγκην νὰ καταφύγωμεν εἰς γεγονότα ἢ εἰς ὀνόματα ! Ἐν Βουλγαρίᾳ ἡ πολιτικὴ ἐξαχρείωσις ἔφθασε μέχρι τοιούτου σημείου, ὥστε διὰ νὰ σωθῶσι λῃσταὶ ἀπὸ βαρειῶν ποινῶν ἐκάησαν ὁλόκληρα δικαστήρια. Ἔμεινε ταμεῖόν τι ἐν ταῖς ἐπαρχίαις μὴ λῃστευθέν ; Ὑπάρχει γεωργικὸν ταμεῖον, μὴ ἐκμεταλλευθὲν διὰ καταχρήσεων ; Ὑπάρχει μεταξὺ 300 εἰς τοὐλάχιστον βουλευτής, τὸν τράχηλον τοῦ ὁποίου νὰ μὴ βαρύνωσι κατηγορίαι τοῦ λαοῦ ; Μὴ ἔμεινε δημοσία ὑπηρεσία, ἐξ ἧς ἐξαρτῶνται ἔσοδα καὶ ἔξοδα, χωρὶς νὰ ἐξετέθη ; Πόσοι εἰσπράκτορες πλέον εὑρίσκονται ἐν ταῖς φυλακαῖς !

Πόσοι δικαστικοὶ ἐκτελεσταὶ ἐξαγοράζουσι σήμερον τὰς καταχρήσεις των ἐν τῷ μαύρῳ Τζαμίῳ ! (1) Ἀλλ' ἐὰν οἱ νόμοι ἐφηρμόζοντο αὐστηρῶς ἐν τῇ Ἡγεμονίᾳ, καὶ ἐὰν σιδηρᾶ τις χεὶρ κατεδίωκε πάντα ἐγκληματίαν ὑπάλληλον καὶ εὐθὺς τὸν ἐτιμώρει, μὴ δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἀνάγκη αἱ φυλακαὶ ἐν Βουλγαρίᾳ νὰ διπλασιασθῶσιν,ἀφοῦ δυστυχῶς ἡ μόνη πρόοδος, ἣν κατ ἔτος κάμνομεν καὶ ἐν ᾗ ὑπερτεροῦμεν τὰ πέριξ ἡμῶν κράτη, εἶνε ἡ πρόοδος τῆς καταχρήσεως τῶν συμφερόντων τοῦ Κράτους : Δίκαιον ἢ ἄδικον ἔχουσι, δὲν ἠξεύρομεν, ἀλλ' εἰς ποῖον ἄλλο κράτος οἱ σύμβουλοι

(1) Αἱ φυλακαὶ τῆς Σόφιας, λαβοῦσαι τ' ὄνομα ἐκ τοῦ ἀληθῶς μαύρου Τζαμίου, ἔνθα, ἐλλείψει ἰδίου καταστήματος,εὑρίσκονται (Σημ. τοῦ Ἐλ.)

Digitized by Google

τοῦ Στέμματος, οἱ Κυβερνῆται τοῦ Κράτους, οἱ Ὑπουργοὶ ἐτέθησαν ὑπὸ δίκην διὰ κατάχρησιν δημοσίων χρημάτων, ὡς τοῦτο ἐγένετο παρ' ἡμῖν πρὸς αἶσχος τῆς τιμῆς τῆς πατρίδος ἡμῶν ; . . ! .

«Καὶ ὅταν ἡ νεαρά, ἡ νέα γενεὰ τῆς Βουλγαρίας βλέπῃ, ὅτι ἀκριβῶς ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἐκλήθησαν νὰ δώσωσι τὸ παράδειγμα τῆς τιμιότητος καὶ τοῦ πατριωτισμοῦ, αὐτοὶ οἱ ἴδιοι βλέπουσι μὲ τέσσαρα μάτια, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῶν πολιτικῶν ἀρχηγῶν καὶ ὀπαδῶν, πῶς νὰ κλέψωσιν, ὅτι ἡ χεὶρ των δύναται νὰ φθάσῃ, δὲν ἔχει δίκαιον ν' ἀπελπισθῇ ἀπὸ πᾶν ἰδανικὸν καὶ πᾶσαν μέλλουσαν ἔντιμον ἐνέργειαν πρὸς ὄφελος τῆς πατρίδος της ; . . . .

«Μὴ δὲν ἔχῃ πᾶς τις δίκαιον νὰ στείλῃ εἰς τὸν διάβολον τὸ τίμιόν του ἐπάγγελμα, τὸ ὁποῖον ἐν συγκρίσει μὲ τὴν λαμπρὰν ὑλικὴν κατάστασιν τῶν καταχραστῶν εἶνε ἑκατοντάκις δυσκολώτερον καὶ ἀθλιώτερον καὶ νὰ ἐγκολπωθῇ καὶ οὗτος τὴν βουλγαρικὴν πολιτικήν, ἐν ᾗ θὰ εὕρῃ τὸν εὐκολώτερον τρόπον πρὸς ταχύτερον καὶ ἀνεύθυνον πλουτισμόν ; Καὶ ὅλον τοῦτο νομίζετε ὅτι δὲν θὰ λεχθῇ καὶ εὐθὺς ἐκτελεσθῇ ὑπ' αὐτῆς ; Οἱ νέοι δὲν ὑπομένουσι πολύ, καὶ ὅταν ἡ ἰδέα των περὶ τιμίου καὶ φιλοπόνου βίου στρεβλωθῇ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ παραδείγματος τῶν γεροντοτέρων καὶ τῶν μᾶλλον ἐξεχόντων παρ' ἡμῖν ἀνθρώπων, οὗτοι θεωροῦσιν ὡς δίκαιον νὰ λάβωσι τὴν ἰδίαν ὁδόν, ἣν τοῖς ὑποδεικνύουσι. Προχθὲς σπεῖρα, μὴ συλληφθεῖσα ἔτι, ἐλῄστευσεν ἓν ἐπαρχιακὸν ταμεῖον, χθὲς ἐτέθησαν εἰς κυκλοφορίαν βουλγαρικὰ πεντόλεβα, σήμερον πωλεῖται κλοπιμαῖον χαρτόσημον, αὔριον θ' ἀκούσωμεν, ὅτι ἐν τῇ ἐθνικῇ μας Τραπέζῃ συνέβη μεγάλη κλοπή. Καὶ τὶς θὰ ἐμφανισθῇ μὲ ὅλην του τὴν βαρύτητα ἀμερολήπτου δικαστοῦ νὰ εἴπῃ, ὅτι οἱ νέοι οὗτοι εἶνε οἱ ἠθικῶς ὑπεύθυνοι διὰ τὰς γενομένας ὑπ' αὐτῶν καταχρήσεις ;»

ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ ΕΝ ΤΗ ΡΩΜΟΥΝΙΚΗ ΒΟΥΛΗ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους.)

Μετὰ τὴν ἐν τῷ προηγουμένῳ τεύχει δημοσίευσιν τοῦ πρώτου μέρους τῆς ἐν τῇ ρωμουνικῇ Βουλῇ ἀγορεύσεως τοῦ ὑπουργοῦ Χάρετ περὶ τῶν κατὰ τὴν τελευταίαν χρονικὴν περίοδον ἐνεργειῶν τῆς ρωμουνικῆς Κυβερνήσεως ἐν Μακεδονίᾳ πρὸς δημιουργίαν ρωμουνικῶν πληθυσμῶν, καθῆκον νομίζομεν νὰ καταχωρίσωμεν καὶ τὰ ὑπολειπόμενα μέρη τῆς περιέργου ταύτης ἀγορεύσεως. Ἀγνοοῦμεν ὁποίαν ἔσχεν ἐντύπωσιν ἡ ἀγόρευσις αὕτη ἐν Ρωμουνίᾳ. Ἡμεῖς ἀποφεύγομεν ἐπὶ τοῦ παρόντος πᾶ-

Digitized by Google

σαν ἀνάλυσιν καὶ κρίσιν, ἀφίνοντες νὰ πράξῃ τοῦτο ὁ ρωμουνικὸς λαός, τὸ πενιχρὸν τοῦ ὁποίου βαλάντιον οὐ σμικρὸν ἐκενώθη πρὸς πλήρωσιν τῶν θυλακίων ἀκατονομάστων τυχοδιωκτῶν, δημιουργησάντων ρωμουνικὸν ζήτημα ἐν Μακεδονίᾳ, συνταραξάντων τὴν δημοσίαν ἐν Εὐρώπῃ γνώμην, ἐπιβουλευσάντων καὶ ὑπονομευσάντων τὸν Ἑλληνισμὸν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἠπείρῳ, μὴ διστασάντων νὰ καταστῶσι προδόται τῶν Τούρκων καὶ τῶν Βουλγάρων. Ἄς ἀποφανθῇ ὁ ρωμουνικὸς λαὸς περὶ τῆς πολιτικῆς ταύτης τῶν κυβερνήσεών του· ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἅς θεραπευθῶσιν ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς μεγαλομανίας οἱ ἐν Ρωμουνίᾳ πολιτικοὶ ἰθύντορες, κατανοοῦντες ἅμα, ὅτι τὸ συμφέρον ἀμφοτέρων τῶν λαῶν, ρωμουνικοῦ καὶ ἑλληνικοῦ, εἶνε ἡ σύμπραξις ἐν τῇ περιμαχήτῳ Χερσονήσῳ, οὐχὶ δὲ ἡ ἀλληλομαχία. Ὑποθέτομεν, ὅτι ἡ πεῖρα τοῦ τελευταίου τούτου καιροῦ ἀρκετὰ παρέσχε διδάγματα καὶ εὐελπιστοῦμεν, ὅτι θέλουσιν ἐπωφεληθῇ αὐτῶν οἱ ἀδελφοὶ Ρωμοῦνοι. Δύνανται νὰ διαδώσωσι τὸν Ρωμουνισμὸν ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν χώρᾳ, ἔνθα ἀφθονοῦσι βουλγαρικοὶ καὶ ταρταρικοὶ πληθυσμοί, ἀντὶ νὰ τρέχωσι πρὸς ἄγραν ἀνυπάρκτων διὰ *σκιοέντων* ὀρέων, μακράν, πολὺ μακρὰν εὑρισκομένων. Διὰ τοιαύτης ἐνεργείας θέλουσι καταστῇ ἰσχυρότατοι ἐν αὐτῇ τῇ Ρωμουνίᾳ οἱ Ρωμοῦνοι, ἀπαλλασσόμενοι τῶν ἐσωτερικῶν πολεμίων. Ἰδοὺ ἡ συνέχεια τῆς ἀγορεύσεως.

Ὅτε ἐγένετο ἡ μεγαλητέρα αὔξησις τῆς ἐπιχορηγήσεως, δηλαδὴ ὅτε τὸ ποσὸν ἀπὸ 144,000 φράγκων, εἶχεν ἀναβιβασθῇ εἰς φράγκα 450,000 καὶ βραδύτερον εἰς φρ. 525,000, ὑπουργοῦντος τοῦ κ. Τάκη Ἰωανέσκου, οὐδεὶς ἡμῶν εἶχε σκεφθῆ νὰ κατηγορήσῃ τοῦ ἀντιπάλου κόμματος διὰ τὴν μεγάλην ταύτην αὔξησιν ἑνὸς καὶ μόνου κονδυλίου τοῦ προϋπολογισμοῦ. Καὶ παρὰ πάντα ταῦτα ὅμως, ὑμεῖς, Κύριοι, γνωρίζετε, ὅτι καὶ ἄλλοτε, ὡς καὶ νῦν, ὡς πάντοτε, κατεπολεμήσαμεν τὴν αὔξησιν τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἰδίως καθ' ἣν περίοδον τὸ συντηρητικὸν κόμμα ηὔξανεν αὐτὸν κατὰ 17 ἑκατομμύρια κατ' ἔτος, ὅτε ἅπαντα τὰ περισσεύματα ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς αὔξησιν τῶν ἐξόδων, ὥστε ἐν χαλεπαῖς περιστάσεσιν, ὅτε τὰ περισσεύματα ταῦτα εἶχον ἐκλίπῃ, ἢ εἶχον ἀντικαταστῇ δι' ἐλλειμμάτων, ἡ χώρα εὑρίσκετο ἐκτεθειμένη. Ἐν τούτοις καὶ τότε ἡμεῖς δὲν ἐθεωρήσαμεν εὔλογον νὰ εἴπωμεν μηδὲ λέξιν διαμαρτυρίας κατὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ σχολείων.

Καὶ τοῦτο φυσικόν· τὸ μακεδονικὸν ζήτημα ὑπῆρξε γέννημα ἡμῶν, ὑπῆρξε μία τῶν ἐνσαρκώσεων τοῦ ἰδεώδους τοῦ ἡμετέρου κόμματος.

Πῶς ἦτο δυνατὸν ν' ἀντιπολιτευθῶμεν ἡμεῖς Κυβέρνησιν, παρέχουσαν τεκμήρια, ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ δώσῃ ἀνάπτυξιν εἰς τὸ ζήτημα ἐκεῖνο, καὶ δὴ νὰ διεξαγάγῃ αὐτὸ ἐπὶ καλητέρων βάσεων ;

Μακρὰν λοιπὸν τοῦ νὰ παρέχωμεν τεκμήρια, ὅτι ἐπιθυμοῦμεν ν' ἀντιδ.άσωνεν εἰς τὴν τότε Κυβέρνησιν, ἀφήκαμεν αὐτὴν ἐν πλήρει ἡσυχίᾳ, ὅπως ἐφαρμόσῃ ὅ τι ἐθεωρήσαμεν ἀποτελοῦν τὸ πρόγραμμα αὐτῆς καὶ ἀνεμένομεν νὰ ἴδωμεν τὸ ἀποτέλεσμα. (Ἐπευφημίαι).

Digitized by Google

α'Αλλ' ἴδωμεν νῦν εἰς τί ἐχρησιμοποιήθη τὸ ἥμισυ ἐκεῖνο ἑκατομμύριον κατὰ τὴν τετραετῆ περίοδον, καθ' ἣν ὁ κ. Τάκης Ἰωνέσκος διηύθυνε τὸ ἐπὶ τῆς Παιδείας Ὑπουργεῖον.

Κύριοι, δύο εἶνε τὰ αἴτια, τὰ κωλύοντα ἕνα Ὑπουργὸν τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως τοῦ νὰ πραγματοποιήσῃ πᾶν ὅ τι ἐπιθυμεῖ νὰ πράξῃ ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ Σχολείου. Πρῶτον ἡ ἔλλειψις τῶν μέσων, καὶ δεύτερον ἡ ἔλλειψις τοῦ χρόνου. Ὁ κ. Τάκης Ἰωνέσκος δὲν δικαιοῦται νὰ παραπονεθῇ διὰ τὰς δύο ταύτας ἐλλείψεις. Καὶ μέσα εἶχεν εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ ἐν δαψιλείᾳ καὶ τὴν σπανίαν ἔσχε τύχην νὰ εἶνε ὑπουργὸς ἐξ ἐκείνων, παρ' ὧν οὐδέποτε ἐζητήθη λογαριασμὸς ὑπὸ τοῦ κόμματός του, οὔτε διὰ τοὺς λόγους, οὓς εἶπεν. Ἐπὶ τέλους δὲν δικαιοῦται νὰ παραπονεθῇ καὶ δι' ἔλλειψιν χρόνου· τέσσαρα ἔτη ἐν τῷ αὐτῷ Ὑπουργείῳ εἶνε σπάνιον πρᾶγμα ἐν τῇ ῥωμουνικῇ γῇ, μοναδικὸν δὲ ἐν τοῖς χρονικοῖς τοῦ ἐπὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργείου. Ἐκτὸς τούτου ὁ κύριος οὗτος σεμνύνεται, ὅτι πρωταγωνιστεῖ ἐν τῷ ἐθνικῷ ζητήματι δι' ὅλων τῶν ὁδῶν καὶ πανταχοῦ, πέραν τῶν ὀρέων, ὡς καὶ πέραν τοῦ Δουνάβεως.

Εἴχομεν λοιπὸν δίκαιον νὰ πιστεύωμεν, ὅτι ἐπιζητῶν μετὰ τοσαύτης ταχύτητος τὴν διὰ μιᾶς αὔξησιν ἐκ 3—400,000 φράγκων, ἐγνώριζεν εἰς τί θὰ ἐχρησιμοποίει τὸ ποσὸν τοῦτο. Καὶ ἐγνώριζε πράγματι. Κατὰ τὰ τέσσαρα ἔτη τῆς ὑπουργείας του, ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπαλλήλων τῆς Μακεδονίας ηὐξήθη τῇ ἀληθείᾳ· ἦτο πιθανόν, ὅτι καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν θὰ ηὐξάνετο, καίτοι ἐν τῷ ὑπουργείῳ δὲν ὑπάρχουσιν ἔγγραφα, ἐξ ὧν νὰ ἐξακριβώσῃ τις τοῦτο. Ἀλλ' ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψει τὰς ῥίζας, δι' ὧν ἡ ἐν Μακεδονίᾳ δρᾶσις ἡμῶν ἐπαγιώθη κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον, τὰ ἐξ αὐτῆς προκύψαντα ἀποτελέσματα καὶ τὸ ἐθνικὸν φρόνημα ὅπερ ἔπρεπε νὰ ἐκδηλωθῇ παρὰ τῷ αὐτόθι ῥωμουνισμῷ, ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι οὐδὲν ἐγένετο, παρὰ τὰ πολλὰ χρήματα τὰ καταναλωθέντα αὐτόθι. Δὲν δύναμαι ν' ἀποδείξω διὰ μακρῶν τεκμηρίων τὰ ὅσα λέγω, εἰ καὶ ἡ τοιαύτη τεκμηρίωσις ἔχει μεγάλην βαρύτητα. Θὰ περιορισθῶ ὅμως εἰς δύο τρεῖς ἀποδείξεις.

Ὑπάρχει ἐν Βιτωλίοις λύκειόν τι, ἱδρυθὲν ἀπὸ τοῦ 1878 ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Γ. Κίτσου. Τὸ λύκειον τοῦτο ἦτο προωρισμένον ἐν τῇ διανοίᾳ τοῦ ἱδρύσαντος αὐτὸ νὰ καταστῇ κέντρον τῆς ἐν Μακεδονίᾳ ῥωμουνικῆς ἐκπαιδεύσεως, ὁ φάρος ὁ φωτίσων ὁλόκληρον τὸν ἐκεῖ ῥωμουνικὸν λαὸν καὶ πρὸς ὃν νὰ στρέφηται οὗτος, ὡς αἱ χρυσαλλίδες περὶ τὸ φῶς.

Καὶ ὅμως, Κύριοι, ἐν ἔτει 1895, κατὰ τὴν ἐκ τῆς Κυβερνήσεως ἔξοδον τοῦ κ. Τάκη Ἰωνέσκου, τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος λύκειον δὲν εἶχεν ἕδραν τῆς ῥωμουνικῆς, οὔτε ἕδραν μαθηματικῶν ἐν ταῖς κατωτέραις τάξεσι, καίτοι εἶχε καθέδραν μαθηματικῶν ἐν ταῖς ἀνωτέραις τάξεσι. Δὲν εἶχεν ἢ ἐσωτερικοὺς μαθητάς, οὐδένα δὲ ἐξωτερικόν!

Ἐν Βιτωλίοις, ῥωμουνικῷ κέντρῳ τόσον ἰσχυρῷ, ἐξ εἰκοσαχισχιλίων περίπου Ρω·

Digitized by Google

μόνων οἰκουμένῳ καὶ ἔχοντι καὶ λύκειον, ἔδει νὰ ὑπῆρχον πολυάριθμοι καὶ ὑπὸ πολλῶν μαθητῶν φοιτώμεναι κατώτεραι σχολαί, αἵτινες νὰ εἶνε τὸ φυτοκομεῖον τοῦ λυκείου. Ὑπῆρχεν ὅμως καὶ τότε, ὡς σήμερον, μία μόνον κατωτέρα σχολή. Ὀλίγον βεβαίως τοῦτο, ἀλλ' ἂν τοὐλάχιστον καὶ αὕτη προώδευεν ὡς ἔπρεπε, θὰ ἐγίνετο πάντως τι. Ἀλλὰ τὸ σχολεῖον τοῦτο, ὅ περ εἶχε τέσσαρας διδασκάλους, δὲν εἶχεν ἢ 40 μόνον μαθητάς, ὧν οἱ 5 ἢ 6 μόνον ἐκ Βιτωλίων. Οἱ λοιποὶ εἶχον κομισθῆ ἀλλαχόθεν καὶ συνετηροῦντο διὰ διαφόρων μέσων. Ἔνιοι μάλιστα αὐτῶν ἦσαν οἰκότροφοι ἐν τῷ λυκείῳ, ὅπως ἐξακολουθῶσι τὰ μαθήματά των ἐν τῇ κατωτέρᾳ σχολῇ.

Ἀλλὰ καὶ αὕτη μόνη ἡ ἀπόδειξις ἂν ὑπῆρχε, δὲν θὰ ἤρκει νὰ δείξῃ ἡμῖν ἀποχρώντως, ὅτι κατὰ τὰ 30 ἔτη τὰ διαρρεύσαντα μέχρι τοῦ 1892 αἱ προσπάθειαι ἡμῶν τοῦ ν' ἀναπτύξωμεν τὴν μόρφωσιν δὲν ἀνταπεκρίθησαν πρὸς τὸ ὑφ' ἡμῶν ἐπιζητηθὲν ἀποτέλεσμα.

Διατί ;

Εἶνε πολλαὶ πιθανὸν αἱ αἰτίαι· ἀλλ' ἐγὼ θ' ἀναφέρω ἐκείνην, ἥτις ἀφορᾷ τὴν δρᾶσιν τοῦ κόμματος, ὅ περ αἰτιᾶται ἡμᾶς σήμερον ὡς μὴ ἐργαζομένους δῆθεν ὡς πρέπει ἐν τῷ μακεδονικῷ ζητήματι. Ἡ αἰτία αὕτη εἶνε, ὅτι τὸ κόμμα τοῦτο, καίπερ διατιθέμενον ταὐτὰ μέσα ἀπὸ τοσούτου χρόνου, καὶ δὴ πληρεστάτην ἐλευθερίαν δράσεως, οὐδὲν εἶχε σχέδιον, οὔτε σύστημα, οὔτε σκοπὸν ὡρισμένον ἐν τῇ ἐνεργείᾳ αὐτοῦ. Ἐπὶ τέσσαρα ὅλα ἔτη ἡ μόνη αὐτοῦ ἀσχολία ὑπῆρξεν ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν ὑπαλλήλων, χωρὶς νὰ φροντίσῃ τοὐλάχιστον νὰ μάθῃ τί πράττουσιν ἐκεῖ οἱ ὑπάλληλοι οὗτοι, ἔδειξε τοσαύτην ἀδιαφορίαν, ὥστε οὔτε ἐκοπίασεν, ἔστω ἐπ' ἐλάχιστον, νὰ διοργανώσῃ ἕνα κἂν ἔλεγχον, μίαν κἂν διαχείρισιν, ἔστω καὶ στοιχειώδη (ἐπευφημίαι). Διότι τί δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν περὶ διαχειρίσεως, ἥτις, μετὰ παρέλευσιν τεσσάρων ἐτῶν, δὲν παρετήρησεν εἰσέτι, ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἕδρα τῆς ρωμουνικῆς ἐν τῷ λυκείῳ ; Πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας οὐδ' ἦτο γνωστὸν τί συνέβαινεν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ὅτι τὸ Ὑπουργεῖον οὐδὲν ἄλλο ἦτο ἢ γραφεῖον ἀποστολῆς διὰ τὰ ἐντάλματα τῶν πληρωμῶν, ἢ προμηθείας θέσεων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καλῶς μισθουμένων, εἴτε ἐπὶ τέλους πρακτορεῖον ἐπαίνων διὰ τοὺς δαπανῶντας ἑκατοντάδας χιλιάδων φράγκων, χωρὶς νὰ γνωρίζωσι ποῦ τὰ χρήματα ταῦτα δαπανῶνται. (Ἐπευφημίαι).

Τοιαῦτα παραδείγματα δύναμαι νὰ παρουσιάσω ἄπειρα.

Ἔλεγον ὑμῖν προηγουμένως, ὅτι δὲν δύναμαι ν' ἀποδείξω δι' ἐγγράφων τίς ὑπῆρξεν ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν τῆς Μακεδονίας τῷ 1891. Τοῦτο εἶνε ἀκριβέστατον, διότι αἱ ὑποθέσεις τῆς Μακεδονίας δὲν εἶχον τακτικὸν ἀρχεῖον ἐν τῷ Ὑπουργείῳ, καὶ διὰ τοῦτο οὐδέποτε ἐγνώσθη οὔτε τὸ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ προσωπικόν, οὔτε ποῦ εὑρίσκετο· οὐδέν ! Καὶ ἂν σήμερον, ἐγὼ δὲν ἔχω τόσα βάρη, κρατῶν ἐν χερσὶ τὸ νῆμα τόσων ὑποθέσεων, καταγινόμενος νὰ θέσω τάξιν ἐν ταῖς περιπλοκαῖς, αἵτινες καθημερινῶς ἀνα-

Digitized by Google

φύονται ἐκεῖ, αἱ πλεῖσται τῶν αἰτιῶν τῆς κακῆς ταύτης καταστάσεως δέον ν' ἀναχθῶσιν ἀκριβῶς εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους, καθ' οὓς τὰ σχολεῖα εὑρίσκοντο ἐν τῷ σχηματίζεσθαι, ὅτε ἔπρεπε νὰ καταρτισθῇ διάγραμμα ὀργανισμοῦ καὶ σχηματισθῶσι τὰ στοιχεῖα, δι' ὧν τὸ ἔργον θὰ ἐπετελεῖτο βραδύτερον. Οὐδὲν τούτων ἐγένετο! Τὰ πράγματα ἤχθησαν ἐκεῖ, ὅπου ἔφερεν αὐτὰ τὸ ρεῦμα καὶ τῷ 1895 ἠρωτῶμεν τὸν κ. Τάκην Ἰωνέσκον, ποῖον ὑπῆρξε τὸ ἀποτέλεσμα τῶν κόπων του καὶ τῶν θυσιῶν τῆς χώρας· τὸ μόνον, ὅ περ ἠδύνατο ν' ἀπαντήσῃ, ἦτο: ἔχομεν τετράκις πλείονας ὑπαλλήλους ἢ πρὸ τεσσάρων ἐτῶν (ἐπευφημίαι)·

Μετὰ τὸν κ. Τάκην Ἰωνέσκον ἦλθεν Ὑπουργὸς τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ὁ κ. Πόνης, ὅστις, ὡς γνωρίζετε, ἐπὶ ἓν ἔτος ἐδέησε νὰ ὑπερασπίσῃ ἑαυτὸν κατὰ τῶν ἐπιθέσεων τῶν ἀντιπάλων περὶ ζητήματος διαφόρου τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος, ἀλλ' ὅ περ οἱ ἀντίπαλοι ἐξεμεταλλεύθησαν καθ' ὃν τρόπον ἐκμεταλλεύονται σήμερον καὶ τὸ μακεδονικὸν ζήτημα».

Εἶτα ἦλθον ἐγώ, ἐδέησε δὲ νὰ παρέλθῃ ἔτος, ἕως οὗ φωτισθῶ ὀλίγον περὶ τῶν ὑποθέσεων τῆς Μακεδονίας καὶ μάθω τί συμβαίνει καὶ τί δέον γενέσθαι ἐκεῖ. Ἐπείσθην λοιπόν, ὅτι ὑπῆρχεν αὐτόθι χάος καὶ ὅτι ἔπρεπε ν' ἀνασχηματισθῇ τὸ πᾶν ἐξ ἀρχῆς, διατηρουμένης τῆς ὡρισμένης ἤδη πιστώσεως καὶ χρησιμοποιουμένων ἐφ' ὅσων ἐνῆν μοι τότε τῶν ὀλίγων στοιχείων, ἅπερ διετιθέμην ἐν Μακεδονίᾳ.

Κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1898 συνέπηξα τὰς βλέψεις μου ταύτας ἐν ἀποφάσει, ἣν πολλοὶ Μακεδόνες τότε ἐξετίμησαν ὡς πρώτην ἀφετηρίαν σοβαροῦ διοργανισμοῦ, οὗ ὡμολόγουν τὴν παντελῆ ἔλλειψιν. Ἐπὶ τούτῳ ἔχω ἐν χερσὶ χαρακτηριστικώτατα ἔγγραφα, προερχόμενα τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν νῦν συντακτῶν τῆς ἐφημερίδος «Μακεδονίας» καὶ τῶν ἀνταποκριτῶν τοῦ «Κονσερβατόρουλ» καὶ τῆς «Ρωμουνίας». Ἀλλ' ὑμᾶς οὐδαμῶς ἐνδιαφέρουσιν αἱ προσωπικαί μου αὗται σχέσεις μετὰ τῶν νῦν ἀντιπάλων μου καὶ διὰ τοῦτο θεωρῶ περιττὸν ν' ἀνακοινώσω ὑμῖν ἀποσπάσματα τῆς τότε ἀλληλογραφίας μου. Ἀρκεῖ νὰ εἴπω, ὅτι ἓν τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος προσώπων παρέβαλε τὸ πρὸ τοῦ 1898 καθεστὼς τῆς Μακεδονίας πρὸς ἐρείπιον.

Ἡ κατὰ Σεπτέμβριον ἀπόφασίς μου ἐκείνη, Κύριοι, διελάμβανε σημεῖά τινα, ἐφ' ὧν ἐπιτρέψατέ μοι νὰ ἐπιστήσω τὴν ὑμετέραν προσοχήν.

Ἠσχολούμην περὶ τὸ λύκειον τῶν Βιτωλίων καὶ ἐδημιούργουν ἕδραν τῆς ρωμουνικῆς γλώσσης, ἣν ὁ κ. Τάκης Ἰωνέσκος ἔκρινε περιττήν· ἐπεθύμουν ἅμα νὰ καταρτίσω καὶ ἕδραν μαθηματικῶν ἐν ταῖς κατωτέραις τάξεσι, διότι δὲν ἠδυνάμην, ἐγώ, νὰ φαντασθῶ, ὡς ὁ κ. Τάκης Ἰωνέσκος, ὅτι εἶνε δυνατὸν νὰ διδαχθῇ τις ἄλγεβραν καὶ τριγωνομετρίαν, χωρὶς νὰ μάθῃ πρότερον ἀριθμητικὴν καὶ στοιχειώδη γεωμετρίαν.

Ἐν τῷ πεδίῳ τῶν συντηρητικῶν ἐπικρατοῦσιν ἄλλαι ἰδέαι, διὰ τοῦτο καὶ τὰ πράγματα, ὧν ἐπιτηδεύουσι δῆθεν τὴν ἐπανόρθωσιν, βαίνουσιν ἐπὶ τὰ ὀπίσω (Ἐπευφημίαι).

Digitized by Google

Ἐμερίμνησα τότε καὶ περὶ τῆς διακανονίσεως τοῦ μισθοῦ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ διδασκάλων. Οἱ διδάσκαλοι οὗτοι ἐμισθοδοτοῦντο τότε λίαν ἀτάκτως. Οἱ μισθοὶ ἐποίκιλλον μεταξὺ φρ. 30 καὶ 190 καὶ πλέον. Οἱ μὲν—οἵτινες εἶχον τέσσαρας μόνον κατωτέρας τάξεις—εἶχον μηναῖον 120 φράγκων, οἱ δὲ—οἵτινες ἐδίδασκον ἐν τῷ λυκείῳ—ἐλάμβανον 30 μόνον φράγκα! Διέθεσα τότε, ὅπως οἱ μισθοὶ αὐξάνωνται βαθμιαίως καὶ ἀναλόγως τῆς ἀξίας, τῶν σπουδῶν καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν καὶ τοῦ χρόνου ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ. Ἐν ἄλλοις λόγοις, ἐζήτουν νὰ εἰσαγάγω εἶδος προϊούσης αὐξήσεως, ἀναλόγου πρὸς τὴν παρ' ἡμῖν ὑπάρχουσαν καὶ ταὐτοχρόνως ἐκκινήσω καὶ τὸν ζῆλον τῶν διδασκάλων, ἵνα ἐπιδιώξωσι καὶ οὗτοι τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν μαθητῶν, διότι ὁ σκοπὸς τῶν σχολείων ἦτο νὰ ἑλκύσωμεν εἰς ταῦτα ὅσον ἔνεστι πλείονας Ρωμούνους, οὐχὶ δὲ νὰ ἔχωμεν σχολεῖα πολλὰ καὶ ἔρημα. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὁ διδάσκαλος οὐ μόνον δὲν παρωτρύνετο νὰ πολλαπλασιάσῃ τοὺς μαθητάς του, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας ἐνδιεφέρετο νὰ ἔχῃ ὀλίγους τοιούτους ἢ οὐδένα, ὅπως μὴ ἔχῃ πολλὴν ἐργασίαν. Ἐγὼ ἔθεσα ὡς κανόνα, ἵνα ὁ ἔχων πλείονας μαθητὰς ἔχῃ καὶ μείζονα μισθόν (Ἐπευφημίαι).

Διέθεσα ἅμα, ἵνα οἱ μισθοὶ ποικίλλωσιν ἀναλόγως τοῦ τόπου, τῆς ἀρχαιότητος ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ καὶ τῆς ἀξίας τῶν διδασκάλων. Ὡς ἔπος εἰπεῖν, τὸ ἔργον μου ὑπῆρξε σύμπηξις, ὑπῆρξεν ἔναρξις διοργανισμοῦ, ὅστις ὑπελείπετο μέχρι τῆς ὥρας ἐκείνης.

Τότε προσέτι ἐφρόντισα, ἐφ' ὅσον τὰ μέσα ἐπέτρεπον τοῦτο, καὶ περὶ τοῦ ὑλικοῦ μέρους τῆς συντηρήσεως τῶν σχολείων. Ἐπὶ παραδείγματι, ὑπῆρχον πολλὰ σχολεῖα, ἔνθα ἐπληρόνοντο μὲν οἱ διδάσκαλοι, οὐδὲν δὲ προεβλέπετο ὅσον ἀφορᾷ τὸ κτίριον τοῦ σχολείου· οὕτω δὲ καὶ οἱ διδάσκαλοι οὐδὲν ἔπραττον διότι, μὴ ἔχοντες κατάστημα, ἐπροφασίζοντο, ὅτι δὲν ἔχουσι ποῦ νὰ παραδώσωσι μαθήματα. Προσέθεσα εἰς τὰ ἔξοδα τῶν σχολείων τούτων καὶ ἐνοίκιον.

Ἀλλ' ἐν ἄλλῃ σειρᾷ ἰδεῶν, ἐγὼ ἐκίνησα τότε τὸ ζήτημα, ὅ περ, ὡς καὶ νῦν, μοὶ φαίνεται, ὅτι ἦτο θεμελιῶδες ἐν τῷ ὀργανισμῷ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ σχολείων. Ἐπρόκειτο περὶ τῶν γυμνασίων. Εἴχομεν τότε ἓν λύκειον ἐν Βιτωλίοις, ἓν γυμνάσιον ἐν Ἰωαννίνοις, ἓν ἐν Βερατίῳ καὶ ἓν δευτεροβάθμιον παρθεναγωγεῖον ἐν Βιτωλίοις, ἔνθα μετὰ πολλοῦ κόπου εἰσήχθησαν οἰκότροφοι μόνον, διότι, ἂν μὴ ἐδεχόμεθα τοιούτους, τὸ λύκειον θὰ ἐκενοῦτο ἀπὸ τῆς δευτέρας ἡμέρας.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰ γυμνάσια τῶν Ἰωαννίνων καὶ τοῦ Βερατίου, τὸ πρᾶγμα ἦτο δυσχερέστατον. Ἐν Ἰωαννίνοις ὁλόκληρος ὁ μαθητικὸς κόσμος τοῦ γυμνασίου οὐδέποτε ὑπερέβη τοὺς πεντήκοντα, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν οἰκοτρόφων. Οἱ ἐν Βερατίῳ ἀνήρχοντο εἰς τριάκοντα μέχρι τεσσαράκοντα. Κατὰ τὸν τελευταῖον χρόνον, ἔμειναν μόνον εἴκοσι καὶ τρεῖς, ἅπαντες οἰκότροφοι μετὰ δέκα τεσσάρων καθηγητῶν! Τότε διηρώτησα ἐμαυτόν: τίς ἡ αἰτία τῆς μὴ προσελεύσεως Ρωμούνων μαθητῶν εἰς τὰ δευτεροβάθμια ἡμῶν σχολεῖα;

Digitized by Google

φύονται ἐκεῖ, αἱ πλεῖσται τῶν αἰτιῶν τῆς κακῆς ταύτης καταστάσεως δέον ν' ἀναχθῶσιν ἀκριβῶς εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους, καθ' οὓς τὰ σχολεῖα εὑρίσκοντο ἐν τῷ σχηματίζεσθαι, ὅτε ἔπρεπε νὰ καταρτισθῇ διάγραμμα ὀργανισμοῦ καὶ σχηματισθῶσι τὰ στοιχεῖα, δι' ὧν τὸ ἔργον θὰ ἐπετελεῖτο βραδύτερον. Οὐδὲν τούτων ἐγένετο! Τὰ πράγματα ἤχθησαν ἐκεῖ, ὅπου ἔφερεν αὐτὰ τὸ ρεῦμα καὶ τῷ 1895 ἠρωτῶμεν τὸν κ. Τάκην Ἰωνέσκον, ποῖον ὑπῆρξε τὸ ἀποτέλεσμα τῶν κόπων του καὶ τῶν θυσιῶν τῆς χώρας· τὸ μόνον, ὅ περ ἠδύνατο ν' ἀπαντήσῃ, ἦτο: ἔχομεν τετράκις πλείονας ὑπαλλήλους ἢ πρὸ τεσσάρων ἐτῶν (ἐπευφημίαι)·

Μετὰ τὸν κ. Τάκην Ἰωνέσκον ἦλθεν Ὑπουργὸς τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ὁ κ. Πόνης, ὅστις, ὡς γνωρίζετε, ἐπὶ ἓν ἔτος ἐδέησε νὰ ὑπερασπίσῃ ἑαυτὸν κατὰ τῶν ἐπιθέσεων τῶν ἀντιπάλων περὶ ζητήματος διαφόρου τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος, ἀλλ' ὅ περ οἱ ἀντίπαλοι ἐξεμεταλλεύθησαν καθ' ὃν τρόπον ἐκμεταλλεύονται σήμερον καὶ τὸ μακεδονικὸν ζήτημα».

Εἶτα ἦλθον ἐγώ, ἐδέησε δὲ νὰ παρέλθῃ ἔτος, ἕως οὗ φωτισθῶ ὀλίγον περὶ τῶν ὑποθέσεων τῆς Μακεδονίας καὶ μάθω τί συμβαίνει καὶ τί δέον γενέσθαι ἐκεῖ. Ἐπείσθην λοιπόν, ὅτι ὑπῆρχεν αὐτόθι χάος καὶ ὅτι ἔπρεπε ν' ἀνασχηματισθῇ τὸ πᾶν ἐξ ἀρχῆς, διατηρουμένης τῆς ὡρισμένης ἤδη πιστώσεως καὶ χρησιμοποιουμένων ἐφ' ὅσων ἐνῆν μοι τότε τῶν ὀλίγων στοιχείων, ἅπερ διετιθέμην ἐν Μακεδονίᾳ.

Κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1898 συνέπηξα τὰς βλέψεις μου ταύτας ἐν ἀποφάσει, ἣν πολλοὶ Μακεδόνες τότε ἐξετίμησαν ὡς πρώτην ἀφετηρίαν σοβαροῦ διοργανισμοῦ, οὗ ὡμολόγουν τὴν παντελῆ ἔλλειψιν. Ἐπὶ τούτῳ ἔχω ἐν χερσὶ χαρακτηριστικώτατα ἔγγραφα, προερχόμενα τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν νῦν συντακτῶν τῆς ἐφημερίδος «Μακεδονίας» καὶ τῶν ἀνταποκριτῶν τοῦ «Κονσερβατόρουλ» καὶ τῆς «Ρωμουνίας». Ἀλλ' ὑμᾶς οὐδαμῶς ἐνδιαφέρουσιν αἱ προσωπικαί μου αὗται σχέσεις μετὰ τῶν νῦν ἀντιπάλων μου καὶ διὰ τοῦτο θεωρῶ περιττὸν ν' ἀνακοινώσω ὑμῖν ἀποσπάσματα τῆς τότε ἀλληλογραφίας μου. Ἀρκεῖ νὰ εἴπω, ὅτι ἓν τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος προσώπων παρέβαλε τὸ πρὸ τοῦ 1898 καθεστὼς τῆς Μακεδονίας πρὸς ἐ ρ ε ί π ι ο ν.

Ἡ κατὰ Σεπτέμβριον ἀπόφασίς μου ἐκείνη, Κύριοι, διελάμβανε σημεῖά τινα, ἐφ' ὧν ἐπιτρέψατέ μοι νὰ ἐπιστήσω τὴν ὑμετέραν προσοχήν.

Ἠσχολούμην περὶ τὸ λύκειον τῶν Βιτωλίων καὶ ἐδημιούργουν ἕδραν τῆς ρωμουνικῆς γλώσσης, ἣν ὁ κ. Τάκης Ἰωνέσκος ἔκρινε περιττήν· ἐπεθύμουν ἅμα νὰ καταρτίσω καὶ ἕδραν μαθηματικῶν ἐν ταῖς κατωτέραις τάξεσι, διότι δὲν ἠδυνάμην, ἐγώ, νὰ φαντασθῶ, ὡς ὁ κ. Τάκης Ἰωνέσκος, ὅτι εἶνε δυνατὸν νὰ διδαχθῇ τις ἄλγεβραν καὶ τριγωνομετρίαν, χωρὶς νὰ μάθῃ πρότερον ἀριθμητικὴν καὶ στοιχειώδη γεωμετρίαν.

Ἐν τῷ πεδίῳ τῶν συντηρητικῶν ἐπικρατοῦσιν ἄλλαι ἰδέαι, διὰ τοῦτο καὶ τὰ πράγματα, ὧν ἐπιτηδεύουσι δῆθεν τὴν ἐπανόρθωσιν, βαίνουσιν ἐπὶ τὰ ὀπίσω (Ἐπευφημίαι).

Digitized by Google

Ἐμερίμνησα τότε καὶ περὶ τῆς διακανονίσεως τοῦ μισθοῦ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ διδασκάλων. Οἱ διδάσκαλοι οὗτοι ἐμισθοδοτοῦντο τότε λίαν ἀτάκτως. Οἱ μισθοὶ ἐποίκιλλον μεταξὺ φρ. 30 καὶ 190 καὶ πλέον. Οἱ μὲν—οἵτινες εἶχον τέσσαρας μόνον κατωτέρας τάξεις—εἶχον μηναῖον 120 φράγκων, οἱ δὲ—οἵτινες ἐδίδασκον ἐν τῷ λυκείῳ—ἐλάμβανον 30 μόνον φράγκα ! Διέθεσα τότε, ὅπως οἱ μισθοὶ αὐξάνωνται βαθμιαίως καὶ ἀναλόγως τῆς ἀξίας, τῶν σπουδῶν καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν καὶ τοῦ χρόνου ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ. Ἐν ἄλλοις λόγοις, ἐζήτουν νὰ εἰσαγάγω εἶδος προϊούσης αὐξήσεως, ἀναλόγου πρὸς τὴν παρ' ἡμῖν ὑπάρχουσαν καὶ ταὐτοχρόνως ἐκκινύσω καὶ τὸν ζῆλον τῶν διδασκάλων, ἵνα ἐπιδιώξωσι καὶ οὗτοι τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν μαθητῶν, διότι ὁ σκοπὸς τῶν σχολείων ἦτο νὰ ἑλκύσωμεν εἰς ταῦτα ὅσον ἔνεστι πλείονας Ρωμούνους, οὐχὶ δὲ νὰ ἔχωμεν σχολεῖα πολλὰ καὶ ἔρημα. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὁ διδάσκαλος οὐ μόνον δὲν παρωτρύνετο νὰ πολλαπλασιάσῃ τοὺς μαθητάς του, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας ἐνδιεφέρετο νὰ ἔχῃ ὀλίγους τοιούτους ἢ οὐδένα, ὅπως μὴ ἔχῃ πολλὴν ἐργασίαν. Ἐγὼ ἔθεσα ὡς κανόνα, ἵνα ὁ ἔχων πλείονας μαθητὰς ἔχῃ καὶ μείζονα μισθόν (Ἐπευφημίαι).

Διέθεσα ἅμα, ἵνα οἱ μισθοὶ ποικίλλωσιν ἀναλόγως τοῦ τόπου, τῆς ἀρχαιότητος ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ καὶ τῆς ἀξίας τῶν διδασκάλων. Ὡς ἔπος εἰπεῖν, τὸ ἔργον μου ὑπῆρξε σύμπηξις, ὑπῆρξεν ἔναρξις διοργανισμοῦ, ὅστις ὑπελείπετο μέχρι τῆς ὥρας ἐκείνης.

Τότε προσέτι ἐφρόντισα, ἐφ' ὅσον τὰ μέσα ἐπέτρεπον τοῦτο, καὶ περὶ τοῦ ὑλικοῦ μέρους τῆς συντηρήσεως τῶν σχολείων. Ἐπὶ παραδείγματι, ὑπῆρχον πολλὰ σχολεῖα, ἔνθα ἐπληρόνοντο μὲν οἱ διδάσκαλοι, οὐδὲν δὲ προεβλέπετο ὅσον ἀφορᾷ τὸ κτίριον τοῦ σχολείου· οὕτω δὲ καὶ οἱ διδάσκαλοι οὐδὲν ἔπραττον διότι, μὴ ἔχοντες κατάστημα, ἐπροφασίζοντο, ὅτι δὲν ἔχουσι ποῦ νὰ παραδώσωσι μαθήματα. Προσέθεσα εἰς τὰ ἔξοδα τῶν σχολείων τούτων καὶ ἐνοίκιον.

Ἀλλ' ἐν ἄλλῃ σειρᾷ ἰδεῶν, ἐγὼ ἐκίνησα τότε τὸ ζήτημα, ὃ περ, ὡς καὶ νῦν, μοὶ φαίνεται, ὅτι ἦτο θεμελιῶδες ἐν τῷ ὀργανισμῷ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ σχολείων. Ἐπρόκειτο περὶ τῶν γυμνασίων. Εἴχομεν τότε ἓν λύκειον ἐν Βιτωλίοις, ἓν γυμνάσιον ἐν Ἰωαννίνοις, ἓν ἐν Βερατίῳ καὶ ἓν δευτεροβάθμιον παρθεναγωγεῖον ἐν Βιτωλίοις, ἔνθα μετὰ πολλοῦ κόπου εἰσήχθησαν οἰκότροφοι μόνον, διότι, ἂν μὴ ἐδεχόμεθα τοιούτους, τὸ λύκειον θὰ ἐκενοῦτο ἀπὸ τῆς δευτέρας ἡμέρας.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰ γυμνάσια τῶν Ἰωαννίνων καὶ τοῦ Βερατίου, τὸ πρᾶγμα ἦτο δυσχερέστατον. Ἐν Ἰωαννίνοις ὁλόκληρος ὁ μαθητικὸς κόσμος τοῦ γυμνασίου οὐδέποτε ὑπερέβη τοὺς πεντήκοντα, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν οἰκοτρόφων. Οἱ ἐν Βερατίῳ ἀνήρχοντο εἰς τριάκοντα μέχρι τεσσαράκοντα. Κατὰ τὸν τελευταῖον χρόνον, ἔμειναν μόνον εἴκοσι καὶ τρεῖς, ἅπαντες οἰκότροφοι μετὰ δέκα τεσσάρων καθηγητῶν ! Τότε διηρώτησα ἐμαυτόν: τίς ἡ αἰτία τῆς μὴ προσελεύσεως Ρωμούνων μαθητῶν εἰς τὰ δευτεροβάθμια ἡμῶν σχολεῖα ;

Digitized by Google

Ἡ ἀπάντησις ἦτο εὐκολωτάτη· ἤρκει ν'ἀντερωτήσωμεν: τί θὰ γίνωσι τὰ παιδία ταῦτα, ὅταν ἐξέλθωσι τοῦ λυκείου ἢ τοῦ γυμνασίου; Ἐφ' ὅσον χρόνον θὰ διήρκει ἡ περίοδος τῆς ἱδρύσεως τῶν σχολείων καὶ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν διδασκάλων, οἱ ἀπόφοιτοι τῶν λυκείων θὰ εὕρισκον ἐν αὐτοῖς στάδιον ἀσχολίας, ἐν ᾧ θὰ ἐκέρδαινον τριάκοντα ἢ τεσσαράκοντα φράγκα κατὰ μῆνα ὡς διδάσκαλοι. Ἀλλ' ὑπῆρχεν ὅριον, διότι ἡμεῖς δὲν θὰ ἠδυνάμεθα ν' αὐξήσωμεν ἐπ' ἄπειρον τὸν ἀριθμὸν τῶν σχολείων.

Ἐξ ἄλλου τὸ φρόνημα τοῦ ρωμουνικοῦ λαοῦ τῆς Μακεδονίας στρέφεται πρὸς ἄλλην διεύθυνσιν, οὐχὶ δὲ πρὸς καθαρῶς διανοητικὴν ἀνάπτυξιν. Ὅλος ὁ κόσμος γνωρίζει, ὅτι οἱ Μακεδονορρωμοῦνοι εἶνε ἰδίως καλοὶ βιομήχανοι καὶ καλοὶ ἔμποροι. Τότε διηρώτησα ἐμαυτόν: δὲν θὰ ἦτο καλήτερον ἀρά γε τὰ γυμνάσια τοῦ Βερατίου καὶ τῶν Ἰωαννίνων νὰ μεταμορφωθῶσιν εἰς ἐμπορικὰ σχολεῖα;

Ὡς βλέπετε, ἀπὸ τοῦ 1898 εἶχον θέση ἐμαυτῷ τὴν ἐρώτησιν ταύτην, τὸ δὲ διάταγμα τοῦ διορισμοῦ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ ἐν Βιτωλίοις λυκείου συνώδευον διὰ τῶν ἑξῆς πρὸς αὐτὸν λέξεών μου: «Ἐρωτῶ ὑμᾶς, ἂν διὰ τὰς ἐπιτοπίους ἀνάγκας δὲν θὰ ἦτο προτιμότερον νὰ μετατρέψωμεν τὸ λύκειον τῶν Βιτωλίων ἢ τὸ γυμνάσιον τοῦ Βερατίου ἢ τὸ τῶν Ἰωαννίνων εἰς ἐμπορικὴν σχολήν, ἢ νὰ προσθέσωμεν εἰς ἓν τῶν ἐκπαιδευτηρίων τούτων καὶ ἐμπορικὸν τμῆμα»;

«Χωρὶς ν' ἀναφέρω τἆλλα, δευτερευούσης σημασίας μέτρα, βλέπετε, ὅτι ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1898 διενοούμην τὸν ἀναδιοργανισμὸν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ σχολείων ἐπὶ στερεωτέρων βάσεων, ἀρκούμενος εἰς τὸν παλαιὸν προϋπολογισμόν. Καὶ ὁ προϋπολογισμὸς οὗτος ἐξήρκει, ἴσως μάλιστα ἦτο μείζων τοῦ δέοντος, καθ' ὅσον ἐκ τῶν 525,000 φρ. αἱ 38,500 μετέβαινον εἰς Βρασοβόν, 100 δὲ χιλιάδες κατηναλίσκοντο εἰς ἐκτάκτους δαπάνας. Ἑπομένως διὰ τὴν κυρίως Μακεδονίαν ἔμεινε τὸ ποσὸν 294,000 φράγκων.

Ποία ὑπῆρξεν ἄρά γε ἡ αἰτία τοῦ προδήλως ἀνωφελοῦς καὶ πολυδαπάνου ἐκείνου ἱδρύματος; Αἰτία ὑπῆρξεν, ὅτι δύο τῶν καθηγητῶν τῆς αὐτόθι ἐμπορικῆς σχολῆς ἔκριναν, ὅτι ὁ κατὰ μῆνα μισθὸς τῶν 360 φράγκων, ὃν ἐλάμβανον, ἦτο ἐλάχιστος διὰ τὰς τρεῖς καθ' ἑβδομάδα ὥρας τῆς ἐν τῇ σχολῇ διδασκαλίας των· ἑπομένως ὡς προσθήκη εἰς τοὺς μισθούς των ἱδρύθη τὸ παρθεναγωγεῖον, ἐν ᾧ εἶχον διορισθῇ ὡς διδασκάλισσαι αἱ σύζυγοί των! Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ὁ μισθός των ἀνεβιβάζετο εἰς 600 φράγκα κατὰ μῆνα, ἅπερ καὶ ἐπληρόνοντο αὐτοῖς ἐκ τοῦ βαλαντίου τῶν ταλαιπώρων χωρικῶν ἡμῶν, οἵτινες κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον ἐ τ ρ έ φ ο ν τ ο δ ι ὰ ρ ι ζ ῶ ν! (Ἐπευφημίαι).

Ἀλλὰ προχωρήσωμεν! Ἱδρύθη βιβλιοπωλεῖον ἐν Βιτωλίοις. Διωρίσθη βιβλιοπώλης μετὰ μηνιαίου 300 φράγκων... (Ἱλαρότης, ἐπευφημίαι). Ἐδόθη βοηθός, μετὰ μηνιαίου 60 φράγκων· ἐπληρώθη αὐτῷ ἐνοίκιον, ὑπηρέτης, θέρμανσις· ἐδόθη αὐτῷ εἰς ἐπίμετρον καὶ τὸ ποσὸν 18 χιλιάδων φράγκων ὡς κεφάλαιον τοῦ βιβλιοπωλείου

Digitized by Google

εἰς βιβλία, ἐντεῦθεν ἀποσταλέντα αὐτῷ. Τὸ βιβλιοπωλεῖον τοῦτο ὡς ἀποστολὴν εἶχε νὰ παρέχῃ βιβλία εἰς τοὺς Ρωμουνόπαιδας τῶν ἐν ἐν Μακεδονίᾳ σχολείων. Ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς ἠδυνάμεθα νὰ προμηθεύσωμεν βιβλία εἰς τὰ παιδία ταῦτα, χωρὶς νὰ πληρόνωμεν 300 φράγκα κατὰ μῆνα εἰς βιβλιοπώλην. Βραδύτερον ὅμως ἀπεδείχθη, ὅτι τὸ βιβλιοπωλεῖον εἶχεν ἱδρυθῆ ἐν γωνίᾳ ἐργαστηρίου τινός, ὅτι ἐπλήρωνεν ἐνοίκιον μόλις τὸ τρίτον τοῦ ἐν τῷ προϋπολογισμῷ ἐγγεγραμμένου ποσοῦ, ὅτι βοηθὸς λογιστὴς καὶ ὑπηρέτης δὲν ὑπῆρχον, καὶ δὲν ἐπληρόνοντο ποσῶς. Καὶ ὅμως τοῦτο δὲν ἀπέτρεπε τὸν βιβλιοπώλην τοῦ νὰ εἰσπράττῃ τακτικῶς ὅ τι εἶχεν ἤδη ψηφισθῆ δι' αὐτὸν ὑπὸ τῆς γενναιοδωρίας τοῦ κ. Τάκη Ἰωνέσκου ! (Ἐπευφημίαι).

Ἀλλὰ χωρήσωμεν περαιτέρω. Ἐν τοῖς δευτεροβαθμίοις σχολείοις, ἅτινα ὑπῆρχον πρὸ τῆς 1 Σεπτεμβρίου 1899, ἐγένοντο προσθῆκαι. Ἤτοι ἐν μὲν τῷ λυκείῳ τῶν Βιτωλίων προσετέθη καθηγητὴς τῆς ὀργανικῆς μουσικῆς, τοῦ βιβλίου· ἐν δὲ τῷ γυμνασίῳ τῶν Ἰωαννίνων προσετέθη χοροδιδάσκαλος ! (Ἐπευφημίαι, ἱλαρότης).

Ἐνθυμοῦμαι διηνεκῶς, ὅτι καθ' ἃς ὥρας, χάρις τῷ κ. Τάκῃ Ἰωνέσκῳ, τὰ ἐν Βιτωλίοις καὶ Ἰωαννίνοις παιδία ἔψαλλον καὶ ἐχόρευον, οἱ παρ' ἡμῖν χωρικοὶ ἀπέθνησκον ἐκ πείνης ! (Ἐπευφημίαι).

Προχωρήσωμεν ! Ἐκ τῶν δαπανῶν τοῦ ὑλικοῦ τῶν σχολείων ἐκείνων θ' ἀναφέρω ὑμῖν ἀριθμούς τινας. Διὰ τὸ λύκειον τῶν Βιτωλίων εἶχον ὁρισθῆ 6000 φρ., δι' ὁμοιομόρφους στολὰς τῶν μαθητῶν 1000 φράγκα, διὰ τὴν ἀγορὰν κλειδοκυμβάλου 400 φράγκα, διὰ τὴν ἀγορὰν δέκα βιβλίων καὶ 1500 φράγκα διὰ τὴν ἀγορὰν ποδηλάτων ! (Ἱλαρότης, ἐπευφημίαι).

Αἰμίλιος Κούλογλου — Εἶνε ἀληθὲς τοῦτο, κύριε Ὑπουργέ ; Ἡμεῖς δὲν τολμῶμεν κἂν νὰ τὸ πιστεύσωμεν. Ἐὰν ἀληθεύῃ, τότε καταντᾷ σκάνδαλον...

Χάρετ. — Ἀκριβέστατον !

Ἐν τῷ παρθεναγωγείῳ τῶν Βιτωλίων 1000 φράγκα διὰ τὸ κλειδοκύμβαλον, 2000 διὰ τὸν προικισμὸν τοῦ παρθεναγωγείου τούτου. Ὁμοιόμορφοι στολαὶ ἐν Βερατίῳ, ὁμοιόμορφοι στολαὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ. Ἐν συνόλῳ 25,000 φράγκων, δαπανηθέντων εἰς ποδήλατα, ὁμοιομόρφους στολάς, κλειδοκύμβαλα κτλ.

Ὡς βλέπετε, ὁ κ. Τάκης Ἰωνέσκος εἶχε δίκαιον λέγων, ὅτι ἐγκαινίζει νέαν περίοδον· τὴν περίοδον τοῦ χοροῦ καὶ τῶν ποδηλάτων, ἅτινα πρώτην φορὰν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου εἰσήγοντο εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Μακεδονίας ! (Ἐπευφημίαι).

Διὰ τὴν αὐτὴν σχολήν, δηλαδὴ τὴν ἐν Θεσσαλονίκῃ, ὁ Τάκης Ἰωνέσκος ἐθέσπισε καὶ τὸ σύστημα τοῦ οἰκοτροφείου, δηλαδὴ κατέστησεν ἅπαντας τοὺς μαθητὰς αὐτῆς ἐσωτερικοὺς ὑποτρόφους. Τὸ ἐπικρατοῦν ἐν τοῖς γυμνασίοις καὶ τοῖς λυκείοις τῶν Ἰωαννίνων, τοῦ Βερατίου καὶ τῶν Βιτωλίων σύστημα, ὅ περ ἐστοίχιζεν ἀκριβὰ καὶ ὅ περ ὑπῆρξε μία τῶν κυριωτέρων αἰτιῶν, δι' ἃς τὰ σχολεῖα ταῦτα εἶχον ἀποξενωθῆ τῶν Μακεδονορρωμούνων, ὁ κ. Ἰωνέσκος ἔκρινεν εὔλογον, ὅτι ἔδει νὰ ἐφαρ-

Digitized by Google

μοσθῇ καὶ εἰς τὴν σχολὴν τῆς Θεσσαλονίκης. Καὶ πῶς θὰ ἐγίνετο ἄλλως ; Τὸ σύστημα τοῦτο ἐκέκτητο, κατὰ τὰς βλέψεις τοῦ κ. Ἰωνέσκου, τὸ προσὸν τοῦ στοιχίζειν ἀκριβά, δι᾽ αὐτὸν δὲ τὸ τοιοῦτο προσὸν εἶνε καὶ τὸ ἄριστον τῶν συστατικῶν. (Ἐπευφημίαι).

Ἐν τοῖς σχολείοις Βερροίας καὶ Κρουσόβου διωρίσθησαν ἀνὰ τρεῖς, τέσσαρες καὶ πέντε καθηγηταί· ἀλλ᾽ οὐδεὶς αὐτῶν ἔθεσέ ποτε τὸν πόδα εἰς τὴν οἰκείαν ἐμπορικὴν σχολήν. Ἔνιοι αὐτῶν ἦσαν νεαροὶ προλῦται φιλοσοφίας ἢ ἐπιστημῶν, ἄλλοι εἶχον μόλις ἀποφοιτήσῃ τοῦ γυμνασίου. Ἀλλ᾽ οὐδεὶς αὐτῶν ἐκέκτητο τὴν ἐλαχίστην γνῶσιν ἐμπορικῶν ἐπιστημῶν. Ὁποῖα ὑπῆρξαν πράγματι τὰ ἐμπορικὰ ταῦτα σχολεῖα, δύνασθε νὰ φαντασθῆτε· αὐτοὶ οἱ Μακεδόνες δὲν ἔλαβον αὐτὰ ὑπὸ σοβαρὰν ἔποψιν καὶ ἀπόδειξις τούτου, ὅτι μετὰ παρέλευσιν δύο ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῶν σχολείων τούτων ἐτῶν, οἱ ἐν αὐτοῖς μαθηταὶ μόλις κατώρθωσαν ν᾽ ἀνέλθωσιν εἰς 4 δι᾽ ἕκαστον τῶν σχολείων ! ! Ἐν ἄλλοις λόγοις, πλείονες διδάσκαλοι ἢ μαθηταί !

Ἐπ᾽ ἐσχάτων περιῆλθεν εἰς τὰ ὦτά μου φήμη, ἥτις προσέλαβε ποιάν τινα ὑπόστασιν δι᾽ ἐπισήμου ἐγγράφου. Ἐλέχθη μοι δηλονότι, ὅτι ὁ κ. Τάκης Ἰωνέσκος εἶχεν ὑποσχεθῇ τοῖς ἐν Κρουσόβῳ, ὅτι θὰ ἔδιδεν αὐτοῖς ὀκτακισχίλια φράγκα ὡς συνδρομὴν πρὸς ἀνέγερσιν ἐκκλησίας. Ἀλλ᾽ ἡ σκέψις αὕτη μετεβλήθη βραδύτερον, καὶ ἀντὶ τῆς πρὸς οἰκοδομὴν ναοῦ ὑποσχεθείσης ἀρωγῆς ἵδρυσε τὴν ἐμπορικὴν σχολήν. Ἀλλ᾽ οἱ ἐν Κρουσόβῳ, ἐρειδόμενοι ἐπὶ τῆς ἣν ἔλαβον ὑποσχέσεως, ἤρξαντο ἐργαζόμενοι καὶ συνῆψαν μάλιστα ὑποχρεώσεις. Τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν, ὅτι τελευταίως ἔλαβον ἐγὼ παρ᾽ ἐλπίδα παρ᾽ αὐτῶν ἔγγραφον, δι᾽ οὗ ἐζήτουν τὴν πληρωμὴν τῆς ὑπὸ τοῦ κ. Τάκη Ἰωνέσκου δοθείσης αὐτοῖς ὑποσχέσεως.

Ἀλλὰ δὲν εἶνε πρώτη φορά, καθ᾽ ἣν ἐξαργυροῦμεν ἡμεῖς τὰς φαντασιοπληξίας τοῦ κ. Ἰωνέσκου !

Προβαίνω εἰς ἄλλα. Ἱδρύθη κατώτερον παρθεναγωγεῖον ἐν Θεσσαλονίκῃ. Ἀλλ᾽ ἐν Θεσσαλονίκῃ δὲν ὑπῆρχε κατώτερον σχολεῖον ἀρρένων. Ἀφοῦ ἱδρύθη ἐκεῖ ἐμπορικὴ σχολὴ ἀρρένων, ἦτο βεβαίως λογικὸν νὰ ἱδρυθῇ καὶ κατώτερον ἀρρεναγωγεῖον, ὅπερ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς τὸ φυτώριον, ὅπερ θὰ ἐχορήγει τοὺς μέλλοντας μαθητὰς τῆς ἐμπορικῆς σχολῆς. Ἀλλ᾽ ἀντὶ τούτου, ἱδρύθη παρθεναγωγεῖον, ἐν ᾧ διωρίσθησαν δύο διδασκάλισσαι μετὰ μισθοῦ 250 φρ. ἑκάστη κατὰ μῆνα. Αἱ ἐν τῇ χώρᾳ ἡμῶν διδασκάλισσαι ἔχουσι μισθὸν 225 φράγκων, κατὰ δὲ τὸν νόμον τοῦ κ. Ἰστράτη τοῦ παρελθόντος ἔτους λαμβάνουσι μόνον 160 φράγκα.

(Ἕπεται συνέχεια)

Digitized by Google

ΓΝΩΜΑΙ ΞΕΝΩΝ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΓΚΥΚΛΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΠΑ

Ἐδημοσιεύθη ἤδη ἐν προηγουμένῳ φύλλῳ κρίσις τῆς οὐγγρικῆς ἐφημερίδος «Πεσταίου Λόϋδ» περὶ τῆς πολυθρυλήτου πρὸς τοὺς ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα Ἐπισκόπους Ἐγκυκλίου τοῦ Πάπα. Μὴ δυνάμενοι καὶ ἐν τῷ φύλλῳ τούτῳ νὰ δημοσιεύσωμεν τὰς ἡμετέρας σκέψεις περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, ἐπιφυλαττόμενοι νὰ πράξωμεν τοῦτο ἐκτενέστατα προσεχῶς, θεωροῦμεν οὐχ ἧττον καθῆκον ν' ἀναδημοσιεύσωμεν ἄρθρον, γραφὲν ὑπὸ τοῦ ἐν Παρισίοις κ. Pierre Quillard, διευθυντοῦ τῆς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐκδιδομένης γαλλοφώνου ἀρμενικῆς ἐφημερίδος Pro Armenia. Τὸ ἄρθρον ἐδημοσιεύθη, ἐν τῷ παρισινῷ περιοδικῷ «L'Européen,» καὶ ἐν τῇ «Πατρίδι» τοῦ Βουκουρεστίου, ἐξ ἧς παραλαμβάνομεν αὐτό, ἐπιγράφεται δὲ «Ἡ ἑλληνικὴ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, ὁ Πάπας καὶ ἡ ἀγγλικὴ Ἐκκλησία!» Συμμεριζόμεθα ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τὰς ἐν τῇ μελέτῃ ταύτῃ ἐκτιθεμένας γνώμας καὶ κρίσεις τοῦ συγγραφέως, ὃν εὐχαριστοῦμεν ἀπὸ καρδίας. Καὶ ἐπὶ τῇ περιστάσει ταύτῃ ὀφείλομεν νὰ καταστήσωμεν γνωστόν, ὅτι ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία πρὸ καιροῦ ἤδη ἐφρόνει, ὅτι ἐπεβάλλετο ὑπὸ τῆς στοιχειωδεστάτης συναισθήσεως τῶν κοινῶν συμφερόντων ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν, ἑλληνικῆς τε καὶ λατινικῆς, ἡ λήθη τοῦ παρελθόντος καὶ ἡ κοινὴ συνεργασία. Δυστυχῶς ὁ Καθολικισμὸς δὲν ἐννοεῖ, οὐδ' ἀποδέχεται τοιαύτην συνεργασίαν, ἢ ἐπὶ τῷ ὅρῳ μόνον τῆς ἐγκαταλείψεως τῶν ἱστορικῶν παραδόσεων τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, αἵτινες ἐξ ὁλοκλήρου συμπίπτουσιν. Ὁ Καθολικισμὸς ἐξακολουθεῖ ἐργαζόμενος καὶ ὑπονομεύων τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἡμῶν ὑπόστασιν, ἄρα καὶ τὴν ἐθνικήν, καθ' ὅλα τὰ τμήματα τοῦ ἑλληνικοῦ, καὶ ἐν αὐτῷ ἔτι τῷ ἐλευθέρῳ τμήματι. Αἱ τολμηραὶ αὐτοῦ προπαγανδικαὶ ἐνέργειαι ἀνὰ τὴν ἑλληνικὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἔνθα ποικιλοτρόπως παρενοχλεῖται ἡ θρησκευτικὴ συνείδησις τῶν ὁμοεθνῶν πληθυσμῶν, παραπλήσιοι τῶν ποικίλων μοναστηριακῶν ταγμάτων ἐν Μακεδονίᾳ, Ἠπείρῳ Θράκῃ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει, ὑπὸ τὰ ὄμματα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τὸ τελευταῖον ἐπεισόδιον τῆς αἱματηρᾶς συγκρούσεως ἐν Ἱερουσαλὴμ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Φραγκισκανῶν Μοναχῶν, λυθείσης τῆς διαφορᾶς ὑπὲρ τῶν τελευταίων τούτων, τῇ κοινῇ συμπράξει τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις προξένου τῆς Ρωσσίας, ἀντιπροσώπου, ὡς γνωστὸν καὶ πράκτορος τῆς Παλαιστινείου Ἑταιρείας, καθ' ἧς καλεῖ ἡμᾶς εἰς συνεργασίαν ὁ Καθολικισμός, πάντα ταῦτα μαρτυροῦσιν, ὅτι ἥκιστα ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες δυνάμεθα νὰ ἐμπιστευθῶμεν εἰς αὐτόν, οὐδαμῶς ἀποβαλόντα τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ πολιτικήν. Ἐν τοιαύταις ὥραις ἐρχομένη ἡ παπικὴ Ἐγκύκλιος, οὐδὲν φυσικῷ τῷ λόγῳ δύναται νὰ

Digitized by Google

ἐξασκήσῃ ἀποτέλεσμα ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς συνειδήσεως. Ὅσον καὶ ἂν διατελῇ αὕτη τεταραγμένη κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους, κέκτηται ἱκανὸν σθένος, ὅσον τοὐλάχιστον ἐκέκτητο κατὰ τὰς ἀποφράδας ἡμέρας τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ Συνόδου, κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς καταστροφῆς τῆς ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, διὰ νὰ ἐπαναλάβῃ, ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ **Καθολικισμοῦ**, τὸ πολυθρύλητον **non possumus !** Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐπιβουλεύεται, καταπολεμεῖται· ἀλλ' ἔχει συνείδησιν ἑαυτοῦ, καὶ θ' ἀγωνισθῇ.

Ἀλλ' οἱ Ἀρμένιοι, οἵτινες εἶνε ὁμοιοπαθεῖς, ὧν τὰ συμφέροντα οὐδαμῶς πρὸς τὰ ἡμέτερα ἀντιτίθενται, δὲν ἠδύναντο τάχα, ἀποβάλλοντες παλαιὰς πλάνας, καταφρονοῦντες παλαιὰς ῥᾳδιουργίας, βλαψάσας ἀμφοτέρους, νὰ συνεργασθῶσι μεθ' ἡμῶν, μονονουχὶ συνοίκων πολλαχοῦ τῆς τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας ; Δὲν ἐκτεινόμεθα ἐπὶ τοῦ παρόντος περισσότερον. Ἀπευθυνόμεθα μόνον πρὸς τὸν διαπρεπῆ διευθυντὴν τοῦ παρισινοῦ δημοσιογραφικοῦ ὀργάνου, τὸν πρόμαχον τοῦτον τῶν δικαίων τῆς ἀναξιοπαθούσης Ἀρμενίας, νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει τὰ πράγματα καὶ νὰ ἐργασθῇ ὑπέρ τινος ἑλληναρμενικῆς συμπράξεως, ἔστω καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἐπὶ τοῦ παρόντος. Οἱ ἄνθρωποι προπαρασκευάζουσιν, ὁ δὲ χρόνος ἔρχεται ἀρωγὸς εἰς ἐπίλυσιν τῶν μεγάλων ἱστορικῶν προβλημάτων. Ὁ Ἑλληνισμὸς εἰς οὐδένα ἀρνεῖται τὴν πρὸς αὐτὸν προτεινομένην χεῖρα, ἀρκεῖ μόνον ἐν τῇ ἐκδηλώσει ταύτῃ ἐπιθυμίας πρὸς συνεργασίαν νὰ πρωτοστατῇ ἡ εἰλικρίνεια καὶ ἡ δικαιοσύνη, οὐχὶ δὲ νὰ ὑποκρύπτωνται ἐγωϊστικαὶ ῥοπαί, σκοπὸν ἔχουσαι τὴν ἐκμηδένισιν αὐτοῦ καὶ καταστροφήν. Ἰδοὺ τὸ ἄρθρον :

« Ὁ τελευταῖος περὶ Εὐαγγελίου πόλεμος ἐν Ἀθήναις καὶ ἡ αἱματηρὰ καὶ φονικὴ ῥῆξις, ἡ ἐπισυμβᾶσα τελευταίως ἐν Ἱερουσαλὴμ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Λατίνων μοναχῶν, ἕνεκα προνομίου ἀφορῶντος τὸ σάρωμα ἱεροῦ τόπου, ἐγνώρισαν εἰς τοὺς ἀγνοοῦντας, ὅτι εἰς μανιώδη καταφορὰν, ἐξικνουμένην μέχρι τοῦ μαρτυρίου καὶ τοῦ φόνου, τὰ θρησκευτικὰ πάθη δύνανται νὰ φθάσωσιν ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Ἀνατολῆς. Ἀλλ' ὑπὸ τὸ πρόσχημα μεσαιωνικοῦ φανατισμοῦ, θεολογικῶν καὶ γλωσσικῶν ἐρίδων καὶ ἁμίλλης περὶ σκευοφυλακίου, διακρίνει τις τὸν περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. . . .

« Ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ ἐφ' ὅσον αἱ μικραὶ ἐθνικότητες τοῦ Αἵμου κατηρτίζοντο αὐτοκέφαλοι Ἐκκλησίαι, ῥωμουνική, σερβική, μαυροβουνιωτικὴ καὶ βουλγαρική, ἀπεσπῶντο ἀλληλοδιαδόχως τῶν Πατριαρχείων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ δὲ Πανσλαυϊσμὸς εἰργάζετο, ὅπως ἐγκαθιδρύσῃ ἐπὶ τῶν αὐτονόμων πατριαρχικῶν θρόνων τῆς Ἀντιοχείας καὶ τῶν Ἱεροσολύμων μητροπολίτας Ἄραβας τὴν καταγωγήν, ἀντὶ τῶν Ἑλλήνων μητροπολιτῶν, προλειαίνων τὴν ὁδὸν εἰς τὴν εἰσβολὴν τῶν Σλαύων ἱερέων καὶ μοναχῶν. Οὕτως ἐν αὐταῖς ταῖς χώραις, ἔνθα οἱ Ἕλληνες ὑπῆρξαν οἱ μήστορες τοῦ πολιτισμοῦ, ἐξεδιώκοντο καὶ ἀπεξενοῦντο ὀλίγον κατ' ὀλίγον τῆς ἡγεμονίας των. Καὶ ποῦ οἱ Ἕλληνες οὗτοι ὤφειλον νὰ ζητήσωσι προστασίαν ἐναντίον τῶν ὁμοθρήσκων μέν, ἀλλ' ἐχθρικῶς πρὸς αὐτοὺς διακειμένων

Digitized by Google

Σλαύωι ; Μετὰ τῶν ὑπὸ τὸν Δέλιγγερ παλαιῶν καθολικῶν ἢ τῆς ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας συνεννόησίς τις θὰ ἦτο δυνατή, διότι αἱ ἀνὰ μέσον αὐτῶν σχέσεις εἶνε τοὐλάχιστον ἐγκάρδιοι. Ἀλλὰ καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης, χωρὶς νὰ παρακληθῇ εἰς τοῦτο, προσήνεγκεν ἑκάστοτε τῷ Ἑλληνισμῷ τὰς ὑπηρεσίας. . .

«Κατὰ τὸν παρελθόντα Δεκέμβριον, ὑπὸ τύπον ἐπιστολῆς ἐγκυκλίου πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἐπισκόπους τοῦ καθολικοῦ δόγματος, ὁ Πάπας ἀπηύθυνε νέαν ἔκκλησιν πρὸς τοὺς ἑλληνοφώνους καθολικούς. Καὶ διὰ τριῶν προγενεστέρων ἀποστολικῶν ἐπιστολῶν ἢ ἐγκυκλίων, ἤτοι τῆς Praeclara gratulationis (20 Ἰουνίου 1894), Orientalium dignitas (30 Νοεμβρίου 1894), Christi nomen (24 Δεκεμβρίου 1894), εἶχε προσκαλέσῃ τὰς ἀνατολικὰς Ἐκκλησίας καὶ ἰδιαιτέρως τὴν Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν, ἵνα θέσωσι τέρμα εἰς σχίσμα, ἀποχωρίζον αὐτοὺς τῆς Ἕδρας τοῦ Ἁγίου Πέτρου. Αἱ διάφοροι αὗται ποντιφικαὶ διακοινώσεις τοῦ 1894 εὗρον οὐχὶ φιλίαν ὑποδοχὴν ἐν τῷ ἑλληνικῷ κόσμῳ, ὁ δὲ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἄνθιμος ἀπήντησε τότε εἰς αὐτὰς δι' ἀντεγκυκλίου, πλήρους ὀξύτητος, ἀξίας τῶν χρόνων τοῦ Φωτίου, τοῦ Μιχαὴλ Κηρουλαρίου καὶ τοῦ Μάρκου τοῦ ἐξ Ἐφέσου. Ἡ ἀντεγκύκλιος αὕτη ἤρχετο ἀπὸ τῶν λέξεων : «Ὁ διάβολος ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς ἐπισκόπους τῆς Ρώμης αἰσθήματα ἀσυγγνώστου ἀλαζονείας, ὁπόθεν ἐγεννήθησαν πολυάριθμοι ἀσεβεῖς καινοτομίαι, ἀπᾴδουσαι τῷ Εὐαγγελίῳ. . .»

«Ἅπασαι αἱ πλάναι τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας ὡς πρὸς «τὴν Ἐκκλησίαν τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων, τὴν μίαν, ἁγίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν» ἀπαριθμοῦνται καὶ ἐλέγχονται ἀμειλίκτως ἐν τῇ ἀντεγκυκλίῳ τοῦ Ἀνθίμου ἀπὸ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τῆς χρήσεως τῶν ἀζύμων, ἀντὶ τοῦ ἄρτου, μέχρι τῆς ἀσπίλου συλλήψεως καὶ τοῦ ἀλαθήτου τοῦ Πάπα.

« Ἐν τούτοις μετὰ ἑπτὰ ἔτη Λέων ὁ ΙΓ' εὑρίσκει ἀναμφιβόλως τὰς περιστάσεις εὐνοϊκωτέρας. Ἐπιλανθανόμενος εὐαγγελικώτατα τῶν κατ' αὐτοῦ παρελθουσῶν ὕβρεων, διαρρηγνύει τὴν σιγὴν καὶ προσκαλεῖ ἐκ νέου εἰς συνένωσιν τοὺς Ἕλληνας ὀρθοδόξους.

«Ὅπως καταδείξωμεν πληρέστερον τὴν χιμαιρικὴν σχεδὸν θρασύτητα τῆς ἀποπείρας του, δέον ν' ἀναφέρωμεν συνοπτικῶς, ὁποία εἶνε ἐν ταῖς χώραις, ταῖς ἀποσπασθείσαις τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, ἢ ταῖς ἔτι ὑποτεταγμέναις ταύτῃ, ὡς καὶ ἐν τῷ Βασιλείῳ τῆς Ἑλλάδος ἡ κατάστασις τοῦ Καθολικισμοῦ. Οἱ Οὐνῖται τοῦ βυζαντιακοῦ δόγματος, οἱ λειτουργοῦντες μὲν κατὰ τὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει νενομισμένας διατυπώσεις, ἀλλὰ συνηνωμένοι ὄντες πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης, διαιροῦνται εἰς τέσσαρας ὁμίλους :

1) Τὸν Γραικοσλαυϊκὸν ὅμιλον, ἀποτελούμενον ἐκ Βουλγάρων καὶ Ρουθήνων καὶ λειτουργικὴν γλῶσσαν ἐχόντων τὴν βουλγαρικὴν καὶ τὴν ρουθηνικήν.

2) Τὸν Ρωμουνικὸν ὅμιλον, τὸν ἔχοντα λειτουργικὴν γλῶσσαν τὴν ρωμουνικήν.

Digitized by Google

3) Τὸν Μελχιτικὸν ὅμιλον, τὸν ἐν Συρίᾳ καὶ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, οὗ γλῶσσα λειτουργικὴ εἶνε ἡ ἀραβικὴ καὶ

4) Τὸν Ἑλληνοκαθολικὸν ὅμιλον, τὸν ἱερουργοῦντα ἐν ἑλληνικῇ γλώσσῃ.

«Οἱ τελευταῖοι δύο ὅμιλοι μόνον παρουσιάζουσιν ἐνδιαφέρον διὰ τοὺς Ἕλληνας. Οἱ Μελχῖται, Ἕλληνες ἀραβίζοντες, συνηνωμένοι τῇ Ρώμῃ, ἀνέρχονται εἰς 85 μὲν χιλιάδας ἐν Συρίᾳ, ἀπέναντι 140,000 Ἑλλήνων ὀρθοδόξων, εἰς 24,815 δὲ ἐν τῷ διαμερίσματι Χαλεπίου, ἀπέναντι 23,725 Ἑλλήνων ὀρθοδόξων. Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς Ἕλληνας καθολικούς, οὐδὲ λόγος σχεδὸν περὶ αὐτῶν πρέπει νὰ γείνῃ ἢ πρὸς μνείαν μόνον, καθ' ὅσον οὗτοι ἐν μὲν τῇ Κωνσταντινουπόλει ἔχουσιν ἱεροσπουδαστήριον μετὰ ἓξ μόνον μαθητῶν καὶ σχολεῖον ὀνόματι «Σύμπνοιαν», εἰς δὲ τὴν Μαργάραν καὶ τὸ Δαουλὶ τῆς Θρᾴκης δύο κατώτερα σχολεῖα, (μετὰ 80 μαθητῶν ἐν συνόλῳ) ὀλίγον ἐνδιαφέροντα, ὑπὸ τὴν γενικὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀρχιμανδρίτου Πολυκάρπου Ἀναστασιάδου.

«Μένουσι νῦν οἱ καθολικοὶ Λατῖνοι, οἱ ἐν ἑλληνικαῖς χώραις βιοῦντες, πρὸς οὓς ἀκριβῶς ὁ Πάπας ἀπηύθυνε πρὸ μικροῦ τὴν ἀποστολικήν του Ἐγκύκλιον.

«Οὗτοι ἀνέρχονται κατ' ἀνώτατον ὅρον εἰς τριακοντακισχιλίους, ἀπέναντι *πέντε* τοὐλάχιστον *ἑκατομμυρίων* Ἑλλήνων ὀρθοδόξων.

«Οὗτοι ὑπόκεινται εἰς ἀρχιεπίσκοπον, ἀποστολικὸν ἀντιπρόσωπον, ἔχοντα τὴν ἕδραν αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις, εἰς τοὺς ἐν Κερκύρᾳ καὶ Νάξῳ ἀρχιεπισκόπους, εἰς ἐπισκόπους Ζακύνθου, Χίου, Θήρας, Σύρου, Τήνου, Μυκόνου καὶ εἰς τοὺς ἐν Τουρκίᾳ Λατίνους ἀρχιεπισκόπους καὶ ἐπισκόπους. Τὸ πλεῖστον τοῦ καθολικοῦ τούτου κλήρου ἔχει ξένην τὴν καταγωγήν, ἰταλικὴν ἐν γένει, δὲν ἐξαρτᾶται δὲ ἐκ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ὑπουργείου τῆς Ἑλλάδος. Ἐκτὸς δὲ τούτων, ἱερωμένοι παντὸς τάγματος, καπουκῖνοι, ἰησουῖται, λαζαρισταί, ἀδελφοὶ τῶν χριστιανικῶν σχολῶν, οὐρσουλῖναι, ἀδελφαὶ τοῦ τάγματος Ἁγίου Ἰωσήφ, τῆς Παναγίας τῆς Σιών, κτλ. κτλ. ἔχουσιν ἐν Πειραιεῖ καὶ ἐν τοῖς νήσοις φροντιστήρια καὶ σχολεῖα, ἀπὸ δὲ τοῦ 1890 ἵδρυμα δευτεροβαθμίου ἐκπαιδεύσεως, τὸ Λεόντιον Λύκειον, ἱδρύθη ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τὴν προστασίαν καὶ τὴν εὐλογίαν τοῦ Πάπα.

«Ἰδίως ἐν ταῖς νήσοις, καὶ μάλιστα ἐν ταῖς Κυκλάσιν, οἱ καθολικοὶ Λατῖνοι ἀποτελοῦσι συνοικισμούς, ἔχοντας ποιάν τινα σπουδαιότητα. Οἱ ἐν Ἀθήναις ὅμως καὶ Πειραιεῖ εἶνε σχεδὸν ἅπαντες ξένοι ἢ μετανάσται ἐκ τῶν νήσων.

«Καὶ πράγματι ὁ Καθολικισμὸς δὲν ἀνεπτύχθη καὶ δὲν ἐπέζησεν ἢ ὑπὸ τὴν εὔνοιαν τῆς φραγκικῆς, γενουηνσικῆς ἢ ἐνετικῆς κυριαρχίας, ἥτις ὑπῆρξε διὰ τοὺς Ἕλληνας ἐπίσης σκληρά, ὡς ἡ τῶν Τούρκων ἐπιδρομέων, ἔστι δ' ὅτε καὶ χείρων ταύτης. Ἐκτελοῦντες κατὰ γράμμα τὰς ὁδηγίας Κλήμεντος τοῦ Ε', χορηγοῦντος τὰ αὐτὰ συγχωροχάρτια πρὸς τοὺς Σταυροφόρους Χριστιανούς, ἐναντίον τῶν αἱρετικῶν τοῦ Βυζαντίου, ὅσον καὶ πρὸς τὰς ἐν Παλαιστίνῃ κατὰ τῶν Σαρακηνῶν σταυροφορίας, οἱ Γκίτζοι τῶν Κυκλάδων, οἱ Γκατειλούζοι τῆς Μυτιλήνης καὶ τῆς Θάσου, οἱ Mahon

Digitized by Google

τῆς Χίου, ἔμποροι καὶ πολεμισταί, ἐξεμεταλλεύθησαν ἀσυνειδήτως καὶ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας τοὺς ἐν τῇ δικαιοδοσίᾳ των Ἕλληνας. Καὶ ἐφέροντο πρὸς αὐτοὺς ἀμειλίκτως, τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ οἱ *γραικῦλοι* οὗτοι (Graeculi), ὡς ὠνόμαζον τοὺς Ἕλληνας καὶ αὐτοὶ οἱ Δυτικοὶ χρονογράφοι τῶν χρόνων τῶν σταυροφοριῶν, ἦσαν *ἁμαρτωλοὶ* καὶ πείσμονες *σχισματικοί*. Μεσοῦντος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ἐν μιᾷ μόνῃ πειρατικῇ ἐκστρατείᾳ, οἱ Ἐνετοὶ ἐπέδραμον ἐναντίον ἑξακοσίων κατοίκων τῆς Αἰγίνης, «οὓς κατεδίκασαν εἰς τὰ κάτεργα,—κατὰ τὸ λέγειν τοῦ Ἰακώβου Spon—ὡς τολμήσαντας ν' ἀντιταχθῶσιν αὐτοῖς». Ἑπόμενοι ταῖς συμβολαῖς τοῦ Γερμανοῦ δομινικανοῦ Μπροκάρ, διατυπωθείσαις ἐν ὑπομνήματι πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας ὑπὸ τὸν τίτλον advis directif, ἐφήρμοσαν τοῖς Ἕλλησι τὰ προσφορώτερα μέσα, ὅπως συγκρατήσωσιν αὐτούς, ἅπαξ νικηθέντας, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἀπέναντι τοῦ κυρίου των. Πρὸς διόρθωσιν τῶν απονηρῶν αὐτῶν θρησκευτικῶν διατυπώσεων», ἔδει ν' ἀναπτυχθῇ παρ' αὐτοῖς ἡ σπουδὴ τῆς λατινικῆς ἐπὶ ζημίᾳ τῆς ἑλληνικῆς, πᾶς δὲ πατήρ, ἔχων πολλὰ τέκνα, ὑπεχρεοῦτο νὰ πέμψῃ ἓν ἐξ αὐτῶν εἰς τὸ λατινικὸν σχολεῖον. Οὕτω λοιπὸν ἐν τοῖς νήσοις ἐπὶ τῆς ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, οἱ Λατῖνοι ἠγνόουν τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν γλῶσσαν, ἢ ἐνόμιζον ἱεροσυλίαν νὰ γράψωσι ταύτην δι' ἑλληνικῶν χαρακτήρων. Σχεδὸν πανταχοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην *συνετάχθησαν τοῖς Τούρκοις ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων*, ὡς συνέβη τοῦτο ἐν Τήνῳ, ἔνθα ὁ Λατῖνος Ἐπίσκοπος ἀπεσύρθη εἰς Ξυνάραν μετὰ τοῦ μουσουλμάνου ἀγᾶ κατὰ τὸν κατάπλουν τῶν πλοίων τοῦ Τομπάζη, ἐνῷ μέρος μόνον τοῦ ποιμνίου του ὑπὸ τὸν Γαβινέλαν συνηγωνίζετο μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν.

«Ἐκ τῶν εἰρημένων τεκμαίρεταί τις, ὅτι ἐπὶ χρόνον ἀρκούντως μακρὸν τὰ μεταξὺ Ὀρθοδόξων καὶ Λατίνων μίση ἦσαν εἰς τὸ ἔπακρον ἐξημμένα. Ἀλλὰ τὰ μίση ταῦτα κατηυνάσθησαν νῦν παραδόξως.

«Ἐν ἔτει 1835 ὁ λαὸς τῆς Χίου κατεκρεούργει ἐν ψυχικῇ γαλήνῃ δεκαπεντάδα Φραγκισκανῶν, σταθμεύσασαν ἐν τῇ νήσῳ αὐτῶν. Σήμερον ὅμως αἱ ἀθηναϊκαὶ ἐφημερίδες δημοσιεύουσι καὶ σχολιάζουσιν ἀβροεπῶς τὴν ἀποστολικὴν Ἐγκύκλιον Λέοντος τοῦ ΙΓ'. Αὕτη εἶνε συντεταγμένη ἐν γλώσσῃ ἐπιτηδείᾳ καὶ καταλλήλῳ ν' ἀποκοιμίσῃ ἢ κολακεύσῃ τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα τῶν Ἑλλήνων.

«Ἐν ταῖς προτέραις αὐτοῦ ἐγκυκλίοις ὁ Πάπας ἐπεκύρου ἀγερώχως τὴν ἀπόλυτον ὑπεροχὴν τῆς Ῥώμης· ἐδήλου ὅτι ὁ πλανώμενος ἐν ἑνὶ σημείῳ πλανᾶται ἐν πᾶσιν· ὅτι «οἱ ἄνθρωποι ἐξ ἴσου χωρίζονται ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας διὰ τοῦ σχίσματος, ὅσῳ καὶ διὰ τῆς αἱρέσεως»· ὅτι ἂν ἐν τούτοις οἱ πεπλανημένοι ἀποφασίσωσι νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τοὺς κόλπους τῆς φιλοστόργου Μητρός, «οὐχὶ ἐπὶ θυσίᾳ τοῦ ἑαυτῶν αἵματος θὰ πράξωσι τοῦτο—καίτοι διὰ τοιαύτης θυσίας ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐξηγόρασε τὴν σωτηρίαν ἡμῶν·—ἀλλ' ἂν δεήσῃ νὰ καταβάλωσι πρὸς τοῦτο προσπαθείας τινάς, ἢ ἀναγκασθῶσι νὰ ὑπομείνωσιν ἐλαφροὺς κόπους, θὰ κατίδωσιν, ὅτι οἱ ἐπαχθεῖς

Digitized by Google

οὗτοι ὅροι δὲν ἐπεβλήθησαν τοῖς ἀνθρώποις ὑπ' ἀνθρωπίνης βουλῆς». (Ἐγκύκλιος Satis Cognitum περὶ ἑνώσεως τῆς Ἐκκλησίας 28 Ἰουνίου 1896).

Μετὰ βραχεῖαν ἀνάλυσιν τοῦ περιεχομένου τῆς Ἐγκυκλίου ὁ συγγραφεὺς καταλήγει εἰς τὰ ἑπόμενα :

«Παρὰ τὴν κατάδηλον αὐτοῦ μέριμναν τοῦ νὰ μὴ διαθρύψῃ τὸ παράπαν τὸ θρησκευτικὸν καὶ ἐθνικὸν αἴσθημα τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐφελκύσῃ τὰς συμπαθείας αὐτῶν διὰ τῆς ἐξυμνήσεως τῆς πάλαι αἴγλης τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ τοῦ κάλλους τῶν θρησκευτικῶν αὐτῆς τελετῶν καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν λαϊκῶν παραδόσεων, ὁ Πάπας δὲν εὗρεν, ὡς φαίνεται, τὴν ἣν ἀπεξεδέχετο δεξίωσιν ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων.

«Ἐν βραχεῖ καὶ περιφρονητικῷ ἀνακοινωθέντι ἡ «**Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια**», ἑβδομαδιαῖον περιοδικόν, ἐκδιδόμενον ἐν τοῖς Πατριαρχείοις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δηλοῖ, ὅτι τὸ ἀκριβὲς κείμενον τῆς παπικῆς Ἐγκυκλίου δὲν ἐλήφθη εἰσέτι ἐν Φαναρίῳ, ἀλλ' ὅτι καθ' ἃ τεκμαίρεται ἐκ τῶν ἐφημερίδων, καὶ ἡ Ἐγκύκλιος αὕτη, ὁμοία οὖσα πρὸς τὰς προηγουμένας ἐγκυκλίους, «*ὡς μόνον ἀποτέλεσμα θὰ ἔχῃ ν' αὐξήσῃ κατὰ μίαν τὰς προγενεστέρας ἐγκυκλίους*».

«Καὶ τὴν γνώμην ταύτην τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἰωακεὶμ τοῦ Γ' συμμερίζεται ὁλόκληρον τὸ ἑλληνικὸν Γένος».

Η ΠΥΡΠΟΛΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΩι ΜΟΝΗΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ

Ἐξ Ἁγίου Ὄρους τῇ 6 Ἰανουαρίου 1902.

Κύριε Πρόεδρε,

Μετὰ βαρυαλγούσης ψυχῆς καὶ τεθλιμμένης καρδίας ἀγγέλλω ὑμῖν, ὅτι ἡ ἐθνικὴ Ἱερὰ Μονὴ τοῦ Ἁγίου Παύλου κατὰ τὴν νύκτα τῆς 3ης πρὸς τὴν 4ην ὁδεύοντος μηνὸς ἐγένετο σχεδὸν πᾶσα παρανάλωμα τοῦ πυρός, μεταδοθέντος ἔκ τινος καπνοδόχου.

Δὲν εἶνε δέκα ἔτη, ὅτε ὁ ἀείμνηστος ἐκ Κεφαλληνίας Μοναχὸς Δαμιανὸς Ἁγιοπαυλίτης ἔκτισε δύο πλευρὰς αὐτῆς ἐξ οἰκονομιῶν τῆς Μονῆς καὶ ἐκ τῶν ὅσα ἐξῳκονόμησεν ἐκ τῶν ἐν Βεσσαραβίᾳ κτημάτων, ὅτε διηύθυνεν αὐτά. Καὶ ὅμως σήμερον φρικαλέον παρίσταται θέαμα : Τέφρα ἀπ' ἄκρου σχεδὸν εἰς ἄκρον !

Πᾶσαν δὲ τὴν εὐθύνην ὑπέχουσιν οἱ νῦν διευθύνοντες αὐτήν, ἀφ' ὧν δέον νὰ ζητηθῇ λόγος καὶ δὲν πρέπει νὰ παραμελήσωσι τοῦτο οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει τὰ ἐθνικά μας πράγματα διευθύνοντες.

Digitized by Google

Δὲν πρέπει ν' ἀρκεσθῶσιν εἰς τὸ καλογηρικὸν «Εὐλόγησον»,ἤτοι τὴν συγγνώμην, ἀλλὰ καὶ νὰ ζητήσωσι τὰς προσηκούσας παρὰ τῶν προϊσταμένων, τῶν παραμελησάντων τὸ ἑαυτῶν καθῆκον, εὐθύνας.

Ἡ τιμωρία πρέπει νὰ ἐπέλθῃ, ἵνα καὶ οἱ τὰς ἄλλας Μονὰς διευθύνοντες γίνωσι προσεκτικώτεροι. Πρέπει νὰ συστηθῇ αὐτοῖς, ἢ μᾶλλον ν' ἀπαιτηθῇ, ἵνα ἀγοράσωσιν ἀντλίας καὶ τὰς ἔχωσιν ἐν καιρῷ ἀνάγκης,ἢ νὰ ἐξασφαλίσωσιν αὐτὰς εἰς διαφόρους πυρασφαλιστικὰς Ἑταιρείας καὶ ἐν γένει νὰ λάβωσι κατ' ἀπαίτησιν, (διότι ἀφ'ἑαυτῶν οἱ πλεῖστοι δὲν ἐννοοῦν τοῦτο), τὰ κατάλληλα προφυλακτικὰ μέτρα. Ἡ ἀβελτηρία, ἥτις ἐπικρατεῖ ἐνταῦθα παρὰ τοῖς πλείστοις ἄρχουσιν,εἶνε ἀνήκουστος. Νομίζει κανεὶς ὅτι ζῶμεν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Πατριαρχῶν.

Φαντάσθητε, ὅτι ἐκαίοντο καὶ δὲν εἰδοποίησαν, μὴ ἔχοντες καὶ αὐτὰ τὰ ἀπαιτούμενα μέσα, τὴν μόλις ἡμίσειαν ὥραν ἀπέχουσαν Ἱερὰν Μονὴν τοῦ Ἁγίου Διονυσίου, ἵνα σπεύσωσιν οἱ ἀδελφοὶ καὶ σώσωσιν αὐτοὺς διὰ τῆς ἀντλίας των.

Ἅμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ ἔμαθον τοῦτο οἱ Διονυσιᾶται πατέρες καὶ σπεύσαντες κατέσβεσαν τὸ πῦρ,ὅ περ δυστυχῶς εἶχεν ἀποτεφρώσῃ τὸ πλεῖστον τῆς Μονῆς, οὐχ ἧττον ὅμως περιέσωσαν μέρος. Ἐπίσης περιεσώθη καὶ τὸ σκευοφυλάκιον, ἐκτὸς τῶν ἐγγράφων δυστυχῶς τῶν Μετοχίων, τῶν χειρογράφων σερβικῶν βιβλίων καί τινων ἡμετέρων ἐντύπων. Ἀκριβῶς τί ἀπωλέσθη καὶ τί περιεσώθη δὲν εἶνε γνωστόν. Τὸ βέβαιον εἶνε, ὅτι ἡ ζημία θὰ ὑπερβαίνῃ τὰς δέκα καὶ πέντε χιλιάδας λίρας.

Δὲν ἀκούουσι τοὺς συνετοὺς ἀνθρώπους οἱ καλόγηροι ἐνταῦθα, καθόσον οἱ πλεῖστοι εἶνε ἄλογοι καὶ ἀναμένουσι τὰ πάντα ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ὅστις ἐπροίκισε τὸν ἄνθρωπον μὲ λογικόν, ἵνα σκέπτηται καὶ ἐργάζηται συμφώνως πρὸς τὸ θέλημα αὐτοῦ.

Δυστυχῶς ἀπό τινων ἐτῶν βαίνομεν ἐνταῦθα ἄνω ποταμῶν. Δὲν σκεπτόμεθα ποσῶς τὸν προορισμόν μας τὸν διπλοῦν, ὃν ἔχομεν νὰ ἐκπληρώσωμεν ἐκ καθήκοντος ἐπιβεβλημένου καὶ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ πρὸς τὴν Πατρίδα. Δὲν ἔχομεν δὲ δυστυχῶς καὶ ἀνωτέρους κυβερνήτας, ἵνα ἐπιβλέπωσι τὰς πράξεις ἡμῶν καὶ ἀμειλίκτως τιμωρῶσιν.

Ἀνεξελέγκτως καταστρέφομεν ἐθνικὴν περιουσίαν,δι' ἣν οἱ προπάτορες ἡμῶν ἐμόχθησαν, ἵνα περισυλλέξωσιν αὐτὴν καὶ καταθέσωσιν ἐνταῦθα χάριν τῶν ἀναγκῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἔθνους, καὶ οὐδεὶς ὑψοῖ τὴν φωνὴν αὐτοῦ, οὐδεὶς ἀναλαμβάνει τὴν σωτηρίαν τῶν ἐθνικῶν τούτων σκηνωμάτων πραγματικῶς. Ἂς θελήσῃ τὸ Πατριαρχεῖον νὰ ἐργασθῇ πατριωτικῶς καὶ θὰ ἴδῃ, ὅτι θὰ φέρῃ ἀποτέλεσμα.

Ἁγιορείτης.

Digitized by Google

ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ

ΤΟΥ ΕΝ ΠΕΙΡΑΙΕΙ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Καίτοι ὀλίγον ἀργά, ἕνεκα ἀπροόπτων τινῶν κωλυμάτων, ἤρξαντο ἐν Πειραιεῖ αἱ ἐτήσιαι διαλέξεις τοῦ ἐκεῖ Τμήματος τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Συλλόγου τῶν Ἐμποροϋπαλλήλων, καὶ χάρις εἰς τὴν δεξιὰν διεύθυνσιν καὶ τὴν ἄοκνον μέριμναν τοῦ Προεδρείου αὐτοῦ, τὸ ἐν λόγῳ Τμῆμα παρέχει καθ' ἑκάστην ἑσπέραν Κυριακῆς ἄφθονον πνευματικὴν τροφὴν ἐθνικοῦ ἐνδιαφέροντος.

Τὰς διαλέξεις ταύτας ἐνεκαινίασεν ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας ὁμιλήσας περὶ τῆς συγχρόνου καταστάσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τῆς ὁμιλίας του διαρκεσάσης ὑπὲρ τὴν ὥραν καὶ συγκρατησάσης ἐν ἐνδιαφέροντι τὸ πυκνότατον ἀκροατήριον. Μετὰ τὴν ἐπιτροχάδην ἐξέτασιν τῆς καταστάσεως τοῦ ἔσω Ἑλληνισμοῦ, γνωστὴν ἄλλως τοῖς πᾶσι, μετέφερε τὸ θέμα τῆς ὁμιλίας του εἰς τὴν ὑπόδουλον Ἤπειρον, γενομένην σήμερον ἕρμαιον τῶν πολιτικῶν ῥαδιουργιῶν τῶν ἰταλικῶν καὶ τῶν αὐστριακῶν προπαγανδῶν, προσπαθουσῶν, ἑκάστης δι' ἴδιον λογαριασμὸν καὶ συμφέρον, τὴν καταπάτησιν καὶ ἐκμηδένισιν τῶν ἀπαραγράπτων ἑλληνικῶν δικαίων. Ἐπίσης ἐμνημόνευσε καὶ τῶν ἐνεργουμένων ὑπὸ τῶν ῥωμουνικῶν προπαγανδῶν. Μετὰ τὴν Ἤπειρον ὁ ἀγορητὴς μετέφερε τὸ θέμα τῆς ὁμιλίας του ἐν τῇ περιμαχήτῳ Μακεδονίᾳ παραστήσας διὰ τῶν ζοφερωτέρων χρωμάτων τὴν διεξαγομένην πάλην ἐναντίον τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑπὸ Αὐστριακῶν, Σέρβων, Βουλγάρων, Ῥωμούνων καὶ Πανσλαυϊστῶν, ἐκεῖθεν εἰς τὴν Θράκην ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ὑποστηριζομένων ὑπὸ τῶν Πανσλαυϊστῶν, οἵτινες ἔχουσιν ὡς σκοπὸν βολῆς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, καὶ τέλος εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ἔνθα λυσσώδης συνάπτεται ἀγὼν ὑπὸ Λατίνων καὶ Πανσλαυϊστῶν πρὸς ἐκπόρθησιν τῆς ἱερωτάτης Ἀκροπόλεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἤτοι τοῦ αὐτόθι ἑλληνικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς ἑλληνικῆς Ἁγιοταφιτικῆς Ἀδελφότητος. Μετὰ δὲ τὴν ἀπεικόνισιν ὅλων τῶν κινδύνων, οὓς διατρέχει τὸ ἡμέτερον γένος καθ' ἅπασαν σχεδὸν τὴν ἀλύτρωτον Ἑλλάδα, ὁ ἀγορητής, τελευτῶν τὸν λόγον του, συνέστησε μεγάλως τὴν δι' ὅλων τῶν δυνατῶν μέσων καὶ ἐκ μέρους τῆς Πολιτείας καὶ ἐκ μέρους τῶν ἀτόμων πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, τοῦ μεγαλειτέρου τούτου συμμάχου ἡμῶν ἐναντίον τῶν ποικιλωνύμων ἐχθρῶν, οἵτινες, εἴτε ἐν συμμαχίᾳ μετ' ἄλλων, εἴτε ἰδίᾳ ἕκαστος ἐπιβουλεύονται καὶ ὑποσκάπτουσι τὰ θεμέλια τοῦ Ἐθνισμοῦ ἡμῶν διὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ῥαδιουργιῶν.

Digitized by Google

Δεύτερος ἀγορητής, ὁ κ. Γεώργ. Κορωναῖος ἐποιήσατο σπουδαίαν διάλεξιν ἐθνικωτάτου ἐνδιαφέροντος «**Περὶ τῆς Πτώσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους καὶ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως**» Ὁ κ. Κορωναῖος συνεκράτησε τὸ ἀκροατήριόν του ἐπὶ μακρὰν ὥραν κατέληξε δὲ διὰ ζωηροτάτης περιγραφῆς τῶν κατὰ τὴν τελευταίαν ἡμέραν τῆς ἁλώσεως τῆς τότε Βασιλίδος τῶν Πόλεων, πλέξας τὸν ἀμάραντον στέφανον τοῦ ἥρωος τελευταίου Ἕλληνος Αὐτοκράτορος, ἀποσπάσας τὰ δάκρυα τῶν παρισταμένων, τοῦ Αὐτοκράτορος ἐκείνου, ἐκ τοῦ ἁγίου καὶ δεδοξασμένου τοῦ ὁποίου αἵματος ἀνεβλάστησε τὸ δένδρον τῆς νέας Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας. Προσεχῶς θέλει δημοσιευθῇ ἡ διάλεξις αὕτη.

Τρίτος ὡμίλησεν ὁ κ. Βιρβίλης, δημοσιογράφος καὶ δικηγόρος, «**Περὶ τῶν Βουλγαρικῶν μυθοπλαστιῶν ἐν τῇ Ἱστορίᾳ**».

Ὁ κ. Βιρβίλης, γνώστης τῶν βουλγαρικῶν πραγμάτων καὶ τῶν βουλγαρικῶν ἰδεῶν καὶ διανοημάτων, διεπραγματεύθη δεξιῶς τὸ θέμα τοῦτο, κατὰ τὸ ὁποῖον οἱ Βούλγαροι, στερούμενοι προγονικῆς δόξης καὶ εὐκλείας, προσπαθοῦσι ν' ἀποκτήσωσι τοιαύτην διὰ τῆς ἀσυστόλου πλαστογραφήσεως τῆς Ἱστορίας, ὁτὲ μὲν ἀναλύπτοντες φαντασιώδεις βουλγαρικὰς ἀρχαιότητας, ὁτὲ δὲ ᾄσματα ὀρφικὰ εἰς τὴν βουλγαρικὴν γλῶσσαν καὶ ἄλλοτε πάλιν ὅτι εἰσὶ κατ' εὐθεῖαν ἀπόγονοι τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου!

Ὁ κ. Βιρβίλης ἐχειρίσθη ἐξόχως λαμπρὰ τὸ περίεργον τοῦτο θέμα. Παρ' αὐτοῦ ἤκουσεν ἐν μεγίστῳ ἐνδιαφέροντι τὸ ἀκροατήριον, ὅτι Βούλγαρος ἱστορικός(!) γράφει, ὅτι ἡ Κωνσταντινοόπολις δὲν εἶνε ἑλληνικον κτίσμα, ἀλλὰ ρωμαϊκόν, καὶ ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος, τὸ καύχημα τοῦτο τῶν νέων ἑλληνικῶν χρόνων, δὲν ἦτο Ἕλλην, καὶ **ἔπεσεν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ὡς ἀληθὴς καὶ γνήσιος Ρωμαῖος**, ὅτι οἱ Βούλγαροι, κατελθόντες ἀπο τῶν ὀχθῶν τοῦ Βόλγα, κατὰ τοὺς μυθικοὺς βεβαίως χρόνους, ὑπῆρξαν ὁ ἀρχαιότερος λαὸς τῆς Ἰλυρικῆς Χερσονήσου, ὅτι παρ' αὐτῶν οἱ Ἕλληνες ἐκλήθησαν Γραικοί, ὅτι ὁ Ὀρφεύς, ὁ Θουκυδίδης, ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, Βασίλειος ὁ Μακεδών, ἦσαν Βούλγαροι καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία βουλγαρικὴ ἐπικράτεια! Ἀλλὰ τὸ περίεργον εἶνε ὅτι, τὰς χυδαίας ταύτας μυθοπλαστίας δὲν ἔχει ἐπινοήση Βούλγαρος ἱστορικός, ἀλλ' ὁ Ρῶσσος τοιοῦτος Βενελῖνος, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Βούλγαρος Σάββας Ρακόφσκης, (1818—1816), ὅστις περιέβαλε διὰ σαρκῶν καὶ ὀστέων τὴν χειμαιρικὴν σύλληψιν τοῦ Ρώσσου Βενελίνου. Ἐκ τῆς διαλέξεως ταύτης μανθάνομεν, ὅτι κατὰ τὴν Κρητικὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1866 οἱ Βούλγαροι πατριῶται, διδάσκαλοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ποτισθέντες εἰς τὰ νάματα τῶν μυθοπλαστιῶν τοῦ Βενελίνου, προεξάρχοντος τοῦ Ρακόφσκη, ὑπέβαλον ὑπόμνημα πρὸς τὸν Σουλτάν— Ἀζὶζ νὰ στεφθῇ ἐν Ἀχρίδι ἢ Τυρνόβῳ Βούλγαρος Βασιλεύς, νὰ καταστῇ ἡ βουλγαρικὴ γλῶσσα συνεπίσημος τῇ τουρκικῇ γλώσσῃ, νὰ μετέχωσιν οἱ Βουλγάροι τοῦ τουρκικοῦ Στρατοῦ, νὰ ὀνομασθῇ ἡ Τουρκία Τουρκο-Βουλγαρία κατὰ τὸ Αὐστρο-Οὐγ-

Digitized by Google

γαρία καὶ νὰ ἐκλείψῃ οὕτω ὁ κίνδυνος τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας ἐκ τῶν Ἑλλήνων. Ταῦτα δὲ συνέβαινον ἀκριβῶς ὀλίγα πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ κατὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως πολέμου τῶν Βουλγάρων, ἐξ οὗ προέκειψε τὸ σχίσμα.

Οἱ Βούλγαροι, κατὰ τὰς πρωτοτύπους βουλγαρικὰς θεωρίας, μετώκησαν ἐξ Ἰνδικῆς εἰς τὴν Ἰλλυρικὴν Χερσόνησον ὑπὸ τὸ ὄνομα Πελασγοί (!), οἱ Πελασγοὶ ἔγειναν, σὺν τῷ χρόνῳ, Ἐτρουροί, οἱ Ἐτρουροὶ Ἰλλυροί, οἱ Ἰλλυροὶ Μακεδόνες καὶ οἱ Μακεδόνες Βούλγαροι! καὶ αὐτοὶ οἱ Φράγκοι, καὶ οἱ Κελτοὶ καὶ οἱ Κόμβροι εἶνε παλαιοὶ Βούλγαροι, οἱ δὲ Δρυΐδαι καὶ οἱ Βάρδοι ἔχουσι τὴν καθαρωτέραν βουλγαρικὴν καταγωγήν. Οἱ Βούλγαροι ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι ἐν Εὐρώπῃ Χριστιανοί, πρῶτοι κατηχηθέντες ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων Παύλου καὶ Σύλα!

Τοιαῦται ἐν βραχυλογίᾳ αἱ μυθοπλαστίαι τῶν Βουλγάρων, δι' ὧν τροφοδοτεῖται ὁ βουλγαρικὸς λαός, ὅ τε ἐλεύθερος καὶ δοῦλος, καὶ τὰς ὁποίας ὁ κ. Βιρβίλης ἀνάπτυξεν ἐν τῷ διαλέξει αὐτοῦ.

Τελευταῖος τῶν ἀγορητῶν ἔρχεται ὁ κ. Ἰω. Καλοστύπης, ἐκ τῶν ὀλίγων ἐγκυψάντων εἰς τὰ ἐθνικὰ ζητήματα Ἑλλήνων λογίων, ὁμιλήσας «περὶ τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος καὶ τῶν ἀρετῶν τοῦ ἑλληνικοῦ Λαοῦ». Τὰ τῆς ὁμιλίας ταύτας διεπραγματεύθη ἡ «Σφαῖρα» Πειραιῶς ὡς ἑξῆς:

«Τὸ θέαμα τοῦτο ἦτο ἔρευνα ἐπὶ τοῦ φρονήματος καὶ τῶν ἀρετῶν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ὁ ἑλληνικὸς λαός, ἀφ' οὗ ἐξεπλήρωσε τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἐντολῆς αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὴν βυζαντιακὴν ἐποχήν, καὶ καταδαπανήσας τὰς ζωτικὰς αὐτοῦ δυνάμεις ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος, ἔπεσεν ἐξηντλημένος, ἠρύσθη ἀπὸ τῶν συμφορῶν τῆς ζωοποιοῦ ἑλληνικῆς φύσεως δυνάμεις πρὸς ἀνάστασιν καὶ μεγαλουργίαν. Τὸ δαιμόνιον πνεῦμα τῆς φυλῆς παρέμεινεν ἀθάνατον, αἱ δὲ ἀρεταὶ αὐτῆς ἐξέλαμψαν ἐξ ἴσου λαμπραὶ πρὸς τὰς ἀρετὰς τῆς πρώτης τοῦ Ἑλληνισμοῦ περιόδου. Ὁ ἀγὼν τοῦ 21 ἐθάμβωσε τὸν πεπολιτισμένον κόσμον καὶ ἡ ἀνάστασις φυλῆς κοσμοϊστορικῆς, θεωρουμένης νεκρᾶς, ἐπλήρωσε θαυμασμοῦ τὰς εὐγενεῖς ψυχάς. Ἔκτοτε τὸ ἔθνος διῆλθε τρεῖς ἐποχάς, τὴν ἡρωϊκήν, τὴν πνευματικὴν καὶ τὴν τῆς ὑλικῆς προόδου, ἥτις διαρκεῖ εἰσέτι. Προδήλως τὸ φρόνημα καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς τῆς πρώτης ἐξασθένησεν ὁπωσδήποτε κατὰ τὴν δευτέραν καὶ τὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη ταύτης δὲν ἐπλήρουν μετὰ τῆς αὐτῆς δαψιλείας τὴν τρίτην. Ἀλλὰ τὸ κενόν, ὅ περ ἐδημιουργήθη μεταξὺ τῶν σταθμῶν τούτων τοῦ ἐθνικοῦ βίου ἐπληρώθη ὑπὸ ἄλλων ἠθικῶν, πνευματικῶν καὶ ὑλικῶν παραγόντων, ὧν τὴν δύναμιν καὶ ἀξίαν δεικνύει ἡ ἀντιπαραβολὴ πρὸς ἀλλήλας τῶν διαφόρων τούτων ἐποχῶν.

Τὸ ἔθνος ἐξῆλθε τοῦ μεγάλου ἀγῶνος μεστὸν μὲν φρονήματος καὶ ἡρωϊσμοῦ, ἀλλὰ γυμνὸν καὶ ἄπορον καὶ ἀσύντακτον καὶ ἀμόρφωτον. Ἡ πολιτικὴ αὐτοῦ σύνταξις ἀπῄτησε πολλὰς θυσίας καὶ πολλὴν ἐργασίαν καὶ πολλοὺς ἀγῶνας, ἡ πνευματικὴ αὐτοῦ ἀνάπτυξις ἦτο ἀνάγκη καὶ καθῆκον, ἡ δ' ἔξοδος αὐτοῦ ἐκ τῆς ἀμα-

Digitized by Google

θείας διὰ τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν σοφῶν νόμων ἀπῄτει ἄλλας ἀρετὰς καὶ ἄλλας ἱκανότητας ἢ ὅσαι καὶ οἷαι διεξήγαγον τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας. Ἡ εἰς τὴν τάξιν καὶ τὴν ἐργασίαν ἐπάνοδος, ἡ ἀπόκτησις διοικητικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ ἐλευθέρων θεσμῶν, ἱκανῶν νὰ ἐμπνεύσωσι θάρρος καὶ ἐμπιστοσύνην, ἡ διάδοσις τῶν φώτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν κατηνάλωσαν μὲν πολλὰς ἐθνικὰς δυνάμεις, ἀλλ' ἐπαγίωσαν πολιτειακὸν καὶ κοινωνικὸν καθεστὼς προοδευτικὸν καὶ ἤνοιξαν εὐρεῖαν διέξοδον πρὸς τὴν τρίτην περίοδον, ἣν διερχόμεθα, τὴν τῆς ὑλικῆς ἀναπτύξεως. Ἂν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τὸ ἔθνος ἐφάνη ὁπωσδήποτε ὑστεροῦν κατὰ τὸ φρόνημα καὶ τὰς ἀρετὰς τῆς γενεᾶς τοῦ 21, καὶ ἂν ἡ ἐθνικὴ ἰδέα ὑπεχώρησεν ὁπωσδήποτε εἰς τὰς πολλαπλᾶς ἐσωτερικὰς ἀνάγκας, ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ὑπὸ ἄλλας ἐπόψεις προώδευσεν. Ὁ πληθυσμὸς τῆς χώρας ἐπυκνώθη, αἱ ἔρημοι ἐκτάσεις ἐκαλλιεργήθησαν, τὰ χωρία μετεβλήθησαν εἰς κωμοπόλεις καὶ αἱ κωμοπόλεις εἰς πολυανθρώπους συνοικισμοὺς παγκάλων πόλεων, τὰ φῶτα διεδόθησαν, ἡ δημοσία ἀσφάλεια ἀποκατέστη, ἡ κοινωνικὴ οἰκονομία ἐβελτιώθη μεγάλως καὶ ὥς τις κορωνὶς τῶν ἀγώνων τῆς δευτέρας ἐποχῆς, οἱ ἐλεύθεροι θεσμοὶ ἀπέδωσαν εἰς τὸ κράτος τὴν εἰρήνην καὶ τὴν τάξιν. Δὲν ἀπέλιπον ἄρα τὴν ἐποχὴν ταύτην πολύτιμοι ἀρεταί, οὐδ' ἠλλοιώθη κατ' αὐτὴν τὸ προοδευτικὸν ἐθνικὸν φρόνημα.

«Οὕτω παρεσκευασμένος ὁ ἑλληνικὸς λαός, εἰσῆλθε μετὰ χρηστῶν ἐλπίδων εἰς τὴν τρίτην ἐποχήν, τὴν τῆς πανσθενοῦς ὑλικῆς ἀναπτύξεως. Ἡ μεγαλουργὸς ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην περίοδος αὕτη τοῦ ἐθνικοῦ βίου τείνει νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὴν χώραν τὴν οἰκονομικὴν αὔξησιν, ἡ δευτέρα ἀπέδωκεν εἰς αὐτὴν τοὺς ἐλευθέρους θεσμοὺς καὶ ὅπως ἡ πρώτη ἐδημιούργησε τὴν ἐλευθερίαν αὐτῆς. Οἱ σκαπανεῖς τῆς προόδου, εἴτε ὡς δημιουργοὶ δόξης καὶ πολεμικῶν θριάμβων, εἴτε ὡς δημιουργοὶ πλούτου, πάντοτε ἄξιοι τιμῆς ὄντες, δὲν εἶνε μηχαναὶ ἑτεροκίνητοι, ἐνεργοῦντες καὶ πράττοντες τὰ ἑαυτῶν ἄνευ ἐπιγνώσεως καὶ ἄνευ ἰδίων ἐσωτερικῶν δυνάμεων, δηλαδὴ ἄνευ ἀρετῶν, ἄνευ φρονήματος, ἄνευ πεποιθήσεων, ὅτι διὰ τῆς ἰδίας προόδου καὶ δημιουργικῆς ἐργασίας πράττουσι κοινὸν ἀγαθὸν ἐπὶ κοινῇ ὠφελείᾳ, Δὲν ὑπάρχει πρόοδος, ὅπου δὲν ὑπάρχουσιν ἀρεταί, καὶ δὲν ὑπάρχουσιν ἀρεταί, ὅπου δὲν ὑπάρχει χρηστότης καὶ προαίρεσις ἀγαθή. Τὰ προοδευτικώτερα τῶν ἐθνῶν εἶνε οὐ μόνον τὰ πλουσιώτερα, ἀλλὰ σχετικῶς τὰ χρηστότερα ὑπὸ κοινωνικὴν ἔποψιν.

«Παρὰ πάσας δὲ τὰς ἐλλείψεις τῆς συγχρόνου ἐποχῆς, αἱ ἐθνικαὶ ἀρεταὶ δὲν ἐξηλείφθησαν. Τοὐναντίον διατελοῦσιν εἰς ἔντασιν, οἵαν βλέπομεν ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν ὑλικῶν δυνάμεων τοῦ τόπου, ὧν ἡ ὀργάνωσις θὰ χρησιμεύσῃ ὡς βάσις τῶν ἐθνικῶν ἐνεργειῶν ὑπὲρ τῆς ἀμύνης τῶν ἐθνικῶν δικαίων. Τοιοῦτον περίπου ἐν περιλήψει πνεῦμα διῆκε διὰ τῆς διαλέξεως τοῦ κ. Ἰω. Ν. Καλοστύπη.»

Digitized by Google

ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΙΣ

Περὶ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἐνεργειῶν τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων ὑπὸ τῆς ἐν Κιουστεντὶλ ἐκδιδομένης ἐφημερίδος «Στρούμας» τοῦ πρώην ἐπιθεωρητοῦ τοῦ τύπου ἐν Βουλγαρίᾳ

:

«Νέαι δολοφονίαι κατὰ τῶν ἀνεπτυγμένων Βουλγάρων. Οἱ ἀνεπτυγμένοι οὗτοι Βούλγαροι, οἱ καλοὶ οὗτοι πατριῶται ἐφονεύθησαν οὐχὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων, οὔτε ὑπ' ἀνθρώπων ἄλλης τινὸς ἐθνικότητος, ἀλλὰ πάλιν ὑπὸ Βουλγάρων, καὶ πάλιν ὑπὸ Βουλγάρων, ὑπὸ τῶν ἀπεσταλμένων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐδῶ μὲν, ἐν Βουλγαρίᾳ, κρύπτονται ὄπισθεν τῆς ἐσωτερικῆς διοργανώσεως, ἐν Μακεδονίᾳ δὲ ὄπισθεν τῶν σφαιρῶν καὶ τῶν ἐγχειριδίων τῶν ἀποτυφλωθέντων ὑπὸ πατριωτισμοῦ καὶ ὑπὸ τῶν ἀφωσιωμένων εἰς τὸ ἔργον ὀργάνων. Ὅλοι οἱ ἄνω ἀναφερόμενοι ἐξέχοντες ἐντόπιοι Μακεδόνες ἀγωνισταὶ ἔπεσαν θύματα ἁπλῶς, διότι ἀντέστησαν εἰς τὸ νὰ εἰσπράττωσιν ἀκόμη χρήματα καὶ νὰ τὰ παραδίδωσιν εἰς διαφόρους ἀντιπροσώπους ἄνευ ἐλέγχου καὶ ἄνευ ἀποδείξεως, ὡς ἔπραττον δυστυχῶς μέχρι σήμερον, χάριν τοῦ ἱεροῦ σκοποῦ.

«Αἱ δολοφονίαι αὗται ἐν τούτοις δὲν εἶνε αἱ πρῶται καὶ πιθανῶς δὲν θὰ εἶνε καὶ αἱ τελευταῖαι. Ἀπὸ 2—3 ἐτῶν οἱ ἐν Μακεδονίᾳ Βούλγαροι ληστεύονται καὶ τρομοκρατοῦνται μὲ τὸν ἀνηλεέστερον τρόπον, πάντοτε ἐν ὀνόματι τοῦ σκοποῦ. Ὑπάρχουσι δολοφονημένοι περὶ τοὺς 100 ἀνεπτυγμένοι Βούλγαροι μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι εἶνε καταδόται καὶ προδόται. Ἀπὸ 2—3 ἐτῶν ὁ Βουλγαρομακεδὼν ἐτέθη ἐντὸς τοιούτου σιδηροῦ κρίκου ὑπὸ τῶν δῆθεν ἐλευθερωτῶν του, ὥστε τρέμει καὶ γογγύζει, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ πόθεν νὰ ζητήσῃ βοήθειαν.

«Οἱ ἀπεσταλμένοι τῶν ἐλευθερωτῶν δι' ἡμέρας καὶ νυκτὸς τὸν κρατοῦσιν ἐν δειλίᾳ καὶ τρόμῳ· ἀκόμη καὶ αὐτὴ ἡ μικρὰ κωμόπολις Κοτσάνι ἐν διαστήματι μηνῶν τινῶν ἠναγκάσθη νὰ συνάξῃ καὶ μετρήσῃ ἄνω τῶν 300 λιρῶν τουρκικῶν καὶ νὰ τὰς δώσῃ εἰς τοὺς πράκτορας τῶν πατριωτῶν, δι' ὅπλα δῆθεν! Εἶνε κωμοπόλεις, αἱ ὁποῖαι μέχρι σήμερον ἔδωσαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς ἀπὸ χιλίας καὶ ἀπὸ δύο χιλιάδας λιρῶν. Ἀλλοίμονον εἰς ἐκεῖνον, ὅστις ἀρνηθῇ νὰ πληρώσῃ τὸ ζητούμενον· ἐκεῖνος φονεύεται ὡς καταδότης, χωρὶς νὰ τολμήσῃ τις νὰ παραπονεθῇ. Καὶ οἱ Τοῦρκοι χαίρουσι βλέποντες τὴν ἀλληλοεξόντωσιν ταύτην τῶν ἀπίστων, οἱ μουδίριδες, οἱ καϊμακάμιδες καὶ οἱ πασάδες λαμβάνουσι τὸ δῶρόν των καὶ οὐδένα καταδιώκουσιν.

«Εἶνε ἀληθές, ὅτι οἱ πατριῶται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἔστειλαν ἐντεῦθεν εἰς Μακεδονίαν καί τινα ὅπλα, συνήθως κρίγκας καὶ ἄλλα ἄχρηστα ὅπλα, ἀλλὰ καὶ δι' ἕκαστον ἐξ αὐτῶν ἔλαβον καὶ λαμβάνουσι ἀνὰ 5 λίρας. Κατὰ τὸν παρελθόντα μῆνα ἀπό τινος παραμεθορίου πόλεως τῆς Βουλγαρίας οἱ πατριῶται ἔκλεψαν, δίς, ἀπὸ ἀποθήκην τινὰ ὅπλα καὶ τὰ εἰσήγαγον εἰς Μακεδονίαν ὡς λαθρεμπόριον.

«Τίς ἠξεύρει τώρα πόσας λίρας καὶ πόσους τουρκικοὺς χοίρους — διότι ὁ ἱερὸς μακεδονικὸς σκοπὸς ἀπαιτεῖ νὰ κλέπτωνται καὶ χοῖροι — θὰ κοστίσωσιν εἰς τοὺς ὑποδούλους! Ἰδοὺ ποία εἶνε ἡ περιβόητος ἐσωτερικὴ διοργάνωσις, ὄπισθεν τῆς ὁποίας κρύπτονται οἱ πατριῶται καὶ ἡ ὁποία πράγματι οὐδὲν κοινὸν ἔχει μὲ τὸ σχέδιον τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ τοῦ δούλου. . . . .

. . . .

«Δὲν εἶνε λοιπὸν οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ἄξιοι περαιτέρω ἐμπιστοσύνης ἀφοῦ, ἐκτὸς τόσων ἐγκλημάτων, ἅτινα διέπραξαν, κατέχουσι καὶ μηχανὰς ἀκόμη πρὸς κατασκευὴν ψευδῶν νομισμάτων».

Digitized by Google

ΤΟ ΔΗΝΑΡΙΟΝ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ

Α'.

Ἐξ ἐπιστολῆς ἐγκρίτου μέλους τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας, εὑρισκομένου ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ, ἀποσπῶμεν τὰ ἑπόμενα ἀξιανάγνωστα :

«Ἀπὸ τοῦ παρόντος μηνὸς ἐθέσαμεν εἰς ἐνέργειαν οἱ ἀποτελοῦντες τὴν ἐνταῦθα ἑλληνικὴν παροικίαν τὸ μέτρον, ὅπερ λίαν φρονίμως ἔλαβεν ἡ Ἑταιρεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἱδρύσασα τὸ «Δηνάριον τῆς Ὀρθοδοξίας», ἤτοι ταμεῖον ὑπὲρ τῶν κινδυνευόντων δι' οἰκονομικοὺς λόγους Ἁγίων Τόπων, προσιτὸν εἰς ἅπαντας, πένητας καὶ πλουσίους.

«Αἱ ὑπὲρ τοῦ «Δηναρίου τῆς Ὀρθοδοξίας» εἰσφοραὶ ἐκρίθη καταλληλότερον νὰ γίνωνται ἐνταῦθα δι' ἐγγραφῶν ἐν βιβλίῳ· ὁ ἐγγραφόμενος δι' ὡρισμένον ποσόν, ὀφείλει νὰ πληρώσῃ κατὰ μῆνα ἴσον ποσὸν μέχρι τέλους τοῦ ἔτους· οἱ πλεῖστοι τῶν μέχρι τοῦδε ἐγγραφέντων ἐπλήρωσαν δι' ὅλον τὸ ἔτος, καὶ ἐσχηματίσθη οὕτω ποσὸν περὶ τὰ 400 φράγκα· ἐγγραφομένων καὶ τῶν ἐπιλοίπων, εἶνε ἐλπὶς ν' ἀνέλθῃ τὸ ὅλον ποσὸν διὰ τὸ πρῶτον ἔτος εἰς 1000 φράγκα χρυσᾶ.

«Τὸ ποσὸν τοῦτο καθ' ἑαυτὸ εἶνε ἐλάχιστον· ὅταν ὅμως ἀναλογισθῇ τις, ὅτι τοῦτο ἀντιπροσωπεύει μίαν μόνον κοινότητα καὶ ταύτην μικράν, ἀριθμοῦσαν μεθ' ὅλων τῶν μελῶν της 100 ὡς ἔγγιστα ἄτομα, λάβῃ δὲ ἀφ' ἑτέρου πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν πληθυσμὸν τοῦ ἑλληνικοῦ, ἐλευθέρου τε καὶ ἀλυτρώτου, εἰς ὃν νὰ ἐφαρμοσθῇ ἡ ἀνωτέρω ἀναλογία καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ μόνον, τότε θὰ σχηματισθοῦν ἑκατομμύρια, ἐκ τῆς συνδρομῆς τῶν ὁποίων ὁ Ἑλληνικὸς Ὀρθόδοξος Κλῆρος τῶν Ἁγίων Τόπων ἔσται ἀκαταγώνιστος, ὅσῳ μεγάλους καὶ πολλαπλοῦς ἂν ἔχῃ τοὺς πολεμίους». Δ.

Β'.

Ἀναγινώσκομεν ἐν τῇ «Πανθεσσαλικῇ» Βόλου.

«Εἶνε γνωστόν, ὅτι ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἔσχε μίαν ἀρίστην καὶ φαεινοτάτην ἰδέαν ὑπὲρ τῆς συντηρήσεως τῶν Πατριαρχείων, καὶ ἰδίως τοῦ κινδυνεύοντος Πατριαρχείου τῶν Ἱεροσολύμων, διὰ τοῦ «Δηναρίου τῆς Ὀρθοδοξίας».

«Θὰ προσετίθετο εἰς τὰς ὀρθοδόξους ἐκκλησίας καὶ εἷς ἀκόμη δίσκος, τοῦ ὁποίου αἱ εἰσπράξεις θὰ ἐναπεταμιεύοντο εἰς τὸ «Δηνάριον τῆς Ὀρθοδοξίας», ὅπως δι' αὐτοῦ ἐπέρχηται ἀνακούφισίς τις εἰς τὰς οἰκονομικὰς δυσχερείας τῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία κατὰ τῶν πολεμίων της εἶνε ὑποχρεωμένη ν' ἀμύνηται διὰ τῶν αὐτῶν μέσων, συντηροῦσα καὶ σχολεῖα ἐν Συρίᾳ, ἐκπαιδεύουσα δωρεὰν τοὺς ἀραβοφώνους Ἕλληνας, ἀνοικοδομοῦσα ναούς, ἀνεγείρουσα νοσοκομεῖα καὶ παρέχουσα πᾶσαν συνδρομὴν εἰς τοὺς πάσχοντας ἰθαγενεῖς, ὡς πράττει τοῦτο καὶ ἡ ῥωσσικὴ Παλαιστίνειος Ἑταιρία.

«Ἡ ἰδέα λοιπὸν αὕτη τοῦ κ. Καζάζη ὑπῆρξεν ἐξόχως πρακτικὴ καὶ πατριωτική.

«Καὶ ἡ «Ἑταιρία» μὲν προπαρασκευάζεται, ὅπως πραγματοποιήσῃ τὸν μέγαν τοῦτον σκοπόν. Ἀλλ' εἷς Δήμαρχος, χωρὶς ν' ἀναμείνῃ ἀκόμη τὰς ἐνεργείας τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, προέβη εἰς τὴν σύστασιν ἐν τῷ Δήμῳ του τοῦ «Δηναρίου».

«Ὁ φιλόπατρις οὗτος δήμαρχος εἶνε ὁ κ. Μπῆρας, καὶ ὁ Δῆμος του ἡ ἡρωϊκὴ νησὶς τοῦ Μεσσολογγίου, τὸ «Αἰτωλικόν».

«Εἰς τὴν μικρὰν αὐτὴν νησῖδα ἡ ἰδέα τῆς ἐνισχύσεως τῶν Πατριαρχείων, καθ' ὃν τρόπον ὑπέδειξεν ὁ κ. Καζάζης, εὗρε φιλοξενίαν ὑπὸ πατριωτικωτάτην στέγην.

«Ἀπὸ τριῶν δὲ ἑβδομάδων οἱ Αἰτωλικιῶται πάντες συνεισφέρουσι τὸν ὀβολόν των ὑπὲρ τοῦ μεγάλου ἐν τῇ δούλῃ Ἑλλάδι ἀγῶνος τῆς Ἐκκλησίας.

«Εἴθε τὸ παράδειγμα τῶν Αἰτωλικιωτῶν νὰ εὕρῃ μιμητὰς καὶ ἐν τῇ ἡμετέρα πόλει.»

Digitized by Google

ΕΓΚΥΚΛΙΟΙ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

'Αριθ. 10.

'Εν 'Αθήναις τῇ 10ῃ 'Ιανουαρίου 1902.

ΕΤΑΙΡΕΙΑ Ο „ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ"

'Εγκύκλιος πρὸς τὰ Τμήματα αὐτῆς.

Κύριε Πρόεδρε,

Σκοπὸς τῆς παρούσης ἐγκυκλίου ἡμῶν ἐπιστολῆς εἶνε ἡ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν Τμημάτων τῆς ἡμετέρας 'Εταιρείας καὶ τῶν κατ' ἰδίαν μελῶν λῆψις συντόνων μέτρων πρὸς παρεμπόδισιν τῆς ἐν ξέναις Σχολαῖς καὶ καθολικοῖς μοναστηριακοῖς ἐκπαιδευτηρίοις εἰσαγωγῆς καὶ ἐκπαιδεύσεως 'Ελληνοπαίδων.

Μία τῶν αἰτιῶν πρὸς ἵδρυσιν τῆς ἡμετέρας 'Εταιρείας ἦτο καὶ ἡ καταπολέμησις πάσης κατὰ τῆς χριστιανικῆς 'Ορθοδόξου 'Εκκλησίας, ὡς παράγοντος τοῦ 'Ελληνισμοῦ, ἐπιβουλῆς ποικιλωνύμων ἐχθρῶν. Διὸ ἀρχῆθεν, πρὸς τῇ ἀναζωπυρήσει τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, ἐπεδίωξεν ἡ ἡμετέρα 'Εταιρεία τὴν κραταίωσιν καὶ τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος παρὰ πᾶσι τοῖς 'Ελλησι.

Πρώτιστος δὲ ὅρος τῆς ἐπιτυχίας τοῦ σκοποῦ τούτου, καὶ δὴ τοῦ μεγάλου ἰδεώδους τοῦ 'Ελληνισμοῦ, εἶνε ἡ ἐν τῇ 'Ανατολικῇ 'Ορθοδόξῳ τοῦ Χριστοῦ ἡμῶν 'Εκκλησίᾳ ἀκλόνητος ἐμμονὴ πάντων. Καθόσον ἡ πιστὴ προσήλωσις καὶ ἔνθους ἀφοσίωσις εἰς τὰς παραδόσεις τῆς χριστιανικῆς 'Ορθοδόξου 'Εκκλησίας, συντελοῦσα εἰς ἀνύψωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ ἐθνικοῦ τῶν 'Ελλήνων φρονήματος, ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τοῦ ἐθνισμοῦ ἡμῶν καὶ συνεπῶς τὴν ἀρραγῆ ἀσπίδα τοῦ 'Ελληνισμοῦ κατὰ πάσης ὁθενδήποτε ἐπιβουλῆς τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν δικαίων.

Οὕτως ἐθνικὸν ἅμα καὶ θρησκευτικὸν συναίσθημα ἀποτελοῦσι τὸν χαρακτῆρα τοῦ 'Ελληνος καὶ τὴν ἑλληνικὴν συνείδησιν, τουτέστι τὴν συναίσθησιν τῶν ὑποχρεώσεων τοῦ 'Ελληνος πρὸς τὴν ἁγίαν αὐτοῦ Πίστιν καὶ τὴν Πατρίδα. 'Η ἀδιάρρηκτος δ' ἑνότης ἀμφοτέρων ἄγει πρὸς ἐπιτέλεσιν τοῦ τε ἐκπολιτιστικοῦ προορισμοῦ τοῦ 'Ελληνισμοῦ ἐν τῇ καθόλου ἀνθρωπότητι καὶ τοῦ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν ὑπὸ ζυγὸν ἔτι τελούντων ὁμογενῶν ἑλληνικοῦ ἰδεώδους, πᾶσα δὲ παρέκκλισις ἐκ τῆς κεχαραγμένης ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν καὶ χριστιανικῶν παραδόσεων, ἠθῶν καὶ ἐθίμων πορείας ἄγει εἰς ἔκλειψιν τῆς ἑλληνικῆς συνειδήσεως καὶ ἐξασθένησιν τοῦ 'Ελληνισμοῦ.

Digitized by Google

Εἰς ταύτην δὲ τείνει· τὰ μάλιστα ἐξ ἐπιπολαιότητος προδήλου εἰσαγωγὴ Ἑλληνοπαίδων καὶ ἰδίᾳ Ἑλληνίδων παρθένων ἐν ἀλλοδόξοις Σχολαῖς καὶ μοναστηρίοις, καθιδρυμένοις, ὡς γνωστόν, πανταχοῦ τῆς ἑλληνικῆς Γῆς, ἔν τε τῇ ἐλευθέρᾳ καὶ τῇ ἀλυτρώτῳ Ἑλλάδι.

Ὁπόσον ἐπιβλαβὴς ἀποβαίνει ἡ ἐν τούτοις ἐκπαίδευσις τῶν ἑλληνοπαίδων ἀγνοοῦσιν ἢ δὲν ὑπολογίζουσιν οἱ ταῦτα ἐν ἐκείνοις εἰσάγοντες.

Ἀνεκοινώθη ἡμῖν; ὅτι ὁ τρόπος τῆς ἐκπαιδεύσεως εἶνε ἀήθης τῆς τῶν κοινῶν διδακτηρίων· ὅτι πολὺν τὸν ζῆλον ἔχουσιν, ὡς ἦν ἑπόμενον, οἱ ἐν αὐτοῖς διδάσκοντες, καὶ δὴ αἱ μοναχαί, πρὸς ἔξαρσιν τοῖς ἐν τοῖς καθολικοῖς ναοῖς λατρείας καὶ πάσης τελετῆς αὐτῶν θρησκευτικῆς· ὅτι ἐμπνέουσιν εἰς τὰς ἁπαλὰς τῶν Ἑλληνοπαίδων ψυχὰς θρησκευτικὸν φανατισμόν, βεβαίως μὴ συνᾴδοντα πρὸς τὴν χριστιανικὴν ὀρθόδοξον θρησκείαν τῶν Ἑλλήνων· ὅτι συχνὰς ποιοῦσι προσευχὰς ἐν τοῖς καθολικοῖς ναοῖς καὶ ἐπιβάλλουσιν εἰς τὴν μαθητιῶσαν παρ' αὐτοῖς ἑλληνικὴν νεολαίαν νὰ συμπροσεύχωνται αὐτοῖς· ὅτι δὲ ἐν γένει μυστικισμὸς ἐπικρατεῖ κατὰ κανόνα ὡς βάσις τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ αὐτῶν συστήματος· ὅτι καὶ εἰς μεταλλαγὴν τοῦ θρησκευτικοῦ φρονήματος ἐξώθησαν ὑπούλως τινὰς τῶν ἐν τούτοις μαθητριῶν.

Ἀλλὰ καὶ ἂν τοιοῦτος κίνδυνος κριθῇ ὡς ὑπερβολικός, τίς δύναται ν' ἀρνηθῇ ὁπόσον ὀλεθρία δύναται ν' ἀποβῇ διὰ τὴν ἑλληνικὴν οἰκογένειαν καὶ κοινωνίαν ἡ ἐπίδρασις τοιαύτης ἀλλοδόξου χριστιανικῆς διδασκαλίας καὶ μοναστηριακῆς ἐκπαιδεύσεως ἐπὶ ἀμόρφων ἔτι ἑλληνικῶν χαρακτήρων, ἐπὶ ψυχῶν ἀπλάστων, καὶ δὴ ἐπὶ ἐκείνων, αἵτινες εἰσὶ προωρισμέναι ὡς μητέρες νὰ γείνωσι τὸ ἔρεισμα τῆς ἑλληνικῆς οἰκογενείας καὶ συνεπῶς τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς;

Πρὸς πρόληψιν τῶν ὑποδειχθέντων κινδύνων ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία καλεῖ συναρωγοὺς ἐν τῷ πρὸς ἀνύψωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ ἐθνικοῦ φρονήματος ἔργῳ αὐτῆς πάντας τοὺς ἐν τοῖς Τμήμασιν ἑταίρους, ἵνα ἕκαστος ἐν τῷ κύκλῳ τῆς ἐπιρροῆς αὐτοῦ ἐπαγρυπνῇ, ὅπως τηρῆται ἀμόλυντος ἡ ἑλληνικὴ συνείδησις ἀπὸ ξένων θρησκευτικῶν δοξασιῶν καὶ ἠθῶν καὶ ἐθίμων.

Ὑμῖν δέ, Κύριε Πρόεδρε, ἀπόκειται νὰ κανονίσητε τὸν τρόπον τῆς πρὸς τοῦτο ἐν τῷ ὑφ' ὑμᾶς Τμήματι ἐνεργείας, γνωστοποιοῦντες τὴν παροῦσαν ἑκάστῳ τῶν μελῶν ὡς καὶ τοῖς ὑμετέροις ἐν γένει συμπολίταις, συνεργαζόμενοι δὲ καὶ μετὰ τοῦ αὐτόθι Ἱεράρχου καὶ τοῦ κλήρου πρὸς καθοδήγησιν παντὸς Ἕλληνος καὶ ἀποτροπὴν ἀπὸ εἰσαγωγῆς Ἑλληνοπαίδων ἐν ἀλλοδόξοις Σχολαῖς ὑφ' οἱονδήποτε τύπον καὶ ὄνομα καὶ ἂν αὗται δρῶσιν ὅπου δήποτε.

Μετ' ἀγάπης

Ὁ Πρόεδρος
Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

Ὁ γενικὸς Γραμματεὺς
Α. ΣΤΟΥΠΗΣ

Digitized by Google

Ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία, εἰσηγήσει τοῦ παρ' αὐτῇ ἑδρεύοντος **Μακεδονικοῦ Τμήματος**, βλέπουσα τὸ προσγινόμενον ἄτοπον διὰ τῆς ὀνομασίας τοῦ γνωστοῦ δολοφονικοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου τῆς Σόφιας, ὡς Μακεδονικοῦ Κομιτάτου, ἀπηύθυνε πρὸς τὰς ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ ἐφημερίδας τὴν ἀκόλουθον ἐγκύλιον :

"ΕΤΑΙΡΕΙΑ Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ„

Ἐνταῦθα.

«*Κύριε Διευθυντά*.

«Λαμβάνομεν τὴν τιμὴν νὰ παρακαλέσωμεν ὑμᾶς, ὅπως, εὐαρεστούμενος λάβητε ὑπ' ὄψει τ' ἀκόλουθα :

«Τὸ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἑταιρίᾳ ἑδρεῦον καὶ λειτουργοῦν «Μακεδονικὸν Τμῆμα» ὁμοφώνως ἐνέκρινεν, ὅπως ἐκφρασθῇ εὐχὴ πρὸς τὰς ἐνταῦθα Διευθύνεις τῶν ἐφημερίδων, ἵνα συστήσωσι τοῖς Συντάκταις αὐτῶν νὰ μὴ κάμνωσι χρῆσιν τῆς φράσεως «Μακεδονικὸν Κομιτᾶτον» ὡς πολλάκις, προκειμένου περὶ τῆς βουλγαρικῆς Ἑταιρίας ἐγένετο, ἀλλὰ τῆς φράσεως «Βουλγαρικὸν Κομιτᾶτον τῆς Σόφιας», ἢ «Βούλγαροι Λῃσταντάρται», ἅτινα τυγχάνουσι κυριολεκτικώτερα.

«Δέξασθε, Κύριε Διευθυντά, τὴν ἔκφρασιν τῆς πρὸς ὑμᾶς ἐξαιρέτου ὑπολήψεώς μας.

«Ἐν Ἀθήναις τῇ 14 Ἰανουρίου 1902.

«Ὁ Πρόεδρος. «Ὁ Γεν. Γραμματεύς.

(Ὑπογρ.) «**Ν. Καζάζης**. (Ὑπογρ.) «*Α. Στούπης*.»

ΕΥΓΛΩΤΤΙΑ ΑΡΙΘΜΩΝ

Ἐκ τῆς ἐπισήμου ἐκθέσεως τοῦ ἐπὶ τῆς Παιδείας τῆς Ρωμουνίας ὑπουργοῦ κ. Σπ. Χαρὲτ προκύπτει ἡ ἑξῆς στατιστικὴ περὶ τῆς ἐν τῇ Διοικήσει Βιτωλίων τῆς Μακεδονίας σχολικῆς κινήσεως, ἤτοι : ρωμουνικὰ σχολεῖα 23 πρωτοβάθμια μετὰ 69 διδασκάλων καὶ 1177 μαθητῶν, ἑλληνικὰ σχολεῖα 366 μετὰ 491 διδασκάλων καὶ 18,100 μαθητῶν, σερβικὰ σχολεῖα 40 μετὰ 70 διδασκάλων καὶ 1637 μαθητῶν, βουλγαρικὰ σχολεῖα 240 μετὰ 370 διδασκάλων καὶ 12, 500 μαθητῶν. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω εὐγλώττων ἀριθμῶν προκύπτει ἡ μεγάλη καὶ ἀκαταμάχητος ἰσχὺς τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἐν αὐτῇ ἔτι τῇ Διοικήσει Βιτωλίων, ὅπου οἱ ξένοι ἐνόμιζον, ὅτι ἔχουσι τοὐλάχιστον τὴν ὑπεροχήν. Ἡ εὐγλωττία αὕτη τῶν ἀριθμῶν ἀπαλλάσσει ἡμᾶς παντὸς περαιτέρω σχολίου.

Digitized by Google

ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Δ'.

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους).

Ὡς εἶπον ἤδη ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ, μέχρι τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἡ Μακεδονία ἐθεωρεῖτο καὶ ἦτο ἑλληνική. Οὐδείς, ξένος ἢ ἐντόπιος, διενοήθη ποτὲ ν' ἀμφισβητήσῃ τὸν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα τῆς χώρας. Παρέμειναν καὶ παραμένουσι τόσον ζωηραὶ αἱ παραδόσεις τοῦ μεγάλου Βασιλέως, τοῦ κατ' ἐξοχὴν τούτου Ἕλληνος, τῶν ἑλληνικωτάτων ὑπηρεσιῶν, ἃς ἀπὸ αἰώνων προσήνεγκεν ἡ γενέθλιος αὐτοῦ εἰς τὴν ἐθνικὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἰδέαν ἀνὰ τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀσίαν, ὥστε μόνον ἄγνοια τῶν πραγμάτων, ἢ προμελετημένη κακὴ πίστις ἠδύνατο ἐκ τοῦ μακεδονικοῦ νὰ ὑποστηρίξῃ ἄλλον ἢ ἑλληνικὸν χαρακτῆρα, καὶ μάλιστα ξένον καὶ πολέμιον τῷ ἑλληνικῷ κόσμῳ.

Ἀλλ' ἀπὸ τῶν πρώτων ἤδη δεκαετηρίδων τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, ὁ Πανσλαυϊσμὸς κατὰ βορρᾶν καὶ μεσημβρίαν, ἀνατολὴν καὶ δύσιν, ἄρχεται ἐκδηλούμενος ζωηρότερος καὶ ἀνησυχώτερος, μονονουχὶ ἐπαγγελλόμενος παγκόσμιον ἀποστολήν, καθολικώτερον ἱστορικὸν χαρακτῆρα. Ἡ ἀρχὴ τῆς *ἐθνικότητος* ἐξεγείρει τὸν μέχρις ἐπ' ἐσχάτων ὑπνώττοντα Σλαυϊσμόν, ἐπιζητοῦντα τὴν φυλετικὴν αὐτοῦ χειραφέτησιν ἀπὸ τῆς Τουρκίας, τῆς Γερμανίας, τῆς Αὐστρίας καὶ αὐτῆς τῆς Ρωσσίας, ἐν τῇ ἀπεράντῳ τῆς ὁποίας ἐπικρατείᾳ, σλαυϊκῇ κατ' ἐπίφασιν, πολυσυνθέτῳ κράματι φυλῶν καὶ λαῶν ἐν τῇ πραγματικότητι, ἡ ἀτυχής, ὅσον καὶ μεγαλόφρων Πολωνία, τὸ εὐγενέστατον τῶν σλαυϊκῶν ἐθνῶν, δὶς κατὰ τὸν δέκατον ἔννατον αἰῶνα ἐξηγέρθη κατὰ τῆς μοίρας αὐτῆς ὑπὸ τὴν ρωσσικὴν δεσποτείαν, καὶ ἂν ἐνωτίσθη ἐν ἔτει 1792 τὴν ἀπέλπιδα φωνὴν τοῦ ἥρωος Κοσκιούσκου Finis Poloniae, ἐν τούτοις ἐν τῇ πεποιθήσει τοῦ δικαίου αὐτῆς ἐξηγέρθη ἐπανειλημμένως ἡ πατρὶς αὕτη τῶν θλιβερῶν σλαυϊκῶν ἀναμνήσεων, καραδοκοῦσα αὖθις τὴν εἱμαρμένην τῆς ἐξεγέρσεως ὥραν, ἥτις δὲν θὰ βραδύνῃ, ἐὰν ὄντως θεία δικαιοσύνη διέπῃ καὶ κανονίζῃ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ πράγματα, οὐχὶ δὲ ἡ τυφλὴ βία καὶ ἡ ἀδικία. . .

Ἡ τοιαύτη τοῦ Σλαυϊσμοῦ ἐθνικὴ ἐξέγερσις κατὰ τὸν δέκατον ἔνατον αἰῶνα ἔμελλε νὰ περιθάλψῃ πρωϊμώτατα παραδόξους καὶ ἱστορικῶς ἀβασίμους, κατακτητικὰς αὐτοῦ ροπάς. Πρὶν ἢ εἰσέτι ἀποκτήσωσι τὴν ἐλευθερίαν αὐτῶν οἱ Σλαῦοι, αὐτὰ τὰ στοιχειωδέστατα ἀνθρώπινα δίκαια, ἤρξαντο ὀνειροπολοῦντες, οἱ εὐφάνταστοι ἐξ αὐτῶν, τὴν κατάκτησιν τοῦ κόσμου, παγκόσμιον σλαυϊκὸν κράτος. Ἀναμ-

Digitized by Google

φιβόλως ἡ ἰδέα αὕτη κατ' οὐσίαν δὲν ἦτο ἱστορικὴ ἐκδήλωσις τῆς σλαυϊκῆς φυλῆς, ἀλλ' ὑποβολιμαία ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Πῶς ἦτο δυνατὸν λαοί, μόλις συλλαβόντες τὴν ἰδέαν τῆς ἐθνικῆς ὑποστάσεως, ἐγκαταλελειμμένοι ἀφ' ἑαυτῶν, νὰ διεκδικήσωσιν, ἅμα τῇ πρώτῃ αὐτῶν ἑωθινῇ ἐξεγέρσει, παγκόσμια ἱστορικὰ δίκαια ; Καὶ ἐν τούτοις τοιοῦτό τι συνέβαινε κατὰ τὰς πρώτας δεκαετηρίδας τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος. Ὁ σλαυϊκὸς κόσμος ἤρξατο ψάλλων ἐπινίκια ᾄσματα, ἀποβλέποντα οὐχὶ μόνον εἰς τὴν ἐθνικὴν αὐτοῦ ἐξέγερσιν, ἀλλ' ἀπόζοντα, αὐτὸ τοῦτο, κατακτητικῆς βουλιμίας.

Μεταξὺ τῶν πρώτων ραψῳδῶν τῆς πανσλαυϊστικῆς ἰδέας ἀναφαίνεται, ἀπὸ τῆς τρίτης δεκαετηρίδος τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, ὁ κατὰ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ὀγδόου γεννηθεὶς ἐν οὐγγρικῇ τινι κομητείᾳ Σλοβάκος Ἰωάννης Collar. Οἱ ἐν Οὐγγαρίᾳ Σλοβάκοι διετέλουν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ὑπὸ θλιβερὰς ἐθνικὰς συνθήκας, ὑπὸ τὴν αὐστροουγγαρικὴν δυναστείαν. Γεννηθεὶς καὶ ἀνατραφεὶς μὲ τὴν ἀπέχθειαν κατὰ τῶν δυναστῶν τῆς φυλῆς του, ἀνέλαβε τὴν ἀποστολὴν νὰ ἐξυμνήσῃ τὴν ἱστορικὴν δύναμιν τοῦ γένους του, ἀλλ' ἅμα καὶ ν' ἀποκαλύψῃ εἰς αὐτὸ διὰ τῆς ποιήσεώς του τὸ διανοιγόμενον μέλλον, οὐχὶ ὡς Σλοβάκος ἀλλ' ὡς Σλαῦος. Ὑστερεῖ ὑπὸ πάσας τὰς ἐπόψεις βεβαίως ἄλλων Σλαύων ποιητῶν, καὶ δὴ τοῦ Πολωνοῦ Mickiewicz καὶ τοῦ Ρώσσου Pouschkine, μεμφόμενος αὐτοὺς ὡς ἀφωσιωμένους εἰς τὴν στενὴν αὐτῶν ἐθνικὴν ἰδέαν. Διὰ τὸν Σλοβάκον ποιητὴν ἡ ἀληθινὴ πατρὶς τοῦ Σλαύου εἶνε ἡ Σλαυΐα, ἁρμονικὸν ὄνομα, πλῆρες πικρῶν ἀναμνήσεων, κατεξεσχισμένον εἰς πολλὰ ράκη. Καὶ ἀνερχόμενος εἰς τὸ διαπασῶν τῆς φαντασίας, ὀνειρεύεται μέγα σλαυϊκὸν κράτος, ἐκτεινόμενον ἀπὸ τῶν Οὐραλίων μέχρι τῶν Καρπαθίων, ἀπὸ τῶν ἐρήμων τοῦ ἰσημερινοῦ μέχρι τῶν τόπων, ὅπου δύει ὁ ἥλιος, καὶ εἰδικώτερον ἔτι, ἀπὸ τοῦ Ἄθωνος μέχρι τοῦ ἰλλυρικοῦ ὄρους Terglon καὶ τῆς Πομμερανίας, ἀπὸ τῆς Σιλεσίας μέχρι τοῦ Κοσσόβου, ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῆς Πετρουπόλεως, ἀπὸ τῆς λίμνης Λαδόγας μέχρι τοῦ Ἀστραχάν· ἀπὸ τῆς χώρας τῶν Κοζάκων μέχρι τῆς Ραγούζης, ἀπὸ τῆς λίμνης Μπαλατὸν μέχρι τῆς Βαλτικῆς καὶ τῆς Ἀζοφικῆς, ἀπὸ τῆς Πράγας μέχρι τοῦ Κιέβου καὶ τῆς Μόσχας, καὶ ἀπὸ τῆς Καμτσάτκας μέχρι τῆς Ἰαπωνίας.

Τοιοῦτο ὀνειροπολῶν μέγα σλαυϊκὸν κράτος ὁ ποιητής, καλεῖ τοὺς ἐπιλήσμονας ἀδελφοὺς εἰς ἐξέγερσιν ἐφ' ὅλων τῶν ὀρέων καὶ πεδιάδων, πανταχοῦ ὅπου ἐννοεῖται τὸ σλαυϊκὸν ἰδίωμα· ἐκεῖ εἶνε ἡ πατρὶς αὐτῶν, ἡ *Πανσλαυΐα*, ἧς τὸ ὄνομα θὰ διαλάμψῃ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Βρεττανῶν, ὑπὸ τὸν διάστερον τοῦ οὐρανοῦ θόλον.

Ἅπασα ἡ Εὐρώπη, ἐπιφωνεῖ, θέλει κλίνῃ πρὸ τοῦ μεγάλου εἰδώλου τοῦ Σλαυϊσμοῦ, οὗ ἡ κεφαλὴ θὰ ὑπεραίρηται τῶν νεφῶν. Οὕτως ὁ Σλαυϊσμὸς ἐν διαστήματι μιᾶς ἑκατονταετηρίδος θέλει ἐπεκτείνῃ τὸ κράτος αὐτοῦ ἀνὰ πᾶσαν τὴν Εὐρώπην. Αἱ ἐπιστῆμαι ἔσονται σλαυϊκαί, τὰ δὲ ἤθη καὶ ἔθιμα, αὐτὴ ἡ ἐνδυμασία τῶν Σλαύων

Digitized by Google

θὰ ἐπικρατήσωσι παρὰ τὸν Σηκουάναν καὶ τὸν Ἔλβαν.

Τοιαύτη ἐξεδηλώθη ἐν περιλήψει ἡ πανσλαυϊστικὴ ὀπτασία τοῦ Σλοβάκου ποιητοῦ. *Σημεῖα τῶν καιρῶν*. Πανταχοῦ ἤδη ὁ Πανσλαυϊσμός, φέρων ἐπαναστατικὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον χαρακτῆρα, ἐπίσημον ἢ ἀνεπίσημον, τίθησι κύριον ἑαυτοῦ πρόγραμμα τὴν ἀνατροπὴν τοῦ ἱστορικοῦ καθεστῶτος, οἷον ἐξειλίχθη ἀπὸ αἰώνων, κατ' ἐλάχιστον συμμετασχόντος αὐτοῦ. Καὶ πρὸς τοῦτο ἐνιαχοῦ δὲν διστάζει νὰ παραποιήσῃ τὴν ἱστορίαν, τὴν ἐθνογραφίαν, τὴν φιλολογίαν, μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν κειμένων.

Ἡ παραποίησις αὕτη λαμβάνει σκανδαλώδη ἰδίᾳ χαρακτῆρα ἐν τῇ κατακτητικῇ ἐργασίᾳ τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ ἐπὶ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου.

Ἀφοῦ, ὡς ἐπανειλημμένως ἀπεδείχθη κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας, ἡ στρατιωτικὴ μόνον ἰσχὺς καὶ αἱ πολεμικαὶ ἐπιτυχίαι δὲν ἐπήρκουν νὰ ἐξασφαλίσωσιν εἰς τὸν Πανσλαυϊσμὸν τὸ κράτος τῆς Χερσονήσου ταύτης διὰ τῆς καταλήψεως τοῦ θρᾳκικοῦ Βοσπόρου, ὃν ἰδίᾳ, ἀπὸ τῆς ἐν Ἐρφούρτῃ πολυθρυλήτου ἐκείνης συνεντεύξεως τῶν αὐτοκρατόρων Γαλλίας καὶ Ρωσσίας, κατενόησεν ἡ Εὐρώπη, καὶ πρωτίστως ἡ Μεγάλη Βρεττανία, ὅτι καθῆκον ἱστορικὸν εἶχον παντὶ τρόπῳ νὰ περιφρουρήσωσιν, ἔπρεπε νὰ ἐξευρεθῶσι καὶ τεθῶσιν εἰς ἐνέργειαν ἄλλα μέσα πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ. Πρὸς τούτοις ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων, θριαμβεύσασα ἐπὶ τέλους διὰ τῆς ἔστω καὶ μερικῆς αὐτοῦ ἀπελευθερώσεως, ἡ ἐκδηλωθεῖσα ὡς ἐκ τούτου πλήρης ἐθνικὴ συνείδησις, αἱ δίκαιαι καὶ ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν περγαμηνῶν ἐρειδόμεναι αὐτῶν ἀξιώσεις ἐπὶ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, ἡ *Μεγάλη Ἰδέα*, ἥτις θὰ ἐλάμβανε πλήρη ἱστορικὴν ὑπόστασιν μόνον διὰ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὡς πρωτευούσης τοῦ προπαρασκευαζομένου ἑλληνικοῦ κράτους, πάντα ταῦτα ὤφελον νὰ προκαλέσωσιν ἐνεργότερον τὴν ἐργασίαν τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ ἐνιαχοῦ τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου, καὶ κατ' ἐξοχὴν ἐν τοῖς καιριωτάτοις καὶ κεντρικωτάτοις αὐτοῖς τμήμασι, τῇ Μακεδονίᾳ καὶ τῇ Θρᾴκῃ. Οὕτως ἤρξατο τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ, ἅμα τῇ προσωρινῇ ἐκεχειρίᾳ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων διὰ τῆς δημιουργίας τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους, κηρύξας διὰ τοῦ Γερμανοῦ Fallmerayer, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ ἐξέλιπεν ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου, ὅπως ἔμελλε νὰ ἰσχυρισθῇ μετά τινα χρόνον ἕτερος Γερμανός, ὁ Fraas, πρῶτος καθηγητὴς τῆς Φυτολογίας ἐν τῷ Ὀθωνείῳ Πανεπιστημίῳ, ὅτι ἐξέλιπε καὶ ἡ ἑλληνικὴ Χλωρίς.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1840 αἱ περὶ ἑλληνικῆς Χερσονήσου καὶ τῶν ἐπ' αὐτῆς οἰκούντων λαῶν ἐθνογραφικαὶ ἱστορικαὶ μελέται τοῦ δυτικοῦ κόσμου λαμβάνουσι μεῖζον ἢ πρότερον ἐνδιαφέρον. Ἐν Γαλλίᾳ ὁ ὑπουργὸς Γκυζώ, διευθύνων τῷ καιρῷ ἐκείνῳ τὰς ἐξωτερικὰς ὑποθέσεις τῆς πατρίδος του, πρὸς κατανόησιν τῶν πραγμάτων ἐν τῇ τουρκικῇ αὐτοκρατορίᾳ, ἥτις παρὰ τὴν κεντρικὴν αὐτῆς τοποθεσίαν ἦτο *Terra incognita*, ἀποστέλλει εἰς Βουλγαρίαν ἕνα τῶν μᾶλλον διακεκριμένων Οἰκονομολόγων, τὸν A. Blanqni, πρὸς μελέτην τῆς ἐν αὐτῇ κοινωνικῆς καταστάσεως. Ἀγνοῶ τίνι

Digitized by Google

τρόπῳ κατωρθώθη νὰ παρακολουθήσῃ τὸν ἐρευνητὴν τοῦτον τῶν περὶ τὸν Αἷμον χωρῶν, ἐν αἷς ἐξεδήλου ἤδη ὁ Πανσλαυϊσμὸς λαιμάργους ὀρέξεις ἀνήρ, ἔχων περίεργον ἑλληνοσλαυϊκὸν ὄνομα. Κατὰ τὸν συγγραφέα περιηγητήν, ἐκαλεῖτο οὗτος *Ἀλέξανδρος Stoïliowitch Boyoglou "Ἔξαρχος*. Ἦτο, λέγει ὁ Blanqui, δι' ἐμὲ πλέον τι ἢ διερμηνεύς, ἦτο συνοδὸς ἀφωσιωμένος, προτιθέμενος νὰ πληρώσῃ ἔργον πατριωτικόν τε ἅμα καὶ θρησκευτικόν, νὰ παράσχῃ ἀσφαλεῖς καὶ εἰλικρινεῖς πληροφορίας περὶ τῆς δυστυχοῦς ταύτης Βουλγαρίας, ἣν ὁ συγγραφεύς, κατὰ τὴν ἐπίσημον αὐτοῦ ἐντολήν, ὤφειλε νὰ ἐρευνήσῃ καὶ νὰ ἐξιχνιάσῃ.

Ἀπέχω κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην νὰ εἰσδύσω εἰς τὰ ἀπόρρητα τῆς ἐργασίας ταύτης, ἐν ᾗ ἐμφανίζεται σπουδαῖος συνεργάτης, οὐχὶ διερμηνεύς, ἀνήρ, κατὰ τὸ ἥμισυ Ἕλλην, καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ Σλαῦος, ὡς δεικνύεται ἐκ τοῦ ὀνόματός του. Τὸ τοιοῦτο δὲν εἶνε ἀσύνηθες ἐν τῇ τεταραγμένῃ ταύτῃ ἐκ ποικίλων πειρασμῶν ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ, ἐν ᾗ εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος δύναται νὰ ἐμφανίζηται ὑπὸ διαφόρους ἐθνικοὺς χαρακτῆρας — *Ἕλλην, Σλαῦος, Ρωμοῦνος*. Ὅ τι κατενόησα ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ βιβλίου, ὅ περ ὑπῆρξε πόρισμα τῶν ἐρευνῶν τοῦ Γάλλου Οἰκονομολόγου ἔν τινι τμήματι τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, τὰ ὑπὲρ τῶν Σλαύων, καὶ ἰδίᾳ τῶν Βουλγάρων, πορίσματα αὐτοῦ εἶνε εὐνοϊκώτατα. Εὑρίσκει ἑκάστοτε τοὺς Βουλγάρους ὑπερτέρους τῶν Ἑλλήνων, οὐχὶ βεβαίως κατὰ τὴν νοημοσύνην, ἀλλὰ κατ' ἄλλας κοινωνικὰς ἀρετάς. Ἡ χώρα, ἐν ᾗ κατοικοῦσιν οἱ Βούλγαροι, εἶνε μονονουχὶ εἰδυλλιακὴ χώρα, κατοικία ἀνθρώπων εἰρηνικῶν, φιλοπόνων, φιλοξένων, μετριοφρόνων, οἰκονόμων. Ὅλος ὁ κατάλογος τῶν ἀστικῶν λαοῦ τινος ἀρετῶν ἐξαντλεῖται πρὸς χαρακτηρισμὸν τῶν Βουλγάρων, τῶν *Γερμανῶν* τούτων τῆς Τουρκίας, πρὸς ἀντίθεσιν τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες τυγχάνουσιν οἱ Ἰταλοὶ αὐτῆς.[1] Τοιαύτας ἐλάμβανον πληροφορίας ἐν ἔτει 1843 οἱ Εὐρωπαῖοι περὶ τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῶν ἠθῶν τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ ὑπὸ διακεκριμένου μέλους τοῦ γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου. Ἀγνοῶ ἐν τούτοις, ὁποία ὑπῆρξεν ἐν τῇ εἰδυλλιακῇ ταύτῃ εἰκόνι τῶν Βουλγάρων ἡ συμβολὴ τοῦ συμβούλου διερμηνέως, ὅστις ὠνομάζετο, ὡς εἶπον ἀνωτέρω Ἀλέξανδρος Stoilowitch Boyoglou "Ἔξαρχος...

Σχεδὸν ταὐτοχρόνως ἀνελάμβανε νὰ μελετήσῃ τὰ κατὰ τοὺς σλαυϊκοὺς λαοὺς τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου ἕτερος Γάλλος λόγιος, ὁ C. Robert, ἐπὶ μακρὸν χρόνον διατρίψας, καθ' ἃ ὁμολογεῖ ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ συγγράμματός του, μεταξὺ αὐτῶν. Πολλὰ γράφων ὁ συγγραφεὺς περὶ τῶν διαφόρων σλαυϊκῶν φύλων τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου, δείκνυται ἰδίᾳ *συμπαθέστερος* πρὸς τοὺς Βουλγάρους, τὸν ἀπολωλότα *τοῦτον ἐκ τῆς μακρᾶς* ἱστορικῆς ἀδικίας σλαυϊκὸν λαόν, τοῦ ὁποίου τὸν πληθυσμὸν ἀναβιβάζει, ἐν ἔτει 1843, εἰς 4,500,000 ! ἀλλ' ὁσημέραι προχωροῦντα πρὸς τὴν Θρᾴκην, πρὸς τὴν

1) Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ οἱ Γερμανοί, μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ βιβλίου τῆς Κας Στάελ, ἐθεωροῦντο ἐν Γαλλίᾳ τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς ἀρετῆς. Ἀλλὰ μετὰ τὸ 1870 ; Ἰδέτω ὁ περίεργος πλείονα ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Caro, Jourad' Epreuve.

Digitized by Google

Ἑλλάδα, ἧς ὁ πληθυσμός, συγκεντρούμενος ἐν ταῖς πόλεσι καὶ ταῖς παραλίαις, καταλείπει τὰς πεδιάδας εἰς τοὺς ὀρεινοὺς μετανάστας, ἔνθα κυρίως ἐγκαθίστανται οἱ Βούλγαροι.

Κατὰ τὴν ἀντίληψιν, ἣν ἔσχεν ὁ συγγραφεὺς οὗτος, ἀρυσθεὶς τὰς πληροφορίας αὐτοῦ, οὐχὶ ἐκ τῶν ἐπισήμων γραφείων τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους—περὶ αὐτῶν μόλις δύναται νὰ γείνῃ λόγος σήμερον—αἱ τρεῖς ἐπαρχίαι τοῦ κράτους τούτου, ἡ Θρᾴκη, ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Ἀλβανία δὲν ἔχουσι σύνορον αὐτῶν τὴν Βουλγαρίαν, ὡς πλημμελῶς πράττουσιν οἱ Γεωγράφοι, ἀλλ' εἶνε πράγματι βουλγαρικαί, πρωτοστατοῦντος ἐν αὐταῖς τοῦ βουλγαρικοῦ στοιχείου. Ἡ φυλὴ αὕτη, λέγει, εἶνε ὁ πρώτιστος πυρὴν τοῦ μακεδονικοῦ πληθυσμοῦ, πανταχοῦ σχεδὸν τῆς χώρας λαλουμένου τοῦ σερβικοῦ καὶ βουλγαρικοῦ ἰδιώματος καὶ μόνον πρὸς μεσημβρίαν ὁ χωρικὸς τῆς Μακεδονίας εἶνε Ἕλλην. Τοσοῦτος δὲ εἶνε ὁ ἀριθμὸς τῶν Βουλγάρων ἐν Θεσσαλονίκῃ, ὥστε αὕτη δέον νὰ θεωρηθῇ ἑλληνοσλαυϊκὴ πόλις ! ! Ἐπίσης ἐν Θρᾴκῃ καὶ ἐν Ἀλβανίᾳ τὸ αὐτὸ φαινόμενον παρατηρεῖ ὁ συγγραφεύς, τούτου δ' ἕνεκα ἅπασα αὕτη ἡ Χερσόνησος δέον νὰ θεωρηθῇ βουλγαρικὴ μᾶλλον ἢ ἑλληνική. Κατὰ τὸν συγγραφέα, ἡ ἐπαρχία ἐκείνη, ἥτις ἐν τῇ Γεωγραφίᾳ καλεῖται Βουλγαρία, μόλις περιλαμβάνει πληθυσμὸν ὀκτασίων ἢ ἐννεακοσίων χιλιάδων ψυχῶν. Τοῦτο ἔπραξαν ἐκ πονηρᾶς πολιτικῆς οἱ Τοῦρκοι, φοβούμενοι τὴν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συγκέντρωσιν πάντων τῶν Βουλγάρων, δυναμένων νὰ ἐξεγερθῶσι κατὰ τῆς τυραννικῆς αὐτῶν ἐξουσίας. Οὕτως ὁλόκληροι ἐπαρχίαι, ἐν αἷς λαλεῖται ἡ βουλγαρικὴ γλῶσσα, θεωροῦνται οὐχὶ ὡς βουλγαρικαί, πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον κατὰ πρῶτον ἔμελλε νὰ γνωσθῇ εἰς τὸν εὐρωπαϊκὸν κόσμον ὑπὸ τοῦ ἐξερευνητοῦ τῶν ἐν Τουρκίᾳ Σλαύων, καὶ διὰ τῶν Βουλγάρων.

Τοιαῦτα ἀπεκάλυπτον εἰς τὸ εὐρωπαϊκὸν δημόσιον μετὰ τὸ ἔτος 1840 Εὐρωπαῖοι ἐρευνηταὶ τῶν λαῶν τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου, ἐν γνώσει ἢ ἐν ἀγνοίᾳ, κατὰ πονηρὰν ὑποβολήν, παραποιοῦντες τὰ πραγματικὰ ἐθνογραφικὰ δεδομένα. Ἀπὸ τῶν χρόνων δ' ἐκείνων ἤρχετο καὶ συστηματικωτέρα πολιτικὴ ἐνέργεια πρὸς προπαρασκευὴν ἐθνικῆς ἐξεγέρσεως τῶν Βουλγάρων ἐν τῇ Χερσονήσῳ, κατευθυνομένη κατά τε τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Τούρκων, ὧν τοὺς μὲν πρώτους ἐξεπροσώπει ὁ Πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοὺς δὲ δευτέρους ὁ Σουλτᾶνος. Μακεδόνες καὶ Θρᾷκες ἐξελέγοντο ὄργανα τῆς ἐνεργείας ταύτης, ἀποστελλόμενοι εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην πρὸς ἐκπαίδευσιν, ἀλλ' ἅμα καὶ πρὸς χρησιμοποίησιν διὰ τοὺς πανσλαυϊστικοὺς σκοποὺς τοῦ μέλλοντος. Διηγεῖται ὁ συγγραφεὺς τῆς *Μακεδονίας*, κ. Ἰ. Καλοστύπης, τὸ ἑπόμενον γεγονός, χαρακτηρίζον τὴν ἐκ τῶν χρόνων ἐκείνων ἀρξαμένην βουλγαρικὴν συνωμοσίαν. Ἐν Ἰταλίᾳ κατὰ τὸ 1846 ὁ ἐκ Σερρῶν Ἰωάννης Θεοδωρίδης, σπουδάζων τὴν Ἰατρικήν, ἐμυήθη ὑπὸ τοῦ κατόπιν ἐπιβοήτου ἐπισκόπου Παναρέτου τὰ τῆς βουλγαρικῆς ἐν Μακεδονίᾳ προπαγάνδας. Ἔντρομος ὁ μεγαλόφρων νεανίας, ἀνεχώρησεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἀνεκοίνωσε τὸ φοβερὸν ἀπόρρητον τῷ Κωλέττῃ, ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ ἑλληνηνικὴ πολιτικὴ καὶ πολλῷ ὕστερον ἀκόμη ἐθεώρει τὴν Μακεδονίαν

Digitized by Google

ἐξ ἀπόπτου, καὶ ὁ εὐφυὴς ἄλλως καὶ ρέκτης πολιτικὸς οὐδεμίαν σημασίαν ἔδωκεν εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Θεωδωρίδου. [1] Τὸ τοιοῦτο δὲν εἶνε παράδοξον διὰ τὸν Ἐπιμηθέα τῆς ἑλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς. Μὴ δὲν ἤκουσε πρὸ εἴκοσι δύο ἐτῶν ὁ ταῦτα γράφων παρ' ἀνωτάτου ὑπαλλήλου τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει ἄρθρου του, φέροντος τὴν ἐπιγραφὴν «*ἡ Μακεδονία κινδυνεύει*,« ὅτι ἡ χώρα αὕτη εἶνε προωρισμένη διὰ τὴν Αὐστρίαν, πᾶσα δὲ ὑπὲρ αὐτῆς ἐνέργεια εἶνε αὐτόχρημα ματαιοπονία ; Καὶ δὲν ὑπάρχουσι κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην πολιτικοὶ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, φρονοῦντες, ὅτι οὐδένα ἔχομεν λόγον, ἐξαντλούμενοι καὶ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ καὶ ἐν τῇ πλησιοχώρῳ καὶ ὁμοιοπαθεῖ Θράκῃ, ἥτις ἐπίσης εἶνε προωρισμένη εἰς τοῦτον ἢ εἰς ἐκεῖνον τὸν ἑτερόφυλον ἐπιδρομέα αὐτῆς καὶ μνηστῆρα ;

Δυστυχῶς ἀπὸ πολλῶν δεκαετηρίδων ἡ ἑλληνικὴ πολιτικὴ περιεστράφη εἰς τὰ ἐσωτερικὰ μόνον πράγματα. Παρακολουθήσατε τὰς ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ ἐλευθέρου κράτους ἐνεργείας ἡμῶν, καὶ θὰ πεισθῆτε, ὅτι αὗται, ἐκτὸς παροδικῶν ἐξαιρέσεων, ἀσυντάκτων, ἀμεθόδων καὶ βεβιασμένων, οὐδαμῶς ἀπέρρευσαν ἀπὸ τῆς ἰδέας, ὅτι ἡ ἐθνικὴ ἀπώλεια τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θρᾴκης ἐσήμαινε τὴν ἀπώλειαν αὐτοῦ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ ὅτι αἱ κυριώταται βάσεις διὰ τὰς σημερινὰς αὐτοῦ περιστάσεις εἶνε αἱ δύο αὗται ἑλληνικώταται ἐπαρχίαι.

Τῆς πανσλαυϊστικῆς ταύτης συνωμοσίας ἔμελλον ἀπὸ τοῦ χρόνου ἐκείνου νὰ πρωτοστατήσωσιν, ὡς ἦτο ἑπόμενον, συγγραφεῖς, ἀνήκοντες εἰς τὴν φυλὴν ταύτην. Ἤρξαντο οὗτοι ἤδη τολμηρότερον τοῦ σλαυϊκοῦ ἀγῶνος κατὰ τὰς τεθείσας βάσεις, ἢ μᾶλλον τὰς ὑποδειχθείσας ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐν ἔτει 1842 ὁ ὁ Σλαῦος συγγραφεὺς Παῦλος Schafarik ἐδημοσίευε τὴν *Σλαυϊκὴν Ἐθνογραφίαν*, ἀνευρὼν ἐν τῇ σκοτίᾳ τῶν αἰώνων τοὺς τίτλους τῆς σλαυϊκῆς φυλῆς. Τούτου ἔγγονος, ὁ Κωνσταντῖνος Jireсtzek, καθηγητὴς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Πράγας, ἔπραξεν, ὡς λέγει ὁ Γάλλος φιλόσλαυος συγγραφεὺς L. Léger, [2] διὰ τὴν Βουλγαρίαν ὅ τι ὁ πάππος αὐτοῦ διὰ τὸν καθ' ὅλου σλαυϊκὸν κόσμον. *Ὁ ἀνὴρ οὗτος*, μετὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς βουλγαρικῆς Ἡγεμονίας, ἐγκατέστη ἐπί τινα χρόνον ἐν αὐτῇ, ἀνελθὼν μάλιστα καὶ εἰς ὑπουργικὸν ἀξίωμα τοῦ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως. Περιηγηθεὶς ἅπαντα σχεδὸν τὰ σημεῖα τῆς χώρας ταύτης, ἔγραψε περὶ τῶν κατ' αὐτὴν πρὸς τὸν σκοπὸν καὶ οὗτος νὰ πείσῃ τὸν πεπολιτισμένον κόσμον, ὅτι ὁ κύριος ἐθνολογικὸς παράγων τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου εἶνε ὁ βουλγαρικός. Δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι οὐ σμικρὸν ἐπετεύχθη ὁ σκοπὸς οὗτος. Τὰ βιβλία τοῦ Γίρετζεκ ἔσχον ποιάν τινα κυκλοφορίαν ἐν Εὐρώπῃ, ἀναλυθέντα καὶ ἀποκτήσαντα ἱκανὸν κῦρος παρὰ τοῖς σλαυολόγοις καὶ σλαυοφίλοις.

Ἀλλ' ἅπασαι αὗται αἱ κατὰ καιροὺς γενόμεναι δι' ἐπιστημονικῆς χροιᾶς ἐργασίαι οὐδὲν θὰ εἶχον ἀποτέλεσμα ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν ῥοπῶν τοῦ βουλγαρικοῦ ἔθνους κατὰ τὸν

1) Ἡ Μακεδονία (Ἔκδοσις «Ἑλληνισμοῦ».)
2) Russes et Slaves, Etudes politiques et litteraires.

δέκατον ἔνατον αἰῶνα, ἂν δὲν προσήρχετο, ὡς ἀπὸ μηχανῆς Θεός, πρὸς τὴν ἐξέγερσιν ἡ *μυθοπλαστία*. Ὁ θρῦλος εἶνε διὰ τοὺς ἀμορφώτους λαοὺς τὸ κράτιστον ἐλατήριον πρὸς διέγερσιν παρ' αὐτοῖς ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς ἰδέας. Οἱ δὲ ἀναλαβόντες νὰ ἐξεγείρωσι παρὰ τοῖς Βουλγάροις τὸ αἴσθημα τῆς ἐθνικῆς ἰδέας, νὰ δημιουργήσωσιν ἐθνικὴν συνείδησιν, ἐγίνωσκον, ὅτι δὲν ἠδύναντο νὰ κατορθώσωσι τοῦτο μόνον διὰ τῆς ἐπικλήσεως τῶν ἀνθρωπίνων αὐτῶν δικαίων, πρᾶγμα ἀκατάληπτον, οὐδὲ διὰ τῆς ὑπομνήσεως τοῦ ἱστορικοῦ αὐτῶν παρελθόντος, ζοφεροῦ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν καὶ ἀναξίου πολλῆς τιμῆς, ἀλλ' ὅτι ἔπρεπε νὰ προσφύγωσιν εἰς τοὺς θρύλους καὶ εἰς τὴν μυθοπλαστίαν. Μόνον οὕτω θὰ ὑπεξεκαίετο ἡ βουλγαρικὴ κεφαλή, δημιουργουμένου μεγάλου καὶ ἐνδόξου ἱστορικοῦ παρελθόντος, ἐξικνουμένου εἰς τὰ ἀπώτατα βάθη, εἰς αὐτὰς τὰς πηγὰς τῆς ἱστορίας. Τὸ ἔνδοξον ἔθνος τῶν Βουλγάρων, ὅπως ἀπεκάλει αὐτὸ κατὰ τὸν δέκατον ὄγδοον αἰῶνα ἁγιορείτης μοναχός, ὁ Παΐσιος, διὰ νὰ ἐξεγερθῇ, ἔπρεπε νὰ οἰστρηλατηθῇ, μονονουχὶ νὰ παραφρονήσῃ. Ἤδη ὁ Σλοβάκος Collar ἐκάλει εἰς τὴν μεγάλην ἱστορικὴν κατάκτησιν τοὺς Σλαύους ἀπὸ τοῦ Ἄθωνος καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῶν ἀπωτάτων σημείων τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας. Ἀλλὰ τίνα τὰ ἱστορικὰ αὐτῶν δικαιώματα ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου ; εἶνε ἐπήλυδες ἢ ἰθαγενεῖς ; ἐγκατέστησαν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ κατὰ τὸν 7ον αἰῶνα, ὡς διδάσκει ἡ ἱστορία, ἢ τυγχάνουσι παλαίτατος λαός, ἀξιῶν ἄρα δίκαια ἰθαγενείας ; Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐθεωρήθη κρεῖττον μέσον ἐξεγέρσεως τῶν βραδυκινήτων βουλγαρικῶν πληθυσμῶν — ἡ *μυθοπλαστία*, καὶ αὕτη ὑπὸ τὴν πληρεστέραν αὐτῆς ἔννοιαν καὶ μορφήν, οὐχὶ νὰ ἐνθουσιάσῃ, ἀλλὰ ν' ἀποπλανήσῃ νὰ φανατίσῃ. Τοῦτο καὶ κατωρθώθη.

Εἰς τοὺς τοιούτους ἐκμεταλλευτὰς τῆς βουλγαρικῆς εὐπιστίας καταλέγονται πρωτίστως ὁ ἀρχαιοκάπηλος Μπέρκοβιτζ καὶ ὁ διδάσκαλος Ρακόφσκης. Ὁ τελευταῖος οὗτος, ἐπαγγελθεὶς ἐπί τινα καιρὸν τὸν διδάσκαλον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀπόστολον τῶν ἐπαναστατικῶν ἰδεῶν, καταδιωχθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων τούτου ἕνεκα, κατέφυγεν εἰς Βουκουρέστιον, ἔνθα ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρωτοστατῶν τῶν κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς τουρκικῆς διοικήσεως ἐπαναστατικῶν ἐνεργειῶν. Ἡ πονηρὰ αὐτοῦ φαντασία ἐξώθησεν αὐτὸν μέχρι τοῦ γελοίου ὑπὸ πάσας τὰς ἐπόψεις. Ὑπὸ τοιαύτας ἐκρύθμους ἐπιρροὰς διατελῶν, δὲν ἐδίστασε, κατὰ τὴν κρητικὴν ἐπανάστασιν, ἣν τοσοῦτον ἔμελλε νὰ ἐκμεταλλευθῇ ὁ σλαυϊκὸς κόσμος καὶ εἰς ἣν ὀφείλεται ἡ κατάλυσις τῆς τουρκικῆς φρουρᾶς ἐν Βελιγραδίῳ, νὰ ὑποβάλῃ ὑπόμνημα πρὸς τὸν Σουλτάνον, ἐκ μέρους τῶν Βουλγάρων φιλοπατρίδων, προσφερόντων αὐτῷ τὸ βουλγαρικὸν στέμμα, ζητούντων δὲ διὰ τούτου τουρκοβουλγαρικὸν *συνδυασμόν*, κατὰ τὸ αὐστροουγγρικὸν σύστημα, καὶ πρὸς τούτοις τὴν εἰσαγωγὴν τῆς βουλγαρικῆς γλώσσης ὡς ἐπισήμου τῆς τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας.

Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο ἐξηγεῖ ἐναργῶς τὸ παθολογικὸν φαινόμενον τοῦ ἐπαναστάτου Ρακόφσκη. Οὕτως ἀπὸ τοῦ ἐνεστῶτος ἐξέδραμε διὰ τῶν πτερύγων τῆς φαντα-

Digitized by Google

σίας εἰς τὰ βάθη τοῦ παρελθόντος, ἔνθα τῇ συνδρομῇ αὐτῆς ἀνεζήτησε τὰς γενεαλογικὰς πηγὰς τοῦ Βουλγαρισμοῦ. Ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν πατριωτικῆς μεγαλομανίας ἐδημοσίευεν ἐν ἔτει 1859, ἐν Ὀδησσῷ, βιβλίον περὶ τῆς πατρίου ἱστορίας, δημιουργῶν τὰ κατ' αὐτὴν à priori. Τὸ βιβλίον εἶνε ποίημα, ἀλλὰ ποίημα τοῦ χυδαιοτέρου εἴδους. Διηγεῖται ἐν αὐτῷ, ὅτι οἱ Βούλγαροι τυγχάνουσι παλαίτατοι κάτοικοι τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου, ἐξ Ἰνδικῆς, ὡς Πελασγοί, κατελθόντες· ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖται εἰς ταῦτα μόνον τὰ μυθεύματα, ἅτινα παγόνουσι τὸ μειδίαμα καὶ ἐπὶ τῶν μᾶλλον πρὸς τοῦτο διατεθειμένων χειλέων· περαιτέρω προβαίνων, ἰσχυρίζεται, μὲ τὸ θράσος τῆς ἀμαθείας, γινώσκων, ὅτι ἀπευθύνεται πρὸς ἀμαθεστέρους καὶ μωροτέρους, ὅτι οὐ μόνον οἱ Θρᾷκες καὶ οἱ Μακεδόνες εἶνε παλαιοὶ Βούλγαροι ἐξελληνισθέντες, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ Κελτοὶ καὶ οἱ Φράγκοι βουλγαρικὴν εἶχον τὴν καταγωγήν. Καὶ πρὸς ἐπίμετρον τῶν παραληρημάτων, ὅτι πρῶτοι οἱ Βούλγαροι ἠσπάσθησαν τὸ χριστιανικὸν δόγμα.

Βεβαίως πάντα ταῦτα τὰ μυθεύματα δὲν συνελήφθησαν καὶ δὲν διεπλάσθησαν, ὅπως ἀνοίξωσι νέας ἱστορικὰς ἀπόψεις εἰς τὴν ἔρευναν τῆς βουλγαρικῆς ἱστορίας, γνωστοτάτης ἄλλως τε καὶ χωρὶς ν' ἀποπειραθῶσι νὰ πράξωσι τοῦτο συγγραφεῖς σοβαροί, ἢ ἐπαγγελλόμενοι τὸν σοβαρόν. Ἐπεζητεῖτο νὰ θερμανθῇ ὁ βουλγαρικὸς ἐγκέφαλος, νὰ δημιουργηθῇ πατριωτικὴ μεγαλομανία, ἥτις καὶ μόνη ἠδύνατο νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρος λαῶν, φύσει ψυχρῶν, νωθρῶν καὶ ἀπροσπελάστων εἰς τὰ πλάσματα τῆς φαντασίας. Οὕτως ἀνεπτύχθη παρὰ τῷ λαῷ τούτῳ ἐθνικὸς φανατισμός, τεχνητὸς μὲν καὶ καθ' ὑποβολήν, μὴ διαρκέσων ἐπὶ μακρὸν χρόνον κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἀναπτυσσομένης τῆς κρίσεως καὶ τῆς λογικῆς μελέτης τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ὅπως δήποτε ἐπικίνδυνος, ὡς ἀποδείκνυται ἤδη περιτράνως ἐκ τῶν ἀπὸ εἰκοσαετίας τελουμένων ἐγκλημάτων τῆς βουλγαρικῆς παλιγγενεσίας ἐν Μακεδονίᾳ, ἐν Θράκῃ, ἐν αὐτῇ τῇ πρωτευούσῃ τῆς Ρωμουνίας, ἥτις ὑπῆρξεν ἄλλοτε τὸ κέντρον τῆς βουλγαρικῆς συνωμοσίας κατὰ τῶν ἐν τῇ Χερνονήσῳ τοῦ Αἵμου ἱστορικῶν καθεστώτων.

Ἂν ὁ λαοπλάνος Ρακόφσκης οὑτωσὶ *βουλγαρικῶς* ἀνέπτυξε τὴν ἱστορίαν ἀπὸ τῆς μεγάλης προϊστορικῆς μεταναστεύσεως τῶν Ἀρίων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, τολμηρότερος αὐτοῦ ἔτι, κατῆλθεν εἰς παρόμοιον ἀγῶνα ἕτερος Σλαῦος, διδάσκαλος ἐπίσης, ἀλλὰ καὶ ἀρχαιοδίφης, κρεῖττον ἀρχαιοκάπηλος, ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐν Σέρραις διατρίψας. Παντάπασιν ἀμαθής, ὡς βεβαιοῦται ὑπὸ τῶν γινωσκόντων τὰ κατ' αὐτόν, καὶ ὁμοεθνῶν ἔτι, ἐφιλοδόξησεν ἐν τούτοις νὰ συνδέσῃ τὸ ὄνομά του μετὰ μιᾶς τῶν μεγίστων καὶ θαυμασιωτάτων ἀρχαιολογικῶν ἀνακαλύψεων τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, ἐξ ἧς θ' ἀπεδεικνύετο, ὅτι οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου ἦσαν Σλαῦοι, καὶ δὴ Βούλγαροι. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐδημοσίευσεν ἐν ἔτει 1874, ἐν Βελιγραδίῳ καὶ Παρισίοις, ἕνα τόμον, φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν ***Veda Slovena... le Veda Slave***, (ἡ σλαυϊκὴ Βέδα). Ἦτο τὸ βιβλίον τοῦτο συλλογὴ προϊστορικῶν ᾀσμάτων, ἐ-

Digitized by Google

χόντων ὑπόθεσιν τὰ κατὰ τοὺς πρώτους οἰκιστὰς τῶν περὶ τὸν Αἷμον καὶ τὴν Ροδόπην χωρῶν καὶ τοῦ βίου αὐτῶν, δι' οὗ ἐπεζητεῖτο ἡ ἀπόδειξις τῆς ἀπὸ παλαιτάτου χρόνου σλαυϊκῆς ἀποικίσεως.

Ὁ δυστυχὴς πλαστογράφος ἐβασίσθη ἐπὶ τῆς ἀμαθείας καὶ τῆς μωρίας τῶν ὁμοεθνῶν αὐτοῦ, ἵν' ἀποτολμήσῃ τοιοῦτο πραξικόπημα πλαστογραφίας, ἐξ οὗ δὲν εἶνε βεβαίως ξένη ἡ ἱστορία, ἀλλ' οὐχ ἧττον ἐλάχιστα τοιαῦτα παρουσιάζει, διότι οὐδέποτε ἔλειψαν καὶ ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν γραμμάτων οἱ ἀπατεῶνες, εἴτε ἐκ συμφέροντος, ὅπως ὁ Μπέρκοβιτζ, εἴτε χάριν τῆς ἀπάτης, ὅπως ὁ Μάκφερσων καὶ ὁ Σιμωνίδης. Ὡς ἰσχυρίζεται ἐν τῷ προλόγῳ τῆς συλλογῆς ταύτης, ἡ Δύσις ἀγνοεῖ τὰ κατὰ τὸν σλαυϊκὸν κόσμον, ἐφ' ᾧ καὶ λυπεῖται. Εἰς τὰς προλήψεις δὲ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ κόσμου περὶ τῶν Σλαύων καταλέγεται, ὅτι συγχέονται οὗτοι μετὰ τῶν Οὔννων, τῶν Ταρτάρων, τῶν Βανδάλων καὶ τῶν Γότθων. Ἤδη ὁ Σέρβος σοφὸς ἀναλαμβάνει τὴν ἐκδίκησιν τῶν ὁμοεθνῶν αὐτοῦ. Καὶ ἰδοὺ τίνι τρόπῳ ἀφηγεῖται τὴν σύλληψιν τοῦ σχεδίου τούτου.

Εὐφάνταστος, ὡς ὁ Ρακόφσκης, καὶ ὁ Βέρκοβιτζ, ἀνέλαβε περιοδείαν ἀνὰ τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ Σλαύους. Ἐκ τῆς μελέτης δὲ τῶν κατὰ τὸν βίον αὐτῶν, ἐπείσθη, ὅτι ὁ λαὸς οὗτος κλίνει πρὸς τὴν ποίησιν καὶ τὴν μουσικὴν μᾶλλον τῶν Ἑλλήνων· οὕτω κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ἄνευ πολλῶν δυσχερειῶν καὶ ἐρευνῶν, ὅτι ὁ ἐν Μακεδονίᾳ οἰκῶν σλαυϊκὸς λαὸς ἐκέκτητο ἄλλοτε πολιτισμὸν ἀνώτερον καὶ ἀρχαιότερον τοῦ τῶν λοιπῶν ἰνδοευρωπαϊκῶν λαῶν· τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἀνέλαβε ν' ἀποδείξῃ, δημοσιεύων δημοτικὰ ᾄσματα, δι' ὧν ἀπεδείκνυτο ἡ ἐν ταῖς χώραις ταύταις ἀρχαιοτάτη ἐποίκησις τῶν Σλαύων.

Θαυμάσια ὑπῆρξαν τὰ ἀποτελέσματα τῶν παλαιοντολογικῶν ἀνασκαφῶν τοῦ Σλαύου ἀρχαιοδίφου. Ὅ τι μόλις ἐτόλμα νὰ ὀνειρευθῇ πρότερον, ἀπεκαλύπτετο ἤδη ἐκ τῶν παλαιτάτων παραδόσεων τῶν κατοίκων τῆς Ροδόπης. Ὁ μῦθος τοῦ Ὀρφέως ἀνέζησεν ἐξ ὁλοκλήρου ἐν τῇ συλλογῇ τῶν ᾀσμάτων τούτων, ἅτινα, κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ ἐκδότου, συνελέγησαν ἐκ τοῦ στόματος τῶν ραψῳδῶν Πομάκων, τῶν ἐπὶ τῆς Ροδόπης οἰκούντων. Ἐπίσης ἀποδείκνυται ἐξ αὐτῶν, ὅτι οἱ παλαιοὶ βασιλεῖς τῶν Μακεδόνων, ὁ Φίλιππος καὶ ὁ Ἀλέξανδρος, ἦσαν Σλαῦοι.

Χαριέστατα εἶνε ἐν τῇ συλλογῇ τὰ κατὰ τὸν πολυθρύλητον μῦθον τοῦ Ὀρφέως. Τινὰ ἐκ τῶν ᾀσμάτων ἀναφέρουσι περί τινος *Ὀρφέως*, μουσουργοῦ, διδάξαντος τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἐξημερώσαντος αὐτὸ διὰ τῆς τέχνης, μονονουχὶ δὲ τιθασσεύσαντος καὶ κακοποιοὺς ἔτι θεότητας. Ὁ Ὀρφὲν οὗτος ἔχει σύζυγον—τὴν Ὀρφένιζαν, ἣν ἐν μέσῳ ἀπείρων δυσχερειῶν καὶ κωλυμάτων κατέκτησε· καὶ τοῦτο χάρις εἰς τὴν θαυματουργὸν γοητείαν μικροῦ τινος αὐλοῦ — τῆς *σβίρκας*. Ἐπὶ τέλους ἀναβαίνει μετ' αὐτῆς εἰς τὸν οὐρανόν.

Ὁ Ὀρφεύς, κατὰ τὴν σλαυϊκὴν ταύτην διήγησιν, εἶνε ὁ πρῶτος ἐκπολιτιστὴς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, διδάξας εἰς αὐτὸ τὰς τέχνας. Βασιλεύσας ἐπὶ μακρὸν χρό-

Digitized by Google

νον ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ἐγένετο πατὴρ μεγάλου ἀριθμοῦ υἱῶν καὶ θυγατέρων.

Ἀνάλογοι εἶνε καὶ οἱ περὶ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου θρῦλοι. Ὁ *αὐτοκράτωρ* Ἀλέξανδρος ἐζήτησε νὰ φέρωσιν εἰς αὐτὸν τὸ *ἀθάνατο νερό*. Ἀλλ' οὐδεὶς ἐπανῆλθεν ἐκ τῶν μεταβάντων. Μακρὰ ἦτο ἡ ὁδός, ἡ ἄγουσα πρὸς τὸ μέρος, ἔνθα ὑπῆρχε τοῦτο, τριῶν ἡμερῶν ταξείδιον διὰ βαθυτάτου σκότους· οἱ ταξειδιῶται ἀπεπλανῶντο, καὶ οὐδεὶς ἐπανήρχετο. Τότε ἠναγκάσθη ν' ἀναλάβῃ τὸ ταξείδιον αὐτὸς ὁ Ἀλέξανδρος, κατορθώσας διὰ πολλῶν μόχθων νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὸν τόπον, ὅπου εὑρίσκετο τὸ *ἀθάνατο νερό*, ἐν μέσῳ δύο βουνῶν ἀνοιγοκλειομένων. Ἐντὸς ἀγγείου ἔθηκεν ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου καὶ ἐπανῆλθεν αἰσίως. Τὸ ἀγγεῖον ἐτέθη ἐπί τινος παραθύρου· ἀλλ' ἡ ἀδελφὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ροξάνδρα ἔρριψεν αὐτὸ ἐξ ἀπροσεξίας καὶ ἐθραύσθη. Τότε ὁ βασιλεὺς κατελήφθη ἐκ μανιώδους ὀργῆς· ἡ δὲ ἀδελφή του, ἔντρομος ἐπὶ τούτῳ, ἐρρίφθη ἐντὸς τῆς θαλάσσης, μεταβληθεῖσα εἰς δελφῖνα. Καὶ μετὰ ταῦτα ἐξακολουθεῖ ὁ τρόμος· μόλις ἀκούσῃ ὁ δελφὶν τοῦ Ἀλεξάνδρου τὸ ὄνομα, κρύπτεται εἰς τὰ βάθη τῶν ὑδάτων.

Ἡ φιλολογικὴ Ἑταιρεία τοῦ Βελιγραδίου, εἰς τὴν κρίσιν τῆς ὁποίας ὑπεβλήθησαν κατὰ πρῶτον τὰ ᾄσματα ταῦτα, δὲν ἐδίστασε νὰ παραδεχθῇ, ὅτι οἱ περὶ τοῦ Ὀρφέως καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου θρῦλοι ἐπιζῶσι μέχρι τοῦδε ἐπὶ τῆς Ροδόπης. Ἀλλ' ἡ ἐλαχίστη γνῶσις τῆς διὰ τῶν αἰώνων ποικίλης ἐξελίξεως καὶ τῶν μεταβολῶν καὶ παραμορφώσεων, ἃς ὑπέστησαν οἱ παλαίγονοι τῆς ἀνθρωπότητος θρῦλοι, προφανῶς ἀποδεικνύει, ὅτι αἱ τοιαῦται ἀναμνήσεις μεταβιβάσθησαν ἀπὸ λαοῦ εἰς λαόν, ὑποστᾶσαι ἐν τῇ μεταλλαγῇ ταύτῃ τὴν ἐπιρροὴν τῶν ἐθνικῶν ἰδεῶν καὶ λαβοῦσαι τὴν σφραγῖδα τῆς φυλετικῆς ἰδιοφυΐας . . .

Τοῦτο κατ' ἐξοχὴν συνέβη ἐν τῇ σλαυϊκῇ ἰδιοποιήσει τῶν περὶ τοῦ Ὀρφέως καὶ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου θρύλων. Πρὸ τῆς ἀκόσμου ταύτης παραποιήσεως διεμαρτυρήθησαν πλεῖστοι τῶν εὐσυνειδήτων Σλαύων. Καὶ θὰ ἦτο ἔλλειψις τῆς κοινοτέρας εὐσυνειδησίας, ἂν ἡ ἐπιστήμη ἔπτησσε πρὸ τῆς ἀγυρτίας, περιβληθείσης τὴν τήβεννον τῆς ἐθνικῆς ἰδέας καὶ λυμαινομένης τὴν ἀλήθειαν. Αὐτὸς ὁ Ὀφέϊκωφ, εἷς ἐκ τῶν μεγαλομανῶν Σλαύων, δὲν ἐδίστασε νὰ ὁμολογήσῃ εἰς ἕτερον πρόμαχον τοῦ Παμβουλγαρισμοῦ, τὸν Γίρετζεκ, ὅτι, εἰ καὶ περιῆλθεν ἅπαντα τὰ μέρη τῆς Ροδόπης, οὐδαμοῦ ἀνεῦρεν ἴχνη τῆς Βέδας τοῦ Βέρκοβιτζ, καὶ ὅτι πάντα ταῦτα τὰ ᾄσματα ἐπλαστουργήθησαν ὑπὸ συμμορίας Βουλγάρων διδασκάλων τῶν μακεδονικῶν διαμερισμάτων Σερρῶν καὶ Μελενίκου. Κατὰ τὸν Σλαβέϊκωφ, εἷς τῶν τῆς συμμορίας ταύταύτης, *Χαριζάνωφ*, πρώην δημοδιδάσκαλος ἐν Μελενίκῳ, καὶ μετὰ ταῦτα δικαστὴς ἐν Βουλγαρίᾳ, ὡμολόγησεν εἰς αὐτὸν τὴν συμμετοχήν του, ἣν ἐδικαιολόγει, καθ' ὅσον αὕτη ἔμελλε νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐθνικὴν εὔκλειαν. Προκειμένου ν' ἀποδειχθῇ, λέγει ὁ Γίρετζεκ, ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Μέρκοβιτζ, ὅτι Σλαῦοι ἦσαν οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης καὶ οἱ εἰσηγηταὶ τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, εὑρέθη ὑπὸ τῶν ἀφελῶν δημοδιδασκάλων τῆς τοιαύτης σλαυϊκῆς παλιγγενεσίας κράτιστον μέσον, ἡ

Digitized by Google

παραποίησις κειμένων, μηδὲν ἐν τούτοις κοινὸν ἐχόντων πρὸς τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν καὶ τὰ πραγματικὰ δεδομένα.

Τοιαῦται αἱ περιπέτειαι τῶν ὀρφικῶν θρύλων τῆς Ροδόπης. Ὁ αὐτουργὸς φυσικῷ τῷ λόγῳ ἔμεινεν ἀμετάπειστος, οὐδ' ἦτο δυνατὸν ὁ χυδαῖος πλαστογράφος νὰ ὁμολογήσῃ τὸ ἔγκλημά του, ὡς ὁ μετ' αὐτοῦ συνεργασθεὶς Βούλγαρος δημοδιδάσκαλος καὶ δικαστής. Ἀλλ' ὅπως δήποτε ἀπηθανατίσθη. Ἡ βουλγαρικὴ Ἱστορία κατὰ καθῆκον ἐθνικὸν ὀφείλει νὰ κατατάξῃ τὸν ἱστορικὸν αὐτῆς μυθοπλάστην μεταξὺ τῶν πρώτων τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας προμάχων — ἐλλείψει καλλιτέρων καὶ ἐντιμωτέρων.

Ἀνάλογα πρὸς τὰ περὶ τοῦ Ὀρφέως φληναφήματα τυγχάνουσι καὶ τὰ περὶ τοῦ Μεγάλου Βασιλέως τῆς Μακεδονίας. Οὗτος βεβαίως ἔπρεπε κατὰ μείζονα λόγον νὰ κηρυχθῇ ἐθνικὸς βουλγαρικὸς ἥρως, ἀφοῦ ὁ Κροῦμμος καὶ ὁ Συμεὼν δὲν ἠδύναντο νὰ σαγηνεύσωσιν οἱονδήποτε, ξένον ἢ ἐντόπιον, ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ὑποθέσεως τῶν Βουλγάρων, καὶ ἄλλως τε ἐπεζητοῦντο τίτλοι κατ' ἐξοχὴν μακεδονικοὶ ὑπὲρ τῶν βουλγαρικῶν ἐν τῇ διεκδικουμένῃ χώρᾳ δικαίων, μὴ ὑπαγόμενοι εἰς ἀμφισβητήσεις. Ἡ περὶ Ἀλεξάνδρου βουλγαρικὴ μυθοπλαστία οὐδὲν κέκτηται οὔτε τὸ πρωτότυπον, οὔτε τὸ περίεργον. Τὰ κατ' αὐτὸν παρελήφθησαν ἐκ σλαυονικῶν μεταφράσεων τοῦ γνωστοῦ ἑλληνικοῦ μυθιστορήματος τοῦ Ψευδοκαλλισθένους, γενομένων κατὰ τὸν δέκατον μ. Χ. αἰῶνα. Εἶνε γνωστόν, ὅτι ὁ Μέγας Βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, ὅστις καὶ ζῶν ἔτι εἶχε καταστῇ ἀντικείμενον θαυμαστῶν διηγήσεων, ἀρχομένων ἀπὸ τῆς συλλήψεως αὐτοῦ μέχρι τοῦ θανάτου, πολὺ δὲ περισσότερον μετὰ θάνατον ὡς ὑπερφυὴς ἥρως ἔν τε τῇ Ἀνατολῇ καὶ Δύσει. Ὁ ἀλεξανδρινὸς θρῦλος, καὶ σήμερον ἔτι, μετὰ πάροδον τοσούτων αἰώνων, γοητεύει τοὺς λαοὺς πάσης χώρας, οὕτως ὥστε πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν θεωροῦσι τὸν Μέγαν Βασιλέα ἐθνικὸν αὐτῶν ἥρωα καὶ προστάτην. Ἓν ἀπὸ τὰ ὀλίγα ἐθνικὰ βιβλία, ἅτινα ἔτερπον, παρεμύθουν καὶ ἐνίσχυον τὸν ἑλληνικὸν λαὸν κατὰ τοὺς στυγεροὺς χρόνους τῆς δουλείας αὐτοῦ, ἐν τῇ πίστει πρὸς τῆς πατρίδος τὴν εὔκλειαν καὶ τὸ ἐθνικὸν μέλλον, ὑπῆρξε καὶ ἡ πολυθρύλητος «*Φυλλάδα* τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου». Μετὰ παρέλευσιν δισχιλίων καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν ὁ βασιλεὺς οὗτος ἐκπροσωπεῖ τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου. Τοσοῦτοι ἄλλοι μεγάλοι στρατηλᾶται τοῦ Γένους, καὶ ἐπ' αὐτῶν ἔτι τῶν χρόνων τοῦ Βυζαντίου, ἀντιπαρῆλθον, ἐλάχιστα καταλιπόντες ἴχνη διαβάσεως· ὁ Ἀλέξανδρος παρέμεινε καὶ θὰ παραμένῃ μέχρι τέλους τῶν αἰώνων· διότι οὐδεὶς κατέλιπεν ὅσα αὐτὸς μνημεῖα ὑπερφυοῦς δράσεως. Ὁ ἀνατολικὸς κόσμος, αἱ χῶραι, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀστραπῆς δίκην διῆλθεν ὁ μέγας ἐκπολιτιστής, πληροῦνται τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ. Ἀσιατικοὶ λαοί, μηδὲν κοινὸν ἔχοντες σήμερον μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐπολιτογράφησαν αὐτὸν ὡς ἰθαγενῆ ἥρωα. Τοιοῦτό τι δὲ συνέβη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ παρ' ἅπασι τοῖς νεωτέροις λαοῖς, περιβαλοῦσι διὰ τῆς γοητευτικῆς φυσιογνωμίας τοῦ Μακεδόνος Βασιλέως τὰ ἐθνικὰ αὐτῶν ἰδεώδη.

Digitized by Google

Οἱ Σλαῦοι, μεταξὺ αὐτῶν οἱ Νότιοι, ἐλθόντες εἰς πρωϊμωτάτην ἐπικοινωνίαν πρὸς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον τοῦ Βυζαντίου, ἀπεδέξαντο, ὡς εἶπον ἤδη, καὶ τοὺς περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου θρύλους. Ἐδημοσιεύθησαν ἐν ταῖς σλαυϊκαῖς γλώσσαις, ὡς ἔγραψεν ἐν ἔτει 1867 λόγιος Κροάτης, ὁ Jagitsch πολλαὶ βιαιογραφίαι περὶ αὐτοῦ, προελθοῦσαι εἴτε ἐκ τῶν ἑλληνικῶν κειμένων, εἴτε ἐκ λατινικῶν καὶ γερμανικῶν μεταφράσεων. Ὅτι δὲ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ῥωσσίᾳ, ἧς ὁ πολιτισμὸς εἶνε ὀψιγενέστερος ἐν παραβολῇ πρὸς τὸν τῶν Νοτιοσλαύων, ἡ δόξα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου δὲν παρῆλθεν ἄνευ ἀπηχήσεως, ἀποδείκνυται τοῦτο ἔκ τινος εἰκονικῆς παραστάσεως τοῦ ἀνδρός, ἀνερχομένου ἐντὸς κανίστρου εἰς τὸν οὐρανόν. Βεβαίως ἡ παράδοσις αὕτη εἰσέδυσεν εἰς Ῥωσσίαν, ὡς παρατηρεῖ συγγραφεύς τις διὰ τῆς κεντρικῆς Ἀσίας, ἔνθα ὁ ἑλληνικὸς ἥρως εἶχεν ἐπίσης τύχη πολιτογραφήσεως.

Δὲν ἦτο βεβαίως τοσοῦτον ἔκτακτος ἡ ἀμάθεια, ἀλλ᾽ οὐδὲ ζωηρὰ ἡ φαντασία τῶν πνευματικῶν ἡρώων τῆς Νέας Βουλγαρίας, νὰ πλάσωσι τὰς τοιαύτας παραδόσεις, ἄνευ δισταγμοῦ ἐλπίζοντες νὰ ἐξαπατήσωσι τὸν πεπολιτισμένον κόσμον, αὐτοὺς τοὺς λογίους ὁμοεθνεῖς των, εἰς οὓς διετέλουν γνωστὰ τὰ περὶ τοῦ Μακεδόνος ἥρωος θρυλήματα. Ἔπρεπε νὰ προσηλυτίσωσιν ἀκατεργάστους χωρικοὺς εἰς τὸ πρόγραμμα τῆς Μεγάλης Βουλγαρίας, περιλαμβανούσης καὶ τὴν Μακεδονίαν, καὶ ἔπλασαν, ἢ μᾶλλον παρεποίησαν τοὺς γνωστοὺς ἀπὸ αἰώνων θρύλους, μεταβαλόντες αὐτοὺς ἀπὸ ἑλληνικῶν καὶ παγκοσμίων εἰς σλαυοβουλγαρικούς. Γάλλος συγγραφεύς, ὁ Léger, γράφει περὶ τοῦ Βέρκοβιτζ, ὅτι ἠπάτησε καὶ ἠπατήθη. Ἀδιάφορον τοῦτο. Βέβαιον εἶνε, ἐξαγόμενον, εἴτε ἐκ τῶν πλαστουργηθέντων ὀρφικῶν καὶ ἀλεξανδρινῶν θρύλων, εἴτε ἐκ τῆς λοιπῆς ἱστοριογραφικῆς ἐργασίας, πολιτικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς, τῆς Νέας Βουλγαρίας, ὅτι ἀνέστη αὕτη καὶ ἀνέλαβε τὸν πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸν ἀγῶνα μόνον διὰ παραποιήσεως τῶν πραγμάτων, εἴτε συγχρόνων, εἴτε προγενεστέρων.

Ἠδυνάμην ν᾽ ἀναφέρω κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἄπειρα παραδείγματα τῆς βουλγαρικῆς σκέψεως ἐν τῇ ἀναζητήσει πανταχοῦ τοῦ κόσμου βουλγαρικῶν περγαμηνῶν. Περιορίζομαι εἰς ἐλάχιστα, ἑρμηνεύοντα ἐπαρκῶς τὴν τοιαύτην μεγαλομανίαν ὀψιφανῶν ἀνθρώπων, πανταχόθεν ἀναζητούντων προγόνους καὶ συγγενεῖς. Κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος πολὺς λόγος ἐγίνετο ἐν τῷ βουλγαρικῷ τύπῳ περὶ τῆς Φιλιππουπόλεως, ἥτις ἐκηρύττετο, φυσικῷ τῷ λόγῳ, *βουλγαρικὴ* πρὸ τοῦ Φιλίππου, ἀκόμη δ᾽ ἐπ᾽ ἐσχάτων, ἀνασκαφῶν γενομένων ἐν Βοδενοῖς, τῇ ἀρχαίᾳ Πέλλῃ, παλαιᾷ πρωτευούσῃ τῆς Μακεδονίας, ἔνθα εὑρίσκοντο τὰ βασίλεια τοῦ Φιλίππου, μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀνευρέθησαν καὶ νομίσματα, ἐφ᾽ ὧν ἦσαν γεγραμμένα τὰ ἀρχικὰ στοιχεῖα τοῦ βασιλέως Φιλίππου (Β. Φ.). Βουλγαρικὴ ἐφημερίς, ἀναγγέλλουσα τὰ τῶν εὑρημάτων τούτων, παρέλιπε τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Ἠδύναντο ἴσως νὰ πληροφορηθῶσιν οἱ ἀναγνῶσται αὐτῆς, ὅτι ἐν τῷ τμήματι τούτῳ τῆς Μακεδονίας ὑπῆρχεν ἄλλοτε ἑλληνικὸν βασίλειον, οὗ οἱ κάτοικοι μετεχειρίζοντο οὐχὶ βουλγαρικὰ γράμματα· καὶ ἐπειδὴ ὅσον ἐξετάζει τις, τοσοῦτον καὶ μανθάνει, καὶ σκέπτεται, καὶ σωφρονεῖ, ἦτο ἐνδεχόμενον νὰ ἐξατμισθῇ ἐκ τοιούτων ἐπικινδύνων σκέψεων ὁ ἐθνικὸς ἐνθουσιασμός, ἢ μᾶλλον ὁ φανατισμὸς τῶν Βουλγάρων, διδαχθέντων νὰ φρονῶσιν, ὅτι ἡ Μακεδονία, ἔνθα τὰ Βοδενά, ἦτο ἑλληνικὴ χώρα, βασιλεὺς δ᾽ Ἕλλην, ὁ Φίλιππος. Ἐν τοιαύτῃ περιστάσει τὸ μετὰ κόπου καὶ μόχθου ἱδρυθὲν οἰκοδόμημα καταρρέει, ἡ λεοντῆ καταπίπτει, ἐμφανιζομένων τῶν πραγμάτων ἐν τῇ θλιβερᾷ αὐτῶν γυμνότητι, ὅ περ ἀναμφιβόλως θάνατος διὰ τὴν Μεγάλην

Digitized by Google

Ἰδέαν τῆς βουλγαρικῆς φυλῆς, ἐπιζητούντων τῶν ἀρχηγῶν τὴν πραγμάτωσιν αὐτῆς διὰ τοῦ ψεύδους καὶ τῆς ἀπάτης καὶ ἤδη ἐξακολουθούντων ὁσημέραι νὰ ἐπιδιώκωσι τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ προγράμματος αὐτῶν διὰ πάντων τῶν ἀθεμίτων μέσων, ἐν οἷς προεξάρχει ἡ δολοφονία.

Ἀλλ' ἡ βουλγαρικὴ μυθοπλαστία δὲν περιωρίσθη μόνον ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ. Πρό τινος χρόνου ἐξῆλθε τῶν γεωγραφικῶν ὁρίων τῆς Εὐρώπης, ὑπερέβη τὸν θρακικὸν Βόσπορον. Πρὸ τριετίας περίπου ὁ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν δολοφονηθεὶς ὑπὸ ὁμοτέχνου του ἐν τῷ ὑπουργικῷ γραφείῳ Ὑπουργὸς τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεωςἐν Βουλγαρίᾳ, πρώην διδάσκαλος καὶ ἐπιθεωρητὴς τῶν βουλγαρικῶν Σχολείων τῆς Μακεδονίας, περὶ ἧς καὶ συνέγραψε καὶ βιβλίον, ἀναλυθησόμενον προσεχῶς, ἐδημοσίευσεν *Ἐντυπώσεις* αὐτοῦ ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας. Μετὰ πρωτοφανοῦς ἀφελείας ἰσχυρίζετο ὁ ἐθνογράφος περιηγητής, ὅτι πανταχοῦ ὅπου ἐλαλεῖτο ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, οἱ λαλοῦντες αὐτὴν ἦσαν ἀπόγονοι Βουλγάρων ἐξελληνισθέντων. Ἀλλοίμονον, ἂν ἤθελε συναντήσῃ που Βούλγαρον, διαμένοντα πρὸ πολλοῦ ἢ ὀλίγου χρόνου! Τοῦτο ἐσήμαινεν, ὅτι αὐτὸς μὲν διετέλει ἔτι πιστὸς εἰς τὰ βουλγαρικὰ πάτρια, ἐνῷ οἱ ὁμόφυλοί του, φεῦ! ἐξηλληνίσθησαν. Δὲν ἔμεινεν ἄνευ ποιᾶς τινος ἀπηχήσεως ἡ νέα αὕτη βουλγαρικὴ θεωρία, περὶ βουλγαρισμοῦ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, τοῦ τοσοῦτον οἰκτρῶς ἐκλιπόντος τὸν βίον ὑπουργοῦ. Ἡ βουλγαρικὴ φιλοδοξία, μὴ ἱκανοποιουμένη ἐντεῦθεν τοῦ θρακικοῦ Βοσπόρου, ῥέπει ἤδη καὶ ἐκεῖθεν αὐτοῦ, ἀνακινοῦσα ἐνίοτε τὸ θέμα περὶ τῶν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ δυναστευομένων ἀδελφῶν, ὑπομενόντων τὰ πάνδεινα παρὰ τῶν δύο προαιωνίων ἐχθρῶν, τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Μουσουλμάνων. Ἀλλ' ἂς μὴ σπεύδωσιν οἱ ἀνυπόμονοι. Ὀλίγη προπαγάνδα, ὀλίγαι δολοφονίαι, ὀλίγαι προκηρύξεις, καὶ δὲν εἶνε παράδοξον ν' ἀκούσωμεν προσεχῶς καὶ βουλγαρικὸν ζήτημα ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ὅπως ὑπάρχει τοιοῦτον ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ, ἀφοῦ ἡ πολιτικὴ ἀνηθικότης τῆς συγχρόνου Εὐρώπης, ἀδιαφοροῦσα διὰ πάντα νόμον, θεῖον ἢ ἀνθρώπινον, ἀναγνωρίζει μόνον τὰ *τετελεσμένα γεγονότα*...

Οὕτως ἐμορφώθη, διὰ τοιούτων διδαγμάτων καὶ μαθημάτων, κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, ἡ διὰ τῆς βίας καὶ τῆς ἐξωτερικῆς ὑποβολῆς ἐξεγερθεῖσα σλαυϊκὴ φυλή. Ἐπεζητεῖτο κατάλληλον ὄργανον καταχθονίων βουλευμάτων. Δὲν ἠδύνατο νὰ εὑρεθῇ ἄλλος σλαυϊκὸς λαός, κεκτημένος τοιαῦτα προσόντα, ὅσα κέκτηνται οἱ ἀπόγονοι τῶν περὶ τὸν Κροῦμμον ὀρδῶν, τῶν ἐμπλησασῶν φρίκης τὸν κόσμον, ἐν ᾧ εἰσήλασαν. Τὸ ἔνστικτον ἐξηγριώθη εἰς τὸ μὴ περαιτέρω. Τὸ *ἀνθρώπινον κτῆνος*, τὸ ἐνίοτε ἐκδηλοῦν ἔνστικτα φοβερώτερα τῶν αἱμοχαρεστάτων θηρίων, ἀπεκαλύφθη τέλεον ἐν τῇ συγχρόνῳ σταδιοδρομίᾳ τῆς βουλγαρικῆς φυλῆς. Τραφεῖσα αὕτη διὰ παραδόξων μυθευμάτων τὸ μῖσος καὶ τὴν ἀπέχθειαν παντὸς ἑλληνικοῦ, διδαχθεῖσα νὰ μισῇ τὸν Ἕλληνα ὡς κληρονομικὸν ἐχθρόν, ἐξεδήλωσε τὰ διδάγματα ταῦτα ἐν ἀπαισίᾳ πραγματικότητι. Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐτέθη ἐκτὸς τοῦ δικαίου, πανταχοῦ ὅπου Βούλγαρος καὶ βουλγαρικὴ φιλοδοξία. Τοῦτο ἀποδειχθήσεται διὰ τῶν πραγμάτων ἐν ἑπομένοις κεφαλαίοις.

Ἀλλ' αἱ ἁμαρτίαι τῆς ταλαίνης Μακεδονίας δὲν περιωρίσθησαν μέχρι τοῦ σημείου τούτου τῆς δυσφημήσεως αὐτῆς, ὡς ἀποτελουμένης ἐκ καθαρῶς βουλγαρικοῦ πληθυσμοῦ. Νέοι ἐχθροὶ καὶ νέοι ἀπαιτηταὶ ἐνεφανίσθησαν ἐν αὐτῇ, οἱονεὶ φθονοῦντες τὰ βουλγαρικὰ τρόπαια, ἐκδηλοῦντες ἐπ' αὐτῆς ἀναλόγους ἀξιώσεις. Εἶνε οὗτοι οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Ρωμοῦνοι, ὧν αἱ ἱστορικαὶ ἀξιώσεις καὶ αἱ σύγχρονοι ἐνέργειαι ἀναγκαῖον νὰ ἐξετασθῶσι πρὸς εὐχερεστέραν κατανόησιν τοῦ μακεδονικοῦ προβλήματος.

Ν. Καζάζης.

Digitized by Google

ΤΑΡΑΧΑΙ

ΕΝ ΤΩι ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΩι ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

Δύο καὶ πλέον διέρρευσαν ἔτη;ἀφ' ὅτου ἐπικάθηται ἀνόμως τοῦ ἀντιοχικοῦ θρόνου τὸ κατασκεύασμα τῆς Παλαιστινείου Ἑταιρείας, ὁ Μελέτιος Δουμάνης.

Καὶ κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα ἀλλεπαλλήλως ἐξεδιώχθησαν ἅπαντες οἱ Ἕλληνες Ἱεράρχαι ἀπὸ τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν, διὰ τοῦ δόλου καὶ τῆς ἀπειλῆς, διὰ τῆς βίας καὶ τῆς ἐνέδρας.

Ἐκλιπόντων οὕτω τῶν ὑπερμάχων τῆς νομιμότητος καὶ τῶν καταπατουμένων θεσμίων τῆς Ἐκκλησίας, διὰ τῆς σκανδαλώδους ἐπεμβάσεως τῶν πρακτόρων τῆς Παλαιστινείου Ἑταιρείας, ὁ ἀτυχὴς θρόνος ἀφέθη ἕρμαιον εἰς τοὺς ἐπιδρομεῖς, οἵτινες διὰ τῆς πολιτείας αὐτῶν μέλλουσι νὰ ἐπιφέρωσι μεγίστας καὶ ἀνυπολογίστους ζημίας εἰς τὸ ὀρθόδοξον πλήρωμα καὶ νὰ φυγαδεύσωσι τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ὁμόνοιαν ἐκ τοῦ Πατριαρχείου τούτου.

Τὰ νῦν διαδραματιζόμενα ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Βηρυττοῦ εἶνε μαρτύριον τῆς ὀλεθρίας τῶν Πανσλαυϊστῶν ἐπιδράσεως.

Ἀναγράφομεν τὸ γεγονός, ἵνα γνωσθῇ καὶ ἅπαξ ἔτι μέχρι τίνος διήκει ἡ γνωστὴ σκευωρία καὶ ἵνα λάβωμεν καὶ ἡμεῖς διδάγματα σωφροσύνης καὶ χρησιμοποιήσωμεν ταῦτα διὰ τὸ μέλλον,ἀφ' οὗ δὲν φαίνεται ἀπολεσθεῖσα καὶ ἡ τελευταία ἡμῶν ἐλπὶς ἐπὶ τοῦ ἁρπαγέντος θρόνου.

Δὲν εἶνε ἄγνωστον, ὅτι ἀπὸ ἱκανοῦ χρόνου χηρεύει τῆς Βηρυττοῦ ἡ μητρόπολις. Οἱ κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας ταύτης ὁμοφώνως ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν Μελέτιον, ὅπως ἡ ἕδρα πληρωθῇ διὰ τοῦ δημοφιλοῦς Μεσάρρα, τέως προϊσταμένου τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ συριακῆς Ἐκκλησίας.

Ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἱεροὺς τούτους πόθους των Χριστιανῶν δὲν ἀνταπεκρίνοντο καὶ αἱ βλέψεις τῶν περὶ τὴν Παλαιστίνειον Ἑταιρείαν, οἵτινες διέβλεπον, ὅτι μᾶλλον ὑπηρετικὸς εἰς τὰ σχέδια αὐτῶν θ' ἀνεδεικνύετο ὁ ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ ἐφημέριος Ραφαὴλ Χαούνης, καταλαμβάνων τὴν Μητρόπολιν τῆς Βηρυττοῦ.

Καὶ ὁ Μελέτιος, πειθήνιον ὄργανον τῶν πατρώνων αὐτοῦ, μὴ ἔχων ἰδίαν γνώμην, οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην δύναμιν θελήσεως, οὐδαμῶς δ' ἀντιλαμβανόμενος τῶν ἀληθῶν συμφερόντων τῆς παρανόμου αὐτοῦ παρασυναγωγῆς, οὐδεμίαν ἔδωκε προσοχὴν εἰς τὰς ὑπὲρ τοῦ Μεσσάρα ἐνθουσιώδεις τοῦ λαοῦ ἐξεγέρσεις, ἀλλὰ προέβη εἰς τὴν χειροτονίαν τοῦ λαοφιλοῦς τούτου κληρικοῦ ὡς μητροπολίτου Χαλεπίου· ὅμως δὲν ἤρκεσε τοῦτο. Συνέβη καὶ ἕτερον γεγονός, ὅπερ ἐπέφερεν ἀναστάτωσιν εἰς τὴν ἐπαρχίαν ταύτην.

Ὁ Μελέτιος, κατ' αἴτησιν τῶν ὀρεινῶν Ὀρθοδόξων τοῦ Λιβάνου, δι' ὑποβολῆς ὑποκινηθέντων, ἀπέσπασεν αὐτοὺς τῆς ἐπαρχίας Βηρυττοῦ, ὅπως δημιουργήσῃ μίαν ἐπὶ πλέον Ἐπισκοπήν, πρὸς ἐπικράτησιν τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἐπιδιωκομένου προγράμματος,

Digitized by Google

ἔδωκε δὲ καὶ ἐντολὴν εἰς τοὺς ὀρεινοὺς τούτους νευροσπάστους νὰ προβῶσιν εἰς τὴν ἐκλογὴν τριῶν ὑποψηφίων, ἐξ ὧν τὸν ἕνα ἡ ἀραβόφωνος Σύνοδος ἔμελλε ν' ἀναδείξῃ ἐπίσκοπον Λιβάνου.

Καθ' ὃν χρόνον ἐτεκταίνοντο τὰ ἀνωτέρω, συνήρχετο καὶ ἡ Κοινότης Βηρυττοῦ, ὅπως καὶ αὖθις ὑποδείξῃ τὸν μέλλοντα αὐτῆς Ἱεράρχην. Οἱ ἐπίσκοποι Ἐμέσης Ἀθανάσιος καὶ Λαοδικείας Ἀρσένιος, προβλέποντες τ' ἀποτελέσματα τοῦ λαϊκοῦ τούτου ὀργασμοῦ, ἔκλεισαν τὰς θύρας τῆς Μητροπόλεως καὶ παραλαβόντες μεθ' ἑαυτῶν τὰς κλεῖδας, ἀνεχώρησαν εἰς τὸ χωρίον Σουΐφάτ. Ἀλλ' ὁ λαός, τοῦ ὁποίου τὰ δίκαια βιαίως καταπατοῦνται, εἶνε ἀκατάσχετος, ὅταν ἐξεγείρεται. Ὥρμησε κατὰ τῆς Μητροπόλεως, ἐξεβίασεν αὐτὴν καὶ ἐκεῖ ἀνεγνώσθησαν 49 αἰτήσεις, ὅπως διορισθῇ Μητροπολίτης ὁ Μεσάρρας. Τὴν ἐπαύριον δέ, ἑορτὴν τῶν Θεοφανείων, συνήρχοντο οἱ πάντες, ὅπως ἀποδοκιμάσωσι τὸν παράνομον Μελέτιον καὶ *παύσωσι πλέον ἔχοντες πρὸς αὐτὸν ἐπικοινωνίαν*. Διὰ βοῆς δὲ ἀπεφασίσθη ὅπως, ἀντὶ τοῦ παραβάτου, *μνημονεύωσι τοῦ ὀνόματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου*, συνετάχθη δὲ καὶ ἐστάλη ἔντονος πρὸς τὴν Πύλην διαμαρτυρία κατὰ τοῦ Μελετίου, τοῦ τοσοῦτον αὐθαιρέτως ἐργασθέντος ὑπὲρ τοῦ ἀντικανονικοῦ χωρισμοῦ τοῦ ὀρεινοῦ τμήματος τῆς Μητροπόλεως Βηρυττοῦ, δι' αἰτήσεως δὲ ἐξαιτοῦσι καὶ τὴν μετάθεσιν τοῦ Μεσάρρα ἀπὸ Χαλεπίου εἰς Βηρυττόν.

Κατὰ ταῦτα λοιπὸν παριστάμεθα σήμερον *πρὸ σχίσματος* ἐν τῷ Ἀντιοχικῷ κλίματι. Ἰδοὺ στιγμὴ κατάλληλος ν' ἀνανήψωμεν ἐκ τῆς ἀβελτηρίας. Μᾶς παρέχεται ἀφορμὴ σπουδαία, ὅπως ἐπανακτήσωμεν ὅ τι ἐξ ἀφροσύνης ἀπωλέσαμεν. Εἶνε ἅγιον ἔργον καὶ νόμιμον νὰ ἐνισχύσωμεν τὸ σχίσμα, ἀνάπτοντες τὴν πυρκαϊὰν εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ ὑποχειρίου τῶν Πανσλαυϊστῶν Μελετίου, ὅστις διετάραξε τὴν εἰρήνην καὶ ἁρμονίαν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἰδοὺ στάδιον εὐγενὲς νὰ ἐργασθῶσιν οἱ ἁρμόδιοι ἐν Συρίᾳ καὶ Παλαιστίνῃ. Δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν, ὅτι πρὸ τριῶν περίπου μηνῶν ἐκ τῆς Οὔφρας καὶ τῆς Θεοδοσιουπόλεως καὶ πολλῶν ἄλλων μερῶν τοῦ κλίματος τοῦ ἁρπαγέντος Πατριαρχείου, ἐστάλησαν αἰτήσεις πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, ὅπως εὐδοκήσῃ καὶ περιλάβῃ αὐτοὺς ὑπὸ τὴν σκέπην του, εὑρισκομένους ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀναρχίας καὶ τῶν πιέσεων.

Ἐπιτεινομένης ὁσημέραι τῆς ἐξεγέρσεως καὶ εἰς ἄλλας ἐπαρχίας, δι' ἐργασίας συντόνου καὶ σοβαρᾶς δυνάμεθα νὰ παρασκευάσωμεν τὸ ἔδαφος διὰ μέλλον αἰσιώτερον. Ἀλλὰ τότε τί θὰ κωλύσῃ τοὺς τρεῖς Πατριάρχας νὰ προβῶσιν εἰς τὴν δικαίαν τόλμην καὶ ἐγκαθιδρύσωσι κανονικὸν Πατριάρχην παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ ἀντικανονικοῦ Μελετίου;

Τοιοῦτον ἐγχείρημα βεβαίως οὐδόλως κατορθοῦται ἄνευ θυέλλης, ἀλλ' ἀκριβῶς μόνον μετὰ θύελλαν τοιαύτην δυνάμεθα νὰ ἐλπίζωμεν γαλήνην καὶ νηνεμίαν καὶ ἀποκατάστασιν τοῦ καθεστῶτος. Ἡ ἄνευ πλείονος ἀναβολῆς ἐπέμβασις τῶν λοιπῶν Πατριαρχείων παρίσταται νῦν ἀναγκαία, καθόσον ὑπάρχει κίνδυνος σοβαρὸς ἀθρόων μεταστάσεων τῶν κατὰ τοῦ Μελετίου δυσηρεστημένων εἰς τὰς τάξεις τῆς Διαμαρτυρομένης Ἐκκλησίας, πρὸς μεγίστην τῆς Ὀρθοδοξίας βλάβην. Τὰ πράγματα ἐπείγουσι, διότι μερὶς τῶν δυσηρεστημένων κατοίκων Βηρυττοῦ προσέφυγεν ἤδη εἰς τὸν Ἀγγλικανὸν ἱερέα, ὅπως ἀσπασθῇ τὸν Προτεσταντισμόν. Ὁ Ἄγγλος ἱερεὺς ἀνέφερε τὸ γεγονὸς εἰς τὸν ἐν Βηρυττῷ Πρόξενον τῆς Ἀγγλίας Drummond Hag διὰ τὰ περαιτέρω. Τὸ γεγονὸς δέον νὰ ἐμπνέῃ ἡμῖν, τοῖς Ὀρθοδόξοις, δικαίας ἀνησυχίας, διότι

Digitized by Google

ἐκ τοῦ πικροῦ παρελθόντος εἶνε γνωστόν, πόσον εὐεπίφοροι ἐδείχθησαν οἱ ἀραβόφωνοι εἰς τοιαύτας μεταστάσεις ἀπὸ τῆς Ὀρθοδοξίας εἰς τὸν Καθολικισμὸν καὶ τὸν Προτεσταντισμόν.

Καὶ ἐὰν καὶ πάλιν ἀποδεκατισθῇ ἡ Ὀρθοδοξία, ὅπως κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα, ἕνεκα παρομοίων διχοστασιῶν καὶ σκανδάλων, τὴν εὐθύνην καὶ ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἐνώπιον ἀνθρώπων θέλει ὑπέχῃ ὁ Πανσλαυϊσμός, ὅστις τὰς εἰσφορὰς τοῦ ρωσσικοῦ λαοῦ δαπανῶν διὰ τὴν καταπολέμησιν τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ἐνταφιάζει ἐν τῇ Ἀνατολῇ αὐτὴν ταύτην τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν.

Εὐμολπίδης.

ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ ΕΝ ΤΗ ΡΩΜΟΥΝΙΚΗ ΒΟΥΛΗ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους).

— «Τοιοῦτοι, Κύριοι, οἱ κυριώτεροι ἀριθμοὶ τῶν αὐξήσεων τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ κ. Τάκη Ἰωνέσκου, ἀλλὰ παρακαλῶ ὑμᾶς, ἵνα πιστεύσητε, ὅτι οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι δὲν εἶνε οἱ μόνοι· θὰ ἐμακρηγόρουν ὑπὲρ τὸ δέον ἀποκαλύπτων πάντας.

«Ἐκεῖνο ὅμως, ὅ περ τυγχάνει παράδοξον εἶνε, ὅτι καθ' ἣν ἐποχὴν ἐδίδοντο 1500 φράγκα διὰ ποδήλατα, ὁ ἀριθμὸς τῶν σχολείων, ἅτινα ἐλάμβανον ἐπιχορήγησιν διὰ τὸ ἐνοίκιον, ἐξέπιπτον ἀπὸ 65 εἰς 47.

«Ἐν ἄλλοις λόγοις, ὁ κ. Τάκης Ἰωνέσκος ἐξ ἑνὸς μὲν ἵδρυε 24 νέα σχολεῖα, εἰσήγαγε χοροδιδασκάλους καὶ τἄλλα, ἐξ ἄλλου δὲ κατήργει τὰ μέσα τῆς ὑπάρξεως τῶν ὑπαρχόντων σχολείων. Πρὸ αὐτοῦ ὑπῆρχον 65 σχολεῖα, ἅτινα ἐλάμβανον ἐπιχορήγησιν διὰ τὸ ἐνοίκιον, ἀλλ' ὁ κ. Ἰωνέσκος περιώρισε τὸν ἀριθμὸν τοῦτον εἰς 47. Τί τούτου ἐναργέστερον, ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Τάκη Ἰωνέσκου γενομένη ἵδρυσις νέων σχολείων δὲν ἀπέβλεπεν ἢ εἰς τὴν δημιουργίαν θέσεων διὰ νέους ὑπαλλήλους, καὶ ὅτι ὁ κ. Ἰωνέσκος οὐδαμῶς ἐμερίμνα περὶ τοῦ δυνατοῦ ἢ ἀδυνάτου τῆς λειτουργίας αὐτῶν; (Ἐπευφημίαι).

«Τοιαύτη, Κύριοι, ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, ἡ οἰκονομία τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ κ. Τάκη Ἰωνέσκου

«Καὶ ποῖον ὑπῆρξε τὸ ἀποτέλεσμα; Ὑπῆρξε συνάθροισις μνηστήρων περὶ τὸν φαντασιώδη ἐκεῖνον προϋπολογισμὸν μετὰ βλέψεων πρωτοφανῶν καὶ πρωτακούστων, ἐνῷ δ' ἐγὼ ἀφῆκα ἐν Μακεδονίᾳ κατώτερα σχολεῖα μετὰ 142 διδασκάλων, ὁ κ.

Digitized by Google

Τάκης Ἰωνέσκος ἀνεβίβασε τὸν ἀριθμὸν τοῦτον εἰς 92 σχολεῖα μετὰ 200 διδασκάλων. Ἀλλὰ προστιθεμένου καὶ τοῦ νέου προσωπικοῦ τοῦ λυκείου, τοῦ δευτεροβαθμίου παρθεναγωγείου καὶ τῶν ἐμπορικῶν σχολῶν, φθάνομεν εἰς προσθήκην 100 νέων θέσεων εἰς τὰς ὑπαρχούσας πρότερον 227 θέσεις, ἤτοι δυνάμει τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ κ. Τάκη Ἰωνέσκου ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ὑπαλλήλων ηὐξήθη κατὰ 42 ο)ο.

«Ἀλλὰ καὶ ἂν ἔτι ἡ αὔξησις αὕτη ἐδικαιολογεῖτο δι' ἀποτελεσμάτων, εἴτε ἀμέσως πραγματοποιηθέντων, εἴτε μελλόντων νὰ πραγματοποιηθῶσι βραδύτερον, δὲν ἔπρεπε ν' ἀναμένωμεν καταλληλότερον χρόνον. Δὲν ἐπετρέπετο ν' αὐξηθῇ κατὰ 42 ο)ο ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπαλλήλων τῆς Μακεδονίας ἐν ὥραις χαλεπωτάταις, καθ' ἃς ἅπαντες οἱ ἐχέφρονες ἄνθρωποι ἠγνόουν ποῦ καὶ πόθεν νὰ προτείνωσιν ἐλάττωσιν τῶν ἐξόδων. Τὸ πρᾶγμα ἦτο ἀσυγχώρητον. (Ἐπευφημίαι).

«Πῶς ἄλλως τε, Κύριοι, νομίζετε, ὅτι ἐγένετο ἡ προσθήκη αὕτη τῶν ὑπαλλήλων; Ὑπῆρχε πάντοτε ἔλλειψις προσωπικοῦ, προωρισμένου διὰ τὰς ἐν Μακεδονίᾳ διδασκαλικὰς θέσις. Ὑπῆρχόν τινες, οἵτινες μόλις διήκουσαν δύο γυμνασιακὰς τάξεις, ἄλλοι ὀλιγώτερον, εὑρισκόμεθα δ' ἐν τῇ ἀνάγκῃ νὰ διορίσωμεν αὐτοὺς διδασκάλους, ὅπως πληρώσωμεν τὰς κενὰς θέσεις.

«Ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς τοῦ καταλλήλου προσωπικοῦ ηὐξήθη ἆρά γε τῷ 1899 εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε νὰ δικαιολογηθῇ ἡ ἐν τῷ προϋπολογισμῷ αὔξησις; Βεβαίως οὐχί! Ἐπομένως, διὰ τῆς δημιουργίας ἑκατὸν νέων θέσεων, φαντάζεσθε τίνες διωρίθησαν εἰς τὰς θέσεις ταύτας. Φέρω, Κύριοί μου, τὸ μόνον παράδειγμα: εἷς καφετζῆς ἐκ Βουκουρεστίου διωρίσθη διδάσκαλος μετὰ τῆς ἐντολῆς νὰ ἱδρύσῃ νέον σχολεῖον ἐν Μακεδονίᾳ! (Ἐπευφημίαι).

«Ἤκουσα, ὅτι κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1899 ὑπῆρχεν εἶδός τι πράκτορος, ὅστις μετέβαινεν ἀπὸ καφενείου εἰς καφενεῖον ἐν Βουκουρεστίῳ, ὅπως στρατολογῇ ἀνθρώπους διὰ τὰς νέας θέσεις τοῦ κ. Τάκη Ἰωνέσκου. Νέον καὶ εὐφυὲς σύστημα πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν γραμμῶν τοῦ κόμματος τῶν συντηρητικῶν.

«Κύριοι, δὲν δύναμαι νὰ εὕρω λέξεις ἀρκούντως ἐντόνους καὶ ἐμφαντικάς, δι' ὧν ν' ἀποδοκιμάσω τὸν τρόπον τοῦτον τοῦ ἀντιλαμβάνεσθαι τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος, τὸ σύστημα τοῦτο τῆς διαφθορᾶς, τὸ ἐφαρμοσθὲν ὑπὸ τὴν πρόφασιν τοῦ ὅτι οὕτω δῆθεν πραγματοποιεῖται ἡ εὐγενὴς ἰδέα. Ἡ πραγματοποίησις εὐγενῶν ἰδεῶν δὲν πρέπει νὰ ἐπιδιώκηται διὰ τῆς χρήσεως ρυπαρῶν μέσων, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει κινδυνεύουσι νὰ καταστραφῶσι καθ' ὁλοκληρίαν. Ἐν Μακεδονίᾳ ἐπιδιώκομεν ἡμεῖς εὐγενὲς ἰδεῶδες, ὅπερ δέον ν' ἀπαλλαγῇ πάσης ταπεινῆς βλέψεως, εἴτε προσωπικοῦ, εἴτε κομματικοῦ συμφέροντος. (Ἐπευφημίαι).

«Ἐὰν ἐπιθυμῶμεν νὰ φθάσωμεν εἰς ἀποτελέσματα, συνᾴδοντα πρὸς τὰς ἡμετέρας βλέψεις — διότι δὲν δυνάμεθα οὔτε πολλὰ ἐκεῖ νὰ δαπανήσωμεν, οὔτε νὰ συλλάβωμεν διὰ τὸ μέλλον τόσῳ μεγάλας ἰδέας, ὥστε νὰ εἶνε αὗται δυσανάλογοι πρὸς

Digitized by Google

τὰ μέσα ἡμῶν — πρέπει νὰ ποιώμεθα πάντοτε ἔκκλησιν πρὸς τὰ πατριωτικὰ αἰσθήματα τῶν Μακεδόνων, πρὸς τὴν καρδίαν αὐτῶν καὶ οὐχὶ ν' ἀφυπνίζωμεν καὶ ἐξάπτωμεν ἐν αὐτοῖς πάθη καὶ ὀρέξεις. (Ἐπευφημίαι).

«Ἀλλ' ὅταν ὑπουργός τις καταβιβάζῃ αἰφνιδίως τὸ ζήτημα ἀπὸ τῆς ὑψίστης αὐτοῦ ἠθικῆς περιωπῆς εἰς τὰ κατώτερα στρώματα τῶν προσωπικῶν ῥᾳδιουργιῶν, δύνασθε νὰ φαντασθῆτε τὸ ἐκ τῆς πράξεως ταύτης προκύπτον καταστρεπτικὸν ἀποτέλεσμα. Ἡ μακεδονικὴ ὑπόθεσις μετεποιήθη ὑπὸ τοῦ κ. Τάκη Ἰωνέσκου εἰς ὑπόθεσιν προϋπολογισμοῦ καὶ ἀποκαταστάσεως. Ὁ κ. Ἰωνέσκος εἶνε ὑπεύθυνος, ὅτι οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, οἱ μέχρι τῆς εἰς τὰ πράγματα ἐλεύσεως αὐτοῦ ἀσχολούμενοι περὶ τὰ ἑαυτῶν, ἤδη περὶ οὐδενὸς ἄλλου διανοοῦνται ἢ περὶ τοῦ τίνι τρόπῳ νὰ καταλάβωσι θέσεις, πῶς ν' αὐξήσωσι τοὺς μισθούς των καὶ πῶς νὰ κατορθώσωσι νὰ ἐργάζωνται ὀλιγώτερον! (Ἐπευφημίαι).

«Ἐνῷ ἡμεῖς πρὸ τοῦ 1899 ἠδυνάμεθα νὰ συγκεντρώσωμεν τὰς ἡμετέρας σκέψεις εἰς θεμελιώδη καὶ ῥιζικὸν διοργανισμὸν τοῦ ζητήματος τῆς Μακεδονίας, νῦν ὀφείλομεν νὰ παρίδωμεν πάσας τὰς περὶ αὐτῆς σκέψεις καὶ μὴ χρονοτριβῶμεν καὶ ἐξασθενῶμεν, ἀγωνιζόμενοι κατὰ τῶν ἀφυπνισθέντων καὶ ἐξαφθέντων ὑπὸ τοῦ κ. Τάκη Ἰωνέσκου παθῶν των. Ὁ κ. Τάκης Ἰωνέσκος εὐθύνεται τῇ ἀληθείᾳ ἐν τῇ ὑποθέσει ταύτῃ, οὐχὶ τόσον, ὅτι ἐσκόρπισεν εἰς τοὺς τέσσαρας ἀνέμους τριακοσίας χιλιάδας φράγκων ἐν χρόνῳ ἐνδείας· τοῦτο εἶνε νόσος ἐπιδεκτικὴ θεραπείας. Θὰ ἐργασθῶσιν οἱ φορολογούμενοι καὶ θ' ἀντικαταστήσωσιν ὅ τι ὁ κύριος οὗτος κατεσπατάλησε διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς δημοτικότητός του. Ἀλλ' ὅ τι οὐδέποτε θὰ συγχωρηθῇ αὐτῷ εἶνε, ὅτι ἠτίμασε τὸ μακεδονικὸν ζήτημα, καταβιβάσας καὶ τοῦτο εἰς τὰ χαμαίζηλα στρώματα ἠθικῆς κερδοσκοπίας, ἀντὶ ν' ἀφήσῃ τὸ εὐγενὲς τοῦτο ζήτημα νὰ μείνῃ εὐγενὲς καὶ ὑψηλόν, ὡς ἔπλασαν αὐτὸ οἱ τοῦ ἄλλοτε μεγάλοι ἄνδρες. Ἐκεῖνο, λέγω, ὅ περ δὲν θὰ συγχωρηθῇ τῷ κ. Τάκη Ἰωνέσκῳ, εἶνε, ὅτι ἀφοῦ μετέβαλε τὸ μακεδονικὸν ζήτημα εἰς ὄργανον ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῶν προσωπικῶν αὐτοῦ πολιτικῶν συμφερόντων, ἀφοῦ μετεμόρφωσε τοὺς ὑπὲρ μεγάλης ὑποθέσεως ἀγωνιζομένους εἰς πράκτορας τῆς λέσχης τῶν συντηρητικῶν, ἀποπειρᾶται νῦν νὰ ματαιώσῃ τὰς προσπαθείας, ἃς καταβάλλομεν πρὸς θεραπείαν τῆς καταστάσεως καὶ καταγίνεται νὰ διατηρήσῃ τὴν ἣν αὐτὸς οὗτος ἐδημιούργησεν ἀναρχίαν.

«Οὕτω λοιπόν, ἀλλαχοῦ μὲν ηὐξήθησαν οἱ μισθοί, ἀλλαχοῦ δ' ἀνεβιβάσθη ὁ ἀριθμὸς τῶν διδασκάλων. Καὶ γνωρίζετε ποῖον ἔσχεν ἀποτέλεσμα ἡ μεταβολὴ αὕτη; Τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ ἐλάττωσις τῶν μαθητῶν. Καὶ τεκμαίρομαι τοῦτο ἐκ τῶν στατιστικῶν πινάκων, τῶν περιελθόντων πέρυσιν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον, οὓς βεβαίως δὲν κατεσκεύασα ἐγὼ μόνον καὶ μόνον ὅπως δυσαρεστήσω τὸν κ. Τάκην Ἰωνέσκον. Οὕτω τῶν ἐν Λιβέζ, Γκοπέζ, Ὄχριδι, Περλεπέ, Βαλὲς καὶ Ἀβελᾶ σχολείων οἱ μαθηταὶ μὲν ἠλαττώθησαν, οἱ διδάσκαλοι δὲ ἐπληθύνθησαν.

«Τοιοῦτον ἀποτέλεσμα ἔσχον αἱ αὐξήσεις τῶν δαπανῶν τοῦ κ. Ἰωνέσκου. Δύνα-

Digitized by Google

μαι καὶ νῦν νὰ ἐξαγάγω ἐκ τῶν εἰρημένων διδακτικὰ συμπεράσματα, ἀλλ' ἐπιφυλάσσω τὸ συμπέρασμα εἰς τὸ τέλος τῆς ἀγορεύσεώς μου. Ἀρκοῦμαι νῦν εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν τῶν γεγονότων.

«Ἔλθωμεν περαιτέρω· ἐκεῖνο, ὅ περ ἀπερρόφησε μέγα μέρος τῆς αὐξήσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ κ. Τάκη Ἰωνέσκου ὑπῆρξεν ἡ δημιουργία νέων σχολείων. Καὶ ἐνθυμοῦμαι, ὅτι πρὸ δύο ἐτῶν τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐθεωρήθη μέγα ἔργον, ἐξυμνούμενον ὡς ἀφετηρία νέας περιόδου ἐν Μακεδονίᾳ.

«Ἐξετάσωμεν τὸ πρᾶγμα! Ἱδρύθησαν 24 κατώτερα σχολεῖα καὶ δύο ἐμπορικά, ἓν ἐν Βερροίᾳ καὶ ἕτερον ἐν Κρουσσόβῳ.

Φωνή. — «Καὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ.

Χάρετ. — «Ναὶ καὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ τρίτον σχολεῖον. Κύριοί μου, θὰ στῶ ἐπί τινας στιγμὰς εἰς τὰ προκαταρκτικὰ σχολεῖα. Ἐν Τουρκίᾳ τὰ σχολεῖα ἱδρύονται μόνον τῇ ἀδείᾳ τοῦ διοικητοῦ τῆς ἐπαρχίας, ἔστι δ' ὅτε τῇ ἀδείᾳ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ὑπουργείου. Ἑπομένως, πᾶσα ἀπόπειρα πρὸς ἵδρυσιν σχολείου, μὴ ἔχουσα τὴν πιθανότητα νὰ λάβῃ τὴν νόμιμον ἄδειαν, εἶνε ματαία ἐλπίς. Ἐκτὸς τούτου, δέον νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψει, ὅτι ὑπάρχουσι καὶ ἐπιτόπιοι περιπτώσεις, καθ' ἃς ἡ ἄδεια πρὸς ἵδρυσιν σχολείου ἔν τινι ἐπαρχίᾳ ἐπιτυγχάνεται εὐχερέστερον ἢ ἐν ἄλλῃ τοιαύτῃ. Οὕτως, ἐν τῇ περιφερείᾳ Βιτωλίων ἡμεῖς εἴχομεν σχεδὸν πλήρη τὸν ἀναγκαιοῦντα ἀριθμόν, ἐνῷ ἐν Ἠπείρῳ καὶ Ἀλβανίᾳ ὑπῆρχε μεγάλη ἔλλειψις σχολείων, διότι ἡ ἄδεια αὐτόθι παρέχεται δυσκολώτατα. Εἶνε ἀδύνατος σχεδὸν ἡ ἔκδοσις τοιαύτης ἀδείας.

«Ὁ κ. Τάκης Ἰωνέσκος ἵδρυσεν 24 κατώτερα, πάντα σχεδὸν ἐν Ἠπείρῳ καὶ Ἀλβανίᾳ. Ἡμεῖς αἰτιώμεθα τὸν κ. Τάκην Ἰωνέσκον, μὴ δυνηθέντα ν' ἀνοίξῃ τὰ σχολεῖα ταῦτα· θὰ ἔλεγέ τις ὅμως, ὅτι ἐπετρέπετο νὰ ἐλπίζῃ, ὅτι θὰ ἤνοιγε τὰ σχολεῖα ἐκεῖνα. Ἀλλ' ἐκεῖνο ὅμως, ὅ περ δὲν ἐπετρέπετο αὐτῷ εἶνε, ὅτι εἰς τοὺς διδασκάλους, τοὺς διορισθέντας διὰ τὰ σχολεῖα ἐκεῖνα, τὰ μέχρι τῆς ὥρας ταύτης ἀνύπαρκτα, κατέβαλεν ἐκ τῶν προτέρων μισθὸν τεσσάρων καὶ ἐπέκεινα μηνῶν, ὁδοιπορικὰ ἔξοδα, ἔξοδα πρὸς ἔκδοσιν τῆς ἀδείας, καὶ ταῦτα πάντα ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἐκ μέρους αὐτῶν ἐγγυήσεως! Ἔνιοι τῶν διδασκάλων τούτων εἶχον λάβῃ 1000 καὶ 1200 φράγκα, δι' ἃ οὐδένα ἔδωκαν λογαριασμόν, καίτοι τὰ σχολεῖά των δὲν ἠνοίχθησαν μέχρι τῆς σήμερον. Διὰ τοὺς ἄλλους ἔχω ἐν χερσὶν ἀσφαλῆ τεκμήρια, ὅτι οὔτε ἀπεπειράθησαν κἂν νὰ λάβωσι τὴν ἀπαιτουμένην ἄδειαν τῆς ἱδρύσεως. Τὰ δοθέντα αὐτοῖς χρήματα εἶνε ἁπλούστατα δωρεὰ ἐκ μέρους τοῦ κ. Τάκη Ἰωνέσκου, πληρωθεῖσα ἐκ τοῦ βαλαντίου τῆς χώρας, ὅπως ὁ κύριος οὗτος ἔχῃ ἀνθρώπους, οἵτινες νὰ ἐξυμνῶσιν αὐτόν, ὡς τὸν δημιουργὸν νέας περιόδου ἐν Μακεδονίᾳ. Ὡραία περίοδος! Περίοδος σπατάλης καὶ διαφθορᾶς! (Ἐπευφημίαι).

Ἐπαναλαμβάνω, ὅτι οὐδὲν τῶν ἐπὶ τοῦ χάρτου ἱδρυθέντων 24 ἐκείνων σχολείων τοῦ κ. Ἰωνέσκου ἠνοίχθη· οὐδενὸς τούτου ἐξεδόθη ἡ σχετικὴ ἄδεια

Digitized by Google

Ἐννοεῖται, ὅτι οὐδ' ἑκατοστὸν τῶν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου, διὰ τὰς περὶ ὧν ὁ λόγος ἀδείας, προπληρωθέντος ποσοῦ ἐπεστράφη εἰς τὸ Ὑπουργεῖον ! (Ἐπευφημίαι).

«Ἀλλὰ προχωρήσωμεν περαιτέρω. Ἱδρύθησαν τρεῖς νέαι ἐμπορικαὶ σχολαί. Ὑπενθυμίζω ἡμῖν, ὅτι καὶ ἐγὼ ἐν ἔτει 1898 ἠθέλησα νὰ ἱδρύσω ἐμπορικὰ σχολεῖα, ἀλλὰ διὰ τῆς μετατροπῆς τῶν γυμνασίων τῶν Ἰωαννίνων καὶ τοῦ Βερατίου. Ὁ κ. Ἰωνέσκος προὐτίμησε νὰ διατηρήσῃ τὰ δευτεροβάθμια ἐκεῖνα σχολεῖα καὶ ἱδρύσῃ ἰδιαίτερα τρία ἐμπορικὰ σχολεῖα. Ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐγένετο κατ' ἀρχὰς λόγος νὰ ἱδρυθῇ ἀνωτέρα ἐμπορικὴ σχολή, καίτοι ἐν Μακεδονίᾳ δὲν ὑπῆρχε κατωτέρα ἐμπορικὴ τοιαύτη. Γενομένης ὅμως νεωτέρας σκέψεως, ἱδρύθη κατωτέρα σχολή. Ἡ σχολὴ αὕτη ἤρξατο φυσικῶς ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους διὰ μιᾶς μόνου τάξεως· καὶ ὅμως ἐδόθη τῇ σχολῇ ταύτῃ πλῆρες διδασκαλικὸν σῶμα, ὡσεὶ εἶχε καὶ τὰς τρεῖς τάξεις. Τοιουτοτρόπως ἕκαστος καθηγητὴς δὲν εἶχε κατὰ μέσον ὅρον ἢ τρεῖς μόνον ὥρας διδασκαλίας καθ' ἑβδομάδα, δι' ἃς ἐπληρόνετο 300 καὶ 350 φράγκα κατὰ μῆνα !

«Παρ' ἡμῖν δευτερεύων καθηγητής, ἔχων 360 φράγκα εἶνε ὑπόχρεως νὰ διδάσκῃ 12 ὥρας καθ' ἑβδομάδα. Ὁ κ. Ἰωνέσκος ἤμειβε λοιπὸν τοὺς καθηγητὰς τῆς Θεσσαλονίκης τετράκις ἀκριβώτερον ἢ ὅσον πληρόνομεν ἡμεῖς τοὺς ἐν τοῖς λυκείοις τοῦ Βουκουρεστίου διδάσκοντας. (Ἐπευφημίαι).

«Ἐπιτρέψατέ μοι νὰ εἴπω ὑμῖν, ὅτι ἡ ὑμετέρα ἐλπὶς τοῦ νὰ διεξαγάγητε ἐκστρατείαν ἐν τῷ θέματι τούτῳ καὶ ἡ διαβεβαίωσις, ἣν δίδετε εἰς τοὺς Μακεδόνας, ὅτι θ' ἀνατρέψητε τὴν Κυβέρνησιν διὰ τοῦ ζητήματος τούτου, εἶνε καθαρὸς μῦθος. (Ἐπευφημίαι).

«Ρωμουνικὴ ρήτρα λέγει, ὅτι ὁ λύκος ἐπανέρχεται ἐπὶ ἓν ὁλόκληρον ἔτος εἰς τὸ μέρος, ἔνθα ἔφαγε τὸ ἀρνίον καὶ ὀσφραίνεται τοῦ μέρους τούτου. Καὶ ὑμεῖς ὀσφραίνεσθε ἀπὸ τριῶν ἐτῶν τῆς ὁδοῦ αὐτῆς. (ἱλαρότης). Ὑπάρχει καὶ ἄλλη ρωμουνικὴ ρήτρα λέγουσα, ὅτι ἡ ὑδρία δὲν μεταβαίνει πολλὰς φορὰς εἰς τὴν βρύσιν. (Ἐπευφημίαι). Ἡ ὑδρία τοῦ κ. Τάκη Ἰωνέσκου κατώρθωσε νὰ μεταβῇ ἅπαξ εἰς τὴν βρύσιν, ἀλλὰ διαβεβαιῶ ὑμᾶς, ὅτι δὲν θὰ μεταβῇ καὶ διὰ δευτέραν, φορὰν τοὐλάχιστον εἰς τὴν αὐτὴν βρύσιν. Πρὸς ἐπίτευξιν τούτου ὑπάρχει ἀνάγκη ἑνὸς μόνου πράγματος : νὰ γνωσθῇ ἅπασα ἡ ἀλήθεια ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ, ἐν ᾧ τίθενται εἰς κίνησιν μόνον ἀνακρίβειαι, ὅπως σαγηνευθῇ ἡ δημοσία γνώμη. (Ἐπευφημίαι).

«Ἐγὼ καταβάλλω πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως διαφωτίσω τὴν δημοσίαν γνώμην καὶ ἔχω τὴν πεποίθησιν, ὅτι αὕτη θὰ συνταχθῇ πρὸς ἐμὲ καὶ οὐχὶ πρὸς ὑμᾶς. (Ἐπευφημίαι).

«Κύριοί μου, θὰ ὁμιλήσω ὀλίγα τινὰ καὶ περὶ τῶν κατωτέρων ἐκπαιδευτηρίων, ἅτινα κατήργησα.

«Ἐν Μακεδονίᾳ ὑπῆρχον κατὰ τὸ ἔαρ τοῦτο 7 ἀνώτερα σχολεῖα : ἤτοι τὸ λύκειον τῶν Βιτωλίων, ἱδρυθὲν τῷ 1878, τὸ γυμνάσιον τῶν Ἰωαννίνων, τὸ τοῦ Βερατίου, τὸ ἀνώτερον παρθεναγωγεῖον τῶν Βιτωλίων καὶ τὰ τρία ἐμπορικὰ σχο-

Digitized by Google

λεῖα τὰ ἱδρυθέντα ὑπὸ τοῦ κ. Τάκη Ἰωνέσκου ἐν Θεσσαλονίκῃ, Βερροίᾳ καὶ Κρουσσόβῳ.

Ἐγὼ εἶχον καταργήσῃ, τό γε νῦν, τὰ ἐν Ἰωαννίνοις καὶ Βερατίῳ γυμνάσια καὶ τὰ ἐν Βερροίᾳ καὶ Κρουσσόβῳ δύο ἐμπορικὰ σχολεῖα. Βραδύτερον ὅμως, εὑρὼν ἀπροσδόκητον οἰκονομίαν ἐν τῷ προϋπολογισμῷ, διετήρησα τὸ ἐν Ἰωαννίνοις γυμνάσιον, μετατρέψας αὐτὸ εἰς ἐμπορικὸν σχολεῖον. Γνωρίζετε, ὅτι τὴν πρόθεσιν ταύτην εἶχον ἀπ' αὐτοῦ τοῦ 1898. Ἀλλὰ δύναμαι νῦν ν' ἀναφέρω ὑμῖν γνώμην αὐστηροτέραν τῆς ἐμῆς, προερχομένην μάλιστα παρὰ τοῦ ἀδιαλλακτοτέρου μέλους τῆς μακεδονικῆς Ἐπιτροπῆς, παρὰ τοῦ περιωνύμου κ. Νούση Τούλλιου.

Ὁ κύριος οὗτος προέτεινε τῇ 1 Ἰουνίου 1900 τῷ Ὑπουργείῳ τὴν εἰς Μέτσοβον μετάθεσιν τοῦ γυμνασίου Ἰωαννίνων διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους: «Ἐν Ἰωαννοίνοις τὸ ἡμέτερον γυμνάσιον δὲν ἔχει λόγον ὑπάρξεως, πρῶτον διότι τὰ Ἰωάννινα εἶνε πόλις καθαρῶς ἑλληνικὴ καὶ δεύτερον, διότι κατ' οὐδὲν ἄλλο ὠφελεῖ ἢ ὅτι εἶνε πρωτεύουσα βιλαετίου».

Ἀλλὰ γινώσκομεν, ὅτι ἐν Μετσόβῳ ὑπάρχει ἤδη κατώτερον σχολεῖον, ὅπερ ἐπὶ πολλὰ ἔτη οὐδένα ἔσχε μαθητήν.

Ἡ εἰς Μέτσοβον λοιπὸν μετάθεσις τοῦ γυμνασίου Ἰωαννίνων θὰ ἰσοδυνάμει πρὸς τελείαν αὐτοῦ καταστροφήν. Ἐγώ, ἀντὶ νὰ καταστρέψω, μετεσχημάτισα αὐτὸ εἰς ἐμπορικὸν σχολεῖον, Παρὰ πάντα ὅμως ταῦτα, διὰ τὸν κ. Τάκην Ἰωνέσκον, ὁ κ. Νούσης Τούλλιος εἶνε μέγας πατριώτης, ἐγὼ δὲ πολέμιος τῆς μακεδονικῆς ὑποθέσεως! (Ἐπευφημίαι).

Διὰ τὴν γνώμην του ἐγὼ ἐντελῶς ἀδιαφορῶ. Δύναμαι μάλιστα νὰ διαβεβαιώσω ὑμᾶς, ὅτι ἐν τῇ δράσει μου οὐχὶ παρὰ τοῦ κ. Τάκη Ἰωνέσκου θ' ἀρυσθῶ τὰς ἐμπνεύσεις μου. Θ' ἀφήσω λοιπὸν τὸν κ. Τάκην Ἰωνέσκον καὶ τὸν κ. Νούσην Τούλλιον νὰ λέγωσιν ὅ τι θέλουσιν, ἐγὼ δὲ θὰ κρατήσω ἀναλλοίωτον πᾶν ὅ,τι ἔπραξα, ὡς καλῶς πεπραγμένον. (Ἐπευφημίαι).

Τὸ γυμνάσιον τοῦ Βερατίου εἶχε 23 μαθητὰς καὶ 14 καθηγητάς. Ἐγὼ κατήργησα αὐτό, διαθέσας τὸ πρᾶγμα οὕτως, ὥστε οἱ μαθηταί του νὰ μεταβιβασθῶσιν εἰς τὴν ἐν Ἰωαννίνοις ἐμπορικὴν σχολήν. Ὅτε ἡ μακεδονικὴ ἐπιτροπὴ παρουσιάσθη ἐνώπιόν μου, εὗρε καὶ αὐτὴ λογικωτάτην τὴν κατάργησιν τοῦ ἐν Βερατίῳ γυμνασίου. Καὶ ἔχω μάρτυρας εἰς τοῦτο τρεῖς βουλευτάς, ἐν οἷς τὸν κ. Δράγκον. Διατὶ λοιπὸν διεξάγεται νῦν κατ' ἐμοῦ πόλεμος διὰ τὴν κατάργησιν ταύτην; Πότε ἡ ἐπιτροπὴ ἐκείνη ἦν ἀγαθῆς πίστεως; τότε ἢ νῦν; (Ἱλαρότης, ἐφευφημίαι).

Ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἐν Κρουσσόβῳ καὶ Βερροίᾳ σχολεῖα, ὧν ἕκαστον εἶχεν ἀνὰ 4—5 μαθητὰς καὶ 4—5 διδασκάλους, οἵτινες οὐδ' ἅπαξ ἐπὶ ζωῆς εἶδον ἐμπορικὸν σχολεῖον, πιστεύω, ὅτι δὲν ἀξίζει τὸν κόπον νὰ ὁμιλήσω περὶ αὐτῶν.

Καὶ ὅμως ἔλαβον τελευταίως ἐκ Κρουσσόβου ἀναφοράν, ἧς ὀφείλω ν' ἀναφέρω φράσιν τινα. Ἐν τῇ ἀναφορᾷ ὑπάρχουσιν ὑπογεγραμμένα δέκα περίπου πρόσωπα, τι-

Digitized by Google

τλοφορούμενα τὰ μὲν ἔφορει, τὰ δὲ ἐπίτροποι. Ἡ ἀναφορὰ περατοῦται ὡς ἑξῆς:

«Δηλοῦμεν ὑμῖν, ὅτι τόσον ἡμεῖς, ὅσον καὶ ὁλόκληρος ἡ ρωμουνικὴ Κοινότης, ἐν ὀνόματι τῆς ὁποίας ὁμιλοῦμεν, θ' ἀποχωρήσωμεν τοῦ Ῥωμουνισμοῦ, ὃν ὑπηρετήσαμεν μετὰ πολλοῦ ζήλου καὶ αὐταπαρνήσεως ἐπὶ τριάκοντα ὅλα ἔτη δωρεάν! (gratis.)»

Πρόκειται περὶ τοῦ ἐμπορικοῦ σχολείου, ὅ περ κατήργησα. Μὲ ἀπειλοῦσιν, ὡς βλέπετε, ὅτι ἂν μὴ ἀνασυστήσω αὐτό, θὰ δώσωσι παραίτησιν ἐκ τοῦ Ῥωμουνισμοῦ! Καὶ ὅμως ὅτε εἶχον τὸ σχολεῖον, οὔτε ἤθελον ν' ἀκούσωσι περὶ αὐτοῦ, ἀφοῦ τὸ σχολεῖον δὲν εἶχεν ἢ τέσσαρας μόνον μαθητάς, τοῦθ' ὅ περ σημαίνει, ὅτι οὔτε οἱ ὑπογράψαντες τὴν εἰρημένην ἀναφορὰν εἶχον πέμψῃ τὰ παιδία των εἰς τὸ σχολεῖον. Εἶνε πιθανόν, ὅτι εἶχον τὰ τέκνα των εἰς τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα, ὡς πράττουσι πολλοὶ τῶν ἐκεῖ ἐφόρων, οἵτινες ζητοῦσι νῦν παρ' ἐμοῦ λόγον, ὅτι καταστρέφω τὸ ρωμουνικὸν ζήτημα! (Ἱλαρότης καὶ ἐπευφημίαι).

Ἀλλ' ἡ στάσις τῶν ἐν Κρουσσόβῳ εἶνε ὅλως προσωπικῆς φύσεως, ὡς ἐννοεῖται εὐκόλως. Τὸ πρᾶγμα εἶνε εὐεξήγητον, διότι πρόεδρος τῆς ἐν Κρουσσόβῳ ἐφορείας εἶνε ὁ κ. Πετρασίγκος, πενθερὸς τοῦ κ. Ν. Παπαχατζῆ, μέλους ἐν τῇ ἐπιτροπῇ καὶ πρώην καθηγητοῦ ἐν τῷ καταργηθέντι σχολείῳ. Τοιαύτη πρωτίστως ἡ αἰτία τῆς ἀνοικείου ἀναφορᾶς, ἥτις χαρακτηρίζει τόσῳ τελείως τὴν ἠθικὴν περιωπὴν ἐκείνων, οἵτινες ἀγωνίζονται παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ κ. Τάκη Ἰωνέσκου ἐναντίον ἐμοῦ. (Παρατεταμέναι ἐπευφημίαι).

Ἰδού, Κύριοί μου ποῖα σχολεῖα κατήργησα καὶ τὰ αἴτια, δι' ἃ κατήργησα αὐτά.

Ἐκτὸς τούτου ἐξέπεσα καὶ τοὺς μισθούς. Ἀλλ' εἰς τὰς ἐκπτώσεις ταύτας δὲν ὑπερέβην ὑμᾶς. Ὁ κ. Ἰστράτης εἶνε ἐκεῖνος, ὅστις ὥρισε τὸ ποσὸν 30 φράγκων κατὰ μῆνα ὡς τὸν ἐλάχιστον μισθὸν τῶν διδασκάλων. Ὁ κ. Ἀριὼν διετήρησεν αὐτὸν μετὰ τὸν κ. Ἰστράτην. Ποῦ λοιπὸν εὑρίσκετε, ὅτι ἐγὼ δίδω 20 μόνον φράγκα; Εἶνε ἀνάληθες τοῦτο ἢ οὔ; Καὶ ἂν εἶνε οὕτω, ποίου ὀνόματος χρήζουσιν οἱ μετερχόμενοι ψευδῆ γλῶσσαν, ἵνα ἐξαπατήσωσι τὸν κόσμον;

Ἐπίσης διαβεβαιοῖτε, ὅτι ἐξέπεσα εἰς 15 φράγκα κατὰ μῆνα τὸν μισθὸν τῶν ἱερέων. Εἶνε ἀληθὲς τοῦτο. Ὁ ἐλάχιστος ὅρος ἦτο 20 φράγκα, ὡς εἶχον ὁρίσῃ οἱ κ. κ. Ἰστράτης καὶ Ἀριών.

Λέγετε, ὅτι πληρόνω εἰς τοὺς ψάλτας 9 καὶ 5 φράγκα. Καὶ τοῦτο δὲν εἶνε ἀληθές. Ἐγὼ πληρόνω εἰς αὐτοὺς 65 τοὐλάχιστον φράγκα, ἐν ᾧ οἱ κ. κ. Ἰστράτης καὶ Ἀριὼν εἶχον ὑποβιβάσῃ αὐτοὺς μέχρι 10 φράγκων.

Καὶ ἐν τοσούτῳ, οὐδὲν εἴπετε, ὅτε οἱ κύριοι ἐκεῖνοι ἐξέπιπτον τοὺς μισθούς· οὐδὲν εἴπετε, ὅτε ὁ κ. Ἀριὼν κατήργει 19 σχολεῖα, ἀπειλεῖτε δὲ, ὅτι θ' ἀποχωρήσητε τοῦ Ῥωμουνισμοῦ νῦν, ὅτε ἐγὼ καταργῶ τὴν περιττὴν θέσιν τοῦ γαμβροῦ τοῦ κ. Πετρασίγκου. Καὶ ἔχετε τὴν ἀξίωσιν νὰ λάβω ὑμᾶς ὑπὸ σπουδαίαν ἔποψιν!

Ἐν ταῖς ἐρωτήσεσιν, ἃς ἀπηύθυνέ μοι ὁ κ. Δράγκου, ὑπάρχει μία τοιαύτη, λίαν

Digitized by Google

ἐνδιαφέρουσα καὶ δι' ἣν εὐχαριστῶ πολὺ τὸν κ. Δράγκον. Ὁ κύριος οὗτος μὲ ἠρώτησεν, ἐὰν ἡ ὑπ' ἐμοῦ ὑποδιβασθεῖσα μισθοδοσία εἶνε κατωτέρα τῆς τῶν διδασκάλων τῶν ἄλλων ἐν Μακεδονίᾳ ἐθνικοτήτων. Θὰ παρουσιάσω ὑμῖν ἀριθμούς, οἵτινες θ' ἀπαντήσωσιν εἰς τὰς ὑμετέρας ἐρωτήσεις. Ἔχω ἐν χερσὶ στατιστικὰς σημειώσεις διὰ τὴν περιφέρειαν τῶν Βιτωλίων. Εὑρίσκω λοιπόν, ὅτι ἐν τῇ περιφερείᾳ ταύτῃ ὑπάρχουσι 24 ρωμουνικὰ σχολεῖα, 366 ἑλληνικά, 45 σερβικὰ καὶ 245 βουλγαρικά. Ἔχω καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν μαθητῶν ἑκάστου σχολείου καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν διδασκάλων καὶ εὑρίσκω, ὅτι ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς σχολείοις ἀναλογοῦσι κατὰ μέσον ὅρον 1 1)4 διδάσκαλοι ἐπὶ ἑκάστου σχολείου, ἐν τοῖς σερβικοῖς 1 3)4, ἐν τοῖς βουλγαρικοῖς 1 1)2, ἐν δὲ τοῖς ρωμουνικοῖς σχολείοις 3 διδάσκαλοι ἐπὶ ἑνὸς ἑκάστου σχολείου.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς σχολείοις εἶνε κατὰ μέσον ὅρον 37 δι' ἕκαστον σχολεῖον ὁ τῶν σέρβων 25, ὁ τῶν βουλγάρων 38. Ἐν τοῖς ρωμουνικοῖς σχολείοις οἱ μαθηταὶ μόλις φθάνουσι τοὺς 17, δηλαδὴ μόλις τὸ ἥμισυ τῶν Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων.

Ἐν τῷ ρωμουνικῷ λυκείῳ τῶν Βιτωλίων ὑπάρχουσιν 20 καθηγηταί, ἐν τῷ ἑλληνικῷ 10, ἐν τῷ σερβικῷ γυμνασίῳ 7, ἐν τῷ βουλγαρικῷ λυκείῳ 9. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἐν τῷ ἑλληνικῷ λυκείῳ ἕκαστος καθηγητὴς ἐργάζεται κατὰ μέσον ὅρον 19 1)2 ὥρας καθ' ἑβδομάδα, ἐν τῷ σερβικῷ 16, ἐν τῷ βουλγαρικῷ 22, ἐν δὲ τῷ ρωμουνικῷ μόλις 10.

Οἱ ἀριφθμοὶ οὗτοι ὁμιλοῦσιν ἀφ' ἑαυτῶν. (Ἐπευφημίαι).

Ἤδη ὁμιλήσωμεν περὶ μισθῶν. Ἐν τῷ ἑλληνικῷ λυκείῳ τῶν Βιτωλίων οἱ μισθοὶ ποικίλλουσιν ἀπὸ φράγκων 96 μέχρι 249 κατὰ μῆνα· ἐν τῷ κατωτέρῳ παρθεναγωγείῳ 38 μέχρι 115· ἐν τοῖς κατωτέροις σχολείοις ἀπὸ 29 μέχρις 86. Οἱ Βούλγαροι πληρόνουσι 188 μέχρι 278 φρ. κατὰ μῆνα ἐν τῷ λυκείῳ μετὰ τῆς ὑποχρεώσεως νὰ διδάσκωσιν οἱ καθηγηταὶ καὶ ἐν τῷ κατωτέρῳ ἐκπαιδευτηρίῳ τῶν θηλέων. Οἱ διδάσκαλοι αὐτῶν λαμβάνουσι 29 μέχρις 67 φράγκων κατὰ μῆνα. Οἱ Σέρβοι πληρόνουσι 50 μέχρι 200 φρ. ἐν τῷ γυμνασίῳ καὶ 40 μέχρι 70 φράγκων εἰς διδασκάλους.

Συγκρίνων τοὺς ἀριθμοὺς τούτους, εὑρίσκω, ὅτι ἐν τῷ ρωμουνικῷ λυκείῳ τῶν Βιτωλίων οἱ μισθοὶ ποικίλλουσι μεταξὺ φρ. 132 καὶ 272 κατὰ μῆνα, ἐν τῷ κατωτέρῳ ἐκπαιδευτηρίῳ τῶν θηλέων μεταξὺ 100 καὶ 150, οἱ δὲ τῶν διδασκάλων μεταξὺ 30 καὶ 100.

Ὡς βλέπετε λοιπόν, καὶ μετὰ τὰς γενομένας κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐκπτώσεις τὸ ἡμέτερον προσωπικὸν ἔχει καὶ πάλιν καλλιτέρους μισθοὺς ἢ τὸ προσωπικὸν τῶν ἀντιζήλων ἐθνικοτήτων, καίτοι οἱ ἡμέτεροι διδάσκαλοι δίδουσιν ἡμῖν τὸ ἥμισυ μόλις τῆς ἐργασίας ἢ οἱ ξένοι διδάσκαλοι (Ἐπευφημίαι).

Μὴ ὁμιλῶμεν λοιπὸν πλέον περὶ Μακεδόνων διδασκάλων, ὡς δῆθεν ἀποθνησκόντων τῆς πείνης. Καὶ ὅμως δὲν εἶνε τοῦτο ἡ κυρία αἰτία, ἡ κινοῦσα τοὺς ἡμετέρους ἀντιπάλους. Ἄλλα εἶνε τὰ αἴτια, πιστεύσατέ με δ' ὅτι ἡ Μακεδονία ἐν τοῖς αἰτίοις τούτοις κατέχει τὴν ἐνάτην θέσιν. (Ἐπευφημίαι).

Digitized by Google

«Κύριοί μου, κλείω ἐνταῦθα τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἐκθέσεώς μου, ἐν ᾧ οἱ ἀριθμοὶ ὁμιλοῦσιν ἀφ' ἑαυτῶν. Δὲν εἶνε ἀνάγκη ἄλλων ἐξηγήσεων.

«Ὁ προϋπολογισμός μου ὑπέστη κατὰ τὸ ἐνεστὼς ἔτος δύο μεταβολάς. Μέχρι τῆς 1 Ἰουλίου ἀφῆκα νὰ ἐξακολουθήσῃ ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ κ. Ἀριών, διότι δὲν εἶχον καιρὸν νὰ ἐπενέγκω ἐν αὐτῷ τὰς ἀναγκαιούσας τροποποιήσεις. Κατ' Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον ἐφηρμόσθη προσωρινός τις προϋπολογισμός, περὶ ὃν δὲν θὰ ἐνδιατρίψω, τῇ δὲ 1 Σεπτεμβρίου ἐτέθη εἰς ἐφαρμογὴν ὁ προϋπολογισμός, οὗ ἐξέθεσα ὑμῖν πρὸ μικροῦ τὰς οἰκονομίας.

«Εὐθὺς ὡς ἠκούσθη, ὅτι προέβλεψα ἐν τῷ προπροϋπολογισμῷ οἰκονομίας, ἤρξατο καὶ ἡ ἐκστρατεία.

«Περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἀπριλίου, πέντε διδάσκαλοι, καθηγηταὶ καὶ σχολικοὶ ἐπιθεωρηταὶ ἐκ Μακεδονίας, ἀπηύθυναν τῷ κ. Τάκη Ἰωνέσκῳ ἐπιστολήν, ἣν ἐδημοσίευσαν καὶ ἐν τῇ «Βοΐντσα Νατσιονάλα» τῆς 11 Ἰουνίου. Βραδύτερον ὅμως, ἤτοι περὶ τὰ τέλη Ἰουνίου, ἡ ἐπιστολὴ ἐκείνη διημφισβητήθη. Ἀργά πως ἦλθεν ἡ διάψευσις, ἰδίως διότι ἕως τότε αἱ συντηρητικαὶ ἐφημερίδες οὐ μόνον δὲν διέψευσαν αὐτήν, ἀλλ' ἐζήτησαν νὰ συνηγορήσωσιν ὑπὲρ ἐλαφρυντικῶν περιπτώσεων. Ἐνῷ, ὡς γνωστόν, αἱ εἰρημέναι ἐφημερίδες προβαίνουσιν ἐνίοτε μέχρι τοῦ νὰ διαμφισβητῶσι καὶ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, ὁσάκις δὲν συμφέρει αὐταῖς ν' ἀναγνωρίσωσιν αὐτό, εἶνε ἀσύνηθες πρᾶγμα, ὅτι ἐπὶ τρεῖς ἑβδομάδας, καίπερ γινώσκουσαι τὴν ὕπαρξιν ἐγγράφου τοιαύτης σοβαρότητος, δὲν διέψευσαν αὐτό. Αἱ ἐφημερίδες αὗται ἐν τούτοις περιωρίσθησαν νὰ ὑποστηρίξωσιν, ὅτι ἡ ἐπιστολὴ δὲν ἔχει σημασίαν καὶ ὅτι εἶνε ὅλως ἀθῷα, καίτοι ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ὡμίλει περὶ ἐπικειμένης ἐκρήξεως γενικῆς ἀπεργίας ἐν Μακεδονίᾳ· ἀπηυθύνετο πρὸς πρώην Ὑπουργὸν τῆς Παιδείας.

«Εἴτε ἀναγνωριζομένη, εἴτε μὴ ἀναγνωριζομένη ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιστολὴ. διεχάραττε πλῆρες σχέδιον ἐκστρατείας, ὅπερ ἔκτοτε ἀρξάμενον, ἐκτελεῖται γράμμα πρὸς γράμμα, διότι ἡ δημοσίευσις τῆς ἐπιστολῆς ταύτης εἰς οὐδὲν ἄλλο συνετέλεσεν ἢ εἰς τὸ νὰ βραδύνῃ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου, χωρὶς νὰ παρακωλύσῃ αὐτήν. Καὶ ἂν μὴ εἶχον ἔτι ἄλλην ἀπόδειξιν, τοῦτο θὰ ἤρκει ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ ἐπιστολὴ ὑπῆρξε. (Ἐπευφημίαι).

«Ἀπὸ τοῦδε ἐπεμβαίνει νέον στοιχεῖον, ἡ λεγομένη μακεδονικὴ ἐπιτροπή, ἥτις ἐπιτηδεύει τὸ πρόσωπον ὑπερασπιστοῦ τῶν δικαίων τῶν ἐν Μακεδονίᾳ καθ' ἡμῶν, τῶν δικαίων τῶν ἐν τῷ Βασιλείῳ καὶ τοῦτο κατὰ τρόπον, ὃν θὰ ἐκτιμήσητε ἐκ τῶν κατωτέρω.

«Θὰ παρατηρήσω ὑμῖν, ὅτι μεταξὺ τῶν πέντε ἐπιτρόπων ὑπῆρχε καὶ εἷς σχολικὸς ἐπιθεωρητής, ὑπάλληλος, τεθειμένος ἀμέσως ὑπὸ τὰς διαταγάς μου, καθῆκον δ' ἔχων νὰ ἐκτελῇ ἄλλας διαταγάς, ἂν μὴ συνέφερεν αὐτῷ νὰ ἐκτελῇ τὰς διαταγάς μου· δηλαδὴ ἂν μὴ ἤρεσκεν αὐτῷ ὁ τρόπος, καθ' ὃν διηύθυνα ἐγὼ τὰ σχολεῖα, ἧτο τίμιον νὰ δώσῃ τὴν παραίτησίν του καὶ ἐργασθῇ καθ' ὃν τρόπον βούλεται αὐτός.

Digitized by Google

« Ἀλλ' ὁ εἰρημένος κύριος δὲν ἔπραξε τοῦτο. Ἐπιθεωρητὴς ὤν, προὐκάλεσεν ἐν Μακεδονίᾳ ἐπαναστατικὴν κατ' ἐμοῦ κίνησιν, ἐπωφελούμενος τοῦ κύρους δι' οὗ περιέβαλον αὐτόν, ἐπὶ σκοπῷ τοῦ νὰ ἐργασθῇ ἐναντίον ἐμοῦ. Ἐννοεῖται, ὅτι ἔπαυσα αὐτὸν αὐθωρεί. (Ἐπευφημίαι).

«Οἱ λοιποὶ ἦσαν καθηγηταί· εἷς τούτων ὑπῆρξε καθηγητὴς ἐν τῷ καταργηθέντι σχολείῳ τοῦ Κρουσσόβου. Καλὸν θὰ ἦτο νὰ μὴ εἰσήρχετο εἰς τὴν ἐπιτροπήν, διότι θὰ ὑπωπτεύετο ὡς ἐργαζόμενος πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἣν εἶχεν ἀπολέσῃ θέσεως. Καλὸν θὰ ἦτο, λέγω, καὶ δι' ἑτέραν αἰτίαν, διότι εἶχον παύσῃ αὐτὸν ἀπὸ τριῶν ἐτῶν, ὡς τολμήσαντα νὰ ἐκδιώξῃ τοῦ σχολείου ἐπιθεωρητήν, ὃν εἶχον πέμψῃ ἐκεῖ πρὸς ἐπιθεώρησιν. Ὁ κ. Τάκης Ἰωνέσκος ἔσπευσε ν' ἀνακαλέσῃ καὶ προαγάγῃ μάλιστα αὐτόν, διότι μόνον διὰ τοιούτων ἀνθρώπων δύναται νὰ ὑποστηρίξῃ τὸ εἰδικὸν σύστημα τῆς πολιτικῆς του. (Ἱλαρότης καὶ ἐπευφημίαι).

« Ἀλλ' ὅταν δίδῃ τις εἴς τινα καθήκοντα πρεσβευτοῦ, εἶνε στοιχειῶδες πρᾶγμα νὰ ἴδῃ ἂν τὸ πρόσωπον τοῦτο διατελῇ εἰς ἀγαθὰς σχέσεις πρὸς ἐκεῖνον, παρ' ᾧ μέλλει νὰ διατελέσῃ διαπεπιστευμένος· ἄλλως, ὁ σκοπὸς τῆς πρεσβείας ταύτης ἀποτυγχάνει. Ἦτο λοιπὸν δυνατὸν οἱ Μακεδόνες νὰ πιστεύσωσιν, ὅτι ἐγὼ θὰ διεπραγματευόμην μετὰ τοιούτου ἀνθρώπου τὰς ὑποθέσεις των ;

« Ὁ ἀρχηγὸς τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιτροπῆς ἔχει ἐν τῷ παθητικῷ αὐτοῦ καὶ τὸ ἑξῆς: ὅτι καθ' ὃν χρόνον ἦτο ἐν τῷ λυκείῳ τῶν Βιτωλίων, ὥρμησε κατὰ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ λυκείου πάλλων μάχαιραν... Εἶτα μετατεθεὶς εἰς Ἰωάννινα, ἐξεδίωξε τοῦ σχολείου τῇ συμπράξει δύο Ἀλβανῶν καὶ διὰ ροπάλου δύο καθηγητάς του. Ὡς βλέπετε λοιπόν, τοιαύτη ἐπιτροπὴ πέμπεται ἐνταῦθα, ὅπως συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ ἐπὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργείου τῆς ρωμουνικῆς χώρας !

Κ ο ύ λ ο γ λ ο υ ς.—«Καὶ διατὶ ἐδέχθητε αὐτήν ;

Χ α ρ έ τ.—« Ἀξιότιμε κύριε Κούλογλου, θὰ εἴπω ὑμῖν διατὶ ἐδέχθην αὐτήν. Ὅτε ἦλθεν αὕτη πρός με, ἐγίνωσκον ἐγὼ κάλλιστα ἐκ τίνων προσώπων ἀποτελεῖται καὶ εὑρισκόμην ἐν πλήρει δικαίῳ νὰ μὴ ἀναγνωρίσω αὐτὴν ὡς ἐπιτροπὴν οἱουδήποτε, ὡς καὶ δὲν ἀνεγνώρισα αὐτήν. Ἀλλ' ἐδέχθην αὐτήν, διότι δὲν ἠθέλησα νὰ ὑποθέσωσιν οἱ ἐν Μακεδονίᾳ, ὅτι ἐφοβούμην νὰ ὁμιλήσω πρὸς τοὺς ἐκεῖθεν ἐρχομένους, καὶ ἂν οὗτοι ἤρχοντο μετ' ἐχθρικῶν προθέσεων, ἃς οὐδαμῶς ἔκρυπτον. Ἀλλ' ἔκτοτε οὐδένα ἠθέλησα πλέον νὰ ἴδω ἐκ τῆς ἐπιτροπῆς ἐκείνης, καίτοι κατ' ἐπανάληψιν ἀπεπειράθησαν νὰ μὲ ἴδωσιν.

« Ἐλέχθη καὶ διαβεβαιώθη μάλιστα, ὅτι ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη εἶχεν ὑπογραφὰς συναινέσεως καὶ προχωρήσεως ἐκ μέρους σύμπαντος τοῦ ρωμουνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Μακεδονίας. Προσκαλῶ τὴν ἐπιτροπὴν νὰ δημοσιεύσῃ τὰς ὑπογραφὰς ταύτας. Ἐγὼ διαβεβαιῶ, ὅτι μέγα μέρος τῶν ὑπογραψάντων οὐδ' ὑπάρχει ἐν Μακεδονίᾳ· ὅτι ἄλλοι—οἵτινες εἶνε πολυάριθμοι—οὔτε γνῶσιν ἔχουσιν, ὅτι ὑπέγραψαν καὶ ἐπὶ τέλους ἄλλοι—ὑπογράψαντες πράγματι—βλέποντες τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἡ προκειμένη ἐπι-

Digitized by Google

τροπὴ ἐργάζεται καὶ τὸν τρόπον καθ᾽ ὃν αἱ ὑπογραφαὶ συνήχθησαν ἠθέλησαν ν᾽ ἀποσύρωσι τὰς ὑπογραφάς των, ἀλλὰ τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς δὲν ἐδέχθησαν τοῦτο. Ἴδωμεν λοιπὸν τίνες ἐκ τῶν ὑπογραψάντων μένουσι καὶ ποῖοι εἶνε οὗτοι. (Ἐπευφημίαι).

« Ἰδοὺ συγκεκριμέναι περιπτώσεις.

Ὁ διδάσκαλος Πάνδεας Ρούσας ἐκ Ρέσνας, ὑπογεγραμμένος ἐν τῷ εἰρημένῳ ἐγγράφῳ, βλέπων τὴν ὁδόν, ἣν ἡ ἐπιτροπὴ ἐτράπη, ἠθέλησε νὰ σβέσῃ τὴν ὑπογραφήν του, ἀλλὰ τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς δὲν ἀφῆκαν αὐτόν, χαρακτηρίσαντες μάλιστα τὸν ἄνθρωπον ὡς ἄνανδρον. Ἔχω ἐν χερσὶ ρητὴν αὐτοῦ δήλωσιν ἐν ᾗ λέγει, ὅτι δὲν ἀναγνωρίζει τὴν ἐπιτροπὴν ταύτην. Ἔχω δὲ πλείστας ἄλλας τοιαύτας δηλώσεις (Ἐπευφημίαι).

« Ἐννοεῖτε καλῶς, ὅτι ἐπιτροπή, παρουσιαζομένη ἐνώπιόν μου ὑπὸ τοιούτους ὅρους, οὐδεμίαν κατ᾽ ἐμὲ εἶχεν ἀξίαν. Ἡ μακεδονικὴ ἐπιτροπὴ οὐδένα ἄλλον ἐκπροσωπεῖ ἢ ἑαυτὴν μόνην καὶ κατὰ τὴν παροῦσαν μάλιστα ὥραν οὐδένα ἐκπροσωπεῖ, διότι ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῇ πρόσωπα, ἅτινα βλέποντα τὴν ἐπισφαλῆ ὁδόν, ἣν ἐτράπησαν ἔνιοι τῶν ἡγετῶν των, ἐγκατέλιπον αὐτήν, δηλώσαντά μοι, ὅτι ἀποχωροῦσι πλέον τῆς μετ᾽ αὐτῶν ἀλληλεγγύης. (Ἐπευφημίαι).

«Πᾶν ὅ τι λέγω περὶ τῆς ἐπιτροπῆς ἀποδεικνύεται δι᾽ ἐγγράφων, ἅτινα εἶνε εἰς τὴν διάθεσιν ὑμῶν, ὅπως καὶ ὑμεῖς κρίνητε τίνες οἱ ἄνθρωποι οὗτοι καὶ εἰς ποῖα μέσα καταφεύγουσι. Θὰ εὕρητε ἐν αὐτοῖς ἀποδείξεις περὶ τῆς ἀγανακτήσεως, ἣν παρήγαγεν ἡ ἐπιτροπὴ ἐν πολλαῖς πόλεσι τῆς Μακεδονίας διὰ τῆς ἀχαρακτηρίστου αὐτῆς διαγωγῆς καὶ τοῦ τρόπου, καθ᾽ ὃν ἐτόλμησε νὰ ὁμιλήσῃ πρὸς τὴν Κυβέρνησιν τῆς χώρας, ἥτις ἐπὶ τριάκοντα ἔτη ἐθεσήθησεν αὐτὴν μετὰ φίλτρου καὶ θυσιῶν καὶ χωρὶς ν᾽ ἀναμένῃ ποτὲ *τὴν ἐλαχίστην ἀνταμοιβήν*. (Ἐπευφημίαι).

«Θ᾽ ἀναγνώσω ὑμῖν ἓν μόνον τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ἐγγράφων, ἕνεκα τῆς ἐξαιρετικῆς αὐτοῦ σημασίας. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο εἶνε ἡ δήλωσις τῶν μελῶν τῆς Κεντρικῆς Ἐφορείας τῶν Βιτωλίων κ. κ. Π. Χρήστοβιτς, Φιλίππου Ἀποστολέσκου καὶ Γεωργίου Καρεστετζῆ. Ἀναγινώσκω τὸ ἔγγραφον ἐπὶ λέξει:

«Κύριε Ὑπουργέ,

«Οἱ ὑποφαινόμενοι, μέλη τῆς Κεντρικῆς Ἐφορείας τῶν Βιτωλίων καὶ μόνοι ἀντι«πρόσωποι τοῦ ἐν Τουρκίᾳ ρωμουνικοῦ λαοῦ, ἀνεγνωρισμένοι ὡς τοιοῦτοι καὶ ὑπὸ τῶν «αὐτοκρατορικῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, βλέποντες ὅτι οἱ κ. κ. Κ. Ι. Κοσμέσκος, Ν. «Μπατσαρίας, Τούλιος Νούσης, Περικλῆς Παπαχατζῆς καὶ Νικόλαος Παπαχατζῆς, «ἐντεταλμένοι νὰ ἐπέμβωσι παρ᾽ ἡμῖν διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς θέσεως τοῦ διδακτι«κοῦ καὶ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος τῶν μερῶν τούτων, ὑπερέβησαν τὰ ὅρια τῆς ἀνα«τεθείσης αὐτοῖς ἐντολῆς, προσχωρήσαντες εἰς τὴν κομματικὴν πολιτικὴν τῆς Ρω«μουνίας· βλέποντες, ὅτι διὰ τῶν τελευταίων μέτρων ὑμῶν ἱδρύσατε ἐμπορικὴν σχο«λὴν ἐν Ἰωαννίνοις, ἔχοντες δὲ πλήρη πεποίθησιν ἐπὶ τὰ ὑμέτερα πατριωτικὰ αἰσθή-

Digitized by Google

«ματα, ὅτι θὰ παράσχητε ἡμῖν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι τὴν αὐτὴν μέριμναν πρὸς διά-«δοσιν τῆς μορφωτικῆς ἡμῶν ὑποθέσεως·

«Δηλοῦμεν ἐν ὀνόματι τοῦ λαοῦ, οὗ ἐσμὲν οἱ ἀντιπρόσωποι, ὅτι ἡ δοθεῖσα τοῖς «εἰρημένοις κυρίοις ἐντολὴ παύει ἀπὸ σήμερον, οὖσα ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἑξῆς «ἄκυρος.

«Οὔτε ἡμεῖς λοιπόν, οὔτε ὁ λαὸς ἐνεχόμεθα τὸ ἐλάχιστον εἰς ὅ τι οἱ κύριοι οὗτοι «τῆς ἐπιτροπῆς θὰ ἔπραττον, καὶ ἑπομένως αἱ πράξεις των θεωρητέαι ὡς πράξεις αὐ-«τῶν προσωπικαί». (Ἐπευφημίαι).

«Τὰ πρόσωπα τὰ ὑπογράψαντα τὴν ἀναφορὰν ταύτην δὲν εἶνε ἄγνωστα· διεδρα-μάτισαν σπουδαῖον πρόσωπον ἐν τῇ γνωστῇ ὑποθέσει τῶν ἐφορειῶν τῆς Μακεδονίας, περὶ ἧς ἔξεστί μοι νὰ εἴπω ὑμῖν ὀλίγας λέξεις.

«Ἰδού, Κύριοι, εἰς τί σημεῖον ἵσταται τὸ ζήτημα τῆς ἐπιτροπῆς, τίνα ἀξίαν ἔχει ἡ ἐντολή, ἣν ἀξιοῖ, ὅτι ἔχει, ὡς καὶ ὁ τρόπος καθ' ὃν ἔγνω νὰ διεξαγάγῃ τὴν ἐν-τολὴν ταύτην. Ἡ ἐφορεία τῶν Βιτωλίων λέγει καθαρῶς, ὅτι ἐγίνωσκον ἐγὼ ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας καὶ ὅ περ τυγχάνει σήμερον ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας· λέγει δη-λαδή, ὅτι τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ συνήθεις πράκτορες ταραχο-ποιοί, μισθωτὰ ὄργανα τοῦ παρ' ἡμῖν ὑπάρχοντος πολιτικοῦ κόμματος, τοῦ ζῶν-τος διὰ τοιούτων μόνον μέσων. (Παρατεταμέναι ἐπευφημίαι).

«Ἀλλ' ὅπως καταστήσω ἐμφανεστέρας τὰς τάσεις τῆς δῆθεν ἐπιτροπῆς ἐκείνης, δὲν δύναμαι νὰ μὴ ἀναφέρω λέξεις τινὰς ἔκ τινος ἐπιστολῆς, δι' ἧς ἓν τῶν μελῶν αὐτῆς ἐζήτει παρὰ διδασκάλου ἐν Μακεδονίᾳ νὰ ὑπογράψῃ τὸ πληρεξούσιον αὐτῆς. Εἶνε ἐπιστολὴ μακροσκελεστάτη, ἐν ᾗ εὑρίσκω τὴν ἑξῆς φράσιν:

«Νῦν ἐπιβάλλεται ἡμῖν νὰ καταστῶμεν ἄνθρωποι σοβαροί, ὅπως καταδείξωμεν «τοῖς ἐν τῇ χώρᾳ, ὅτι οὐδέποτε ὑπήρξαμεν *ἐπαῖται*, ὡς οὗτοι συνειθίζουσι νὰ θεω-«ρῶσιν ἡμᾶς· ν' ἀποδείξωμεν ὅτι δὲν ἐπιτρέπομεν πλέον αὐτοῖς νὰ θεωρήσωσιν ἡμᾶς «ὡς ἁπλᾶ ὄργανα».

«Ἀκούετε, Κύριοι; ἡ ἐπιτροπὴ θ' ἀποδείξῃ, ὅτι *δὲν ἐπιτρέπει* πλέον ἡμῖν! Φαν-τάζομαι τοὺς ἐπιτρόπους, περιερχομένους ὅπως πείσωσι καὶ τοὺς ἄλλους, ὅτι αὐ-τοὶ ἀποτελοῦσιν ἐξουσίαν καὶ ὅτι ἡμεῖς οἱ ἐνταῦθα εἴμεθα ὑπόχρεοι νὰ λαμβάνω-μεν τὴν ἄδειάν των, ὅπως χρησιμοποιῶμεν τὰ χρήματα τῆς χώρας, τὰ χρήματα ἡμῶν! (Ἱλαρότης).

Ἀλλὰ προχωρῶ, ἀναγινώσκων περαιτέρω:

«Ὁ Ρωμοῦνος βασιλεὺς συναντᾶται ἐν Ἀββαζίᾳ μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Ἑλ-«λήνων καὶ συνεννοοῦνται πολιτικῶς διὰ *λογαριασμὸν ἡμῶν*».

«Ἐνταῦθα δὲν πρόκειται πλέον περὶ γελοίας καὶ προπετοῦς *φαμφαρονάδας*· ὡς βλέπετε, οἱ κύριοι οὗτοι τολμῶσι νὰ στρέφωσι τὰς ὑποθέσεις των καὶ κατὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Κράτους! Ὑπερβαίνει πράγματι τὰ ὅρια τοῦ προσήκοντος τὸ γεγο-νός, ὅτι ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ ἀνεξαρτήτου ἡμῶν Βασιλείου συντάσσονται λίβελλοι

Digitized by Google

δι' ὧν ὑβρίζονται αἱ ἀρχαὶ τῆς χώρας, παρ' ἧς χρηματίζονται ἐπὶ τέσσαρας δεκαετηρίδας! ('Επευφημίαι).

«Ἀλλὰ νὰ τολμῶσι νὰ καθάπτωνται καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Κράτους, ὃν ἡμεῖς περιστοιχίζομεν δι' ἀπεριορίστου σεβασμοῦ καὶ ἀγάπης, ὡς τὸν ἐκπροσωποῦντα αὐτὴν τὴν οὐσίαν τῆς συνέσεως καὶ τοῦ πεφωτισμένου καὶ προορατικοῦ πατριωτισμοῦ, τοῦτο εἶνε ἀτιμία! (Παρατεταμέναι ἐπευφημίαι).

Ἐγὼ θεωρῶ ἐμαυτὸν ὑπόχρεων, ὡς ἐκ τῆς θέσεως, ἣν κατέχω, νὰ λάβω πάντα τὰ δυνατὰ μέτρα, ἵνα παύσῃ τὸ σκάνδαλον τοῦτο. (Παρατεταμέναι ἐπευφημίαι).

Κύριοι, βραχύνωμεν τὸν λόγον καὶ ἐρωτήσωμεν, ὡς ἐρωτᾷ καὶ ὁ κ. Δράγκος, τίς ἡ αἰτία, κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος, ὅτε κατηργήθησαν ὑπὸ τοῦ κ. Ἀριὼν 19 σχολεῖα καὶ ἐξέπεσαν ὑπὸ τοῦ κ. Ἰστράτη εἰς μεγάλας διαστάσεις οἱ μισθοί, τίς ἡ αἰτία, λέγω, ὅτι οὐδεὶς τότε ἐλάλησε τὸ παραμικρόν, ὅτι δὲν ἐγένοντο ταραχαί, οὔτε κατηρτίσθησαν ἐπιτροπαί, αἵτινες νὰ ἐπιχειρίσωσι τὴν ἀνατροπὴν τῆς Κυβερνήσεως καὶ νὰ διευθύνωσι τὰς ἀναισχύντους αὐτῶν ἐπιθέσεις μέχρις αὐτοῦ τοῦ προσώπου τοῦ Βασιλέως;

Ἡ αἰτία εἶνε, ὅτι κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος εὑρισκόμεθα ἐν τῇ ἀντιπολιτεύσει ἡμεῖς καὶ οὐχὶ οἱ συντηρητικοί· ὅτι ἡμεῖς δὲν ἠρύσθημεν ὅπλα ἐκ τοῦ ζητήματος τούτου. Σήμερον τὰ πράγματα μετεβλήθησαν· σήμερον ἡ ἀντιπολίτευσις προκαλεῖ ἐρεθισμὸν καὶ ὠθεῖ τοὺς Μακεδόνας εἰς ἐπανάστασιν, ὡς προσπαθεῖ νὰ προκαλέσῃ καὶ ἀλλαχοῦ ταραχάς.

Ἔχω ἐν χερσὶν ἐπιστολάς, ἔχω πολυαρίθμους ἀποδείξεις, ὅτι οἱ ἐν Μακεδονίᾳ ἐλπίζουσιν ἐπὶ τὴν ὑποστήριξιν τῶν ἐν Βουκουρεστίῳ, ὅπως ἀναλάβωσι τὰ δίκαια, ἅπερ ἀφήρεσα ἐγὼ παρ' αὐτῶν. Οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλ' ἡ ἐπιτροπὴ ἐργάζεται καὶ ἐν Μακεδονίᾳ, ὑπισχνουμένη ὅτι, ἅμα τῇ εἰς τὰ πράγματα ἐπανόδῳ τοῦ κόμματος τῶν συντηρητικῶν, οἱ ἐξεγερθέντες θ' ἀναλάβωσι τὰς θέσεις καὶ τοὺς μισθοὺς των κατὰ τὰς προβλέψεις τοῦ προυπολογισμοῦ τοῦ κ. Τάκη Ἰωνέσκου καὶ ὅτι, ἐκτὸς τούτου, θὰ λάβωσι καὶ μισθὸν δι' ὅλον τὸν χρόνον, καθ' ὃν διετέλεσαν ἐν ἀργίᾳ.

Ἀλλ' οὐ μόνον τοῦτο· ἡ ἐπιτροπὴ ἀπειλεῖ ἐντεῦθεν, ὅτι θὰ παύσῃ τοὺς ἐπιθεωρητὰς τῆς Μακεδονίας, οἵτινες παρήκουον τῶν διαταγῶν της καὶ οἵτινες θὰ ἐτόλμων ν' ἀνοίξωσι τὰ σχολεῖα.

(Ἕπεται τὸ τέλος)

Digitized by Google

Ο ΠΑΝΣΛΑΥΙΣΜΟΣ ΕΝ ΤΗ ΧΕΡΣΟΝΗΣΩ ΤΟΥ ΑΙΜΟΥ

[ΑΠΟΡΡΗΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΤΗΣ ΡΩΣΣΙΚΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑΣ]

«ΑΙ ΕΥΘΥΝΑΙ»

(«LES RESPONSABILITÉS»)

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους.)

IV

'Αριθ. 38.

'Απόσπασμα ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς συνεδρίας τοῦ ἐν Μόσχᾳ Κομιτάτου τῇ 26 Σεπτεμβρίου (8 'Οκτωβρίου) 1872.

'Αρξαμένης τῆς συνεδρίας, ὁ κ. Ρ. ἀνέγνω φυλλάδιον, προσφάτως δημοσιευθὲν καὶ περιέχον τὴν βιογραφίαν τοῦ Α. Η.—Ὁ κ. Α. προέτεινε τὴν διαιώνισιν τῆς μνήμης τοῦ περιφανοῦς νεκροῦ, προσενεγκόντος ἐξόχους ὑπηρεσίας εἰς τὴν σλαυϊκὴν ὑπόθεσιν καὶ ἐπιστήμην, ὁ δὲ πρίγκιψ Β. Α. Τσ. καὶ ὁ Γραμματεὺς τοῦ Κομιτάτου Ν. Ρ. ὑπέβαλον εἰς τὴν ἔγκρισιν τοῦ Κομιτάτου τὰς ἑξῆς προτάσεις :

1. Νὰ ἱδρυθῇ ὑποτροφία ἐν τῇ Σλαυικῇ Σχολῇ τοῦ ἐν 'Αλεξεϊέβσκῃ γυναικείου μοναστηρίου διὰ κόρην βουλγαρικῆς ἐθνικότητος, ἥτις θὰ φέρῃ τὸ ὄνομα ὑποτρόφου τοῦ Α. Η.
2. Ν' ἀνοιγῇ κατάλογος συνδρομῶν μεταξὺ τῶν μελῶν πάντων τῶν σλαυικῶν κομιτάτων καὶ ὑποκομιτάτων πρὸ σχηματισμὸν κεφαλαίου, χρησιμοποιηθησομένου εἰς σύστασιν βραβείου, ὅ περ θ' ἀπονέμηται εἰς τὰ ἄριστα περὶ Σερβίας ἔργα.
3. Νὰ δημοσιευθῶσιν ἀναλώμασι τοῦ Κομιτάτου πάντα τὰ ἀνέκδοτα ἔργα τοῦ Α. Η.

Αἱ προτάσεις αὗται ἐγένοντο ἀποδεκταὶ παμψηφεί.

Ὁ Γραμματεὺς Ν. Α. Ρ. ἀνεκοίνωσεν εἰς τὰ μέλη τοῦ Κομιτάτου τὰ ὀνόματα τῶν νέων Σλαύων μαθητῶν, οἵτινες ἀφίκοντο ἐν Ρωσσίᾳ καὶ εἰσήχθη-

Digitized by Google

σαν εἰς τὰ σχολεῖα τοῦ Στέμματος ἀπὸ τῆς τελευταίας συνεδρίας (22 Ἰουλίου π. ἔ.) καὶ ἐντεῦθεν.

Μετ' ἀγόρευσιν τοῦ Ν. Α. περὶ τοῦ ἐπείγοντος τῆς ἠθικῆς ἑνώσεως ὅλων τῶν Σλαύων πρὸς καταπολέμησιν τῶν ἐχθρῶν τοῦ Σλαυισμοῦ, ὁ κ. Ρ. ἐκήρυξε τὴν λῆξιν τῆς συνεδρίας, καλέσας τὰ ἐνεργὰ μέλη τοῦ πολιτικοῦ τμήματος τοῦ Κομιτάτου νὰ διαβῶσιν εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν μυστικῶν συνεδριῶν.

Μυστικὴ συνεδρία.

Ἄρχεται ἡ συνεδρία, τοῦ Ν. Α. Ρ. ἀναγινώσκοντος τὸν ἀπολογισμὸν τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τῆς 2ας τριμηνίας τοῦ 1872.

Ἔσοδα.

1. Ἐπιχορηγήσεις τῆς Κυβερνήσεως . . .	Ρούβλια	66,666, 2)3
2. Ποσὰ ἐκ διαφόρων δωρεῶν . . . , . .	«	2,874
3. Τόκοι (πρὸς 5 ο]ο) τοῦ ἐκ 50.000 ρουβλίων κεφαλαίου, τοῦ κληροδοτηθέντος ὑπὸ τοῦ κόμητος Γρηγορίου Κ.Β.	«	2,500
4. Τόκοι τῶν κεφαλαίων τῶν κληροδοτηθέντων ὑπὸ Γ. Π. κτλ. καὶ ἀνερχομένων εἰς τὸ ποσὸν τῶν 18.400 ρουβλίων	«	920
Ἐν ὅλῳ	Ρούβλια	72.960.2]3

Ἔξοδα.

1. Συντήρησις 216 ὑποτρόφων τοῦ Κομιτάτου ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις καὶ ταῖς εἰδικαῖς Σχολαῖς (πρὸς 25 ρούβλια δι' ἕκαστον κατὰ μῆνα)	Ρούβλια	21,600
2. Τακτικὰ ἔξοδα διὰ τοὺς διαρκεῖς πράκτορας ἐν ταῖς σλαυικαῖς ἐπαρχίαις Αὐστρίας καὶ Τουρκίας (65 πρόσωπα)	«	13,000
3. Ἔκτακτα ἔξοδα διὰ τοὺς ἀπεσταλμένους Βουλγαρίας, Γαλικίας, Βοημίας καὶ οὐγγρικῆς Ρωσσίας	«	2,500
4. Ἀγορὰ καὶ ἀναλώματα μεταφορᾶς βιβλίων καὶ θρησκευτικῶν ἀντικειμένων διὰ τὰ ἀναγνωστήρια, τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ μοναστήρια ἐν Τουρκίᾳ καὶ Αὐστρίᾳ . .	«	1,300
5. Ἀφανεῖς δαπάναι τοῦ Προέδρου, συνῳδὰ τῷ ἄρθρῳ 12 τοῦ Καταστατικοῦ	«	1,680
Ἐν ὅλῳ	Ρούβλια	40.110

Τὸ ἐκ 32.850, 2]3 ρουβλίων περίσσευμα ἐχρησίμευσε πρὸς κάλυψιν, σχεδὸν ὁλοσχερῆ τοῦ ἐλλείμματος τῆς προηγουμένης τριμηνίας (34,760, 1]3 ρούβλια).

Τὸ ὑπόλοιπον τοῦ ἐλλείμματος (1,909, 2]3 ρούβλια) καλυφθήσεται κατὰ τὴν ἐνεστῶσαν τριμηνίαν.

Ὁ αὐτὸς κ. Ν. Α. Ρ. ἐπέδειξεν εἶτα εἰς τὰ μέλη τοῦ Κομιτάτου τὴν φωτογραφικὴν εἰκόνα τοῦ βουλγάρου Ἐξάρχου Ἀνθίμου. Ἡ εἰκὼν αὕτη ἀπε-

Digitized by Google

στάλη ὑπὸ τῆς Αὐτοῦ Σεβασμιότητος εἰς τὸ Κομιτᾶτον τῆς Μόσχας μετὰ τῆς ἀποστολικῆς Αὐτῆς εὐλογίας.

Ἀπεφασίσθη ὁμοψήφως ἡ ἐκ τῆς εἰκόνος ταύτης ἔκδοσις μεγάλου ἀριθμοῦ ἀντιτύπων, ἅτινα νὰ διανεμηθῶσιν εἰς ἅπαντας τοὺς φίλους τῆς ἱερᾶς βουλγαρικῆς ὑποθέσεως. Ὡς πρὸς τὴν εἰκόνα δέ, αὕτη θὰ καταταχθῇ μεταξὺ τῶν εἰκόνων τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν τῆς Σλαυΐας. Προτάσει τοῦ πρίγκιπος Τ. τὸ Κομιτᾶτον ἀπεφάσισε ν' ἀπευθύνῃ πρὸς τὸν Ἔξαρχον διὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐτοκρατορικῆς Πρεσβείας εὐχαριστήριον ἐπιστολήν, διαβεβαιοῦσαν ἅμα περὶ τῶν ἀδελφικῶν αἰσθημάτων τοῦ ρωσσικοῦ λαοῦ πρὸς ἅπαντας μὲν τοὺς Σλαύους τῆς Τουρκίας, ἰδίᾳ δὲ πρὸς τοὺς Βουλγάρους, κρατοῦντας ὑψηλὰ καὶ εὐσταθῶς τὴν σλαυϊκὴν σημαίαν κατὰ τῶν σκευωριῶν τῶν Φαναριωτῶν.

Ἀριθ. 39.

Κρυπτογραφικὸν ἔγγραφον τοῦ Κον . . . ., μέλους τοῦ Κεντρικοῦ Κομιτάτου, πρὸς τὸ Κομιτᾶτον τῆς Βιέννης, 20 Ὀκτωβρίου (2 Νοεμβρίου) 1872.

Διαταγῇ τῆς Α. Α. Ὑψηλότητος τοῦ Σεβαστοῦ ἡμῶν Προέδρου, τὸ Κομιτᾶτον τῆς Βιέννης καλεῖται ν' ἀποστείλῃ δύο ἐμπίστους ἀνθρώπους εἰς Σκόδραν καὶ Μπάνια-Λούκαν. Ὁ μεταβησόμενος εἰς Σκόδραν θὰ ἔχῃ ἀποστολὴν νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Προξένου περὶ τῶν ἀσφαλεστέρων μέσων πρὸς μετάβασιν μέχρι τῶν Μιρδιτῶν.

Ὁ ἐν λόγῳ λοιπὸν ἀπεσταλμένος ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ κατὰ βάθος τὴν χώραν καὶ τὴν ἀλβανικὴν γλῶσσαν. Ἡ ἀποστολὴ αὐτοῦ θὰ συνίσταται κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν διανομὴν βοηθημάτων εἰς τὰ μέλη τῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες ἔπαθον ἐκ τῶν τελευταίων καταπιεστικῶν μέτρων τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, καὶ εἰς τὴν προσπάθειαν πρὸς ἀνύψωσιν τοῦ ἠθικοῦ τοῦ πληθυσμοῦ, τῇ βοηθείᾳ διαφόρων δώρων καὶ διαβεβαιώσεων περὶ προσεχοῦς καὶ δραστηρίας ἐπεμβάσεως τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων ὑπὲρ αὐτῶν. Ὁ ἡμέτερος ἐν Σκόδρᾳ Πρόξενος θὰ ὑποδείξῃ εἰς τὸ Πρακτορεῖον ὑμῶν τοὺς καθολικοὺς μοναχοὺς καὶ ἱερεῖς, οἵτινες ἔχουσι προσηλυτισθῇ ὑπὲρ τῆς σλαυϊκῆς ὑποθέσεως, ὡς καὶ ἐκείνους τῶν ἀρχηγῶν, ὧν ἡ εἰς τὰ σλαυϊκὰ συμφέροντα ἀφοσίωσις εἶνε ἀνεπίδεκτος ἀμφιβολίας. Μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἑαυτοῦ ἀποστολῆς ὁ ὑμέτερος πράκτωρ θ' ἀναμείνῃ ἐν Σκόδρᾳ τὴν ἔλευσιν τοῦ κ. Ρ , ὅστις θὰ μεταβῇ ἐκεῖ περὶ τὰς ἀρχὰς Μαρτίου πρὸς συμπλήρωσιν τῶν τοπογραφικῶν ἡμῶν χαρτῶν.

Ὡς πρὸς τὸν μεταβησόμενον εἰς Μπάνια—Λούκαν, προτιμότερον ἔσται καθ' ἡμᾶς νὰ ἐκλέξητε αὐτὸν ἐκ τῶν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ἐν Βελιγραδίῳ Ὑποκομιτάτου μελῶν. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει, θὰ γράψητε εἰς τὸν κ. Β. καὶ θὰ πέμψητε αὐτῷ 1.500 φλωρίνια, ἅτινα θὰ καταχωρίσητε ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῶν ἐκτάκτων ἐξόδων, § 2. Ὁ ἐν λόγῳ πράκτωρ ὀφείλει νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ ἐντοπίου κλήρου πρὸς ἵδρυσιν δημοτικοῦ σχολείου. Τὰ πρὸς

Digitized by Google

τοῦτο ἀπαιτηθησόμενα βιβλία ἀποσταλήσονται προσεχῶς ὑπὸ τοῦ Κεντρικοῦ Κομιτάτου.

Ἀφ' οὗ περιέλθῃ τὴν χώραν καὶ ἐργασθῇ ἐν τῷ πνεύματι τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτονομίας ὁ πράκτωρ οὗτος ὀφείλει νὰ μεταβῇ εἰς Σεράϊεβον καὶ ν' ἀναμείνῃ ἐκεῖ τὰς νεωτέρας διαταγὰς τοῦ ἐν Βελιγραδίῳ Γενικοῦ Προξένου.

Ἀριθ. 40.

Κρυπτογραφικὸν ἔγγραφον τοῦ Κομιτάτου τῆς Βιέννης πρὸς τὸ Κεντρικὸν Κομιτᾶτον, 7|19 Νοεμβρίου 1872.

Τὸ ἐν Βιέννῃ Κομιτᾶτον λαμβάνει τὴν τιμὴν νὰ πληροφορήσῃ ὑμᾶς, ὅτι αἱ ὁδηγίαι, αἱ περιεχόμεναι ἐν τῷ ἐγγράφῳ τῆς Α. Ἐξοχότητος, χρονολογουμένῳ ἐκ Πετρουπόλεως τῇ 20 Ὀκτωβρίου (2 Νοεμβρίου), εὑρίσκονται ἤδη ὑπὸ ἐκτέλεσιν. Ὁ κ. Α., ὃν τὸ Κομιτᾶτον ἐξέλεξε διὰ τὴν ἀποστολὴν τῆς Σκόδρας, ἀπῆλθεν ἐκ Βιέννης τῇ 4|16 τρέχοντος, κομίζων συστατικὴν ἐπιστολὴν τῷ ἐν Σκόδρᾳ αὐτοκρατορικῷ Προξένῳ, εἰς ὃν θ' ἀνακοινώσῃ πρὸς τούτοις ἀντίγραφον τοῦ μνημονευθέντος ἐγγράφου τοῦ κ. Κ.

Τὸ Κομιτᾶτον, τηλεγραφῆσαν εἰς Βελιγράδιον ὡς πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τῆς Μπάνια—Λούκας, ἔλαβεν ἐκεῖθεν τὴν πληροφορίαν, ὅτι τὸ περὶ οὗ πρόκειται ταξείδιον θέλει ἀναλάβῃ ὁ νέος Δ. Κατ' ἀκολουθίαν ἀπεστείλαμεν προχθὲς, 5|17 τρέχοντος, εἰς τὸ ἐν Βελιγραδίῳ Γενικὸν Προξενεῖον 1500 φλωρίνια, καταχωριοθέντα, κατὰ τὰς ὁδηγίας τοῦ Κεντρικοῦ Κομιτάτου, ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῶν ἐκτάκτων ἐξόδων § 2.

Ἀριθ. 41.

Σύσκεψις τοῦ Κεντρικοῦ Κομιτάτου.

Τὸ Κεντρικὸν Κομιτᾶτον ἐψηφίσατο ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς 11|23 Δεκεμβρίου 1872 μεγίστης σπουδαιότητος ἀπόφασιν :

Τὰ ἐν Ρωσσίᾳ ἱδρυμένα Κομιτᾶτα καὶ τὰ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ παραρτήματα αὐτῶν συνεστάθησαν ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ προστατεύσωσι τὰ σλαυϊκὰ συμφέροντα καὶ νὰ διευκολύνωσι τοῖς ἀδελφοῖς ἡμῶν τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἑαυτῶν καθηκόντων πρὸς ἅπασαν τὴν φυλήν. Ἐπειδὴ οἱ ἐκ τῶν ἡμετέρων ἀδελφῶν μεταναστεύοντες ἐκ τῆς ἑαυτῶν χώρας πρὸς ἐγκατάστασιν ἐν Ρωσσίᾳ, ἀντὶ νὰ ὑπηρετῶσι τὰ συμφέροντα τοῦ Σλαυϊσμοῦ, ὑπηρετοῦσι τοὐναντίον τὰ τοῦ Γερμανισμοῦ καὶ Μαγυαρισμοῦ ἐν Αὐστρίᾳ καὶ τὰ τοῦ Ἰσλαμισμοῦ καὶ ***Ἑλληνισμοῦ*** ἐν Τουρκίᾳ, τὸ Κεντρικὸν Κομιτᾶτον ἐκ συμφώνου πρὸς τὸ πολιτικὸν Τμῆμα ἀποφασίζει:

Digitized by Google

1. Πάντα τὰ Κομιτᾶτα τῆς Ρωσσίας, ὡς καὶ τὰ Ὑποκομιτᾶτα καὶ Πρακτορεῖα τοῦ ἐξωτερικοῦ, θὰ κληθῶσι νὰ παύσωσιν ἀπὸ 1 Ἰανουρίου 1873 πᾶσαν συνδρομὴν καὶ βοήθειαν εἰς τοὺς Σλαύους τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Τουρκίας, οἵτινες θὰ ἐπεθύμουν νὰ μεταβῶσιν εἰς Ρωσσίαν πρὸς ἐγκατάστασιν.

2. Τὰ Κομιτᾶτα, Ὑποκομιτᾶτα καὶ Πρακτορεῖα ὀφείλουσι ν' ἀναγγείλωσιν εἰς τοὺς ὁμοφύλους ἀδελφοὺς ἡμῶν ὅτι, ἐπειδὴ αἱ ὑπὸ τὸν ξενικὸν ζυγὸν σλαυϊκαὶ χῶραι ἔχουσιν ἀνάγκην τῆς συνδρομῆς τῶν ἰδίων τέκνων, ὅπως ἀγωνίζωνται κατὰ τῶν ἐκ παραδόσεως ἐχθρῶν τῆς σλαυικῆς ὑποθέσεως, οἱ ἐγκαταλείποντες τὴν πατρίδα αὐτῶν θέλουσι στερεῖσθαι τῶν ἐπὶ ὑποστηρίξει δικαιωμάτων ὑπὸ τῶν ρωσσικῶν Κομιτάτων.

3. Τὰ πρόσωπα, ἅτινα ἤθελον ἐκτεθῇ ἀπέναντι τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν τοῦ τόπου των, θὰ ἔχωσι μόνον τὸ δικαίωμα τῆς προσφυγῆς εἰς τὰ σλαυϊκὰ Κομιτᾶτα πρὸς χορηγίαν τῶν μέσων τῆς εἰς Ρωσσίαν διαβάσεως.

4. Ἅπαντα τὰ ποσά, τὰ μέχρι τοῦδε προωρισμένα πρὸς διευκόλυνσιν τῆς μεταναστεύσεως τῶν Σλαύων εἰς Ρωσσίαν, θὰ κατανεμηθῶσιν εἰς τὰ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ Ὑποκομιτᾶτα καὶ Πρακτορεῖα, ὅπως διανέμωνται εἰς ἐκείνους τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, οἵτινες θὰ προσφέρωσι τὰς περισσοτέρας ἐκδουλεύσεις εἰς τὴν σλαυϊκὴν ὑπόθεσιν.

Ἀριθ. 42.

Κρυπτογραφικὸν ἔγγραφον τοῦ Γραμματέως τοῦ Κομιτάτου Μόσχας πρὸς τὸ Κομιτᾶτον τῆς Βιέννης. Ἐκ Μόσχας τῇ 26 Δεκεμβρίου 1872 (π.ἔ.).

Τὸ Κομιτᾶτον Μόσχας ἀπεφάσισεν ἐν τῇ μυστικῇ συνεδρίᾳ αὐτοῦ τῆς 24 Δεκεμβρίου (5 Ἰανουαρίου) νὰ ἐκτείνῃ τὴν ἐκκλησιαστικὴν προπαγάνδαν ἐν Βοσνίᾳ καὶ Ἑρζεγοβίνῃ, ὥρισε δὲ πρὸς τοῦτο τὸ ποσὸν 2,500 ρουβλίων. Ἀνακοινῶν ὑμῖν τὴν ἀπόφασιν ταύτην, ὀφείλω νὰ προσθέσω, ὅτι ὁ ἡμέτερος Πρόεδρος παρακαλεῖ ὑμᾶς ν' ἀποστείλητε ἀμέσως τὸ ποσὸν τοῦτο εἰς Μοστὰρ καὶ Σεράϊεβον καὶ ν' ἀπαιτήσητε παρὰ τῶν εἰς τὰ μέρη ταῦτα αὐτοκρατορικῶν Προξένων νὰ παράσχωσιν ὑμῖν λεπτομερεῖς πληροφορίας περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν θὰ ἐκτελεσθῇ τὸ σχέδιον τοῦτο τοῦ ἡμετέρου Κομιτάτου.

(*Ἕπεται τὸ τέλος*)

Μετάφρασις **Εὐαγ. Νικολαΐδου**

Digitized by Google

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΤΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

ΚΑΙ

ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΟΡΩΝΑΙΟΥ

(Διάλεξις γενομένη ἐν τῷ ἐν Πειραιεῖ τμήματι τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» καὶ ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν Ἐμποροϋπαλλήλων Πειραιῶς κατὰ τὴν 20 Ἰανουαρίου 1902.)

Τῆς ἱστορίας τὰ πολύτιμα διδάγματα δὲν ἀνευρίσκονται μόνον εἰς τὰς ἐνδόξους αὐτῆς σελίδας, οὐδ' ἀπαντῶσι μόνον εἰς τὰ ἡρωϊκὰ τῶν προγόνων κατορθώματα. Αἱ νίκαι καὶ τὰ τρόπαια, οἱ ἡρωϊσμοὶ καὶ οἱ θρίαμβοι, προκαλοῦσι τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν κατάπληξιν, διεγείρουσι τὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ τὴν ἀγαλλίασιν, δημιουργοῦσι καὶ ἐπαυξάνουσι τὴν ἐθνικὴν ὑπερηφάνειαν, καὶ ὡς περιφανῆ καὶ περίλαμπρα παραδείγματα καλοῦσι τοὺς μεταγενεστέρους εἰς μίμησιν τῶν ἐνδόξων προγόνων. Ἀλλὰ τὰ ἐθνικὰ ἀτυχήματα, αἱ ἐθνικαὶ μεταπτώσεις καὶ παρακμαί, τῶν προγόνων αἱ ἧτται καὶ συμφοραί, μετὰ θλίψεως μὲν ἀλλὰ καὶ μετὰ προσοχῆς ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων μελετώμεναι, αὐταὶ κυρίως διδάσκουσιν, αὐταὶ συμβουλεύουσιν, αὐταὶ ποδηγετοῦσι. Τῶν προγόνων τὰ *παθήματα*, αὐτὰ κυρίως χρησιμεύουσιν ὡς σωστικὰ διὰ τοὺς μεταγενεστέρους *μαθήματα*.

Ὅσῳ δ' εἶνε ἀληθὲς καὶ ἀναμφισβήτητον, ὅτι τῆς Ἱστορίας ἡ μελέτη δὲν γίνεται, οὐδὲ πρέπει νὰ γίνηται ἁπλῶς πρὸς τέρψιν καὶ διασκέδασιν, ἀλλὰ κυρίως πρὸς διδαχὴν καὶ ὠφέλειαν, ὅσῳ ἀληθὲς ἀναμφισβήτητον εἶνε τὸ τοῦ Θουκυδίδου, ὅτι ἡ ἱστορία εἶνε «κτῆμα ἐς ἀεὶ μᾶλλον, ἢ ἀγώνισμα ἐς τὸ παραχρῆμα ἀκούειν», τοσούτῳ ἀναπόφευκτον καὶ ἐπιβεβλημένον καθίσταται νὰ μὴ περιοριζώμεθα μόνον εἰς τὰ τερπνὰ καὶ εὐχάριστα, εἰς τὰ περιφανῆ καὶ τὰ ἔνδοξα, ἀλλὰ συγχρόνως νὰ ἐγκύπτωμεν καὶ σοβαρῶς νὰ μελετῶμεν καὶ τὰ δυσάρεστα μὲν καὶ λυπηρά, πλὴν λίαν διδακτικὰ καὶ ὠφέλιμα.

Ἰδοὺ ἡ αἰτία, ἰδοὺ ὁ σκοπός, δι' ὃν δὲν διστάζω ν' ἀπασχολήσω ὑμᾶς σήμερον μὲ τὰς θλιβερωτέρας σελίδας τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν Ἱστορίας, μὲ τὰς δεινοτάτας τοῦ Ἔθνους ἡμῶν συμφοράς, μὲ τὰς ἀπαισιωτέρας καὶ φρικωδεστέρας αὐτοῦ βασάνους, μὲ τὴν παρακμήν του, μὲ τὴν ἀγωνίαν του, μὲ τὸ ψυχορράγημά του, μὲ τὴν πτῶσίν του.

Digitized by Google

Τὸ θέμα, ὅ περ προώρισται ν' ἀπασχολήσῃ ὑμᾶς σήμερον, τυγχάνει εὐρύτατον κατά τε τὰ χρονικὰ καὶ τὰ τοπικὰ αὐτοῦ ὅρια, συνεπῶς ἡ ἐξιστόρησις αὐτοῦ ἐν ταῖς λεπτομερείαις δὲν δύναται νὰ γείνῃ οὔτε ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ διαλέξει, ἀλλ' οὔτε ἐντὸς τοῦ βραχυτάτου τούτου χρόνου, καθ' ὃν καὶ ἐγὼ δύναμαι νὰ λέγω καὶ ὑμεῖς δύνασθε νὰ μὲ ἀνεχθῆτε. Εὐνόητον ἑπομένως, ὅτι μεγίστη μοὶ ἐπιβάλλεται συντομία ἐν ταῖς λεπτομερείαις, ἵνα οὕτω, συνδυάζων τὸ βραχὺ τοῦ χρόνου πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ θέματος, δυνηθῶ νὰ παρουσιάσω γενικήν τινα περίληψιν, παρέχουσαν ὅσῳ τὸ δυνατὸν ὀλιγωτέρας ἐλλείψεις καὶ παρουσιάζουσαν ὅσῳ τὸ δυνατὸν ὀλιγώτερα χάσματα.

Τὸ ἑλληνικὸν Κράτος μέχρι τοῦ 1,200 Μ. Χ. ἔτους, ἐνῷ ἐπὶ ἐνέα ὅλας ἑκατονταετηρίδας ἐνδόξως καὶ τελεσφόρως ἀγωνιζόμενον, καθυπέταξε καὶ ἐξηφάνισε πάντα τὰ πολέμια αὐτῷ ἑτερόφυλα καὶ ἑτερόθρησκα τῆς Ἀνατολῆς στίφη, οὐδεὶς δ' οὐδαμόθεν κίνδυνος ἐφαίνετο ἀπειλῶν αὐτό, τοὐναντίον δὲ τὰ πάντα, ἡ ἀνδρεία του, ἡ διάνοιά του, ἡ θρησκεία του, οὐδεμίαν ἄφινον ἀμφιβολίαν, ὅτι κράτος τοιοῦτον προώρισται ἐπὶ μακρὸν νὰ ζήσῃ καὶ ἔτι μᾶλλον νὰ εὐδαιμονήσῃ, πῶς ἄρα γε συνέβη, ὥστε ὅλως ἀπροσδοκήτως καὶ παραδόξως νὰ μεταπέσῃ αἴφνης εἰς ταχεῖαν καὶ ἀκατάσχετον παρακμήν, καὶ ἐντὸς βραχυτάτου σχετικῶς χρονικοῦ διαστήματος, ἐντὸς 200 μόλις ἐτῶν, νὰ καταπέσῃ εἰς σωρὸν ἐρειπίων, ν' ἀνατραπῇ ἐκ θεμελίων, νὰ ἡττηθῇ, νὰ πέσῃ, νὰ ὑποδουλωθῇ ; Τίς ἄρα γε ὑπῆρξεν ὁ κραταιὸς ἐκεῖνος καὶ πανίσχυρος ἐχθρός, ὅστις, κατὰ τοιαύτης καὶ τηλικαύτης ἐπιτεθεὶς δυνάμεως, ἠδυνήθη νὰ κατακερματίσῃ ἕνα τοιοῦτον κολοσσόν ; Μὴ ἄρά γε οἱ Τοῦρκοι κατώρθωσαν τὸ τοιοῦτον, μὴ ἄρα ἡ ἡμισέληνος τὸν Σταυρὸν κατενίκησεν ;

Ὄχι, μυριάκις ὄχι ! Ἄλλοι εἰσὶν οἱ τὸν Ἑλληνισμὸν καταρρίψαντες, ἄλλοι εἰσὶν οἱ τὸ Ἔθνος ἡμῶν θηριωδῶς καὶ ἀγνωμόνως ὑποσκάψαντες καὶ καταστρέψαντες, ἄλλοι εἰσὶ τοῦ φρικώδους καὶ ἀπαισίου τούτου ἔργου οἱ ἐργάται, ἄλλοι ! Ὄχι οἱ Τοῦρκοι. Τοῦ Ἑλληνισμοῦ οἱ ἀπαίσιοι καταστροφεῖς δὲν ὑπῆρξαν τῆς ἡμισελήνου οἱ λάτραι, ἀλλ' ἐκεῖνοι, ὧν τὰ στήθη ἐκόσμει δυστυχῶς τοῦ Σταυροῦ τὸ σημεῖον. Οἱ Σταυροφόροι ὑπῆρξαν τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους οἱ ὀλετῆρες.

Οἱ μαθηταὶ τοὺς διδασκάλους ἀσπλάγχνως ἐδολοφόνησαν, οἱ εὐεργετηθέντες τοὺς εὐεργέτας ἀγνωμόνως ἐπεβουλεύθησαν, οἱ ἐκπολιτισθέντες τοὺς ἐκπολιτίσαντας ἀγρίως ἐθανάτωσαν ! Ἐπὶ 200 ὅλα ἔτη λυσσωδῶς τὸν Ἑλληνισμὸν πολεμήσαντες, αὐτοὶ τὸν πολιτισμὸν εἰς τὴν βαρβαρότητα παρέδωκαν, καὶ οἱ παρ' ἡμῶν τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν παραλαβόντες καὶ διδαχθέντες, αὐτοὶ τὴν ἁγίαν τοῦ Θεοῦ Σοφίαν εἰς Τζαμίον μετέβαλον, αὐτοὶ διὰ τοῦ Σταυροῦ τὸν Σταυρὸν κατασυνέτριψαν, αὐτοὶ οἱ χριστιανοὶ τοὺς χριστιανοὺς εἰς τὴν θηριωδίαν τῶν βαρβάρων καὶ ἀλλοθρήσκων παρέδωκαν.

Τὴν ἄπειρον αἴγλην τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους φθονήσασα ἡ ἑσπερία Εὐρώπη, ἀπεφίσισε τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ καὶ τὸν διαμελισμόν του, καὶ ὁ ἀγὼν ἤρξατο διὰ τῆς δημιουργίας μεγάλης ἐκκλησιαστικῆς ἔριδος, ἥτις ὡς πρόφασις ἐχρησίμευε καὶ

Digitized by Google

καθ' ἣν οἱ ἀρχιερεῖς τῆς Ῥώμης ἀπήτουν τὰ πρωτεῖα καὶ τὴν εἰς αὐτοὺς ὑποταγὴν τῆς ὑμετέρας Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ διὰ τῆς ὑποταγῆς τῆς Ἐκκλησίας τὴν εἰς αὐτοὺς ὑποταγὴν τοῦ ἡμετέρου Ἔθνους.

Εὐνόητον, ὅτι τὸ Ἔθνος ἡμῶν ἐρρωμένως ἀντέστη κατὰ τοιαύτης ὑποδουλώσεως, μέχρις οὗ τέλος ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ ἀρχιερατικοῦ τῆς Ῥώμης θρόνου Γρηγόριος ὁ Ζ', ὅστις φανερὰ πλέον ἐζήτει νὰ ἐπιβληθῇ διὰ τῆς σπάθης καὶ τοῦ πολέμου, καὶ ἐγένετο ὁ πρῶτος ἱδρυτὴς καὶ διοργανωτὴς τῶν ἀπαισίων *Σταυροφοριῶν*, τῶν ὁποίων πρόφασις μὲν ὑπῆρξεν ἡ δῆθεν ἀπελευθέρωσις τῶν ἁγίων Τόπων ἐκ τῶν μωαμεθανῶν, σκοπὸς δ' ἀληθὴς καὶ πραγματικὸς ἦτο ἡ κατάκτησις τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους καὶ ἡ ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Καὶ ἰδοὺ πρῶτοι οἱ Νορμαννοὶ τῆς Κάτω Ἰταλίας καὶ Σικελίας ὑπὸ τὸν Ροβέρτον Γυσκάρδον ἀρχίζουσι τὴν φοβερὰν ῥῆξιν μεταξὺ Δύσεως καὶ Ἀνατολῆς, καὶ ἐν ἔτει 1082 κατακτῶσι τὸ Δυρράχιον καὶ τὴν Καστορίαν, προχωροῦσι μέχρι τῆς Λαρίσσης, ἀλλ' ἐκεῖ νικῶνται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ εἰς ἄτακτον τρέπονται φυγήν. Καὶ κατόπιν ὁ υἱὸς ἐκείνου Βοημοῦνδος νέαν ἐπιχειρεῖ ἐκστρατείαν, καὶ παραβαίνων τὰς συνθήκας, κυριεύει καὶ κατακρατεῖ τὴν Ἀντιόχειαν καὶ ἄλλας ἑλληνικὰς πόλεις καὶ ὁλόκληρον τὴν Κιλικίαν καὶ τὴν Παμφυλίαν, καὶ οὕτω ἠναγκάσθη ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος ὁ Κομηνὸς νὰ ἐπιτεθῇ κατ' αὐτοῦ, κατατροπώσας δὲ τοὺς συμμάχους αὐτοῦ Πισσάτας, ἠνάγκασε τὸν Βοημοῦνδον ν' ἀπέλθῃ καὶ πάλιν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἔνθα, συγκροτήσας στράτευμα ἐκ 12,000 ἱππέων καὶ 60,000 πεζῶν ἀπῆλθεν οὐχὶ πλέον εἰς τὴν Παλαιστίνην, καὶ κατὰ τῶν Τούρκων, ἀλλὰ κατ' αὐτῆς τῆς Κωνσταντίνουπόλεως· ἀλλὰ καὶ πάλιν αἰσχρῶς ἡττήθη περὶ τὸ Δυρράχιον.

Ἀπαλλαγέντες δ' οἱ Ἕλληνες τῶν δεινῶν τῆς πρώτης ταύτης *Σταυροφορίας*, ἐστράφησαν ἀμέσως κατὰ τῶν ἐν Ἀσίᾳ καὶ Συρίᾳ Τούρκων, οὓς ἐπανειλημμένως κατετρόπωσαν, καὶ βεβαίως θὰ τοὺς ἐξηφάνιζον, ἀλλὰ δυστυχῶς νέος πάλιν ἀναφαίνεται ἐν ἔτει 1147 ἐκ τῆς Εὐρώπης κίνδυνος, ἡ *δευτέρα* τουτέστι *Σταυροφορία*.

Οἱ Γερμανοὶ ὑπὸ τὸν βασιλέα Κορράδον Γ'. καὶ οἱ Γάλλοι ὑπὸ τὸν βασιλέα Λουδοβῖκον Ζ'. τὸν σύμμαχον προσποιούμενοι καὶ τῇ ἀδείᾳ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ διὰ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν διερχόμενοι, εἰς φρικώδεις προέβησαν λεηλασίας καὶ πρὸς στιγμὴν ἐσκέφθησαν νὰ κυριεύσωσι καὶ αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν, συγχρόνως δὲ οἱ Ἰταλοὶ ὑπὸ τὸν Ρογῆρον Β'. αἰφνιδίως μετὰ στόλου ἐξορμήσαντες, κατέλαβον τὴν Κέρκυραν, τὴν Μονεμβασίαν, τὰς Θήβας, τὴν Κόρινθον καὶ φρικωδῶς ἐλεηλάτησαν καὶ ἐλῄστευσαν καὶ κατέστρεψαν τὰς πλουσιωτάτας ταύτας πόλεις καὶ πολλοὺς ἀπήγαγον αἰχμαλώτους, καὶ κατόπιν πάλιν ὁ βασιλεὺς τῆς Σικελίας Γουλιέλμος ὁ Β'. ἐπῆλθεν ἀπροσδοκήτως κατὰ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, κατέλαβε τὸ Δυρράχιον καὶ πολιορκεῖ καὶ κυριεύει τὴν Θεσσαλλονίκην. Ἀνεκδιήγητοι καὶ ἀπερίγραπτοι αἱ φρικαλεότητες, ἃς τότε οἱ καλοὶ οὗτοι χριστιανοὶ Εὐρωπαῖοι διέπραξαν κατὰ τῶν ὁμοθρήσκων Ἑλλήνων, φρικαλεότητες ἐνώπιον, τῶν ὁποίων ὠχριῶσι τῶν Τούρκων

Digitized by Google

τὰ τερατουργήματα. Σφαγὴ γενικὴ καὶ λεηλασία φρικώδης καὶ ἐμπρησμὸς ὁλοκλήρου τῆς πόλεως διεπράχθη ὑπ' αὐτῶν, μὴ φεισθέντων μήτε γυναικῶν, μήτε παιδίων, μήτε ἐκκλησιῶν. Ἑπτὰ χιλιάδες Ἑλλήνων ἐπέρασαν ἐν στόματι μαχαίρας, καὶ ἀφοῦ οὕτω ἐκορέσθησαν αἵματος καὶ θυμάτων, ἐπέρχονται κατ' αὐτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ κατετροπώθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐξ ὁλοκλήρου σχεδὸν κατεστράφησαν, αἰχμαλωτισθέντων καὶ αὐτῶν τῶν ἡγεμόνων καὶ ἀρχηγῶν των.

Ἀλλ' εἰς τί νὰ ὠφελήσῃ καὶ ἡ περιφανὴς αὕτη νίκη τῶν ἑλληνικῶν ὅπλων; Πρὶν ἔτι ἐπουλωθῶσιν αἱ ἐκ τῶν διαρκῶν τούτων πολέμων πληγαὶ τοῦ Ἔθνους ἡμῶν, νέαι καταιγίδες, νέοι κίνδυνοι, νέαι συμφοραὶ καὶ πάλιν ἐμφανίζονται· ἡ τρίτη τουτέστι ἐκ μέρους τῆς Εὐρώπης σταυροφορία, καὶ κατόπιν τῆς τρίτης ἡ τετάρτη καὶ τελευταία, ἡ συμπληρώσασα τὸ ἔργον τῆς πλήρους καταστροφῆς τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους. Ὑπὸ τὸν βασιλέα τῶν Ἑνετῶν Δάνδολον καὶ τὸν ἀρχηγὸν Βονιφάτιον κυριεύουσιν οἱ Φράγκοι τὸ Δυρράχιον, τὴν Κέρκυραν, τὰς ἀκτὰς τῆς Πελοποννήσου καὶ τὰς νήσους, καὶ τέλος φθάνουσι πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως· κατὰ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 1203 στενῶς πολιορκοῦσιν αὐτὴν καὶ τέλος τὴν 13ην Ἀπριλίου τοῦ ἔτους 1204 κατορθώνουν οἱ Φράγκοι ὅ τι ἐπὶ διακόσια ὅλα ἔτη ἀπεδίωξαν, κυριεύουσι τὴν Κωνσταντινούπολιν, λεηλατοῦσι, λαφυραγωγοῦσιν, ἁρπάζουσι, φονεύουσι, πυρπολοῦσιν. Ἀναρίθμητα καὶ ἀνεκτίμητα ὑπῆρξαν τὰ λάφυρα. Μόνον οἱ ὁπλαρχηγοὶ ἔλαβον ὡς μερίδα των 200 χιλιάδας λίτρας ἀργύρου, ἐκτὸς τοῦ χρυσοῦ καὶ τῶν πολυτίμων σκευῶν καὶ κοσμημάτων, ὅσα ἕκαστος ἰδιαιτέρως ἔλαβε, καὶ ἵνα δώσωμεν ἀμυδράν τινα ἰδέαν τοῦ πλούτου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ ὑπὸ τῶν Φράγκων διαρπαγέντος, ἀρκεῖ ν' ἀναφέρωμεν ὅτι ὁ κόμης Βαλδουῖνος, γράφων πρὸς τὸν Πάπαν Ἰννοκέντιον τὰ τῆς ἁλώσεως, διηγεῖται αὐτῷ, ὅτι βεβαίως ὁλόκληρος ἡ λοιπὴ Εὐρώπη δὲν ἐμπεριεῖχε τόσην ποσότητα χρυσοῦ, ἀργύρου, καὶ πολυτίμων λίθων, ὅσην εὗρον οἱ Φράγκοι εἰς μόνην τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀπερίγραπτοι δ' εἰσὶν αἱ θηριωδίαι τῶν Φράγκων. Ἔσφαζον ἀνηλεῶς ἄνδρας, γυναῖκας, παιδία, ἱερεῖς. Δὲν ἐσεβάσθησαν τὰς Ἐκκλησίας, δὲν ἐσεβάσθησαν οὐδ' αὐτὸν τὸν Ναὸν τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Σοφίας, ἀλλὰ πρὸς μείζονα τῆς θρησκείας χλευασμὸν εἰσῆλθον μαινόμενοι ἐν τῷ Ναῷ καὶ μετ' ἀσέμνων γυναίων ἀσέμνους χοροὺς ἐχόρευον ἐντὸς αὐτοῦ, ἀφ' οὗ προηγουμένως ἐνεθρόνισαν ἐπὶ τοῦ στασιδίου τοῦ Πατριάρχου διεφθαρμένον γύναιον. Τότε δὴ τότε εἰσορμήσαντες καὶ εἰς τὴν Ἱερὰν Τράπεζαν, ἥτις, ὡς γνωστόν, ἀπετελεῖτο ἐκ βαρυτάτων ὑλῶν καὶ πολυτιμοτάτων λίθων καὶ κοσμημάτων, θαυμαζομένων ὑφ' ὁλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος, κατεθρυμμάτισαν καὶ κατέστρεψαν καὶ εἰς τεμάχια αὐτὴν μετέβαλον, διανείμαντες ταῦτα μεταξύ των καὶ λαφυραγωγήσαντες καὶ ἁρπάσαντες πάντα τὰ πλούτη τῆς ἐκκλησίας.

Καὶ οὕτω ἐξετελέσθη τὸ προαιώνιον ὄνειρον τοῦ τῆς Εὐρώπης κόσμου, νὰ καταστρέψῃ καὶ καθυποτάξῃ τὸ μέγα ἑλληνικὸν Ἔθνος, καὶ ἀμέσως ἤρξατο τοῦ δια-

Digitized by Google

μελισμοῦ καὶ τῆς διανομῆς τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν. Ὁ Ἰταλὸς Βονιφάτιος ἔλαβε τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν κυρίως Ἑλλάδα, καὶ ὠνομάσθη τοῦτο *βασίλειον τῆς Θεσσαλονίκης*, οἱ Ἑνετοὶ τὴν Πελοπόννησον, ὁ ἀναγορευθεὶς αὐτοκράτωρ Βαλδουῖνος τὴν Θράκην καὶ μέρος τῆς Ἀσίας. Εὐνόητον, ὅτι λίαν συντόμως πᾶς δεσμὸς μεταξὺ τῶν διαφόρων τούτων ἡγεμονιῶν καὶ βασιλείων καὶ πριγκιπάτων ἐξέλιπεν, αἱ μεταξὺ τῶν κρατιδίων τούτων ἀντιζηλίαι καὶ ἔριδες καὶ οἱ κατ' ἀλλήλων πόλεμοι ἀλλήλους διεδέχοντο καὶ πλήρης ἀναρχία ἐπεκράτει πανταχοῦ. Οὐ μόνον οὐδὲν γενναῖον καὶ ἀγαθὸν ἠδυνήθησαν ἐκεῖ οἱ Φράγκοι νὰ κατορθώσωσιν, ἀλλὰ τοὐναντίον τοιαύτην ἐπέδειξαν ἀνικανότητα πρὸς συγκράτησιν τῶν χωρῶν ἐκείνων, ὥστε μετὰ 57 μόλις ἔτη, οἱ Ἕλληνες, βαθμηδὸν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις περισυλλεγέντες καὶ ὀργανωθέντες, καὶ διαρκῶς κατὰ Φράγκων καὶ τούρκων πολεμοῦντες καὶ νικῶντες, κατόρθωσαν τέλος ὑπὸ τὸν αὐτοκράτορα Μιχαὴλ τὸν Παλαιολόγον ν' ἀνακτήσωσι καὶ αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν, τῇ 26ῃ Ἰουλίου 1261, τὴν ὁποίαν σχεδὸν ἀμαχητεὶ κατέλιπεν ὁ Βαλδουῖνος, φυγὼν ἐπὶ ἀκατίου.

Καὶ ἀνεβίωσε μὲν οὕτω καὶ πάλιν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἡ ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία, καὶ πολλὰ τὰ ἔνδοξα καὶ τὰ μεγάλα κατώρθωσε νὰ διαπράξῃ, καὶ περιφανεῖς κατήγαγε νίκας κατὰ τῶν Φράγκων καὶ τῶν Σέρβων, ἀλλ' οὐδέποτε ἠδυνήθη νὰ συνενώσῃ ὁλόκληρον τὸ ἑλληνικὸν Ἔθνος καὶ νὰ δημιουργήσῃ ἑνιαῖον καὶ συμπαγὲς κράτος, οὐδέποτε ἠδυνήθη ν' ἀπαλλάξῃ ὅλας τὰς ἑλληνικὰς χώρας ἀπὸ τῶν Φράγκων κατακτητῶν, οἵτινες οὕτω διὰ τῆς ἐπιμονῆς των καὶ τῆς ἀνικανότητος, καταλύσαντες τὸ ἑλληνικὸν Ἔθνος καὶ μὴ δυνηθέντες ν' ἀνεγείρωσιν ἕτερον ἀντ' ἐκείνων, οὐδὲν ἄλλο ἔπραξαν, εἰμὴ *νὰ παρασκευάσωσι καὶ διευκολύνωσι τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατάκτησιν τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους*.

Καὶ ὄντως οἱ Τοῦρκοι, ἐπωφελούμενοι τῆς τοιαύτης ἀθλιότητος καὶ ἀποσυνθέσεως καὶ καταστροφῆς, ἐξηκολούθουν, ἀπ' ἀνατολῶν ἀκωλύτως προχωροῦντες καὶ κατακτῶντες τὰς χώρας ἐκείνας. Ἀπὸ τῆς 13ης ἑκατονταετηρίδος ἐγένοντο κύριοι τῆς Βιθυνίας, μέρους τῆς Θρᾴκης καὶ τῆς Μακεδονίας, τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Σερβίας. Τί θὰ ἔπραττον ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ οἱ Φράγκοι κατακτηταὶ πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν Τούρκων; Ἢ ἠδιαφόρουν, ἢ ἔφευγον. Ἀλλὰ καὶ ὁσάκις ἠθέλησαν ν' ἀντιταχθῶσι καὶ νὰ πολεμήσωσιν, ἡττήθησαν. Ἡττήθησαν καὶ κατεστράφησαν ὑπὸ τοῦ Βαγιαζὴτ περὶ τὴν Νικόπολιν, οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Νηβέρς, καὶ οἱ Βουσικὼ ἡττήθησαν καὶ κατεστράφησαν περὶ τὴν Βάρναν ὑπὸ τοῦ Μουρὰτ, οἱ Οὐνιάδαι καὶ οἱ Βλασδισλάοι. Ἡττήθησαν καὶ κατεστράφησαν εἰς Κοσσυφοπέδιον, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Μουρὰτ οἱ Οὔγγροι καὶ οἱ Γερμανοί.

Καὶ οὕτω, ἀείποτε προχωροῦντες καὶ κατακτῶντες οἱ Τοῦρκοι τὰς ἑλληνικὰς χώρας ἔν τε τῇ Ἀσίᾳ καὶ ἐν Εὐρώπῃ ἐπὶ Μουρὰτ α', ἐπὶ Βεγιαζὴτ α', ἐπὶ Μαχμοὺτ α' καὶ ἐπὶ Μουρὰτ τοῦ β', εἶχον φθάσῃ ἐν ἔτει 1430 σχεδὸν ἔξωθεν τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ τότε Ἕλλην αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος ἐξε-

Digitized by Google

λιπάρει τὴν συνδρομὴν τῆς Δύσεως, τὸ δὲ μόνον, ὅπερ σπουδαῖον ἔπραξεν, ἦτο ὅτι ἀνεκαίνισε τὸ ἐξωτερικὸν τεῖχος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἱ δὲ Φράγκοι εἰς τὰς ἱκεσίας καὶ παρακλήσεις ἐκείνου ἐντελῶς ἐκώφευον, ἀντὶ δὲ ν' ἀντιταχθῶσι καὶ αὐτοὶ κατὰ τῶν Τούρκων, συνεκρότουν διὰ τοῦ Πάπα Σύνοδον ἐν Φλωρεντίᾳ, ἀπαιτοῦντες τὴν ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τὴν ὑποταγὴν τῆς Ὀρθοδοξίας εἰς τὸν Παπισμόν.

Ἐν τούτοις, ἐνῷ ἐφαίνοντο ἤδη ἐγγίζουσαι αἱ τελευταῖαι στιγμαὶ τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους, ἀναφαίνονται κατὰ τὸ τελευταῖον αὐτοῦ ψυχορράγημα ἀναλαμπαί τινες, ζωηρότατα ζωῆς σημεῖα, τελευταῖαί τινες ἀπόπειραι διὰ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ πολεμικῶν ἐνεργειῶν Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου καὶ τῶν ἐν Ἀλβανίᾳ ἐπιτυχιῶν τοῦ Σκενδέρμπεη, οἵτινες, εἰ καὶ δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀποκρούσωσι τὴν ἐπικειμένην καταστροφήν, πάντως ὅμως ἀνέβαλον αὐτήν, ἀναγκάσασαι τὸν Μουρὰτ ν' ἀνακόψῃ τὴν πορείαν του καὶ σχεδὸν ἐκ θλίψεως διὰ τὰς τελευταίας ἐν Ἀλβανίᾳ ἀποτυχίας του ν' ἀποθάνῃ ἐν Ἀδριανουπόλει.

Ἀλλὰ τὸν Μουρὰτ διαδέχεται ἐν ἔτει 1451 ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μεχμὲτ ὁ Β', ἡλικίας 21 ἔτους, νέος σφριγῶν καὶ φιλόδοξος καὶ μεγαλομανὴς καὶ ὡς μόνον τοῦ βίου του ὄνειρον ἔθετο τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀφ' οὗ προηγουμένως ἔκλεισεν εἰρήνην μὲ φοβερὸν πόλεμον, τὸν βασιλέα τῆς Καραμανίας, ἐπιστρέφει εἰς Ἀδριανούπολιν καὶ ἄρχεται ἀμέσως τῶν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως πολεμικῶν ἐνεργειῶν, ἀνεγείρας μέγα καὶ ἰσχυρὸν φρούριον ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς παραλίας τοῦ Βοσπόρου, δι' οὗ ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐξησφαλίζετο ἡ τοῦ πορθμοῦ διάβασις, ἀφ' ἑτέρου δὲ παρεκωλύετο ἡ ἀπὸ τῆς θαλάσσης εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν οἱασδήποτε ἐπικουρίας.

Ἐβασίλευε τότε τῆς Κωνσταντινουπόλεως Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος, υἱὸς τοῦ βασιλέως Μανουήλ, γεννηθεὶς τῇ 7 Φεβρουαρίου τοῦ ἔτους 1405, γενόμενος ἐν ἀρχῇ μὲν ἡγεμὼν τῆς Πελοποννήσου καὶ εἶτα, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλεύοντος ἀδελφοῦ του Ἰωάννου Παλαιολόγου, ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸν Μάρτιον τοῦ ἔτους 1449. Ἀλλ' ἐπὶ τίνος θρόνου ἀνῆλθεν, ἐπὶ τίνος κράτους ἀνέλαβε νὰ βασιλεύσῃ; Τὸ κράτος αὐτοῦ ἀπηρτίζετο ἀπὸ μίαν καὶ μόνην πόλιν, τὸ κράτος αὐτοῦ περιωρίζετο ἐντὸς τῶν τειχῶν μόνης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ δὴ οὐχὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκείνης, ἥτις ἄλλοτε ἠρίθμει 500 χιλιάδας κατοίκων καὶ τῆς ὁποίας οἱ ἐτήσιοι πόροι ἀνήρχοντο εἰς 600 ἑκατομμύρια δραχμῶν, ἀλλὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς ἀριθμούσης ἤδη μόλις 70,000 κατοίκων, τῆς ἁρπαγείσης καὶ ἐρημωθείσης καὶ λεηλατηθείσης καὶ βεβυθισμένης εἰς τὴν πενίαν καὶ εἰς τὰς συμφοράς, καὶ περιεζωσμένης ἤδη ὑπὸ τῶν ἀναριθμήτων στρατιωτῶν τοῦ Μωάμεθ.

Δὲν ἀνέλαβε λοιπὸν ὁ Κωνσταντῖνος βασιλικὸν στέμμα, ἀλλ' ἐν γνώσει ἀπεδέχετο μέγα καὶ βέβαιον *μαρτύριον*. Δὲν ὠθεῖτο ὑπὸ ματαίας φιλαρχίας, οὐδ' ἤλπιζε νὰ

Digitized by Google

ἀνεύρῃ ἐν τοῖς τεταπεινωμένοις ἀνακτόροις τῆς Κωνσταντινουπόλεως οὔτε χλιδὴν, οὔτε πλοῦτον, οὔτε εὐμάρειαν, οὔτε ἡδονάς. Ἀνέλαβεν ἐν γνώσει τὴν ἐπιτέλεσιν τοῦ ὑπερτάτου πρὸς τὴν πατρίδα καθήκοντος, ἐπεδίωξε τὴν δόξαν τοῦ *ἐθνομάρτυρας*, ἀνέλαβεν ἐν γνώσει ν' ἀποθάνῃ ὑπὲρ τῆς Πατρίδος, *καὶ ἐνδόξως πίπτων αὐτός, νὰ καταστήσῃ ἐπίσης ἔνδοξον καὶ τῆς πατρίδος τὴν πτῶσιν!*

Ἐν τῷ μέσῳ τοιαύτης ἀθλιότητος καὶ ἀπελπιστικῆς ὄντως καταστάσεως εὑρισκόμενος ὁ Κωνσταντῖνος, ἔπραξε πᾶν ὅ τι ἦτο ἀνθρωπίνως δυνατὸν, ὅπως ἀποσοβήσῃ, ἀπομακρύνῃ, ἀναβάλῃ τοὐλάχιστον τὴν ἐπικειμένην καταστροφήν· ἐστράφη πρὸς τὴν Δύσιν, ζητῶν ἐπικουρίας καὶ βοήθειαν, ἐστράφη πρὸς αὐτὸν τὸν Μεχμέτ, ἐκλιπαρῶν καὶ ἱκετεύων. Πλὴν εἰς μάτην. Ἡ ἀδυσώπητος Κλωθὼ εἶχεν ἤδη ἀποκόψῃ τὸ νῆμα τῆς ζωῆς τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, καὶ εἰς ἀμφότερα ταῦτα ὁ Κωνσταντῖνος ἀπέτυχεν. Ἡ μὲν δύσις οὐδεμίαν παρέσχεν αὐτῷ ἐπικουρίαν, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Πάπας πολλὰ μὲν ὑπεσχέθη, ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀπέστειλε δὲ μόνον 50 ὁπλίτας. Μόνον δὲ οἱ Ἑνετοὶ ἀπέστειλαν πέντε (5) πλοῖα, καὶ μία μόνον σοβαρὰ καὶ ὠφέλιμος ἀληθῶς ἐπικουρία προσῆλθεν ἐκ μέρους τῶν Γεννουαίων, 700 ἐν ὅλῳ μαχηταί, καλῶς ὡπλισμένοι, ὑπὸ ἀρχηγὸν τὸν γενναῖον καὶ ἱκανὸν Ἰωάννην τὸν Ἰουστινιανόν. Ὁ δὲ Μεχμὲτ εἰς τοὺς πρέσβεις τοῦ Κωνσταντίνου ἀγερώχως ἀπήντησεν: «ἀπέλθετε καὶ εἴπατε τῷ βασιλεῖ, ὁ νῦν βασιλεὺς τῶν Τούρκων «δὲν ὁμοιάζει τοῖς προηγουμένοις. Ὅσα δὲν ἠδυνήθησαν ἐκεῖνοι νὰ ἐκτελέσωσιν, οὗτος «θὰ δυνηθῇ νὰ τὰ ἐκτελέσῃ, καὶ ὅσα ἐκεῖνοι δὲν ἤθελον, οὗτος θέλει καὶ βούλεται. «Ὅστις δὲ τολμήσῃ νὰ ἔλθῃ ἀπὸ τοῦ νῦν διὰ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, ζωντανὸς θέλει «ἐκδαρῇ». Καὶ οὕτω ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου 1452 ὁ Κωνσταντῖνος ὑφ' ὅλων ἐγκαταλειφθείς, ὑφ' ὅλων πολεμούμενος, ἀφ' οὗ καὶ αὐτοὶ οἱ Σέρβοι συνεμάχησαν καὶ συνεπολέμησαν μὲ τοὺς Τούρκους, ἔκλεισε τὰς πύλας τῆς πόλεως καὶ, πᾶν τὸ δυνατὸν ἐνεργῶν, ἐφρόντισε νὰ συναθροίσῃ πανταχόθεν ὅσας περισσοτέρας ἠδύνατο ζωοτροφίας, νὰ ἐξοπλίσῃ τελειότερον τοὺς Πύργους καὶ τὰ τείχη, καὶ ἐν γένει νὰ καταστήσῃ ἐκ τῶν ἐνόντων ὅσον οἷόν τε τελειοτέραν τὴν ἄμυναν τῆς πόλεως.

Ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ὁ Μεχμὲτ, ἔχων τὰ πάντα εἰς τὴν διάθεσίν του, πυρετωδῶς εἰργάζετο πρὸς συμπλήρωσιν τῶν τεραστίων προπαρασκευῶν του. Πρὸ παντὸς εἶχεν ἀνάγκην μεγάλων πυροβόλων, καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν αὐτῶν σπουδαίως τὸν συνέτρεξεν Οὔγγρος τεχνίτης, ὁ διαβόητος Ὀρβανός, ὅστις πρὸς τοῖς ἄλλοις κατεσκεύασε καὶ ἓν κολοσσαῖον τῇ ἀληθείᾳ καὶ παμμέγιστον πυροβόλον, τοῦ ὁποίου τὸ βλῆμα, λίθινον ὄν, ἐζύγιζε 1400 λίτρας, ἤτοι 700 χιλιόγραμμα, καὶ ἔφθανεν εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς μιλίου· 70 ζεύγη βοῶν καὶ 10000 ἄνδρες ἐχρειάζοντο πρὸς κίνησιν αὐτοῦ καὶ δύο μηνῶν πορεία, ἵνα μετακομισθῇ τοῦτο ἐκ τῆς Ἀνδριανουπόλεως μέχρι τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ ἀφ' οὗ οὕτω συνεπλήρωσε τὰς προπαρασκευάς του κατά τε ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν, ἀπέστειλε τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1453 τὴν τὴν πρωτοπορείαν μετὰ τοῦ πυροβολικοῦ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τέλος

Digitized by Google

τὴν 23 Μαρτίου ἐξεκίνησε καὶ οὗτος μεθ' ὅλου τοῦ στρατεύματος ἐξ Ἀδριανουπόλεως καὶ τῇ 6 Ἀπριλίου ἤρξατο ἡ στενὴ τῆς πόλεως πολιορκία.

Μεθ' ὅλας τὰς μεταξὺ τῶν τότε χρονογράφων διαφωνίας, ἀναμφισβήτητον, ὅτι ὁ τουρκικὸς στρατὸς ὑπερέβαινε τὰς 200,000, διὰ τοῦ ὁποίου περιέζωσεν ὁλόκληρον τὴν πόλιν, ἀπὸ τῆς Προποντίδος μέχρι τοῦ Κερατίου κόλπου, καταληφθέντων ἅμα καὶ ὅλων τῶν ὄπισθεν τοῦ Γαλατᾶ λόφων· 14 πυροβολοστάσια ἐστήθησαν κατ' ἀποστάσεις, ἐν τῷ μέσῳ δὲ ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ καλουμένου Μαλτεπὲ ἔπηξε τὸ στρατηγεῖόν του ὁ Μεχμὲτ μετὰ 15,000 Γενιτσάρων καὶ ἐκεῖ ἐτοποθέτησε τὸ κολοσσαῖον ἐκεῖνο πυροβόλον μετὰ δύο ἄλλων τοιούτων. Ὁ δὲ στόλος του ἀπετελεῖτο ἐξ 100 περίπου πλοίων, καὶ ἀπεκώλυε πᾶσαν ἐκ θαλάσσης ἐπικουρίαν.

Ἀπέναντι δὲ τῶν πολυαρίθμων καὶ φοβερῶν τούτων δυνάμεων τοῦ Μεχμέτ, τί εἶχεν ἆρά γε ν' ἀντιτάξῃ ὁ Κωνσταντῖνος ; Ὁ στρατὸς αὐτοῦ μόλις ἀνήρχετο εἰς 7,000 ἄνδρας, ὁ δὲ στόλος ἀπετελεῖτο ἐξ 26 μόνον πλοίων. Ἐκ τῶν 7 τούτων χιλιάδων 3,000 μὲν ἐτάχθησαν περὶ τὴν πύλην τοῦ Ρωμανοῦ, τὴν ἀντικρὺ τοῦ στρατηγείου τοῦ Μεχμὲτ κειμένην, οἱ δὲ λοιποὶ διενεμήθησαν καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῶν τειχῶν καὶ τῶν Πύργων. Τὰ τείχη ὅμως ἦσαν σχετικῶς ἰσχυρότατα, καὶ διπλᾶ καὶ καταλλήλως κατ' ἀποστάσεις δι' ἰσχυρῶν πύργων ὠχυρωμένα καὶ πρὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ τείχους ὑπῆρχε τάφρος πλάτους 42 ποδῶν. Ὁ ὁπλισμὸς ἑκατέρωθεν ἦτο σχεδὸν ὁ αὐτός· βέλη, τόξα, ὑγρὸν πῦρ, τουφέκια, πυροβόλα, ἰδοὺ τὰ ἐν χρήσει τότε ὅπλα. Ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς αὐτὰ ὑπερεῖχον οἱ Τοῦρκοι κατὰ τὰ πυροβόλα.

Μονομαχία ἄνισος, ἀλλὰ διὰ τοῦτο καὶ ἀπείρως ἔνδοξος διὰ τὸν Κωνσταντῖνον. Ἀγὼν τελείως ἄπελπις, ταχεῖαν καὶ βεβαίαν τὴν καταστροφὴν προσημαίνων, ἀλλ' ἐν ταὐτῷ προωρισμένος νὰ στεφανώσῃ νέους ἥρωας καὶ νέους ἐθνομάρτυρας, ἡρωϊκῶς ὑπὲρ τῆς φιλτάτης πατρίδος θυσιαζομένους. Πάλη ἀγωνιώδης καὶ ἀνισόρροπος, μηδεμίαν παρέχουσα ἐλπίδα νίκης, ἀλλ' ἐν ταὐτῷ ἀναδεικνύουσα τρισένδοξα θύματα τοῦ πρὸ τὴν πατρίδα καθήκοντος, τῆς πρὸς τὴν θρησκείαν ἀφοσιώσεως, καὶ ἀποκαλύπτουσα ἐνώπιον συμπάσης τῆς ἀνθρωπότητος, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, τὸ ἔθνος τῶν ἡρώων καὶ τῶν κατορθωμάτων, τὸ ἔθνος τῆς δόξης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, τὸ ἔθνος τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης, τὸ ἔθνος αὐτὸ δὲν ἦτο προωρισμένον νὰ ἀφήσῃ ἀδόξους καὶ ἐπονειδίστους τὰς τελευταίας του στιγμάς, ἀλλὰ τοὐναντίον, ὑφ' ὅλων ἐγκαταλελειμμένον, ὑφ' ὅλων πολεμούμενον ἀπὸ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, ἀπὸ Βορρᾶ καὶ Νότου καταδιωκόμενον, ὑπὸ ἀλλοθρήσκων τε καὶ ὁμοθρήσκων λυσσωδῶς προσβαλλόμενον, ὑπὸ βαρβάρων τε καὶ Εὐρωπαίων οἰκτρῶς καταστρεφόμενον, ἔπεσε τέλος, *ἀλλ' ἔπεσεν ἐντίμως, ἔπεσεν ἡρωϊκῶς, ἔπεσεν ἐνδόξως!*

Κατὰ τὰς 24 πρώτας ἡμέρας τῆς πολιορκίας οἱ Τοῦρκοι περιωρίσθησαν εἰς διαρκεῖς κατὰ τῶν τειχῶν πυροβολισμούς, ἵνα τὰ καταρρίψωσιν. Τὸ παμμέγιστον ἐκεῖνο πυροβόλον μετὰ τὰς πρώτας βολὰς διερράγη καὶ ἐφόνευσε καὶ αὐτὸν τὸν κατασκευαστήν του Ὀρβανόν, ἀλλὰ ταχέως ἄλλο ἀντ' ἐκείνου κατεσκευάσθη. Ἐν

Digitized by Google

τούτοις τὰ ἰσχυρότατα τείχη ἀντεῖχον, οἱ δ' Ἕλληνες ἀνδρείως ἀμυνόμενοι, ἐπεσκεύαζον ταχέως καὶ ἐκ τῶν ἐνόντων τῶν τειχῶν τὰς βλάβας.

Κατὰ δὲ τὴν 20ην Ἀπριλίου ἔλαβε χώραν ἐν τῇ Προποντίδι ἔνδοξος ναυμαχία, ἀφθίτως μὲν κλείσασα τοὺς Ἕλληνας ναύτας, στίγμα δ' ἐπονειδίστου καὶ ἀκατονομάστου ἀνικανότητος καὶ ἀνανδρίας ἐγκολάψασα εἰς τὸ ναυτικὸν τῶν Τούρκων. Τέσσαρα μόνον ἑλληνικὰ πλοῖα, κομίζοντα τροφὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν, κατελήφθησαν καὶ περιεκυκλώθησαν ὑφ' ὅλου τοῦ τουρκικοῦ στόλου, ἐξ 150 πλοίων ἀποτελουμένου, ὑπὸ τὸν ναύαρχον Σουλεϊμάν-μπέην. Καὶ τὰ 4 αὐτὰ πλοῖα δὲν ἐπτοήθησαν πρὸ τοῦ ὄγκου, δὲν ἐζαλίσθησαν πρὸ τοῦ ἀριθμοῦ, δὲν ἐζήτησαν διὰ τῆς φυγῆς σωτηρίαν. Ἀπεφάσισαν ν' ἀγωνισθῶσι καὶ κατώρθωσαν, ὥστε πᾶσα κίνησις τῶν πλοίων ἀπέβη ἀδύνατος καὶ ἤδη ἡ ναυμαχία μετεβλήθη εἰς πεζομαχίαν. Λυσσωδῶς οἱ Τοῦρκοι ἐπετέθησαν, ἀλλ' ἀνδρείως καὶ ἐπιτηδείως καὶ ἀποτελεσματικῶς ἠμύνοντο οἱ ἡμέτεροι.

Ὁ θόρυβος ἐπιτείνεται, ἡ συγκίνησις κορυφοῦται. Εἰς δύο διῃρέθησαν τὰ ἑλληνικὰ πληρώματα, ἄλλοι μὲν τῶν ναυτῶν ἀνέβησαν ἐπὶ τῶν ἱστῶν καὶ τῶν πύργων τῶν πλοίων καὶ ἀπὸ τοῦ ὕψους ἐκείνου ἐμάχοντο, οἱ δ' ἄλλοι πάλιν ἠμύνοντο ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων. Ἠγωνίζοντο ἀπεγνωσμένως, ἐπολέμουν ὡς λέοντες. Λυσσαλέα ἐφώρμησαν τῶν Τούρκων τὰ στίφη, προσπαθοῦντα νὰ εἰσπηδήσωσιν εἰς τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα, ἵνα κατακαύσωσιν αὐτά. Πλὴν εἰς μάτην. Οἱ ἐπὶ τῶν ἱστῶν καὶ τῶν ὑψηλῶν πύργων Ἕλληνες ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπέχυνον ὕδωρ ἄφθονον, ὅπως κατασβέσωσιν τὰς φλόγας, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐξεσφενδόνιζον ὀγκώδεις λίθους καὶ χύτρας ὅλας ὑγροῦ πυρὸς δι' ὧν ἐφόνευον, ἐτραυμάτιζον, κατέπνιγον, ἐπυρπόλουν τοὺς Τούρκους. Ἐπὶ τρεῖς ὅλας ὥρας ἡ γιγαντώδης μάχη ἀπέβαινεν ἄκριτος, ἀλλ' ἐπὶ τέλους οἱ Ἕλληνες νικῶσιν! *Ναὶ* τὰ τέσσαρα ἑλληνικὰ πλοῖα, *νικῶσι* τὰ 150 τῶν Τούρκων, οἵτινες κατῃσχυμμένοι καὶ αἰσχρῶς ἡττηθέντες ἀναγάζονται νὰ ὑποχωρήσωσι.

Τοιαύτη δ' ὑπῆρξεν ἡ ὀργὴ τοῦ Σουλτάνου, τοῦ ἐκ τῆς παραλίας ταῦτα πάντα θεωμένου, ὥστε κεντήσας τὸν ἵππον ὥρμησεν ἐντὸς τῆς κατὰ τὸ μέρος ἐκεῖνο ἀβαθοῦς θαλάσσης, οἱονεὶ θέλων νὰ δράμῃ καὶ οὗτος εἰς βοήθειαν τοῦ στόλου του. Καθ' ἃ διηγοῦνται οἱ αὐτόπται χρονογράφοι, εἰς χιλιάδας ἀνῆλθον οἱ κατὰ τὴν ναυμαχίαν ταύτην φονευθέντες Τοῦρκοι. Τὴν δ' ἐπομένην ὁ Σουλτάνος ἠθέλησε ν' ἀνασκολοπίσῃ τὸν ναύαρχον, ἀλλ' ὑποχωρήσας εἰς τὰς ἱκεσίας τῶν στρατηγῶν του, τῷ ἐχάρισε μὲν τὴν ζωήν, ἀλλὰ τὸν καθήρεσε καὶ ἐδήμευσε τὴν περιουσίαν του καὶ προσέτι τὸν ἐτιμώρησε δι' 100 ῥαβδισμῶν. Δὲν περιγράφεται ἡ ἐκ τῆς ἀποτυχίας ταύτης δυσθυμία τῶν Τούρκων, δὲν ἐκδηλοῦται ἡ ἐκ ταύτης χαρὰ τῶν ἡμετέρων.

Μετὰ τὴν οἰκτρὰν ταύτην ἀποτυχίαν πεισθεὶς ὁ Σουλτάνος, ὅτι ἀδύνατον πλέον εἶνε νὰ ἐκβιάσῃ διὰ τοῦ στόλου του τὴν ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν πλοίων φυλαττομένην εἴσοδον τοῦ Κερατίου Κόλπου, προέβη εἰς σατανικὸν ἀληθῶς σχέδιον· ἀπεφάσισε

Digitized by Google

νὰ μεταφέρῃ διὰ ξηρᾶς τὸν στόλον του ἐντὸς τοῦ κόλπου τούτου. Τὰ πάντα πρὸς τοῦτο προπαρασκευάσας, καὶ καταλλήλως προετοιμάσας τὸ πρὸς τοῦτο ἔδαφος, δι' οὗ θὰ ἐσύροντο τὰ πλοῖα ἐπὶ ἀποστάσεως 70 περίπου σταδίων, κατορθοῖ ἐν μιᾷ νυκτὶ τὸ μέγα τοῦτο, ἔργον, καὶ τὴν πρωΐαν τῆς 22ας Ἀπριλίου ἔκπληκτοι οἱ Κωνσταντινουπολῖται εἶδον ἐντὸς τοῦ Κερατίου Κόλπου τὸν τουρκικὸν στόλον!

Οἱ Ἕλληνες ἐν ἀρχῇ ἐπτοήθησαν, ἀλλ' εἶτα ἀποφασίζουν νὰ πυρπολήσουν τὸν στόλον τοῦτον. Καὶ πράγματι τὰ πάντα πρὸς τοῦτο ἡτοιμάσθησαν, καὶ τὸ πρᾶγμα βεβαίως θὰ ἐπετύγχανεν, ἀλλ' ἀτυχῶς οἱ ἐν τῷ Γαλατᾷ προδόται Γεννουαῖοι ἐπρόδωσαν τὰ προσχεδιαζόμενα εἰς τὸν Σουλτάνον, καὶ ὁ τουρκικὸς στόλος παρεσκευάσθη καταλλήλως πρὸς ἄμυναν. Οὕτω δ' ὅτε τὴν ἑσπέραν τῆς 28ης Ἀπριλίου προσήγγισαν τὰ πυρπολικά μας τὸν τουρκικὸν στόλον, οὗτος, ἕτοιμος ὤν, ἓν μὲν ἐκ τῶν πλοίων μας κατεπόντισε, τὰ δ' ἄλλα ἠνάγκασε νὰ ὑποχωρήσουν, μόλις κατορθώσαντα νὰ διασωθῶσιν.

Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐγίνοντο κατὰ θάλασσαν, ἐξηκολούθουν κατὰ ξηρὰν αἱ κατὰ τῶν τειχῶν προσβολαὶ καὶ ἐπιθέσεις, ἀκαταπόνητος δὲ καὶ ἀκούραστος καὶ μεγαλόψυχος ἀληθῶς ὁ Κωνσταντῖνος ἀπὸ πρωΐας μέχρι νυκτός, ἔφιππος τὰ πάντα ἐπετήρει, τὰ πάντα διηύθυνε, τὰ πάντα περιέτρεχε, διατάσσων, νουθετῶν, ἐγκαρδιόνων. Ἀλλ' αἱ μεγάλαι καὶ σπουδαῖαι ἔφοδοι τῶν Τούρκων ἤρξαντο ἀπὸ τῆς 7ης Μαΐου. Τὴν νύκτα τῆς 7ης Μαΐου 30,000 Τοῦρκοι ἐφώρμησαν κατὰ τῆς Πύλης τοῦ Ρωμανοῦ, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν μὲ μεγάλας ἀπωλείας. Τὴν 12ην τοῦ ἰδίου μηνὸς ἕτεραι 50,000 χιλιάδες ἐπανέλαβον τὴν ἔφοδον, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι. Τὴν νύκτα τῆς 17ης ἰδίου μηνὸς οἱ Τοῦρκοι κατορθόνουσιν, ἔχοντες ἤδη τὰ πάντα παρεσκευασμένα νὰ ἀνεγείρωσιν ἐν μιᾷ νυκτὶ παμμέγιστον ξύλινον πύργον ἐγγύτατα τοῦ τείχους καὶ δὴ ὑψηλότερον τῶν τειχῶν, ὁπλίσαντες δ' αὐτὸν καὶ διὰ μεγάλων πυροβόλων, ἤρξαντο ἐκεῖθεν καταστρεπτικῆς ἐπιθέσεως κατὰ τῶν Ἑλλήνων καθ' ὅλην τὴν 18ην Μαΐου, καὶ κατώρθωσαν σπουδαίως νὰ βλάψωσι τὰ τείχη καὶ κατεκρήμνησαν μάλιστα ἕνα ἐκ τῶν ἐκεῖ πύργων. Ὁ κίνδυνος ὑπῆρξε μέγας. Οἱ Τοῦρκοι εἶχον ἤδη θέσῃ κλίμακας ἐπὶ τῶν τειχῶν καὶ ἤρχισαν ν' ἀναβαίνωσιν, ἀλλ' εὐτυχῶς ἡ ἡρωϊκὴ τῶν Ἑλλήνων ἄμυνα ἀπέκρουσε καὶ πάλιν αὐτούς, ἀναγκασθέντας πλέον πρὸς τὸ ἑσπέρας ν' ἀποσυρθῶσι. Τὴν δὲ νύκτα οἱ Ἕλληνες, μὴ ἐφησυχάσαντες, οὐ μόνον τὰς βλάβας ἐπεσκεύασαν, ἀλλὰ καὶ ἄλλο τι μέγιστον κατώρθωσαν· κατέκαυσαν καὶ ἐπυρπόλησαν καθολοκληρίαν ἐν τῇ αὐτῇ νυκτὶ τὸν ὀλέθριον ἐκεῖνον πύργον τῶν Τούρκων, ἀναγκάσαντες τὸν ἐκπεπληγμένον Σουλτάνον ν' ἀναφωνήσῃ, ὅτι καὶ ἂν ὅλοι οἱ Προφῆται ἤθελον εἰπῆ αὐτῷ, ὅτι οἱ ἄπιστοι δύνανται νὰ πράξωσιν ὅ τι ἔπραξαν, πάλιν δὲν θὰ τὸ ἐπίστευεν. Ἀλλὰ καὶ ἡ δι' ὑπονόμων ἀνατίναξις ἐτέθη ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου εἰς ἐνέργειαν, πλὴν καὶ τοῦτο τὸ σχέδιον πολλάκις εὐτυχῶς ἐματαίωσεν ἡ προσοχὴ τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἰδίως ἡ περὶ τὰ τοιαῦτα ἱκανότης καὶ ἐμπειρία τοῦ Γερμανοῦ μηχανικοῦ Γκρέντ, ὅστις

Digitized by Google

ἐπανειλημμένως ἀπὸ τῆς 15 μέχρι 25 Μαΐου πολλὰς τοιαύτας ἀνεκάλυψεν, ἐνῷ οἱ Τοῦρκοι εἰργάζοντο ἐντὸς αὐτῶν, καὶ οὕτω οἱ Ἕλληνες, ἐπιτιθέμενοι καὶ φονεύοντες ἐκεῖ τοὺς Τούρκους, ἐσώζοντο καὶ ἐκ τῶν ἐπικινδύνων τούτων ὑπονόμων. Καὶ ἐξηκολούθει οὕτω ὁ διηνεκὴς ἀλλ' ἄνισος ἀγών, καθ' ὃν οἱ Ἕλληνες ἠμύνοντο μὲν καρτερικῶς καὶ ἀνδρείως, ἀλλ' ἡ θέσις αὐτῶν ἀπέβαινεν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον κρισιμωτέρα. Τὰ τείχη εἶχον ὑποστῇ σπουδαιοτάτας βλάβας, πολλοὶ πύργοι εἶχον καταπέσῃ, αἱ δὲ ἐπισκευαὶ ἦσαν ἀτελεῖς πολλαχοῦ καὶ ἀδύνατοι. Ὁ μικρὸς τῶν προμάχων ἀριθμὸς διαρκῶς ὠλιγόστευε, τὰ σώματα αὐτῶν κατεπονοῦντο, οὐδαμόθεν προσεδοκᾶτο βοήθεια καὶ ἐπικουρία. Ἡ γενικὴ τῶν Τούρκων ἔφοδος ἐπλησίαζε, καὶ μαζὺ μὲ αὐτὴν ἐπλησίαζε τὸ μοιραῖον τέλος.

Καὶ τότε ὁ Σουλτάνος, πρὶν προβῇ εἰς τὴν γενικὴν ἔφοδον, ἀποστέλλει πρέσβυν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅστις λέγει τὰ ἑξῆς περίπου πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον: «Μάθε, ὅτι τὰ πάντα ἔχομεν ἕτοιμα διὰ τὴν γενικὴν ἔφοδον. Ἐὰν θέλῃς, δύνασαι «ν' ἀναχωρήσῃς μετὰ τῶν ἀρχόντων σου καὶ τῶν πραγμάτων σου καὶ ἀπέλθῃς ὅπου «θέλῃς ἐλεύθερος, ἄλλως θ' ἀποθάνῃς». Τί ἀπήντησεν εἰς ταῦτα ὁ Κωνσταντῖνος; τί ἀπήντησαν οἱ ἄρχοντες τῶν Ἑλλήνων; τί ἀπήντησεν ἡ Σύγκλητος; Αὐθόρμητος προσέρχεται ὁ πολιορκητὴς καὶ ἀπόλυτος πλέον κύριος τῆς τύχης καὶ τῆς ζωῆς τῶν πολιορκουμένων, καὶ αὐθόρμητος προτείνων εἰς τὸν Κωνσταντῖνον καὶ εἰς τοὺς ἄρχοντας νὰ χαρίσῃ εἰς αὐτοὺς τὴν ζωὴν καὶ τὴν περιουσίαν, χωρὶς ὅμως νὰ δύναται νὰ τοῖς χαρίσῃ συγχρόνως καὶ *τὴν τιμὴν καὶ τὴν δόξαν*. Καὶ μολονότι εἰς ὥρας μόνον ἐμετρᾶτο ἡ ζωὴ αὐτῶν, ἐν τούτοις πάντες προετίμων ἀντὶ τῆς ἀτίμου ζωῆς ἐντίμως ν' ἀποθάνωσι καὶ ἀντὶ τοῦ πλούτου καὶ τῆς περιουσίας τὴν ἀθανασίαν ν' ἀποκτήσωσι. Καὶ ἀπαντᾷ πρὸς τὸν Σουλτᾶνον ὁ Κωνσταντῖνος: «Ἐὰν θέλῃς εἰ«ρήνην νὰ κάμωμεν, δεχόμεθα καὶ εὐγνωμονοῦμεν! Τὸ δὲ τὴν πόλιν σοι δοῦναι οὐκ ἐμὸν ἐστὶ οὔτ' ἄλλου τῶν κατοικούντων ἐνταῦθα· *κοινῇ γὰρ γνώμῃ πάντες αὐτοπροαιρέτως ἀποθανοῦμεν, μὴ φειδόμενοι τῆς ζωῆς ἡμῶν*». Ὁποῖον ὕψος ἐθελοθυσίας, ὁποῖον μέγεθος αὐταρπανήσεως, ὁποία πρὸς τὴν Πατρίδα ἀγάπη, ὁποία πρὸς τὴν πίστιν ἀφοσίωσις!

Τὴν ἀπάντησιν ταύτην λαβὼν ὁ Σουλτάνος, ἀπεφάσισε πλέον τὴν γενικὴν καὶ τελευταίαν κατὰ τῆς πόλεως ἔφοδον, ὁρίσας πρὸς τοῦτο τὴν 29ην Μαΐου. Κατὰ τὰς τρεῖς μεσολαβούσας ταύτας ἡμέρας συνεπλήρωσε μὲν τὰς προπαρασκευάς του, ἐξηκολούθει δ' ἔτι μᾶλλον νὰ ἐπιφέρῃ ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλητέρας εἰς τὰ τείχη βλάβας καὶ καταστροφάς.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἀκαταπαύστως καὶ ἔφιππος περιτρέχων τὰ τείχη, ἐφρόντιζεν ἐκ τῶν ἐνόντων νὰ διορθώνωνται τὰ ρήγματα, νὰ ἐπισκευάζωνται τὰ τείχη, νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς Ἕλληνας πρὸς ἄμυναν.

Καὶ ἦλθεν οὕτω ἡ 28η Μαΐου περὶ τὴν 4ην μ. μ. ὥραν, καθ' ἣν τὰ πυροβόλα τῶν Τούρκων σιγῶσι καὶ τὰ στρατεύματα περιορίζονται εἰς τὸ στρατόπεδόν των.

Digitized by Google

Σιγὴ νεκρικὴ διεδέχθη τὸν προηγούμενον θόρυβον, ἀλλὰ σιγὴ ἀπαισία, σιγὴ προαγγέλλουσα, ὅτι ἐγγίζει πλέον ἡ κρίσιμος στιγμή, ὅτι ἐπίκειται ἡ ἀποφασιστικὴ ἔφοδος.

Τῆς μικρᾶς ταύτης ἡσυχίας ἐπωφελούμενος ὁ Κωνσταντῖνος, συγκαλεῖ πάντας τοὺς ἐν τέλει καὶ ἀρχηγοὺς καὶ λαμπρὰν πρὸς αὐτοὺς ἀπαγγέλλει δημηγορίαν, παραινῶν αὐτοὺς ν' ἀγωνισθῶσι μέχρις ἐσχάτων καὶ ν' ἀποθάνωσιν ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, ἐμβάλλων εἰς αὐτοὺς θάρρος καὶ ἐλπίδας, καὶ πλέξας τέλος τὸ ἐγκώμιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἣν ἀποκαλεῖ *ἐλπίδα καὶ χαρὰν* πάντων τῶν Ἑλλήνων, «τὸ καύχημα πάντων ὅσοι ζῶσιν ὑπὸ τὴν τοῦ ἡλίου ἀνατολήν».

Καὶ ὅλοι οἱ παριστάμενοι μιᾷ φωνῇ ἀπήντησαν: «θ' ἀποθάνωμεν ὅλοι ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος» καὶ ἤρξαντο μετὰ δακρύων ἀλλήλους ἀσπαζόμενοι καὶ συγχωροῦντες, ἵνα πρὸς τὸν θάνατον ἀπέλθωσι «μήτε φιλτάτων μνημονεύοντες, μήτε γυναικῶν καὶ πλούτου φροντίζοντες, εἰμὴ μόνον τοῦ ἀποθανεῖν, ἵνα τὴν Πατρίδα φυλάξωσι». Καὶ μετὰ τοῦτο ὑφ' ὅλων τῶν μεγιστάνων καὶ πλήθους λαοῦ ἀκολουθούμενος, εἰσέρχεται εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἵνα τὸ ὕστατον ἐκεῖ προσευχηθῇ, ἵνα τέλος μεταλάβῃ τῶν ἀχράντων μυστηρίων καὶ ἑτοιμασθῇ τελείως πρὸς τὸν θάνατον. Στιγμαὶ δραματικώτεραι, στιγμαὶ θλιβερώτεραι καὶ συγκινητικώτεραι καὶ ἀγωνιωδέστεραι σπανίως ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀπαντῶσιν. Ἄρχεται ἡ ἀκολουθία καὶ οἱ θρῆνοι καὶ οἱ στεναγμοὶ τῶν γυναικῶν, καὶ οἱ κλαυθμοὶ καὶ αἱ φωναὶ τῶν παιδίων, καὶ τῶν γερόντων οἱ ὀδυρμοὶ ἀποπνίγουσι τῶν ἱερέων καὶ τῶν διακόνων τὴν φωνήν. Ἐτελεῖτο ἐκεῖ κατὰ τὰς στιγμὰς ἐκείνας, ὁ ὕστατος, ὁ τελευταῖος τῶν ἐλευθέρων Ἑλλήνων πρὸς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας ἀσπασμός, ὁ ὕστατος τῶν ἐλευθέρων τέκνων πρὸς τὴν ἐλευθέραν Πατρίδα των χαιρετισμός. «Τίς διηγήσεται, λέγει ὁ Φραντζῆς, τοὺς τότε κλαυθμοὺς καὶ θρήνους; κἂν ἀπὸ ξύλου ἄνθρωπος ἢ ἐκ πέτρας ἦν, οὐκ ἠδύνατο μὴ θρηνῆσαι». Μεταλαβὼν τέλος ἐκεῖ ὁ Κωνσταντῖνος τῶν ἀχράντων μυστηρίων, μετέβη ἵνα τὸ ὕστατον ἴδῃ τὰ ἀνάκτορα, ἔνθα ὀλίγον παραμείνας καὶ μετὰ δακρύων τοὺς πάντας ἀποχαιρετίσας, ἀπῆλθε πάλιν εἰς τὰς ἐπάλξεις καὶ ἤρξατο ἔφιππος νὰ ἐπιθεωρῇ καὶ πάλιν τὰ τείχη καὶ τοὺς πύργους.

Ἦτο ἤδη ἡ τρίτη πρωϊνὴ ὥρα καὶ αἴφνης ἀρχίζει ἡ γενικὴ ἔφοδος, ἥτις κυρίως διηυθύνετο κατὰ τῆς Πύλης τοῦ Ρωμανοῦ, ἣν ὑπερήσπιζον αὐτὸς ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ὁ ἀνδρεῖος Ἰουστινιανὸς μετὰ 3000 μαχητῶν. Ἐφορμᾷ τὸ πρῶτον τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ σῶμα ἐκ νεοσυλλέκτων καὶ δεινὴ συνάπτεται γιγαντομαχία. Οἱ Τοῦρκοι δεκατίζονται, ἀλλὰ κατωρθόνουσι νὰ διαπεράσωσι τὴν τάφρον, νὰ φθάσωσιν εἰς τὸ τεῖχος, νὰ θέσωσι κλίμακας, ἀλλὰ γενναίως ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ἀποκρούονται, φονεύονται, κατακρημνίζονται καὶ ἀναγκάζονται νὰ ὑποχωρήσωσι. Δεύτερον τότε τῶν Τούρκων σῶμα, τὸ τῶν ἀτάκτων, λυσσαλέον ὁρμᾷ, καὶ ἤδη ὁ κίνδυνος καθίσταται μείζων, ἀλλὰ καὶ οὗτοι μετὰ λυσσώδη ἀγῶνα ἀναγκάζονται νὰ ὑποχωρήσωσιν. Ἐφορμᾷ τότε αὐτὸς ὁ Μεχμὲτ μετὰ τοῦ ἄνθους τοῦ στρατοῦ του, τῶν Γενιτσάρων, καὶ

Digitized by Google

δεινὴ τότε ἐπέρχεται σύρραξις, καὶ πολλοὶ πίπτουσιν ἑκατέρωθεν, ἀλλ' οὐδὲν εἰσέτι κατορθοῦσιν οἱ Τοῦρκοι καὶ μᾶλλον κλίνει πρὸς τοὺς ἡμετέρους ἡ νίκη. Ἀλλ' ἀτυχῶς κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην πληγόνεται ὁ ἀνδρεῖος Ἰουστινιανός, ἐγκαταλείπων τὴν θέσιν του, καὶ ἡ ἀναχώρησις φέρει πρὸς στιγμὴν ἀθυμίαν καὶ σύγχυσιν εἰς τοὺς ἡμετέρους καὶ πρὸς στιγμὴν ἡ θέσις ἐκινδύνευε τὸν ἔσχατον κίνδυνον, ἀλλὰ καὶ πάλιν οἱ ἐπὶ τῶν τειχῶν ἀναβάντες Τοῦρκοι κατεκρημνίσθησαν. Ἀλλ' ἐνῷ οὕτω οἱ Τοῦρκοι πανταχόθεν νικηφόρως ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ἀπεκρούοντο, αἴφνης τυχαῖον ὅλως καὶ ἀνέλπιστον γεγονὸς παρέδωκεν εἰς τούτους τὴν Πόλιν. Ὑπῆρχεν εἰς μέρος τι τῶν τειχῶν μικρὰ ὑπόγειος θύρα, δι' ἧς οἱ Ἕλληνες ἔκαμνον τὰς ἐξόδους καὶ ἣν ἐλησμόνησαν νὰ φράξωσι κατὰ τὴν ἔφοδον. Ταύτην ἀνεκάλυψαν οἱ Τοῦρκοι, εἰσῆλθον δι' αὐτῆς ἐν ἀρχῇ ὀλίγοι καὶ κατόπιν πλείονες, καὶ ἐν τῷ ἅμα καταλαμβάνουσι τὰ νῶτα τοῦ Κωνσταντίνου, εὑρεθέντος οὕτω ἐν μέσῳ δύο πυρῶν καὶ πανταχόθεν περικυκλωθέντος. Τὰ πάντα ἤδη τετέλεσται!

Ἐντελῶς ἀπηλπισμένος τότε ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῶν κρατίστων τοῦ Ἑλληνισμοῦ προμάχων, κεντᾷ τὸν ἵππον, καὶ ὡς λέων ρίπτεται ἐν τῷ μέσῳ τῶν χιλιάδων τῶν Τούρκων μὲ τὴν ρομφαίαν εἰς τὴν χεῖρα, καὶ πληγόνει καὶ πληγόνεται καὶ ὅσους δύναται φονεύει, καὶ τὸ αἷμα ποταμηδὸν ἐκ τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν αὐτοῦ ἔρρεεν, καὶ ὅτε ᾐσθάνθη τὰς δυνάμεις του ἐκλιπούσας, στραφεὶς ἀνέκραξε: «δὲν ὑπάρχει χριστιανὸς νὰ λάβῃ τὴν κεφαλήν μου;» Πληγόνεται καὶ πάλιν εἰς τὸ πρόσωπον, πληγόνει τὸν πληγώσαντα, ἀλλ' ἕτερος Τοῦρκος ἐκ τῶν ὄπισθεν καίριον κατὰ τοῦ Κωνσταντίνου ἐπιφέρει τραῦμα καὶ οὕτω πίπτει τέλος, πίπτει ὁ ἥρως, πίπτει νεκρὸς ὁ μέγας Αὐτοκράτωρ!

Καὶ οὕτω κύριοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως γενόμενοι οἱ Τοῦρκοι, μετὰ πολιορκίαν 52 ἡμερῶν εἰσρώμησαν ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ λυσσαλέοι ἐπιδίδονται εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Μεχμὲτ ὑπεσχημένην τριήμερον λεηλασίαν. Ἡ σφαγή, καίτοι μεγάλη, δὲν ὑπῆρξεν ὅμως καὶ γενική, διότι εὐτυχῶς οἱ Τοῦρκοι ἐπεδόθησαν μᾶλλον εἰς τὴν λεῖαν καὶ τὴν ἁρπαγήν.

Μετ' ὀλίγον εἰσέρχεται θριαμβευτικῶς ἐντὸς τῆς πόλεως ὁ Σουλτάνος καὶ πορεύεται κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸν Ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ τελεῖ ἐκεῖ τὴν προσευχήν του ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπέζης καὶ ἀπὸ τῆς στιγμῆς πλέον ταύτης ὁ Ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας παρεδόθη εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Ἰσλάμ.

Καὶ κατ' ἐκείνην μὲν τὴν ἡμέραν ὁ Σουλτάνος ἐδείχθη λίαν ἐπιεικὴς καὶ μακρόθυμος, ἀνεζήτησε καὶ ἀνεῦρε τοῦ Κωνσταντίνου τὸ πτῶμα καὶ μετά τινων τιμῶν αὐτὸ ἐκήδευσε, καὶ πενιχρὸς ἔτι ἵσταται ἔν τινι ἄκρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ μεγάλου νεκροῦ ὁ τάφος. Ἀλλὰ καὶ τὸν Νοταρᾶν περιεποιήθη καὶ πολλοὺς τῶν αἰχμαλωτισθέντων ἀρχόντων ἐξηγόρασε, καὶ μάλιστα μαθών, ὅτι ἐν ὀχυρῷ τινι πύργῳ τῆς πόλεως ἐξακολουθοῦν ἔτι ἀνδρείως μαχόμενα ὀλίγα τῆς μεγαλομάρτυρος Κρήτης ἀνδρεῖα τέκνα, μὴ θέλοντα νὰ παραδοθῶσιν, ἐπέτρεψεν εἰς αὐτοὺς νὰ ἐξέλθωσι μὲ τὸν ὁπλισμόν των καὶ ἐλεύθεροι καὶ τετιμημένοι ν' ἀπέλθωσι μὲ τὸ πλοῖόν των. Ἀλλὰ δυστυχῶς τὴν ἐπομένην φρικώδη ἐξεδηλώθησαν ὅλα τοῦ ἡγεμόνος ἐκείνου τὰ θηριώδη ἔνστικτα, καὶ ἐφονεύθη ὁ Νοταρᾶς μετὰ τῶν τέκνων, καὶ πάντες οἱ ἐν τέλει ἐν στόματι μαχαίρας ἐπέρασαν.

Καὶ ἤρξατο οὕτω τῆς μαύρης δουλείας ὁ ἀπαίσιος ζυγός, ὁ φρικωδῶς συνθλίβων τὰ στήθη τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ 500 ἤδη ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα οἱ Ἕλληνες, διὰ παντὸς ἀπολέσαντες καὶ πατρίδα καὶ ἐλευθερίαν καὶ πλοῦτον καὶ πᾶν ἀγαθόν, ἀλλ'

Digitized by Google

οὐδέποτε, οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἀποβαλόντες τὴν πρὸς τὴν Πατρίδα ἀγάπην, τὴν πρὸς τὴν πίστιν ἀφοσίωσιν, οὐ παύονται μετ' ἐλπίδων πρὸς τὴν βασιλεύουσαν ἀτενίζοντες καὶ ἀείποτε διὰ τοῦ Νικήτα ἀναφωνοῦντες πρὸς αὐτήν. «Ὦ Πόλις, Πόλις, Πό-«λεων πασῶν ὀφθαλμέ, παγκόσμιον ἄκουσμα, θέαμα ὑπερκόσμιον, μῆτερ τροφὸς τῶν «Ἐκκλησιῶν, πρωταρχηγὲ Πίστεως, Ὀρθοδοξίας κεφαλή, Μουσῶν περίθαλψις, παντὸς καλοῦ κατοικητήριον.

«Τίνες δαίμονες κακοποιοί, φιλτάτη Πόλις, σὲ ἀνεζήτησαν πρὸς μαστίγωσιν;

«Θεόθεν ἐφθονήθης, παρεζηλώθης ὑπὸ ἀφρόνων ἐθνῶν, ὑπὸ γενῶν ἀσήμων καὶ σποραδικῶν, τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων, ἐὰν ἡ αὐτὴ δὲν ἐγέννησας, τοὐλάχιστον σὺ ἀνέθρεψας καὶ ἐφώτισας καὶ ὕψωσας εἰς περιωπήν.

«Οἴμοι! τίς θέλει ἀποθρηνήσῃ; τίς θέλει σὲ σώσῃ; τίς θέλει ἱκετεύσῃ ὑπὲρ σοῦ; τίς ὁ μακάριος, ὅστις μὲ τὴν προτέραν λαμπρὰν στολὴν θέλει ἐκ νέου σὲ ὑπενδύσῃ. Τίς ὁ μέλλων νὰ σὲ ἐλευθερώσῃ, νέος Μωϋσῆς; Πότε τέλος πάντων θέλεις, ὦ Πόλις, ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων περισυνάξῃ τὰ διεσκορπισμένα τέκνα σου, καθὼς ὄρνις φιλότεκνος ὑπὸ τὰς πτέρυγάς της ἀθροίζει τὰ νεόττια;

Περὶ σέ, ὦ Πόλις, περιστρεφόμεθα ὡς ἄθλια καὶ καταδιωγμένα στρουθία, ὧν ἡ τροφὸς συνελήφθη, ἠφανίσθη δὲ ἡ φωλεά. Περὶ σὲ περιθρηνοῦμεν καὶ γοερῶς μοιρολογοῦμεν, μακρὰν ἐκτοπισθέντες, πεινῶντες, διψῶντες, γυμνητεύοντες καὶ ἀγνοοῦντες οἱ ταλαίπωροι τίς ὁ δρόμος ὁ φέρων πρὸς σέ. Ἀλλὰ σὲ βλέπομεν· θάρρει, ἡνωμένοι μετὰ σοῦ διῃρημένως, ὦ Μῆτερ, καὶ συμπεπλεγμένοι κεχωρισμένως, ζῶμεν. Θάρρει!

Ἰδοὺ ὁ προαιώνιος τῶν Ἑλλήνων πόθος, ἰδοὺ ὁ μέγας καὶ ὑψηλὸς τοῦ Ἑλληνισμοῦ προορισμός, πόθος μὴ πληρωθεὶς βεβαίως διὰ τῆς ἐλευθερίας τῆς μικρᾶς ταύτης γωνίας, προορισμὸς μὴ πραγματοποιούμενος βεβαίως διὰ τοῦ διαμελισμοῦ καὶ τῆς κατατμήσεως τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν.

Ἀλλ' ὅσῳ μέγας ὁ προορισμός, τόσαι μεγάλαι καὶ σοβαραὶ εἰσὶν αἱ εἰς ἡμᾶς ἐπιβεβλημέναι ὑποχρεώσεις. Ἀνάγκη πρὸ παντὸς ἡμεῖς νὰ δειχθῶμεν ἄξιοι τοῦ μεγάλου τούτου προορισμοῦ, ἀνάγκη νὰ ἐργασθῶμεν νὰ κοπιάσωμεν, νὰ θυσιάσωμεν πολύ, νὰ ὑπομείνωμεν καὶ ἔτι πλειότερον νὰ ἐπιμείνωμεν, ἀνάγκη ν' ἀνακύψωμεν ἐκ τοῦ καταλαβόντος ἡμᾶς λήθαργου, ν' ἀπαλλαγῶμεν ἐπὶ ὀλίγον ἀπὸ τοῦ κατακυριεύσαντος ἡμᾶς **ὑλισμοῦ** καὶ χρηματισμοῦ, καὶ νὰ ἐνθυμηθῶμεν τέλος, ὅτι ἔχομεν καὶ ὕψιστά τινα καθήκοντα πρὸς τὴν πατρίδα, ἥτις ἐστὶν ἀνωτέρα καὶ προσφιλεστέρα καὶ πολυτιμοτέρα καὶ τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἁπάντων.

Μόνον οὕτω ἐργαζόμενοι καὶ κοπιῶντες καὶ τὰ πρὸς τὴν Πατρίδα καθήκοντα μετὰ ζήλου καὶ προθυμίας ἐπιτελοῦντες, μόνον οὕτω θέλομεν δυνηθῇ νὰ ἐπανίδωμεν καὶ αὖθις εἰς ἓν ἡνωμένον τὸ μέγα ἑλληνικὸν ἔθνος, μόνον οὕτω θέλομεν ἐπιτύχῃ καὶ πάλιν τὴν πλήρη τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀποκατάστασιν καὶ ἑνότητα, μόνον οὕτω θέλομεν εὐτυχήσῃ νὰ ἐπαναναχτήσωμεν κατὰ τὸν Κωνσταντῖνον *τὴν ἐλπίδα μας, τὴν χαράν μας, τὸ καύχημα πάντων, ὅσοι ζῶσιν ὑπὸ τὴν τοῦ ἡλίου ἀνατολήν.*

Digitized by Google

ΜΑΥΡΗ ΒΙΒΛΟΣ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ἐν Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ, ἰδίᾳ δ' ἐν Μακεδονίᾳ, πόλεμος ἄγριος μέχρις ἐξοντώσεως διεξάγεται κατὰ παντὸς ὅτι ἑλληνικὸν ἐκ μέρους φυλῆς, ἥτις θρησκείαν, γράμματα, ὕπαρξιν ἐπὶ τέλους ὀφείλουσα εἰς τὴν ἑλληνικὴν φυλήν, ὤφειλεν ἧττον ἀχάριστος νὰ φαίνηται. Εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ γνωρίζωμεν πλεῖστα ἀνόσια μέσα, ὧν χρῆσιν ποιοῦνται οἱ Βούλγαροι, ἅτινα παρ' αὐτόπτου μάρτυρος ἐπληροφορήθημεν καὶ ἅτινα, ἀντὶ πάσης ἄλλης ἀναπτύξεως, παραθέτομεν ἐν εἴδει στατιστικῆς, ἀφίνοντες τὰς κρίσεις εἰς ἐκείνους ἐκ τῶν Εὐρωπαίων, ὅσοι, ἀγαθὴν τυγχάνοντες νὰ ἔχωσι τὴν καρδίαν, παραπείθονται ἀκόμη ὑπὸ τῶν ψευδεστάτων ὀδυρμῶν καὶ φωνασκιῶν τῶν Βουλγάρων.

Αὔγουστος 1900. Βούλγαροι λησταὶ ἀπηνῶς κατέσφαξαν τὰ τέκνα Ἕλληνος ἱερέως χωρίου τῆς ἐπαρχίας Σερρῶν, διότι δὲν ἠθέλησεν οὗτος ν' ἀπολακτίσῃ τὴν μητέρα του Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν καὶ ν' ἀναγνωρίσῃ τὸ ἀντικανονικὸν κατασκεύασμα τοῦ 1872.

7βριος 1900. Βούλγαροι λησταὶ ἀπήγαγον δεκατριετῆ παῖδα τοῦ Ἑλληνοβλάχου Χρήστου Κεχαγιᾶ ἐν Πρέσνιτσᾳ τοῦ Καζᾶ Νευροκόπου, ἀφοῦ κατεβασάνισαν τὴν μητέρα, νύμφην καὶ λοιποὺς συγγενεῖς.

Κατὰ τὸν αὐτὸν μῆνα Βούλγαροι κάτοικοι (ἢ τῇ ὑποδείξει αὐτῶν λησταὶ) τῆς Ἄνω Βροντοῦς, χωρίου τῆς Ἐπαρχίας Σερρῶν, κατεκρεούργησαν τὸν ἐκ τοῦ αὐτοῦ χωρίου στῦλον τῆς ἐκεῖ Ὀρθοδοξίας Χατζῆ - Δημήτριον, διαμελίσαντες αὐτὸν (χωρὶς νὰ λάβωσι τὰ ἅπερ ἔφερε χρήματα*) ἐγγὺς τοῦ Καράκιοι ἀναχωροῦντα ἐκ τῆς ἐμπορικῆς πανηγύρεως τοῦ Τερλητσίου, χωρίου τοῦ Καζᾶ Νευροκόπου, ἧς ἀγριότητος ἕνεκεν καὶ ἠναγκάσθη ὁ Ἅγ. Σερρῶν μεθ' ὅλης τῆς ἐπαρχίας νὰ διαμαρτυρηθῇ τηλεγραφικῶς ἐντόνως εἰς τὴν Α. Α. Μεγαλειότητα τὸν Σουλτᾶνον, ἔλεος ἐπεζητῶν καὶ σωτηρίαν τοῦ ποιμνίου ἀπὸ τοιούτων ἀγρίων καταδιώξεων.

---

* Σημειωτέον, ὅτι οἱ Βούλγαροι λησταὶ εὑρίσκονται ἐν τακτικῇ συννενοήσει μετὰ τῶν κομιτάτων καὶ σιτίζονται ὑπὸ τῶν Βουγάρων, διὰ νὰ κόπτωσι πᾶσαν ὑπερέχουσαν ἑλληνικὴν κεφαλὴν καὶ οὕτως εὐχειρώτους ποιοῦνται τοὺς περιδεεῖς κατοίκους χωρῶν ἑλληνικῶν, διαδίδοντες τὸ σχίσμα καὶ τὴν γλῶσσαν. Ἀπόδειξις, ὅτι δὲν λαμβάνουσι τὸ χρῆμα τὸ εὑρισκόμενον εἰς τὰ θύματα, εἰμὴ μόνον, ὅταν τὰ κομιτᾶτα δὲν ἔχωσι πρόχειρον τὸ τῆς συντηρήσεως χρῆμα.

Digitized by Google

10βριος 1900. Ἐν Ζιρνόβῳ, χωρίῳ τοῦ Καζᾶ Νευροκόπου, ἠπείλησαν τὸν ἀρχιδιάκονον τῆς Μητροπόλεως Νευροκοπίου, Κώσταν Χατζῆ - Δημητρίου, διότι, κηρύττων εἰς τὴν μερίδα τῶν Ὀρθοδόξων, συνέστησεν, ἵνα εἰς τὰς καθ' ἡμέραν σχέσεις αὐτῶν ἔχωσι πάντοτε κατὰ νοῦν τὸ εὐαγγελικὸν «ἐὰν τίς σε ραπίσῃ ἀπὸ τὴν μίαν παρειάν, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἑτέραν» καὶ προσπαθῶσιν, ὅταν οἱ Βούλγαροι φονεύωσι τοὺς συγγενεῖς των, αὐτοὶ νὰ κάμνωσιν εἰς τοὺς φονεῖς των καλόν, φερόμενοι ὡς πρὸς ἀδελφοὺς πλανηθέντας, μεθ' ὧν ὅμως δὲν πρέπει νὰ εὑρίσκωνται εἰς ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν, ἐνόσῳ μένουσι μακρὰν τῆς Ὀρθοδοξίας ἐν τῇ σχισματικῇ πλάνῃ. Μετὰ δὲ τοῦ ἀρχιδιακόνου ἠπειλήθησαν καὶ πάντες οἱ Ὀρθόδοξοι πρόκριτοι, ὅσοι ἤθελον μετὰ τὸ κήρυγμα νὰ συνοδεύσωσιν αὐτὸν εἰς τὰς ἐπισκέψεις τῶν προκρίτων, οἵτινες τὸν εἶχον προσκαλέσῃ ὡς ἀρχιδιάκονον τῆς Μητροπόλεώς των προσφιλῆ, ἅτε βοηθοῦντα αὐτοῖς καὶ σώζοντα ἐν παντί.

Ἰανουάριος 1901. Δὲν ἤρκεσεν ἡ ἁρπαγὴ τοῦ ἡμίσεως σχολείου καὶ τῆς ἐκκλησίας, οὗ ἕνεκα αὕτη ἀπὸ τριῶν ἐτῶν διατελεῖ κλειστὴ ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ, ἀλλὰ καθ' ὃν χρόνον οἱ Ὀρθόδοξοι ἐτέλουν τὴν τελετὴν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ἐν τῇ Σχολῇ (ἐν τῷ ἑαυτῶν διαμερίσματι) καύσαντες θεῖον, πεπεριὲς καὶ ἄλλας δυλητηριώδεις καὶ ἀσφυκτικὰς οὐσίας ἐν τῷ ἰδικῷ των διαμερίσματι οἱ τρεῖς Βουλγαροδιδάσκαλοι Ἰ. Παπαναστάσιεβ, Δ. Τοῦλεφ καὶ Ἠλ. Τριανταφύλλωφ, οἱ μυκτηρισταὶ οὗτοι τῶν τριῶν τῆς οἰκουμένης φωστήρων, ἐγένοντο αἴτιοι τὸ μὲν νὰ ματαιωθῇ ἡ τελετή, τὸ δὲ ν' ἀποβάλωσι τρεῖς ἔγκυοι, ἐν αἷς καὶ ἡ Βούλγαρον σύζυγον ἔχουσα ὀρθόδοξος Ζλάτα Εὐαγγέλου, ἧς τὸ προώρως ἀποβληθὲν τέκνον, κομιζόμενον ὑπὸ τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων εἰς Νευροκόπον, ἵνα γείνῃ ἐπ' αὐτοῦ νεκροψία, ὀλίγου δεῖν καθ' ὁδὸν ὑπεξήρει ὁ ἐκ τοῦ αὐτοῦ χωρίου Βούλγαρος φωτογράφος καὶ σιδηρουργὸς Ἰωάννης ἀτιμωρητεί. Θέλετε νὰ μάθητε καὶ τὴν φιλοδικαιοσύνην τῆς τουρκικῆς ἀρχῆς ; Τοὺς Βουλγαροδιδασκάλους αὐτοὺς διὰ τὴν πρᾶξίν των ταύτην, μεθ' ὅλας τὰς ἐντόνους παραστάσεις τῆς ὀρθοδόξου Μητροπόλεως, κατεδίκασεν εἰς 15ήμερον φυλάκισιν, ἣν καὶ ταύτην δὲν ὑπέστησαν εἰσέτι, καθ' ὅσον γνωρίζομεν, οὐδὲ θὰ ὑποστῶσιν ἴσως. Σημειωτέον, ὅτι τὰ ἔξοδα τῆς νεκροψίας καὶ ἄλλα τὰ ἔλαβον διὰ τῆς βίας ἀπὸ τοὺς δυστυχεῖς ὀρθοδόξους κατοίκους, ὁ δὲ Καϊμακάμης, δικαιολογῶν ἐν ἀρχῇ τοὺς Βουλγαροδιδασκάλους, ἔλεγεν : «ἔψησαν οἱ ἄνθρωποι ὀλίγες πεπεριὲς νὰ φάγουν». Δὲν σπανίζει ἡ δωροδοκία, διὰ νὰ μὴ εἴπωμεν, ὅτι αὕτη διέπει τὰ πάντα εἰς τὰ τλήμονα ἐκεῖνα μέρη πρὸς βλάβην τῶν ἀχρημάτων.

Κατὰ τὸν αὐτὸν μῆνα ὁ Ἀπόστολος Μ. Ἀποστολίδης ἐπετέθη ἔμπροσθεν τῆς Ὀρθοδόξου Μητροπόλεως κατὰ τοῦ Ἰ. Ἀθανασιάδου μὲ ἀπόφασιν νὰ τὸν φονεύσῃ ἐν ὥρᾳ νυκτός. Καὶ τοῦτον μὲν ἔσωσεν ὁ ἀρχιδιάκονος τῆς Μητροπόλεως Κώνστας Χατζῆ - Δημητρίου μὲ ἴδιον κίνδυνον, ἀπολέσας μάλιστα ἕνεκα τούτου τὸ τέκνον του, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ δράστης εἶπεν, ὅτι ἔγεινε καὶ εἶνε Βούλγαρος, ἐγένετο ἐνέργεια, καὶ μεθ' ὅλην τὴν καθαρότητα τῆς μαρτυρίας, κατεδικάσθη εἰς ἑνὸς μηνὸς φυλάκισιν

Digitized by Google

καὶ ταύτην ἐκέρδησε. Οὕτω καταδικάζονται ὅσοι Βούλγαροι, παντοτεινοὶ ἢ προσωρινοί, δὲν εἶνε δυνατὸν ἐξ ὁλοκλήρου ν' ἀθωωθοῦν.

Μάρτιος 1901. Ἐξοπλίζονται βουλγαρικὰ χωρία. Αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ ἀμβλυωποῦσιν. Ἐπὶ ἓξ μῆνας περίπου ἕνεκα πλαστῆς ἀφορμῆς ἔμενεν ἐν Νευροκόπῳ ὁ Βούλγαρος ταγματάρχης Α. Δούκωφ, ἐκ Νευροκόπου καταγόμενος, ὀνομαστὸς δὲ διὰ τὴν ὑπουλότητά του.

Μάϊος 1901. Ἐν Καράκιοϊ Βούλγαροι λησταὶ θὰ ἐφόνευον Βούλγαρον ἱερέα, ἐκλαβόντες αὐτὸν ὡς τὸν αὐτοῖς ὑποδειχθέντα ἑλληνόφρονα τοιοῦτον.

Κατὰ τὸν αὐτὸν μῆνα ὁ Βουλγαροδιδάσκαλος Τσερεσσόβου, χωρίου τῆς ἐπαρχίας Νευροκόπου, Ἀλέξιος Ζαχαρίεφ, ἀφήσας τὴν ἐν τῷ ἀριστερῷ χορῷ θέσιν του ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, κατὰ τὴν ὥραν τῆς λειτουργίας, ἠθέλησεν αὐθαιρέτως νὰ ψάλῃ βουλγαριστὶ δεξιόθεν, διακόπτων τὸν ὀρθόδοξον. Ἐπὶ τῇ δικαίᾳ παρατηρήσει ὀρθοδόξου τινὸς Κ. Πέντσα, ἐπιτίθενται κατὰ τοῦ παρατηρήσαντος δύο Βούλγαροι μὲ μανουάλια. Ἕτεροι Ὀρθόδοξοι προὔλαβον τὸ κακόν. Ἀλλ' οἱ Βούλγαροι θέτουσιν εἰς ἐνέργειαν τὴν συνήθη τακτικήν των, δηλαδὴ νὰ καταστρέψωσι τὸν ἀντισταθέντα, διὰ νὰ μὴ τολμήσῃ οὗτος ν' ἀντισταθῇ, καὶ οὕτω νὰ κερδήσωσι τὸ χωρίον. Κρυφίως κατηγοροῦσι τὸν δυστυχῆ Κ. Πέντσαν, ὅτι ἔσυρε μάχαιραν ἐν τῷ ναῷ. Ἐκδίδεται κλῆσις κατ' αὐτοῦ, ἥτις ἀποστέλλεται εἰς τὸν Βούλγαρον κοτζάμπασην, ἐν ᾧ ὑπάρχει καὶ ὀρθόδοξος τοιοῦτος. Ἡ κλῆσις δὲν δίδεται· ἀλλ' ὁ Βούλγαρος κοτζάμπασης συνεννοεῖται μετὰ τοῦ ἀνακριτοῦ Ἀλῆ ἀγᾶ Βόραλη, ὑποσχεθεὶς νὰ τῷ γείνῃ μεσίτης καπνῶν ἄνευ ἀμοιβῆς, ἐὰν ὅπως-ὅπως ἐφυλάκιζε τὸν Πέντσαν. Προσκαλεῖται ὁ Πέντσας καὶ ἀμέσως φυλακίζεται, καίτοι παρέσχεν ἀξιόχρεων ἐγγυητήν, ὅτι θὰ παρουσιασθῇ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς δίκης, προβάλλων μάλιστα, ὅτι τὰ μὲν κατ' αὐτοῦ λεχθέντα θ' ἀποδείξῃ ψευδῆ συκοφαντήματα, κατὰ δὲ τοῦ Βουλγαροδιδασκάλου, τοῦ κυρίου αἰτίου τῆς σκηνῆς, οὐδὲν διενηργήθη, ἵνα τιμωρηθῇ, καίτοι ἐπεδόθη μαρτυρικὸν ἐκ μέρους τῆς Ὀρθοδόξου Μητροπόλεως κατ' αὐτοῦ, ὡς διαταράξαντος τὴν θρησκευτικὴν τελετήν. Μεθ' ὅλα ὅμως ταῦτα, ὁ Πέντσας ρίπτεται εἰς τὴν φυλακήν, καὶ ἵνα τέλειον ἐξουδενωθῇ, ἀναγκάζεται νὰ πλύνῃ καὶ τοὺς ἀποπάτους τῶν φυλακῶν κατὰ διαταγὴν τοῦ ἀχρείου ἀνακριτοῦ, χαριζομένου εἰς τὸν Βούλγαρον κοτζάμπασην, ἢ μᾶλλον εἰς τὸ συμφέρον. Τέλος ὁ μὲν Βουλγαροδιδάσκαλος μένει ἀνενόχλητος, ὁ δὲ δυστυχὴς Πέντσας ἠλευθερώθη μόλις μετὰ 15 ἡμέρας, ἀφοῦ ἐντονώτατα καὶ διὰ γλώσσης τραχυτάτης, διεμαρτυρήθη ὁ ἀρχιδιάκονος.

Ἰούνιος 1901. Βούλγαροι λησταὶ περιεκύκλωσαν τὴν μάνδραν τῶν προβάτων τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Βατοπεδίου, βοσκομένων ἐν Πρέσνιτσᾳ, μὲ τὸν σκοπὸν ν' ἀπαγάγωσι τὸν Ἕλληνα μοναχὸν Παῦλον.

Κατὰ τὸν αὐτὸν μῆνα, διὰ νὰ καταθραυσθῇ τὸ ἀτρόμητον θάρρος τοῦ ἐκ Τερλητσίου μόνου ἀπομείναντος Ὀρθοδόξου καὶ ὡς διδασκάλου ἐργαζομένου ἐν Ζιρνόβῳ μετ' αὐταπαρνησίας Θωμᾶ Παπαγεωργίου, υἱὸς Βουλγάρου προκρίτου ἐπιτίθεται,

Digitized by Google

όπως ατιμάση την αδελφήν του ρηθέντος εν αυτή τη οικία της. Κάμνει μήνυσιν ο δυστυχής Θωμάς. Φέρει αυτόπτας μάρτυρας (Βουλγάρους). Αλλ' ούτοι, διερχόμενοι διά της εαυτών Μητροπόλεως πρώτον, ως πράττουσι πάντοτε, καταπείθονται υπό του Μητροπολίτου των να μη μαρτυρήσωσι την αλήθειαν, διά να καταστρέψωσιν αυτόν τον *Γραικομανή*, και όταν θα επιστρέψωσιν εκ του δικαστηρίου, θα τους αναγνώση ευχήν, διά να συγχωρηθή η ψευδορκία. Των μαρτύρων ούτω μη μαρτυρησάντων, απορρίπτεται η αγωγή και ο αυτουργός της ατιμίας κινεί αγωγήν, ζητών ικανοποίησιν της συκοφαντηθείσης ατίμου τιμής του. Δεν είνε μόνον οι Ιησουίται, οι έχοντες ως αρχήν το: «ο σκοπός αγιάζει τα μέσα.» Έχουσιν ανωτέρους των Βουλγάρους Μητροπολίτας, ενώπιον των οποίων οφείλουσι να κλίνωσι γόνυ.

Κατά τον αυτόν μήνα εν Λομπόδω, χωρίω της επαρχίας Μελενίκου, Βούλγαροι λησταί κατεκρεούργησαν 60ετή Ελληνόβλαχον, αληθή ήρωα, με τον 20ετή υιόν του, του νεωτέρου τούτου σωθέντος ως εκ θαύματος.

Ιούλιος 1901. Βούλγαροι λησταί εφόνευσαν ένα Έλληνα εξ Άνω Βροντούς.

Αύγουστος 1901. Εν κάτω Βροντού της επαρχίας Νευροκόπου οι Βούλγαροι επεχείρησαν να ψάλουν βουλγαριστί κατά την λειτουργίαν των Ορθοδόξων. Ο μόνος εκεί στύλος των Ορθοδόξων Γιοβάννης καταδιώκεται, ως και πας πανταχού Ορθόδοξος.

Κατά τον αυτόν μήνα Βούλγαροι λησταί απήγαγον τον δεκατετραετή έγγονον Αθανασίου τινός Ελληνοβλάχου εκ Παπάζ—Τσαΐρ, χωρίου της επαρχίας Νευροκόπου, δι' όν εζήτουν λύτρα 200 λίρας, αλλ' ος απέδρα, σωθείς ως εκ θαύματος, προς χαράν της μνηστής του.

9βριος 1901. Οι Ορθόδοξοι της Κάτω Βροντούς, αποκαμόντες, όπως απαλλαγώσι των μαρτυρίων, ά υφίσταντο παρά των Βουλγάρων, ηναγκάσθησαν ν' αναγνωρίσωσι την Εξαρχίαν, καταληφθείσης και της Σχολής και της Εκκλησίας αμέσως υπό των Βουλγάρων, ανθισταμένων μόνον των ιερέων και του διδασκάλου.

Καθ' όλον το θέρος του 1901 70 τον αριθμόν Βούλγαροι λησταί ελυμαίνοντο την περιοχήν Νευροκόπου. Τρόμος πανταχού. Τις να τολμήση να καταγγείλη τινά εις τας αρχάς, αλλά και πως να σιγήση; Δίλημμα ανυπόφορον. Να καταγγείλη; Οι ευσυνείδητοι Τούρκοι υπάλληλοι θα τον γδάρουν, διότι, διά να γνωρίζη, θα είνε δήθεν και αυτός μέτοχος. Να σιγήση; Πάλιν θά τον γδάρουν, διότι δήθεν υποστηρίζει τους ληστάς, αφού δεν έδωκεν είδησιν. Σκύλλα και Χάρυβδις.

10βριος 1901. Ο Καϊμακάμης Νευροκόπου προσκαλεί τους Βουλγάρους χωρικούς των μέχρι Ραζλοκίου χωρίων να παραστώσιν εις την Γενοβέφαν, ην παρέστησαν τα Χριστούγεννα οι και αι Βουλγαροδιδάσκαλοι, ίνα πληρωθώσι, διότι η βουλγαρική Κυβέρνησις και τα κομιτάτα, δεν ηξεύρω πως, τους ελησμόνησαν εφέτος και δεν τους έστειλαν τους μισθούς των. Ο Βούλγαρος Μητροπολίτης λαμβάνει την πρωτοκαθεδρίαν εις το θέατρον και ίνα περισσότερον υποχρεώση τους αξέστους

Digitized by Google

θεατάς, μεταχειρίζεται ὡς ὑπηρέτας διὰ πᾶσαν ἀνάγκην των τοὺς ἱερεῖς του. Τὴν ἑπομένην τὸ δρᾶμα συμπληροῦται διὰ λαμπρᾶς κωμῳδίας ἐν ταῖς ὁδοῖς. Ἀγυιόπαιδές τινες, ἔχοντες ἐπὶ ὄνου πλανόδιον μουσικόν, παίζοντα τὸ ὄργανόν του, φωνάζουσι! «Βουλγάρικη Γενοβέφα! Γενοβέφα!»

Καὶ ταῦτα μὲν ἐκ τῶν ὅσων ἠδυνήθημεν νὰ μάθωμεν παρ' αὐτόπτου μάρτυρος. Ἀλλὰ διατί ἆρά γε τοιοῦτος ἀγὼν ἐξοντώσεως κατὰ τῶν ἀνεξικάκων Ἑλλήνων ἐκ μέρους τῶν Βουλγάρων; Ἡ αἰτία διπλῆ: Τὸ μὲν ἡ φύσις τῆς βουλγαρικῆς φυλῆς, ἥτις οὐδέποτε ἐγνώρισε τί ἐστιν εὐγνωμοσύνη, τὸ δὲ ἡ ὀρθὴ ἰδέα τοῦ ὅτι τὸ μόνον ἰσχυρὸν πρόσκομμα διὰ νὰ φθάσωσιν εἰς τὸ ὄνειρόν των οἱ Βούλγαροι, τ.ἔ. εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ Αἰγαίου, εἶνε οἱ Ἕλληνες. Ἐντεῦθεν «καταστροφὴ εἰς πᾶν ἑλληνικὸν» εἶνε τὸ σύνθημά των. Ἡ κατάστασις εἶνε σοβαρωτάτη. Μεθ' ὅλην τὴν αἰσιοδοξίαν, ἣν κολακευόμεθα νὰ ἔχωμεν, ὀφείλομεν νὰ κατανοήσωμεν, ὅτι ἀπαιτοῦνται μέσα σύντονα πρὸς πρόληψιν τῆς ὑπούλου ἐπεκτάσεως, ἥτις, ὅσον καὶ ἂν γίνηται διὰ τῆς φρίκης καὶ τοῦ τρόμου, οὐδεμία ὑπολείπεται ἐλπὶς ἐπανόδου ἐν τῷ μέλλοντι τῶν βίᾳ ἀποσπασθέντων, διότι διὰ τῆς συστηματικῆς αὐτῶν ἐνεργείας, ἣν ἔχουσιν ἐφαρμόσῃ ἐν παντί, ἐγχέουσι καταλλήλως τὸν ἰὸν τοῦ φανατισμοῦ εἰς τὴν νεωτέραν γενεάν, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ὁποίας βεβαίως πρωταγωνιστεῖ τὸ ψεῦδος καὶ οἱ παχεῖς καὶ καμπορρήμονες λόγοι, καὶ οὕτω μετὰ πάροδον ἐτῶν τινων ἔχουσι λαὸν βουλγαρικὸν ἐκεῖ, ὅπου πρὶν αὔρα ἔπνεεν ἑλληνική.

Πρὸς τοῦτο ὑποδεικνύομεν τὰ ἑξῆς εἰρηνικὰ ὅσον καὶ τελεσφόρα μέτρα, τὰ ὁποῖα διὰ τὴν ὑπέροχον διάνοιαν τοῦ Ἕλληνος δὲν εἶνε καὶ πολὺ δυσεπίτευκτα, ἀρκεῖ συστηματικῶς τοῦτο ὡς ἔργον καὶ ὄχι ὡς πάρεργον νὰ ἐπιδιωχθῇ.

1) *Τὸ πρώτιστον πάντων* εἶνε νὰ λαμβάνηται φροντίς, ὅπως ἀποστέλλωνται ὡς *Ἕλληνες Πρόξενοι* ἄνθρωποι μὲ αἴσθημα καὶ νοῦν πολύν. Κατὰ τὸν διορισμὸν τῶν Προξένων διὰ τοιαῦτα μέρη πρέπει τὸ ἐπάρατον κόμμα νὰ σιγᾷ, ἐὰν οἱ ἀποτελοῦντες αὐτὸ ἔχωσιν ἴχνος ἀγάπης πρὸς τὴν πατρίδα.

2) ***Βοηθοὶ νομαρχῶν, διοικητῶν*** καὶ ὑποδιοικητῶν καὶ οἱοιδήποτε ὑπάλληλοι, ἰδίᾳ δὲ δικαστικοί, δικηγόροι, δημαρχικοὶ ἰατροὶ κλπ. νὰ καταβάλληται προσπάθεια εἰς τὰ τοιαῦτα μέρη νὰ στέλλωνται Ἕλληνες. Ἡ πρακτικὴ ὠφέλεια τοῦ μέτρου τούτου εἶνε, ὅτι μὴ ἔχοντες χρήματα νὰ ὑποστηρίζωμεν τὰ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καταπατούμενα ἡμέτερα δίκαια, διὰ τῶν Ἑλλήνων ὑπαλλήλων θὰ δυνάμεθα τὸ μὲν νὰ θέτωμεν ποιόν τινα φραγμὸν εἰς τὴν ἀπληστίαν τῶν ἀσυνειδήτων ἐκ τῶν Τούρκων ὑπαλλήλων, τῶν πωλούντων πολλάκις τουρκικὰ συμφέροντα, πολλῷ μᾶλλον ἑλληνικά, τὸ δὲ νὰ ὑποστηρίζωμεν τοὺς ἡμετέρους, ἵνα εὑρίσκωσι τὸ δίκαιόν των, ὅταν ὑπὸ Βουλγάρων ἀδικῶνται, καὶ μὴ σχηματίζωσι τὴν ἰδέαν, ὅτι, ἐπειδὴ οἱ Βούλγαροι εἶνε ἰσχυροὶ καὶ κάμνουσι τὸ ἄδικον δίκαιον, πρέπει εἰς αὐτοὺς κατ' ἀνάγκην νὰ προσχωρῶσι. Τὸ τοιοῦτον ἄλλως τε εἶνε καὶ συμφέρον τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ λῃσταὶ συστηματικώτερον θὰ καταδιωχθῶσιν οὕτω

Digitized by Google

καὶ πολλοὶ θ' ἀνακουφισθῶσιν, ἀπαλλαττόμενοι τοῦ πιέζοντος φόβου, Ἕλληνες ἤδη τὸν Βούλγαρον προσποιούμενοι.

3) *Ν' ἀποστέλλωνται Μητροπολῖται* καὶ ἱεροκήρυκες εἰς τὰ τοιαῦτα μέρη ἀμφίστομον ἔχοντες τὴν μάχαιραν, δηλονότι νὰ ἔρχωνται καὶ εἰς τὸν λόγον καὶ εἰς τὰς χεῖρας, οἱ μὲν διὰ νὰ προστατεύωσι τοὺς καταδυναστευομένους, οἱ δὲ διὰ νὰ φωτίζωσιν ὑφ' ὅλας τὰ ἐπόψεις, καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ θρησκείᾳ, τοὺς παντοίοις ψεύδεσιν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων παραπλανωμένους καὶ νὰ παρακολουθῶσι τὴν οἱανδήποτε ἐργασίαν αὐτῶν. Ἀλλὰ δὲν δύνανται βέβαια νὰ ἐργασθῶσιν οἱ τοιοῦτοι, ὅταν τέλειον μὲν λείπῃ αὐτοῖς τὸ χρῆμα διὰ πολλὰς παρουσιαζομένας ἀπροόπτους τοπικὰς ἀνάγκας, πεινῶσι δὲ περιπλέον.

4) Νὰ διορίζωνται διδάσκαλοι καὶ διδασκάλισσαι οἱ καὶ αἱ ἄριστοι μὲ ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν ἱκανοποίησιν (ὄχι βέβαια 15, 20, 25 καὶ σπανίως 30 λιρῶν κατ' ἔτος) διὰ τὰς πολλαπλᾶς θυσίας, ἃς θὰ ὑφίστανται ἐν τῷ πολυμόχθῳ καὶ ἐπικινδύνῳ ἔργῳ αὐτῶν.

5) *Νὰ λαμβάνηται* πρόνοια, ὅπως ἐργάζωνται ὡς πρόκριτοι ἄνθρωποι εὐφυεῖς, ἐπιτήδειοι, ἐπιβαλλόμενοι, καὶ νὰ ὑποστηρίζωνται καὶ οἰκονομικῶς ἐν ἀνάγκῃ εἰς τὸ ἔργον αὐτῶν, διὰ νὰ κατορθώνωσι πάντοτε ὥστε νὰ λαμβάνωσιν αὐτοὶ παρὰ τῶν περισσοτέρων κατοίκων τοὺς κυβερνητικοὺς φόρους, διὰ νὰ μὴ ἐξαπατῶσιν οἱ Βούλγαροι τὴν Κυβέρνησιν, ὅτι οὗτοι εἶνε περισσότεροι ἢ καὶ ἴσοι καὶ ὅτι ἑπομένως ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ θέτωσι χεῖρα ἐπὶ τῶν σχολῶν καὶ τῶν ἐκκλησιῶν, κλείοντες τὰς τελευταίας ἐν περιπτώσει ἀρνήσεως τῶν ὀρθοδόξων καὶ ἀναγκάζοντες ἐπὶ τέλους αὐτοὺς νὰ ἐνδώσωσιν, ἕως οὗ, σὺν τῷ χρόνῳ, τὸ τελικὸν ποθούμενον ἐπιτύχωσι, τ. ἔ. τὴν κατάποσιν παντὸς ὅ τι ἑλληνικόν.

«Μακεδών».

Digitized by Google

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Α΄.

Τὸ Δηνάριον τῆς Ὀρθοδοξίας

Ἐκ Καλκούττης τῇ 17/30 Ἰανουαρίου 1902.

Κύριε Πρόεδρε,

....Ἐγὼ ἐνταῦθα, ἔν τε ταῖς κατ' ἰδίαν παροτρύνσεσί μου καὶ ταῖς δημοσίᾳ περὶ τοῦ Δηναρίου ὁμιλίαις μου, ἐβεβαίωσα, ὅτι ἔπρεπε νὰ σπεύσωμεν, μὴ τυχὸν μείνωμεν τελευταῖοι. Ἤδη ἐγώ τε καὶ οἱ ἐνταῦθα ὁμογενεῖς βλέπομεν, ὅτι εἴμεθα πρῶτοι! Δὲν ἀρνοῦμαι, ὅτι δὲν εἶνε μικρὰ ἡ τιμὴ πρὸς τὴν ἐν Καλκούττῃ Κοινότητα, ἀλλ' οὔτε ὑποτιμῶ πόσῳ τὴν σύνδεσιν τοῦ ἐμοῦ καὶ τοῦ τῆς Κοινότητος ὀνόματος μετὰ τοῦ ὑμετέρου τετιμημένου καὶ διακρινομένου ἐν ἐθνικωτάτῳ καὶ ἐπωφελεστάτῳ διά τε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ Ἔθνος ἡμῶν ἔργῳ. Πολλοῦ γε καὶ δεῖ. *Ἀτομικῶς* διαθρύπτεται ἡ φιλοτιμία ἡμῶν καὶ ὑπερηφανευόμεθα διὰ τὴν τιμήν, ἧς ἠξιώθημεν. Οὐδέποτε ὅμως ἐπίστευον, ὅτι ἔργον, κατ' ἐμὴν βεβαίαν καὶ ἀσφαλῆ πεποίθησιν, προωρισμένον νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν λαμπρότητα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ Ἔθνους, θὰ παρεβλέπετο ἐπὶ τοσοῦτον μέχρι τοῦδε ἀπό τε τοὺς ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ πατρίδι καὶ τῇ ἀλυτρώτῳ καὶ τοὺς ἐν τῇ διασπορᾷ ἐντεταλμένους τὴν ποδηγέτησιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Καὶ ἰδοὺ πόθεν ἡ λύπη τῆς ψυχῆς ἡμῶν.

Κολακεύομαι νὰ πιστεύω, ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θὰ λάβω τὴν εὐχαρίστησιν ν' ἀκούσω τὴν ἀφύπνισιν τῶν μακαρίως κοιμωμένων καὶ τὴν ὑπὲρ τοῦ «Δηναρίου» θερμοτάτην αὐτῶν ἐνέργειαν, καὶ τότε ἀγαλλιάσεται ἡ ψυχή μου, διότι ἀκραδάντως πιστεύω, ὅτι, ὅταν τὸ ἑλληνικὸν Ἔθνος ὁπουδήποτε γῆς, στηριχθῇ, οἰκονομικῶς τοὐλάχιστον, ἐπὶ τῶν ἰδίων δυνάμεων καὶ τῆς φιλοπατρίας τῶν τέκνων του, δυνηθῇ δὲ νὰ εἴπῃ εἰς τοὺς τὰ «ἄδωρα δῶρα» προσάγοντας ὁμοθρήσκους, ὅτι δὲν ἔχει πλέον τὴν ἀνάγκην αὐτῶν τὴν ὑλικήν, ἀλλ' οὔτε τὴν ἠθικήν, τότε, λέγω, θὰ συναισθανθῇ τὴν ἐν ἑαυτῷ δύναμιν καὶ ζωὴν καὶ ἔχον πεποίθησιν, ὡς ἐκ τούτου, ἐφ' ἑαυτοῦ καὶ μόνον ὡς καὶ ἐπὶ τῶν συμπαθειῶν τῶν ἀληθῶν αὐτοῦ φίλων καὶ θαυμαστῶν, θὰ μεγαλουργήσῃ ἅπαξ ἔτι καὶ ἅπαξ ἔτι θὰ γίνῃ ὁ διδάσκαλος τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος. Κ.τ.λ.

Ἀρχιμανδρίτης

Γερμανὸς Καζάκος

Digitized by Google

Β΄.

Ἡ κατὰ τῶν ξένων Προπαγανδῶν ἐγκύκλιος.

Ἡ ἐν Ρεθύμνῳ τῆς Κρήτης ἐκδιδομένη «*Κρητικὴ Ἐφημερὶς*» γράφει τὰ ἑπόμενα περὶ τῆς ἡμετέρας κατὰ τῶν ξένων Προπαγανδῶν ἐγκυκλίου:

«Ἔργον, ὑποσκάπτον τὰ θεμέλια τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν ὀρθόδοξον ἡμῶν θρησκείαν καὶ τὴν προσφιλῆ γενικὴν πατρίδα ὑπούλως, ἀλλ' ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν κατὰ τόπους νόμων διενεργεῖται ἐν τῇ Ἀνατολῇ, τῇ τε ἐλευθέρᾳ καὶ δουλευούσῃ, ἀπὸ αἰῶνος καὶ πλέον. Οἱ ἑκασταχοῦ ἁρμόδιοι μακαρίως ὑπνώττουσιν, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ συνεπικυροῦσι εἰς τὸ ἀντεθνικὸν τοῦτο ἔργον, εἴτε δι' ἐπαίνου καὶ ἐπιδοκιμασίας τῶν γινομένων, εἴτε διὰ τῆς σιωπῆς. Οὕτω δὲ τὸ ἔργον χωρεῖ κατ' εὐχὴν τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, κτᾶται καθ' ἑκάστην ἔδαφος, δηλητηριάζει ψυχὰς τρυφεράς, αὐξάνει τοὺς λάτρας καὶ θαυμαστὰς τοῦ Πάπα.

«Ἐννοοῦμεν τὰ καθολικὰ ἐν ταῖς νήσοις μάλιστα τοῦ Αἰγαίου πελάγους σχολεῖα, ἅτινα καὶ οὐκ ὀλίγοι τῶν ἡμετέρων συμπολιτῶν Κρητῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων ἐν γένει τιμῶσι διὰ τῆς ὑποστηρίξεως αὐτῶν, πέμποντες τὰ τέκνα των, ἄρρενα καὶ θήλεα, πρὸς ἐκμάθησιν δῆθεν τῆς γαλλικῆς ἢ ἐμπορικῶν μαθημάτων, ἀλλ' ἀγνοοῦντες ἴσως, ὅτι σφαγιάζουσιν αὐτὰ ἐθνικῶς καὶ θρησκευτικῶς. Ἀποβλέπουσι πιθανῶς εἰς τὴν εὐτέλειαν τῶν 60 δραχμῶν μηνιαίως καὶ ἐν τοῖς χρηματιστικοῖς αὐτῶν ὑπολογισμοῖς τυφλώττουσι πρὸ τῆς ὑφ' ἑαυτῶν προκαλουμένης συμφορᾶς τῶν ἰδίων φιλτάτων. Ἐκτὸς ἐὰν δὲν λογίζηται ὑπ' αὐτῶν συμφορὰ ἡ ἀπαλλοτρίωσις ἀπὸ τῶν ἐθνικῶν καὶ θρησκευτικῶν ἰδεωδῶν τοῦ Ἕλληνος καὶ ἡ ἀδιαφορία, τὸ ἐλάχιστον, πρὸς τὰ πάτρια, πρὸς πᾶν ὅ τι ἔχει τίμιον καὶ λατρευτὸν ἡ οἰκογενειακὴ τοῦ Ἕλληνος ἑστία, ἡ ἄμωμος ἡμῶν Ἐκκλησία καὶ ἡ ὀρθόδοξος Πίστις.

«Ἔρρηξαν πολλάκις καὶ ἐν Ἑλλάδι κραυγὴν ὀδύνης καὶ πόνου ἐπὶ τοῖς συντελουμένοις ἐν τοῖς προσηλυτιστικοῖς τούτοις σχολείοις, ἀλλὰ πάντως οἱ ἀναρμοδιώτεροι, ὁ τύπος δηλαδή, καὶ μόνος ὁ τύπος. Οὐδεὶς Ἐπίσκοπος ἐξήτασε τὴν διδασκαλίαν ἐν τοῖς σχολείοις τούτοις. Οὐδεὶς ἐπιθεωρητὴς ἐπενέβη πρὸς ἐξέλεγξιν τῶν προγραμμάτων. Οὐδεὶς Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ἐξήτασε τὰ κατὰ τοῦ ἔθνους καὶ τῆς ὀρθοδοξίας ἐν τούτοις τεκταινόμενα. Ὀχυρούμενοι ὄπισθεν τῆς συνταγματικῆς διατάξεως, τῆς ἀπαγορευούσης τὸν προσηλυτισμόν, καθεύδουσι τὸν ὕπνον τοῦ μακαρίου, νομίζοντες, ὅτι εἶνε ἀδύνατον νὰ παραβιάζηται ἡ διάταξις ἐκείνη ὑπὸ τῶν φιλοξενουμένων ἐν Ἑλλάδι, ἀφοῦ δὰ βαρέα εἶνε τὰ ἀντίποινα τῆς παραβάσεως ταύτης.

«Καὶ ὅμως ὁ ἔνοχος οὗτος ἀπέναντι τοῦ ἔθνους καὶ τῆς θρησκείας ὕπνος, πρὸ τῆς θορυβώδους μάλιστα, τῆς ἐθνοκτόνου δράσεως τῶν ποικιλωνύμων ***καλογραιῶν***, ***φραγκισκανῶν***, ***καπουκίνων***, **frères**, ἢ ὅπως ἄλλως καλοῦνται, ἐλέγχει δύο τινά: Ἢ ὅτι ἀγνοοῦσι τί γίνεται ἐν τοῖς σχολείοις καὶ τοῖς μοναστηρίοις τῶν ἐχθρῶν τούτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἢ ὅτι ἀδυνατοῦσι νὰ διαγνώσωσι τὸ ὕψος καὶ τὸ βάθος τοῦ προσγι-

Digitized by Google

γνομένου εἰς τὴν ἁπαλὴν ἀμφοτέρων τῶν φύλων ἑλληνικὴν νεότητα ἀνεπανορθώτου κακοῦ· ἀλλὰ χθὲς καὶ πρώην μετέστη ἀναφανδὸν πρὸς τοὺς κόλπους τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας ἡ δεσποινὶς Φωτιάδου. Προχθὲς ἔτι δεσποινίς, ἀποθανοῦσα ἐν τῷ ἐν Τήνῳ σχολείῳ τῶν Λουτρῶν, παρήγγελλε νὰ ταφῇ κατὰ τὸ δυτικὸν δόγμα καὶ ἐδέησε νὰ γίνῃ σταυροφορία ὁλόκληρος τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος, διὰ ν' ἀποδοθῇ τὸ σῶμα τῆς τρυφερᾶς νέας εἰς τὴν γῆν μὲ τὰς εὐχὰς τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἐξήτασέ τις ποτε, ἢ ἀντελήφθη πῶς διδάσκονται τὰ θρησκευτικὰ μαθήματα; Πῶς προσεύχονται πάντες καὶ πᾶσαι αἱ τρόφιμοι; Προσέπεσεν εἰς τὰ βλέμματά τινος ἡ Κατήχησις καὶ δὴ τὸ πρῶτον αὐτῆς ἄρθρον, καθ' ὃ αἱρετικὸς ἀποκαλεῖται ὁ μὴ ἀναγνωρίζων τὸν Πάπαν,ὡς ἀντιπρόσωπον τοῦ Θεοῦ ἐπὶ γῆς; Εἶδε πῶς διδάσκονται ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τὰ κατὰ τὸ Σχίσμα; Ἤκουσέ ποτε, ὅτι ἐδιδάχθη ἐν τοῖς σχολείοις τούτοις ἡ ἔννοια τῆς Πατρίδος, ὑπὸ τὴν ἑλληνικὴν αὐτῆς ἐκδοχήν; Διδάσκουσι τὸν κοσμολιτισμὸν ὡς μάθημα περὶ φιλοπατρίας, τὸ μῖσος πρὸς ὅ τι ἐσέβοντο οἱ πατέρες μας, τὸν ἐμπαιγμὸν κατὰ τῆς ἡμετέρας λατρείας, τὸν φανατισμὸν ὑπὲρ τοῦ Καθολικισμοῦ καὶ τοῦ Πάπα. Καὶ ἂν δὲν κατορθώνωσι τελείως ταῦτα, ἀλλὰ παραπλήσιόν τι, ἂς ἐξετάσῃ προσεκτικῶς καὶ νηφαλίως ἐπιδέξιος ψυχολόγος φοιτήσαντας καὶ φοιτησάσας ἐν τοιούτοις ἐκπαιδευτηρίοις. Ἀποκομίζουσι φοβερὰν πρὸς τὰ πάτρια περιφρόνησιν, ἀδιαφορίαν πρὸς τὰ αἰσθήματα τῆς στοργῆς πρὸς γονεῖς, πρὸς οἰκογένειαν, πρὸς ἀφελῆ καὶ ἁγνὰ ἔθιμα τοῦ ἑλληνικοῦ οἴκου καὶ περιφρόνησιν πρὸς πᾶν ὅ τι τιμᾷ ὁ ὀρθόδοξος Ἕλλην.

«Ἐπὶ τούτοις ξενομανίαν τρομεράν. Νοσταλγοῦσιν οἱ ἀποφοιτήσαντες ἀπὸ τῶν σχολείων τούτων μανιωδῶς καὶ ἐπιθυμοῦσι νὰ ἐπανέλθωσι,πρὸς οὐδὲν τὰ ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ λογιζόμενοι. Ἂν δὲ δοθῇ ἀφορμὴ αὐτοῖς,ἀπολύονται εἰς ἀτελευτήτους διθυραμβικοὺς ἐπαίνους παντὸς ἀντιστοίχου ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα δὲν σημαίνουσιν,ὅτι συστηματικῶς ἀσκεῖται ὁ ἀπαγορευόμενος ὑπὸ συνταγμάτων καὶ νόμων προσηλυτισμός!

«Ταῦτα πάντα ἐπιβάλλουσιν εἰς πάντας τοὺς Ἕλληνας, ἀλλὰ μάλιστα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτῆς,εἰς τοὺς διδασκάλους ἀμφοτέρων τῶν φύλων καὶ εἰς τοὺς προϊσταμένους ἐν τῇ ἐκπαιδεύσει τῶν Ἑλλήνων ν' ἀμύνωνται κατὰ τοῦ βδελυροῦ καὶ ἀντιχριστιανικοῦ τούτου ἔργου τῶν καθολικῶν σχολείων, πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἀκεραιότητος τῆς ἱερᾶς καὶ ἀμώμου Κιβωτοῦ, ἣν οἱ πατέρες ἡμῶν ἐκληροδότησαν ἡμῖν.

«Διὰ ταῦτα ἐπικροτοῦμεν εἰς τὴν ἐγκύκλιον τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, δι' ἧς δεικνύεται τὸ χαῖνον βάραθρον τῶν σχολείων τούτων, ἅτινα καταπίνουσι πᾶν αἴσθημα ἑλληνικόν, πᾶν αἴσθημα θρησκευτικὸν πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν πάντων ἀνεξαιρέτως τῶν ἐλαφρᾷ τῇ συνειδήσει εἰσαγομένων ἑλληνοπαίδων, ἀλλὰ μάλιστα τῶν τρυφερῶν κορασίδων, ἃς καθολικὰς αὐτόχρημα ἀπεργάζονται. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἐγκυκλίου ταύτης γράφομεν τἀνωτέρω καὶ ἐπὶ τῇ ἐλπίδι,ὅτι ἐν Κρήτῃ τοὐλάχιστον θ' ἀναγνωσθῶσι καὶ ἀκουστὰ θὰ γίνωσι.»

Digitized by Google

Γ'.

Τὸ Προσκύνημα τῶν Ἱεροσολύμων.

Ἡ ἔγκριτος πειραϊκὴ ἐφημερὶς «**Χρονογράφος**» γράφει τ' ἀκόλουθα περὶ τῆς παρὰ τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας διεξαγομένης ἐνεργείας τοῦ Προσκυνήματος τῶν Ἱεροσολύμων.

«Οὐχὶ ἅπαξ εὑρέθημεν εἰς τὴν εὐχάριστον δι' ἡμᾶς καὶ διὰ πάντα δημοσιογράφον θέσιν, νὰ ἐπαινέσωμεν τὸν ζῆλον, μεθ' οὗ κοπιᾷ τὸ ἐθνωφελέστερον τῶν σωματείων τῆς Ἑλλάδος, ἡ «**Ἑταιρεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ**» καὶ νὰ ἐξάρωμεν τὸν κοπὸν καὶ τὴν ὑψίστην ἐν τοῖς ἐθνικοῖς ἡμῶν πράγμασιν ἀποστολήν του.

«Καὶ ἀφορμὴν πρὸς τοῦτο παρέσχεν ἡμῖν αὐτὸ τοῦτο τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας, τὸ ὁποῖον, ἀποτελούμενον ἀπὸ φιλοπάτριδας ἄνδρας, ἐκρατύνθη καὶ ἵσταται ἐπὶ τοῦ ἐμπρέποντος αὐτῷ ὕψους, ἐπισκοποῦν ἐκεῖθεν τὰ πάντα καὶ περὶ πάντων μεριμνῶν καὶ τῶν πάντων ἀντιλαμβανόμενον.

«Ὑπὸ τοιούτων ἀνδρῶν, καὶ δὴ τοῦ Προέδρου αὐτοῦ κ. Νεοκλέους Καζάζη, διοικούμενον τὸ σωματεῖον τοῦτο, δὲν ἠδύνατο εἰμὴ τάχιστα αἰσθητὰ νὰ ἐπιφέρῃ τ' ἀποτελέσματα τῆς δράσεως καὶ τῶν ἐνεργειῶν του. Ὁποῖα καὶ ὁπόσα εἶνε ταῦτα, δὲν προσήκει, οὐδ' ἐπιτρέπεται ἡμῖν ἀπὸ τῶν δημοσίων τούτων στηλῶν ν' απαριθμήσωμεν. Οἱ παρακολουθοῦντες τὴν δρᾶσιν τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» ἀντιλαμβάνονται τῶν ἐθνωφελῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῆς.

«Ἡμεῖς, ὡς καθῆκον ὑπολαμβάνομεν νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν τῶν ἡμετέρων ἀναγνωστῶν ἐπὶ τοῦ ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας ταύτης παρασκευαζομένου ταξειδίου εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους.

«Καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ὁ «Ἑλληνισμὸς» προεκήρυξε ταξείδιον δι' Ἱεροσόλυμα, τὸ ὁποῖον ὅμως ὡς μὴ ὤφειλε, ἐματαιώθη. Ἤδη τὸ αὐτὸ ταξείδιον, μὲ τὸ αὐτὸ πρόγραμμα, ὑπὸ ἄλλους ὅμως ὅρους καὶ ἐπὶ ἄλλων βάσεων, προπαρασκευάζεται ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας καὶ δι' εἰδοποιήσεώς της καλοῦνται οἱ βουλόμενοι νὰ συμμετάσχωσι.

«Τὰ τελευταῖα ἐν τοῖς Ἁγίοις Τόποις γεγονότα ἔπεισαν καὶ τὸν πλέον ἀμύητον εἰς τὰ ἐθνικὰ ἡμῶν πράγματα, ὅτι ὑπὸ μυρίων οὗτοι περιστοιχίζονται κινδύνων καὶ ἐχθρῶν, οἵτινες πλέον καταφανεῖς ἐσχάτως ἐγένοντο. Ἡμεῖς, τὸ ἐλεύθερον κέντρον τῆς Ὀρθοδοξίας, καθῆκον ὑπέρτατον ἔχομεν ἐσαεὶ πρὸς τὰ ἐκεῖ ἐστραμμένα τὰ βλέμματα νὰ συγκρατῶμεν καὶ διὰ πάσης θυσίας, ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς, νὰ συντρέχωμεν τὸ ἔργον τῶν ἐν τοῖς Ἁγίοις Τόποις ἀδελφῶν ἡμῶν.

«Εἰς μίαν ἐκ τῶν ἠθικῶν τούτων συνδρομῶν πρὸς τοὺς ἐκεῖ ἀγωνιζομένους καλεῖ ἡμᾶς σήμερον ὁ «Ἑλληνισμός». Δὲν πρόκειται περὶ ἁπλοῦ ταξειδίου μόνον, οὐδὲ περὶ ψυχαγωγικῆς τινος ἐκδρομῆς, ἀλλὰ περὶ ἐμψυχώσεως τῶν ἐκεῖ ὀρθοδόξων ἀδελφῶν ἡμῶν, τῶν κατὰ μυρίων ἀγωνιζομένων κινδύνων καὶ ἐχθρῶν.

«Ὑπὲρ τούτων, ὑπὲρ τῆς ἠθικῆς ἐμψυχώσεως τῆς Ὀρθοδοξίας ἐν τοῖς Ἁγίοις Τόποις, καθῆκον ἔχομεν πάντες ν' ἀγωνισθῶμεν καὶ νὰ προσφέρωμεν τὸν ὀβολόν μας, εἴτε ἠθικῶς, εἴτε ὑλικῶς.

«Ἂς ὑποστηρίξωμεν τὸ ἔργον τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» καὶ ἂς συντρέξωμεν, οἱ δυνάμενοι, τὸ μελετώμενον εἰς Ἱεροσόλυμα ταξείδιον, βέβαιοι ὄντες, ὅτι προσφέρομεν τὰς μεγίστας τῶν ὑπηρεσιῶν εἰς τὸν μέγαν θρησκευτικὸν ἀγῶνα τῆς Ὀρθοδοξίας κατὰ τῶν πολυαρίθμων ἐχθρῶν αὐτῆς.»

Digitized by Google

Δ'.

Ὁ «Ἑλληνισμὸς» ἐν Κρήτῃ.

Ἡ Κρητικὴ Πολιτεία διὰ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Συμβούλου αὐτῆς κ. Κουνδούρου, δεόντως ἐκτιμῶσα τὴν ἐθνικὴν δρᾶσιν τοῦ ἡμετέρου Περιοδικοῦ καὶ ἐπιθυμοῦσα νὰ ὑποστηρίξῃ αὐτό, ἐξέδωκε τὴν ἑξῆς πρὸς τοὺς Νομάρχας αὐτῆς ἐγκύκλιον:

ΚΡΗΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Ἐν Χανίοις τῇ 21 Φεβρουαρίου 1902.

Ἀριθ. Πρωτ. 1052 / Διεκπ. 419.

Πρὸς τοὺς κ. κ. Νομάρχας

Κύριοι,

Ἀπὸ πολλοῦ λειτουργεῖ ἐν Ἀθήναις σωματεῖον, ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «**Ἑταιρεία ὁ Ἑλληνισμὸς**», οὗτινος σκοπὸς εἶνε ἡ ἐνίσχυσις τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος καὶ ἡ συστηματικὴ ἐπιδίωξις τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ ἐθνικοῦ ἰδεώδους τοῦ Ἑλληνισμοῦ, συμφώνως πρὸς τὸ καθόλου πρόγραμμα καὶ τὸν σχετικὸν Κανονισμὸν τῆς Ἑταιρείας.

Ἡ Ἑταιρεία αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἐγκριτωτέρων καὶ λόγῳ πνευματικῆς ὑπεροχῆς καὶ μορφώσεως καὶ λόγῳ πλούτου Ἑλλήνων, ἐκδίδει δὲ καὶ μηνιαῖον περιοδικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «**Ἑλληνισμὸς**», ἐξυπηρετικὸν τοῦ ἱεροῦ καὶ ἐθνικοῦ σκοποῦ αὐτῆς.

Ἀποβλέποντες εἰς τὴν μεγάλην ἐθνικὴν δρᾶσιν τῆς περὶ ἧς πρόκειται Ἑταιρείας, παρακαλοῦμεν ὑμᾶς, ὅπως μεριμνήσητε νὰ ἐγγραφῶσι συνδρομηταὶ ταύτης οἱ Δῆμοι τοῦ καθ' ὑμᾶς Νομοῦ, πρὸς οὓς θ' ἀποστέλληται ἅπαξ τοῦ μηνὸς τὸ ὡς εἴρηται Περιοδικόν, ἀντὶ τῆς ἐτησίας αὐτοῦ δαπάνης 8 δραχμῶν.

Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ὑμετέρων ἐνεργειῶν σᾶς παρακαλοῦμεν ν' ἀναγγείλητε ἡμῖν ὡς οἷόν τε τάχιστα.

Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Σύμβουλος.

«Μ. Ρ. Κούνδουρος.»

Digitized by Google

Ε΄.

Αἱ Διαλέξεις τοῦ ἐν Πειραιεῖ Τμήματος τῆς Ἑταιρείας

Ἡ ἔγκριτος πειραϊκὴ ἐφημερὶς «**Σφαῖρα**» ὡς ἑξῆς γράφει περὶ τῶν διαλέξεων τοῦ ἐν Πειραιεῖ Τμήματος τῆς Ἑταιρείας:

«Δὲν εἰμπορεῖ κἄνεὶς νὰ μὴ ἐκφράσῃ κάποιαν ἀνακούφισιν διότι, ἐπὶ τέλους ἤρχισε καὶ εἰς τὴν πόλιν μας νὰ παρατηρῆται κάποια πνευματικὴ κίνησις, ἡ ὁποία δύναται νὰ χαιρετισθῇ ἰδιαιτέρως πρὸς τιμὴν ἐκείνων, οἵτινες, μεθ' ὅλας τὰς παρουσιαζομένας δυσχερείας καὶ μεθ' ὅλην τὴν σχετικὴν ἀπροθυμίαν τῆς κοινωνίας, διοργανόνουσι διαλέξεις, κατὰ τὰς ὁποίας ἐπιφανεῖς τοῦ πνεύματος ἐργάται παρέχουσι πολυτίμους ἰδέας εἰς τὸ ἀκροατήριόν των, ἀναπτύσσοντες θέματα τὴν ψυχὴν καὶ τὸ φρόνημα τοῦ ἀκροατοῦ ἐξυψοῦντα.

«Τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ὁ Σύλλογος «Ἑλληνισμὸς» διὰ τοῦ ἄριστα λειτουργοῦντος ἐν τῇ πόλει μας Τμήματος αὐτοῦ ἐγκαίρως ἤρξατο κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, εἶνε ἄξιον παντὸς ἐπαίνου καὶ ἀπείρου εὐγνωμοσύνης ἐκ μέρους τῶν κατανοούντων τὴν μεγίστην ἐπίδρασιν, τὴν ὁποίαν ἀσκεῖ εἰς τὴν καθόλου πρόοδον μιᾶς πόλεως ἡ ἀνάπτυξις θεμάτων εἰλημμένων ἐκ τῶν τετιμημένων σελίδων τῆς ἡμετέρας ἱστορίας καὶ σκοπούντων τὴν διαμόρφωσιν, χαρακτήρων γενναίων, εὐγενῶν, χαρακτήρων, διὰ τῶν ὁποίων πᾶσα κοινωνία χωρεῖ ἀπροσκόπτως εἰς τὴν πρόοδον καὶ τὴν εὐημερίαν.»

Ζ΄.

Ἡ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ τελετὴ τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» ἐπὶ τῇ ἑκατονταετηρίδι τοῦ Βίκτωρος Οὑγγώ.

Ἐπὶ τῇ συμπληρώσει ἑκατονταετηρίδος ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ μεγίστου τῶν ποιητῶν τῶν ΙΘ΄ Αἰῶνος καὶ ἀκραιφνεστάτου φιλέλληνος Γαλάτου **Βίκτωρος Οὑγγὼ** ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία, τιμῶσα τὴν μνήμην αὐτοῦ ἀνθ' ὅσων ποικίλων καὶ πολυτίμων ὑπηρεσιῶν παρέσχεν ἡμῖν ἐν ταῖς κρισιμωτέραις τοῦ ἑλληνικοῦ Γένους περιστάσεσι καὶ κατὰ τὸν ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος ἀγῶνα ἐτέλεσε τὴν Κυριακὴν τῆς 10ης Φεβρουαρίου ἐ. ἔ., καθ' ὥραν 11 π.μ. ἀναμνηστικὴν ἑορτὴν ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τῶν τελετῶν τοῦ ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, εὐμενῶς παραχωρηθείσῃ πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ κ. Πρυτάνεως καὶ τῆς Συγκλήτου.

Ἡ λαμπρότης τῆς αἰθούσης καθίστα περιττὸν ἄλλον διάκοσμον· τὸ πανηγυρικὸν δὲ τῆς ἑορτῆς ἐδείκνυεν ἡ ἀνάρτησις δύο μεγάλων σημαιῶν, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἑλλάδος, ἐκ τῶν ἑκατέρωθεν τοῦ βήματος δύο κιόνων· καὶ μεγάλη εἰκὼν τοῦ Βίκτωρος Οὑγγώ, προέβαλε ζωηρὰ εἰς τὰς ὄψεις πάντων τῶν συνελθόντων, τοποθε-

Digitized by Google

τημένη ἐπὶ ὀκρίβαντος παρὰ τὸ βῆμα. Ἡ αἴθουσα ἐνωρὶς κατελήφθη ὑπὸ κόσμου ἐκλεκτοῦ καὶ πάσης τάξεως, καίτοι ἐπεκράτει ψῦχος ἀφ' ἡμερῶν, ὁ δὲ καιρὸς δὲν ἐπέτρεπε τὴν ἐκ τῶν οἰκιῶν ἔξοδον. Καὶ οἱ κεκλημένοι κατέφθανον προθύμως ἵνα συμμετάσχωσι τῆς τελετῆς.

Ἐκ τῶν πρώτων προσῆλθεν ὁ ἐνταῦθα πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας μετὰ τοῦ προσωπικοῦ τῆς Πρεσβείας, πλεῖστοι παρεπιδημοῦντες Γάλλοι καὶ μέλη τῆς ἐνταῦθα γαλλικῆς παροικίας, οἱ Σύμβουλοι καὶ τὰ μέλη τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας, φέροντες τὸ ἔμβλημα αὐτῆς ἐπὶ τοῦ στήθους.

Τὸν πανηγυρικὸν ἀπήγγειλεν ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας κ. Ν. Καζάζης. (1) Πάντες δ' ἐν σιγῇ ἠκροάσαντο τῶν λόγων αὐτοῦ, χαρακτηρίσαντος τὴν δρᾶσιν τοῦ μεγάλου ἐν πᾶσι καὶ ἐνδόξου τέκνου τῆς Γαλλίας **Βίκτωρος Οὐγγώ**, ὡς ἀνθρώπου, ὡς φιλοπάτριδος Γάλλου, ὡς ποιητοῦ, ὡς φιλανθρώπου, ὡς κοσμοπολίτου καὶ ἰδιαίτατα ὡς φιλέλληνος, *«γνωρίσαντος τὴν Ἑλλάδα διὰ τοῦ πνεύματος»* καὶ ἐξυμνήσαντος τὸν ἱερὸν αὐτῆς ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος καὶ τῆς πίστεως. Ἀπεικόνισε τὴν κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὰ τέλη τοῦ ἀγῶνος αὐτῆς τούτου, καθ' ἣν ὁ Βίκτωρ Οὐγγὼ ὑπεξέκαιε τὸ δημόσιον τῆς Εὐρώπης φρόνημα, διὰ τῆς ἰσχυρᾶς ὅσον καὶ φοβερᾶς ὡς *σάλπιγγος τελευταίας τῆς κρίσεως* φωνῆς αὐτοῦ ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς ἰσχυροὺς τῆς Γῆς καὶ ἀξιῶν ἐν ὀνόματι τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἐλευθερίας τὴν ἀνακήρυξιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος, ὡς μητρὸς τοῦ πολιτισμοῦ, τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς ἐλευθερίας.

Τὸν λόγον διεδέχθησαν παρατεταμένα χειροκροτήματα τοῦ πυκνοῦ ἀκροατηρίου, ζητωκραυγάσαντος ἐν τέλει μετὰ τοῦ ῥήτορος, **«Ζήτω ἡ Γαλλία ! Ζήτω τὸ μέγα Ἔθνος !»**

ΠΡΟΣΟΧΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟΝ

Ἐνῷ ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις σφαδάζει ὑπὸ τὰ κτυπήματα ἐσωτερικῶν ἐχθρῶν καὶ ὁ Ἑλληνισμός, ἐπίσημός τε καὶ ἀνεπίσημος, κοιμᾶται μακαρίως ὑπὸ μανδραγόραν, ἡ πέραν τοῦ Ἀδρίου σειρὴν ἐκτείνει ἠρέμα τοὺς πλοκάμους αὐτῆς ἀνὰ τὴν Ἤπειρον. Οἱ δὲ Ἠπειρῶται, ἐστερημένοι πνευματικῆς ἀρχῆς καὶ προξενικοῦ ὁδηγοῦ, τεθρυμματισμένοι ὑπὸ τῶν ἐμφυλίων τοπικῶν ἐρίδων καὶ τῆς περὶ πρωτοκαθεδρίας πάλης, απω-

(1) Ἐλλείψει χώρου καὶ ἵνα μὴ διακοπῇ ἡ συνέχεια ἄλλων προηγουμένων δημοσιεύσεων τοῦ τεύχους τούτου θὰ δημοσιευθῇ ὁ λόγος εἰς τὸ ἑπόμενον τεῦχος.

Digitized by Google

λέσαμεν καὶ αὐτὴν τὴν ἐλπίδα τῆς θείας ἀντιλήψεως, καὶ κυλινδούμεθα εἰς πέλαγος δυστυχιῶν, χωρὶς νὰ διακρίνωμεν οὐδαμοῦ ξηράν. Οὐδὲν λοιπὸν ἄπορον, ἂν ἀκουσθῇ μετ' ολίγον, ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ χαῖνον καρχαρίου στόμα ἐκλάδωμεν ἀντὶ λιμένος σωτηρίας καὶ καταφύγωμεν πλησίστιοι ἐν αὐτῷ.

Εἰς τὰς πολλὰς καὶ ποικίλας προπαγάνδας, αἵτινες ἐλευθέρως καὶ ἀδεῶς περιθέουσι τὴν χώραν ἡμῶν, προσετέθη ἐνταῦθα καὶ ἡ τῆς καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς δυστυχήμασιν ἀδελφῆς Ἰταλίας. Ὁ ἐνταῦθα γενικὸς πρόξενος κ. Μιλλελίρε, ἐπανελθὼν ἐκ τοῦ ἐκ Ρώμης ταξειδίου του, διηγεῖται μεθ' ὑπερηφανείας, ὅτι ἔχει λάβη πολύωρον συνέντευξιν μετὰ τῆς Α. Μ. τοῦ βασιλέως τῆς Ἰταλίας, ὅστις πρὸς ἀπόδειξιν τῆς εὐνοίας αὐτοῦ ἐδωρήσατο ἀδαμαντοκόλλητον ὡρολόγιον, ὅ περ ἐπιδεικνύει εἰς τοὺς ἐπισκέπτας μετὰ κόμπου. Ὁποῖα εἰσι τὰ μεγαλεπίβουλα σχέδια τοῦ κ. Μιλλελίρε, γνωστοῦ καὶ ἐκ τῆς ἐν Πρεβέζῃ ἄλλοτε δράσεως αὐτοῦ, ἀκούσατε:

α) Νὰ ἱδρυθῇ ἐν Ἰωαννίνοις Βιοτεχνικὴ Σχολή, περιλαμβάνουσα τὴν ὑποδηματοποιΐαν, τὴν ὡρολογοποιΐαν, τὴν σιδηρουργικὴν καὶ τὴν λεπτουργικήν, εἰς δὲ τὸ Ἀργυρόκαστρον καὶ τὸν Αὐλῶνα προπαιδευτικαὶ ἰταλικαὶ Σχολαί.

β) Νὰ ἱδρυθῇ, ἐν Ἰωαννίνοις ὡσαύτως, *Ταμιευτήριον*, ἐν ᾧ πᾶσαι αἱ ἐργατικαὶ τάξεις νὰ καταθέτωσι τὰ περισσεύματα αὐτῶν, ἔστω καὶ μέχρι μιᾶς δεκάρας καθ' ἑκάστην.

γ) Νὰ ἐκδοθῶσι γραμμάτια εἰς διαταγήν, δι' ὧν οἱ πενέστεροι ν' ἀγοράζωσι τὸν ἐπιούσιον τῆς οἰκογενείας των, καὶ τὰ ὁποῖα νὰ ἐξαργυρόνῃ τὸ ἰταλικὸν προξενεῖον, ἅμα τῇ ἐμφανίσει.

δ) Νὰ κρατῆται πάντοτε ἀνάστατον τὸ εὐρωπαϊκὸν κοινὸν διὰ τῆς δημοσιεύσεως ψευδῶν εἰδήσεων περὶ ἀλβανικῆς ἐπαναστάσεως ἐν Ἠπείρῳ.

Ἀλλ' ἐὰν ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις δύναται νὰ παρίδῃ ἀζημίως τὰς ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῆς πολιτικῆς ῥαδιουργίας, ἢ ἀδυνατοῦσα ν' ἀποτρέψῃ τὸν ἐπὶ τοῦ αὐχένος αὐτῆς ὀξύτατον πέλεκυν καμμύῃ τοὺς ὀφθαλμούς, ἄλλοι εἰπάτωσαν. Ἡμεῖς, ἐστερημένοι τῆς προφητικῆς χάριτος καὶ μὴ ὄντες μεμυημένοι εἰς τὰ τῆς ὑψηλῆς διπλωματείας, ἀδυνατοῦμεν νὰ ἐννοήσωμεν τὴν ἄπειρον ἀγαθότητα τῆς ἰταλικῆς Κυβερνήσεως. Ὁ λαὸς φιλοσοφῶν ἐδογμάτισεν, «ὅταν ἡ αὐλή σου διψᾷ, μὴ ρίχνῃς τὸ νερὸ ἔξω». Ἐνῷ λοιπόν, ὁ ἰταλικὸς λαὸς πένεται, πῶς ἡ ἰταλικὴ Κυβέρνησις, χάριν τῶν ἐργατικῶν τάξεων τῆς Ἠπείρου, βουλεύεται νὰ συστήσῃ ταμιευτήρια; Καὶ ἀφοῦ τὸ ἥμισυ τοῦ ἰταλικοῦ λαοῦ ἀγνοεῖ καὶ αὐτὴν τὴν ἀνάγνωσιν, πῶς ἡ ἰταλικὴ Κυβέρνησις θέλει νὰ διαχύσῃ τὰ φῶτα εἰς τὴν Ἤπειρον; Μὴ ἄραγε ἀποτίουσα φόρον εὐγνωμοσύνης, θέλει νὰ μᾶς διδάξῃ τὰ ἰταλικὰ γράμματα, ἀνθ' ὧν ἐδιδάχθη παρὰ τῶν προγόνων ἡμῶν, τῶν προσφύγων τῆς Κωνσταντινουπόλεως;

Ἐν Ἰωαννίνοις τῇ 25 Φεβρουαρ. 1902.

«Κάσσανδρος»

Digitized by Google

ΤΟ ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΤΩΝ ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΟΘΩΜΑΝΩΝ

Συνῆλθον πρό τινων ἡμερῶν ἐν Παρισίοις, ἐν τῷ μεγάρῳ τοῦ γνωστοῦ Γάλλου κ. Λεφὲβρ-Πορταλὶς πλεῖστοι τῶν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ παρεπιδημούντων ὑπηκόων καὶ μὴ τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἀλλ᾽ ἀνηκόντων εἰς τὰς ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ ταύτῃ κατοικούσας φυλάς, τὰς διατελούσας ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ Σουλτάνου. Σκοπὸς τοῦ Συνεδρίου ἦτο ἡ σύσκεψις περὶ τῶν μέσων τῆς σωτηρίας τῶν ἐν Τουρκίᾳ λαῶν. Τὰ γινόμενα κατ᾽ αὐτὸ ἀφηγεῖται, ὡς ἑξῆς, ἐν τῇ ἑλληνοαλβανικῇ ἐφημερίδι «Σωτηρίᾳ» ὁ μετασχὼν τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συνεδρίου Διευθυντὴς ἀρχισυντάκτης αὐτῆς κ. Ἰσμαὴλ Κεμὰλ βέης Βλιώρας:

«Ἡ Α. Υ. ὁ πρίγκιψ Σαβαχουδὶν ἐξεφώνησε λόγον σπουδαιότατον, διὰ τοῦ ὁποίου, ἐκφράζων τὰς εὐχαριστίας του εἰς τοὺς συνελθόντας, συνέστησεν αὐτοῖς σύμπνοιαν καὶ συνεργασίαν πρὸς θρίαμβον τῆς τιμιότητος, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐν Τουρκίᾳ καὶ πρὸς ἐφαρμογὴν γενικῶν μεταρρυθμίσεων δι᾽ ὅλους τοὺς κατοίκους, ἄνευ διακρίσεως φυλῆς καὶ θρησκείας.

«Τῇ προτάσει τοῦ Ἰσμαὴλ-Κεμὰλ-Βέη ἡ Α. Υ. ὁ Σαβαχουδὶν, ἐξελέχθη παμψηφεὶ πρόεδρος, ὁ κ. Σάθας, γνωστὸς λόγιος Ἕλλην, πρῶτος, καὶ ὁ Ἀρμένιος Σισιὰν δεύτερος ἀντιπρόεδρος.

«Τὰ ἀκόλουθα ψηφίσματα καθυποβληθέντα ἐγένοντο παμψηφεὶ δεκτά:

«1ον Ἀποκρούομεν πᾶσαν ἀλληλεγγύην μεταξὺ τῶν ὀθωμανικῶν ἐθνῶν καὶ τοῦ συστήματος, ὑπὸ τὸν ὁποῖον, ἀπὸ εἰκοσιπενταετίας ζῶμεν, συστήματος καταπιέσεως, μοναδικῆς πηγῆς τῶν κακουργημάτων, ἅτινα διαπράττονται ἐν τῷ Κράτει καὶ προκαλοῦσι τὴν ἀγανάκτησιν τῆς ὅλης ἀνθρωπότητος.

«2ον Θέλομεν νὰ ἐργασθῶμεν, ὅπως ἐπέλθῃ μεταξὺ τῶν διαφόρων λαῶν καὶ φυλῶν τῆς Αὐτοκρατορίας συνεννόησις, ἥτις θὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς ὅλους, ἄνευ διακρίσεως, τὴν πλήρη ἀπολαυὴν τῶν δι᾽ αὐτοκρατορικῶν Χατίων ἀναγνωριζομένων καὶ διὰ διεθνῶν συνθηκῶν καθιερωμένων δικαιωμάτων, θὰ χορηγήσῃ εἰς αὐτοὺς τὰ μέσα πρὸς πλήρη ἱκανοποίησιν τῶν νομίμων πόθων των, ὅπως μετέχωσι τῆς τοπικῆς διοικήσεως, θὰ θέσῃ αὐτοὺς ὡς πολίτας ἐν ἰσότητι δικαιωμάτων, ὅσον καὶ χρεῶν καὶ καθηκόντων καὶ θὰ ἐμπνεύσῃ οὕτως εἰς αὐτοὺς αἴσθημα πίστεως καὶ νομοταγείας ἀπέναντι τοῦ θρόνου καὶ τῆς δυναστείας τοῦ Ὀσμάν.

«3ον «Θὰ προσπαθήσωμεν, εἰς ὅλας τὰς περιστάσεις, νὰ συγκεντρώσωμεν τὰς εὐχὰς ὅλων τῶν ὀθωμανικῶν λαῶν καὶ τὰς προσπαθείας ὅλων τῶν πατριωτῶν πρὸς τὸν τριπλοῦν αὐτὸν σκοπόν: α) συντηρήσεως τῆς ἀκεραιότητος τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτος· β) ἀποκαταστάσεως τῆς τάξεως καὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἡσυχίας· γ) σεβασμοῦ τῶν θεμελιωδῶν νόμων τοῦ Κράτους καὶ μάλιστα τοῦ Συντάγματος τοῦ 1876, ὅπερ ἀναντιρρήτως εἶνε τὸ σπουδαιότατον κεφάλαιον τῆς νομοθεσίας, παρέχον τὴν ἀσφαλεστάτην καὶ πολυτιμοτάτην ἐγγύησιν τῶν τε γενικῶν μεταρρυθμίσεων καὶ τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων καὶ ἐλευθεριῶν τῶν ὀθωμανικῶν λαῶν κατὰ τῆς αὐθαιρεσίας.

«4ον Κηρύττομεν, ὅτι ἔχομεν στερρὰν ἀπόφασιν νὰ σεβασθῶμεν τὰς διεθνεῖς συνθήκας καὶ ἰδίως τὴν συνθήκην τοῦ Βερολίνου, τῆς ὁποίας αἱ εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις τῆς Τουρκίας ἀφορῶσαι διατάξεις δέον νὰ ἐπεκταθῶσιν εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας τοῦ Κράτους.»

Digitized by Google

«Ἡ μεγάλη πλειονοψία τοῦ Συνεδρίου ἐπεψήφισε τὸ ἑπόμενον πόρισμα, ὅπερ μόνον ὁ τῆς «Μεσβερὲτ» συντάκτης Ἀχμὲτ-Ριζᾶς καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ νεότουρκοι ἀπέρριψαν.

Πόρισμα

«Αὗται εἶνε αἱ ἀρχαί, ἐφ' ὧν θεμελιοῦται ἡ συνεννόησις. Σχηματίζομεν δὲ διαρκῆ Ἐπιτροπὴν (Comité permanent), ἥτις ἴδιον μέλημα θὰ ἔχῃ τὴν πραγματοποίησιν τῶν ἀρχῶν τούτων καὶ τὴν ἐνέργειαν τῶν προσηκόντων παρὰ ταῖς Δυνάμεσι, ταῖς ὑπογραψάσαις τὴν Συνθήκην τῶν Παρισίων τοῦ ἔτους 1856 καὶ τὴν Συνθήκην τοῦ Βερολίνου τοῦ ἔτους 1878, ὅπως τύχωσι τῆς ἠθικῆς ἀρωγῆς καὶ τῆς εὐεργετικῆς δράσεως αὐτῶν, ἐπὶ σκοπῷ ἐκτελέσεως τῶν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τῆς Τουρκίας ἀφορωσῶν διεθνῶν ὑποχρεώσεων καὶ ἐφαρμογῆς τῶν ὅρων αὐτῶν εἰς ὅλα τὰ Βιλαέτια τοῦ Κράτους. Οἱ ἀντιπρόσωποι δὲ τῶν Ἀρμενικῶν Κομιτάτων Δροσσὰκ καὶ Χεντζὰκ ἐκήρυξαν :

1ον «Ὅτι τὰ ἀρμενικὰ Κομιτᾶτα εἶνε πρόθυμα νὰ συνεργασθῶσι μετὰ τῶν φιλελευθέρων Ὀθωμανῶν εἰς πᾶσαν κοινὴν ἐνέργειαν, τείνουσαν εἰς τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ παρόντος συστήματος.

2ον «Ὅτι ἐκτὸς τῆς κοινῆς ἐνεργείας τὰ ἀρμενικὰ Κομιτᾶτα θὰ ἐξακολουθήσωσι τὴν ἰδιαιτέραν αὐτῶν ἐνέργειαν, καλῶς ἐννοουμένου, ὅτι αὕτη διευθύνεται κατὰ τοῦ παρόντος συστήματος καὶ ὄχι κατὰ τῆς ἑνότητος καὶ τῆς ὀργανικῆς ὑπάρξεως τῆς Τουρκίας.

3ον «Ὅτι ἡ ἰδιαιτέρα ἐνέργειά των δὲν ἀποβλέπει παρὰ εἰς τὴν ἄμεσον ἐκτέλεσιν τοῦ 61 ἄρθρου τῆς Βερολινείου Συνθήκης, τοῦ ὑπομνήματος τῆς 11 Μαΐου 1895 καὶ τοῦ παραρτήματος αὐτοῦ, ὡς καὶ τῶν μεταρρυθμίσεων τῶν περιεχομένων εἰς τὰ ὑπομνήματα, τὰ παρὰ τοῦ Κομιτάτου ἐπιδοθέντα τῇ γαλλικῇ Κυβερνήσει.

«Μετὰ τὴν διακήρυξιν δὲ ταύτην τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἀρμενικῶν Κομιτάτων τὸ Συνέδριον ἐψήφισε τὴν ἑπομένην διακήρυξιν :

Διακήρυξις

«Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ὀθωμανικῶν λαῶν, οἵτινες συνῆλθον εἰς τὸ Συνέδριον ἐν Παρισίοις, λαβόντες γνῶσιν τῶν ὡς ἀνωτέρω διακηρύξεων, διαμαρτυρόμενοι κατὰ τοῦ παρόντος συστήματος ἐν Τουρκίᾳ, ὑποχρεοῦνται νὰ συνεργασθῶσιν ἐπὶ σκοπῷ :

1ον «Μεταρρυθμίσεως τοῦ παρόντος κυβερνητικοῦ συστήματος εἰς σύστημα ἐλευθερίας καὶ δικαιοσύνης.

2ον «Ὑπομνήσεως εἰς τὰς Δυνάμεις τῆς Εὐρώπης, ὅτι εἶνε καθῆκον αὐτῶν, συμφέρον δὲ γενικὸν ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος, νὰ ἐφαρμοσθῶσιν αἱ διατάξεις τῶν Συνθηκῶν καὶ τῶν ἄλλων διεθνῶν συμβάσεων ἐπὶ γενικῇ ὠφελείᾳ ἁπάντων τῶν τμημάτων τῆς Αὐτοκρατορίας.

«Τὸ Συνέδριον ἐξέλεξεν ἑπταμελῆ ἐπιτροπήν, τέσσαρας Μωαμεθανούς, Ἰσμαὴλ-Κεμὰλ-Βέην, πρίγκιπα Σαβαχουδίν, Ἀλῆ Χαϊδὰρ Βέην Μιδχάτ, καὶ Ἰσμαὴλ-Χακῆ Βέην, Ἕλληνας χριστιανούς, τοὺς Βασιλάκην Βέην Μουσοῦρον Γκίκην καὶ Φαρδῆν καὶ ἕνα Ἀρμένιον, τὸν Κιλτζῆν. Ἐκ τούτων δὲ ὁ Ἰσμαὴλ Κεμὰλ-βέης ἀνεγνωρίσθη ὡς πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς.»

Digitized by Google

ΟΙ ΑΡΙΘΜΟΙ ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗΣ ΕΞΑΡΧΙΑΣ

Δημοσιεύομεν κατωτέρω, ἄνευ σχολίων, τοὺς ἀριθμοὺς τῆς βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας, διὰ νὰ ἴδωσιν οἱ ἡμέτεροι ἀναγνῶσται μέχρι ποίου βαθμοῦ φθάνει ἡ βουλγαρικὴ ψευδολογία καὶ ἡ παραποίησις τῆς ἀληθείας.

Κατὰ πληροφορίας, συλλεγείσας ὑπὸ τοῦ Ἐξάρχου, ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ βιοῦσιν 1, 334,000 Βούλγαροι· καὶ δὴ 484, 303 ἐν τῷ Βιλαετίῳ Θεσσαλονίκης.

346,348 ἐν τῷ Βιλαετίῳ Μοναστηρίου.

205,422 ἐν τῷ Βιλαετίῳ Σκοπείων.

298,500 ἐν τῷ Βιλαετίῳ Ἀνδριανουπόλεως.

Εἰς τούτους προστίθεται καὶ ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Βουλγαρισμός, κυμαινόμενος μεταξὺ 13—15 χιλιάδων ψυχῶν.

Κατὰ τοὺς ἀπολογισμοὺς τοῦ Ἐξάρχου, τὰ 3/4 τοῦ ἐν Τουρκίᾳ βουλγαρικοῦ πληθυσμοῦ, ὑπάγονται εἰς τὸ Ἐξαρχεῖον. Οἱ ἐπίλοιποι ὑπάγονται εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, καὶ διὰ τοῦτο ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως καταλέγονται εἰς τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμόν.

Ἐπισκοπαὶ ὑφίστανται ἐπὶ τοῦ παρόντος ἑπτά. Συμφώνως ὅμως πρὸς τὸ Φιρμάνιον τῆς 27 Φεβρουαρίου 1870, δι' οὗ ἱδρύθη τὸ Ἐξαρχεῖον, διεκδικεῖ τοῦτο ἄλλας 13 ἐπισκοπάς.

Ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ ὑπάρχουσιν ἐν πόλεσιν, 86 βουλγαρικαὶ ἐκκλησίαι, μὴ συνυπολογιζομένων τῶν ἐν τοῖς χωρίοις ναΐσκων καὶ παρεκκλησίων.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει πλὴν τοῦ ἐξαρχικοῦ παρεκκλησίου ὑπάρχει ἐν Γαλατᾷ καὶ ἡ πρό τινων ἐτῶν ἀνιδρυθεῖσα μεγάλη σιδηρόκτιστος Μητρόπολις.

Ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ ὑπάρχουσιν 939 σχολεῖα.

342 ἀρρένων.

28 θηλέων.

528 μικτά.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν ἀνέρχεται εἰς 48,399.

Ὁ τῶν διδασκάλων εἰς 1341.

Ὁ τῶν διδασκαλισσῶν 257.

Τὰ σχολεῖα κατανέμονται ὡς ἑξῆς·

316 ἐν τῷ Βιλαετίῳ Θεσσαλονίκης.

281 ἐν τῷ τοῦ Μοναστηρίου.

165 ἐν τῷ τῶν Σκοπείων.

171 ἐν τῷ τῆς Ἀνδριανουπόλεως.

Ἐν Κων)πόλει καὶ τοῖς περιχώροις ἀριθμοῦνται 5 μόνον βουλγαρικὰ σχολεῖα.[1]

Εἰς τοὺς ἀριθμοὺς τούτους πρόχειρος ἀπάντησις, τοὐλάχιστον διὰ τὸν νομὸν Μοναστηρίου, δίδεται ἐν τῷ Λόγῳ τοῦ Ρωμούνου ὑπουργοῦ Χαρέτ, τοῦ ἐν τῷ φυλλαδίῳ τοῦ μηνὸς τούτου. Περὶ τῶν λοιπῶν ἀκολούθως.

Digitized by Google

ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΣ ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΟΥΓΚΩ

(Λόγος ἐκφωνηθεὶς ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου τῇ 10 Φεβρουαρίου ὑπὸ Ν. Καζάζη, προέδρου τῆς Ἑταιρείας).

Ἀκριβῶς πρὸ ἑνὸς τετάρτου αἰῶνος, διατρίβων ἐν Παρισίοις, ἀπηυθυνόμην πρὸς τὸν ἄνδρα, τὸν κρατοῦντα κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον τὰ σκῆπτρα τοῦ γαλλικοῦ πνεύματος καὶ οὗ ἐτύγχανεν ἡ ἱστορικὴ ἐκπροσώπησις ὑπὸ τὴν εὐγενεστάτην καὶ εντελεστάτην ἔννοιαν, ἐξαιτούμενος ὅπως μοὶ ἐπιτραπῇ νὰ παραστῶ πρὸ αὐτοῦ, ὡς ἄνθρωπος καὶ ὡς Ἕλλην, ἐκδηλῶν τὸν προσήκοντα φόρον σεβασμοῦ καὶ εὐγνωμοσύνης. Ἡ παράκλησίς μου καθίστατο ἀποδεκτή, ἐκαλούμην λίαν φιλοφρόνως νὰ προσέλθω τὴν δεκάτην νυκτερινὴν ὥραν εἰς τὸ μέγαρον, ἔνθα κατῴκει ὁ Βίκτωρ Οὐγκώ. Προσῆλθον τὴν ὁρισθεῖσαν ὥραν, κατειλημμένος ἐκ δειλίας, ὅσον καὶ ἀνυπομονησίας· καὶ ἀμέσως σχεδὸν εἰσηρχόμην ἐντὸς τῆς αἰθούσης, ἐν ᾗ ὁ μέγας ποιητὴς τῆς Γαλλίας ἐδέχετο κατὰ τὴν ἑσπέραν ἐκείνην τοὺς ἐξαιτουμένους νὰ παραστῶσι πρὸ αὐτοῦ, οἵτινες ἀείποτε ἦσαν πολυάριθμοι.

Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἑσπέραν ἐκείνην ἀσυνήθως πολυαριθμοτέρα ἦτο ἡ συνάθροισις τῶν προσελθόντων θαυμαστῶν ἢ οἰκείων τοῦ ἀνδρός. Ἦγε τὴν ἑορτὴν τοῦ ἑβδομηκοστοῦ πέμπτου ἀπὸ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ ἔτους, ἄξιον δὲ λόγου γεγονὸς ἐσημειοῦτο ὑπὸ τοῦ τύπου τῶν Παρισίων κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἡ δημοσίευσις τοῦ τρίτου καὶ τετάρτου τόμου τῆς μεγάλης ποιητικῆς συνθέσεως, *la Légende des Siècles*.

Ἐπὶ τῇ ἀναγγελίᾳ μου καὶ τῇ εἰσόδῳ ἐντὸς τῆς αἰθούσης, συμπαθῶς μειδιῶν μὲ ἔλαβεν ἀπὸ τῆς χειρὸς ὁ ὑπερφυὴς πρεσβύτης, ἀποκρινόμενος μετ' ἐκτάκτου καλοκἀγαθίας εἰς τὴν προσφώνησίν μου: — *Ἡ οἰκία αὕτη εἶνε ἑλληνική· εἶμαι Ἕλλην, πρὶν γεννηθῇς ἀκόμη*.... καὶ μὲ προσεκάλεσε νὰ καθήσω πλησίον αὐτοῦ, ἐρωτῶν με περὶ τῆς Ἑλλάδος, πληροφορούμενος περὶ αὐτῆς μετ' ἐνδιαφέροντος, εὐελπιστῶν εἰς τὴν πλήρη αὐτῆς ἱστορικὴν παλιγγενεσίαν καὶ ἀποκατάστασιν. — Ἀλλ' οὐδέποτε ἐπεσκέφθητε τὴν Ἑλλάδα, ἥτις μετὰ στοργῆς σᾶς ἀναμένει. — Τὴν ἐγνώρισα διὰ τοῦ πνεύματος, μοὶ ἀπεκρίνετο ὁ ὀπτασιαστὴς τῶν *Ἀνατολικῶν Ἀσμάτων*.

Ὅταν μετὰ παρέλευσιν ἱκανῆς ὥρας ἐξηγειρόμην ἀπὸ τῆς θέσεώς μου, ἀποχαιρετίζων τὸν ποιητήν, ἤκουον καὶ πάλιν ἀπὸ τοῦ στόματός του τοὺς αὐτοὺς λόγους, οὓς καὶ καθ' ἣν στιγμὴν εἰσηρχόμην. — *Νὰ σὲ ἐπανίδωμεν. Ἡ οἰκία αὕτη εἶνε ἑλληνική.*

* *
*

Ἦτο Ἕλλην ἀναμφιβόλως ὁ ποιητής, τῆς γεννήσεως τοῦ ὁποίου τὴν πρώτην ἑκατονταετηρίδα ἑορτάζει κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας σύμπας ὁ πεπολιτισμένος κόσμος,

Digitized by Google

διότι ὁ Βίκτωρ Οὐγκώ, ἓν τῶν μεγίστων πνευμάτων, ἅτινα ἐφώτισαν καὶ κατηγλάϊσαν τὴν ἀνθρωπίνην ἱστορίαν, δὲν ἀνήκει μόνον εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πατρίδα, ὅπως δὲν ἀνήκει καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀνήκει εἰς ἅπασαν τὴν ἀνθρωπότητα, ὑπὲρ τῶν δικαίων τῆς ὁποίας ἠγωνίσθη ἐν τῇ πρωτοπορείᾳ τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς σταδιοδρομίας.

Ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν ὁ Βίκτωρ Οὐγκὼ ἀνήκει, μετὰ τὴν γενέτειραν αὐτοῦ, εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ ἐν πνεύματι ἀδελφὸς τοῦ Ὁμήρου καὶ τοῦ Αἰσχύλου ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, ἔχων τὴν θείαν ἐντολὴν νὰ συνεχίσῃ τὸ θαυμαστὸν ἔργον τῶν ὑποφητῶν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, τὴν εὐρυτέραν ἀνὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀποκάλυψιν καὶ παράστασιν τῆς ἰδέας τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ καλοῦ. Ἦτο Ἕλλην ὁ ποιητὴς ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν· οὐχὶ μόνον, διότι ἡ Ἑλλὰς εἶνε ἡ πατρὶς παντὸς ἀγαθοῦ καὶ πεπολιτισμένου ἀνθρώπου· ἀλλὰ καὶ διότι ἠγωνίσθη ὑπὲρ αὐτῆς ἐνεργῶς, ὡς ἔμελλεν ἐν χρόνοις κρισίμοις ν' ἀγωνισθῇ καὶ ὑπὲρ τῆς πατρίδος του, ὁπότε ἡ πατρὶς ἡμῶν ἐκήρυττεν *ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων* τὸ δίκαιον τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς ζωῆς καὶ παλιγγενεσίας. Ἦτο Ἕλλην ὁ ποιητής, ὁ διδαχθεὶς ἀπὸ τὸν Σωκράτη, ὅτι «*πατρὸς καὶ μητρὸς καὶ προγόνων ἁπάντων τιμιώτερόν ἐστιν ἡ πατρίς, καὶ σεμνότερον καὶ ἁγιώτερον*»· ἦτο Ἕλλην ὁ τουρκομάχος, ὅστις ἐπεκαλεῖτο τὴν ἔμπνευσιν τοῦ Αἰσχύλου, καθ' ἣν στιγμὴν ἔμελλε νὰ ἐξυμνήσῃ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ναυαρίνου· ἦτο Ἕλλην, ὁ ἐκβαλὼν κραυγὴν φοβερᾶς διαμαρτυρίας ἐν δειναῖς ἡμέραις, μεθ' ἧς ἐσφαγιάζετο τὸ δίκαιον τῆς ἡρωϊκῆς Κρήτης, ἧς προήγγελλε τὴν νίκην καὶ τὸν τελικὸν θρίαμβον ἐν ὑπερφυεῖ ὀπτασίᾳ ἐμπνευσμένου προφήτου.

Ἀλλ' οἱ τίτλοι οὗτοι τοῦ προφήτου τῆς ἀνθρωπίνης ἰδέας δὲν εἶνε προσωπικοὶ μόνον, εἶνε κατ' ἐξοχὴν *ἐθνικοί*, διότι ἐγεννήθη τέκνον τῆς Γαλλίας, τοῦ *μεγάλου ἔθνους*, τὸ ὁποῖον ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἐν τῷ νεωτέρῳ κόσμῳ ᾐσθάνθη, ἐνόησε καὶ περιέθαλψε διὰ λόγων καὶ ἔργων τὴν ἰδέαν τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος. Ἰδέαι αἵτινες δὲν συγκρούονται, ἀλλὰ τοὐναντίον συνδέονται καὶ συνεργάζονται ἐν τῇ πραγματικῇ τῆς ἱστορίας συνθέσει καὶ ἐξελίξει.

Οὐδεὶς λαὸς ἴσως, ἀπὸ τῶν παλαιτάτων τοῦ ἀνθρωπίνου γένους αἰώνων, κατενόησε καὶ ἐπραγμάτωσε κατὰ τὸ ἐνὸν τοσοῦτον πιστῶς καὶ εὐστόχως τὴν ὑπερφυᾶ ταύτην ἰδέαν τοῦ συνδέσμου τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου, ὅσον ὁ γαλλικὸς λαός. Ἀπεικονίζων ὁ παλαιὸς Στράβων τοὺς προγόνους τοῦ συγχρόνου γαλλικοῦ ἔθνους, ἐν χρόνοις, καθ' οὓς μόλις εἰσέδυε τὸ φῶς τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἡμερώσεως ἐντὸς τῶν μυστηριωδῶν δρυμώνων τῆς Γαλατίας, ἐχαρακτήριζεν αὐτοὺς ὡς ἐξόχως εὐγενεῖς καὶ γενναίους, ἔχοντας ἀγέρωχον τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα, συμπονοῦντας *τοῖς ἀδικεῖσθαι δοκοῦσιν*. Ἀπὸ τῶν παλαιτάτων ἡμερῶν τοῦ βίου αὐτῶν ἐποιοῦντο διάκρισιν τοῦ *δικαίου*, τοῦ *ἀνθρωπίνου*, καὶ τοῦ *νόμου*, τοῦ *πολιτικοῦ*, ὑπὲρ πάντας τοὺς λαοὺς ἀγαπῶντες τὴν ἰσότητα καὶ τὴν ἐλευθερίαν. Λέγεται, ὅτι οἱ Δρυΐδαι, οἱ ἱερεῖς τῶν Γαλατῶν, ἐδίδασκον εἰς αὐτοὺς τὸ *φυσικὸν δίκαιον*· καὶ πρὸς τοῖς ἀλ-

Digitized by Google

λοις, ὅτι τρία πράγματα ἐτέχθησαν τὸ πρῶτον ἐν τῇ δημιουργίᾳ: ὁ *ἄνθρωπος*, ἡ *ἐλευθερία* καὶ τὸ *φῶς*. Ἡ τριὰς αὕτη ὑπῆρξεν ἔκπαλαι καὶ διατελεῖ μέχρι τῆς σήμερον τὸ ἱερὸν σύμβολον τῆς Γαλατίας, ἐπιδιωκούσης τὴν πραγμάτωσιν αὐτοῦ παντὶ τρόπῳ, εἴτε ἐν τῇ στενῇ σφαίρᾳ τῆς ἰδίας πατρίδος, εἴτε ἐν τῇ εὐρυτάτῃ τῆς ἀνθρωπότητος.

Ὁ Βίκτωρ Οὐγκὼ ὑπῆρξε γνήσιος ἀπόγονος τῶν παλαιῶν ἐκείνων Δρυΐδῶν, τῶν ἐν ἀποκαλυπτικῇ ἐμπνεύσει διδασκόντων τοῖς λαοῖς τὴν ἀνθρωπίνην ἰδέαν τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἐλευθερίας· ὑπῆρξε πραγματικὸς σύγχρονος καὶ συνεργάτης τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, οἵτινες πρὸ ὀλίγου χρόνου ἐκήρυττον urbi et orbe τὰ δίκαια τῆς ἰσότητος καὶ τῆς ἐλευθερίας, τὰ δίκαια τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου, ἀπὸ τῆς διακηρύξεως τῶν ὁποίων χρονολογεῖται νέα ἱστορικὴ περίοδος ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ὑπὲρ τῆς πραγματώσεως τῶν ἀρχῶν τούτων εἰργάσθη καὶ ἠγωνίσθη, ὅσον ἐλάχιστοι ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ· διότι ἐν τῷ ἀγῶνι κατενόει τὴν ἀληθῆ ἀποστολὴν τοῦ ἀνθρώπου. Μόνον οἱ ἀγωνιζόμενοι ζῶσιν, ἔλεγε· μόνον ἐκεῖνοι ζῶσι, τῶν ὁποίων τὴν ψυχὴν καὶ τὴν κεφαλὴν ἀπασχολεῖ διηνεκὲς σχέδιον· οἱ βαδίζοντες σκεπτικοί, οἱ κατειλημμένοι ὑπὸ σκοποῦ ὑψηλοῦ, οἱ ἀκαταπαύστως, νυχθημερόν, ἔχοντες πρὸ ἑαυτῶν, εἴτε ἱεράν τινα ἐργασίαν, εἴτε μέγαν τινὰ ἔρωτα.

Ἀείποτε ἐπηκολούθησε τὴν ἐργασίαν καὶ τοὺς ἀγῶνας τοῦ ποιητοῦ ἡ νίκη—ἂν οὐχὶ πάντοτε τοῦ παρόντος, ἀλλὰ πάντως τοῦ μέλλοντος. Διότι ὑπῆρξε νικητὴς ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ, παρὰ τοὺς διωγμοὺς καὶ τὰς ἀπογοητεύσεις, ἃς ὑπέστη ὁ Βίκτωρ Οὐγκώ. Ἐξῆλθε νικητὴς ἀπὸ πάσης ἐρεύνης, διότι ἐκέκτητο τὴν δύναμιν τῆς πίστεως, ἥτις εἶνε ἡ ἀληθὴς ἔμπνευσις τοῦ ἀπεσταλμένου, διότι ἐν τῇ συνειδήσει αὐτοῦ εἰργάζετο ἄνευ διακοπῆς τὸ ἡφαίστειον ὑπερφυοῦς δημιουργίας. Νικητής, καθ' ὃν χρόνον, ἄγων τὸ δέκατον πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας, ἔδρεπε τὴν πρώτην δάφνην ἐν ποιητικῷ ἀγῶνι· νικητής, εἰσάγων καινὰς θεωρίας ἐν τῇ δραματικῇ τέχνῃ καὶ καταρρίπτων ἀπὸ πεπαλαιωμένου βωμοῦ τὰ εἴδωλα *κλασικοῦ* καλουμένου παρελθόντος, αὐτὸς τῶν νέων ἰδεῶν ὁ πρώτιστος μυσταγωγὸς καὶ προφήτης· νικητής, ὁπόταν ἠγωνίζετο ὑπὲρ τῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν ἰδεῶν τῆς πατρίδος του· νικητὴς ἐν τῷ κηρύγματι αὐτοῦ καὶ τῇ ἀμύνῃ ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν δικαίων τῆς ἀνθρωπότητος. Νικητὴς ἐπὶ τέλους κατὰ τοῦ χρόνου, ὁ διελθὼν τρεῖς γενεὰς ἀκαταπαύστου ἱστορικῆς ἐργασίας, χωρὶς ν' ἀπολέσῃ ἐξ ἑαυτοῦ τὴν ἐλαχίστην ἰκμάδα φυσικῆς καὶ πνευματικῆς ζωῆς, τὸ ἐλάχιστον ἴχνος τῆς δημιουργικῆς ἐκείνης δυνάμεως, ἥτις εἶνε ἰδία τοῖς μεγάλοις ποιηταῖς, οὓς παρακολουθεῖ ἀείποτε ἡ νεότης, ὡς ὁ Σοφοκλῆς, ὡς ὁ Γκαίτης ἐνθέοις χρησμῳδοῖς καὶ ἐρευνηταῖς τῶν ἀπορρήτων τῆς φύσεως καὶ τῆς ἱστορίας.

Ἦτο μέγας ποιητὴς ἐν τῷ βίῳ ὁ Βίκτωρ Οὐγκώ, ἀλλὰ καὶ ὑπεράνθρωπος κατὰ τὴν πραγματικὴν σημασίαν τῆς λέξεως. Εἰς τὸ μεγαλεῖον τοῦτο ἐξώθει αὐτὸν ἡ πίστις πρὸς τὴν θείαν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἀποστολήν του. Διότι ἡ πίστις εἶνε ἡ

Digitized by Google

ἱερὰ δύναμις τοῦ πνεύματος, ἥτις ὠθεῖ αὐτὸ πρὸς τὰ πρόσω, οὐχὶ μόνον πρὸς ἀποκάλυψιν τῆς ἀληθείας καὶ τῆς δικαιοσύνης, ἀλλὰ καὶ πρὸς πραγμάτωσιν αὐτῆς. Ἡ πίστις εἶνε ἡ μυστικὴ κλῖμαξ τοῦ πατριάρχου, ἡ ἀναβιβάζουσα τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῆς γῆς εἰς τὸν οὐρανόν. Δι' αὐτῆς ἀπεκάλυψεν ὁ Μωϋσῆς εἰς τὸν λαὸν αὐτοῦ τὸν Δεκάλογον· δι' αὐτῆς ὁ Χριστόφορος Κολόμβος καὶ ὁ Γαλιλαῖος εὗρον τὴν λύσιν τῶν προβλημάτων, ἅτινα ἀπησχόλουν αὐτούς· δι' αὐτῆς ἐκρατύνθησαν ἔθνη καὶ ἐμεγαλύνθησαν λαοί. Διότι ἐγράφη καὶ ἀπεδείχθη πλέον ἢ ἅπαξ ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς ζωῆς—*Μακάριοι οἱ πιστεύοντες*.

Ὁ Βίκτωρ Οὐγκὼ ἦτο ἐκ τῶν πιστευσάντων. Διὰ τοῦτο ἀπεκαλύφθη εἰς αὐτὸν ἡ ἀλήθεια· τούτου ἕνεκα κατέστη ὁ ἐξιχνιαστὴς τῶν ἀπορρήτων τοῦ παρελθόντος, ἀλλὰ καὶ ὁ προφήτης τοῦ μέλλοντος. Ἔγραφε καὶ ἐλάλει ὑπὸ τὸ κράτος ὑπερφυοῦς ὀπτασίας· ἔβλεπε διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ψυχῆς. Οἱ κοινοὶ τῶν ἀνθρώπων δὲν ἐννοοῦσιν ἢ ἐκεῖνο μόνον, οὗ ἀντιλαμβάνονται διὰ τῶν σαρκικῶν ὀφθαλμῶν. Ἀλλ' ὑπάρχουσιν οἱ *ὑπεράνθρωποι*, οἱ προνομιοῦχοι, οἱ ἔχοντες ὑπὸ τῆς φύσεως τὸ δῶρον τῆς *διπλῆς ὁράσεως*, βλέποντες ὅσα οἱ πολλοὶ δὲν βλέπουσιν, ἐνωτιζόμενοι τὰς μυστικὰς ἀπηχήσεις θαυμασίου κόσμου, τὸν ὁποῖον ἀποκαλύπτουσι τοῖς θνητοῖς, τοῖς ἐστερημένοις τῶν ὑπερφυῶν τούτων πνευματικῶν πλεονεκτημάτων.

Διηγεῖται ὁ Μακώλαιϋ, ὅτι κατῆλθε ποτὲ πρὸς αὐτόν, ἔν τινι κρισίμῳ στιγμῇ τοῦ βίου, ἡ Μοῦσα τῆς ἱστορίας, ἵνα τῷ ἐπιδείξῃ τοὺς ἀγνώστους ἐκείνους κόσμους, πρὸς τὴν παράστασιν τῶν ὁποίων ἦτο προωρισμένος. Τίς ποιητής, ἢ τίς μυσταγωγὸς τῶν ἀπορρήτων τοῦ πνεύματος, δὲν ᾐσθάνθη τὴν μαγικὴν δύναμιν τῆς φαντασίας ἢ τῆς τέχνης, τὴν Μοῦσαν, λαμβάνουσαν αὐτὸν ἀπὸ τῆς χειρός, ὑψοῦσαν αὐτὸν ἐπὶ ὄρους, κεκαλυμμένου νεφέλαις, γειτονεύοντος πρὸς τοὺς οὐρανούς, ἀπό τινος τοῦ ὁποίου σκοπιᾶς φαίνονται ἐκτεινόμεναι, ἐν εὐρυτάτῃ ἀποστάσει, γῆ καὶ θάλασσα, καὶ ἄνωθεν αὐτῶν τὸ οὐράνιον στερέωμα; καὶ δὲν ἀντελήφθη ἐν μέσῳ τοῦ πανοράματος τούτου ὅ τι ἐφαντάσθη, ὅ τι ἐσκέφθη, ὅ τι ἐπόθησε κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην; Νεαρὸς ὁ Βίκτωρ Οὐγκὼ ἔσχεν ἀναμφιβόλως τὴν Πάτμον τῆς ποιητικῆς του ἀποκαλύψεως, ᾐσθάνθη τὴν δύναμιν τῆς ποιήσεως, ὡς ᾐσθάνθησαν αὐτὴν οἱ νομοθέται καὶ οἱ προφῆται τῶν πρώτων αἰώνων τῆς ἀνθρωπότητος, ὁ Μωϋσῆς καὶ ὁ Ζωροάστρης, ὁ Ραμᾶς καὶ ὁ Ὀρφεύς, ὡς ἀπεκαλύφθη εἰς τὸν Δάντην ἡ ψυχὴ τῆς Βεατρίκης, τῆς παναχράντου κόρης, ἀποκαλύπτουσα εἰς αὐτὸν τὰ μυστήρια τοῦ φυσικοῦ κόσμου καὶ τὰ ἀπόκρυφα τῶν ἀνθρωπίνων γενεῶν. Ὑπερφυὴς ὀπτασία ἀπεκάλυψεν εἰς τὸν ποιητὴν ἐν κολοσσαίῳ πανοράματι τὸ ἀθῶον μειδίαμα τοῦ βρέφους, ὑπνώττοντος ἐπὶ τῶν γονάτων ἐγρηγορούσης φιλοστόργου μητρός· τοὺς ρεμβασμοὺς τῆς παρθένου, ἀναμενούσης τὴν ἐμφάνειαν τοῦ ἠγαπημένου τῆς καρδίας της· τὰς συγκινήσεις καὶ τὰς ἀνησυχίας τῆς μητρὸς καὶ τῆς συζύγου ἐπὶ τῇ ἀσθενείᾳ καὶ τῇ ἀπουσίᾳ πεφιλημένων ὄντων· τὸν ἐργάτην τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς προόδου, τὸν προγεγραμμένον τοῦ ἐνεστῶτος, τὸν μέγαν ἄνδρα τοῦ μέλλοντος, ἐγρηγοροῦντα παννύχιον παρὰ λυ-

Digitized by Google

χνίαν, ἀμυδρῶς καίουσαν, ἵν' ἀνακαλύψῃ φωτεινήν τινα ἀκτῖνα ἀληθείας· τὸν νομοθέτην, μελετῶντα τοὺς νόμους τῶν κοινωνιῶν καὶ ταλαιπωρούμενον πρὸς διατύπωσιν εὐκόσμου κοινωνικοῦ καθεστῶτος· τὸν μέγαν στρατηγόν, σημειοῦντα ἐπὶ πίνακος τὸ σχέδιον κρισίμου μάχης, ἐξ ἧς θέλει δημιουργηθῇ ἴσως νέα τῆς ἱστορίας περίοδος· τὸν πολιτικὸν ἐγκληματίαν, ἐν τῷ γραφείῳ αὐτοῦ προπαρασκευάζοντα τὰ δεσμὰ τῶν λαῶν καὶ κωλύοντα τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν πρόοδον τῆς κοινωνίας· τὸν ἄπιστον καὶ ἀνειλικρινῆ ἱερέα, ψευδῆ μυσταγωγὸν τῶν βουλευμάτων τῆς θεότητος, ἐνώπιον μὲν τῶν ἀνθρώπων ὑποκρινόμενον, ἀλλ' ἐν τοῖς ἰδιαιτέροις ἀδύτοις ἀποκαλυπτόμενον ἐν πάσῃ τῇ ἐγκληματικῇ εἰλικρινείᾳ, ὄργανον καὶ ἐκτελεστὴν καταχθονίων βουλευμάτων· τὸν μάρτυρα τῆς ἀρετῆς, πειραζόμενον ὑπὸ τοῦ δαίμονος τῆς διαφθορᾶς, ὑποσχομένου εἰς αὐτὸν τρυφὰς καὶ ἀπολαύσεις, ἀλλ' ἀνθιστάμενον ὑπὸ τὴν ἐπενέργειαν τῆς ἀδυσωπήτου φωνῆς τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς θείας αὐτοῦ κλήσεως· καὶ τοσαύτας ἄλλας εἰκόνας, τοσαῦτα ἐπεισόδια τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, ὑψηλὰ ἢ ταπεινά, μεγάλα ἢ μικρά, προκαλοῦντα τὸν θαυμασμὸν ἢ τὴν περιφρόνησιν, τὴν ἀγάπην ἢ τὸ μῖσος, ἅπαντα χρησιμεύοντα ὡς διδάγματα εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ ἐν τῷ πανδαιμονίῳ τούτῳ τῶν ποικίλων παθῶν καὶ αἰσθημάτων, ὑπὸ τὴν μέθην τῶν ἐξ αὐτοῦ ἀρρήτων ἐντυπώσεων, ἠκροάσθη τῆς φωνῆς τῆς Μούσης, γλυκυτέρας τοῦ ᾄσματος τῆς Ἀηδόνος, ψυθιριζούσης αὐτῷ εὐοίωνον πρόσκλησιν :—Ποιητά, πάντα ταῦτα σὺ θέλεις διηγηθῇ καὶ ἀποκαλύψῃ ποτὲ τοῖς ἀνθρώποις, ἂν πιστῶς μὲ θεραπεύσῃς· οὐδεὶς ἱκανώτερός σου νὰ ὑμνήσῃ τὸ μεγαλεῖον τῆς φύσεως, νὰ κατανοήσῃ καὶ νὰ διηγηθῇ τὰ μυστήρια τῆς ἱστορίας. *Ποιητά, λάβε τὴν λύραν σου, καὶ δός μοι ἓν φίλημα!...* [1]

Ὑπὸ τοιαύτην ὑπερφυᾶ μύησιν ἀπεκαλύφθη εἰς τὸν Βίκτωρα Οὐγκὼ ὁ κόσμος τῆς ποιήσεως καὶ τῆς τέχνης. Ὅπου οἱ κοινοὶ τῶν ἀνθρώπων δὲν τολμῶσι νὰ προσεγγίσωσιν, ἐκεῖνος εὑρίσκετο ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ. Ὀνειροπολεῖ, περιπλανᾶται ἐν τῷ ἀπροσπελάστῳ κόσμῳ τῶν ἰδεῶν, αἵτινες κυβερνῶσι τὸν κόσμον καὶ αἵτινες ὁδηγοῦσιν αὐτὸν πρὸς πραγμάτωσιν τῆς ἀληθείας καὶ τῆς δικαιοσύνης. Ὑπὸ τοιαύτην ἀποστολὴν ὁ ποιητὴς ἄρχεται ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ τῆς ὑπερφυοῦς αὐτοῦ ἐργασίας, ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας μέχρι τοῦ ἀπωτάτου γήρατος. Πάντοτε νεάζων, πάντοτε ἀκμαῖος, μηδέποτε ἐξαντλούμενος· διότι ἔτι μᾶλλον ἐνισχύει αὐτὸν ἡ προϊοῦσα ἡλικία. Ἐλεύθερος ἢ προγεγραμμένος, τιμώμενος ἢ διωκόμενος, διατελεῖ πάντοτε ὁ αὐτός, ὑπερφυής, ἀκατάβλητος. Φιλόπατρις Γάλλος καὶ φιλάνθρωπος κοσμοπολίτης, ἥκιστα μεταβάλλεται ἐν τῇ παγκοσμίῳ αὐτοῦ ἐργασίᾳ· αἰσθάνεται ἐν ἑαυτῷ διηνεκῶς τὴν κλῆσιν τοῦ *ἀπεσταλμένου*. Ἀγωνίζεται διὰ τοῦ λόγου καὶ τοῦ ὅπλου ὑπὲρ τῶν δικαίων, τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος του· ὡς τοιοῦτος διώκεται, προγράφεται, ἐξορίζεται, χωρὶς νὰ διανοηθῇ τὸ παράπαν νὰ

1) *Βίκτωρ Οὐγκὼ* ἐν Ποικίλῃ Στοᾷ (1886).

Digitized by Google

συνθηκολογήσῃ, νὰ προδώσῃ τὴν πίστιν αὐτοῦ, ἐπικαλούμενος τὸ ἔλεος τοῦ νικητοῦ, διὰ νὰ παλινοστήσῃ εἰς τὴν πατρίδα του, ἧς οὐδὲν γλυκερώτερον. Εἶνε ἐξόριστος, ἄρα ἠδικημένος· ἀλλ' ἐν τῇ ὑψηλοφροσύνῃ αὐτοῦ δὲν ἀποκαρτερεῖ· τοὐναντίον αἰσθάνεται ἑαυτὸν ἰσχυρότερον πρὸς τὸν ἀγῶνα, πρὸς τὴν ἐκδίκησιν, πρὸς τὴν τιμωρίαν τῆς ἐπιορκίας, πρὸς τὴν ἐπανόρθωσιν τοῦ δικαίου. Ἐν τοιαύταις περιπετείαις ὁ ποιητὴς δὲν ἀφοσιοῦται μόνον εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς πατρίδος του· ἐπεκτείνει τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ καὶ τοὺς ἀγῶνας πανταχοῦ, ὅπου δὲν ὑπάρχει δικαιοσύνη, ὅπου λειτουργεῖ ἡ αὐθαιρεσία. Κηρύττει ἀπὸ τοῦ ἀσύλου τῆς ἐξορίας τὸ εὐαγγέλιον αἰσιωτέρου μέλλοντος τῆς ἀνθρωπότητος. Ὑπὸ τοιαύτην ἰδιότητα προεδρεύει ἑκάστοτε διεθνῶν συνεδρίων *τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἐλευθερίας*. Τίς ἁρμοδιώτερος αὐτοῦ; Εἶνε ἐξόριστος, ἄρα ἐστερημένος δικαίου, ἄρα ἀσθενής. Ἀλλὰ τίς ἰσχυρότερος τοῦ ἐξορίστου τούτου; τίνος ἡ φωνὴ ἠχεῖ ἐντονώτερον ἐν μέσῳ τῶν ἀνθρώπων; τίνος ὁ λόγος ἀποτελεῖ νόμον, εἶνε γεγονός; Ἐξεγείρει τὴν σθεναρὰν αὐτοῦ φωνὴν ὑπὲρ τῶν λαῶν, δὲν ἱκετεύει, ἀξιοῖ, ἐν ὀνόματι τῶν δικαίων, τῶν μᾶλλον ἀναμφηρρίστων, ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως αὐτῶν. Οἱ λαοὶ οὗτοι κέκτηνται τοὺς εὐγενεστάτους τῶν ἱστορικῶν τίτλων. Λέγονται Ἕλληνες, Ἰταλοί, Πολωνοί, Οὔγγροι. *Μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι, μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ γυμνητεύοντες*, ὅτι *αὐτοὶ ἐλεηθήσονται*... Ὁ ποιητὴς ζητεῖ τὴν ἀρωγὴν τῶν ἐλευθέρων λαῶν, τῶν *ἐστεμμένων* μοναρχῶν ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν λαῶν τούτων· καὶ ἡ φωνὴ αὐτοῦ, ἰσχυρὰ ὡς ἡ σάλπιγξ τῆς *τελευταίας κρίσεως*, εὑρίσκει ἀπήχησιν παρά τε τοῖς ἄρχουσι καὶ τοῖς ἀρχομένοις. Ἄλλοτε πάλιν τηλεγραφεῖ αὐτός, ὁ ἐστερημένος πολιτικῶν δικαίων ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι, ὁ κατάδικος, πρὸς βασιλεῖς καὶ αὐτοκράτορας, ἐξαιτούμενος χάριν ὑπὲρ ἀτυχοῦς καταδίκου. Οὐδεὶς ἀρνεῖται εἰς αὐτόν, διότι ἡ φωνὴ αὐτοῦ δὲν εἶνε φωνὴ ἀτόμου, κόμματος, ἢ φυλῆς· εἶνε φωνὴ ἐξερχομένη ἀπ' αὐτῶν τῶν ἐγκάτων τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς· εἶνε φωνὴ ἀπεσταλμένου.

Οἱ τελευταῖοι αἰῶνες δὲν ὑπῆρξαν ξένοι πρὸς τοιαύτας ἐκτάκτους ἐμφανείας ἀνθρώπων, μοχθησάντων, ἀγωνισθέντων, μαρτυρησάντων ὑπὲρ τῶν ὑψίστων ἰδεῶν τῆς ἀνθρωπότητος, ὑπὲρ τῶν δικαίων τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἐλευθερίας. Ἀλλ' ἐλάχιστοι ἐκ τούτων δύνανται νὰ παραβληθῶσιν πρὸς τὸν ῥαψῳδὸν τῶν *Ἀνατολικῶν Ἀσμάτων*, πρὸς τὸν φιλόσοφον τῶν *Ἀθλίων*. Αὐτὸς ἀντιπροσωπεύει κατ' ἐξοχὴν τὴν πρόοδον, ἥτις ἐτελέσθη κατὰ τοὺς προηγουμένους αἰῶνας καὶ ἥτις εὑρίσκει πληρεστέραν ἐξέλιξιν κατὰ τὸν δέκατον ἔνατον. Εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον, ἀγῶνα τῆς ἀποκαλύψεως καὶ πραγματώσεως τῆς ἀληθείας καὶ τῆς δικαιοσύνης, ὁ Βίκτωρ Οὐγκὼ ἐμφανίζεται ἐν τῇ πρωτοπορείᾳ. Νικᾷ ἢ ἡττᾶται· ἀδιαφορεῖ· δὲν τὸν ἐκφοβίζουσιν αἱ ἀποτυχίαι τοῦ ἐνεστῶτος· εἶνε φαινομενικαί, οὐχὶ πραγματικαί. Πολλάκις ἡ προσωρινὴ ἀποτυχία ἰδέας τινὸς προπαρασκευάζει μείζονα τὴν ἐν τῷ μέλλοντι ἐπιτυχίαν. Τί ἄλλο φαινόμενον, ἢ τοῦτο, παρουσιάζει ἡ ἱστορία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους; Ἡ πρόοδος ἀποκαλύπτεται καὶ πραγματοῦται ἐν τῷ εὐθέτῳ χρόνῳ. Ἡ

Digitized by Google

ἀλήθεια ὑπάρχει αὐτὴ καθ' ἑαυτήν· δὲν ὑπάρχουσι μόνον οἱ κατάλληλοι νὰ ἐννοήσωσιν αὐτὴν ἄνθρωποι. Ὅταν οὗτοι εὑρεθῶσιν, ὅταν παρασκευασθῶσι, σήμερον ἢ αὔριον, κατὰ τὸν ἐνεστῶτα ἢ τὸν προσεχῆ αἰῶνα, θέλει ἐπικρατήσῃ καὶ ἡ ἀλήθεια, σήμερον προγραφομενη καὶ ἡττωμένη, αὔριον θριαμβεύουσα καὶ κυριαρχοῦσα. Ὁ χυδαῖος ἄνθρωπος ἀπελπίζεται καὶ δυσφορεῖ ἐπὶ τῷ φαινομένῳ τούτῳ· ἀλλ' ὁ *ἐνορῶν* πέρα τῶν ὁρίων τῶν αἰσθήσεων, ὁ προφήτης τῆς ἰδέας, δὲν στενοχωρεῖται, δὲν κάμπτεται, δὲν ὑποκύπτει. Αὐτὸς σπείρει, κηρύττει· αἱ ἐπερχόμεναι γενεαί, ὡριμώτεραι καὶ παρεσκευασμέναι τυγχάνουσαι, θέλουσι θερίσῃ καὶ διδαχθῇ. Τοιαύτη εἶνε ἡ ἀλήθεια τῆς ἱστορίας, ὑφ' ἧς ἐμπνέονται καὶ ἐργάζονται οἱ προφῆται, καὶ τὴν ὁποίαν κατενόησεν ὑπὲρ πάντα ἄλλον ὁ ποιητής, ἀφοσιωθεὶς καθ' ὅλον τὸν ὅλον τὸν βίον μεθ' ὑπερφυοῦς ζήλου εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀρχῶν τῆς ἀληθείας καὶ τῆς δικαιοσύνης.

* *
*

Τοιοῦτος ἀνὴρ δὲν ἀνήκει μόνον εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ, ἀνήκει εἰς ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος· ἀλλ' ἰδίᾳ ἀνήκει εἰς τὴν Ἑλλάδα, τῆς ὁποίας τοὺς πόθους καὶ τὰς ἐλπίδας συνεμερίσθη κατὰ τοὺς μεγάλους ἀγῶνας τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν παλιγγενεσίας, ὑπὲρ ἧς συνεπάθησε καὶ συνεκινήθη, τῆς ὁποίας αἱ περιπέτειαι καὶ αἱ συμφοραὶ εὗρον αὐτὸν πάντοτε εὐγενῆ πρόμαχον. Ὁ Βίκτωρ Οὐγκὼ ἀνήκει εἰς τὴν μεγάλην ἐκείνην γενεὰν τῶν φίλων τῆς ἡμετερας πατρίδος, τῶν *Φιλελλήνων*, εἰς τὴν ζωηρὰν τῶν ὁποίων ὑποστήριξιν ὀφείλεται οὐ σμικρὸν ἡ ὁριστικὴ ἐπικράτησις, ὁ θρίαμβος τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος. Ἐὰν αἱ ἰσχυραὶ κυβερνήσεις ὑπῆρξαν δυσμενεῖς, πολέμιαι πρὸς τὸ κήρυγμα τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας καὶ παλιγγενεσίας, οἱ Φιλέλληνες, οἱ ἐνστερνισθέντες καὶ υἱοθετήσαντες τὸ κήρυγμα τοῦτο, ἐπέβαλον αὐτὸ σὺν τῷ χρόνῳ ἐπὶ τῶν ἰσχυρῶν. Ἡ ποίησις τοῦ Φιλελληνισμοῦ προπαρεσκεύασε τὴν πολιτικὴν ἐνέργειαν τῆς διπλωματίας. Τὸ ᾆσμα τοῦ ποιητοῦ, ἡ γραφὶς τοῦ ἰδεολόγου προὐκάλεσαν τὴν ἔκρηξιν τοῦ τηλεβόλου, τοῦ ἐξ ὀνόματος τῶν κυβερνήσεων ἐπιβαλόντος εἰς τοὺς τυράννους καὶ τοὺς δημίους τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας καὶ αὐτονομίας. Ὁ Βύρων, ὁ Σατωβριάνδος, ὁ Βίκτωρ Οὐγκώ, οἱ ἐξεγείραντες τὴν συνείδησιν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων καὶ δεινοπαθημάτων, εἶνε οἱ ἠθικοὶ καὶ πολιτικοὶ διδάσκαλοι τῆς τριανδρίας, ἥτις ἐπρωτοστάτησεν ἐν τῇ ὁριστικῇ ἐπιλύσει τοῦ μεγάλου ἑλληνικοῦ προβλήματος κατὰ τὴν τρίτην δεκαετηρίδα τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, καὶ ἥτις φέρει ἐν τῇ ἱστορίᾳ τὰ ὀνόματα τοῦ Γεωργίου Κάνιγκος, τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου, Καρόλου τοῦ δεκάτου, παρασχόντων σάρκα καὶ ὀστᾶ εἰς τοὺς πόθους τῆς ποιήσεως. Ὁ πολιτικὸς ἀνὴρ ἔτεινε τὴν χεῖρα εἰς τὸν ποιητήν. Καὶ ἀπὸ τοῦ συνδέσμου τούτου τῆς ποιήσεως καὶ τῆς πραγματικότητος ἐξῆλθεν. ἐν μέσῳ τῶν καπνῶν καὶ τῶν βροντῶν τῆς ναυμαχίας

Digitized by Google

τοῦ Ναυαρίνου, ἡ νέα Ἑλλὰς ἐν ὅλῃ τῇ ἱστορικῇ αἴγλῃ, ἀξίως τῶν ἀγώνων αὐτῆς πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ ἔργου τῶν προγόνων. Ἂν εἰς τὴν ἔκβασιν ταύτην συνετέλεσε πρωτίστως ἡ ἑλληνικὴ φιλοπατρία, ἡ καρτερία, ἡ ἀφοσίωσις πρὸς τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν, θὰ ἦτο μονονουχὶ ἔγκλημα, περιφρόνησις πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν δικαιοσύνην, ἡ μὴ ἀναγνώρισις καὶ ὁμολογία, ὅτι ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ὀφείλεται οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν πρωτοφανῆ ἐκείνην ἔξαρσιν τοῦ δημοσίου φρονήματος καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν δικαίων, ἥτις κατ' ἐξοχὴν παρεσκευάσθη καὶ ἀνερριπίσθη διὰ τῆς εὐγενοῦς συνδρομῆς τῶν ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐν Ἀμερικῇ Φιλελλήνων.

Ὁ Φιλελληνισμὸς ὑπῆρξεν ἓν τῶν εὐγενεστάτων καὶ ἠθικωτάτων φαινομένων τοῦ νεωτέρου ἱστορικοῦ βίου, ἐν τῇ ἐξελίξει τοῦ ὁποίου δὲν παρακολουθεῖ πάντοτε ἡ ἠθικότης καὶ ἡ δικαιοσύνη. Ἐν ταῖς σχέσεσι τῶν λαῶν δὲν ἐκδηλοῦται κατὰ τὸ πλεῖστον τὸ φιλάγαθον καὶ ἡ ἀλληλεγγύη· ἡ δὲ φιλαυτία πλέον ἢ ἅπαξ ἐθυσίασε πρὸ τῶν ἐναγῶν αὐτῆς βωμῶν τὰ ἀπαράγραπτα δίκαια τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀλλ' ἀρχομένου τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, ὁ εὐρωπαϊκὸς κόσμος, παρὰ τὰς ἀπογοητεύσεις καὶ τὰς ἀποτυχίας τῆς ἐπαναστάσεως, ἐφαίνετο διατεθειμένος νὰ πιστεύσῃ, ὅτι πρὸς τοῖς ἐνστίκτοις τῆς φιλαυτίας ὑπάρχουσιν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ γενναιότεραι καὶ ἠθικώτεραι ἰδέαι, αἵτινες δικαιοῦνται νὰ πρωτοστατῶσιν ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν τοῦ βίου πραγμάτων. Ἡ ποίησις καὶ ἡ φιλοσοφία τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος συνεκόμιζον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τοὺς ἑαυτῶν καρποὺς ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ νεωτέρου ἀνθρώπου. Κατενόει ὁ ἄνθρωπος, ὅτι δὲν ἀνήκει μόνον εἰς ἑαυτόν, οὐδ' εἰς τὴν οἰκογένειάν του, οὐδ' εἰς τὴν πατρίδα του, ἀλλ' ὡς ἐκήρυττεν, ἀπο τοῦ δεκάτου ἤδη ἑβδόμου αἰῶνος ὁ χριστιανικώτατος ἅμα καὶ ἑλληνικώτατος Φενελών, εἰς ἅπασαν τὴν ἀνθρωπότητα. Δὲν ἦτο τοῦτο τὸ πρόβλημα τῆς εὐρωπαϊκῆς σκέψεως καθ' ὅλον τὸν δέκατον ὄγδοον αἰῶνα; Δὲν ἐκήρυξε τὴν ἰδέαν τῆς ἀνθρωπίνης ἑνότητος, τῆς ἀδελφότητος τῶν λαῶν, ἡ γαλλικὴ Ἐπανάστασις, γαλουχηθεῖσα καὶ ἐνισχυθεῖσα ὑπὸ τῶν φιλοσοφικῶν διδαγμάτων τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος; Ὁ δέκατος ἔνατος αἰών, παρὰ τὰς ἀπογοητεύσεις καὶ τὴν εἰρωνείαν τῶν συγχρόνων καιρῶν, συνεχίζει τὸν προηγούμενον. Οὕτως ὁ Φιλελληνισμὸς ὑπῆρξεν ὁ ἀναγκαῖος καρπός, τὸ συμπέρασμα τοῦ δόγματος τῆς ἀνθρωπίνης ἑνότητος καὶ ἀλληλεγγύης.

Ἀλλὰ καί τι ἄλλο συνετέλει εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ φιλελληνικοῦ αἰσθήματος ἀνὰ τὸν πεπολιτισμένον κόσμον. Ἀπὸ τοῦ προηγουμένου ἤδη αἰῶνος, ἔτι δὲ μᾶλλον κατὰ τὰς πρώτας δεκαετηρίδας τοῦ δεκάτου ἐνάτου, ἡ γνῶσις τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου καθίστατο παγκοινοτέρα ἢ τὸ πρότερον. Καθ' ὅσον προήγοντο τὰ γράμματα καὶ αἱ ἐπιστῆμαι ἐν τοῖς εὐρυτέροις κοινωνικοῖς κύκλοις, κατενοεῖτο, ὁπόσον ὑπέροχος ἦτο καὶ ἀνέφικτος ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς πολιτισμός, ἀλλ' ἐπίσης ὁπόσα ὀφείλει εἰς αὐτὸν ἡ νεωτέρα ἀνθρωπότης, ἧς ἡ πνευματικὴ περιουσία θὰ ἦτο μηδὲν ἄνευ τῆς προηγηθείσης ἑλληνικῆς ἐργασίας. Ἤδη ἤρξατο καὶ αὐτὴ ἡ ἑλληνικὴ χώρα νὰ

Digitized by Google

προκαλῇ μείζονα ἀριθμὸν ἐπισκεπτῶν, μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν καθισταμένων θαυμαστῶν αὐτῆς, ἀναπολούντων μετὰ θλίψεως τὸ ἱστορικὸν παρελθὸν καὶ ἐπευχομένων τὴν παλιγγενεσίαν, ἧς αἱ ἐκδηλώσεις ὁσημέραι καθίσταντο ζωηρότεραι καὶ συνεχέστεραι. Οὕτως ἡ Εὐρώπη ἐκ τῶν ἐκθέσεων καὶ τῶν διηγήσεων περὶ τῆς ἑλληνικῆς χώρας ἐπληροφορεῖτο, ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς ζῇ ἀκόμη, καὶ ὅτι ζῇ ἐν συνειδήσει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τοῦ ἱστορικοῦ αὐτοῦ παρελθόντος, τῶν ἐξ αὐτοῦ ἐπιβαλλομένων ἐθνικῶν ὑποχρεώσεων. Τοῦτο ἐμαρτύρουν τὰ ἐρείπια καὶ αἱ καταστροφαὶ τῶν ἐπανειλημμένων αὐτοῦ ἐξεγέρσεων πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ ἀπεχθοῦς ζυγοῦ. Πόσαι ἀπὸ τοῦ ὀλεθρίου ἐκείνου ἔτους 1770 ἐγένοντο ἐξεγέρσεις ἐν τούτῳ ἢ ἐκείνῳ τῷ διαμερίσματι τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος; ὁ φόβος τῆς ἀποτυχίας, τῆς καταστροφῆς, δὲν κατεδάμαζε τὸ ἐθνικὸν φρόνημα. Ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ διετηρεῖτο πάντοτε ἀκμαία, πρόθυμος νὰ παράσχῃ προσοχὴν εἰς τὸ κήρυγμα τῆς ἐλευθερίαι, ὅσον καὶ ἂν ἦσαν ἐλάχισται ἐκ τῶν προτέρων αἱ ἐπιτυχίαι. Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐπίστευεν εἰς τὸ δίκαιον τοῦ ἀγῶνος αὐτοῦ· εἶχε πεποίθησιν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν, καὶ διὰ τοῦτο διεμαρτύρετο. Διότι λαὸς διαμαρτυρόμενος εἶνε λαὸς ζῶν· λαὸς ἐξεγειρόμενος, κινδυνεύων, θυσιαζόμενος, ἔστω καὶ ἀποτυγχάνων, ἐν γνώσει τῆς ἀποτυχίας, εἶνε λαός, προωρισμένος νὰ ζήσῃ, νὰ σταδιοδρομήσῃ. Τοιαύτη ἦτο τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἡ κρατοῦσα παρὰ τῇ ἑλληνικῇ φυλῇ πίστις περὶ τῆς προσεχοῦς αὐτῆς παλιγγενεσίας. Προηγγέλλετο αὕτη ὑπὸ χρησμῶν ἀπορρήτων. Ἦσαν οὗτοι οἱ μυστικοὶ πόθοι τοῦ γένους, προπαρασκευάζοντος τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ καὶ τὴν σωτηρίαν ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος.

Διηγεῖται ὁ ἱστορικὸς τῆς ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ Ἀναγεννήσεως, ὁ Γερβῖνος, ὅτι ὁ ἔξοχος ποιητὴς τῆς Γερμανίας Σχίλλερος, διδάσκων ἱστορίαν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ἰένης, ἐπελαμβάνετο ἑκάστοτε τῆς εὐκαιρίας νὰ παροτρύνῃ τοὺς ἐκ τῶν ἀκροατῶν αὐτοῦ Ἕλληνας πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκοντος· τοιαύτη ἦτο ἡ κατήχησις τοῦ ποιητοῦ τοῦ Γουλιέλμου Τέλλου. Ἀλλ' ἤδη ἅπαντα τὰ ἐπίλεκτα ἐν Εὐρώπῃ πνεύματα, ἀντιλαμβανόμενα τοῦ ὁσημέραι ἐκδηλουμένου καὶ κραταιουμένου ἐπαναστατικοῦ φρονήματος τῶν Ἑλλήνων, ἐξώθουν αὐτοὺς πρὸς πάνδημον διακήρυξιν τῶν ἑαυτῶν δικαίων. Προσήγγιζεν ἤδη ἡ πεπρωμένη στιγμή. Τὰ δάκρυα τοῦ Σατωβριάνδου ἐπὶ τῶν ἐρήμων πεδιάδων τῆς κατεστραμμένης ἑλληνικῆς χώρας, τὰ ὑψηλὰ ἀναθέματα τοῦ Βύρωνος, ζητοῦντος νὰ ἐξεγείρῃ τὴν κατάκοπον ἐκ τῶν παθημάτων ἑλληνικὴν ψυχήν, δὲν ἔμενον ἄνευ ἀποτελέσματος. Ὁ δοῦλος ὁσημέραι λαμβάνει συνείδησιν τῶν ἀνθρωπίνων ἑαυτοῦ δικαίων. Ὁ *ραγιᾶς* θέλει καταστῇ ἐλεύθερος. Ἀπεικονίζων ὁ Σατωβριάνδος κατὰ τὴν πρώτην δεκαετηρίδα τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος τὴν κατάστασιν τοῦ τότε ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, ἐξαιρουμένων βεβαίως τῶν ἐπὶ τῶν ὀρέων διαμαρτυρομένων μυσταγωγῶν τῆς ἐλευθερίας, παρατηρεῖ μετὰ λύπης, ὅτι ἐνῷ βόσκει ἀγέλη αἰγῶν ἢ βοῶν ἐπί τινος ἀκρωτηρίου μεταξὺ τῶν ἐκρημνισμένων στύλων παλαιοῦ ναοῦ, εὐθὺς ὡς παρουσιασθῇ

Digitized by Google

τοῦ Τούρκου ἡ κίδαρις, φεύγουσιν οἱ αἰγοβοσκοὶ καὶ ἡ ὁδὸς ἀποβαίνει ἐρημοτέρα. *Τοιαύτη ἡ κατάστασις τῶν Ἑλλήνων*.

Ἐν μέσῳ τοιούτων ἐρειπίων καὶ καταστροφῶν τὸ ἑλληνικὸν γένος, διὰ τὸν περὶ τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην ἐν Μολδοβλαχίᾳ, διὰ τῶν περὶ τὸν ἀρχιεπίσκοπον Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανόν, ταὐτοχρόνως σχεδόν, ἐν Πελοποννήσῳ ἐξεγέρσεων, ἐκήρυττε τὸ δίκαιον αὐτοῦ ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Ἐν τῇ πόλει τῶν Πατρῶν, ἐν ᾗ εἶχον εἰσέλθῃ οἱ μετὰ τοῦ σεπτοῦ τούτου Ἱεράρχου ἐπαναστάται, ἠκούσθησαν αἱ φοβεραὶ κραυγαί: *Ζήτω ἡ ἐλευθερία· ζήτωσαν οἱ ἀρχηγοί· καὶ εἰς τὴν Πόλι νὰ δώσῃ ὁ Θεός*. Ἦτο δ ἀπὸ αἰώνων μυστικὸς πόθος τοῦ ἑλληνικοῦ γένους· διότι ἐπίστευεν ἀκόμη, ὅτι ἔμελλε νὰ ἐξεγερθῇ μιᾷ τῶν ἡμερῶν ὁ *μαρμαρωμένος βασιλῆᾶς* νὰ ὁδηγήσῃ αὐτὸ εἰς τὸν θρακικὸν Βόσπορον πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς διακοπείσης ἱερᾶς λειτουργίας ἐν τῷ πολυπαθεῖ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας.

Ἡ ἐπαναστατικὴ δήλωσις τῶν Πελοποννησίων πρὸς τοὺς ἐν Πάτραις ἑδρεύοντας προξένους τῶν μεγάλων εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων ἔχει ἐν περιλήψει ὡς ἀκολούθως:

«Ἡμεῖς, τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος τῶν χριστιανῶν, βλέποντες ὅτι μᾶς καταφρονεῖ τὸ ὀθωμανικὸν γένος, καὶ σκοπεύει ὄλεθρον ἐναντίον μας πότε μ' ἕνα, πότε μ' ἄλλον τρόπον, ἀπεφασίσαμεν σταθερῶς, ἢ ν' ἀποθάνωμεν ὅλοι, ἢ νὰ ἐλευθερωθῶμεν, καὶ τούτου ἕνεκα βαστοῦμεν τὰ ὅπλα εἰς χεῖρας, ζητοῦντες τὰ δικαιώματά μας. Ὄντες λοιπὸν βέβαιοι, ὅτι ὅλα τὰ χριστιανικὰ βασίλεια γνωρίζουν τὰ δίκαιά μας, καὶ ὄχι μόνον δὲν θέλουν μᾶς ἐναντιωθῇ, ἀλλὰ καὶ θέλουν μᾶς συνδράμῃ, καὶ ὅτι ἔχουν εἰς μνήμην, ὅτι οἱ ἔνδοξοι πρόγονοί μας ἐφάνησάν ποτε ὠφέλιμοι εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, διὰ τοῦτο εἰδοποιοῦμεν τὴν ἐκλαμπρότητά σας καὶ σᾶς παρακαλοῦμεν νὰ προσπαθήσητε νὰ εἴμεθα ὑπὸ τὴν εὔνοιαν καὶ προστασίαν τοῦ μεγάλου κράτους τούτου».

Ἡ αἴτησις αὕτη τῆς πελοποννησιακῆς ἐπαναστάσεως, ὅπως εἶχον τῷ καιρῷ ἐκείνῳ τὰ πράγματα ἐν Εὐρώπῃ, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ τύχῃ ἀμέσου εὐμενοῦς ἀκροάσεως καὶ ἀποδοχῆς τῶν κυβερνήσεων. Τὸ κρατοῦν κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην τῆς εὐρωπαϊκῆς ἱστορίας πολιτικὸν καθεστώς, συμφώνως πρὸς τὰ δόγματα, τὰ ὁποῖα πρὸ ἑξαετίας μόλις ἀνέγραψεν ἐν Βιέννῃ ἡ *Ἱερὰ Συμμαχία*, ἠρείδετο ἐπὶ ἀρχῶν ἐναντίων πάσης ἐπαναστατικῆς ἐξεγέρσεως. Ὁ φόβος τῆς ἐπαναστάσεως καθίστα συντηρητικοὺς καὶ τοὺς μᾶλλον φιλελευθέρους καὶ φιλανθρώπους πολιτικοὺς ἄνδρας τῆς Εὐρώπης. Οὕτως ἦτο ἑπόμενον, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ ἐξέγερσις ἔμελλε νὰ καταδικασθῇ ἀπὸ τῶν πρώτων αὐτῆς βημάτων. Οἱ πλεῖστοι ἐφρόνουν, ὅτι αὕτη ἦτο ἐκδήλωσις τοῦ ὑποβόσκοντος ἀκόμη ἐν Εὐρώπῃ ἐπαναστατικοῦ πυρετοῦ, περιορισθέντος μὲν ὅπως δήποτε διὰ τῶν παλινορθωθέντων θρόνων, ἀλλὰ μὴ ἐκλιπόντος καθ' ὁλοκληρίαν. Πρὸ ὀλιγίστου ἔτι χρόνου ἡ καθεστηκυῖα τάξις εἶχε διαταραχθῇ ἐνιαχοῦ τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἱσπανίας, ἥτις εἶχεν ἀποκατασταθῇ αὖθις διὰ τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ αἵματος. Τί ἠδύνατο ν' ἀναμένῃ ἡ δύστηνος Ἑλλάς, συκοφαντουμένη πολλαχόθεν ὡς ἕρμαιον ἐπαναστατικῶν σκευωριῶν, καὶ ἰδίᾳ παρὰ τοῦ πρωτοστάτου τῆς ἀπαι-

Digitized by Google

σίας ἐκείνης τάξεως, τοῦ ἀρχικαγγελαρίου τῆς αὐστριακῆς Μοναρχίας, ἥτις πρὸ εἰκοσαετίας μόλις εἶχε παραδώση ἕνα τῶν πρωταγωνιστῶν τῆς ἑλληνικῆς ἀναγεννήσεως εἰς τὴν τουρκικὴν ἐξουσίαν, ἤδη δὲ ἔρριπτεν εἰς τὰς εἱρκτὰς τοῦ φρουρίου τῆς Μουγκάτζης τὸν ὑπασπιστὴν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσσίας, τὸν πρῶτον σαλπίσαντα τὸ κήρυγμα τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας; Ἡ Ἑλλάς, ἀποδυομένη εἰς τὸν ἀπεγνωσμένον τοῦτον ἀγῶνα, παρ' οὐδενὸς ἀνέμενεν ἀντίληψιν καὶ συνδρομὴν ἢ παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἰδίων αὐτῆς δυνάμεων. Ἴσως ἤθελε μιᾷ τῶν ἡμερῶν κατορθώση νὰ κάμψη τοὺς ἰσχυρούς, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ παρόντος προσεδόκα τὸν θρίαμβον τοῦ δικαίου αὐτῆς παρὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ μόνον. Εὐγενὴς πεποίθησις, χαρακτηρίζουσα τοὺς λαούς, τοὺς ἔχοντας πίστιν εἰς τὸ μέλλον αὐτῶν! Θὰ ἔλθη ἴσως ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν τὸ δίκαιον θέλει ἀναγνωρισθῇ, καθ' ἣν ἡ ἰδέα θέλει εὕρῃ τοὺς ἐκλεκτοὺς καὶ τοὺς προσηλύτους, ἵνα ὑπερμαχήσωσιν αὐτῆς, ἐπιβάλλουσα τὸν ἱερὸν νόμον τῆς φιλανθρωπίας καὶ τῆς δικαιοσύνης. Τοιαῦτα ἐσκέπτοντο βεβαίως οἱ γενναῖοι ἄνδρες, οἱ κηρύξαντες ἀπὸ τῶν ὀχθῶν τοῦ Δουνάβεως, ἀπὸ τῶν ὀρέων τῆς Πελοποννήσου, τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, τῆς Ἠπείρου, τῆς Μακεδονίας, ἁπανταχόθεν τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος, τὸ ἀπαράγραπτον δίκαιον τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, τὴν παλιγγενεσίαν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους.

Ἄρχεται ὁ ἀγών· καὶ ἀμέσως ἄρχονται τὰ θύματα καὶ οἱ μάρτυρες. Διότι εἶνε γεγραμμένον ἐν τῇ ἱερᾷ Βίβλῳ τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας, ὅτι ὁ θρίαμβος τῶν μεγάλων ἰδεῶν παρακολουθεῖται ὑπὸ μεγάλων ὁλοκαυτωμάτων. Ἡ ἰδέα θέλει θριαμβεύση, διότι τὸ θέλει ὁ Θεὸς καὶ ἡ δικαιοσύνη· ἀλλὰ διὰ νὰ ῥιζοβολήση, διὰ νὰ κραταιωθῇ, διὰ ν' ἀναγνωρισθῇ παρὰ πάντων, πιστῶν καὶ ἀπίστων, ἀγαθῶν καὶ μὴ ἀγαθῶν, πρέπει νὰ λάβῃ τὸ βάπτισμα τοῦ αἵματος, πρέπει ν' ἀνέλθῃ ὑπὲρ τὰ ἐρείπια τῶν καταστροφῶν καὶ τῶν δηώσεων, σελαγιζομένη ὑπὸ τοῦ ἀνεσπέρου φωτὸς τῆς ἀληθείας καὶ τῆς δικαιοσύνης.

Βλέπω τοὺς μάρτυρας, τὰ ὁλοκαυτώματα τῆς ἑλληνικῆς Ἀναγεννήσεως. Βλέπω τὸν Πατριάρχην καὶ τοὺς προκρίτους τοῦ γένους, προσφέροντας τὴν κεφαλὴν αὐτῶν πρὸς ἐξαγορὰν τῆς ἐλευθερίας τῶν ὁμοφύλων. Βλέπω τῶν Ψαρῶν τὴν ὁλόμαυρη ῥάχη, ἀπαστράπτουσαν ἐκ τῆς αἴγλης τῆς καταστροφῆς καὶ τῆς δόξης· βλέπω τὴν Χίον, καὶ τὰς Κυδωνίας, καὶ τὴν Κασσάνδραν, κολυμβώσας ἐντὸς λίμνης αἵματος, τὰ γυναικόπαιδα αὐτῶν ἀπαγόμενα καὶ δίκην ἀνδραπόδων ἐκποιούμενα εἰς ὅλας τὰς ἀγορὰς τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς—*οἱ Τοῦρκοι διῆλθον, πανταχοῦ ἐρείπια καὶ πένθος*, θὰ ἐπιφωνήσῃ κατὰ τὰς φρικώδεις ἐκείνας ἡμέρας ὁ ποιητής, τοῦ ὁποίου τὴν ἀνάμνησιν τῆς γεννήσεως ἑορτάζομεν σήμερον· βλέπω τὴν θυσίαν τοῦ Μεσολογγίου, μοναδικὴν ἐν τοῖς χρονικοῖς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους· βλέπω ἐξαπλούμενον πρὸ ἐμοῦ ἀπέραντον νεκροταφεῖον. Εἶνε τὰ θύματα τῆς ἀσιατικῆς καὶ ἀφρικανικῆς βαρβαρότητος καὶ κακουργίας. Ποῖος ὀφθαλμὸς εἶνε τοσοῦτον ξηρὸς καὶ στεῖρος, διὰ νὰ

Digitized by Google

μὴ πλημμυρήσωσι τὰ δάκρυα αὐτοῦ, ποία καρδία θέλει μείνῃ ἀναίσθητος πρὸ τοῦ χοροῦ τῶν ἡρωΐδων τοῦ Ζαλόγγου;

Ἀλλ' ἔχει ἡ φρίκη αὕτη καὶ ἡ κακουργία τὰ ἀντίποινά της· ὡς δὲν λείπουσιν οἱ μάρτυρες, δὲν λείπουσιν ἐπίσης καὶ οἱ ἥρωες, οἱ ἐκδικηταί. Ἰδοὺ ὁ Κανάρης, ὁ φοβερώτατος πάντων, ἐκδικῶν διὰ τοῦ πυρίνου αὐτοῦ δαυλοῦ τὸ ὁλοκαύτωμα τῶν Ψαρῶν, τὰ θύματα τῆς Χίου καὶ τῆς Κασσάνδρας· καὶ ὁ Μιαούλης, σπείρων ἀνὰ τὰ ἑλληνικὰ πελάγη τὸν ὄλεθρον· καὶ ὁ Κολοκοτρώνης, πρὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ ὁποίου φεύγουσι προτροπάδην οἱ ἐχθροί· καὶ ὁ Ὀδυσσεύς, ἐγείρων περιφανὲς νίκης τρόπαιον εἰς τὸ χάνι τῆς Γραβιᾶς· καὶ ὁ Βότσαρης, προσφέρων τὴν ζωὴν αὐτοῦ, μοναδικὸν φαινόμενον καταστροφῆς καὶ τιμωρίας. Ἂς ἔλθῃ ἡ χριστιανικὴ Εὐρώπη νὰ εὐφρανθῇ πρὸ τῶν τραγικῶν τούτων θεαμάτων. Μάρτυρες καὶ ἥρωες· θῦται καὶ θύματα. Ἴσως συγκινηθῇ ἐπὶ τέλους· ἴσως ἐξαναγκασθῇ νὰ ἐκδώσῃ τὴν ἐτυμηγορίαν αὐτῆς, ἐτυμηγορίαν φιλανθρωπίας καὶ δικαιοσύνης.

Ἐν τῇ ἐξελίξει ταύτῃ τοῦ ζοφεροῦ δράματος τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας ὁ Φιλελληνισμὸς ἀναλαμβάνει τὸ ἔργον τῆς ἀπολυτρώσεως. Δὲν δύναται νὰ λείψῃ τὸ καθῆκον ἀπὸ τοῦ κόσμου τούτου, ὡς δὲν δύναται νὰ λείψῃ ἡ ἀρετὴ καὶ τὸ δίκαιον. Κατανοοῦσι τοῦτο τὰ ἐπίλεκτα τῶν πνευμάτων τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, ἂν ἀναισθητῶσι καὶ ἀδιαφορῶσιν οἱ ἰσχυροί, παρ' ὧν ἐξαρτᾶται τῶν ἀσθενῶν ἡ τύχη. Ἐξεγείρεται ἡ δημοσία γνώμη, ὅσον καὶ ἂν παραπλανᾶται ἐπὶ μακρὸν χρόνον ὑπὸ τῶν πονηρῶν εἰσηγήσεων καὶ τῶν διαβολῶν τῆς πολιτικῆς ὑποκρισίας. Ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐν Γερμανίᾳ, ἐν Ἑλβετίᾳ, ἐν Γαλλίᾳ, ἐν Ἀμερικῇ ὁ φιλελληνισμὸς κατακτᾷ ὁσημέραι ἔδαφος, ἐργάζεται, κηρύττει, προσηλυτίζει. Δὲν θὰ παρέλθῃ πολὺς χρόνος, καὶ ἡ ἐργασία αὐτοῦ ἀπὸ τῶν εὐρυτέρων κοινωνικῶν κύκλων θ' ἀνέλθῃ εἰς τὰς κορυφάς, θὰ κατηχήσῃ καὶ θὰ προσεταιρισθῇ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀσπονδοτάτους πολιτικοὺς ἀνταγωνιστὰς τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας.

Ἐν Γερμανίᾳ, ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐν Γαλλίᾳ, ἐν Ἑλβετίᾳ, ὁ Φιλελληνισμός, καθαγιασθεὶς ἐν τῷ μεταξὺ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ μεγίστου τῶν φιλελλήνων, τοῦ ἐν Μεσολογγίῳ τελευτήσαντος ποιητοῦ τοῦ Ἀρόλδου, καθίσταται κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ δύναμις. Πάντα τὰ κόμματα ὀρέγουσιν ἀλλήλοις τὴν χεῖρα· συντηρητικοὶ καὶ φιλελεύθεροι· ἐπαναστατικοὶ καὶ ἐχθροὶ τῆς ἐπαναστάσεως. Πάντες συνδέονται καὶ συναδελφοῦνται ἐν τῇ ἐπιδιώξει μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἰδέας—τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ φιλάρχαιος Γερμανία ἱδρύει πανταχοῦ τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτῆς κέντρων ἑταιρείας, σκοπὸν ἐχούσας τὸν προσηλυτισμὸν ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος διὰ καταλλήλων δημοσιευμάτων καὶ εἰσπράξεως εἰσφορῶν ὑπὲρ τῶν ἐκ τοῦ πολέμου θυμάτων· ἐν πλείστοις σχολείοις ἀναρτῶνται κιβώτια, ἐντὸς τῶν ὁποίων ῥίπτεται τὸ δηνάριον τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας. Ἕκαστος φιλοτιμεῖται νὰ προσενέγκῃ ἐκ τοῦ ὑστερήματος αὐτοῦ· καὶ μεταξὺ τῶν πολλῶν ὁ γηραιὸς μεταφραστὴς τοῦ Ὁμήρου Φόσσιος

Digitized by Google

προσφέρει ἐκ τῆς πενιχρᾶς αὐτοῦ περιουσίας χίλια φιορίνια, ὡς ἐλάχιστον ἔρανον τοῦ μεγάλου ἐκείνου χρέους, τὸ ὁποῖον ὑπὸ τῆς Εὐρώπης ὀφείλεται εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τὸν πολιτισμὸν καὶ τὰ φῶτα». Ὁ ἑλβετικὸς φιλελληνισμὸς δὲν ὑπολείπεται τοῦ ἐν Γερμανίᾳ ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ μεγάλου φιλέλληνος, τοῦ φίλου τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου Ἐϋνάρδου. Ζωηροτέρα ἀκόμη καὶ ἐλευθερωτέρα ἐκδηλοῦται ἡ φιλελληνικὴ ἰδέα ἐν Ἀγγλίᾳ, ἔνθα Οὐΐγοι καὶ Τόρυες καταλείπουσι τὰ ἰδιαίτερα αὐτῶν κομματικὰ πάθη, καὶ πάντες ἐξίσου συγκινοῦνται ὑπὲρ τῶν δεινοπαθημάτων τοῦ ἔθνους, τὸ ὁποῖον ἀναλαμβάνουσι νὰ ὑποστηρίξωσι καὶ δι' ἔργων. Ἡ Ἀμερικὴ συγκινεῖται ὑπὲρ τοῦ μεγάλου ἀγῶνος, ἀναμιμνησκομένη τοῦ ἰδίου αὐτῆς πρὸ ὀλίγων δεκαετηρίδων. Ὁ ποιητὴς Χάλλεκ ἀνεγείρει τὸ ὡραιότατον τῶν μνημείων εἰς τὸν Μάρκον Βότσαρην διὰ τῆς μοναδικῆς αὐτοῦ ᾠδῆς ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ἀπαραμίλλου ἥρωος τοῦ Σουλίου.

Ἐν Γαλλίᾳ ὁ Φιλελληνισμὸς διωργανώθη ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀξίως τοῦ μεγάλου ἔθνους, τὸ ὁποῖον κατὰ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος ἔπεμψεν εἰς τὴν βόρειον Ἀμερικὴν τὸν νέον Βαγιάρδον τῆς ἐλευθερίας, τὸν ἥρωα Λαφαγέτην, μετὰ τοσούτων ἐπιλέκτων αὐτοῦ τέκνων. Ἡ μήτηρ τῆς νέας ἱστορικῆς περιόδου, ἡ πατρὶς τῆς ἐπαναστάσεως, ὑπεχρεοῦτο καὶ ἐδικαιοῦτο νὰ ἐκδηλώσῃ ζωηρότερον πάντων τῶν λαῶν τὰ αἰσθήματα αὐτῆς καὶ τὸ διαφέρον ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος. Πρὸ δύο ἤδη δεκαετηρίδων εἷς τῶν ἐνδοξοτάτων αὐτῆς υἱῶν, ὁ Σατωβριάνδος, ἀπεκάλυψεν εἰς τοὺς ὁμοεθνεῖς του τὸν σύγχρονον ἑλληνικὸν κόσμον ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ ἀθλιότητι καὶ τῇ κακοδαιμονίᾳ, καὶ ἀορίστως προεφήτευε τὴν ἐγγίζουσαν αὐτοῦ παλιγγενεσίαν. Ὅταν δ' αὕτη ἐκηρύχθη ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν Συνελεύσεων, ὁ Σατωβριάνδος παρέστη εἰς τὸ μέσον, ὄχι μόνον ὡς ποιητής, ἀλλὰ καὶ ὡς δρῶν πολιτικὸς ἀνήρ, διαπρύσιος κῆρυξ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων. Ἡ φωνὴ δ' αὐτοῦ δὲν ἔμεινεν ἄνευ ἀπηχήσεως. Ἐξηγείροντο καὶ ἀνερριπίζοντο τὰ φιλανθρωπικὰ καὶ φιλελεύθερα αἰσθήματα τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους, ἀπὸ παλαιτάτου χρόνου συμπαθοῦντος καὶ συντρέχοντος *τοῖς ἀδικεῖσθαι δοκοῦσιν*.

Ἤδη ἀπὸ τοῦ μηνὸς Μαρτίου τοῦ 1821 συνέστη ἐν Παρισίοις «Φιλανθρωπικὴ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων Ἑταιρεία», ἧς ἠδύνατο νὰ μετάσχῃ πᾶς Γάλλος, προσφέρων ἐτησίως πεντήκοντα φράγκα. Πάντες οἱ ἐπίλεκτοι τῆς γαλλικῆς ἀριστοκρατίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐξεῖχον ὁ Σατωβριάνδος, ὁ δοὺξ τοῦ Choiseul, ὁ κόμης Σεβαστιάνης, ὁ Βενιαμὶν Κωνστάντιος, ὁ Φιρμῖνος Διδότος, συμπράττοντος ἅμα καὶ τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ, ἀνελάμβανον ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῶν τὸ ἔργον τῆς Ἑταιρείας, ἥτις συγχρόνως ἐδημοσίευε καὶ *Ἔκκλησιν εἰς τὰ χριστιανικὰ ἔθνη ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος*.

Ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σᾶς ἀναγνώσω ἀπόσπασμα τῆς ἱστορικῆς ταύτης Ἐκκλήσεως:

«Φαίνεται, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ὡρκίσθησαν τὴν ἐξόντωσιν τῶν Ἑλλήνων. Τὸ συμφέρον τῆς Ἑλλάδος εἶνε τὸ τῆς ἀνθρωπότητος, τῶν γραμμάτων, τοῦ χριστιανισμοῦ

Digitized by Google

καὶ τῆς ἐλευθερίας· εἶνε τὸ συμφέρον τοῦ πολιτισμοῦ ἐναντίον τῆς βαρβαρότητος. Τίς ἄλλη παρὰ ἡ πατρὶς τόσων μεγάλων ἀνδρῶν θὰ ἠδύνατο νὰ διατηρήσῃ τὰ ἑαυτῆς ἤθη, τοὺς νόμους, τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν θρησκείαν, κατόπιν τόσον μακρᾶς δουλείας; Ὁ λαὸς οὗτος, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἀνεφέρετο μόνον εἰς τὸ παρελθόν, ἀναλαμβάνει τὴν θέσιν του μεταξὺ τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν. Οἱ ἐπίλεκτοι μεταξὺ τῶν νέων, πίπτοντες μετὰ δόξης, ἀποδεικνύουσιν ἀρκούντως, ὅτι εἶνε ἄξιοι τῶν προγόνων, οἱ δὲ θρίαμβοι τοῦ ἐν τοῖς σπαργάνοις ναυτικοῦ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν ναυτικῶν δυνάμεων τῶν Τούρκων ἀναμιμνήσκουσι τὰ ἔνδοξα κατορθώματα τῆς ἀρχαιότητος. Ὁ ἀγὼν τῶν Ἑλλήνων ἐπισύρει τὴν προσοχὴν τῆς Εὐρώπης, πανταχοῦ συλλέγονται ἔγγραφαὶ ὑπὲρ αὐτῶν. Ἡ δὲ Γαλλία, ἡ χώρα αὕτη, ἡ τόσον εὐγενὴς καὶ τόσον γενναιόφρων, θὰ ἦτο λοιπὸν ἡ τελευταία νὰ μιμηθῇ τόσον ὡραῖον παράδειγμα; Ἕκαστος συναισθάνεται, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ δικαιωμάτων βασιλέων, οὔτε περὶ εἴδους κυβερνήσεως, ἀλλὰ πρόκειται νὰ γνωσθῇ, ἐὰν πρέπει νὰ καταστραφῇ ἓν ἔθνος, ἐπειδὴ ἀπέκαμε νὰ ὑποφέρῃ ἀνυπόφορον ζυγὸν καὶ δὲν ἠθέλησε ν' ἀποπτύσῃ τὴν χριστιανικὴν πίστιν. . . Ἡ γενικὴ προδιάθεσις τῶν πνευμάτων ὑπεδείκνυε πρὸ πολλοῦ τὴν ἔκκλησιν ταύτην, ὅπως ἐπιτύχωσιν αἱ φιλανθρωπικαὶ αὗται ἀπόψεις καὶ διαμαρτυρηθῇ ἡ Γαλλία πρὸς ὄφελος δυστυχοῦς ἔθνους, ἀγωνιζομένου ὑπὲρ τῶν ἁγιωτάτων ἐν ἀνθρώποις — θρησκευτικῆς, πολιτικῆς καὶ ἀστικῆς ἐλευθερίας».

Ἡ λαμπρὰ αὕτη προκήρυξις ἔμελλε νὰ ἐξεγείρῃ ἔκτακτον ἐνθουσιασμὸν ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ, ἀναλαμβάνοντος τὰ παλαιὰ αὐτοῦ ἰδεώδη, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον ὑπεξεκαύθη ὁ ἐνθουσιασμὸς οὗτος ὑπὸ τῆς φιλελληνικῆς ποιήσεως καὶ πεζογραφίας τῶν ἐξοχωτάτων πνευμάτων τῆς γενναίας ἐκείνης καὶ δημιουργικῆς περιόδου τῆς Παλινορθώσεως. Λίαν προσφυῶς σύγχρονος κριτικός, ὁ Δανὸς Brandis, ἀποδίδει εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν τὴν παραγωγὴν νέας Σχολῆς φιλελευθέρων ἰδεῶν καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην. Ἐν Γαλλίᾳ ἰδίως οἱ πρώτιστοι τῶν ποιητῶν τῆς περιόδου ἐκείνης ἐμπνέονται ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος. Ὁ Casimir de la Vigne ψάλλει τὰ *Μεσσηνιακὰ* αὐτοῦ, ὁ λαϊκὸς ψάλτης Béranger τὸν *Φαντασιώδη Πλοῦν*, ὁ ἀριστοκρατικὸς ἀκόμη Λαμαρτῖνος τὸ *Τελευταῖον Ἆσμα τοῦ Ἀρόλδου*, περατῶν τὸ ἀπαράμιλλον ἔπος τοῦ ἐν Μεσολογγίῳ θανόντος μεγάλου Φιλέλληνος.

Ἄξιος πάντων τούτων, ἄξιος τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, τονίζει τὴν λύραν αὐτοῦ ὁ Βίκτωρ Οὐγκώ. Εἶνε νεώτερος πάντων· μόλις συνεπλήρωσε δύο δεκαετηρίδας τοῦ βίου. Ἀλλ' ἡ ψυχὴ αὐτοῦ εἶνε ἀνδρικὴ καὶ μεγάλη. Ὅταν ἐν ἡλικίᾳ δέκα πέντε ἐτῶν ἐδημοσίευε τὰ πρῶτα αὐτοῦ ᾄσματα, ἔκπληκτον δ' ἀνεγίνωσκεν αὐτὰ τὸ γαλλικὸν ἔθνος, ὁ Σατωβριάνδος ἀπεκάλει αὐτὸν *ὑπέροχον παιδίον* — l'enfant sublime. Ὑπὸ τὴν αἴγλην τοιαύτης τιμῆς ὁ Βίκτωρ Οὐγκὼ δημοσιεύει τὰ *Ἀνατολικὰ Ἄσματα*, ἀποτασσόμενος ταῖς μοναρχικαῖς παραδόσεσι, ταῖς ἰδέαις τῆς βανδεανῆς

Digitized by Google

μητρός του, κλίνων τὸ γόνυ πρὸ τοῦ βωμοῦ τῆς ἐλευθερίας, ὃν ἀνήγειρεν ἐν μέσῳ ἐρειπίων καὶ καταστροφῶν ἡ ἑλληνικὴ παλιγγενεσία.

Ἡ ποίησις τῶν Ἀνατολικῶν Ἀσμάτων εἶνε ἡ ποίησις τῆς ἐλευθερίας. Ἀπὸ τῶν κορυφῶν τοῦ μυστηριώδους Ὀλύμπου, ἀπὸ τῶν κυμάτων τῆς ἑλληνικῆς θαλάσσης ἐκηρύσσετο ἡ ὁμολογία τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἔθνους ἐκείνου, τοῦ ὁποίου κατ' ἐξοχὴν ἡ ἱστορία εἶνε ἡ ἱστορία τῆς ἐλευθερίας. Ὁ πεπολιτισμένος κόσμος καταλαμβάνεται ἐκ θαυμασμοῦ, ἐξ ἐκπλήξεως πρὸ τῆς ὑπερφυοῦς ἐμφανείας τῆς ἀναγεννωμένης Ἑλλάδος. Ἤρξατο ἀντιγραφομένη ἡ παλαιὰ ἑλληνικὴ ἱστορία. Οἱ μεγάλοι χρόνοι ἀποκαλύπτονται καὶ πάλιν. Ὁ Κυναίγειρος καὶ ὁ Λεωνίδας εὑρίσκουσι τοὺς ἀπογόνους αὐτῶν, ὧν τινες ἴσως εἶνε ἀνώτεροι καὶ ὑπερφυέστεροι. Ἰδοὺ ὁ ναύτης τῶν Ψαρῶν· καὶ ποῖον δεύτερον τοιοῦτον δύναται νὰ παραστήσῃ ἡ ἱστορία; ἰδοὺ ὁ Κανάρης, προσφέρων, διὰ τῆς χειρός του μόνον, μυριονέκρους ἑκατόμβας εἰς τὴν θεότητα τῆς ἐλευθερίας. Δὲν δύναται νὰ εὑρεθῇ ἱεροθύτης, ἀδυσωπητότερος ἀπὸ τὸν θαυμάσιον τοῦτον ἐνάλιον δαίμονα· φρίττει ἐπὶ τοῖς κατορθώμασιν αὐτοῦ ὁ κόσμος, ἀλλὰ καὶ ἐνθουσιᾷ καὶ θαυμάζει. Ἡ ποίησις ἀναλαμβάνει νὰ προσενέγκῃ τὸν ἁρμόζοντα στέφανον εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀνδρείαν καὶ δὲν εὑρίσκει καταλληλότερον ἥρωα ἀπὸ τὸν Κανάρην, οὐδὲ ποιητὴν ἐπαξιώτερον ἀπὸ τὸν βάρδον τῶν *Ἀνατολικῶν Ἀσμάτων*. Ὁ ἑλληνικὸς ἀγών, ὑψηλὴ διαμαρτύρησις τῆς ἀνθρωπίνης ἰδέας, ἧς τὰ δίκαια ἐκηρύχθησαν μὲν κατὰ τὴν μεγάλην γαλλικὴν ἐπανάστασιν, ἀλλὰ παρεβιάσθησαν διὰ τῆς *Ἱερᾶς Συμμαχίας*, ἐνέπνεε τὰ εὐγενέστατα τῶν πνευμάτων ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐν Ἀμερικῇ, ἰδόντα ἐν τῷ ἑλληνικῷ τὸν ἴδιον ἑαυτῶν ἀγῶνα, καὶ παρῆγε γενναίαν ποιητικὴν συγκομιδὴν πανταχοῦ τῶν χωρῶν τούτων. Καὶ μεταξὺ τῶν ὑπερτάτων μυσταγωγῶν τῆς ὑψηλῆς ταύτης δημιουργίας ἐνεφανίζετο ἀπαράμιλλος καὶ πανδήμως ἐκυριάρχει ὁ ποιητὴς τῶν *Ἀνατολικῶν Ἀσμάτων*.

Δὲν ἀποπειρῶμαι κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ν' ἀναλύσω καὶ νὰ ἐξάρω τὸ περιεχόμενον τῆς μαγικῆς ποιήσεως τῶν Ἀνατολικῶν Ἀσμάτων, ἰδίᾳ ἐκείνων, ὅσα ἔχουσιν ἀντικείμενον τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα. Ὑψηλὴ ἀγανάκτησις κατάρας διαπνέει διὰ παντὸς στίχου, διὰ πάσης στροφῆς. Ἐνῷ θρηνεῖ ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν ἐρειπίων, ἐνῷ προκαλεῖ τὸν οἶκτον ἐπὶ τῶν θυμάτων, ἐνῷ δέεται ὑπὲρ τῶν ἱερῶν σκιῶν τοῦ Βότσαρη, τοῦ ἐπισκόπου Ρογῶν Ἰωσήφ, αὐτοῦ τοῦ Κανάρη, οὗ ὁ θάνατος εἶχε διαφημισθῇ ἐπί τινας στιγμάς, προκαλεῖ τὴν χριστιανικὴν Εὐρώπην ν' ἀκούσῃ τὰς θρηνώδεις φωνὰς τῶν ὁλοκαυτωμάτων, ἀναμιμνησκομένη τῶν χρόνων τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου, δν ἔπεμψεν ἄλλοτε μετὰ τῶν ἱπποτῶν του πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ τάφου τοῦ Σωτῆρος, ἀδιαφορεῖ δὲ ἤδη πρὸ ὁμοίων καταστροφῶν. Μετ' ὀλίγον, ἐν στιγμαῖς ὑπερτάτου ἐνθουσιασμοῦ, κηρύττει σταυροφορίαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Φαβιέρου, τοῦ ἀρχαίου τούτου Ρωμαίου, ὅστις μόνος εὑρίσκεται εἰς τὴν θέσιν, ἐξ ἧς λείπουσιν οἱ βασιλεῖς. Καὶ ἐπὶ τέλους ψάλλει ἔνθουν ᾠδὴν ἐπὶ τῇ ναυμαχίᾳ τοῦ Ναυαρίνου, ἐπὶ τῇ ἐκβάσει τῆς ὁποίας δι' ἓν μόνον θλίβεται, ὅτι δὲν

Digitized by Google

παρευρέθη ἐν αὐτῇ καὶ ὁ Κανάρης. Ἐνίκησεν ἡ Ἑλλὰς διὰ τῆς ναυμαχίας ταύτης· ἡ Ἀφρικὴ ἡττήθη· ὁ δὲ ἀληθὴς Θεὸς κατεπάτησεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ τὸν Ψευδοπροφήτην, τοὺς τυράννους καὶ τοὺς δημίους. Προσφωνεῖ τὴν βασίλισσαν τῶν κυμάτων, τὴν γηραιὰν Ἀλβιῶνα, χαιρετίζει τὸν ἀετὸν τῶν Τσάρων, τὸν περιϊπτάμενον ἐπὶ δύο κόσμων, δοξάζων ἅμα τὰ γαλλικὰ κρῖνα, τῶν ὁποίων ἡ αἴγλη εἶνε τόσον ὡραία. Ἡ Ἑλλὰς εἶν' ἐλευθέρα, ἐν δὲ τῷ τάφῳ αὐτοῦ ὁ Βύρων ἐπευφημεῖ τὸ Ναυαρῖνον.

Διὰ τοιούτων θρήνων ἔκλαυσε, διὰ τοιούτων ᾠδῶν ἐξύμνησε τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα ὁ ποιητὴς τῶν Ἀνατολικῶν Ἀσμάτων. Γνήσιος υἱὸς τῆς Γαλλίας, δὲν ἠδύνατο ἢ νὰ προσενέγκῃ τὸν φόρον τοῦ θαυμασμοῦ του εἰς τὴν Ἑλλάδα, τῆς ὁποίας ἐτελέσθη ἡ παλιγγενεσία ὑπὸ τὴν εὐλογίαν τῆς νέας ἰδέας, συμπραττούσης, τῇ ἐπινεύσει τῆς θείας Προνοίας, αὐτῆς τῆς μοναρχικῆς, τῆς τέως ἐχθρικῶς διατεθειμένης Εὐρώπης.

Ἐν Ναυαρίνῳ σταματᾷ πρὸς καιρὸν ἡ περαιτέρω ἐξέλιξις τοῦ ἑλληνικοῦ δράματος. Οἱ τρεῖς σύμμαχοι Χριστιανοὶ βασιλεῖς εὐγενῶς πρωταγωνιστοῦσιν ἐν τῇ μεγάλῃ ταύτῃ λύσει. Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας ὑποδεικνύει ἰδιαιτέρως εἰς τὸν ναύαρχον αὐτοῦ Κοδριγκτῶνα νὰ μεταχειρισθῇ καὶ τὴν βίαν, ἂν ἡ χρεία τὸ καλέσῃ· ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας ἀποστέλλει τὸν στρατηγὸν αὐτοῦ Μαιζὼν ν' ἀποκαθάρῃ τὴν Πελοπόννησον ἀπὸ τῆς αἰγυπτιακῆς λύμης· ὁ δὲ αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσσίας παραγγέλλει εἰς τὸν στρατάρχην αὐτοῦ Diebitsch ἐν Ἀνδριανουπόλει πρῶτον ὅρον τῆς περιωνύμου συνθήκης νὰ ἐπιβάλῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος. Τὸ δίκαιον ἐθριάμβευσεν· ἡ ἐπίσημος Εὐρώπη ἀνεγνώρισε τὸ δίκαιον τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας...

Τὸ ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων ἐνδιαφέρον τοῦ Βίκτωρος Οὐγκὼ δὲν ἔληξε διὰ τῆς ἐν Ναυαρίνῳ ναυμαχίας· ἀλλ' οὐδὲ μετενόησεν, ὡς ὑπέστη τὴν ταπείνωσιν ταύτην ἕτερος ὁμοεθνὴς αὐτοῦ καὶ συναγωνιστὴς ὑπὲρ τῶν ἐλευθεριῶν τῆς πατρίδος του, ὁ ποιητὴς τοῦ τελευταίου ᾄσματος τοῦ Ἀρόλδου, κηρύξας τὴν περιβόητον ναυμαχίαν καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς ἐπελθοῦσαν ἐθνικὴν τῆς Ἑλλάδος παλιγγενεσίαν *πολιτικὸν σφάλμα*, εἰς ὃ ἐξώθησαν τὴν Εὐρώπην οἱ ποιηταὶ Βύρων καὶ Σατωβριάνδος. Διετέλεσεν ἀείποτε θερμὸς φίλος τῶν Ἑλλήνων, διαπρύσιος κῆρυξ τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν δικαίων καὶ ἀξιώσεων.

Ἔσχε βραδύτερον ὁ μέγας ποιητὴς φοβερὰς ἡμέρας. Διαμαρτυρόμενος καὶ ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ τῶν δικαίων καὶ τῶν ἐλευθεριῶν τῆς ἰδίας πατρίδος, ἔλαβε τὴν πρὸς τὴν ἐξορίαν ἄγουσαν. Ὁ προγεγραμμένος δὲν κατεβλήθη, δὲν ὑπέκυψε πρὸ τῆς ἀδίκου μοίρας. Δὲν ἔγραψε τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ὅτι ἡ ἐξορία εἶνε ἧττα διὰ τὸν ἐξορίζοντα καὶ οὐχὶ διὰ τὸν ἐξόριστον; Καὶ ἤδη ἀπὸ τοῦ ἐρήμου βράχου τῆς ἐξορίας ἀνέλαβε τὴν ὑπεράσπισιν τῶν δούλων λαῶν, τῶν παραβιαζομένων ἐθνικοτήτων. Ἐν τῇ ἐξορίᾳ αὐτοῦ καταδείκνυται τὸ ἀληθὲς ἀνθρώπινον μεγαλεῖον τοῦ Βίκτωρος Οὐγ-

Digitized by Google

γώ, καθισταμένου προμάχου τῆς ἀληθείας, προφήτου τοῦ μέλλοντος, ὑπερασπιστοῦ ἐμπνευσμένου τῶν ἀνθρωπίνων δικαίων.

Ὅτε ἐν ἔτει 1866 ἐξηγείρετο διὰ πολλοστὴν φορὰν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς ἡ ἄλκιμος Κρήτη, ἡ εὐγενεστάτη αὕτη ἐκπροσώπησις τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας, ὁ Βίκτωρ Οὐγκὼ ἀπὸ τοῦ ἐρημητηρίου τῆς ἐξορίας του ἀπέστελλε τὸν ἑπόμενον χαιρετισμὸν πρὸς τοὺς Κρῆτας, ὅστις ἦτο ἐπίσης ἡ φοβερωτέρα διαμαρτύρησις ὑπὲρ τῶν ἀνθρωπίνων δικαίων τῆς ἀγωνιζομένης ἑλληνικῆς μεγαλονήσου τῆς Μεσογείου!

«Κραυγὴ ἔρχεται πρός με ἐξ Ἀθηνῶν. Προσκαλοῦμαι ἐκ τῆς πόλεως τοῦ Αἰσχύ-
«λου καὶ τοῦ Φειδίου· φωναὶ προφέρουσι τὸ ὄνομά μου. Τίς εἶμαι, ὥστε ν' ἀξίζω
«τοιαύτην τιμήν; Οὐδέν. Ἡττημένος. Καὶ τίνες ἀπευθύνονται πρός με; Νικηταί.
«Ναί, ἡρωϊκοὶ Κρῆτες, καταδυναστευόμενοι σήμερον· ἔσεσθε νικηταὶ ἐν τῷ μέλλοντι.
«Ἐμμείνατε· θέλετε θριαμβεύσῃ. Ἡ ἀγωνιώδης διαμαρτύρησις εἶνε ἰσχύς. Ἐμμείνατε.
«Εἶνε ἀδύνατον νὰ ἡττηθῆτε. Ἡ καταβολὴ ἐπαναστάσεως δὲν εἶνε ἡ κατάργησις τῆς
«ἀρχῆς αὐτῆς. Τετελεσμένον οὐδὲν ἐκτὸς τοῦ δικαίου. Τὸ δίκαιον εἶνε ἀκατανίκητον.
«Τὰ κύματα τῶν γεγονότων περῶσιν ὑπεράνω αὐτοῦ· ἀλλ' αὐτὸ ἐπαναφαίνεται...
«Λαὲ τῆς Κρήτης, εἶσαι ψυχή. Ἕλληνες τῆς Κρήτης, ὑπὲρ ὑμῶν ἔχετε τὸ δίκαιον
«καὶ τὴν λογικήν. Ἡ δὲ λογικὴ δὲν δύναται νὰ ἐξεύρῃ τὸν λόγον τῆς ὑπάρξεως τοῦ
«πασσᾶ ἐν Κρήτῃ... Μία τῶν ταπεινώσεων, εἰς ἃς περιῆλθον οἱ ἄνθρωποι, οὓς ἡ
«ἐξορία κατέστησεν εὐήθεις (καὶ εἶμαι εἷς ἐκ τούτων), εἶνε καὶ αὕτη, ὅτι δὲν ἐννο-
«οῦσι τοὺς ὑπερόχους λόγους τῶν σήμερον δολοφόνων. Ἀλλ' ἀδιάφορον. Τὸ κρητικὸν
«ζήτημα εἶνε τεθειμένον. καὶ θέλει λυθῇ, ὡς ἅπαντα τὰ ζητήματα τοῦ αἰῶνος τού-
«του, ὑπὲρ τῆς ἀπολυτρώσεως. Ἑλλάδα πλήρη καὶ Ἰταλίαν πλήρη, τὰς Ἀθήνας ἐν
«τῇ κορυφῇ τῆς μιᾶς, τὴν Ρώμην ἐν τῇ κορυφῇ τῆς ἑτέρας, ἰδοὺ τί, ἡμεῖς, ἡ Γαλ-
«λία, ὀφείλομεν εἰς τὰς δύο μητέρας ἡμῶν. Τὴν ὀφειλὴν ταύτην ἡ Γαλλία θέλει ἀ-
«ποτίσῃ· τὸ καθῆκον τοῦτο θέλει πληρώσῃ. Πότε; Ἐμμείνατε»...

*
* *

Τοιαῦτα προφητικὰ ἐξήγγελλεν ἔπη πρὸ τῶν συγχρόνων καὶ τῶν μεταγενεστέρων ὁ ὑπερφυὴς ἀνήρ, οὗ ἀναμνηστικὴν ἑορτὴν τελεῖ κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας ἡ μεγάλη αὐτοῦ πατρίς, εἰς ἣν συμμετέχει σύμπας ὁ πεπολιτισμένος κόσμος. Συνήλθομεν ἐνταῦθα, ἐν τῇ ἀκροπόλει ταύτῃ τῆς ἑλληνικῆς σκέψεως, νὰ προσενέγκωμεν τὸν ὀφειλόμενον φόρον ἀγάπης καὶ θαυμασμοῦ εἰς ἓν τῶν μεγίστων πνευμάτων τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, εἰς ἕνα τῶν ὑπερτάτων μυσταγωγῶν τῆς ἀνθρωπίνης ἰδέας, πρωωρισμένον νὰ ἐπιπλεύσῃ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῶν αἰώνων καὶ τῶν καταστροφῶν. Ὁ ἑορταζόμενος κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην εἶνε ἐξίσου Ἕλλην, ὅπως εἶνε καὶ Γάλλος, ὅπως εἶνε καὶ παγκόσμιος ἄνθρωπος, ἀγωνισθεὶς καθ' ὅλον τὸν βίον ὑπὲρ τῶν ἀρχῶν τῆς παγκοσμίου ἀγάπης καὶ δικαιοσύνης. Ἡ φύσις δὲν παράγει τοσοῦτον εὐ-

Digitized by Google

χερῶς τοὺς ἑρμηνευτὰς τῶν ἀπορρήτων αὐτῆς, ἀπαιτεῖται μακρὰ ἱστορικὴ ἐργασία πρὸς τοῦτο, ἀκατάπαυστοι ἀγῶνες, ἐξ ὧν θὰ προέλθῃ ἡμέραν τινὰ ὁ ἐκλεκτός, ὁ ἀπεσταλμένος, ἵνα συντελέσῃ εἰς τὸ ἔργον τῆς προνοίας ἐν τῇ σταδιοδρομίᾳ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ἡ Ἑλλάς, ὑπὲρ ἧς μετ' ἀφοσιώσεως ὑπερεμάχησεν ἐπανειλημμένως ὁ ποιητής, ἡ Ἑλλὰς δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ συμμετάσχῃ μετὰ τῆς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ, τῆς γεννησάσης πατρίδος, πρὸς ἣν τοιαῦτα ὀφείλει ὁ Ἑλληνισμός, τῶν ἑορτῶν τῆς ἑκατονταετηρίδος, ἥτις καθίσταται ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν παγκόσμιος. Δόξα καὶ τιμὴ εἰς τὸν ποιητήν, οὗ τὸ πνεῦμα ἐκυριάρχησεν ἐν τῷ κόσμῳ ἐπὶ τρία τέταρτα αἰῶνος! δόξα καὶ τιμὴ εἰς τὴν Γαλλίαν, ἥτις διὰ τοιούτων τέκνων κατέστη ἡ πατρὶς τῶν μεγάλων σκέψεων, ἡ μήτηρ τῶν γενναίων ἰδεῶν, ἡ ὄντως πρωτοστατοῦσα ἐν ταῖς μεγάλαις ἀποφάσεσι τῆς θείας δικαιοσύνης!

Νομίζω κατὰ ταύτην τὴν στιγμήν, κατερχόμενος ἐκ τοῦ βήματος τούτου, νομίζω, ὅτι ἀκούω τὴν προφητικὴν ἐκείνην φωνὴν τοῦ μεγάλου ῥαψῳδοῦ τοῦ αἰῶνος, ἧς ἠκροάσθην νέος, ἥτις μὲ καθοδηγεῖ ἔκτοτε καθ' ὅλας τὰς περιπετείας καὶ τὰς μερίμνας πολυμάχου βίου.«Ἡ Ἑλλὰς ἔχει μέλλον, ἡ Ἑλλὰς θὰ παραστήσῃ καὶ πάλιν τὸ ὡρισμένον αὐτῇ πρόσωπον ἐν τῇ ἱστορίᾳ, συνεχίζουσα τὸ ἔργον τῶν παλαιῶν γενεῶν.»

Ἂς ἔχωμεν, προσφιλὴς ὁμήγυρις, πίστιν εἰς τὴν πραγμάτωσιν τοῦ μεγάλου τούτου μέλλοντος· μᾶς τὸ ἐπιβάλλουσιν οἱ ἀθάνατοι πρόγονοι, μᾶς τὸ προαγγέλει ὁ προφήτης τῶν *Ἀνατολικῶν Ἀσμάτων*. Ἂς μὴ μᾶς καταβάλωσιν αἱ δυσχέρειαι καὶ αἱ ἀπογοητεύσεις τοῦ παρόντος. Οἱ σήμερον ἡττημένοι ἐσόμεθα οἱ νικηταὶ τῆς αὔριον· καὶ θὰ καταστῶμεν τοιοῦτοι, πιστεύοντες καὶ ἐγρηγοροῦντες. Ἂς ἐκτελέσωμεν τὸ ἡμέτερον καθῆκον, καὶ θέλει προσέλθῃ πρὸς ἡμᾶς ἐπίκουρος ἅπας ὁ πεπολιτισμένος κόσμος. Καὶ ἐκ τῶν πρώτων καὶ πάντοτε ἡ εὐγενὴς μήτηρ τοῦ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἑορταζομένου μεγάλου Φιλέλληνος καὶ φιλανθρώπου.

Ζήτω τὸ μέγα Ἔθνος!

Ζήτω ἡ Γαλλία!

Digitized by Google

ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ ΕΝ ΤΗ ΡΩΜΟΥΝΙΚΗ ΒΟΥΛΗ.

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους καὶ τέλος).

«Ἰδού, κύριοι, ἐπίσημον ἔγγραφον, προερχόμενον ἐκ τοῦ Δημαρχείου τῆς Μπαϊάσας. Ἀναγινώσκω ἐπὶ λέξει :

«Περὶ τὰ τέλη τοῦ Αὐγούστου ἦλθεν ἐκ μέρους τῶν ἐν τέλει ἐκ Μοναστηρίου ὁ «κατάλογος τῶν ἐν Ἠπείρῳ Ρωμούνων διδασκάλων. Ἐν τῷ καταλόγῳ τούτῳ ἐμνη«μονεύοντο ὡς διδάσκαλοι διὰ τὸ σχολεῖον ἡμῶν οἱ κ. κ. Στέριος Δαμασιώτης, διευ«θυντὴς καὶ Γεώργιος Ζήσης. Τῇ 3 Σεπτεμβρίου ὁ κ. Γεώργιος Ζήσης ἤνοιξε τὸ «ἡμέτερον σχολεῖον. Ὁ κ. Δαμασιώτης εἶπε κατηγορηματικῶς, ὅτι δὲν ἀναγνωρίζει «τὸν κατάλογον τοῦτον καὶ ὅτι ἑπομένως δὲν παρουσιάζεται εἰς τὴν θέσιν του· «ἠπείλησε μάλιστα, ὅτι θὰ συνετέλει καὶ εἰς τὴν ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς παῦσιν τοῦ κ. «Γεωργίου Ζήση, ὡς ἀνοίξαντος τὸ σχολεῖον.

«Τῇ 13 Ὀκτωβρίου ὁ κ. Δαμασιώτης, ἐλθὼν ἐνταῦθα, ἐζήτησεν, ἵνα καὶ οἱ διδά«σκαλοι τῆς Μπαϊάσας δώσωσιν ἀθρόοι τὴν παραίτησίν των. Οὐδεὶς ὅμως τούτων «συγκατένευσεν εἰς τὴν πρότασιν ταύτην, τῇ δὲ 17 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ὁ κ. Σ. Δα«μασιώτης ἀνεχώρησεν εἰς Ἑλλάδα, παρὰ τῷ αὐτόθι πατρὶ αὐτοῦ».

«Οὕτω λοιπόν, ἡ ἐπιτροπὴ εἶνε ἀπόκρυφος Κυβέρνησις, Κυβέρνησις ματαιοῦσα τὰς ἐνεργείας μου, καὶ ἐργαζομένη ἐναντίον τῶν διαταγῶν μου. Ἐγὼ μὲν δίδω διαταγὰς καθ' ἕνα τρόπον, ὁ δὲ κ. Δαμασιώτης δίδει ἀντιθέτους διαταγάς. Δὲν εἶνε ἀναρχία τοῦτο ; (Ἐπευφημίαι).

«Πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ συγχωρήσω ἐγὼ τοιαύτην κατάστασιν; πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ ἐπιτρέψω τὴν λειτουργίαν σχολείων, ἐν οἷς διαδραματίζονται τοιαῦτα σκάνδαλα ; (Ἐπευφημίαι). Καταργοῦντος ἐμοῦ τοιαῦτα σχολεῖα, θὰ εὑρεθῇ εἷς ἔμφρων Ρωμοῦνος νὰ μὲ κατακρίνῃ ; (Ἐπευφημίαι).

«Ἀλλ' ἐνταῦθα, Κύριοι, πρόκειται καὶ περὶ ἄλλου πράγματος. Ἠκούσατε, ὅτι ἐν Μπαϊάσᾳ πράκτωρ τῆς ἐπιτροπῆς ἀπεπειράθη ἐν ὀνόματι ταύτης νὰ προκαλέσῃ τὸ κλείσιμον τοῦ σχολείου καὶ ἐξαναγκάσῃ τοὺς διδασκάλους νὰ παραιτηθῶσιν ἐν σώματι. Ἡ σύνεσις ὅμως καὶ ὁ ζῆλος τῶν ἐκεῖ Ρωμούνων ἐματαίωσαν τὴν ἐγκληματικὴν ταύτην ἀπόπειραν· οὐχ ἧττον ὅμως ἀπεδείχθη, ὅτι ἡ ἀπόπειρα ἐγένετο πράγματι ἐν ὀνόματι τῆς ἐπιτροπῆς. Ἡ αὐτὴ ἐπιτροπὴ ἀπεπειράθη νὰ προκαλέσῃ

Digitized by Google

χερῶς τοὺς ἑρμηνευτὰς τῶν ἀπορρήτων αὐτῆς, ἀπαιτεῖται μακρὰ ἱστορικὴ ἐργασία πρὸς τοῦτο, ἀκατάπαυστοι ἀγῶνες, ἐξ ὧν θὰ προέλθῃ ἡμέραν τινὰ ὁ ἐκλεκτός, ὁ ἀπεσταλμένος, ἵνα συντελέσῃ εἰς τὸ ἔργον τῆς προνοίας ἐν τῇ σταδιοδρομίᾳ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ἡ Ἑλλάς, ὑπὲρ ἧς μετ' ἀφοσιώσεως ὑπερεμάχησεν ἐπανειλημμένως ὁ ποιητής, ἡ Ἑλλὰς δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ συμμετάσχῃ μετὰ τῆς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ, τῆς γεννησάσης πατρίδος, πρὸς ἣν τοιαῦτα ὀφείλει ὁ Ἑλληνισμός, τῶν ἑορτῶν τῆς ἑκατονταετηρίδος, ἥτις καθίσταται ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν παγκόσμιος. Δόξα καὶ τιμὴ εἰς τὸν ποιητήν, οὗ τὸ πνεῦμα ἐκυριάρχησεν ἐν τῷ κόσμῳ ἐπὶ τρία τέταρτα αἰῶνος! δόξα καὶ τιμὴ εἰς τὴν Γαλλίαν, ἥτις διὰ τοιούτων τέκνων κατέστη ἡ πατρὶς τῶν μεγάλων σκέψεων, ἡ μήτηρ τῶν γενναίων ἰδεῶν, ἡ ὄντως πρωτοστατοῦσα ἐν ταῖς μεγάλαις ἀποφάσεσι τῆς θείας δικαιοσύνης!

Νομίζω κατὰ ταύτην τὴν στιγμήν, κατερχόμενος ἐκ τοῦ βήματος τούτου, νομίζω, ὅτι ἀκούω τὴν προφητικὴν ἐκείνην φωνὴν τοῦ μεγάλου ῥαψῳδοῦ τοῦ αἰῶνος, ἧς ἠκροάσθην νέος, ἥτις μὲ καθοδηγεῖ ἔκτοτε καθ' ὅλας τὰς περιπετείας καὶ τὰς μερίμνας πολυμάχου βίου. «Ἡ Ἑλλὰς ἔχει μέλλον, ἡ Ἑλλὰς θὰ παραστήσῃ καὶ πάλιν τὸ ὡρισμένον αὐτῇ πρόσωπον ἐν τῇ ἱστορίᾳ, συνεχίζουσα τὸ ἔργον τῶν παλαιῶν γενεῶν.»

Ἂς ἔχωμεν, προσφιλὴς ὁμήγυρις, πίστιν εἰς τὴν πραγμάτωσιν τοῦ μεγάλου τούτου μέλλοντος· μᾶς τὸ ἐπιβάλλουσιν οἱ ἀθάνατοι πρόγονοι, μᾶς τὸ προαγγέλει ὁ προφήτης τῶν *Ἀνατολικῶν Ἀσμάτων*. Ἂς μὴ μᾶς καταβάλωσιν αἱ δυσχέρειαι καὶ αἱ ἀπογοητεύσεις τοῦ παρόντος. Οἱ σήμερον ἡττημένοι ἐσόμεθα οἱ νικηταὶ τῆς αὔριον· καὶ θὰ καταστῶμεν τοιοῦτοι, πιστεύοντες καὶ ἐγρηγοροῦντες. Ἂς ἐκτελέσωμεν τὸ ἡμέτερον καθῆκον, καὶ θέλει προσέλθῃ πρὸς ἡμᾶς ἐπίκουρος ἅπας ὁ πεπολιτισμένος κόσμος. Καὶ ἐκ τῶν πρώτων καὶ πάντοτε ἡ εὐγενὴς μήτηρ τοῦ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἑορταζομένου μεγάλου Φιλέλληνος καὶ φιλανθρώπου.

Ζήτω τὸ μέγα Ἔθνος!
Ζήτω ἡ Γαλλία!

Digitized by Google

ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ ΕΝ ΤΗ ΡΩΜΟΥΝΙΚΗ ΒΟΥΛΗ.

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους καὶ τέλος).

« Ἰδού, κύριοι, ἐπίσημον ἔγγραφον, προερχόμενον ἐκ τοῦ Δημαρχείου τῆς Μπαϊάσας. Ἀναγινώσκω ἐπὶ λέξει :

«Περὶ τὰ τέλη τοῦ Αὐγούστου ἦλθεν ἐκ μέρους τῶν ἐν τέλει ἐκ Μοναστηρίου ὁ «κατάλογος τῶν ἐν Ἠπείρῳ Ρωμούνων διδασκάλων. Ἐν τῷ καταλόγῳ τούτῳ ἐμνη-«μονεύοντο ὡς διδάσκαλοι διὰ τὸ σχολεῖον ἡμῶν οἱ κ. κ. Στέριος Δαμασιώτης, διευ-«θυντὴς καὶ Γεώργιος Ζήσης. Τῇ 3 Σεπτεμβρίου ὁ κ. Γεώργιος Ζήσης ἤνοιξε τὸ «ἡμέτερον σχολεῖον. Ὁ κ. Δαμασιώτης εἶπε κατηγορηματικῶς, ὅτι δὲν ἀναγνωρίζει «τὸν κατάλογον τοῦτον καὶ ὅτι ἑπομένως δὲν παρουσιάζεται εἰς τὴν θέσιν του· «ἠπείλησε μάλιστα, ὅτι θὰ συνετέλει καὶ εἰς τὴν ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς παῦσιν τοῦ κ. «Γεωργίου Ζήση, ὡς ἀνοίξαντος τὸ σχολεῖον.

«Τῇ 13 Ὀκτωβρίου ὁ κ. Δαμασιώτης, ἐλθὼν ἐνταῦθα, ἐζήτησεν, ἵνα καὶ οἱ διδά-«σκαλοι τῆς Μπαϊάσας δώσωσιν ἀθρόοι τὴν παραίτησίν των. Οὐδεὶς ὅμως τούτων «συγκατένευσεν εἰς τὴν πρότασιν ταύτην, τῇ δὲ 17 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ὁ κ. Σ. Δα-«μασιώτης ἀνεχώρησεν εἰς Ἑλλάδα, παρὰ τῷ αὐτόθι πατρὶ αὐτοῦ».

«Οὕτω λοιπόν, ἡ ἐπιτροπὴ εἶνε ἀπόκρυφος Κυβέρνησις, Κυβέρνησις ματαιοῦσα τὰς ἐνεργείας μου, καὶ ἐργαζομένη ἐναντίον τῶν διαταγῶν μου. Ἐγὼ μὲν δίδω διαταγὰς καθ' ἕνα τρόπον, ὁ δὲ κ. Δαμασιώτης δίδει ἀντιθέτους διαταγάς. Δὲν εἶνε ἀναρχία τοῦτο ; (Ἐπευφημίαι).

«Πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ συγχωρήσω ἐγὼ τοιαύτην κατάστασιν; πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ ἐπιτρέψω τὴν λειτουργίαν σχολείων, ἐν οἷς διαδραματίζονται τοιαῦτα σκάνδαλα ; (Ἐπευφημίαι). Καταργοῦντος ἐμοῦ τοιαῦτα σχολεῖα, θὰ εὑρεθῇ εἷς ἔμφρων Ρωμοῦνος νὰ μὲ κατακρίνῃ ; (Ἐπευφημίαι).

«Ἀλλ' ἐνταῦθα, Κύριοι, πρόκειται καὶ περὶ ἄλλου πράγματος. Ἠκούσατε, ὅτι ἐν Μπαϊάσᾳ πράκτωρ τῆς ἐπιτροπῆς ἀπεπειράθη ἐν ὀνόματι ταύτης νὰ προκαλέσῃ τὸ κλείσιμον τοῦ σχολείου καὶ ἐξαναγκάσῃ τοὺς διδασκάλους νὰ παραιτηθῶσιν ἐν σώματι. Ἡ σύνεσις ὅμως καὶ ὁ ζῆλος τῶν ἐκεῖ Ρωμούνων ἐματαίωσαν τὴν ἐγκληματικὴν ταύτην ἀπόπειραν· οὐχ ἧττον ὅμως ἀπεδείχθη, ὅτι ἡ ἀπόπειρα ἐγένετο πράγματι ἐν ὀνόματι τῆς ἐπιτροπῆς. Ἡ αὐτὴ ἐπιτροπὴ ἀπεπειράθη νὰ προκαλέσῃ

Digitized by Google

τὸ κλείσιμον τῶν σχολείων εἰς πολλὰ μέρη. Ἔχω ἀποδείξεις περὶ τούτου ἐκ Κρουσόβου, Μοναστηρίου, Γρεβενῶν, Περλεπὲ καὶ ἐξ ἄλλων μερῶν. Ἡ ἐπιτροπὴ ἄλλως τε οὐδαμῶς κρύπτει τὸν σκοπόν, ὃν ἐπιδιώκει, ἔχει δὲ τὸν κυνισμὸν νὰ κηρύττῃ αὐτὸν δημοσίᾳ διὰ τῆς ἐφημερίδος της.

«Εἶνε ἢ δὲν εἶνε τοῦτο ἀληθῶς ἔγκλημα κατὰ τῆς ὑπάρξεως τῶν ἐν Μακεδονίᾳ σχολείων; (Ἐπευφημίαι).

«Παρὰ πάντα ὅμως ταῦτα, ὁποία ὑπῆρξεν ἡ στάσις τοῦ συντηρητικοῦ κόμματος ἀπέναντι τῆς ἀποπείρας ταύτης; Τὸ κόμμα τοῦτο, τὸ φανταζόμενον πανταχοῦ ἀποπείρας, οὐ μόνον δὲν κινεῖται κατὰ τῆς ἀληθοῦς ταύτης προδοσίας, ἀλλ' ἐνθαρρύνει μάλιστα καὶ ὑποστηρίζει τοὺς διαπράττοντας ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ ταύτην. (Ἐπευφημίαι).

«Εἶχον λοιπὸν ἐγὼ δίκαιον, ὁμιλῶν περὶ Μακεδονίας, νὰ εἴπω, ὅτι ἅπασα ἡ ὑπὸ τῶν συντηρητικῶν διαπραχθεῖσα σπατάλη τῆς περιουσίας τῆς χώρας χάριν τῆς Μακεδονίας εἰς οὐδὲν ἄλλο ἀπέβλεπεν ἢ εἰς τὸ νὰ ἐξαγοράσῃ πράκτορας ταραξίας διὰ χρημάτων, μὴ ἀνηκόντων αὐτοῖς; (Ἐπευφημίαι).

«Κύριοι, προτοῦ παύσω τὸν λόγον μου, θὰ διασαφήσω ἐν βραχυλογίᾳ καὶ ἄλλο ζήτημα τοῦ κ. Τάκη Ἰωνέσκου, τὸ ζήτημα τῶν ἐφορειῶν :

«Ὁ κ. Τάκης Ἰωνέσκος καὶ ἐν Ἰασίῳ καὶ ἐν Κραγιόβῃ καὶ ἐν τῇ ἐνταῦθα Συντηρητικῇ Λέσχῃ καὶ ἐν τῷ τύπῳ καὶ πανταχοῦ λέγει: «Ἠθελήσαμεν νὰ ἐπιτελέσωμεν «πολλὰ πράγματα ἐν Μακεδονίᾳ· ἠθελήσαμεν νὰ δώσωμεν αὐτῇ σχολικὴν αὐτονομίαν «καὶ ἀπόδειξις τούτου εἶνε, ὅτι ἡμεῖς εἰργάσθημεν διὰ τὴν σύστασιν τῶν ἐν Μακεδο«νίᾳ ἐφορειῶν».

«Ἐγὼ θὰ διαχαράξω τὸ ἱστορικὸν τῆς συστάσεως τῶν ἐφορειῶν τούτων καὶ τότε θὰ ἐννοήσητε τὸ εἶδος τῆς δράσεως τοῦ κ. Τάκη Ἰωνέσκου. Θὰ ἴδητε μέχρι τίνος βαθμοῦ ὁ κύριος οὗτος ἔχει δίκαιον νὰ παρουσιάζηται ὡς δημιουργὸς τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἐφορειῶν τούτων.

«Ἐγὼ οὐδὲν ἄλλο θὰ πράξω ἢ νὰ ἐκθέσω τὰ γεγονότα, ὑποστηρίζων τοὺς λόγους μου δι' ἐγγράφων. Θ' ἀπόσχω οἱουδήποτε σχολίου, διότι τὰ γεγονότα ὁμιλοῦσιν ἀποχρώντως ἀφ' ἑαυτῶν.

«Ἓν πρᾶγμα, ὅπερ προκύπτει ἀναμφηρίστως ἐκ τῶν ἐγγράφων, εἶνε ὅτι αἱ ἐφορεῖαι δὲν ἐσχεδιάσθησαν, ὅπως ἐξασφαλίσωσι τὴν σχολικὴν αὐτονομίαν τῆς Μακεδονίας, ὡς διαβεβαιοῖ ὁ κ. Τάκης Ἰωνέσκος, ἀλλ' ἁπλούστατα, ὅπως καταστρέψωσι τὸ κῦρος τοῦ Ἀποστόλου Μαργαρίτου, τοῦ τότε ἐπιθεωρητοῦ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ σχολείων. Ὁ Λαχωβάρης, ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτοῦ ἡμῶν καὶ τοῦ ἐν Μοναστηρίῳ προξένου, ἤθελον ν' ἀπομακρύνωσι τὸν Μαργαρίτην, ἐνῷ ὁ κ. Τάκης Ἰωνέσκος ἤθελε νὰ διατηρήσῃ αὐτόν. Ἡ κατάστασις αὕτη διήρκεσεν ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου 1894 μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου 1895, ὅτε ἔπεσεν ἡ συντηρητικὴ Κυβέρνησις. Καθ' ὅλον τὸν χρόνον τοῦτον διεξήγετο συνεχὴς διαμάχη μεταξὺ τοῦ Λαχω-

Digitized by Google

βάρη, ὅστις ἀπῄτει ἐπιμόνως τὴν σύστασιν τῶν ἐφορειῶν καὶ τοῦ κ. Τάκη Ἰωνέσκου. ὅστις ἔθετε τακτικῶς ἐν τῷ φακέλλῳ πάσας τὰς ἐνστάσεις τοῦ πρώτου.

«Τοῦτο εἶνε τὸ ἀληθὲς καὶ οὐχὶ ὅ τι λέγει ὁ κ. Τάκης Ἰωνέσκος. Καὶ ἤδη ἀποδεικνύω τοῦτο. (Ἐπευφημίαι).

«Τὸ πρῶτον σημεῖον τῆς ὑπάρξεως τοῦ ζητήματος τῶν ἐφορειῶν ἐφάνη κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1894, ἀλλὰ τὸ πρῶτον ἔγγραφον χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς 3 Φεβρουαρίου 1895. Τοῦτο εἶνε ἔκθεσις τοῦ ἐν Μοναστηρίῳ Ρωμούνου προξένου πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργεῖον. Διὰ τοῦ ἐγγράφου τούτου καθίσταται γνωστόν, ὅτι εἶχε προετοιμασθῆ τὸ ἔδαφος διὰ τὴν σύστασιν ἐν Μοναστηρίῳ ἐφορείας καὶ ἐζητοῦντο ὁδηγίαι, ὅπως πραγματοποιηθῇ ἀμέσως ἡ οριστικὴ ἐκλογὴ τῶν ἐφόρων.

«Τὸ ἔγγραφον τοῦτο διεβιβάσθη τῷ ἐπὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργείῳ δι' ἀποφάσεως τοῦ Ἀλ. Λαχωβάρη, ἐχούσης οὕτω: «Νὰ διαβιβασθῇ τῷ κ. Ὑπουργῷ τῆς «Παιδείας, ὅπως ἐπισπεύσῃ τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου, ὅπερ πρωτίστως ἐνδια«φέρει τὴν πρόοδον τῶν ἡμετέρων ἐν Μακεδονίᾳ σχολείων».

Οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλ' ἐν τῷ πρὸς τὸν Ὑπουργὸν τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως διαβιβασθέντι ἐγγράφῳ εὑρίσκομεν καὶ τὴν ἑξῆς φράσιν: «Ἐπιτρέψατέ μοι νὰ παρακα«λέσω ὑμᾶς ἐκ νέου, ὅπως εὐαρεστούμενος ἐπισπεύσητε τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τῶν «ἐφορειῶν».

«Τοῦτο σημαίνει, ὅτι ὁ Λαχωβάρης εἶχεν ἤδη ἐπιμείνῃ καὶ πρότερον παρὰ τῷ κ. Τάκῃ Ἰωνέσκῳ ὑπὲρ τῶν ἐφορειῶν, ἀλλ' ἄνευ ἐπιτυχίας.

«Οὐδεμίαν ἐπιτυχίαν ἔσχεν οὔτε ἡ ἐπέμβασις αὕτη, διότι ὁ κ. Τάκης Ἰωνέσκος ἔγραψεν ἰδιοχείρως ἐπὶ τοῦ ἐγγράφου τὴν ἑξῆς ἀπόφασιν: «Νὰ τεθῇ ἐν τῷ φακέλλῳ «τῆς ὑποθέσεως, προκειμένου νὰ ληφθῶσι πληροφορίαι περὶ τῶν προτεινομένων προ«σώπων.»

«Καὶ εἶχε λάβῃ, ὡς φαίνεται, τοσαύτας πληροφορίας, ὥστε ἕνα μῆνα ὕστερον, δηλαδὴ τῇ 4 Μαρτίου, ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυς ἡμῶν, χάνων τὴν ὑπομονὴν ἀπευθύνεται ἐκ νέου πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργὸν λέγων: «Εἶνε ἀπό«λυτος ἀνάγκη, ἵνα ὁ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως «Ὑπουργὸς ἐξουσιοδοτήσῃ ἀμέσως τὸν ἐν Μοναστηρίῳ πρόξενον ἡμῶν, ὅπως προβῇ «ἀνυπερθέτως εἰς τὸν σχηματισμὸν τῆς κεντρικῆς ἐφορείας».

«Ὁ Λαχωβάρης ἔθεσε τὴν ἑξῆς ἀπόφασιν: «Εἰς τὸ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ «τῆς Παιδείας Ὑπουργεῖον. Ἐπεῖγον».

«Εὐθὺς μετὰ τοῦτο, τῇ 7 Μαρτίου, βλέπων ὁποίαν ἐπιτυχίαν εἶχον τὰ πρὸς τὸν κ. Τάκην Ἰωνέσκον ἐπείγοντα ἔγγραφά του, ἀπευθύνει αὐτῷ καὶ ἰδιαιτέραν ἐπιστολήν, ἥτις—ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν—εἶνε γεγραμμένη γαλλιστί.

«Ἀποσπῶ ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης τὴν ἑξῆς περικοπήν:

«Ἀγαπητέ μοι συνάδελφε,

«Στέλλω σοι τὰ τέσσαρα ταῦτα ἔγγραφα, ὅπως λάβῃς εὐθὺς γνῶσιν αὐτῶν καὶ

Digitized by Google

«προβῇς ἐπειγόντως εἰς τὰ ἐν αὐτοῖς συνιστώμενα μέτρα. Τὰ ἡμίση τῶν μέτρων «τούτων δὲν εἶνε παντάπασι καλά, εἰς οὐδὲν δ' ἄλλο συντελοῦσιν ἢ εἰς σύγχυσιν «καὶ σκάνδαλον. Ἢ τὰ ἐν Μακεδονίᾳ σχολεῖα, μέχρι τῆς συστάσεως τῶν ἐφορειῶν, «θὰ τεθῶσιν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν καὶ τὸν ἔλεγχον τῶν διπλωματικῶν καὶ προξενικῶν «ἡμῶν ἀντιπροσωπειῶν, ἢ πρέπει νὰ θέσωμεν καὶ πάλιν αὐτὰ ὑπὸ τὴν δικτατορίαν «τοῦ Ἀποστόλου Μαργαρίτου.

«Ἀλλ' ὅπερ τὸ χεῖρον εἶνε ἡ ἐπισφαλὴς καὶ ἀμφίρροπος κατάστασις, ἐν ᾗ οὐδεὶς «γινώσκει τίς εἶνε ὁ κύριος.

«Ἡ κατάστασις αὕτη πρέπει νὰ παύσῃ ἀμέσως κατὰ τὴν μίαν ἢ τὴν ἑτέραν ἔννοιαν. Ἐλπίζω ἐπὶ σέ, ὅτι θὰ θέσῃς ἓν τέρμα».

«Τὸ ἔγγραφον τοῦτο εἶνε ἐμφαντικώτατον· τεκμηριοῖ τὸν ἀληθῆ σκοπὸν τῶν ἐφορειῶν· δεικνύει, ὅτι ὁ Λαχωβάρης ὑπῆρξεν ὁ μόνος αὐτουργὸς αὐτῶν, ὅτι ὁ κ. Τάκης Ἰωνέσκος ἀντέστη εἰς τὰς αἰτήσεις τοῦ Λαχωβάρη. Ὅτι ἐπὶ τέλους ἐπεκράτει πλήρης διαφωνία βλέψεων μεταξὺ τῶν δύο ὑπουργῶν, τοῦ ἑνὸς ἐπιμένοντος κατὰ τρόπον σχεδὸν ἀπειλητικὸν εἰς τὴν σύστασιν τῶν ἐφορειῶν, τοῦ δ' ἑτέρου προσποιουμένου, ὅτι δὲν ἀκούει καὶ θέτοντος εἰς τὸν φάκελλον τὰ ἐπείγοννα ἔγγραφα τοῦ συναδέλφου του. Ἡ ἰδιοσυγκρασία τοῦ Λαχωβάρη δὲν ἦτο τοιαύτη, ὥστε ν' ἀνέχηται τὴν τοιαύτην κατάστασιν, ὁ δὲ τόνος τῆς ἐπιστολῆς, ἣν ἀνέγνων ὑμῖν, δεικνύει ἀρκούντως τὸν κατὰ τοῦ συναδέλφου του ἐρεθισμόν. (Ἐπευφημίαι).

«Ἠδυνάμην νὰ προβῶ ἐνταῦθα εἰς σχόλια, διότι ἀπέδειξα ἤδη ὅ τι ἤθελον νὰ δείξω, ὅτι τῷ 1895, ὁ κ. Τάκης Ἰωνέσκος, μακρὰν τοῦ νὰ εἶνε ὀπαδὸς τῆς συστάσεως τῶν ἐφορειῶν, ὑπῆρξεν ἀπ' ἐναντίας κεκηρυγμένος αὐτῶν πολέμιος καὶ ὅτι κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς παρακώλυσιν τῆς πραγματοποιήσεως αὐτῶν. (Ἐπευφημίαι).

«Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπιμένω, ὅπως ἡ ὑπόθεσις αὕτη διευκρινισθῇ ἅπαξ διὰ παντός, θὰ ἐξακολουθήσω τὴν ἐξέτασιν τῶν ἐγγράφων, ὅπως ἴδητε, ὅτι ὁ κ. Ἰωνέσκος οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἤλλαξέ ποτε τὴν στάσιν του ταύτην, μέχρις οὗ ἀπεχώρησε τοῦ Ὑπουργείου.

«Τῇ 24 Μαρτίου, ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴς ἡμῶν ἀνήγγειλε μετὰ χαρᾶς, ὅτι ἡ ἐφορεία τοῦ Μοναστηρίου συνεστήθη, ὅτι ἀνεγνωρίσθη ὡς τοιαύτη ἐπισήμως καὶ ὅτι ἔλαβε τὴν ἄδειαν νὰ ἐγκαταστήσῃ τὸ λύκειον ἐν νέῳ οἰκήματι.

«Ὀφείλω νὰ ἐξηγήσω ὑμῖν, ὅτι τὸ ζήτημα τοῦτο τοῦ οἰκήματος τοῦ λυκείου ἦτο ἓν τῶν φλογερωτέρων κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ζητημάτων. Ὁ Ἀπόστολος Μαργαρίτης ἐπέμενεν, ἵνα τὸ λύκειον μείνῃ ἐν τῷ παλαιῷ οἰκήματι. Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴς ἐπεμεινε νὰ μετακομισθῇ εἰς ἕτερον οἴκημα. Ἐν πᾶσι τοῖς ἐγγράφοις αὐτοῦ πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ὑπουργεῖον ὁ κ. Λαχωβάρης συνετάσσετο πρὸς τὸν πρεσβευτήν, ἐνίοτε δὲ μετήρχετο ἔντονον πρὸς τοῦτο γλῶσσαν. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν κ. Τάκην Ἰωνέσκον, ἡ ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ γνώμη του καθίσταται εὐθὺς γνωστὴ ἐκ τῆς ὑπὸ ἡμερομηνίαν 29 Μαρτ. ἀπαντήσεώς του, ἥτις ἄρχεται ὡς ἑξῆς:

Digitized by Google

«Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 5,464 ἔγγραφον ὑμῶν λαμβάνω τὴν τιμὴν ν' ἀπαντήσω, ὅτι «λυποῦμαι πολύ, διότι ὁ πρόξενος ἐνοικίασεν ἄλλο οἴκημα ἄνευ τῆς ἡμετέρας συγ-«καταθέσεως».

Περαιτέρω λέγει·

«Δὲν εἶνε πρᾶξις εὔλογος ν' ἀντιστρατευθῶμεν πρὸς τετελεσμένον γεγονός, ἀκρι-«βῶς κατόπιν σκανδαλωδεστάτης ἀπεργίας ἐκ μέρους τῶν διδασκάλων».

Δι' ἄλλου ἐγγράφου ὑπὸ ἡμερομηνίαν 10 Ἀπριλίου, τὸ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ὑπουργεῖον τονίζει πλειότερον τὴν στάσιν του, λέγον :

«Ἀπαντῶν εἰς ὑπ' ἀριθ. 5,494 ἔγγραφον ὑμῶν λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ δηλώσω, «ὅτι κατόπιν τῶν ἐν ἀγνοίᾳ ἡμῶν γενομένων ἐν Μοναστηρίῳ, οὐδὲν λαμβάνομεν μέ-«τρον μέχρι τῆς ἐπανόδου τοῦ κ. Βιργιλίου Ἀριόν».

«Ὡς βλέπετε λοιπόν, θαυμασία ἐπεκράτει συνεννόησις μεταξὺ τῶν δύο τούτων Ὑπουργῶν ἐν πᾶσι τοῖς ζητήμασι, τοῖς ἀφορῶσι τὴν Μακεδονίαν! (Ἐπευφημίαι).

«Ὅπως χαρακτηρίσωμεν προσηκόντως τὴν συμπεριφορὰν τοῦ κ. Ἰωνέσκου, δέον ν' ἀναμνησθῶμεν, ὅτι μῆνάς τινας βραδύτερον, μετὰ τὴν εἰς τὰ πράγματα ἔλευσιν τῆς Κυβερνήσεως τῶν φιλελευθέρων, ἡ τότε ἀντιπολίτευσις, ἥτις ὡς πᾶσαι αἱ συντηρητικαὶ ἀντιπολιτεύσεις ἐπεζήτει ἓν ζήτημα, ἐνόμισεν, ὅτι εὗρε τοιοῦτο ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἀποστόλου Μαργαρίτου. Ἐπὶ μῆνας ὅλους τὸ ὄνομα τοῦτο ὑπῆρξε τὸ ἀντικείμενον πασῶν τῶν ἐπιθέσεων ἐκείνων, οἵτινες ἐνόμιζον, ὅτι προσβάλλοντες τὸν Ἀπόστολον Μαργαρίτην, προσέβαλλον τὴν Κυβέρνησιν ἐν τοῖς θεμελίοις αὐτῆς. Καὶ ὁ κ. Τάκης Ἰωνέσκος ἦν τότε συντεταγμένος πρὸς τοὺς προσβάλλοντας τὸν Μαργαρίτην, ἐνθυμοῦμαι δ' ὅτι ἐκαυχᾶτο τότε, ὅτι κατήνεγκεν αὐτῷ τὸ θανάσιμον τραῦμα διὰ τῆς συστάσεως τῶν ἐφορειῶν. (Ἱλαρότης, ἐπευφημίαι).

«Ἤδη ἔθεσα ὑπὸ τὰ ὄμματα ὑμῶν αὐθεντικὰ ἔγγραφα, ἐξ ὧν δύνασθε νὰ ἴδητε κατὰ τίνα τρόπον εἰργάσθη καὶ ποίας σκέψεις εἶχεν ὁ κ. Τάκης Ἰωνέσκος ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ μῆνάς τινας μόνον πρότερον. Κρίνατε κατόπιν τούτων τὴν ἑδραιότητα τῶν πεποιθήσεών του, τὴν ἀξίαν τῶν διαβεβαιώσεών του, ὡς καὶ τὴν ἀκρίβειαν, μεθ' ἧς ἐκλέγει τὰ πρὸς πάλην μέσα. (Ἐπευφημίαι).

«Ὅπως περάνω τὸν λόγον μου δι' ὅ τι ἀφορᾷ τὸν Ἀπόστολον Μαργαρίτην, θὰ εἴπω, ὅτι ὁ κ. Τάκης Ἰωνέσκος συνετάχθη ἀποφασιστικῶς πρὸς αὐτὸν ἐν τῷ ζητήματι τῆς περιφήμου ἀπεργίας τῶν καθηγητῶν τοῦ 1895, ἥτις προὐξένησε τόσον κακὸν εἰς τὸ μακεδονικὸν ζήτημα.

«Ἡ δημιουργηθεῖσα κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον κατάστασις ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ κλονήσῃ καθ' ὁλοκληρίαν τὸ κῦρος τοῦ Μαργαρίτου, τοῦθ' ὅπερ ἐνεθάρρυνε καθηγητάς τινας τοῦ λυκείου τοῦ Μοναστηρίου, ἵνα κηρύξωσιν ἀπεργίαν καὶ νὰ σχηματίσωσιν ἓν ἰδιαίτερον λύκειον ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ προξένου ἐνοικιασθέντι νέῳ οἰκήματι, ἐναντίον τοῦ παλαιοῦ λυκείου, ὅπερ ἔμενεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Μαργαρίτου ἐν τῷ προτέρῳ οἰκήματι.

Digitized by Google

«Ἐκ τῶν δύο ἐγγράφων, ἅπερ ἀνέγνων ὑμῖν, εἴδετε, ὅτι ὁ Λαχωβάρης ὑπεστήριζε τοὺς ἀπεργούς, οὓς παρώτρυνε νὰ ἐνοικιάσωσιν ἰδιαίτερον οἴκημα, ἐνῷ ὁ κ. Τάκης Ἰωνέσκος εἶχε κηρυχθῆ ἐναντίον αὐτῶν.

«Τὴν στάσιν του ταύτην ἐπέτεινε πλειότερον δι' ἄλλου ἐγγράφου, ἐπίσης φέροντος χρονολογίαν 29 Μαρτίου, δι' οὗ διεβίβαζε διὰ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργείου ἐπιτίμησιν, γεγραμμένην ἐν δριμείᾳ φράσει καὶ ἀπευθυνομένην πρὸς τοὺς ἀπεργοὺς καθηγητὰς διὰ τὴν ἀπέναντι τοῦ Μαργαρίτου στάσιν των.

«Τὸ ἔγγραφον τοῦτο εὑρίσκω ἐν τῷ φακέλλῳ, τεθὲν ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ. Δὲν ὑπῆρχε λοιπὸν πλήρης διαφωνία μεταξὺ τῶν δύο τούτων ὑπουργῶν. Συνεννοοῦντο κάλλιστα πρὸς ἀλλήλους, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ θέσωσιν ἐν τῷ φακέλλῳ τὰ ἀμοιβαῖα αὐτῶν ἔγγραφα! (Ἱλαρότης, ἐπευφημίαι).

«Ὀφείλω ἐν τούτοις ν' ἀναγνωρίσω, ὅτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ τῆς ὑποθέσεως ὁ κ. Τάκης Ἰωνέσκος ὑπῆρξεν ὁ ἔχων δίκαιον. Ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ, ὡς καὶ ἐν ἄλλοις, αἱ γνῶμαι του ἐποίκιλλον ἔκτοτε. Καὶ ἐν ἔτει μὲν 1895 ὁ κύριος οὗτος ἐτιμώρει τοὺς κηρύττοντας ἀπεργίαν ἐν ἑνὶ μόνον σχολείῳ κατά τινος ἐπιθεωρητοῦ· σήμερον αὐτὸς οὗτος διοργανοῖ καὶ ἐνθαρρύνει τὴν κηρυττομένην καθ' ἅπασαν τὴν Μακεδονίαν ἀπεργίαν καὶ ἐναντίον μάλιστα ἑνὸς ὑπουργοῦ. (Ἐπευφημίαι).

«Ἀλλ' ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῶν ἐφορειῶν.

«Ἐν τοῖς μέχρι τοῦδε ἀναγνωσθεῖσιν ἐγγράφοις εἴδετε, ὅτι ὁ κ. Τάκης Ἰωνέσκος ἔλαβεν ἀποφασιστικὴν στάσιν κατὰ τῶν ἐφορειῶν, ὅτι ἔθετεν ἐν τῷ φακέλλῳ τὰ ἔγγραφα τοῦ Λαχωβάρη, δι' ὧν οὗτος ἐζήτει τὴν ἀναγνώρισιν αὐτῶν καὶ ἀντεστρατεύθη πρὸς αὐτὰς ὅπου δήποτε ἠδύνατο, ὡς ἔπραξε τοῦτο ἐν τῷ ζητήματι τοῦ οἰκήματος τοῦ λυκείου Μοναστηρίου.

«Τὴν στάσιν ταύτην ὁ κ. Τάκης Ἰωνέσκος ἐτήρησεν ἀναλλοίωτον καὶ περαιτέρω.

«Τὸ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργεῖον εἶχε διαβιβάση αὐτῷ σχέδιον κανονισμοῦ, καταρτισθὲν ὑπὸ τῆς ἐφορείας τοῦ Μοναστηρίου, μετὰ τῆς παρακλήσεως νὰ ἐπιθεωρήση καὶ ἐγκρίνῃ αὐτὸ ἐπειγόντως.

«Τῇ 13 Ἀπριλίου τὸ ἐπὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργεῖον ἀπαντᾷ ὡς ἑξῆς:

« Ὁ ὑποφαινόμενος, ἰδὼν τὸ σχέδιον τοῦ κανονισμοῦ τῆς ἐφορείας τοῦ Μοναστηρίου. »ὅπερ διεβιβάσατε αὐτῷ διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 5,977 καὶ ἡμερομηνίαν 29 Μαρτίου ἐ. ἔ. »ἐγγράφου ὑμῶν, λαμβάνω τὴν τιμὴν ν' ἀπαντήσω, ὅτι ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ μέχρις οὗ ἀποφασίσωμεν τί τὸ πρακτέον ὅσον ἀφορᾷ τὰς συστάσας ἐν Μακεδονίᾳ σχεδὸν »ἄνευ προειδοποιήσεως ἐφορείας ταύτας, δὲν δυνάμεθα νὰ ἐγκρίνωμεν τὸν κανονι»σμὸν τῶν ἐφορειῶν τούτων, ὅστις ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει εἶνε ὁ ὑποβληθεὶς ἡμῖν»

«Ἀφίνω ὑμᾶς νὰ κρίνητε, ἐὰν ὁ τόνος οὗτος εἶνε τόνος φίλου, δημιουργοῦ τῶν ἐφορειῶν· καὶ ἂν ἔχῃ οὕτω, διερωτῶ ἐμαυτὸν πῶς θὰ ἐφέρετο κεκηρυγμένος αὐτῶν ἐχθρός, ἀνήρ, ὅστις θὰ κατέβαλλε πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως ματαιώσῃ τὴν πραγματοποίησίν των; (Ἐπευφημίαι).

Digitized by Google

«Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔγγραφον φαίνεται ὅτι εἶχεν ἀποθαρρύνῃ καθ' ὁλοκληρίαν τὸν 'Αλ. Λαχωβάρην, διότι ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ὁ φάκελλος τοῦ ἐπὶ τῶν 'Εξωτερικῶν 'Υπουργείου οὐδὲν περιέχει ἐκ τῶν ἐντόνων καὶ πλήρων ἐμμονῆς ἐγγράφων του ἐκείνων, δι' ὧν ἕως τότε ἐζήτει νὰ νικήσῃ τὴν ἀντίστασιν τοῦ συναδέλφων του. 'Επὶ τηλεγραφήματος τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτοῦ ἡμῶν ὑπὸ ἡμερομηνίαν 4 Μαΐου, δι' οὗ οὗτος ἐπέμενεν ἐκ νέου εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ 'Υπουργείου τῆςΠαιδείας ἀναγνώρισιν τῆς ἐφορείας Μοναστηρίου, ὁ Λαχωβάρης εἶχε θέσῃ τὴν ἑξῆς ἀπόφασιν, ἐξ ἧς καταφαίνεται ἐνεργῶς ἡ ἀηδία καὶ ἀπογοήτευσίς του.

«Νὰ διαβιβασθῇ τῷ ἐπὶ τῆς Παιδείας 'Υπουργείῳ, ὅπως πράξῃ, ὅ τι κρίνῃ εὔλογον».

« 'Εξήτασα μέχρι τοῦδε τὸν φάκελλον τοῦ ἐπὶ τῶν 'Εξωτερικῶν 'Υπουργείου. "Ερχομαι νῦν εἰς τὸν φάκελλον τοῦ 'Υπουργείου τῆς Παιδείας, οὗ ἀνέφερα ἔγγραφά τινα:

«Εὑρίσκω ἐν πρώτοις τὸ ἔγγραφον τοῦΛαχωβάρη ὑπὸ ἡμερομηνίαν 6 Φεβρουαρίου, περὶ οὗ ὡμίλησα καὶ εἰς ὃ ὁ Λαχωβάρης δὲν εἶχεν ἀπαντήσῃ. Καὶ πῶς ἦτο δυνατὸν ν' ἀπαντήσῃ; 'Ο κ. Τάκης 'Ιωνέσκος εἶχε θέσῃ ἐπ' αὐτοῦ ἰδιοχείρως μάλιστα τὴν ἀπόφασιν «εἰς τὸν φάκελλον». ('Επευφημίαι).

«Εὑρίσκω τὸ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 8 'Απριλίου ἔγγραφον τῆς ρωμουνικῆς ἐπιτροπῆς, ἥτις εὑρίσκετο τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπως ἐπιμείνῃ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἱδρύσεως τῆς ρωμουνικῆς ἐπισκοπῆς, ἔγγραφον, δι' οὗ—ὢ εἰρωνεία!—εὐχαριστεῖ τῷ κ. 'Ιωνέσκῳ διὰ τὴν ἵδρυσιν τῶν ἐφορειῶν. 'Η ἀπόφασις τοῦ κ. 'Ιωνέσκου λέγει: «Εἰς »τὸν φάκελλον τῶν σχολείων τῆς Μακεδονίας». ('Ιλαρότης).

«Εὑρίσκω τὴν ὑπὸ ἡμερομηνίαν 31 Μαΐου νόταν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτοῦ ἡμῶν, συνοδευομένην ὑπὸ ἐγγράφου τοῦ ἐν Μοναστηρίου προξένου καὶ ἀφορῶσαν τὰς φάσεις, δι' ὧν διῆλθεν ἡ σύστασις τῆς ἐφορείας. 'Η ἀπόφασις τοῦ κ. Τάκη 'Ιωνέσκου ἔλεγεν: «Εἰς τὸν ἐμπιστευτικὸν φάκελλον». ('Ιλαρότης).

« 'Ετέρα νότα τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτοῦ, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 4 'Ιουνίου καὶ πραγματευομένη περὶ τῆς συστάσεως τῶν ἐφορειῶν. 'Απόφασις· «Εἰς τὸν »ἐμπιστευτικὸν φάκελλον»· ('Ιλαρότης καὶ ἐπευφημίαι).

«Τῇ 31 Αὐγούστου, ἡ ἐφορεία, ἥτις λαμβάνει σοβαρὰν στάσιν, στέλλει κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸ 'Υπουργεῖον ὁλόκληρον σειρὰν ἐκθέσεων. Διὰ μιᾶς τούτων ζητεῖ μέρος χρημάτων ἀπέναντι τῶν δαπανῶν τοῦ οἰκοτροφείου καὶ διὰ θέρμανσιν· δι' ἄλλου ἐγγράφου προτείνει μέτρα ἀφορῶντα τὴν διοίκησιν τῶν σχολείων. 'Αμφότερα τὰ ἔγγραφα ταῦτα δὲν ἠξιώθησαν τῆς τιμῆς μιᾶς ἀποφάσεως.

«Δι' ἄλλου ἐγγράφου ἡ ἐφορεία συνίστα καθηγητήν τινα διὰ τὴν θέσιν διευθυντοῦ τοῦ λυκείου τοῦ Μοναστηρίου. 'Ο κ. Τάκης 'Ιωνέσκος εἶχε θέσῃ τὸ ἔγγραφον εἰς τὸν φάκελλον. Καὶ γνωρίζετε πῶς ὠνομάζετο ὁ ὑπὸ τῆς ἐφορείας συνιστώμενος; Στέφανος Μιχαηλεάνος! 'Επὶ ἄλλου ἐγγράφου τῆς ἐφορείας εὑρίσκεται ἡ ἑξῆς ἀπόφασις γεγραμμένη—εἶνε ἀληθὲς—οὐχὶ διὰ τῆς χειρὸς τοῦ κ. Τάκη 'Ιωνέσκου. «Θ' ἀναμεί»νωμεν τὴν ἀπάντησιν τοῦ κ. Μαργαρίτου».

Digitized by Google

«Πῶς; Οὕτω λοιπὸν τῇ 23 Σεπτεμβρίου 1895, μίαν ἑβδομάδα πρὸ τῆς πτώσεως τῆς Κυβερνήσεως τῶν συντηρητικῶν, τοιαύτην ἀξίαν εἶχεν ἡ ἐφορεία εἰς τὰ ὄμματα τοῦ Ὑπουργοῦ; Ὁ ἀπερριμμένος Ἀπόστολος Μαργαρίτης ἦτο πάντοτε λοιπὸν ὁ χρησμός, ἄνευ τοῦ ὁποίου οὐδὲν ἔπραττεν; Ἀλλὰ τότε πῶς συμβιβάζεται τοῦτο πρὸς τὴν μανιώδη σταυροφορίαν, ἣν αὐτὸς οὗτος ὁ κ. Τάκης Ἰωνέσκος μεθ' ὁλοκλήρου τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἐξεκίνησε κατὰ τοῦ αὐτοῦ Ἀποστόλου Μαργαρίτου μόλις τρεῖς μῆνας βραδύτερον; (Ἐπευφημίαι).

«Ὅπως περάνω ἀναφέρων περικοπὰς ἐγγράφων, θ' ἀνακοινώσω ὑμῖν ἀπόφασιν γεγραμμένην τῇ 24 Σεπτεμβρίου 1895 ἰδιοχείρως ὑπὸ τοῦ κ. Τάκη Ἰωνέσκου ἐπὶ ἄλλου ἐγγράφου τῆς ἐφορείας: «Θὰ διαβιβασθῇ ἀντίγραφον πρὸς τὸν κ. πρεσβευτὴν «ἐν Κωνσταντινουπόλει διὰ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, μετὰ τῆς παρακλή«σεως ἵνα δείξῃ ἡμῖν ποία εἶνε κατὰ τὸ τουρκικὸν δίκαιον ἡ νομικὴ θέσις τῶν ἐφο«ρειῶν τούτων ἀπέναντι τῶν ἐγχωρίων ἀρχῶν». (Ἱλαρότης, ἐπευφημίαι).

«Μοὶ φαίνεται, ὅτι ὁ κ. Ἰωνέσκος εἶχε κατ' ἐπανάληψιν εἴπῃ, ὅτι ἐκ τῶν ἐφορειῶν τούτων εἶχε πλάσῃ τὴν βάσιν τοῦ ρωμουνικοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ὀργανισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ, νῦν δὲ βλέπομεν, ὅτι καθ' ἣν ὥραν ἡτοιμάζετο νὰ ἐξέλθῃ τοῦ Ὑπουργείου, ἠρώτησε τοὺς ἄλλους, ποία ἦτο ἡ θέσις τῶν ἐφορειῶν τούτων. Οὕτω λοιπὸν οὐ μόνον αὐτὸς οὐδὲν ἔπραξε διὰ τὸν σχηματισμὸν τῶν ἐφορειῶν τούτων, οὐ μόνον ἔπραξεν ὅ τι ἠδύνατο, ἵνα ματαιώσῃ τὰς πρὸς σχηματισμὸν αὐτῶν καταβληθείσας ὑπὸ τοῦ Λαχωβάρη προσπαθείας, ὡς ἀπέδειξα ὑμῖν δι' ἐπισήμων ἐγγράφων, ἀλλ' οὔτε κἂν ἐγνώρισέ ποτε τί ἦσαν αἱ ἐφορεῖαι αὗται καὶ τίνα σκοπὸν προέθεντο. Ἐπίστευσεν ὅμως, ὅτι ἠδύνατο καὶ ἐν τῇ ὑποθέσει ταύτῃ, ὡς ἐν τόσαις ἄλλαις περιπτώσεσι, νὰ στολισθῇ διὰ ξένων πτερῶν καὶ νὰ διαφημίσῃ ἑαυτὸν κατὰ τὸν συνήθη τρόπον του, νομίζων, ὅτι οἱ φάκελλοι τῶν ὑπουργείων εἶνε τόσῳ βαθέως κεκρυμμένοι εἰς τὰ ὑπόγεια, ὥστε νὰ μὴ ἀποφασίσῃ τις νὰ ἐξαγάγῃ ποτὲ αὐτοὺς ἐκεῖθεν. (Ἱλαρότης. ἐπευφημίαι).

«Ἐγὼ ἔπραξα καὶ τοῦτο καὶ δὲν μοὶ κακοφαίνεται, καθ' ὅσον ἐξήγαγον εἰς φῶς ὑλικὸν μέχρι τοῦδε ἄγνωστον χάριν ἐκείνων, οἵτινες θὰ ἐπεθύμουν ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν νὰ μελετήσωσι τὴν ἠθικὴν καὶ ψυχικὴν κατάστασιν πολιτικοῦ ἡγέτου ἐν τῇ ρωμουνικῇ χώρᾳ τῶν ἀρχῶν τοῦ Εἰκοστοῦ αἰῶνος. (Ἐπευφημίαι).

Κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1895 ἡ συντηρητικὴ Κυβέρνησις ἔπεσε, τὸ δὲ κόμμα τῶν φιλελευθέρων, ἀναλαβὸν τὴν ἐξουσίαν, διετήρησε ταύτην ἐπὶ τρία καὶ ἥμισυ ἔτη. Ἐνθυμεῖσθε τότε ὁποία μεταβολὴ ἐπῆλθε διὰ μιᾶς ἐν ταῖς πεποιθήσεσι τοῦ κ. Τάκη Ἰωνέσκου. Ὁ κύριος οὗτος, ἐχθρὸς μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης τῶν ἐφορειῶν, ἀντίπαλος τοῦ Ἀλ. Λαχωβάρη, ὁ ἀνὴρ ὅστις πέντε ἡμέρας πρότερον ἠρώτα ποῖαι ἦσαν αἱ ἐφορεῖαι ἐκεῖναι, κατελήφθη αἰφνιδίως ὑπὸ ἀπεριορίστου πρὸς αὐτὰς στοργῆς.

«Κατὰ τὰς τέσσαρας κοινοβουλευτικὰς συνόδους, αἵτινες ἐγένοντο κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον, τὸ ζήτημα τῶν ἐφορειῶν εἶχε καταστῇ ἀληθὴς ἐφιάλτης δι' ὅλον τὸν κό-

Digitized by Google

σμον. Κατὰ πᾶν τριήμερον ὁ κ. Ἰωνέσκος καὶ οἱ ἐν τῇ ἀντιπολιτεύσει φίλοι του ἠρώτων ἡμᾶς τί γίνονται αἱ ἐφορεῖαι. Τί θὰ γείνῃ ἐν Μακεδονίᾳ ἄνευ τῶν ἐφοριῶν ; (Ἱλαρότης, ἐπευφημίαι).

Κατὰ Μάρτιον τοῦ 1899 ὁ κ. Τάκης Ἰωνέσκος ἐξεφώνησεν, ἐκ τῆς ἕδρας, ἣν κατέχει νῦν ὁ κ. Βλαδέσκος, μακρὸν λόγον, ἐν ᾧ ἔκρινεν ἡμᾶς ὡς τὸν Χριστόν, ὅτι κατεστρέψαμεν τὰς ἐφορείας, ὑπισχνεῖτο δὲ μετὰ πανηγυρικοῦ ὕφους, ὅπερ μεταχειρίζεται πάντοτε εἰς τὰς ὑποσχέσεις του, ὅτι εὐθὺς ὡς ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν, θ' ἀνασυστήσῃ τὰς ἐφορείας ταύτας. (Ἱλαρότης καὶ ἐπευφημίαι).

«Ἐπέπρωτο ἐκ συμπτώσεως νὰ συλληφθῇ ἐπ' αὐτοφώρῳ εἰς τοὺς λόγους του, πολὺ ταχύτερον ἴσως ἢ ὅσον ἤλπιζε. Μετὰ δύο ἑβδομάδας ἤρχετο εἰς τὸ Ὑπουργεῖον. Τί ἔπραξε ; Ἵδρυσε τὰς ἐφορείας ; Τί λόγος ! Ἔθεσεν αὐτὰς ἐν τῷ φακέλλῳ ! (Ἱλαρότης).

«Οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὸν λόγον, ὃν ἐξεφώνησε κατὰ Μάρτιον τοῦ 1899, δὲν ἐπέτρεψε νὰ δημοσιευθῇ ἐν τῷ «Ἐπισήμῳ Μηνύτορι», μέχρις οὗ ἐξῆλθε τοῦ ὑπουργείου. Ὅσον ὀλίγον καὶ ἂν ταράσσηται, ὅταν εὑρίσκηται ἐν ἀντιφάσει πρὸς ἑαυτὸν — πρᾶγμα παρ' αὐτῷ συνηθέστατον — κατὰ τὴν περίστασιν ὅμως ταύτην ἐνόησεν, ὡς φαίνεται, ὅτι ἦτο λίαν ἐμφαντικὴ ἡ μεταξὺ τῶν λόγων καὶ τῶν ἔργων του ἀντίθεσις, ὡς ἐκ τούτου δὲ δὲν ἐπέτρεψε τὴν δημοσίευσιν. Ἀλλὰ φαίνεται, ὅτι μεθ' ὅλην τὴν μὴ δημοσίευσιν τοῦ λόγου του, οἱ Μακεδόνες εἶχον λάβῃ ὑπὸ σημείωσιν τὴν ὑπόσχεσίν του, ὅτι δηλαδὴ θὰ συστήσῃ τὰς ἐφορείας, καθ' ὅσον μόλις εἰσῆλθεν εἰς τὸ ὑπουργεῖον, ἐπαρουσιάσθησάν τινες ἐνώπιόν του, οἵτινες ἠρώτησαν αὐτὸν πότε θὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ὑπόσχεσίν του. Καὶ γνωρίζετε τί ὁ κ. Ἰωνέσκος ἀπήντησεν ; Ἀπήντησεν αὐτοῖς, ὅτι δὲν ἐννοεῖ νὰ ἔχῃ δημοκρατίαν ἐν Μακεδονίᾳ. (Ἱλαρότης).

«Ἀφοῦ λοιπόν, Κύριοι, ἀποδεικνύεται, ὅτι ὁ κ. Τάκης Ἰωνέσκος οὔτε εἶχέ ποτε, οὔτε ἔχει τὴν σκέψιν νὰ συστήσῃ ἐφορείας· ἀφοῦ ἐκώλυσε τὸν Ἀλ. Λαχωβάρην νὰ συστήσῃ τοιαύτας· ἀφοῦ πρό τινων μηνῶν ἐχλεύασε τοὺς ἀπαιτήσαντας τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς κατὰ Μάρτιον τοῦ 1899 δοθείσης ὑποσχέσεως, μετὰ ποίου θάρρους ὁ κ. Ἰωνέσκος τολμᾷ νὰ ὁμιλῇ περὶ τῶν ἐφορειῶν, ἃς ἰσχυρίζεται, ὅτι ἐδημιούργησεν αὐτός ; Ἐφαντάζετο, ὅτι τὰ πράγματα ταῦτα δὲν θὰ ἐξήρχοντό ποτε εἰς τὸ φῶς ; (Ἐπευφημίαι).

«Ἀλλ' ἴσως ὁ κ. Τάκης Ἰωνέσκος ἤλπιζεν, ὅτι θὰ εἶχε τύχην, ὡς ἐν τῷ ζητήματι τῶν σχολείων τοῦ Βρασοβοῦ, ἐν ᾧ ἀνώτεροι λόγοι δὲν ἐπέτρεψαν ἡμῖν νὰ ῥίψωμεν τὴν προσωπίδα του, ὡς ἤξιζεν. Ἤλπιζεν, ὅτι καὶ τῇ φορᾷ ταύτῃ δὲν θὰ ἐτολμῶμεν ν' ἀποκαλύψωμεν τὴν ἀλήθειαν καὶ ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ σύστημα ὅ περ διὰ πρώτην φορὰν εἰσήγαγεν εἰς τὸν πολιτικὸν ἡμῶν βίον.

«Ὁ λογαριασμός του ὅμως ὑπῆρξε λανθασμένος. Τὴν φορὰν ταύτην οὐδεὶς λόγος ἐμποδίζει ἡμᾶς τοῦ νὰ δείξωμεν εἰς τὴν χώραν ἅπασαν τὴν ἀλήθειαν ἐν τῷ μακε-

Digitized by Google

δονικῷ ζητήματι, ὅπως καὶ ἡ χώρα καὶ οἱ Μακεδόνες κρίνωσι τὸ ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ σύστημα τοῦ κ. Ἰωνέσκου, τοῦ ἄλλα λέγειν καὶ ἄλλα πράττειν.

«Ὅσον ἀφορᾷ ἡμᾶς, ἡ ἡμετέρα στάσις ἐν τῇ ὑποθέσει τῶν ἐφορειῶν ὑπῆρξεν ἀείποτε σαφής, καθαρὰ καὶ εἰλικρινής. Ἡμεῖς ἀντέστημεν εἰς τὴν σύστασιν τῶν ἐφορειῶν, καθ' ὃν τρόπον ἐνοήθησαν αὗται, τὰ δὲ συμβαίνοντα σήμερον ἀποδεικνύουσιν ἀποχρώντως πόσον δίκαιον εἴχομεν τότε. (Ἐπευφημίαι).

«Ἀνέγνων ὑμῖν μέρος τοῦ ἀπρεποῦς ἐγγράφου, ὅπερ ἡ ἐφορεία τοῦ Κρουσσόβου μοὶ ἐπέστειλε τελευταίως καὶ δι' οὗ μοὶ ἐδήλου, ὅτι ἐπὶ τριάκοντα ἔτη εἰργάσθη δ ω ρ ε ὰ ν ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ ζητήματος καὶ ὅτι σήμερον, ὅτε δὲν ὑπάρχει πλέον τὸ δ ω ρ ε ὰ ν, ἀποχωρίζεται τοῦ Ρωμουνισμοῦ.

«Ἔπειτα, οἱονδήποτε ἵδρυμα κινδυνεῦον νὰ λάβῃ τοιαύτην μορφὴν καὶ καταλήξῃ εἰς τοιοῦτο ἀποτέλεσμα εἶνε ἐκ τῶν προτέρων καταδικαστέον· ἡ δὲ κυβέρνησις θὰ ἤλεγχε μεγάλην ὀλιγωρίαν, παρέχουσα εἰς χεῖρας τοιούτου καθιδρύματος τὸν καρπὸν τοσούτων θυσιῶν καὶ ἐργασίας τόσων ἐτῶν.

Ἤδη καταφαίνεται, ὅτι εἶχε δίκαιον ὁ παρ' ἐμοὶ ἱστάμενος πρεσβύτης καὶ ὃν ὑμεῖς οἱ ἐν τῇ ἀντιπολιτεύσει ἐκαλύψατε ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον δι' ὕβρεων καὶ συκοφαντιῶν. (Παρατεταμέναι ἐπευφημίαι).

«Ὁ γέρων οὗτος ἔλεγεν: «Εὐκταῖον θὰ ἦτο νὰ εἴχομεν ἐν Μακεδονίᾳ ὀφθαλμόν, «ὅστις νὰ ἔβλεπε τὸ ζήτημα μετ' ἐνδιαφέροντος καὶ ἀγάπης. Ἀλλὰ τίς ἐγγυᾶται «ὑμῖν, ὅτι, ἂν σχηματίσωμεν τὰς ἐφορείας, αὗται δὲν θὰ ἐκτροχιασθῶσι τῆς ἀποστο«λῆς των, δὲν θὰ τραπῶσιν πεπλανημένην ὁδόν, ἢ δὲν θὰ στραφῶσιν ἀκριβῶς ἐναντίον «τῆς ὑποθέσεως, εἰς ἣν θὰ ἐκαλοῦντο νὰ ὑπηρετήσωσιν;» (Ἐπευφημίαι).

«Ἰδοὺ διατὶ ἐδίστασε νὰ συστήσῃ τὰς ἐφορείας ἐν Μακεδονίᾳ καὶ τὸ παράδειγμα τῆς ἐφορείας τοῦ Κρουσσόβου, θελησάσης νὰ κλείσῃ τὰ σχολεῖα, ἐδικαίωσεν αὐτὸν πληρέστατα.

«Δι' ἡμᾶς ἐν τούτοις εἶνε σαφέστατον πρᾶγμα, διατὶ δὲν συνεστήσαμεν τὰς ἐφορείας. Ἀλλ' ὑμεῖς διατὶ δὲν συνεστήσατε αὐτάς;

«Ἐν τίνι θάρρει ἔρχεσθε ὑμεῖς καὶ ἐν Ἰασίῳ καὶ ἐν Κραγιόβῃ καὶ ἐν τῇ Λέσχῃ τῶν Συντηρητικῶν κατηγοροῦντες ὑμῶν, ὅτι καταστέλλομεν τὴν ὁρμὴν τοῦ ἐθνικοῦ ζητήματος, μὴ συνιστῶντες τὰς ἐφορείας, ὑμεῖς οἵτινες, ἐν τῇ ἐξουσίᾳ ὄντες, δὲν ἐξετελέσατε τὰς ὑμετέρας ὑποχρεώσεις;

«Τίς θὰ πιστεύσῃ εἰς ὑμᾶς, ὁμιλοῦντας περὶ αἰσθήματος πρὸς τὸ ἐθνικὸν ζήτημα, ἀφοῦ συμπεριφέρεσθε κατὰ τοιοῦτον τρόπον; Τίς θὰ λάβῃ πλέον ὑμᾶς ὑπὸ σοβαρὰν ἔποψιν, ὑπισχνουμένους τὴν αὐτονομίαν τῶν σχολῶν τῆς Μακεδονίας καὶ τὴν ἵδρυσιν Πανεπιστημίου ἐν Κωνσταντινουπόλει; (Ἐπευφημίαι).

«Δὲν ὁμιλῶ περὶ ἀνδρῶν σοβαρῶν καὶ γνωστῶν, διότι οἱ τοιοῦτοι θὰ γελάσωσι βεβαίως, ἀκούοντες τοιαύτας ὑποσχέσεις· ὁμιλῶ περὶ εὐπίστων Μακεδόνων, οἵτινες τοσάκις ἐπίστευσαν εἰς τοὺς λόγους τοῦ κ. Τάκη Ἰωνέσκου.

Digitized by Google

«Εἶνε σοβαρὰ λοιπὸν τὰ τοιαῦτα πράγματα; Εἶνε πολιτικὴ ταῦτα ἐκ μέρους κυβερνητικοῦ κόμματος, τολμήσαντος νὰ εἴπῃ, ὅτι ἀναλαμβάνει τὸν οἴακα τῶν ὑποθέσεων τῆς χώρας ἀπ' αὐτῆς τῆς δευτέρας ἡμέρας τῆς πτώσεώς του, καθ' ὃν τρόπον ἔπεσε; Διὰ τοιούτων μέσων προσπαθεῖτε νὰ ἐπανακτήσητε τὴν ἐμπιστοσύνην τῆς χώρας; ('Επευφημίαι).

«Ἡμεῖς λέγομεν παρρησίᾳ ὅ τι θέλομεν καὶ ἔχομεν τὸ θάρρος νὰ ἐνστερνισθῶμεν πᾶν ζήτημα, ὅπερ θεωροῦμεν, ὅτι εἶνε δίκαιον. Ἀλλ' ὑμεῖς ἄλλα λέγετε καὶ ἄλλα πράττετε. Ἀπὸ πολλῶν μηνῶν συγκινεῖτε τὴν χώραν διὰ τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος, ἀλλ' ὑπεκφεύγετε τὴν περὶ αὐτοῦ συζήτησιν ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ, ἔνθα ἔπρεπε νὰ γείνῃ ἡ περὶ αὐτοῦ συζήτησις καὶ οὐχὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς. ('Επευφημίαι),

«Κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος ἐγὼ προεκάλεσα ὑμᾶς νὰ φέρητε ἐνταῦθα τὸ μακεδονικὸν ζήτημα, ἀλλὰ δὲν ἐτολμήσατε. Νῦν ἠλπίζομεν, ὅτι θὰ συνηνοῦσθε μετὰ τοῦ κ. Δράγκου, ἀλλὰ δὲν συνηνώθητε, ἀναμένοντες νὰ ὁμιλήσητε μετ' ἐμέ, ἵνα στηριχθῆτε ἐπὶ τῶν λόγων μου καὶ δύνασθε νὰ εἴπητε, ὅτι δὲν ἐσιγήσατε.

«Ἡμεῖς, Κύριοί μου, δὲν παίζομεν ἐν πράγμασι τοιούτοις. Ἡμεῖς, ὁσάκις δυνάμεθα νὰ πράξωμέν τι, πράττομεν τοῦτο, ἀλλὰ δὲν ὑπισχνούμεθα πράγματα τοῦ ἄλλου κόσμου. Δὲν ὑπισχνούμεθα ποδήλατα, οὔτε πανεπιστήμια ἐν Κωνσταντινουπόλει. Οὐδὲν τοιοῦτο ὑπισχνούμεθα, διότι οὐδέν τούτων εἶνε σοβαρόν. ('Επευφημίαι).

«Κύριοι, δὲν δύναμαι νὰ περάνω τὴν λίαν μακρὰν ἀγόρευσίν μου, χωρὶς νὰ ἐκφράσω τὴν δυσαρέσκειαν, ὅτι ἐπέπρωτο καὶ ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ τῆς Μακεδονίας, ζητήματι οὕτω ὑψηλῷ, ἐν ᾧ οὐδεμία ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ διαφωνία βλέψεων, (παρατεταμέναι ἐπευφημίαι), ἐπέπρωτο, λέγω, ν' ἀναμιχθῇ καὶ ὁ προσωπικὸς τόνος τοῦ κ. Τάκη Ἰωνέσκου.

«Ἐν Ἰασίῳ, ὁμιλῶν περὶ τῆς μομφῆς, ἣν ἡμεῖς προσήπτομεν τῇ ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθείσῃ πολιτικῇ σχολῇ, ὁ κ. Τάκης Ἰωνέσκος ἀνεμιμνήσκετο γαλλικοῦ λογίου· «on dirait du veau». Ἀλλ' ὁ μόσχος εἶνε τὸ ἐν Μετσόβῳ σχολεῖον, ἔνθα ὁ κ. Ἰωνέσκος ἔθεσε τρεῖς διδασκάλους, χωρὶς οὐδεὶς νὰ ὑπάρχῃ μαθητής. «Ὁ μόσχος εἶνε ἡ ἵδρυσις πανεπιστημίου ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ὁ μόσχος εἶνε τὰ ποδήλατα τοῦ Μοναστηρίου! ('Επευφημίαι.)

Κύριοι, ὁ τρόπος τοῦ συζητεῖν, ὁ μὴ φθάνων εἰς τὴν περιωπὴν τοῦ συζητημένου πράγματος, θὰ ἦτο κατάλληλος, ἐὰν ἐγίνετο περὶ τράπεζαν συμποσίου, ἀλλ' οὐχὶ ἀπὸ τοῦ βήματος Κοινοβουλίου. Ἀλλ' ἴσως πράττουσι τοῦτο μὴ ἔχοντες ἄλλο τι περὶ τούτου νὰ εἴπωσιν· ἀποφεύγουσι τὴν ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ συζήτησιν καὶ φέρουσιν αὐτὸ περὶ τὴν τράπεζαν συμποσίων.

Κύριοί μου, τὸ ἀντίθετον κόμμα ἔσχε πολλάκις τὴν ἀτυχίαν νὰ ἐπιθέτῃ ἐπὶ τῶν μεγάλων ζητημάτων τὸ ἰδιάζον αὐτῷ στίγμα καὶ ν' ἀναμιγνύῃ ἐν αὐτοῖς θεωρίας καὶ συμφέροντα ἐσχάτης τάξεως.

Οἱ Φιλελεύθεροι εἶχον σχεδιάσῃ ἄλλοτε τὴν ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως γέφυραν, ὅπως

Digitized by Google

συναδελφώσῃ καὶ συνενώσῃ αὕτη τὰ δύο ἡμίση τῆς χώρας· ἀλλ' ἐλθόντες οἱ Συντηρητικοὶ ἔξεσαν ἐπὶ πετρῶν τὰ ὀνόματά των· (Ἐπευφημίαι.)

Ἡμεῖς ἐσχεδιάσαμεν τὴν κατασκευὴν τοῦ λιμένος Κωνστάντζης, ὅπως παράσχωμεν τῇ χώρᾳ τὰ μέσα τοῦ ν' ἀναπνεύσῃ ἐλευθέρως καὶ ἐκτείνῃ τὴν χεῖρά της εἰς ὁλόκληρον τὸν κόσμον. Οἱ συντρηρητικοὶ εἰσήγαγον εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο τὴν ὑπόθεσιν Χαλλιέ. (Ἐπευφημίαι.)

Ἐν τῷ ζητήματι τῆς Μακεδονίας πρὸ 36 ἐτῶν, ὅτε οἱ Συντηρητικοὶ δὲν εὕρισκον ἐν αὐτῷ ἢ θέμα σκώμματος, οἱ γηραιοὶ Φιλελεύθεροι εἰργάζοντο, ὅπως ὑψώσωσιν αὐτὸ εἰς ζήτημα εὐγενὲς καὶ ὑψηλόν, ὡς ἐπιθυμοῦμεν νὰ μείνῃ. Ἀλλ' ἐπέπρωτο νὰ ἔλθῃ καὶ ἐν τῷ ζητήματι τοῦτο ὁ κ. Τάκης Ἰωνέσκος, ὅπως ἐν ὀνόματι τοῦ Συντηρητικοῦ κόμματος καταστήσῃ αὐτὸ ἀγυρτίαν καὶ ψεῦδος. (Παρατεταμέναι ἐπευφημίαι.)

ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΤΩΝ ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΟΘΩΜΑΝΩΝ

Ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἐν Παρισίοις κατὰ τὸν παρελθόντα μῆνα γενόμενον Συνέδριον τῶν Νεοτούρκων, περὶ οὗ ἱκανὰ ἐξετέθησαν ἐν τῷ προηγουμένῳ τεύχει, ἡ ἔγκριτος «Ἐθνικὴ Ἐφημερὶς» τοῦ Βερολίνου γράφει τὰ ἑπόμενα :

«Τὰ πολλὰ ἑκατομμύρια τῶν ἀνθρώπων, τῶν ἀνηκόντων ἔτι καὶ σήμερον τῷ ἰσλαμισμῷ ἐν Εὐρώπῃ, Ἀσίᾳ καὶ Ἀφρικῇ, ἀπώλεσαν τὴν δύναμιν τῆς ἐπιθέσεως καὶ τὸ πνεῦμα τῆς κατακτήσεως, ἅπερ ἀνέπτυξαν εἰς δύο διαφόρους ἐποχάς, ἤτοι τὸν ἕβδομον καὶ τὸν πεντεκαιδέκατον αἰῶνα τῆς ἡμετέρας χρονολογίας ὑπὸ τοὺς Ἄραβας Καλίφας καὶ τοὺς Ὀθωμανοὺς Σουλτάνους. Ἡ ὀπισθοδρόμησις τῆς τουρκικῆς δυνάμεως ἀπὸ τοῦ 1683, ὅτε ἡ στρατειὰ αὐτῆς ἐξηναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ τῆς πολιορκίας τῆς Βιέννης, μέχρι τῆς σήμερον ἡμέρας, συνετελέσθη καὶ πάλιν τόσῳ ταχέως, ὅσῳ καὶ ἡ κατάπτωσις τοῦ βυζαντινοῦ Κράτους, ὅπερ εἶχε διαδεχθῇ. Ἀπὸ πολλοῦ τὸ Μαρόκον καὶ ἡ Περσία ἐξεφυλίσθησαν ἀπὸ πολεμικῶν εἰς ἀδρανῆ καὶ φθίνοντα Κράτη,τὰ δὲ τόσον ἄλλοτε ἐπίφοβα πλοῖα τῆς Τριπόλεως,τῆς Τύνιδος καὶ τοῦ Ἀλγερίου ἐξηφανίσθησαν ἐκ τῆς Μεσογείου. Ὁ ΙΘ'. Αἰὼν ἔλαβε τὴν πολιτικὴν σφραγῖδα αὐτοῦ οὐ μόνον διὰ τῆς ἱδρύσεως τοῦ γερμανικοῦ Κράτους καὶ τῆς ἰταλικῆς Ἑνότητος, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς μεταμορφώσεως τῆς χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Δίκην κινάρας κατεβροχθίσθη τὸ τουρκικὸν Κράτος, φύλλον πρὸς φύλλον, ἐκτὸς μικροῦ τινος λειψάνου. Οἱ μὲν μετὰ τούς δὲ, Ἕλληνες, Σέρβοι, Ρωμοῦνοι καὶ Βούλγαροι ἐνισχύθησαν εἰς ἀνεξαρτήτους πολιτείας ἐν ταῖς χώραις αὐτῶν, ἃς ἀπὸ τοῦ μεσαίω-

Digitized by Google

νος κατέχουσιν, ἐσχάτως δ' ἔτι ἡ πολυζήτητος Κρήτη ἀπεσπάσθη ἐκ τῆς κυριαρχίας τοῦ Σουλτάνου. Ἡ διανομὴ τῆς Τουρκίας δὲν συνετελέσθη, ὡς ἐφαντάσθησαν αὐτὴν Αἰκατερίνη ἡ Β'. καὶ Ἰωσὴφ ὁ Β'. ἐν Χερσῶνι καὶ ὡς ὁ Ναπολέων Α'. καὶ Ἀλέξανδρος Α'. ἐν Τιλσίτῃ, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἀνθρωπίνων ὑπολογισμῶν καὶ τῶν διατάξεων τῆς τύχης συμφωνοῦσι πρὸς ἄλληλα. Ἡ Τουρκία ἔπαυσεν οὖσα ἐπικίνδυνος καὶ ἐχθρικὴ Δύναμις τῷ χριστιανισμῷ καὶ τῷ εὐρωπαϊκῷ πολιτισμῷ. Ὅ τι ἐπετεύχθη ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου διὰ σειρᾶς πολέμων καὶ ἀνταρσιῶν, ἡ ἀπελευθέρωσις τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, ἡ εἰσβολὴ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐπιρροῆς, ἐπραγματώθη εὐχερέστερον καὶ τάχιον ἐν Αἰγύπτῳ, διότι ἐνταῦθα οὐχὶ ἡ ἰσχυροτέρα μερὶς τοῦ πληθυσμοῦ ἀσπάζεται τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ἐλλείπει ἡ ἀντίθεσις νικητῶν καὶ ἡττημένων. Μικρὰ ἀγγλικὴ στρατιὰ κατώρθωσε νὰ ὑποτάξῃ τὴν Αἴγυπτον, ἀπὸ δὲ τοῦ 1882 ὁ Χεδίβης δὲν παίζει σπουδαιότερον πολιτικὸν πρόσωπον ἢ οἱ Ἰνδοὶ ἡγεμόνες, οἱ διατελοῦντες ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Ἄγγλου Ἐπιτρόπου. Ἡ αὐτὴ τύχη ἐπεκλώσθη καὶ εἰς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Βουχάρας καὶ τῆς Σαμαρκάνδης. Οἱ Ρῶσσοι ἀφῆκαν αὐτοῖς τίτλους, ἀξιώματα καὶ εἰσοδήματα. ἀλλ' ἀφῄρεσαν παρ' αὐτῶν πᾶσαν ἐνάσκησιν τῆς δυνάμεώς των ἔν τε τῇ διοικήσει καὶ τῇ πολιτικῇ. Εἰς τὴν θέσιν τῶν Μωαμεθανῶν αὐτῶν ἱππέων ὑπεισῆλθον οἱ Ρῶσσοι Κοζάκοι, παρομοία δὲ τύχη ἐπιφυλάσσεται καὶ τῇ Περσίᾳ καὶ τῷ Μαρόκῳ. Ἀπὸ τοῦδε διατελοῦσι πανταχοῦ ἀνοικταὶ εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἐπιρροὴν καὶ δὲν δύνανται ἕνεκα τῆς πτωχείας τοῦ πληθυσμοῦ των ν' ἀντιστῶσι πλέον εἰς τὴν εἰσβολὴν τοῦ πολιτισμοῦ, διότι ἡ κατασκευὴ σιδηροδρόμων, ἡ προαγωγὴ τῆς βιομηχανίας, τὸ ἄνοιγμα νέων ἐμπορικῶν σχέσεων εἶνε διὰ τοὺς λαοὺς τούτους ἀναγκαιοτέρα ἢ διὰ τοὺς ξένους. Ἀλλὰ τὴν οἰκονομικὴν ὑπεροχὴν ἀκολουθεῖ θᾶττον ἢ βράδιον ἡ πολιτική.

α Ἐνώπιον τοῦ ἰσχυροῦ φανατισμοῦ τῶν μωαμεθανικῶν ὄγκων, ὅστις τόσον συχνὰ ἐν μερικαῖς περιπτώσεσι ἀποκαλύπτεται ἐν ὅλῃ τῇ ἀμετατρέπτῳ αὐτοῦ μεσαιωνικῇ βίᾳ καὶ σκληρότητι, ὡς ἐν τῇ κατὰ χριστιανῶν ἐν Δαμασκῷ ἐπαναστάσει τοῦ 1860 καὶ ἐν ταῖς ἐπ' ἐσχάτων ἔτι καταδιώξεσι τῶν Ἀρμενίων, ἐνώπιον τῆς ἀπεχθείας αὐτῶν πρὸς εὐρωπαϊκὰ ἤθη καὶ ἔθιμα εἶνε τῳόντι καταπληκτικόν, ὅτι οὐδαμῶς ἀντέταξε κατὰ τῶν χριστιανῶν αὐτῶν ἀντιπάλων ζωηρὰν ἀντίστασιν. Ἡ Ρωσσία ἐν τῇ πρὸς τὰς στέππας τῆς Ἀσίας προελάσει αὐτῆς οὐδένα συνήντησε Σιαμὶλ βέην, ἡ δὲ Γαλλία ἔξω τῆς Ἀλγερίας οὐδένα Ἀβδοὺλ Καδέρ, οὔτε ἐν Τύνιδι οὔτε ἐν τῇ Σαχάρᾳ. Μόνη ἡ ὑπεροχὴ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ ὁπλισμοῦ καὶ τῆς στρατιωτικῆς πειθαρχίας καὶ στρατηγίας δὲν παρέχει ἱκανὴν ἐξήγησιν τοῦ γεγονότος τούτου. Τὴν κυρίαν αἰτίαν δέον ν' ἀναζητήσῃ τις ἐν τῇ φθινούσῃ ἐνεργητικότητι καὶ ἐν τῇ πολιτικῇ κατατμήσει τῶν μωαμεθανικῶν λαῶν. Χαρακτηριστικὴ ἀπόδειξις τούτου εἶνε ἡ ἐν Σουδὰν κίνησις τῶν δερβισῶν, ἥτις φέρει ὅλα τὰ σημεῖα τῶν περὶ πίστεως ἐν τῷ Ἰσλαμισμῷ ἐπελάσεων κατὰ τὸν μεσαίωνα. Εἷς προφήτης ἀνακηρύσσει ἑαυτὸν ἀπόγονον τοῦ Μωάμεθ καὶ ἀπόστολον τοῦ Θεοῦ, μέλος ἑνὸς ρεμβώδους τάγματος καὶ μυστικῆς ἑταιρείας, συναθροίζει περὶ ἑαυτὸν μικρὰν λεγεῶνα ὀπαδῶν, συμπαρασύρει αὐτοὺς εἰς ἐξέγερσιν κατὰ τῆς Κυβερνήσεως, ἀπελαύνει τοὺς εἰσπράκτορας καὶ τὰς ἀσθενεῖς φρουρὰς καὶ διασπείρει πέριξ του τὸν τρόμον. Φυλαὶ καὶ πατριαὶ συνασπίζονται περὶ αὐτόν, ἡ δὲ ἀκολουθία του αὔξει δίκην χιονοστιβάδος, ἐφ' ὅσον προχωρεῖ. Οὕτω προέκυψεν ἐν Σουδὰν καὶ ἐν ταῖς χώραις τοῦ ἄνω Νείλου τὸ Κράτος τοῦ Μαχδῆ, ἐπὶ δεκαετίαν διασπεῖραν μέχρι τῶν συνόρων τῆς

Digitized by Google

Αἰγύπτου τὸν φόβον καὶ τὴν καταστροφήν. Ἀκουσίως ἀναγκάζεταί τις ἐνώπιον τῆς στρατιᾶς ταύτης τῶν δερβισῶν νὰ ἐνθυμηθῇ τὰς λεγεῶνας τῶν Ἀλμαδῶν καὶ Ἀλμοραβιτῶν, τῶν ἀπὸ τῆς παραλίας τῆς βορείου Ἀφρικῆς εἰσβαλόντων εἰς Ἱσπανίαν καὶ προσαγαγόντων νέας δυνάμεις τῷ Ἰσλαμισμῷ ἐπὶ τῆς Χερσονήσου. Ἀλλ' ἡ μαχδιστικὴ κίνησις δὲν προέβη πέραν τοῦ Χαρτούμ, δὲν προήλασε οὔτε πρὸς τὰς ὀάσεις τῆς ἀνατολικῆς Σαχάρας, οὔτε πρὸς τὴν Ἀβυσσινίαν, ὑπέκυψε δὲ τέλος εἰς τὰ ὅπλα τῶν Ἄγγλων, διότι ἤρξαντο νὰ ἐλλείπωσιν αὐτοῖς οἱ ἄνδρες, ὡς καὶ τὸ πολεμικὸν ὑλικὸν καὶ αἱ ζωοτροφίαι. Ὁ Ἰσλαμισμὸς ὡς προϋπόθεσιν ἔχει τὸν περὶ πίστεως πόλεμον, ἡ πεποίθησις, ὅτι ὁ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης θάνατος διανοίγει τὰς πύλας τοῦ παραδείσου, συνήσπιζε περὶ τὴν σημαίαν τοῦ Προφήτου καὶ τῶν Διαδόχων του τὰ τέκνα τῆς ἀραβικῆς ἐρήμου. Ἐνόσῳ οἱ Ὀθωμανοὶ σουλτάνοι καὶ οἱ βεζίραι των ἐνίκων, διετηρεῖτο ἡ ζωτικότης τοῦ Κράτους των καὶ ἡ πολεμικὴ πειθαρχία καὶ ἄσκησις τῶν Γενιτσάρων. Ἐν τῷ μεσαίωνι κατέρρευσαν τὰ ἀραβικὰ βασίλεια καὶ τὸ χαλιφάτον, οὐ μόνον ἕνεκα τῶν ἀκαταπαύστων ἐσωτερικῶν μεταβολῶν καὶ τῶν ἐμφυλίων πολέμων τῶν πατριῶν καὶ γενῶν, ἀλλὰ διότι τὸ κῦμα τῶν κατακτήσεων ἀνεχαιτίσθη, ὁ δὲ ἐπιρρωσθεὶς Χριστιανισμὸς κατεπολέμησε τὸν Ἰσλαμισμὸν ἐπὶ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ ἐδάφους ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, Συρίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ. Ὅτε ὁ Ἰσλαμισμὸς δὲν ἠδύνατο πλέον, κρατῶν τὸ ξίφος ἐν τῇ μιᾷ καὶ τὸ Κοράνιον ἐν τῇ ἑτέρᾳ χειρί, νὰ ἐπελάσῃ κατὰ τοῦ κόσμου, ἔπαυσε πλέον ὢν παράγων τῆς παγκοσμίου ἱστορίας. Τὸ εὐφυὲς καὶ πλῆρες ταλάντου ἔθνος τῶν Ἀράβων, ὅπερ στηριχθὲν ἐπὶ ἑλληνικῶν καὶ περσικῶν προτύπων ἐν ταῖς τέχναις καὶ ταῖς ἐπιστήμαις, ἀνέπτυξε τόσῳ ταχεῖαν καὶ ὑψηλὴν ἀνθηρότητα πολιτισμοῦ ἀπὸ τοῦ Εὐφράτου μέχρι τοῦ Ἕβρου διὰ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Βορείου Ἀφρικῆς μέχρι τῆς Σικελίας, ἵσταται σήμερον σχεδὸν ἔξω τῆς συναφείας τοῦ πολιτισμοῦ, καταπεσὸν πάλιν τὸ πλεῖστον εἰς τὴν νομαδικὴν κατάστασιν τῶν Βεδουΐνων, οἱ δὲ θηρευταὶ τῶν δούλων καὶ οἱ δουλέμποροι ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἀφρικῇ εἶνε Ἄραβες. Ἡ τουρκικὴ φυλή, ἡ μετὰ τοὺς Ἄραβας προσδοῦσα τῷ Ἰσλαμισμῷ παγκόσμιον σημασίαν διὰ τῆς πολεμικῆς αὐτῆς ἱκανότητος, οὐδεμίαν κατεῖχε τῶν ἐξόχων ἰδιοτήτων τῶν Ἀράβων, τὰ τέκνα αὐτῆς εἰσὶν ἐκ γενετῆς γεωργοὶ ἄνευ καλλιτεχνικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς τάσεως, οὐδέποτε δὲ ὑπῆρξε τουρκικὸς πολιτισμὸς καὶ οὔτε θὰ ὑπάρξῃ ποτέ.

Παρῆλθον οἱ χρόνοι, καθ' οὓς ἡ μία θρησκεία ἠδύνατο νὰ σκέπτηται τὴν διὰ τῆς βίας ἐξόντωσιν τῆς ἑτέρας. Χριστιανισμὸς καὶ Ἰσλαμισμὸς ὑφίστανται παρ' ἀλλήλοις, ἐὰν δὲ Ἀρμένιοι καὶ Κοῦρδοι, Χριστιανοὶ καὶ Μωαμεθανοὶ Ἀλβανοί, Δροῦσοι καὶ Μαρωνῖται ἐπιπίπτουσι, δῃοῦσι καὶ ἀποκτείνουσιν ἀλλήλους, ἡ θρησκεία ἐν τούτῳ εἶνε μόνον ἡ ἀφορμὴ διὰ τὴν παλαιὰν καὶ ἀδιάλλακτον φυλετικὴν ἔχθραν καὶ τὴν ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν κληρονομηθεῖσαν τάσιν πρὸς ἁρπαγήν. Οὐχὶ ἐκ βιαίων μέσων, ἀλλ' ἐκ τοῦ προχωροῦντος πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἐξημερώσεως τῶν ἠθῶν δέον ν' ἀναμένωμεν ἐνταῦθα βελτίωσιν. Ἀλλ' ὁ πολιτισμὸς οὗτος ἀπορρέει ἀποκλειστεικῶς ἐκ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐκ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀγωγῆς. Ὁ μωαμεθανικὸς κόσμος κατήντησε νὰ παίξῃ πρόσωπον ἀποδέκτου. Ὅ τι ὑφίσταται νῦν ἐν Τουρκίᾳ ἐκ τῆς πολιτειακῆς ζωτικότητος ζητεῖ νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς γνώσεως καὶ τοῦ κεφαλαίου, ὅπως προλειάνῃ τρόπον τινὰ ἀνακαίνησιν τοῦ ὅλου πολιτειακοῦ συστήματος. Ἡ ὑπισθοδρόμησις τῶν μωαμεθανικῶν χωρῶν ἀπέναντι τῆς οἰκονομικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ἀναπτύξεως τῆς Εὐρώπης δὲν πρέπει ν' ἀποδοθῇ ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν θρησκείαν των. Αἱ ἐλλείψεις τῶν ἀνατολικῶν κυβερνητικῶν τύπων, τὸ φλέγ-

Digitized by Google

μα, ἡ αὐτάρκεια καὶ ἡ ἐλαχίστη εὐκινησία τῶν πληθυσμῶν ὑπέχουσιν ἐπίσης μέρος τῆς εὐθύνης. Τὸ μῖσος καὶ ἡ περιφρόνησις πρὸς τοὺς ξένους, ὁ περιορισμὸς τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς συγκοινωνίας, ἡ ἔλλειψις πάντων τῶν νεωτέρων ταξειδιωτικῶν μέσων ἐκράτησαν μέχρι πέραν τοῦ μέσου τῆς ΙΘ' ἑκατονταετηρίδος ἐν ἐνδελεχεῖ σχεδὸν ἀπομονώσει τὰς χώρας ταύτας.

Μόλις νῦν ἄρχονται νὰ καταπίπτωσιν οἱ φραγμοὶ οὗτοι, τὰ κωλύματα ταῦτα νὰ ἐκλείπωσιν. Ἡ εἰς τὸν μωαμεθανικὸν κόσμον δίοδος τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ καθίσταται ὁσημέραι εὐρυτέρα καὶ μᾶλλον ἐλευθέρα. Ἐν Ἰνδίαις καὶ Αἰγύπτῳ συνείθισεν ὁ Ἰσλαμισμὸς εἰς τὴν ἀγγλικὴν κυριαρχίαν, ἐν τῇ κεντρικῇ Ἀσίᾳ εἰς τὴν ρωσσικήν, ἐν τῇ βορείῳ Ἀφρικῇ εἰς τὴν γαλλικήν. Εἶνε φυσικόν, ὅτι αἱ ἐπιτυχίαι αὗται ἐνθαρρύνουσι τοὺς εὐρωπαίους πρὸς ἐπέκτασιν τῆς ἐπιρροῆς των. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀκούει τις, ὅτι ὑπόκωφος ὀργὴ διατρέχει τὸν μωαμεθανικὸν κόσμον. Ἀλλ' ὁ κόσμος οὗτος εἶνε ἐθνικῶς καὶ πολιτικῶς παρὰ πολὺ διῃρημένος, ὥστε δὲν δύναται νὰ συσσωματωθῇ εἰς ἑνιαίαν θέλησιν καὶ ἀπόφασιν. Οὐδέποτε τὸ Καλιφᾶτον κατέλαβεν ἐν αὐτῷ τὴν θέσιν, ἥν ποτε ὁ Παπισμὸς ἐν τῇ χριστιανωσύνῃ. Τὸ πενιχρῶς συνδέον αὐτὸν θρησκευτικὸν στοιχεῖον δὲν δύναται πλέον νὰ συμπαρασύρῃ, ἀφοῦ οὐδεμία εὐρωπαϊκὴ Δύναμις περιορίζει τὰς ἐξωτερικεύσεις αὐτοῦ, πᾶσαι δὲ αἱ ἐνδιαφερόμεναι Κυβερνήσεις τοὐναντίον μεταφέρουσι διὰ τῶν ἀτμοπλοίων καὶ τῶν σιδηροδρόμων των τοὺς προσκυνητὰς εἰς Μέκκαν παρὰ τοὺς βαρεῖς κινδύνους, οὓς ἡ μεταφορὰ αὕτη συνεπάγεται διὰ τὴν δημοσίαν ὑγίειαν. Ἑπομένως ἐπ' ἀόριστον χρόνον ἡ εἰρηνικὴ εἰσβολὴ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὰς μωαμεθανικὰς χώρας οὐδὲν θ' ἀπαντᾷ σοβαρὸν κώλυμα, μόνον δὲ πρόωρα κατακτητικὰ σχέδια θὰ ἠδύναντο ν' ἀναρριπίσωσι πάλιν τὸ ἀποσβεννύμενον πῦρ τοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ διὰ τοῦ ἐθνικοῦ.»

Digitized by Google

Αἰγύπτου τὸν φόβον καὶ τὴν καταστροφήν. Ἀκουσίως ἀναγκάζεταί τις ἐνώπιον τῆς στρατιᾶς ταύτης τῶν δερβισῶν νὰ ἐνθυμηθῇ τὰς λεγεῶνας τῶν Ἀλμαδῶν καὶ Ἀλμοραβιτῶν, τῶν ἀπὸ τῆς παραλίας τῆς βορείου Ἀφρικῆς εἰσβαλόντων εἰς Ἱσπανίαν καὶ προσαγαγόντων νέας δυνάμεις τῷ Ἰσλαμισμῷ ἐπὶ τῆς Χερσονήσου. Ἀλλ' ἡ μαχδιστικὴ κίνησις δὲν προέβη πέραν τοῦ Χαρτούμ, δὲν προήλασε οὔτε πρὸς τὰς ὀάσεις τῆς ἀνατολικῆς Σαχάρας, οὔτε πρὸς τὴν Ἀβυσσινίαν, ὑπέκυψε δὲ τέλος εἰς τὰ ὅπλα τῶν Ἄγγλων, διότι ἤρξαντο νὰ ἐλλείπωσιν αὐτοῖς οἱ ἄνδρες, ὡς καὶ τὸ πολεμικὸν ὑλικὸν καὶ αἱ ζωοτροφίαι. Ὁ Ἰσλαμισμὸς ὡς προϋπόθεσιν ἔχει τὸν περὶ πίστεως πόλεμον, ἡ πεποίθησις, ὅτι ὁ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης θάνατος διανοίγει τὰς πύλας τοῦ παραδείσου,συνήσπιζε περὶ τὴν σημαίαν τοῦ Προφήτου καὶ τῶν Διαδόχων του τὰ τέκνα τῆς ἀραβικῆς ἐρήμου. Ἐνόσῳ οἱ Ὀθωμανοὶ σουλτάνοι καὶ οἱ βεζίραι των ἐνίκων, διετηρεῖτο ἡ ζωτικότης τοῦ Κράτους των καὶ ἡ πολεμικὴ πειθαρχία καὶ ἄσκησις τῶν Γενιτσάρων. Ἐν τῷ μεσαίωνι κατέρρευσαν τὰ ἀραβικὰ βασίλεια καὶ τὸ χαλιφάτον, οὐ μόνον ἕνεκα τῶν ἀκαταπαύστων ἐσωτερικῶν μεταβολῶν καὶ τῶν ἐμφυλίων πολέμων τῶν πατριῶν καὶ γενῶν, ἀλλὰ διότι τὸ κῦμα τῶν κατακτήσεων ἀνεχαιτίσθη,ὁ δὲ ἐπιρρωσθεὶς Χριστιανισμὸς κατεπολέμησε τὸν Ἰσλαμισμὸν ἐπὶ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ ἐδάφους ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, Συρίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ. Ὅτε ὁ Ἰσλαμισμὸς δὲν ἠδύνατο πλέον,κρατῶν τὸ ξίφος ἐν τῇ μιᾷ καὶ τὸ Κοράνιον ἐν τῇ ἑτέρᾳ χειρί, νὰ ἐπελάσῃ κατὰ τοῦ κόσμου, ἔπαυσε πλέον ὢν παράγων τῆς παγκοσμίου ἱστορίας. Τὸ εὐφυὲς καὶ πλῆρες ταλάντου ἔθνος τῶν Ἀράβων, ὅπερ στηριχθὲν ἐπὶ ἑλληνικῶν καὶ περσικῶν προτύπων ἐν ταῖς τέχναις καὶ ταῖς ἐπιστήμαις, ἀνέπτυξε τόσῳ ταχεῖαν καὶ ὑψηλὴν ἀνθηρότητα πολιτισμοῦ ἀπὸ τοῦ Εὐφράτου μέχρι τοῦ Ἕβρου διὰ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Βορείου Ἀφρικῆς μέχρι τῆς Σικελίας, ἵσταται σήμερον σχεδὸν ἔξω τῆς συναφείας τοῦ πολιτισμοῦ, καταπεσὸν πάλιν τὸ πλεῖστον εἰς τὴν νομαδικὴν κατάστασιν τῶν Βεδουΐνων, οἱ δὲ θηρευταὶ τῶν δούλων καὶ οἱ δουλέμποροι ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἀφρικῇ εἶνε Ἄραβες. Ἡ τουρκικὴ φυλή, ἡ μετὰ τοὺς Ἄραβας προσδοῦσα τῷ Ἰσλαμισμῷ παγκόσμιον σημασίαν διὰ τῆς πολεμικῆς αὐτῆς ἱκανότητος,οὐδεμίαν κατεῖχε τῶν ἐξόχων ἰδιοτήτων τῶν Ἀράβων, τὰ τέκνα αὐτῆς εἰσὶν ἐκ γενετῆς γεωργοὶ ἄνευ καλλιτεχνικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς τάσεως,οὐδέποτε δὲ ὑπῆρξε τουρκικὸς πολιτισμὸς καὶ οὔτε θὰ ὑπάρξῃ ποτέ.

Παρῆλθον οἱ χρόνοι,καθ' οὓς ἡ μία θρησκεία ἠδύνατο νὰ σκέπτηται τὴν διὰ τῆς βίας ἐξόντωσιν τῆς ἑτέρας. Χριστιανισμὸς καὶ Ἰσλαμισμὸς ὑφίστανται παρ' ἀλλήλοις, ἐὰν δὲ Ἀρμένιοι καὶ Κοῦρδοι, Χριστιανοὶ καὶ Μωαμεθανοὶ Ἀλβανοί, Δροῦσοι καὶ Μαρωνῖται ἐπιπίπτουσι, δῃοῦσι καὶ ἀποκτείνουσιν ἀλλήλους, ἡ θρησκεία ἐν τούτῳ εἶνε μόνον ἡ ἀφορμὴ διὰ τὴν παλαιὰν καὶ ἀδιάλλακτον φυλετικὴν ἔχθραν καὶ τὴν ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν κληρονομηθεῖσαν τάσιν πρὸς ἁρπαγήν. Οὐχὶ ἐκ βιαίων μέσων, ἀλλ' ἐκ τοῦ προχωροῦντος πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἐξημερώσεως τῶν ἠθῶν δέον ν' ἀναμένωμεν ἐνταῦθα βελτίωσιν. Ἀλλ' ὁ πολιτισμὸς οὗτος ἀπορρέει ἀποκλειστεικῶς ἐκ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐκ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀγωγῆς. Ὁ μωαμεθανικὸς κόσμος κατήντησε νὰ παίξῃ πρόσωπον ἀποδέκτου. Ὅ τι ὑφίσταται νῦν ἐν Τουρκίᾳ ἐκ τῆς πολιτειακῆς ζωτικότητος ζητεῖ νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς γνώσεως καὶ τοῦ κεφαλαίου, ὅπως προλειάνῃ τρόπον τινὰ ἀνακαίνησιν τοῦ ὅλου πολιτειακοῦ συστήματος. Ἡ ὑπισθοδρόμησις τῶν μωαμεθανικῶν χωρῶν ἀπέναντι τῆς οἰκονομικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ἀναπτύξεως τῆς Εὐρώπης δὲν πρέπει ν' ἀποδοθῇ ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν θρησκείαν των. Αἱ ἐλλείψεις τῶν ἀνατολικῶν κυβερνητικῶν τύπων, τὸ φλέγ-

Digitized by Google

μα, ἡ αὐτάρκεια καὶ ἡ ἐλαχίστη εὐκινησία τῶν πληθυσμῶν ὑπέχουσιν ἐπίσης μέρος τῆς εὐθύνης. Τὸ μῖσος καὶ ἡ περιφρόνησις πρὸς τοὺς ξένους, ὁ περιορισμὸς τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς συγκοινωνίας, ἡ ἔλλειψις πάντων τῶν νεωτέρων ταξειδιωτικῶν μέσων ἐκράτησαν μέχρι πέραν τοῦ μέσου τῆς ΙΘ' ἑκατονταετηρίδος ἐν ἐνδελεχεῖ σχεδὸν ἀπομονώσει τὰς χώρας ταύτας.

Μόλις νῦν ἔρχονται νὰ καταπίπτωσιν οἱ φραγμοὶ οὗτοι, τὰ κωλύματα ταῦτα νὰ ἐκλείπωσιν. Ἡ εἰς τὸν μωαμεθανικὸν κόσμον διόδος τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ καθίσταται ὁσημέραι εὐρυτέρα καὶ μᾶλλον ἐλευθέρα. Ἐν Ἰνδίαις καὶ Αἰγύπτῳ συνείθισεν ὁ Ἰσλαμισμὸς εἰς τὴν ἀγγλικὴν κυριαρχίαν, ἐν τῇ κεντρικῇ Ἀσίᾳ εἰς τὴν ρωσσικήν, ἐν τῇ βορείῳ Ἀφρικῇ εἰς τὴν γαλλικήν. Εἶνε φυσικόν, ὅτι αἱ ἐπιτυχίαι αὗται ἐνθαρρύνουσι τοὺς εὐρωπαίους πρὸς ἐπέκτασιν τῆς ἐπιρροῆς των. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀκούει τις, ὅτι ὑπόκωφος ὀργὴ διατρέχει τὸν μωαμεθανικὸν κόσμον. Ἀλλ' ὁ κόσμος οὗτος εἶνε ἐθνικῶς καὶ πολιτικῶς παρὰ πολὺ διῃρημένος, ὥστε δὲν δύναται νὰ συσσωματωθῇ εἰς ἑνιαίαν θέλησιν καὶ ἀπόφασιν. Οὐδέποτε τὸ Καλιφᾶτον κατέλαβεν ἐν αὐτῷ τὴν θέσιν, ἥν ποτε ὁ Παπισμὸς ἐν τῇ χριστιανωσύνῃ. Τὸ πενιχρῶς συνδέον αὐτὸν θρησκευτικὸν στοιχεῖον δὲν δύναται πλέον νὰ συμπαρασύρῃ, ἀφοῦ οὐδεμία εὐρωπαϊκὴ Δύναμις περιορίζει τὰς ἐξωτερικεύσεις αὐτοῦ, πᾶσαι δὲ αἱ ἐνδιαφερόμεναι Κυβερνήσεις τοὐναντίον μεταφέρουσι διὰ τῶν ἀτμοπλοίων καὶ τῶν σιδηροδρόμων των τοὺς προσκυνητὰς εἰς Μέκκαν παρὰ τοὺς βαρεῖς κινδύνους, οὓς ἡ μεταφορὰ αὕτη συνεπάγεται διὰ τὴν δημοσίαν ὑγίειαν. Ἑπομένως ἐπ' ἀόριστον χρόνον ἡ εἰρηνικὴ εἰσβολὴ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὰς μωαμεθανικὰς χώρας οὐδὲν θ' ἀπαντᾷ σοβαρὸν κώλυμα, μόνον δὲ πρόωρα κατακτητικὰ σχέδια θὰ ἠδύναντο ν' ἀναρριπίσωσι πάλιν τὸ ἀποσβεννύμενον πῦρ τοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ διὰ τοῦ ἐθνικοῦ.»

Digitized by Google

Ο ΠΑΝΣΛΑΥΙΣΜΟΣ ΕΝ ΤΗ ΧΕΡΣΟΝΗΣΩ ΤΟΥ ΑΙΜΟΥ

[ΑΠΟΡΡΗΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΤΗΣ ΡΩΣΣΙΚΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑΣ]

«ΑΙ ΕΥΘΥΝΑΙ»

(«LES RESPONSABILITÉS»)

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους καὶ τέλος.)

Ἀριθ. 43.

Κρυπτογραφικὸν ἔγγραφον τοῦ Κεντρικοῦ Κομιτάτου πρὸς τὸ τῆς Βιέννης, ἐκ Πετρουπόλεως τῇ 27 Δεκεμβρίου 1872 (π. ἑ.).

Τὸ Κομιτᾶτον τῆς Βιέννης καλεῖται νὰ διαβιβάσῃ εἰς τὸ κεντρικὸν Πρακτορεῖον Βελιγραδίου, ὅτι ἀποσταλείσης ὑπὸ τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως ἀνακριτικῆς ἐπιτροπῆς εἰς Βουλγαρίαν, φρόνιμον ἔσται ν' ἀναβληθῇ ἐπί τινα χρόνον ἡ ἀποστολὴ πρακτόρων εἰς τὰ διαμερίσματα Ρουχστουκίου καὶ Βιδινίου. Ὅ τι κατὰ τὴν παροῦσαν στιγμὴν δύναται νὰ πράξῃ τὸ κεντρικὸν Πρακτορεῖον Βελιγραδίου εἶνε ἡ διατήρησις ζωηρῶν σχέσεων μετὰ τῆς Τούλτσης καὶ τῆς περιοχῆς Δοβρούτσης. Κατὰ τοσοῦτο δὲ μᾶλλον εἶνε πρὸς τοῦτο εὐνοϊκὴ ἡ περίστασις, καθ' ὅσον αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ οὐδαμῶς πλέον προσέχουσιν εἰς τὰ ἐν Τούλτσῃ συμβαίνοντα· τούτου ἐπωφελήθημεν καὶ ἡμεῖς, ἀποστείλαντες ἐκεῖ τὸν λοχαγὸν τοῦ Ἐπιτελείου Α. Ρ.

Εὐαρεστήθητε νὰ γράψητε εἰς Σκόδραν, ὅτι ἡ Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις εἶνε διατεθειμένη νὰ δεχθῇ ἐν ταῖς στρατιωτικαῖς Σχολαῖς δύο Ἀλβανόπαιδας, οἵτινες δέον νὰ μεταβῶσιν εἰς Κίεβον, φέροντες μαυροβουνιωτικὰ διαβατήρια.

Digitized by Google

Ἀριθ. 44.

Κρυπτογραφικὸν ἔγγραφον τοῦ Κου . . . ., μέλους τοῦ Κεντρικοῦ Κομιτάτου, πρὸς τὸ Κομιτᾶτον τῆς Βιέννης, ἐκ Πετρουπόλεως τῇ 31 Ἰανουαρίου (12 Φεβρουαρίου) 1873.

Κατὰ διαταγὴν τῆς Α. Υ. ** τὸ Κομιτᾶτον τῆς Βιέννης καλεῖται νὰ ἀποστείλῃ ἀμέσως ἓν τῶν μελῶν αὐτοῦ εἰς Κραγκούϊεβατς, ἵνα προεδρεύσῃ τῆς συνελεύσεως τῶν κεντρικῶν κύκλων τῆς Ἐθνικῆς Πρωτοβουλίας. Ὁ πληρεξούσιος οὗτος θὰ φροντίσῃ νὰ διευθύνῃ τὴν ἐνέργειαν τῶν κύκλων πρὸς τὸν σκοπόν, ὃν ὑπεδείξαμεν ὑμῖν ἐν τῷ ἀπὸ 18)30 Ὀκτωβρίου 1872 ἡμετέρῳ τηλεγραφήματι. Ὀφείλει ἐπομένως νὰ ζητήσῃ παρὰ τῆς ἑταιρείας Mlada Srbadia, ὅπως τὰ ὅπλα, ἅτινα θὰ λάβωσι παρά τε τῆς σερβικῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ ἡμετέρου Πρακτορείου, ἀποσταλῶσιν ἄνευ χρονοτριβῆς πρὸς τὴν τουρκικὴν μεθόριον.

Τὸ ἐν Βελιγραδίῳ διπλωματικὸν ἡμῶν Πρακτορεῖον ἔλαβε τὰς δεούσας ὁδηγίας, ὅπως διευκολύνῃ τῷ ὑμετέρῳ πληρεξουσίῳ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ καὶ θέσῃ εἰς τὴν διάθεσίν του τὰ χρηματικὰ μέσα, ὧν ἐνδέχεται νὰ λάβῃ ἀνάγκην.

Ἀφ' οὗ περατώσῃ τὰς ἐργασίας αὐτοῦ ἐν Κραγκούϊεβατς ὁ ὑμέτερος πληρεξούσιος, θὰ μεταβῇ εἰς Βουκουρέστιον, ἵνα συνεννοηθῇ μετὰ τῶν ἡγετῶν τοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου περὶ τῶν νέων βάσεων, ἐφ' ὧν πρέπει νὰ ἱδρυθῶσιν οἱ νέοι ἐθνικοὶ κύκλοι ἐν ταῖς πόλεσι καὶ τοῖς χωρίοις τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως.

Ν. Β. Ἡ ἀποστολὴ αὕτη ἀνετέθη εἰς τὸν D., μέλος τοῦ ἐν Βιέννῃ Κομιτάτου καὶ ὑπαρχηγὸν τοῦ Πρακτορείου Πέστης. Ἀπέρχεται ἐκ Πέστης τῇ 5]17 Φεβρουαρίου.

Ἀριθ. 45.

Κρυπτογραφικὸν ἔγγραφον τοῦ Πρακτορείου Βελιγραδίου πρὸς τὸ Κομιτᾶτον τῆς Βιέννης, 6]18 Φεβρουαρίου 1873.

Τὰ ὅπλα, ἅτινα τὰ ὑψηλὰ μέλη τῆς Αὐτοκρατορικῆς Οἰκογενείας ηὐδόκησαν νὰ πέμψωσιν εἰς Σερβίαν, ἀφίκοντο ἤδη ἐν Βελιγραδίῳ. Χάρις εἰς τὸν ζῆλον καὶ τὴν ἐπιτηδειότητα τοῦ κ. G. ἡ μεταφορὰ ἐξετελέσθη μετὰ μεγίστης ταχύτητος καὶ χωρὶς νὰ διεγείρῃ τὴν ἐλαχίστην ὑπόνοιαν τῶν παροχθίων ἀρχῶν.

Digitized by Google

Ο ΠΑΝΣΛΑΥΙΣΜΟΣ ΕΝ ΤΗ, ΧΕΡΣΟΝΗΣΩ, ΤΟΥ ΑΙΜΟΥ

[ΑΠΟΡΡΗΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΤΗΣ ΡΩΣΣΙΚΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑΣ]

«ΑΙ ΕΥΘΥΝΑΙ»

(«LES RESPONSABILITÉS»)

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους καὶ τέλος.)

Ἀριθ. 43.

Κρυπτογραφικὸν ἔγγραφον τοῦ Κεντρικοῦ Κομιτάτου πρὸς τὸ τῆς Βιέννης, ἐκ Πετρουπόλεως τῇ 27 Δεκεμβρίου 1872 (π. ἔ.).

Τὸ Κομιτᾶτον τῆς Βιέννης καλεῖται νὰ διαβιβάσῃ εἰς τὸ κεντρικὸν Πρακτορεῖον Βελιγραδίου, ὅτι ἀποσταλείσης ὑπὸ τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως ἀνακριτικῆς ἐπιτροπῆς εἰς Βουλγαρίαν, φρόνιμον ἔσται ν' ἀναβληθῇ ἐπί τινα χρόνον ἡ ἀποστολὴ πρακτόρων εἰς τὰ διαμερίσματα Ρουχστουκίου καὶ Βιδινίου. Ὅ τι κατὰ τὴν παροῦσαν στιγμὴν δύναται νὰ πράξῃ τὸ κεντρικὸν Πρακτορεῖον Βελιγραδίου εἶνε ἡ διατήρησις ζωηρῶν σχέσεων μετὰ τῆς Τούλτσης καὶ τῆς περιοχῆς Δοβρούτσης. Κατὰ τοσοῦτο δὲ μᾶλλον εἶνε πρὸς τοῦτο εὐνοϊκὴ ἡ περίστασις, καθ' ὅσον αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ οὐδαμῶς πλέον προσέχουσιν εἰς τὰ ἐν Τούλτσῃ συμβαίνοντα· τούτου ἐπωφελήθημεν καὶ ἡμεῖς, ἀποστείλαντες ἐκεῖ τὸν λοχαγὸν τοῦ Ἐπιτελείου Α. Ρ.

Εὐαρεστήθητε νὰ γράψητε εἰς Σκόδραν, ὅτι ἡ Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις εἶνε διατεθειμένη νὰ δεχθῇ ἐν ταῖς στρατιωτικαῖς Σχολαῖς δύο Ἀλβανόπαιδας, οἵτινες δέον νὰ μεταβῶσιν εἰς Κίεβον, φέροντες μαυροβουνιωτικὰ διαβατήρια.

Digitized by Google

Ἀριθ. 44.

Κρυπτογραφικὸν ἔγγραφον τοῦ Κου. . . ., μέλους τοῦ Κεντρικοῦ Κομιτάτου, πρὸς τὸ Κομιτᾶτον τῆς Βιέννης, ἐκ Πετρουπόλεως τῇ 31 Ἰανουαρίου (12 Φεβρουαρίου) 1873.

Κατὰ διαταγὴν τῆς Α. Υ. ** τὸ Κομιτᾶτον τῆς Βιέννης καλεῖται νὰ ἀποστείλῃ ἀμέσως ἓν τῶν μελῶν αὐτοῦ εἰς Κραγκουΐεβατς, ἵνα προεδρεύσῃ τῆς συνελεύσεως τῶν κεντρικῶν κύκλων τῆς Ἐθνικῆς Πρωτοβουλίας. Ὁ πληρεξούσιος οὗτος θὰ φροντίσῃ νὰ διευθύνῃ τὴν ἐνέργειαν τῶν κύκλων πρὸς τὸν σκοπόν, ὃν ὑπεδείξαμεν ὑμῖν ἐν τῷ ἀπὸ 18)30 Ὀκτωβρίου 1872 ἡμετέρῳ τηλεγραφήματι. Ὀφείλει ἐπομένως νὰ ζητήσῃ παρὰ τῆς ἑταιρείας Mlada Srbadia, ὅπως τὰ ὅπλα, ἅτινα θὰ λάβωσι παρά τε τῆς σερβικῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ ἡμετέρου Πρακτορείου, ἀποσταλῶσιν ἄνευ χρονοτριβῆς πρὸς τὴν τουρκικὴν μεθόριον.

Τὸ ἐν Βελιγραδίῳ διπλωματικὸν ἡμῶν Πρακτορεῖον ἔλαβε τὰς δεούσας ὁδηγίας, ὅπως διευκολύνῃ τῷ ὑμετέρῳ πληρεξουσίῳ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ καὶ θέσῃ εἰς τὴν διάθεσίν του τὰ χρηματικὰ μέσα, ὧν ἐνδέχεται νὰ λάβῃ ἀνάγκην.

Ἀφ' οὗ περατώσῃ τὰς ἐργασίας αὐτοῦ ἐν Κραγκουΐεβατς ὁ ὑμέτερος πληρεξούσιος, θὰ μεταβῇ εἰς Βουκουρέστιον, ἵνα συνεννοηθῇ μετὰ τῶν ἡγετῶν τοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου περὶ τῶν νέων βάσεων, ἐφ' ὧν πρέπει νὰ ἱδρυθῶσιν οἱ νέοι ἐθνικοὶ κύκλοι ἐν ταῖς πόλεσι καὶ τοῖς χωρίοις τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως.

Ν. Β. Ἡ ἀποστολὴ αὕτη ἀνετέθη εἰς τὸν D., μέλος τοῦ ἐν Βιέννῃ Κομιτάτου καὶ ὑπαρχηγὸν τοῦ Πρακτορείου Πέστης. Ἀπέρχεται ἐκ Πέστης τῇ 5]17 Φεβρουαρίου.

Ἀριθ. 45.

Κρυπτογραφικὸν ἔγγραφον τοῦ Πρακτορείου Βελιγραδίου πρὸς τὸ Κομιτᾶτον τῆς Βιέννης, 6]18 Φεβρουαρίου 1873.

Τὰ ὅπλα, ἅτινα τὰ ὑψηλὰ μέλη τῆς Αὐτοκρατορικῆς Οἰκογενείας ηὐδόκησαν νὰ πέμψωσιν εἰς Σερβίαν, ἀφίκοντο ἤδη ἐν Βελιγραδίῳ. Χάρις εἰς τὸν ζῆλον καὶ τὴν ἐπιτηδειότητα τοῦ κ. G. ἡ μεταφορὰ ἐξετελέσθη μετὰ μεγίστης ταχύτητος καὶ χωρὶς νὰ διεγείρῃ τὴν ἐλαχίστην ὑπόνοιαν τῶν παροχθίων ἀρχῶν.

Digitized by Google

Ὁ κ. Ristich διεμήνυσεν ἡμῖν χθές, ὅτι ἀπεφάσισαν νὰ πέμψωσι νέους ἀπεσταλμένους εἰς Πριζρένην καὶ μέχρις Ἀχρίδος, ὅπως ζωογονήσωσι τὴν ἐκκλησιαστικὴν κίνησιν, ἥτις ἐχαλαρώθη ἀπὸ τῶν τελευταίων σκευωριῶν τοῦ Φαναρίου. Εὐκταῖον θὰ ἦτο, ἂν ὁ Υ. καὶ ὁ Η. συνεβούλευον τῷ Ἡγεμόνι Νικολάῳ ν' ἀποστείλῃ καὶ ἐκεῖνος πράκτορας εἰς τὰ μέρη ταῦτα, ἵνα ἐργασθῶσι πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ σλαυικοῦ τούτου σχεδίου.

Ἀριθ. 46.

Κρυπτογραφικὸν ἔγγραφον τοῦ Κου... μέλους τοῦ Κεντρικοῦ Κομιτάτου πρὸς τὸ Κομιτᾶτον τῆς Βιέννης, ἐκ Πετρουπόλεως τῇ 10)22 Φεβρουαρίου 1873.

Ἀποστείλατε παραχρῆμα εἰς τὸν Η. 15.000 φλωρινίων διὰ τὰ ἐφόδια τῶν Belopavlitchy, προμηθείας Opuich. Ὁ Πρόεδρος τοῦ Κομιτάτου ἐγκρίνει τὴν αἴτησιν τῶν Χριστιανῶν τοῦ Ποπόβου καὶ τῆς Τρεβίγνης· ἐπομένως, συνεννοήθητε μετὰ τῆς Πρεσβείας καὶ τοῦ Υ., ἵνα χορηγηθῶσι ταχέως εἰς τοὺς πληθυσμοὺς τὰ ὅπλα καὶ τὰ ἐφόδια, ὧν ἔχουσιν ἀνάγκην.

N. B.—Ὁ κ. Η. εἶνε Πρόξενος ἐν Τεργέστῃ, ἔνθα εὕρηται καὶ ὁ ἐμπορικὸς οἶκος Opuich, ὁ ἀναλαβὼν τὴν προμήθειαν τῶν ἐφοδίων τῶν Belopavlitchy, μαυροβουνιωτικῆς φυλῆς.

Ἀριθ. 47.

Κρυπτογραφικὸν ἔγγραφον τοῦ Κου... Ἀντιπροσώπου τοῦ Κομιτάτου Βιέννης πρὸς τὸ Κομιτᾶτον τοῦτο, ἐκ Κραγκουϊέβατς τῇ 15)27 Φεβρουαρίου 1873.

Οἱ ἡγέται τῶν Κύκλων τῆς Ἐθνικῆς Πρωτοβουλίας, οὓς συνεκάλεσα ταύτην τὴν πρωίαν, μοὶ ἐδήλωσαν ὅτι οἱ πράκτορες αὐτῶν ἐγκατεστάθησαν ἤδη ἐν ταῖς κυριωτέραις θέσεσι τῆς Παλαιᾶς Σερβίας. Αἱ εἰδήσεις, ἃς ἐκεῖθεν λαμβάνουσιν ἀρκετὰ τακτικῶς, εἰσὶ λίαν ἐνθαρρυντικαί, ἐξαιρέσει τῶν ἐκ τοῦ μεσημβρινοῦ μέρους τῆς ἐπαρχίας προερχομένων.

Ἀφ' οὗ διηρμήνευσα εἰς τοὺς κυρίους τούτους τὰς βλέψεις τοῦ Κομιτάτου καὶ τὰς ὁδηγίας, ἃς μὲ ἐπεφορτίσατε ν' ἀνακοινώσω αὐτοῖς, ἐτέθησαν ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν διάθεσίν μου. Δύο τούτων (ὁ Υ. Β. καὶ ὁ Μ. D.) εἰσὶ καὶ πρωτεύοντα μέλη τῆς Mlada Srbadia καὶ μὲ διεβεβαίωσαν, ὅτι ἡ Ἑταιρεία

Digitized by Google

αὐτῶν ἦτο ἕτοιμος νὰ ἐξαποστείλῃ πρὸς τὰ τουρκικὰ σύνορα τὰ ὅπλα, ἅτινα εἶχε λάβῃ ταύτας τὰς ἡμέρας.

Ἡ σερβικὴ Κυβέρνησις, ὑποκρινομένη παντελῆ ἄγνοιαν τῶν ἐν Κραγκούϊεβατς συμβαινόντων, εἶνε οὐχ ἧττον λίαν εὐνοϊκῶς διατεθειμένη ὑπὲρ τῶν Κύκλων τῆς Πρωτοβουλίας. Πρὸ τεσσάρων ἡμερῶν ὁ ἀντισυνταγματάρχης **Lechjanin** (μυστικὸν μέλος τῆς **Mlada Srbadia**) διεβίβασεν εἰς τοὺς ἡμετέρους φίλους 1000 δουκάτα ἐκ μέρους τοῦ Ἡγεμόνος.

Μεθαύριον ἀναχωρῶ διὰ Βουκουρέστιον, ὁπόθεν θέλω γράψῃ ὑμῖν ἅμα τῇ ἀφίξει μου.

(Ἕπονται τὰ ὀνόματα ἓξ πρακτόρων, οὓς τὸ σερβικὸν Κομιτᾶτον τῆς Ἐθνικῆς Πρωτοβουλίας ἀπέστειλεν εἰς Παλαιὰν Σερβίαν).

Ἀριθ. 48.

Ἐπιστολὴ τῆς Α. Υ. τοῦ Ἡγεμόνος τοῦ Μαυροβουνίου Πρὸς τὴν Α. Αὐτοκρατορικὴν Ὑψηλότητα....

Ἐκ Κετίγνης τῇ 10)22 Δεκεμβρίου 1872.

Τὰ αἰσθήματα τῆς ὑψηλῆς εὐμενείας καὶ τοῦ ζωηροῦ ἐνδιαφέροντος, ἅτινα ἡ Ὑμετέρα Αὐτοκρατορικὴ Ὑψηλότης δὲν παύεται τεκμηριοῦσα πρὸς τὸν ἐμὸν γενναῖον, ἀλλ' ἀτυχῆ λαόν, παρέχουσί μοι τὸ θάρρος ν' ἀπευθυνθῶ τῇ Ὑμετέρᾳ Αὐτοκρατορικῇ Ὑψηλότητι, ἐκθέτων Ὑμῖν εἰλικρινῶς τὴν θλιβερὰν θέσιν, ἐν ᾗ εὑρισκόμεθα, καὶ τὰς σχεδὸν ὑπερανθρώπους προσπαθείας, εἰς ἃς ἡ Κυβέρνησίς μου εἶνε ἠναγκασμένη νὰ προσφεύγῃ, ἵνα μὴ καταληφθῇ ἐξ ἀπροόπτου.

Ἐκ τῶν δύο ἐπιστολῶν, ἃς ἔλαβον τὸ θάρρος νὰ ἀπευθύνω τῇ Ὑμετέρᾳ Αὐτοκρατορικῇ Ὑψηλότητι κατὰ Σεπτέμβριον καὶ Ὀκτώβριον, ἠδυνήθητε νὰ ἴδητε, Ὑψηλότατε, τί ὑπέστη ἡ Κυβέρνησίς μου ἐκ τῆς ὑποθέσεως τοῦ Κολασὶν καὶ τὴν ἐγκατάλειψιν, ἐν ᾗ εὑρέθημεν, ἕνεκα τῶν ἀπαιτήσεων πολιτικῆς πολεμίας εἰς πᾶσαν σλαυικὴν κίνησιν. Ἀφ' ἧς ἡμέρας οἱ γενναῖοι ὑπερασπισταὶ τοῦ τελευταίου ἀσύλου τῆς ἐλευθερίας τῶν νοτίων Σλαύων ἐνόμισαν καθῆκον νὰ ὁρμήσωσι κατὰ τῶν βαρβάρων ἐχθρῶν τῆς ἡμετέρας θρησκείας, διατελοῦμεν περιεσφιγμένοι ὑπὸ σιδηρᾶς ζώνης, ἥτις ὁσημέραι βαίνει συστελλομένη ἔτι μᾶλλον, θὰ προσκαλέσῃ δὲ δυστυχῶς ἐπὶ τέλους ἀγῶνας πολλῷ αἱματηροτέρους τῶν τοῦ Κολασίν.

Digitized by Google

Αἱ ἐκθέσεις τοῦ κ. Ι. προσηκόντως ἔχουσι πληροφορήσῃ τὸ αὐτοκρατορικὸν Ὑπουργεῖον περὶ πασῶν τῶν σκευωριῶν καὶ μηχανορραφιῶν τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν τῆς Ἀλβανίας· ὅθεν περιττὸν κρίνω νὰ ἐπανέλθω εἰς τὰ γεγονότα ταῦτα, θὰ περιορισθῶ δὲ μόνον εἰς τὸ νὰ προσθέσω, ὅτι ὡς ἐκ τῶν μέσων, καὶ ἐν χρήμασι καὶ ἐν ὅπλοις, ἅτινα διαθέτει ὁ ἐν Σκόδρᾳ γείτων μου, τὸ μεῖζον μέρος τῶν χθὲς συμμάχων μου δὲν ὑπάρχει σήμερον· πιθανώτατα θὰ ἀπολέσωμεν ἐν τέλει καὶ τὸ ὑπόλοιπον, ἂν μὴ ἔλθῃ ἡμῖν ἐπίκουρος ἡ αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις ἐν τῇ κρισιμωτάτῃ ταύτῃ στιγμῇ τῆς ἡμετέρας ὑπάρξεως.

Πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῶν ὑπονόμων καὶ τῶν ἐπιβουλῶν, αἵτινες διενεργοῦνται καθ' ἡμῶν ἐξ Ἀλβανίας, ἀπέστειλα πολυαρίθμους πράκτορας εἰς τὰς ὁμόρους χώρας. Οἱ ἀπεσταλμένοι μου ἠδυνήθησαν νὰ εἰσχωρήσωσι καὶ μέχρις αὐτῶν τῶν μᾶλλον μεμακρυσμένων γωνιῶν τῆς Ἀλβανίας καὶ νὰ καταγάγωσιν ἐπιτυχίας τινάς. Ἀλλ' εὐκόλως ἡ Ὑμετέρα Αὐτοκρατορικὴ Ὑψηλότης θὰ κατανοήσῃ, ὅτι αἱ ἐπιτυχίαι αὗται οὐδαμῶς ἀσφαλίζουσιν ἡμῖν τὸ μέλλον, λόγῳ τῆς μετριότητος τῶν ἡμετέρων μέσων καὶ τῶν πολυαρίθμων στρατιωτικῶν ἀποσπασμάτων, ἅτινα κατέχουσι τὰς ὄχθας τῆς λίμνης τοῦ Σκουτάρεως.

Ὅ τι παρηγορεῖ πως ἡμᾶς ἐν τῇ λυπηρᾷ θέσει, ἐν ᾗ διατελοῦμεν, εἶνε ἡ προϊοῦσα ἀνάπτυξις τοῦ καταστήματος Τσερνεβιτσίου—Ῥέτσκας. Χάρις τῷ ζήλῳ τῶν κ. κ. S. καὶ R. ἔχομεν ἤδη συναθροίσῃ ἐκεῖ 12.000 ὅπλα **Krenk**, 4.500 **Berdan**, 6.800 ἀμερικανικὰ πιστόλια, 7.000 σπάθας καὶ 3 ὀρειβατικὰς πυροβολαρχίας. Ὅταν θὰ ἔχωμεν τὰ μυδραλλιοβόλα καὶ ὁλμοβόλα ὡς καὶ τὰς 25.000 ἀμερικανικὰς καραβίνας μετὰ τῶν φυσιγγίων καὶ πολεμεφοδίων, ἅτινα ὑπεσχέθη ἡμῖν ἡ αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις, θὰ ὦμεν εἰς θέσιν νὰ ἀρχίσωμεν τὸν ἀγῶνα. Ἐν τῷ μεταξὺ καλῶ καθ' ἕκαστον μῆνα ἐν Ῥέτσκᾳ καὶ ἐν Νεγόσῃ ἑκατοντάδας νέων τοῦ ἐσωτερικοῦ, ὡς καὶ τῶν ὁμόρων ἐπαρχιῶν, ὅπως ἀσκῶνται εἰς τὸν χειρισμὸν τῶν εὐρωπαϊκῶν ὅπλων. Χάρις εἰς τὸ σύστημα τοῦτο, ὅπερ προσαρμόζεται εἰς τὰ ἤθη τοῦ τόπου, θὰ δυνηθῶμεν νὰ ἐκπέμψωμεν ἐν περιστάσει ἀνάγκης πλέον τῶν 30,000 ἀνδρῶν, ἐντελῶς ἠσκημένων καὶ διαφλεγομένων ὑπὸ τοῦ πόθου νὰ πολεμήσωσι κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ.

Τὸ μόνον, ὅπερ ἀνησυχεῖ ἡμᾶς, εἶνε οἱ ἐξοπλισμοὶ καὶ αἱ ὀχυρώσεις τῶν Τούρκων, εἰς οὓς κωλύουσιν ἡμᾶς νὰ παρεμβάλωμεν ἐμπόδιον. Ἀκριβῶς δ' εἰς τοῦτο λαμβάνω τὸ θάρρος νὰ ἐφελκύσω τὴν προσοχὴν τῆς Ὑμετέρας Αὐτοκρατορικῆς Ὑψηλότητος. Αἱ συμβουλαί, ἃς λαμβάνομεν παρὰ τῆς Αὐτοκρατορικῆς Κυβερνήσεως, θὰ ἦσαν σωτηριωδέσταται πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς χώρας μου, ἐὰν οἱ Τοῦρκοι ἔμενον ἥσυχοι. Ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν συμβαίνει

Digitized by Google

τοῦτο. Ἐν ᾧ ἡμεῖς ἀναγκαζόμεθα νὰ μένωμεν μετ' ἐσταυρωμένων τῶν χειρῶν, οἱ ἡμέτεροι γείτονες ἐχυροῦνται καὶ λαμβάνουσι τὰ κατάλληλα μέτρα, ὅπως ἀποτρέψωσι πᾶσαν πρόοδον ἡμῶν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀλβανίας καὶ τῆς Ἑρζεγοβίνης. Ἐὰν ἡ κατάστασις αὕτη τῶν πραγμάτων διαρκέσῃ ἐπὶ δεκάδα εἰσέτι μηνῶν, θὰ εὑρεθῶμεν ἐν ἀπολύτῳ ἀδυναμίᾳ νὰ ἐπιχειρήσωμεν σπουδαῖόν τι κατὰ τῶν Τούρκων, ἐν ᾧ οὗτοι θὰ δυνηθῶσι νὰ εἰσβάλωσιν εὐχερῶς εἰς τὴν ἡμετέραν χώραν, ἵνα ἐπαναλάβωσι τὰς σφαγὰς τῆς τελευταίας ἐκστρατείας.

Ὑποβάλλων τὰς σκέψεις ταύτας εἰς τὴν ὑψηλὴν ἐκτίμησιν τῆς Ὑμετέρας Αὐτοκρατορικῆς Ὑψηλότητος, τολμῶ νὰ παρακαλέσω Αὐτήν, ὅπως μεσολαβήσῃ ὑπὲρ ἡμῶν παρὰ τῇ Αὐτοκρατορικῇ Κυβερνήσει. Ὁ λαός μου, Ὑψηλότατε, ἐρείδει πάσας τὰς ἐλπίδας αὐτοῦ ἐπὶ τῆς μεγαλοψυχίας τοῦ Μεγάλου Αὐτοκράτορος τῆς Ρωσσίας, τοῦ Παντοδυνάμου Πατρὸς καὶ Προστάτου τῆς σλαυικῆς οἰκογενείας. Ἡ Ὑμετέρα Αὐτοκρατορικὴ Ὑψηλότης, ἥτις τοσάκις ἐξεδήλωσε τὴν εὐμενῆ Αὐτῆς μέριμναν πρὸς τὸν λαόν μου, θὰ εὐδοκήσῃ τολμῶ νὰ ἐλπίζω, νὰ ἐπιστρέψῃ τὰς εὐεργεσίας Της, ἐπιτυγχάνουσα ὑπὲρ ἡμῶν πρῶτον μὲν νέαν ἀποστολὴν ὅπλων καὶ ἐφοδίων, εἶτα δὲ τὴν ἄδειαν νὰ βαδίσωμεν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ τῆς ἁγίας ἡμῶν θρησκείας καὶ τῆς σλαυικῆς φυλῆς.

Ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ταύτῃ λαμβάνω τὴν τιμὴν κτλ.

Ἀριθ. 49.

Ἐμπιστευτικὴ ἐπιστολὴ τοῦ κ Χ. πρὸς τὴν Α. Ὑψηλότητα τὸν Κεδίβην τῆς Αἰγύπτου Ἰσμαὴλ Πασᾶν.

Πέραν, Κωνσταντινουπόλεως, 18]30 Μαΐου 1871.

Σπεύδω νὰ εὐχαριστήσω τῇ Ὑμετέρᾳ Ὑψηλότητι ἐπὶ τῇ ἐπιστολῇ, δι' ἧς εὐηρεστήθη νὰ μὲ τιμήσῃ ἐκ Καΐρου τῇ 8 Μαΐου.

Θεωρῶ καθῆκον νὰ πληροφορήσω Ὑμᾶς συγχρόνως, Ὑψηλότατε, ὅτι ὁ ἐν Αἰγύπτῳ Αὐτοκρατορικὸς Γενικὸς Πρόξενος ἐξεθετό μοι τὴν συνδιάλεξιν, δι' ἧς ἐτιμήθη ὑπὸ τῆς Ὑμετέρας Ὑψηλότητος.

Σφόδρα λυποῦμαι διότι ἡ Ὑμετέρα Ὑψηλότης ἠθέλησε νὰ δώσῃ εἰς τὰς εἰδήσεις, ἃς μετεβίβασα αὐτῇ διὰ τῆς ἀπὸ 15 Ἀπριλίου ἐπιστολῆς μου, σημασίαν ὅλως διάφορον ἐκείνης, ἣν διενοούμην. Ἐὰν ἡ Ὑμετέρα Ὑψηλότης εὐαρεστηθῇ νὰ ἀναπολήσῃ ὅσα τῇ ἔλεγον, ἀνακοινῶν τὰς περὶ ὧν ὁ λόγος

Digitized by Google

πληροφορίας, θὰ ἴδῃ ὅτι συνέχαιρον αὐτῇ ἐπὶ τῇ ἀγαθῇ τροπῇ, ἣν ἄρχονται λαμβάνοντα τὰ πράγματα τῆς Ἀνατολῆς. Ἔλεγον αὐτῇ, ὅτι τοσοῦτον ἡ Εὐρώπη εἶνε ἐξηντλημένη ἐκ τοῦ τελευταίου πολέμου, τὸ δὲ δημόσιον φρόνημα οὕτω διατεθειμένον πρὸς τὴν εἰρήνην, ὥστε ὁ πρῶτος, ὅστις θὰ ἤθελε νὰ διαταράξῃ ταύτην, θὰ ἐξεβάλλετο παρευθὺς ἐκ τῆς εὐρωπαϊκῆς κοινωνίας. Ὅθεν τὸ εὐτυχέστερον διὰ τὴν Ὑμετέραν Ὑψηλότητα θὰ ἦτο, ἂν ἡ Τουρκία, ἐρεθιζομένη πανταχόθεν, ἐπέπιπτε μωρῶς κατὰ τῆς Αἰγύπτου, χωρὶς νὰ παρακινηθῇ ὑπὸ νομίμου καὶ πραγματικῆς τινος αἰτίας. Ἡ Κυβέρνησις τῆς Ὑμετέρας Ὑψηλότητος θὰ ἠμύνετο ἁπλῶς ἐπί τινας ἡμέρας, διαμαρτυρομένη κατὰ τῆς κατακτητικῆς προθέσεως τῶν Ὀθωμανῶν, ἡ δὲ παρέμβασις θὰ ἤνοιγε δρόμον διὰ μέσου πάντων τῶν ἐμποδίων, ἐκζητουμένη μάλιστα παρ᾽ αὐτῶν ἐκείνων, οἵτινες δὲν παύονται νὰ θεωρῶσιν ἡμᾶς ἀποστόλους τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Ἀνατολῇ.

Ἀναμιμνήσκων Ὑμᾶς, Ὑψηλότατε, τὰς σκέψεις ταύτας, παρακαλῶ νά μοι ἐπιτραπῇ, ὅπως ἑρμηνεύσω ἔτι σαφέστερον τὴν ἰδέαν τῆς αὐτοκρατορικῆς Κυβερνήσεως.

Πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν ἡμετέρων σχεδίων ἀνάγκη ἡ Αἴγυπτος νὰ μένῃ ἔτι ἥσυχος. Ὁπλίσθητε, ἐνεργήσατε πάσας τὰς πρὸς μακρὸν πόλεμον ἀναγκαιούσας προπαρασκευάς, συνομολογήσατε συνθήκας συμμαχίας, ἀμυντικῆς καὶ ἐπιθετικῆς, μετὰ τῆς Ἑλλάδος, τῆς Σερβίας καὶ τῆς Ρωμουνίας (εἰς ὃ ἀναμφιβόλως θὰ βοηθήσωμεν ὑμᾶς) καὶ ἐξακολουθήσατε ἀμφισβητοῦντες βῆμα πρὸς βῆμα τὰς ἀξιώσεις τῆς ἐπικυριάρχου Αὐλῆς. Ἂς δεικνύηται ἡ αἰγυπτιακὴ Κυβέρνησις ἀξιοπρεπὴς καὶ ἄκαμπτος ἐν ταῖς σχέσεσιν αὐτῆς πρὸς τὴν Πύλην, δύναται δὲ νὰ ᾖ βεβαία περὶ τῆς νίκης. Ὅσῳ μᾶλλον θὰ βλέπωσιν ὑμᾶς εὐσταθῆ καὶ δυσοικονόμητον, τοσούτῳ μᾶλλον θὰ αὐξάνῃ ἡ ὀργὴ τῶν Ὑπουργῶν τοῦ Σουλτάνου καὶ θὰ καταλήξῃ εἰς ἔκρηξιν. Τότε ἡ Αἴγυπτος θὰ γνωρίσῃ καὶ θὰ ἐκτιμήσῃ τὴν ρωσσικὴν φιλίαν, πάντη διάφορον τῆς γαλλικῆς προστασίας, ἥτις, ἀφ᾽ οὗ ἐξώθησεν εἰς τὸν πόλεμον τὸν ἔνδοξον πρόγονον τῆς Ὑμετέρας Ὑψηλότητος, ἠρκέσθη νὰ τὸν ὑποστηρίξῃ πλατωνικῶς καὶ νὰ τὸν ἐγκαταλίπῃ εἰς τὴν ὀθωμανικὴν ἐκδίκησιν.

Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ διατελῶ κτλ. κτλ. [1]

Μετάφρασις **Ε. Νικολαΐδου**

---

1) Περατωθείσης ἐν τῷ παρόντι τεύχει τῆς σειρᾶς τῶν ἀνωτέρω ἐγγράφων, ἡ Διεύθυνσις τοῦ ἡμετέρου Περιοδικοῦ ἡγεῖται καθῆκον νὰ ὁμολογήσῃ χάριτας τῷ κ. Εὐαγ. Νικολαΐδῃ, ὅστις κατὰ παράκλησιν ἡμῶν ἀνέλαβε τὴν φροντίδα τῆς μεταφράσεως.

Digitized by Google

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΕΝ ΘΡΑΚΗ

(Ἀπάντησις εἰς τοὺς ἀριθμοὺς τῆς Βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας).

Φιλόπατρις Θρᾷξ, λαμβάνων ἀφορμὴν ἀπὸ τῶν πρό τινος δημοσιευθέντων στατιστικῶν πινάκων τῆς βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας περὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῶν Βουλγάρων ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ, γράφει πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὰ ἑπόμενα περὶ τῆς ἀριθμητικῆς δυνάμεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῷ Βιλαγιετίῳ Ἀδριανουπόλεως :

«Δὲν γνωρίζω πῶς ἐθεώρησαν οἱ ἐν Θρᾴκῃ καὶ Μακεδονίᾳ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἑλλάδος τὰς ἀναισχύντως κατὰ πρόσωπον τῆς ἑλληνικῆς συνειδήσεως ριφθείσας ἐσχάτως στατιστικὰς τῶν περὶ τὴν Ἐξαρχίαν, ἐγὼ ὅμως, ἀπὸ δεκαετίας καὶ πλέον ἐργαζόμενος περὶ τῆς ἐθνολογικῆς καταστάσεως τῆς πατρίδος μου, καθῆκον ἐπιβεβλημένον θεωρῶ ἀπέναντι τῆς ἑλληνικῆς καταγωγῆς μου καὶ τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος μου νὰ διαμαρτυρηθῶ διὰ τὴν ὑπὸ τῶν βουλγαρικῶν στατιστικῶν ὑβριζομένην πατρίδα μου, ἐν ᾗ οἱ Βούλγαροι ἀναβιβάζονται εἰς τὸν σεβαστὸν ἀριθμὸν τῶν 300,000 καὶ τῆς ὁποίας ἀπέσπασαν ἤδη πραξικοπηματικῶς τὸ βόρειον ἥμισυ διὰ τῆς ρωσσικῆς ἐπιχειρήσεως τοῦ 1878.

«Τρία διακρίνει τμήματα ὁ ἐνώπιον τοῦ γεωγραφικοῦ χάρτου τῆς Θρᾴκης ἱστάμενος : τὸ ἀνατολικὸν ὀρεινὸν τῆς Σαλμυδησσοῦ, τὸ μέσον πεδινόν, διάρρυτον ὑπὸ τοῦ Ἕβρου καὶ τὸ δυτικὸν ὀρεινὸν τῆς Ροδόπης. Δὲν ἐπιχειρῶ νὰ γράψω περὶ Κωνσταντινουπόλεως, διότι αὕτη εἶνε τὸ ἀνεγνωρισμένον καὶ κατ' ἐξοχὴν ἑλληνικὸν Ἄστυ, κατοικούμενον ὑπὸ 300000 Ἑλλήνων.

«Τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα ἀνέκαθεν κατοικεῖται ἀποκλειστικῶς σχεδὸν ὑπὸ Ἑλλήνων, ἐκτὸς ὀλίγων Κιρκασίων ἀποίκων παρὰ τὸ Βυζάντιον, διότι ὑπὸ τῶν κατακτητῶν ἄγονον ἐθεωρήθη καὶ ἀπὸ τοῦ Αἰμωνίου ἀκρωτηρίου μέχρι Βιζαντίου περιλαμβάνον τὰς μητροπολιτικὰς ἐπαρχίας Ἀγχιάλου καὶ Μεσημβρίας ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, ἐν δὲ τῇ Τουρκίᾳ τὰς Μητροπόλεις Σωζοαγαθουπόλεως, Βιζύης καὶ Δέρκων, ἐκτὸς τῆς Μητροπόλεως Ἀδριανουπόλεως, ἥτις ἀντιπροσωπεύεται ἐνταῦθα ὑπὸ τῆς ὑποκειμένης αὐτῇ ἐπισκοπῆς τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Ἐν τῷ τμήματι τούτῳ οἱ Βούλγαροι μόνον πρὸς βορρᾶν τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν, ἐν τῷ διαμερίσματι Τυρνάβου, εὑρίσκονται ὁπωσδήποτε, οὐδεμίαν ὅμως ἀποτελοῦσι κωμόπολιν ἢ κώμην σημαντικήν, ὡς αἱ ἡμέτεραι Σαράντα-Ἐκκλησίαι, Σκοπός, Σκεπαστός, Σκόπελος, Εὐμάριον, Γέννα, Πέτρα, Σαμακόβιον, Μήδεια, Σωζούπολις Θυνιάς, Βασιλικός, Βιζύη κτλ. Πείθεσθε ἐκ τῶν ὀνομάτων περὶ ποίας φυλῆς πρόκειται.

Digitized by Google

« Ἐν τῷ κέντρῳ, τῇ πεδινῇ Θράκῃ, ὑπερισχύουσιν οἱ Τοῦρκοι μὲν εἰς τὰ βορειότερα ἀπὸ τῆς Ἀδριανουπόλεως μέχρι Μαλγάρων, ἐν τῷ μεγάλῳ κύκλῳ, τῷ περιλαμβανομένῳ ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως, Βαβᾶ-Εσκῆ, Χαριουπόλεως, Μαλγάρων, Κυψέλων καὶ Φερρῶν· ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ κύκλῳ τούτῳ ἰσάριθμοι σχεδὸν πρὸς τοὺς Τούρκους ἔρχονται οἱ Ἕλληνες, εἰς τὰ νοτιώτερα δὲ ἀποκλειστικοὶ κάτοικοι εἰσὶν οἱ Ἕλληνες, ἐν τῇ ἀπεράντῳ καὶ ἑλληνικωτάτῃ ἐπαρχίᾳ Ἡρακλείας μετὰ τῶν τεσσάρων ὑποκειμένων ἐπισκοπῶν της, ὡς καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Σηλυβρίας, Γάνου καὶ Χώρας, Αἴνου καὶ Διδυμοτείχου.

« Ἐν τῇ κεντρικῇ Θρᾴκῃ οἱ Βούλγαροι μόνον ἐν τῷ διαμερίσματι Μουσταφᾶ-Πασσᾶ πρὸς βορρᾶν τῆς Ἀδριανουπόλεως, πλησίον τῶν συνόρων, ὑπερισχύουσι, σποράδην δὲ εὑρίσκονται εἰς ἐλάχιστα χωρία μέχρι Κεσσάνης. Ἐν μόνῃ τῇ Ἀδριανουπόλει ὑπάρχουσι 35,000 Ἑλλήνων, διατηρούντων τελειότατα Σχολεῖα, Γυμνάσιον καὶ Παρθεναγωγεῖον ἀνώτερον, Ἀστικὰς καὶ Δημοτικὰς Σχολὰς μὲ προσωπικὸν 55 διδασκάλων καὶ 1500 μαθητῶν καὶ 13 ἐκκλησίας, ἐνῷ οἱ Βούλγαροι, ἐστερημένοι κοινότητος, τρέφουσι τὰ σχολεῖά των μὲ μαθητὰς ἐκ τῆς Βουλγαρίας, πρὸς τοῦτο ἐρχομένους !

«Περιστοιχίζεται ἡ Ἀδριανούπολις· ὑπὸ ἑλληνικωτάτων χωρίων καὶ πόλεων μέχρι τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ μέχρι Προποντίδος. Ἡ εἰς τὸ κέντρον τῆς Θρᾴκης Μητρόπολις Διδυμοτείχου ἀριθμεῖ ὑπὲρ τὰ 60 ἑλληνικὰ χωρία καὶ κωμοπόλεις, ὧν μόνον τὸ Σουφλίον ἔχει 12,000 Ἑλλήνων καὶ μόνον. Δὲν ὁμιλῶ περὶ τῆς ἐπαρχίας Ἡρακλείας, ἡ ὁποία ἀπὸ Οὐζοὺν-Κιοπρεῦ μέχρι Ραιδεστοῦ, Τυρολόης, Καλλιπόλεως, μὲ τὰς ὑποκειμένας τέσσαρας ἐπισκοπάς της, ἀριθμεῖ ἄνω τῶν 200 ἑλληνικῶν χωρίων καὶ κωμοπόλεων, ἐν οἷς ὡς καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Γάνου καὶ Χώρας, Αἴνου καὶ Σηλυβρίας σχεδὸν λείπουσιν οἱ Βούλγαροι.

«Ἤδη εἰς τὴν δυτικὴν Θράκην, ἔνθα διὰ τὸ ὀρεινὸν μόνον χωρία καὶ κώμας ἀπαντᾷ τις, ἐκτὸς τῆς Ξάνθης καὶ Γκιουμουλζίνης, ἔστρεψαν τὰς ἐνεργείας των οἱ Βούλγαροι, ὅπως κόψωσι τοὺς ἑλληνικοὺς μακεδονικοὺς πληθυσμοὺς τῆς Δράμας καὶ τῶν Σερρῶν καὶ Ξάνθης ἀπὸ τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς τῆς πεδινῆς Θράκης, Ἀδριανουπόλεως, Διδυμοτείχου, Δεδέαγατς καὶ πέραν τοῦ Ἕβρου ποταμοῦ.

«Καὶ ἐνταῦθα ὅμως ἔχουσιν ἀνταγωνιστὰς οὐ μόνον τοὺς Ἕλληνας, ἀλλὰ καὶ τοὺς Τούρκους. Διότι ἀμέσως ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῶν συνόρων τῶν τουρκοβουλγαρικῶν κατοικοῦσιν οἱ ἀρειμάνιοι καὶ φανατικοὶ Πομάκοι, Μουσουλμάνοι σλαυικῆς καταγωγῆς, διήκοντες ἀπὸ Στενημάχου μέχρι Νευροκοπίου, νοτιώτερον ἔρχονται οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ τῶν Μητροπόλεων Λιτίτσης μὲ ἕδραν τὸ Ὀρτάκιοϊ (3,000 Ἕλληνες) καὶ 22 ἑλληνικὰ χωρία, καὶ ἔτι νοτιώτερον εἰσχωρεῖ ἡ Μητρόπολις Διδυμοτείχου, ἥτις κατὰ μῆκος τοῦ Κεζὶλ-Δερὲ ἀντιπροσωπεύεται μὲ τοὺς γνησιωτέρους της ἑλληνικοὺς πληθυσμούς. Χωροῦντες πρὸς τὸ Αἰγαῖον ἀπαντῶμεν τοὺς Κιζιλμπάσηδες Τούρκους ἢ τὰ λεγόμενα 25 Βακουφοχώρια, καὶ νοτιώτερον τοὺς

Digitized by Google

Ἀχριάνιδες Τούρκους, ἀκριβῶς εἰς τὴν θέσιν τῶν Ἀχριανῶν τοῦ Ἡροδότου Θρακῶν κατοικοῦντας. Τελευταῖοι πρὸς τὸ Αἰγαῖον ἔρχονται οἱ Βούλγαροι, κατοικοῦντες τὴν δροσερὰν τῆς χώρας τῶν Ἰσμάρων ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μαρωνείας-Γκιουμουλδζίνης καὶ ἐν τοῖς πέριξ καὶ βορειότερον τῆς Ξάνθης, παλαίοντες κατὰ τῆς ἑλληνικῆς φιλοπατρίας τῶν κατοίκων Γκιουμουλζίνης καὶ Ξάνθης, ὅπως δυνηθῶσι νὰ ἱδρύσωσι καὶ ἐντὸς τῶν πόλεων τούτων βουλγαρικὴν ἐκκλησίαν ἄνευ ὀπαδῶν καὶ σχολεῖα ἄνευ μαθητῶν.

«Κατοικοῦσι λοιπὸν εἰς τὰ διαμερίσματα Τυρνάβου, Μουσταφᾶ-Πασσᾶ καὶ ἐν τοῖς πέριξ Ξάνθης καὶ Γκιουμουλδζίνης καὶ διεσπαρμένοι μεταξὺ τῶν Τούρκων τῆς Ροδόπης. Συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τῆς Βερολινείου Συνθήκης δικαιοῦνται οἱ Βούλγαροι ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Ἐξάρχου Κωνσταντινουπόλεως νὰ ἱδρύσωσιν ἐπισκοπὴν ἐν Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ ἐκεῖ,ἔνθα ὁ βουλγαρικὸς πληθυσμὸς ἀποτελεῖ τὰ 2)3 τοῦ βουλγαρικοῦ πληθυσμοῦ. Ποῦ λοιπὸν τῆς Θράκης εὑρίσκονται αἱ ὑμνολογούμεναι αὗται 300,000 τῶν Βουλγάρων; ἐν ποίᾳ ἐπαρχίᾳ, ἐν ποίᾳ Μητροπόλει; Ἂς τὸ δηλώσωσι καὶ θὰ λάβωσι τὴν ἐπιβράβευσιν τῶν ἐθνικῶν πόθων των, τοῦ νὰ δώσι καὶ ἐν τῷ Βιλαετίῳ Ἀδριανουπόλεως ἕνα τοὐλάχιστον ἐπίσκοπον Βούλγαρον.

«Ἔχομεν οἱ Ἕλληνες ἐν Θράκῃ τὰς Μητροπόλεις Δέρκων, Σηλυβρίας, Βιζύης, Σωζοαγαθουπόλεως, Λιτίτσης, Μαρωνείας, Ξάνθης, Αἴνου, Γάνου καὶ Χώρας καὶ Ἡρακλείας μὲ τὰς τέσσαρας ἐπισκοπὰς τῆς Καλλιπόλεως,τοῦ Μυριοφύτου, τῆς Κεσσάνης καὶ τῶν Μετρῶν καὶ λόγῳ ἀμιγοῦς καὶ ἁγνοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ δικαιούμεθα τοῦ πλεονεκτήματος τούτου. Οἱ Βούλγαροι *οὐδεμίαν* ἔχουσιν ἐν Θράκῃ ἐπισκοπήν, διότι ἀποτελοῦσι μικρὰν μειοψηφίαν ἐν Θράκῃ καὶ ἑπομένως δὲν *δικαιοῦνται* νὰ ἔχωσιν Ἐπίσκοπόν των, ὡς διεσπαρμένοι εἰς ἀσήμαντα χωρία καὶ οὐδαμοῦ ἀποτελοῦντες συμπαγῆ πληθυσμὸν καὶ ἀνερχόμενοι εἰς ὅλον τὸ Βιλαέτιον Ἀδριανουπόλεως μόλις εἰς 160,000 ἀπέναντι 400,000 μὲν χιλιάδων Ἑλλήνων ἐν τῷ Βιλαετίῳ τούτῳ καὶ 300,000 ἐν τῷ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οὔτε πρὸς τοὺς ἀποίκους ἐν Θράκῃ Ἀρμενίους δύνανται νὰ συγκριθῶσιν, οἵτινες ἔχουσι δύω αὐτόθι ἐπισκοπάς, ἐν Ραιδεστῷ καὶ Ἀδριανουπόλει.

«Ἐν Θράκῃ ἅπαντες οἱ Ἕλληνες ὁμιλοῦσιν *ἀποκλειστικῶς* τὴν *ἑλληνικὴν* μόνον καὶ εἰσὶ κεχωρισμένοι *οὐσιωδῶς* τῶν ἐν τοῖς χωρίοις Βουλγάρων λόγῳ ἐθνικῆς μορφῆς, φυσιογνωμίας, ἠθῶν καὶ ἐθίμων, χαρακτῆρος καὶ πόθων, μορφώσεως καὶ ἀγωγῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς ἐπιδόσεως. Οὐδεὶς βουλγαρικὸς οἶκος ἐμπορικὸς ἢ βιομηχανικὸς ὑφίσταται ἐν Θράκῃ,ἔνθα ὑπερτεροῦμεν πνευματικῶς, ἐμπορικῶς βιομηχανικῶς καὶ κοινωνικῶς ὅλων τῶν ἐθνῶν, Τούρκων, Ἑβραίων, Βουλγάρων, Ἀρμενίων, Εὐρωπαίων καὶ λόγῳ πληθυσμοῦ ἐρχόμενοι ἴσοι πρὸς τοὺς Τούρκους. Ὁμιλοῦμεν καλλίστην ἑλληνικὴν δημώδη, ἅπαντες ἄμεσοι ἀπόγονοι ὄντες τοῦ ἀρχαίου καὶ βυζαντινοῦ Ἑλληνισμοῦ.

«Ἡ Θράκη ἦτο ἡ κατ' ἐξοχὴν τοῦ Βυζαντίου ἐπαρχία, οὐδέποτε δὲ οἱ Αὐτοκράτορες, παρὰ τὰς εἰσβολὰς τῶν βαρβάρων, ἐπέτρεψαν ἐγκαταστάσεις ἐν αὐτῇ, ὡς

Digitized by Google

τοῦτο ἀλλαχοῦ συνέβη, Βουλγάρων ἢ ἄλλων ἐθνῶν, διότι τὴν Θράκην ἐθεώρουν ὡς τὴν φυσικὴν αὐλὴν τοῦ εὐτυχοῦς τοῦ Βοσπόρου Ἄστεως. Αἱ θρακικαὶ πόλεις, περιβεβλημμένης ἄλλως τε ὑπὸ θαλασσῶν καὶ ὀρέων φυσικῶς τῆς Θράκης, ἦσαν κάλλιστα ὠχυρωμέναι ὑπὸ τειχῶν, ὡς καὶ σήμερον φαίνεται, ἡ ἄμυνα δὲ καὶ προστασία τῆς ὑπαιθρίου χώρας ἐγίνετο διὰ συστήματος πύργων καὶ φρουρίων, περὶ ὧν ἐκτενῶς μὲν ὁμιλοῦσιν ὁ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἱστορικὸς Προκόπιος εἰς τὸ de aedificiis ἔργον του καὶ ὁ ἐπὶ Κομνηνῶν, τὰ βασιλικὰ πέδιλα ὑποδυθεὶς λόγιος ἱστορικὸς Ἰωάννης Κατακουζηνὸς κάλλιστα δὲ καὶ σήμερον παρατηρεῖ τις, διεξερχόμενος τὴν Θράκην ἀπὸ Στενημάχου μέχρι Δεδέαγατς, καθ᾽ὅλην τὴν πορείαν τῶν κρασπέδων τῆς ὀροσειρᾶς τῆς Ροδόπης.

«Εἴμεθα λοιπὸν παντελῶς ἀνέπαφοι καὶ ἐπὶ Βυζαντινῶν καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας ὁ ἐν Θράκῃ Ἑλληνισμὸς ἔν τε ταῖς πόλεσι καὶ τῇ ὑπαίθρῳ χώρᾳ, ἐν ᾗ ἀκμαιότατά εἰσι τὰ ἑλληνικὰ χωρία καὶ συγκατῴκησε μετὰ τῶν κατακτητῶν ἐν εἰρήνῃ τὸ πλεῖστον καὶ ἁρμονίᾳ. Τὰς εὐφορωτέρας χώρας φυσικῷ τῷ λόγῳ κατέχουσιν οἱ κατακτηταί, ἀλλὰ καὶ οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ κατέχουσι γῆν ἀγαθὴν καὶ εὔφορον πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Θράκης.

« Ἡ ἐν τοῖς χωρίοις τῆς Θράκης ἐγκατάστασις τῶν Βουλγάρων ἐγένετο πολὺ βραδύτερον διὰ τῆς γνωστῆς παρ᾽ἡμῖν μεθόδου· οἱ βέηδες καὶ κτηματίαι Ὀθωμανοί, προικοδοτηθέντες ἀναλόγως τῶν πρὸς τὸ κράτος ὑπηρεσιῶν των ὑπὸ ἀπεράντων γαιῶν, ἐγκατέστησαν ἐκ Βουλγαρίας εἰς τὰ τσιφλίκιά των δούλους καὶ ἐργάτας Βουλγάρους, ὡς γεωργοὺς καὶ ποιμένας, οὕτω δὲ βαθμηδόν, ἐν διαστήματι δύο-τριῶν αἰώνων, ἐγένοντο ἀποικισμοὶ μικροὶ καὶ χωρία βουλγαρικὰ τῇδε κἀκεῖσε τῆς πεδινῆς Θράκης καὶ τῆς ἐγκαταλελειμμένης ὀρεινῆς καὶ ἀκάρπου τῆς Ροδόπης χώρας. Εὐνόητον ὅτι οἱ ἀποικισμοὶ οὗτοι ἀπέκτησαν σὺν τῷ χρόνῳ ἐν πολλοῖς καὶ τὴν ὑλικὴν αὐτῶν ἀνεξαρτησίαν καὶ αὐτοτέλειαν, ἕνεκα τῆς ἀδεξιότητος καὶ τῆς ἐλλείψεως ἀνατροφῆς εἰς τοὺς υἱοὺς τῶν μεγιστάνων Τούρκων.

«Τὸ τοιοῦτο δ᾽ἐπαναλαμβάνεται καὶ σήμερον ἀκόμη καὶ συνήθεις εἶνε τοιοῦτοι ἀποικισμοὶ ἔκ τινος χωρίου εἰς ἕτερον ἢ ἐκ τσιφλικίου εἰς τσιφλίκιον.

«Παραμένει λοιπὸν ἡ Θράκη καὶ σήμερον ἀκμαία καὶ πλουσία ἑλληνικὴ χώρα, ἐπιδιδομένη εἰρηνικῶς διὰ τῆς βελτιουμένης ἐκπαιδεύσεως τῶν τέκνων της εἰς τὴν ἐν τῷ μέλλοντι ἐθνικὴν ἀποκατάστασίν της. Τὰ δημοτικὰ καὶ ἀστικὰ Σχολεῖα παρ᾽ ἡμῖν εἶνε κάλλιστα κατηρτισμένα καὶ ἐργάζονται συμφώνως πρὸς τὸ πρόγραμμα τῆς ἐθνικῆς ἰδέας. Χωρὶς ν᾽ἀναφέρωμεν τοὺς μεγάλους φαναριωτικοὺς καὶ βυζαντινοὺς εὐπατρίδας, οἵτινες διεκρίθησαν κατὰ τὰς δυσχειμερωτέρας τοῦ ἔθνους ἐποχὰς διὰ τὰς πρὸς τὸ Γένος καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ὑπηρεσίας των καὶ σήμερον οἱ Θρᾷκες διακρίνονται διά τε τὸ ἐθνικὸν φρόνημα καὶ τὴν πρὸς τὴν ἐμπορίαν καὶ τὰ γράμματα ἐπίδοσιν ἐν τοῖς γράμμασι καὶ τῇ Ἱεραρχείᾳ.

«Εἴμεθα ἐξ ἐκείνων τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες γνωρίζουσι πολὺ καλῶς τὴν πατρίδα των, διότι τὴν ἀγαπῶσι. Δὲν εὑρίσκομεν παράδοξον τὴν ἄγνοιαν τῶν Βουλγάρων πρὸς τὰ τῆς ἡμετέρας πατρίδος, ἥτις εἶνε παντελῶς ξένη δι᾽ αὐτούς, δυνάμεθα δὲ νὰ διαφωτίσωμεν αὐτοὺς ἐν ὅλαις ταῖς λεπτομερείαις περὶ τῶν ἐν Θράκῃ στατιστικῶν καὶ νὰ διαφιλονεικήσωμεν χωρίον πρὸς χωρίον τὰ μεγάλα καὶ εὐτυχῆ ἐπὶ τῆς Θράκης δικαιώματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ.»

Digitized by Google

ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ

ὑπὲρ τῶν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων δολοφονηθέντων ἐν Μακεδονίᾳ Ἑλλήνων.

Ὁ ἀγών, ὅστις διεξάγεται ἀπό τινων ἐτῶν ἐν Μακεδονίᾳ, τῷ ἀλυτρώτῳ τούτῳ τμήματι τοῦ Ἑλληνισμοῦ, μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν Μακεδόνων καὶ τῶν ἐπιδρομέων Βουλγάρων λῃσταντάρτων, καταλείπει κατὰ διαλείμματα οὐχὶ ἡττημένους, ἀλλὰ θύματα μόνον δολοφονιῶν τῶν φρικτοτέρων ἀνθρώπων οὓς ἐγνώρισεν ἀνθρωπότης μέχρι τοῦδε. Οἱ πίπτοντες ἀδελφοὶ ἡμῶν Μακεδόνες καὶ διὰ τοῦ εὐγενοῦς αὐτῶν αἵματος ποτίζοντες τὸ ἱερὸν ἔδαφος τῆς ἀλυτρώτου ἔτι ἑλληνικῆς πατρίδος, εἰσέρχονται εἰς τὴν σεπτὴν χορείαν τῶν μαρτύρων τῆς ὀρθοδόξου χριστιανικῆς Πίστεως καὶ τῆς μεγάλης ἑλληνικῆς Πατρίδος, ἐκ τοῦ ἐδάφους δὲ τῆς Μακεδονίας θέλει ἀναβλαστήσῃ γιγαντῶδες ἐν καιρῷ τὸ δένδρον τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς, ὡς ἀνεβλάστησε τοῦτο διὰ τοιούτων θυσιῶν αἵματος καὶ ἐκ πάσης ἄλλης ἑλληνικῆς γῆς.

Εἰς αἴδιον τούτων μνήμην, τιμὴν καὶ δόξαν καὶ εἰς ἐνθάρρυνσιν τῶν κινδυνευόντων ἐν Μακεδονίᾳ ἀδελφῶν ἡμῶν τὸ παρὰ τῇ Ἑταιρίᾳ τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» *Μακεδονικὸν Τμῆμα* αὐτῆς συνεκάλεσε τοὺς ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ Μακεδόνας, τοὺς κατοίκους τῆς Πρωτευούσης καὶ τοῦ Πειραιῶς, τὰς Ἀρχὰς καὶ ἅπαντα τὰ μέλη τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» εἰς μνημόσυνον, ὅπερ ἐτελέσθη μεγαλοπρεπῶς καὶ συγκινητικώτατα τῇ Κυριακῇ τῆς 10ης Μαρτίου 1902 ἐν τῷ ἱερῷ Ναῷ τῆς Μητροπόλεως Ἀθηνῶν, χοροστατοῦντος ἐν αὐτῷ τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου πρώην Πρεβέζης κ. Γαβριὴλ Ἰατρουδάκη.

Κόσμος ἄπειρος ἀσφυκτικῶς ἐπλήρου τὸν εὐρύχωρον Ναόν, ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ ὁποίου εἶχε στηθῇ μέλαν ἰκρίον. Εἰς τὸ μέσον τούτου εἶχε τοποθετηθῇ τράπεζα κεκαλυμμένη διὰ μελανοῦ ὑφάσματος, ἐπ' αὐτῆς δὲ δίσκος λευκὸς πλήρης κολλύβων καὶ ἐπὶ τοῦ δίσκου λευκὸς Σταυρὸς μετὰ λευκῶν ἀνθέων, ἐνῷ ἄνωθεν εἶχεν ἀναρτηθῇ ἐπὶ ὑψηλοῦ κοντοῦ μεταξὺ δύο μεγάλων καὶ μετὰ μελανολεύκων ταινιῶν κεκοσμημένων κηροπηγίων μέγας στέφανος ἐκ νωπῶν φύλλων δάφνης, κατατεθεὶς ὑπὸ μελῶν τοῦ Μακεδονικοῦ Τμήματος τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» καὶ ἄλλων Μακεδόνων, ὅστις ἐκοσμεῖτο διὰ δύο πλατειῶν κυανολεύκων ταινιῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων χρυσοῖς γράμμασιν ἀνεγράφοντο αἱ λέξεις «*Τοῖς ὑπὲρ Πατρίδος δολοφονηθεῖσι Μακεδόσι.*»

Digitized by Google

Πέριξ τοῦ πενθίμου ἰκρίου ἵστατο τὸ ἄνθος τῆς νεολαίας, οἱ φοιτηταὶ ὑπόδουλοι καὶ ἐλεύθεροι, τὸ Προεδρεῖον τοῦ «Ἑλληνισμοῦ», ἡ «Φιλοστρατιωτικὴ Ἕνωσις» τῶν φοιτητῶν καὶ πλῆθος κόσμου τῆς καλλειτέρας παρ' ἡμῖν τάξεως. Διεκρίνοντο ἐπίσης ἀνώτεροι καὶ κατώτεροι ἀξιωματικοὶ τοῦ Στρατοῦ καὶ πλεῖστοι κληρικοί.

Μεταξὺ τῶν πρώτων προσῆλθεν ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου ὁ κ. Ν. Τριανταφυλλάκος, ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν. Ἐπίσης προσῆλθε καὶ ἡ ἐξ Ἑλλήνων καταγομένη Ρωσσὶς κόμησσα Καπνίστ καὶ ἄλλαι κυρίαι ἐν μελαίνῃ περιβολῇ.

Μετὰ τὰς εὐχὰς ἐπιμνημοσύνους ὁ Πανιερώτατος πρώην Πρεβέζης, ἀνελθὼν ἐπὶ τῶν βαθμίδων τοῦ ἰκρίου, ἐξεφώνησε πρὸς τὸν παρεστῶτα λαὸν τὸν ἑξῆς ἐπιμνημόσυνον λόγον :

«Δρυὸς πεσούσης πᾶς ἀνὴρ ξυλεύεται»

«Ἰδοὺ μία ἀλήθεια, τῆς ὁποίας τὰ μάλιστα, καὶ πρώτιστα ὁ Ἕλλην, καὶ ὡς ἄτομον, καὶ ὡς Ἔθνος, καὶ ὡς Ἐκκλησία, οὐδέποτε πρέπει ν' ἀμνημονῇ. Διότι εἶνε ἀλήθεια, ταυτιζομένη μὲ τὸν ὅλον βίον αὐτοῦ.

«Ἐὰν ῥίψωμεν ἓν ἐταστικόν, καὶ λογικῶς ψυχρὸν βλέμμα ἐπὶ τὰς φάσεις τοῦ ὅλου βίου τοῦ Ἕλληνος, ἀκριβῶς εὑρίσκομεν ἀείποτε αὐτὸν παίγνιον οἰκτρὸν τῆς ἀληθείας ταύτης, χωρὶς οὗτος οὐδέποτε νὰ θελήσῃ νὰ ἐπιστρέψῃ τὸ φρόνημα αὐτοῦ ἐπὶ τοῖς ἅπαξ παθήμασι, καὶ οὕτω νὰ σωφρονῇ. Ἀλλὰ τοὐναντίον εὑρίσκομεν αὐτόν, σωφρονοῦντα μὲν καὶ ἀγωνιζόμενον, μέχρις οὗ, εἴτε ὡς ἄτομον, εἴτε ὡς Ἔθνος, εἴτε ὡς Ἐκκλησία, καταλάβῃ ἐπίζηλόν τινα θέσιν ἐν τῷ κόσμῳ, ἀλλ' εὐθὺς ἅμα τὸ ἐπίφθονον κινήσῃ τὸν ἀντικείμενον κατ' αὐτοῦ, οὗτος πρωϊμώτατα ἀποκάμνει· καὶ χωρὶς ἡ δύναμις τοῦ δαιμονίου αὐτοῦ πνεύματος ν' ἀφήσῃ αὐτὸν ν' ἀποσυντεθῇ, ἐπαρκεῖται ὅμως μακαρίως εἰς τὴν καταλαβοῦσαν αὐτὸν ἐξαπίνης κατάστασιν, καὶ χάνεται μέσα εἰς τὸν κόσμον τοῦ ὀνειροπολήματος, ἀναμιμνησκόμενος αὐταρέσκως τῶν ἀρχαίων εὐκλείας καὶ δόξης ἡμερῶν !

«Αὕτη ἡ ἀλήθεια κατίσχυσε πάντοτε, ὡς κατισχύει καὶ σήμερον δυστυχῶς τοῦ ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος. Καὶ θαυμάζω ἀληθῶς, πῶς ἐπαρκεῖται εἰς τὸ ῥηγνύειν κραυγὰς ἀπελπισίας ἐν στιγμαῖς σωφροσύνης, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ῥῆξιν τῆς κραυγῆς καὶ τὸν προκαλούμενον ἐντεῦθεν σάλον, ἐπαναλαμβάνει καὶ πάλιν μακαρίως τὴν αὐτὴν τῆς ἀφροντισίας διὰ τὴν αὔριον θέσιν !

«Μὴ σᾶς φαίνωνται, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά, παράδοξοι οἱ λόγοι μου οὗτοι, μηδὲ ἐπιπληκτικοί· διότι καὶ ἡ ἱστορία δίδει δυστυχῶς αὐτούς, καὶ πᾶσα ἀλήθεια οὐκ ἔστιν ἐπίπληξις, μᾶλλον δὲ πόνος, καὶ συναίσθησις βαθεῖα τῶν πραγμάτων, πρὸς ἃ ὁ λέγων ἐπιζητεῖ, ἵνα ἐκθύμως ἑλκύσῃ τὸν ἀκροατήν.

«Ὁ Ἕλλην, ἐξωθούμενος ἀπὸ τὴν περιβάλλουσαν αὐτὸν φύσιν—διότι οὐδεμία

Digitized by Google

αυμασιώτερον τῆς θέσεως, ἣν κατέχει ἡ ἑλληνικὴ χώρα ἐν τῷ κόσμῳ, συμβάλλει εἰς τὴν πρώϊμον ἀνάπτυξιν τοῦ νοὸς καὶ τὸν σχηματισμὸν φρονήματος πρακτικοῦ—θαυμασίως τῷ ὄντι ἐπωφελεῖται τὸ ποικίλον τοῦ ἐδάφους τῆς χώρας του, καὶ σχηματίζει αἰδήμονα μὲν χαρακτῆρα διὰ τὸν γλυκύτατον καὶ λίαν ἐπαγωγὸν αὐτοῦ οὐρανόν, καὶ τὴν χλοερῶς περιβάλλουσαν αὐτὸν γῆν, εὐκίνητον δὲ καὶ μεμετρημένον τὸ φρόνιμα, διὰ τὴν πρώϊμον ἐπιμιξίαν πρὸς πάντας τοὺς εἰς τὸ κέντρον τῆς κινήσεως τοῦ ἀνθρώπου ὁρμοῦντας λαούς, τὴν Μεσόγειον, ἧς τὴν δεσπόζουσαν ἐτάξατο ἡ φύσις θέσιν διὰ τὸν Ἕλληνα, καὶ ἐντεῦθεν καταλαμβάνει ἐν τοῖς ἀνθρώποις τόσον ἐπίζηλον, ὅσον καὶ ἐπίφθονον ἕδριν.

«Δὲν θαυμάζομεν ἄρα, ἐὰν πρωϊμώτατα ἀναφαίνωνται λαοὶ αἰγύπτιοι καὶ Φοίνικες καὶ πάσης Ἀνατολῆς ἐπερχόμενοι εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς τὸν Ἕλληνα· μᾶλλον δὲ θαυμασμοῦ ἄξιον εἶνε, πῶς οἰκονομεῖται τὸ πρᾶγμα, ὥστε ὁ Ἕλλην νὰ συγχωνεύῃ μὲν πάντα εἰσερχόμενον εἰς τὸν κύκλον τῆς κινήσεως αὐτοῦ, νὰ πρασλαμβάνῃ δὲ παρ' ἐκείνου πᾶν ὅ τι συντελεῖ εἰς τὸ εὐρύνεσθαι διηνεκῶς τὸν ὁρίζοντα τοῦ πνεύματος αὐτοῦ, καὶ μορφοῦσθαι τὸ ἀκαταγώνιστον πάσης ἐπιχειρίσεως πνεῦμα· ὥστε λίαν ἐνωρὶς ὑπὲρ πάντα ἕτερον νὰ δεσπόσῃ ἐφ' ὅλων τῶν κέντρων τῆς κινήσεως τοῦ ἀρχαίου ἀνθρώπου.

«Ἀλλὰ μοιραῖον τῇ ἀληθείᾳ φαίνεται εἶνε διὰ τὸν Ἕλληνα **τὸ ἡττᾶσθαι οὐχὶ ἐν τῷ ἀγῶνι, ἀλλ' ὑπὸ τὴν σκιὰν τῆς δάφνης**! Ἀναδείκνυται ὑπέροχος πάσης ἀνθρωπότητος ἐν τοῖς Μηδικοῖς. Καὶ ἡ νάρκη τῆς δάφνης ἀφίνει ἐλεύθερον τὸν λογισμόν, ὥστε νὰ ὑπεισέλθῃ εἰς τὸν τέως συνεκτικὸν διὰ τῆς εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς βίον αὐτοῦ ὁ τῶν σοφιστῶν νοῦς, ὥστε ἡ ἐπιζήτησις τῆς λογικῆς ἀληθείας νὰ χαλαρώσῃ αὐτὸν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἡ δάφνη τῆς ἐπιστημοσύνης καὶ ἡ δόξα τοῦ Παρθενῶνος ν' ἀναγράφωνται ἤδη ἐν ταῖς δέλτοις τῆς παρῳχημένης Ἱστορίας!

«Σπάρτη καὶ Ἀθῆναι γεννῶσιν ἐντεῦθεν τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, καὶ οὗτος τὸν Μακεδόνα Ἀλέξανδρον. Διότι ἔπεσεν ἤδη ἡ ὑψικάρηνος δρῦς τοῦ ἠθικοῦ καὶ εὐσεβοῦς τοῦ Ἕλληνος χαρακτῆρος. Διότι ἔπαυσεν οὕτως ἡ ἐντεῦθεν αὐτομάτως γεννωμένη συνεκτικότης τοῦ χαρακτῆρος, καὶ ἐρρίφθη ὁ νοῦς ἀκατάσχετος εἰς τὴν ἀτομικότητα, τὴν μονομερῶς μὲν θεραπεύουσαν, ἀλλὰ καὶ κατασπαράσσουσαν ταὐτοχρόνως πᾶν ὅ τι κοινῶς προσεκτήθη, καὶ ἔδει κοινῶς νὰ διαφυλάσσηται.

«Ἀλλὰ καὶ ἕως ἐνταῦθα μικρὸν τῇ ἀληθείᾳ τὸ κακόν. Διότι Ἰσοκράτης καὶ ὁ τὰ μάλιστα ἐχθρικὸς τοῦ Δημοσθένους νοῦς ποιοῦσιν ἁπλῆν μετάστασιν τοῦ κέντρου τῆς εὐρύτητος τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, μορφοῦντες τὸν Φίλιππον. Οὗτος δὲ γεννᾷ τὸν Ἀλέξανδρον, οὗτινος, προλαβών, προδιαχαράττει μὲν τὸν χαρακτῆρα, ἀλλ' ἕτερος, ὁ μέγιστος ἑλληνικὸς νοῦς, ὁ Ἀριστοτέλης, σφυρηλατεῖ καὶ καταρτίζει αὐτόν. Ἄρα ἡ κατὰ χρόνον ἁπλοῦν παραφυὰς δὲν εἶνε, ἢ αὐτὸς ὁ κύριος κορμὸς τῆς ἑλληνικῆς Δρυός, ἥτις ἐν βραχεῖ ἀναδείκνυται, κατασκιάζουσα τὸν σύμ-

Digitized by Google

παντα τότε κόσμον, ἀπὸ τοῦ Ἴστρου μέχρι καὶ πέραν τοῦ Ἰνδοῦ, καὶ ἀπὸ τοῦ Ἀμφικτιονικοῦ Συνεδρίου, ἐν ᾧ Ἐκεῖνος λαμβάνει τὸ χρῖσμα τοῦ ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος, μέχρι τοῦ Ἱερείου τοῦ Ἄμμωνος, παρ' οὗ λαμβάνει τὴν κλῆσιν «Παῖς Διός». **Υἱοθετεῖται ἄρα παρ' αὐτοῦ τοῦ Ὀλύμπου τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν πνεῦμα τοῦ Οὐρανοῦ, ὡς υἱοθετεῖται τὸ δεύτερον ἤδη παρὰ τῆς θείας Ἀποκαλύψεως, ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν πνεῦμα τῆς γλώσσης τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον.**

Ἀλλ' ὁ Ἕλλην ναρκοῦται καὶ πάλιν ἐν τῇ θείᾳ μαρμαρυγῇ· καὶ ἐν τῇ νάρκῃ του ταύτῃ καθίσταται ἐν μὲν τῇ Πολιτείᾳ ἕρμαιον τῶν πανταχόθεν ἐπιδρομῶν, ἀποσυντιθέμενος εἰς ἄτομα φιλαρχικά, ἐν δὲ τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐξωθούμενος καὶ πάλιν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ σοφιστικοῦ νοῦ τῶν αἱρέσεων, καταντᾷ εἰς οὐχί, τῇ ἀληθείᾳ, ἀλλότριον πνεῦμα τοῦ ἐγωϊσμοῦ καὶ τῆς φιλαρχίας, κατατέμνει οὕτω τὴν ἱερὰν κιβωτόν, καὶ ἀποσυντίθεται αὐτὴν εἰς ἁπλᾶς σανίδας, ὑπὸ μορφὴν μονοξύλων, διαπλεόντων τὸν ἀτέρμονα τοῦ χριστιανικοῦ βίου ὠκεανόν.

«Ἄρα οὔτε ὡς Ἔθνος, οὔτε ὡς Ἐκκλησία ὁ ἑλληνικὸς νοῦς κατώρθωσέ ποτε νὰ περισωθῇ ἐν τῷ πνεύματι τοῦ ἑνιαίου καὶ τῆς συνεκτικότητος· ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Πολιτείᾳ καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπεκράτησεν ἀείποτε τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθεριότητος διὰ τοὺς πάντας, οὐχὶ δὲ τὸ πνεῦμα τῆς φειδοῦς καὶ τῆς συνεκτικῆς οἰκονομίας καὶ δι' ἑαυτόν. Διὰ τοῦτο, μὴ θαυμάζωμεν, ἐὰν ἐκ τῶν οἰκείων τὰ βέλη, ἢ ἐὰν ἐκ τῆς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς πεσούσης δρυὸς ἄλλοι, τολμητίαι, κατασκευάζουσι, ξυλευόμενοι ἐξ ὁλοκλήρου μεγαλοπρεπεῖς καὶ πανόπλους ναῦς, ἐνῷ ἡμεῖς ἐμμένομεν ἐν ἁπλαῖς καὶ δὴ παρωπλισμέναις σχεδίαις. Διότι: «Δρυὸς πεσούσης, πᾶς ἀνὴρ ξυ«λεύεται» Τοὺς πάντας εὐηργετήσαμεν καὶ εὐεργετοῦμεν, ἀλλ' οἱ πάντες ἐπέδραμον ἐφ' ἡμᾶς καὶ κατεπότισαν καὶ καταποτίζουσιν ἡμᾶς τὸν ἰὸν τῆς ἐχθρότητος καὶ τῆς ἀχαριστίας. Διότι : «Δρυὸς πεσούσης, πᾶς ἀνὴρ ξυλεύεται».

«Δὲν ἀνέρχομαι οὔτε ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ρωμαίου, τοῦ ἀποβαίνοντος παντοκράτορος διὰ τῶν δέλτων τῆς ἑλληνικῆς νομοθεσίας, οὔτε μέχρι τοῦ πνεύματος τοῦ μεσαίου ἀνθρωπισμοῦ, τοῦ καταντῶντος εἰς πλήρη κατάκτησιν τῆς τέχνης, τῆς ἐπιστήμης, καὶ τελείου πολιτεύματος, διὰ τοῦ αὐτοῦ, ἀνακαινισθέντος ἤδη, ἑλληνικοῦ πνεύματος, τοῦ θαυμασίως συνταυτισθέντος μετὰ τῆς τελειότητος τῆς θείας Ἀποκαλύψεως, τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου. Ἀλλ' εἰδικεύομαι εἰς τὸν λαὸν ἐκεῖνον, ὅστις, ἐάν ποτε ἔλαβεν ὕπαρξιν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ χώρᾳ, ὀφείλει ταύτην ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἀνεκτικότητα καὶ τὸ εὐεργετικὸν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Διότι δὲν ἦτο δύσκολον οὔτε εἰς τὸν Μέγαν Ἰουστινιανόν, εὐθὺς ἅμα ἐκ τῶν τελμάτων τοῦ Βόλγα ἀνεφάνη κατὰ τὸν ὁρίζοντα τοῦ Κράτους αὐτοῦ, νὰ τὸν καταπνίξῃ εἰς τὰ τέλματα τοῦ Δουνάβεως, ἀλλ' οὔτε εἰς τοὺς ἐπιγιγνομένους αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου, καὶ ἀπόδειξις ἡ χριστιανικὴ καὶ εὐεργετικὴ πρόθεσις τοῦ Βασιλείου, ὁ-

Digitized by Google

στις, καίτοι διὰ τὸν ὡπλισμένον Βούλγαρον ὠνομάσθη Βουλγαροκτόνος, οὐχ' ἧττον δὲν ἀπέπνιξε τὸν περισωθέντα ἄοπλον ὡς ἀσπίδα ἰοβόλον, ἀλλ' ἠρκέσθη, ὡς ἄνθρωπος, ἀφοπλίζων τὸν ἐχθρόν.

«Τοιαύτη χαρακτηρίζεται ἀείποτε ἡ ἑλληνικὴ καὶ χριστιανικὴ ἀνεκτικότης,ὥστε νὰ ἐπαρκῆται μὲν εἰς τὰ σήμερον γινόμενα, ν' ἀδιαφορῇ δὲ διὰ τὰ αὔριον γενησόμενα, μέχρις οὗ καὶ πάλιν, εἰς τὰ κέντρα λακτισθεὶς, ὑψώσῃ τὴν κραυγὴν τοῦ πόνου καὶ τῆς ἀπογνώσεως.

«Ἀλλὰ μαθέτω ἐπὶ τέλους ὁ Ἕλλην, ὅτι,ἐὰν τὰ γεγονότα ἐν τῇ ἀνελίξει τῆς ἱστορίας τοῦ ἀνθρώπου ἐπαναλαμβάνωνται, σπανιώτατα ὅμως συμπαρακολουθοῦνται ὑπὸ τῶν αὐτῶν περιστάσεων. Διότι σὺν τῷ διαρρέοντι χρόνῳ ἐπέρχεται ἡ ἑκατέρωθεν μεταβολή, ἥτις πρώτιστον καὶ κύριον ἔχει γνώρισμα τὸ ἄστατον τῶν περιστάσεων. Καὶ αἱ σήμερον ἄρα εὐχερεῖς καὶ πρόχειροι διαφεύγουσιν ἀνεπιστρεπτεί.

«Οὕτω δέ,καὶ ἐὰν ἐχάσαμεν τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν καὶ κυριότητα ἐπὶ τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ, εἴχομεν ὅμως πέντε ὁλοκλήρους αἰῶνας τὴν πνευματικὴν κυριότητα τοῦ λαοῦ ἐκείνου. Διὰ ταύτης δὲ καὶ μόνης ἠγάγομέν ποτε αὐτοὺς εἰς θέσιν τοῦ θεωρεῖν ὕβριν τὴν προσωνυμίαν «βούλγαρος». Ἀλλ' ἀναστηθέντες ἡμεῖς, καὶ ἐν μὲν τῇ πολιτείᾳ καταληφθέντες ὑπὸ τῆς ἐπαράτου αὐταρκείας, τὴν δὲ Ἐκκλησίαν περιθριγγώσαντες εἰς τὰς δέσμας καὶ τὰ ὅρια τῆς πολιτείας, ἀφήκαμεν ἐλευθέρας τὰς πύλας εἰς ἄλλους, ἵνα ἀνυψώσωσι τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν ἐκείνου, λεπτύνοντες αὐτὴν ἡμεῖς αὐτοὶ διὰ τῆς ἑλληνικῆς παιδεύσεως.

«Ναί· ὑψώσαμεν τὴν φωνὴν καὶ Ἔθνος καὶ Ἐκκλησία ἐν τῷ βουλγαρικῷ Σχίσματι καὶ ἐν τῷ Βερολινείῳ Συνεδρίῳ. Ἀλλ' ἡ φωνὴ ἦν φωνὴ ἠσθενηκότος ἤδη καὶ μεμαρασμένου ἐν τῇ μακαρίᾳ τῆς ἀτομικότητος νάρκῃ, μέχρις οὗ καταντῶμεν σήμερον ἤδη νὰ βλέπωμεν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν πίπτοντα ὑπὸ τῆς δολοφόνου χειρὸς τὸν ἱερέα ἡμῶν, πορευόμενον εἰς τὴν ἐνάσκησιν τῶν ἱερῶν αὐτοῦ καθηκόντων, ἢ τὸν ἱερὸν Ἀσκληπιάδην τὰ αὐτὰ πάσχοντα, ἢ τὸν ἐπιχειρηματίαν ἔμπορον εἰς κλιτύν τινα θανασίμως πίπτοντα, οὐχὶ δὲ πλέον ἀσύνηθες καὶ ὁλόκληρον οἰκογένειαν ἐνθουσιώδους τινὸς Ἕλληνος κατακρεουργημένην· καὶ ἐν γένει τὸν αἱμοχαρῆ ἐχθρόν, ἐπερχόμενον συντεταγμένον ἐν τάγμασι φανατικοῦ ἱερέως καὶ φανατικωτέρου γραμματοδιδασκάλου, ἢ ἐν ὀρδαῖς λῃστῶν καὶ αἱμοβόρου συρφετοῦ, ὑπὲρ τῶν θυμάτων τοῦ ὁποίου ἡμεῖς οἱ Μακεδόνες, ὡς οἱ τὰ μάλα πάσχοντες, προσεκαλέσαμεν ὑμᾶς ἵνα,ἀπὸ κοινοῦ καὶ ἐλευθέρως κλαύσαντες,ἀναπέμψωμεν εὐχὰς καὶ δεήσεις τῷ Κυρίῳ.

«Ἀλλ' ἐπιτρέψατε ἡμῖν τοῖς δούλοις Ἕλλησιν, ἵνα ἐρωτήσωμεν ὑμᾶς τοὺς ἐλευθέρους : τί τέως πρὸς ἡμᾶς ὡς Κράτος καὶ Ἐκκλησία ἐπράξατε ; Διότι βλέπομεν ὑμᾶς, ὅτι, ἀντὶ τοῦ συνταχθῆναι εἰς ἀρτίαν συνταγματικὴν Πολιτείαν, συνετάχθητε εἰς μεμψίμοιρον ἰδιοτέλειαν, κατατρώγουσαν μὲν ἀφ' ἑνὸς ἀπλήστως τὸν πολύτιμον ὑμῶν διὰ τὰς ἐσωτερικὰς ἀνάγκας χρόνον, ἁπλούστατα δὲ θεραπεύουσαν τὴν μόνην ἀτομικότητα ὑμῶν. Ὡς ἐκκλησίαν δέ, ἀντὶ τοῦ ἄγρυπνον εἶναι καὶ ἐπισκο-

Digitized by Google

πῆσαι μέχρι καὶ τῶν ἡμετέρων, πρωϊμώτατα ἐνεκλείσατε αὐτὴν εἰς τὰ καθ' ὑμᾶς ἐπὶ τοσοῦτον μονομερῶς, ὥστε κατεστήσατε αὐτὴν ἀξίαν καὶ τῶν μακρόθεν συμβουλῶν . . . !

«Ἀλλ' ὁ ἐλεύθερος Ἕλλην, ἀδελφοί, δὲν παρήχθη καὶ δὲν ἀνεγεννήθη ἐκ τοῦ αἱμοφύρτου χιτῶνος τοῦ σύμπαντος Ἑλληνισμοῦ;

«Ἀλλ' ἡ ἐλευθέρα Πολιτεία καὶ ἡ ἐλευθέρα Ἐκκλησία δὲν παρήχθησαν ἀπὸ τὸν κοινὸν πενιχρὸν ἱερὸν Νάρθηκα;

«Ἀλλ' ὁ μέγας στρατηλάτης καὶ ὁ ἁπλοῦς τοῦ ἱεροῦ Ἀγῶνος ὁπλίτης, ὁ μὲν τὸ ἱερὸν φώτισμα, ὁ δὲ τὸν ἁγιασμὸν τῆς αὐταπαρνησίας δὲν ἐδιδάχθη καὶ δὲν ἔλαβεν ἀπὸ τὸ σκοτεινὸν μὲν καὶ κάθυγρον, ἀλλὰ πλῆρες σοφίας καὶ γνώσεως ἡσυχαστήριον σοφοῦ τινος μοναχοῦ, ἱερᾶς τινος Μονῆς;

«Πρὸς τί λοιπόν, ἐπιλαθόμενος τῆς ἀρχῆς καὶ προελεύσεώς σου, ὡς ἐπιλαθόμενος τοῦ ἱερωτάτου τῶν ὅρκων σου, ὃν κοινῇ ὠμόσαμεν ἐπὶ ἱεροῦ τινος καὶ ἀποκρύφου βράχου σύ τε ὁ ἐλευθερωθείς, κἀγώ τε ὁ μὴ λυτρωθείς, μετεβλήθης εἰς αὔταρκές τι ἐν τῇ πολιτείᾳ, καὶ εἰς παθητικόν τι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ; ἢ ἠλευθερώθης τοσοῦτον μέγας, ὥστε ν' ἀντιπροσωπεύσῃς τὸ καθόλου Ἑλληνικὸν ἀποτελεσματικῶς;

«Ἄρα οὐδέ σοι ἐπιτρέπεται τὸ παράπαν ἡ περὶ ἡμᾶς ἀδιαφορία· ὡς οὐδέ σοὶ ἐπιτρέπεται τὸ παράπαν τὸ καθεύδειν ὑπὸ τὸν μανδραγόραν τῆς αὐταρκείας.

«Καὶ ἡμεῖς μέν, ταῦτα λέγοντες, οὔτε ἀγνώμονες ἐσμέν, οὔτε ἀχάριστοι, διὰ τὴν ὑπὲρ ἡμῶν σύστασιν τῆς εὐσεβοῦς πηγῆς. Ἀλλὰ τὸ πραττόμενον οὐδὲ τὸ παράπαν εἶνε συνεκτικὸν πρὸς τὸ κέντρον τὸ ἐλεύθερον, τὸ ἱερὸν δι' ἡμᾶς τοὺς Μακεδόνας, ὡς καὶ διὰ πάντα δοῦλον Ἕλληνα· διότι οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἐπήρειαν ἔσχε μέχρι τοῦδε εἰς τὰς διαφόρους θρησκευτικὰς Κοινότητας, ὥστε ἀσκανδαλίστως νὰ καταρτίζωνται αὗται, ὡς μέρος πρὸς ὅλον, ὡς ἄκρα πρὸς κέντρον.

«Καὶ τῷ ὄντι τί ἡμεῖς ἀπὸ κοινοῦ ἔχομεν ἀντιτάξῃ ἐπὶ τριακονταετίαν ἤδη πρὸς τὸ περίπυστον αὅπου βούλγαρος, ἐκεῖ βουλγαρικὴ κοινότης, ἐκεῖ καὶ βουλγαρικὴ ἐκκλησία; Ἀλλ' ἐντεῦθεν, ἀδελφοί, ὁ ἐχθρὸς ἐξορμᾷ, προκινδυνεύων, ἵνα κατεξουσιάσῃ οὐχὶ ἁπλῶς τῆς ὁμόρου ταλαίνης Μακεδονίας, ἀλλὰ μέχρι τῶν θεσσαλικῶν ὁρίων ὑμῶν, ἀλλὰ μέχρι καὶ τῶν ἐκβολῶν αὐτῶν τοῦ Στρυμόνος, ἐφ' ὧν ποταμοὺς αἱμάτων ἄλλοτε Σεῖς οἱ Ἀθηναῖοι ἐχύσατε, ὡς ὑπὲρ ἰδίας γῆς καὶ κτήσεως ἀμυνόμενοι. Ἐκεῖνος ἀνενδότως ἠσχολήθη καὶ κατέγινε καὶ κατώρθωσεν ἤδη, ἵνα μορφώσῃ καὶ καταρτίσῃ φανατικὸν ἱερέα καὶ φανατικώτερον διδάσκαλον, καὶ δὴ ὑπὲρ τοῦ ἐπιπλάστου ἐθνικοῦ του σκοποῦ.

«Ἐκεῖνος οὐ μόνον τὴν καταληφθεῖσαν ἤδη ἐξωνόμασε βουλγαριστί, ἀλλὰ καὶ ἣν ὀνειρευόμενος μελετᾷ νὰ καταλάβῃ ἐπίσης. Ἐκεῖνος διήρπασε τὰς ἱερὰς ἡμῶν Ἐκκλησίας, τὰς ἱερὰς ἡμῶν Σχολάς. Ἐκεῖνος δὲν ὀκνεῖ οὐδὲ ἐν τῷ πνεύματι τοῦ διαπλαττομένου εἰς φανατικὸν Βούλγαρον νοῦν Ἕλληνος καὶ γεννήσει καὶ κληρονομικότητι νὰ διδάσκῃ, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Ἀριστοτέλης καὶ αὐτὸς ὁ Ἀλέξανδρος εἶνε

Digitized by Google

Βούλγαροι, αὐτῆς ἄρα τῆς προελεύσεώς του ὑπὲρ τοῦ καταχθονίου αὐτοῦ σκοποῦ ἐπιλαθόμενος.

«Ἐκεῖνος ὡς ὅριον τῆς κληρονομικότητός του ἐν νῷ ἔθηκεν οὐχὶ ἁπλῶς τὸ περὶ ἡμᾶς τοὺς Μακεδόνας Αἰγαῖον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν ἐλεύθερον Μωριᾶν, διότι ἅπαξ ἐν τῇ ἀνεμοζάλῃ τῶν ἐθνῶν προέφθασε νὰ βρέξῃ τοὺς ἀκαθάρτους πόδας του εἰς τὴν παρὰ τὸν Μαλέαν θάλασσαν καὶ ἐφημέρως ἐνεφύτευσέ που, ἴσως περὶ τὸν Ταΰγετον, σὺν τῇ τοῦ ποιμένος καλύβῃ καὶ ὀνομασίαν τινὰ βουλγαριστί.

«Ἀλλ' ἡμεῖς πρὸς ταῦτα,ἐλεύθεροί τε καὶ δοῦλοι, οὐδὲν σπουδαῖον ἀντετάξαμεν, μᾶλλον δὲ καὶ σὺ ὁ ἐλεύθερος τιμαλφῶς φαίνεται ἔχεις πρὸς τὴν διασωζομένην ὕβριν, τὰ ἴχνη, ἅπερ ἐπάτησέ ποτε ὁ βρωμερὸς ἐκείνου πους, καὶ ἐπὶ 80 ἔτη ἐλευθέρου βίου οὐκ ἠξίωσας, ἵνα τοὐλάχιστον ἀσχοληθῇς εἰς τὴν ἀντικατάστασιν τῶν ὀθνείων τῆς χώρας ὀνομάτων, ὡσεὶ τάχα ὁ ἔρως πρὸς τὴν ἱστορίαν ὑπερβάλλει τῆς ἱερότητος τοῦ ἐθνικοῦ σκοποῦ !...

«Ποίαν λοιπὸν ἐντεῦθεν ν' ἀντλήσωμεν παραμυθίαν, ποίαν ἐντεῦθεν νὰ δράξωμεν ἐλπίδα πρὸς ἀνόρθωσιν τῶν καθ' ἡμᾶς, ἔστω καὶ τῇ πολυτιμοτάτῃ ὑμῶν συνδρομῇ σου, ὦ ἐλεύθερε ; Ἰδού,μεταβάλλοντες εἰς πολύτιμον χειρόμακτρον τὴν ἐπὶ σὲ ἐλπίδα ἡμῶν ἀποσμίχομεν δι' αὐτῆς ἐν συντετριμμένῃ καρδίᾳ τὰ ἄφθονα δάκρυα ἡμῶν, ἅπερ λείβομεν σήμερον ἐπὶ τοῖς θύμασι τῆς βαρβαρότητος τοῦ ἐχθροῦ. Δὸς λοιπὸν ἡμῖν χεῖρα ἀρωγόν. Συγκράτησον ἡμᾶς διὰ σώφονος φρονήματος, ὥστε καὶ Ἐκκλησία, καὶ Κοινότης, καὶ τὰ πάντα, ἐν ἑνὶ λόγῳ, κατατείνωσιν ἁρμονικῶς πρὸς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν καθωρισμένον ἐκ τῶν προτέρων σκοπόν. Ἔρχονται πρὸς ἡμᾶς Ἀρχιερεῖς, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἀκατάρτιστον εἶναι τὸν τελικὸν ἡμῶν σκοπόν, συνηθέστατα βλέπομεν αὐτοὺς κατερχομένους μέχρι τοῦ χθαμαλοῦ ἐδάφους τῶν κοινοτικῶν ἡμῶν ἐρίδων καὶ ἀποτυγχάνοντας οὕτως οἰκτρῶς κατὰ τὸν ἱερὸν τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν σκοπόν. Ἔρχονται καὶ πρὸς ἡμᾶς διδάσκαλοι, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἀκατάρτιστον εἶναι τὸν τελικὸν ἡμῶν σκοπόν, οὐδέποτε κατορθοῦσιν οὗτοι ν' ἀνυψώσωσι τὸν νοῦν καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ μαθητοῦ μέχρι τῆς μετὰ φανατισμοῦ ἐμμονῆς εἰς τὰ πάτρια. Καὶ διὰ τοῦτο οὐχὶ σπανίως εὑρισκόμεθα οἰκτροὶ θεαταὶ οἰκτροτέρου παιγνίου, ὅτι ἀφαρπάζουσιν αὐτοὺς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν τὰ βουλγαρικὰ Γυμνάσια ἢ αἱ ἑτέρου δόγματος Προπαγάνδαι. Ἔχομεν καὶ ἡμεῖς ἱερεῖς· ἀλλὰ ποῦ καὶ πότε ἐπαιδεύθησαν οὗτοι συμφώνως πρὸς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ἴδιον σκοπόν, ὃν ἀπαιτοῦσιν αἱ ἐν κινδύνῳ διερχόμεναι ἐκεῖναι χῶραι ; ἢ πόσους καὶ ποίους ἐπὶ 80ετοῦς ἐλευθέρου ἤδη βίου ἀπεστείλατε ἡμῖν οὑτωσὶ κατηρτισμένους ;

«Καὶ μολαταῦτα, οὔτε ἀπέλπιδα ἐπὶ τούτοις τὴν γνώμην ἔχω, οὔτε ἐπιλανθάνομαι τῆς ἀρχῆς μου, ὅτι, καὶ ἐὰν ὁ Ἕλλην ἡττᾶται ὑπὸ τὴν δάφνην, οὐχ ἧττον ὅμως ἐν τῷ ἀγῶνι εἶνε ἐπίσης δύσχρηστος καὶ τῇ ἐμμονῇ ἀκαταγώνιστος. Ὅ τι δυστυχῶς ἀπὸ πολλοῦ ἤδη λείπει ἐν ἡμῖν, εἶνε τὸ ἑνιαῖον καὶ ἡ συνεκτικότης τοῦ φρονήματος.

Digitized by Google

«Δεῦτε λοιπόν, ἄνδρες ἀδελφοί, ἵνα, ἀπαλλοτριωθέντες ἅπαξ ὑμεῖς τῆς ῥᾳστώνης, εἰς ἣν τὸ πνεῦμα τῆς ἀκαίρου αὐταρκείας καὶ συνεπῶς τῆς μεροληπτικότητος ἐβύθισε, γένησθε ἡμῖν συνεργάται καὶ συναντιλήπτορες ἐπὶ ταῖς συμφοραῖς ἡμῶν.

«Ναί. Εἶνε ἀληθέστατον καὶ εὐγνωμοσύνης ἀειδίου ἄξιον, ὅτι ὑπὲρ τὰ ἑξήκοντα ἤδη ἔτη τὰ τέκνα τῆς δούλης, ἀναβαπτιζόμενα ἐν τῇ ἱερᾷ κολυμβήθρᾳ τοῦ πνεύματος τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης, ἐτήρησαν καὶ τηροῦσιν ἀείποτε ἀκμαῖον τὸ ἀρρενωπὸν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος κατὰ τὰς δούλας χώρας.

« Ἀλλὰ τοῦ εἰδικοῦ ἐχθροῦ, πολυμηχάνου ὄντος, ἢ μᾶλλον βαρβάρου καὶ μοχθηροῦ, ὁ χρόνος ὁ ἀψευδὴς ἀπέδειξεν, ὅτι καὶ τοῦτο δὲν ἐπαρκεῖ. Διότι τόσον τὰ ἄτομα, ὅσον καὶ τὰ ἔθνη, οὐδέποτε εὑρίσκονται ὀρθοποδοῦντα, ἐφ' ὅσον πορεύονται τὴν ὁδὸν τῆς αὐταρκείας καὶ τῆς μεμψιμοίρου ἰδιοτελείας. Τὰ ἄτομα καὶ τὰ ἔθνη ἀνορθοῦνται, προάγονται καὶ ὀρθοποδοῦσιν, ἐφ' ὅσον ἀπὸ τοῦ κεντρικωτάτου καὶ κυρίου ἄξονος μέχρι τοῦ ἀκροτάτου καὶ ἐλαχίστου μοχλοῦ ἐπικρατεῖ ἡ ἐκ τῶν προτέρων τεταγμένη καὶ ἁρμονικῶς λελογισμένη κίνησις. Διότι τότε μόνον ἐκφράζεται καὶ ἀντικειμενόποιεῖται ἡ πᾶσα δύναμις τῆς μηχανῆς· ὥστε τὸ ἐντεῦθεν παραγόμενον κῦρος τῆς δυνάμεως νὰ ἐπιβάλληται μὲ τὴν ἐπιβολὴν πραγματικοῦ καὶ ἀληθοῦς κύρους.

«Οὔτε λοιπὸν σπασμωδική τις ἐνέργεια, ἀλλ' οὔτε μονομερής τις ἐνέργεια ἀφαρπάζει τὸ στάδιον τοῦ ἀγῶνος ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ δολίου καὶ τολμητίου ἐχθροῦ, ἀλλὰ τὸ ἑνιαῖον καὶ τὸ συνεκτικὸν καὶ τὸ ἐκ τῶν προτέρων λελογισμένον καὶ καθωρισμένον εἶνε ἐκεῖνο, ὅ περ ἐκ τῶν προτέρων ἐξασφαλίζει τὴν ἐπιδιωκομένην νίκην.

«Θεὲ, πάσης σοφίας καὶ πάσης συνέσεως, Κύριε· Δὸς τοῖς κυβερνῶσιν ἡμᾶς πάρεδρον τὴν σὴν σοφίαν καὶ σύνεσιν, ὥστε τὰ καθ' ἑαυτούς, ὡς ὑπὲρ αὐτούς, συστήσαντες ἐπιδοθῶσι μετὰ πατρῴας ἀρετῆς καὶ εἰς τὰ καθ' ἡμᾶς τοὺς δούλους, ὥστε προκαταβαλεῖν τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον καὶ ὑποσκελίσαι τὸν ἐχθρὸν εἰς δόξαν ἀγήρω καὶ πάλιν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Τὰ δ' ὀνόματα τῶν πεσόντων θυμάτων ὑπὸ τῆς δολοφόνου ἐν Μακεδονίᾳ χειρὸς ἀνάλαβε καὶ ἀνάγραψον αὐτὰ ἐν ταῖς Δέλτοις τῶν ἁγίων τοῦ ἔθνους μαρτύρων. Γένοιτο.»

Τὸν Πανιερώτατον κατελθόντος τοῦ βήματος ἔσπευσαν νὰ συγχαρῶσιν τὸ διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ οἱ Μακεδόνες. Ἐξεφράσθη δ' αὐτῷ καὶ ἐγγράφως ἡ εὐγνωμοσύνη τῶν μελῶν τῆς Ἑταιρείας, τοῦ Συμβουλίου καὶ τοῦ Μακεδονικοῦ Τμήματος ἐπὶ τῇ συμμετοχῇ αὐτοῦ ἐν τῷ μνημοσύνῳ καὶ ἐπὶ τῷ πατριωτικωτάτῳ λόγῳ του.

Digitized by Google

ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΙΣ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ

Καὶ ψήφισμα διαμαρτυρίας πρὸς τὰς Μεγάλας Δυνάμεις, τὴν Τουρκίαν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν κατὰ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ τελουμένων ὀργίων ὑπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου.

Τὸ Μακεδονικὸν Τμῆμα τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας εἶχε προαποφασίσῃ ὅπως τὴν αὐτὴν Κυριακὴν τῆς τελέσεως τοῦ μνημοσύνου, συγκαλέσῃ εἰς γενικὴν συνάθροισιν τοὺς ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ Μακεδόνας πρὸς σύσκεψιν ἐπὶ τῆς κρατούσης ἐν Μακεδονίᾳ τρομοκρατίας ἐκ τῶν βουλγαρικῶν ὀργίων καὶ δολοφονιῶν καὶ πρὸς διαμαρτυρίαν ἐπὶ ταύταις. Ἀλλὰ κατὰ μεταγενεστέραν ἀπόφασιν ἡ συνάθροισις ἔλαβε χώραν τῇ μεθεπομένῃ Κυριακῇ (17 Μαρτίου) ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, καθ' ὥραν 4ην μ. μ. Κατ' αὐτὴν ἐκλήθησαν πάντες οἱ ἐνταῦθα καὶ ἐν Πειραιεῖ Μακεδόνες, τὰ μέλη τοῦ «Ἑλληνισμοῦ,» οἱ φοιτηταί, ἀλύτρωτοι καὶ μή, καὶ πολλοὶ τῶν ἐν τέλει, ὡς καὶ ὁ λαός.

Ἐνωρὶς οἱ φοιτηταὶ ἤρξαντο καταλαμβάνοντες τὰ ἑδώλια τῆς Σχολῆς, καὶ κατὰ τὴν ὡρισμένην ὥραν τὴν μεγάλην αἴθουσαν εἶχε κατακλύσῃ ἄπειρον πλῆθος, ἐν τῷ ὁποίῳ διεκρίνοντο ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ τοῦ στρατοῦ, οἱ πρόεδροι τῶν Συντεχνιῶν, πολλοὶ ἔγκριτοι Μακεδόνες, τὰ μέλη τοῦ «Ἑλληνισμοῦ», καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου, ἡ εὐγενὴς κόμησσα κ. Καπνίση κλπ.

Πάντας οὕτω συνήγαγεν ὁ πόθος πρὸς ἐκδήλωσιν τῶν εὐγενεστάτων αἰσθημάτων συμπαθείας πρὸς τοὺς πάσχοντας ἐν Μακεδονίᾳ ἀδελφοὺς ἡμῶν καὶ ἀγανακτήσεως ἐπὶ τοῖς τελουμένοις κατ' αὐτῶν ὀργίοις ὑπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου καὶ τῶν λῃστρικῶν αὐτοῦ ὀρδῶν.

Ὅθεν, ὅτε ἐπεφάνη ἐπὶ τοῦ βήματος τῆς Σχολῆς ὁ Πρόεδρος τοῦ Ἑλληνισμοῦ κ. Ν. Καζάζης, ὡς διερμηνεὺς τῶν αἰσθημάτων τούτων πάντων τῶν συνελθόντων, φρενητιώδεις ζητωκραυγαὶ καὶ παρατεταμένα χειροκροτήματα ἐδόνησαν ἐφ' ἱκανὸν τὴν κοσμοβριθῆ αἴθουσαν καὶ ἱερὰ συγκίνησις διέδραμεν ἕκαστον ἀκροατήν, ἐντείναντα εὐήκοον τὸ οὖς πρὸς ἀκρόασιν τοῦ ῥήτορος. Ὁ κ. Ν. Καζάζης δὲν προετίθετο νὰ ὁμιλήσῃ, ἀλλ' ὡς Πρόεδρος τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» ὤφειλε ν' ἀνακοινώσῃ τὸν σκοπὸν τῆς συναθροίσεως καὶ ὅτι εἰσήγησιν πρὸς ὑποβολὴν ψηφίσματος ἔμελλε νὰ ποιήσηται εἰς τοὺς συνελθόντας ὁ Μακεδὼν κ. Ἀθ. Ἀργυρός.

Ἀλλ' ἡ ὁμόθυμος τοῦ πολυπληθοῦς ἀκροατηρίου ἐκδήλωσις ἐπιθυμίας πρὸς διερμήνευσιν τῶν ἁγνοτέρων αἰσθημάτων πάντων τῶν ἐλευθέρων Ἑλλήνων πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς Μακεδόνας καὶ πρὸς ἔκφρασιν τῆς κατεχούσης ἅπαν τὸ Ἑλληνικὸν αγα-

Digitized by Google

νακτήσεως κατὰ τοῦ ληστρικοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου καὶ τῶν Βουλγάρων περιήγαγον τὸν Πρόεδρον τοῦ Ἑλληνισμοῦ κ. Ν. Καζάζην εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ μὴ περιορισθῇ εἰς ἁπλῆν ἀνακοίνωσιν, ἀλλὰ νὰ πραγματευθῇ εὐρύτερον τὴν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων χαλκευθεῖσαν ἐν Μακεδονίᾳ κατάστασιν τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, σκελετώδη δὲ περίληψιν τῆς ὁμιλίας αὐτοῦ παρέχομεν διὰ τῶν ἑπομένων γραμμῶν:

« *Ἀξιότιμος ὁμήγυρις,*

«Συνήλθομεν σήμερον ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ οἱ ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ διαμένοντες Μακεδόνες, τὰ μέλη τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» καὶ πλεῖστοι πολῖται, πρωτοστατούσης ὡς πάντοτε τῆς εὐγενοῦς νεολαίας τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, ἣν βλέπω σύμπασαν ἐνταῦθα ὡς ἄλλην κιβωτόν, ἐν ᾗ ἔγκειται ἡ τύχη τῆς Πατρίδος.

«Ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ ὑφίσταται ὁλόκληρος μίαν κρίσιν, ἕνα διωγμὸν καὶ διεξάγει ἀγῶνα, τὸν ὁποῖον πρέπει ν' ἀναλάβωμεν καὶ νὰ φέρωμεν εἰς πέρας ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ σκοποῦ, ὑπὲρ τῆς μεγάλης Πατρίδος.

«Ἀλλ' ἰδίᾳ μεγίστην διέρχεται κρίσιν ἡ Μακεδονία, ἧς τὰ ἱερὰ δικαιώματα διεκδικοῦσιν οἱ προαιώνιοι ἐχθροὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἕνεκα τούτου λοιπὸν συνεκλήθημεν ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ.

«Ἠθέλησαν, κύριοι, νὰ παραποιήσωσιν οὗτοι τὰ ἱερὰ τῶν Μακεδόνων δικαιώματα, τολμῶντες νὰ ἰσχυρίζωνται, ὅτι οὐδέποτε οἱ Μακεδόνες ὑπῆρξαν Ἕλληνες· καὶ μετὰ τόσης θρασύτητος ὑπεστήριξαν τοῦτο, ὥστε, φρίξατε κύριοι, εἶπον ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος δὲν εἶνε Ἕλληνες, ἀλλὰ Βούλγαροι! Δὲν ἐστάθμευσαν δὲ μέχρι τοῦ σημείου τούτου ἀλλ' ἀνακινοῦντες καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν μυθολογίαν, ἔφθασαν μέχρι τῆς τόλμης ν' ἀποκαλέσωσι Βούλγαρον καὶ τὸν Ὀρφέα!

«Διὰ δολίων τρόπων κατώρθωσαν τὸ δίκαιον νὰ παραπείσωσι τὰς Μεγάλας προστάτιδας Δυνάμεις, ὅτι δὲν διεκδικοῦσι τίποτε ἄλλο παρὰ τῆς πατρίδος των, πλαστογραφοῦντες τὰς ἐθνικὰς περγαμηνὰς τῆς Μακεδονίας.

«Καὶ παρουσίασαν οὕτω οἱ ἐχθροὶ νέον φαινόμενον, τὸ φαινόμενον, νὰ ἐπιβληθῶσι διὰ τῆς δολοφονίας, τὴν ὁποίαν ὑφίστανται τὰ ἐκλεκτότερα μέλη, αἱ μεγαλείτεραι ἑλληνικαὶ δυνάμεις τῶν χωρῶν ἐκείνων.

«Συνήλθομεν ἐνταῦθα Μακεδόνες καὶ μὴ Μακεδόνες, ἵνα διαμαρτυρηθῶμεν ἐνώπιον τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν ὁποίων, δολίως ὑποκρυπτόμενοι οἱ Βούλγαροι ἐργάζονται ὑπὲρ καταχθονίων σκοπῶν.

«Νὰ διαμαρτυρηθῶμεν διὰ τὰς καθ' ἡμέραν λαμβανούσας χώραν δολοφονίας ἐν Μακεδονίᾳ, νὰ ὑποδείξωμεν δὲ τῇ Εὐρώπῃ, ὅτι ὅπου ἐπάτησεν ὁ ποῦς τῶν Βουλγάρων, ἐπῆλθε καταστροφὴ καὶ ὅτι οἱ Βούλγαροι παρέβησαν πᾶν στοιχεῖον ἀνθρωπισμοῦ. Ὁμοίως παρασπόνδως κατελήφθη ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία, ἧς ὁ πληθυσμὸς ἀποτελεῖ-

Digitized by Google

ται κατ' ἐξοχὴν ἐξ Ἑλλήνων καὶ Μωαμεθανῶν, ὅπου ἰδίᾳ ἐφήρμωσαν τὸ ἐξοντωτικὸν αὐτῶν πρόγραμμα.

«Διαμαρτυρηθῶμεν, κύριοι, ἐνώπιον τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου!

«Καὶ σύ, νεολαία τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου! Καλεῖσαι νὰ ἐργασθῇς μεθ' ἡμῶν εἰς τὸν μέγαν ἀγῶνα. Ἂς σκεφθῶμεν πῶς εἰς τὸ μέλλον θὰ διεξαγάγωμεν τὸν ἱερὸν τοῦτον ἀγῶνα, οὐ μόνον ἐν Μακεδονίᾳ ἀλλὰ καὶ πανταχοῦ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, οὐ μόνον διὰ λόγων, ἀλλὰ καὶ δι' ἔργων.

«Ὁ Μακεδὼν κ. Ἀργυρός, θὰ κάμῃ εἰσήγησιν περὶ τῆς καταστάσεως καὶ θὰ ἀναγνώσῃ τὸ ψήφισμα, τὸ ὁποῖον θὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὰς Μεγάλας Δυνάμεις.

«Ἂς ἔχωμεν, κύριοι, πεποίθησιν καὶ ἂς ἐργασθῶμεν πράγματι. Εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι θὰ ἴδωμεν οὐ μόνον τὴν Μακεδονίαν ἐλευθερωμένην, ἀλλὰ τὴν καὶ Ἑλλάδα κατέχουσαν τὰ ἀρχαῖα ὅρια.

«**Ζήτω ἡ Μακεδονία!**

Μετὰ τὸν κ. Καζάζην ὁ κ. Ἀθ. Ἀργυρὸς μετ' εὐδιακρίτου φωνῆς εἶπε τὰ ἑξῆς περίπου:

«*Κύριοι,*

«Μετὰ τὴν εὐφραδῆ εἰσήγησιν τοῦ ἀξιοτίμου Προέδρου τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ κ. Καζάζη, θεωρῶ οὐ μόνον δύσκολον, ἀλλὰ καὶ περιττὸν τὸ ἔργον τῆς εἰσηγήσεως, ὅπερ ἀνέθεσεν ἐμοὶ τὸ Μακεδονικὸν Τμῆμα καὶ τὸ Προεδρεῖον τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ». Ἐν τοσούτῳ ἐθεώρησα χρήσιμον νὰ ρίψω ὀλίγας ἀκτῖνας ἐπὶ τῶν βουλγαρικῶν ἐνεργειῶν. Ὅτε πρὸ πεντηκονταετίας ἐξηγέρθησαν ἔξωθεν οἱ Βούλγαροι ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ ὕπνου των, ἔστρεψαν τὰς ἐνεργείας των κατὰ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, διεκδικοῦντες δῆθεν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν, κατώρθωσαν δὲ τὴν ἵδρυσιν τῆς βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας καὶ μετ' ὀλίγον ἱδρύετο ἡ βουλγαρικὴ Ἡγεμονία καὶ ὀλίγον ὕστερον προσηρτᾶτο εἰς αὐτὴν ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία. Τοιουτοτρόπως οἱ Βούλγαροι ἀπέκτων καὶ θρησκευτικὴν καὶ πολιτικὴν ἐλευθερίαν. Ἀλλ' ἀποθρασυνθέντες ἐκ τῶν ἀκόπων ἐπιτυχιῶν των, ἔστρεψαν τὰ βλέμματα πρὸς τὴν Μακεδονίαν, καὶ προβάλλοντες τὴν ἔν τισι τῶν διαμερισμάτων τῆς χώρας ταύτης βουλγαροφωνίαν, κατώρθωσαν δι' ἐξωτερικῶν ὑποστηρίξεων τὴν ἀναγνώρισιν βουλγάρων Ἐπισκόπων. Θὰ ἐνόμιζέ τις, ὅτι μετὰ τὰς ἐπιτυχίας ταύτας οἱ Βούλγαροι θὰ ἐπεδίδοντο εἰς τὸ ἔργον τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἐθνικῆς ἀναπτύξεώς των. Ἀλλὰ βλέποντες ὅτι διὰ τῶν εἰρηνικῶν καὶ ἠθικῶν μέσων δὲν ἠδύναντο νὰ ἐπικρατήσωσιν ἐν Μακεδονίᾳ, ἐλησμόνησαν καὶ βεράτια καὶ ἐπισκοπὰς καὶ ἔλαβον τὸ ὅπλον τῶν δολοφόνων εἰς χεῖρας, ὅπως δι' αὐτοῦ ἐπιβληθῶσιν εἰς τὴν χώραν. Καὶ ἐπειδὴ ἀπὸ τῆς ἐξεγέρσεώς των οἱ Βούλγαροι πάντοτε κατὰ Ἑλληνισμοῦ κατηύθυναν τὰς ἐνεργείας των, καὶ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῆς δολοφονικῆς δράσεώς των ἔστρεψαν τὰ ὅπλα κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ ποῦ ἠκούσθη λαός τις, ἐξεγειρόμενος ὑπὲρ πολιτικῆς ἐλευθερίας, νὰ ἐπιτίθηται κατὰ λαοῦ μηδεμίαν ἀσκοῦντος ἀρχήν; Διότι, ποία ἡ πίεσις,

Digitized by Google

ῆν ἀσκοῦσιν οἱ Ἕλληνες κατὰ τῶν Βουλγάρων ἐν Μακεδονίᾳ; Ἀλλ' ἡ Βούλγαροι, ἔχοντες συνείδησιν τῆς ἀδυναμίας των, γνωρίζοντες, ὅτι οἱ Ἕλληνες ὑπερτεροῦσιν αὐτῶν κατά τε τὰ ὑλικὰ καὶ τὰ ἠθικὰ κεφάλαια, ἀνέλαβον ἀγῶνα ἐξοντώσεως κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀγῶνα τὸν ὁποῖον ἤσκησαν ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ καὶ ἐπεκτείνουσι νῦν μέχρι τῶν ἀκτῶν τοῦ Αἰγαίου. Ἡ δημοσία γνώμη ἐν Ἑλλάδι δὲν πρέπει νὰ παραπλανᾶται ἐκ τοῦ θορύβου τῶν Βουλγάρων, πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν πεποίθησιν ὅτι, ἂν ἔλθῃ ἡμέρα νὰ μετρηθῶσιν οἱ Ἕλληνες πρὸς τοὺς Βουλγάρους, ἡ ὑπεροχὴ θὰ εἶνε πρὸς τὸ μέρος τῶν Ἑλλήνων.

Ἐν τοσούτῳ πρέπει νὰ διαμαρτυρηθῶμεν κατὰ τῶν ἀνοσιουργημάτων τῶν Βουλγάρων ἐν Μακεδονίᾳ καὶ νὰ ζητήσωμεν παρὰ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων καὶ τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως νὰ θέσωσι τέρμα εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην καὶ ν' ἀποκαταστήσωσι τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν ἐν τῇ χώρᾳ, νὰ παρακαλέσωμεν δὲ καὶ τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν νὰ καταγγείλῃ τὰ ὄργια τῶν Βουλγάρων εἰς τὰς Δυνάμεις.

Μεθ' ὃ ὁ κ. Ἀργυρὸς ἀνέγνωσε τὸ ἑπόμενον ψήφισμα:

ΨΗΦΙΣΜΑ

«Οἱ ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ Μακεδόνες, συνελθόντες σήμερον 17ην Μαρτίου 1902, ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου·

«Λαβόντες ὑπ' ὄψει τὰ ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ αὐτῶν πατρίδι ὑπὸ τῶν ὀργάνων τοῦ ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς βουλγαρικῆς Ἡγεμονίας Κομιτάτου διαπραττόμενα πρὸς διασάλευσιν τῆς δημοσίας τάξεως καὶ ἀναίρεσιν τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἐθνικῆς συνειδήσεως τῆς χώρας πολιτικὰ ἐγκλήματα.

«Ὅτι τὸ εἰρημένον Κομιτᾶτον ἐκπέμπει τὰς ληστρικὰς συμμορίας του εἰς Μακεδονίαν, λειτουργοῦν ὑπὸ τὴν αἰγίδα καὶ τὴν ἀνοχὴν τῆς βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως.

«Ὅτι τὰ ἀνοσιουργήματα τοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου κατὰ τῆς Μακεδονίας, καθιστῶντα ἀβίωτον τὸν βίον ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, καταισχύνουσι τὸν ἀνθρωπισμὸν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς συγχρόνου Εὐρώπης.

«Πρὸς ἄρσιν τῆς καταστάσεως ταύτης καὶ ἀποσόβησιν τῶν κινδύνων, οὓς αὕτη ἐγκυμονεῖ·

«Ψηφίζουσι :

«Διαμαρτύρονται πρὸς τὰς Μεγάλας εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις, ὡς θεματοφύλακας τῆς τιμῆς τῆς Εὐρώπης, διακηρύττοντες τὸν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα τῆς Μακεδονίας :

«Ἐξαιτοῦνται παρὰ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων καὶ τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως νὰ θέσωσι τέρμα εἰς τὴν κρατοῦσαν ἐν Μακεδονίᾳ ἔκρυθμον καὶ ἐπαίσχυντον κατάστασιν. καθιστῶσι ὑπεύθυνον αὐτὸ τὸ ἐν Βουλγαρίᾳ πολιτικὸν καθεστώς.

Digitized by Google

«Προκαλοῦσι τὰς ἐν Μακεδονίᾳ ἑλληνικὰς Κοινότητας νὰ μετάσχωσι τῆς ἐκδηλώσεως ταύτης τῶν ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ Μακεδόνων, καταγγέλλουσαι ἐπίσης τὰ τεκταινόμενα ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ αὐτῶν πατρίδι εἰς τοὺς ἑκασταχοῦ ἀντιπροσώπους τῶν Μεγάλων Δυνάμεων καὶ συντελοῦσαι εἰς τὴν παγίωσιν τῆς δημοσίας τάξεως.

«Παρακαλοῦσι τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ν' ἀποδεχθῇ τὸ ψήφισμα τοῦτο, καταγγέλλουσαι εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς Κυβερνήσεις τὰ ἐν Μακεδονίᾳ κατὰ τῶν Ἑλλήνων τελούμενα ἐγκλήματα·

«Ἐπικαλοῦνται τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἐτυμηγορίαν τῆς δημοσίας γνώμης τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου κατὰ τῶν παραιτίων καταστάσεως, στιγματιζούσης τὸν σύγχρονον πολιτισμόν·

«Ἀναθέτουσι τὴν ἐπίδοσιν τοῦ παρόντος πρὸς τοὺς ἐν Ἀθήναις πρεσβευτὰς τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, τὸν Πρέσβυν τῆς Τουρκίας καὶ τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, ὡς καὶ τὴν εὐρυτέραν δημοσίευσιν αὐτοῦ εἰς τὸ Προεδρεῖον τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τὸ παρ' αὐτῇ Μακεδονικὸν Τμῆμα.»

Τὸ ἀναγνωσθὲν ψήφισμα ἐκάλυψαν παταγώδη χειροκροτήματα καὶ γενικὴ ἐπιδοκιμασία, αὐθημερὸν δὲ ἐτηλεγραφήθη ὑπὸ τῶν ἐνταῦθα ἀνταποκριτῶν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ Τύπου, καὶ μεταφρασθὲν ἐπεδόθη πρὸς τοὺς πρεσβευτὰς τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, τὸν πρέσβυν τῆς Τουρκίας καὶ τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν.

Digitized by Google

Η ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ „ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ"

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΣΧΟΛΩΝ ΤΗΣ ΠΑΠΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Καὶ ὡς κληρικὸς τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ ὡς Ἕλλην συγχαίρω ἐκ μέσης καρδίας τῷ Συμβουλίῳ τῆς Ἑταιρείας ἡμῶν ἐπὶ τῇ ἀπολύσει τῆς Ἐγκυκλίου κατὰ τῶν σχολῶν τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας, ἥτις ὁλονὲν δημιουργεῖ σχολεῖα ἐπὶ βλάβῃ τῶν ὑψίστων συμφερόντων τοῦ πολυπαθοῦς ἡμῶν ἔθνους. Ἡ Παπικὴ Ἐκκλησία προσπαθεῖ, διὰ τούτων, νὰ προσηλυτίσῃ εἰς τὰ θολερὰ αὐτῆς δόγματα τοὺς ὀρθοδόξους Ἕλληνας, νὰ διαιρέσῃ τὸ ἔθνος, νὰ βλάψῃ τὴν ἱστορικὴν αὐτοῦ ἀποστολήν, ἥτις μόνον διὰ τῆς ζωογόνου Ὀρθοδοξίας θὰ ἐπιτευχθῇ. Ἡμεῖς οἱ κληρικοὶ καὶ θρησκευτικῶς καὶ ἐθνικῶς θεωροῦμεν ἐπιβλαβῆ τὰ σχολεῖα ταῦτα, ἀλλ' ὑπάρχουσι πολλοί, οἵτινες ἀποδίδουσιν ἡμῖν τὸ ὄνομα τοῦ φανατικοῦ καὶ ἀμαθοῦς καὶ ἥκιστα ἀποδέχονται τὰς συμβουλὰς ἡμῶν. Ἐγὼ αὐτὸς οὐχ' ἅπαξ κατέκρινα τοὺς ὀρθοδόξους καὶ εἰ καὶ δὲν εἶμαι φανατικός, οὔτε ἀμαθής, ὥς γε φρονῶ, εἰ καὶ κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897 ἀπέδειξα, ὅτι διαπνέομαι ὑπὸ πατριωτικῶν αἰσθημάτων, εἰ καὶ διά τε λόγου καὶ συγγραφῶν ἀναφαίνομαι φιλελεύθερος ὑπὸ τὴν ὑγιᾶ τῆς λέξεως σημασίαν, ὄχι μόνον δὲν εἰσακούομαι, ἀλλὰ καὶ καταχρίνομαι, ὡς μὴ δυνάμενος νὰ ἀρθῶ ὑπεράνω τῶν προλήψεων τοῦ ἀμαθοῦς κλήρου. Ἐντεῦθεν ἐχάρην, ὅτι ἄνδρες οὐχὶ κληρικοί, ἀλλὰ λαϊκοί, φιλελεύθεροι, φιλοπάτριδες θεωροῦσι τὰ σχολεῖα τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας ἐπιβλαβῆ. Καὶ ἡ ἐγκύκλιος τῆς Ἑταιρείας, προερχομένη οὐχὶ ἐκ τοῦ κλήρου, ἀλλ' ἐξ ἐθνικῆς Ἑταιρείας, φυσικῶς ἐποιήσατο ἀρίστην ἐντύπωσιν. Ἀτυχῶς ἡ ἐπάρατος ξενομανία κατέχει πολλούς. Ἡ ἐπίδειξις καὶ ἡ ἐπιθυμία τῆς ἐκμαθήσεως ὀλίγων γαλλικῶν καὶ ἰταλικῶν λεξειδίων εἶνε τὸ πλεῖστον, ἡ αἰτία, δι' ἣν ἀποστέλλουσι τὰ τέκνα αὐτῶν εἰς τοιαῦτα σχολεῖα οἱ ὀρθόδοξοι γονεῖς. Ἂς διδαχθῇ ὁ λαὸς τὰ τῆς Ὀρθοδόξου πίστεως, ἀλλ' ἂς ἀποσκορακίσῃ καὶ τὴν ξενομανίαν καὶ ἐν τῷ ὁμιλεῖν, τρώγειν, ἐνδύεσθαι, φέρεσθαι. Ἂς μισήσῃ τὰ ξένα καὶ ἔκφυλα ἤθη καὶ ἂς φανατισθῇ ὑπὲρ τῶν πατρίων καὶ τῶν ἑλληνικῶν ἐθίμων. Τὸ μῖσος κατὰ τῶν ξενικῶν ἐθίμων εἶνε μῖσος ἱερὸν καὶ ἅγιον. Ἂς δώσωσι τὸ παράδειγμα οἱ τὰ πρῶτα φέροντες ἐν ταῖς πόλεσι, διότι, ὡς μανθάνω, ἐν Ἀθήναις, τῷ σφυγμῷ, ὡς εἰπεῖν, τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐν τῇ πρώτῃ κοινωνικῇ τάξει ἔχουσιν ἀποσκορακισθῇ τὰ ἑλληνικὰ ἔθιμα. Αἱ Ἀθῆναι δὲν ἔχουσι τὴν ἐθνικὴν ἑλληνικὴν φυσιογνωμίαν, διότι κατέκλυσαν ταύτην οἱ ψευδοφιλελεύθεροι καὶ Φραγκολεβαντῖνοι. Ἐν τοῖς μεγάλοις μεγάροις περιφρονεῖται ἡ γλυκυτάτη καὶ ἁρμονικωτάτη ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ὁμιλεῖται κούφως καὶ ἀμαθῶς ἡ γαλλική.

Ἡ Ἑταιρεία ἔδωκε τὸ σύνθημα κατὰ τῶν Σχολῶν ἔν τε τῇ ἐλευθέρᾳ καὶ ἀ-

Digitized by Google

λυτρώτῳ Ἑλλάδι, τῷ παραδείγματι δὲ ταύτης ἠκολούθησε καὶ ὁ ἐν Πάτραις «*Ἠθικοθρησκευτικὸς Σύλλογος τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου*», ὅστις, τῇ προτάσει τοῦ γράφοντος τὰς γραμμὰς ταύτας, ἀπέλυσεν ἐγκύκλιον εἰς τὰ μέλη αὐτοῦ καὶ εἰς τὸν λαὸν τῶν Πατρῶν καὶ συμβουλεύει ὅπως μὴ ἀποστέλλωσιν οἱ ὀρθόδοξοι γονεῖς τὰ τέκνα αὐτῶν εἰς τὴν ἐν τῇ πόλει Σχολὴν τῶν καλογραιῶν. Θὰ εἰσακουσθῶμεν; ἀμφιβάλλω πολὺ καὶ ἐκ τῆς φοβερᾶς ξενομανίας, ἥτις κατέχει καὶ τὴν δευτέραν κοινωνικὴν τάξιν.

Συγχαίρω ὅμως ἐκ καρδίας καὶ πάλιν τῷ Διοικητικῷ Συμβουλίῳ ἐπὶ τῇ πατριωτικῇ καὶ ὀρθοτάτῃ αὐτοῦ δράσει, εὐχόμενος εἰς τὸν Θεόν μου τὰ βέλτιστα ὑπὲρ αὐτῆς.

Ἀρχιμανδρίτης **Πολύκαρπος Ι. Συνοδινὸς**
ἱεροκήρυξ

Ἐν Πάτραις

* * *

Σχετικὰ πρὸς ταῦτα γράφει καὶ τὰ ἑπόμενα ἐκ Βηρυττοῦ περὶ τῆς ἀνθελληνικῆς ἐργασίας τῶν ἐν Συρίᾳ σχολείων Κύπριος μαθητής. Ἀνάλογα δυστυχῶς συμβαίνουσιν ἐν πᾶσι τοῖς καθολικοῖς σχολείοις καὶ μοναστηρίοις, ἐν πλήρει ἀδιαφορίᾳ τῶν γονέων, τῶν εἰς τοιαῦτα ἱδρύματα ἀποστελλόντων τέκνα αὐτῶν, ἄρρενά τε καὶ θήλεα!

«Ὡς καὶ κατὰ τὰ παρελθόντα ἔτη, οὕτω καὶ ἐφέτος μέγας ἀριθμὸς ἑλληνοπαίδων φοιτᾷ εἰς τὰς ἐνταῦθα ἀλλοφύλους σχολάς, ἀλλ᾿ ἰδίᾳ ἐν τῇ ἀμερικανικῇ λεγομένῃ Σχολῇ, ἔνθα φοιτῶσι πλέον τῶν 60.

«Οἱ ἰθύνοντες τὰς σχολὰς ταύτας ἐκτελοῦσι τὸ προσηλυτιστικὸν ἔργον των μετὰ θαυμαστῆς ἐπιτηδειότητος. Κατὰ μὲν τὰς πρώτας ἡμέρας ἐφαίνοντο οὗτοι ὡς ὅλως ἀφωσιωμένοι εἰς τὰ μαθήματά των καὶ περὶ οὐδενὸς ἄλλου φροντίζοντες, ἀλλὰ δὲν ἐχρειάσθη νὰ μεσολαβήσῃ πολὺς καιρὸς καὶ οἱ σκοποί των ἀπεκαλύφθησαν καθαρά, καθαρώτατα. Τὸ δελεαστικὸν δίκτυόν των ἔρριπτον κατὰ παντὸς μαθητοῦ, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τῶν νεωτέρων—οἵτινες εἶνε πάντοτε μᾶλλον εὐάλωτοι—καὶ οἱ ὁποῖοι σημειωτέον γίνονται εὐκολώτερον δεκτοὶ εἰς τὰς τοιαύτας σχολάς.

«Καὶ ἐν ὅσῳ μὲν οὗτοι ἔβαλλον τὰ βέλη των κατ᾿ ἀλλοφύλων, ἐκλείομεν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἐτηροῦμεν σιγήν. Ἀλλ᾿ ὅταν εἴδομεν ταῦτα στρεφόμενα κατὰ τῶν ὀρθοδόξων καὶ μάλιστα ἐναντίον πολλῶν ἑλληνοπαίδων, δὲν ἠδυνήθημεν νὰ συγκρατηθῶμεν, ἐκφράσαντες δημοσίᾳ τὴν σφοδρὰν ἡμῶν ἀγανάκτησιν καὶ ἐγείραντες φωνὴν διαμαρτυρίας διὰ τὰ συμβαίνοντα.

«Οἱ μαθηταὶ ὑποχρεοῦνται νὰ προσέρχωνται δὶς τῆς ἡμέρας εἰς τὰς ἐκκλησίας τῶν σχολῶν, τὰς δὲ Κυριακὰς τρὶς καὶ ν᾿ ἀκροῶνται προσευχῶν ὅλως ξένων καὶ διαφόρων πρὸς τὴν θρησκείαν των. Ἀλλὰ πλὴν τούτου διοργανοῦνται ἅπαξ ἢ δὶς τῆς ἡμέρας καὶ *συνελεύσεις*, εἰς τὰς ὁποίας πλεῖστοι μαθηταί, ἐν οἷς δυστυχῶς καὶ Ἕλληνες, λαμβάνουσι μέρος, καὶ μετ᾿ αὐτὰς τελοῦνται ἰδιαίτεραι προσευχαί, καθ᾿ ἃς πρὸς μεγίστην ἔκπληξιν ἡμῶν οἱ μαθηταὶ ὑποχρεοῦνται νὰ γονατίσωσι καὶ ἐξομολογηθῶσι. Καὶ τὸ λυπηρότερον εἶνε, ὅτι βλέπει τις ἐνίοτε ἀνήβους ἑλληνόπαιδας, οἱ ὁποῖοι οὐδέποτε μέχρι σήμερον ἐξωμολογήθησαν, οὐδὲ ἔκλιναν γόνυ πρὸ τοῦ ἱερέως τῆς θρησκείας τῶν πατέρων των, γονυκλινεῖς νὰ προσεύχωνται καὶ νὰ ζητῶσι συγχώρησιν παρὰ τοῦ τυχόντος μισθάρνου ἱεραποστόλου. Τόσον δὲ αἱ διδαχαὶ τῶν ἱερα-

Digitized by Google

ποστόλων ἔχουσιν ἐπιδράση δυστυχῶς ἐπί τινων μαθητῶν, ὥστε οὗτοι καλοῦσι πολλάκις τούτους καὶ εἰς τοὺς κοιτῶνάς των, ὅπως τοῖς ἐξομολογηθῶσι τὰς ἁμαρτίας των.

«Ἓν ἐκ τῶν πολλῶν, ὅπερ τρανῶς καταδεικνύει τοὺς σκοποὺς τῶν ἰθυνόντων τὰς σχολὰς ταύτας εἶνε καὶ τὸ ἀκόλουθον: Κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγένων, τὴν κοσμοσωτήριον ταύτην ἡμέραν, ἀπηγορεύθη ἡμῖν αὐστηρῶς νὰ ἐξέλθωμεν τῆς σχολῆς καὶ μεταβῶμεν εἰς τὸν ναὸν τῶν Ὀρθοδόξων, ὅπως τελέσωμεν τὰ τῆς θρησκείας μας. Τὸ τοιοῦτον ἠνάγκασεν ὅλους ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας σπουδαστὰς νὰ συγκεντρωθῶμεν εἰς ἓν δωμάτιον καὶ ἀποφασίσωμεν περὶ τῶν δεόντων γενέσθαι. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ μαθὼν τὸ γεγονὸς ὁ διευθυντὴς τῆς σχολῆς ἔσπευσε καὶ προσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιον, ἐν ᾧ εὑρισκόμεθα συνηθροισμένοι, καὶ σὺν ἄλλοις μᾶς εἶπε τὰ ἑξῆς: «Ἡ θρησκεία μας *οὐδεμίαν διαφορὰν ἔχει* ἀπὸ τὴν ἰδικήν σας, δὲν βλέπω δὲ τὸν λόγον διατὶ νὰ προβαίνετε εἰς τοιαῦτα διαβήματα». Εἰς δὲ τὴν παρατήρησιν ἡμῶν, ὅτι «εἴμεθα Ἕλληνες καὶ καθῆκον ἱερὸν μᾶς ἐπιβάλλει νὰ μεταβῶμεν κατὰ τοιαύτην ἡμέραν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μας», μᾶς ἔρριψε κατὰ πρόσωπον καὶ διὰ δεσποτικοῦ τρόπου τὰς λέξεις: «Ὀλίγον φροντίζω». Καὶ ἠναγκάσθη οὗτος τότε μόνον νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν δικαίαν ἡμῶν αἴτησιν, ὅτε ἠπειλήσαμεν, ὅτι θὰ ἐπηδῶμεν τοὺς περιφράσσοντας τὴν σχολὴν τοίχους.

«Τοιαῦτα καὶ τὰ παρόμοια συμβαίνουσι καθ' ἑκάστην ἐν ταῖς ξέναις αὐταῖς σχολαῖς, ἐν αἷς ἐμπιστεύονται οἱ γονεῖς πολλάκις ἀνήβους παῖδας μὴ καταρτισθέντας καλῶς ἐν τῇ μητρικῇ των γλώσσῃ, ὥστε νὰ δύνανται ν' ἀποφεύγωσι τὴν σαγήνην καὶ τὸ δέλεαρ τῶν προσηλυτιστῶν.

«Διαπράττουσι κατ' ἐμὲ μέγα ἔγκλημα οἱ γονεῖς ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἐμπιστεύονται τὰ τέκνα των εἰς τοιαύτας χεῖρας διὰ μόνον τὸν λόγον, ὅτι διαφλέγονται ὑπὸ τοῦ πόθου νὰ ἴδωσι ταῦτα, λαλοῦντα ξένας γλώσσας.

«Τὸ ζήτημα πρέπει νὰ μελετηθῇ σοβαρῶς, διότι εἶνε αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ σοβαρόν, σοβαρώτατον. Διὰ ν' ἀποτρέψωμεν τὸν ἐπαπειλοῦντα ἡμᾶς καὶ τοὺς λοιποὺς ὁμοδόξους ἀδελφοὺς κίνδυνον πρέπει νὰ ἐργασθῶμεν συντόνως. Καὶ εἰς τὸν τύπον ἐπιβάλλεται πρωτίστως νὰ ὑψώσῃ φωνήν, ὅπως ἀναγκάσῃ ἡμᾶς καὶ τοὺς ἐν Ἑλλάδι ἔτι νὰ διανοίξωμεν τοὺς ὀφθαλμούς. Ἐνῷ οἱ ἀλλόφυλοι ἐργάζονται πυρετωδῶς καὶ παντοῖα μηχανῶνται, ἡμεῖς κοιμώμεθα νήδυμον. Εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα ἐπιβάλλεται νὰ ἱδρύσῃ σχολὰς ἐν Συρίᾳ διὰ νὰ προστατεύσῃ τὸ ὀρθόδοξον στοιχεῖον, εἰς ἡμᾶς δὲ νὰ βελτιώσωμεν τὰ ἐν τῇ πατρίδι σχολεῖα, τὰ ὁποῖα οὐχὶ μόνον νὰ ἐπαρκοῦν δι' ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ νὰ ἑλκύωμεν ἀκόμη καὶ τοὺς ἐν Μικρασίᾳ καὶ Ἀνατολῇ ὁμοδόξους καὶ ἀλλοδόξους.»

ΕΞ ΗΠΕΙΡΟΥ

Ἐν Ἰωαννίνοις 20 Μαρτίου 1902

Μετὰ λύπης παρατηροῦμεν ἐνταῦθα, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς τύπος γίνεται ὄργανον τῶν ἐν Ἠπείρῳ ἰταλικῶν ῥαδιουργιῶν, ἀναδημοσιεύων πάντα τὰ χαλκευόμενα ἐνταῦθα ὑπὸ τοῦ ἰταλικοῦ Προξενείου καὶ ἐντεῦθεν ἀποστελλόμενα εἰς Ῥώμην, ἔνθα

Digitized by Google

δημοσιεύονται διὰ τοῦ «Βήματος» (Tribuna) καὶ ὁπόθεν οἱ ἐν Κερκύρᾳ ἀνταποκριταὶ τῶν ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων τηλεγραφοῦσιν εἰς τὰς ἐν Ἀθήναις ἐφημερίδας πᾶν ὅ τι ἔχει συμφέρον ἡ ἐν Ἠπείρῳ ἰταλικὴ Προπαγάνδα νὰ διατυμπανίζεται ἀνὰ τὸν κόσμον καὶ πρὸ πάντων ἀνὰ τὸν ἑλληνικὸν καὶ νὰ πεισθῶσιν, ὅτι ἡ Ἤπειρος εὑρίσκεται ὑπὸ τοὺς ὄνυχας τοῦ ἰταλικοῦ Κομιτάτου, ἑπομένως δὲ καὶ τῆς Ἰταλίας. Πρέπει νὰ ἐννοήσῃ τὸ ἑλληνικὸν Δημόσιον καὶ ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, καὶ ἰδίως ὁ ἑλληνικὸς τύπος, ὅτι ἡ Ἰταλία διὰ τῆς μεθόδου τοῦ ἀλβανικοῦ ζητήματος καταβάλλει πᾶν μέσον, θεμιτὸν καὶ ἀθέμιτον, νὰ δημιουργήσῃ ἐπιρροὴν ἐν Ἠπείρῳ καὶ τὴν ἐπιρροὴν ταύτην μὴ δυναμένη νὰ δημιουργήσῃ μεταξὺ τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, τοῦ ἀποτελοῦντος τὰ 3)4 τοῦ ὅλου τῆς ἀπὸ Ἀράχθου μέχρις Ἀῴου χώρας, προσπαθεῖ νὰ δημιουργήσῃ μεταξὺ τοῦ τουρκαλβανικοῦ πληθυσμοῦ, νομίζουσα ὅτι προσφέρει ὑπηρεσίαν εἰς τὰ συμφέροντα της, ἂν διενεργῇ τὴν δημοσίευσιν ψευδῶν εἰδήσεων διὰ τοῦ «Βήματος». Οὕτω πάντα τὰ ὑπὸ τοῦ «Βήματος» ἐσχάτως δημοσιευθέντα καὶ ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου ἀναδημοσιευθέντα περὶ ταραχῶν δῆθεν ἐν τοῖς ἀλβανικοῖς τῆς Ἠπείρου τμήμασιν καὶ στάσεως τοῦ ἐνταῦθα τουρκικοῦ Στρατοῦ εἶνε καθαροὶ μῦθοι, ἐπινοούμενοι πρὸς ζημίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς χώρας, διότι πᾶσα προσπάθεια καὶ ἐνέργεια τῆς Ἰταλίας ἐν Ἠπείρῳ ἔχει ὡς ἀρχὴν τὴν ἐξαφάνισιν τῶν ἑλληνικῶν ἐλπίδων καὶ τὴν ἐμφύτευσιν ἰταλικῶν τοιούτων εἰς τὰ στήθη τῶν Ἠπειρωτῶν.

Ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς Ἠπείρου, ὅστις, ὡς προεῖπον, εὐτυχῶς ἀποτελεῖ τὰ 3)4 τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ τῆς χώρας, γνωρίζει καλῶς πῶς νὰ ἐκτιμᾷ τὰς ἰταλικὰς ἐνεργείας, καὶ τρανωτάτη ἀπόδειξις εἶνε ἡ διαγωγὴ τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος Ἰωαννίνων κατὰ τὴν πρό τινος τελεσθεῖσαν ἑορτὴν τῆς καταθέσεως τοῦ θεμελίου λίθου τοῦ νέου κτιρίου τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς, καθ' ἣν ἐνῷ προσεκάλεσε τὸν Γενικὸν Διοικητὴν τῆς Ἠπείρου καὶ πάσας τὰς πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς ἀρχὰς τῶν Ἰωαννίνων καὶ τὸ προξενικὸν σῶμα, ἀπέσχε νὰ προσκαλέσῃ μόνον τὸν Γενικὸν Πρόξενον τῆς Ἰταλίας. Ἀλλ' ὁ κ. Γενικὸς Πρόξενος, θέλων νὰ ἀποπλύνῃ τὴν ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος κατ' αὐτοῦ γενομένην ταύτην προσβολήν, ἀνηνέχθη πρὸς τὴν Γενικὴν Διοίκησιν τῆς Ἠπείρου, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ τιμωρηθῇ τὸ Συμβούλιον τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος. Ὁ Γενικὸς Διοικητὴς ἔγραψε πρὸς αὐτήν, ζητῶν τὸν λόγον, δι' ὃν δὲν προσεκάλεσε τὸν Ἰταλὸν Πρόξενον, ἡ δὲ ἑλληνικὴ Κοινότης ἀπήντησε διὰ τοῦ ἑπομένου πλήρους συνέσεως καὶ διπλωματικῆς τέχνης ἐγγράφου πρὸς τὸν Γενικὸν Διοικητήν:

« **Ἐξοχώτατε**

«Εἰς ἀπάντησιν τοῦ ἐγγράφου τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος, δι' οὗ ζητεῖται ἡ αἰτία, ἕνεκα τῆς ὁποίας κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς καταθέσεως τοῦ θεμελίου λίθου τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς, ἐνῷ πάντες οἱ ἄλλοι πρόξενοι τῶν φίλων Δυνάμεων ἦσαν προσκεκλημένοι, μόνος ὁ τῆς Ἰταλίας κ. Μιλλελίρε δὲν προσεκλήθη, προαγόμεθα νὰ ὑποβάλωμεν τὰ ἑξῆς:

«Κατ' ἔθος κρατῆσαν ἀπὸ παλαιοῦ, πάντες οἱ ὡς ἀντιπρόσωποι ἀποστελλόμενοι εἴς τινα πόλιν ἐπισκέπτονται πρῶτοι τὰς ἐπιτοπίους ἀρχάς, πρὸς τὸ ἔθος δὲ τοῦτο συμμορφούμενοι οἱ κατὰ καιροὺς Πρόξενοι ἐν Ἰωαννίνοις ἐπισκέπτονται πρῶτοι μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τὴν Ἱερὰν Μητρόπολιν, ἅτε τοῦ Μητροπολίτου θεωρου-

Digitized by Google

μένου παρὰ τῆς Σεβ. Κυβερνήσεως ὡς πνευματικοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ ρωμαϊκοῦ Ἔθνους. Ἀλλ' ὁ κ. Γενικὸς Πρόξενος τῆς Ἰταλίας, μὴ θέλων φαίνεται νὰ ἔχῃ οὐδὲ προσωπικὰς κἂν σχέσεις μετὰ τοῦ πνευματικοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ἐν. Ἠπείρῳ Χριστιανῶν, οὔτε κατὰ τὴν ἄφιξίν του, οὔτε μετὰ ταῦτα ἐπεσκέφθη ποτὲ τὴν Ἱερὰν Μητρόπολιν. Κατὰ συνέπειαν, ἐν τῇ προχθὲς γενομένῃ τελετῇ τῶν ἐγκαινίων προσεκλήθησαν λόγῳ ἀβρότητος πάντες οἱ ἄλλοι πρόξενοι, οἱ συνάψαντες φιλικὰς σχέσεις μετὰ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως, ἐπὶ τῇ πεποιθήσει ὅτι ἤθελον ἀνταποκριθῇ εἰς τὴν φιλοφροσύνην ταύτην, οὐχὶ δὲ καὶ ὁ Ἰταλὸς Πρόξενος, ὅστις οὔτε ἐπισήμως, οὔτε ἰδιωτικῶς ἠθέλησέ ποτε νὰ ἔλθῃ εἰς σχέσεις μετὰ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως».

Καὶ οὕτω ὁ τοσάκις προπηλακίσας τὰς τουρκικὰς ἀρχὰς Πρεβέζης καὶ Ἰωαννίνων Γενικὸς Πρόξενος τῆς Ἰταλίας κ. Μιλλελίρε, προὐπηλακίσθη, ὡς ἀληθῶς ἥρμοζεν αὐτῷ, ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος Ἰωαννίνων.

«Δωδωναῖος»

ΗΘΙΚΗ ΚΑΙ ΦΙΛΟΠΑΤΡΙΑ ΤΩΝ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΩΝ

Πιστοτέρα καὶ ἀληθεστέρα εἰκὼν τοῦ ἠθικοῦ ποιοῦ τῶν συμμοριτῶν τοῦ Σαραφὼφ δὲν ἐδημοσιεύθη μέχρι τοῦδε ἐκείνης, ἣν παρέχει ἐν τῷ τελευταίῳ ἀριθμῷ τῆς ,,Ἐφημερίδος τῆς Κολωνίας'' ὁ ἐν Σόφιᾳ ἀνταποκριτὴς αὐτῆς, ὡς ἑξῆς :

,,Ἰδιωτικὴ ἔκθεσις ἐκ πηγῆς μακεδονικῆς ἐντελῶς ἀξιοχρέου παρέχει εἰκόνα τῆς ἐνεστώσης καταστάσεως ἐν Μακεδονίᾳ, ἧς ἡ δημοσίευσις φαίνεται τόσῳ ἐπικαιροτέρα, ὅσῳ, ὅπως ἄλλως τε ἀνὰ πᾶν ἔτος, μερὶς μεγάλη τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τύπου ἀσχολεῖται καὶ πάλιν περὶ Μακεδονίας. Ὁ συντάκτης τῆς ἐκθέσεως, γνωστὸς καὶ μετριόφρων λίαν Μακεδών, γράφει, ὅτι ἀληθῶς μὲν τὰ πνεύματα τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Μακεδονίας εἶνε λίαν ἐξηρεθισμένα συνεπείᾳ τῶν διηνεκῶν ληστειῶν, φόνων καὶ καταδιώξεων καὶ τῆς ἀδιαφορίας τῶν τοπικῶν ἀρχῶν διὰ τὰ δεινοπαθήματα τῶν Χριστιανῶν, ἀλλ' ὅτι μεθ' ὅλα ταῦτα ἡ πρόρρησις περὶ ἐξεγέρσεως δὲν θὰ ἐπαληθεύσῃ οὐδόλως οὔτε ἐφέτος. Ἡ ἔκθεσις λέγει, ὅτι οἱ ὀπαδοὶ τοῦ γνωστοῦ Βόριδος Σαραφὼφ κατέβαλον τὰ τελευταῖα ἔτη μεγάλας προσπαθείας, ὅπως ἐξεγείρωσι τὰ πνεύματα τῶν Μακεδόνων, ἀλλ' ὅτι ὅλαι αἱ ὑποκινήσεις αὗται κατέδειξαν τόσῳ προδήλως κερδοσκοπικὸν χαρακτῆρα, ἐπιδιώκουσαι κρύφια συμφέροντα ὑπὸ τὴν σημαίαν ἀπελευθερωτικῆς ἐνεργείας, ὥστε ὁ ὑγιὴς νοῦς τῶν Μακεδόνων ἐξεγείρεται ὡρισμένως κατὰ τῆς παραπλανήσεως ταύτης. Ὁ ἐπιστέλλων ἀναβιβάζει τοὺς ἐκβιασμοὺς τῶν χρημάτων, οὓς τὸ Κομιτᾶτον τοῦ Σαραφὼφ καὶ βραδύτερον ὁ ἴδιος ὁ Σαραφὼφ ἄνευ τοῦ Κομιτάτου διέπραξε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Μακεδονίᾳ καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ διαπράττῃ, εἰς 3 ἑκατομμύρια φράγκων τοὐλάχιστον, ἐξ ὧν μικρὸν μόνον μέρος ἀνεγράφη ἐν τοῖς βιβλίοις τοῦ Κομιτάτου, δι' ὅλον δὲ τὸ ἐπίλοιπον μέγα ποσὸν ἡ σπεῖρα τοῦ Σαραφὼφ οὐδὲν εἰργάσθη τὸ πρακτικόν. Ὅλη ἡ ἐνέργεια αὐτῆς στρέφεται ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου τοῦ παρελθόντος ἔτους

Digitized by Google

εἰς καταπολέμησιν τῆς νέας διευθύνσεως τοῦ Κομιτάτου. Ἀδιαλείπτως τὸ κόμμα τοῦ Σαραφὼφ ἐξοπλίζει ἐν Βουλγαρίᾳ συμμορίας πρὸς ἐπιδρομὰς εἰς Μακεδονίαν, αἵτινες τρομοκρατοῦσι καὶ ἐκγυμνόνουσι τοὺς Βουλγάρους Μακεδόνας. Αἱ συμμορίαι αὗται ὡς σύνθημα ἀποκλειστικὸν ἔχουσι νὰ συλλέγωσι πάσῃ θυσίᾳ χρήματα καὶ νὰ δολοφονῶσι τοὺς ἀντιτασσομένους εἰς τὴν ἱερὰν ὑπόθεσιν ὡς κατασκόπους καὶ προδότας. Αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ ἀπέναντι τῆς διαγωγῆς ταύτης καμμύουσιν ἀμφοτέρους τοὺς ὀφθαλμούς, διότι ταῖς συμφέρει θαυμάσια ὁ ἀμοιβαῖος οὗτος σπαραγμὸς τῶν ,,κομιτατσίδων" καὶ τῶν ὀπαδῶν των. Δὲν παρέρχεται ἑβδομάς, καθ' ἣν νὰ μὴ φθάνωσιν ἀπεσταλμένοι ἐκ Μακεδονίας εἰς Βουλγαρίαν, παραπονούμενοι πικρότατα εἴτε παρὰ τῇ βουλγαρικῇ Κυβερνήσει, εἴτε παρὰ τῷ ἀνωτάτῳ Κομιτάτῳ ἐν Σόφια κατὰ τῶν ὑπερβασιῶν καὶ τῶν βιαιοπραγιῶν τῶν συμμοριῶν Ὁ ἀγροτικὸς πληθυσμὸς ἐν Μακεδονίᾳ ἠναγκάσθη ἐπὶ τέλους νὰ προβῇ εἰς αὐτοδικίαν καὶ νὰ διοργανώσῃ ὁ ἴδιος ἀντισυμμορίας, σκοπούσας νὰ καταπολεμήσωσιν οὐχὶ τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ τοὺς χείρονας ἔτι τυράννους αὐτῶν, τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Σαραφώφ. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας πᾶσα ἐξέγερσις κατὰ τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως εἶνε ἀδύνατος, τοὐναντίον ἐπίκειται ἀλληλοκτονία τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν τοῦ Σαραφὼφ καὶ τῶν μακεδονικῶν ἐκείνων ἀντισυμμοριῶν, αἵτινες διατελοῦσιν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἑνός τινος Λόντσου.

Ἐκ τῶν εἰσβαλουσῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν, αἵτινες ἀνὰ 15—30 ἄνδρας τὸν ἀριθμὸν ὑπερβαίνουσι τὰ σύνορα, διέβησαν ἀποδεδειγμένως εἰς Μακεδονίαν ὀ κ τ ὼ τὸ ὅλον ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1901. Πρὸ μικροῦ μόλις πολλὰς τοιαύτας συμμορίας (ἐκ 45 ἀνδρῶν) ἀνεχαίτισαν τὰ ἐπὶ τῶν βουλγαρικῶν συνόρων στρατεύματα καὶ ὅμως μετά τινας ἡμέρας διέβησαν καὶ αὗται τὰ σύνορα. Ὁποίας φρικώδεις παρεκτροπὰς διαπράττουσιν οἱ ,,συμμορῖται" οὗτοι ἐν Μακεδονίᾳ, ἀποδεικνύει τὸ παράδειγμα μιᾶς τοιαύτης σπείρας ἐξ ὀπαδῶν τοῦ Σαραφώφ, ἥτις, ἐκ 14 ἀνδρῶν ἀποτελουμένη, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Κῶτσε Παϊτσώφ, κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1901, ἀφ' οὗ ἐλεηλάτησεν ἀποθήκην τινὰ ὅπλων ἐν Κυστενδὶλ (ἐν Βουλγαρίᾳ) εἰσέβαλεν εἰς τὸ μακεδονικὸν χωρίον Λ ί π ε τ ς, διεκόρευσαν ἐκεῖ τὴν πάγκαλον νεαρὰν θυγατέρα τοῦ φ ί λ ο υ αὐτῶν ξενοδόχου τοῦ χωρίου, μεθ' ὃ τὸ ἀτυχὲς κοράσιον ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ του κατέφυγεν εἰς τοὺς Τούρκους καὶ ἠσπάσθη τὸν Ἰσλαμισμόν. Μετὰ τοῦτο οἱ λῃσταὶ ὑπὸ τὸ πατριωτικὸν προσωπεῖον ἔδεσαν τὸν ἀτυχῆ πατέρα, ὅστις ἦτο πρότερον φίλος των, ἐπὶ τῶν νώτων ἑνὸς ἵππου καὶ μετήγαγον αὐτὸν εἰς ἕτερον χωρίον (Βίγλαν), ὁπόθεν ἔπεμψαν κήρυκα εἰς Βουλγαρίαν, ἐρωτῶντες, ἐὰν πρέπῃ νὰ ἐξοντώσωσι τὸ θῦμα. Οἱ τῶν περιχώρων Χριστιανοὶ χωρικοὶ ἐκάλεσαν εἰς βοήθειαν Τούρκους στρατιώτας κατὰ τῶν ,,ἐλευθερωτῶν" των, μεθ' ὃ τὴν 20 Ἰανουαρίου 1902 ὁλόκληρος σχεδὸν ἡ συμμορία καὶ αὐτὸ τὸ ἀτυχὲς θῦμα, ὁ ἐπὶ τοῦ ἵππου δεδεμένος κάπηλος, ἐφονεύθησαν ἐν μέσῳ τοῦ χωρίου ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν. Ἑτέρα συμμορία τοῦ Σαραφὼφ ἐδολοφόνησε πρό τινων ἡμερῶν τὸν διδάσκαλον Μ. Τσέρμπεφ ἐν Μαγιουτσίτσᾳ, διότι προέτρεψε τοὺς χωρικοὺς τοῦ τόπου νὰ μὴ πληρώσωσι τὰς ὑπὸ τῆς συμμορίας αἰτουμένας 300 τουρκικὰς λίρας. Ὑπὲρ τὰ 100 πρόσωπα ἀνωτέρων τάξεων ἐδολοφονήθησαν ἀτιμωρητεὶ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐν Μακεδονίᾳ. Πάντα ταῦτα καταδεικνύουσι τὴν φρικαλέαν κοινωνικὴν κατάστασιν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν πιθανότητα κοινῆς πατριωτικῆς ἐξεγέρσεως. Περὶ ταύτης οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γίνῃ, ἐνόσῳ ἐπικρατεῖ τὸ σύστημα Σαραφώφ".

Digitized by Google

ΔΗΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Κατὰ τὴν ἐν τῇ Βουλῇ συνεδρίαν τῆς 19ης τρέχοντος «*Περὶ τῶν εὐθυνῶν τοῦ πολέμου*» ὁ βουλευτὴς Ζακύνθου κ. Δ. Στεφάνου ἀνεκοίνωσε τὰ ἑπόμενα:

«Ἀναχωρήσας ἐκ τῆς οἰκίας τοῦ κ. Μελᾶ, μετέβην εἰς τὴν συνεδρίασιν τοῦ »Δικηγορικοῦ Συλλόγου καὶ εἰς τὴν Ἑταιρείαν τοῦ ,,Ἑλληνισμοῦ'' καὶ τοῖς εἶπον, »ὅτι δὲν ὑπάρχει λόγος συλλαλητηρίου, διότι ὁ Βασιλεὺς εἶνε τῆς αὐτῆς γνώμης, »εἶαν θὰ διατυπώσῃ καὶ τὸ Συλλαλητήριον, καὶ ὅτι θὰ ἐκδοθῇ μετ' ὀλίγον πα»ράρτημα τῆς «Ἀκροπόλεως», περιέχον τὴν δήλωσιν καὶ τὴν γνώμην τοῦ Βασι»λέως. Οἱ συνελθόντες δικηγόροι καὶ οἱ ἐν τῷ «Ἑλληνισμῷ» δὲν μὲ μὲ ἤκουσαν »εἰς τὸ συλλαλητήριον...»

Τὰ ἀνακοινωθέντα στεροῦνται ἀκριβείας. Ἐν τῷ Καταστήματι τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» συνεδρίαζον κατὰ τὴν ἑσπέραν ἐκείνην οἱ πρόεδροι τῶν διαφόρων Συντεχνιῶν καὶ σωματείων, λαβόντες ἀπόφασιν συγκροτήσεως συλλαλητηρίου, σκοπὸν ἔχοντος τὴν ἐκδήλωσιν εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν δημοσίαν γνώμην τοῦ πεπολισμένου κόσμου διὰ τὸ ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων ἐνδιαφέρον αὐτῆς. Εἶχε συνταχθῇ ἤδη τὸ ψήφισμα, ὁπότε προσῆλθον ἀπεσταλμένοι τοῦ Δικηγορικοῦ Συλλόγου, κληθέντος ἐπὶ τούτῳ μόνον τοῦ Προέδρου αὐτοῦ κ. Ἔσλιν, ὁ βουλευτὴς Ζακύνθου μετ' ἐπιτροπῆς τοῦ Συλλόγου τούτου καὶ τοῦ Προέδρου. Οὗτοι, πληροφορηθέντες τὴν ληφθεῖσαν ἀπόφασιν, ἐδήλωσαν ὅτι ἡ ἀπόφασις τοῦ Δικηγορικοῦ Συλλόγου εἶνε διάφορος, δι' οὓς λόγους εἶπεν ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Βουλῆς ὁ κ. βουλευτὴς Ζακύνθου, καὶ συνηγόρησαν ὑπὲρ πολεμικοῦ συλλαλητηρίου. Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, προεδρεύων κατὰ τὴν ἑσπέραν ἐκείνην, ἀντέκρουσε τὴν πρότασιν ταύτην, εἰπών, ὅτι τὸν πόλεμον κηρύττουσιν αἱ Κυβερνήσεις καὶ οὐχὶ οἱ Πρόεδροι τῶν σωματείων. Ἐπὶ τέλους κατίσχυσεν ἡ γνώμη νὰ γείνῃ ἁπλοῦν συλλαλητήριον, δι' οὗ νὰ ἐκφράζηται ἡ προθυμία τοῦ Ἔθνους νὰ παράσχῃ πᾶσαν ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν θυσίαν ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος. Καὶ ἐγένετο τὴν ἐπαύριον τὸ συλλαλητήριον· οὐχ ἧττον ὁ Δικηγορικὸς Σύλλογος προυκάλεσε νέον πολεμικὸν Συλλαλητήριον. Χάριν τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας προστίθεται ἐνταῦθα, ὅτι τὸ Προεδρεῖον τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐματαίωσε διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους τὴν ὑπὸ τοῦ δικηγορικοῦ Συλλόγου προταθεῖσαν ἔνοπλον διαδήλωσιν κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς 25ης Μαρτίου τοῦ ἔτους ἐκείνου, ἀποδεξαμένων τὴν γνώμην ταύτην πάντων τῶν Προέδρων τῶν ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ Συντεχνιῶν καὶ Σωματείων.

(*Ἐκ τοῦ Γραφείου τῆς Ἑταιρείας*)

Digitized by Google

ΕΠΙ ΤΗ, ΕΠΕΤΕΙΩ, ΕΘΝΙΚΗ, ΕΟΡΤΗ,

Ἑώρτασε καὶ πάλιν τὴν 25ην Μαρτίου τὸ ἁπανταχοῦ κατατετμημένον καὶ διεσκορπισμένον ἑλληνικὸν γένος τὴν ἐθνικὴν αὐτοῦ ἑορτήν. Καθ' ἕκαστον ἔτος ἐπαναλαμβάνεται τοῦτο μετὰ τῆς αὐτῆς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πομπῆς, μετὰ τῶν αὐτῶν λόγων καὶ ἐπιφωνήσεων πρὸς τὰς σκιὰς καὶ τὴν μνήμην τῶν προγόνων. Οἱ ἀπὸ φύσεως ἢ ἐκ τῆς ἡλικίας ἐνθουσιώδεις οἰστρηλατοῦνται, ἐνῷ τοὐναντίον οἱ σκεπτικοὶ καὶ οἱ μεμψίμοιροι, οἱ μηδὲν βλέποντες γενναῖον τελούμενον ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἐν τῇ ἱστορικῇ σταδιοδρομίᾳ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, καταφέρονται κατὰ πάσης ἑορτῆς, ὑπομιμνησκούσης τὸ παρελθόν, μόνον ὅπως καταδείξῃ τὴν γυμνότητα καὶ τὴν ἀνεπάρκειαν τοῦ παρόντος. Τιμῶ καὶ γεραίρω τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν πρώτων· ἀλλὰ καὶ δὲν τολμῶ νὰ κατοδικάσω ἐξ ὁλοκλήρου τὴν θλιβερὰν ἀπογοήτευσιν τῶν δευτέρων, ἐρωτώντων ἑκάστοτε πρὸς τί αἱ ἑορταί, αἱ πανηγύρεις, ἡ ἐξύμνησις τῶν προγόνων, ἀφοῦ τοσοῦτον ἀνάξιοι καταδείκνυνται αὐτῶν οἱ ἀπόγονοι. Καὶ ἐν τούτοις, ἡ ἀκριβὴς ἔρευνα καὶ ἐκτίμησις τῶν πραγμάτων δὲν δικαιοῖ τὸ παράπαν τὴν ἀπογοήτευσιν ταύτην, ἥτις μονονουχί, τῷ χρόνῳ προϊόντι, θέλει μεταβληθῇ εἰς πλήρη ἀποθάρρυνσιν, εἰς λήθην. Ἔθνος ἑορτάζον εἶνε ὅπως δήποτε ἔθνος πιστεῦον· ἡ δὲ πίστις, ἔστω καὶ ἐν ἐλαχίστῃ μοίρᾳ, εἶνε ἡ ἀφετηρία ἀείποτε τῶν μεγάλων ἔργων, τῶν γενναίων ἀγώνων.

Ἡ ἑορτὴ ἑνὸς ἔθνους εἶνε ἡ ἀποθέωσις τοῦ πνεύματός του, τῆς ἱστορικῆς αὐτοῦ ἐν τῷ βίῳ τῆς ἀνθρωπότητος σημασίας. Ἐν τοιαύτῃ ἑορτῇ τὸ ἐθνικὸν πνεῦμα αἰσθάνεται πλήρη, τελείαν τὴν ἐσωτάτην οὐσίαν τῆς δυνάμεως αὐτοῦ καὶ τῆς ἀποστολῆς, λαμβάνει ἀναψυχὴν ἀπὸ τῆς ἐργασίας αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ νέαν δύναμιν πρὸς τὴν περαιτέρω σταδιοδρομίαν. Ἐν τῷ πανηγυρισμῷ τῆς τοιαύτης ἑορτῆς πανηγυρίζεται συμβολικῶς ἡ ἱστορικὴ δύναμις τοῦ ἐθνικοῦ βίου, διὰ τοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος συμπληροῦται τὸ παρὸν καὶ προδιαγράφεται τὸ μέλλον. Ἐὰν τὸ παρελθόν, οἷον κληροδοτεῖ αὐτὸ ἡμῖν ἡ ἱστορία, δὲν εἶνε τὸ μακρὸν καὶ τεταραγμένον ὄνειρον τῆς ἀνθρωπότητος, ἐὰν ἅπασαι αἱ ἰδέαι, αἱ ἀποταμιευόμεναι ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας, δὲν εἶνε ἄψυχοι σκιαὶ νεκρῶν, οὐδ' εἴδωλα καμόντων, ἀλλὰ τυγχάνουσιν ἀείποτε πλήρη ζωῆς καὶ ἐνεργείας στοιχεῖα, ἀναπόφευκτα εἰς τὸν ὀργανισμὸν τοῦ ἔθνους καὶ εἰς τὴν πρόοδον αὐτοῦ, ὁ πανηγυρισμὸς τοῦ ἱστορικοῦ τούτου γεγονότος τυγχάνει ἀείποτε ἀναγκαῖον τῆς ἐθνικῆς παιδαγωγήσεως στοιχεῖον, διαρκὲς ὑπόδειγμα

Digitized by Google

ἀθανάτου διδασκαλίας· ἡ ἐθνικὴ παράδοσις κρατύνεται ἐν τῇ ἐθνικῇ συνειδήσει, νέα δὲ ζωὴ καὶ νέα δημιουργικὴ δύναμις ἐγχέεται εἰς τὰς ἀρτηρίας τοῦ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ, ἥτις ἀναπληροῦσα τὰς ἐλλείψεις τοῦ παρόντος, ἐγκυμονεῖ καὶ προάγει τοὺς πόθους καὶ τὰς ἐλπίδας τοῦ μέλλοντος.

Τίς λοιπὸν ὁ δυνάμενος νὰ εἴπῃ σήμερον, ὅτι ἡ Ἑλλάς, ἐν ᾗ διατελοῦμεν ἐθνικῇ κρίσει καὶ ἀπογοητεύσει, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ὀφείλει ν' ἀπαρνηθῇ ἑαυτήν, λησμονοῦσα τὴν ἑορτὴν αὐτῆς, ζητοῦσα καταφυγὴν καὶ παραμυθίαν δικαίων ἀτυχημάτων ἐν τῇ λήθῃ τοῦ πνεύματός της; Τίς ὁ τολμῶν νὰ ὑποδείξῃ αὐτῇ ὅπως, κείρασα τὴν κόμην, ἐνδυθεῖσα τὸν σάκκον τῆς πενίας καὶ ἀποβαλοῦσα τὴν βασιλικὴν τῆς δόξης ἐσθῆτα, ἐν τῇ λήθῃ, ἐν τῷ ἀγνώστῳ, ζητήσῃ τὴν ἐξιλέωσιν τῶν ἁμαρτημάτων της; τίς ὁ συμβουλεύων τὴν ἀναξίαν ταύτην αὐτοκτονίαν εἰς ἔθνος, διὰ πραγμάτων ἀποδεῖξαν, ὅτι γνωρίζει ἐκ τῆς πτώσεως αὐτοῦ, ὡς ὁ Ἀνταῖος, νέαν ν' ἀναλαμβάνῃ πνευματικὴν καὶ σωματικὴν εὐρωστίαν καὶ ῥώμην; Τοὐναντίον· σήμερον ὑπέρποτε, ἐν τῇ ἀναξίᾳ ταύτῃ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐποχῇ, εἶνε ἀναγκαία, ἐξ εὐρυτέρων λόγων ἐπιβαλλομένη, ἡ ἑορτὴ τῆς ἡμέρας ταύτης. Σήμερον ἀναπαριστῶντες ὡς ἔνεστι ζωηρὰν τὴν εἰκόνα ἄλλων χρόνων κρειττόνων, δυνάμεθα νὰ διατυπώσωμεν τὴν παραβολὴν τοῦ παρελθόντος πρὸς τὸ ἐνεστώς, ν' ἀντλήσωμεν ἐλπίδας διὰ τὸ μέλλον. Ὁ ἐκπεσὼν τῆς εὐγενείας δὲν ἀπαλλοτριοῖ τὰς εἰκόνας τῶν προγόνων του, δὲν καταστρέφει τὰς περγαμηνὰς τῆς ἀρχαίας καταγωγῆς, δὲν μεταβάλλει τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ζητῶν λήθην καὶ παρηγορίαν ἐν τῇ σιγῇ καὶ τῇ ἀφανείᾳ. Τοὐναντίον· ὡς τιμαλφὲς κειμήλιον τηρεῖ τὰς οἰκογενειακὰς παραδόσεις, προσπαθῶν νὰ διαιωνίσῃ αὐτὰς ἐν τῷ ἀλληλουχίᾳ τῆς γενεᾶς αὐτοῦ, πολύτιμον παραδίδων τοῖς ἀπογόνοις κληρονομίαν καὶ κεφάλαιον, ἀλλὰ καὶ ὑποχρέωσιν. Ἂν ὁ Ἕλλην τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος, τέλεον ἀπορροφήσας τὸ δηλητήριον ἀπὸ τοῦ κυπέλλου, ὃ προσήνεγκεν αὐτῷ πεπωρωμένος ἀτομισμὸς καὶ ὑπέρμετρος φιλαυτία, ἂν οἱ Ἀχιλλεῖς, οἱ ἥρωες καὶ καθηγεμόνες τῆς ἐθνικῆς ἰδέας, ἐξέλιπον ἢ ἀπεχώρησαν τῆς σκηνῆς, ἐν ᾗ παρίσταται τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἡ μεγάλη ἐποποιΐα, δὲν ὑφίσταται ἀποχρῶν λόγος τῆς ἀποκαρτερήσεως. Ἀπὸ τῆς πτώσεως ἡμῶν δυνάμεθα ν' ἀντλήσωμεν νέας δυνάμεις καὶ ἀπὸ τῶν παθημάτων νὰ πορισθῶμεν νέα διδάγματα· ὁ ἠθικὸς βίος ἑνὸς ἔθνους εἶνε ἀγών, ἀγὼν πλήρης πόνων καὶ μαρτυρίων, ἡ δὲ πολιτικὴ τῶν λαῶν ἀνάπτυξις δὲν τελεῖται ἐν φυσιολογικῇ τινι ἐξελίξει, κανονικῶς βαίνουσα ἐν τῇ ἱστορίᾳ· ἀπὸ τῆς πάλης, ἀπὸ τῶν ἀντιθέσεων, ἀπὸ τῆς πτώσεως πολλάκις ἐξέρχεται ζωτικωτέρα καὶ εὐρωστοτέρα ἡ ἐθνικὴ ἰδέα.

Ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς νέας ἑλληνικῆς δημιουργίας, τοιοῦτο τὸ θέμα ἑκάστης ἐθνικῆς ἐπετείου ἑορτῆς. Ὁ εὐαγγελισμὸς τοῦ μεγάλου ἀγῶνος τοῦ 1821. Ἀλλ' ὁ ἀγὼν οὗτος, μέγας ἐν τοῖς χρονικοῖς τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας, δὲν εἶνε ἢ ὀλίγαι στροφαὶ μόνον τῆς ὑψηλῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐποποιΐας. Ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου ὁ Ἑλληνισμὸς παρίσταται ὡς ἑνότης αὐτοτελής, ἀρτία· θριαμβεύων ἢ πί-

Digitized by Google

πτων, ἐν ταῖς εὐτυχίαις αὐτοῦ ἢ ταῖς δυστυχίας, ὑπὸ μίαν παρίσταται ἀείποτε ἔννοιαν, τὴν ἐκπολιτιστικήν, ἣν ἐπιδιώκει τέλος, τὸ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ. Καὶ τί δύναταί τις νὰ εἴπῃ πλῆρες, ἐνιαῖον περὶ μιᾶς μόνης στροφῆς, πῶς δύναται νὰ τὴν ἀναλύσῃ, νὰ τὴν ἐκτιμήσῃ, νὰ τὴν ἀποθαυμάσῃ, δίχως νὰ ποιήσῃ λόγον περὶ τοῦ ὅλου ποιήματος; ὁποίαν δύναται νὰ συλλάβῃ ἔννοιαν περί τινος καλλιτεχνήματος, μέρος μόνον αὐτοῦ ἐξετάζων;

Ἐν τῷ ποιήματι τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἡ ἀνθρωπότης ἔψαλε τὸν ὡραιότερον αὐτῆς ὕμνον· ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἰδέᾳ ἐξέφρασε τὴν ὑψηλοτέραν αὐτῆς σκέψιν· ἐν τῷ ἑλληνικῷ πολιτισμῷ ἐπραγματοποίησε τὰ ἰδανικώτερα αὐτῆς ἰδεώδη. Ὁ βίος αὐτοῦ ἐν τῇ ἱστορίᾳ, καὶ ἐν ταῖς ἐποχαῖς τῆς πτώσεως πολλάκις, ὑπῆρξε θρίαμβος· πρωταγωνιστεῖ ἐν ταῖς μεγάλαις περιπετείαις τῆς ἱστορίας, δίδει τὸν τόνον καὶ τὴν ὤθησιν εἰς τὰ ὕψιστα κοσμοϊστορικὰ γεγονότα τῆς ἀρχαιότητος, διεκδικεῖ ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὴν ἡγεμονίαν τοῦ πολιτισμοῦ, δοῦλος ὕστερον, κατακτᾷ διὰ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ τὸν δεσπότην· ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς ἐξέρχονται αἱ εὐγενέστεραι ἰδέαι ἐν τῷ βίῳ τῆς ἀνθρωπότης· ὁ ἀρχαῖος κόσμος ἀδυνατεῖ νὰ σκεφῇ ἄλλως, ἢ ὅπως ἐσκέφθη το ἑλληνικὸν πνεῦμα· οὐδεμίαν δύναται νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ ἐκφράσῃ ἔννοιαν αὐτοτελῆ, πλήρη, ἀνεξάρτητον. Τὰ ἑλληνικὰ πρότυπα καὶ ἡ ἑλληνικὴ μέθοδος κυμαίνονται ἀείποτε ζωηρὰ πρὸ τῶν πνευματικῶν αὐτοῦ ὀφθαλμῶν· κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἄποψιν συλλαμβάνει τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ καλοῦ· ψάλλει ὡς ὁ Ὅμηρος καὶ ὁ Πίνδαρος, διηγεῖται ὡς ὁ Ἡρόδοτος καὶ ὁ Θουκυδίδης, φιλοσοφεῖ ὡς ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, συλλαμβάνει καὶ ἀποτυποῖ τὴν ἰδέαν τοῦ καλοῦ, ὡς ὁ Φειδίας καὶ ὁ Πραξιτέλης· διὰ τῆς ἰσχύος αὐτοῦ τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα κατακτᾷ τὸν κόσμον, ἐπιβάλλει εἰς αὐτὸν τὴν ἀτομικότητά του, τὰς ἰδέας του, καθιστάμενον πράγματι θρησκεία καὶ συνείδησις τῆς κοινωνίας.

Ἀλλ' ἐγρηγορεῖ ὁ φθόνος ἐν τῷ βίῳ τῶν λαῶν· *φθονεῖ καὶ τὸ θεῖον*. Ἡ μελαγχολικὴ ἐκείνη παράδοσις τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, ὁ φόβος πρὸ τῆς ζηλοτυπίας τῶν θεῶν, φθονούντων τοῦ ἀνθρώπου τὸ μεγαλεῖον, δυσαρεστουμένων ἐπὶ τῇ εὐδαιμονίᾳ αὐτοῦ, θᾶττον ἢ βράδιον ἔμελλε νὰ πραγματοποιηθῇ ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους· τοσαύτη δόξα, τοσαύτη πνευματικὴ μαρμαρυγὴ ἔμελλε νὰ ὠχριάσῃ ὑπὸ τὰ σκιερὰ βέλη ζηλοτυπούσης θεότητος· ὁ ζωηρὸς καὶ εὔρωστος ἐκεῖνος ὀργανισμός, τὸ ἀριστούργημα ἠθικῆς καὶ φυσικῆς ἀνθρωπίνης τελειότητος, ἐξηντλημένος ὑπὸ τοῦ πνευματικοῦ πόνου, ὑπὸ τῆς ἠθικῆς ἐργασίας, ἀποδυσπετεῖ, πίπτει χαμαί· καὶ μετ' ὀλίγον ἀπὸ τῶν μαντείων τῆς Πυθίας ἀκούεται ἡ τελευταία ἐπικήδειος προφητεία, τὸ κύκνειον ᾆσμα τοῦ ἀποιχομένου ἔθνους:

«Χαμαὶ πέσε δαίδαλος αὐλά,
οὐκέτι φοῖβος ἔχει καλύβαν, οὐ μάντιδα δάφνην,
οὐ παγὰν λαλέουσαν. Ἀπέσβετο καὶ λάλον ὕδωρ».

Digitized by Google

Πᾶν ὅ τι γεννᾶται, γεννᾶται διὰ ν' ἀποθάνῃ ! Ἡ ζωὴ φέρει ἐν ἑαυτῇ καὶ τῆς φθορᾶς τὰ στοιχεῖα. Ἡ Ἑλλὰς δὲν ἠδύνατο ἢ νὰ ὑποκύψῃ ἐπίσης εἰς τὸν καθολικὸν τοῦτον κανόνα τῆς μοίρας τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Ἡ χώρα, ἐφ' ἧς ἐπρωταγωνίστει ἐλεύθερον, ἀνεξάρτητον τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, καθίσταται τὸ θέατρον ἀσεβοῦς πάλης ἐπηλύδων βαρβάρων· μάτην ἐπικαλεῖται τὸν ἄλλοτε φύλακα αὐτῆς θεόν, τὸν ἀργυρότοξον Ἀπόλλωνα, νὰ κατακεραυνώσῃ ἀπὸ τοῦ περιλαμποῦς αὐτοῦ ἅρματος τὰ ξένα, τὰ κατακτητικὰ στοιχεῖα, τὰ λυμαινόμενα τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος· ὁ θεὸς ἀπέθανεν, ὁ δὲ κατακτητὴς τελεῖ τὰ ἀνόσια αὐτοῦ κρόνια ἐπὶ τῶν ἠρημωμένων βωμῶν τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας. Ξενόφθογγοι βάρβαροι μολύνουσι τὸ ἔδαφός σου, ὦ Παλλάς, σεμνὴ τῶν Ἀθηνῶν παρθένος ! ἀλλ' ἡ ὑπερήφανος μοῦσά σου δὲν δύναται νὰ ἐξεγείρῃ πλέον ψυχὰς ἐκνενευρισμένων δούλων· φθονερὰ θεότης προσήνεγκεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα τὸ δηλητήριον τῆς ἐθνικῆς λήθης, τῆς ἠθικῆς αὐτοκτονίας καὶ ἐν χαιρεκάκῳ ἐκδικήσει ἐξαλείφει πᾶν λείψανον τῆς ἀρχαίας τοῦ ἔθνους μεγαλειότητος, πᾶσαν πατρίου δόξης ἀνάμνησιν· συντρίβει τὰς σιωπηλὰς ἀλλ' αἰωνίους δέλτους τῆς ἑλληνικῆς ἀθανασίας, καταρρίπτουσα ἀπὸ τοῦ στυλοβάτου αὐτῶν τοὺς μαρμαρίνους μάρτυρας τῆς ἀρχαίας εὐκλείας, πυρπολοῦσα τὰς βιβλιοθήκας καὶ διὰ τῆς βίας κλείουσα τὰς ἀκαδημίας.

Κατέρχονται εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος οἱ ἀπὸ βορρᾶ, δύσεως καὶ ἀνατολῆς τυχοδιῶκται, συνεχίζοντες τὸ ἀρξάμενον ἔργον τῆς καταστροφῆς καὶ τῆς ἐρημώσεως. Ὅ τι κατέλιπεν ἡμιτελὲς ὁ φανατισμός, τοῦτο ἀπετελείωσεν ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ βαρβαρότης.

Ἀλλ' ἐὰν ἡ Ἑλλὰς ὡς ἔθνος εἶχεν ὑποχωρήσῃ, ἐὰν ὡς κράτος ἀπώλετο, ὁ Ἑλληνισμὸς ὡς ἠθικὴ ἰδέα, ὡς πνευματικὸν πολιτισμοῦ σύμβολον, ἐγρηγόρει ἀείποτε, οὐδέποτε ἐγκατέλειπεν αὐτὸν ἡ συνείδησις τῆς ἱστορικῆς αὐτοῦ ἀποστολῆς, τοῦ ἐκπολιτιστικοῦ μέλλοντος· ὁ ἄπεφθος χρυσὸς τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος διετηρεῖτο ἁγνὸς ἀείποτε ὑπὸ τὴν σκωρίαν τῆς ξένης κατακτήσεως, οἱονδήποτε αὕτη καὶ ἂν ἔφερε φύσιν καὶ χαρακτῆρα· διὰ τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ ὑπεροχῆς ἐμπνέει ζωὴν καὶ κρατύνει τὴν φύσιν ξένων πολιτισμῶν, ἀλλοτρίων ἐθνῶν ἢ καὶ πολεμίων. Ρωμαῖοι καὶ Ἄραβες, ἡ Εὐρώπη τοῦ βορρᾶ καὶ τῆς δύσεως, ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ λαμβάνουσι τὰ εὐγενέστερα τοῦ πολιτισμοῦ αὐτῶν στοιχεῖα. Ἡ ἰδέα ζῇ, ἀκμάζει· μόνον τὸ ἔθνος τὸ παρασχὸν εἰς αὐτὴν τὸν ὡραιότερον τύπον καὶ τὴν εὐγενεστέραν μορφήν, τὸ δυνάμενον ἴσως ἐκ τῆς φυσικῆς αὐτοῦ ἰδιοσυγκρασίας νὰ καταστῇ ὁ ἐπιτηδειότερος τῶν ἀγωγῶν αὐτῆς, ἐλλείπει ἀπὸ τῆς σκηνῆς τῆς ἱστορίας. Ὁ Ἑλληνισμὸς δὲν ἦτο ἁπλῶς ἐθνικότης, ἅπαξ γεννηθεῖσα καὶ ἀποθανοῦσα κατὰ τοὺς αἰωνίους νόμους τῆς γενέσεως καὶ τοῦ θανάτου· δὲν ἦτο θρησκεία, ἀπόρροια τῶν κοινωνικῶν ὡρισμένης ἐποχῆς ἀναγκῶν, ἀντιπαρελθοῦσα μετὰ τὴν ἐξάντλησιν αὐτῆς, μετὰ τὸν θρίαμβον ἑτέρας. Ἦτο καθολικὴ ἰδέα, καὶ ὡς τοιαύτη ἀθάνατος, δυναμένη ν' ἀποκαλυφθῇ εἰς πᾶσαν ἐποχήν, εἰς πᾶσαν κοινωνίαν. Ἐν τῇ ἐξαντλήσει αὐτοῦ, ἐν τῇ πνευματικῇ νεκροφανείᾳ, ἐκέκτητο ἀρκοῦν πῦρ θερμογόνον, ὅπως μὴ σβεσθῇ

Digitized by Google

παντελῶς, ὅπως ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ ἀναρριπισθῇ καὶ πάλιν, προσελκύων ἐπ' αὐτοῦ τὰ ὄμματα τῶν λαῶν καὶ τὴν συμπάθειαν τῆς ἱστορίας.

* * *

Τίς εἶνε ἡ ἄγνωστος, συγκινητική, ἀλλ' ἰσχυρὰ ἐκείνη κραυγή, ἡ ἐξερχομένη ἀπὸ τῶν κρησφυγέτων τῶν ἑλληνικῶν ὀρέων, ἡ προκαλοῦσα τὴν ἀνάμνησιν καὶ τὴν προσοχὴν τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ παρῳχημένων ἱστορικῶν παραδόσεων, ἡ ἀνανεοῦσα εἰς τὸν νέον κόσμον τὰ χρονικὰ τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος; Προμηθεὺς τοῦ παγκοσμίου πολιτισμοῦ ἡ Ἑλλάς, ὑποκλέψασα τὸ πῦρ τῆς γνώσεως ἀπὸ τῆς θεότητος, ὡς τιμαλφὲς κειμήλιον τηρήσασα αὐτὸ καὶ ἀναζωπυρήσασα ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτῆς σταδιοδρομίᾳ, δωροφορήσασα αὐτὸ τοῖς λαοῖς, ἀντὶ πάσης ἀμοιβῆς ἔσχε τὴν μοῖραν τοῦ συμβόλου τοῦ πολιτισμοῦ αὐτῆς, τοῦ εὐγενεστάτου καὶ ἀτυχεστάτου τῶν ἐθνικῶν ἡρώων, τοῦ Προμηθέως. Ἐπὶ τῶν ἀκρωρειῶν τοῦ Παρνασσοῦ καὶ τῆς Οἴτης, τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῆς Ὄσσης, μεγαλοπρεπῶν ἄλλοτε θεάτρων τῶν συλλήψεων τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, ὁ νέος τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας Προμηθεύς, δεσμώτης τὸ σῶμα, ἀλλὰ τὴν ψυχὴν ἐλεύθερος, ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν θείων τοῦ παρελθόντος ἀποκαλύψεων, σφυρηλατεῖ τὸ ἀρρενωπὸν αὐτοῦ ἦθος ἐπὶ τοῦ ἄκμωνος τῶν δοκιμασιῶν καὶ τῆς ὀδύνης, λαμβάνει ἀπ' αὐτῶν νέον θάρρος καὶ νέαν δύναμιν, αἰσθάνεται τὰς πληγὰς τοῦ στήθους ἐπουλωμένας ὑπὸ τῆς πνοῆς τῆς ζειδώρου αὔρας τῶν ἑλληνικῶν ὀρέων· νέα ζωὴ τὸν περιβάλλει, εὐοίωνον προοιώνισμα τῆς ἐπικειμένης ἀναβιώσεως· ὁ στόνος αὐτοῦ, μελαγχολικὸς ἅμα καὶ ἀπειλητικός, ἀναμιμνήσκει τὸ παρελθόν, ἀλλὰ καὶ χαιρετίζει τὸ μέλλον. Ὑψηλότερος, ἀγερωχότερος τοῦ αἰσχυλείου Προμηθέως, βλέπων τὰ δεσμὰ αὐτοῦ, δὲν ἐκπέμπει μόνον στόνους ὀδύνης ἀπέλπιδος: «ἴδεσθέ μ' οἷα πρὸς ἀνθρώπων πάσχω, θεόν», μάτην ἀναμένων τὸν Ἡρακλέα, ὅπως ἀπαλλάξῃ αὐτὸν ἀπὸ τῶν δεσμῶν τοῦ κράτους καὶ τῆς βίας. Αὐτὸς ὁ ἴδιος ἔσται ὁ Ἡρακλῆς τῆς ἀπολυτρώσεως, διότι ἡ ἱστορία τὸν ἐδίδαξεν, ὅτι μέγας ἀληθῶς εἶνε ἐκεῖνος ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ὁ ἐναρμονίως ἐν ἑαυτῷ συνενῶν τὴν φυσικὴν ῥώμην μετὰ τῆς ἰσχύος τοῦ πνεύματος.

Ὑπὸ τοιούτους οἰωνοὺς ἐξεγείρεται ὁ νεώτερος Ἑλληνισμὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ, τοιοῦτον ἰοειδὲς περιβεβλημένος ἐμφανίζεται ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ δράματος τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀχιλλεὺς καὶ Ὅμηρος ἅμα, φέρων ἐπὶ τοῦ μετώπου ἀποτετυπωμένην τὴν διπλῆν σφραγίδα τοῦ μαχητοῦ τῶν λόγων καὶ τοῦ ἥρωος τῶν ἔργων, κατάρχεται τῆς σταδιοδρομίας. Ἐπὶ τῶν ὀρέων ἀντηχεῖ τοῦ κλέφτου τὸ καρυοφῦλλι, διαμαρτύρησις κατὰ τοῦ ζυγοῦ, ὃν ἀπὸ τοσούτου χρόνου ὁ Ἑλληνισμὸς ὑφίσταται· ὁ ἦχος αὐτοῦ, ἀπὸ κορυφῆς εἰς κορυφὴν καὶ ἀπὸ κλεισωρείας εἰς κλεισώρειαν μεταδιδόμενος, ἔρχεται ν' ἀναμιχθῇ μὲ τὸ ᾆσμα τοῦ πολεμικοῦ ῥαψῳδοῦ, περιπαθὴς διῳδία, χαρμόσυνον βαυκάλημα τῆς ἐγκυμονουμένης ἐλευθερίας. Οὕτως ἡ ἑλληνικὴ παλιγγενεσία

Digitized by Google

ρίαν τὴν σημασίαν καὶ τὸ μυστήριον τῆς ναυτικῆςδυνάμεως. Ἐν ὅλως ἀντιθέτῳ ἀσυνειδήτως, εἰς ἑαυτὴν ἔτι ἄγνωστος, δημιουργεῖται ὁσημέραι καὶ κρατύνεται, κατερχομένη ἀπὸ τῶν ὀρέων, ὅπως ἐν ταῖς πόλεσι λάβῃ τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν μυσταγωγίαν τοῦ διδασκάλου, τοῦ ἱεροφάντου τούτου τῆς νέας ἑλληνικῆς ἐπιστήμης καὶ ἐθνικότητος.

* *
*

Ὑπάρχουσι σταθμοὶ ἀφετηρίας ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἐθνῶν ἐπίσημοι, πλήρεις σημασίας. Ἡ ἐργασία τοῦ νεωτέρου ἑλληνικοῦ πνεύματος δὲν εἶχεν εἰσέτι διατυπωθῇ ἀποχρώντως, ἡ δὲ ἐθνικὴ συνείδησις δὲ εἶχε κατανοήσῃ πλήρη τὴν ἀποστολὴν αὐτῆς ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἱστορίᾳ. Ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος διεμαρτύρετο καὶ ἐκαραδόκει τὴν στιγμὴν τῆς ἀπολυτρώσεως, ἀλλ' οὐδέποτε ἐξήνεγκε τὸν πόθον του τοῦτον ἐν συνειδήσει, πλήρη, ἑνιαῖον. Ἐν ταῖς πόλεσιν ἢ ἐπὶ τῶν ὀρέων εἰργάζετο καὶ ἐμάχετο ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος, ἀλλὰ διῃρημένον, μεμονωμένον, οὐχὶ ὥς τι σύνολον αἰσθανομένης καὶ ἀγωνιζομένης ἐθνικότητος. Ὑπελείπετο ἡ τελεία διακήρυξις τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος καὶ αὕτη εὗρε τὸν τελειότερον αὐτῆς μύστην καὶ ἀντιπρόσωπον ἐν τῇ μεγάλῃ διανοίᾳ τοῦ Ρήγα. Οὐδεμία ἄλλη φυσιογνωμία ἐν τῷ Πανθέῳ τῆς νέας τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἱστορίας παρέστη μεγαλοπρεπεστέρα, μᾶλλον ἐπιβάλλουσα, ὅσον ἡ τοῦ Θεσσαλοῦ προφήτου τῆς νέας ἑλληνικῆς ἐλευθερίας. Ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ ἀποκαλύπτεται καθαρὰ καὶ πλήρης ἡ μεγάλη ἑλληνικὴ ἰδέα, ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἀναπάλλεται ζωηρότερον τὸ αἴσθημα τῆς ἐλευθερίας. Νέος Μωϋσῆς τοῦ δουλεύοντος ἔθνους τονίζει τὴν λύραν, ἐνθουσιῶν τὸ πνεῦμα καὶ κρατῦνον τὸ αἴσθημα, ἐν τῷ προφητικῷ αὐτοῦ οἴστρῳ πρῶτος κηρύττων τοὺς ἐλευθέρους θεσμοὺς τῆς νέας πολιτείας. Σ' ἀνατολὴ καὶ δύσι καὶ νότον καὶ βορειά, ὅπου σκέπτεται ἑλληνικὴ διάνοια, ὅπου πάλλεται ἑλληνικὴ καρδία, πανταχοῦ ὅπου δύναται νὰ εὕρῃ καὶ ἕνα προσήλυτον, περιάγει τὴν κιβωτὸν τῆς διαθήκης τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, νέος Ὀρφεὺς τῆς ἐλευθερίας, ὁμοίαν τὴν τύχην σχὼν πρὸς τὸν ἐφάμιλλον αὐτῷ παλαιὸν Ὀρφέα, ὡς ἐκεῖνος σπαραχθεὶς ὑπὸ τῶν Μαινάδων τῆς βαρβαρότητος καὶ τῆς τυραννίας. Ὁ Ρήγας ἐδολοφονήθη, πρὶν ἢ ἴδῃ μακρόθεν τοὐλάχιστον τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας· ἀλλ' ἐκ τοῦ αἵματος αὐτοῦ ἐβλάστησαν οἱ ἐκδικηταὶ δράκοντες τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, ἐκεῖνοι, ὑπὸ τὸν πέλεκυν τῶν ὁποίων ἔμελλε νὰ σαλευθῇ καὶ νὰ καταστῇ ἑτοιμόρροπον τὸ ἀπαίσιον τῆς τυραννίας οἰκοδόμημα, τὸ ὁποῖον ἴσως ἀναμένει τὴν τελευταίαν ἔκρηξιν τῆς ἑλληνικῆς ἐξεγέρσεως, ἐκφερούσης τὴν ὁριστικὴν ἐτυμηγορίαν ἐπὶ τῆς τύχης τοῦ ἐκπνέοντος δαίμονος.

Ὅτε ὁ Ἀρόλδος, ποιητὴς καὶ μάρτυς τῆς νέας ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, ὀλίγα ἔτη πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἐπεσκέπτετο τὴν Ἑλλάδα, μετὰ σπαραγμοῦ καρδίας ἐθρηνολόγει ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἑλληνικῆς εὐκλείας. Ἐπεζήτει τῶν μαχῶν καὶ τῶν ἀγώνων τὸν παιᾶνα καὶ δὲν ἀντελαμβάνετο ἄλλο τι ἐκτὸς τῆς σιωπῆς, τῆς παραδόξου ταύτης φωνῆς τῶν νεκρῶν, ἐξερχομένης ἀπὸ τῶν κευθμώνων τῆς ἱστο-

Digitized by Google

ρίας. Φεῦ! αἱ φωναὶ τῶν νεκρῶν δὲν δύνανται νὰ ἐξεγείρωσι τοὺς ὑπνώττοντας δούλους. Ἡ γλῶσσα αὐτῶν εἶνε ἀκατανόητος. Τίς δύναται νὰ τὴν ἑρμηνεύσῃ; Ἡ μάχη δὲν εἶνε πλέον τέρψις διὰ τὸν Ἕλληνα· ταγηνεύει μόνον τὰς τουρκικὰς ὀρδάς. Ὑπάρχουσιν ἀκόμη οἱ πυρρίχιοι χοροί, ἀλλὰ ποῦ εἶνε οἱ ἄνδρες, οἵτινες θέλουσι χορεύσῃ αὐτούς; Ἔχουσιν ἀκόμη οἱ Ἕλληνες, ἐπιφωνεῖ ἐν ἐπωδύνῳ ἀπελπισίᾳ ἔχουσι τοῦ Κάδμου τὰ γράμματα· ἀλλ᾽ εἶνε ἆρά γε ταῦτα προωρισμένα πρὸς χρῆσιν δούλων;

Ἆ! πόσον εἶνε σκληραὶ τοιαῦται μομφαί, οὐχὶ παρ᾽ ἐχθροῦ, ἀλλὰ παρὰ φίλου ἀπευθυνόμεναι! Ἐν τούτοις τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐπιστῇ ἐπὶ τέλους· ἦτο καιρὸς ν᾽ ἀποδείξῃ ὁ Ἕλλην, ὅτι ἡ ἀφασία αὐτοῦ ἦτο παροδικὸς ὕπνος καὶ οὐχὶ θάνατος, ὅτι οἱ φόβοι καὶ τὰ παράπονα τοῦ ποιητοῦ ἔμελλον νὰ διασκεδασθῶσιν ὡς ἐλαφρὰ πρωϊνὰ νέφη πρὸ τοῦ ἡλίου τῆς πραγματικότητος, ὅτι τὸ αἷμα τῶν προμάχων τῆς ἐλευθερίας ἔμελλε νὰ τύχῃ ζωηρᾶς ἐκδικήσεως, καὶ ὅτι αὐτὸς ὁ Βύρων ἔμελλε νὰ σύρῃ τὸ ξῖφος ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, οὐχὶ ὡς ποιητὴς εὐφάνταστος καὶ ματαιόσχολος, ζητῶν τῆς ψυχῆς τὴν γαλήνην εἰς ριψοκυνδύνους ἐπιχειρήσεις, ἀλλ᾽ ὡς βαθὺς πολιτικὸς ἀνήρ, ἐξετάζων τὴν ἐξέγερσιν τῶν Ἑλλήνων οὐχὶ ἀπὸ τῆς ποιητικῆς αὐτῆς ἀπόψεως, ἀλλ᾽ ἀπὸ τῆς πολιτικῆς σημασίας καὶ πραγματικότητος, ὡς ἀγῶνα φυλῆς, πλήρη κεκτημένης τὴν συνείδησιν τῆς ἐκπολιτιστικῆς αὐτῆς ἀποστολῆς, ζητούσης νὰ συνεχίσῃ καὶ πάλιν τὰς παραδόσεις τοῦ μεγάλου αὐτῆς ἱστορικοῦ παρελθόντος. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν σκέψεων τούτων κατῆλθεν ὁ Βύρων εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ δεύτερον, τὸ τελευταῖον, μὲ τὸν πόθον, μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ θέσῃ καὶ αὐτὸς ἕνα λίθον ἐπὶ τοῦ νεοτευχοῦς μεγάρου τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας.

Δὲν εἶνε ἐθνικὴ φιλαυτία. οὔτε ρητορικὸν σχῆμα, ἂν διϊσχυρισθῶ, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη ἱστορία ὀλίγας ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ εὐγενεστέρας καὶ ὑψηλοτέρας σελίδας τῶν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821· εἶνε ἐφάμιλλος, ὡς πρὸς τὴν ἐπιβολὴν δὲ τῆς προσωπικῆς τόλμης καὶ τῆς ἐθελοθυσίας τοῦ ἔθνους, ὑπερβαίνει ἴσως ὑπό τινας ἐπόψεις καὶ τοὺς τοσοῦτον κλεϊσθέντας τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν ἀγῶνας. Καθ᾽ ἣν ἐποχὴν ὁ μέγας βασιλεὺς τῆς Ἀσίας ἐξεστράτευε πρὸς ὑποταγὴν τῶν Ἑλλήνων, οὗτοι ἐκέκτηντο ἀνώτερον τοῦ εἰσελαύνοντος ἐχθροῦ πολιτισμόν, ἡ ἐθνικὴ καὶ πολιτικὴ αὐτῶν ἑνότης ἦτο ἰσχυροτέρα, ἢ ὅση ἦτο κατὰ τὴν τελευταίαν τοῦ 1821 ἐπανάστασιν, ἐμάχοντο ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι κατὰ ξένου κατακτητοῦ, ἀγνοοῦντος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τὴν φύσιν τοῦ τόπου, ὃν ἐπεζήτει νὰ κατακτήσῃ, εἶχον τέλειον κοινωνικὸν καὶ πολιτικὸν ὀργανισμόν, καὶ ἐπὶ τέλους ἐκέκτηντο ἰσχυρὸν σύμμαχον καὶ προστάτην τὴν θάλασσαν, τὸ μυστηριῶδες τοῦτο στοιχεῖον τῆς ἑλληνικῆς δυνάμεως ἀπὸ τῶν πρώτων μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς ἀναπτύξεως, ἀπὸ τῆς μυθικῆς Ἀργοῦς μέχρι τοῦ Ἀρκαδίου καὶ τῆς Ἑνώσεως, ἐνῷ ὁ ἔπηλυς Ἀσιάτης, κατ᾽ ἐξοχὴν μεσόγειος, ἠγνόει καθ᾽ ὁλοκλη-

σχέσει εὑρίσκετο ὁ Ἕλλην ἐν τούτοις πρὸς τὸν δυνάστην του, ἀρχομένου τοῦ 1821. Ἦτο δοῦλος ἀπ' αἰώνων, ἀπολέσας κατὰ τὸ μακρὸν τοῦτο διάστημα πᾶσαν ἐθνισμοῦ ἰδέαν, ἧς μόλις ἤρξατο λαμβάνων συνείδησιν, στερούμενος ἐθνικῆς μορφώσεως, ἥτις μόλις ἤρξατο ἤδη διατυπουμένη ἐν τῷ πολιτικῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Ρήγα, ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ Κοραῆ, ἐν τῇ σκέψει τῶν λογίων καὶ τῶν ἐξεχόντων τοῦ ἔθνους, ἥτις μόλις ἤδη προεκηρύσσετο ὑπὸ τῆς πρώτης ἐθνικῆς Συνελεύσεως συγκεχυμένως, ἀλλ' ἥτις πράγματι, ἐξεταζομένη, δὲν εἶχε καταστῆ καθ' ὁλοκληρίαν κοινὸν ἁπάσης τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ συνειδήσεως κτῆμα· πένης, ἔρημος προστατῶν καὶ φίλων, διότι ὁ κύριος αὐτοῦ ἐνέπνεε μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης τὸν τρόμον καὶ τὴν φρίκην εἰς ἅπασαν τὴν Εὐρώπην· μηδὲν ἔχων στήριγμα ἢ τὴν πίστιν εἰς τὸ δίκαιον τοῦ ἀγῶνός του, ἢ τὴν ἐθνικὴν αὐτοῦ συνείδησιν, λαβοῦσαν τὸ βάπτισμα τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ αἵματος ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ τῆς μακρᾶς τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους δοκιμασίας· ἀλλ' ἐξηγέρθη, ὁπόταν ἐπέστη τοῦ χρόνου τὸ πλήρωμα, διότι τῶν μεγάλων προσκομμάτων κατίσχυε τὸ δίκαιον καὶ ἡ συνείδησις τῆς εὐγενείας, ἣν τὸ ἐξεγειρόμενον ἔθνος διενοεῖτο ν' ἀποκαταστήσῃ καὶ πάλιν ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ κοινωνίᾳ εἰς τὰ ἀρχαῖα αὐτῆς δίκαια, τὰ μετὰ τοσούτου ἀγῶνος, τὰ μετὰ τοσαύτης ἐλευθερίας ἀναγραφέντα ἐν ταῖς δέλτοις τῆς ἱστορίας. Ὑπῆρχεν ἡ πίστις, καὶ αὕτη περιέσωσε καὶ ἐζωογόνησε τὸν περιούσιον λαὸν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας· ἡ ἰδέα τῆς πολιτικῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀναβιώσεως ἔρριψε τὸν ἠλεκτρικὸν σπινθῆρα εἰς τὴν ἀνθρακιὰν τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως, ὅθεν μεγάλη ἀνέλαμψε πυρκαϊά. Τὰ τέως διεσπαρμένα τοῦ ἔθνους στοιχεῖα συνετέθεσαν αἴφνης δι' ἀρρήκτων δεσμῶν, ἡ δὲ ἔκρηξις τοῦ ἑλληνικοῦ ἡφαιστείου ἐκλόνισε τὸ ὑπερήφανον ὄρος τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως, τὸ δίκην ἀκαταγωνίστου Ἐφιάλτου ἐπικαθήμενον τέως ἐπὶ τὰ ἀσθμαίνοντα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς στήθη.

* *
*

Λαὸς ἐξεγειρόμενος ἀπὸ μακροῦ ὕπνου, ἀπὸ τοῦ *θανάτου*, ὡς ἐπιστεύετο, λαὸς θραύων τὰ δεσμὰ αὐτοῦ καὶ προκηρύττων τὴν ἐλευθερίαν, διατυπῶν ἐκ νέου τὸ ἀθάνατον αὐτοῦ. *Ἐγὼ* ἐνώπιον τῆς ἀνθρωπότητος, λαλῶν τὴν γλῶσσαν ἐκείνην, τὴν πλήρη ἐννοίας καὶ σημασίας γλῶσσαν, ἣν ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ὁ κόσμος ἀνεγίνωσκε μόνον ἐν ταῖς νεκραῖς σελίσι τοῦ ἀπψχημένου αὐτοῦ βίου, ἀλλὰ τῆς ὁποίας τοὺς ἰσχυροὺς φθόγγους δὲν ἠδύνατο πλέον ν' ἀκροασθῇ καὶ νὰ κατανοήσῃ, λαὸς τοιοῦτος εἶνέ τι ἔξοχον, μυστηριῶδες, ἐνιαῖον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος. Κλίνωμεν πρὸ τοῦ ὑψηλοῦ τούτου μυστηρίου. Ἡ ἐπίσημος ἐκείνη στιγμὴ τῆς ἐκ νέου ἀποκαλύψεως τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, ζῶντος καὶ διανοουμένου ἐν τῇ ἱστορίᾳ στοιχείου, εἶνε ἡ σπουδαιοτέρα καὶ ὑψηλοτέρα στιγμὴ τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν βίου, τῆς νέας ἡμῶν ἐκπολιτιστικῆς σταδιοδρομίας. Ἀπέναντι τοῦ μεγαλείου τῆς στιγμῆς ταύ-

Digitized by Google

της. τῆς ἡμέρας ταύτης, ἧς τὴν ἀθάνατον μνήμην ἑορτάζει ἀπὸ τριῶν ἤδη γενεῶν τὸ ἑλληνικὸν γένος, στεροῦμαι ἐπαρκῶν λόγων νὰ ἐξάρσω ἐπαξίως· ἡ σκέψις τῆς ψυχῆς, ὁ πόθος τῆς καρδίας, ἐκπνέουσιν ἀσθενεῖς ἐπὶ τῆς γραφίδος μου. Ἀλλὰ καὶ δὲν ἔχω ἀνάγκην λόγων πρὸς ἐξύμνησιν τῆς μεγάλης ταύτης ἡμέρας. Τίς ὕμνος δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸν θεσπέσιον τῆς νέας ἑλληνικῆς ἐλευθερίας καὶ ἀναβιώσεως ὕμνον; Ἀλλ' ὄχι· ὑπάρχει εἷς ὕμνος εὔγλωττος, πλήρης ἐκφράσεως ἐν τῇ σιωπῇ αὐτοῦ· ὁ ὕμνος οὗτος εἶνε ἡ ἰσχὺς τῶν ἔργων, εἶνε αὐτὰ τὰ πράγματα. Τότε δὲ μόνον ἀληθῶς, ἐν τῇ πραγματικότητι, δύναται τὸ ἑλληνικὸν γένος νὰ ἐξυμνήσῃ τὴν μεγάλην ταύτην τῆς ἐθνικῆς ἀναβιώσεως ἡμέραν, ὅταν διὰ πραγμάτων καταδείξῃ, ὅτι εἶνε ἱκανόν, ὅτι κέκτηται τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ρώμην νὰ συνεχίσῃ, ν' ἀποτελειώσῃ τὸ ἡμιτελὲς ἔργον τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς δυνάμεως ἐκείνων, οἵτινες ἔδωκαν ἡμῖν πατρίδα ἐλευθέραν, εἰς τοὺς ἀγῶνας τῶν ὁποίων ὀφείλομεν τὴν πολιτικὴν ἡμῶν ἐλευθερίαν καὶ ὕπαρξιν. Ὄχι· μὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Ρήγα, μὰ τὴν ἀγχόνην τοῦ Πατριάρχου, μὰ τὰ μαρτύρια τοῦ Ὑψηλάντου, μὰ τὴν μνήμην τοῦ Βύρωνος καὶ τοῦ Σανταρόζα, μὰ τὰς στυγερὰς καταστροφὰς τῆς Χίου καὶ τῶν Ψαρῶν, τῶν Κυδωνιῶν καὶ τῆς Κασσάνδρας, μὰ τὸν μέγαν ἡρωϊσμὸν τοῦ Μεσολογγίου, οὐδέποτε θέλομεν ἑορτάσῃ ἐπαξίως, οὐδέποτε θέλομεν τελέσῃ φόρον εἰλικρινοῦς εὐγνωμοσύνης εἰς τὴν μνήμην τῆς ἐθνικῆς ἐπετείου τῆς 25ης Μαρτίου, τῆς μεγίστης πασῶν τῶν ἡμερῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ἑορτολογίου, ἂν δὲν συνεχίσωμεν, ἂν δὲν ἀποτελέσωμεν τὸ ἔργον αὐτῆς, ἂν πράγματι δὲν κατορθώσωμεν τὴν ἐλευθερίαν τῆς μιᾶς, μεγάλης καὶ ἀδιαιρέτου πατρίδος! Οὗτος εἶνε ὁ ὡραιότατος τῶν ὕμνων, ἡ ὑψηλοτάτη τῶν πανηγύρεων τῆς ἑορτῆς ταύτης!...

* * *

Ἡ ἀφήγησις τῶν ἔργων τοῦ μεγάλου ἀγῶνος ἤθελεν εἶναι παλιλλογία, πολλάκις ἐπαναληφθεῖσα, ποικίλως γραφεῖσα καὶ λεχθεῖσα, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν πάντοτε ἡ αὐτή. Ἡ ἐποχὴ ἐκείνη, ἥτις καίπερ κατ' ἐλάχιστον ἀφ' ἡμῶν ἀφισταμένη, ὡς ἐκ τοῦ κολοσσοῦ τοῦ μεγαλείου αὐτῆς φαίνεται περιβληθεῖσα τὸν πέπλον τοῦ μυθικοῦ θρύλου. Διστάζων, ἀπιστῶν ἐνίοτε ὁ κόσμος ἀνεγίνωσκε τὴν ἀφελῆ διήγησιν τοῦ Ἡροδότου, ἢ τὸν ὑψηλὸν ὕμνον τοῦ Αἰσχύλου, τοὺς Πέρσας, ὑπολαμβάνων τὰς διηγήσεις ταύτας ἀκατορθώτους, ἀποκυήματα μᾶλλον τολμηρᾶς φαντασίας, ἐθνικοῦ ἐνθουσιασμοῦ ἢ πραγματικὰ γεγονότα *ἀληθοῦς* ἱστορίας. Ἀλλὰ πρὸ τῆς αἴγλης, τῆς ἀνατειλάσης ἀπὸ τὸν δαυλὸν τοῦ Κανάρη, ἀπὸ τὸ τρομπόνι τοῦ Μιαούλη, ὠχριῶσιν αἱ περίκλυτοι ναυμαχίαι τῆς Σαλαμῖνος καὶ τῆς Μυκάλης. Ἡ ἔξοδος τοῦ Μεσολογγίου, τὸ Χάνι τῆς Γραβιᾶς, ἡ θυσία τῆς Κιάφας ὑπερβάλλουσι κατὰ τὴν ἐπιβολὴν τὰ τρόπαια τοῦ Μαραθῶνος καὶ τῶν Πλαταιῶν. Θερμοπύλαι ὑψηλότεραι καὶ ἡρωϊκότεραι, Διάκος ἀντὶ τοῦ Λεωνίδου, μεταφέρουσι τὸ θέατρον τοῦ

Digitized by Google

θαυμασμοῦ καὶ τῆς δόξης ἀπὸ τῆς ἀρχαίας εἰς τὴν νέαν Ἑλλάδα. Ἥρωες ἀναμιμνήσκοντες τοὺς ὁμηρικούς, στρατηγοὶ καὶ ναύαρχοι, ἀνακαλοῦντες εἰς τὸν νοῦν τοὺς Μαραθωνομάχους καὶ τοὺς Σαλαμινομάχους, ἐνθουσιασταί, ἐφάμιλλοι τῶν εὐγενεστάτων τῆς ἀρχαιότητος χαρακτήρων, τοιαῦται αἱ διάφοροι σκηνογραφίαι τῆς Ποικίλης Στοᾶς τῆς νέας ἑλληνικῆς δόξης, αἱ ἀποτελοῦσαι μίαν τῶν ὡραιοτάτων καὶ μαγευτικωτάτων σελίδων ἐν τῷ Πανθέῳ τῆς ἱστορίας.

Ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ἦτο μία τῶν ἰσχυροτάτων ἐκρήξεων τοῦ ἡφαιστείου τῆς νεωτέρας ἐλευθερίας, οἷα αὕτη ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐνεκυμονήθη ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις καὶ τὴν ὤθησιν τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης, φυγούσης τὸ δούλειον ἦμαρ τῆς κατακτήσεως, καὶ μεταναστευσάσης εἰς ἄλλας χώρας, ὅπου ἤδη ἤρξατο ἐξεγειρόμενον καὶ αὐτοσυνειδησίαν λαμβάνον τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα. Τὸ γλυκὺ καὶ μειλίχιον φῶς τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης, διαλῦον τὰ σκότη τῆς βαρβαρότητος, ἐν ᾗ τέως διετέλει ἡ Ἑσπερία, παρήγαγεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τὴν Ἀναγέννησιν καὶ τὴν Μεταρρύθμισιν, τὰ δύο ταῦτα ἐξοχώτατα προοιωνίσματα τῆς ἐλευθερίας τοῦ νεωτέρου κόσμου, ὑπὸ τὴν ὤθησιν δὲ τῶν δύο τούτων γεγονότων προῆλθον αἱ ἐπαναστάσεις τῶν τελευταίων αἰώνων, ὧν ἐξοχώταται διὰ τὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν τρεῖς ἰδίᾳ, ἡ ἀγγλική, ἡ γαλλική, καὶ ἐπὶ τέλους ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις.

Ἀλλ' ἡ ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις, καίπερ ἐντὸς λίαν περιωρισμένου κύκλου λαβοῦσα γένεσιν καὶ παράστασιν, προϊὸν μικροῦ ἔθνους, οὐδεμίαν δυναμένου νὰ ἐξασκήσῃ ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐθνῶν, ἀλλ' ἕνεκα τῆς ἀρχῆς, ἣν ἐξεγειρόμενον ἀνεκήρυξεν, ἕνεκα τοῦ μεγέθους τῆς ἐπιβολῆς, ἣν ἀνέλαβε νὰ ἐκτελέσῃ, εἶνε ἐφάμιλλος τῶν προηγηθεισῶν δύο : Ἡ ἀγγλικὴ ἐπανάστασις οὐδὲν ἐπεζήτησεν, ἢ τὴν ἐξασφάλισιν μόνον τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας. Τὸ Habeas Corpus, τὸ παλλάδιον τοῦτο τῶν δημοσίων τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ ἐλευθεριῶν, σκοπὸν προὐτίθετο μόνον νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸν Ἄγγλον πολίτην ἀπὸ τῆς ἀπολυταρχίας τοῦ βασιλέως. Ἡ γαλλικὴ Ἐπανάστασις, προϊὸν εὐρυτέρας καὶ καθολικωτέρας ἐργασίας τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἀπέβλεπεν εἰς ὑψηλοτέραν ἔτι ἀρχήν, κατήργει διὰ παντὸς τὸν κόσμον καὶ τὰς ἰδέας τοῦ μεσαιῶνος ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ ἀνεκήρυττε τὰ δίκαια τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου· ἦτο κοινωνικὴ ἐπανάστασις. Ἀλλ' ἡ ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις δὲν ἦτο μόνον διαμαρτύρησις ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας, ὑπὲρ τῆς κοινωνικῆς ἰσότητος ἑνὸς λαοῦ, ἦτο ὡσαύτως ἡ ἐθνικὴ αὐτοῦ ἐξέγερσις, ἡ ἀνύψωσις αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ μηδενὸς εἰς τὸ εἶναι, εἰς τὴν ζωήν, εἰς νέαν δημιουργίαν. Ἀπὸ ταύτης, δὲν λέγω ὑπερβολήν, ἂν εἴπω, ὅτι ἐγκαινίζεται νέα ἐποχὴ ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ ἱστορίᾳ, ὅτι χρονολογεῖται ἡ ἀφετηρία καὶ ὁ θρίαμβος τῆς ἀρχῆς τῶν ἐθνικοτήτων, τῆς γενναιοτάτης ταύτης κατακτήσεως τοῦ πνεύματος τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος· διὰ τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἐτέθη εἷς τῶν βαρυτάτων λίθων ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ παρελθόντος, τὸ ὁποῖον ἐξελθὸν ἀπὸ τῆς σκο-

Digitized by Google

τεινῆς αὐτοῦ κατακόμβης, ἠξίωσεν ἐπὶ στιγμὴν νὰ ἐπαναγάγῃ τοὺς λαοὺς εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν δουλείαν, εἰς τὸ ἀρχαῖον σκότος, ὅπερ μόλις ἤρξατο διασκεδαζόμενον ὑπὸ τὴν αἰθρίαν πνοὴν τῶν μεγάλων ἀρχῶν τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως.

* *
*

Ἡ θέα λαοῦ μαχομένου ἄνευ ἠθικῶν καὶ ὑλικῶν μέσων, ἄνευ πολιτικῆς ἑνότητος κατὰ φοβεροῦ κολοσσοῦ, δυσκαταπονήτου τέως, διέχυσε θάμβος καὶ ἔκπληξιν εἰς τὸν κόσμον, ἐνέπνευσε τὴν ποίησιν καὶ ἐξήγειρε τὸ αἴσθημα, ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐνθουσιάσῃ καὶ νὰ παρασύρῃ τὸν ψυχρὸν πολιτικὸν ὑπολογισμὸν τῶν δυναστῶν καὶ τῆς Διπλωματίας. Θύματα ἐπὶ θυμάτων, μαρτύρια ἐπὶ μαρτυρίων, ἑκατόμβαι, προκαλοῦσαι τὴν φρίκην τῶν λαῶν, ἀλλὰ μὴ σαλεύουσαι τῶν ἀρχόντων τὴν ἀδιαφορίαν. Δὲν ἔχει ὁ ἄρχων καρδίαν· ἐγωϊστής, μεμονωμένος ἐν τῇ συνειδήσει αὐτοῦ, ἀγνοεῖ τὴν ἀνθρωπότητα, ἧς ἀποτελεῖ μέρος, ἀδιαφορεῖ διὰ τοὺς ἀθανάτους νόμους τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ δικαίου, ἐφ' ὧν ὀφείλει νὰ βασίζηται ὁ κοινωνικὸς διάκοσμος, μένει ξένος πρὸς τὸν αἰῶνά του, πολέμιος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τῶν ἀγώνων αὐτοῦ καὶ τῶν παθημάτων, τῶν προσδοκιῶν καὶ τῶν ἐλπίδων. Τὸ φάσμα τοῦ παρελθόντος μετὰ φρίκης ἠτένιζε τὸ νεώτερον πνεῦμα, μαχόμενον ὑπὲρ τῶν ἀθανάτων δικαίων του καὶ μετ' ἀποστροφῆς ἀνελογίζετο τὰ ἀποτελέσματα τοῦ θριάμβου καὶ τῆς νεκραναστάσεως τοῦ Ἐπιμενίδου τῆς ἱστορίας. Ἀλλὰ τὸ δίκαιον ἔμελλε νὰ θριαμβεύσῃ· ἡ ζωηρὰ τοῦ φιλελληνισμοῦ κραυγὴ ἐν Εὐρώπῃ δὲν ἐναπελείφθη μέχρι τέλους ἄνευ ἀποτελεσμάτων, ἄνευ ἀπηχήσεως. Διπλωμάτης ἔθνους ἐλευθέρου, λησμονήσας ἐπί τινας στιγμὰς τὰς παραδόσεις τῆς σχολῆς αὐτοῦ, ἀναλαμβάνει τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἀπολυτρώσεως, καὶ ὁ δοῦπος τῶν τηλεβόλων τοῦ Ναυαρίνου ἀνεκήρυξεν εἰς τὸν κόσμον τὸν θρίαμβον τῆς ἑλληνικῆς Ἐλευθερίας.

Σκιαγραφῶν κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην τὴν Ἑλλάδα τοῦ παρελθόντος, τὴν Ἑλλάδα τοῖς 25ης Μαρτίου, ὅσον ἠδυνάμην μεγάλην, εὐγενῆ, ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ ἀφθίτῳ καλλονῇ καὶ λαμπρότητι, ἀποπνέουσαν ἀπαράμιλλον ἰδανισμόν, δὲν δύναμαι ἢ νὰ καταληφθῶ ἐξ αἰσθήματος ἀρρήτου μελαγχολίας, ἀναλογιζόμενος καὶ ἔχων ὑπ' ὄψει τὴν σύγχρονον Ἑλλάδα, τῆς τελευταίας γενεᾶς τὴν Ἑλλάδα. Δὲν ἐσκέφθην ποτὲ νὰ προορίσω ἐμαυτόν, ἔχοντα τὴν ἀποστολὴν νὰ προσφέρω θυμίαμα καὶ λιβανωτὸν εἰς τὴν ἐθνικὴν ματαιότητα, οὐδὲ καταδέχομαι μετὰ τοῦ πανηγυρισμοῦ τοῦ παρελθόντος νὰ πλέξω ἐπίσης τὰ ἐγκώμια καὶ τὴν ἔξαρσιν τοῦ παρόντος. Προτιμῶ νὰ συντριβῶ ἢ νὰ κλίνω τὸ γόνυ, ἢ νὰ χειρισθῶ τὴν γραφίδα, ἣν προώρισα εἰς ὑπηρεσίαν τῆς ἀληθείας καὶ τῆς πατρίδος, ἐξυμνῶν πόθους καὶ θεωρίας, οὓς πάντοτε ἐβδελύχθην. Ἡ ἐπέτειος ἡμέρα τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας, ὁ ἑορτασμὸς αὐτῆς ἐπιβάλλει εἰς τὴν τελοῦσαν τὴν ἑορτὴν τῶν ἐλευθερίων σύγχρονον γενεὰν ἀνάλογα καθήκοντα καὶ ὑποχρεώσεις. Μόνον οὕτω δύναται νὰ λάβῃ πλήρη ἐνσάρκωσιν ἡ ἐθνικὴ

Digitized by Google

ἰδέα, οὐχὶ οἵαν συλλαμβάνουσιν αὐτὴν καὶ ποθοῦσι τὰ πρόσκαιρα τῆς ἡμέρας συμφέροντα, ἀλλ' ὁποίαν ἀπαιτεῖ αὐτὴν τὸ ἀληθές, τὸ καθολικὸν τοῦ ἔθνους συμφέρον καὶ ἡ εὐδαιμονία.

Ἡ Ἀθηνᾶ τοῦ Φειδίου ἀριπρεπής, παρθενική, τελεία, τὸ δόρυ πάλλουσα, τοιαύτη ἡ Ἑλλὰς τῆς Ἐπαναστάσεως, ἡ Ἑλλάς, οἵαν ἐδημιούργησαν οἱ ἥρωες τῆς 25ης Μαρτίου, παραβαλλομένη πρὸς τὴν κοινὴν καὶ χυδαίαν ρωπογραφίαν, οἷα παρίσταται πρὸ ἡμῶν ἡ σύγχρονος Ἑλλάς. Ἐν τῇ πρώτῃ ἀπεικονίζεται ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ ἀκμῇ καὶ τῇ λαμπηδόνι, ἐν τῇ δευτέρᾳ ἡ ταπεινὴ σκέψις, οἵαν ἐπραγμάτωσε γενεὰ ταπεινὴ καὶ χαμαίζηλος. Ἠδύνατο ἡ σημερινὴ Ἑλλάς, κληρονόμος τῶν μεγάλων τοῦ 1821 παραδόσεων, ἠδύνατο ἀπὸ καιροῦ ἤδη, ὑγιῶς καὶ σωφρόνως πολιτευομένη, ν' ἀναλάβῃ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ μεγάλου ἔργου, ὅ περ οἱ πατέρες ἡμῶν ἡμιτελὲς κατέλιπον, ἠδύνατο σήμερον νὰ πρωταγωνιστῇ ἐν τῇ ἐπικειμένῃ λύσει τοῦ ἀνατολικοῦ, τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος, νὰ τὸ λύσῃ μόνη, αὐτοβούλως, συμφώνως ταῖς ἀρχαῖς τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας, ἀντὶ ν' ἀναμένῃ τὴν πλήρωσιν τῶν πόθων αὐτῆς ἀπὸ τοῦ ἐλέους τῶν ξένων... Τίς λοιπὸν δαίμων, ὦ Ἑλλὰς τῆς 25ης Μαρτίου, ἐφθόνησε τὴν δόξαν σου, ὁποία κακόβουλος μοῖρα σοὶ προσήνεγκε τῆς λήθης τὸ ὄπιον, ὅπως ἐν τῇ κρισίμῳ ταύτῃ στιγμῇ τῆς τελέσεως τῶν ἐθνικῶν ἐλπίδων λησμονηθῇς καὶ λησμονήσῃς ;

* *
*

Δὲν ἐπιθυμῶ γράφων ταῦτα ν' ἀναξέσω πληγὰς φλεγμαινούσας ν' ἀναλύσω λεπτομερέστερον τὴν ἀτυχῆ ταύτην τοῦ παρόντος ρωπογραφίαν. Ἡ κατάστασις αὐτῆς εἶνε πλήρης, ζωηρὰ ἐν τῇ ἐθνικῇ ἡμῶν συνειδήσει. Ἀλλὰ μὴ ἀποθαρρυνώμεθα. Ἔθνος, τὸ ὁποῖον ζῇ, τὸ ὁποῖον αἰσθάνεται ἐν ἑαυτῷ ζωηρὰ τὰ δημιουργικὰ τοῦ μέλλοντός του στοιχεῖα, δεν ἀποδυσπετεῖ, δὲν ὑποχωρεῖ πρὸ τοῦ πρώτου προσκόμματος, πρὸ τῆς πρώτης ἀποτυχίας. Εἰς τὸ ἑλληνικὸν γένος ἐπιβάλλεται σωφροσύνη καὶ ἐγρήγορσις· ἡμέτερον καθῆκον, ἡμετέρα ἐργασία καθίσταται, ὅπως ἐξαλείψωμεν τοὺς παρέλκοντας, τοὺς ἀσχημίζοντας τὴν σύγχρονον ρωπογραφίαν χαρακτῆρας, ὅπως ἐπαναδώσωμεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν τὸν ἀληθῆ αὐτῆς τύπον, τὴν προσήκουσαν μεγαλειότητα, ἔχοντες ἀείποτε ὑπ' ὄψει, ὅτι τῶν ἐθνῶν ὁ βίος δὲν ἐξελίσσεται ἀπόνως, ἄνευ περιπετειῶν καὶ δυσχερειῶν. Ὑπάρχουσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτῶν ἐποχαὶ ἀναλύσεως, ἀνησυχοῦσαι ἴσως τὸν ἰδιώτην, ἀλλὰ πρὸ τῶν ὁποίων ἀδιαφορεῖ ὁ βαρύτερον μελετήσας τὴν ἀνθρωπίνην ἱστορίαν. Ἐν τῷ φυσικῷ κόσμῳ ὑπὸ τοῦ χειμῶνος, ἀπὸ τῆς θυέλλης ἀναθάλλει καὶ ἀναπτύσσεται θαλερώτερος καὶ ἀκμαιότερος ὁ νέος κόσμος τοῦ ἔαρος· ἐν δὲ τῷ ἠθικῷ κόσμῳ ἀναλόγως, ἀπὸ τῶν ἀντιθέτων, ἀπὸ τῶν σαπρῶν στοιχείων τῆς ἀναλύσεως δημιουργεῖται ἡ νέα τοῦ κοινωνικοῦ βίου σύνθεσις. Ἀπὸ τοιαύτης ἐθνικῆς κρίσεως, κατ' ἀναπόφευκτον ἱστορι-

Digitized by Google

κὴν ἀνάγκην, ἐὰν σωφρονήσωμεν καὶ ἀνανήψωμεν, θέλει ἀπορρεύσῃ ἡ νέα τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ἱστορίᾳ σταδιοδρομία.

Καί περ ἀδρανεῖς καὶ ἀπράγμονες φαινόμεναι ἴσως σήμερον αἱ δημιουργικαὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ δυνάμεις, ἕνεκα τῆς πολιτικῆς τῶν πρωτοστατούντων αὐτοῦ ἀμβλυωπία καὶ ἀβελτηρίας, μὴ ἐκπληρώσασαι τὰς ὑπὸ πάντων προσδοκωμένας ἐλπίδας, ἂν παρίστανται αὗται ἀναξίως ἐκπροσωπούμεναι, ἀλλ' ἐνεργοῦσι λανθανόντως ἐν τῇ ἱστορικῇ ταύτῃ τοῦ ἔθνους προόδῳ. Ὁ πεπολιτισμένος κόσμος, παρὰ τὰς τελευταίας ἡμῶν ἀτυχίας καὶ ἀποτυχίας, δὲν ἀπώλεσε τέλεον τὴν ἐμπιστοσύνην αὐτοῦ, προβάλλει τὸν Ἑλληνισμὸν ὡς σημαίαν καὶ ἀναγνωρίζει τὴν ἐκπολιτιστικὴν αὐτοῦ ἱκανότητα, τὴν σημασίαν ἐν τῷ κατὰ τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ ἀγῶνι.

Ἡ Ἑλλὰς ἐκπροσωπεῖ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ καὶ τῇ νεωτέρᾳ ἱστορίᾳ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐλευθερίας· μικρὰ τὸ δέμας, ἀλλὰ μεγάλη τὸ φρόνημα, εὐρεῖα τὴν διάνοιαν, πολλάκις ἔσωσε τὸν πολιτισμὸν ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ τῶν βαρβάρων· σήμερον τὴν αὐτὴν ἀποστολὴν δύναται νὰ ἐπιτελέσῃ, τυγχάνουσα τῆς προσηκούσης ἐνισχύσεως. Ἡ ὑσπληγξ κατέπεσεν, ἐπανάρχεται καὶ πάλιν τὸ στάδιον τῆς ἐνεργείας. Ἡ νέα γενεά, ἥτις ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἥβης ἀπερρόφησε τὸ ποτήριον τῆς φιλοπάτριδος ὀδύνης ἐπὶ τῇ ἀναξιοπαθείᾳ τῆς πατρίδος, ἐπὶ τῇ συμφορᾷ, ἣν ὑπέστη κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρόν, κέκληται σήμερον νὰ συνεχίσῃ τὸ ἔργον τῆς μεγάλης γενεᾶς τοῦ ἀγῶνος, ἀκμαία, εὔελπις, παρ' ἑαυτῆς μόνον καὶ οὐχὶ παρ' ἄλλων ἀναμένουσα τὴν ἐλευθερίαν τῆς ὅλης πατρίδος, ἥτις κατακτᾶται, ἀλλ' οὐδέποτε προσφέρεται. Ἡ ἀνάμνησις τῶν ἐπῶν τοῦ μεγάλου φιλέλληνος θέλει παράσχῃ νέαν ἀκμὴν καὶ ζωὴν εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ἐργασίαν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Μὴ ἐλπίζωμεν τὴν ἀπελευθέρωσίν μας ἀπὸ τῶν Φράγκων· μόνον εἰς τὸν σίδηρον τῶν Ἑλλήνων, εἰς τὰς τάξεις τῶν Ἑλλήνων ὀφείλωμεν νὰ ἐναποθέσωμεν πᾶσαν ἡμῶν τὴν ἐλπίδα.

* * *

Ὑπάρχουσι λαοὶ προνομιοῦχοι ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἐπιβάλλοντες τὴν σφραγῖδα τῆς ἀτομικότητος αὐτῶν εἰς τὴν ἐποχήν, ἐν ᾗ ζῶσιν, εἰς τὰς κοινωνίας, ἐν αἷς πρωτοστατοῦσι· κύριοι ἀγωγοὶ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς προόδου, δυνάμενοι νὰ ἐκδηλώσωσιν ἐν τῇ πληρεστάτῃ αὐτῶν ἐννοίᾳ καὶ ἑνότητι τοὺς αἰωνίους νόμους τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ δικαίου, καθίστανται αὐτοδικαίως ἰσχυροὶ ἄξονες ἐνεργείας, περὶ οὓς στρέφεται καθολικὸς ἢ μερικὸς πολιτισμός, κέντρα ἑστίας, ἐξακοντίζοντα τὸ ἄσβεστον πῦρ τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς προόδου. Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἐπετέλεσε τὴν ὑψίστην ταύτην ἐκπολιτιστικὴν ἀποστολήν, ἐπιβαλὼν τὸν τύπον καὶ τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ εἰς ἅπαντας τοὺς ἀρχαίους λαούς· ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ σήμερον πάλιν κέκληται ἐν τῇ ὀργανικῇ αὐτοῦ ἰσχύι νὰ παραλάβῃ τὴν ὑψυ-

Digitized by Google

λὴν ταύτην κληροδοσίαν τοῦ παρελθόντος καὶ νὰ μεταδώσῃ τὸ πῦρ τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς. Ὅ τι ἄλλοτε ἔσχεν ἀπ' αὐτοῦ ἡ Ἑσπερία, σήμερον λαμβάνει ἡ Ἀνατολή, ἀπ' αὐτοῦ ἰδίως ἀπεκδεχομένη τὰς ἀποκαλύψεις καὶ τὰ διδάγματα τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης. Ἐπὶ τῆς τρίβου ταύτης, ἣν ἐχάραξεν ὁ σύγχρονος ἑλληνικὸς πολιτισμός, ὀφείλομεν νὰ βαδίσωμεν, ἐρρωμένως ἐργαζόμενοι, ἀδιαφοροῦντες διὰ τὰ παρεμβαλλόμενα προσκόμματα, διὰ τοὺς ἐπαπειλουμένους κινδύνους. Μόνον οἱ ζῶντες πνευματικὸν βίον λαοί, οἱ ἔχοντες συνείδησιν τῆς ἠθικῆς αὐτῶν ἀποστολῆς, μόνον οὗτοι ἔχουσι θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ὁ δ' ἑλληνικὸς λαὸς ἀπέδειξεν ἤδη ἀφ' ἑαυτοῦ δι' ἔργων καὶ οὐχὶ διὰ λόγων τὰς ἰδέας, ἃς κέκληται νὰ πραγματοποιήσῃ ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἱστορίᾳ καὶ ἔχει δίκαιον ὑπάρξεως, δίκαιον ὑπεροχῆς ἀπέναντι ἄλλων λαῶν, οἵτινες οὐδεμίαν εἰσέτι μέχρι τῆς σήμερον ἐξεδήλωσαν ἠθικὴν ἀρχήν, οὐδεμίαν ἐξέφρασαν ρηξικέλευθον ἰδέαν. Τότε μόνον οἱ Σλαῦοι ἐν τῇ Ἀνατολῇ δύνανται νὰ διεκδικήσωσιν ἰσότιμον μετ' αὐτοῦ θέσιν, ὅταν πράγματι ἀποδείξωσιν, ὅτι κέκτηνται ἴσην ἐκείνῳ πνευματικὴν δύναμιν. Ἄλλως... ἂς ἀναμένωσιν, ἀγωνιζόμενοι εὐκόσμως. Ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος εἶνε ὁ κατὰ τῆς ὕλης ἀγὼν καὶ ὁ θρίαμβος τοῦ πνεύματος.

Ἀλλὰ γινώσκω πρὸ πολλοῦ, ὁποία ἀπό τινος καιροῦ κατέχει ἀμφιβολία ἅπαν τὸ ἑλληνικὸν περὶ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ μεγάλου αὐτοῦ μέλλοντος· χείμαρρος σκυθικῆς βαρβαρότητος, κατακλύσας πολλὰς τῆς Ἀνατολῆς χώρας, ἐπαπειλεῖ τὴν σεπτὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ κιβωτόν· ἐπὶ στιγμὰς ἀληθῶς φαίνεται, ὅτι τὸ δίκαιον θέλει ὑποκύψῃ εἰς τὴν βίαν, ὅτι ἡ ὕλη θέλει θριαμβεύσῃ τοῦ πνεύματος. Ὑπάρχουσιν ἴσως οἱ φρονοῦντες μεταξὺ ἡμῶν, ὅτι ὁ ἀριθμητικῶς κατώτερος Ἑλληνισμὸς δὲν θέλει δυνηθῇ ν' ἀναχαιτίσῃ τὸν σλαυϊκὸν χείμαρρον.

Ἀλλὰ μὴ ἀπελπιζώμεθα· ὁ ἀγών, ὃν ἀγωνίζεται σήμερον τὸ ἡμέτερον ἔθνος, ὃν κραταιότερον θέλει ἀγωνισθῇ ἐν τῷ μέλλοντι, δὲν εἶνε καθαρὸς ἀγὼν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἔθνη, καὶ ἀριθμητικῶς καὶ πνευματικῶς προεξάρχοντα, ἀναλαμβάνουσι μετ' αὐτοῦ κατ' ἀνάγκην τὴν ἀπόκρουσιν τοῦ κοινοῦ κινδύνου, ὁ δ' Ἑλληνισμὸς καλεῖται καὶ σήμερον νὰ ἐπιτελέσῃ ἔξοχον ἀποστολήν, ἂν οὐχὶ λαμβάνων τὴν πρωτοβουλίαν, ἀλλὰ προσωπικῶς συντελῶν ὁπωσδήποτε εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς βαρβαρικῆς ἐπιδρομῆς. Καὶ ἂν κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους, πρὸς χλεύην τῶν ἱστορικῶν νόμων, αὐτοσχεδίως ἐδημιουργήθη ἐθνικὴ δύναμις, γαλβανιζομένη ἑκάστοτε, οὐδεμίαν ἔχουσα ἐθνικὴν συνείδησιν, μὴ μᾶς ταράττῃ τοῦτο· μόνον ἡ πίστις δημιουργεῖ τοὺς λαούς, μόνον ἡ ἐθνικὴ συνείδησις συντηρεῖ αὐτούς, οὐχὶ δὲ ἡ αὐθαίρετος ἐξωτερικὴ βούλησις καὶ ἐνέργεια, ἔτι δ' ὀλιγώτερον ἡ ἐγκληματικὴ ἐργασία. Νευρόσπαστα στιγμιαίας φρενοτροπίας, ζῶσι καὶ ὑφίστανται, ἐνόσῳ δὲν ἀπαυδᾷ σαλεύουσα αὐτὰ ἡ ἐξωτερικὴ θέλησις· ταύτης ἀδρανούσης, ἐκλείπει πᾶσα ζωὴ καὶ ἐνέργεια. Ἡ ἀνθρωπίνη ἱστορία δὲν στερεῖται τοιούτων παραδειγμάτων. Ἡ σλαυϊκὴ δύναμις—Βουλγαρία ὡς ἐπωνομάσθη—ἡ σήμερον φαινομένη, ὅτι ἐπαπειλεῖ τὸ μέλ-

Digitized by Google

λον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, θέλει συντριβῇ πρὸ τῆς ἀδυσωπήτου λογικῆς τῆς ἱστορίας· ἐδημιουργήθη ἀκουσίως καὶ ἀκουσίως θέλει καταρρεύσῃ ὑπὸ τὸ ἔγκλημα, ἐπισύρουσα τὴν καταδίκην τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου. Οὕτω καὶ πάλιν θέλει καταδειχθῇ ἐναργῶς, ὅτι οὐχὶ ἡ φυσικὴ δύναμις, ἀλλὰ τὸ ἠθικὸν πνεῦμα, ἡ ἰδέα διέπει τοὺς νόμους τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀνθρωπότητος.

* *
*

Κατὰ τὴν ἐπίσημον ταύτην ἡμέραν, ἧς τὴν μνήμην ἐπανηγύρισεν ἁπανταχοῦ τὸ Ἑλληνικόν, ἐλεύθερον καὶ ἀλύτρωτον, ἂς ἀνατείλῃ ζωηρόν, θεσπέσιον τὸ ἀνέσπερον φῶς τῶν ἐθνικῶν ἐλπίδων, ἀπὸ τῶν ἱερῶν αὐτῆς ἀναμνήσεων ἂς ἀντλήσωμεν πίστιν, δύναμιν, ἐθνικὴν συνείδησιν, βελτιοῦντες τὸ παρόν, προδιαγράφοντες τὸ μέλλον.

Ἀλλά...νέφη μελανὰ περικαλύπτουσι τὸν ὁρίζοντα, οἱονεὶ ἀπαίσια προμηνύματα προσεγγιζούσης θυέλλης. Ποῦ εἶνε ὁ ἥλιος, ὁ διασκεδάσων τὰ ὕποπτα ταῦτα τῆς ἐθνικῆς καταιγίδος σημεῖα ;...

Ἂς μὴ ἀπελπιζώμεθα· ἂς μὴ ἀποδυσπετῶμεν, ἀγωνιζόμενοι ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν ἀγαθῶν. Χωρῶμεν πρὸς τὰ ἐμπρὸς μετὰ πίστεως καὶ θάρρους.

Τίς ἀφ' ὑψηλοῦ ὄρους δὲν ἠτένισεν ἅπαξ τοὐλάχιστον ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου;

Μακρὰν ἐπὶ τοῦ ὁρίζοντος σημαίνεται χρυσῆ πορφύρα, τὸ νέον φῶς προαναγγέλλουσα, ἐνῷ συγχρόνως ὁμίχλη καὶ νέφη σπεύδουσι διὰ τῆς σκιᾶς αὐτῶν ν' ἀποκρύψωσι τὸ φῶς τῆς πρωΐας. Ματαίως· οὐδεμία ἐπίγειος δύναμις δύναται νὰ παρακωλύσῃ τὴν βραδεῖαν, ἀλλὰ μεγαλοπρεπῆ ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, ὅστις μετ' ὀλίγον πλήρης ζωῆς καὶ φωτός, λάμπων καὶ θερμαίνων, θέλει ἀνατείλῃ ἐπὶ τοῦ στερεώματος.

Ὁ ἥλιος οὗτος εἶνε ἡ ἐθνικὴ συνείδησις, ἡ ἐθνικὴ πίστις, ὁ ἐνθουσιασμός, ὁ ἀπαυγάζων ἀπὸ τῶν μεγάλων ἀναμνήσεων τῆς 25ης Μαρτίου, διατηρούσης ἀείποτε τὴν ἱστορικὴν αὐτῆς ἁγνότητα, ἐπιβολὴν καὶ μεγαλοπρέπειαν ὑπὲρ τὰ σύγχρονα ἐρείπια, ἅτινα ἐπεσώρευσεν ἡ ἐθνικὴ πώρωσις καὶ κακοδαιμονία, ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ μεγάλου προγράμματος.

Ἡ πίστις, ὁ ἐνθουσιασμός, ἡ θυσία ἂς καταστῶσιν αὖθις τὰ ἱερὰ περίαπτα τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Ἂς μὴ νομίζωσιν οἱ ἐθνικοὶ φιλέορτοι, ὅτι διὰ τῶν ἑορτῶν μόνον καὶ τῶν θεαμάτων, διὰ τῶν πανηγυρικῶν διακοσμήσεων καὶ τῶν λαμπαδηφοριῶν τυγχάνουσι πραγματώσεως αἱ μεγάλαι ἰδέαι, καὶ δὴ ἡ μεγίστη πασῶν καὶ εὐγενεστάτη, ἡ ἰδέα τῆς πατρίδος. Καθ' ἣν στιγμὴν ἐξυμνοῦμεν τὸ 1821, ἂς μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τῆς σκέψεως ἡμῶν τὸ 1897· ἑορτάζοντες τὴν πρώτην χρονολογίαν, ἂς μελετήσωμεν καὶ ἂς ἐξαγάγωμεν συμπεράσματα διὰ τὴν δευτέραν. Τίνα τὰ αἴτια τῆς δόξης τῆς πρώτης, τίνες αἱ ἀφορμαὶ τῆς ἀποτυχίας καὶ τῆς ἀδοξίας τῆς δευτέρας. Ἀποκαθαιρόμενοι ἐκ τοῦ ῥύπου ταύτης διὰ τῆς προσηκούσης ἐνεργείας, καθι-

Digitized by Google

στάμεθα ὄντως ἄξιοι διάδοχοι καὶ ἐκτελεσταὶ τοῦ ἔργου τῶν ἀνδρῶν, οὓς ἐξυμνήσαμεν, χωρὶς τὸ παράπαν νὰ μιμηθῶμεν, κατὰ τὴν τελευταίαν ἐπέτειον ἐθνικὴν ἡμέραν.

Τοιοῦτο τυγχάνει πρωτίστως τὸ πρόβλημα τῆς μελέτης καὶ τῆς ἐργασίας τῆς νέας γενεᾶς, τῆς ὑπὲρ τοὺς πρεσβυτέρους, τοὺς ἐνόχους, τοὺς ἤδη ἀθυμοῦντας καὶ λιποψυχοῦντας, τηρούσης ἀκήρατον τὴν πίστιν καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν. Ἂς μελετήσῃ καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς τελευταίας περιπετείας καὶ φάσεις τὸ ἐθνικὸν πρόβλημα, καὶ ἂς ἀποφασίσῃ νὰ προβῇ εἰς τὴν προσήκουσαν αὐτοῦ λύσιν ἄνευ ὀργῆς καὶ ὁρμῆς, ἀμερολήπτως, ὡς προσήκει καὶ ἐπιβάλλεται εἰς σοβαροὺς καὶ μεμετρημένους ἀνθρώπους.

Ἡ νεότης πρέπει νὰ καταστῇ σοβαρά, ἐβροντοφώνει ὁ Φίχτης πρὸς τὴν γερμανικὴν Νεότητα μετὰ τὴν ἐν Ἰένῃ καταστροφήν. Τοιοῦτό τι τολμῶ νὰ συμβουλεύσω τῇ στιγμῇ ταύτῃ εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος. Δέον νὰ καταστῇ σοβαρόν. Αἱ ἐθνικαὶ μέριμναι δὲν ἐπιτρέπουσιν ἐλαφρὰν τὴν ἀντίληψιν τῶν πραγμάτων. Καθῆκον ἔχομεν πάντες, καὶ ὡς ἄτομα καὶ ὡς ἔθνος, νὰ ἐργασθῶμεν παντὶ σθένει πρὸς ἀνάκτησιν τῶν ἐξ ἡμετέρας ὑπαιτιότητος ἀπολεσθέντων ἀγαθῶν, ὑπὲρ ὧν μετὰ τοσαύτης αὐτοθυσίας ἠγωνίσθημεν οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι, τῶν ὁποίων εἴμεθα οἱ ἀπόγονοι. Καθῆκον ἔχομεν πάντες, νέοι καὶ γέροντες, ν' ἀποβάλωμεν τὴν ἐλαφρότητα, ἥτις ἐχαρακτήρισε τὴν τελευταίαν τοῦ ἐθνικοῦ βίου περίοδον, καὶ ν' ἀναλάβωμεν αὖθις, σοβαροὶ καὶ ἐμφρόντιδες, τὸν ἀγῶνα, ὅστις καλεῖ τὸ Πανελλήνιον εἰς σύμπραξιν ἐξ ὅλων τῶν τμημάτων αὐτοῦ, οἱονδήποτε κλῆρον καὶ ἂν ἐπέκλωσεν αὐτοῖς ἡ ἐθνικὴ εἱμαρμένη. Ὑπὸ τὸν πυρετὸν τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ὑπὸ τὴν εὐλογίαν τῆς πίστεως ἂς ἀνακτήσωμεν τὸ ἀρχαῖον φρόνημα, τὴν παλαιὰν ἀρετήν, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ μεγάλη καὶ ἄρρηκτος ἀσπὶς κατὰ πάσης ἐχθρικῆς προσβολῆς, δι' ἧς ἠγωνίσαντο οἱ ἄνδρες, οὓς ἐξυμνήσαμεν κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ θρησκευτικοῦ ἡμῶν ἅμα καὶ Ἐθνικοῦ Εὐαγγελισμοῦ.

Μόνον οὕτω θέλει ἐπέλθῃ ἡ ἀληθὴς ἀπολύτρωσις. Ἐν τῇ μετανοίᾳ καὶ τῇ ἐπιγνώσει τῶν γενομένων ἁμαρτημάτων· ἐν τῇ συνειδήσει τῶν ἡμετέρων ὑποχρεώσεων καὶ καθηκόντων, ἐν τῇ ἐργασίᾳ πρὸς ἐπανόρθωσιν.

Ἐνῷ ἑορτάζομεν τὸ 1821, ἂς μὴ λησμονήσωμεν τὸ 1897. Διὰ τῆς μελέτης τῶν δύο τούτων ἀντιθέσεων θέλει ἐπιτευχθῇ ἡ ἐθνικὴ σωτηρία.

Ν. Καζάζης

Digitized by Google

Η ΕΙΚΟΣΤΗ ΠΕΜΠΤΗ ΜΑΡΤΙΟΥ ΕΝ ΡΩΜΟΥΝΙΑ.

Ὁ εὐγενὴς ἐκεῖνος ἀνήρ, ὁ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐκ Ρωμουνίας καταβὰς εἰς τὴν ἡμετέραν πατρίδα μετὰ ἑκατοντάδων σπουδαστῶν καὶ ἄλλων ἐπιλέκτων πολιτῶν, οὐ σμικρὸν δὲ συντελέσας εἰς τὴν ἀναζωπύρωσιν τοῦ φιλελληνικοῦ αἰσθήματος καὶ τὴν ἄρσιν παλαιῶν προλήψεων κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ, τῇ τοσοῦτον στενῶς ἀπὸ αἰώνων μεθ' ἡμῶν συνδεθείσῃ, ὁ Γρηγόριος Τοτσιλέσκος, καὶ διὰ τοῦ λόγου καὶ διὰ τῆς γραφίδος ἐργαζόμενος ἀκαταπαύστως πρὸς σύσφιγξιν τῶν σχέσεων τῶν δύο λαῶν, ἔλαβεν αὖθις τὴν γραφίδα κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς 25ης Μαρτίου, δημοσιεύσας τὸ κατωτέρω καταχωριζόμενον ἄρθρον ἐν τῇ «Πατρίδι» τοῦ Βουκουρεστίου. Ἀναδημοσιεύοντες αὐτὸ σήμερον, ἐκφράζομεν τὴν εὐγνωμοσύνην ἡμῶν πρὸς τὸν ἐπιφανῆ Ρωμοῦνον Ἀκαδημαϊκόν. Τὸ ἄρθρον αὐτοῦ ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ ἐθνικῇ ἑορτῇ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους εἶνε μονονουχὶ ὕμνος ὑπὲρ τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἀγῶνος, εἰς ὃν ὀφείλομεν τὴν ἡμετέραν ἀνεξαρτησίαν, ὅστις ἀγών, οὐ σμικρὸν παρασκευασθείς, προκηρυχθεὶς καὶ ἐκραγεὶς τὸ πρῶτον ἐν τῇ παρὰ τὸν Ἴστρον ἀδελφῇ χώρᾳ, καθαγιασθεὶς διὰ τῶν θυμάτων τοῦ Δραγατσανίου καὶ τοῦ Σκουλενίου, δὲν δύναται ἢ νὰ συγκινῇ ἀείποτε πάντα φίλον καὶ προασπιστὴν τῆς ἀληθείας καὶ τῆς δικαιοσύνης.

«Ὑπάρχουσιν ἡμέραι μεγάλαι καὶ τελεσιουργοὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν λαῶν· οὐδεμία ὅμως ἄλλη εἶνε τόσῳ μεγαλοπρεπὴς καὶ ἀνεπίληπτος, ὡς ἡ ἡμέρα τῆς εἰς ἐλευθερίαν καὶ δρᾶσιν ἀνεγέρσεως ἑνὸς λαοῦ.

«Σήμερον ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τοῦ κόσμου, ἔν τε τῇ ἔσω καὶ τῇ ἔξω Ἑλλάδι, ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι καὶ τῇ μήπω ἐλευθερωθείσῃ Ἑλλάδι, ἐν Ρωμουνίᾳ, ἐν Ὀδησσῷ, Σμύρνῃ, Βηρυττῷ, Ἀλεξανδρείᾳ καὶ Μασσαλίᾳ, ἐν ἁπάσῃ τῇ περὶ τὴν Μεσόγειον χώρᾳ, ἐν Πετρουπόλει, Βιέννῃ, Παρισίοις, Λονδίνῳ, Ἰνδίαις καὶ μέχρι τῆς Λὰ-Πλάτας, πανταχοῦ, ἔνθα ὑπάρχει διεσπαρμένη ἡ ἔξοχος ἑλληνικὴ φυλή, ἅπαντες οἱ Ἕλληνες πανηγυρίζουσιν, ἅπαντα τὰ ὄμματα εἰσὶν ἐστραμμένα πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ἔνθα, πρὸ ὀγδοήκοντα καὶ ἑνὸς ἀκριβῶς ἐτῶν, μέγας ἱεράρχης τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὁ Μητροπολίτης Γερμανός, ἀνύψου τὴν σημαίαν τοῦ ἐθνικοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος.

«Αἱ Πάτραι εἶχον καταστῇ ἡ ἑστία τοῦ ἡρωϊσμοῦ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος· ἐκ τοῦ

Digitized by Google

αὐτόθι ἀναφθέντος σπινθῆρος ἐξετοξεύθησαν αἱ φλόγες, αἵτινες ἐφώτισαν, ἐζωογόνησαν καὶ ἐθέρμαναν ὁλόκληρον τὸν Ἑλληνισμόν.

* *
*

«Καὶ συνέβαινε τοῦτο μετὰ πενταχοσιετῆ δεσμὰ καὶ ἔκπτωσιν! Ἐπὶ πεντακόσια ὅλα ἔτη διετέλεσε δεσμία ἐπὶ τοῦ Καυκάσου τῆς δουλείας ἡ εὐγενὴς Ἑλλάς, ἀναπνέουσα δυσχερῶς, αἱματόφυρτος, καταμεμελισμένη καὶ συντετριμμένη ὑπὸ τὸν βαρβαρώτατον τῶν ζυγῶν!

«Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο τῶν αἰώνων οὐδεὶς ἐσκέφθη αὐτήν. Ὑπὸ πάντων εἶχε λησμονηθῆ, καὶ ὑπ' αὐτῶν ἔτι ἐκείνων, οἵτινες ἐλάτρευον τὸν Ὅμηρον καὶ τὸν Πίνδαρον, τὸν Σοφοκλῆ καὶ τὸν Εὐριπίδην, τὸν Ἡρόδοτον καὶ τὸν Θουκυδίδην, τὸν Σωκράτη καὶ τὸν Πλάτωνα, τὸν Μιλτιάδην καὶ τὸν Θεμιστοκλῆ, τὸν αἰῶνα τοῦ Περικλέους!

«Ἅπαντες ἐπίστευον, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἀπώλετο ἐσαεί· ὅτι Ἀθῆναι καὶ Σπάρτη, Μεσσηνία καὶ Θῆβαι, Μαραθὼν καὶ Σαλαμίς, Πλαταιαὶ καὶ Μυκάλη, τὸ ἱερὸν ἄλσος τῶν Μουσῶν, ἡ Ἵππου Κρήνη, ὁ Παρθενὼν καὶ ἡ Ὀλυμπία ἦσαν ἀπηχήσεις μεγαλοπρεπῶν ἀναμνήσεων, ἦσαν ὀνόματα μόνον!

«Ἡ ἄλλοτε περικλεὴς κοιτὶς τῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν τεχνῶν ἐφαίνετο καταστᾶσα τὸ αἰώνιον ἐνδιαίτημα τῆς δουλείας καὶ ἀμαθείας· τὰ δὲ ποίμνια τῶν ραγιάδων, τὰ οἰκοῦντα αὐτὴν ἐφαίνοντο, ὅτι εἶχον ἀπολέσῃ πᾶσαν συναίσθησιν ἐλευθέρου ἀνδρὸς καὶ πολίτου, πᾶσαν ἐνέργειαν τῆς θελήσεως καὶ ὅτι ἀπὸ ἀθλιότητος εἰς ἀθλιότητα ἔβαινον εἰς τὴν παντελῆ ἀπώλειαν...

«Οἱ πάντες εἶχον ἀπελπισθῆ· μόνος ὁ ἑλληνικὸς λαὸς δὲν ἀπώλεσεν οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν τὴν ἐλπίδα. Εὕρισκεν ἀεὶ ἐν τοῖς μυχίοις τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς ἀποχρῶσαν καρτερίαν, ὅπως ὑποφέρῃ καὶ ἀναμένῃ, ἱκανὸν σθένος, ὅπως πιστεύῃ καὶ ἐλπίζῃ.

«Τὰ δύο τῆς ζωῆς πάσης φυλῆς ἐρείσματα, ἡ θρησκεία καὶ τὸ σχολεῖον, παρέσχον σωτήριον ἄσυλον τῷ ἑλληνικῷ ἔθνει. Διὰ τῆς θρησκείας καὶ τοῦ σχολείου διετήρησεν ἀλώβητους τοὺς ψυχικοὺς θησαυρούς, τὴν γλῶσσαν, τὴν πίστιν καὶ τὰς ἐθνικὰς παραδόσεις, πάντα τὰ ἀγαθὰ τῆς ἀνθρωπότητος, τὰ δοξάσαντα πάλαι τὸ κλασικὸν ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος.

* *
*

«Βαρέως αἱ ὀρδαὶ τῶν βαρβάρων ἐπίεσαν τὸν τράχηλον τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ· ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν ζοφερῶν καὶ πικρῶν ἡμερῶν τῆς ἀργαλέας δουλείας ὑπῆρξαν ἡμέραι, καθ' ἃς πᾶν ὅ τι ἦν ἑλληνικὸν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, ἐν Ἀθήναις ὡς καὶ ἐν Σμύρνῃ, ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Νικομηδείᾳ, ἐν

Digitized by Google

Θεσσαλονίκῃ καὶ ἐν Νικαίᾳ καὶ περαιτέρω, ἀλλαχοῦ πρὸς τὴν Ἀνατολήν, ὑπῆρξαν, λέγω, ἡμέραι, καθ' ἅς πᾶν ὅ τι ἦν ἑλληνικὸν ἔχαιρε καὶ ἠγάλλετο καὶ ἐν ταῖς λέξεσι «*Χριστὸς ἀνέστη*» ἀνεγνώριζον ἀλλήλους οἱ ὁμαίμονες καὶ ὁμόδοξοι ἀδελφοί, μετελάμβανον πάντες ἐν συμπνοίᾳ, ἀνεκούφιζον τὰ ἑαυτῶν ἄλγη, ἐξομολογούμενοι ταῦτα ἀλλήλοις, ἐνισχύοντες δ' οὕτω τὰς ἑαυτῶν ψυχάς, προηλείφοντο διὰ νέας παθήσεις, διὰ τοὺς μέλλοντας ἀγῶνας, ἀλλὰ καὶ ἀνεπτεροῦντο ὑπὸ γλυκυτέρων καὶ μᾶλλον ζωογόνων ἐλπίδων.

«Τοιουτρόπως, ἐνῷ ἄλλα ἔθνη παντοδύναμα ἀπώλοντο αὔτανδρα ἐν τῇ πορείᾳ τοῦ χρόνου, ἐν τοῖς τρικυμιώδεσι κύμασι τῆς ἱστορίας, ἐνῷ ἡ Ἀνατολὴ ἤλλαξε τοσάκις ὄψιν, τόσους κυρίους, τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἀείποτε ζῶν, ἐν αἰωνίᾳ ἐγρηγόρσει καὶ ἀείποτε ἄγρυπνον, ὑπερήσπιζε τὸ ἔδαφος, ἔνθα ἦσαν τεθαμμένοι οἱ πρόγονοι αὐτοῦ· ἐτήρησε τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων αὐτοῦ· διέσωσε τὴν γλῶσσαν, τὸ πολύτιμον τοῦτο κληροδότημα τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, ἀπὸ τοῦ ἐξαφανισμοῦ, οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν δ' ἀπώλεσε τὴν συναίσθησιν τῆς ἑνότητος τῆς φυλῆς αὐτοῦ, τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ ἀλληλεγγύην, τὴν εὐγενῆ καταγωγὴν καὶ τὴν ἐν τῷ κόσμῳ ὑψίστην αὐτοῦ ἀποστολήν !

«Ἀφ' ἧς ἡμέρας ὁ Μητροπολίτης Γερμανὸς ἔκρουσε τὸν κώδωνα τῆς ἐθνικῆς ἐξεγέρσεως καὶ μέχρι τῆς ἱδρύσεως τοῦ ἑλληνικοῦ Βασιλείου, ἐψάλη εἰς ἐπήκοον τῆς Εὐρώπης, ἐκθάμβου καὶ οἱονεὶ ἀφυπνισθείσης ἐκ νάρκης, ἐνθουσιώδης ἐποποιΐα, ἣ ὁμοίαν οὐδεὶς ἄλλος λαὸς παρουσιάζει ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος !

«Ἑπταετεῖς ἀγῶνες θεσπέσιοι διεξήχθησαν ἐπὶ ξηρᾶς καὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ ! Ἁπλοῖ ποιμένες, ὁπλισθέντες διὰ ροπάλων, χωρικοὶ καὶ γέροντες καὶ γυναῖκες ἐξηγέρθησαν ὡς εἷς ἄνθρωπος, ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ ἀναπνοῇ, εἰς τὴν ὑπέροχον φωνὴν τοῦ νέου Γεδεών, ἠγέρθησαν, αἰνοῦντες τὸ ἅγιον ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ γλυκυτάτου Ἰησοῦ ! Περιεβλήθησαν τὰς ἐν σκωρίᾳ πανοπλίας των, ἐδράξαντο παντοίων πυροβόλων καὶ πιστολίων, ξιφῶν καὶ γιαταγανίων, πελέκεων καὶ μαχαιρῶν· χωρὶς δὲ νὰ γινώσκῃ τὴν πειθαρχίαν ἢ τὴν στρατιωτικὴν τέχνην, δρὰξ ἀνδρῶν ἐπετέλεσε θαύματα ἀνδρείας, περιφρονοῦσα καὶ κατασυντρίβουσα ὁλοκλήρους μουσουλμανικὰς στρατιάς, ἀνηκούσας εἰς Κράτος ἐξόχως στρατιωτικόν ! Οὐδέποτε ὁ Σταυρὸς διεξήγαγε κραταιότερον ἀλλὰ καὶ ἡρωϊκώτερον ἀγῶνα κατὰ τῆς Ἡμισελήνου ! Οὐδεὶς οὐδέποτε ἀγὼν ἔσχε θύματα τόσῳ ἀφωσιωμένα, οὐδ' ἔσχε θεσπεσιωτέρους μάρτυρας ! Οὐδέποτε ἐθεάθη τόσῳ τεθολωμένος ὠκεανὸς πλήρης δόξης, κινδύνων καὶ θριάμβων ! Οὐδέποτε ἡ Εὐρώπη ἐθαύμασε τὴν ἀνδρείαν ἑνὸς λαοῦ, οὔτε ἐβδελύχθη τὴν ἀγριότητα τοῦ ἑτέρου !

«Οἱ μάρτυρες ἐθυσιάζοντο καθ' ἑκατοντάδας καὶ χιλιάδας· ποῦ μὲν ἔπιπτον ἀνασκολοπιζόμενοι ἢ ἐξέπνεον ἐπὶ ἀγχόνης· ποῦ δ' ἐσταυροῦντο ἢ ἐκαίοντο ζῶντες ! Ἐν Φαναρίῳ ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ἀπηγχονίζετο· ὁ Ἀδριανουπόλεως Δωρόθεος, ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ἐφέσου, ὁ ἐπίσκοπος τῆς Θεσσαλονίκης ἐθανατοῦντο... Χωρία, ἀγο-

Digitized by Google

ραὶ καὶ πόλεις κατηρειποῦντο· αἱ ἐκκλησίαι ἐβεβηλοῦντο, ὁλόκληροι πληθυσμοὶ ἐξωντοῦντο· ρύακες αἵματος παρέσυρον σωρείας πτωμάτων! Πανταχοῦ ἐρείπια, συντρίμματα, τάφοι!

* * *

«Ἀλλὰ παρὰ τὰ γεγονότα ταῦτα, όποῖα πολεμικὰ ἀνδραγαθήματα ὄντως ἀθάνατα! Ὁποῖα παραδείγματα ἀνδρείας ἀπαράμιλλα! Ἐδῶ μὲν ὁ Διάκος ἄγει τοὺς Δερβενοχωρίτας εἰς ἀγῶνα πρὸς θάνατον· ἐκεῖ δ' ὁ Α. Οἰκονόμος κηρύττει ἐν Ὕδρᾳ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Πατρίδος! Ὁ Π. Μαυρομιχάλης ἐξεγείρει τὴν Μεσσηνίαν καὶ νικᾷ μετὰ τῶν Μανιατῶν ἐν Βέργᾳ. Ἡ ἡρωῒς Μπουμπουλίνα πολιορκεῖ τὸ Ναύπλιον. Ὁ Ἀναγνωσταρᾶς κατατροπεῖ τοὺς Τούρκους ἐν Βαλτετσίῳ, ὁ Μεταξᾶς ἐν Λάλᾳ, ὁ Ὀδυσσεὺς ἐν τῷ Χανίῳ τῆς Γραβιᾶς, ὁ Νικήτας ἐν Δερβενίῳ, ὁ Λόντος ἐν Βοστίτσῃ, ὁ Γκούρας ἐν Μαραθῶνι, ὁ Σαχτούρης ἐν Σάμῳ, ὁ Καραϊσκάκης ἐν Ἀραχώβῃ, ὁ Τομπάζης καίει καὶ καταστρέφει τὸν τουρκικὸν στόλον ἐν Εὐβοίᾳ, ὁ Κανάρης ἐν Τσεσμέ, ὁ δὲ μέγας Μιαούλης κατακεραυνοβολεῖ τὸν στόλον τοῦ Καπετὰν πασᾶ ἐν τοῖς ὕδασι τῆς Κῶ! Τετρακόσιοι Ἱερολοχῖται μετά τινων ἑκατοντάδων γενναίων Ρωμούνων πανδούρων εὑρίσκουσι τὸν θάνατον μάρτυρος ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Δραγασανίου. Ὁ Γ. Ὀλύμπιος ἀνατινάσσεται εἰς τὸν ἀέρα μετὰ τῶν ἑταίρων του ἐν τῇ μονῇ τοῦ Σέκου, ὁ Ἀθανάσης Φαρμάκης ἀγωνίζεται γενναίως ἐν Προύτῳ, ὁ Καντακουζηνὸς κυριεύει τὴν Μονεμβασίαν, ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης τὴν Πύλον, ὁ Κεφαλᾶς ὑψοῖ τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τῆς Τριπολιτσᾶς, ὁ Μαυροκορδάτος ἀμύνεται ὑπὲρ τῆς ὀχυρᾶς θέσεως τοῦ Μεσολογγίου, παρ' ὅλον τὸ μέγεθος τῆς πολιορκίας. Ἐπὶ τέλους ὁ ἀνδρεῖος Μάρκος Βότσαρης πίπτει ἐνδόξως ἐν τῷ ἐν Καρπενησίῳ στρατοπέδῳ αὐτοῦ, καθ' ὃν χρόνον αἱ ἡρωΐδες τοῦ Σουλίου προκρίνουσι ν' αὐτοκτονήσωσιν ἢ ν' ἀχθῶσιν εἰς τὸ χαρέμιον τοῦ Σουλτάνου.

«Ἀλλ' ἐπὶ τέλους ὁ κολοσσὸς κατετροπώθη! Ὁ ἀγὼν τῆς ἐξυβρισθείσης ἀνθρωπότητος ἐθριάμβευσε!

«Τοσαῦτα ἀνδραγαθήματα ὑπερανθρωπίνου ἡρωϊσμοῦ ἐν χρόνῳ τόσῳ βραχεῖ! Τόσον μαρτυρικὸν αἷμα ἔρρευσεν, ὅπως τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος κατορθώσῃ νὰ δημιουργήσῃ πατρίδα τόσῳ μικράν, στενὴν λωρίδα γῆς, ἄσυλον διὰ τὸν ἐθνικὸν αὐτοῦ βίον.

«Ἀλλ' ὁ καρπός, κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν ρήτραν, βλαστάνει ἐκ τοῦ ἐν τῇ γῇ σεσηπότος σπόρου. Καὶ τὸ μέλλον ἔθνους ἀναθρώσκει ἐκ τῶν πτωμάτων τῶν πατέρων αὐτοῦ. Ἔθνος, ἐπιδιῶκον τὴν ἀναγέννησιν, ζωογονεῖται ἐκ τοῦ ἀτμοῦ τοῦ ὑπὲρ τῆς πατρίδος χυθέντος αἵματος· ἐκ τῶν τάφων τῶν πατέρων αὐτοῦ γεννᾶται ὁ χυμὸς τοῦ φίλτρου καὶ τῆς θυσίας, τῆς ρώμης καὶ τῆς ἀρετῆς.

«Εὐλογημένον ὑπῆρξε τὸ ἔδαφος τὸ διὰ τοῦ αἵματος τῶν Ἑλλήνων μαρτύρων ποτισθέν, διότι ἐξ αὐτοῦ ἀνέθορεν ἡ σύγχρονος Ἑλλάς, τὸ μέλλον τῆς μεγάλης ἑλληνικῆς πατρίδος.

«Τί ἐπετέλεσε τὸ ἑλληνικὸν Βασίλειον ἐν πᾶσι τοῖς κλάδοις τοῦ δημοσίου, διανο-

Digitized by Google

ητικοῦ, ἠθικοῦ καὶ οἰκονομικοῦ βίου, ἀφ' οὗ χρόνου ἔσεισε τὸν τουρκικὸν ζυγόν, εἶνε ἀπαραδειγμάτιστον ἐν τῇ ἱστορίᾳ! Μόνοι ἐκεῖνοι τῶν φιλελλήνων, οἵτινες ὠνειροπόλησαν, ὅτι δυνατὸν ν' ἀναστῇ ἀμέσως ἡ ἐποχὴ τοῦ Περικλέους, μετὰ τόσους αἰῶνας δουλείας καὶ ταπεινώσεως, μόνον ἐκεῖνοι, οἵτινες ἀγνοοῦσιν, ὅτι ἀπαιτοῦνται τριάκοντα ὅλα ἔτη πρὸς παραγωγὴν ἀρτίου ἀνθρώπου, μόνον ἐκεῖνοι δὲν ἐννοοῦσι τί ἀπαιτεῖται, ὅπως ἔθνος, ὑποστὰν ναυάγιον πολλῶν αἰώνων, ἐπανεύρῃ τὴν εὐθεῖαν καὶ λείαν ὁδὸν τῆς προόδου, τῆς τάξεως καὶ τῆς φρονήσεως, μόνον ἐκεῖνοι, λέγω, δύνανται νὰ εἴπωσιν: «Ἡ Ἑλλὰς δὲν ἐξεπλήρωσε τὰς προσδοκίας των.»

«Ὑπὸ τὴν σώφρονα καὶ πατρικὴν κυριαρχίαν τοῦ βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α' τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος ἐμεγεθύνθη διὰ τῆς προσαρτήσεως τῆς Ἑπτανήσου, τῆς Θεσσαλίας καὶ μέρους τῆς Ἠπείρου. Ὁ λαός, ὅστις ἀπετελεῖτο τῷ 1833 ἐκ πληθυσμοῦ 700 μόλις χιλιάδων κατοίκων, σήμερον ἔχει ὑπὲρ τὰς 2,600,000 τοιούτων. Αἱ πόλεις ηὐρύνθησαν καὶ ἐξωραΐσθησαν. Ἡ διοίκησις, ἡ δικαιοσύνη, ἡ παιδεία, ὁ κλῆρος, τὸ ἐμπόριον, ἡ βιομηχανία, ὁ στρατὸς καὶ ὁ στόλος τὰ πάντα εὐημέρησαν. Αἱ μεγάλαι αὗται πρόοδοι ὀφείλονται εἰς τὰς συνταγματικὰς ἐλευθερίας, ἃς περὶ πολλοῦ ποιεῖται ὁ Βασιλεύς, ὡς καὶ εἰς τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν, τὴν ἀναλαβοῦσαν πολλὰ βάρη ἀνήκοντα τῷ Κράτει· ἤτοι τὴν ἵδρυσιν σχολείων, πανεπιστημίων, βιβλιοθηκῶν, ἀσύλων, θεάτρων κτλ. κτλ.

«Ἀλλ' ὅ περ συγκροτεῖ τὸ μεγαλεῖον τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, ὅ περ ἀποτελεῖ τὰ στοιχεῖα τῆς προόδου αὐτῆς, ὅ περ ἐγγυᾶται αὐτῇ τὸ μέλλον εἶνε ὅτι κέκτηται ἠθικὸν σθένος, οὗ ἀμοιροῦσι πολλὰ κραταιότερα ἔθνη. Παρ' Ἕλλησι δὲν ὑπάρχει ἀριστοκρατία, οὔτε τάξις ἀποκλήρων καὶ ταπεινῶν. Δὲν ὑπάρχουσι προλήψεις, οὔτε ἀθλιότητες, οὔτε προνόμια, καθ' ἣν δ' ἡμέραν ἡ ἐλευθερία ἐκηρύχθη παρ' Ἕλλησιν, ἀπ' αὐτῆς τῆς ἡμέρας κατέστη καὶ πρᾶγμα.

«Οἱ ἁπανταχοῦ γῆς Ἕλληνες ὁμιλοῦσι μίαν καὶ τὴν αὐτὴν γλῶσσαν, πρεσβεύουσι μίαν καὶ τὴν αὐτὴν θρησκείαν, ἔχουσι ταὐτὰ αἰσθήματα, ἀνεξαρτήτως τῆς χώρας, ἔνθα διαιτῶνται καὶ ἐργάζονται. Ἡ ψυχὴ αὐτῶν οὐδέποτε ἐκπατρίζεται, διότι ὅπου δήποτε γῆς ὑπάρχουσιν Ἕλληνες, πανταχοῦ σκέπτονται μετὰ φίλτρου, ὡς ἀληθεῖς υἱοί, τὴν ἀποῦσαν πατρίδα, τὴν ὁλοσχερῆ αὐτῆς ἀπελευθέρωσιν, τὸν ἱερὸν ἀγῶνα τοῦ ἔθνους!

«Μικρὰ μὲν εἶναι μικρὰ κατὰ τὸ φαινόμενον ἡ γῆ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, ἀλλὰ πράγματι εἶνε μεγάλη, καθ' ὅσον ὁ Ἑλληνισμὸς δὲν ἔχει ὅρια, δὲν εἶνε ὑλικόν τι πρᾶγμα, δὲν εἶνε γεωγραφικὴ ἔκφρασις. Ὁ Ἑλληνισμὸς εἶνε ἔργον πνεύματος, ἄϋλον, εἶνε ἰδέα καὶ ἑπομένως ἀθάνατόν τι καὶ ἄφθαρτον.

«Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος διῆλθεν ἡμέρας χαλεπάς, ὑπέστη τραύματα τῆς τύχης, ὡς ὀλίγοι λαοὶ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Ποσάκις δὲν εὑρέθη ἐπὶ τοῦ χείλους τοῦ τάφου! Ἐν τούτοις καὶ ἐν ταῖς μᾶλλον χαλεπαῖς ὥραις ἀνύψωσε τὸν αὐχένα μετὰ μείζονος ἢ τὸ πρὶν θάρρους, μετὰ μείζονος σθένους. Πᾶς αἰὼν παρεῖχε τῷ ἑλληνικῷ

Digitized by Google

ἔθνει καὶ νέον ἥρωα, ἀπὸ τοῦ αἰῶνος, καθ'ὃν ἐκλείζοντο ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ ὁ Λεωνίδας, μέχρι τῶν χρόνων, καθ' οὓς ἐθριάμβευσεν ὁ Κανάρης καὶ ὁ Βότσαρης. Ἀπαραλλάκτως ὡς ἡ θαυματουργὸς ἐκείνη κανδῆλα τῆς εἰκόνος Παναγίας τῆς Ἀθηναίας τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Παρθενῶνος, ἥτις κατὰ τὴν παράδοσιν ἦτο ἄσβεστος, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ ἀνάγκη ἵν' ἀνανεῶται τὸ ἐν αὐτῇ ἔλαιον, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ τῆς ἀθανάτου Ἑλλάδος ἔζησεν, ἔπαθεν, ἐνίκησεν, ἀλλ' ἔμεινε πάντοτε ἡ ψυχή, ἔμεινε πάντοτε ἐν τῇ ζωῇ, ζῇ καὶ θὰ ζήσῃ εἰς αἰῶνας αἰώνων.

«Ἐφ' ᾧ καὶ χαιρετίζομεν σήμερον πάντες, ὅσοι λατρεύομεν καὶ θαυμάζομεν τὴν ἀρχαίαν ὡς καὶ τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα· χαιρετίζομεν μεθ' ἁπάσης τῆς θέρμης τῆς καρδίας, μεθ' ὅλου τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τῆς ἀγάπης τὴν ἐπέτειον τῆς ἀνεξαρτησίας ἀδελφοῦ λαοῦ, ὅστις διὰ τοῦ παρελθόντος, διὰ τῶν ἐνστίκτων, διὰ τῆς μορφώσεως καὶ τῶν θεσμῶν αὐτοῦ, διὰ τοῦ ἐμπορίου, ἑνὶ λόγῳ διὰ πάντων τῶν ἑαυτοῦ, ἀνήκει μᾶλλον τῇ Δύσει ἢ τῇ Ἀνατολῇ, ὡς καὶ τὸ ρωμουνικὸν Κράτος.

«Προσαγορεύομεν ἐν σεβασμῷ καὶ εὐλαβείᾳ τοὺς πρεσβυτέρους ἀδελφοὺς ἐν τῇ μεγάλῃ ἑλληνολατινικῇ οἰκογενείᾳ καὶ εὐχόμεθα αὐτοῖς ἐκ μέσης καρδίας ἀδελφικῆς εὐδοκίμησιν ἐν παντί, θάρρος καὶ προοδευτικότητα, ἑδραιότητα καὶ πίστιν.

«Εἴθε ὁ Ἑλληνισμός, ὁ πανηγυρίζων σήμερον ἐν χαρᾷ τὴν ἀξιομνημόνευτον ἡμέραν τῆς 25 Μαρτίου, νὰ ἴδῃ ἐκπληρουμένους κατὰ γράμμα τοὺς ἐγκαρδιωτέρους τῶν ἑαυτοῦ πόθων καὶ ἐπ' ἰδίῳ ἀγαθῷ καὶ ἐν τῷ διαρκεῖ καὶ ὑπερόχῳ συμφέροντι, ὅπερ οἱ σήμερον ἠδελφωμένοι δύο λαοί, Ἕλληνες καὶ Ρωμοῦνοι, ἔχουσι καὶ ἐπιδιώκουσιν ἐν τῇ Ἰλλυρικῇ Χερσονήσῳ».

Η ΝΕΑ ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΤΟΥ ΠΑΠΑ ΛΕΟΝΤΟΣ ΙΓ'.

Ὁ Πάπας Λέων ΙΓ' ἀπέλυσε κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος ἔτους Ἐγκύκλιον πρὸς τοὺς ἐν Ἑλλάδι καθολικοὺς Ἐπισκόπους, δι' ἧς ἀγγέλλει καὶ τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ, ὅπως ἱδρύσῃ ἐν Ἀθήναις Σεμινάριον, ἐξ οὗ θὰ ἐξέρχωνται οἱ καθολικοὶ ἱερεῖς διὰ τοὺς ἐν τῇ Ἀνατολῇ καθολικούς. Ἀναντιρρήτως ὁ Πάπας δὲν παύεται καὶ ἐν ἐσχάτῳ γήρᾳ ἐργαζόμενος ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ Παπισμοῦ καὶ τῆς κραταιώσεως αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο εἶνε ἀξιέπαινος. Ἀπολύει ἐγκυκλίους κατὰ τῶν ἀσεβῶν ἰδεῶν. Ζητεῖ τὴν ἑνώπιον τῶν κεχωρισμένων Ἐκκλησιῶν, καὶ δὴ τῆς Ὀρθοδόξου ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ἥτις διετήρησεν ἀνόθευτον καὶ καθαρὰν τὴν θεόκραντον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν θεοπνεύστων ἀποστόλων διδασκαλίαν. Ὁ Παπισμὸς πολεμεῖ-

Digitized by Google

ται δεινῶς ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ, διότι ἀντίκειται πρὸς τὰς νέας ἀρχὰς καὶ ἰδέας τοῦ νεωτέρου κόσμου καὶ πολιτισμοῦ, αἵτινες εἶνε ἀρχαὶ αὐτοῦ τοῦ καθαρῶς καὶ ἀνοθεύτως ἑρμηνευομένου Εὐαγγελίου. Ὁ Παπισμὸς παρεγνώρισε τὰς ὑγιεῖς καὶ σωσιπόλιδας ἀρχὰς τοῦ ὑγιοῦς Χριστιανισμοῦ καὶ ἐδημιούργησε καὶ ἐσυστηματοποίησε τὰς ἀπαισίους ἰδέας θεολόγων τινῶν τοῦ Μεσαιῶνος, δι' ὧν ἐπεβλήθη ἐν τῇ ἱστορίᾳ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ παχηλοῦ σκότους καὶ τῆς ἀμαθείας. Ὁ Πάπας, κατὰ τὰς μορφωθείσας θεοκρατικὰς ἀρχὰς περὶ Ἐκκλησίας, εἶνε *ἀλάθητος διδάσκαλος, ἀπόλυτος μονάρχης καὶ ἀνώτατος δικαστὴς τῆς Ἐκκλησίας*. Ὁ δὲ Θωμᾶς ὁ Ἀκυινάτης ἐπραγματεύσατο κατὰ σύστημα πρῶτος ταῦτα διὰ τοῦ ἔργου αὐτοῦ Summa, ἰσχυρισθείς, ὅτι ἐπιτρέπεται εἰς τὸν Πάπαν *νὰ συντάσσῃ τὸ σύμβολον τῆς πίστεως καὶ ν' ἀποφαίνηται περὶ τῆς ὀρθοδοξίας* καὶ κατ' ἀκολουθίαν εἰς αὐτὸν ἀνήκει ἡ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ plenitu do potestatis (Θωμᾶ Ἀκυινάτου Summa. 3 § art 11), ἀλλ' ὁ Παπισμὸς ἀνέπτυξε καὶ τὴν παράδοξον καὶ παράλογον ἀρχὴν *τῆς ἀπολύτου ὑποταγῆς τοῦ Κράτους εἰς τὴν Ἐκκλησίαν*. Ὁ Πάπας Βονιφάτιος ὑπεστήριζεν, ὅτι ὁ Ἀπόστολος Πέτρος, οὗ τυγχάνει ὢν διάδοχος, οὐ μόνον τὴν πνευματικὴν ἀλλὰ καὶ τὴν κοσμικὴν μάχαιραν ἔλαβε παρὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐν τῇ περιφήμῳ αὐτοῦ Βούλλᾳ Unam sanctam λέγει τάδε: «Ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ Πέτρου δύο ὑπάρχουσι μάχαιραι, ἡ πνευματικὴ καὶ καὶ κοσμική, ἣν διδάσκει ἡμᾶς τὸ Εὐαγγέλιον, διότι πρὸς τοὺς Ἀποστόλους εἰπόντας: ἰδοὺ μάχαιραι ὧδε δύο, ὁ Κύριος δὲν ἀπεκρίνατο, ὅτι εἶνε πολύ, ἀλλ' ὅτι εἶνε ἱκανὸν (Λουκ. κβ'. 38). Αἱ ἀντευαγγελικαὶ αὗται ἀρχαὶ ὑπεστηρίχθησαν καὶ κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Πάπα Πίου Θ' *διὰ τῆς Ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς καὶ τοῦ Συλλάβου*. Κατεδικάσθησαν δὲ *ἡ ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως, ἡ ἐλευθερία τῆς θρησκείας καὶ τῆς λατρείας, ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου*. Ἐντεῦθεν οὐ μόνον τὰ διαμαρτυρόμενα Κράτη, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ καθολικὰ ἐξηγέρθησαν κατὰ τῶν τοιούτων ὀπισθοδρομικῶν τοῦ Βατικανοῦ χρησμῶν. Ὁ ἀγὼν οὗτος ἐξακολουθεῖ ἔτι δριμύς, φλογερός, πεισματώδης. Πανταχοῦ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης ἐπιδιώκεται ἡ ἀπόσπασις ἀπὸ τῆς Ρώμης. «Ὁ Πεσταῖος Λόϋδ» λέγει, ὅτι οἱ ἐχθροὶ τοῦ Παπισμοῦ, ἐν τῷ ἐνθουσιασμῷ αὐτῶν μεγαλοποιοῦντες τὸ πρᾶγμα, ἰσχυρίζονται, ὅτι ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Λουθήρου κίνησις οὐδεμία ἐγένετο κατὰ τῆς Ρώμης τόσον ἰσχυρὰ ὅσον σήμερον. Ὁ ἀγὼν οὗτος πάντως στρέφεται οὐχὶ κατὰ τῆς θρησκείας καθ' ἑαυτήν, ἀλλὰ κατὰ τῆς ἰσχύος καὶ ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς δυνάμεως τοῦ παπικοῦ κλήρου, ὅστις ἥκιστα θέλει νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὰς νέας ἀρχάς, αἵτινες διὰ τοῦ τύπου διαδίδονται καὶ εἰς τὰς κατωτάτας βαθμίδας τῆς κοινωνίας. Ἐν Γαλλίᾳ ἐγένετο ἐσχάτως νόμος κατὰ τῶν μοναχικῶν ταγμάτων, ὅστις ἠνάγκασε τοὺς Μοναχοὺς νὰ λάβωσι τὰς ὁδοιπορικὰς ῥάβδους καὶ νὰ πορευθῶσιν ἀλλαχοῦ. Τὸ Βέλγιον ἔκλεισεν εἰς αὐτοὺς τὰς πύλας, ἐπίσης ἡ Ἰσπανία καὶ Πορτογαλλία, ἐν αἷς οἱ Μοναχοὶ ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων εἶχον ἀπεριόριστον ἐξουσίαν καὶ ἐδέσποζον τοῦ Σχολείου, τοῦ Λαοῦ, τῆς Αὐλῆς.

Digitized by Google

Ὁ Παπισμὸς ἄρα ἐν τῇ Δύσει ὑποχωρεῖ πρὸ τῆς ἰσχύος τῆς ὑλικῆς δυνάμεως καὶ ζητεῖ ὅπως περιβληθῇ νέαν λάμψιν καὶ δύναμιν, στρέφων τὰ βλέμματα πρὸς τὴν ἔνδοξον χώραν τῆς Ἀνατολῆς, ἥτις εἶνε ἡ πρώτη καὶ ἄσβεστος τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ἑστία, ἀφ᾽ ἧς ἐξεχύθη εἰς ἅπαντα τῶν χριστιανικὸν κόσμον τὸ φῶς τῆς Ὀρθοδοξίας. Ἡ Ἑλληνικὴ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία εἶνε ὁ ἀτίνακτος βράχος, κατὰ τοῦ ὁποίου θραύεται ὁ πόθος τοῦ Παπισμοῦ τῆς ἐκκλησιαστικῆς κυριαρχίας. Ἡ σεβασμία ἀρχαιότης, τὸ ἀκτινοβόλον μεγαλεῖον, τὰ ἀπαράγραπτα δικαιώματα, ἡ πολυκύμαντος αὐτῆς ἱστορία ἐπισκιάζουσιν ὅλον τὸν ὄγκον τοῦ δυτικοῦ Καθολικισμοῦ. Ὁ Παπισμὸς ἥκιστα δύναται ν᾽ ἀρνηθῇ τὴν ἀκτινοβολοῦσαν δόξαν τῆς ἑλληνικῆς Ὀρθοδοξίας καὶ ἐάν, ἐν ἄλλοις σκοτεινοτέροις καὶ ἀφεγγεστέροις χρόνοις, δὲν ὡμολόγει τοῦτο, νῦν ὅμως ἀναγκάζεται διαρρήδην νὰ ὁμολογήσῃ. Ἡ ἀλήθεια εἶνε ἀκτινοβόλος ἥλιος, ὅστις πολλάκις καλύπτεται ὑπὸ μελάνων νεφῶν, ἀλλὰ κατόπιν ἀναφαίνεται λαμπρότερος καὶ φεγγοβολώτερος. Ἡ ἀλήθεια τῆς Ὀρθοδοξίας θὰ θριαμβεύσῃ τόσον μᾶλλον, ὅσον ἡ ἀνθρωπότης ἀπέκαμε, τοῦτο μὲν ἐκ τῆς ἀπολύτου συγκεντρωτικῆς ἐξουσίας τοῦ Πάπα, τοῦτο δ᾽ ἐκ τῆς ἀναρχίας τῶν Διαμαρτυρομένων. Μόνον ἀληθῶς ἡ ἀνατολικὴ Ἐκκλησία κρατεῖ τὸ νοητὸν κέντρον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀφίστανται ἐξ ἴσου ὅλα τὰ σημεῖα τῆς περιφερείας. Διαβαίνει τὸν χείμαρρον τῶν αἰώνων, ἀπέχουσα ἐπίσης καὶ τῶν καταχρήσεων τῆς ἐξουσίας καὶ τῶν παρεκτροπῶν τῆς θρησκευτικῆς ἀναρχίας.

Ἡ νέα ἐγκύκλιος τοῦ Πάπα Λέοντος ΙΓ' ἐπαινεῖ τὴν Ἑλλάδα «*ὡς τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ φῶς καὶ πασῶν τῶν τεχνῶν μητέρα*», ἀνομολογεῖ, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες φιλόσοφοι ἀπέβησαν ἀνέφικτοι «*ἐν τῇ ἐξερευνήσει τῆς ἀληθοῦς ἐπιστήμης*» καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἐξήρθησαν, ὥστε «*νὰ χωρήσῃ ἀπώτερον διὰ μόνου τοῦ φυσικοῦ φωτὸς ἀδύνατον τυγχάνει τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει*». Ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς χριστιανικῆς Ἑλλάδος ἀπέδωσε τὸν δίκαιον ἔπαινον *ἐν ταῖς ἱεροτελεστίαις καὶ τοῖς θρησκευτικοῖς ἐθίμοις, ἅτινα, παρὰ τῶν προγόνων παραληφθέντα ἁγνότατα, μεριμνᾷ νὰ διαφυλάξῃ ἡ Ἑλλὰς τοῦ ἀρχαίου τύπου τὴν εἰκόνα καὶ τὴν συνημμένην τῇ ποικιλίᾳ μεγαλοπρέπειαν ἡμεῖς ἀείποτε νὰ σέβωμεν εἰθίσμεθα.*» Ὁ Πάπας ἵσταται μέχρι τούτου. Δὲν ὁμιλεῖ περὶ τῶν δογμάτων τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ἥτις καὶ ταῦτα διετήρησεν ἀνόθευτα, καθαρά, ἀθόλωτα, διότι τότε θὰ ἦτο καταδίκη αὐτῆς τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας, ἥτις τὰ δόγματα τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας πολλαχῶς ἐνόθευσε καὶ νέα τοιαῦτα ἐδημιούργησεν ἐναντίον τοῦ γράμματος καὶ τοῦ πνεύματος τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς γεραρᾶς ἀρχαιότητος. Ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία καὶ «τὰς ἱεροτελεσίας καὶ τὰ θρησκευτικὰ ἔθιμα ἁγνότατα μεριμνᾷ νὰ διαφυλάξῃ», ἀλλὰ καὶ τὰ δόγματα, τὰ ὁποῖα διετυπώθησαν ἐν τῇ Ἀνατολῇ δι᾽ Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τὸ ἀληθὲς πολίτευμα, ὅ περ ὑπῆρχεν ἐν τῇ ἀρχαιότητι καὶ τὸ ὁποῖον ἠκολούθει καὶ αὐτὴ ἡ Ρώμη. Ἡ ἀδέκαστος ἱστορία, ἀνταυγεστέρα φωτός, μαρτυρεῖ περὶ τούτων, περὶ ὧν σιωπᾷ ἡ νέα ἐγκύκλιος, ἥτις ἐχαλκεύθη ἐν τοῖς ἄντροις τοῦ Βατικανοῦ μετὰ

Digitized by Google

πολλῆς τῆς τέχνης καὶ δεξιότητος. Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία φέρει τὴν παπικὴν Ἐκκλησίαν ἐνώπιον τοῦ κριτηρίου τῆς ἀρχαιοτάτης καὶ πολιᾶς ἀρχαιότητος καὶ δικάζει καὶ καταδικάζει ταύτην, διότι αὐτὴ διακηρύττει τὰς νοθεύσεις καὶ παραχαράξεις τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως, ἥτις ἀλώβητος διατηρεῖται ἐν τῇ Ὀρθοδοξίᾳ. Ἡ παπικὴ Ἐγκύκλιος οὐδὲ γρὺ λέγει περὶ τῶν τοιούτων πραγμάτων, τόσῳ μᾶλλον, ὅσῳ ἡ πατριαρχικὴ καὶ συνοδικὴ ἐγκύκλιος, ἐπὶ Ἀνθίμου Ζ΄, ἀνεσκεύασεν ἱστορικῶς καὶ γραφικῶς ἁπάσας τὰς κακοδοξίας τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας. Ἐντεῦθεν καὶ ἡμεῖς δὲν θεωροῦμεν ἐπάναγκ.. .. ἐκφέρωμεν ταύτας καὶ ν' ἀνασκευάσωμεν.

Ἡ νέα ὅμως Ἐγκύκλιος καινοτομεῖ ἐν τῷ ζητήματι τοῦ συνδυασμοῦ τῆς πίστεως μετὰ τῆς πατρίδος, τῆς φιλοπατρίας· «*Μεριμνᾶτε*, λέγει, *ἐνδελεχῶς, ὅπως πάντες οἱ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ ὑμῶν ὑπείκοντες κατανοῶσι τί παρ' αὐτῶν ἀπαιτεῖ ἡ καθολικὴ πίστις καὶ ἀπὸ τοῦ ἡμετέρου παραδείγματος ἂς ἐκμάθωσι τὴν ὀφειλομένην πρὸς τὴν πατρίδα στοργὴν μετὰ τοῦ πρὸς τὴν ἁγίαν πίστιν ἔρωτος καὶ ζήλου ἀρρήκτως νὰ συνενῶσιν*». Ὁ Παπισμὸς καταυγάζεται ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος! Ὁ Παπισμός, ὅστις κατέπνιγεν ἐπὶ τοσούτους αἰῶνας ὅλας τὰς ἰδέας καὶ ὅλα τὰ αἰσθήματα, ὑποκύπτει εἰς τὴν δύναμιν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος! Ὑπάρχει παρὰ τὴν θρησκείαν καὶ ἄλλο τίμιον καὶ προσφιλές, ἡ Πατρίς, διότι ὁ Παπισμὸς ἐθεώρει μόνον τὴν θρησκευτικὴν Σιών, τὴν νέαν Ἱερουσαλήμ, τῆς ὁποίας ἕδρα ἦτο, εἶνε καὶ θὰ εἶνε ἡ Ρώμη. Ὁ Παπισμὸς ἐζήτει καὶ ζητεῖ τὰ πάντα ν' ἀπορροφήσῃ. Ἡ εὐγενὴς ἰδέα τῆς πατρίδος ἀπερροφᾶτο ὑπὸ τῆς θρησκευτικῆς ἀρχῆς καὶ τῶν χρησμῶν τῆς καθολικῆς Ρώμης. Διὰ τοῦτο ἐπιβάλλει καὶ τὴν νεκρὰν λατινικὴν γλῶσσαν εἰς τοὺς διαφόρους λαούς, οὓς προσηλυτίζει καὶ κωλύει πολλαχῶς τὴν ἰδιοφυᾶ ἀνάπτυξιν αὐτῶν καὶ τὴν ἐθνικὴν φυσιογνωμίαν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἥτις ἐπιτρέπει εἰς τοὺς διαφόρους χριστιανικοὺς λαοὺς νὰ μεταχειρίζωνται τὴν ἰδίαν ἐθνικὴν γλῶσσαν ἐν τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ καὶ ταῖς λοιπαῖς ἱεροτελεστίαις, διότι ἡ φιλοπατρία, ἥτις δὲν ἐκτρέπεται εἰς ἐθνικὸν ἐγωϊσμόν, εἶνε ἀρετή, ὑπὸ τὴν δροσοβόλον σκιὰν τῆς ὁποίας ἀναπτύσονται μεγάλαι πράξεις καὶ γενναῖαι ἀρχαί. Τὸ νεώτερον πνεῦμα τοῦ νῦν αἰῶνος εἶνε ὑπὲρ τῆς ἐθνικότητος τῶν διαφόρων λαῶν καὶ ἡ Ἑλλὰς ἀπέδειξεν ἐσχάτως καὶ ἄλλοτε, ὅτι γνωρίζει νὰ συνδυάζῃ τὴν θρησκευτικὴν πίστιν μετὰ τῆς πρὸς τὴν πατρίδα στοργῆς. Ἴσως ὁ Πάπας ἠθέλησε νὰ ἄρῃ διὰ τῆς Ἐγκυκλίου πᾶσαν ἀμφιβολίαν περὶ τοῦ ἐναντίου τῆς παπικῆς ἐκκλησίας, ἀλλ' οἱ λόγοι ἀπέχουσι πολὺ τῶν ἔργων. Ὁ καθολικὸς φανατικὸς δὲν ὑπακούει εἰς τὴν ἰδίαν συνείδησιν καὶ τὰ ἴδια αἰσθήματα, ἀλλ' εἰς τοὺς χρησμοὺς τοῦ ἀλαθήτου Βατικανοῦ. Τὰ δὲ συμφέροντα τούτου, ἕνεκα τῶν ἀπαισίων ἀρχῶν, ἃς πρεσβεύει, ἀντίκεινται πολλαχῶς πρὸς τὰ συμφέροντα τῶν διαφόρων Κρατῶν. Ἐντεῦθεν καὶ ὁ κρατερός, φλογερός, ἀργαλέος ἀγὼν καὶ αὐτῶν τῶν καθολικῶν Κρατῶν κατὰ τοῦ Βατικανοῦ, ὅπερ ζητεῖ νὰ ἐπεμβαίνῃ πανταχοῦ καὶ νὰ διευθύνῃ τὰ πάντα,

Digitized by Google

δὲν ἀποσκορακίζει τὴν παράλογον καὶ ἀντευαγγελικὴν περὶ πρωτείου καὶ ἀλαθήτου ἀρχήν, ἣν μετὰ τοσαύτης τέχνης ἐνσπείρει ἐν τῇ νέᾳ Ἐγκυκλίῳ ὁ Πάπας Λέων ΙΓ'· ἔχομεν δὲ περὶ τούτου πλεῖστα παραδείγματα καὶ ἐν τοῖς ἀρχαιοτέροις καὶ τοῖς νεωτέροις χρόνοις βλέπομεν τοὺς Μαρωνίτας καὶ τοὺς ἐκ τῶν Ἀρμενίων αὐτομολοῦντας, οἵτινες ἠναγκάσθησαν εἰς τὴν παραχάραξιν τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως καὶ τοῦ κανόνος τῆς λειτουργίας, καὶ τὴν κατάργησιν τῶν τριῶν καταδύσεων, καὶ τὴν ἀποστέρησιν τοῦ λαοῦ τῆς μεταλήψεως τοῦ ποτηρίου, ἅτινα ὅπως δήποτε ἐτήρουν ἐκ τῆς ἀρχαίας αὐτῶν ὀρθοδοξίας καὶ ἐ αἱρέσει ὄντες. Ὁ πόθος τοῦ Παπισμοῦ εἶνε ἡ κατάργησις παντὸς ὀρθοδόξου τύπου και πάσης ἀποστολικῆς παραδόσεως. Ἐντεῦθεν καὶ ἐνόθευσε τὰ τῶν μεγαλωνύμων Πατέρων συγγράμματα, ἐξήλειψε τὸ ἀρχαῖον εὐχολόγιον τῆς ὀρθοδόξου Ῥώμης καὶ προσπαθεῖ παντὶ σθένει νὰ προσηλυτίσῃ εἰς τὴν πλάνην καὶ ἄλλας Ἐκκλησίας, «εἰμὴ πάντες τῇ ἑαυτῶν ἀπωλείᾳ συνεφελκύοιντο ζημίαν κρίνοντες» (Γρηγ. Ναζ. Λογ. μϛ' πρὸς Νεκτ.). Οἱ παπισταὶ συγχωροῦσι πρὸς ὥραν τὰ πάντα, ἀρκεῖ νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὸν ἀλάθητον (!!!) Πάπαν. Ἄλλως τε ἡ ἑλληνικὴ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία οὐδαμῶς *«θ' ἀνακτήσηται ἔρεισμα καὶ κλέος»* ἐκ τῆς ὑποταγῆς εἰς τὴν Παπικὴν Ἐκκλησίαν. Πολλοῦ γε δεῖ· ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία εἶνε αὐτόφωτος. Ἔχει ἰδίαν δόξαν καὶ κλέος ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Ἡ ἐκκλησία τῶν Ἀθανασίων καὶ Γρηγορίων καὶ Χρυσοστόμων καὶ Βασιλείων καὶ Φωτίων δὲν ἔχει ἀνάγκην τῆς δόξης τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν σχολαστικῶν αὐτῆς θεολόγων. Ἐὰν ἡ ὀρθόδοξος ἀπώλεσεν ἐν μέρει τὴν ἀκτινοβολοῦσαν ἀρχαίαν αὐτῆς δόξαν καὶ λαμπρότητα, αἰτία τούτου εἶνε αἱ καιρικαὶ περιστάσεις καὶ οἱ δεινοὶ χειμῶνες, οἵτινες ἔπνευσαν κατ' αὐτῆς. Μεγάλη δὲ δόξα αὐτῆς εἶνε, ὅτι συνεκράτησεν ἀρραγῶς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεανθρώπου Σωτῆρος ἐν μέσῳ τοσούτων κατακλυσμῶν καὶ δεινῶν προπαγανδῶν, αἵτινες, ὡς νέφη ἀκρίδων καὶ βρούχων, ἐπέπιπτον καὶ ἐπιπίπτουσι κατὰ καιροὺς ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Ἡ ἱστορία ἄρα μεγαλοφώνως κηρύττει, ὅτι ἀνάληθες εἶνε ὅ τι λέγει ἐν τῇ νέᾳ Ἐγκυκλίῳ ὁ Πάπας καὶ ἐν προγενεστέρᾳ τοιαύτῃ περὶ ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Ναί· αἱ ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἥκιστα θὰ λαμπρυνθῶσιν, ἀλλὰ τοὐναντίον θὰ καταπέσωσι, θ' ἀπολέσωσι τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν δόξαν καὶ τὸ κλέος, ἐὰν ἤθελον ἑνωθῇ μετὰ τῆς Ῥώμης. «Παρηκολούθησα, ἔγραφεν ὁ Πρύτανις τῶν παλαιοκαθολικῶν πρὸς τὸν καθηγητὴν Μικέλην, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 1 Μαΐου 1879, καὶ «πάλιν ἀπό τινων ἐτῶν τὴν δι' ὅλων τῶν αἰώνων καὶ ὑπὸ πάσας τὰς φάσεις ἐπιρ-«ροὴν τοῦ Παπισμοῦ καὶ ἐμελέτησα ἰδίᾳ τὴν ἱστορίαν τῶν πολιτευμάτων καὶ τῶν «κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν, ὡς αὗται διεμορφώθησαν διὰ τῆς ἐπιρροῆς τῆς Ῥώμης· «ὑπῆρξε πολλῷ ὀλεθριωτέρα καὶ ἐπιβλαβεστέρα ἢ ὅσον ἐφανταζόμην». Δὲν δυνάμεθα νὰ ἐκταθῶμεν περισσότερον περὶ τῆς νέας Ἐγκυκλίου τοῦ ἄλλως σοφοῦ καὶ ἱκανοῦ Πάπα, ὅστις ἑώρτασε μεγαλοπρεπῶς ἐσχάτως τὸ ἰωβιλαῖον αὐτοῦ. Ἄλλως τε πολλάκις ὑπὸ πολλῶν ἀνεσκευάσθησαν αἱ ἀντευαγγελικαὶ τοῦ Παπισμοῦ δοξασίαι κατὰ διαφόρους χρόνους. «Κρείσσων ἐπαινετὸς πόλεμος», ὡς λέγει Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός,

Digitized by Google

ὁ δὲ ἀοίδιμος Γλάδστων ἐν τῇ πραγματείᾳ αὐτοῦ, «αἱ ἀποφάσεις τῆς ἐν Βατικανῷ συγκροτηθείσης Συνόδου», λέγει τάδε: «ἡ Ῥώμη ἔχει τοῦτο τὸ διακριτικὸν γνώρισμα, ὅτι εἰσβάλλουσα εἰς τὸν κύκλον τῶν καθαρῶς κοσμικῶν πραγμάτων, καθίσταται φυσικῶς καὶ δὴ καὶ ἀναγκαίως συχνὸν ἀντικείμενον πολιτικῶν ἀντικειμένων, ἡ δὲ θρησκεία αὐτῆς ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἀφορμὴ συγκρούσεως πρὸς τὴν πολιτείαν καὶ πολιτικῆς ἀνησυχίας». Ποῦ ἡ ἀγάπη, ἡ στοργὴ πρὸς τὴν πατρίδα παρὰ τοῖς διαφόροις καὶ πολυωνύμοις μοναχικοῖς τάγμασι, τὰ ὁποῖα, per fas et nefas, ζητοῦσι τὴν παλινόρθωσιν τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας τοῦ Πάπα, ἧς τέλειον ἀπεγυμνώθη; Ποῦ ἡ ἀγάπη, ἡ στοργὴ πρὸς τὴν πατρίδα παρὰ τοῖς φανατικοῖς καθολικοῖς, οἵτινες ζητοῦσι τὴν ἀνίδρυσιν τῆς ἀρχαίας δόξης τοῦ Παπισμοῦ, ὅστις ἀνεβίβαζε καὶ κατεβίβαζε βασιλεῖς καὶ αὐτοκράτορας καὶ ἥρπαζε δικαιώματα τῶν διαφόρων ἡγεμόνων; «Παρὰ τοῖς μυστικοσυμβούλοις τῆς ῥωμαϊκῆς πολιτικῆς, λέγει ὁ αὐτὸς ἐπιφανὴς διπλωμάτης, ὑπάρχει σταθερὸς σκοπὸς τῆς διὰ τῆς βίας ἐπιδιώξεως, ἐάν ποτε παραστῇ καιρός, τοῦ προσφιλοῦς σχεδίου τῆς παλινορθώσεως τοῦ κοσμικοῦ θρόνου τοῦ Παπισμοῦ, κἂν οὗτος ἐπ' αὐτῆς τῆς τέφρας τῆς πόλεως καὶ ἐν μέσῳ τῶν ὀστέων τοῦ λαοῦ ἀναστῇ». Ἡ ἀδέκαστος ἱστορία τηλαυγέστερον φωτὸς μαρτυρεῖ, ὅτι καταπνίγει πάσας τὰς ὑψηλὰς ἰδέας καὶ εὐγενεῖς ἀρχὰς καὶ καταδιώκει τὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν πρόοδον τῶν ἐθνῶν. Πολλοὶ Ἕλληνες ἀπώλεσαν τὴν ἰδίαν ἐθνικότητα, ἀναγκασθέντες νὰ ὑποκύψωσιν εἰς τὰ δόγματα τοῦ Παπισμοῦ. Δὲν ἀναφέρομεν τὰ δεινά, ὧν πρόξενος ἐγένετο ὁ Παπισμὸς τῇ Ἑλλάδι, τὰ δὲ δύο παραδείγματα, ἅπερ ἀναφέρει ἡ Ἐγκύκλιος, εἶνε μονομερῆ καὶ ἥκιστα δύνανται νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὰ κακά, ἅτινα προὐξένησεν ὁ ἀγέρωχος Παπισμός. Ἀρκεῖ νὰ ἐνθυμηθῶμεν τοὺς σταυροφόρους καὶ τὴν φραγκοκρατίαν ἐν τῇ βασιλίδι τῶν πόλεων καὶ ἀλλαχοῦ. Ἀλλὰ τηλαυγέστερον ἀποκαλύπτει τὰς ἀρχὰς τοῦ Παπισμοῦ ὁ ἀρνησίθρησκος Βησσαρίων ἔν τινι ἐπιστολῇ, ἣν ἔπεμψε πρὸς τοὺς δύο ἡγεμονόπαιδας Ἀνδρέαν καὶ Μανουήλ, τοὺς υἱοὺς τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος Θωμᾶ τοῦ Παλαιολόγου. Ὁ Καρδινάλιος Βησσαρίων ἔγραφεν ἐκ Ῥώμης διὰ τοῦ παιδαγωγοῦ τάδε: «Ποιήσατε τὰ αὐθεντόπουλα νὰ μηδὲν ἐνθυμοῦνται ὅτι εἶνε διωγμένα ἀπὸ τὸν τόπον των, ὀρφανά, ξένα, ὁλόπτωχα, ὅτι εἶνε χρεία νὰ ζοῦν ἀπὸ ξένα χέρια . . . ὑπάγετέ τους συνεχῶς εἰς τὰς λατινικὰς ἐκκλησίας, εἰς τὰς λειτουργίας. . . ἂς γονατίζουν καὶ ἀπεσκευάζωνται ὥσπερ οἱ Λατῖνοι καὶ ἂς μιμοῦνται ἐκείνους» (χρον. Γ. Φραντζῆ. Βιβλ. Δ'. § κα'.). Τοιαύτην ἀγάπην καὶ στοργὴν συνεβούλευε πρὸς τὴν πατρίδα ὁ κοῦφος καὶ κενόδοξος Βησσαρίων, ὃν τοσοῦτον τιμῶσιν οἱ Λατῖνοι καὶ ἐν ὀνόματι τοῦ ὁποίου ἐκδίδοται ἐν Ἰταλίᾳ περιοδικόν.

«*Οἱ ἀμερολήπτως καὶ μετὰ κρίσεως ἀκεραίας ἐπισκοποῦντες τὰ πράγματα εὐκόλως δύνανται νὰ κατίδωσιν*», ὅτι θὰ διακυβεύσωσι τὰ πάντα οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς, ἀνακαινίζοντες τὴν παλαιὰν μετὰ τῆς νέας Ῥώμης ὁμόνοιαν, ἐφ' ὅσον αὕτη δὲν ἀποβάλλει τὰς νοθεύσεις καὶ παραχαράξεις τῆς ἀποστολικῆς πίστεως.

Digitized by Google

Ὁ Παπισμός, ὡς ὁ πύργος τῆς Βαβυλῶνος, ἀνυψωθεὶς καὶ τραχηλιάσας κατὰ τῆς εὐσεβείας, ἐγέννησε μυρίας συγχύσεις γλωσσῶν καὶ δοξασιῶν περὶ τὴν χριστιανικὴν ὀρθοδοξίαν καὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐρειπίου ἐξερράγησαν πολλαὶ πολλῶν αἱρέσεων ἑταιρεῖαι, αἵτινες διεσπάρησαν πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης. Ὁ παπισμὸς δὲν ῥέει καθαρῶς καὶ ἀθολώτως ἐκ τῆς διαυγοῦς πηγῆς τῆς ἀρχαιότητος. Ἀναντιρρήτως δὲ θὰ καταπέσῃ τελείως, ἐὰν δὲν συμμορφωθῇ πρὸς τὰς ἀληθεῖς ἀρχὰς τοῦ Εὐαγγελίου. Ἡ ἀνθρωπότης προοδεύει, προχωρεῖ διὰ τῆς ἐπιστήμης, τῶν τεχνῶν, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς συγκοινωνίας. Τὰ ψεύδη καταρρέουσι καὶ διασκορπίζονται, ὡς τὰ μελανὰ νέφη πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ φωτοβόλου ἡλίου. Ὁ Παπισμὸς, στηριζόμενος ἐπὶ τῆς ἄμμου, τοῦ ψεύδους, θὰ καταπέσῃ πτῶσιν φοβεράν. Ἡ δραστηριότης τοῦ νῦν Πάπα καὶ τῶν πολυωνύμων μοναχικῶν ταγμάτων, αἱ ἐγκύκλιοι καὶ αἱ ἱερατικαὶ σχολαὶ δὲν δύνανται νὰ συγκρατήσωσι τὸν πανταχόθεν πολεμούμενον Παπισμόν. Ἡμεῖς, ταπεινοὶ τοῦ Χριστοῦ στρατιῶται, εὐχόμεθα τὴν ἀληθῆ ἕνωσιν, οἵαν ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία διαγράφει ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἀνθρωπότητος, ἥτις πολεμεῖται δεινῶς ὑπὸ δεινῶν καὶ ἀγρίων πολεμίων τοῦ ψεύδους, καὶ πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν χρυσῶν ἐλπίδων.

Ἀρχιμανδρίτης Πολύκαρπος Ι. Συνοδινός.
Ἱεροκήρυξ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΕΝ ΖΑΚΥΝΘΩ[1]

(ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΡΩΜΑΣ)

Διῆλθον νύκτας τινὰς εὐχαρίστους τοῦ ἀπελθόντος τούτου χειμῶνος ἐν τῇ ἀναγνώσει βιβλίου, μὴ προσελκύοντος μὲν ἐκ τοῦ ἁπλοῦ αὐτοῦ τίτλου, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον, καθ' ὅσον ἀναφυλλίζεται καὶ μελετᾶται, κατὰ τοσοῦτον καθίσταται θελκτικώτερον καὶ ἑλκυστικώτερον. Ὑπῆρξε δι' ἐμὲ ἀπόλαυσις καὶ πραγματικὴ τέρψις ἐν τοῖς θλιβεροῖς τούτοις καιροῖς τῆς ἐθνικῆς ἀπραγμοσύνης καὶ ἀθλιότητος, οὓς διερχόμεθα, ἐκ τῶν παθημάτων μὴ συνετισθέντες, μὴ διδαχθέντες, ἐπιτραπήτω μοι νὰ εἴπω, χειροτερεύσαντες.

1) Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Διονυσίου Ρώμα (ἐκδίδοντος Δ. Γρ. Καμπούρογλου).

Digitized by Google

Τὸ βιβλίον ἐδημοσιεύθη ἐπικαίρως· φέρει τὴν ἐπιγραφήν: «Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Διονυσίου Ρώμα, ἐκδίδοντος Δ. Γρ. Καμπούρογλου,» προτάξαντος ἀξίου λόγου εἰσαγωγήν. Δήλωσις τοῦ πάλαι κατόχου τοῦ δημοσιευομένου Ἀρχείου Δ. Ρώμα πρὸς τὸν Γ. Κουντουριώτην, λέγουσα ταῦτα : «ἡμεῖς ὁμιλοῦμεν μὲ πράξεις, καὶ ὄχι μὲ φράσεις κενὰς ἀπὸ οὐσίαν,» ἀποκαλύπτει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν διήκουσαν διὰ τῶν σελίδων τοῦ δημοσιευομένου βιβλίου ἰδέαν. Acta non verba. Καθ' ὃν χρόνον ἡ ἑλληνικὴ ζωὴ καὶ δρᾶσις περιορίζεται εἰς λόγους μόνον κομπώδεις, εἰς προγράμματα, εἰς ὑποσχέσεις, εἰς ἐπιδείξεις, ἀποκαλύπτεται αὐστηρὰ τιμωρὸς τῆς ἐθνικῆς ταύτης καταπτώσεως, αὐστηρὰ ὅσον καὶ ἐπιτιμητική, ἡ ἐθνικὴ φυσιογνωμία ἀνδρός, πρωταγωνιστήσαντος κατὰ τὸν μέγαν ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα, ἐπιφωνοῦσα: — *Βάτραχοι*, ἡμεῖς ὡμιλούσαμεν μὲ πράξεις, καὶ ὄχι μὲ φράσεις, κενὰς ἀπὸ οὐσίαν· ἂν δὲν εἶσθε ἄξιοι νὰ ἔχητε ἰδίαν πρωτοβουλίαν, τοὐλάχιστον προσπαθήσατε νὰ μᾶς παρακολουθήσετε καὶ νὰ μᾶς μιμηθῆτε...»

Ὁ ἀνήρ, τὸ ἱστορικὸν τοῦ ὁποίου Ἀρχεῖον ἀποπειρῶμαι νὰ ἀναλύσω διὰ βραχίων ἐνταῦθα, ἐξαίρων κατὰ τὸ ἐνὸν τὴν ὑπέροχον αὐτοῦ ἐθνικὴν φυσιογνωμίαν, καὶ ὡς προσωπικότης καὶ ὡς μέλος διαπρεποῦς καὶ ἐντίμου παρὰ τῷ ἡμετέρῳ ἔθνει οἰκογενείας, πολλὰ προσενεγκούσης ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως ἐν χρόνοις δυσπότμοις καὶ κρισίμοις, ἐγεννήθη κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐν Ζακύνθῳ. Κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ κατόπιν κατὰ τὴν ἔκρηξιν αὐτῆς ἦτο ἤδη τέλειος ἀνήρ, ἱκανὸς νὰ δράσῃ, νὰ συντελέσῃ, ὅσον ἠδύνατο, εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ μεγάλου σκοποῦ, ὃν ἐπεδίωξε τὸ ἑλληνικὸν γένος ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τῆς ἀποφράδος ἐκείνης ἡμέρας τῆς 23ης Μαΐου 1453, καθ' ἣν ἀπώλεσε τὴν παρὰ τὸν Βόσπορον πρωτεύουσαν αὐτοῦ, ἀλλ' ἅμα καὶ τὸ τελευταῖον προπύργιον.

* *
*

Ὡς εἶπον, ὁ κτήτωρ τοῦ δημοσιευθέντος *ἱστορικοῦ Ἀρχείου*, ὅπερ δὲν εἶνε ἁπλῶς οἰκογενειακόν, ἐνδιαφέρον τοὺς περιέργους μόνον καὶ τοὺς ἀσχολουμένους περὶ ἀσημάντους οἰκογενειακὰς λεπτομερείας ἱστοριοδίφας, ἀλλὰ πράγματι *ἐθνικόν*, διαλευκαῖνον καὶ διαφωτίζον ἱκανὰ σημεῖα τῆς πατρίου ἱστορίας, σκοτεινὰ τέως κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ.

Ἡ μυροβόλος καὶ ποιητικωτάτη αὕτη νῆσος, πρότερον, ἐπὶ αἰῶνας, μία τῶν μεγίστων νήσων τῆς λεγομένης Ἰονίου Πολιτείας, βενετικῆς μὲν μέχρι τοῦ τέλους τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος, ἀλλ' εἶτα μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1797 κατάλυσιν ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος τῆς βενετικῆς πολιτείας, περιελθούσης ἐκ περιτροπῆς εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Γάλλων, Ρώσσων καὶ ἐπὶ τέλους τῶν Ἄγγλων, εἶνε ἓν τῶν ἰδιορρυθμοτάτων τμημάτων τοῦ καθ' ὅλου Ἑλληνισμοῦ. Οὐδέποτε ἐξέλιπεν ἐξ αὐτῆς τέλεον ὁ

Digitized by Google

ἐθνικὸς βίος, ἄρα καὶ ἡ ἐθνικὴ συνείδησις. Ὑπὸ τὴν βενετικὴν κυριαρχίαν διετέλει ὠργανωμένη κατὰ τὸ τιμαριωτικὸν σύστημα, αἱ πλεῖσται τῶν ἐγκρίτων οἰκογενειῶν τῆς νήσου προήρχοντο ἐξ Ἰταλίας, τινὲς τῶν ἰθαγενῶν καθίσταντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ τῶν ἐπιγαμιῶν ἑλληνοϊταλικαί, καὶ ἐν τούτοις ἡ ἐθνική, ἡ ἑλληνικὴ φυσιογνωμία τῆς νήσου διετηρεῖτο ἀκήρατος. Οὕτως ἡ Ζάκυνθος, ἥ τε ἀριστοκρατική, καὶ ἡ λαϊκή, ἔφερεν, ἀρχομένου τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, πλήρη ἑλληνικὸν χαρακτῆρα· ἀλλ' ὁ χαρακτὴρ οὗτος διεκρίνετο ἐπὶ ἐθνικωτάτῳ φρονήματι, ἔτι μᾶλλον εὐγενέστερον ἐκδηλουμένῳ, ὡς ἐκ τῆς ποιητικωτάτης φύσεως τῶν κατοίκων τῆς νήσου, ἐμπαθοῦς, γενναίας, ἐπιλαμβανομένης πάσης εὐκαιρίας πρὸς ἐπίδειξιν τοῦ φρονήματος τούτου.

Ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς αὐτῆς τοποθεσίας, καὶ ἐπὶ Βενετῶν, καὶ ἀκολούθως ἐπὶ τῶν Γάλλων καὶ τῶν Ρώσσων, ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν ἐπὶ τῆς ἀγγλικῆς Προστασίας, ἡ Ζάκυνθος διετέλει εἰς ἄμεσον σχέσιν καὶ ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν κυριωτάτων τμημάτων τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, τῆς Πελοποννήσου, τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, τῆς Ἠπείρου, ἔνθα τοῦτε ἠγωνίζετο ἀπὸ αἰώνων διὰ τῶν ***Κλεφτῶν*** αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας, ἤ, διὰ νὰ μεταχειρισθῶ τὴν συνήθη ἔκφρασιν, ὑπὲρ ***πίστεως καὶ πατρίδος***. Ἀπὸ τῶν πλείστων σημείων τῆς νήσου ἐφαίνοντο αἱ ἀκταὶ τῆς Πελοποννήσου, τῆς Στερεᾶς, τῆς δουλευούσης πατρίδος, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην θραυούσης ἕνα πρὸς ἕνα τοὺς δακτυλίους τῆς φοβερᾶς ἁλύσσου. Τὸ ᾆσμα τοῦ Κλέφτου διηγεῖτο τὰ πάθη τοῦ γένους, ἀλλὰ καὶ τὴν πίστιν αὐτοῦ καὶ τὸ ἀκατάβλητον φρόνημα· τοῦτο ἀντελαμβάνετο καθ' ἑκάστην ἐπὶ τῆς νήσου αὐτοῦ ὁ ὀνειροπόλος Ζακύνθιος, τὸ τέκνον τῶν ἐρώτων καὶ τῶν ἀνθέων, ἐνστερνιζόμενος αὐτό, συμπαθῶν, προσφέρων ἄσυλον καὶ φιλοξενίαν εἰς τοὺς ἐκ τῆς ἀντίπεραν πατρίδος προσερχομένους πρὸς ἀναζήτησιν ἀσύλου ἐν τῷ φιλοξένῳ νήσῳ. Ὑπὸ τοιαύτην ἑλληνικὴν ἐπιρροὴν διατελοῦσα ἡ Ζάκυνθος, καθίστατο ὁσημέραι ἑλληνικωτάτη· μετέβαλλεν ἀλλεπαλλήλως κυβερνήσεις, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὸ ἐθνικὸν φρόνημα καὶ τὴν πίστιν πρὸς τὴν ***Μεγάλην Ἰδέαν***, τὴν ἐπανόρθωσιν τῆς ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας.

Ἐκτὸς τούτου, ἐν παραβολῇ πρὸς τὰ λοιπὰ τμήματα τοῦ ἑλληνικοῦ, ἡ νῆσος δὲν ἐστερεῖτο καὶ ποιᾶς τινος ὑλικῆς εὐημερίας. Εἶχε καταστῇ κατὰ τὰς πρώτας δεκαετηρίδας τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος κέντρον ἐμπορικῆς κινήσεως, ἠδύνατο ἄρα νὰ ἀποβλέπῃ ὡς ἐκ τῆς κρατούσης ἀνέσεως, καὶ εἴς τινας ὑψηλοτέρους καὶ εὐγενεστέρους σκοπούς. Ἡ ποίησις, ἡ μουσικὴ ἐθεραπεύοντο κατὰ τὸ ἐνὸν ἐν Ζακύνθῳ, ἀνεπτύσσετο πολιτισμός τις, οὐχὶ ἀνάξιος λόγου, δηλωτικὸς τοῦ χαρακτῆρος τῶν κατοίκων ἐν τῇ ἀρχομένῃ τότε καὶ παντοιοτρόπως ἐκδηλουμένῃ πνευματικῇ ἀναβιώσει τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου πολλαχοῦ τῶν τμημάτων αὐτοῦ. Ἀναντιρρήτως δὲ εἰς τὸν πολιτισμὸν τοῦτον, εἰς τὴν πνευματικὴν πρόοδον τῆς ποιητικῆς νήσου ὀφείλεται ἡ παραγωγὴ δύο τῶν γενναιοτάτων ποιητικῶν πνευμάτων τῆς ἑλληνικῆς Ἀναγεννήσεως, τοῦ Οὔγου Φοσκόλου καὶ τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ, ὧν τὸν μὲν πρῶτον ἀφήρπασεν ἐξ

Digitized by Google

ὁλοκλήρου ἡ ἀδελφὴ Ἰταλία, μεθ' ἧς ἄλλως συνέδεεν αὐτὸν ἡ τοῦ γένους καταγωγή, ὁ δὲ δεύτερος ἔμελλε νὰ καταστῇ, ἀρχομένου τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, ὁ εὐγενέστατος, ὁ ἐθνικώτατος τῶν ἀοιδῶν αὐτοῦ, ὁ ποιητὴς τοῦ *Ὕμνου εἰς τὴν Ἐλευθερίαν*, ὁ τοσοῦτον γενναίως ἐνισχύων ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς δημοσιεύσεως αὐτοῦ μέχρι τῆς σήμερον τὸ ἑλληνικὸν φρόνημα, ὁ παιδαγωγὸς τοῦ ἐθνικοῦ τῶν Ἑλλήνων αἰσθήματος.

* * *

Ἐκ τῶν κόλπων τῆς μητρὸς ταύτης, ἄξιος συμπολίτης καὶ συναγωνιστὴς τοῦ Φοσκόλου καὶ τοῦ Σολωμοῦ ἐν τῷ ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀγῶνι, ἐξῆλθε καὶ ὁ Διονύσιος Ρώμας, θηλάσας ὡς καὶ ἐκεῖνοι ἐπίσης *γλυκοβύζαστο γάλα ἀνδρείας, ἐλευθεριᾶς*....

Ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν ἐπιστολῶν του, ἐκ τῶν σημειώσεών του, τῶν ἐν τῷ Ἀρχείῳ ἐμπεριεχομένων, ἔλαβεν ἀνατροφὴν τελείου εὐπατρίδου, ἐν Ἰταλίᾳ βεβαίως, ὡς ἐλάμβανον τοιαύτην ἐν τῇ ἀδελφῇ χώρᾳ οἱ πλεῖστοι τῶν τότε Ἑλλήνων· ἀλλ' ἔσχεν ἀνατροφὴν ἑλληνικωτάτην· οὐδ' ἦτο δυνατὸν νὰ διαπλασθῇ διάφορος ὁ υἱὸς τῆς *ὑπερελληνικῆς* Ζακύνθου, ὡς ὠνομάσθη αὕτη, διαρκοῦντος τοῦ ἀγῶνος, οὗ κατέστη πολύτιμον προπύργιον.

Ἡ Ἑταιρεία τῶν *Φιλικῶν*, κατηχοῦσα ὁσημέραι τοὺς ἐγκριτωτάτους τῶν ὁμοεθνῶν, πανταχοῦ τῆς ἑλληνικῆς διασπορᾶς προσηλυτίζουσα καὶ ἐμπνέουσα ἐνθουσιασμὸν καὶ πίστιν, δὲν ἠδύνατο ἢ νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν αὐτῆς καὶ πρὸς τὴν Ζάκυνθον, καὶ δὴ πρὸς ἓν τῶν ἀρίστων αὐτῆς τέκνων, τὸν Διονύσιον Ρώμαν. Ἐκ πρώτης ἀφετηρίας καθίστατο οὗτος μέλος, ἐπίσης δὲ καὶ *Ἱερεὺς τῶν Φιλικῶν*, δίδων τὸν ἑπόμενον *Ὅρκον*:

«Ὁρκίζομαι καὶ ὀμνύω εἰς τὴν τιμήν μου, κατ' ἔμπροσθεν τοῦ ὑπερτάτου ὄντος, ὅτι νὰ μὴν φανερώσω οὐδενὸς τὸ μυστικὸν τῆς *Φιλικῆς Ἑταιρείας τῶν Ἐλευσινίων* καὶ ὑπόσχομαι τῇ πατρίδι νὰ εἶμαι πάντοτε ζηλωτὴς καὶ πιστὸς εἰς τὸ νὰ πασχίσω τὸ κατὰ δύναμιν τὴν ἐλευθερίαν της, θυσιάζωντας αὐτῇ εἰς τὴν περίστασιν ὅλα μου τὰ αἰσθήματα, ὅλα μου τὰ φρονήματα, ὅλην μου τὴν περιουσίαν καὶ ζωήν μου ἀκόμη, ὅπως ἀναλάβῃ τὴν ἐλευθερίαν της καὶ τὴν προτέραν της δόξαν καὶ νὰ ἐκδικηθῇ ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, ὅπου τὴν ἐσκλάβωσαν, τὴν ἐπλήγωσαν καὶ τῇ ἀφαίρεσαν εἰς διάστημα τόσων αἰώνων καὶ τιμὴν καὶ ὑπόληψιν, ὡς καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα γένους καὶ φυλῆς, ξεσχίζωντάς της τὰς σάρκας καὶ τὰ μέλη μὲ μίαν ἀνήκουστον σκληρότητα καὶ καταστήσαντας τὰ τέκνα της ἐξουθενήματα λαῶν...... Εὐχαριστοῦμαι λοιπὸν νὰ δοκιμάσω τὸν πλέον σκληρὸν θάνατον, ἐὰν λείψω ἀπὸ ὅλας τὰς ἄνωθέν μου ὑποσχέσεις, ἢ ἐὰν γείνω ἐπίορκος, ἢ προδότης, ἢ ἐπίβουλος κατὰ τῶν ὁμογενῶν μου, ἑταίρων τε καὶ πατρίδος».

Digitized by Google

Ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ εὗρεν ἡ φιλικὴ Ἑταιρεία γῆν ἀγαθήν, ἔσπειρε τὸν σπόρον αὐτῆς, ἐξ οὗ ἀνεβλάστησαν καρποὶ εὐχυμώτατοι ἀρετῆς καὶ φιλοπατρίας. Μεταξὺ πάντων τούτων εὐρωστότατος ἐγένετο ὁ κτήτωρ τοῦ ἱστορικοῦ Ἀρχείου, ὁμολογουμένως πρωτοστατήσας καθ' ἅπασαν τὴν περίοδον τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος, ὃν λόγοις τε καὶ ἔργοις συνέδραμεν ἐξόχως. Ἂν ἡ ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις πολλὰ ἐπορίσατο ἐκ τῆς γενναιοφροσύνης τῶν ἐν Ζακύνθῳ ὁμογενῶν, τοῦτο κατ' ἐξοχὴν ὀφείλεται εἰς τὴν ὑπέροχον ἀρωγὴν τοῦ Διονυσίου Ρώμα.

Ἡ ἀγγλικὴ προστασία δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ προσβλέπῃ ἀδιαφόρως τὰς ἐν τῇ Ἰονίῳ Πολιτείᾳ ἐνεργείας καὶ κατακτήσεις τῶν Φιλικῶν. Οἱ μυηθέντες εἰς τὰ τῆς Ἑταιρείας κατελέγοντο ἰδίᾳ εἰς τὴν τάξιν τῶν φιλελευθέρων, τῶν δυσχερῶς ἀνεχομένων τὴν Προστασίαν, οἵτινες δὲν ἐδίσταζον καὶ ἵνα συνδέωσι τὸν ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι ἀγῶνα πρὸς τὸν τῆς μεγάλης πατρίδος, οὗ τὰ προοιωνίσματα ἀπὸ ἐτῶν ἤδη μετεδίδοντο ἀνὰ πᾶν τὸ ἑλληνικόν. Ἐκ τῶν ἐν Ζακύνθῳ Φιλικῶν ὑπὲρ πάντας ὕποπτος ἐθεωρήθη ὁ Διονύσιος Ρώμας, οὗ ὁ οἶκος καὶ ἀπεκλείσθη μιᾷ τῶν ἡμερῶν ὑπὸ ἀγγλικῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως. Εὐτυχὴς συγκυρία συνετέλεσεν, ὥστε τὰ ἔγγραφα αὐτοῦ νὰ μὴ ἐξετασθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀρχῶν, ὁμολογήσαντος τοῦ κατόχου, ὅτι ταῦτα ἦσαν *μυστικὰ τεκτονικὰ* ἔγγραφα, ὁ δὲ ἐν Ζακύνθῳ τοποτηρητὴς ἀνῆκεν εὐτυχῶς εἰς τοὺς ἐλευθέρους τέκτονας καὶ ἀπέσχε πάσης ἐρεύνης. Οὕτω τὸ ἀπόρρητον ἐσώθη.

Τότε ὁ Ρώμας, ἀποφεύγων πᾶν ἐνδεχόμενον, δυνάμενον νὰ βλάψῃ οὐ μόνον αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τὴν ὅλην ὑπόθεσιν, εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ὁποίας εἶχε προορίσῃ ἑαυτόν, ὁρκισθεὶς νὰ θυσιάσῃ ὅλα του τὰ αἰσθήματα, τὴν ζωήν του καὶ τὴν περιουσίαν, κατέλιπε τὴν γενέτειραν καὶ μετέβη εἰς Βενετίαν, τὴν παλαιὰν μητρόπολιν, αἱ πρὸς τὴν ὁποίαν σχέσεις τῶν Ζακυνθίων διετηροῦντο ζωηραὶ ἀκόμη. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἰταλίας εἶχε στήσῃ ἐπί τινα καιρὸν τὴν ἐθνικὴν αὐτοῦ σκηνὴν ὁ ἑκουσίως φυγαδεύσας ἑαυτὸν ἀπὸ τῆς πατρικῆς ἑστίας πρὸς πλήρωσιν ὑψηλοτέρων σκοπῶν ἐθνικῆς ἐνεργείας.

Ταῦτα συνέβαινον ἀρχομένου τοῦ ἔτους *1821*.

* *
*

Ὅπως τὸ ἑλληνικόν, οὕτω καὶ τὸ ἰταλικὸν ἡφαίστειον ἐκόχλαζε κατὰ τοὺς κρισίμους ἐκείνους καιρούς, καθ' οὓς ἐξηγείρετο αὖθις ἡ εὐρωπαϊκὴ συνείδησις κατὰ τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας. Ἐν Ἰταλίᾳ ἔτι μᾶλλον ἐγαλουχήθη ὁ Ρώμας εἰς τὰς νέας ἰδέας, αἵτινες κατεσπαράσσοντο μὲν ὑπὸ τῶν πρακτόρων τοῦ αὐστριακοῦ Ἀρχικαγγελαρίου, ἐν τούτοις, καί περ διωκόμεναι, ὁσημέραι καθίσταντο ἰσχυρότεραι. Ἐν Βενετίᾳ ὁ Ἱερεὺς τῶν Φιλικῶν δὲν διετέλεσεν οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἀδρανής. Μετέβαλεν ἑαυτὸν εἰς ἐθνικὸν ἀπεσταλμένον, ἀλλ' ἅμα καὶ εἰς θεράποντα καὶ σύμβουλον

Digitized by Google

τῶν μετ' αὐτοῦ ἀνταποκρινομένων ὁμοεθνῶν. Τῇ 21 Ἰουνίου τοῦ ἔτους ἐκείνου γράφει πρὸς τὸν ἀρχιφιλικὸν Ἐμμ. Ξάνθον: «παρακαλῶ νὰ μὲ ἔχητε εἰς τὴν μνήμην καὶ ἀγάπην σας, καὶ νὰ μὲ μεταχειρίζησθε ὅπου με εὕρητε ἄξιον». Παρακολουθεῖ τὰ συμβαίνοντα, λαμβάνων διαρκῶς περὶ αὐτῶν πληροφορίας παρὰ τῶν ἀνταποκριτῶν του, οἵτινες καταριθμοῦνται εἰς τοὺς λογάδας τοῦ ἀγωνιζομένου ἔθνους. Ἐν τῇ ἐνεργείᾳ του ταύτῃ προσφέρει συμβουλάς, χρῆμα, πᾶν ὅ τι ἔχει εἰς τὴν διάθεσίν του. Πρωτίστως κατηχεῖ, νουθετεῖ, ἐπικαλεῖται τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα καὶ τὴν φιλοπατρίαν παντὸς Ἕλληνος, ὃν ἤθελεν ἐννοήσῃ διστάζοντα περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν πρὸς τὴν ἀγωνιζομένην πατρίδα καθηκόντων.

Μεταξὺ τῶν πρὸς τὸν Ρώμαν ἀνταποκρινομένων ὁμογενῶν καταλέγεται ὁ πάντων κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐπιφανέστατος, ὁ Κερκυραῖος Κόμης Ἰωάννης Καποδίστριας, ἡ ἐνσάρκωσις τῆς ἑλληνικῆς μεγαλοπραγμοσύνης. Ὁ πρώην σύμβουλος τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, ἐν διαθεσιμότητι ἤδη διατελῶν, καί περ μὴ ἐγκρίνων κατ' ἀρχὴν τὴν πρόωρον ἐθνικὴν ἐξέγερσιν, ἀπεδέξατο αὐτήν, εὐθὺς ὡς ἐξερράγη, καὶ προσφέρει τὰς ὑπηρεσίας αὐτοῦ μετὰ πάσης ἀφοσιώσεως: Τῇ 6 Ἀπριλίου 1821 γράφει πρὸς τὸν Ρώμαν τὰ ἑπόμενα ἀξιοσημείωτα, ἐν οἷς μετὰ τοσαύτης ἁρμονίας συνδέεται ὁ προμηθεὺς πολιτικὸς ἀνήρ, ὁ ἀπὸ περιωπῆς μελετῶν καὶ ἐξετάζων τὰ πράγματα μετὰ τοῦ φιλοπάτριδος, τοιοῦτος δ' ὑπῆρξε καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον ὁ μετὰ ταῦτα κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος.

«Ἡ ὑπόθεσις τῆς πατρίδος μου», γράφει πρὸς τὸν Ρώμαν ὁ Καποδίστριας, «εἶνε καὶ θὰ εἶνε πάντοτε ὑπόθεσις ἰδική μου, ἡ ἱερωτέρα καθὼς καὶ προσφιλεστέρα πάσης ἄλλης. Ὡς ἰδιώτης δὲν δύναμαι νὰ ἔχω εἰμὴ μίαν μόνον γνώμην, αὐτὴν ἐκείνην, ἣν ὑμεῖς ἔχετε. Σκεφθῆτε ἐξ ἄλλου, ὅτι ἡ ἀναγέννησις καὶ ἡ ἀληθὴς ἀνεξαρτησία ἑνὸς λαοῦ δὲν δύναται νὰ εἶνε εἰμὴ τὸ μόνον καὶ ἴδιον ἔργον του. Ἡ ἐξωτερικὴ βοήθεια δύναται νὰ τὴν στερεώσῃ, οὐδέποτε νὰ τὴν δημιουργήσῃ... Ἂν εἰς τὴν μεγάλην ἐπιχείρησιν, περὶ ἧς πρόκειται, εἶνε ἐπαρκῆ τὰ μέσα, ἂν ἡ ἑνότης μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες θά τα διαχειρισθοῦν, εἶνε ἀληθής, εἰλικρινὴς καὶ ἀδιάλυτος —ἔσται μὲ τὴν εὐλογίαν τοῦ θεοῦ—, καὶ ἡ ὑπόθεσις θὰ εὐδοκιμήσῃ. Οἱαιδήποτε καὶ ἂν εἶνε αἱ δυσκολίαι, θέλουσιν ὑπερπηδηθῆ. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει, θὰ ἦτο βαρύτατον καὶ ἀσυγχώρητον ἔγκλημα, τὸ νὰ ἐκτεθοῦν τόσα καὶ τόσον πολύτιμα συμφέροντα, νὰ ὀπισθοδρομήσουν τόσαι καὶ τόσον ὡραῖαι ἐλπίδες, ὅπως ἐπισύρωμεν ἐπὶ τῆς πατρίδος μας νέας ἔτι καὶ σκληροτέρας πιέσεις...».

Ἐν Ἰταλίᾳ διαμένων ὁ Ρώμας πληροφορεῖται περὶ πάντων τῶν ἐν τῇ ἀγωνιζομένῃ πατρίδι συμβαινόντων, ἐπιτυχιῶν ἢ ἀποτυχιῶν τῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ Ἐμμ. Ξάνθος γράφει αὐτῷ καὶ πάλιν, στέλλων «ἀντίγραφον μιᾶς ἐκθέσεως ὅλων τῶν τρεξάντων εἰς Πελοπόννησον, ὁποῦ ὁ πρίγκηψ Δημήτριος Ὑψηλάντης στέλλει, διὰ νὰ πληροφορηθῇ, καὶ εἰ δυνατὸν νὰ συνεργήσῃ μὲ τὸν καλὸν πατριωτισμόν του πρὸς ὄφελος τῆς πατρίδος». Ὁ Ρώμας ἀποκρίνεται εἰς τὸν ἐπιστέλλοντα, θλιβόμενος

Digitized by Google

διὰ τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων, διὰ τὰ συμβαίνοντα ἀτυχήματα, ἐξ αἰτίας τῶν πανούργων, οἵτινες διὰ τὸ μερικὸν συμφέρον των ἀγωνίζονται νὰ ξεσχίσουν τὴν τοῦ ἔθνους σωτηριώδη ἕνωσιν, καὶ νὰ τὸ διαιρέσουν εἰς τόσας αἱματώδεις φατρίας». Πάντα ταῦτα, αἱ διχοστασίαι καὶ οἱ ἐμφύλιοι σπαραγμοὶ μεταξὺ τῶν κορυφαίων τῆς Ἐπαναστάσεως πληροῦσι πολλῆς θλίψεως τὴν ψυχὴν τοῦ φιλοπάτριδος Ζακυνθίου, ἀνακοινοῖ τὰ αἰσθήματά του εἰς πάντας τους φίλους καὶ ἀνταποκριτάς, παρακαλῶν αὐτοὺς νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ὁμόνοιαν. Τίς ἄλλη καλλιτέρα νουθεσία πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ μεγάλου σκοποῦ; Ἀλλ' εἶνε ταῦτα φυσικὰ καὶ ἀναπόφευκτα ἐν πάσῃ ἐθνικῇ ἐξεγέρσει, στερουμένῃ ἀρχηγοῦ, τουτέστιν ὑπερόχου προσώπου, λόγῳ καταγωγῆς γένους καὶ ἀξίας, ἀποδεδειγμένης διὰ τῶν πραγμάτων, εἰς ὃ νὰ ὑποκύψωσι πάντες. Ἄλλως τε, τίς ἀγνοεῖ, ὅτι αἱ ἔριδες καὶ αἱ διχοστασίαι εἶνε κληρονομικαὶ τῶν Ἑλλήνων ἰδιότητες; Ἠδύνατό τις, παρῳδῶν τὸν Ἡρόδοτον, νὰ εἴπῃ «τῇ Ἑλλάδι ἀεὶ σύντροφος ἡ *διχόνοια*». Αὕτη κατέστρεψε καὶ καταστρέφει πόλεις καὶ κράτη· αὕτη διαφθείρει καὶ ἐξαχρειοῖ λαούς, οἱαδήποτε κεκτημένους ἠθικὰ πλεονεκτήματα. Ἀνήρ, οἷος ὁ Ῥώμας, ἐξ ἰδίων κρίνων καὶ τὰ ἀλλότρια, ἀπελπίζεται ἐκ τῶν συμβαινόντων. Ἀλλ' οἱ ἐν Ἑλλάδι φίλοι παρηγοροῦσιν αὐτὸν καὶ ἐνθαρρύνουσιν. Εἷς ἐκ τούτων γράφει τὰ ἑπόμενα, φιλοσοφῶν ἐπὶ τῶν συμβαινόντων:

«Μὴ θαυμάσῃς, ἐὰν ἀκούσῃς, ἢ ἤκουσες, ὅτι μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ἐσυνέβησαν διχόνοιαι, ἠξεύρεις καλῶς, ὅτι αἱ τοιαῦται δὲν ἀπολείπονται εἰς ὅλας τὰς ἐπαναστάσεις, καὶ μάλιστα, ἐὰν ἐξετάσῃ τινὰς μὲ ἀπάθειαν ἐκείνας, ὅπου ἐσυνέβησαν εἰς τὰς ἡμέρας μας εἰς πλέον πεφωτισμένα ἔθνη, ἠμπορῶ νὰ εἰπῶ, ὅτι θέλει ὁμολογήσῃ, πῶς τὰ ὅσα ἐσυνέβησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶνε σχεδὸν τίποτε, ὡς πρὸς ἐκείνας· μάλιστα, ἐὰν παρατηρηθῇ, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἦτον καὶ ἀκόμη εἶνε κατατρεγμένη σχεδὸν ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον, ὅτι δὲν λαμβάνει καμμίαν βοήθειαν, ὅτι ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ ὅλα, ὅτι δὲν ἔχει πρᾶξι, χωρὶς ἀνθρώπους γεγυμνασμένους εἰς τὴν στρατιωτικὴν τακτικήν, χωρὶς πολιτικήν, καὶ τὸ μεγαλήτερον, χωρὶς χρήματα καὶ τῶν μέσων διὰ νὰ προμηθευθῇ, πρὸς τούτοις πρέπει νὰ προστεθῇ, ὅτι καταπολεμεῖται ἀπὸ ἐχθρούς, οἵτινες κινοῦσι πάντα λίθον καὶ μεταχειρίζονται ὅλους τοὺς ἀπατηλοὺς τρόπους, διὰ μέσου ξένων μισθωτῶν ἀπεσταλμένων, νὰ πλανήσωσι τοὺς ἀρχηγούς... Ἐγὼ ἀποδίδω ὅλας αὐτὰς τὰς ἀταξίας εἰς τὴν χρηματικὴν ἔλλειψιν καὶ ἐπειδὴ χωρὶς τῶν χρημάτων καμμία διοίκησις δὲν δύναται νὰ ἐξαπλώσῃ ὅλην της τὴν ἐνέργειαν, οὔτε ἠμπορεῖ νὰ κάμῃ νὰ τὴν σέβωνται, καθὼς πρέπει.»

Παρόμοιά τινα γράφει πρὸς τὸν Ῥώμαν ἐκ Γενεύης, ἐν ἔτει 1823, καὶ ὁ Καποδίστριας. Εἶνε ἄξια ἀναγραφῆς:

«Ἀπὸ ἑνὸς ἔτους ὡς ἔγγιστα, μακρὰν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν πραγμάτων, ἅτινα πρότερον ἠδύναντο νὰ προσδίδουν ἐνδιαφέρον τι εἰς τὰς γνώμας μου, τί δύναμαι νὰ σᾶς εἰπῶ ἤδη, ἄξιον ὅπως ἀνακοινωθῇ εἰς τοὺς ἡμετέρους; *Ἑδραίας καὶ ἐπιβαλλού-*

Digitized by Google

σης *διευθύνσεως* ἔχουσιν ἀνάγκην μᾶλλον ἢ συμβουλῶν, ἐλπίζω δέ, ὅτι θὰ εὕρωσιν αὐτὴν ἐν τῇ θείᾳ Προνοίᾳ καὶ ἐν τῇ ἀνενδότῳ ἰσχύι τῶν γεγονότων.

«Ἡ διχόνοια εἶνε κλῆρος ἀνθρώπινος· παράδοξον δὲ θὰ ἦτο, ἂν οἱ Ἕλληνες ὡμονόουν σήμερον εὐχερῶς ἐν τῷ διακανονισμῷ τῶν πατρίων.

«Ἡ ἐμπειρία, ἥτις εἶνε ἡ μόνη διδάσκαλος, δὲν θὰ διευθύνῃ τὰς βουλὰς αὐτῶν, εἰμὴ ἀφοῦ ἐπὶ χρόνον μακρὸν διυλίσῃ τὰς γνώμας ἐν τῇ σχολῇ τῶν σφαλμάτων καὶ τῶν θλιβερῶν συνεπειῶν αὐτῶν. Ἀλλὰ μήπως εἶνε ἀδύνατον ἆρά γε νὰ ἐπακολουθήσῃ ἡ ὀλεθριωτέρα τῶν συνεπειῶν τούτων; Μὴ δὲν δύνανται ἆρά γε αἱ διχόνοιαι νὰ νεκρώσωσιν ἐν τῇ ἁπαλῇ αὐτῆς νηπιότητι τὴν μόλις ἀναστᾶσαν Πατρίδα;

«Ἂν εἶχον τὴν δύναμιν νὰ τὴν φονεύσωσι, δὲν θὰ ὑπῆρχε σήμερον, ὡς δὲν ἤθελεν οὐδέποτε ὑπάρξῃ. Καὶ τώρα καὶ πάντοτε καὶ περισσότερον παρ' ἄλλοτέ ποτε, ἀπὸ δύο ἐτῶν, ὄντως ὑπάρχει. Θὰ ζήσῃ λοιπόν. Καὶ θὰ ζήσῃ, ὡς ἐλπίζω, μὴ ὀφείλουσα εἰμὴ εἰς ἑαυτὴν τὴν ἀναγέννησίν της. Πᾶσα ὁθενδήποτε συνδρομή, εἴτε ἐπιτυγχανομένη, εἴτε προσφερομένη ὑπὸ τῆς ξένης πολιτικῆς, θὰ ἐξηφάνιζεν ἐν τῇ διανοίᾳ τοῦ λαοῦ τὰς ἀνάγκας καὶ τοὺς κινδύνους, κατ' ἀκολουθίαν δὲ τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς γενναίας καὶ εὐγενεῖς πράξεις, αἵτινες μόναι δύνανται νὰ εὐοδώσωσι τὸν ἀγῶνα ἡμῶν.

«Τὸ παρελθὸν μ' ἐνισχύει ἐν τῇ γνώμῃ ταύτῃ, ἐλπίζω δὲ ὅτι δὲν θέλει τὴν διαψεύσῃ τὸ μέλλον. Τὸ ἐπ' ἐμοί, καίτοι ἔρημος καὶ μόνος ἐν μέσῳ τῶν ὀρέων τούτων, πόρρω ἀπέχω τοῦ ν' ἀπαρνηθῶ τὸ ἱερὸν χρέος τοῦ νὰ ὑπηρετήσω ὡς πᾶς ἄλλος πολίτης ἐν τῷ κύκλῳ τῶν δυνάμεών μου τὴν πάτριον γῆν. Πέποιθα ὅτι ἐν παντὶ χρόνῳ τὴν ὑπηρέτησα, ἐπαναλαμβάνω δὲ ὅτι θὰ εἶμαι εὐτυχέστερος, ἂν εὑρεθῶ εἰς θέσιν νὰ παράσχω αὐτῇ στερρὰ τεκμήρια τῶν ὧν ἐμφοροῦμαι αἰσθημάτων»...

Καθ' ὅλον τὸ ἔτος 1823 ὁ Ρώμας παραμένει ἐν Ἰταλίᾳ· οὐχ ἧττον θλίβεται τὰ μέγιστα, ὅτι αἱ ὑποθέσεις αὐτοῦ δὲν ἐπιτρέπουσι νὰ καταβῇ εἰς τὴν γενέτειραν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ λάβῃ ἐνεργότερον μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα· ἀλλ' ἐργάζεται ὑπὲρ αὐτοῦ ὁλοψύχως· ἐπιζητεῖ παντὶ τρόπῳ νὰ πράττῃ τὸ ἀγαθόν. «Οἱ κακεντρεχεῖς», γράφει πρὸς εὐγενῆ κυρίαν, «ἀγνοοῦσι τὴν ἀπόλαυσιν τῆς ἀρρήτου ἡδονῆς, τὴν ὁποίαν δοκιμάζει τις, ὁσάκις τῷ παρουσιάζηται εὐκαιρία νὰ συνδράμῃ τὸν ἀδικούμενον καὶ νὰ συντελέσῃ εἰς τὸ ν' ἀποδοθῇ δικαιοσύνη εἰς τὴν καταδιωκομένην ἀθῳότητα». Τοιοῦτον εἶνε τὸ ἠθικὸν πρόγραμμα τοῦ ἀνδρός· καὶ ἐκτελεῖ αὐτὸ ἀδιακόπως, μὴ ἀποδυσπετῶν, μὴ διστάζων πρὸ τῆς ἀθλιότητος τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων.

Ἀρχομένου τοῦ ἔτους 1824 ὁ Ρώμας εὑρίσκεται ἀκόμη ἐν Βενετίᾳ· κατέχεται ὑπὸ δεινῶν μεριμνῶν ἐπὶ τῇ ἐν Ἑλλάδι καταστάσει. Λυπεῖται, ἀλλὰ δὲν ἀπελπίζει. Γράφει πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Παλαιῶν Πατρῶν:

Digitized by Google

«Καιρὸς κινδύνου πλησιάζει ἡμῖν... Ὁ μὲν ἐσωτερικός, ὁ δὲ ἐξωτερικός. Ὁ πρῶτος εἶνε ἀρχὴ καὶ αἰτία τοῦ δευτέρου· καὶ ἀμφότεροι, τέλος πάντων, εἰς ἀθλίαν καὶ ἐλεεινὴν κατάστασιν ὅλον τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἐπισύρουν. Μοὶ ἀποκρίνεται ἡ Πανιερότης της: «Τί ποιητέον; τί ἄλλο μᾶς μένει, εἰ μὴ νὰ εὐχώμεθα ὑπὲρ τῆς κοινῆς ἡμῶν ὑποθέσεως;»

«Ἀλλοίμονον, σοφώτατε δέσποτα, εἰς ἕνα λαόν, ὁπόταν οἱ διοικοῦντες αὐτὸν πέσωσιν εἰς τοιαύτην ἀπελπισίαν. Ὁ στωικισμὸς ἐκρήμνισε τὸ οἰκουμενικὸν κράτος τῶν πάλαι Ρωμαίων. Καὶ αἱ μόναι ἐκκλησιαστικαὶ παρακλήσεις δὲν εἰσηκούσθησαν, ἀλλ' ἑπομένως ὁ κραταιὸς θρόνος τοῦ Κωνσταντίνου ἐσυντρίφθη.»

«Συμβαίνει καμμίαν φορὰν καὶ εἰς τοὺς ἰδίους καλοήθεις καὶ ἀνδρείους μία κάποια ληθαργία, ὅπου τοὺς σύρει εἰς ἀπελπισίαν· ὁπόταν, μᾶλλον, ἡ πονηρὴ διαγωγὴ τῶν κακῶς φρονούντων τοὺς παροξύνῃ, ταράττουσα τὰς αἰσθήσεις των. Ἐνθυμοῦμαι κἀγὼ τὴν ἐποχήν, εἰς τὴν ὁποίαν μὲ εἶχασι πειράξῃ αἱ φλυαρίαι καὶ συκοφαντίαι τῶν γνωστῶν σας ὑποκειμένων, καὶ εἶχα ἀποφασίσῃ νὰ παραιτηθῶ πάσης φροντίδος. Τότε ἡ Πανιερότης της, δικαίως, μὲ ἔλεγξε καὶ μοὶ ἔβαλε πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ ἱερὸν χρέος μου, ὥστε ὁποῦ ἐν τῷ ἅμα ἔκαμα ὑπακοὴν καὶ ἄλλαξα ἐνταυτῷ γνώμην καὶ ἰδέαν.»

Συνεχίζων τὰς πρὸς τὸν Παλαιῶν Πατρῶν συμβουλάς του ὁ Ρώμας, ἐκθέτει εἰς αὐτὸν τὰς σκέψεις του περὶ ἐκλογῆς βασιλέως, δυναμένου νὰ ἐμπνεύσῃ ἐμπιστοσύνην εἰς τὰς αὐλὰς τῆς Εὐρώπης, αἵτινες, ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ἰδεῶν τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας διατελοῦσαι, δυσμενῶς προσβλέπουσι τὴν ἐξακολούθησιν τῆς ἐπαναστάσεως. Τὸ ἐκλεχθησόμενον πρόσωπον πρέπει νὰ εἶνε κατάλληλον, «διὰ νὰ σφραγίσῃ τὰ στόματα τῶν συκοφαντῶν καὶ καταφρονούντων ἡμᾶς.» Τοιοῦτον προτείνει ὁ Ρώμας τὸν υἱὸν τοῦ ἐκθρονισθέντος βασιλέως τῆς Σβεκίας... «ἡ ρηθεῖσα ἐκλογὴ δὲν προξενεῖ ζηλοτυπίαν τῶν ἐξουσιῶν τῆς Εὐρώπης, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς δὲν εἶνε μέλος κατ' εὐθεῖαν οὐδεμιᾶς ξεχωριστῆς οἰκογενείας τῶν διοικούντων, αὐτὸς ἀνήκει μιᾶς βασιλικῆς φαμελίας, ἡ ὁποία ἐξωστρακίσθη ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ νεωτερίσματα, τὰ ὁποῖα κατατρέχονται ἀπὸ τὰς τωρινὰς ἐξουσίας. Αὐτὸς ἔχει ἱερὸν δικαίωμα εἰς τὴν προστασίαν τῶν παλαιῶν θρόνων. Ἡ ἱερὰ Συμμαχία δὲν ἠμπορεῖ εἰς ἐπιτηδειότερον τρόπον νὰ ἐκτελέσῃ τοὺς σκοπούς της, ἠμπορῶντας νὰ συναριθμήσῃ μεταξὺ τῶν βαστούντων τὴν ἰσοσταθμίαν τῆς Εὐρώπης καὶ τοῦτο τὸ ἐξαναστημένον κράτος».

Τὰς σκέψεις ταύτας περὶ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων δὲν ἀποκρούει κατ' ἀρχὴν ὁ μεγαλόφρων ἀρχιεπίσκοπος· ἀλλ' «ἀνάγκη», γράφει πρὸς τὸν Ρώμαν, «νὰ ἔχωμεν μίαν *βάσιν*. Εἰς τὴν παροῦσαν ὑπόθεσιν πρόκεινται τρία μέρη νὰ συγκατατεθῶσι: α'.) αἱ Δυνάμεις τῆς Εὐρώπης· β'.) τὸ ζητούμενον ὑποκείμενον καὶ γ'.) οἱ Ἕλληνες». Πρὶν δ' ἡ ἐνεργήσῃ περὶ τούτου ὁ ἱεράρχης, «στοχάζεται καλὸν νὰ ἤθελε ζητηθῇ καὶ ἡ συμβουλὴ τοῦ ἐν Ἑλβετίᾳ κόμητος (τοῦ Ἰ. Καποδιστρίου) περὶ ταύ-

Digitized by Google

της τῆς οὐσιώδους ὑποθέσεως, ὅστις, μὲ τὸ νὰ ἔχῃ ἀκριβεστέρας γνώσεις τῶν τοιούτων πραγμάτων, δύναται νὰ μᾶς πληροφορήσῃ, ἂν πρέπῃ καὶ πῶς πρέπει νὰ κινηθῇ τὸ τοιοῦτον.» Εἰς τοὺς δισταγμοὺς τοῦ Π. Πατρῶν ἀποκρίνεται διὰ μακρῶν ὁ Ρώμας ἐκ Βενετίας: «Ἡ βάσις εἶνε καὶ ὑπάρχει ἐν τῇ οὐσίᾳ τοῦ προβλήματος... Ποῖος ἄλλος ἔχει ἱερώτερον δικαίωμα νὰ θελήσῃ τοῦτο, εἰμὴ ἕνας ἀνδρεῖος, ὡπλισμένος καὶ ἐλεύθερος λαός, δστις ἀποφασίζει νὰ θυσιάζῃ μέρος τῶν προτερημάτων του καὶ νὰ τὸ ὑποτάξῃ ἑνὸς διοικητοῦ, ὁποῦ ἄξιον κρίνει τοιαύτης προσκλήσεως; Καὶ ἂν, κατὰ δυστυχίαν, δὲν φανῇ εὔλογον τῶν πολιτικῶν σκέψεων τῆς Εὐρώπης, δὲν ἠμπορεῖ ποτε νὰ παρακινήσῃ τὴν ἐκείνων κατάκρισιν· ἠμπορεῖ μᾶλλον νὰ μᾶς φέρῃ τὸν τρόπον νὰ ξεσκεπάσωμεν τὰ τῶν Εὐρωπαίων ἀληθινὰ φρονήματα περὶ ἡμῶν, καὶ τότε νὰ ὁδηγήσωμεν τὴν ἐπιχείρησίν μας πρὸς τὸ συμφερώτερον...»

Ἀρχομένου τοῦ Αὐγούστου τοῦ ἔτους 1824, ὁ Ρώμας ἀποφασίζει νὰ καταλίπῃ τὴν Ἰταλίαν καὶ νὰ κατέλθῃ εἰς τὸ πάτριον ἔδαφος. Ὁσημέραι τὰ τῆς ἐπαναστάσεως δεινοῦνται, ἡ διχόνοια, αἱ ἐμφύλιοι συγκρούσεις, ἡ ἀνίχεια, ἡ ἔλλειψις ἑνιαίας διοικήσεως, δυναμένης νὰ ὀργανώσῃ τὰ πράγματα τοῦ ἀγῶνος, νὰ ἐπιβάλῃ τὴν τάξιν καὶ τὴν νομιμότητα, νὰ ἐμπνεύσῃ ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν Εὐρώπην πρὸς ἐξεύρεσιν δανείου, δυναμένου νὰ ἐνισχύσῃ ὁπωσδήποτε τὸν κινδυνεύοντα ἀγῶνα, πρὸς ἐξεύρεσιν βασιλέως, ἱκανοῦ ν' ἀναλάβῃ τὴν ὑπάτην ἀρχηγίαν, νὰ πατάξῃ τοὺς ἐσωτερικοὺς ἐχθρούς, ν' ἀποκρούσῃ τοὺς ἐξωτερικούς. Πάντα ταῦτα ἀνυσυχοῦσι τὸν Ρώμαν, πληροῦσι τὴν ψυχήν του ὀδύνης, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀπελπισίας· ἐγρηγορεῖ καὶ ἐργάζεται, ἀπευθύνεται εἰς τοὺς ἀρίστους τῶν Ἑλλήνων, συνιστῶν αὐτοῖς τὴν ἕνωσιν, τὴν σύμπραξιν, τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ ἀγῶνος, ὅστις θέλει ἐπιτευχθῇ μόνον διὰ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς θυσίας. Ἤδη ἡ Ζάκυνθος καθίσταται εὐρύτερον ἐθνικῆς ἐνεργείας κέντρον. Βεβαίως καὶ πρότερον οἱ ἐν τῇ νήσῳ φιλοπάτριδες διηνεκῶς ἐμερίμνων, ἐπιστέλλοντες βοηθήματα εἰς τοὺς ἀγωνιζομένους, συντελοῦντες παντὶ τρόπῳ εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν αὐτῶν ἐνίσχυσιν, ἀλλ' ἤδη διὰ τῆς ἐμφανείας τοῦ Ρώμα ἡ ἐνέργεια αὐτῆς καθίσταται εὐρυτέρα καὶ γενναιοτέρα. Εἶχε γράψῃ ἐξ Ἀγκῶνος τῇ 16 Ἰουνίου ὁ Π. Πατρῶν, κατερχόμενος εἰς τὴν Ἑλλάδα, πρὸς τὸν φιλόπατριν Ζακύνθιον: «Χαίρω, ὁποῦ καὶ ἡ εὐγενία σας ἀπεφασίσετε τὴν μετάβασίν σας εἰς τὴν Πατρίδα, καὶ σᾶς ἐπεύχομαι αἴσιον τὸν πλοῦν, καὶ ἐλπίζω ἐκεῖθεν νὰ ὠφελήσωμεν περισσότερον».

Ὁ Ρώμας ἐγκαθίσταται ἐπὶ τέλους ἐν Ζακύνθῳ. Ἀλλὰ τὰ τῆς Ἑλλάδος, ὡς εἴπον ἀνωτέρω, διατελοῦσιν εἰς ἔκρυθμον, οἰκτρὰν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, κατάστασιν. Αἱ ἐπελθοῦσαι κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο καταστροφαὶ δὲν συγκινοῦσιν, ἀλλ' οὐδὲ συνετίζουσι τὰς ἀδιαλλάκτως ἀλληλομαχούσας φατρίας, αἵτινες τὰ ἴδια ἑαυτῶν πάθη καὶ συμφέροντα θεωροῦσιν ἀνώτερα τοῦ συμφέροντος τῆς πατρίδος. Ἡ θολὴ τοῦ παρόντος ἀτμόσφαιρα ἀποτυφλοῖ πάντας, κρίνοντας περὶ τῶν πραγμάτων κατὰ τὰς ἰδίας συμπαθείας καὶ ἀντιπαθείας. Ἐν τοιαύταις περιστάσεσι παρίσταται ἀνάγκη

Digitized by Google

ἀνθρώπων ἀμερολήπτων, πεφωτισμένων, δυναμένων νὰ ἐργασθῶσιν ἄνευ προσωποληψίας. Καὶ τοιοῦτοι δυστυχῶς ἐλάχιστοι εὑρίσκονται μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ Ρώμας κατὰ τὴν ἐν Ζακύνθῳ ἐγκατάστασίν του καθίσταται εἶδός τι Προνοίας διὰ τὴν Ἐπανάστασιν. Καταρτίζει *ἐπιτροπήν*, ἀποτελουμένην ἐκ τῶν ἐγκριτωτάτων τῆς νήσου πολιτῶν, θερμῶν φίλων τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος, μεθ' ὧν συνεργάζεται. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη εἰργάσθη λίαν τελεσφόρως, εἰσπράττουσα χρήματα καὶ ἀποστέλλουσα τρόφιμα καὶ πολεμεφόδια εἰς τοὺς ἀγωνιζομένους, ἰδίᾳ ἐν τοῖς δυσὶ κυρίοις σημείοις, ἅτινα ἐπολιορκοῦντο καὶ ἐξ ὧν ἐξηρτᾶτο ἡ τύχη τῆς Ἑλλάδος. Ἦσαν ταῦτα τὸ Ναυαρῖνον καὶ τὸ Μεσολόγγιον, ὧν τὸ μὲν πρῶτον ἐπολιορκεῖτο ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους, τὸ δὲ δεύτερον ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Δὲν θὰ εἴπω ὑπερβολήν, σημειῶν ἐνταῦθα, ὅτι εἰς τὴν ἐν Ζακύνθῳ ταύτην ἐπιτροπήν, ἧς ψυχὴ καὶ νοῦς διευθύνων ἦτο ὁ Ρώμας, ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος ἡ διατήρησις τοῦ ἀγῶνος καὶ ἐν τῇ Στερεᾷ καὶ ἐν Πελοποννήσῳ. Τῇ 6 Αὐγούστου τοῦ 1825 ἔγραφεν ὁ Νικηταρᾶς ἐκ Πύργου πρὸς τὴν ἐν Ζακύνθῳ Ἐπιτροπὴν τὰ ἑπόμενα: «Κύριοι, μολονότι δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι ἡ προσοχή σας νὰ εἶνε πολλὰ δραστήριος διὰ τὴν διαφύλαξιν τοῦ Μεσολογγίου, μόλον τοῦτο χρεωστῶ πάλιν νὰ σᾶς ἀναφέρω, ὅτι αὐτὸ τὸ φρούριον ὑπεράσπισιν πρὸς τὸ παρὸν δὲν περιμένει πλέον ἀπὸ τοῦτα τὰ μέρη, ἀλλὰ ὅτι κάμῃ μόνον του καὶ εἰς ὅτι ἂν λάβῃ ἀνάγκην, νὰ ὠφεληθῇ ἀπὸ τὴν ἐξοχότητά σας». Ἐκτὸς τοῦ Μεσολογγίου ἡ Ἐπιτροπὴ τροφοδοτεῖ, ἀποστέλλει πολεμεφόδια καὶ πᾶν ὅ τι χρήσιμον ἐν πολέμῳ εἰς Ναυαρῖνον καὶ Ναύπλιον. Εἶνε δὲ τοιοῦτος ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ Ρώμα καὶ ἡ διὰ πραγμάτων ἀφοσίωσίς του πρὸς τὸν ἀγῶνα, ὥστε ἔν τινι στιγμῇ δεινῆς οἰκονομικῆς κρίσεως τῶν ἀγωνιζομένων, ἀλλὰ καὶ πεινώντων, δὲν διστάζει, στερῶν τὴν οἰκογένειάν του, νὰ πέμψῃ εἰς Μεσολόγγιον ὁλόκληρον ἐτήσιον εἰσόδημά του.

Ἡ λέξις *ἐθνικὴ εὐγνωμοσύνη* δὲν ἐπαρκεῖ βεβαίως νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἐθνικὴν ὀφειλὴν πρὸς τὴν ἐν Ζακύνθῳ ταύτην Ἐπιτροπήν, ἀνωτέραν πάσης τιμῆς καὶ εὐγνωμοσύνης. Εἶνε ὡραῖαι αἱ τοιαῦται ἀφοσιώσεις ἐν τῷ βίῳ τῶν λαῶν. Δὲν ἐμπνέουσι μόνον αἰσθήματα εὐγνωμοσύνης καὶ τιμῆς, πρωτίστως κρατύνουσι τὸ φρόνημα, ἐμψυχοῦσι τοὺς λιποψυχήσαντας, ἐνισχύουσιν ἔτι μᾶλλον τοὺς ἰσχυροὺς τὸ φρόνημα καὶ τὸν χαρακτῆρα. Νομίζω, ὅτι ἡ Ἐπιτροπὴ τῆς Ζακύνθου κατὰ τὰ κρίσιμα ἐκεῖνα ἔτη ὑπῆρξεν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν οὐ μόνον οἰκονομικὴ Πρόνοια τῶν ἀγωνιζομένων, ἀλλὰ καὶ θεόπεμπτος δύναμις, ἀποκαλύπτουσα εἰς αὐτοὺς τὸ καθῆκον καὶ τὴν ἀφοσίωσιν, ἧς ἄνευ οὐδεὶς ἀγὼν δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ. Ὅτε ἔν τινι κρισίμῳ οἰκονομικῇ δυσχερείᾳ τοῦ ἑλληνικοῦ δημοσίου, ἡ Ἐπιτροπὴ ἐμερίμνησε περὶ προσωρινοῦ δανείου καὶ ἐξαργυρώσεως συναλλαγματικῶν τοῦ δημοσίου ταμείου, ἡ προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος ηὐχαρίστει τοὺς μετέχοντας τῆς Ἐπιτροπῆς, διότι «αὐτόκλητοι ἀνεδέχθησαν νὰ συνδράμωσι τὴν Κυβέρνησιν διὰ τοῦ δανείου, λέγουσα, ὅτι δὲν θὰ λησμονήσῃ τὴν συνδρομήν των ταύτην». Ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἐν Ζακύνθῳ

Digitized by Google

ἁμιλλῶνται ὡς πρὸς τὴν ἐθνικὴν εἰσφοράν. Διηγεῖται Ζακύνθιος ἱστορικὸς τῶν χρόνων ἐκείνων, ὅτι «ἄνδρες καὶ γυναῖκες τὰ σινδόνια τῶν κρεββατίων εὐχαρίστως ἔκδυσαν καὶ παρέδιδαν διὰ νὰ κατασκευάσωσι ξαντούς», προωρισμένους διὰ τοὺς πληγωμένους πολεμιστὰς τοῦ Μεσολογγίου.

Πάντες οἱ πεινῶντες, οἱ γυμνητεύοντες, οἱ ταλαιπωρούμενοι προσφεύγουσι πρὸς τὴν ἐν Ζακύνθῳ Ἐπιτροπήν. Ἰσχυροὶ καὶ ἀσθενεῖς, ἐπιφανεῖς καὶ ἀφανεῖς. Αὕτη δὲν ἀρνεῖται· ὅταν δὲν ἔχῃ, προσέρχονται ἐπίκουροι αὐτοὶ οἱ ἀποτελοῦντες τὴν Ἐπιτροπήν, καὶ ὁ πάντων γενναιότατος, ὁ Ῥώμας. Τῇ γενναίᾳ χορηγίᾳ αὐτῶν, ἐξαγοράζονται αἰχμάλωτοι οὐκ ὀλίγοι. Τοῦτο μαρτυρεῖ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐπιστολὴ τῆς συζύγου τοῦ Πέτρου Μαυρομιχάλη πρὸς τὴν Ἐπιτροπήν. Ζητεῖ αὕτη παρ' αὐτῆς, ἵνα ἐνεργήσῃ διὰ τῶν φιλανθρώπων Ἄγγλων πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ υἱοῦ της Γεωργίου, παρασπόνδως αἰχμαλωτισθέντος παρὰ τοῦ Αἰγυπτίου στρατάρχου. Ἀναδημοσιεύω ἐκ τοῦ Ἀρχείου τεμάχια τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, ἀξίας ν' ἀναγνωσθῇ, νὰ μελετηθῇ παρὰ παντὸς Ἕλληνος:

«Ὁ ἀνυπόφορος πόνος τῆς καρδίας μου καὶ ἡ ἀδιάκοπος ταραχὴ καὶ ἀνησυχία τῆς ψυχῆς μου περὶ τῆς θλιβερᾶς αἰχμαλωσίας τοῦ φιλτάτου μου υἱοῦ Γεωργάκη μὲ ἀναγκάζει καὶ ἄκουσαν νὰ φανῶ ὀχληρὰ πρὸς τὴν ὑμετέραν ἐξοχότητα, αναφερομένη διὰ τῆς ἀκολούθου μικρᾶς καὶ μητρικῆς παρακλήσεώς μου.

«Εἶνε βέβαιαι, ἀδελφοί, αἱ βαρύτιμοι τῶν υἱῶν μου θυσίαι, προσφερθεῖσαι εἰς τὸ ἔνδοξον τῆς πολιτικῆς Ἀναγεννήσεώς μας θυσιαστήριον. Ἀθάνατοι μάρτυρες τούτων διαμένουσιν εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα ἡ Κάρυστος τῆς Εὐβοίας, ἡ ὁποία ἀπερρόφησε τὸ αἷμα τοῦ φιλτάτου μου Ἠλία, καὶ τὸ Νεόκαστρον τῆς πελοποννησιακῆς Μεσσηνίας, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἀχνίζει ἀκόμη τὸ ἄλλο τοῦ γλυκυτάτου μου υἱοῦ Ἰωάννου. Ἀλλ' ὅλα ταῦτα ἦτον εὐχαρίστησις, καὶ εὐχαρίστησις ὄχι εὐκαταφρόνητος, εἰς τὴν ἀσθενοῦσαν ψυχήν μου, καθότι ἔβλεπα τοὺς υἱούς μου ἀγωνιζομένους καὶ πίπτοντας πρόθυμα θύματα, πολεμοῦντας τὸν βάρβαρον ἄσπονδον ἐχθρὸν τοῦ Χριστιανισμοῦ ὑπὲρ τῆς φιλτάτης πατρίδος, τῆς ὁποίας δὲν φανταζόμεθα κανὲν ἄλλο τιμιώτερον καὶ προσφιλέστερον. Ἐκ τῆς εὐχαριστήσεως ταύτης παρακίνουν μητρικῶς τοὺς λοιποὺς υἱούς μου εἰς τὸ ἱερὸν στάδιον τοῦ ἀγῶνος, διὰ νὰ μὴ μείνωσιν ὕστεροι τῆς δόξης καὶ ἀξιότητος τῶν θυσιασθέντων ἀδελφῶν των . . . Σᾶς προσθέτω, σεβαστοὶ πατριῶται, ὅτι ὁ θάνατος καὶ τούτου τοῦ υἱοῦ μου μοὶ ἦτον ἀπειράκις προκριτώτερος ὡς πρὸς τὴν κατησχυμμένην αἰχμαλωσίαν παρὰ τοῦ βαρβάρου ἐχθροῦ. Πῶς θέλω ὑποφέρῃ ἡ δύστηνος αἰχμαλωσίαν τοιαύτην τοῦ γλυκυτάτου μου υἱοῦ; Εἶμαι ἀπαρηγόρητος. Καὶ τοῦτο δὲν εἶνε πιθανὸν νὰ μὴ σᾶς λανθάνῃ, καθότι ἠξεύρετε τὴν θυσίαν τόσων υἱῶν μου καὶ ὅτι μόνος αὐτὸς ἀπέμεινεν ἡ ἐλπὶς τῆς γηροκομήσεώς μας καὶ τὸ ὑποστήριγμα τῆς οἰκίας μας. Μία μόνη μοὶ μένει ἐλπίς, καὶ μόνη αὐτὴ μὲ κρατεῖ ν' ἀναπνέω ἀκόμη. Ἐκ τῆς ἐλπίδος ταύτης παρακινοῦμαι νὰ σᾶς ἐνοχλήσω ὀλίγον, σεβαστοὶ Ἀδελφοί, παρακαλοῦσα μὲ δά-

Digitized by Google

κρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου τὸ νὰ συντρέξητε μὲ ὅλα τὰ μέσα, εἰς τὰ ὁποῖα εὐτυχεῖτε, διὰ νὰ ἐλευθερωθῇ ὁ φίλτατός μου καὶ δοῦλός σας Γεωργάκης ἀπὸ τὴν θλιβερὰν τοῦ βαρβάρου αἰχμαλωσίαν. Εἰς τοῦτο ὄχι μόνον ἐμὲ τὴν πατριώτισσα θέλετε ὑποχρεώση διὰ βίου, ἀλλὰ καὶ τὴν πατρίδα θέλετε καταστήση εὐγνώμονα δι' ὅσας θέλει ἀπολαύση μεγάλας ὠφελείας. Ἠξεύρετε κάλλιστα ὁπόση εἶνε ἡ ἀγάπη μητρὸς πρὸς υἱὸν καὶ ὁπόση ἑπομένως ἡ θλῖψις αὐτῆς δι' ἓν παρόμοιον συμβεβηκὸς αἰχμαλωσίας, καὶ κατὰ τοῦτο ζητῶ συγγνώμην, ἂν οἱ λόγοι μου ἐστάθησαν πολλοὶ καὶ φορτικοί. Εἰς τὸν μέγιστον πατριωτισμόν σας, εἰς τὴν ἀληθινὴν ἀρετήν σας καὶ εἰς τὴν εἰλικρινῆ ἀγάπην σας πρὸς τὴν μαυρομιχαλικὴν οἰκίαν ἐλπίζω πολλὰ εἰς τὸ νὰ συνεργήσητε διὰ τῶν φιλανθρώπων Ἄγγλων διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ταύτην, ἡ ὁποία μόνη θέλει μοὶ εἶναι ἡ ζωὴ καὶ ἡ παρηγορία τῶν τοσούτων μου θλίψεων».

Ἐκτὸς τῆς φιλανθρωπίας ἡ Ἐπιτροπὴ Ζακύνθου ἐπιλαμβάνεται πάσης εὐκαιρίας νὰ συνδιαλλάξῃ τὰ ἀντιμαχόμενα ἐν Ἑλλάδι πολιτικὰ στρατόπεδα, συμβουλεύουσα τὴν κατάπαυσιν τῶν κομματικῶν παθῶν. Δυστυχῶς ταῦτα ἐπικρατοῦσι πάσης συνέσεως· ἐντεῦθεν αἱ συμφοραὶ καὶ αἱ ἀποτυχίαι, ἕνεκα ἐλλείψεως εἰλικρινοῦς συνεννοήσεως τῶν πρωτοστατῶν τοῦ ἀγῶνος. «Ἡ πολιτική σας καὶ οὐχὶ τὸ πάθος πρέπει νὰ σᾶς ὁδηγήσῃ εἰς τὴν παροῦσαν καιρίαν περίστασιν», γράφει τῇ 21 Μαΐου τοῦ 1824 ὁ Ρώμας πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην. «Μεταχειρισθῆτε τώρα τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ λαοῦ καὶ ὁδηγήσατέ τον εἰς τὴν ἀληθινὴν δόξαν, καὶ μὴ τὸν ἀφήσητε νὰ ψυχρανθῇ καὶ νὰ πέσῃ εἰς στοχασμοὺς καὶ εἰς φατρίας. Ἀλησμονήσατε κάθε ἄλλον στοχασμὸν καὶ κάθε ἄλλην φιλίαν καὶ ὑπόληψιν μερικήν, ἐπειδὴ καὶ πρόκειται λόγος περὶ σωτηρίας τοῦ γένους, καὶ τοῦτο πρέπει νὰ προκριθῇ παρά τινος ἄλλου δεσμοῦ. Ἐγώ, διὰ τὸ καλὸν τῆς Πατρίδος, ἦλθα, ἀφήσας τὴν ἰδίαν μου φαμελίαν, καὶ οὕτω πρέπει νὰ αἰσθάνεται πᾶς καλὸς πατριώτης.»

Ἀξία ἰδιαιτέρας μνείας παρίσταται ἐπίσης ἡ ἐργασία τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης πρὸς ἐξεύρεσιν τρόπων, δι' ὧν νὰ εἶνε δυναταὶ πληροφορίαι τῶν συμβαινόντων ἐν τῷ στρατοπέδῳ τοῦ κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον κατέχοντος μέγα μέρος τῆς Πελοποννήσου Ἰβραὴμ πασσᾶ τοῦ Αἰγυπτίου. Ὡς εἶνε γνωστόν, πολλοὶ Γάλλοι ἀξιωματικοὶ καὶ ἄλλοι Εὐρωπαῖοι διετέλουν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ πασσᾶ τῆς Αἰγύπτου, καθ' ὃν χρόνον τὰ αἰγυπτιακὰ στρατεύματα ἐξεστράτευσαν κατὰ τῆς Πελοποννήσου. Δὲν εἶχον οἱ πλεῖστοι ἐκ τούτων τὴν φιλοτιμίαν ν' ἀρνηθῶσι τὴν ὑπηρεσίαν αὐτῶν πρὸς καταστροφὴν λαοῦ, ἀγωνιζομένου ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας του. Εὐτυχῶς εὑρέθησαν μεταξὺ αὐτῶν εὐσυνείδητοι ὁπωσδήποτε, ἀνακοινοῦντες εἰς τοὺς Ἕλληνας, διὰ τῆς Ἐπιτροπῆς Ζακύνθου, πάντα τὰ καθ' ἕκαστα τοῦ αἰγυπτιακοῦ στρατεύματος, τὰς κινήσεις αὐτοῦ, τὰς ἐνεργείας. Καλὸν καὶ τοῦτο ὁπωσδήποτε. Ὑπῆρχον ἐν τῷ αἰγυπτιακῷ στρατεύματι Εὐρωπαῖοι, πεπολιτισμένοι, φιλελεύθεροι ἀξιωματικοί, ὑπηρετοῦντες τὸν δήμιον ἀντὶ χρήματος, καίπερ ἀναγνωρίζοντες τοῦτο.

Digitized by Google

Ἠδύναντο νὰ συνθηκολογῶσι μὲ τὴν συνείδησίν των, ὡς συνθηκολογεῖ καὶ μετὰ παρέλευσιν αἰῶνος πολιτισμοῦ καὶ ἐξημερώσεως ὁ λεγόμενος πεπολιτισμένος κόσμος, συνθηκολογῶν μετὰ τῶν τυράννων ἀντὶ [illegible] ἦσαν Γάλλοι, Ἰταλοὶ τυχοδιῶκται, ἤδη εἶνε Γερμανοί. *Cosi va il mondo.* Ἠσπάζοντο τὴν χεῖρα τῶν τυράννων καὶ τῶν δημίων, προσ[illegible] πρὸ τοῦ κρασπέδου αὐτῶν ἀντὶ ἀμοιβῆς. Ἀλλ' ὁπωσδήποτε τινὲς ἐξ αὐτῶν δὲν ἐννοοῦσι ν' ἀπαρνηθῶσιν ἐξ ὁλοκλήρου τὸν ἀνθρωπισμόν των, προδίδοντες τὰ συμβαίνοντα. Εἷς ἐκ τούτων γράφει : «Ὁσάκις μοὶ ζητοῦν γνώμην (οἱ Αἰγύπτιοι), τὴν δίδω, περιορίζομαι δὲ μόνον εἰς τὸ νὰ ἐκτελῶ ὅτι μὲ διατάσσουσι, διὰ νὰ ἀπαλλάττω ἐμαυτὸν ἐσωτερικοῦ πόνου... Οὔτε Μαμελοῦκος ἐγεινα, οὔτε βάρβαρος, οὔτε πλεξεδῆτος. Δὲν ἔχω τίποτε ἄλλο τουρκικὸν παρὰ μόνην τὴν ἐνδυμασίαν. Τὸ φρόνημά μου, ὄχι ὀλιγώτερον ἀπὸ τὴν καρδίαν μου, εἶνε καθ' ὁλοκληρίαν ὁποῖον ὑπῆρξε καὶ κατὰ τὸ παρελθόν.»

* *
*

Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐν τῷ ἱστορικῷ τούτῳ Ἀρχείῳ μαρτυρεῖ τὴν ὑπέροχον τοῦ Διονυσίου Ρώμα προσωπικότητα, εἶνε ἡ μέριμνα αὐτοῦ καὶ τὸ ἐνδιαφέρον πρὸς ἀποκατάστασιν μονίμου ἐν Ἑλλάδι πολιτικῆς τάξεως, δυναμένης νὰ προσελκύσῃ τὴν συμπάθειαν καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν ξένων, λαῶν τε καὶ κυβερνήσεων. Τοῦτο εἶνε τὸ κύριον μέλημα τοῦ φιλοπάτριδος ἀνδρὸς καὶ τῆς μετ' αὐτοῦ συνεργαζομένης Ἐπιτροπῆς. Ἤδη ὁ Ρώμας, ἐν Ἰταλίᾳ διαμένων, εἶχε συνεννοηθῆ μετὰ τοῦ ἱεράρχου Παλαιῶν Πατρῶν πρὸς ἐξεύρεσιν βασιλέως, ἀρεστοῦ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τῇ ἐπισήμῳ Εὐρώπῃ. Κατελθὼν μετὰ ταῦτα εἰς Ζάκυνθον, ἀφωσιώθη πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ εἰς τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τούτου, ἀφ' οὗ ἐξηρτᾶτο ἡ περαιτέρω εὐτυχὴς ἔκβασις τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἡ βραδύτης ἤθελεν ἐπενέγκῃ πλήρη καταστροφήν, ἤδη μάλιστα, ὅτε ὁ φιλελληνισμός, ἐνθουσιάσας τὴν δημοσίαν γνώμην τῆς Εὐρώπης ὑπὲρ τῶν ἀγωνιζομένων Ἑλλήνων, εἰσέδυεν ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ καὶ ἐντὸς τῶν ἀδύτων τῶν εὐρωπαϊκῶν ἀνακτοβουλίων.

Ὡς μαρτυρεῖται ἐκ ποικίλων ἐγγράφων καὶ ἐπιστολῶν, ἐκ τῶν ἐν τῷ Ἀρχείῳ ἀποκειμένων, ὁ Ρώμας κατενόει κάλλιστα τήν τε κατάστασιν τῶν ἐν Ἑλλάδι πραγμάτων, ὡς καὶ τὴν τῶν ἐν Εὐρώπῃ, ἡ δὲ πολιτικὴ αὐτοῦ σύνεσις καὶ περίνοια ἡμιλλᾶτο πρὸς τὴν φιλανθρωπίαν καὶ φιλοπατρίαν. Ἔχω ὑπ' ὄψει *Διατριβήν,* ἐπιγραφομένην «Παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν ὑποθέσεων»· ἐγράφησαν τελευτῶντος τοῦ ἔτους 1824. Ἔκτοτε παρῆλθον ἑβδομήκοντα ὀκτὼ ἔτη. Φεῦ ! ἡ Ἑλλὰς διατελεῖ ἐν τῷ αὐτῷ διαλλήλῳ κύκλῳ, ἐν ᾧ καὶ κατὰ τὴν νηπιώδη ἐκείνην ἱστορικὴν αὐτῆς περίοδον. Πότε θὰ εὑρεθῇ ὁ *Παράκλητος,* ὁ ἐθνικὸς ἀπεσταλμένος, ὅστις θέλει παράσχῃ σάρκα καὶ ὀστᾶ εἰς τοὺς πόθους τῶν φιλοπατρίδων, οἵτινες ἀπὸ τοῦ Ρώμα καὶ τοῦ Κα-

Digitized by Google

ποδιστρίου μέχρι τῆς σήμερον ὀνειρεύονται καὶ ποθοῦσι πολιτείαν ὑγιᾶ, ἠθικήν, νομοταγῆ, ἐν ᾗ τὸ ἄτομον δὲν δύναται νὰ ἀξιοῖ πλείονα τοῦ συνόλου δίκαια, ἐν ᾗ οἱ ἄρχοντες εἶνε οἱ πρῶτοι θεράποντες τῶν νόμων, οὐχὶ δὲ τῶν ἰδίων παθῶν καὶ συμφερόντων οἱ ἐκτελεσταί; Ἀναγινώσκω μεταξὺ ἄλλων ἐν τῇ Διατριβῇ ταύτῃ τὰ ἑπόμενα. Ἂς τὰ μελετήσωσιν οἱ Ἕλληνες τοῦ 1902, εἰ καὶ ἐγράφησαν διὰ τοὺς Ἕλληνας τοῦ 1824.

«Ἡ Ἑλλάς, μὴ δυναμένη νὰ βαστάξῃ τὴν ἀφόρητον τουρκικὴν τυραννίαν, ἔπιασε τὰ ὅπλα διὰ νὰ ἀπαλλαχθῇ ἀπ' αὐτὴν καὶ νὰ ζήσῃ ὑπὸ μιᾶς εὐνόμου Διοικήσεως. Ἀλλὰ φεῦ! ἐνῷ θυσιάζει τοὺς Τούρκους καὶ ἀπαλλάσσεται ἀπὸ ταύτην τὴν καταδυναστείαν, ἰδού, παρ' ἐλπίδα καὶ ἀπροσδοκήτως, καταπλακόνεται ἀπὸ μίαν ἀσυγκρίτως μεγαλητέραν, τῆς ὁποίας τὰ δεινὰ εἶνε τόσον σκληρότερα, ὅσον αὐτὴ εἶνε γέννημα τῶν ἰδίων της τέκνων. Ἔπρεπε βέβαια ν' ἀκολουθήσῃ τοῦτο· ἐπειδή, ἐνῷ τὸ ἔθνος συναχθέν, ἐπροσπάθει νὰ κάμῃ πολίτευμα, διὰ νὰ διοικηθῇ καὶ νὰ ἐμποδίσῃ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀναρχίας, ἀντὶ νὰ προσέξῃ μεγάλως εἰς τὸ ὑψηλὸν τοῦτο ἔργον, ἀπατηθὲν ἀπὸ τοὺς ἐν τῇ Ἑλλάδι εὑρισκομένους δύο μεγάλους νομοθέτας, παρέδωκε φεῦ! εἰς αὐτοὺς ὅλην τὴν φροντίδα τοῦ μεγάλου τούτου ἔργου. Οὗτοι δέ, ἀντὶ νὰ πράξουν καθὼς ὁ φρόνιμος ἰατρὸς εἰς τὰ κρίσιμα πάθη τῶν πασχόντων, ὅστις παρατηρεῖ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν τοῦ πάσχοντος, τὴν φύσιν τῆς ἀσθενείας καὶ ὅσα ἄλλα τὸν ὑπαγορεύει ἡ τέχνη του, καὶ ἐπομένως δίδει τῷ πάσχοντι, ὁδηγούμενος ἀπὸ τὰς παρατηρήσεις του, ἢ τὰ πλέον πικρότατα βότανα, ἢ τὰ γλυκύτατα μέλιτα, ἔπραξαν ὅλον τὸ ἐναντίον, δηλ. ἀντὶ νὰ παρατηρήσουν τό, ποῖον ἀπὸ τὰ εἴδη τῶν διοικήσεων εἶνε ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον προσαρμόζεται εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ πολιτικὴν κατάστασιν τοῦ ἔθνους, ἀδιαφοροῦντες εἰς τὸ εἶδος τῆς διοικήσεως, ὁποῖον καὶ ἂν ἦτον, ἀσυνέτως φουσκωμένοι ὄντες ἀπὸ τὰς ἀνοήτους δοξασίας πολλῶν ἀμαθῶν, ὅπου τοὺς ἐπερικύκλοναν, καὶ ἔχοντες ὡς μόνον ἀντικείμενον ἐκεῖνο τὸ εἶδος τῆς Διοικήσεως, τὸ ὁποῖον τοῖς ὑπέσχετο προβιβασμούς, μετέφρασαν, διὰ τοῦ Γαλίνα Ἰταλοῦ, τὰς ὑψηλοτέρας καὶ δυσκαταληπτοτέρας δημοκρατικὰς θεωρίας, αἱ ὁποῖαι δὲν εὐδοκίμησαν μήτε κἂν εἰς αὐτὰ τὰ σοφὰ ἔθνη, τὰ πρὸ πολλῶν χρόνων προπαρασκευασμένα... Ἡ κατ' ἐπιφάνειαν εἰς τὸ χαρτὶ γεγραμμένη Δημοκρατία τῆς Ἑλλάδος δίδει δικαίωμα ἐπίσης εἰς κάθε Ἕλληνα· ἀλλ' ἐπειδὴ κάθε Ἕλλην δὲν εἶνε ἐπίσης μὲ νοῦν καὶ μὲ δύναμιν, τί ἀκολούθησε μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων; Ὅσοι τῶν Ἑλλήνων εἶχον νοῦν καὶ στρατιωτικὴν δύναμιν, δυνάμει τάχα τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, ἀπεκατεστάθησαν τόσοι τύραννοι, οἱ ὁποῖοι, ἢ διότι ζηλοτυποῦν ἀναμεταξύ των, ἢ διότι φοβοῦνται, ἔφερον τὸ ἔθνος εἰς ἐμφύλιον πόλεμον... Ἡ ἀλήθεια ἐσυγχύσθη καὶ δὲν φαίνεται ἄλλο, εἰμὴ ὄντα ἑκατέρωθεν, προσπαθοῦντα μὲ μεγάλην ταχύτητα καὶ ἐπιμονὴν νὰ διαγείρουν τοὺς λαοὺς εἰς τὸν ἤδη ἀναφθέντα ἐμφύλιον πόλεμον... Ὅσα κακὰ γίνονται ἀπὸ τοὺς κινοῦντας τὰ πράγματα, ἑκατέρωθεν τῶν μερῶν, δὲν εἶνε αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὶ οἱ αἴτιοι, ἀλλὰ τὸ ἀπροσάρμοστον

Digitized by Google

τοῦτο καὶ νεοφανὲς εἰς τὴν Ἑλλάδα πολίτευμα· τὰ γεννηθέντα καὶ γεννώμενα κακὰ εἶνε αἰτιατά, ἅπερ ἐγεννήθησαν ἀπὸ αἰτίαν πολλὰ μεγάλην, δηλ. ἀπὸ τὸν μὴ προσαρμοσμὸν τοῦ Πολιτεύματος εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἔθνους...Ἀπόλλυται τὸ ἔθνος μας, διότι, ἕως νὰ συναπολεσθοῦν μεταξύ των οἱ πρόκριτοι διὰ τῆς ἀλληλομαχίας, συναπόλλυται καὶ ὁ λαός, διηρημένος εἰς τὰς φατρίας τῶν δυνατῶν, καὶ ὑφ' ἑαυτοῦ πολεμούμενος. (Ἀλλά, ποῖος ἄλλος, ὀλεθριώτερος τούτου τοῦ σκοποῦ, ἦτον ἐκεῖνος τοῦ Σουλτάνου;) Ἀγκαλὰ ἐκεῖνος, τύραννος ἀλλόθρησκος καὶ ἀλλόφυλος, μᾶς ἔδειξε σημεῖα φανερὰ καὶ ὑπερασπίσθημεν ἑαυτοὺς μὲ τὰ ὅπλα· τὸ δὲ ἐπικρατοῦν πολίτευμα, ὡς συνθήκη ἐθνικὴ καὶ ἑλληνικὸν πολίτευμα λεγόμενον, μᾶς ἔβαλε καὶ φθειρόμεθα ἀναμεταξύ μας».

Ἀλλαχοῦ πάλιν γράφει τὰ ἑπόμενα: «Κατὰ δυστυχίαν, δὲν ἀνεφάνη ἄχρις ὥρας στρατηγός τις, ἱκανὸς νὰ διοικήσῃ ἐν στρατοπέδῳ, νὰ ἐφελκύσῃ δὲ διὰ τῆς διαγωγῆς του καὶ τῆς ἀνδρείας του τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἄλλων. Οὐδεὶς μὲ γενναῖα αἰσθήματα καὶ μὲ ὑψηλὰς ἰδέας πατριωτισμοῦ καὶ δόξης, ὅστις νὰ ἐμπνεύσῃ θαυμασμὸν εἰς τὸ ἔθνος, πεποίθησιν δὲ καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τοὺς στρατιωτικούς. Δὲν ἀνεφάνη ἔτι πολιτικός τις, ἱκανὸς διὰ τῶν προσόντων καὶ τῆς ἐμπειρίας του νὰ τεθῇ ὑπεράνω τῶν ἄλλων καὶ νὰ καταστῇ οἱονεὶ κέντρον, πρὸς ὃ νὰ συγκεντρωθῶσι πᾶσαι αἱ ἀκτῖνες, νὰ ἐφελκύσῃ τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν καλῶν πατριωτῶν καὶ μᾶλλον ἀνεπτυγμένων πολιτῶν, οἵτινες, μεμονωμένοι καὶ ἄνευ στηρίγματος, ἀποβαίνουσι μηδενικά, οὐχὶ σπανίως δὲ καὶ θύματα τῶν ἀξιεπαίνων αἰσθημάτων των.»

Τοιαῦται σκέψεις, καὶ ἂν ἤθελον γνωστοποιηθῇ διὰ τῆς δημοσιότητος τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, οὐδὲν βεβαίως θὰ εἶχον ἀποτέλεσμα. Ἐν τῇ κρατούσῃ τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων παραζάλῃ ἕκαστος ἠξίου ἑαυτὸν ὑπέρτερον πάντων· ὅπου δὲ τὸ ἀτομικὸν συμφέρον προτοστατεῖ, ὁ ὀρθὸς λόγος ἀποπνίγεται. Ἀλλ' αἱ σκέψεις τοῦ φιλοπάτριδος μένουσι μέχρι τῆς σήμερον χρήσιμοι καὶ ἐποικοδομητικαί, διότι δυστυχῶς τὰ πράγματα δὲν μετεβλήθησαν, μολονότι τρεῖς παρῆλθον ἔκτοτε γενεαί, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ ἐπέλθωσι καὶ τὰ προσήκοντα διδάγματα.

* * *

Δὲν εἶνε ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων εὐφρόσυνος, ἐποικοδομητική· ἐν τούτοις ὁ Ρώμας δὲν ἀποδυσπετεῖ, δὲν ἀπογοητεύεται, οὐδὲ καταλαμβάνεται ἐκ λιποψυχίας, ὡς θὰ ἔπραττε κοινὸς ἄνθρωπος. Ἀρχομένου τοῦ ἔτους 1825, ἡ ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων μέριμνα καὶ δρᾶσις αὐτοῦ λαμβάνει γενναιότερον χαρακτῆρα. Κατανοεῖ, ὅτι ἐπέστη πλέον ὁ καιρός, ἵνα τὸ ἔθνος ἐκδηλώσῃ τὴν προσήκουσαν εἰς τὰ συμφέροντα αὐτοῦ πολιτικήν. Ποία ἔπρεπε νὰ εἶνε αὐτή; Πρὸς τίνα τῶν ἰσχυρῶν Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης θὰ προσήγγιζεν ἡ ἐπαναστατημένη Ἑλλάς, ἵνα τύχῃ

Digitized by Google

ὑποστηρίξεως ἐν τῇ λύσει τοῦ προβλήματός της; Ἤδη ἡ ἐπίσημος πολιτικὴ Δυνάμεων τινῶν, ὑποστᾶσα τὴν ἐπιρροὴν τῆς δημοσίας γνώμης, δὲν διετέλει καθ'ὁλοκληρίαν ἐχθρικὴ πρὸς τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα· κατενόει, ὅτι ἐπέστη ὁ καιρὸς τῆς παρεμβάσεως αὐτῆς καὶ λόγῳ φιλανθρωπίας, καὶ λόγῳ δημοσίας τάξεως, πρὸς ἄρσιν τῆς ὑφισταμένης ἀπὸ ἐτῶν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Εὐρώπῃ ἐκρύθμου καταστάσεως. Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα ἐν ἔτει 1825, ὅτε ὁ Ρώμας ἀνέλαβε νὰ παράσχῃ τὴν ἑαυτοῦ συνδρομὴν καὶ νουθεσίαν εἰς τοὺς διέποντας τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τῆς Ἑλλάδος. Γεγονὸς ἐπίσης, ἄξιον πολλῆς σημασίας, εἶχεν ἐπέλθῃ πρότερον ἐν τῇ διεθνεῖ πολιτικῇ τοῦ ἀγγλικοῦ ἔθνους. Ἀνῆλθεν εἰς τὸ ὑπουργικὸν ἀξίωμα τῆς πατρίδος του ὁ Γεώργιος Κάννιγκ, διαδεχθεὶς τὸν λόρδον Καστλερῆ, φιλίως προσκείμενον ταῖς κρατούσαις ἔτι ἰδέαις τῆς Ἱερᾶς *Συμμαχίας*. Ἤδη ὁ βαθυγνώμων ἀνὴρ ἐνόει νὰ τραπῇ ἄλλην πολιτικήν, ἄντικρυς ἐναντίαν ἐκείνης, ἣν ἀπεδέχετο ἔτι ἡ ἠπειρωτικὴ Εὐρώπη, διατελοῦσα ὑπὸ τὴν σατανικὴν ἐπιρροὴν τοῦ Αὐστριακοῦ ἀρχικαγγελαρίου, τοῦ ἀσπονδοτάτου τῶν ἐχθρῶν τῆς Ἐπαναστάσεως. Ὁ κρατῶν ἀπὸ μιᾶς ἤδη δεκαετίας τῆς εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς ἐμίσει τὸν Ἄγγλον ὑπουργὸν μέχρι θανάτου· ἔβλεπεν ἐν αὐτῷ τὸν σκαπανέα νέας πολιτικῆς ἐν Εὐρώπῃ περιόδου, ὅλως ἀντιθέτου πρὸς τὴν ἐγκαινισθεῖσαν καὶ ἐφαρμοσθεῖσαν ὑπὸ τῆς ἱερᾶς Συμμαχίας τῶν βασιλέων κατὰ τῶν λαῶν. Ὁ Μεττερνῖχος ἀνέλαβε μετ' ἀκράτου δραστηριότητος νὰ ἐξοντώσῃ ἐν τοῖς σπαργάνοις ἔτι αὐτῆς τὴν νέαν ταύτην πολιτικήν, ἥτις μονονουχὶ ἠπείλει τὸ κράτος αὐτοῦ καὶ τὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς μοναρχικῆς Εὐρώπης· πρὸς τοῦτο εἰργάζετο μετὰ πολλῆς δεξιότητος καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν Γαλλίᾳ, ἔνθα ἐτύγχανεν ἀπηχήσεως ἡ πολιτικὴ τοῦ Γεωργίου Κάνιγκος, νὰ προπαρασκευάσῃ, ὡς ἱστορεῖ ὁ Γερβῖνος, «εἰς τὴν ὕπουλον ἀγγλικὴν πολιτικὴν τὴν αὐτὴν τύχην, ἣν προπαρεσκεύασε πρότερον εἰς τὸν ἰσχυρότατον πάντων τῶν κατακτητῶν.» Ἀλλ' ἡ πολιτικὴ τοῦ Ἄγγλου ὑπουργοῦ ἐκραταιοῦτο ὁσημέραι, οὐδ' ἦτο δυνατὸν νὰ στραφῶσιν ὀπίσω τὰ πράγματα. Θᾶττον ἢ βράδιον ἔμελλε τὸ ζήτημα τῆς ἑλληνικῆς ἀποκαταστάσεως νὰ τεθῇ ἐπὶ τοῦ τάπητος τῆς διπλωματίας, καὶ πρὸς τοῦτο ἀνάγκη ἦτο αὐτοὶ οἱ ἐν Ἑλλάδι ἡγούμενοι τῶν κοινῶν νὰ παράσχωσιν ὤθησίν τινα εἰς τοὺς ὑπὲρ αὐτῶν ἐν τῷ ἐπισήμῳ εὐρωπαϊκῷ κόσμῳ διαφερομένους.

Τὴν τοιαύτην ἀρξαμένην πολιτικὴν μετατροπὴν ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν εὐρωπαϊκῶν πραγμάτων διὰ τῆς ἀναρρήσεως εἰς τὸ ὑπουργικὸν ἀξίωμα τοῦ Γεωργίου Κάνιγκος, διατεθειμένου ἤδη ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος καὶ παρρησίᾳ τοῦτο ὁμολογοῦντος, ἔγραφεν ὁ Ρώμας ἐκ Ζακύνθου τῇ 14 Ἀπριλίου 1825 πρὸς τὸν Γεώργιον Κουντουριώτην, προϊστάμενον τῆς τότε κυβερνήσεως, ἥτις, ἂν μή τι ἄλλο, παρίστη τοὐλάχιστον σκιάν τινα κυβερνήσεως ἐν μέσῳ τῆς κρατούσης ἀναρχίας, τὰ ἑπόμενα, ἄξια ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν νὰ ληφθῶσι καὶ σήμερον ὑπ' ὄψει καὶ νὰ μελετηθῶσι. Μαρτυροῦσι πρὸς τοῖς ἄλλοις εὐρύτητα πολιτικῶν φρενῶν καὶ ἀποκαλύπτουσι διδάγματα, ἐξ ὧν δύνανται νὰ ἀρυσθῶσι τὰ προσήκοντα πορίσματα οἱ πρωτοστα-

Digitized by Google

τοῦντες τῆς συγχρόνου πολιτικῆς ἐν Ἑλλάδι. «Ἀνακρίνοντες τὰ διάφορα συμφέροντα τῶν εὐρωπαϊκῶν αὐλῶν, εὑρίσκετε εὐκόλως, ὅτι *εἰς μόνην τὴν Μεγάλην Βρεττανίαν*, ὡς πρὸς τὸ παρὸν αὐτῆς σύστημα, *συμφέρει* ἡ τῆς Ἑλλάδος ἀνεξαρτησία· ἐπειδή, μὴ δυναμένη νὰ ἔχῃ τέλος ἀποκτήσεως εἰς τὴν Ἤπειρον, θέλει ὥστε ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς σκοποὺς τῆς ἀποκτήσεως καὶ αὐξήσεως τῶν ἠπειρωτικῶν Δυνάμεων. Πᾶσα πρᾶξις καὶ σκέψις εἰς τὸ τοιοῦτον προκείμενον μᾶς ἀποδείχνει τὴν ἀλήθειαν τούτου τοῦ συμπερασμοῦ· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ λόρδος Καστελλερῆς ἦτον μὲ τὴν ἰδέαν τῶν ἠπειρωτικῶν πραγμάτων, ὅθεν ἐνήργησεν εἰς τὸ παρελθὸν κατὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, οὗτος πλέον δὲν ὑπάρχει, καὶ διὰ τοῦ διαδόχου του κ. Κάννιγκ ἤλλαξε παντάπασιν ἡ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας πολιτική. Πρέπει ὅμως νὰ πεισθῶμεν, ὅτι οἱονδήποτε κίνημα τῶν εὐρωπαϊκῶν Αὐλῶν ὡς πρὸς ἡμᾶς δὲν προέρχεται βέβαια ἀπὸ γενναιότητα, ἢ ἀπὸ ἀγαθοεργὸν πνεῦμα, ἀλλ' ἀπὸ μόνην κίνησιν ἰδιοτελείας τοῦ ἑαυτῶν κράτους. Οὕτω λοιπὸν εἶνε χρέος μας νὰ ἐξετάζωμεν ποῖον θέλει εἶναι τὸ συμφέρον τοῦ κράτους τῶν διαφόρων εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων καί, τοῦτο διερμηνεύοντες, νὰ προσκολληθῶμεν εἰς ἐκείνην τὴν δύναμιν, τῆς ὁποίας *τὸ ὄφελος δὲν ἀνθίσταται εἰς τὴν τῆς Ἑλλάδος σωτηρίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν*. Ἐπὶ τοῦ παρόντος βλέπομεν, ὅτι ἡ Γαλλία, ἡ ὁποία ἤδη στολίζει ἀπὸ ἀξιωματικοὺς καὶ διδακτικοὺς στρατηγοὺς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὸ στράτευμα τοῦ Ἰμπραὴμ πασσᾶ, σχεδιάζει τώρα νὰ πέμψῃ ἄλλους ἀξιωματικοὺς εἰς σᾶς, νὰ κάμουν τὸ αὐτό. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι θέλει νὰ ὀχυρώσῃ καὶ τὰ δύο μέρη, ὥστε νὰ φθείρωνται ἀμοιβαίως· φανερὸν λοιπόν, ὅτι δὲν δύναται νὰ σᾶς συμφέρῃ αὕτη ἡ μακιαβελικὴ πρᾶξις»...

Ἀντέγραψα τὰς φωτεινὰς ταύτας σκέψεις ἐκ τοῦ ἀναλυομένου Ἀρχείου μετ' ὀδύνης. Ὁ χρόνος δὲν εἶνε μόνον χρῆμα, ὡς λέγουσιν οἱ Ἄγγλοι, πρωτίστως εἶνε δίδαγμα. Ἀλλὰ τίνα ἔσχε διδάγματα ἡ νεωτέρα πολιτικὴ Ἑλλὰς ἐκ τοῦ προσφάτου αὐτῆς ἱστορικοῦ παρελθόντος; ποῖον εἶνε μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης τὸ ἐθνικὸν αὐτῆς πρόγραμμα; Δυστυχῶς δὲν ἐνοήσαμεν ἀκόμη, ὅτι τὰ ἐθνικὰ προγράμματα τῶν λαῶν, τῶν ὀργώντων πρὸς πρόοδον, τῶν φιλοδοξούντων νὰ παραστήσωσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ πρόσωπον σοβαρόν, δὲν αὐτοσχεδιάζονται ἐκ τοῦ προχείρου, οὐδὲ μεταβάλλονται κατὰ πᾶσαν στιγμὴν ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν ποικίλων, ἀντιθέτων, ξένων, ἀλληλοσυγκρουομένων συμφερόντων καὶ βλέψεων, ἀλλ' εἶνε πορίσματα σοβαρᾶς ἀντιλήψεως καὶ μελέτης, πρωτίστως γνώσεως τῶν ἱστορικῶν νόμων καὶ διδομένων. Τί ἔπραξεν ἡ ἐπίσημος Ἑλλὰς ἀπὸ τῆς πολιτικῆς ἀποκαταστάσεώς της, τί ἐσκέφθη πρὸς ἀνάρρησιν ὡρισμένου καὶ ἑνιαίου ἐθνικοῦ προγράμματος, ἕνα μόνον σκοπὸν ἔχοντος, τὴν ἀποτέλεσιν τοῦ μεγάλου ἔργου, ὅπερ ἐν ἔτει 1827 πρὸς στιγμὴν διεκόπη διὰ τῆς μερικῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους; Ἐπράξαμεν ὅ τι ἐπεβάλλετο ἐκ τῶν πραγμάτων, ὅ τι συνεβούλευεν ἐν ἔτει 1825 ὁ ἐκ Ζακύνθου Ἕλλην, ὁ ἄνευ ἀξιώσεων ἰδιωτεύων ἐν τῇ γενετείρᾳ, ἀλλὰ κεκτημένος γνῶσιν καὶ

Digitized by Google

πεῖραν τῶν πραγμάτων, ὅσην δὲν ἔσχον ἔκτοτε δεκάδες αὐτοσχεδίων ὑπουργῶν τῶν Ἐξωτερικῶν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους; Οὕτως ἐσκέπτοντο τῷ καιρῷ ἐκείνῳ καὶ ἄλλοι βεβαίως πεφωτισμένοι ἐκ τῶν Ἑλλήνων, οἷοι ἦσαν οἱ περὶ τὸν Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτον, ἀλλ' ἡ γνώμη αὐτῶν σπανιώτατα ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψει, εἴτε ἕνεκα τῆς ἀγνοίας τῶν πραγμάτων, εἴτε ἕνεκα ἰσχυροτέρων ἐπιρροῶν. Εὐτυχῶς κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμὴν τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος ἐπῆλθεν ἡ φωτεινὴ σκέψις τοῦ ἐκ Ζακύνθου φιλοπάτριδος, ὑποβαλόντος τὴν γνώμην νὰ συνταχθῇ καὶ ὑπογραφῇ *Αἴτησις πρὸς τὴν Ἀγγλίαν περὶ προστασίας, ἢ ὑποστηρίξεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους*. Ἡ Αἴτησις αὕτη ἔπρεπε νὰ ὑπογραφῇ ἐν ἄκρᾳ μυστικότητι ὑπὸ τοῦ *Κλήρου, τῶν Παραστατῶν, τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν ξηρᾶς καὶ θαλάσσης τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους*. Πρότερον ἤδη ὁ Κολοκοτρώνης, κατηχηθεὶς περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ὑπὸ ἀπεσταλμένων τοῦ Ρώμα, ἔγραψεν πρὸς τὸν Κάνιγγα, ἐπικαλούμενος τὴν συνδρομὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. «Ὅποιος βοηθήσῃ τὴν πατρίδα μου νὰ ἐλευθερωθῇ, μὲ αὐτὸν πάντοτε θὰ εἶμαι», ἔλεγε πρὸς τοῖς ἄλλοις ὁ γενναῖος, ὅσον καὶ νουνεχέστατος Πελοποννήσιος. Ἤδη ἡ πρὸς τὴν Ἀγγλίαν προσέγγισις τῶν ἀγωνιζομένων Ἑλλήνων ἐλάμβανεν εὐρύτερον χαρακτῆρα. Τὰ μετὰ ταῦτα δὲ ἐπελθόντα ἐπαρκῶς μαρτυροῦσιν, ὁποῖα ἦσαν τὰ ἀποτελέσματα τῆς Αἰτήσεως ταύτης ἐν τῇ ἐξωτερικεύσει τῆς νέας ἀγγλικῆς πολιτικῆς ὑπὸ τὸν Γεώργιον Κάνιγγα, μονονουχὶ ἤδη ἀναλαβόντα τὴν διπλωματικὴν πρωτοβουλίαν τῆς ὑποστηρίξεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Ἀντιγράφω τὰ κυριώτατα σημεῖα τῆς ἱστορικῆς ἐκείνης, ὅπου καὶ πολιτικωτάτης Αἰτήσεως πρὸς τὸ βρεττανικὸν ἔθνος:

«Παρατηροῦντες, ἔλεγον οἱ πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ παραστάται τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὅτι διὰ τὰ ἀνεξάλειπτα δικαιώματα τῆς ἰδιοκτησίας καὶ κυριότητος, διὰ τὰς ἐπικρατούσας ἀρχὰς τῆς θρησκείας καὶ ἐλευθερίας καὶ διὰ τὸ ἐκ φύσεως ἔμφυτον τοῦ νὰ διατηρῇ καὶ ἀσφαλίζῃ ἕκαστος τὴν ἰδίαν ὕπαρξιν, οἱ Ἕλληνες ἐνωπλίσθησαν μὲ τὰ ὅπλα τῆς δικαιοσύνης καὶ εἰς διάστημα πλέον τεσσάρων ἐτῶν ὑπέστησαν ἀποφασιστικῶς καὶ σταθερῶς κατὰ τῶν δυνάμεων τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Αἰγύπτου, πεζῶν τε καὶ ναυτικῶν, καὶ εἰς ὅλους τούτους τοὺς κινδύνους τώρα ἠφάνισαν καὶ τώρα ἄμπωσαν τὰς κολοσσαίας δυνάμεις τῶν ἐχθρῶν, καί, τελευταῖον, στερημένοι παντὸς μέσου ἀνήκοντος εἰς τοιοῦτον ὑψηλὸν ἐγχείρημα, καθιέρωσαν οὗτοι διὰ τοῦ αἵματός των τὰ πολύτιμα αὐτῶν δικαιώματα καὶ ἔδωκαν εἰς τὸν ἐκπεπληγμένον κόσμον ὄχι τόσον κοινὰς ἀποδείξεις, δι' ὅσον εἶνε ἱκανὸς ἕνας λαός, ἐκ φύσεως γεννημένος διὰ νὰ ζῇ ἐλεύθερος καὶ ὅστις ἤδη ἠδυνήθη νὰ διασπάσῃ τοὺς βρόχους μιᾶς ἱκανῶς πολυχρονίου καταθλιπτικῆς δουλείας...

«Παρατηροῦντες, ὅτι πράκτορές τινων ἠπειρωτικῶν Δυνάμεων, ἂν καὶ Χριστιανῶν, δὲν διεφύλαξαν ὁδηγίαν, συνεχομένην μὲ τὰς ἀρχάς, τὰς ὁποίας αὐτοὶ ἐστερέωσαν, ἀλλὰ ἀπὸ μέρους τῶν αὐτῶν δὲν ἔλειψαν νὰ ἐκδῶσιν συνεχῶς ἀντιρρήσεις

Digitized by Google

πολιτικὰς πολυμόρφου οὐσίας καὶ χαρακτῆρος. «Παρατηροῦντες, ὅτι ὄχι ὀλίγους κατατρεγμοὺς καὶ παρεκβάσεις ὑποφέρει ἡ νόμιμος καὶ τακτικὴ κίνησις τοῦ ἑλληνικοῦ Ναυτικοῦ ἀπὸ τοὺς Ἀρχηγοὺς τῶν θαλασσίων δυνάμεων τινῶν Βασιλικῶν, οἵτινες κατὰ πάντα τρόπον πειράζουν τὰ καθήκοντα τῆς διακηρυχθείσης οὐδετερότητος ἀπὸ τὰς Αὐλάς των εἰς τὰς Συνελεύσεις τοῦ Λαϋβὰχ καὶ Βερώνης.

«Παρατηροῦντες μὲ μεγάλην θλίψιν αὐτοὺς τοὺς Χριστιανοὺς, ὁπλιζομένους ἐναντίον τῶν ὀπαδῶν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ βοήθειαν ἐκείνων τοῦ Ἀλκορανίου, εἰς τρόπον ὥστε, στρατιῶται Εὐρωπαῖοι, ἐναντίον πάσης ἄλλης ἀρχῆς ἀληθοῦς πολιτικῆς καὶ ἠθικῆς, σπεύδουν νὰ διδάξουν, διορίσουν καὶ ὁδηγήσουν τὰ στίφη τῶν βαρβάρων, διευθυνόμενα νὰ λεηλατήσουν τὴν ἱερὰν ἐκείνην γῆν, ἥτις σκεπάζει ἀνάμικτα τὰ ἀθάνατα κόκκαλα τῶν Κιμώνων, τῶν Τσαμαδῶν, τῶν Λεωνιδῶν, τῶν Βοτσαρῶν, τῶν Φιλοποιμένων, τῶν Νικηταραίων καὶ Κολιαίων, ὅ περ ἐμποδίζει τὰς προόδους τῆς ἱερᾶς ὑποθέσεως τῆς Ἑλλάδος.

«Παρατηροῦντες, ὅτι ἡ Διοίκησις τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, εὐτυχὴς εἰς τὸ νὰ διευθύνῃ λαὸν ἐλεύθερον, εἶνε ἡ μόνη, ἥτις διετήρησε, μέχρι λεπτοῦ καθαρὰν τὴν οὐδετερότητα, περιφρονοῦσα νὰ μιμηθῇ τὰς ἀναφανδὸν βίας ἢ τὰς νεφώδεις διαχειρίσεις, αἱ ὁποῖαι ἀπ' ἄλλους ἀδιακόπως ἐπράχθησαν καὶ πράττονται εἰς τὴν Ἑλλάδα, Κωνσταντινούπολιν καὶ Αἴγυπτον.

«Σκεπτόμενος, ὅτι ἡ βρεττανικὴ ἀδιαφορία δὲν ἀρκεῖ ν' ἀντιρροπήσῃ τὸν ἤδη ἐπηυξημένον ἐξωτερικὸν κατατρεγμὸν πρὸς βλάβην τῆς Ἑλλάδος. «Παρατηροῦντες ὅτι ἡ Ἑλλάς, ὄχι ἀπὸ χαύνωσιν δυνάμεων, οὔτε ἀπὸ ἀδυνατισμένην ἀπόφασιν, δὲν ἠδυνήθη μέχρι τοῦδε νὰ προσεπιχειρῇ, ἀλλὰ διὰ τὰ προρρηθέντα αἴτια καὶ μάλιστα τὴν πηγάζουσαν ἀπὸ τοῦ νὰ μὴν ἔλαβε ποτὲ διοίκησιν ὑπερτέρων τῶν παθῶν καὶ σχέσεων κτλ. κτλ.

«Πρὸς ἀσφάλειαν τῶν ἱερῶν δικαιωμάτων τῆς τοῦ Κράτους ἐλευθερίας καὶ ἱκανῶς στερεᾶς πολιτικῆς ὑπάρξεως, ἡ Ἑλλάς, διὰ τῆς παρούσης δημοσίας πράξεως, προσδιορίζει, θεσπίζει, ἀποφασίζει καὶ βούλεται τὸν ἑπόμενον

Νόμον

Α'.) Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, δυνάμει τῆς παρούσης πράξεως, θέτει ἑκουσίως τὴν ἱερὰν παρακαταθήκην τῆς αὐτοῦ ἐλευθερίας, ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ ὑπάρξεως ὑπὸ τὴν μοναδικὴν ὑπεράσπισιν τῆς Μεγάλης Βρετανίας.

Β'.) Ἡ παροῦσα αὐτὴ ὀργανικὴ πρᾶξις τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους συνοδεύεται μὲ ἐπὶ τούτῳ διπλοῦν ὑπόμνημα πρὸς τὴν σεβασμίαν Διοίκησιν τῆς αὐτοῦ βρεττανικῆς μεγαλειότητος κατ' εὐθεῖαν εἰς Λονδῖνον καὶ συγχρόνως ἀποστέλλεται ἐμμέσως διὰ τῆς αὐτοῦ ἐξοχότητος τοῦ Λόρδου μεγάλου Ἁρμοστοῦ τῆς αὐτοῦ μεγαλειότητος εἰς τὰς Ἡνωμένας ἐπαρχίας τῶν Ἰονικῶν Νήσων.

Digitized by Google

Γ'.) Οἱ Πρόεδροι τῶν εὐτάκτων Βουλευτηρίων τοῦ Κράτους, ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, θέλουν ἑτοίμως ἐκπληρώση τὸν παρόντα *Νόμον*.»

Ἡ αἴτησις αὕτη, κάτωθι τῆς ὁποίας εἶχον ὑπογραφῇ οἱ σπουδαιότατοι τῶν στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν ἀρχηγῶν τοῦ ἀγῶνος, καὶ πρῶτοι πάντων ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Μιαούλης, ὑπῆρξε κατὰ τὸν Κάνιγκα, ἡ λογικωτέρα πρᾶξις τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἐπαμεινώνδου, ἔμελλε νὰ ἐπενέγκῃ τὰ ἀποτελέσματα, ἅτινα προσεδόκα ἡ ἀπαγορεύσασα αὐτὴν εἰς τοὺς ἐν Ἑλλάδι Ἐπιτροπὴ τῆς Ζακύνθου. Ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ Κάνιγκος, ἐπενέβη δραστηριώτερον εἰς τὸν διακανονισμὸν τῶν ἀνατολικῶν πραγμάτων. Ὑπῆρξαν βεβαίως οἱ ἐκ τῶν κορυφαίων στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν ἀρχηγῶν τοῦ ἔθνους δυσαρεστηθέντες, ἢ καὶ διαμαρτυρηθέντες κατὰ τῆς τοιαύτης ἐνεργείας, φοβηθέντες ἴσως πολιτικὴν ἀπομόνωσιν, ἀλλὰ τὰ πράγματα μετά τινα χρόνον ἀπέδειξαν, ὅτι ἡ ἐνέργεια ὑπῆρξε συνετωτάτη καὶ πολιτικωτάτη, ἄξιοι δ' ὄντως ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης ἐγένοντο οἱ προκαλέσαντες αὐτήν. Δὲν παρῆλθε πολὺς καιρός, καὶ πρωτοστατούσης τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς, ἐπῆλθε πληρεστέρα συνεννόησις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ὑπὲρ ἐπεμβάσεως ἐνεργοτέρας εἰς τὰς μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας ἐχθροπραξίας καὶ ἐπὶ τέλους ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου.

* * *

Ἡ ἐνέργεια αὕτη τῆς ἐν Ζακύνθῳ Ἐπιτροπῆς, καὶ δὴ τοῦ πρωτοστατοῦντος ἐν αὐτῇ Διονυσίου Ρώμα, εἶνε ἡ σπουδαιοτάτη τῶν ἐν τῷ ἄρτι δημοσιευθέντι πρώτῳ τόμῳ τοῦ ἱστορικοῦ Ἀρχείου ἀναγραφομένων. Σπανίως ᾐσθάνθην μείζονα τέρψιν καὶ εὐχαρίστησιν ἐξ ἀναγνώσεως βιβλίου, ἀναφερομένου εἰς τὴν ἐποποιΐαν τοῦ θαυμασίου ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας ἀγῶνος. Προσεπάθησα διὰ βραχέων ἐν τῇ σημειώσει ταύτῃ ν' ἀναπαραστήσω σκιγράς τινας τῆς ἐποποιΐας ταύτης, καὶ ἰδίᾳ τὴν ἐπιφανῆ φυσιογνωμίαν τοῦ ἀνδρός, ὅστις οὐ σμικρὸν εἶχε πρωτοστατήσῃ λόγῳ καὶ ἔργῳ, νουθετῶν καὶ ἐνεργῶν ὑπὲρ τῆς πραγματώσεως τοῦ προγράμματος τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας. Τὸ τοιοῦτον εἶνε εὐσεβὲς καὶ ἱερὸν καθῆκον τῶν ἐπιγενεστέρων, τῶν προσπαθούντων, ἂν μή τι ἄλλο, νὰ παρακολουθήσωσι καὶ νὰ μιμηθῶσι τοιαῦτα γενναῖα διδάγματα. Ἐπιθυμῶ νὰ μὴ δυσαρεστηθῶσι, μηδὲ νὰ δυσανασχετήσωσιν ὅσοι λάβωσι τὸν κόπον καὶ τὴν ὑπομονὴν ν' ἀναγνώσωσι τὰς πενιχράς, ἀλλ' εἰλικρινεῖς ταύτας σελίδας, δυνάμενοι ἴσως νὰ αἰσθανθῶσι φθόνον πρὸ τῆς πλουσίας εἰκόνος ἐκ τῆς παραβολῆς πρὸς τὴν ἰδίαν γυμνότητα. Οὐδεμίαν εἶπον ὑπερβολήν, ἐξέθηκα ἁπλῶς τὰ γεγονότα, ὅπως εὗρον αὐτὰ ἀναγεγραμμένα καὶ μεμαρτυρημένα δι' ἀποδείξεων ἀναμφισβητήτου κύρους. Ἂν δ' ἐπιτρέπηταί μοι νὰ περατώσω τὴν σημείωσιν ταύτην διὰ τρόπου, ἀναμιμνήσκοντος τὴν αὐστηρότητα τοῦ Τακίτου, ἡ μεταβίβασις εἰς τοὺς μεταγενεστέρους τῶν πράξεων καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν εἶνε παλαιὰ συνήθεια, ἣν πρέπει νὰ τηρῇ πᾶσα ἐποχή, ὅσον καὶ ἂν κατέστη ξένη καὶ ἀδιάφορος πρὸς τὴν σύγχρονον ἀρετήν.

Digitized by Google

Πιθανῶς τοιαύτη ἀφήγησις νὰ προκαλῇ εἴς τινας ἔλεγχον συνειδήσεως, εἰς ἄλλους στενοχωρίαν, καὶ δὴ εἰς τοὺς ἐπιδιώκοντας τὴν ἐξέγερσιν καὶ τὴν θεραπείαν τῶν αἰσθήσεων αὐτῶν μᾶλλον ἢ τῶν αἰσθημάτων. Ταῦτα ἔγραψα οὐχὶ διὰ τοὺς τοιούτους. Ἀλλ' ἐὰν ὑπάρχωσι μεταξὺ ἡμῶν ἀκόμη οἱ ἀγαπῶντες καὶ τιμῶντες τοὺς σκεπτομένους καὶ τοὺς ἐργαζομένους ὑπὲρ τῶν γενναίων ἰδεῶν, εἴτε ζῶσιν οὗτοι, εἴτε μετέστησαν πρὸ καιροῦ ἀπὸ τοῦ ἀγῶνος τοῦ βίου, δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι θέλουσι συμμερισθῇ τὸ αἴσθημα, ὅπερ μὲ κατέχει κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, καθ' ἣν περατῶ τὴν βραχεῖαν σημείωσιν. Τοῦτο μὲ εὐχαριστεῖ καὶ μὲ ἱκανοποιεῖ συγχρόνως. Ἐν τῇ συγχρόνῳ λιποψυχίᾳ καὶ παρακμῇ, ἐν τῇ ἀναλγησίᾳ πρὸς διεκδίκησιν καὶ ἐξάσκησιν τῆς ἀρετῆς, ἐν ᾗ πάντες ἀναστρεφόμεθα, ἀφήγησις τοιούτων γενναίων σκέψεων καὶ ἔργων ἴσως καταστήσῃ καὶ ἕνα προσήλυτον, δυνάμενον, ἂν μή τι ἄλλο, νὰ κατανοήσῃ, ὅτι αἱ ἐν τῇ πρώτῃ σελίδι τοῦ βιβλίου ἀναγραφόμεναι μομφαὶ τοῦ πρωτοστατοῦντος τῆς ἐν Ζακύνθῳ Ἐπιτροπῆς ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος δύνανται νὰ λογισθῶσιν ἀπευθυνόμεναι οὐχὶ τοσοῦτον εἰς τοὺς συγχρόνους αὐτοῦ, ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν γενεὰν ἑπομένην, ἥτις παρεσκεύασε τὴν μεγάλην ἐθνικὴν συμφορὰν τοῦ 1897 καὶ ἥτις ἐπαπειλεῖ νέαν, ἴσως λίαν προσεχῆ. Εὔχομαι εἰς τὸν Θεὸν νὰ μή μοι ἐπιφυλάξῃ νὰ ἴδω καὶ πάλιν τὸ θέαμα τοιούτων ἡμερῶν. Ἂς ζήσωσι ν' ἀπολαύσωσιν αὐτοῦ ὅσοι συνετέλεσαν ἢ καὶ συντελοῦσι μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης, ἐν συνειδήσει ἢ ἀσυνειδήτως.

Ν. Καζάζης

ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ ΚΑΙ ΣΕΡΒΟΙ ΕΝ ΣΚΟΠΕΙΟΙΣ

Ἤλπισαν πρὸς στιγμὴν οἱ αἰσιόδοξοι, ὅτι θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ συνεννόησις καὶ σύμπραξις ἐν Μακεδονίᾳ μεταξὺ Βουλγάρων καὶ Σέρβων πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ μεγάλου σλαυϊκοῦ προγράμματος. Δυστυχῶς τὰ πράγματα ἀπέδειξαν καὶ πάλιν πόσον ἠπατῶντο. Τὸ ζήτημα τοῦ μητροπολιτικοῦ θρόνου τῶν Σκοπείων ἀπεκάλυψε τὴν ἀλήθειαν. Νέος, δεινότερος ἀγὼν ἐξερράγη αὖθις μεταξὺ τῶν ὑποβλεπομένων ἀλλήλοις ψευδαδελφῶν. Τὰ περὶ τούτου ἐκτίθενται ἐπαρκῶς ἐν τῷ ἑπομένῳ ἄρθρῳ, δημοσιευθέντι ἐν τῇ «Πατρίδι» τοῦ Βουκουρεστίου :

«Ἓν τῶν σπουδαιοτάτων ἐθνικοπολιτικῶν ζητημάτων τῆς Βορείου Μακεδονίας, τὸ ἀπὸ ἐτῶν ἀπασχολοῦν τοὺς Σέρβους καὶ τοὺς Βουλγάρους, τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ τὴν βουλγαρικὴν Ἐξαρχίαν, τὴν Πύλην καὶ τὸ Γιλδὶζ Κιόσκ, οὐχ ἧττον δὲ καὶ αὐτὸ τὸ διπλωματικὸν σῶμα Κωνσταντινουπόλεως, φαίνεται προσεγγίζον εἰς

Digitized by Google

τὴν λύσιν του. Τὴν 17 Ὀκτωβρίου 1897 ἀφίκετο εἰς Σκόπεια ὁ Σέρβος ἀρχιμανδρίτης Φιρμιλιανὸς ὡς τοποτηρητὴς τῆς αὐτόθι ὀρθοδόξου Ἀρχιεπισκοπῆς, κατὰ δὲ Νοέμβριον τοῦ 1899 ἐξελέγη οὗτος ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου μητροπολίτης Σκοπείων, ἀλλὰ μέχρι τῆς σήμερον ἡ Πύλη δὲν εἶχεν ἐκδώση τὴν ἀπαιτουμένην ἔγκρισιν εἰς τὴν ἐκλογὴν ταύτην, ἡ δὲ ἐπίσημος εἰς τὸ ἀξίωμά του ἐγκαθίδρυσις τοῦ Φιρμιλιανοῦ ἀνεβάλλετο αἐννάως, διότι ἡ Πύλη, ὁσάκις ἡτοιμάζετο νὰ ἐκπληρώση τὸν πόθον τοῦτον τῶν Σέρβων, ὑπεχώρει πάντοτε ἐνώπιον τῶν ἀπειλῶν καὶ διαμαρτυριῶν τῶν Βουλγάρων. Σήμερον τέλος πάντων φαίνεται ἡ Πύλη ἀποφασίσασα νὰ δράση σοβαρῶς. Πρό τινων ἡμερῶν ὁ ἐν Σκοπείοις σχισματικὸς Βούλγαρος μητροπολίτης Συνέσιος ειδοποιήθη παρὰ τοῦ προϊσταμένου του, τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Βουλγάρου Ἐξάρχου Ἰωσήφ, ὅτι, καθ᾽ ἃς ἔχει ἀσφαλεῖς οὗτος πληροφορίας, ἐπίκειται ἡ κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα, 14 Ἀπριλίου, ἐγκαθίδρυσις τοῦ Φιρμιλιανοῦ. Συγχρόνως ὁ Συνέσιος διετάσσετο παρὰ τοῦ Ἐξάρχου Ἰωσὴφ νὰ προβῆ εἰς ὅ τι κρίνει κατάλληλον, ὅπως, ἔστω καὶ τὴν ἑνδεκάτην ὥραν, παρακωλυθῇ κατὰ τὸ δυνατὸν ὁ θρίαμβος οὗτος τῶν Σέρβων.

«Ὡς ἑξῆς ἀναγράφομεν τὰ ὅσα ἐπὶ τοῦ προκειμένου κατωρθώσαμεν νὰ μάθωμεν παρὰ πηγῆς ἐπισήμου, ἣν δὲν ἐπιτρέπεται ἡμῖν νὰ ὀνομάσωμεν, ἀποτελοῦντα ἀποκαλύψεις εἰς ἄκρον ἐνδιαφερούσας περὶ τῶν σκευωριῶν, δι᾽ ὧν οἱ ἐν Σκοπείοις Βούλγαροι, τῇ ὑποκινήσει τοῦ Ἐξάρχου Ἰωσήφ, ζητοῦσι νὰ ματαιώσωσι τὴν κατὰ τὸ προσεχὲς Πάσχα χειροτονίαν τοῦ Φιρμιλιανοῦ καὶ ἅτινα θὰ ἐμποιήσωσιν αἴσθησιν εἰς πάντα Ἕλληνα ἀναγνώστην :

«Ἤδη κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ὁ διοικητὴς Κοσσυφοπεδίου Μεχμὲτ Ρεσὰδ βέης εἶχεν ἀγγείλη εἰς τὴν Πύλην, ὅτι κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ καταστάσει τῆς Μακεδονίας ἐμπόδιόν τι διὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν καὶ χειροτονίαν τοῦ Φιρμιλιανοῦ καὶ ὅτι οἱ ὀπαδοὶ τῆς Ἐξαρχίας θὰ ἐτήρουν ἡσυχίαν, ἐὰν μὴ ἐξηρεθίζοντο ὑπὸ τοῦ Συνεσίου. Πρὸ τριῶν μηνῶν ἡ Πύλη ἠρώτησε τὸν αὐτὸν διοικητήν, ἐὰν ἔχῃ ἀποδείξεις, ὅτι ὁ Συνέσιος προτίθεται νὰ ὑποκινήσῃ τὸν βουλγαρικὸν πληθυσμὸν κατὰ τῆς ἐγκαθιδρύσεως τοῦ Φιρμιλιανοῦ. Ὁ διοικητής, μὴ ἔχων τοιαύτας ἀποδείξεις, ἠναγκάσθη ν᾽ ἀπαντήσῃ ἀρνητικῶς. Νῦν μόλις κατώρθωσαν αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ νὰ λάβωσιν ἀποδείξεις ἁπτάς. Τὴν 25 Μαρτίου (π.) ὑπάλληλός τις τῆς βουλγαρικῆς μητροπόλεως κατήγγειλε τῷ διοικητῇ, ὅτι ὁ Συνέσιος καταγίνεται εἰς τὸ νὰ ἑτοιμάσῃ ἐγγράφους διαταγὰς πρὸς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς προϊσταμένους τῆς δικαιοδοσίας του, ἐν αἷς θὰ δίδῃ αὐτοῖς ὁδηγίας περὶ τῆς στάσεως καὶ τῶν μέτρων, ἃ ὤφειλον νὰ λάβωσιν ἐν τῷ ζητήματι τοῦ Φιρμιλιανοῦ. Πράγματι περὶ μεσημβρίαν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐπεδόθησαν εἰς τὸ αὐτόθι ταχυδρομεῖον πέντε συστημέναι ἐπιστολαὶ πρὸς τοὺς Βουλγάρους πρωθιερεῖς Κουμανόβου, Κρατσόβου, Παλάγκας, Κωτσάνης καὶ Ἰστίπ. Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται εὑρίσκονται, ὡς εἰκός, σήμερον εἰς χεῖρας τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν καὶ ἀπεστάλησαν βεβαίως ἤδη εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς

Digitized by Google

τὸν μέγαν Βεζύρην, ὡς εἰς ἄκρον ἐνοχοποιητικὰ ἔγγραφα περὶ τῆς διαγωγῆς τοῦ Συνεσίου, οὐ μὴν δ' ἀλλὰ καὶ ὡς ἀπόδειξις τῶν πονηρῶν καὶ ψευδῶν μέσων δι' ὧν οἱ Βούλγαροι συνειθίζουσι ἀπὸ τόσου χρόνου νὰ ἐργάζωνται.

«Εἶνε συντεταγμένα εἰς βουλγαρικὴν γλῶσσαν καὶ φέρουσι τὴν ὑπογραφὴν τοῦ μητροπολίτου Συνεσίου, ὡς καὶ τὴν σφραγῖδα τῆς Μητροπόλεως. Ἰδοὺ τὰ ἔγγραφα ἐν τῇ πιστῇ μεταφράσει :

«Βουλγαρικὴ Μητρόπολις, Ἀρ. 523. 25 Μαρτίου 1902. Σκόπεια. Μυστικὴ ἐγκύκλιος. Ἐπεῖγον. Πρὸς τοὺς ἐν τῇ ἐπαρχείᾳ Σκοπείων ἀντιπροσώπους μου. Ἐξ ἀξιοπίστων ὅλως πηγῶν ἐπληροφορήθημεν, ὅτι ὁ Φιρμιλιανὸς θὰ χειροτονηθῇ ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου μητροπολίτης. Τὴν ἀπόφασιν της Πύλης δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ἤδη ὡς τετελεσμένον γεγονός. Ἡ χειροτονία θὰ γείνῃ τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα. Διὰ τὴν Βουλγαρίαν ἀποτελεῖ τοῦτο τραῦμα βαρύ, ἀλλ' ἡ Ρωσσία θέλει αὐτήν, ἡ δὲ Βουλγαρία εἶνε ἠναγκασμένη νὰ σιωπήσῃ, ὅπως μὴ χάσῃ πλειότερα. Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡμέτερος Ἔξαρχος καὶ ἐγὼ αὐτὸς ἠγείραμεν ἤδη ἐντονωτάτην κατ' αὐτὰς διαμαρτύρησιν, διότι διὰ τὴν προπαγάνδαν ἡμῶν ἡ ἐγκαθίδρυσις τοῦ Φιρμιλιανοῦ ἀποτελεῖ βαρυτάτην πληγήν.

«Προσκαλεῖσθε λοιπὸν διὰ ταύτης, ὅπως ἐγείρητε ὡσαύτως ἔντονον διαμαρτυρίαν. Οὕτω διετάχθη ἐκ Σόφιας. Φροντίσατε νὰ ὑπογράψωσι τὰ διαμαρτυρικὰ ἔγγραφα καί τινες ἄνθρωποι ἐκ τοῦ λαοῦ, ἑτοιμάσατε πάντα ταῦτα ὅσον τὸ ταχύτερον καὶ στείλατε τὰς διαμαρτυρήσεις τηλεγραφικῶ. Μίαν διαμαρτύρησιν πέμψατε πρὸς τὸν Βαλῆν Σκοπείων, δευτέραν πρὸς τὸν Σουλτάνον, τὰ δὲ ἀντίγραφα αὐτῶν πρὸς τὸν μέγαν Βεζύρην, τὸν Ἔξαρχον Ἰωσὴφ καὶ πρὸς ἐμέ. Ἐσωκλείστως πέμπω ὑμῖν τὰ σχέδια τῶν τηλεγραφημάτων ἐν βουλγαρικῇ γλώσσῃ. Πρέπει νὰ μεταφράσητε ταῦτα ἀμέσως εἰς τὴν τουρκικήν. Μὴ φείδεσθε λέξεων, τὰ δὲ ἔξοδα θα πληρωθῶσιν ὑμῖν ἐκ τῶν κεφαλαίων τῆς «φίλης καὶ συνεργατρίας ἡμῶν ἀδελφῆς μὶς Στόν.» Μὴ διστάζητε μηδ' ἐπὶ στιγμήν. Ἐκ τῶν τηλεγραφημάτων, ἅτινα πρέπει νὰ συνταχθῶσι δριμύτερα καὶ αὐτῶν τῶν ἐσωκλείστων σχεδίων, πρέπει νὰ καταφαίνηται, ὅτι, ἐὰν πράγματι γείνῃ ἡ χειροτονία τοῦ Φιρμιλιανοῦ, *ὁλόκληρος ὁ λαὸς θὰ ἐξαναστῇ.*»

«Ἕπεται, ὡς εἴπομεν, ἡ σφραγὶς καὶ ἡ ὑπογραφὴ τοῦ βουλγάρου μητροπολίτου Σκοπείων Συνεσίου.

«Τὰ σχέδια τῶν τηλεγραφημάτων ἔχουσιν ὡς ἑξῆς : 1) «Πρὸς τὸν Βαλῆν Σκοπείων. Μανθάνομεν, ὅτι ὁ Σέρβοι ἀρχιμανδρίτης Φιρμιλιανὸς θὰ χειροτονηθῇ Σέρβος μητροπολίτης τῆς ἐπαρχίας Σκοπείων. Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σκοπείων οὐδεὶς Σέρβος κατοικεῖ. Διαμαρτυρόμεθα κατὰ τῆς χειροτονίας ταύτης».

«2) Πρὸς τὸν Σουλτάνον. Ἡ χειροτονία τοῦ Φιρμιλιανοῦ ὡς Σέρβου μητροπολίτου ἀπαρέσκει εἰς ἡμᾶς τοὺς ὀπαδοὺς τῆς Ἐξαρχίας καὶ ἔρχεται ὡς κεραυνός. Πα-

Digitized by Google

ρακαλοῦμεν, ὅπως μὴ γείνῃ ἡ χειροτονία καὶ ἐὰν μεθ' ὅλα ταῦτα γείνῃ οὐδεμίαν δυνάμεθα ν' ἀναλάβωμεν εὐθύνην διὰ τὰς συνεπείας».

«Ἐν ὑστερογράφῳ προσθέτει ὁ Συνέσιος καὶ τὰ ἑξῆς :

«Ἐπεσκέφθην χθὲς πάντας τοὺς ἐνταῦθα προξένους, οὓς παρεκάλεσα, ἵνα μὲ ὑποστηρίξωσι. Προσεπάθησα ὡσαύτως νὰ πείσω τοὺς προξένους, ὅτι ἐν τῇ Ἐξαρχίᾳ ἡμῶν οὔτε εἷς Σέρβος ζῇ, «καίτοι οἱ παληάνθρωποι αὐτοὶ ἀριθμοῦσι κατὰ τὰς ἡμετέρας αὐθεντικὰς πηγὰς ὑπὲρ τὰς 1200 ψυχάς». Ἀπὸ τοῦδε καὶ ἑξῆς θ' αὐξηθῶσι βεβαίως πλειότερον, ἡ δὲ πρὸς ἐκβουλγαρισμὸν τῆς χώρας ταύτης ὑπερτριακονταετὴς ἐργασία ἡμῶν θὰ καταστραφῇ καθ' ὁλοκληρίαν. Ἐὰν δὲν ἐπιτύχωμέν τι διὰ τῶν τηλεγραφημάτων, τότε θὰ σταλῶσιν ἐπιτροπεῖαι καὶ τὸ κάτω κάτω τῆς γραφῆς οὐδὲν ἄλλο μένει ἡμῖν ἢ ἡ «ἐξόντωσις τοῦ Φιρμιλιανοῦ διὰ τοῦ βουλγαρικοῦ ἐκτελεστικοῦ κομιτάτου ! !»

«Σήμερον δὲ ἐλάβομεν παρὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀνταποκριτοῦ ἡμῶν τὰς ἑξῆς νεωτέρας πληροφορίας περὶ τῆς περαιτέρω ἐξελίξεως τοῦ ζητήματος, ἐπικυρούσας καὶ συμπληρούσας θαυμασίως τὰ ἀνωτέρω :

«Τῇ 28 Μαρτίου ὁ Ρῶσσος πρεσβευτὴς Ζηνόβιεφ ἔσχεν ἀκρόασιν παρὰ τῷ Σουλτάνῳ καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἐξέφρασε τούτῳ τὸν πόθον τοῦ Τσάρου, ὅπως ὁ ἐν Σκοπείοις ἀρχιμανδρίτης Φιρμιλιανὸς χειροτονηθῇ τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα ἀρχιεπίσκοπος τῆς ἐκεῖ ἐπαρχίας, τῆς ὑποκειμένης εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Τὴν ἐπιοῦσαν ὁ πρώην ἐν Σόφιᾳ αὐτοκρατορικὸς Ὀθωμανὸς ἐπίτροπος Νετζὶπ βέης Μελχάμε ἐνεφανίσθη παρὰ τῷ Βουλγάρῳ Ἐξάρχῳ Ἰωσὴφ καὶ τῇ ἐντολῇ τοῦ Σουλτάνου διεκοίνωσεν αὐτῷ, ὅτι ὁ ὑψηλὸς Κύριός του, ὁ Σουλτάνος, εἶνε ἠναγκασμένος ν' ἀνακαλέσῃ τὴν πρὸς τοὺς Βουλγάρους δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν νὰ μὴ ἐγκρίνῃ τὴν χειροτονίαν τοῦ Φιρμιλιανοῦ, διότι ὁ Ζηνόβιεφ ἐξέφρασεν ἐν ὀνόματι τοῦ Τσάρου τὸν ἀντίθετον πόθον, ὁ δὲ Σουλτάνος δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ θολωθῶσιν αἱ φιλικαὶ πρὸς τὸν Τσάρον σχέσεις, ἕνεκα τῆς προκειμένης ἀναξίας λόγου ὑποθέσεως. Ὁ Ἔξαρχος ἀκούσας ταῦτα, ἀπῆλθε πάραυτα πρὸς τὸν Διπλωματικὸν Πράκτορα τῆς Βουλγαρίας Γκέσσωφ, παρ' ᾧ ἦτο παρὼν καὶ ὁ νῦν Βούλγαρος ἐμπορικὸς πράκτωρ ἐν Σκοπείοις Γιουρούκωφ. Μετὰ βραχεῖαν σύσκεψιν ἐπέβησαν ἁμάξης καὶ οἱ τρεῖς κύριοι καὶ μετέβησαν πρὸς τὸν Ταξὶμ βέην, ἀρχιγραμματέα τοῦ Σουλτάνου, παρ' ᾧ ὁ κ. Γκέσσωφ προέβη εἰς ἐπίσημον διαμαρτυρίαν. Ὁ Ταξὶμ βέης ἀνηνέχθη πάραυτα πρὸς τὸν Σουλτάνον. Μετὰ μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν ἐγένετο συζήτησις μεταξὺ τοῦ Ταξὶμ βέη, τοῦ Νετζὶπ βέη Μελχάμε καὶ τοῦ Γκέσσωφ. Ὁ Γιουρούκωφ ἐν τῷ μεταξὺ ἀνέμενεν ἐν τῷ προθαλάμῳ. Κατὰ τὴν ἀπέλευσίν των ἐκ τοῦ Γιλδὶζ ὁ Ταξὶμ βέης εἶπεν εἰς τοὺς Βουλγάρους, ὅτι αὐτὸς τὴν πρὸ μικροῦ γενομένην συνομιλίαν δὲν θεωρεῖ ὡς ἐπίσημον καὶ ὅτι ἡ ἐπίσημος ἀπάντησις δοθήσεται τὴν Τρίτην, 1 Ἀπριλίου. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ τὴν Τρίτην οὐδεμία ἐδόθη ἀπάντησις, μετέβη ὁ Γκέσσωφ εἰς τὴν ρωσσικὴν πρεσβείαν, ὅπου ὁ κ. Ζηνόβιεφ εἶπεν αὐτῷ, ὅτι ὀφεί-

Digitized by Google

λουσι νὰ ὑποταχθῶσιν οἱ Βούλγαροι εἰς τὴν θέλησιν τοῦ Τσάρου καὶ τοῦ Σουλτάνου. Συνεπείᾳ τούτου συνῆλθον καὶ πάλιν εἰς συμβούλιον ὁ Ἔξαρχος Ἰωσήφ, ὁ Γκέσωφ καὶ ὁ Γιουρούχωφ καὶ ἀπεφάσισαν νὰ διατάξωσι τὸν ἐν Σκοπείοις Βούλγαρον μητροπολίτην Συνέσιον, ὅπως διοργανώσῃ καὶ ὑποκινήσῃ ὀχλαγωγικὰς διαδηλώσεις κατὰ τῆς χειροτονίας τοῦ Φιρμιλιανοῦ». Καὶ εἰς τοὺς ἄλλους Βουλγάρους Μητροπολίτας ἐν Μακεδονίᾳ ἐδόθη ἡ ἐντολὴ νὰ προβῶσιν εἰς τὰ αὐτὰ ἐναντίον τῆς τάξεως μέτρα, ἐν ᾗ περιπτώσει αἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ Συνεσίου ἤθελον μείνῃ ἄνευ ἀποτελέσματος. Ὁ Γιουρούχωφ ἀπῆλθε διὰ τῆς ἐπομένης ἁμαξαστοιχίας εἰς Θεσσαλονίκην πρὸς τὸν ἐκεῖ Βούλγαρον πράκτορα Σώσωφ, παρ' ᾧ διέτριψεν ἐπὶ τριήμερον πρὸς λῆψιν τῶν παραιτέρω μέτρων ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, λαμβανούσης ὡρισμένως δυσάρεστον τροπὴν διὰ τὴν Βουλγαρίαν».

«Ὅτι ἡ τροπὴ αὕτη τῆς ὑποθέσεως ἤθελε διαταράξει τὰς μόλις ἀρξαμένας νὰ βελτιῶνται σχέσεις μεταξὺ Βουλγαρίας καὶ Σερβίας ἦτο αὐτονόητον. Πράγματι ἐπικυροῦται ἡ εἴδησις, ὅτι ἡ Σερβία ἀνεκάλεσε τὸν ἐν Σόφιᾳ ἀντιπρόσωπόν της Γιοβὰν Δζάγια, συνεπείᾳ τῆς ἐντάσεως τῶν σχέσεων, ἥτις ἐπῆλθε κατ' ἀκολουθίαν τῆς ἐπικειμένης κατὰ τὸ Πάσχα χειροτονίας τοῦ Σέρβου Φιρμιλιανοῦ καὶ κυρίως ἕνεκα τῶν ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ ἀκατονομάστων σκευωριῶν τῶν βουλγαρικῶν ἀρχῶν καὶ τοῦ βουλγαρικοῦ κλήρου, ἃς ἀνωτέρω λεπτομερέστατα περιγράφομεν. Φαίνεται δὲ, ὅτι οἱ Βούλγαροι ἐγένοντο ἔνοχοι καὶ ἰδιαιτέρας καταχρήσεως ἐμπιστοσύνης, κατὰ τὴν ἔκπαλαι προσφιλῆ αὐτοῖς μέθοδον. Διότι ἰδοὺ τί τηλεγραφοῦσιν εἰς Βερολῖνον περὶ τῆς ἀνακλήσεως τοῦ Σέρβου ἐν Σόφιᾳ ἐπιτετραμμένου ἐκ Βελιγραδίου :

«Ἡ αἰφνιδία ἀνάκλησις τοῦ ἐν Σόφιᾳ Διπλωματικοῦ Πράκτορος τῆς Σερβίας, Γιοβὰν Δζάγια, θεωρεῖται ἐνταῦθα ὡς ἀπάντησις εἰς τὴν ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως ἐπ' ἐσχάτων διεξαχθεῖσαν ἐνέργειαν κατὰ τῆς ἐπικειμένης χειροτονίας τοῦ Σέρβου μητροπολίτου Σκοπείων Φιρμιλιανοῦ. Ὁ Δζάγια εἶχε προσπαθήσῃ παντὶ μέσῳ κατὰ τὴν ἐν Σόφιᾳ δρᾶσίν του νὰ ἐπιφέρῃ διαρκῆ συνεννόησιν μεταξὺ Σερβίας καὶ Βουλγαρίας. Ἡ διαγωγὴ τῆς βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως ἐν τῇ ὑποθέσει τοῦ Φιρμιλιανοῦ κατέδειξεν ἡλίου φαεινότερον πόσον ματαία καὶ ἄσκοπος εἶνε πᾶσα προσπάθεια πρὸς εἰλικρινῆ μετὰ τῆς Βουλγαρίας συνεννόησιν. Εἰς τοῦτο προσθετέον, ὅτι ὁ Βούλγαρος Ὑπουργὸς τοῦ Ἐμπορίου Λουτσκάνωφ ἐρραδιούργησεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, διότι, καταχρώμενος τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ Δζάγια, ἐξέθηκε καὶ περιήγαγε τοῦτον εἰς δύσκολον θέσιν ἀπέναντι τῆς Κυβερνήσεώς του. Ὁ Δζάγια ἦτο λοιπὸν ὁ τελευταῖος Σέρβος πολιτικός, ὅστις σοβαρῶς ἐπίστευεν εἰς τὸ δυνατὸν εἰλικρινοῦς συνεννοήσεως μετὰ τῶν Βουλγάρων πολιτικῶν.»

Digitized by Google

ΕΞ ΗΠΕΙΡΟΥ

Ἐν Ἰωαννίνοις τῇ 18ῃ Ἀπριλίου 1902.

1

Ὁ ἐν Ἰωαννίνοις ἰταλὸς πρόξενος κ. Millelire καὶ ἡ πανιταλικὴ του προπαγάνδα.

Ἐπιστεύθη πρὸς στιγμὴν ἐνταῦθα, ὅτι τὸ μεταξὺ τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων καὶ τοῦ Ἰταλοῦ προξένου, τοῦ καθολικοῦ κ. Millelire, ἀναφυὲν ἐπεισόδιον, συνεπείᾳ τῆς μὴ προσκλήσεως τούτου εἰς τὴν τελετὴν τῆς καταθέσεως τοῦ θεμελίου λίθου τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς, ἔληξε, μετὰ τὰς δοθείσας ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου ἐπαρκεῖς ἐξηγήσεις. Ἀλλ' ὁ κ. πρόξενος, θέλων τὸν μὲν Γεν. Διοικητὴν τῆς Ἠπείρου Ὀσμὰν Πασᾶν νὰ ἐνοχοποιήσῃ ἀπέναντι τῆς Ἀρχῆς δι' ἔλλειψιν ἁβρότητος, τὸν δὲ ἑλληνικὸν πληθυσμὸν τῆς Ἠπείρου νὰ ἐξευτελίσῃ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Μητροπολίτου, νὰ συγκαλύψῃ δὲ τὸ κατ' ἀμφοτέρων, ἀδιαλλάκτων ὄντων ἐχθρῶν του μῖσός του, ἐξακολουθεῖ ἐρίζων. Ἰσχυρίζεται ὅθεν, ὅτι ὁ Γεν. Διοικητὴς τῶν Ἰωαννίνων, ὡς ἄρχων τοῦ τόπου, ὤφειλε νὰ κάμῃ τὰς προσκλήσεις, καὶ οὐχὶ ὁ Μητροπολίτης, καθ' οὗ οὐδεμίαν τρέφει ἔχθραν. Διὰ τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου, ἐνῷ ἐπιρρίπτει μομφὴν κατὰ τοῦ Γεν. Διοικητοῦ, ὃν λοξῶς βλέπει διὰ τὸ καὶ πρὸς τοὺς Ὀρθοδόξους ἐνδιαφέρον του, ἀφ' ἑτέρου ἀρνεῖται, ὅτι ὁ Μητροπολίτης, ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν Ὀρθοδόξων, εἶνε καθεστηκυῖα ἐν τῷ Κράτει ἀρχή, ἀνεγνωρισμένη ὡς αὐτοτελὴς καὶ αὐθύπαρκτος. Ρίπτων τοιουτοτρόπως τὰ πάρθια βέλη του, προσπαθεῖ ν' ἀναρριπίσῃ τὸ ἀπεσβεσμένον ἡφαίστειον τῶν προνομιῶν, καὶ ν' ἀνορύξῃ χάσμα μεταξὺ Χριστιανῶν καὶ Μωαμεθανῶν πρὸς ἴδιον ὄφελος. Εὐτυχῶς ὅμως οἱ σκότιοι οὗτοι πόθοι ἐγνώσθησαν ἀπὸ πολλοῦ παρ' ἀμφοτέρων, οἵτινες τεθωρακισμένοι ἤδη διὰ τῆς ἀμοιβαίας ἀγάπης ἀτενίζουσιν ἀφόβως πρὸς την ἐ...ίζουσαν καταιγίδα.

Μ να ὁ κ. Millelire σχεδὸν μόνος διεθνὴς παραστάτης τῶν ξένων Κρατῶν, διότι το μὲν γαλλικὸν Προξενεῖον ἀπὸ τριῶν μηνῶν κατηργήθη, ἡ δὲ διεύθυνσις τοῦ ἀγγλικοῦ Πρακτορείου ἀ ετέθη αὐτῷ, οὐ μόνον νὰ διατυμπανίζωνται τερατώδη ψεύδη ἐπιτρέπει, ἀλλὰ καὶ νὰ δημοσιεύωνται εἰς τὰ πέραν τοῦ Ἀδρίου ὄργανα· καὶ διατί ὄχι, ἀφοῦ ἐπισήμως δὲν εἶνε εὔκολον νὰ ἐξελεγχθῶσι ταῦτα ὡς ψευδῆ; Ταυτοχρόνως ὅμως μετὰ διπλωματικῆς τέχνης πράττει ὅλως ἐναντία τῶν ὅσων διασαλπίζει. Λ. χ. κηρύττει ἐπισήμως διὰ τοῦ «Βήματος» («Tribuna»), ὅτι «δὲν πρέπει νὰ εὐρυνθῶσι, διὰ βιαίας προσαρτήσεως τῆς Ἀλβανίας, τὰ ὅρια τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ Κράτους τῶν Ἐπαιτῶν», καὶ ὅμως ἐργάζεται ἵνα κατακτήσῃ ἀνεπισήμως τὴν Ἤπειρον, διανέμων τὰ ψυχία

Digitized by Google

τοῦ Κράτους τῶν Ἐπαιτῶν καὶ ἐγκαθιστῶν πεινώσας οἰκογενείας ὑπὸ τὸ πρόσχημα διδασκάλων, ταχυδρομικῶν ὑπαλλήλων, τεχνιτῶν κτλ. συνιστῶν Ἐμπορικὸν Ἐπιμελητήριον καὶ ἐν Ἀργυροκάστρῳ πρὸς ἐπέκτασιν δῆθεν τοῦ ἰταλικοῦ ἐμπορίου, σχεδιάζων τὴν ἵδρυσιν πιστωτικῆς Τραπέζης καὶ μελετῶν τὴν ἀνέγερσιν εὐρυτάτου πολιτικοῦ Νοσοκομείου ἐν Ἰωαννίνοις, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῶν δύο ὑπαλλήλων ἰατρῶν τοῦ Ἰταλικοῦ Προξενείου! . . Ἀλλὰ τίς θὰ εἴπῃ αὐτῷ, ὅτι ἐν Ἰωαννίνοις εὐτυχῶς ὑπάρχουσι δύο Νοσοκομεῖα τόσον εὐρέα, ὥστε νὰ περιλάβωσι τοὺς καθ' ὅλην τὴν Ἤπειρον ἐγκατασταθέντας 99 Ἰταλοὺς ὑπηκόους, ἰατροὶ δὲ Ἕλληνες καὶ Ὀθωμανοὶ εἶνε τόσοι, ὥστε οὐ μόνον νὰ ἐπαρκέσωσιν εἰς ἕκαστον τῶν ὑπηκόων τούτων ἰδιαιτέρως, ἀλλὰ καὶ νὰ διδάξωσιν ἐπί τινα τοὐλάχιστον χρόνον, τοὺς ἰατροὺς τοῦ ἰταλικοῦ προξενείου, ὅτι ὑπάρχουσιν ἐν Ἰωαννίνοις ἀρκετοὶ χριστιανοὶ τραπεζῖται, καὶ ἔμποροι καὶ γαιοκτήμονες, δυνάμενοι ν' ἀντιμετωπίσωσι πολλὰ ἰταλικὰ πιστωτικὰ καταστήματα;

Ὅτι βεβαίως αἱ περὶ Ἠπείρου πατρικαὶ βλέψεις τοῦ κ. Millelire δὲν συντείνουσιν «εἰς τὴν περιφρούρησιν τῶν γενικῶν συμφερόντων τῆς Εὐρώπης», ὡς κηρύττει διὰ τοῦ «Βήματος» («Tribuna») οὐδὲ εἰς «τὴν ἀπόκρουσιν τῆς ὁλοκληρωτικῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ» ἀλλ' εἰς *τὴν βιαίαν ἀπαλλοτρίωσιν ξένης ἰδιοκτησίας* εἶνε πασίδηλον. Πιστεύομεν δέ, ὅτι τὸ ἰταλικὸν ἔθνος δὲν συμμερίζεται τοιαύτας ἀρχάς, δυναμένας νὰ ἐπιφέρωσιν ἀναποδράστως ῥῆξιν πρός τε τοὺς νομίμους κυρίους καὶ πρὸς ξένους μνηστῆρας.

* *
*

Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἑβδομάδος τῶν Ἁγίων Παθῶν κύματα λαοῦ ἐπλημμύριζον τὴν ὁδὸν τοῦ ρωσσικοῦ Προξενείου. Πλούσια τὰ ἐλέη διενέμοντο εἰς πεινῶντας καὶ γυμνητεύοντας: ἄρτος, ἄλευρα καὶ πανία ἐδίδοντο ἀφθόνως, οἱ δὲ πτωχοὶ ἀπήρχοντο, εὐλογοῦντες τὸ ὄνομα τοῦ εὐγενοῦς προξένου κ Scriabine, τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ ὁποίου εἶχον ἀπολαύσῃ, ἰδίᾳ μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897. Ἡ ἀξία τῶν καθ' ὅλην τὴν ἑβδομάδα διανεμηθέντων, ὑπερβαίνει τὰς 500 λίρας, ἀλλ' ἡ εὐγνωμοσύνη τῶν εὐεργετηθέντων εἶνε ἀνεκτίμητος. Ὁποία ὅμως ἀντίθεσις μεταξὺ τῆς σιγηλῆς τούτου εὐποιΐας καὶ τῆς πομπώδους καὶ πεφυσιωμένης τοῦ κ. Millelire! Χιλίας περίπου δραχμὰς προὐτίθετο νὰ διανείμῃ ὁ κύριος οὗτος, καὶ ἀπὸ δύο περίπου μηνῶν συνετάραττε πᾶσαν τὴν Ἤπειρον, διασαλπίζων τὰς μελλούσας δωρεάς! Ὅπως λάβωσιν οἱ πτωχοὶ ὀλίγον ἄρτον, ἔπρεπε νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς μυρίας διατυπώσεις, ἔπρεπε νὰ δηλώσωσι πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὰς πανιταλικὰς ἰδέας τοῦ κ. προξένου, νὰ ἐγγράψωσι τὰ τέκνα των ἀντὶ πινακίου φακῆς εἰς τὴν ἱδρυθησομένην βιοτεχνικὴν Σχολὴν πρῶτον καὶ ἔπειτα νὰ λάβωσι πιστοποιητικὸν πενίας παρὰ τῶν κ. κ. ἰατρῶν τοῦ ἰταλικοῦ Προξενείου, γαμβροῦ καὶ πενθεροῦ. Οὕτω λοιπὸν πρόξενος καὶ ἰατροί, ἐκμεταλλευόμενοι τὴν δυστυχίαν, ἐνέγραψαν, ὡς λέγεται, περὶ τοὺς 40 μαθητὰς καὶ ἤδη ὑπολείπεται αὐτοῖς τῆς ἀρετῆς ὁ στέφανος!

Digitized by Google

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐξακολουθοῦν τὰ διπλωματικὰ σκάνδαλα. Κατὰ τὴν εἰς Πρέβεζαν ἀποδημίαν τοῦ Γενικοῦ ἡμῶν Διοικητοῦ, ἰδιωτικὴ ἐπιστολὴ προωρισμένη διὰ τὸ ἰταλικὸν Προξενεῖον καὶ ἐξ Ἰταλίας προερχομένη, παρεδόθη εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον διὰ τοῦ διανομέως τοῦ τουρκικοῦ ταχυδρομείου, ὅστις κατὰ συγκαιρίαν ἔτυχε νὰ εἶνε Ἕλλην. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη μετὰ δύο ὥρας ἐπεστάφη εἰς τὸ ταχυδρομεῖον ἐπὶ τῇ προφάσει, ὅτι ἦτο παραβεβιασμένη· ἐζητήθη δὲ ἡ παῦσις τοῦ διανομέως. Ἐπειδὴ ὅμως ἀπὸ τῆς παραδόσεως τῆς ἐπιστολῆς μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὸ ταχυδρομεῖον ἐμεσολάβησεν ἀρκετὸς χρόνος ὁ διευθυντὴς τοῦ ταχυδρομείου εὐλόγως ὑπώπτευσε πλεκτάνην πρὸς συκοφαντίαν τῆς καλῆς πίστεως καὶ ἀπέστειλε τὸ σῶμα τοῦ ἐγκλήματος μετὰ τῆς ἀναγκαίας ἐκθέσεως εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν, χωρὶς νὰ παύσῃ καὶ τὸν παντελῶς ἀθῷον νομιζόμενον ὑπάλληλον, μέχρις οὗ τὸ Ὑπουργεῖον λύσῃ τὴν διαφοράν.

Ἕτερον χαρακτηριστικὸν μεγαλεπιβούλου μακιαβελικῆς πολιτικῆς εἶνε καὶ τὸ ἑξῆς γεγονός, λαβὸν χώραν ἐπ' ἐσχάτων: Ἐγράφησαν ἐνταῦθα ὀρθογραφικώτατα καὶ διὰ τουρκικῆς μελάνης δύο δελτάρια ἐπιστολικά, φέροντα τὴν εἰκόνα τοῦ φανταστικοῦ μνηστῆρος τοῦ ἀλβανικοῦ θρόνου μετὰ σημαίας ἐρυθρᾶς καὶ ἀπηυθύνθησαν διὰ τοῦ αὐστριακοῦ ταχυδρομείου εἰς δύο ἐκ τῶν ἐγκριτωτάτων ἰατρῶν τῆς πόλεώς μας. Ὁ σκοπὸς τοιούτου στυγεροῦ μέσου ἦτο προφανής : νὰ ἐνοχοποιηθῶσιν οἱ χρηστοὶ οὗτοι ἄνδρες, οἵτινες καθ' ἃ φαίνεται θεωροῦνται ὡς σκόπελοι κατὰ τῶν μεγαλεπιβούλων τούτων σχεδίων, ὡς ἀποτελοῦντες δῆθεν μέρος τοῦ ἀνυπάρκτου ἀλβανικοῦ Κομιτάτου. Εὐτυχῶς οὔτε ἡ Ἀστυνομία, οὔτε ἡ Διοίκησις ἔδωκαν προσοσοχὴν εἰς τοιαῦτα εἰδεχθῆ καὶ συκοφαντικὰ παρασκευάσματα. Ἔχομεν δὲ δι' ἐλπίδος, ὅτι καὶ ὁ ἰταλικὸς λαὸς ἐξίσου ἀπεχθάνεται τοιαῦτα μέσα· πιστεύομεν ὅτι καὶ ἡ ἰταλικὴ Κυβέρνησις δὲν θὰ διαβουκολῆται ἐπὶ πλέον μὲ χιμαίρας· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ κ. Millelire ἐπὶ τέλους θ' ἀνανήψῃ ἐκ τῆς ἐν ᾗ διατελεῖ πλάνης καὶ θὰ παύσῃ, ψωμίζων ἐργάτας καταστροφῆς καὶ τρέφων ἐχίδνας, ἂν θέλῃ νὰ μὴ ἀκούῃ ἐπαναλαμβανόμενον τὸ λογοπαίγνιον ἀγαθοῦ συναδέλφου : Mile-lire, mile arte, mile maladie.

Πύρρος

2.

Ἡ ἐν Ἠπείρῳ Ἰταλικὴ Προπαγάνδα.

Οἱ μεγαλοσχέδιοι στοχασμοὶ τοῦ ἐνταῦθα Ἰταλοῦ Προξένου, οἱ στηριχθέντες, καθ' ἃ φαίνεται, ἐπὶ τῆς ἀκριβοῦς τῶν πραγμάτων σταθμίσεως, κατόπιν ἐπισταμένης ἐπισκοπήσεως τῶν ὑπὲρ καὶ κατὰ καὶ βασάνου περὶ ἐπιτυχίας αὐτῶν, ἤρχισαν ἀπό τινος νὰ τίθενται εἰς ἐνέργειαν.

Digitized by Google

Ἀλλεπάλληλα λοιπὸν τὸ ἓν κατόπιν τοῦ ἄλλου συνέρχονται ἐν τῇ πόλει μας τὰ οἰκονομικὰ καὶ κοινωνικὰ ναυάγια τοῦ ἰταλικοῦ συρφετοῦ.

Ὅ τι δηλαδὴ οἰκτρὸν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ὁ ὄχλος τῶν μεγαλοπόλεων τῆς Ἰταλίας εἰς ἀλίπλαγκτα ναυάγια ἀξένων ἀκτῶν τοῦ ἰταλικοῦ ἀναρχισμοῦ, εἰς γερόντια δύστηνα, εἰς μορφὰς κατεσκληκυίας, εἰς πίλους παναρχαίους, ἀπελπιστικῶς ἀγωνιζομένους κατὰ χρονίας συστηματικῆς πενίας, εἰς ράκη ἐν γένει τεχνιτῶν καὶ αὐτοσχεδίων γραμματοδιδασκάλων.

Τοιαῦτα τὰ στίφη τῶν ἀλητῶν, τὰ ἐπισωρευόμενα ἐν τῇ πόλει μας, τοιαῦτα τὰ περίπυστα ὄργανα τῶν μεγαλεπιβούλων σχεδίων τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Α. Ἰταλικῆς Μεγαλειότητος !

Πρόδρομοι ἀληθεῖς ἀθλιότητος καὶ κακοδαιμονίας, τύποι οἰκτρᾶς πενίας καὶ στιγνῆς ἀπελπισίας, ἀναγόμενοι εἰς τὴν κοινωνικὴν τάξιν ἀνθρώπων, ὧν πάνυ δικαίως τὴν τύχην καὶ τὸν προορισμὸν διεκτραγωδεῖ πιστότατα ἡ μοῦσα τῆς Ἰταλίδος ποιητρίας Ἄδας Νέγρη καὶ ἧς τὰ ὡραῖα ποιήματα ἀποβαίνουσιν ἀληθῶς εἰκόνες πατριωτικαί, ἐκ τοῦ φυσικοῦ εἰλημμέναι.

Τὴν ἀηδίαν ὅμως καὶ τὴν ἀγανάκτησιν πάντων, τῶν ἐνταῦθα ὀρθοφρονούντων, ἀνεξαρτήτως πνευματικῆς καὶ κοινωνικῆς τάξεως καὶ θρησκευτικῆς ἀποχρώσεως, ἐκίνησαν τὰ οἰκτρὰ ταῦτα μέσα, δι' ὧν προσπαθοῦσιν οἱ ὑπάλληλοι τῆς ἰταλικῆς Διπλωματίας νὰ δημιουργήσωσι ζητήματα ἐντελῶς ἀνύπαρκτα, συγκλώθοντες τὸ δὴ λεγόμενον τὰ ἀσύγκλωστα καὶ χάριν εἰς τὰ ὁποῖα, ἂν ὄχι ἄλλο, ἐπιταθήσεται ὅμως ἡ κακοδαιμονία τοῦ τόπου καὶ ἡ φοβερὰ δυσπραγία, ἡ μαστίζουσα τὴν ἡμετέραν ἀγοράν, ἄνευ οὐδενὸς ἄλλου (ὢ τοῦτο εἶναι ἀληθέστατον) ἀποτελέσματος.

Παρ' ὅλα τὰ διανεμόμενα τοῖς ἀπόροις βοηθήματα, παρ' ὅλας τὰς ὑποσχέσεις, τὰς παρεχομένας τοῖς γονεῦσιν, ἵνα ἀποστείλωσι τὰ τέκνα αὐτῶν εἰς τὸ σχολεῖον τῆς ἰταλικῆς Προπαγάνδας, ἀπορία κατέχει τοὺς πάντας καὶ μένει ἀνεξήγητον μυστήριον ἡ κωμικὴν ἀληθῶς χροιὰν περιβληθεῖσα ἤδη ἀξίωσις περὶ ὑπάρξεως ἰταλικῶν συμφερόντων ἐν Ἠπείρῳ. Χωρὶς ἀληθῶς οὐδεμίαν σοβαρὰν προσοχὴν νὰ δώσωμεν οὔτε εἰς τὰς ἀξιώσεις ταύτας, ἀλλ' οὔτε καὶ εἰς τὰ μέσα, δι' ὧν ἐπιδιώκεται ἡ ἐκπλήρωσις αὐτῶν, καθῆκον ἡμῶν θεωροῦντες τὴν μετὰ προσοχῆς παρακολούθησιν τῆς ὄντως γελοίας ἐξελίξεως, ἣν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸ ζήτημα ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ, ὑποσχόμεθα ὅπως ὅσον τὸ ἐφ' ὑμῖν ἐν πάσῃ τῇ εἰλικρινείᾳ καὶ τῇ ἀμεροληψίᾳ, διὰ τακτικῶν ἀνταποκρίσεων, κρατῶμεν ἐνημέρους πάντας τοὺς ὁπως δήποτε συγκινηθέντας ἐκ τῶν ὑπερβολικῶν καὶ ἀβασανίστων εἰδήσεων, ἃς ὁ ἀθηναϊκὸς τύπος μετὰ θαυμαστῆς ἁπλότητος καταχωρίζει.

Ἄδμητος

Digitized by Google

ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ

Ἡ ἔγκριτος ἐφημερὶς τῆς Φιλιππουπόλεως, «**Εἰδήσεις τοῦ Αἵμου**», γινώσκουσα καὶ κρίνουσα ὡς ἄριστα τὰ τῶν Βουλγάρων, γράφει ἐν τελευταίῳ αὐτῆς φύλλῳ τὰ ἑπόμενα ἀξιανάγνωστα, περὶ τῆς κρατούσης πολιτικῆς ἐν Βουλγαρίᾳ ἀπὸ τῆς ἀποκαταστάσεώς της. Ἄδηλον, ἂν ἀνέγνωσαν οἱ πολιτικοὶ τοῦ ἀλλοτρίαις δαπάναις καὶ θυσίαις νεοτεύκτου κράτους τὰς ὑποθήκας τοῦ *Πρίγκιπος* τοῦ Μακιαβέλλη, ἢ τοῦ Fra Paolo Sarpi. Τὸ ἀληθὲς εἶνε, ὅτι ἐν τῇ πράξει ὑπερεξηκόντισαν αὐτάς. Ὅπως δήποτε, τὸ ἀναδημοσιευόμενον ἄρθρον δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀντιγραφὲν ἔκ τινος κεφαλαίου τοῦ *Πρίγκιπος*, βασιζόμενον ἐξ ὁλοκλήρου ἐπὶ τῶν πραγμάτων καὶ τῶν δεδομένων ;

«Καὶ ἐὰν ἀκόμη δὲν ἐπαληθεύσῃ ἡ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως νεωτέρα εἴδησις, ὅτι ὁ Σουλτάνος καὶ ἡ Ρωσσία πρὸ τῶν ἐντόνων διαμαρτυρήσεων ὑπεχώρησαν εἰς τὸ ζήτημα τῆς χειροτονίας τοῦ Φιρμιλιανοῦ, ἀναβαλόντες τὴν λύσιν αὐτοῦ δι' ἄλλοτε, πάλιν δὲν δύναταί τις ν' ἀρνηθῇ, ὅτι οἱ Βούλγαροι γνωρίζουσι νὰ πολιτεύωνται εἰς κρισίμους περιστάσεις καὶ νὰ ἐκμεταλλεύωνται ἐπιτυχῶς αὐτάς. Μὴ τὴν εὐπιστίαν τοῦ Σουλτάνου Ἀζὶζ καὶ τὸ φιλοχρήματον τῶν Φουὰτ καὶ Ἀλῆ πασάδων δὲν ἐξεμεταλλεύθησαν ἐπιτυχῶς, ἀποσπάσαντες τὸ Φιρμάνιον τῆς Ἐξαρχίας ; Τί ἄλλο ἠδύνατο νὰ πείσῃ τὸν Σουλτάνον ἐκεῖνον νὰ φανῇ τόσῳ εὔνους πρὸς τοὺς Βουλγάρους, ἐκτὸς τῆς κατηχήσεώς του ὑπ' αὐτῶν, ὅτι, ἀναδεικνύων τὴν βουλγαρικὴν ἐθνότητα καὶ ἐξασθενῶν τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ἐξασφαλίζει τὴν ὕπαρξιν τῆς Τουρκίας ἀπὸ τῆς μεγάλης ἰδέας τῶν Ἑλλήνων ;

«Μὴ τὸν Ἰγνάτιεφ κατόπιν δὲν μετέβαλον εἰς νευρόσπαστον εἰς τὰς χεῖράς των, πείσαντες αὐτὸν νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν δημιουργίαν Μεγάλης Βουλγαρίας διὰ τοῦ ἐπιχειρήματος, ὅτι ἡ τοιαύτη Βουλγαρία, ὡς σλαυϊκή, θὰ καταστῇ ἡ πρωτοφυλακὴ τῆς Ρωσσίας ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου καὶ τὸ ἔδαφος τοῦ ἐρείσματος αὐτῆς ἐν τῇ πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν τελειωτικῇ πορείᾳ της ;

«Μὴ ἔπειτα ἐπὶ Σταμπούλωφ δὲν ἐξεμεταλλεύθησαν τὴν εὐπιστίαν τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Αὐστρίας καὶ ἥνωσαν τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν μετὰ τῆς Βουλγαρίας ἐναντίον τῆς θελήσεως τῆς Ρωσσίας ; Καὶ διὰ τίνος ἄλλου ἐπιχειρήματος ἢ διὰ τοῦ ἑξῆς, ὅτι ἡ Βουλγαρία θὰ εἶνε εἰς τὸ μέλλον ὁ φρουρὸς τῆς Εὐρώπης κατὰ τῆς ὑπὸ τῆς Ρωσσίας καταχτήσεως τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου μετὰ τῆς πρωτευούσης ἐν αὐτῇ πόλεως, τῆς Κωνσταντινουπόλεως ;

«Μὴ ὁ ἴδιος Σταμπούλωφ, ἐκθέτων τὸν Τρικούπην εἰς τὴν Τουρκίαν, δὲν ἐπέτυχε

Digitized by Google

τὸν διορισμὸν Βουλγάρων ἐπισκόπων ἐν Μακεδονίᾳ καὶ μὴ καὶ αὐτὸς ὁ Στοΐλωφ, ἐρχόμενος εἰς συνεννόησιν μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους πρὸς κοινὴν ἐνέργειαν κατὰ τῆς Τουρκίας κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ τελευταίου ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου δὲν ἐπέτυχε παρὰ τῆς Τουρκίας τὸν διορισμὸν νέων Βουλγάρων ἐπισκόπων;

«Καὶ μὴ τὸ αὐτὸ παίγνιον τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς εὐπιστίας τῆς Ρωσσίας δὲν ἐτέθη ἐπιτυχῶς εἰς ἐνέργειαν ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ Σταμπούλωφ;

«Εἶνε ἀληθές, ὅτι διὰ τῶν παιγνιδίων των τούτων ἐξήγειραν ἐν τέλει τὴν ὀργὴν τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς Αὐστρίας καὶ ἠνάγκασαν αὐτὰς νὰ συνεννοηθῶσι διὰ νὰ μὴ πίπτωσι τόσον εὐκόλως θύματα τῆς πανουργίας, ἀλλὰ καὶ πάλιν οὐδεμίαν βλάβην ἔπαθον. Διότι δύο ἕτερα μέσα ἔγνωσαν νὰ βάλωσιν εἰς ἐνέργειαν πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν των, τὴν ὕπαρξιν καλοῦ τακτικοῦ στρατοῦ καὶ τὸ χρῆμα.

«Καὶ διὰ μὲν τοῦ στρατοῦ πρῶτον ἀναγκάζουσι τὴν Τουρκίαν καὶ τὴν Εὐρώπην νὰ λαμβάνωσιν ὑπ' ὄψει αὐτούς, καὶ δεύτερον νὰ ἔχωσιν αὐτοὶ θάρρος εἰς ἐπιμόνους διαμαρτυρίας καὶ κινήματα, ἐμπνέοντα φόβον πολέμου, διὰ δὲ τοῦ χρήματος ἐπιτυγχάνουσι τὴν ἐξαγορὰν εὐρωπαϊκῶν φύλλων πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ παριστῶσι τὴν Μακεδονίαν ὡς καθαρῶς βουλγαρικὴν ἐπαρχίαν καὶ τὸν σχηματισμὸν ἐπαναστατικῶν ὁμάδων, διηνεκῶς ἀναρριπιζόντων τὸ μακεδονικὸν ζήτημα.

«Καὶ οὕτως ἐπέτυχον οἱ Βούλγαροι, ἐκμεταλλευόμενοι πότε τὴν Ρωσσίαν καὶ πότε τὰς ἄλλας Δυνάμεις ν' ἀποτελέσωσιν αὐτοί, οἱ ἔσχατοι κατελθόντες εἰς τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας ἀγῶνα καὶ οἱ μὴ θυσιάσαντες οὐδὲ τὸ ἑκατοστημόριον τῶν Ἑλλήνων καὶ Σέρβων, κράτος ἐκ τεσσάρων ἑκατομμυρίων κατοίκων μὲ 90 χιλ. τετραγ. χιλιάμ. ἔδαφος, δηλ. διπλάσιον τοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ τῆς Σερβίας. Σήμερον ἔτι διὰ τῆς συστηματικῆς των ἐργασίας καὶ ἐπιμονῆς κατώρθωσαν νὰ πείσωσιν, ἐὰν μὴ ὅλον τὸν κόσμον, ἀλλὰ τοὐλάχιστον τὸ πλεῖστον ἐξ αὐτοῦ, ὅτι οὐδὲν ἕτερον στοιχεῖον ἐν Τουρκίᾳ εἶνε πολυαριθμότερον καὶ πολυπαθέστερον αὐτῶν, ἐνῷ ὡς γνωστὸν οὐδὲ τὸ τέταρτον τοῦ ἐν Τουρκίᾳ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ ἀποτελοῦσιν, οὐδὲ τὸ ἥμισυ πάσχουσι τοῦ ὅ τι πάσχει τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον ἐν Ἠπείρῳ, Μακεδονίᾳ καὶ Μικρᾷ Ἀσίᾳ.

«Δίκαιον λοιπὸν εἶνε νὰ μὴ παραγνωρίζωμεν, ὅτι οἱ Βούλγαροι κατέχουσι τὸ μυστήριον τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν περιστάσεων καὶ ὅτι δὲν ἐπέτυχον ὅλα ἐκ τύχης. Αὐταὶ αἱ θυσίαι των καὶ αἱ προσπάθειαί των ὑπὲρ διατηρήσεως τοῦ στρατοῦ των πάντοτε εἰς καλὴν κατάστασιν μαρτυροῦσιν, ὅτι γνωρίζουσι ποῦ ἔγκειται ἡ ἐπιτυχία ἑνὸς ἔθνους, ἔχοντος ὑποδούλους ἔτι ἀδελφοὺς ἐν Τουρκίᾳ. Οὔτε τὰ ἐθνογραφικά, οὔτε τὰ ἱστορικὰ δίκαια δύνανται νὰ βοηθήσωσιν εἰς τὴν ἀπόσπασιν μέρους τινός, ὑποδούλου ἀπὸ τῆς Τουρκίας ἢ καὶ ἐν ἀνάγκῃ εἰς τὴν ἐθνικὴν αὐτοῦ κατήχησιν, ὅσον αἱ ὑπὲρ ὑπάρξεως καλοῦ στρατοῦ προσπάθειαι ἐν τῷ ἐποφθαλμιῶντι τὰς ὑποδούλους χώρας κράτει καὶ αἱ ὑπὲρ σχολείων καὶ ἄλλων ἐνεργειῶν πρὸς βοήθειαν τῶν ὑποδούλων θυσίαι. Διὰ τῶν σχολείων, ὀρφανοτροφείων, οἰκοτροφείων,

Digitized by Google

συλλόγων, κομιτάτων, τραπεζῶν, ἀσφαλειῶν οἱ Βούλγαροι πολλοὺς ὀπαδοὺς ἐκέρδησαν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ, διότι δι᾽ αὐτῶν καὶ μόνων ἠδύναντο νὰ πείσωσιν αὐτούς, ὅτι ἡ προσέλευσίς των εἰς τὴν βουλγαρικὴν ἐθνικότητα θὰ εἶνε δ᾽ αὐτοὺς μεγάλη ὑλικὴ ἐξασφάλισις ἐν τῷ βίῳ καὶ ἄρα καὶ κοσμικὴ εὐτυχία.

«Ὡς ἄτομον ὁ Βούλγαρος δύναται νὰ μὴ εἶνε γενναῖος εἰς ὑλικὰς θυσίας, ἢ μέγα τι εἰς ἡρωϊσμὸν καὶ αὐτοθυσίαν, ὡς ὁλομέλεια ὅμως, ὡς ἐθνότης ἀπέδειξεν, ὅτι ἐννοεῖ πῶς δύναται νὰ προβῇ εἰς θυσίαν καὶ ἡρωισμόν.

«Γράφοντες τὰ ἄνω βεβαίως δὲν εἴχομεν σκοπὸν νὰ κάμωμεν τὸ ἐγκώμιον τῶν Βουλγάρων, διότι οὗτοι δὲν ἔφθασαν καὶ μέχρι τοῦ σημείου ὥστε νὰ προκαλῶσι ἔκτακτα ἐγκώμια· ἠθελήσαμεν μόνον νὰ διαφωτίσωμεν τοὺς ἀγαθοὺς ἐκείνους σωβινιστὰς ἐκ τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἐκ τῆς προγονικῆς δόξης μεθυσκόμενοι φαντάζονται, ὅτι εἴμεθα ἀπρόσβλητοι. Οἱ λαοὶ πέριξ ἡμῶν κινοῦνται καὶ προχωροῦσι· μᾶς ἔδωσαν πολλάκις νὰ ἐννοήσωμεν τοῦτο καλῶς. Μὴ κοιμώμεθα λοιπὸν ἢ μὴ καταγινώμεθα εἰς μικρὰ καὶ ταπεινὰ παραμελοῦντες ἐπείγοντα μεγάλα».

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΝ ΤΑΪΓΑΝΙΩ ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΣΤΟΛΟΥ

Κατὰ τὴν 25 Μαρτίου, ἐπέτειον τῆς Ἐθνικῆς ἡμῶν παλιγγενεσίας, οἱ ἐν Ταϊγανίῳ Ἕλληνες συνελθόντες ἐν τῷ Ἑλληνικῷ ναῷ ὅπως ἑορτάσωσιν ἀπὸ κοινοῦ τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ἑορτήν, μετὰ τὸ πέρας τῆς δοξολογίας, ἵνα ἔτι λαμπρύνωσι τὴν ἐπίσημον ἡμέραν, κατ᾽ ἀπόφασιν προχείρου ἐπιτροπῆς ἐξ ἐνθουσιωδῶν νέων, τιμώντων τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα, προέβησαν εἰς ἐράνους ὑπὲρ τοῦ ταμείου τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου μας καὶ συνέλεξαν φράγκα χρυσᾶ 1645. Τὸ ποσὸν δὲ τοῦτο ἀπέστειλαν δι᾽ ἐπιταγῆς πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας, συνοδεύσαντες αὐτὴν διὰ τοῦ ἀκολούθου ἐγγράφου:

«Πρὸς τὸν ἀξιότιμον
«Κύριον Νεοκλῆ Καζάζην,
«Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ»
Εἰς Ἀθήνας

«Κύριε,

«Κατὰ τὴν 25ην Μαρτίου, ἐπέτειον ἡμέραν τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν Παλιγγενεσίας, καθ᾽ ἣν πᾶσα ἑλληνικὴ καρδία πάλλει εἰς οἱανδήποτε γωνίαν τῆς γῆς εὑρίσκεται, ἀναμιμνησκομένη τὸ τρισένδοξον παρελθὸν καὶ ὀνειροπολοῦσα προσεγγίζον εὔελπι καὶ αἴσιον μέλλον, συνήλθομεν καὶ ἡμεῖς οἱ ἐνταῦθα μακρὰν τῆς προσφιλοῦς Μητρὸς

Digitized by Google

πατρίδος εὑρισκόμενοι Ἕλληνες ἐν τῷ ἑλληνικῷ Ναῷ, ὅπως ἑορτάσωμεν ἀπὸ κοινοῦ, τὴν ἐθνικήν μας ταύτην ἑορτήν.

«Μετὰ τὸ πέρας τῆς δοξολογίας, ὅπως ἔτι λαμπρύνωμεν τὴν ἐπίσημον ἡμῶν ἡμέραν ταύτην ἀπεφασίσαμεν οἱ κάτωθεν σημειούμενοι, ἐν ὀνόματι τῆς ἑλληνικῆς ἐνταῦθα νεολαίας, νὰ προβῶμεν εἰς ἐράνους, καταρτίσαντες πρόχειρον ἐπιτροπὴν καὶ συνελέξαμεν ποσὸν ἐκ φρ. χρ. 1645, ὅπερ σήμερον ἐμβάζομεν ὑμῖν μὲ τὴν θερμὴν παράκλησιν ἵνα τὰ μεταδώσητε αὐτοπροσώπως εἰς τὴν αὐτόσε ἑδρεύουσαν ἐπιτροπὴν ὑπὲρ τοῦ Ταμείου τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου.

«Ἐξελέξαμεν ὑμᾶς ὡς μεσάζον πρόσωπον, ὅπως μᾶς δοθῇ ἡ εὐκαιρία νὰ ἐκφράσωμεν ὑμῖν τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἀφοσίωσιν, ἔτι δὲ καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην μας, ἀνθ' ὧν μοχθεῖτε ὑπὲρ τῶν θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, εὐχόμενοι ἐκ καρδίας κοινὴν εὐχήν, ὅπως ὁ εὐμενὴς πάντοτε τῇ προσφιλεῖ πατρίδι Θεὸς στέψῃ δι' ἐπιτυχίας τοὺς κόπους σας καὶ εὐοδώσῃ τοὺς κοινοὺς μυχίους πόθους μας.

«Μεθ' ὅλης τῆς ἐξαιρέτου πρὸς ὑμᾶς ὑπολήψεως καὶ ἀφοσιώσεως διατελοῦμεν κτλ.

«Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας ἀπήντησεν εἰς τὸ ἐθνικώτατον τοῦτο ἔγγραφον διὰ τῶν ἑπομένων :

«*Κύριοι*,

«Λαμβάνω τὴν τιμὴν ν' ἀνακοινώσω ὑμῖν, ὅτι ἔλαβον τὸ ὑμέτερον ἔγγραφον μετὰ τῆς ἐγκλείστου συναλλαγματικῆς τῶν 1645 φρ., ὧν τὸ ἀντίτιμον εἰς δραχμὰς παρέδωκα εἰς τὴν ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ναυτικῶν Ἐπιτροπὴν ὑπὲρ τοῦ Ταμείου τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου.

«Στεροῦμαι λόγων, ἀγαπητοὶ Κύριοι, ἵνα ἐκδηλώσω ὑμῖν ἐπαρκῶς τὸ κατέχον με αἴσθημα ἐπὶ τῇ τιμῇ τῆς ἐκλογῆς μου, ὡς μεσάζοντος προσώπου πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ὑμετέρας εὐγενοῦς καὶ ἐθνικωτάτης ἐντολῆς.

«Αἱ ὑπηρεσίαι μου ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἰδέας, ὑπὲρ ἧς ἅπαν τὸ ἁπανταχοῦ Ἑλληνικὸν ἐργάζεται μετὰ θαυμαστοῦ ζήλου καὶ ἀφοσιώσεως, ἀξίας τοῦ ἱστορικοῦ αὐτοῦ προορισμοῦ, εἶνε ἐλάχισται βεβαίως, ἵνα τύχωσι τῆς τοιαύτης ὑμῶν ἀναγνωρίσεως καὶ ἐκτιμήσεως. Ἡ ἐκτίμησις δ' αὕτη ἐπιβάλλει μοι ἀντιστοίχους ὑποχρεώσεις, ἃς ἔχω καθῆκον νὰ τηρήσω καθ' ἅπαντα τὸν βίον μου. Ὅταν ἡ ἑλληνικὴ Νεότης ἐμφορῆται τοιούτων αἰσθημάτων, ὑφ' ὧν διαφλέγεσθε σεῖς, αἰσθημάτων, οὐχὶ διὰ λόγων, ἀλλὰ δι' ἔργων ἐκδηλουμένων καὶ πιστουμένων, καθῆκον ἔχουσιν οἱ τάξαντες ἑαυτοὺς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἐθνικῆς ἰδέας, νὰ μὴ δειλιάσωσιν ἐκ τῶν προσκομμάτων ἢ τῶν ἐνδεχομένων ἀποτυχιῶν, νὰ μὴ ἀποκάμωσιν ἐκ τῶν δυσχερειῶν, ἀλλὰ νὰ ἐξακολουθήσωσι τὸ ἔργον αὐτῶν ἐρρωμένως καὶ μετ' ἀφοσιώσεως, ἐν τῇ συνειδήσει, ὅτι οἱ συναγωνισταὶ εἶνε πολλοὶ καὶ ἰσχυροί.

«Ἔχω πεποίθησιν, Κύριοι, ἐπὶ τὴν ὑμετέραν ἐν τῷ μέλλοντι συνεργασίαν, σᾶς παρακαλῶ δὲ νὰ ἐξακολουθήσητε, ἔχοντες τὴν αὐτὴν περὶ ἐμοῦ πεποίθησιν. Ἔστω κοινὸς ὁ ἀγών.

«Τὸ ἔργον εἶνε μέγα, δυσχερές. Ἀλλ' ὅπου κρατεῖ ἡ πίστις, αἴρονται αἱ δυσχέρειαι καὶ πίπτουσι τὰ προσκόμματα.

«Θαρρεῖτε καὶ ἐργάζεσθε. Ἐν τῷ ἱστορικῷ αὐτοῦ ἀγῶνι ὁ Ἑλληνισμὸς θέλει νικήσῃ· ἡ ἐθνικὴ ἰδέα θέλει ἐπικρατήσῃ, ὅταν μεταξὺ τῶν ἐργατῶν αὐτῆς ὑπάρχωσιν οἱ πιστοὶ καὶ οἱ ἀφωσιωμένοι, οἷοι οἱ ἀποτελοῦντες τὴν νέαν γενεὰν τῆς ὑμετέρας ἑλληνικωτάτης Κοινότητος.

Ν. Καζάζης

Digitized by Google

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΕΝ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΙ

Ἐκ χαρᾶς θέλει σκιρτήσῃ ἡ καρδία παντὸς Ἕλληνος, μανθάνοντος, ὅτι οἱ ἁπανταχοῦ μέν, ἀλλ' ἰδίᾳ οἱ ἐν Ρωσσίᾳ Τραπεζούντιοι, οἱ ἁγνότατοι οὗτοι ἀδελφοὶ ἡμῶν, ἀείποτε θεραπεύσαντες τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν, προέβησαν ἐπ' ἐσχάτων δι' εἰσφορῶν δαψιλεστάτων εἰς ἵδρυσιν **Ἑλληνικοῦ Φροντιστηρίου** ἐν τῇ πατρίδι των Τραπεζοῦντι.

Ἔχομεν ὑπ' ὄψει κατάλογον μέρους μόνον εἰσφορῶν, ὧν προηγήθησαν ἄλλαι, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἁπλῶς ἀναφέρομεν, παραλείποντες ὀνόματα καὶ λεπτομερείας δι' ἔλλειψιν χώρου, ὅτι συνελέγησαν ἐν πέντε μόνον πόλεσι τῆς Ρωσσίας: ἐν Κρίμσκαγιᾳ (ρούβλια 3685), Μαϊκὼπ (ρούβλια 7915), Βλαδικαυκὰζ (ρούβλια 11267), Πιατηγόρσκ (ρούβλια 1155) καὶ Ἀρμαβὶρ (ρούβλια 100) ἐν ὅλῳ ρούβλια 24.122, ἤτοι περίπου φρ. χρ. 75.000. Ἐξακολουθεῖ δὲ ἡ ἀτέρμων φιλοπατρία τῶν Τραπεζουντίων τὴν καταβολὴν εἰσφορῶν διὰ τὸν ἄνω ἐξόχως ἐθνικὸν σκοπόν, βαίνουσα οὕτω εὐθὺ καὶ τάχιστα πρὸς πραγμάτωσιν ἑνὸς τῶν μυχιαιτάτων πόθων, οὓς δύνανται οἱ ἀκραιφνέστεροι πατριῶται νὰ ποθῶσιν ἕκαστος ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ αὐτοῦ πατρίδι, δι' οὗ ὡς ἄριστα ἐξυπηρετεῖται ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα καὶ γεραίρεται ἡ Ἑλλάς, ἐλευθέρα τε καὶ ἀλύτρωτος.

Ἐξαίρομεν τὸ γεγονός, ἀλλὰ δὲν ἐκπληττόμεθα, ἂν οἱ ἀδελφοὶ Τραπεζούντιοι παρέχωσιν οὕτω δεῖγμα τρανὸν τῆς ἁγνοτάτης αὐτῶν φιλοπατρίας καὶ τῆς ἐμμονῆς ἅμα πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν, ἣν οὐδέποτε ἔπαυσαν ἐκτρέφοντες καὶ κρατύνοντες, εἴτε ἂν ἐκτὸς τῆς πατρίδος αὐτῶν εὑρίσκωνται, εἴτε ἐν αὐτῇ. Τὸ παράδειγμα αὐτῶν μαρτυρεῖ τὴν ζωτικότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ διδάσκει ἅμα πάντας, ὅτι ὁ σκοπός, ὃν ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῆς ἐλευθερώσεως τοῦ τμήματος τούτου τοῦ Ἑλληνισμοῦ οἱ σοφοὶ τῶν ὁμογενῶν ἔν τε τῇ Ἑσπερίᾳ καὶ τῇ Ἀνατολῇ ἐνέσπειραν ἐν ταῖς φρεσὶ καὶ ταῖς καρδίαις τῶν Ἑλλήνων, ἤτοι «**ἡ ἐλευθέρωσις τῆς Ἑλλάδος διὰ τῶν ἑλληνικῶν φώτων**», δέον πανταχοῦ καὶ πάντοτε νὰ ἐξυπηρετῆται καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ ἔθνους ἡμῶν, ἵνα δύναται ἐρρωμένως ν' ἀντιπαλαίῃ κατὰ μυρίων πειρασμῶν τῶν ὑπεναντίων ὑπονομευτῶν τῆς δυνάμεως αὐτοῦ.

Εἴπομεν, ὅτι δὲν ἐκπλήττει ἡμᾶς ἡ φιλοπατρία τῶν Τραπεζουντίων, διότι ἡ κοινότης αὐτῶν ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἐμφορεῖται ἑλληνικωτάτων αἰσθημάτων καὶ ἰδεῶν ἕκαστος δὲ κατ' ἰδίαν φέρει ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἀκοίμητον τὸ ἑλληνικὸν αἴσθημα, διαλάμπον, ὁσάκις ἀνάγκη πάρεστι τῇ πατρίδι, διὰ παραδειγμάτων αὐταπαρνήσεως καὶ ὑλικῶν θυσιῶν. Ἐν τῷ καταλόγῳ, ὃν ἔχομεν ὑπ' ὄψει διακρίνομεν ἐν τοῖς πρώτοις ἑταίρους καὶ φίλους τοῦ ἔργου ἡμῶν. Σεμνυνόμενοι ἐπὶ τούτῳ, παρατηροῦμεν, ὅτι οἱ ἀδελφοὶ Τραπεζούντιοι, πρόμαχοι τοῦ ἐν τῷ Πόντῳ Ἑλληνισμοῦ, καὶ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἔθνους μελετῶσι καὶ ἐπίστανται, καὶ ἄξιοι μιμήσεως καθίστανται πᾶσι τοῖς ἀδελφοῖς ἡμῶν διὰ τῆς ἀπαραμίλλου αὐτῶν φιλοπατρίας καὶ τῆς σκοπιμότητος, μεθ' ἧς ἀνταποκρίνονται εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς ἰδιαιτέρας αὐτῶν πατρί-

Digitized by Google

δος, ἐν ᾗ τὸ ἱδρυόμενον ἤδη *Φροντιστήριον* ἀποβήσεται νέος τηλαυγὴς φάρος τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καὶ εἷς τῶν παραγόντων τῆς ἑλληνικῆς ἰσχύος καὶ ἑνότητος ἐν πόλει, ἥτις ἐν ἐποχαῖς ἐνδοξοτέραις ὑπῆρξε μία τῶν λαμπροτάτων ἀκροπόλεων τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς.

Η ΕΙΚΟΣΤΗ ΠΕΜΠΤΗ ΜΑΡΤΙΟΥ ΕΝ ΚΑΛΑΜΑΙΣ

Ὁ πρόεδρος τοῦ ἐν Καλάμαις Τμήματος τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» κ. Π. Σπανίδης, ἀποστέλλει ἡμῖν τὰ ἑπόμενα περὶ τοῦ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἑορτασμοῦ τῆς ἐθνικῆς ἑορτῆς :

«Διὰ κοινῆς πάντων τῶν ἑταίρων συμβολῆς κατεσκευάσαμεν ἐκ τοῦ προχείρου κυκλοτερῆ ἐκ μεταξωτοῦ ὑφάσματος κυανοῦ καὶ λευκοῦ ἐμβλήματα, ἐφ' ὧν ἀπετυπώσαμεν τὴν σφραγίδα τοῦ Τμήματος, καὶ ἅτινα ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους ἔφερον τὰ μέλη. Διεσκευάσαμεν ἐθνοπρεπῶς ἰδίαν εὐρεῖαν αἴθουσαν, ἐν ᾗ συνεκεντρώθημεν πάντες, καὶ ἀνεμένομεν ἀπὸ πρωΐας τὰ κληθέντα λοιπὰ Σωματεῖα, Φρουράν, ὑπαλλήλους καὶ λαὸν κάτωθι τῆς πλατείας. Παιανιζούσης καὶ ἡγουμένης τῆς Φιλαρμονικῆς, ἐβάδισαν ὁ Ταξίαρχος καὶ οἱ λοιποὶ ἀξιωματικοὶ τῆς Φρουρᾶς, κατόπιν τῆς μεγαλοπρεποῦς ἡμῶν Σημαίας, φερομένης ὑπὸ εὐσταλοῦς φουστανελλοφόρου, τὰς ἑκατέρωθεν δὲ προσαρμοσθείσας ἐθνοσήμους ταινίας αὐτῆς ἀνεῖχον δύο ἑταῖροι ἱερεῖς, κατόπιν εἰπόμεθα ἡμεῖς μετὰ τῶν λοιπῶν ἑταίρων, ἀκολουθούμενοι ὑπὸ τῶν Σωματείων, συνοδεύοντος ἑκάστου τὴν ἰδίαν σημαίαν, ἠκολούθων εἶτα οἱ διδάσκοντες πάντων τῶν ἐνταῦθα ἐκπαιδευτηρίων μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτῶν, ψαλλόντων ἐθνικοὺς ὕμνους κατὰ τὰ διαλείμματα τῆς μουσικῆς. Οὕτω βαδίζοντες κατηυθύνθημεν εἰς τὸν καθεδρικὸν Ναόν, ἔνθα παρέστημεν κατὰ τὴν δοξολογίαν, μετὰ τὸ πέρας τῆς ὁποίας ἀνεφωνήσαμεν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἑνώσεως τοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ, καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν ἐπανήλθομεν εἰς τὸ προσωρινὸν Κατάστημα ἡμῶν, ἔνθα ἐδέχθημεν τὰς συγχαρητηρίους ἐπισκέψεις τοῦ Ταξιάρχου καὶ τῶν ἀξιωματικῶν, τοῦ Νομάρχου, τοῦ Δημάρχου, τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου, πάντων τῶν ὑπαλλήλων, προεξαρχόντων τῶν δικαστικῶν, τῶν Σωματείων καὶ Συλλόγων, καὶ τοῦ λαοῦ ἀθρόως προσερχομένου, ἵνα καταδηλώσῃ τὸ διαφλέγον αὐτὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος αἴσθημα. Τὴν 4ην μ.μ. ἀπήγγειλα τὸν πανηγυρικὸν τῆς ἡμέρας πρὸ χιλιάδων ἀκροατῶν, ἐπευφημέντων τὸν ἀγῶνα καὶ τὰ ἔργα τῆς Ἑταρείας ἡμῶν.

«Τὴν ἑσπέραν μεγαλοπρεπῶς εἶχε φωταγωγηθῇ τὸ Κατάστημα ἡμῶν, καὶ πολλαὶ σημαιοστόλιστοι ἦσαν οἰκίαι τῶν Ἑταίρων καὶ ἄλλων πολιτῶν.—Τὴν $7^1/_2$ ἑσπερινὴν ὥραν, καθὰ εἴχομεν προαγγείλῃ, ἐτελέσαμεν κατὰ τὴν αὐτὴν ὡς ἄνω τάξιν λαμπαδοφορίαν ἀνὰ τὴν πόλιν ἐν μέσῳ ἀτελευτήτων ζητωκραυγῶν ὑπὲρ τῆς Πατρίδος, τῆς Ἑταιρείας ἡμῶν καὶ ὑμῶν, μετέσχε δὲ ταύτης ὁλόκληρος ἡ διαθέσιμος Φρουρά, καὶ ἡ ὅλη πόλις παρίστα μέγα φῶς, ἀποτελεσθὲν ἐκ τῶν ἀπειραρίθμων ποικιλοχρώμων βεγγαλικῶν. Ὁ λαὸς ἐξήφθη εἰς τὸ ἀνώτατον ὕψος τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, καὶ ἡ χαρὰ πᾶσιν ἐβασίλευε, διότι οὕτως ἐθνοπρεπῶς ἐπανηγυρίζετο ἡ ἔνδοξος αὕτη ἡμέρα.

«Τὸ λαμπαδηφοροῦν πλῆθος κατέληξε πρὸ τοῦ Καταστήματος ἡμῶν, ἀπὸ τοῦ

Digitized by Google

ἐξώστου τοῦ ὁποίου δι' ὀλίγων λέξεων ηὐχαρίστησα τὸν λαόν, τὴν Φρουράν, καὶ τὴν μαθητιῶσαν νεολαίαν ἐκ μέρους τοῦ Τμήματος καὶ τῆς Ἑταιρείας ἐν γένει. Αἱ ζητωκραυγαὶ καὶ τὰ χειροκροτήματα δὲν περιγράφονται, καθὼς καὶ ὁ ἅγιος ἐνθουσιασμὸς τοῦ λαοῦ, τὸ πρῶτον ἤδη βλέποντος τοσοῦτον μεγαλοπρεπῆ πανηγυρισμόν. Το ὄνομα ὑμῶν καὶ τὸ ἔργον τῆς Ἑταιρείας συνώδευον οἱ ὕμνοι καὶ οἱ αἶνοι τοῦ φρενητιῶντος πλήθους.

«Τὴν 9ην ὥραν πάντα σχεδὸν τὰ μέλη, ἐκτὸς ἐλαχίστων βεβαρυμένων διὰ προσφάτου οἰκογενειακοῦ πένθους, παρεκάθησαν ἐν κοινῷ ἑλληνοπρεπεῖ γεύματι, ἀποτελεσθέντι ἀπὸ ὀβελίας, ὀβελισθέντος παντὸς νεωτερισμοῦ ἀπᾴδοντος τοῖς πατρίοις. Ὑπὸ τὸν συνεχῆ δὲ ἦχον τοῦ βιολίου καὶ ἐγχωρίων ὀργάνων, πάντες μέχρι πρωΐας διεσκέδασαν ἐν ἀδιαπτώτῳ εὐθυμίᾳ καὶ πατριωτικῇ ἐξάρσει. Προπόσεις πολλαὶ ὑπὲρ ὑμῶν, τῆς Ἑταιρείας καὶ τῆς Πατρίδος ἠγέρθησαν, ἐπίσης δὲ τοιαύτη ὑπὲρ τοῦ Κλήρου.

«Ἡ συγκίνησις ἥτις εἰσέτι μὲ συνέχει ἐπὶ τοῖς γενομένοις δὲν μὲ ἀφίνει νὰ ποιήσωμαι λεπτομερεστέραν περιγραφήν. Ἐν ἑνὶ λόγῳ ἐκτίθημι, ὅτι οὐδεὶς δύναται νὰ περιγράψῃ ἢ νὰ σταθμίσῃ τὸν ἐνθουσιασμὸν πάντων. Ἦτο ἀληθῶς ἐντελὴς καὶ γενικὴ φρενῖτις ἐξ ἐνθουσιασμοῦ, ἀλλ' ἐν ἄκρᾳ συνέσει.

«Εὐλογοῦσιν οἱ συμπολῖταί μου τὸ ὄνομά σου, καὶ γεραίρουσι τὸ ἔργον τῆς Ἑταιρείας μας. Λογίζομαι δὲ εὐτυχὴς εἰς ἄκρον, διότι τὰς τοιαύτας ἐκδηλώσεις τοῦ λαοῦ αὐτοπροσώπως ἀντελήφθην, καὶ μεταδίδωμι καὶ ὑμῖν. . . .

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΚΑΙ ΑΓΓΛΙΚΑΝΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Πρὸ ἡμερῶν ἐπεσκέψατο τὴν Α. Θ. Παναγιότητα τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Ἰωακεὶμ Γ'. ἡ Α. Π. ὁ Ἄγγλος ἐπίσκοπος Γιβραλτάρ, ὅστις εἶνε διαπρεπὴς καὶ σοφὸς ἱεράρχης.

Περὶ τῆς ἐπισκέψεως ταύτης ἡ «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» γράφει τὰ ἑπόμενα:

«Ἡ Α. Θ. Παναγιότης, διερμηνεύοντος τοῦ κ. Μ. Θεοτοκᾶ, εἶπε πρὸς τὴν Α. Πανιερότητα ὅτι ἡ Μ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία περὶ πολλοῦ ποιουμένη τὰς μετὰ τῆς ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας ἀδελφικὰς σχέσεις, πᾶσαν θέλει καταβάλῃ προσπάθειαν εἰς μείζονα καλλιέργειαν αὐτῶν ἐπ' ἀγαθῷ ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἡ Α. Πανιερότης ἀπαντῶσα ἐξῆρε τὸ σπουδαῖον ἐνδιαφέρον τῆς τοιαύτης συσφίγξεως τῶν ἀδελφικῶν σχέσεων καὶ ηὔξατο ὑπὲρ παγιώσεως αὐτῶν, ἠρώτησε δὲ τὴν Α. Θ. Παναγιότητα, ἐὰν ὑπάρχῃ παράπονόν τι ἐκ μέρους τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἀναφερόμενον εἰς προσηλυτικὰς ἐνεργείας ἀγγλικανῶν ἱεραποστόλων. Ἡ Α. Θ. Π. ἀπαντῶσα εἶπεν, ὅτι οὐχὶ μόνον παράπονον τοιοῦτον εὐτυχῶς δὲν ὑπάρχει, ἀλλὰ τοὐναντίον παρατηρεῖται ἀπό τινος εὐγενεστάτη καὶ χριστιανικωτάτη πολιτεία αὐτῶν, τὰ μάλιστα συμβάλλουσα εἰς τὸ θεῖον ὄντως ἔργον τῆς καλλιεργείας τῶν ἀδελφικῶν σχέσεων τῶν δύο Ἐκκλησιῶν».

Digitized by Google

ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ τεύχους τοῦ μηνὸς Φεβρουαρίου)

Ε΄.

Καθ᾽ ὃν σχεδὸν χρόνον ὁ Πανσλαυϊσμὸς ἐπελαμβάνετο τῆς δημιουργίας σλαυϊκοῦ, καὶ ἰδιαιτέρως βουλγαρικοῦ ζητήματος ἐν Μακεδονίᾳ, ἤτοι περὶ τὰ μέσα τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, προὐβάλλετο ἀλλαχόθεν ἡ διατύπωσις νέας ἱστορικῆς ἀνακαλύψεως ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ὅτι μέγα μέρος τῶν κατοίκων αὐτῆς ἀπετελεῖτο ἀπ᾽ αἰώνων ἐκ λαοῦ, μηδεμίαν σχόντος σχέσιν πρὸς τὰ ἰθαγενῆ φῦλα, τὰ ἑλληνικά, ἔστω καὶ τὰ βραδύτερον ἐνιαχοῦ ἐποικήσαντα σλαυϊκὰ καὶ βουλγαρικά, διάφορον δ᾽ ἔχοντος τὴν καταγωγὴν καὶ τὸν χαρακτῆρα. Τὸ νέον τοῦτο φῦλον ἦτο τὸ ρωμουνικόν, τὸ *κουτσοβλαχικόν*, λείψανον τῶν πάλαι Ρωμαίων, ἀδελφῶν καὶ ὁμαιμόνων τῶν σημερινῶν παρὰ τὸν Ἴστρον Ρωμούνων. Ἡ νέα αὕτη ἱστορικὴ ἰδέα ἐκηρύσσετο ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ κριμαϊκοῦ πολέμου ὑπὸ Ρωμούνων φιλοπατρίδων, ἐξ ἱστορικῆς ἴσως κατὰ πρῶτον τῶν πραγμάτων ἀγνοίας μᾶλλον ἢ ἐκ πονηρᾶς προθέσεως· ἀλλὰ σὺν τῇ προόδῳ τοῦ χρόνου ἐτύγχανεν ὑποστηρίξεως πραγματικωτέρας ὑπὸ τῶν ἐχόντων συμφέρον νὰ πατάξωσι τὸν Ἑλληνισμὸν ἐν αὐτοῖς αὐτοῦ τοῖς κεντρικοῖς προπυργίοις. Καὶ τοιοῦτο ἐκ τῶν πρώτων ἦτο ἡ Μακεδονία.

Ἐπεξετείνετο ἡ κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐνέργεια ἁπανταχόθεν, ἀπὸ βορρᾶ καὶ δύσεως, κεκαλυμμένη ἢ ἐμφανής. Ἡ μεγάλη ἐκείνη ἐθνικὴ πλάνη τοῦ ἔτους 1854, ἡ συμμετοχὴ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν ἀνατολικὸν πόλεμον, οὗ πρόφασις μὲν ἦτο τὸ δίκαιον τῆς ἑλληνικῆς Ὀρθοδοξίας ἐν τοῖς Ἁγίοις Τόποις, ἀλλὰ πραγματικὴ ἀφετηρία ἡ ἐξασθένησις, εἰμὴ ἡ τελειωτικὴ καταστροφὴ τοῦ παρὰ τὸν Βόσπορον κατακτητοῦ, ὅστις ἀπεκαλεῖτο ἤδη *μέγας ἀσθενής*, ὀφείλων νὰ παραχωρήσῃ τὴν θέσιν αὐτοῦ εἰς ὀργανισμὸν ὑγιέστερον καὶ εὐρωστότερον, οἷος ἦτο ὁ παρὰ τὸν Νεύαν ἐν ταῖς ὑπερβορείοις χώραις ἑδρεύων τσαρισμός, ἡ συμμετοχὴ πάντων τῶν Ἑλλήνων, ἐλευθέρων καὶ ἀλυτρώτων, εἰς τὸν κατὰ τοῦ τουρκικοῦ κράτους πόλεμον τῆς Ρωσσίας, παρὰ τὰς νουθεσίας καὶ τὰς προτροπὰς τῶν δυτικῶν Δυνάμεων, προὐκάλεσεν ἀντιπαθείας κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, χωρὶς οὗτος νὰ τύχῃ τῆς ἐλαχίστης συνδρομῆς ἢ συμπαθείας παρὰ τοῦ ἰσχυροῦ ὁμοδόξου, ὑπὲρ οὗ μετὰ τοσαύτης εὐηθείας ὑπεδύετο εἰς ἄνισον ὅσον καὶ καταστρεπτικὸν ἀγῶνα. Ἡ Δύσις ἐφρύαξε κατὰ τῶν Ἑλλήνων, τολμησάντων ν᾽ ἀντιπράξωσι πρὸς τὴν ἐνέργειαν αὐτῆς, ἥτις σωφρόνως μελετωμένη καὶ κατανοουμένη, ἦτο μονονουχὶ ἐνέργεια ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων καὶ

συμφερόντων. Οὕτως εἶχον τότε τὰ πράγματα. Οὕτως ἔπρεπε νὰ πράξῃ τότε, ἐν τοῖς χαλεποῖς ἐκείνοις καιροῖς, ἡ ξυνωρὶς τῶν μεγάλων εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, ἀνθισταμένη πρὸς τὸν ραγδαίως ἐκ βορρᾶ κατερχόμενον σλαυϊκὸν χείμαρρον, καὶ τὴν πολιτικὴν ταύτην καθῆκον εἶχε νὰ παρακολουθήσῃ τὸ ἑλληνικὸν κράτος, εἰ ἐσωφρόνει. Ἀλλ' ὁ ἄπιστος φίλος οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον ἐξετίμησε τὴν ἐθελοθυσίαν ταύτην τοῦ συμμάχου του, τυφλώττοντος, ἀμβλυωποῦντος, ἀγνοοῦντος, ὅτι δὲν ἦτο αὐτὸς τὸ ἀντικείμενον τῆς σλαυϊκῆς μερίμνης, οὐδὲ τὰ δίκαιά του τὰ ἱστορικὰ ἐπὶ τῶν Ἁγίων Τόπων, καὶ ὅτι φιλοκτημοσύνη μόνον κατακτητικὴ ἐξώθει τοὺς νέους ἀπὸ τοῦ Νεύα *σταυροφόρους*, μετὰ τῆς αὐτῆς εἰλικρινείας ἐπικαλουμένους τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς ἱερᾶς πόλεως ἀπὸ τῶν Λατίνων δῆθεν, μεθ' ἧς οἱ Λατῖνοι τῶν παρελθόντων αἰώνων, οἵτινες ὑπὸ τὰ κελεύσματα Πέτρου τοῦ Ἐρημίτου καὶ τοῦ Πάπα Οὐρβανοῦ ἔσπευδον πρὸς τὴν Ἀνατολήν, ἐπὶ τῷ σκοπῷ δῆθεν τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ τάφου τοῦ Σωτῆρος ἀπὸ τῶν Σαρακηνῶν, πράγματι ὅμως πρὸς κατάληψιν τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας.

Οἱ αἰῶνες ἀντιγράφουσιν ἀλλήλους. Δὲν ὑπάρχει ἆρά γε ἐν πολλοῖς ἡ αὐτὴ ὁμοιότης, τὰ αὐτὰ συμφέροντα καὶ ἐλατήρια, τὰ κινήσαντα τοὺς Σταυροφόρους τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος, πρὸς τὰ προκαλέσαντα τὸν μέγαν *ἀνατολικὸν πόλεμον* τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος; Καὶ τότε καὶ ὕστερον ὁ Ἑλληνισμὸς ἦτο τὸ ἀντικείμενον τοῦ μίσους, τῆς ἐξοντώσεως, τῆς φιλοκτημοσύνης τῶν αὐτοκλήτων ὑπερασπιστῶν καὶ ἐλευθερωτῶν τοῦ Ἁγίου Τάφου.

Ἀλλ' ἐπανέρχομαι, μετὰ τὴν παρεμβολὴν ταύτην, εἰς τὴν νέαν ρωμουνικὴν θεωρίαν περὶ Μακεδονίας, ἥτις παραδόξως — *σημεῖον τῶν καιρῶν* — ἐδημοσιεύετο, καθ' ὃν ἀκριβῶς χρόνον συνεκρούοντο βόρειος καὶ δυτικὴ Εὐρώπη παρὰ τὰς ἀκτὰς τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Ἀφετηρία τοῦ μεγάλου τούτου ἀγῶνος ἦτο ἡ παρακώλυσις τῆς Ρωσσίας πρὸς κατάληψιν τοῦ θρακικοῦ Βοσπόρου, ἄρα ἡ ἐς ἀεὶ ματαίωσις τοῦ προαιωνίου πόθου τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς—τῆς πλήρους αὐτῆς ἀναγεννήσεως ἐν μιᾷ πολιτείᾳ, κέντρον ἐχούσῃ τὸ παρὰ τὸν Βόσπορον τοῦτον προπύργιον τοῦ καταπεσόντος κατὰ τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα ἑλληνικοῦ κράτους.

Αἰσθάνομαι ἀνεξήγητον ἀποστροφὴν πρὸς τὴν χρονικὴν ταύτην περίοδον, τὴν συμπίπτουσαν πρὸς τὴν ἔκρηξιν τοῦ Ἀνατολικοῦ πολέμου. Ἔκτοτε ἄρχεται ἐνεργοτέρα καὶ καταχθονιωτέρα ἡ κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀντίδρασις. Νέοι ἑκάστοτε ἐχθροὶ ἀναφαίνονται, καὶ ἂν δὲν μ' ἀπατᾷ ἡ ἀντίληψις, πάντες οὗτοι, μεγάλοι ἢ μικροί, σοβαροὶ ἢ ἐλαφροί, ἐπικίνδυνοι ἢ ἀκίνδυνοι, λαμβάνουσι τὸ σύνθημα αὐτῶν φανερῶς ἢ κρυφίως ἀπὸ τῆς αὐτῆς διευθύνσεως, τὰ βέλη αὐτῶν ἀπὸ τῆς αὐτῆς φαρέτρας.

Ὁ Κυπριανὸς Ροβέρτος, περὶ τῆς φιλοσλαυϊκῆς τοῦ ὁποίου συγγραφῆς ἐγένετο ἤδη ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγος, συνηγορῶν ὑπὲρ τῆς σλαυϊκῆς δυνάμεως ἐν Μακεδονίᾳ καὶ καθ' ὅλου ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου, μονονουχὶ μέχρις Ἀττικῆς καὶ Πελο-

Digitized by Google

πονήσου, ἐφαντάζετο τὸν Σουλιώτην Μάρκον Βότσαρην, τὸν ἥρωα τοῦ Καρπεννησίου, Σλαῦον, Βούλγαρον Χαϊδοῦκον, εἰς ὃν ἀπέδωκε μάλιστα καὶ τὴν ἐξ ἐφόδου κατάληψιν τῆς ἀθηναϊκῆς Ἀκροπόλεως. Ἡ τολμηρὰ αὕτη φαντασιοκοπία δὲν παρεκώλυσεν, ὀλίγον καιρὸν μετὰ ταῦτα, ἐν ἔτει 1850 καί τινα Ρωμοῦνον φιλόπατριν, τὸν *Ἰωάννην Ραδουλέσκον*, νὰ βαπτίσῃ Ρωμοῦνον ἀντιθέτως αὐτὸν τοῦτον τὸν δυστυχῆ Μάρκον, τὸν τέως Βούλγαρον τοῦ Ροβέρτου, ὡς καὶ τὸν Θεόδωρον Γρίβαν. Διατὶ νὰ μὴ πιστευθῇ καὶ οὗτος, ὡς ἐπιστεύθησαν τοσοῦτοι Σλαῦοι καὶ φιλόσλαυοι συγγραφεῖς, ἀναζητήσαντες τοὺς ἐθνικοὺς αὐτῶν ἥρωας ἐκ τῆς ἀτέρμονος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐποποιΐας; Καὶ ἐπὶ τέλους ἠδύναντο νὰ ὑπάρξωσι καὶ δύο καὶ τρεῖς ἥρωες, φέροντες τὸ ὄνομα τοῦ Μάρκου Βότσαρη, ἢ οἱουδήποτε ἄλλου ἑλληνικοῦ ἥρωος, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν μεγαλοϊδεατικῶν σκοπῶν τῶν φιλοπατρίδων τῆς Βουλγαρίας, τῆς Ρωμουνίας, παντὸς λαοῦ, ἐποφθαλμιῶντος τὸ κράτος τῆς περιμαχήτου ἑλληνικῆς Χερσονήσου

Ὑπὸ τὴν ὤθησιν τῶν κατακτητικῶν βλέψεων ἐπελαμβάνοντο οἱ μεγαλοϊδεᾶται τῆς *Νέας Ρωμουνίας*, οἱ ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς ἑνώσεως ὑπὸ τὸν Κούζαν τῶν δύο παριστρίων ἡγεμονιῶν, Βλαχίας καὶ Μολδαυΐας, εἰς ἑνιαίαν ἡγεμονίαν, τὴν Ρωμουνίαν, μεταβαπτισθέντες ἀπὸ Δακῶν εἰς Ρωμούνους, ἀξιοῦντες εἰκότως νὰ συνεχίσωσι τὴν παλαιὰν ρωμαϊκὴν ἰδέαν ἐν τῇ ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ, τῆς ἀναπτύξεως νέου ἐθνικοῦ προγράμματος, ἐπεκτεινομένου ἐπὶ τῆς Μακεδονίας καὶ μέχρι τῶν πρὸς τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Ἤπειρον ὀροσειρῶν τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῆς Πίνδου. Συμφώνως πρὸς τὰς νέας ταύτας ἰδέας καὶ βλέψεις, ὑποστηριζομένας φυσικῷ τῷ λόγῳ καὶ ἀπὸ τοὺς ἐκεῖθεν τοῦ Προύθου ἢ τῶν Καρπαθίων καλοθελητὰς τῶν ἑλληνικῶν δικαίων καὶ ἀξιώσεων ἐπὶ τῆς χερσονήσου τοῦ Αἵμου, ἱδρύετο ἐν ἔτει 1860 ἐν τῇ νέᾳ ρωμουνικῇ πρωτευούσῃ, τῷ Βουκουρεστίῳ, τὸ *μακεδονικὸν* κομιτᾶτον, ἀποστολὴν ἔχον νὰ φωτίσῃ τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ Ρωμούνους ἀδελφοὺς περὶ τῆς φυλετικῆς αὐτῶν καταγωγῆς, ἀποσπῶν ἀπὸ τῶν ἐπιβούλων κόλπων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀπορροφήσαντος αὐτοὺς τέλεον καὶ παραστήσαντος ὡς ὁμογενεῖς ἄνδρας, ἐν ταῖς ἀρτηρίαις τῶν ὁποίων ἐκυκλοφόρει ἀνόθευτον καὶ ἄδολον τὸ παλαιὸν ρωμαϊκὸν αἷμα, ὡς κυκλοφορεῖ τοῦτο καὶ μέχρι τῆς σήμερον ἐν τῷ ὀργανισμῷ τῶν παρὰ τὸν Ἴστρον χωρικῶν, οἵτινες ἕως ἐσχάτων ἐθεωροῦντο ὡς ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Δακῶν, τῶν ὁμοφύλων τοῦ Δεκεβάλου, οὐχὶ βεβαίως ἐπὶ καταισχύνῃ ἐθνικῇ, συναναμιγέντων ἐν τῇ ροῇ τῶν αἰώνων μετὰ ποικίλων ἐθνολογικῶν στοιχείων, ἐξ Ἀνατολῆς, Δύσεως καὶ Βορρᾶ προερχομένων. Μία τῶν πράξεων κατὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ *μακεδονικοῦ* τούτου κομιτάτου ἦτο κομπορρήμων προκήρυξις πρὸς τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ, Ἠπείρῳ, Θεσσαλίᾳ καὶ Ἀλβανίᾳ ἀδελφούς, τοὺς διατελοῦντας φυσικῷ τῷ λόγῳ ὑπὸ τὴν δεσποτείαν τῶν Μουσουλμάνων καὶ τῶν Ἑλλήνων, ἰδίᾳ τῶν τελευταίων τούτων, οἵτινες ἀφῄρεσαν ἀπ' αὐτῶν πᾶν ὅ,τι ἐκέκτηντο εὐγενὲς καὶ πολύτιμον, τοὺς μεγάλους ἄνδρας, εἰς οὓς κατ' ἐξοχὴν ὀφείλεται ἡ ἑλληνικὴ παλιγγενεσία.

Digitized by Google

Οἱ πρῶτοι χρόνοι τοῦ μακεδονικοῦ τούτου κομιτάτου, διευθυνομένου ὑπ' ἀδεξίων ἴσως προσώπων, οὐδὲν παρουσιάζουσι τὸ ἄξιον ἰδιαιτέρας μνείας, εἰ καὶ ἡ ἐν Ρωμουνίᾳ ἑλληνικὴ ἀντίδρασις, μετὰ τὴν δήμευσιν μάλιστα ὑπὸ τοῦ Κούζα τῶν κτήσεων τῆς ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὁσημέραι ἐλάμβανε μείζονας διαστάσεις, χάρις εἰς θρησκευτικὰς καὶ πολιτικὰς ῥᾳδιουργίας. Ἀλλ' ἐν ἔτει 1865 εὑρίσκετο ὁ ἄνθρωπος τοῦ κομιτάτου, ὁ ἀπόστολος τοῦ ρωμουνικοῦ κηρύγματος· καὶ οὗτος ἦτο ὁ Ἀπόστολος Μαργαρίτης.

Γεννηθεὶς ἐν τῇ ἑλληνικωτάτῃ καὶ ἑλληνοφρονεστάτῃ κωμοπόλει τῆς Μακεδονίας, τῇ *Βλαχοκλεισούρᾳ*, ἐπαγγελόμενος πρότερον τὸν διδάσκαλον καὶ τὸν Ἕλληνα, ἀλλὰ μὴ ἀμειφθείς, ὡς ἠξίου, διὰ τὰς πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν, τὸ ἔθνος αὐτοῦ, φανταστικὰς ὑπηρεσίας, ηὐτομόλησε πρὸς τὸ πολέμιον στρατόπεδον, τὸ λεγόμενον μακεδονικὸν κομιτᾶτον τοῦ Βουκουρεστίου. Ἄπορον τίνος λόγου ἕνεκα ὁ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἐξωλέστατος οὗτος ἄνθρωπος δὲν προσῆλθε πρὸς τὰ πανσλαυϊστικὰ κομιτᾶτα, τὰ πλείονα διατιθέμενα μέσα, ἵνα προσενέγκῃ τὴν προδοτικὴν αὐτοῦ συνδρομήν. Ἴσως διότι θὰ εὕρισκε πολλοὺς ὁμοίους, ἐνῷ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς Ρωμουνίας οὐδεὶς ὑπῆρχεν ὁ ἄξιος ν' ἀντιμετρηθῇ πρὸς τὸν αὐτόκλητον τοῦ Ρωμουνισμοῦ Ἀπόστολον. Ἐγένετο οὗτος δεκτὸς μετὰ πολλῆς τιμῆς καὶ διακρίσεως. Τὸ πρώτιστον πάντων, τὸ αὐτὸν διαφέρον, ἦτο ὅτι ἠνεῴχθη ὑπὲρ αὐτοῦ τὸ ταμεῖον τοῦ κράτους, ὡς καὶ τὰ ἰδιωτικά. *Πεινῶσα ἄρκτος δὲν χορεύει*· λέγει δημοτικόν τι λόγιον. Ἡ ἄρκτος τῆς Βλαχοκλεισούρας, ὁ τέως πειναλέος Μακεδὼν διδάσκαλος, ἔφαγεν ἐν Βουκουρεστίῳ, ἐκορέσθη, καὶ οὐ μόνον ἐχόρευσεν, ὡς ἠξίουν οἱ τροφοδοτήσαντες αὐτόν, ἀλλὰ καὶ *ἐτραγῴδησε*...τὸ ᾆσμα τοῦ ρωμουνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θεσσαλίᾳ, ἐν Ἠπείρῳ καὶ Ἀλβανίᾳ...Εἶνε ἀπίστευτος ἡ θρασύτης, μεθ' ἧς συνέρραψε τὸν ρωμουνικὸν θρῦλον τῆς Μακεδονίας καὶ τῶν περὶ αὐτὴν χωρῶν, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον ἀπίστευτος ἡ εὐήθεια καὶ ἡ ἐθελοθυσία τῶν χορηγῶν αὐτοῦ —ἐπισήμων ἢ ἀνεπισήμων. Οἱ κατοικοῦντες τὴν λεγομένην ἑλληνικὴν χώραν Ἕλληνες δὲν εἶνε ἰθαγενεῖς, ἔλεγεν, ἀλλὰ ξένοι, ἐπήλυδες, ἐξ Αἰγύπτου καὶ Φοινίκης προελθόντες. Ἀληθεῖς δὲ ἀπόγονοι τῶν Πελασγῶν εἶνε οἱ Ἀλβανοὶ καὶ οἱ Βλάχοι, ἄρα ἀδελφοὶ καὶ νόμιμοι κύριοι τῆς χώρας.

Τοιαῦτα ἐδίδασκε περὶ τῶν προγόνων του ὁ ἀποστάτης Ἕλλην Ἀπόστολος Μαργαρίτης.

Ἂν δὲν ἐστέφθη ἐκ πλήρους ἐπιτυχίας ἡ ἐν Μακεδονίᾳ προπαγανδικὴ ὑπὲρ τοῦ Ρωμουνισμοῦ ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου τούτου, οὐχ ἧττον τὰ μάλιστα ἔβλαψε τὸν ἑλληνικὸν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἀγῶνα. Ὁ Ἑλληνισμὸς ἦτο τὸ κρατοῦν ἐν αὐτῇ στοιχεῖον. Ὁ Ἀπόστολος Μαργαρίτης, μὴ δυνάμενος διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ὅπλων νὰ περιορίσῃ τὴν ἑλληνικὴν δύναμιν, δὲν ἐδίστασε νὰ ὑποστηρίζῃ καὶ συντρέχῃ παντοιοτρόπως τὰ πανσλαυϊστικὰ κομιτᾶτα, καὶ ἐν γένει πᾶσαν ἀνθελληνικὴν ἐνέργειαν, θρησκευτικὴν ἢ πολιτικήν. Διαθέτων πολλὰ χρηματικὰ μέσα, μετεχειρίζετο ταῦτα

Digitized by Google

σκοπίμως πρὸς ἐκπόρθησιν τῶν ξυαλώτων συνειδήσεων τῶν Ὀθωμανῶν, ἐπισήμων καὶ μή, κάλλιστα γιγνώσκων, ὅτι ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ, ὑπὸ τὴν κρατοῦσαν πολιτικὴν διαφθορὰν καὶ σηπεδόνα, τὰ πάντα κατορθοῦνται διὰ τοῦ χρήματος. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ ἐσυκοφάντει πρὸς τὰς τουρκικὰς ἀρχὰς πάντα ἐν Μακεδονίᾳ ἐπιφανῆ Ἕλληνα, ἀντιτασσόμενον εἰς τὰ φιλορρωμουνικὰ αὐτοῦ σχέδια. Οὐκ ὀλίγοι δὲ τῶν Ἑλλήνων κατεστράφησαν ἢ ὑπέστησαν τὰ πάνδεινα, καταγγελθέντες ὑπὸ τοῦ Μαργαρίτου ὡς συνωμοτοῦντες κατὰ τῶν καθεστώτων. Δυστυχῶς ἐν ταῖς ἐνεργείαις αὐτοῦ ἐτύγχανεν ὑποστηρίξεως πολλῶν ἐκ τῶν προξένων τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, οἵτινες ἕνεκα θρησκευτικῶν ἢ πολιτικῶν λόγων παρεῖχον τὴν ἑαυτῶν ὑποστήριξιν εἰς τὸν ἐξωλέστατον τυχοδιώκτην. Πάντων δὲ τούτων ἐξεῖχον οἱ πρόξενοι τῆς Αὐστρίας, ἧς ἡ πολιτικὴ ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἀποβλέπει πρὸς τὸν παντελῆ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἐξολοθρευμὸν ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου. Ἐν τῷ ἀγῶνι αὐτοῦ κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἔσχεν ἐπίσης συμμάχους τοὺς προϊσταμένους τῶν ξένων θρησκευτικῶν προπαγανδῶν, ὧν ἡ ὀλεθριωτέρα διὰ τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα ὑπῆρξεν ἡ τῶν *Λαζαριστῶν*, μὴ διστάζουσα, κατὰ τὰ πατροπαράδοτα, νὰ προδίδῃ εἰς τοὺς Μουσουλμάνους τοὺς Ἕλληνας ὀρθοδόξους. Διὰ τοὺς ψευδοχριστιανοὺς τούτους ὁ Μαργαρίτης ἦτο ὁ ἔνθους ἀπόστολος τῆς ἀληθείας καὶ τῆς φιλανθρωπίας, αὐτὸς ὅστις πᾶσαν τὴν μακεδονικὴν αὐτοῦ ἐνέργειαν ἐσημείωσε δι' αἰσχύνης καὶ ἀτιμίας, ἐφ' οἷς βεβαίως εὐθύνονται οἱ ἐν Βουκουρεστίῳ μεγάθυμοι χορηγοὶ μετὰ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ προστατῶν αὐτοῦ καὶ συμμάχων.

Ἐπιδιώκων τὴν παντὶ τρόπῳ πραγμάτωσιν τοῦ πανρωμουνικοῦ αὐτοῦ προγράμματος ὁ Ἀπόστολος Μαργαρίτης, προσεπάθησε κατὰ πρῶτον τὴν διὰ ρωμουνικῶν χρημάτων ἵδρυσιν σχολείων ἐν Μακεδονίᾳ. Τὰ σχολεῖα ταῦτα θὰ εἶχον προορισμὸν ν' ἀποσπάσωσιν ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων τοὺς ρωμουνόπαιδας, ἵνα διδάξωσιν εἰς αὐτοὺς τὸ πάτριον ἰδίωμα. Θέλω ἀφηγηθῆ παρακατιών, ὁποία ὑπῆρξεν ἡ ἐπιτυχία τῶν σχολείων τούτων, ἐπικαλούμενος ἐπισήμους ρωμουνικὰς μαρτυρίας. Ἐκ τῶν διδακτηρίων τούτων, τὸ πρὸς συντήρησιν τῶν ὁποίων καταναλωθὲν χρῆμα ἐθρήνει πρό τινος χρόνου ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς ρωμουνικῆς βουλῆς ὁ ἐπὶ τῆς Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργός, οὐδὲν προῆλθεν ἀγαθὸν καὶ γενναῖον. Ἡ ρωμουνικὴ ἰδέα οὐδεμίαν ἔσχεν ἐπιτυχίαν ἐν Μακεδονίᾳ, εἰ καὶ πολλὰ διετέθησαν ὑπὲρ αὐτῆς ἑκατομμύρια. Τοῦτο τοὐλάχιστον ἐξάγεται ἐκ τῶν στατιστικῶν δεδομένων τοῦ ρωμουνικοῦ ὑπουργείου τῆς δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, κατὰ τὰ ὁποῖα ἐν πολλοῖς τῶν σχολείων οἱ μαθηταὶ ὑπερβαίνουσι κατ' ἀριθμὸν τοὺς διδασκάλους.

Τὰ ρωμουνικὰ ταῦτα σχολεῖα τῆς Μακεδονίας, ὡς καὶ τὸ βραδύτερον ἱδρυθὲν ἐν Ἰωαννίνοις, παρεῖχον λαϊκὴν μόνον ἐκπαίδευσιν ρωμουνικήν, ἡ δὲ θρησκευτικὴ παρείχετο ἀπὸ καθολικῆς μᾶλλον ἀπόψεως ἢ ἀπὸ ὀρθοδόξου, εἰ καὶ τὰ εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ ταῦτα ἱδρύματα εἰσαγόμενα παιδία κατήγοντο ἐξ ὀρθοδόξων γονέων. Τοῦτο ἰδίᾳ συνέβαινεν ἐν τῷ ρωμουνικῷ γυμνασίῳ τοῦ Μοναστηρίου, ἔνθα ὁ Ἀπόστολος Μαργα-

Digitized by Google

ρίτης ἵδρυσε τὸ σχολεῖον αὐτοῦ, ἐλλείψει ἰδίου οἰκήματος, ἔν τινι πτέρυγι τῆς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ Μονῆς τῶν Λαζαριστῶν. Ἐννοεῖται ὅτι οὕτως ἢ ἄλλως ὁ ἐπιδιωκόμενος σκοπὸς ἐπετυγχάνετο. Ἐπεζητεῖτο ἡ ἀνατροφὴ ἐχθρῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Οὕτως οἱ ἐξερχόμενοι ἐκ τῶν σχολείων τούτων, προοριζόμενοι νὰ λάβωσιν ὑπηρεσίαν ἐπίσημον ἢ ἰδιωτικὴν ἐν αὐτῇ τῇ τουρκικῇ αὐτοκρατορίᾳ, ἢ καὶ ἐν Ρωμουνίᾳ, ἐν ᾗ πολυάριθμοι προσέρρευσαν θεσιθῆραι, ἀλλὰ μὴ εὑρίσκοντες ἑκάστοτε τοιαύτην, παρὰ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ πανισχύρου ἐν Κωνσταντινουπόλει Μαργαρίτου καὶ τῶν ἐν Βουκουρεστίῳ ἐπισήμων, τῶν διευθυνόντων τὸ μακεδονικὸν κομιτᾶτον, κατέστησαν δυστυχεῖς μᾶλλον, οὐδεμίαν δ' ἔσχον πραγματικὴν ἐπιτυχίαν. Δὲν παρήρχετο τριακονταετία ἀπὸ τῆς ἐμφανείας τοῦ Ρωμούνου ἀποστόλου ἐν Μακεδονίᾳ, καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ κατεδικάζετο ὑπὸ τῶν μᾶλλον ἀφωσιωμένων προστατῶν. Καὶ ἐξακολουθεῖ μὲν μέχρι τῆς σήμερον ἡ συνδρομὴ τοῦ ρωμουνικοῦ Δημοσίου ὑπὲρ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ σχολείων. Ἀλλά, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, δὲν θὰ παρέλθῃ πολὺς χρόνος, καὶ ἡ ρωμουνικὴ αὕτη ἀπόπειρα, ἥτις τοσαῦτα ἐστοίχισεν εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον τῆς χώρας, θέλει ἀνήκῃ εἰς τὴν ἱστορίαν. Ἐκεῖνος μόνος, ὅστις θέλει ἐπιζήσῃ ἐκ τῆς τυχοδιωκτικῆς ταύτης ἐπιχειρήσεως, ἔσται ὁ Ἀπόστολος Μαργαρίτης, διδακτικὸν παράδειγμα διὰ λαοὺς καὶ κυβερνήσεις, ὅταν αἱ ἐνέργειαι αὐτῶν καὶ οἱ πόθοι δὲν βασίζωνται ἐπὶ τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ἐπὶ ἀπατηλῶν ὑπολογισμῶν καὶ ἔτι μᾶλλον ἀπατηλοτέρων ἀντιλήψεων.

Ἐν τῇ μεγαλοπραγμοσύνῃ αὐτοῦ ὁ Ἀπόστολος τοῦ Ρωμουνισμοῦ διενοήθη νὰ δημιουργήσῃ καὶ ρωμουνικὴν Ἐξαρχίαν ἐν Κωνσταντινουπόλει παρὰ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, κατ' ἀπομίμησιν τῆς βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας. Ὁ Φίλιππος εὗρε τὸν Ναθαναήλ, καὶ ὁ Μαργαρίτης τὸν Ἄνθιμον. Ὁ Ἕλλην ἀρχιεπίσκοπος τῆς *Μεσημβρίας* καταπείθεται ὑπὸ τοῦ πολυμηχάνου τούτου ραδιούργου νὰ κηρυχθῇ κατὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου καὶ νὰ παραστῇ ὡς ὑποψήφιος Ρωμοῦνος Ἔξαρχος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀντιπρόσωπος ἐκκλησιαστικὸς τῶν ἐν Μακεδονίᾳ εὐαρίθμων ὁμοεθνῶν του. Ὁ κληρικὸς οὗτος οὐδὲν εἶχε κοινὸν πρὸς τὸν Ρωμουνισμόν. Γεννηθεὶς ἐν Βερατίῳ τῆς Ἀλβανίας, ἐπαγγελλόμενος τὸν Ἕλληνα, ἐποίμανεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὰς εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀνηκούσας ἐκκλησιαστικὰς ἐπαρχίας Δεβρῶν, Ἐλασσῶνος, Ἀχριδῶν καὶ Πρεσπῶν, ἀπεστάτησεν ἀπ' αὐτοῦ, ἐλπίσας εἰς τὴν πραγμάτωσιν τοῦ σχεδίου τῆς ρωμουνικῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐξαρχίας. Ἀληθῶς ἡ ἐπίσημος Ρωμουνία ἀπεπειράθη τοιοῦτό τι παρὰ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ καὶ ὁ ἐν ἔτει 1896 πρωθυπουργὸς Δημήτριος Στούρτζας τοσοῦτον παρεσύρθη ὑπὸ τῆς ἐλπίδος τῆς ἐπιτυχίας, ὥστε δὲν ἐδίστασεν ἐν πλήθοντι ρωμουνικῷ κοινοβουλίῳ ν' ἀγορεύσῃ ἐνθουσιωδέστατα ὑπὲρ τῆς Α. Α. Μεγαλειότητος τοῦ Σουλτάνου, κατὰ τὸ ἑπόμενον δ' ἔτος τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου ἡ πολιτικὴ τῆς Ρωμουνίας ὑπῆρξεν ἀναξία χριστιανικοῦ ἔθνους, προσενεχθέντος πρὸς τοὺς Ἕλληνας ὡς πρὸς ἐχθρούς·

Digitized by Google

καὶ τοῦτο, ὅπως εὐαρεστηθῇ ὁ Σουλτάνος, παρέχων τῇ Ρωμουνίᾳ εὐνοίας τινάς, ὧν ἡ σπουδαιοτάτη θὰ ἦτο ἡ ἀναγνώρισις τοῦ τιτλοφορουμένου Ἐξάρχου ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἀτυχῶς διὰ τὸν Ρωμοῦνον πρωθυπουργόν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ διὰ τὸν Μαργαρίτην καὶ τὸν Ἄνθιμον, καταβροχθίσαντας πεντακοσίας χιλιάδας φράγκων πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ἡ Ὑψηλὴ Πύλη οὐδέποτε ἔστερξεν εἰς τὴν ἔκτροπον ταύτην ρωμουνικὴν ἀξίωσιν, ὁ δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει διατρίβων Ἄνθιμος ἀπελπισθεὶς προσῆλθεν αὖθις μεταμελόμενος εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον.

Οὕτως ἔληξε καὶ ἡ κωμῳδία αὕτη τῆς ἱδρύσεως ρωμουνικῆς Ἐξαρχίας ἐν Κωνσταντινουπόλει, τοσοῦτον εὐαρίθμων ὄντων τῶν λεγομένων Ρωμούνων καὶ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἐν Ἠπείρῳ καὶ ἐν Ἀλβανίᾳ, πάντων δ' ἀφωσιωμένων εἰς τὸν Ἑλληνισμόν. Οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἔντιμος καὶ ἄξιος λόγου ἀπεσπάσθη ἐξ αὐτοῦ, ἐλάχιστοι δὲ μόνον, καὶ οὗτοι χάριν κέρδους μᾶλλον ἢ ἐλαυνόμενοι ἐκ τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν ἰδέας.

La Festa dei baroni dura poco. Κατόπιν τοσούτων ἀποτυχιῶν δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξαπατᾷ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ὁ Μαργαρίτης τοὺς μισθοδοτοῦντας αὐτὸν ἐν Ρωμουνίᾳ πολιτικοὺς κερδοσκόπους. Πρό τινων ἐτῶν σημαντικώτατον ἐγένετο συλλαλητήριον Σπουδαστῶν τοῦ Πανεπιστημίου κατὰ τοῦ ἀπατεῶνος Μαργαρίτου, νοσφιζομένου ἐθνικὰ χρήματα Ρωμούνων πρὸς ἐξυπηρέτησιν ἰδίων μᾶλλον σκοπῶν. Ἐπιτροπὴ ἐξ αὐτῶν προσῆλθε πρὸς τὸν ἐπὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργόν, ἀξιοῦσα τὴν κατάπαυσιν τοῦ σκανδάλου τούτου. Καὶ ἀπέκρουσε μὲν ὁ ὑπουργὸς τὴν αἴτησιν ταύτην, ἀλλ' ἔκτοτε ἤρξατο ζωηροτέρα ἡ ἐν Ρωμουνίᾳ ἀντίδρασις κατὰ τοῦ Ἀποστόλου Μαργαρίτου, καταλήξασα εἰς τὴν ὁριστικὴν αὐτοῦ ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τῆς ἀντιπροσωπείας τῶν ρωμουνικῶν συμφερόντων ἐν Μακεδονίᾳ.

Ποικίλα ἐγράφησαν καὶ ἐλέχθησαν κατὰ τοῦ ἀνθρώπου τούτου, ἐκπροσωποῦντος ἕνα τῶν τύπων ἀκατονομάστου φαυλότητος. Ὁ ἰδιωτικὸς αὐτοῦ βίος ποικιλοτρόπως ἐστιγματίσθη, αὐτὸς δ' ὁ προδότης τῆς πατρίδος του δὲν ἐδίστασε νὰ προδώσῃ καὶ τοὺς τροφοδοτήσαντας Ρωμούνους καὶ τὴν Ἐκκλησίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆκει. Ἐστερημένος τιμῆς καὶ συνειδήσεως, ἐξηπάτησεν ἐπὶ τριακονταετίαν ὁλόκληρον ἔθνος, οὗ οἱ κυβερνῆται, καίπερ μὴ ἀγνοοῦντες τὰ κατὰ τὸν Ἀπόστολον Μαργαρίτην, ἐξηκολούθουν συντρέχοντες αὐτόν. Ἁπλούστατον. Εἶχον ἀνάγκην σημαίας, ἕνεκα ἄλλων λόγων, καὶ δὲν ἐδίσταζον νὰ ἐμπιστευθῶσι τὴν σημαίαν ταύτην καὶ εἰς τὸν ἀνηθικώτατον τῶν ἀνθρώπων.

Μετὰ τὴν ὁριστικὴν καταδίκην τοῦ Ἀποστόλου Μαργαρίτου ἡ μακεδονορρωμουνικὴ ἰδέα φυτοζωεῖ καὶ ἐν Ρωμουνίᾳ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ, ἔνθα οἱ καρποὶ τῆς μακρᾶς προπαγανδικῆς ἐνεργείας ὑπῆρξαν ἐλάχιστοι. Πρό τινων ἐτῶν εἷς τῶν κορυφαίων τοῦ μακεδονικοῦ κομιτάτου ἐν Βουκουρεστίῳ, ὁ Οὐρέκιας, ἀπεκήρυξε τὰς ἰδέας ταύτας, οἰκτείρων τὸ ἐπὶ ματαίῳ διατεθὲν χρῆμα πρὸς καταδίωξιν φαντάσματος. Ἀλλ' ἔτι μᾶλλον κατεδικάσθη, καὶ ἐπισήμως καὶ ἀνεπισήμως, ἡ ἄστοχος, ἡ ἐπιβλαβεστάτη διά τε τὰ ἐθνικὰ καὶ τὰ οἰκονομικὰ συμφέροντα τῆς Ρωμουνίας τυ-

Digitized by Google

χοδιωκτικὴ αὕτη πολιτικὴ ἐν Μακεδονίᾳ παρ' αὐτῶν τῶν ἐπισήμων ρωμουνικῶν κύκλων. Μεταξὺ πάντων ἐξέχει ἀναμφιβόλως ὁ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ὑπουργὸς τῆς Ἐκπαιδεύσεως κ. Χάρετ, οὗ ὁ ἐν τῇ Βουλῇ μακρὸς λόγος περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἐδημοσιεύθη ἤδη ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἐπιθεωρήσει. Ἄς μοι ἐπιτραπῇ ἡ ἀναδημοσίευσις ἀποσπασμάτων τινῶν τῆς ἀποκαλυπτικωτάτης ταύτης *ἀγορεύσεως*, ὅπως γνωσθῇ ἡ ἀλήθεια τῶν πραγμάτων. Ἔχομεν καθῆκον νὰ γινώσκωμεν, τίνι τρόπῳ εἰργάσθησαν καὶ ἐργάζονται οἱ ἀνταγωνισταὶ ἡμῶν ἐν ταῖς περιμαχήτοις χώραις τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐνῷ ἡμεῖς ἠδιαφοροῦμεν, ἢ περὶ εὐτελῆ ἐτυρβάζομεν, οὗτοι ἐκέρδαινον ἔδαφος. Ἄς φωτισθῶμεν ἤδη τοὐλάχιστον, ἔστω καὶ κατὰ τὴν ἑνδεκάτην ὥραν.

Ἐπὶ τῇ ἐπερωτήσει Ρωμούνου βουλευτοῦ περὶ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ Σχολείων, καὶ ἐν γένει περὶ τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος ἐκ ρωμουνικῆς ἀπόψεως, ὁ ἐπὶ τῆς δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργὸς ἀφηγήθη πολλὰ περίεργα περὶ τῶν κατὰ τὴν ἵδρυσιν τῶν ρωμουνικῶν Σχολείων τῆς Μακεδονίας. Τὰ κυριώτερα ἔχουσιν ὡς ἀκολούθως:

Τὸ ζήτημα τῆς Μακεδονίας εἶνε *δημιούργημα* τοῦ κόμματος τῶν φιλελευθέρων. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ὁ προϋπολογισμὸς τῶν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ σχολείων ἦτο ἐλάχιστος· ἀλλ' ἀφ' οὗ χρόνου κατέλαβον τὴν ἀρχὴν οἱ συντηρητικοί, αἱ δαπάναι ὑπερέβησαν τὸ ἥμισυ ἑκατομμύριον. Καὶ ὁποῖα τὰ ἀποτελέσματα; Σχεδὸν οὐδέν! Ηὐξήθη μόνον ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν Μακεδονίᾳ Σχολείων. Κατὰ τὴν ἐκ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ἐκπαιδεύσεως ἀποχώρησιν τοῦ κ. Τάκη Ἰωνέσκου (συντηρητικοῦ Ὑπουργοῦ), οὐδὲ εἷς καθηγητὴς τῆς ρωμουνικῆς ὑπῆρχεν ἐν τῷ Γυμνασίῳ Μοναστηρίου, οὐδὲ εἷς καθηγητὴς ἐν ταῖς κατωτέραις τάξεσιν. Ἐπανελθόντος καὶ πάλιν τοῦ αὐτοῦ ὑπουργοῦ, αἱ δαπάναι ἀνῆλθον εἰς τὸ ποσὸν τῶν 700,000 φράγκων ἄνευ σκοποῦ, ἄνευ λόγου. Ὁ αὐτὸς ὑπουργὸς ἐβεβαίου κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος, ὅτι ἐν Μετσόβῳ, ἔνθα ὑπῆρχον δύο διδάσκαλοι καὶ οὐδεὶς μαθητής, εἶχε προστεθῇ καὶ τρίτος διδάσκαλος... Ἱδρύθη ἔπειτα ἐμπορικὴ Σχολὴ ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἐδόθησαν δ' εἰς τοὺς καθηγητὰς μισθοὶ 350 φρ. κατὰ μῆνα διὰ τρίωρον καθ' ἑβδομάδα διδασκαλίαν, ἐνῷ παρὰ τῶν ἐν Ρωμουνίᾳ διδασκάλων, τῶν λαμβανόντων μισθὸν 360 φρ., ἀπῃτεῖτο δωδεκάωρος διδασκαλία.

Βραδύτερον ἠνοίχθη, ἔλεγεν ὁ ὑπουργός, ἐν Μοναστηρίῳ βιβλιοπωλεῖον, διορισθέντος ὡς βιβλιοπώλου κυρίου τινὸς ἐπὶ μισθῷ 300 φρ. Ἐπληρώθη ἐνοίκιον, ἐπληρώθη ὑπηρέτης διὰ τὸν διδάσκαλον τοῦτον, πρὸς δὲ ἐδόθησαν αὐτῷ καὶ 18 χιλιάδες φράγκων διὰ τὸ ὑλικὸν τοῦ καταστήματός του. Ἀλλὰ τί ἀπέγεινε τὸ βιβλιοπωλεῖον τοῦτο; ἄγνωστον, διότι οὐδὲ ἴχνος βιβλίου εὑρέθη. Ἠγοράσθησαν διὰ τὰ σχολεῖα σχέδια, διὰ τὰ λύκεια ποδήλατα... Ἔπειτα ὁ τρόπος, καθ' ὃν διωρίζετο τὸ διδακτικὸν σῶμα, ἦτο περίεργος. Οὕτω καφεπώλης τοῦ Βουκουρεστίου διωρίσθη διδάσκαλος ἐν Μακεδονίᾳ!

Digitized by Google

Ἐν Ἰωαννίνοις, διότι καὶ ἐν Ἠπείρῳ ἐπεζητεῖτο ἡ δημιουργία ρωμουνικοῦ ζητήματος, ὁλόκληρος ὁ μαθητικὸς κόσμος τοῦ Γυμνασίου οὐδέποτε ὑπερέβη τοὺς πεντήκοντα, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν οἰκοτρόφων. Οἱ ἐν Βερατίῳ ἀνήρχοντο εἰς τριάκοντα μέχρι τεσσαράκοντα. Κατὰ τὸν τελευταῖον δὲ χρόνον ἔμειναν μόνον εἴκοσι τρεῖς, ἅπαντες οἰκότροφοι μετὰ δέκα τεσσάρων καθηγητῶν.

Ἐν τοῖς σχολείοις Βερροίας καὶ Κρουσσόβου διωρίσθησαν ἀνὰ τρεῖς, τέσσαρες καὶ πέντε καθηγηταί· ἀλλ' οὐδεὶς αὐτῶν ἔθηκε τὸν πόδα εἰς τὴν σχολήν. Ἔνιοι αὐτῶν ἦσαν νεαροὶ προλῦται τῆς φιλοσοφίας ἢ τῶν ἐπιστημῶν, ἄλλοι δ' εἶχον μόλις ἀποφοιτήση τοῦ Γυμνασίου. Ἀλλ' οὐδεὶς αὐτῶν ἐκέκτητο τὴν ἐλαχίστην γνῶσιν ἐμπορικῶν ἐπιστημῶν. Αὐτοὶ οἱ Μακεδόνες οὐδέποτε ἔλαβον τὰ σχολεῖα ταῦτα ὑπὸ σοβαρὰν ἔποψιν, μετὰ παρέλευσιν δὲ διετίας ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως αὐτῶν, οἱ μαθηταὶ μόλις κατώρθωσαν ν' ἀνέλθωσιν εἰς τέσσαρας δι' ἕκαστον τῶν Σχολείων.

Ἱδρύθη κατώτερον Παρθεναγωγεῖον ἐν Θεσσαλονίκῃ. Ἐν τούτοις δὲν ὑπῆρχε κατώτερον σχολεῖον ἀρρένων. Ἀφοῦ ἱδρύθη ἐμπορικὴ Σχολὴ ἀρρένων, ἦτο βεβαίως λογικὸν νὰ ἱδρυθῇ καὶ κατώτερον ἀρρεναγωγεῖον, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς τὸ φυτώριον τῶν μελλόντων μαθητῶν τῆς ἐμπορικῆς Σχολῆς. Ἀλλ' ἀντὶ τούτου ἱδρύθη παρθεναγωγεῖον, ἐν ᾧ διωρίσθησαν δύο διδασκάλισσαι μετὰ μισθοῦ 250 φρ. ἑκάστη κατὰ μῆνα.

Κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1899 ὑπῆρχεν εἶδός τι πράκτορος, μεταβαίνοντος ἀπὸ καφενείου εἰς καφενεῖον τοῦ Βουκουρεστίου πρὸς στρατολογίαν ἀνθρώπων διὰ τὰς διδασκαλικὰς θέσεις τῆς Μακεδονίας. Οὕτω λοιπόν, ἀλλαχοῦ μὲν ηὐξήθησαν οἱ μισθοί, ἀλλαχοῦ δ' ἀνεβιβάσθη ὁ ἀριθμὸς τῶν διδασκάλων. Ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ ἐλάττωσις τῶν ἀριθμῶν. Τοῦτο συνέβη εἰς τὰ ἐν Λιβέζ, Γκοπίζ, Ὀχρίδι, Περλεπέ, Βαλὲς καὶ Ἀβελᾶ σχολεῖα, ὧν οἱ μὲν μαθηταὶ ἠλαττώθησαν, οἱ δὲ διδάσκαλοι ἐπληθύνθησαν.

Ἐν τῇ ῥύμῃ τοῦ λόγου ὁ κ. Ὑπουργὸς ἀπεκάλυψε τὰ ἑπόμενα, ἄξια μελέτης, μαρτυροῦντα τὴν εἰλικρίνειαν καὶ τὴν ἀφιλοκέρδειαν τῶν πρακτόρων ἐνίων προπαγανδῶν, λυμαινομένων τὴν ἀτυχῆ ταύτην χώραν.

«Ἔλαβον τελευταίως ἐκ Κρουσσόβου ἀναφοράν, ἧς ὀφείλω ν' ἀναφέρω φράσιν τινά. Ἐν ταύτῃ ὑπάρχουσιν ὑπογεγραμμένα δέκα περίπου πρόσωπα, τιτλοφορούμενα τὰ μὲν ἔφοροι, τὰ δὲ ἐπίτροποι. Ἡ ἀναφορὰ περατοῦται ὡς ἑξῆς: «Δηλοῦμεν ὑμῖν, ὅτι τόσον ἡμεῖς, ὅσον καὶ ὁλόκληρος ἡ ρωμουνικὴ Κοινότης, ἐν ὀνόματι τῆς ὁποίας ὁμιλοῦμεν, θ' ἀποχωρήσωμεν τοῦ ρωμουνισμοῦ, ὃν ὑπηρετήσαμεν μετὰ πολλοῦ ζήλου καὶ αὐταπαρνήσεως ἐπὶ τριάκοντα ἔτη *δωρεὰν* (gratis). Πρόκειται περὶ τοῦ καταργηθέντος ἐμπορικοῦ σχολείου. Ἀπειλοῦμαι, ὅτι ἂν μὴ ἀνασυστήσω αὐτό, θὰ δώσωσι παραίτησιν ἐκ τοῦ Ρωμουνισμοῦ! Καὶ ὅμως, ὅτε ὑφίστατο τὸ σχολεῖον, οὐδὲν ἤθελον ν' ἀκούσωσι περὶ αὐτοῦ, ἀφοῦ τὸ σχολεῖον εἶχε τέσσαρας μόνον μαθητάς, τοῦθ' ὅπερ σημαίνει, ὅτι οὔτε οἱ ὑπογράψαντες τὴν εἰρημένην ανα-

Digitized by Google

φορὰν εἶχον πέμψῃ τὰ τέκνα των εἰς τὸ σχολεῖον.. Εἶνε πιθανόν, ὅτι εἶχον τὰ τέκνα των εἰς τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα, ὡς πράττουσι πολλοὶ τῶν ἐκεῖ ἐφόρων. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα εἶνε ευεξήγητον, διότι πρόεδρος τῆς ἐν Κρουσσόβῳ ἐφορείας εἶνε πενθερὸς καθηγητοῦ τοῦ καταργηθέντος Σχολείου»...

Περὶ τῆς ἐκπαιδευτικῆς κινήσεως τοῦ Ρωμουνισμοῦ ἐν Μοναστηρίῳ ὁ ὑπουργὸς λέγει πρὸς τοῖς ἄλλοις: «Ἔχω στατιστικὰς σημειώσεις διὰ τὴν περιφέρειαν Μοναστηρίου. Εὑρίσκω λοιπόν, ὅτι ἐν τῇ περιφερείᾳ ταύτῃ ὑπάρχουσιν 24 ρωμουνικὰ Σχολεῖα, 366 ἑλληνικά, 45 σερβικὰ καὶ 245 βουλγαρικά. Ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν καὶ τῶν διδασκάλων ἑκάστου σχολείου ἔχει ὡς ἑξῆς: ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς σχολείοις ἀναλογοῦσι κατὰ μέσον ὅρον 1 καὶ 1/4 διδάσκαλοι ἐπὶ ἑκάστου σχολείου, ἐν τοῖς σερβικοῖς 1 3/4, ἐν τοῖς βουλγαρικοῖς 1 1/2, ἐν δὲ τοῖς ρωμουνικοῖς σχολείοις 3 διδάσκαλοι ἐπὶ ἑνὸς ἑκάστου σχολείου... Ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς σχολείοις εἶνε κατὰ μέσον ὅρον 37 δι' ἕκαστον σχολεῖον, ὁ τῶν Σέρβων 25, ὁ τῶν Βουλγάρων 38· ἐν τοῖς ρωμουνικοῖς σχολείοις οἱ μαθηταὶ μόλις ἐξικνοῦνται εἰς τοὺς 17, δηλαδὴ μόλις τὸ ἥμισυ τῶν Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων.

«Ἐν τῷ ρωμουνικῷ λυκείῳ τοῦ Μοναστηρίου ὑπάρχουσιν 20 καθηγηγηταί, ἐν τῷ ἑλληνικῷ 10, ἐν τῷ σερβικῷ γυμνασίῳ 7, ἐν τῷ βουλγαρικῷ λυκείῳ 8. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἐν τῷ ἑλληνικῷ λυκείῳ ἕκαστος καθηγητὴς ἐργάζεται κατὰ μέσον ὅρον 19 1/2 ὥρας καθ' ἑβδομάδα, ἐν τῷ σερβικῷ 16, ἐν τῷ βουλγαρικῷ 22, ἐν δὲ τῷ ρωμουνικῷ μόλις 10....»

Καταστρέφων τὸν λόγον ὁ Ρωμοῦνος ὑπουργὸς ἐξεδήλου τὴν θλῖψιν αὐτοῦ, ὅτι ἐνῷ τὸ φιλελεύθερον κόμμα τῆς χώρας εἰργάσθη πρὸ τριάκοντα καὶ ἓξ ἐτῶν νὰ καταστήσῃ τὸ μακεδονικὸν ζήτημα ἐθνικόν, ὑψηλὸν καὶ εὐγενές, οἱ Συντηρητικοὶ κατώρθωσαν νὰ καταστήσωσιν αὐτὸ ἀγυρτίαν καὶ ψεῦδος, μεταλλεῖον χάριν τῶν κομματικῶν αὐτῶν ἀναγκῶν. Δὲν ἀποπειρῶμαι νὰ εἰσέλθω εἰς τὰς οἰκογενειακὰς σχέσεις καὶ διενέξεις τῆς Ρωμουνίας. Ὅτι μόνον ἐξάγεται ἐκ τοῦ λόγου τοῦ κ. Ὑπουργοῦ, ἐπισήμως πιστούμενον, εἶνε ὅτι οἱ περὶ τὴν Μεγάλην Ρωμουνίαν, ἐκτεινομένην ἀπὸ τῶν Καρπαθίων καὶ τοῦ Προύθου μέχρι τῆς Πίνδου καὶ τῶν ἀκτῶν τοῦ Αἰγαίου, Φιλελεύθεροί τε καὶ Συντηρητικοί, προσεπάθησαν διὰ τεχνητῶν μέσων νὰ δημιουργήσωσι ρωμουνικὴν φυλὴν καὶ ἰδέαν ἐν Μακεδονίᾳ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν καὶ τὴν ἐκμετάλλευσιν ἐξωλεστάτου ἀγύρτου καὶ χρηματιστοῦ. Ἡ παράδοξος αὕτη πολιτικὴ ἐπίνοια δὲν προῆλθεν ἀναμφιβόλως ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως τῶν παρὰ τὸν Ἴστρον Ρωμούνων. Ὑπηγορεύθη ἐκ τῶν ἔξωθεν, ἐξ ἐπισήμων πολιτικῶν κύκλων, ἥκιστα εἰλικρινῶν. Ἡ αὐστρουγγρικὴ πολιτική, ἐνδιαφερομένη ν' ἀπομακρύνῃ τὰς βλέψεις καὶ τὰς ἐνεργείας τῶν Ρωμούνων τοῦ βασιλείου ἐπὶ τῶν ἐν Τρανσυλβανίᾳ ὁμαιμόνων, ἐξώθησεν αὐτοὺς πρὸς ἀνατολάς, ἐσκέφθη, ὅτι ὑπάρχει ἀπὸ αἰώνων διεσκορπισμένος ἔν τισι τμήμασι τῆς Μακεδονίας, καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν κρησφυγέτων τῆς Πίνδου, μιγὰς πληθυσμός, οὗ τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα ἔχει λατινικάς τινας λέξεις, περι-

Digitized by Google

σωθείσας ἐν τῇ ροῇ τῶν παγκοσμίων μεταβολῶν, ἀλλ' οὗ ὁ χαρακτὴρ διατελεῖ ἑλληνικώτατος. Ὑπὸ τὴν ἐνέργειαν τῆς *ὑποβολῆς* ταύτης ἐδημιουργήθη τὸ πολυθρύλητον ρωμουνικὸν ζήτημα ἐν Μακεδονίᾳ, χάριν τοῦ ὁποίου ἐδαπανήθησαν ἱκαναὶ δεκάδες ἑκατομμυρίων. Ρωμοῦνος πολιτικὸς ἀνήρ, εἷς τῶν πρωτοστατῶν τῆς ἰδέας ταύτης, ἀπεκάλυπτε πρό τινος καιροῦ τὸ ἀπόρρητον τῆς τοιαύτης πολιτικῆς, καθ' ἣν ἕκαστος λαὸς ὀφείλει νὰ ἔχῃ ἐθνικὸν ἰδεῶδες. Οἱ Ρωμοῦνοι ἀνεζήτησαν τοῦτο ἐν τῇ μακεδονικῇ ἐνεργείᾳ· οὕτως ἤθελεν ἀποσοβηθῇ ἡ πρὸς τὴν Τρανσυλβανίαν ἐνέργεια τῶν ἄγαν φιλοπατρίδων, τοῦθ' ὅπερ θὰ προὐκάλει τὴν ὀργὴν τῶν ἐν Αὐστροουγγαρίᾳ. Δὲν δύναμαι νὰ εἴπω κατὰ πόσον ὑπῆρξε λογικὴ καὶ συμφέρουσα τῇ Ρωμουνίᾳ πολιτική, ἥκιστα ἐρειδομένη ἐπὶ τῶν πραγμάτων. Τὸ βέβαιον εἶνε, ὅτι ἐκ τῆς μακεδονικῆς ταύτης ἐνεργείας ἐζημιώθησαν μὲν τὰ ἑλληνικὰ πράγματα ἐν Μακεδονίᾳ, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου μέγα ὄφελος ἐπορίσαντο οἱ Βούλγαροι, οἵτινες ἐπὶ μακρὸν χρόνον, πρωτοστατοῦντες τοῦ Μαργαρίτου, ὑπεστηρίζοντο ὑπὸ τῆς ρωμουνικῆς προπαγάνδας, ὡς καὶ ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, ἐπὶ βλάβῃ τῶν Ἑλλήνων. Καὶ ἤδη ἡ ρωμουνικὴ πολιτική, μετὰ τὰ πρὸ διετίας συμβάντα ἐν Βουκουρεστίῳ καὶ ἀλλαχοῦ, δύναται νὰ κρίνῃ κατὰ πόσον ὠφελήθη, ἀποπειραθεῖσα ἀστόχως τὴν δημιουργίαν ζητήματος, ἐξ οὗ ἐνισχύθησαν οἱ *πραγματικοὶ* αὐτῆς ἀντίπαλοι ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου, ἀντίπαλοι ἀδιάλλακτοι, ἡ πρὸς οὓς σύγκρουσις μοιραίως θέλει ἐπέλθῃ, θᾶττον ἢ βράδιον. Ὅταν ἐκραγῇ ἡ θύελλα, ἃς μὴ λησμονήσῃ ἡ δημοσία γνώμη τῆς Ρωμουνίας, ὅτι τὸ ἄδικον οὐκ εὐλογεῖται καὶ ὅτι ὁ ὀρύσσων λάκκον, ἵνα ἐμπέσῃ τρίτος τις, πολλάκις ἐμπίπτει ὁ ἴδιος.

Τὰ πράγματα ἐμαρτύρησαν καὶ μαρτυροῦσι μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης, ὅτι ἡ ρωμουνικὴ ἀπόπειρα πρὸς ἐξεύρεσιν ὁμαίμονος πληθυσμοῦ ἐνιαχοῦ τῆς Μακεδονίας, Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας ἀπέβη ματαία. Οἱ λεγόμενοι Ρωμοῦνοι, οἱ ἄλλως *Κουτσόβλαχοι*, οὐ μόνον διατελοῦσιν ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν, ἀλλὰ καὶ πρωτοστατοῦσιν ὑπὸ πάσας τὰς ἐπόψεις ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας, μεταξὺ τῶν κρατίστων τῆς ὁποίας ἀντιπροσώπων τυγχάνουσι καὶ οἱ ἐξελθόντες ἐκ τῆς φυλῆς ταύτης, ἧς ἐν τούτοις ὁ χαρακτήρ, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν ἠθῶν αὐτῆς καὶ ἐθίμων, εἶνε κατ' ἐξοχὴν ἑλληνικός. Αἱ ὀλίγαι λατινικαὶ λέξεις, αἱ εὑρισκόμεναι ἐν τῷ γλωσσικῷ ἰδιώματι τῶν Κουτσοβλάχων, δὲν ἀρκοῦσι νὰ προσδώσωσιν εἰς τούτους λατινικὴν ὑπόστασιν, πολλῷ δ' ἧσσον ρωμουνικήν, ὡς ἀξιοῦσιν οἱ περὶ τὸν ἱστοριοδίφην *Ξενόπουλον* (Xenopol), Ἕλληνα ἀποστάτην, τεθέντα καὶ τοῦτον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ρωμουνικῆς ἰδέας.

Δὲν σκοπῶ νὰ θίξω ἐνταῦθα τὸ ζήτημα τῆς καταγωγῆς τῶν σημερινῶν Ρωμούνων, ἀμφισβητῶν ἢ ὑποστηρίζων τὰς ἀξιώσεις αὐτῶν περὶ καταγωγῆς, ἀμέσου ἢ ἐμμέσου, ἀπὸ τῶν Ρωμαίων. Δύνανται νὰ τιτλοφορῶνται Λατῖνοι, φθόνος οὐδείς· περὶ τούτου ἃς ἀποφανθῇ ἡ ἐθνολογικὴ ἐπιστήμη. Εἶνε καὶ οὗτοι ἐπὶ τοσοῦτον Λατῖνοι, ὅσον εἶνε οἱ Γάλλοι, οἱ Ἱσπανοί, οἱ Ἰταλοί, καὶ πάντες ἐν γένει οἱ λε-

Digitized by Google

γόμενοι νεολατινικοὶ λαοί, ἐπὶ τοῦ βίου τῶν ὁποίων καὶ τῆς ἱστορίας ἐπέδρασεν ὁ λατινικὸς πολιτισμὸς διὰ τῆς γλώσσης αὐτοῦ, τῆς θρησκείας, τῶν πολιτικῶν ἐν γένει θεσμῶν. Ὡς παρὰ τούτοις, ἡ φυλή, τὸ αἷμα, τυγχάνουσι κατ' ἐλάχιστον λατινικά, ἢ ρωμαϊκά, οὕτω καὶ παρὰ τοῖς κατοίκοις τῆς παρὰ τὰ Καρπάθια καὶ τὸν Ἴστρον χώρας, τοῖς μόλις ἐπ' ἐσχάτων ἀναμνησθεῖσι τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν καταγωγήν, ἥτις *ὑπεβλήθη* αὐτοῖς ἔξωθεν μᾶλλον, ἥκιστα δ' ἐξῆλθεν ἀπὸ τῆς λαϊκῆς συνειδήσεως. Μόλις ἀπὸ τοῦ 1856 ἡ Μολδαυΐα καὶ ἡ Βλαχία, ἀποτελέσασαι ἑνιαίαν ἡγεμονίαν, ὀνομάζονται *Ρωμουνία*, ἔκτοτε δὲ ἤρξατο καταβαλλομένη ἀξιέπαινος προσπάθεια πρὸς δημιουργίαν καὶ ὀργάνωσιν γλώσσης, ἐν ᾗ ἔπρεπε νὰ πρωτοστατῇ ὁ λατινισμός, ἐξοριζομένων τῶν λέξεων ἄλλων γλωσσῶν, μεθ' ὧν ἀπὸ αἰώνων συναναμίγη τὸ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ λαλούμενον γλωσσικὸν ἰδίωμα. Ἀλλὰ τὰ φυλετικὰ στοιχεῖα, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται ὁ ἀρχέγονος πληθυσμὸς τοῦ παριστρίου κράτους, εἶνε ποικίλα : οἱ πρωτόγονοι Δᾶκες, οἱ ἐκ τῶν ρωμαϊκῶν λεγεώνων ἐπὶ Τραϊανοῦ ἀποικισθέντες, φυλετικὴ ἀναμφιβόλως πανσπερμία, χρωμένη μὲν καὶ τῇ λατινικῇ γλώσσῃ, ἀλλ' οὐδαμῶς κεκτημένη ρωμαϊκὴν συνείδησιν καὶ ἰδέαν, καὶ οἱ μετὰ ταῦτα καταλαβόντες ἐκ περιτροπῆς τὴν χώραν ταύτην λαοί, Ἕλληνες, Τοῦρκοι, Σλαῦοι, Ἰουδαῖοι, Ἀθίγγανοι καὶ λοιποί. Ἐκ πάντων τούτων ἀπετελέσθη ἡ νέα Ρωμουνία. Δὲν δύναται τὸ παράπαν νὰ μειωθῇ ἐκ τούτου ἡ εὐγένεια τοῦ ρωμουνικοῦ λαοῦ, ὅστις λίαν ἐρρωμένως καὶ εὐδοκίμως, ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως ἰδίᾳ τῶν Φαναριωτῶν ἡγεμόνων προβαίνει πρὸς πολιτικὴν ἀνάπλασιν, ἥτις ἔτι μᾶλλον ἐξεδηλώθη γενναιότερον ὑπὸ τὴν ὑπέροχον διεύθυνσιν τοῦ σημερινοῦ αὐτοῦ βασιλέως.

Οἱ ἱστορικοὶ τῆς νέας Ρωμουνίας, πρωτοστατοῦντος καὶ πάλιν τοῦ Ξενοπούλου, προσεπάθησαν νὰ προσδώσωσιν εἰς τὸν ρωμουνικὸν λαὸν λατινικὴν τέλεον ἀφετηρίαν. Εἶνε ἀληθές, ὅτι μετὰ τὴν ἧτταν τῶν Δακῶν ὑπὸ τοῦ Τραϊανοῦ, πρὸς ἀποφυγὴν νέων ἐξεγέρσεων, ἐγκατέστησεν οὗτος ἐν τῇ κατακτηθείσῃ χώρᾳ πολυαρίθμους ἀποίκους. «Ex toto orbe romano infinitas eo copias hominum transtulerat ad agros et urbes colendos», λέγει ὁ ἱστορικὸς Εὐτρόπιος. Προφανῶς πάντες οὗτοι δὲν εἶχον λατινικὸν αἷμα. Ἐκ δὲ τῶν εὑρεθεισῶν ἐπιγραφῶν ἐξάγεται, ὅτι καὶ ἄλλοι λαοί, προερχόμενοι ἐκ τῶν ἀνατολικῶν τμημάτων τῆς αὐτοκρατορίας, ἐγκατέστησαν μετὰ τῶν Λατίνων ἀγροτῶν, ἀποτελέσαντες ποικίλον ἐθνολογικὸν σύμφυρμα, ἑνωθὲν μετὰ τῶν ἐγκατοίκων Δακῶν. Τοιαύτη ἐν συντομίᾳ ἡ πρώτη καταγωγὴ τῶν κατοίκων τῆς σημερινῆς Ρωμουνίας.

Ἀλλὰ τίς ἡ σχέσις αὐτῶν πρὸς τοὺς ἔν τισιν ὀροσειραῖς τῆς Πίνδου καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Μακεδονίας, τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας ἐγκαταβιοῦντας ἰδιορρύθμους πληθυσμούς, τοὺς καλουμένους Κουτσοβλάχους, ἡ πρὸς τοὺς ὁποίους γλωσσικὴ συνεννόησις εἶνε ἐξ ὁλοκλήρου ἀδύνατος, ἀφ' ὧν ἀπομακρύνονται τέλεον κατὰ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα, ἔτι δὲ μᾶλλον κατὰ τὴν ἱστορικὴν συνείδησιν καὶ τοὺς ἐθνικοὺς πόθους; Οἱ Κουτσόβλαχοι οὗτοι ἀνήκουσιν εἰς τοὺς μιγάδας ἐκείνους πληθυσμούς, οἵτινες

Digitized by Google

κατὰ τὴν μακρὰν ἱστορικὴν νύκτα τῶν μεγάλων Μεταναστατεύσεων τῶν Βαρβάρων κατῆλθον ἐν πολλοῖς τμήμασι τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου, ἐγκατέστησαν ἐνιαχοῦ αὐτῆς, ἀφομοιωθέντες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μετὰ τῶν ἰθαγενῶν κατοίκων, τῶν Ἑλλήνων, ἢ καὶ διατηρήσαντες ἰδιόρρυθμά τινα ἤθη καὶ ἔθιμα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ λέξεις ποικίλων γλωσσικῶν ἰδιωμάτων. Ἐπί τινα χρόνον οἱ λεγόμενοι Βλάχοι, κατελθόντες ἀπὸ τῆς παρὰ τὰ Καρπάθια καὶ τὸν Ἴστρον χώρας, ἱδρύσαντες, κατὰ τὸν δωδέκατον καὶ δέκατον τρίτον αἰῶνα, ἀποτελέσαντες τὸ λεγόμενον βλαχοβουλγαρικὸν κράτος, ἀλλ' ἡ κατάστασις αὕτη δὲν διήρκεσεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον. Ἐπικρατησάντων αὖθις τῶν Βυζαντίνων, ἐπανῆλθεν ἡ αὐτὴ ἐθνικὴ καὶ πολιτικὴ κατάστασις ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν ἐν τῇ χώρᾳ ἑλληνικῶν στοιχείων.

Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶνε ἡ καταγωγὴ τῶν λεγομένων Κουτσοβλάχων τῆς Μακεδονίας, Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου, αἱ ἐπ' αὐτῶν ἀξιώσεις καὶ συμπάθειαι τῶν Ρωμούνων τοῦ Ἴστρου εἶνε τοσοῦτον λογικαί, ὡς θὰ ἦσαν τοιαῦται καὶ αἱ παντὸς ἄλλου λατινικοῦ λαοῦ, ἔστω καὶ ἂν θεωρηθῶσι τοιοῦτοι καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Μολδοβλαχίας.

Κατὰ τοὺς θυελλώδεις ὅσον καὶ σκοτεινοὺς χρόνους τοῦ μέσου Αἰῶνος πολλοὶ τῶν κατοικούντων τὰ ἀδριατικὰ παράλια τῆς Ἰταλίας, τὴν Ἀπουλίαν κτλ. φεύγοντες τὰς βαρβαρικὰς ἐπιδρομάς, ἦλθον εἰς τὴν Ἤπειρον, ἐγκατέστησαν παρὰ τὰς ἀκτὰς καὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἀνῆλθον πρὸς τὰ ὀρεινότερα αὐτῆς σημεῖα, προβάντες εἰς τὴν Πίνδον καὶ εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἔνθα ἐπίσης ἐγκατέστησαν· ἄλλοι δ' ἄλλοθεν εἰσῆλθον εἰς Μακεδονίαν. Κεκτημένοι ἀνώτερον τῶν λοιπῶν ἐπηλύδων βαρβάρων πολιτισμόν, ἐπεβλήθησαν ἐπ' αὐτῶν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Ἐκεῖνοι, οἷς συνανεμίγησαν, ἀπεκάλεσαν αὐτοὺς *Βλάχους*, ὄνομα, δι' οὗ καλοῦσιν οἱ Σλαῦοι τοὺς λατινικοὺς λαοὺς (Vlokh), ὅπως οἱ Γερμανοὶ καλοῦσιν αὐτοὺς Welchen.

Κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα ὁ Βυζαντῖνος ἱστορικὸς Κεδρηνὸς ποιεῖται μνείαν *βλαχικοῦ ἔθνους*, περὶ οὗ ἕτερος χρονογράφος ἰσχυρίζεται, ὅτι κατάγεται τοῦτο ἐξ *Ἰταλῶν ἀποίκων*. Βασίλειος ὁ Β'. διορίζει ἀρχιεπίσκοπον Ἀχριδῶν, τιτλοφορῶν αὐτὸν ἀρχιεπίσκοπον «τῶν Βλάχων πάσης Βουλγαρίας». Ὁ δὲ πολυθρύλητος Βούλγαρος Ἰωαννίτσας, ὁ τιτλοφορούμενος *ρωμαιοκτόνος*, ἤγουν *ἑλληνοκτόνος*, ὁ ἄσπονδον ἑκάστοτε ἐκδηλῶν μῖσος πρὸς τὸν ἑλληνικὸν κλῆρον, οὗ τὸν φόνον ἐνόμιζεν εὐάρεστον τῷ θεῷ θυσίαν, ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ Πάπα ὡς dominus Blacorum et Bulgarorum.

Ἐν συντομίᾳ τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ἱστορικὴ ἐμφάνεια καὶ ἡ μετὰ ταῦτα ἐξέλιξις τῶν σημερινῶν Ρωμούνων, ὧν οἱ Βλάχοι πρόγονοι ἵδρυσαν κατὰ τοὺς προηγουμένους αἰῶνας, μετὰ βραχυτάτην ἀκμήν, τὰ παρὰ τὸν Ἴστρον καὶ τὰ Καρπάθια κρατείδια, ὑποστάντα ποικίλας ἐξωτερικὰς ἐπιρροάς, μέχρις οὗ ἐπὶ τέλους ὑπέκυψαν εἰς τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν.

Ἂν ἠθέλομεν παραβάλῃ τοὺς λεγομένους Κουτσοβλάχους τῆς Πίνδου καὶ παν-

Digitized by Google

τὸς τμήματος τῆς ἑλληνικῆς χώρας, ἐν ᾧ μέχρι τῆς σήμερον ἐπισῴζεντα λείψανα τοῦ παμπαλαίου ἐποικισμοῦ τῶν ἐξ Ἰταλίας *Βλάχων*, πρὸς τοὺς ἀγρότας τῆς Βλαχίας, Μολδαυΐας καὶ αὐτῆς τῆς Τρανσυλβανίας, διότι οἱ ἐν ταῖς πόλεσι τῶν χωρῶν τούτων οἰκοῦντες τυγχάνουσι κρᾶμα ποικίλων φυλῶν, ὧν τὰ ἴχνη ἐκδηλοῦνται ἀπὸ πρώτης ὄψεως, ἠθέλομεν ἀμέσως κατανοήσῃ, ὅτι οὐδεμία φυλετικὴ ὑπάρχει συγγένεια μεταξὺ τούτων καὶ ἐκείνων. Οἱ Βλάχοι τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἠπείρου, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἰκοῦντες εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη, κατερχόμενοι εἰς τὰς πεδιάδας μόνον τὸ θέρος, ἅτε κατ' ἐξοχὴν θεραπεύοντες τὴν κτηνοτροφίαν, ἐκπολιτιζόμενοι, καθίστανται δραστηριώτατοι παράγοντες πολιτισμοῦ καὶ προόδου. Πρόσθετος χαρακτὴρ τῶν πληθυσμῶν τούτων εἶνε ἡ μεγαλοπραγμοσύνη, ἡ ἀφοσίωσις πρὸς τὰς ἠθικὰς ἰδέας, ὁ ἐνθουσιασμὸς ἐκεῖνος, ὅστις ἀπαντᾷ παρὰ λαοῖς ἀνωτέρας ἐθνικῆς καὶ πνευματικῆς διαπλάσεως. Ὁ νεώτερος Ἑλληνισμὸς δύναται ν' ἀπαριθμήσῃ πολλοὺς ἐκ τῶν καλουμένων τούτων Κουτσοβλάχων μεταξὺ τῶν πρωταγωνιστῶν τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ παλιγγενεσίας ἐν τοῖς γράμμασι, ταῖς ἐπιστήμαις, τῇ πολιτικῇ, τῇ οἰκονομικῇ ἐργασίᾳ, τῇ ἀφοσιώσει ἐπὶ τέλους εἰς τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ ἰδέαν. Ἀλλ' ὑπῆρξαν ἀρά γε οὗτοι πρότερον, ἐν τῇ πατρῴᾳ ἔτι ἑστίᾳ εὑρισκόμενοι, ξένοι πρὸς τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὃν κατόπιν ἠσπάσθησαν καὶ ἠγάπησαν, ὑπηρετήσαντες μετ' ἀπαραμίλλου ζήλου καὶ ἀφοσιώσεως; Πόθεν ἦλθον, ἀδιαφορῶ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην νὰ γνωρίζω. Ὅ τι μόνον γνωρίζω εἶνε, ὅτι ὁ βίος αὐτῶν καὶ ἡ πολιτεία ὑπῆρξαν καὶ μένουσιν ἑλληνικώτατα, τοῦθ' ὅπερ δηλοῖ, ὅτι ἀπειράριθμα κύτταρα γνησιωτάτου ἑλληνικοῦ αἵματος κυκλοφοροῦσιν ἐν τῷ ὀργανισμῷ αὐτῶν καὶ ὅτι ἀπέκρουσαν πᾶσαν ἀπόπειραν ἀποσπάσεως αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς ἰδέας, ἐν ᾗ ἐγεννήθησαν, ἔζησαν καὶ ὑφίστανται· ὁμολογοῦσι τὸν ἑλληνικὸν αὐτῶν χαρακτῆρα πρὸς τοὺς προπαγανδιστάς, ἀπορρίπτοντες τὰ δῶρα αὐτῶν, ἐκτὸς μόνον ὑποκειμένων τινῶν ἀμφιβόλου ἐθνικῆς ὑποστάσεως, οἷοι τυγχάνουσιν οἱ εἰς Βουκουρέστιον ἐπιζητοῦντες τύχην καὶ βαπτιζόμενοι τούτου ἕνεκα Μακεδονορρωμοῦνοι. Παραβληθήτω πρὸς τὸν ὑπέροχον τοῦτον φυλετικὸν ὀργανισμὸν καὶ χαρακτῆρα ὁ Βλάχος τῆς Μολδαυΐας καὶ τῆς Βλαχίας, ὁ Τσαράνος, γεωργικὸς ὢν ἐξ ὁλοκλήρου, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ ὁμοφύλους, ὁ νωθρὸς καὶ μόνιμος ἐκεῖνος χαρακτήρ, τοῦ ὁποίου ἡ ἐθνικὴ ἐξέγερσις καὶ συνείδησις τοσοῦτον βραδέως ἐξελίσσεται, εἰ καὶ διατελεῖ ἀπὸ αἰώνων ἐγγὺς πεπολιτισμένων κοινωνιῶν, καὶ θέλει κατανοηθῇ ἀμέσως ἡ μεγάλη διαφορὰ τῶν λεγομένων Κουτσοβλάχων τῆς Ἠπείρου καὶ Μακεδονίας πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς χωρικοὺς τῆς Μολδοβλαχίας. Οἱ πρῶτοι κέκτηνται ἀπαράμιλλον οἰκογενειακὸν αἴσθημα, ἐν οἱᾳδήποτε κοινωνικῇ καὶ ἂν εὑρίσκωνται βαθμίδι, ἀντιθέτως πρὸς τοὺς παρὰ τὸν Ἴστρον φερωνύμους, ῥέπουσι πρὸς τὴν ἐμπορίαν, τὴν τέχνην, τὴν ἐπιστήμην, τὸν πολιτισμὸν ἐπὶ τέλους· οἱ δεύτεροι ;... Ἐπιπολαιότατον καὶ ἂν ῥίψῃ τις βλέμμα ἐπὶ τοῦ καταλόγου τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς Ρωμουνίας τῶν τελευ-

Digitized by Google

ταίων αἰώνων, θὰ συναντήσῃ πρωτίστως ὀνόματα ἑλληνικά, σλαυϊκά, οὐγγρικὰ κτλ. Πόσοι ἐκ τούτων ἀνήκουσιν εἰς τὴν κυρίως βλαχικὴν ἢ ρωμαϊκὴν φυλήν; Ἂς τὸ διευκρινήσωσιν οἱ ἐθνικοὶ ἱστοριογράφοι τῆς Ρωμουνίας, οἱ ποικίλοι *Ξενόπουλοι*, οἱ ἐφευρέται τοῦ μεγάλου βλαχικοῦ κράτους ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου, δυνάμενοι ἴσως ν' ἀπαριθμήσωσι μεταξὺ τούτων καί τινας τῶν προγόνων του. Θὰ πιστεύσω ἀδιστάκτως εἰς τὴν ἱστορικὴν αὐτῶν ἐτυμηγορίαν.

Ὡς ἔν τινι τῶν τευχῶν[1] τῆς Ἐπιθεωρήσεως ταύτης ἀνεγράφη, οἱ λεγόμενοι Κουτσόβλαχοι, ἐκτὸς τῶν ἠθῶν αὐτῶν καὶ ἐθίμων, ἅτινα εἶνε ἐξ ὁλοκλήρου ἑλληνικά, ἐκ τούτου δ' οὐ σμικρὸν ἀποδείκνυται ὁ ἰδιάζων λαοῦ τινος χαρακτήρ, ἔχουσι καὶ τὴν ποίησιν αὐτῶν, ἥτις εἶνε ἓν τῶν γνησιωτάτων ἀπαυγασμάτων τῆς ψυχῆς τῶν λαῶν, ἑλληνικωτάτην. Ἡ *Πτῶσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὁ Θάνατος τοῦ τελευταίου Αὐτοκράτορος* τὰ κατορθώματα τῶν παλαιῶν *Κλεφτῶν* τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Μακεδονίας, ὧν τινες ἀνῆκον εἰς τὴν φυλὴν ταύτην, συνετέθησαν καὶ ᾄδονται ἐν ἑλληνικῇ γλώσσῃ, ἧς τὸ ὑπέροχον κάλλος καὶ τὴν γοητείαν συναισθάνονται μόνον καὶ κατανοοῦσιν οἱ Λατῖνοι οὗτοι, δι' αὐτῆς ἐκδηλοῦντες τὰ ψυχικὰ αὐτῶν συναισθήματα, τὴν ἰδέαν τῆς οἰκογενείας, τὸν ἔρωτα, τὰ πάθη, καὶ ἐπὶ τέλους τὰ ἀνώτατα πάντων τῶν ἀνθρωπίνων συναισθημάτων, τὰ αἰσθήματα τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐλευθερίας...

Ἀφοῦ οὔτε ἐκ τῆς ἱστορίας, οὔτε ἐκ τῆς ἐθνικῆς ψυχολογίας ἀποδείκνυται τὸ παράπαν ἡ καταγωγὴ τῶν Βλαχομακεδόνων ἀπὸ τῶν Τσαράνων τῆς Μολδοβλαχίας, ἔτι δὲ μᾶλλον ἡ συγγένεια τῶν δύο φυλῶν, ἅπασα ἡ πρὸ τεσσαρακονταετίας διεξαγομένη προσηλυτιστικὴ ἐνέργεια ἐκ μέρους τῶν ἐπισήμων καὶ ἀνεπισήμων κύκλων τῆς νέας Ρωμουνίας εἰς οὐδένα ἄλλον ἀπέβλεπε σκοπὸν ἢ μόνον εἰς τὴν καταπολέμησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ, κατ' ἐπίφασιν μὲν πρὸς ἐξυπηρέτησιν ρωμουνικῶν σκοπῶν, ἀλλὰ πράγματι βουλγαρικῶν, σλαυϊκῶν καὶ αὐστριακῶν. Οὕτως ἐνεκαίνισε τὸ ἐκπολιτιστικὸν αὐτῆς ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου πρόγραμμα ἡ Ρωμουνία, ἥτις τοσαῦτα ἔσχεν ἀγαθὰ ἀπὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν παρελθόντων αἰώνων, μέχρι δὲ τῆς σήμερον τὰ τέκνα αὐτοῦ εἶνε οἱ ἐπιφανέστατοι τῶν ἀνδρῶν αὐτῆς, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ μᾶλλον ἀμείλικτοι τῶν πολεμίων.

Ὅτε πρὸ διετίας τὸν περιλάλητον ὑπὸ Βουλγάρου ὀπαδοῦ τοῦ δολοφονικοῦ κομιτάτου φόνον Βλαχομακεδόνος, τοῦ Μιχαηλεάνου, πρότερον Μιχαηλίδου καλουμένου, προσεταιρισθέντος εἰς τὰς ρωμουνικὰς ἰδέας οὐχὶ ἐξ ἀφιλοκερδείας, προσεπάθησε νὰ ἐκμεταλλευθῇ ἡ ἐθνικὴ πολιτικὴ τοῦ Βουκουρεστίου, ἀξιοῦσα ὡς ρωμουνικὸν μέγα μέρος τῆς Μακεδονίας, καὶ κηρύττουσα τοῦτο καθ' ἅπαντα τὸν κόσμον ἐπισήμως καὶ ἀνεπισήμως, πολιτικὸς ἀνὴρ ἐκ τῆς χώρας ταύτης, παρεπιδημῶν κατὰ τὸν χρό-

---

1) «Ἑλληνισμός», τεῦχος Σεπτεμβρίου. Ἐθνικὴ Ποίησις Βλαχομακεδόνων, ὑπὸ Χ. Χρηστοβασίλη.

Digitized by Google

νὸν ἐκεῖνον ἐν Βιέννῃ, ἂν δὲν ἀπατῶμαι ἦτο ὁ κ. Τάκης Ἰωνέσκος, ἐν συνεντεύξει αὐτοῦ πρὸς συντάκτην ἐφημερίδος τῆς πόλεως ταύτης, συνηγορῶν ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων τῶν Ρωμούνων ἐν Μακεδονίᾳ, συγκατέλεγε μεταξὺ τῶν μεγάλων ἀντιπροσώπων τῆς φυλῆς ταύτης καὶ τὸν γνωστότατον ἐν Βιέννῃ Δούμπαν, τὸν πρόεδρον τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος τῆς πόλεως ταύτης, οὗ τὸ ἑλληνικώτατον φρόνημα κατεδείχθη πολλάκις, καὶ δὴ ἐν τῇ καλλιτεχνικῇ αὐτοῦ δωρεᾷ πρὸς τὸ *ἑλληνικὸν Πανεπιστήμιον*.
— Ἀλλ' ἐπὶ τέλους ὁ κ. Δούμπας ἦτο γνωστὸς ἐν τῇ Βιενναίᾳ κοινωνίᾳ ὡς Ἕλλην, περὶ πολλοῦ ἔχων τὴν ἑλληνικὴν αὐτοῦ καταγωγήν· ἀπήντησε μετά τινος στενοχωρίας ὁ βιενναῖος δημοσιογράφος. Πόσοι ἄλλοι ἐπίσης μετὰ τὸν Δούμπαν Ἕλληνες, πασίγνωστοι ἐν τῷ πανθέῳ τῆς ἑλληνικῆς ἀριστοκρατίας, ὡς ὁ Σίνας, ὁ Κωλέττης, ὁ Ἀβέρωφ, ὁ Στουρνάρας, ὁ Ζαλακώστας, ποικιλοτρόπως ὑπηρετήσαντες τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν, δὲν κατάγονται ἐκ τῶν Βλάχων τούτων, τῶν Λατίνων τῶν περὶ τὸν Xenopol ἐθνολόγων, Ρωμούνων ἢ ρωμουνιζόντων ; Δυστυχῶς τὰ πράγματα εἶνε ἀνώτερα τῶν λόγων καὶ τῶν συμφερόντων, ἡ δὲ ἱστορία τῶν λαῶν δὲν ἐκπροσωπεῖται ἐν τῇ παραστάσει ἀφῃρημένων, ἀνυποστάτων θεωριῶν, ἀλλ' ἐν τῇ ἀφηγήσει καὶ — τῇ *χρησιμοποιήσει* τῶν πραγματικῶν δεδομένων.

Προκειμένου περὶ τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν πολιτικῆς καὶ τοῦ ἱστορικοῦ μέλλοντος ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου, ἂς μελετήσωσιν οἱ Ρωμοῦνοι καὶ ἂς ἐννοήσωσι τὰ πράγματα, ἐπωφελούμενοι ἐξ αὐτῶν, οὐχὶ δὲ τὰς χιμαίρας καὶ τὰς ἀπατηλὰς ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσηγήσεις, ὧν ἐγένοντο θύματα κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην τεσσαρακονταετίαν ἄνευ ἐλαχίστου κέρδους, ἢ μόνον ἐπὶ ἀνεπανορθώτῳ ζημίᾳ τῶν τοῦ ἔθνους αὐτῶν συμφερόντων. Σήμερον οὐδεὶς τῶν ἐθνογράφων τολμᾷ ν' ἀποδεχθῇ ἢ νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ἐκ τῶν Ρωμούνων ἐθνικὴν καταγωγὴν τῶν Μακεδονοβλάχων, ἢ καὶ στενὴν φυλετικὴν συγγένειαν ἀμφοτέρων· καὶ αὐτὸς δ' ὁ κ. Βάϊγκαντ περιώρισεν οὐ σμικρὸν τὰς πτέρυγας τῆς ἐθνογραφικῆς αὐτοῦ φαντασίας. Ὅ τι εἶπε πρό τινων ἐτῶν ὁ Κογκαλνιτσάνος, δικαιολογῶν τὴν μακεδονικὴν πολιτικὴν τοῦ ρωμουνικοῦ κράτους, ὅτι αὕτη *ἐφευρέθη* πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ λαοῦ ἀπὸ τῆς μερίμνης περὶ τῶν ἐν Τρανσυλβανίᾳ ἀδελφῶν, ἂς μελετηθῇ ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων. Καθ' ὃν χρόνον ἡ ρωμουνικὴ ἰδέα, ἐπὶ βλάβῃ τῆς ἑλληνικῆς, ἐκαλλιεργεῖτο ἐν Μακεδονίᾳ διὰ τῆς ὑποστηρίξεως τῶν συμφερόντων τοῦ Βουλγαρισμοῦ, ὁ ἀδιάλλακτος, ὅσον καὶ ὕπουλος ἐχθρὸς ἀντιστρόφως εἰργάζετο ἐν τῇ γειτονικῇ χώρᾳ. Καὶ ἔπρεπε νὰ ἐπέλθῃ ἡ τραγικὴ δολοφονία ἔν τινι τῶν πλατειῶν τῆς ρωμουνικῆς πρωτευούσης καὶ αἱ ἐξ αὐτῆς ἀποκαλύψεις, διὰ νὰ κατανοηθῇ τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου, ὃν διέτρεχεν ἡ χώρα. Ἂν δὲν ἐπείσθη εἰσέτι ἐκ τῶν σημείων τούτων τῶν καιρῶν ἥ τε ἐπίσημος καὶ ἡ ανεπίσημος Ρωμουνία, δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι ὁ χρόνος, ὅστις εἶνε ὁ μέγας διδάσκαλος τῶν ἀνθρώπων, θὰ φωτίσῃ ἐγκαίρως καὶ λαὸν καὶ κυβέρνησιν πρὸς κατανόησιν τῶν πραγμάτων, ἐξ ὧν ἐξαρτᾶται ἡ τύχη, ἡ δύναμις, αὐτὸ τὸ μέλλον τῆς νέας Ρωμουνίας.

(Ἕπεται συνέχεια)

Ν. Καζάζης.

Digitized by Google

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ [1)]

Παντὸς μὲν πνευματικοῦ ποιμένος σπουδαῖον καθῆκον εἶνε νὰ μεριμνᾷ περὶ τῆς προαγωγῆς τοῦ πνευματικοῦ ποιμνίου εἰς τὴν θεοσέβειαν καὶ χριστιανικὴν ἀρετήν, μάλιστα δὲ τῶν ἀνωτέρων λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας κυριώτατον ἔργον εἶνε νὰ προνοῶσι περὶ τούτου· διότι ἐκ τῆς τοιαύτης προνοίας καὶ τῆς προκοπῆς τοῦ χριστεπωνύμου πληρώματος εἰς τὴν χριστιανικὴν εὐσέβειαν καὶ εἰς ἔργα χριστιανικῆς πίστεως καὶ ἀγάπης ἐξήρτηται οὐ μόνον ἡ ψυχικὴ σωτηρία καὶ ἡ αἰώνιος μακαριότης τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν τῷ ἐπιγείῳ βίῳ εἰρηνικὴ συμβίωσις αὐτῶν καὶ ἡ εὐημερία πάσης κοινωνίας, παντὸς ἔθνους καὶ πάσης τῆς ἀνθρωπότητος. Ὅθεν καὶ ἡ Α. Θ. Π. πρὸς τοῖς ἄλλοις σπουδαιοτάτοις μελήμασιν Αὐτοῦ προέθετο μετὰ τῆς περὶ Αὐτὸν Ἱερᾶς Συνόδου θέμα ἐνδελεχοῦς μελέτης τὴν θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν κατάστασιν τοῦ ὀρθοδόξου ποιμνίου, καὶ ὡς Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, ἔχων τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς ἐν τῇ μιᾷ, ἁγίᾳ, ὀρθοδόξῳ καὶ γνησίᾳ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ ἔκρινε λυσιτελές, ἵνα δι' ἐπιστολῆς ἐπιστήσῃ ἐπὶ τοῦ σπουδαίου τούτου ζητήματος τὴν προσοχὴν τῶν τε Ἱερῶν Συνόδων τῶν διαφόρων κατὰ τόπους ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ἐν αὐταῖς ὀρθοδόξων Θεολογικῶν Σχολῶν καὶ ἀκούσῃ τὴν περὶ τούτου γνώμην αὐτῶν.

Περὶ τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου ζητήματος, ἂν τυχὸν ὑπάρχει ἐν τῷ ἡμετέρῳ ὀρθοδόξῳ ἔθνει θρησκευτικὴ καὶ ἠθικὴ ὕφεσις, τίνα τὰ αἴτια αὐτῆς καὶ τίνα τὰ πρόσφορα μέσα πρὸς ἀποσόβησιν μὲν πάσης ἐπαπειλουμένης τυχὸν θρησκευτικῆς χλιαρότητος καὶ ἠθικῆς ἐκλύσεως, διέγερσιν δὲ καὶ ἐνίσχυσιν τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ ἠθικοῦ αἰσθήματος, προσκληθεῖσα ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου νὰ συσκεφθῇ καὶ μελετήσασα μετὰ πολλῆς ἐπιστασίας, ἔνθεν μὲν τὴν ἐν τῇ ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν κατάστασιν, τὴν συνδεομένην μετὰ τῆς ἱστορικῆς ἀναπτύξεως τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν ἀντιθρησκευτικῶν θεωριῶν, ἔνθεν δὲ τὴν ἐν τῷ ἑλληνικῷ Γένει θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν κατάστασιν, ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ, μεθ' ἧς αἱ χῶραι τῆς Ἀνατολῆς διατελοῦσιν ἐν ποικίλῃ ἐπικοινωνίᾳ, ἀποφαίνεται τῆς ἑαυτῆς γνώμης ὡς ἑξῆς:

1) Ὑπόμνημα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ἀπευθυνόμενον εἰς τὴν Α. Π. τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην.

Digitized by Google

Πᾶσα θρησκευτικὴ καὶ ἠθικὴ ὕφεσις εἶνε μᾶλλον ἢ ἧττον παρέκκλισις ἐκ τῶν θρησκευτικῶν καὶ ἠθικῶν ἀρχῶν τῆς ζωοποιοῦ δυνάμεως τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐν ᾧ μόνῳ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα μετὰ τῆς ἐμφύτου αὐτῷ θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς ὁρμῆς εὑρίσκει τὴν πλήρωσιν πασῶν τῶν θρησκευτικῶν καὶ ἠθικῶν αὐτοῦ ἀναγκῶν. Ὁ Χριστιανισμὸς ὡς ὑψίστη ἐν τῷ κόσμῳ θρησκευτικὴ καὶ ἠθικὴ δύναμις ἐπιδρᾷ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν πρόοδον τῆς ἀνθρωπότητος διὰ τῆς θρησκευτικῆς, διανοητικῆς καὶ ἠθικῆς ἀναγεννήσεως, ἣν ἐνεργεῖ ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ἅτινα ἀπεδέξαντο καὶ προσοικειοῦνται τὴν ζωοποιὸν δύναμιν αὐτοῦ. Ἡ ἀναγέννησις αὕτη τῶν διαφόρων ἐθνῶν καὶ ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος ἀποτελεῖται ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἱδρυθείσῃ Ἐκκλησίᾳ, ἐν ᾗ ἐξακολουθεῖ νὰ τελῆται ἡ ἀπολυτρωτικὴ καὶ ἁγιαστικὴ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς τοῦ λόγου καὶ τῶν μυστηρίων διακονίας, τῆς ἐνεργουμένης ἐν αὐτῇ διὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων ὁρισθέντων ποιμένων καὶ διδασκάλων αὐτῆς. Ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, τῇ συνισταμένῃ ἔκ τε ἁπλῶν μελῶν ἢ λαϊκῶν καὶ ἐκ λειτουργῶν ἢ κληρικῶν, ἐχόντων κανονικῶς τὴν ἱερωσύνην διὰ διηνεκοῦς διαδοχῆς ἐκ τῶν ἀποστόλων καὶ ἐκπροσωπούντων τὴν Ἐκκλησίαν ὡς ἑνιαῖον ὀργανικὸν ὅλον, διδάσκεται ἡ γνησία χριστιανικὴ ἀλήθεια, καλοῦνται διὰ τοῦ κηρύγματος αὐτῆς οἱ ἄνθρωποι εἰς τὴν σωτηρίαν, ἑρμηνεύονται ὀρθῶς τὰ θεόπνευστα βιβλία τῶν ἁγίων Γραφῶν καὶ ἡ ἱερὰ Παράδοσις καὶ τελοῦνται κανονικῶς τὰ μυστήρια, δι' ὧν μεταδίδοται ἡ χάρις τοῦ θείου Πνεύματος. Ὅθεν ὁ Χριστιανισμός, ὡς θρησκευτικὴ καὶ ἠθικὴ ἀλήθεια, δύναμις καὶ ζωὴ δύναται νὰ ἐπιδρᾷ εἰς τὸν ἄνθρωπον τελεσφόρως μόνον ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἱδρυθείσῃ Ἐκκλησίᾳ καὶ δι' αὐτῆς, ὡς τοιαύτη δ' ἡ Ἐκκλησία ἔχει αὐθεντικὸν κῦρος εἰς τὰ καθ' ἕκαστον μέλη αὐτῆς, ἅτινα μόνον ἐν αὐτῇ καὶ δι' αὐτῆς ὁδηγοῦνται ἀσφαλῶς εἰς τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πίστιν καὶ κοινωνίαν διὰ τοῦ Χριστοῦ ἐν ἁγίῳ Πνεύματι καὶ εἰς τὴν ἠθικὴν τελείωσιν. Ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τοῦ αὐθεντικοῦ κύρους τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ συνδεομένου μετὰ τοῦ αὐθεντικοῦ κύρους τοῦ Χριστοῦ, τῶν Ἀποστόλων, τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς ἱερᾶς Παραδόσεως καὶ μετὰ τοῦ κύρους τῶν διαδόχων, τῶν ἀποστόλων, τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, τῶν πνευματικῶν ποιμένων καὶ τῶν ἱερῶν Συνόδων ὁ εἰς ταύτην ἐκ γενετῆς ἀνήκων ἢ προσερχόμενος καὶ κατηχούμενος πιστεύει εἰς τὸν Χριστὸν καὶ λαμβάνει βεβαιότητα περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Χριστιανισμὸς δὲν εἶνε μόνον θρησκευτικὴ καὶ ἠθικὴ ἀλήθεια, ἀλλ' ἅμα καὶ θρησκευτικὴ καὶ ἠθικὴ δύναμις καὶ ζωή, ἐκδηλουμένη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ μεταδιδομένη ἐν αὐτῇ διὰ τῶν κανονικῶν αὐτῆς ὀργάνων, τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα εὑρίσκει ἐν αὐτῷ τὴν πλήρωσιν οὐ μόνον τῆς ὁρμῆς αὐτοῦ πρὸς βεβαιότητα περὶ τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς ἀληθείας, ἀλλ' ἅμα καὶ τῆς ὁρμῆς καὶ τοῦ πόθου πρὸς πρακτικὴν σχέσιν καὶ κοινωνίαν μετὰ τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς δυνάμεως καὶ ζωῆς. Διὰ τῆς διττῆς ταύτης ὁρμῆς τοῦ πνεύματος αὐτοῦ ὁ ἄνθρωπος, ὡς μέλος τῆς Ἐκκλησίας, πιστεύων

Digitized by Google

εἰς Χριστόν, ἀναγεννώμενος πνευματικῶς καὶ ἐκτελῶν ἔργα χριστιανικῆς ἀγάπης καὶ ἀρετῆς, προσοικειοῦται τὸν Χριστιανισμόν.

Τοιαύτην χριστιανικὴν πίστιν καὶ εὐσέβειαν, στηριζομένην ἐπὶ τοῦ αὐθεντικοῦ κύρους τῆς ὀρθοδόξου καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἠθικὴν ἕξιν πρὸς ἔργα χριστιανικῆς ἀγάπης ἔχει ἐν συνόλῳ τὸ ἑλληνικὸν Γένος μᾶλλον ἢ ἧττον. Ἀλλὰ τοιαύτη πίστις, ἀποτελουμένη ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῇ βάσει μόνον ἐξωτερικοῦ αὐθεντικοῦ κύρους καὶ χριστιανικὴ ἀρετὴ καθ' ἕξιν μόνον δύναται νὰ ᾖ ἐπαρκὴς μόνον εἰς παῖδας καὶ εἰς ἔθνη, ἐν τῇ νηπιώδει καταστάσει τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως αὐτῶν διατελοῦντα, οὐχὶ δὲ εἰς ἄνδρας τελείους καὶ πνευματικῶς ἀνεπτυγμένους καὶ εἰς ἔθνη μᾶλλον ἢ ἧττον πνευματικῶς ἀνεπτυγμένα, τὸ δ' ἔθνος τῶν Ἑλλήνων ἤδη ἀπὸ τριῶν τοὐλάχιστον χιλιετηρίδων ἐν πολιτισμῷ διατελοῦν καὶ οὐδ' ἐν αὐτοῖς τοῖς χαλεπωτάτοις καιροῖς εἰς τελείαν ἀπαιδευσίαν ἐκπεσόν, οὐδέποτε οὔτε μετὰ Χριστόν, οὔτε πρὸ αὐτοῦ ἠρκέσθη εἰς τυφλὴν καὶ οὐ κατ' ἐπίγνωσιν πίστιν, ἥτις οὐδόλως συμβιβάζεται πρὸς τὴν ἐν τῷ πνεύματι τοῦ ἀνθρώπου ἔμφυτον σπουδὴν πρὸς γνῶσιν τοῦ περιεχομένου τῆς πίστεως. Ὅθεν παντὸς ὀρθοδόξου, μὴ στερουμένου τελέως διανοητικῆς τινος ἀναπτύξεως, ἡ χριστιανικὴ ὀρθόδοξος πίστις δὲν πρέπει νὰ στηρίζηται μόνον ἐπὶ ἐξωτερικοῦ κύρους, ἀλλὰ συνδεομένη πρὸς τὴν ἐν τῷ πνεύματι τοῦ πιστεύοντος ἔμφυτον σπουδὴν πρὸς γνῶσιν τοῦ περιεχομένου τῆς πίστεως, ὀφείλει ν' ἀποβαίνῃ ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς Ἐκκλησίας μᾶλλον ἢ ἧττον ἀναλόγως τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως τοῦ πιστοῦ κατ' ἐπίγνωσιν ἡ μετά τινος λόγου πίστις, ἡ δὲ καθ' ἕξιν μόνον ἀρετὴ ν' ἀποβαίνῃ καὶ μετά τινος λόγου τοιαύτη.

Τὴν ἐν τῷ χριστιανῷ ἀνάπτυξιν καὶ πρόοδον τῆς χριστιανικῆς πίστεως εἰς πίστιν κατ' ἐπίγνωσιν ἀπαιτεῖ ὡς ἀναγκαῖον ὁ ἀπόστολος Παῦλος, λέγων «καὶ αὐτὸς ἔδωκε τοὺς μὲν ἀποστόλους, τοὺς δὲ προφήτας, τοὺς δὲ εὐαγγελιστάς, τοὺς δὲ ποιμένας καὶ διδασκάλους πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῶν ἁγίων....μέχρις οὗ καταντήσωμεν οἱ πάντες εἰς τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα μηκέτι ὦμεν νήπιοι κλυδωνιζόμενοι καὶ περιφερόμενοι παντὶ ἀνέμῳ διδασκαλίας ἐν τῇ κυβείᾳ τῶν ἀνθρώπων, ἐν πανουργίᾳ κατὰ τὴν μεθοδείαν τῆς πλάνης» (Ἐφεσ, Δ', 11—15 πρβλ. Κολοσ. Α', 10). Ἐκ τούτων γίνεται δῆλον, ὅτι ἡ πίστις καὶ τῶν καθ' ἕκαστον πιστῶν καὶ τῆς ὅλης Ἐκκλησίας ἔχει στενὴν σχέσιν πρὸς τὴν γνῶσιν καὶ ὅτι ἡ χριστιανικὴ πίστις πρέπει νὰ διασαφηνισθῇ, ἀναπτυχθῇ καὶ προσδιορισθῇ, ὅσον ἔνεστι, διὰ τῆς γνώσεως, ὅπως ἀποβῇ κατ' ἐπίγνωσιν ἡ μετά τινος λόγου πίστις, καθ' ὅσον τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀπροσδιόριστον καὶ ἀσαφὲς περιεχόμενον τῆς χριστιανικῆς πίστεως διασαφηνίζεται καὶ προσδιορίζεται διὰ τῆς ὀρθῆς γνώσεως, δι' ἧς διακρίνεται τὸ γνήσιον περιεχόμενον τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἀπὸ τοῦ μὴ γνησίου τῆς ψευδοῦς πίστεως. Ὅσῳ δὲ μᾶλλον ἀναπτύσσεται κανονικῶς ἡ γνῶσις τοῦ περιεχομένου τῆς πίστεως ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Γρα-

Digitized by Google

φῆς καὶ τῆς γνησίας παραδόσεως, τοσούτῳ τελειοτέρα ἀποβαίνει αὕτη κατὰ τὴν μορφήν. Ἡ κατὰ τὸ ἐφικτὸν δὲ τελεία γνῶσις τοῦ περιεχομένου τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἀποτελεῖται δι᾽ ἀληθοῦς θεολογικῆς θεωρίας, ἢ δι᾽ ὀρθῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως.

Ἀλλ᾽ ἡ μετάβασις ἐκ τῆς αὐθεντικῆς πίστεως εἰς τὴν κατ᾽ ἐπίγνωσιν δὲν εἶνε πάντοτε ἀκίνδυνος· διότι ἡ πίστις ἀναπτύσσεται καὶ ἀποβαίνει κατ᾽ ἐπίγνωσιν ἢ μετά τινος λόγου πίστις διὰ τῆς ἐν τῇ θεολογίᾳ ἐπιστημονικῆς θεωρίας, δι᾽ ἧς οὐ μόνον διασαφηνίζεται, ὅσον ἔνεστι, καὶ προσδιορίζεται τὸ περιεχόμενον τῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ γινώσκεται ἡ ὡς οἷόν τε ἁρμονικὴ συνάφεια τοῦ περιεχομένου τῆς πίστεως πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ πορίσματα τῆς θύραθεν ἐπιστήμης· ἡ δὲ θεολογικὴ καὶ ἡ θύραθεν ἐπιστήμη, ὀρθῶς μὲν ἐννοούμεναι καὶ κατὰ τὴν ἀληθῆ πρὸς ἀλλήλας σχέσιν, δὲν διάκεινται ἐχθρικῶς, ἀλλ᾽ ἁρμονικῶς καὶ συμπληροῦσιν ἀλλήλας ἐν τῇ γνώσει τῆς ἀληθείας, ἐν τῇ ἱστορικῇ ὅμως ἀναπτύξει αὐτῶν δὲν διατελοῦσι πάντοτε ἐν ἁρμονίᾳ, ἀλλὰ πολλάκις ἔρχονται εἰς διάστασιν πρὸς ἀλλήλας ἔν τε ταῖς ἀρχαῖς ἢ θεωρίαις καὶ ἐν τοῖς πορίσμασιν αὐτῶν. Ἐκ τῆς ὀρθῆς καὶ ἀκριβοῦς γνώσεως ἔνθεν μὲν τῆς πρὸς ἀλλήλας σχέσεως τῆς θεολογίας, φιλοσοφίας, φυσιογνωσίας καὶ τῶν λοιπῶν ἐπιστημῶν, ἔνθεν δὲ τῆς ὀρθῆς ἀπ᾽ ἀλλήλων διακρίσεως, τῆς διαφόρου μεθόδου, τῆς διαφόρου ἀπόψεως, ἐξ ἧς ἑκάστη αὐτῶν θεωρεῖ τὴν ἀλήθειαν, καὶ τῶν ὁρίων ἑκάστης αὐτῶν, ἐξαρτᾶται ἡ ὀρθότης τῶν γνώσεων αὐτῶν καὶ ἡ συνεργασία πασῶν τῶν ἐπιστημῶν πρὸς εὕρεσιν τῆς ἀληθείας, ἣν ἅπασαι προτίθενται, ὡς πάλιν πᾶσα θρησκευτικὴ ἀμφιβολία καὶ σκέψις, πᾶσα ἄρνησις τῆς θρησκευτικῆς καὶ χριστιανικοῖς ἀληθείας, πᾶσα θεωρία ἀντιθρησκευτικὴ καὶ ὑλόφρων ἢ πᾶσα διαμάχη τῆς θρησκείας καὶ θεολογίας πρὸς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν θύραθεν ἐπιστήμην, προέρχεται ἐκ τῆς ἀμοιβαίας παραγνωρίσεως τῆς θρησκείας ἢ τῆς θεολογίας καὶ τῆς φιλοσοφίας ἢ τῆς θύραθεν ἐπιστήμης καὶ ἐκ τῆς ὑπερβάσεως τῶν ὁρίων αὐτῶν, ὧν ἑκάστη ὤφειλε νὰ συμπληροῖ τὴν ἑτέραν ἐν τῇ ζητήσει καὶ εὑρέσει τῆς ἀληθείας.

Τὰ ὀλέθρια ἀποτελέσματα τοιαύτης ὑπερβάσεως τῶν ὁρίων καὶ ἀμοιβαίας παραγνωρίσεως τῆς θρησκείας ἢ θεολογίας καὶ τῆς θύραθεν ἐπιστήμης πρὸ πολλοῦ ἀνεφάνησαν ἐν τοῖς χριστιανικοῖς ἔθνεσι τῆς ἑσπερίας Εὐρώπης καὶ μάλιστα ἀπὸ τῆς ἐν αὐτῇ ἀναγεννήσεως τῶν ἐπιστημῶν Ἡ ἐν τῇ Δύσει ἀναγέννησις τῆς φιλοσοφίας, τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν, εἰς ἣν τὰ μέγιστα συνετέλεσαν Ἕλληνες μετανάσται ἐκ Βυζαντίου, προῆλθε μὲν κυρίως ἐκ τῆς ἐμφύτου τῷ ἀνθρωπίνῳ πνεύματι ὁρμῆς πρὸς τὴν γνῶσιν, ἐν τῇ ἀναπτύξει ὅμως αὐτῶν συνεδέετο πρὸς τὴν ὁρμὴν ταύτην καὶ πνεῦμά τι ἀνδράσεώς τινος πρὸς τὸν Χριστιανισμόν, ὡς οὗτος παρενοήθη καὶ διεστράφη ὑπὸ τοῦ κλήρου τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας. Ἀποτέλεσμα τῆς ἀντιδράσεως ταύτης ὑπῆρξεν ἔνθεν μὲν ἡ θρησκευτικὴ Ἀναμόρφωσις παρὰ τοῖς βορείοις χριστιανικοῖς ἔθνεσι τῆς Δύσεως, ἔνθεν δὲ ἡ σκέψις καὶ ἡ ἀμφιβολία ἐν τῇ φιλο-

Digitized by Google

σοφίᾳ καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς ἐπιστήμαις καὶ ἀντιθρησκευτικόν τι πνεῦμα, ὅ περ βαθμηδὸν ἐπήνεγκε θρησκευτικὴν ἀδιαφορίαν, ἀπιστίαν καὶ ἠθικήν τινα ἔκλυσιν. Πρὸ πάντων δὲ τὰ κατὰ τὸν ΙΗ' καὶ ΙΘ' αἰῶνα ἀναπτυχθέντα συστήματα τῆς ὑλοφροσύνης συνετέλεσαν τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐξασθένησιν τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ εὐσεβείας καὶ εἰς παρέκκλισίν τινα ἐκ τῶν ἠθικῶν καὶ θρησκευτικῶν ἀρχῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ παρά τισι τῶν λαῶν τῆς Δύσεως. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ θρησκευτικὴ Μεταρρύθμισις ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις τῶν Διαμαρτυρομένων δὲν περιωρίσθη εἰς τὴν ἀπόρριψιν τῶν ἡμαρτημένων καὶ μὴ γνησίων χριστιανικῶν ἀρχῶν καὶ παραδόσεων ἐν τῇ λατινικῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ εἰς τὴν διόρθωσιν τῶν κακῶς κειμένων ἐν αὐτῇ, ἀλλ' ἀπέβαλε καὶ πολλὰ τῶν ὀρθῶν δογμάτων καὶ γνησίων χριστιανικῶν παραδόσεων. Ἡ ἀρχὴ δὲ τῆς ἀτομικῆς συνειδήσεως, ἣν ἐκήρυξεν ὁ Προτεσταντισμός, συνεπήγετο ὡς ἀναπόδραστον ἐπακολούθημα ἔνθεν μὲν τὴν ἀτομικὴν αὐτογνωμοσύνην καὶ αὐθαιρεσίαν ἐν θρησκευτικοῖς ζητήμασιν, ἔνθεν δὲ ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰ συστήματα τῆς ὑπερφυσικότητος παρήγαγεν ἐν τῇ προτεσταντικῇ θεολογίᾳ τὰ συστήματα τῆς λογοφροσύνης (rationalismus), ἅτινα ἀρνοῦνται πᾶν ὑπερφυσικὸν ἐν τῷ Χριστιανισμῷ. Πρὸς τούτοις αἱ προτεσταντικαὶ Ἐκκλησίαι, γεννηθεῖσαι καὶ αὐξηθεῖσαι ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς κοσμικῆς Πολιτείας, περιέστησαν κατὰ μικρὸν εἰς ἐντελῆ ἐξάρτησιν καὶ ἀπέβησαν μᾶλλον ἢ ἧττον ὄργανα αὐτῆς καὶ τῶν πολιτικῶν ἢ κοσμικῶν ταύτης σκοπῶν, ἕνεκα δὲ τούτου ἡ ἐπίδρασις τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος διὰ τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν Πολιτείαν ὡς τοιαύτην ἐν ταῖς πλείσταις τῶν προτεσταντικῶν χωρῶν ὑπῆρξεν ἐλαχίστη, ἐνῷ ἡ εἰς τὸν λαὸν ἐπίδρασις τῶν πεπαιδευμένων ἐφημερίων αὐτῆς ἦν οὐχὶ μικρά. Ὁμοίως καὶ ἐν ταῖς χώραις τοῦ παπικοῦ δόγματος ἡ ἐπίδρασις τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος διὰ τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν Πολιτείαν ἦν ἐλαχίστη, ἂν μὴ ἐπιβλαβὴς πολλάκις, ἕνεκα τῶν μὴ καθαρῶν χριστιανικῶν ἀρχῶν τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς φιλαρχίας τοῦ παπισμοῦ, ἀγωνιζομένου ν' ἄρχῃ ἐπὶ τῆς Πολιτείας. Καὶ αἱ ἀντιθρησκευτικαὶ δ' ἰδέαι τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, αἵτινες παρήχθησαν ἐκ πνεύματος ἀντιδράσεως πρὸς τὴν διαφθορὰν καὶ τὴν πίεσιν ἔνθεν μὲν τοῦ λατινικοῦ κλήρου, ἔνθεν δὲ τῆς Πολιτείας, συνετέλεσαν εἰς τὴν ὕφεσιν τῆς θρησκευτικότητος καὶ ἠθικότητος οὐ μόνον τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους, ἀλλὰ καὶ ἄλλων χριστιανικῶν ἐθνῶν, εἰς ἃ διεδόθησαν αἱ ἀντιθρησκευτικαὶ αὗται ἀρχαί. Ἐπίσης καὶ πολλαὶ ἡμαρτημέναι ἀρχαὶ καὶ θεωρίαι περὶ θρησκείας καὶ ἠθικῆς ἀνεπτύχθησαν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς καὶ μάλιστα κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐν τῇ Δύσει. Τινὲς θεωροῦσι τὴν θρησκείαν ὡς φαινόμενον ψυχολογικόν, εἴτε τυχαῖον καὶ παροδικόν, εἴτε ἀναγκαῖον. Ἕτεροι δὲ ἐκλαμβάνουσιν αὐτὴν καὶ τὸ ἐν αὐτῇ αἴσθημα τῆς ἀπολύτου ἐξαρτήσεως τοῦ ἀνθρώπου εἴτε ὡς παροδικὸν μέσον πρὸς ἀναγωγὴν αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς ἐξαρτήσεως εἰς τὴν ἐλευθερίαν, εἴτε ὡς μέσον ἀπαλλαγῆς αὐτοῦ ἐκ τῶν φυσικῶν καὶ ἠθικῶν κακῶν, εἴτε ὡς μέσον πρὸς εὐδαιμονίαν καὶ μακαριότητα αὐτοῦ, ὡς μέσον πρακτικοῦ τινος σκοποῦ,

Digitized by Google

οὐχὶ δὲ καὶ ὥς τι, ὅ περ ἔχει καὶ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἀξίαν. Ἕνεκα λοιπὸν τῶν εἰρημένων καὶ ἄλλων αἰτίων δὲν ἐξέλιπε μὲν τελέως παρὰ τοῖς χριστιανικοῖς ἔθνεσι τῆς ἑσπερίας Εὐρώπης τὸ χριστιανικὸν πνεῦμα τὸ ἐκκαθαῖρον τὸ κοσμικὸν πνεῦμα, τὸ φωτίζον τὸν νοῦν καὶ τὸ φρόνημα τοῦ ἀνθρώπου, ἐξαγνίζον τὴν καρδίαν καὶ τὴν βούλησιν καὶ κινοῦν εἰς πράξεις χριστιανικῆς αὐταπαρνήσεως καὶ ἀρετῆς, ἐπεκράτησεν ὅμως, ὡς μὴ ὤφειλεν, ἐν τῇ πολιτικῇ καὶ ἐν τῷ ἠθικῷ καὶ πρακτικῷ βίῳ τῶν χριστιανικῶν ἐθνῶν κοσμικὸν καὶ ὑλόφρον πνεῦμα, ἡ πολιτικὴ ἰδιοτέλεια, ἡ ὑλικὴ βία καὶ ἡ τάσις πρὸς κατακτήσεις ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ δικαίου τοῦ ἰσχυροτέρου καὶ τοῦ πολιτικοῦ συμφέροντος, πρὸς τοιούτους δὲ ἥκιστα χριστιανικοὺς σκοποὺς γίνεται χρῆσις ὡς ὀργάνου καὶ αὐτοῦ τοῦ εὐαγγελίου καὶ τῆς θρησκείας.

Διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους ἀνεφάνησαν ἐν τῇ ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ, ἐν μέρει ἐκ πνεύματος ἀντιδράσεως πρὸς τὸν διαστραφέντα καὶ παραμορφωθέντα ὑπὸ τοῦ παπισμοῦ Χριστιανισμόν, τὰ διάφορα φιλοσοφικὰ συστήματα τοῦ δεϊσμοῦ (deismes), τοῦ πανθεϊσμοῦ, τῆς διαρχίας (dualismus), τῆς ὑλοφροσύνης, τῆς ἀπαισιοδοξίας καὶ τοῦ μηδενισμοῦ, ἅτινα ἅπαντα μᾶλλον ἢ ἧττον διαμάχονται πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ πρὸς τὴν ἀληθῆ θρησκευτικότητα, τὰ δὲ συστήματα τῆς ὑλοφροσύνης, τῆς ἀπαισιοδοξίας καὶ τοῦ μηδενισμοῦ αἴρουσι τελέως τὸ δυνατὸν τῆς θρησκείας καὶ τῆς γνησίας ἠθικῆς. Ὁμοίως καὶ αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι, αἱ ἀναπτυχθεῖσαι ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ παπισμοῦ ἐκ πνεύματος ἀντιδράσεως πρὸς αὐτὸν καὶ ἐκ συγχύσεως τῶν στρεβλῶν ὀργάνων τῆς θρησκείας πρὸς αὐτὴν τὴν οὐσίαν τῆς θρησκείας καὶ πρὸς τὸ πνεῦμα αὐτῆς, ἔλαβον μᾶλλον ἢ ἧττον ἀντιθρησκευτικὴν ῥοπήν, παρὰ πᾶσαν εὔλογον διαμαρτυρίαν τῶν ἐπιφανεστέρων καὶ ἐμβριθεστέρων φυσιογνωστῶν, κατὰ τῆς τάσεως ταύτης, ἣν ἔδωκαν εἰς αὐτὰς ἐπιπόλαια πνεύματα φυσιογνωστῶν, στερούμενα ἀληθοῦς φιλοσοφικῆς μορφώσεως, ἥτις εὐρύνει τὸν ὁρίζοντα τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας καὶ ἀνυψοῖ αὐτὴν εἰς ὑψηλοτέραν περιωπὴν ἐπισκοπήσεως τῆς ἀληθείας. Ὁμοίως ἀνεφάνησαν ἐν τῇ ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ διαπρεπεῖς θεολόγοι, φιλόσοφοι καὶ πολιτικοί, οἵτινες ἀνήρεσαν τὰ τῆς ὑλοφροσύνης, τοῦ δεϊσμοῦ, τῆς διαρχίας καὶ τοῦ πανθεϊσμοῦ συστήματα καὶ κατέδειξαν τὴν ἀλήθειαν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς δι' αὐτοῦ ἀναγεννήσεως τῆς ἀνθρωπότητος. Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὅμως ἐν τῇ Δύσει καὶ ἡ χριστιανικὴ θρησκεία καὶ ἡ ἀχώριστος ἀπ' αὐτῆς θεολογία ἔλαβον ἐν μέρει σκολιὰν διεύθυνσιν καὶ τάσιν. Ἐν ταῖς χώραις τοῦ λατινικοῦ δόγματος τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ διεστράφη ἐν τῇ διοργανώσει τῆς Ἐκκλησίας, ἐν τῇ λατρείᾳ καὶ μάλιστα ἐν τοῖς δόγμασιν. Ἐν τῇ λατινικῇ Ἐκκλησίᾳ ἡ διάκρισις κληρικῶν καὶ λαϊκῶν ἀποβαίνει τοιαύτη ἀντίθεσις, ὥστε ἡ Ἐκκλησία μετατρέπεται σχεδὸν εἰς ἄθροισμα κληρικῶν, καταπιεζόντων ἢ καὶ ἐκμηδενιζόντων τὴν ἀτομικὴν συνείδησιν καὶ πᾶσαν εὔλογον σπουδὴν καὶ τάσιν τῶν λαϊκῶν ἀντὶ νὰ διευθύνωσι μόνον καὶ κανονίζωσιν ὀρθῶς αὐτήν. Ἐπίσης καὶ ἡ διάκρισις μεταξὺ κληρικῶν ὡς ὀργάνων καὶ Πάπα, ὡς κεφαλῆς τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας, ἀπέβη τοιαύτη

Digitized by Google

ἀντίθεσις, ὥστε οἱ μητροπολῖται, ἐπίσκοποι καὶ λοιποὶ κληρικοὶ αὐτῆς εἶνε οἱονεὶ τυφλὰ μόνον ὄργανα τῆς αὐτογνωμοσύνης καὶ αὐθαιρεσίας τῆς ἀλαθήτου κεφαλῆς αὐτῆς. Πρὸ πάντων δὲ διεστράφη τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν τοῖς δόγμασι περὶ τοῦ Πάπα ὡς τοποτηρητοῦ τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς ἀπολύτου κυριάρχου ἐπί τε τῆς ὅλης Ἐκκλησίας καὶ ἐπὶ τῆς Πολιτείας καὶ ὡς ἀλαθήτου, περὶ καθαρτηρίου πυρός, περὶ ἀφέσεων καὶ ἀπαλλαγῆς τῶν ψυχῶν ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ ποινῶν διὰ συγχωροχαρτίων κλπ. Μετὰ τοιαύτης ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως καὶ τοιούτων δογμάτων ἥκιστα συμβιβάζεται ἀληθὴς χριστιανικὴ καὶ κατ' ἐπίγνωσιν πίστις, εὐσέβεια καὶ ἀρετὴ καὶ γνησία θεολογικὴ ἐπιστήμη. Ἐν δὲ ταῖς χώραις τοῦ Προτεσταντισμοῦ διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς ἀρχῆς τῆς ἀποκεντρώσεως, τῆς ἀκράτου ἐλευθερίας τῆς ἀτομικῆς συνειδήσεως καὶ διὰ τῆς ἀπορρίψεως τῆς γνησίας παραδόσεως καὶ ἄλλων ἀληθῶν δογμάτων τοῦ Χριστιανισμοῦ ἡ Ἐκκλησία κατεκερματίσθη εἰς πολλὰς ἰδιαιτέρας προτεσταντικὰς ἐκκλησίας καὶ αἱρέσεις, ἀνεπτύχθη ὁ ἀτομισμὸς καὶ ἐσαλεύθη ἡ πίστις εἰς τὰ δόγματα τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις καὶ τῇ θεολογίᾳ τῶν Διαμαρτυρομένων. Ἐν δὲ τῇ ὀργανώσει τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἡ μεταξὺ κληρικῶν καὶ λαϊκῶν ἀναγκαία διάκρισις δὲν ἀποβαίνει ἀντίθεσις, οὐδὲ μετατρέπεται ἡ Ἐκκλησία εἰς ἄθροισμα κληρικῶν, ὡς ἐν τῇ λατινικῇ Ἐκκλησίᾳ. Κατ' ἀρχὴν οἱ μὲν τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν ὡς ἑνιαῖον ὀργανικὸν ὅλον ἐκπροσωποῦντες κληρικοὶ καὶ προϊστάμενοι τῆς Ἐκκλησίας δὲν καταπιέζουσι τὴν ἀτομικὴν συνείδησιν τῶν καθ' ἕκαστον μελῶν ἢ λαϊκῶν μετὰ πάσης εὐλόγου σπουδῆς αὐτῶν, ἀλλὰ μόνον ὀφείλουσι νὰ ρυθμίζωσιν ὀρθῶς, διαπαιδαγωγῶσι καὶ διευθύνωσιν αὐτοὺς εἰς τὴν πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τοῦ Χριστοῦ ἐν ἁγίῳ Πνεύματι κοινωνίαν ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς Ἐκκλησίας, τὰ δὲ καθ' ἕκαστον μέλη ἢ οἱ λαϊκοί, οὐδόλως ἀποβάλλοντα τὴν χριστιανικὴν αὐτοσυνειδησίαν καὶ σχετικὴν αὐτεξουσιότητα, διατελοῦσιν ἐν ἁρμονίᾳ καὶ υἱϊκῇ ὑποταγῇ εἰς τοὺς τὴν Ἐκκλησίαν ὡς ἑνιαῖον ὀργανικὸν ὅλον ἐκπροσωποῦντας ποιμένας αὐτῆς, κανονίζουσι δὲ τὴν ἀτομικὴν συνείδησιν συμφώνως πρὸς τὸ γνήσιον πνεῦμα τῆς ὅλης Ἐκκλησίας. Ἐν τοιαύτῃ Ἐκκλησίᾳ, ἐχούσῃ τοιαύτην ἐκκλησιαστικὴν διοργάνωσιν καὶ διαφυλαττούσῃ τὰ γνήσια δόγματα, τὴν γνησίαν καὶ πλήρη Παράδοσιν καὶ τὴν γνησίαν λατρείαν μετὰ ἐλευθέρου πνεύματος ἐντὸς τῶν προσηκόντων ὁρίων, δύναται νὰ ὑπάρχῃ καὶ ἀναπτυχθῇ ἀληθὴς καὶ κατ' ἐπίγνωσιν χριστιανικὴ πίστις καὶ εὐσέβεια, ἀληθὴς χριστιανικὴ ἀρετὴ καὶ ἐν εὐνοϊκαῖς περιστάσεσι γνησία θεολογία καὶ πᾶσα ἄλλη ἐπιστήμη.

(Ἕπεται τὸ τέλος)

Digitized by Google

ΠΕΡΙ
ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ
ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΤΩΝ ΚΟΡΑΣΙΩΝ

Ἡ θρησκευτικὴ καὶ πνευματικὴ ἀνάπτυξις καὶ ἀγωγὴ τῶν κορασίων δέον ἐστὶ νὰ θεωρῆται ἡ μόνη ἑδραία βάσις, ἐφ' ἧς νὰ οἰκοδομῆται ἅπασα ἡ μόρφωσις αὐτῶν, καὶ περὶ ταύτης ὀφείλουσι πολιτεία καὶ γονεῖς πρωτίστως νὰ μεριμνῶσιν ὅπως ἀναδείξωσι χρηστὰς μητέρας, ἀξίας τοῦ ὑψηλοῦ αὐτῶν προορισμοῦ. Θρησκευτικὴ ἀγωγὴ καὶ πνευματικὴ ἀνάπτυξίς εἰσιν αἱ δύο μορφωτικαὶ δυνάμεις, αἱ διαπλάττουσαι καὶ μορφοῦσαι τὴν ψυχὴν καὶ τὴν διάνοιαν τῆς κορασίδος καὶ ἀναδεικνύουσαι αὐτὴν ἀγλαὸν ὁμοίωμα τῆς θείας εἰκόνος. Θρησκεία καὶ παιδεία εἰσὶ τὰ μόνα διακριτικὰ γνωρίσματα, τὰ διακρίνοντα τὸν ἄνθρωπον τῆς ἀλόγου φύσεως καὶ ἀναδεικνύοντα αὐτὸν ὂν εὐγενὲς καὶ λίαν ὑψηλῆς περιωπῆς. Ἡ θρησκεία καὶ ἡ παιδεία εἰσὶ θεῖα δῶρα, θείᾳ ἐμπνεύσει ἐμπνευσθέντα τῇ ψυχῇ καὶ τῇ διανοίᾳ τοῦ ἀνθρώπου, ἅτινα οὗτος κέκτηται δυνάμει καὶ ἐκδηλοῖ ἐνεργείᾳ σὺν τῇ ἀναπτύξει καὶ τελειώσει αὐτοῦ. Ἡ θρησκεία καὶ ἡ παιδεία ὡς ἔμφυτος τῇ διανοίᾳ καὶ καρδίᾳ δύναμις καὶ συναίσθημα, ἀνάγκη νὰ συμβαδίζωσι καὶ οὐδέποτε ἀπ' ἀλλήλων νὰ διασπῶνται ἢ ἀποχωρίζονται, ὅπως ἁρμονικῶς καὶ φυσικῶς ἀναπτύσσωνται καὶ συντελῶσιν εἰς τὴν ὁμαλὴν καὶ κανονικὴν ἀνάπτυξιν τῆς καρδίας καὶ διανοίας. Ἡ μονομερὴς μόρφωσις, ὡς ἀτελὴς μόρφωσις, ἀποβαίνει πάντοτε ἐπιβλαβὴς ὡς ἐλαττωματική. Ὁ ἄνθρωπος δέον νὰ ἀναπτύσσηται καὶ διαπλάσσηται θρησκευτικῶς, ὡς ἀναπτύσσεται καὶ μορφοῦται διανοητικῶς· διότι εἶνε φύσει θρησκευτικὸν ὄν. Τὸν θρησκευτικὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀνθρώπου μαρτυρεῖ πρῶτον αὐτὸ τὸ ἐξερευνητικὸν τοῦ ἀνθρώπου πνεῦμα, καὶ δεύτερον ὁ ἔμφυτος πόθος πρὸς γνῶσιν τοῦ ἑαυτοῦ δημιουργοῦ, καὶ ἡ ἐνδιάθετος ὁρμὴ πρὸς ἕνωσιν μετ' αὐτοῦ. Ὁ ἄνθρωπος ἅμα τῇ ἀναπτύξει αὐτοῦ καὶ τῇ κινήσει τῆς διανοίας αὐτοῦ συναισθάνεται, ὅτι εὑρίσκεται ἐν μέσῳ ἀγνώστου μὲν ἀλλὰ θαυμασίου περιβάλλοντος, οὗ ἡ θεωρία ἐκθαμβοῖ αὐτόν. Θεωρεῖ ἑαυτὸν ὡς ξένον θεατὴν παμμεγίστου θεάτρου πλήρους θαυμασίων ἔργων, οὗτινος τὰ πέρατα περιγράφει ὁ εὐρὺς ὁρίζων τοῦ καθισμένου οὐρανοῦ. Ἔκθαμβος ἐκ τῆς λαμπρότητος τοῦ περιβάλλοντος αὐτὸν κόσμου, ἐκ τῆς ἐξαισίας καλλονῆς τοῦ σύμπαντος, ἐκ τοῦ μεγαλείου αὐτοῦ, τῆς ἐπικρατούσης ἁρμονίας τῆς διεπούσης τάξεως καὶ ἐκ τῆς σοφῆς τῶν πάντων διοργανώσεως, ἐρωτᾷ ἀπορῶν μετ' εὐλαβείας περὶ τοῦ σοφοῦ καλλιτέχνου τοῦ τὴν θαυμαστὴν ταύτην καλλιτεχνήσαντος εἰκόνα. Τίς, ἐρωτᾷ, ὁ παντεχνήμων δημιουργὸς οὗτος;, ὁ ἀπείρῳ σοφίᾳ καὶ δυνάμει τὸν κόσμον δημιουργή-

Digitized by Google

σας, τίς ὁ τὸ σύμπαν τοῦτο διακοσμήσας; τίς ὁ εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα παραγαγών; Τὰ πάντα μαρτυροῦσι περὶ τῆς ὑπάρξεως πανσόφου καὶ παντοδυνάμου δημιουργικῆς αἰτίας. Ἡ καρδία του αἰσθάνεται τὴν ὕπαρξιν αὐτῆς, ἡ δὲ διάνοιά του σπεύδει πρὸς ἀναζήτησιν αὐτῆς· ἐπιποθεῖ νὰ ἐπιγνῷ αὐτήν· ἐπιζητεῖ νὰ ἴδῃ αὐτὴν καὶ προσπελάσῃ αὐτῇ καὶ ἀπολαύσῃ τῆς θείας αὐτῆς ὄψεως καὶ ἀγαλλιάσηται ἐπὶ τῇ θεωρίᾳ αὐτῆς· ὁ πόθος αὐτοῦ ἐπὶ τοσοῦτον αὐξάνει, ἐφ' ὅσον ἡ ἔρευνα τῶν θείων ἔργων ἀποκαλύπτει τὴν θείαν σοφίαν, τὴν θείαν παντοδυναμίαν καὶ τὴν ἄκραν ἀγαθότητα τοῦ θείου δημιουργοῦ· ἐρευνῶν αἰσθάνεται τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν ὑψουμένην πρὸς Αὐτὸν καὶ πληρουμένην μυστικοῦ τινος συναισθήματος, ἀγνώστου τέως αὐτῷ· αἰσθάνεται τὴν καρδίαν του μυστικῶς λατρεύουσαν τὸν ποιητὴν τοῦ σύμπαντος· αἰσθάνεται ἑαυτὴν τετρωμένην ἐκ τῆς ἀγάπης Αὐτοῦ. Συναίσθημα εὐγνωμοσύνης διεγείρεται ἐν αὐτῇ καὶ λόγοι εὐγνωμοσύνης καὶ εὐχαριστίας ἀναπέμπονται πρὸς τὸν ἀποκαλύπτοντα αὐτῷ τὰς θείας τελειότητας Αὐτοῦ. Εἰς τὴν ἐρώτησιν αὐτοῦ περὶ τοῦ πανσόφου καὶ καλλιτέχνου δημιουργοῦ τοῦ σύμπαντος ἡ σύμπασα κτίσις μιᾷ φωνῇ ἀπαντᾷ πρὸς Αὐτόν: *Μία σοφία ἄναρχος, ἓν ὄν, μία θεότης*». Ἡ φωνὴ αὕτη ὡς οὐράνιον μελῴδημα κατακηλεῖ αὐτοῦ τὰ ὦτα καὶ πληροῖ θυμηδίας ἀφράστου τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν. Ἡ καρδία αὐτοῦ ἤδη ἐπληροφορήθη περὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ καὶ σπεύδει ν' ἀναχθῇ πρὸς Αὐτόν, οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς διανοίας αὐτοῦ καθορῶσι τὴν δόξαν τοῦ θείου δημιουργοῦ. Πεπληροφορημένος τελείως περὶ τῆς ὑπάρξεως Αὐτοῦ πιστεύει ἀκραδάντως Αὐτῷ καὶ λατρεύει Αὐτόν· αἰσθάνεται, ὅτι ἐπλάσθη ἵνα λατρεύῃ τὸ θεῖον, ἵνα σπεύδῃ πρὸς αὐτὸ καὶ ἐπιζητῇ τὴν ἀδιάλειπτον μετ' Αὐτοῦ κοινωνίαν· διότι ἔγνω, ὅτι παρ' Αὐτῷ μόνῳ ἡ ἀληθὴς εὐδαιμονία καὶ μακαριότης, παρ' Αὐτῷ μόνῳ ἡ χαρά, ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ζωή.

Ἐκ τοῦ πρώτου τούτου σταδίου τῆς πνευματικῆς τοῦ ἀνθρώπου πορείας ἀριδήλως καταφαίνεται, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶνε φύσει θρησκευτικὸν ὄν· διότι ἡ λογικότης αὐτοῦ φέρει ὡς ἄφυκτον ἐπακόλουθον τὴν θρησκευτικότητα αὐτοῦ· διότι ὡς ἀπεδείχθη, ἡ λογικότης ἀνάγει εἰς τὴν πίστιν, ἡ δὲ πίστις εἰς ἀληθῆ γνώμην· ὅθεν ἄλογος καὶ παράλογος καὶ ἄτοπος ἡ ἀθέτησις καὶ ἄρνησις τῆς τοιαύτης ἀληθείας καὶ ἀντικειμένη πρός τε τὴν λογικὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ πρὸς τὴν ὑπὸ τῶν πραγμάτων μαρτυρουμένην ἀλήθειαν. Καὶ ἀρετὴ μὲν ἡ λογικὴ αὕτη ἀπόδειξις περὶ τῆς ἐμφύτου θρησκευτικότητος τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἱκανὴ ὅπως πείσῃ πάντα ὀρθῶς φρονοῦντα περὶ τῆς ἀληθείας αὐτῆς. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ θεωρία ὑπὸ τῆς πείρας ἐπεβεβαιοῦται, θέλω προσάξῃ καὶ ἠθικήν τινα μαρτυρίαν πρὸς ἀπόδειξιν τῆς θρησκευτικότητος τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐμπέδωσιν τῆς θεωρίας ἡμῶν.

Ὁ ἄνθρωπος ὡς κοινωνικὸν ὂν δέον νὰ ᾖ θρησκευτικὸν ὄν, διότι κοινωνία ἄνευ θρησκείας οὔτε συγκροτεῖται, οὔτε συγκροτουμένη δύναται νὰ ὑφίσταται ἐπὶ μακρόν· ἡ ἱστορία τῶν ἐθνῶν καθόλου, μάλιστα δὲ ἡ τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ ῥωμαϊκοῦ ἔθνους μαρτυρεῖ περὶ τῆς ἀληθείας ταύτης. Ἡ μεγάλη καὶ σοφὴ Ἑλλὰς τότε ἀπώλεσε

Digitized by Google

τὴν ἑαυτῆς ἐλευθερίαν; ὅτε ἀπώλεσε τὸ θρησκευτικὸν αὐτῆς συναίσθημα. Ἡ μεγάλη καὶ ἰσχυρὰ Ῥώμη τότε ἔφθασε καὶ παρήκμασε καὶ τὸ κράτος αὐτῆς κατελύθη, ὅτε αἱ θρησκευτικαὶ τοῦ λαοῦ πεποιθήσεις διεσαλεύθησαν. Ἡ θρησκεία εἶνε ὁ συνεκτικὸς δεσμός, ὁ τὰ διάφορα μέλη τῆς κοινωνίας εἰς ἓν ὅλον συμπαγές, σθεναρὸν καὶ ὑγιὲς σῶμα καταρτίζων, διότι ἐν τῇ θρησκείᾳ ἐνυπάρχει τὸ μέσον, τὸ ἐξευγενίζον τὰ συναισθήματα τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἡ δύναμις ἡ συγκρατοῦσα τὰς ὁρμὰς καὶ ἐπιθυμίας αὐτοῦ, ἡ διευθύνουσα αὐτὰς σωφρόνως καὶ λελογισμένως. Τίς ἀληθῶς λόγος θὰ παρεκώλυε μέλος τι τῆς κοινωνίας νὰ καταθλίψῃ ἢ καταπιέσῃ τὸ ἕτερον ὑπὲρ τῆς ἰδίας ἀπολαύσεως καὶ εὐμαρείας; Ἴσως ἡ πολιτεία, ἀλλ' ἡ πολιτεία προϋποτίθησι θρησκείαν, διότι ἡ πολιτεία ἀπαιτεῖ ἀμοιβαῖον σεβασμὸν τῶν μελῶν αὐτῆς καὶ τῆς προσωπικότητος αὐτῶν, πρὸς δὲ προϋποτίθησι πίστιν, ἀγάπην καὶ ἀμοιβαίαν ὑποστήριξιν καὶ ἀλληλοβοήθειαν. Οἱ θεμέλιοι οὗτοι λίθοι, ἐφ' ὧν ἑδράζεται τὸ κοινωνικὸν σύστημα, ἄνευ θρησκείας ἀδύνατον νὰ ὑπάρξωσιν· ἄνευ δὲ τούτων ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ κοινωνία ἀνθρώπων· ἀδύνατον ἄρα νὰ ὑπάρχωσι πρόοδος, ἀνάπτυξις, προαγωγή, τελείωσις, εὐτυχία καὶ εἴ τι ἕτερον ἀγαθόν. Διότι τίς λόγος θέλει κωλύσῃ τὴν ὁρμὴν τοῦ ἀπατηλοῦ σφετεριστοῦ τῆς ἀλλοτρίας περιουσίας, ἢ τὸ θράσος τοῦ ἰσχυροῦ πρὸς καταδυναστείαν τοῦ ἀδυνάτου; τούτων δὲ μὴ ὑπαρχόντων, οὐδὲ πολιτεία δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ καὶ ἐὰν ὑποτεθῇ, ὅτι τοιαύτην τινὰ πολιτείαν ἰσχυρά τις δύναμις καὶ θέλησις συνέστησεν, αὕτη τάχιστα θέλει ἔλθῃ εἰς ἀποσύνθεσιν· διότι θὰ στερῆται τοῦ ἰσχυροτάτου μέσου, τοῦ διακονίζοντος τὸ τῆς κοινωνίας πολίτευμα, διότι οὐχὶ βίᾳ κρατεῖται ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ πειθοῖ καὶ πίστει. Οἱ τοῦ Δράκοντος νόμοι ἐν τῇ πολιτείᾳ ταύτῃ εἰς οὐδὲν θὰ ἴσχυον, διότι οἱ τὰς κοινωνίας διαφθείροντες καὶ καταστρέφοντες εἰσὶν οὐχὶ οἱ ὑπὸ τῶν νόμων κολαζόμενοι, ἀλλ' οἱ ὑπὸ τοῦ νόμου προστατευόμενοι. Ἡ ἠθικὴ ἔκλυσις καὶ ἡ διαφθορά, αἱ ὑπὸ τῆς ἀπιστίας καὶ ἀθρησκίας προαγόμεναι καὶ ἀναπτυσσόμεναι, εἰσὶν αἱ μέγισται καταστρεπτικαὶ δυνάμεις τῆς κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων. Ἡ φυσικὴ ἄρα τοῦ ἀνθρώπου ὕπαρξις καὶ ἀνάπτυξις καὶ προαγωγὴ καὶ εὐτυχία ἀπαιτεῖ πίστιν καὶ θρησκείαν, διότι ἄνευ πίστεως καὶ θρησκείας διατρέχει τὸν ἔσχατον κίνδυνον τῆς ἀπωλείας καὶ τῆς καταπτώσεως. Ἀνάγκη ἄρα ὑπερτάτη ὑποχρεοῖ ἡμᾶς, ὡς ὄντα κοινωνικά, νὰ ἑδράζωμεν τὴν ἡμετέραν κοινωνίαν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς τελειοτάτης θρησκείας· ἀνάγκη ἡ θρησκεία νὰ τυγχάνῃ τὸ ἀπαραίτητον προσὸν τοῦ ἀνθρώπου καὶ νὰ ἀναπτύσσηται παραλλήλως πρὸς τὰ διανοητικὰ αὐτοῦ προσόντα. Ὁ ὁρισμός, «ὁ ἄνθρωπός ἐστιν ὂν κοινωνικόν», πρέπει νὰ συνεκφέρηται μετὰ τοῦ προσδιορισμοῦ, «ὁ ἄνθρωπός ἐστιν ὂν θρησκευτικόν», ἤτοι ὁ πλήρης αὐτοῦ ὁρισμὸς δέον νὰ εἶνε ὁ ἑξῆς: «ὁ ἄνθρωπος ἐστιν ὂν κοινωνικὸν καὶ θρησκευτικόν»· διότι μόνον ἐν τῇ συνυπάρξει ἀμφοτέρων ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ εὐτυχῇ καὶ ν' ἀναπτυχθῇ ὡς αὐτῷ προώρισται· ἄλλως ἀδύνατον. Διότι μόνη ἡ κοινωνία ἀναπτύσσει καὶ προάγει τὸν ἄνθρωπον καὶ ἀνυψοῖ διὰ τῶν γνωστῶν ἡμῖν μέσων αὐτῆς εἰς τὴν ὑψηλὴν περιωπὴν ἐκείνων, ἐν ᾗ βλέπομεν ἀφι-

Digitized by Google

κνούμενον τὸν θρησκευτικὸν καὶ κοινωνικὸν ἄνθρωπον. Ἐὰν λοιπὸν διὰ μόνης τῆς θρησκείας καὶ τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως ὁ ἄνθρωπος προώρισται νὰ τελειωθῇ καὶ εὐδαιμονήσῃ, πῶς ἠδύνατο ὁ ἀγαθὸς θεός, ὁ πλάσας κατ' εἰκόνα ἰδίαν τὸν ἄνθρωπον, ὅπως ποιήσηται αὐτὸν κοινωνὸν τῆς ἰδίας ἀγαθότητος καὶ μακαριότητος, πῶς ἠδύνατο ν' ἀφήσῃ αὐτὸν ἐστερημένον τῆς ἀναγκαιοτάτης τῶν γνώσεων τοῦ ἀναγκαιοτάτου τῶν συναισθημάτων τοῦ γινώσκειν τὸν ἑαυτοῦ δημιουργὸν καὶ ἀγαπᾶν καὶ λατρεύειν Αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ;

Ἡ ὑπόθεσις, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ εἶνε ἄθρησκος, ἀντιφάσκει πρός τε τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν σοφίαν Αὐτοῦ· πρὸς μὲν τὴν ἀγαθότητα, διότι ἤθελεν ἀποβῇ ὁ ἄνθρωπος ἄνευ θρησκείας ἐλεεινὸν ἔκτρωμα· πρὸς δὲ τὴν σοφίαν, διότι θὰ ἦν ἔργον ἀτελὲς τῆς δημιουργίας, διότι ἡ θρησκεία ἀποδεικνύει τὸν ἐν σοφίᾳ καὶ νουθεσίᾳ Κυρίου παιδευθέντα ἄνθρωπον ἔκπαγλον ἄγαλμα καὶ εἰκόνα καλλιτεχνικὴν τοιαύτην, οἵαν ὁ θεῖος δημιουργὸς ἐκαλλιτέχνησεν. Ἐπειδὴ ὅμως οὐδέτερον δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὡς βλάσφημον, ἤτοι τὴν ἔλλειψιν ἀγαθότητος καὶ τὴν ἔλλειψιν σοφίας παρὰ τῷ θείῳ δημιουργῷ, προαγόμεθα εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶνε τοσοῦτον θρησκευτικός, ὅσον καὶ κοινωνικός.

Τῆς θρησκευτικότητος τοῦ ἀνθρώπου ἀποδειχθείσης, μεταβαίνομεν ἤδη εἰς τὴν ὑπόδειξιν τοῦ τρόπου, καθ' ὃν πρέπον εἶνε νὰ ἐπιδιώκηται ἡ τοῦ ἀνθρώπου διαμόρφωσις, ὡς ὄντος λογικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ. Ὁ ἁρμόδιος τρόπος, καθ' ὃν γίνεται δυνατὴ ἡ ἐπίτευξις τῆς τε πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς μορφώσεως τοῦ ἀνθρώπου, εἶνε ἐκεῖνος, ὅστις ἄρχεται ἀπ' αὐτῆς τῆς βρεφικῆς ἡλικίας. Τῆς ἡλικίας ὅμως ταύτης οἱ μόνοι ἄμεσοι καὶ ἁρμόδιοι διδάσκαλοί εἰσιν αἱ μητέρες· ἀνάγκη ἄρα αἱ μητέρες νὰ τυγχάνωσιν ἐπιμεμελημένης ἀνατροφῆς ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτῶν ἡλικίας· διότι αὗται θέλουσι χρησιμεύσῃ ὡς εἰκόνες λαμπραί, ὧν ἐκμαγεῖα ἔσονται τὰ ἑαυτῶν τέκνα· διότι οὕτω πως ἀκριβῶς ἐπὶ τὰ ἴχνη τῶν μητέρων βαίνουσι τὰ τέκνα, ὥστε δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι εἷς τύπος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τυποῦται, ὁ τύπος τῶν ἰχνῶν τῆς μητρός. Ὁ παῖς τοσοῦτον μιμεῖται τὰ πλεονεκτήματα ἢ τὰ ἐλαττώματα τῆς μητρός, ὥστε λίαν καταλλήλως δυνάμεθα νὰ παρομοιώσωμεν αὐτὸν ὡς φωνόγραφον, τοῦ ὁποίου ἡ ὀρειχαλκίνη πλάξ, δεχομένη πρῶτον τοὺς τύπους τῆς φωνῆς τῆς μητρός, ἐκπέμπει αὐτὴν τὸ δεύτερον μετὰ τοῦ αὐτοῦ τόνου, τοῦ αὐτοῦ ὕφους καὶ τοῦ αὐτοῦ χρωματισμοῦ, μεθ' ὧν ἐξεφωνήθη. Βρέφος ὁ ἄνθρωπος σὺν τῷ γάλακτι θηλάζει τὴν ψυχὴν τῆς μητρός· τὸ δὲ αἷμα καὶ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ εἶνε τὸ αἷμα καὶ ἡ ψυχὴ τῆς μητρὸς αὐτοῦ. Ἡ ἀγωγὴ τῶν πρώτων χρόνων εἶνε τὸ ἐνδολεχὲς ἐλατήριον, τὸ κινοῦν αὐτὸν εἰς τὰ ἔργα τοῦ μετὰ ταῦτα ἐνεργοῦ βίου αὐτοῦ. Ἡ ἐπιρροὴ τῆς μητρὸς ἐπηρεάζει τὸν ὅλον βίον τοῦ τέκνου αὐτῆς· διὸ ὀρθῶς δυνάμεθα ν' ἀποδώσωμεν αὐτῇ τὴν αἰτίαν τῆς εὐδαιμονίας ἢ κακοδαιμονίας τοῦ τέκνου αὐτῆς καὶ θεωρήσωμεν αὐτὴν ὡς παράγοντα τῶν ἀγαθῶν καὶ πονηρῶν στοιχείων τῶν πόλεων καὶ τῶν κοινωνιῶν. Ἀληθῶς ἡ ἀγαθὴ μήτηρ εἶνε πολυτιμωτέρα λί-

Digitized by Google

θων πολυτελῶν. Τῆς ἀγαθῆς μητρὸς τὴν καρδίαν πληροῖ Θεός, τέκνα καὶ ἀνήρ. Τὸ πλήρωμα τῆς καρδίας ἐκδηλοῦται ὡς εὐσέβεια πρὸς τὸν Θεόν, ὡς ἀγάπη πρὸς τὰ τέκνα, καὶ ὡς ἀγάπη, σέβας καὶ ἀφοσίωσις πρὸς τὸν ἑαυτῆς ἄνδρα. Αἱ ἀρεταὶ αὗται ἀναδεικνύουσι γυναῖκα θεοσεβῆ, μητέρα φιλόστοργον καὶ σύζυγον ἀφωσιωμένην καὶ ἐνάρετον.

Τὰς γυναῖκας διά τε τοῦ ὑψηλοῦ αὐτῶν προορισμοῦ καὶ διὰ τὴν ὑποκειμενικὴν αὐτῶν ἀξίαν ἀνάγκη ἐκ βρεφικῆς ἡλικίας νὰ ἐκπαιδεύωμεν προσηκόντως καὶ δίδωμεν αὐταῖς τὴν προσήκουσαν ἀνατροφήν. Εἶνε δὲ προσήκουσα αὐταῖς ἀνατροφὴ καὶ ὑποκείμενον μορφώσεως ἔχουσα τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν· διότι τὰ δύο ταῦτά εἰσι τὰ δύο κέντρα, περὶ ἃ περιστρέφεται ἥ τε πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ μόρφωσις τοῦ ἀνθρώπου· ἐὰν θάτερον ἀμεληθῇ, ἡ μόρφωσις εἶνε ἀτελὴς καὶ χωλή. Ὁ νοῦς καὶ ἡ καρδία, ὄργανα μιᾶς ψυχῆς, σύγχρονον ἀπαιτοῦσι τὴν μόρφωσιν καὶ διάπλασιν. Τὰ μέσα καὶ ὁ τρόπος τῆς ἀναπτύξεως καὶ διαμορφώσεως τοῦ νοὸς καὶ τῆς καρδίας εἰσὶν ἀνάλογα πρὸς τὰς ἰδιότητας ἑκάστου· διότι ἡ μὲν καρδία ἀνήκει εἰς τὸν ὑπερφυσικὸν κόσμον, ὁ δὲ νοῦς εἰς τὸν φυσικόν, διὸ καὶ ἕκαστον ταῖς οἰκείαις ἀληθείαις ἀνάγκη νὰ ἐκδιδάσκηται καὶ ἐκτρέφηται. Εἶνε δὲ οἰκεία ἀλήθεια τοῦ μὲν νοῦ ἡ παιδεία καὶ ἡ ἀληθὴς ἐπιστήμη, ἡ ἄγουσα εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ Θεοῦ, τῆς δὲ καρδίας αἱ ὑπερφυσικαὶ ἀλήθειαι καὶ ἡ θρησκεία, ἡ ἐνέχουσα τὴν πληροφορίαν διὰ τῆς πίστεως. Παιδείαν ἄρα καὶ θρησκείαν ἀνάγκη νὰ παρέχωμεν εἰς τὰ κοράσια ἡμῶν, ὅπως δυνηθῶσι ταῦτα καὶ θρησκευτικῶς νὰ ἐκπαιδευθῶσιν καὶ διανοητικῶς μορφωθῶσι καὶ διαπλασθῶσιν, καὶ δυνηθῶσι καὶ ταῦτα, γινόμενα μητέρες, νὰ μεταδώσωσιν εἰς τὰ ἴδια τέκνα τὴν θρησκείαν καὶ τὴν παιδείαν. Ἡ παιδεία καὶ ἡ θρησκεία εἰσὶ δύο φαεινοὶ φάροι, οἱ τὸν ποντοπόρον ὁδηγοῦντες ἄνθρωπον κατὰ τὸν πολυκύμαντον τοῦ βίου αὐτοῦ πλοῦν καὶ προφυλάσσοντες αὐτὸν ἀπὸ παντὸς ναυαγίου καὶ ἀπὸ πάσης κινδυνώδους συρράξεως. Εἰσὶν οἱ δύο τῆς ψυχῆς νοεροὶ ὀφθαλμοί, δι᾽ ὧν, τὰ περὶ αὐτὴν σκοποῦσα, βαδίζει ἀπροσκόπτως τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας, τὴν ἄγουσαν εἰς τὴν εὐδαιμονίαν καὶ σωτηρίαν· εἰσὶ τὰ δύο τελειωτικὰ ὄργανα τῆς ψυχῆς, δι᾽ ὧν ὁ ἄνθρωπος ἀναδείκνυται ἄξιος τῆς ὑψηλῆς αὐτοῦ καταγωγῆς, τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς περιωπῆς αὐτοῦ.

Τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ δᾳδουχίαν τοῦ νοός καὶ τῆς καρδίας τοῦ γυναικείου φύλου ὁ ὁσημέραι προάγων φωτισμὸς καθιστᾷ ἀπαραίτητον. Ἡ διανοητικὴ ἐξέλιξις θεωρεῖται ὡς ἡ ἀφετηρία πρὸς πρόοδον καὶ ἀνάπτυξιν τῶν κοινωνιῶν. Ὁ φωτισμὸς τῆς συνειδήσεως θεωρεῖται ὡς ὁ θεμέλιος λίθος τῆς ἀληθοῦς τοῦ ἀνθρώπου εὐημερίας καὶ τῆς κοινωνικῆς εὐημερίας καθόλου· αἱ ἐν τῇ κοινωνίᾳ σοβαραὶ λειτουργίαι τοῦ γυναικείου φύλου εἰσὶ ποικίλαι καὶ ἀναγκαιόταται. Ἡ γυνή εἶνε ὁ πρῶτος καὶ ἀληθὴς παράγων τῆς εὐδαιμονίας τῶν κοινωνιῶν. Ὁ βίος τῆς γυναικὸς εἶνε ἡ πρώτη βάσις τῆς ἀληθοῦς τῶν κοινωνιῶν εὐδαιμονίας. Ἡ γυνὴ εἶνε ὁ θεματοφύλαξ τῶν ἀπ᾽ αἰώνων τῇ κοινωνίᾳ ταμιευθέντων ἀγαθῶν· αὕτη, ἀγαθὴ γενομένη, διὰ

Digitized by Google

τῆς παιδείας καὶ θρησκείας φυλάττει αὐτὰ μετ' ἀφοσιώσεως καὶ αὐταπαρνήσεως. Ἐγκαταλειπομένη δὲ εἰς τὴν ἀμάθειαν καὶ ἀθρησκίαν καταπροδίδει, σπαταλᾷ καὶ καταστρέφει. Ἡ τῆς γυναικὸς σπουδαία ἀποστολὴ ὑπαγορεύει τὴν διάπλασιν τοῦ νοὸς καὶ τῆς καρδίας αὐτῆς. Ἡ γυνή, ἡ πεφωτισμένη καὶ ἀγαθὴν ἔχουσα συνείδησιν, ἡ γυνή, ἡ πιστὴ καὶ θεοσεβής, ἵσταται ἑδραία καὶ ἀκλόνητος ἐπὶ τοῦ βάθρου τῆς τιμῆς, ἐφ' οὗ ἔστησεν αὐτὴν ὁ γάμος· οὐδὲν τοῦ βίου ἀντίξοον δύναται νὰ διασείσῃ, νὰ διασαλεύσῃ, πολλῷ δὲ μᾶλλον νὰ καταρρίψῃ αὐτήν Οὐδεμία φορὰ ἀντιπνόων ἀνέμων ἰσχύει κατ' αὐτῆς· σώφρων ἀεὶ καὶ αἰδήμων, ἀνεκτικὴ καὶ πραεῖα, σεμνὴ καὶ μειλίχιος, εὐαίσθητος καὶ συμπαθής, ἀναδείκνυται ἱέρεια ἁγνὴ τοῦ ἑαυτῆς οἴκου, ἀγλαὸν ἐγκαλλώπισμα τοῦ ἑαυτῆς συζύγου καὶ χάρμα τῶν ἑαυτῆς τέκνων. Ὑπομένει μετὰ καρτερίας τὰς ἀντιξόους τῆς τύχης περιπετείας καὶ εἶνε ἕτοιμος πρὸς πᾶν καλόν, γενναῖον καὶ ὑψηλὸν καὶ πρὸς πᾶσαν θυσίαν.

Τοιαῦται μητέρες δύνανται νὰ μορφωθῶσι μόνον διὰ τῆς ὀρθῆς καὶ κανονικῆς μορφώσεως τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδίας. Μόνον οὕτω μορφωθεῖσαι μητέρες δύνανται νὰ ἀναδείξωσι χρηστὰ τέκνα, καλοὺς πολίτας, γενναιόφρονας ἄνδρας. Θαυμάσιον ὑπόδειγμα πρόκεινται ἡμῖν αἱ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν μητέρες. Παραλείπων τὰ πολλὰ ὑποδείγματα, ἀναφέρω τὰς ἐναρέτους καὶ θεοσεβεῖς μητέρας τῶν ἁγίων καὶ μεγάλων Ἱεραρχῶν Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Αὗται τοσοῦτον ἦσαν τῆς παιδείας φίλαι καὶ ὑπὸ τοσούτου θρησκευτικοῦ ζήλου καὶ θρησκευτικοῦ συναισθήματος κατείχοντο, ὥστε πλήρεις πεποιθήσεως, ὅτι τὸν ἑαυτῶν πρὸς τὴν παιδείαν ἔρωτα καὶ τὸν πρὸς τὴν θρησκείαν ζῆλον τελείως διωχέτευσαν διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος ἐν ταῖς καρδίαις τῶν ἰδίων τέκνων, οὐδόλως ἀπώκνησαν νὰ παραδώσωσι τὰ ἑαυτῶν τέκνα εἰς διδασκάλους ἐθνικούς, ὅπως διανοητικῶς προσηκόντως ἀναπτυχθῶσι καὶ τελείως ἐκπαιδευθῶσιν ἐν τῇ ἑλληνικῇ σοφίᾳ καὶ παιδείᾳ ὑπὸ διδασκάλων ἐθνικῶν, εἰς οὐδὲν λογιζόμεναι τὴν τῶν διδασκάλων ἑτεροδοξίαν καὶ ἑτεροδιδασκαλίαν· διότι εἶχον πεποίθησιν εἰς ἑαυτάς. Ἡ εἰς ἑαυτὰς πεποίθησις ἦν πεποίθησις πρὸς τὰ ἑαυτῶν τέκνα. Ἐπέγνωσαν, ὅτι οὐδὲν θὰ ἴσχυε νὰ κλονήσῃ τὰς θρησκευτικὰς ἀρχὰς καὶ πεποιθήσεις τῶν ἑαυτῶν υἱῶν· διότι αὗται μετ' ἐπιμελείας καὶ φιλοπονίας ἄκρας εἶχον ἐποικοδομήσῃ ταύτας ἐπὶ τῆς ἀρραγοῦς πέτρας, ἐπὶ τῆς θερμῆς πίστεως πρὸς τὸν Σωτῆρα Χριστόν. Συνακόλουθοι λοιπὸν πρὸς ἑαυτάς, αἱ μὲν καλαὶ κἀγαθαὶ μητέρες τοῦ Βασιλείου καὶ Γρηγορίου, ἡ Νόννα καὶ ἡ Ἐμμέλεια, ἀποστέλλουσι τοὺς υἱοὺς αὐτῶν εἰς Ἀθήνας εἰς τὴν ἑστίαν μὲν τῆς παιδείας καὶ τῶν φώτων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ κέντρον τότε τῆς εἰδωλολατρείας, ὅπου ἡ ἐθνικὴ θρησκεία ἦν θεραπευομένη μετὰ πολλῆς τῆς λαμπρότητος καὶ μεγαλοπρεπείας· καὶ δὲν διεψεύσθησαν αἱ πεποιθήσεις αὐτῶν· διότι οἱ δύο νέοι σπουδασταί, ζωηρὸν ἔχοντες ἐν τῇ ἑστίᾳ τῆς ἑαυτῶν καρδίας τὸ πῦρ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, διετέλεσαν ἀνεπηρέαστοι καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῶν ἑαυτῶν σπουδῶν, διατρίβοντες ἐν Ἀθήναις· διότι οὔτε ἐκ τῆς διδασκα-

Digitized by Google

λίας τῶν συστηματικῶς πολεμούντων τὸν Χριστιανισμὸν σοφιστῶν κλονηθέντες, οὔτε ἐκ τῶν μεγαλοπρεπῶν πλωτῶν καὶ τῆς λαμπρότητος τῆς ἐθνικῆς λατρείας δελεασθέντες, διέμειναν πιστοὶ καὶ σταθεροὶ εἰς τὰς ἑαυτῶν πεποιθήσεις, ἀκμαῖοι δὲ καὶ ζωηροὶ καὶ ἐμπεφορημένοι πάσης σοφίας καὶ γνώσεως, ἐπανῆλθον εἰς τὰς ἑαυτῶν μητέρας καῖον ἐπαναφέροντες τὸ πῦρ τῆς πρὸς τὸν Σωτῆρα πίστεως, ἀμοιβὴν αὐτοῖς οὕτω ἑαυτοὺς παρέχοντες ἐπὶ τῷ παιδαγωγικῷ πόνῳ, τῇ μητρικῇ φροντίδι καὶ τῇ θερμῇ πίστει καὶ ἀρετῇ αὐτῶν. Ἦν δὲ πράγματι πλουσία ἡ ἀμοιβὴ καὶ ἀξία ἡ ἀνταπόδοσις, διότι οἱ υἱοὶ ἀπέδιδον ἑαυτοὺς πρὸς τὰς ἑαυτῶν μητέρας, οἵους αὗται παρέδιδον αὐτοὺς ἑαυτοῖς· αἱ δὲ μητέρες ἀπελάμβανον τοὺς ἑαυτῶν υἱοὺς μέλη Χριστοῦ, μέλη τίμια, μέλη ἑαυτῶν καὶ τῆς ἑαυτῶν οἰκογενείας καὶ ἐκκλησίας. Διότι ὁ μὴ ὢν μέλος Χριστοῦ οὐδὲ μέλος ἐστὶ Χριστιανικῆς μητρός, οὐδὲ μέλος τῆς Ἐκκλησίας· διότι ἡ Χριστιανὴ μήτηρ οὖσα μέλος Χριστοῦ ἀδυνατεῖ νὰ ἔχῃ μέλος ἀλλότριον τῆς Ἐκκλησίας, μέλος σεσηπός, μέλος διεφθαρμένον, μέλος κακόδοξον. Ἡ ἀποπλάνησις λοιπὸν τῶν υἱῶν ἤθελεν εἶναι τελεία αὐτῆς ἀπώλεια αὐτῶν. Πρεπόντως ἄρα δυνάμεθα νὰ καλέσωμεν ἀμοιβὴν πρὸς αὐτὰς τὴν ἀπόδοσιν ἑαυτῶν ὡς μελῶν τοῦ Χριστοῦ διὰ τὴν τήρησιν τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως. Τῆς ἀμοιβῆς ταύτης αἱ τῶν μεγάλων τούτων ἱεραρχῶν μητέρες θὰ ἐστεροῦντο, ἐὰν μὴ ἦσαν αὗται πρῶτον Χριστιανικῶς μεμορφωμέναι καὶ ἂν μὴ τὴν προσήκουσαν κατέβαλλον φροντίδα πρὸς μετάδοσιν τῆς ἑαυτῶν πίστεως εἰς τὰ ἑαυτῶν τέκνα, πόσον ἡ ἔλλειψις αὐτῶν αὕτη ἤθελεν ὀλεθρίως ἐπιδράσῃ ἐπὶ τὰ ἑαυτῶν τέκνα; πόσον τότε θὰ ἤλγουν τὴν καρδίαν; πόσον ἑαυτὰς θὰ ἐμέμφοντο; ἀλλ' ἤδη ἔχαιρον καὶ ἠγάλλοντο ἐπὶ τῇ ἐπιστροφῇ τῶν ἑαυτῶν τέκνων· διότι ἀπελάμβανον τοὺς ἑαυτῶν υἱοὺς μέλη ἑαυτῶν.

Ἡ δὲ μήτηρ τοῦ Ἰωάννου, ἡ καλὴ κἀγαθὴ Ἀνθοῦσα, εἰκοσαέτις χηρεύσασα καὶ ἕνα μόνον ἔχουσα υἱὸν τὸν Ἰωάννην ἐπεδόθη ὅλη εἰς τὴν ἀνατροφὴν αὐτοῦ, ἐν μείζονι τιθεῖσα μοίρᾳ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἀνατροφῆς τοῦ υἱοῦ αὐτῆς ἢ τὸν δεύτερον γάμον· ὡσαύτως δὲ καὶ αὕτη τὸν προσφιλέστατον αὐτῇ μονογενῆ υἱόν της εἰς ἀκμὴν ἐλθόντα ἡλικίας καὶ μείζονος δεόμενον ἐκπαιδεύσεως, δὲν ἐδίστασε νὰ παραδώσῃ εἰς χεῖρας ἐθνικοῦ διδασκάλου πρὸς τελειοτέραν ἀνάπτυξιν καὶ ἐκπαίδευσιν. Ἡ πεποίθησις εἰς τὴν ἑαυτῆς πίστιν ἦν πεποίθησις εἰς τὸ ἑαυτῆς τέκνον· διότι ἐγίνωσκεν, ὅτι πᾶσαν τὴν ἑαυτῆς πίστιν καὶ τὰς ἀρχὰς καὶ πεποιθήσεις ἐνεκένωσεν τῇ καρδίᾳ τοῦ ἀγαπητοῦ αὐτῆς υἱοῦ· καὶ ἡ πεποίθησις αὐτῆς ἦν ἀσφαλὴς καὶ βεβαία καὶ ἀπεδείχθη ἀληθής· διότι ὁ Ἰωάννης ἔμενε σταθερὸς καὶ ἀκλόνητος ἐν τῇ πίστει τῆς μητρὸς αὐτοῦ· καὶ οὐ μόνον αὕτη δὲν ἐμειώθη ἐκ τῆς ἑτεροδιδασκαλίας τοῦ διδασκάλου καὶ τῶν συσπουδαστῶν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ηὔξανε καὶ ἐπὶ μᾶλλον ἐθερμαίνετο καὶ ἐτελειοῦτο. Διὸ μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του μικρὸν ἢ ἐλάχιστον τὸ τοῦ ῥήτορος μετελθὸν στάδιον, παρεδόθη ὅλως εἰς τὴν λειτουργίαν τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Λιβάνιος, ὁ διδάσκαλος τοῦ Ἰωάννου, ἐπὶ τῇ ἀποτυχίᾳ τοῦ προ-

Digitized by Google

σκλυτισμοῦ τοῦ Ἰωάννου εἰς τὰς ἑαυτοῦ δοξασίας ἀλγήσας μεγάλως· «οἴμοι!» ἀνέκραξεν, «οἷαι εἰσι παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς γυναῖκες», δηλῶν τὴν ἀφορμὴν τῆς ἑαυτοῦ ἀποτυχίας. Πόσον τῇ ἀληθείᾳ ὡραῖα! πόσον λαμπρὰ παραδείγματα πρόκεινται ἡμῖν αἱ εὐσεβεῖς αὗται μητέρες! πόσον θαυμασταὶ εἰκόνες! πόσον λαμπρὰ πρότυπα! Τίς δύναται νὰ ἀρνηθῇ, ὅτι αἱ μητέρες ἀναδεικνύουσι τοὺς μεγάλους καὶ ἐναρέτους ἄνδρας, τοὺς χρηστοὺς πολίτας καὶ καθόλου εἰπεῖν τὰ χρηστὰ τῆς κοινωνίας μέλη; Πάντως οὐδείς· Τὰς μητέρας λοιπόν, κατὰ τὰ προκείμενα ἡμῖν παραδείγματα, ἀνάγκη νὰ φροντίσωμεν νὰ μορφώσωμεν, ἀρχόμενοι τῆς περὶ μορφώσεως φροντίδος ἡμῶν ἀπὸ τῆς παιδικῆς αὐτῶν ἡλικίας, ὅπως ἀσφαλῶς βαίνωμεν καὶ βέβαιοι ὦμεν περὶ τῆς μελλούσης καρποφορίας καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς τοιαύτης ἡμῶν φροντίδος. Ἀνάγκη λοιπὸν θρησκευτικῶς καὶ διανοητικῶς νὰ μορφώσωμεν τὰ κοράσια ἡμῶν, ὅπως ἀναδείξωμέν αὐτὰ ἄξια τοῦ μεγάλου αὐτῶν προορισμοῦ. Παιδεία εὐσεβὴς καὶ θρησκεία μουσοτραφὴς ἀνάγκη νὰ συνυπάρχωσι. Διότι τὰ δύο ταυτά εἰσὶ τὰ μόνα ἀσφαλῆ καὶ βέβαια μέσα, τὰ δυνάμενα νὰ μορφώσωσι μητέρας ἀγαθάς, πιστὰς καὶ γενναίας, δυναμένας νὰ ἀναδείξωσι χρηστοὺς πολίτας καὶ γενναίους ἄνδρας, καὶ νὰ παράσχωσιν αὐτοῖς ἐν τῷ βίῳ ἐφόδια ἱκανά, ὅπως ἰσχυρῶς στηρίξωσιν αὐτὰς ἐν τῷ πολυκυμάντῳ τοῦ βίου σταδίῳ, καὶ ὁδηγήσωσιν ἀσφαλῶς εἰς τὸ σκόπιμον καὶ λελογισμένον τέλος, πρὸς ὃ σπεύδωσιν.

Ἡ μονομερὴς ἀνατροφή, ὡς ἀτελής, ἄγει εἰς τὰ ἑξῆς δύο ἄτοπα: ἢ εἰς τὴν δεισιδαιμονίαν ἢ τὴν περιφρόνησιν τῶν θείων κατὰ τὸν βαθμὸν καὶ τρόπον τῆς καλλιεργείας τοῦ νοὸς ἢ τῆς καρδίας, διότι τὸ κατάντημα τοῦτο εἶναι φυσικὴ ἀκολουθία καὶ τὸ ἄμεσον ἀποτέλεσμα μονομεροῦς ἀνατροφῆς.

Ἡ πνευματικὴ καὶ ἡ θρησκευτικὴ μόρφωσις δέον νὰ τυγχάνωσιν ἴσης ἐπιμελείας καὶ φροντίδος πρὸς παράλληλον ἀνάπτυξιν· διότι ἡ ἄνισος ἐπιμέλεια καὶ φροντὶς φέρει δυσανάλογον ἀνάπτυξιν, ἥτις ἕξει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν αὔξησιν μὲν τοῦ ἑνὸς καὶ ἐπικράτησιν, τὸν μαρασμὸν δὲ τοῦ ἑτέρου καὶ τὴν ταπείνωσιν. Ἐὰν ἡ ἐπιμέλεια στραφῇ περὶ τὸ πνεῦμα μόνον καὶ παραμεληθῇ ἡ θρησκευτικὴ μόρφωσις, ἡ καχεξία τοῦ θρησκευτικοῦ τοῦ ἀνθρώπου συναισθήματος εἶνε ἀναπόδραστος. Ἐὰν δὲ ἡ τοῦ πνεύματος παραμεληθῇ μόρφωσις, περὶ δὲ τοῦ θρησκευτικοῦ μόνον φροντίσωμεν συναισθήματος καὶ τοῦτο καλλιεργήσωμεν μονομερῶς, αἱ πνευματικαὶ δυνάμεις θέλουσιν ἐξαμβλυνθῇ καὶ μαρανθῇ. Ἐπακόλουθα τῆς τοιαύτης μορφώσεως ἔσονται ἐν μὲν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ἡ ἀδιαφορία περὶ τὴν θρησκείαν, ἡ ἔλλειψις πεποιθήσεων θρησκευτικῶν, καὶ αὐτὴ πολλάκις ἡ ἀθεΐα. Παρακολουθοῦσι δὲ αὐταῖς ὁ κόρος, ἡ ἀκηδία καὶ ἡ αὐτοκτονία. Ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ ἡ δεισιδαιμονία καὶ ὁ φανατισμός, ἡ ἐριννὺς αὕτη τῆς ἀνθρωπότητος, ἥτις πυρ καὶ μάχαιραν κρατοῦσα ἀπειλεῖ θάνατον πρὸς πάντα ἑτεροδοξοῦντα. Τοιαῦτα τὰ ἀποτελέσματα τῆς μονομεροῦς ἐκπαιδεύσεως.

Εὐχηθῶμεν ὅπως ἡ πολιτεία καὶ ἡ οἰκογένεια φροντίσωσι νὰ ἀναδείξωσι τὰ ἑαυτῶν κοράσια διὰ τῆς ἀληθοῦς καὶ τελείας μορφώσεως καλὰς κἀγαθὰς μητέρας, ἀξίας τοῦ μεγάλου αὐτῶν προορισμοῦ, τοῦ ὑπὸ τῆς θείας προνοίας ταχθέντος, ὅπως ἀναδείξωσι πολίτας χρηστούς, γενναίους ἄνδρας καὶ μέλη τίμια τῆς κοινωνίας πρὸς εὐδαιμονίαν καὶ δόξαν τοῦ ἔθνους καὶ τῆς Ἐκκλησίας.

† *Ὁ Πενταπόλεως* **Νεκτάριος**.

Digitized by Google

ΜΑΥΡΗ ΒΙΒΛΟΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Γράφουσιν ἡμῖν ἐκ Μακεδονίας:

Πέμπω ὑμῖν κατάλογον σχεδὸν πλήρη τῶν ὑπὸ τῶν ὀργάνων τοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου δολοφονηθέντων Μακεδόνων, Ἑλλήνων τε καὶ Μωαμεθανῶν, ἐν τοῖς πέριξ τοῦ Μοναστηρίου ἰδίως. Καθὼς ἐν τῷ μαρτυρολογίῳ τούτῳ θὰ ἴδητε, πλεῖστα θύματα ὑπάρχουσι καὶ ἐκ τῶν Τούρκων, καὶ τοῦτο εἶνε τὸ κύριον αἴτιον τῆς ἐπιτυχίας τῶν λησταντάρτων τοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου παρὰ τῷ ἀγροτικῷ πληθυσμῷ, ὃν ἰδίως ἡ τουρκικὴ αὐθαιρεσία κατατρέχει

Τὴν 25ην Μαρτίου ἐν τῷ παρὰ τὸν Περλεπεν χωρίῳ Καδινόσελο (Καδίκιοϊ) κατεστράφη, τὸ πρῶτον ἤδη, μία τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν, ἀποτελουμένη ἐξ ὀκτὼ συμμοριτῶν, τῶν ὁποίων εἷς ἐζωγρήθη, τῶν λοιπῶν ἑπτὰ φονευθέντων. Τῆς συμμορίας ἡγεῖτο ὁ ἐξ Ἀχρίδος, πρώην βουλγαροδιδάσκαλος Μεθόδιος Πάττσε, ἐξάδελφος πρῶτος τοῦ ἐν Μοναστηρίῳ ἐγκρίτου ἡμετέρου ἰατροῦ κ. Ἀν. Χρηστίδου (Πάττσε). Οὗτος πρὸ τετραετίας ἐδολοφόνησεν ἐν Ἀχρίδι τὸν αὐτόθι ἡγέτην τῶν σερβιζόντων Δημ. Γαρδάνην, δι' ὃ μόλις πρὸ ἔτους ἀπεφυλακίσθη, τῇ μεσιτείᾳ 200 λιρῶν τοῦ Κομιτάτου. Πρὸ ἓξ καὶ πλέον μηνῶν εἶχε προμηθευθῇ διαβατήριον διὰ τὴν Βουλγαρίαν δῆθεν, ἔκτοτε δ' ἐγένετο ἄφαντος. Διεκρίνετο, ὡς λέγουσιν οἱ Βούλγαροι, διὰ τὴν ἐπιτηδειότητα, μεθ' ἧς κατήχει τοὺς χωρικούς, μυῶν αὐτοὺς εἰς τὰ τοῦ Κομιτάτου. Κατὰ τὴν συμπλοκὴν οὐδεὶς τῶν στρατιωτῶν, βαλόντων ἐξ ἐνέδρας, ἐφονεύθη, μολονότι οἱ Βούλγαροι ἀναβιβάζουσι τὸν ἀριθμὸν τῶν φονευθέντων στρατιωτῶν εἰς 60. Τὰ ὅπλα τῶν συμμοριτῶν πάντα ἦσαν ἑλληνικῆς προελεύσεως, τρία δ' ἐξ αὐτῶν ἀμεταχείριστα προσφάτως· δι' ὃ λέγεται ὅτι οἱ λησταντάρται, μὴ θέλοντες νὰ συλληφθῶσι ζῶντες, ἀπέκτειναν ἀλλήλους. Ἐν τῇ δυτικῇ Μακεδονίᾳ ὑπάρχουσιν ἐν ἐνεργείᾳ 7 ἢ 8 ἄλλαι ληστοσυμμορίαι, περιτρέχουσαι τὰ χωρία. Ἡ ἐξολόθρευσις τῆς συμμορίας παρήγαγε καλὴν ἐντύπωσιν καὶ ἄμεσον ἀποτέλεσμα, δυνάμεθα δὲ νὰ εἴπωμεν ὅτι, ἂν αἱ ἀνταρτικῶς ὠργανωμέναι αὗται συμμορίαι ἐκλίπωσι πᾶσαι, δὲν θὰ ὑπάρχῃ κίνδυνος ἐξεγέρσεως, διότι ταύτης φανερὸς βραχίων εἶνε αἱ συμμορίαι, τοῦ κινητηρίου μοχλοῦ ὄντος ἀοράτου.

Ἐὰν ἔχωμεν τ' ἀπαιτούμενα μέσα, δυνάμεθα ν' ἀφανίσωμεν τὰς συμμορίας, διότι οἱ διάφοροι ὁπλαρχηγοὶ αὐτῶν, οἱ διαδραματίζοντες τὸ σπουδαιότερον πρόσωπον,

Digitized by Google

ἄλλοι μὲν εὐκόλως στρέφονται πρὸς τὸ μέρος ἡμῶν (διὰ διαφόρων μέσων καὶ μάλιστα ἅμ' ὡς ἴδωσιν Ἕλληνας ἀντάρτας), ἄλλοι δὲ μισοῦσιν ἀλλήλους καὶ ἴσως συγκρουσθῶσιν».

Ἕπεται ὁ κατάλογος τῶν θυμάτων·

Ἐπαρχία Καστορίας.

Ἀθανάσιος Κωνσταντίνου, ἑλληνοδιδάσκαλος ἐν τῷ χωρίῳ Σιστεόβῳ ἐδολοφονήθη ὑπὸ συμμορίας Πέτρωφ 5(2)1899. Ἔκτοτε δὲ τὸ χωρίον ἀπεσχίρτησε. — Παπα-Κωνσταντῖνος Ζήση, Ἕλλην ἱερεὺς ἐν τῷ χωρίῳ Νέρετι, ὑπὸ συμμορίας Μάρκωφ 27(9)900.—Ἀβεδὶν βέης ἐν Καστορίᾳ. Ἰσχυρὸς βέης, 1900, ἐφονεύθη ἐν τῷ κτήματί του.—Κασὴμ ἀγᾶς, ἐκ τοῦ χωρίου Καπεσνίτσης, ὑπὸ τῆς συμμορίας Κότε 1900 ὀλίγον μετὰ τὸ Πάσχα.—.... Τσαμάκης, ἐκ Κοστενετσίου, τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1901.—Νοῦρε Καπετάν, μουσουλμάνος, ἐκ Μποζιγραδίου, ὑπὸ τῆς συμμορίας Πετρώφ. πλησίον τῆς Τίρσιας, τὸν Μάϊον 1901. — Νουρρεδὶν ἀγᾶς, ἐν Χρουπίστῃ, ὑπὸ τῆς συμμορίας Πετρώφ, τὸν Μάϊον 1901.—Σελὴμ βέης, Ἰούλιον 1901, παρὰ τὰ Κορέστια.— Πέτρος Σόπης, . . .—Βασίλειος...., ἐκ κάτω Κότορι, 1900. — Τρεῖς χωροφύλακες καὶ ὁ ἐκ Κοριτσᾶς Θεμιστ. Μπίμπλης, παρὰ τὴν Στένιαν, ὑπὸ τῆς συμμορίας Κότε, τὸν Αὔγουστον 1901. — Βασίλειος Τσαμάνης ἐκ Δούπενε, Σεπτ. 1901. — Λάζαρος Κόλε, ἐκ Κονομπλατίου, 7(9)901, ὑπὸ τῆς συμμορίας Πετρώφ· κατεκρεουργήθη ἐν τῷ οἴκῳ του.—Μήτσος... ἐκ Σοροβιτσίου, παρὰ τὴν Νεβέτσκαν, 1901. — .... ἐκ Ποζδιβίστης, παρὰ τὸ χωρίον Τίρσια, 1901. — Ταχὶρ ἀγᾶς ἐκ Τούτσης μετὰ τοῦ ὑπαλλήλου του ἐπίσης Ὀθωμανοῦ, ἐν Ποζδιβίστῃ, 15(10)901, ὑπὸ Κότε καὶ Πετρώφ. — Κοσμᾶς, ψάλτης ἐν Ζαγοριτσανίῳ, 6(11)901, τῆς συμμορίας Πετρώφ.—Παπαδημήτριος Οἰκονόμος, Ἕλλην ἱερεὺς ἐν Στρέπρενι, 7(11)901, μεταξὺ Τρεκοπάνας καὶ Στρεπρένου, ὑπὸ τῆς συμμορίας Πετρώφ.—Τράϊκος Μάλιου, ἐκ Κοστενετσίου, κατεκρεουργήθη ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ του, τὸν Μάϊον 1901.—....., Ὀθωμανὸς δασοφύλαξ ἐκ τοῦ χωρίου Πόλτσιστα (Μορίχοβον), τὸν Μάϊον 1901.— Ἀσὴμ βέης μετὰ τοῦ υἱοῦ του, ἐκ Ζαβαλιάνης, πλησίον τῆς Ρούλιας, ὑπὸ τῆς συμμορίας Πετρώφ, 9(Ἰουλ.)901. — Στογιὰν Κεσίν, ἐκ Ρούλιας, τὸν Νοέμβρ. 1901, ὑπὸ τῆς συμμορίας Πετρώφ. — Τρεῖς Χριστιαναὶ γυναῖκες ἐκρεουργήθησαν, τὸν Νοέμβρ. 1901, μετὰ πολλῶν ἀσχημιῶν. — Βασίλειος.., ἐκ Λομπανίτσης, 30(11)901. —Τράϊκος.., χωροφύλαξ, ἐφονεύθη ἐν μέσῃ Καστορίᾳ ὑπὸ τοῦ συμμορίτου Ἰοβὰν Χρήστου, τῇ 3 Ἰαν. 1902.

Ἐπαρχία Πρεσπῶν καὶ Ἀχριδῶν

Μπιλάλης, ὀθωμ., πλησίον Κρούσιε, 17(9)901. — Νικόλαος Σέκουλας, ἐν Τζβάν, 18(12)901. — Μομίρης, Ἀθ. Στεφάνου καὶ Χρ. Στογιάνου, 26(12)901. — Ἡ σύζυγος καὶ αἱ δύο θυγατέρες τοῦ σχισματικοῦ ἱερέως Μιλὸς ἐκάησαν, ἐν Σλόσνιτσᾳ, ἀτιμασθείσης πρότερον τῆς μιᾶς τῶν θυγατέρων του- — Ἀλοὺς ἀγᾶς.

Digitized by Google

Ἐπαρχία Μογλενῶν.

Κωνσταντῖνος ἐκ Μοριχόβου, ἐν Ἀρμενοχωρίῳ, 1900.—Γεώργ. Παπαευαγγέλου Οἰκονόμος, ἐν Ἀρμενοχωρίῳ, 1900.—Φώτιος Γκιούσας ἐκ Πισοδερίου, ξενοδόχος ἐν Φλωρίνῃ, 1900.—Κωνσταντῖνος Πέτρου, δερματέμπορος ἐν Φλωρίνῃ, πρώην ἔφορος τῶν Ἑλλ. Σχολείων 1900.—Χρῆστος Μυλωνᾶς ἐκ Φλωρίνης, ἐντὸς τοῦ μύλου του, 1900. — Ταχὶρ Μεχμέτ, ἐκ Φλωρίνης, 1900. — Δημ. Βαλάκης, 1900. — Ἠλίας Ἰωάννου, ἐξ Ἀρμενοχωρίου, 1900. — Ἠλίας Παπατραϊανοῦ, σχισματικός, ἐκ Πεσοτσνίτσης, 1900.—Παῦλος Ἀθανασίου, ἐκ Πεσοτσνίτσης, ἐπίτροπος τῆς Ἑλλ. Ἐκκλησίας, 1900.—Δύο ὀθωμανοὶ ἐκ τοῦ χωρίου Τζαλτζιλάρ, εἰς τὰ βουνὰ Νεγοβάνης, 1900.—Δημήτριος Παντοπώλης, ἐκ Μπανίτσης, 1900.—Ἰωάννης Νικολάου, ἐκ Μπανίτσης, 1900.—Μηνᾶς Ἰωάννου, ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος ἐν Γκορνιτσόβῳ, 1900.— Νικ. Χατζηδημητρίου, ἐκ Σοροβιτσίου, 1900.—Ἰωάννης Χρήστου, ἐκ Τσέγενης 1900.—Βασίλειος Γεωργίου, ἐκ Βοστάρανης, 1900.—Ἠλίας Χρήστου, ἐκ Καμπασνίτσης, 1900.— Σταῦρος..., ἐκ Κλεστίνης, 1900. —Βασίλειος Νικολάου, ἐκ Κραπεστίνης, 1900.— Ἀδὲμ Ἀλῆς, ἐκ Λαρίσσης, 1900. — Δαλιὰν βέης, μεταξὺ Κρουσόραδι καὶ Σόβιτς, 1900.—Νικ. Ἀναστασίου, ἐκ Παλαιοχωρίου, ἐπίτροπος τῆς Ἑλλ. Ἐκκλλησίας 17(11)900, πλησίον χωρίου Τσόρ.— Φαίκ ἀστυνόμος Φλωρίνης, 31(12)900. — Ἰωάννης Κατσιάπης ἐκ Λοσνίτσης, τὸν Μάϊον τοῦ 1901, ἐπνίγη ἐν τῇ λίμνῃ Πέτερσκο. — Νικ. Καμπέρης, πρόκριτος χωρίου Ἀρμενσκου, πρώην Ἑλληνοδιδάσκαλος, 1(1)901 ἐκρεουργήθη παρὰ τὸ χωρίον Μάρκωφ.—Νάκης Ἰόφχος, ἐπίτροπος τῆς Ἑλλ. Ἐκκλησίας Τσερεόβου, ἀπεκεφαλίσθη διὰ πελέκεως 21 (11)901.—Στέφος, ἐκ χωρίου Βούρμπιανης, ἐν Βακήφ-κιοΐ, 28(12)901.—Πέτρος... καὶ Πέτρος Βαρδάκης, βουλγαροδιδάσκαλος ἐν Νεόκαζι καὶ Μποραπνίτση. Ἐκάησαν Φεβρ. 1902. Ἀθ. Γιαουρίδας, ἐκ Μπάτσ παρὰ τὸ Κρουσόραδι, 17(3)902. —Δύο ἀγροφύλακες Ὀθωμ. Χασανόβου καὶ Πρεκοπάνας, 20(3)902.

Ἐπαρχία Πελαγωνείας.

Στογιάννης Ἠλίας, ἐκ Μπούφι —(Νέδαν) Κυριακός, κοτζάμπασης Βιτούσης. 1900.—Ἀρχὰς Δεκεμβρίου 1900 ἐπυρπολήθη τὸ Ἑλλ. Σχολεῖον Μπρουσικίου.— Σαμπὰν τσαούσης μετὰ δύο ἄλλων, ἐνεικιασται δεκάτης, ἐν Κότες, τὸν Ἀπρίλιον 1901.—Βάντσας ἐκ Βελίτσης, Νοέμβρ. 1901.—Θωμᾶς ἐκ Κρουσόβου, ἐν Περλεπέ, 9(12)901.—Σακὶρ καὶ Ἰβραχήμ, παρὰ τὸ χωρίον Πετάλινο, 20(12)901.— Τάκης Τσώνας ἐκ Μοναστηρίου, ἐν Τυρνάβῳ, 13(1)902. — Μιλάνος Τζόρμπεφ, βουλγαροδιδάσκαλος ἐν Ματζουλτσίστῃ τοῦ Περλεπέ, 4(2)902, διότι δὲν συνεισήνεγκεν ὑπὲρ τοῦ Κομιτάτου.

Digitized by Google

ΤΟ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Τὴν ἑλληνικὴν μεγαλόννησον Κύπρον ἐξακολουθεῖ ἀπὸ διετίας νὰ συνταράσσῃ τὸ ζήτημα τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἑαυτῆς Ἀρχιεπισκόπου· ὁ ἀγὼν δὲ ὁ διεξαγόμενος ἐν τῇ ἀπομεμακρυσμένῃ ταύτῃ γωνίᾳ τῆς ἑλληνικῆς Πατρίδος δὲν εἶνε ἀγὼν περὶ ἐλαχίστου.

Ὅπως ἐν τῇ λοιπῇ Ἀνατολῇ τὰ ἑλληνικὰ πατριαρχεῖα ἀποτελοῦσι τὸ κέντρον, ὅθεν ἐκδηλοῦνται ἅπασαι αἱ ἠθικαὶ καὶ ἐθνικαὶ ἡμῶν δυνάμεις, ἡ ἐξύψωσις δὲ καὶ εὐημερία αὐτῶν ἀναντιρρήτως ἔσται ἐχέγγυον ἀσφαλὲς τῆς εὐπραγίας τοῦ πανταχόθεν βαλλομένου ἐθνικοῦ σώματος, οὕτω καὶ ἐν τῇ ἀδελφῇ Μεγαλοννήσῳ, μήπω λυτρωθείσῃ, ἡ ἀνωτάτη ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ μεγίστην κέκτηται τὴν σπουδαιότητα, οὖσα οἱονεὶ ἡ μηχανή, ἡ κινοῦσα καὶ διευθύνουσα ἅπασαν τὴν ἐσωτερικὴν τῆς νήσου ζωήν, συμβάλλουσα οὐ μόνον εἰς τὴν καθόλου ἠθικοθρησκευτικὴν καὶ ἐκπαιδευτικὴν τοῦ τόπου ἀνάπτυξιν, ἀλλὰ καὶ διαφυλάττει, ὡς ἑστιὰς Παρθένος, ἄσβεστον τὸ πῦρ τῆς φιλοπατρίας. Ἐντεῦθεν, ὡς ἀπὸ κέντρου, ἐκπέμπονται αἱ ἀκτῖνες τῆς ἐκδηλώσεως τῆς ἐθνικῆς ἰδέας. Ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ εἶναι ἡ δύναμις, ἡ ἔχουσα τὴν ἀποστολὴν ν' ἀναπτύσσῃ τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν καί, ὡς ἐν ἱερᾷ Κιβωτῷ, νὰ διαφυλάττῃ τὸ παρελθὸν ἄχραντον καὶ τὰς ἐθνικὰς παραδόσεις, ἕως ὅτου ἔλθῃ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου.

Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται ὁ διεξαγόμενος πείσμων ἀγὼν μεταξὺ τῶν λεγομένων ἐθνικοφρόνων καὶ τῶν κυβερνητικῶν, ὅπως ἑκάτεροι τὸν ἑαυτῶν ἀναδείξωσιν ὑποψήφιον, καθόσον ἐκ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου μέλλει τὸ πλεῖστον νὰ ἐξαρτηθῇ καὶ ἡ τύχη ἑκατέρας τῶν ἐν τῇ Νήσῳ μερίδων.

Ἀλλὰ τὸ ζήτημα, εἰς ὃ νῦν σημεῖον ἐξώθησαν αἱ ὑπερβασίαι τῶν διαμαχομένων, ἐξελθὸν τοῦ κυπριακοῦ ὁρίζοντος, ἔλαβε χροιὰν πανελλήνιον, συνδεθὲν καὶ μετὰ ζητημάτων ἄλλων, οὐχ ἧττον ἐθνικοῦ ἐνδιαφέροντος. Ἐπειδὴ δὲ πᾶσα λύσις, εἴτε εἰς τοὺς παναρχαίους τῆς κυπριακῆς Ἐκκλησίας θεσμοὺς ἀντιβαίνουσα καὶ περιορῶσα τὴν ἐκπεφρασμένην τοῦ λαοῦ γνώμην, εἴτε μὴ συνάδουσα πρὸς τὰς ἐθνικὰς τῶν Κυπρίων βλέψεις, ἀλλ' εἴτε καὶ τὴν κυρίαρχον πολιτικὴν δύναμιν ἀκαίρως ἐξερεθίζουσα, τὸ γόητρον δὲ τῆς Μ. Ἐκκλησίας ἀμαυροῦσα καὶ τὴν διαιτησίαν ἐξευτελίζουσα, δύναται νὰ ἔχῃ πολλὰ τὰ ἀκόλουθα, διὰ ταῦτα ἐπιβάλλεται νὰ χωρῶμεν μετὰ λελογισμένης εὐτολμίας—Παντὸς ὀλισθήσματος τὰ ἀκόλουθα θέλομεν

Digitized by Google

αἰσθανθῇ, ἂν οὐχὶ ἐν τῷ ἐνεστῶτι, ἀναντιρρήτως ὅμως ἐν τῷ προσεχεῖ μέλλοντι θέλομεν ἀκούσῃ ὀδυνηρὸν τὸν ἀντίκτυπον, ἴσως δὲ ἐν ἐκείνῃ τῇ σφαίρᾳ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν κυριαρχίας, ἔνθα τὸν ὑπὲρ τῶν ὅλων ἀγωνιζόμεθα ἀγῶνα.

Ἐὰν οὐδεμία ἐπιτρέπεται ἀμφιλογία, ὅτι ἡ ἀπώλεια τοῦ ἐν Συρίᾳ ἑλληνικοῦ Πατριαρχείου κατὰ μέγα μέρος ὀφείλεται εἰς τὰ ἀσύγγνωστα τῶν ἡμετέρων ἁμαρτήματα, ἡ δὲ ἔλλειψις ὀργανώσεως καὶ συντάξεως καὶ ὁμογνώμονος πορείας ἐν τῇ ἀμυντικῇ θέσει, ἣν κατέχομεν, ἴσως μέλλει καὶ ἄλλας ἀδοκήτους συμφορὰς κατὰ τῆς κεφαλῆς ἡμῶν νὰ ἐπιφέρῃ, τότε ἐπιβάλλεται, εἰς οὓς ἀνετέθη ἡ διευθέτησις καὶ λύσις τοῦ συνταράσσοντος τὴν ἀδελφὴν ἐκκλησίαν ζητήματος, νὰ χωρήσωσιν εἰς τὸ ἔργον αὐτῶν μετὰ περινοίας καὶ προνοίας — Ἡ χαλεπότης τῶν καιρῶν ἐπιβάλλει σύνεσιν καὶ δεξιότητα.

Τοιαύτης οὔσης τῆς φύσεως τοῦ φλέγοντος ἤδη κυπριακοῦ ζητήματος, ἀναγκαῖον ἐθεωρήσαμεν ὅπως, ἐν τῷ κατ' ἐξοχὴν ἐθνικῷ τούτῳ ὀργάνῳ, ἐπισκοπήσωμεν γενικῶς τὰ τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ ζητήματος τῆς Κύπρου. Ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας δὲν εἶνε Κύπριος, φυσικῶς δὲ οὔτε εἰς πολιτικὴν μερίδα δύναται νὰ ἀνήκῃ, ἀλλ' οὔτε καὶ διὰ συμπαθειῶν ἢ οὐ συνδέεται πρός τινα· ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἀναγραφὴ ἔσται ἀπὸ ἀκαδημαϊκῆς ὅλως ἀπόψεως. Ἐκ τῆς ἀπαθοῦς δὲ καὶ ὅλως ἀνεπηρεάστου ἀνασκοπῆς τοῦ ζητήματος, δειχθήσεται ποῦ τὸ δίκαιον ὑφίσταται καὶ ποία ἐστὶν ἡ βασιλικὴ ὁδός, ἣν ἀκολουθοῦντες ἠθέλομεν ἐπιτύχῃ λύσεως, συναδούσης μὲν πρὸς τὸ δίκαιον τῆς κλονιζομένης αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας καὶ τὸ συμφέρον τοῦ καθόλου ἑλληνικοῦ, ἀπαλλαττούσης δὲ καὶ πάσης ἄλλης ἐν τῷ μέλλοντι παρομοίας θυέλλης, εἰς ἣν ἴσως δὲν θὰ ἔχωμεν ν' ἀντιμετωπίσωμεν ὁμοεθνεῖς καὶ ὁμαίμονας.

* * *

Τὴν ἐπαύριον τοῦ θανάτου τοῦ ἀειμνήστου Ἀρχιεπισκόπου Σωφρονίου τοῦ Β' ἠγείρετο τὸ ζήτημα περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐκλογῆς τοῦ διαδεξομένου τὸν μεταστάντα. Ἡ μέλλουσα ἐκλογὴ θὰ ἦτο ἡ πρώτη μετὰ τὴν βρεττανικὴν τῆς νήσου κατοχήν. Ἀπὸ τοῦ 1878 τὴν αὐθαιρεσίαν καὶ ἀνομίαν τῶν Τούρκων διεδέχετο ἡ εὐνομία καὶ ἡ ὀργάνωσις δυνάμεως πεπολιτισμένης. Ἐντεῦθεν ὑπὸ τὰς νέας πολιτικὰς συνθήκας καὶ ἡ ἐκλογὴ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἔδει νὰ ἐπιδιωχθῇ ἐπὶ τῇ βάσει κανονισμῶν, οἵτινες καθορίζοντες σαφῶς τὸν τρόπον καὶ ἐν ταῖς λεπτομερείαις, θὰ συνετέλουν ὥστε οὐ μόνον ἡ ἐκλογὴ νὰ ἐπιδιωχθῇ μετὰ πάσης τῆς ἀκριβείας καὶ αὐστηρότητος, αἰρομένης πάσης ὑπερβασίας καὶ καταχρήσεως, ἀλλ' ὅπως καὶ τὸ μέλλον τῆς Μεγαλοννήσου ἐξασφαλισθῇ ἀπὸ ταραχὴν ἐνδεχομένην, διὰ τῆς προικοδοτήσεως κανονισμῶν, ἡ ἔλλειψις τῶν ὁποίων ἐν μὲν τῇ Ἀντιοχείᾳ ἀξιοθρήνητον ἐδημιούργησε κατάστασιν, ἐν δὲ τοῖς Πατριαρχείοις Ἱεροσολύμων καὶ Ἀλε-

Digitized by Google

ξανδρείας πολλάκις πολλοὺς ἐπήνεγκε κλονισμοὺς καὶ ἐδημιούργησε διχοστασίας καὶ σκάνδαλα.

Ἐπειδὴ δ' οὐδαμοῦ ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς εὑρέθη σημεῖον γραπτόν, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐκλογήν, διὰ τοῦτο ἀπεφασίσθη, τὸ πρῶτον ἤδη, ἡ ἐκπόνησις κανονισμοῦ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἐκ παραδόσεως εἰθισμένου ἐκλογικοῦ συστήματος.

Τὴν σύνοδον τότε ἀπετέλουν δύο μόνον Ἀρχιερεῖς, οἱ Μητροπολῖται Κιτίου καὶ Κυρηνείας, καθόσον μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀρχιεπισκόπου εἶχεν ἀποβιώσῃ καὶ ὁ Μητροπολίτης Πάφου. Εἰς τὴν σύνοδον παρεδρεύουσιν ἐξ ἔθους καὶ τέσσαρες κατώτεροι κληρικοί, ἔχοντες μόνον ψῆφον συμβουλευτικήν· ὡς τοιοῦτοι δὲ κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον εὑρέθησαν ὁ Ἀρχιμανδρίτης τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, ὁ Ἔξαρχος τῆς Καρπασίας καὶ οἱ ἡγούμενοι τῶν Μονῶν Κύκκου καὶ Μαχαιράδος.

Κατὰ τοὺς ὑπὸ τῆς Συνόδου ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Ἁγίου Κιτίου συνταχθέντας κανονισμούς, ἅπαντες οἱ κάτοικοι ἔδει νὰ ἐκλέξωσι 200 εἰδικοὺς ἀντιπροσώπους· οὗτοι δὲ προσερχόμενοι ἐκλέγουσι 60, τοὺς λεγομένους γενικοὺς ἀντιπροσώπους. Οἱ γενικοὶ δὲ οὗτοι ψηφίζουσι τὸν Ἀρχιεπίσκοπον μετὰ τῆς ἱερᾶς Συνόδου, ἐχούσης τὸ δικαίωμα τῆς ἐξελέγξεως τῶν ἐνστάσεων τῶν ἐκλογῶν.

Ἀμφότεραι αἱ ἐκλογαὶ τῶν ἀντιπροσώπων διενηργήθησαν κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1900 ἔτους, τὴν 3ην μὲν αἱ εἰδικαί, τὴν 10ην δὲ αἱ γενικαί. Ὡς ὑποψήφιοι διὰ τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον ἐτέθησαν οἱ δύο μητροπολῖται Κιτίου καὶ Κυρηνείας. Τὰ ἀποτελέσματα δὲ τῆς ἐκλογῆς τῶν γενικῶν ἀντιπροσώπων κατέδειξαν καταπληκτικὴν ὑπὲρ τοῦ Ἁγίου Κιτίου πλειοψηφίαν, καθόσον 46 μὲν ἐτάχθησαν ὑπὲρ τῆς μερίδος αὐτοῦ, 14 δὲ μόνον ὑπὲρ τοῦ Ἁγίου Κυρηνείας Κυρίλλου.

Ἡ ὑπὲρ τοῦ Μητροπολίτου Κιτίου πλειοψηφία ἐξηγεῖται εὐκόλως, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψει, ὅτι οὗτος κέκτηται μεγάλην διοικητικὴν ἱκανότητα, τυγχάνει ἀνὴρ ἰσχυρᾶς βουλήσεως καὶ διαπνέεται ὑπὸ ἀκραιφνῶν πρὸς τὴν πατρίδα αἰσθημάτων, διατελῶν δὲ ἀπὸ δεκαετίας καὶ πλέον βουλευτής, ἀείποτε ἐτάχθη ἀρχηγὸς τῆς ἐθνικόφρονος μερίδος, μετὰ σθένους δὲ πάντοτε καὶ πανταχοῦ ὑποστηρίζει τὰ ἀπαραχάρακτα τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ δίκαια.

Ἐξ ἐναντίας δέ, ὁ Μητροπολίτης Κυρηνείας εἶνε μὲν ποιμὴν ἀγαθός, ἀρτίας τυχὼν μορφώσεως καὶ ὑπὸ πολλῶν περικοσμεῖται χριστιανικῶν ἀρετῶν, ἀλλὰ δὲν εἶνε κεκλημένος νὰ κυβερνήσῃ, δὲν εἶνε ὁ ἀνὴρ τῶν καιρῶν, ὁ ἔχων τὸ σθένος καὶ τὴν ἀντοχὴν νὰ ἀγωνισθῇ, δὲν εἶνε ὁ προσδοκώμενος ἀρχηγὸς τῆς ὑπὸ σιδηρᾶν κυριαρχίαν διατελούσης Μεγαλοννήσου.

Καὶ οὗτοι μὲν εἰσὶν οἱ λόγοι, οἱ προκαλέσαντες τοιαῦτα ἀποτελέσματα ἐν ταῖς διεξαχθείσαις ἐκλογαῖς. Οἱ δὲ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ θὰ συνήρχοντο μετ' οὐ πολὺ καὶ θὰ ἀνεδεικνύετο ὁ μέλλων νὰ κυβερνήσῃ τὸ σκάφος τῆς κυπριακῆς Ἐκκλησίας, οὕτω δὲ θὰ ἐλύετο εὐθὺς ἀμέσως εἰρηνικῶς τὸ ζήτημα καὶ δὲν θὰ παριστάμεθα σή-

Digitized by Google

μερον πρὸ καταστάσεως πραγμάτων, εἰς οὐδὲν ἄλλο συντελούσης, εἰμὴ εἰς τὸν ἐκνευρισμὸν καὶ τὴν ἐξασθένησιν τῆς ἐθνικῆς εὐρωστίας.

Ἀτυχῶς δὲν ἐπῆλθεν ἡ φυσικὴ καὶ εἰρηνικὴ λύσις, διότι φαίνεται ὅτι ὁ κακὸς δαίμων τοῦ Ἑλληνισμοῦ καταδιώκει καὶ τὸ ἀπομεμακρυσμένον τοῦτο τμῆμα τῆς Πατρίδος.

Ἡ πολιτικὴ ἐμπάθεια καὶ ὁ ἄλογος κομματισμός, ἅτινα κατηνάλωσαν ἅπασαν τὴν ζωτικὴν τοῦ ἔθνους ἰκμάδα καὶ ἀνέκοψαν σπουδαίως τὴν πορείαν τοῦ ἐλευθέρου κράτους πρὸς βαθμιαίαν πραγμάτωσιν τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ, αὐτὰ ταῦτα τὰ φαινόμενα, ὡς Ἐριννύες, λυμαινόμενα καὶ τὴν ἀδελφὴν Κύπρον, ἐδημιούργησαν τὴν ἐνεστῶσαν θύελλαν, ἥτις ἄδηλον ἂν καὶ μετὰ χρόνον μακρὸν θὰ κοπάσῃ.

Δύο μεγάλα νῦν ὑφίστανται ἐν Κύπρῳ κόμματα τὸ *κυβερνητικὸν* λεγόμενον, τὸ περὶ τοὺς ἄρχοντας τῆς βρεττανικῆς κατοχῆς, εἰς ὃ ἀνήκουσι τὰ πέντε τῶν μελῶν τῆς ἱερᾶς συνόδου, καὶ τὸ *ἐθνικόν*, τὸ περιβαλὸν διὰ τῆς ψήφου του τὸν Μητροπολίτην Κιτίου καὶ εἰς ὃ ἀνήκουσι τὰ $^4/_5$ τοῦ λαοῦ.

Ἐντεῦθεν ἡ σύνοδος, ἀφ' ἑνὸς μὲν προβλέπουσα τὴν ἔκβασιν τῆς ἐκλογῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἔχουσα τὴν συνδρομὴν τῆς Κυβερνήσεως, ἥτις φυσικῶς δὲν ἀρέσκεται εἰς ἐκδηλώσεις ἐθνικῶν ἰδεῶν καὶ φρονημάτων, πρῶτον μὲν συστηματικὴν ἐπιδειξαμένη πρὸς τὸν προεδρεύαντα Μητροπολίτην Κιτίου ἀντιπολίτευσιν, ἐξηνάγκασεν αὐτὸν ν' ἀποχωρήσῃ τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς, εἶτα δὲ ὑπολαβοῦσα, ὅτι δὲν ἦτο δυσχερὲς αὐτῇ ἔργον, ὑφ' ἃς διετέλει συνθήκας, νὰ μεταβάλῃ διὰ μαγνητικῆς ῥάβδου τὴν πλειοψηφίαν εἰς μειοψηφίαν, προὔβαλε τὸ ζήτημα τῆς δι' ἐξελέγξεως ἀκυρώσεως τῶν ἐκλογῶν τῶν Κιτιακῶν, διϊσχυριζομένη ὅτι πολλαὶ συνέβησαν καταχρήσεις· τὸ διὰ μαγνήτου δὲ θαῦμα θὰ ἐτελεσιουργεῖτο αὐθωρεί, διότι τὰς θέσεις τῶν ἀκυρουμένων ἐκλογέων θὰ κατελάμβανον οἱ ἐπιλαχόντες Κυρηναϊκοί.

Οἱ 46 Κιτιακοί, συναισθανόμενοι ὅτι οὐ σμικρὸς ἐπεκρέματο διὰ τὴν ἑαυτὴν μερίδα ὁ κίνδυνος, ἐὰν ἐπρυτάνευε κατὰ τὴν ὑπὸ τῆς Συνόδου ἐξέλεγξιν τῶν ἐκλογῶν, οὐχὶ ἡ εὐλάβεια πρὸς τὴν δεδηλωμένην λαϊκὴν συνείδησιν, ἀλλ' ἡ αὐθαιρεσία, συνῆλθον εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπικὴν ὅπως ὑποβάλωσιν προτάσεις, οὐχὶ ἀλόγους, δι' ὧν νομίμως καὶ δικαίως θὰ διενηργεῖτο ἡ ἐξέλεγξις. Καὶ αἱ προτάσεις αὐτῶν αὗται, αἵτινες θὰ ἦσαν δι' αὐτοὺς τὸ ἐχέγγυον, ὅτι ἡ Ἱερὰ Σύνοδος εὐόρκως θὰ ἐπετέλει ὅ περ δυνάμει τοῦ κανονισμοῦ ἐκέκτητο δικαίωμα τοῦ ἐξελέγχειν, ἦσαν κυρίως αἱ ἑξῆς δύο :

πρῶτον ν' ἀκυρῶται ἐκλογή τις, ὅταν οἱ λόγοι τῶν ἐνστάσεων εἶνε *οὐσιαστικοὶ* καὶ οὐχὶ ἁπλῶς λόγοι παρατυπιῶν, *μὴ ἐπηρεασάντων* τὸ ἀποτέλεσμα.

καὶ δεύτερον ὅταν ἐκλογή τις ἀκυρωθῇ, νὰ διατάσσηται ἐπαναληπτικὴ τοιαύτη.

Ἀμφότεραι αἱ προτάσεις τῶν 46 Κιτιακῶν, ἀπορρέουσαι ἐκ τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἀληθείας, φαίνονται εὐλογώτατοι καὶ ἐὰν ἡ ἐμπάθεια τῶν ἀνταγωνιζομένων ἀνεγνώριζε τὴν νομιμότητα αὐτῶν, βεβαίως ἀπὸ διετίας τὸ ἐκκλησιαστικὸν τοῦτο ζήτημα

Digitized by Google

θὰ ἐλύετο αἰσίως καὶ σήμερον ἀντὶ νὰ καταδαπανώμεθα ἐν τοῖς ἀξιοθρηνήτοις τούτοις ἐσωτερικοῖς σπαραγμοῖς, ἡνωμένοι οἱ πάντες ἔδει νὰ στρέφωμεν τὸ βλέμμα καὶ νὰ ἀγωνιζώμεθα καὶ νὰ δρέπωμεν δάφνας δόξης καὶ μεγαλείου οὐχὶ ἐν Κύπρῳ, ἀλλ' ἐν τῇ κατ' ἀντιπέραν ἀκτῇ, ἐν Συρίᾳ, ἔνθα τὸ ἀληθὲς πεδίον τοῦ ἀγῶνος, ἐν τῷ κλίματι τοῦ 'Αντιοχικοῦ θρόνου, ἔνθα ἡ πρωτότυπος ἡμῶν ἀναλγησία μετέβαλε τὰ πάντα εἰς γῆν Μαδιάμ.

Δυστυχῶς ἡ 'Εριννὺς τοῦ κομματισμοῦ ἀπέπνιξε τὸ λογικὸν καὶ οἱ 46 Κιτιακοί, ἐπιμένοντες εἰς τὰς ἀξιώσεις αὐτῶν, ἀπεπέμφθησαν, εἰς οὐδὲν λογισθεισῶν τῶν διαμαρτυριῶν αὐτῶν, αἵτινες ἦσαν καὶ διαμαρτυρίαι τῶν 4|5 τοῦ λαοῦ, τὸν ὁποῖον οὗτοι ἀντεπροσώπευον.

Οἱ 46 Κιτιακοὶ τότε ἀπελπίσαντες προσέβαλον αὐτὸ τοῦτο τὸ κῦρος τῆς Συνόδου, ὡς μὴ κανονικῶς καὶ νομίμως νῦν συγκεκροτημένης, καθόσον εἷς καὶ μόνος εὑρίσκετο μητροπολίτης, ὁ Κυρηνείας, τοῦ μὲν ἀρχιεπισκόπου καὶ τοῦ μητροπολίτου Πάφου ἀποθανόντων, ὡς προείπομεν, τοῦ δὲ Μητροπολίτου Κιτίου ἀποχωρήσαντος τῶν συνεδριῶν, ὡς μὴ δυναμένου νὰ συνεργασθῇ. Ἔλειπεν ἑπομένως ἡ νόμιμος ἀπαρτία, διότι ὡς γνωστόν, οἱ παρεδρεύοντες τέσσαρες κατώτεροι κληρικοὶ ἔχουσι δικαίωμα ψήφου μόνον συμβουλευτικῆς. 'Επὶ πλέον δὲ ὁ ἐναπομείνας Κυρηνείας, ὡς ὑποψήφιος καὶ αὐτὸς διὰ τὴν 'Αρχιεπισκοπήν, οὐδαμῶς εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐξελέγξῃ τὰς γενομένας ἐκλογάς. Αὐτόδηλον ἐντεῦθεν καθίσταται, ὅτι οἱ Κιτιακοί, οἱ προσβαλόντες τὸ κῦρος τῆς συνόδου καὶ χαρακτηρίσαντες αὐτὴν ὡς ἀναρμόδιον νὰ προβῇ εἰς τὸν ἔλεγχον τῶν ἐκλογέων, δὲν εὑρίσκοντο ἐν τῷ ἀδίκῳ.

Οὐδεμιᾶς δ' ἄλλης ὑπαρχούσης διεξόδου πρὸς ἄρσιν τῶν ἀναφυέντων προσκομμάτων καὶ πρὸς ἐπίλυσιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ αὐτῶν ζητήματος, ἀνηνέχθησαν φυσικῶς πρὸς τὰς λοιπὰς αὐτοκεφάλους 'Εκκλησίας, ζητοῦντες ἀδελφικὴν παρέμβασιν, ὅπως ἐπιστατήσωσι κατὰ τὴν ἐξέλεγξιν τῶν γενομένων ἐκλογῶν καὶ διευκολύνωσιν οὕτω τὴν ἐκλογὴν τοῦ 'Αρχιεπισκόπου τῆς συνταρασσομένης Νήσου.

* * *

Οὕτως ἐχώρησαν τὰ πράγματα ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τοῦ θανάτου τοῦ ἀειμνήστου Σωφρονίου. 'Απὸ δὲ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν οἱ Κιτιακοὶ ἐπεκαλέσθησαν τὴν παρέμβασιν τῆς διαιτησίας, τὸ κυπριακὸν ζήτημα ἐξέρχεται τοῦ τοπικοῦ αὐτοῦ ὁρίζοντος καὶ λαμβάνει χαρακτῆρα γενικωτέρου ἐνδιαφέροντος· διότι ἐν τῷ νέῳ αὐτοῦ κύκλῳ μέλλουσι νὰ συναντηθῶσιν οἱ διαφορώτατοι τῶν χαρακτήρων, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀμφότεραι αἱ λυσσωδῶς ἀνταγωνιζόμεναι μερίδες, ὁτὲ μὲν τῆς μιᾶς, ὁτὲ δὲ τῆς ἄλλης καί ποτε ἀμφοτέρων, ἐπιζητουσῶν ἢ ἀποκρουουσῶν τὴν ἀδελφικὴν παρέμβασιν τῶν αὐτοκεφάλων 'Εκκλησιῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῶν Πατριαρχῶν, ὡς διαιτητῶν, διαφωνούντων καὶ τούτων πρὸς ἀλλήλους· ἐπὶ πλέον δὲ ἔχομεν νὰ συναντήσωμεν καὶ τὴν κυρίαρ-

Digitized by Google

χον βρεττανικὴν κυβέρνησιν, ἥτις τὸ κατ᾽ ἀρχὰς μὲν σοβαρῶς παρακωλύσασα τὴν κάθοδον τῶν ἐξάρχων, εἶτα φαίνεται ὑποχωρήσασα, τίς οἶδε τί ἐκ τῶν προτέρων ἐξασφαλίσασα.

Πάντων τούτων ἕνεκα τὸ ζήτημα καταστὰν οὑτωσὶ πανελλήνιον καὶ ἄξιον διπλωματικοῦ ἐνδιαφέροντος δεῖται ἐπιμεμελημένης μελέτης.

Ὁ χρόνος παρήρχετο καὶ τὸ ζήτημα ἐξηκολούθει νὰ διατελῇ ἐν τῇ ἐκκρεμότητι αὐτοῦ. Οἱ μὲν Κιτιακοὶ ἔπαυσαν πᾶσαν ἐπικοινωνίαν πρὸς τὴν Σύνοδον, ἣν προσβαλόντες, ὡς ἄκυρον, δὲν ἠδύναντο ἐπὶ πλέον νὰ ἀναγνωρίζωσιν. Οἱ δὲ περὶ τὸν Κυρηνείας, εἰς οὐδὲν λογιζόμενοι τὰς κινήσεις τῶν ἀντιθέτων, ἐξηκολούθουν νὰ αὐτοκαλῶνται ἱερὰ σύνοδος τῆς Κύπρου καὶ νὰ προβαίνωσιν εἰς διαρρύθμισιν πάσης ἐργασίας, ἥτις θὰ ἐξησφάλιζεν αὐτῆς τὴν ἐπιδιωκωμένην ἐπιτυχίαν.

Παραδόξως δὲ ἵνα καταδειχθῇ ἐκφαντικώτερον, ὅτι ἡ ἄνευ νομίμου ἀπαρτίας συνεδριάζουσα Σύνοδος ἀπετελεῖτο ἐκ συντριμμάτων Συνόδου, ὡς ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἀπεδήμησαν πρὸς Κύριον ὅτε ὁ Ἡγούμενος Μαχαιράδος καὶ ὁ Ἔξαρχος Καρπασίας. Οὕτω δὲ ἐναπέμειναν τρεῖς καὶ μόνοι, ὁ Μητροπολίτης Κυρηνείας καὶ οἱ δύο προμνημονευθέντες κατώτεροι κληρικοί. Βεβαίως οὑτωσὶν ἐχόντων τῶν πραγμάτων οὐδαμῶς ἦν αὐτοῖς ἐπιτετραμμένον νὰ ὑπολαμβάνωσιν ὅτι ἀποτελοῦσιν ἀπαρτίαν, ἀφ᾽ οὗ καὶ ὁ ὑπ᾽ αὐτῶν συνταχθεὶς πρὸ μικροῦ ἰδιαίτερος προσωρινὸς κανονισμὸς τῶν ἐργασιῶν των ἀπῄτει πρὸς ἀπαρτίαν 4 μέλη.

Καὶ ὅμως προέβησαν εἰς τὴν καταπάτησιν καὶ τῶν ἰδίων ἑαυτῶν θεσμῶν, διότι, μὴ ὄντες ἐν ἀπαρτίᾳ, ἐξέλεξαν Ἡγούμενον Μαχαιράδος εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ ἀποθανόντος. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα δὲν ἔμελλε νὰ περιορισθῇ μέχρι τοῦ σημείου τούτου. Ἐν συνειδήσει καταπατοῦντες οὐ μόνον τοὺς θεσμοὺς καὶ κανόνας τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ τὰ ἑαυτῶν θεσπίσματα, μετεπήδησαν ἀπὸ σφάλματος εἰς σφάλμα, ἕως ὅτου ἐνέπεσον εἰς τὸ βάραθρον, προκαλέσαντες καὶ τὰς κατακρίσεις τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τοῦ ἐλευθέρου ἑλληνικοῦ Κράτους.

Μετὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ἡγουμένου Μαχαιράδος, προέβησαν εἰς τὴν πλήρωσιν τῆς χηρευούσης Μητροπόλεως τῆς Πάφου, ἐκλέξαντες ὡς ποιμενάρχην αὐτῆς τὸν ἐν Ἀθήναις σεβαστὸν Ἀρχιμανδρίτην Πανάρετον Δουληγέρην. Ἡ τοιαύτη ἐκλογὴ φαινομενικῶς μὲν ἦν σκόπιμος αὐτοῖς, καθόσον ἦν δεδηλωμένον τὸ φρόνημα τοῦ εἰρημένου Ἀρχιμανδρίτου, γράψαντος ἄλλοτε κατὰ τοῦ Μητροπολίτου Κιτίου, πράγματι ὅμως ἡ πληγὴ οὐδαμῶς θὰ ἐπουλοῦτο καὶ ἀντὶ τῆς εἰρήνης νέα θύελλα θὰ ἐνέσκηπτεν ἐπὶ τὴν ταρασσομένην Μεγαλόννησον.

Εὐνόητον ὅθεν ὅτι ὁ ἐψηφισμένος Πάφου δὲν ἦτο ὁ μέλλων νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν κατασίγασιν τῆς κομματικῆς λαίλαπος, ἱστάμενος ὑπεράνω πάσης φατριασικῆς ἀναχρώσεως. Πλὴν τούτου καὶ ἡ ἐκλογὴ αὐτοῦ, ὡς ἐγένετο, προσέκοπτε καὶ κατεθρυμματίζετο πρὸ τοῦ βράχου τῶν ἱερῶν τῆς Ἐκκλησίας κανόνων.

Digitized by Google

Ὁ θ' ἐπὶ παραδείγματι κανὼν τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ τοπικῆς συνόδου λέγει τὰ ἑξῆς: «Τοὺς καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἐπισκόπους εἰδέναι χρὴ τὸν ἐν τῇ Μητροπόλει *προεστῶτα ἐπίσκοπον*... *περαιτέρω δὲ μηδὲν πράττειν ἐπιχειρεῖν δίχα τοῦ τῆς Μητροπόλεως ἐπισκόπου*»

Ἐντεῦθεν τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀπεκήρυξεν ὡς ἀντικανονικὴν ὅλως τὴν τοιαύτην ἐκλογήν.

Ἡ δὲ ἱερὰ σύνοδος τῆς Ἑλλάδος, παρακληθεῖσα νὰ προβῇ εἰς τὴν χειροτονίαν τοῦ ἐψηφισμένου ἤδη Μητροπολίτου Πάφου, οὐδαμῶς ἔλαβεν ὑπ' ὄψει τὴν παράκλησιν, ἐκδηλώσασα ταυτοχρόνως τὸ ἑαυτῆς φρόνημα διὰ τοῦ «Ἱεροῦ Συνδέσμου», ἐπισήμου αὐτῆς ὀργάνου. Καὶ τοῦτο διότι εἶχεν ὑπ' ὄψει, ὅτι ἐκτελοῦσα παράκλησιν, προερχομένην ἐξ ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς ἀνυπάρκτου, θὰ ὑπέκυπτον εἰς τὰς ποινὰς τῶν ἱερῶν κανόνων, οἵτινες ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐπιβάλλουσι καθαίρεσιν εἴς τε τοὺς χειροτονοῦντας καὶ τὸν χειροτονούμενον (Καν. Ἀποστ. λέ, Β β, Γ η' Ϛ' Οἰκ. Συν. κ. Ἀντιοχ. κβ').

Ταῦτα δὲ πάντα δεικνύουσιν, ὅτι καὶ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ ἡ Σύνοδος τῆς Ἑλλάδος ἀνεγνώρισαν, ὅτι πᾶσα πρᾶξις τῆς ἐν Κύπρῳ αὐτοκαλουμένης Συνόδου οὐδὲν εἶχε τὸ κῦρος, ἑπομένως δὲ οὔτε νομίμως ὑφίστατο ὡς σύνοδος, ἄρα οὐδὲ τὸ δικαίωμα εἶχε νὰ ἐξελέγξῃ τὰς ἐκλογάς.

Αὐτόδηλον ὅθεν ὅτι ἡ ἀπόφασις τῶν 46 Κιτιακῶν, ὅπως ζητήσωσιν ἀδελφικὴν παρέμβασιν, ἦτο ἔργον φρονήσεως οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀνάγκης.

Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, σταθμίσαν καλῶς τὸ προβαλλόμενον ζήτημα, ἀπεφάσισε τὴν ἀποστολὴν ἐξάρχων· ταυτοχρόνως δὲ ἐμήνυσε καὶ τῷ Μητροπολίτῃ Κυρηνείας νὰ ἀπέχῃ πάσης ἐν τῷ μέλλοντι συνοδικῆς ἐργασίας, ἄλλως θὰ ὑπέχῃ αὐτὸς πᾶσαν τὴν εὐθύνην.

Εἰς ἀπάντησιν ὁ Μητροπολίτης Κυρηνείας ἔγραφε πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Κωνσταντῖνον τὸν Ε', ὅτι δέχεται μὲν συμβουλὰς οὐχὶ δὲ καὶ διαταγάς, καὶ φαίνεται, ὅτι δὲν εἶχεν ἄδικον, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψει τοὺς ἱεροὺς κανόνας καὶ τὸ διοικητικὸν σύστημα τῶν αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν· συγχρόνως δὲ διεμαρτύρετο ἐντονώτατα φρονῶν, ὅτι διὰ τῆς τοιαύτης παρεμβάσεως τῶν ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν κατεπατεῖτο τὸ αὐτοκέφαλον τῆς Κυριακῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐδήλου, ὅτι ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ θὰ ἐπέτρεπε τὴν εἰς τὰ ἑαυτοῦ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα *ξενικὴν* ταύτην, ὡς ἔλεγεν, ἐπέμβασιν.

Ἀλλὰ τὰ πράγματα αὐτὰ μαρτυροῦσιν, ὅτι οὐδαμῶς εὑρίσκετο ἐν τῷ δικαίῳ, ὑπολαμβάνων ὅτι ἡ διαιτησία θὰ κατεπάτει τὸ αὐτοκέφαλον, καθόσον ἐν τῇ αἰτήσει τῶν 46 Κιτιακῶν ἐλέγοντο ἐπὶ λέξει τὰ ἑξῆς»...ἡ δι' αὐτῶν (τῶν διαιτητῶν) ἐκλογὴ γενήσεται συμφώνως τοῖς παρ' ἡμῖν *θεσμίοις* καὶ λαϊκοῖς *δικαιώμασιν*, *ἵνα μὴ θιχθῇ οὐδὲ τὸ παράπαν τὸ αὐτοκέφαλον* τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, *παραβλαφθῶσι δὲ τὰ δικαιώματα τοῦ κλήρου* καὶ *τοῦ λαοῦ*.»

Digitized by Google

Ἐξ ἄλλου δὲ ἐρωτηθεὶς ἐπὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος νὰ ἐξενέγκῃ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ὁ ἐντριβὴς περὶ τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον πρῴην ὑπουργὸς τῆς Παιδείας κ. Ἀθ. Εὐταξίας ἀπεφήνατο τὰ ἑξῆς ἐν σχέσει πρὸς τὴν ὅλην ὑπόθεσιν :

«α) Δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ κανονικῶς καὶ νομίμως νῦν συγκεκροτημένη ἡ Σύ»νοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, ἐφ' ὅσον ἐκ τῶν τεσσάρων ἀρχιερέων παρεδρεύει «εἷς καὶ μόνος, ὁ Ἅγιος Κυρηνείας.

»β) ὡς τοιαύτη ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος Σύνοδος δὲν δύναται νὰ ἐξελέγξῃ ἐγκύρως τὰς »γενομένας ἐκλογὰς τῶν ἐκλεκτόρων τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, ἀφ' οὗ ἄλλως τε ὁ μό»νος παρεδρεύων ἐν τῇ συνόδῳ Ἀρχιερεὺς τυγχάνει ὑποψήφιος τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ »θρόνου, ὡς τοιοῦτος δυνάμενος νὰ παράσχῃ τὴν ὑπόνοιαν εἰς τὴν ἀντίθετον μερίδα, »ὅτι δὲν ἔχει ἀνεπηρέαστον τὴν συνείδησιν.

γ) *Γενομένης ἐπικλήσεως* τῆς μεσολαβήσεως τῶν ἐν Τουρκίᾳ Ὀρθοδόξων Πατρι»αρχείων, *ταῦτα δικαιοῦνται νὰ παρεμβῶσιν* εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κύπρου, διότι »καὶ ἐν Τουρκίᾳ αὐτοκέφαλοι Ἐκκλησίαι ἀπαρτίζουσιν ἰδίαν ἐκκλησιαστικὴν ἑνό»τητα, κατ' ἐξοχὴν δὲ προσήκει τὸ πρᾶγμα εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, διὰ »τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς, ἅτινα ἔχουσιν ἀναγνωρίσῃ εἰς αὐτὸ αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι».

Πλὴν δὲ τούτου καὶ ἡ ἱστορία μαρτυρεῖ, ὅτι πολλάκις ἀναφυέντων προσκομμάτων ἢ σκανδάλων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Κύπρου, αὕτη ἐζήτησε τὴν μεσολάβησιν τῶν λοιπῶν Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν καὶ δὴ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, χωρὶς οὐδὲ τὸ παράπαν νὰ διατρέξῃ κίνδυνόν τινα τὸ αὐτοκέφαλον αὐτῆς ἕνεκα τῆς τοιαύτης ἀδελφικῆς μεσολαβήσεως.

Τοιαύτη δὲ παρέμβασις τὸ πρῶτον προεκλήθη τῷ 481, ὅτε ἡ Κύπρος ἤριζε πρὸς τὸν Παντριάρχην Ἀντιοχείας Πέτρον τὸν Γναφέα, εἶτα δὲ πολλάκις ἐπανελήφθη ἐπὶ Λατινοκρατίας ἰδίως, καὶ κατὰ τὴν ἅλωσιν δὲ τῆς Κύπρου ὑπὸ τῶν Τούρκων ὁσάκις συνέβαινον διχοστασίαι ὁ Οἰκ. Πατριάρχης προσκαλούμενος ἐπενέβαινεν, ὡς τοῦτο ἐγένετο τῷ 1533 καὶ τῷ 1592.

Κατὰ ταῦτα οἱ περὶ τὸν Κυρηνείας χαρακτηρίζοντες τὴν ἀναγκαίαν διαιτησίαν ὡς *ξενικὴν* ἐπέμβασιν, προσβάλλουσαν τὸ αὐτοκέφαλον τῆς Κύπρου, ἠδίκουν τὴν ἀντίπαλον μερίδα, τὴν σαφῶς καὶ ὡρισμένως καθορίσασαν τὰ ὅρια τῆς δικαιοδοσίας τῶν διαιτητῶν, δι' ἄρθρων ῥητῶν, ἠδίκουν τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν, τὴν ἀναγράφουσαν ἄπειρα παραδείγματα διαιτησίας ἄνευ τῆς καταλύσεως τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς Κύπρου, ἐν τοῖς μάλιστα δὲ τονίζοντες τὴν ἥκιστα διπλωματικὴν καὶ ὅλως ἀπᾴδουσαν πρὸς τὰς ἐνεστώσας ἐθνικὰς ἡμῶν συνθήκας, ἔκφρασιν *ξενικὴν* ἐπέμβασιν, ἠδίκουν τὸ Οἰκ. Πατριαρχεῖον, ἠδίκουν τὸν Ἑλληνισμόν, ἀπαρνούμενοι τὴν ἀποστολὴν τῆς Μ. Ἐκκλησίας, ἣν ἐκλήθη νὰ ἐπιτελέσῃ ἐν τῇ ἀλυτρώτῳ Πατρίδι.

Κατόπιν τῆς τοιαύτης τῶν Κυρηναϊκῶν πολιτείας, ὁ Ἄγγλος Ἁρμοστὴς τῆς Νή-

Digitized by Google

σου ἀνακοινοῖ τοῖς Κυπρίοις διαταγὴν τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἀποικιῶν, ἐμποδίζουσαν τὴν *ξενικὴν* τῶν Πατριαρχείων ἐπέμβασιν! οὐδὲν ἄπορον, ἐὰν οἱ κρατοῦντες τοιαύτην μετέρχονται γλῶσσαν, ἀφ' οὗ ἡμεῖς αὐτοὶ ἀμβλυωποῦντες μετ' ἐπιμελείας ἀκονῶμεν τὴν σπάθην τῶν ἀλλοφύλων.

Τὸ ἀπορώτερον ὅμως εἶνε, πῶς ἡ μερὶς ἡ ἀποκρούουσα ὡς *ξενικὴν* τῶν ἀδελφῶν Ἑλληνίδων Ἐκκλησιῶν τὴν μεσολάβησιν, δέχεται τὴν ἐπέμβασιν εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ αὐτῶν πράγματα προτεσταντικῆς Δυνάμεως, ἀλλοτρίας ὅλως πρός τε τὴν διδασκαλίαν, τὰ ἤθη καὶ τὰς παραδόσεις τῆς ἑλληνικῆς Ὀρθοδοξίας.

Ἐν τοιαύτῃ πραγμάτων καταστάσει οἱ Κιτιακοὶ διὰ μακροῦ ὑπομνήματος ὑποβληθέντος τῇ Κυβερνήσει ἐζήτησαν εὐθαρσῶς νὰ καταδείξωσι τὸ ἄδικον τῆς διαταγῆς τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἀποικιῶν καὶ νὰ πείσωσιν αὐτήν, ὅτι οὐδεμία ἄλλη λύσις ἦτο δυνατὴ καὶ ὅτι ἡ διαιτησία οὐδαμῶς ἦτο ξένον τι καὶ ἀπᾷδον πρὸς τὸ Αὐτοκέφαλον, «τὰ δὲ Πατριαρχεῖα—ἔγραφον—προσεκλήθησαν ἁπλῶς, ὅπως συγκροτήσωσι «δι' ἀπεσταλμένων των ἐκτάκτως καὶ προσωρινῶς *κανονικὴν Σύνοδον μὲ τὴν εἰ»δικὴν καὶ περιωρισμένην ἐντολὴν νὰ ἐξελέγξῃ τὰς ἐνστάσεις* καὶ προβῇ μετὰ τῶν »ἀντιπροσώπων εἰς τὴν ἐκλογὴν Ἀρχιεπισκόπου.» Οἱ Κιτιακοί, ὑποβαλόντες καὶ τῷ Πατριάρχῃ Κωνσταντίνῳ τῷ Ε' ἀντίγραφον τοῦ πρὸς τὴν Κυβέρνησιν ὑπομνήματος αὐτῶν, ἔτυχον παρ' αὐτοῦ ἀπαντήσεως ὑπὸ ἡμερομηνίαν 23 Φεβρουαρίου 1901, ἐν ᾗ ἐπαινουμένης τῆς «ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κανονικοῦ δικαίου καὶ τῆς ἱστορίας» πολιτείας αὐτῶν προσετίθετο. . . «*πᾶσα δὲ θεωρία ἢ πρᾶξις ἀπὸ τῆς βάσεως ταύτης παρεκκλίνουσα οὐ δύναται στερρότητα ἔχειν μόνιμον ἢ κῦρος καθολικόν.*» Ἄρα ἡ Μ. Ἐκκλησία ἐπιδοκιμάζει ἐν τοῖς καθόλου τὰ διαβήματα καὶ τὰς νομίμους τῶν Κιτιακῶν ἀπαιτήσεις.

Ἐν τούτοις ὅμως καὶ ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγγλικὴ πρεσβεία, πιέσασα τὰ Πατριαρχεῖα, ἀνέστειλε τὴν κάθοδον τῶν Ἐξάρχων, οἵτινες ἀπὸ πολλοῦ θὰ ἔλυον τὸ πολυθρύλητον ζήτημα διὰ τῆς ἁπλῆς ἐπιστασίας ἐν τῇ ἐξελέγξει τῶν ἐκλογῶν.

Τὸ ναυάγιον ἐπῆλθε καὶ τοῦτο ἦν δηλωτικόν, ὅτι ἡ ἐσωτερικὴ κακοδαιμονία τῆς ἀτυχοῦς Νήσου ἔδει νὰ παραταθῇ ἐπὶ μακρὸν εἰσέτι· πασίδηλον δὲ ὁποία παράλυσις δύναται νὰ ἐπέλθῃ, ὅταν τὸ μὲν πλῆθος εἰς δύο διῃρημένον στρατόπεδα ἀλληλοσυγκρούηται, χηρεύει δὲ πρὸς τῇ Μητροπόλει Πάφου καὶ ἡ Ἀρχιεπισκοπή, παρ' ἧς ἐξαρτᾶται καὶ ἡ μοναστηριακὴ κίνησις καὶ πᾶσα ἡ ἐκπαιδευτικὴ ἐπίδοσις καὶ ἡ ἠθικοθρησκευτικὴ τοῦ λαοῦ ἀνάπτυξις.

Δυστυχῶς δὲ καὶ ἡ ὑπερήφανος Ἀλβιών, ἡ ἔχουσα τὴν κλῆσιν νὰ ἐξημερώνῃ καὶ ἐξευγενίζῃ τοὺς λαούς, δὲν εἶνε ἀμέτοχος τῆς τοιαύτης ἐν Κύπρῳ παρατάσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀναρχίας. Ἴσως ἡ δύναμις τοῦ Ἄγγλου Ἁρμοστοῦ δὲν ἔπρεπε νὰ ἀπορρέῃ ἐκ τῆς ἐξασθενήσεως τῶν σφοδρῶς ἀνταγωνιζομένων μερίδων. Ἡ τοιαύτη πολιτικὴ τοῦ ἔχειν διῃρημένους τοὺς ὑπηκόους καὶ ὑποθάλπειν σκοπίμως τὸν ἀλληλοσπαραγμόν, ὅπως ἀσφαλέστερον ὁ κυρίαρχος ἵσταται πατῶν ἐπὶ τῶν πτωμάτων

Digitized by Google

αὐτῶν, ἡ τοιαύτη πολιτικὴ οὐδαμῶς συνᾴδει πρὸς τὸ ἐκπολιτιστικὸν ἔργον καὶ τὰς παραδόσεις τοῦ ὑπερηφάνου ἀγγλικοῦ Ἔθνους.

Οἱ Κυρηναϊκοί, βλέποντες ὅτι διὰ τῆς στάσεως ταύτης τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως εὐωδοῦντο μὲν αἱ ἑαυτῶν βλέψεις, οἱ δὲ ἔξαρχοι τῆς προκληθείσης διαιτησίας ἀδύνατον ἦν νὰ κατέλθωσι, προέβησαν διὰ τῶν συντιτριμμάτων ἐκείνων τῆς κυπριακῆς Συνόδου εἰς τὴν ἐκλογὴν οὐ μόνον τοῦ Ἡγουμένου Μαχαιράδος, ἀλλὰ καὶ τοῦ Μητροπολίτου Πάφου. Περὶ τῆς παρανόμου δὲ καὶ ἀντικανονικῆς ταύτης πράξεως ἔχομεν λαλήσῃ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐπὶ τῶν θείων ἐρειδόμενοι κανόνων.

Ἐν τοιαύτῃ θλιβερᾷ καταστάσει διατελοῦντος τοῦ κυπριακοῦ ζητήματος, ἐπῆλθεν ἡ πτῶσις Κωνσταντίνου τοῦ Ε΄. Ἡ ἄνοδος Ἰωακεὶμ τοῦ Γ΄. ἐχαιρετίσθη μετὰ χαρᾶς ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Κυπρίων, ἐλπιζόντων ὅτι θὰ ἐκληροδότει αὐτοῖς ταχέως τὴν ἀπὸ πολλοῦ φυγαδευθεῖσαν ἐκκλησιαστικὴν εἰρήνην τῆς Νήσου.

* *
*

Τοιαύτη ἡ ἐπὶ τῆς Πατριαρχείας Κωνσταντίνου τοῦ Ε΄ ἐξέλιξις τοῦ ζητήματος, μὴ ἐπιλυθέντος, διὰ τὴν προκληθεῖσαν τῆς βρεττανικῆς Κυβερνήσεως παρέμβασιν.

Ἀπὸ δὲ τῆς θριαμβικῆς Ἰωακεὶμ τοῦ Γ΄ ἀναρρήσεως μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Ἰανουαρίου 1902, αἱ πρὸς ἐπίλυσιν τοῦ δυσχεροῦς νομιζομένου προβλήματος ἐνέργειαι, εὐρύθμως χωρήσασαι, ἤγγιζον εἰς τὸ ποθούμενον τέρμα· καὶ ἐὰν μικρὰν ἔτι ἐγκαρτέρησιν ἐπεδείκνυον οἱ σεπτοὶ διαιτηταὶ ἐν τῇ εὐθείᾳ αὐτῶν ὁδῷ, ἡ ταρασσομένη Νῆσος θὰ ἀπέκτα ἤδη ἔκτοτε τὸν πνευματικὸν αὐτῆς Ἀρχηγόν.

Ἀτυχῶς οἱ διαιτηταί, μετὰ τὴν ἀποχώρησιν ἰδίᾳ τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Φωτίου, τραπέντες ἐπὶ ἄλλην ὁδόν, ἐπὶ πολὺ τῆς κανονικῆς πορείας ἀφισταμένην, ἀντὶ νὰ τύχωσι λύσεως ἀπονωτέρας, ὡς ἐσκόπουν μετὰ χρηστῶν ἐλπίδων περιέπλεξαν, λεληθότως ἴσως, τὴν τέως ἁπλῆν ὑπόθεσιν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἄδηλον ἂν καὶ μετὰ μακρὸν χρόνον θὰ ἀναπληρωθῇ ἡ χηρεύουσα Ἀρχιεπισκοπή, πιθανώτατα δὲ διὰ πραξικοπήματος καὶ αἱματηρᾶς συγκρούσεως θέλει δεθῇ τέρμα εἰς τὴν ἀνιαρὰν και πολλαχῶς ἐπιζημιωτάτην καταστᾶσαν ὑπόθεσιν, ἐὰν οἱ τεταγμένοι, ἐπιμένοντες εἰς τὸ προφανὲς αὐτῶν ὀλίσθημα, ἤθελον ἐξακολουθήσῃ νὰ ἀφίστανται ἐπὶ μᾶλλον τῆς ἀρχῆθεν κανονικῶς διακεχαραγμένης βασιλικῆς εὐθείας ὁδοῦ.

Παρακολουθήσωμεν ἤδη τὰς λυπηρὰς φάσεις τοῦ ἐθνικοῦ τούτου ζητήματος.

Ἰωακεὶμ ὁ Γ΄, ὃν τὸ Ἔθνος ἀνεβίβασεν ἐπὶ τοῦ θρόνου μετὰ ἐνθουσιασμοῦ μέχρι φρενήτιδος χωρήσαντος, ἐν πλήρει συναισθήσει τῆς ἠθικῆς αἴγλης καὶ γοητείας, δι᾽ ἧς περιεβλήθη, ἔστρεψε τὰ βλέμματα αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τὴν ταρασσομένην Μεγαλόννησον.

Τῇ 4 Αὐγούστου 1901 ἔγραφε πρὸς τοὺς Κυπρίους: « Ἐγνώσθη ἡμῖν, ὅτι αἱ δύο ἐν Κύπρῳ ἐν λυπηρᾷ διαφωνίᾳ διατελοῦσαι μερίδες προσεκλήθησαν ὑπὸ τῆς ἐπιτρο-

Digitized by Google

πίου ἀρχῆς ἐγγράφως, ἵνα ὑποβάλωσι σχέδια κανονισμοῦ πρὸς καθορισμὸν τοῦ τρόπου τῆς ἐκλογῆς Ἀρχιεπισκόπου. Ἡ περὶ ἡμᾶς Ἱερὰ Σύνοδος, *λίαν σπουδαίαν κρίνουσα τὴν πληροφορίαν* ταύτην, ἐνέκρινεν ἵνα ἐπιστηθῇ ἡ προσοχὴ τῶν δύο ἐν Κύπρῳ ἱερωτάτων Μητροπολιτῶν, *ὅπως μὴ λεληθότως ἀποστῶσι τῆς κανονικῆς ἀκριβείας*, ὅ περ δύναται ἔχειν ὀχληρὰς συνεπείας καὶ ἀπροόπτους ἀνωμαλίας διὰ τὴν ἐν τῷ μέλλοντι ἐκλογὴν Ἀρχιεπισκόπου»...καὶ παρακατιών: «Τὸ ἀδελφικὸν ἐνδιαφέρον... και ἡ ἐγκάρδιος εὐχὴ ὑπὲρ ἐπανόδου τῆς εἰρήνης... καὶ *ὑπὲρ κανονικῆς, ἐν κοινῇ συμπράξει τῶν νομίμων ἐκλογέων* ἐκλογῆς Ἀρχιεπισκόπου, τηρουμένων *ἀναλλοιώτων τῶν θεμελιωδῶν ἱερῶν θεσμῶν* καὶ *προνομίων* τῆς Ἁγιωτάτης Ἀδελφῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου».

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη μεγάλως τιμᾷ Ἰωακεὶμ τὸν Γ', ὅστις παρέχων τὰς πολυτίμους αὐτοῦ συμβουλὰς σέβει ἐν ταυτῷ τοὺς ἱεροὺς θεσμοὺς καὶ τὰς προνομίας τῆς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας.

Ἐπὶ μείζονα δὲ βαθμὸν ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἐξαίρει τὴν διοικητικὴν αὐτοῦ ἱκανότητα καὶ ἑτέρα πρᾶξις αὐτοῦ, ἀποστείλαντος ἐπὶ τόπου καὶ πατριαρχικὸν Ἔξαρχον, ὑπὸ ἀνεπίσημον χαρακτῆρα, ὅπως διαλλάξῃ τοὺς διεστῶτας.

Ἀρχομένου τοῦ Ὀκτωβρίου κατήρχετο εἰς Κύπρον, ὡς ἔξαρχος, ὁ ἐκ τῶν καθηγητῶν τῆς Θ. Σχολῆς ἱεροδιάκονος κ. Δ. Γεωργιάδης, κομίζων συστατικὰ τοῦ τε Οἰκουμενικοῦ καὶ τοῦ ἄρτι εἰς Κωνσταντινούπολιν μεταβάντος Πατριάρχου Ἱεροσολύμων.

Καὶ ἐκεῖνος μὲν ἐσημείου σὺν ἄλλοις καὶ τὰ ἑξῆς: «πρὸς ἐπίτευξιν διαλλαγῆς... ἐπὶ σκοπῷ ὁμαλῆς εἰρηνικῆς καὶ *κανονικῆς* ἐκλογῆς νέου Ἀρχιεπισκόπου», οὗτος δὲ: «ὅπως γένηται ἡ ἐκλογὴ κατὰ *τοὺς ἀνέκαθεν* ἐν τῇ αὐτοκεφάλῳ Ἀδελφῇ Ἐκκλησίᾳ *κρατοῦντας θεσμούς*».

Ὁ Γεωργιάδης ἐπιτελέσας, ἐφ' ὅσον ἦν δυνατόν, τὸ ἀνατεθὲν αὐτῷ καθῆκον, κατώρθωσε νὰ πείσῃ ἀμφοτέρας τὰς μερίδας νὰ δώσωσιν ἔγγραφον διαιτησίας, διότι ἐβεβαίου, ὅτι ἡ πρόφασις τῆς βρεττανικῆς Κυβερνήσεως, ἐφ' ἧς βασιζομένη ἐκώλυε τὴν ἐλευθέραν τῶν Πατριαρχείων ἐνέργειαν ἦτο αὕτη, ὅτι δηλ. ἡ διαιτησία δὲν ἐζητήθη παρ' ἀμφοτέρων τῶν μερίδων. Καὶ ὁ μὲν Γεωργιάδης, παραλαβὼν τὰ ἔγγραφα* ἀπήρχετο εἰς Βασιλεύουσαν· ἐν δὲ τῷ μεταξὺ τούτῳ ἐν Κύπρῳ ἐξετυλίσσοντο

---

* Ἔγγραφον Κιτιακῶν

«Οἱ εὐσεβάστως ὑποφαινόμενοι, θλιβόμενοι ἐπὶ τῇ ἐκκρεμότητι τοῦ ἀπὸ πολλοῦ συνταράσσοντος τὴν Νῆσον ἀρχιεπισκοπικοῦ ζητήματος καὶ ἐπὶ τῇ δυσχερεῖ θέσει, εἰς ἣν περιῆλθεν ἡ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησία, ἕνεκα ἐλλείψεως κανονικῶς συγκεκροτημένης Ἱερᾶς Συνόδου καὶ εἰλικρινῶς ποθοῦντες ὅπως, ὡς οἷόν τε τάχιον, γένηται κανονικὴ τοῦ σοβαροῦ τούτου ζητήματος λύσις, ἔχοντες δὲ ὑπ' ὄψιν τὰς πατρικὰς παραινέσεις τῶν Παναγιωτάτων Πατριαρχῶν καὶ τὴν μέριμναν Αὐτῶν ὑπὲρ τῆς λύσεως ταύτης διὰ τῆς ἀδελφικῆς τῶν μεσολα-

Digitized by Google

πολιτικὰ γεγονότα, ἅτινα ὡς μὴ ἄσχετα πρὸς τὸ προκείμενον ζήτημα, εἶνε ἀνάγκη ν' ἀναφέρωμεν, ὅπως βαθύτερον ἐπὶ τῶν πραγμάτων δυνάμεθα νὰ ψυχολογῶμεν.

Ὁ λαὸς τῆς Κύπρου, ἀκριβῶς ὅτε παρεπιδήμει ὁ Γεωργιάδης, κατήρχετο εἰς τὸν ἐκλογικὸν ἀγῶνα, ὅπως ἀναδείξῃ τοὺς ἑαυτοῦ βουλευτὰς διὰ τὴν παροῦσαν τῆς κυπριακῆς Βουλῆς περίοδον. Ἐπειδὴ δὲ ἡ τοιάδε ἢ τοιάδε ἔκβασις τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἐκλογῶν ἀμεσώτατα θὰ ἐπέδρα καὶ ἐπὶ τοῦ φλέγοντος ἀρχιεπισκοπικοῦ ζητήματος, διὰ τοῦτο αὗται διεξήχθησαν μετὰ μείζονος ἐμπαθείας καὶ πείσμονος πάλης.

Τὰ ἀποτελέσματα ἀπέδειξαν, ὅτι οἱ Κυρηναϊκοὶ κατετροπώθησαν καθ' ὅλην τὴν γραμμήν, καθόσον καὶ οἱ 9 Ἕλληνες βουλευταὶ ἀνεδείχθησαν θριαμβευτικῶς ἅπαντες ἐκ τῆς κιτιακῆς μερίδος, τοῦ μητροπολίτου Κιτίου ἐπιτυχόντος εἰς δύο Ἐπαρχίας, εἴς τε τὴν Λεμησσὸν καὶ τὴν Λευκωσίαν. Καὶ ἤδη ὁ εἰρημένος Μητροπολίτης συνεχῶς ἀπὸ τριῶν περιόδων ἀντιπροσωπεύει τὸ φρόνημα καὶ τὰς ἰδέας τοῦ λαοῦ του ἐν τῷ Βουλευτηρίῳ.

θήσεως, εὐλαβῶς ἀποδεχόμεθα, ὅπως ἀνατεθῇ διαιτητικῶς εἰς τὴν Α. Θ. Π. τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Ἰωακεὶμ τὸν Γ' τὴν Α. Μακαριότητα τὸν Πατριάρχην καὶ Πάπαν Ἀλεξανδρείας Φώτιον καὶ τὴν Α. Μακαριότητα τὸν Πατριάρχην Ἱεροσολύμων Δαμιανὸν ἡ λύσις τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ ζητήματος, ἄνευ βλάβης τοῦ Αὐτοκεφάλου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου καὶ χωρὶς τὸ παράπαν νὰ παροραθῶσι τὰ κατὰ τὴν ἐκλογὴν Ἀρχιεπισκόπου δικαιώματα τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, συμφώνως πρὸς τὰ ἔθιμα καὶ θέσμια τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου· θεωροῦμεν δὲ καθῆκον ἡμῶν νὰ δηλώσωμεν, ὅτι ἡ τοιαύτη ἀποδοχή, ὡς ἐκ τῆς ὅλως ἐξαιρετικῆς ταύτης περιστάσεως, δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς προηγούμενον δυνάμενον νὰ παραβλάψῃ τὰ ἱερὰ προνόμια τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου»

Ἔγγραφον Κυρηναϊκῶν

Οἱ ὑποφαινόμενοι, προσκληθέντες ὑπὸ τοῦ πατριαρχικοῦ ἀπεσταλμένου Ἱερολογιωτάτου κ. Δ. Γεωργιάδου καὶ λαβόντες γνῶσιν τῆς ἀνατεθείσης αὐτῷ ἐντολῆς, ὅπως πληροφορηθῇ τὸ συνταράσσον τὴν νῆσον ἀρχιεπισκοπικὸν ζήτημα καὶ διὰ φιλικῆς μεσολαβήσεως ἀποπειραθῇ συνδιαλλαγὴν τῶν διεστώτων καὶ λύσιν εἰρηνευτικήν, ἔχοντες δὲ ὑπ' ὄψιν τὴν θέσιν, εἰς ἣν ἀτυχῶς περιῆλθε τὸ ζήτημα, ὡς ἐκ τῆς ὀξύτητος, τῆς ἀντιθέσεως τῶν δύο διαμαχομένων μερίδων καὶ τοὺς εἰς τὸ μέλλον ἐπαπειλουμένους κινδύνους, ἀποδεχόμεθα μετὰ σεβασμοῦ τὰς πατρικὰς καὶ πεφωτισμένας παραινέσεις καὶ εἰρηνευτικὰς προθέσεις τῶν Παναγιωτάτων Πατριαρχῶν καὶ στέργομεν ὅπως ἀνατεθῇ διαιτητικῶς εἰς τὴν Α. Θ. Π. τὸν Οἰκ. Πατριάρχην Ἰωακεὶμ τὸν Γ', τὴν Α. Μακαριότητα τὸν Πατριάρχην καὶ Πάπαν Ἀλεξανδρείας Φώτιον καὶ εἰς τὴν Α. Μακαριότητα τὸν Πατριάρχην Ἱεροσολύμων Δαμιανὸν ἡ λύσις τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ ζητήματος διὰ τρόπου ἐξασφαλίζοντος τὴν πραγματικὴν εἰρήνευσιν ἐν τῷ τόπῳ, ἄνευ βλάβης τοῦ Αὐτοκεφάλου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ὅτι δὲν θὰ παροραθῶσιν ἡ γνώμη καὶ τὰ δικαιώματα τῆς νῦν διοικούσης τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν Ι. Συνόδου (;) ἡ ἐξαιρετικὴ δὲ αὕτη περίστασις δὲν θέλει θεωρηθῇ ὡς προηγούμενον, δυνάμενον νὰ παραβλάψῃ εἰς τὸ μέλλον τὰ ἱερὰ προνόμια τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου.

Digitized by Google

Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἀποτελεῖ τρανὸν μαρτύριον, ἐν ὅλῃ τῇ μεγαλοπρεπείᾳ ἀποκαλύπτον τὴν ἐσωτερικὴν τοῦ λαοῦ συνείδησιν, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ πρόσωπον, ὅ περ δύναται νὰ πληρώσῃ τοὺς ἑαυτοῦ πόθους. Τὸ τοιοῦτον δὲ ἴσως δὲν ἐπιτρέπεται νὰ παρίδωσιν, ὡς ἄσημόν τι καὶ μικρόν, οἱ ἀναλαβόντες νὰ ἐπαναφέρωσιν τὴν ἀπὸ μακροῦ φυγαδευθεῖσαν εἰρήνην τῆς ἀτυχοῦς Μεγαλοννήσου.

Καὶ ταῦτα μὲν διεδραματίζοντο ἐν Κύπρῳ· ἐν δὲ τῇ Κωνσταντινουπόλει οἱ δύο Πατριάρχαι Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἱεροσολύμων καὶ ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Ἀρχιμ. Γερμανὸς Γρηγορᾶς ἐπὶ πολὺ σκεπτόμενοι καὶ βασανίσαντες καλῶς τὸ πρὸς λύσιν ἀνατεθὲν αὐτοῖς ζήτημα, κατέληξαν εἰς ἀπόφασιν νὰ γράψωσι πρὸς ἀμφοτέρους τοὺς Ἀρχιερεῖς παραινετικὴν ἐπιστολήν, ὅπως συνέλθωσι καὶ διαλλαγῶσιν, αἱ δὲ δύο μερίδες προβῶσιν εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, *ὡς ἦσαν συντεταγμέναι*, ἐν διαφωνίᾳ δὲ θὰ διέτασσον οἱ Πατριάρχαι, ὡς διαιτηταί.

Τοῦτο καὶ ἐγένετο· ἀλλ' ὁ Μητροπολίτης Κυρηνείας, θέλων ὅπως ἀσφαλέστερον χωρῶσι τὰ πράγματα, ἔγραψε ζητῶν διασαφήσεις ἐπὶ τοῦ ἀληθοῦς νοήματος τῆς ἀορίστου πως ἐκφράσεως, «*ὡς ἦσαν συντεταγμέναι*»· εἰς ἀπάντησιν ἐλήφθη τηλεγράφημα, ὅπως ἡ συνέλευσις τῶν ἀντιπροσώπων μετὰ τῆς ἱερᾶς Συνόδου ἐκλέξωσι τὸν Ἀρχιεπίσκοπον *ἄνευ ἐξελέγξεως τῶν ἐκλογῶν*.

Τὸ ἤπιον τοῦτο μέτρον δὲν ἤθελε βεβαίως ἀστοχήσῃ τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ, ἐὰν οἱ δύο ἀνταγωνιζόμενοι Ἱεράρχαι διεπνέοντο ὑπὸ ἥττονος μὲν πεισμονῆς, μείζονος δὲ χριστιανικῆς καὶ ἐθνικῆς αὐταπαρνησίας ὑπὲρ τῆς εὐπραγίας τῆς ἰδιαιτέρας αὐτῶν Πατρίδος.

Ὁ Ἅγιος Κυρηνείας ἀπέστερξε νὰ συνταχθῇ πρὸς τὰ δόξαντα τοῖς Πατριάρχαις. Οὕτω δὲ μετὰ τὴν ἄρνησιν ταύτην θὰ ἐνόμιζέ τις, ὅτι θὰ εὑρισκόμεθα πρὸ δευτέρου ναυαγίου, καὶ ὅτι τὸ ζήτημα τῆς Κύπρου θὰ ἐγκατελείπετο, ὡς γόρδιος δεσμὸς δυσεπίλυτος.

Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει πραγμάτων ἓν ἔτι ὑπελείπετο νὰ πράξωσιν οἱ σεπτοὶ διαιτηταί, νὰ ἐνεργήσωσι συμφώνως πρὸς τὴν ρητὴν παράκλησιν, ἣν παρὰ τῶν Κυπρίων ἔλαβον, τουτέστι νὰ προβῶσιν εἰς τὴν ἐξέλεγξιν τῶν ἐκλογῶν, καθόσον τοῦτο ἦν ἀκριβῶς τὸ σκανδαλίζον τὴν κυρηναϊκὴν μερίδα καὶ ἕνεκα τούτου καὶ μόνον προὐκλήθη ἡ τοιαύτη τῶν ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν παρέμβασις.

Ἀτυχῶς δὲν ἐπεδιώχθη ἡ σωτήριος ἐφαρμογὴ τοῦ μέτρου τούτου, ὅ περ ρητῶς ἐζήτησαν, ὁμοφωνοῦσαι ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ, ἀμφότεραι αἱ μερίδες· ἐντεῦθεν ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου τὸ κυπριακὸν ζήτημα ἐπὶ μᾶλλον περιπλεκόμενον καθίσταται ἀληθὴς γόρδιος δεσμός.

* *
*

Οἱ σεπτοὶ διαιτηταί, ἀνακρίνοντες τὴν ἄρνησιν τοῦ Κυρηνείας καὶ ὑπολαβόντες

Digitized by Google

ὅτι ἦν ἔργον δυσχερέστατον ἡ πρὸς ἀλλήλους τῶν ἀνταγωνιζομένων διαλλαγή, ἀπεφάσισαν νὰ λύσωσι διὰ τῆς σπάθης τὸν γόρδιον δεσμόν.

Οὕτω δὲ διεμήνυσαν τοῖς Κυπρίοις, ὅτι ἀφ' οὗ διαφωνοῦσι πρὸς ἀλλήλους, διατάσσουσιν αὐτοὺς νὰ ἐκλέξωσιν ἕνα τῶν ἔξωθεν ἐπιβαλλομένων αὐτοῖς ὑποψηφίων, καὶ οὗτοι ἦσαν ὁ Μελενίκου Ἰωακεὶμ Φορόπουλος, ὁ Κυριακουπόλεως Μελέτιος (τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων) καὶ ὁ Ἀρχιμ. Γρηγόριος Κωνσταντινίδης, ἄλλως θὰ ἐκλέξωσιν αὐτοὶ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ θ' ἀποστείλωσιν αὐτὸν εἰς Κύπρον.

Ἡ τελευταία αὕτη ἀπόφασις κατέπληξεν ἀληθῶς τοὺς πάντας καὶ ἀντὶ παντὸς σχολίου καὶ πάσης ἀνακρίσεως τοῦ διαβήματος τούτου τῶν Πατριαρχῶν, παραθέτομεν τὴν ὑπὸ ἡμερομηνίαν 10 Φεβρουαρίου 1902 ν. ἡ. τηλεγραφικὴν ἀπάντησιν τῶν Κυπρίων ἔχουσαν ἐπὶ λέξει ὡς ἑξῆς :

«Ἐν ὀνόματι τεσσάρων πέμπτων ὀρθοδόξου πληθυσμοῦ, ἅπαντες βουλευταί, 46 ἐκλογεῖς καὶ οἱ ὑπογράψαντες διαιτητικὸν ἔγγραφον Κιτιακοί, τελευταίαν ἀπόφασιν Ὑμῶν, ἐξαιροῦσαν ἡμετέρους ὑποψηφίους, ἐπιβάλλουσαν ἄλλους, ἀποκρούομεν διαρρήδην, ἐπειδὴ *ὑπερβαίνουσα ὅρους διαιτησίας*, ***ἀφαιρεῖ δικαιώματα λαοῦ***, ***καταλύει Αὐτοκέφαλον*** Ἐκκλησίας. Κατὰ τοιαύτης ἀποφάσεως ἀνεπιφυλάκτως δηλοῦμεν, ὅτι φρουροῦντες Αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίας, ἀπαράγραπτα ἐκλογικὰ δικαιώματα κλήρου καὶ λαοῦ, ἀμυνόμενοι κατὰ ξένης κυβερνητικῆς ἐπιβολῆς, ἀντιταχθῶμεν ἀπεγνωσμένως· εὐθύνη ὀλεθρίων συνεπειῶν ἐφ' Ὑμᾶς.»

Μετὰ 4 ἡμέρας ἐτηλεγράφουν καὶ αὖθις τὰ ἑξῆς : «Ἐμμένομεν προηγουμένῳ τηλεγραφήματι· *ἀποκρούσωμεν* Ὑμετέραν ἀπόφασιν *βίᾳ*. Ἐδηλώσαμεν Ἁρμοστῇ «ἀμετάτρεπτον ἀπόφασιν λαοῦ.»

Ἡ τοιαύτη τολμηρὰ γλῶσσα τῶν Κυπρίων δύναται νὰ παράσχῃ ἡμῖν εἰκόνα τινὰ τῆς καταστάσεως τῶν ἐκεῖ πνευμάτων καὶ νὰ πείσῃ ἀληθῶς, ὅτι ἡ βία καὶ ἡ ἐπιβολή, ἅτινα ἀπὸ ἀγαθοῦ βεβαίως τοῦ συνειδότος καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ὑψηλοτέρας, μὴ ἀντιληπτῆς ἴσως εἰς τοὺς πολλούς, μετῆλθον οἱ σεπτοὶ Πατριάρχαι, δὲν εἶνε τὰ προσήκοντα μέτρα, τὰ δυνάμενα νὰ ἐπιφέρωσι τὴν πανάκειαν.

Κατὰ τὸν χρόνον δὲ τοῦτον ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ἐντέλλεται τῷ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντιπροσώπῳ αὐτοῦ Ἀρχιμ. Γρηγορᾷ, ὅπως παύσῃ συνεργαζόμενος μετὰ τῶν δύο Πατριαρχῶν, πρὸς οὓς διαφωνῶν ἀναγκάζεται νὰ παραιτηθῇ τῆς διαιτησίας, τῆς ὑπερβάσης τὰ ἑαυτῆς ὅρια. Οὕτως ἐν μὲν τῇ διαιτησίᾳ ἐπέρχεται σχίσμα, οἱ δὲ προταθέντες, ὡς ὑποψήφιοι, Μητροπολῖται Μελενίκου καὶ Κυριακουπόλεως παραιτοῦνται, οἱ δὲ ἐν Κύπρῳ Βουλευταὶ καὶ 46 γενικοὶ Ἀντιπρόσωποι ὑπέβαλον τοῖς Πατριάρχαις ὑπόμνημα μακρόν, ἐν ᾧ ἀγωνίζονται νὰ καταδείξωσι τὸ πάντῃ ἀδύνατον τῆς παραδοχῆς τῆς ἀποφάσεως τῶν Διαιτητῶν καὶ νὰ πείσωσιν αὐτούς, ὅτι ἐὰν ἐπιθυμῶσι τὴν πραγματικὴν τῆς Νήσου εἰρήνευσιν, ὀφείλουσι νὰ μὴ ὑπερβῶσι τὰ ἐσκαμμένα.

Digitized by Google

Διαμαρτυρόμενοι δὲ ἐντονώτατα καταλήγουσι διὰ τῶν ἑξῆς: «... καὶ νῦν κατὰ τὸν μᾶλλον ἐπίσημον τρόπον δηλοῦμεν, ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ὅτι οὐδέποτε θ' ἀνεχθῶμεν νὰ προσβληθῇ, τὸ παράπαν, τὸ Αὐτοκέφαλον τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, οὔτε νὰ περιορισθῇ, ἔστω καὶ κατ' ἐλάχιστον, *ἡ ἐλευθέρα τοῦ λαοῦ βούλησις* περὶ τὸ ἐκλέγειν τὸν Ἀρχιεπίσκοπόν του *μεταξὺ ὅσων δήποτε* καὶ *οἱωνδήποτε* οὗτος θέλει *προσώπων*, δικαιώματα ἱερά, ἅτινα ἐσεβάσθησαν τόσοι αἰῶνες μαύρης δουλείας. Στερρὰν δὲ καὶ ἀκλόνητον ἔχομεν ἀπόφασιν, Παναγιώτατοι, καὶ ταύτην ἀπροκαλύπτως ἐδηλώσαμεν καὶ πρὸς τὴν τοπικὴν Κυβέρνησιν, ἡγούμενοι τοῦ λαοῦ τῆς Κύπρου ν' ἀντιτάξωμεν ἀπεγνωσμένην ἀντίστασιν καὶ νὰ ἐπιβάλωμεν καὶ βίᾳ σεβασμὸν πρὸς τὰ δίκαια ἡμῶν.» (Ὑπομν. σελ. 17).

Ἀλλὰ τοὺς δύο Πατριάρχας δὲν ἐκπλήσσει ἡ γλῶσσα αὕτη τῶν Κυπρίων. Ἐπιμένοντες εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐπιβάλλωσιν ἄλλον ἔξωθεν, ἀντικαθιστῶσι τοὺς παραιτηθέντας δύο Μητροπολίτας διὰ τοῦ Μητροπολίτου Διδυμοτείχου καὶ τοῦ Ἡγουμένου τῆς ἐν Κύπρῳ Μονῆς τοῦ Κύκκου, ἀποτελοῦντος μέλος τῆς λεγομένης Κυπριακῆς Συνόδου· ἀλλὰ καὶ τούτων παραιτηθέντων ὑποβάλλονται, ὡς ὑποψήφιοι σὺν τῷ Ἀρχιμ. Γρ. Κωνσταντινίδῃ, ἐμμένοντι, καὶ οἱ Μητροπολῖται Μεσημβρίας καὶ Καστορίας. Ἀλλὰ καὶ οἱ δύο οὗτοι τελευταῖον τεθέντες, ὡς ὑποψήφιοι, παραιτοῦνται, ἐναπομείναντος καὶ αὖθις μόνου τοῦ εἰρημένου Ἀρχιμανδρίτου.

Ἐνῷ δὲ ταῦτα συμβαίνουσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν ἁπάσαις ταῖς μεγαλοπόλεσι τῆς Κύπρου συγκροτοῦνται συλλαλητήρια ἀποδοκιμαστικά.

Συγχρόνως δὲ οἱ Κιτιακοὶ διεβίβασαν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἀποικιῶν Ὑπόμνημα, διαμαρτυρόμενοι κατὰ τῆς τοιαύτης τῶν Πατριαρχῶν ἀποφάσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ περὶ τὸν Κυρηνείας, κύπτουσι τὸν αὐχένα εἰς τὴν διαταγὴν τῶν διαιτητῶν, ἐκμηδενίζουσαν τὰ δικαιώματα κλήρου καὶ λαοῦ καὶ καταλύουσαν τὸ Αὐτοκέφαλον.

Εἶνε ἀληθῶς ἄπορον πῶς οἱ Κιτιακοί, οἱ ἀποκρούοντες κατ' ἀρχὴν πᾶσαν εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ αὐτῶν πράγματα ἐπέμβασιν πολιτικῆς δυνάμεως καθ' ὁλοκληρίαν ξένης καὶ ἀγωνιζόμενοι ὑπὲρ τοῦ γοήτρου τῆς Μ. Ἐκκλησίας, πῶς ἤδη προστρέχουσιν εἰς τὸν Ὑπουργὸν τῶν Ἀποικιῶν καὶ δὲν ἐξευρίσκουσι μέσον προσφορώτερον, ὅπως διαφυλάξωσι τὰ καταπατούμενα αὐτῶν δίκαια, ἀφ' οὗ ἡ ἐξεύρεσις δὲν φαίνεται νὰ εἶνε δυσχερής. Ἐξ ἄλλου δὲ ἡ κυρηναϊκὴ μερίς, ἡ πρότερον μὲν χαρακτηρίζουσα ὡς *ξενικὴν* ἑλληνίδων Ἐκκλησιῶν τὴν ἀναγκαίαν καὶ νόμιμον διαιτησίαν, ἐπικαλουμένη δὲ μετὰ πρωτοφανοῦς ἀμβλυωπίας τὴν *ὄντως ξενικὴν* ξένης Δυνάμεως ἐπέμβασιν ἐν σφαίρᾳ ἐκκλησιαστικῇ, νῦν ἀπορώτατον πῶς κύπτει τὸν αὐχένα ἄνευ οὐδεμιᾶς διαμαρτυρίας, ὅτε ἀπειλεῖται ὅτι διὰ ῥητῶν ἄρθρων τοῦ διαιτητικοῦ αὐτῶν ἐγγράφου ἐζήτησαν νὰ διαφυλάξωσι.

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ ἐν Κύπρῳ. Ἡ δὲ βρεττανικὴ Κυβέρνησις μετὰ τὸ πρὸς αὐτὴν ὑπόμνημα τῶν Κιτιακῶν ἐδήλωσεν Ἰωακεὶμ τῷ Γ' ὅτι ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ θὰ ἐπι-

Digitized by Google

τρέψη τὴν ἐκλογὴν τρίτου, ἀποκλειομένων τῶν Μητροπολιτῶν Κιτίου καὶ Κυρηνείας, καὶ δὴ ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Οἱ Κύπριοι ἔδει νὰ ἐνθυμῶνται καλῶς τοὺς λόγους τοῦ πρώτου Ἄγγλου Ἀρμοστοῦ, ὅστις προσφωνῶν τοὺς κατοίκους ἔλεγεν αὐτοῖς σὺν ἄλλοις, ὅτι «ἡ Κυβέρνησίς «του οὐδέποτε θέλει ἀναμιχθῇ εἰς ζητήματα ἀναγόμενα εἰς τὴν θρησκείαν καὶ τὴν «Ἐκκλησίαν αὐτῶν.» Καὶ ἐνῷ ἔδει, ὀχυρούμενοι πρὸ τοῦ δικαίου, ν' ἀποκρούωσι μετὰ φρονήσεως πᾶσαν αὐτῆς ὑπερβασίαν, μὴ συνᾴδουσαν πρὸς τὴν μεγάλην αὐτῆς ἐκπολιτιστικὴν ἀποστολήν, δυστυχῶς οἱ ἴδιοι, πρὸς κορεσμὸν πολλάκις τοῦ πάθους, προστρέχουσιν πρὸς αὐτὴν καὶ οὕτω βαθμιαίως υἱοθετοῦσι δικαιώματα μὴ κεκτημένα, δυνάμενα ἐν τῷ μέλλοντι ν' ἀποζημιωθῶσι πικρῶς.

Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ Ἰωακεὶμ ὁ Γ' ἀφ' ἑνὸς μὲν βλέπων τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Πατριάρχου Φωτίου καὶ τὴν σφοδρὰν τῶν Κιτιακῶν ἀντίστασιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ τὰ ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως παρεμβαλλόμενα προσκόμματα, προὔβαλε τὴν ἀπὸ μακροῦ χρόνου κατὰ τοῦ Ἁγίου Κιτίου ὑπὸ τῶν ἀντιθέτων δημιουργηθεῖσαν κατηγορίαν «ἐπὶ φρονήμασιν ἀντικειμένοις τῇ Ὀρθοδοξίᾳ.»

Τὴν 9 δὲ Μαρτίου 1902 οἱ Πατριάρχαι, γράφοντες πρὸς τοὺς Μητροπολίτας Κιτίου καὶ Κυρηνείας, δηλοῦσιν αὐτοῖς ὅτι «ἐμμένουσιν εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν ἀπόφασιν ἀκραδάντως» καὶ ὅτι «ἀμετάκλητον ἔχουσι τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἐκτελέσαι αὐτόθι τὴν ἐκλογὴν ἐκ τῶν τριῶν, ὡς ἀνωτέρω, τεθέντων ὑποψηφίων.»* Δηλοῦσι δὲ ὅτι δὲν ἔθεσαν τὰς ὑποψηφιότητας καὶ αὐτῶν τῶν ἰδίων, διά τε τὸν κομματισμόν, καὶ διὰ τὴν κατηγορίαν κατὰ τοῦ ἑτέρου αὐτῶν, «ἐπὶ φρονήμασιν ἀντικειμένοις τῇ Ὀρθοδοξίᾳ.»

Τὸ νέον τοῦτο διάβημα τῶν Πατριαρχῶν, πόρρω νὰ κατασιγάσῃ τὰ πνεύματα, ἐξηνάγκασε τοὺς Κιτιακοὺς νὰ πέμψωσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν νέον Ὑπόμνημα μακρὸν καὶ δύο ἀντιπροσώπους αὐτῶν, τοὺς ἐπιλέκτους Κυπρίους κκ. Γ. Μορίδην καὶ Γ. Φραγκούδην, ὅπως, εἰ δυνατόν, ἐκ τοῦ πλησίον ἐπέλθῃ ἡ δυνατὴ ἐκείνη συνεννόησις, καθ' ἣν θέλει προληφθῇ μὲν πᾶσα ἐν τῇ Νήσῳ λυπηρὰ σκηνή, θέλει δὲ διατηρηθῇ καὶ τὸ γόητρον τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας.

* * *

Ἀφ' οὗ οἱ Πατριάρχαι ἀμετάκλητον ἐδήλωσαν τὴν ἀπόφασιν αὐτῶν καὶ διὰ τῆς ἀπὸ 9 Μαρτίου 1902 πρὸς τοὺς ἐν Κύπρῳ Ἀρχιερεῖς ἐπιστολῆς, ἐν ᾗ υἱοθετεῖτο μάλιστα ἀρχαία κατηγορία, οὐχ ἧττον σοβαρά, οἱ εἰς Βασιλεύουσαν μεταβάντες Κύπριοι ἀντιπρόσωποι προὐκάλεσαν ἔγγραφον γνωμοδότησιν τοῦ καθηγητοῦ

* Ὁ Μεσημβρίας καὶ Καστορίας δὲν εἶχον εἰσέτι παραιτηθῆ.

Digitized by Google

τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου ἐν τῷ ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ κ. Ἰωαν. Εὐταξίου, ἀναφορικῶς πρὸς τὸ ἀεὶ χαλεπώτερον καθιστάμενον ζήτημα.

Ὁ εἰδικὸς Καθηγητὴς ἐν συνόψει ἐγνωμάτευε τὰ ἑξῆς :

α) «Ἡ διαιτησία δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ἄλλον λόγον ἢ σκοπόν, εἰμὴ ὅτι ἐπεβάλλετο εἰς τὴν Ι. Σύνοδον, (Κύπρου) ἀδυνατοῦσαν νὰ ἐπιτελέσῃ τὸ καθῆκον αὐτῆς, τοῦτο νὰ γένηται διὰ τῶν διαιτητῶν», τουτέστιν ἡ ἁπλῆ ἐπιστασία ἐν τῇ ἐξελέγξει τῶν ἐκλογῶν·

β) «ἀφ' οὗ ἡ Ἱ. Σύνοδος δὲν ἐδικαιοῦτο νὰ θεωρήσῃ τὴν γενομένην ἤδη ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκλογὴν τῶν ἐκλεκτόρων, ὡς μὴ γενομένην, οὐδὲ νὰ ἀκυρώσῃ ταύτην ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῆς ἄνευ κανονικοῦ λόγου ἀκυρότητος, *μηδὲ νὰ ἐξαναγκάσῃ* τὴν συνέλευσιν νὰ ποιήσῃ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἐξ *ὡρισμένων ὑποψηφίων*, ἄρα *οὐδὲ οἱ διαιτηταὶ δικαιοῦνται νὰ πράξωσι* τοιοῦτό τι.»

γ) *ἀληθοῦς ἐγκλήσεως* ὑποκειμένης κατὰ ὑποψηφίου ἐπὶ φρονήμασιν ἀλλοτρίοις ἐνεργεῖται ἀνάκρισις· ἡ *ὑπόδειξις* (οὐχὶ ἡ ἐπιβολὴ) παρὰ τῶν διαιτητῶν καὶ Ἱεραρχῶν ἄλλων δὲν ἀντιβαίνει εἰς τὸ Αὐτοκέφαλον τῆς Κύπρου, *ἐνόσω ἡ ὑπόδειξις δὲν γίνεται ἐπὶ ἀποκλεισμῷ ἄλλων ὑποψηφίων καὶ μάλιστα ἐγχωρίων.*»

Σὺν τῇ ἐπισήμῳ ταύτῃ γνωμοδοτήσει ἀπεστάλησαν εἰς τοὺς Πατριάρχας καὶ τὰ πρακτικὰ τῆς δίκης τῆς διεξαχθείσης πρὸ διετίας ἐν Κύπρῳ, ἕνεκα τῆς κατὰ τοῦ Μητροπολίτου Κιτίου γνωστῆς κατηγορίας, ὅτι ἀνήκει εἰς τὸν τεκτονισμόν. Κατὰ τὴν πολυθρύλητον δὲ καὶ πρωτοφανῆ ἐκείνην δίκην τῆς Ἀμμοχώστου, καθ' ἣν Μητροπολίτης παρέστη ὡς ἐνάγων καὶ ἀπολογούμενος, οἱ Ἄγγλοι δικασταὶ ἐξήνεγκον ἐτυμηγορίαν, *καταδικάζουσαν τοὺς κατηγόρους ἐπὶ συκοφαντίᾳ*, σκοπούσῃ νὰ μειώσῃ το γόητρον του Μητροπολίτου καὶ κλονίσῃ τὴν εἰς αὐτον πίστιν καὶ πεποίθησιν τοῦ ποιμνίου. Ἐνῷ δέ τις θὰ ἀνέμενε φυσικῶς τροπὴν τῶν πραγμάτων τοιαύτην, ὥστε νὰ δοθῇ πλέον τέρμα εἰς τὸ ἀνιαρὸν καὶ μάτην πολλαχῶς τὰς ἐθνικὰς δυνάμεις ἀναλίσκον ζήτημα, διὰ τῆς κανονικῆς καὶ τῆς ἀρχῆθεν διαχαραχθείσης συντομωτάτης ὁδοῦ, αἴφνης νέα βόμβα, ριφθεῖσα εἰς τὸ μέσον, ἀνάπτει τὴν πυρκαϊὰν μετὰ μείζονος ἐντάσεως καὶ παρέχει στάδιον, ὅπως διαιωνισθῇ ἡ ὑπόθεσις. Ἡ ἐπὶ πλέον δὲ παράτασις, παραλύουσα τὰς ζωτικὰς τῆς Μεγαλοννήσου δυνάμεις καὶ ἐξαντλοῦσα τὴν ὑπομονὴν λαοῦ γενναιόφρονος, ὑπάρχει κίνδυνος μήπως προκαλέσῃ λίαν δυσάρεστα τὰ ἀποτελέσματα, ὧν τὴν ἐπίδρασιν δὲν θὰ αἰσθανθῶσι μόνον οἱ Κύπριοι. Ὁ ἀντίκτυπος ἔσται ὀδυνηρὸς καὶ εἰς τὰ τμήματα τοῦ ἀληθοῦς ἀγῶνος.

Καὶ ἡ βόμβα αὕτη εἶνε ὑπὸ ἡμερομ. 29 Ἀπριλίου 1902 νέα τῶν διαιτητῶν ἀπόφασις, καθ' ἣν οὗτοι :

«*ἐπιμένουσιν ἀμετακλήτως* εἰς τὰ προαποφασισθέντα... αἰρομένων τῶν κωλυμάτων... *προκρίνουσι* τὸν Ἀρχιμ. Γρηγόριον Κωνσταντινίδην... ἀποστέλλουσι 6 Ἀρχιερεῖς καὶ 2 γραμματεῖς εἰς Κύπρον, ὅπως δικάσωσι τὸν Μητροπολίτην Κιτίου, κατηγορούμενον ἐπὶ φρονήμασιν ἀντικειμένοις τῇ ὀρθοδοξίᾳ.»

Digitized by Google

Καὶ τὸ μέτρον τοῦτο δυστυχῶς πόρρω ἀπέχει νὰ ἐπιφέρῃ τὴν κατασίγασιν τῶν πνευμάτων. Ἐν πρώτοις καὶ ἐὰν ἡ διὰ τὴν κάθοδον καὶ τὴν ἐπὶ μακρὸν διαμονὴν τῶν Ἱεροδικαστῶν δαπάνη ἐξευρεθῇ οὐχὶ μετὰ πολλῶν δυσχερειῶν, καθίσταται πρόβλημα, ἐὰν θὰ ἐξευρεθῶσιν οἱ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν Πατριαρχείων ἁρμόδιοι Ἱεροδικασταὶ καὶ ἐὰν θὰ στέρξωσι ν' ἀναλάβωσιν ἀποστολὴν τοιαύτην ἐν τῷ μέσῳ ἀκανθῶν, αἵτινες δὲν ἐξασφαλίζουσιν ἴσως τὴν περαιτέρω πορείαν. Ἐὰν δὲ ληφθῇ ὑπ' ὄψει, ὅτι καὶ ἡ ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἀποστέργει κατὰ βάθος τὸ διάδημα, ὁ δὲ λαὸς ἔχει δεδηλωμένον τὸ φρόνημα καὶ ἀπειλεῖ αν' ἀντιτάξῃ ἀπεγνωσμένην ἀντίστασιν καὶ νὰ ἐπιβάλῃ καὶ βίᾳ σεβασμὸν εἰς τὰ δικαιώματα αὐτοῦ», τότε δύναται πᾶς τις νὰ προΐδῃ ἀσφαλῶς τὴν ἔκβασιν τοῦ μελετωμένου διαβήματος.

Τὸ ζήτημα θέλει παραταθῇ ἐπὶ μακρὸν εἰσέτι, ἴσως δὲ λεξοδρομοῦν μέχρι τῶν ἐσχάτων, θέλει ἐπανέλθῃ εἰς τὴν εὐθεῖαν καὶ κανονικὴν ὁδόν, εἰς ἣν ἐνέμεινε Κωνσταντῖνος ὁ Ε' καὶ οἱ νῦν Πατριάρχαι μέχρι τοῦ Ἰανουαρίου **1902**, εἰς τὴν ὁδὸν τὴν φυσικήν, τὴν διαχαραχθεῖσαν ῥητῶς εἰς ἀμφότερα τῆς διαιτησίας τὰ ἔγγραφα καὶ συνιστωμένην παρὰ τῶν ἐντριβεστέρων εἰς τὸ Ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον, εἰς τὴν ἁπλῆν ἐξέλεγξιν τῶν ἀπὸ διετίας γενομένων ἐκλογῶν, ὅπως λυθῇ οὕτω ἀφ' ἑαυτοῦ εἰρηνικῶς τὸ περιπλακὲν ζήτημα τοῖς Κύπρου, «*χωρὶς τὸ παράπαν νὰ παροραθῶσι* τὰ κατὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου *δικαιώματα τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ*, *συμφώνως πρὸς τὰ ἔθιμα* καὶ τὰ *θέσμια τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου.*»

Ἀθήνησι τῇ 15 Μαΐου 1902

Εὐμολπίδης

(*) Κατὰ πόσον δὲ ἐνέχεται ἡ ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ ζητήματι, καταπολεμοῦσα τὸν Μητροπολίτην Κιτίου Κύριλλον, δεικνύουσιν αἱ πρὸ μικροῦ γενόμεναι ἐν τῇ κυπριακῇ Βουλῇ συζητήσεις, καθ' ἃς ὁ διαπρεπὴς Βουλευτὴς κ. Θ. Θεοδότου εἶπε τὰ ἑξῆς: «Θὰ ἐπεθύμουν, κύριε Πρόεδρε, νὰ μὴ ἐζητοῦντο ἐξηγήσεις, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπιμένει ἡ Κυβέρνησις, λέγω ὅτι ἀνεμίχθησαν εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο ἀνώτεροι ὑπάλληλοι καὶ μάλιστα σκανδαλωδῶς. Τὸ δὲ ζήτημα ἵνα μένῃ ἄλυτον μέχρι τοῦδε καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Κοινότης νὰ διατελῇ εἰς τὴν ἐνεστῶσαν ἀνώμαλον κατάστασιν, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ἥτις ὑπεστήριξε τὴν μειονοψηφίαν κατὰ τῆς πλειονοψηφίας. Ἡ Κυβέρνησις ὤφειλεν, ὅταν οἱ Πατριάρχαι διώρισαν τοὺς ἐξάρχους αὐτῶν, νὰ μὴ παρακωλύσῃ τὴν κάθοδόν των, οἵτινες θὰ συνεκρότουν σύνοδον κανονικὴν καὶ θὰ ἐνήργουν ὅτι ἐν παρομοίᾳ περιπτώσει θὰ ἔπραττε σύνοδος Κυπριακή... Λέγω λοιπόν, ὅτι ἡ ἀγγλικὴ Κυβέρνησις εἶνε ὑπεύθυνος ἐπὶ τὸ ὅτι δὲν ἐλύθη ἔτι τὸ ἀρχιεπισκοπικὸν ζήτημα κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὸ δίκαιον τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ. Ἀλλ' ἡ Κυβέρνησις ἔμαθη ἀπὸ τῶν εἰδώλων τούτων κατὰ τρόπον ἐπισημότατον ὅτι, κἂν θέλῃ κἂν μή, τὸ ἀρχιεπισκοπικὸν ζήτημα θὰ λυθῇ συμφώνως τῇ ἐπιθυμίᾳ καὶ τῇ ψήφῳ τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ.... Δὲν θέλω νὰ ἀνασύρω τὸν πέπλον ὅλον, ἵνα δείξω πάσας τὰς ἐνεργείας κυβερνητικῶν τινων ὑπαλλήλων ἐν τῷ ζητήματι, ἀλλὰ περιορίζομαι μόνον ἐν τοῖς ἑξῆς:

Ὑπάρχουσιν ἔγγραφα μεταξὺ ἀνωτέρων ὑπαλλήλων ἀνταλλαγέντα, ἐν οἷς ὁ ὑποψήφιος τῆς πλειονοψηφίας (ὁ Ἅγιος Κιτίου) χαρακτηρίζεται ὡς ταραχοποιὸς καὶ ἐν τοῖς ἐγγράφοις τούτοις ἀναφέρονται καὶ ἄλλα πρόσωπα μετ' ἐπιθέτων οὐχὶ εὐφήμων, ὅτι ζητοῦσι νὰ ἐπιδιώξωσι τὴν πραγμάτωσιν τῶν ἐθνικῶν πόθων τοῦ λαοῦ, ἐν αὐτοῖς δὲ περιυβρίζεται προσέτι καὶ ἡ Ἑλλάς» (Πρακτικὰ Βουλῆς. (Ἐφημ. Εὐαγόρας) 2 Μαΐου 1902).

Digitized by Google

Ο ΗΓΕΜΩΝ ΤΟΥ ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟΥ ΚΑΙ Η ΑΛΒΑΝΙΚΗ ΑΥΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Εἶνε ἡγεμὼν ἀσήμαντος ὁ Νικόλαος, ἀλλ' ἡ μεγαλοπραγμοσύνη αὐτοῦ, ὁ ἀκοίμητος πόθος πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ κράτους αὐτοῦ εἶνε ἄξια ὑπερόχου χαρακτῆρος. Καθ' ὃν χρόνον ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Αὐστρία ἐργάζονται ἐν Ἀλβανίᾳ, ἑκατέρα ὑπὲρ τῶν ἰδίων συμφερόντων καὶ σκοπῶν, διότι ὁ Ἑλληνισμὸς πρὸ πολλοῦ κατέλιπε πᾶσαν μεγαλοπράγμονα μέριμναν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ὁ ἡγεμὼν τοῦ Μαυροβουνίου, μὲ τὸν ἰδιάζοντα αὐτοῦ ποιητικὸν ἐνθουσιασμόν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ πρακτικὸν πνεῦμα, δὲν παραιτεῖται τοῦ σκοποῦ του, ἤτοι τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ κράτους του. Θεωρεῖται τοὐλάχιστον σήμερον ὑπὸ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τύπου ὡς εἷς τῶν κυριωτάτων παραγόντων τῶν ἐν Ἀλβανίᾳ συγκρουομένων ποικίλων προπαγανδῶν, θρησκευτικῶν ἢ πολιτικῶν. Ἀγνοοῦμεν, ἂν εἶνε πιθανὴ ἐπιτυχία τις, ἂν εἶνε δυνατὸν νὰ στέρξωσιν οἱ Ἀλβανοὶ ἐπικράτησιν τῶν Μαυροβουνίων ἐπὶ τῆς χώρας αὐτῶν, ἢ ἂν δύναται ὁ ἡγεμὼν Νικόλαος ν' ἀνταγωνισθῇ πρὸς ὑπερτέρας φυσικὰς καὶ ἠθικὰς δυνάμεις, ἀγωνιζομένας ἐν Ἀλβανίᾳ, οἷαι εἶνε αἱ τῶν Αὐστριακῶν καὶ τῶν Ἰταλῶν. Ἀλλὰ λαμβάνεται τοὐλάχιστον ὑπ' ὄψει ἐν τῇ δράσει τῆς ἀνατολικῆς πολιτικῆς εὐρωπαϊκῶν τινων Δυνάμεων. Τοῦτο εἶνε κολακευτικὸν δι' ἡγεμόνα, οὗ ἡ δύναμις ἐρείδεται οὐχὶ ἐπὶ τῆς ἀριθμητικῆς ἐπιβολῆς, ἀλλ' ἐπὶ τῆς εὐρυτέρας ἀντιλήψεως τῶν συμφερόντων τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον τοσοῦτον σθεναρῶς καὶ μεγαλοφρόνως ὁδηγεῖ πρὸς κρείττονας τύχας.

Τὰ ὀλίγα ταῦτα ἐπροτάξαμεν ἐνταῦθα κατὰ καθῆκον ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ δημοσιεύσεως τῆς κατωτέρω ἐπιστολῆς ἐκ Καττάρου τῆς Δαλματίας εἰς τὴν «Γενικὴν Ἐφημερίδα» τοῦ Μονάχου. Ἀκριβὴς ἢ μή, εἶνε ἐνδιαφέρουσα, ἀλλὰ πρωτίστως ἀξία μιμήσεως.

«Ἀπὸ ἑβδομάδων ἤδη ἀπασχολεῖται ὁ εὐρωπαϊκὸς τύπος μὲ τὸν ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου ἀναβρασμὸν καὶ δικαίως, διότι τοιοῦτος ὑπάρχει πράγματι, οὐχὶ ὅμως ἐκεῖ, ὅπου ζητοῦσιν αὐτὸν οἱ ἥκιστα μεμυημένοι εἰς τὰ πράγματα. Τὰ ἐν Νοβιπαζὰρ πραξικοπήματα, περὶ ὧν τόσος γίνεται θόρυβος, συμβαίνουσιν ἀνὰ πᾶν ἔτος καὶ σήμερον δὲν ἔχουσι μείζονα ἢ ἄλλοτε σπουδαιότητα. Καὶ ἡ τρομοκρατικὴ ἐνέργεια βουλγαρικῶν συμμοριῶν ἔν τισι τμήμασι τῆς Μακεδονίας δὲν παρέχει εἰς τὴν νῦν κατάστασιν τὴν ἐπικίνδυνον αὐτῆς σφραγίδα. Εἰς πολὺ σοβαρωτέρους φόβους παρέχει ἀφορμὴν ὁ ἐν Ἀλβανίᾳ ἀναβρασμός. Ἐνταῦθα, ἐν τῷ νοτίῳ τῆς Δαλ-

Digitized by Google

ματίας, αἰσθάνεταί τις σαφέστατα ἢ ἀλλαχοῦ, ὅταν προπαρασκευάζηται σοβαρὰ κίνησις ἐν Ἀλβανίᾳ, διότι ἡμεῖς εὑρισκόμεθα ἐνταῦθα, ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς ἀλβανοσλαυικῆς κινήσεως, καὶ αἰσθανόμεθα σαφῶς τὸν ἀντίκτυπον τῶν κυμάτων γνησίας λαϊκῆς κινήσεως.

«Εἶνε ἐκπληκτικὸν τὸ φαινόμενον, ὅτι ὁ ἄλλως τόσον ἀνήσυχος καὶ δεινὸς τὸν κάλαμον ὑψηλὸς συντάκτης τῆς ἐπισήμου ἐφημερίδος τῆς Κεττίγνης, ἡγεμὼν Νικόλαος τοῦ Μαυροβουνίου, ἀκριβῶς νῦν, ὅτε Σέρβοι καὶ Βούλγαροι ἐγείρουσιν ἀληθῆ φωνὴν πολέμου ἐν τῷ τύπῳ των καὶ ὁ δι' ἴδιον λογαριασμὸν ἐργαζόμενος τύπος τῶν ἰταλικῶν ἐπαρχιῶν Καλαβρίας καὶ Νεαπόλεως δημοσιεύει ἡμέραν παρ' ἡμέραν εἰδήσεις ἐκ τοῦ δυτικοῦ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, αὐτὸς περικαλύπτεται διὰ βαθείας σιγῆς. Ὁ Ἡγεμὼν γινώσκει ἄριστα ὁποίαν τακτικὴν ὀφείλει ν' ἀκολουθήσῃ νῦν. Ἀκριβῶς νῦν, ὅτε ὅλοι οἱ ἐνδιαφερόμενοι χωριστὰ κάμνουσι προπαγάνδαν διὰ λόγου τε καὶ ἐγγράφως ὑπὲρ τῶν σκοπῶν των, ἵσταται σιωπηλὸς παρὰ τὸ πηδάλιον ὁ συνετός, ἀλλ' εἰς χρῆσιν πομπωδῶν φράσεων πάντοτε πρόθυμος Ἡγεμὼν καὶ ἀντὶ νὰ ἐκφενδονίζῃ ἄρθρα ἐφημεριδογραφικά, ἔλαβεν ὁ ἴδιος εἰς χεῖρας τὴν λεγομένην ἀλβανικὴν ἐνέργειαν.

«Ἡ ἀλβανικὴ πολιτικὴ τοῦ Νικολάου εἶνε ὁ καρπὸς μακροχρονίου πείρας. Ἐνῷ ἡ Ἰταλία λόγῳ μαρανθεισῶν βενετικῶν παραδόσεων καὶ ἐξ εὐνοήτων ἐν τῇ Ἀδριατικῇ ἐμπορικῶν συμφερόντων ὀρέγεται ὀλίγην Ἀλβανίαν, ἐκμεταλλεύεται ὁ Ἡγεμὼν ἐπιτηδειότατα τὴν κατάστασιν. Γνωρίζει ἀκριβέστατα τοὺς εἰς τὸ λαμβάνειν τόσον μεγάλους Ἀλβανοὺς καὶ ἀνέκαθεν ἤξευρε νὰ ἐπωφελῆται φρονίμως τῆς στιγμιαίας ἀμηχανίας τῶν ἰσχυροτέρων Ἀλβανῶν ἀρχηγῶν. Ἓν ναπολεόνιον, διδόμενον ἐν καταλλήλῳ στιγμῇ, ἐμποιεῖ παρ' αὐτοῖς πλείονα ἐντύπωσιν ἢ μία ἰταλικὴ Ἐμπορικὴ Σχολὴ ἐν Σκόδρᾳ, ἢ μία μείζων ἐπιχορήγησις εἰς μοναστήρια Φραγκισκανῶν. Συγχρόνως κατώρθωσεν ὁ Ἡγεμὼν νὰ σαγηνεύσῃ τὴν ἐπίσημον ἰταλικὴν πολιτικὴν καὶ ἀνεπαισθήτως ρυμουλκεῖ αὐτὴν σήμερον.

«Ἀνεξαρτήτως ὅλως τῶν λόγων τῆς ἐπιρροῆς ὑπάρχουσι καὶ λόγοι ἐπιτακτικοί, οἱ ἐξωθοῦντες τὸν ἡγεμόνα εἰς τὴν πολιτικὴν ταύτην τῆς ἐπεκτάσεως. Ἐν Μαυροβουνίῳ ἡ ἔνδεια κατέστη ἐνδημική, καὶ πότε τοῦτο, πότε ἐκεῖνο τὸ διαμέρισμα λυμαίνεται ἡ πεῖνα. Οὕτω καὶ ἐφέτος, πάντες ἀναμένουσι σωτηρίαν παρὰ τοῦ Ἡγεμόνος. Οὗτος δαπανᾷ τὰς ἔστιν ὅτε διδομένας αὐτῷ ἐπιχορηγήσεις εἰς ὁδοποιΐας καὶ εὑρίσκει τὸν λογαριασμόν του. Ἀντιπροσωπεύει ὄντως συνδικᾶτον πρὸς ἐκμετάλλευσιν τῶν ὑπηκόων του. Ἡ εἰς Ἀντίβαρι ὁδὸς ἐπερατώθη ἤδη ἀπὸ δύο περίπου μηνῶν, ἡ εἰς Κεττίγνην ὁδὸς διὰ Κούσσης, Βιελίτσης καὶ Δανιηλοβγράδης συντελεῖται ὅσονούπω καὶ ἡ κατασκευὴ τῆς εἰς Ποδγορίτσαν ὁδοῦ διὰ Κολασὶν προβαίνει ραγδαίως. Ἐνασχολεῖται καὶ μὲ τὴν διακανόνισιν τοῦ ποταμοῦ Βογιάνα καὶ ὑπόσχεται εἰς τοὺς ἀνθρώπους σιδηροδρόμους, δι' οὓς ὅμως οὐδὲν χρῆμα ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ παρόντος. Τὰ

Digitized by Google

ἔργα ταῦτα ἀποδεικνύονται ὑπὸ πλείστας ὅσας ἐπόψεις λίαν ἐπωφελῆ, οὐχ ἧττον δὲ καὶ ὑπὸ στρατηγικὴν ἔποψιν.

«Ὁ Ἡγεμὼν ἵδρυσε καὶ ἕνα «μαῦρον θάλαμον», εἰσαγαγὼν λογοκρισίαν ἐπὶ τῶν ταχυδρομικῶν ἀποστολῶν, ἀνατεθεῖσαν εἰς τὸν ἐντελῶς αὐτῷ ἀφοσιωμένον Σπῦρον Πόποβιτς. Διὰ τοῦτο οὐδὲν περὶ τῶν στρατιωτικῶν παρασκευῶν γίνεται γνωστὸν εἰς τὸ ἐξωτερικόν, διότι ἡ Α. Ὑψ. γινώσκει ἐπιτηδειότατα νὰ τὰς ἀποκρύπτῃ. Καὶ ὅμως ἀπὸ τοῦδε ἔτι ἐξελέγησαν ὡς σταθμοὶ συγκεντρώσεως τὸ Ἀντίβαρι, ἡ Ποδγορίτσα, τὸ Σπούζ, τὸ Κολασίν, τὸ Μοΐκοβατς καὶ ἡ Τουσίνα, ἡ δὲ πραγματικὴ ἐπιστράτευσις ἤρξατο ἐν μέρει ἤδη ὅλως σιωπηλῶς. Πρὸς ἐπικάλυψιν τῶν σκοπῶν τῆς ἐπιστρατεύσεως τὰ στρατεύματα θὰ ἐκτελῶσι γυμνάσια, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπὶ τοῦ μεταξὺ Πίβας καὶ τοῦ συνόρου ἐδάφους, ἀφ' ἑτέρου δὲ μεταξὺ Τουσίνας, Σπούζ καὶ τοῦ ἀλβανικοῦ συνόρου.

«Λαμβάνονται ὡσαύτως εὐρύτατα μέτρα διὰ τὸν ἔγκαιρον σιτισμὸν καὶ τὴν προμήθειαν πολεμεφοδίων. Διετάχθη δηλαδὴ μία συνεισφορά, καθ' ἣν ἕκαστος ἕβδομος βοῦς καὶ ἕκαστον δέκατον μικρότερον κτῆνος πρέπει νὰ παραδίδηται εἰς τὴν Κυβέρνησιν, τὴν δὲ 16 Ἀπριλίου ἤρξατο ἡ παράδοσις τῶν κτηνῶν τούτων. Ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ βοϊβόδα Λαζάρου Σοτσίζα ἐξησφαλίσθησαν 3000—4000 βόες διὰ πολεμικοὺς σκοπούς, ὅτε δὲ αὐτὸς ὁ ἴδιος ἤθελε νὰ πωλήσῃ πρὸ μηνὸς εἰς Ἰταλίαν 500 βόας, τῷ ἀπηγορεύθη τοῦτο ἐκ Κεττίγνης, διετάχθη δὲ ἐκ Κεττίγνης νὰ κατάσχῃ ὅλους τοὺς ὑπάρχοντας βόας καὶ νὰ πληρώσῃ ἀμέσως τὴν τιμήν των εἰς τοὺς πτωχοτέρους κτήτοράς των. Τὸ Ἀντίβαρι μετεβλήθη προσωρινῶς εἰς μικροσκοπικὸν πολεμικὸν λιμένα. Ἀκαταπαύστως ἐκφορτόνουσιν αὐτόθι ἐξ Ἀγκώνης ἐρχόμενα ἰταλικὰ πλοῖα τὰ φορτία των, συνιστάμενα εἰς ὅπλα καὶ πολεμοφόδια, ὡς καὶ εἰς τρόφιμα, ἅτινα μεταφέρονται εἰς τὰς ἀποθήκας.

«Ἀλλὰ θὰ ἐπλανᾶτό τις, νομίζων, ὅτι ἡ πυρετώδης αὕτη ἐνέργεια, ὧν τὰ νήματα ἐν τελευταίᾳ γραμμῇ συγκεντροῦνται ἐν τῇ χειρὶ τοῦ Κυρίου τῶν Μαύρων Ὀρέων, περιορίζονται μόνον εἰς τὸ Μαυροβούνιον. Καὶ ἐκεῖθεν τῶν συνόρων αὐτοῦ, ἐν Ἀλβανίᾳ, δὲν ἀδρανεῖ ὁ Ἡγεμών. Ἐν μεσάζον πρόσωπον διὰ τοὺς Μωαμεθανοὺς εἶχεν οὗτος μέχρι τοῦδε ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Βεσίρ-μπεῆ Ὀσμάναγιτς, τοῦ Βοϊβόδα τῆς Ποδγορίτσης. Ὅτε οὗτος πρὸ μικροῦ ἀπέθανε, διωρίσθη ὡς διάδοχος αὐτοῦ ὁ καθολικὸς Ἀρναούτης Σοκὸλ Βάτσε, διότι ὁ Ἡγεμὼν ἔχει ἀνάγκην τῶν καθολικῶν οὐχ ἧττον τῶν μωαμεθανῶν καὶ τῷ ἔκαμε συνάμα δῶρον 1000 χρυσᾶ ναπολεόνια καὶ πολυτελὲς ξίφος, τὸ ὁποῖον αὐτὸς ὁ Ἡγεμὼν τῷ ἀνήρτησε περὶ τὸ στῆθος ἰδιοχείρως πρὸ τοῦ συνηθροισμένου πλήθους. Ὁ Σοκὸλ Βάτσε, ὅστις ἀσκεῖ μεγάλην παρὰ τοῖς ἐν Ἀλβανίᾳ ὁμοθρήσκοις αὐτοῦ ἐπιρροήν, προσελκύει τὰ πνεύματα αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ Μαυροβουνίου καὶ τῇ ἐντολῇ τοῦ Ἡγεμόνος διανέμει εἰς τὰς χριστιανικὰς οἰκογενείας τῆς Μαλλισσορίας, τῆς ἄνωθεν τῆς Σκόδρας ὀρεινῆς χώρας, ὅπλα καὶ πολεμοφόδια καὶ παροτρύνει τοὺς Ἀλβανοὺς ἀρχηγοὺς νὰ μετα-

Digitized by Google

βαίνωσι καθ' ὁμίλους πρὸς τὸν Ἡγεμόνα, ὅστις ὑποδέχεται αὐτοὺς εὐμενέστατα εἴτε ἐν Κεττίγνης εἴτε ἐν Ριγέκᾳ ἢ ἀλλαχοῦ, οὐδένα δ' ἀφίνει ν' ἀπέλθῃ χωρὶς χρηματικόν τι δῶρον. Ἐνταῦθα λέγουσιν, ὅτι δίδει 30—100 φιορίνια κατὰ κεφαλήν, χωρὶς ὅμως νὰ ἐγγυῶνται περὶ τῆς ἀκριβείας τούτου. Οἱ Ἀλβανοὶ ἀρχηγοὶ ἐγκαταλείπουσι πάντοτε κατηυχαριστημένοι τὸν Ἡγεμόνα, ὅστις συχνὰ τοῖς ὑπόσχεται αταχεῖαν συνάντησιν εἰς τὴν πατρίδα των» καὶ τὴν χαράν των διατρανοῦσι δι' αὐτοσχεδίου τουφεκισμοῦ ἔξω, ἐκπυρσοκροτοῦντες τὰ ὅπλα των κατὰ τὰ ἔθιμά των. Ἐξ ὅλων τούτων προκύπτει, ὅτι ὁ Ἡγεμὼν Νικόλαος προὐλείανε τὴν ὁδὸν ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ λαοῦ του ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ Μαλισσορίᾳ ἐπιτυχέστατα. Ὅλα ταῦτα ἐπηρεάζουσιν ἐπὶ τοσοῦτον τοὺς ἄλλως τε διὰ μακροχρονίων δυσαρεσκειῶν πρὸς ἀνατροπὴν διατεθειμένους Ἀλβανούς, ὥστε ἐν τῇ φαντασίᾳ αὐτῶν θεωροῦσιν ὡς ἐπικειμένην τὴν προέλασιν τοῦ Ἡγεμόνος τοῦ Μαυροβουνίου τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου. Ἐνταῦθα τινὲς ἔλεγον, ὅτι ἡ ἐνέργεια θ' ἀρχίσῃ τὴν 1 Αὐγούστου. Περὶ τῶν διαφόρων φημῶν ἐν σχέσει πρὸς συμμαχίαν μεταξὺ Μαυροβουνίου καὶ Σερβίας δὲν ἀξίζει νὰ γίνηται λόγος, ἀλλ' ἓν πρᾶγμα μόνον δέον νὰ θεωρῆται ὡς θετικόν, ὅτι ὁ Ἡγεμὼν εἶνε ἕτοιμος διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον. Εἶνε δὲ καὶ εὐνόητον, ὅτι ἡ νευρικὴ διάθεσις τῶν Βορείων Ἀλβανῶν διατρανοῦται καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ Σερβίᾳ. Ὅλος ὁ κόσμος ἀτενίζει πρὸς τὰ συμβησόμενα εἰς τὰ μέρη ταῦτα μετ' ἀγωνίας.»

ΤΟ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΝ ΚΟΜΙΤΑΤΩΝ
ΕΝ ΘΡΑΚΗι

Τίνι τρόπῳ ἐργάζονται οἱ περὶ τὸ βουλγαρικὸν κομιτᾶτον τῆς Σόφιας, οὐ μόνον ἐν Μακεδονίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν Θρᾴκῃ, εἰς αὐτὰ τὰ πρόθυρα τῆς ὀθωμανικῆς πρωτευούσης, καταδείκνυται ἐκ τῆς ἑπομένης ἐξ Ἀδριανουπόλεως ἐπιστολῆς, καταχωρισθείσης ἐν τῇ «Πατρίδι» τοῦ Βουκουρεστίου:

«Τὸ ἔαρ, ὡς γνωστὸν τυγχάνει τοῖς ἀναγνώσταις, εἶνε ἐποχὴ δράσεως καὶ πρακτικῆς ἐνεργείας τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων ἔν τε τῇ Μακεδονίᾳ καὶ ἐνταῦθα.

«Ὁ θαλπερὸς θερμὸς τοῦ ἔαρος ἥλιος, ὁ ἀναζωογονῶν τὴν φύσιν, ὡς φαίνεται ἀναζωογονεῖ καὶ ὑποθάλπει τὸν ζῆλον, τὴν φιλοτιμίαν καὶ τὸν ψευδοπατριωτισμὸν τῶν ἰθυνόντων τὰ τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων, οἵτινες συλλαμβάνουσι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐν τῇ θερμῇ των κεφαλῇ τὰ πλέον τερατώδη καὶ καταχθόνια σχέδια. Ἀποστέλλουσι μετὰ νευρικῆς ταχύτητος συμμορίας ἐπὶ συμμοριῶν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν μας πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν σχεδίων των τούτων,

Digitized by Google

«Καὶ ἐν μὲν τῇ Μακεδονίᾳ αἱ ληστοσυμμορίαι αὗται συνάπτουσι μάχας, ὧν περιγραφὰς ἐκ Σοφίας δημοσιεύουσι τὰ ἐγκριτώτερα εὐρωπαϊκὰ φύλλα, δι' ὧν περιγραφῶν προσπαθοῦσιν οἱ ἐν Σοφίᾳ νὰ πείσωσι τὴν κοινὴν ἐν Εὐρώπῃ γνώμην, ὅτι ἀληθῶς ἡ Μακεδονία εὑρίσκεται εἰς ἐπαναστατικὴν ἐξέγερσιν. Ἐνταῦθα ὅμως ὅλως ἀντίθετον τηροῦσι στάσιν. Ὁ τέως πρόεδρος τοῦ κομιτάτου Σαραφώφ, παρατηρῶν ἀπό τινων ἐτῶν, ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιτύχῃ ποτὲ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἡμῶν ἔστω καὶ μερικὴν ἔτι ἐπαναστατικὴν ἐξέγερσιν, ἀφοῦ δέκα πέντε ὑπάρχουσι βουλγαρίζοντα χωρία, ἔκρινε καλόν, ὅπως οἱ ὀπαδοί του ἀργυρολογῶσι, ποιούμενοι χρῆσιν βίας καὶ ἀπάγοντες εἰς τὰ ὄρη υἱοὺς προκρίτων πλουσίων Τούρκων τε καὶ Ἑλλήνων. Καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἀπεπειράθη διὰ τῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ βαθυπλούτου Ντερτλῆ Μουσταφᾶ βέη νὰ λάβῃ παρ' αὐτοῦ τὸ στρογγύλον ποσὸν τῶν δέκα χιλιάδων λιρῶν, ἀλλ' ἕνεκα τῆς ἐγκαίρου ἐνεργείας τοῦ στρατιωτικοῦ διοικητοῦ, καταδιώξαντος καὶ κατορθώσαντος νὰ ἐξοντώσῃ τὴν ληστρικὴν βουλγαρικὴν συμμορίαν, ἀπέτυχεν ἐν τοῖς ὑπολογισμοῖς του.

«Ἐφέτος ἔστρεψεν ἐπίφθονα βλέμματα ἐπὶ τοῦ θησαυροῦ τοῦ βαθυπλούτου ὁμογενοῦς κατοίκου τοῦ γείτονος πόλεως Σαράντα-Ἐκκλησιῶν κ. Δ. Δοδοπούλου, τοῦ ἰδιοκτήτου μεγάλου ἀτμομύλου καὶ ἱδρυτοῦ τοῦ διϋλιστηρίου τῶν ὀθωμανικῶν Κονιάκ. Ἐνεφανίσθη ὅθεν πρό τινων ἡμερῶν πρὸ τοῦ κ. Δ. Δοδοπούλου, ὅστις ἦτο μόνος ἐν τῷ γραφείῳ του, ἀπεσταλμένος τις τοῦ κομιτάτου, ὅστις καιροφυλακτήσας κατώρθωσε νὰ εἰσέλθῃ, χωρὶς νὰ παρατηρηθῇ ὑπὸ οὐδενὸς καὶ κρατῶν εἰς τὰς χεῖρας του πολύκροτον πλῆρες ἠπείλει, ὅτι θὰ τὸν φονεύσῃ, ἐὰν κραυγάσῃ, ἐζήτησε δὲ παρ' αὐτοῦ ἐν ὀνόματι τοῦ βουλγαρικοῦ κομιτάτου, δύο χιλιάδας λιρῶν. Ὁ κ. Δ. Δοδόπουλος ἀπήντησεν, ὅτι δὲν εἶχε τόσα ἕτοιμα χρήματα τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐν τῷ ταμείῳ του, ὥστε νὰ τῷ μετρήσῃ τὸ ῥηθὲν ποσόν. Ὁ ληστὴς ἀπῆλθεν ἀπειλῶν, ὅτι ἐὰν ἐντὸς δέκα-πέντε ἡμερῶν δὲν μετρήσῃ εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τοὺς ἑταίρους του, εἰς ὁρισθὲν μέρος, τὸ ποσὸν τοῦτο, θὰ τὸν φονεύσουν.

«Ὁ κ. Δ. Δοδόπουλος, ἅμα τῇ ἐξόδῳ ἐκ τοῦ γραφείου αὐτοῦ τοῦ θρασυτάτου τούτου ληστοῦ, μετέβη αὐτοπροσώπως παρὰ τῷ Διοικητῇ τῆς πόλεως καὶ παρὰ τῷ Διευθυντῇ τῆς Ἀστυνομίας καὶ διηγήθη αὐτοῖς τὰ διατρέξαντα λεπτομερῶς. Ὁ πολιτικὸς διοικητής, πάραυτα προσκαλέσας τὸν διοικητὴν τοῦ ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ στρατοῦ, περιεκύκλωσε διά τε τοῦ εὑρεθέντος στρατοῦ καὶ τῆς χωροφυλακῆς ὁλόκληρον τὴν πόλιν, καὶ ἡ ἀστυνομία ἤρξατο αὐστηρῶν ἐρευνῶν ἀνὰ τὰς οἰκίας τῶν ὑπόπτων. Καὶ οὕτως ἡ εἰρημένη πόλις διατελεῖ κυριολεκτικῶς ἐν ἀποκλεισμῷ, καὶ τοῦτο θὰ διαρκέσῃ, μέχρις ὅτου ἀνακαλυφθῶσι καὶ συλληφθῶσιν οἱ λησταί, οἵτινες κρύπτονται πάντες ἐντὸς τῆς πόλεως. Ἤδη πάντες οἱ ἐξερχόμενοι, ὡς καὶ οἱ εἰσερχόμενοι ἐν τῇ πόλει, καθυποβάλλονται εἰς πολυώρους ἀνακρίσεις καὶ αὐστηρὰ ἐξασκεῖται ἔρευνα εἰς τὰς ἀποσκευὰς καὶ τὰ θυλάκια αὐτῶν. Ἐλπίζεται, δ' ὅτι ἐντὸς ὀλίγου

Digitized by Google

χρόνου θὰ συλληφθῶσιν οἱ λησταὶ οὗτοι, χάρις εἰς τὰ ληφθέντα δραστήρια ταῦτα μέτρα.

«Ὁ κ. Δοδόπουλος, φρονίμως σκεφθείς, μετεβίβασε τοὺς τίτλους τῆς ὅλης ἀκινήτου αὐτοῦ περιουσίας ἐπ' ὀνόματι τοῦ θετοῦ αὐτοῦ υἱοῦ, ὅστις ἐπὶ πολλὰ ἔτη ζήσας ἐν Γαλλίᾳ, ἀπέκτησε τὴν γαλλικὴν ἰθαγένειαν καὶ διωρίθη καὶ προξενικὸς πράκτωρ τῆς Γαλλίας ἐν Σαράντα-Ἐκκλησίαις. Πλὴν δὲ τούτου ἀπεφάσισε νὰ ἀποχωρήσῃ ἐν Ἀθήναις, ὅπου ἐν τῇ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ ἔχει κατατεθειμένον τὸ πλεῖστον μέρος τῆς χρηματικῆς του περιουσίας. Ἐκεῖθεν θὰ δρᾷ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἀκινδύνως καὶ ἐπωφελέστερον ὑπὲρ τῆς ἰδίας αὐτοῦ πατρίδος καὶ τοῦ ἐν Θρᾴκῃ Ἑλληνισμοῦ, οὗ ὑπῆρξε πιστότατον τέκνον ἀείποτε. Ὑπὸ τῆς ἰδέας ταύτης παρηγορούμεθα διὰ τὴν ἀναχώρησιν ἐκ τῆς γείτονός μας πόλεως τοῦ φιλοπάτριδος τούτου ἀνδρός, ὅστις πολλοὺς κόπους κατέβαλε καὶ πολλὰ χρηματικὰ ποσὰ ἀφιέρωσεν ὑπὲρ τῆς ἱδρύσεως καὶ κανονικῆς λειτουργίας τῶν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ ἑλληνικῶν σχολείων, καὶ ἐν γένει ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τῶν συμπολιτῶν του.

Ἕτερον ἐπεισόδιον ἄξιον ἀντιγραφῆς ἐγένετο τὰς ἡμέρας ταύτας εἰς τὸν ἐνταῦθα Βούλγαρον ἐμπορικὸν πράκτορα, συνταράξαν τοὺς Βουλγάρους καὶ προκαλέσαν γενικὴν ἐντύπωσιν. Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο ἀφορᾷ τὸν ἕτερον τῶν κλητήρων τοῦ ἐνταῦθα βουλγάρου ἐμπορικοῦ πράκτορος. Ὁ κλητὴρ οὗτος, ὢν ἐκ τῆς σπείρας ἐκείνης τῶν μισθωτῶν κακούργων, τοὺς ὁποίους συνειθίζουν νὰ κολακεύσωσι καὶ δι' ἁδρᾶς μισθοδοσίας νὰ ἔχωσιν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των ἁπανταχοῦ οἱ Βούλγαροι, εἶχεν ἐκκρεμῆ ὑπόθεσιν ἀπέναντι τῆς Δικαιοσύνης, διότι ἐπλήγωσεν ἄλλοτε Τοῦρκον ἁμαξηλάτην. Ἕνεκα τούτου κατεδικάσθη εἰς δεκαπενθήμερον φυλάκισιν. Ὁ διοικητὴς τῆς πόλεώς μας πολλάκις ἐζήτησε παρὰ τοῦ Βουλγάρου Ἐμπορικοῦ Πράκτορος νὰ παραδώσῃ εἰς τὰ οἰκεῖα ἀστυνομικὰ ὄργανα τὸν κλητῆρα τοῦτον, ἵνα ἀποτίσῃ τὴν ποινήν του εἰς τὰς τουρκικὰς φυλακάς, ἀλλ' ἐκεῖνος ἠρνεῖτο, λέγων, ὅτι θὰ καταδικασθῇ καὶ θ' ἀποτίσῃ τὴν ποινήν του κατὰ τοὺς βουλγαρικοὺς νόμους ἐν τῷ Πρακτορείῳ. Ἐπί τινας ἡμέρας ἀπέφευγε νὰ ἐξέλθῃ ὁ κλητὴρ οὗτος, φοβούμενος μήπως συλληφθῇ ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας. Τὴν πρωίαν ὅμως τῆς 23ης τρ. μεταβὰς ὅπως παραλάβῃ ἀπὸ τοῦ αὐστριακοῦ ταχυδρομείου τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ Πρακτορείου, συνελήφθη κατὰ τὴν ἐκ τοῦ ταχυδρομείου ἔξοδόν του ὑπὸ τῶν ἀστυνομικῶν ὀργάνων καὶ ὡδηγήθη εἰς τὰς φυλακάς, ἔχων εἰς τὰς χεῖράς του τέσσαρας βουλγαρικὰς ἐκ Σοφίας ἐφημερίδας.

«Ὁ Βούλγαρος Ἐμπορικὸς Πράκτωρ, ἅμα ἐπληροφορήθη τοῦτο, μετέβη αὐτοπροσώπως παρὰ τῷ Διοικητῇ καὶ διεμαρτυρήθη. Ὡς διαδίδεται, ἡ ἀπόλυσις τοῦ κλητῆρος καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Πράκτορος ζητηθεῖσα ἱκανοποίησις ὑποστηρίζεται καὶ ὑπό τινος προξένου Μεγάλης Δυνάμεως. Τὸ ἐπεισόδιον ἐντούτοις δὲν ἔληξε μέχρι τῆς σήμερον, ἀπ' ἐναντίας λαμβάνει σοβαρώτερον καὶ ὀξύτερον χαρακτῆρα.»

Digitized by Google

ΕΞ ΗΠΕΙΡΟΥ

('Επιστολὴ 'Ηπειρώτου).

Τῇ 16 Μαΐου 1902

Εἶμαι καταβεβλημένος ἐκ τῆς ἀθυμίας· διάφοροι πένθιμοι λογισμοί, ὡς λεγεῶνες δαιμόνων, διέρχονται τοῦ τεταραγμένου λογικοῦ μου, ἕνεκεν τῶν λυπηρῶν ἐντυπώσεων, ἃς ἀφῆκεν εἰς τὴν κεφαλήν μου ἡ ἀνάγνωσις τῆς Ἱστορίας τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν καταστάσεως, ὀλίγα πρὸ τῆς ἁλώσεως ἔτη. Καὶ τώρα, ὡς καὶ τότε, διετελοῦμεν ἐρίζοντες περὶ εὐτελῶν, ἐνῷ ἄγρυπνοι ἐχθροί μας περιτριγυρίζουν πανταχόθεν, καὶ τώρα, ὡς καὶ τότε, σπουδαρχοῦντες διαπληκτιζόμεθα, ἐνῷ οἱ πέραν τοῦ Ἀδρίου διαμφησβητοῦσιν ἡμῖν τὰ ῥάκη τῆς κληρονομίας· καὶ τώρα, ὡς καὶ τότε, κορυβαντιῶντες καὶ δαιμονιζόμενοι, διεσπαθίζομεν τὰς ἐθνικὰς δυνάμεις, ἐνῷ ἔπρεπε νὰ συσπειρωθῶμεν· καὶ τώρα, ὡς καὶ τότε, ἐνῷ περὶ πάντων τῶν εὐτελῶν λεπτολογοῦμεν, ἥκιστα ἢ οὐδαμῶς ἐσκεπτόμεθα περὶ τῆς ταλαίνης πατρίδος. Ἄνευ πνευματικῶν ἀρχηγῶν, δυναμένων νὰ προλαμβάνωσι καὶ ὀφειλόντων νὰ κατευνάζωσι τὰς μικροφιλοτιμίας· ἄνευ ἐθνικῶν ἀντιπροσώπων, καθῆκον ἐχόντων νὰ συγκεντρώνωσι πάντας τοὺς λογάδας, καὶ τώρα, ὡς καὶ τότε, φερόμεθα ἀσυνειδήτως πρὸς τὴν ἄβυσσον!.. Τοιαῦτα περίπου διελογιζόμην, ὅτε ἔλαβον τὴν ὑμετέραν ἐπιστολήν, ἥτις μοὶ προυξένησεν ἀλγεινοτάτην ἐντύπωσιν. Κεραυνὸς ἐὰν ἔπιπτεν ἔμπροσθέν μου, δὲν θὰ μοὶ ἐνεποίει πλειοτέραν φρίκην! Καὶ ὅμως τοὺς κινδύνους τούτους εἶχον διΐδῃ πρὸ πολλοῦ. Τοὺς εἶχον εἰπῇ καὶ ἐνταῦθα, καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ παντοῦ ὅπου ἠδυνάμην· ἀλλ' ἐθεωρήθην ὡς ἀπαισιόδοξος καὶ ἐχλευάσθην... καὶ ὅμως, δὲν παρῆλθε πολὺς χρόνος ἔκτοτε, καὶ αἱ γελοῖαι ἐν τῇ συλλήψει των ἰδέαι αὗται λαμβάνουσι σάρκα καὶ ὀστᾶ. Ὅπως μεγάλου καὶ ἀδεσπότου οἰκοδομήματος πλεονέκται διαβάται λαμβάνουσι πᾶν τὸ παρατυχόν, ὁ μὲν τὰ παράθυρα, ὁ δὲ τὰς θύρας, ἕτερος τοὺς παραστάτας καὶ εἴ τι ἄλλο εὔχολον εἰς μετακόμισιν, οὕτω καὶ τῆς ταλαίνης ἡμῶν πατρίδος, ὡσεὶ ἐρήμου κληρονόμων, ἀφαιροῦσι μικρὸν κατὰ μικρὸν τὰς χώρας θρασεῖς τολμητίαι, ἐνῷ ἡμεῖς ἀπαθῶς καὶ ἀναλγήτως ἀποβάλλομεν καὶ αὐτὴν τὴν συναίσθησιν τῶν δικαιωμάτων ἡμῶν! Ναί, ἡμεῖς τῶν ὁποίων οἱ πατέρες ἐσκέπτοντο περὶ ἀναστηλώσεως τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἡμεῖς καταγελῶμεν σήμερον τὰς σκέψεις τῆς *Μεγάλης ἰδέας*. Περιορίσαντες τὰς ἀξιώσεις μας τὸ μὲν πρῶτον μέχρι τῆς Μακεδονίας, ἠρκέσθημεν βραδύτερον εἰς λωρίδα τινὰ τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἠ-

Digitized by Google

πείρου, καὶ ἤδη οὐδὲ περὶ τοῦ ἐπιδικασθέντος κἂν τμήματος τῆς Ἠπείρου σκεπτόμεθα! οὐδὲ ἠκούσθη εἰς τὸ ἑλληνικὸν Βουλευτήριον καὶ μία κἂν συμπαθὴς φωνὴ ὑπὲρ τῶν ἐν δουλείᾳ ἀδελφῶν, οὐδὲ ἀφιέρωσεν ὁ ἑλληνικὸς τύπος ὀλίγας γραμμὰς διὰ τὰς ἐν τῇ δούλῃ Ἠπείρῳ ξένας ῥαδιουργίας· οὐδὲ συνταρασσόμεθα, ἂν οἱ ἀδελφοὶ Ἰταλοὶ παραχαράττωσι τὰς ἐθνικάς μας ἀξιώσεις, ἂν συντάσσωσι γεωγραφικοὺς χάρτας, περιλαμβάνοντας καὶ αὐτὴν τὴν Ἀκαρνανίαν εἰς τὰ σχέδιά των καὶ ἀναρτῶσι τούτους δημοσίᾳ εἰς τὸ Ἐμπορικὸν Ἰταλικὸν Πρακτορεῖον Ἰωαννίνων, ἂν ἐγγράφωσιν 75 ὅλους μαθητὰς εἰς τὴν Πολυτεχνικὴν σχολήν των, ἂν φέρωσιν εἰκοσάδα ῥακενδυτῶν διδασκάλων, ἂν πέμπωσι τὸν χειροτονηθέντα ἀπόγονον τοῦ Ἠπειρώτου ἥρωος εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Χιμάρας, ἂν ὀργανίζωσι σώματα ληστανταρτῶν—κατὰ τὸ βουλγαρικὸν σύστημα, πρὸς ἐρήμωσιν τοῦ Ζαγορίου, ἂν διανέμωσι χιλιάδας ἀνταρτικῶν φυλλαδίων—δῆθεν τοῦ Ἀλβανικοῦ συνδέσμου εἰς τὰ Κάννινα καὶ τὸν Αὐλῶνα, ἂν ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις πέμπῃ ἐσπευσμένως τὸν ἐν Ἰωαννίνοις ὑπάρχοντα στρατὸν εἰς τὰ κινδυνεύοντα μέρη, ἂν ὁ Ἰταλὸς πρόξενος κ. Millelire διαμείβῃ μετὰ τοῦ ἰταλικοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν ἐπὶ δεκαήμερον μακροσκελέστατα κρυπτογραφικὰ τηλεγραφήματα. Ταῦτα πάντα οὐδόλως συγκινοῦσιν ἡμᾶς, ὡς μὴ περιλαμβανόμενα εἰς τὴν σφαῖραν τῶν κομματικῶν συμφερόντων... Ἔστω· μάθετε ὅμως παρ' ἐμοῦ, ὅτι μετ' ὀλίγον ἡ Ἤπειρος θὰ εἶνε ἀνάστατος· μάθετε, ὅτι μετ' ὀλίγον δημιουργεῖται *Ἀλβανικὸν* ζήτημα. Ἀπόστολοι Ἰταλοὶ περιῆλθον τὴν χώραν ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον μετημφιεσμένοι· τρεῖς τοιοῦτοι ἐθεάθησαν εἰς Αὐλῶνα καὶ Κάνινα, γινώσκοντες ἄριστα τὴν ἀλβανικήν, κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ ἐκεῖσε Ῥώσσου πράκτορος, καὶ διερεθίζοντες τὰ πλήθη· ἕτεροι εὑρίσκονται εἰς τὸ ἐσωτερικόν. τὸ αὐτὸ ποιοῦντες, κατ' ἀσφαλεστάτας πληροφορίας... Μάθετε, ὅτι... ἀλλὰ τί τὰ θέλω τὰ πολλά, ἀφοῦ ὁμιλῶ εἰς ὦτα μὴ ἀκουόντων; ἀφοῦ δὲν δύναμαι νὰ συγκινήσω, ἀφοῦ δὲν κατώρθωσα νὰ γείνω πιστευτὸς μέχρι τοῦδε; προώρισταί μοι τὸ πρόσωπον Κασσάνδρας!... Ἔστω· καὶ τὸ κλαίειν ἐπὶ τοῖς ἀναποφεύκτοις κακοῖς εἶνε παρηγορία...

Δὲν νομίζουσιν οἱ ἁρμόδιοι, ὅτι ἔχουσι καθῆκον νὰ σκεφθῶσιν ἐπὶ τέλους περὶ ἀποστολῆς ἐνταῦθα προξένου, ἀνταξίου τῆς θέσεως ταύτης καὶ τῶν σοβαρωτάτων περιστάσεων;

«Ἱερεμίας».

Digitized by Google

Ο «ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ» ΕΝ ΖΑΚΥΝΘΩ[1]

Γράφει ὁ «Τόπος» τῆς Ζακύνθου :

«Εἷς τῶν ἐθνικωτέρων συλλόγων τῶν ἐν Ἑλλάδι, ἀναμφηρίστως εἶνε καὶ ὁ ἐν Ἀθήναις κυρίως, ἀλλ' ἰδίως ὅπου ἑλληνικὴ ὑπάρχει καρδία, ἔχων τὴν ἕδραν του, σύλλογος «Ἑλληνισμός», ὅστις, ἀθορύβως καὶ ἀταράχως ἐργαζόμενος, ὑπηρετεῖ ὄχι μικρὸν τὸν καθ' ὅλου Ἑλληνισμόν, τόν τε ἐλεύθερον καὶ ἀλύτρωτον. Εις χρόνους κατὰ τοὺς ὁποίους διὰ τῶν μακεδονικῶν κομιτάτων, τῶν ἐκ τῶν ἀξιώσεων ἐπὶ τῆς Μακεδονίας τῶν Βουλγάρων προερχομένων καὶ προσπαθούντων διὰ μέσων ἀγρίων καὶ ἀπανθρώπων, διὰ δολοφονιῶν καὶ σφαγῶν νὰ καταπνίξωσι τὸν Ἑλληνισμόν, εἰς χρόνους κατὰ τοὺς ὁποίους ὁ Ἑλληνισμὸς καταπολεμεῖται καὶ δι' ὅπλων θρησκευτικῶν, δι' ὧν ἐπιδιώκεται ἡ διάσπασις τούτου, μία Ἑταιρεία ἀντεπεξέρχεται κατὰ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ διαδραματιζομένων πρὸς ζημίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ Ἑταιρεία «Ἑλληνισμός», ἥτις ἔρχεται ἀντιμέτωπος διὰ μέσων ἠθικῶν, τῶν προσπαθειῶν κατὰ τῶν ἀπανθρώπων μέσων τῆς διασπάσεως. Τὸ ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας ταύτης, τῆς προεδρευομένης ὑπὸ τοῦ φιλοπάτριδος καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου κ. Ν. Καζάζη, ἐκδιδόμενον φερώνυμον ταύτῃ περιοδικόν, εἶνε πλῆρες ἄρθρων φιλογενῶν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πλῆρες πληροφοριῶν περὶ τῶν ἑκάστοτε ἢ μᾶλλον ὁσημέραι διαδραματιζομένων ἐν τῇ Ἀνατολῇ κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ πατριωτικὴ αὐτὴ Ἑταιρεία, ἧς ὁ σκοπὸς εἶνε ἡ δι' ἠθικῶν μέσων ἐπίρρωσις τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, ἰδίως παρὰ τῷ ἀλυτρώτῳ Ἑλληνισμῷ, πρὸ ἐτῶν εἶχε συστήσῃ καὶ ἐν Ζακύνθῳ τμῆμα, ὅπερ ἕνεκα τῆς ἐπὶ ἔτη κακοδαιμονίας τῆς Νήσου ὀλιγίστας εἶχεν ἐργασίας. Ἐπ' ἐσχάτων ὅμως, ὅτε ὁ πρόεδρος τῆς ἑταιρείας κ. Ν. Καζάζης, περιερχόμενος διάφορα τῆς Ἑλλάδος μέρη πρὸς σύστασιν τμημάτων, ἐγένετο πανταχοῦ δεκτὸς διὰ πατριωτικῶν ἐνδείξεων καὶ ἐνθουσιασμοῦ, ὁμιλῶν, ἀναλύων τὸν σκοπόν, κατηχῶν, συνιστῶν τὸ ἔργον, ἐκθειάζων τὴν ἱερότητα τοῦ σκοποῦ, ἦλθε καὶ εἰς Ζάκυνθον, ὁμιλήσας ἐν τῷ Δημαρχείῳ εἰς κύκλον ἀνεπτυγμένων καὶ δυναμένων νὰ κατανοήσωσι τὸν σκοπόν, τὸ τμῆμα τῆς Ζακύνθου ἀνεσυστήθη ἐπὶ βάσεων σταθερῶν καὶ εὐθὺς ἀμέσως ἐπελάβετο τῶν ἐργασιῶν του ἔκτοτε ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ ἀξιοτίμου ἰατροῦ κ. Ι. Μάργαρη. Ἤδη ἀριθμεῖ ὑπὲρ τὰ πεντήκοντα μέλη, ἅτινα τακτικῶς κατὰ πρόσκλησιν τοῦ προέδρου συνεδριάζουσιν ἐν τῷ Δημαρχείῳ, πάνυ εὐγενῶς ὑπὸ τοῦ δημάρχου κ. Ἀντ. Μακρῆ τοῦ καὶ μέλους τοῦ συμβουλίου τοῦ ἐν Ζακύνθῳ τμήματος, παραχωρηθείσης, ὑπὲρ τῆς Δημαρχικῆς αἰθούσης. Ὅτι δ' ἔπραξεν ἄχρι τοῦδε τὸ ἐν Ζακύνθῳ τμῆμα σχετικὸν πρὸς τὸν σκοπόν, ἤκουσε τὸ κοινὸν ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ προέδρου αὐτοῦ κ. Ι. Μάργαρη κατὰ τὴν προχθεσινὴν δημοσίαν συνεδρίασιν, καθ' ἣν τὸ Τμῆμα ἐνεκαίνιζε τὰς ὑπὸ τοῦ διοργανισμοῦ τῆς Ἑταιρείας διαλαμβανομένας διαλέξεις. Πρώτην φορὰν ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτοῦ τὸ Τμῆμα, συνεδριάσαν δημοσίᾳ ἐν τῇ εὐρυχώρῳ αἰθούσῃ τοῦ ἐκπαιδευτηρίου, «Πλάτων» ἐποιήσατο ἔναρξιν τῶν κεκανονισμένων διαλέξεων, καθ' ἃς ὁ μὲν πρόεδρος αὐτοῦ, συντόμως διεξελθὼν τὰ τοῦ σκοποῦ τῆς Ἑταιρείας, ἀφηγήθη τὰ μέχρι σήμερον πεπραγμένα, ὁ δὲ κ. Γ. Μάνεσης ὡμίλησε περὶ τῆς μεταφράσεως τοῦ Εὐαγγελίου ὑπὸ ἔποψιν ἐθνικήν.

«Μία εἰσέτι διάλεξις θὰ γίνῃ τοῦ Τμήματος ἐν τῇ αὐτῇ αἰθούσῃ, καθ' ἣν ὁμιλη-

Digitized by Google

σουσιν οἱ ἐκ τῶν μελῶν τῆς ἑταιρείας κ. κ. Δημ. Ἀμπελορράδδης καὶ Ἀνδρέας Μπαμπάκος.

«Εὐελπιστοῦμεν ὅτι καὶ ἐν Ζακύνθῳ, ὅπου πάντοτε ἐξηγέρθη καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς ἡ ἐθνικὴ συνείδησις, καὶ ὅπου τὸ Τμῆμα τοῦτο τῆς Ἑταιρείας ἀθορύβως ἐργάζεται πρὸς τὸν σκοπὸν τὸν ὁποῖον ὁ «Ἑλληνισμὸς» ἐπιδιώκει, θέλει ὑποστηριχθῇ δεόντως, διὰ τῆς ἀναγραφῆς καὶ ἄλλων μελῶν, ἅτινα μετὰ πατριωτικῆς προθυμίας θέλουσιν, ἀναγραφόμενα ὡς μέλη, συντελέσῃ εἰς τὴν ἱερότητα καὶ τὸ ὑψηλὸν τοῦ σκοποῦ.»

ΗΘΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ
ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ

Αἱ «Μεταρρυθμίσεις», τὸ γνωστὸν ἐπίσημον ὄργανον τοῦ λεγομένου **Ἀνωτάτου Μακεδονικοῦ Κομιτάτου**, γράφουσι τὰ ἑπόμενα περὶ τῆς ἠθικῆς ποιότητος τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ πολιτικῶν ἀνδρῶν. Τὰ ἀναδημοσιεύομεν ἐνταῦθα ἄνευ σχολίων :

«Εἷς ἐκ τῶν ἐγκρίτων πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Ἀγγλίας, ὁ σὶρ Κάρολος Δίλκε, οὐ μόνον ἀπώλεσε διὰ παντὸς τὴν ἐπιρροήν του, ἀλλὰ καὶ δημοσίᾳ κατεδικάσθη διὰ τὰς ἐνόχους σχέσεις μὲ τὴν σύζυγον φίλου τοῦ τινος. «Δι' ἄνθρωπον διαπράξαντα τοιοῦτον πλημμέλημα δὲν ὑπάρχῃ θέσις ἐν τῷ δημοσίῳ ἡμῶν βίῳ, ὅσῳ καὶ ἂν εἶνε ἱκανὸς καὶ εὐφυής»· οὕτως ἐξεφράσθη ἡ κοινὴ γνώμη ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ὁ Κάρολος Δίλκε ἀνεπιστρεπτεὶ ἐξηφανίσθη μὲ ὅλον τὸ πρὸς αὐτὸν μειδιῶν μέλλον πρότερον. Εἶτα τὴν αὐτὴν τύχην ἔσχε καὶ ὁ μέγας Ἰρλανδὸς πατριώτης Πάρνελ, ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἰρλανδικῆς κινήσεως. Μεθ' ὅλας τὰς ὑπηρεσίας, μεθ' ὅλα τὰ προτερήματά του, οὗτος ἐστερήθη τῆς ἀρχηγίας τοῦ ἰρλανδικοῦ κόμματος. Τόσῳ αὐστηρὰ καὶ ἀπαιτητικὴ εἶνε ἡ ἀγγλικὴ κοινὴ γνώμη. Αὕτη καταδικάζει καὶ ἐπιθέτει τὴν σφραγῖδα τοῦ αἴσχους ἐν τῷ μετώπῳ παντὸς ὅστις θίξῃ, εἴτε τὸ ἐθνικὸν χρῆμα, εἴτε τὰ ἤθη.

«Μία δὲ ἐκ τῶν κυριωτέρων αἰτιῶν, δι' ἃς ἡ Βουλγαρία μὲ ἕνα τόσῳ ἐνεργητικόν, φιλόπονον καὶ οἰκονόμον πληθυσμὸν κατήντησε ἐντὸς 20 ἐτῶν εἰς τὴν νῦν ἐλεεινὴν κατάστασιν εἶνε αὕτη : ὅτι δὲν ἔχει εἴτε τάξιν εὐπαίδευτον, εἴτε κοινωνίαν τοιαύτην, ἡ ὁποία νὰ ἔχῃ τὸ θάρρος νὰ ἐκδιώκῃ ἐκ μέσου αὐτῶν τοὺς ἐγκληματίας· Γενικῶς ἐξεταζομένου τοῦ πράγματος, ἡ Βουλγαρία ἐπέτυχε τὴν ἐλευθερίαν της οἱονεὶ ἄνευ θυσιῶν. Ὁ ἀπελευθερωτικὸς πόλεμος ἐπερατώθη ταχέως καὶ ἡ χώρα ἔμεινε σχεδὸν ἀπείρακτος. Ἐκτὸς τούτου οἱ Ρῶσσοι ἔρριψαν ἐν αὐτῇ ἀφθονώτατον χρῆμα. Οὕτως ὥστε, ὅτε ἐπὶ τῆς Βουλγαρίας ἀνέτειλεν ἡ ἐλευθερία, αὕτη ἐπλημμυρεῖτο ὑπὸ χρυσοῦ. Ἀλλὰ μετ' ὀλιγώτερα τῶν 20 ἐτῶν ἡ πλουσία Βουλγαρία ἀπώλεσε τὴν ὑλικήν της εὐδαιμονίαν καὶ σήμερον αὕτη ταλαιπωρεῖται ἐν οἰκονομικῇ κρίσει.

Digitized by Google

«Ὁ ἐθνικὸς πλοῦτος διηρπάγη καὶ ἐλαφυραγωγήθη. Οἱ ἅρπαγες καὶ λαφυραγωγοὶ ἀντὶ νὰ περιφρονῶνται χαίρουσι τὰς μεγαλειτέρας τιμὰς ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Καὶ διὰ τοῦτο σήμερον ἐν Βουλγαρίᾳ πᾶς τις βλέπει πῶς νὰ κλέψῃ καὶ νὰ πλουτήσῃ εἰς βάρος τοῦ ἔθνους. Καὶ διὰ τοῦτο ἡ ὡραία, ἡ καλή, ἡ οἰκονόμος, ἡ φιλόπονος Βουλγαρία μας ἤνθησε καὶ ἐμαράνθη εὐθύς.

«Ἡ ἁρπακτικὴ αὕτη τάσις, ἡ ὁποία κατήντησεν εἰς τὴν νῦν μὴ ἀξιοζήλευτον κατάστασιν τὴν βουλγαρικὴν ἡγεμονίαν, προσπαθεῖ νὰ ἐγκαθιδρυθῇ καὶ ἐν τῇ Μακεδονικο-Ἀδριανουπολιτικῇ διοργανώσει. Ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ πατριωτισμοῦ καὶ τῆς ἐπαναστάσεως διάφοροι τυχοδιῶκται ὑπεισέδυσαν ἐν τῇ διοργανώσει οὐχὶ διὰ νὰ ὠφελήσωσι κατά τι τὸ ἀπελευθερωτικὸν ἔργον, οὐδὲ διὰ νὰ βοηθήσωσι τὸν δοῦλον πληθυσμὸν τῆς Μακεδονίας καὶ τοῦ βιλαετίου τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἀλλὰ μόνον καὶ μόνον διὰ ν' ἁρπάσωσί τι ἐκ τῆς οὐσίας τῆς διοργανώσεως καὶ δημιουργήσωσι δι' ἑαυτοὺς τύχην».

«Μετὰ τὰ ἄνω αἱ «Μεταρρυθμίσεις» ἀναφέρουσι πρόσωπον ἐμπιστοσύνης τὸ ὁποῖον ἐνοσφίσθη χρήματα τοῦ κομιτάτου κτλ.

ΤΡΥΦΕΡΟΤΗΤΕΣ ΣΕΡΒΩΝ ΚΑΙ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ

«Τὸ ζήτημα τοῦ Φιρμιλιανοῦ, γράφει ὁ σοφιανὸς «Ἐλεύθερος Λόγος», ἦλθεν ἐγκαίρως ἵνα διασκεδάσῃ τὴν πλάνην, ἥτις ἐπεκράτει παρὰ τῇ ἡμετέρᾳ ἀνεπτυγμένῃ τάξει. Οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Σέρβοι, ἀνήκοντες εἰς τὴν αὐτὴν οἰκογένειαν, ἔχουσι τὰ αὐτὰ συμφέροντα καὶ ἕνεκα τούτου ἔδει νὰ ζῶσιν ἐν ἁρμονίᾳ. Πρὸ τῆς ἀπελευθερώσεως ἡμῶν, οἱ ἡμέτεροι πατριῶται εὕρισκον ἐγκάρδιον δεξίωσιν ἐν Σερβίᾳ, μετεῖχον τῶν κατὰ τῆς Τουρκίας πολέμων, οὐχὶ δὲ ὀλίγον βουλγαρικὸν αἷμα ἔρρευσεν ἐν τοῖς σερβικοῖς πεδίοις. Ἐν τούτοις, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἡμῶν ἀνεφάνησαν ἐν Βελιγραδίῳ ἄνθρωποι, ἐργαζόμενοι ὑπὲρ μιᾶς μεγάλης Σερβίας πρὸς ζημίαν τῆς Βουλγαρίας.

«Ὁπόταν σύμπασα ἡ Βουλγαρία ἐπνίγετο ἐν τῷ αἵματι, ἡμεῖς δὲ ἐν Γκερτετὶν ἐσώζομεν τὴν τιμὴν τῆς Σερβίας, οἱ ἰθύνοντες τὰ σερβικὰ πράγματα συνωμότουν κατὰ τῆς Βουλγαρίας. Τοῦτο ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ψυχρολουσία δι' ἐκείνους, οἵτινες ἐφρόνουν ὅτι Βούλγαροι καὶ Σέρβοι ὤφειλον νὰ βαδίζωσί κρατούμενοι ἐκ τῶν χειρῶν. Ὁπόταν ἡ βερολίνειος συνθήκη παρεχώρησε τῇ Σερβίᾳ τέσσαρας βουλγαρικὰς ἐπαρχίας, ἐξ ὧν ἀπεπέμφθησαν οἱ ἡμέτεροι διδάσκαλοι, καὶ οἱ ἱερεῖς καὶ ἀπεσκορακίσθη ἡ ἐθνικὴ ἡμῶν γλῶσσα, τότε εἴδομεν, ὅτι οἱ Σέρβοι ἀπεμακρύνθησαν τῆς εὐθείας ὁδοῦ καὶ ὅτι ἦτο πλάνη πᾶσα μετ' αὐτῶν συνεννόησις. Μετ' ὀλίγον εἶχεν ὑπογραφῇ σύμβασις μεταξὺ Βελιγραδίου καὶ Βιέννης κατὰ τοῦ βουλγαρικοῦ ἔθνους καὶ ἔκτοτε ἡ καθ' ἡμῶν ἐχθρότης ἔβαινε ἐπαυξανομένη πάσῃ δυνάμει παρὰ τῇ ἐπισήμῳ Σερβίᾳ.

«Ἡ σωβινιστικὴ σχολή, ὑποστηριζομένη ὑπὸ τοῦ βασιλέως Μιλάνου ἤγαγεν εἰς τὴν Σλιβνίτσαν. Μετὰ τὴν εἰρήνην οἱ Σέρβοι ἐσκέφθησαν νὰ κατασκευάσωσιν ἐν Μακεδονίᾳ σερβικοὺς πληθυσμοὺς τῇ δαπάνῃ χρημάτων· 500,000 λεβίων ἐδαπάνα ἐτησίως ἡ σερβικὴ προπαγάνδα.

Digitized by Google

«Τοῦ σωβινισμοῦ καταστάντος ἐπισήμου δόγματος ἐν Βελιγραδίῳ, εἶνε αὐτόχρημα γελοῖον τὸ νὰ σκέπτηταί τις περὶ ἀδελφοποιήσεως Βουλγάρων καὶ Σέρβων. Μεταξὺ αὐτῶν εἶχεν ἤδη ἀνοιχθῇ βαθεῖα ἄβυσσος, ἥτις παρεκώλυσε πᾶσαν προσέγγισιν. Οἱ Σέρβοι ἀκολουθοῦσι τὴν πολιτικὴν τοῦ Μιλάνου ὡς ἐθνικήν. Πρό τινος χρόνου ἐδημοσιεύσαμεν συνδιάλεξιν τοῦ μακαρίτου βασιλέως, ἐν ᾗ οὗτος ἀπεκάλει προδότην τὸν Σέρβον ἐκεῖνον, ὅστις εἰργάζετο ὑπὲρ προσεγγίσεως Σέρβων καὶ Βουλγάρων.

«Ἡ ὑποκίνησις τοῦ ζητήματος τοῦ Φιρμιλιανοῦ ἐξήντλησε τὴν ἡμετέραν ὑπομονήν. Μετὰ τοσαῦτα γεγονότα, μεταξὺ τῶν ὁποίων συγκαταλέγεται καὶ ἡ Σλιβνίτσα, τὸ βουλγαρικὸν ἔθνος ἤλπιζεν, ὅτι οἱ ἡμέτεροι γείτονες θὰ ἐγίνοντο νηφαλιώτεροι καὶ θὰ κατενόουν, ὅτι ἡ θέσις των δὲν εἶνε ἐν Μακεδονίᾳ, ἀλλ' ἐν Βοσνίᾳ καὶ Ἑρζεγοβίνῃ, ἔνθα ἔχουσι τὴν αὐτὴν ἀποστολήν, οἵαν ἡμεῖς ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἐν τῷ νομῷ Ἀδριανουπόλεως. Ἀλλ' ἡ ἐλπὶς ἡμῶν αὕτη ἦτο ἀπατηλή, διότι οἱ Σέρβοι, καθ' ὃν χρόνον ἐλάλουν περὶ ἀδελφοποιήσεως, συνωμότουν καθ' ἡμῶν. Τὸ ζήτημα τοῦ Φιρμιλιανοῦ εἶνε ἡ καλλιτέρα ἀπόδειξις.

«Ἐν Βελιγραδίῳ ὁμὰς μεθυσων συγκαλεῖ συλλαλητήρια κατὰ τῶν Βουλγάρων. Τὸ βασιλικὸν ζεῦγος τῆς Σερβίας εὐχαριστεῖ τοὺς διαδηλωτάς, ὁ δὲ μητροπολίτης Ἰγνάτιος προσφωνεῖ αὐτοῖς, λέγων, ὅτι τὰ Σκόπεια εἶνε ἡ καρδία τοῦ Σερβισμοῦ. Ὁ κ. Τζάγια, ὅστις ἀφιέρωσε τὸν βίον του, ἐργαζόμενος ὑπὲρ τῆς προσεγγίσεως τῶν δύο ἐθνῶν, ἀποπέμπεται τῆς θέσεώς του, κατηγορηθεὶς ἐπὶ παραμελήσει τῶν σερβικῶν συμφερόντων. Μέχρις οὗ θὰ ὑπάρχωσι τὸ Πίροτ, ἡ Βράνια, τὸ Ζαΐτσάρ, ἡ Νίσσα καὶ ἡ Μακεδονία, μέρη ἀνήκοντα εἰς τὴν ἐθνικὴν βουλγαρικὴν γῆν, εἶνε ἀδύνατος ἡ σύναψις ἀγαθῶν σχεσεων μετὰ τοῦ γείτονος βασιλείου. Οἱ ἰθύνοντες τὴν σερβικὴν πολιτικὴν θεωροῦσι πατριωτικὸν καθῆκον τὴν ἐπιδίωξιν τῆς ἐξασθενήσεως τῆς Βουλγαρίας. Φοβούμενοι τὴν μεγέθυνσιν αὐτῆς, δαπανῶσι χρήματα καὶ δυνάμεις χάριν ἀνηθίκου ἀγῶνος, ἑνούμενοι μετὰ τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν καὶ ὄντες πάντοτε ἕτοιμοι νὰ μᾶς καταστρέψωσι.

«Ἡ ἡμετέρα διαγωγὴ εἶνε προδιαγεγραμμένη ὑπὸ τῶν ἡμετέρων συμφερόντων. Ἐὰν οἱ Σέρβοι δὲν ἐγκαταλείψωσι τὴν πολιτικὴν τοῦ Μιλάνου, δυνάμεθα νὰ προείπωμεν, ὅτι ἐν τῷ μέλλοντι δὲν θὰ εὑρεθῶσι μόνον πρὸ μιᾶς Σλιβνίτσης.

«Τὸ βουλγαρικὸν ἔθνος εἰς οὐδένα, πολὺ δ' ὀλιγώτερον εἰς τοὺς Σέρβους θὰ ἐπιτρέψῃ νὰ παίζωσι μὲ τὰ συμφέροντά του. Οὗτοι δύνανται νὰ καταστῶσι φίλοι ἡμῶν, ἐὰν στρέψωσι τὰ βλέμματά των πρὸς τὴν ἱστορίαν καὶ οὐχὶ ἐὰν ἀκολουθῶσι τὴν πολιτικὴν τοῦ Μιλάνου. Ἡμεῖς θὰ ἱστάμεθα προσεκτικοὶ ἐπὶ τῶν ἡμετέρων ἐπάλξεων, ἔχοντες ἄγρυπνα τὰ ὄμματα, ἀλλοίμονον δὲ εἰς αὐτούς, ἐὰν ὁ σωβινισμός των τοὺς ὁδηγήσῃ καὶ πάλιν εἰς καμμίαν Σλιβνίτσαν. Τότε οὐδεὶς Κοβεγχοῦλερ θὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειάν των».

Διόρθωσις τυπογραφικῶν παροραμάτων

Ἐν σελ. 273 στίχ. 6 κάτωθεν ἀντὶ πολῆς διορθωτέον π ο λ λ ῆ ς.—Ἐν στίχ. 1 κάτωθεν ἀντὶ τῆς ἑαυτῆ. γνώμης διορθωτ. τ ὴ ν ἑ α υ τ ῆ ς γ ν ώ μ η ν.— Σελ. 277 στίχ. 17 κάτωθεν ἀντὶ χριστιανικοῖς διορθωτέον χριστιανικῆς.

Digitized by Google

ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

(Συνέχεια έκ τοῦ προηγουμένου τεύχους).

Ϛʹ.

Ἐν τῷ πρὸ πενταετίας ἐκδοθέντι αὐτοῦ βιβλίῳ, la Macédoine, ὁ κ. Βίκτωρ Μπεράρ, γνώστης τῶν μακεδονικῶν πραγμάτων, ἀναφέρει πρὸς τοῖς ἄλλοις περιεργοτάτην συνδιάλεξιν, ἣν ἔσχε μετὰ τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ προξένου τῆς Σερβίας. Λίαν ἀφελῶς ὁ κύριος οὗτος, καὶ οἱ Σέρβοι εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον λίαν ἀφελεῖς, ἰσχυρίζετο, ὅτι ἡ Θεσσαλονίκη εἶνε σερβική, ὅπως καὶ ἅπασα ἡ Μακεδονία, οὐδὲ δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἡ Σερβία ἄνευ τῆς Θεσσαλονίκης, διότι μόνον διὰ τοῦ σημείου τούτου δύναται νὰ ἐπικοινωνήσῃ πρὸς τὴν θάλασσαν. Οἱ Βούλγαροι εἶνε κύριοι τῆς Βάρνης, καὶ κατὰ τὸν ἀφελῆ πρόξενον, ἔσονται τοιοῦτοι ἴσως καὶ τῆς Καβάλλας. Οἱ Ἕλληνες εἶνε κύριοι τοῦ Βόλου, τοῦ Πειραιῶς, τῆς Ναυπλίας, τῶν Πατρῶν καὶ ἑκατοντάδος ἄλλης λιμένων. Τίς λοιπὸν δικαιοῦται ν' ἀρνηθῇ εἰς τοὺς Σέρβους τὴν Θεσσαλονίκην; ἄλλως τε ἡ Θεσσαλονίκη εἶνε σερβική. Ὁ πρόξενος οὗτος ἐβεβαίου εἰς τὸν Γάλλον περιηγητήν, ὅτι καὶ αὐτὸς εἶχεν ἀμφιβολίας πρότερον, πρὶν ἢ ἐγκατασταθῇ ἐν τῇ πρωτευούσῃ ταύτῃ πόλει τῆς Μακεδονίας, περὶ τῆς πραγματικότητος τῶν σερβικῶν ἀξιώσεων, οὐδ' ἠξίου προσοχῆς τοὺς γεωγραφικοὺς καὶ ἐθνογραφικοὺς πίνακας τῶν προπαγανδῶν, καθορίζοντας πρὸς ἀνατολὰς μὲν τὰ σύνορα τοῦ μέλλοντος σερβικοῦ βασιλείου πέραν τῆς Χαλκιδικῆς, μέχρι τοῦ Στρυμόνος, πρὸς δυσμὰς δὲ πέραν τοῦ Ἀξιοῦ, μέχρι τοῦ Δρίνου. Μετὰ μελέτην ὅμως τοῦ ζητήματος ἐπείσθη, ὅτι ὑπάρχουσι Σέρβοι ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἐν Σέρραις, ἐν Βοδενοῖς, παρά τε τὰ παράλια καὶ τὰ ὀρεινὰ μέρη τῆς Μακεδονίας, ὧν ἡ γλῶσσα, ἡ μουσική, αἱ οἰκογενειακαὶ καὶ θρησκευτικαὶ ἑορταὶ εἶνε σερβικὰ κατ' ἐξοχήν. Πάντες οὗτοι εἶχον λησμονήσῃ τὴν καταγωγήν των. Ἐλέγοντο Ἕλληνες, Βούλγαροι, Βλάχοι, Ἀλβανοί, οὐδαμῶς Σέρβοι. Ἀλλ' ἅμα τῇ συστάσει σερβικοῦ προξενείου ἐν Θεσσαλονίκῃ, μετὰ ταῦτα δὲ γυμνασίου καὶ ναοῦ, πάντες μετέστησαν· καὶ ἐπανέρχονται ἤδη εἰς τὴν πατρῴαν ποίμνην οἱ ἀγαθοὶ Σέρβοι μετὰ ταχύτητος καὶ ἐνθουσιασμοῦ, ἐνίοτε ἐκπλήττοντος καὶ παρέχοντος ἀνησυχίαν εἰς τὸν ἀγαθὸν τοῦτον ποιμένα, τὸν κ. πρόξενον τῆς Σερβίας ἐν Θεσσαλονίκῃ.

Φεῦ! τῆς ἀφελείας. Ὁ κ. Μπεράρ ἥκιστα ἐφάνη πεισθεὶς εἰς τοὺς λόγους τούτους τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς μεγαλοσερβικῆς φιλοδοξίας, καὶ ἐρευνήσας τὰ πράγματα διὰ

Digitized by Google

τῶν ἰδίων αἰσθήσεων, ἐβεβαιώθη, ὅτι οὐ μόνον δὲν εἶνε σερβικὴ ἡ Θεσσαλονίκη, ἀλλ' ἐπίσης, horribile dictu! ἐκτὸς τοῦ προξένου, τῶν δύο διερμηνέων, τῶν τριῶν καβάσιδων, καί τινων ἐμπόρων, προερχομένων ἐκ τοῦ βασιλείου, οὐδεὶς ἕτερος Σέρβος εἶνε γνωστὸς ἐν Θεσσαλονίκῃ. Βέβαιον εἶνε ἐπίσης, κατὰ τὸν αὐτὸν περιηγητήν, ὅτι ὁ ὡραιότερος τοῦ προαστείου οἶκος ἐγένετο σερβικὸν γυμνάσιον, οἱ τοῖχοι αὐτοῦ κοσμοῦνται ὑπὸ εἰκόνων Σέρβων βασιλέων καὶ ἁγίων, διακόσιοι δ' οἰκότροφοι μαθηταὶ διαιτῶνται ἐν αὐτῷ, προσελθόντες ἐκ πάσης τῆς Μακεδονίας. Πάντες οὗτοι συντηροῦνται δαπάναις τοῦ προξενείου, ἐν ᾗ δὲ περιπτώσει παύσῃ τρέφουσα αὐτοὺς ἡ σερβικὴ κυβέρνησις, δύσκολον τὸ προϊδεῖν, ὁποῖα ἔσονται τὰ πραγματικὰ αὐτῶν αἰσθήματα καὶ οἱ πόθοι.

Ἡ ἀφήγησις τοῦ κ. Μπερὰρ εἶνε καταπληκτικῶς ἀληθής, μαρτυροῦσα τὴν ἀφέλειαν, ἀλλ' ἅμα καὶ τὴν ματαιοδοξίαν τῶν Μεγαλοσέρβων φιλοπατρίδων, ἐπιζητησάντων κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη νὰ θερίσωσιν ἐν χώρᾳ, ἔνθα δὲν ἔσπειραν, κατὰ τὴν κοινὴν παροιμίαν. Οἱ ἐθνογραφικοὶ πίνακες τοῦ Σέρβου Κόπτσεβιτζ καὶ τῆς Ὀμλαδίνας παριστῶσι τὴν Μακεδονίαν ὡς οἰκουμένην ὑπὸ Σέρβων, ὧν τὸν ἀριθμὸν ὑπολογίζουσι περὶ τὸ ἑκατομμύριον. Σήμερον δὲ πᾶς ἀγαθὸς Σέρβος φιλόπατρις σκέπτεται, ὅτι πράγματι ἡ Μακεδονία, ἀπὸ τῶν σερβομακεδονικῶν συνόρων μέχρι Θεσσαλονίκης, εἶνε σερβική, ἢ δύναται νὰ καταστῇ τοιαύτη κατὰ τὰς ἰδέας τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ προξένου. Ἡ ἰδέα αὕτη δὲν εἶνε παλαιά· ἀνεβλάστησε βραδύτερον ἐν τῇ κεφαλῇ τῶν Σέρβων ἢ αἱ παράλληλοι ἐπὶ τῆς Μακεδονίας ἀξιώσεις τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Ρωμούνων.

Πρότερον ἡ σερβικὴ ἰδέα ἀπέβλεπεν ἰδίᾳ εἰς τοὺς ἐν Βοσνίᾳ καὶ Ἑρζεγοβίνῃ ἀδελφούς, διατελοῦντας ἔτι ὑπὸ τὴν τουρκικὴν δυναστείαν. *Ἡ κλεινὴ πόλις*, τὸ Βελιγράδιον, ἡ σημερινὴ πρωτεύουσα τῆς Σερβίας, ἐν ἁπάσῃ τῇ ἱστορικῇ δόξῃ, ἀκτινοβολοῦσα ἐκ τῶν μεγάλων παραδόσεων τοῦ πρίγκιπος Εὐγενίου, τοῦ *εὐγενοῦς ἱππότου*, τοῦ ἀποκρούσαντος ἀπὸ τῶν τειχῶν αὐτῆς τὴν τουρκικὴν βαρβαρότητα καὶ ἀπολυτρώσαντος τὸν Χριστιανισμὸν τῆς Δύσεως, ἦτο τὸ κατ' ἐξοχὴν ἄσυλον καὶ ὁρμητήριον τῆς ἐθνικῆς ἰδέας κατὰ τὴν σύγχρονον ἱστορικὴν ἀναγέννησιν τῶν Σέρβων, ἀναμενόντων ἀπὸ τῆς μικρᾶς παρὰ τὸν Δούναβιν καὶ τὸν Σαῦον ἡγεμονίας τὴν παράκλητον δύναμιν τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος, τὸ Πεδεμόντιον τῶν Νοτιοσλαύων. Ἀκόμη κατὰ τὴν ἐπαναστατικὴν ἐξέγερσιν τῶν Χριστιανῶν τῆς Βοσνίας καὶ τῆς Ἑρζεγοβίνης ἐν ἔτει 1875—1876, ὁ τότε ἡγεμὼν Μιλάνος ἐφιλοδόξει νὰ ὑποδυθῇ πρόσωπον Καρόλου Ἀλβέρτου ἢ Βίκτωρος Ἐμμανουήλ, νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς νοτιοσλαυϊκῆς ἰδέας. Εἶχε πᾶσαν τὴν πρὸς τοῦτο διάθεσιν· ἀλλ' αἱ βουλαὶ τῆς μοίρας καὶ τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ εἶχον ἄλλως καθορίσῃ τὰ συμβησόμενα, διαφόρως πρὸς τοὺς σερβικοὺς πόθους. Ἡ Συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἀπεκάλυπτεν ἐν τραγικωτάτῃ ἀληθείᾳ διὰ τὴν σερβικὴν φιλοπατρίαν καὶ μεγαλοπραγμοσύνην, ὅτι τὸ πρόγραμμα τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ ἀντέκειτο ἐξ ὁλοκλήρου πρὸς τὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη τοῦ μεγάλου σερβικοῦ κράτους τοῦ Δουσχιάν, τοῦ τοσοῦσον τραγικῶς καταλυθέντος ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Κοσσυφοπεδίου. Ἡ Σερβία ἐλησμονεῖτο πρὸ τοῦ χει-

Digitized by Google

δεμένου νεογεννήτου τέκνου τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ, ἀμφιβόλου σλαυϊκῆς γνησιότητος καὶ καταγωγῆς. Ἀλλ' οὕτως ἐδόκει τῇ ἱστορικῇ μοίρᾳ. Ἐν τῇ ἀκατανομάστῳ διανομῇ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου κατὰ τὴν ἀποφράδα ἐκείνην ἡμέραν, καθ' ἣν ὑπηγορεύετο ἡ Συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἡ Σερβία, καθισταμένη ἀνεξάρτητος, μόλις ἀπεζημιοῦτο ἐπὶ ταῖς μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐθνικαῖς αὐτῆς θυσίαις, «λαμβάνουσα τὴν Νύσσαν, τὴν κοιλάδα τοῦ Δρίνου καὶ τὸ μικρὸν Σβόρνικ», ἐνῷ ἡ Βουλγαρία ἐδημιουργεῖτο κράτος ἰσχυρὸν ἐν τῇ ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ, μονονουχὶ περιλαμβάνον ἅπασαν τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν. Ἡ δὲ μετά τινα χρόνον ἐν Βερολίνῳ γενομένη ὁριστικωτέρα διευθέτησις τῶν πραγμάτων τῆς Χερσονήσου ταύτης, διὰ τῆς παραχωρήσεως εἰς τὴν Αὐστρίαν τῶν σλαυϊκῶν ἐπαρχιῶν Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης, μείζονα ἔτι ἀπογοήτευσιν ἐπήνεγκεν εἰς τοὺς θιασώτας τῆς μεγάλης σερβικῆς ἰδέας. Ἀφῃρεῖτο ἀπ' αὐτῶν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ ἐλπὶς συνενώσεως μετὰ τῶν δύο τούτων γνησίων σλαυϊκῶν ἐπαρχιῶν, ἔτι δὲ μᾶλλον ἡ ἐλπὶς καθόδου πρὸς τὴν θάλασσαν.

Ἐντεῦθεν ἡ νέα πολιτικὴ τῶν Σέρβων, ὅπως καὶ ἡ τῶν Ρωμούνων, ἐν Μακεδονίᾳ, ἐφ' ἧς διετύπουν ἐθνικὰς ἀξιώσεις, προβαινούσας μέχρις Αἰγαίου καὶ Θεσσαλονίκης. Ἡ πολιτικὴ αὕτη χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τῆς κυρώσεως τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου. Ἵνα παρηγορηθῶσι διὰ τὴν ἀπώλειαν λιμένος τινὸς ἐν τῇ Ἀδριατικῇ, δὲν ἐδίστασαν, ἀναφυλλίζοντες παλαιὰ σερβικὰ χειρόγραφα καὶ χρονογραφίας, ὀνειροπολοῦντες τὸ μέγα, ὅσον καὶ ἐφήμερον κράτος τοῦ Στεφάνου Δουσχιάν, νὰ διεκδικήσωσι τὴν Μακεδονίαν, ὡς χώραν ἀνήκουσαν αὐτοῖς, παντὶ τρόπῳ. Δὲν ἦτο δύσκολον τοῦτο. Εἶχον ἤδη ὑπ' ὄψει τὴν πρότερον ἀρξαμένην ἐργασίαν τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Ρωμούνων. Κατὰ τὴν νέαν σερβικὴν θεωρίαν, πρὸς ὕπαρξιν Σερβίας, ἡ Θεσσαλονίκη εἶνε ὁ φυσικὸς λιμὴν τοῦ Βελιγραδίου, καὶ μεταξὺ τῶν δύο τούτων σημείων, τὰ πολυθρύλητα Σκόπια, ἡ παλαιὰ πρωτεύουσα, ἀείποτε διατελέσασα σερβική. Ἡ θεωρία αὕτη φαίνεται, ὅτι ἐπιτηδειότατα *ὑπεβλήθη* εἰς τοὺς ἐν Βελιγραδίῳ πολιτικοὺς κύκλους ὑπὸ τῶν ἐν Βιέννῃ παμπονήρων.—Ἀπωλέσατε τὴν Ἀδριατικήν. Πρὸς ἀποζημίωσιν στρέψατε τὰ βλέμματά σας πρὸς τὸ Αἰγαῖον, πρὸς τὴν Μακεδονίαν. Καὶ δι' αὐτῆς διῆλθον ἄλλοτε Σέρβοι. Ὁ μέγας Δουσχιὰν ἐπιτλοφορεῖτο ἐπίσης *φιλόχριστος Τσάρος τῆς Μακεδονίας*· δύνασθε νὰ διατυπώσητε ἐπ' αὐτῆς περγαμηνάς, καὶ μετὰ μείζονος ἴσως δικαίου ἢ οἱ πρόσφατοι αὐτῆς διεκδικηταί, οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Ρωμοῦνοι. Οἱ ἐν Βιέννῃ γινώσκουσι τὴν γλῶσσαν ταύτην τοῦ πονηροῦ ὄφεως, ὅσον οὐδεμία ἄλλη διπλωματικὴ σχολή. **Bella gerant alii, Tu, felix Austria, nube,** ἀλλὰ καὶ... *ῥαδιουργει*. Οὕτως ἡ αὐστριακὴ πολιτική, μετὰ τὴν Σύνοδον τοῦ Βερολίνου, καθ' ἣν κατώρθωσε ν' ἀποζημιωθῇ ἐν τῇ ἀνατολικῇ Εὐρώπῃ διὰ τὰς ἀπωλείας, ἃς ὑπέστη κατὰ τὰς προηγουμένας δεκαετηρίδας ἐν Γερμανίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ, πρὸς ἀποφυγὴν ἐνοχλήσεων, μέχρι τῆς πλήρους χωνεύσεως τῶν νέων αὐτῆς σλαυϊκῶν ἐπαρχιῶν, ὡς καὶ τῶν ἐν Τρανσυλβανίᾳ Ρωμούνων, ἐπιτηδειότατα

Digitized by Google

κατώρθου νὰ ἐξωθήσῃ τὴν φιλοδοξίαν τῶν ἐν Βουκουρεστίῳ καὶ Βελιγραδίῳ ἀφελῶν πρὸς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὸ Αἰγαῖον. Πολλαπλοῦν κέρδος· ἀπηλλάσσετο ὀχληρῶν ὅπως δήποτε ραδιούργων ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ καὶ ἀπαιτητῶν· καὶ ἀφ' ἑτέρου, ἔρριπτε τὸν δαυλὸν τῆς διαιρέσεως καὶ τῆς διχονοίας ἐν τῇ περιμαχήτῳ Μακεδονίᾳ. Ποικίλοι οἱ ἀξιοῦντες τὸ ἐπ' αὐτῆς κράτος καὶ ἀσυμβίβαστοι. Οἱ κρατοῦντες Μουσουλμάνοι, οἱ Ἕλληνες, τὸ ἀρχαιότατον καὶ πολυπληθέστατον τῶν ἐν αὐτῇ οἰκούντων φυλετικῶν στοιχείων, τὴν μεθ' οὗ συμβίωσιν δὲν θὰ ἀπέκρουον καὶ οἱ κατὰ μέγα μέρος ὁμοεθνεῖς Μουσουλμάνοι. Ἤδη δέ, μετὰ τὴν ἐπ' αὐτῆς ἐκδήλωσιν διαφόρων φυλετικῶν ὀρέξεων, κατὰ πρῶτον τῶν βουλγαρικῶν, καὶ μετ' αὐτὰς τῶν ρωμουνικῶν καὶ σερβικῶν, θὰ ἠνοίγετο εὐχερεστέρα ἡ πρὸς τὸ Αἰγαῖον αὐστριακὴ κάθοδος, ἐπὶ τῷ λόγῳ τῆς ἀποκαταστάσεως τάξεως, μὴ κατορθουμένης τοιαύτης ὑπὸ τὴν χαλαρὰν καὶ ἀσυνεπῆ ἐνέργειαν τῆς τουρκικῆς διοικήσεως. Καθισταμένης τῆς Θεσσαλονίκης *τρίτης αὐτοκρατορικῆς πόλεως*, μετὰ τὴν Βιέννην καὶ τὴν Βουδαπέστην, τῆς Αὐστρίας, ἥτις μέχρι τῆς σήμερον διατελεῖ κυβέρνησις μᾶλλον ἢ κράτος, μεταμορφουμένης εἰς πραγματικὸν Oester Reich, λύεται ἴσως ἐπὶ τέλους τὸ πρόβλημα τοῦ μέλλοντος τῆς δυναστείας τῶν Ἀψβούργων, σήμερον, ὅπως ἔχουσι τὰ πράγματα, ἀπειλουμένων νὰ ἐκδιωχθῶσιν ἐκ τῶν πλείστων ἐπαρχιῶν τῆς αὐστριακῆς Μοναρχίας, ἅς τινας ἤδη συνέχει οὐχὶ ἡ ταυτότης τῆς φυλῆς ἢ τῶν συμφερόντων, ἀλλ' ἡ πολιτικὴ ἀνάγκη, ἥτις ἀναντιρρήτως δὲν δύναται νὰ ἔχῃ λόγον αἰωνίας ὑπάρξεως. Τοιοῦτό τι ἔπρεπε νὰ πράξῃ ἄλλοτε ἡ αὐστριακὴ δυναστεία. Ἀλλ' ὅ τι δὲν ἐγένετο πρότερον, δύναται νὰ τελεσθῇ σήμερον, ἐπανορθουμένων τῶν προτέρων σφαλμάτων. Καὶ εἰς τοῦτο κυρίως ἐργάζεται ἀπὸ εἰκοσιπενταετίας ἡ αὐστριακὴ πολιτική, ὑπὸ τὴν ὤθησιν τοῦ πολιτικοῦ προγράμματος Drang nach Osten, καταλείπουσα τὴν κεντρικωτέραν Εὐρώπην καὶ κατερχομένη πρὸς τὸν Δούναβιν, πρὸς τὸν Αἷμον καὶ τὸ Αἰγαῖον.

Πρὸ τοιούτων πολιτικῶν βλέψεων καὶ ἐνεργειῶν τῶν ἐν Βιέννῃ, Βουκουρεστίῳ, Σόφιᾳ καὶ Βελιγραδίῳ, τί ἔπραξεν ἀπὸ τεσσαρακονταετίας ἤδη ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, τοῖς δυσὶ τούτοις ἐθνικοῖς αὐτοῦ κέντροις; Ὁποία ἀξία λόγου ἐργασία κατεβλήθη ὑπ' αὐτοῦ πρὸς σύνταξιν τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων; Ἂς τὸ ὁμολογήσωμεν μετὰ παρρησίας· ἴσως τοῦτο μᾶς συνετίσῃ καὶ μᾶς σώσῃ. Ὁ Ἑλληνισμὸς εἰργάσθη πρὸς διάσπασιν μᾶλλον ἢ πρὸς σύνταξιν τῶν δυνάμεών του. Ὑπὸ περιοδικῶν νευρικῶν παροξυσμῶν ἑκάστοτε καταλαμβανόμενος, οὐδὲν γενναῖον πρόγραμμα ἐν νῷ συλλαβὼν καὶ ἐκτελέσας, ὑπέστη ἀλλεπαλλήλους ἥττας πανταχοῦ τῶν ἱστορικῶν αὐτοῦ προπυργίων, ἐθνικῶν τε καὶ ἐκκλησιαστικῶν. Ἀγνοῶ, ἂν θὰ ἀντιληφθῇ τῶν πραγμάτων, ἔστω καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν στιγμὴν τῆς κρίσεως. Δύναται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα νὰ περισώσῃ τελευταῖα τινὰ ναυάγια, ἅτινα ἴσως οἱ μεθ' ἡμᾶς, σωφρονέστεροι καὶ νουνεχέστεροι, δύνανται νὰ ἐπωφεληθῶσι πρὸς τὴν μέλλουσαν ἐργασίαν.

Digitized by Google

Ἐπανέρχομαι εἰς τὴν σερβικὴν ἐνέργειαν ἐν Μακεδονίᾳ. Αὕτη ἐβασίσθη οὐχὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων, τῶν συγχρόνων ἱστορικῶν δεδομένων, τουτέστι τῆς ὑπάρξεως ἀρκετοῦ σερβικοῦ ἐν Μακεδονίᾳ πληθυσμοῦ, δυναμένου νὰ δικαιολογήσῃ ὅπως δήποτε τὰς ἐπὶ τῆς χώρας ταύτης σερβικὰς ἀξιώσεις, ἀλλ' εἰς τὴν παλαιτάτην τοῦ σερβικοῦ λαοῦ ἱστορίαν, εἰς τὴν ἀπομεμακρυσμένην ἐκείνην ἐποχὴν τοῦ βασιλέως Στεφάνου Δουσχιάν, ἀκμάσαντος κατὰ τὰ μέσα τοῦ 14ου αἰῶνος, τοῦ μεγίστου τῶν Σέρβων ἡγεμόνων, καθυποτάξαντος τὴν Βουλγαρίαν, ἐκτείναντος τὸ κράτος αὐτοῦ μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἕβρου καὶ τῆς Χαλκιδικῆς, στεφθέντος ἐν Σκοπίοις τσάρου τῆς Σερβίας, καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις ὀνειροπολήσαντος καὶ τὴν κατάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ταῦτα καὶ μόνα εἶνε τὰ ἐπὶ τῆς Μακεδονίας δικαιώματα τῶν Σέρβων, οἵτινες δύνανται βεβαίως νὰ ὀνειροπολῶσι τὸ μέγα κράτος τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος, ἀλλ' ἐντὸς τῶν λογικῶν ὁρίων τῶν ἐθνολογικῶν δεδομένων, ἀποκρούοντες τὰς ἱστορικὰς χιμαίρας.

— Πόσον εἶνε λυπηρόν, ὅτι δὲν συνεργαζόμεθα Ἕλληνες καὶ Σέρβοι κατὰ τῶν αὐτῶν κοινῶν ἐχθρῶν (τῶν Βουλγάρων), ἔλεγε πρὸ τετραετίας εἰς τὸν γράφοντα ταῦτα ἐν Βελιγραδίῳ ὁ κ. Νικολάεβιτζ, ὁ διευθύνων τὴν προπαγανδικὴν ἐνέργειαν τῆς σερβικῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἁγίου Σάββα.—Ἀλλ' εἶνε ἀδύνατον, ἐφ' ὅσον ἡ Σερβία διατηρεῖ σχολὰς ἐν ἑλληνικωτάταις πόλεσιν, οἷαι ἡ Θεσσαλονίκη καὶ αἱ Σέρραι, ἔνθα οὐδεὶς ἰθαγενὴς Σέρβος, στρατολογεῖ δὲ μαθητὰς ἐξ ἄλλων φυλῶν τῆς Μακεδονίας, καὶ δὴ ἐξ Ἑλλήνων. Πράττομεν τοῦτο, πολεμοῦντες τὴν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ βουλγαρικὴν ἐπιρροήν, ἀπεκρίθη ὁ ἀγαθὸς Σέρβος. — Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ζημίᾳ τῶν Ἑλλήνων, μεθ' ὧν καθῆκον ἔχετε καὶ συμφέρον νὰ συνεργασθῆτε. Οἱ πλεῖστοι τῶν Σέρβων κατανοοῦσι τοῦτο· ἀλλ' ὠθεῖ αὐτοὺς εἰς τὴν μακεδονικὴν ἐνέργειαν τὸ μὲν συμφυής τις ματαιοφροσύνη, τὸ δὲ πονηρὰ ἐξωτερικὴ πολιτική. Οὐχ ἧττον ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω, ὅτι αἱ σερβικαὶ ἐν Μακεδονίᾳ ἐνέργειαι δὲν ὑπῆρξαν τοσοῦτον ἄκοσμοι καὶ βδελυραί, ὅσον αἱ τῶν Βουλγάρων, τῶν Ρωμούνων καὶ τῶν Καθολικῶν, οἵτινες οὐδενὸς ἐφείσθησαν μέσου πρὸς καταπολέμησιν τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου.

Ὁ κατ' ἐξοχὴν θεωρητικὸς τῆς σερβικῆς ἰδέας εἶνε ὁ Σλαυοσέρβος Κόπτσεβιτζ. Ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ, ὅ περ εἶνε περιήγησις ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Παλαιὰν Σερβίαν, ἀνεκάλυψεν, ὅτι ὁ σερβικὸς πληθυσμὸς τῶν τριῶν διοικήσεων Κοσσόβου, Μοναστηρίου καὶ Θεσσαλονίκης ἀνέρχεται περίπου εἰς τὸ ἑκατομμύριον. Κατανοῶν τὴν σοβαρότητα τοῦ ἀντικειμένου, ὅ περ πραγματεύομαι, δὲν τολμῶ νὰ προβῶ εἰς λεπτομερῆ ἀνάλυσιν τῆς συγγραφῆς τοῦ Σέρβου ἐθνολόγου· ὀφείλω νὰ παρατηρήσω ἐν τούτοις, ὅτι ὁ συγγραφεὺς οὗτος ἥκιστα ὑπολείπεται κατὰ τὴν μυθοπλαστικὴν δεινότητα τῶν λοιπῶν Σλαύων, Ρωμούνων, καὶ δὴ Βουλγάρων ἐθνογράφων. Οὕτω πρὸς τοῖς ἄλλοις ἰσχυρίζεται, ὅτι οἱ Βυζαντῖνοι αὐτοκράτορες, Ἰουστῖνος καὶ Ἰουστινιανός, εἷλκον ἐκ Σέρβων τὴν καταγωγήν. Ἀλλὰ κυρίως διαπρέ-

Digitized by Google

πει ὁ μεγαλόσερβος οὗτος ἐθνολόγος ἐν τῇ ἐρεύνῃ τῶν στατιστικῶν δεδομένων τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ σερβικοῦ πληθυσμοῦ· οὐδὲ διστάζει πάντας τοὺς ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ οἰκοῦντας Βουλγάρους ἢ βουλγαροφώνους νὰ χαρακτηρίζῃ ὡς γνησίους Σέρβους, ὅπως καὶ τοὺς τηροῦντας οἱονδήποτε σλαυϊκὸν ἔθιμον (Slawa).

Ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἥτις μετὰ τοὺς Ἰουδαίους κατέχει μέγαν ἀριθμὸν Ἑλλήνων, ὑπὲρ τοὺς εἰκοσιπεντακισχιλίους, ὁ ἐθνολόγος μόλις ἀριθμεῖ 14,000 τοιούτους. Οὐχ ἧττον εὗρεν 11,000 Σλαύους, δηλαδὴ Σέρβους, ἑορτάζοντας τὴν Slawa. *Ὅπου ἡ Σλαῦα ἑορτάζεται, ἐκεῖ ὑπάρχουσι καὶ Σέρβοι.* Ἐν ταῖς ἐθνολογικαῖς αὐτοῦ ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν ἀνασκαφαῖς εὑρίσκει ἀγνώστους τέως Σέρβους, δὲν διστάζει δέ, ποιητικῇ ἀδείᾳ, νὰ δημιουργῇ καὶ τοιούτους. Εὑρίσκει ἐν αὐτῇ τῇ Χαλκιδικῇ, πολλῷ μᾶλλον ἐν ταῖς λοιπαῖς μεγάλαις πόλεσι τῆς Μακεδονίας, ἐν Μοναστηρίῳ, Σιατίστῃ, Καστορίᾳ, Σέρραις, Μελενίκῳ κτλ. Ἐν γένει ὁ Ἑλληνισμὸς διὰ τὸν Σέρβον ἐθνολόγον οὐδεμίαν κέκτηται ἀριθμητικὴν δύναμιν ἐν Μακεδονίᾳ, παρείσακτος τυγχάνων, ἅτε τοῦ μεγίστου πληθυσμοῦ τῆς χώρας, ἀποτελουμένου ἐκ Σέρβων, καὶ μόνον τοιούτων.[1]

Ἐν τῷ ὑπὲρ τῶν σερβικῶν ἐπὶ τῆς Μακεδονίας δικαιωμάτων ἀγῶνι, ὁ συγγραφεὺς τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Παλαιᾶς Σερβίας, βασιζόμενος ἰδίᾳ ἐπὶ γλωσσολογικῶν μελετῶν, εὑρίσκει, ὅτι ἡ ἐν Μακεδονίᾳ λαλουμένη σλαυϊκὴ γλῶσσα εἶνε σερβική, ἢ συγγενεστάτη πρὸς αὐτήν, κατ' ἐλάχιστον δὲ βουλγαρική, ὡς ἰσχυρίζονται οἱ περὶ τὸν Ὀφέϊκωφ βουλγαρομανεῖς. Περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου πολλὰ ἤδη ἐγράφησαν ὑπὸ Σλαύων ἱστοριοδιφῶν καὶ ἐθνογράφων, ἐπὶ παραδείγματι ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου φίλου Ν. Δουρνωβώ. Μέχρις ἐπ' ἐσχάτων πλεῖστα τῶν δημοσιογραφικῶν ὀργάνων τῆς βουλγαρικῆς ἰδέας, τῶν προωρισμένων διὰ τὴν ἐξέγερσιν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ πνευμάτων, συνετάσσοντο ἐν τῇ σερβομακεδονικῇ διαλέκτῳ, ὡς καὶ αὐτὴ ἡ *Makedonia* τοῦ Ὀφέϊκωφ, ἵνα ὦσι καταληπτὰ καὶ παρ' αὐτῶν τῶν γινωσκόντων γράμματα Βουλγάρων.[2]

---

1) Spyridion Gopcevic, Makedonien und Alt-Serbien.

2) Ὅτι ἡ Μακεδονία καὶ μέχρι τοῦ νῦν δὲν εἶνε βουλγαρικὴ χώρα, καταφαίνεται καὶ ἐκ των δημοσιευμάτων τοῦ Βουλγάρου λογίου Δραγάνωφ ἐν τῇ «Μακεδονικῇ συλλογῇ», ἐκδοθείσῃ ἐν Πετρουπόλει κατὰ τὸ 1894. «Πρὸ παντός, λέγει, ἀποτόμως παρουσιάζεται πρὸ των ὀφθαλμων τὸ γεγονός, ὅτι μεταξὺ των βασιλέων, βοεβοδῶν καὶ ἡγεμόνων, οὓς ἀνυμνοῦσιν οἱ Σλαῦοι τῆς Μακεδονίας ἐν τοῖς ᾄσμασιν αὐτῶν, διαλάμπουσι τὰ προσφιλέστατα πρόσωπα καὶ τὰ μᾶλλον ἀξιομνημόνευτα γεγονότα τῆς νέας καὶ νεωτάτης σερβικῆς ἱστορίας, καὶ ἐν μέρει τῆς ἑλληνικῆς. Αὐτὰ ταῦτα τὰ ᾄσματα, τὰ καταχωρισθέντα ἐν τῇ «Μακεδονικῇ Συλλογῇ», εἶνε γεγραμμένα εἰς σερβικὴν ἢ σερβοσλαυικὴν γλῶσσαν, οὐδὲ ἓν δὲ εἰς βουλγαρικήν. Ὁ γνώστης τῆς σλαυϊκῆς φιλολογίας, καθηγητὴς Γιάγιτς, σφοδρῶς ἐξήλεγξε τὰς νοθείας τῶν Βουλγάρων πρὸς μεταποίησιν τούτων εἰς βουλγαρικὰ ὑπὸ τοῦ Ραμόσκη, Μιλαδίνοβιτς καὶ τοῦ πρώην Λατίνου Βέρκοβιτς. Τὴν ὑπὸ τοῦ τελευταίου τούτου ἐκδιδομένην «Βέδα Σλαβιὰν» οἱ γνῶσται τῶν βουλγαρικων πραγμάτων ἀπεκάλεσαν ἀγυρτικήν. Ἐν τῇ νοτίῳ Μακεδονίᾳ ἡ βουλγαρικὴ γλῶσσα ἦτο παντελῶς ἄγνωστος, ἐν δὲ τῇ βορείῳ καὶ μέσῃ οἱ κάτοικοι ὡμίλουν σερβιστί, ἢ γλῶσσαν ὁμοιάζουσαν λίαν τῇ σερβικῇ, αἱ δὲ σερβικαὶ Σχολαὶ ἐν τῇ μέσῃ Μακεδονίᾳ ἤκμαζον, καίπερ οὖσαι ὀλιγώτεραι τῶν ἑλληνικῶν. Ὁ γνωστὸς Βούλγαρος συγγραφεὺς

Digitized by Google

Κατὰ τὸν κ. Κόπτσεβιτς, εὑρίσκονται ἐγκατεστημένοι Σέρβοι ἐν Μακεδονίᾳ ἀπὸ τοῦ ἕκτου ἤδη αἰῶνος ἐν Μακεδονίᾳ. Ἦσαν οὗτοι παλαίτατον σλαυϊκὸν γένος, μνημονευόμενον ὑπὸ Πλινίου ἀπὸ τοῦ πρώτου Μ. Χ. αἰῶνος καὶ βραδύτερον ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου, Προκοπίου καὶ ἄλλων. Ἐὰν κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἕκτου αἰῶνος κατεκτήθη ἡ Θράκη, ἡ Μακεδονία, ἡ Θεσσαλία καὶ ἡ λοιπὴ Ἑλλὰς ὑπὸ τῶν Σλαύων, ἡ λαλουμένη γλῶσσα ἦτο ἡ *σερβική*, ἥτις μάλιστα ἐλαλεῖτο ἐν αὐτῇ τῇ Πελοποννήσῳ ἀκόμη κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα, ὅπως καί τινες ἐναπομείνασαι σλαυϊκαὶ λέξεις τοπογραφικῶν τινῶν σημείων τῆς χώρας ταύτης εἶνε σερβικαί. Παρακατιὼν ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ ὁ συγγραφεὺς ἰσχυρίζεται, ὅτι τὸ λεγόμενον δυτικοβουλγαρικὸν κράτος πράγματι ἦτο σερβικόν, ὡς ἐπίσης καὶ τὸ πατριαρχεῖον τῆς Ὀχρίδος δὲν ἠδύνατο νὰ εἶνε βουλγαρικόν· τὸ βουλγαρικὸν πατριαρχεῖον ἔσχε πέρας ἐν ἔτει 971 διὰ τῆς κατακτήσεως τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων, *ἡ δὲ βουλγαρικὴ Ἐκκλησία ἀπώλεσε τὴν αὐτοτέλειαν αὐτῆς, συνενωθεῖσα μετὰ τῆς ἑλληνικῆς*. Ἐν τούτοις τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Ὀχρίδος παρέμεινεν ὑφιστάμενον καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ σλαυϊκοῦ κράτους, ἀποτελούμενον ἐκ τριάκοντα ἐπισκοπῶν ἐξ ὧν οὐδεμία ἐτύγχανεν ἐν τῇ παραδουναβίῳ Βουλγαρίᾳ, ἢ ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ. Ἔτι μᾶλλον ἐπιτίθεται ὁ Σέρβος ἐθνογράφος κατὰ τοῦ γνωστοῦ παμβουλγαριστοῦ Ὀφέϊκωφ, τοῦ συγγραφέως τοῦ περὶ Μακεδονίας βιβλίου, «La Macédoine an point de vue ethnographique, historique et philologique,» προωρισμένου νὰ κατακτήσῃ τοὺς διπλωματικοὺς κύκλους ὑπὲρ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ βουλγαρικῶν ἀξιώσεων. Ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον τοῦτο κρύπτεται ὁ γραμματεὺς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει βουλγαρικῆς ἐξαρχίας Ἀθανάσιος Σοπὸφ ἐκ Φιλιππουπόλεως. Ὁ κ. Κόπτεβιτς καταπολεμεῖ διὰ μακρῶν πάντας τοὺς ἱστορικοὺς ἰσχυρισμοὺς τοῦ

Σλαβέϊκωφ, ἐκδίδων τῷ 1867 ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν ἐφημερίδα «Μακεδονίαν,» συνέτασσεν αὐτὴν ἐν τῷ σλαυομακεδονικῷ ἰδιώματι, πλησιάζοντι τῷ σερβικῷ, δι' ἑλληνικῶν χαρακτήρων. Καὶ ἤδη ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐξαρχία ἐκδίδει τὴν «Νοβινή» αὐτῆς ἐν γλώσσῃ πλησιαζούσῃ τῇ σερβικῇ, ὅπως ἐλευθέρως ἀναγινώσκωσι τὸ βουλγαρικὸν τοῦτο ὄργανον οἱ ἐν Μακεδονίᾳ Σλαῦοι. Ὁ δὲ Βούλγαρος ποιητὴς Βάζωφ τοὺς στίχους του ἐν τοιαύτῃ γράφει γλώσσῃ». (Ἡ βουλγαρικὴ προπαγάνδα ἐν Μακεδονίᾳ ἐν τῷ «Ἑλληνισμῷ» τοῦ Ἀπριλίου 1898).

Ἡ σλαυομακεδονικὴ διάλεκτος εἶνε διάλεκτος τῆς πάλαι ποτὲ διασήμου κυριλλομεθοδιακῆς γλώσσης. Δύναταί τις νὰ προσαγάγῃ μακρὰν σειρὰν μαρτυριῶν ἀνδρῶν σοφῶν, ὕψιστον ἐχόντων κῦρος, γνησίων κατ' ἐξοχὴν Μακεδόνων ἀρχαιοτέρας ἐποχῆς, ὡς ἐπίσημα τεκμήρια τοῦ ὅτι ἡ μακεδονοσλαυϊκὴ διάλεκτος, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, εἶνε αὐθύπαρκτος καὶ ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῆς βουλγαρικῆς καὶ σερβικῆς γλώσσης. Περὶ τῆς ὑπάρξεως ἐν Μακεδονίᾳ ἰδίας ἐθνότητος Σλαύων, ἀνεξαρτήτως τῶν εὐαρίθμων Σέρβων, οἰκούντων ἔν τινι μόνον τμήματι τῆς ἐπαρχίας Νευροκοπίου, μαρτυροῦσιν αἱ ἐκθέσεις τῶν Ρώσσων προξένων, τοῦ μακαρίτου Ἰαστρέμπωβ καὶ Δυτεσέβιτς καὶ τοῦ νῦν ἐν Μοναστηρίῳ Ροστόπσκη· τὴν δὲ σλαυομακεδονικὴν διάλεκτον ἐλογίζοντο ὡς αὐτούσιον καὶ αὐθύπαρκτον οἱ γνωστοὶ ἐπιστήμονες Σαφάριν, Σαπκαρίβ, Παλέβσκης, Δραγάνωφ, Γρόν, ι οβάκοβιτς, Μπεζσόνωφ καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Τὴν ἀλήθειαν ταύτην ἐγνωμάτευσαν καὶ ὁ μακαρίτης Γρηγορόβσκης. Σρεσνέβσκης, καὶ οἱ νῦν Λαμάνσκης καὶ Κοτσανόβσκης, Ἰάγιτς καὶ ἄλλοι». («Ἑλληνισμός,» τεῦχος Ὀκτωβρίου 1900).

Digitized by Google

γραμματέως τῆς Ἐξαρχίας, ζητῶν ν' ἀποδείξῃ, ὅτι οἱ λεγόμενοι Βούλγαροι τῆς Μακεδονίας ἦσαν Σέρβοι, ὅτι κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα αἱ λέξεις *μακεδονικὸς* καὶ *σερβικὸς* ἦσαν ταυτόσημοι, Γερμανοὶ δὲ συγγραφεῖς τοῦ δεκάτου ἕκτου αἰῶνος μαρτυροῦσι τὸν σερβισμὸν τῆς Μακεδονίας.

Τὸ βιβλίον τοῦτο, τὸ ὁποῖον εἶνε κατὰ πρῶτον λόγον καταπολέμησις τῶν ἐπὶ τῆς Μακεδονίας βουλγαρικῶν ἀξιώσεων, δυστυχῶς δὲν βασίζεται ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας. Τυγχάνει ἐξίσου πλημμελές, ὅσον καὶ τὰ ὅμοια συγγράμματα τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Ρωμούνων. Θεωρῶ ἀνάξιον τοῦ κόπου ν' ἀμφισβητήσω τὰ στατιστικὰ αὐτοῦ δεδομένα, διότι οὐδείς, ἐκτὸς τοῦ συγγραφέως, τοῦ Σέρβου ἐν Θεσσαλονίκῃ προξένου καὶ τῶν περὶ τὴν σερβικὴν Προπαγάνδαν παραδέχεται αὐτὰ σήμερον. Ἀλλ' ὡς εἰκός, ἔμελλε νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῆς φαντασίας τῶν ἐν Βελιγραδίῳ θερμοκεφάλων, ἀφελέστατα διανοηθέντων νὰ ἐργασθῶσιν ἐν Μακεδονίᾳ ὑπὲρ τῆς ἱστορικῆς παλινορθώσεως τοῦ ἐφημέρου κράτους τοῦ Δουσχιάν, ἀγνοούντων ὅτι οἱ νεκροὶ δὲν ἐπανέρχονται εἰς τὴν ζωήν, οὐδ' ὅτι δημιουργοῦνται ἐθνικὰ δικαιώματα διὰ τῆς φαντασίας μόνον καὶ τῶν αὐθαιρέτων πολιτικῶν ὑπολογισμῶν. Ἡ συγγραφὴ τοῦ Κόπτσεβιτς εἶνε μνημεῖον τῆς ἐλαφρότητος, ὅσον καὶ τῆς ἀσυνειδησίας τῶν καθ' ἡμᾶς καιρῶν· δὲν ἔβλαψε βεβαίως τὸ παράπαν τὴν ἑλληνικὴν ὑπόθεσιν ἐν Μακεδονίᾳ ἀπὸ θεωρητικῆς ἀπόψεως. Ἀλλ' ἐξῆψε τὸν μακεδονικὸν φανατισμὸν τῶν Σέρβων, οἵτινες ἀποπειραθέντες νὰ δημιουργήσωσι σερβικὸν ζήτημα ἐν Μακεδονίᾳ, πλέον ἢ ἅπαξ σκαιῶς καὶ ἀδίκως προσηνέχθησαν πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν, καθ' οὗ οὐδὲν ἠδύναντο νὰ ἔχωσι παράπονον καὶ μεθ' οὗ ἠδύναντο νὰ συμβιώσωσιν ὡς ἀγαθοὶ φίλοι, ἐπὶ αἰῶνας συναγωνισθέντες κατὰ τοῦ δυνάστου ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν παλιγγενεσίας.

Βεβαίως καὶ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην προσέγγισις μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Σέρβων ἀπὸ γενικωτέρας καὶ μερικωτέρας ἀπόψεως, ὡς ἰσχυρῶν ἐθνικῶν παραγόντων τῆς τάξεως καὶ τῆς ἰσορροπίας ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου, δὲν εἶνε δυσχερής, οὐδ' ἀδύνατος. Ἀμφότεροι οἱ λαοὶ δύνανται νὰ ἐκτελέσωσι τὸ ἱστορικὸν αὐτῶν πρόγραμμα ἄνευ ἀμοιβαίων ὑπονοιῶν καὶ συγκρούσεων. Ὑπάρχει στάδιον εὐρύ, ἐφ' οὗ ἕκαστος δύναται νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἐθνικὴν δραστηριότητα ἄνευ προσφυγῆς εἰς βίαια μέτρα, δυνάμενα νὰ προκαλέσωσι συγκρούσεις καὶ διαμάχας, ἃς θέλουσιν ἴσως ἐπωφεληθῇ οἱ ἀμφοτέρους τοὺς λαοὺς ὑποβλέποντες.

Οὐδέποτε μέχρι τοῦδε αἱ σχέσεις τῶν Σέρβων πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν, τόν τε ἐκκλησιαστικὸν καὶ τὸν πολιτικόν, ὑπῆρξαν ἐχθρικαί, τοὐναντίον μάλιστα ἑκατέρωθεν ἀείποτε ἐξεδηλώθη συμπάθεια καὶ φιλοφροσύνη. Πᾶσα ἄρα μεταξὺ αὐτῶν ἐν τῷ μέλλοντι διαμάχη ἀμφοτέρους θέλει ζημιώσῃ. Ἡ σημερινὴ Σερβία, εὑρισκομένη, ὅπως καθωρίσθη ἀπὸ τῆς ἐν Βερολίνῳ Συνόδου, τὸ μὲν μεταξὺ τῆς αὐστριακῆς φιλοκτημοσύνης, τὸ δὲ μεταξὺ τῶν βουλγαρικῶν ἀξιώσεων ἐπὶ μακεδονικοῦ τμήματος, καθ' ὁλοκληρίαν σερβικοῦ, δὲν δύναται ἢ νὰ ὑποκύψῃ ἐπὶ τέλους καὶ ἐθνικῶς νὰ

Digitized by Google

ὀπισθοχωρίσῃ πρὸ τῆς ἰσχύος πολεμίων, ὑπερτερούντων αὐτὴν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν.

Ἡ σερβικὴ δρᾶσις ἐν τῷ ἑλληνικῷ τμήματι τῆς Μακεδονίας, τὸν Ἑλληνισμὸν μόνον παρενοχλοῦσα, ἥκιστα προβιβάζει τὰ σερβικὰ συμφέροντα· δὲν εὑρίσκει ἔδαφος ἐπιτυχίας. Καὶ ἡ Θεσσαλονίκη, καὶ αἱ Σέρραι, καὶ τὸ Μοναστήριον, τοσαῦτα ἄλλα τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας ἐν Μακεδονίᾳ προπύργια, εἶνε ἀδύνατον νὰ κατακτηθῶσιν ὑπὸ τοῦ σερβικοῦ προσηλυτισμοῦ. Ἐνιαχοῦ μάλιστα ἐπέρχεται τὸ ἀντίθετον τοῦ προσδοκωμένου ἀποτελέσματος. Ὁ Ἑλληνισμός, πολλαχόθεν πολιορκούμενος καὶ ἐπιβουλευόμενος, συγκεντροῦται κατ' ἀνάγκην, ἐξ ἐνστίκτου αὐτοσυντηρήσεως, ἂν μὴ ἰσχυρότερος κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην καταστάς, ἀλλ' ὅπως δήποτε κατανοῶν τὸν ἐπικρεμάμενον κίνδυνον καὶ διεξάγων σθεναρώτερον τὸν ἐπιβεβλημένον εἰς αὐτὸν μέγαν ἀγῶνα. Καὶ οἱ Ρωμοῦνοι καὶ οἱ Σέρβοι, νομίσαντες, ὅτι δύνανται νὰ ἐπωφεληθῶσιν ἐκ τῶν δυσχερειῶν αὐτοῦ, ἐνήργησαν μετὰ περισσοῦ ζήλου κατ' αὐτοῦ ἐν Μακεδονίᾳ. Καὶ οὗτοι μὲν θετικὸν οὐδὲν ἔσχον ὄφελος. Συνετέλεσαν μόνον νὰ ἐνισχύσωσι κοινὸν ἐχθρόν, ἂν μή τι ἄλλο, γινώσκοντα ἄριστα νὰ προσφέρῃ τὴν ἀμοιβὴν τῆς εὐγνωμοσύνης.

Δύναται προσφυέστερον καὶ ἐπὶ ἰδίου ἐδάφους ν' ἀγωνισθῇ ἡ σερβικὴ ἰδέα παρὰ τοῖς ὁμοφύλοις ἐκείνοις λαοῖς, οἵτινες πάντοτε ὑπῆρξαν θεματοφύλακες αὐτῆς καὶ προασπισταί. Ἀληθὲς εἶνε, ὅτι κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην περίοδον ἐπῆλθον γεγονότα ἀποθαρρυντικὰ ὅπως δήποτε διὰ τὸ ὀνειροποληθὲν μέλλον τῶν Νοτιοσλαύων, ὧν ἠξίου ὅτι εἶνε ἀντιπρόσωπος ἡ Σερβία, πρώτη ἀναπετάσασα, ἀρχομένου τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, τὴν σημαίαν τῆς σερβικῆς παλιγγενεσίας. Τὸ παλαιὸν κράτος τοῦ Στεφάνου Δουσχιάν, ἀκτινοβολοῦν ὑπὸ τῆς δόξης εὐγενεστάτων ἡρώων καὶ ἀγωνιστῶν, τοῦ Μάρκου Κράλιεβιτς, τοῦ κνιὰζ Λαζάρου, ὧν τοὺς ἀγῶνας καὶ τὴν μνήμην τηρεῖ ἀκήρατον ἀπὸ αἰώνων ἡ σερβικὴ συνείδησις, καὶ τῶν ὁποίων τὴν ἱστορικὴν μετεμψύχωσιν κατενόησεν αὖθις, ἀγωνιζομένη πρὸς τὸν προαιώνιον ἐχθρόν, δύναται νὰ ἐπανορθωθῇ διὰ τῶν Σέρβων καὶ μόνον. Πρὸς τούτους ἂς προστρέξωσιν, ἐργαζόμενοι καὶ προσηλυτίζοντες οἱ φιλοπάτριδες τοῦ Βελιγραδίου. Τὸ διπλωματικόν, τεχνητὸν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν κατασκεύασμα τοῦ 1878, ἓν λιθάριον τοῦ μεγάλου μωσαϊκοῦ, ἐξ οὗ ἀποτελεῖται ἡ ἐν Βιέννῃ κυβέρνησις, δὲν φαίνεται προωρισμένον διὰ μακροχρόνιον βίον. Ἡ τελουμένη ζύμωσις ἀπό τινος χρόνου ἐν τῇ ἀψβουργείῳ αὐτοκρατορίᾳ, ἧς ἀποτέλεσμα ἔσται θᾶττον ἢ βράδιον ἡ διάλυσις τοῦ ψηφιδωτοῦ εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη, θέλει καταστῇ ἐπωφελεστάτη εἰς τὰς ἀξιώσεις τῆς σερβικῆς πολιτικῆς. Αὕτη ἐργαζομένη ἐπὶ τῶν ὁμόρων, ὅσον καὶ συγγενῶν λαῶν, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων κέκτηται ἀφωσιωμένους φίλους, θέλει τύχῃ ἐν τῷ εὐθέτῳ χρόνῳ τῆς ἐπιτεύξεως τοῦ ἐθνικοῦ προγράμματος. Ζητεῖ διέξοδον· ἀλλ' εὐκολώτερον εἶνε αὕτη νὰ κατορθωθῇ πρὸς τὰς ἀκτὰς τοῦ Ἀδρίου, ἔνθα ὁμόφυλοι ἀπὸ αἰώνων βιοῦσιν, ἢ πρὸς τὰς ἀκτὰς τοῦ Αἰγαίου, ὅπερ ὑπῆρξεν ἀπὸ χιλιάδων ἐτῶν ἑλληνικὴ θάλασσα, καὶ τοῦ ὁποίου αἱ ἱστορικαὶ περιπέτειαι ὑπῆρξαν ἑλληνικαὶ ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμε-

Digitized by Google

ρῶν τῆς ἑλληνικῆς ἐμφανείας ἐν τῇ ἱστορικῇ σταδιοδρομίᾳ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Οὕτω σκεπτομένη καὶ πράττουσα ἡ Σερβία ἕξει ἐν τῷ ἑλληνικῷ παράγοντι ἕνα τῶν πιστοτάτων καὶ εἰλικρινεστάτων φίλων καὶ συμμάχων.

Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν Μακεδονίᾳ, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς δημιουργοῦντας ἐν αὐτῇ δικαιώματα καὶ περγαμηνὰς ἀνυποστάτους, ἀναγνωρίζει τὸ προσῆκον ἑκάστῳ. Ἰδίᾳ δὲν δύναται ν' ἀμφισβητήσῃ τὰ ἐπὶ τοῦ διοικητικοῦ διαμερίσματος τοῦ Κοσσυφοπεδίου (τῆς Παλαιᾶς Σερβίας) δικαιώματα καὶ τὰς ἀξιώσεις τῆς σερβικῆς φυλῆς, εἰ καὶ κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη τὰ μάλιστα ἐνισχύθη τὸ ἀλβανικὸν στοιχεῖον. Ἐν τῷ τμήματι τούτῳ τῆς Μακεδονίας καθῆκον καὶ συμφέρον ἔχουσιν οἱ Σέρβοι νὰ ἐργασθῶσιν, ἀποκρούοντες ποικίλας ἐπιδρομάς, αἵτινες δὲν δύνανται ἢ νὰ βλάψωσιν αὐτοὺς ἐν τῇ ἐπιδιώξει τοῦ ἐθνικοῦ προγράμματος. Ἂς λάβωσι πρόνοιαν διὰ τὸ προσεχὲς μέλλον. Ἀπασχολούμενοι καὶ καταδαπανώμενοι ἐν τῇ ἀπωτέρᾳ Μακεδονίᾳ, ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἐν Σέρραις, ἐν Χαλκιδικῇ, ἐπιτρέπουσιν εἰς ἀμειλίκτους πολεμίους, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἱκανῶν ἀρχηγῶν, νὰ κατακτῶσιν ἔδαφος ἐν μακεδονικῷ τμήματι, καθαρῶς σερβικῷ, ἀλλ' ἐφ' οὗ ἔχουσι διάθεσιν νὰ ἐγείρωσιν ἀξιώσεις πλείονες τοῦ ἑνὸς ἀπαιτηταί. Ἐπιβάλλεται ἄρα εἰς τοὺς Σέρβους ἡ συγκέντρωσις τῶν ἐθνικῶν αὐτῶν δυνάμεων καὶ ἡ ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ χρησιμοποίησις. Ὁ Ἑλληνισμός, οὕτω προσφερομένων αὐτῶν, δὲν δύναται ἢ νὰ συμπράξῃ. Εἶνε καθῆκον αὐτοῦ ἅμα καὶ συμφέρον.

Ἔτι μᾶλλον ἐπιμένω εἰς τὰς σκέψεις ταύτας, αἵτινες γνωρίζω, ὅτι δὲν εἶνε ὅλως ξέναι πρός τινας ἐν Βελιγραδίῳ πολιτικοὺς κύκλους, μετὰ τὸ τελευταῖον ἐθνικοεκκλησιαστικὸν ἐπεισόδιον τοῦ ἐπισκοπικοῦ θρόνου τῶν Σκοπίων, εἰς τὸ ὁποῖον παρέσχον μὲν οἱ Σέρβοι μεγάλην σημασίαν, ὡς ἐκ τούτου δὲ προὐκάλεσαν τὴν μῆνιν τῶν Βουλγάρων, ἀξιούντων, ὅτι ἅπασα ἡ Μακεδονία εἰς αὐτοὺς ἀνήκει, ἂν οὐχὶ ἱστορικῷ δικαίῳ, ἀλλὰ πάντως δικαίῳ πυρός, σιδήρου καὶ δολοφονίας. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ἐπόμενον εἰς τὰ πατροπαράδοτα αὐτοῦ δόγματα, δὲν ἐδίστασε νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει τὰς ἐπιθυμίας τῶν Σέρβων, ἔστω καὶ ἀνοικείως, βουλγαρικῷ τῷ τρόπῳ, διατυπωθείσας πρὸς τὴν ἀνωτάτην ἐκκλησιαστικὴν ἀρχήν, ἀνακηρύξασα ἀρχιεπίσκοπον τῆς περιφερείας τῶν Σκοπίων τὸν Σέρβον τὴν καταγωγὴν ἀρχιμανδρίτων Φιρμιλιανόν. Τοιοῦτό τι δὲν συμβαίνει βεβαίως κατὰ πρῶτον, διότι ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ αἰώνων διορίζει ἐπισκόπους ἀνεξαρτήτως τῆς φυλετικῆς αὐτῶν καταγωγῆς. Οὐχ ἧττον ὁ πατριάρχης δὲν δύναται ν' ἀναγνωρίσῃ περισσότερα δικαιώματα ἐν τῷ τμήματι τούτῳ τῆς Μακεδονίας εἰς τοὺς Σέρβους, οὐδὲ νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν πραγμάτωσιν τοῦ ἐώλου ἐκείνου προγράμματος τῶν μεγαλοϊδεατῶν ἐξ αὐτῶν τῶν ὀνειροπολούντων τὴν αὖθις ἀνάστασιν τοῦ παλαιοῦ σερβικοῦ πατριαρχείου τοῦ Ἰπέκ, σχόντος ἐφήμερον δόξαν καὶ δύναμιν, ὅσον καὶ τὸ κράτος τοῦ Στεφάνου Δουσχιάν, κατ' αἴτησιν τοῦ ὁποίου ὁ πρωτεύων τῆς σερβικῆς Ἐκκλησίας ἐτιτλοφορήθη *Πατριάρχης*. Μετ' ὀλίγον, καταλυθείσης τῆς σερβικῆς

Digitized by Google

αὐτονομίας, κατελύθη ἐπίσης καὶ τὸ πατριαρχεῖον τοῦτο, τῆς Σερβίας καταστάσης ἐπαρχίας τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, οὐχ ἧττον ἐκκλησιαστικά τινα προνόμια ἐχορηγήθησαν καὶ εἰς τὴν ἐπισκοπὴν ταύτην, ὡς καὶ εἰς τὴν ἑτέραν τῶν Ἀχριδῶν, παλαιοῦ ἐπίσης καταλυθέντος πατριαρχείου, ἀφ' ἧς ἐπί τινα χρόνον ἐξηρτᾶτο ἡ μητρόπολις τοῦ Ἰπέκ.

Ἡ ἐφήμερος ἐκκλησιαστικὴ αὐτονομία τῆς μητροπόλεως ταύτης, προκληθεῖσα ἐπὶ Σουλτάνου Σουλεϊμὰν ὑπὸ τοῦ Σέρβου ἀλλαξοπίστου Μεχμὲτ Σοκόλοβιτς, γενομένου μεγάλου Βεζίρου τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας καὶ διορίσαντος τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Μακάριον πατριάρχην τοῦ Ἰπέκ, δὲν ἔτυχεν εὐνοϊκή, ἐπὶ δύο αἰῶνας ὑπάρξεως κατ' ἀνοχήν, οὔτε εἰς τὰ σερβικὰ συμφέροντα, οὔτε εἰς τὰ χριστιανικὰ ἐν γένει. Ἐνῷ οἱ αὐτόνομον διοίκησιν κατὰ καιροὺς ἀξιοῦντες καὶ ἀνεξαρτησίαν παρὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀρχιεπίσκοποι τοῦ Ἰπέκ, ἀνίκανοι νὰ ἐκπληρώσωσι τὴν ὑψηλὴν αὐτῶν λειτουργίαν, ῥαδιουργοῦντες καὶ ῥαδιουργούμενοι, ἐλαυνόμενοι ὁτὲ μὲν ὑπὸ τοῦ Βατικανοῦ, ὁτὲ δὲ ὑπὸ ἑτέρων ξενικῶν ἐπιρροῶν, οὐδὲν γενναῖον κατώρθουν νὰ πράξωσιν ὑπὲρ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ αὐτῆς τῆς σερβικῆς ἰδέας ἐν τῷ ἀποκέντρῳ τούτῳ τμήματι τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου· ξέναι θρησκευτικαὶ ἐπιρροαὶ καὶ δυνάμεις ἐνήργουν τελεσφόρως ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ταύτῃ περιφερείᾳ τῆς προνομιούχου διοικήσεως τοῦ Ἰπέκ. Ὁ Ἰσλαμισμὸς κατέκτα ἔδαφος ἐνταῦθα, περὶ τὸ ἑκατομμύριον δὲ Χριστιανῶν Σέρβων, Ἀλβανῶν καὶ Ἑλλήνων ἐν Μακεδονίᾳ, Ἀλβανίᾳ, Σερβίᾳ, Βοσνίᾳ καὶ Ἐρζεγοβίνῃ ἠσπάζοντο τὴν θρησκείαν τοῦ Μωάμεθ. Ἡ ὀθωμανικὴ πολιτική, πρὸ τοῦ εὐχαρίστου τούτου δι' αὐτὴν φαινομένου, ἠρέσκετο εἰς τὴν ἔκρυθμον κατάστασιν, εἰς ἣν διετέλει ἡ αὐτοδιοίκητος αὕτη ἐπαρχία, ἐκ περιτροπῆς δεικνύουσα στασιαστικὰς διαθέσεις ἀπέναντι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ἐπὶ τέλους, ἐν ἔτει 1767, ἐπὶ Σουλτάνου Μωάμεθ τοῦ δευτέρου, αὐτοκρατορικὸν φιρμάνιον κατήργησεν ἀμφοτέρας τὰς ἐκκλησιαστικὰς διοικήσεις Ἀχριδῶν καὶ Ἰπέκ, ὧν ἡ ἱστορία ὑπῆρξεν ἐπιβλαβεστάτη εἴς τε τὰ θρησκευτικὰ καὶ τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα τῶν λαῶν, ὧν ἠξίουν τὴν ἀντιπροσωπείαν. [1]

1 Τοιαῦτα ἀφηγεῖται ὁ ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς Σέργιος Μακραῖος περὶ τῆς καταλύσεως τῆς αὐτοκεφάλου ταύτης Ἀρχιεπισκοπῆς: «Οὕτω τελεσιουργὸς καὶ ἐν τοῖς μάλιστα λυσιτελὴς ἐδόκει καὶ τοῖς πόρρω ἡ τοῦ παναγιωτάτου κυρίου Σαμουὴλ προστασία καὶ ἐπίσκεψις· διὸ καὶ οἱ ἀρχιεπίσκοποι ἀρχιερεῖς τοῦ κλίματος Ἰπεκίου, συνεννοήσαντες τὰς ἀλλεπαλλήλους ζημίας καὶ τὰ ὑπέρογκα χρέη καὶ τὴν ἄλλην αὐτῶν ἐν ταῖς καιρικαῖς ἀνάγκαις κατὰ δυναστείαν, ἐξ ὧν διεδονεῖτο καὶ ἐταράσσετο συνεχῶς καὶ τὸν ἔσχατον ἠπείλει κίνδυνον καὶ παντελῆ ἀφανισμὸν ἡ ἐκεῖ Ἐκκλησία, τῶν ἡγουμένων ἀκαταστατούντων, τῶν δανείων πληθυνομένων, τῶν ἀπαιτήσεων ἐπιπολλαπλασιαζομένων, τῶν βαρβάρων ἐκτεθηριωμένων, καὶ τὰ σώματα σὺν τῇ περὶ ἕκαστον περιουσίᾳ λαφύσσειν ἀφιεμένων, καὶ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ἐράνοις μηκέτι συνεισφέρειν ἐξικνουμένων, ταῦτα πάντα συνεννοήσαντες, μίαν ἐξεῦρον ὁδὸν τῆς τῶν τοιούτων κακῶν ἀπαλλαγῆς καὶ τῆς τοῦ ποιμνίου καὶ αὐτῶν σωτηρίας, τὴν προστασίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου καὶ τὴν ἐκ τούτου ἄμεσον

Digitized by Google

Ἡ ἱστορία γράφεται καὶ ἐρευνᾶται, ἵνα παρέχῃ μαθήματα εἰς τοὺς λαοὺς καὶ διδάγματα, οὐχὶ δὲ νὰ σκοτίζῃ καὶ παραπλανᾷ τὸν νοῦν αὐτῶν καὶ τὴν ἐνέργειαν. Ἐπεθύμουν ἵνα οἱ Σέρβοι, πρὸς οὓς τρέφω ἀμέριστον συμπάθειαν, οἵτινες δὲν στεροῦνται πολλῶν πλεονεκτημάτων, ἐκπροσωποῦσι δὲ τὸν εὐγενέστατον τύπον τῆς νοτιοσλαυϊκῆς φυλῆς, περιορίσωσι τὴν φαντασίαν αὐτῶν, ἥτις ἐφαρμοζομένη ἐν τῇ πολιτικῇ, ζώσῃ διὰ τῶν ἀριθμῶν καὶ τῶν πραγμάτων, βλάπτει μᾶλλον ἢ ὠφελεῖ. Ἡ μακεδονικὴ αὐτῶν πολιτικὴ κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην εἰκοσιπενταετίαν, τὴν διαρρεύσασαν ἀπὸ τῆς ἐν Βερολίνῳ Συνόδου, ἀφ' οὗ χρόνου λιποψυχήσαντες, ἐπὶ τῇ ὑπονοίᾳ, ὅτι ἀπώλεσαν τοὺς ἐν Βοσνίᾳ καὶ Ἐρζεγοβίνῃ ἀδελφούς, ἐτράπησαν πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὸ Αἰγαῖον, εἶνε μονονουχὶ τυχοδιωκτική, ἐστερημένη δὲ πάσης σοβαρότητος καὶ πρακτικοῦ πνεύματος. Ἀγωνίζονται σήμερον πρὸς ἅπαντα τὰ ἐν Μακεδονίᾳ φυλετικὰ στοιχεῖα, τοὺς Ἕλληνας, τοὺς Βουλγάρους, τοὺς Ἀλβανούς, διότι περὶ Ρωμούνων εἶνε μάταιον νὰ γίνηται λόγος ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ἐν τῇ δυσαναλόγῳ δὲ πρὸς τὰς δυνάμεις αὐτῶν διεξαγωγῇ τοῦ ἀγῶνος, ἐξαντλοῦνται ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, καὶ πολιτικῶς, καὶ οἰκονομικῶς, καὶ ἐθνικῶς. Ἐνῷ ἡ αὐστριακὴ Μοναρχία, διὰ πολλῶν καὶ ποικίλων προπαγανδῶν, θρησκευτικῶν τε καὶ ἐθνικῶν, ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν διὰ τῆς ἀπαραμίλλου αὐτῆς διοικήσεως, κατορθοῖ ν' ἀποξενώσῃ τοὺς ἐν Βοσνίᾳ καὶ Ἐρζεγοβίνῃ ἀδελφοὺς Σλαύους ἀπὸ πάσης προσοχῆς πρὸς τὸ Βελιγράδιον, ἡ αὐτόνομος Σερβία, ἐγκαταλιποῦσα τὸ παλαιὸν αὐτῆς πρόγραμμα, λησμονήσασα τοὺς ἐκεῖθεν τοῦ Δουνάβεως ἀδελφοὺς ὑπὸ τὴν αὐστριακὴν δεσποτείαν, ζητεῖ ν' ἀνακαλύψῃ τοιούτους μέχρι Χαλκιδικῆς καὶ Θεσσαλονίκης, καταφεύγουσα εἰς θλιβερὰς μυθοπλαστίας, οἷαι αἱ ὑπὸ τῶν περὶ τὸν κ. Κόπτσεβιτς δημοσιευόμεναι ἀπό τινος χρόνου ἐν συγγράμμασι μικροῖς καὶ μεγάλοις. Ὁποία ἦτο ἡ Σερβία πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου, καὶ ὁποία διατελεῖ σήμερον, ἕνεκα τῆς *θλιβερᾶς* αὐτῆς ἐθνικῆς πολιτικῆς, ἐπεθύμουν νὰ μελετήσωσι τοῦτο οἱ πολιτικοὶ τῆς Σερβίας πάσης ἀποχρώσεως. Τότε ἡ Ἡγεμονία ἐθεωρεῖτο τὸ Πεδεμόντιον τῶν Νοτιοσλαύων, ἔχουσα εἰς τὸ ἐνεργητικὸν αὐτῆς μόνον ἐνδόξους σελίδας· ἀκολούθως ἔγραψεν εἰς τὸ παθητικὸν αὐτῆς τὴν καταστροφὴν τῆς Σλιβνίτσης μεθ' ὅλων τῶν ἀποτελεσμάτων. Ποῖα τὰ αἴτια τῆς τροπῆς ταύτης; Ἂς ἐξαγάγωσιν οἱ βουλόμενοι τὰ προσήκοντα συμπεράσματα.

Κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας ἡ λύσις τοῦ δῆθεν μητροπολιτικοῦ ζητήματος τῶν Σκοπίων, τοῦ τοσοῦτον θόρυβον προκαλέσαντος, ἐπῆλθε κατὰ τοὺς πόθους τῶν Σέρβων μεγαλοϊδεατῶν. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, οὗ τὴν πολιτικὴν διέκρινεν ἀεί-

---

πρόνοιαν καὶ κηδεμονίαν, καὶ δὴ προσπεφευγότες τῇ τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, κοινὴν ἔχοντες ἀναφορὰν καὶ ἱκετείαν, ταύτῃ ὡμολόγουν τὴν ὑποταγὴν...» «Μετὰ μικρὸν δὲ τὰ αὐτὰ ζηλώσαντες καὶ διαπραξάμενοι οἱ ἀρχιερεῖς τοῦ κλίματος τῶν Ἀχριδῶν, ἔτυχον τῶν αὐτῶν». (Διομήδος Κυριακοῦ, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, τόμ. 3ος).

Digitized by Google

ποτε ἡ περίνοια καὶ ἡ μεγαλοφροσύνη, διὰ τῆς ἀναρρήσεως τοῦ Φιρμιλιανοῦ εἰς τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον τῶν Σκοπίων, ἐθεράπευσε τὰς σερβικὰς ἀξιώσεις, αἵτινες ἀναμφιβόλως δὲν θὰ σταματήσωσι μέχρι τοῦ σημείου τούτου. Ἀλλ' ἂς σημειώσωσι καλῶς ἐν τῷ ἐθνικῷ αὐτῶν καλενδαρίῳ οἱ Σέρβοι τὴν ἡμέραν ταύτην, ἥτις εὔχομαι νὰ μὴ καταστῇ αὐτοῖς *ἀποφράς*. Ἐπιζητοῦντες ἐκκλησιαστικὴν αὐτονομίαν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ τὴν παρεπομένην δρᾶσιν, ἀμφιβάλλω, ἂν θὰ ἔχωσι τὴν προσήκουσαν ἱκανότητα ν' ἀνταγωνισθῶσι ταὐτοχρόνως πρὸς τοὺς Ἕλληνας, τοὺς Ἀλβανούς, τοὺς Ρωμούνους, καὶ ἰδίᾳ πρὸς τοὺς ἀμειλικτοτάτους τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν ἕνεκα τοῦ ζητήματος τούτου. Ἐννοῶ τοὺς Βουλγάρους. Εἶνε πάντοτε ἀληθὲς τὸ λόγιον τοῦ ποιητοῦ :

«*Δεινή τις ὀργὴ καὶ δυσίατος πέλει,*
ὅταν φίλοι φίλοισι συμβάλωσ' ἔριν».

Ἤδη, κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας ἡμέρας ἐξήφθησαν αὖθις ἅπαντα τὰ πάθη τῆς βουλγαρικῆς μεγαλομανίας ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῆς ὁριστικῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ Φιρμιλιανοῦ ἐν τῇ ἀρχιεπισκοπικῇ Σκοπείων. Μικροὶ καὶ μεγάλοι συνεταράχθησαν ἐν τῇ ἀκαθέκτῳ Ἡγεμονίᾳ : κομιτάτα καὶ κυβέρνησις, πολιτευόμενοι καὶ ἰδιῶται. «Ἡ Ἐξαρχία καὶ ὁ βουλγαρικὸς λαός», ἔγραφε πρό τινων ἡμερῶν τὸ ὄργανον τῆς βουλγαρικῆς Συνόδου, «θ' ἀγωνισθῶσι κατὰ τῆς χειροτονίας τοῦ Φιρμιλιανοῦ μέχρις ἐσχάτων, διότι δὲν ἐπιθυμοῦσι ν' αὐτοκτονήσωσιν...» Συγχρόνως δὲ οἱ ἀρχηγοὶ πάντων τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ πολιτικῶν κομμάτων, ἀπὸ τοῦ Τσαγκὼφ καὶ τοῦ Καραβέλωφ, μέχρι τοῦ Ραδοσλαύωφ καὶ τοῦ Πετρώφ, ἀπέστελλον εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἔξαρχον τὸ ἑπόμενον τηλεγράφημα : «Ἐν ὀνόματι τοῦ βουλγαρικοῦ ἔθνους ἐκφράζομεν τῇ ὑμετέρᾳ Μακαριότητι τὰς μυχιαιτάτας ἡμῶν συμπαθείας ἐπὶ ταῖς ἐνεργείαις ὑμῶν πρὸς ἀποσόβησιν τῆς χειροτονίας τοῦ Φιρμιλιανοῦ. Ἐργάσθητε θαρραλέως, Μακαριώτατε, καὶ βασίσθητε ἐπὶ τὴν ἡμετέραν ὑποστήριξιν ἐν τῇ προασπίσει τῶν δικαίων τῆς ἱερᾶς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας.» Πρὸ τῶν ἀπειλῶν τούτων εὔχομαι τοῖς Σέρβοις ἐπιτυχίαν, ἀλλὰ συμβουλεύω αὐτοῖς νὰ μὴ λησμονήσωσι τὴν θλιβερὰν ἱστορίαν τῆς αὐτοκεφάλου ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως τοῦ Ἰπέκ. Εἶνε αὕτη τοσοῦτον διδακτικὴ διὰ τοὺς σκεπτομένους καὶ τοὺς μὴ σκεπτομένους. Ἀνέλαβον καὶ ἀναλαμβάνουσι δυσχερῆ κατὰ ποικίλων ἀντιπάλων ἀγῶνα, ὑπερβαίνοντα τὰς δυνάμεις των. Νομίζουσιν, ὅτι θὰ ἐξέλθωσι νικηταί. Ἀλλ' ἐγὼ ἀμφιβάλλω, εἰ καὶ εὔχομαι αὐτοῖς τὰ βέλτιστα.

Ἐν τοιαύτῃ περιστάσει, ἐπιλανθανόμενοι τῆς μεγαλοσερβικῆς ἰδέας καὶ τῶν μέχρι τοῦδε ἀκοσμιῶν αὐτῆς ἐν Μακεδονίᾳ, δὲν ὑπολείπεται ἢ νὰ ζητήσωσι σκέπην ὑπὸ τὴν αἰγῖδα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία, ἔστωσαν βέβαιοι, ἔσται αὐτοῖς, ὡς ἄλλοτε, ἐπιεικὴς καὶ μεγαλόψυχος.

Ν. Καζάζης

(*Συνέχεια*)

Digitized by Google

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

(Συνέχεια καὶ τέλος).

Ἀλλ' ἕνεκα δυσμενῶν καιρικῶν περιστάσεων, εἰ καὶ δὲν ἐξέλιπε τελέως ἐν τῷ ἑλληνικῷ Γένει πᾶσα παιδεία, ἡ θεολογία ὅμως καὶ αἱ λοιπαὶ ἐπιστῆμαι δὲν ἠδυνήθησαν ἐπί τινας αἰῶνας ν' ἀναπτυχθῶσιν, ὡς ἀνεπτύχθησαν ἐν τῇ ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ ἀπὸ τῆς ἀναγεννήσεως τῶν ἐπιστημῶν. Ὅθεν αἱ ἐπιστῆμαι καὶ αἱ τέχναι εἰσάγονται νῦν εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἐκ τῆς Δύσεως, ὡς ἄλλοτε εἰσήχθησαν εἰς ταύτην ἐκ τῆς Ἀνατολῆς. Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὰ εἰρημένα ἡ φιλοσοφία καὶ αἱ λοιπαὶ ἐπιστῆμαι ἐν τῇ ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ ἔλαβον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀντιθρησκευτικήν τινα τάσιν διὰ τοὺς ὑποδειχθέντας λόγους, ἡ εἰς τὸ ἑλληνικὸν Γένος εἰσαγωγὴ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν λοιπῶν ἐπιστημῶν συνδέεται μετά τινος ἐνδεχομένου κινδύνου παρεισδύσεως ἀντιθρησκευτικῶν ἀρχῶν καὶ θεωριῶν ὑλοφροσύνης. Πρὸ πάντων δὲ ὁ κίνδυνος οὗτος ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ὅτι δύναται νὰ προέλθῃ ἐκ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἐν αἷς ἐπικρατεῖ συνήθως ἡ ἐφαρμογὴ τῆς μονομεροῦς μηχανικῆς θεωρίας, καθ' ἣν τὸ πᾶν συνίσταται ἐξ ὑλικῶν ἀτόμων ἢ μορίων, κινουμένων μηχανικῶς κατὰ νόμους φυσικοὺς καὶ χημικοὺς διὰ τῶν ἐγκειμένων ἐν αὐτοῖς φυσικῶν καὶ χημικῶν δυνάμεων, καὶ ἀποτελούντων διαφόρους συνδυασμοὺς καὶ κοσμικὰ ἀθροίσματα ἐν ἀνιούσῃ γραμμῇ μέχρι τινὸς ὕψους, ἐξ οὗ ἔπειτα ἐν κατιούσῃ γραμμῇ ἐπέρχεται ἡ εἰς μόρια καὶ ἄτομα διάλυσις αὐτῶν, ὁπότε πάλιν ἄρχεται ἡ χημικὴ ἕνωσις τῶν ἀτόμων ἐν ἀνιούσῃ γραμμῇ, οὕτω δὲ κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην ὑπάρχει ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, τῷ τε φυσικῷ καὶ τῷ πνευματικῷ, ἀνακύκλησίς τις ἀνάλογος πρὸς τὴν ἐν τῷ φυσικῷ κόσμῳ παρατηρουμένην. Ὅτι ἡ μονομερὴς μηχανικὴ θεωρία, ἡ ἐπὶ τῆς κατηγορίας τῆς ποιητικῆς μόνον αἰτίας στηριζομένη, ἀποκλειομένης τελέως πάσης τελεολογικῆς θεωρίας, δὲν εἶνε ἐπαρκὴς οὐ μόνον πρὸς ἐξήγησιν τῶν ἐν τῷ πνευματικῷ ἢ ἠθικῷ κόσμῳ γεγονότων καὶ ἐνεργειῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν φαινομένων τοῦ ὑλικοῦ ἢ φυσικοῦ κόσμου, ἐν ᾧ παρατηρεῖται οὐ μόνον ἀναγκαιότης, ἐξηγουμένη διὰ τῆς μηχανικῆς θεωρίας, ἀλλὰ καὶ σκοπιμότης τις, δυναμένη νὰ ἑρμηνευθῇ μόνον διὰ τῆς τελεολογικῆς

Digitized by Google

θεωρίας, κατέδειξαν ἀριδήλως ἐν τῇ ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ πολλοὶ τῶν σπουδαιοτέρων φυσιογνωστῶν καὶ φιλοσόφων, στηριζόμενοι ἐπὶ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς φιλοσοφίας καὶ ἰδίᾳ τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους. Ὁμοίως καὶ ἡ τελεολογικὴ θεωρία, καθ' ἣν τὸ πᾶν εἶνε πραγματοποίησις ἰδεῶν ἢ γενῶν καὶ εἰδῶν, καὶ ἀποτελεῖ σύνολόν τι, σκοπίμως διατεταγμένον, ἄνευ τῆς συναφείας αὐτῆς μετὰ τῆς μηχανικῆς θεωρίας, δύναται μὲν νὰ ἑρμηνεύσῃ οὐ μόνον τὴν ἐν ταῖς ἐνεργείαις τοῦ πνευματικοῦ κόσμου, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν τῷ φυσικῷ κόσμῳ ὁπωσδήποτε παρατηρουμένην λογικότητα καὶ σκοπιμότητα, δὲν δύναται ὅμως νὰ ἑρμηνεύσῃ καὶ τὴν ἔν τε τῷ φυσικῷ καὶ τῷ πνευματικῷ κόσμῳ παρατηρουμένην ἀναγκαιότητα, ἥτις μόνον διὰ τῆς μηχανικῆς θεωρίας δύναται ἐπαρκῶς νὰ ἐξηγηθῇ. Ὅθεν τινὲς τῶν φυσιογνωστῶν, παραγνωρίζοντες τὰ ὅρια τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ μονομερῶς ζητοῦντες τὰ πάντα νὰ ἑρμηνεύσωσι διὰ τῆς μηχανικῆς θεωρίας, καὶ αὐτὰς τὰς ἐνεργείας καὶ τὰ φαινόμενα τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ πνεύματος, περιπίπτουσιν εἰς τὴν ὑλοφροσύνην.

Ὁ φυσιογνώστης, ἀσχολούμενος διηνεκῶς περὶ ὑλικὰ σώματα καὶ φαινόμενα, περὶ ὑλικὰς δυνάμεις καὶ ἐνεργείας, τότε μόνον δύναται νὰ διακρίνῃ ταῦτα ἀπὸ τῶν πνευματικῶν οὐσιῶν, φαινομένων καὶ ἐνεργειῶν, ὅταν ὁ ὁρίζων τῆς διανοίας καὶ τῶν γνώσεων αὐτοῦ δυνηθῇ νὰ κατασταθῇ εὐρύτερος δι' ὑγιοῦς καὶ ἐμβριθοῦς φιλοσοφικῆς μορφώσεως. Τοιοῦτοι φυσιογνῶσται, πεπροικισμένοι μετὰ βαθυνοίας καὶ φιλοσοφικῶς κατηρτισμένοι, ὑπῆρξαν ὁ μέγας Νεύτων, ὁ περιώνυμος χημικὸς Λεΐβιχ, ὁ Κλαύδιος Βερνάρδος, ὁ Βιρχώβιος, ὁ Δυβοὰ-Ρεϋμόνδος καὶ ἕτεροι, οἵτινες προήγαγον τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας διὰ σπουδαίων ἀνακαλύψεων. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ φυσιογνῶσται, οἵτινες, στερούμενοι πάσης φιλοσοφικῆς μορφώσεως, θεωροῦσι τὴν ἑαυτῶν διάνοιαν οὐχὶ ὑπερτέραν, οὐδὲ διάφορον τῆς ὕλης. Ἀγνοοῦντες δὲ τὸ «ὁλκὸν τῆς ψυχῆς μάθημα ἀπὸ τοῦ γιγνομένου ἐπὶ τὸ ὄν... ἢ ὁλκὸν ψυχῆς πρὸς ἀλήθειαν καὶ ἀπεργαστικὸν φιλοσόφου διανοίας πρὸς τὸ ἄνω σχεῖν» κατὰ τὸν Πλάτωνα (πολιτεία Ζ', 521, Δ, καὶ 557 Β), βλέπουσι πρὸς τὰ κάτω. Ἀλλὰ καίπερ ἐκλαμβάνοντες τὴν ψυχὴν καὶ τὴν διάνοιαν αὐτῶν οὐχὶ οὐσιωδῶς διάφορον τῆς ὕλης, ὑπὸ τῆς ἕλξεως δὲ τῶν ὑλικῶν σωμάτων πρὸς τὴν γῆν καὶ τὴν ὕλην οἱονεὶ ἑλκόμενοι, βλέπουσι πρὸς τὰ κάτω, δὲν εἶνε ὅμως τελέως ἄθεοι, ἀλλὰ λατρεύουσιν ἴδιόν τινα θεόν· διότι, μὴ δυνάμενοι διὰ τοῦ πνεύματος ν' ἀναβῶσιν εἰς τὸ ὑπὸ ἀστραπῶν καταυγαζόμενον καὶ ὑπὸ βροντῶν περιηχούμενον ὄρος Σινᾶ, μηδὲ νὰ διακρίνωσιν ἀπὸ τῶν βροντῶν καὶ ἀστραπῶν τὸν δημιουργὸν τῆς δυνάμεως καὶ τῆς αἰτίας αὐτῶν καὶ τὴν πρὸς τὸν Μωϋσῆν φωνὴν αὐτοῦ «ἐγὼ εἰμὶ Κύριος ὁ Θεός» (Ἐξόδ. Κ', 1, 2), κατασκευάζουσιν ἐκ τῆς ὕλης οἱονεὶ χρυσοῦν τινα μόσχον καὶ λατρεύουσιν αὐτὸν ὡς θεόν, ὅπως ἔπραξαν ἄλλοτε καὶ οἱ Ἑβραῖοι οἱ παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Σινᾶ ἱστάμενοι καὶ μὴ ὄντες ἱκανοὶ μήτε ἄξιοι ν' ἀναβῶσιν εἰς τὸ ὄρος, ἵνα ἴδωσιν, ὡς ὁ Μωϋσῆς, τὴν παρερχομένην δόξαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀκού-

Digitized by Google

σωσι τὴν φωνὴν ἐκείνην. Βλέπουσι μὲν καὶ οἱ τοιοῦτοι φυσιογνῶσται ἢ ἀστρονόμοι πρὸς τὰ ἄνω, βλέπουσι δηλονότι τὰ οὐράνια σώματα, τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην, τοὺς ἀστέρας καὶ τὰς κινήσεις αὐτῶν, ἀλλὰ μόνον διὰ τῶν αἰσθητῶν ὀφθαλμῶν, διὰ δὲ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς διανοίας βλέπουσι μόνον τὰς δευτερευούσας αἰτίας τῶν ἐν τοῖς οὐρανίοις σώμασι φαινομένων. Μὴ δυνάμενοι δὲ ἢ μὴ θέλοντες νὰ ἴδωσι διὰ τοῦ πνευματικοῦ αὐτῶν ὄμματος καὶ τὴν ὑψίστην δύναμιν καὶ αἰτίαν τὴν μετὰ νοῦ καὶ βουλήσεως ἐνεργοῦσαν ἐν τῷ κόσμῳ καὶ διαφέρουσαν μὲν οὐσιωδῶς ἀπὸ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ δευτερευουσῶν ἢ φυσικῶν καὶ ἠθικῶν δυνάμεων καὶ αἰτιῶν, συνεργοῦσαν δὲ μετ' αὐτῶν ἄνευ ἄρσεως τῆς σχετικῆς αὐτῶν αὐτοτελείας πρὸς πραγματοποίησιν ὑπερτέρου σκοποῦ, ὃν ἀφ' ἑαυτῶν δὲν δύνανται αὗται νὰ πραγματοποιήσωσι, καὶ διευθύνουσαν αὐτὰς εἰς πραγματοποίησιν τοῦ τελικοῦ σκοποῦ τοῦ κόσμου, ἀρνοῦνται τὴν ὕπαρξιν αὐτῆς. Περὶ τῶν τοιούτων φυσιογνωστῶν δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι λέγει ὁ Πλάτων περὶ τῶν φυσιογνωστῶν καὶ ἀστρονόμων τῆς ἑαυτοῦ ἐποχῆς «ἐγὼ οὐ δύναμαι ἄλλο τι νομίσαι ἄνω ποιεῖν ψυχὴν βλέπειν μάθημα, ἢ ἐκεῖνο, *ὃ ἂν περὶ τὸ ὄν τε ᾖ καὶ τὸ ἀόρατον·* ἐὰν δέ τις *ἄνω κεχηνὼς ἢ κάτω συμμεμυκὼς τῶν αἰσθητῶν ἐπιχειρῇ τι μανθάνειν,* οὔτε μαθεῖν ἄν ποτέ φημι αὐτόν· (ἐπιστήμην γὰρ οὐδὲν ἔχειν τὸν τοιοῦτον)· *οὔτε ἄνω, ἀλλὰ κάτω αὐτοῦ βλέπειν τὴν ψυχήν,* κἂν ἐξ ὑπτίας νέων ἐν γῇ ἢ ἐν θαλάττῃ μανθάνῃ» (πολιτεία Ζ', 10 σελ 529, Β', c). Οἱ τοιοῦτοι φυσιογνῶσται, καίπερ θεωρητικῶς ἀρνούμενοι πᾶσαν ἐν τῷ κόσμῳ σκοπιμότητα, σπουδάζοντες νὰ ἑρμηνεύσωσιν ἅπαντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ φαινόμενα διὰ τῆς μονομεροῦς μηχανικῆς θεωρίας, μεταχειρίζονται ὅμως ἐν τοῖς λόγοις αὐτῶν τὸ *ἵνα, ὅπως* καὶ τὰ τοιαῦτα, δι' ὧν ἀκουσίως καὶ ἀνεπιγνώστως ἐκφράζουσι τὴν σκοπιμότητα, ἐν δὲ τῷ βίῳ αὐτῶν ἐνεργοῦσι σκοπίμως, καθ' ὃν τρόπον καὶ ἐν ἁπάσῃ τῇ φύσει καὶ μάλιστα ἐν τῷ ἐνοργάνῳ κόσμῳ καὶ ἐν τοῖς ἀλόγοις ζῴοις παρατηρεῖται ἀκουσία καὶ ἄνευ ἐπιγνώσεως σκοπιμότης τις, οἷον ἐν ταῖς σηπίαις, αἵτινες διὰ σκοπίμου τινὸς μηχανικῆς κινήσεως ἐξακοντίζουσι τὸν ἔν τινι θυλακίῳ περιεχόμενον θολὸν ἢ τὸ ἐν αὐτῷ μέλαν, δι' οὗ θολοῦσι τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης, «ἵνα τοὺς θηρεύοντας διαφύγωσιν ἢ τῷ λαθεῖν θηρεύσωσι» κατὰ τὸν Ναζιανζηνὸν Γρηγόριον. Εἰς τοὺς τοιούτους εὐλόγως ἐφαρμόζονται ἔνθεν μὲν οἱ λόγοι τῆς ἁγίας Γραφῆς «ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὢν οὐ συνῆκε, παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς», ἔνθεν δὲ οἱ λόγοι τοῦ Πλάτωνος περὶ τῶν ἀρνουμένων ἢ τὴν διάκρισιν τῶν γενῶν καὶ εἰδῶν, ἢ τὴν ἐν τῇ διακρίσει συνάφειαν αὐτῶν πρὸς ἄλληλα «αὐτοὶ πάντων καταγελαστότατα μετίοιεν τὸν λόγον *οἱ μηδὲν ἐῶντες κοινωνίᾳ παθήματος ἑτέρου θάτερον προσαγορεύειν . . . τῷ τε εἶναί που περὶ πάντα ἀναγκάζονται* χρῆσθαι καὶ τῷ *χωρὶς* καὶ τῷ *ἄλλων* καὶ *τῷ καθ' αὑτὸ καὶ μυρίοις ἑτέροις,* ὧν ἀκρατεῖς ὄντες εἴργεσθαι *καὶ μὴ συνάπτειν ἐν τοῖς λόγοις,* οὐκ ἄλλων δέονται τῶν ἐξελεγξόντων, ἀλλά, τὸ λεγόμενον, *οἴκοθεν τὸν πολέμιον καὶ ἐναντιωσόμενον ἔχοντες ἐντὸς ὑποφθεγγόμενον,* ὥσπερ τὸν

Digitized by Google

ἄτοπον *Εὐρυκλέα περιφέροντες*, ἀεὶ πορεύονται» (Πλάτωνος Σοφιστ. 252, B, C).

Ὁ δὲ πρακτικὸς ὑλισμὸς εἶνε μὲν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀναπόσπαστος ἀπὸ τοῦ θεωρητικοῦ ὑλισμοῦ καὶ ἐπακολούθημα αὐτοῦ ἕνεκα τῆς ἐπιδράσεως τῆς θεωρίας εἰς τὸν πρακτικὸν βίον, δύναται ὅμως καὶ ἄνευ τοῦ θεωρητικοῦ ὑλισμοῦ νὰ παραχθῇ καὶ παρ' ἀνθρώποις μὴ διανοητικῶς ἀνεπτυγμένοις ἐκ τῆς κακῆς διευθύνσεως καὶ ἐπικρατήσεως τῆς ὁρμῆς πρὸς συντήρησιν τῆς ζωῆς τοῦ ὑλικοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου, ἥτις ὑπάρχει παντὶ ἀνθρώπῳ ἐπίσης ἔμφυτος, ὡς καὶ ἡ πνευματικὴ ὁρμὴ πρὸς γνῶσιν καὶ πρὸς συντήρησιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Ἐκ τῆς παραγνωρίσεως τοῦ σκοποῦ, πρὸς ὃν ἐδόθη ἡ σωματικὴ ὁρμή, ἵνα δηλονότι χρησιμεύῃ οὐχὶ ὡς τελικὸς σκοπός, ἀλλ' ὡς μέσον πρὸς συντήρησιν τῆς σωματικῆς ζωῆς καὶ πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος ἐν τῷ ἐπιγείῳ βίῳ, καὶ ἐκ τῆς ἐπικρατήσεως μὲν τῆς ὑλικῆς ταύτης ὁρμῆς, ἐξασθενήσεως δὲ τῆς πνευματικῆς ὁρμῆς παράγεται καὶ ἐπικρατεῖ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἡ ῥοπὴ καὶ τάσις μόνον πρὸς πορισμὸν ὑλικῶν μέσων καὶ ἀπόλαυσιν ὑλικῶν ἀγαθῶν ὑπὲρ τὸ δέον μετ' ὀλιγωρίας παντὸς πνευματικοῦ ἀγαθοῦ, πάσης πνευματικῆς, θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς ἀναπτύξεως καὶ προαγωγῆς καὶ τῆς εὐσυνειδήτου ἐκπληρώσεως τῶν καθηκόντων. Ἐκ τῆς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ κακῆς ῥοπῆς καὶ ὑπερισχύσεως τῆς ὑλικῆς ταύτης ὁρμῆς προέρχεται ἡ λατρεία τοῦ Μαμωνᾶ, ἥτις κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Σωτῆρος οὐδόλως συμβιβάζεται πρὸς τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ (Ματθ. ϛ', 24). Τοιοῦτος πρακτικὸς ὑλισμός, μεθ' οὗ συνδέεται ἡ ῥοπὴ πρὸς ὑλικὰς ἀπολαύσεις, πρὸς τὸν δι' ἀθεμίτων μέσων χρηματισμόν, τὴν πλεονεξίαν, τὴν σπατάλην, τὴν ἀσωτείαν καὶ τὴν πολυτέλειαν, ἥτις πολλάκις ὑπερβαίνει τὸ μέτρον τῶν ὑλικῶν πόρων, λυμαίνεται πολλὰς τάξεις ἀνθρώπων παρ' ἅπασι σχεδὸν τοῖς χριστιανικοῖς ἔθνεσι τῆς Εὐρώπης, κινδυνεύει δέ, ὡς μὴ ὤφελε, νὰ διαδοθῇ καὶ εἰς τὸ ἔθνος ἡμῶν, ὅπερ διακρίνεται διὰ τὴν τάσιν πρὸς τὸ λιτὸν καὶ εὐῶδες, πρὸς τὴν λιτότητα, τὴν ὀλιγάρκειαν καὶ πρὸς χρῆσιν τοῦ πλούτου εἰς πνευματικοὺς σκοπούς, εἰς σύστασιν σχολείων ὑπὲρ μορφώσεως τοῦ κλήρου καὶ ἐκπαιδεύσεως τῶν νέων καὶ καθόλου εἰς ἀγαθοεργίας ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους.

Ἐν πάσῃ μὲν ἐπιστήμῃ εἶνε ἀναγκαία ἡ ἐλευθέρα ἔρευνα, ἐν τῷ προσήκοντι ὅμως μέτρῳ καὶ ἐντὸς τῶν προσηκόντων ὁρίων, τῶν ἐπιβαλλομένων ἔνθεν μὲν ὑπ' αὐτῆς τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ ὡς πεπερασμένου καὶ ἔχοντος ὅρια ἐν τῇ ἑαυτοῦ ἐνεργείᾳ καὶ γνώσει τῆς ἀληθείας, ἔνθεν δὲ ὑπὸ τῆς πείρας, ἧς ἡ ἀτέλεια καὶ τὰ ὅρια ἐπιδρῶσι καὶ εἰς τὰ προϊόντα πάσης ἐπιστήμης, στηριζομένης ἐπὶ τῶν γεγονότων τῆς πείρας. Καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ θεολογίᾳ εἶνε ἀναγκαία ἡ ἐλευθέρα ἔρευνα ἀντὶ τοῦ δουλικοῦ πνεύματος, τοῦ ἐπικρατοῦντος συνήθως ἐν τῇ θεολογίᾳ τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας, δὲν πρέπει ὅμως νὰ ὑπάρχῃ ἡ ἄκρατος ἐλευθερία ἡ ἐπικρατοῦσα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐν τῇ θεολογικῇ ἐπιστήμῃ τῶν Διαμαρτυρομένων, ἀλλ' ἡ ἐν τῷ προσήκοντι μέτρῳ ἐλευθέρα ἔρευνα καὶ ἐντὸς τῶν προσηκόντων ὁρίων τῶν

Digitized by Google

ἐπιβαλλομένων ἔνθεν μὲν ὑπ' αὐτῆς τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ, ὡς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς ἐπιστήμαις, ἔνθεν δὲ ὑπὸ τῆς φύσεως τοῦ ἀντικειμένου αὐτῆς. Τοιαύτη ἐλευθέρα ἔρευνα δὲν συνεπάγεται ἀναγκαίως τὴν σκέψιν, τὴν ἀμφιβολίαν, τὴν ἀπιστίαν, τὴν ἀθεΐαν καὶ τὴν ὑλοφροσύνην. Βεβαίως ἡ τοιαύτη ἢ τοιαύτη χρῆσις τῆς ἐλευθερίας δύναται μὲν νὰ ἐπιφέρῃ ἢ ἀγαθά, ἢ κακὰ ἀποτελέσματα, δὲν εἶνε ὅμως διὰ τοῦτο ἀποδοκιμαστέα καὶ πᾶσα χρῆσις αὐτῆς. Ὡς ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ νηπιώδει καταστάσει τῆς σωματικῆς αὐτοῦ ἀναπτύξεως κατὰ τὴν μετάβασιν εἰς τὸ ἰδιάζον αὐτῷ βάδισμα διὰ μόνων τῶν ποδῶν προσκόπτει εἰς τὰ πρῶτα βήματα αὐτοῦ, μέχρις οὗ δυνηθῇ νὰ ὀρθοποδῇ, οὕτω καὶ ἐν τῇ κατωτέρᾳ βαθμίδι τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ ἀναπτύξεως κατὰ τὴν ἄσκησιν ἐν τῇ χρήσει τοῦ λογικοῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ, καθ' ἃ διακρίνεται ἀπὸ τῶν ἀλόγων ζῴων, δύναται ἐνίοτε νὰ προσκόπτῃ, ἐν δὲ τῇ ἐπιστημονικῇ αὐτοῦ ἀναπτύξει, ὑπερβαίνων τὰ ἀνυπέρβλητα ὅρια τὰ ἐπιβαλλόμενα ἑκάστῃ ἐπιστήμῃ νὰ περιπίπτῃ καὶ εἰς πλάνας, μέχρις οὗ δι' ἐπαρκοῦς ἀσκήσεως καὶ ὀρθῆς χρήσεως ἐντὸς τῶν προσηκόντων ὁρίων καὶ διὰ διηνεκοῦς σπουδῆς δυνηθῇ ν' ἀφιχθῇ βαθμηδὸν εἰς τὴν ὀρθὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας.

Τῆς ἐλευθέρας ταύτης ἐρεύνης ἐν ταῖς ἐπιστήμαις δὲν ἐγένετο πάντοτε ὀρθὴ χρῆσις, ἐκ τῆς μὴ προσηκούσης δὲ ταύτης χρήσεως καὶ ἐκ πνεύματος ἀντιδράσεως πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ παπισμοῦ διαστραφὲν γνήσιον πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ προῆλθον ἐν τῇ Δύσει πολλαὶ πλάναι καὶ ἡμαρτημέναι ἀρχαὶ καὶ τάσεις ἐν ταῖς ἐπιστήμαις, ἐπιδράσασαι ὀλεθρίως καὶ εἰς τὸν θρησκευτικὸν καὶ ἠθικὸν βίον τῶν χριστιανικῶν ἐθνῶν τῆς ἑσπερίας Εὐρώπης. Ἐν τῷ ἡμετέρῳ ὅμως ἔθνει καὶ τῇ ἡμετέρᾳ Ἐκκλησίᾳ, ἐν ᾗ οὔτε τὸ ἐκ τῆς ἄγαν συγκεντρωτικῆς διοργανώσεως τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας προερχόμενον δουλικὸν πνεῦμα ἐπικρατεῖ, οὔτε ἡ ἐν τῷ Προτεσταντισμῷ ἄκρατος ἐλευθερία, ἐκ τῆς πρὸς γνῶσιν τῆς ἀληθείας ἐμφύτου ὁρμῆς δὲν ἐπαπειλεῖται σπουδαῖος κίνδυνος οὔτε ἐν τῇ ἀναπτύξει τῶν θύραθεν ἐπιστημῶν, οὔτε ἐν τῇ θεολογίᾳ, οὔτε ἐν τῷ θρησκευτικῷ καὶ ἠθικῷ βίῳ τοῦ ἑλληνικοῦ Γένους. Ἐκ τῆς ἐμφύτου πρὸς γνῶσιν τῆς ἀληθείας σπουδῆς, ἥτις ἰδιάζει κατ' ἐξοχὴν τῷ ἡμετέρῳ Ἔθνει, δύνανται ν' ἀναπτυχθῶσι παρ' ἡμῖν αἱ ἐπιστῆμαι ὑγιῶς καὶ ὡς οἷόν τε ὁμαλῶς μετ' ἐλευθέρας ἐρεύνης ἐντὸς τῶν προσηκόντων ἑκάστῃ ὁρίων ἕνεκα τοῦ πνεύματος τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, ἥτις ἀποδοκιμάζει ἐπίσης τὴν δουλείαν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ὡς καὶ τὴν ἄκρατον ἐλευθερίαν αὐτοῦ.

Ἡ ἀλήθεια, ἧς τὴν γνῶσιν προτίθενται ἅπασαι αἱ ἐπιστῆμαι, ἔχει οἱονεὶ διαφόρους ἀπόψεις, ἐξ ὧν δύναται νὰ θεωρηθῇ, ἑκάστη δ' ἐπιστήμη ὀφείλει νὰ ἐξετάζῃ ταύτην μόνον ἐκ τῆς ἰδιαζούσης αὐτῇ ἀπόψεως καὶ κατὰ τὴν ἰδιάζουσαν ἑκάστῃ μέθοδον. Ἐξ ἄλλης ἀπόψεως καὶ κατ' ἄλλην μέθοδον ἐξετάζουσι τὴν ἀλήθειαν αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι, ἐξ ἄλλης ἡ γεωμετρία, αἱ μαθηματικαὶ καὶ ἱστορικαὶ ἐπιστῆμαι. Ἡ γεωμετρία, μὴ ἀρνουμένη οὔτε τὴν φυσικὴν ποιότητα, οὔτε τὴν

Digitized by Google

χημικὴν σύστασιν τῶν σωμάτων, ἐξετάζει ταῦτα μόνον ἐκ τῆς ἀπόψεως τῶν τριῶν διαστάσεων καὶ τοῦ σχήματος αὐτῶν, οὐχὶ δὲ καὶ ἐκ τῶν λοιπῶν ἀπόψεων· διότι ἐκ τῶν ἀπόψεων τῆς φυσικῆς καὶ χημικῆς συστάσεως ἐξετάζουσι τὰ σώματα μόνον αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι.

Ἐξ ἄλλης ἀπόψεως θεωρεῖ τὴν ἀλήθειαν ἡ φιλοσοφία καὶ ἐξ ἄλλης ἡ θεολογία. Ἡ ἀληθὴς καὶ νηφάλιος θεολογία, ἀναγνωρίζουσα τὸ ὀρθὸν καὶ ἀληθές, ὅπερ πᾶσα νηφάλιος φυσική, ἱστορικὴ καὶ φιλοσοφικὴ ἐπιστήμη ἐκ τῆς ἰδιαιτέρας αὐτῆς ἀπόψεως εὑρίσκει, συμπληροῖ αὐτὸ ἐκ τῆς ἰδίας αὐτῆς ἀπόψεως. Ὅθεν ἑκάστη ἐπιστήμη ἐκπληροῖ τὸ ἑαυτῆς ἔργον προσηκόντως, ἐφ' ὅσον, περιοριζομένη ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἰδιαιτέρας αὐτῆς ἀπόψεως, δὲν ἀποκλείει πᾶσαν ἄλλην ἄποψιν, ἐξ ἧς αἱ λοιπαὶ ἐπιστῆμαι ἐξετάζουσι τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ θεωρεῖ αὐτὰς ὡς συμπληρούσας τὴν ὡς οἷόν τε πλήρη γνῶσιν τῆς ἀληθείας.

Ὁ θεολόγος καὶ αὐτὸς ὁ φιλόσοφος, κατὰ τὸν Πλάτωνα, ἔρχεται εἰς σχέσιν πρὸς τὴν ἀλήθειαν οὐ μόνον διὰ τοῦ νοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ πασῶν τῶν λοιπῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, ἢ κατὰ τὸν Πλάτωνα αξὺν ὅλῃ τῇ ψυχῇ περιακτέον... εἰς τοῦ ὄντος τὸ φανότατον... (Πολιτεία Ζ'. κ, 4). Ἡ ἀλήθεια, περὶ ἣν ἀσχολεῖται ἡ θεολογία, δὲν εἶνε ἀφῃρημένη τις ἰδέα, διὰ νοητικῆς μόνον ἀφαιρέσεως γινωσκομένη, ἀλλ' εἶνε ζῶσα ἰδέα, εἶνε αὐτὴ ἡ ἐν τῷ Θεῷ ὡς Πατρὶ ἀΐδιος Δύναμις καὶ ζωὴ κατ' ἀπόλυτον ἀναγκαιότητα, ὁ ἀΐδιος ἐν τῷ Υἱῷ Λόγος καὶ ἡ ἀΐδιος ἐν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι Βούλησις κατὰ τὴν ἀπόλυτον αὐτῶν ἁρμονικὴν ἑνότητα πρὸς ἄλληλα ἐν τῇ μιᾷ οὐσίᾳ τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ διηνεκὴς πηγὴ καὶ αἰτία πάσης ἐν τῷ κόσμῳ δυνάμεως καὶ ζωῆς, πάσης ἐν αὐτῷ νοήσεως, βουλήσεως καὶ ἀληθείας. Ὁ Θεός, ὅστις εἶνε ἡ Ἀλήθεια, ἣν ἐρευνᾷ ἡ θεολογία, ὑπάρχει «οὐ μακρὰν ἀπὸ ἑνὸς ἑκάστου ἡμῶν· ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμὲν» (Πράξ, ΙΖ', 27). Ὁ Θεός, καθ' ἑαυτὸν μὲν θεωρούμενος, εἶνε ἡ ἀπόλυτος καὶ ἀΐδιος Ἀλήθεια καὶ ὂν ὑπερκόσμιον, ἀλλ' εἶνε ἅμα καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὸν κόσμον, ἐν ᾧ ὑπάρχει πανταχοῦ παρὼν καὶ τὰ πάντα πληρῶν ὡς ὑψίστη δύναμις, μετὰ νοῦ καὶ βουλήσεως ἐνεργοῦσα ἐν αὐτῷ, ἐν δὲ τῷ ἐνανθρωπήσαντι ἀϊδίῳ Λόγῳ τοῦ Θεοῦ ἡ ἐν τῷ Θεῷ ἀπόλυτος καὶ ἀΐδιος Ἀλήθεια προσέλαβε καὶ κοσμικὴν ἐν χρόνῳ ἢ ἀνθρωπίνην μορφήν.

Ἡ δὲ νηφάλιος φιλοσοφία δύναται μὲν δι' ἀληθοῦς φιλοσοφικῆς θεωρίας ν' ἀποφύγῃ τὴν ὑλοφροσύνην, τὸν πανθεϊσμὸν καὶ δεϊσμὸν καὶ ν' ἀναχθῇ εἰς τὴν ἀληθῆ περὶ Θεοῦ ἔννοιαν κατὰ τὸ σύστημα τῆς θεοφροσύνης (Theismus), ἀλλὰ θεωρεῖ αὐτὸν μόνον ὡς τὸ πρῶτον κινοῦν, ἢ ὡς ὑψίστην αἰτίαν, ὑψίστην νόησιν καὶ βούλησιν καὶ ὕψιστον ἀγαθόν. Ἡ ἀλήθεια λοιπόν, ἣν ἡ φιλοσοφία ἐρευνᾷ ἐκ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς, εἶνε μᾶλλον ἢ ἧττον ἀφῃρημένη καὶ πρὸς τούτοις δὲν δύναται ν' ἀποβάλῃ ἐντελῶς τὸν ὑποκειμενικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα καὶ ν' ἀπαλλαγῇ τοῦ σκεπτισμοῦ, ὅστις τείνει ν' ἄρῃ καὶ αὐτὸ τὸ δυνατὸν τῆς γνώσεως τῆς ἀληθείας. Ἡ

Digitized by Google

δὲ χριστιανικὴ θεολογία ἐν τῇ περὶ τριαδικοῦ Θεοῦ διδασκαλίᾳ ἀνάγεται εἰς τὴν τελείαν ἀντικειμενικότητα τῆς ἀληθείας διὰ τῆς ἐν τῷ Θεῷ ἀπολύτου ἁρμονικῆς ἑνότητος τῆς λογικότητος πρός τε τὴν ἀναγκαιότητα καὶ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν.

Διὰ τῆς ὀρθῆς ἀναπτύξεως τῆς τε θύραθεν ἐπιστήμης καὶ τῆς θεολογίας ἐν τῷ ἑλληνικῷ Γένει καὶ τῆς ἐπιδράσεως αὐτῶν εἰς τὴν ὀρθὴν θρησκευτικὴν καὶ διανοητικὴν ἐκπαίδευσιν τῶν νέων δύναται καὶ ἡ ἐπὶ αὐθεντικοῦ κύρους στηριζομένη πίστις καὶ εὐσέβεια ν' ἀποβῇ κατ' ἐπίγνωσιν πίστις καὶ πεφωτισμένη εὐσέβεια. Ἡ αὐθεντικὴ πίστις καὶ ἡ καθ' ἕξιν ἀρετὴ τῶν καθ' ἕκαστον μελῶν τῆς Ἐκκλησίας ἐνισχύεται, ἀναπτύσσεται καὶ ἀποβαίνει ὡς οἷόν τε κατ' ἐπίγνωσιν καὶ μετά τινος λόγου πίστις καὶ ἀρετὴ διὰ τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς ἀγωγῆς καὶ ἐκπαιδεύσεως ἐν τῷ οἴκῳ, ἐν τῷ σχολείῳ καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἡ ἐν τῷ οἴκῳ θρησκευτικὴ ἀγωγὴ τῶν παίδων ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς δυνάμεως καὶ ἀναπτύξεως τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος τῶν γονέων, ὅπερ μᾶλλον ἢ ἧττον ὑπάρχει σχεδὸν ἐν ἁπάσαις ταῖς ὀρθοδόξοις ἑλληνικαῖς οἰκογενείαις, δύναταί δὲ νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος ἡ ἀνάγνωσις καὶ μελέτη καταλλήλων θρησκευτικῶν βιβλίων καὶ ἡ ὑπὸ τῶν γονέων μετὰ τῶν τέκνων τακτικὴ ἐπίσκεψις τῶν ἱερῶν ναῶν κατὰ τὰς κυριακὰς καὶ ἑορτάς. Ἡ δ' ἐν τοῖς σχολείοις θρησκευτικὴ ἐκπαίδευσις δέον ν' ἀποτελῆται διὰ σπουδαίας διδασκαλίας τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων οὐ μόνον ἐν ἅπασι τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις, ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς σχολείοις καὶ Διδασκαλείοις, ἀλλὰ καὶ ἐν ἅπασι τοῖς Γυμνασίοις καὶ πρακτικοῖς Λυκείοις ἀπὸ τῆς κατωτάτης μέχρι τῆς ἀνωτάτης τάξεως, νὰ διδάσκωνται δὲ ταῦτα ὑπὸ εὐσεβῶν καὶ εἰδικῶν διδασκάλων καὶ καθηγητῶν, ἐχόντων πτυχίον τῆς Ῥιζαρείου Σχολῆς ἢ τοῦ Διδασκαλείου ἐν τοῖς δημοτικοῖς καὶ ἑλληνικοῖς σχολείοις, τῆς Θεολογικῆς δὲ Σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ἐν τοῖς Γυμνασίοις, πρακτικοῖς Λυκείοις καὶ Διδασκαλείοις, ἐν οἷς ἡ θρησκευτικὴ διδασκαλία πρέπει νὰ γίνηται εἰς ἐπαρκεῖς ὥρας. Τὰ μέγιστα δὲ συντελεῖ εἰς τὴν θρησκευτικὴν ἀγωγὴν τῶν μαθητῶν καὶ ἡ εἰσαχθεῖσα ὑποχρεωτικὴ ἐπίσκεψις τῶν ἱερῶν ναῶν μετὰ τῶν καθηγητῶν καὶ διδασκάλων αὐτῶν. Ἥ τε κατ' οἶκον ἀγωγὴ καὶ ἡ ἐν τοῖς σχολείοις θρησκευτικὴ ἐκπαίδευσις δέον νὰ ἐνισχύηται καὶ συμπληρῶται διὰ τῆς ὑπὸ τῶν λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἱεροκηρύκων διδασκαλίας ἐν τοῖς ἱεροῖς ναοῖς, ἐν οἷς πρέπει νὰ κηρύττωνται οὐ μόνον ἑρμηνευτικαὶ τῶν Ἁγίων Γραφῶν ὁμιλίαι, ἀλλὰ καὶ λόγοι κατηχητικοί, ἀπολογητικοὶ καὶ λειτουργικοὶ πρὸς μετάδοσιν τῶν θεμελιωδῶν, δογματικῶν καὶ ἠθικῶν ἀληθειῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ πρὸς ἑρμηνείαν τῆς λειτουργίας καὶ τῶν ἱερῶν τελετῶν τῆς Ἐκκλησίας.

Πρὸς μόρφωσιν καταλλήλων διδασκάλων καὶ καθηγητῶν τῶν ἱερῶν μαθημάτων ἐν τοῖς σχολείοις, ἱεροκηρύκων καὶ λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας ἀξίων τοῦ ὑψηλοῦ αὐτῶν προορισμοῦ, ὑπάρχει ἐν Ἑλλάδι ἥ τε Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ Ῥιζάρειος Σχολή. Ὑπάρχουσι μὲν οὐκ ὀλίγοι ἄνδρες

Digitized by Google

μορφωθέντες δι' ἐπαρκῶν στοιχειωδῶν θεολογικῶν γνώσεων ἐν τῇ Ῥιζαρείῳ Σχολῇ καὶ δι' ἀνωτέρας θεολογικῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν τῇ Θεολογ. Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου, ἀλλ', ὡς μὴ ὤφελε, τὸ μὲν πτυχίον τῆς Ῥιζαρείου Σχολῆς οὐδὲν διὰ νόμου ἀνεγνωρισμένον δικαίωμα παρέχει εἰς τοὺς κεκτημένους αὐτό, ὅπως μέχρι τῆς νομίμου ἡλικίας διὰ τὸ ἀξίωμα τῆς ἱερωσύνης χρησιμοποιῶνται εἴτε ὡς διδάσκαλοι θρησκευτικῶν μαθημάτων, εἴτε ὡς βοηθοὶ ἱεροκηρύκων· τὸ δὲ πτυχίον τῆς Θεολογ. Σχολῆς παρέχει τὸ δικαίωμα νὰ διορίζωνται ἐξ αὐτῶν ἀμέσως μὲν ἱεροκήρυκες οἱ κληρικοί, καθηγηταὶ δὲ τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων οὔτε κληρικοὶ καὶ οἱ λαϊκοί, ἀφοῦ προηγουμένως ἐκτροχιασθῶσιν ἐκ τοῦ εἰδικοῦ αὐτῶν προορισμοῦ διὰ τριετοῦς ὑπηρεσίας ὡς ἑλληνοδιδάσκαλοι ἐν ἑλληνικοῖς σχολείοις· μετὰ τοιαύτην δ' ὑπηρεσίαν κτῶνται τὸ δικαίωμα νὰ προαχθῶσιν εἰς καθηγητὰς τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων ἐν ἐκείναις ταῖς πόλεσι μόνον, ἐν αἷς ὑπάρχουσι δύο τοὐλάχιστον Γυμνάσια· κληρικοὶ δὲ χειροτονούμενοι οἵτε τῆς Ῥιζαρείου Σχολῆς καὶ οἱ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς πτυχιοῦχοι δὲν λαμβάνουσι δημόσιον μισθὸν οὔτε ὡς πρεσβύτεροι, οὔτε ὡς διάκονοι πρὸς ἀξιοπρεπῆ συντήρησιν αὐτῶν!

Ἐνῷ δὲ οἱ ἑλληνοδιδάσκαλοι, ἱεροκήρυκες καὶ καθηγηταὶ τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων ὀφείλουσι νὰ ἔχωσι πτυχίον πρὸς διορισμόν, διὰ τοὺς ὑποψηφίους εἰς τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὰ τοῦ Μητροπολίτου καὶ Ἐπισκόπου, ἅτινα μισθοδοτοῦνται ὑπὸ τῆς Πολιτείας, δὲν ἀπαιτεῖται ὡς ἀναγκαῖον προσὸν νὰ φέρωσι πτυχίον Θεολογικῆς Σχολῆς! Βεβαίως δύνανται κατ' ἐξαίρεσιν νὰ ὑπάρχωσί τινες ἄξιοι τοῦ ὑψηλοῦ ἀξιώματος τοῦ ἐπισκόπου καὶ ἄνευ τοιούτου πτυχίου, ἀλλ' αἱ ἐξαιρέσεις δὲν πρέπει νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν, προκειμένου περὶ βελτιώσεως τῆς καταστάσεως τοῦ κλήρου καὶ ἀνυψώσεως τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν προσήκουσαν περιωπήν. Ἄλλως δὲ ἄτοπον εἶνε διὰ μὲν τὴν θέσιν ἱεροκηρύκων καὶ διδασκάλων τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων ν' ἀπαιτῆται πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ πτυχίον Θεολογικῆς Σχολῆς ὡς ἀναγκαῖον προσόν, διὰ δὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπισκόπου, οὗτινος κυριώτατον καθῆκον εἶνε τὸ κηρύττειν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ διδάσκειν, ἵνα μὴ ἀπαιτῆται ὡς ἀναγκαῖον προσὸν πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ πτυχίον.

Διὰ τοὺς εἰρημένους λόγους ἐν συνόλῳ μὲν οὔτε ἡ χριστιανικὴ πίστις καὶ εὐσέβεια, οὔτε αἱ χριστιανικαὶ ἀρεταὶ ἐξέλιπον ἐν τῷ ἑλληνικῷ Ἔθνει, ἡ θρησκευτικὴ ὅμως καὶ ἠθικὴ κατάστασις τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος δὲν εἶνε οἵα ὤφειλε νὰ ᾖ, ἀλλὰ δεῖται ἀναζωπυρήσεως καὶ ἐνισχύσεως. Ὅτι δὲ τὸ θρησκευτικὸν καὶ ἠθικὸν αἴσθημα ὑπάρχει ἔν τε τοῖς περὶ τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας σπουδάζουσι νέοις καὶ ἐν ἁπάσαις ταῖς τάξεσι τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους, καὶ ποτὲ μὲν λανθάνει ὡς ἐν ὑπνωτικῇ καταστάσει διατελοῦν, ποτὲ δὲ ἐγειρόμενον ἐκδηλοῦται ἐνεργόν, περὶ τούτου ὑπάρχουσι προφανῆ τεκμήρια ἔκ τε ἀρχαιοτέρων καὶ ἐκ νεωτέρων χρόνων. Πρὸς ἀποσόβησιν δὲ παντὸς ἐνδεχομένου κινδύνου θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς ὑφέσεως, ἀναζωπύρησιν δὲ καὶ ἐνίσχυσιν τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ ἠθικοῦ αἰσθήματος ἐν τῷ ἑλληνικῷ Ἔθνει, εἶνε ἀνάγκη κατὰ τὴν γνώμην τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς νὰ ληφθῇ πρόνοια περὶ τῶν ἑξῆς·

1) περὶ τῆς προσηκούσης μορφώσεως τοῦ κλήρου, ἀνωτέρου τε καὶ κατωτέρου, ἐν καλῶς κατηρτισμέναις ἐκκλησιαστικαῖς καὶ θεολογικαῖς Σχολαῖς, ὥστε νὰ δύ-

Digitized by Google

νωνται νὰ κηρύττωσι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ διδάσκωσιν οὐ μόνον οἱ ἱεροκήρυκες καὶ ἐπίσκοποι, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ἐφημέριοι κατὰ πᾶσαν κυριακὴν καὶ ἑορτήν. Ὅθεν δέον νὰ ὁρισθῇ διὰ νόμου, ὅτι πᾶς ἐφημέριος ὀφείλει νὰ φέρῃ πτυχίον Θεολογικῆς Σχολῆς, ἢ τοὐλάχιστον τῆς ἐκκλησιαστικῆς Ῥιζαρείου Σχολῆς καὶ ὅτι ἅπαντες οἱ ἐφημέριοι δέον νὰ ὦσιν ἔγγαμοι, ὅπως δύνωνται νὰ ἐμπνέωσιν ἐμπιστοσύνην εἰς τὰς οἰκογενείας καὶ ἐπιδρῶσιν ἀποτελεσματικώτερον εἰς τὴν θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν μόρφωσιν τῶν γονέων καὶ τῶν τέκνων αὐτῶν.

Ἐπειδὴ δ' ἄνευ ἐξασφαλίσεως τῆς ἀξιοπρεποῦς συντηρήσεως τοῦ κλήρου ἀδύνατον ἢ δύσκολον εἶνε νὰ καταταχθῶσιν εἰς αὐτὸν καλῶς καὶ ἐπιστημονικῶς κατηρτισμένοι ἄνδρες, εἶνε ἀνάγκη νὰ μεριμνήσῃ ἡ κοινωνία, ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ Πολιτεία

2) περὶ ἱδρύσεως ἐκκλησιαστικῶν Ταμείων πρὸς μισθοδοσίαν τοῦ κλήρου ἐκ τῶν περισσευμάτων τῶν εἰσοδημάτων τῶν Μονῶν καὶ ἐξ ἄλλων πόρων.

Ἐπειδὴ δ' ὁ ἀριθμὸς καὶ τῶν ἐφημερίων καὶ τῶν ἐνοριῶν ἐν ἅπαντι τῷ Κράτει εἶνε ὑπὲρ τὸ δέον μέγας, ὡς καὶ τῶν ἱερομονάχων ἐν ταῖς Μοναῖς, εἶνε νὰ ἀνάγκη ληφθῇ πρόνοια.

3) περὶ ἐλαττώσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐφημερίων καὶ τῶν ἐνοριῶν διὰ τῆς ἑνώσεως πολλῶν μικροτέρων ἐνοριῶν, ὅπως κατασταθῇ δυνατὴ ἡ μισθοδότησις τῶν ἐφημερίων. Ὁμοίως καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν ταῖς Μοναῖς μοναχῶν καὶ δοκίμων δέον βαθμηδὸν νὰ περιορισθῇ, ἵνα ἐπέλθῃ οἰκονομία ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιαστικῶν Ταμείων χάριν τῶν ἀναγκῶν τῆς Ἐκκλησίας.

4) Περὶ ἐνισχύσεως τῆς θρησκευτικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ ἀγωγῆς τῶν νέων διὰ διδασκαλίας τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων ὑπὸ μόνων εἰδικῶν καθηγητῶν αὐτῶν ἐν ἅπασι τοῖς σχολείοις καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς Γυμνασίοις, ἐν ἁπάσαις ταῖς τάξεσιν αὐτῶν καὶ εἰς ἐπαρκεῖς ὥρας, διὰ τακτικῆς προσευχῆς τῶν μαθητῶν ἐν τοῖς σχολείοις, διὰ προσελεύσεως αὐτῶν εἰς τοὺς ἱεροὺς ναοὺς κατὰ πᾶσαν κυριακὴν καὶ ἑορτὴν καὶ δι' εὐλαβοῦς ἐν αὐτοῖς στάσεως, δι' ἐκπληρώσεως πάντων τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων καὶ δι' ἐξηγήσεως τοῦ εὐαγγελίου ἑκάστης κυριακῆς ἐνώπιον πάντων τῶν μαθητῶν ἑκάστου σχολείου κατὰ πᾶν σάββατον.

5) Περὶ ἐξευρέσεως πόρων πρὸς ἔκδοσιν ἔνθεν μὲν ἐπιστημονικῶν θεολογικῶν συγγραμμάτων, ἵνα ἀποτελεσθῇ, ὅσον ἔνεστι, πλήρης θεολογικὴ βιβλιοθήκη χάριν τῶν περὶ τὴν θεολογικὴν σπουδαζόντων καὶ τοῦ κλήρου, ἔνθεν δὲ λαϊκῶν θρησκευτικῶν βιβλίων καὶ σοβαρῶν θρησκευτικῶν ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν.

6) Περὶ διοργανώσεως δημοσίων θρησκευτικῶν διαλέξεων.

7) Περὶ αὐστηρᾶς τιμωρίας πάσης βλασφημίας καὶ προσβολῆς κατὰ τῆς θρησκείας καὶ τῶν ἠθῶν ἐν τοῖς σχολείοις, ἐν τοῖς θεάτροις, ἐν ταῖς ὁδοῖς, ἢ ὁπουδήποτε ἀλλαχοῦ γινομένης εἴτε διὰ λόγου, εἴτε διὰ παραστάσεως, εἴτε δι' ἐκδόσεως ἀντιθρησκευτικῶν καὶ ἀνηθίκων δημοσιευμάτων.

8) Περὶ ἱδρύσεως ἐν πάσῃ ὀρθοδόξῳ Θεολογ. Σχολῇ ἰδίας ἕδρας τῆς Ἀπολογητικῆς πρὸς ἀνασκευὴν μὲν τῶν ἀντιθρησκευτικῶν ἀρχῶν καὶ τῶν θεωριῶν τῆς ὑλοφροσύνης, τοῦ πανθεϊσμοῦ κλπ. ἀπόδειξιν δὲ τῆς θειότητος καὶ ἀληθείας τῶν ἀρχῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς ἁρμονίας αὐτῶν πρὸς τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν καὶ πρὸς τὰς ὑγιεῖς ἀρχὰς καὶ τὰ ἀληθῆ πορίσματα τῆς γνησίας φυσιογνωσίας καὶ τῶν λοιπῶν ἐπιστημῶν. Περὶ πάντων τούτων γίνεται μὲν λόγος καὶ ἐν τοῖς ἀπολογη-

Digitized by Google

τικοῖς καὶ ἄλλοις μέρεσι τοῦ συστήματος τῆς Δογματικῆς, ἀλλὰ γενικῶς, οὐχὶ δὲ διεξοδικῶς, ὡς ἐν τῇ Ἀπολογητικῇ.

Τὴν ἀνάγκην τῶν πλείστων τούτων πολλάκις κατέδειξεν ἐν τῷ παρελθόντι ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ ἐγγράφως τε καὶ προφορικῶς πρὸς τὴν Σ. Κυβέρνησιν καὶ πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον, δὲν θέλει δὲ ὀκνήσει καὶ ἐν τῷ μέλλοντι νὰ ἐκπληρώσῃ προθύμως τὸ ἱερὸν τοῦτο καθῆκον· διότι ἐκ τῆς πραγματοποιήσεως τῶν εἰρημένων μέτρων ἐξαρτᾶται οὐ μόνον ἡ ἀναζωπύρησις καὶ ἐνίσχυσις τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ ἠθικοῦ αἰσθήματος τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους καὶ ἡ ἠθικὴ ἀνύψωσις τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ἡ πλήρωσις τοῦ προορισμοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς.

Τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος, ἀποδεξάμενον τὸν Χριστιανισμὸν πρῶτον πάντων τῶν Ἐθνῶν καὶ διὰ τοῦ Εἰρηναίου, Ἰουστίνου, Ἀθηναγόρου, Θεοφίλου, Κλήμεντος, Ἀθανασίου, Βασιλείου, τῶν δύο Γρηγορίων, Χρυσοστόμου, Φωτίου καὶ ἄλλων ἐπιφανῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας κατανοήσαν, ἀναπτῦξαν, διατυπῶσαν ὀρθῶς καὶ διαδῶσαν καὶ εἰς ἄλλα Ἔθνη τὸ γνήσιον πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐδείχθη ἄξιον τῆς ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ κλήσεως καὶ ἐκλογῆς αὐτοῦ, ἥτις ὑποδηλοῦται ἐν τοῖς περὶ αὐτοῦ λόγοις τοῦ Σωτῆρος, οὓς εἶπεν ὅτε προσῆλθον πρὸς αὐτὸν Ἕλληνες ἐν Ἱεροσολύμοις «ἐλήλυθεν ἡ ὥρα, ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου» (Ἰωάν. ΙΒ', 20—24). Τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος δύναται καὶ πάλιν νὰ δοξάσῃ τὸν Χριστὸν διὰ κοινοῦ ἀγῶνος μετ' ἄλλων χριστιανικῶν Ἐθνῶν ἐν χριστιανικῇ ἀγάπῃ, ὁμοφροσύνῃ καὶ ἀδελφικῇ συνεργασίᾳ πρὸς ἔρευναν, ὀρθὴν κατανόησιν καὶ οἰκείωσιν τοῦ ἀνεξαντλήτου ἐν τῇ ἐρεύνῃ καὶ ζωοποιοῦ πνεύματος τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἀλλὰ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου καὶ ἀναζωπύρησιν τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ ἠθικοῦ αἰσθήματος τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος εἶνε ἀνάγκη πρὸ πάντων ἀρτιωτέρας ἐκπαιδεύσεως ἁπάντων τῶν λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐνεργοῦ προνοίας τῆς κοινωνίας καὶ τῆς πολιτείας περὶ ἀξιοπρεποῦς συντηρήσεως καὶ τοῦ κατωτέρου κλήρου. Ἡ βελτίωσις τῆς καταστάσεως τοῦ κατωτέρου κλήρου δι' ἐξασφαλίσεως τῆς ἀξιοπρεποῦς συντηρήσεως καὶ ἐκπαιδεύσεως αὐτοῦ ἐξαρτᾶται πρὸ πάντων ἐκ τῆς ἀγαθῆς, ἐνεργοῦ καὶ σταθερᾶς θελήσεως τῶν ἰσοβίων ἐπισκόπων καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν ἀπαρτιζομένης ἀνωτάτης ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς, ἥτις καὶ ἁρμοδιωτέρα εἶνε νὰ μεριμνᾷ περὶ τούτου καὶ δὲν διατελεῖ ὑπὸ τοιαύτας δυσχερεῖς συνθήκας, ὑφ' ἃς διατελεῖ παρ' ἡμῖν ἡ πολιτικὴ ἀρχὴ διὰ πολλοὺς λόγους, καὶ μεγίστην ἠθικὴν δύναμιν ἔχει ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Κατὰ θείαν εὐδοκίαν καὶ ἐν προγενεστέροις χρόνοις καὶ μάλιστα κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν ἐχειροτονήθησαν οὐκ ὀλίγοι ἀρχιεπίσκοποι καὶ ἐπίσκοποι, οἵτινες καὶ ἀγαθὴν θέλησιν ἔχουσι, καὶ ἠθικὸν σθένος καὶ θρησκευτικὸν ζῆλον καὶ αὐταπάρνησιν καὶ δραστηριότητα, ὅπως συντελέσωσιν ὑπὲρ τῆς βελτιώσεως καὶ ἀνυψώσεως τοῦ κλήρου καὶ ὑπὲρ τῆς ἀναζωπυρήσεως καὶ κραταιώσεως τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ ἠθικοῦ αἰσθήματος ἐν τῷ ὀρθοδόξῳ πληρώματι. Μόνον δὲ διὰ πεπαιδευμένων κατωτέρων κληρικῶν, οἵτινες διατελοῦσιν ἐν ἀμέσῳ συναφείᾳ πρὸς τὸ ὀρθόδοξον πλήρωμα, δύνανται οἱ πεπαιδευμένοι ἀνώτεροι λειτουργοὶ τῆς Ἐκκλησίας νὰ δρῶσι τελεσφόρως πρὸς θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν ἀναγέννησιν τοῦ πνευματικοῦ ποιμνίου.

Οἱ καθηγηταὶ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου.

Α. Διομ. Κυριακός, Ζ. Ρώσης, Ἐμμαν. Ζολώτας,
Γ. Δέρβος, Ἰ. Μεσολωρᾶς, Ἰγ. Μοσχάκης.

Digitized by Google

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΣ ΑΥΤΗΝ ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ

«Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης».

Τὸ πρῶτον ἤδη διὰ τῶν λέξεων τούτων ἀκούεται ἐπὶ τῆς γῆς τὸ ὄνομα «πατρίς». Πρῶτοι οἱ Ἕλληνες προφέρουσι τὴν λέξιν ταύτην, ἥτις σὺν τῷ χρόνῳ καθίσταται παγκόσμιος.

Ἀλλὰ καὶ τίς ἕτερος λαός, παρὰ τὸν ἑλληνικόν, ἠδύνατο τοσοῦτον ἐνώρίς καὶ τοσοῦτον βαθέως νὰ αἰσθανθῇ τὴν ἰδέαν τῆς πατρίδος;

Οἱ ἀνατολικοὶ λαοὶ ἐπιέζοντο ὑπὸ σκυθρωπῆς θεοκρατίας καὶ ζοφερᾶς δουλείας, τῶν δὲ Ἑβραίων ἡ δύναμις ἐν μόνῃ τῇ θρησκείᾳ ἐνυπῆρχεν.

Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες, ζῶντες ὑπὸ αἴθριον οὐρανὸν καὶ ἐλεύθεροι παντὸς θρησκευτικοῦ ἢ πολιτικοῦ δεσποτισμοῦ, συνέλαβον, καὶ πρὸ τῆς ἐντελοῦς ἔτι παγιώσεως πολιτικοῦ καθεστῶτος, εὐγενῆ καὶ ὑψηλὰ ἰδεώδη, ὧν ἡ πραγμάτωσις, γενομένη διὰ τοσούτων μεγάλων κατορθωμάτων, ἔμελλε νὰ δοξάσῃ τὸ ὄνομα αὐτῶν.

Πῶς δὲ τὰ ἰδεώδη ταῦτα εἰσῆλθον εἰς τὴν ψυχὴν αὐτῶν; Ἡ ποίησις, ἐξυμνοῦσα τὰ κατορθώματα παρῳχημένων ἡρώων, πρώτη ἐγαλούχησε τὴν ἑλληνικὴν ψυχήν. Αὕτη διέπλασε τὴν ἑλληνικὴν θρησκείαν, τὰ ἑλληνικὰ ἤθη. Τὰ ὁμηρικὰ ἔπη, ἅτινα εἶνε «τὸ ἀρχαιότατον, ἀλλὰ πάντοτε νεάζον ᾆσμα, οὗ ἐκ τῶν φύλλων ἐξέρχεται ἡ ἀναπνοὴ τῶν Θεῶν, ἐκλάμπει τὸ ἀνθρώπινον ἔαρ καὶ ὁ θαυμάσιος τῆς Ἑλλάδος οὐρανός», πρῶτα ἐνεστάλαξαν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Ἕλληνος τὰς εὐγενεῖς ταύτας ὁρμὰς καὶ τὰ ζωηρὰ ἰδεώδη, δι' ὧν τοσοῦτον ἐν τῷ ἱστορικῷ βίῳ διεκρίθη. Πῶς δὲ ἠδύνατο νὰ μὴ διαλάμψῃ ὁ λαὸς οὗτος, οὗτινος ὁ πολιτισμὸς διεμορφώθη διὰ τῆς ποιήσεως; Οἵας δὲ ποιήσεως! Ἐκ ταύτης, ἐλευθερίαν καὶ φιλοπατρίαν ἀποπνεούσης, ἐμπλησθέντες, συνεσκεύασαν οἱ Ἕλληνες θρησκείαν εὔστροφον καὶ ἱλαράν, ἐλευθέρους δὲ πολιτικοὺς θεσμούς, ἐξ ὧν πρὸ παντὸς ἐδιδάσκοντο θερμὴν φιλοπατρίαν καὶ ἔρωτα πρὸς τὴν ἐλευθερίαν.

Ἀλλὰ διῃρημένοι ἤρχηθεν οἱ Ἕλληνες πολιτικῶς, δὲν διεμόρφωσαν ἑνιαῖον πολιτικὸν σύστημα· ἑκάστη πόλις, κατὰ τὸν χαρακτῆρα τῶν ἑαυτῆς κατοίκων, ἰδιαιτέρως διῳκεῖτο, ἐξ οὗ καὶ τὰ ὑπεράριθμα τῶν ἑλληνίδων πόλεων πολιτεύματα. Τοῦ λόγου τούτου δ' ἕνεκεν, καίτοι μιᾶς πατρίδος μέλη, ὡς κοινὴν τὴν καταγωγήν, τὴν θρησκείαν, τὴν γλῶσσαν, τὴν ἱστορίαν, τὸ ὄνομα κτλ. ἔχοντες, ἐν τού-

Digitized by Google

τοὺς κεχωρισμένας ἀποτελοῦσι πολιτείας, ἀνταγωνιζόμενοι καὶ πολεμοῦντες πρὸς ἀλλήλους σχεδὸν διαρκῶς.

Παρὰ ταῦτα, ἔχοντες τὴν ἐπίγνωσιν τῆς κοινότητος, τῆς φυλῆς, συνεδέοντο δι' ἰσχυρῶν πρὸς ἀλλήλους δεσμῶν, τοιοῦτοι δ' ἦσαν αἱ ἀμφικτυονίαι, τὰ μαντεῖα, οἱ δημόσιοι ἀγῶνες, ἰδίως οἱ ἐν Ὀλυμπίᾳ, ἔνθα τὸ πανελλήνιον ἦν συνάντημα. Κοινὸς ἦτο ὁ ἐχθρός, οἱ Πέρσαι, καθ' ὧν πάντες πλέον ἢ ἅπαξ συνησπίσθησαν· ταῦτα καὶ ἄλλα ἦσαν λίαν συνεκτικαὶ τοῦ γένους δυνάμεις, συντελέσασαι καὶ εἰς ἄλλας μὲν ἐθνικὰς ὠφελείας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν γένεσιν τῆς ἰδέας ἐντελοῦς πολιτικῆς ἑνότητος. Καὶ δὲν ἐπραγματώθη μὲν τέλεον ἡ ἰδέα αὕτη, ἀλλ' ἐπέδρα τοσοῦτον ἐπὶ τοῦ φρονήματος τῶν Ἑλλήνων, ὥστε, κοινοῦ κινδύνου ἐπιφανέντος, καταθέντες τὰ μίση καὶ τοὺς κατ' ἀλλήλων συναγωνισμούς, προθύμως συνηνώθησαν καὶ ἀπέκρουσαν αὐτόν. Ἐνῷ οἱ λοιποὶ τῶν Ἑλλήνων ἐδίσταζον κατ' ἀρχὰς νὰ προσέλθωσι συνεπίκουροι τοῖς Ἀθηναίοις, ἡ ἀνδρεία, ἣν οὗτοι ἐπεδείξαντο ἐν Μαραθῶνι, ἐξεγείρει τὸ ὑπὲρ τῆς κοινῆς πατρίδος συναίσθημα αὐτῶν καὶ ἀνεπιφυλάκτως συνελθόντες ἐπὶ τὸ αὐτό, ἔθεσαν ἐπὶ κεφαλῆς ὃν ἂν ἐθεώρησαν γενναιότατον καὶ ἱκανώτατον. Ἐκ τούτου καταδείκνυται, ὅτι, καίτοι κεχωρισμένοι ἀλλήλων, ἐν τούτοις ἐκέκτηντο τὴν ἰδέαν τῆς κοινῆς πατρίδος, τῆς ὅλης Ἑλλάδος.

Ἕτερος λόγος, σπουδαίως σημαίνων καὶ διατρέφων τὴν παρ' Ἕλλησιν ὕπαρξιν τῆς ἰδέας τῆς πατρίδος, ἦν ἡ πολιτικὴ μόρφωσις, ἧς βάσις ἦτο ἡ εἰς τοὺς πολίτας ἐμπνευσις φιλοπατρίας. Πάντα τὰ πολιτεύματα, ἐξαιρέτως δὲ τὸ τῶν Σπαρτιατῶν, κύριον μέλημα εἶχον πῶς νὰ καταστήσωσι τοὺς πολίτας πολεμικωτέρους, ἰσχυροτέρους. Ἐνέπνεον εἰς τοὺς νέους μένος πολεμικὸν καὶ ἐδίδασκον αὐτοῖς ὡς ἱερώτατον καθῆκον καὶ ὡς ὑπερτάτην ἀπόλαυσιν νὰ θεωρῶσι τὸν ὑπὲρ πατρίδος θάνατον. Ὁ Τυρταῖος ψάλλει :

«Τεθνάμεναι γὰρ καλὸν ἐπὶ προμάχοισι πεσόντα
ἄνδρ' ἀγαθόν, περὶ ᾗ πατρίδι μαρνάμενον».

Οἱ δ' Ἀθηναῖοι, ἔφηβοι γενόμενοι, ὡρκίζοντο : «Οὐ ποιήσομαι πλείονος τὸ ζῆν »τῆς ἐλευθερίας, οὐδὲ καταλείψω τοὺς ἡγεμόνας, οὔτε ζῶντας, οὔτε ἀποθανόντας, »ἀλλὰ τοὺς ἐν τῇ μάχῃ τελευτήσαντας τῶν συμμάχων πάντας θάψω· καὶ κρατήσας »τῷ πολέμῳ τῶν βαρβάρων οὐδεμίαν τῶν ἀγωνισαμένων πόλεων ἀνάστατον ποιήσω· »καὶ τῶν ἱερῶν τῶν ἐμπρησθέντων καὶ καταβληθέντων οὐδὲν ἀνοικοδομήσω, ἀλλ' »ὑπόμνημα τοῖς ἐπιγιγνομένοις ἐάσω καὶ καταλείψω τῆς τῶν βαρβάρων ἀσεβείας.» Ὁ δὲ φιλόσοφος ποιητὴς Εὐριπίδης ἐρωτᾷ : «Τί γὰρ πατρῴας φίλτερον χθονός ;»

Καίτοι δ' ἡ πολιτικὴ αὕτη μόρφωσις παρήλλασσεν ἐν ἑκάστῃ πόλει, ἐν τούτοις, ἐπειδὴ ἐν πάσαις ἡ ἔμπνευσις φιλοπατρίας ἐσκοπεῖτο, πάντες καθωδηγοῦντο ὑπὸ τῆς ἰδέας τῆς πατρίδος ἐν οἱαδήποτε ἀνθρωπίνῃ ἐνεργείᾳ. Αὕτη ἐμπνέει τὸν καλλιτέχνην καὶ διδάσκει τὸν σοφόν. Ὁ Πλάτων ὑπὸ τὸ ἰδανικὸν τοῦτο συνέγραψε τὴν *Πολιτείαν*, ὡς σύστημα τέλειον, ἐν ᾧ ἐντελέστερον ἐξυπηρετεῖται ἡ ἰδέα τῆς πατρίδος. Οἱ δὲ Φειδίας, Καλλικράτης καὶ Ἰκτῖνος ἐνεπνέοντο, κατασκευάζοντες τὸ

Digitized by Google

αἰώνιον προσκύνημα τῶν λαῶν, τὸν ναὸν τῆς σοφίας καὶ τῆς εὐγενοῦς πολεμικῆς ἀνδρείας, τὸν θεῖον Παρθενῶνα. Αὕτη ἐνεθουσίαζε ποιητάς, ὡς τὸν Αἰσχύλον καὶ τὸν Ἀριστοφάνη, ἢ τὸν Σοφοκλέα, ὅστις ἀπαρνούμενος νὰ εἰσακούσῃ ταῖς πρὸς αὐτὸν προσκλήσεσι τυράννων, ἔλεγεν : «ὅστις δὲ πρὸς τύραννον ἐμπορεύεται — 'κείνου 'στι δοῦλος, κἂν ἐλεύθερος ᾖ». Δι' αὐτὴν δ' ὁ Δημοσθένης ἐδημιούργησεν ἑαυτῷ σθένος καὶ ἰσχύν, δι' ὧν ἠγωνίζετο ν' ἀνακόψῃ τὸ ἀκατάσχετον τοῦ χρόνου ρεῦμα, ὅ περ πρὸ πολλοῦ ἤδη περιέτρωγε τὴν πολιτείαν τῶν Ἀθηναίων.

Ἡ μόρφωσις αὕτη, ἣν ἐλάμβανον οἱ Ἕλληνες, ὅπως ἀποκρούσωσι πάντα κατὰ τῆς ἑαυτῶν πατρίδος ἐπερχόμενον κίνδυνον, ἀπεδείχθη πλέον ἢ ἅπαξ, ὅτι εἰσέδυσε βαθέως εἰς τὴν ψυχὴν αὐτῶν καὶ ὅτι ἐνέπλησεν αὐτὴν πατριωτικοῦ μένους, ὅ περ ἐν Μαραθῶνι ἤδη τὸ πρῶτον ἐκδηλοῦται, εἶτα δ' ἐν Θερμοπύλαις, ἐν Σαλαμῖνι, Πλαταιαῖς κτλ. Ὁποῖαι δ' ἐκπλήξεις γεννῶνται ἐπὶ τῇ ἀναμνήσει τῶν γεγονότων τούτων ! Ἐν Μαραθῶνι ὁ Ἀριστείδης, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἑαυτοῦ στρατηγίας, παραχωρεῖ ταύτην τῷ Μιλτιάδῃ, διαγνοὺς ἐν αὐτῷ τὸν στρατηγικὸν νοῦν, οὗτινος ὑπῆρχεν ἀνάγκη· τὴν πρᾶξιν δὲ ταύτην φιλοτίμως μιμοῦνται καὶ οἱ λοιποὶ φυλάρχαι. Ὁ δὲ Κυναίγειρος πρότυπον καὶ ἀμίμητον καθίσταται φιλοπατρίας ὑπόδειγμα. Ἐν Θερμοπύλαις ἐξίσταται ὁ ὑπερήφανος Ξέρξης, ἀκούων τὸ λακωνικώτατον «μολὼν λαβὲ» παρὰ δρακὸς ἀνδρῶν· ὁ δ' ἀπεσταλμένος αὐτοῦ ἐκπλήσσεται, βλέπων καλλωπιζομένους τοὺς Ἕλληνας πρὸ τῆς μάχης, ἀγνοῶν, ὅτι οἱ Ἕλληνες πολεμοῦντες, ὁρμῶνται ἐκ τοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν ζέοντος αἰσθήματος τῆς ἐλευθερίας καὶ οὐχί, ὡς ἐν τῇ χώρᾳ αὐτοῦ, ἔνθα οἱ στρατιῶται παρορμῶνται διὰ τοῦ μαστιγίου. Πανταχοῦ δ' ἐν γένει, ὁσάκις ἡ πατρὶς ἐλάμβανεν ἀνάγκην αὐτῶν, ἐπέδειξαν ἀνεξάντλητον αὐταπάρνησιν καὶ βαθύτατον φιλοπατρίας αἴσθημα.

Τοσοῦτον δὲ τὸ αἴσθημα τοῦτο κατέλαβε τὰς ψυχὰς αὐτῶν, ὥστε ἐπ' αὐτοῦ ἐστήριξαν ἅπαντα τὸν δημόσιον καὶ ἰδιωτικὸν αὐτῶν βίον, ὡς μόνην ἀρετήν, ὡς μόνην εὐτυχίαν θεωροῦντες, νὰ καταστῶσιν ἱκανοὶ νὰ προασπίσωσιν ἀποτελεσματικῶς τὴν ἑαυτῶν πατρίδα, θνήσκοντες, ἔστω εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν, ὁπόθεν μόνον νεκροὶ ἢ ἔνδοξοι θὰ ἐπέστρεφον, δι' ὃ «ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τᾶς» ἦτο ὁ ἀποχαιρετισμὸς τῆς Σπαρτιάτιδος μητρὸς πρὸς τὸν εἰς μάχην ἀπερχόμενον υἱόν.

Ἔτι πρός· ἡ ἰδέα τῆς πατρίδος κατέπνιγεν ἐν ἑαυτοῖς πάντα ἕτερον παλμόν· ὄντως ἡ μήτηρ τοῦ Παυσανίου τίθησι τὸν πρῶτον λίθον ἐπὶ τῆς θύρας τοῦ ναοῦ, ἔνθα οὗτος εἰσῆλθε, φεύγων τὴν ὀργὴν τοῦ κατ' αὐτοῦ, ὡς ἐπιβουλεύσαντος τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος, ἐκμαίνοντος λαοῦ.

Φιλοκάλως ὅμως φιλοσοφοῦντες οἱ Ἕλληνες καὶ φύσει εὐγενεῖς, δὲν ἐθεώρουν τὴν περὶ πατρίδος ἰδέαν ἄξεστον καὶ ἀγρίαν, ἀλλὰ τοὐναντίον εὐγενεστάτην καὶ ἀξιοπρεπῆ, διὸ ὁρκίζεται ὁ Ἀθηναῖος, ὅτι «κρατήσας τῷ πολέμῳ τῶν βαρβάρων οὐδεμίαν τῶν ἀγωνισαμένων πόλεων ἀνάστατον ποιήσει,» οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι Σπερθίας καὶ Βοῦλις προσφέρονται τῷ Πέρσῃ ἐθελουσίως, ἵνα ὑποστῶσιν οἱανδήποτε ποινὴν

Digitized by Google

πρὸς ἐξιλασμὸν τῆς ὕβρεως, ἣν προσεκόλαψαν τοῖς κήρυξιν αὐτοῦ οἱ Ἕλληνες.

Ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τούτου τῆς φιλοπατρίας ἀγόμενοι καὶ ἐν πάσαις ταῖς πνευματικαῖς ἐνεργείαις, εἴτε ὡς καλλιτέχναι, εἴτε ὡς φιλόσοφοι, προήγαγον τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς τέχνας, τὰ δ' ἔργα αὐτῶν, ὅσων ὁ χρόνος ἐφείσθη, κεῖνται μνημεῖον αἰώνιον τῆς δυνάμεως τοῦ πνεύματος αὐτῶν. Ἔχοντες δ' ἐπίγνωσιν τῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἰδίου πολιτισμοῦ, ἀνεκήρυσσον ὑπερηφάνως τὸ ἀξίωμα, «πᾶς μὴ Ἕλλην βάρβαρος.» Καὶ λίαν δικαίως· διότι μόνοι αὐτοί, μεταξὺ τῶν συγχρόνων λαῶν, ἀνυψώθησαν τοσοῦτον ἐν πάσῃ ἀνθρωπίνῃ ἐνεργείᾳ καὶ μόνοι αὐτοί, θέμεθλον σχόντες τὴν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος ἀγάπην, ἠγωνίσαντο τοὺς λαμπροτάτους τῶν ἀγώνων, ἔδρεψαν τὰς εὐθαλεστάτας δάφνας, ὧν τὴν εὐωδίαν ἡ ἀτμόσφαιρα μεταφέρει διὰ τῶν ἀνθρωπίνων γενεῶν, εὐγνωμόνως προσαναβλεπουσῶν πρὸς τὴν χώραν, ἐν ᾗ, τοσοῦτον φιλοπόνως καλλιεργηθὲν καὶ διὰ τοσούτου αἵματος ποτισθέν, ἀνεφύη θαλερὸν τὸ μεγαλοπρεπέστατον δένδρον τῆς ἐλευθερίας.

Ἀλλά, καίτοι τοσοῦτον ἦτο ζωηρὰ ἡ ἰδέα τῆς πατρίδος παρ' αὐτοῖς, ἐν τούτοις δὲν ὑπῆρξε τελεία, ἕνεκα τῆς πολιτικῆς αὐτῶν διαιρέσεως. Αἱ δὲ πρὸς τὴν ἑνιαίαν ἀποκατάστασιν τῆς πατρίδος - Ἑλλάδος προσπάθειαι, τοῦ Θεμιστοκλέους τὸ πρῶτον, εἶτα δὲ τοῦ Περικλέους, προσκόψασαι ἐπὶ τῆς ὑπερβολικῆς φιλαυτίας τῶν Σπαρτιατῶν, οἵτινες βαρέως ἔφερον τὴν ἀπώλειαν τῆς ἡγεμονίας τῆς Ἑλλάδος, ἣν μέχρι τῶν Μηδικῶν εἶχον καὶ ἀφ' ὧν ἀφεῖλον οἱ Ἀθηναῖοι, πρωταγωνιστήσαντες κατὰ τῶν Περσῶν, ἀπέτυχον ὁλοσχερῶς· δύναταί τις δὲ μάλιστα εἰπεῖν, ὅτι ἐξῆψαν τὸ μῖσος τῶν Σπαρτιατῶν, ἐξ οὗ προέκυψεν ὁ ὀλέθριος πελοποννησιακὸς πόλεμος. Τὸ ὄνειρον τῶν ἀνδρῶν τούτων ἐπραγματοποίησεν ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, ἀλλὰ βραδέως, καὶ ὑπὸ ὅρους, ἐναντίους ἐκείνων, καθ' οὓς, πραγματουμένη ἡ ἑνότης, θὰ ἐνίσχυε μὲν πρὸς ἀλλήλους καὶ κατὰ τῶν βαρβάρων δι' ἀδιασπάστων δεσμῶν τοὺς Ἕλληνας, θὰ συνεπήγετο δὲ τὴν τελειοτάτην διαμόρφωσιν καὶ μετάδοσιν τοῦ πολιτισμοῦ.

Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν ἐτήρουν οἱ Ἕλληνες τὴν ἰδέαν τῆς πατρίδος ζωηρὰν καὶ θερμήν, συναισθανόμενοι, ὅτι, ἡνωμένοι πρὸς ἀλλήλους καὶ ἀγωνιζόμενοι ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς κοινῆς πατρίδος, συναποτελοῦσιν ἰσχυρὰν καὶ ἀκαταγώνιστον δύναμιν, ἤκμαζον καὶ προώδευον. Ἀλλ' ὅταν ἤρξατο αὕτη ἐξασθενοῦσα ἐν τῇ ψυχῇ αὐτῶν, ἐξησθένησαν καὶ παρήκμασαν, ἐπῆλθε δὲ τότε τὸ θλιβερὸν τέλος, ὅπερ ἡ ἀδυσώπητος μοῖρα ἐπέκλωθεν αὐτοῖς. Καθὼς ὁ ἄνθρωπος, ὡς ἄτομον, οὕτω καὶ τὰ ἔθνη, ὡς σύνολον ἀτόμων, δὲν δύνανται νὰ ζῶσιν αἰωνίως. Προάγονται, ἀκμάζουσιν, ὑψοῦνται μέχρι τοῦ τελείου, ὅταν δ' ἀφιχθῶσιν εἰς τὸ περιπόθητον τέρμα, καταπίπτουσιν ἐξηντλημένα ἐκ τοῦ κόπου, μὴ δυνάμενα πλέον ν' ἀντιπαλαίσωσι κατὰ τῶν ἐπερχομένων προσκομμάτων. Ἐπῆλθε τὸ ἀπαίσιον ἐκεῖνο γεγονός, ὁ πελοποννησιακὸς πόλεμος, καὶ ἔκτοτε ἡ πολιτικὴ ἰσχὺς τῆς Ἑλλάδος ἤρξατο πίπτουσα. Τὸν πονηρὸν Φίλιππον διεδέχθη ὁ Ἀλέξανδρος μετὰ τὰς τελευταίας ἀναλαμπὰς

Digitized by Google

τῶν Θηβαίων, τὸν δ' Ἀλέξανδρον οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι τῶν διαδόχων αὐτοῦ. Ἔκτοτε τὸ κακὸν ἔβαινεν ἀκατάσχετον. Τοῦ Δημοσθένους ἡ φιλόπατρις εὐγλωττία εἰς μάτην ἐξεχύνετο, εἰς μάτην δ' ἠγωνίζετο καὶ ὁ Φιλοποίμην, ὁ ἔσχατος οὗτος Ἕλλην, ὅπως ἀναζωπυρήσῃ τὸ τῆς φιλοπατρίας αἴσθημα καὶ ἀποκρούσῃ τὸν κίνδυνον. Πρὸς οὐδὲν ταῦτα. Ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία, ἀπαρνηθεῖσα τὴν δόξαν αὐτῆς καὶ ἀμνήμων τῶν Μαραθωνομάχων, ἀλληλοσπαρασσομένη καὶ διαρκῶς ἐν ἐμφυλίῳ πολέμῳ εὑρισκομένη, διατελοῦσα δὲ ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν διεφθαρμένων ἐνοχῶν τῶν φιλαστρικῶν ταράτων, ἅτινα τότε ἐγεννήθησαν, ἔκειτο σχεδὸν πτῶμα, ἀδυνατοῦσα νὰ ὑψώσῃ τὴν χεῖρα, ἣν ἄλλοτε τρομερὰν ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τοῦ Θεμιστοκλέους ὕψου ἐν Σαλαμῖνι, ἀδυνατοῦσα ν' ἀποτινάξῃ τὸν βαρὺν ἐφιάλτην, ὅστις ἔπιεζε τὴν καρδίαν αὐτῆς. Τέλος ἡ ἅλωσις τῆς Κορίνθου ὑπὸ τοῦ Μομμίου (145 π. Χ.), ἔθηκε τέρμα εἰς τὴν σεσαθρωμένην αὐτὴν ὕπαρξιν, ἣν οἱ κοσμοκράτορες Ῥωμαῖοι, Ἀχαΐαν μετονομάσαντες, κατέλεξαν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τοῦ ἀπεράντου κράτους αὐτῶν.

Ἡ Ἑλλὰς κύπτει ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Ῥωμαίων, δὲν εἶνε ἐλευθέρα! Ἀλλ' ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶνε τις ἐκ τῶν βαρβαρικῶν ἐκείνων χωρῶν, ἃς οἱ Ῥωμαῖοι μέχρι τοῦδε ἥλωσαν. Χώρα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀνδρείας, τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς καλλιτεχνίας, δὲν ἀπορροφᾶται ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ, ὅστις τοὐναντίον διδάσκεται ὑπὸ τοῦ κατακτηθέντος. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο ἡ ὑποδούλωσις τῶν Ἑλλήνων τὸ ἀποτέλεσμα ἐπήνεγκεν, ἀλλὰ καὶ ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ συναισθανθῶσι τὴν ἐν ᾗ διετέλουν πλάνην, ἀπομακρυνθέντες τῶν πατρίων, διὸ καὶ ἡ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τάσις ὑπεισήρχετο εἰς τὴν καρδίαν αὐτῶν. Πῶς ἠδύναντο οἱ Ἕλληνες, οἵτινες τόσην προσεκτήσαντο δόξαν ἕνεκα τῆς αὐτῶν φιλοπατρίας, πῶς ἠδύναντο νὰ εἶνε δοῦλοι; Συνεκρατοῦντο λοιπὸν ἐν τῇ δουλείᾳ αὐτῶν, ὑποθάλποντες ὑπὸ τὴν ἐξωτερικὴν νάρκην τὸ πῦρ τῆς ἐλευθερίας, ὅπερ διετηρεῖτο ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, ὡς ὑπὸ τὴν τέφραν ὑποκρύπτεται καὶ διατηρεῖται ὁ σπινθήρ.

Ὁ Ἄρειος Πάγος ἐξηκολούθει συνεδριάζων, τὸ ἐν Δελφοῖς χρηστήριον ἐργαζόμενον, τὸ Ἀμφικτυονικὸν συνέδριον συνερχόμενον. Ἦσαν ταῦτα ἀρκετά, παρὰ τὴν δυσπραγίαν τῶν δούλων Ἑλλήνων, νὰ συντηρήσωσιν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν τὸ πῦρ ἐκεῖνο. Καὶ ἀπέτυχον μὲν αἱ γενόμεναι πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας ἐπιχειρήσεις, ἀλλ' ἡ ἐμφάνεια τοῦ Χριστιανισμοῦ ἔμελλεν ἤδη νὰ μεταβάλῃ τὰ πράγματα.

Οἱ Ἕλληνες ὑπὲρ πάντα ἄλλον λαὸν εὐχερέστερον ἀπεδέχθησαν τὴν θρησκείαν τοῦ Χριστιανισμοῦ, διότι καὶ τὰ δόγματα αὐτοῦ δὲν ἐφαίνοντο ὅλως ξένα εἰς αὐτούς. Διὸ καὶ πεποιθότως προσῆλθον εἰς αὐτόν, ἀνακαινίσαντα τὴν καρδίαν αὐτῶν, διδάξαντα νέα δόγματα καὶ νέας ἀρχάς. Τοὺς βωμοὺς τῶν θεῶν καὶ τὰς ἑστίας διεδέχθησαν οἱ σεμνοὶ ναοί, τὰς δὲ τοῖς ἀρχαιοτέροις θεοῖς ἀποδιδομένας ἀκολασίας, ἃς ὁ Ξενοφάνης ἐμυκτήριζεν, ἀντικατέστησαν ἡ ἠθικὴ καὶ ἡ ἀγνότης. Τὸ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος αἴσθημα ἀναβαπτίζεται ἤδη ἐν τῇ κολυμ-

Digitized by Google

βάθρα τῆς νέας θρησκείας, πρὸς ἣν προσκολλώμενον, ἐκδηλοῦται βραδύτερον ἐν τῷ συνθήματι «πρόμαχος ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος».

Τὰ ἐντεῦθεν ἱστορικὰ γεγονότα ἐξελίσσονται, πραγματοῦντα τοὺς πόθους τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες μετὰ τὴν διάσπασιν τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ ἀπὸ τοῦ Ἡρακλείου καὶ ἐντεῦθεν σιωπηρῶς καὶ σχεδὸν ἀσυνειδήτως καθίστανται ἐλεύθεροι ἐν τῷ μεγάλῳ βυζαντινῷ κράτει, ὅπερ μεταμορφοῦται εἰς ἑλληνικόν.

Ὁποία τις νῦν ἡ ἰδέα τῆς πατρίδος ἐν τῷ κράτει τούτῳ; Βεβαίως τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ Κυναιγείρου καὶ τὸ πάθος τοῦ Δημοσθένους δὲν θὰ εὕρωμεν ἐν τῷ βυζαντινῷ κράτει, ἀλλ' ἐφ' ὅσον ἡ χριστιανικὴ πίστις, ἄδολος καὶ ἀμιγής, συνεκράτει περὶ ἑαυτὴν τοὺς Ἕλληνας, βλέπομεν αὐτοὺς πολλὰ τολμῶντας καὶ πολλὰ πράττοντας, ἐπιτυχῶς δὲ πολλάκις ἀντεπεξερχομένους κατὰ τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν, αἵτινες ἀπὸ τοῦ Γ' ἤδη μ. Χ. αἰῶνος κατέκλυζον τὴν Εὐρώπην, γενναίως ἀμυνομένους ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τοῦ κράτους αὐτῶν. Ἀλλ' ἐν Βυζαντίῳ δὲν ἐπεκράτησεν ἀείποτε ἡ θερμότης καὶ ἡ εἰλικρίνεια τῆς παλαιᾶς ἰδέας τῆς πατρίδος· τοὐναντίον δ' αὐλικαὶ ραδιουργίαι καὶ ὁ μεσαιωνικὸς πολιτισμὸς ἐξῆπτον τοῦ ἀτομικοῦ συμφέροντος τὴν θεραπείαν, ἧς χάριν παρέβλεπον καὶ αὐτὰ τὰ ἱερώτερα. Ἄλλως τε οἱ ἐν Βυζαντίῳ δὲν εἶχον πλέον τὴν διαύγειαν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, οὐδὲ τὴν δύναμιν τοῦ χαρακτῆρος τῶν Ἑλλήνων.

Ἀφοσιωθέντες ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν θρησκείαν, ἐνωρὶς ἐξίκοντο εἰς τὰ ἄκρα, σχολαστικισμὸς καὶ ἀσκητισμὸς ἀπεκαίριζον ἐν ἑαυτοῖς πάντα ἀρρενωπὸν καὶ τολμηρὸν στοχασμόν, μόνον δ' ἰδανικὸν εἶχον τὸ ἐρημητήριον καὶ τὸν ἐκ τῆς κοινωνίας ἀποχωρισμόν. Τὸ αἴσθημα τῆς πατρίδος ἐμίγη μετὰ τῶν νεκρῶν τούτων ἰδανικῶν καί, ὡς ἦν ἑπόμενον, ἀπώλεσε τὴν θερμότητα, ἣν εἶχε παρ' ἀρχαίοις. Ἕνεκα τούτων οἱ κοινωνικοὶ θεσμοὶ ἐχαλαρώθησαν, αἱ πολιτειακαὶ ἐξουσίαι κατέστησαν ἀνίσχυροι, διὸ καὶ οἱ Βυζαντινοὶ ἔβλεπον τὴν μίαν μετὰ τὴν ἄλλην τὰς ἐπαρχίας αὐτῶν, καταλαμβανομένας ὑπὸ τῶν Φράγκων, Ἑνετῶν, Τούρκων, κτλ. Ὑπελείπετο ἤδη μόνη ἡ Κωνσταντινούπολις, ἥτις τέλος καὶ αὐτὴ ἔπεσε τὴν ἀποφράδα ἡμέραν τοῦ 1453, καίτοι Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος κατὰ τὴν πολιορκίαν καὶ ἅλωσιν αὐτῆς ἀνεδείχθη τῷ ὄντι ἥρως ἀντάξιος τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Δευτέρα πραγματικὴ δουλεία ἄρχεται τῶν Ἑλλήνων ἐντεῦθεν, τέσσαρας σχεδὸν αἰῶνας διαρκέσασα, ὅτε τέλος ἐκρήγνυται πρόμερον τὸ ὑποβράζον ἡφαίστειον, καταπλῆσσον τὴν πεπολιτισμένην Εὐρώπην. Ὁπόσαι περιπέτειαι κατὰ τὸ μακρὸν τοῦτο διάστημα! Ὁ Λάσκαρις μετὰ τῶν συνοδῶν αὐτοῦ μεταφέρουσιν ὡς κειμήλιον τὰ ἐκ τῆς καταιγίδος διασωθέντα συγγράμματα εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἔνθα ἔκτοτε ἡ πνευματικὴ πρόοδος ἔβαινεν ἅλμασιν, ἐνῷ δὲ τῷ 1453 κύπτουσα ἡ Ἑλλὰς τῷ Μωάμεθ, προσέβλεπε δακρύουσα ἀμαθεῖς ἱππότας, τῷ 1821 φιλόσοφοι καὶ ποιηταί, ὁμολογουμένως εὐγενεῖς τὴν καρδίαν, ὑποδέχονται αὐτήν, τείνοντες εὐμενῶς τὰς χεῖρας.

Ἀλλ' ὁποία μεταλλαγὴ καὶ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν! Ὁ Πατριάρχης Γεννάδιος

Digitized by Google

συγκεντροῖ ἐν ἑαυτῷ πᾶσαν τὴν ψυχὴν τοῦ ἔθνους. Συσπειρωθέντες περὶ αὐτὸν οἱ Ἕλληνες καὶ *ἐθνάρχην* ἀναγνωρίσαντες, ἠδυνήθησαν νὰ διατηρήσωσι τὰ ἤθη αὐτῶν ἀλώβητα. Τοῦτον μιμοῦνται οἱ διάδοχοι αὐτοῦ καὶ οἱ κατὰ τόπους ἐπίσκοποι, οἵτινες καὶ δικαστικὴν ἐξασκοῦσι μεταξὺ τῶν ὁμοεθνῶν ἐξουσίαν καὶ οὕτω διασώζεται ὁ ἀκρογωνιαῖος λίθος τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἔθνους, ἡ θρησκεία καὶ ἡ τοῦ δικαίου συνείδησις. Οἱ μοναχοί, οἵτινες πρότερον ἔφευγον τὸν κόσμον καὶ ἐζήτουν τὴν ἐρημίαν, μεταβάλλονται ἤδη εἰς λειτουργοὺς τῆς παιδείας, διαπλάττουσιν αἰσθήματα, μορφοῦσι φρονήματα, διδάσκουσι τὴν ἀγάπην τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, ἐμπνέουσι θάρρος, ἐλπίδα καὶ παρηγοροῦντες τὸν δύσμοιρον δοῦλον, ὅστις πᾶσαν ἀτιμίαν καὶ πᾶσαν βδελυγμίαν ὑφίστατο, ὑποθάλπουσιν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ τὴν μέλλουσαν ἀναγέννησιν. Ἀφ' ἑτέρου ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ταχέως ἀντελήφθη τῶν τρωτῶν τοῦ δεσπότου αὐτοῦ σημείων, ἅτινα ἐκμεταλλευόμενοί τινες κατέλαβον ἐμπιστευτικὰς θέσεις παρὰ τῇ Πύλῃ, ὁπόθεν ἠδύναντο ν' ἀπομακρύνωσι πολλὰ κατὰ τῆς φυλῆς αὐτῶν καὶ τῆς διατηρήσεως τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῶν ἠθῶν αὐτῆς τεκταινόμενα κακά. Φιλελεύθεροι δὲ πάλιν ἄνδρες, ζῶντες εἰς τὰ ὄρη, ἄγριοι καὶ ἄξεστοι, ἀλλ' ἄσβεστον διατηροῦντες ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν καθαρῶς ἑλληνικὸν τὸ πρὸς τὴν πατρίδα αἴσθημα, μὴ θελήσαντες κατ' οὐδένα λόγον νὰ κύψωσι τὸν αὐχένα τῷ βαρβάρῳ δεσπότῃ, τὰ ὅπλα ὡς σύντροφον ἔχοντες καὶ κοιτίδα τοὺς βράχους, παρηνώχλουν διαρκῶς τὸν κατακτητήν, ὅστις, ὑποχωρῶν πολλάκις, παρέδιδεν εἰς αὐτοὺς ἐκ φόβου ἐπαρχίας ὅπως διοικῶσιν, ἐξ οὗ καὶ τὰ *ἀρματωλίκια*. Τοὺς ἄνδρας τούτους, τὰς περιπετείας καὶ τὰ κατορθώματα αὐτῶν, τὸν τρόπον τῆς διαβιώσεως αὐτῶν εἰς τὰ ὄρη, ἐξύμνησεν ἡ ἐθνικὴ μοῦσα εἰς τὰ «κλέφτικα τραγούδια», δι' ὧν οἱ δοῦλοι ἐτέρποντο ἀκροώμενοι τοὺς θριάμβους τῶν ὁμοφύλων κατὰ τοῦ βαρβάρου δεσπότου, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ἐνεπνέοντο ἀγάπην καὶ ᾐσθάνοντο ῥοπὴν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν πολιτικὴν ἀποκατάστασιν. Σχολεῖα ἐπίσης, καλλιεργοῦντα τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, πλεῖστα πολλαχοῦ ἱδρύθησαν, μεταδίδοντα τὰ φῶτα τῆς παιδείας εἰς τοὺς δούλους ἑλληνόπαιδας, οἵτινες, ἐνθουσιαζόμενοι ἐκ τῶν κατορθωμάτων τῶν πατέρων, ὠνειροπόλουν τὴν ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας. Πρὸς τούτοις ἡ διασωθεῖσα διὰ τῶν Κοινοτήτων αὐτοδιοίκησις ὑπῆρξεν ἓν τῶν ποικίλων μέσων, δι' ὧν ὑπεκκαιομένη διετηρήθη ἡ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος καὶ τῆς πίστεως ἰδέα ἐπὶ τέσσαρας αἰῶνας ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ δούλου λαοῦ.

Διὰ τῶν παντοίων τούτων στοιχείων, ἅτινα μετὰ τὴν ὑποδούλωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀνεβλάστησαν καὶ ὧν τινα πρὸ τῆς ἁλώσεως ἦσαν αὐτὴ ἡ καταστροφή, διετηρεῖτο ἄσβεστος ἡ ἐλπὶς τῆς ἀναγεννήσεως· μετὰ τέσσαρας δ' αἰῶνας αἴσχους καὶ μόχθων, εἶδον οἱ Ἕλληνες ἀνατέλλουσαν τὴν ἡμέραν, ἥτις δὲν ἔμελλε νὰ δύσῃ, εἰμὴ ἀφοῦ θ' ἀποκαθίσταντο ἐλεύθεροι! Ὁ ἑπταετὴς χρόνος, ὁ ἀπὸ τοῦ 1821 ἀρξάμενος, εἶνε μία ἡμέρα, ἐν ᾗ ἐν ἀστραπιαίᾳ ταχύτητι μεταβάλλονται οἱ δροι· οἱ ψοφοδεεῖς καθίστανται λέοντες, οἱ δοῦλοι ἐλεύθεροι· ὑπὸ δὲ τὸ

Digitized by Google

σύνθημα «μάχου ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος» δι' ἀγώνων, καὶ τῇ μᾶλλον γονίμῳ φαντασίᾳ ἀπροσπελάστων, καταρτίζουσιν ἐπὶ τέλους οἱ Ἕλληνες ἐλεύθερον πολιτικὸν καθεστώς, συνεχίζοντες τὴν ὁδόν, ἣν πρὸ τριάκοντα αἰώνων προδιεχάραξαν οἱ πρόγονοι αὐτῶν.

Κατὰ τὴν μακρὰν ταύτην ἱστορικὴν περίοδον, δι' ἧς διῆλθε τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, πάντοτε ᾐσθάνετο ζωηρὰν τὴν ἰδέαν της πατρίδος. Ἀλλὰ δυστυχῶς, μὴ τυχὸν πολιτικῆς ἑνότητος, ἢ μᾶλλον ἀποφεῦγον ταύτην, τὴν ἰδέαν τῆς πατρίδος ἐνόει μεμερισμένως, τουτέστιν ἕκαστος πατρίδα ἐθεώρει τὴν πόλιν, ἐν ᾗ ἐγεννήθη. Τοῦτο ὑπῆρξε μέγα ἐλάττωμα, πλείστας συνεπαγαγὸν βλάβας· μολονότι δὲ διὰ διαφόρων οἱ Ἕλληνες συνεδέοντο δεσμῶν (ἀμφικτυονίας κτλ.), οὔτε ἡ ἀποσόβησις ἐμφυλίων ῥήξεων κατωρθώθη, οὔτε ἡ ἑνότης, ἥτις μόνον ὅταν διεκινδύνευον τὴν ἑαυτῶν ἀνεξαρτησίαν ἐκ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Περσῶν ἐγένετο, ἀλλὰ προσωρινῶς καὶ ὑπὸ μορφὴν συμμαχίας. Παρὰ ταῦτα ὅμως ἀναντίρρητόν ἐστιν, ὅτι ἡ ἰδέα τῆς πατρίδος, εἴτε ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς πόλεως περιοριζομένη, εἴτ' ἐπεκτεινομένη μέχρι τῶν ὁρίων τῆς ὅλης Ἑλλάδος, πάντοτε ὑπῆρξεν ἰσχυρὰ καὶ θερμὴ παρ' Ἕλλησιν, οἵτινες πέρα τῆς ἰδέας ταύτης οὐδὲν διέκρινον.

Τὴν σήμερον οἱ Ἕλληνες, διδαχθέντες ἐκ τοῦ παρελθόντος, πρὸ παντὸς πρὸς τὴν ἑνότητα ἀποβλέπουσι, ταύτην θεωροῦντες ὡς σημεῖον, ἀφ' οὗ ἡ πρόοδος καὶ ἡ ἀκμὴ θὰ προέλθῃ τοῦ ἔθνους. Καὶ ἡ μὲν ἀπελευθερωθεῖσα, παρὰ τὰς ἑκασταχοῦ τοπικὰς καὶ φυλετικὰς διαμάχας, ἀπολαύει τῆς ἑνότητος ταύτης, ἐνυπάρχει δ' ἡ ἐλπίς, ὅτι καὶ τοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ, ἀπαλλασσομένου τῶν σκληρῶν δεσμῶν τῆς δουλείας, θ' ἀπαρτισθῇ μία, ὑπὸ μίαν διοίκησιν, μεγάλη Ἑλλάς.

Ἐπιβάλλεται ἡ φιλοπατρία κατ' ἐξοχὴν εἰς ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας, καὶ ὡς προγονικὴ ἀρετή, καὶ διότι δὲν ἐτύχομεν ἔτι πλήρους ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως. Ἔχομεν ὑποχρέωσιν καὶ καθῆκον παντὸς ἄλλου ἐπιτακτικώτερον οἱ Ἕλληνες νὰ συνεχίσωμεν τὴν ἔνδοξον σταδιοδρομίαν τῶν προγόνων ἡμῶν, μιμούμενοι αὐτοὺς ἐν πᾶσιν. Ὀφείλομεν, ὡς ἐκεῖνοι, ν' ἀγαπήσωμεν ἐμπαθῶς τὴν πατρίδα ἡμῶν καὶ νὰ ὑποστῶμεν γενναιοφρόνως πᾶσαν θυσίαν, ὅπως ἀνυψώσωμεν αὐτὴν εἰς τὴν προσήκουσαν περιωπήν. Ἀφιέμενοι κατὰ μέρος τὰς ἀντιζηλίας καὶ διαμάχας, ὀφείλομεν νὰ ἐκτείνωμεν πάσας τὰς δυνάμεις ἡμῶν, ὅπως πραγματοποιήσωμεν τὴν ἑνότητα τοῦ γένους. Τιθέμενοι δ' ἐπὶ κεφαλῆς τὴν πόλιν τῆς Παλλάδος, ἥτις τὸ σύμβολόν ἐστι τῆς σοφίας καὶ τῆς εὐγενοῦς ἀνδρείας, ὀφείλομεν πεποιθότως νὰ κατέλθωμεν εἰς τὴν κονίστραν τοῦ κόσμου καὶ ν' ἀγωνισθῶμεν ἐνδόξως, ὅπως δείξωμεν τοῖς μισοῦσιν ἡμᾶς, ὅτι οὐχὶ κόπωσις κατέλαβε τὰ μέλη ἡμῶν μετὰ τόσον μακρὰν πορείαν, ἀλλ' ὅτι τὸ αἷμα ἡμῶν ζωηρῶς κυκλοφορεῖ εἰς τὸ σῶμα ἡμῶν, ὅτι ἡ καρδία ἡμῶν ἰσχυρῶς ἔτι πάλλει καὶ ὁ νοῦς, κύριος τῶν πράξεων ἡμῶν, ἀσφαλῶς κρατεῖ τοὺς οἴακας τοῦ πολιτικοῦ ἡμῶν σκάφους, ὅ περ ἐντελῶς ἐξωπλισμένον θαρραλέως βαίνει εἰς τὸν ὠκεανὸν τοῦ μέλλοντος. Ὀφείλομεν, ἐχόμενοι πιστῶς τῶν ἠθῶν καὶ τῆς ἱστορίας ἡμῶν, τὸν ὁρ-

Digitized by Google

κων τῶν Ἀθηναίων καὶ τὸν ὅρκον τῆς νεωτέρας τοῦ 1821 ἐπαναστάσεως ἀμύχου ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος» ὡς ὁρμητήριον ἔχοντες, νὰ ἐξασφαλίσωμεν ἑαυτοῖς ἐξέχουσαν θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ κόσμου.

Ὀφείλομεν ἐπίσης νὰ ἐπιδοθῶμεν εἰς τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς τέχνας, νὰ προαγάγωμεν αὐτὰς ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ἐν ᾗ τοσοῦτον ἄλλοτε ἤνθισαν, νὰ φωτίσωμεν δὲ δι' αὐτῶν καὶ διαπλάσωμεν τὸν ἐν σκότει ἔτι διατελοῦντα πολὺν τῆς Ἑλλάδος λαόν, διδάσκοντες αὐτὸν τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ γλῶσσαν, τὸν ἀληθῆ πολιτισμὸν καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν παιδείαν καὶ τὸ δίκαιον, σεβασμὸν δὲ καὶ θυσίαν πρὸς τὴν πατρίδα. Ὀφείλομεν νὰ σεβασθῶμεν τὰς θρησκευτικὰς καὶ οἰκογενειακὰς ἡμῶν παραδόσεις, δι' ὧν ἐζωογονεῖτο ἐπὶ τέσσαρας αἰῶνας τὸ ἔθνος ἡμῶν ὑπὸ τὴν ξένην δεσποτείαν, καὶ διότι αὗται εἰσὶ θεμελιώδη στοιχεῖα τῆς πολιτείας. Ὀφείλομεν, συναισθανόμενοι, ὅτι ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ καλοκἀγαθία εἰσὶν αἱ εὐγενέστεραι τῆς ἠθικότητος τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεις, νὰ ἐξευγενίσωμεν τὴν καρδίαν, ἀπορρίπτοντες τὰς ταπεινὰς καὶ ἐγωϊστικὰς ῥοπάς, αἵτινες ἀπομαραίνουσι τὸ ἠθικὸν μεγαλεῖον τοῦ ἀνθρώπου, ἀδυνατοῦντος πλέον νὰ αἰσθανθῇ εἰλικρινῆ καὶ βαθεῖαν ἀγάπην διὰ τὴν οἰκογένειαν, τὴν πατρίδα, τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν ἐλευθερίαν. Ὀφείλομεν, ἀναμιμνησκόμενοι, ὅτι καὶ ὁ Σωκράτης, καίτοι πεποιθώς, ὅτι ἠδικεῖτο, ἐν τούτοις, ἵνα μὴ παραβῇ τοὺς νόμους τῆς πατρίδος, ἀπαθῶς ἀντεμετώπισε τὸν θάνατον, ὃν ἡ συκοφαντία ἐπέβαλεν αὐτῷ, ὀφείλομεν, λέγω, νὰ πειθώμεθα τοῖς νόμοις τῆς πολιτείας ἡμῶν, εὐλαβῶς πρὸ αὐτῶν κλίνοντες τὴν κεφαλήν, δι' ὧν ἡ τακτικὴ καὶ ἀπρόσκοπτος τοῦ ἡμετέρου πολιτικοῦ ὀργανισμοῦ λειτουργία σκοπεῖται· ἄλλως τε ἡ τοῖς νόμοις πειθὼ ἀποδεικνύει εὐγενῆ καὶ γενναιόφρονα λαόν, πεπολιτισμένον καὶ ἔνδοξον μᾶλλον ἔχοντα. Ὀφείλομεν, συνειδότες, ὅτι εἰς τὸν ἐν Ῥώμῃ ναὸν τῆς Τιμῆς οὐδεὶς εἰσήρχετο εἰμὴ ὁ διὰ τοῦ τῆς Ἀρετῆς διελθών, ὑψηλότερον τὴν ἰδέαν τῆς τιμῆς ν' ἀντιληφθῶμεν, οἷα πράγματι ἐστι, ν' ἀπορρίψωμεν δὲ τὰς εὐτελεῖς καὶ μικρὰς φιλαυτίας, ὧν μόνον ἀποτέλεσμα ἔσται τὸ αἰώνιον μῖσος καὶ ἡ ἀδιάρρηκτος ἔχθρα, ἡ παρακωλύουσα πᾶσαν ὁμόθυμον καὶ εἰλικρινῆ ὑπὲρ τῆς πατρίδος συνεργασίαν.

Ἀφ' ἑτέρου, ὡς ἄρχοντες, ὀφείλομεν νὰ ἐμψυχώσωμεν τὴν ἀτομικὴν δρᾶσιν, παρέχοντες ἀσφάλειαν τῆς τιμῆς, τῆς περιουσίας καὶ τῆς ζωῆς τοῦ πολίτου, ἀντίληψιν ἐν ταῖς ἀγῶσιν αὐτοῦ, βοήθειαν ἐν ταῖς ἐπιχειρήσεσι, διότι ἡ ἀτομικὴ εὐρωστία εἶνε καὶ πολιτική· νὰ ἐξασφαλίσωμεν τὴν ἄνετον διαβίωσιν, προάγοντες τὰς παραγωγικὰς τῆς φύσεως δυνάμεις· ἐνέχει δὲ τὸ ἀνεκμετάλλευτον ἔτι ἑλληνικὸν ἔδαφος πλοῦτον πολύν, ὅστις, καλλιεργούμενος προσηκόντως, θὰ ἠνάγκαζε τοὺς Ἕλληνας νὰ μὴ μεταβαίνωσιν εἰς ξένους τόπους καὶ νὰ καταναλίσκωσιν ἐκεῖ τὰς ἑαυτῶν δυνάμεις καὶ οὐχὶ ἐν τῇ οἰκείᾳ πατρίδι· νὰ μεταδώσωμεν τὴν σώτειραν ἰδέαν τῆς διατηρήσεως τῆς ὑγείας τοῦ σώματος, ἥτις καὶ τὴν πνευματικὴν συνεπάγεται ὑγίειαν, τὴν μακροβιότητα καὶ τὴν εὐεξίαν, ἧς ἀπολαύων ὁ πολίτης θ' ἀντίσχῃ καὶ εἰς τὰς κακουχίας, ἃς ἡ πατρὶς θ' ἀπῄτει παρ' αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν

Digitized by Google

ἐπίπονον τῆς ζωῆς ἀγῶνα. Νὰ ἐπιβαρύνωμεν δι' ὅσον οἷόν τ' ἐλαφροτέρων φόρων τοὺς πολίτας, ἵνα μή, ἀπορροφώσης τῆς πολιτείας πᾶσαν τοῦ πολίτου ἰκμάδα, ἀποστερήσῃ αὐτὸν τῆς ἰδιοκτησίας, ρίψῃ δ' ἄεργον εἰς τὴν κοινωνίαν, ἕρμαιον τῶν δυσωδῶν ἀνέμων, οἵτινες πάντοθεν τὴν ἀτμόσφαιραν ταράττουσι, καταστήσῃ δ' ἐπὶ τέλους ἄχθος ἀρούρης.

Ὀφείλομεν ἐν γένει, ἐνισχύοντες τὸ πνεῦμα καὶ ἐξευγενίζοντες τὴν καρδίαν, ὡς ἀντάξιοι τῶν πατέρων υἱοί, νὰ διαφυλάξωμεν ἀσινῆ τὴν ἠθικὴν ἡμῶν ἀξιοπρέπειαν, ἥτις μόνη δύναται ν' ἀποστομώσῃ τοὺς πονηροὺς καὶ ν' ἀφοπλίσῃ τοὺς φαύλους, καὶ οὕτω, προαγόμενοι ἐν τῇ ἐθνικῇ δράσει, νὰ διατηρήσωμεν ἄσπιλον τὴν περικοσμοῦσαν τὸ ὄνομα ἡμῶν φωτεινὴν νεφέλην, τὴν ἀπαρτισθεῖσαν ἐκ τῶν ἐξατμισμῶν τῆς δόξης ἡμῶν, οὓς ἀπεκρυστάλλωσεν ἡ ἱστορία.

Ταῦτα καὶ πλεῖστα ἄλλα τοιαῦτά εἰσι τὰ καθήκοντα, τὰ ὑποχρεοῦντα τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες πρὸ αἰῶνος σχεδὸν ἐλεύθεροι καὶ ἀνεξάρτητοι πολλὰ τούτων βεβαίως ἤλπιζον νὰ ἐπιτελέσωσι. Δυστυχῶς ὅμως, ὡς μὴ ὤφειλε, πολλὰ ὀλίγα τούτων ἐπραγματώθησαν, ἀποτυχίαι δὲ πολιτικαὶ πολλαὶ διεδέχθησαν ἀλλήλας, ἐξ ὧν καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ ζωὴ τοῦ ἔθνους ἡμῶν ὀδυνηροὺς ὑπέστησαν μώλωπας.

Καὶ ταῦτα, ἐνῷ τὸ πλεῖστον τοῦ Ἑλληνισμοῦ δουλεύει εἰσέτι τῷ σκληρῷ δεσπότῃ, πρὸς ἡμᾶς δὲ τοὺς ἐλευθέρους ἱκετευτικὸν ἀνατείνει τὸ ὄμμα, ὡς εἰς σωτῆρας καὶ ἀπελευθερωτάς.

Ἀλλ' ἕως πότε ταῦτα; Δὲν θὰ ἐξεγερθῇ ἡ καρδία ἡμῶν καί, συναισθανομένη τὰ ὕψιστα, ἃ ἐκ τῆς ἱστορίας ἔχομεν καθήκοντα, νὰ ψάλῃ τοῦ ἐθνομάρτυρος Ρήγα τὸ ἐθνεγερτήριον ᾆσμα: «*Ὡς πότε παλληκάρια*. . . ;» νὰ αἰσθανθῇ μῖσος οὐχὶ πρὸς τὴν δουλείαν, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἐθνικὴν νάρκην, ἐν ᾗ διατελεῖ, πρὸς τὴν ἐπαίσχυντον νέκρωσιν παντὸς φιλοπάτριδος φρονήματος, καὶ ἐνθουσιαζομένη ἐξαναστῇ νὰ συνθλάσῃ τὰς πέδας, ἃς αὐτὴ ἑαυτῇ ἐχάλκευσε, νὰ διαλύσῃ δὲ τὰ ζοφερὰ νέφη, ἅτινα ἐπικαθίσαντα ἐπ' αὐτῆς ἀποτυφλοῦσιν;

Δὲν θὰ συναισθανθῶμεν, ὅτι οἱ ἀδελφοὶ ἡμῶν εἰσὶν ἔτι δοῦλοι; ὅτι ἀκόμη σήμερον περιεκόπη τὸ ἔδαφος τῆς κυριαρχίας ἡμῶν; δὲν θὰ ταράξωσι τὸν βαθὺν ἡμῶν ὕπνον αἱ περιϊπτάμεναι ἔνδοξοι τῶν πατέρων σκιαί, αἵτινες πικρὸν ἐκχύνουσι παράπονον διὰ τὴν προσβολήν, ἣν προσεκολάψαμεν αὐταῖς; δὲν θ' ἀφυπνίσῃ τέλος ἡμᾶς ὁ στόνος, ὃν τόσον μελαγχολικῶς νῦν ἐξ αἰτίας ἡμῶν ἐκπέμπει ἀπὸ τὰ *φυλλοκάρδια της ἡ δυστυχὴς* ἡμῶν μήτηρ, ἡ *δοξασμένη* Ἑλλάς;

Δὲν θέλομεν νὰ ζήσωμεν, ἢ ἐπιθυμοῦμεν τὴν δουλείαν;

Καὶ οἱ μὲν γέροντες ἔστωσαν συγκεχωρημένοι διὰ τὴν ἀδράνειαν, ἣν μέχρι τοῦδε ἐπεδείξαντο, ἀλλ' ἡ νέα γενεὰ τῆς Ἑλλάδος ἃς ἀναλάβῃ ὑπὸ τὸ σύνθημα, «μάχου ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος», τὴν τέλεσιν τῶν καθηκόντων ἡμῶν καὶ ἐμψυχουμένη ὑπὸ ἐνδόξου ἱστορίας, ἃς ὁδεύσῃ πρὸς τὴν μακρὰν καὶ ἐπίπονον ὁδόν, ἥτις διανοίγεται ἐνώπιον ἡμῶν. Ἐν τῇ ὁδῷ ταύτῃ θὰ συναντήσωμεν τριβόλους, ἀλλὰ θὰ συναντήσωμεν καὶ δάφνας. Ἃς ἀποφεύγωμεν ἐκείνους, ἃς δρέπωμεν ταύτας. Ἵνα δὲ ταύτας ἐκείνων διακρίνωμεν ἐν τῷ σκότει τοῦ μέλλοντος, ἃς φωτιζώμεθα κατὰ τὴν πορείαν ἡμῶν, ὡς ὑπὸ τηλαυγοῦς φάρου, ὑπὸ τῆς ἀθανάτου ὁμηρείου ρήσεως:

«Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης».

Κωνσταντῖνος Ν. Λεστούνης.

Digitized by Google

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ

Ἡ ἔγκριτος ἐφημερὶς τῆς Φιλιππουπόλεως, **Εἰδήσεις τοῦ Αἵμου**, λαμβάνουσα ἀφορμὴν ἐκ τῆς λύσεως τοῦ μητροπολιτικοῦ ζητήματος Σκοπίων διὰ τῆς ἀναρρήσεως τοῦ Φιρμιλιανοῦ εἰς τὴν διοίκησιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ταύτης ἐπαρχίας, γράφει τὰ ἑπόμενα, ἅτινα συμμεριζόμεθα ἐξ ὁλοκλήρου, προερχόμενα μάλιστα ἐκ πόλεως, ἔνθα τοσοῦτος βίαιος διεξάγεται, ὑπὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸν πρόσχημα, ὁ ἐθνικὸς ἀνταγωνισμὸς Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων. Συνιστῶμεν ταῦτα εἰς τὴν μελέτην τῶν ἡμετέρων, ἀλλ' ἰδίᾳ εἰς τοὺς περὶ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐπισήμους κύκλους :

«Ἐκ τῶν ἄρθρων, ἅτινα ἐδημοσιεύσαμεν κατ' αὐτὰς περὶ τοῦ ζητήματος τοῦ Φιρμιλιανοῦ καὶ τῆς ἄρσεως τοῦ σχίσματος ὡς συμπέρασμα προέκυψε τοῦτο, ὅτι τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον πρέπει ἀπὸ τοῦδε νὰ προσπαθῇ νὰ εἶνε ἑλληνικὸν καὶ οὐχὶ ὀρθόδοξον τὴν πολιτικὴν ἀπέναντι τῶν Σλαύων καὶ τῶν ἄλλων στοιχείων, τῶν ἀναγνωριζόντων κατ' ἐπιπολὴν μόνον τὴν πνευματικήν του ἐξουσίαν. Καὶ δὲν εἴμεθα μὲν ἐξ ἐκείνων, οἵτινες δοξάζουσιν, ὅτι διὰ τῆς πανορθοδόξου πολιτείας τῶν Πατριαρχείων του τὸ ἑλληνικὸν γένος προσεπορίσατο ὄφελος ἐθνικῶς, ἀλλὰ καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ παραδεχθῶμεν, ὅτι οἱ καιροὶ τῆς ἀνάγκης πρὸς τήρησιν τῆς τοιαύτης πολιτείας παρῆλθον πλέον.

«Μετὰ τὸ δημιουργηθὲν καθεστὼς εἰς τὸ ἑλληνικὸν γένος ἔν τε Εὐρώπῃ, Ἀσίᾳ καὶ Ἀφρικῇ ὑπὸ τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν, θὰ ἦτο ἄντικρυς ἀχαριστία ν' ἀρνηθῶμεν, ὅτι τὰ Πατριαρχεῖα δὲν ὑπεστήριξαν τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος καὶ δὲν διεφύλαξαν αὐτὸ ἀπὸ τῆς τελείας ἐξαφανίσεώς του ἀπὸ τοῦ κόσμου. Καὶ ἐὰν δὲν κατώρθωσαν, εἴτε ἕνεκα τῆς πανορθοδόξου καὶ οὐχὶ ἐθνικῆς πολιτείας των, εἴτε ἕνεκα τῶν βαρβάρων περιστάσεων, οὐδὲν ἐκ τῶν ξένων στοιχείων νὰ προσηλυτίσωσιν εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν, οὐχ' ἧττον ὅμως μεγάλως συνέτεινον διὰ τοῦ γοήτρου, ὅ περ προσέδιδον εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν, διὰ τῆς ἐπισήμου των ἑλληνικῆς γλώσσης, εἰς τὴν τόνωσιν τοῦ ἐθνισμοῦ τῶν καταποντιζομένων ἐν μέσῳ πελάγους βαρβαρικῶν στοιχείων ὁμοφύλων ἡμῶν. Ἡ ὑπηρεσία μόνη αὐτη, ἐκτὸς τῶν πολλῶν ἄλλων, ἃς ἔδωκαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐθνικότητα τὰ τέσσαρα Πατριαρχεῖα, ἀρκεῖ νὰ διαιωνίσῃ τὴν πρὸς αὐτὰ καὶ τοὺς πρωτοστάτας αὐτῶν ἁγίους Πατριάρχας εὐγνωμοσύνην τοῦ γένους ἡμῶν. Οὕτως ἀποδεικνύεται, ὅτι δὲν ἦτο ἀμέσως βλαβερὰ ἡμῖν μέχρι τοῦδε ἡ πανορθόδοξος πολιτεία τῶν πατριαρχείων. Δι'

Digitized by Google

αὐτῆς κατώρθωσαν νὰ κερδήσωσι τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν βαρβαρικῶν νεοφύτων στοιχείων καὶ διὰ τῆς ἐκ ταύτης ἀπορρεούσης ἰσχύος ἠδυνήθησαν νὰ σώσωσι τὸ γένος ἡμῶν ἀπὸ τελείας ἐξαφανίσεως. Ἀλλὰ τὸ καθεστὼς ἐκεῖνο διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν ἤλλαξε πλέον καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἡ πανορθόδοξος πολιτεία τῶν Πατριαρχείων, καὶ μάλιστα τοῦ τῆς Κωσταντινουπόλεως, εἶνε σήμερον ἀναχρονισμός, δυνάμενος νὰ προξενήσῃ ἀνυπολογίστους ζημίας εἰς τὴν ἐθνικότητα ἡμῶν. Διὰ τοῦ διαμελισμοῦ τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τοῦ σχηματισμοῦ διαφόρων ὀρθοδόξων κρατῶν διεμελίσθη καὶ τὸ κράτος τῆς ἀνατολικῆς πανορθοδοξίας καὶ ἐσχηματίσθησαν διάφοροι ἀνεξάρτητοι Ἐκκλησίαι ὑπὸ ἰδίους ἀρχηγούς. Ἡ ὑπερισχύσασα ἰδέα τῶν ἐθνικοτήτων καὶ ἐν Ἀνατολῇ ὑπεισῆλθε καὶ εἰς τὴν σφαῖραν τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἴδομεν κατὰ σειρὰν δημιουργουμένας παρὰ τοῖς ἐθνικοῖς κράτεσι καὶ ἐθνικὰς ἐκκλησίας μὲ ἐθνικὴν γλῶσσαν ὡς ὄργανόν των. Οὕτως οὐ μόνον περιωρίσθη τὸ κράτος τοῦ Πατριαρχείου Κωσταντινουπόλεως, ἀλλὰ καὶ ἐξετέθη εἰς διωγμὸν ὑπό τινων ἐκ τῶν πρώην ὑπηκόων του, καὶ μάλιστα τῶν Βουλγάρων, οὕς, ἀπαιτήσαντας νὰ ἐκμεταλλευθῶσι τὴν Ἐκκλησίαν πρὸς ἄκρα φυλετικὰ ὠφέλη ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ, παρὰ τὰ ἀνεγνωρισμένα ἐν τῇ χριστιανικῇ θρησκείᾳ, δικαίως ἀπεκήρυξεν.

«Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἡ ἐπιρροὴ τοῦ Πατριαρχείου ἐξέλιπεν, ἀλλ' εὐτυχῶς ἄνευ βλάβης τινὸς διὰ τὸ ἑλληνικὸν γένος, διότι τοῦτο κατὰ τὰ 3)4 τοὐλάχιστον κατώρθωσε ν' ἀφυπνισθῇ καὶ ν' ἀνασυγκροτηθῇ εἰς ὁμάδας ἰσχυράς, δυναμένας ν' ἀντεπεξέλθωσι κατὰ τῶν ἀποτολμώντων τι κατὰ τῆς πίστεώς των καὶ τῆς ἐθνικότητός των. Καὶ ὅ τι συνέβη ἐν τοῖς ἄλλοις νεοσχηματίστοις ὀρθοδόξοις κράτεσι τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει ἀπὸ πολλοῦ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Τουρκίᾳ. Ὁ Θεός, βουλόμενος ν' ἀπολέσῃ τοὺς Τούρκους κυριάρχους οὐχὶ μόνον ἐν Εὐρώπῃ, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀσίᾳ, ἀπεμώρανεν αὐτοὺς μέχρι τοσούτου ἢ διέφθειρεν αὐτοὺς μέχρι τοιούτου βαθμοῦ, ὥστε ἢ νὰ φοβῶνται τὸ Πατριαρχεῖον πλεῖον τοῦ Πανσλαυισμοῦ, ἢ νὰ ὑποκρίνωνται, ὅτι φοβοῦνται αὐτὸ περισσότερον, διὰ νὰ κρύπτωσιν ἀπὸ τῶν ἑκάστοτε Σουλτάνων τὰς δωροδοκίας, ἅς, προδοτικῶς πρὸς τὸ κράτος των φερόμενοι, ἐλάμβανον παρὰ τῶν διαφόρων πρακτόρων τοῦ Πανσλαυισμοῦ, ὅπως ἐνεργῶσι κατὰ τῶν Πατριαρχείων ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀσίᾳ. Καὶ ἐν Τουρκίᾳ λοιπὸν μικρὸν τὰ Πατριαρχεῖα, καὶ μάλιστα τὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δύνανται νὰ πράξωσι πλέον ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους διὰ τῆς πανορθοδόξου πολιτικῆς των. Δι' αὐτῆς, τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ὑποστηρίζον πότε τοὺς Σέρβους, πότε τοὺς Ρωμούνους κτλ. κλονίζει τὰς πεποιθήσεις τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν δύναμιν καὶ τὸ μέλλον τοῦ γένους των καὶ ὑποβοηθεῖ τὴν συμφεροντολογικὴν μετάπτωσιν αὐτῶν εἰς τὸ περικυκλοῦν αὐτοὺς αἴφνης πολυπληθέστερον στοιχεῖον. Ἐξηγούμεθα διατὶ προξενεῖ τὴν βλάβην ταύτην. Διὰ τῆς παραδόσεως τῆς κεντρικῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς εἰς τοὺς ξένους, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἐκθέτει, ὡς εἴπομεν, τὴν ἀδυναμίαν του ἀπέναντι τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, ὑποδουλοῖ προσέτι αὐτὸ εἰς ξένον κέντρον, ἢ καὶ ὅλως τὸ στερεῖ κέντρου ἐνεργείας, ἐξ οὗ ἡ ἀπώλεια αὐτοῦ. Πιθανὸν εἰς ταῦτα

Digitized by Google

ν' ἀπαντήσῃ τις: μὴ δὲν εἶνε προτιμότερον διὰ τῆς ὑποχωρήσεως εἰς τοὺς ξένους νὰ διαφυλάξωμεν τοὐλάχιστον τὸ γόητρον ἐπ' αὐτῶν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ νὰ δημιουργήσωμεν ἀντιπάλους εἰς τοὺς Βουλγάρους, παρὰ διὰ τῆς ἐμμονῆς ἡμῶν εἰς τὰ ἀνέκαθεν θεσπισθέντα νὰ δημιουργῶμεν νέους ἐχθροὺς τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ γένους ἡμῶν; Τολμῶμεν ν' ἀπαντήσωμεν, ὅτι δὲν εἶνε προτιμότερον τὸ πρῶτον, διότι οὐδεμία ἐπαπειλεῖται δημιουργία νέων ἐχθρῶν τῆς ἐθνικότητος ἡμῶν, ἀφοῦ ὑπάρχουσιν οὗτοι ἀπὸ πολλοῦ. Οὔτε τοὺς Σέρβους, οὔτε τοὺς Ρωμουνομανεῖς θὰ καταστήσωμεν φίλους διὰ τῆς ὑποχωρήσεως ἡμῶν. Τὰ σχέδια αὐτῶν εἶνε γνωστά· ἀπεσκόπουν ἀπ' ἀρχῆς καὶ ἀποσκοποῦσι καὶ νῦν τὴν ἐξασθένησιν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ τὴν εἰσπήδησιν αὐτῶν ἐν Μακεδονίᾳ ὡς ἀπαιτητῶν ἐδαφῶν, διεκδικουμένων ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Βουλγάρων. Ἀντὶ λοιπὸν ἑνὸς ἀντιπάλου θὰ ἔχωμεν τρεῖς, ἐξ ὧν τοὺς δύο ἡμεῖς δημιουργοῦμεν καὶ ὁπλίζομεν καθ' ἡμῶν. Διότι, ἐὰν τῶν Σέρβων καὶ τῶν Ρωμουνομανῶν ὁ ἀγὼν ἀπέβλεπε τὴν σωτηρίαν αὐτῶν μόνον ἀπὸ τοῦ Βουλγαρισμοῦ καὶ οὐχὶ μέλλοντα πολιτικὰ σχέδια ἐπὶ τῆς Μακεδονίας καὶ ἄλλων ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν, τότε περιττὴ εἶνε ἡ ἐπιμονὴ αὐτῶν, ὅπως ἔχωσι καὶ μητροπολίτην ὁμόφυλον. Τοιοῦτος δὲν δύναται νὰ πράξῃ μείζονα ὑπὲρ αὐτῶν, τῶν ὅσα πράττει τὸ Πατριαρχεῖον, ἐπιτρέπον εἰς αὐτοὺς κατὰ τὸ δοκοῦν νὰ διοικῶσι τὰ κοινά των. Οὐδὲ τὸ ἐπιχείρημα ὅτι δι' ὁμοφύλου μητροπολίτου ἐπιδιώκουσιν ἐθνικὸν γόητρον, δι' οὗ νὰ δύνανται ν' ἀποσπάσωσι τοὺς ἐκβουλγαρισθέντας ὁμοφύλους των, δύναται ν' ἀλλάξῃ τὰς ἰδέας ἡμῶν.

« Ἡ τοιαύτη ἀπόσπασις θὰ ἐξασθενίσῃ μὲν τὴν δύναμιν τοῦ Βουλγαρισμοῦ, θ' αὐξήσῃ ὅμως τὴν δύναμιν τῶν Σέρβων, οἵτινες δὲν ἀποκρύπτουσιν, ὅτι ἔχουσι σχέδια, ἐπὶ τῆς Μακεδονίας, ἐκτεινόμενα μέχρι Θεσσαλονίκης. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἠδύνατο μέχρι τινὸς νὰ πιστεύσῃ τις, ὅτι, χαριζόμενον εἰς τοὺς Σέρβους ἐν Σκοπίοις καὶ ἐν δυσὶν ἄλλαις μακεδονικαῖς ἐπαρχίαις τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον δύναται νὰ ἐξαναγκάσῃ αὐτοὺς νὰ μὴ ζητῶσι πλείονα καὶ νὰ γένωνται ὑπερασπισταὶ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ἐν ταῖς ἄλλαις κατὰ τῶν Βουλγάρων, ἀλλὰ τίς ἐγγυᾶται περὶ τῆς διαρκείας τῆς τοιαύτης ἀνιδιοτελείας τῶν Σέρβων καὶ τίς δύναται νὰ νομίζῃ, ὅτι οἱ Βούλγαροι θὰ σταυρώσωσι τὰς χεῖρας, ἢ ὅτι οἱ Τοῦρκοι θὰ προτιμήσωσι τοὺς Σέρβους ἀπὸ τῶν Βουλγάρων; Ἤδη ἐν τῷ προηγουμένῳ ἡμῶν ἄρθρῳ ὡμιλήσαμεν περὶ ἀντισταθμισμάτων, ἐπιζητουμένων ὑπὸ τῶν Βουλγάρων διὰ τὴν συγκατάνευσίν των ὑπὲρ τῆς χειροτονίας τοῦ Φιρμιλιανοῦ καὶ ἀπεδείξαμεν πῶς δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας καὶ οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Βούλγαροι εἶνε ἐχθροί, διότι διὰ πᾶσάν των ἀμοιβαίαν ἀπώλειαν ἀποζημιοῦνται δαπάνῃ ἡμῶν. Ἡ πατροπαράδοτος λοιπὸν πανορθόδοξος πολιτεία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πρὸς τοὺς Σέρβους καὶ ἄλλους ἀλλοφύλους εἶνε τὴν σήμερον ἐπιζήμιος καὶ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ διὰ τὸ γένος ἡμῶν, καὶ διὰ τοῦτο μία μόνη πολιτικὴ δύναται νὰ σώζῃ τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν καὶ τὸ γένος ἡμῶν καὶ νῦν καὶ ἀεί· καὶ αὐτὴ εἶνε ἡ ἀποκλειστικῶς ἑλληνική.

Digitized by Google

* *
*

«Εἴπομεν ἀνωτέρω, ὅτι τὸ νῦν καθεστὼς ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἀνατολῇ ἐπιβάλλει πλέον εἰς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν νέαν πολιτικήν, ἀποκλειστικῶς ἑλληνικήν, ἀντὶ τῆς προτέρας πολιτικῆς, τῆς πανορθοδόξου. Καὶ ὅταν ἐπιβάλληται πολιτική τις ὑπὸ τοῦ καθεστῶτος, αὕτη οὐδέποτε δύναται νὰ εἶνε βλαβερὰ εἴς τε ἐκεῖνον, εἰς ὃν ἐπιβάλλεται, καὶ εἰς τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἀνέλαβεν ἐκεῖνος πρὸς τελείωσιν ἐν τῷ κόσμῳ. Εἴδομεν ὁποῖον εἶνε τὸ καθεστὼς, τὸ δημιουργηθὲν εἰς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὸν χριστιανικὸν Ἑλληνισμὸν ἀπὸ ἑκατονταετηρίδος καὶ πλέον. Ἡ ἀχανὴς ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία, ἥτις ἦτο καὶ τὸ κράτος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ ἄρα καὶ τοῦ χριστιανικοῦ Ἑλληνισμοῦ, διαμελισθεῖσα κατὰ τὰ 3|4 αὐτῆς εἰς διάφορα κράτη, περιώρισε καὶ τὸ ἔδαφος τῆς ἀμέσου ἐξουσίας καὶ αὐτῆς μόνον ἐπὶ καθαρῶς ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν ἐν Εὐρώπῃ, καὶ ἐκείνων ἐποφθαλμιουμένων ὑπὸ τῶν σχηματισθέντων διὰ τῆς διαμελίσεως τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ξένων τῷ Ἑλληνισμῷ κρατῶν. Ἐν μέσῳ λοιπὸν τοιούτου καθεστῶτος δύναται νὰ εἶνε ἡ νῦν καὶ ἡ μέλλουσα πολιτεία τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἄλλη τις ἢ ἀποκλειστικῶς ἑλληνική; Δὲν θὰ εἶνε προδότις αὕτη ἀπέναντι τοῦ ἀναστυλώσαντος αὐτὴν ἑλληνισμοῦ καὶ δὲν θὰ ὑποβοηθήσῃ τὴν ἰδίαν της ἐξαφάνισιν ἀπὸ τοῦ κόσμου, ἐξακολουθοῦσα τὴν πανορθόδοξον πολιτικὴν της διὰ τῆς ὑποστηρίξεως πρὸς σωτηρίαν τῆς ἐθνικότητός των ἀπὸ τῶν Βουλγάρων πότε τῶν Σέρβων πότε τῶν Ρωμουνομανῶν, οἱ ὁποῖοι καὶ ὡς ἐλεύθεροι καὶ ὡς δοῦλοι ἕνα ἐπιδιώκουσι σκοπόν, τὴν ἐκμηδένισιν αὐτῆς τε καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ; Καὶ μὴ διὰ ψιλὴν μόνον ἀναγνώρισιν, προσωρινὴν καὶ ἐκείνην, ὡς πνευματικοῦ κέντρου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀξίζει νὰ θυσιασθῇ οὗτος; Δὲν εἶνε μωρία, δὲν εἶνε αὐτοκτονία διὰ τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν νὰ ἐπιτρέπῃ εἰς τοὺς Σέρβους, Βουλγάρους, Ρωμούνους κτλ. νὰ ἐκμεταλλεύωνται τὴν θρησκείαν πολιτικῶς, πρὸς ἁρπαγὴν ἑλληνικῶν ἐδαφῶν, καὶ ν' ἀπαγορεύῃ εἰς τὸν Ἑλληνισμόν, ὅπως δι' αὐτῆς ἀμυνθῇ μόνον κατὰ τῶν ἐπιβουλέων ἑαυτοῦ καὶ αὐτῆς; Καὶ μὴ εἰς ἡμᾶς μόνον ἔλαχεν ἡ κατάρα νὰ σώζωμεν δι' ἰδίας ἀπωλείας τὸν κόσμον; Ἀρκοῦσι πλέον αἱ ὑπηρεσίαι, ἃς ἔδωσεν ὁ Ἑλληνισμὸς μετὰ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας του εἰς τὸν κόσμον, θυσιαζόμενος αὐτός. Ἀφοῦ οὐ μόνον ἓν «εὐχαριστῶ» δὲν ἐκφράζουσιν εἰς αὐτὸν οἱ ὑπ' αὐτοῦ εὐεργετηθέντες λαοί, ἀλλὰ καὶ συκοφαντοῦσιν αὐτόν, ὅτι ἐπεβουλεύθη τὴν ἐθνικότητά των, διατὶ νὰ ἐξακολουθῇ οὗτος, φερόμενος κοσμοπολιτικῶς πρὸς αὐτοὺς καὶ οὕτω ἐξαφανιζόμενος ἀπέναντι αὐτῶν; Αὐτὴ λοιπὸν ἡ σωτηρία τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἐπιβάλλει εἰς αὐτὴν τὸ καθῆκον, ὅπως ἐγκολπωθῇ τὸν Ἑλληνισμὸν καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀγωνισθῇ. Οὐδεὶς θὰ δύναται νὰ τὴν κατηγορήσῃ διὰ τοῦτο, διότι ἡ ἐνέργειά της θὰ ἐκτείνηται ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν ἐδαφῶν καὶ ἐν μέσῳ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ. Ἰδοὺ δὲ ὁποίαν ἐννοοῦμεν τὴν ἑλληνικὴν πολιτικὴν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας: Εἴπομεν, ὅτι τὴν θέλομεν ἀποκλειστικῶς ἑλληνικὴν καὶ ὑποστηρίζομεν, ὅτι τοιαύτη πρέπει νὰ εἶνε, ἐὰν θέλῃ νὰ κατορθώσῃ τι ὑπὲρ ἑαυτῆς.

Digitized by Google

«Νὰ εἶνε ἀποκλειστικῶς ἑλληνική, δηλ. ἀνδρικῶς, θαρραλέως καὶ ἐπιμόνως ἑλληνική. Πανταχοῦ ἔνθα ἐκβιάζεται πρὸς ὑποχώρησιν νὰ μὴ ὑποχωρῇ. Ἐὰν δὲ οἱ σερβόφωνοι Μακεδόνες θέλωσι Σέρβον μητροπολίτην, δύνανται νὰ ἔχωσιν· ἡ παραχώρησις ὅμως αὕτη εἰς αὐτοὺς δὲν πρέπει νὰ συνοδεύηται καὶ ὑπὸ πνευματικοῦ κέντρου διὰ τὸν ἐκεῖ ἑλληνικὸν πληθυσμὸν καὶ παραδόσεως τῶν ἑλληνικῶν ἐκκλησιῶν εἰς αὐτούς. Πρέπει νὰ γίνηται ὑπὸ ὅρους, ἀναγνωρίζοντας τὴν ὕπαρξιν ἰδιαιτέρου ἑλληνικοῦ κέντρου, διοικουμένου τοὐλάχιστον ὑπὸ μεγάλης ἐθνικῆς πρωτοσυγκελίας, μνημονευούσης μὲν τὸν Σέρβον μητροπολίτην, ἀλλὰ διαφυλαττούσης τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς ἀπέναντι αὐτοῦ, ὅσον ἀφορᾷ τὴν διοίκησιν τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων τῆς ἐπαρχίας. Ἐν Ἀσίᾳ νὰ μὴ ὑποχωρῇ πρὸ τῶν ἀραβιζόντων. Ἐν τῷ πρὸς αὐτοὺς πολέμῳ της δὲν πρέπει νὰ ἐγκαταλείπῃ οὐδ᾽ ἐπὶ μίαν στιγμὴν τὸ ποίμνιόν της ἄνευ ἔστω καὶ κατωτέρων ἀρχηγῶν. Παντοῦ ὅπου ἁρπάζεται ἐκκλησία τις αὐτῆς ὑπὸ πλειονοψηφούντων ἐχθρῶν, διεκδικούντων αὐτήν, ὡς συνεισηνεγκόντων ὑπὲρ ἀνεγέρσεως αὐτῆς ἄλλοτε, νὰ ἐγείρηται ἀμέσως ἄλλη δαπάνῃ αὐτῆς, μὴ ὑποκειμένη πλέον εἰς ἁρπαγήν. Μηδὲ δειλιάσῃ, φοβουμένη ἀπομόνωσιν. Εἰς πάντα κίνδυνον, εἰς πᾶσάν της ἀνάγκην δὲν ἔχει ἢ νὰ κάμῃ ἔκκλησιν πρὸς τὸν ἁπανταχοῦ Ἑλληνισμὸν καὶ οὗτος δὲν θὰ ἐγκαταλείψῃ αὐτήν. Δὲν θὰ ἐγκαταλείψῃ δὲ αὐτὴν οὗτος, ἐὰν αὕτη εἶνε καὶ ἠξεύρει νὰ εἶνε γενναία, τολμηρὰ καὶ ἐπίμονος. Δὲν πρέπει ν᾽ ἀποκρύπτῃ ἀπὸ τοῦ κυριάρχου Τούρκου πόθεν ἀντλεῖ καὶ πόθεν θ᾽ ἀντλήσῃ δύναμιν πρὸς ἀντίστασιν κατὰ πάσης αὐτοῦ ἀποπείρας πρὸς καταστρατήγησιν τῶν προνομίων τοῦ ἔθνους. Πρέπει νὰ τῷ ὑπενθυμίζῃ τοὐναντίον συχνά, ὅτι ὀφείλει καὶ αὐτός, ὁ Τοῦρκος κυριάρχης, ν᾽ ἀσπασθῇ ὡς δόγμα του τὴν ὑπεράσπισιν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, διότι καὶ ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς του κτήσεσι ἔχει ὑπηκόους Χριστιανούς, κατὰ τὰ 3)4 Ἕλληνας τὸ γένος, οὓς δὲν πρέπει νὰ καταπολεμῇ, ἡσύχως διάγοντας, χάριν τῶν Σλαύων, τῶν βυσσοδομούντων τὴν ταχεῖαν ἀντικατάστασίν του δι᾽ αὐτῶν. Διὰ τοιαύτης καὶ μόνον εὐθαρσοῦς καὶ ἀνοικτῆς ἑλληνικῆς πολιτικῆς θὰ δυνηθῇ νὰ ἐπιπλεύσῃ τῶν ὑδάτων τοῦ ἀλλοφύλου κατακλυσμοῦ ἡ κιβωτὸς τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ διὰ τοιαύτης μόνον θ᾽ ἀποδείξωμεν εἰς τοὺς ὑβριστὰς ἡμῶν, ὅτι δὲν εἴμεθα παιδάρια ἐξαπατώμενα καὶ ἀπεμπολοῦντα τὰ ἐθνικὰ ἡμῶν δίκαια, χάριν δύο λέξεων ἢ ψιλῶν προνομίων, κολακευόντων τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν φιλαυτίαν, ἀλλ᾽ ἄνδρες ἕτοιμοι ἀπέναντι τοῦ συμφέροντος τοῦ Γένους καὶ τῆς Ἐκκλησίας μας νὰ θυσιάσωμεν καὶ τίτλους καὶ φιλαυτίαν.»

Digitized by Google

ΤΟ ΑΙΩΝΙΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

Αἱ εὐρωπαϊκαὶ ἐφημερίδες, ἰδίως ἡ **Volks-Stimme** τοῦ **Metz**, ἀνέγραψαν πρό τινων ἡμερῶν καὶ ἐβεβαίωσαν τὴν εἴδησιν, ὅτι ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Γερμανὸς Πρεσβευτὴς θὰ κατορθώσῃ ν' ἀποσπάσῃ παρὰ τοῦ Σουλτάνου ἰραδέν, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ ζητηθῇ ἡ καταδίωξις καὶ ἡ τιμωρία τῶν Ἑλλήνων μοναχῶν τῆς Ἱερουσαλὴμ διὰ τὰς πρό τινων μηνῶν συμβάσας ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως αἱματηρὰς συμπλοκάς, καθ' ἃς παθόντες φέρονται καὶ Γερμανοὶ καθολικοὶ μοναχοί. Ὡς ἔχουσι τὰ πράγματα νῦν ἐν Τουρκίᾳ, ἡ ἔκδοσις τοιούτου ἰραδὲ οὐδόλως εἶνε ἀπίθανος, διότι ἀπὸ ἐτῶν ἤδη πολλῶν εἰς βάρος τοῦ «ἀσθενοῦς» καὶ πρὸς ζημίαν αὐτοῦ προφανεστάτην αἱ εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις παίζουσι μοναδικὴν συμπαιγνίαν, καθ' ἣν ἅμα τις Δύναμις κερδάνῃ ὠφέλειάν τινα, παρουσιάζεται καὶ δευτέρα Δύναμις δι' ἀναλόγων ἀξιώσεων, ἡ δ' ἐπιτυχία αὐτῆς ἐμφανίζει εἰς τ' Ἀνάκτορα τοῦ Γιλδὶζ τρίτην Δύναμιν, διὰ τοῦ ἀντιπροσώπου αὐτῆς, μετὰ «δικαίων» ἀξιώσεων. Διὰ λόγους μὴ ἐξακριβωθέντας εἰσέτι, διότι τὰ μυστικὰ τῆς διπλωματίας μεθ' ὅλας τὰς διαφόρου χρώματος «Βίβλους» κρύπτονται ἀπὸ τῆς βεβήλου ἐρεύνης τῶν πολλῶν, ὁ γαλλικὸς στόλος μετὰ τὴν θεατρικὴν ἀληθῶς ἐπίδειξιν ἐν Μυτιλήνῃ ἀπῆρεν ἴσως, καθ' ἣν στιγμὴν ἀπήρχετο ἐκ τοῦ Γιλδὶζ ὁ ἀντιπροσωπεύων τὴν Γαλλίαν, φέρων ὑπὸ μάλης τὸν πολυθρύλητον σουλτανικὸν ἰραδέν, δι' οὗ μεγάλα ἐπορίζετο πρὸς τοῖς ἄλλοις κέρδη καὶ προνόμια ἡ λατινικὴ Ἐκκλησία ἐν Ἀνατολῇ. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἡ **Ἐφημερὶς τῆς Μόσχας** ἐδημοσίευεν ἄρθρον τοῦ διευθυντοῦ τῆς Παλαιστινείου Ἑταιρείας Χιτροβῶ, καθ' ὃ ἔδει ἀμέσως ἡ Ρωσσία ν' ἀξιώσῃ παρὰ τοῦ Σουλτάνου, εἰμὴ τι ἕτερον, ἀλλὰ τοὐλάχιστον τὴν ἀναγνώρισιν τῶν ἐν Συρίᾳ καὶ Παλαιστίνῃ ρωσσικῶν σχολείων, περὶ τῆς διαλύσεως τῶν ὁποίων ἀπὸ πολλοῦ ἐξεδόθη ἀπόφασις ὑπὸ τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως. Ἠδύνατό τις νὰ ὑπολάβῃ, ὅτι ἡ τουρκικὴ βραδύτης περὶ τὴν ἐπίλυσιν τῶν διαφόρων ζητημάτων καὶ αἱ ποικίλαι τοῦ τουρκικοῦ Κράτους ταραχαὶ ἔμελλον νὰ ἐπιβραδύνωσι τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ρωσσικῶν ἀπαιτήσεων, ἀλλ' ἀδίρητος ἀνάγκη ἐκίνησε τὴν χεῖρα τοῦ περιδεοῦς Σουλτάνου εἰς ὑπογραφὴν τοῦ γνωστοῦ ὑπὲρ τῶν ρωσσικῶν ἐν Συρίᾳ καὶ Παλαιστίνῃ σχολείων ἰραδέ, ὅστις ἀνεγνώσθη ἐν Ἱεροσολύμοις διὰ τῶν βεγγαλικῶν φώτων ἐν τῷ μέσῳ τῆς θριαμβευτικῆς κωδωνοκρουσίας τῶν ρωσσικῶν ναῶν. Ἐὰν τις ὕστερον ὅλων τούτων ἀναλογισθῇ, ὅτι κατὰ τοὺς ὀψιαιτέρους χρόνους ἡ Γερμανία οὐδόλως εἶνε ἀδιά-

Digitized by Google

φορος πρὸς τὰ ἐν Τουρκίᾳ συμβαίνοντα, ἀλλ' ὅτι ἐξ ἐναντίου πάσης ἐπιλαμβάνεται εὐκαιρίας πρὸς πορισμὸν κέρδους, κάλλιστα δύναται νὰ ἐννοήσῃ τὴν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἀναγραφεῖσαν εἴδησιν. Ἡμεῖς εἴπομεν, ὅτι οὐδόλως εἶνε ἀπίθανος ἡ ἔκδοσις τοῦ προσδοκωμένου ἰραδέ, διότι κατὰ τὰς ἡμετέρας πληροφορίας τὸν Γερμανὸν Πρεσβευτὴν ὑποστηρίζει θερμῶς ὁ συνάδελφος αὐτοῦ Ἰταλὸς Πρεσβευτὴς ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος ζητήματι, ἐὰν δὲ μέχρι τοῦδε βραδύνῃ ἡ ἔκδοσις τοῦ ἰραδέ, τοῦτο ὀφείλεται εἰς πλαγίας ἀντιδράσεις τῆς γαλλικῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Πρεσβείας, ἥτις δυσφόρως φέρει τὴν ἤδη γενομένην ἔκδοσιν ἄλλου ἰραδέ, δι' οὗ τίθενται ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς ἰταλικῆς Κυβερνήσεως οἱ ἐν τῇ Ἀνατολῇ καθολικοὶ Γερμανοὶ ὑπήκοοι. Ὁμολογουμένως τὸ τελευταῖον τοῦτο ζήτημα, ἐὰν μὴ καθ' ἕνα ἢ κατ' ἄλλον τρόπον τεθῇ εἰς σιωπηλὴν ἀνυπαρξίαν ὁ ἰραδές, θὰ προκαλέσῃ δυσχερεστάτας περιπλοκάς, διότι ἡ Γαλλία ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ θὰ ἐπιτρέψῃ τὴν παραγνώρισιν τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀπ' αἰώνων κεκτημένων δικαιωμάτων αὐτῆς. Ἀλλὰ καὶ ἀνεξαρτήτως τοῦ ζητήματος τούτου ἐν ἄλλῳ τινὶ συναφεῖ πρὸς αὐτὸ ζητήματι νέοι ἐπανοίγονται ὁρίζοντες, ἐπικίνδυνοι διὰ τὰ δικαιώματα τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐν τοῖς ἁγίοις Τόποις. Τῶν δικαιωμάτων τούτων ἀντιπρόσωπος παρίσταται ἐν αὐτοῖς ἡ Ἁγιοταφικὴ Ἀδελφότης, ἥτις ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας διεξάγει δεινὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν ζητούντων τὴν διαρπαγὴν τῶν Προσκυνημάτων ἐν τοῖς ἁγίοις Τόποις, χθὲς δὲ ἀκόμη ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως ἐδέησε διὰ τοῦ αἵματος αὐτῆς νὰ ὑποστηρίξῃ ἀναμφισβήτητον δικαίωμα, ὅ περ ἐζήτησαν διὰ τῆς βίας νὰ ὑφαρπάσωσιν οἱ Λατῖνοι. Ἐν ἀμύνῃ διατελοῦντες οἱ Ἕλληνες μοναχοὶ συνεπλάκησαν πρὸς τοὺς φιλάρπαγας Λατίνους, ἀλλ' οἱ προστάται τῶν τελευταίων τούτων δὲν ἠρκέσθησαν εἰς τὴν ὑπὲρ αὐτῶν, σχεδὸν εἰπεῖν, λύσιν τοῦ ζητήματος, ζητοῦντες νῦν τὴν ἀναψηλάφισιν αὐτοῦ καὶ τιμωρίαν τῶν Ἑλλήνων. Ὡς ἔχουσι τὰ πράγματα δὲν εἶνε ἀδύνατον δυστυχῶς τοῦτο, διότι τὸ δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου ἀπὸ πολλοῦ τίθεται ὡς βάσις τῆς ἐπιλύσεως τῶν διαφόρων ζητημάτων τῆς Ἀνατολῆς, πολλῷ πλέον κατὰ τοὺς πονηροὺς τούτους καιρούς, καθ' οὓς πολέμιοι τῆς ἑλληνικῆς ὀρθοδοξίας ἐν τῇ Ἀνατολῇ εἰσιν ὁμόδοξοι καὶ μεγαλοδύναμοι. Ἄλλως τε εἶνε γνωστόν, ὅτι ἡ Ἁγιοταφιτικὴ Ἀδελφότης διέρχεται μεγίστην ἐσωτερικὴν κρίσιν, ἐξ ἧς ἤρτηται ἡ σωτηρία αὐτῆς ἢ ὁ ὄλεθρος. Ὡς γινώσκουσιν οἱ ἀναγνῶσται τοῦ ἡμετέρου Περιοδικοῦ, ὁ Πατριάρχης τῆς Ἱερουσαλὴμ μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς διοικητικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἀναδιοργάνωσιν, ἀλλ' ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἕδραν αὐτοῦ πρὸς ἐπιτέλεσιν αὐτῆς. Εὐχόμεθα νὰ κατανοηθῇ ἐν Ἱεροσολύμοις, ὅτι οἱ καιροὶ οὐ μενετοί, λέγομεν δὲ ἀπεριφράστως, ὅτι ἀπὸ τοῦ σεβαστοῦ Πατριάρχου Δαμιανοῦ ἐξήρτηται ἡ σωτηρία τῆς Ἀδελφότητος, αὐτὸς θὰ σώσῃ αὐτήν, ἐὰν σκεφθῇ καὶ ἐργασθῇ οὐχὶ ὡς Πατριάρχης, ἀλλ' ὡς *ἁγιοταφίτης*. Τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ ὡς Πατριάρχου, ὅστις βεβαίως ἡμέραν τινὰ θὰ κατέλθῃ εἰς τὸν τάφον, καθὸ θνητὸς καὶ αὐτός, τότε θὰ ἔχῃ ἀξίαν, ὅταν χρησιμοποιηθῇ οὐχὶ ὑπὲρ τοῦ ἐφημέρου καὶ ὅλως ἀναξίου λόγου συμφέροντος

ἑνὸς ἀτόμου, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ αἰωνίου καὶ ἐθνικοῦ συμφέροντος μιᾶς κινδυνευούσης Ἀδελφότητος, ἀληθής του δόξα, εἶνε οὐχὶ νὰ θυσιάσῃ τὸ συμφέρον αὐτῆς ὑπὲρ ἑαυτοῦ ὡς Πατριάρχου, ἀλλὰ τὸ νὰ θυσιάσῃ ἑαυτὸν ὡς ἁγιοταφίτην ὑπὲρ τῆς Ἁγιοταφιτικῆς Ἀδελφότητος. Θὰ εἶνε ἀργὰ πλέον, ὅταν αὔριον τὸ *αἰώνιον ζήτημα* τῶν ἁγίων Τόπων εἰσέλθῃ εἰς νέαν ἐπικίνδυνον φάσιν, καθ' ἣν οἱ ἀσθενεῖς καὶ πτωχοὶ Ἕλληνες μοναχοὶ θὰ διεξαγάγωσι τὸν ὑπὲρ ὑπάρξεως ἀγῶνα, παλαίοντες οὐ μόνον πρὸς τοὺς κεκηρυγμένους ἐχθρούς, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς τέως νομιζομένους φίλους καὶ προστάτας. Ἀδύνατον πλέον νὰ ἐπαναληφθῇ ὁ κριμαϊκὸς πόλεμος, ἡ δὲ Ἁγιοταφικὴ Ἀδελφότης δέον ν' ἀγωνισθῇ ἐφεξῆς ἐν πλήρει τῆς ἀποστολῆς αὐτῆς συναισθήσει, ὅπως ἠγωνίζετο κατὰ τοὺς παλαιοὺς καιρούς, ἄνευ προστατῶν καὶ φίλων, μετὰ μόνης τῆς βοηθείας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς συνδρομῆς τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὅ περ καλεῖται αὖθις νὰ καταβάλῃ καὶ χρῆμα καὶ αἷμα ὑπὲρ τοῦ αἰωνίου ζητήματος.

* * *

Η ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ *

Ἀναντίρρητον εἶνε, ὅτι ἡ ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ δρᾶσις τοῦ μεσαιωνικοῦ ἢ βυζαντιακοῦ λεγομένου Ἑλληνισμοῦ ὑπῆρξεν εὐεργετικωτάτη, διότι οὗτος οὐχὶ μόνον διεφύλαξε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ζωηρὰ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ τὰ ζώπυρα, ὑποτάξας τελείως, ἐκπολιτίσας καὶ ἐξημερώσας τοὺς τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως λαοὺς καὶ πάντας ἐν γένει τοὺς εἰς συγκοινωνίαν καὶ σχέσεις πρὸς αὐτὸν ἐλθόντας, ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἄριστον καὶ τέλειον δόγμα ὑπεστήριξεν ἀκλόνητον καὶ προήγαγε, μεταδοὺς καὶ εἰς τοὺς βαρβάρους λαοὺς μετὰ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν. Οἱ δύο πόλοι, περὶ οὓς περιστρέφεται σύμπας ὁ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τούτου βίος, εἶνε ἡ ἐν τῷ Βυζαντίῳ μοναρχία καὶ ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, ἧς κιβωτὸς ἀλώβητος ὑπῆρξεν *ὁ πάνσεπτος τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Σοφίας ναός, ὁ ἐπίγειος παράδεισος, τὸ δεύτερον τοῦ οὐρανοῦ στερέωμα, τὸ ἅρμα τῶν Χερουβείμ, ὁ θρόνος τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης, τὸ θαῦμα τῆς γῆς, ἡ νέα Σιών, τὸ σύμβολον τῆς πάλαι ποτὲ κραταιᾶς ὀρθοδοξίας, ἡ κατοικία τῶν αἰώνων, τοῦ Χριστιανισμοῦ τὸ καλλίστευμα.* Καὶ ὄντως· ἐπὶ χιλίους ὅλους ἐνιαυτοὺς ἐν αὐτῷ, ὡς ἐν βουλευτηρίῳ, ἀπεφασίσθησαν καὶ ἐδραματουργήθησαν αἱ τύχαι τοῦ ὅλου ἑλληνικοῦ ἔθνους. Καὶ βραχύ·

---

* Διάλεξις, γενομένη τῇ 15ῃ καὶ 18ῃ Ἰανουαρίου ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει Συλλόγου τῆς «Ἀναγεννήσεως».

Digitized by Google

τερον μετὰ τὴν μοιραίαν αὐτοῦ πτῶσιν ἐπὶ τέσσαρας ἔτι αἰῶνας δουλείους θλιβερῶν περιπετειῶν οἱ πατέρες ἡμῶν δὲν ἐπαύοντο πιστεύοντες ἀκραδάντως, ὅτι καὶ πάλιν θέλει ἀντηχήσῃ ὑπὸ τοὺς ἀχανεῖς καὶ βαρυήχους θόλους αὐτοῦ, ἡ ἱερὰ τῆς πίστεως ἡμῶν δοξολογία καὶ ὑπὸ τοιοῦτον *εὔελπι ὄνειρον ἐξετράφησαν καὶ ἠγωνίσαντο* τοσαῦται γενεαί, παρασκευάζουσαι καὶ προσδοκῶσαι ἐναγωνίως τὴν χρυσαυγῆ καὶ χρυσάκτινον τῆς ἀναστάσεως ὅλου τοῦ γένους ἡμέραν. Τοιαύτη ἦτο ἡ πίστις τῶν *ἁρματωλῶν καὶ κλεφτῶν*, οἵτινες κατὰ τοὺς ἀφορήτους τῆς δουλοσύνης χρόνους ὥρμησαν εἰς τὰς συνδένδρους φάραγγας καὶ τοὺς ἀπορρῶγας βράχους, ἐξενίσθησαν ὑπὸ τῶν γλυκέων μειδιαμάτων τῆς φύσεως, ἔφαγον τοὺς ἀδόλους ταύτης καρπούς, ἔπιον τῆς ἀθανασίας τὸ ὕδωρ, ἀνέπνευσαν τὴν αἰθερίαν ἀτμόσφαιραν, ἐτόνισαν τὸ σῶμα, ἤρξαντο ᾄδοντες τῆς ἀναγεννωμένης ἀνδρείας τοὺς ἄθλους, ἀνεζύμωσαν τὴν ἑλληνικὴν φυλὴν καὶ ἐτέλεσαν τὰ μεγάλα τῆς ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως μυστήρια. Τοιοῦτον ἦτο τὸ ὄνειρον τῶν ἀτρομήτων καὶ θαλασσομάχων τιτάνων, τῶν περὶ τὸν περίπυστον Λάμπρον Κατσώνην τὸν Λεβαδείτην, οἵτινες ἔβαψαν τὰ κυανᾶ τοῦ Αἰγαίου διὰ τοῦ αἵματος αὐτῶν ὕδατα καὶ διέσπειραν εἰς τοὺς βυθοὺς αὐτοῦ τὰ ἐκ τῶν πληγῶν καὶ ἀγώνων των καταπεπονημένα σώματα αὐτῶν.

Καὶ ὅταν ἐπῆλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου καὶ ὁ ἐνθουσιώδης Ῥήγας ὁ Βελεστινλῆς συνελάμβανεν ἐν τῇ διανοίᾳ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς μητρὸς Ἑλλάδος ἁπάσης, ὅταν ὁ Σκουφᾶς, ὁ Τσακάλωφ καὶ ὁ Ξάνθος συνώμνυον ὑπὲρ τῆς καθολικῆς τοῦ δούλου ἔθνους παλιγγενεσίας, ὅταν ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, καταλιπὼν τὴν ἐν τοῖς αὐτοκρατορικοῖς τῆς Πετρουπόλεως ἀνακτόροις εὐμάρειαν, κατήρχετο εἰς τὴν Δακίαν καὶ οἱ νεαροὶ λογάδες τοῦ Ἱ ε ρ ο ῦ Λ ό χ ο υ ἔπιπτον παρὰ τὸ Δραγατσάνιον, ἔχοντες τὸ αἷμα τῶν προγόνων αὐτῶν ἱερολοχιτῶν εἰς τὰ στήθη καὶ τὸ γλυκὺ τῆς Ἑλλάδος ὄνομα εἰς τὰ χείλη, ὅταν εἰς τὰς ἀγχόνας τῆς Βασιλευούσης τῶν πόλεων παρὰ τὸν Κεράτειον, εἰς τὰς πυρὰς τῶν ἐλαιοσκεπῶν Κυδωνιῶν, εἰς τὰς σφαγὰς τῆς ἐρατεινῆς Σμύρνης, εἰς τὴν πανολεθρῆ ἐρήμωσιν τῆς παραδεισίου Χίου ἐξέπνεον τὴν ὑστάτην πνοὴν τοσαῦται μυριάδες Ἑλλήνων, ὅταν ὁ Κουντουριώτης διέσπειρεν ἀφειδῶς τὸ χρυσίον αὐτοῦ, ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης ἐσφαγίαζεν ἀγογγύστως τὰ τέκνα του, ὁ Ὀλύμπιος, ὁ Διάκος, ὁ Μπότσαρης, ὁ Φλέσσας, ὁ Καραΐσκος ἔχυνον τὰ πολύτιμα αἵματα αὐτῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ὅταν εἰς τὰς φάραγγας τῆς Ἠπείρου, εἰς τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας τὰς πεδιάδας, εἰς τῆς Κρήτης τὰ ἁγιασθέντα ὄρη, εἰς τοῦ Μεσολογγίου τὰς πυριφλεγεῖς νύκτας, εἰς τῶν Ψαρῶν τὰς μελαίνας ῥάχεις, εἰς τὰ πελάγη καὶ τὰ βουνὰ τῆς Ἑλλάδος, ἀπέθνησκον σιωπηλοὶ καὶ ἄγνωστοι τοσοῦτοι καὶ τοιοῦτοι μαχηταὶ τοῦ ἀγῶνος καὶ μάρτυρες τῆς ἐλευθερίας, οὐδέποτε καὶ οὐδαμῶς ἐπίστευσαν οὐδ' ἤλπιζον, ὅτι ἡ φρικτὴ τραγῳδία τῆς ἐν μέσῳ φλογῶν, ἐρειπίων καὶ αἱμάτων ἀναγεννωμένης Ἑλλάδος θὰ κατέληγε, λυομένη εἰς τὰ στενὰ αὐτῆς ἀσφυ-

Digitized by Google

κτικὰ σήμερον ὅρια. Οἱ περικλεεῖς ἐκεῖνοι ἀγωνισταὶ ἦσαν πανέλληνες καὶ ὁ μόνος καὶ ἅγιος πόθος αὐτῶν ἦτο αὐτὴ αὕτη ἡ ἀπ' αἰώνων ἐπιδιωκομένη ἐθνικὴ ἑνότης, ἡ δὲ μόνη ἐλπὶς καὶ εὐχὴ αὐτῶν ἦτο τὸ χρυσοῦν ἐκεῖνο ὄνειρον, ὅ περ ἔθετον ἐν μέσῳ τῶν ἀλσῶν καὶ τῶν γοησσῶν τοῦ Βοσπόρου ἀκτῶν, ἐκεῖ εἰς τὸ εὐῶδες καὶ γαλήνιον τῆς οἰκουμένης κέντρον. Ἡ ἐπανάστασις αὐτῶν ἡ μεγαλόφρων καὶ μεγαλεπήβολος ἦτο ἡ *ἀποσφραγιζομένη διαθήκη τοῦ τελευταίου ἐκείνου τῶν Ἑλλήνων Αὐτοκράτορος,* στρατιώτου καὶ μάρτυρος τῆς τε θρησκείας καὶ τοῦ ἔθνους, ἦτο, ὡς πρυσφυῶς εἰκονίζει αὐτὴν ὁ ἀείμνηστος Σ. Βασιλειάδης, «στάδιον μαρτύρων καὶ πάλη τιτάνων, αἱμοσταγὴς καὶ φλέγουσα εἰκών, τῆς ὁποίας τὰ κύματα ἐν ταῖς ναυμαχίαις ἦσαν μεγαλείτερα τῶν ὀρέων καὶ τὰ ὄρη μικρότερα τῶν παλλομένων ἐν ταῖς μάχαις καρδιῶν,» αἵτινες ἓν ᾐσθάνθησαν αἴσθημα, τὸ ἁγιώτατον καὶ τιμιώτατον καὶ ὁσιώτατον καὶ γλυκύτατον, *τὴν ἐλευθερίαν,* μίαν δὲ μόνην μαχόμεναι καὶ τὴν ψυχὴν ἐκπνέουσαι τὴν καλλίστην καὶ ἱερωτάτην ἀφῆκαν φωνὴν—*Κωνσταντινούπολις* καὶ *Ἁγία Σοφία.*

Ἁγία Σοφία: Ὄνομα ἱερὸν καὶ μυστηρίου πλῆρες, εἰς τὴν ἐκφώνησιν οὗτινος καὶ τώρα ἀκόμη ἡ καρδία παντὸς Ἕλληνος καὶ Χριστιανοῦ σκιρτᾷ καὶ πάλλεται, ὅ περ προσελκύει καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀπαθοῦς καὶ ἀδιαφόρου τὴν προσοχήν, διότι ἠχεῖ βαθέως ἐν ἡμῖν, ἐν τῇ κεφαλῇ, ἐν τοῖς ὠσίν, ὡσεὶ ὄνομα ὑποστάσεώς τινος ζώσης, ἥτις ἀναμένει καὶ καλεῖ ἡμᾶς, ἵνα ἀναμνήσῃ μυστικόν τι μέγα, ἵνα ἀνελίξῃ δέλτον τινὰ ἔνδοξον ἢ θλιβερὰν τῆς ἀθανάτου πατρίου ἡμῶν ἱστορίας. *Ὄνομα εὐοίωνον καὶ φέρελπι,* πλασθὲν διὰ τῆς εὐκλείας καὶ τῆς δόξης τῆς ὀρθοδοξίας καὶ βαπτιθὲν διὰ τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν αἵματος, ὑφ' οὗ οἱ ὑπὸ τὸ βαρὺ τῆς τυραννίας καὶ τῆς δουλείας πέλμα στένοντες ἔτι ἀδελφοὶ ἡμῶν, ποσάκις εἰς τὴν ἀμυδρὰν τῆς φαιδρᾶς ἑστίας λαμπηδόνα ἐν τῇ ἀγροτικῇ ἢ ποιμενικῇ καλύβῃ κατὰ τὰς μακρὰς τοῦ χειμῶνος νύκτας, ἢ παρὰ τὴν ἠχήεσσαν ἀκτήν, ὅπου τὸ ἀφροσκεπὲς τῆς πολυφλοίσβου θαλάσσης κῦμα ἐκπνέει τερψιθύμως, συνερχόμενοι τὴν δείλην ἢ τὰς σεληνοφωτίστους νύκτας καθ' ὁμίλους, βαυκαλίζονται καὶ λικνίζονται ἐπὶ τῇ μελλούσῃ ἀπὸ τῆς δουλείας τοῦ γένους ἡμῶν ἀπαλλοτριώσει; *Ὄνομα γλυκὺ καὶ ἀναπόσπαστον τῆς ἱστορικῆς τῶν Ἑλλήνων ἡμῶν ὑπάρξεως,* ἐφ' οὗ πατροπαραδότως συνδέομεν τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν μετὰ τῆς θρησκείας καὶ ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ ποτὲ τοῦ ὅλου ἡμῶν ἔθνους καὶ τῇ ἑνότητι προσδοκῶμεν τὰς εὐλογίας τοῦ *μαρμαρωμένου δεσπότη,* ὅστις μέλλει ν' ἀναστῇ, ἵνα συνεχίσῃ καὶ ἀποτελειώσῃ τὴν διακοπεῖσαν ἕνεκα τῆς εἰς τὸν ναὸν εἰσελάσεως τῶν Τούρκων λειτουργίαν πρὸς δόξαν καὶ τιμὴν ἄφθιτον τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

* * *

Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, ἱδρύσας τὴν νέαν πρωτεύουσαν τῆς ἀχανοῦς ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, τὴν ἐπικληθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ Νέαν Ρώμην, ἐκόσμησεν αὐτήν, ὡς

Digitized by Google

ἦτο ἑπόμενον, διά πολλῶν δημοσίων κτιρίων καὶ πολλῶν εὐκτηρίων οἴκων. Ὁ πρώτιστος δὲ τούτων κατὰ τὸν *Πέτρον Γύλλιον*, κείμενος ἐπ' αὐτοῦ τοῦ αὐχένος καὶ ἐπὶ μέρους τῆς κλιτύος τοῦ πρώτου λόφου τῆς Ἑπταλόφου καὶ πλησίον τοῦ παλατίου ἐθεμελιώθη κατὰ τὸ εἰκοστὸν τῆς βασιλείας ἔτος, ἀφιερώθη δὲ καὶ παρέμεινεν ἔκτοτε ἀφιερωμένος *εἰς τὴν ὑψίστην τοῦ Θεοῦ Σοφίαν*, ἤτοι αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως ἐκαλεῖτο ἁπλῶς *Σοφία*, πολλοὶ ἐνόμιζον καὶ ἴσως νομίζουσι μέχρι τῆς σήμερον, ὅτι εἶνε ἀφιερωμένος εἰς γυναῖκά τινα ἁγίαν. Εἶνε ἀληθές, ὅτι τὸ ἑορτολόγιον τῆς Ἐκκλησίας ἀναφέρει γυναῖκας, Σοφίας καλουμένας, αἵτινες καὶ ἐμαρτύρησαν ὑπὲρ τῆς τοῦ Χριστοῦ πίστεως, ὑποστᾶσαι κατὰ τοὺς διωγμοὺς τὸν θάνατον, ἀλλ' ὁ ναὸς τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου οὐδὲν κοινὸν πλὴν τῆς συνωνυμίας ἔχει πρὸς τὰς ἁγίας ταύτας. «Ἐν » τῇ τετάρτῃ ἑκατονταετηρίδι, λέγει ὁ ἱστορικὸς *Παπαρρηγόπουλος*, ὁ Χριστια» νισμὸς ἔσωζεν εἰσέτι μέχρι τινὸς τὸν ἀρχικὸν ἰδεώδη χαρακτῆρα, οἱ δὲ ὀπαδοὶ αὐ» τοῦ ἐνεφοροῦντο διαυγῶν περὶ θεότητος ἀντιλήψεων. Ὅθεν ὁ ἱδρυτὴς τῆς Κων» σταντινουπόλεως ἀφιέρωσε τὸν πρωτεύοντα τῆς νέας πίστεως ναὸν εἰς τὴν ὑ» περτάτην τοῦ Θεοῦ Σοφίαν, μὴ περικαλύψας τὴν ἀκαταμέτρητον ταύτης ἔν» νοιαν δι' ἐξωτερικοῦ τινος τύπου, ὅπως ἔπραξαν οἱ ἀρχαιότεροι ἡμῶν προπά» τορες, οἱ στήσαντες μὲν ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν ἱερὸν τῆς τοῦ Θεοῦ Σο» φίας, ἀλλὰ σωματοποιήσαντες τὴν ἔννοιαν ταύτην διὰ τοῦ ὀνόματος καὶ τῆς » εἰκόνος τῆς Ἀθηνᾶς. Τῷ ὄντι ὁ Παρθενὼν τοῦ Περικλέους, τοῦ Ἰκτίνου καὶ » τοῦ Φειδίου οὐδὲν ἄλλο ἦτο ἢ τὸ ἐθνικὸν τῆς ἁγίας Σοφίας ἱερὸν καὶ πάλιν ἡ » ἁγία Σοφία τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τοῦ Ἀνθεμίου καὶ τοῦ Ἰσιδώρου οὐδὲν ἄλλο » εἶνε ἢ ὁ Παρθενὼν τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ἀλλ' ἐν τῷ διαφόρῳ τρόπῳ, » καθ' ὃν ἐξετελέσθη ἡ αὐτὴ ἔννοια εἰς τοὺς δύο τούτους ναούς, ἀπεικονίζεται » ὁλόκληρος ἡ μεταξὺ τῶν δύο θρησκευμάτων διαφορά.»

Ὁ ***Κωδηνὸς*** λέγει, ὅτι μετεποιήθη ἀπὸ ἑλληνικοῦ εἰδωλίου, ἦτο δὲ τὸ σχῆμα ***δρυμικός***, δηλαδὴ τετράγωνος ἐπιμήκης, δίκην νάρθηκος, κατὰ τὴν ἐξήγησιν τοῦ ***Θεοδοσίου Ζυγομαλᾶ*** πρὸς τὸν Κρούσιον. Εἴτε δὲ διότι ἦτο στενός, εἴτε διότι εἶχε πάθη ὑπὸ σεισμῶν, εἴτε πιθανώτερον διότι ἀπέμεινεν ἡμιτελής, ὡς καὶ ἕτερα τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει κτιρίων τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, μετεποιήθη ἔπειτα κατὰ τὸ 358 ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου, υἱοῦ καὶ διαδόχου, ἐπὶ τὸ εὐρυχωρότερον καὶ τὰ ἐγκαίνια αὐτοῦ ἐτελέσθησαν μεγαλοπρεπέστατα κατὰ τὸ 360 (ἤτοι μετὰ 34 ἔτη ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ θεμελιώσεως) ὑπὸ τοῦ τότε ἐπισκόπου Νέας Ῥώμης Εὐδοξίου, κατατεθέντων ἐν αὐτῷ καὶ λειψάνων ἁγίων τινῶν. Ἔκτοτε δὲ διετέλεσεν ἀκμάζων μέχρι τοῦ αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου ὡς πρωτεύουσα τῆς Βασιλευούσης καὶ ἁπάσης τῆς Ἀνατολῆς ἐκκλησία. Ἐκεῖ ἐθριάμβευσεν ὁ θεολόγος Γρηγόριος ὁ Ναζιαζηνός, βοηθούμενος ὑπὸ Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου, παραγκωνίσας τὴν τῶν Ἀρειανῶν αἵρεσιν καὶ τὴν ὀρθοδοξίαν ἀνορθώσας, γενομένης δεκτῆς ὡς μόνης πίστεως τοῦ κράτους τῆς

Digitized by Google

ἐν τῇ ἐν Νικαίᾳ Συνόδῳ παραδεδεγμένης, ἥτις ἦτο ἔκπαλαι μὲν ὑπὸ τῶν προγόνων παραδεδομένη, διὰ δὲ τῆς μαρτυρίας καὶ τῆς βεβαιώσεως τῆς θείας θρησκείας κεκυρωμένη. Ἐκεῖ ἐξεφώνησε τὸν συντακτήριον αὐτοῦ λόγον ἐνώπιον τὸν πατέρων τῆς δευτέρας οἰκουμενικῆς Συνόδου κατὰ τῶν πνευματομάχων καὶ ἀπεχαιρέτισε τὴν ἱερὰν Σύνοδον, παραιτηθεὶς τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου διὰ λόγου μεστοῦ ἀγάπης, ἀγαθῶν ἐλπίδων καὶ προτροπῆς πρὸς ἕνωσιν τοῦ κλυδωνιζομένου σκάφους τῆς Ἐκκλησίας, ἧς ὁ ἀνὴρ ὑπῆρξε τὸ κάλλιστον ἀγλάϊσμα. Ἐκεῖ ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος ἀντήχησεν ἡ μελίρρυτος φωνὴ τοῦ χρυσορρήμονος ἀποστόλου τῆς ὀρθοδοξίας, ἐνθουσιώδους δὲ καὶ εἰφαντάστου ἱεροκήρυκος Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, οὔτινος ἡ μαγικὴ τοῦ λόγου δύναμις καὶ τὰ εὔληπτα ῥήματα τοσοῦτον κατεκήλουν τοὺς συνωστιζομένους παντοίους ἀκροατάς, ὥστε, λησμονοῦντες ὅτι εὑρίσκοντο ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ, ἐκρότουν τὰς χεῖρας, ὡσεὶ εὑρίσκοντο ἐν θεάτρῳ. Ἐκεῖ κατέφυγε, πτήσσων ὡς ἱκέτης ὑπὸ τὴν ἁγίαν Τράπεζαν, ὁ πανίσχυρος τοῦ αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου πρωθυπουργὸς Εὐτρόπιος καὶ ἐσώθη ἀπὸ τοῦ θανάτου διὰ τοῦ εὐγλώττου λόγου τοῦ Πατριάρχου, ὅστις συνεκίνησε, συνεκλόνησε καὶ κατέπεισε καὶ οὔτινος ἡ ἀρχὴ εἶνε τὸ πασίγνωστον: «*Ματαιότης ματαιοτήτων, τὰ πάντα ματαιότης*». Τοσοῦτον δ' ἐφαίνετο ἡ εὐγλωττία τοῦ Πατριάρχου συνδεδεμένη μετὰ τοῦ μεγάλου τούτου ναοῦ, ὥστε, ὅταν μετ' ὀλίγον ἐξωρίσθη, ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, νομίσας ὅτι εἶνε περιττὸν νὰ ἵσταται πλέον τοῦ λοιποῦ ὄρθιον τὸ θέατρον ἐκεῖνο τῶν ἀπαραμίλλων τοῦ μεγάλου πατρὸς τῆς Ἐκκλησίας ἄθλων, κατεπυρπόλησεν αὐτὸ κατὰ τὴν γενομένην στάσιν διὰ τὴν παράνομον ἔξωσιν αὐτοῦ. Ἐκάη ὅμως οὐχὶ ὅλος ὁ ναός, ἀλλὰ τὰ περὶ τὸ ἱερὸν βῆμα καὶ τὸν ἄμβωνα αὐτοῦ μέρη μόνον μετὰ τῆς στέγης. Καὶ τότε πιθανῶς οἱ θιασῶται τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου διέσωσαν τόν τε ἀρχιερατικὸν θρόνον καὶ τῶν ἄμβωνα τοῦ ναοῦ, σωζομένους κατὰ τὴν παράδοσιν μέχρι σήμερον ἐν τῇ πατριαρχικῇ τοῦ Φαναρίου ἐκκλησίᾳ.

Ἀλλ' ἡ τύχη τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Σοφίας δὲν ἔμελλε νὰ ἐξαρτηθῇ ἀπὸ τῆς τύχης ἑνὸς ἀνδρός, του Χρυσοστόμου· ὅσον μέγας καὶ ἂν ἦτο ὁ βίος τοῦ ναοῦ, εἵμαρτο νὰ συνδεθῇ μετὰ τοῦ βίου ὁλοκλήρου τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ὅθεν ἀνεκτίσθη ὑπὸ Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ καὶ ἐνεκαινίσθη κατὰ τὸ 415 *δρυμικός*, ὡς καὶ πρότερον, ἀλλὰ στεγασθεὶς διὰ θόλου, «διὰ κυλινδροειδῶν καμαρῶν», κατὰ τὸν *Κεδρηνόν*, καὶ ἐν αὐτῷ πάλιν ἐν διαστήματι ὁλοκλήρου ἑκατονταετηρίδος συνέβησαν τὰ κρισιμώτατα τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῶν πολιτικῶν γεγονότων. Ἐν αὐτῷ, τῇ προτάσει τοῦ πατριάρχου Πρόκλου, ἀνακομισθέντος ἐν πρώτοις τοῦ λειψάνου τοῦ Χρυσοστόμου καὶ κατατεθείσης τῆς λάρνακος ἐπὶ τοῦ ψυχροῦ λίθου, ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος ὁ μικρός, ἀποδεικνύων τὸν προσήκοντα σεβασμὸν πρὸς τὴν μνήμην τοῦ ἀνδρός, ἅμα δὲ καὶ ἀνορθῶν τὴν τῶν γονέων αὐτοῦ, τῶν καταδιωξάντων τὸν ἅγιον, ἐξέβαλε τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πορφύραν, ὅπως καλύψῃ τὸ θνητὸν σκήνωμα τοῦ μεγάλου νεκροῦ καὶ ταπεινώσας ἐπ' αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμούς, ἐζήτησε συγκεκινημένος συγγνώμην ὑπὲρ τοῦ πατρὸς

Digitized by Google

καὶ τῆς μητρός, παρ' οἷς ἔμελλεν ὡς προταφεῖος νὰ κοιμηθῇ ὁ Χρυσόστομος τὸν αἰώνιον ὕπνον, καὶ ὁ μὲν ἐξόριστος τῆς χθὲς ἀνελάμβανε τὸν θρόνον αὐτοῦ, ὡς ὀρθῶς φρενητιῶντα ἀνεβόησαν τὰ πλήθη ὑπὸ τοὺς θόλους, ἡ δὲ βασιλικὴ πορφύρα ἐκάλυψε τὸν βασιλέα τῶν πατριαρχῶν. Ἐν αὐτῷ ὁ πατριάρχης Νεστόριος, διακρίνας τὰς δύο τοῦ Σωτῆρος φύσεις, ἀπεφήνατο τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ὡς τὸ ἔνδυμα, τὸ ὄργανον καὶ τὸν ναόν, οὕτως εἰπεῖν, τῆς θείας αὐτοῦ φύσεως καὶ ἐγένετο οὕτω ὁ αἴτιος τῆς πολυκρότου τῶν Νεστοριανῶν αἱρέσεως. Ἐν αὐτῷ ὁ αὐτοκράτωρ Λέων ἐστέφθη πρῶτος ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐκύρωσε, πρῶτος αὐτὸς τῶν ἐπὶ τῆς γῆς βασιλέων, διὰ τῶν εὐχῶν τῆς Ἐκκλησίας τὴν ἀναγόρευσιν αὐτοῦ, ὡς μονάρχης θεοπρόβλητος, χριστὸς τοῦ Κυρίου, ὡς ἐκ Θεοῦ ὑψωθεὶς ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς βασιλείας καὶ ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ ἐπὶ γῆς, ὅθεν προῆλθεν ἔκτοτε ὁ συγκερασμὸς τῆς πολιτείας καὶ τῆς θρησκείας ἐν τῷ ἔθνει ἡμῶν, ἐξ οὗ πολλὰ μὲν τὰ εὐεργετήματα, τὰ ἀπορρεύσαντα ἐκ τῆς εἰς τὴν θρησκείαν ἀφοσιώσεως ἡμῶν, οὐχὶ δὲ ὀλιγώτεραι καὶ αἱ ζημίαι, αἱ ἐπελθοῦσαι εἰς τὸ κράτος, ἕνεκα τῆς πίστεως, πολλάκις οὐχὶ καλῶς ἐννοουμένης. Ἐν αὐτῷ ἀπο τοῦ ἄμβωνος ὁ αὐτοκράτωρ Ζήνων προεκήρυξε τὸ *ἑνωτικόν*, ἴδιον διάταγμα, δι' οὗ ἐπηγγέλλετο ν' ἀποκαταστήσῃ τήν τε ἐκκλησιαστικὴν καὶ τὴν πολιτικὴν τοῦ κράτους γαλήνην, τὴν διαταραχθεῖσαν ἕνεκα τῶν διαφόρων θρησκευτικῶν αἱρέσεων. Ἐν αὐτῷ ἐτελέσθη τὸ πρῶτον μεταξὺ τῆς ἀνατολικῆς καὶ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας διαζύγιον, ἐξαλείψαντος τοῦ πατριάρχου Ἀκακίου τὸ ὄνομα τοῦ ἀρχιερέως τῆς Ρώμης ἀπὸ τῶν ἱερῶν διπτύχων καὶ ἐν αὐτῷ αὖθις κατεπαύθη πρὸς ὥραν ἡ ἔρις αὕτη διὰ τῆς ἐπὶ Ἰουστίνου γενομένης συμφιλιώσεως τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Ὥστε, ὅτε τῷ 532 ἐπυρπολήθη τὸ δεύτερον μετὰ τοῦ πλείστου μέρους τῆς πόλεως, κατακαέντων καὶ τῶν ἀρχείων αὐτοῦ, ἐν οἷς διετηροῦντο ἅπαντα τῶν προνομιῶν καὶ τῶν προσόδων αὐτοῦ τὰ ἔγγραφα κατὰ τὴν φρικώδη ἐκείνην στάσιν τοῦ *Νίκα* (vincas), «καὶ ἔκαυσαν καὶ τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν σὺν » τοῖς ἀμφοτέροις κίοσι καὶ πᾶσαν ἐκ τετραέντου (;) (= ἄρδην) κατενέχθη», ὡς λέγει ὁ χρονογράφος *Θεοφάνης*, δὲν εἶνε ἄπορον, οὐδὲ θαυμαστόν, διατί ὁ Ἰουστινιανός, κατισχύσας τῆς στάσεως, ἐθεώρησε καθῆκον ἀπαραίτητον νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν ἐξ ὑπαρχῆς ἀνοικοδόμησιν τοῦ ναοῦ τούτου, ὅστις ὑπελαμβάνετο ὡς τὸ ἱερώτατον τῶν συμβόλων τῆς θρησκευτικῆς καὶ πολιτικῆς τοῦ ἔθνους ὑπάρξεως, ἀνὰ κατασκευάσῃ δὲ αὐτὸν οἶκον ἀντάξιον μὲν τοῦ Θεοῦ, οὗ τῆς Σοφίας ἦτο ἐπώνυμος, νὰ ἐνσαρ» κώσῃ δ' ἐν αὐτῷ τὴν ἰδέαν τῆς ὁριστικῆς ἤδη νίκης τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ νὰ » καταστήσῃ τὴν νέαν ἐκκλησίαν τὸ κυριώτατον τοῦ Χριστιανισμοῦ προσκύνημα ἐν » τῇ πρωτευούσῃ τοῦ ἑνιαίου κράτους, ὅ περ ἐδημιούργει ἤδη ἐν ὀνείροις. Ὡς δ' » ἀνηγέρθη ὁ Παρθενὼν ἐπὶ τῶν λειψάνων τοῦ Ἑκατομπέδου μεγαλείτερος οἶκος τῆς » Ἀθηνᾶς μετὰ τὴν νίκην τῶν Ἑλλήνων, οὕτως ἔμελλεν ἡ νέα τῆς θεϊκῆς Σοφίας » ἐκκλησία νὰ ἱδρυθῇ καλλιπρεπεστέρα καὶ θαυμασιωτέρα μετὰ τὸν θρίαμβον τῆς » ὀρθοδοξίας ἐναντίον τῶν αἱρέσεων, μετὰ τὴν νίκην τῆς βασιλείας ἐναντίον τῆς » ἀνταρσίας», ὡς παρατηρεῖ ὁ ἱστορικὸς *Σ. Λάμπρος*.

Digitized by Google

Ἰκτῖνος δὲ καὶ Καλλικράτης τοῦ Παρθενῶνος τούτου τοῦ Χριστιανισμοῦ ὑπῆρξαν Ἀνθέμιος ὁ Τραλλιανὸς καὶ Ἰσίδωρος ὁ Μιλήσιος, δύο τῶν περιφανεστάτων ἀρχιτεκτόνων, τῶν ὑπὸ τῆς ἱστορίας ἀναφερομένων, οἵτινες ἀνέδειξαν τοσοῦτον δαιμόνιον καὶ ὑπερφυὲς τῇ ἀληθείᾳ πνεῦμα, ὥστε συνέβη ἐνταῦθα ὅ τι συμβαίνει πολλάκις ἐν τοῖς ἔργοις τῆς μεγαλοφυΐας, παρήχθη δηλαδὴ ἅμα μὲν νέος ναοῦ τύπος, ἅμα δὲ τὸ κάλλιστον τοῦ τύπου τούτου προϊόν. Ἐνῷ δὲ οἱ ἀρχιτέκτονες παρεσκεύαζον τὸ σχέδιον καὶ ἐμελέτων τὰ ποικίλα ἐπιστημονικὰ καὶ τεχνικὰ ζητήματα, τὰ συνδεόμενα πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν αὐτοῦ, ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπεμελεῖτο μετὰ τῆς συνήθους αὐτῷ δραστηριότητος καὶ ἐνεργείας τῆς συλλογῆς τοῦ ἀναγκαίου ὑλικοῦ καὶ τῆς προπαρασκευῆς τοῦ ἀπαιτουμένου χώρου. Ἀπανταχόθεν τοῦ κράτους, δός δ' εἰπεῖν ἀπανταχόθεν τῆς οἰκουμένης, ἐζητήθησαν τὰ πολυτιμότατα καὶ λαμπρότατα τῶν μαρμάρων, ἐν οἷς ἦσαν καὶ πολλοὶ ἕτοιμοι κίονες, θαυμάσια ἔργα τέχνης ἐκ τῶν σωζομένων ἐν διαφόροις ἱεροῖς καὶ ναοῖς τῆς ἀρχαιότητος. Ἐπειδὴ δὲ οὔτε τὸ αὐτὸ σχῆμα, οὔτε τὰς αὐτὰς διαστάσεις πρὸς τὸν πρότερον ναὸν ἔμελλε νὰ ἔχῃ ὁ νέος, ἐγένετο φροντὶς ἐν τοῖς πρώτοις, ὅπως ἐπεκταθῇ ὁ χῶρος, ἐφ' οὗ προέκειτο νὰ κτισθῇ. Πρὸς τοῦτο ἠγοράσθησαν οἰκόπεδα, κατερρίφθησαν οἰκίαι, ὑπερενικήθησαν αἱ ὑπὸ ἰσχυρογνωμόνων τινῶν ἰδιοκτητῶν παρεμβαλλόμεναι δυσχέρειαι, τὸ μὲν διὰ παρακλήσεων αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος, τὸ δὲ ἐνίοτε καὶ δι' ἀπειλῶν ἢ χορηγήσεως προνομιῶν. Τοῦ μεγαλουργήματος δὲ τὸ γιγαντιαῖον καὶ ὁ θαυμασμός, ὃν ἐνέπνευσαν εἰς τοὺς συγχρόνους ἱστορικοὺς αἵ τε κατὰ τοὺς πολέμους ἐπιτυχίαι καὶ τὸ περὶ τὰς οἰκοδομίας μεγαλεπήβολον τοῦ αὐτοκράτορος, ὑπερῆραν καὶ αὐτῶν τούτων καὶ τῶν μεταγενεστέρων πολλῷ μᾶλλον ἱστορικῶν καὶ χρονογράφων τὰς ἐκφράσεις καὶ τὰς ὑπερβολάς, ὥστε πολλαχοῦ ἐκκλίνουσιν εἰς μυθεύματα καὶ ἀπιθανότητας, ἅπερ πατροπαραδότως διαθρυλούμενα διαδίδονται ἀπὸ αἰῶνος εἰς αἰῶνα καὶ διατηροῦνται μέχρι τῆς σήμερον οὐχὶ μόνον μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν Ὀθωμανῶν. Λέγεται λ. χ. ὅτι ὁ αὐλικὸς εὐνοῦχος Ἀντίοχος, ἔχων οἰκίαν κειμένην κάτωθεν τοῦ σημερινοῦ τρούλλου καὶ ἐκτιμηθεῖσαν ἀντὶ 35 λιτρῶν χρυσίου, ἤτοι περίπου 43 χιλιάδων φράγκων, ἀπῄτει τιμὴν δεκαπλασίαν. Ἀλλ' οἱ περὶ τὸν βασιλέα, γινώσκοντες, ὅτι ὁ Ἀντίοχος ἐμμανῶς ἠγάπα τοὺς ἱπποδρομικοὺς ἀγῶνας, ἔρριψαν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ δεσμωτήριον ἐπὶ τῇ τυχούσῃ προφάσει κατὰ τὰς παραμονὰς τοιαύτης πανηγύρεως· ὁ δὲ, ἐπελθούσης τῆς ἡμέρας τῶν ἀγώνων ἐκραύγασεν, ὅτι προφρόνως παραχωρεῖ τὴν οἰκίαν ἀντὶ τῆς προταθείσης τιμῆς ἐπὶ τῷ ὅρῳ νὰ ἐπιτραπῇ εἰς αὐτὸν νὰ προσέλθῃ εἰς τὸ ἱπποδρόμιον. Περὶ δὲ ἄλλου τινὸς βεβαιοῦται, ὅτι συγκατένευε νὰ κατεδαφισθῇ τὸ εὐτελὲς ἐργαστήριον αὐτοῦ, ἐὰν προσεκύνουν αὐτὸν, παρελαύνοντες οἱ ἡνίοχοι τοῦ ἱπποδρομίου μετὰ τῶν ἁρμάτων. Πιθανώτερον φαίνεται τὸ περιαδόμενον περί τινος χήρας Ἄννης, ἥτις ἀπῄτει 500 λίτρας χρυσίου, ἤτοι περὶ τὰς 600 χιλιάδας φράγκων ἀντὶ τῶν 85 λιτρῶν, ἀνθ' ὧν ἐξετιμήθη ἡ κτηματικὴ αὐτῆς περιουσία· μαθοῦσα ὅμως ὅτι αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ ἐν τῷ εὐσεβεῖ

Digitized by Google

αὐτοῦ ζήλῳ προσέρχεται πρὸς αὐτήν, ἵνα ἐκτελέσῃ τὴν ἀγορὰν τοῦ οἰκοπέδου, ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ παρεχώρησε δωρεὰν τὰ αἰτήματα αὐτῆς, παρακαλέσασα μόνον νὰ ταφῇ μετὰ θάνατον παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ ναοῦ, ἵνα ἔχῃ μισθὸν ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. Ὁμοίως παρεξετάθησαν καὶ αὐτὰ τῆς οἰκοδομήσεως τὰ ἔτη εἰς 17, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀρχιτεκτόνων ἐκορυφώθη εἰς 100, ἔχοντος ἑκάστου ὑφ' ἑαυτὸν 100 οἰκοδόμους, διῃρημένους ἀνὰ 5 χιλιάδας εἰς δύο μοίρας, οἵτινος ἤρξαντο τῆς ἐργασίας, οἱ μὲν ἐκ τῆς μιᾶς, οἱ δὲ ἐκ τῆς ἑτέρας πλευρᾶς, ἁμιλλώμενοι τίς νὰ συντελέσῃ ταχύτερον τὸ λαχὸν εἰς ἑκάτερον μέρος· ἐπ' ἴσης δι' ὀπτασιῶν καὶ ὁραμάτων προσεπορίζοντο θησαυροὶ δι' ἐμφανίσεως κατ' ὄναρ ἀγγέλων, εἰς τὸν αὐτοκράτορα ἐλύοντο τὰ δυσεπίλυτα ἀρχιτεκτονικὰ καὶ τεχνικὰ ζητήματα καὶ τὰ πάντα ἑνὶ λόγῳ ᾐτιολογοῦντο ἐπὶ τὸ ὑπερφυσικώτερον, ὥστε καὶ πολλοὶ σήμερον μαρτυροῦσιν, ὅτι ἐγένοντο αὐτόπται τῶν ἐν τοῖς ἀδύτοις τοῦ ναοῦ κευθμῶσιν ἀλωβήτων διατηρουμένων δῆθεν λειψάνων καὶ αὐτήκοοι τῶν ψαλμῳδιῶν καὶ ὕμνων κατὰ τὰς τοῦ Πάσχα ἱερὰς νύκτας.

Ἀλλ' ὅπως καὶ ἂν ἔχωσι τὰ περὶ τῶν μυθευμάτων καὶ τὰ περὶ τῶν θαυμάτων τούτων, δι' ὧν λέγεται ὅτι παρεσκευάσθη καὶ διεξήχθη ἡ κατασκευὴ τοῦ ναοῦ, τὸ ἀληθὲς εἶνε, ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς τὰ πάντα ἐξετέλεσε μετὰ καταπληκτικῆς δραστηριότητος καὶ ἡ ἔκτασις τοῦ ναοῦ ὑπερέβη πολὺ τὴν τοῦ πυρποληθέντος. Οἱ *τὰ πάτρια τῆς Κωνσταντινουπόλεως* συγγράψαντες διετήρησαν ἀκριβῶς τὰ τῶν ἰδιοκτητῶν ὀνόματα, εἰς ὅσους ἀνῆκον τὰ ἐπὶ τούτῳ ἀγορασθέντα ἢ δωρηθέντα γήπεδα. Ὅτε ἐξεσκάλισαν τὰ θεμέλια τοῦ ναοῦ, ὁ πατριάρχης Ἐπιφάνιος (520—535) ηὐλόγησε τὸ ἔργον καὶ κατήρξατο τῶν ἐργασιῶν αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ, ἐπιρρίψας πρῶτος εἰς τὰ θεμέλια τὸ δι' ὕδατος κριθῆς διαβεβρεγμένον μῖγμα, ὅπερ κατὰ τὴν οἰκοδόμησιν μετεχειρίζοντο ὡς συνδετικὴν ὕλην, ἡμέρας 40 ἀπὸ τῆς πυρπολήσεως, ἤτοι τῇ 23ῃ Φεβρουαρίου 532, ἐντὸς δὲ ἐνιαυτῶν 5 καὶ μηνῶν 10 καὶ ἡμερῶν ὀλίγων συνεπληρώθη τὸ ἔργον τῇ 24ῃ Δεκεμβρίου 537. Ἄς ἔχωμεν δ' ὑπ' ὄψει, ὅτι τοῦ μὲν Ἁγίου Πέτρου τῆς Ρώμης, τοῦ μεγίστου ναοῦ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ κόσμου τὰ ἐγκαίνια ἑωρτάσθησαν μετὰ 120 ἔτη ἀπὸ τῆς καταθέσεως τοῦ θεμελίου λίθου, ὁ δὲ ναὸς ὁλοτελῶς συνεπληρώθη μετὰ πάροδον τριῶν καὶ ἡμίσεως αἰῶνος ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ἐν Λονδίνῳ τοῦ Ἁγίου Παύλου ναός, τὸ μέγιστον τῶν διαμαρτυρομένων τέμενος, ἐπὶ 34 ὅλα ἔτη ᾠκοδομεῖτο. Εἶνε ἀληθές, ὅτι ὁ τῆς Ἁγίας Σοφίας ναὸς εἶνε μικρότερος ἀμφοτέρων ἐκείνων τῶν κολοσσαίων οἰκοδομημάτων, διότι ὁ μὲν τοῦ Ἁγίου Πέτρου εἶνε ὑπερδιπλάσιος, ὁ δὲ τοῦ Ἁγίου Παύλου μῆκος τοὐλάχιστον ἔχει κατὰ τὸ ἥμισυ περισσότερον, ἀλλ' ἐκ τοῦ μεγέθους τῶν ἔργων δὲν δύναταί τις πάντοτε ἀσφαλῶς τοσοῦτον νὰ γινώσκῃ καὶ νὰ κρίνῃ καὶ περὶ τῆς ἐν αὐτοῖς γενομένης ἐργασίας, ὅσον ἐκ τοῦ χρηματικοῦ ποσοῦ τοῦ καταναλωθέντος δι' αὐτά. Ἐδαπανήθησαν λοιπὸν διὰ μὲν τὴν κατασκευὴν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Παύλου 1 ἑκατομμύριον 500 χιλιάδες λιρῶν ἀγγλικῶν, τοῦ Ἁγίου Πέτρου 50 ἑκατομμύρια ρωμαϊκῶν σκούδων, ἤτοι 300 ἑκατομμύρια φράγκων, τοῦ δὲ τῆς Ἁγίας

Digitized by Google

Σοφίας κατά τινας μὲν 80 ἢ 320 κεντηνάρια χρυσίου, μὴ συνυπολογιζομένης τῇ ἀξίας μεγάλου πλήθους ὑλικοῦ ἀδαπάνως συγκομισθέντος ἔκ τε ἀρχαίων ἐρειπίων ἐν πολλαῖς πόλεσι τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἐξ ἰδιωτικῶν δωρεῶν, κατὰ δὲ τὴν *Διήγησιν τοῦ Κωδηνοῦ περὶ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ τῆς μεγάλης τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας,τῆς ἐπονομαζομένης Ἁγίας Σοφίας* 12,653 κεντηνάρια χρυσοῦ. Ἀναμφιβόλως τὸ τοιοῦτον εἶνε ἀπίθανον· κατὰ τοὺς μᾶλλον δὲ πιθανοὺς ὑπολογισμοὺς πρέπει νὰ ὑποβιβάσωμεν τὴν δαπάνην εἰς 3 χιλιάδας κεντηνάρια, ἤτοι 360 ἑκατομμύρια φράγκων, ὑπολογιζομένου, ὅτι τὸ κεντηνάριον ἔχει 120 χιλιάδας φράγκων. Ὁ ἱστορικὸς *Γίββων*, λογιζόμενος τὴν δαπάνην ἐπὶ τὸ μετριώτερον, λέγει, ὅτι πρέπει νὰ ἐδαπανήθησαν ἓν ἑκατομμύριον λίτραι χρυσίου. Ὁ δὲ *Προκόπιος* προσθέτει ἐν τῇ *Μυστικῇ ἱστορίᾳ*, ὅτι μὴ ἐπαρκούντων τῶν φόρων, εἰ καὶ ὑπερόγκων, ἐκόπησαν καὶ οἱ μισθοὶ τῶν ἀπὸ τοῦ δημοσίου μισθοδοτουμένων διδασκάλων, ὁ δὲ *Ζωναρᾶς*, ἀντιγράφων ἴσως φήμην ἀπίθανον, ἐπιφέρει, ὅτι καὶ ὑδραγωγὸν μέγιστον ἐκ μολύβδου ἐξειργασμένον, δι' οὗ τὸ ὕδωρ εἰς τὴν πόλιν εἰσήγετο, κατέλυσεν, ἐπειδὴ ἐν τῇ οἰκοδομίᾳ πολλοῦ μολύβδου εἶχεν ἀνάγκην ὁ αὐτοκράτωρ. Ἀλλ' ὅσον δήποτε μέρος καὶ ἂν ἀφαιρέσωμεν τοῦ ὑλικοῦ ποσοῦ, ὡς ἀντίτιμον τῆς ὕλης καὶ ὅσον δήποτε ἂν μετριάσωμεν ἀναλόγως τὴν δαπάνην τῆς ἐργασίας, πάλιν ἀξιοθαύμαστον εἶνε, ὅτι τὸ ἔργον ἐξετελέσθη ἐν ἓξ ἔτεσι· ταχύτης ἀξιοσημείωτος,μαρτυροῦσα τοὺς ἀκαταλογίστους πόρους τοῦ δημοσίου θησαυροῦ, τοῦ ἐπαρκέσαντος ἐν τοσούτῳ βραχεῖ διαστήματι εἰς τοσοῦτον ὑπέρογκον ἀνάλωμα.

(Ἕπεται συνέχεια)

Μυρτ. Ἀποστολίδης

Digitized by Google

ΑΓΡΙΑΙ ΣΚΗΝΑΙ ΦΑΝΑΤΙΣΜΟΥ

ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ ΚΑΤΑ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΕΝ ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΕΙ

Ἐν τῷ τελευταίῳ φύλλῳ τῶν ,,**Εἰδήσεων τοῦ Αἵμου**" ἀναγινώσκομεν μετ' ἐκπλήξεως βανδαλισμοὺς καὶ ἀγρίας σκηνάς, ἐπισυμβάσας ἐν Φιλιππουπόλει κατὰ ὁμογενῶν καὶ δὴ κατὰ καθηγητοῦ τῶν Ζαριφείων Διδασκαλείων, σκηνάς, αἵτινες δὲν συνιστῶσι καλῶς παρὰ τῷ ἐξωτερικῷ κόσμῳ τὰς ἐν τῷ πολιτισμῷ προόδους τῆς Βουλγαρίας.

Αἱ σκηναὶ αὗται προὐκλήθησαν ὑπὸ τῶν μαθητῶν τοῦ Γυμναστικοῦ Συλλόγου κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτῶν εἰς Φιλιππούπολιν ἀπὸ ἐκδρομῆς, ἣν ἔκαμον μέχρι Ταταρ Παζαρτζίκ.

Καὶ πρῶτον ἐν τῷ ζυθοπωλείῳ ,,Θρακικὸς Ἥρως" μέγαν θόρυβον ἤγειρον, πίνοντες καὶ κραυγάζοντες ,,κάτω οἱ Ἕλληνες" καὶ ἄλλα προσβλητικὰ κατὰ τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Ἐκεῖθεν δὲ ἀναχωρήσαντες εἰσῆλθον εἰς τὸ παντοπωλεῖον ,,Παβιλιὸν", ἔνθα ἐκτύπησαν γέροντα ἐνδυματοπώλην Ἕλληνα καί τινας νέους, τοὺς ὑπηρέτας, εἶτα πρὸ τοῦ καφενείου ,,Ἡνωμένη Βουλγαρία" ἐράπησαν νέον Ἕλληνα, εὑρισκόμενον μετά τινων Βουλγάρων, κατόπιν εἰσῆλθον εἰς τὸ καφενεῖον τῆς ,,Ἀκροπόλεως" καὶ ἐζήτουν ,,ἥρωα Ἕλληνα" διὰ νὰ τὸν δείρωσι καὶ μὴ εὑρόντες τοιοῦτον προὐχώρησαν καὶ εἰσελθόντες εἰς τὸ καφενεῖον τοῦ κ. Θεοδώρου ἔδειραν τὸν ὑπηρέτην καὶ ἐξέσχισαν τὰς ἑλληνικὰς ἐφημερίδας, ὑβρίζοντες καὶ ἔπειτα . . . ἡ ἀστυνομία θὰ γνωρίζῃ ποῦ κατέληξαν, ἀφοῦ πρὸ τῶν ὀμμάτων τῶν ὀργάνων αὐτῆς ὅλα τὰ ἄνω ἐγίνοντο. Τὴν ἐπιοῦσαν πολὺς λόγος ἐγίνετο ἀνὰ τὴν πόλιν καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν ὁμογενῶν δὲν ἤθελον νὰ δώσωσι πολλὴν σημασίαν εἰς τὰ γενόμενα, ἀποδίδοντες αὐτὰ εἰς τὴν ἐπήρειαν τοῦ Βάκχου καὶ εἰς τὸν φυσικὸν φθόνον ἐνίων κατὰ παντὸς ὅ τι ἑλληνικοῦ. Ἀλλ' ἀπεδείχθη ἐκ τῶν κατὰ τὴν ἐπομένην νύκτα συμβάντων, ὅτι τὰ γεγονότα δὲν εἶνε ἄνευ σημασίας, καὶ ὅτι κακοποιοί τινες, ἐκμεταλλευόμενοι τὴν μυστηριώδη πρὸς αὐτοὺς ἀνοχὴν τῶν ἀστυνομικῶν ὀργάνων, σκοπὸν προέθεσαν νὰ προκαλέσωσι νέα φυλετικὰ μίση μεταξὺ Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων, ῥήξεις αἱματηρὰς καὶ ἄλλα ἀπευκταῖα πρὸς ὡρισμένον κακοήθη σκοπόν, ὃν πρέπει νὰ προλάβωσι διαμαρτυρόμεναι αἱ κοινωτικαὶ ἑλληνικαὶ ἀρχαὶ εἰς τὸν νομάρχην καὶ ἀπαιτοῦσαι παρ' αὐτοῦ τὴν ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς τῶν Ἑλλήνων τὸ γένος κατοίκων τῆς πόλεως ταύτης. Περὶ τὴν 9 1)2 ὥραν οἱ συντάκται τῶν βουλγαρικῶν ἐφημερίδων ,,Οὔτρο" καὶ ,,Νόβα Ζαριά," οἱ ἐν ἐνεργείᾳ διδάσκαλοι Ζλατὰν Ἰβανὼφ, Τσακάλωφ, εἷς ἕτερος διδάσκαλος καὶ εἷς πολίτης εἰσῆλθον συγχρόνως εἰς τὸ καφενεῖον ,,Ἡνωμένη Βουλγαρία" καὶ ἐκάθησαν ἀπέναντι τοῦ καθηγητοῦ τῶν μαθηματικῶν

Digitized by Google

ἐν τοῖς Ζαριφείοις κ. Κυριακοῦ Στεφανίδου, ἀναγινώσκοντος κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν τὸν „Νέον Ἐλεύθερον Τύπον." Μόλις δὲ καθίσαντες ἤρχισαν, ἀποτείνοντες εἰς αὐτὸν ὑβριστικὰς καὶ ἀπειλητικὰς φράσεις, ἀλλ' ὁ κ. Στεφανίδης, φύσει φιλήσυχος, προσεποιήθη, ὅτι δὲν ἀκούει αὐτοὺς καὶ ἐξηκολούθει τὴν ἀνάγνωσιν τῆς βιενναίας ἐφημερίδος. Τότε ὁ συντάκτης τοῦ «Οὖτρο» ἐγείρεται καὶ ἐπιτίθεται διὰ τῆς ῥάβδου κατὰ τοῦ κ. Στεφανίδου· οὗτος ἁρπάζει τὴν ῥάβδον, ἀλλ' εὐθὺς οἱ πέντε ἄλλοι ὁρμῶσι καὶ ἄρχονται κτυπῶντες αὐτὸν ἐπὶ κεφαλῆς διὰ χονδρῶν ῥάβδων καὶ κραυγάζοντες «Κάτω οἱ Ἕλληνες! Ὄλεθρος εἰς τοὺς Ἕλληνας ! !» Οἱ ὑπηρέται τοῦ καφενείου ἔφυγον ἐκ φόβου καὶ μόνον ἡ αἰφνηδία παρουσία ἄλλων θαμώνων τοῦ καφενείου καί τινων ἀστυνομικῶν κλητήρων ἔσωσε τὸν κ. Στεφανίδην ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν δολοφόνων, σχόντα κατὰ τὴν πάλην του καὶ μίαν πληγὴν κατὰ τὸ μέτωπον ἀρκετὰ σπουδαίαν.

«Λέγεται ὅτι ἡ ἀστυνομία ἔμεινεν ἀδρανής, διότι οἱ ἐπιτιθέμενοι ἐκραύγασαν πρὸς αὐτὴν „ἐὰν εἶσθε Ἕλληνες σώσατέ τον, ἀλλ' ἂν εἶσθε Βούλγαροι ἀφήσατέ μας ἐλευθέρους νὰ κάμωμεν ὅ τι θέλομεν." Τὸν κ. Στεφανίδην ὡδήγησαν εἰς τὸ πλησιέστερον φαρμακεῖον, ἔνθα ὁ Ἰατρὸς κ. Γ. Ἀνδρόνικος περιέδεσε τὴν πληγὴν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸν οἶκόν του, ὅθεν ἐπέδωκε μήνυσιν εἰς τὴν εἰσαγγελίαν κατὰ τῶν προσβολέων του.

«Τὰ ἄγρια ταῦτα γεγονότα συνεκίνησαν ὁλόκληρον τὴν Κοινότητα Φιλιππουπόλεως καὶ δικαίως, διότι αἱ προσβολαὶ ἤρχισαν νὰ λαμβάνωσι χαρακτῆρα ἀναφανδὸν φυλετικοῦ διωγμοῦ, διενεργουμένου ὑπὸ τὰ ὄμματα αὐτῆς τῆς ἀστυνομίας. Διὰ τοῦτο παρεκλήθη ἡ Α. Π. ὁ μητροπολίτης κ. Φώτιος νὰ διαμαρτυρηθῇ εἰς τὸν νομάρχην καὶ ἀπαιτήσῃ παρ' αὐτοῦ τὴν ἀσφάλειαν τῶν Ἑλλήνων τὸ γένος ὑπηκόων τῆς χώρας.

«Τὰ ἄνω γεγονότα εἶνε λίαν χαρακτηριστικὰ τοῦ πνεύματος, ὅπερ διαπνέει τὴν Βουλγαρίαν, καθόσον οὐχὶ ἀμαθὴς ὄχλος, ἀλλ' αὐτοὶ οἱ δημοσιογράφοι καὶ καθηγηταί, οἱ διατεταγμένοι ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ τῆς ἠθικῆς πρὸς διαπαιδαγώγησιν τοῦ λαοῦ, παραπαίοντες καθ' ἑκάστην ἐκ μέθης, ἐπιδίδονται εἰς παντοίας προσβολὰς κατὰ τῶν νόμων τοῦ Κράτους καὶ τῆς ἐλευθερίας τῶν ἀτόμων.

* *
*

Κατὰ τὰς σημερινὰς πληροφορίας, ἡ Α. Π. ὁ μητροπολίτης Φιλιππουπόλεως κ. Φώτιος, ὁ πρόεδρος τῆς ἐφορείας τῶν Σχολῶν κ. Ἀντωνιάδης καὶ ὁ κ. Ἀχ. Μαυρίδης ἐκ μέρους τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος διεμαρτυρήθησαν πρὸς τὸν νομάρχην κ. Μάρκωφ κατὰ τῶν σκηνῶν τῆς 3 καὶ 4 τρέχοντοντος καὶ ἐζήτησαν τὴν ἀντίληψιν τῆς ἐξουσίας πρὸς παρακώλυσιν ἐπαναλήψεως αὐτῶν καὶ ἐξασφάλισιν τῆς ζωῆς τῶν πολιτῶν. Ὁ νομάρχης ὑπεσχέθη, ὅτι θὰ λάβῃ αὐστηρὰ μέτρα κατὰ τῶν ταραξιῶν καὶ οἱ λόγοι του ἐπιστεύθησαν, διότι ἀνήκει εἰς τὰς τάξεις τῶν παλαιῶν ἐκείνων Βουλγάρων διδασκάλων, οἵτινες ὡς καθῆκόν των δὲν ἐθεώρουν τὸ μεθοκοπεῖν καὶ ἐπιτίθεσθαι κατὰ τῶν πολιτῶν, ἀλλὰ τὴν δι' ἰδίου παραδείγματος χρηστοῦ βίου διαπαιδαγώγησιν ἐπὶ τὸ ἀνθρωπινώτερον τοῦ λαοῦ.»

Digitized by Google

ΟΙ ΚΥΠΡΙΟΙ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ

Καὶ πάλιν ἐκ τῆς βρεττανικῆς μητροπόλεως πικρὸν τὸ βέλος τῆς εἰρωνείας ἐτοξεύθη εἰς τὴν εὐαίσθητον καρδίαν τῶν ἀδελφῶν Κυπρίων. Τηλεγραφικὸν ἄγγελμα κατέστησεν ἡμῖν γνωστὸν ὅτι πατριωτικὸς πόνος συνέθλιψε καὶ αὖθις τὴν ψυχὴν τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ, ἰσχυρὰ δὲ κραυγὴ διαμαρτυρίας ἠκούσθη μίαν ἔτι φορὰν ἀνὰ τὰ πεδία καὶ τὰς ἀκτὰς τῆς ξενοκρατουμένης νήσου. Εἶναι διπλοῦν τὸ ἄλγος τοῦ δυστυχοῦς, ὅταν εἰς τὴν δυστυχίαν του προστίθεται καὶ ἡ ὕβρις.

Εἴκοσι καὶ τέσσαρα ἔτη συμπληροῦνται τὰς ἡμέρας ταύτας ἀφ᾽ ἧς οἱ Ἄγγλοι κατέλαβον τὴν Κύπρον. Καὶ ἂν μὴ πρότερον ἦσαν γνωστὰ τὰ φρονήματα τῶν Κυπρίων, τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα θὰ ἤρκει, ὅπως καταστήσῃ σαφεῖς τοὺς ἀκοιμήτους πόθους τοῦ λαοῦ. Οὐχὶ σποράδην κατὰ σπανίαν τινὰ περίστασιν, ἀλλὰ συνεχῶς καὶ ἀδιαλείπτως ἐφ᾽ οἱᾳδήποτε εὐκαιρίᾳ ἅπας ὁ χριστιανικὸς λαὸς τῆς νήσου εὐτόλμως ἐδήλωσε πρὸς τοὺς Ἄγγλους, ὅτι τὴν κατοχὴν αὐτῶν δὲν στέργει ὡς μόνιμον κατάστασιν καὶ ὅτι ἕνα καὶ μόνον τρέφει διάπυρον πόθον, τὴν πρὸς τοὺς ὁμαίμονας ἕνωσιν. Καὶ ὅμως, ἐν ᾧ εἰσέτι αἱ κοιλάδες τῆς νήσου ἀντελάλουν τὴν ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως μυριόστομον φωνὴν τῶν Κυπρίων, μετ᾽ ἐνθουσιασμοῦ ἐξάλλου ὑποδεχομένων τοὺς ἐξ Ἱεροσολύμων ἐπανακάμπτοντας Ἀθηναίους, ἐν ᾧ εἰσέτι δὲν εἶχον ἀποξηρανθῆ τὰ γλυκύπικρα δάκρυα, ἅτινα ἡ συνάντησις αὐτὴ προεκάλεσεν, ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἀποικιῶν ἐλάμβανεν ἀφορμὴν νὰ δηλοῖ, ἐνώπιον τῶν ἄγγλων ἀντιπροσώπων ὅτι «*οἱ κάτοικοι τῆς Κύπρου οὐδέποτε ἐζήτησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των*» καὶ ὅτι ὡς πρὸς τὴν μεταβίβασιν εἰς τὴν Ἑλλάδα τῶν ἐπὶ τῆς Κύπρου δικαιωμάτων τῆς Ἀγγλίας «*ἀμφιβάλλει ἂν θὰ συνεφώνουν πρὸς ταύτην καὶ πάντες οἱ ἐν Κύπρῳ*»!

Ἐκ πολλῶν παρομοίων περιστατικῶν, καὶ ἐξ ἀφορμῆς αὐτῆς ταύτης τῆς Κύπρου καὶ ἐξ ἀφορμῆς τῆς Κρήτης, ἵνα παραλίπωμεν τὴν Ἑπτάνησον, εἰθίσθημεν ἤδη εἰς τὴν ἄσπλαγχνον ταύτην γλῶσσαν τοῦ ἀγγλικοῦ Ἀνακτοβουλίου. Ἀλλὰ τὸ πλῆγμα, καίτοι σύνηθες, εἶναι ἀείποτε ἐπώδυνον, ἀνεξήγητον δὲ καταντᾷ πῶς λαός, τοσοῦτον εὐγενὴς καὶ ὑπερήφανος, κρίνει ἑαυτὸν ἄξιον τοιαύτης πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς συμπεριφορᾶς. Πρὸ μικροῦ ἔτι ἐπὶ τῇ λήξει τοῦ νοτιαφρικανικοῦ πολέμου σύμπας ὁ ἀγγλικὸς τύπος ἐξέφρασε τὴν θερμὴν αὐτοῦ συμπάθειαν πρὸς τὴν ἀνδρείαν δρᾶκα τῶν ἡττημένων, ἡ δὲ συντηρητικὴ «*Σημαία*», ἐξαίρουσα τὴν γενναιότητα καὶ τὰς ἀρετὰς τῶν Βόερς, ἔγραφε μετὰ θαυμαστῆς ἀξιοπρεπείας ὅτι «θὰ ἦτο ἀπρεπὲς νὰ εἴπωμεν σήμερον καὶ μίαν μόνην λέξιν, δυναμένην νὰ ἐπαυξήσῃ τὴν ὀδύνην τοῦ ἡρωϊκοῦ λαοῦ». Εὐλόγως ἄρα δύναταί τις νὰ ἐρωτήσῃ διατί οἱ Ἕλληνες τῆς Κύπρου δὲν δικαιοῦνται ἀναλόγου μεταχειρίσεως. Ἡ φιλοπατρία τῶν Ἑλλήνων εἶναι ὀλιγώτερον ἀξία τιμῆς ἢ ἡ φιλοπατρία τῶν πολεμιστῶν τοῦ Τράνσβααλ;

Ἡ ἀπάντησις ἐδόθη ἤδη, ὡς ἥρμοζεν, εἰς τὸν κ. Τσάμπερλαιν, κατὰ τὰ ἐκ Κύπρου

Digitized by Google

τηλεγραφικῶς ἀγγελθέντα. Πάνδημα συλλαλητήρια διέψευσαν καὶ τὴν φορὰν ταύτην κατ' ἐμφαντικὸν τρόπον τὰς δηλώσεις τοῦ Ὑπουργοῦ. Ἀλλὰ φρονοῦμεν ὅτι δὲν πρέπει εἰς Ἔθνος μέγα καὶ φιλελεύθερον, οἷον τὸ βρεττανικόν, νὰ προκαλῇ τοιούτου εἴδους διαβήματα. Τοιαῦται διαμαρτυρίαι ἀμαυροῦσι τὸ γόητρον καὶ τὰς παραδόσεις τοῦ βρεττανικοῦ λαοῦ, μειοῦσι δὲ τὸ κῦρος τοῦ πολιτισμοῦ ἐκείνου, οὗ θεωρεῖται φορεὺς ἡ ἀγγλικὴ ἐξάπλωσις.

Ἡ παρὰ τὸν Τάμεσιν Κυβέρνησις καιρὸς εἶναι νὰ λάβῃ ὡς δεδομένον ὅτι οἱ Κύπριοι ἀδύνατον νὰ μεταλλάξωσι φρόνημα καὶ νὰ ὑποκύψωσιν ἀγογγύστως εἰς τὸ σημερινὸν καθεστώς. Συμφώνως δὲ πρὸς τὴν σταθερὰν ἀρχὴν ταύτην ὀφείλει νὰ ρυθμίζῃ καὶ τὴν πολιτικήν αὐτῆς, ἂν μὴ προαιρῆται νὰ γίνηται ὁσημέραι ἐπαχθεστέρα καὶ μισητοτέρα ἐν τῇ νήσῳ. Ἀπέναντι τῆς ἀμάχου ἀγγλικῆς δυνάμεως τὰ ἐθνικὰ δικαιώματα τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ δὲν δύνανται νὰ τύχωσιν ἄλλης ὑπερασπίσεως ἢ τῆς διὰ τοῦ λόγου. Ἀλλὰ τοῦτο οὐδαμῶς ἐλαττοῖ τὴν ἀξίαν αὐτῶν, οὐδὲ παραβλάπτει τὴν ἐλπίδα, ὅτι θᾶττον ἢ βράδιον θὰ ἐπέλθῃ θείᾳ συνάρσει ἡ πλήρης αὐτῶν ἱκανοποίησις.

Ἐκ διπλωματικῆς προνοίας ὁ κ. Τσάμπερλαιν ἀφῆκεν ἐν τῇ ἀγορεύσει του διεξόδους τινάς, εἰς ἃς πιθανὸν ἤδη νὰ ἐπιζητήσῃ καταφύγιον. Ὡμίλησε περὶ «*ἀνεξαρτησίας*» καὶ ταύτην εἶπεν ὅτι δὲν ἐπεθύμησάν ποτε οἱ Κύπριοι. Ἐὰν τὴν λέξιν ταύτην ἔχῃ τὴν πρόθεσιν νὰ ἑρμηνεύσῃ ὡς σημαίνουσαν τὴν λεγομένην «αὐτονομίαν», βεβαίως ὀρθῶς εἶπεν, οὐδὲ δύναταί τις νὰ διαμφισβητήσῃ τὴν ἀλήθειαν τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου. Ἀλλ' ἡ ἐνδεχομένη αὕτη ἐξήγησις ἀναιρεῖται διὰ τῆς ἀντιρρήσεως, ὅτι παρὰ τοῖς ἀλυτρώτοις Ἕλλησιν ἡ ἔννοια τῆς ἀνεξαρτησίας εἶναι ταυτόσημος τῇ ἑνώσει, ἐν ᾗ καὶ μόνῃ διορῶσιν οὗτοι τὴν ἀληθῆ ἐλευθερίαν. Τοῦτο διεσαφήθη ἤδη ἀποχρώντως ἔν τε τῇ Σάμῳ καὶ τῇ Κρήτῃ, ἔνθα, παρὰ τὴν αὐτονομίαν ἢ τὴν «ἀνεξαρτησίαν», τὸ πρόγραμμα τῆς ἑνώσεως διατηρεῖται ἀκριβῶς ὡς καὶ πρότερον. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐκπεφρασμένως εἰς τὴν ἕνωσιν ἀφορῶσαν περίοδον τῆς δηλώσεως τοῦ κ. Τσάμπερλαιν, καθ' ἣν «ἀμφιβάλλει ἂν θὰ συνεφώνουν πρὸς ταύτην καὶ πάντες οἱ ἐν Κύπρῳ», ἐγχωρεῖ τὸ ἐπιχείρημα ὅτι ὑπονοεῖται ἡ μικρὰ τοῦ μωαμεθανικοῦ πληθυσμοῦ μειονοψηφία. Ἀλλὰ τὰ ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις μωαμεθανικὰ στοιχεῖα, αὐτὰ ταῦτα θεωροῦντα ἑαυτὰ ὡς ξένα καὶ ἀμέσως μεταναστεύοντα ἅμα τῇ καταλύσει τῆς κυριαρχίας τοῦ Σουλτάνου, οὐδέποτε ἐλογίσθησαν ὡς παράγων ἐν τῇ ἐκτιμήσει τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος τοῦ τόπου. Τὸ λέγειν ὅτι οἱ Μουσουλμάνοι τῆς Κύπρου δὲν θέλουσι τὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα προσάρτησιν εἶναί τι πιστευτὸν καὶ δικαιολογήσιμον. Ἀλλ' εἶναι ὅλως ἀδικαιολόγητον τὸ ἰσχυρίζεσθαι ὅτι ἡ γνώμη τούτων ἔχει ἐπίδρασίν τινα ἐπὶ τὴν διάγνωσιν τῶν πόθων τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ, ὅστις εἶναι ὁ χριστιανικὸς τοιοῦτος, ὁ ἀληθὴς οἰκιστὴς καὶ φυσικὸς κύριος τῆς χώρας. Οὐδὲ πιστεύομεν ὅτι ὁ κ. Τσάμπερλαιν εἶναι εἰς θέσιν νὰ βεβαιώσῃ ὅτι πρὸς δημιουργίαν τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ρωμουνίας καὶ τῶν σλαυϊκῶν βαλκανικῶν κρατῶν ἐζητήθη ἡ γνώμη τῶν ἐν ταῖς χώραις ταύταις οἰκούντων Τούρκων, θεωρηθέντων ὡς μελῶν τοῦ ἑλληνικοῦ, ρωμουνικοῦ ἢ σλαυϊκοῦ τινος λαοῦ.

Πρὸς τὸν στεναγμὸν τῶν ἀδελφῶν Κυπρίων ἑνοῦμεν τὸν ἡμέτερον. Πᾶν ὅ,τι συμβαίνει ἐν Κύπρῳ ζωηρὰν πάντοτε εὑρίσκει τὴν ἀπήχησιν ἐν Ἀθήναις. Νήματα ἀόρατα συνδέουσιν ἀμοιβαίως τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν ἡμῶν. Ἀλλὰ λόγων ὑπομονῆς καὶ ἐγκαρτερήσεως δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην οἱ Κύπριοι. Ἐπαρκεῖ αὐτοῖς ἡ συναίσθησις ὅτι

Digitized by Google

ἀγωνίζονται τὸν ἱερώτατον ἀγῶνα τοῦ ἀνθρώπου, οὗ ἀπεδείχθησαν κράτιστοι μαχηταί, ἄξιοι τῆς ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης. Πότε ὁ ἀγὼν οὗτος θὰ λήξη, οὐδενὶ δέδοται νὰ προείπη. Ὅτι ὅμως θὰ λήξη μίαν ἡμέραν καὶ θὰ λήξη κατ' εὐχήν, τοῦτο εἶνε δόγμα πίστεως τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους.

Εὐάγγελος Γ. Νικολαΐδης

ΥΓ. Εἴχομεν γράψη τ' ἀνωτέρω, ὅτε ἐλάβομεν ἐκ Κύπρου τὸ ἀκόλουθον πατριωτικώτατον ψήφισμα :

Ψήφισμα

«Ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς Λεμησσοῦ καὶ τῶν περιχώρων, συνελθὼν σήμερον εἰς πολυπληθὲς συλλαλητήριον ἐν τῇ παρὰ τὰς ὁδοὺς Σαλαμῖνος καὶ Κάνιγγος πλατείᾳ καὶ συσκεφθεὶς ἐπὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἀποικιῶν γενομένων δηλώσεων, αἵτινες θίγουσι τὴν ἐθνικὴν αὐτοῦ φιλοτιμίαν, παρερχόμενος δὲ πάσας τὰς ἄλλας περί τε τοῦ ζητήματος τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ τοῦ οἰκονομικοῦ ἀνακριβείας καὶ περιοριζόμενος εἰς τὸ κύριον καὶ σπουδαιότερον ζήτημα τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ἀποκαταστάσεως :

Ψηφίζει :

«α') Ἐκφράζει τὴν λύπην καὶ ἔκπληξιν αὐτοῦ, ὅτι ὁ ἔντιμος ἐπὶ τῶν Ἀποικιῶν Ὑπουργός, εἰς ἀνακριβεῖς βεβαίως βασιζόμενος πληροφορίας, προέβη εἰς ἀνακριβεῖς δηλώσεις, καθ' ἃς ὁ πρωαιώνιος τοῦ λαοῦ πόθος ὑπὲρ ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως δὲν εἶνε ὁμόφωνος καὶ ἑνιαῖος καὶ διακηρύττει μεγαλοφώνως ἅπαξ ἔτι, ὡς λαὸς ἑλληνικός, ἐπίγνωσιν ἔχων τῆς ἐνδόξου αὐτοῦ καταγωγῆς καὶ τῶν μεγάλων αὐτοῦ ἱστορικῶν παραδόσεων ἑνιαῖος καὶ ὁμόφωνος ἕνα πόθον διακαέστατον ἔσχεν, ἔχει καὶ θὰ ἔχῃ, ἐφ' ὅσον ξενοκρατεῖται, τὴν ἕνωσιν αὐτοῦ μετὰ τοῦ ἀπελευθερωθέντος τμήματος τοῦ μεγάλου ἑλληνικοῦ ἔθνους, μεθ' οὗ ἀρρήκτως συνδέεται διὰ τῶν δεσμῶν τοῦ αἵματος, τῆς θρησκείας, τῆς γλώσσης, τῶν κοινῶν ἱστορικῶν παραδόσεων καὶ τῶν κοινῶν πόθων καὶ ἐλπίδων, καὶ τὸν πόθον τοῦτον ἐξεδήλωσε πολλάκις καὶ ποικιλοτρόπως ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς μέχρι σήμερον.

«β') Ἐκφράζει τὰς ἐγκαρδίους αὐτοῦ εὐχαριστίας καὶ τὴν αἰωνίαν εὐγνωμοσύνην πρὸς πάντας τοὺς εὐγενεῖς φιλέλληνας καὶ φιλοκυπρίους, τοὺς ἑκάστοτε συνηγοροῦντας ὑπὲρ ταύτης τῆς μόνης δικαίας καὶ φυσικωτάτης τῶν λύσεων τῆς κυπριακῆς ὑποθέσεως, παρακαλεῖ δὲ αὐτοὺς ὅπως καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἐξακολουθήσωσιν εὐγενῶς συνηγοροῦντες ὑπὲρ τῶν δικαιοτάτων τοῦ λαοῦ πόθων.

«γ') Ἀποφασίζει, ὅπως τὸ παρὸν ψήφισμα, συντασσόμενον εἰς διπλοῦν, ὑπογραφῇ ὑπὸ τοῦ προεδρεύσαντος τοῦ συλλαλητηρίου καὶ τῶν ἐπιτροπειῶν τῶν σωματείων «Ἑνώσεως», «Ἰσότητος» καὶ «Ἀναγεννήσεως», ἐπιδοθῇ εἰς τὸν Διοικητὴν Λεμησσοῦ, ἀποσταλῇ εἰς τοὺς ἐν τῷ Νομοθετικῷ ἀντιπροσώπους καὶ δημοσιευθῇ ἐν ταῖς ἑλληνικοῖς καὶ εὐρωπαϊκαῖς ἐφημερίσιν».

Digitized by Google

Η ΑΝΑΚΟΜΙΔΗ ΤΩΝ ΟΣΤΩΝ ΤΟΥ ΕΝ ΔΟΜΟΚΩ ΠΕΣΟΝΤΟΣ

ΙΤΑΛΟΥ ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ

ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΦΡΑΤΤΗ

Περὶ τὰ τέλη τοῦ λήξαντος μηνὸς Μαΐου ἀφίκετο ἐξ Ἰταλίας ἐπιτροπὴ ὅπως ἐκθάψῃ τὰ ὀστᾶ τοῦ κατὰ τὸν ἀτυχῆ ἡμῶν πόλεμον ἀνδρείως ἐν Δομοκῷ πεσόντος φιλέλληνος Ἰταλοῦ Ἀντωνίου Φράττη, βουλευτοῦ τοῦ ἰταλικοῦ Κοινοβουλίου καὶ λοχαγοῦ τῆς ἀνδρείως ἀγωνισαμένης ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ῥιτσιώτην Γαριβάλδην γαριβαλδινῆς φάλαγγος. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη, μεταβᾶσα εἰς Δομοκόν, ἐξέθαψε τὰ ἔνδοξα ταῦτα ὀστᾶ, ὁμοῦ μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως Νομαρχῶν Καρδίτσης καὶ Λαμίας, οἵτινες καὶ κατέθεσαν βαρύτιμον στέφανον εἰς ἔνδειξιν τῆς πρὸς τὸ γενναῖον τῆς Ἰταλίας τοῦτο τέκνον ὀφειλομένης ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης. Τὰ ἱερὰ ταῦτα διὰ τὴν Ἑλλάδα ὀστᾶ, ἐν πομπῇ στρατιωτικῇ καὶ συνοδευόμενα ὑπὸ τῶν ἐκλεκτοτέρων τῆς κοινωνίας τοῦ Δομοκοῦ μελῶν, μετεκομίσθησαν ἐντὸς δρυΐνης πολυτίμου λάρνακος εἰς Λαμίαν, ἔνθα σύμπασα ἡ πόλις αὕτη ὑπεδέχθη αὐτὰ ἐν σεβασμῷ μεγίστῳ καὶ ἄκρᾳ καὶ εἰλικρινεῖ συγκινήσει, καὶ ὁ μὲν κλῆρος ἐξένισεν αὐτὰ εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν ναόν, ἔνθα ἐψάλησαν αἱ νενομισμέναι νεκρώσιμοι εὐχαί, ἡ δὲ αὐτόθι στρατιωτικὴ φρουρὰ τοῖς ἀπένειμε τιμὰς συνταγματάρχου, κατ' ἐντολὴν τῆς Κυβερνήσεως, καὶ παρὰ διαφόρων πλεῖστοι κατετέθησαν στέφανοι. Ἐκ Λαμίας μετεκομίσθησαν εἰς Πειραιᾶ τὴν 4ην Ἰουνίου καὶ κατετέθησαν εἰς τὸ μέγαρον τοῦ Δημαρχείου, μέχρι τῆς 7ης ἰδίου μηνός, ὅτε ἡ ἐξ Ἰταλίας ἐπιτροπὴ ἔμελλε νὰ παραλάβῃ αὐτὰ καὶ ν' ἀναχωρήσῃ διὰ τὴν ἰδιαιτέραν τοῦ ἀλησμονήτου διὰ τοὺς Ἕλληνας ἡμᾶς φιλέλληνος πατρίδα τὸ Φόρλι.

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἡ αἴθουσα τοῦ Δημαρχείου Πειραιῶς εἶχε διακοσμηθῇ πενθίμως καὶ σεμνῶς· κλάδοι φοίνικος καὶ σημαῖαι τῶν δύο ἐθνῶν ἐντὸς τῆς αἰθούσης, ἐπὶ τῆς μεγάλης θύρας τοῦ Δημαρχείου, ἐπὶ τῶν ἐξωστῶν καὶ τοῦ ἀετώματος αὐτοῦ μετεδίδον πᾶσι τοῖς συνερχομένοις τὸ ῥῖγος καὶ τὴν συγκίνησιν, ἃς προὐξένει ἡ ἀνάμνησις τῆς θυσίας ἑνὸς ἔτι ἐνδόξου φιλέλληνος εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἐλευθερίας. Ἡ λάρναξ ἦτο κεκαλυμμένη μὲ ἠδελφωμένας τὴν ἑλληνικὴν καὶ ἰταλικὴν σημαίαν καὶ ἐπ' αὐτῆς ἐν τῷ μέσῳ ὁ ἐπὶ τοῦ ἐν Δομοκῷ τάφου τοῦ Φράττη σταυρός, ὡς σύμβουλον τοῦ ἁγιασμοῦ τῆς ἑνότητος καὶ τῆς πίστεως, πέριξ δὲ τούτου ἐναπετέθησαν οἱ κατὰ τῆς παραλαβῆς τῶν ὀστῶν ἐν Δομοκῷ καὶ τὴν ἐν Λαμίᾳ διέλευσιν κατατεθέντες

Digitized by Google

στέφανοι τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, τοῦ Δήμου Φαρσάλοις, τοῦ Δήμου Θαυμακοῦ, τοῦ Δήμου Τχμασίων, τοῦ Δήμου Λαμιέων, τῶν ἀξιωματικῶν τῆς φρουρᾶς Λαμίας, τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ ἐν Λαμίᾳ 2ου συντάγματος τοῦ Πεζικοῦ, τοῦ Συλλόγου τῶν Τεχνοεργατῶν Λαμίας καὶ ὁ τῶν ἀδελφῶν Μπαράντη, ὡς σύμβολα δόξης, τιμῆς καὶ ἀγάπης, ἅτινα ἐπηκολούθησεν ὡς γνωστὸν ἡ γονυκλινὴς δέησις τῶν Λαμιέων ὑπὲρ τῆς ψυχῆς τοῦ πεσόντος.

Περὶ τὴν λάρνακα διενυκτέρευσε τιμητικὴ φρουρὰ ναυτικοῦ ἀγήματος· ἕτερον δὲ ἄγημα κατὰ τὴν ὥραν τῆς τελετῆς τῆς 7ης Ἰουνίου, παρετάχθη εἰς διπλῆν γραμμὴν ἀπὸ τῆς Βασιλικῆς Ἀποβάθρας μέχρι τοῦ Δημαρχείου, μετὰ τῆς μουσικῆς τοῦ Ναυτικοῦ. Ἀπὸ πρωΐας παρευρίσκοντο ἐν τῷ Δημαρχείῳ ὁ Δήμαρχος Πειραιῶς μετὰ τῶν δημοτικῶν συμβούλων· ἀπὸ δὲ τῆς 9ης π. μ. ἤρξαντο προσερχόμενοι ὡς εἰς προσκύνημα οἱ ἐπίσημοι καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι συλλόγων, ἑταιριῶν, σωματείων, καὶ τῶν Δήμων Ἀθηναίων καὶ Πειραιῶς.

Οὕτως ἐκ τῶν πρώτων προσῆλθον ὁ ἐν Πειραιεῖ πρόξενος τῆς Ἰταλίας κ. Μπονέλλης μετὰ τῆς ἐξ Ἰταλίας ἐλθούσης διὰ τὴν ἀνακομιδὴν τῶν ὀστῶν Ἐπιτροπῆς τοῦ Δημάρχου Φορλίου καὶ τοῦ Ἰταλοῦ βουλευτοῦ κ. Κιέζη, εὐθὺς δὲ κατόπιν ὁ ἐν Ἀθήναις πρεσβευτὴς τῆς Ἰταλίας Δοὺξ Δ' Ἀβάρνα, οὓς ἐδεξιώθησαν ὁ δήμαρχος, ἡ ἐκ δημοτικῶν συμβούλων ἐπιτροπή, καὶ οἱ παριστάμενοι ἐν τῇ αἰθούσῃ φρούραρχος, ἀστυνόμος, λιμενάρχης καὶ ἄλλοι ἀξιωματικοί. Συγχρόνως, προσῆλθεν ἐν στολῇ ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν καὶ Ναυτικῶν κ. Κόρπας μετὰ τοῦ προσωπάρχου τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν καὶ τοῦ ὑπασπιστοῦ του, ἡ ἀντιπροσωπεύουσα τὸν Δῆμον Ἀθηναίων ἐπιτροπὴ ἐκ πέντε δημοτικῶν συμβούλων καὶ τοῦ προέδρου τοῦ Δημ. Συμβουλίου Ἀθηναίων, οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς ἡμετέρας Ἑταιρίας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» κ. κ. Λουδοβῖκος Νικολαΐδης γραμματεὺς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης καὶ μέλος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας, Ἰ. Ἰωαννίδης ἀντιπρόεδρος τοῦ ἐν Πειραιεῖ Τμήματος τῆς Ἑταιρείας, Στεφ. Μεζεβύρης, δικηγόρος, Γραμματεὺς τοῦ ἐν Πειραιεῖ Τμήματος καὶ Χ. Χρηστοβασίλης, Διευθυντὴς τοῦ Γραφείου τῆς Ἑταιρείας. Πρὸς τούτοις ἡ ἐφορεία τοῦ «Πειραϊκοῦ συνδέσμου», ὁ Διδασκαλικὸς Σύλλογος Πειραιῶς, ἡ ἐφορεία τοῦ «Μουσικοῦ Πειραϊκοῦ Συνδέσμου», οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ ἰταλικῆς παροικίας καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν λαϊκῶν τάξεων φόρον εὐγνωμοσύνης εἰλικρινῆ ἀποτίοντες πρὸς τὸν εἰλικρινῆ καὶ ἔνδοξον τῆς ἐλευθερίας λάτριν.

Τοῖς ἀντιπροσώποις δὲ τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας ὁ Δήμαρχος κ. Μητσόπουλος ἔδωκε τιμητικὴν θέσιν ἀμέσως μετὰ τὰς ἐπιτροπὰς τῶν Δήμων Πειραιῶς καὶ Ἀθηναίων.

Μετὰ τὴν ἄνω συνάθροισιν ὁ Δήμαρχος Πειραιῶς πρῶτος κατέθηκε στέφανον ἐπὶ τῆς σοροῦ, προσφωνήσας καταλλήλως ἐκ μέρους τῆς πόλεως Πειραιῶς, μετ' αὐτὸν ὁ Πρόεδρος τοῦ Δημ. Συμβουλίου Ἀθηναίων ὁμοίως κατέθηκε στέφανον καὶ προσεφώνησεν ἐκ μέρους τῆς πρωτευούσης, ὁ δὲ δημοτικὸς Σύμβουλος Ἀθηναίων κ. Ἀγγε-

Digitized by Google

λόπουλος μεθηρμήνευσεν ἰταλιστὶ τὴν προσφώνησιν τοῦ προέδρου τοῦ Δημ. Συμβουλίου τοῦ Δήμου Ἀθηναίων.

Ἐκ μέρους δὲ τῆς ἡμετέρας Ἑταιρίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατετέθη κατόπιν στέφανος μέγας ἐκ δάφνης μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «*εἰς τὸν ἔξοχον φιλέλληνα καὶ ἀνδρεῖον μαχητὴν Ἀντώνιον Φράττην ἡ Ἑταιρία Ἑλληνισμός*» ὁ δὲ πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς κ. Λουδ. Νικολαΐδης προσεφώνησεν οὕτω:

« Ἀλησμόνητε νεκρέ,

«Κατ' ἐντολὴν τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, συγκεκινημένος καταθέτω τὸν στέφανον τοῦτον ἐπὶ τῆς περιεχούσης τὰ πολύτιμα ὀστᾶ σου ἱερᾶς κάλπης. Εἶνε φόρος ἐλάχιστος μεγίστης ὀφειλομένης εὐγνωμοσύνης τοῦ ἑλληνικοῦ Γένους πρὸς ἀντιπρόσωπον ἀδελφοῦ λαοῦ, πρὸς γενναῖον ἥρωα, πρὸς μάρτυρα εὐγενοῦς ἀγῶνος. Θρηνοῦμεν ἐν σοί, Φράττη, ἀδελφὸν καὶ φίλον, καὶ παρακολουθοῦμεν τὸ φέρετρόν σου μετ' ἀγάπης καὶ στοργῆς.

«Ἡ Ἑλλὰς δὲν θὰ σὲ λησμονήσῃ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ μητρικῇ ἀγκάλῃ, ἐν ᾗ μετ' ὀλίγον θ' ἀναπαύησαι, θὰ ἐξακολουθῇ τηροῦσα ἀνεξάλειπτον τὴν μνήμην σου ἐν τῇ καρδίᾳ της.»

Κατόπιν ὁ κ. Ι. Δραγάτσης, Γυμνασιάρχης, κατέθηκε δάφνινον στέφανον ἐκ μέρους τοῦ διδασκαλικοῦ Συλλόγου Πειραιῶς μετὰ προσφωνήσεως ἐνδεικτικωτάτης τῆς εἰλικρινοῦς εὐγνωμοσύνης καὶ συγκινήσεως πάντων, ὁ δὲ κ. Δ. Πολιτάκης κατέθηκεν ἕτερον στέφανον καὶ προσεφώνησεν ἐπίσης ἐκ μέρους τοῦ «Πειραϊκοῦ Συνδέσμου» Μετάλλινον στέφανον κατέθηκεν ἡ ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ ἰταλικὴ παροικία, καὶ στέφανον ἐκ δάφνης ὁ «Μουσικὸς Πειραϊκὸς Σύνδεσμος» διὰ τοῦ γραμματέως αὐτοῦ, προσφωνήσαντος καταλληλότητα. Μεθ' ὃ ὁ κ. Χ. Χρηστοβασίλης ἀπήγγειλεν ἐν μέσῳ τῆς σεμνῆς καὶ πολυπληθοῦς ταύτης ὁμηγύρεως τὸ ἑξῆς ἐπίκαιρον ποίημα:

«Στὰ κόκκαλα τοῦ Φράττη».

Ἂν Ἰταλὸς γεννήθηκες κι' ἡ ἔνδοξη Ἰταλία
Σοῦ εἶταν μάννα σου γλυκειά, φιλόστοργή σου μάννα
Καὶ μὲ τὸ τίμιο γάλα της, ποῦ σ' ἔχει ποτισμένο,
Σ' ἀνάδειξε καμάρι της τρανὸ καὶ τιμημένο,
Καὶ μι' ἄλλη μάννα ἀπόχτησες γλυκότερη ἀκόμα,
Τὴ χώρα αὐτὴ τὴν ἱερὴ τὴν κοσμοξακουσμένη,
Ποῦ πότισες μὲ τ' ἄχραντο καὶ δοξασμένο σου αἷμα.
Χαρὰ σ' ἐσένα, ἀθάνατε, μὲ τὲς δυὸ μάννες πὤχεις!
Ἡ μιὰ σοῦ ἔδωκε ζωὴ κι' ἡ ἄλλη ἀθανασία!

—

Ὅταν τὴ γῆ μας πάτησες ὅλος ζωὴ καὶ κάλλος,
Μᾶς εἶσουν ἕνας ἄγνωστος, ἕνας ἁπλὸς στρατιώτης
Τῆς Λευτεριᾶς, ποῦ μάχονταν τὴ μαύρη Τυραννία,
Ἀλλ' ὅμως τώρα, ποῦ ἄψυχος τὸν τόπο μας ἀφίνεις,
Εἶσαι καθάριος Ἕλληνας, σὲ ξέρει ὁ κόσμος ὅλος
Καὶ σέρνεις πίσω σου Λαοῦ εὐγνώμονου τὸν πόνο!

—

Digitized by Google

στέφανοι τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, τοῦ Δήμου Φαρσάλοις, τοῦ Δήμου Θαυμ[illegible]
τοῦ Δήμου Ταμασίων, τοῦ Δήμου Λαμιέων, τῶν ἀξιωματικῶν τῆς φρουρ[illegible]
τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ ἐν Λαμίᾳ 2ου συντάγματος τοῦ Πεζικοῦ, τοῦ [illegible]
Τεχνοεργατῶν Λαμίας καὶ ὁ τῶν ἀδελφῶν Μπαράντη, ὡς σύμβολ[illegible]
ἀγάπης, ἅτινα ἐπηκολούθησεν ὡς γνωστὸν ἡ γονυκλινὴς δέησι
τῆς ψυχῆς τοῦ πεσόντος.

Περὶ τὴν λάρνακα διενυκτέρευσε τιμητικὴ φρουρὰ ναυτ[illegible]
ἄγημα κατὰ τὴν ὥραν τῆς τελετῆς τῆς 7ης Ἰουνίου,
μὴν ἀπὸ τῆς Βασιλικῆς Ἀποβάθρας μέχρι τοῦ Δη[illegible]
Ναυτικοῦ. Ἀπὸ πρωΐας παρευρίσκοντο ἐν τῷ Δη[illegible] … [illegible]ς !
τῶν δημοτικῶν συμβούλων· ἀπὸ δὲ τῆς 9ης … [illegible]ς τῆς Ἰταλίας Δ[illegible]
προσκύνημα οἱ ἐπίσημοι καὶ οἱ ἀντιπρόσωπ[illegible] … [illegible]λον στέφανον ἐξ ἀρ[illegible]
τῶν Δήμων Ἀθηναίων καὶ Πειραιῶς.
… [illegible] τῆς σοροῦ ταύτης, ἥτις πο-

Οὕτως ἐκ τῶν πρώτων προσῆλθον [illegible] … [illegible] ὅστις, ἀνανεῶν τὰ παραδείγματα
νέλλης μετὰ τῆς ἐξ Ἰταλίας ἐλθούσ[illegible] … [illegible] τῶν ἑλληνικῶν δικαίων
Δημάρχου Φερλίου καὶ τοῦ Ἰτα[illegible] … [illegible] δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ [illegible]θῆ ἀ-
θήναις πρεσβευτὴς τῆς Ἰταλ[illegible] … [illegible] Ἑλλάδος ἀναληφθέντα ἀγῶνα καὶ πρὸς
ἐκ δημοτικῶν συμβούλων ἐ[illegible] … [illegible] τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, καὶ τῆς ὁποίας
ἀστυνόμος, λιμενάρχης … [illegible] τὰς ψυχάς, αἵτινες ἐμφοροῦνται ὑπὸ θαυ-
ὑπουργὸς τῶν Στρατι[illegible] … [illegible] τοῦ ὡραίου.
Ὑπουργείου τῶν Ν[illegible] … [illegible]σφραγισθεῖσαν παράδοσιν διὰ τοῦ αἵματος τοῦ
μων Ἀθηναίων [illegible] … Ἰταλῶν, οἵτινες, χαιρετῶντες τὴν ἠῶ τῆς ἐλ-
Συμβουλίου [illegible] … [illegible] ἐπὶ τῶν πεδίων τῶν μαχῶν, τῶν ὑπὸ τοῦ Λεωνί-
κ. κ. Λου[illegible] … [illegible]ωκε τὴν ζωήν του ὁλοκαύτωμα εἰς τὴν κλασσικὴν
Διοικητ[illegible] … [illegible] τῆς Πατρίδος ἡμῶν κοινὰς τὰς τύχας, τὴν δόξαν καὶ
ραιεῖ [illegible]

Πει[illegible] … τὰ ὀστᾶ, ἅτινα πρόκειται νὰ σταλῶσιν εἰς τοὺς κόλπους τῆς
[illegible] … [illegible]στέλλομεν εὐσεβῆ χαιρετισμὸν εἰς τὸ εὐγενὲς τοῦτο πνεῦμα, οὗ
[illegible] αἰωνία παρ' ἡμῖν, ὅπως αἰωνία θὰ εἶνε ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας
[illegible] δικαιοσύνης, εἰς ἣν ὁ Φράττης ἀπέβλεπεν ὡς πρὸς τὸν μέγιστον σκοπὸν τοῦ

[illegible] εὐλαβῆ ταύτην τελετήν, ἣν τὴν στιγμὴν ταύτην τελοῦμεν, συνηνώθη-
[illegible] αὐθορμήτου καὶ ἀδελφικῆς συμπαθείας ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρ-
[illegible] ἡμεῖς, συγκεκινημένοι μέχρι τῶν μυχίων τῆς καρδίας ἡμῶν, ἐκδηλοῦμεν πρὸς
αὐτὰς ἐν τῇ παρούσῃ περιστάσει τὴν πλέον ζωηρὰν καὶ βαθεῖαν εὐγνωμοσύνην ἡμῶν
διὰ τὰς τιμάς, ἃς μετὰ τόσης ἀφοσιώσεως ἠθέλησαν νὰ παράσχωσιν εἰς ἕνα ἐκ τῶν
καλλίστων τέκνων τῆς Ἰταλίας, ὅστις ὑπῆρξε συγχρόνως εἷς ἐκ τῶν ἐνθερμοτέρων
μαχητῶν τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας».

Digitized by Google

Μεθ' ὃ σβευτὴ ἐπιτροπὴ πρὸς ἀπο...

τες ἐξέφρασαν τὰ συλλυπηρήρια αὐτῶν τῷ κ. Πρε-
·ιραιεῖ Προξένῳ τῆς Ἰταλίας κ. Μπονέλλῃ καὶ τῇ
ὄντων διὰ τὴν ἀνακομιδὴν τῶν λειψάνων, οἵτινες
ς ἀντιπροσώπους ἀπήντησεν συγκεκινημένοι ὅτι
τυπώσεις ἐπὶ τῇ ἀπονεμηθείσῃ τῷ εὐγενε-
τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας
ς χαρακτηριζούσης αὐτοὺς εὐγενείας τὴν
-ῆς εἰς τὴν τελετὴν καὶ διὰ τὴν κατά-

Ἠ...

ὀστῶν, ὑποβασταζόντων τὴν λάρ-
Ἡ μουσικὴ ἀνέκρουε πενθίμως καὶ
ραταχθέντος ναυτικοῦ ἀγήματος
ους Βασιλικὴν Ἀποβάθραν, ὅπ·θεν
μετεκομίσθη ἡ λάρναξ καὶ ἀπετέθη ἐπὶ
ου ἀτμοπλοίου. Κατὰ τὴν ἐκκίνησιν τῆς ἀτ-
ης λάρνακος ἐρρίπτοντο ἀπὸ ἑλληνικοῦ πολεμικοῦ
αναληφθέντες. Ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου ὁ Ὑπουργὸς κ.
ος παρεστῶτας ἀντιπροσώπους τοῦ ἰταλικοῦ ἔθνους γαλλιστί,
, αὐτὸ αἰσθήματα τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὴν προςφώνησιν ταύτην ἀπήν-
υευτὴς καὶ ὁ Ἰταλὸς βουλευτὴς κ. Κιέζης. Περὶ δὲ τὴν μεσημβρίαν τὸ
..οιον ἀπῆρε μὲ μεσίστιον τὴν σημαίαν, κομίζον τὰ ὀστᾶ τοῦ ἀειμνήστου φι-
λλῆνος Φράττη εἰς Ἰταλίαν.

Ὁ θάνατος τῶν κατὰ τὸν ἀτυχῆ ἡμῶν πόλεμον πεσόντων φιλελλήνων Ἰταλῶν τῆς Γαριβαλδινῆς φάλαγγος προυξένησε μεγίστην ἐντύπωσιν ἐνταῦθα τε καὶ ἐν Ἰταλίᾳ, ὁ δὲ Φ. Καβαλλότης εἷς τῶν θερμοτέρων Ἰταλῶν φιλελλήνων ἐξεφώνησεν τότε ἔξοχον ἐπιμνημόσυνον λόγον, ἐξ οὗ ἀποσπῶμεν τὰς ἑπομένας περικοπάς, ἐν αἷς συγκινητικώτατα ἐκφράζεται περὶ τοῦ διὰ πᾶσαν ἑλληνικὴν καρδίαν ἀειμνήστου φιλέλληνος Φράττη :

«Παρέλθετε, παρέλθετε πρὸ ἐμοῦ, νεανίαι, ἥρωες, μορφαὶ ποιητικαί, ξανθαὶ κεφαλαί, γλυκύτατα νεανικὰ πρόσωπα ! Εἰς τὴν πολεμικήν, τὴν ὑπέροχον αὐτὴν ἑορτὴν τῆς ἰταλικῆς νεολαίας, εἰς τὴν εὐφρόσυνον αὐτὴν πανδαισίαν, τὴν προσφερομένην εἰς τὸ φίλημα τῆς Ἀτρόπου, μεταξὺ τῶν σπευδόντων πρὸς τοὺς γάμους τοῦ θανάτου, δίκαιον ἦτο ὁ ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΦΡΑΤΤΗΣ νὰ πέσῃ ἐντὸς φωτός, μᾶλλον ἐνταξίου αὐτοῦ, μετὰ τριακονταετεῖς ἀγῶνας καὶ δοκιμασίας, μὲ τὸ μειδίαμα τῆς νεότητος ἀκόμη εἰς τὸ πρόσωπον καὶ μὲ τὴν πίστιν τῶν πρώτων Ἀπριλίων ἀκόμη, εἰς τὴν καρδίαν. Εἰς αὐτόν, συμπληροῦντα ἤδη τὸ πεντηκοστόν, χθὲς ἀκόμη ἀνευρημούμενον ἀντιπρόσωπον ἑνὸς λαοῦ, πεσόντα ἐπὶ τοῦ πεδίου στρατιώτην μιᾶς ἰδέας, δὲν ἠδύνατο ν' ἀποδώσῃ τιμὴν ὑπερτέραν ὁ θάνατος, ὅστις τόσας ἰταλικὰς

Digitized by Google

Τὴν ὥρα αὐτὴ τὴν ἱερὴ ποῦ ἡ μάννα μας Ἑλλάδα
Σὲ στέλλει δαφνοστόλιστο στὴ μάννα σου Ἰταλία,
Δυὸ ἔθνη κοσμοξάκουστα, πανένδοξα μεγάλα,
Ἀδερφικὰ ἀγκαλιάζονται στὰ κόκκαλά σου ἀπάνω !

—

Ὥρα καλή σου ἥρωα, τοῦ Δομοκοῦ ξεφτέρι,
Πήγαινε νὰ ξεκουρασθῇς στ' ἀγαπητό σου Φόρλι,
Κι' ὅταν βαθυὰ στὸ ὕπνο σου ἀκούσῃς νὰ βροντοῦνε,
Ντουφέκια γιὰ τὴ Λευτεριὰ στὴ Θεσσαλία, πέρα,
Ξανάλα στὴν Ἑλλάδα σου τὴν πολυαγαπημένη,
Ὡσὰν Ρωμαῖος κι' Ἕλληνας νὰ ξαναπολεμήσῃς !

Ἐν τέλει μετὰ τὸν κ. Χρηστοβασίλην, ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ἰταλίας Δ[illegible] Δ' Ἀβάρνα, ἐπισφραγίζων τὴν τελετὴν κατέθηκε πάγκαλον στέφανον ἐξ ἀργ[illegible] κλώνων δάφνης καὶ προσεφώνησεν ὡς ἑξῆς ἰταλιστί :

«Ζωηρὰν καὶ βαθεῖαν συγκίνησιν αἰσθανόμεθα ἐνώπιον τῆς σοροῦ ταύτης, ἥτι[illegible]-μιμνήσκει ὑμῖν ἕνα γενναῖον συμπατριώτην μας, ὅστις, ἀνανεῶν τὰ παρα[illegible]ματα παλαιᾶς ἀρετῆς, ἔπεσεν ἐνδόξως μαχόμενος ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων».

«Ἡ γενναία καρδία τοῦ Ἀντωνίου Φράττη δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ α[illegible]ανθῇ ἀ-κατανίκητον θέλγητρον διὰ τὸν ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος ἀναληφθέντα ἀγῶνα· καὶ πρὸς τὴν γῆν ταύτην, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ κοιτὶς τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, καὶ τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα εἶνε ἓν εἶδος θρησκείας δι' ὅλας τὰς ψυχάς, αἵτινες ἐμφοροῦνται ὑπὸ θαυμασμοῦ πρὸς τὴν ἰδέαν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ὡραίου.

«Ἀκολουθῶν τὴν ἐν Σφακτηρίᾳ σφραγισθεῖσαν παράδοσιν διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Σάντα - Ρόζα καὶ ἄλλων γενναίων Ἰταλῶν, οἵτινες, χαιρετῶντες τὴν ἠῶ τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας, ἔπεσαν ἐπὶ τῶν πεδίων τῶν μαχῶν, τῶν ὑπὸ τοῦ Λεωνίδου καταστάντων ἀφθίτων, παρέδωκε τὴν ζωήν του ὁλοκαύτωμα εἰς τὴν κλασσικὴν ταύτην γῆν, ἥτις ἔσχε μετὰ τῆς Πατρίδος ἡμῶν κοινὰς τὰς τύχας, τὴν δόξαν καὶ τὰ ἀτυχήματα.

«Καθ' ἣν στιγμὴν τὰ ὀστᾶ, ἅτινα πρόκειται νὰ σταλῶσιν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Πατρίδος, ἡμεῖς ἀποστέλλομεν εὐσεβῆ χαιρετισμὸν εἰς τὸ εὐγενὲς τοῦτο πνεῦμα, οὗ ἡ μνήμη θὰ μείνῃ αἰωνία παρ' ἡμῖν, ὅπως αἰωνία θὰ εἶνε ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς Δικαιοσύνης, εἰς ἣν ὁ Φράττης ἀπέβλεπεν ὡς πρὸς τὸν μέγιστον σκοπὸν τοῦ βίου του.

«Εἰς τὴν εὐλαβῆ ταύτην τελετήν, ἣν τὴν στιγμὴν ταύτην τελοῦμεν, συνηνώθησαν μετ' αὐθορμήτου καὶ ἀδελφικῆς συμπαθείας ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ἡμεῖς, συγκεκινημένοι μέχρι τῶν μυχίων τῆς καρδίας ἡμῶν, ἐκδηλοῦμεν πρὸς αὐτὰς ἐν τῇ παρούσῃ περιστάσει τὴν πλέον ζωηρὰν καὶ βαθεῖαν εὐγνωμοσύνην ἡμῶν διὰ τὰς τιμάς, ἃς μετὰ τόσης ἀφοσιώσεως ἠθέλησαν νὰ παράσχωσιν εἰς ἕνα ἐκ τῶν καλλίστων τέκνων τῆς Ἰταλίας, ὅστις ὑπῆρξε συγχρόνως εἷς ἐκ τῶν ἐνθερμοτέρων μαχητῶν τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας».

Digitized by Google

ὅ πάντες οἱ προσελθόντες ἐξέφρασαν τὰ συλλυπηρήρια αὐτῶν τῷ κ. Πρε-
τῆς Ἰταλίας, τῷ ἐν Πειραιεῖ Προξένῳ τῆς Ἰταλίας κ. Μπονέλλῃ καὶ τῇ
τῇ τῶν ἐξ Ἰταλίας κατελθόντων διὰ τὴν ἀνακομιδὴν τῶν λειψάνων, οἵτινες
ὄντας ἐν γένει τοὺς μνησθέντας ἀντιπροσώπους ἀπήντησεν συγκεκινημένοι ὅτι
ιζουσι τὰς ἐνθουσιωδεστέρας ἐντυπώσεις ἐπὶ τῇ ἀπονεμηθείσῃ τῷ εὐγενε-
συμπολίτῃ αὐτῶν τιμῇ, εἰς δὲ τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας
ὸ. Νικολαΐδην ἐξέφρασαν μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτοὺς εὐγενείας τὴν
οσύνην των διὰ τὴν συμμετοχὴν αὐτῆς εἰς τὴν τελετὴν καὶ διὰ τὴν κατά-
τοῦ ἐκ δάφνης στεφάνου.

μέσως μετὰ ταῦτα ἐγένετο ἡ ἐκφορὰ τῶν ὀστῶν, ὑποβασταζόντων τὴν λάρ-
ιας ὑπὸ τεσσάρων ὑπαξιωματικῶν τοῦ ναυτικοῦ. Ἡ μουσικὴ ἀνέκρουε πενθίμως καὶ
ἡ πομπὴ διελθοῦσα μέσῳ τῆς διπλῆς σειρᾶς τοῦ παραταχθέντος ναυτικοῦ ἀγήματος
τῆς λεωφόρου Μιαούλη, κατέληξεν εἰς τὴν ἐγγὺς Βασιλικὴν Ἀποβάθραν, ὅπόθεν
δι' ἀτμακάτου ἑλληνικοῦ πολεμικοῦ πλοίου μετεκομίσθη ἡ λάρναξ καὶ ἀπετέθη ἐπὶ
τοῦ ἀναχωροῦντος δι' Ἰταλίαν ἰταλικοῦ ἀτμοπλοίου. Κατὰ τὴν ἐκκίνησιν τῆς ἀτ-
μακάτου μέχρι τῆς ἐπιβιβάσεως τῆς λάρνακος ἐρρίπτοντο ἀπὸ ἑλληνικοῦ πολεμικοῦ
κανονιοβολισμοί, ἑπτάκις ἐπαναληφθέντες. Ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου ὁ Ὑπουργὸς κ.
Κόρπας προσεφώνησε τοὺς παρεστῶτας ἀντιπροσώπους τοῦ ἰταλικοῦ ἔθνους γαλλιστί,
διατρανῶν τὰ πρὸς αὐτὸ αἰσθήματα τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὴν προσφώνησιν ταύτην ἀπήν-
τησεν ὁ πρεσβευτὴς καὶ ὁ Ἰταλὸς βουλευτὴς κ. Κιέζης. Περὶ δὲ τὴν μεσημβρίαν τὸ
ἀτμόπλοιον ἀπῆρε μὲ μεσίστιον τὴν σημαίαν, κομίζον τὰ ὀστᾶ τοῦ ἀειμνήστου φι-
λέλληνος Φράττη εἰς Ἰταλίαν.

Ὁ θάνατος τῶν κατὰ τὸν ἀτυχῆ ἡμῶν πόλεμον πεσόντων φιλελλήνων Ἰταλῶν τῆς Γαριβαλδινῆς φάλαγγος προυξένησε μεγίστην ἐντύπωσιν ἐνταῦθα τε καὶ ἐν Ἰταλίᾳ, ὁ δὲ Φ. Καβαλλότης εἷς τῶν θερμοτέρων Ἰταλῶν φιλελλήνων ἐξεφώνησεν τότε ἔξοχον ἐπιμνημόσυνον λόγον, ἐξ οὗ ἀποσπῶμεν τὰς ἑπομένας περικοπάς, ἐν αἷς συγκινητικώτατα ἐκφράζεται περὶ τοῦ διὰ πᾶσαν ἑλληνικὴν καρδίαν ἀειμνήστου φιλέλληνος Φράττη :

«Παρέλθετε, παρέλθετε πρὸ ἐμοῦ, νεανίαι, ἥρωες, μορφαὶ ποιητικαί, ξανθαὶ κεφαλαί, γλυκύτατα νεανικὰ πρόσωπα ! Εἰς τὴν πολεμικήν, τὴν ὑπέροχον αὐτὴν ἑορτὴν τῆς ἰταλικῆς νεολαίας, εἰς τὴν εὐφρόσυνον αὐτὴν πανδαισίαν, τὴν προσφερομένην εἰς τὸ φίλημα τῆς Ἀτρόπου, μεταξὺ τῶν σπευδόντων πρὸς τοὺς γάμους τοῦ θανάτου, δίκαιον ἦτο ὁ ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΦΡΑΤΤΗΣ νὰ πέσῃ ἐντὸς φωτός, μᾶλλον ἀνταξίου αὐτοῦ, μετὰ τριακονταετεῖς ἀγῶνας καὶ δοκιμασίας, μὲ τὸ μειδίαμα τῆς νεότητος ἀκόμη εἰς τὸ πρόσωπον καὶ μὲ τὴν πίστιν τῶν πρώτων Ἀπριλίων ἀκόμη, εἰς τὴν καρδίαν. Εἰς αὐτόν, συμπληροῦντα ἤδη τὸ πεντηκοστόν, χθὲς ἀκόμη ἀνευφημούμενον ἀντιπρόσωπον ἑνὸς λαοῦ, πεσόντα ἐπὶ τοῦ πεδίου στρατιώτην μιᾶς ἰδέας, δὲν ἠδύνατο ν' ἀποδώσῃ τιμὴν ὑπερτέραν ὁ θάνατος, ὅστις τόσας ἰταλικὰς

Digitized by Google

καρδίας ἔπληξε, τόσον πένθος ἰταλικὸν ἀφύπνισεν. Εἰς τὴν ἡλικίαν του καὶ μὲ ὅ τι εἶδεν, ἐγὼ δὲν γνωρίζω, δὲν δύναμαι νὰ φαντασθῶ θάνατον ἰδανικώτερον καὶ μᾶλλον ἐπίφθονον.

«Εἰς τὸ λυκαυγὲς τῆς ζωῆς, ἀσυναίσθητος τῶν ἀθλιοτήτων, τῶν θυελλῶν καὶ τῶν ὀδυνῶν της, εἰς πυρετόν ἐνθουσιασμοῦ, μαχόμενος ν' ἀποθάνῃ τις, εἶνε ὡς νὰ περάσῃ τὴν ζωὴν εἰς ὄνειρον περικαλλές. Ἀλλὰ νὰ ὑποστῇ τις τῆς ἀθλιότητος καὶ τῆς λαίλαπος τὴν βίαν, νὰ διέλθῃ διὰ τῶν ρυπαριῶν τοῦ κόσμου, τῶν πλανῶν καὶ τῶν ἀτιμιῶν του, νὰ διέλθῃ διὰ τῶν δοκιμασιῶν, ὅπου καὶ ψυχαὶ ἐρρωμέναι χάνουν τὴν πίστιν, ὅπου ὑψηλαὶ διάνοιαι χάνουν τὸ φῶς, καὶ νὰ ἐξέλθῃ πιστεύων καὶ νικητὴς καὶ ἀκόμη νὰ εἰξεύρῃ νὰ ἐκλέξῃ τὴν κατάλληλον ὥραν, ὥστε ἡ ἀνάμνησις τῆς νίκης αὐτῆς νὰ μὴ ἐξαλειφθῇ καὶ ἀκτὶς αἰωνία νὰ τὴν καταφέγγῃ, ὑπόδειγμα εἰς τοὺς ἐπερχομένους νικητὰς— τοῦτο δὲν εἶνε ὄνειρον, τοῦτο εἶνε τὸ ἀληθές, τὸ ἀνθρώπινον ἰδεῶδες, τὸ ὑψηλότερον τῶν ἰδεωδῶν, τὸ ὁποῖον παρέρχεται ζῶν, θωρακισμένον, διὰ μέσου ἡμῶν καὶ χαράξαν ἐπὶ τῆς γῆς τὰ ἴχνη του, διὰ νὰ γνωρίζωμεν πόθεν διέβη, καὶ ἐξορμᾷ μεταμορφωμένον πρὸς τὸν οὐρανὸν τῆς δόξης.

«Ἀντώνιε Φράττη, δὲν θὰ ἐπαναλάβω ἐγὼ τὴν ἱστορίαν σου, διότι ἐγράφη ἤδη εἰς τὰς ἰταλικὰς καρδίας καὶ ἀποτελεῖ μέρος τῆς ἱστορίας τῆς ἰταλικῆς. Εἶσαι πλέον ἁπλοῦν ὄνομα, ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶνε σύμβουλον, ἀποτελεῖ δίδαγμα, ἀξίζει περισσότερα ἀπὸ ἑκατὸν βιβλία, δύναμιν ἰσχυροτέραν ἀπὸ ὁλοκλήρους στρατούς...

«Δὲν γνωρίζω ἂν τὸ θλιβερὸν προαίσθημα τοῦ ἥρωος τῆς Σφακτηρίας δὲν διέδραμε καὶ τὴν ἁβράν, καλλιτεχνικήν, ἑλληνικὴν ψυχὴν τοῦ Ἀντωνίου Φράττη, ὅταν ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Δὲν γνωρίζω ἐὰν ἡ Ἑλλάς, ὅταν τὴν εἶδεν, ἀφῆκεν ἀθιγὲς τὸ ὄνειρόν του. Βεβαίως ὁ τελευταῖος αὐτὸς πόλεμος παρῆλθεν ὀδυνηρῶς ἐπὶ πολλῶν ἐνθουσιασμῶν. Καὶ τὴν ἀρχαίαν, τὴν ἔνδοξον, τὴν πνευματικὴν πατρίδα τοῦ κόσμου ἴσως ἐπὶ ἔτη ἡ τύχη ἐγκατέλιπεν. Ἐγκατάλειψις ὄχι ἄγονος ὅμως ἴσως, καὶ δοκιμασία ὄχι ἀνωφελὴς δι' αὐτήν, ὅσον καὶ ἂν διαρκέσῃ, *ἂν εἰς τοὺς ἀπογόνους τοῦ Μιλτιάδου καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους ὑπομνήσκῃ, ὅτι τὰ ὡραιότερα ὄνειρα, τὰ μεγαλείτερα ὄνειρα τῶν λαῶν ἀπαιτοῦν περισσότερον ἀπὸ λόγους καὶ ἀφρόντιδα αὐτοπεποίθησιν, ἀπαιτοῦν παρασκευὴν μακράν, ἔμφορα, ἐν ὁμονοίᾳ διεξαγομένην, ἀνδρικήν, δοκιμασμένην εἰς τὸ σχολεῖον τῆς ἀτυχίας· ὅτι δὲν ἀρκεῖ πλέον τὸ γόητρον ἐνδόξου ὀνόματος καὶ ἀναμνήσεων ἐξόχων, ἐὰν μὴ αἱ καρδίαι ὑψωθοῦν μέχρις αὐτῶν.*»

Digitized by Google

ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΑ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Ἡ ἔκθεσις τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπείας.

Κατὰ τὴν τελευταίαν Γενικὴν Συνέλευσιν τῶν μελῶν τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας, τὸ Προεδρεῖον ἀνεκοίνωσεν, ὡς συνήθως, τὰ ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου πεπραγμένα.

Εἶτα ὁ Εἰσηγητὴς τῆς ἐξελεγκτικῆς τῶν πεπραγμένων τοῦ παρελθόντος ἔτους 1901 ἐπιτροπείας κ. **Θρασύβουλος Γ. Πετιμεζᾶς**, δικηγόρος, ἀναγινώσκει τὴν ἔκθεσιν αὐτῆς.

Ἐν ἀρχῇ ἐξετάζει τὴν κατὰ τὸ ἔτος 1900 οἰκονομικὴν θέσιν τῆς Ἑταιρείας, ἀνευρίσκων ἐπαισθητὴν πρόοδον ἐν σχέσει πρὸς τὸ προηγούμενον ἔτος καὶ ἐξαίρων «τὸ πνεῦμα τῆς ἄκρας οἰκονομίας καὶ φειδοῦς, ὅπερ ἐπικρατεῖ ἐν τῇ διαχειρίσει τῶν εταιρικῶν χρημάτων. Χάρις τῇ σώφρονι ταύτῃ διαχειρίσει—λέγει—κατορθοῖ ἡ Ἑταιρεία ν' ἀνταποκρίνηται εἰς τὰς πολλαπλᾶς ἀνάγκας, ἃς ἑκάστοτε παρουσιάζει ὁ ὁσημέραι εὐρυνόμενος κύκλος τῆς δράσεως αὐτῆς».

Μετὰ τὴν ἔρευναν τοῦ οἰκονομικοῦ μέρους ἐπακολουθεῖ ἐξέτασις τῆς κατὰ τὸ ὑπὸ ἔλεγχον ἔτος δράσεως τῆς Ἑταιρείας, κατ' ἀνάγκην περιοριζομένη ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς *φανερᾶς δράσεως* αὐτῆς :

«Ἐν Ἠπείρῳ—λέγει— ἐν Μακεδονίᾳ, ἐν Θράκῃ, ἐν Ἱεροσολύμοις, πανταχοῦ τέλος, ἔνθα σφύζει ἑλληνικὸν αἷμα καὶ πάλλεται καρδία ἑλληνική, ἐξαπλοῦται ἡ ἐθνικὴ δρᾶσις τῆς Ἑταιρείας. Πανταχόθεν πρὸς αὐτὴν ἀτενίζουσι μετὰ πεποιθήσεως καὶ θάρρους. Αὕτη εἶναι ἡ συγκεντροῦσα τὰς ἐθνικὰς προσπαθείας, αὕτη εἶναι ἡ παραμυθοῦσα, ἡ ποδηγετοῦσα, ἡ ἐμπνέουσα. Αἱ ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς ἐπιστολαί, ἃς οἱ ἁπανταχοῦ τῶν πέντε ἠπείρων διεσπαρμένοι Ἕλληνες ἀποστέλλουσι μετὰ τῶν χρηματικῶν αὐτῶν εἰσφορῶν πρὸς τὴν Ἑταιρείαν, ὑγραίνουσι τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἀναγνώστου, μαρτυροῦσαι αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς τὴν ἀκατανίκητον πρὸς τὴν ἑνότητα τάσιν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Τὸ ἀρχεῖον τοῦτο τῆς Ἑταιρείας, ὅπερ καθ' ἑκάστην ἐπαυξάνεται, λαλεῖ εὐγλώττως περὶ τῆς δυνάμεως, ἣν κέκτηται ὁ σύγχρονος Ἑλληνισμὸς καὶ διδάσκει ἡμᾶς πόσα ἠδυνάμεθα νὰ πράξωμεν ἐν τῷ ἐθνικῷ τῆς φυλῆς ἡμῶν ἀγῶνι, ἂν ἐν τῷ κέντρῳ, τῷ ἐλευθέρῳ, ὑπῆρχεν ἡ δέουσα ὀργάνωσις. Ἀλλά, πλὴν τῶν ἐπιστολῶν, ἡ αὐτοπρόσωπος ἐπίσκεψις τοῦ καταστήματος τῆς Ἑταιρείας ὑπὸ παντὸς ἐντεῦθεν διερχομένου, ὅπως, ὡς ἀπὸ δροσερᾶς πηγῆς, ἀντλήσῃ ἀναψυχὴν καὶ ἐνίσχυσιν, ἀποδεικνύει, ὅτι τὸ ὄνομα τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας ἐξηπλώθη πανταχοῦ καὶ ἐγένετο σεβαστὸν καὶ προσφιλὲς παρ' ἅπασι τοῖς ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις καὶ τῇ διασπορᾷ ὁμοφύλοις».

«Κατὰ τό, περὶ οὗ πρόκειται, ἔτος — ἐξακολουθεῖ — ἤρξατο καλλιεργουμένη ἡ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ὑπὸ τοῦ κ. Προέδρου τῆς Ἑταιρείας ὑποβληθεῖσα ἰδέα περὶ τῆς ἱδρύσεως «Δηναρίου τῆς Ὀρθοδοξίας». Ἐθεωρήθη εὐλόγως ἀναγκαία ἡ παρασκευὴ τοῦ ἐδάφους διὰ τῆς ἐν ὅσῳ τὸ δυνατὸν εὐρυτέρῳ κύκλῳ διαδόσεως τῆς ἰδέας,

Digitized by Google

ΟΙ ΚΥΠΡΙΟΙ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ

Καὶ πάλιν ἐκ τῆς βρεττανικῆς μητροπόλεως πικρὸν τὸ βέλος τῆς εἰρωνείας ἐτοξεύθη εἰς τὴν εὐαίσθητον καρδίαν τῶν ἀδελφῶν Κυπρίων. Τηλεγραφικὸν ἄγγελμα κατέστησεν ἡμῖν γνωστὸν ὅτι πατριωτικὸς πόνος συνέθλιψε καὶ αὖθις τὴν ψυχὴν τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ, ἰσχυρὰ δὲ κραυγὴ διαμαρτυρίας ἠκούσθη μίαν ἔτι φορὰν ἀνὰ τὰ πεδία καὶ τὰς ἀκτὰς τῆς ξενοκρατουμένης νήσου. Εἶναι διπλοῦν τὸ ἄλγος τοῦ δυστυχοῦς, ὅταν εἰς τὴν δυστυχίαν του προστίθεται καὶ ἡ ὕβρις.

Εἴκοσι καὶ τέσσαρα ἔτη συμπληροῦνται τὰς ἡμέρας ταύτας ἀφ' ἧς οἱ Ἄγγλοι κατέλαβον τὴν Κύπρον. Καὶ ἂν μὴ πρότερον ἦσαν γνωστὰ τὰ φρονήματα τῶν Κυπρίων, τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα θὰ ἤρκει, ὅπως καταστήσῃ σαφεῖς τοὺς ἀκοιμήτους πόθους τοῦ λαοῦ. Οὐχὶ σποράδην κατὰ σπανίαν τινὰ περίστασιν, ἀλλὰ συνεχῶς καὶ ἀδιαλείπτως ἐφ' οἱαδήποτε εὐκαιρίᾳ ἅπας ὁ χριστιανικὸς λαὸς τῆς νήσου εὐτόλμως ἐδήλωσε πρὸς τοὺς Ἄγγλους, ὅτι τὴν κατοχὴν αὐτῶν δὲν στέργει ὡς μόνιμον κατάστασιν καὶ ὅτι ἕνα καὶ μόνον τρέφει διάπυρον πόθον, τὴν πρὸς τοὺς ὁμαίμονας ἕνωσιν. Καὶ ὅμως, ἐν ᾧ εἰσέτι αἱ κοιλάδες τῆς νήσου ἀντελάλουν τὴν ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως μυριόστομον φωνὴν τῶν Κυπρίων, μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἐξάλλου ὑποδεχομένων τοὺς ἐξ Ἱεροσολύμων ἐπανακάμπτοντας Ἀθηναίους, ἐν ᾧ εἰσέτι δὲν εἶχον ἀποξηρανθῆ τὰ γλυκύπικρα δάκρυα, ἅτινα ἡ συνάντησις αὕτη προεκάλεσεν, ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἀποικιῶν ἐλάμβανεν ἀφορμὴν νὰ δηλοῖ, ἐνώπιον τῶν ἄγγλων ἀντιπροσώπων ὅτι «*οἱ κάτοικοι τῆς Κύπρου οὐδέποτε ἐζήτησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των*» καὶ ὅτι ὡς πρὸς τὴν μεταβίβασιν εἰς τὴν Ἑλλάδα τῶν ἐπὶ τῆς Κύπρου δικαιωμάτων τῆς Ἀγγλίας «*ἀμφιβάλλει ἂν θὰ συνεφώνουν πρὸς ταύτην καὶ πάντες οἱ ἐν Κύπρῳ*»!

Ἐκ πολλῶν παρομοίων περιστατικῶν, καὶ ἐξ ἀφορμῆς αὐτῆς ταύτης τῆς Κύπρου καὶ ἐξ ἀφορμῆς τῆς Κρήτης, ἵνα παραλίπωμεν τὴν Ἑπτάνησον, εἰθίσθημεν ἤδη εἰς τὴν ἄσπλαγχνον ταύτην γλῶσσαν τοῦ ἀγγλικοῦ Ἀνακτοβουλίου. Ἀλλὰ τὸ πλῆγμα, καίτοι σύνηθες, εἶναι ἀείποτε ἐπώδυνον, ἀνεξήγητον δὲ καταντᾷ πῶς λαός, τοσοῦτον εὐγενὴς καὶ ὑπερήφανος, κρίνει ἑαυτὸν ἄξιον τοιαύτης πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς συμπεριφορᾶς. Πρὸ μικροῦ ἔτι ἐπὶ τῇ λήξει τοῦ νοτιαφρικανικοῦ πολέμου σύμπας ὁ ἀγγλικὸς τύπος ἐξέφρασε τὴν θερμὴν αὐτοῦ συμπάθειαν πρὸς τὴν ἀνδρείαν δρᾶκα τῶν ἡττημένων, ἡ δὲ συντηρητικὴ «*Σημαία*», ἐξαίρουσα τὴν γενναιότητα καὶ τὰς ἀρετὰς τῶν Βόερς, ἔγραφε μετὰ θαυμαστῆς ἀξιοπρεπείας ὅτι «θὰ ἦτο ἀπρεπὲς νὰ εἴπωμεν σήμερον καὶ μίαν μόνην λέξιν, δυναμένην νὰ ἐπαυξήσῃ τὴν ὀδύνην τοῦ ἡρωϊκοῦ λαοῦ». Εὐλόγως ἄρα δύναταί τις νὰ ἐρωτήσῃ διατί οἱ Ἕλληνες τῆς Κύπρου δὲν δικαιοῦνται ἀναλόγου μεταχειρίσεως. Ἡ φιλοπατρία τῶν Ἑλλήνων εἶναι ὀλιγώτερον ἀξία τιμῆς ἢ ἡ φιλοπατρία τῶν πολεμιστῶν τοῦ Τράνσβααλ;

Ἡ ἀπάντησις ἐδόθη ἤδη, ὡς ἥρμοζεν, εἰς τὸν κ. Τσάμπερλαιν, κατὰ τὰ ἐκ Κύπρου

Digitized by Google

τηλεγραφικῶς ἀγγελθέντα. Πάνδημα συλλαλητήρια διέψευσαν καὶ τὴν φορὰν ταύτην κατ' ἐμφαντικὸν τρόπον τὰς δηλώσεις τοῦ Ὑπουργοῦ. Ἀλλὰ φρονοῦμεν ὅτι δὲν πρεσήκει εἰς Ἔθνος μέγα καὶ φιλελεύθερον, οἷον τὸ βρεττανικόν, νὰ προκαλῇ τοιούτου εἴδους διαβήματα. Τοιαῦται διαμαρτυρίαι ἀμαυροῦσι τὸ γόητρον καὶ τὰς παραδόσεις τοῦ βρεττανικοῦ λαοῦ, μειοῦσι δὲ τὸ κῦρος τοῦ πολιτισμοῦ ἐκείνου, οὗ θεωρεῖται φορεὺς ἡ ἀγγλικὴ ἐξάπλωσις.

Ἡ παρὰ τὸν Τάμεσιν Κυβέρνησις καιρὸς εἶναι νὰ λάβῃ ὡς δεδομένον ὅτι οἱ Κύπριοι ἀδύνατον νὰ μεταλλάξωσι φρόνημα καὶ νὰ ὑποκύψωσιν ἀγογγύστως εἰς τὸ σημερινὸν καθεστώς. Συμφώνως δὲ πρὸς τὴν σταθερὰν ἀρχὴν ταύτην ὀφείλει νὰ ρυθμίζῃ καὶ τὴν πολιτικὴν αὐτῆς, ἂν μὴ προαιρῆται νὰ γίνηται ὁσημέραι ἐπαχθεστέρα καὶ μισητοτέρα ἐν τῇ νήσῳ. Ἀπέναντι τῆς ἀμάχου ἀγγλικῆς δυνάμεως τὰ ἐθνικὰ δικαιώματα τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ δὲν δύνανται νὰ τύχωσιν ἄλλης ὑπερασπίσεως ἢ τῆς διὰ τοῦ λόγου. Ἀλλὰ τοῦτο οὐδαμῶς ἐλαττοῖ τὴν ἀξίαν αὐτῶν, οὐδὲ παραβλάπτει τὴν ἐλπίδα, ὅτι θᾶττον ἢ βράδιον θὰ ἐπέλθῃ θείᾳ συνάρσει ἡ πλήρης αὐτῶν ἱκανοποίησις.

Ἐκ διπλωματικῆς προνοίας ὁ κ. Τσάμπερλαιν ἀφῆκεν ἐν τῇ ἀγορεύσει του διεξόδους τινάς, εἰς ἃς πιθανὸν ἤδη νὰ ἐπιζητήσῃ καταφύγιον. Ὡμίλησε περὶ *«ἀνεξαρτησίας»* καὶ ταύτην εἶπεν ὅτι δὲν ἐπεθύμησάν ποτε οἱ Κύπριοι. Ἐὰν τὴν λέξιν ταύτην ἔχῃ τὴν πρόθεσιν νὰ ἑρμηνεύσῃ ὡς σημαίνουσαν τὴν λεγομένην «αὐτονομίαν», βεβαίως ὀρθῶς εἶπεν, οὐδὲ δύναταί τις νὰ διαμφισβητήσῃ τὴν ἀλήθειαν τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου. Ἀλλ' ἡ ἐνδεχομένη αὕτη ἐξήγησις ἀναιρεῖται διὰ τῆς ἀντιρρήσεως, ὅτι παρὰ τοῖς ἀλυτρώτοις Ἕλλησιν ἡ ἔννοια τῆς ἀνεξαρτησίας εἶναι ταυτόσημος τῇ ἑνώσει, ἐν ᾗ καὶ μόνῃ διορῶσιν οὗτοι τὴν ἀληθῆ ἐλευθερίαν. Τοῦτο διεσαφήθη ἤδη ἀποχρώντως ἔν τε τῇ Σάμῳ καὶ τῇ Κρήτῃ, ἔνθα, παρὰ τὴν αὐτονομίαν ἢ τὴν «ἀνεξαρτησίαν», τὸ πρόγραμμα τῆς ἑνώσεως διατηρεῖται ἀκριβῶς ὡς καὶ πρότερον. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐκπεφρασμένως εἰς τὴν ἕνωσιν ἀφορῶσαν περίοδον τῆς δηλώσεως τοῦ κ. Τσάμπερλαιν, καθ' ἣν «ἀμφιβάλλει ἂν θὰ συνεφώνουν πρὸς ταύτην καὶ πάντες οἱ ἐν Κύπρῳ», ἐγχωρεῖ τὸ ἐπιχείρημα ὅτι ὑπονοεῖται ἡ μικρὰ τοῦ μωαμεθανικοῦ πληθυσμοῦ μειονοψηφία. Ἀλλὰ τὰ ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις μωαμεθανικὰ στοιχεῖα, αὐτὰ ταῦτα θεωροῦντα ἑαυτὰ ὡς ξένα καὶ ἀμέσως μεταναστεύοντα ἅμα τῇ καταλύσει τῆς κυριαρχίας τοῦ Σουλτάνου, οὐδέποτε ἐλογίσθησαν ὡς παράγων ἐν τῇ ἐκτιμήσει τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος τοῦ τόπου. Τὸ λέγειν ὅτι οἱ Μουσουλμάνοι τῆς Κύπρου δὲν θέλουσι τὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα προσάρτησιν εἶναί τι πιστευτὸν καὶ δικαιολογήσιμον. Ἀλλ' εἶναι ὅλως ἀδικαιολόγητον τὸ ἰσχυρίζεσθαι ὅτι ἡ γνώμη τούτων ἔχει ἐπίδρασίν τινα ἐπὶ τὴν διάγνωσιν τῶν πόθων τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ, ὅστις εἶναι ὁ χριστιανικὸς τοιοῦτος, ὁ ἀληθὴς οἰκιστὴς καὶ φυσικὸς κύριος τῆς χώρας. Οὐδὲ πιστεύομεν ὅτι ὁ κ. Τσάμπερλαιν εἶναι εἰς θέσιν νὰ βεβαιώσῃ ὅτι πρὸς δημιουργίαν τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ρωμουνίας καὶ τῶν σλαυϊκῶν βαλκανικῶν κρατῶν ἐζητήθη ἡ γνώμη τῶν ἐν ταῖς χώραις ταύταις οἰκούντων Τούρκων, θεωρηθέντων ὡς μελῶν τοῦ ἑλληνικοῦ, ρωμουνικοῦ ἢ σλαυϊκοῦ τινος λαοῦ.

Πρὸς τὸν στεναγμὸν τῶν ἀδελφῶν Κυπρίων ἑνοῦμεν τὸν ἡμέτερον. Πᾶν ὅ,τι συμβαίνει ἐν Κύπρῳ ζωηρὰν πάντοτε εὑρίσκει τὴν ἀπήχησιν ἐν Ἀθήναις. Νήματα ἀόρατα συνδέουσιν ἀμοιβαίως τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν ἡμῶν. Ἀλλὰ λόγων ὑπομονῆς καὶ ἐγκαρτερήσεως δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην οἱ Κύπριοι. Ἐπαρκεῖ αὐτοῖς ἡ συναίσθησις ὅτι

Digitized by Google

καὶ τῆς μητρός, παρ' οἷς ἔμελλεν ὡς προταφεῖος νὰ κοιμηθῇ ὁ Χρυσόστομος τὸν αἰώνιον ὕπνον, καὶ ὁ μὲν ἐξόριστος τῆς χθὲς ἀνελάμβανε τὸν θρόνον αὐτοῦ, ὡς ὀρθῶς φρενητιῶντα ἀνεβόησαν τὰ πλήθη ὑπὸ τοὺς θόλους, ἡ δὲ βασιλικὴ πορφύρα ἐκάλυψε τὸν βασιλέα τῶν πατριαρχῶν. Ἐν αὐτῷ ὁ πατριάρχης Νεστόριος, διακρίνας τὰς δύο τοῦ Σωτῆρος φύσεις, ἀπεφήνατο τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ὡς τὸ ἔνδυμα, τὸ ὄργανον καὶ τὸν ναόν, οὕτως εἰπεῖν, τῆς θείας αὐτοῦ φύσεως καὶ ἐγένετο οὕτω ὁ αἴτιος τῆς πολυκρότου τῶν Νεστοριανῶν αἱρέσεως. Ἐν αὐτῷ ὁ αὐτοκράτωρ Λέων ἐστέφθη πρῶτος ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐκύρωσε, πρῶτος αὐτὸς τῶν ἐπὶ τῆς γῆς βασιλέων, διὰ τῶν εὐχῶν τῆς Ἐκκλησίας τὴν ἀναγόρευσιν αὐτοῦ, ὡς μονάρχης θεοπρόβλητος, χριστὸς τοῦ Κυρίου, ὡς ἐκ Θεοῦ ὑψωθεὶς ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς βασιλείας καὶ ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ ἐπὶ γῆς, ὅθεν προῆλθεν ἔκτοτε ὁ συγκερασμὸς τῆς πολιτείας καὶ τῆς θρησκείας ἐν τῷ ἔθνει ἡμῶν, ἐξ οὗ πολλὰ μὲν τὰ εὐεργετήματα, τὰ ἀπορρεύσαντα ἐκ τῆς εἰς τὴν θρησκείαν ἀφοσιώσεως ἡμῶν, οὐχὶ δὲ ὀλιγώτεραι καὶ αἱ ζημίαι, αἱ ἐπελθοῦσαι εἰς τὸ κράτος, ἕνεκα τῆς πίστεως, πολλάκις οὐχὶ καλῶς ἐννοουμένης. Ἐν αὐτῷ ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος ὁ αὐτοκράτωρ Ζήνων προεκήρυξε τὸ *ἑνωτικόν*, ἴδιον διάταγμα, δι' οὗ ἐπηγγέλλετο ν' ἀποκαταστήσῃ τήν τε ἐκκλησιαστικὴν καὶ τὴν πολιτικὴν τοῦ κράτους γαλήνην, τὴν διαταραχθεῖσαν ἕνεκα τῶν διαφόρων θρησκευτικῶν αἱρέσεων. Ἐν αὐτῷ ἐτελέσθη τὸ πρῶτον μεταξὺ τῆς ἀνατολικῆς καὶ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας διαζύγιον, ἐξαλείψαντος τοῦ πατριάρχου Ἀκακίου τὸ ὄνομα τοῦ ἀρχιερέως τῆς Ῥώμης ἀπὸ τῶν ἱερῶν διπτύχων καὶ ἐν αὐτῷ αὖθις κατεπαύθη πρὸς ὥραν ἡ ἔρις αὕτη διὰ τῆς ἐπὶ Ἰουστίνου γενομένης συμφιλιώσεως τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Ὥστε, ὅτε τῷ 532 ἐπυρπολήθη τὸ δεύτερον μετὰ τοῦ πλείστου μέρους τῆς πόλεως, κατακαέντων καὶ τῶν ἀρχείων αὐτοῦ, ἐν οἷς διετηροῦντο ἅπαντα τῶν προνομιῶν καὶ τῶν προσόδων αὐτοῦ τὰ ἔγγραφα κατὰ τὴν φρικώδη ἐκείνην στάσιν τοῦ *Νίκα* (vincas), «καὶ ἔκαυσαν καὶ τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν σὺν » τοῖς ἀμφοτέροις κίοσι καὶ πᾶσαν ἐκ τετραέντου (;) (= ἄρδην) κατενέχθη», ὡς λέγει ὁ χρονογράφος *Θεοφάνης*, δὲν εἶνε ἄπορον, οὐδὲ θαυμαστόν, διατί ὁ Ἰουστινιανός, κατισχύσας τῆς στάσεως, ἐθεώρησε καθῆκον ἀπαραίτητον νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν ἐξ ὑπαρχῆς ἀνοικοδόμησιν τοῦ ναοῦ τούτου, ὅστις ὑπελαμβάνετο ὡς τὸ ἱερώτατον τῶν συμβόλων τῆς θρησκευτικῆς καὶ πολιτικῆς τοῦ ἔθνους ὑπάρξεως, «ἀνὰ κατασκευάσῃ δὲ αὐτὸν οἶκον ἀντάξιον μὲν τοῦ Θεοῦ, οὗ τῆς Σοφίας ἦτο ἐπώνυμος, νὰ ἐνσαρ» κώσῃ δ' ἐν αὐτῷ τὴν ἰδέαν τῆς ὁριστικῆς ἤδη νίκης τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ νὰ » καταστήσῃ τὴν νέαν ἐκκλησίαν τὸ κυριώτατον τοῦ Χριστιανισμοῦ προσκύνημα ἐν » τῇ πρωτευούσῃ τοῦ ἑνιαίου κράτους, ὅ περ ἐδημιούργει ἤδη ἐν ὀνείροις. Ὡς δ' » ἀνηγέρθη ὁ Παρθενὼν ἐπὶ τῶν λειψάνων τοῦ Ἑκατομπέδου μεγαλείτερος οἶκος τῆς » Ἀθηνᾶς μετὰ τὴν νίκην τῶν Ἑλλήνων, οὕτως ἔμελλεν ἡ νέα τῆς θεϊκῆς Σοφίας » ἐκκλησία νὰ ἱδρυθῇ καλλιπρεπεστέρα καὶ θαυμασιωτέρα μετὰ τὸν θρίαμβον τῆς » ὀρθοδοξίας ἐναντίον τῶν αἱρέσεων, μετὰ τὴν νίκην τῆς βασιλείας ἐναντίον τῆς » ἀνταρσίας», ὡς παρατηρεῖ ὁ ἱστορικὸς *Σ. Λάμπρος*.

Digitized by Google

Ἰκτῖνος δὲ καὶ Καλλικράτης τοῦ Παρθενῶνος τούτου τοῦ Χριστιανισμοῦ ὑπῆρξαν Ἀνθέμιος ὁ Τραλλιανὸς καὶ Ἰσίδωρος ὁ Μιλήσιος, δύο τῶν περιφανεστάτων ἀρχιτεκτόνων, τῶν ὑπὸ τῆς ἱστορίας ἀναφερομένων, οἵτινες ἀνέδειξαν τοσοῦτον δαιμόνιον καὶ ὑπερφυὲς τῇ ἀληθείᾳ πνεῦμα, ὥστε συνέβη ἐνταῦθα ὅ τι συμβαίνει πολλάκις ἐν τοῖς ἔργοις τῆς μεγαλοφυΐας, παρήχθη δηλαδὴ ἅμα μὲν νέος ναοῦ τύπος, ἅμα δὲ τὸ κάλλιστον τοῦ τύπου τούτου προϊόν. Ἐνῷ δὲ οἱ ἀρχιτέκτονες παρεσκεύαζον τὸ σχέδιον καὶ ἐμελέτων τὰ ποικίλα ἐπιστημονικὰ καὶ τεχνικὰ ζητήματα, τὰ συνδεόμενα πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν αὐτοῦ, ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπεμελεῖτο μετὰ τῆς συνήθους αὐτῷ δραστηριότητος καὶ ἐνεργείας τῆς συλλογῆς τοῦ ἀναγκαίου ὑλικοῦ καὶ τῆς προπαρασκευῆς τοῦ ἀπαιτουμένου χώρου. Ἀπανταχόθεν τοῦ κράτους, δός δ' εἰπεῖν ἀπανταχόθεν τῆς οἰκουμένης, ἐζητήθησαν τὰ πολυτιμότατα καὶ λαμπρότατα τῶν μαρμάρων, ἐν οἷς ἦσαν καὶ πολλοὶ ἕτοιμοι κίονες, θαυμάσια ἔργα τέχνης ἐκ τῶν σωζομένων ἐν διαφόροις ἱεροῖς καὶ ναοῖς τῆς ἀρχαιότητος. Ἐπειδὴ δὲ οὔτε τὸ αὐτὸ σχῆμα, οὔτε τὰς αὐτὰς διαστάσεις πρὸς τὸν πρότερον ναὸν ἔμελλε νὰ ἔχῃ ὁ νέος, ἐγένετο φροντὶς ἐν τοῖς πρώτοις, ὅπως ἐπεκταθῇ ὁ χῶρος, ἐφ' οὗ προέκειτο νὰ κτισθῇ. Πρὸς τοῦτο ἠγοράσθησαν οἰκόπεδα, κατερρίφθησαν οἰκίαι, ὑπερενικήθησαν αἱ ὑπὸ ἰσχυρογνωμόνων τινῶν ἰδιοκτητῶν παρεμβαλλόμεναι δυσχέρειαι, τὸ μὲν διὰ παρακλήσεων αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος, τὸ δὲ ἐνίοτε καὶ δι' ἀπειλῶν ἢ χορηγήσεως προνομιῶν. Τοῦ μεγαλουργήματος δὲ τὸ γιγαντιαῖον καὶ ὁ θαυμασμός, ὃν ἐνέπνευσαν εἰς τοὺς συγχρόνους ἱστορικοὺς αἵ τε κατὰ τοὺς πολέμους ἐπιτυχίαι καὶ τὸ περὶ τὰς οἰκοδομίας μεγαλεπήβολον τοῦ αὐτοκράτορος, ὑπερῆραν καὶ αὐτῶν τούτων καὶ τῶν μεταγενεστέρων πολλῷ μᾶλλον ἱστορικῶν καὶ χρονογράφων τὰς ἐκφράσεις καὶ τὰς ὑπερβολάς, ὥστε πολλαχοῦ ἐκκλίνουσιν εἰς μυθεύματα καὶ ἀπιθανότητας, ἅπερ πατροπαραδότως διαθρυλούμενα διαδίδονται ἀπὸ αἰῶνος εἰς αἰῶνα καὶ διατηροῦνται μέχρι τῆς σήμερον οὐχὶ μόνον μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν Ὀθωμανῶν. Λέγεται λ. χ. ὅτι ὁ αὐλικὸς εὐνοῦχος Ἀντίοχος, ἔχων οἰκίαν κειμένην κάτωθεν τοῦ σημερινοῦ τρούλλου καὶ ἐκτιμηθεῖσαν ἀντὶ 35 λιτρῶν χρυσίου, ἤτοι περίπου 43 χιλιάδων φράγκων, ἀπῄτει τιμὴν δεκαπλασίαν. Ἀλλ' οἱ περὶ τὸν βασιλέα, γινώσκοντες, ὅτι ὁ Ἀντίοχος ἐμμανῶς ἠγάπα τοὺς ἱπποδρομικοὺς ἀγῶνας, ἔρριψαν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ δεσμωτήριον ἐπὶ τῇ τυχούσῃ προφάσει κατὰ τὰς παραμονὰς τοιαύτης πανηγύρεως· ὁ δέ, ἐπελθούσης τῆς ἡμέρας τῶν ἀγώνων ἐκραύγασεν, ὅτι προφρόνως παραχωρεῖ τὴν οἰκίαν ἀντὶ τῆς προταθείσης τιμῆς ἐπὶ τῷ ὅρῳ νὰ ἐπιτραπῇ εἰς αὐτὸν νὰ προσέλθῃ εἰς τὸ ἱπποδρόμιον. Περὶ δὲ ἄλλου τινὸς βεβαιοῦται, ὅτι συγκατένευε νὰ κατεδαφισθῇ τὸ εὐτελὲς ἐργαστήριον αὐτοῦ, ἐὰν προσεκύνουν αὐτόν, παρελαύνοντες οἱ ἡνίοχοι τοῦ ἱπποδρομίου μετὰ τῶν ἁρμάτων. Πιθανώτερον φαίνεται τὸ περιᾳδόμενον περὶ τινος χήρας Ἄννης, ἥτις ἀπῄτει 500 λίτρας χρυσίου, ἤτοι περὶ τὰς 600 χιλιάδας φράγκων ἀντὶ τῶν 85 λιτρῶν, ἀνθ' ὧν ἐξετιμήθη ἡ κτηματικὴ αὐτῆς περιουσία· μαθοῦσα ὅμως ὅτι αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ ἐν τῷ εὐσεβεῖ

Digitized by Google

αὐτοῦ ζήλῳ προσέρχεται πρὸς αὐτήν, ἵνα ἐκτελέσῃ τὴν ἀγορὰν τοῦ οἰκοπέδου, ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ παρεχώρησε δωρεὰν τὰ αἰτήματα αὐτῆς, παρακαλέσασα μόνον νὰ ταφῇ μετὰ θάνατον παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ ναοῦ, ἵνα ἔχῃ μισθὸν ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. Ὁμοίως παρεξετάθησαν καὶ αὐτὰ τῆς οἰκοδομήσεως τὰ ἔτη εἰς 17, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀρχιτεκτόνων ἐκορυφώθη εἰς 100, ἔχοντος ἑκάστου ὑφ' ἑαυτὸν 100 οἰκοδόμους, διῃρημένους ἀνὰ 5 χιλιάδας εἰς δύο μοίρας, οἵτινος ἤρξαντο τῆς ἐργασίας, οἱ μὲν ἐκ τῆς μιᾶς, οἱ δὲ ἐκ τῆς ἑτέρας πλευρᾶς, ἁμιλλώμενοι τίς νὰ συντελέσῃ ταχύτερον τὸ λαχὸν εἰς ἑκάτερον μέρος· ἐπ' ἴσης δι' ὀπτασιῶν καὶ ὁραμάτων προσεπορίζοντο θησαυροὶ δι' ἐμφανίσεως κατ' ὄναρ ἀγγέλων, εἰς τὸν αὐτοκράτορα ἐλύοντο τὰ δυσεπίλυτα ἀρχιτεκτονικὰ καὶ τεχνικὰ ζητήματα καὶ τὰ πάντα ἑνὶ λόγῳ ᾐτιολογοῦντο ἐπὶ τὸ ὑπερφυσικώτερον, ὥστε καὶ πολλοὶ σήμερον μαρτυροῦσιν, ὅτι ἐγένοντο αὐτόπται τῶν ἐν τοῖς ἀδύτοις τοῦ ναοῦ κευθμῶσιν ἀλωβήτων διατηρουμένων ἔνθεν λειψάνων καὶ αὐτήκοοι τῶν ψαλμῳδιῶν καὶ ὕμνων κατὰ τὰς τοῦ Πάσχα ἱερὰς νύκτας.

Ἀλλ' ὅπως καὶ ἂν ἔχωσι τὰ περὶ τῶν μυθευμάτων καὶ τὰ περὶ τῶν θαυμάτων τούτων, δι' ὧν λέγεται ὅτι παρεσκευάσθη καὶ διεξήχθη ἡ κατασκευὴ τοῦ ναοῦ, τὸ ἀληθὲς εἶνε, ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς τὰ πάντα ἐξετέλεσε μετὰ καταπληκτικῆς δραστηριότητος καὶ ἡ ἔκτασις τοῦ ναοῦ ὑπερέβη πολὺ τὴν τοῦ πυρποληθέντος. Οἱ *τὰ πάτρια τῆς Κωνσταντινουπόλεως* συγγράψαντες διετήρησαν ἀκριβῶς τὰ τῶν ἰδιοκτητῶν ὀνόματα, εἰς ὅσους ἀνῆκον τὰ ἐπὶ τούτῳ ἀγορασθέντα ἢ δωρηθέντα γήπεδα. Ὅτε ἐξεσκάλισαν τὰ θεμέλια τοῦ ναοῦ, ὁ πατριάρχης Ἐπιφάνιος (520—535) ηὐλόγησε τὸ ἔργον καὶ κατήρξατο τῶν ἐργασιῶν αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ, ἐπιρρίψας πρῶτος εἰς τὰ θεμέλια τὸ δι' ὕδατος κριθῆς διαβεβρεγμένον μῖγμα, ὅπερ κατὰ τὴν οἰκοδόμησιν μετεχειρίζοντο ὡς συνδετικὴν ὕλην, ἡμέρας 40 ἀπὸ τῆς πυρπολήσεως, ἤτοι τῇ 23ῃ Φεβρουαρίου 532, ἐντὸς δὲ ἐνιαυτῶν 5 καὶ μηνῶν 10 καὶ ἡμερῶν ὀλίγων συνεπληρώθη τὸ ἔργον τῇ 24ῃ Δεκεμβρίου 537. Ἂς ἔχωμεν δ' ὑπ' ὄψει, ὅτι τοῦ μὲν Ἁγίου Πέτρου τῆς Ρώμης, τοῦ μεγίστου ναοῦ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ κόσμου τὰ ἐγκαίνια ἑωρτάσθησαν μετὰ 120 ἔτη ἀπὸ τῆς καταθέσεως τοῦ θεμελίου λίθου, ὁ δὲ ναὸς ὁλοτελῶς συνεπληρώθη μετὰ πάροδον τριῶν καὶ ἡμίσεως αἰῶνος ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ἐν Λονδίνῳ τοῦ Ἁγίου Παύλου ναός, τὸ μέγιστον τῶν διαμαρτυρομένων τέμενος, ἐπὶ 34 ὅλα ἔτη ᾠκοδομεῖτο. Εἶνε ἀληθές, ὅτι ὁ τῆς Ἁγίας Σοφίας ναὸς εἶνε μικρότερος ἀμφοτέρων ἐκείνων τῶν κολοσσαίων οἰκοδομημάτων, διότι ὁ μὲν τοῦ Ἁγίου Πέτρου εἶνε ὑπερδιπλάσιος, ὁ δὲ τοῦ Ἁγίου Παύλου μῆκος τοὐλάχιστον ἔχει κατὰ τὸ ἥμισυ περισσότερον, ἀλλ' ἐκ τοῦ μεγέθους τῶν ἔργων δὲν δύναταί τις πάντοτε ἀσφαλῶς τοσοῦτον νὰ γινώσκῃ καὶ νὰ κρίνῃ καὶ περὶ τῆς ἐν αὐτοῖς γενομένης ἐργασίας, ὅσον ἐκ τοῦ χρηματικοῦ ποσοῦ τοῦ καταναλωθέντος δι' αὐτά. Ἐδαπανήθησαν λοιπὸν διὰ μὲν τὴν κατασκευὴν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Παύλου 1 ἑκατομμύριον 500 χιλιάδες λιρῶν ἀγγλικῶν, τοῦ Ἁγίου Πέτρου 50 ἑκατομμύρια ρωμαϊκῶν σκούδων, ἤτοι 300 ἑκατομμύρια φράγκων, τοῦ δὲ τῆς Ἁγίας

Digitized by Google

Σοφίας κατά τινας μὲν 80 ἢ 320 κεντηνάρια χρυσίου, μὴ συνυπολογιζομένης τῆ ἀξίας μεγάλου πλήθους ὑλικοῦ ἀδαπάνως συγκομισθέντος ἔκ τε ἀρχαίων ἐρειπίων ἐν πολλαῖς πόλεσι τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἐξ ἰδιωτικῶν δωρεῶν, κατὰ δὲ τὴν *Διήγησιν* τοῦ *Κωδηνοῦ περὶ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ τῆς μεγάλης τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας,τῆς ἐπονομαζομένης Ἁγίας Σοφίας* 12,653 κεντηνάρια χρυσοῦ. Ἀναμφιβόλως τὸ τοιοῦτον εἶνε ἀπίθανον· κατὰ τοὺς μᾶλλον δὲ πιθανοὺς ὑπολογισμοὺς πρέπει νὰ ὑποβιβάσωμεν τὴν δαπάνην εἰς 3 χιλιάδας κεντηνάρια, ἤτοι 360 ἑκατομμύρια φράγκων, ὑπολογιζομένου, ὅτι τὸ κεντηνάριον ἔχει 120 χιλιάδας φράγκων. Ὁ ἱστορικὸς *Γίββων*, λογιζόμενος τὴν δαπάνην ἐπὶ τὸ μετριώτερον, λέγει, ὅτι πρέπει νὰ ἐδαπανήθησαν ἓν ἑκατομμύριον λίτραι χρυσίου. Ὁ δὲ *Προκόπιος* προσθέτει ἐν τῇ *Μυστικῇ ἱστορίᾳ*, ὅτι μὴ ἐπαρκούντων τῶν φόρων, εἰ καὶ ὑπερόγκων, ἐκόπησαν καὶ οἱ μισθοὶ τῶν ἀπὸ τοῦ δημοσίου μισθοδοτουμένων διδασκάλων, ὁ δὲ *Ζωναρᾶς*, ἀντιγράφων ἴσως φήμην ἀπίθανον, ἐπιφέρει, ὅτι καὶ ὑδραγωγὸν μέγιστον ἐκ μολύβλου ἐξειργασμένον, δι' οὗ τὸ ὕδωρ εἰς τὴν πόλιν εἰσήγετο, κατέλυσεν, ἐπειδὴ ἐν τῇ οἰκοδομίᾳ πολλοῦ μολύβδου εἶχεν ἀνάγκην ὁ αὐτοκράτωρ. Ἀλλ' ὅσον δήποτε μέρος καὶ ἂν ἀφαιρέσωμεν τοῦ ὁλικοῦ ποσοῦ, ὡς ἀντίτιμον τῆς ὕλης καὶ ὅσον δήποτε ἂν μετριάσωμεν ἀναλόγως τὴν δαπάνην τῆς ἐργασίας, πάλιν ἀξιοθαύμαστον εἶνε, ὅτι τὸ ἔργον ἐξετελέσθη ἐν ἓξ ἔτεσι· ταχύτης ἀξιοσημείωτος,μαρτυροῦσα τοὺς ἀκαταλογίστους πόρους τοῦ δημοσίου θησαυροῦ, τοῦ ἐπαρκέσαντος ἐν τοσούτῳ βραχεῖ διαστήματι εἰς τοσοῦτον ὑπέρογκον ἀνάλωμα.

(Ἕπεται συνέχεια) **Μυρτ. Ἀποστολίδης**

Digitized by Google

ΑΓΡΙΑΙ ΣΚΗΝΑΙ ΦΑΝΑΤΙΣΜΟΥ

ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ ΚΑΤΑ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΕΝ ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΕΙ

Ἐν τῷ τελευταίῳ φύλλῳ τῶν „**Εἰδήσεων τοῦ Αἵμου**" ἀναγινώσκομεν μετ' ἐκπλήξεως βανδαλισμοὺς καὶ ἀγρίας σκηνάς, ἐπισυμβάσας ἐν Φιλιππουπόλει κατὰ ὁμογενῶν καὶ δὴ κατὰ καθηγητοῦ τῶν Ζαριφείων Διδασκαλείων, σκηνάς, αἵτινες δὲν συνιστῶσι καλῶς παρὰ τῷ ἐξωτερικῷ κόσμῳ τὰς ἐν τῷ πολιτισμῷ προόδους τῆς Βουλγαρίας.

Αἱ σκηναὶ αὗται προυκλήθησαν ὑπὸ τῶν μαθητῶν τοῦ Γυμναστικοῦ Συλλόγου κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτῶν εἰς Φιλιππούπολιν ἀπὸ ἐκδρομῆς, ἣν ἔκαμον μέχρι Τατὰρ Παζαρτζίκ.

Καὶ πρῶτον ἐν τῷ ζυθοπωλείῳ „Θρακικὸς Ἥρως" μέγαν θόρυβον ἤγειραν, πίνοντες καὶ κραυγάζοντες „κάτω οἱ Ἕλληνες" καὶ ἄλλα προσβλητικὰ κατὰ τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Ἐκεῖθεν δὲ ἀναχωρήσαντες εἰσῆλθον εἰς τὸ παντοπωλεῖον „Παβιλιὸν", ἔνθα ἐκτύπησαν γέροντα ἐνδυματοπώλην Ἕλληνα καί τινας νέους, τοὺς ὑπηρέτας, εἶτα πρὸ τοῦ καφενείου „Ἡνωμένη Βουλγαρία" ἐράπησαν νέον Ἕλληνα, εὑρισκόμενον μετά τινων Βουλγάρων, κατόπιν εἰσῆλθον εἰς τὸ καφενεῖον τῆς „Ἀκροπόλεως" καὶ ἐζήτουν „ἥρωα Ἕλληνα" διὰ νὰ τὸν δείρωσι καὶ μὴ εὑρόντες τοιοῦτον προυχώρησαν καὶ εἰσελθόντες εἰς τὸ καφενεῖον τοῦ κ. Θεοδώρου ἔδειραν τὸν ὑπηρέτην καὶ ἐξέσχισαν τὰς ἑλληνικὰς ἐφημερίδας, ὑβρίζοντες καὶ ἔπειτα . . . ἡ ἀστυνομία θὰ γνωρίζῃ ποῦ κατέληξαν, ἀφοῦ πρὸ τῶν ὀμμάτων τῶν ὀργάνων αὐτῆς ὅλα τὰ ἄνω ἐγίνοντο. Τὴν ἐπιοῦσαν πολὺς λόγος ἐγίνετο ἀνὰ τὴν πόλιν καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν ὁμογενῶν δὲν ἤθελον νὰ δώσωσι πολλὴν σημασίαν εἰς τὰ γενόμενα, ἀποδίδοντες αὐτὰ εἰς τὴν ἐπήρειαν τοῦ Βάκχου καὶ εἰς τὸν φυσικὸν φθόνον ἐνίων κατὰ παντὸς ὅ τι ἑλληνικοῦ. Ἀλλ' ἀπεδείχθη ἐκ τῶν κατὰ τὴν ἑπομένην νύκτα συμβάντων, ὅτι τὰ γεγονότα δὲν εἶνε ἄνευ σημασίας, καὶ ὅτι κακοποιοί τινες, ἐκμεταλλευόμενοι τὴν μυστηριώδη πρὸς αὐτοὺς ἀνοχὴν τῶν ἀστυνομικῶν ὀργάνων, σκοπὸν προέθεσαν νὰ προκαλέσωσι νέα φυλετικὰ μίση μεταξὺ Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων, ῥήξεις αἱματηρὰς καὶ ἄλλα ἀπευκταῖα πρὸς ὡρισμένον κακοήθη σκοπόν, ὃν πρέπει νὰ προλάβωσι διαμαρτυρόμεναι αἱ κοινωτικαὶ ἑλληνικαὶ ἀρχαὶ εἰς τὸν νομάρχην καὶ ἀπαιτοῦσαι παρ' αὐτοῦ τὴν ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς τῶν Ἑλλήνων τὸ γένος κατοίκων τῆς πόλεως ταύτης. Περὶ τὴν 9 1)2 ὥραν οἱ συντάκται τῶν βουλγαρικῶν ἐφημερίδων „Οὔτρο" καὶ „Νόβα Ζαριά," οἱ ἐν ἐνεργείᾳ διδάσκαλοι Ζλατὰν Ἰβανὼφ, Τσακάλωφ, εἷς ἕτερος διδάσκαλος καὶ εἷς πολίτης εἰσῆλθον συγχρόνως εἰς τὸ καφενεῖον „Ἡνωμένη Βουλγαρία" καὶ ἐκάθησαν ἀπέναντι τοῦ καθηγητοῦ τῶν μαθηματικῶν

Digitized by Google

ἐν τοῖς Ζαριφείοις κ. Κυριακοῦ Στεφανίδου, ἀναγινώσκοντος κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν τὸν „Νέον Ἐλεύθερον Τύπον." Μόλις δὲ καθίσαντες ἤρχισαν, ἀποτείνοντες εἰς αὐτὸν ὑβριστικὰς καὶ ἀπειλητικὰς φράσεις, ἀλλ' ὁ κ. Στεφανίδης, φύσει φιλήσυχος, προσεποιήθη, ὅτι δὲν ἀκούει αὐτοὺς καὶ ἐξηκολούθει τὴν ἀνάγνωσιν τῆς βιενναίας ἐφημερίδος. Τότε ὁ συντάκτης τοῦ «Οὔτρο» ἐγείρεται καὶ ἐπιτίθεται διὰ τῆς ῥάβδου κατὰ τοῦ κ. Στεφανίδου· οὗτος ἁρπάζει τὴν ῥάβδον, ἀλλ' εὐθὺς οἱ πέντε ἄλλοι ὁρμῶσι καὶ ἄρχονται κτυπῶντες αὐτὸν ἐπὶ κεφαλῆς διὰ χονδρῶν ῥάβδων καὶ κραυγάζοντες «Κάτω οἱ Ἕλληνες! Ὄλεθρος εἰς τοὺς Ἕλληνας ! !» Οἱ ὑπηρέται τοῦ καφενείου ἔφυγον ἐκ φόβου καὶ μόνον ἡ αἰφνηδία παρουσία ἄλλων θαμώνων τοῦ καφενείου καί τινων ἀστυνομικῶν κλητήρων ἔσωσε τὸν κ. Στεφανίδην ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν δολοφόνων, σχόντα κατὰ τὴν πάλην του καὶ μίαν πληγὴν κατὰ τὸ μέτωπον ἀρκετὰ σπουδαίαν.

«Λέγεται ὅτι ἡ ἀστυνομία ἔμεινεν ἀδρανής, διότι οἱ ἐπιτιθέμενοι ἐκραύγασαν πρὸς αὐτὴν „ἐὰν εἶσθε Ἕλληνες σώσατέ τόν, ἀλλ' ἂν εἶσθε Βούλγαροι ἀφήσατέ μας ἐλευθέρους νὰ κάμωμεν ὅ τι θέλομεν." Τὸν κ. Στεφανίδην ὡδήγησαν εἰς τὸ πλησιέστερον φαρμακεῖον, ἔνθα ὁ Ἰατρὸς κ. Γ. Ἀνδρόνικος περιέδεσε τὴν πληγὴν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸν οἶκόν του, ὅθεν ἐπέδωκε μήνυσιν εἰς τὴν εἰσαγγελίαν κατὰ τῶν προσβολέων του.

«Τὰ ἄγρια ταῦτα γεγονότα συνεκίνησαν ὁλόκληρον τὴν Κοινότητα Φιλιππουπόλεως καὶ δικαίως, διότι αἱ προσβολαὶ ἤρχισαν νὰ λαμβάνωσι χαρακτῆρα ἀναφανδὸν φυλετικοῦ διωγμοῦ, διενεργουμένου ὑπὸ τὰ ὄμματα αὐτῆς τῆς ἀστυνομίας. Διὰ τοῦτο παρεκλήθη ἡ Α. Π. ὁ μητροπολίτης κ. Φώτιος νὰ διαμαρτυρηθῇ εἰς τὸν νομάρχην καὶ ἀπαιτήσῃ παρ' αὐτοῦ τὴν ἀσφάλειαν τῶν Ἑλλήνων τὸ γένος ὑπηκόων τῆς χώρας.

«Τὰ ἄνω γεγονότα εἶνε λίαν χαρακτηριστικὰ τοῦ πνεύματος, ὅπερ διαπνέει τὴν Βουλγαρίαν, καθόσον οὐχὶ ἀμαθὴς ὄχλος, ἀλλ' αὐτοὶ οἱ δημοσιογράφοι καὶ καθηγηταί, οἱ διατεταγμένοι ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ τῆς ἠθικῆς πρὸς διαπαιδαγώγησιν τοῦ λαοῦ, παραπαίοντες καθ' ἑκάστην ἐκ μέθης, ἐπιδίδονται εἰς παντοίας προσβολὰς κατὰ τῶν νόμων τοῦ Κράτους καὶ τῆς ἐλευθερίας τῶν ἀτόμων.

* *
*

Κατὰ τὰς σημερινὰς πληροφορίας, ἡ Α. Π. ὁ μητροπολίτης Φιλιππουπόλεως κ. Φώτιος, ὁ πρόεδρος τῆς ἐφορείας τῶν Σχολῶν κ. Ἀντωνιάδης καὶ ὁ κ. Ἀχ. Μαυρίδης ἐκ μέρους τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος διεμαρτυρήθησαν πρὸς τὸν νομάρχην κ. Μάρκωφ κατὰ τῶν σκηνῶν τῆς 3 καὶ 4 τρέχοντοντος καὶ ἐζήτησαν τὴν ἀντίληψιν τῆς ἐξουσίας πρὸς παρακώλυσιν ἐπαναλήψεως αὐτῶν καὶ ἐξασφάλισιν τῆς ζωῆς τῶν πολιτῶν. Ὁ νομάρχης ὑπεσχέθη, ὅτι θὰ λάβῃ αὐστηρὰ μέτρα κατὰ τῶν ταραξιῶν καὶ οἱ λόγοι του ἐπιστεύθησαν, διότι ἀνήκει εἰς τὰς τάξεις τῶν παλαιῶν ἐκείνων Βουλγάρων διδασκάλων, οἵτινες ὡς καθῆκόν των δὲν ἐθεώρουν τὸ μεθοκοπεῖν καὶ ἐπιτίθεσθαι κατὰ τῶν πολιτῶν, ἀλλὰ τὴν δι' ἰδίου παραδείγματος χρηστοῦ βίου διαπαιδαγώγησινὲ πὶ τὸ ἀνθρωπινώτερον τοῦ λαοῦ.»

Digitized by Google

ΟΙ ΚΥΠΡΙΟΙ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ

Καὶ πάλιν ἐκ τῆς βρεττανικῆς μητροπόλεως πικρὸν τὸ βέλος τῆς εἰρωνείας ἐτοξεύθη εἰς τὴν εὐαίσθητον καρδίαν τῶν ἀδελφῶν Κυπρίων. Τηλεγραφικὸν ἄγγελμα κατέστησεν ἡμῖν γνωστὸν ὅτι πατριωτικὸς πόνος συνέθλιψε καὶ αὖθις τὴν ψυχὴν τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ, ἰσχυρὰ δὲ κραυγὴ διαμαρτυρίας ἠκούσθη μίαν ἔτι φορὰν ἀνὰ τὰ πεδία καὶ τὰς ἀκτὰς τῆς ξενοκρατουμένης νήσου. Εἶναι διπλοῦν τὸ ἄλγος τοῦ δυστυχοῦς, ὅταν εἰς τὴν δυστυχίαν του προστίθεται καὶ ἡ ὕβρις.

Εἴκοσι καὶ τέσσαρα ἔτη συμπληροῦνται τὰς ἡμέρας ταύτας ἀφ' ἧς οἱ Ἄγγλοι κατέλαβον τὴν Κύπρον. Καὶ ἂν μὴ πρότερον ἦσαν γνωστὰ τὰ φρονήματα τῶν Κυπρίων, τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα θὰ ἤρκει, ὅπως καταστήσῃ σαφεῖς τοὺς ἀκοιμήτους πόθους τοῦ λαοῦ. Οὐχὶ σποράδην κατὰ σπανίαν τινὰ περίστασιν, ἀλλὰ συνεχῶς καὶ ἀδιαλείπτως ἐφ' οἱαδήποτε εὐκαιρίᾳ ἅπας ὁ χριστιανικὸς λαὸς τῆς νήσου εὐτόλμως ἐδήλωσε πρὸς τοὺς Ἄγγλους, ὅτι τὴν κατοχὴν αὐτῶν δὲν στέργει ὡς μόνιμον κατάστασιν καὶ ὅτι ἕνα καὶ μόνον τρέφει διάπυρον πόθον, τὴν πρὸς τοὺς ὁμαίμονας ἕνωσιν. Καὶ ὅμως, ἐν ᾧ εἰσέτι αἱ κοιλάδες τῆς νήσου ἀντελάλουν τὴν ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως μυριόστομον φωνὴν τῶν Κυπρίων, μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἐξάλλου ὑποδεχομένων τοὺς ἐξ Ἱεροσολύμων ἐπανακάμπτοντας Ἀθηναίους, ἐν ᾧ εἰσέτι δὲν εἶχον ἀποξηρανθῆ τὰ γλυκύπικρα δάκρυα, ἅτινα ἡ συνάντησις αὕτη προεκάλεσεν, ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἀποικιῶν ἐλάμβανεν ἀφορμὴν νὰ δηλοῖ, ἐνώπιον τῶν ἄγγλων ἀντιπροσώπων ὅτι «*οἱ κάτοικοι τῆς Κύπρου οὐδέποτε ἐζήτησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των*» καὶ ὅτι ὡς πρὸς τὴν μεταβίβασιν εἰς τὴν Ἑλλάδα τῶν ἐπὶ τῆς Κύπρου δικαιωμάτων τῆς Ἀγγλίας «*ἀμφιβάλλει ἂν θὰ συνεφώνουν πρὸς ταύτην καὶ πάντες οἱ ἐν Κύπρῳ*»!

Ἐκ πολλῶν παρομοίων περιστατικῶν, καὶ ἐξ ἀφορμῆς αὐτῆς ταύτης τῆς Κύπρου καὶ ἐξ ἀφορμῆς τῆς Κρήτης, ἵνα παραλίπωμεν τὴν Ἑπτάνησον, εἰθίσθημεν ἤδη εἰς τὴν ἄσπλαγχνον ταύτην γλῶσσαν τοῦ ἀγγλικοῦ Ἀνακτοβουλίου. Ἀλλὰ τὸ πλῆγμα, καίτοι σύνηθες, εἶναι ἀείποτε ἐπώδυνον, ἀνεξήγητον δὲ καταντᾷ πῶς λαός, τοσοῦτον εὐγενὴς καὶ ὑπερήφανος, κρίνει ἑαυτὸν ἄξιον τοιαύτης πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς συμπεριφορᾶς. Πρὸ μικροῦ ἔτι ἐπὶ τῇ λήξει τοῦ νοτιαφρικανικοῦ πολέμου σύμπας ὁ ἀγγλικὸς τύπος ἐξέφρασε τὴν θερμὴν αὐτοῦ συμπάθειαν πρὸς τὴν ἀνδρείαν δρᾶκα τῶν ἡττημένων, ἡ δὲ συντηρητικὴ «*Σημαία*», ἐξαίρουσα τὴν γενναιότητα καὶ τὰς ἀρετὰς τῶν Βόερς, ἔγραφε μετὰ θαυμαστῆς ἀξιοπρεπείας ὅτι «θὰ ἦτο ἀπρεπὲς νὰ εἴπωμεν σήμερον καὶ μίαν μόνην λέξιν, δυναμένην νὰ ἐπαυξήσῃ τὴν ὀδύνην τοῦ ἡρωϊκοῦ λαοῦ». Εὐλόγως ἄρα δύναταί τις νὰ ἐρωτήσῃ διατί οἱ Ἕλληνες τῆς Κύπρου δὲν δικαιοῦνται ἀναλόγου μεταχειρίσεως. Ἡ φιλοπατρία τῶν Ἑλλήνων εἶναι ὀλιγώτερον ἀξία τιμῆς ἢ ἡ φιλοπατρία τῶν πολεμιστῶν τοῦ Τράνσβααλ;

Ἡ ἀπάντησις ἐδόθη ἤδη, ὡς ἥρμοζεν, εἰς τὸν κ. Τσάμπερλαιν, κατὰ τὰ ἐκ Κύπρου

Digitized by Google

τηλεγραφικῶς ἀγγελθέντα. Πάνδημα συλλαλητήρια διέψευσαν καὶ τὴν φορὰν ταύτην κατ' ἐμφαντικὸν τρόπον τὰς δηλώσεις τοῦ Ὑπουργοῦ. Ἀλλὰ φρονοῦμεν ὅτι δὲν προσήκει εἰς Ἔθνος μέγα καὶ φιλελεύθερον, οἷον τὸ βρεττανικόν, νὰ προκαλῇ τοιούτου εἴδους διαβήματα. Τοιαῦται διαμαρτυρίαι ἀμαυροῦσι τὸ γόητρον καὶ τὰς παραδόσεις τοῦ βρεττανικοῦ λαοῦ, μειοῦσι δὲ τὸ κῦρος τοῦ πολιτισμοῦ ἐκείνου, οὗ θεωρεῖται φορεὺς ἡ ἀγγλικὴ ἐξάπλωσις.

Ἡ παρὰ τὸν Τάμεσιν Κυβέρνησις καιρὸς εἶναι νὰ λάβῃ ὡς δεδομένον ὅτι οἱ Κύπριοι ἀδύνατον νὰ μεταλλάξωσι φρόνημα καὶ νὰ ὑποκύψωσιν ἀγογγύστως εἰς τὸ σημερινὸν καθεστώς. Συμφώνως δὲ πρὸς τὴν σταθερὰν ἀρχὴν ταύτην ὀφείλει νὰ ρυθμίζῃ καὶ τὴν πολιτικὴν αὐτῆς, ἂν μὴ προαιρῆται νὰ γίνηται ὁσημέραι ἐπαχθεστέρα καὶ μισητοτέρα ἐν τῇ νήσῳ. Ἀπέναντι τῆς ἀμάχου ἀγγλικῆς δυνάμεως τὰ ἐθνικὰ δικαιώματα τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ δὲν δύνανται νὰ τύχωσιν ἄλλης ὑπερασπίσεως ἢ τῆς διὰ τοῦ λόγου. Ἀλλὰ τοῦτο οὐδαμῶς ἐλαττοῖ τὴν ἀξίαν αὐτῶν, οὐδὲ παραβλάπτει τὴν ἐλπίδα, ὅτι θᾶττον ἢ βράδιον θὰ ἐπέλθῃ θείᾳ συνάρσει ἡ πλήρης αὐτῶν ἱκανοποίησις.

Ἐκ διπλωματικῆς προνοίας ὁ κ. Τσάμπερλαιν ἀφῆκεν ἐν τῇ ἀγορεύσει του διεξόδους τινάς, εἰς ἃς πιθανὸν ἤδη νὰ ἐπιζητήσῃ καταφύγιον. Ὡμίλησε περὶ «*ἀνεξαρτησίας*» καὶ ταύτην εἶπεν ὅτι δὲν ἐπεθύμησάν ποτε οἱ Κύπριοι. Ἐὰν τὴν λέξιν ταύτην ἔχῃ τὴν πρόθεσιν νὰ ἑρμηνεύσῃ ὡς σημαίνουσαν τὴν λεγομένην «αὐτονομίαν», βεβαίως ὀρθῶς εἶπεν, οὐδὲ δύναταί τις νὰ διαμφισβητήσῃ τὴν ἀλήθειαν τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου. Ἀλλ' ἡ ἐνδεχομένη αὕτη ἐξήγησις ἀναιρεῖται διὰ τῆς ἀντιρρήσεως, ὅτι παρὰ τοῖς ἀλυτρώτοις Ἕλλησιν ἡ ἔννοια τῆς ἀνεξαρτησίας εἶναι ταυτόσημος τῇ ἑνώσει, ἐν ᾗ καὶ μόνῃ διορῶσιν οὗτοι τὴν ἀληθῆ ἐλευθερίαν. Τοῦτο διεσαφήθη ἤδη ἀποχρώντως ἔν τε τῇ Σάμῳ καὶ τῇ Κρήτῃ, ἔνθα, παρὰ τὴν αὐτονομίαν ἢ τὴν «ἀνεξαρτησίαν», τὸ πρόγραμμα τῆς ἑνώσεως διατηρεῖται ἀκριβῶς ὡς καὶ πρότερον. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐκπεφρασμένως εἰς τὴν ἕνωσιν ἀφορῶσαν περίοδον τῆς δηλώσεως τοῦ κ. Τσάμπερλαιν, καθ' ἣν «ἀμφιβάλλει ἂν θὰ συνεφώνουν πρὸς ταύτην καὶ πάντες οἱ ἐν Κύπρῳ», ἐγχωρεῖ τὸ ἐπιχείρημα ὅτι ὑπονοεῖται ἡ μικρὰ τοῦ μωαμεθανικοῦ πληθυσμοῦ μειονοψηφία. Ἀλλὰ τὰ ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις μωαμεθανικὰ στοιχεῖα, αὐτὰ ταῦτα θεωροῦντα ἑαυτὰ ὡς ξένα καὶ ἀμέσως μεταναστεύοντα ἅμα τῇ καταλύσει τῆς κυριαρχίας τοῦ Σουλτάνου, οὐδέποτε ἐλογίσθησαν ὡς παράγων ἐν τῇ ἐκτιμήσει τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος τοῦ τόπου. Τὸ λέγειν ὅτι οἱ Μουσουλμάνοι τῆς Κύπρου δὲν θέλουσι τὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα προσάρτησιν εἶναί τι πιστευτὸν καὶ δικαιολογήσιμον. Ἀλλ' εἶναι ὅλως ἀδικαιολόγητον τὸ ἰσχυρίζεσθαι ὅτι ἡ γνώμη τούτων ἔχει ἐπίδρασίν τινα ἐπὶ τὴν διάγνωσιν τῶν πόθων τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ, ὅστις εἶναι ὁ χριστιανικὸς τοιοῦτος, ὁ ἀληθὴς οἰκιστὴς καὶ φυσικὸς κύριος τῆς χώρας. Οὐδὲ πιστεύομεν ὅτι ὁ κ. Τσάμπερλαιν εἶναι εἰς θέσιν νὰ βεβαιώσῃ ὅτι πρὸς δημιουργίαν τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ρωμουνίας καὶ τῶν σλαυϊκῶν βαλκανικῶν κρατῶν ἐζητήθη ἡ γνώμη τῶν ἐν ταῖς χώραις ταύταις οἰκούντων Τούρκων, θεωρηθέντων ὡς μελῶν τοῦ ἑλληνικοῦ, ρωμουνικοῦ ἢ σλαυϊκοῦ τινος λαοῦ.

Πρὸς τὸν στεναγμὸν τῶν ἀδελφῶν Κυπρίων ἑνοῦμεν τὸν ἡμέτερον. Πᾶν ὅ,τι συμβαίνει ἐν Κύπρῳ ζωηρὰν πάντοτε εὑρίσκει τὴν ἀπήχησιν ἐν Ἀθήναις. Νήματα ἀόρατα συνδέουσιν ἀμοιβαίως τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν ἡμῶν. Ἀλλὰ λόγων ὑπομονῆς καὶ ἐγκαρτερήσεως δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην οἱ Κύπριοι. Ἐπαρκεῖ αὐτοῖς ἡ συναίσθησις ὅτι

Digitized by Google

ἀγωνίζονται τὸν ἱερώτατον ἀγῶνα τοῦ ἀνθρώπου, οὗ ἀπεδείχθησαν κράτιστοι μαχηταί, ἄξιοι τῆς ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης. Πότε ὁ ἀγὼν οὗτος θὰ λήξῃ, οὐδενὶ δίδοται νὰ προείπῃ. Ὅτι ὅμως θὰ λήξῃ μίαν ἡμέραν καὶ θὰ λήξῃ κατ' εὐχήν, τοῦτο εἶνε δόγμα πίστεως τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους.

Εὐάγγελος Γ. Νικολαΐδης

Υ Γ. **Εἴχομεν** γράψῃ τ' ἀνωτέρω, ὅτε ἐλάβομεν ἐκ Κύπρου τὸ ἀκόλουθον πατριωτικώτατον ψήφισμα :

Ψήφισμα

«Ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς Λεμησσοῦ καὶ τῶν περιχώρων, συνελθὼν σήμερον εἰς πολυπληθὲς συλλαλητήριον ἐν τῇ παρὰ τὰς ὁδοὺς Σαλαμῖνος καὶ Κάνιγγος πλατείᾳ καὶ συσκεφθεὶς ἐπὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἀποικιῶν γενομένων δηλώσεων, αἵτινες θίγουσι τὴν ἐθνικὴν αὐτοῦ φιλοτιμίαν, παρερχόμενος δὲ πάσας τὰς ἄλλας περί τε τοῦ ζητήματος τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ τοῦ οἰκονομικοῦ ἀνακριβείας καὶ περιοριζόμενος εἰς τὸ κύριον καὶ σπουδαιότερον ζήτημα τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ἀποκαταστάσεως :

Ψηφίζει :

«α') Ἐκφράζει τὴν λύπην καὶ ἔκπληξιν αὐτοῦ, ὅτι ὁ ἔντιμος ἐπὶ τῶν Ἀποικιῶν Ὑπουργός, εἰς ἀνακριβεῖς βεβαίως βασιζόμενος πληροφορίας, προέβη εἰς ἀνακριβεῖς δηλώσεις, καθ' ἃς ὁ πρωαιώνιος τοῦ λαοῦ πόθος ὑπὲρ ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως δὲν εἶνε ὁμόφωνος καὶ ἑνιαῖος καὶ διακηρύττει μεγαλοφώνως ἅπαξ ἔτι, ὡς λαὸς ἑλληνικός, ἐπίγνωσιν ἔχων τῆς ἐνδόξου αὐτοῦ καταγωγῆς καὶ τῶν μεγάλων αὐτοῦ ἱστορικῶν παραδόσεων ἑνιαῖος καὶ ὁμόφωνος ἕνα πόθον διακαέστατον ἔσχεν, ἔχει καὶ θὰ ἔχῃ, ἐφ' ὅσον ξενοκρατεῖται, τὴν ἕνωσιν αὐτοῦ μετὰ τοῦ ἀπελευθερωθέντος τμήματος τοῦ μεγάλου ἑλληνικοῦ ἔθνους, μεθ' οὗ ἀρρήκτως συνδέεται διὰ τῶν δεσμῶν τοῦ αἵματος, τῆς θρησκείας, τῆς γλώσσης, τῶν κοινῶν ἱστορικῶν παραδόσεων καὶ τῶν κοινῶν πόθων καὶ ἐλπίδων, καὶ τὸν πόθον τοῦτον ἐξεδήλωσε πολλάκις καὶ ποικιλοτρόπως ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς μέχρι σήμερον.

«β') Ἐκφράζει τὰς ἐγκαρδίους αὐτοῦ εὐχαριστίας καὶ τὴν αἰωνίαν εὐγνωμοσύνην πρὸς πάντας τοὺς εὐγενεῖς φιλέλληνας καὶ φιλοκυπρίους, τοὺς ἑκάστοτε συνηγοροῦντας ὑπὲρ ταύτης τῆς μόνης δικαίας καὶ φυσικωτάτης τῶν λύσεων τῆς κυπριακῆς ὑποθέσεως, παρακαλεῖ δὲ αὐτοὺς ὅπως καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἐξακολουθήσωσιν εὐγενῶς συνηγοροῦντες ὑπὲρ τῶν δικαιοτάτων τοῦ λαοῦ πόθων.

«γ') Ἀποφασίζει, ὅπως τὸ παρὸν ψήφισμα, συντασσόμενον εἰς διπλοῦν, ὑπογραφῇ ὑπὸ τοῦ προεδρεύσαντος τοῦ συλλαλητηρίου καὶ τῶν ἐπιτροπειῶν τῶν σωματείων «Ἑνώσεως», «Ἰσότητος» καὶ «Ἀναγεννήσεως», ἐπιδοθῇ εἰς τὸν Διοικητὴν Λεμησσοῦ, ἀποσταλῇ εἰς τοὺς ἐν τῷ Νομοθετικῷ ἀντιπροσώπους καὶ δημοσιευθῇ ἐν ταῖς ἑλληνικοῖς καὶ εὐρωπαϊκαῖς ἐφημερίσιν».

Digitized by Google

Η ΑΝΑΚΟΜΙΔΗ ΤΩΝ ΟΣΤΩΝ ΤΟΥ ΕΝ ΔΟΜΟΚΩ ΠΕΣΟΝΤΟΣ

ΙΤΑΛΟΥ ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ

ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΦΡΑΤΤΗ

Περὶ τὰ τέλη τοῦ λήξαντος μηνὸς Μαΐου ἀφίκετο ἐξ Ἰταλίας ἐπιτροπὴ ὅπως ἐκθάψῃ τὰ ὀστᾶ τοῦ κατὰ τὸν ἀτυχῆ ἡμῶν πόλεμον ἀνδρείως ἐν Δομοκῷ πεσόντος φιλέλληνος Ἰταλοῦ Ἀντωνίου Φράττη, βουλευτοῦ τοῦ ἰταλικοῦ Κοινοβουλίου καὶ λοχαγοῦ τῆς ἀνδρείως ἀγωνισαμένης ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ῥιτσιώτην Γαριβάλδην γαριβαλδινῆς φάλαγγος. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη, μεταβᾶσα εἰς Δομοκόν, ἐξέθαψε τὰ ἔνδοξα ταῦτα ὀστᾶ, ὁμοῦ μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως Νομαρχῶν Καρδίτσης καὶ Λαμίας, οἵτινες καὶ κατέθεσαν βαρύτιμον στέφανον εἰς ἔνδειξιν τῆς πρὸς τὸ γενναῖον τῆς Ἰταλίας τοῦτο τέκνον ὀφειλομένης ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης. Τὰ ἱερὰ ταῦτα διὰ τὴν Ἑλλάδα ὀστᾶ, ἐν πομπῇ στρατιωτικῇ καὶ συνοδευόμενα ὑπὸ τῶν ἐκλεκτοτέρων τῆς κοινωνίας τοῦ Δομοκοῦ μελῶν, μετεκομίσθησαν ἐντὸς δρυΐνης πολυτίμου λάρνακος εἰς Λαμίαν, ἔνθα σύμπασα ἡ πόλις αὕτη ὑπεδέχθη αὐτὰ ἐν σεβασμῷ μεγίστῳ καὶ ἄκρᾳ καὶ εἰλικρινεῖ συγκινήσει, καὶ ὁ μὲν κλῆρος ἐξένισεν αὐτὰ εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν ναόν, ἔνθα ἐψάλησαν αἱ νενομισμέναι νεκρώσιμοι εὐχαί, ἡ δὲ αὐτόθι στρατιωτικὴ φρουρὰ τοῖς ἀπένειμε τιμὰς συνταγματάρχου, κατ' ἐντολὴν τῆς Κυβερνήσεως, καὶ παρὰ διαφόρων πλεῖστοι κατετέθησαν στέφανοι. Ἐκ Λαμίας μετεκομίσθησαν εἰς Πειραιᾶ τὴν 4ην Ἰουνίου καὶ κατετέθησαν εἰς τὸ μέγαρον τοῦ Δημαρχείου, μέχρι τῆς 7ης ἰδίου μηνός, ὅτε ἡ ἐξ Ἰταλίας ἐπιτροπὴ ἔμελλε νὰ παραλάβῃ αὐτὰ καὶ ν' ἀναχωρήσῃ διὰ τὴν ἰδιαιτέραν τοῦ ἀλησμονήτου διὰ τοὺς Ἕλληνας ἡμᾶς φιλέλληνος πατρίδα τὸ Φόρλι.

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἡ αἴθουσα τοῦ Δημαρχείου Πειραιῶς εἶχε διακοσμηθῇ πενθίμως καὶ σεμνῶς· κλάδοι φοίνικος καὶ σημαῖαι τῶν δύο ἐθνῶν ἐντὸς τῆς αἰθούσης, ἐπὶ τῆς μεγάλης θύρας τοῦ Δημαρχείου, ἐπὶ τῶν ἐξωστῶν καὶ τοῦ ἀετώματος αὐτοῦ μετεδίδον πᾶσι τοῖς συνερχομένοις τὸ ῥῖγος καὶ τὴν συγκίνησιν, ἃς προὐξένει ἡ ἀνάμνησις τῆς θυσίας ἑνὸς ἔτι ἐνδόξου φιλέλληνος εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἐλευθερίας. Ἡ λάρναξ ἦτο κεκαλυμμένη μὲ ἠδελφωμένας τὴν ἑλληνικὴν καὶ ἰταλικὴν σημαίαν καὶ ἐπ' αὐτῆς ἐν τῷ μέσῳ ὁ ἐπὶ τοῦ ἐν Δομοκῷ τάφου τοῦ Φράττη σταυρός, ὡς σύμβουλον τοῦ ἁγιασμοῦ τῆς ἑνότητος καὶ τῆς πίστεως, πέριξ δὲ τούτου ἐναπετέθησαν οἱ κατὰ τῆς παραλαβῆς τῶν ὀστῶν ἐν Δομοκῷ καὶ τὴν ἐν Λαμίᾳ διέλευσιν κατατεθέντες

Digitized by Google

στέφανοι τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, τοῦ Δήμου Φαρσάλοις, τοῦ Δήμου Θαυμακοῦ, τοῦ Δήμου Ταμασίων, τοῦ Δήμου Λαμιέων, τῶν ἀξιωματικῶν τῆς φρουρᾶς Λαμίας, τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ ἐν Λαμίᾳ 2ου συντάγματος τοῦ Πεζικοῦ, τοῦ Συλλόγου τῶν Τεχνοεργατῶν Λαμίας καὶ ὁ τῶν ἀδελφῶν Μπαράντη, ὡς σύμβολα δόξης, τιμῆς καὶ ἀγάπης, ἅτινα ἐπηκολούθησεν ὡς γνωστὸν ἡ γονυκλινὴς δέησις τῶν Λαμιέων ὑπὲρ τῆς ψυχῆς τοῦ πεσόντος.

Περὶ τὴν λάρνακα διενυκτέρευσε τιμητικὴ φρουρὰ ναυτικοῦ ἀγήματος· ἕτερον δὲ ἄγημα κατὰ τὴν ὥραν τῆς τελετῆς τῆς 7ης Ἰουνίου, παρετάχθη εἰς διπλῆν γραμμὴν ἀπὸ τῆς Βασιλικῆς Ἀποβάθρας μέχρι τοῦ Δημαρχείου, μετὰ τῆς μουσικῆς τοῦ Ναυτικοῦ. Ἀπὸ πρωΐας παρευρίσκοντο ἐν τῷ Δημαρχείῳ ὁ Δήμαρχος Πειραιῶς μετὰ τῶν δημοτικῶν συμβούλων· ἀπὸ δὲ τῆς 9ης π. μ. ἤρξαντο προσερχόμενοι ὡς εἰς προσκύνημα οἱ ἐπίσημοι καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι συλλόγων, ἑταιριῶν, σωματείων, καὶ τῶν Δήμων Ἀθηναίων καὶ Πειραιῶς.

Οὕτως ἐκ τῶν πρώτων προσῆλθον ὁ ἐν Πειραιεῖ πρόξενος τῆς Ἰταλίας κ. Μπονέλλης μετὰ τῆς ἐξ Ἰταλίας ἐλθούσης διὰ τὴν ἀνακομιδὴν τῶν ὀστῶν Ἐπιτροπῆς τοῦ Δημάρχου Φερλίου καὶ τοῦ Ἰταλοῦ βουλευτοῦ κ. Κιέζη, εὐθὺς δὲ κατόπιν ὁ ἐν Ἀθήναις πρεσβευτὴς τῆς Ἰταλίας Δοὺξ Δ' Ἀβάρνα, οὓς ἐδεξιώθησαν ὁ δήμαρχος, ἡ ἐκ δημοτικῶν συμβούλων ἐπιτροπή, καὶ οἱ παριστάμενοι ἐν τῇ αἰθούσῃ φρούραρχος, ἀστυνόμος, λιμενάρχης καὶ ἄλλοι ἀξιωματικοί. Συγχρόνως, προσῆλθεν ἐν στολῇ ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν καὶ Ναυτικῶν κ. Κόρπας μετὰ τοῦ προσωπάρχου τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν καὶ τοῦ ὑπασπιστοῦ του, ἡ ἀντιπροσωπεύουσα τὸν Δῆμον Ἀθηναίων ἐπιτροπὴ ἐκ πέντε δημοτικῶν συμβούλων καὶ τοῦ προέδρου τοῦ Δημ. Συμβουλίου Ἀθηναίων, οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς ἡμετέρας Ἑταιρίας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» κ. κ. Λουδοβῖκος Νικολαΐδης γραμματεὺς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης καὶ μέλος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας, Ἰ. Ἰωαννίδης ἀντιπρόεδρος τοῦ ἐν Πειραιεῖ Τμήματος τῆς Ἑταιρείας, Στεφ. Μεζεβύρης, δικηγόρος, Γραμματεὺς τοῦ ἐν Πειραιεῖ Τμήματος καὶ Χ. Χρηστοβασίλης, Διευθυντὴς τοῦ Γραφείου τῆς Ἑταιρείας. Πρὸς τούτοις ἡ ἐφορεία τοῦ «Πειραϊκοῦ συνδέσμου», ὁ Διδασκαλικὸς Σύλλογος Πειραιῶς, ἡ ἐφορεία τοῦ «Μουσικοῦ Πειραϊκοῦ Συνδέσμου», οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ ἰταλικῆς παροικίας καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν λαϊκῶν τάξεων φόρον εὐγνωμοσύνης εἰλικρινῆ ἀποτίοντες πρὸς τὸν εἰλικρινῆ καὶ ἔνδοξον τῆς ἐλευθερίας λάτριν.

Τοῖς ἀντιπροσώποις δὲ τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας ὁ Δήμαρχος κ. Μητσόπουλος ἔδωκε τιμητικὴν θέσιν ἀμέσως μετὰ τὰς ἐπιτροπὰς τῶν Δήμων Πειραιῶς καὶ Ἀθηναίων.

Μετὰ τὴν ἄνω συνάθροισιν ὁ Δήμαρχος Πειραιῶς πρῶτος κατέθηκε στέφανον ἐπὶ τῆς σοροῦ, προσφωνήσας καταλλήλως ἐκ μέρους τῆς πόλεως Πειραιῶς, μετ' αὐτὸν ὁ Πρόεδρος τοῦ Δημ. Συμβουλίου Ἀθηναίων ὁμοίως κατέθηκε στέφανον καὶ προσεφώνησεν ἐκ μέρους τῆς πρωτευούσης, ὁ δὲ δημοτικὸς Σύμβουλος Ἀθηναίων κ. Ἀγγε-

Digitized by Google

λόπουλος μεθηρμήνευσεν ἰταλιστὶ τὴν προσφώνησιν τοῦ προέδρου τοῦ Δημ. Συμβουλίου τοῦ Δήμου Ἀθηναίων.

Ἐκ μέρους δὲ τῆς ἡμετέρας Ἑταιρίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατετέθη κατόπιν στέφανος μέγας ἐκ δάφνης μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «*εἰς τὸν ἔξοχον φιλέλληνα καὶ ἀνδρεῖον μαχητὴν Ἀντώνιον Φράττην ἡ Ἑταιρία Ἑλληνισμὸς*» ὁ δὲ πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς κ. Λουδ. Νικολαΐδης προσεφώνησεν οὕτω:

« Ἀλησμόνητε νεκρέ,

«Κατ' ἐντολὴν τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, συγκεκινημένος καταθέτω τὸν στέφανον τοῦτον ἐπὶ τῆς περιεχούσης τὰ πολύτιμα ὀστᾶ σου ἱερᾶς κάλπης. Εἶνε φόρος ἐλάχιστος μεγίστης ὀφειλομένης εὐγνωμοσύνης τοῦ ἑλληνικοῦ Γένους πρὸς ἀντιπρόσωπον ἀδελφοῦ λαοῦ, πρὸς γενναῖον ἥρωα, πρὸς μάρτυρα εὐγενοῦς ἀγῶνος. Θρηνοῦμεν ἐν σοί, Φράττη, ἀδελφὸν καὶ φίλον, καὶ παρακολουθοῦμεν τὸ φέρετρόν σου μετ' ἀγάπης καὶ στοργῆς.

«Ἡ Ἑλλὰς δὲν θὰ σὲ λησμονήσῃ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ μητρικῇ ἀγκάλῃ, ἐν ᾗ μετ' ὀλίγον θ' ἀναπαύησαι, θὰ ἐξακολουθῇ τηροῦσα ἀνεξάλειπτον τὴν μνήμην σου ἐν τῇ καρδίᾳ της.»

Κατόπιν ὁ κ. Ι. Δραγάτσης, Γυμνασιάρχης, κατέθηκε δάφνινον στέφανον ἐκ μέρους τοῦ διδασκαλικοῦ Συλλόγου Πειραιῶς μετὰ προσφωνήσεως ἐνδεικτικωτάτης τῆς εἰλικρινοῦς εὐγνωμοσύνης καὶ συγκινήσεως πάντων, ὁ δὲ κ. Δ. Πολιτάκης κατέθηκεν ἕτερον στέφανον καὶ προσεφώνησεν ἐπίσης ἐκ μέρους τοῦ «Πειραϊκοῦ Συνδέσμου» Μετάλλινον στέφανον κατέθηκεν ἡ ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ ἰταλικὴ παροικία, καὶ στέφανον ἐκ δάφνης ὁ «Μουσικὸς Πειραϊκὸς Σύνδεσμος» διὰ τοῦ γραμματέως αὐτοῦ, προσφωνήσαντος καταλληλότητα. Μεθ' ὃ ὁ κ. Χ. Χρηστοβασίλης ἀπήγγειλεν ἐν μέσῳ τῆς σεμνῆς καὶ πολυπληθοῦς ταύτης ὁμηγύρεως τὸ ἑξῆς ἐπίκαιρον ποίημα:

«Στὰ κόκκαλα τοῦ Φράττη».

Ἂν Ἰταλὸς γεννήθηκες κι' ἡ ἔνδοξη Ἰταλία
Σοῦ εἴταν μάννα σου γλυκειά, φιλόστοργή σου μάννα
Καὶ μὲ τὸ τίμιο γάλα της, ποῦ σ' ἔχει ποτισμένο,
Σ' ἀνάδειξε καμάρι της τρανὸ καὶ τιμημένο,
Καὶ μι' ἄλλη μάννα ἀπόχτησες γλυκότερη ἀκόμα,
Τὴ χώρα αὐτὴ τὴν ἱερὴ τὴν κοσμοξακουσμένη,
Ποῦ πότισες μὲ τ' ἄχραντο καὶ δοξασμένο σου αἷμα.
Χαρὰ σ' ἐσένα, ἀθάνατε, μὲ τὲς δυὸ μάννες πῶχεις!
Ἡ μιὰ σοῦ ἔδωκε ζωὴ κι' ἡ ἄλλη ἀθανασία!

—

Ὅταν τὴ γῆ μας πάτησες ὅλος ζωὴ καὶ κάλλος,
Μᾶς εἶσουν ἕνας ἄγνωστος, ἕνας ἁπλὸς στρατιώτης
Τῆς Λευτεριᾶς, ποῦ μάχονταν τὴ μαύρη Τυραννία,
Ἀλλ' ὅμως τώρα, ποῦ ἄψυχος τὸν τόπο μας ἀφίνεις,
Εἶσαι καθάριος Ἕλληνας, σὲ ξέρει ὁ κόσμος ὅλος
Καὶ σέρνεις πίσω σου Λαοῦ εὐγνώμονου τὸν πόνο!

—

Digitized by Google

Τὴν ὥρα αὐτὴ τὴν ἱερὴ ποῦ ἡ μάννα μας Ἑλλάδα
Σὲ στέλλει δαφνοστόλιστο στὴ μάννα σου Ἰταλία,
Δυὸ ἔθνη κοσμοξάκουστα, πανένδοξα μεγάλα,
Ἀδερφικὰ ἀγκαλιάζονται στὰ κόκκαλά σου ἀπάνω!

—

Ὥρα καλή σου ἥρωα, τοῦ Δομοκοῦ ξεφτέρι,
Πήγαινε νὰ ξεκουρασθῇς στ' ἀγαπητό σου Φόρλι,
Κι' ὅταν βαθυὰ στὸ ὕπνο σου ἀκούσῃς νὰ βροντοῦνε,
Ντουφέκια γιὰ τὴ Λευτεριὰ στὴ Θεσσαλία, πέρα,
Ξανάλα στὴν Ἑλλάδα σου τὴν πολυαγαπημένη,
Ὡσὰν Ρωμαῖος κι' Ἕλληνας νὰ ξαναπολεμήσῃς!

Ἐν τέλει μετὰ τὸν κ. Χρηστοβασίλην, ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ἰταλίας Δε Δ' Ἀβάρνα, ἐπισφραγίζων τὴν τελετὴν κατέθηκε πάγκαλον στέφανον ἐξ ἀργ κλώνων δάφνης καὶ προσεφώνησεν ὡς ἑξῆς ἰταλιστί:

«Ζωηρὰν καὶ βαθεῖαν συγκίνησιν αἰσθανόμεθα ἐνώπιον τῆς σοροῦ ταύτης, ἥτις ὑπομιμνήσκει ὑμῖν ἕνα γενναῖον συμπατριώτην μας, ὅστις, ἀνανεῶν τὰ παραδείγματα παλαιᾶς ἀρετῆς, ἔπεσεν ἐνδόξως μαχόμενος ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων.

«Ἡ γενναία καρδία τοῦ Ἀντωνίου Φράττη δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ αἰσθανθῇ ἀκατανίκητον θέλγητρον διὰ τὸν ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος ἀναληφθέντα ἀγῶνα καὶ πρὸς τὴν γῆν ταύτην, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ κοιτὶς τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, καὶ τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα εἶνε ἓν εἶδος θρησκείας δι' ὅλας τὰς ψυχάς, αἵτινες ἐμφοροῦνται ὑπὸ θαυμασμοῦ πρὸς τὴν ἰδέαν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ὡραίου.

«Ἀκολουθῶν τὴν ἐν Σφακτηρίᾳ σφραγισθεῖσαν παράδοσιν διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Σάντα-Ρόζα καὶ ἄλλων γενναίων Ἰταλῶν, οἵτινες, χαιρετῶντες τὴν ἠῶ τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας, ἔπεσαν ἐπὶ τῶν πεδίων τῶν μαχῶν, τῶν ὑπὸ τοῦ Λεωνίδου καταστάντων ἀφθίτων, παρέδωκε τὴν ζωήν του ὁλοκαύτωμα εἰς τὴν κλασσικὴν ταύτην γῆν, ἥτις ἔσχε μετὰ τῆς Πατρίδος ἡμῶν κοινὰς τὰς τύχας, τὴν δόξαν καὶ τὰ ἀτυχήματα.

«Καθ' ἣν στιγμὴν τὰ ὀστᾶ, ἅτινα πρόκειται νὰ σταλῶσιν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Πατρίδος, ἡμεῖς ἀποστέλλομεν εὐσεβῆ χαιρετισμὸν εἰς τὸ εὐγενὲς τοῦτο πνεῦμα, οὗ ἡ μνήμη θὰ μείνῃ αἰωνία παρ' ἡμῖν, ὅπως αἰωνία θὰ εἶνε ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς Δικαιοσύνης, εἰς ἣν ὁ Φράττης ἀπέβλεπεν ὡς πρὸς τὸν μέγιστον σκοπὸν τοῦ βίου του.

«Εἰς τὴν εὐλαβῆ ταύτην τελετήν, ἣν τὴν στιγμὴν ταύτην τελοῦμεν, συνηνώθησαν μετ' αὐθορμήτου καὶ ἀδελφικῆς συμπαθείας ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ἡμεῖς, συγκεκινημένοι μέχρι τῶν μυχίων τῆς καρδίας ἡμῶν, ἐκδηλοῦμεν πρὸς αὐτὰς ἐν τῇ παρούσῃ περιστάσει τὴν πλέον ζωηρὰν καὶ βαθεῖαν εὐγνωμοσύνην ἡμῶν διὰ τὰς τιμάς, ἃς μετὰ τόσης ἀφοσιώσεως ἠθέλησαν νὰ παράσχωσιν εἰς ἕνα ἐκ τῶν καλλίστων τέκνων τῆς Ἰταλίας, ὅστις ὑπῆρξε συγχρόνως εἷς ἐκ τῶν ἐνθερμοτέρων μαχητῶν τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας».

Digitized by Google

πάντες οἱ προςελθόντες ἐξέφρασαν τὰ συλλυπητήρια αὐτῶν τῷ κ. Πρέσ-ῃς Ἰταλίας, τῷ ἐν Πειραιεῖ Προξένῳ τῆς Ἰταλίας κ. Μπονέλλῃ καὶ τῇ τῶν ἐξ Ἰταλίας κατελθόντων διὰ τὴν ἀνακομιδὴν τῶν λειψάνων, οἵτινες ας ἐν γένει τοὺς μνησθέντας ἀντιπροσώπους ἀπήντησεν συγκεκινημένοι ὅτι υσι τὰς ἐνθουσιωδεστέρας ἐντυπώσεις ἐπὶ τῇ απονεμηθείσῃ τῷ εὐγενε-μπολίτῃ αὐτῶν τιμῇ, εἰς δὲ τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας Νικολαΐδην ἐξέφρασαν μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτοὺς εὐγενείας τὴν νην των διὰ τὴν συμμετοχὴν αὐτῆς εἰς τὴν τελετὴν καὶ διὰ τὴν κατά-ἐκ δάφνης στεφάνου.

ως μετὰ ταῦτα ἐγένετο ἡ ἐκφορὰ τῶν ὀστῶν, ὑποβασταζόντων τὴν λάρ-κλίας τεσσάρων ὑπαξιωματικῶν τοῦ ναυτικοῦ. Ἡ μουσικὴ ἀνέκρουε πενθίμως καὶ ἐξ ἀρ-μπὴ διελθοῦσα μέσῳ τῆς διπλῆς σειρᾶς τοῦ παραταχθέντος ναυτικοῦ ἀγήματος τῆς λεωφόρου Μιαούλη, κατέληξεν εἰς τὴν ἐγγὺς Βασιλικὴν Ἀποβάθραν, ὅπ:θεν ἥτις ἀτμακάτου ἑλληνικοῦ πολεμικοῦ πλοίου μετεκομίσθη ἡ λάρναξ καὶ ἀπετέθη ἐπὶ τοῦ ἀναχωροῦντος δι' Ἰταλίαν ἰταλικοῦ ἀτμοπλοίου. Κατὰ τὴν ἐκκίνησιν τῆς ἀτ-μακάτου μέχρι τῆς ἐπιβιβάσεως τῆς λάρνακος ἐρρίπτοντο ἀπὸ ἑλληνικοῦ πολεμικοῦ κανονιοβολισμοί, ἑπτάκις ἐπαναληφθέντες. Ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου ὁ Ὑπουργὸς κ. Κόρπας προσεφώνησε τοὺς παρεστῶτας ἀντιπροσώπους τοῦ ἰταλικοῦ ἔθνους γαλλιστί, διατρανῶν τὰ πρὸς αὐτὸ αἰσθήματα τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὴν προςφώνησιν ταύτην ἀπήν-τησεν ὁ πρεσβευτὴς καὶ ὁ Ἰταλὸς βουλευτὴς κ. Κιέζης. Περὶ δὲ τὴν μεσημβρίαν τὸ ἀτμόπλοιον ἀπῆρε μὲ μεσίστιον τὴν σημαίαν, κομίζον τὰ ὀστᾶ τοῦ ἀειμνήστου φι-λέλληνος Φράττη εἰς Ἰταλίαν.

Ὁ θάνατος τῶν κατὰ τὸν ἀτυχῆ ἡμῶν πόλεμον πεσόντων φιλελλήνων Ἰταλῶν τῆς Γαριβαλδινῆς φάλαγγος προυξένησε μεγίστην ἐντύπωσιν ἐνταῦθα τε καὶ ἐν Ἰτα-λίᾳ, ὁ δὲ Φ. Καβαλλότης εἷς τῶν θερμοτέρων Ἰταλῶν φιλελλήνων ἐξεφώνησεν τότε ἔξοχον ἐπιμνημόσυνον λόγον, ἐξ οὗ ἀποσπῶμεν τὰς ἑπομένας περικοπάς, ἐν αἷς συγ-κινητικώτατα ἐκφράζεται περὶ τοῦ διὰ πᾶσαν ἑλληνικὴν καρδίαν ἀειμνήστου φιλέλ-ληνος Φράττη :

«Παρέλθετε, παρέλθετε πρὸ ἐμοῦ, νεανίαι, ἥρωες, μορφαὶ ποιητικαί, ξανθαὶ κεφα-λαί, γλυκύτατα νεανικὰ πρόσωπα! Εἰς τὴν πολεμικήν, τὴν ὑπέροχον αὐτὴν ἑορ-τὴν τῆς ἰταλικῆς νεολαίας, εἰς τὴν εὐφρόσυνον αὐτὴν πανδαισίαν, τὴν προσφερομέ-νην εἰς τὸ φίλημα τῆς Ἀτρόπου, μεταξὺ τῶν σπευδόντων πρὸς τοὺς γάμους τοῦ θανάτου, δίκαιον ἦτο ὁ ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΦΡΑΤΤΗΣ νὰ πέσῃ ἐντὸς φωτός, μᾶλλον ἀνταξίου αὐτοῦ, μετὰ τριακονταετεῖς ἀγῶνας καὶ δοκιμασίας, μὲ τὸ μειδίαμα τῆς νεότητος ἀκόμη εἰς τὸ πρόσωπον καὶ μὲ τὴν πίστιν τῶν πρώτων Ἀπριλίων ἀκόμη, εἰς τὴν καρδίαν. Εἰς αὐτόν, συμπληροῦντα ἤδη τὸ πεντηκοστόν, χθὲς ἀκόμη ἀνευ-φημούμενον ἀντιπρόσωπον ἑνὸς λαοῦ, πεσόντα ἐπὶ τοῦ πεδίου στρατιώτην μιᾶς ἰδέας, δὲν ἠδύνατο ν' ἀποδώσῃ τιμὴν ὑπερτέραν ὁ θάνατος, ὅστις τόσας ἰταλικὰς

Digitized by Google

καρδίας ἔπληξε, τόσον πένθος ἰταλικὸν ἀφύπνισεν. Εἰς τὴν ἡλικίαν του καὶ μὲ ὅ τι εἶδεν, ἐγὼ δὲν γνωρίζω, δὲν δύναμαι νὰ φαντασθῶ θάνατον ἰδανικώτερον καὶ μᾶλλον ἐπίφθονον.

«Εἰς τὸ λυκαυγὲς τῆς ζωῆς, ἀσυναίσθητος τῶν ἀθλιοτήτων, τῶν θυελλῶν καὶ τῶν ὀδυνῶν της, εἰς πυρετὸν ἐνθουσιασμοῦ, μαχόμενος ν' ἀποθάνῃ τις, εἶνε ὡς νὰ περάσῃ τὴν ζωὴν εἰς ὄνειρον περικαλλές. Ἀλλὰ νὰ ὑποστῇ τις τῆς ἀθλιότητος καὶ τῆς λαίλαπος τὴν βίαν, νὰ διέλθῃ διὰ τῶν ρυπαριῶν τοῦ κόσμου, τῶν πλανῶν καὶ τῶν ἀτιμιῶν του, νὰ διέλθῃ διὰ τῶν δοκιμασιῶν, ὅπου καὶ ψυχαὶ ἐρρωμέναι χάνουν τὴν πίστιν, ὅπου ὑψηλαὶ διάνοιαι χάνουν τὸ φῶς, καὶ νὰ ἐξέλθῃ πιστεύων καὶ νικητής καὶ ἀκόμη νὰ εἰξεύρῃ νὰ ἐκλέξῃ τὴν κατάλληλον ὥραν, ὥστε ἡ ἀνάμνησις τῆς νίκης αὐτῆς νὰ μὴ ἐξαλειφθῇ καὶ ἀκτὶς αἰωνία νὰ τὴν καταφέγγῃ, ὑπόδειγμα εἰς τοὺς ἐπερχομένους νικητάς— τοῦτο δὲν εἶνε ὄνειρον, τοῦτο εἶνε τὸ ἀληθές, τὸ ἀνθρώπινον ἰδεῶδες, τὸ ὑψηλότερον τῶν ἰδεωδῶν, τὸ ὁποῖον παρέρχεται ζῶν, θωρακισμένον, διὰ μέσου ἡμῶν καὶ χαράξαν ἐπὶ τῆς γῆς τὰ ἴχνη του, διὰ νὰ γνωρίζωμεν πόθεν διέβη, καὶ ἐξορμᾷ μεταμορφωμένον πρὸς τὸν οὐρανὸν τῆς δόξης.

«Ἀντώνιε Φράττη, δὲν θὰ ἐπαναλάβω ἐγὼ τὴν ἱστορίαν σου, διότι ἐγράφη ἤδη εἰς τὰς ἰταλικὰς καρδίας καὶ ἀποτελεῖ μέρος τῆς ἱστορίας τῆς ἰταλικῆς. Εἶσαι πλέον ἁπλοῦν ὄνομα, ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶνε σύμβουλον, ἀποτελεῖ δίδαγμα, ἀξίζον περισσότερα ἀπὸ ἑκατὸν βιβλία, δύναμιν ἰσχυροτέραν ἀπὸ ὁλοκλήρους στρατούς . . .

«Δὲν γνωρίζω ἂν τὸ θλιβερὸν προαίσθημα τοῦ ἥρωος τῆς Σφακτηρίας δὲν διέδραμε καὶ τὴν ἁβράν, καλλιτεχνικήν, ἑλληνικὴν ψυχὴν τοῦ Ἀντωνίου Φράττη, ὅταν ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Δὲν γνωρίζω ἐὰν ἡ Ἑλλάς, ὅταν τὴν εἶδεν, ἀφῆκεν ἀθικτ τὸ ὄνειρόν του. Βεβαίως ὁ τελευταῖος αὐτὸς πόλεμος παρῆλθεν ὀδυνηρῶς ἐπὶ πολλῶν ἐνθουσιασμῶν. Καὶ τὴν ἀρχαίαν, τὴν ἔνδοξον, τὴν πνευματικὴν πατρίδα τοῦ κόσμου ἴσως ἐπὶ ἔτη ἡ τύχη ἐγκατέλιπεν. Ἐγκατάλειψις ὄχι ἄγονος ὅμως ἴσως, καὶ δοκιμασία ὄχι ἀνωφελὴς δι' αὐτήν, ὅσον καὶ ἂν διαρκέσῃ, *ἂν εἰς τοὺς ἀπογόνους τοῦ Μιλτιάδου καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους ὑπομνήσῃ, ὅτι τὰ ὡραιότερα ὄνειρα, τὰ μεγαλείτερα ὄνειρα τῶν λαῶν ἀπαιτοῦν περισσότερον ἀπὸ λόγους καὶ ἀφρόντιδα αὐτοπεποίθησιν, ἀπαιτοῦν παρασκευὴν μακράν, ἔμφρονα, ἐν ὁμονοίᾳ διεξαγομένην ἀνδρικήν, δοκιμασμένην εἰς τὸ σχολεῖον τῆς ἀτυχίας· ὅτι δὲν ἀρκεῖ πλέον τὸ γόητρον ἐνδόξου ὀνόματος καὶ ἀναμνήσεων ἐξόχων, ἐὰν μὴ αἱ καρδίαι ὑψωθοῦν μέχρις αὐτῶν.*»

ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΑ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Ἡ ἔκθεσις τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπείας.

Κατὰ τὴν τελευταίαν Γενικὴν Συνέλευσιν τῶν μελῶν τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας, τὸ Προεδρεῖον ἀνεκοίνωσεν, ὡς συνήθως, τὰ ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου πεπραγμένα.

Εἶτα ὁ Εἰσηγητὴς τῆς ἐξελεγκτικῆς τῶν πεπραγμένων τοῦ παρελθόντος ἔτους 1901 ἐπιτροπείας κ. **Θρασύβουλος Γ. Πετιμεζᾶς**, δικηγόρος, ἀναγινώσκει τὴν ἔκθεσιν αὐτῆς.

Ἐν ἀρχῇ ἐξετάζει τὴν κατὰ τὸ ἔτος 1900 οἰκονομικὴν θέσιν τῆς Ἑταιρείας, ἀνευρίσκων ἐπαισθητὴν πρόοδον ἐν σχέσει πρὸς τὸ προηγούμενον ἔτος καὶ ἐξαίρων «τὸ πνεῦμα τῆς ἄκρας οἰκονομίας καὶ φειδοῦς, ὅπερ ἐπικρατεῖ ἐν τῇ διαχειρίσει τῶν εταιρικῶν χρημάτων. Χάρις τῇ σώφρονι ταύτῃ διαχειρίσει—λέγει—κατορθοῖ ἡ Ἑταιρεία ν' ἀνταποκρίνηται εἰς τὰς πολλαπλᾶς ἀνάγκας, ἃς ἑκάστοτε παρουσιάζει ὁ ὁσημέραι εὐρυνόμενος κύκλος τῆς δράσεως αὐτῆς».

Μετὰ τὴν ἔρευναν τοῦ οἰκονομικοῦ μέρους ἐπακολουθεῖ ἐξέτασις τῆς κατὰ τὸ ὑπὸ ἔλεγχον ἔτος δράσεως τῆς Ἑταιρείας, κατ' ἀνάγκην περιοριζομένη ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς *φανερᾶς δράσεως* αὐτῆς :

«Ἐν Ἠπείρῳ—λέγει— ἐν Μακεδονίᾳ, ἐν Θράκῃ, ἐν Ἱεροσολύμοις, πανταχοῦ τέλος, ἔνθα σφύζει ἑλληνικὸν αἷμα καὶ πάλλεται καρδία ἑλληνική, ἐξαπλοῦται ἡ ἐθνικὴ δρᾶσις τῆς Ἑταιρείας. Πανταχόθεν πρὸς αὐτὴν ἀτενίζουσι μετὰ πεποιθήσεως καὶ θάρρους. Αὕτη εἶναι ἡ συγκεντροῦσα τὰς ἐθνικὰς προσπαθείας, αὕτη εἶναι ἡ παραμυθοῦσα, ἡ ποδηγετοῦσα, ἡ ἐμπνέουσα. Αἱ ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς ἐπιστολαί, ἃς οἱ ἁπανταχοῦ τῶν πέντε ἠπείρων διεσπαρμένοι Ἕλληνες ἀποστέλλουσι μετὰ τῶν χρηματικῶν αὐτῶν εἰσφορῶν πρὸς τὴν Ἑταιρείαν, ὑγραίνουσι τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἀναγνώστου, μαρτυροῦσαι αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς τὴν ἀκατανίκητον πρὸς τὴν ἑνότητα τάσιν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Τὸ ἀρχεῖον τοῦτο τῆς Ἑταιρείας, ὅπερ καθ' ἑκάστην ἐπαυξάνεται, λαλεῖ εὐγλώττως περὶ τῆς δυνάμεως, ἣν κέκτηται ὁ σύγχρονος Ἑλληνισμὸς καὶ διδάσκει ἡμᾶς πόσα ἠδυνάμεθα νὰ πράξωμεν ἐν τῷ ἐθνικῷ τῆς φυλῆς ἡμῶν ἀγῶνι, ἂν ἐν τῷ κέντρῳ, τῷ ἐλευθέρῳ, ὑπῆρχεν ἡ δέουσα ὀργάνωσις. Ἀλλά, πλὴν τῶν ἐπιστολῶν, ἡ αὐτοπρόσωπος ἐπίσκεψις τοῦ καταστήματος τῆς Ἑταιρείας ὑπὸ παντὸς ἐντεῦθεν διερχομένου, ὅπως, ὡς ἀπὸ δροσερᾶς πηγῆς, ἀντλήσῃ ἀναψυχὴν καὶ ἐνίσχυσιν, ἀποδεικνύει, ὅτι τὸ ὄνομα τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας ἐξηπλώθη πανταχοῦ καὶ ἐγένετο σεβαστὸν καὶ προσφιλὲς παρ' ἅπασι τοῖς ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις καὶ τῇ διασπορᾷ ὁμοφύλοις».

«Κατὰ τό, περὶ οὗ πρόκειται, ἔτος — ἐξακολουθεῖ — ἤρξατο καλλιεργουμένη ἡ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ὑπὸ τοῦ κ. Προέδρου τῆς Ἑταιρείας ὑποβληθεῖσα ἰδέα περὶ τῆς ἱδρύσεως «Δηναρίου τῆς Ὀρθοδοξίας» Ἐθεωρήθη εὐλόγως ἀναγκαία ἡ παρασκευὴ τοῦ ἐδάφους διὰ τῆς ἐν ὅσῳ τὸ δυνατὸν εὐρυτέρῳ κύκλῳ διαδόσεως τῆς ἰδέας

Digitized by Google

καὶ τῆς μεταδόσεως τοῦ ἀπαραιτήτου πρὸς πραγμάτωσιν αὐτῆς ἐνθουσιασμοῦ. Πρὸς τοῦτο ἐδημοσιεύθη ἐγκύκλιος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας, ὑποδεικνύουσα κεφαλαιωδῶς τὸν σκοπὸν καὶ τὰ μέσα τῆς ἐνεργείας καὶ προκαλοῦσα τὴν προσοχὴν τῶν ἁπανταχοῦ Ἑλλήνων ἐπὶ τῆς σπουδαιότητος τοῦ ἔργου. Ἐπηκολούθησε ταύτῃ ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Προέδρου τῆς Ἑταιρείας ἐν τῇ Νομικῇ Σχολῇ ζωηροτάτην ἐντύπωσιν καταλιποῦσα διάλεξις περὶ τῶν κινδύνων τῶν ἐθνικῶν προπυργίων τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ τῆς ἐθνικῆς σημασίας τοῦ ἔργου, ἡ πραγματοποίησις τοῦ ὁποίου θὰ ἀπετέλει τὸ ἰσχυρότερον ἀντίρροπον κατὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ ἐπὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἡμῶν κέντρα. Διὰ τούτων καὶ τῆς σχεδιασθείσης ὀργανωτικῆς ἐργασίας ἐτέθησαν αἱ πρῶται βάσεις, ὑπισχνούμεναι τὴν οὐχὶ ἐν μεμακρυσμένῳ μέλλοντι εὐόδωσιν τοῦ ἐθνικοῦ τούτου ἔργου».

«Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἱδρύθησαν Τμήματα ἐν Σεβαστουπόλει τῆς Ρωσσίας, ἐν Πάτραις, Αἰγίῳ, Ζακύνθῳ, Καλάμαις, Βόλῳ, Τριπόλει, Ἄργει καὶ Ναυπλίῳ. Ἡ ἵδρυσις καὶ ἀναδιοργάνωσις τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Τμημάτων ὀφείλεται πρωτίστως εἰς τὰς ἐνεργείας τοῦ κ. Προέδρου τῆς Ἑταιρείας, μεταβάντος ἐκεῖσε αὐτοπροσώπως, ἄνευ ἐπιβαρύνσεώς τινος τοῦ ταμείου τῆς Ἑταιρείας. Ἐξηκολούθησαν ὡσαύτως αἱ ἐργασίαι τῶν ἱδρυμένων τμημάτων. Μεταξὺ τῶν τελευταίων δέον νὰ ἐξαρθῇ ἡ ζωτικότης τοῦ τμήματος τοῦ Πειραιῶς, ἐργαζομένου δραστηρίως ἰδίᾳ πρὸς αὔξησιν τῶν προσόδων τῆς Ἑταιρείας καὶ φωτισμὸν τῶν κατοίκων τῆς γείτονος πόλεως ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων διὰ σειρᾶς διαλέξεων ἐπιλέκτων τῆς Ἑταιρείας μελῶν».

«Παρ' ἅπασιν οὐχ ἧττον οὐ μόνον τοῖς ἔσω καὶ ἔξω Τμήμασι, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀτόμοις, τοῖς ἐπικοινωνοῦσι πρὸς τὴν Ἑταιρείαν, ὧν ἡ δρᾶσις δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκτεθῇ, διακρίνει τις τὸν εὐάρεστον φαινόμενον τῆς μετ' ἀφοσιώσεως καὶ ἀφιλοκερδείας παροχῆς τῆς ἰδίας αὐτῶν συνδρομῆς πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας ἐπιδιωκομένου ἐθνικοῦ σκοποῦ».

«Ἰδιαιτέρας μνείας ἀξία εἶναι ἡ ληφθεῖσα ἀπόφασις περὶ συστάσεως «Μακεδονικοῦ Τμήματος» παρὰ τῇ Ἑταιρείᾳ, μέλλοντος νὰ συνενώσῃ τὰς ἐνεργείας τῶν ἁπανταχοῦ Μακεδόνων, νὰ ἀντεπεξέλθῃ δι' ἰδίᾳ κατὰ τῶν ἐν τῇ ἑλληνικωτάτῃ ταύτῃ χώρᾳ καταχθονίων ἐνεργειῶν τῶν νεοφωτίστων ἀπαιτητῶν τῆς χώρας τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἡ σπουδαιότης, ἣν διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν κέκτηται ἡ χώρα αὕτη, καὶ οἱ κίνδυνοι, οὓς ἐν αὐτῇ οὗτος διατρέχει, ἐπιβάλλουσιν ἐσκεμμένην καὶ συστηματικὴν ἐνέργειαν· οἱ ἀποτελοῦντες δὲ τὸ ἤδη συσταθὲν τοῦτο Τμῆμα ἐγνωσμένης ἱκανότητος καὶ πατριωτισμοῦ ἄνδρες δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι οὐδαμῶς θέλουσιν ὑπολειφθῇ τῆς σοβαρότητος τοῦ ἔργου».

«Εἰς ἀμοιβὴν τῶν ἐθνικῶν ἐνεργειῶν τοῦ κ. Προέδρου τῆς Ἑταιρείας ἐν Ἱεροσολύμοις ἡ Α. Μακαριότης ὁ Πατριάρχης Δαμιανὸς εὐηρεστήθη νὰ τιμήσῃ αὐτὸν διὰ τοῦ χρυσοῦ σταυροῦ τῶν ἱπποτῶν τοῦ Παναγίου Τάφου. Ἡ τιμὴ αὕτη ἀντανακλᾷ ἐφ' ὁλόκληρον τὴν Ἑταιρείαν, ἧς τὸ κῦρος καὶ αἱ ὑπηρεσίαι ὁσημέραι ἀναγνωρίζονται».

«Τὸ Περιοδικὸν τῆς Ἑταιρείας ἐξηκολούθησε τακτικῶς ἐκδιδόμενον, αὐξηθὲν κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν τυπογραφικῶν φύλλων καὶ ὁσημέραι τελειοποιούμενον. Σημειωτέον δ' ὅτι χάρις εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῆς διαδόσεως αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν ἀφιλοκερδῆ παροχὴν τῆς δημοσιευομένης ὕλης, δι' ἣν οὐδεμία δίδεται ἀμοιβή, κατελείφθη, τῇ Ἑταιρείᾳ ἐκ τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ καὶ κέρδος».

Digitized by Google

«Καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐξηκολούθησεν ἡ ὑποτροφία τοῦ ἐκ Μακεδονίας νέου ὡς καὶ τοῦ ἐξ Ἱεροσολύμων ἀραβοφώνου ἑλληνόπαιδος».

«Κατὰ τῶν προσηλυτιστικῶν τέλος ἐνεργειῶν τῶν ξένων σχολῶν καὶ τῶν μοναστηριακῶν ἐκπαιδευτηρίων ἐθεώρησε τὸ Δ. Συμβούλιον τῆς ἀναγκαῖον ν' ἀντιταχθῇ, ἀποφασίσαν τὴν ἔκδοσιν ἐγκυκλίου, ἥτις ἐκδοθεῖσα ἤδη ἔτυχε ζωηρᾶς ἀποδοχῆς».

Ἡ ἔκθεσις κλείει διὰ τοῦ ἑξῆς ἐπιλόγου:

«Ἐπισκοποῦντες ἐν γένει τὴν κατὰ τὸ ὑπὸ ἔλεγχον ἔτος φανερὰν δρᾶσιν τῆς Ἑταιρείας, ἀνευρίσ ομεν τὴν Ἑταιρείαν βαίνουσαν ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀσφαλῶν βάσεων καὶ μετὰ ἀεὶ προβαινούσης ζωτικότητος ἐπὶ τὴν πραγμάτωσιν τοῦ μεγάλου αὐτῆς προγράμματος. Δύναταί τις μετὰ πεποιθήσεως νὰ εἴπῃ, ὅτι ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ σωματείῳ ἡ ἕνωσις εἶναι συμπαγεστέρα, πάντων, ὡς εἷς ἄνθρωπος, χωρούντων ἐπὶ τὸ ἔργον. Ὁ ἔνθερμος ζῆλος τῶν ἀποτελούντων τὸ Δ. Συμβούλιον προσώπων ὑπὸ τὴν δεξιὰν καὶ πεφωτισμένην διεύθυνσιν ἀνδρός, ἀφιερώσαντος τὰς ὑπερόχους αὐτοῦ δυνάμεις εἰς ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἐθνικοῦ ἔργου, προσδίδουσιν εἰς τὴν Ἑταιρείαν κῦρος καὶ ἐπιβολὴν μεγίστην, ἀναβιβάζουσι δ' αὐτὴν εἰς τὴν κορυφὴν τῶν ἰδιωτικῶς ἐργαζομένων ἐθνικῶν σωματείων καὶ καθιστῶσι ταύτην τὸ κέντρον πάσης συστηματικῆς ἐθνικῆς ἐνεργείας, ἐν ᾧ ἐν ὑποδειγματικῇ ὁμοφωνίᾳ μετ' ἐμμονῆς καὶ περινοίας σφυρηλατεῖται ἡ συνένωσις τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων, ἡ ἐνίσχυσις τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, ὁ φωτισμὸς περὶ τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν δικαίων καὶ ἡ πεποίθησις περὶ τῆς ἐπικρατήσεως καὶ τῆς νίκης».

«Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας εἰς οὐδεμίαν φρονοῦμεν, ὅτι περιπίπτομεν ὑπερβολὴν λέγοντες, ὅτι ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία τείνει νὰ καταστῇ, ἂν μὴ ἤδη συνέβη τοῦτο, θεσμός, οὕτως εἰπεῖν, ἀνεγνωρισμένος καὶ ἐπίσημος ἐν τῷ ὀργανισμῷ τῆς ἡμετέρας πολιτείας. Θὰ ἦτο δὲ πλάνη, ἂν τῆς κολοσσαίας ταύτης προόδου τὰ αἴτια ἀναζητῶν τις, ἐσκέπτετο ν' ἀναγάγῃ ταῦτα ἀλλαχοῦ ἢ εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ ἐξοχὴν ἑνὸς καὶ μόνου προσώπου. Παρὰ πᾶσαν φειδὼ πρὸς τὸ αἴσθημα τῆς μετριοφροσύνης, τὸ καθῆκον ἐπιβάλλει ἡμῖν ν' ἀνομολογήσωμεν δημοσίᾳ ἄνευ φόβου διαψεύσεως, ὅτι ἡ νεωτέρα ἡμῶν ἱστορία περιέλαβεν ἤδη τὸ ὄνομα τοῦ ἡμετέρου Προέδρου μεταξὺ τῶν ὀλίγων ἐκείνων ἐθνικῶν ἀνδρῶν, οἵτινες χαράσσουσιν ὁδὸν ἐν τῇ ἐθνικῇ σταδιοδρομίᾳ».

Digitized by Google

ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΣ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ

Τὴν 30ὴν λήξαντος μηνὸς Μαΐου ἑωρτάσθη ἐν Ζακύνθῳ ἡ ἑκατονταετηρὶς τῆς γεννήσεως τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ ἡμῶν ποιητοῦ Δ. Σολωμοῦ. Ἡ ἑκατονταετηρὶς αὕτη εἶνε ἡ πρώτη ἑορταζομένη ἐθνικὴ ἑκατονταετηρὶς ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν παλιγγενεσίας καὶ ἐντεῦθεν. Ἡ πρωτοβουλία τῆς ἑορτῆς ἀνήκει εἰς τὴν πόλιν Ζακύνθου, ἰδιαιτέραν πατρίδα καὶ γενέτειραν τοῦ ποιητοῦ τοῦ Ὕμνου τῆς Ἐλευθερίας. Ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία ἔλαβεν, ὡς ἦν ἑπόμενον, ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην, τὴν ἀφιερωμένην εἰς ἕνα τῶν μεγαλειτέρων τοῦ πνεύματος ἐργατῶν, ἀντιπροσωπευθεῖσα ἐπαξίως ὑπὸ τοῦ προεδρείου τοῦ ἐν Ζακύνθῳ Τμήματος αὐτῆς, καταθέσαντος τοῦ Προέδρου αὐτοῦ κ. Ι. Μάργαρη πολύτιμον ἐκ δάφνης στέφανον τοῦ ἀντιπροέδρου αὐτῆς κ. Ν. Γιαννηκώστα, ὑποστρατήγου καὶ βουλευτοῦ Ἀττικῆς, μεταβάντος ἐπίτηδες εἰς Ζάκυνθον καὶ τοῦ κ. Ι. Σέχου, ὑποστρατήγου, μέλους τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου αὐτῆς, εἰς ὃν ἀνετέθη ἡ τιμὴ τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ ἀνδριάντος τοῦ δαφνοστεφοῦς ἐθνικοῦ ποιητοῦ.

Χ.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΣΧΟΛΕΙΟΝ

ΕΝ ΒΛΑΔΙΚΑΥΚΑΣΩ· (Ρωσσία.)

Ἐπιστέλλουσιν ἡμῖν τὰ κατωτέρω περὶ τῶν ἐν Βλαδικαυκάσῳ νέων ἑλληνικῶν καθιδρυμάτων, ἅτινα μετ' εὐχαριστήσεως δημοσιεύομεν:

« Ὁ ἐν τῇ πόλει Βλαδικαυκάσῳ κ. Παναγιώτης Εὐστ. Μάραντος, ὁ λίαν ἐν κοινωφελέσι ἀγαθοεργίαις διακεκριμένος ὁμογενής, παρέσχε τελευταῖον καὶ ἄλλο δεῖγμα τῆς γενναιοδωρίας καὶ τοῦ πατριωτισμοῦ του, ἱδρύσας ἰδίοις ἀναλώμασιν ἐν τῷ ἀγορασθέντι ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῇ πόλει Βλαδικαυκάσῳ γηπέδῳ ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν μετ' ἐνοριακοῦ σχολείου, ἔνθα οἱ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ διαμένοντες ὁμογενεῖς θ' ἀκούωσιν εἰς τὸ ἑξῆς ἐν τῇ μητρικῇ των γλώσσῃ τὴν θείαν τοῦ Χριστοῦ λειτουργίαν, τὰ δὲ τέκνα αὐτῶν θὰ ὦσιν εἰς θέσιν ἐν τῷ εὐρυχώρῳ τούτῳ Σχολείῳ νὰ διδάσκωνται σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὴν μητρικὴν αὐτῶν γλῶσσαν. Τὸ ἵδρυμα τοῦτο ὁ φιλόμουσος κ. Μάραντος παρέχει ἐπὶ τοῦ παρόντος δωρεὰν πρὸς ὄφελος τῶν ὁμογενῶν, θὰ τὸ ἀφιερώσῃ δὲ ἀργότερα εἰς τὴν αὐτόθι ἑλληνικὴν Κοινότητα, εὐθὺς ὡς θέλει συστηθῇ καὶ ἀναγνωρισθῇ τοιαύτη ὑπὸ τῶν ἐπιτοπίων ἀρχῶν.

Digitized by Google

ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους).

Ζ'.

Τῇ 21 Φεβρουαρίου τοῦ ἔτους 1853 ὁ αὐτοκράτωρ πασῶν τῶν Ρωσσιῶν, Νικόλαος ὁ Α'. ὑπεδέχετο ἐν τῷ ἰδιαιτέρῳ αὐτοῦ γραφείῳ τῶν ἀνακτόρων τῆς Πετρουπόλεως τὸν πρεσβευτὴν τῆς βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας. Ἦτο οὗτος ὁ Γ. Α. Σέϋμουρ. Ἡ μεταξὺ τῶν δύο ἐπισήμων προσώπων συνδιάλεξις, κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ δευτέρου, ἦτο ὑψίστης σπουδαιότητος, ἀντικείμενον δὲ εἶχε τὴν προπαρασκευὴν «διὰ πρᾶγμα οὕτω πιθανόν, ὡς ἡ πτῶσις τῆς Τουρκίας». Ἡ συνδιάλεξις ἦτο ὡσαύτως ἐμπιστευτική, τοιαύτη, ὥστε νὰ προκαλέσῃ τὰς ἑπομένας διαχυτικὰς ἐκμυστηρεύσεις τοῦ Τσάρου πρὸς τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς Μεγάλης Βρεττανίας. Ἡ περὶ τῆς συνδιαλέξεως ταύτης ἔκθεσις ἀπεστάλη τὴν ἐπαύριον εἰς τὸ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργεῖον τῆς Ἀγγλίας, ἐδημοσιεύθη δὲ μετά τινα χρόνον. Μεταξὺ ἄλλων ἀντιγράφω ἐνταῦθα τὸ πολυθρύλλητον ἐκεῖνο ἀπόσπασμα τῶν σκέψεων τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου περὶ τῶν προθέσεων τῆς ρωσσικῆς πολιτικῆς ἐν ἐνδεχομένῃ πτώσει τοῦ τουρκικοῦ κράτους. Δὲν δημοσιεύεται πρώτην φοράν, ἀλλ' εἶνε ἀνάγκη νὰ δημοσιευθῇ αὖθις καὶ νὰ μελετηθῇ ὑπὸ τῶν εὐπίστων καὶ τῶν αἰσιοδόξων.

Γράφει ὁ Γ. Α. Σέϋμουρ πρὸς τὸν λόρδον Ἰωάννην Ρῶσσελ, ὑπουργὸν ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας. Εἶνε αἱ ἰδέαι τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου, τί σκοπεῖ νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ, ἐὰν ἐπέλθῃ αἰφνιδία πτῶσις τῆς Τουρκίας :

«Εἶνε πολλὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν θέλω ὑποφέρῃ ποτέ. Καὶ ἀρχίζω ἀπὸ ἡμῶν. Δὲν θέλω συγχωρήσῃ (;) διαρκῆ κατοχὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ρώσσων, ἀλλὰ καὶ δὲν θέλω ἀνεχθῇ αὐτὴν ἢ ὑπὸ Ἄγγλων, ἢ ὑπὸ Γάλλων, ἢ ὑπὸ ἄλλου τινὸς μεγάλου ἔθνους καταλαμβανομένην. *Δὲν θέλω δὲ ἐπιτρέψῃ ποτὲ οὔτε ἀπόπειραν ἀνοικοδομήσεως βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, οὔτε τοιαύτην ἔκτασιν τῆς Ἑλλάδος, ἥτις νὰ καταστήσῃ αὐτὴν ἰσχυρὸν κράτος*· ἀκόμη ὀλιγώτερον δὲν θέλω συγχωρήσῃ νὰ διαμοιρασθῇ ἡ Τουρκία εἰς μικρὰς δημοκρατίας, ἀνοικτὰ καταφύγια εἰς τοὺς Κοσσοὺθ, τοὺς Ματσίνας καὶ λοιποὺς ἐπαναστατικοὺς τῆς Εὐρώπης· καὶ παρὰ νὰ ὑποβληθῶ εἴς τι τούτων, *προτιμῶ νὰ κάμω πόλεμον καὶ νὰ ἐξακολουθῶ αὐτὸν ἐνόσῳ μοὶ μένῃ εἷς ἄνθρωπος καὶ ἓν πυροβόλον*».

Τοιαῦται ἦσαν αἱ ἐνδόμυχοι σκέψεις καὶ προθέσεις τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ τοὺς ἐθνικοὺς αὐτῆς πόθους, καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἑλληνισμός, παραπλανώμενος ὑπὸ τῶν παλαιῶν αὐτοῦ προλήψεων, παρέχων εὔπιστον προσοχὴν εἰς τὰς

Digitized by Google

Τὴν ὥρα αὐτὴ τὴν ἱερὴ ποῦ ἡ μάννα μας Ἑλλάδα
Σὲ στέλλει δαφνοστόλιστο στὴ μάννα σου Ἰταλία,
Δυὸ ἔθνη κοσμοξάκουστα, πανένδοξα μεγάλα,
Ἀδερφικὰ ἀγκαλιάζονται στὰ κόκκαλά σου ἀπάνω !

—

Ὥρα καλή σου ἥρωα, τοῦ Δομοκοῦ ξεφτέρι,
Πήγαινε νὰ ξεκουρασθῇς στ' ἀγαπητό σου Φόρλι,
Κι' ὅταν βαθυὰ στὸ ὕπνο σου ἀκούσῃς νὰ βροντοῦνε,
Ντουφέκια γιὰ τὴ Λευτεριὰ στὴ Θεσσαλία, πέρα,
Ξανάλα στὴν Ἑλλάδα σου τὴν πολυαγαπημένη,
Ὡσὰν Ρωμαῖος κι' Ἕλληνας νὰ ξαναπολεμήσῃς !

Ἐν τέλει μετὰ τὸν κ. Χρηστοβασίλην, ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ἰταλίας Δοὺξ Δ' Ἀβάρνα, ἐπισφραγίζων τὴν τελετὴν κατέθηκε πάγκαλον στέφανον ἐξ ἀργυρῶν κλώνων δάφνης καὶ προσεφώνησεν ὡς ἑξῆς ἰταλιστί :

«Ζωηρὰν καὶ βαθεῖαν συγκίνησιν αἰσθανόμεθα ἐνώπιον τῆς σοροῦ ταύτης, ἥτις ὑπομιμνήσκει ὑμῖν ἕνα γενναῖον συμπατριώτην μας, ὅστις, ἀνανεῶν τὰ παραδείγματα παλαιᾶς ἀρετῆς, ἔπεσεν ἐνδόξως μαχόμενος ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων.

«Ἡ γενναία καρδία τοῦ Ἀντωνίου Φράττη δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ αἰσθανθῇ ἀκατανίκητον θέλγητρον διὰ τὸν ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος ἀναληφθέντα ἀγῶνα, καὶ πρὸς τὴν γῆν ταύτην, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ κοιτὶς τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, καὶ τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα εἶνε ἓν εἶδος θρησκείας δι' ὅλας τὰς ψυχάς, αἵτινες ἐμφοροῦνται ὑπὸ θαυμασμοῦ πρὸς τὴν ἰδέαν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ὡραίου.

«Ἀκολουθῶν τὴν ἐν Σφακτηρίᾳ σφραγισθεῖσαν παράδοσιν διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Σάντα - Ρόζα καὶ ἄλλων γενναίων Ἰταλῶν, οἵτινες, χαιρετῶντες τὴν ἠῶ τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας, ἔπεσαν ἐπὶ τῶν πεδίων τῶν μαχῶν, τῶν ὑπὸ τοῦ Λεωνίδου καταστάντων ἀφθίτων, παρέδωκε τὴν ζωήν του ὁλοκαύτωμα εἰς τὴν κλασσικὴν ταύτην γῆν, ἥτις ἔσχε μετὰ τῆς Πατρίδος ἡμῶν κοινὰς τὰς τύχας, τὴν δόξαν καὶ τὰ ἀτυχήματα.

«Καθ' ἣν στιγμὴν τὰ ὀστᾶ, ἅτινα πρόκειται νὰ σταλῶσιν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Πατρίδος, ἡμεῖς ἀποστέλλομεν εὐσεβῆ χαιρετισμὸν εἰς τὸ εὐγενὲς τοῦτο πνεῦμα, οὗ ἡ μνήμη θὰ μείνῃ αἰωνία παρ' ἡμῖν, ὅπως αἰωνία θὰ εἶνε ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς Δικαιοσύνης, εἰς ἣν ὁ Φράττης ἀπέβλεπεν ὡς πρὸς τὸν μέγιστον σκοπὸν τοῦ βίου του.

«Εἰς τὴν εὐλαβῆ ταύτην τελετήν, ἣν τὴν στιγμὴν ταύτην τελοῦμεν, συνηνώθησαν μετ' αὐθορμήτου καὶ ἀδελφικῆς συμπαθείας ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ἡμεῖς, συγκεκινημένοι μέχρι τῶν μυχίων τῆς καρδίας ἡμῶν, ἐκδηλοῦμεν πρὸς αὐτὰς ἐν τῇ παρούσῃ περιστάσει τὴν πλέον ζωηρὰν καὶ βαθεῖαν εὐγνωμοσύνην ἡμῶν διὰ τὰς τιμάς, ἃς μετὰ τόσης ἀφοσιώσεως ἠθέλησαν νὰ παράσχωσιν εἰς ἕνα ἐκ τῶν καλλίστων τέκνων τῆς Ἰταλίας, ὅστις ὑπῆρξε συγχρόνως εἷς ἐκ τῶν ἐνθερμοτέρων μαχητῶν τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας».

Digitized by Google

Μεθ' ὃ πάντες οἱ προσελθόντες ἐξέφρασαν τὰ συλλυπηρήρια αὐτῶν τῷ κ. Πρεσβευτῇ τῆς Ἰταλίας, τῷ ἐν Πειραιεῖ Προξένῳ τῆς Ἰταλίας κ. Μπονέλλῃ καὶ τῇ ἐπιτροπῇ τῶν ἐξ Ἰταλίας κατελθόντων διὰ τὴν ἀνακομιδὴν τῶν λειψάνων, οἵτινες πρὸς πάντας ἐν γένει τοὺς μνησθέντας ἀντιπροσώπους ἀπήντησεν συγκεκινημένοι ὅτι ἀποκομίζουσι τὰς ἐνθουσιωδεστέρας ἐντυπώσεις ἐπὶ τῇ ἀπονεμηθείσῃ τῷ εὐγενεστάτῳ συμπολίτῃ αὐτῶν τιμῇ, εἰς δὲ τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας κ. Λουδ. Νικολαΐδην ἐξέφρασαν μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτοὺς εὐγενείας τὴν εὐγνωμοσύνην των διὰ τὴν συμμετοχὴν αὐτῆς εἰς τὴν τελετὴν καὶ διὰ τὴν κατάθεσιν τοῦ ἐκ δάφνης στεφάνου.

Ἀμέσως μετὰ ταῦτα ἐγένετο ἡ ἐκφορὰ τῶν ὀστῶν, ὑποβασταζόντων τὴν λάρνακα τεσσάρων ὑπαξιωματικῶν τοῦ ναυτικοῦ. Ἡ μουσικὴ ἀνέκρουε πενθίμως καὶ ἡ πομπὴ διελθοῦσα μέσῳ τῆς διπλῆς σειρᾶς τοῦ παραταχθέντος ναυτικοῦ ἀγήματος διὰ τῆς λεωφόρου Μιαούλη, κατέληξεν εἰς τὴν ἐγγὺς Βασιλικὴν Ἀποβάθραν, ὅπόθεν δι' ἀτμακάτου ἑλληνικοῦ πολεμικοῦ πλοίου μετεκομίσθη ἡ λάρναξ καὶ ἀπετέθη ἐπὶ τοῦ ἀναχωροῦντος δι' Ἰταλίαν ἰταλικοῦ ἀτμοπλοίου. Κατὰ τὴν ἐκκίνησιν τῆς ἀτμακάτου μέχρι τῆς ἐπιβιβάσεως τῆς λάρνακος ἐρρίπτοντο ἀπὸ ἑλληνικοῦ πολεμικοῦ κανονιοβολισμοί, ἑπτάκις ἐπαναληφθέντες. Ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου ὁ Ὑπουργὸς κ. Κόρπας προσεφώνησε τοὺς παρεστῶτας ἀντιπροσώπους τοῦ ἰταλικοῦ ἔθνους γαλλιστί, διατρανῶν τὰ πρὸς αὐτὸ αἰσθήματα τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὴν προσφώνησιν ταύτην ἀπήντησεν ὁ πρεσβευτὴς καὶ ὁ Ἰταλὸς βουλευτὴς κ. Κιέζης. Περὶ δὲ τὴν μεσημβρίαν τὸ ἀτμόπλοιον ἀπῆρε μὲ μεσίστιον τὴν σημαίαν, κομίζον τὰ ὀστᾶ τοῦ ἀειμνήστου φιλέλληνος Φράττη εἰς Ἰταλίαν.

Ὁ θάνατος τῶν κατὰ τὸν ἀτυχῆ ἡμῶν πόλεμον πεσόντων φιλελλήνων Ἰταλῶν τῆς Γαριβαλδινῆς φάλαγγος προὐξένησε μεγίστην ἐντύπωσιν ἐνταῦθα τε καὶ ἐν Ἰταλίᾳ, ὁ δὲ Φ. Καβαλλότης εἷς τῶν θερμοτέρων Ἰταλῶν φιλελλήνων ἐξεφώνησεν τότε ἔξοχον ἐπιμνημόσυνον λόγον, ἐξ οὗ ἀποσπῶμεν τὰς ἑπομένας περικοπάς, ἐν αἷς συγκινητικώτατα ἐκφράζεται περὶ τοῦ διὰ πᾶσαν ἑλληνικὴν καρδίαν ἀειμνήστου φιλέλληνος Φράττη :

«Παρέλθετε, παρέλθετε πρὸ ἐμοῦ, νεανίαι, ἥρωες, μορφαὶ ποιητικαί, ξανθαὶ κεφαλαί, γλυκύτατα νεανικὰ πρόσωπα ! Εἰς τὴν πολεμικήν, τὴν ὑπέροχον αὐτὴν ἑορτὴν τῆς ἰταλικῆς νεολαίας, εἰς τὴν εὐφρόσυνον αὐτὴν πανδαισίαν, τὴν προσφερομένην εἰς τὸ φίλημα τῆς Ἀτρόπου, μεταξὺ τῶν σπευδόντων πρὸς τοὺς γάμους τοῦ θανάτου, δίκαιον ἦτο ὁ ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΦΡΑΤΤΗΣ νὰ πέσῃ ἐντὸς φωτός, μᾶλλον ἀνταξίου αὐτοῦ, μετὰ τριακονταετεῖς ἀγῶνας καὶ δοκιμασίας, μὲ τὸ μειδίαμα τῆς νεότητος ἀκόμη εἰς τὸ πρόσωπον καὶ μὲ τὴν πίστιν τῶν πρώτων Ἀπριλίων ἀκόμη, εἰς τὴν καρδίαν. Εἰς αὐτόν, συμπληροῦντα ἤδη τὸ πεντηκοστόν, χθὲς ἀκόμη ἀνευφημούμενον ἀντιπρόσωπον ἑνὸς λαοῦ, πεσόντα ἐπὶ τοῦ πεδίου στρατιώτην μιᾶς ἰδέας, δὲν ἠδύνατο ν' ἀποδώσῃ τιμὴν ὑπερτέραν ὁ θάνατος, ὅστις τόσας ἰταλικὰς

Digitized by Google

καρδίας ἔπληξε, τόσον πένθος ἰταλικὸν ἀφύπνισεν. Εἰς τὴν ἡλικίαν του καὶ μὲ ὅ τι εἶδεν, ἐγὼ δὲν γνωρίζω, δὲν δύναμαι νὰ φαντασθῶ θάνατον ἰδανικώτερον καὶ μᾶλλον ἐπίφθονον.

«Εἰς τὸ λυκαυγὲς τῆς ζωῆς, ἀσυναίσθητος τῶν ἀθλιοτήτων, τῶν θυελλῶν καὶ τῶν ὀδυνῶν της, εἰς πυρετὸν ἐνθουσιασμοῦ, μαχόμενος ν' ἀποθάνῃ τις, εἶνε ὡς νὰ περάσῃ τὴν ζωὴν εἰς ὄνειρον περικαλλές. Ἀλλὰ νὰ ὑποστῇ τις τῆς ἀθλιότητος καὶ τῆς λαίλαπος τὴν βίαν, νὰ διέλθῃ διὰ τῶν ρυπαριῶν τοῦ κόσμου, τῶν πλανῶν καὶ τῶν ἀτιμιῶν του, νὰ διέλθῃ διὰ τῶν δοκιμασιῶν, ὅπου καὶ ψυχαὶ ἐρρωμέναι χάνουν τὴν πίστιν, ὅπου ὑψηλαὶ διάνοιαι χάνουν τὸ φῶς, καὶ νὰ ἐξέλθῃ πιστεύων καὶ νικητής· καὶ ἀκόμη νὰ εἰξεύρῃ νὰ ἐκλέξῃ τὴν κατάλληλον ὥραν, ὥστε ἡ ἀνάμνησις τῆς νίκης αὐτῆς νὰ μὴ ἐξαλειφθῇ καὶ ἀκτὶς αἰωνία νὰ τὴν καταφέγγῃ, ὑπόδειγμα εἰς τοὺς ἐπερχομένους νικητάς— τοῦτο δὲν εἶνε ὄνειρον, τοῦτο εἶνε τὸ ἀληθές, τὸ ἀνθρώπινον ἰδεῶδες, τὸ ὑψηλότερον τῶν ἰδεωδῶν, τὸ ὁποῖον παρέρχεται ζῶν, θωρακισμένον, διὰ μέσου ἡμῶν καὶ χαράξαν ἐπὶ τῆς γῆς τὰ ἴχνη του, διὰ νὰ γνωρίζωμεν πόθεν διέβη, καὶ ἐξορμᾷ μεταμορφωμένον πρὸς τὸν οὐρανὸν τῆς δόξης.

«Ἀντώνιε Φράττη, δὲν θὰ ἐπαναλάβω ἐγὼ τὴν ἱστορίαν σου, διότι ἐγράφη ἤδη εἰς τὰς ἰταλικὰς καρδίας καὶ ἀποτελεῖ μέρος τῆς ἱστορίας τῆς ἰταλικῆς. Εἶσαι πλέον ἁπλοῦν ὄνομα, ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶνε σύμβουλον, ἀποτελεῖ δίδαγμα, ἀξίζον περισσότερα ἀπὸ ἑκατὸν βιβλία, δύναμιν ἰσχυροτέραν ἀπὸ ὁλοκλήρους στρατούς ...

«Δὲν γνωρίζω ἂν τὸ θλιβερὸν προαίσθημα τοῦ ἥρωος τῆς Σφακτηρίας δὲν διέδραμε καὶ τὴν ἁβράν, καλλιτεχνικήν, ἑλληνικὴν ψυχὴν τοῦ Ἀντωνίου Φράττη, ὅταν ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Δὲν γνωρίζω ἐὰν ἡ Ἑλλάς, ὅταν τὴν εἶδεν, ἀφῆκεν ἀθιγὲς τὸ ὄνειρόν του. Βεβαίως ὁ τελευταῖος αὐτὸς πόλεμος παρῆλθεν ὀδυνηρῶς ἐπὶ πολλῶν ἐνθουσιασμῶν. Καὶ τὴν ἀρχαίαν, τὴν ἔνδοξον, τὴν πνευματικὴν πατρίδα τοῦ κόσμου ἴσως ἐπὶ ἔτη ἡ τύχη ἐγκατέλιπεν. Ἐγκατάλειψις ὄχι ἄγονος ὅμως ἴσως, καὶ δοκιμασία ὄχι ἀνωφελὴς δι' αὐτήν, ὅσον καὶ ἂν διαρκέσῃ, *ἂν εἰς τοὺς ἀπογόνους τοῦ Μιλτιάδου καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους ὑπομνήσκῃ, ὅτι τὰ ὡραιότερα ὄνειρα, τὰ μεγαλείτερα ὄνειρα τῶν λαῶν ἀπαιτοῦν περισσότερον ἀπὸ λόγους καὶ ἀφρόντιδα αὐτοπεποίθησιν, ἀπαιτοῦν παρασκευὴν μακράν, ἔμφρονα, ἐν ὁμονοίᾳ διεξαγομένην, ἀνδρικήν, δοκιμασμένην εἰς τὸ σχολεῖον τῆς ἀτυχίας· ὅτι δὲν ἀρκεῖ πλέον τὸ γόητρον ἐνδόξου ὀνόματος καὶ ἀναμνήσεων ἐξόχων, ἐὰν μὴ αἱ καρδίαι ὑψωθοῦν μέχρις αὐτῶν.*»

Digitized by Google

ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΑ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Ἡ ἔκθεσις τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπείας.

Κατὰ τὴν τελευταίαν Γενικὴν Συνέλευσιν τῶν μελῶν τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας, τὸ Προεδρεῖον ἀνεκοίνωσεν, ὡς συνήθως, τὰ ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου πεπραγμένα.

Εἶτα ὁ Εἰσηγητὴς τῆς ἐξελεγκτικῆς τῶν πεπραγμένων τοῦ παρελθόντος ἔτους 1901 ἐπιτροπείαις κ. **Θρασύβουλος Γ. Πετιμεζᾶς**, δικηγόρος, ἀναγινώσκει τὴν ἔκθεσιν αὐτῆς.

Ἐν ἀρχῇ ἐξετάζει τὴν κατὰ τὸ ἔτος 1900 οἰκονομικὴν θέσιν τῆς Ἑταιρείας, ἀνευρίσκων ἐπαισθητὴν πρόοδον ἐν σχέσει πρὸς τὸ προηγούμενον ἔτος καὶ ἐξαίρων «τὸ πνεῦμα τῆς ἄκρας οἰκονομίας καὶ φειδοῦς, ὅπερ ἐπικρατεῖ ἐν τῇ διαχειρίσει τῶν ἑταιρικῶν χρημάτων. Χάρις τῇ σώφρονι ταύτῃ διαχειρίσει—λέγει—κατορθοῖ ἡ Ἑταιρεία ν' ἀνταποκρίνηται εἰς τὰς πολλαπλᾶς ἀνάγκας, ἃς ἑκάστοτε παρουσιάζει ὁ ὁσημέραι εὐρυνόμενος κύκλος τῆς δράσεως αὐτῆς».

Μετὰ τὴν ἔρευναν τοῦ οἰκονομικοῦ μέρους ἐπακολουθεῖ ἐξέτασις τῆς κατὰ τὸ ὑπὸ ἔλεγχον ἔτος δράσεως τῆς Ἑταιρείας, κατ' ἀνάγκην περιοριζομένη ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς *φανερᾶς δράσεως* αὐτῆς:

«Ἐν Ἠπείρῳ—λέγει— ἐν Μακεδονίᾳ, ἐν Θράκῃ, ἐν Ἱεροσολύμοις, πανταχοῦ τέλος, ἔνθα σφύζει ἑλληνικὸν αἷμα καὶ πάλλεται καρδία ἑλληνική, ἐξαπλοῦται ἡ ἐθνικὴ δρᾶσις τῆς Ἑταιρείας. Πανταχόθεν πρὸς αὐτὴν ἀτενίζουσι μετὰ πεποιθήσεως καὶ θάρρους. Αὕτη εἶναι ἡ συγκεντροῦσα τὰς ἐθνικὰς προσπαθείας, αὕτη εἶναι ἡ παραμυθοῦσα, ἡ ποδηγετοῦσα, ἡ ἐμπνέουσα. Αἱ ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς ἐπιστολαί, ἃς οἱ ἁπανταχοῦ τῶν πέντε ἠπείρων διεσπαρμένοι Ἕλληνες ἀποστέλλουσι μετὰ τῶν χρηματικῶν αὐτῶν εἰσφορῶν πρὸς τὴν Ἑταιρείαν, ὑγραίνουσι τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἀναγνώστου, μαρτυροῦσαι αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς τὴν ἀκατανίκητον πρὸς τὴν ἑνότητα τάσιν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Τὸ ἀρχεῖον τοῦτο τῆς Ἑταιρείας, ὅπερ καθ' ἑκάστην ἐπαυξάνεται, λαλεῖ εὐγλώττως περὶ τῆς δυνάμεως, ἣν κέκτηται ὁ σύγχρονος Ἑλληνισμὸς καὶ διδάσκει ἡμᾶς πόσα ἠδυνάμεθα νὰ πράξωμεν ἐν τῷ ἐθνικῷ τῆς φυλῆς ἡμῶν ἀγῶνι, ἂν ἐν τῷ κέντρῳ, τῷ ἐλευθέρῳ, ὑπῆρχεν ἡ δέουσα ὀργάνωσις. Ἀλλά, πλὴν τῶν ἐπιστολῶν, ἡ αὐτοπρόσωπος ἐπίσκεψις τοῦ καταστήματος τῆς Ἑταιρείας ὑπὸ παντὸς ἐντεῦθεν διερχομένου, ὅπως, ὡς ἀπὸ δροσερᾶς πηγῆς, ἀντλήσῃ ἀναψυχὴν καὶ ἐνίσχυσιν, ἀποδεικνύει, ὅτι τὸ ὄνομα τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας ἐξηπλώθη πανταχοῦ καὶ ἐγένετο σεβαστὸν καὶ προσφιλὲς παρ' ἅπασι τοῖς ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις καὶ τῇ διασπορᾷ ὁμοφύλοις».

«Κατὰ τό, περὶ οὗ πρόκειται, ἔτος — ἐξακολουθεῖ — ἤρξατο καλλιεργουμένη ἡ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ὑπὸ τοῦ κ. Προέδρου τῆς Ἑταιρείας ὑποβληθεῖσα ἰδέα περὶ τῆς ἱδρύσεως «Δηναρίου τῆς Ὀρθοδοξίας» Ἐθεωρήθη εὐλόγως ἀναγκαία ἡ παρασκευὴ τοῦ ἐδάφους διὰ τῆς ἐν ὅσῳ τὸ δυνατὸν εὐρυτέρῳ κύκλῳ διαδόσεως τῆς ἰδέας,

Digitized by Google

καὶ τῆς μεταδόσεως τοῦ ἀπαραιτήτου πρὸς πραγμάτωσιν αὐτῆς ἐνθουσιασμοῦ. Πρὸς τοῦτο ἐδημοσιεύθη ἐγκύκλιος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας, ὑποδεικνύουσα κεφαλαιωδῶς τὸν σκοπὸν καὶ τὰ μέσα τῆς ἐνεργείας καὶ προκαλοῦσα τὴν προσοχὴν τῶν ἁπανταχοῦ Ἑλλήνων ἐπὶ τῆς σπουδαιότητος τοῦ ἔργου. Ἐπηκολούθησε ταύτῃ ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Προέδρου τῆς Ἑταιρείας ἐν τῇ Νομικῇ Σχολῇ ζωηροτάτην ἐντύπωσιν καταλιποῦσα διάλεξις περὶ τῶν κινδύνων τῶν ἐθνικῶν προπυργίων τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ τῆς ἐθνικῆς σημασίας τοῦ ἔργου, ἡ πραγματοποίησις τοῦ ὁποίου θὰ ἀπετέλει τὸ ἰσχυρότερον ἀντίρροπον κατὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ ἐπὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἡμῶν κέντρα. Διὰ τούτων καὶ τῆς σχεδιασθείσης ὀργανωτικῆς ἐργασίας ἐτέθησαν αἱ πρῶται βάσεις, ὑπισχνούμεναι τὴν οὐχὶ ἐν μεμακρυσμένῳ μέλλοντι εὐόδωσιν τοῦ ἐθνικοῦ τούτου ἔργου».

«Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἱδρύθησαν Τμήματα ἐν Σεβαστουπόλει τῆς Ρωσσίας, ἐν Πάτραις, Αἰγίῳ, Ζακύνθῳ, Καλάμαις, Βόλῳ, Τριπόλει, Ἄργει καὶ Ναυπλίῳ. Ἡ ἵδρυσις καὶ ἀναδιοργάνωσις τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Τμημάτων ὀφείλεται πρωτίστως εἰς τὰς ἐνεργείας τοῦ κ. Προέδρου τῆς Ἑταιρείας, μεταβάντος ἐκεῖσε αὐτοπροσώπως, ἄνευ ἐπιβαρύνσεώς τινος τοῦ ταμείου τῆς Ἑταιρείας. Ἐξηκολούθησαν ὡσαύτως αἱ ἐργασίαι τῶν ἱδρυμένων τμημάτων. Μεταξὺ τῶν τελευταίων δέον νὰ ἐξαρθῇ ἡ ζωτικότης τοῦ τμήματος τοῦ Πειραιῶς, ἐργαζομένου δραστηρίως ἰδίᾳ πρὸς αὔξησιν τῶν προσόδων τῆς Ἑταιρείας καὶ φωτισμὸν τῶν κατοίκων τῆς γείτονος πόλεως ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων διὰ σειρᾶς διαλέξεων ἐπιλέκτων τῆς Ἑταιρείας μελῶν».

«Παρ' ἅπασιν οὐχ ἧττον οὐ μόνον τοῖς ἔσω καὶ ἔξω Τμήμασι, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀτόμοις, τοῖς ἐπικοινωνοῦσι πρὸς τὴν Ἑταιρείαν, ὧν ἡ δρᾶσις δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκτεθῇ, διακρίνει τις τὸν εὐάρεστον φαινόμενον τῆς μετ' ἀφοσιώσεως καὶ ἀφιλοκερδείας παροχῆς τῆς ἰδίας αὐτῶν συνδρομῆς πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας ἐπιδιωκομένου ἐθνικοῦ σκοποῦ».

«Ἰδιαιτέρας μνείας ἀξία εἶναι ἡ ληφθεῖσα ἀπόφασις περὶ συστάσεως «Μακεδονικοῦ Τμήματος» παρὰ τῇ Ἑταιρείᾳ, μέλλοντος νὰ συνενώσῃ τὰς ἐνεργείας τῶν ἁπανταχοῦ Μακεδόνων, νὰ ἀντεπεξέλθῃ δι' ἰδίᾳ κατὰ τῶν ἐν τῇ ἑλληνικωτάτῃ ταύτῃ χώρᾳ καταχθονίων ἐνεργειῶν τῶν νεοφωτίστων ἀπαιτητῶν τῆς χώρας τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἡ σπουδαιότης, ἣν διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν κέκτηται ἡ χώρα αὕτη, καὶ οἱ κίνδυνοι, οὓς ἐν αὐτῇ οὗτος διατρέχει, ἐπιβάλλουσιν ἐσκεμμένην καὶ συστηματικὴν ἐνέργειαν· οἱ ἀποτελοῦντες δὲ τὸ ἤδη συσταθὲν τοῦτο Τμῆμα ἐγνωσμένης ἱκανότητος καὶ πατριωτισμοῦ ἄνδρες δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι οὐδαμῶς θέλουσιν ὑπολειφθῇ τῆς σοβαρότητος τοῦ ἔργου».

«Εἰς ἀμοιβὴν τῶν ἐθνικῶν ἐνεργειῶν τοῦ κ. Προέδρου τῆς Ἑταιρείας ἐν Ἱεροσολύμοις ἡ Α. Μακαριότης ὁ Πατριάρχης Δαμιανὸς εὐηρεστήθη νὰ τιμήσῃ αὐτὸν διὰ τοῦ χρυσοῦ σταυροῦ τῶν ἱπποτῶν τοῦ Παναγίου Τάφου. Ἡ τιμὴ αὕτη ἀντανακλᾷ ἐφ' ὁλόκληρον τὴν Ἑταιρείαν, ἧς τὸ κῦρος καὶ αἱ ὑπηρεσίαι ὁσημέραι ἀναγνωρίζονται».

«Τὸ Περιοδικὸν τῆς Ἑταιρείας ἐξηκολούθησε τακτικῶς ἐκδιδόμενον, αὐξηθὲν, κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν τυπογραφικῶν φύλλων καὶ ὁσημέραι τελειοποιούμενον. Σημειωτέον δ' ὅτι χάρις εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῆς διαδόσεως αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν ἀφιλοκερδῆ παροχὴν τῆς δημοσιευομένης ὕλης, δι' ἣν οὐδεμία δίδεται ἀμοιβή, κατελείφθη, τῇ Ἑταιρείᾳ ἐκ τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ καὶ κέρδος».

Digitized by Google

«Καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐξηκολούθησεν ἡ ὑποτροφία τοῦ ἐκ Μακεδονίας νέου' ὡς καὶ τοῦ ἐξ Ἱεροσολύμων ἀραβοφώνου ἑλληνόπαιδος».

«Κατὰ τῶν προσηλυτιστικῶν τέλος ἐνεργειῶν τῶν ξένων σχολῶν καὶ τῶν μοναστηριακῶν ἐκπαιδευτηρίων ἐθεώρησε τὸ Δ. Συμβούλιον τῆς ἀναγκαῖον ν' ἀντιταχθῇ, ἀποφασίσαν τὴν ἔκδοσιν ἐγκυκλίου, ἥτις ἐκδοθεῖσα ἤδη ἔτυχε ζωηρᾶς ἀποδοχῆς».

Ἡ ἔκθεσις κλείει διὰ τοῦ ἑξῆς ἐπιλόγου:

«Ἐπισκοποῦντες ἐν γένει τὴν κατὰ τὸ ὑπὸ ἔλεγχον ἔτος φανερὰν δρᾶσιν τῆς Ἑταιρείας, ἀνευρίσ ομεν τὴν Ἑταιρείαν βαίνουσαν ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀσφαλῶν βάσεων καὶ μετὰ ἀεὶ προβαινούσης ζωτικότητος ἐπὶ τὴν πραγμάτωσιν τοῦ μεγάλου αὐτῆς προγράμματος. Δύναταί τις μετὰ πεποιθήσεως νὰ εἴπῃ, ὅτι ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ σωματείῳ ἡ ἕνωσις εἶναι συμπαγεστέρα, πάντων, ὡς εἷς ἄνθρωπος, χωρούντων ἐπὶ τὸ ἔργον. Ὁ ἔνθερμος ζῆλος τῶν ἀποτελούντων τὸ Δ. Συμβούλιον προσώπων ὑπὸ τὴν δεξιὰν καὶ πεφωτισμένην διεύθυνσιν ἀνδρός, ἀφιερώσαντος τὰς ὑπερόχους αὐτοῦ δυνάμεις εἰς ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἐθνικοῦ ἔργου, προσδίδουσιν εἰς τὴν Ἑταιρείαν κῦρος καὶ ἐπιβολὴν μεγίστην, ἀναβιβάζουσι δ' αὐτὴν εἰς τὴν κορυφὴν τῶν ἰδιωτικῶς ἐργαζομένων ἐθνικῶν σωματείων καὶ καθιστῶσι ταύτην τὸ κέντρον πάσης συστηματικῆς ἐθνικῆς ἐνεργείας, ἐν ᾧ ἐν ὑποδειγματικῇ ὁμοφωνίᾳ μετ' ἐμμονῆς καὶ περινοίας σφυρηλατεῖται ἡ συνένωσις τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων, ἡ ἐνίσχυσις τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, ὁ φωτισμὸς περὶ τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν δικαίων καὶ ἡ πεποίθησις περὶ τῆς ἐπικρατήσεως καὶ τῆς νίκης».

«Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας εἰς οὐδεμίαν φρονοῦμεν, ὅτι περιπίπτομεν ὑπερβολὴν λέγοντες, ὅτι ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία τείνει νὰ καταστῇ, ἂν μὴ ἤδη συνέβη τοῦτο, θεσμός, οὕτως εἰπεῖν, ἀνεγνωρισμένος καὶ ἐπίσημος ἐν τῷ ὀργανισμῷ τῆς ἡμετέρας πολιτείας. Θὰ ἦτο δὲ πλάνη, ἂν τῆς κολοσσαίας ταύτης προόδου τὰ αἴτια ἀναζητῶν τις, ἐσκέπτετο ν' ἀναγάγῃ ταῦτα ἀλλαχοῦ ἢ εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ ἐξοχὴν ἑνὸς καὶ μόνου προσώπου. Παρὰ πᾶσαν φειδὼ πρὸς τὸ αἴσθημα τῆς μετριοφροσύνης, τὸ καθῆκον ἐπιβάλλει ἡμῖν ν' ἀνομολογήσωμεν δημοσίᾳ ἄνευ φόβου διαψεύσεως, ὅτι ἡ νεωτέρα ἡμῶν ἱστορία περιέλαβεν ἤδη τὸ ὄνομα τοῦ ἡμετέρου Προέδρου μεταξὺ τῶν ὀλίγων ἐκείνων ἐθνικῶν ἀνδρῶν, οἵτινες χαράσσουσιν ὁδὸν ἐν τῇ ἐθνικῇ σταδιοδρομίᾳ».

Digitized by Google

ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΣ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ

Τὴν 30ὴν λήξαντος μηνὸς Μαΐου ἑωρτάσθη ἐν Ζακύνθῳ ἡ ἑκατονταετηρὶς τῆς γεννήσεως τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ ἡμῶν ποιητοῦ Δ. Σολωμοῦ. Ἡ ἑκατονταετηρὶς αὕτη εἶνε ἡ πρώτη ἑορταζομένη ἐθνικὴ ἑκατονταετηρὶς ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν παλιγγενεσίας καὶ ἐντεῦθεν. Ἡ πρωτοβουλία τῆς ἑορτῆς ἀνήκει εἰς τὴν πόλιν Ζακύνθου, ἰδιαιτέραν πατρίδα καὶ γενέτειραν τοῦ ποιητοῦ τοῦ Ὕμνου τῆς Ἐλευθερίας. Ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία ἔλαβεν, ὡς ἦν ἑπόμενον, ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην, τὴν ἀφιερωμένην εἰς ἕνα τῶν μεγαλειτέρων τοῦ πνεύματος ἐργατῶν, ἀντιπροσωπευθεῖσα ἐπαξίως ὑπὸ τοῦ προεδρείου τοῦ ἐν Ζακύνθῳ Τμήματος αὐτῆς, καταθέσαντος τοῦ Προέδρου αὐτοῦ κ. Ι. Μάργαρη πολύτιμον ἐκ δάφνης στέφανον τοῦ ἀντιπροέδρου αὐτῆς κ. Ν. Γιαννηκώστα, ὑποστρατήγου καὶ βουλευτοῦ Ἀττικῆς, μεταβάντος ἐπίτηδες εἰς Ζάκυνθον καὶ τοῦ κ. Ι. Σέχου, ὑποστρατήγου, μέλους τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου αὐτῆς, εἰς ὃν ἀνετέθη ἡ τιμὴ τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ ἀνδριάντος τοῦ δαφνοστεφοῦς ἐθνικοῦ ποιητοῦ.

Χ.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΣΧΟΛΕΙΟΝ

ΕΝ ΒΛΑΔΙΚΑΥΚΑΣῼ (Ρωσσία.)

Ἐπιστέλλουσιν ἡμῖν τὰ κατωτέρω περὶ τῶν ἐν Βλαδικαυκάσῳ νέων ἑλληνικῶν καθιδρυμάτων, ἅτινα μετ' εὐχαριστήσεως δημοσιεύομεν:

α' Ὁ ἐν τῇ πόλει Βλαδικαυκάσῳ κ. Παναγιώτης Εὐστ. Μάραντος, ὁ λίαν ἐν κοινωφελέσι ἀγαθοεργίαις διακεκριμένος ὁμογενής, παρέσχε τελευταῖον καὶ ἄλλο δεῖγμα τῆς γενναιοδωρίας καὶ τοῦ πατριωτισμοῦ του, ἱδρύσας ἰδίοις ἀναλώμασιν ἐν τῷ ἀγορασθέντι ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῇ πόλει Βλαδικαυκάσῳ γηπέδῳ ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν μετ' ἐνοριακοῦ σχολείου, ἔνθα οἱ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ διαμένοντες ὁμογενεῖς θ' ἀκούωσιν εἰς τὸ ἑξῆς ἐν τῇ μητρικῇ των γλώσσῃ τὴν θείαν τοῦ Χριστοῦ λειτουργίαν, τὰ δὲ τέκνα αὐτῶν θὰ ὦσιν εἰς θέσιν ἐν τῷ εὐρυχώρῳ τούτῳ Σχολείῳ νὰ διδάσκωνται σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὴν μητρικὴν αὐτῶν γλῶσσαν. Τὸ ἵδρυμα τοῦτο ὁ φιλόμουσος κ. Μάραντος παρέχει ἐπὶ τοῦ παρόντος δωρεὰν πρὸς ὄφελος τῶν ὁμογενῶν, θὰ τὸ ἀφιερώσῃ δὲ ἀργότερα εἰς τὴν αὐτόθι ἑλληνικὴν Κοινότητα, εὐθὺς ὡς θέλει συστηθῇ καὶ ἀναγνωρισθῇ τοιαύτη ὑπὸ τῶν ἐπιτοπίων ἀρχῶν.

Digitized by Google

ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους).

Ζ'.

Τῇ 21 Φεβρουαρίου τοῦ ἔτους 1853 ὁ αὐτοκράτωρ πασῶν τῶν Ρωσσιῶν, Νικόλαος ὁ Α'. ὑπεδέχετο ἐν τῷ ἰδιαιτέρῳ αὐτοῦ γραφείῳ τῶν ἀνακτόρων τῆς Πετρουπόλεως τὸν πρεσβευτὴν τῆς βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας. Ἦτο οὗτος ὁ Γ. Α. Σέϋμουρ. Ἡ μεταξὺ τῶν δύο ἐπισήμων προσώπων συνδιάλεξις, κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ δευτέρου, ἦτο ὑψίστης σπουδαιότητος, ἀντικείμενον δὲ εἶχε τὴν προπαρασκευὴν «διὰ πρᾶγμα οὕτω πιθανόν, ὡς ἡ πτῶσις τῆς Τουρκίας». Ἡ συνδιάλεξις ἦτο ὡσαύτως ἐμπιστευτική, τοιαύτη, ὥστε νὰ προκαλέσῃ τὰς ἐπομένας διαχυτικὰς ἐκμυστηρεύσεις τοῦ Τσάρου πρὸς τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς Μεγάλης Βρεττανίας. Ἡ περὶ τῆς συνδιαλέξεως ταύτης ἔκθεσις ἀπεστάλη τὴν ἐπαύριον εἰς τὸ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργεῖον τῆς Ἀγγλίας, ἐδημοσιεύθη δὲ μετά τινα χρόνον. Μεταξὺ ἄλλων ἀντιγράφω ἐνταῦθα τὸ πολυθρύλλητον ἐκεῖνο ἀπόσπασμα τῶν σκέψεων τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου περὶ τῶν προθέσεων τῆς ρωσσικῆς πολιτικῆς ἐν ἐνδεχομένῃ πτώσει τοῦ τουρκικοῦ κράτους. Δὲν δημοσιεύεται πρώτην φοράν, ἀλλ' εἶνε ἀνάγκη νὰ δημοσιευθῇ αὖθις καὶ νὰ μελετηθῇ ὑπὸ τῶν εὐπίστων καὶ τῶν αἰσιοδόξων.

Γράφει ὁ Γ. Α. Σέϋμουρ πρὸς τὸν λόρδον Ἰωάννην Ρῶσσελ, ὑπουργὸν ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας. Εἶνε αἱ ἰδέαι τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου, τί σκοπεῖ νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ, ἐὰν ἐπέλθῃ αἰφνιδία πτῶσις τῆς Τουρκίας :

«Εἶνε πολλὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν θέλω ὑποφέρῃ ποτέ. Καὶ ἀρχίζω ἀπὸ ἡμῶν. Δὲν θέλω συγχωρήσῃ (;) διαρκῆ κατοχὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ρώσσων, ἀλλὰ καὶ δὲν θέλω ἀνεχθῇ αὐτὴν ἢ ὑπὸ Ἄγγλων, ἢ ὑπὸ Γάλλων, ἢ ὑπὸ ἄλλου τινὸς μεγάλου ἔθνους καταλαμβανομένην. *Δὲν θέλω δὲ ἐπιτρέψῃ ποτὲ οὔτε ἀπόπειραν ἀνοικοδομήσεως βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, οὔτε τοιαύτην ἔκτασιν τῆς Ἑλλάδος, ἥτις νὰ καταστήσῃ αὐτὴν ἰσχυρὸν κράτος*· ἀκόμη ὀλιγώτερον δὲν θέλω συγχωρήσῃ νὰ διαμοιρασθῇ ἡ Τουρκία εἰς μικρὰς δημοκρατίας, ἀνοικτὰ καταφύγια εἰς τοὺς Κοσσούθ, τοὺςΜατσίνας καὶ λοιποὺς ἐπαναστατικοὺς τῆς Εὐρώπης· καὶ παρὰ νὰ ὑποβληθῶ εἴς τι τούτων, *προτιμῶ νὰ κάμω πόλεμον καὶ νὰ ἐξακολουθῶ αὐτὸν ἐνόσῳ μοὶ μένῃ εἷς ἄνθρωπος καὶ ἓν πυροβόλον*».

Τοιαῦται ἦσαν αἱ ἐνδόμυχοι σκέψεις καὶ προθέσεις τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ τοὺς ἐθνικοὺς αὐτῆς πόθους, καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἑλληνισμός, παραπλανώμενος ὑπὸ τῶν παλαιῶν αὐτοῦ προλήψεων, παρέχων εὔπιστον προσοχὴν εἰς τὰς

Digitized by Google

μυστικὰς προρρήσεις τοῦ Ἀγαθαγγέλου, ἀνέμενε τὸν παράκλητον τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ἀποκαταστάσεως ἄνδρα παρὰ τοῦ *ξανθοῦ γένους*.

«Οἱ χρησμοὶ λοιπὸν τελοῦνται, τὸ ξανθὸν κινεῖται γένος», ἔγραφεν ἐν ἀνουσίοις στίχοις φιλόπατρις ποιητὴς τῶν χρόνων ἐκείνων, καὶ μετ' αὐτὰς συνεκινεῖτο ὁλόκληρον τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, ἀπὸ τοῦ Ταινάρου καὶ τῶν Ἀθηνῶν, μέχρι τοῦ Ὀλύμπου καὶ τοῦ Βοσπόρου, τοῦ Αἵμου καὶ τοῦ Ἴστρου. Ἐλάχιστοι ἐκ τῶν ἀριστέων τοῦ ἔθνους, τῶν σκεπτομένων, τῶν προνοούντων, ἐτόλμων νὰ καταπολεμήσωσι κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τὴν μεγάλην ταύτην ὅσῳ καὶ θλιβερὰν ἐθνικὴν πρόληψιν. Ὑπῆρξαν καὶ οἱ διαμαρτυρηθέντες ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἀνωνύμως. Ἦτο τῷ καιρῷ ἐκείνῳ τολμηρὰ καὶ ἐπικίνδυνος πᾶσα περὶ τοῦ ἐναντίου ἰδέα ἢ γνώμη.

Τὴν διαμαρτυρίαν ταύτην τῶν εὐαρίθμων Ἑλλήνων, διαφόρως φρονούντων ἢ ὅτι ἐφρόνει ἡ ὁλομέλεια τοῦ ἔθνους, εὑρίσκω ἀναγεγραμμένην ἐν φυλλαδίῳ, φέροντι τὴν ἐπιγραφὴν « **Ἑλληνισμὸς ἢ Ρωσσισμὸς** » ὑπὸ †††. Μεταξὺ ἄλλων ἀναγινώσκω τὰ κατωτέρω: Ἐπιτραπήτω μοι ἡ ἀναδημοσίευσις αὐτῶν. Ἐγράφησαν ἐν ἔτει 1854, ἀλλὰ δύνανται ν' ἀναγνωσθῶσι καὶ σήμερον. Ἡ ἐθνικὴ ὑπόθεσις φωτίζεται ἔτι μᾶλλον καὶ διαλευκαίνεται. Λυπηρὸν μόνον, ὅτι ἡ μετὰ ταῦτα ἐθνικὴ πολιτικὴ ἐπεδείξατο ἀσύγγνωστον πρὸ τῶν πραγμάτων καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν διδαγμάτων ἀδιαφορίαν :

«Ἡ ἀπέχθεια αὕτη τοῦ θρόνου τῆς Πετρουπόλεως κατὰ τοῦ ὀρθοδόξου ἑλληνικοῦ θρόνου εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπεκαλύφθη εἰς τοὺς ὀξυδερκεῖς πρὸ πολλοῦ διὰ τοῦ κρυφίου, ἀλλὰ πεισματώδους πολέμου, τὸν ὁποῖον τινάσσει κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, προβάλλων ὄχι στρατιώτας καὶ πυροβόλα, ἀλλὰ τὰς πλεκτάνας τῆς διπλωματίας της, ἀλλὰ τὰς ἐπιτηδείας καὶ ἀφανεῖς ῥᾳδιουργίας της ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος. Διὰ τῆς διπλωματίας της, τῶν ὑπούλων ἐγκυκλίων της, δι' ὑποβολιμαίων ἄρθρων εἰς ξένας ἐφημερίδας, διὰ τῶν ματαίων ἀγώνων της νὰ διεγείρῃ πνεῦμα μισαλλοδοξίας εἰς τὸν λαόν, πολλάκις δὲ καὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐξουσίας, ἐζήτησε καὶ ζητεῖ νὰ μᾶς καταστήσῃ ὑπόπτους, εἰς ἅπασαν τὴν Εὐρώπην, νὰ μᾶς ἀποδείξῃ ῥωσσίζοντας· διατί; Διὰ ν' ἀποσπάσῃ ἀφ' ἡμῶν τὰς συμπαθείας τῆς Εὐρώπης (τὸ ὁποῖον δυστυχῶς κατὰ μέγα μέρος κατώρθωσε), γνωρίζουσα καλῶς, ὅτι ἡ Ἑλλάς, ἂν δὲν ἔχῃ τὴν ὑποστήριξιν τῆς Εὐρώπης, δὲν δύναται νὰ ἐκταθῇ καὶ σχηματίσῃ κράτος ἰσχυρὸν καὶ μεγάλον, καὶ πολὺ ὀλιγώτερον ν' ἀνεγείρῃ ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ εἰς τὸ Βυζάντιον τὸν θρόνον τῶν αὐτοκρατόρων της.

«Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἑλλάδος ἐπροσπάθησε καὶ προσπαθεῖ παντοῦ καὶ πάντοτε μὲ τὴν αὐτὴν ἐπιτηδειότητα, νὰ φέρῃ ἄπειρα προσκόμματα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ πρόοδον τοῦ δυστυχοῦς ἑλληνικοῦ ἔθνους, τὴν διαίρεσιν καὶ τὰς ταραχάς, τὴν σύγχισιν, τὴν ἀναρχίαν, τὸ χάος. Τώρα μὲν κινοῦσα θεολογικὰς ἔριδας περὶ ὅρκου, τώρα δὲ ἐγείρουσα ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα περὶ τοῦ τόμου, ἄλλοτε ὑφαίνουσα συνταγματικὰς συνωμοσίας καὶ καλογηρικὰς σκευωρίας, σήμερον πλέκουσα

Digitized by Google

φιλορθοδόξους ἑταιρείας καὶ αὔριον ὑψώνουσα εἰς τὰ βουνὰ τῆς Μάνης τὴν σημαίαν τοῦ Παπουλάκου καὶ Φλαμιάτου. Σκοπός της εἶνε ὄχι μόνον τὸ ἑλληνικὸν κράτος νὰ μὴ μεγαλυνθῇ διὰ τῆς ἐκτάσεως, ἀλλὰ καὶ μικρὸν, νὰ μὴ γίνῃ ἰσχυρὸν διὰ τῆς καλῆς διοικήσεως.

«Πρὸ πάντων στυγερὰ εἰς αὐτὴν εἶνε τὰ φῶτα, ἡ ἐπιστημονικὴ μάθησις καὶ ἡ τοῦ λαοῦ ἐκπαίδευσις· διότι γνωρίζει, ὅτι τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καθ' ἣν ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἀνοίξῃ καλίτερον τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἴδῃ καθαρώτερον τοὺς σκοποὺς τοῦ Βορρᾶ εἰς τὸ βάθος τῆς παμπονήρου πολιτικῆς του, τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἡ πολιτικὴ αὕτη ἀποθνήσκει εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ παντός. Διὰ τοῦτο καὶ στρατιωτικὴ Σχολή, καὶ Σχολὴ Ριζάρειος, καὶ Φιλεκπαιδευτικὴ Ἑταιρεία, καὶ Πανεπιστήμιον, κανὲν κατάστημα δὲν ἔμεινεν ἀπρόσβλητον ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν της, καὶ γνωστὸν εἶνε, ὅτι ὁ καλόγηρος ἀντάρτης ἐζήτει εἰς τὰ κηρύγματά του, τὴν κατάργησιν ὅλων τῶν ἑλληνικῶν Σχολείων καὶ τῶν Γυμνασίων τοῦ Κράτους.

«Τὴν ἐσωτερικὴν διαίρεσιν ἠθέλησε νὰ φέρῃ καὶ πρὸς τὰ ἔξω· νὰ μᾶς διαιρέσῃ ἀπὸ τοὺς ἔξω ὁμογλώσσους καὶ ὁμοθρήσκους ἀδελφούς. Διὰ τοῦτο ποσάκις καὶ ποσάκις δὲν ἠγωνίσθη νὰ μᾶς παραστήσῃ εἰς τοὺς ἔξω ἀδελφοὺς ὡς ἀλλαξοπιστήσαντας καὶ ἑτεροδόξους, κηρύττουσα τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα ἀλληλοδιαδόχως προτεσταντίζουσαν, καθολικίζουσαν, καϊρίζουσαν, καὶ ἄλλοτε ἄλλως πως αἱρετίζουσαν. Διαίρει καὶ βασίλευε, εἶνε τὸ σύνθημά της. Καὶ δὲν ἀρκεῖ ἡ ἔσω καὶ ἔξω διχόνοια, τὴν ὁποίαν ἐνσπείρει καὶ τρέφει. Θέλει ν' ἀποτρέψῃ ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν τὰς καρδίας τῶν φιλοθρήσκων Ἑλλήνων καὶ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, διὰ νὰ στρέψῃ αὐτὰς πρὸς τὴν Πετρούπολιν, ὡς μόνην δῆθεν ἑστίαν καθαρᾶς ὀρθοδοξίας, ἐνῷ γνωρίζει καλῶς, ὅτι ἡ θρησκεία, τὴν ὁποίαν αὐτὴ ἔλαβε παρ' ἡμῶν καὶ ὄχι ἡμεῖς παρ' αὐτῆς, φυλάσσεται μᾶλλον ἁγνὴ καὶ μᾶλλον σύμφωνος μὲ τὰς παραδόσεις καὶ τοὺς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τῶν Ἀθηνῶν, ἢ ὑπὸ τῶν Ρώσσων τῆς Πετρουπόλεως.

«Εἰς τὰς βορείους ὁμοδόξους τῆς Τουρκίας ἐπαρχίας ἄλλο εἶδος πολέμου ὑποκινεῖ κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐκεῖ φυλάττεται νὰ κινήσῃ πολὺ τὸ ὅπλον τῆς θρησκείας, διὰ νὰ μὴ ταῖς ὑπενθυμίσῃ τὴν διὰ τῆς ὁμοδοξίας μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἕνωσιν, ἢ ἂν τὸ κινῇ, τὸ κινεῖ ἄλλως πως, ἐπειδὴ αἱ ἐπαρχίαι αὗται συνάπτονται μὲ τὸν Ἑλληνισμὸν διὰ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ συνδέσμου των μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διεγείρει τοὺς κατοίκους κατὰ τοῦ διορισμοῦ Ἑλλήνων ἐπισκόπων, διὰ νὰ μὴ ἔχῃ ὁ Ἑλληνισμὸς κανὲν ὄργανον ἐπιρροῆς ἐπ' αὐτῶν. Κατὰ τοὺς τόπους καὶ ἡ πολιτική της. Ἐπειδὴ οἱ ἐκεῖ λαοὶ εἶνε ἄλλης καταγωγῆς, ἐκίνησε τὴν ἰδέαν τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ πολεμεῖ φανερῶς πᾶσαν ἰδέαν, πᾶσαν τάσιν ἑλληνικήν. Ἀπὸ τὰ σχολεῖα ἐξεδίωξε τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἥτις πρότερον ἐξηπλοῦτο καθ' ἑκάστην εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, ἐξεδίωξεν αὐτὴν κατὰ μικρὸν καὶ ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἐκκλησίας, καὶ συντάττουσα καὶ τυπώνουσα ἐν Μόσχᾳ βιβλία σλαυϊκὰ διὰ τὰ σχολεῖα, διανέμει αὐτὰ πανταχοῦ δωρεάν, καὶ εἰς τὰ βιβλία ταῦτα, καθὼς καὶ εἰς τὰ ἀλφαβητά-

Digitized by Google

ρια, οἱ μὲν Ρῶσσοι παριστάνονται ὡς ἀδελφοί, οἱ δὲ Ἕλληνες ὡς ἀλλόφυλοι καὶ ξένοι. καὶ τὰ τοιαῦτα, ἐμπνέουσα τοιουτοτρόπως τὸν μισελληνισμὸν εἰς τὰ τέκνα τῶν Βουλγάρων καὶ Σέρβων ἐξ ἡλικίας ἁπαλῆς. Τοιαῦτά τινα ἔπραξε καὶ εἰς Βλαχίαν καὶ Μολδαΐαν, ὅπου πρότερον ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ τὰ σχολεῖα αὐτοῦ ἤνθουν μεγάλως· τὴν σήμερον τὰ κατέπνιξεν ὁ Βλαχισμός, τὸν ὁποῖον ἡ Ρωσσία ἐπιτηδείως ἠρέθισε κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐλευθερωθεῖσα τοῦ φοβεροῦ εἰς αὐτὴν Ἑλληνισμοῦ, ζητεῖ τώρα νὰ καταβάλῃ καὶ τὸν εὐκατάβλητον Βλαχισμόν.

«Πανσλαυϊστικαὶ Ἑταιρεῖαι ὑπάρχουσι πανταχοῦ τῶν βορείων τῆς Τουρκίας ἐπαρχιῶν, πανταχοῦ ἀπόστολοι αὐτῆς, στρατολογηθέντες καὶ στρατολογοῦντες ἐξ ὅλων τῶν τάξεων, πρὸ πάντων ὅμως μεταξὺ τῶν ἰσχυουσῶν τάξεων τῶν ἐμπόρων, τῶν ἰατρῶν, τοῦ κλήρου καὶ τῶν διδασκάλων, καὶ δυστυχῶς μεταξὺ τούτων ὑπάρχουσι καί τινες, οἵτινες, λαβόντες τὴν παιδείαν των ἐν Ἀθήναις, στρέφουσιν αὐτὴν τώρα κατὰ τῶν Ἀθηνῶν. Οὐαὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν φυλήν, ἂν ἡ Ρωσσία δυνηθῇ νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ ἐπὶ τῆς Τουρκίας σχέδιά της, ἀλλὰ τρὶς καὶ δεκάκις οὐαὶ εἰς τὴν Βλαχίαν, τὴν Σερβίαν καὶ τὴν Βουλγαρίαν, αἵτινες ζητοῦσιν ἀπερισκέπτως νὰ χωρισθῶσιν ἀπὸ τὴν πρεσβυτέραν αὐτῶν ἀδελφήν, καὶ ἀνοίγουσι διὰ τῆς διχονοίας καὶ τῆς διαιρέσεως τὸν δρόμον εἰς τὸν κοινὸν ἐχθρόν. Αὐτοί, διὰ τὴν γεωγραφικήν των θέσιν, θέλουν γίνῃ τὰ πρῶτα θύματα τῆς ἀδηφαγίας του.

«Ἡ ἀποστροφὴ τῆς Ρωσσίας κατὰ τῆς συστάσεως ἑλληνικοῦ Κράτους ἰσχυροῦ χρονολογεῖται ἀπὸ πολλοῦ, πρὶν συστηθῇ ἀκόμη Κράτος ἑλληνικόν. Πολιτικὴ προνοητική, ὡς ἡ τῆς Ρωσσίας, δὲν σχηματίζει τὰ σχέδιά της σήμερον, οὔτε μεταβάλλει αὐτὰ εὐκόλως. Προβλέπει, σταθμίζει, καὶ διαγράφει· ἔπειτα προχωρεῖ, σταματᾷ, καὶ πάλιν προχωρεῖ· βαδίζει κατὰ τὰς περιστάσεις. Ποτὲ ὅμως δὲν παρεκτρέπεται τῆς ὁδοῦ, ποτὲ δὲν παρεκκλίνει τοῦ σκοποῦ. Τὸ σχέδιον, τὸ ὁποῖον διώκει εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἐσχεδιάσθη ὑπὸ Πέτρου τοῦ Μεγάλου, καὶ ἀπὸ ἑνὸς καὶ ἡμίσεως αἰῶνος ἀκολουθεῖ αὐτὸ πιστῶς, καὶ ἀπαρεγκλίτως, μεταβάλλουσα μόνον τὰ μέσα κατὰ τοὺς καιρούς. Καὶ ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ἡ Ρωσσία δὲν ἠθέλησεν εἰμὴ μικρὸν καὶ ἀσθενῆ Ἑλλάδα. Ὅτε ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ ἀνεξάρτητος, ἐζήτει σύστασιν μικρῶν ἡγεμονιῶν. Ἐγερθεῖσαν παρὰ τὴν θέλησίν της εἰς βασίλειον, ἐπροσπάθησε νὰ τὴν ὑποσκάψῃ ἐπιτηδείως καὶ παντοιοτρόπως διὰ νὰ μὴ ἐνισχυθῇ καὶ κραταιωθῇ, ὥστε νὰ μὴ δυνηθῇ, διαλυομένου τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους, νὰ λάβῃ ἔκτασιν μεγάλην ἢ ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν Τουρκίαν. Ἰδοὺ τί λέγει ὁ Νέστωρ τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας, ὁ ἀρχιγραμματεὺς τῆς Αὐστρίας Μετερνίχος, ὅστις διευθύνας ἥμισυν σχεδὸν αἰῶνα τὰς ἐξωτερικὰς ὑποθέσεις τῆς γερμανικῆς αὐτοκρατορίας, εἶχεν ἀφορμὴν νὰ γνωρίσῃ τὰ μυστήρια τῆς διπλωματίας καὶ τοὺς κεκρυμμένους σκοποὺς τῆς Ρωσσίας ὡς πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Εἰς τὰ ἀπόκρυφα ἔγγραφα, ὡς τὰ τοῦ Σεϋμοὺρ καὶ ὡς τὸ κατωτέρω τοῦ Μετερνίχου, εὑρίσκονται τῶν κυβερνήσεων οἱ σκοποί, ἀποκεκαλυμμένοι, καὶ ὄχι εἰς ἐγκυκλίους, διακοινώσεις καὶ προκηρύξεις, ἔγ-

Digitized by Google

γραφα προσδιωρισμένα διὰ τὴν δημοσιότητα, καὶ συντασσόμενα μὲ τὸ ὄμμα προσηλωμένον ἐπὶ τῶν ἐντυπώσεων, τὰς ὁποίας δύνανται νὰ διεγείρωσιν εἰς τὸ κοινόν.

«Ἡ Ρωσσία δὲν δύναται νὰ συγχωρήσῃ ἀκόμη εἰς τὴν Γαλλίαν τὸ ὅτι ἐπεχεί»ρησε νὰ συστήσῃ τὸ νέον ἑλληνικὸν βασίλειον, τὸ ὅτι τοὐλάχιστον ἐβοήθησε καὶ »βοηθεῖ αὐτὸ ἀκόμη νὰ ἐξέλθῃ τοῦ χάους, καὶ τὸ ὁποῖον πρὸ πάντων ἡ ρωσσικὴ πο»λιτικὴ τὸ ἔρριψε καὶ ἀκαταπαύστως ἀγωνίζεται νὰ τὸ ρίψῃ, ὥστε τακτοποιούμενον »κατὰ μικρὸν νὰ κατασταθῇ κράτος εὐνομούμενον. Ἡ Ρωσσία δὲν δύναται νὰ συγ»χωρήσῃ εἰς τὴν Γαλλίαν τὸ ὅτι, σταθμίζουσα καλῶς τὰ συμφέροντά της, ἐφρόντι»σεν ἐγκαίρως, ὥστε, ὅταν ἡ ὥρα τοῦ θανάτου τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους σημάνῃ, οἱ »ἑλληνικοὶ αὐτοῦ λαοὶ νὰ εὕρωσιν ὑπάρχον ἑλληνικὸν κράτος ὁμόθρησκον, —καὶ τοῦτο »εἶνε τὸ κυριώτερον, —μετὰ τοῦ ὁποίου νὰ δυνηθῶσι τότε νὰ ἑνωθῶσι. Διὰ τὸ θανά»σιμον τοῦτο ἁμάρτημα κατὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος τῆς ρωσσικῆς πολιτικῆς δὲν ὑπάρ»χει εἰς τὴν Πετρούπολιν ἄφεσις καμμία. . . . » [1]

Ὑπῆρχον τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἄνθρωποι ἐν Ἑλλάδι, σπουδαιότερον ἀντιλαμβανόμενοι τῶν πραγμάτων ἢ τὸ πολὺ τῶν ἀνθρώπων, δι' οὓς ἡ ρωσσικὴ δύναμις ἦτο ἡ προωρισμένη ὑπὸ τῆς θείας Προνοίας ν' ἀναστηλώσῃ τὸν σταυρὸν ἐπὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ ν' ἀποδιώξῃ τὴν ἡμισέληνον ἀπὸ τοῦ Θρᾳκικοῦ Βοσπόρου. Ἐπελανθάνοντο τῶν ἀπαισίων ἡμερῶν τῆς ἐν ἔτει 1770 ἐπαναστάσεως τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς ὁλοσχεροῦς αὐτῆς καταστροφῆς, ἕνεκα τῆς ρωσσικῆς ἐγκαταλείψεως· οὐδ' ἠθέλησαν τὸ παράπαν νὰ εἰσδύσωσιν εἰς τὰ ἀπόρρητα τῆς ἐπισήμου εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀποστολῆς τοῦ στρατηγοῦ διπλωμάτου Μέντσικωφ, τῆς ὁποίας πρόσχημα μὲν ἦτο ἡ ὑπεράσπισις τῶν ἐπὶ τῶν Προσκυνημάτων τοῦ Ἁγίου Τάφου δικαιωμάτων τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀλλὰ σκοπὸς πραγματικὸς ἡ ἐνάσκησις μείζονος ἐπιρροῆς ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν πραγμάτων, ἡ ἐξάρτησις τῆς τουρκικῆς πολιτικῆς, ὑπεικούσης εἰς τὰ νεύματα τῆς παρὰ τὸν Νεύαν Κυβερνήσεως καὶ ἐπὶ τέλους βαθμιαία προπαρασκευὴ εἰς τὴν λύσιν τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος διὰ τῶν Σλαύων καὶ οὐχὶ διὰ τῶν Ἑλλήνων, τῶν ἱστορικῶν δικαιούχων τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Ἐλάχιστοι ἐκ τῶν ἡμετέρων ἦσαν οἱ διαβλέποντες τὴν πραγματικότητα, τὸ πολὺ τοῦ ἔθνους ἀπεπλανᾶτο, συγχέον ἔτι κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους θρησκείαν καὶ ἐθνικότητα. Καὶ ἔπρεπε νὰ ἐπέλθωσιν ἀκατανόμαστα στυγερὰ γεγονότα, ἵνα ἀφυπνισθῇ ἡ ἑλληνικὴ συνείδησις, νὰ κατανοήσῃ τίς ἦτο ὁ πραγματικὸς πολέμιος, παρ' οὗ ἀπὸ αἰώνων τὸ ἑλληνικὸν γένος ἀνέμενε τὸν παράκλητον *τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ παλιγγενεσίας.*

Τῇ 10 Σεπτεμβρίου 1855 ἡ ἰσχυροτάτη τῶν ἀκροπόλεων τῆς Ρωσσίας ἐν τῷ Εὐξείνῳ, ἡ Σεβαστούπολις, ἐγκατελιμπάνετο ὑπὸ τῶν Ρώσσων μετὰ μακρὰν καρτερικὴν ἄμυναν, οἱ δὲ σύμμαχοι ἐπέβαλλον τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης εἰς τὸν ἡττηθέντα.

---

1) **Ἑλληνισμὸς ἢ Ρωσσισμὸς** Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦτο βιβλίον ἐγράφη, ὡς λέγεται, ὑπὸ τοῦ Θεοκλήτου Φαρμακίδου καὶ τοῦ Κωνστ. Δεσίου.

Digitized by Google

Συνήρχετο μετ' ὀλίγον ἐν Παρισίοις *Σύνοδος* πρὸς διακανονισμὸν τῶν ἀνατολικῶν πραγμάτων ἐπὶ βλάβῃ ἀναντιρρήτῳ τῆς Ρωσσίας. Ἀποτελέσματα τῆς περιφήμου ταύτης Συνόδου ἦσαν ἡ ἐπίσημος ἀνακήρυξις τῆς *ἀκεραιότητος* τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Ὁ Σουλτάνος, γοητευόμενος ἐκ τοῦ φιλοτουρκισμοῦ τῆς δημοσίας ἐν Εὐρώπῃ γνώμης, ἐπισήμου τε καὶ ἀνεπισήμου, ὑπέσχετο ἰσονομίαν ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ αὐτοῦ καὶ σεβασμὸν τῶν δικαιωμάτων τῶν ὑπηκόων, ἡ δὲ ὑπόσχεσις αὕτη, μία ἐκ τῶν πολλῶν, αἵτινες ἐξῆλθον κατὰ τὸν δέκατον ἔνατον αἰῶνα ἀπὸ τῶν γραφείων τῆς Ὑψηλῆς Πύλης πρὸς ἀποπλάνησιν τῶν διατεθειμένων ν' ἀποπλανηθῶσιν Εὐρωπαίων, ἐξήρετο ὑπὸ τῶν μεγάλων εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων. Ἡ ἡττηθεῖσα Ρωσσία ἐταπεινοῦτο διὰ τῶν ἀποφάσεων τῆς ἐν Παρισίοις Συνόδου· ἐπεβάλλοντο δ' αὐτῇ σκληραὶ ὑποχρεώσεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων κατελέγετο καὶ ἡ οὐδετερότης τοῦ Εὐξείνου.

Καθ' ἣν στιγμὴν ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς ρωσσικῆς αὐτοκρατορίας ὑπέγραφε τὴν ταπεινωτικὴν ταύτην συνθήκην, ἡ παρὰ τὸν Νεύαν κυβέρνησις ἐμελέτα συγχρόνως ἐκδίκησιν. Ἤρξατο ἀμέσως *περισυλλεγομένη*, καραδοκοῦσα τὴν κατάλληλον στιγμὴν τῆς ἐνεργείας πρὸς ἐπιτέλεσιν τῶν προαιωνίων αὐτῆς σχεδίων.

Διαίρει καὶ βασίλευε εἶνε παλαιὸν δόγμα, ὅπερ ἕκαστος πολιτικὸς ἀνήρ, ἀγαθὸς ἢ πονηρός, εὐσυνείδητος ἢ ἀσυνείδητος, ὀφείλει νὰ τηρῇ ἀπαρεγκλίτως, ἐὰν ὄντως ἀποβλέπῃ εἰς θετικόν τι ἀποτέλεσμα. Ἡ ρωσσικὴ πολιτική, ἢ μᾶλλον ἡ πανσλαυϊστικὴ ραδιουργία ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου, ἀποτυχοῦσα νὰ κυριαρχήσῃ διὰ τῶν ὅπλων ἀποκλειστικῶς ἐν τῷ Βοσπόρῳ, ἐφεύρισκεν ἄλλα, διάφορα μέσα ἐνεργείας, δυνάμενα νὰ πορίσωσιν αὐτῇ, ἔστω καὶ βραδέως, θετικώτερα καὶ ἀσφαλέστερα ἀποτελέσματα. Μέχρι τῶν χρόνων ἐκείνων κύριον αὐτῆς μέλημα ἦτο ἡ ὑπόθαλψις ἐρίδων καὶ συγκρούσεων μεταξὺ Χριστιανῶν καὶ Μουσουλμάνων, τῶν ραγιάδων καὶ τῶν κρατούντων, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὅρῳ νὰ διατελῶσιν ἀμφότεροι οἱ ἀντίπαλοι ἐν ἀδυναμίᾳ, διότι τοῦτο ἦτο τὸ συμφέρον αὐτῆς. Ἤδη κατενόει, ὅτι ἐπῆλθεν ἡ κατάλληλος στιγμή, ἵνα ὑποθάλψῃ ἔριδας καὶ συγκρούσεις μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν ὑπηκόων τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, τῶν Ἑλλήνων, τῶν Σλαύων, τῶν Ρωμούνων, ὧν ἡ ἀμοιβαία ἐξασθένησις τὰ μίση, θὰ καθίστων εὐχερέστερον τὸ ἔργον τῆς κατακτήσεως. Πρὸ τῆς περιόδου ταύτης ἡ ρωσσικὴ πολιτικὴ δὲν ὑπῆρξε ξένη πρὸς τὰς τοιαύτας μηχανορραφίας, δι' ὧν ἐπεδιώκετο ἡ σύγκρουσις τῶν ποικίλων χριστιανικῶν πληθυσμῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Ὅτι δὲν διενοήθη ἡ τουρκικὴ δυναστεία ἀπὸ τῆς ἁλώσεως, τοῦτο ἔθετεν εἰς ἐνέργειαν ἡ μακιαβελλική, κρεῖττον ἡ διαβολική, διπλωματικὴ τύχη τῶν ἐν Πετρουπόλει ἐκτελεστῶν τῆς *Διαθήκης τοῦ Μεγάλου Πέτρου*.

Μέχρι τῶν χρόνων ἐκείνων, δηλαδὴ μέχρι τῆς ἐπαύριον τῆς συνομολογήσεως τῆς ἐν Παρισίοις Συνθήκης, πνευματικὸς καὶ ἐθνικὸς ἀρχηγὸς τῶν ἐν τῇ τουρκικῇ αὐτοκρατορίᾳ Χριστιανῶν, ἀνεξαρτήτως φυλῆς ἢ ἱστορικῆς προελεύσεως, ἦτο ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Μωάμεθ ὁ Πορθητής, ἅμα τῇ κατακτήσει, ἀνεγνώριζεν

Digitized by Google

εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, ἐκλεγόμενον παρὰ πασῶν τῶν ὀρθοδόξων χριστιανικῶν κοινοτήτων τῆς αὐτοκρατορίας, τὸν τίτλον τοῦ *Ἐθνάρχου*, (*ρούμ μιλὲτ μπασχί*) καὶ οὐκ ὀλίγα προνόμια, ἐξασκηθέντα κατὰ τοὺς στυγεροὺς χρόνους τῆς δουλείας μετὰ πολλῆς εὐσυνειδησίας ὑπὸ τῶν λειτουργῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ κράτους καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις. Μαρτυρεῖ δι' ἀναμφηρίστων παραδειγμάτων ἡ θλιβερὰ ἱστορία τῶν χρόνων τούτων, ὅτι οὐ μόνον τὸ θρησκευτικὸν δόγμα, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐθνισμὸς τῶν λαῶν ἐκείνων, ἐν πολλοῖς ἀξέστων καὶ ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις μόλις ἐξελθόντων τῆς βαρβαρότητος, εἶοι ἦσαν οἱ σλαυϊκοὶ λαοί, οἵτινες ἔτυχον μὲν πολιτισμοῦ τινος, ἐφ' ὅσον χρόνον ἦσαν αὐτόνομοι καὶ ἀνεξάρτητοι, ἴχνη τῆς ἐπιμιξίας αὐτῶν καὶ τῶν σχέσεων μετὰ τῶν λαῶν τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, κεκτημένων ἀνώτερον πολιτισμόν, ὧν καὶ τὸ θρησκευτικὸν δόγμα παρέλαβον διὰ τῶν ἀποστόλων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, δύο ἐκ Θεσσαλονίκης Ἑλλήνων, ἀλλὰ μετὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν περιῆλθον εἰς βαρβαρότητα, ἀπολέσαντες μονονουχὶ πᾶν φυλετικῆς συνειδήσεως ἔνστικτον. Διὰ τὸν Ὀσμᾶνον κατακτητὴν τοῦ Βυζαντίου τὸ ἑλληνικὸν γένος ἦτο ἀείποτε τὸ *βασιλικὸν γένος τῶν Ρωμαίων*, ὡς ἐχαρακτήριζεν αὐτὸ πρὸ αἰώνων ὁ πρῶτος κατακτητὴς τῆς Ἱερουσαλήμ, ὁ Ἄραψ καλίφης Ὀμὰρ-Ἐλ-Χαττάπ, ἀναγνωρίζει ἐπίσης εἰς αὐτοὺς ὑπέρτατα ἐπὶ τῶν Προσκυνημάτων τῆς ἱερᾶς πόλεως τοῦ Χριστιανισμοῦ δίκαια· ὁ δὲ Πατριάρχης τοῦ ἑλληνικοῦ γένους καθίστατο ὁ ὑπέρτατος ἐθνάρχης τῶν καταχτηθέντων. Τὰ προνόμια δὲ ταῦτα ἐτήρησεν ὁ Πατριάρχης ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας, ἐξασκήσας αὐτὰ ἑκάστοτε μετὰ πολλῆς περινοίας καὶ ἐπιτηδειότητος ὑπὲρ τῶν λαῶν, ὧν ἡ τύχη ἦτο εἰς αὐτὸν ἐμπεπιστευμένη.

Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης δὲν ἦτο ἀποκλειστικὸς πνευματικὸς ἀρχηγὸς τῶν Ἑλλήνων, ἐξ ὧν συνήθως ἐξελέγετο, τῶν ἄλλων ὀρθοδόξων ἐστερημένων πάσης μορφώσεως καὶ ἐθνικῆς συνειδήσεως, ἀλλ' οὐχ ἧττον οὐδέποτε ἡ δρᾶσις αὐτοῦ περιωρίσθη ἐντὸς τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου· τούτου τοῦ λόγου ἕνεκα οἱ μὴ ἑλληνικοὶ λαοὶ τῆς αὐτοκρατορίας διετέλουν ἀφωσιωμένοι εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον.

Ταῦτα συνέβαινον μέχρι τῆς τρίτης δεκαετηρίδος τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος· ἀλλὰ περὶ τὰ τέλη τῆς δεκαετηρίδος ταύτης ἡ Βουλγαρία κατελαμβάνετο ὑπὸ τῶν ρωσσικῶν στρατιῶν, οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῆς ὑφίσταντο τὴν ἐπιρροὴν τοῦ ρωσσικοῦ πολιτισμοῦ, ὁσημέραι ἐμφαντικώτερον ἐκδηλοῦντος τὰ ἐπὶ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου κατακτητικὰ αὐτοῦ σχέδια. Ἀνέπτυξα ἐν προηγουμένοις κεφαλαίοις τῆς μελέτης ταύτης, τίνι τρόπῳ ὑπεβλήθησαν εἰς τοὺς σλαυϊκοὺς λαοὺς τῆς Χερσονήσου, καὶ δὴ εἰς τοὺς Βουλγάρους, αἱ ἰδέαι τῆς σλαυϊκῆς δόξης, τὰ μεγαλουργὰ ὄνειρα τοῦ σλαυϊκοῦ μέλλοντος. Δὲν ἔγραφεν ὁ πολὺς Ἰάκωβος Fallmerayer τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ἀναιρῶν τὰς παγγερμανικὰς ἰδέας τοῦ γερμανοῦ φιλοσόφου Ἐγέλου, ὅτι ὁ νέος λόγος τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας ἀνήκει εἰς τὰ σλαυϊκὰ φῦλα, εἰς ἃ μέλλουσι νὰ ὑποκύψωσι θᾶττον ἢ βράδιον τὰ γερμανικά; Ἡ φιλοσοφικὴ Πυθία τῶν χρόνων ἐκείνων

Digitized by Google

μόλις εἶχε παύση διδάσκουσα ἀπὸ τῶν στοῶν τοῦ ἐν Βερολίνῳ Πανεπιστημίου διὰ γλώσσης ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μεταφυσικῆς καὶ δυσερμηνεύτου τὸ μεγαλεῖον τοῦ γερμανικοῦ κόσμου, ὀλιγωροῦσα ἐξ ὁλοκλήρου τῆς σλαυϊκῆς ἐν τῇ συγχρόνῳ ἱστορίᾳ ἰδέας. Ἀλλ' ἤδη ὁ ἐκσλαυϊστὴς τοῦ Μωρέως καὶ τῆς Ἀττικῆς ἐσήμαινε τὸν κώδωνα τῆς σλαυϊκῆς κατακτήσεως, οὐχὶ μόνον ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Δύσει, καὶ ἀνήγγελλε μετά τινος χαιρεκακίας εἰς τοὺς συμπατριώτας αὐτοῦ, ὅτι εὐθὺς ὡς ἐπικρατήση ἐν Εὐρώπῃ ἡ Ρωσσία, οἱ Γερμανοί, ἑκόντες ἄκοντες, θέλουσι προσπέση πρὸ τοῦ νέου ἱστορικοῦ εἰδώλου τῶν Σλαύων, κατασκευάζοντες ἐν τῇ φιλοσοφικῇ αὐτῶν πολυπραγμοσύνῃ νέον σύστημα φιλοσοφίας τῆς Ἱστορίας, ἐν ᾧ πάντα τὰ ἱστορικὰ πνεύματα τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν, δίκην κομητῶν, θέλουσι στρέφεσθαι περὶ τὸν ἥλιον τοῦ σλαυϊκοῦ κόσμου. Τὰς ὑπερφιάλους ταύτας ἰδέας ἐπωφελεῖτο ἡ ρωσσικὴ πολιτικὴ ἀπὸ τῆς τρίτης καὶ τετάρτης δεκαετηρίδος τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, ἐπισήμως καὶ ἀνεπισήμως ἐνεργοῦσα ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἀπὸ τῆς Ἀντιοχείας καὶ τῶν Ἱεροσολύμων, μέχρι Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἄθω. Λαοί, ἐστερημένοι τέως ἐθνικῆς συνειδήσεως, ἐδιδάσκοντο τὰ πρῶτα αὐτῆς στοιχεῖα, συμβαλλόντων εἰς τοῦτο ποικίλων ἀποστόλων τοῦ Σλαυϊσμοῦ, Σλαύων καὶ μὴ τοιούτων, ἰσχυριζομένων ἐπὶ τῇ βάσει αὐθαιρέτων ἱστορικῶν περγαμηνῶν, ὅτι τὸ μέγιστον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου ἀνήκει εἰς τὴν σλαυϊκὴν ὁμοφυλίαν.

Ἀλλὰ τὸ ἐκλεκτὸν σκεῦος τῆς πανσλαυϊστικῆς εὐνοίας ἔμελλον νὰ καταστῶσιν οἱ Βούλγαροι. Ἐξήγησα ἤδη τοὺς λόγους ἐν ἄλλῃ συγγραφῇ τῆς τοιαύτης ἐκλογῆς. «Τὸ πρῶτον αἴτιον ἦτο ἡ τοποθεσία τῆς χώρας, ἐν ᾗ ἐγκατέστησαν οἱ Βούλγαροι, ἐπιδραμόντες πρὸ αἰώνων εἰς τὴν ἑλληνικὴν ταύτην Χερσόνησον, μονίμως δὲ συνοικισθέντες ἔν τινι τμήματι αὐτῆς, ὑπὸ στρατηγικὴν ἔποψιν οὐχὶ ἀναξίου λόγου πρὸς τὰ στρατηγικὰ σχέδια τῶν ἐπιβουλευόντων τὴν ὕπαρξιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τῆς μόνης σημαινούσης δυνάμεως ἐν τῇ Χερσονήσῳ. Ἡ Βουλγαρία, ἐγγύτερον κειμένη τῆς Κωνσταντινουπόλεως οἱουδήποτε ἄλλου γνησιωτέρου σλαυϊκοῦ μερίσματος, ἠδύνατο νὰ καταστῇ θᾶττον ἢ βράδιον προφυλακὴ ἐν τῇ ἐκτελέσει τῶν μεγάλων σχεδίων τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ. Ὑπὸ τὴν ὤθησιν ταύτην ἡ βουλγαρικὴ φυλὴ ἤρξατο κινουμένη καὶ ἐκδηλοῦσα ροπὰς αὐτονομίας καὶ ἀνεξαρτησίας. Παρεσκευάζετο ἐπανάστασις, ἧς σκοπὸς ἔμελλε νὰ εἶνε ἡ ἱστορικὴ δῆθεν ἀνάστασις τῆς παλαιᾶς δυνάμεως τοῦ Κρούμμου καὶ τοῦ Συμεῶνος, καθισταμένων ἤδη ἡρώων οὐχὶ τῆς βουλγαρικῆς φυλῆς, ἀλλὰ μονονουχὶ ὅλου τοῦ σλαυϊκοῦ κόσμου, διαβλέποντος ἐν τοῖς ἀξέστοις τούτοις χωρικοῖς τῶν παρὰ τὸν Αἷμον καὶ τὸν Δούναβιν χωρῶν τοὺς σημαιοφόρους τῆς σλαυϊκῆς παλιγγενεσίας. Περὶ τῶν Σέρβων οὐδεμία φροντίς. Οὗτοι κατῴκουν μακρὰν τοῦ *Τσάριγραδ*. Ὤφειλον κατ' ἀνάγκην νὰ θυσιασθῶσιν εἰς τὸν Μολὸχ τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ, ἐκλέξαντα πρὸς πλήρωσιν τῶν προϊστορικῶν αὐτοῦ σκοπῶν ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου τὴν Βουλγαρίαν». [1]

[1] Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου (1899).

Digitized by Google

Οὕτως ἔβαινον τὰ πράγματα ὑπὸ τὴν ὤθησιν τῶν πανσλαυϊστικῶν ἐνεργειῶν ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τῆς συνομολογήσεως τῆς παρισινῆς Συνθήκης. Ὁ Πανσλαυισμὸς διὰ τῆς βουλγαρικῆς φυλῆς ἀνελάμβανε τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, εἰς ὃ ἀπέδιδε τὴν ἐπὶ αἰῶνας ἱστορικὴν αὐτοῦ ἐξουθένωσιν. Οἱ τέως εἰρηνικοὶ χωρικοὶ μετεβάλλοντο εἰς αἱμοδιψεῖς καὶ φανατικοὺς πολεμίους παντὸς ἑλληνικοῦ. Ἐκεῖνοι, οἵτινες πρὸ ὀλίγων ἔτι ἐτῶν ἐβαπτίζοντο ἐθελουσίως εἰς Ἕλληνας, θεωροῦντες τοῦτο τίτλον εὐγενείας, κατελαμβάνοντο ἐκ παραδόξου καὶ ἀνεξηγήτου μισελληνισμοῦ. Ἐχθροὶ αὐτῶν ἦσαν ἤδη οὐχὶ οἱ κατακτηταί, οἱ Μουσουλμάνοι, ἀλλ᾽ οἱ Ἕλληνες, οἱ τέως ὁμοιοπαθεῖς ἐν συμφορᾷ καὶ ὀδύνῃ, οἵτινες πάντοτε ὑπῆρξαν πρόμαχοι αὐτῶν καὶ φύλακες. Οὕτως ἐξεδηλοῦντο ἀπὸ τῆς ἕκτης δεκαετηρίδος τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος παράδοξα φαινόμενα *βουλγαρικοῦ μισελληνισμοῦ*, προκαλοῦντα τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τοῦ ψυχροτάτου τῶν ἀνθρώπων. Κατὰ τὴν ἡρωϊκὴν ἐξέγερσιν τῆς Κρήτης ὑπεγράφοντο ἐν ἔτει 1867 ἀναφοραὶ πρὸς τὸν Σουλτάνον πλείστων Βουλγάρων, πιστῶν ὑπηκόων τῆς Α. Αὐτοκρατορικῆς Μεγαλειότητος, ζητούντων ὅπλα, ὅπως μεταβῶσιν εἰς τὴν ἀγωνιζομένην μεγαλόνησον καὶ καταπολεμήσωσι τὸν κοινὸν ἐχθρὸν Βουλγάρων καὶ Τούρκων—τοὺς Ἕλληνας.

Ἀλλ᾽ ἡ μεγαλειτέρα καὶ ἀμειλικτοτέρα τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ ἐνέργεια ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων διεξήγετο ἐν Μακεδονίᾳ. Ὑπὸ τὴν σκέπην καὶ τὴν αἰγίδα ποικίλων πρακτόρων, ἐπισήμων καὶ ἀνεπισήμων, τῆς μεγάλης σλαυϊκῆς Δυνάμεως τοῦ Βορρᾶ ἅπασα ἡ Μακεδονία ἐρραδιουργεῖτο, κατηχουμένη, ὅτι οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἑλληνικὴ χώρα καὶ ὅτι καιρὸς πλέον εἶνε ν᾽ ἀναλάβῃ τὴν παλαιὰν αὐτῆς ἐθνικὴν συνείδησιν ἡ μήτηρ τῶν μεγάλων Σλαύων, τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, τοῦ Κυρίλλου καὶ τοῦ Μεθοδίου. Ἀντέστη ὅσον ἦτο δυνατὸν ἡ ἡρωϊκὴ χώρα, ἀλλ᾽ ὁ Πανσλαυϊσμὸς δὲν ἀπεθαρρύνθη· ἐὰν δὲν κατώρθου ν᾽ ἀποπλανήσῃ διὰ τῶν προσηλυτιστικῶν αὐτοῦ πλεκτανῶν ἀπ᾽ εὐθείας τοὺς Ἕλληνας τῆς Μακεδονίας, ἀνελάμβανε νὰ πράξῃ τοῦτο δι᾽ ἄλλων, σκολιωτέρων τρόπων καὶ μεθόδων.

Μετὰ τὴν κατάπαυσιν τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τὰ ἐπελθόντα γεγονότα τοῦ 1869, ὁπότε ἐπισήμως, ἐξ ὀνόματος τῆς εὐρωπαϊκῆς ἰσορροπίας καὶ τῆς ἀκεραιότητος τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, κατεδικάζετο τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ὡς ταραχοποιὸν ὑπὸ τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας, ἔτι μᾶλλον καθίστατο τοῦτο βδελυκτὸν καὶ ἀποτρόπαιον παρὰ τοῖς κυβερνητικοῖς κύκλοις τοῦ Βοσπόρου. Ἀνυπολόγιστοι εἶνε αἱ ζημίαι, αἱ ἐπελθοῦσαι τῇ ἑλληνικῇ φυλῇ, καὶ δὴ τοῖς ἐν τῇ τουρκικῇ ἐπικρατείᾳ ὁμοεθνέσιν, ἐκ τῆς δυστυχοῦς ἐκβάσεως τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως· τὰ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Μουσουλμάνων φυλετικὰ καὶ θρησκευτικὰ μίση καὶ πάθη ἀνερριπίζοντο αὖθις, τοιαύτην δὲ κατάλληλον στιγμὴν ἐπωφελεῖτο ὁ προαιώνιος ἐχθρός, ὁ Πανσλαυισμός, ἵνα κερδήσῃ πολιτικὸν καὶ ἐθνικὸν ἔδαφος ἐπὶ τῆς περιμαχήτου Χερσονήσου.

Τὸ ζήτημα ἐτίθετο ἀποτόμως ἐπὶ τοῦ τάπητος. Οἱ Βούλγαροι τῶν εὐρωπαϊκῶν

Digitized by Google

τῆς Τουρκίας ἐπαρχιῶν ἐξεγείροντο κατὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ζητοῦντες ἐκκλησιαστικὴν αὐτονομίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν.

Ἤδη ἐν ἔτι 1860 ἀντιπρόσωποι Βουλγάρων ὀρθοδόξων εἶχον προσέλθῃ εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην, δηλοῦντες, ὅτι δὲν ἀναγνωρίζουσι πλέον τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Τὸ σκάνδαλον ἦτο πρωτοφανές, ὁ Πατριάρχης παρῃτεῖτο, νέος δὲ τοιοῦτος ἐξελέγετο, ἥκιστα διατεθειμένος ν' ἀποδεχθῇ τὰς βουλγαρικὰς ἀξιώσεις, ἀντιστρατευομένας πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς Ὀρθοδοξίας· οὐχ' ἧττον ἡ ἐν γένει συμπεριφορὰ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ὑπῆρξεν ἐξ ἀρχῆς τοῦ ζητήματος συνετὴ καὶ συνδιαλλακτική.

Ἡ βουλγαρικὴ ἐξέγερσις, ἐνισχυομένη ὑπὸ τῆς μεγάλης Δυνάμεως ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐξηκολούθει θρασύτερον ἐκδηλουμένη κατὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καθεστώτων. Πρὸ τοιούτων φαινομένων, διακυβευόντων τὴν ὕπαρξιν καὶ τὴν ἑνότητα τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὁ ἐν ἔτει 1861 ἐκλεγεὶς Πατριάρχης καθῄρεσε μὲν καὶ ἐξώρισε τοὺς ἀποστάτας ἀρχηγοὺς τῆς βουλγαρικῆς ἐκκλησιαστικῆς στάσεως, παραστήσας τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην, οὐχ ἧττον οὐκ ὀλίγα προνόμια ἐχορήγει εἰς τοὺς στασιαστάς, ὧν τὰ κυριώτατα ἦσαν διορισμὸς Βουλγάρων ὡς ἐπισκόπων ἐν τῇ ἰδίως Βουλγαρίᾳ, ἐπίσης δὲ προσφυῶς ἐκανονίζοντο πολλὰ ἀντικείμενα, σχετικὰ πρὸς τὰς βουλγαρικὰς ἀξιώσεις, οἷον ἡ εἰς βουλγαρικὴν γλῶσσαν ἀνάγνωσις τῶν ἀκολουθιῶν ἔν τισι ναοῖς πόλεων, ἐν αἷς κατῴκουν Βούλγαροι, ἐπίσης δὲ καὶ ἄλλαι ἀνάλογοι ἐγένοντο παραχωρήσεις. Παρὰ πάντα ταῦτα, οἱ στασιασταὶ ἐξηκολούθουν προβάλλοντες ὁσημέραι μείζονας ἀξιώσεις, ἐνισχυόμενοι εἰς τοῦτο ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς πολιτικῆς, ἥτις διηύθυνε τὸ ἐθνικὸν τοῦτο τῶν Βουλγάρων κίνημα, κατ' ἐπίφασιν μόνον παριστάμενον ὡς ἐκκλησιαστικόν. Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ὅτε ἐν ἔτει 1867, τῇ 10 Φεβρουαρίου ἐξελέγετο τὸ δεύτερον Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ ΣΤ'. Ἡ ἔρις παρωξύνετο ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ. Οἱ Βούλγαροι ἐπεζήτουν παντὶ σθένει τὴν ἐξόντωσιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ πρὸς τοῦτο δὲν ἐδίστασάν τινες ἐξ αὐτῶν ν' ἀπευθυνθῶσιν εἰς τὸν Πάπαν Ρώμης, ἀναμνησθέντες, ὅτι ἡ ὑπὸ τῶν ἁγίων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου ἱδρυθεῖσα βουλγαρικὴ Ἐκκλησία διετέλεσεν εἰς σχέσεις πάλαι ποτὲ πρὸς τὸν ἐν Ρώμῃ Καθολικισμόν. Ἡ παπικὴ αὐλή, ὡς συνήθως, δὲν ἐδίστασε νὰ παραδεχθῇ τοὺς ἀποστάτας ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς, ἀποδεξαμένη μάλιστα νὰ διατηρηθῇ ἐν τῇ ἱερουργίᾳ ἡ σλαυϊκὴ γλῶσσα. Καὶ οὕτως ἀπετελέσθη ἐπί τινα χρόνον ἐν Κωνσταντινουπόλει *Οὐνιτικὴ* βουλγαρικὴ Ἐκκλησία, διατελοῦσα ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Γαλλίας καὶ ἐν γένει τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ τὰ νήματα τῶν στασιαστικῶν τούτων κινημάτων κρατοῦσα πολιτικὴ δὲν ἠδύνατο νὰ ἴδῃ εὐμενῶς τὴν βουλγαρικὴν ταύτην ἀλλαξοπιστίαν. Ἐπεζήτει βεβαίως τὴν ταπείνωσιν, τὴν πτῶσιν εἰ δυνατόν, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἀλλ' οὐχὶ ἐπὶ βλάβῃ τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ πρὸς ὄφελος τοῦ Καθολικισμοῦ· τούτου ἕνεκα προσε-

Digitized by Google

πάθησε παντὶ τρόπῳ νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὰς τοιαύτας φιλοπαπικὰς ροπὰς τῶν Βουλγάρων, ἐξωθήσασα αὐτοὺς εἰς πλήρη ρῆξιν καὶ ἀποστασίαν ἀπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Οὕτω πολλοὶ ἐκ τῶν στασιαστῶν Ἐπισκόπων, τῶν ἀναλαβόντων τὴν ἀρχηγίαν τῆς βουλγαρικῆς ἐξεγέρσεως, προέβησαν μέχρι τοῦ σημείου τῆς ἱδρύσεως βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας ἔν τινι συνοικίᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τρεῖς δὲ τῶν ἐπισκόπων τούτων, τῇ 20 Δεκεμβρίου τοῦ 1868, ἐδήλουν εἰς τὸν Πατριάρχην τὴν παραίτησιν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου.

Πρὸς κατάπαυσιν τῶν συγκρούσεων τούτων, ἡ Ὑψηλὴ Πύλη, ἐξωθουμένη ὑπὸ τῆς ρωσσικῆς πολιτικῆς, ἐξεπόνει δύο σχέδια, ἀφορῶντα εἰς τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος. Ἐγκαθίστατο κατ' αὐτὰ βουλγαρικὴ Ἐκκλησία ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔχουσα ἀρχηγὸν (*μπὰς μητροπολίτ*) καὶ σύνοδον μητροπολιτῶν. Ἐπὶ τῆς νέας ταύτης Ἐκκλησίας ἐλαχίστη ἔμελλε νὰ εἶνε ἡ δικαιοδοσία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Κατὰ τὸ πρῶτον τῶν σχεδίων τούτων, «Εἰς ὁποιονδήποτε μέρος τῆς αὐτοκρατορικῆς Ἐπικρατείας ὑπάρχουσι κάτοικοι, Βούλγαροι μὲν τὴν καταγωγὴν καὶ τὴν γλῶσσαν, ὀρθόδοξοι δὲ τὸ θρήσκευμα, οὗτοι θέλουσιν ἔχῃ τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν διὰ τὰς ἐκκλησίας των καὶ διορίζειν ἱερεῖς, εἰδότας τὴν ἰδίαν αὐτῶν γλῶσσαν. . . Εἰς τὰς ἐπαρχίας, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοί εἰσι τὸ πλεῖστον Βούλγαροι, οἱ μητροπολῖται θέλουσιν εἶναι Βούλγαροι· εἰς ἐκείνας δέ, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοί εἰσιν οἱ πλεῖστοι Γραικοί, θέλουσιν εἶναι καὶ οἱ μητροπολῖται Γραικοί· ἐὰν οἱ κάτοικοι μιᾶς ἐπισκοπῆς, τῆς ὁποίας ὁ Μητροπολίτης θέλει εἶναι Βούλγαρος, εἰσὶν οἱ πλεῖστοι Γραικοί, θέλει εἶναι καὶ ὁ ἐπίσκοπος Γραικός· καὶ τἀνάπαλιν, ἐὰν οἱ κάτοικοι μιᾶς ἐπισκοπῆς, τῆς ὁποίας ὁ Μητροπολίτης εἶνε Γραικός, εἰσὶν οἱ πλεῖστοι Βούλγαροι, θέλει εἶναι καὶ ὁ ἐπίσκοπος αὐτῆς Βούλγαρος, θέλουσι δὲ ὑπόκεισθαι οἱ μὲν ἐν τῇ βουλγαρικῇ Μητροπόλει Γραικοὶ ἐπίσκοποι τῷ Βουλγάρῳ Μητροπολίτῃ, οἱ δὲ ἐν τῇ γραικικῇ Μητροπόλει Βούλγαροι ἐπίσκοποι τῷ Γραικῷ Μητροπολίτῃ . . . Πρὸς ἐποπτείαν τῆς πνευματικῆς διοικήσεως τῶν βουλγαρικῶν ἐκκλησιῶν θέλει διαμένῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει εἷς *Μπὰς-Μητροπολίτης*, ἔχων παρ' ἑαυτῷ ἄθροισμα περὶ τὴν διαχείρισιν τῶν πνευματικῶν». . .

Τὸ καταχθόνιον τοῦτο σχέδιον, ἀποβλέπον εἰς τὴν ὅσον ἔνεστι μείζονα ἐν τῷ μέλλοντι σύγκρουσιν Ἑλλήνων καὶ Σλαύων, εἴτε ἐν Θράκῃ, εἴτε ἐν Μακεδονίᾳ, ἐν αἷς ἐπαρχίαις εὑρίσκονται ἀνάμικτοι Ἕλληνες καὶ σλαυόφωνοι ἑλληνικοὶ πληθυσμοί, εἰς τὴν ἐξόντωσιν ἀμφοτέρων διὰ τῆς ἀλληλομαχίας, μετὰ σατανικῆς εὐχαριστήσεως ὑπέβαλλον οἱ περὶ τὴν Ὑψηλὴν Πύλην εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ὅπερ ἠναγκάζετο νὰ συγκαλέσῃ πρὸς διάσκεψιν συνεδρίαν τοῦ ἐθνικοῦ Συμβουλίου τῇ 29 Ὀκτωβρίου 1868. Βραδύτερον ἐπίσης συνεκλήθη νέα, πληρεστέρα συνέλευσις, καθ' ἣν αὐτὸς ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κατεδίκαζεν, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων, τὰ διὰ τῶν σχεδίων τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ὑποβληθέντα αἰτήματα τῶν Βουλγάρων· πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἐβεβαίου ὁ ἐθνικὸς ποιμενάρχης, ὅτι οὐδέποτε ἡ Μεγάλη

Digitized by Google

Ἐκκλησία ἀπηγόρευσεν εἰς Βουλγάρους νὰ λάβωσιν ἱερατικὸν σχῆμα, τοὐναντίον μάλιστα προετίμα αὐτοὺς ἐν ταῖς βουλγαροφώνοις ἐπαρχίαις· ὑπεδήλου δ' ἅμα, ὅτι καθ' ὃν τρόπον κατηρτίζετο ἡ λεγομένη βουλγαρικὴ Ἐκκλησία ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐδημιουργεῖτο νέον πατριαρχεῖον, δικαιούμενον νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ ἐπὶ πασῶν τῶν ἐπαρχιῶν τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Οὐχ ἧττον, ὁρμώμενοι ἀπὸ συνδιαλλακτικοῦ πνεύματος οἱ περὶ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, πρὸς ἐξοικονόμησιν τῶν καιρῶν, ἀφοῦ μεγάλη Δύναμις ὑπεστήριζε τὰ αἰτήματα τῶν Βουλγάρων, ἐξαναγκάζουσα ν' ἀποδεχθῇ αὐτὰ καὶ υἱοθετήσῃ τὴν Ὑψηλὴν Πύλην, ἐξεπόνουν σχέδιον ἐκκλησιαστικῆς ἡμιανεξαρτησίας διὰ τοὺς Βουλγάρους, ἀντιποιουμένους μάλιστα τῆς ἀντιπροσωπείας καὶ τῶν λοιπῶν σλαυοφώνων, Σέρβων ἢ μὴ τοιούτων, τῶν κατοικούντων ἐν διαμερίσμασί τισι τῆς Μακεδονίας, κατὰ τὸ ὁποῖον αἱ ἐν Βουλγαρίᾳ ἐπαρχίαι, συναπαρτίζουσι ἴδιον θέμα τῆς περιφερείας τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου, ὑπὸ τὸ ὄνομα *θέμα βουλγαρικόν*, ἀπολαύουσιν ἰδιαιτέρων τινῶν ἐκκλησιαστικῶν προνομίων . . , Ἐπίσης κατὰ τὸ σχέδιον τοῦτο αἱ ἐπαρχίαι Τσερβενοῦ, Δρύστρας, Πρεσλάβας, Τυρνόβου, Σοφίας, Βράτσας, Λοφτσοῦ, Βιδύνης, Νύσσης, Νυσσάβας, Κεστενδηλίου, Σαμακοβίου, Σκοπείων, Βελισσῶν, Μογλενῶν, Βοδενῶν, Στρωμνίτσης, Πολυανῆς, Βάρνης, ἐκτὸς τῆς πόλεως, τὸ σαντζάκιον Σηλύμνου, πλὴν τῶν πόλεων Ἀγχιάλου καὶ Μεσημβρίας, ἐκ τῆς ἐπαρχίας Σωζουπόλεως, ὁ καζᾶς τῆς Σωζουπόλεως πλὴν τῶν παραλίων, ἐκ τῆς ἐπαρχίας Ἀδριανουπόλεως ὁ καζᾶς τοῦ Τσιρμὰν καὶ Τσίρι Μουσταφᾶ πασσᾶ, ἐκ τῆς ἐπαρχίας Δράμας ὁ καζᾶς τοῦ Νευροκοπίου, ἐκ τῆς ἐπαρχίας Ξάνθης ὁ καζᾶς τοῦ Ἀλητσελεπῆ, ἐκ τῆς ἐπαρχίας Πελαγωνίας ὁ καζᾶς τοῦ Περλεπέ, ἐκ τῆς ἐπαρχίας Μελενίκου τὸ βόρειον μέρος, πλὴν τῆς πόλεως καὶ τοῦ νοτίου μέρους τῆς ἐπαρχίας, ἐκ τῆς ἐπαρχίας Ρασκοπρισρένης ὁ καζᾶς τῆς Πρίστινας, ἐκ τῆς ἐπαρχίας Πρεσπῶν ἡ Ἀχρὶς καὶ πάντα τὰ μέρη, τὰ κείμενα ἐκτὸς τῆς ποτὲ ἐπισκοπῆς Πρεσπῶν, ἡ ἐπαρχία Φιλιππουπόλεως, πλὴν τῆς πόλεως, τῆς κωμοπόλεως Στενημάχου καὶ τῶν χωρίων Καύκλενας, Βοδενῶν, Ἀρβανιτοχωρίου, Παναγίας, Νοβολίση, Λιασκόβου, Ἀγλανίου, Πατσκόβου, Βιλατσίτσας, ἅμα δὲ καὶ τῶν μοναστηρίων Ἁγίας Παρασκευῆς (Βοδενῶν), ἁγίων Ἀναργύρων καὶ ἁγίου Γεωργίου (Βιλατσίτσας), ἀπαρτίζουσι τὴν βουλγαρικὴν Ἐξαρχίαν, ἰδιαίτερον ἐκκλησιαστικὸν θέμα, ἀπολαῦον πλήρους ἐσωτερικῆς αὐτοδιοικήσεως, οὗ ὁ Ἔξαρχος, κατ' ἐκλογὴν καθιστάμενος τοιοῦτος καὶ δι' αὐτοκρατοτορικοῦ βερατίου διοριζόμενος, ἔσται ὁ κανονικὸς πρόεδρος τῆς βουλγαρικῆς Συνόδου». Τὸ πατριαρχικὸν τοῦτο σχέδιον, δι' οὗ παρὰ τοὺς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸ ἱστορικὸν δίκαιον, γενναιόταται ἐγίνοντο παραχωρήσεις εἰς τοὺς Βουλγάρους, ἀπερρίπτετο ὑπ' αὐτῶν, παρὰ τὰς κατ' αὐτοῦ διαμαρτυρίας τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, ἀντιλαμβανομένου, ὅτι ἐσφαγιάζοντο προαιώνια αὐτοῦ ἐκκλησιαστικὰ δίκαια.

Πάντες ἐγίνωσκον, ὅτι τὸ πατριαρχικὸν σχέδιον ἔμελλε ν' ἀπορριφθῇ. Δὲν ἐπεζητεῖτο δὲ διὰ τῆς ἀπὸ δεκαετίας ἤδη καὶ πλέον ὑποθαλπομένης βουλγαρικῆς ἐξε-

Digitized by Google

γέρσεως ἐκκλησιαστική τις μεταρρύθμισις τῶν κατ' αὐτοὺς πραγμάτων, ἐπεδιώκετο per fas et nefas ἡ ἐκκλησιαστικὴ αὐτῶν ἀνεξαρτησία, πρῶτος σταθμὸς τῆς ἐθνικῆς καὶ πολιτικῆς. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, τῇ 16 Δεκεμβρίου 1868, προσεκάλει τὰ ὀρθόδοξα Πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς, τὰς αὐτοκεφάλους Ἐκκλησίας Ρωσσίας καὶ Ἑλλάδος εἰς γενικὴν Συνέλευσιν πρὸς συνδιάσκεψιν. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἱεραρχῶν τῆς ἀνατολικῆς Ὀρθοδοξίας ἀπεδέχοντο τὴν πρόσκλησιν ταύτην, ἀλλ' ἀπέφευγε ρητῶς νὰ δηλώσῃ τὴν συμμετοχήν του ὁ ἀρχιεπίσκοπος Σερβίας, ἡ δὲ ρωσσικὴ Σύνοδος, εἰ καὶ ἀνεγνώριζε κατ' ἀρχὴν τὸ νόμιμον τῆς ἐξουσίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ἐπὶ πάντων τῶν ὀρθοδόξων Βουλγάρων, οὐχ ἧττον προσέθετεν, ὅτι «τινές, εἰμὴ πᾶσαι αἱ εὐχαὶ ὅσας οἱ Βούλγαροι διετύπωσαν, εἰσὶ λογικώταται, βασιμώταται καὶ νόμιμοι, καὶ συνεβούλευε τὴν κατὰ πάντα τρόπον συνδιαλλαγὴν Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων, φοβουμένη μὴ ἔκ τινος οἰκουμενικῆς Συνόδου, συγκαλουμένης ὑπὸ κρισίμους περιστάσεις, ἠδύναντο νὰ προκληθῶσι μείζονες ἔτι συγκρούσεις καὶ ἔριδες ἐπὶ βλάβῃ τῆς καθόλου ὀρθοδοξίας.

Καθ' ὅσον παρήρχετο ὁ καιρὸς ἐξήπτοντο τὰ πάθη ἑκατέρωθεν, οὐδ' ἦτο πλέον δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ ἡ συνεννόησις. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, κατώρθου ὁ παρὰ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ πρεσβευτὴς τῆς Ρωσσίας Ἰγνάτιεφ, ὁ κατ' ἐξοχὴν πρωταγωνιστὴς τοῦ τραγικοῦ τούτου δράματος, ν' ἀποσπάσῃ ἀπ' αὐτῆς τὴν ἔκδοσιν *Φιρμανίου*, δι' οὗ ἐδημιουργεῖτο *βουλγαρικὴ Ἐξαρχία*, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν μητροπόλεων Ρουχτσουκίου, Σιλιστρίας, Σούμλας, Τυρνόβου, Σοφίας, Βράτσης, Λόφτσας, Βιδίνης, Νύσσης, Νυσσάβας, Κεστενδηλίου, Σαμακόβου, Βελισσῶν, Βάρνης (ἐκτὸς τῆς πόλεως καὶ τῆς Στενημάχου), τοῦ Ἐξάρχου ἐκλεγομένου παρὰ τῆς Συνόδου τῶν μητροπολιτῶν καὶ διοριζομένου παρὰ τοῦ Σουλτάνου. Ὁ Ἔξαρχος ὑπόχρεως ὤν, νὰ μνημονεύῃ τοῦ ὀνόματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ἐκέκτητο ἰδίαν ἕδραν, *μετόχιον* ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐξ οὗ ἔμελλε νὰ διευθύνῃ τὰς ὑποθέσεις τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτοῦ δικαιοδοσίας. Χαρᾶς Εὐαγγέλια! Ὁ Πανσλαυϊσμὸς ἐθριάμβευε τὸ μέγα ρῆγμα τῆς ὀρθοδοξίας, τὸ ἀπὸ τοσούτων ἐτῶν ἐπιδιωκόμενον ὑπὸ τοῦ πανσλαυϊστικοῦ δαίμονος, ἠνοίγετο ἤδη, πρωτοστατούντων ἐν τῇ τραγικῇ ταύτῃ λύσει αὐτῶν τῶν πρώτων λειτουργῶν τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ἥτις μετά τινα χρόνον ἔμελλε νὰ καταβάλῃ τὰ ἀντίποινα τῆς τοιαύτης πολιτικῆς ἀφροσύνης, καὶ δὲν ἠγνόουν βεβαίως τοῦτο οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντιπρόσωποι τῆς πολιτικῆς τοῦ *διαίρει καὶ βασίλευε*· ἀλλ' εἰς ὃ σημεῖον περιῆλθον τὰ πράγματα, οὐκ ἦν ἄλλως γενέσθαι. Ἐθελοκακοῦντες κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐχθαίροντες τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον οἱ μεγιστᾶνες τοῦ Ἰσλαμισμοῦ, καὶ πρὸς τοῦτο ἐν μωρᾷ ἐθελοτυφλώσει ὑποστηρίζοντες, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, τὴν πανσλαυϊστικὴν συνωμοσίαν, τὴν τοσοῦτον τεχνηέντως ἐκδηλουμένην ὑπὸ τὸ ἀνεξίκακον ὄνομα τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτονομίας τῶν Βουλγάρων καὶ τῆς ἀπελευθερώσεως αὐτῶν ἀπὸ τῆς φαναριωτικῆς τυραννίας, ἐδημιούργησαν αὐταῖς χερσὶ τὴν *νέαν Βουλγαρίαν*, ἥτις ἀναμφιλέκτως μετά τινα χρό-

Digitized by Google

νον ἔμελλε νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ μετοχίου τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας. Ἤλπιζεν ὁ πρωτοστάτης τῆς τοιαύτης λύσεως, ὁ Ἀλῆ-πασσᾶς, καὶ τοιαῦτα μέχρι τῆς σήμερον βουλεύονται καὶ πράττουσιν οἱ ὑπὸ πάσας τὰς ἐπόψεις ἀνάξιοι αὐτοῦ πολιτικοὶ διάδοχοι, ὅτι ἡ διηνεκὴς σύγκρουσις τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς λοιποὺς λαοὺς τῆς αὐτοκρατορίας, καὶ κατ᾽ἐξοχὴν πρὸς τοὺς Βουλγάρους, τυγχάνει ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν πολύτιμος διὰ τὰ συμφέροντα τῆς Ὑψηλῆς Πύλης. Οἰκτρὰ ἀπάτη! Ὁ μέγας, ὁ ἐπικίνδυνος πολέμιος τοῦ παρὰ τὸν Βόσπορον Ἰσλαμισμοῦ εἶνε καὶ ἔσται ἐκεῖνος, ὅστις ἀπὸ ἑκατονταετηρίδων ἤδη ἐπιδιώκει νὰ καταβρώσῃ τὸ θῦμά του. Ἕλληνες καὶ Μουσουλμᾶνοι ἠδύναντο νὰ διαβιώσωσιν ἐν ἁρμονίᾳ, ἂν κατενόουν οἱ τελευταῖοι οὗτοι τὸ πνεῦμα τῶν καιρῶν, ὑποτασσόμενοι εἰς αὐτὸ ἐπὶ ἀναντιρρήτῳ σωτηρίᾳ. Δυστυχῶς δὲν κατανοεῖται τοῦτο. Δὲν θὰ ὠφεληθῶσιν οἱ Ἕλληνες, ἀλλ᾽ ἐκεῖνοι, οἵτινες σκληρότερον θέλουσι τιμωρηθῆ, θᾶττον ἢ βράδιον, ὑπὸ τῆς ἱστορικῆς Νεμέσεως ἔσονται ὑπὲρ πάντα ἄλλον οἱ Μουσουλμᾶνοι.

Ἡ κατὰ τοῦ Φιρμανίου τούτου διαμαρτύρησις τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Ἀθήναις, ἰδίᾳ ἐν τῇ πρώτῃ ταύτῃ πρωτευούσῃ τοῦ γένους, ὑπῆρξε σοβαρὰ καὶ ἀξιοπρεπής. Σοβαρὰ ἄρθρα, δημοσιευθέντα ἐν ταῖς στήλαις τῶν ἐγκριτωτέρων ἑλληνικῶν ἐφημερίδων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κατεδίκαζον τὴν διὰ τοῦ Φιρμανίου προταθεῖσαν λύσιν πρὸς κατάπαυσιν τῆς ἑλληνοβουλγαρικῆς συγκρούσεως. Πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀνεγράφοντο τὰ ἑπόμενα, ἄξια ἀναδημοσιεύσεως :

«Τὸ αὐτοκρατορικὸν Φιρμάνιον καθορίζει τὴν διαίρεσιν τῶν ὑπὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὀρθοδόξων Χριστιανῶν εἰς δύο Ἐκκλησίας, ὧν ἑκατέρα φέρει ἐθνικὴν προσηγορίαν, ἡ μὲν ἑλληνικὴ καλουμένη, ἡ δὲ βουλγαρική. Ἡ διαίρεσις αὕτη, πρωτοφανής, καθ᾽ ὅσον ἐκ τῆς ἱστορίας γινώσκομεν, ἐν τοῖς χρονικοῖς τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, διασπᾷ τὴν ἐπὶ ἐννεακαίδεκα αἰῶνας ἀδιάσπαστον διατελέσασαν ἑνότητα αὐτῆς, παρεισάγουσα τὸν ἐθνικὸν χαρακτηρισμὸν καὶ καταστρέφουσα τὰς ὅλως πνευματικὰς βάσεις, ἐφ᾽ ὧν ἐδράζεται ἄχρι τοῦδε ἡ Ὀρθοδοξία. Ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, συνενοῦσα πάντα ἀδιακρίτως τὰ ἔθνη ἐν τοῖς αὐτοῖς δικαίοις καὶ καθήκουσιν, ἀνεγνώρισε διαφόρους Ἐκκλησίας, οὐχὶ ὅμως κατ᾽*ἔθνος*, ἀλλὰ κατὰ *χώραν*· οὕτω συνέστησαν αἱ Ἐκκλησίαι Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων, Ρωσσίας, Ἑλλάδος, καὶ ὅσαι ἄλλαι, ἀλλ᾽ οὐδέποτε ἐπεκλήθησαν αἰγυπτιακαί, ἢ ἀραβικαί, ἢ ἑλληνικαί, ἢ δι᾽ οἱουδήποτε ἄλλου ἐθνικοῦ ὀνόματος. Μόνον τὸ ὄνομα *ἑλληνικὴ Ἐκκλησία* ἀπεδόθη πολλάκις καὶ ἀποδίδοται εἰς ἅπασαν τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦτο, ἀποδοθὲν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἁπλῶς καὶ μόνον διὰ τὸ μέγα ἀξίωμα τῶν Ἑλλήνων πατέρων, οἵτινες ἀπὸ τοῦ πρώτου μετὰ Χριστὸν αἰῶνος, μέχρι τῆς χθές, καὶ διὰ λόγου καὶ δι᾽ ἔργου, καὶ δι᾽ ἀφειδοῦς θυσίας τοῦ αἵματος αὐτῶν ἐπαγίουν τὴν Ὀρθοδοξίαν, οὐδένα φέρει ἐθνικὸν χαρακτηρισμόν.

«Διὰ τὴν Ὑψηλὴν Πύλην, ἧς καθῆκον εἶνε ἡ ἱκανοποίησις τῶν εὐχῶν τῶν λαῶν, ἡ

Digitized by Google

λεπτὴ διάκρισις μεταξὺ *βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας* καὶ *Ἐκκλησίας τῆς Βουλγαρίας* ἐλαχίστην ἔχει σημασίαν, ἀλλὰ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, οὗ καθῆκον εἶνε τὸ διατηρεῖν τὴν Ἐκκλησίαν ἀνεξάρτητον πάσης ἐθνικῆς διακρίσεως, τὸ ἐμμένειν ἀπαρασαλεύτως εἰς τὸ μέγα λόγιον τοῦ ἀποστόλου τῶν Ἐθνῶν: «Οὐκ ἔνι Ἕλλην, οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος, ἀλλὰ πάντες ἓν ἐσμεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ», λόγιον, ὃ τηρήσασα ἄχρι τοῦδε, δι' αὐτοῦ μὲν τὴν ἑνότητα διέσωσε τῆς πίστεως, ἐλευθέραν δ' ἀφῆκε τὴν ὁδὸν εἰς ἕκαστον ἔθνος, ὅπως ἀναπτυχθῇ ἐθνικῶς, τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, λέγομεν, οὐδέποτε δικαιοῦται, τολμηρότερον καινοτομοῦν, νὰ εἰσαγάγῃ τὴν ἐθνικὴν ἀρχὴν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

«Μία Ἐκκλησία τῆς Βουλγαρίας ἤθελεν εἶναι, ὡς ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀλεξανδρείας ἢ τῆς Ἑλλάδος, κλάδος τις τοῦ αὐτοῦ στελέχους· ἀλλὰ μία Ἐκκλησία τῶν Βουλγάρων ἢ βουλγαρική, περιλαμβάνουσα χώρας, τῇδε κἀκεῖσε διεσπαρμένας, ἱδρυομένη διὰ μόνον τὸν λόγον τοῦ χωρίσαι τοὺς Βουλγάρους τῶν λοιπῶν Ὀρθοδόξων, εἶνε παράσιτον φυτὸν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, φυτόν, ὅπερ ἀπειλεῖ νὰ ἐπιφέρῃ σῆψιν εἰς ἅπαν τὸ στέλεχος.

«Ἡ κατὰ χώρας αὐτονομία διαφόρων Ἐκκλησιῶν εἶνε ἁπλῶς διοικητικὴ ἀποκέντρωσις, περιστρεφομένη ὅμως περὶ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ κέντρον· ἡ κατ' ἔθνη καταμέλισις τῶν Ἐκκλησιῶν εἶνε σχηματισμὸς διαφόρων κέντρων, ἐν οἷς ἀπόλλυται ἡ τῆς Ὀρθοδοξίας ἑνότης. Ἐπὶ τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ Χριστιανισμοῦ αἱ θρησκευτικαὶ αἱρέσεις ἀπήρτισαν οἱονεὶ ἐθνικὰς διακρίσεις, σήμερον αἱ ἐθνικαὶ διακρίσεις, κίνδυνος εἶνε μὴ ἐπενέγκωσιν αἱρέσεις. Αὐτὴ μόνη ἡ ἐθνικὴ διάκρισις εἶνε, τὸ καθ' ἡμᾶς, θρησκευτικὴ αἵρεσις, ἐὰν εἶνε ἀληθές, ὅτι ἐν τῷ Χριστιανισμῷ ὀφείλει εἶναι τοσοῦτον σεβαστὸν τὸ πνεῦμα τοῦ Εὐαγγελίου, ὅσον καὶ τὸ δόγμα τῆς θρησκείας.

«Τῆς ἐθνικῆς διακρίσεως κατακυρουμένης, ἐκκλησιαστικὴ ἑνότης δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ, εἰμὴ ὅπου ὑπάρχει ἐθνικὴ ἑνότης. Αἱ σήμερον ὑφιστάμεναι αὐτόνομοι Ἐκκλησίαι, ὧν πολλαὶ συνέστησαν ἐπ' αὐτῶν τῶν ἀποστολικῶν χρόνων, οὐδένα ἔχουσι λόγον ὑπάρξεως, ταύτας δὲ διαδέξονται μυριάδες ἐθνικῶν Ἐκκλησιῶν, αἵτινες καταστρέψουσιν ἄρδην τήν τε ἐκκλησιαστικὴν ἱεραρχίαν, καὶ σὺν αὐτῇ ἅπαν τὸ κανονικὸν μέρος τῆς θρησκείας. Ὑποθέτομεν τοὺς Ὀρθοδόξους τῆς Τουρκίας, τῆς Αἰγύπτου, τῆς Ρωσσίας, διαιρουμένους εἰς τόσας Ἐκκλησίας, ὅσαι ὑπάρχουσιν ἐθνότητες· διότι βεβαίως, ὅταν ἅπαξ κατακυρωθῇ τὸ δικαίωμα ἑκάστης ἐθνότητος εἰς τὸ ἔχειν ἰδίαν Ἐκκλησίαν, οὐδ' ἡ Ὑψηλὴ Πύλη δύναται ν' ἀρνηθῇ τοῖς Βλάχοις, τοῖς Βοσνίοις, τοῖς Ἀλβανοῖς, τοῖς Σύροις, τοῖς Ἄραψι, τοῖς Μικρασιάταις, αὐτοῖς τέλος τοῖς τῆς Ἠπείρου, Θεσσαλίας, Μακεδονίας, Θρᾴκης, Νήσων, Κωνσταντινουπόλεως Ἕλλησιν, ὅ τι σήμερον παραχωρεῖται τοῖς Βουλγάροις, οὐδ' ἡ Ρωσσία δύναται — κατ' ἀρχὴν τοὐλάχιστον — νὰ ἐκβιάσῃ τοὺς Τατάρους, τοὺς Λιθουανούς, τοὺς Φιννίους, τόσα ἄλλα ἔθνη, ὅπως μὴ συστήσωσιν ἰδίας ἐθνικὰς Ἐκκλησίας. Τότε εἰς τί χρησιμεύσουσιν ἡ πατριαρχικὴ Ἀρχὴ Κωνσταντινουπόλεως, ἢ ἡ συνοδικὴ

Digitized by Google

Ἀρχὴ τῆς Ῥωσσίας ; Ποῖον λόγον ὑπάρξεως ἔχει ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ὅταν μηδεμίαν ἐπὶ μηδενὸς ἔχῃ κυριαρχίαν, ὅταν αὕτη μὲν ἡ χώρα ἀνήκῃ τῇ βουλγαρικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐκείνη δὲ τῇ ἑλληνικῇ, ἡ ἄλλη τῇ ἀλβανικῇ, καὶ οὕτω καθεξῆς, ὅταν καὶ αὐτὴ ἡ Κωνσταντινούπολις τῷ ἁφαρπαγῇ, καθὸ ἑλληνικὴ πόλις ;»....

Ἀνάλογον διαμαρτυρίαν πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην ἀπηύθυνε τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. «Ὑποθέσεις ἐκκλησιαστικαί, ἔγραφεν, δὲν δύνανται νὰ ὦσιν ἀντικείμενα ἀνθρώπων λαϊκῶν» προσέθετε δέ, ὅτι «ἡ φράσις *βουλγαρικὴ Ἐκκλησία* δημιουργεῖ διακεκριμένην ἐθνικότητα, ἐνῷ ἡ Ἐκκλησία δὲν ἀναγνωρίζει φυλετικὰς διακρίσεις.»

Μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Φιρμανίου, Ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν Βουλγάρων προσῆλθεν εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ἐπικαλούμενον τὴν ἀναγνώρισιν τῆς Ἐξαρχίας· ἀλλὰ τοῦτο ἠρνήθη νὰ ἔλθῃ εἰς οἱανδήποτε μετ' αὐτῶν συνάφειαν. Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις, κατὰ τὸ σύστημα αὐτῆς, ἐπέκλινεν ἤδη πρὸς τοὺς Βουλγάρους, ἀκόσμως προσφερομένους πρὸς πᾶν τὸ ἑλληνικόν, οὕτως ὥστε ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἐξηναγκάζετο νὰ παραιτηθῇ τῇ 11 Ἰουνίου 1871. Τῇ δὲ 5 Σεπτεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐξελέγετο νέος πατριάρχης, Ἄνθιμος ὁ ΣΤ'.

Τὰ πράγματα ἐδεινοῦντο ἐπὶ μᾶλλον. Ἐξελέγετο ἤδη ὁ Ἔξαρχος συμφώνως πρὸς τὸ Φιρμάνιον, καὶ οὗτος, ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐγίνετο ὑποδεκτὸς ὑπὸ τῶν ὁμοεθνῶν του ἐν μεγάλῃ πομπῇ, πρὸς τοῖς ἄλλοις δ' ἀπηύθυνετο καὶ πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, ζητῶν ἄδειαν ἐπισκέψεως. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐν τούτοις ἠρνεῖτο νὰ ἔλθῃ εἰς οἱανδήποτε ἐκκλησιαστικὴν ἐπικοινωνίαν πρὸς τὴν ἀποστασίαν, καθ' ἧς ἓν μόνον ὑπελείπετο— ἡ ἀποκήρυξις, τὸ *Σχίσμα*.

Τοῦτο καὶ ἐγένετο. Ἄνθιμος ὁ ΣΤ' συνεκάλει Μεγάλην Σύνοδον τῶν ἐν τῇ τουρκικῇ αὐτοκρατορίᾳ Πατριαρχῶν, ὡς καὶ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τῆς Κύπρου. Ἡ Σύνοδος ἀπετελεῖτο ὑπὸ τῶν ἐν ἐνεργείᾳ Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως Ἀνθίμου, Ἀλεξανδρείας Σωφρονίου, Ἀντιοχείας Ἱεροθέου, τῶν πρώην πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως Ἀνθίμου τοῦ Βυζαντίου, Γρηγορίου τοῦ ΣΤ'. καὶ Ἰωακεὶμ τοῦ Β'. τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Σωφρονίου, εἴκοσι καὶ τεσσάρων Μητροπολιτῶν, δώδεκα ἀρχιμανδριτῶν, τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντιπροσώπων τοῦ Ἄθω καὶ τοῦ Σινᾶ, μόνου τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων ἀρνηθέντος νὰ μετάσχῃ τῆς Συνόδου. Ἡ νοήμων καὶ φιλόπατρις κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους πολιτικὴ τοῦ ἐλευθέρου ἑλληνικοῦ κράτους εἰργάσθη παντὶ τρόπῳ καὶ μετὰ μεγάλης ὀξυδερκείας ὑπὲρ τῆς Συνόδου ταύτης, ἥτις κατὰ τὴν τρίτην συνεδρίασιν ἀπεκήρυττεν ἐν τῷ *Ὅρῳ* αὐτῆς τὴν ἵδρυσιν τῆς βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας ὡς ἀκολούθως ; «Ἀποκηρύττομεν, κατακρίνοντες καὶ καταδικάζοντες τὸν φυλετισμόν, τουτέστι τὰς φυλετικὰς διακρίσεις καὶ τὰς ἐθνικὰς ἔρεις καὶ ζήλους καὶ διχοστασίας ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ ὡς ἀντικείμενον τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοῖς ἱεροῖς κανόσι τῶν μα-

Digitized by Google

»καρίων πατέρων ἡμῶν. . . Τοὺς παραδεχομένους τὸν τοιοῦτον φυλετισμὸν καὶ ἐπ' »αὐτοῦ τολμῶντας παραπηγνῦναι καινοφανεῖς φυλετικὰς παρασυναγωγάς, κηρύττομεν, »συνῳδὰ τοῖς ἱεροῖς κανόσιν, ἀλλοτρίους τῆς μιᾶς, ἁγίας, καθολικῆς καὶ ἀποστολι-»κῆς Ἐκκλησίας, καὶ αὐτὸ δα τοῦτο *σχισματικούς*» . .

Τὸ γενναῖον τοῦτο κατόρθωμα πολιτικῆς ἐθνικωτάτης καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Ἀθήναις εἶνε ἓν τῶν συνετωτάτων ἔργων ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐξελίξει τοῦ ἑλληνικοῦ γένους κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος. Ὁ Ἑλληνισμὸς ἀνελάμβανεν ἐκ τῆς φοβερᾶς ἀπάτης, ἥτις τοσάκις κατέστησεν αὐτὸν ὑποχείριον καὶ νευρόσπαστον ἀντεθνικῶν ἐνεργειῶν. Ἀπεκηρύττοντο ἐπισήμως καὶ πανδήμως, οἱ Βούλγαροι καὶ ὁ ὄπισθεν αὐτῶν ἐλλοχεύων Πανσλαυϊσμός, ὁ προαιώνιος ἐχθρός. Ἐδείκνυτο τοὐλάχιστον τὸ ἑλληνικὸν γένος, ὅτι ἤρξατο λαμβάνον συνείδησιν τῆς καταστάσεώς του, τῶν ἱστορικῶν του καθηκόντων, τῶν φίλων καὶ τῶν ἐχθρῶν του. Ὁ ὅρος τοῦ Σχίσματος ἐγίνετο τρανὴ ἀπόδειξις τούτου, ἀλλ' ἅμα καὶ ὁ πρῶτος σταθμὸς καὶ ἡ ἀφετηρία τῆς ἐπιβεβλημένης πολιτικῆς. Οὐ τοῦ παρόντος ἡ συζήτησις, ἂν ἡ μετὰ ταῦτα ἑλληνικὴ πολιτικὴ κατενόησε τὰς ὑποχρεώσεις αὐτῆς καὶ συνεμορφώθη πρὸς τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα, καὶ εἰργάσθη, καὶ ἠγωνίσθη ἀξίως τῆς μεγάλης ἱστορικῆς ἀποστολῆς τοῦ ἑλληνικοῦ γένους· ὅπως δήποτε τὸ σχίσμα, διὰ τῆς διακρίσεως Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων, *πατριαρχικῶν καὶ ἐξαρχικῶν* καθώρισε κατ' ἀνάγκην τὰ ὅρια τῆς ἐνεργείας ἑκατέρας τῶν δύο ἐθνικοτήτων, ἡ σημερὰι δὲ ἀπότομος καθισταμένη διάκρισις αὕτη δύναται μόνον νὰ περισώσῃ τὰ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ, νήφοντος καὶ ἐργαζομένου.

Ἐν ταῖς ἐνεργείαις αὐτοῦ πρὸς ἐπίτευξιν τῆς αὐτονομίας τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας ὁ πολὺς τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντιπρόσωπος, ὁ στρατηγὸς Ἰγνάτιεφ, ἀποτυγχάνει τοῦ κυριωτάτου τῶν πόθων αὐτοῦ, τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ καθορισμοῦ τῶν ὁρίων τῆς Ἐξαρχίας, τοῦθ' ὅπερ ἔμελλε νὰ ἐπιζητηθῇ βραδύτερον, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς συνομολογήσεως τῆς Συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. Ἀλλ' ὁ Πανσλαυϊσμὸς δὲν ἠρκέσθη εἰς τὴν νίκην αὐτοῦ, διὰ τῆς ἱδρύσεως τῆς βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας. Ἡ ἐπιτυχία ἀνέπτυξεν ἔτι μᾶλλον τὰς ἑλληνοφάγους αὐτοῦ ὀρέξεις, ἁπανταχοῦ μὲν τῶν ἑλληνικῶν κτήσεων, ἀλλ' ἰδίᾳ ἐν τῇ πολυτιμοτάτῃ πασῶν καὶ καιριωτάτῃ, τῇ Μακεδονίᾳ. Ἀπὸ τῆς ἀποφράδος ἐκείνης ἡμέρας, καθ' ἣν, ἐθελοτυφλούσης τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, μυωπούντων τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντιπροσώπων τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἢ καὶ χαιρεκακούντων κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐκ παλαιῶν θρησκευτικῶν καὶ ἐθνικῶν ἀντιζηλιῶν καὶ φιλοτιμιῶν, ὑπεγράφετο τὸ Φιρμάνιον, δι' οὗ ἱδρύετο, παρὰ τοὺς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς λογικῆς, αὐτοῦ τοῦ συμφέροντος τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Εὐρώπης, ἡ βουλγαρικὴ Ἐξαρχία, ὁ Πανσλαυϊσμός, μὴ κατορθώσας τὸν καθορισμὸν εἰδικῶν ὁρίων ἐνεργείας ἐν Μακεδονίᾳ, ἤρξατο ἀναπτύσσων καὶ ἐπεκτείνων τὴν ἀνίερον αὐτοῦ ἐνέργειαν ἐπὶ τῆς ἀτυχοῦς ταύτης χώρας. Ἄρχεται ἡ τραγικὴ περίοδος τῶν Παθῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ

Digitized by Google

ἐν Μακεδονίᾳ. Πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ μεγάλου σκοποῦ, ἐν ᾗ περιπτώσει δὲν ἐπαρκεῖ ἡ κατήχησις καὶ τὸ κήρυγμα τοῦ διδασκάλου ἢ τοῦ ἱερέως, διδάσκοντος τὸ μῖσος καὶ τὴν ἀπέχθειαν πρὸς πᾶν τὸ ἑλληνικὸν, ἔρχεται ἐπίκουρον τὸ δολοφόνον ἐγχειρίδιον καὶ περίστροφον τοῦ μαθητοῦ μισθωτοῦ τῶν ὀργάνων τῆς Μεγάλης Βουλγαρίας, ἐγχειρίδιον καὶ περίστροφον, καθαγιαζόμενα ἐπὶ τοῦ αἱμοσταγοῦς βωμοῦ τοῦ βουλγαρικοῦ Μολὸχ ὑπὸ τῶν λειτουργῶν καὶ τῶν ἀποστόλων τῆς κοσμοϊστορικῆς ἰδέας τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ, ἧς ἀσυνείδητον ὄργανον ἐξελέγη ἡ Βουλγαρία ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου. Εἰς τοιοῦτο σημεῖον περιῆλθεν ἡ ἑλληνικωτάτη Μακεδονία. Ἐρρίφθη πρὸ τῆς συνειδήσεως αὐτῆς τὸ φοβερὸν δίλημμα : Ou pense comme moi, ou je te tue!... Καὶ τοῦτο τελεῖται κατὰ γράμμα, ὡς ἀποδειχθήσεται βραδύτερον, ἁπανταχοῦ τῆς χώρας ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν ἐπίνευσιν τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου !

(Ἀκολουθεῖ) **Ν. Καζάζης**

Η ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ

(Συνέχεια ἴδε προηγούμενον τεῦχος).

Καὶ ὅτε συνετελέσθη ὁ ναὸς καὶ ἀνέτειλεν ἡ ἡμέρα τῶν ἐγκαινίων, *Θυρανοιξίων*, κατὰ τὸ 11ον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τῇ 27ῃ Δεκεμβρίου 527 πατριαρχεύοντος τοῦ Μηνᾶ, ὁ αὐτοκράτωρ ἐτέλεσε λαμπρότατον θρίαμβον, πολυτελῆ καὶ ἀντάξιον τοῦ κατορθώματος. Ἡ πόλις ἅπασα ἦτο ἐπὶ ποδός. Κλῆρος, εὐπατρίδαι, ἄρχοντες, λαός, ἔλαβον οἱ πάντες δαψιλῆ δῶρα. « Ἡ γενομένη ἔξοδος εἰς κοινὴν »εὐφροσύνην τοῦ τοιούτου θαυμασιωτάτου ἔργου, ἀρίστου χάριν τῶν κληρικῶν, τῶν »συγκλητικῶν, καὶ τῶν ἐν τέλει τῆς πολιτείας, ἐν δυσὶν ἡμέραις παιανιζόντων, »εὐχαριστούντων καὶ δοξολογούντων τὸν Θεόν, ὑπὲρ μιᾶς ἑκάστης ἡμέρας βόες 1000, »πρόβατα 2000, ἔλαφοι 600, ἄρνες 1000, ἔριφοι 200, περιστεραὶ καὶ τρυγόνες »3000, χῆνες καὶ ὄρνιθες 21000, σίτου καθαροῦ μόδιοι πολιτικοὶ μεγάλοι 5000, »ἀρίστου οἴνου μέτρα 20000» ἦτο κατὰ τὴν περὶ *τῆς οἰκοδομῆς διήγησιν*, ἐξ ὧν ἀναλόγως πρέπει νὰ εἰκάσῃ τις καὶ τὰ περὶ τοῦ φιλεόρτου λαοῦ δαπανηθέντα. Ὁ βασιλεὺς ἐπόμπευσεν ἐν ἅρματι τεθρίππῳ, ἔχων παρακαθήμενον τὸν πατριάρχην ἐν μέσῳ τῶν συγκλητικῶν, αὐλικῶν καὶ εὐπατριδῶν, μέγα δὲ πλῆθος λαοῦ ἠκολούθει τὴν πομπήν, ἐκκινήσασαν ἐκ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας. Ἀφικόμενος δὲ εἰς τὸν ναὸν καὶ κατελθὼν τοῦ ἅρματος ἔδραμε πρῶτος ἀπὸ τῶν ὡραίων πυλῶν μέχρι

Digitized by Google

τοῦ ἄμβωνος πάντων τῶν λαῶν ψαλλόντων τὸ «ἄρατε πύλας, ἄρχοντες, ὑμῶν» ἐξέτενε τὰς χεῖρας καὶ ηὐλόγησε τὸν Θεόν, τὸν καταξιώσαντα αὐτὸν νὰ ἐκτελέσῃ τηλικοῦτον ἔργον. Διὰ τὸν Ἰουστινιανὸν ἡ θέα τοῦ ναοῦ δὲν ἦτο πρωτοφανὴς τὴν ἡμέραν ἐκείνην· ἀπ᾽ ἐναντίας δὲ καθ᾽ ὅλην τὴν μακρὰν διάρκειαν τῆς οἰκοδομήσεως καθ᾽ ἑκάστην σχεδὸν διαρκῶς ἐν λινῷ χιτῶνι παρίστατο εἰς τὰ ἔργα, παρακολουθῶν τὰς προόδους τῶν ἐργασιῶν καὶ αὐτὸς ἐπιστατῶν καὶ τοὺς ἐργάτας παραθαρρύνων καὶ διὰ δώρων ἀμείβων. Καὶ ὅμως τὴν ἡμέραν ἐκείνην τῶν πανηγυρικῶν ἐγκαινίων κατέλαβε καὶ αὐτὸν ἀγαλλίασις καὶ ἔκπληξις τοσαύτη ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ καινουργοῦς δημιουργήματος αὐτοῦ, ἀκτινοβολοῦντος ἐκ τοῦ πλούτου τῶν πολυειδῶν μαρμάρων καὶ τοῦ πολυτελοῦς κόσμου τῶν ψηφιδωτῶν εἰκόνων, περιαυγαζομένων ὑπὸ ἀπλέτου φωτός, ὥστε ἔκθαμβος ἐπὶ τῷ λαμπρῷ θεάματι ἐφώνησεν αὐταρέσκως «Νενίκηκά σε, Σολομῶν». Καὶ δὲν εἶχεν ἄδικον, ἀποθαυμάζων τὸ ἔργον, οὗτινος τὴν μεγαλοπρέπειαν συνώψισεν ἐξαιρέτως δι᾽ ὀλίγων, τῶν ἑξῆς λέξεων, ὁ σύγχρονος ἱστορικὸς *Προκόπιος ὁ Καισαρεύς*. «Θέαμα »οὖν ἡ ἐκκλησία κεκαλλιστευμένον γεγένηται, τοῖς μὲν ὁρῶσιν ὑπερφυές, τοῖς δὲ »ἀκούουσι παντελῶς ἄπιστον, ἐπῆρται μὲν γὰρ εἰς ὕψος οὐράνιον ὅσον, καὶ ὥσπερ »τῶν ἄλλων οἰκοδομημάτων ἀποσαλεύουσα ἐπινένευκεν, ὑπερκειμένη τῇ ἄλλῃ πόλει, »κοσμοῦσα μὲν αὐτήν, ὅτι αὐτῆς ἐστιν, ὡραϊζομένη δέ, ὅτι αὐτῆς οὖσα καὶ ἐπεμ»βαίνουσα τοσοῦτον ἀνέχει, ὥστε δὴ ἐνθένδε ἡ πόλις ἐκ περιωπῆς ἀποσκοπεῖται. Εὖρος »δὲ αὐτῆς καὶ μῆκος οὕτως ἐν ἐπιτηδείῳ ἀποτετόρνευται, ὥστε καὶ περιμήκης »καὶ ὅλως εὐρεῖα οὐκ ἀπὸ τρόπου εἰρήσεται. Κάλλει δὲ ἀμυθήτῳ ἀποσεμνύνεται. »Τῷ τε γὰρ ὄγκῳ κεκόμψευται καὶ τῇ ἁρμονίᾳ τοῦ μέτρου, οὔτε τι ὑπεράγαν οὔτε τι »ἐνδεῶς ἔχουσα, ἐπεὶ καὶ τοῦ ξυνειθισμένου κομποδεστέρα καὶ τοῦ ἀμέτρου κοσμιω»τέρα ἐπιεικῶς ἐστι, φωτὶ δὲ καὶ ἡλίου μαρμαρυγαῖς ὑπερφυῶς πλήθει. Φαίης ἂν »οὐκ ἔξωθεν καταλάμπεσθαι ἡλίῳ τὸν χῶρον, ἀλλὰ τὴν αἴγλην ἐν αὐτῷ φύεσθαι, »τοσαύτη τις φωτὸς περιουσία εἰς τοῦτο δὴ τὸ ἱερὸν περικέχυται». Ξένοι ἱστορικοὶ ἐν τῇ θρησκευτικῇ αὐτῶν ἀδιαφορίᾳ, μὴ δυνάμενοι νὰ ἐμβαθύνωσι καὶ ἐκτιμήσωσι προσηκόντως τοὺς πόθους καὶ τὰς ἀξιώσεις ἡμῶν, ἐμυκτήρισαν καὶ ἐχλεύασαν τὸ φρόνημα, τὸ προκαλέσαν τὴν αὐτάρεσκον ἐκείνην τοῦ Ἰουστινιανοῦ κραυγήν· ἡμεῖς ὅμως οἱ Ἕλληνες, πῶς νὰ μὴ κλίνωμεν γόνυ εὐλαβῶς καὶ πῶς νὰ μὴ θαυμάσωμεν τὴν περίνοιαν τοῦ ἐθνικωτάτου καὶ θρησκευτικωτάτου ἀνδρός, ἀφοῦ τὰ αἰσθήματα, αἱ ἀναμνήσεις, τὰ συμφέροντα, αἱ εὐχαὶ ἡμῶν σωματοποιοῦνται ἐν τῷ καλλιστεύματι τῆς τέχνης ἐκείνῳ, ἐν ᾧ ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη εἶχεν ἱδρυμένον τὸν ὑψιρεφῆ αὐτῆς θρόνον ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ Σοφία καὶ περιφρουροῦσιν ἔτι, ὡς τὸ κέντρον τῆς πανελληνίου ἑνώσεως, πέντε περίπου αἰώνων ἐλπίδες, πόθοι καὶ δάκρυα;

Περὶ τοῦ πολυθρυλήτου τούτου ναοῦ ἐγράφησαν τοσαῦτα, ὅσα περὶ οὐδενὸς ἄλλου σχεδὸν τῶν ἀρχαίων μνημείων. Δικαίως δὲ ὁ *Μανουὴλ Μεσολωρᾶς* ἐν τῇ συγκρίσει τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας Ρώμης λέγει: «καὶ ἀρξάμενον δεήσει πλείονα περὶ »τούτου χρόνον ἢ περὶ τῶν ὑπολοίπων πάντων ἀναλῶσαι καὶ τέλος μηδὲν ὅμως ἀ-

Digitized by Google

»ξιον εἰπεῖν» καὶ ἀλλαχοῦ «ἔστι γὰρ οὕτως οὐκ ἀνθρωπίνης καρδίας ἔργον.» Ἀρίστη δὲ συγγραφὴ ἐν πάσῃ λεπτολογίᾳ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν Βυζαντίνων συγγραφέων εἶνε ἡ τοῦ σοφοῦ *Δουκαγγίου* (**descriptio Ecclesiae S. Sophiae Constantinopolitanae**) τὸ ὑπόμνημα τοῦ *Ἀνσέλμου Βανδουρίου* (**de dede Sophiana commentarius**) ἀναφερόμενον ἰδίᾳ εἰς τὰς ὑπὸ τῶν Τούρκων μετὰ τὴν ἅλωσιν γενομένας μετασκευάς, περιγραφὴ δὲ αὐτοῦ μετ' ἐμβριθείας καὶ κρίσεως ἡ τοῦ Γάλλου Μ. Λ. Ἀμπὲ (**temples ausiens et modernes**), ἅπερ πρὸς τοῖς ἄλλοις πολλοῖς εἴχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν. Συμφώνως πρὸς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας ἔπρεπεν ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας νὰ ἔχῃ διεύθυνσιν ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς. Ἀλλὰ τούτου γενομένου τὸ νέον κτίριον ἔμελλε νὰ ἔχῃ ἀκαλλαισθήτως καὶ ἀνωμάλως πρὸς τὰ παρακείμενα κτίρια καὶ δὴ πρὸς τὰ ἀνάκτορα. Ὅθεν οἱ ἀρχιτέκτονες ἔστρεψαν τὸν ναὸν ὀλίγον πρὸς νότον, ὅπως ὁ ἄξων αὐτοῦ εἶνε παράλληλος πρὸς τὸν τῶν ἀνακτόρων. Ἡ κυριωτάτη ὅμως δυσχέρεια παρέστη ἐν τῇ ἐκτελέσει τοῦ τολμηροῦ σχεδίου τοῦ Ἀνθεμίου, ἀναλαβόντος τὴν ἐπίλυσιν ζητήματος πρωτοφανοῦς ἐν τῇ ναοδομίᾳ, δηλαδὴ τοῦ συνδυασμοῦ δύο ἀρχιτεκτονικῶν τρόπων, παρουσιαζομένων μέχρι τοῦ χρόνου ἐκείνου καθ' ἑαυτοῦ διακεκριμένως. Αἱ πλεῖσται δηλαδὴ τῶν οἰκοδομηθεισῶν ἐκκλησειῶν ἀπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου ἦσαν ἐκτισμέναι κατὰ τὸ σχέδιον τῶν ἀρχαίων *βασιλικῶν*, τοῦτ' ἔστιν ἦταν ἐπιμήκη ὑπόστεγα παραλληλεπίπεδα, ἀπολήγοντα εἰς εὐρεῖαν ἡμικυκλικὴν κόγχην καὶ ἔχοντα τὴν ὀροφὴν ἐπίπεδον. Καὶ ὅτε αἱ τοιαῦται *δρομικαὶ ἐκκλησίαι* ἐγένοντο ποικιλώτεραι, λαβοῦσαι σχῆμα σταυροῦ διὰ τῆς περὶ τὸ μέσον εὐρύνσεως αὐτῶν καὶ τῆς ἐξάρσεως τῆς στέγης, τοῦ μέσου κήτους, οὐδεμία σχεδὸν μεταβολὴ ἐπῆλθεν εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς στέγης. Ἀλλὰ πρὸ πολλοῦ ἤδη ἐν ἄλλοις κτιρίοις ἄλλου ἀρχιτεκτονικοῦ τρόπου, δηλ. ἐν πολυγωνικοῖς, ἐτέθη *στέγη θολωτή*, ἐρειδομένη ἐπὶ τόξων καὶ σφαιρικῶν ἡμισφαιρίων. Ἐκ τούτου λοιπὸν ὠφελήθη ὁ Ἀνθέμιος καὶ βοηθούμενος ὑπὸ τῆς μεγαλοφυΐας αὐτοῦ ἐπεχείρησε καὶ κατώρθωσεν ἐν τῇ οἰκοδομήσει τῆς Ἁγίας Σοφίας νὰ συνδυάσῃ τὸ ἐπίμηκες σχέδιον τῆς *σταυρωτῆς βασιλικῆς* μετὰ τοῦ θόλου τῶν πολυγωνικῶν οἰκοδομιῶν, κατασκευάσας οὐχὶ μόνον μέγαν κεντρικὸν *τροῦλλον*, ἀλλὰ καὶ ταπεινότερα αὐτοῦ ἡμιθόλια. Οὕτω δὲ ἐγεννήθη ὁ εἰς τὴν βυζαντιακὴν τέχνην ἰδιάζων νέος τρόπος ναοδομίας, ἐφαρμοσθεὶς ἔκτοτε ἐπιτυχῶς ἐν πολλαῖς ἀνατολικαῖς ἐκκλησίαις, ὡς ἐν Θεσσαλονίκῃ, Τραπεζοῦντι, Κιέβῳ, Ἀθήναις καὶ ἀλλαχοῦ. Τὸ μῆκος δ' αὐτοῦ κατὰ τὸν *Τεξίερ* μετὰ τῶν τοίχων εἶνε 81 μέτρων, τὸ δὲ πλάτος 60. Διά τε τὸ μέγεθος δὲ αὐτοῦ καὶ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἐν αὐτῷ ἑδρεύοντος Πατριάρχου ἐκλήθη κατ' ἐξοχὴν *Μεγάλη Ἐκκλησία*, ὅπερ ἐπίθετον διετήρησε μέχρι σήμερον καὶ ἡ τὰς προνομίας αὐτῆς διαδεξαμένη Ἐκκλησία τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πατριαρχείου.

Τὸ πρόβλημα τῆς στηρίξεως τοῦ κεντρικοῦ τρούλλου ἐπὶ τοῦ τετραγώνου οἰκοδομήματος ἔλυσε σοφώτατα ὁ Ἀνθέμιος διὰ τῆς ὑποικοδομήσεως τεσσάρων ὑψηλῶν τό-

Digitized by Google

ξων ἐπὶ τεσσάρων μεγάλων *πινσῶν* ἢ *πεσσῶν*, κατὰ τὸν *Προκόπιον*, *κτιστῶν κιόνων* κατὰ τὸν *Οὐλτιανὸν*, ὄγκων κολοσσιαίων μέν, ἀλλὰ δι' οὐδενὸς ἐν τῷ μεταξὺ κατασκευάσματος συνδεθέντων καὶ ἀσφαλισθέντων· ὥστε τὸ σφαιροειδὲς ἐπικάλυμμα ἐφαίνετο εἰς τὸν ἀέρα μετεωριζόμενον. Ο *Προκόπιος*, ὁ ἰδὼν αὐτό, οὕτως ἔχον, λέγει: «δοκεῖ δὲ οὐκ ἐπὶ στερρᾶς τῆς οἰκοδομίας διὰ τὸ παρειμένον ἑστάναι, ἀλλὰ τῇ χρυ»σῇ σειρᾷ, τῇ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἐξημμένον καλύπτειν τὸν χῶρον». Ὑπάρχουσιν ὅμως ὅριά τινα τόλμης, ἅπερ οὐδ' εἰς αὐτὴν τὴν μεγαλοφυΐαν ἐπιτρέπεται νὰ ὑπερβῇ. Τὸ 8ῃ Μαΐου 558, ἕνεκα ἐπανειλημμένων σεισμῶν ἢ ἕνεκα τοῦ ἰλυώδους τοῦ ἐδάφους, κατὰ τὸν *Χάμμερ*, κατέπεσε τὸ ἀνατολικὸν τοῦ θόλου μέρος καὶ ἀνηγέρθη ἕτερος ἐπὶ πλειόνων ἐρεισμάτων ἐπιστηριζόμενος. Ἀνῳκοδόμησε δὲ αὐτὸν Ἰσίδωρος ὁ νεώτερος, ἀνεψιὸς τοῦ πρεσβυτέρου, κατορθώσας, ἀντὶ νὰ ἐλαττώσῃ, ν' αὐξήσῃ μάλιστα τὴν κομψότητα τοῦ πρώτου ἀριστουργήματος· διότι ἀνύψωσε μὲν τὸν ἀρχικὸν θόλον κατὰ 25 πόδας, ἐγείρας πρὸς βορρᾶν καὶ νότον ἐν τῷ μεταξὺ τῶν πινσῶν διαστήματι κίονας, ἀλλὰ τοσοῦτον τεχνηέντως καὶ προσηκόντως συνηρμολόγησε ταῦτα, ὥστε κατ' οὐδὲν ἠλάττωσαν τὸ ἄπειρον καὶ τὸ ἄσπιλον τοῦ οὐρανοῦ, ὃν ὑποβαστάζουσι, παρίστανται δὲ μᾶλλον ὡς φυσικὸν αὐτοῦ συμπλήρωμα καὶ κόσμημα. Τῷ δὲ 563, μετὰ 5 ἤτοι ἔτη ἀπὸ τῆς πτώσεως, ἐτέλεσεν ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ τὰ δεύτερα ἐγκαίνια, ὅτε ἐποίησεν ἐν ἡρωϊκῷ ἑξαμέτρῳ καὶ τὴν σωζομένην γλαφυρωτάτην *ἔκφρασιν τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας* καὶ ἐν τριμέτρῳ ἰαμβικῷ *τὴν τοῦ ἄμβωνος Παῦλος ὁ Λύρου ὁ Σελεντιάριος*, ἤτοι ὁ ἐν τοῖς ἀνακτόροις ἐπὶ τῆς σιγῆς ἐπιστάτης. Ἀλλὰ καὶ πάλιν βραδύτερον ἐχρειάσθησαν νεώτεραι ἐπισκευαὶ τοῦ τε τρούλλου καὶ ἄλλων μερῶν, ἰδίως δὲ σπουδαῖαι ἐγένοντο τῷ 987 ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Β', τῷ 1317 ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ Β'., τῷ 1573 ἐπὶ Σελὶμ τοῦ Β'. καὶ τω 1849 ἐπὶ Ἀμπδ-ὺλ Μετζήδ.

Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας σχέδιον εἶνε ἁπλούστατον. «Μεγάλα καὶ εὐρέα «ἡμιθόλια, ἐκφυόμενα ἀπὸ τοῦ ἐδάφους προσαναβαίνουσιν εὐτελῶς δι' ἄλλων μικρο»τέρων πρὸς τὸν κορυφαῖον θόλον, τὸν συνάπτοντα περὶ ἑαυτὸν ἅπαντα τὰ λοιπὰ »τοῦ οἰκοδομήματος μέρη καὶ συναποτελοῦντα μετ' αὐτῶν ἓν σύνολον, ὅπερ φαίνε»ται τῆς φύσεως μᾶλλον προϊὸν ἢ τῆς τέχνης ἔργον», λέγει ὁ ἀοίδιμος *Κ. Παπαρρηγόπουλος* ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως, ἐπισκεψάμενος τὸν ναόν, καὶ δὲν ἔχει ἄδικον· διότι ἀσφαλῶς τις καὶ σήμερον δύναται νὰ περιγράψῃ τὸν ἀρχιτεκτονικὸν τῆς ἐκκλησίας κόσμον, ὅστις ἔμεινεν ἀκέραιος μεθ' ὅλας τὰς δῃώσεις καὶ μεταβολάς, ἃς ἐπήνεγκεν εἰς αὐτὸν ἥ τε ὑπὸ τῶν Λατίνων καὶ Τούρκων ἅλωσις καὶ ἡ μετατροπὴ εἰς τζαμίον. Ἡμεῖς, πολλάκις εὐτυχήσαντες νὰ εἰσέλθωμεν καὶ περιεξετάσωμεν τὸν ναὸν κατὰ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμονὴν ἡμῶν, συνδυάζοντες νῦν τὰς παρατηρήσεις ἡμῶν πρός τε τὰς πληροφορίας τῶν σωζομένων Βυζαντίνων συγγραφέων καὶ χρονογράφων, θὰ προσπαθήσωμεν κατὰ τὰς ἀσθενεῖς ἡμῶν δυνάμεις ν' ἀναπαραστήσωμεν ὑμῖν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀκριβῶς τήν τε ἀρχιτεκτονικὴν αὐτοῦ

Digitized by Google

κατασκευὴν καὶ τὸν ἐσωτερικὸν αὐτοῦ διάκοσμον, ἀρχαῖόν τε καὶ σημερινόν.

Ἐν τῷ μέσῳ σχεδὸν τοῦ ναοῦ ὑψοῦται ὁ μέγας θόλος, στηριζόμενος ἐπὶ τεσσάρων μεγάλων τόξων, ἐπῳκοδομημένων, ὡς προείπομεν, ἐπὶ τῶν τεσσάρων *πεσσῶν* ἢ *πινσῶν*, σημαινόντων στύλους, περὶ ὧν ὁ *Προκόπιος* λέγει: «Κατὰ δὲ τὰ τοῦ νέω μέ»σα λόφοι χειροποίητοι ἐπανεστήκασι τέσσαρες, οὓς καλοῦσι πεσσούς, δύο μὲν πρὸς »βορρᾶν δύο δὲ πρὸς ἄνεμον νότον, ἀντίοι τε καὶ ἴσοι ἀλλήλοις, κίονας ἐν μέσῳ »ἑκάτεροι κατὰ τέσσαρας μάλιστα ἔχοντες. Πεποίηνται δὲ οἱ λόφοι, λίθοις εὐμεγέ»θεσι σύνθετοι, λογάδην μὲν συνειλεγμένοις, ἐς ἀλλήλους δὲ πρὸς τῶν λιθολόγων ἐπι»σταμένως ἐναρμοσθεῖσιν, οὐ τιτάνῳ, οὐκ ἀσφάλτῳ, ἀλλὰ μολύβδῳ χυθέντι καὶ »μεταξὺ πανταχόσε χωρήσαντι καὶ τῶν λίθων τῇ ἁρμονίᾳ ἐντετηκότι. Ἐς ὕψος »τηλικοῦτον ἱκνοῦνται, ὡς αὐτοὺς εἰκάσαις εἶναι σκοπέλους ὀρῶν ἀποτόμους». Οἱ πινσοί, οὗτοι καταχρηστικῶς καὶ *κίονες* καλούμενοι, παρωνομάζοντο ἀπὸ τῶν ἐπ' αὐτῶν ἐξεικονισμένων ἱεραρχῶν, ὡς στύλων τῆς ἐκκλησίας, ἤτοι τοῦ ἁγίου Βασιλείου μὲν ὁ πρὸς τὰ δεξιὰ πρὸς τὸ ἅγιον βῆμα, τοῦ ἁγίου Γρηγορίου ὁ πρὸς τὰ ἀριστερά, τῶν τριῶν Γερμανῶν, τριῶν διαπρεψάντων πατριαρχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ πρὸς τὰ δεξιὰ πρὸς τὴν εἴσοδον καὶ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ὁ πρὸς τὰ ἀριστερά. Εἰς τὰ δύο τόξα, τὰ ἐπὶ τῶν πινσῶν, τὰ κατ' ἐνώπιον εἰς τὸν εἰσερχόμενον ἐκ τῆς κυρίας εἰσόδου, στηρίζονται δύο μεγάλα ἡμιθόλια, ἅπερ καλύπτουσι σχεδὸν ὅλην τὴν στέγην, πλὴν τοῦ θόλου, ἀμφοτέρωθεν καὶ κάτωθεν ἑκατέρου τούτων τῶν δύο ἡμιθολίων διανοίγονται ἀνὰ δύο ἕτερα μικρότερα ἡμιθόλια κύκλωθεν μέχρι τοῦ ἐδάφους, σχηματίζοντα τέσσαρας μικροὺς οἰκίσκους ἢ *Κουβίκουλα* κατὰ τοὺς Βυζαντίνους συγγραφεῖς ἢ *Αὐλάς*, ὁμοιαζούσας πρὸς τὰ παρεκκλήσια (**chapelles**) τῶν λατινικῶν ναῶν. Μεταξὺ δὲ τῶν δύο *αὐλῶν* ἢ *κουβικούλων* τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους εἶνε ἡ *ἀψίς*, ἡ ἀποτελοῦσα τὴν κόγχην τοῦ ναοῦ, ἐστεγασμένη διὰ θόλου σφαιροειδοῦς. Οὕτω λοιπὸν ἑπτὰ ἡμιθόλια περικυκλοῦσι τὸν μέγαν θόλον ἢ τροῦλλον· δύο μεγάλα ἀμφοτέρωθεν, κάτωθεν αὐτοῦ, ἄνευ οὐδενὸς κατὰ τὸ φαινόμενον στηρίγματος, καὶ πιστοποιοῦντα τὸν προρρηθέντα λόγον τοῦ *Προκοπίου* καὶ πέντε ὑποκάτω τῶν δύο, ἐξικνούμενα μέχρι τοῦ ἐδάφους, ἤτοι δύο πρὸς δυσμὰς (ἀκριβέστερον δύναταί τις νὰ εἴπῃ καὶ ταῦτα τρία, ἐὰν λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὸ μικρὸν ἡμιθόλιον τὸ μεταξὺ τῶν δύο ἄλλων, ὑφ' ὃ ὑπάρχει ὁ μέγας πυλὼν) καὶ τρία πρὸς ἀνατολὰς συνυπολογιζομένης καὶ τῆς ἀψῖδος. Πλὴν τῶν τεσσάρων μεγάλων πενσῶν εἶνε καὶ τέσσαρες ἄλλοι μικρότεροι, δύο μὲν πρὸς ἀνατολάς, ἀνέχοντες διὰ τόξου τὸ ἓν ἡμιθόλιον, δύο δὲ πρὸς δυσμὰς τὸ ἕτερον, ἅτινα ὑποστηρίζονται ἑτέρωθεν διὰ τῶν ἐπὶ τῶν ἐξεχουσῶν ἀναλόγως γωνιῶν τῶν τεσσάρων μεγάλων πινσῶν δύο μικροτέρων τόξων. Αἱ δὲ κορυφαὶ τῶν τεσσάρων μεγάλων τόξων καμπυλουμένων εὐρύτατα, αἱ μὲν πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τοῦ εἰσερχομένου συγκλείονται διὰ τῶν κιόνων τοῦ γυναικωνίτου καὶ τῶν ὑπὲρ αὐτοὺς παραθύρων, ἀνεφγμένων εἰς τρεῖς σειρὰς διά τινος τοίχου· διὰ μέσου δὲ τῶν πρὸς ἀνατολὰς καὶ δυσμὰς τόξων διήκει ἀκώλυτον τὸ βλέμμα ἀπὸ τοῦ πυ-

Digitized by Google

λῶνος τῆς εἰσόδου μέχρι τῆς κόγχης τοῦ ἱεροῦ καὶ ἀπ' αὐτοῦ διὰ τῶν πυλῶν πρὸς τὸν νάρθηκα. Ἀνὰ τέσσαρες κίονες μονόλιθοι ἑκατέρωθεν ὑποβαστάζουσι τὸ μεταξὺ τῶν πινσῶν τοῦ γυναικωνίτου μέρος καὶ ὑπεράνω αὐτῶν εἶνε ἀνὰ ἓξ μικρότεροι. Ὄπισθεν δὲ τῶν τεσσάρων ἡμικυκλίων, τῶν σχηματιζομένων μεταξὺ τῶν μεγάλων καὶ μικρῶν πενσῶν ὑπάρχει ἀνὰ ἓν τετράγωνον, φωτιζόμενον ὑπὸ τριῶν μικρῶν παραθύρων καὶ μεταξὺ τῶν τεσσάρων τούτων τετραγώνων σχηματίζονται ἄλλα δύο ἑκατέρωθεν τοῦ κεντρικοῦ μέρους τοῦ ναοῦ, τοῦ ὑπὸ τὸν τροῦλλον, ὀλίγον ἐπιμηκέστερα. Οὕτω λοιπὸν τὰ δύο ταῦτα τετράγωνα σχηματίζουσι τὰς κεραίας τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τοῦ σχήματος, οὕτινος προείπομεν, ὅτι ἐκτίσθη ὁ ναός· τὰ δὲ ἄλλα τέσσαρα εἶνε τρόπον τινὰ τὰ κενὰ διαστήματα, ἅπερ ἤθελον μείνει εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας σταυροῦ ἐμβεβλημένου ἐντὸς τετραγώνου περιφερείας.

Οἱ ἐν τῷ ναῷ κίονες εἶνε τὸ ὅλον 107, ἤτοι 40 μὲν εἰς τὸ κάτω μέρος, ἢ εἰς τὸ δάπεδον, 67 δὲ εἰς τὰ *ὑπερῷα* ἢ *γυναικεῖα*, ὑποστηρίζοντες τὰ διάφορα μέρη. «Τίς ἂν τῶν κιόνων καὶ λίθων διαριθμήσαιτο τὴν εὐπρέπειαν, »οἷς τὸ ἱερὸν κεκαλλώπισται; Λειμῶνί τις ἂν τετυχηκέναι δόξειεν ὡραίῳ τὸ ἄν»θος. Θαυμάσειε γὰρ εἰκότως τῶν μὲν τὸ ἁλουργόν, τῶν δὲ τὸ χλοάζον, καὶ οἷς »τὸ φοινικοῦν ἐπανθεῖ, καὶ ὧν τὸ λευκὸν ἀπαστράπτει, ἔτι μέντοι καὶ οὓς ταῖς »ἐναντιωτάταις ποικίλλει χροιαῖς, ὥσπερ τις ζωγράφος, ἡ φύσις», λέγει ὁ *Προκόπιος*. Καὶ πράγματι τὸ μέγεθος αὐτῶν καὶ τὸ κάλλος εἶνε ἀμίμητον. Ὁ δὲ *Σιλεντιάριος* ἔβαψεν εἰς τὰ ζωηρότατα χρώματα τὴν ποιητικὴν αὐτοῦ γραφίδα, ἵνα ζωγραφήσῃ τὰ διάφορα αὐτῶν εἴδη καὶ ἀπαριθμεῖ τὸν αἰγύπτιον ἢ θηβαϊκὸν ἢ ρωμαϊκόν, πορφυροῦν λευκαῖς κηλῖσι καὶ ἀστερίσκοις κατάστικτον, τὸν φρύγιον, ροδόχρουν, κυανοῖς καὶ λευκαῖς ποικίλμασι, τὸν λακωνικόν, πράσινον τὸν καρικὸν αἱματόχρουν, λευκαῖς καὶ φαιαῖς γραμμαῖς, τὸν λύδιον, πράσινον καὶ κιτρινωπὸν ἀναμίξ, τὸν λιβυκόν, κυανοῦν καὶ κροκόχρουν τὸν κελτικόν, μέλανα, διῃρημένον λευκαῖς φλεψί, τὸν βοσπορικὸν λευκὸν ὑπομελανίζοντα τὸν θεσσαλικὸν ἢ ὀφίτην, πράσινον ποικιλόστικτον τὸν μολοσσικόν, τὸν προκοννήσιον. Τούτων οἱ πλεῖστοι ἐκόσμουν ποτε τὸν ὡραιότατον τοῦ Ἡλίου ναὸν ἐν τῇ Ἡλιουπόλει, τὸν τῆς Ἀρτέμιδος ἐν Ἐφέσῳ, τοὺς περικαλλεῖς ναοὺς τῆς Κυζίκου, Τρωάδος, Κυκλάδων, Ἀθηνῶν καὶ ἄλλους, ἀλλὰ τοσοῦτον ἐναρμονίως διετέθησαν, ὥστε νομίζει τις, ὅτι ἐξεπίτηδες ἐλατομήθησαν καὶ ἐφιλοτεχνήθησαν διὰ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Ἀντίστοιχος δὲ πρὸς τὸν πολύχρουν τῶν κιόνων πλοῦτον ἦτο ἡ ποικιλία δι' ἧς διεκοσμήθησαν τὰ κιονόκρανα, ἐν οἷς ἰδιαζόντως ἤδη ἐχαριεντίζετο ἡ βυζαντιακὴ τέχνη, περιοριζομένη ὁσημέραι μᾶλλον τῆς γλυπτικῆς τῶν ἀναγλύφων καὶ περιφερῶν ἐκ λίθου παραστάσεων τοῦ Σωτῆρος, τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν Ἁγίων, ἣν δὲν ἠνόει ἡ Ἐκκλησία. «Τὸ ἰωνικὸν καὶ κορινθιακὸν ἰδίως κιονόκρανον, ὅπερ ἤδη ἀπὸ τῶν ρωμαϊκῶν »χρόνων εἶχε γείνει πολὺ ποικιλώτερον τοῦ ἀρχαίου, καὶ τὰ ὑπὲρ αὐτὰ ὑπερτεταμένα τόξα διακοσμοῦνται μετὰ μεγάλης ποικιλίας, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐξεζητημένης καλ-

Digitized by Google

»λιτεχνικῆς σοφιστείας. Τὸ κιονόκρανον διπλασιάζεται οὕτως εἰπεῖν δι' ἐπικράνου, »ἐπιτιθεμένου ἐπ' αὐτοῦ κατὰ τοὺς παλαιοὺς ἤδη βυζαντιανοὺς χρόνους. Καὶ τοῦ »μὲν ἐπικράνου σπανίως εἶνε πλούσιος ὁ γλυπτικὸς κόσμος, συνήθως δὲ κοσμεῖ αὐ»τὸ μόνον τὸ μονόγραμμα τὸν δηλοῦν τὸν Χριστόν. Ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ κιονοκράνου »ἀμύθητος εἶνε ἡ ποικιλία, ἀντλοῦσα τὴν χάριν αὐτῆς ἔκ τε τοῦ φυσικοῦ καὶ ζωϊ»κοῦ κόσμου καὶ ὁτὲ μὲν περιοριζομένη εἰς ἀνθέμια ποικιλόσχημα, πολυειδῶς διατε»ταγμένα καὶ ἕλικας εὐστρέφους καὶ φύλλα ἀκάνθου, ὡς ὑπὸ τοῦ ἀνέμου περιεπτυ»γμένα, ὁτὲ δὲ συμπληροῦσα καὶ ζωογονοῦσα τὸν φυτικὸν τοῦτον κόσμον διὰ ζώων, »ἰδίως δὲ πτηνῶν ἀληθινῶν ἢ καὶ φανταστικῶν», γράφει περὶ τοῦ βυζαντιακοῦ κιονοκράνου ὁ ἱστορικὸς *Σ. Λάμπρος*

Ὁ *γυναικωνίτης* ἢ *τὰ ὑπερῷα* ἢ *γυναικεῖα*, ἅπερ καταχρηστικῶς λέγονται *κατηχουμενεῖα* ἢ *κατηχούμενα*, εἶχεν κατὰ τὸν *Χάμμερ* ὀκτὼ ἀνόδους, ὧν τέσσαρες μὲν ἀνὰ δύο ἑκατέρωθεν ἔξωθεν εἰσιτηταὶ ἦταν διὰ τὰς γυναῖκας, τέσσαρες δὲ, ἀνὰ δύο ὡσαύτως ἑκατέρωθεν, ἔσωθεν τοῦ ναοῦ διὰ τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς διακόνους, ὁσάκις ἐν καιρῷ τῆς λειτουργίας ἔπρεπε νὰ θυμιάσωσιν· ἦσαν δὲ, ὡς τὸ ἔδαφος τοῦ ναοῦ, μαρμαρόστρωτα. Ὁ *Προκόπιος* καλεῖ αὐτὰς *στοάς*, αἵτινες διαιροῦνται εἰς τρία μέρη, ἤτοι εἰς τὰς ἑκατέρωθεν καὶ εἰς τὴν κατὰ μῆκος τῆς δυτικῆς πλευρᾶς, ὑφ' ἣν εἶνε ἡ εἰς τὸν ναὸν εἴσοδος. Κατ' αὐτὸν δὲ καὶ τὰ κάτωθεν ἀκριβῶς τοῦ γυναικωνίτου μέρη καλοῦνται στοαί, προωρισμέναι πρὸς προσευχὴν τῶν ἀνδρῶν. «Ταύταιν δὲ ταῖν στοαῖν ἑτέρα μὲν τοὺς ἄνδρας εὐχομένους διακεκλήρωται, γυναιξὶ »δὲ ταὐτὸ ποιουμέναις ἡ ἄλλη ἀνεῖται. Παραλλὰξ δὲ οὐδὲν ἔχουσιν, οὐδὲ διαφέ»ρουσι δήπου ἀλλήλαιν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἴσον αὐταῖν τῷ ἱερῷ ἐς κάλλος διήκει καὶ ὡ»ραΐζει τὸ ἐμφερές. Τίς ἂν τῶν ὑπερῴων τῆς γυναικωνίτιδος ἑρμηνεὺς γένοιτο, ἢ τὰς »τε παμπληθεῖς διηγοῖτο στοὰς καὶ τὰς περιστύλους αὐλάς, αἷς ὁ ναὸς περιβέ»βληται;» Ἡ δὲ γνώμη τοῦ σοφοῦ *Δουκαγγίου*, ὅτι δύο ἦσαν ἀλλεπαλλήλως κείμενα τὰ γυναικεῖα τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὧν οἱ Τοῦρκοι ἐπῳκοδόμησαν τὸ ὕπερθεν, ὑπὸ πολλῶν δὲν γίνεται παραδεκτή. Περιθέονται δὲ ὑπὸ διπλῆς σειρᾶς κιόνων, ἐχόντων τὰ ὡραιότατα κιονόκρανα καὶ ὑπὸ *θριγκίου* μαρμαρίνου ὕψους τεσσάρων ποδῶν. «ἔνθα κλιθεῖσαι ἐργοπόνους ἀγκῶνας ἐπηρείσαντο γυναῖκες,» κατὰ τὸν *Σιλεντιάριον*, θεωροῦσαι πρὸς τὰ κάτω· ἀλλὰ μόνον πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς λειτουργίας, διότι ταύτης τελουμένης παρεξηρτῶντο κατὰ μῆκος τῶν θριγγίων *παραπετάσματα (βῆλα)*, ὥστε μηδεμία αὐτῶν νὰ δύναται νὰ παρακύπτῃ ἢ ἀφορᾷ πρὸς τὸ βῆμα. Ἐνταῦθα ἵσταντο καὶ αἱ Αὐγοῦσται καὶ αὐτὴ ἡ Αὐτοκρατόρισσα, ἧς ἡ θέσις εἶνε ὡρισμένη, εἰς τὸ ἄκρον τῆς ἀριστερᾶς, στοᾶς ὡς πρὸς τὸν εἰσερχόμενον εἰς τὸν ναόν, ἐκ τῆς ἐπὶ τοῦ θριγκίου σῳζομένης ἐπιγραφῆς «Θέσις Αὐτοκρατορίσσης», ἣν οὐδεὶς μέν, ὡς τουλάχιστον ἡμεῖς γινώσκομεν, τῶν περιηγητῶν ἀναφέρει, ἡμεῖς δὲ παρετηρήσαμεν· σημειωτέον, ὅτι εἶνε ἐπηλειμμένη δι' ἀσβέστου, ἀλλ' εὐχερῶς ἀναγινώσκεται. Ἡ εἰς τὰ ὑπερῷα δὲ ἄνοδος ἔξωθεν ἐγίνετο καὶ γίνεται διὰ

Digitized by Google

τεσσάρων ἑλικοειδῶν μέν, ἀλλ' ὁμαλωτάτων, κλιμάκων, φωτιζομένων ὑπὸ τριῶν ἑκάστης θυρίδων καὶ χρησιμευουσῶν πλὴν τούτου καὶ πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ θόλου. Αὗται κατεσκευάσθησαν κατὰ τὴν πρώτην τοῦ ναοῦ ἐπισκευὴν ὑπὸ Ἰσιδώρου τοῦ νεωτέρου, ὀνομάζονται δὲ *κοχλίαι* κατὰ τοὺς συγγραφεῖς. Κυρίως δὲν εἶνε ἑλικοειδεῖς, ἀλλὰ κατὰ γωνίας προχωροῦσιν· αἱ καμπαὶ δ' αὗται εἶνε πέντε, οὐχὶ διῃρημέναι διὰ βαθμίδων, ἀλλ' ἐπικλινῶς ἠγμέναι διὰ μεγίστων μαρμάρων. Ἡ ἀνωφέρεια εἶνε τοσοῦτον ὁμαλή, ὥστε δύναταί τις ν' ἀναβῇ ἔφιππος. Ἐκ τῶν ἄνω δὲ ἄκρων αὐτῶν ἄλλαι ἄνοδοι, *λαβύρινθοι* κατὰ *Σκυλίτσην* καλούμεναι, διὰ βαθμίδων φέρουσιν εἰς τὴν ὀροφὴν τοῦ ναοῦ, ἥτις ἐστεγάσθη διὰ μαρμαρίνων δενδρομήκων δοκῶν χωρὶς ξύλου.

Ὁ δὲ *μέγας θόλος, ὁ τροῦλλος*, τὸ θαυμαστότατον τοῦ ναοῦ μέρος, ἀνέκαθεν ἐξήγειρε τὸν θαυμασμὸν πάντων ἀπὸ τοῦ *Προκοπίου* ὅ τε πρῶτος καὶ ὁ ἔπειτα ἀνακτισθείς. Σύγκειται δὲ ἐκ πλινθίων μικρῶν, σπογγοειδῶν καὶ λευκῶν, ἅπερ κατὰ τὸν *Κωδηνὸν* κατεσκευάσθησαν ἐν Ῥόδῳ ἰσοβαρῆ καὶ ἰσομεγέθη, ἐντυπωθέντος ἐφ' ἑκάστου αὐτῶν διὰ σφραγίδος τοῦ ἑξῆς ψαλμικοῦ ῥητοῦ: «ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ αὐτῆς καὶ οὐ σαλευθήσεται· βοηθήσει αὐτῇ ὁ Θεός». Ἦσαν δὲ τοσοῦτον ἐλαφρά, ὥστε πέντε ἢ κατ' ἄλλους δώδεκα ἐξ αὐτῶν ἰσοδυνάμουν κατὰ τὸ βάρος πρὸς ἓν τῶν συνήθων. Ὁ δὲ *Ἀνώνυμος* λέγει, ὅτι κατὰ τὴν οἰκοδομίαν «ἀρξάμενοι κυλίειν τὸν τροῦλλον, δώ»δεκα βήσαλα ἐτίθουν καὶ κατὰ δώδεκα αὐτῶν ὀπήν, καὶ ἐποίουν ἱερεῖς εὐχήν, καὶ »ἐνέβαλλον εἰς τὴν ὀπήν, λείψανα Ἁγίων.» Ἔχει δὲ εἴκοσι καὶ τέσσαρα παράθυρα καμαρωτὰ κύκλωθεν· τὸ δὲ μέσον αὐτοῦ σχηματίζεται ἐκ τῶν εἰς αὐτὸ συγκεντρουμένων καὶ βαθμηδὸν λεπτυνομένων *βεργίων* ἐν εἴδει ῥόδου. Τὰ δὲ βεργία ταῦτα, ἐπέχοντα τὰ μεταξὺ τῶν παραθύρων, εἶνε περὶ τὴν βάσιν αὐτῶν ἰσοπλατῆ πρὸς αὐτὰ καὶ ἐξέχουσιν ἕνα σχεδὸν πόδα καὶ χρησιμεύουσι πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ θόλου. Τὸ φῶς δὲ ἐξακοντίζεται ἐκ τῶν παραθύρων ἐπὶ ἅπασαν τὴν ἀχανῆ ἐκκλησίαν τοσοῦτον, ὥστε νομίζει τις, ὅτι ἔχει ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν αὐτὸ τὸ στερέωμα, ὑπὸ τοῦ ἡλίου καταυγαζόμενον, ὅθεν καὶ *ἔμφωτον* ὑπὸ τοῦ *Εὐαγρίου* καλεῖται, ὁ δὲ Προκόπιος λέγει: «ὅθεν »ἀεὶ διαγελᾷ πρῶτον ἡ ἡμέρα» καὶ «φαίης ἂν οὐκ ἔξωθεν καταλάμπεσθαι ἡλίῳ τὸν »χῶρον, ἀλλὰ τὴν αἴγλην ἐν αὐτῷ φύεσθαι». Διαφορὰ μεγάλη πρὸς τὸ μυστηριῶδες σκότος, ὑφ' οὗ περικαλύπτονται οἱ ναοὶ τῆς Εὐρώπης.

«Ἡ τοιαύτη δὲ ἱλαρὰ φαιδρότης τοῦ ναοῦ μαρτυρεῖ ἐκ πρώτης ὄψεως, ὅτι ὁ Ἀν»θέμιος καὶ ὁ Ἰσίδωρος, τὰ χαριέστατα ἐκεῖνα τῆς Ἰωνίας τέκνα, ἔσωζον εἰσέτι »ἀκέραιον τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης, τροπολογήσαντες αὐτὴν καθ' »ὅσον ἐπέθηκαν ἐπὶ τοῦ ναοῦ θόλον· οἱ ναοὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἦσαν ἀσκεπεῖς, »ἀντὶ θόλου ἔχοντες αὐτὸ τὸ στερέωμα, ἀχανῶς ὑπὲρ αὐτοὺς κυρτούμενον· ἐνῷ οἱ συν»εργάται τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἀναγκασθέντες νὰ ἐπιστεγάσωσι τὸ οἰκοδόμημα αὐτὸν τὸν »ἀκτινοβόλον οὐρανόν, οὕτως εἰπεῖν, κατεβίβασαν» κατὰ τὴν ὡραίαν ἔκφρασιν τοῦ *Κ. Παπαρρηγοπούλου*.

Digitized by Google

Ἀλλ' ὁ λίθινος τῆς ἐκκλησίας διάκοσμος δὲν ἤρκει εἰς τὸν Ἰουστιανόν· ἡ ἔσωθεν ἐπιφάνεια τῶν τε τείχων καὶ τῶν πινσῶν εἶνε κεκαλυμμένη δι' ὀρθομαρμαρώσεως ἐκ πορφύρου, ἰάσπιδος καὶ ὀφίτου λίθου, διηρημένης εἰς μεγάλα καὶ ἰσομήκη καὶ εὔρυθμα τετράγωνα τοσοῦτον συμφυῶς, ὥστε ἀπατώμενός τις νομίζει αὐτὰ πλάκας μονολίθους, ἀπορῶν διά τε τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος. Ἄνωθεν δὲ τῶν κιόνων τοῦ γυναικείου σχηματίζεται ἐκ διαφόρων σπανίων καὶ πολυτελῶν λίθων θαυμάσιόν τι σύμπλεγμα θαλλῶν καὶ ἀνθέων· ἐκεῖθεν δὲ τὰ μέχρι τῆς ὀροφῆς, ὡς καὶ πάντες οἱ ἔσωθεν θόλοι, ἦσαν πεποικιλμένα διὰ μεγάλων ψηφιδωτῶν εἰκόνων, ὧν χρυσοῦν μὲν ἢ βαθυκύανον ἦτο τὸ ἔδαφος, πολύχρωμοι δὲ αἱ ψηφῖδες καὶ χρυσαυγεῖς, παριστανουσῶν ἁγίους ἢ σταυροὺς ἢ μονογράμματα. Τὸ ἔργον δὲ τῆς τοιαύτης διακοσμήσεως δι' εἰκόνων ἐξηκολούθησε καὶ κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους, προστιθεμένων νέων ψηφοθετημάτων ἢ ἐπισκευαζομένων τῶν παλαιοτέρων. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἔδαφος ἂν κατεβίβαζέ τις τὸν ὀφθαλμόν, ὅπως ἀναπαυθῇ ἀπὸ τοῦ πλούτου τῶν χρωμάτων, τῶν εἰκόνων καὶ τῶν λίθων, εὕρισκε καὶ αὐτὸ διάκοσμον ἐκ πολυτελῶν καὶ ποικίλων μαρμάρων ἀποστιλβόντων, τεχνικώτατα συνηρμοσμένων καὶ κατὰ ποικίλας διαιρέσεις διηυθετημένων, ἀνεπιδέκτων πάσης περιγραφῆς. Ὅθεν καὶ ὁ *Μανουὴλ Χρυσολωρᾶς* λίαν ὀρθῶς λέγει: «οὐ τοὺς κίονας, οὐ τὰς ψηφῖδας, οὐ τὰς τῶν τείχων μαρμαρώσεις, οὐ τὴν ὕελον, οὐ τὸν ἐν αὐτῷ χαλκόν, οὐ τὸν μόλυβδον, οὐ τὸν σίδηρον, οὐ «τὸν σάπφειρον, οὐ τὸν χρυσόν, οὐ τὴν ὕελον αὖθις τὴν ἐν ταῖς ψηφῖσιν, οὐχ ἄλλο ὁτιοῦν μέρος ἀκριβῶς δυναίμεθα καταλέξαι» Κύκλωθεν δὲ τοῦ ναοῦ περιτρέχει ἄνωθεν *κρηπὶς* ἢ *χηλὴ* δρύφρακτος διπλῆ, ἀνωτέρα δηλαδὴ καὶ κατωτέρα. Τὰ δρύφρακτα δὲ ταῦτα ἐχρησίμευον ὡς καὶ σήμερον εἰς τοὺς κανδηλανάπτας, περὶ ὧν λέγει ὁ *Σιλεντιάριος* «ὅπῃ καὶ φωσφόρος ἀνὴρ Ἄτρομος ἀμφιθέων ἱεροὺς λαμπτῆρας ἀνάπτῃ».

Ἡ *ἀψὶς* δὲ ἢ ἡ *κόγχη* τοῦ ἁγίου βήματος ἦτο τρίφωτος καὶ τρεῖς καμάρας εἶχεν εἰς ὄνομα τῆς ἁγίας Τριάδος, γενομένη οὕτω, κατὰ τὴν παράδοσιν, κατὰ διαταγὴν Ἀγγέλου, ἐπιστάντος κατ' ὄναρ εἰς τὸν Ἰουστινιανόν. Ἐκ τῶν τριῶν δὲ κοιλοτήτων, εἰς ἃς διῃρέθη, τὴν μὲν μέσην κατέλαβεν ἡ *ἁγία τράπεζα* καὶ τὸ *πατριαρχικὸν σύνθρονον,* τὴν ἐκ δεξιῶν ἡ *ἁγία πρόθεσις* καὶ τὴν ἐξ ἀριστερῶν τὸ *διακονικόν.* Ἐχωρίζετο δὲ τοῦ *χοροῦ* διὰ χρυσῶν ἢ ἐπιχρύσων πλακῶν, διῃρημένων διὰ δώδεκα χρυσῶν κιόνων, ἐφ' ὧν ἦσαν ἐστηλωμέναι αἱ εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου καὶ ἄλλων ἁγίων. Τὸ διάφραγμα τοῦτο, τὸ κοινῶς λεγόμενον *τέμπλον* ἢ *εἰκονοστάσιον,* εἶχε θύρας τρεῖς καὶ ὑπεράνωθεν τῆς μεσαίας, τῆς κυρίως *ἁγίας* ἢ κοινῶς *βηλοθύρας,* ἦτο ἐγγεγλυμμένον ἐπὶ πλακὸς ἀσπιδοειδοῦς τὸ μονόγραμμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τῆς Θεοδώρας ἐν σχήματι σταυροῦ. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Ἱεροῦ τούτου ἵστατο ἡ πολυθρύλητος ἐκείνη *ἁγία Τράπεζα,* ἥτις διά τε τὸν τρόπον τῆς κατασκευῆς καὶ τὸ πολυτελὲς τῆς ὕλης, ἦτό τι ἀσύλληπτον, ὡς ἀποδεικνύουσιν αἱ πομπώδεις τῶν διαφόρων ἱστορικῶν καὶ χρονογράφων ἐκφράσεις. « Ἡ δὲ θυωρὸς Τρά-

Digitized by Google

«πεζα, λέγει ὁ *Χωνειάτης*, τὸ ἐκ πασῶν τιμίων ὑλῶν σύνθεμα, συντετηγμένον πυρί, «καὶ περιχωρησασῶν ἀλλήλοις εἰς ἑνὸς ποικιλοχρόου κάλλους ὑπερβολήν, ἐξαισίου, «τῷ ὄντι ἀξιαγάστου παρ' ἔθνεσιν ἅπασι,» «βαλόντες γὰρ χρυσόν, ἄργυρον, λίθους «τιμίους ἐκ πάντων, μαργαρίτας, χαλκόν, σίδηρον, μόλυβδον, ὕελον ἔχωσαν ἀββά-«κιον» προσθέτει ὁ *Κωδηνός*.

Ὁ δὲ *Ἀνώνυμος* βεβαιοῖ ὅτι «τοσαύτας χροιὰς καὶ στιλπνότητας ἐνήλασσεν, «ὥστε τὸ ταύτης εἶδος ὁρᾶσθαι, ποτὲ μὲν χρυσίζον, ἐν ἄλλῳ τόπῳ δὲ ἀργυρίζον, «εἰς ἄλλο δὲ μέρος σαπφειρίζον, ἐξαστράπτον καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν ἀποστέλλει ἑβδομή-«κοντα καὶ δύο χροιὰς κατὰ τὰς φύσεις τῶν λίθων καὶ μαργαριτῶν καὶ πάντων τῶν «μετάλλων,» καὶ ἀλλαχοῦ ἐρωτᾷ: «Τίς θεάσηται τὸ εἶδος τῆς ἁγίας Τραπέζης καὶ «οὐκ ἐκπλαγείει ; ἢ τίς δυνήσεται κατανοῆσαι ταύτην ;» Πολὺ ὅμως πάντων μεγαλειότερον ἐκφράζεται ὁ *Κεδρηνός*,.ὅστις ἀναφέρει καὶ τὴν ἐπιγραφὴν αὐτῆς:

«Τότε ποιεῖ καὶ τὴν ἁγίαν Τράπεζαν ἔργον ἀμίμητον. Ἀπό τε γὰρ χρυσοῦ καὶ «ἀργύρου καὶ λίθου παντοίου καὶ ξύλου καὶ μετάλλου, καὶ εἴδους ἄλλου, ὅσα τε γῆ «φέρει καὶ θάλασσα καὶ πᾶς κόσμος ἐκ πάντων, συνάξας τὰ μὲν κρείττωνα καὶ τι-«μιώτερα πλείονα, τὰ δὲ ἐλάττω ἐνδεέστερα, τὰ τηκτὰ τήξας, τὰ ξηρὰ ἀπέβαλε «καὶ οὕτως εἰς τύπον ἐπιχέας, ἀνεπλήρωσεν αὐτήν· ὅθεν καὶ ποικίλη φαινομένη θάμ-«βος παρέχει τοῖς εἰς αὐτὴν ἀτενίζουσιν, ἐπιγράψας γύρωθεν ταῦτα : Τὰ σὰ ἐκ τῶν «σῶν Σοὶ προσφέρομεν οἱ δοῦλοί σου, Χριστέ, Ἰουστινιανὸς καὶ Θεοδώρα, ἃ εὐμενῶς «πρόσδεξαι Υἱὲ καὶ Λόγε τοῦ Θεοῦ, ὁ σαρκωθεὶς καὶ σταυρωθεὶς ὑπὲρ ἡμῶν καὶ ἡμᾶς «ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ σου πίστει διατήρησον· καὶ τὴν πολιτείαν, ἣν ἡμῖν ἐπίστευσας, εἰς τὴν ἰδίαν σου δόξαν αὔξησον καὶ φύλαξον, πρεσβείαις τῆς ἁγίας θεοτόκου καὶ «ἀειπαρθένου Μαρίας». Φαίνεται πιθανώτερον, ὅτι ἡ ἁγία Τράπεζα καὶ μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ πρώτου θόλου ἔμεινεν ἀβλαβὴς μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Λατίνων ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁπότε σὺν τῇ λοιπῇ λεηλασίᾳ, ἣν ὑπέστη ὁ ναός, «κατετεμαχίσθη καὶ διεμερίσθη τοῖς σκυλευταῖς,» ὡς λέγει ὁ *Χωνειάτης*. Ἐν τούτοις κατὰ τὴν παράδοσιν, μετακομιζομένης αὐτῆς εἰς Βενετίαν καὶ διαρραγέντος τοῦ μετακομίζοντος αὐτὴν πλοίου, ὀργῇ Θεοῦ, κατεποντίσθη ἐν τῷ τῆς Προποντίδος βυθῷ, ὅπου καὶ νῦν ἔτι, ὅταν ἡ θάλασσα εἶνε γαληνιαία, οἱ ναῦται, ἐπιχέοντες ἔλαιον, λέγουσιν, ὅτι διαβλέπουσιν αὐτὴν ἐν τῷ πυθμένι.

(Ἕπεται συνέχεια) **Μυρτ. Ἀποστολίδης.**

Digitized by Google

ΟΙ ΜΑΚΕΔΟΝΕΣ ΕΝ ΤΗι ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗι ΒΟΥΛΗι

('Επιστολή πρὸς τὸν κ. Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ).

Μετ' ἐθνικῆς εὐχαριστήσεως καὶ παρηγορίας παρακολουθῶν τὰς ἐν τῷ πολυτίμῳ ὑμῶν περιοδικῷ «**Ἑλληνισμῷ**» δημοσιευομένας σπουδαίας καὶ ἐθνοσωτηρίους πραγματείας, λυποῦμαι, ὅτι ἀπὸ πολλοῦ δὲν ἔτυχε νὰ πέμψω καὶ ἐγὼ χρήσιμόν τι διὰ τὴν ἐθνικωτάτην ὑμῶν Ἑταιρείαν, ὅπως καὶ διὰ τῶν ταπεινῶν μου δυνάμεων ἐκπληρώσω μικρὸν καθῆκον πρὸς τὸν ὑπ' αὐτῆς ἐπιδιωκόμενον μέγαν ἐθνικὸν σκοπόν. Ἵνα δὲ μὴ διατελῶ ὅλως ἐπιλήσμων τοῦ ἱεροῦ τούτου καθήκοντος παντὸς Ἕλληνος, πέμπω ὑμῖν τὴν κατωτέρω μετάφρασιν περικοπῆς ἀγορεύσεως Βουλγάρου βουλευτοῦ πρὸ ἡμερῶν ἐν τῇ Βουλγαρικῇ βουλῇ, σχετικὴν πρὸς τὸ φλέγον μακεδονικὸν ζήτημα. Εἶνε ἀληθές, ὅτι ὁ ὁμιλήσας βουλευτὴς δὲν εἶνε ἐκ τῶν συμαινόντων πολύ, ἐπειδὴ ὅμως τὰ ὑπ' αὐτοῦ λεχθέντα εἶσὶ κάπως νεοφανῆ καὶ ἀσυνήθη μέχρι τοῦδε εἰς στόμα Βουλγάρων, θέτουσι δὲ τὸ μακεδονικὸν ζήτημα ὑπὸ νέας βλέψεις, ἐθεώρησα ὄχι ἄσκοπον νὰ μεταδώσω αὐτὰ εἰς τὴν σεβαστὴν Ἑταιρείαν.

(Περικοπὴ ἀγορεύσεως τοῦ βουλευτοῦ Τάνιου Νάτζεφ κατὰ τὴν συζήτησιν τῆς ἀπαντήσεως εἰς τὸν ἡγεμονικὸν λόγον ἐν τῇ βουλγαρικῇ Βουλῇ).

«.... Ἐν γένει περὶ τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος ἡμεῖς ἔχομεν ἰδίαν γνώμην, ἥτις πιθανὸν νὰ διαφέρῃ ἀπὸ τὴν γενικὴν γνώμην πέντε ἑκατομμυρίων βουλγάρων (;) καὶ τῆς νῦν Κυβερνήσεως ἡμῶν συμπεριλαμβανομένης, δὲν διαπράττομεν ὅμως προδοσίαν, μήτε ἔγκλημα, ἐὰν ἐκφράσωμεν τὴν γνώμην ἡμῶν αὐτήν. Κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην ἡμεῖς εἴμεθα ἐναντίον οἱασδήποτε αὐτονομίας ἐν Μακεδονίᾳ σήμερον. Ἡμεῖς ἐννοοῦμεν τὴν Μακεδονίαν διὰ τοὺς Βουλγάρους καὶ ὄχι διὰ τοὺς Μακεδόνας. Πᾶσα βουλγαρικὴ θυσία διὰ «τὴν Μακεδονίαν διὰ τοὺς Μακεδόνας» εἶνε ματαία, εἶνε ζημία. Ἡ Μακεδονία τότε μόνον δύναται νὰ εἶνε ὠφέλιμος διὰ τὴν Βουλγαρίαν ὑπὸ πολιτικὴν καὶ ἐθνολογικὴν ἔποψιν, ὁπόταν διὰ τῆς σπάθης ἐν τῇ χειρὶ δυνηθῶμεν νὰ διαχαράξωμεν τὰ σύνορά της καὶ τὴν προσκολλήσωμεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν.

« Μέχρι τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν θὰ ἐπιστῇ ἡ ἀνάγκη, ἀναγνωριζομένη καὶ ἀπαιτουμένη παρ' ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου, νὰ ἐπιβληθῇ εἰρήνη καὶ μεταριθμήσεις εἰς τὴν χώραν ἐκείνην ὑπό τινος καταλλήλου Δυνάμεως, ἡμεῖς πρέπει ν' ἄρωμεν τὰς χεῖρας ἡμῶν ἀπὸ αὐτὴν καὶ νὰ τὰς μεταχειρισθῶμεν πρὸς ἐργασίαν παρ' ἡμῖν αὐτοῖς,

Digitized by Google

ἀφίνοντες τὴν ἐλευθέραν ἐξέλιξιν τῶν γεγονότων καὶ τὴν διάλυσιν τῆς ἀναρχικῆς ταύτης καταστάσεως. Ἡμεῖς πρέπει νὰ ἑτοιμασθῶμεν ἐνταῦθα, ὅπως ὦμεν ἱκανοὶ νὰ ἐκτελέσωμεν ἐπιτυχῶς τὴν ἀποστολὴν ἐκείνην, ἥτις θὰ ἐπιβληθῇ ὑπὸ τῶν περιστάσεων πρὸς ἐφαρμογὴν μεταρρυθμίσεων, τάξεως καὶ ἡσυχίας ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ. Ἐὰν ἀφήσωμεν τὴν νῦν ἀναρχικὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων ἐν Μακεδονίᾳ νὰ ἀναπτύσηται ἐλευθέρως, ἡ στιγμὴ αὐτὴ πρὸς ἐφαρμογὴν μεταρρυθμίσεων ὑπὸ ξένης τινὸς Δυνάμεως θέλει ἐπέλθῃ ταχέως. Ὁ φόβος, ὅτι μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν καὶ τῶν ἀποθαρρυντικῶν προπαγανδῶν Σέρβων, Ἑλλήνων καὶ Ρωμούνων θέλει πάθῃ ὁ Βουλγαρισμός, εἶνε ἐξωγκωμένος καὶ ἐφήμερος. Ἡ ζύμη τοῦ Βουλγαρισμοῦ, ἡ ἐκ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ἔργου ἐν Μακεδονίᾳ παραχθεῖσα, δὲν δύναται νὰ ἐξαλειφθῇ ὑπ' οὐδεμιᾶς Δυνάμεως. Τὸ ὑπὸ τοῦ ἐπαναστατικοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου τοῦ χυθέντος αἵματος ἀναφθὲν πῦρ δὲν δύναται νὰ σβεσθῇ ὑπ' οὐδενός. Ἡ χώρα εἶνε ζυμωμένη καὶ ἐνωρὶς ἢ ἀργὰ θὰ ὡριμάσῃ. Ὁ ἐπαναστατικὸς σπινθὴρ εἶνε τεθειμένος καὶ ἡ πυρκαϊὰ θέλει ἐκραγῇ. Ἡ μᾶλλον φρόνιμος πολιτικὴ πάσης βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως περὶ τῆς Μακεδονίας δέον νὰ εἶνε αὐτη: ὅπως ἡ ὑπὸ τῆς ζύμης πλήρης ὡρίμανσις, καὶ ἡ ἔκρηξις τῆς ἐπαναστατικῆς πυρκαϊᾶς μὴ ἐπέλθῃ τόσον ταχέως, διότι δὲν εἴμεθα ἀκόμη ἕτοιμοι νὰ τὴν ἀντιμετωπίσωμεν κ ὶ ἐπωφεληθῶμεν.

«Τὸ προπύργιον, τὸ ὁποῖον οἱ Σέρβοι θὰ ἐγείρωσιν ἐν Μακεδονίᾳ διὰ τῆς χειροτονίας διαφόρων Φιρμιλιανῶν εἶνε χάρτινον. Ὁπόταν τὰ βουλγαρικὰ πυροβόλα βροντήσωσι ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τῶν Σκοπείων ἐν Μακεδονίᾳ, τότε τὸ χάρτινον προπύργιον τῶν Σέρβων θὰ πετάξῃ εἰς τὸν ἀέρα. Ὁ καρπὸς τῆς σερβικῆς, τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς ρωμουνικῆς Προπαγάνδας θέλει ἐκλείψῃ ὡς καπνός, καὶ οἱ προσηλυτισμένοι διὰ χρημάτων μέχρι τότε Σέρβοι, Ἕλληνες καὶ Ρουμοῦνοι θ' ἁμιλλῶνται τίνες πρῶτοι νὰ κλίνωσι τὸν αὐχένα ἐνώπιον τῆς βουλγαρικῆς μαχαίρας καὶ πρῶτοι τὴν κεφαλὴν ἐνώπιον τῆς βουλγαρικῆς σημαίας. Αὐτοὶ θὰ σπεύδωσιν ἁμιλλώμενοι εἰς τὸ νὰ ὁμολογῶσιν, ὅτι οἱ πρόγονοι αὐτῶν, οἱ πατέρες αὐτῶν καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἦσαν καὶ θὰ ὦσιν αἰωνίως οἱ καθαρώτατοι Βούλγαροι. Ἐὰν πάλιν τοιαύτη στιγμὴ δὲν ἐπέλθῃ ποτέ, τότε τὰ πάντα εἰσὶν ἀνωφελῆ. Ὁποία ὠφέλεια ἂν καὶ καθ' ὅλην τὴν Μακεδονίαν ὁ πληθυσμὸς θὰ ὀνομάζηται βουλγαρικός, ἐὰν πρὸς τοῦτο θὰ εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐξοδεύωμεν μόνον χρήματα; Ὁποία δὲ ζημία, ἐὰν διὰ τὰ πλουσιοπάροχα χρήματα τῶν Σέρβων, τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ρωμούνων μία οἱαδήποτε μερὶς ἐκ τῶν Βουλγάρων Μακεδόνων θὰ ὀνομάζωνται: Σέρβοι, Ἕλληνες, ἢ Ρωμοῦνοι;

«Ἡ ἀληθὴς πολιτικὴ καὶ ἱστορικὴ ἀποστολὴ πάσης βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως σήμερον δὲν πρέπει νὰ καταγίνηται εἰς ἄλλο, παρὰ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἐνίσχυσιν τῆς χώρας. Ἡμεῖς πρέπει νὰ εἴμεθα ἡτοιμασμένοι, ὡς *αἱ δέκα Παρθένοι*, τοῦ Εὐαγγελίου, ὅπως ὑπαντήσωμεν τὸν Νυμφίον. Ἡμεῖς πρέπει νὰ συντελῶμεν μάλιστα εἰς ἐσωτερικήν τινα ἐξέγερσιν ἐν Μακεδονίᾳ, ἥτις θὰ εἶνε ἀναπόφευκτος, ἰδίως ἕνεκα τῶν τουρκικῶν παρανομιῶν καὶ σφαγῶν, τῇ προτροπῇ τῆς σερβικῆς, τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς ρωμουνικῆς Προπαγάνδας. Αὐτονομία καὶ μεταρρυθμίσεις ἐν Μακεδονίᾳ δύνανται ν' ἀπομακρύνωσι καὶ μάλιστα ν' ἀποτρέψωσιν ὁλοτελῶς τὴν στιγμὴν τῆς ἑνώσεως τῆς Μακεδονίας μετὰ τῆς Βουλγαρίας.

«Ἡμεῖς τὴν σήμερον εἴμεθα ἐναντίον αὐτονομίας καὶ μεταρρυθμίσεων ἐν Μακεδονίᾳ καὶ διὰ τὰς ἀκολούθους ἀκόμη αἰτίας: διότι σήμερον αὐτὴ δὲν δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ, παρὰ ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς Ρωσσίας καὶ τῇ συμφωνίᾳ τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων. Τοιαύτη αὐτονομία δὲν δύναται νὰ εἶνε πρὸς ὄφελος οὔτε τῶν συμφερόντων

Digitized by Google

τοῦ Κράτους μας, οὔτε τῆς αὐξήσεως τῆς ἡμετέρας ἐθνικότητος. Αὐτονομία ἐν Μακεδονίᾳ, σχηματιζομένη τοιουτοτρόπως, δὲν θὰ δύναται νὰ καταμετρηθῇ διὰ τοῦ βουλγαρικοῦ πήχεως. Ἀναμφιβόλως οἱ συντελεσταὶ αὐτῆς θὰ θελήσωσι νὰ ἱδρύσωσι κράτος μὲ τάσεις διαφόρους καὶ ἐναντίας τῶν βουλγαρικῶν. Αὐτοὶ θὰ ποθήσωσι νὰ ἴδωσι μακεδονικὸν Κράτος μὲ τὰς ἀξιώσεις νὰ γίνῃ διάδοχος τῆς διαλυομένης τουρκικῆς αὐτοκρατορίας κράτος, τὸ ὁποῖον θ' ἀνταγωνίζηται πρὸς τὴν Βουλγαρίαν καὶ θὰ δύναται νὰ ἔλθῃ εἰς σύγκρουσιν μετ' αὐτῆς. Κατὰ τὴν Συνθήκην τοῦ Βερολίνου καὶ οὐχὶ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, αἱ εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις δὲν θὰ σχηματίσωσιν αὐτονομίαν ἐκ δύο μόνον τουρκικῶν βιλαετίων, ἔνθα ἡ πλειονοψηφία εἶνε βουλγαρική, ὅπως ἡμεῖς θέλομεν, ἀλλὰ θὰ σχηματίσουν αὐτόνομον κράτος, τὸ ὁποῖον θὰ περιλαμβάνῃ τὰ ἓξ βιλαέτια τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς Ἀλβανίας. Ἐν τοιαύτῃ αὐτονομίᾳ οἱ Βούλγαροι ἀντιπρόσωποι τῆς τοπαρχιακῆς Συνελεύσεως βεβαίως θὰ μειονοψηφῶσι καὶ ἑπομένως τοιαύτη τοπαρχιακὴ Συνέλευσις δὲν θὰ δύναται νὰ δώσῃ βουλγαρικὴν φυσιογνωμίαν καὶ τὴν χώραν, οὔτε ἡ βουλγαρικὴ γλῶσσα θὰ δυνηθῇ νὰ ἐπικρατήσῃ. Ἰδοὺ διατὶ ἡμεῖς εἴμεθα τῆς γνώμης, ὅτι ἡ Μακεδονία, ἂν θὰ εἶνε, νὰ εἶνε βουλγαρική».

Ὡς παρατηρεῖτε ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὁ Βούλγαρος πατριώτης βουλευτὴς καταρρίπτει τὴν μέχρι τοῦδε προσωπίδα τῶν περὶ Μακεδονίας βουλγαρικῶν βλέψεων καὶ στρεψοδικιῶν καὶ πονηρευμάτων, καὶ ἐν τῇ ἰδιοτρόπῳ αὐτοῦ ἀφελείᾳ διακηρύττει τὰς ἀληθεῖς καὶ ὑποκρυπτομένας βλέψεις τῶν μεγαλοϊδεατῶν Βουλγάρων πατριωτῶν ἐν μέσῃ συνεδριάσει τῆς βουλγαρικῆς Σοβράνιε.

ΚΡΙΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΛΒΑΝΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀνταποκριτὴς τῆς «Νέας Βιενναίας Ἡμερησίας» ἐπιστέλλει τὰ κατωτέρω περὶ τοῦ Ἀλβανικοῦ ζητήματοσ :

« Ἀξιοπίστους καὶ ὄντως διδακτικὰς ἀνακοινώσεις περὶ τῶν Ἀλβανικῶν πραγμάτων εἶνε δυσκολώτατον νὰ λάβῃ τις ἐν τῇ Ἀνατολῇ εἴτε παρ' Ἑλλήνων εἴτε παρὰ Σέρβων ἢ Μαυροβουνίων ἢ Τούρκων. Μετὰ τῆς σπασμωδικῆς ἐκείνης κινήσεως τῶν ὤμων, ἥτις σημαίνει, ὅτι ὁ ἐρωτώμενος δὲν γινώσκει πολὺ περισσότερα περὶ τοῦ πράγματος ἢ ὅσα ὁ ἐρωτῶν βεβαίως θὰ γινώσκῃ ἄλλοθεν, παρέχεται ἐν πρώτοις γε-

Digitized by Google

νική τις καὶ στερεότυπος ἀπάντησις, λόγου χάριν, ὅτι ἡ Ἀλβανία εἶνε «ὁ ἄγνωστος ὅρος τοῦ ἀνατολικοῦ προβλήματος» ἢ ἄλλο τι τοιοῦτο. Μετὰ ταῦτα ἀκούει τις, ὅτι οὐδεὶς ὑπάρχει γνώστης τῶν Ἀλβανικῶν καθόλου πραγμάτων, ἀλλὰ μόνον εἰδήμονες τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ διαμερίσματος, ὧν αἱ γνώσεις δὲν ὑπερβαίνουσι τὰ στενὰ ὅρια τῆς οἰκίας πατριᾶς· ἡ συναρμολόγησις δὲ τῶν μεμονωμένων εἰδήσεων εἰς μιαν σαφῆ καὶ ἑνιαίαν εἰκόνα τοῦ συνόλου ἀποβαίνει δυσκολωτάτη. Εἶτα ἐπακολουθοῦσιν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γνωσταὶ ἤδη πληροφορίαι περὶ τῶν φυλετικῶν καὶ θρησκευτικῶν διαφορῶν, αἵτινες οὐ μόνον τὰς διαφόρους φυλὰς τῶν Ἀλβανῶν θέτουσιν εἰς ὀξεῖαν πρὸς ἀλλήλας ἀντίθεσιν, ἀλλὰ καὶ κατ' ἰδίαν χωρίζουσι τοὺς Ἀλβανοὺς δι' ἀμοιβαίας ἔχθρας. Περὶ τῶν Ἀλβανῶν ἐν γένει, μόνον ὑπὸ γεωγραφικὴν ἔποψιν δύναται, λέγουσι, νὰ γίνηται λόγος, ἀλλ' οὐχὶ ὡς περὶ φυλετικῆς ἑνότητος· διότι μηδαμῶς σκοπουμένου τοῦ βαθέος χάσματος, ὅπερ χωρίζει πρὸ πάντων τοὺς βορείους ἀπὸ τῶν νοτίων, ἵστανται ἀντιμέτωποι Γκέγκιδες καὶ Τόσκοι ἐν προφανῶς ἀδιαλλάκτῳ ἔχθρᾳ, ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε ὁ Χριστιανὸς Τόσκος προτιμᾷ τὴν τουρκικὴν δεσποτείαν τῆς τοῦ Χριστιανοῦ Γκέγκα ὡς ἂν ἀμφότεροι εἶνε καθολικοὶ ἢ ὀρθόδοξοι καὶ ἀντιστρόφως. Ἐνίοτε βεβαίως συμμαχοῦσι δύο φυλαὶ ἐκ κοινῆς ἔχθρας ἐναντίον τρίτης, ἢ καὶ πλείονες φυλαὶ κατὰ ξένου ἐχθροῦ, παραδείγματος χάριν κατὰ τοῦ Μαυροβουνίου, ἢ πρὸς κοινὴν ἀντίστασιν κατὰ τῶν ἀρχῶν· ἀλλὰ περὶ ἀληθινοῦ αἰσθήματος ὁμογενείας, περὶ καλῶς ἐννοουμένης κοινότητος συμφερόντων καὶ πραγματικῆς ἀλληλεγγύης οὐδεὶς ἀπολύτως δύναται νὰ γείνῃ λόγος. Τὰ δύο μέρη τοῦ Ἀλβανικοῦ πληθυσμοῦ εἶνε ἰσλαμικοῦ θρησκεύματος, τοῦ δὲ τρίτου μέρους πλέον τοῦ ἡμίσεως εἶνε ὀρθόδοξοι, οἱ δὲ λοιποὶ καθολικοί· ἀλλὰ τὸ μεταξὺ τῶν χριστιανῶν τούτων ἀμοιβαῖον μῖσος δὲν εἶνε μικρότερον τοῦ κοινοῦ αὐτῶν μίσους πρὸς τοὺς Μωαμεθανούς. Ἐν τῇ ἀμοιβαίᾳ ταύτῃ ἔχθρᾳ τῶν Ἀλβανῶν, ἐν τῷ μίσει πάντων πρὸς πάντας, ἔγκειται ὁ λόγος, δι' ὃν τὸ τουρκικὸν σύστημα, τὸ μετὰ συνέσεως καὶ δεξιότητος γινῶσκον νὰ ἐκπορίζηται τὰς ἀντιθέσεις καὶ διαστάσεις, κατορθοῖ νὰ διάγῃ πρὸς τὰς ἀγρίας καὶ πολεμοχαρεῖς φυλὰς τῶν ἀλβανικῶν ὀρέων σχετικῶς καλῶς, ἢ τοὐλάχιστον μακρότερον καὶ καλήτερον ἢ πρὸς ἄλλους λαούς, οἵτινες διετέλεσαν ἢ διατελοῦσιν ἔτι ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς ἡμισελήνου. Αἱματηραὶ συγκρούσεις δὲν ἔλειψαν βεβαίως, ὑπερμέτρως δὲ ὀχληρὰς ἐπιβαρύνσεις τῶν Ἀλβανῶν ὑπηκόων ἀποφεύγει ἐπιφελῶς ἡ πολιτικὴ τέχνη τῆς Τουρκίας, ἥτις πρὸ πάντων ἐπὶ τοῦ ἐπισφαλοῦς τούτου ἐδάφους τῆς Ἀλβανικῆς πίστεως προβαίνει πάντοτε μετ' ἰδιαιτέρας προσοχῆς καὶ περισκέψεως. Δὲν ἀπαιτεῖ φόρους, ἀρκεῖται δὲ εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἑκάστοτε ἀβιάστως προσερχομένων νεοσυλλέκτων, καὶ οὐδαμῶς σκανδαλίζεται διότι τινὲς ἀλβανικαὶ φυλαὶ ἀποτελοῦσιν ἀληθινὰ κράτη ἐν τῷ κράτει. Ἀλλ' ἡ ἄκρως χαλαρὰ αὕτη ἐξουσία εἶνε εἰς τοὺς Ἀλβανοὺς τόσον ὀλίγον βαρεῖα, ὥστε αἱ καὶ ἄλλως συντηρητικαὶ καὶ πιστῶς εἰς τὰ πατροπαράδοτα ἐμμένουσαι ὀρειναὶ φυλαὶ οὐδέποτε λαμβάνουσιν ἀφορμὴν νὰ ἐπιθυμήσωσιν οὐδὲ νὰ ὀνειρευθῶσι μεγάλας καὶ εὐρείας μετα-

Digitized by Google

βολάς, ἀποβλέπουσι δὲ μετά τινος οἴκτου καὶ περιφρονήσεως μᾶλλον ἢ μετὰ ζηλοτυπίας καὶ φθόνου πρὸς τοὺς γείτονας λαοὺς τοὺς διάγοντας ἐν πολιτειακῇ τάξει καὶ πειθαρχίᾳ. Ὅθεν ἀνακριβέστερον γινώσκοντες τας σχέσεις καὶ διαθέσεις ταύτας τῶν Ἀλβανῶν οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν διενοήθησαν νὰ ἀποδώσωσι σοβαρωτέραν τινὰ σημασίαν εἰς τὰς τελευταίας κινήσεις τοῦ παρελθόντος ἔαρος αἵτινες παρήχθησαν ἐν Διάκοβᾳ Ἰππεκίου καὶ Νόβι-παζάρ. καὶ τῶν ὁποίων ὁ παραλληλισμὸς πρὸς τὴν Μακεδονικὴν κίνησιν ἦτο πάντη ἄτοπος καὶ ἀσύστατος. Αἱ Ἀλβανικαὶ ἐκεῖναι κινήσεις ἦσαν καθαρῶς τοπικαὶ διενέξεις μεμονωμένων ἀρχηγῶν πρὸς ἀλλήλους ἢ πρὸς ἀντιπροσώπους τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας, διετήρησαν δὲ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τὸν αὐστηρῶς οἰκογενειακὸν χαρακτῆρά των καὶ οὐδέποτε ἐφάνησαν τείνουσαι νὰ ἐκτραπῶσιν εἰς ἐχθρικὰς πρὸς τὸ κράτος ἢ πρὸς τὰς Χριστιανοὺς κινήσεις. Διὸ καὶ ἀκόπως ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις ἠδυνήθη νὰ καταστείλῃ αὐτὰς ἐν τάχει διὰ τῶν συνήθων μέσων. Ὁμοίως ἐλαχίστην σημασίαν ἀπέδωκαν οἱ γινώσκοντες τὰ Ἀλβανικὰ πράγματα εἰς τὰς περιπτώσεις ἐκείνας τῆς ἀπειθαρχίας, αἵτινες παρετηρήθησαν ἐπανειλημμένως κατὰ τὸ παρελθὸν ἔαρ παρὰ τοῖς ἐν Ἀλβανίᾳ στρατεύμασιν. Ἦσαν καὶ ταῦτα καθαρῶς τοπικὰ καὶ μεμονωμένα συμβάματα, ἐξ ὧν οὐδεὶς ἐδικαιοῦτο νὰ ἐξαγάγῃ συμπεράσματα περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ, ὡς ἠδύνατο νὰ συμβῇ προκειμένου λόγου περὶ ἄλλων χωρῶν . . . Πραγματικαὶ λοιπὸν ἀφορμαί, ὅπως συζητηθῇ τὸ μέλλον τῆς Ἀλβανίας, δὲν ὑπάρχουσι καθόλου ἐπὶ τοῦ παρόντος. Τὴν ἀλήθειαν ταύτην δὲν δύναται νὰ μεταβάλῃ οὔτε ἡ κωμειδυλλιακὴ συμπεριφορὰ τινῶν αἰφνιδίως ἐμφανισθέντων ἀπαιτητῶν τοῦ ἀνυπάρκτου ἔτι Ἀλβανικοῦ θρόνου, οὔτε ὁ θόρυβος ὃν προσπαθοῦσι νὰ παραγάγωσί τινες ἰταλοαλβανοὶ διὰ τῶν κογκρέσων των, κατὰ τὸ πλεῖστον ἄνθρωποι ζητοῦντες διὰ τῆς ἰδανικῆς καὶ ὑψηλῆς φροντίδος περὶ τῶν τυχῶν τῆς ἄλλοτε πατρίδος των νὰ ἐλαφρύνωσι τὴν πρακτικωτέραν περὶ τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου φροντίδα των. Εἶνε γνωστὴ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀλλαχοῦ ἡ γωνία τῆς Βαλκανικῆς, ἐξ ἧς πνέει ὁ ἄνεμος οὗτος. Ἀλλ' ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀλλαχοῦ περιγελᾶται ἡ μονομερὴς αὕτη καὶ οὐδαμῶς ἀνταποδιδομένη ἀγάπη . . . Ἡ ἐγκαθίδρυσις οἱασδήποτε ξένης χριστιανικῆς δυνάμεως ἐν Ἀλβανίᾳ, ἐφ' ὅσον ἡ σημερινὴ ἀριθμητικὴ σχέσις μεταξὺ Μουσουλμάνων καὶ Χριστιανῶν δὲν μεταβάλλεται ἄρδην, καὶ ἐφ' ὅσον μένει ἀδάμαστος παρ' ἀμφοτέροις ὁ ἔρως τῆς ἀνεξαρτησίας, δέον νὰ θεωρῆται ὡς χίμαιρα. Ἥκιστα ὅμως πάντων δικαιοῦται νὰ ἐγείρῃ τὸ μικρὸν Μαυροβούνιον τοιαύτας ἀξιώσεις, ὧν ἡ διεκδίκησις θ' ἀπήτει καὶ παρὰ ἰσχυροτάτων κρατῶν ὑπερμεγέθεις θυσίας. Καὶ Ἕλληνες πολιτικοί, οἵτινες ἐπὶ τοῦ παρόντος ὅσον ἀφορᾷ εἰς ζητήματα τῆς Βαλκανικῆς, πρεσβεύουσιν ἀρχὰς συντηρητικὰς ἐν ἀξιοπαρατηρήτῳ ὁμοφωνίᾳ, ὅτι αἱ συζητήσεις περιπλέκονται ἐντὸς τῆς ὁμίχλης τοῦ μέλλοντος ἀνομολογοῦσι τὴν ἀνάγκην τῆς ἐξευρέσεως Μέντορός τινος, ὅπως ἀναλάβῃ οὗτος νὰ εἰσαγάγῃ τὸ νεαρὸν Ἀλβανικὸν κράτος εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν λαῶν καὶ μεριμνᾷ ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ ἀνατροφῆς· αὐτονόητον

Digitized by Google

εἶνε ὅτι τὰς ἰδιότητας τοῦ Μέντορος, τοὐλάχιστον ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν νότιον Ἀλβανίαν, διαβλέπουσιν οἱ Ἕλληνες πολιτικοὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἑαυτῶν χώρᾳ. Ἡ ἑλληνικὴ αὕτη φιλοδοξία εἶνε ὅπως δήποτε μᾶλλον δεδικαιολογημένη, καθ' ὅσον τοὐλάχιστον αἱ ἀμέσως γείτονες φυλαὶ δὲν ἀποβλέπουσι πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸν μετὰ μίσους θανασίμου. Τοὐναντίον μάλιστα ὑφίστανται πλεῖσται ὁμοιότητες καὶ κοινότης συμφερόντων, ἡ δὲ δυσαναλογία μεταξὺ τῆς ἀξιώσεως καὶ τῶν πρὸς πραγμάτωσιν αὐτῆς μέσων δὲν εἶνε τοσοῦτον τερατώδης οὔτε ἡ διαφορὰ τῆς πολιτικῆς ἀναπτύξεως τοσοῦτον μικρὰ ὅσον μεταξὺ Ἀλβανῶν καὶ Μαυροβουνίων. Πάντως ὅμως ἡ Ἑλλὰς θὰ σκεφθῇ ἐπὶ μακρὸν προτοῦ ἐπιχειρίσῃ νὰ λάβῃ ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῆς τοὺς Ἀλβανοὺς ἐναντίον τῆς θελήσεώς των. Ἐπὶ τοῦ παρόντος τὸ φάσμα τῆς Ἀλβανίας οὐδενὸς τούρκου πολιτικοῦ ταράσσει τὰ ὄνειρα. Ἐφ' ὅσον αἱ ἀμέσως ἐνδιαφερόμεναι αὐτοκρατορίαι διατελοῦσιν ἐν πολιτικῇ ἁρμονίᾳ καὶ ἔχουσιν ὑπὸ τὴν σκέπην αὐτῶν τὴν συνθήκην τοῦ Βερολίνου, οἱ Τοῦρκοι εἶνε ἀπηλλαγμένοι τῆς ἀνάγκης τοῦ φρουρεῖν τὰς πύλας τοῦ οἴκου των ἐναντίον τῶν εἰσβολέων. Ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου καὶ ἡ Αὐστροϊταλικὴ περὶ Ἀλβανίας συμφωνία καθιστᾷ ἄγονον τὸν θόρυβον τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ψευδοαλβανῶν. Ἡ Ἀλβανία ἀνήκει εἰς τοὺς γνησίους Ἀλβανούς. Θὰ διαρρεύσῃ πιθανώτατα χρόνος μακρὸς μέχρις ὅτου σχηματίσωσιν οὗτοι σαφῆ ἰδέαν περὶ τῆς ἰδίας ἑαυτῶν ὑπάρξεως. Ἴσως προϊόντος τοῦ χρόνου ὁ ἐπὶ τοῦ παρόντος πανίσχυρος ἐν Ἀλβανίᾳ τοπικισμὸς καταστῇ τοσοῦτον ἀσθενὴς ὥστε νὰ δυνηθῇ νὰ εὐδοκιμήσῃ ὁ σπόρος τῆς ὁμογενείας καὶ τῆς κοινότητος τῶν Ἀλβανικῶν συμφερόντων.

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Ἐκ Μοναστηρίου, τῇ 28 Ἰουνίου 1902.

Εἰς τὴν Μαύρην Βίβλον τῆς περιφερείας Μοναστηρίου προσθέσατε τοὺς ἑξῆς παραλειφθέντας: τὸν ἱερέα τῆς Ἑλλ. Μονῆς Τοπλίτσης, κτήσεως τοῦ ὄρους Σινᾶ, παπᾶ Παρθένιον, πνιγέντα ἐν τῷ Ἐριγῶνι τὸν Μάρτιον τοῦ 1901. Τὸν Ἕλληνα ἱερέα τοῦ χωρίου Λαβανίτσης παπᾶ Δημήτριον, δολοφονηθέντα πρὸ δύο μηνῶν καὶ πλέον καὶ τὸν Ἕλληνα ἱερέα τοῦ χωρίου Ποζδίβιτσα παπᾶ Ἠλίαν.

Καθ' ἑκάστην διαπράττονται καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις οἱ καὶ πρότερον συνήθεις φόνοι καὶ βιαιοπραγίαι ὑπό τε τῶν ὀθωμανῶν καὶ τῶν ὀργάνων τοῦ κομιτάτου. Τελευταίως ἐσημειώθησαν καί τινες ἐκδικήσεις ἐκ μέρους τῶν ὀθωμανῶν. Πρὸ μιᾶς ἑβδομάδος εἰς τὰ Πέτρινα, μεταξὺ Ρέσνης καὶ Ἀχρίδος εὑρέθη φονευμένος Βουλ-

Digitized by Google

γαρός τις ἐξ Ἀχρίδος. Πρὸ τριῶν ἑβδομάδων Μωαμεθανοί τινες χωρίου παρὰ τὸ Δεμὶρ-Ἰσὰρ κειμένου, τουλκαλβανοί, ἐφόνευσαν 3 κἂν 5 χωρικοὺς γειτονικοῦ τινος βουλγαρικοῦ χωρίου κλπ..

Τὴν 19 λήξαντος ἡ Κυβέρνησις μαθοῦσα ὅτι ληστοσυμμορία τις ἐμφωλεύει εἰς τὸ χωρίον Τίρουνον ἐπαρχίας Μογλενῶν, ἀπέστειλεν ἐκεῖσε σῶμα ἐκ 40 στρατιωτῶν, ὧν 10 προπορευθέντες ἠρεύνησαν ἀκωλύτως τὸν οἶκον τοῦ κοτζάμπαση καὶ ἕνα ἕτερον, χωρὶς νὰ ἀνακαλύψωσί τι, τῶν χωρικῶν προσποιουμένων ὅτι οὐδὲν γνωρίζουσιν. Εἰς τὴν τρίτην οἰκίαν, τὴν ὁποίαν μετέβη νὰ ἐρευνήσῃ τὸ ἀπόσπασμα, εὗρε τὰς θύρας κεκλεισμένας, διότι ἐκεῖ ἐκρύπτετο ἡ συμμορία. Ἅμ' ὡς οἱ στρατιῶται ἠθέλησαν νὰ ἐκβιάσωσι τὰς θύρας ἐπυροβόλησαν ἔνδοθεν οἱ συμμορῖται καὶ ἀφῆκαν ἄπνουν πρῶτον τὸν τσαούσην, μεθ' ὃν ἐπληγώθησαν τέσσαρες ἄλλοι χωροφύλακες, ἐκπνεύσαντες οἱ μὲν τρεῖς ἐπὶ τόπου, ὁ δὲ τέταρτος καθ' ὁδὸν μεταβαίνων εἰς Μοναστήριον. Ὁ διοικητὴς τοῦ ἀποσπάσματος ἐσήμανεν ἀμέσως διὰ τῆς σάλπιγγος ὑποχώρησιν, ὅτε ραγδαία βροχὴ μετὰ χαλάζης διηυκόλυνε τὴν φυγὴν τῆς συμμορίας, ἥτις εἶχεν ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Γκέλε (Ἄγγελε) ἐκ Τίρσια καὶ ἀπετελεῖτο ἐκ 16 ἀνδρῶν. Μετὰ τὴν συμμορίαν ἐγκατέλιπον τὸ χωρίον οἱ πλεῖστοι τῶν χωρικῶν, οἵτινες καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ ἀποσπάσματος. Εἶτα ὁ στρατὸς διηυθύνθη εἰς τὴν ἐκκλησίαν καί, κατὰ τὴν ὥραν τοῦ ἑσπερινοῦ, συλλαβὼν τοὺς ἐν αὐτῇ εὑρισκομένους χωρικοὺς μὲ τὸν Ἕλληνα ἱερέα, διότι ὁ βούλγαρος τοιοῦτος τοῦ χωρίου ἀπὸ πολλοῦ συνοδεύει τὰς συμμορίας, ὡδήγησεν αὐτοὺς εἰς Φλώριναν. Τούτους ἀφ' οὗ ἐβασάνισαν καὶ ἰδίως τὸν κατζάμπασιν, ἔμαθον τὰ πάντα καὶ μετὰ 3—4 ἡμέρας ἀνεκαλύφθησαν ἐν μὲν ταῖς οἰκίαις τοῦ χωρίου Τίρσια 80 ὅπλα, ἔξωθι δὲ τοῦ χωρίου κεκρυμμένα ἄλλα 100 καὶ πλείονα.

Τὴν 26 παρελθόντος μηνὸς Μαΐου ὁ σκοπὸς τῆς διημερευούσης ἐν τῷ χωρίῳ Ρούλια, ἐπαρχίας Καστορίας, εἶδε σῶμα, ἐκ 50 στρατιωτῶν συγκείμενον, νὰ κατευθύνηται πρὸς τὸ χωρίον Ρούλιαν. Ἐν τῷ μεταξὺ φθάνει ἀγγελιαφόρος ἐκ Φλωρίνης, δίωρον ἐκεῖθεν ἀπεχούσης, ὅπως ἀνακοινώσῃ πρὸς τὴν συμμορίαν διαταγὴν τῆς διευθύνσεως τοῦ ἐν Φλωρίνῃ ὑποκομητάτου, ὅπερ μετὰ τὸ ἐν Τίρσια συμβὰν ἀπεφάσισε, κατ' ἀνωτέρας ἴσως ὁδηγίας ν' ἀποφεύγωσιν αἱ συμμορίαι τὰς μετὰ τοῦ στρατοῦ συμπλοκάς. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ στρατὸς εἶχεν ἤδη πλησιάσει καὶ ἡ συμμορία δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διεκφύγῃ, κατέλαβεν ἐπίκαιρον θέσιν, ὅθεν ἤρξατο πυροβολοῦσα κατὰ τοῦ στρατοῦ, ὅστις ἀντὶ ν' ἀντιστῇ ἀπεσύρθη καὶ ἔδωκε καιρὸν εἰς τὴν συμμορίαν, 15 μελῶν οὖσαν, νὰ τραπῇ ἀνὰ τὰ ὄρη. Ἀμέσως τότε καὶ πάντες οἱ χωρικοὶ ἀνεχώρησαν ἐκ τοῦ χωρίου φοβούμενοι, ὡς λέγουσι, τὸν στρατὸν ὅστις εἰσελθὼν εἰς τὸ χωρίον εὗρεν ὀλίγους μόνον γέροντας καὶ τὰ γυναικόπαιδα, ἄνευ δὲ χρονοτριβῆς ἀνεχώρησε καὶ εὐθὺς ἐπανέκαμψαν τότε οἴκαδε καὶ οἱ φυγόντες χωρικοί.

Ἠθέλησάν τινες τῶν βουλγάρων καὶ πολὺ προσεπάθησαν νὰ μεγαλοποιήσωσι διηγούμενοι τὰς δύο ταύτας συγκρούσεις καὶ νὰ παραστήσωσι ταύτας ἐπὶ τὸ ὑπερβο-

Digitized by Google

λικώτερον ὡς ἀρχὴν ἐπαναστάσεως, ἀλλ' ὁ χρόνος καὶ τὰ πράγματα ἀπέδειξαν ὅτι ἠπατῶντο.

Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς, ὅτι τὸ κομητάτον ἀπὸ καιροῦ δραστηρίως ἐργαζόμενον δὲν παύεται θορυβοῦν, βέβαιον ὅμως ἐπίσης εἶνε καὶ ὅτι ἐκ τῆς ἐκβάσεως τῶν μέχρι τοῦδε σπασμωδικῶν κινημάτων εὐαρίθμων τινῶν χωρίων, διατελούντων ὑπὸ τὸ κράτος τῆς κομιτατοφοβίας, καὶ τῆς τύχης τῶν καθημερινῶς ὡς ὑπόπτων ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως καίτοι λίαν νωχελῶς φυλακιζομένων καὶ καταδιωκομένων, πολλοὶ τῶν χωρικῶν ἤρξαντο πειθόμενοι ὅτι οἰκτρὰ πλάνη καὶ ἀπατηλὰ ὄνειρα εἶνε αἱ ὑποσχέσεις τοῦ κομητάτου· καὶ τὰ ὄνειρα ταῦτα ὁσημέραι διαλυόμενα ἴσως ἐκλίπωσι παντελῶς, ἐὰν ἡ μὲν Ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις, ἡ φοβουμένη τὸ φάσμα τῶν Ῥώσσων προξένων καὶ μελλούσας σφαγὰς τῶν Χριστιανῶν, εἰς ὃ φαίνεται ἀποβλέπει ὁ κύριος σκοπὸς τῶν Βουλγαρικῶν ἐνεργειῶν, δὲν ἀρκεσθῇ εἰς τὰ ἀμυντικὰ ἡμίμετρα κατὰ τῶν συμμοριῶν καὶ τῶν γνωστῶν διευθυντῶν τῶν πράξεων αὐτῶν πολιτῶν, ἡ δ' Ἑλλὰς ἐνεργήσῃ δραστηριώτερον καὶ μετὰ μείζονος εὐστοχίας.

Σήμερον μετ' ἀρκετῆς προθυμίας καὶ ὑποταγῆς οἱ χωρικοὶ τοῦ Μποὺφ παρέδωκαν 80 ὅπλα εἰς τὸ ἐκεῖσε στρατιωτικὸν σῶμα· ἄγνωστον ὅμως ἂν ταῦτα μὴ ἦσαν αὐτοῖς ὑπεράριθμα.

Πρό τινων ἡμερῶν ἠχμαλωτίσθη ὑπὸ λῃστοσυμμορίας (κατ' ἄλλους τοῦ Καραλιβάνου, κατ' ἄλλους δὲ τοῦ κομητάτου) μεταξὺ Καστορίας καὶ Κορυτσᾶς ὁ Καστοριεὺς εὔπορος ὁμογενὴς Ἀριστοτέλης Διμπενιώτης· προχθὲς, ὡς ἔμαθον, ἐλυτρώθη τίς οἶδε πόσα πληρώσας.

Digitized by Google

ΛΟΓΟΣ

Ἐκφωνηθεὶς κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν τριῶν Ἑλλήνων Ἱεραρχῶν, ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Ἱερᾶς Ἀθωνιάδος Σχολῆς τῇ 30ῇ Ἰανουαρίου 1902.

ΥΠΟ

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ ΚΤΕΝΑ

Ἱεροδιακόνου Ἰβηρίτου, Σχολάρχου.

Σεβαστὴ Ἱερὰ Κοινότης·

Φίλοι μαθηταὶ

Σεβάσμιοι Πατέρες καὶ λοιπὸν φιλόμουσον ἀκροατήριον.

1. Σήμερον λαμπρὰ πανήγυρις καὶ εὐφρόσυνος ἑορτὴ ἁπανταχοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ τελεῖται.

Τὴν σήμερον οἱ ἀείμνηστοι ἡμῶν πρόγονοι μετὰ τὴν περισυλλογὴν τῶν τῇδε κἀκεῖσε, κρίμασιν οἷς ὁ Κύριος καὶ μόνος οἶδε, φυγαδευθεισῶν Μουσῶν καὶ τὴν εἰς αὐτὰς ἀνέγερσιν νέων ἰδίων πρὸς θεραπείαν καὶ καλλιέργειαν οἴκων ἐθέσπισαν καὶ καθιέρωσαν ὡς ἑορτὴν τῆς τε θύραθεν καὶ τῆς ἔσω παιδείας, ἣν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν τριῶν καὶ μεγίστων τοῦ κόσμου παντὸς φωστήρων ἔθεντο, ἐφ' ᾧ καὶ ὁ ἁπανταχοῦ γῆς Ἑλληνισμὸς μεγαλοπρεπῆ ἄγει ἑορτήν· ἑορτὴν συνδέουσαν αὐτὸν πνευματικῶς μετὰ τῶν μεγάλων καὶ λαμπρῶν τούτων τοῦ νοητοῦ στερεώματος φωστήρων, τῶν ἀδαμάντινον χαρακτῆρα, ἔνθερμον δὲ ἀκήρατον καὶ ἀκατάβλητον τὸν ὑπὲρ τῆς εἰς τὸν Σωτῆρα ἡμῶν καὶ λυτρωτὴν ἀκραδάντου πίστεως ζῆλον ἐπιδειξαμένων, τῶν ἀτρύτους πόνους καὶ ἐνδελεχεῖς μελέτας καὶ ὑπερανθρώπους ἀγῶνας, οὐ μόνον πρὸς φιλοσοφικὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἀκριβῆ καθορισμόν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐμπέδωσιν καὶ κραταίωσιν τῶν ὑπερφυῶν τῆς Ὀρθοδοξίας δογμάτων καταβαλόντων· ἑορτὴν συνδέουσαν σύμπαντα τὸν Ἑλληνισμὸν μετὰ τούτων τῶν ἀγλαϊσμάτων τῆς τε θείας καὶ ἀνθρωπίνης σοφίας, μετὰ τῶν ἐξοχοτήτων τούτων καὶ μεγαλοφυεστάτων τοῦ κόσμου ἀνδρῶν, τῶν ἀκαταπονήτως ἐργασθέντων, ὅπως συγκεράσωσι τὸ πνεῦμα τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Σωκράτους πρὸς τὰς ἀληθείας τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅπως

Digitized by Google

ζωογονήσωσι τὴν σοφίαν τῶν ἐνδόξων ἡμῶν προγόνων, ἥτις ἐν τοῖς Ῥωμαϊκοῖς χρόνοις ἤρξατο καταρρέουσα καὶ πρὸς τὸν ὄλεθρον βαίνουσα, συναδελφοῦντες αὐτὴν μετὰ τῆς θείας διδασκαλίας τοῦ θεανθρώπου Ἰησοῦ, ὅπως συνδυάσωσι τὴν Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν μετὰ τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, μετὰ τῶν θείων διδασκαλιῶν τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου, καὶ ἀνυψώσωσιν αὐτὴν εἰς χριστιανικὸν φιλοσοφικὸν σύστημα.

Σήμερον λοιπὸν ὅτε ἁπανταχοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ μεγαλοπρεπῶς καὶ πρεπωδῶς ἑορτάζεται, καὶ ὑπόθεσις πανηγυρικῶν λόγων γίνεται ἡ ἑορτὴ αὕτη τῶν τριῶν καὶ μεγίστων τῆς οἰκουμένης ἁπάσης χριστιανῶν διδασκάλων, ἔλαχεν ἐμοὶ τῷ ὅλως ἀπείρῳ καὶ ἀδαεῖ ἵνα ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ τούτου βήματος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου οὐχὶ ἅπαξ οὐδὲ δίς, ἀλλὰ πολλάκις ἀντήχησεν ἡ εὔγλωττος καὶ μελίρρυτος φωνὴ διαπρεπῶν μελῶν τῆς ἡμετέρας ἐν Χριστῷ ἀδελφότητος, ἔλαχεν ἐμοί, λέγω, ἵνα τὸν πανηγυρικὸν τῆς ἡμέρας πλέξω.

Ἀλλὰ ἀμηχανίᾳ ὄντως συνέχομαι ἀναλογιζόμενος τὴν ἐμὴν σμικρότητα καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς ἑορτῆς, καὶ ἴλιγγος μὲ κατέχει ἀποβλέποντα εἰς τὴν ἐμὴν ἀπειρίαν καὶ τὸ ὕψος τοῦ σκοποῦ, ἅμα δὲ καὶ τὸ δυσχερὲς τοῦ ἔργου, οὐ μὴν δ' ἀλλὰ καὶ δέος μέγιστον μὲ καταλαμβάνει μὴ ὁ λίαν ἀπέριττος καὶ ὅλως ἀδέξιος καὶ λιτὸς λόγος μου ἐπισύρῃ κατ' ἐμοῦ ἀντὶ τῆς εὐλογίας τὴν ἀρὰν τῶν ὧν σήμερον τὴν μνήμην ἐν εὐφημίαις γεραίρομεν· καὶ τούτου ἕνεκα ἀντὶ ἐγκωμίου, ὅπερ ἀπαιτεῖ ἐμπειρότατον καὶ δεξιώτατον νοῦν, καὶ ὀξύτατον κάλαμον, ἀναλαμβάνω ἵνα εἴπω πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην ὀλίγας ἀπερίττους λέξεις, καθ' ὅσον ἐπιτρέπουσιν αἱ ἀσθενεῖς μου δυνάμεις καὶ τὰ πρὸς τοῦτο διαγεγραμμένα ὅρια τοῦ χρόνου, *περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὡς πρώτου καὶ κυριωτάτου, ἵνα μὴ εἴπω τοῦ μόνου κήρυκος τοῦ Χριστιανισμοῦ*, τὰς μεγίστας παρασχόντος αὐτῷ ὑπηρεσίας, οὐ μόνον πρὸ τῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ, τοῦ Χριστιανισμοῦ δηλαδή, διὰ τῆς προεξομαλύνσεως καὶ προπαρασκευῆς τῶν πνευμάτων εἰς τὴν ἀποδοχὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἐμφάνισιν αὐτοῦ, διὰ τῆς γλώσσης του, διὰ τοῦ ἱεροῦ αἵματός του, διὰ τῶν ἀπολογητῶν του, διὰ τοῦ πολιτεύματός του, διὰ τῶν νομοθετημάτων του, φρονῶν ὅτι ὑποκείμενον τοιοῦτο ἁρμόζει εἰς τὸν ἱερὸν σκοπὸν τῆς παρούσης ἑορτῆς καὶ ὅτι δύναται νὰ παράσχῃ ὠφέλειάν τινα εἰς τοὺς μὴ ἐγκύπτοντας εἰς τοιαύτας μελέτας, καὶ τὸν ἐγωϊσμὸν αὐτῶν ὡς Ἑλλήνων νὰ ὑπεκκαύσῃ καὶ διαθερμάνῃ· ἐφ' ᾧ καὶ ἐπικαλοῦμαι τὸ μὲν τὴν θείαν ἀρωγὴν καὶ ἀντίληψιν πρὸς τὴν ὅσον ἔνεστι τελειοτέραν ἀνάπτυξιν τούτου, τὸ δὲ τὴν ὑμετέραν εὐμενῆ καὶ ἐπιεικῆ ἀκρόασιν καὶ κρίσιν.

2. Ἡ θεία πρόνοια, σεβάσμιοι πατέρες, καὶ λοιπὴ φιλόμουσος ὁμήγυρις, προγινώσκουσα ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ μόνος ἦν ἐκεῖνος ὅστις ἠδύνατο νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐπὶ γῆς ἐκπλήρωσιν τῶν προαιωνίων Αὐτῆς βουλῶν προπαρεσκεύασε τὸ μέγα ἐκεῖνο τοῦ Ἑλληνισμοῦ τέκνον, τὸν Μέγαν λέγω Ἀλέξανδρον, ὃν προεξαπέστειλεν ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν σύμπασαν ἵνα διανοίξῃ τὴν μεγάλην ἐκείνην λεωφόρον, δι' ἧς θριαμβευτικῶς ἔμελλε νὰ διέλθῃ τὸ νέον τὴν οἰκουμένην ἀνακαινίσαν θρησκευτικῶς, ἠθι-

Digitized by Google

κῶς καὶ κοινωνικῶς θρήσκευμα, καὶ διαδῷ ἀνὰ τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς ἔνθα τὸ μέγα τῆς ἐνανθρωπήσεως μυστήριον ἔμελλε νὰ τελεσθῇ, τὴν θείαν ἐκείνην γλῶσσαν ἣν ἔμελλε τὸ πανάγιον πνεῦμα νὰ λαλήσῃ καὶ νὰ καταστήσῃ τὸ ἄμεσον ὄργανον δι' οὗ μετ' οὐ πολὺ ἔμελλον νὰ ἀποκαλυφθῶσι τῷ κόσμῳ αἱ θεῖαι τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀλήθειαι καὶ ἣν ὡς πανοπλίαν οἱ νέοι τοῦ Εὐαγγελίου κήρυκες περιβληθέντες ἀνέλαβον ἵνα διαδώσωσι δι' αὐτῆς τὴν ἀποκαλυφθεῖσαν θρησκείαν ἀνὰ τὴν οἰκουμένην πᾶσαν. Ὁ Μέγας λοιπὸν οὗτος τῆς ἀνθρωπότητος ἀνὴρ κατακτήσας τὴν Ἀνατολήν, ἐν ᾗ περὶ τὰς 70 πόλεις κατὰ τὸν Πλούταρχον ἵδρυσεν, ἃς οἱ διάδοχοι αὐτοῦ ἐπολλαπλασίασαν, καὶ ἐξ ὧν ἡ Ἀλεξάνδρεια ἐν ᾗ σὺν τῷ χρόνῳ προϊόντι συνεκεντρώθησαν πᾶσαι αἱ θρησκεῖαι τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, αἱ ἐπιστῆμαι καὶ τὰ γράμματα, αἱ τέχναι καὶ τὸ ἐμπόριον, κατέστη «ἐν ταὐτῷ ἀγορὰ καὶ βιβλιοθήκη, ναὸς καὶ πάνθεον τοῦ κόσμου, δεξαμένη εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς τήν τε συναγωγὴν τῶν Ἰουδαίων, τό τε Μουσεῖον τῶν Ἑλλήνων, τάς τε σχολὰς τῶν Χριστιανῶν, ὡς ἐν χωνευτηρίῳ τινί, ἐξ οὗ προέκυψεν ὁ ἄπεφθος τῆς νέας ἀληθείας χρυσός», ὁ Μέγας, λέγω, οὗτος δορυκτήτωρ κατακτῶν τὸν κόσμον δὲν ἔπραττεν ὅ,τι πράττουσι σήμερον τὰ εὐρωπαϊκὰ καὶ πεπολιτισμένα λεγόμενα κράτη, ἅτινα βουλιμίαν πάσχοντα κατακτῶσι τοὺς λαοὺς πρὸς συμφεροντολογικοὺς σκοπούς, ἀλλ' ἡ μεγάλη ἐκείνη ἑλληνικὴ διάνοια κατέκτησε τὴν Ἀνατολὴν ἵνα ἀναπτύξῃ καὶ ἐξημερώσῃ τοὺς διαφόρους αὐτῆς λαοὺς καὶ ἐξανθρωπίσῃ καὶ οὕτω καταστήσῃ δεκτικοὺς τῶν μελλουσῶν νὰ κηρυχθῶσιν ὑψηλῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀληθειῶν καὶ πρὸς τοῦτο διέδωκεν ἀπ' αὐτὴν κατὰ τὰς προαιωνίους βουλὰς τοῦ Θεοῦ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας, τὴν Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν καὶ τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμόν. Ἵνα δὲ ἀποτελεσματικώτερος ἀποβῇ ὁ σκοπὸς αὐτοῦ συνέμιξε τοὺς Ἕλληνας τοῖς λαοῖς τούτοις δι' ἐπιγαμιῶν, διὰ μικτῶν πανηγύρεων καὶ στρατοῦ μικτοῦ. Πρὸς δὲ τοὺς βαρβάρους δὲν προσηνέχθη δεσποτικῶς καὶ πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἡγεμονικῶς, ὡς συνεβούλευσεν αὐτῷ ὁ Ἀριστοτέλης, ἀλλ' ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος «κοινὸς ἥκειν θεόθεν ἁρμοστὴς καὶ διαλλακτὴς τῶν ὅλων νομίζων, οὓς τῷ λόγῳ μὴ συνῆγε, τοῖς ὅπλοις βιαζόμενος, εἰς τὸ αὐτὸ συνενεγκὼν τὰ πανταχόθεν, ὥσπερ ἐν κρατῆρι φιλοτησίῳ, τοὺς βίους καὶ τὰ ἤθη ἔμιξε». Τοῦ τοιούτου δὲ κατακτητοῦ τὸν θάνατον ἐθρήνησαν κατὰ τὸν μέγαν τῆς Γαλλίας ἱστορικὸν φιλόσοφον Μοντέσκιεν ἅπαντα τὰ ὑπ' αὐτοῦ ὑποταχθέντα ἔθνη. Ἰδοὺ σφετεριστής, ἐπιλέγει, ὃν ἔκλαυσε καὶ αὐτὸς ὁ ὑπ' αὐτοῦ καθαιρεθεὶς βασίλειος οἶκος! Τοιοῦτό τι περὶ οὐδενὸς ἄλλου τῶν δορυκτητόρων ἀναφέρει ἡ ἱστορία»! Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ διεδόθη ἀνὰ τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Δύσει ἡ πάτριος ἡμῶν γλῶσσα, ὥστε ἀπ' ἄκρου ἕως ἄκρου τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ὡμιλεῖτο· τὴν Ἑλληνικὴν ὡμίλει ὁ ἀριστοκράτης, τὴν Ἑλληνικὴν καὶ ὁ ἀγρότης, αὐτὴν ὁ πλούσιος, αὐτὴν καὶ ὁ πένης, δι' αὐτῆς διενηργεῖτο τὸ ἐμπόριον, δι' αὐτῆς αἱ συναλλαγαὶ ὑπὸ πάντων καὶ ὑπ' αὐτῶν ἔτι τῶν Ἰουδαίων μέχρι τῆς καταστροφῆς τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Παλαιστίνῃ, ἥτις κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπὶ

Digitized by Google

τῆς ἐποχῆς ταύτης εἶχεν ἐξελληνισθῆ. Καὶ τοῦτο ἐγένετο κατὰ θείαν πάντως οἰκονομίαν καὶ πρόγνωσιν, καθ' ὅσον αἱ θεῖαι τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀλήθειαι καὶ τὰ ὑπερφυᾶ δόγματα ἦν ἀδύνατον ἵνα οὕτω σαφῶς, οὕτω ὡρισμένως διατυπωθῶσι καὶ οὕτω ταχέως διαδοθῶσιν ἄνευ τῆς ἡμετέρας γλώσσης, ἥτις ὑπ' αὐτῆς τῆς θείας προνοίας προεκρίθη ὡς ἡ καταλληλοτέρα πασῶν ἕνεκα τῆς λεπτότητος αὐτῆς, τοῦ ὕψους τῶν ἐννοιῶν, τοῦ πλούτου τῶν λέξεων καὶ τῶν τύπων, τῆς τελειότητος, τῆς τέχνης, τῆς φιλολογίας, τῆς φιλοσοφίας. Καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς δὲ τῆς Ρωμαϊκῆς κυριαρχίας ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐδέσποζεν, εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἔγραψαν οἱ ἐπιφανέστεροι τῶν Ρωμαίων, οἷον ὁ Ρουτίλιος καὶ ὁ Κικέρων, ὑπομνήματα, καθόσον ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ ἐθεώρουν αὐτὴν ἀνωτέραν τῆς πατρίου αὐτῶν γλώσσης, τῆς Λατινικῆς, ἣν αὐτοὶ οὗτοι ἀπεκάλουν βάρβαρον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν Ἑλληνικήν, ὡς τοῦτο πλὴν ἄλλων ἀνεκήρυξεν ἐπισήμως ἐν πλήρει θεάτρῳ ὁ Ρωμαῖος κωμικὸς ποιητὴς Πλαῦτος, ὅτε ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς εἰς τὴν Λατινικὴν μετέφρασεν ποίημα Ἑλληνικόν, ἀνακράξας, «Μένανδρος (ἢ Φιλήμων) ἔγραψε τὸ ποίημα τοῦτο Ἑλληνιστί, Πλαῦτος δὲ μετέφρασεν αὐτὸ εἰς γλῶσσαν βάρβαρον». Ὁ δὲ περιώνυμος Ρωμαῖος ποιητὴς Ὀράτιος, κατὰ τὸν πρῶτον π.Χ. αἰῶνα ἀκμάσας, λίαν εἰλικρινῶς ἐκφρασθεὶς ὡμολόγησεν ὅτι «ἡ Ἑλλὰς κατακτηθεῖσα, ἀντικατέκτησε τοὺς ἀγρίους αὐτῆς νικητάς, καὶ εἰσήγαγε τὰς τέχνας εἰς τὸ βάρβαρον Λάτιον». Ἦν δὲ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης τοσοῦτον ἡ ἀθάνατος τῶν ἀθανάτων Ἑλλήνων γλῶσσα διαδεδομένη, ὥστε αὐτὴν εἶχον ἀναγνωρίσει ὡς γλῶσσαν τοῦ κράτους καὶ αὐταὶ αἱ κυβερνήσεις τῶν διαδόχων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, αὐτὴν μετεχειρίζοντο καὶ ἐν τοῖς ὑψηλοῖς λεγομένοις κύκλοις, αὐτὴν καὶ αὐτοὶ οἱ εὐπατρίδαι Ρωμαῖοι προυτίμων καὶ ἐξεμάνθανον, ἀντὶ νὰ ἐπιβάλλωσιν εἰς τοὺς κατακτηθέντας τὴν ἑαυτῶν. Καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν ἄλλως νὰ γείνῃ ἀφοῦ ἡ θεία Πρόνοια ἐξελέξατο τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν βουλῶν Αὐτῆς, ἣν καὶ κατέστησε τὸ ἄμεσον ὄργανον τῆς διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὅθεν καὶ Ἑλληνιστὶ ἐκήρυξαν ἁπανταχοῦ αὐτοὶ οὗτοι οἱ Ἀπόστολοι τοῦ Χριστοῦ πάντες· Ἕλληνες ἐκ καταγωγῆς ἦσαν ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς, ὁ Τίτος, Τιμόθεος, οἵτινες μετὰ τοῦ ἀποστόλου τῶν ἐθνῶν διέδραμον τὴν Ἀνατολὴν πᾶσαν καὶ μέχρις αὐτῆς τῆς Ρώμης μετέβησαν κηρύσσοντες τὴν θείαν τοῦ θεανθρώπου Ἰησοῦ διδασκαλίαν ἁπανταχοῦ Ἑλληνιστί.

Ἑλληνισταὶ ἦσαν οἱ ἑπτὰ πρῶτοι διάκονοι τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ὁ Στέφανος ὁ καὶ πρῶτος διὰ τοῦ ἁγίου αἵματος στηρίξας τὴν χριστιανικὴν πίστιν, ὁ Φίλιππος, ὁ Πρόχορος, ὁ Νικάνωρ, ὁ Παρμενᾶς καὶ ὁ Προσήλυτος Ἀντιοχεὺς Νικόλαος. Ἀλλὰ μὴ δὲν ἦτο Ἕλλην τὴν καρδίαν καὶ τὸ φρόνημα ἐκεῖνος ὅστις ἔμελλε τὴν οἰκουμένην πᾶσαν νὰ διαδράμῃ καὶ ἀνακαινίσῃ ἠθικῶς καὶ θρησκευτικῶς; Μὴ δὲν ἦτο Ἕλλην τὰ αἰσθήματα καὶ τὴν διάνοιαν ἐκεῖνος ὅστις ἐκ παιδικῆς ἡλικίας συνεζυμώθη κατὰ θείαν βουλὴν μὲ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὴν Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν ἔν τε ταῖς σχολαῖς τῆς πατρίδος αὐτοῦ Ταρσοῦ καὶ ταῖς Ραβανικαῖς τῆς Ἱερουσαλήμ, ἐν αἷς ἐξέμαθε το-

Digitized by Google

σοῦτον τὴν Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν καὶ παιδείαν, ὥστε ἀπὸ μνήμης ἐγίνωσκε ῥήσεις τοῦ Μενάνδρου [Α'. Κορ. 15, 33], τοῦ Ἀράτου [Πραξ. 17, 18] τοῦ Ἐπιμενίδου [Τίτ. Ι. 12] καὶ ἄλλων ποιητῶν καὶ συγγραφέων, αἵτινες ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ παρατηροῦνται ; Μὴ δὲν ἦτο Ἕλλην, ἂν οὐχὶ ἐκ καταγωγῆς, ἀλλ' ἐξ οἰκείας βουλήσεως ἐκεῖνος ὅστις ἅμα τῇ ἐπ' αὐτοῦ καθόδῳ τοῦ παναγίου Πνεύματος καὶ αὐτὸ αὐτοῦ τὸ ὄνομα τὸ Ἑβραϊκὸν μετέβαλε μετονομασθεὶς ἀπὸ Σαοὺλ Παῦλος ἕνεκα τῆς στενοτέρας σχέσεως καὶ συναφείας, εἰς ἣν ἔμελλε νὰ ἔλθῃ μετὰ τῶν φιλτάτων αὐτῷ Ἑλλήνων ; Ἐπὶ τῷ Ἀποστόλῳ τούτῳ τῶν ἐθνῶν δὲν κατῆλθε μόνον τὸ πνεῦμα τὸ Ἅγιον, δὲν ἐπεφοίτησεν ἐπ' αὐτῷ μόνον ἡ θεία χάρις, ἡ φωτίσασα αὐτὸν καὶ ἐνισχύσασα «τοῦ βαστάσαι τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἐνώπιον ἐθνῶν καὶ βασιλέων, υἱῶν τε Ἰσλαήλ» [πραξ. Θ'. 15] ἀλλ' ἐνέπνευσεν αὐτὸν πρότερον καὶ τὸ πνεῦμα τὸ Ἑλληνικόν, ἡ φιλοσοφία τῶν ἡμετέρων προγόνων, ἥτις διήνοιξεν αὐτοῦ τὸν νοῦν καὶ κατέστησεν αὐτὸν ἱκανὸν ἵνα ἀναπτύξῃ καὶ καθορίσῃ τὰ δόγματα τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, ἵνα διαρρήξῃ τοὺς φραγμοὺς καὶ ὑπερβῇ τὰ ὅρια ἐντὸς τῶν ὁποίων περιέκλειον αὐτὴν οἱ μὴ Ἑλληνικὴν ἀνάπτυξιν καὶ μόρφωσιν σχόντες Ἰουδαῖοι καὶ ἵνα στηρίξῃ καὶ ἑδραιώσῃ τὴν Χριστιανικὴν πίστιν, κινδυνεύουσαν εἰς ἰουδαϊκήν τινα αἵρεσιν ἵνα περιπέσῃ ἕνεκα τῆς ἀπόψεως ἀφ' ἧς οὗτοι ἐστερημένοι ὅλως Ἑλληνικῆς ἀναπτύξεως, ἐξήταζον τὸ σπουδαιότατον τοῦτο ζήτημα. Καὶ ἐκήρυξε λοιπὸν Ἑλληνιστὶ ὁ μέγας οὗτος τοῦ Εὐαγγελίου κήρυξ, ἐν Δαμασκῷ, ἐν Ἱεροσολύμοις, ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας, ἐν ἁπάσῃ τῇ Κύπρῳ, ἐν Πέργῃ καὶ Ἀτταλείᾳ τῆς Παμφυλίας, ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Πισιδίας, ἐν Ἰκονίῳ, Λύστρᾳ καὶ Δέρβῃ τῆς Λυκαονίας, ἐν Κιλικίᾳ, ἐν Φρυγίᾳ, ἐν Μυσίᾳ, ἐν Φιλίπποις, ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἐν Βεροίᾳ, ἐν Ἀθήναις, ἐν Κορίνθῳ, ἐν Ἐφέσῳ, ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης, ἐν Τρῳάδι, ἐν Ῥώμῃ καὶ ἐν Κρήτῃ.

Τὰς χώρας δὲ ταύτας ἃς περιῆλθε κηρύσσων τὸν λόγον τοῦ θεοῦ ἁπανταχοῦ Ἑλληνιστὶ καὶ ἱδρύων Ἐκκλησίας Χριστιανικάς, ἐξ Ἑλλήνων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ὀλιγίστων Ἰουδαίων, ἀνέφερον ἵνα κατανοήσητε μέχρι τίνος ὁ Ἑλληνισμὸς εἶχεν ἐξαπλωθῆ καὶ βαθείας ρίψῃ ῥίζας, αἵτινες καὶ μέχρι τοῦ νῦν ὑφίστανται.

«Ἐντὸς τῶν τριῶν πρώτων ἑκατονταετηρίδων ὅλαι σχεδὸν αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης οὐδὲν ἄλλο ἦσαν ἢ ἀποικίαι Ἑλληνικαί» (Παπαρρηγόπουλος). Καὶ οὐ μόνον διὰ ζώσης φωνῆς τὰ θεῖα τοῦ Θεανθρώπου παραγγέλματα ἁπανταχοῦ γῆς Ἑλληνιστὶ διεδίδοντο, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ Πανάγιον Πνεῦμα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν φωνὴν ἐνέκρινεν ἵνα γραφῇ ἡ τὴν ἀνθρωπότητα πᾶσαν ἀνακαινίσασα διδασκαλία τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τοῦτο εἰς ταύτην ἐνέπνευσε τοὺς Ἱεροὺς Ἀποστόλους καὶ Εὐαγγελιστὰς καὶ ἔγραψαν ἅπαντα τὰ Ἱερὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης, πλὴν τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Ματθαίου καὶ μόνου, ὅπερ ἐγράφη εἰς Ἑβραϊκήν, οὐχὶ δὲ ἄλλον τινὰ λόγον, ἀλλ' ἵνα ἀποδειχθῇ εἰς τοὺς τυφλώττοντας Ἰουδαίους ἐκ τῶν προφητειῶν τῆς Π. Δ., ὅτι ὁ ἐκ τῆς Ἀειπαρθένου Μαρίας γεννηθεὶς Ἰησοῦς εἶναι αὐτὸς οὗτος ὁ

Digitized by Google

Μεσσίας, ὃν κατὰ τὰς προρρήσεις τῶν προφητῶν οἱ Ἰουδαῖοι προσεδόκων, καὶ ὃν τὰ ὑπ' αὐτῶν ἐπίσης προαγγελθέντα θαύματα ἐπεβεβαίωσαν.

Ἡ ὑπὸ τῆς θείας Προνοίας προτίμησις τῆς ἡμετέρας γλώσσης ὡς ὀργάνου τῆς διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶναι ἰδιαιτέρα ἔνδειξις τῆς θείας εὐνοίας ἧς ἀπολαύει τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, ὅπερ καὶ πρῶτον, μετὰ τὸ Ἰουδαϊκόν, ἐν τῇ ἠθικῇ ἀνακαινίσει τοῦ κόσμου ἐξελέξατο· ἐκτὸς δὲ τούτου καὶ ἕτερον τρανότερον δεῖγμα τῆς ἰδιαιτέρας ἀγάπης τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ ἡμέτερον ἔθνος εἶναι καὶ ἡ μέχρι τοῦδε διατήρησις αὐτοῦ, ἐξ ὅλων τῶν ἐθνῶν, ὅσα ἀπὸ τῆς γηΐνου ταύτης σφαίρας παρῆλθον μέχρις ἡμῶν, μετά τινας σωφρονιστικάς δοκιμασίας καὶ περιπετείας. Ἀναπολήσατε πρὸς στιγμὴν εἰς τὴν μνήμην ὑμῶν τὰ μεγαλουργήσαντα ἐπὶ τῆς γῆς ἔθνη καὶ θέλετε μετ' ἐκπλήξεως ἴδῃ ὅτι οὐδὲν τῆς διαβάσεως αὐτῶν ἴχνος σώζεται, καὶ θὰ ὁμολογήσητε μετ' ἐμοῦ ὅτι μόνον τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἔχει τὸ προνόμιον τῆς ἀειζωΐας δωρηθὲν αὐτῷ ὑπ' αὐτῆς τῆς θείας Προνοίας ἐκλεξαμένης αὐτὸ ὅπως λείποτε χρησιμεύῃ ὡς τὸ ἄμεσον ὄργανον τῶν βουλῶν Αὐτῆς.

3. Ἐκτὸς δὲ τῆς γλώσσης, ἥτις κατέστη τὸ ἄμεσον καὶ κυριώτερον ὄργανον τῆς διαδόσεω, τῶν θείων τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀληθειῶν, ὁ Ἑλληνισμὸ καθηγίασε καὶ ἐστερέωσε τὴν Χριστιανικὴν πίστιν, καὶ διὰ τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ καὶ πολυτιμωτάτου αἵματος.

Γνωστοὶ τυγχάνουσιν εἰς πάντας ὑμᾶς οἱ κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνα τοῦ χριστιανισμοῦ λαβόντες χώραν σφοδροὶ διωγμοὶ ἐπὶ τῶν θηριωδεστάτων Ρωμαίων Αὐτοκρατόρων ἐφ' ἑνὸς ἑκάστου τῶν ὁποίων πάμπολλαι χιλιάδες ἔλαβον τὸν στέφανον τοῦ μαρτυρίου τὸν ἀμαράντινον ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παίδων καρτερικῶς ὑπομεινάντων τὰς θηριώδεις ἐκείνας βασάνους ἕνεκα τῶν ὁποίων πολλάκις καὶ πολλαχοῦ ἐκίνησαν τὸν οἶκτον καὶ αὐτῶν τῶν διωκτῶν καὶ ἐξήγειραν τὴν κοινὴν γνώμην κατὰ τῆς ἀνηλεοῦς καὶ ἀνηκούστου ἐκείνης θηριωδίας!

Οἱ πλεῖστοι λοιπόν, ἵνα μὴ εἴπω οἱ πάντες, καὶ οἱ ἐπιφανέστεροι τῶν γενναίως ἀγωνισαμένων ὑπὲρ τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, ἣν καὶ διὰ τοῦ λόγου καὶ διὰ τῶν ἔργων καὶ διὰ τοῦ αἵματος αὐτῶν ἐστερέωσαν, ἦσαν ἡμέτεροι προσφιλέστεροι ἀδελφοί, ὧν τὴν μνήμην ἐξ εὐγνωμοσύνης σέβονται καὶ γεραίρουσιν ἅπαξάπαντες οἱ Χριστιανικοὶ πληθυσμοί, καθ' ὅσον ἂν μὴ ὑπῆρχον οἱ ἅγιοι οὗτοι μάρτυρες, ἵνα διὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ αἵματος στηρίζωσι τὴν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν πίστιν ἠθέλομεν κυλινδοῦσθαι ἐν τῇ ἀμαθείᾳ, τῇ βαρβαρότητι, τῇ πλάνῃ, τῷ σκότει καὶ τῇ ἀπιστίᾳ.

4. Ἀλλὰ καὶ τὴν ἄμεσον προστασίαν καὶ ὑπεράσπισιν τῶν, ἄνευ οὐδεμιᾶς αἰτίας, εἰμὴ ἐπὶ μόνῳ τῷ λόγῳ ὅτι ἐπίστευον εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, καταβασανιζομένων καὶ θανατουμένων Χριστιανῶν, ἀνέλαβον καὶ πάλιν οἱ ἐξ Ἑλλήνων φιλοσόφων γενόμενοι Χριστιανοὶ διὰ συγγραφῶν, τὰς ὁποίας ἢ ἀπέστελλον ἂν ἦσαν μακρὰν ἢ ἐπεδίδον ἀφόβως εἰς αὐτοὺς τοὺς Αὐτοκράτορας χωρὶς νὰ λάβωσι ποσῶς ὑπ' ὄψει ὅτι θὰ κινήσωσι καθ' ἑαυτῶν τὸν χόλον καὶ τὴν μῆνιν αὐτῶν τούτων, ἢ καὶ τῶν κυβερνήσεων αὐτῶν, ἐπικαλούμενοι διὰ τῶν ἔργων τούτων τὸν ἔλεον αὐτῶν καὶ τὴν ἀποδο-

Digitized by Google

σιν τῆς δικαιοσύνης, ἧς ἔστιν ὅτε ἐπετύγχανον, καὶ ἀναιροῦντες δι' ἐπιχειρημάτων ἀκαταμαχήτων τὰς προσαπτομένας τοῖς Χριστιανοῖς κατηγορίας ἐπὶ ἀθεΐᾳ, θυεστείοις δείπνοις καὶ οἰδιποδείαις. Τοιοῦτοι δὲ ἦσαν οἱ ἑξῆς Ἕλληνες φιλόσοφοι, ἀπολογηταὶ δικαίῳ τῷ λόγῳ ἐπικληθέντες τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ὁ ἄμεσος μαθητὴς τῶν ἀποστόλων καὶ μετὰ ταῦτα Ἐπίσκοπος Ἀθηνῶν γενόμενος Κοδράτος, ὁ Ἀθηναῖος φιλόσοφος Ἀριστείδης, ὁ Ἀρίστων, ὁ ἐπίσκοπος Σάρδεων Μελίτων, ὁ Ἱεραπόλεως Κλαύδιος Ἀπολλινάριος, ὁ φιλόσοφος Μιλτιάδης, ὁ φιλόσοφος καὶ Μάρτυς Ἰουστῖνος, ὅστις ἀναντιρρήτως εἶνε εἷς τῶν διασημοτέρων τοῦ Χριστιανισμοῦ Ἀπολογητῶν, ὁ μαθητής του Τατιανός, ὁ Ἀθηναῖος φιλόσοφος Ἀθηναγόρας, ὁ ἔνδοξος τοῦ Χριστιανισμοῦ Ἀπολογητὴς καὶ ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας Θεόφιλος, ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς καὶ ὁ ἐπὶ κεφαλῆς πάντων ἱστάμενος Μέγας καὶ πολὺς Ὠριγένης. Ὅθεν καὶ τοῦτον τὸν ἱερὸν ἀγῶνα Ἕλληνες καὶ πάλιν ἀνέλαβον πρῶτοι, οἵτινες καὶ γενναίως ἐπάλαισαν ὅπλα χρησάμενοι τὴν Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν καὶ παιδείαν, τὴν Ἑλληνικὴν διάνοιαν καὶ καρδίαν.

5. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐπὶ γῆς ἱδρυθεῖσα Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἀπηρτίζετο ἐξ ἀνθρώπων ἐχόντων ἀνάγκην διοργανισμοῦ πρὸς κανονικὴν καὶ νόμιμον λειτουργίαν διὰ τοῦτο οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ ἠδύνατο αὕτη ν' ἀποβλέψῃ πρὸς παραλαβὴν αὐτοῦ, εἰ μὴ καὶ πάλιν εἰς αὐτὸ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, ἐκ τοῦ πολιτεύματος τοῦ ὁποίου κατήρτισεν, ὡς ἀκολούθως λεχθήσεται, τὸν ἐκκλησιαστικὸν ὀργανισμὸν συμφώνως πρὸς τὸν ὁποῖον καὶ μέχρι τῆς σήμερον διέπεται τὸ σκάφος τῆς ἑκασταχῇ Ὀρθοδόξου Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας. Αἱ κατὰ τόπους ἱδρυόμεναι Ἐκκλησίαι ἰθύνοντο εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ συνεδρίου τῶν πρεσβυτέρων ἐκλεγομένων ἐκ τῆς ὁλομελείας τῶν συγκροτούντων αὐτὰς ἀνδρῶν, ὧν προΐσταντο οἱ ἐπίσκοποι ἐκλεγόμενοι διὰ τῆς καθολικῆς ψήφου τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας ἐκ τοῦ συνεδρίου τῶν πρεσβυτέρων. Οἱ ἐπίσκοποι οὗτοι συγκεντρώσαντες σὺν τῷ χρόνῳ προϊόντι πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν εἰς χεῖρας αὐτῶν καὶ τοὺς πρεσβυτέρους ὡς ἁπλοῦς αὐτῶν συμβούλους ἔχοντες, μεθ' ὧν ἀπετέλουν πρὸς διάκρισιν τοῦ λοιποῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, ἤτοι τῶν λαϊκῶν, τὴν ἱερατικὴν τάξιν, τὸν ἄλλως λεγόμενον κλῆρον διῴκουν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, διαχειριζόμενοι καὶ αὐτὴν αὐτῆς τὴν περιουσίαν καὶ ἀποφάνσεις ἐκφέροντες οὐ μόνον περὶ τῶν θρησκευτικῶν καὶ ἠθικῶν ζητημάτων, ἀλλὰ καὶ περὶ πασῶν τῶν διαφορῶν, ἃς οἱ Χριστιανοὶ ἕνεκα διαφόρων λόγων ἀπέφευγον ἵνα ὑποβάλλωσιν ὑπὸ τὴν κρίσιν τῶν ἐθνικῶν δικαστῶν. Ἐπειδὴ δὲ σὺν τῷ χρόνῳ ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων ἐπληθύνετο σφόδρα, ποικίλαι δὲ ἀνεφύοντο ὑποθέσεις καὶ ἔριδες πολλάκις ἕνεκα τῶν ἐπὶ τῶν δογμάτων τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας συζητήσεων, ἃς οἱ κατὰ τόπους ἐπίσκοποι μετὰ τοῦ περὶ αὐτοὺς συνεδρίου τῶν πρεσβυτέρων δὲν ἠδύνατο νὰ καταπαύωσι, παρέστη ἡ ἀναπόδραστος ἀνάγκη ὅπως πρὸς ἐπίλυσιν καὶ διαρρύθμισιν τῶν ἀναφυομένων ζητημάτων συνέρχωνται, κατὰ τὰς ἐπικρατούσας ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἔθνει παραδόσεις, ἐν ᾧ πλὴν τῶν κατὰ ἔθνη συγκρο-

τουμένων συνεδρίων, συνήρχοντο ἐπὶ τὸ αὐτὸ πολλάκις καὶ αἱ πόλεις πᾶσαι, ὡς τοῦτο ἐγένετο ἐπί τε τῶν Μηδικῶν καὶ ἐπὶ Φιλίππου καὶ Ἀλεξάνδρου, ὡς καὶ συνήρχοντο τακτικῶς δὶς τοῦ ἔτους κατὰ τὸ ἔαρ καὶ τὸ φθινόπωρον, οἱ τῆς ἐπαρχίας ἐπίσκοποι καὶ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν ἐγκριτοτέρων πρεσβυτέρων τῆς ἐπαρχίας, ἀποτελοῦντες τὰς ἐπαρχιακὰς Συνόδους, ἐξέδιδον τὰς ἃς ἀνεκοίνουν καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ ἀμοιβαίως ἐπεκύρουν, ἀποφάνσεις αὐτῶν ἐπὶ ζητημάτων τῆς πίστεως, τῆς ἠθικῆς, τῆς πειθαρχίας καὶ τῶν ἄλλων ὡς εἴπομεν, ἰδιωτικῶν ὑποθέσεων τῶν Χριστιανῶν, ὥστε ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ σὺν τῷ χρόνῳ κατέστη αμεγάλη αὐτοτελὴς ὁμοσπονδία πολιτειῶν, ἔχουσων ἰδίαν περιουσίαν, νομοθεσίαν καὶ ἐνέργειαν».

Ἕνεκα δὲ τῆς ἐπιρροῆς, ἣν ἤσκουν οἱ τῶν Μητροπόλεων ἐπίσκοποι, ἅτε εἰς ἄμεσον σχέσιν καὶ συνάφειαν πρὸς τὰς ἐν αὐταῖς ἑδρευούσας πολιτικὰς ἀρχὰς ἐρχόμενοι, ἐπὶ τῶν ἐπισκόπων τῶν ἐπαρχιακῶν πόλεων, ὑπέταξαν τούτους ὑφ' ἑαυτοὺς καὶ ἐκ τούτων πάλιν τινὲς τῶν Μητροπολιτῶν τῶν μεγαλειτέρων πόλεων τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους κατέλαβον ἐξέχουσαν θέσιν ὡς πρὸς τὰς ἄλλας, ὥστε αἱ τῶν Μητροπόλεων τούτων Ἐκκλησίαι ὑψώθησαν ὑπεράνω τῶν ἄλλων, ἐξ ὧν ἐν μὲν τῇ Δύσει ἦν μία καὶ μόνη ἡ τῆς Ρώμης, διὰ τὸ εἶναι τὴν Ρώμην πρωτεύουσαν τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους, ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὅμως ἦσαν ἡ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὑφ' ἣν ὑπήχθησαν μετὰ ταῦτα καὶ οἱ Ἀρχιεπίσκοποι Ἐφέσου καὶ Καισαρείας, βραδύτερον δὲ καὶ ὁ Θεσσαλονίκης, ἡ τῆς Ἀλεξανδρείας, ἡ τῆς Ἀντιοχείας καὶ τελευταῖον ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Β'. καὶ ἡ τῶν Ἱεροσολύμων. Πᾶσαι δὲ αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τῆς ἐλευθέρας νῦν Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἰλλυρίας μέχρι τῆς Ρώμης καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἀπὸ τῆς Περσίας μέχρι τῆς Βρεττανίας συνηνοῦντο διὰ τοῦ ἱεροῦ δεσμοῦ τῆς ἀγάπης, ἐκδηλουμένης ἐν τῇ ἀμοιβαίᾳ καὶ συχνῇ ἀλληλογραφίᾳ ἣν πρὸς ἀλλήλους ἐτήρουν. Ἐπειδὴ ὅμως πολλάκις καὶ αἱ τοπικαὶ Σύνοδοι δὲν ἐπήρκουν εἰς τὴν ἐπίλυσιν τῶν γενικωτέρων ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων συνεκαλοῦντο καὶ γενικώτεραι Σύνοδοι οἰκουμενικαὶ κληθεῖσαι καθ' ὅσον οἱ συγκροτοῦντες αὐτὰς ἐπίσκοποι ἐλαμβάνοντο ἐκ τῆς καθ' ὅλην τὴν οἰκουμένην ἐξηπλωμένης χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Τοιαῦται δὲ οἰκουμενικαὶ Ἱεραὶ Σύνοδοι συνεκροτήθησαν ἑπτά, αἵτινες ἀνέπτυξαν καὶ καθώρισαν τὰ δόγματα τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Οὕτω λοιπὸν κατηρτίσθη ὁ ὀργανισμὸς τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ ἔχων σπουδαιοτάτην σημασίαν διὰ τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ἱστορίαν, καθ' ὅσον προέκυψεν ἐκ τῶν σπλάγχνων αὐτῶν τοῦ ἡμετέρου ἔθνους καὶ δὴ τοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ διαβιοῦντος « Ἡ ἐκκλησία τῶν χριστιανῶν, λέγει ὁ ἀείμνηστος Κ. Παπαρρηγόπουλος, ὁ σοφὸς οὗτος τοῦ ἡμετέρου ἔθνους ἱστοριογράφος, οὐδὲν ἄλλο ἦτο, ὡς καὶ ἀπὸ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἐξάγεται, εἰμὴ ἡ τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν δήμων ἐκκλησία· τὸ δὲ συνέδριον τῶν πρεσβυτέρων, ἡ βουλή· οἱ δὲ ἐπίσκοποι, τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου ὡσαύτως ἐλήφθη ἀττικοῦ πολιτεύματος, ἦσαν οἱ ἄρχοντες τῶν νέων τούτων δήμων· αἱ δὲ ἐπαρχιακαὶ σύνοδοι, αὐτὰ τὰ πάλαι ποτὲ κατὰ ἔθνη συνέδρια. Ἅπαντες οἱ

Digitized by Google

ἀρχαῖοι ἐκεῖνοι θεσμοὶ ἐσώζοντο εἰσέτι ἐν τῷ ἐθνικῷ τῶν Ἑλλήνων βίῳ». [Τόμ. β'. σελ. 485]. Καὶ ὁ ὀργανισμὸς λοιπὸν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ ἐλήφθη ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτεύματος.

6. Ἀλλὰ καὶ οἱ καταπολεμήσαντες τὰς διαφόρους αἱρέσεις ἱεράρχαι ἦσαν Ἕλληνες ἐξῆλθον ἐκ τῶν σπλάγχνων τῶν προπατόρων ἡμῶν ἀνεπτύχθησαν διὰ τῆς λιπαρᾶς μελέτης τῶν συγγραμμάτων τῶν σοφῶν ἡμῶν προγόνων καὶ κατέστησαν ἱκανοὶ εἰς τὴν φιλοσοφικὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὸν καθορισμὸν τῶν δογμάτων τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως χιλιάδες ὅλαι ὑπάρχουσιν Ἑλλήνων ἱεραρχῶν, οἵτινες τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἀγωνισάμενοι, τὴν πίστιν ἀσάλευτοι τηρήσαντες, τὴν Ὀρθοδοξίαν ἑδραιώσαντες, καὶ τὴν οἰκουμένην ἠθικῶς ἀναπλάσαντες, τὸν ἀμαράντινον τῆς δόξης ἔλαβον στέφανον, καὶ ὧν οὐδὲ τὰ ὀνόματα εἶνε δυνατὸν νὰ καταγράψω ἐνταῦθα, διὰ τοῦτο ὀλιγίστους μόνον ἀναφέρω τοὺς ἑξῆς, ἐξ ὧν θὰ κατανοήσητε ὁποίους ἡ Ἑλλὰς ἀνέδειξε τοῦ Εὐαγγελίου κήρυκας, ὁποίους ἡ Ἑλλὰς ἀνέδειξε τῆς Ὀρθοδοξίας ὑπερμάχους, ὁποίους ἡ Ἑλλὰς παρέσχε τῇ οἰκουμένῃ ἠθικοδιδασκάλους καὶ ἀναμορφωτάς. Ἄρχομαι δὲ ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας, καθ' ὅσον καὶ ἡ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ σύμπασαν συνταράξασα αἵρεσις τοῦ Ἀρείου τὸ πρῶτον ἐνεφανίσθη· καὶ πρῶτον καταλέγω τὸν γηραιὸν καὶ πρᾶον, ἅμα δὲ καὶ ἐναρετώτατον ἐπίσκοπον Ἀλεξανδρείας Ἀλέξανδρον, τὸν πρῶτον θαρραλέως καταπολεμήσαντα τὴν αἵρεσιν τοῦ Ἀρείου, ἀρνουμένου τὴν θεότητα τοῦ θεανθρώπου Ἰησοῦ καὶ ἀποδείξαντα ἔν τινι διαλέξει αὐτοῦ ἐνώπιον τῶν πρεσβυτέρων τῆς ἐπισκοπῆς αὐτοῦ, ὅτι ὁ Υἱὸς καὶ λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι τέλειος Θεὸς ἐκ τῆς αὐτῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς ὤν. Ὑποστηρίζοντα δὲ τὸν Ἄρειον τὴν δοξασίαν αὐτοῦ κατεδίκασεν ὕστερον συνοδικῶς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῷ 321.

Ἐπειδὴ ὅμως καὶ μετὰ τὴν καταδίκην ταύτην ἐξηκολούθει ὁ Ἄρειος ἐμμένων εἰς τὴν κακοδοξίαν του, ἡ θεία Πρόνοια ἐκ τῆς, ἣν ἀπ' αἰώνων ἐξελέξατο διαπρεποῦς ἐν τῷ κόσμῳ φυλῆς, ἐκάλεσεν εἰς προάσπισιν τῆς ἀληθείας, πλὴν πολλῶν ἄλλων φωστήρων, καὶ ἐκεῖνον ἀπὸ τῆς ὑψηλῆς καὶ πεφωτισμένης διανοίας τοῦ ὁποίου ἐξῆλθεν ὁ τέλειος ἐκεῖνος τύπος τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως ἡμῶν, ὅπερ ἑκατομμύρια ἀνθρώπων ὁμολογοῦσι καὶ καθ' ἑκάστην ἀπαγγέλλουσιν ἐν ταῖς πρὸς τὸν Ὕψιστον εὐχαῖς αὐτῶν καὶ δεήσεσιν. Ἐκ τῶν σπλάγχνων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐξῆλθεν ἐκεῖνος οὗ ἄνευ δὲν θὰ ὑπῆρχε χριστιανισμὸς οἷον ὁ Σωτὴρ παρέδωκεν καὶ οἱ ἀπόστολοι.

Ἐκ τοῦ αἵματος τοῦ Ἑλληνικοῦ προέκυψεν ἡ διάπυρος ἐκείνη μεγαλοφυΐα, ἥτις ἐπέβαλε τὰς πεποιθήσεις αὐτῆς εἰς τὴν ἀνθρωπότητα σύμπασαν, ὁ ὀξυνούστατος καὶ βαθυνούστατος ἐκεῖνος ἀνήρ, ὁ πλήρης πίστεως καὶ τόλμης ἀκαθέκτου, ὁ θεσπίσας ὅτι «πίστις καθολικὴ αὕτη ἐστίν, ἵνα ἕνα Θεὸν ἐν Τριάδι καὶ Τριάδα ἐν Μονάδι σεβώμεθα, μήτε συγχέοντες τὰς ὑποστάσεις, μήτε τὴν οὐσίαν μερίζοντες», καὶ κατε-

χυρώσας τὴν Χριστιανικὴν ἑνότητα διὰ πανοπλίας, ἥτις ἐπὶ δέκα καὶ ἕξ ἤδη αἰῶνας ἀπαρασάλευτον αὐτὴν διατηρεῖ, καὶ ἐμπνεύσας τὴν πεποίθησιν τὴν ἀκλόνητον περὶ τῆς ἀληθείας τῶν λόγων αὐτοῦ εἰς πᾶσαν Χριστιανικὴν καρδίαν ἀπὸ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς εὐρείας καὶ διαυγεστάτης αὐτοῦ ἑλληνικῆς διανοίας ἐξῆλθε τὸ χριστιανικὸν τοῦτο δόγμα μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν. Τίς λοιπόν ἐστιν ὁ ἀνὴρ οὗτος, ὁ τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων ἀφαρπάζων καὶ ἐπὶ τοσούτους αἰῶνας ἀκλονήτους εἰς τὴν πίστιν συγκρατῶν, ἣν οὕτω διὰ τῆς ἐμβριθείας καὶ τῆς λεπτότητος τοῦ πνεύματος αὐτοῦ ἐσαφήνισε καὶ καθώρισεν; οὗτός ἐστιν ὁ γόνος ἐκεῖνος τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὅστις ἐν τῇ πρώτῃ συγκροτηθείσῃ Ἑλληνικῇ οἰκουμενικῇ Συνόδῳ ἔμελλε, νεαρώτατος ὤν, μόλις εἰκοσαέτης τὴν ἡλικίαν, νὰ θέσῃ τὸ ἀκράδαντον θέμεθλον τῆς πίστεως τοσούτων ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ δόγμα τοῦτο τὸ χριστιανικόν, ἐξ οὗ ἐξηρτᾶτο ἡ ἀναγέννησις καὶ σωτηρία τοῦ κόσμου παντός· ἐφ' ᾧ καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ διατελέσαντος ἐπὶ ἡμίσειαν ἑκατονταετηρίδα τοῦ κυριωτάτου καὶ ἰσχυροτάτου προασπιστοῦ τοῦ ἐνσαρκωθέντος υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ, κατέστη ἀξιοσέβαστον παρὰ πᾶσι τοῖς χριστιανοῖς λαοῖς τῆς γῆς, οἵτινες καὶ μέχρι τῆς σήμερον τιμῶσιν αὐτὸ καὶ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα τιμήσουσιν. Ὁ πᾶσαν λοιπὸν τὴν ζωὴν αὐτοῦ καὶ τὰς πνευματικὰς καὶ σωματικὰς αὐτοῦ δυνάμεις εἰς τὴν ἄμυναν τῆς θεότητος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀφιερώσας ἐστὶν ὁ δορυφόρος καὶ διάδοχος τοῦ Ἀλεξανδρείας Ἀλεξάνδρου Ἀθανάσιος ὁ Μέγας «ὁ τῶν ἡρώων ἁγιώτερος ἢ μᾶλλον ὁ ἡρωϊκώτερος τῶν ἁγίων», ἐφ' ᾧ σεμνύνεται ἡ Ἀλεξάνδρεια οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς σύμπας· ὅτε δὲ ὁ χρόνος ἤγγιζεν ἵνα ὁ στέφανος τῆς δόξης ὁ ἀμαράντινος τεθῇ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς κορυφῆς ἐκείνου, ὅστις ἀκαταπονήτως καὶ ὑπὲρ πάντα ἄλλον εἰργάσθη ὑπὲρ τῆς κατισχύσεως τῆς ἀληθείας, ἡ θεία Πρόνοια παρεσκεύασεν ἱκανοὺς διαδόχους ἐκείνου ἐκ τῆς προσφιλεστάτης αὐτῇ καὶ πάλιν φυλῆς τῶν Ἑλλήνων. Ἐκτὸς λοιπὸν τοῦ ἀκλονήτου τούτου στύλου τοῦ χριστιανισμοῦ, ὁ Ἑλληνισμὸς ἔδωκε καὶ ἐκεῖνον ὅστις τὸ καίριον ἐπήνεγκε τραῦμα κατὰ τοῦ Ἀρειανισμοῦ ἐν αὐτῷ αὐτοῦ τῷ κέντρῳ, ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει, ἔνθα εἶχε καταστῇ παντοδύναμος ἐπὶ τοῦ Ἀρειανοῦ αὐτοκράτορος Οὐάλεντος.

Καὶ δὲν ἐβράδυναν νὰ στεφθῶσιν ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας οἱ ἱεροὶ αὐτοῦ ἀγῶνες καὶ νὰ θριαμβεύσωσιν ἡ Ἑλληνικὴ εὐγλωττία καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἀρετή, οἵτινες περιεκόσμουν τὸ σέμνωμα τοῦτο τῆς ὀρθοδοξίας καὶ τὸ ἐγκαλώπισμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ μετ' οὐ πολὺ πρόρριζον ἀπέσπασε καὶ ἀπεσκυβάλισε τὸν Ἀρειανισμόν. Ὁ Μέγας οὗτος τῆς Ὀρθοδοξίας πρόμαχος καλεῖται Γρηγόριος Ναζιανζηνός, οὗτινος ἡ Ἐκκλησία τιμήσασα τοὺς ἀκαταβλήτους ἀγῶνας ὑπὲρ τῆς θεότητος τοῦ Λόγου ἐπωνόμασεν αὐτὸν Θεολόγον, ὁ δὲ Μέγας Θεοδόσιος τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ καὶ τὴν ἱκανότητα ἐκτιμήσας ἀνύψωσεν εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἕτερος δὲ ἀκάματος τοῦ Ἀρειανισμοῦ πολέμιος καὶ ἔνθερμος ζηλωτὴς καὶ προασπιστὴς τῶν ἐν Νικαίᾳ θεσπισθέντων εἶναι καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος, γόνος καὶ οὐ-

Digitized by Google

τος καὶ ἀγλάϊσμα τῆς ἡμετέρας φυλῆς, ὅστις μετὰ τοσούτου θάρρους ἠμύνετο ὑπὲρ τῆς Ὀρθοδοξίας, ὥστε εἰς τὸν Ἔπαρχον τῆς Καισαρείας Μόδεστον, ἀπειλήσαντα αὐτὸν ὅτι θέλει τιμωρηθῇ, ἂν δὲν ὑπακούσῃ εἰς τὸ πρόσταγμα τοῦ Αὐτοκράτορος Οὐάλεντος καὶ ἐπικοινωνήσῃ τοῖς Ἀρειανοῖς, ἀπεκρίνατο τοὺς ἀξιομνημονεύτους τούτους λόγους : «Πῦρ καὶ ξίφος καὶ θῆρες καὶ οἱ τὰς σάρκας τέμνοντες ὄνυχες, τροφὴ μᾶλλον ἡμῖν ἐστιν ἢ κατάπληξις· ἀκουέτω ταῦτα καὶ βασιλεύς». Ὁ ἀτρόμητος δὲ οὗτος ἱεράρχης κατώρθωσε νὰ προσελκύσῃ διὰ τοῦ μειλιχίου καὶ εὐπροσηγόρου αὐτοῦ τρόπου καὶ τῆς πειθοῦς εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν τοὺς πλείστους τῶν εἰς τὸν Ἀρειανισμὸν ἀποκλινάντων ἐπισκόπων τῆς Ἀνατολῆς, ὥστε καὶ εἰς τοῦ γενναίου τούτου τῆς ὀρθοδοξίας προασπιστοῦ τὰς μεγάλας ἐνεργείας καὶ τοὺς ὑπερανθρώπους ἀγῶνας ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος ἡ νίκη τῆς ὀρθοδοξίας κατὰ τοῦ Ἀρειανισμοῦ. Ἡ γενναιότης αὕτη καὶ ἡ μεγαλοψυχία τοῦ ἐνθέου τούτου τῆς οἰκουμένης φωστῆρος εἶναι μία τῶν μεγίστων καὶ ἐξαιρέτων ἀρετῶν, αἵτινες περιεκόσμουν τὸ μέγα τοῦτο τοῦ ἑλληνισμοῦ τέκνον, ὅπερ ἀείποτε ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ ποικιλοτρόπως εἰργάζετο, πανταχοῦ τὰς εὐεργεσίας αὐτοῦ ἐπεκτείνων καὶ μέχρις αὐτῶν τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν εἰδωλολατρῶν, ἐξ ὧν καὶ ἀναρίθμητοι κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου αὐτοῦ μετὰ τῶν χριστιανῶν συνέκλαυσαν καὶ συνεπένθησαν τοῦ προστάτου αὐτῶν ἀπορφανισθέντες.

Οὐ σμικρὸν δὲ συνετέλεσεν εἰς τὴν κατατρόπωσιν τοῦ Ἀρειανισμοῦ καὶ ὁ αὐτάδελφος αὐτοῦ Γρηγόριος ὁ Νύσσης, ὅστις ἕνεκα τῶν ἀγώνων αὐτοῦ κατὰ τοῦ Ἀρειανισμοῦ, ἕνεκα τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἀρετῆς καὶ τῆς φιλοσοφικῆς μορφώσεως καὶ θεολογικῆς παιδείας, καθ' ἃς καὶ θεωρεῖται παρά τινων ὑπέρτερος τῶν συγχρόνων αὐτοῦ ἐπεκλήθη πατὴρ πατέρων καὶ Νυσσαέων Φωστήρ.

Ἄνευ τῶν φωστήρων τούτων καὶ τοσούτων ἄλλων ἀγλαϊσμάτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ μὴ ἀναφερομένων ὧδε ἠθέλομεν περιπέσει καὶ πάλιν εἰς τὴν κτισματολατρείαν, εἰς ἣν ὡδήγει ἡ διδασκαλία τοῦ αἱρεσιάρχου Ἀρείου, ἀλλ' εὐτυχῶς ἡ θεία Πρόνοια ἐξελέξατο τοὺς Ἕλληνας τούτους ἱεράρχας, οἵτινες ἀκαταπονήτως ἐργασθέντες ἐπέτυχον τῆς ἑδραιώσεως τοῦ Ὀρθοδόξου Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς ἀποσκυβαλίσεως τοῦ Ἀρειανισμοῦ, ἐφ' ᾧ καὶ αἰδίος εὐγνωμοσύνη ὀφείλεται αὐτοῖς καὶ πᾶσι τοῖς συναγωνισταῖς παρὰ πᾶσι τοῖς χριστιανικοῖς ἔθνεσιν.

Τὰ καυχήματα ταῦτα τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπεγαλάκτισε καὶ ἐξέθρεψεν ἡ Ἑλληνικὴ πόλις Καισάρεια, ἥτις καὶ τὰ πρῶτα γράμματα ἐδίδαξεν αὐτούς, καταμαθόντας ὕστερον πᾶσαν τὴν Ἑλληνικὴν σοφίαν καὶ τέχνην ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ, ἥτις καὶ κατ' αὐτὸν τὸν πάπα Λέοντα τὸν ιγ' «τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ φῶς καὶ πασῶν τῶν τεχνῶν μήτηρ [οὖσα] μετὰ τοσαύτας περιπετείας καὶ τοσαύτας τῆς τύχης μεταβολὰς, οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον ἐγήρασεν ἐν τῇ μνήμῃ καὶ τῷ θαυμασμῷ τῶν ἀνθρώπων· μάλιστα δὲ οὐδεὶς ὑπάρχει τόσον ἄγροικος ὥστε νὰ μὴ συγκινῆται ἀναπολῶν τὸ μεγαλεῖον αὐτῆς καὶ τὴν δόξαν» εἰς τὴν χώραν ἐκείνην, «ἐξ ἧς, κατὰ τὸν Ρωμοῦνον καθηγητὴν κ. Τσοτσιλέσκον, ἀπὸ τῆς αὐγῆς τῶν αἰώνων ἀνέβλυσε τὸ ἀγαθοποιὸν φῶς τὸ καταυγάζον τὰ πνεύματα καὶ τὰς καρδίας ἐξευγενίζον καὶ τὰς ψυχὰς μεταρσιοῦν» [Κωνσταντινούπολις 21 Αὐγούστου 1901 ἀριθ. 179].

(Ἀκολουθεῖ)

Digitized by Google

ΕΙΚΟΣΙΠΕΝΤΑΕΤΗΡΙΣ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΕΙΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Ἡ γενικὴ Συνέλευσις τῆς Παλαιστινείου Ἑταιρείας ἔλαβε χώραν ἐν Πετρουπόλει τῇ 14 Μαΐου ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ χειραγωγοῦ αὐτῆς Β. Η. Χιτροβώ. Ἐκ τῶν 12 μελῶν τοῦ Συμβουλίου παρῆσαν ὁ βοηθὸς τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ ἐπιτρόπου παρὰ τῇ Α. Συνόδῳ Σόμλερ, ὁ διευθυντὴς τοῦ οἰκονομικοῦ τμήματος αὐτῆς, Ὀστρύνωφ, Γάρτβηνοο ἐκ μέρους τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν ἐν ᾧ ὑπηρετεῖ ὡς τμηματάρχης, ὁ πρωθιερεὺς Μελόρκα, ἐκ δὲ τῶν μελῶν τῆς Ἑταιρείας τὸ ὅλον ἕξ [ἀριθ. 6] ἐκ τῶν 5116 τοιούτων ! ! Ἡ ἀπουσία αὕτη τῶν μελῶν τυγχάνει διαμαρτυρία κατὰ τῆς μισελληνικῆς πολιτικῆς τοῦ ἀπολύτως διευθύνοντος τὴν Ἑταιρείαν Χιτροβώ.

Ἤδη ἡ Ἑταιρεία ἔχει 43 τμήματα ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, οἱ δὲ ἀρχιερεῖς, οἱ ἐργαζόμενοι πρὸς ἐπέκτασιν τῆς ἐνεργείας, ἀμείβονται διὰ παρασήμων καὶ πλουσίων ἐπαρχιῶν. Ἀπὸ τοῦ Μαΐου τοῦ 1900 μέχρι τοῦ Μαΐου τοῦ 1901 ὡς πρόσοδοι τῆς Ἑταιρείας ἐδείχθησαν 419000 ρούβλια, ἐν οἷς συνδρομαὶ καὶ προσφοραὶ 334953 ρούβλια, δαπάναι δὲ 407169 ρούβλια ἐν οἷς πρὸς ὑποστήριξιν τῆς Ὀρθοδοξίας [;] 133319 ρούβλια. Εἰς τί συνίσταται ἡ ὑποστήριξις αὕτη — τοῦτο γνωρίζει μόνος ὁ χειραγωγὸς τῆς Ἑταιρείας. Ἱεραποστόλους οἱ Ρῶσσοι Παλαιστίνειοι δὲν συντηροῦσιν, ἐν ταῖς σχολαῖς δὲ τῆς Ἑταιρείας διδάσκεται μόνον μῖσος κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ κλήρου αὐτῶν· τῇ καθολικῇ δὲ Προπαγάνδα ἐπιδεικνύεται μᾶλλον συνεργασία, διότι ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῶν Σχολείων τῆς Ἑταιρείας ἀφθονώτεροι κατέστησαν οἱ πρὸς τὸν Καθολικισμὸν προσφεύγοντες. Πρὸς βοήθειαν τοῖς προσκυνηταῖς ἀναγράφονται δαπάναι 150541 ρούβλια· δυστυχῶς ὅμως ὁ ἀπολογισμὸς δὲν ἀναφέρει πόσα συνέλεξεν ὁ κ. Μιχάηλωφ [διευθυντὴς τῆς Ἑταιρείας ἐν Ἱερουσαλὴμ] παρὰ τῶν προσκυνητῶν καὶ κατέθετεν εἰς τὰς τραπέζας. Διὰ τὰς ἐκδόσεις τῆς Ἑταιρείας καὶ τὴν βιβλιοθήκην 623818 ρούβλια, [! ! μόνον ;] πρὸς συλλογὴν δὲ τῶν βοηθειῶν 33157 ! ! Ἐν τέλει δὲ «διάφορα ἔξοδα» 66334 ρούβλια δηλ. περὶ τὰς 300,000 δραχμάς ! Μόνος ὁ κ. Χιτροβὼ γνωρίζει τὰ καθέκαστα τούτων καὶ βεβαίως περιλαμβάνονται ἐν τούτοις αἱ περιοδεῖαι τοῦ κυρίου τούτου, αἱ ἐκτελούμεναι ὡς αἱ τῶν Ἄγγλων πριγκήπων, καὶ ταῦτα πάντα ἐν ὀνόματι τῆς «Ἁγίας

Digitized by Google

τος καὶ ἀγλάϊσμα τῆς ἡμετέρας φυλῆς, ὅστις μετὰ τοσούτου θ
τῆς Ὀρθοδοξίας, ὥστε εἰς τὸν Ἔπαρχον τῆς Καισαρείας
αὐτὸν ὅτι θέλει τιμωρηθῇ, ἂν δὲν ὑπακούσῃ εἰς τὸ πρό
Οὐάλεντος καὶ ἐπικοινωνήσῃ τοῖς Ἀρειανοῖς, ἀπεκρί
τούτους λόγους : «Πῦρ καὶ ξῖφος καὶ θῆρες καὶ εἰ
τροφὴ μᾶλλον ἡμῖν ἐστιν ἢ κατάπληξις· ἀκουέτω
τος δὲ οὗτος ἱεράρχης κατώρθωσε νὰ προσελκύσ
γόρου αὐτοῦ τρόπου καὶ τῆς πειθοῦς εἰς τὴν ὀ
Ἀρειανισμὸν ἀποκλινάντων ἐπισκόπων τῆς
τούτου τῆς ὀρθοδοξίας προασπιστοῦ τὰς μ
ἀγῶνας ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος ἡ νίκη
γενναιότης αὕτη καὶ ἡ μεγαλοψυχία τοῦ
μία τῶν μεγίστων καὶ ἐξαιρέτων ἀρ
ἑλληνισμοῦ τέκνον, ὅπερ ἀείποτε ὑ
εἰργάζετο, πανταχοῦ τὰς εὐεργεσ
δαίων καὶ τῶν εἰδωλολατρῶν, ἐ
αὐτοῦ μετὰ τῶν χριστιανῶν
ἀπορφανισθέντες.

Οὐ σμικρὸν δὲ συνετέλ
δελφὸς αὐτοῦ Γρηγόριος
ανισμοῦ, ἕνεκα τῆς μ
λογικῆς παιδείας, ν
ἐπεκλήθη πατὴρ

Ἄνευ τῶν
μὴ ἀναφερομ
ἣν ὡδήγει
λέξατο τ
χον τ
ρειαν
στ

ὡς ἐ-
μῶν.
ολογι-
ούδλιο

ἐκρωσ-
24000

ἐν Πα-
νομίμου
ικῆς Ἱε-
ἐξάρτη-
τροδῶ τῷ
ηνόδιεφ νι
.. Παλαιστίνειο
...κῆς Ἱεραρχίας. Ἐν τῷ
...ριας ἵδρυσαν ἰδίαν ρωσσικὴν, πρ
...μεταβαλλόντες εἰς ἀραβικὴν, ὑπέταξαν τὴ
τὸν ἀναγνωσθέντα ἀπολογισμὸν ἐκ μέρους τῶν παρευ-
...σιος ἠρώτησε μόνον, διατί προεδρεύει ὁ Γραμματεύς· τὸ
...ως, ὅτι εἶνε ὁ χειραγωγὸς τοῦ ὅλου ἱδρύματος, πρὸς δὲ ὅτι οὗτος δὲν
... οὔτε παρατηρήσεις, οὔτε ἐρωτήσεις. Κατέληξε δὲ ἡ συνεδρίασις διάγε-
...ἐκφράσεως [τῶν ἐξ μελῶν;] νὰ ἐκφρασθῶσι διάπυροι εὐχαριστίαι τῷ Προέ-
...ὡς καὶ τοῖς κ.κ. Ποποδονότσεφ καὶ Ζηνόβιεφ διὰ τὴν ἀνθηρὰν τῆς Ἑταιρείας
κατάστασιν καὶ τοὺς ὑπὲρ τῆς Ὀρθοδοξίας θριάμβους αὐτῆς καὶ τέλος δὲ ὅτι ὁ ἀν-
τικανονικὸς Πατριάρχης Μελέτιος ἐξελέγη ἐπίτιμον μέλος !

(Ἐκ Μόσχας)

Digitized by Google

ΑΛΒΑΝΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ (*)

ν σπουδαίου Ἄγγλου δημοσιολόγου)

ἐξετάσεσι μαθηματικῶν, πρόκειται ἡ Τουρκία κα-
λύσιν ἀναμενόντων. Εἰς τὸ ἀρμενικὸν καὶ τὸ μα-
τῃ ἐφημερίδων, προσετέθησαν κατὰ τὰ τελευ-
τῆς Τριπολίτιδος, τὸ τῆς Ἀραβίας καὶ τὸ
ἣν σοβαρότητα καὶ τὸ κατεπεῖγον, ὡς καὶ
.ντῶν δρώντων.

..πιθεωρήσεως τοῦ Ἐδιμβούργου» ..ματων τούτων. Σκοπὸς δὲ ἡμῶν νῦν εἶνε νὰ παρα-
.ψιν ἄλλου τινὸς προβλήματος, οὐχὶ ἐλάσσονος ἐνδιαφέροντος,.
..ολυπλόκου. Εἰς τὸν σπουδαστὴν τῆς πολυπλόκου καταστάσεως τῆς
.ατολῆς, εἶνε γνωστὸν τὸ πρόβλημα τοῦτο ὑπὸ τὸ ὄνομα **ἀλβανικὸν
..τημα.**

Ἀπὸ μιᾶς ἀπόψεως δύναται ἡ Ἀλβανία νὰ ὁρισθῇ ὡς ἡ Ἀρμενία τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας. Ὡς ἡ ἀτυχὴς ἐκείνη χώρα εἶνε καὶ αὕτη τμῆμα διασχιζόμενον ὑπὸ ὀροσειρῶν, παρεχουσῶν καταφύγιον ἀσφαλὲς εἰς πληθυσμὸν ὀρεσίβιον, συντηρούμενον κυρίως δι' ἁρπαγῶν κατὰ τῶν ἐν ταῖς πεδιάσι ἔλασσον πολεμοχαρῶν γειτόνων του. Εἶνε δὲ ἡ χώρα οἰκουμένη ἐν μέρει μὲν ὑπὸ Χριστιανῶν ἐν μέρει δὲ ὑπὸ Μωαμεθανῶν, δύο στοιχείων διαβιούντων ἀείποτε ὑπὸ ὅρους προσομοιάζοντας πρὸς τὰς ἐπικρατούσας σχέσεις μεταξὺ τῶν αἰλουροειδῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ κυνικοῦ ἀφ' ἑτέρου γένους τῆς κτηνώδους δημιουργίας. Πλὴν ἀλλ' ὅλως ἐνταῦθα ἡ ὁμοιότης καταπαύει. Οἱ Ἀλβανοί, Χριστιανοί τε καὶ Μωαμεθανοὶ εἰσὶν ἀμφότεροι κλάδοι ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ στελέχους, ἀμφότεροι μετέχουσι τῆς αὐτῆς φυλετικῆς προσκολλήσεως πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, καὶ ἀμφότεροι ἐπιδεικνύουσι ἴσην δεξιότητα πρὸς διατήρησιν αὐτῆς. Αἱ φιλονεικίαι των εἰσὶν οἰκογενειακὰ ζητήματα, καὶ ὥσπερ πλεῖστοι ἄνθρωποι περιπεπλεγμένοι εἰς οἰκειακὰς ἔριδας, οὕτω καὶ οἱ Ἀλβανοὶ δι' οὐδὲν ἄλλο ἀγανακτῶσι πλειότερον, εἰμὴ ἐπὶ ἀναμίξεως ἐκ μέρους ἄλλων τρίτων. Οἱαιδήτινες καὶ ἂν ὦσιν αἱ διαχωρίζουσαι τὰ δύο στοιχεῖα διαφοραί, ἐφ' ἑνὸς σημείου ἄμφω ταῦτα συναντῶν-

---

(*) Μετάφρασις ἐκ τῆς «Edimburg Review» Ἰούλιος 1902, σελὶς 55—83.

Digitized by Google

Σιὼν καὶ Ἱερευσαλήμ». Ἀτυχὴ ρωσσικὲ λαέ! Ὡσὰν μὴ ἔφθανον ταῦτα, ὡς ἔκτακτα ἔξοδα, παρουσιάζονται ἀκόμη ρούβλια 92786 δηλ. μόνον 400000 δραχμῶν.

Ἡ γενικὴ τῆς Ἑταιρείας κίνησις ἀνῆλθεν εἰς 3891969 ρούβλια, ὁ δὲ ἰσολογισμὸς αὐτῆς τῇ 1 Μαρτίου 1901 παρουσίαζε περιουσίαν ἀκίνητον 1763944 ρούβλια καὶ μετρητὰ 153441 τὸ ὅλον 1617435 ρούβλια.

Πρὸς ὑποστήριξιν δὲ τῆς Ὀρθοδοξίας [;!], κυρίως πρὸς ἐξαραβισμὸν καὶ ἐκρωσσισμὸν ἐψηφίσθη διὰ τὸ ἔτος 1901—1902 τὸ ποσὸν 157000 ρούβλια δηλ. 24000 ἐπὶ πλέον.

Μέχρις ἐσχάτων, ἐξακολουθεῖ περαιτέρω ὁ ἀπολογισμός, ἡ ὕπαρξις τῶν ἐν Παλαιστίνῃ Σχολῶν τῆς Ἑταιρείας ἦτο ἀμφίβολος. Ὑπῆρχον αὗται ἄνευ νομίμου ἀναγνωρίσεως παρὰ τῆς Πύλης. Ὑπεκρύπτοντο ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς ἑλληνικῆς Ἱεραρχίας [ἐναντίον τῆς ὁποίας καὶ ἐνήργουν!] τοῦτο δὲ ἔθετεν αὐτὰς εἰς ἐξάρτησιν ἀπὸ τῶν ἰδιοτροπιῶν τῆς τελευταίας. Ἤδη ὅμως, ἀφ' ὅτου ὁ κ. Χιτροβῶ ηὐδόκησε νὰ κατέλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ προτρέψῃ τὸν κ. Ζηνόβιεφ νὰ ἐκζητήσῃ τὴν ἀναγνώρισιν τῶν Σχολῶν τούτων, 87 τὸν ἀριθμόν, οἱ Παλαιστίνειοι δὲν θὰ ὑποκρύπτωνται πλέον διὰ τοῦ ὀνόματος τῆς ἑλληνικῆς Ἱεραρχίας. Ἐν τῷ κλίματι τῆς αὐτοκεφάλου Ἱεροσολημιτικῆς Ἐκκλησίας ἵδρυσαν ἰδίαν ρωσσικήν, πήξαντες ἴδιον βωμόν, τὴν δὲ ἀντιοχικήν, μεταβαλλόντες εἰς ἀραβικήν, ὑπέταξαν τῷ ρωσσικῷ πνευματικῷ Ὑπουργείῳ.

Οὐδεμία παρατήρησις εἰς τὸν ἀναγνωσθέντα ἀπολογισμὸν ἐκ μέρους τῶν παρευρεθέντων ἐγένετο. Κάποιος ἠρώτησε μόνον, διατί προεδρεύει ὁ Γραμματεύς· τῷ ἀπήντησαν ὅμως, ὅτι εἶνε ὁ χειραγωγὸς τοῦ ὅλου ἱδρύματος, πρὸς δὲ ὅτι οὗτος δὲν ἐπιτρέπει οὔτε παρατηρήσεις, οὔτε ἐρωτήσεις. Κατέληξε δὲ ἡ συνεδρίασις διὰ γενικῆς ἀποφάσεως [τῶν ἓξ μελῶν;] νὰ ἐκφρασθῶσι διάπυροι εὐχαριστίαι τῷ Προέδρῳ, ὡς καὶ τοῖς κ.κ. Ποβεδονότσεφ καὶ Ζηνόβιεφ διὰ τὴν ἀνθηρὰν τῆς Ἑταιρείας κατάστασιν καὶ τοὺς ὑπὲρ τῆς Ὀρθοδοξίας θριάμβους αὐτῆς καὶ τέλος δὲ ὅτι ὁ ἀντικανονικὸς Πατριάρχης Μελέτιος ἐξελέγη ἐπίτιμον μέλος!

(Ἐκ Μόσχας)

***

Digitized by Google

ΤΟ ΑΛΒΑΝΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ (*)

(Ἄρθρον σπουδαίου Ἄγγλου δημοσιολόγου)

Ὡς τις πίναξ ζητημάτων ἐν ἐξετάσεσι μαθηματικῶν, πρόκειται ἡ Τουρκία κατάλογος προβλημάτων, τὴν ἑαυτῶν λύσιν ἀναμενόντων. Εἰς τὸ ἀρμενικὸν καὶ τὸ μακεδονικὸν ζήτημα, οἰκεῖα παντὶ ἀναγνώστῃ ἐφημερίδων, προσετέθησαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὸ συριακόν, τὸ σαμιακόν, τὸ τῆς Τριπολίτιδος, τὸ τῆς Ἀραβίας καὶ τὸ ἀλβανικόν, διαφέροντα ἀλλήλων, κατά τε τὴν σοβαρότητα καὶ τὸ κατεπεῖγον, ὡς καὶ κατὰ τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν φύσιν τῶν περὶ αὐτῶν δρώντων.

Ἐν προηγουμένῳ φύλλῳ τῆς «**Ἐπιθεωρήσεως τοῦ Ἐδιμβούργου**» ἐπραγματεύθημεν ἓν τῶν ζητημάτων τούτων. Σκοπὸς δὲ ἡμῶν νῦν εἶνε νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα περίληψιν ἄλλου τινὸς προβλήματος, οὐχὶ ἐλάσσονος ἐνδιαφέροντος, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἴσου πολυπλόκου. Εἰς τὸν σπουδαστὴν τῆς πολυπλόκου καταστάσεως τῆς ἐγγὺς Ἀνατολῆς, εἶνε γνωστὸν τὸ πρόβλημα τοῦτο ὑπὸ τὸ ὄνομα **ἀλβανικὸν ζήτημα**.

Ἀπὸ μιᾶς ἀπόψεως δύναται ἡ Ἀλβανία νὰ ὁρισθῇ ὡς ἡ Ἀρμενία τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας. Ὡς ἡ ἀτυχὴς ἐκείνη χώρα εἶνε καὶ αὕτη τμῆμα διασχιζόμενον ὑπὸ ὀροσειρῶν, παρεχουσῶν καταφύγιον ἀσφαλὲς εἰς πληθυσμὸν ὀρεσίβιον, συντηρούμενον κυρίως δι' ἁρπαγῶν κατὰ τῶν ἐν ταῖς πεδιάσι ἔλασσον πολεμοχαρῶν γειτόνων του. Εἶνε δὲ ἡ χώρα οἰκουμένη ἐν μέρει μὲν ὑπὸ Χριστιανῶν ἐν μέρει δὲ ὑπὸ Μωαμεθανῶν, δύο στοιχείων διαβιούντων ἀείποτε ὑπὸ ὅρους προσεμοιάζοντας πρὸς τὰς ἐπικρατούσας σχέσεις μεταξὺ τῶν αἰλουροειδῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ κυνικοῦ ἀφ' ἑτέρου γένους τῆς κτηνώδους δημιουργίας. Πλὴν ἀλλ' ὅλως ἐνταῦθα ἡ ὁμοιότης καταπαύει. Οἱ Ἀλβανοί, Χριστιανοί τε καὶ Μωαμεθανοὶ εἰσὶν ἀμφότεροι κλάδοι ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ στελέχους, ἀμφότεροι μετέχουσι τῆς αὐτῆς φυλετικῆς προσκολλήσεως πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, καὶ ἀμφότεροι ἐπιδεικνύουσι ἴσην δεξιότητα πρὸς διατήρησιν αὐτῆς. Αἱ φιλονεικίαι των εἰσὶν οἰκογενειακὰ ζητήματα, καὶ ὥσπερ πλεῖστοι ἄνθρωποι περιπεπλεγμένοι εἰς οἰκειακὰς ἔριδας, οὕτω καὶ οἱ Ἀλβανοὶ δι' οὐδὲν ἄλλο ἀγανακτῶσι πλειότερον, εἰμὴ ἐπὶ ἀναμίξεως ἐκ μέρους ἄλλων τρίτων. Οἱαιδήτινες καὶ ἂν ὦσιν αἱ διαχωρίζουσαι τὰ δύο στοιχεῖα διαφοραί, ἐφ' ἑνὸς σημείου ἄμφω ταῦτα συναντῶν-

(*) Μετάφρασις ἐκ τῆς «Edimburg Review» Ἰούλιος 1902, σελὶς 55—83.

Digitized by Google

ται, δηλαδὴ ἐν τῇ δυσπιστίᾳ καὶ τῇ περιφρονήσει κατὰ τοῦ Τούρκου, εἰς ὃν καὶ ἀποδίδουσι παρωνυμίαν ὑβριστικήν, μὴ δυναμένην νὰ μεταφρασθῇ.

Τῇ ἀληθείᾳ ἡ Ἀλβανία δυσκόλως δύναται νὰ θεωρηθῇ τμῆμα τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους ἐν τῇ αὐτῇ ἐννοίᾳ, ὡς ἡ Μακεδονία ἢ ἡ Ἀρμενία. Καίτοι κατακτηθεῖσα, οὐδέποτε ὑπεδουλώθη. Ὀνομαστικῶς ἀποτελουμένη ἐκ δύο βιλαετίων : τῆς Σκόδρας πρὸς βορρᾶν καὶ τῶν Ἰωαννίνων (1) πρὸς νότιον, μετὰ τμημάτων τῶν βιλαετίων, Μοναστηρίου καὶ Σκοπείων πρὸς ἀνατολάς, πραγματικῶς εἶνε ἓν ἄθροισμα φυλῶν, πρὸς οἱονδήποτε σκοπὸν ἢ ἄλλο τι σχέδιον ἀνεξαρτήτων ἀλλήλων ὡς καὶ πάσης κεντρικῆς διοικήσεως καὶ ἀνεξαρτησίας, ἐνταῦθα σημαινούσης ἐλάσσονα μᾶλλον αὐτόνομον διοίκησιν, ἐντεῦθεν δὲ καὶ οἱονδήποτε ἄλλο εἶδος Διοικήσεως, παρὰ τὴν στέρησιν τοῦ προνομίου τῆς ἐπιχειρήσεως πολέμου κατ' ἀλλήλων, τῆς ληστεύσεως τῶν γειτόνων καὶ τῆς ἀπαγωγῆς τῶν θυγατέρων των. Εἶνε ἡ μόνη μορφὴ ἐλευθερίας δι' ἣν τὸ πλεῖστον τῶν Ἀλβανῶν πράγματι ἐνδιαφέρεται, καὶ ταύτην συνήθως ἐπιτυγχάνει ν' ἀπολαμβάνῃ.

Ἡ Πύλη ἐν ἡμέραις παλαιοτέραις ἐπανειλημμένως προσεπάθησε νὰ ἑδραιώσῃ τὴν ἐπὶ τῆς χώρας δεσποτείαν της. Αἱ καταπιέσεις τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, τοῦ πεφημισμένου τῆς Ἠπείρου σατράπου ἐν ἔτει 1788—1822, ἔτι δὲ καὶ τὸ τόλμημα (Coup) τὸ ἔκτοτε γνωστὸν ὡς σφαγὴ τῶν μπέηδων τοῦ Μοναστηρίου ἐν ἔτει 1830, πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἀπέβλεπον. Ἀπόπειρα εἶτα πρὸς ἐπιβολὴν γενικῆς στρατολογίας ἐν Ἀλβανίᾳ ἤγαγεν εἰς ἐπανάστασιν ἔν τε τῷ βορρᾷ καὶ τῷ νότῳ κατὰ τὸ 1846. Ἀλλ' αἱ ἀπόπειραι αὗται καὶ ἄλλα ὁμοίως, καίτοι σχόντα σχετικὴν ἐπιτυχίαν ἐν τῷ νότῳ, οὐδέποτε ἐπέφερον ἀποτέλεσμά τι σταθερὸν εἰς τὰ βόρεια τῆς χώρας. Ὁ βόρειος Ἀλβανὸς καὶ σήμερον, ὡς οἱ πρόγονοί του τῆς τὰ μάλιστα παρῳχημένης περιόδου περὶ ἧς ὑπάρχει ἀσθενής τις ἐν τῇ Ἱστορίᾳ μνεία, οὐδένα ἄλλον νόμον ἀναγνωρίζει εἰμὴ τὸν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς φάρας του ἢ φυλῆς. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς διοικήσεως ὁ Ὀθωμανὸς κατακτητὴς ἐξηναγκάσθη νὰ ἐγκρίνῃ ἀπὸ ταύτης δὲ ἔτι τῆς ὀνομαστικῆς καθυποτάξεως τῶν Ἀλβανῶν κατὰ τὴν δεκάτην πέμπτην ἑκατονταετηρίδα οἱ ἀρχηγοὶ τῶν φυλῶν ἐτύγχανον γνωστοὶ ὑπὸ τὸν τίτλον τῶν κληρονομικῶν μπέηδων.

Ἡ τουρκικὴ Διοίκησις, οἵα εἶνε, ἀσκεῖται ὡς διάμεσον χρησιμευόντων τῶν φυλετικῶν τούτων ἀρχηγῶν, ἡ δὲ Πύλη ὁσάκις σκέπτεται περὶ εἰσαγωγῆς νομοθετικῆς καινοτομίας, σφόδρα ἀνυπομονεῖ νὰ τοὺς συνδιαλλάξῃ καὶ ἀσφαλίσῃ τὴν συγκατάθεσίν των καὶ συνδρομὴν διὰ δώρων καὶ ὑποσχέσεων. Καὶ αὐτὴ ἔτι ἡ στοιχειώδης φορολογία δὲν δύναται νὰ ἐνεργηθῇ εἰμὴ διὰ μέσου τῶν μπέηδων. Τὸ εἰσπραχθησόμενον ποσὸν ἐξαρτᾶται ἐντελῶς ἐκ τῆς συγκρίσεώς των, συλλέγεται δὲ τῇ συνεργασίᾳ αὐτῶν. Προφανὲς εἶνε, ὅτι οἱ μπέηδες οὐδέποτε θέλουσι χορηγήσῃ τὴν ἑαυτῶν συν-

(1) Σ. τ. Ἐ Τὸ βιλαέτιον τῶν Ἰωαννίνων, ἂς μᾶς ἐπιτρέψῃ ὁ σοφὸς συγγραφεὺς νὰ τῷ παρατηρήσωμεν, κατὰ τὰ 4|5 τῆς ἐκτάσεως αὐτοῦ σύγκειται ἐκ τῆς Ἠπείρου, χώρας ἀρχαιόθεν ἑλληνικῆς καὶ οὐδόλως ἀλβανικῆς.

Digitized by Google

δρομὴν δι' οἱονδήποτε μέτρον, ὅπερ εἶνε πιθανὸν νὰ προσβάλῃ τὰ προνόμιά των καὶ τὰ βαλάντια, καὶ συνεπῶς δύο τῶν κυριωτέρων πηγῶν τῶν τουρκικῶν ἐσόδων, οἱ τοῦ δημοσίου χρέους φόροι καὶ τὸ τοῦ καπνοῦ μονοπώλειον εἰσὶ νομοθετήματα ἄγνωστα ἐν Ἀλβανίᾳ. Ὁ μόνος φόρος, ὃν οἱ μπέηδες ἀποδέχονται ἐνίοτε νὰ καταβάλλωσι, καὶ τοῦτον ὡς ἑκούσιον εἰσφορὰν μᾶλλον, οὐχὶ δὲ ἐν ὑποχρεώσει, εἶνε ὁ τῶν κτηνῶν φόρος (τζελέπ).

Ἔτι πρός. Ἐν τοῖς δικαστικοῖς πράγμασιν οὐδεὶς Ἀλβανὸς κατηγορούμενος ἐπὶ σπουδαίῳ τινὶ ἀδικήματι ὑπάγεται εἰς τὴν ὀθωμανικὴν δικαιοσύνην. Ὑποθέσεις τοιαῦται δικάζονται ὑπὸ τοῦ ἐξ ἐπιφανεστέρων ἢ πρεσβυτέρων τῆς φυλῆς συνεδρίου, προεδρευομένου ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς, ἐκτὸς δὲ τῶν διαρκῶν τούτων συνεδρίων, ὑφίσταται καὶ εἶδος γενικῆς συνελεύσεως ἐν ᾗ πᾶσα οἰκογένεια ἀντιπροσωπεύεται. Εἰς ταύτας συνέρχονται περιοδικῶς ἕκαστον ἔαρ καὶ φθινόπωρον, πρὸς συζήτησιν καὶ διακανόνησιν ζητημάτων μεγάλης σημασίας, ἀφορώντων κυρίως τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τῶν φυλῶν, δηλαδὴ εἰς τὰς μετὰ τῶν γειτόνων σχέσεις των. Τὸ συνηθέστερον ὑπὸ συζήτησιν θέμα εἰς τὴν λαϊκὴν ταύτην συνέλευσιν εἶνε ἡ ἔναρξις ἢ ἡ λῆξις φυλετικῆς αἱματηρᾶς ἔριδος.

Ἡ στρατολογία ἐπίσης διενεργεῖται διὰ τῶν καλῶν ὑπηρεσιῶν τῶν μπέηδων. Οἱ Ἀλβανοὶ ὡς ἔθνος οὐδέποτε ἀνεγνώρισαν τὸ δικαίωμα τοῦ Σουλτάνου πρὸς ἀναγκαστικὴν αὐτῶν ὑπαγωγὴν εἰς στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν. Ἐν τούτοις ὁσάκις στρατολογία σωμάτων ἤθελε κριθῇ ἀναγκαία, ὁ Σουλτάνος πρὸς τοὺς μπέηδες μόνον ἀποτείνεται, καὶ ἀριθμὸς τότε ἐθελοντῶν ἀσυντάκτων καὶ στασιαστικῶν, ἀλλ' ἐξ ἴσου καὶ γενναίων, προθυμοποιεῖται νὰ προσέλθῃ ὑπὸ τὴν αὐτοκρατορικὴν σημαίαν — ἑλκυομένων πρὸς ταύτην ἐκ τῆς ἐλπίδος διαρπαγῶν.

Ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας ἡ Ἀλβανία ὑπῆρξε τὸ φυτώριον Μωαμεθανῶν στρατιωτῶν, ἐφεδρεία ἀφ' ἧς οἱ Σουλτάνοι ἐλάμβανον πάντοτε τοὺς γενναιοτέρους τῆς Ἡμισελήνου ὑπερασπιστάς. Καὶ παρ' αὐτῆς ἔτι τοῖς Τούρκοις εἶνε γενικῶς ἀποδεκτόν, ὅτι τὸ αἷμα τῶν Ἀλβανῶν πολὺ συνέβαλε πρὸς ἑδραίωσιν τοῦ θρόνου τῶν Ὀσμανλιδῶν. Ἔκ τινος ἀλβανικῆς προκηρύξεως τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἀλβανικοῦ Συνδέσμου (1), παρατίθημι τὰ ἑξῆς. «Ἡμεῖς οἱ Ἀλβανοὶ ὑπήρξαμεν ἀείποτε οἱ στύλοι τῆς Τουρκίας. Τὰ ὀστᾶ μας εὕρηνται διεσκορπισμένα ἐν Οὐγγαρίᾳ, Ρωμουνίᾳ, Σερβίᾳ, Μαυροβουνίῳ καὶ Κριμαίᾳ. Ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα, Περσίαν, Ἀραβίαν μέχρι τῶν ὁρίων τῆς Ἰνδικῆς». Καὶ εἰσὶν οἱ λόγοι οὗτοι πλέον ἢ κενή τις καύχησις. Πλὴν ἀλλ' ὅμως τὰ ἀσύντακτα ταῦτα σώματα οὐχὶ σπανίως ἀποβαίνουσιν ἐξ ἴσου ἐπικίνδυνα τοῖς ἰδίοις συμμάχοις ὡς καὶ πρὸς τὸν ἐχθρόν, κατὰ δὲ τὸν τελευταῖον ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον ὁ ἀρχιστράτηγος Ἐτὲμ πασσᾶς ὑπερεχαίρετο ἀπαλλασόμενος αὐτῶν πάσῃ θυσίᾳ.

(1) Ἡ ὑπὸ τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας ἐκδοθεῖσα ὑπὸ τὸν τίτλον: «**Προκήρυξις τοῦ Ἀρβανίτικου Συνδέσμου τῆς Ἀθήνας πρὸς τοὺς Ἀρβανίτες τῆς Ἀρβανιτιᾶς**». Σ. τοῦ Ἐ.

Digitized by Google

Ἡ σχετικὴ σπουδαιότης τῶν ἐν λόγῳ πατριαρχικῶν ἀρχηγῶν δὲν ἐξήρτηται, ὡς ἡ τῶν πατριαρχῶν τῶν ἀρχαίων χρόνων, ἐκ τῆς πληθύος τῶν ποιμνίων καὶ ἀγελῶν αὐτῶν, ἀλλ' ὡς ἐν τῇ μεσσαιωνικῇ Εὐρώπῃ ἡ ἰσχὺς ἑκάστου βαρώνου ὑπελογίζετο ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τοξοτῶν, οὓς ἠδύνατο νὰ παρατάξῃ ἐν τῷ πεδίῳ, οὕτω καὶ τοῦ Ἀλβανοῦ μπέη ἡ δύναμις μετρᾶται ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν εἰς διαταγάς του Μαρτινίων. (1) Ὁπόταν τῶν ὅπλων τούτων δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη δι' αὐτοκρατορικὰς ἐπιχειρήσεις, γίνεται χρῆσις αὐτῶν ἐν τῇ διεξαγωγῇ τῶν ἐμφυλίων διαμαχῶν, ἥτις καὶ κανονίζει τὴν νόμιμον τῶν πραγμάτων κατάστασιν, ἥτις καὶ κανονίζει τὴν νόμιμον τῶν πραγτων κατάστασιν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς χώρας. Ὁ Ἀλβανὸς γεννᾶται καὶ ἀνατρέφεται πολεμιστής, καὶ ὡς ὁ λωποδύτης ἐκεῖνος, ὅστις ἐν ἐλλείψει ἄλλου θύματος συνείθιζε ν' ἀσκῇ τοὺς δακτύλους του, ἐφ' ἑαυτοῦ ἐνεργῶν, ἐν ἐλλείψει ἄλλου ἀντιπάλου, εὐχαρίστως θέλει προσκαλέσῃ καὶ οὗτος ἔριδα μετὰ τοῦ ἐγγὺς γείτονος. Τοσοῦτον γενικὸς εἶνε ὁ κανὼν οὗτος, ὥστε ἡ λῆξις τῶν ἐχθροπραξιῶν ἐμφαίνεται διὰ τοῦ ὅρου «εἰρήνη» ἢ μᾶλλον «ἀνακωχὴ» [μπέσσα], τοῦθ' ὅπερ ἐν Ἀλβανίᾳ εἶνε συνώνυμον πρὸς τὴν συνήθη φιλίαν. Δὲν ὑπάρχει σχεδὸν φυλή, μεγάλη ἢ μικρά, μὴ διατελοῦσα εἰς διαμάχην πρὸς μίαν τῶν ἄλλων. Τινὲς τῶν φιλονεικιῶν τούτων ἀνεπτύχθησαν νεωστί, ἄλλαι ὅμως πρὸ τοσούτου ὑφίστανται χρόνου, ὥστε ἡ γένεσίς των ν' ἀπόλλυται εἰς τὰ σκότη τῆς ἀμνημονεύτου ἀρχαιότητος. Ἡ αἰτία ἴσως ἐλησμονήθη ἤδη, ἡ ἔρις ἐν τούτοις ἐξακολουθεῖ ὡς συνήθεια πλέον ἢ παράδοσις. Αἱ ἔχθραι μεταδίδονται εἰς τὰ ἀριστοκρατικὰ ὀτζάκια τῆς Ἀλβανίας παρὰ τῆς μιᾶς γενεᾶς εἰς τὴν ἀκόλουθον, ὡς τὰ τοῦ ζατρικίου τεχνάσματα λέγεται ὅτι μεταδίδονται ἐν τοῖ μεγάλοις τῆς Ἱσπανίας οἴκοις.

Αἱ ἔριδες αὗται γενικῶς λαμβάνουσι τὴν γέννησιν ἐκ φόνου μέλους φυλῆς. Οἱ ἄλλοι τῆς φυλῆς θεωροῦσιν ἑαυτοὺς λόγῳ τιμῆς ὑποχρέους νὰ τιμωρήσωσι τὸ ἔγκλημα «λαμβάνοντες ὀπίσω αἷμα», δηλαδὴ διὰ τοῦ φόνου τοῦ ἀτόμου ἐκείνου, ὅπερ ἔχυσε τὸ αἷμα τοῦ φίλου των ἢ τοῦ φόνου ἐγγυτέρου του συγγενοῦς. Τῆς ἐκδικήσεως τὸ καθῆκον θρησκευτικῶς μεταβιβάζεται ἀπὸ τοῦ πατρὸς εἰς τὸν υἱὸν ἐν εὐθείᾳ γραμμῇ, ὁ δὲ ἐγγύτερος συγγενὴς τοῦ φονευθέντος θεωρεῖται ὡς ἐν ἀτιμίᾳ μέχρις ὅτου ἐπιτελέσῃ αὐτό. Ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ τοιαύτη τοῦ ἱεροῦ καθήκοντος ἐκπλήρωσις πανηγυρίζεται διὰ μεγάλων ἑορτῶν καὶ θορυβωδῶν ἐνδείξεων ἀγαλλιάσεως, ὁ δὲ ἐκδικητὴς ἐξυμνεῖται, ὡς ἁρμόζει εἰς ἄνθρωπον διασώσαντα τοῦ ὀτζακίου τὸ γόητρον. Αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ ἐνεργοῦσιν ὅσον δύνανται ἀδεξίως πρὸς κατάργησιν τῆς ἐκδικήσεως ταύτης, αἱ δὲ φυλακαὶ εἰσὶν πλήρεις προσώπων ἐνόχων ἀνθρωποκτονίας. Ὁ φόβος τῆς φυλακίσεως οὐδέποτε μέχρι τοῦδε ἀπέτρεψε γνήσιον Ἀλβανὸν νὰ ἀπαρτήσῃ αἷμα». Τοῦτο πράττων θεωρεῖ ἑαυτὸν ἐνεργοῦντα συμφώνως πρὸς κώδηκα τῆς φυλῆς, διὰ τοῦ χρόνου τετιμημένον, ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν ὁποῖον ἡ τοῦ Κράτους νομοθεσία ἐκτιμᾶται ὡς τῆς χθὲς ἔτι ἔργον. Ἔτι πρός. Ἡ εὐχαρίστησις, ἣν αἰσθάνεταί τις ἐν τῇ ἐπιτελέσει τῶν ἐπιταγῶν τοῦ οἱονεὶ θείου τούτου Νόμου, πάντας του,

(1) Εἶδος ὀπισθογεμῶν ὅπλων.

Digitized by Google

ἄλλους διαλογισμοὺς βυθίζει εἰς ἀσημότητα. Ὁπόσον βαθέως ἐρριζωμένη εἶνε ἡ πεποίθησις ἐπὶ τὴν ἱερότητα τοῦ τῆς ἐκδικήσεως καθήκοντος ἐνδείκνυται ἐκ τῆς συνήθους τοῦ Ἀλβανοῦ συνομιλίας· «Ἔχω μίαν φιλονεικίαν αἵματος [γκιγιὰκ], Κύριε, ἠκούσθη Ἀλβανός, λέγων πρὸ βραχέος χρόνου, ἐὰν τὸν φονεύσω τώρα, καλὰ καὶ λαμπρά. Ἐὰν ἀποτύχω καὶ συλληφθῶ, θὰ καταδικασθῶ ἔστω καὶ εἰς δεκαπέντε ἐτῶν φυλάκισιν. Ὁ Σουλτάνος βεβαίως θὰ μοὶ χαρίσῃ τὰ πέντε. Πολὺ καλά, μετὰ δέκα ἔτη θ᾽ ἀνακτήσω τὴν ἐλευθερίαν μου καὶ τότε ἐὰν ἀκόμη εὑρίσκηται ἐν τῇ χώρᾳ τῶν ζώντων θά τὸν φονεύσω. Ἐὰν ἔχῃ ἀποθάνῃ, θὰ φονεύσω τὸν υἱόν του ἢ τὸν ἀδελφόν του, ἂν θέλῃ ὁ Θεός [ἰνσιαλάχ] !»

Ὁ ὁμιλῶν ἦτο ἁπλοῦς μόνον μισθωτής, ἀλλ᾽ αἱ σκέψεις του εἰσὶν ἀκριβῶς ὅμοιαι πρὸς τὰς οἱουδήποτε Ἀλβανοῦ, ἀνεξαρτήτως τάξεως. Ὁπόταν πρό τινων ἐτῶν ὁ Δζεβέτ-μπεης, υἱὸς τοῦ μεγάλου Βεζύρου, ἐπλήγη θανατηφόρως ἐν πλήρει ἡμέρᾳ καὶ ἐν μιᾷ τῶν ἐμπορικωτέρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως κεντρικῶν ὁδῶν, πάντες ἐξήγησαν τὸν φόνον ὡς ἔργον ἐκδικήσεως ἐκ μέρους τῶν Ἀλβανῶν, διὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ **Γκανῆ-Βέη**, συμπατριώτου των, ἐν ἀξιώματι, πρὸ δεκαμήνου φονευθέντος παρά τινος τῶν ἀνθρώπων τοῦ Δζεβέτ. Ἀλλ᾽ οὐδ᾽ ἀπεπειράθη ὁ ἐκδικητὴς νὰ διαφύγῃ. Διατί νὰ τὸ πράξῃ ; Δὲν εἶχεν ἐκπληρώσῃ τὸν ἄγραφον τοῦ Θεοῦ νόμον ; Δὲν θὰ παρέμενε τὸ ὄνομά του πάντοτε ἐν τῇ μνήμῃ τῶν τῆς φυλῆς του ἀνδρῶν ὡς τετιμημένον, ἡ δὲ πρᾶξίς του δὲν θὰ ἐξυμνεῖτο εἰς στίχους ἀξέστους τῶν ὀρέων πρὸς θαυμασμὸν τῶν ἐπιγιγνομένων ; Τί εἶνε καὶ ὁ θάνατος αὐτός, μὴ λαμβανομένης ὑπ᾽ ὄψει τῆς φυλακίσεως, παραβαλλόμενος πρὸς τὴν αἰωνίαν φήμην ;

Τὴν κατάστασιν ταύτην τῶν πραγμάτων ἔχων τις ὑπ᾽ ὄψιν, δὲν θέλει καὶ ἀποθαυμάσῃ διατὶ ἡ γεωργία δὲν ἀποτελεῖ ἔργον προσφιλές, οὐδὲ ἀκμάζει. Ὁ ἀραβόσιτος εἶνε τὸ μόνον εἶδος τῶν δημητριακῶν, ὅπερ καλλιεργεῖται, ἐξαρκεῖ δὲ μόλις πρὸς διατροφὴν μικροῦ μέρους τοῦ πληθυσμοῦ. Τὸ ἔλλειμμα συμπληροῦται διὰ κλοπῆς. Ὁ Ἀλβανὸς γεωργός, ἀφοῦ συλλέξῃ τὴν ἐσοδείαν του καὶ τὴν κρεμάσῃ μεταξὺ τῶν δοκῶν τῆς καλύβης του, θεωρεῖ συμπληρωθέντας τοῦ ἔτους τοὺς μόχθους. Ὁ ἀραβόσιτος οὗτος, ἀλεθόμενος κατόπιν κατ᾽ ἀρέσκειαν, μία ἀγελὰς καὶ ὀλίγαι ὄρνιθες ἐπαρκοῦσιν εἰς ὅλας αὐτοῦ τὰς ἀνάγκας καθ᾽ ὅλον τὸν χειμῶνα.

Περιωρισμένον ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον ἐπὶ προϊόντων ἀγροτικῶν κτημάτων διενεργεῖται μετὰ τῆς Τεργέστης καὶ χελῶναι, αἵτινες δὲν ἔχουν ἀνάγκην διατροφῆς ἢ ἐπιμελείας, ἐξάγονται μεγάλως εἰς Ἰταλίαν. Μεθ᾽ ὅλην τὴν ἔλλειψιν εἰρήνης καὶ τὴν ἐπικρατοῦσαν πενίαν, ὁ Ἀλβανὸς εἶνε τὰ μάλα φιλόξενος. Ἀκριβῶς, ὡς παρὰ τοῖς ὁμηρικοῖς Ἕλλησι καὶ τοῖς νεωτέροις Ἄραψιν, ὁ ξένος θεωρεῖται ὡς «ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πεμπόμενος», πρόσωπον ἱερὸν καὶ ἀπαραβίαστον. Ἐν τοῖς μικροτέροις χωρίοις, ἐν οἷς ἡ πατριαρχικὴ διοίκησις εἶνε κατ᾽ ἐξοχὴν ἰσχυρά, ὁ πρῶτος τῆς φιλοξενίας κανὼν συνίσταται εἰς τὸ πλύσιμον τῶν ποδῶν τοῦ ξενιζομένου παρὰ τῆς οἰκοδεσποίνης τῆς καλύβης.

Digitized by Google

σιν τῆς δικαιοσύνης, ἧς ἔστιν ὅτε ἐπετύγχανον, καὶ ἀναιροῦντες δι' ἐπιχειρημάτων ἀκαταμαχήτων τὰς προσαπτομένας τοῖς Χριστιανοῖς κατηγορίας ἐπὶ ἀθεΐᾳ, θυεστείοις δείπνοις καὶ οἰδιποδείαις. Τοιοῦτοι δὲ ἦσαν οἱ ἑξῆς Ἕλληνες φιλόσοφοι, ἀπολογηταὶ δικαίῳ τῷ λόγῳ ἐπικληθέντες τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ὁ ἄμεσος μαθητὴς τῶν ἀποστόλων καὶ μετὰ ταῦτα Ἐπίσκοπος Ἀθηνῶν γενόμενος Κοδράτος, ὁ Ἀθηναῖος φιλόσοφος Ἀριστείδης, ὁ Ἀρίστων, ὁ ἐπίσκοπος Σάρδεων Μελίτων, ὁ Ἱεραπόλεως Κλαύδιος Ἀπολλινάριος, ὁ φιλόσοφος Μιλτιάδης, ὁ φιλόσοφος καὶ Μάρτυς Ἰουστῖνος, ὅστις ἀναντιρρήτως εἶνε εἷς τῶν διασημοτέρων τοῦ Χριστιανισμοῦ Ἀπολογητῶν, ὁ μαθητής του Τατιανός, ὁ Ἀθηναῖος φιλόσοφος Ἀθηναγόρας, ὁ ἔνδοξος τοῦ Χριστιανισμοῦ Ἀπολογητὴς καὶ ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας Θεόφιλος, ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς καὶ ὁ ἐπὶ κεφαλῆς πάντων ἱστάμενος Μέγας καὶ πολὺς Ὠριγένης. Ὅθεν καὶ τοῦτον τὸν ἱερὸν ἀγῶνα Ἕλληνες καὶ πάλιν ἀνέλαβον πρῶτοι, οἵτινες καὶ γενναίως ἐπάλαισαν ὅπλα χρησάμενοι τὴν Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν καὶ παιδείαν, τὴν Ἑλληνικὴν διάνοιαν καὶ καρδίαν.

5. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐπὶ γῆς ἱδρυθεῖσα Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἀπηρτίζετο ἐξ ἀνθρώπων ἐχόντων ἀνάγκην διοργανισμοῦ πρὸς κανονικὴν καὶ νόμιμον λειτουργίαν διὰ τοῦτο οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ ἠδύνατο αὐτὴ ν' ἀποβλέψῃ πρὸς παραλαβὴν αὐτοῦ, εἰ μὴ καὶ πάλιν εἰς αὐτὸ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, ἐκ τοῦ πολιτεύματος τοῦ ὁποίου κατήρτισεν, ὡς ἀκολούθως λεχθήσεται, τὸν ἐκκλησιαστικὸν ὀργανισμὸν συμφώνως πρὸς τὸν ὁποῖον καὶ μέχρι τῆς σήμερον διέπεται τὸ σκάφος τῆς ἑκασταχῆ Ὀρθοδόξου Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας. Αἱ κατὰ τόπους ἱδρυόμεναι Ἐκκλησίαι ἰθύνοντο εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ συνεδρίου τῶν πρεσβυτέρων ἐκλεγομένων ἐκ τῆς ὁλομελείας τῶν συγκροτούντων αὐτὰς ἀνδρῶν, ὧν προΐσταντο οἱ ἐπίσκοποι ἐκλεγόμενοι διὰ τῆς καθολικῆς ψήφου τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας ἐκ τοῦ συνεδρίου τῶν πρεσβυτέρων. Οἱ ἐπίσκοποι οὗτοι συγκεντρώσαντες σὺν τῷ χρόνῳ προϊόντι πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν εἰς χεῖρας αὐτῶν καὶ τοὺς πρεσβυτέρους ὡς ἁπλοῦς αὐτῶν συμβούλους ἔχοντες, μεθ' ὧν ἀπετέλουν πρὸς διάκρισιν τοῦ λοιποῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, ἤτοι τῶν λαϊκῶν, τὴν ἱερατικὴν τάξιν, τὸν ἄλλως λεγόμενον κλῆρον διῴκουν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, διαχειριζόμενοι καὶ αὐτὴν αὐτῆς τὴν περιουσίαν καὶ ἀποφάνσεις ἐκφέροντες οὐ μόνον περὶ τῶν θρησκευτικῶν καὶ ἠθικῶν ζητημάτων, ἀλλὰ καὶ περὶ πασῶν τῶν διαφορῶν, ἃς οἱ Χριστιανοὶ ἕνεκα διαφόρων λόγων ἀπέφευγον ἵνα ὑποβάλλωσιν ὑπὸ τὴν κρίσιν τῶν ἐθνικῶν δικαστῶν. Ἐπειδὴ δὲ σὺν τῷ χρόνῳ ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων ἐπληθύνετο σφόδρα, ποικίλαι δὲ ἀνεφύοντο ὑποθέσεις καὶ ἔριδες πολλάκις ἕνεκα τῶν ἐπὶ τῶν δογμάτων τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας συζητήσεων, ἃς οἱ κατὰ τόπους ἐπίσκοποι μετὰ τοῦ περὶ αὐτοὺς συνεδρίου τῶν πρεσβυτέρων δὲν ἠδύνατο νὰ καταπαύωσι, παρέστη ἡ ἀναπόδραστος ἀνάγκη ὅπως πρὸς ἐπίλυσιν καὶ διαρρύθμισιν τῶν ἀναφυομένων ζητημάτων συνέρχωνται, κατὰ τὰς ἐπικρατούσας ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἔθνει παραδόσεις, ἐν ᾧ πλὴν τῶν κατὰ ἔθνη συγκρο-

Digitized by Google

τουμένων συνεδρίων, συνήρχοντο ἐπὶ τὸ αὐτὸ πολλάκις καὶ αἱ πόλεις πᾶσαι, ὡς τοῦτο ἐγένετο ἐπί τε τῶν Μηδικῶν καὶ ἐπὶ Φιλίππου καὶ Ἀλεξάνδρου, ὡς καὶ συνήρχοντο τακτικῶς δὶς τοῦ ἔτους κατὰ τὸ ἔαρ καὶ τὸ φθινόπωρον, οἱ τῆς ἐπαρχίας ἐπίσκοποι καὶ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν ἐγκριτοτέρων πρεσβυτέρων τῆς ἐπαρχίας, ἀποτελοῦντες τὰς ἐπαρχιακὰς Συνόδους, ἐξέδιδον τὰς ἃς ἀνεκοίνουν καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ ἀμοιβαίως ἐπεκύρουν, ἀποφάνσεις αὐτῶν ἐπὶ ζητημάτων τῆς πίστεως, τῆς ἠθικῆς, τῆς πειθαρχίας καὶ τῶν ἄλλων ὡς εἴπομεν, ἰδιωτικῶν ὑποθέσεων τῶν Χριστιανῶν, ὥστε ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ σὺν τῷ χρόνῳ κατέστη «μεγάλη αὐτοτελὴς ὁμοσπονδία πολιτειῶν, ἔχουσα ἰδίαν περιουσίαν, νομοθεσίαν καὶ ἐνέργειαν».

Ἕνεκα δὲ τῆς ἐπιρροῆς, ἣν ἤσκουν οἱ τῶν Μητροπόλεων ἐπίσκοποι, ἅτε εἰς ἄμεσον σχέσιν καὶ συνάφειαν πρὸς τὰς ἐν αὐταῖς ἑδρευούσας πολιτικὰς ἀρχὰς ἐρχόμενοι, ἐπὶ τῶν ἐπισκόπων τῶν ἐπαρχιακῶν πόλεων, ὑπέταξαν τούτους ὑφ' ἑαυτοὺς καὶ ἐκ τούτων πάλιν τινὲς τῶν Μητροπολιτῶν τῶν μεγαλειτέρων πόλεων τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους κατέλαβον ἐξέχουσαν θέσιν ὡς πρὸς τὰς ἄλλας, ὥστε αἱ τῶν Μητροπόλεων τούτων Ἐκκλησίαι ὑψώθησαν ὑπεράνω τῶν ἄλλων, ἐξ ὧν ἐν μὲν τῇ Δύσει ἦν μία καὶ μόνη ἡ τῆς Ρώμης, διὰ τὸ εἶναι τὴν Ρώμην πρωτεύουσαν τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους, ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὅμως ἦσαν ἡ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὑφ' ἣν ὑπήχθησαν μετὰ ταῦτα καὶ οἱ Ἀρχιεπίσκοποι Ἐφέσου καὶ Καισαρείας, βραδύτερον δὲ καὶ ὁ Θεσσαλονίκης, ἡ τῆς Ἀλεξανδρείας, ἡ τῆς Ἀντιοχείας καὶ τελευταῖον ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Β'. καὶ ἡ τῶν Ἱεροσολύμων. Πᾶσαι δὲ αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τῆς ἐλευθέρας νῦν Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἰλλυρίας μέχρι τῆς Ρώμης καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἀπὸ τῆς Περσίας μέχρι τῆς Βρεττανίας συνηνοῦντο διὰ τοῦ ἱεροῦ δεσμοῦ τῆς ἀγάπης, ἐκδηλουμένης ἐν τῇ ἀμοιβαίᾳ καὶ συχνῇ ἀλληλογραφίᾳ ἣν πρὸς ἀλλήλους ἐτήρουν. Ἐπειδὴ ὅμως πολλάκις καὶ αἱ τοπικαὶ Σύνοδοι δὲν ἐπήρκουν εἰς τὴν ἐπίλυσιν τῶν γενικωτέρων ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων συνεκαλοῦντο καὶ γενικώτεραι Σύνοδοι οἰκουμενικαὶ κληθεῖσαι καθ' ὅσον οἱ συγκροτοῦντες αὐτὰς ἐπίσκοποι ἐλαμβάνοντο ἐκ τῆς καθ' ὅλην τὴν οἰκουμένην ἐξηπλωμένης χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Τοιαῦται δὲ οἰκουμενικαὶ Ἱεραὶ Σύνοδοι συνεκροτήθησαν ἑπτά, αἵτινες ἀνέπτυξαν καὶ καθώρισαν τὰ δόγματα τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Οὕτω λοιπὸν κατηρτίσθη ὁ ὀργανισμὸς τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ ἔχων σπουδαιοτάτην σημασίαν διὰ τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ἱστορίαν, καθ' ὅσον προέκυψεν ἐκ τῶν σπλάγχνων αὐτῶν τοῦ ἡμετέρου ἔθνους καὶ δὴ τοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ διαβιοῦντος « Ἡ ἐκκλησία τῶν χριστιανῶν, λέγει ὁ ἀείμνηστος Κ. Παπαρρηγόπουλος, ὁ σοφὸς οὗτος τοῦ ἡμετέρου ἔθνους ἱστοριογράφος, οὐδὲν ἄλλο ἦτο, ὡς καὶ ἀπὸ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἐξάγεται, εἰμὴ ἡ τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν δήμων ἐκκλησία· τὸ δὲ συνέδριον τῶν πρεσβυτέρων, ἡ βουλή· οἱ δὲ ἐπίσκοποι, τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου ὡσαύτως ἐλήφθη ἀττικοῦ πολιτεύματος, ἦσαν οἱ ἄρχοντες τῶν νέων τούτων δήμων· αἱ δὲ ἐπαρχιακαὶ σύνοδοι, αὐτὰ τὰ πάλαι ποτὲ κατὰ ἔθνη συνέδρια. Ἅπαντες οἱ

Digitized by Google

ἀρχαῖοι ἐκεῖνοι θεσμοὶ ἐσώζοντο εἰσέτι ἐν τῷ ἐθνικῷ τῶν Ἑλλήνων βίῳ». [Τόμ. β'. σελ. 485]. Καὶ ὁ ὀργανισμὸς λοιπὸν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ ἐλήφθη ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτεύματος.

6. Ἀλλὰ καὶ οἱ καταπολεμήσαντες τὰς διαφόρους αἱρέσεις ἱεράρχαι ἦσαν Ἕλληνες ἐξῆλθον ἐκ τῶν σπλάγχνων τῶν προπατόρων ἡμῶν ἀνεπτύχθησαν διὰ τῆς λιπαρᾶς μελέτης τῶν συγγραμμάτων τῶν σοφῶν ἡμῶν προγόνων καὶ κατέστησαν ἱκανοὶ εἰς τὴν φιλοσοφικὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὸν καθορισμὸν τῶν δογμάτων τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως χιλιάδες ὅλαι ὑπάρχουσιν Ἑλλήνων ἱεραρχῶν, οἵτινες τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἀγωνισάμενοι, τὴν πίστιν ἀσάλευτοι τηρήσαντες, τὴν Ὀρθοδοξίαν ἑδραιώσαντες, καὶ τὴν οἰκουμένην ἠθικῶς ἀναπλάσαντες, τὸν ἀμαράντινον τῆς δόξης ἔλαβον στέφανον, καὶ ὧν οὐδὲ τὰ ὀνόματα εἶνε δυνατὸν νὰ καταγράψω ἐνταῦθα, διὰ τοῦτο ὀλιγίστους μόνον ἀναφέρω τοὺς ἑξῆς, ἐξ ὧν θὰ κατανοήσητε ὁποίους ἡ Ἑλλὰς ἀνέδειξε τοῦ Εὐαγγελίου κήρυκας, ὁποίους ἡ Ἑλλὰς ἀνέδειξε τῆς Ὀρθοδοξίας ὑπερμάχους, ὁποίους ἡ Ἑλλὰς παρέσχε τῇ οἰκουμένῃ ἠθικοδιδασκάλους καὶ ἀναμορφωτάς. Ἄρχομαι δὲ ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας, καθ' ὅσον καὶ ἡ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ σύμπασαν συνταράξασα αἵρεσις τοῦ Ἀρείου τὸ πρῶτον ἐνεφανίσθη· καὶ πρῶτον καταλέγω τὸν γηραιὸν καὶ πρᾶον, ἅμα δὲ καὶ ἐναρετώτατον ἐπίσκοπον Ἀλεξανδρείας Ἀλέξανδρον, τὸν πρῶτον θαρραλέως καταπολεμήσαντα τὴν αἵρεσιν τοῦ Ἀρείου, ἀρνουμένου τὴν θεότητα τοῦ θεανθρώπου Ἰησοῦ καὶ ἀποδείξαντα ἔν τινι διαλέξει αὐτοῦ ἐνώπιον τῶν πρεσβυτέρων τῆς ἐπισκοπῆς αὐτοῦ, ὅτι ὁ Υἱὸς καὶ λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι τέλειος Θεὸς ἐκ τῆς αὐτῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς ὤν. Ὑποστηρίζοντα δὲ τὸν Ἄρειον τὴν δοξασίαν αὐτοῦ κατεδίκασεν ὕστερον συνοδικῶς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῷ 321.

Ἐπειδὴ ὅμως καὶ μετὰ τὴν καταδίκην ταύτην ἐξηκολούθει ὁ Ἄρειος ἐμμένων εἰς τὴν κακοδοξίαν του, ἡ θεία Πρόνοια ἐκ τῆς, ἣν ἀπ' αἰώνων ἐξελέξατο διαπρεποῦς ἐν τῷ κόσμῳ φυλῆς, ἐκάλεσεν εἰς προάσπισιν τῆς ἀληθείας, πλὴν πολλῶν ἄλλων φωστήρων, καὶ ἐκεῖνον ἀπὸ τῆς ὑψηλῆς καὶ πεφωτισμένης διανοίας τοῦ ὁποίου ἐξῆλθεν ὁ τέλειος ἐκεῖνος τύπος τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως ἡμῶν, ὅπερ ἑκατομμύρια ἀνθρώπων ὁμολογοῦσι καὶ καθ' ἑκάστην ἀπαγγέλλουσιν ἐν ταῖς πρὸς τὸν Ὕψιστον εὐχαῖς αὐτῶν καὶ δεήσεσιν. Ἐκ τῶν σπλάγχνων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐξῆλθεν ἐκεῖνος οὗ ἄνευ δὲν θὰ ὑπῆρχε χριστιανισμὸς οἷον ὁ Σωτὴρ παρέδωκεν καὶ οἱ ἀπόστολοι.

Ἐκ τοῦ αἵματος τοῦ Ἑλληνικοῦ προέκυψεν ἡ διάπυρος ἐκείνη μεγαλοφυΐα, ἥτις ἐπέβαλε τὰς πεποιθήσεις αὐτῆς εἰς τὴν ἀνθρωπότητα σύμπασαν, ὁ ὀξυνούστατος καὶ βαθυνούστατος ἐκεῖνος ἀνήρ, ὁ πλήρης πίστεως καὶ τόλμης ἀκαθέκτου, ὁ θεσπίσας ὅτι «πίστις καθολικὴ αὕτη ἐστίν, ἵνα ἕνα Θεὸν ἐν Τριάδι καὶ Τριάδα ἐν Μονάδι σεβώμεθα, μήτε συγχέοντες τὰς ὑποστάσεις, μήτε τὴν οὐσίαν μερίζοντες», καὶ κατο-

Digitized by Google

χυρώσας τὴν Χριστιανικὴν ἑνότητα διὰ πανοπλίας, ἥτις ἐπὶ δέκα καὶ ἕξ ἤδη αἰῶνας ἀπαρασάλευτον αὐτὴν διατηρεῖ, καὶ ἐμπνεύσας τὴν πεποίθησιν τὴν ἀκλόνητον περὶ τῆς ἀληθείας τῶν λόγων αὐτοῦ εἰς πᾶσαν Χριστιανικὴν καρδίαν ἀπὸ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς εὐρείας καὶ διαυγεστάτης αὐτοῦ ἑλληνικῆς διανοίας ἐξῆλθε τὸ χριστιανικὸν τοῦτο δόγμα μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν. Τίς λοιπόν ἐστιν ὁ ἀνὴρ οὗτος, ὁ τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων ἀφαρπάζων καὶ ἐπὶ τοσούτους αἰῶνας ἀκλονήτους εἰς τὴν πίστιν συγκρατῶν, ἣν οὕτω διὰ τῆς ἐμβριθείας καὶ τῆς λεπτότητος τοῦ πνεύματος αὐτοῦ ἐσαφήνισε καὶ καθώρισεν ; οὗτός ἐστιν ὁ γόνος ἐκεῖνο; τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὅστις ἐν τῇ πρώτῃ συγκροτηθείσῃ Ἑλληνικῇ οἰκουμενικῇ Συνόδῳ ἔμελλε, νεαρώτατος ὤν, μόλις εἰκοσαέτης τὴν ἡλικίαν, νὰ θέσῃ τὸ ἀκράδαντον θέμεθλον τῆς πίστεως τοσούτων ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ δόγμα τοῦτο τὸ χριστιανικόν, ἐξ οὗ ἐξηρτᾶτο ἡ ἀναγέννησις καὶ σωτηρία τοῦ κόσμου παντός· ἐφ' ᾧ καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ διατελέσαντος ἐπὶ ἡμίσειαν ἑκατονταετηρίδα τοῦ κυριωτάτου καὶ ἰσχυροτάτου προασπιστοῦ τοῦ ἐνσαρκωθέντος υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ, κατέστη ἀξιοσέβαστον παρὰ πᾶσι τοῖς χριστιανοῖς λαοῖς τῆς γῆς, οἵτινες καὶ μέχρι τῆς σήμερον τιμῶσιν αὐτὸ καὶ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα τιμήσουσιν. Ὁ πᾶσαν λοιπὸν τὴν ζωὴν αὐτοῦ καὶ τὰς πνευματικὰς καὶ σωματικὰς αὐτοῦ δυνάμεις εἰς τὴν ὅμυναν τῆς θεότητος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀφιερώσας ἐστὶν ὁ δορυφόρος καὶ διάδοχος τοῦ Ἀλεξανδρείας Ἀλεξάνδρου Ἀθανάσιος ὁ Μέγας «ὁ τῶν ἡρώων ἁγιώτερος ἢ μᾶλλον ὁ ἡρωϊκώτερος τῶν ἁγίων», ἐφ' ᾧ σεμνύνεται ἡ Ἀλεξάνδρεια οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς σύμπας· ὅτε δὲ ὁ χρόνος ἤγγιζεν ἵνα ὁ στέφανος τῆς δόξης ὁ ἀμαράντινος τεθῇ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς κορυφῆς ἐκείνου, ὅστις ἀκαταπονήτως καὶ ὑπὲρ πάντα ἄλλον εἰργάσθη ὑπὲρ τῆς κατισχύσεως τῆς ἀληθείας, ἡ θεία Πρόνοια παρεσκεύασεν ἱκανοὺς διαδόχους ἐκείνου ἐκ τῆς προσφιλεστάτης αὐτῇ καὶ πάλιν φυλῆς τῶν Ἑλλήνων. Ἐκτὸς λοιπὸν τοῦ ἀκλονήτου τούτου στύλου τοῦ χριστιανισμοῦ, ὁ Ἑλληνισμὸς ἔδωκε καὶ ἐκεῖνον ὅστις τὸ καίριον ἐπήνεγκε τραῦμα κατὰ τοῦ Ἀρειανισμοῦ ἐν αὐτῷ αὐτοῦ τῷ κέντρῳ, ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει, ἔνθα εἶχε καταστῇ παντοδύναμος ἐπὶ τοῦ Ἀρειανοῦ αὐτοκράτορος Οὐάλεντος.

Καὶ δὲν ἐβράδυναν νὰ στεφθῶσιν ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας οἱ ἱεροὶ αὐτοῦ ἀγῶνες καὶ νὰ θριαμβεύσωσιν ἡ Ἑλληνικὴ εὐγλωττία καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἀρετή, οἵτινες περιεκόσμουν τὸ σέμνωμα τοῦτο τῆς ὀρθοδοξίας καὶ τὸ ἐγκαλώπισμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ μετ' οὐ πολὺ πρόρριζον ἀπέσπασε καὶ ἀπεσχυβάλισε τὸν Ἀρειανισμόν. Ὁ Μέγας οὗτος τῆς Ὀρθοδοξίας πρόμαχος καλεῖται Γρηγόριος Ναζιανζηνός, οὗτινος ἡ Ἐκκλησία τιμήσασα τοὺς ἀκαταβλήτους ἀγῶνας ὑπὲρ τῆς θεότητος τοῦ Λόγου ἐπωνόμασεν αὐτὸν Θεολόγον, ὁ δὲ Μέγας Θεοδόσιος τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ καὶ τὴν ἱκανότητα ἐκτιμήσας ἀνύψωσεν εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἕτερος δὲ ἀκάματος τοῦ Ἀρειανισμοῦ πολέμιος καὶ ἔνθερμος ζηλωτὴς καὶ προασπιστὴς τῶν ἐν Νικαίᾳ θεσπισθέντων εἶναι καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος, γόνος καὶ εὐ-

Digitized by Google

τος καὶ ἀγλάϊσμα τῆς ἡμετέρας φυλῆς, ὅστις μετὰ τοσούτου θάρρους ἠμύνετο ὑπὲρ τῆς Ὀρθοδοξίας, ὥστε εἰς τὸν Ἔπαρχον τῆς Καισαρείας Μόδεστον, ἀπειλήσαντα αὐτὸν ὅτι θέλει τιμωρηθῇ, ἂν δὲν ὑπακούσῃ εἰς τὸ πρόσταγμα τοῦ Αὐτοκράτορος Οὐάλεντος καὶ ἐπικοινωνήσῃ τοῖς Ἀρειανοῖς, ἀπεκρίνατο τοὺς ἀξιομνημονεύτους τούτους λόγους: «Πῦρ καὶ ξίφος καὶ θῆρες καὶ οἱ τὰς σάρκας τέμνοντες ὄνυχες, τροφὴ μᾶλλον ἡμῖν ἐστιν ἢ κατάπληξις· ἀκουέτω ταῦτα καὶ βασιλεύς». Ὁ ἀτρόμητος δὲ οὗτος ἱεράρχης κατώρθωσε νὰ προσελκύσῃ διὰ τοῦ μειλιχίου καὶ εὐπροσηγόρου αὐτοῦ τρόπου καὶ τῆς πειθοῦς εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν τοὺς πλείστους τῶν εἰς τὸν Ἀρειανισμὸν ἀποκλινάντων ἐπισκόπων τῆς Ἀνατολῆς, ὥστε καὶ εἰς τοῦ γενναίου τούτου τῆς ὀρθοδοξίας προασπιστοῦ τὰς μεγάλας ἐνεργείας καὶ τοὺς ὑπερανθρώπους ἀγῶνας ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος ἡ νίκη τῆς ὀρθοδοξίας κατὰ τοῦ Ἀρειανισμοῦ. Ἡ γενναιότης αὕτη καὶ ἡ μεγαλοψυχία τοῦ ἐνθέου τούτου τῆς οἰκουμένης φωστῆρος εἶναι μία τῶν μεγίστων καὶ ἐξαιρέτων ἀρετῶν, αἵτινες περιεκόσμουν τὸ μέγα τοῦτο τοῦ ἑλληνισμοῦ τέκνον, ὅπερ ἀείποτε ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ ποικιλοτρόπως εἰργάζετο, πανταχοῦ τὰς εὐεργεσίας αὐτοῦ ἐπεκτείνων καὶ μέχρις αὐτῶν τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν εἰδωλολατρῶν, ἐξ ὧν καὶ ἀναρίθμητοι κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου αὐτοῦ μετὰ τῶν χριστιανῶν συνέκλαυσαν καὶ συνεπένθησαν τοῦ προστάτου αὐτῶν ἀπορφανισθέντες.

Οὐ σμικρὸν δὲ συνετέλεσεν εἰς τὴν κατατρόπωσιν τοῦ Ἀρειανισμοῦ καὶ ὁ αὐτάδελφος αὐτοῦ Γρηγόριος ὁ Νύσσης, ὅστις ἕνεκα τῶν ἀγώνων αὐτοῦ κατὰ τοῦ Ἀρειανισμοῦ, ἕνεκα τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἀρετῆς καὶ τῆς φιλοσοφικῆς μορφώσεως καὶ θεολογικῆς παιδείας, καθ' ἃς καὶ θεωρεῖται παρά τινων ὑπέρτερος τῶν συγχρόνων αὐτοῦ ἐπεκλήθη πατὴρ πατέρων καὶ Νυσσαέων Φωστήρ.

Ἄνευ τῶν φωστήρων τούτων καὶ τοσούτων ἄλλων ἀγλαϊσμάτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ μὴ ἀναφερομένων ὧδε ἠθέλομεν περιπέσει καὶ πάλιν εἰς τὴν κτισματολατρείαν, εἰς ἣν ὡδήγει ἡ διδασκαλία τοῦ αἱρεσιάρχου Ἀρείου, ἀλλ' εὐτυχῶς ἡ θεία Πρόνοια ἐξελέξατο τοὺς Ἕλληνας τούτους ἱεράρχας, οἵτινες ἀκαταπονήτως ἐργασθέντες ἐπέτυχον τῆς ἑδραιώσεως τοῦ Ὀρθοδόξου Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς ἀποσκυβαλίσεως τοῦ Ἀρειανισμοῦ, ἐφ' ᾧ καὶ ἀΐδιος εὐγνωμοσύνη ὀφείλεται αὐτοῖς καὶ πᾶσι τοῖς συναγωνισταῖς παρὰ πᾶσι τοῖς χριστιανικοῖς ἔθνεσιν.

Τὰ καυχήματα ταῦτα τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπεγαλάκτισε καὶ ἐξέθρεψεν ἡ Ἑλληνικὴ πόλις Καισάρεια, ἥτις καὶ τὰ πρῶτα γράμματα ἐδίδαξεν αὐτούς, καταμαθόντας ὕστερον πᾶσαν τὴν Ἑλληνικὴν σοφίαν καὶ τέχνην ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ, ἥτις καὶ κατ' αὐτὸν τὸν πάπα Λέοντα τὸν ιγ' «τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ φῶς καὶ πασῶν τῶν τεχνῶν μήτηρ [οὖσα] μετὰ τοσαύτας περιπετείας καὶ τοσαύτας τῆς τύχης μεταβολὰς, οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον ἐγήρασεν ἐν τῇ μνήμῃ καὶ τῷ θαυμασμῷ τῶν ἀνθρώπων· μάλιστα δὲ οὐδεὶς ὑπάρχει τόσον ἄγροικος ὥστε νὰ μὴ συγκινῆται ἀναπολῶν τὸ μεγαλεῖον αὐτῆς καὶ τὴν δόξαν» εἰς τὴν χώραν ἐκείνην, «ἐξ ἧς, κατὰ τὸν Ρωμοῦνον καθηγητὴν κ. Τσοτσιλέσκον, ἀπὸ τῆς αὐγῆς τῶν αἰώνων ἀνέβλυσε τὸ ἀγαθοποιὸν φῶς τὸ καταυγάζον τὰ πνεύματα καὶ τὰς καρδίας ἐξευγενίζον καὶ τὰς ψυχὰς μεταρσιοῦν» [Κωνσταντινούπολις 21 Αὐγούστου 1901 ἀριθ. 179].

(Ἀκολουθεῖ)

Digitized by Google

ΕΙΚΟΣΙΠΕΝΤΑΕΤΗΡΙΣ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΕΙΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Ἡ γενικὴ Συνέλευσις τῆς Παλαιστινείου Ἑταιρείας ἔλαβε χώραν ἐν Πετρουπόλει τῇ 14 Μαΐου ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ χειραγωγοῦ αὐτῆς Β. Η. Χιτροβώ. Ἐκ τῶν 12 μελῶν τοῦ Συμβουλίου παρῆσαν ὁ βοηθὸς τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ ἐπιτρόπου παρὰ τῇ Α. Συνόδῳ Σόμλερ, ὁ διευθυντὴς τοῦ οἰκονομικοῦ τμήματος αὐτῆς, Ὀστρύνωφ, Γάρτβηνοο ἐκ μέρους τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν ἐν ᾧ ὑπηρετεῖ ὡς τμηματάρχης, ὁ πρωθιερεὺς Μελόρκα, ἐκ δὲ τῶν μελῶν τῆς Ἑταιρείας τὸ ὅλον ἕξ [ἀριθ. 6] ἐκ τῶν 5116 τοιούτων ! ! Ἡ ἀπουσία αὕτη τῶν μελῶν τυγχάνει διαμαρτυρία κατὰ τῆς μισελληνικῆς πολιτικῆς τοῦ ἀπολύτως διευθύνοντος τὴν Ἑταιρείαν Χιτροβώ.

Ἤδη ἡ Ἑταιρεία ἔχει 43 τμήματα ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, οἱ δὲ ἀρχιερεῖς, οἱ ἐργαζόμενοι πρὸς ἐπέκτασιν τῆς ἐνεργείας, ἀμείβονται διὰ παρασήμων καὶ πλουσίων ἐπαρχιῶν. Ἀπὸ τοῦ Μαΐου τοῦ 1900 μέχρι τοῦ Μαΐου τοῦ 1901 ὡς πρόσοδοι τῆς Ἑταιρείας ἐδείχθησαν 419000 ρούβλια, ἐν οἷς συνδρομαὶ καὶ προσφοραὶ 334953 ρούβλια, δαπάναι δὲ 407169 ρούβλια ἐν οἷς πρὸς ὑποστήριξιν τῆς Ὀρθοδοξίας [;] 133319 ρούβλια. Εἰς τί συνίσταται ἡ ὑποστήριξις αὕτη — τοῦτο γνωρίζει μόνος ὁ χειραγωγὸς τῆς Ἑταιρείας. Ἱεραποστόλους οἱ Ρῶσσοι Παλαιστίνειοι δὲν συντηροῦσιν, ἐν ταῖς σχολαῖς δὲ τῆς Ἑταιρείας διδάσκεται μόνον μῖσος κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ κλήρου αὐτῶν· τῇ καθολικῇ δὲ Προπαγάνδᾳ ἐπιδεικνύεται μᾶλλον συνεργασία, διότι ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῶν Σχολείων τῆς Ἑταιρείας ἀφθονώτεροι κατέστησαν οἱ πρὸς τὸν Καθολικισμὸν προσφεύγοντες. Πρὸς βοήθειαν τοῖς προσκυνηταῖς ἀναγράφονται δαπάναι 150541 ρούβλια· δυστυχῶς ὅμως ὁ ἀπολογισμὸς δὲν ἀναφέρει πόσα συνέλεξεν ὁ κ. Μιχάηλωφ [διευθυντὴς τῆς Ἑταιρείας ἐν Ἱερουσαλὴμ] παρὰ τῶν προσκυνητῶν καὶ κατέθετεν εἰς τὰς τραπέζας. Διὰ τὰς ἐκδόσεις τῆς Ἑταιρείας καὶ τὴν βιβλιοθήκην 623818 ρούβλια, [! ! μόνον ;] πρὸς συλλογὴν δὲ τῶν βοηθειῶν 33157 ! ! Ἐν τέλει δὲ «διάφορα ἔξοδα» 66334 ρούβλια δηλ. περὶ τὰς 300,000 δραχμάς ! Μόνος ὁ κ. Χιτροβὼ γνωρίζει τὰ καθέκαστα τούτων καὶ βεβαίως περιλαμβάνονται ἐν τούτοις αἱ περιοδεῖαι τοῦ κυρίου τούτου, αἱ ἐκτελούμεναι ὡς αἱ τῶν Ἄγγλων πριγκήπων, καὶ ταῦτα πάντα ἐν ὀνόματι τῆς «Ἁγίας

Digitized by Google

Σιὼν καὶ Ἱερουσαλήμ». Ἀτυχὴ ρωσσικὲ λαέ! Ὡσὰν μὴ ἔφθανον ταῦτα, ὡς ἔκτακτα ἔξοδα, παρουσιάζονται ἀκόμη ρούβλια 92786 δηλ. μόνον 400000 δραχμῶν.

Ἡ γενικὴ τῆς Ἑταιρείας κίνησις ἀνῆλθεν εἰς 3891969 ρούβλια, ὁ δὲ ἰσολογισμὸς αὐτῆς τῇ 1 Μαρτίου 1901 παρουσίαζε περιουσίαν ἀκίνητον 1763944 ρούβλια καὶ μετρητὰ 153441 τὸ ὅλον 1617435 ρούβλια.

Πρὸς ὑποστήριξιν δὲ τῆς Ὀρθοδοξίας [;!], κυρίως πρὸς ἐξαραβισμὸν καὶ ἐκρωσσισμὸν ἐψηφίσθη διὰ τὸ ἔτος 1901—1902 τὸ ποσὸν 157000 ρούβλια δηλ. 24000 ἐπὶ πλέον.

Μέχρις ἐσχάτων, ἐξακολουθεῖ περαιτέρω ὁ ἀπολογισμός, ἡ ὕπαρξις τῶν ἐν Παλαιστίνῃ Σχολῶν τῆς Ἑταιρείας ἦτο ἀμφίβολος. Ὑπῆρχον αὗται ἄνευ νομίμου ἀναγνωρίσεως παρὰ τῆς Πύλης. Ὑπεκρύπτοντο ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς ἑλληνικῆς Ἱεραρχίας [ἐναντίον τῆς ὁποίας καὶ ἐνήργουν!] τοῦτο δὲ ἔθετεν αὐτὰς εἰς ἐξάρτησιν ἀπὸ τῶν ἰδιοτροπιῶν τῆς τελευταίας. Ἤδη ὅμως, ἀφ' ὅτου ὁ κ. Χιτροβὼ ηὐδόκησε νὰ κατέλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ προτρέψῃ τὸν κ. Ζηνόβιεφ νὰ ἐκζητήσῃ τὴν ἀναγνώρισιν τῶν Σχολῶν τούτων, 87 τὸν ἀριθμόν, οἱ Παλαιστίνειοι δὲν θὰ ὑποκρύπτωνται πλέον διὰ τοῦ ὀνόματος τῆς ἑλληνικῆς Ἱεραρχίας. Ἐν τῷ κλίματι τῆς αὐτοκεφάλου Ἱεροσολυμιτικῆς Ἐκκλησίας ἵδρυσαν ἰδίαν ρωσσικήν, πήξαντες ἴδιον βωμόν, τὴν δὲ ἀντιοχικήν, μεταβαλλόντες εἰς ἀραβικήν, ὑπέταξαν τῷ ρωσσικῷ πνευματικῷ Ὑπουργείῳ.

Οὐδεμία παρατήρησις εἰς τὸν ἀναγνωσθέντα ἀπολογισμὸν ἐκ μέρους τῶν παρευρεθέντων ἐγένετο. Κάποιος ἠρώτησε μόνον, διατί προεδρεύει ὁ Γραμματεύς· τῷ ἀπήντησαν ὅμως, ὅτι εἶνε ὁ χειραγωγὸς τοῦ ὅλου ἱδρύματος, πρὸς δὲ ὅτι οὗτος δὲν ἐπιτρέπει οὔτε παρατηρήσεις, οὔτε ἐρωτήσεις. Κατέληξε δὲ ἡ συνεδρίασις διὰ γενικῆς ἀποφάσεως [τῶν ἓξ μελῶν;] νὰ ἐκφρασθῶσι διάπυροι εὐχαριστίαι τῷ Προέδρῳ, ὡς καὶ τοῖς κ.κ. Ποπεδονότσεφ καὶ Ζηνόβιεφ διὰ τὴν ἀνθηρὰν τῆς Ἑταιρείας κατάστασιν καὶ τοὺς ὑπὲρ τῆς Ὀρθοδοξίας θριάμβους αὐτῆς καὶ τέλος δὲ ὅτι ὁ ἀντικανονικὸς Πατριάρχης Μελέτιος ἐξελέγη ἐπίτιμον μέλος!

(Ἐκ Μόσχας) ***

Digitized by Google

ΤΟ ΑΛΒΑΝΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ (*)

(Ἄρθρον σπουδαίου Ἄγγλου δημοσιολόγου)

Ὡς τις πίναξ ζητημάτων ἐν ἐξετάσεσι μαθηματικῶν, πρόκειται ἡ Τουρκία κατάλογος προβλημάτων, τὴν ἑαυτῶν λύσιν ἀναμενόντων. Εἰς τὸ ἀρμενικὸν καὶ τὸ μακεδονικὸν ζήτημα, οἰκεῖα παντὶ ἀναγνώστῃ ἐφημερίδων, προσετέθησαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὸ συριακόν, τὸ σαμιακόν, τὸ τῆς Τριπολίτιδος, τὸ τῆς Ἀραβίας καὶ τὸ ἀλβανικόν, διαφέροντα ἀλλήλων, κατά τε τὴν σοβαρότητα καὶ τὸ κατεπεῖγον, ὡς καὶ κατὰ τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν φύσιν τῶν περὶ αὐτῶν δρώντων.

Ἐν προηγουμένῳ φύλλῳ τῆς «**Ἐπιθεωρήσεως τοῦ Ἐδιμβούργου**» ἐπραγματεύθημεν ἓν τῶν ζητημάτων τούτων. Σκοπὸς δὲ ἡμῶν νῦν εἶνε νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα περίληψιν ἄλλου τινὸς προβλήματος, οὐχὶ ἐλάσσονος ἐνδιαφέροντος, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἴσου πολυπλόκου. Εἰς τὸν σπουδαστὴν τῆς πολυπλόκου καταστάσεως τῆς ἐγγὺς Ἀνατολῆς, εἶνε γνωστὸν τὸ πρόβλημα τοῦτο ὑπὸ τὸ ὄνομα **ἀλβανικὸν ζήτημα**.

Ἀπὸ μιᾶς ἀπόψεως δύναται ἡ Ἀλβανία νὰ ὁρισθῇ ὡς ἡ Ἀρμενία τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας. Ὡς ἡ ἀτυχὴς ἐκείνη χώρα εἶνε καὶ αὕτη τμῆμα διασχιζόμενον ὑπὸ ὁροσειρῶν, παρεχουσῶν καταφύγιον ἀσφαλὲς εἰς πληθυσμὸν ὀρεσίβιον, συντηρούμενον κυρίως δι' ἁρπαγῶν κατὰ τῶν ἐν ταῖς πεδιάσι ἔλασσον πολεμοχαρῶν γειτόνων του. Εἶνε δὲ ἡ χώρα οἰκουμένη ἐν μέρει μὲν ὑπὸ Χριστιανῶν ἐν μέρει δὲ ὑπὸ Μωαμεθανῶν, δύο στοιχείων διαβιούντων ἀείποτε ὑπὸ ὅρους προσομοιάζοντας πρὸς τὰς ἐπικρατούσας σχέσεις μεταξὺ τῶν αἰλουροειδῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ κυνικοῦ ἀφ' ἑτέρου γένους τῆς κτηνώδους δημιουργίας. Πλὴν ἀλλ' ὅλως ἐνταῦθα ἡ ὁμοιότης καταπαύει. Οἱ Ἀλβανοί, Χριστιανοί τε καὶ Μωαμεθανοὶ εἰσὶν ἀμφότεροι κλάδοι ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ στελέχους, ἀμφότεροι μετέχουσι τῆς αὐτῆς φυλετικῆς προσκολλήσεως πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, καὶ ἀμφότεροι ἐπιδεικνύουσι ἴσην δεξιότητα πρὸς διατήρησιν αὐτῆς. Αἱ φιλονεικίαι των εἰσὶν οἰκογενειακὰ ζητήματα, καὶ ὥσπερ πλεῖστοι ἄνθρωποι περιπεπλεγμένοι εἰς οἰκειακὰς ἔριδας, οὕτω καὶ οἱ Ἀλβανοὶ δι' οὐδὲν ἄλλο ἀγανακτῶσι πλειότερον, εἰμὴ ἐπὶ ἀναμίξεως ἐκ μέρους ἄλλων τρίτων. Οἱαιδήτινες καὶ ἂν ὦσιν αἱ διαχωρίζουσαι τὰ δύο στοιχεῖα διαφοραί, ἐφ' ἑνὸς σημείου ἄμφω ταῦτα συναντῶν-

---

(*) Μετάφρασις ἐκ τῆς «Edimburg Review» Ἰούλιος 1902, σελὶς 55—83.

Digitized by Google

ται, δηλαδὴ ἐν τῇ δυσπιστίᾳ καὶ τῇ περιφρονήσει κατὰ τοῦ Τούρκου, εἰς ὃν καὶ ἀποδίδουσι παρωνυμίαν ὑβριστικήν, μὴ δυναμένην νὰ μεταφρασθῇ.

Τῇ ἀληθείᾳ ἡ Ἀλβανία δυσκόλως δύναται νὰ θεωρηθῇ τμῆμα τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους ἐν τῇ αὐτῇ ἐννοίᾳ, ὡς ἡ Μακεδονία ἢ ἡ Ἀρμενία. Καίτοι κατακτηθεῖσα, οὐδέποτε ὑπεδουλώθη. Ὀνομαστικῶς ἀποτελουμένη ἐκ δύο βιλαετίων: τῆς Σκόδρας πρὸς βορρᾶν καὶ τῶν Ἰωαννίνων (1) πρὸς νότιον, μετὰ τμημάτων τῶν βιλαετίων, Μοναστηρίου καὶ Σκοπείων πρὸς ἀνατολάς, πραγματικῶς εἶνε ἓν ἄθροισμα φυλῶν, πρὸς οἱονδήποτε σκοπὸν ἢ ἄλλο τι σχέδιον ἀνεξαρτήτων ἀλλήλων ὡς καὶ πάσης κεντρικῆς διοικήσεως καὶ ἀνεξαρτησίας, ἐνταῦθα σημαινούσης ἐλάσσονα μᾶλλον αὐτόνομον διοίκησιν, ἐντεῦθεν δὲ καὶ οἱονδήποτε ἄλλο εἶδος Διοικήσεως, παρὰ τὴν στέρησιν τοῦ προνομίου τῆς ἐπιχειρήσεως πολέμου κατ' ἀλλήλων, τῆς ληστεύσεως τῶν γειτόνων καὶ τῆς ἀπαγωγῆς τῶν θυγατέρων των. Εἶνε ἡ μόνη μορφὴ ἐλευθερίας δι' ἣν τὸ πλεῖστον τῶν Ἀλβανῶν πράγματι ἐνδιαφέρεται, καὶ ταύτην συνήθως ἐπιτυγχάνει ν' ἀπολαμβάνῃ.

Ἡ Πύλη ἐν ἡμέραις παλαιοτέραις ἐπανειλημμένως προσεπάθησε νὰ ἑδραιώσῃ τὴν ἐπὶ τῆς χώρας δεσποτείαν της. Αἱ καταπιέσεις τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, τοῦ πεφημισμένου τῆς Ἠπείρου σατράπου ἐν ἔτει 1788—1822, ἔτι δὲ καὶ τὸ τόλμημα (Coup) τὸ ἔκτοτε γνωστὸν ὡς σφαγὴ τῶν μπέηδων τοῦ Μοναστηρίου ἐν ἔτει 1830, πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἀπέβλεπον. Ἀπόπειρα εἶτα πρὸς ἐπιβολὴν γενικῆς στρατολογίας ἐν Ἀλβανίᾳ ἤγαγεν εἰς ἐπανάστασιν ἔν τε τῷ βορρᾷ καὶ τῷ νότῳ κατὰ τὸ 1846. Ἀλλ' αἱ ἀπόπειραι αὗται καὶ ἄλλα ὁμοίως, καίτοι σχόντα σχετικὴν ἐπιτυχίαν ἐν τῷ νότῳ, οὐδέποτε ἐπέφερον ἀποτέλεσμά τι σταθερὸν εἰς τὰ βόρεια τῆς χώρας. Ὁ βόρειος Ἀλβανὸς καὶ σήμερον, ὡς οἱ πρόγονοί του τῆς τὰ μάλιστα παρῳχημένης περιόδου περὶ ἧς ὑπάρχει ἀσθενής τις ἐν τῇ Ἱστορίᾳ μνεία, οὐδένα ἄλλον νόμον ἀναγνωρίζει εἰμὴ τὸν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς φάρας του ἢ φυλῆς. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς διοικήσεως ὁ Ὀθωμανὸς κατακτητὴς ἐξηναγκάσθη νὰ ἐγκρίνῃ ἀπὸ ταύτης δὲ ἔτι τῆς ὀνομαστικῆς καθυποτάξεως τῶν Ἀλβανῶν κατὰ τὴν δεκάτην πέμπτην ἑκατονταετηρίδα οἱ ἀρχηγοὶ τῶν φυλῶν ἐτύγχανον γνωστοὶ ὑπὸ τὸν τίτλον τῶν κληρονομικῶν μπέηδων.

Ἡ τουρκικὴ Διοίκησις, οἵα εἶνε, ἀσκεῖται ὡς διάμεσον χρησιμευόντων τῶν φυλετικῶν τούτων ἀρχηγῶν, ἡ δὲ Πύλη ὁσάκις σκέπτεται περὶ εἰσαγωγῆς νομοθετικῆς καινοτομίας, σφόδρα ἀνυπομονεῖ νὰ τοὺς συνδιαλλάξῃ καὶ ἀσφαλίσῃ τὴν συγκατάθεσίν των καὶ συνδρομὴν διὰ δώρων καὶ ὑποσχέσεων. Καὶ αὐτὴ ἔτι ἡ στοιχειώδης φορολογία δὲν δύναται νὰ ἐνεργηθῇ εἰμὴ διὰ μέσου τῶν μπέηδων. Τὸ εἰσπραχθησόμενον ποσὸν ἐξαρτᾶται ἐντελῶς ἐκ τῆς συγκρίσεώς των, συλλέγεται δὲ τῇ συνεργασίᾳ αὐτῶν. Προφανὲς εἶνε, ὅτι οἱ μπέηδες οὐδέποτε θέλουσι χορηγήσῃ τὴν ἑαυτῶν συν-

(1) Σ. τ. Ἐ Τὸ βιλαέτιον τῶν Ἰωαννίνων, ἄς μᾶς ἐπιτρέψῃ ὁ σοφὸς συγγραφεὺς νὰ τὸ παρατηρήσωμεν, κατὰ τὰ 4]5 τῆς ἐκτάσεως αὐτοῦ σύγκειται ἐκ τῆς Ἠπείρου, χώρας ἀρχαιόθεν ἑλληνικῆς καὶ οὐδόλως ἀλβανικῆς.

Digitized by Google

δρομὴν δι' οἱονδήποτε μέτρον, ὅπερ εἶνε πιθανὸν νὰ προσβάλῃ τὰ προνόμιά των καὶ τὰ βαλάντια, καὶ συνεπῶς δύο τῶν κυριωτέρων πηγῶν τῶν τουρκικῶν ἐσόδων, οἱ τοῦ δημοσίου χρέους φόροι καὶ τὸ τοῦ καπνοῦ μονοπώλειον εἰσὶ νομοθετήματα ἄγνωστα ἐν Ἀλβανίᾳ. Ὁ μόνος φόρος, ὃν οἱ μπέηδες ἀποδέχονται ἐνίοτε νὰ καταβάλλωσι, καὶ τοῦτον ὡς ἑκούσιον εἰσφορὰν μᾶλλον, οὐχὶ δὲ ἐν ὑποχρεώσει, εἶνε ὁ τῶν κτηνῶν φόρος (τζελέπ).

Ἔτι πρός. Ἐν τοῖς δικαστικοῖς πράγμασιν οὐδεὶς Ἀλβανὸς κατηγορούμενος ἐπὶ σπουδαίῳ τινὶ ἀδικήματι ὑπάγεται εἰς τὴν ὀθωμανικὴν δικαιοσύνην. Ὑποθέσεις τοιαῦται δικάζονται ὑπὸ τοῦ ἐξ ἐπιφανεστέρων ἢ πρεσβυτέρων τῆς φυλῆς συνεδρίου, προεδρευομένου ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς, ἐκτὸς δὲ τῶν διαρκῶν τούτων συνεδρίων, ὑφίσταται καὶ εἶδος γενικῆς συνελεύσεως ἐν ᾗ πᾶσα οἰκογένεια ἀντιπροσωπεύεται. Εἰς ταύτας συνέρχονται περιοδικῶς ἕκαστον ἔαρ καὶ φθινόπωρον, πρὸς συζήτησιν καὶ διακανόνησιν ζητημάτων μεγάλης σημασίας, ἀφορώντων κυρίως τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τῶν φυλῶν, δηλαδὴ εἰς τὰς μετὰ τῶν γειτόνων σχέσεις των. Τὸ συνηθέστερον ὑπὸ συζήτησιν θέμα εἰς τὴν λαϊκὴν ταύτην συνέλευσιν εἶνε ἡ ἔναρξις ἢ ἡ λῆξις φυλετικῆς αἱματηρᾶς ἔριδος.

Ἡ στρατολογία ἐπίσης διενεργεῖται διὰ τῶν καλῶν ὑπηρεσιῶν τῶν μπέηδων. Οἱ Ἀλβανοὶ ὡς ἔθνος οὐδέποτε ἀνεγνώρισαν τὸ δικαίωμα τοῦ Σουλτάνου πρὸς ἀναγκαστικὴν αὐτῶν ὑπαγωγὴν εἰς στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν. Ἐν τούτοις ὁσάκις στρατολογία σωμάτων ἤθελε κριθῇ ἀναγκαία, ὁ Σουλτάνος πρὸς τοὺς μπέηδες μόνον ἀποτείνεται, καὶ ἀριθμὸς τότε ἐθελοντῶν ἀσυντάκτων καὶ στασιαστικῶν, ἀλλ' ἐξ ἴσου καὶ γενναίων, προθυμοποιεῖται νὰ προσέλθῃ ὑπὸ τὴν αὐτοκρατορικὴν σημαίαν — ἑλκυομένων πρὸς ταύτην ἐκ τῆς ἐλπίδος διαρπαγῶν.

Ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας ἡ Ἀλβανία ὑπῆρξε τὸ φυτώριον Μωαμεθανῶν στρατιωτῶν, ἐφεδρεία ἀφ' ἧς οἱ Σουλτάνοι ἐλάμβανον πάντοτε τοὺς γενναιοτέρους τῆς Ἡμισελήνου ὑπερασπιστάς. Καὶ παρ' αὐτῆς ἔτι τοῖς Τούρκοις εἶνε γενικῶς ἀποδεκτόν, ὅτι τὸ αἷμα τῶν Ἀλβανῶν πολὺ συνέβαλε πρὸς ἑδραίωσιν τοῦ θρόνου τῶν Ὀσμανλιδῶν. Ἔκ τινος ἀλβανικῆς προκηρύξεως τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἀλβανικοῦ Συνδέσμου (1), παρατίθεμι τὰ ἑξῆς. «Ἡμεῖς οἱ Ἀλβανοὶ ὑπήρξαμεν ἀείποτε οἱ στύλοι τῆς Τουρκίας. Τὰ ὀστᾶ μας εὑρηνται διεσκορπισμένα ἐν Οὐγγαρίᾳ, Ρωμουνίᾳ, Σερβίᾳ, Μαυροβουνίῳ καὶ Κριμαίᾳ. Ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα, Περσίαν, Ἀραβίαν μέχρι τῶν ὁρίων τῆς Ἰνδικῆς». Καὶ εἰσὶν οἱ λόγοι οὗτοι πλέον ἢ κενή τις καύχησις. Πλὴν ἀλλ' ὅμως τὰ ἀσύντακτα ταῦτα σώματα οὐχὶ σπανίως ἀποβαίνουσιν ἐξ ἴσου ἐπικίνδυνα τοῖς ἰδίοις συμμάχοις ὡς καὶ πρὸς τὸν ἐχθρόν, κατὰ δὲ τὸν τελευταῖον ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον ὁ ἀρχιστράτηγος Ἐτὲμ πασσᾶς ὑπερεχαίρετο ἀπαλλασσόμενος αὐτῶν πάσῃ θυσίᾳ.

(1) Ἡ ὑπὸ τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας ἐκδοθεῖσα ὑπὸ τὸν τίτλον : «**Προκήρυξις τοῦ Ἀρβανίτικου Συνδέσμου τῆς Ἀθήνας πρὸς τοὺς Ἀρβανίτες τῆς Ἀρβανιτιᾶς**». Σ. τοῦ Ἐ.

Digitized by Google

Ἡ σχετικὴ σπουδαιότης τῶν ἐν λόγῳ πατριαρχικῶν ἀρχηγῶν δὲν ἐξήρτηται, ὡς ἡ τῶν πατριαρχῶν τῶν ἀρχαίων χρόνων, ἐκ τῆς πληθύος τῶν ποιμνίων καὶ ἀγελῶν αὐτῶν, ἀλλ' ὡς ἐν τῇ μεσσαιωνικῇ Εὐρώπῃ ἡ ἰσχὺς ἑκάστου βαρώνου ὑπελογίζετο ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τοξοτῶν, οὓς ἠδύνατο νὰ παρατάξῃ ἐν τῷ πεδίῳ, οὕτω καὶ τοῦ Ἀλβανοῦ μπέη ἡ δύναμις μετρᾶται ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν εἰς διαταγάς του Μαρτινίων. (1) Ὁπόταν τῶν ὅπλων τούτων δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη δι' αὐτοκρατορικὰς ἐπιχειρήσεις, γίνεται χρῆσις αὐτῶν ἐν τῇ διεξαγωγῇ τῶν ἐμφυλίων διαμαχῶν, ἥτις καὶ κανονίζει τὴν νόμιμον τῶν πραγμάτων κατάστασιν, ἥτις καὶ κανονίζει τὴν νόμιμον τῶν πραγτων κατάστασιν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς χώρας. Ὁ Ἀλβανὸς γεννᾶται καὶ ἀνατρέφεται πολεμιστής, καὶ ὡς ὁ λωποδύτης ἐκεῖνος, ὅστις ἐν ἐλλείψει ἄλλου θύματος συνείθιζε ν' ἀσκῇ τοὺς δακτύλους του, ἐφ' ἑαυτοῦ ἐνεργῶν, ἐν ἐλλείψει ἄλλου ἀντιπάλου, εὐχαρίστως θέλει προσκαλέσῃ καὶ οὗτος ἔριδα μετὰ τοῦ ἐγγὺς γείτονος. Τοσοῦτον γενικὸς εἶνε ὁ κανὼν οὗτος, ὥστε ἡ λῆξις τῶν ἐχθροπραξιῶν ἐμφαίνεται διὰ τοῦ ὅρου «εἰρήνη» ἢ μᾶλλον «ἀνακωχὴ» [μπέσσα], τοῦθ' ὅπερ ἐν Ἀλβανίᾳ εἶνε συνώνυμον πρὸς τὴν συνήθη φιλίαν. Δὲν ὑπάρχει σχεδὸν φυλή, μεγάλη ἢ μικρά, μὴ διατελοῦσα εἰς διαμάχην πρὸς μίαν τῶν ἄλλων. Τινὲς τῶν φιλονεικιῶν τούτων ἀνεπτύχθησαν νεωστί, ἄλλαι ὅμως πρὸ τοσούτου ὑφίστανται χρόνου, ὥστε ἡ γένεσίς των ν' ἀπόλλυται εἰς τὰ σκότη τῆς ἀμνημονεύτου ἀρχαιότητος. Ἡ αἰτία ἴσως ἐλησμονήθη ἤδη, ἡ ἔρις ἐν τούτοις ἐξακολουθεῖ ὡς συνήθεια πλέον ἢ παράδοσις. Αἱ ἔχθραι μεταδίδονται εἰς τὰ ἀριστοκρατικὰ ὀτζάκια τῆς Ἀλβανίας παρὰ τῆς μιᾶς γενεᾶς εἰς τὴν ἀκόλουθον, ὡς τὰ τοῦ ζατρικίου τεχνάσματα λέγεται ὅτι μεταδίδονται ἐν τοῖ μεγάλοις τῆς Ἱσπανίας οἴκοις.

Αἱ ἔριδες αὗται γενικῶς λαμβάνουσι τὴν γέννησιν ἐκ φόνου μέλους φυλῆς. Οἱ ἄλλοι τῆς φυλῆς θεωροῦσιν ἑαυτοὺς λόγῳ τιμῆς ὑποχρέους νὰ τιμωρήσωσι τὸ ἔγκλημα «λαμβάνοντες ὀπίσω αἷμα», δηλαδὴ διὰ τοῦ φόνου τοῦ ἀτόμου ἐκείνου, ὅπερ ἔχυσε τὸ αἷμα τοῦ φίλου των ἢ τοῦ φόνου ἐγγυτέρου του συγγενοῦς. Τῆς ἐκδικήσεως τὸ καθῆκον θρησκευτικῶς μεταβιβάζεται ἀπὸ τοῦ πατρὸς εἰς τὸν υἱὸν ἐν εὐθείᾳ γραμμῇ, ὁ δὲ ἐγγύτερος συγγενὴς τοῦ φονευθέντος θεωρεῖται ὡς ἐν ἀτιμίᾳ μέχρις ὅτου ἐπιτελέσῃ αὐτό. Ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ τοιαύτη τοῦ ἱεροῦ καθήκοντος ἐκπλήρωσις πανηγυρίζεται διὰ μεγάλων ἑορτῶν καὶ θορυβωδῶν ἐνδείξεων ἀγαλλιάσεως, ὁ δὲ ἐκδικητὴς ἐξυμνεῖται, ὡς ἁρμόζει εἰς ἄνθρωπον διασώσαντα τοῦ ὀτζακίου τὸ γόητρον. Αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ ἐνεργοῦσιν ὅσον δύνανται ἀδεξίως πρὸς κατάργησιν τῆς ἐκδικήσεως ταύτης, αἱ δὲ φυλακαὶ εἰσὶν πλήρεις προσώπων ἐνόχων ἀνθρωποκτονίας. Ὁ φόβος τῆς φυλακίσεως οὐδέποτε μέχρι τοῦδε ἀπέτρεψε γνήσιον Ἀλβανὸν νὰ ἀπαρτήσ αἷμα». Τοῦτο πράττων θεωρεῖ ἑαυτὸν ἐνεργοῦντα συμφώνως πρὸς κώδηκα τῆς φυλῆς, διὰ τοῦ χρόνου τετιμημένον, ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν ὁποῖον ἡ τοῦ Κράτους νομοθεσία ἐκτιμᾶται ὡς τῆς χθὲς ἔτι ἔργον. Ἔτι πρός. Ἡ εὐχαρίστησις, ἣν αἰσθάνεταί τις ἐν τῇ ἐπιτελέσει τῶν ἐπιταγῶν τοῦ οἱονεὶ θείου τούτου Νόμου, πάντας τοὺς

(1) Εἶδος ὀπισθογεμῶν ὅπλων.

Digitized by Google

ἄλλους διαλογισμοὺς βυθίζει εἰς ἀσημότητα. Ὁπόσον βαθέως ἐρριζωμένη εἶνε ἡ πεποίθησις ἐπὶ τὴν ἱερότητα τοῦ τῆς ἐκδικήσεως καθήκοντος ἐνδείκνυται ἐκ τῆς συνήθους τοῦ Ἀλβανοῦ συνομιλίας· «Ἔχω μίαν φιλονεικίαν αἵματος [γκιγιὰκ], Κύριε, ἠκούσθη Ἀλβανός, λέγων πρὸ βραχέος χρόνου, ἐὰν τὸν φονεύσω τώρα, καλὰ καὶ λαμπρά. Ἐὰν ἀποτύχω καὶ συλληφθῶ, θὰ καταδικασθῶ ἔστω καὶ εἰς δεκαπέντε ἐτῶν φυλάκισιν. Ὁ Σουλτάνος βεβαίως θὰ μοὶ χαρίσῃ τὰ πέντε. Πολὺ καλά, μετὰ δέκα ἔτη θ' ἀνακτήσω τὴν ἐλευθερίαν μου καὶ τότε ἐὰν ἀκόμη εὑρίσκηται ἐν τῇ χώρᾳ τῶν ζώντων θά τὸν φονεύσω. Ἐὰν ἔχῃ ἀποθάνῃ, θὰ φονεύσω τὸν υἱόν του ἢ τὸν ἀδελφόν του, ἂν θέλῃ ὁ Θεός [ἰνσιαλάχ]!»

Ο ὁμιλῶν ἦτο ἁπλοῦς μόνον μισθωτής, ἀλλ' αἱ σκέψεις του εἰσὶν ἀκριβῶς ὅμοιαι πρὸς τὰς οἱουδήποτε Ἀλβανοῦ, ἀνεξαρτήτως τάξεως. Ὁπόταν πρό τινων ἐτῶν ὁ Δζεβέτ-μπεης, υἱὸς τοῦ μεγάλου Βεζύρου, ἐπλήγη θανατηφόρως ἐν πλήρει ἡμέρᾳ καὶ εν μιᾷ τῶν ἐμπορικωτέρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως κεντρικῶν ὁδῶν, πάντες ἐξήγησαν τὸν φόνον ὡς ἔργον ἐκδικήσεως ἐκ μέρους τῶν Ἀλβανῶν, διὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Γκανῆ-Βέη, συμπατριώτου των, ἐν ἀξιώματι, πρὸ δεκαμήνου φονευθέντος παρά τινος τῶν ἀνθρώπων τοῦ Δζεβέτ. Ἀλλ' οὐδ' ἀπεπειράθη ὁ ἐκδικητὴς νὰ διαφύγῃ. Διατί νὰ τὸ πράξῃ; Δὲν εἶχεν ἐκπληρώσῃ τὸν ἄγραφον τοῦ Θεοῦ νόμον; Δὲν θὰ παρέμενε τὸ ὄνομά του πάντοτε ἐν τῇ μνήμῃ τῶν τῆς φυλῆς του ἀνδρῶν ὡς τετιμημένον, ἡ δὲ πρᾶξίς του δὲν θὰ ἐξυμνεῖτο εἰς στίχους ἀξέστους τῶν ὀρέων πρὸς θαυμασμὸν τῶν ἐπιγιγνομένων; Τί εἶνε καὶ ὁ θάνατος αὐτός, μὴ λαμβανομένης ὑπ' ὄψει τῆς φυλακίσεως, παραβαλλόμενος πρὸς τὴν αἰωνίαν φήμην;

Τὴν κατάστασιν ταύτην τῶν πραγμάτων ἔχων τις ὑπ' ὄψιν, δὲν θέλει καὶ ἀποθαυμάσῃ διατί ἡ γεωργία δὲν ἀποτελεῖ ἔργον προσφιλές, οὐδὲ ἀκμάζει. Ὁ ἀραβόσιτος εἶνε τὸ μόνον εἶδος τῶν δημητριακῶν, ὅπερ καλλιεργεῖται, ἐξαρκεῖ δὲ μόλις πρὸς διατροφὴν μικροῦ μέρους τοῦ πληθυσμοῦ. Τὸ ἔλλειμμα συμπληροῦται διὰ κλοπῆς. Ὁ Ἀλβανὸς γεωργός, ἀφοῦ συλλέξῃ τὴν ἐσοδείαν του καὶ τὴν κρεμάσῃ μεταξὺ τῶν δοκῶν τῆς καλύβης του, θεωρεῖ συμπληρωθέντας τοῦ ἔτους τοὺς μόχθους. Ὁ ἀραβόσιτος οὗτος, ἀλεθόμενος κατόπιν κατ' ἀρέσκειαν, μία ἀγελὰς καὶ ὀλίγαι ὄρνιθες ἐπαρκοῦσιν εἰς ὅλας αὐτοῦ τὰς ἀνάγκας καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα.

Περιωρισμένον ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον ἐπὶ προϊόντων ἀγροτικῶν κτημάτων διενεργεῖται μετὰ τῆς Τεργέστης καὶ χελῶναι, αἵτινες δὲν ἔχουν ἀνάγκην διατροφῆς ἢ ἐπιμελείας, ἐξάγονται μεγάλως εἰς Ἰταλίαν. Μεθ' ὅλην τὴν ἔλλειψιν εἰρήνης καὶ τὴν ἐπικρατοῦσαν πενίαν, ὁ Ἀλβανὸς εἶνε τὰ μάλα φιλόξενος. Ἀκριβῶς, ὡς παρὰ τοῖς ὁμηρικοῖς Ἕλλησι καὶ τοῖς νεωτέροις Ἄραψιν, ὁ ξένος θεωρεῖται ὡς «ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πεμπόμενος», πρόσωπον ἱερὸν καὶ ἀπαραβίαστον. Ἐν τοῖς μικροτέροις χωρίοις, ἐν οἷς ἡ πατριαρχικὴ διοίκησις εἶνε κατ' ἐξοχὴν ἰσχυρά, ὁ πρῶτος τῆς φιλοξενίας κανὼν συνίσταται εἰς τὸ πλύσιμον τῶν ποδῶν τοῦ ξενιζομένου παρὰ τῆς οἰκοδεσποίνης τῆς καλύβης.

Digitized by Google

Καθῆκόν της ἐπίσης εἶνε νὰ κατακλιθῇ ἔξωθι τῆς θύρας τοῦ παραχωρηθέντος εἰς τὸν ξένον δωματίου, ὅπως ᾖ ἕτοιμος ἀμέσως καὶ νὰ χορηγῇ συνδρομήν, ἐν ᾗ περιπτώσει ἤθελεν οὗτος αἰφνιδίως ἀσθενήσῃ κατὰ τὴν νύκτα. Καὶ αὐτὸς ἔτι ὁ μέγιστος προσωπικὸς ἐχθρὸς εἶνε ἐντελῶς ἀσφαλὴς ὑπὸ τὴν στέγην Ἀλβανοῦ. Ὁ ξενίζων θέλει φιλοφρόνως προσενεχθῇ πρὸς αὐτόν, θὰ τῷ παραθέσῃ ἄφθονον τροφὴν καὶ ἀναχωροῦντα θὰ τὸν προπέμψῃ ἐπὶ ἡμίωρον ἀπὸ τοῦ οἴκου του διάστημα. Ἐνταῦθα ὅμως κεῖται τὸ ὅριον τῆς ἀνοχῆς, τῆς ἐπιβαλλομένης ὑπὸ τοῦ σεβασμοῦ. Ἅπαξ φθάσῃ ἐκεῖ, ἡ ὑποχρέωσις πρὸς σεβασμὸν λήγει καὶ ὁ ξενίζων δύναται νὰ πυροβολήσῃ τὸν πρώην φιλοξενούμενόν του μὲ τὴν εὐχαρίστησιν ἀνθρώπου, αἰσθανομένου, ὅτι πράττει ἔργον δίκαιον.

Τύπος ἄλλος τοῦ ἀλβανικοῦ χαρακτῆρος εἶνε ἡ θερμὴ εὐγνωμοσύνη διὰ καλὴν πρὸς αὐτὸν πρᾶξιν. Ἐν ᾧ εἶνε βραδὺς εἰς παροχὴν συγγνώμης διά τι κατ' αὐτοῦ ἀδίκημα, ἔτι βραδύτερον λησμονεῖ χάριν. Τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦτο γνώρισμα οὐχὶ πρὸ μακροῦ χρόνου ζωηρῶς ἐνετυπώθη εἰς ξένον πρόξενον ἐν Δυρραχίῳ. Ἦτο ἰατρὸς πεπειραμένος, κατά τινα δὲ ἐπιδημίαν ἔσωσε τὴν ζωὴν πολλῶν κατοίκων ἐκ φιλανλανθρωπίας. Ὁπόταν δὲ μετά τινα ἔτη μετετέθη, οἱ τέως ἀσθενεῖς του μετέβησαν ἐν σώματι νὰ ἐπισκεφθῶσι τὸν εὐεργέτην των, καὶ εἰς ἔνδειξιν τῆς εἰλικρινείας των ὑπεσχέθησαν νὰ φονεύσωσι τὸν διάδοχόν του. Δὲν κατεπείσθησαν δὲ τοῦ ν' ἀποτραπῶσι τοῦ σκοποῦ των, εἰμὴ δι' ἐπανειλημμένων διαβεβαιώσεων, συνοδευθεισῶν ὑπὸ ὅρκου ἐπισήμου, ὅτι ἡ τοῦ Προξένου μετάθεσις ἐνηργήθη τῇ αἰτήσει τοῦ ἰδίου, καὶ δὲν ἐπετεύχθη διὰ μηχανορραφιῶν τοῦ διαδόχου του, ὡς ἐφαντάζοντο. Ἡ ἀφοσίωσις καὶ χρηστότης τῶν Ἀλβανῶν εἰσὶ παροιμιώδεις καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολήν, ἐκεῖνοι δέ, οἵτινες ἀπασχολοῦσιν ὁπλοφόρους ἀκολούθους [καβάσηδες] ἐκ τῆς ἐθνικότητος ταύτης, πολλὰς ἔχουσι περιστάσεις αὐτοθυσίας νὰ διηγῶνται.

Αἱ τὸν ἀλβανικὸν βαρβαρισμὸν ἀφορῶσαι ὡς ἄνω παρατηρήσεις ἀποδίδονται εἰς τὴν ὅλην Ἀλβανίαν, ἀλλὰ δέον νὰ προστεθῇ, ὅτι ὁ βαθμὸς καθ' ὃν τὰ χαρακτηριστικὰ ταῦτα ἐπικρατοῦσιν εἶνε μέγιστος μὲν πρὸς βορρᾶν, κατώτατος δὲ πρὸς νότον τῆς χώρας. Καὶ εἶνε λοιπὸν τὸ βόρειον διαμέρισμα, δι' ὃ κατ' ἐξοχὴν ἡ ἔκφρασις «ἄγρια γῆ» (γιαμπάνι) ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀποδίδεται, ἔκφρασις ὑπομιμνήσκουσα τὸν ἄγριον καὶ ἄνευ νόμων χαρακτῆρα τοῦ λαοῦ τούτου, οὐχ' ἧττον καὶ τὸ τραχ μεγαλεῖον τῶν μελανῶν καὶ ἀπεψιλωμένων ὀρέων, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων οἰκεῖ. Τὸ τμῆμα τοῦτο διοικητικῶς ἀποτελεῖ τὸ βιλαέττιον τῆς Σκόδρας, οἰκεῖται δὲ ἐν μέρει μὲν ὑπὸ Σλαύων ἐξαλβανισθέντων, ἐν μέρει δὲ ὑπὸ Ἀλβανῶν τῆς καλουμένης ἰλλυρικῆς καταγωγῆς. Καίτοι ἀμφότεροι οὗτοι κοινῶς περιλαμβάνονται ὑπὸ τὸ ὄνομα «Γκέγκηδες», οἱ τελευταῖοι εὐχερῶς διακρίνονται ἐκ τῆς ἰδιαζούσης αὐτοῖς ὄψεως, τοῦ ὁρμητικοῦ χαρακτῆρος καὶ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἐκ τοῦ ἔθους τοῦ κείρειν τα κεφαλὰς οὕτως, ὥστε εἷς μόνος βόστρυχος νὰ ἐπιτρέπηται ν' αὐξάνῃ ἐπὶ τῆς κορυφῆς καὶ κατέρχεται ἐπὶ τοῦ τραχήλου, συνήθεια, ἀναμιμνήσκουσα τῷ θεατῇ τ

Digitized by Google

Ἰνδοὺς τοῦ Φενιμὸρ Κούπερ, ληστευθέντας τῶν πτερῶν των. Μία φυλὴ τῶν Γκέγκηδων, οἱ Μιρδῖται, οἰκοῦντες τὸ μεταξὺ Σκόδρας καὶ Πρισρένης τμῆμα, μεταξὺ ἄλλων λειψάνων ἀληθῶς ἀρχεγόνου πολιτισμοῦ, διατηροῦσι τὸ ἔθος τῆς ἐξαγαμίας, οὐδέποτε νυμφευόμενοι ἐν τῇ φυλῇ, ἀλλὰ συνήθως προμηθευόμενοι συζύγους βιαίως ἀπαγομένας ἐξ ἄλλων γειτόνων. Ἡ κόρη εἰς πολλὰς περιστάσεις δὲν ἔχει καὶ ἀκατανίκητον ἀποστροφὴν ὅπως ἀπαχθῇ, ἀλλ' οἱ ἄρρενες συγγενεῖς αὐτῶν θεωροῦσι ζήτημα τιμῆς τὴν ὑπεράσπισίν της, ἐντεῦθεν δὲ γάμος Μιρδιτῶν συνήθως προαγγέλλεται ὑπὸ σειρᾶς κηδειῶν.

Ἡ τῶν Γκέγκηδων γλῶσσα εἶνε ἄγροικος καὶ τραχεῖα ὡς οἱ βράχοι των, ἀνεπίδεκτος κανόνων ὡς οἱ ταύτην ὁμιλοῦντες καὶ πρωτότυπος ὡς οἱ τρόποι των, παρουσιάζουσα πρὸς τούτους καὶ ὁμοιότητά τινα οἰκογενειακὴν πρὸς τὸν λόγον τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Λατίνων ἐν τῇ τραχυτέρᾳ μορφῇ αὐτοῦ. Ἀλλ' εἶνε μόνον ἡ ὁμοιότης ἡμιεσβεσμένης προγονικῆς εἰκόνος πρὸς τοὺς ἀπομεμακρυσμένους ἀπογόνους τῶν ἐν αὐτῷ εἰκονιζομένων.

Τοιοῦτοι οἱ Γκέγκηδες καὶ ἡ χώρα των. Ὁ Θεὸς τοῦ φωτὸς ἐλησμόνησεν ὡς φαίνεται νὰ ρίψῃ ἀκτῖνα πρὸς τὴν γωνίαν ταύτην τὴν ἐσκοτισμένην τῆς Εὐρώπης· ἡ ἱστορία σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ἀπηξίωσε νὰ διηγηθῇ τὸν βίον γένους, ἐξ ἰδιοτροπίας τῆς εἱμαρμένης παραμένον ἐν ἀρχεγόνῳ καταστάσει νηπιότητος, καθ' ὃν χρόνον οἱ πρὸς νότον ἐξάδελφοί των, Ἕλληνες, ηὔξανον, ἤκμαζον, παρήκμαζον, ἔθνησκον σχεδὸν καὶ ἀνίσταντο καὶ πάλιν εἰς ζωὴν κατόπιν. Καὶ εἶνε ἐν τούτοις γένος ὑπερεκχειλίζον ἐκ ζωτικότητος. Ἡ συνεχὴς διοχέτευσις ἀνδρῶν, εἰς ἣν ἡ νότιος Ἀλβανία ἐπὶ μακρὰν σειρὰν γενεῶν ὑπεβάλλετο, ἐμείωσε τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν. Ἀλλ' εὐθὺς ὡς τὸ ρεῦμα τῆς ὀθωμανικῆς κατακτήσεως ἔληξε, ἤρξαντο πολλαπλασιαζόμενοι. Κατ' ἐξοχὴν δὲ τὸ τελευταῖον μέρος τῆς δεκάτης ἐνάτης ἑκατονταετηρίδος οἱ Γκέγκηδες, οἵτινες εἶχον ἐξηναγκασθῇ νὰ ὑποχωρήσωσι πρὸ τῶν προβαινόντων κυμάτων τῆς Ἑλλάδος, ὑπερεπήδησαν τὰ ἐπιβληθέντα κατὰ τὸ κίνημα ἐκεῖνο ὅρια τῆς χώρας, καὶ οὗτοι τώρα εἰς τὴν σειράν των ἤρξαντο πιέζοντες τοὺς ἐπήλυδας. Οἱ Σλαῦοι ἐξηναγκάσθησαν νὰ διέλθωσιν ἅπαξ ἔτι τὸν Δρῖνον καὶ ἐγκαταστῶσι πρὸς ἀνατολὰς ἀπωτέρω. Ἐντεῦθεν τὸ βιλαέτειον τοῦ Μοναστηρίου, ὡς καὶ τὸ ὑπὸ τὸ ὄνομα Παλαιὰ Σερβία γνωστὸν διαμέρισμα, παρουσιάζουσι τὸ θέατρον συνεχοῦς πάλης πρὸς ἐπικράτησιν μεταξὺ Ἀλβανῶν καὶ Σέρβων, βαθμηδὸν ἐξωθουμένων πρὸς τὰς ὄχθας τοῦ Βαρδάρ.

Πρὸς νότον τῶν φυλῶν τούτων κεῖται ἡ χώρα τῶν Τόσκηδων, ἡμερώτερον καὶ ἔλασσον τραχὺ γένος ἀνθρώπων, ἔλασσον παραδεδομένων εἰς τὸ μάχεσθαι καὶ πλειότερον εἰς τὰς ἀγροτικὰς ἐργασίας ἀπὸ τοὺς πέραν τοῦ Σκουμπίου ἀδελφούς των, καίτοι ὡς ἐκεῖνοι εἰσὶ τὸ πλεῖστον ὡπλισμένοι ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν.

Ἡ χώρα νοτιώτερον ἔτι οἰκεῖται ὑπὸ ἀθροίσματος φυλῶν γνωστῶν, ὡς Λιάπηδες καὶ Τζάμηδες. Μικρὸν κέκτηνται οὗτοι τῆς θηριωδίας, ἥτις διακρίνει τοὺς ἄλλους Ἀλ-

Digitized by Google

βανοὺς καὶ διατελοῦσι πλεῖον τι. ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν. Στρατολογία καὶ φορολογία, καίτοι πρακτικῶς ζητήματα ἀσήμαντα, ὡς καὶ εἰς τοὺς Γκέγκηδες, εἰσὶν ὁπωσδήποτε ἀποδεκταὶ θεωρητικῶς ὡς ὑποχρεωτικαί. Ἡ φυλετικὴ διαίρεσις ἀντικατέστη τὸ πλεῖστον ἐκεῖ ὑπὸ ἀντιστοίχου τοπικῆς, διαιρέσεως εἰς διαμερίσματα ἑκάστου διοικουμένου ὑπὸ μεγάλου γεωκτήμονος, ἡ δὲ ἐκδίκησις σπανίως περιπλέκει ὁλόκληρα διαμερίσματα εἰς ἐχθροπραξίας, κατὰ κανόνα περιοριζομένη εἰς οἰκογενείας μεμονωμένας. Ἐν μιᾷ λέξει, ἐφ' ὅσον νοτιώτερον ὁ περιηγητὴς προβαίνει, ἡμερώτερον οἱ ἄνθρωποι διαβιοῦσιν ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τὸ περιβάλλον. Ἡ σκηνογραφία εἰς τὰ μέρη ταῦτα εἶνε ἔλασσον ὀρεινή, τὸ ἔδαφος τακτικώτερον καλλιεργημένον, ὁ δὲ πληθυσμὸς ὀλίγον κατ' ὀλίγον, σχεδὸν ἀνεπαισθήτως συγχωνεύεται εἰς τὸν Ἠπειρωτικὸν Ἑλληνισμόν. Εἰς βαθμὸν τοιοῦτον ὥστε τὰ Ἰωάννινα, ἡ πρωτεύουσα τοῦ βιλαετίου πόλις, τώρα κεῖται πρὸς νότον τῶν ἑλληνικῶν συνόρων, ὡς ταῦτα διεγράφησαν ὑπὸ τοῦ ἐν Βερολίνῳ Συνεδρίου τῷ 1878, καὶ ἂν μὴ ἡ Πύλη ἠρνεῖτο νὰ ἐκτελέσῃ τὸ 13ον ἄρθρον τῆς συμβάσεως, τμῆμα σημαντικὸν τοῦ βιλαετίου τούτου θὰ ἦτο νῦν πράγματι ὅ τι τότε ἀνεγνωρίσθη, μέρος τοῦ ἑλληνικοῦ Βασιλείου.

Ἡ τῆς Ἀλβανίας διαίρεσις εἰς βορείαν καὶ νοτίαν δὲν εἶνε αὐθαίρετος οὐδὲ νέα. Ἀντιστοιχεῖ ἐπακριβῶς πρὸς τὸν προσδιορισμόν, ὅστις κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἐπεκράτει. Ὁ Στράβων ἐθεώρει τὴν Ἐγνατίαν ὁδόν, ὡς σχηματίζουσαν τὴν μεταξὺ τῶν Ἰλλυριῶν καὶ τῶν Ἠπειρωτῶν ὅμορον γραμμήν. Μεθ' ὅλας τὰς μεταλλαγάς, δι' ὧν ἡ χώρα διῆλθεν ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ παλαιοῦ γεωγράφου, ὁ νεώτερος περιηγητὴς δίκαιον θεωρεῖ ν' ἀποδεχθῇ τὴν διήγησιν ἐκείνου, διότι ἡ Ἐγνατία ὁδὸς διατρέχει παραλλήλως τῷ ποταμῷ Σχουμπίῳ, ὅστις διαχωρίζει ἔτι τοὺς βορείους Γκέγκηδες ἀπὸ τοὺς νοτίους Τόσκηδες. Καὶ σημειοῦται μὲν καὶ σφόδρα αἰσθητοὶ εἶνε ἡ μεταξὺ τῶν δύο φυλῶν διάκρισις, ἀλλ' οἵ τε Γκέγκηδες καὶ οἱ Τόσκηδες ἀναγνωρίζουσι κοινὴν ἐπωνυμίαν καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα **Σκιπετάροι** περιλαμβάνουσι πάντας ἐκείνους, οἵτινες ποιοῦνται χρῆσιν τῆς ἀλβανικῆς γλώσσης (Σκήπ), κοινότης αἰσθήματος, οὐδ' ὑπὸ διαφορᾶς θρησκείας ἐπηρεαζομένη. Τὸ ὄνομα **Σκιπετὰρ** χρησιμεύει πρὸς δήλωσιν πληθύος πίστεων, μωαμεθανικῶν τε καὶ χριστιανικῶν, ἡ δὲ ἐλευθεριότης περὶ τὴν ἔννοιαν ταύτην ἀποδοτέα ἴσως εἰς τὸ γεγονός, ὅτι οὔτε ὁ Σταυρὸς οὔτε ἡ Ἡμισέληνος εἰσί τι πλέον ἁπλοῦ συμβολικοῦ ὀνόματος τῷ Ἀλβανῷ. Ἀρκούντως δὲ χαρακτηριστικὸν εἶνε, ὅτι οἱ Μωαμεθανοὶ Ἀλβανοὶ εἰσὶ τὸ πλεῖστον Βεκτασίδες, αἱρετικὸς κλάδος βαθέως κεχρωματισμένος, δι' ἀντικανονικῶν ἀρχῶν, ἐντεῦθεν δὲ ἐπιρρεπὴς πρὸς τὴν ἄκραν περιφρόνησιν διὰ τὴν Διοίκησιν, τοῦθ' ὅπερ διακρίνει τὰ τέκνα ταῦτα τῶν βράχων. Ἐναντίον τῶν ἐντολῶν τοῦ Κορανίου ἀναφανδὸν συγχωροῦσιν ἑαυτοῖς τὴν χρῆσιν οἴνου καὶ χοιρείου κρέατος. Ἐναντίον δὲ τῆς παρὰ τῷ Ἰσλὰμ κρατούσης συνηθείας καθ' ὅλον τὸν ἀνατολικὸν κόσμον, δὲν οἰκοδομοῦσι μιναρέδες εἰς τὰ ὀλίγα αὐτῶν τεμένη, σκώπτουσι δὲ τοὺς ταῦτα πράττοντας. «Ὁπόσον ἄφρονες θὰ εἶνε, φρονοῦντες ὅτι ὁ Ἀλλὰχ ταχύτερον θ' ἀκούσῃ τὰς δεήσεις των, διότι τάχα τὰς ἀναπέμπουσι

Digitized by Google

ἀφ' ὑψηλοῦ, ὀλίγους πόδας ὕπερθεν τῆς συνήθους ἐπιφανείας τῆς γῆς!» ἠκούσθη Ἀλβανὸς ἀναφωνῶν, οἱ δὲ λόγοι του κατεδείκνυον τὰς ἐσκοτισμένας ἰδέας του ὅσον ἀφορᾷ τὰ μωαμεθανικὰ ἔθιμα, κάλλιον μιᾶς κανονικῆς τάσεως ἐπὶ τῆς τοῦ Προφήτου κατηχήσεως.

Ἐν τῇ νοτίῳ Ἀλβανίᾳ ὑπάρχουσιν ὁλόκληρα μωαμεθανικὰ τμήματα, ὡς καλοῦνται, ἅτινα δὲν δύνανται νὰ καυχῶνται οὐδ' ἐπὶ ἑνὶ μόνῳ τόπῳ λατρείας ἢ ἑνὶ μόνῳ τοῦ Ἀλλὰχ λειτουργῷ. Οἱ ἀφελεῖς οὗτοι πιστοὶ θεωροῦσι τὸ τουρκικὸν ὄνομα διαβατήριον ἐπαρκὲς διὰ τὸν Παράδεισον τοῦ Προφήτου. Δὲν τηροῦσι Ραμαζάνιον— τὴν μεγάλην μωαμεθανικὴν νηστείαν— καὶ παραλείπουσι σχεδὸν καὶ αὐτὴν τῆς περιτομῆς τὴν ἱεροτελεστίαν, ἥτις παρὰ τοῖς μωαμεθανοῖς τυγχάνει κατὰ τὴν σπουδαιότητα ἴση πρὸς τὸ χριστιανικὸν βάπτισμα. Ὁ κατὰ τὰς ἑλληνικὰς συμπλοκὰς τοῦ 1885 ἀρχιστράτηγος Ἐγιοὺπ πασσᾶς, ἐπισκεπτόμενος ἀσθενεῖς, ἀνεκάλυψε τὴν παράδοξον παράλειψιν, καὶ ἐκ τούτου ἀγανακτήσας ἐπρότεινε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἱεροτελεστίας εἰς τὰ ἀλβανικὰ τάγματα κατὰ τὸν κεκανονισμένον τρόπον. Ἐξηναγκάσθη ἐν τούτοις νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ θεοσεβὲς αὐτοῦ σχέδιον ἐκ τῆς ἀπειλῆς τῶν ἀκουσίων προσηλύτων, ὅτι ἐν σώματι θ' αὐτομολήσωσι πρὸς τὸν ἐχθρὸν μᾶλλον παρὰ νὰ ὑποστῶσι τὴν ὕβριν ταύτην. Ἄλλοτε πάλιν ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις ἔπεμψεν εἰς ἓν τῶν τμημάτων τούτων ἔμπειρον ἄνδρα ὅπως περιτάμῃ τοὺς παῖδας ὅλους καὶ εἰσαγάγῃ εἰς τὰ μυστήρια τῆς μωαμεθανικῆς λατρείας. Οἱ προύχοντες (ἀγάδες), οἵτινες ἄλλως πολὺ θὰ ἐζημιοῦντο, ἀπεδέχθησαν τοῦτο ὅσον ἠδύναντο φιλοφρονέστερον, ἀλλ' ὁ κοινὸς καὶ ἀνεύθυνος ὄχλος ἔλαβε τὰ ὅπλα καὶ ἐφόνευσε τὸν ταλαίπωρον Χότζαν, διότι ἐτόλμησε νὰ προσβάλῃ τὰ ἐλεύθερα τῆς Ἀλβανίας τέκνα, καὶ ἐξηνάγκασεν οὕτω τὴν Πύλην ν' ἀναγνωρίσῃ, ὅτι ὑπάρχουσιν ὅρια ἐν τῇ ἀλβανικῇ ἐπιδεικτικότητι θρησκευτικῆς ἐπιρροῆς, πέραν τῶν ὁποίων δὲν εἶνε ἀσφαλὲς νὰ προβαίνῃ τις. Αἱ ἐκκεντρικότητες. αὗται ἤγαγον τοὺς ὀρθοδόξους πιστοὺς ν' ἀποδώσωσι τοῖς μωαμεθανοῖς Ἀλβανοῖς τὴν παρωνυμίαν τοῦ Κιταπσίζ, ἤτοι τοῦ ἀβίβλου.

Ὁ Χριστιανισμὸς ἐπίσης, καλεῖται ἑλληνικός, ἢ ρωμαϊκός, καὶ εἶνε τύπου ἰδιάζοντος τῇ Ἀλβανίᾳ. Αἱ ἰδέαι τοῦ κοινοῦ Ἀλβανοῦ ἐπὶ τοῦ ζητήματος ἐξεικονίζονται καλῶς ἐν τῇ διηγήσει, καθ' ἣν ὀρεινός τίς ποτε ἐπληροφόρησε περιηγητήν, ὅτι ἐδέετο τῷ Χριστῷ, ὅπως μεσιτεύσῃ ὑπὲρ αὐτοῦ παρὰ τῷ Ἁγίῳ Νικολάῳ. Οὐδὲ ἔχει διαγραφῇ πολὺ αὐστηρῶς ἡ μεταξὺ τοῦ Ἰσλαμισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ γραμμή. Εἰς πολλὰ διαμερίσματα, Ἀλβανοὶ οἵτινες κατὰ τὸν χρόνον τῆς φορολογίας περιέρχονται ὡς ἀληθεῖς μωαμεθανοί, ὀλίγους κατόπιν μῆνας, ὁπόταν καλοῦνται νὰ προσέλθωσιν εἰς τὸν στρατόν, ἀνακαλύπτουσιν αἰφνιδίαν κλίσιν πρὸς ἀπιστίαν. Ἄλλοι πάλιν ἐνῷ δημοσίᾳ ἀσπάζονται τὴν πίστιν, τὴν ἐπικρατοῦσαν, ἐμμένουσι κατ' ἰδίαν ἐν τῷ Χριστιανισμῷ καὶ συμβιβάζουσι τὰ δύο θρησκεύματα, διδόντες εἰς τὰ τέκνα των δύο ὀνόματα ἓν τουρκικόν, ὑπὸ τοῦ Ἰμάμη ὁριζόμενον, συμφώνως πρὸς τὰ θέσμια τοῦ Ἰσλαμισμοῦ, οὗ γίνεται χρῆσις ἔξω τῆς οἰκίας, τὸ δὲ ἄλλο ὑπὸ χριστιανοῦ ἱερέως, ὅστις ὀλί-

Digitized by Google

γον μετὰ τὴν πρώτην ἱεροτελεστείαν προσκαλεῖται νύκτωρ μετημφιεσμένος καὶ οὕτω ὑπὸ τὴν χλαμύδα τῆς σκοτίας ἐξουδετεροῖ διὰ τοῦ βαπτίσματος τὴν πονηρὰν ἐπήρειαν. Τὸ δεύτερον ὄνομα σκεπεῖται ἀποκλειστικῶς πρὸς χρῆσιν ἐν τῷ οἴκῳ. Πολλαὶ ἄλλαι συνήθειαι προδίδουσι τὸν αὐτὸν ἐκλεκτικὸν δυϊσμὸν σκέψεων.

Ἅπαντες σχεδὸν οἱ ἀποκαλοῦντες ἑαυτοὺς μωαμεθανοὺς Ἀλβανούς, γνήσιοι ἢ καὶ ἐν ὑποκρίσει, τὰ τέσσαρα πέμπτα περίπου τοῦ ὅλου γένους, εἰσὶν ἀπόγονοι χριστιανικῶν κοινοτήτων, κατὰ διαφόρους περιόδους ἀπαρνηθεισῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εἰλικρινῶς τὸ ἑαυτῶν θρήσκευμα, ὅπως μετάσχωσι τῶν προνομιῶν τῆς ἐπικρατούσης φυλῆς, καὶ δύνανται νὰ ὑπερασπίζωσιν ἑαυτοὺς καὶ ἀτιμωρητὶ προσέτι νὰ καταπιέζωσι τοὺς γείτονας. Ἡ ἀλλαξοπιστία ἦτο τὰ μάλιστα εὐχερής, διότι πράγματι μικρὰν περιελάμβανε μεταβολὴν ἐν τοῖς δόγμασι, καὶ ἔτι ἐλάσσονα ἐν τῇ πολιτείᾳ ἑκάστου. Ὁπόσον ἐπιπολαία ἦτο, ὑπεδείχθη ἤδη. Ἴχνη τῆς παλαιᾶς θρησκείας εἰσὶν ἔτι εὐδιάκριτα εἰς τὰ πατρωνυμικὰ ὀνόματα πολλῶν μωαμεθανῶν Ἀλβανῶν, ἅτινα εἰσὶν ἑλληνικά, ἐνῷ τὰ μικρά των ὀνόματα εἰσὶ τουρκικά. Ἡ παράδοξος φύσις τοῦ συνδυασμοῦ δύναται νὰ ἐκτιμηθῇ δεόντως ὑπὸ τοῦ ἀναγνώστου, ὅστις ἤκουε ὀνόματα, οἷα τά: Χατζῆ Ἀβδουλὰχ Βράουν καὶ Μωχαμὲτ Ράσσελ, βρεττανικὰ καὶ ἀμερικανικὰ φιλολογικὰ φαινόμενα, ἀποδοτέα εἰς ἀναλόγους αἰτίας. Εὐρέως εἰπεῖν, ὁ Χριστιανισμὸς ἀνέπτυξε μείζονα ζωτικότητα πρὸς βορρᾶν παρὰ πρὸς νότον, κυρίως ἕνεκεν τῆς φυσικῆς διαμορφώσεως τῆς χώρας. Εἰς τοὺς βορείους, διαβιοῦντας εἰς τόπους ἀπροσίτους ἐπέτρεψεν ὁ κατακτητὴς νὰ διατηρήσωσι τὴν χρῆσιν τῶν ὅπλων καὶ συνεπῶς τὴν θρησκευτικὴν ὡς καὶ τὴν πολιτικὴν αὐτῶν ἐλευθερίαν, ἐνῷ εἰς τὸν ἔλαττον ὀρεινὸν νότον ὁ λαὸς ὅπως διατηρήσῃ τὴν τελευταίαν—πολὺ προθύμως ἴσως—ἐθυσίασε τὴν προηγουμένην.

Ἐφ' ὅσον εἶνε δυνατὸν νὰ καθορίσωμεν τὰ ἀντίπαλα θρησκεύματα ἐν Ἀλβανίᾳ, ἀνευρίσκομεν τὸ μωαμεθανικὸν στοιχεῖον, ὑπερέχον κυρίως ἐν ταῖς πόλεσι, τὸ δὲ χριστιανικὸν εἰς τὴν ἄλλην χώραν. Οὕτω πρὸς βορρᾶν τῆς Σκόδρας, ἡ Δίβρη, τὸ Δυρράχιον καὶ τὸ Ἐλμπασσάν(1), οἰκοῦνται κυρίως ὑπὸ Μωαμεθανῶν, ἐνῷ αἱ πέριξ φυλαὶ εἰσι τὸ πλεῖστον χριστιανικαί. Τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται εἰς τὸ Βεράτιον καὶ τὰ Ἰωάννινα πρὸς νότον. Τοιοῦτον ἰσχυρὸν εἶνε τὸ μωαμεθανικὸν στοιχεῖον εἰς ἅπαντα τὰ κέντρα ταῦτα, ὥστε διαρκοῦντος τοῦ μηνὸς τοῦ Ραμαζανίου — τῆς μωαμεθανικῆς τεσσαρακοστῆς — οὐδεὶς Χριστιανὸς αὐτόχθων ἢ καὶ Εὐρωπαῖος τολμᾷ νὰ βαίνῃ καθ' ὁδὸν καπνίζων. Τοιαύτη πρᾶξις θέλει ἐξηγηθῇ ὡς ἐκ προθέσεως προσβολὴ κατ' ἐκείνων, εἰς οὓς δὲν ἐπιτρέπεται νὰ καταλύσωσι τὴν νηστείαν καπνίζοντες, τιμωρεῖται δὲ κατὰ τὴν ἐθνικὴν μέθοδον, ἥτις, καίτοι σύντομος, κέκτηται τὴν ἀξίαν, ὅτι εἶνε πρόχειρος — Ἀλβανὸς σκοπευτὴς σπανίως ἀποτυγχάνει τοῦ σκοποῦ. —

Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς Χριστιανοὺς καθ' ἑαυτούς, οἱ πρὸς βορρᾶν εἰσὶ τὸ πλεῖστον Καθολικοί, τὴν μόνην δὲ σπουδαίαν ἐξαίρεσιν ἀποτελοῦσιν οἱ οἰκοῦντες τὴν Ρέκκαν — σειρὰν χωρίων εἰς τὰ βορειοανατολικὰ τῆς Δίβρης μέρη — οἵτινες εἰσὶν οἱ μόνοι

(1) Σφάλλεται ἐνταῦθα ὁ συγγραφεύς, διότι αἱ ἀναφερόμεναι πόλεις εἶναι νοτίως καὶ νοτιοανατολικῶς τῆς Σκόδρας Σ.Σ.Ε.

Digitized by Google

Γκέγκηδες, οἱ διατηρήσαντες τὴν ὀρθόδοξον θρησκείαν, ἐντεῦθεν δὲ ἐκτεθειμένοι ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν εἰς τὰς συνεχεῖς ἐπιθέσεις τῶν Μωαμεθανῶν τῆς Δίβρης, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ εἰς τὰς τῶν καθολικῶν Μιρδιτῶν.

Ἄδεια ὁπλοφορίας χορηγουμένη ἐνίοτε αὐτοῖς ὑπὸ τῶν Ἀρχῶν δὲν συντελεῖ μεγάλως πρὸς βελτίωσιν τῆς καταστάσεώς των. Ἐν τῷ νότῳ ἀφ᾽ ἑτέρου ἀνευρίσκομεν, ὅτι ἅπαντες οἱ τὸ χριστιανικὸν θρήσκευμα ἀκολουθοῦντες Ἀλβανοὶ ἀνήκουσιν εἰς τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Ἡ μεταξὺ τῶν Καθολικῶν καὶ Ἑλλήνων Χριστιανῶν διάκρισις ἐμφαίνεται ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν ἀλφαβήτων, ὧν γίνεται χρῆσις ὑφ᾽ ἑκατέρου τῶν δύο τούτων θρησκευτικῶν κομμάτων. Οἱ πρῶτον ποιοῦνται χρῆσιν τοῦ λατινικοῦ, οἱ δεύτεροι διατηροῦσι τὸ ἑλληνικόν, ὅπερ ἄλλοτε εὑρίσκετο ἐν γενικῇ χρήσει. Ἡ εἰσαγωγὴ τῶν ρωμοϊκῶν γραμμάτων ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν τῆς Δύσεως θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν προπαγανδῶν, δύο — τῆς αὐστριακῆς καὶ τῆς ἰταλικῆς — συναγωνιζομένας ὅπως ἑλκύσωσιν εἰς ἑαυτὰς τὴν εὔνοιαν τῶν Γκέγκηδων καὶ τῶν Τόσκηδων.

Ἀμφότεραι αἱ ξενικαὶ αὗται προπαγάνδαι ὡς μέγαν σύμμαχον κέκτηνται τὴν ἀντίθεσιν, ἣν οἱ τῆς καλλιτέρας τάξεως Ἀλβανοί, οἱ τὴν Αὐστρίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν ἐπισκεπτόμενοι δι᾽ ἐμπορικὰς ἐργασίας, παρατηροῦσι καὶ ἐκθέτουσι εἰς τοὺς φίλους των ἐν τῇ πατρίδι, ὡς ἐπικρατοῦσαν μεταξὺ τῆς καταστάσεως τῆς ἰδίας αὐτῶν πατρίδος καὶ τῆς τῶν ἄλλων χωρῶν, τῶν ὑπὸ διοίκησιν πεφωτισμένην διατελουσῶν. Οὕτω λοιπὸν αἱ ἐμπορικαὶ συναλλαγαὶ διευκολύνωσι τὴν πολιτικὴν δυσαρέσκειαν, ἣν ἄμφω αἱ Δυνάμεις αὗται ἀγωνίζονται νὰ διατρέφωσι.

(Ἕπεται συνέχεια) *Μετάφρασις* **Γουλιέλμου Δ. Ἰωαννίδου**

Digitized by Google

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ

31 Ἰουλίου 1902.

Ὁ Ἰταλικὸς Στόλος ἐν Πρεβέζῃ — Ἀφίκετο τέλος πάντων ὁ πρὸ πολλοῦ ἀναμενόμενος ὑπὸ τῆς ἐνταῦθα ἰταλικῆς Προπαγάνδας ἰταλικὸς στόλος, συγκείμενος ἐξ ὁλοκλήρου θωρηκτῆς μοίρας, τὴν 29ην τρέχοντος, ἧς τινος τὴν ἄφιξιν διετυμπάνιζε πρὸ πολλῶν ἡμερῶν ὁ ἐπίτηδες ἐξ Ἰωαννίνων χάριν τούτου ἐλθὼν ἐνταῦθα Ἀλβανὸς ἰατρὸς Φάντης. Ἠγκυροβόλησε πρὸ τῆς πόλεως ἡμῶν, ἣν ἡ ἰταλικὴ Προπαγάνδα καταλέγει ἐντὸς τῆς τεκταινομένης νέας Ἰταλίας, χωρὶς νὰ χαιρετήσῃ τὴν ὀθωμανικὴν σημαίαν, τὸ ὁποῖον ἔπραξε μετὰ πάροδον 7 1/2 ὅλων ὡρῶν. Πᾶς τις, μὴ γνωρίζων τὸ ἀναπτυχθὲν μῖσος μεταξὺ τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Ἰταλίας, θὰ ἤλπιζε ἐν χώρᾳ, στενούσῃ ὑπὸ ἀφόρητον τυραννίαν, μεγάλην τὴν ὑποδοχὴν ἐκ μέρους τοῦ χριστιανικοῦ στοιχείου πρὸς στόλον χριστιανικὸν καὶ δὴ Δυνάμεως μεγάλης, ἧς τὸ ἐθνικὸν οἰκοδόμημα ἐθεμελιώθη ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ δικαίου τῶν ἐθνικοτήτων, ἀλλὰ δυστυχῶς, ἀφότου ἡ ἰταλικὴ Κυβέρνησις προέβη εἰς τοσαύτας ἐνεργείας ἐν Ἠπείρῳ, προπαρασκευάζουσα τὸ ἔδαφος αὐτῆς ὅπως μίαν ἡμέραν ἀποτελέσῃ αὐτῆ μέρος τοῦ Ἰταλικοῦ κράτους, ἡ Ἰταλία ἀπεξενώθη τέλεον ἐκ τῶν Ἠπειρωτικῶν καρδιῶν. Οὐδὲ εἷς χριστιανὸς ἐξῆλθεν εἰς τὴν προκυμαίαν νὰ ἴδῃ τοὺς ἰταλικοὺς θαλασσίους κολοσσοὺς καὶ μόλις εἰκοσὰς περιέργων μωαμεθανῶν ἐξῆλθον πρὸς τοῦτο εἰς τὸν Ἅγ. Γεώργιον. Χθὲς περὶ τοὺς 200 ναύτας ἐξῆλθον εἰς τὴν πόλιν καὶ διεσπάρησαν ἐντὸς αὐτῆς. Μεθ᾽ ὅλην τὴν ὑφισταμένην ἐχθρότητα μεταξὺ τῶν Ἠπειρωτῶν καὶ τῶν Ἰταλῶν, οἱ κάτοικοι τῆς ἡμετέρας πόλεως οὐδεμίαν εἶχον πρόθεσιν οὔτε ν᾽ ἀποδοκιμάσωσι τὴν ναυτικὴν ταύτην ἐπίδειξιν τῆς Ἰταλίας, οὔτε νὰ προσενεχθῶσι σκαιῶς καὶ ἐχθρικῶς πρὸς τοὺς ξένους τούτους ναύτας. Δυστυχῶς ὅμως ἀφορμὴν ἀποδοκιμασίας καὶ ἐχθρικῆς στάσεως ἔδωκαν αὐτοὶ οὗτοι οἱ ναῦται δι᾽ ὧν ἡ φίλη Ἰταλία ὀνειρεύεται νὰ κατακτήσῃ τὴν Ἤπειρον, ἐλευθεροῦσα δῆθεν αὐτὴν ἀπὸ τῶν τουρκικῶν ἁλύσεων. Οἱ Ἰταλοὶ ναῦται, εἰθισμένοι ἐκ τῆς χώρας των εἰς τὴν παραλυσίαν καὶ εἰς τὴν ἀσέβειαν πρὸς τὴν οἰκογενειακὴν τιμήν, εἰσελάσαντες εἰς τὴν ἀπόκεντρον συνοικίαν *Τσαβαλοχώρι*, εἰσῆλθον, ἐντὸς πολλῶν οἰκιῶν, ἱεροδούλους ζητοῦντες, ἀλλ᾽ ἀντὶ τοιούτων εὗρον γενναιοτάτην ἀντίστασιν παρὰ τῶν τιμίων Ἑλληνίδων, αἵτινες καθημερινῶς ἀντικρίζουσι τοὺς ἱεροὺς βράχους τοῦ Ζαλόγγου, ὁπόθεν ἑξήκοντα Σουλιώτισσαι, σύρουσαι τὸν ἀθάνατον εἰς τὰ χρονικὰ τῆς νέας ἑλληνικῆς ἱστορίας ἐκεῖνον χορόν, ἔπεσον εἰς τὸ χαῖνον βάραθρον, φονευθεῖσαι μέχρι τῆς μιᾶς, ἵνα μὴ ὁ Τοῦρκος μολύνῃ τὴν ἄσπιλον αὐτῶν τιμήν. Ὁπλισθεῖσαι ὅθεν ἅπασαι διὰ ροπάλων καὶ τῶν προχειροτέρων καὶ καταλληλοτέρων ὀξέων μαγειρικῶν ἐργαλείων ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ἐπιβουλέων τῆς τιμῆς των Ἰταλῶν ναυτῶν καὶ πλείστους ἐξ αὐτῶν ἐτραυμάτισαν εἰς τὰς κεφαλάς, ὧν τέσσαρας — πέντε ἐπικινδύνως, μετακομισθέντας ἐντὸς κλινοσκεπασμάτων μέχρι τῶν παρὰ τὴν προκυμαίαν ἀναμενουσῶν λέμβων. Ἐνῷ ταῦτα συνέβαινον ἐν Τσαβαλοχωρίῳ, δύο ἰταλικαὶ μουσικαὶ ἐπαιάνιζον, ἡ μὲν πρὸ τοῦ Λιμεναρχείου, ἡ δὲ πρὸ τοῦ Διοικητηρίου, ἀλλ᾽ οὐδεὶς Ἕλλην ἦτο παρών· ἀλλ᾽ ἀγυιόπαιδές τινες,

Digitized by Google

οἵτινες ὡς ἐκ τῆς ἡλικίας των ἦσαν ἀνεύθυνοι, συλλέξαντες ἐκ τῶν περιβολίων τομάτες παραγενομένες, ἔρριπτον αὐτὰς εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν Ἰταλῶν ναυτῶν καὶ ἔχριον αὐτοὺς διὰ τοῦ ἐρυθροῦ ζωμοῦ των.

Καίτοι μεγάλαι κατεβλήθησαν ἐνέργειαι ἐκ μέρους τοῦ Ἰταλοῦ Προξένου καὶ τῶν ὀλιγίστων ὑπαρχόντων ἐνταῦθα Ἰταλῶν, ὅπως οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἐπισκεφθῶσι τὰ ἰταλικὰ πολεμικὰ πλοῖα, προσφερομένων ἐπὶ τούτῳ καὶ πολεμικῶν λέμβων, ἐν τούτοις *οὐδείς*, *οὐδείς*, κατεπείσθη νὰ ἐπισκεφθῇ αὐτά.

Ἡ διαγωγὴ ἐν γένει τῶν Ἰταλῶν ναυτῶν ἦτο ἀξιοθρήνητος. Οὐδὲ πρὸς τοὺς Τούρκους ναύτας εἶνε δυνατὸν νὰ παραβληθῇ αὕτη. Δὲν ἔβλεπέ τις, ναύτας πεπολιτισμένου χριστιανικοῦ Κράτους, ἔχοντας συνείδησιν τῆς ἀποστολῆς των, ἀλλὰ συρφετόν .... λωποδυτῶν! Ἐδυσκολεύθην πολὺ νὰ ρίψω τὴν λέξιν ταύτην, ἐπὶ τοῦ χάρτου, ἀλλ' ἀφοῦ διέπραξαν τὰς χειροτέρας τῶν λωποδυσιῶν, διατὶ νὰ μὴ ἀναφέρω τινὰς ἐν τῇ παρούσῃ δὲ ἵνα μὴ ἐκληφθῶ, ὅτι γράφω ψεύδη καὶ ἀοριστίας ἐνταῦθα ἀρκοῦμαι εἰς τὴν ἀναγραφὴν ὀλίγων μόνον λωποδυσιῶν, καθόσον ἐὰν ἠδυνάμην νὰ ἐξακριβώσω ἁπάσας, τὰ ὅρια τῆς παρούσης μου δὲν θὰ ἐξήρκουν ποσῶς.

1) Ἰταλοὶ ναῦται περὶ τοὺς δέκα, γευματίσαντες ἐν τῷ ἑστιατορίῳ Κακαβίνη, ἀφῄρεσαν δέκα πειρούνια καὶ τρεῖς πετσέττες, καὶ ἠρνήθησαν νὰ πληρώσωσιν ὅ τι ἔφαγον, δώσαντες μόνον τρία φράγκα.

2) Ὁμοίως ἀφῄρεσαν ἐκ τοῦ παντοπωλείου Ζέλη καὶ Τζοῦμα 15 κουτιὰ λουκούμια τῆς Σύρου.

3) Ὁμοίως καὶ ἐκ τοῦ Καταστήματος Ἰω. Μπάλκου ἀφῄρεσαν διάφορα ψιλικά, μυρουδιές, καὶ μίαν πετσέτταν.

Ἀρκοῦμαι εἰς ταῦτα μόνον χάριν συντομίας, ὡς εἶπον ἀνωτέρω, καὶ πρὸς βεβαίωσιν τῶν γραφομένων μου, σᾶς ἀναφέρω, ὅτι πάντες οἱ παθόντες κατέφυγον εἰς τοὺς Ἰταλοὺς πλοιάρχους, ζητοῦντες τὰ πράγματά των, οὗτοι δὲ ἐνεργήσαντες σωματικὴν ἔρευναν, ἀνεκάλυψαν πάντα τὰ κλαπέντα καὶ τὰ παρέδωσαν εἰς τοὺς παρ' ὧν εἶχον κλαπῆ ταῦτα!

Σᾶς βεβαιῶ, ὅτι, ἐὰν ἡ Ἰταλία εἶχεν ὡς σκοπὸν νὰ προσηλυτίσῃ τοὺς Ἠπειρώτας καὶ νὰ ἐπιβληθῇ εἰς αὐτοὺς διὰ τοῦ ὄγκου τοῦ ἀποσταλέντος πρὸς πολιτικὴν ἐπίδειξιν στόλου της, ἀπέτυχε τελείως, διότι ἡ διαγωγὴ τῶν πληρωμάτων τοῦ ἰταλικοῦ στόλου ἦτο τοιαύτη, ὥστε ἀπώλειαν μόνον ὑπέστη τὸ ἰταλικὸν γόητρον ἐν ταῖς καρδίαις τῶν Ἠπειρωτῶν ἐκ τῆς ἀνὰ τὰ παράλια τῆς Ἠπείρου ναυτικῆς ἐπιδείξεως τοῦ ἰταλικοῦ στόλου, καθόσον μάλιστα καὶ αὐτοὶ οἱ τυχὸν κρύφα ἰταλίζοντες μωαμεθανοὶ Ἀλβανοὶ Ἠπειρῶται, οἱ συνηθισμένοι εἰς τὸν πατριαρχικὸν βίον καὶ τ' αὐστηρὰ εἴθη, μετὰ μεγίστης δυσαρεσκείας ἔβλεπον τὰς παρεκτροπὰς τῶν Ἰταλῶν ναυτῶν, καὶ ἀναμολόγουν τὸν κίνδυνον τῆς οἰκογενειακῆς των τιμῆς, εἴ ποτε ἔπιπτον ὑπὸ τὴν ἰταλικὴν κυριαρχίαν.

Αὐτόπτης.

Digitized by Google

ΟΙ ΠΑΝΣΛΑΥΪΣΤΑΙ ΕΝ ΓΕΩΡΓΙΑι ΚΑΙ ΑΙ ΕΠΙΘΕΣΕΙΣ ΑΥΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΣΣΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Γνωστὸν τυγχάνει τῷ ἑλληνικῷ δημοσίῳ μεθ' ὁπόσης χαρᾶς, φιλοξενίας καὶ ἀγάπης ὑπεδέξαντο οἱ Γεωργιανοὶ κατὰ τὸν παρελθόντα Σεπτέμβριον τὴν σεπτὴν τῆς Ἑλλάδος βασίλισσαν Ὄλγαν, ἐπισκεψαμένην τὸν Καύκασον κατὰ τὰς ἑορτὰς τῆς ἑκατονταετηρίδος τῆς μετὰ τῆς ρωσσικῆς αὐτοκρατορίας ἑνώσεως τοῦ βασιλείου τῆς Γεωργίας.

Ὁ ἐν Γεωργίᾳ ὅμως Ρῶσσος Ἔξαρχος καὶ ἄκρος πανσλαυϊστὴς Φλαβιανός, φοβούμενος μήπως ἡ Αὐτῆς Μεγαλειότης ἐρωτήσῃ αὐτὸν ἐν τίνι γλώσσῃ τελεῖται ἡ λειτουργία παρὰ τῷ ἑβδομηκοντακισχιλίῳ ἑλληνικῷ πληθυσμῷ τοῦ Καυκάσου, προσεπάθει νὰ εὑρίσκηται ὅσῳ τὸ δυνατὸν μακρύτερον ἀπ' Αὐτῆς καὶ οὐδὲ παρέστη κατὰ τὴν ὑποδοχὴν τῆς Α. Μ. ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ ναῷ τοῦ Μιτσέχ, ἀλλ' ἀπέστειλεν ὡς ἀντιπρόσωπον αὐτοῦ τὸν ἐπίσκοπον Γουρίας Κυρίωνα. Ὁ φιλέλλην οὗτος Γεωργιανὸς ἐπίσκοπος προσεφώνησε τὴν Α. Μ. διὰ λαμπρᾶς προσλαλιᾶς, ἐξάρας τὴν εὐγνωμοσύνης καὶ τὰς ὑποχρεώσεις τῶν Γεωργιανῶν πρὸς τοὺς Ἕλληνας.

Τίς ἄλλως τε ἐν Γεωργίᾳ ἀγνοεῖ, ὁποία ἀδελφικὴ ἀγάπη καὶ φιλία ὑπῆρχε μεταξὺ Γεωργιανῶν καὶ Ἑλλήνων ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν βασιλέων τῆς Ἰβηρίας, Ἰμερετίας, Μιγρελίας καὶ Γουρίας; Ὁ λόγος τοῦ γεωργιανοῦ Ἐπισκόπου Κυρίωνος, τοῦ πολὺ κατά τε τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὰ ἤθη ὑπερέχοντος πάντων τῶν μελῶν τῆς ἁγιωτάτης Ι. Συνόδου, προὐξένησε λίαν ἐπαχθῆ ἐντύπωσιν ἐπὶ πάντων τῶν πανσλαυϊστῶν καὶ ἰδίᾳ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ Ἐπιτρόπου καὶ τοῦ βοηθοῦ αὐτοῦ. Ὅθεν τῇ 5 Μαρτίου ἐ. ἔ., ὁ βοηθὸς τοῦ κ. Ποπεδονόστσεφ καὶ διάπυρος πανσλαυϊστὴς Β. Σάμπλερ ἀπήτησε παρὰ τῆς Συνόδου τὴν μετάθεσιν τοῦ Ἐπισκόπου Κυρίωνος εἰς ἑτέραν ἐπαρχίαν ἐν Ρωσσίᾳ καὶ τοῦτο διὰ τὸν φιλελληνισμόν, δν ὁ Πανιερώτατος Κυρίων ἐξεδήλωσε. Ὁ Μητροπολίτης Πετρουπόλεως προσεκαλέσατο τοὺς ἀρχιερεῖς πρὸς ὑπογραφὴν τῆς μεταθέσεως τοῦ Κυρίωνος εἰς τὴν ἐπαρχίαν Βάλτκης, ἀντὶ τοῦ ἕνεκα τοῦ φαύλου αὐτοῦ βίου παυθέντος ἐπισκόπου Μενάνδρου. Καὶ ὡσεὶ μὴ ἤρκει ὁ ἠθικὸς οὗτος κατὰ τῶν Γεωργιανῶν κόλαφος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ὡς ἀντικαταστάτης τοῦ μετατεθέντος φιλέλληνος ἐπισκόπου Κυρίωνος διωρίσθη Ρῶσσος τοιοῦτος, ἀγνοῶν τὴν γεωργιανὴν γλῶσσαν τοῦ ποιμνίου του! Ἀπὸ τοῦ 1821 οἱ Γεωργιανοί, ἐκτὸς τοῦ Ρώσσου Ἐξάρχου, δὲν εἶχον Ρώσσους ἀρχιερεῖς, ἀπὸ τοῦ 1902 δὲ ἐν πάσῃ τῇ Ἰβηρίᾳ, ἥτις τῷ 1820 ἠρίθμει 15 ἐπαρχίας, οὐδὲ εἷς Γεωργιανὸς ἐπίσκοπος ὑπάρχει. Τοῦτο ἔσχεν ὡς συνέπειαν ὁ φιλελληνικὸς λόγος τοῦ Γεωργιανοῦ Ἐπισκόπου Κυρίωνος!

Βεβαίως ἡ Βασίλισσα τῶν Ἑλλήνων ἀδυνατεῖ νὰ σπογγίσῃ τὰ δάκρυα 700.000 Γεωργιανῶν, στερηθέντων τῶν ἐπισκόπων αὐτῶν, ὁ ἑλληνικὸς ὅμως κόσμος ὀφείλει νὰ μάθῃ πῶς ἀνταμείβωσιν οἱ Πανσλαυϊσταὶ τοὺς γενναίους Καυκασίους. Αὐτοὶ δὲ οὗτοι οἱ ἀπαγορεύοντες εἰς τοὺς δυστυχεῖς Γεωργιανοὺς νὰ προσεύχωνται ἐν τοῖς ναοῖς αὐτῶν εἰς τὴν μητρικήν των γλῶσσαν, τολμῶσι νὰ κατηγορῶσι τοὺς Ἕλληνας ἐπὶ φυλετισμῷ!

Ἐκ Μόσχας **Ν. Δουρνοβῶ.**

Digitized by Google

ΟΙ ΚΡΗΤΕΣ ΕΝ ΚΑΛΑΜΑΙΣ

Καθ' ἃ γράφουσιν ἡμῖν ἐκ Καλαμῶν, ὑπερτέρα πάσης περιγραφῆς ὑπῆρξεν, ἡ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ γενομένη δεξίωσις τῶν 506 ἐκδρομέων Κρητῶν, οἵτινες διὰ τοῦ ἀτμοπλοίου Πανταλέοντος «Ἀθῆναι» μετέβησαν ἐκεῖ τῇ 28 παρόντος μηνὸς πρὸς ἀνταπόδοσιν τῆς πρὸ τριετίας ἐπισκέψεως τῶν Μεσσηνίων. Πλήρεις περιγραφαὶ τῆς ἐθνικῆς ταύτης πανηγύρεως ἐδημοσιεύθησαν ἤδη ἐν ταῖς ἀθηναϊκαῖς καὶ κρητικαῖς ἐφημερίσιν, ἐξ ὧν ἐγνώσθησαν ἐν λεπτομερείᾳ αἱ ἐνθουσιώδεις καὶ συγκινητικαὶ σκηναί, ἃς προὐκάλεσεν ἡ ἀδελφικὴ αὕτη συνάντησις Κρητῶν καὶ Μεσσηνίων. Περιττοὺς θὰ ἐδαπανῶμεν ἐνταῦθα λόγους, ἐὰν ἀπεπειρώμεθα νὰ σχολιάσωμεν τὸ γεγονὸς καὶ νὰ συναγάγωμεν συμπέρασμα περὶ τῆς εὐγενείας τῶν φρονημάτων τοῦ κρητικοῦ λαοῦ καὶ τοῦ ἀσβέστου αὐτοῦ πόθου τῆς ἑνώσεως. Ὅσοι ἔχουσι συμφέρον, ἂς συζητῶσι τὸ θέμα τοῦτο καὶ ἂς ἐκφέρωσιν τὰς ἀρεστὰς αὐτοῖς γνώμας. Εἰς ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας δὲν προσήκει νὰ ποιώμεθα πολὺν λόγον περὶ τῶν ἐθνικῶν ἀλλήλων φρονημάτων καὶ νὰ ἐξαίρωμεν τὴν πρὸς τὸ ἐλεύθερον κέντρον ἐκδηλουμένην ἑκάστοτε ἀκαταγώνιστον τάσιν τῶν ἀλυτρώτων ἀδελφῶν, ὡσεὶ τοῦτο ἦτό τι παράδοξον ἢ πρωτοφανές. Ἀπὸ τῶν μεγάλων ἱστορικῶν γεγονότων τοῦ ἔτους 1821 τὸ δόγμα τῆς πανελληνίου ἑνότητος διεκηρύχθη ἐν μέσῳ φλογῶν καὶ αἱμάτων, κατέστη δ' ἔκτοτε ἡ σημαία, ὑπὸ τὰς πτυχὰς τῆς ὁποίας ἐργάζεται ὁ ἁπανταχοῦ βιῶν Ἑλληνισμός. Τίς οἶδεν ἂν παρέλθῃ εἰσέτι πολὺς ἢ ὀλίγος χρόνος μέχρι τῆς πλήρους πρακτικῆς ἐφαρμογῆς τοῦ δόγματος τούτου. Πάντως ὅμως εἶνε βέβαιον, ὅτι οἱ Ἕλληνες, ἐν πλήρει ἐπιγνώσει τῆς ἐννοίας αὐτοῦ διατελοῦντες, οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν παρῃτήθησαν ἢ θὰ παραιτηθῶσιν αὐτό. Ὁσαιδήποτε καὶ ἂν παρεμβληθῶσι δυσχέρειαι, δὲν εἶνε δυνατὸν ἢ νὰ ἐπικρατήσῃ ἐπὶ τέλους ὁ ἱστορικὸς οὗτος νόμος. Μέχρι τῆς ὥρας ἐκείνης ἂς καρτερῶμεν καὶ ἂς ἀγωνιζώμεθα, παράδειγμα δὲ πρὸς μίμησιν ἔστωσαν ἡμῖν οἱ γενναῖοι καὶ ὑψηλόφρονες Κρῆτες, ὧν ὁ ἀεὶ ἀκμαῖος καὶ εὐσυνείδητος ἐνθουσιασμός, οὐ μόνον ἐν λόγοις ἀλλὰ καὶ ἐν ἔργοις ἐκδηλούμενος, ἀποτελεῖ διηνεκῆ ἑστίαν πυρός, φωτίζουσαν καὶ θερμαίνουσαν τὸ ὅλον ἐθνικὸν σῶμα.

Ε. Γ. Ν.

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ. Κατ' ἐσφαλμένην πληροφορίαν ἀνεγράφη ἐν τῷ προηγουμένῳ ἡμῶν τεύχει ὅτι ὁ ἀποκαλύψας τὸν ἀνδριάντα τοῦ ἐθνικοῦ ποιητοῦ ἐν Ζακύνθῳ ἦτο ὁ σύμβουλος τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας κ. Ι. Σέχος, ὑποστράτηγος, ἐνῷ ἦτο ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ κ. Μιλτ. Σέχος, μηχανικός.

ΣΥΣΤΑΣΙΣ. Συνιστῶμεν θερμῶς τοῖς ἡμετέροις ἀναγνώσταις τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἔναντι ἀγγελίας τοῦ ἐνταῦθα Λυκείου τοῦ κ. Ἰω. Δελλίου, πρῴην γυμνασιάρχου.

Digitized by Google

Η ΣΤΕΨΙΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ ΕΔΟΥΑΡΔΟΥ Ζ'.

Τὴν 30ην τοῦ παρόντος μηνός, ἡμέραν τῆς τελετῆς τῆς στέψεως ἐν Λονδίνῳ τῆς Α. Μ. τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Ἐδουάρδου Ζ', γενομένης ἐν τῷ ἐνταῦθα ἀγγλικανικῷ ναῷ τελετῆς, καθ' ἣν παρέστησαν οἱ ὑπουργοὶ καὶ ἅπασαι αἱ στρατιωτικαὶ καὶ πολιτικαὶ ἀρχαὶ τῆς πρωτευούσης καὶ τὸ διπλωματικὸν σῶμα, παρέστη ἐν αὐτῇ καὶ ἐπιτροπὴ τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν συμβούλων αὐτῆς κ. κ. Ν. Γιαννηκώστα βουλευτοῦ Ἀττικῆς καὶ ὑποστρατήγου καὶ Λουδοβίκου Νικολαΐδου, γραμματέως τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, οἵτινες, μετὰ τὴν νενομισμένην ἱεροτελεστίαν, μετέβησαν εἰς τὸ μέγαρον τῆς ἀγγλικῆς Πρεσβείας καὶ ὑπέβαλον ἐν ὀνόματι τῆς Ἑταιρείας τὰ συγχαρητήρια αὐτῶν ἐπὶ τῇ μεγάλῃ ταύτῃ τελετῇ καὶ πανηγύρει τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῆς Ἀγγλίας καὶ συμπάσης τῆς Μεγάλης Βρετανίας πρὸς τὸν ἐπιτετραμμένον τῆς Ἀγγλίας κ. Στρὸγγ, ὅστις εἰς ἀπάντησιν παρεκάλεσεν αὐτοὺς νὰ διαβιβάσωσι τὴν εὐγνωμοσύνην του, ὡς ἀντιπροσώπου τῆς Ἀγγλίας, πρὸς τὴν ἡμετέραν Ἑταιρείαν διὰ τὴν συμμετοχὴν αὐτῆς εἰς τὴν μεγάλην ταύτην ἀγγλικὴν ἑορτήν.

Ο ΗΜΕΤΕΡΟΣ Κ. ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΕΝ ΠΕΡΙΟΔΕΙΑ.

Ἡ ἔγκριτος ἑλληνικὴ ἐφημερὶς Φιλιππουπόλεως «Φιλιππούπολις» γράφει τ' ἀκόλουθα περὶ τῆς ἐκεῖθεν διελεύσεως τοῦ ἡμετέρου Προέδρου κ. Ν. Καζάζη ὑπὸ χρονολογίαν 27 τρέχοντος.

«Χθὲς ἀνεχώρησε διὰ τῆς τακτικῆς ἁμαξοστοιχίας, μεταβαίνων εἰς Παρισίους, ὁ ἐπὶ δύο ἡμέρας τιμήσας ἡμᾶς διὰ τῆς παρουσίας του, ἀξιότιμος κ. Ν. Καζάζης, πρύτανις τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, ἔξοχος πατριώτης, κῆρυξ καὶ ἐργάτης ἀκαταπόνητος τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας. Προέπεμψαν αὐτὸν μέχρι τοῦ Σταθμοῦ τοῦ Σιδηροδρόμου ἡ Α. Πανιερότης ὁ σεβαστὸς ἡμῶν Μητροπολίτης κ. Φώτιος, ὁ πρόξενος τῆς Ἑλλάδος κ. Ν. Φουντούλης, ὁ πρόεδρος τῆς ἐφορείας τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων ἀξιότιμος κ. Σωτ. Ἀντωνιάδης, ὁ πρύτανις τῆς ἑλληνικῆς παροικίας κ. Ἀριστ. Γιαμαλίδης, πλεῖστοι ἐκ τῶν προεχόντων παρὰ τῇ ἡμετέρᾳ κοινότητι καὶ τῇ ἑλληνικῇ παροικίᾳ, ὁ διευθυντὴς τῶν Ζαριφείων Διδασκαλείων κ. Φυλακτὸς καὶ πολλοὶ ἄλλοι ὁμογενεῖς, εὐχόμενοι τῷ ἀναχωροῦντι πατριώτῃ αἴσιον ταξείδιον καὶ ἐπιτυχίαν πλήρη ἐν ταῖς ἐθνικαῖς αὐτοῦ ἐνεργείαις».

Digitized by Google

Η ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγομένου τεύχους).

Εἶχε δὲ ἡ ἁγία Τράπεζα περὶ ἑαυτὴν βαθμίδας, «ὅπου ἵσταντο οἱ ἱερεῖς εἰς τὸ ἀσπάζεσθαι αὐτὴν» κατὰ τὸν *Κωδηνόν*. «Ὑποκάτωθεν δὲ αὐτῆς ἔστησε κίονας καὶ αὐτοὺς ὁλοχρύσους μετὰ λίθων πολυτελῶν» κατὰ τὸν *Ἀνώνυμον*. «Τήν τε θάλασσαν αὐτῆς (=θεμέλια) ἐξ ἀτιμήτων λίθων πεποίηκε καὶ κατεχρύσωσεν αὐτὴν» κατὰ τὸν *Κωδηνόν*. Ὑπεράνωθεν δ' αὐτῆς ἐξετείνετο καμαροειδῶς τὸ *κιβώριον* (*πύργος* κατὰ τὸν *Σιλεντιάριον*, κοινῶς *κουβούκλιον*) ἀργύρῳ ἔγκαυστον, στηριζόμενον εἰς κίονας εὐμεγέθεις, καὶ αὐτοὺς ἀργυροχρύσσους, καὶ ἔχον πέριξ εἰς τὰς τεσσαρας γωνίας τὰ καλούμενα *Κρῖνα*, κρινοειδεῖς τινας κώνους, ἐφ' ὧν ἦσαν ἀργυρᾶ μιμήματα λαμπάδων. Εἰς τὰς τέσσαρας δὲ αὐτοῦ πλευρὰς ἦταν προσηρτημένα πολυτελέστατα παραπετάσματα (=*βῆλα*), ἀνοιγόμενα ἐν τῇ λειτουργίᾳ καὶ καλούμενα *τετράβηλον*, «ἐκ χρυσοῦ καὶ πορφύρας λαμπρῶς καθυφασμένον καὶ θαυμασταῖς ἁγίαις εἰκόσι πεποικιλμένον,» κατὰ τὸν *Θεοφάνην*, δῶρον Μιχαὴλ τοῦ Ραγγαβέ. «Ἐπάνω δὲ τοῦ »κιβωρίου ἔστησε σφαῖραν ὁλόχρυσον, ἔχουσαν σταθμὸν 118 λίτρας καὶ κρῖνα χρυσᾶ, »στήσαντα λίτρας 6 καὶ ἐπάνω αὐτῶν σταυρὸν χρύσεον μετὰ λίθων πολυτελῶν καὶ »δυσπορίστων, ὅστις σταυρὸς εἷλκε καὶ σταθμὸν 70 λιτρῶν» κατὰ τὸν *Ἀνώνυμον*. Περὶ τοῦ σταυροῦ ὁ *Σελεντιάριος* λέγει: «Ὑψώθη δ' αὐτοῦ Σταυρὸς ὑπερτέλλων »ἀναφαίνεται». Ἄνωθεν δὲ τῆς ἁγίας Τραπέζης ἀνήρτησεν ὁ αὐτοκράτωρ Μαυρίκιος, κατὰ τὸν *Κεδρηνὸν*, τὸ πολύτιμον στέμμα «ἐκκρεμάσας αὐτὸ διὰ τριχαλάστου »ἁλυσιδίου, διαλίθου καὶ χρυσοῦ» κατὰ τὸν *Θεοφάνην*. Ὁμοίως ἀπῃωροῦντο καὶ τὰ στέμματα τοῦ Ἡρακλείου καὶ τὸ λεγόμενον τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου. Ἀνάλογα δὲ τοῦ πλούτου καὶ τῆς μεγαλοπρεπείας τῆς ἁγίας Τραπέζης ἦσαν καὶ τὰ λοιπὰ σκεύη, τὰ πρὸς τὴν ἱερὰν μυσταγωγίαν χρήσιμα, ἐν οἷς ἰδίᾳ ἀξιοθέατος ἦτο ὁ *ἱερὸς δίσκος*, ἀφιέρωμα τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου, περὶ οὗ ἔγραφεν ὁ θεῖος *Δαμασκηνός*, πρὸς Θεόφιλον τὸν βασιλέα: «ψηλάφησον καὶ ἴδε τὸν μέγιστον αὐτοῦ δίσκον, εἰς »ὅνπερ ἐγκαυστικοῖς καλλιεργήμασιν ὁ μυστικὸς τοῦ Χριστοῦ δεῖπνος μετὰ τῶν δώδεκα ἀποστόλων ἐγκεκόλαπται.» Ὁ δὲ *Ἀνώνυμος* ἀναφέρει πρὸς πολλοῖς ἄλλοις καὶ «δισκοκαλύμματα ὁλόχρυσα διὰ μαργαριταρίων καὶ λίθων τιμίων χιλιάδος μιᾶς». Τοσοῦτος δ' ἦτο ὁ πλοῦτος τῶν κειμηλίων ἐν γένει, ὥστε, κατὰ τὸν *Προκόπιον*, μόνον τὰ ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ ἀποκείμενα εἶχον ἀξίαν τεσσαράκοντα χιλιάδων λιτρῶν ἀργύρου.

Digitized by Google

Πρὸ τῆς ἁγίας Πύλης τοῦ βήματος ἦτο τὸ καλούμενον *πορφυροῦν ὀμφάλιον*, τὸ κέντρον τοῦ *καθολικοῦ*, ὡς σήμερον ὁ λεγόμενος *ἀετός*. Ὁμοίως δὲ κατὰ μῆκος ἐξετείνοντο κατ' εὐθεῖαν δύο βαθμῖδες, αἱ ἀποτελοῦσαι τὴν *Σολέαν*, ἐστρωμμέναι δι' ὀνυχίτου, τοῦ καὶ ἀλαβαστρίτου λίθου, παρεμβεβλημένων καὶ καρδονύχων καὶ ἰασπίδων καὶ σαπφείρων καὶ ἄλλων πολυτίμων λίθων. Μεταξὺ δὲ τῶν δύο μικρῶν καὶ δύο μεγάλων ἀνατολικῶν πινσῶν καὶ ἐντεῦθεν τῆς Σολέας ἦτο ὁ καλούμενος *χορός*, ὅπου ἵσταντο οἱ ψάλται καὶ ἄλλοι τῶν κοσμικῶν. Ἅπαν δὲ τὸ μέρος τοῦτο ἐκαλύπτετο ὑπὸ τοῦ ἀνατολικοῦ ἡμιθολίου. Παρὰ τῇ Σολέᾳ δὲ ἔκειτο καὶ ὁ πολυύμνητος *Ἄμβων*, ὁ τοσοῦτον θαυμασίως ἐξυμνηθεὶς ὑπὸ τοῦ *Σιλεντιαρίου*, ὑψούμενος περὶ τὸ μέσον τοῦ ναοῦ καὶ νεύων μᾶλλον πρὸς ἀνατολάς. Δύο ἄνοδοι ἀνῆγον πρὸς περιφερές τι ἐπίπεδον, κιονωτὸν καὶ θολοσκέπαστον εἰς σχῆμα πύργου, «ἔχον τροῦλλον χρυσοῦν »μετὰ λίθων καὶ μαργαριταρίων· ὁ δὲ σταυρὸς αὐτοῦ εἶχε σταθμὸν λίτρας ἑκατόν. »Εἶχε δὲ κατασειστὰ λυχνίτας σὺν μαργαριταρίοις ἀπιδωτοῖς. Ἐπάνω δὲ ὁλόχρυ»σα πετάσια ἀντὶ στηθέων.» Εἰς κατασκευὴν δὲ αὐτοῦ τε καὶ τῆς Σολέας «ἐγένετο ἔξοδος χρόνου πάκτον (=εἰσόδημα) τῆς Αἰγύπτου κεντηνάρια 362», κατὰ τὸν *Κωδηνόν*, «Συντριβέντα δὲ καὶ τοῦτον τῇ καταπτώσει τοῦ θόλου, μὴ δυνάμενοι ποιῆσαι »τοιοῦτον πολυέξοδον καὶ πολύτιμον, ἐποίησαν αὐτὸν οὐδαμινὸν διὰ λίθων καὶ κιό»νων ἀργυρενδύτων μετὰ περιφερῶν ἀργυρῶν. Τροῦλλον δὲ αὐτοῦ οὐκ ἠθέλησε ποι»ῆσαι διὰ τὴν πολλὴν, ὡς εἶπον, ἔξοδον». Εἰς τὰς βάσεις δὲ τῶν πρὸς ἀνατολὰς δύο μεγάλων πινσῶν προσηρείδοντο οἱ πολύτιμοι θρόνοι, τοῦ μὲν Αὐτοκράτορος πρὸς βορρᾶν, τοῦ δὲ Πατριάρχου πρὸς νότον.

Οἱ *νάρθηκες* ἦσαν δύο· ὁ *ἐξωνάρθηξ*, χρησιμεύων διὰ τοὺς μετανοοοῦντας, ἔχων θύρας δέκα, πέντε μὲν πρὸς τὸν μέγαν, τὸν ἔσω νάρθηκα, τρεῖς πρὸς δυσμὰς καὶ δύο εἰς ἀμφότερα αὐτοῦ τὰ ἄκρα, περιθεόμενος διὰ λαμπροῦ μαρμαρίνου περιστῴου. Ὁ δὲ *πρῶτος ἢ μέγας νάρθηξ* διὰ ἐννέα πυλῶν εἰσάγει εἰς τὸν ναόν, ἐξ ὧν ἡ μεσαιτάτη εἶνε μεγίστη πασῶν· εἶνε δὲ πᾶσαι μαρμάριναι, τὰ δὲ θυρόφυλλα αὐτῶν ὀρειχάλκινα, ἐπειργασμένα διὰ πολλῶν σταυρῶν, ἀκροσχιδῶν, εἰκόνων, μονογραμμάτων καὶ ἄλλων. Ὁ δὲ χαλκὸς ἦτο κεχρυσωμένος ἢ ἐπαληλιμένος διὰ βαφῆς ἢ σμάλτου. Εἰς τὸν πυλῶνα τοῦτον ἐξεδέχετο ὁ Πατριάρχης μετὰ τοῦ κλήρου τὸν Αὐτοκράτορα εἰσερχόμενον εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Αἱ πέντε πύλαι δέ, δι' ὧν συγκοινωνοῦσιν οἱ δύο νάρθηκες, εἶνε δέκα μέτρων, τὸ δὲ μῆκος ἴσον πρὸς τὸ τοῦ ναοῦ πλάτος. Ἡ στέγη αὐτοῦ εἶνε κεκοσμημένη διὰ ψηφιδωτῶν καὶ ψαλιδωτή, οἱ δὲ τοῖχοι, οἱ μεταξὺ τῶν πρὸς τὸν ναὸν πυλῶν, δι' ὡραιοτάτων πολύχρων λίθων, ἐν οἷς πολλοὶ ἀλάβαστροι καὶ ὀνυχῖται, σχηματίζοντες, διὰ τεχνικωτάτης διακοσμήσεως. πολυσχήμους περιπλοκάδας. Πολλαὶ δὲ εἰκόνες ἁγίων διεκρίνοντο διὰ ψηφιδωτῶν, ἐξ ὧν προεῖχεν ὁ ἀρχάγγελος Μιχαὴλ, «ἐσπασμένος ρομφαίαν καὶ οἷον φύλαξ προβεβλημένος τοῦ ἱεροῦ», κατὰ τὸν *Χωνειάτην*.

Τὸ ὅλον δὲ τῆς οἰκοδομίας τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας συνείχετο ἐκ νότου πρὸς

Digitized by Google

τὰ βασιλικὰ ἀνάκτορα διὰ τοῦ *Αὐγουσταίου φόρου* ἢ *Αὐγουστεῶνος*, πλατείας ἐχούσης κτίριά τινα καὶ κοσμουμένης δι' ἀγαλμάτων καὶ στηλῶν. Πρὸς τὴν *Αὐλαίαν* δὲ ταύτην τοῦ Αὐγουστεῶνος ἔβλεπον προσαρτήματά τινα τῆς Ἁγίας Σοφίας, πρὸς τῷ μεσημβρινῷ αὐτῆς μέρει προσῳκοδομημένα, τὸ *προπύλιον τοῦ νάρθηκος*, τὸ λεγόμενον *Διδασκαλεῖον*, τὸ *ὡρολόγιον*, τὸ *ἅγιον φρέαρ* καὶ περὶ αὐτὸ ἴσως τὰ *περιρραντήρια*, ἐν οἷς ἡ πασίγνωστος μεγάλη φιάλη, ἐφ' ἧς ἦτο κεχαραγμένος ὁ καρκινικὸς τοῦ Γρηγορίου στίχος «νίψον ἀνομήματα, μὴ μόναν ὄψιν,» τὸ *μητατώριον*, ὁ *τρίκλινος θωμαΐτης*, ἐν ᾧ ὑπῆρχεν ἡ πολύτιμος καὶ ἱστορικὴ πατριαρχικὴ βιβλιοθήκη, τὸ *βαπτιστήριον*, πρὸς τῷ δυτικῷ δὲ μέρει τὸ *κωδωνοστάσιον* ὑπερύψηλον,« ποὔχε τριακόσια σήμαντρα κ' ἑξῆντα δυὸ καμπάνες» κατὰ τὸ δημῶδες τῆς ἁλώσεως ᾆσμα, ἅτινα, κρουόμενα, ἀντήχουν καὶ εἰς τοὺς ἑπτὰ τῆς περιδόξου πόλεως λόφους, πανταχοῦ δὲ κύκλωθεν *δωμάτια διάφορα, σηκοί, λαβύρινθοι στοῶν, διάδρομοι, κλίμακες*, ἄγουσαι εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ ναοῦ καὶ *ἄλλα*.

* *
*

Τοιοῦτον ἐν ὀλίγοις τὸ λαμπρὸν οἰκοδόμημα, ὅπερ ἔκτισεν ὁ Ἰουστινιανὸς εἰς τὴν ἁγίαν τοῦ Θεοῦ Σοφίαν, ἐπιβαλλόμενον ἀμέσως εἰς τὸν θεατὴν διὰ τοῦ φωτός, τῆς ἐλαφρότητος καὶ τῆς ἁρμονίας, τῶν τριῶν προσόντων τῆς ὡραίας ἑλληνικῆς φύσεως, ἅπερ μόνη ἡ εὐφυεστάτη τέχνη γινώσκει ν' ἀπομιμῆται. Ὁ εἰσερχόμενος εἰς αὐτόν, ἵνα προσεύξηται, ᾐσθάνετο μὲν εὐθὺς ὅτι «οὐκ ἀνθρωπείᾳ τέχνῃ ἢ δυνάμει, ἀλλὰ θεοῦ ῥοπῇ τὸ ἔργον τοῦτο ἀποτετόρνευται· ὁ νοῦς δέ, ὁ πρὸς τὸν θεὸν ἐπαιρόμενος ἀεροβατεῖ, οὐ μακράν που ἡγούμενος αὐτὸν εἶναι, ἀλλ' ἐμφιλοχωρεῖν μάλιστα οἷς αὐτὸς εἵλετο, καὶ τοῦτο οὐ τῷ τὴν πρώτην μόνον ἰδόντι ξυμβαίνει, ἀλλὰ διηνεκὲς ἑκάστῳ ταὐτὸ τοῦτο δοκεῖ, ὥσπερ ἐνταῦθα τῆς ὄψεως ἀρχομένης, τούτου κόρον οὐδεὶς τοῦ θεάματος ἔλαβε πώποτε, ἀλλὰ παρόντες μὲν τῷ ἱερῷ ἄνθρωποι τοῖς ὁρωμένοις γεγήθασιν, ἀπιόντες δὲ τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ διαλόγοις ἀποσεμνύνονται» κατὰ τὸν *Προκόπιον*. Πόσον δὲ ἡ ἔκπληξις τοῦ θεατοῦ ηὐξάνετο, τελουμένης λειτουργίας, ὅτε εἰς τὸ ἄπλετον τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς τῆς ἐκκλησίας προσετίθετο ἡ λάμψις, ἡ διαχεομένη ἐξ ἀπειραρίθμων λυχνιῶν καὶ λαμπτήρων, πολυκανδήλων καὶ μανουαλίων, ἅπερ ἐν ὅλῳ ἀνήρχοντο εἰς χιλιάδας τρεῖς, «ἐξ ἀσήμου καθαροῦ χρυσωμένα», κατὰ *Μανουὴλ τὸν Μαραξόν*. Ὁ ἱερὸς χῶρος, οὕτω πάντοθεν περιλαμπόμενος, ἔπλεεν εἰς πελάγη φωτὸς καὶ ἠκτινοβόλουν ἀπὸ τῶν ὑψηρεφῶν τοίχων αἱ χρηςίζουσαι ψηφῖδες καὶ ἐξέπεμπον μαρμαρυγὰς χρυσόκτινας τὰ πολύχρωμα καὶ πάνστιλπνα μάρμαρα καὶ ἐξήστραπτον παμφαεῖς οἱ πολύτιμοι λίθοι καὶ διασκεδάννυεν ἀνταυγείας πολυφεγγεῖς ὁ ἁπανταχοῦ ἐπικεχυμένος ἄπεφθος χρυσὸς καὶ ἄργυρος, περὶ ὧν ὁ Ἰουδαῖος *Βενιαμὶν* Tudélle, ὁ ἐπισκεψάμενος κατὰ τὸν ΙΒ'. αἰῶνα αὐτὸν λέγει: «οὐδαμοῦ τῆς ὑφηλίου εὑρίσκεται ναός, περιέχων τοσαῦτα πλούσια κειμήλια». Τὴν ψυχὴν δὲ κατελάμβανεν ἄρρητόν τι αἴσθημα εὐλαβείας καὶ θεοσε-

Digitized by Google

βείας, ὅταν ἐν τῷ σεμνῷ ἐκείνῳ τοῦ θεοῦ σκηνώματι ἀντήχουν τὰ μονοφωνικὰ ᾄσματα τῶν *δομεστίκων τοῦ χοροῦ* ἢ ἡ *παναρμόνιος ᾠδή*, ἡ ἁρμονικὴ πολυφωνία τῶν πολυπροσώπων τριῶν χορῶν τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας, ὧν μετεῖχον καὶ ἑκατὸν γυναῖκες καὶ ἠκούετο συνεξηχῶν τοὺς ἱεροὺς ὕμνους ὁ παριστάμενος λαός.

Φαντασθῶμεν δὲ τώρα ποῖον φαντασμαγορικὸν θέαμα παρεῖχε καὶ πόσον συνεπτύξανε τὸν ἀκράτητον ἐνθουσιασμὸν καὶ τὴν εἰς τὰ πάτρια πεποίθησιν καὶ ἐμμονὴν τοῦ λαοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ παντὸς ἐπισκεπτομένου αὐτὴν ὁ τοιοῦτος ναός, ὁσάκις ἐγίνοντο ἐν αὐτῷ μεγάλαι τελεταὶ καὶ βασιλικαὶ ἑορταὶ ἢ στέψεων ἢ γάμων ἢ συνάψεων συμμαχιῶν. Ἐκ τοῦ ἀχανοῦς καὶ δαιδαλώδους παλατίου διὰ τοῦ Αὐγουστείου φόρου, πλατείας πάντοθεν περιστοιχουμένης ὑπὸ στηλῶν καὶ ἀγαλμάτων κλασικῆς τέχνης, ἐσπαρμένης ἀφθόνως ἐκ μύρων καὶ ἀνθέων, θυμιαζομένης διὰ τῶν εὐωδεστάτων τῆς ἀνατολῆς λιβάνων καὶ μύρρων, τῶν ἀραιῶν αὐτῆς κτιρίων κεκοσμημένων δι' ἀγγείων πολυτίμων, ἐφ' ὧν ἀνθοῦσι κάλλιστα καὶ ποικιλόχρωμα ἄνθη, καὶ διὰ τεχνηέντων ταπήτων καὶ μεταξωτῶν, μεταξὺ δύο στίχων στρατοῦ, ἑκατέρωθεν ἱσταμένου καὶ ὁπλοφοροῦντος, φέροντος δὲ τὰς γραφικωτάτας τῶν χρόνων ἐκείνων ἀμφιέσεις, ὑπὸ τὰ ᾄσματα ποικιλοφώνων μουσικῶν, ὑπὸ τὰς φωνὰς τῶν λιγυφθόγγων κηρύκων, ἀγγελλόντων εἰς πάσας τὰς γλώσσας τοῦ κράτους τὴν πρόοδον τῆς αὐτοκρατορικῆς πομπῆς καὶ ὑπὸ τὰς οὐρανομήκεις καὶ ἐνθουσιώδεις ζητωκραυγὰς τοῦ συνωστιζομένου λαοῦ, ὁ Αὐτοκράτωρ προχωρεῖ περιβεβλημένος, τὴν βασιλικὴν πορφύραν, ἐφ' ἧς ὁ ἀδαμαντότευκτος σταυρὸς καὶ τὸ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς λιθοποίκιλτον στέμμα μυρίας αὐταυγείας χρυσάκτινας καὶ ποικιλόχροους ἐξακοντίζουσιν, ἐποχούμενος χρυσοπαγοῦς ἅρματος, ἐλαυνομένου ὑπὸ ὑψιπόδων καὶ χαιτηεσσῶν λευκῶν φορβάδων. Ἅπασα ἡ ἀκολουθία αὐτοῦ ἡ πολυπληθὴς ἀπαστράπτει ἐκ τῶν χρυσοποικίλτων καὶ τιμαλφῶν στολῶν. Ὁ κλῆρος ἅπας τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας, ἐπὶ κεφαλῆς ἔχων τὸν Πατριάρχην, φέρων τὰ βαρυτιμότατα τῶν ἀμφίων, ἀναμένει εἰς τὸν πυλῶνα τοῦ ἔσω νάρθηκος. Ὁ Αὐτοκράτωρ, πλησιάσας, κατέρχεται τοῦ ἅρματος ἐν τῷ περιστῴῳ, εἰσέρχεται εἰς τὸν ναὸν μετὰ τοῦ Πατριάρχου καὶ διευθύνεται πρὸς τὸν θρόνον· ἀμέσως μετ' αὐτὸν ὁ *καῖσαρ*, ὁ μέγας δούξ, λογοθέται, πρωτοσπαθάριοι, δομέστικοι, πριμικύριοι, βεστιάριοι, στρατοπεδάρχαι, δρουγγάριοι, πραίτωρες, σύνδειπνοι, παρακοιμώμενοι, στρατηγοί, αὐλικοί, εὐνοῦχοι, διοικηταί, ἄρχοντες, γερουσιασταί, πατρίκιοι, σωματοφύλακες, καταλαμβάνουσι τὰς οἰκείας θέσεις. Ἄπειρον πλῆθος λαοῦ διὰ τῶν πολλῶν πυλῶν εἰσορμᾷ εἰς τὸν ναόν, τὸν περιαυγαζόμενον θαυμασίως ὑπό τε τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς καὶ τῶν ἀπειροπληθῶν λαμπτήρων καὶ κηρίων. Ἄρχεται ἡ δοξολογία. Βηματισμοί, κίνησις, σύγχυσις, ψιθυρισμοὶ ὑπόκωφοι, ποικιλία ἀμφιέσεων, σπινθηροβολισμὸς τῶν λιθοποικίλτων μανδυῶν, κρότος ξιφῶν ἐνίοτε ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, χαιρετισμοὶ καὶ μειδιάματα, εὐωδία θυμιάματος μεθύσκουσα, ταῦτα πάντα συνδυαζόμενα πρός τε τὰς ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου τοῦ ναοῦ ἐκπεμπομένας μαρμαρυγὰς καὶ πρὸς τὰς ἁρμονικὰς τῶν χορῶν ψαλμῳδίας, τὰς ἀντηχούσας ὑπὸ

Digitized by Google

τοὺς εὐρεῖς θόλους καὶ οἱονεὶ πληρούσας τούτους, ἀπετέλουν τι ὀνειρῶδες, ἀπρόσπελαστον εἰς τὴν τοῦ ἀνθρώπου φαντασίαν καὶ ἀσύλληπτον, δικαίως ἐξεγείροντα τὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ τὰς ἐπευφημίας καὶ τὰ χειροκροτήματα τοῦ λαοῦ.

Τοιαύτη οὖσα ἡ Ἁγία Σοφία εἶχεν ἀνάγκην, ὡς εἰκός, μεγάλου προσωπικοῦ καὶ εἶχεν ἀληθῶς τοιοῦτον ἐν ταῖς ἡμέραις τοὐλάχιστον τῆς εὐημερίας τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ εἰς χιλίους ἀνήρχοντο οἱ κληρικοὶ αὐτῆς, οἱ ψάλται καὶ οἱ ἐν αὐτῇ διακονοῦντες, οἵτινες διετηροῦντο διὰ τῶν εἰσοδημάτων ὅλης τῆς Σικελίας, μόλις ἐπαρκούντων. Ἐπὶ Ἡρακλείου περιωρίσθησαν οἱ κληρικοὶ μετὰ καὶ τῶν θυρωρῶν εἰς ἑξακοσίους, ἀλλ' ὑπῆρχον πλὴν τούτων καὶ ὀγδοήκοντα ὀκτὼ διάφοροι ἄλλοι ὑπάλληλοι, ἐν οἷς ἐπιφανῆ θέσιν κατεῖχον οἱ *ἔκδικοι* ἢ *ἐκκλησέκδικοι*, οἵτινες ἀπαντῶσιν ἐπιγεγραμμένοι μετὰ καὶ τῶν *πρεσβυτέρων* ἐπὶ τοῦ ὡραίου μολυβδοβούλλου τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἐφ' οὗ παρίσταται ὁ Ἰουστινιανός, προσκομίζων τὴν ἐκκλησίαν εἰς τὴν Θεοτόκον, ὡς προστάτιδα αὐτῆς. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τῶν Μακεδόνων δι' ἔνδειαν ἢ ἀμέλειαν, μὴ φωταγωγουμένης ἐπαρκῶς τῆς ἐκκλησίας, ἀφιερώθη εἰς αὐτὴν «μέγιστον κτῆμα, ὃ προσηγορεύετο Μάντεα», κατὰ τὸν *Πορφυρογέννητον*. Ἀλλὰ κατ' ὀλίγον, σὺν τῇ παρακμῇ τοῦ *βυζαντιακοῦ* κράτους, ἠλαττώθη ἡ λαμπρότης αὐτῆς καὶ ἰδίᾳ μετὰ τὴν ἅλωσιν αὐτῆς ὑπὸ τῶν Λατίνων, δεινῶς λεηλατηθείσης ὑπὸ τῶν ἐπιδρομέων, ὡς διηγεῖται ὁ *Χωνιάτης*. «Τὰ δὲ ἐπὶ τοῦ νεὼ τοῦ μεγίστου ἠσεβημένα οὐδὲ ἀκοαῖς εἰσιν εὐπαράδεκτα. Ἡ μὲν θυωρὸς τράπεζα . . . κατετεμαχίσθη καὶ διεμερίσθη τοῖς σκυλευταῖς, ὥσπερ καὶ πλοῦτος ἅπας ὁ ἱερός, ὁ τοσοῦτος τὸ πλῆθος καὶ τὴν ἀγλαΐαν ἀπέραντος. Δεῆσαν δὲ ἐκκοσμισθῆναι, καθά τινα σκῦλα, τὰ παναγῆ σκεύη καὶ ἔπιπλα, τὰ τὴν χάριν καὶ τὴν τέχνην ἄμαχα καὶ τὴν ὕλην σπάνια, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸ δόκιμον ἀργύριον, ὃ τὸν τοῦ βήματος θριγκὸν καὶ τὸν οἷον ἐκπλῆξαν ἄμβωνα καὶ τὰς πύλας περιήμπισχε καὶ εἰς παμπόλλους ἄλλους κόσμους περιετέτηκτο, χρυσῷ περιτρεχόμενος ἅπας, ἡμίονοί τε καὶ ὑποζύγια σεσαγμένα μέχρι τῶν ἀδύτων εἰσήγοντο τοῦ νεώ, ὧν τινα, διολισθήσαντα μηδ' ἐπὶ ποδῶν στῆναι δυνάμενα, διὰ τὴν τῶν ἐπιπέδων λίθων στιλπνότητα, μαχαίραις ἐξεκεντήθησαν, ὡς ἐκ τῆς τῶν χολάδων κόπρου καὶ τοῦ περιχυθέντος αἵματος τὸ θεῖον μολυνθῆναι δάπεδον. Ἀλλὰ καὶ γυναικάριόν τι σεσωρευμένον ἁμαρτίαις, ἐρινύων ζάκορον, δαιμόνων πρόσπολον, ἀρρήτων τε γοητειῶν καὶ ἐπιρρήτων ἐπῳδῶν ἐργαστήριον καταστρηνιάσαν Χριστοῦ, ἐπὶ τοῦ συνθρόνου ἵζησαν κεκλασμένον ἀφῆκε μέλος καὶ πολλάκις περιδινηθὲν εἰς ὄρχησιν τὼ πόδε παρενεσάλευεν». Ὑπὸ τῶν Φράγκων λοιπόν, τῶν Χριστιανῶν, ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ ἔπαθε τὰ πάνδεινα, ἀποβαλοῦσα πλεῖστον τοῦ ἐσωτερικοῦ αὐτῆς κόσμου καὶ τῶν σκευῶν, καὶ ἔκτοτε ἤρξατο καταπίπτουσα, ὥστε ὀλίγον πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἦλθον ἡμέραι καθ' ἃς τὰ εἰσοδήματα αὐτῆς μόλις ἐπήρκουν πρὸς πενιχρὰν καὶ ἀμυδρὰν φωταγώγησιν.

Digitized by Google

Συνηυδαιμόνει λοιπὸν καὶ συνέπασχε μετὰ τῆς ἑλληνικῆς τοῦ Βυζαντίου αὐτοκρατορίας ἡ μεγάλη Ἐκκλησία τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἧς τὴν αἴγλην ἐπηύξανον αἱ περὶ τῆς κτίσεως αὐτῆς τοῦ βυζαντιακοῦ λαοῦ παραδόσεις. Ἐν αὐτῇ ἐστέφοντο οἱ Ἕλληνες βασιλεῖς τοῦ μεσαίωνος ἐπισήμως ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου ἀνεξαιρέτως καὶ τινων αὐτῶν τὰ χρυσᾶ στέμματα περιεκόσμουν, ὡς εἴδομεν, τὸ κιβώριον τῆς ἁγίας Τραπέζης, οἱονεὶ ἀφιερωθέντα εἰς τὸν Θεόν, τὸν καταπέμψαντα ἐπ' αὐτοὺς τὴν βασιλείαν. Ἐν αὐτῇ ἐνεθρονίζοντο, ἐλειτούργουν καὶ καθῃροῦντο οἱ Πατριάρχαι, ἡ ἀνωτάτη θρησκευτικὴ κεφαλὴ τῆς τε Ὀρθοδοξίας καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐν αὐτῇ ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος ἐξεφωνήθησαν οἱ κάλλιστοι τῶν λόγων ὑπὸ τῶν μεγίστων πατέρων καὶ περιδόξων ρητόρων τῆς Ὀρθοδοξίας, οἵτινες ἐκλόνησαν, συνεκίνησαν, ἐνεθουσίασαν, ἐδίδαξαν, ἔψεξαν, ἐνουθέτησαν, καθωδήγησαν εἰς τὰς τρίβους τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἐν Χριστῷ πίστεως τοὺς ἐκκλησιαζομένους, προγόνους ἡμῶν. Εἰς αὐτὴν κατήγοντο οἱ τροπαιοφόροι θρίαμβον τῶν αὐτοκρατόρων καὶ τῶν περιπύστων στρατηγῶν οἱ ἀπὸ τῶν ἡττηθέντων πολεμίων τῆς τε θρησκείας καὶ τοῦ ἔθνους ἡμῶν. Ὑπὸ τοὺς ἱεροὺς αὐτῆς θόλους ἠκούσθησαν πολλάκις εὐχαριστήρια ἐπὶ ταῖς κατὰ τῶν ἐναντίων νίκαις καὶ ἐτελέσθησαν πάνδημοι λιτανεῖαι πρὸς ἀποτροπὴν τῶν ἐθνικῶν κινδύνων. Ἐν αὐτῇ ηὐλογοῦντο τὰ ὅπλα τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν ἀρηϊφίλων στρατηγῶν τὰ νικηφόρα λάβαρα, ἐξερχομένων εἰς στρατείας κατὰ τῶν βαρβάρων. Ἐν αὐτῇ ἐπὶ τοῦ Ἡρακλείου, μετὰ τὴν τελεσφόρον τῶν Ἀβάρων, Περσῶν καὶ Σλαύων ἀπόκρουσιν ἀπὸ τῶν τειχῶν, ἐψάλη κατανυκτικώτατα τὸ πρῶτον ὑπὸ τῆς πόλεως τῆς Θεοτόκου ὁ εἰς αὐτὴν ἀκάθιστος ὕμνος: «Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια, ὡς λυτρωθεῖσα »τῶν δεινῶν, εὐχαριστήρια....» Εἰς αὐτὴν ἐζήτησεν ἄσυλον ὅ τε κλῆρος καὶ λαὸς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ὑπὸ τῶν Λατίνων ἁλώσεως καὶ ἐξ αὐτῆς ἐξελθόντες ἐν λιτανείᾳ προσέπεσαν μάτην εἰς τοὺς πόδας τοῦ νικητοῦ, κραυγάζοντες «Ἅγιε βασιλεῦ, μαρκέων, ἐλέησον ἡμᾶς.» Εἰς αὐτὴν διηυθύνθη τὸ πρῶτον ἡ βασιλικὴ πομπὴ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου, εἰσελθόντος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, μετὰ τὴν ἀνάκτησιν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Στρατηγοπούλου ἀπὸ τῶν Φράγκων, εἰσκομίσασα τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου καὶ εὐχαριστήσασα αὐτήν. Ἐν αὐτῇ ἐγένοντο αἱ τελευταῖαι ἀπόπειραι πρὸς ἕνωσιν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν πρὸ τοῦ ἐπαπειλοῦντος τὸ ἔθνος ἡμῶν κλύδωνος. Καὶ ἐν αὐτῇ τέλος μετὰ τῶν περὶ ἑαυτόν, ὀλίγον πρὸ τῆς ἁλώσεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, μετέλαβε τῶν ἀχράντων μυστηρίων ὁ τελευταῖος τῶν Ἑλλήνων Αὐτοκράτωρ, ὁ ἡρωϊκώτατος τῶν βασιλέων *Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος ὁ Δραγάτσης*, κυρῶν εἶτα διὰ τοῦ πολυτίμου αὐτοῦ αἵματος τὴν ἀγάπην πρός τε τὴν πατρίδα καὶ τὴν θρησκείαν καὶ καταλείπων εἰς τοὺς ἐπιγενομένους μνήμην ἀνδρείας, ἀρετῆς, φιλοπατρίας καὶ φιλοθρησκείας ἄφθιτον καὶ ἀνεξίτηλον εἰς τοὺς αἰῶνας.

* * *

Ἀλλ' ἡ καταπληκτικωτάτη καὶ συγκινητικωτάτη τῶν σκηνῶν, τῶν ὑπὸ τῶν

Digitized by Google

χρονικῶν τοῦ μέσου αἰῶνος μνημονευομένων, εἶνε ἡ γενομένη τελευταία ἀκολουθία ἐν τῷ περιπύστῳ ναῷ καὶ τὰ ἐπισυμβάντα ἐν αὐτῷ κατὰ τὴν ἱστορικὴν τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων ἡμέραν. Μετὰ τὴν ἀγέρωχον καὶ ἑλληνοπρεπῆ ὄντως τοῦ Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου πρὸς τὸν Μωάμεθ τὸν Β' ἀπάντησιν περὶ παραδόσεως τῆς πόλεως, «τὸ δὲ τὴν πόλιν σοι δοῦναι οὔτ' ἐμόν ἐστιν οὔτ' ἄλλου τῶν κατοικούντων ἐν ταύτῃ· κοινῇ γὰρ γνώμῃ »πάντες αὐτοπροαιρέτως ἀποθανοῦμεν καὶ οὐ φεισόμεθα τῆς ζωῆς ἡμῶν», ἡ ἐσχάτη πολιορκία ἐγένετο στενωτάτη καὶ ἡ ὁριστικὴ καὶ τελευταία μέχρι θανάτου τῶν Τούρκων ἐπίθεσις ἐπέκειτο ὁρμητικωτάτη, πανταχόθεν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν. Ὁ Αὐτοκράτωρ, δυσελπιστῶν ἤδη περὶ τῆς σωτηρίας μεθ' ὅλην τὴν ἐρρωμένην καὶ ὑπεράνθρωπον τῆς φρουρᾶς ἄμυναν καὶ τὴν τοσούτων ἐφόδων ἀπόκρουσιν, εἰσέρχεται εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ἀκολουθούμενος ὑπὸ πολλῶν στρατηγῶν, στρατιωτῶν, ἱερέων καὶ ἀναριθμήτου πλήθους λαοῦ, κραυγάζοντος τὸ «Κύριε, ἐλέησον». Ἦτο δείλη τῆς παραμονῆς τῆς ἀποφράδος καὶ μαύρης Τρίτης, ὅτε τὰ πυροβόλα τῶν Τούρκων ἐσίγησαν καὶ τὰ στρατεύματα, περιορισθέντα ἐν τῷ στρατοπέδῳ, ἡτοιμάζοντο διὰ τὴν αὔριον. Ἄρχεται ἡ ἀκολουθία. Ὁ ἦχος τῶν κλαυθμηρισμῶν, ἡ βοὴ τῶν γυναικείων γογγισμῶν, αἱ φωναὶ τῶν παιδίων καὶ οἱ στεναγμοὶ τῶν γερόντων καὶ πάντων τῶν παρισταμένων ἐπεκάλυπτον τὰς δεήσεις τῶν διακόνων. οἵτινες, ἱστάμενοι πρὸ τῆς ἁγίας πύλης τοῦ Ἱεροῦ τὴν τελευταίαν ἀνέπεμπον ἱκεσίαν ἐν τῇ μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ «ὑπὲρ τοῦ καθυποτάξαι ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν ὀρθοδόξων πάντα ἐχθρὸν καὶ πολέμιον». Τὸ πᾶν ἐνέπνεε λύπην, πένθος, μελαγχολίαν· αἱ καρδίαι πάντων συνεσφίγγοντο, ὡς ἐὰν ἐτελεῖτο ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία ὁλοκλήρου τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἡ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τέως ἐπικρατοῦσα τάξις καὶ ἐθυμοτυπία ἐξέλιπον· αἱ κοινωνικαὶ ἀνισότητες κατέπεσον· οἱ τοῦ ὄχλου μεμιγμένοι προσεύχονται καὶ ποιοῦσι μετανοίας μετὰ τῶν πατρικίων, οἱ πένητες μετὰ τῶν πλουσίων καί, ὡς ἐπὶ τοῦ χείλους τοῦ κοινοῦ τάφου, πολῖται μετὰ πολιτῶν πάσης τάξεως ἀδιακρίτως συμπεριπτύσσονται. Αὐτὸς ὁ ναός, ἀφώτιστος, ἀκαλλώπιστος, σκυθρωπὸς εἰκονίζει πιστῶς τὴν τάλαιναν Ἑλλάδα κατὰ τὸ δούλειον ἐκεῖνο στάδιον, εἰς ὃ μετὰ πάροδον ὀλίγον ὡρῶν ἦτο εἱμαρμένον ὑπὸ τῆς θείας προνοίας νὰ εἰσέλθῃ. Ἐφ' ὅσον προχωρεῖ ἡ λειτουργία καὶ προσεγγίζει ἡ ἀπόλυσις, τοσοῦτον μᾶλλον αὐξάνεται ἡ βοὴ τοῦ κλαυθμοῦ καὶ ὁ θρῆνος τοῦ λαοῦ διπλασιάζεται. Ἐφαίνετο, ὅτι ἡ ζωὴ πάντων τῶν ἐκκλησιαζομένων περιεκλείετο ἐντὸς τῆς διαρκείας τῆς εὐχαριστίας ἐκείνης καὶ ὅτι ἑκάστη συλλαβὴ τῶν εὐχῶν ἐκείνων, ἐκπίπτουσα ἐκ τοῦ τῶν ἱερέων στόματος, κατέφερε καὶ νέον βῆμα πρὸς τὴν ποοκειμένην ἄβυσσον.

Τελειωμένου τοῦ κοινωνικοῦ, αἰφνιδίως διασχίζονται οἱ ὄχλοι, οἱ σωματοφύλακες ὑποχωροῦσι καὶ ὁ Κωνσταντῖνος, περιβεβλημένος τὰ βασιλικὰ μέν, ἀλλὰ πενιχρὰ καὶ τετριμμένα ἱμάτια, προβαίνει πρὸς τὸ ἅγιον βῆμα ἀσκεπής, κατηφής, ἔνδακρυς. Οἱ στεναγμοὶ ἀμέσως καταπαύονται, ὁ θόρυβος σιγᾷ· καθ' ὅλον τὸν ἀπέραντον ναὸν

Digitized by Google

μόνον ἡ φωνὴ ἀκούεται τοῦ λειτουργοῦ, τοῦ προσκαλοῦντος τοὺς Χριστιανοὺς διὰ τοῦ «μετὰ φόβου Θεοῦ, πίστεως καὶ ἀγάπης προσέλθετε». Ὁ αὐτοκράτωρ πρὸ τῆς ἁγίας πύλης νοερῶς ἐπὶ πολλὴν ὥραν προσεύχεται, Κύριος οἶδε, τίνα λυτήριον καὶ πατριωτικὴν προσευχήν· προσπίπτει τρὶς ἐνώπιον τῆς εἰκόνος τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ καὶ τῆς Θεομήτορος, μόλις συγκρατῶν τοὺς λυγμούς, οἵτινες καταλαμβάνουσιν αὐτόν, ἐξερχόμενοι ἀπὸ τοῦ βάθους τῆς μεγάλης αὐτοῦ καρδίας. Ἔπειτα στραφεὶς πρὸς τὸν λαόν, γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ αἰτεῖται τὴν συγχώρισιν τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ παρὰ τῶν Χριστιανῶν καί, παραλαμβάνων, κατὰ τὴν συνήθειαν, παρὰ τῶν χειρῶν τοῦ Πατριάρχου τὰ ἄχραντα μυστήρια μεταλαμβάνει, αὐτῶν. Ἅπαντες τότε ἑνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ ἐφώναξαν: «Ἔσο συγκεχωρημένος». Καὶ πράγματι συνεχωρήθησαν αἱ ἁμαρτίαι τοῦ μεσαιωνικοῦ ἡμῶν βίου. «Ἀπὸ τοῦ νῦν κυοφορεῖται εἰς τὴν ἱστορίαν »τῆς Ἑλλάδος νέα βασιλεία, ἡ βασιλεία τῆς ἀναγεννήσεως», ἀναφωνεῖ ὁ *Σ. Ζαμπέλιος*. Μετὰ ταῦτα ὁ ἡγνισμένος καὶ ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἀγόμενος τοῦ μεσαίωνος ὁ τελευταῖος ἡμῶν βασιλεύς, ἀποτεινόμενος μετὰ δακρύων καὶ πλήρης συγκινήσεως πρὸς τὸ πλῆθος, παραινεῖ νὰ συγκοινωνήσωσιν ἅπαντες ἀδελφικῶς καὶ νὰ ἐνθυμηθῶσιν, ὅτι ἤγγισεν ἡ ὥρα, καθ' ἣν μέλλουσι ν' ἀγωνισθῶσι τὸν ὑπὲρ πάντων ἀγῶνα καὶ ὅτι ὀφείλουσιν ἢ νὰ σώσωσι τὴν ἀγαπητὴν πατρίδα ἢ ν' ἀποθάνωσιν ἡρωϊκῶς, ὡς ἀπόγονοι Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων, καταλείποντες ἀγήρω καὶ ἀθάνατον μνήμην εἰς τοὺς ἐπιγενομένους. Οὗτοι οἱ λόγοι, οἱ λυπηροί, μυριάκις ἀπὸ στόματος εἰς στόμα ἐπαναλαμβανόμενοι, ἀντηχοῦσιν ὑπὸ τοὺς θόλους τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὡς τῆς Πίστεως καὶ Πατρίδος τελευταία διαθήκη καὶ μετὰ πλείονος ὁρμῆς νῦν ἐκρήγνυνται οἱ κλαυθμοὶ καὶ οἱ ὀδυρμοὶ τῶν προσερχομένων εἰς τὴν μετάληψιν. Ἡ φωνὴ τῶν αἰτουμένων συγγνώμην δὲν ἀκούεται πλέον «ἐν τῇ δε τῇ ὥρᾳ τίς διηγήσεται τοὺς »τότε κλαυθμοὺς καὶ θρήνους; ἐὰν ἀπὸ ξύλου ἄνθρωπος ἢ ἐκ πέτρας ἦν, οὐκ ἠ»δύνατο μὴ θρηνῆσαι», λέγει ὁ σύγχρονος καὶ αὐτόπτης ἱστορικὸς ***Φραντζῆς***. Ἡ σάλπιγξ διακόπτει τὴν τραγικὴν σκηνήν· αἱ μητέρες ὀλοφυρόμεναι ἀποχαιρετίζουσι τὰ τέκνα· αἱ γυναῖκες ἀπέλπιδες ρίπτονται εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν πολεμιστῶν συζύγων αὐτῶν· οἱ τελευταῖοι ἀσπασμοὶ συγχέονται πρὸς τὸν κρότον τῶν ξιφῶν καὶ ἀσπίδων τῶν ἀποχωρούντων στρατιωτῶν. Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐκοινώνησαν ἅπαντες ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ κοινωνίᾳ πίστεως, ἀγάπης καὶ ἐλπίδος· ἅπαντες ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ὤμοσαν ὅρκον καὶ βασιλεὺς καὶ εὐγενεῖς καὶ κλῆρος. Οὐδὲν ἄλλο ἤκουέ τις ἢ φωνὰς συγκεχυμένας περὶ ἀμοιβαίας συγχωρήσεως τῶν ἁμαρτημάτων καὶ φρικτοὺς ὅρκους σταθερότητος εἰς τὰ τῆς πατρίου πίστεως δόγματα, ἐν περιπτώσει αἰχμαλωσίας. Ἡ ἀμοιβαία αὕτη ἄφεσις τῶν ἁμαρτημάτων καὶ ἡ μετάληψις παρεξετάθη καὶ εἰς τὴν νύκτα. Φαίνεται ὅτι ἤθελεν ὁ **Μεσαίων** ν' ἀποθάνῃ συγκεχωρημένος ἐν τῷ ναυαγίῳ αὐτοῦ.

Τὴν πρωΐαν τῆς Τρίτης, 29 Μαΐου 1453, μετὰ 54 ἡμερῶν πολιορκίαν ἡ πόλις πίπτει. Ὁ Αὐτοκράτωρ, εἰς ὃν εἴκοσι καὶ πέντε αἰώνων δόξα τοῦ Ἑλληνισμοῦ προσήλου τὰ

Digitized by Google

ὄμματα ἐπὶ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, μονώτατος ἀπολειφθεὶς μεταξὺ ἀπείρων πτωμάτων ἐχθρῶν καὶ συναγωνιστῶν καὶ ἀγωνιζόμενος ἐν τῇ πρώτῃ ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων γραμμῇ, ὡς λέων, περικυκλοῦται ὑπὸ ἀναριθμήτων Τούρκων. Βλέπων τὴν ἄφευκτον αἰχμαλωσίαν κραυγάζει πρὸς τοὺς ὀπαδοὺς αὐτοῦ λόγον ἄξιον λύπης : «οὐκ ἔστι τις τῶν Χριστιανῶν τοῦ λαβεῖν τὴν κεφαλήν μου ἀπ' ἐμοῦ ;» Ἀλλὰ δυστυχῶς οὐδεὶς ζῶν ἦτο παρ' αὐτῷ. Ἐπὶ τέλους δέχεται καὶ αὐτός, ὕστατος πάντων, τὸν στέφανον τοῦ μαρτυρίου· τρωθεὶς εἰς τὸν ὦμον πίπτει ἡμιθανὴς καὶ ἐκπνέει ἀγνώριστος. Ὁ Μωάμεθ, εἰσελθὼν εἰς τὴν πόλιν καὶ μαθὼν ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος οὔτε ᾐχμαλωτίσθη, οὔτε ἔφυγε, διέταξε νὰ ζητηθῇ μεταξὺ τῶν νεκρῶν. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἀνεγνωρίσθη ἐκ τῶν ἐρυθρῶν πεδίλων, φερόντων χρυσοποίκιλτον τὸν δικέφαλον ἀετόν. Ἐκθεὶς δὲ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ὁ βάρβαρος ἐπὶ στήλης τοῦ Αὐγουσταίου, ἐπλήρωσε τὴν ἐσομένην αὐτὴν ἀχύρων καὶ ἔπεμψε πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Ἀνατολῆς, ἐπιδεικνύων ἀπανθρώπως τὴν νίκην. Τὸ δὲ σῶμα αὐτοῦ, λέγεται, ὅτι διέταξε νὰ ταφῇ μεγαλοπρεπῶς καὶ βασιλικῶς. Ὑπὸ τὴν δυτικὴν γωνίαν τοῦ καταρρέοντος τοίχου τῆς αὐλῆς τοῦ λεγομένου σήμερον Βαφὲ-χὰν ἐν Κωνσταντινουπόλει φαίνονται ἔτι εὐτελεῖς τινες πλάκες, σχεδὸν κεχωσμέναι. Σωρὸς ξηρῶν φύλλων καὶ ἔδαφος αὐχμηρόν, ὅπου οὐδέποτε ἐκαλλιεργήθη ἥμερον καὶ χλωρὸν φυτόν, καλύπτουσιν αὐτάς. Μόνον πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος ὑψοῖ τὸν χαρίεντα αὐτῆς κορμὸν ὑψίκομος ἀκακία, ραίνουσα ἕκαστον ἔαρ τὰ ἁγνὰ καὶ ἀρωματώδη αὐτῆς ἄνθη ἐπὶ τῶν πλακῶν. Ἐκεῖ, κατὰ τὴν παράδοσιν ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, εἶνε τὸ ἅγιον καὶ ἱερὸν χῶμα, ὅπερ καλύπτει τὰ ὀστᾶ τοῦ μάρτυρος τῆς θρησκείας καὶ τοῦ γένους ἡμῶν. Ὦ Κωνσταντῖνε, Κωνσταντῖνε, τῶν αὐτοκρατόρων ἄριστε ! Ἐὰν τὸ σεπτόν σου σκήνωμα ὑπὸ τιμαλφὲς μαυσωλεῖον δὲν ἀναπαύεται, περίβλεπτον ὅμως καὶ ἄληστον ὑπεράνω χρόνου καὶ λήθης μαρμαίροντα ἡ αἰωνιότης Σὲ κρατεῖ, ὡς τύπον βασιλέως καὶ ὁπουδήποτε τῆς γῆς πάλλεται ἑλληνικὴ καρδία εὐλογεῖ τὴν μνήμην σου. Κοιμήθητι γαλήνιος καὶ εὐφρόσυνος· ὡς Ἕλλην καὶ ὡς βασιλεὺς τιμήεις ἀπέθανες. Σὲ ἠγάπα ὁ Θεὸς καὶ ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ σου δὲν ἤκουσας Δερβίσην ἀνυμνοῦντα τὸν Προφήτην αὐτοῦ. Τὸ γλυκὺ φῶς, ὅπερ καθ' ἑκάστην νύκτα χύνει ἐπὶ τοῦ ἁγίου μνήματός σου τὸ μυστικὸν κανδήλιον, τὸ ἀναπτόμενον ἀνέκαθεν ὑπὸ τῶν πέριξ Χριστιανῶν, πότε θὰ ἔλθῃ ἡ ἡμέρα τῆς λαϊκῆς παραδόσεως, καθ' ἣν θ' ἀναλάμψῃ καὶ θὰ φωτίσῃ νέαν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν ;

Ὡς διεδόθη, ὅτι οἱ Τοῦρκοι εἰσῆλθον ἐντὸς τῶν τειχῶν, πλῆθος ἀπειράριθμον γυναικῶν καὶ παίδων, καλογήρων καὶ καλογραιῶν, πολεμιστῶν αἱματοφύρτων, σωθέντων διὰ τῆς φυγῆς, ἄλλων καταλιμπανόντων τοὺς οἴκους αὐτῶν καὶ πάντων τῶν διανυκτερευσάντων καὶ ἀπὸ πρωΐας προσδραμόντων εἰς τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Θεοδοσίας, διότι κατὰ τὴν ἀποφράδα ἐκείνην ἡμέραν ἐπανηγυρίζετο ἡ μνήμη τῆς ὁσιομάρτυρος ταύτης, εἰσώρμησεν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας πρὸς προφύλαξιν. Ἀπὸ χρόνων διεδίδετο ὑπό τινων ψευδομάντεων, ὅτι ἡ πόλις μέλλει νὰ παραδοθῇ εἰς τοὺς Τούρκους, οἵτινες,

Digitized by Google

εἰσελθόντες εἰς αὐτήν, θὰ κατακόπτωσι τοὺς Ῥωμαίους μέχρι τοῦ κίονος τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου· μετὰ τοῦτο δὲ καταβὰς Ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ, φέρων ρομφαίαν, θὰ παραδώση τὴν βασιλείαν σὺν τῇ ρομφαίᾳ εἰς ἀνώνυμόν τινα ἄνδρα, ἀπέρριτον καὶ πενιχρόν, ἱστάμενον κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν παρὰ τῷ κίονι, καὶ θὰ εἴπῃ αὐτῷ: «λάβε »τὴν ρομφαίαν ταύτην καὶ ἐκδίκησον τὸν λαὸν τοῦ Κυρίου»· τότε θὰ τραπῶσιν οἱ Τοῦρκοι εἰς φυγὴν καὶ οἱ Ἕλληνες θὰ καταδιώξωσιν αὐτοὺς φονεύοντες καὶ θὰ ἐξελάσωσιν αὐτοὺς ἀπό τε τῆς δύσεως καὶ τῶν τῆς ἀνατολῆς μερῶν μέχρι τῶν ὁρίων τῆς Περσίας, εἰς τόπον καλούμενον Μονοδένδριον. Τούτου ἕνεκα λοιπὸν πάντες ἔτρεχον εἰς τὸν ναὸν καὶ τοὺς ἄλλους παρεκελεύοντο, ἵνα καταλίπωσιν ὄπισθεν αὐτῶν τὸν κίονα τοῦ σταυροῦ καὶ σωθῶσιν. Ἐν μιᾷ ὥρᾳ δὲ ὁ ὑπερμεγέθης ναὸς ἐπληρώθη πανταχοῦ ἀναριθμήτου λαοῦ· κλείσαντες δὲ τὰς θύρας πάντες ὁμοθυμαδὸν καὶ μετὰ φωνῶν διακοπτομένων ὑπὸ ὀλολυγμῶν, θρήνων, στεναγμῶν καὶ φωνῶν ἀπελπισίας ἱκέτευον παρὰ τοῦ Θεοῦ σωτηρίαν. Οἱ Τοῦρκοι μετ' ὀλίγον, λεηλατοῦντες, πυρπολοῦντες, σφάζοντες, αἰχμαλωτίζοντες μετ' ἀπαισίου καὶ δαιμονιώδους θορύβου, ἐν μέσῳ καπνοῦ καὶ φλογῶν, διῃρημένοι εἰς τέσσαρα σώματα, ὡς τέσσαρες ὁρμητικοὶ χείμαρροι, προχωροῦσιν ἀπὸ τῶν Βλαχερνῶν πρὸς τὸ χρυσοῦν Κέρας, τὰ ἀνάκτορα, τὸν ναὸν καὶ τὸν ἱππόδρομον. Ὅτε αἱ ἐμπροσθοφυλακαὶ αὐτῶν ἔφθασαν εἰς τὸν δεύτερον λόφον, οἱ τυμπανισμοὶ καὶ αἱ κραυγαὶ αὐτῶν ἀντήχησαν ἀμέσως εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν καὶ τὸ ἐν αὐτῇ πλῆθος, ὅπερ ἐνητένιζεν ἐναγωνίως μέχρι τότε εἰς τὸν θόλον, ὁπόθεν τινὲς ἀναβάντες ἔβλεπον τὴν προέλευσιν τῶν ἐχθρῶν καὶ διὰ σημείου ἀνήγγελλον, ἔντρομον εὐθὺς ἐγονυπέτησε. Πολλοὶ εἰσέτι ἀνέμενον τὸν Ἄγγελον καὶ ἄλλο ἐθωπευάζοντο ὑπὸ τῆς ἐλπίδος, ὅτι ὁ ἐχθρὸς θὰ ἐσέβετο τὴν ἀσυλίαν τοῦ ἱεροῦ. Ἀλλὰ τὰ πάντα διελύθησαν ἀμέσως ὡς καπνός· οἱ τυμπανισμοὶ ἐντείνονται ἠχηρότεροι προσεγγίζοντες· θόρυβος δαιμονιώδης ὅπλων, κραυγῶν, ὕβρεων, εἰσερχόμενος διὰ τῶν παραθύρων, πληροῖ τὸν ναὸν καὶ αὐτοστιγμεὶ οἱ πρῶτοι τοῦ πελέκεως κτύποι ἠχοῦσιν ἐπὶ τῶν θυρῶν τοῦ ἔξω νάρθηκος. Τίς δύναται νὰ περιγράψῃ τὴν τρομερὰν ἐκείνην σκηνήν; Τίς τοὺς θρήνους, οἵτινες ἠγείροντο ἔσωθεν βροντωδέστεροι καὶ ὀξύτεροι εἰς ἕκαστον κτύπημα τοῦ στυγεροῦ πελέκεως ἐπὶ τὴν θύραν; Τίς τοὺς κλαυθμοὺς καὶ τὰς φωνὰς τῶν νηπίων, τὰ μοιρολόγια καὶ τοὺς κοπετοὺς τῶν μητέρων, τοὺς ὀδυρμοὺς τῶν πατέρων καὶ τὰ δάκρυα τῶν ἑλληνίδων παρθένων; Αἴφνης ἐγείρεται στιβαρὰ φωνή, ἐπιβάλλουσα σιγὴν εἰς τοὺς θρήνους: «Ὅσοι πιστοὶ »παύσασθε τοὺς κλαυθμοὺς καὶ ἀκροασθῆτε τῶν λόγων μου», ἦτο ἡ φωνὴ τοῦ Γενναδίου, τοῦ καταπολεμήσαντος λυσσωδῶς τὴν ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν. Ὄρθιος ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος, ἔχων τεταμένας ἐπὶ μυρίων κεφαλῶν τὰς χεῖρας καὶ φέρων τὸ ἔνδυμα τοῦ μεγάλου σχήματος, ἐφαίνετο ὁ διάδοχος τοῦ Κωνσταντίνου, ὁ περιβεβλημένος τοῦ πένθους τὴν μέλαιναν πορφύραν αὐτοκράτωρ τῆς συμφορᾶς. Οὗτοι ἦσαν οἱ πανύστατοι ἑλληνικοὶ φθόγγοι τοῦ Εὐαγγελίου, οἵτινες ἤχησαν ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας τῇ 29ῃ Μαΐου, ἡμέρᾳ Τρίτῃ, τοῦ ἔτους 1453!!!

Digitized by Google

Οἱ Τοῦρκοι, καταρρίψαντες τὰς θύρας, εἰσῆλθον ξιφήρεις ἐντὸς τοῦ ναοῦ, γενίτσαροι, σπαχῆδες, δερβῖσαι, χοτζάδες, σοφτάδες, ἅπαντες φοβεροί, ἐξηγριωμένοι, πάνοπλοι, πλήρεις λύθρου καὶ αἵματος καὶ ἰδόντες τὸν πολυάριθμον λαόν, κορυβατιῶντες διεσκορπίσθησαν πανταχοῦ, ἕκαστος καταλαμβάνων τὸν ἴδιον αἰχμάλωτον. Ἀναγράφομεν τὴν λυπηρὰν περιγραφὴν παρὰ τοῦ ἱστορικοῦ *Δούκα*, τοῦ αὐτόπτου καὶ ἀψευδοῦς τῆς σκηνῆς μάρτυρος. «Ὁ τυχὼν Τοῦρκος τὴν τρυφερωτέραν ἐρευνᾷ, τὴν »ὡραίαν ἐν μοναζούσαις προκατεῖχε μὲν εἷς, ἄλλος δὲ δυνάστης ἁρπάζων ἐδέσμει· »ἡ δὲ τῆς ἁρπαγῆς καὶ τοῦ ἑλκυσμοῦ αἰτία πλόκαμοι τριχῶν, στηθέων καὶ μαστῶν »ἀποκαλύψεις, βραχιόνων ἐκτάσεις· τότε ἐδεσμεῖτο δούλη σὺν τῇ κυρίᾳ, δεσπότης »σὺν τῷ ἀργυρωνήτῳ, ἀρχιμανδρίτης σὺν τῷ θυρωρῷ, τρυφεροὶ νέοι σὺν παρθένοις, »παρθένοις ἃς οὐχ ἑώρα ἥλιος, παρθένοις, ἃς ὁ γεννήσας μόλις ἔβλεπεν, ἑλκόμεναι, »εἰ δὲ καὶ βίᾳ ἀντωθοῦντο, καὶ ῥαβδιζόμεναι· ἠβούλετο γὰρ ὁ σκυλεύσας εἰς τόπον »ἄγειν, καὶ παρακαταθέμενος ἐν ἀσφαλείᾳ στραφῆναι καὶ δευτέραν παῖδαν ποιῆσαι »καὶ τρίτην· ἐβιάζοντο οἱ ἅρπαγες, οἱ ἐκδικηταὶ τοῦ θεοῦ, καὶ πάντας μὲν ἰδεῖν ἐν μιᾷ »ὥρᾳ δεσμωθέντας, τοὺς μὲν ἄρρενας σὺν καλωδίοις, τὰς δὲ γυναῖκας σὺν τοῖς σουδαρίοις αὐτῶν· καὶ ἦν ἰδεῖν ὁρμαθούς, ἐξερχομένους ἀπείρους ἐκ τοῦ ναοῦ καὶ ἐκ τῶν »ἀδύτων τοῦ ναοῦ, ὥσπερ ἀγέλας καὶ ποίμνια προβάτων. Κλαίοντες, ὀδυρόμενοι, καὶ »ὁ ἐλεῶν οὐκ ἦν. Τὰ δὲ τοῦ ναοῦ πῶς; τί εἴπω ἢ λαλήσω; ἐκολλήθη ἡ γλῶσσά μου »τῷ λάρυγγί μου, οὐ δύναμαι ἑλκύσαι πνεῦμα, τοῦ στόματός μου, φραγέντος· αὐθωροὶ οἱ κύνες τὰς ἁγίας εἰκόνας κατέκοψαν, τὸν κόσμον ἀφελόντες, τὰς ἁλύσεις, μα»νουάλια, ἐνδυτὰς τῆς ἁγίας τραπέζης, τὰ φωτοδόχα ἀγγεῖα, ἄλλα φθείροντες, »ἕτερα λαμβάνοντες· τὰ τοῦ ἱεροῦ σκευοφυλακίου τίμια καὶ ἱερὰ σκεύη, χρυσᾶ τε »καὶ ἀργυρᾶ καὶ ἐξ ἄλλης τιμίας ὕλης κατασκευασθέντα, ἅπαντα ἐν μιᾷ ῥοπῇ συνή»γαγον, ἀφέντες τὸν ναὸν ἔρημον καὶ γυμνόν, μηδ᾽ ὁτιοῦν καταλείψαντες.»

Ταῦτα πάντα ἐγίνοντο ἀπὸ τῆς πρώτης τῆς πρωίας μέχρι τῆς ὀγδόης ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου. Μωάμεθ Β^ος^, ὁ Πορθητής, ἀποβαλὼν ἤδη πάντα φόβον, μετὰ λαμπροῦ ἐπιτελείου εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν μετὰ μεσημβρίαν ἀκολουθούμενος ὑπὸ πολλῶν σωματοφυλάκων, τοξοτῶν πελωρίων, πῦρ πνεόντων καὶ ὧν ἕκαστος ἠδύνατο νὰ παραληφθῇ πρὸς δέκα. Ἡ ἀκολουθία ἔστη πρὸ τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας, εἰς ἣν ἀποβὰς τοῦ ἵππου καὶ εἰσελθὼν ἐξέστη ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ κτιρίου καὶ ἐφώνησε τὸ τοῦ Κορανίου «ὁ Ἀλλὰχ εἶνε τὸ φῶς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς.» Εὑρὼν δὲ Τοῦρκον θραύοντα ἕνα τῶν κιόνων ἠρώτησε διὰ τί φθείρει τὸ ἔδαφος· ἐκεῖνος δὲ ἀπεκρίνατο, ὅτι ἕνεκα πίστεως· αὐτὸς ὅμως, ὀργισθεὶς καὶ τείνας τὴν χεῖρα, πλήττει διὰ τοῦ ξίφους τὸν Τοῦρκον εἰπὼν καὶ τοῦτο: «ἀρκεῖ ὑμῖν ὁ θησαυρὸς καὶ ἡ αἰχμαλωσία, αἱ δὲ οἰκοδομαὶ »τῆς πόλεως ἐμαὶ τυγχάνουσιν»· ἑλκύσαντες δὲ τὸν Τοῦρκον ἐκ τῶν ποδῶν ἔξω ἡμιθανῆ ἔρριψαν. Ἀμέσως δ᾽ ἔπειτα κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ ἀνέρχεται ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος μουεζίνης καὶ διαλαλεῖ τὴν προσευχὴν «εἷς ὁ Θεὸς καὶ Μωάμεθ ὁ προφήτης αὐτοῦ»· ὁ δὲ Σουλτᾶνος ἀναβὰς ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπέζης ἐποίησε τὴν προσευχὴν αὐτοῦ.—«Βαβαὶ

Digitized by Google

»τῆς συμφορᾶς, φωνεῖ ὁ Δούκας μετ' ἄλγους ψυχῆς κλαίων, φεῦ τοῦ φρικώδους τέρα-»τός! οἴμοι τί γεγόναμεν; αἴ, αἴ τί εἴδαμεν; Τοῦρκος ἐν τῷ ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ, »ἐν ᾧ λείψανα ἀποστόλων καὶ μαρτύρων ἵδρυνται, καὶ ἐπάνω αὐτοῦ ἀσεβής; φρῖξον, »ἥλιε· καὶ ποῦ ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ποῦ ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Πατρός, ὁ θυόμενος »ἐπάνω καὶ ἐσθιόμενος καὶ μηδέποτε δαπανώμενος; ὄντως εἰς κίβδηλον ἐλογίσθημεν, »ἡ λατρεία ἡμῶν εἰς οὐδὲν ἐλογίσθη τοῖς ἔθνεσι διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν· ὁ ἐπὶ τῷ ὀνό-»ματι τῆς τοῦ θείου Λόγου Σοφίας ἀνοικοδομηθεὶς ναὸς καὶ τέμενος τῆς Ἁγίας Τριά-»δος ὀνομαζόμενος καὶ Μεγάλη Ἐκκλησία καὶ νέα Σιών, σήμερον βωμὸς βαρβάρων καὶ »οἶκος τοῦ Μωάμεθ ἐπεκλήθη καὶ γέγονε· δικαία ἡ κρίσις σου, Κύριε.» Οὕτω λοιπὸν ἡ Ἁγία Σοφία μετηλλάγη εἰς μέγιστον τζαμίον τοῦ προφήτου καὶ ὑψηλότερος καὶ αὐτοῦ τοῦ τρούλλου τοῦ Ἀνθεμίου καὶ Ἰσιδώρου ἤρθη ἀμέσως ἔξωθεν, ἐν μέσῳ παν-τοίων βαρβαρικῶν προσαρτημάτων, ὁ πρῶτος μιναρές. Αἱ εἰκόνες τῶν ἁγίων καθῃρέ-θησαν ἢ ἀπεσβέσθησαν διὰ κονιάματος, μεγάλα δὲ μεγαλωστὶ ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν τοίχων τοῦ ναοῦ ἐγράφησαν μέρη τοῦ Κορανίου. «Ἀλλ' ὁ μανδύας τῆς δουλείας δὲν »ἐκάλυψε τὸ νεουργὸν ἀκόμη κάλλος τοῦ περιτέχνου ἐνδιαιτήματος, ἐν ᾧ ἐπὶ ἐννεα-»κόσια ὅλα ἔτη εἶχε στήσῃ τὸν θρόνον αὐτῆς ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ Σοφία, ἧς τὸ ὄνομα »οἱονεὶ πτοούμενος, διεφύλαξε καὶ αὐτὸς ὁ κατακτητής. Οὐδ' ὁ μωαμεθανικὸς πούς, »ἀνυπόδητος βαίνων ἐπὶ τῶν ψιάθων, τῶν νῦν ἐπεστρωμένων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἠδυνήθη »ποτὲ νὰ λακπατήσῃ καὶ ἐκβάλῃ ἐκ τοῦ ἱεροῦ χώρου τὰς μεγάλας αὐτοῦ ἐθνικὰς ἀνα-»μνήσεις, ἃς περιφρουρεῖ ἀκοίμητος ἡ στοργὴ ἑνὸς ὅλου ἔθνους καὶ καθιστάνουσιν »ἀκόμη ἱερωτέρας καὶ ἐπιβλητικωτέρας τεσσάρων καὶ ἡμίσεως αἰώνων ἐλπίδες καὶ »πόθοι καὶ δάκρυα,» ἐπιλέγει ἀληθέστατα ἡμέτερος ἱστορικός.

*
* *

Σήμερον ἡ ἐξωτερικὴ ὄψις τῆς Ἁγίας Σοφίας οὐδὲν τὸ ἀξιοσημείωτον παρουσιάζει. Τὸ μόνον, ὅπερ προσελκύει τὴν προσοχὴν τοῦ θεατοῦ, εἶνε οἱ τέσσαρες μιναρέδες, ὑψούμενοι ἐκ τῶν τεσσάρων γωνιῶν τοῦ οἰκοδομήματος, ἐπὶ βάσεων μεγάλων καὶ ὀγκωδῶν, ἐξικνουμένων μέχρι σχεδὸν τῆς στέγης τοῦ νάρθηκος. Ὁ περίφημος τροῦλλος φαίνεται μικρὸς καὶ ἀμφιβάλλει τις, ἐὰν εἶνε αὐτός, ὁ παρατηρούμενος ἀπὸ τοῦ Πέραν, τοῦ Βοσπόρου, τῆς Προποντίδος καὶ τῶν λόφων τῆς ἀπέναντι Ἀσίας καὶ τῶν ἀκτῶν, ὁ ἀποσφαιρούμενος ἐν τῷ αἰθέρι, ὥσπερ πελωρία τιτᾶνος κεφαλή. Περιεστεγασμένος διὰ μολύβδου στηρίζεται ἐπὶ τεσσάρων τοίχων κεχρωματισμένων κατὰ πλατείας ταινίας λευκὰς καὶ ἐρυθρὰς ἐναλλὰξ καὶ προσπεριβασταζομένων διὰ τεσσάρων ὑπερμεγέθων ἀντερεισμάτων, περὶ ἃ ἐγείρονται φύρδην μίγδην μικρὰ πολυάριθμα οἰκοδομήματα, ἐλεεινὰ καὶ ἄθλια, ἤτοι δεξαμεναί, γραμματοδιδασκαλεῖα, ἱεροδιδασκαλεῖα, μαυσωλεῖα, ξενῶνες, μαγειρεῖα διὰ τοὺς πτωχούς, ἅπερ πάντα ἀποκρύπτουσι ἢ μεταβάλλουσι τὴν παλαιὰν τοῦ ναοῦ μορφήν. Ὄγκος ἀκανόνιστος, χρώματος φαιοῦ, γυμνὸς ὡς ὀχύρωμα, διακρίνεται ὀλίγον τι κατὰ τὴν λεπτότητα τῶν ἄλλων τῆς

Digitized by Google

Σταμποὺλ τζαμίων καὶ ἐκ πρώτης ὄψεως δὲν φαίνεται τοσοῦτον μέγας, ὥστε νὰ ὑποθέσῃ ὁ ἀγνοῶν, ὅτι εἶνε ὁ περίπυστος ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ὁ κατὰ πρῶτον θεώμενος αὐτὸν καὶ διαπυνθανόμενος, ὅτι εἶνε αὐτὸς ὁ ναός, ἐπειδὴ δὲν εὑρίσκει αὐτόν, οἷον κατὰ τὰς περιγραφὰς καὶ μυθοπλαστίας ἔπλασεν ἐν τῇ φαντασίᾳ αὐτοῦ, εἶνε ἀδύνατον νὰ μὴ ἀναφωνήσῃ ἀσυνειδήτως: «οὗτος λοιπὸν εἶνε ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας;» Τοσοῦτον δυστυχῶς ἤλλαξεν ἐξωτερικῶς τὴν ὄψιν ἐπὶ τὸ μωαμεθανικώτερον! Καὶ αὐτὸς ὁ θόλος ἀπέβαλε τὴν πάλαι ποτὲ ἀργυρᾶν αὐτοῦ λάμψιν. Ἐκ τῶν τεσσάρων αὐτοκρατορικῶν μιναρέδων, οἵτινες ὡς γιγάντιοι σκοποὶ ἀγρυπνοῦσιν ἐπὶ τῶν τεσσάρων τοῦ ναοῦ γωνιῶν, ἐκτίσθησαν ὁ μὲν πρῶτος, ὁ δεξιός, ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς, ὑπὸ Μωάμεθ Β' τοῦ Πορθητοῦ, ὁ ἕτερος ὑπὸ Σελὶμ τοῦ Β', οἱ δὲ δύο ἄλλοι, οἱ ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς, ὑπὸ Μουρὰτ τοῦ Γ'. Ὁ αὐτὸς ἀνήγειρε καὶ τὰς τέσσαρας μεγάλας ἀντηρίδας κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΣΤ'. αἰῶνος, ὀγκώδεις καὶ ἀτέχνως ἐξειργασμένας καὶ ἐπῳκοδομημένας ἔξωθεν ἐπὶ τῶν τεσσάρων πινσῶν, πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ θόλου, κλονισθέντος ἕνεκα σεισμῶν. Ὁμοίως ἔστησεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ θόλου τὴν ἐπίχρυσον ἐκ ψευδαργύρου ἡμισέληνον, ἥτις κατὰ τὸ λέγειν τῶν Ὀθωμανῶν, ἔχει δῆθεν πεντήκοντα ποδῶν διάμετρον καὶ φαίνεται ἐξ ἀποστάσεως ἑκατὸν μιλίων ἀπὸ τῆς θαλάσσης, διὰ τὴν ἐπιχρύσωσιν, ἧς κατὰ τὸν ἱστορικὸν *Ἐβλιὰ*, ἐδαπανήθησαν πεντήκοντα χιλιάδες φλωρίων. Ἅπαντα τὰ τῆς παλαιᾶς ἐκκλησίας προσαρτήματα κατεστράφησαν ἢ ἐκρύφθησαν ὑπὸ τῶν τοίχων ἢ μετεβλήθησαν τοσοῦτον, ὥστε κατέστησαν ἀγνώριστα. Τὸ μέγα κωδωνοστάσιον τὸ μὲν πρῶτον ἐταπεινώθη ἱκανῶς, οὐ πρὸ πολλῶν δὲ ἐτῶν ὁλοτελῶς κατερρίφθη. Καὶ ἐν γένει πάντοθεν τὸ τζαμίον περισφίγγει, πιέζει, βαρύνει καὶ παραμορφώνει τὸν ναὸν ἐξωτερικῶς, οὗ μόνη ἡ ὑπερήφανος κεφαλή, ὁ τροῦλλος, εἶνε ἐλεύθερος καὶ ἀναπνέει, διὰ τῆς τελευταίας ἐπὶ Ἀβδ-οὺλ-Μετζὶτ τῷ 1849 γενικῆς ἐπισκευῆς, ὑπὸ τῶν ἀρίστων ἀρχιτεκτόνων Φοσσάτων, ἀναδειχθεὶς ὁλόκληρος κατὰ τὸ κάλλος. Διότι οὗτοι, περικυκλώσαντες τὸν θόλον περὶ τὴν βάσιν αὐτοῦ διὰ σιδηρῶν ἀλυσοειδῶν στεφάνων κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἐπισκευῶν τῆς ἐν Ῥώμῃ ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Πέτρου, διὰ τολμηρᾶς ἐργασίας ἀφήρεσαν τὰς τέσσαρας μεγάλας ἀντηρίδας τοῦ Μουρὰτ Γ', αἵτινες ἠδίκουν τὴν ὄψιν τοῦ θόλου καὶ ἦσαν ἀλλότριαι ὡς πρὸς τὴν ὅλην τοῦ οἰκοδομήματος χάριν.

Μόλις ὅμως εἰσέλθωμεν ἐντὸς καὶ μένομεν ἔκθαμβοι καὶ ἀκίνητοι, οἱονεὶ προσηλωμένοι εἰς τὴν θέσιν ἡμῶν. Ἡ πρώτη ἐντύπωσις εἶνε ὄντως μεγίστη καὶ ἐπιβλητική. Δι' ἑνὸς καὶ μόνου βλέμματος περιλαμβάνομεν κενὸν ἀχανές, ἀρχιτεκτονικὴν τολμηρὰν ἡμιθολίων, φαινομένων ὡς ἐκ τοῦ αἰθέρος ἐξηρτημένων, τόξα κολοσσιαῖα, στύλους δυσμετρήτους, στοάς, κίονας, φωτιζόμενα ἅπαντα ἀπλέτως, ὡς διὰ χειμάρρου φωτός. Ἅπασα ἡ ἀρχαία τοῦ ναοῦ ἐσωτερικὴ ἀρχιτεκτονικὴ διατηρεῖται καὶ διασώζεται σχεδὸν ἀκεραία, ὡς εἴπομεν, ἀλλὰ ποῦ εἶνε ὁ ἄλλοτε περιλαμπὴς κόσμος; ποῦ ἡ αἴγλη καὶ ἡ πολυτέλεια ἡ ἀμύθητος καὶ ἀσύγκριτος; Πανταχοῦ ἐπικρατεῖ

Digitized by Google

γυμνότης ἀπαισία· πανταχοῦ διακρίνεται ὀφθαλμοφανῶς τὸ ἀνάμικτον τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ τζαμίου. Ποῦ μὲν φαίνεται κόσμος βαρὺς καὶ εὐπρεπὴς, ποῦ δὲ παιδαριώδης καὶ ἀθυςματώδης. Ἐνταῦθα μὲν μόλις διαφαίνονται χρώματα πεπαλαιωμένα καὶ ἀπότριπτα, ἐκεῖ δὲ κινοῦσι τὴν περιεργίαν καὶ τὸ πικρὸν μειδίαμα χρώματα νέα καὶ ἀκαλαίσθητα, διαδεξάμενα τὰ πρότερα. Τὸ θάμβος καὶ τὴν ἔκπληξιν τοῦ θεατοῦ διαδέχεται ἀμέσως αἴσθημά τι πικρίας καὶ θλίψεως, κατακλύζον κατὰ μικρὸν τὴν ψυχὴν καὶ τοῦτο ἀβεβαιότης τις καὶ ἀστάθεια τοῦ πνεύματος, ὅπερ ἐπί τινας στιγμὰς περιέργως εἰς οὐδεμίαν σκέψιν δύναται νὰ προβῇ. Ἀριστερόθεν τῆς θέσεως τοῦ ἱεροῦ Συνθρόνου ἐν τῷ Ἱερῷ ὑψοῦται τὸ *Μιράμπ* ἢ *Μἰχράμπ*, ἐν εἴδει κογχοειδοῦς σηκοῦ ἢ προσκυνητηρίου, ἐνῳκοδομημένου ἐντὸς τοῦ περιτειχίσματος, ὅλον μαρμάρινον καὶ κεκαλλωπισμένον διὰ πολλῶν ἀραβουργημάτων κεχρυσωμένων, δεικνύον τὴν διεύθυνσιν τῆς Μέκκας, πρὸς ἣν οἱ Μωαμεθανοὶ ἀπαξάπαντες προσεύχονται. Ἐπὶ τῆς κλιτύος δ' αὐτοῦ ἀνάκειται τὸ Κοράνιον πρὸς ἀνάγνωσιν· δύο δὲ μεγάλα κοντὰ καὶ παχέα μανουάλια ἑκατέρωθεν αὐτοῦ ἀνέχουσιν ἀνὰ μίαν ὀγκωδεστάτην λαμπάδα. Δεξιόθεν τούτου κρέμαται ὑψηλὰ εἷς τῶν τεσσάρων ἱερῶν ταπήτων, ἐφ' ὧν ὁ Προφήτης προσηύχετο. Ἐν τοῖς μεταξὺ δὲ τῶν τριῶν παραθύρων τῆς κόγχης τοῦ ναοῦ διαστήμασιν ἐν κύκλοις εἶνε γεγραμμένα τὰ ὀνόματα τῶν ὀκτὼ μεγάλων διδασκάλων ἢ ἑρμηνευτῶν τοῦ μωαμεθανικοῦ νόμου. Τὸ πρὸς βορρᾶν παράθυρον εἶνε ἡ παρὰ τοῖς Τούρκοις φημηζομένη *ψυχρὰ θυρὶς*, διὰ τὴν ἀείποτε εἰσπνέουσαν δι' αὐτῆς δροσερὰν ποντιάδα αὔραν καὶ λογίζεται τόπος ἱερός, ἐπειδὴ ἀπ' αὐτοῦ ὁ περιώνυμος Σεΐχης Ἀκ-σέμς-εδ-δὶν ἀνέγνω τὴν πρώτην ἀγγελίαν περὶ τῆς ἑρμηνείας τοῦ Κορανίου. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς πρὸς βορρᾶν πλευρᾶς τοῦ ναοῦ, παρὰ τὸ παραπίνσιον, κεῖται ὁ συνήθης ἄμβων, *κουρσί*, ἀνάβαθμόν τι, μαρμάρινον ἐν εἴδει καθέδρας, διαφανῶς κατειργασμένον καὶ δι' ἀραβουργημάτων κεκοσμημένον, ἐφ' οὗ ἀναβαίνει διὰ μικρᾶς βαθμῖδος, ἐκβάλλων παρὰ τὴν βάσιν τὰ πέδιλα αὐτοῦ, ὁ ἱεροκῆρυξ, *κιατὶμπ* ἢ *βαζίφ*, καὶ διδάσκει, καθήμενος σταυροποδητεί, τὸν λαὸν συνήθως κατὰ Τρίτην καὶ Παρασκευήν Αὗται δὲ αἱ διδαχαί, ὡς καὶ πᾶσαι αἱ τῶν Ὀθωμανῶν ἱεροκηρύκων, εἶνε ἀξιοπαρατήρητοι πρὸ πάντων διὰ τὸν ἀπαθῆ καὶ ἀνενθουσίαστον τῶν δημηγορούντων τρόπον, οὐδέποτε συνοδευόμεναι ὑπὸ χειρονομιῶν. Εἶνε δὲ συμβουλευτικαὶ καὶ ἠθικαί· καθάπτονται τῆς πολυτελείας, τῆς ἀδικίας, τῶν καταχρήσεων τῶν πολιτικῶν ὑπαλλήλων καὶ αὐτῶν πολλάκις τῶν ὑπουργῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ Σουλτάνου. Ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος τούτου, κατασκευασθέντος ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Μουρὰτ τοῦ Δ'. καὶ ἱδρυμένου ἐπὶ τεσσάρων μαρμαρίνων στύλων, κυματίζουσι δύο σημαῖαι, ὡς μνημεῖον τῆς κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ Ἰουδαϊσμοῦ νίκης τοῦ Ἰσλαμισμοῦ, τοῦ Κορανίου κατὰ τῆς παλαιᾶς καὶ νέας Διαθήκης, ἃς οἱ μὲν λέγουσιν ὅτι εἶνε ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Πορθητοῦ Μωάμεθ κατακτηθεισῶν, οἱ δὲ ὅτι ἀνήκουσιν εἰς τὰ δύο τάγματα, *ὀρτάδες*, τῶν Γενιτσάρων, οἵτινες πρῶτοι ἀνέβησαν εἰς τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ δὲ *Κιατὶμπ*

Digitized by Google

ἀναβαίνει πάντοτε εἰς τὸν ἄμβωνα τοῦτον μετὰ τοῦ Κορανίου εἰς τὴν μίαν χεῖρα καὶ μετὰ ξυλίνου ξίφους εἰς τὴν ἑτέραν, ὅπερ κρατεῖ καθ᾽ ὅλην τὴν διδαχὴν, σημεῖον τοῦ ἀπὸ ἐκκλησίας εἰς τζαμίον μεταβληθέντος ναοῦ.

Παρὰ τὸν πρὸς νότον πινσὸν εἶνε ἡ ἐξέδρα τῶν *τεμπλίγκ*, μουσικῶν τοῦ τζαμίου, ὅπου ὁ Κατακτητὴς προσήρτησε τὸ παραπέτασμα τῆς θύρας τοῦ ἐν Μέκκᾳ Κεαμπέ, κεντητὸν χρυσοῖς γράμμασι. Δύο τοιαῦται ἕτεραι ἐξέδραι ὑπάρχουσι καὶ παρὰ τοὺς πόδας τῶν δυτικῶν πινσῶν, ἔχουσαι τὰς κιγκλίδας ταπεινοτέρας, ἵνα φαίνωνται αἱ διάφοροι γονυκλισίαι τῶν ἐν αὐταῖς *Μπεϊλικλέρ*, μουσηγετῶν, ἢ πρωτοψαλτῶν, τῶν διευθυνόντων τρόπον τινὰ τὰ κινήματα τῶν προσευχομένων, ὧν ἡ ὅρασις δὲν ἐξικνεῖται μέχρι τοῦ παρὰ τὸ Μιχράμπ γονυκλιτοῦντος Ἰμάμη. Ταῦτα πάντα εἶνε κτίσματα Μουρὰτ τοῦ Γ'. καὶ λέγονται *Μααφίλ*. Παρὰ τὴν θέσιν τοῦ ἀρχαίου ἄμβωνος ὑψοῦται τὸ *Μὲν-πὲρ* τοῦ Σεϊχ-ουλ-ισλάμ, εἶδος ἄμβωνος μετὰ ὑψηλῆς καὶ στενῆς ἀνόδου, ὅπου ὁ τῶν Ὀθωμανῶν οὗτος πατριάρχης καὶ ἐνίοτε ὁ *Κιατίμπ* τοῦ ναοῦ, ἀναβαίνων κατὰ πᾶσαν Παρασκευὴν καὶ καθ᾽ ἑκάστην ἐν καιρῷ τοῦ Ραμαζὰν καὶ Μπαϊράμ, ἀπαγγέλει τὸ *Χουτμέ*, δῆλα δὴ τὴν ὑπὲρ τοῦ Σουλτάνου ἐπίσημον εὐχὴν, τὸ πρῶτον τοῦτο τῶν δικαιωμάτων τῆς τοῦ Ἰσλαμισμοῦ Μεγαλειότητος. Παρὰ τὴν θέσιν τοῦ πάλαι θρόνου τοῦ αὐτοκράτορος ὑψοῦται ὁ θρόνος τοῦ Καλίφου, ὁ καλούμενος *Μάκσ-σουμᾶ*, βυζαντιακοῦ ῥυθμοῦ, σχήματος πολυγώνου, ὑποβασταζομένου ὑπὸ ὀκτὼ ἀρχαίων κιόνων καὶ καλυπτομένου ὑπὸ πολυτελοῦς κουβουκλίου, φέροντος ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἥλιον ἀκτινοβολοῦντα. Ὄπισθεν τοῦ θρόνου τούτου ὑπάρχει προθάλαμος καὶ δωμάτιον πρὸς ἀνάπαυσιν τοῦ Σουλτάνου καὶ μετ᾽ αὐτοῦ συνεχόμενος θάλαμος καὶ στοά, μεγαλοπρεπέστατα καὶ διὰ δικτυωτῶν κεκλεισμένα. Δύο πίνακες ἐν τούτῳ τῷ ἐνδιαιτήματι παριστῶσι τὰς δύο ἱερὰς πόλεις, τὴν Μεδίναν καὶ τὴν Μέκκαν, καὶ μεταξὺ τῶν βαρυτίμων ἐπίπλων, δι᾽ ὧν κοσμοῦνται, διαπρέπει ἀριδήλως μαρμαρίνη τις τράπεζα, φέρουσα τὸ αὐτοκρατορικὸν μονόγραμμα. Περὶ δὲ τοὺς τοίχους τοῦ ναοῦ πανταχοῦ εἶνε προσηρτημένοι μεγάλοι πίνακες, ἔχοντες ἐγγεγραμμένα ἀραβιστὶ τὰ ὀνόματα τοῦ Θεοῦ, τοῦ Προφήτου, καὶ τῶν τεσσάρων πρώτων Καλιφῶν Ἀμπου-μπέκρ, Ὀμέρ, Ὀσμὰν καὶ Ἀλῆ, διὰ γραμμάτων γιγαντιαίων, ἀρίστων δειγμάτων τῷ ὄντι τουρκικῆς καλλιγραφίας. Ἀριστερόθεν τῷ εἰσερχομένῳ ἐκ τοῦ Πυλῶνος εἰς τὸν ναὸν δείκνυται ὁ *ἱδρώνων στύλος*, νομιζόμενος θαυματουργὸν θεραπείας μέσον, διὰ τὴν ἐξικμαζομένην ἀπ᾽ αὐτοῦ ἐνίοτε ὑγρασίαν· δεξιόθεν δὲ δείκνυνται, κατὰ τὴν ἀπ᾽ αἰώνων παράδοσιν Τούρκων τε καὶ ἡμετέρων, τὰ ἴχνη τῆς αἱματηρᾶς δεξιᾶς Μωάμεθ Β'. τοῦ πορθητοῦ, ἐπὶ κίονος, ὡς σημεῖον κατακτήσεως. Εἰς τὸ τελευταῖον δὲ παράθυρον τοῦ ὑπεράνω τοῦ ἔσω νάρθηκος ὑπερῴου εἶνε ἡ περιλαμπὴς πέτρα, μάρμαρον διαφανὲς, ἀπαστράπτον ὡς τεμάχιον κρυστάλλου ἐκ τῆς προσβολῆς τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, ὅπερ διάφοροι περιηγηταὶ ἐξέλαβον ὡς ὄνυχα, ὅστις, ἀπορροφῶν ἴσως τὰς τοῦ φωτὸς ἀκτῖνας, ἀντανακλᾷ αὐτὰς σπινθηροβολῶν καὶ ὅταν δὲν φωτίζηται ὑπὸ τοῦ ἡλίου.

Digitized by Google

Ἐκ τῶν παλαιῶν ψηφιδωτῶν εἰκόνων, ὧν αἱ μὲν κατεστράφησαν, αἱ δὲ ἐπεχρίσθησαν, διακρίνονται μέχρι σήμερον ἱκαναί· εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας, τὰς σχηματιζομένας ἐκ τῶν συμβολῶν τῶν τεσσάρων τόξων τοῦ θόλου, γιγαντιαῖα πτερὰ τεσσάρων Σεραφεὶμ ἢ ἑξαπτερύγων, ἐκλαμβανομένων ὑπὸ τῶν Τούρκων ὡς ὁμοιώματα νυκτερίδων, περὶ ὧν πολλὰ τὰ μυθώδη ᾄδονται· κάτωθεν τοῦ ἀνατολικοῦ τόξου ἡ Θεοτόκος καὶ τέσσαρες ἅγιοι· ὑπεράνωθεν τοῦ Συνθρόνου ἐν τῷ Ἱερῷ τὸ ἅγιον Μανδήλιον καὶ δύο ἄγγελοι μετὰ μεγάλων πτερῶν· εἰς τὸν μυχὸν τῆς κόγχης ἡ Θεοτόκος ἐπὶ θρόνου ἀγκαλοφοροῦσα τὸν Χριστὸν εὐλογοῦντα, χρυσαῖς ψηφῖσιν· ἄνωθεν δὲ τῶν θυρῶν τοῦ νάρθηκος ὁ Χριστὸς ἐπὶ θρόνου μεγαλοπρεποῦς, καθήμενος μεταξὺ τῆς Παρθένου καὶ τοῦ ἀρχαγγέλλου Μιχαὴλ ἐν θυρεοῖς ἐξεικονιζομένων, πρὸ δὲ τοῦ Σωτῆρος γονυκλινὴς αὐτοκράτωρ ἄγνωστος. Τινὲς διισχυρίζονται, ὅτι διορῶσιν ἀμυδρῶς καὶ τὸν Παντοκράτορα εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ θόλου. Ἑκατέρωθεν τῆς εἰσόδου δύο ὑπερμεγέθεις ἀλαβάστροινοι κάλπαι κεῖνται, εὑρεθεῖσαι ἐν τοῖς ἐρειπίοις τῆς Περγάμου καὶ μετενεχθεῖσαι ὑπὸ Μουρὰτ τοῦ Β΄. Ἀπὸ δὲ τῆς ὀροφῆς τοῦ ναοῦ κρέμανται 120 λαμπρὰ πολυκάνδηλα καὶ πλῆθος ποικιλόχρων σφαιροειδῶν λαμπτήρων, ἐχόντων ὑπερῃωρημένα στρουθοκαμήλων ὠά, σύμβολα τῶν πλανητῶν ἀστέρων φωτιζομένων ὑπὸ τῶν ἀπλανῶν. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς δὲ τοῦ θόλου κύκλωθεν δι' ὡραιοτάτων χαρακτήρων εἶνε γεγραμμένος καλλιγραφικώτατα ὁ περιβόητος ἀραβικὸς στίχος τοῦ Κορανίου «ὁ Θεὸς εἶνε τὸ φῶς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς», δν ὁ Πορθητὴς ἐξεφώνησεν ἅμα τῇ εἰσόδῳ αὐτοῦ εἰς τὸν ναόν, κατὰ τοὺς λόγους τῶν Τούρκων χρονογράφων. Τὸ μῆκος ἑκάστου τῶν στοιχείων εἶνε κατὰ τὸν *Ἐβλιὰ* πήχεων δέκα. Κατὰ δὲ τὰς ἱερὰς τοῦ Ραζαμανίου νύκτας, *κάδρ-γκετζεσί*, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὴν τῆς εἰκοστῆς ἑβδόμης, τὴν νύκτα τοῦ *προορισμοῦ*, ὅτε ὁ Σουλτᾶνος μεταβαίνει εἰς τὸν ναόν, ἵνα προσευχηθῇ, φωταγωγοῦνται κομψότατα καὶ ὅλος ὁ θόλος ὁμοίως δι' ἀπειραρίθμων λαμπτήρων καὶ ποικιλόχρων κανδηλῶν καὶ τὸ θέαμα εἶνε ἀξιοθαύμαστον.

Εἰς τὸν γυναικωνίτην, ἀνελθών τις καὶ παρακύπτων ἐκ τοῦ θριγκίου, δύναται νὰ ἴδῃ ὅλον τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ τζαμίου καὶ τὴν ἐν αὐτῷ ζωὴν καὶ κίνησιν. Τόξα, ἡμιθόλια, στῦλοι, κίονες,, διάδρομοι, χαῶδές τι, οὗτινος κορύφωμα φαίνεται ὁ τροῦλος, μετεωρούμενος ὑπὲρ τὴν κεφαλήν. Τὰ παράθυρα αὐτοῦ, ὡς ἀνακτόρων πυλῶνες, καὶ τὸ ἔδαφος κάτω τοῦ ναοῦ, ὡς βαράθρου βάθος φαίνονται. Αἱ ψίαθοι καὶ οἱ τάπητες ἐπὶ τοῦ δαπέδου πετάννυνται ἐγκαρσίως πρὸς τὰς γραμμὰς τοῦ ναοῦ, διότι τὸ οἰκοδόμημα, ὡς εἴπομεν, δὲν εἶνε ἐστραμμένον πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς Μέκκας καὶ οὕτω νομίζει ὁ θεώμενος, ὅτι ὑφίσταται ὀπτικήν τινα ἀπάτην ἕνεκα τοῦ ὕψους. Καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν Τοῦρκοι προσεύχονται, ἄλλοι μὲν γονυπετεῖς ἔχοντες τὸ μέτωπον κατὰ γῆς, ἄλλοι εὐθυτενεῖς, ὡς ἄψυχα ἀγάλματα ἢ στῆλαι, ὁτὲ μὲν φέροντες τὰς χεῖρας ἐπὶ τὸ πρόσωπον καὶ ποιοῦντες διαφόρους κινήσεις, ὁτὲ δὲ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν. ὡσεὶ διαπυνθάνονται τὴν μοῖραν αὐτῶν ἐκ τῶν γραμμῶν τῆς χειρός· ἀλλαχοῦ κάθηνται σταυροποδητεὶ ἢ ὀκλὰξ παρὰ τὴν βάσιν κίονος καὶ ἀναπαύονται

Digitized by Google

μακαρίως, ὡς ὑπὸ σκιὰν ὑψικαρήνου καὶ δασυσκίου δένδρου· γυναῖκες κεκαλυμμέναι καὶ γονυκλιτεῖς καθ' ὁμίλους εἰς ἀποκέντρους γωνίας συνομιλοῦσι ταπεινοφώνως· γέροντες λευκοπώγωνες, καθήμενοι πρὸ νεαρῶν ἀναγνωστῶν, ἀναγινωσκόντων ἢ ἀπαγγελλόντων καὶ ᾀδόντων ἀπὸ στήθους περικοπὰς ἢ καὶ ὅλα κεφάλαια τοῦ Κορανίου κατανυκτικῶς ἀκροῶνται· ἱεροδιδάσκαλοι ἀπαγγέλλουσι μελῳδικῶς στίχους ἱεροὺς εἰς πληθὺν παιδίων· καὶ τῇδε κἀκεῖσε πανταχοῦ ἱερεῖς, ἱεροκήρυκες, ἱεροψάλται, νεωκόροι μετὰ ποικιλομόρφων ἀμφιέσεων περιφέρονται ὡς ἀεικίνητά τινα ὄντα, ἀθορύβως καὶ ἀψόφως καὶ ὡσεὶ μὴ ἐγγίζοντα διὰ τῶν ποδῶν τὸ ἔδαφος. Ἡ ὑπόκωφος μελῳδία ταπεινῶν καὶ μονοτόνων φωνῶν ἀνθρώπων, ἀπαγγελλόντων, ἀναγινωσκόντων, εὐχομένων, ἱκετευόντων, αἱ ἀσθενεῖς καὶ πληξικάρδιοι κραυγαί τε καὶ ἀναστεναγμοὶ τῶν ἐν τοῖς βάθεσι τῶν στοῶν ἀποκειμένων ἀνιάτων ἀρρώστων, περιμενόντων τὴν ἐκ τοῦ ἱεροῦ χώρου θεραπείαν, τὸ ἀπειράριθμον τῶν ἀλλοκότων καὶ ἀξιοπεριέργων λυχνιῶν καὶ λαμπτήρων, τὸ ἐκ τοῦ θόλου καὶ τῶν παραθύρων διαχεόμενον ἄπλετον φῶς, τὸ μέγεθος τοῦ ναοῦ, αἱ ἱστορικαὶ ἀναμνήσεις καὶ αἱ ἐκ τούτων ἀναπολήσεις περὶ τοῦ παρελθόντος, χαράσσουσιν ἀνεξιτήλως καὶ βαθέως εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἐπισκέπτου ἐντύπωσιν μεγαλείου καὶ μυστηρίου, ὅπερ οὔτε ὁ λόγος δύναται νὰ διατυπώσῃ, οὔτε ὁ χρόνος νὰ ἐξαλείψῃ. Τὸ βέβαιον εἶνε ὅμως, ὅτι εἰς πάντας ἀνεξαιρέτως, οἱασδήποτε ἐθνικότητος καὶ ἂν τύχῃ νὰ εἶνε, κατὰ τὴν ἑαυτῶν ὁμολογίαν, ἡ ἐντύπωσις αὕτη παρακολουθεῖται ὑπὸ μελαγχολίας καὶ λύπης καὶ δικαίως ὁ Δὲ Ἀμίτσης ὠνόμασε τὸν ναὸν τοῦτον ὑπερμέγεθες νεκροταφεῖον· διότι ἕκαστος, διακρίνων τὰ ἴχνη δεινῆς καὶ βαρβάρου καταστροφῆς καὶ δῃώσεως, μᾶλλον λυπεῖται, ἀναλογιζόμενος τὸ παρελθὸν τοῦ ναοῦ, ἢ τέρπεται, θαυμάζων τὸ παρὸν αὐτοῦ, ἑπομένως ἕκαστος μᾶλλον ἐπιθυμεῖ καὶ πειρᾶται ν' ἀναπαραστήσῃ ἐν ἑαυτῷ τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἢ νὰ ἴδῃ τὸ τζαμίον. Ἆρά γε δὲν θα ἔλθῃ ποτὲ ὁ περιπόθητος ἐκεῖνος χρόνος, καθ' ὃν θ' ἀνατραπῶσι τὰ κοντόξυλα τοῦ Κορανίου καὶ αἱ ἐξέδραι, θ' ἀφαιρεθῶσιν αἱ ποικιλόμορφοι λυχνίαι, θ' ἀποσπασθῶσιν οἱ ἐπὶ τῶν τοίχων πίνακες καὶ τὰ τῶν στρουθοκαμήλων ὠά, θ' ἀρθῶσιν αἱ κάλπαι, θ' ἀπαλειφθῶσι τὰ τοῦ Κορανίου ρητά, θ' ἀνοιχθῶσι τὰ κλειστὰ παράθυρα καὶ αἱ τειχισθεῖσαι θύραι, θ' ἀποξεσθῇ τὸ κονίαμα, τὸ καλύπτον τοὺς θόλους καὶ τοὺς τοίχους, καὶ θὰ ἐπανέλθῃ ὁ ναὸς μετὰ τοσαῦτα ἔτη εἰς τὴν πρώην αὐτοῦ κατάστασιν, περίλαμπρος, φωτόβλητος, ἀκτινοβόλος καὶ ἀπαστράπτων ἐκ τοῦ κόσμου καὶ τῆς πολυτελείας, ὡς ἦτο ἐπὶ τῶν εὐκλεῶν ἡμερῶν τῆς εὐκλεοῦς ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας;

* *
*

Ἐκεῖ ὑψηλά, ἐν τῷ ἀριστερῷ τοῦ γυναικωνίτου μέρει, ὑπάρχει μυστηριώδης τις θύρα, τετειχισμένη, πρὸς ἣν μετὰ σεβασμοῦ καὶ δέους ἀτενίζουσι πάντες. οἱ διαβαί-

Digitized by Google

νοντες ἐκεῖθεν, οἵ τε Τοῦρκοι καὶ Χριστιανοί. Ἀποκαλύψωμεν ἑαυτοὺς καὶ ποιήσωμεν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ· ὄπισθεν ταύτης κρύπτεται ὁ *Μαρμαρωμένος Δεσπότης*, κατὰ τὴν κοινὴν παράδοσιν τῶν δύο ἐθνῶν. Ὅτε οἱ Τοῦρκοι εἰσώρμησαν δαιμονιῶντες εἰς τὸν ναόν, ἀρχιερεύς τις, περιβεβλημένος τὴν ἐρίτιμον αὐτοῦ στολὴν, ἐλειτούργει παρὰ τὴν ἁγίαν Τράπεζαν. Ἐπὶ τῇ θέᾳ τῶν βαρβάρων καταλείπει τὸ θυσιαστήριον καί, κρατῶν τὴν θείαν μετάληψιν, ἀνέρχεται εἰς τὸν γυναικωνίτην ταχέως, ἀκολουθούμενος ὑπὸ πολλῶν στρατιωτῶν, δραμόντων ὄπισθεν αὐτοῦ πρὸς ἁρπαγὴν τῶν πολυτελεστάτων ἀμφίων. Ὁ ἀρχιερεύς, ἀνελθὼν τὴν κλίμακα, διὰ μικρᾶς θύρας ἐξαφανίζεται, ἥτις αὐτοστιγμεὶ κλείεται, τειχισθεῖσα στερεῶς διὰ λίθων. Μάτην οἱ στρατιῶται πλήττουσιν αὐτὴν λυσσωδῶς δι᾽ ἀξινῶν, πελέκεων καὶ ὅπλων, ὅπως ἀνακαλύψωσι τὸν ἄνδρα· οὐδὲν κατωρθοῦσιν ἀποκάμνοντες· μόνον ἴχνη τινὰ ἐκ τῶν προσβολῶν καταλείπουσιν ἐπὶ τῆς θύρας. Μάτην κατόπιν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἄγριοι γενίτσαροι καὶ ἔμπειροι τέκτονες ἐπεχείρησαν ν᾽ ἀποτειχίσωσιν αὐτήν· πάντες κατέπεσαν ἐξηντλημένοι καὶ ἀσθενεῖς. Ἔκτοτε ἡ θύρα ἐκείνη μένει τετειχισμένη καὶ κλειστή. Ἀλλὰ θὰ ἔλθῃ ἡμέρα, καθ᾽ ἣν θ᾽ ἀνοιχθῇ αὐτόματος· θ᾽ ἀνοιχθῇ, ὅταν ὁ μεμιασμένος καὶ βεβηλωμένος ὑπὸ τῶν ἀπίστων ναὸς ἀποδοθῇ εἰς τὴν πίστιν καὶ πάλιν τὴν ἱερὰν τοῦ Χριστοῦ· καὶ τότε ὁ *Μαρμαρωμένος Δεσπότης*, ἀναλαμβάνων τὴν ζωήν, θὰ ἐξέλθῃ περιβεβλημένος τὴν αὐτήν, ὡς ἦτο, ὅτε εἰσῆλθε, στολήν, κρατῶν τὴν μετάληψιν εἰς τὰς χεῖρας· καὶ εὐφροσύνως εὔχαρις, φιλομειδής, κατελθὼν ἐκ τοῦ γυναικωνίτου διὰ τῆς αὐτῆς κλίμακος, δι᾽ ἧς καὶ ἀνῆλθε, καὶ ἐπαναβαίνων τὰς βαθμῖδας τῆς ἁγίας Τραπέζης, θὰ ἐπαναλάβῃ τὴν διακοπεῖσαν λειτουργίαν, ἀκριβῶς ἐκεῖθεν, ὅπου κατέλιπεν αὐτήν. Τότε αὐγὴ νέας εὐκλεοῦς ζωῆς θ᾽ ἀνατείλῃ εἰς τὸ δύσμοιρον μέν, ἀλλ᾽ ἔνδοξον τῶν Ἑλλήνων γένος καὶ Ἕλλην αὐτοκράτωρ, ὑπὸ τὸ ὄνομα ***Κωνσταντῖνος***, οἱονεὶ διάδοχος τοῦ τελευταίου ἐπὶ τὰ τείχη πεσόντος κατὰ τὴν ἅλωσιν ἀτυχοῦς Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου θὰ εἰσέλθῃ νικηφόρος εἰς τὴν Πόλιν καὶ θὰ στεφθῇ ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ, ἐπανιδρύων τὴν ὀρθόδοξον καὶ πανέκλαμπρον ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν, ἔχουσαν πρωτεύουσαν τὴν ***Κωνσταντινούπολιν***.

Γένοιτο !

Μυρτ. Ἀποστολίδης.

Digitized by Google

ΠΕΡΙ

ΤΟΥ ΜΕΣΑΙΩΝΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Τὸ ζήτημα περὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἄρχεται καὶ καθ' ὃν τελευτᾷ ὁ βυζαντιακὸς Μεσαιὼν ἐνέχει πολλὴν σπουδαιότητα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, διότι ἡ δρᾶσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῷ Βυζαντίῳ ἐστὶν ἡ δρᾶσις τῆς Ἑλλάδος ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ὁ κρίκος τῆς ἁλύσεως, ὁ συνδέων τὴν ἀρχαίαν μετὰ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος καὶ ἡ συνέχεια τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας. Ἡ σπουδαιότης τοῦ καθορισμοῦ τοῦ χρόνου τῆς ἐνάρξεως τοῦ βυζαντιακοῦ Μεσαιῶνος ἐνέχει πολλὴν τὴν σπουδαιότητα ἐν τῇ δράσει τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῷ Βυζαντίῳ· τὰ δὲ ἀποδιδόμενα τῷ Μεσαιῶνι οὐχὶ λίαν κοσμητικὰ ἐπίθετα παρὰ τῶν ξένων ἱστορικῶν ἐπισκοτίζουσι καὶ ἀμαυροῦσι λαμπρὰς σελίδας τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, μειοῦσι τὴν ἀξίαν τῆς δράσεως τῆς Ἑλλάδος ἐν τῷ Βυζαντίῳ καὶ ἐξουθενοῦσι τὸν χαρακτῆρα τῶν πολιτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν γεγονότων. Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τῷ Βυζαντίῳ εἰργάσθη καὶ ἔδρασεν ὡς πρόμαχος τοῦ πολιτισμοῦ, ὡς παράγων ἐκπολιτιστικὸς καὶ ἠγωνίσθη ἀνενδότως ὑπὲρ τῆς διασώσεως τῶν ἀληθειῶν τῆς ἀποκαλυφθείσης θρησκείας. Ἐὰν ὁ Ἑλληνισμὸς ἔχῃ τὸ δικαίωμα ἐπὶ τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, τὸ δικαίωμα τοῦτο ἀντιποιεῖται ἐξίσου ὁ τοῦ Βυζαντίου Ἑλληνισμὸς πρὸς τὸν ἀρχαῖον Ἑλληνισμόν. Ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου πρὸς τὸν βυζαντιακὸν Ἑλληνισμόν, ἐὰν μὴ ᾖ μείζων, ἐστὶν ἴση πρὸς τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτοῦ πρὸς τὸν ἀρχαῖον Ἑλληνισμόν. Ὁ βυζαντιακὸς Ἑλληνισμὸς ἄρχεται ἀναδεικνυόμενος ἀπὸ τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ Βυζαντίου εἰς πρωτεύουσαν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. Ἡ περίοδος τοῦ χρόνου, ἡ λεγομένη Μεσαιών, ἐστὶ σπουδαία περίοδος τῆς δράσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῷ Βυζαντίῳ. Ἡ δρᾶσις αὐτοῦ ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ Ἀνατολὴ κατὰ τοὺς αἰῶνας, καθ' οὓς σκότος καὶ ζόφος ἐκάλυπτεν τὴν Δύσιν, δι' ἃ ἀπεδόθη αὐτοῖς ἡ τοῦ Μεσαιῶνος προσωνυμία, ἦν κοιτὶς τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως καὶ ἀξία πλείονος ἐκτιμήσεως καὶ περισσοτέρου σεβασμοῦ. Οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐκ ζηλοτυπίας ἐζήτησαν νὰ ἐπισκοτίσωσι ταύτην διὰ τῆς ζοφερᾶς ἐπωνυμίας, ὅπως ἀμαυρώσωσι τὴν λαμπηδόνα τῶν ἔργων, τῶν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην γενομένων, μειώσωσι τὴν ἀξίαν τῆς δράσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῷ ἐκπολιτιστικῷ αὐτοῦ ἔργῳ, προσάψωσι

Digitized by Google

αὐτῷ μομφὴν ἀναξίαν αὐτῷ, ἀπαρνηθῶσι δ' αὐτῷ τὴν ὀφειλομένην εὐγνωμοσύνην καὶ τὸν προσήκοντα ἔπαινον, ἔπαινον δίκαιον ἀπονέμοντες καὶ ὀφειλόμενον, διότι ὁ βυζαντιακὸς Ἑλληνισμὸς ἔδρασε, εἰργάσθη, καὶ ἔπεσε μαχόμενος ὑπὲρ τοῦ πολιτισμοῦ, τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀληθείας. Ἐπειδὴ λοιπὸν μέγα τὸ ἔργον τοῦ βυζαντιακοῦ Ἑλληνισμοῦ, μεγάλη δὲ ἡ ἐξ αὐτοῦ ἀντανακλωμένη τοῖς ἐπιγόνοις αὐτοῦ τιμή, διὰ τοῦτο ἐθεώρησα ἀναγκαῖον νὰ πραγματευθῶ τὸ τοῦ ἑλληνικοῦ Μεσαιῶνος ζήτημα καὶ ἀποδείξω, ὅτι ἀδίκως καλοῦσι μεσαιῶνα, ἤτοι αἰῶνας τοῦ σκότους, τοῦ ζόφου καὶ τοῦ ἐρέβους, μεθ' ὧν περικοσμοῦσι τινὲς τῶν ἱστορικῶν τούτους τοὺς αἰῶνας τῆς δράσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῷ Βυζαντίῳ.

Πολλάκις ἠρώτησα, τίνες οἱ λόγοι, δι' οὓς οἱ ἀπὸ Ἰουστινιανοῦ μέχρι Κωνσταντίνου τ.ῦ Ζ'. τοῦ Πορφυρογενήτου αἰῶνες (912) ἐκλήθησαν Μεσαιών· τίς δὲ ἡ ζοφώδης νὺξ καὶ ὁ γνόφος, καὶ τὸ περικαλύπτον αὐτοὺς σκότος καὶ ἡ βαρβαρότης καὶ ἡ παχυλὴ ἀμάθεια, ἡ τοὺς αἰῶνας τούτους χαρακτηρίζουσα, τίνες δὲ εἰσὶν οἱ πρῶτοι, οἱ τὴν τοιαύτην δόντες τοῖς αἰῶσι τούτοις προσωνυμίαν, καὶ πόθεν ὁρμηθέντες καὶ πόθεν πεισθέντες μετὰ ταῦτα ἀπεδέχθησαν τὴν γνώμην ὡς ὀρθὴν καὶ υἱοθέτησαν ὡς ἀληθῆ, μηδὲν ὑποπτεύσαντες περὶ τῆς εἰλικρινείας τῶν πρῶτον αὐτὴν ἀποφηναμένων, καὶ μηδόλως ἐρευνήσαντες, εἰ ἄρα οὕτως ἔχει ἀληθῶς, εἰ μὴ καὶ διάφορος ὅλως εἶναι συμβαίνει ἡ τῶν αἰώνων ὄψις, καὶ εἰ μὴ καὶ πλάνη τις περὶ τὴν ἀκριβῆ τῶν αἰώνων ἐξέτασιν παρεισῆλθεν ἢ καὶ σκόπιμός τις τοῦ πραγματικοῦ διαστροφὴ καὶ ἐκ προθέσεως ἀμαύρωσις τοῦ τηλαυγοῦς μετώπου τῶν αἰώνων, καὶ ἐκ διαθέσεως δυσμενοῦς πρὸς τὸ βυζαντιακὸν κράτος, καὶ ἐξ ὑστεροβούλου γνώμης ὁ τοιοῦτος χαρακτηρισμὸς προέκυψε, καὶ ἂν ἡμεῖς οἱ τῶν Βυζαντινῶν ἀπόγονοι ὀφείλομεν ἕπεσθαι τοῖς πρώτοις κριταῖς ἢ μὴ τοὐναντίον ὑποχρεώμεθα, ἐξ ἰδίας μελέτης τῆς ἱστορίας τῶν αἰώνων τούτων, ἰδίαν καὶ ἀληθῆ περὶ τῶν αἰώνων τούτων νὰ ἐκφέρωμεν κρίσιν, νὰ ἀποφανθῶμεν δὲ μεθ' ἱστορικῆς ἀκριβείας καὶ ἀμεροληψίας περὶ τοῦ ἀληθοῦς χαρακτῆρος τῶν αἰώνων γνώμην καὶ ταύτην ἀσπασθῶμεν καὶ ὑποστηρίξωμεν καὶ διδάξωμεν. Τοῦτο δὲ τοσοῦτο μᾶλλον ἐπιβάλλεται ἡμῖν, καθ' ὅσον σπουδαιότατα ἐθνικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα, τὴν ἀρχὴν ἔχοντα ἀπὸ τοὺς αἰῶνας ἐκείνους καὶ μεγίστην ἔχοντα ἔτι καὶ νῦν τὴν σημασίαν διακινδυνεύουσι.

Πρὸς τὰς ἀπορίας ταύτας, ἱκανὴν ἐπιθυμῶν νὰ εὕρω τὴν λύσιν, ἔγνων νὰ μελετήσω τὴν ἱστορίαν τῶν αἰώνων τούτων καὶ νὰ ἐξετάσω τὰ ἔργα, τὰ γενόμενα κατὰ τοὺς αἰῶνας ἐκείνους, νὰ διερευνήσω ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τὴν δρᾶσιν τῶν πολιτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν, τὴν δρᾶσιν τῶν λογίων καὶ ἐπιφανῶν καὶ τὴν ἐν γένει πολιτικήν, ἠθικὴν καὶ θρησκευτικὴν κατάστασιν τῶν ἐπ' ἀμαθείᾳ καὶ βαρβαρότητι καταγγελλομένων τούτων αἰώνων τοῦ βυζαντιακοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ ὡς αἰώνων γνόφου, σκότους καὶ βαρβαρότητος δυσφημουμένων οὐ μόνον παρὰ τῶν ξένων ἀλλὰ καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ἡμετέρων λογίων ἀνδρῶν, διότι δυστυχῶς ἡ ὑπόληψις αὕτη περὶ τοῦ Μεσαιῶνος ἐπικρατεῖ καὶ παρ' Ἕλλησι. Φίλος καθηγητὴς τῆς Φιλοσοφικῆς

Digitized by Google

Σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, λόγον ποιούμενος ἐν τῷ ἑαυτοῦ συγγράμματι περὶ τῶν αἰώνων, τῶν ἀπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ μεχρι Κωσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, λέγει: «τὸν μέσον αἰῶνα συνήθως ὀνομάζομεν σκοτεινόν, οἱονεὶ παραβάλλοντες πρὸς ζοφώδη νύκτα, καθ' ἥν, τὸ ἔρεβος ἀποτροπιαζόμενοι, δὲν στέγομεν νὰ ὁδεύσωμεν» καὶ αὖθις· «διὰ τοῦτο διεγείρει τὴν ἔκπληξιν πάντων ἡ ἐμφάνισις τοῦ Πατριάρχου Φωτίου, ὅστις γεννηθεὶς κατὰ τὴν περίοδον τοῦ βαρβαρικοῦ σκότους παρεσκεύασε τὸ φῶς τῆς ἀναγεννήσεως»· καὶ ἐν ἑτέρᾳ σελίδι γράφει: «τὸ βαθὺ τοῦ μέσου αἰῶνος σκότος ἐπειράθησαν νὰ ἄρωσι μεγάλοι ἄνδρες, ὡς ὁ Φώτιος, Κωνσταντῖνος ὁ Πορφύρογέννητος καὶ ὁ Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος, εἰσαγαγόντες πολλὰς ἀκτῖνας ἑλληνικοῦ φωτός.» Δεῦτε ἤδη εἴδωμεν, εἰ ταῦτα οὕτως ἔχει, καὶ εἰ ἀκριβῆ εἰσι τὰ ρηθέντα. Πρὸς διευκρίνισιν τῆς ἀληθείας καὶ πρὸς σχηματισμὸν ἀσφαλοῦς περὶ τῶν εἰρημένων αἰώνων γνώμης θέλομεν ἐξετάση τὴν ἱστορίαν τῶν αἰώνων τούτων, ὅπως ἐξ αὐτῆς τῆς ἱστορίαν γνῶμεν τὴν πολιτικήν, ἐκκλησιαστικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν τοῦ Ἀνατολικοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους, ἤτοι τοὺς αὐτοκράτορας καὶ στρατηγούς, τοὺς κλεϊζομένους ὑπὸ τῆς ἱστορίας, τὰ πολιτικὰ αὐτῶν ἔργα καὶ τὴν καθόλου αὐτῶν δρᾶσιν· ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ καταστάσει θέλομεν ἐξετάσει τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ἄνδρας, τοὺς ἀκμάσαντας καὶ διαπρέψαντας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ αὐτῶν δράσει καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἔργα, τὰ γενόμενα κατὰ τοὺς αἰῶνας τούτους, ἐν δὲ τῇ ἐπιστημονικῇ καταστάσει θέλομεν ἐξετάση τοὺς ἄνδρας τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν γραμμάτων καὶ τὴν καθόλου ἐκπαίδευσιν τῶν ἀνδρῶν τοῦ Ἀνατολικοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους. Ἐκ τῆς ἐρεύνης ταύτης γνωσόμεθα τὴν ἀλήθειαν καὶ αὕτη θέλει ὁδηγήση ἡμᾶς εἰς τὴν μόρφωσιν ἀληθοῦς γνώμης περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν δυσφημουμένων αἰώνων. Ἀλλὰ πρὶν ἔτι προβῶμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς καθόλου ἐνεργείας καὶ δράσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῷ Βυζαντίῳ κατὰ τοὺς αἰῶνας τούτους, ἀνάγκη νὰ ἐπιγνῶμεν τὴν ἐν γένει κατάστασιν τοῦ βυζαντιακοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ε'. αἰῶνος καὶ γνῶμεν τὸν λόγον τῆς φημιζομένης ἀποσβέσεως τοῦ φωτὸς καὶ τὸν τρόπον τῆς ἀποδιδομένης ἐπισκοτίσεως τῆς ἀρχῆς τοῦ Ϛ'. αἰῶνος, ἀφ' οὗ ἄρχεται ὁ Μεσαιών. Κατὰ τὸν ἱστορικὸν Παπαρρηγόπουλον «ὁ Ἑλληνισμὸς περὶ τὰ τέλη τῆς Ε'. ἑκατονταετηρίδος ἦτο ἔτι ἐπικρατέστατος ἐντὸς τῶν εὐρωπαϊκῶν καὶ ἀσιανῶν καὶ τῶν ἀφρικανικῶν χωρῶν, ἐξ ὧν ἀπηρτίζετο τὸ Ἀνατολικὸν κράτος (τόμ. γ'. σελ. 5). Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος καὶ αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις, καίτοι ἔπαθον δεινὰς συμφορὰς καὶ πολλὴν ἀλλοίωσιν ἐπὶ τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας, διέσωζον ἔτι, δὲν λέγομεν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ὅπου ὄντως ἤκμαζον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Εὐρώπῃ, ἠθικήν τινα καὶ ὑλικὴν ρώμην, ἥτις παντάπασιν εἶχεν ἐκλείψη ἐκ τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους . . . (σελ. 5). Τὸ Ἀνατολικὸν κράτος διετηρήθη καὶ διετήρησε τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, τὴν ἐπιτηδείαν κυβέρνησιν, τὴν ἐντέχνως ὀργανωμένην διοίκησιν, τὴν σοφὴν νομοθεσίαν, τὰ πολυάριθμα ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα καὶ ἐν γένει ἔννομόν τινα πραγμάτων τάξιν (σελ. 39)».

Digitized by Google

Τοιαύτη ἦν ἡ κατάστασις τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους περὶ τὰ τέλη τοῦ Ε'. αἰῶνος καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ϛ'.

Ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ϛ'. αἰῶνος οὐδὲν ἱστορικὸν γεγονὸς μαρτυρεῖ ὅτι ἡ περὶ τὰ τέλη τοῦ Ε'. αἰῶνος φαεινὴ αὕτη ὄψις τοῦ Ἀνατολικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ἐπεσκοτίσθη. Ἡ ἱστορικὴ μάλιστα τοῦ ϛ' αἰῶνος ἐξέτασις οὐ μόνον οὐδὲν περὶ ζόφου καὶ σκότους καὶ βαρβαρότητος λέγει, ἀλλὰ τοὐναντίον τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα παρουσιάζει γεγονότα, ὥστε ν' ἀξιοῖ νὰ δοθῇ αὐτῷ τῷ ϛ' αἰῶνι μείζων λαμπρότης καὶ φωτισμὸς ἢ ὅσος τῷ προηγηθέντι Ε'. αἰῶνι. Τὴν ἀλήθειαν θέλουσι μαρτυρήσῃ τὰ πράγματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

§ 1. *Πολιτικοὶ ἄνδρες τοῦ ϛ'. αἰῶνος, πολιτικὰ ἔργα καὶ ἐσωτερικὴ τοῦ κράτους κατάστασις.*

Ὁ ϛ' αἰὼν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ πολιτικοὺς ἄνδρας ἐνδόξους καὶ ἀξίους νὰ διεκδικήσωσι τὰ πρωτεῖα μεταξὺ τῶν ἐπισημοτέρων ἀνδρῶν τῆς ἱστορίας, τῶν διαπρεψάντων μέχρι σήμερον, μεταξὺ τῶν πεφωτισμένων λαῶν τῆς Εὐρώπης, καὶ πρῶτον ὁ ϛ'. αἰὼν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ α'. τὸν Ἰουστῖνον. Οὗτος θεωρεῖται ἄριστος αὐτοκράτωρ καὶ φημίζεται ὡς ἄριστος στρατιωτικός· ἐξησφάλισε τὸ κράτος ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τοῦ ἀρκτῴου βαρβάρου καὶ συνεκρότησε στρατιωτικῶς τὸ κράτος. Ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας αὐτοῦ τὸ Ἀνατολικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος εἶχεν ἅπασαν τὴν αὐτοῦ αἴγλην· τὴν ἀλήθειαν ταύτην μαρτυρεῖ ἡ ἱστορία· οὐδεὶς δὲ τῶν ἱστορικῶν ἔχει περὶ τούτου ἐναντίαν γνώμην. 6'.) τὸν Ἰουστινιανόν· οὗτος ἐκτήσατο ποικίλην παιδείαν καὶ ὑπῆρξεν ὡσαύτως ἄριστος αὐτοκράτωρ· οὗτος ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ πολλὰ καὶ λαμπρὰ ἔργα.

Φύσει πεπροικισμένος μὲ πολλὰ ἠθικὰ καὶ σωματικὰ πλεονεκτήματα, μετριοπαθὴς καὶ πρὸς τούτοις ἐργατικώτατος, ρωμαλέος καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἀκαταπόνητος, ὥστε πολλάκις ἤρκει αὐτῷ πρὸς ἀνάπαυσιν τοῦ σώματος αὐτοῦ ἐκ τῶν πολλῶν αὐτοῦ πόνων μιᾶς ὥρας ὕπνος· τὰς λοιπὰς ὥρας τῆς νυκτὸς διήρχετο περὶ ἀδιαλείπτους μελέτας (σ. 88.). Ἀλλ' ὅτι ἐξῆρε τὸν ἄνδρα ἦτο ἡ ἀκάθεκτος πρὸς τὸ μεγαλουργεῖν προαίρεσις καὶ ἡ θαυμαστὴ περὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν λειτουργῶν αὐτοῦ δεξιότης.

Ἐντεῦθεν πολλὰ τῶν γεγονότων τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ φέρουσιν ἀληθῶς δαιμόνιον χαρακτῆρα. Αἱ ἐπὶ τὴν Ἀφρικήν, τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἰβηρίαν στρατιαί, ἡ κωδίκευσις τῶν νόμων, ἡ κατασκευὴ τῶν ἀναριθμήτων καὶ ποικίλων ὀχυρωμάτων, δι' ὧν ἠγωνίσθη νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ κράτος ἐκ τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν, τὰ διάφορα δημόσια ἔργα πρὸς ἀποκατάστασιν τελείας ἐν τῷ κράτει ἐπικοινωνίας, ὁ μέγας καὶ θαυμαστὸς ναὸς τῆς τοῦ Θεοῦ Ἁγίας Σοφίας, εἰσὶν ἔργα ἐνδόξου καὶ πεφωτισμένου αὐτοκράτορος, συνηγοροῦντα ὑπὲρ τῆς λαμπηδόνος τοῦ ϛ'. αἰῶνος.

Digitized by Google

Τὸν Ϛ' αἰῶνα δύναται νὰ λαμπρύνῃ καὶ μόνος ὁ ναὸς τῆς τοῦ Θεοῦ Ἁγίας Σοφίας, ὁ μέχρι σήμερον ὑφ' ἁπάντων θαυμαζόμενος, ὅστις ἔστηται καὶ θέλει διαμείνῃ αἴδιον καὶ περιφανὲς μαρτύριον τῆς φωταυγείας τοῦ Ϛ' αἰῶνος καὶ διαμαρτυρία διηνεκὴς καὶ ἰσομεγέθης πρὸς τὸ μεγαλεῖον αὐτοῦ κατὰ τῶν ἀμαυρούντων τὸν φωτεινὸν χαρακτῆρα τοῦ Ϛ' αἰῶνος. Ἡ ἀνέγερσις τοῦ περιλάμπρου τούτου ἀρχιτεκτονικοῦ ἀριστουργήματος, τοῦ ἀνεγερθέντος ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς αὐτοκρατορίας αὐτοῦ, δαπανήσαντος ἑκατοντάδας ἑκατομμυρίων δραχμῶν ὑπέρ τε τῆς οἰκοδομίας τοῦ ἱεροῦ τούτου ναοῦ καὶ ὑπὲρ πολεμικῶν καὶ δημοσίων ἔργων πρὸς πολεμικὴν παρασκευὴν τοῦ ἀχανοῦς κράτους καὶ καλλωπισμὸν τῆς πρωτευούσης τῶν πόλεων καὶ τῶν λοιπῶν πόλεων τοῦ κράτους, εἶνε μαρτύρια τῆς ἀκμῆς καὶ εὐεξίας τοῦ Ἀνατολικοῦ καὶ καθόλου τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. Ἡ ταχύτης, μεθ' ἧς ἐξετελέσθη τὸ θαυμάσιον τοῦτο ἔργον τοῦ ἱεροῦ ναοῦ καὶ ἡ ὑπέρογκος δαπάνη, διατεθεῖσα πρὸς ἀνέργεσιν αὐτοῦ μαρτυροῦσι πολιτικὴν κατάστασιν οὐχὶ ζοφερὰν καὶ κατάστασιν πραγμάτων οὐχὶ εὐκαταφρόνητον.

Ὁ μέγας οὗτος ναός, ὁ καὶ σήμερον θαυμαζόμενος διὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν αὐτοῦ τελειότητα, συνετελέσθη ἐν διαστήματι χρόνου βραχυτέρου τῶν ἓξ ἐνιαυτῶν· τὸ δὲ ὑπὲρ τῆς οἰκοδομίας αὐτοῦ δαπανηθὲν ποσὸν ἀνέρχεται εἰς 354,000,000 δραχμῶν. Ταῦτα μαρτυροῦσιν εὐεξίαν καὶ ῥώμην οὐχὶ τὴν τυχοῦσαν· συνηγοροῦσιν ὑπὲρ τῆς ἀκμῆς τοῦ κράτους, τιμῶσι λίαν τὸν ἐκτελέσαντα αὐτοκράτορα καὶ στεντορίαν φωνὴν ἀφιᾶσι περὶ τοῦ φαεινοῦ μετώπου τοῦ συκοφαντουμένου Ϛ' αἰῶνος. Τὸν Ἰουστινιανὸν οἱ ἱστορικοὶ παραβάλλουσι πρὸς τὸν μέγαν βασιλέα τῆς Γαλλίας Λουδοβῖκον ΙΔ'.

Ὁ Ϛ' αἰὼν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ τὸν αὐτοκράτορα Μαυρίκιον τὸν Καππαδόκην (578-585), ὅστις κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἱστορικῶν ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἐγκρίτων τοῦ Βυζαντίου βασιλέων. Ὁ Μένανδρος ὀνομάζει αὐτὸν μουσῶν ἐραστήν, ἐντρυφῶντα περὶ τὴν ποίησιν καὶ τὴν ἱστορίαν καὶ θεωρεῖ αὐτὸν ἄνδρα λίαν γενναιόφρονα. Οὗτος ὁ αὐτοκράτωρ κατώρθωσεν ὅλως μὲν νὰ ταπεινώσῃ τοὺς Πέρσας, ἱκανῶς δὲ νὰ περιστείλῃ τοὺς ἀπὸ Ἴστρου εἰσβάλλοντας βαρβάρους. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς αὐτοκρατορίας αὐτοῦ οὐδεμία τῶν πόλεων τοῦ Ἀνατολικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ἀπέβαλλέ τι τῶν ὧν εἶχε κεκτημένων πνευματικῶν ἀγαθῶν.

Ὁ Ϛ' αἰὼν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἐνδόξους στρατηγούς, τὸν Βελισσάριον καὶ τὸν Ναρσῆν, δυναμένους νὰ συγκριθῶσι πρὸς τοὺς ἐνδοξοτάτους στρατηγοὺς τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, πρὸς τὸν Τιβέριον καὶ τὸν Φιλιππικόν. Τοῦ Βελισσαρίου καὶ Ναρσῆ αἱ κατὰ τῶν Περσῶν νῖκαι καὶ τὰ κατὰ τῶν λοιπῶν βαρβάρων πολεμίων τοῦ κράτους ἐγερθέντα τρόπαια καὶ τὰ πολεμικὰ αὐτῶν κατορθώματα εἰσὶ μαρτύρια τῆς στρατηγικῆς ἀξίας καὶ ἱκανότητος αὐτῶν.

Ἡ ἐσωτερικὴ τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους κατάστασις κατὰ τὸν Ϛ'. αἰῶνα ὑπῆρξε περιπετειώδης, ἕνεκα τῶν συχνῶν ἐπιδρομῶν τῶν Ἀβάρων καὶ τῶν Σλαύων καὶ τῶν

Digitized by Google

ἀλλεπαλλήλων πολέμων πρὸς τοὺς Πέρσας· κατὰ τοῦτον ἐγένετο ἡ ἐπανάστασις τοῦ *Νίκα* ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἡ στασίασις τοῦ κατὰ τὸν Ἴστρον στρατοῦ ἐπὶ Μαυρικίου καὶ ἡ ἀναίρεσις τοῦ Φωκᾶ ὑπὸ τοῦ Ὄχλου· ἀλλὰ πάντα ταῦτα, καί τοι λυπηρὰ καὶ ἐπιβλαβῆ εἰς τὸ κράτος, οὐδένα ἐπέχυσαν σκοτασμόν, οὐδὲ ἠμαύρωσαν τὸν ὁρίζοντα τοῦ αἰῶνος τούτου· διότι καὶ τὸ κράτος ἦν ἰσχυρὸν καὶ ἀκμαῖον καὶ ἡ Ἐκκλησία ἀκμάζουσα καὶ ἡ παιδεία καὶ τὰ γράμματα καὶ αἱ ἐπιστῆμαι ἦσαν ἐν ἀκμῇ.

§ 2. *Θέσις τῆς Ἐκκλησίας καὶ Ἐκκλησιαστικοὶ ἄνδρες.*

Ἡ Ἐκκλησία κατὰ τὸν ϛ' αἰῶνα οὐδὲν ἀπέβαλε τῆς πρώτης ἀγλαΐας αὐτῆς. Κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον συνεκροτήθη ἡ Ε' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ἡ τὸ δεύτερον συνελθοῦσα τῷ 543. Εἰς τὴν Σύνοδον ταύτην συνῆλθον 165 ἅγιοι καὶ λόγιοι Πατέρες, ὅπως περιφρουρήσωσι τὸ ὀρθὸν πνεῦμα τῶν προηγηθεισῶν ἁγίων Συνόδων, τὸ ὑπὸ τῶν Ὠριγενιστῶν προσβαλλόμενον, καὶ συνδιαλλάξῃ τὰς ἀπὸ τῆς Γ' καὶ Δ' τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἀποσπασθείσας μερίδας τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐπαναφέρῃ τὴν θρησκευτικὴν εἰρήνην ἔν τε τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ κράτει καθόλου. Ἡ συγκρότησις τῆς οἰκουμενικῆς ταύτης Συνόδου ἐστὶ γεγονὸς ἱκανὸν ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τῆς ἀκμῆς, τῆς παιδείας καὶ τῆς ἐν γένει φαεινῆς ὄψεως τοῦ ϛ' αἰῶνος καὶ νὰ διαμαρτυρηθῇ κατὰ τῶν κατηγόρων αὐτοῦ. Τὰ πρακτικὰ τῆς ἱερᾶς ταύτης Συνόδου μαρτυροῦσι περὶ τῆς φιλολογικῆς καὶ θεολογικῆς καθόλου μορφώσεως τῶν συγκροτησάντων τὴν ἱερὰν ταύτην σύνοδον ἁγίων Πατέρων. Αἰὼν σκοτεινὸς ἀδυνατεῖ νὰ συγκροτήσῃ ὁμοίαν Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, ἧς ἡ τηλαυγὴς ὄψις ἀνομολογεῖται ὑπὸ πάντων μέχρι σήμερον.

Ὁ αἰὼν οὗτος ἔχει πλείστους λογίους ἐκκλησιαστικοὺς ἄνδρας καὶ ἱκανὴν πληθὺν λογίων ἁγίων. Τὰ ὀνόματα αὐτῶν εὑρίσκομεν ἐν τῇ συλλογῇ τῶν πρακτικῶν τῶν συνόδων καὶ ἐν τῷ μηνολογίῳ. Αἰὼν σκότους καὶ ζόφου, ὡς ἀρέσκονται νὰ καλῶσι τοῦτον οἱ δυσμενεῖς αὐτοῦ κριταί, οὔτε λογίους, οὔτε ἁγίους δύναται ν' ἀναδείξῃ. Μὴ λησμονῶμεν δέ, ὅτι πλεῖστοι σοφοὶ ἄνδρες μένουσι τῇ ἱστορίᾳ ἄγνωστοι ἕνεκα πολλῶν λόγων, ἢ διότι δὲν κατέλιπον συγγράμματα, ἢ δὲν περιεσώθησαν τὰ συγγράμματα αὐτῶν. Κατὰ τὴν ά. δεκαετηρίδα τοῦ αἰῶνος τούτου ἤκμασε Ῥωμανὸς ὁ μελῳδός, ἀνὴρ λογιώτατος καὶ ἅγιος. Ἐπίσης ὁ Ἐφραίμιος, ὁ Ἀντιοχείας Πατριάρχης, ἀκμάσας κατὰ τὰ μέσα τοῦ ϛ' αἰῶνος (526—546), καὶ ὑπερασπίσας ἔργοις, λόγοις καὶ συγγράμμασι τὴν ὀρθόδοξον πίστιν κατὰ τῶν Νεστοριανῶν. Περὶ αὐτοῦ ἡ ϛ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἀποφαίνεται μετ' ἐγκωμίων, ὁ δὲ κατὰ τὸν Ζ'. αἰῶνα ἀκμάσας Ἀναστάσιος ὁ πρεσβύτερος καλεῖ αὐτὸν «ἁγιώτατον ἐπίσκοπον». Ἐπίσης καὶ ὁ Πατριάρχης Φώτιος λέγει περὶ αὐτοῦ τὰ ἑξῆς: «τά τε ἄλλα ἐπαίνων ἄξιον διαβιῶσαι καὶ πολλὴν τῆς ἐλεημοσύνης ἐργάτην γενέσθαι. Σύρος μὲν γεγονὼς καὶ φωνῆς καὶ γενεᾶς, παιδευθεὶς δὲ καὶ τὴν ἑλληνα γλῶσσαν οὐκ ἀγενῶς κτλ.»

Digitized by Google

Ἐὰν ἔτι οἱ Σῦροι ἦσαν ἑλληνίζοντες οὐκ ἀγενῶς, πόσον ἄρά γε οἱ ἐκ προγόνων Ἕλληνες περὶ τὴν ἑλληνικὴν σοφίαν ἠσχολοῦντο; Τρίτον δυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν Ἰωάννην τῆς Κλίμακος, τὸν σχολαστικόν, τὸν ἐπὶ σοφίᾳ καὶ συνέσει καὶ ἀρετῇ διαλάμψαντα. Τὸ ἔργον αὐτοῦ, ἡ Κλιμαξ, μαρτυρεῖ αὐτὸν ἄνδρα σοφώτατον. Ἤκμασεν ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Ε' αἰῶνος μέχρι τοῦ 564 ἔτους. Ἕτερον δυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν, τὸν Βαρσανούφιον, ὅστις ἐθεωρεῖτο φωστήρ, φωτίζων τὸν ὁρίζοντα τοῦ Ϛ'. αἰῶνος. Πέμπτον ἀναφέρομεν τὸν Ἀναστάσιον, Πατριάρχην Ἀντιοχείας, πατριαρχεύσαντα ἀπὸ τοῦ 561—599. Ἦν δὲ οὗτος τὰ μάλιστα λόγιος καὶ ἀκριβὴς τοὺς τρόπους καὶ τὴν δίαιταν. Ἡ Ζ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος μετὰ σεβασμοῦ ποιεῖται λόγον περὶ αὐτοῦ. Ὁ Ϛ' αἰὼν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ καὶ ἕτερον φωστῆρα, φωτίζοντα τὸν νοητὸν ὁρίζοντα τῆς Ἐκκλησίας, τὸν Ἰσαὰκ τὸν Σῦρον, τὸν ἐπὶ σοφίᾳ καὶ ἁγιότητι διαφημισθέντα. Οὗτος ἤκμασε κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ Ϛ' αἰῶνος καὶ ἀπέθανε περὶ τὸ τέλος αὐτοῦ. Κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ἤκμασε καὶ Ἰωάννης ὁ νηστευτής, Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (585-595). Ὁ ἅγιος οὗτος ἀνὴρ θεωρεῖται ἀρετῆς οἰκητήριον καὶ συγγραφεὺς ἐκκλησιαστικὸς δοκιμώτατος. Ἕτεροι ἐπίσης συγγραφεῖς ἄξιοι λόγου, ὧν τὰ συγγράμματα εὑρίσκονται ἐν τῇ ἑλληνικῇ Πατρολογίᾳ ὁ Ϛ'. ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ τοὺς ἑξῆς:

Τιμόθεον πρεσβύτερον Κωνσταντινουπόλεως, Ἰωάννην Μαξέντιον, Θεόδωρον Ἀναγνώστην, Προκόπιον πρεσβύτερον Τύρου, Θεόδωρον Σκυθοπόλεως, Τιμόθεον πρεσβύτερον Ἱεροσολύμων, Τιμόθεον πρεσβύτερον Ἀντιοχείας, Τιμόθεον Γ. Ἀλεξανδρείας, Θεοδόσιον καὶ Εὐσέβιον Ἐμέσσης. Γρηγέντιον Τάφρων, Ἐπιφάνιον Κωνσταντινουπόλεως, Εὐστάθιον μοναχόν, Ἰουστινιανὸν αὐτοκράτορα, Ἀγαπητὸν Διάκονον, Λεόντιον Βυζάντιον, Παῦλον Σιλεντιάριον, Εὐτύχιον Κωνσταντινουπόλεως, Εὐάγριον Σχολαστικόν, Εὐλόγιον Ἀλεξανδρείας, Συμεὼν τὸν νέον Στυλίτην, Προκόπιον Γαζαῖον, Ἀλέξανδρον Μοναχόν, Κοσμᾶν Ἰνδιοπλεύστην, Κωνσταντῖνον Διάκονον Κωνσταντινουπόλεως, Μυριναῖον, Δωρόθεον Ἀρχιμανδρίτην, Γρηγόριον Ἀντιοχέα, Ἀναστάσιον Σιναΐτην Πατριάρχην Ἀντιοχείας. Κόριππον Ἀφρικανὸν ἱστορικὸν κλπ. Οἱ ἄνδρες οὗτοι εἰσὶ φωστῆρες τῆς Ἐκκλησίας ἔκλαμπροι καὶ καύχημα τοῦ Ϛ'. αἰῶνος. Αἰών, ὅστις δύναται τοιούτους ἄνδρας ἀφθίτου κλέους νὰ ἐπιδείξῃ, δὲν δύναται νὰ κληθῇ αἰὼν σκότους,

§ 3. *Παιδεία καὶ ἐπιστήμη καὶ ἐπιστήμονες ἄνδρες κατὰ τὸν Ϛ' αἰῶνα.*

Ἡ παιδεία, τὰ γράμματα καὶ αἱ ἐπιστῆμαι καθόλου ἐκαλλιεργοῦντο ἐν ὅλῃ τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμαϊκῇ Αὐτοκρατορίᾳ. Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐτοκρατορικὴ ἀκαδημία ἦν μέγα Πανεπιστήμιον, [1]) ἐν ᾧ ἐδιδάσκοντο αἱ ἐπιστῆμαι. Ἐπίσης καὶ ἐν Ἀθήναις

[1]) Τὸ Πανεπιστήμιον τοῦτο ἐκαλεῖτο Σελέντιον. Τὸ Σελέντιον τοῦτο, κείμενον ἐν Κωνσταντινουπόλει, πλησίον τοῦ βασιλικοῦ θησαυροφυλακίου καὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας ἦν μέγα ἵδρυμα, περιέχον ἀξιόλογον ἐξ 120

Digitized by Google

ἔτι ἤκμαζεν ἡ ἑλληνικὴ παιδεία, ὡς καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ ἐν Βηρυτῷ καὶ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ ἐν πολλοῖς ἄλλοις κέντροις τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἄνδρας ὀνομαστοὺς ἐν τῇ πολιτικῇ ἱστορίᾳ ἐπὶ ἐπιστημονικῇ μορφώσει ἐφαμίλλους πρὸς τοὺς τῶν παλαιῶν καὶ τῶν νεωτέρων χρόνων ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ὁ Ϛ' αἰὼν τὸν Τριβωνιανὸν καὶ τοὺς ἐννέα ἄλλους σοφοὺς νομοδιδασκάλους, τοὺς συντάκτας τοῦ κώδικος τῆς Πανδέκτου καὶ τῶν εἰσηγήσεων, τῶν θαυμασίων τούτων ἐπιστημονικῶν ἔργων, τῶν μέχρι σήμερον ἐν χρήσει ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις πρὸς διδασκαλίαν τῶν ἀσχολουμένων ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τοῦ Δικαίου, καὶ ἀποτελούντων κατὰ μέρος καὶ σήμερον τὸ ἀστικὸν δίκαιον τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος. Τὸν Τριβωνιανὸν ὁ Γίββων (6) ἀποκαλεῖ δαιμόνιον πνεῦμα καὶ παραβάλλει πρὸς τὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ Φραγκίσκου Βάκωνος, τοῦ μεγάλου Ἄγγλου φιλοσόφου τῆς ἑπτὰ καὶ δεκάτης ἑκατονταετηρίδος.

Ἕτερον σοφώτατον ἄνδρα ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ, τὸν Εὐτόκιον τὸν μαθηματικόν, τὸν Ἀσκαλωνίτην, ὅστις ἦν καὶ μηχανικὸς ἄριστος καὶ συγγραφεὺς δόκιμος. Οὗτος ἔγραψεν ὑπομνήματα εἴς τινα τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἀρχιμήδους καὶ εἰς τέσσερα βιβλία τῶν Κανονικῶν τόμων τοῦ Ἀπολλωνίου τοῦ Πυργίου. Τὰ ἔργα αὐτοῦ τιμῶνται ὑπὸ τῶν ἀσχολουμένων περὶ τὴν γεωμετρίαν καὶ τὴν μηχανικήν, διότι πολὺ συμβάλλονται πρὸς κατανόησιν τῶν συγγραμμάτων τοῦ μεγάλου μηχανικοῦ.

Ἕτερον ἔξοχον μαθηματικὸν καὶ σοφώτατον ἐπιστήμονα ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ τὸν Ἀνθέμιον, τὸν ἀρχιτέκτονα τοῦ ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ Ἁγίας Σοφίας. Οἱ βυζαντῖνοι ἱστορικοὶ ἀφηγοῦνται περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἠδύνατο νὰ μιμηθῇ τὸν σεισμόν, τὴν ἀστραπὴν καὶ τὸν κεραυνόν. Ὁ κ. Μιστριώτης ἐν τῇ Γραμματολογίᾳ αὐτοῦ λέγει, ὅτι δὲν ἁμαρτάνει τις, ἂν εἴπῃ, ὅτι ὁ *Ἀνθέμιος* ἦτο *Ἀρχιμήδης τοῦ Βυζαντίου*. Ἐπίσης ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ὁ Ϛ' αἰὼν ἕτερον ἐπίσης σοφὸν μαθηματικὸν καὶ ἀρχιτέκτονα καὶ μηχανικόν, τὸν Ἰσίδωρον, τὸν ἐφάμιλλον τοῦ Ἀνθεμίου καὶ ἐκτελεστὴν τοῦ σχεδίου τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἕτερον, τὸν Λεόντιον, ὅστις ἦτο μαθηματικὸς καὶ μηχανικὸς ἄριστος καὶ συγγραφεὺς καὶ ἀστρονόμος. Ἐπίσης τὸν Ἰωάννην Καππαδόκην, τὸν νεώτερον Ἰσίδωρον. Ἐπίσης τοὺς ἱστορικοὺς Προκόπιον Καισαρίας καὶ Ἀγαθίαν· τὸν νεοπλατωνικὸν φιλόσοφον Ὀλυμπιόδωρον, τοῦ ὁποίου τὸ ὕψος τῶν διανοημάτων καὶ τὴν δύναμιν τῆς λέξεως ἀποθαυμάζει ὁ Γάλλος Βίκτωρ Κουζέν. Ἡ νεοπλατωνικὴ φιλοσοφία ἤκμασεν ἐν Ἀθήναις κατὰ τὰ τέλη τῆς Ε'. ἑκατονταε-

---

χιλιάδων τόμων δημοσίαν βιβλιοθήκην, ἥτις κατ' ἀρχὰς συνεστήθη ὑπὸ τοῦ Ἰουλιανοῦ, ἔπειτα δὲ πυρποληθεῖσα ἀνιδρύθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ζήνωνος μετὰ 30 χιλιάδων τόμων. Ἡ βιβλιοθήκη αὕτη, ὀργανωθεῖσα κατὰ τὸ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γνωστὸν Μουσεῖον, ἦν συνάμα καὶ ἀνώτερον ἐπιστημονικὸν ἐκπαιδευτήριον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐδίδασκον τρισκαίδεκα καθηγηταί, ὁ προϊστάμενος τῶν ὁποίων ἐκαλεῖτο Οἰκουμενικὸς Διδάσκαλος· ἦσαν δὲ ἅπαντες οὗτοι ἱερωμένοι, κληρικοί, καὶ ἀπετέλουν Συνέδριον ἢ «Σιλέντιον», τοῦ ὁποίου ἡ γνώμη ἐζητεῖτο πολλάκις ἐν σπουδαίαις περιστάσεσι, καὶ εἶχε μέγα κῦρος παρά τε τῷ λαῷ καὶ τῇ Κυβερνήσει.

6) Ἄγγλος ἱστορικός.

Digitized by Google

τηρίδος καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς Ϛ' διὰ τοῦ περιφήμου Πρόκλου τοῦ ἐν Ἀθήναις, τῇ ἀρχαίᾳ τῆς φιλοσοφίας κοιτίδι, ἐπὶ μακροὺς χρόνους διδάξαντος.

Ὁ Πρόκλος, λέγει ὁ Κουζὲν ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ, τῷ ἐπιγεγραμμένῳ «καθολικὴ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας» ὁ Πρόκλος ἦτο ὁ ἐπιφανέστατος τῶν χρόνων ἐκείνων γεωμέτρης καὶ ἀστρονόμος, καὶ κατέλιπε περὶ Εὐκλείδου καὶ Πτολεμαίου σχόλια, τὰ ὁποῖα περιλαμβάνουσι τὰ τελειότατα ἴσως συμπεράσματα τῆς ἀρχαίας μαθηματικῆς ἐπιστήμης. Εἶχε δὲ γνώσεις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀκριβεῖς ὅλων τῶν τότε θρησκευμάτων, τὰ ὁποῖα ἐτίμα ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἐκάλει αὐτὸς ἑαυτὸν τοῦ ὅλου κόσμου ἱεροφάντην. Τὰ σχόλια αὐτοῦ εἰς τοὺς περιφημοτέρους διαλόγους τοῦ Πλάτωνος, τὸν Ἀλκιβιάδη, τὸν Κρατύλον, τὸν Παρμενίδην, τὸν Τίμαιον, περιέχουσιν εἰδήσεις ἀνεξαντλήτους παντὸς εἴδους περὶ τῶν τελευταίων χρόνων τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας. Ὁ Πρόκλος γράφει εἰσέτι ὀρθῶς ὁπωσοῦν καὶ ἀκριβῶς, παρέστησε δὲ βέλτιον ἴσως ὅλων τῶν προκατόχων αὐτοῦ, καὶ τοῦ Πλωτίνου μὴ ἐξαιρουμένου, τὰ κυριώτατα φαινόμενα καὶ χαρακτηριστικὰ τῆς νεοπλατωνικῆς φιλοσοφίας· ὥστε διά τε τὴν ἀναλυτικὴν αὐτοῦ τέχνην καὶ τὴν εὐρεῖαν ἐπιστήμην δυνάμεθα τῇ ἀληθείᾳ νὰ ἀποκαλέσωμεν τὸν ἄνδρα Ἀριστοτέλην τῆς ἀλεξανδρινῆς φιλοσοφίας.» (Παπαρρηγοπούλ. Ἱστορ. Ἑλλ. Ἔθνους τόμ. γ'. § 171).

Περὶ τῶν σχολῶν τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἐν αἷς ἐδιδάσκοντο τὰ γράμματα καὶ αἱ ἐπιστῆμαι ὁ Παπαρρηγόπουλος λέγει: «Αἱ ἐν τῇ Ἀνατολῇ σχολαὶ τῆς Βηρυτοῦ, τῆς Γάζης, τῆς Τύρου, τῆς Βίβλου, τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ ἄλλαι ἐξηκολούθησαν ἀκμάζουσαι μέχρι τῆς ἀραβικῆς κατακτήσεως καὶ ἀναδεικνύουσαι πολλοὺς καὶ περιφανεῖς σοφιστὰς καὶ ἄλλους λογίους ἄνδρας, ἀλλ' ἐξηκολούθησαν ἀκμάζουσαι ὡς χριστιανικαί. Τὰ περὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἱστορῶν λέγει ταῦτα: «Ἤδη ἀνάγκη νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι τὸ ἔθνος, τὸ ἀναδεῖξαν τοιούτους στρατηγούς, τοιούτους πολιτικοὺς ἄρχοντας, τοιούτους ἀριστοτέχνας οἷοι ἦσαν οἱ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἀκμάσαντες, δὲν ἦτο βεβαίως ἄξιον τῆς ὀλιγωρίας καὶ τῆς περιφρονήσεως μεθ' ἧς, ἕνεκα προλήψεων καὶ κακῶς νενοημένων πολιτικῶν συμφερόντων γίνεται συνήθως λόγος περὶ αὐτῶν». (τομ. γ'. σ. 182).

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ Ϛ' αἰὼν δὲν ἦτο αἰὼν σκότους, ἀφοῦ ἐγκατέλιπε μάλιστα μέχρι σήμερον τοιαῦτα ἐπιστημονικὰ μαρτύρια, ἱκανὰ νὰ διαφωτίζωσι τοὺς μετὰ ταῦτα αἰῶνας καὶ νὰ ἀξιώσῃ πρωτεύουσαν θέσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν μέχρι σήμερον—καὶ ταῦτα σκιαγραφικῶς περὶ τοῦ Ϛ' αἰῶνος. Ἐν τοῖς ἑπομένοις θὰ ἴδωμεν τίνες οἱ πρῶτοι δόντες τὴν προσωνυμίαν τοῦ σκότους καὶ τοῦ ἐρέβους τῷ Ϛ'. αἰῶνι, οἱ τοσαῦτα προσάψαντες αὐτῷ ζοφερὰ ὀνόματα, καὶ πόθεν ὁρμηθέντες ἐζήτησαν νὰ ἀμαυρώσωσι καὶ ἐπισκοτίσωσι τὴν λαμπρότητα αὐτοῦ.

Digitized by Google

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Τίνες οἱ πρῶτοι καλέσαντες τὸν Ϛ' αἰῶνα, αἰῶνα σκότους καὶ ἐρέβους καὶ πόθεν οὗτοι ὡρμήθησαν πρὸς ἀμαύρωσιν τῆς λαμπρότητος αὐτοῦ.

Τὸν Ϛ' αἰῶνα ἐζήτησαν νὰ ἐπισκοτίσωσιν οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, οἱ ἐπιζητήσαντες νὰ ἀμαυρώσωσι τὴν δόξαν τοῦ βυζαντιακοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὑποστηρίζωσι τὴν ὁλοσχερῆ ἐξάλειψιν τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ ἀποκόψωσι τὸν σύνδεσμον τῆς συγγενείας, τὸν συνάπτοντα τοὺς ἀπογόνους Ἕλληνας, τοὺς διὰ τῶν αἰώνων ζήσαντας καὶ δράσαντας, πρὸς τοὺς ἐνδόξους αὐτῶν προγόνους, τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος καθόλου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ αὐτῆς ἐκθύμως ἐργασθέντας, ὅπως ἀφαιρέσωσιν αὐτοῖς τὴν λαμπρὰν κληρονομίαν, τὴν κληροδοτηθεῖσαν αὐτοῖς ὑπὸ τῶν ἐνδόξων αὐτῶν προγόνων καὶ ἀρνηθῶσιν αὐτοῖς τὴν ὀφειλομένην εὐγνωμοσύνην καὶ ἐπιβαλλομένην ἠθικὴν ὑποστήριξιν καὶ τὴν κληρονομικὴν ἠθικὴν εὐγένειαν καὶ ὑπεροχὴν (Παπαρ. τ. γ. σ. 155). Οἱ μοχθηροὶ οὗτοι ἐχθροὶ τοῦ βυζαντιακοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ δύο ἱστορικῶν εἰδήσεων στηρίζουσι τὰ αὐθαίρετα αὐτῶν συμπεράσματα καὶ τὰ πεπλανημένα αὐτῶν φρονήματα. Πρῶτον ἐπὶ τῶν γενομένων ἐπιδρομῶν τῶν Ἀβάρων καὶ Σλαύων ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, καὶ δεύτερον ἐπὶ τοῦ ἐκδοθέντος διατάγματος ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ περὶ τῆς καταργήσεως τῶν ἐν Ἀθήναις σχολῶν, ὅπερ ἀναφέρουσιν, ὅλοι σχεδὸν οἱ νεώτεροι ἱστορικοὶ ὡς γεγονὸς ἀναμφισβήτητον. Καὶ τὰς μὲν περὶ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Ἀβάρων καὶ Σλαύων εἰδήσεις ἀρύεται ὁ μέγας ἐχθρὸς τοῦ Ἑλληνισμοῦ Φαλμεράϋερ καὶ ὅλοι οἱ ὁμόφρονες αὐτῷ ἐκ τοῦ σοφιστοῦ Προκοπίου, τοῦ συγγραφέως τριῶν ἀντιμαχομένων πρὸς ἄλληλα συγγραμμάτων, ἤτοι α) τῆς ἱστορίας τῶν γεγονότων ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἐν ᾗ ἱστορεῖ ὅσα εἶδε καὶ ἤκουσε μετὰ τῆς εἰλικρινείας τοῦ στρατιώτου, τοῦ πολιτικοῦ ἀνδρός, καὶ τοῦ περιηγητοῦ, ὡς λέγει ὁ Γίββων· β) τῶν περὶ τῶν Ἰουστινιανοῦ κτισμάτων λόγων, ἐν οἷς ἐγκωμιάζει τὸν Ἰουστινιανὸν καὶ ἀποθαυμάζει αὐτοῦ τὰ ἔργα, καὶ γ) τῶν ἀνεκδότων αὐτοῦ, ἐν οἷς ἐπιχειρεῖ λέξιν πρὸς λέξιν νὰ ἀναιρέσῃ ὅσα ἤδη ἐν τοῖς περὶ κτισμάτων λόγοις ἀπεθαύμασε καὶ ἐβεβαίωσεν. Ἐκ τοῦ τελευταίου τούτου συγγράμματος τοῦ Προκοπίου, τοῦ γραφέντος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰουστινιανοῦ τοῦ μηδεμίαν ἱστορικὴν ἀξίαν ἔχοντος, ὡς ἔργου ἀναξιοπίστου συγγραφέως καὶ παλινῳδοῦντος ἱστορικοῦ, ἀρύονται οἱ καλοὶ φίλοι τοῦ Ἑλληνισμοῦ τὰς κατὰ τοῦ Ϛ' αἰῶνος προσβολάς. Ἡ σαθρότης τῶν ἐπιχειρημάτων αὐτῶν γένεται τοῖς πᾶσι δήλη· καὶ ὅμως ἐπ' αὐτῶν τῶν σαθρῶν ἐπιχειρημάτων στηρίζουσιν ὅλον τὸ ἑαυτῶν οἰκοδόμημα τῆς καταφορᾶς. Ἀλλ' εὐτυχῶς τὰ πράγματα, φωνὴν ἀφιέντα, ἀναιροῦσιν αὐτούς· διότι τὸ ἑλληνικὸν Βυζαντινὸν κράτος καὶ ὁ βυζαντινὸς Ἑλληνισμὸς ἔδρασεν ἐπὶ ἐννέα ἔτι αἰῶνας, ἠγωνίσθη ὑπὲρ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος καθόλου, ὑπὲρ τῆς ἀληθοῦς θρησκείας, ὑπὲρ τῶν γραμμάτων, τῆς παιδείας καὶ αὐτῆς τῆς ἐπιστήμης καὶ ἀπέκρουσε τελεσφόρως τὴν ἀπειλοῦσαν νὰ κατακλύσῃ τὴν ἀνθρωπότητα

Digitized by Google

βαρβαρότητα καὶ τὴν ἀμάθειαν, τὴν ἀπειλοῦσαν ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ διέσωσε τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν, τὴν ἑλληνικὴν σοφίαν, τὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ θρησκείαν, ὑπὲρ ὧν ἠγωνίσθη μέχρι ρανίδος αἵματος καὶ ἔπεσεν ἐνδόξως μαχόμενος ὑπὲρ τῆς πολυτίμου τῶν προγόνων καὶ τῶν πατέρων αὐτοῦ παρακαταθήκης.

Ὁ βυζαντιακὸς Ἑλληνισμὸς παρέδωκε τὴν δᾷδα τῶν ἐπιστημῶν πρὸς τοὺς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθεύδοντας Εὐρωπαίους, ὅπως διαφωτίσῃ αὐτῶν τὸν ὁρίζοντα, διαυγάσῃ τοὺς νοεροὺς αὐτῶν ὀφθαλμοὺς καὶ ἀναγάγῃ εἰς τὸ κλέος τῆς σοφίας καὶ τῆς δόξης, ἐν ᾧ σήμερον οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης εὑρίσκονται. Ἐὰν τὰ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τοῦ βυζαντιακοῦ καὶ τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ εἰρημένα ἦσαν ἀληθῆ, οὔτε ἡ Εὐρώπη θὰ ἐσώζετο τοῦ γενικοῦ κατακλυσμοῦ, τοῦ ἀπειλουμένου ὑπὸ τῆς βαρβαρότητος καὶ τῆς ἀμαθείας, οὔτε Ἑλλάς, οὔτε Ἕλληνες ἀληθεῖς καὶ γνήσιοι ἀπόγονοι τῶν προγόνων αὐτῶν θὰ ὑπῆρχον, οὐδὲ θὰ ἴσχυον νὰ ἐξεγερθῶσι καὶ καταβάλωσιν αὖθις τὸ κράτος τῆς τυραννίας καὶ τὸν τοῦ πολιτισμοῦ πολέμιον καὶ δείξωσι τὴν ἰσχὺν τῆς ἠθικῆς ἀνδρίας, τῆς δυναμένης καὶ διὰ τῶν ἐλαχίστων μέσων νὰ μεγαλουργήσῃ. Ἡ ὕπαρξις καὶ ἡ ἐξέγερσις τῶν Ἑλλήνων ἐν ταῖς κτήσεσι τοῦ Ἀνατολικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, τοῦ ὑπὸ τὴν ὀθωμανικὴν κυριαρχίαν διατελοῦντος ἔτι καὶ νῦν, μαρτυρεῖ, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος οὐ μόνον δὲν ἐξηφανίσθη, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐπιδρομεῖς, τοὺς ἐπιδραμόντας τὴν χώραν αὐτοῦ, πρὸς ἑαυτὸ ἀφωμοίωσε καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἕλληνος Ρωμαίου Χριστιανοῦ σωτηρίως καὶ ἐπωφελῶς ἔδρασε. Ἐὰν οἱ Ἄβαρες καὶ οἱ Σλαῦοι, οἱ ἐπιδραμόντες τὰς χώρας αὐτοῦ ἐκυριάρχουν αὐτῶν, ὤφειλον ἔτι καὶ νῦν νὰ κατοικῶσι τὰς χώρας αὐτῶν, τὰς ἔτι καὶ νῦν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατοικουμένας. Πῶς δὲ οἱ μὲν Ἄβαρες καὶ οἱ Σλαῦοι παντελῶς ἐξηφανίσθησαν, ὁ δὲ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς καθαρὸς καὶ γνήσιος ἔμεινε, φυλάξας ἀλώβητα τὴν γλῶσσαν, τὴν θρησκείαν, τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα αὐτοῦ, αὐτὸν τὸν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα, αὐτὴν τὴν φύσιν τοῦ Ἕλληνος; Οἱ δυσμενεῖς τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους κριταὶ καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐὰν λάβωσι τὸν κόπον νὰ μελετήσωσι τὸν χαρακτῆρα τοῦ νέου Ἕλληνος καὶ τοὺς πόθους καὶ τὰς ὁρμὰς αὐτοῦ, τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς ἐλλείψεις αὐτοῦ, θέλουσιν εὕρῃ τὸν νέον Ἕλληνα πανομοιότυπον τοῦ ἀρχαίου προγόνου αὐτοῦ. Διὰ τοῦ βυζαντιακοῦ Ἑλληνισμοῦ ἔδρασεν ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος καθόλου ὑπὸ νέαν μορφὴν ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνισμός, ὅστις διὰ τῆς διαδοχῆς τοῦ γένους ἠγωνίσθη ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐπὶ τῶν ὀρέων τῆς μεγάλης Στερεᾶς Ἑλλάδος, τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν ἑλληνικωτάτων νήσων. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ πρώτου λόγου, τοῦ ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν ἀλλοφύλων. Περὶ δὲ τοῦ δευτέρου λόγου τῆς περιφήμου διατάξεως τοῦ Ἰουστινιανοῦ περὶ καταργήσεως τῶν ἐν Ἀθήναις σχολῶν λέγομεν τὰ ἑξῆς:

Ὁ ἐθνικὸς ἱστορικὸς Παπαρρηγόπουλος, ἀμφιβάλλων πολὺ περὶ τῆς ἱστορικῆς ἀκριβείας καὶ ἀληθείας τοῦ Προκοπίου ἐρωτᾷ: «Ἀλλ' εἶνε ἄραγε τὸ γεγονὸς τοῦτο τοσούτῳ βέβαιον, ὅσον κοινῶς ὑπολαμβάνεται;» Ἐκ τῶν ἀρχαίων χρονογράφων ὁ Μαλάλας εἶπεν, ὅτι ἐν ἔτει 529 «ὁ βασιλεὺς Ἰουστινιανός, θεσπίσας, προστάζων ἔπεμ-

Digitized by Google

ψεν εἰς Ἀθήνας, κελεύσας μηδένα διδάσκειν φιλοσοφίαν, μήτε νόμιμα ἐξηγεῖσθαι». Καὶ ἕτερος ἀνώνυμος χρονογράφος τὸ αὐτὸ περίπου ἰσχυρίσθη ἀξιώσας «ὅτι ὁ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς, πέμψας εἰς Ἀθήνας, ἐκέλευσε μηδένα τολμᾶν διδάσκειν φιλοσοφίαν καὶ ἀστρονομίαν».

Κατὰ δὲ τὸν Προκόπιον ἀφήρεσε τοὺς μισθοὺς τῶν διδασκάλων. Ἐν τῷ προοιμίῳ τῆς Πανδέκτης, τῆς μόνης ἀσφαλοῦς ἱστορικῆς πηγῆς, ἀναφέρεται, ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται ἡ τῶν νομίμων διδασκαλία εἰμὴ εἰς Κωνσταντινούπολιν, εἰς Ῥώμην, καὶ εἰς Βηρυτόν· ἐν δὲ ταῖς ειδικαῖς τοῦ κώδικος διατάξεσι κωλύεται ἡ διδασκαλία παντὸς μαθήματος ὑπὸ ἐθνικῶν διδασκομένου· ἀλλ' οὐδαμοῦ ἀναφέρεται ῥητὴ διάταξις περὶ καταργήσεως τῶν ἐν Ἀθήναις σχολῶν.

Οἱ δὲ νεώτεροι, οἱ ἀξιοῦντες, ὅτι ἐψηφίσθη τοιαύτη διάταξις, ὁρμῶνται ἐκ τῆς πολυθρυλλήτου ἀποδημίας τῶν ἑπτὰ φιλοσόφων πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Περσίας Χοσρόην, ἣν ὁ Βίκτωρ Κουζὲν ἐν τῇ καθολικῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ ὀνομάζει ἐκδίωξιν. Καὶ ὅμως ὁ Ἀγαθίας, ὅστις διὰ μακρῶν ἱστορεῖ τὴν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Χοσρόου ἀποδημίαν τῶν ἑπτὰ φιλοσόφων, δὲν λέγει, ὅτι ἀνεχώρησαν διὰ τὴν κατάργησιν τῆς ἐν Ἀθήναις σχολῆς κατὰ τὴν αὐτοκρατορικὴν διάταξιν, ὅπως ἦτο φυσικώτατον νὰ εἴπῃ, ἐὰν τῷ ὄντι ἐγένετο ἡ κατάργησις αὕτη δι' αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος, ἀλλὰ βεβαιοῖ, ὅτι ἀπεδήμησαν «ἐπειδὴ αὐτοῖς ἡ παρὰ Ῥωμαίους κρατοῦσα ἐπὶ τῷ κρείττονι δόξα οὐκ ἤρεσκε», τουτέστι, διότι οἱ φιλόσοφοι οὗτοι δὲν ἠρέσκοντο θεώμενοι τὴν ἐπικράτησιν τῆς νέας δόξης τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος. Ὥστε οὐχὶ ἐκδίωξις, ἀλλ' ὑποχώρησις καὶ ἧττα αὐτῶν καὶ ἐθελούσιος ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος εἰς Περσίαν ἀναχώρησις, ἕνεκα τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ, καθ' οὗ οὗτοι μετὰ πεισμονῆς καὶ πάθους ἠγωνίζοντο, καὶ ἀφ' οὗ ἡττήθησαν διὰ τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ δυνάμεως. Ταύτην τὴν ἠθικὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ δύναμιν μὴ ἀνεχόμενοι, καὶ τὴν ἧτταν αὐτῶν βαρέως φέροντες, καταλιπόντες τὸ πάτριον ἔδαφος, κατέφυγον εἰς Περσίαν πρὸς τὸν βασιλέα Χοσρόην πορισμὸν τὴν διδασκαλίαν ἔχοντες. Ἔφυγον ἄρα οὐχὶ διότι κατεπολεμοῦντο ἢ κατεδιώκοντο, ἀλλὰ διότι δὲν ἠνείχοντο νὰ θεωρῶσι φθίνουσαν τὴν ἐθνικὴν λατρείαν καὶ τὰς προσόδους, τὰς ἐκ τῆς διδασκαλίας αὐτῶν, ἐλαττουμένας διὰ τὴν ἔλλειψιν ὀπαδῶν τῆς ἑαυτῶν ἐθνικῆς φιλοσοφίας.

Ἡ ἀπαγόρευσις, περὶ ἧς γίνεται λόγος, ἦτο γενικὴ καὶ ἐν τούτοις αἱ ἐν τῇ Ἀνατολῇ σχολαὶ τῆς Βηρυτοῦ, τῆς Γάζης, τῆς Τύρου, τῆς Βίβλου, τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ ἄλλαι ἄλλων πόλεων ἐξηκολούθησαν ἀκμάζουσαι μέχρι τῆς ἀραβικῆς κατακτήσεως καὶ ἀναδεικνύουσαι, ὡς εἴδομεν, πολλοὺς καὶ περιφανεῖς σοφιστὰς καὶ ἄλλους ἐπιστήμονας καὶ λογίους ἄνδρας. Ἡ ἀκμὴ ὅμως αὐτῶν ὀφείλεται εἰς τὸ νέον θρησκευτικὸν δόγμα. Αἱ σχολαὶ αὗται ἐξηκολούθουν νὰ ἀκμάζωσι οὐχὶ ὡς ἐθνικαί, ἀλλ' ὡς χριστιανικαί· ἐν ᾧ ἡ ἐν Ἀθήναις σχολὴ τῶν εἰρημένων φιλοσόφων, ἡ μόνη τότε μείνασα, ἐμαράνθη καὶ ἐξέπνευσεν ἀληθῶς ἐξ ἀτροφίας. Οἱ ἐθνικοὶ οὗτοι διδάσκαλοι, σφοδροὶ πολέμιοι τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐδίδασκον δόγματα ἀνατρεπτικὰ τῆς

ἀποκαλυφθείσης θρησκείας καὶ συντελεστικὰ εἰς τὴν τῶν πνευμάτων διαταραχήν, εἰς τὴν ἠθικὴν ἔκλυσιν καὶ συνετέλουν εἰς τὴν πολιτικὴν τοῦ κράτους ἀναρχίαν. Ὥστε ἡ τῶν ἑπτὰ φιλοσόφων ἐκ τῶν Ἀθηνῶν ἀναχώρησις, ἡ μοιραίως γενομένη διὰ τὴν ἐξάπλωσιν καὶ κατακυρίευσιν τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος καὶ τὴν ἵδρυσιν χριστιανικῶν σχολῶν, πανταχοῦ ἀκμαζουσῶν, καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις, διότι κατὰ τὸν Ἀγαθίαν οἱ φιλόσοφοι ἀπῆλθον, ἐπειδὴ ἡ ἐπικρατοῦσα δόξα οὐκ ἤρεσκεν αὐτοῖς, προῆλθεν οὐχὶ ἐκ τῆς διατάξεως τοῦ αὐτοκράτορος ἀλλ' ἐκ τῆς ἐπικρατησάσης νέας δόξης· ἡ δὲ ἐπικρατήσασα νέα δόξα βεβαίως δὲν θὰ ἐπεκράτει ἄνευ σχολείων, ἄνευ διδασκαλείων καὶ ἄνευ ἰσχυροῦ ἀνταγωνισμοῦ, καὶ ἄνευ λογίων καὶ σοφῶν διδασκάλων τῆς νέας δόξης. Ὥστε οὐδεὶς λόγος ἱστορικὸς ὑφίσταται, οὐδὲ δύναται νὰ προσαχθῇ πρὸς κύρωσιν τῶν λόγων τοῦ Προκοπίου καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ ἀντλούντων νεωτέρων ἱστορικῶν, ὅπως ἀποδοθῇ κατηγορία κατὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὡς ἀποδιώξαντος τοὺς φωστῆρας ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος καὶ βυθίσαντος τὴν Ἑλλάδα ἅπασαν ἀπὸ τοῦ ϛ'. αἰῶνος εἰς βαθὺ σκότος, οὗ ἕνεκα καλεῖται ὁ ϛ'. αἰών, αἰὼν σκότους, ζόφου κτλ.

Ὥστε οὐδενὶ ἐπιτρέπεται νὰ καλῇ ἐλαφρᾷ τῇ καρδίᾳ τὸν ϛ'. αἰῶνα μέσον αἰῶνα καὶ αἰῶνα σκότους, καὶ νὰ ἀποδίδῃ αὐτῷ, ὅ τι μόνον τῇ Δύσει ἠδύνατο νὰ ἀποδοθῇ κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον. Διότι ὄντως ἡ Δύσις ἀπὸ τοῦ Ε'. ἤδη αἰῶνος, ἕνεκα τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων καὶ τῶν κατακτήσεων, ὑπέπεσεν εἰς βαθὺ σκότος, ὅπερ διήρκεσε μέχρι τοῦ χρόνου τῆς μεταλαμπαδεύσεως τοῦ ἑλληνικοῦ φωτὸς διὰ τῶν φυγάδων Ἑλλήνων τοῦ Βυζαντίου. Ὁ ϛ'. αἰὼν διὰ τὸ ἀνατολικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος, ἐν ᾧ ἕδρα ὁ Ἑλληνισμὸς ὑπὸ τὴν χριστιανικὴν τήβεννον, δὲν ἦτο σκοτεινὸς καὶ ζοφερός, πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Ὁ ϛ'. αἰὼν τοῦ Ἀνατολικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους τοῦ βυζαντινοῦ Ἑλληνισμοῦ ἦτο φωτεινότατος καὶ ὑπὸ πολλῶν λαμπερῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ἐφωτίζετο, ὡς εἴδομεν.

Ἐν τοῖς ἑπομένοις θέλομεν ἐξετάσῃ τὸν Ζ'. Η'. καὶ Θ'. αἰῶνα, ὅπως ἴδωμεν καὶ τῶν αἰώνων αὐτῶν τὸν ἀληθῆ χαρακτῆρα.

† *Ὁ Πενταπόλεως* **Νεκτάριος Κεφαλᾶς**

(Ἕπεται συνέχεια)

Digitized by Google

ΛΟΓΟΣ

Ἐκφωνηθεὶς κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν τριῶν Ἑλλήνων Ἱεραρχῶν, ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Ἱερᾶς Ἀθωνιάδος Σχολῆς τῇ 30ῇ Ἰανουαρίου 1902.

ΥΠΟ

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ ΚΤΕΝΑ

Ἱεροδιακόνου Ἰβηρίτου, Σχολάρχου.

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους καὶ τέλος).

Ἀπὸ τῆς Καισαρείας δὲ μεταβῶμεν τῇ διανοίᾳ ἡμῶν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν καὶ ἐκεῖ θέλομεν εὕρῃ ἀκμάζοντα τὸν Ἑλληνισμόν. Ἐνταῦθα διέπρεπεν ὡς δικηγόρος ὁ τοῦ ἐπιφανοῦς Σενδούκου καὶ τῆς εὐσεβεστάτης Ἀνθούσης υἱὸς Ἰωάννης ὁ πάνυ, ὃν ὁ μὲν ἐθνικὸς Λιβάνιος, παρ' ᾧ ἐμαθήτευσε, προσεπάθει ἵνα προσελκύσῃ εἰς τὸν ἐθνισμὸν καὶ καταλίπῃ διάδοχον αὐτοῦ ἐν τῇ ἐν Ἀθήναις φιλοσοφικῇ Σχολῇ τῶν Ἐθνικῶν, ἡ θεία ὅμως Πρόνοια, ἡ διὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀναλαβοῦσα τὴν ἠθικὴν διαπαιδαγώγησιν καὶ διαμόρφωσιν σύμπαντος τοῦ κόσμου, παρεσκεύαζεν αὐτὸν εἰς τὴν τοῦ κηρύγματος τοῦ Εὐαγγελίου λειτουργίαν, διὸ καὶ ἐνωρὶς βλέπομεν τὴν μεγάλην ἐκείνην ἑλληνικὴν διάνοιαν, καταλείπουσαν τῇ θείᾳ πάντως ἐμπνεύσει τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα καὶ τασσομένην εἰς τὰς τάξεις τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ὑπὲρ ἧς ἀκαταπονήτως εἰργάζετο καὶ ἐνδελεχῶς, ὡς φιλόστοργος πατὴρ, ἐμερίμνα ὁ θεῖος οὗτος ἀνὴρ, ἀδιαλείπτως κηρύττων τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἐνώπιον πληθεστάτου ἀκροατηρίου, ἀποτελουμένου οὐ μόνον ὑπὸ Χριστιανῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἐθνικῶν καὶ Ἰουδαίων, συρρεόντων εἰς τὸ κήρυγμα αὐτοῦ, ἵνα ἀκροάσωνται αὐτοῦ, ἐκτιθεμένου μετ' ἀπαραμίλλου εὐγλωττίας, ἧς ἕνεκα Χρυσόστομος ἐπεκλήθη, καὶ πειστικότητος τὰ ποικίλα καθήκοντα τῶν ἀνθρώπων καὶ ψέγοντος πεπαρρησιασμένως τὰς διαφόρους κακίας τῶν Ἀντιοχέων. Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ ἡ εὐγλωττία τοῦ θείου τούτου Πατρὸς καὶ ἡ δεινότης τοῦ λόγου ἐπεξετάθη ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν πᾶσαν, ὥστε πολλοὶ ἐθνικοὶ καὶ Ἰουδαῖοι, μεταβαίνοντες εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ἵνα ἀκούσωσιν αὐτοῦ κηρύσσοντος, ἐγένοντο Χριστιανοί.

Ἡ εὐγλωττία αὕτη καὶ ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ διαπρεπεστάτου τούτου Ἕλληνος ἱεροκήρυκος ἔφθασε καὶ μέχρι τῆς πρωτευούσης τοῦ κράτους, τῆς ὁποίας ὅ τε λαὸς καὶ ἡ βασιλεία μιᾷ φωνῇ ἐκάλεσαν εἰς τὸν χηρεύσαντα πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸν ὕπατον τῶν ἱεροκηρύκων, πρὸ τοῦ ὁποίου γόνυ εὐσεβὲς ἔκλινον

Digitized by Google

οἱ πάντες ἀπὸ τοῦ τελευταίου ἀστοῦ μέχρις αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος. Ἐνταῦθα ὅμως κλῆρος καὶ λαός, ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι, προεξαρχόντων τῶν μεγιστάνων καὶ τῶν κατ' εὐφημισμὸν κυρίων τῆς τιμῆς λεγομένων, ἔζων ἐν μεγίστῃ ἀσωτείᾳ καὶ ἀκολασίᾳ πρὸ τῆς ὁποίας ὁ χρυσοῦς τὴν γλῶτταν, ὁ ἐπιεικέστατος καὶ πρᾳότατος τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἀδυσώπητος καὶ μᾶλλον ἀκατάσχετος καὶ ὀξύτατος δὲν ἠδύνατο νὰ μένῃ ἀδιάφορος, πρὸ τῆς ἁμαρτίας καὶ κακίας ἐκείνης, πρὸ τῆς ὑποκρίσεως καὶ δὴ πρὸ τῆς τῶν κληρικῶν ἱεροσυλίας «δὲν ἠδύνατο νὰ σιωπήσῃ· καὶ ἐπαναλαβὼν τὸ κήρυγμα ἐντονώτερον μάλιστα ἢ ἄλλοτε ποτέ, ἐκεραυνοβόλησε τὴν μαλθακότητα τῶν μεγιστάνων, τὴν ἀργίαν τῶν πολλῶν καὶ τὴν κακοήθειαν τοῦ κλήρου, ὅστις ὑπὸ τὸ κάλυμμα τοῦ μοναχικοῦ καὶ τοῦ ἱερατικοῦ ἀξιώματος, διέπραττε τὰ αἴσχιστα τῶν ἀνομημάτων» (Παπαρρηγόπουλος).

Ἀλλὰ δὲν ἦτο δυνατὸν τοιοῦτος χρηστὸς καὶ ἀδαμάντινος χαρακτὴρ νὰ μὴ πάθῃ ὅτι συνήθως πάσχουσιν οἱ τὰς αἰσχρὰς τῶν φαύλων πράξεις πεπαρρησιασμένως ἐλέγχοντες· εἰς τὸν γενικὸν τοῦτον κανόνα ὑπέκυψε καὶ ὁ ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ἄμβωνος ἀτρομήτως ἐλέγξας τὴν ἀσωτείαν καὶ ἀκολασίαν τῶν ἀσώτων καὶ ἀκολάστων βυζαντινῶν, ἐφ' ᾧ καὶ καταρραδιουργηθεὶς κατεδικάσθη εἰς τὴν ἐξορίαν, οὐχ ἧττον ὅμως, καίπερ ἐν τῇ ἐξορίᾳ ἀποθανών, οἱ αἰῶνες ἀποθαυμάζουσιν αὐτόν. Ἀπαξάπαντες οἱ Χριστιανοί, σύμπαντες οἱ πεπαιδευμένοι, ἡμέτεροί τε καὶ ξένοι, μετὰ σεβασμοῦ ποιοῦνται μνείαν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, καὶ μετὰ τῆς μεγαλειτέρας εὐλαβείας ἀποκαλύπτονται, λόγου προκειμένου, περὶ τοῦ εὐγλωττοτάτου τούτου καὶ μεγίστου ῥήτορος τῆς Χριστιανωσύνης, περὶ τοῦ γενναίου καὶ ἀκαταμαχήτου τούτου προασπιστοῦ τῶν καταδιωκομένων καὶ ἀκαταγωνίστου ὑπερμάχου τῶν δικαίων τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

Ἔχων τὴν τιμὴν νὰ συνοδεύωμαι εἰς τὸ μεμακρυσμένον αὐτὸ τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀσίας ταξείδιον ὑπὸ τοιούτων καὶ τοσούτων σεβασμίων καὶ φιλομούσων Γερόντων, δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι θὰ μὲ παρακολουθήσωσι καὶ μέχρι τῆς Κυρήνης, πόλεως ἐν τῇ βορείῳ Ἀφρικῇ, ἱδρυθείσης κατὰ τὸν Ζ'. αἰῶνα π. Χ. ὑπὸ τῶν ἐν Σπάρτῃ Δωριέων. Ἐνταῦθα θὰ συναντήσωμεν, πλὴν ἄλλων, καὶ τὸν διάσημον *Συνέσιον*, τὸν μαθητὴν τῆς διαπρεποῦς Ἑλληνίδος φιλοσόφου Ὑπατίας, σέμνωμα καὶ ἐγκαύχημα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ποιμενάρχην δεξιώτατον, ἅμα δὲ καὶ στρατηγὸν ἐμπειρότατον, τὸν ὑφ' ὅλων τῶν Κυρηναίων πρεσβευτὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀποσταλέντα, ἵνα ζητήσῃ τὴν ἀρωγὴν καὶ προστασίαν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν πατρίδος. Εἰς τὸν αὐτοκράτορα δὲ παρουσιασθείς, σὺν ἄλλοις εἶπεν αὐτῷ καὶ τὰ ἑξῆς : «Ἐμέ σοι πέμπει Κυρήνη, στεφανώσοντα χρυσῷ μὲν τὴν κεφαλήν, φιλοσοφίᾳ δὲ τὴν ψυχήν, πόλις ἑλληνίς, παλαιὸν ὄνομα καὶ σεμνόν, καὶ ἐν ᾠδῇ μυρίᾳ τῶν πάλαι σοφῶν· νῦν πένης καὶ κατηφὴς καὶ μέγα ἐρείπιον καὶ βασιλέως δεόμενον, εἰ μέλλοι τι πράξειν τῆς περὶ αὐτὴν ἀρχαιολογίας ἐπάξιον.» Ἡ μεγάλη δὲ ἀρετή, ἡ ἔξοχος παιδεία, ἡ ἀκάθεκτος τόλμη καὶ ἡ φιλοπατρία ἡ ἀπεριόριστος τοῦ Συνεσίου κατέστησαν αὐτὸν προσφιλέστατον παρά τε τῷ κλήρῳ τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἰδίᾳ

Digitized by Google

τῶν ἐν Ἀφρικῇ ἑλληνίδων πόλεων καὶ τῷ λαῷ τῆς Πτολεμαΐδος, οἵτινες τὴν ἀναπόδραστον ἀνάγκην ᾐσθάνοντο ἐν ταῖς δειναῖς ἐκείναις περιστάσεσιν, ἵνα ἐνισχύσωσι τὰς τάξεις τοῦ κλήρου, προσλαμβάνοντες καὶ τὸν ἀτρόμητον ἐκεῖνον καὶ γενναῖον πρόμαχον ὡς ποδηγὸν καὶ πνευματικὸν ἀρχηγόν.

Εἰς τὴν ἐμμονὴν κλήρου τε καὶ λαοῦ ὑπέκυψεν ὁ Συνέσιος, καίτοι ᾐσθάνετο τὸ ὕψος τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος καὶ τὰ καθήκοντα, ὧν τὴν ἐκπλήρωσιν ἀνελάμβανε.

Χειροτονεῖται λοιπὸν ἐπίσκοπος Πτολεμαΐδος καὶ ἀναλαμβάνει οὐ μόνον τὴν διδασκαλίαν καὶ νουθεσίαν τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ καὶ τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν προστασίαν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἀθλίου διοικητοῦ τῆς κυρηναϊκῆς χώρας Ἀνδρονίκου, ὅν, μὴ ὑπακούοντα εἰς τὰς προτροπὰς αὐτοῦ, ἀφώρισε καὶ ἀπέκλεισεν οὐ μόνον τῆς ἐν Πτολεμαΐδι ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ τῆς καθόλου κοινωνίας τῶν πιστῶν. Ὁ ἀφορισμὸς δὲ ἐκεῖνος προὐκάλεσε καὶ τὴν παῦσιν αὐτοῦ ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν αὐστηρὰν τιμωρίαν. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἔπαυον οἱ τῶν γειτνιαζουσῶν χωρῶν βάρβαροι τὰς ἐπιδρομὰς καὶ λεηλασίας, ὁ Συνέσιος, ὡς γενναῖος τοῦ Χριστοῦ στρατιώτης, ἔφιππος ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς περιήρχετο πέριξ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως ἵνα προλάβῃ πᾶσαν αἰφνιδίαν τῶν βαρβάρων ἔφοδον, παραθαρρύνων ἀείποτε τοὺς πάντας, καὶ μόνον εἰς τὴν διδάσκαλον αὐτοῦ Ὑπατίαν ἐξέφραζε διὰ τῆς γραφίδος αὐτοῦ τὴν μεγίστην τῆς πατρίδος αὐτοῦ συμφορὰν καὶ τὴν ἐπὶ τούτῳ ἀνέκφραστον αὐτοῦ θλίψιν, ὡς ἐκ τῶν ἑξῆς ἐμφαίνεται: «ἐγώ γε τοι τοῖς πάθεσι τῆς πατρίδος περιεχόμενος καὶ δυσχεραίνων αὐτήν, ἐφ' οἷς ὁρῶ καθ' ἡμέραν ὅπλα πολέμια, καὶ ἀποσφαττομένους ἀνθρώπους, ὥσπερ ἱερεῖα, καὶ τὸν ἀέρα διεφθαρμένον ἔλων ἀπὸ τῆς σήψεως τῶν σωμάτων, καὶ αὐτὸς ἕτερα τοιαῦτα παθεῖν προσδοκῶ». Κατὰ τὴν ἐπελθοῦσαν ὅμως σφοδρὰν ἔφοδον δὲν ἠδυνήθη πλέον ν' ἀποκρύψῃ τὴν ἀπελπισίαν, ἥτις κατέλαβεν αὐτὸν καὶ δι' ἀπαραμίλλου εὐγλωττίας ἐξεδήλωσε τὴν μεγίστην ταραχὴν τοῦ πνεύματος αὐτοῦ καὶ τῆς ψυχῆς ἐπὶ τῇ ἐπανορθώτῳ ἐκείνῃ συμφορᾷ, σὺν ἄλλοις πολλοῖς εἰπὼν καὶ τὰ ἑξῆς: «ὤμοι Κυρήνης! ἧς αἱ δημόσιαι κύρβεις μέχρις ἐμοῦ κατάγουσι τὰς ἀφ' Ἡρακλέους διαδοχάς· οὐ γὰρ ἂν εἴην ἀρχαῖος, ἐν εἰδόσιν ὀλοφυρόμενος τὴν καταβεβλημένην εὐγένειαν. Ὤμοι τῶν τάφων, ὧν οὐ μεθέξω, τῶν δωρικῶν! Ὤμοι Πτολεμαΐδος! ἧς ἀνεδείχθην ὕστατος ἱερεύς. Ἀλλὰ πρόσεστί μοι τὸ δεινὸν οὐκέτι δύναμαι λέγειν· ἐπιλαμβάνεταί μου τῆς γλώττης τὰ δάκρυα. Γέγονα τῆς τῶν ἱερῶν ἀπολείψεως. Ἔδει με ἄχεσθαι πλέοντας, ἀλλ' ὅταν ἐπὶ ναῦν τις καλῇ, μικρὸν ἀναμεῖναι δεήσομαι, βαδιοῦμαι γὰρ πρῶτον ἐπὶ τῶν νεὼν τοῦ Θεοῦ· κυκλώσομαι τὸ θυσιαστήριον· δάκρυσι βρέξω τὸ τιμαλφέστατον ἔδαφος· οὐκ ἀποδραμοῦμαι πρὶν θύραν ἐκείνην, καὶ θρόνον ἐκεῖνον ἀσπάσασθαι· Ὦ ποσάκις θεοκλυτήσω τε καὶ μεταστραφήσομαι; Ὦ ποσάκις ταῖς κιγκλίσι τὰ χεῖρε προσμάξομαι; Ἀλλ' ἰσχυρὸν ἀνάγκη πρᾶγμα βίαιον· ἐπιθυμῶ δοῦναι ὀφθαλμοῖς ὕπνον ἀπερισάλπιστον. Μέχρι πότε παρὰ ἔπαλξιν στήσομαι; μέχρι πότε τηρήσω τὸ μεταπύργιον; Ἀπα-

Digitized by Google

γορεύω, φυλακὰς ἐπιτάττων νυκτερινάς, καὶ φυλάττων ἐν τῷ μέρει, καὶ φυλαττόμενος, ὁ πολλὰ πρότερον ἀγρυπνήσας ἐπὶ ταῖς ἄστρων ἐπιτολαῖς. Ἀποκναίομαι νῦν ἐγρηγορῶν ἐπὶ ταῖς τῶν πολεμίων ἐπιβολαῖς. Πρὸς διαμεμετρημένον ὕδωρ καθεύδομεν· καὶ τὸ λαχόν μοι μέρος εἰς ὕπνον ἀφαιρεῖται πολλάκις ὁ κώδων ὁ φυλακτήριος. Ἂν δὲ καταμύσω μικρόν, ὢ τῶν ἐνυπνίων τῶν σκυθρωπῶν ! εἰς οἷα παραπέμπουσιν ἡμᾶς αἱ μεθ' ἡμέραν φροντίδες. Τὸ λῆξαι πόνων ἄρξασθαι πόνων ἐστί, φεύγομεν, ἁλισκόμεθα, τιτρωσκόμεθα, δεδέμεθα πιπρασκόμεθα. Ποσάκις ἐξανέστην ἄσμενος, ὅτι δεσπότην ἀπέλιπον ; ποσάκις ἐξανέστην ὑπέρασθμος, ἱδρῶτι ραιόμενος, ἐμοῦ τὸν ὕπνον καὶ τὸν δρόμον ἀπολιπών, ὃν κατατείνας ἔφευγον ὁπλίτην πολέμιον ;... ἐγὼ κατὰ χώραν ἀπ' ἐκκλησίας μενῶ· τοὺς παναγεῖς προστήσομαι χέρνιβας· προσφύσομαι τῶν κιόνων τῶν ἱερῶν, αἳ τὴν ἄσυλον ἀπὸ γῆς ἀνέχουσι τράπεζαν· ἐκεῖ καὶ ζῶν καθεδοῦμαι. καὶ ἀποθανὼν κείσομαι. Λειτουργός εἰμι τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ψυχὴν ἴσως ἀπολειτουργῆσαί με δεῖ· οὐ μὴν ὅ γε θεὸς περιόψεται τὸν βωμὸν τὸν ἀναίμακτον, ἱερέως αἵματι μιαινόμενον.»

Ἐπειδὴ ἀρκούντως κατεπόνησα τὸν νοῦν ὑμῶν καὶ οὐχὶ ὀλίγον ἐβάρυνα τὰς ἀκοὰς ὑμῶν, σεβάσμιοι Πατέρες, ἐφ' ᾧ καὶ ἀπειράκις ζητῶ συγγνώμην, δὲν ἀναφέρω σὺν ταῖς χιλιάσι τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἱεραρχῶν, τῶν ἀκαμάτων ἐκείνων καὶ ὀτρηρῶν τῆς Ἐκκλησίας σκαπανέων καὶ κρατερῶν προμάχων τῶν δογμάτων καὶ δικαίων τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, καὶ τοὺς ἀτρύτους ἀγῶνας, εἰς οὓς ὑπεβλήθη ὅπως διασώσῃ τὴν ἱερὰν ἡμῶν πίστιν ἀνόθευτον καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ ἄσπιλον ἀπὸ τῶν καταχρήσεων τοῦ Παπισμοῦ ὁ μέγας ἐκεῖνος ἱεράρχης, ὁ βαθὺς γνώστης πάσης σοφίας καὶ ἐπιστήμης, ὁ πολυγραφώτατος καὶ κριτικώτατος ἐκεῖνος συγγραφεύς, ὁ Μέγας Φώτιος, οὗ ἡ δόξα ἄφθιτος καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη συμπάσης τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ ἰδίᾳ τῆς ἑλληνικῆς αἰώνιος.

Ἐπίσης δὲν ἀναφέρω διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους καὶ τοὺς ἀγῶνας, οὓς κατέβαλλον οἱ ἐκ Θεσσαλονίκης προσφιλέστατοι ἀδελφοὶ ἡμῶν Κύριλλος καὶ Μεθόδιος, οἱ Ἕλληνες μοναχοί, ἵνα ἐπιστρέψωσιν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ἐξημερώσωσι καὶ ἐκπολιτίσωσι τοὺς Βουλγάρους, τοὺς Χαζάρους, τοὺς Μοραβοὺς καὶ τοὺς Βοεμούς, λαοὺς βαρβάρους καὶ αἱμοδιψεῖς.

Ἐκ τῶν ὀλιγίστων τούτων λόγων καὶ ἀτάκτως ὧδε ἐρριμμένων φρονῶ, ὅτι ἐδείχθη, ὅτι ὄντως τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος εἶνε ἐκεῖνο, ὅπερ διὰ τῆς γλώσσης αὐτοῦ τὰ μάλιστα συνετέλεσεν εἰς τὴν ταχεῖαν ἐξάπλωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ εἰς τὸν καθορισμὸν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν θείων αὐτοῦ δογμάτων, ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς εἶνε ἐκεῖνος, ὅστις προσέφερε τοὺς ἱεράρχας του τοὺς ἁγίους, τοὺς ἀτρομήτους τούτους τοῦ ὀρθοδόξου Χριστιανισμοῦ προμάχους καὶ προασπιστάς, ἅμα δὲ καὶ τῶν αἱρέσεων ἀκαταβλήτους πολεμιστάς, οἵτινες ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτεύματος παραλαβόντες, κατήρτισαν καὶ τὸν ὀργανισμὸν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου καὶ μέχρι τοῦ νῦν διέπεται αὕτη.

Digitized by Google

Ἰδοὺ δὲ τί περὶ τῆς ἡμετέρας ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας εἶπέ ποτε πρὸς τοὺς ὁμιλητὰς αὐτοῦ καὶ ὁ διάσημος θεολόγος καὶ σοφὸς καθηγητὴς τοῦ ἐν Βερολίνῳ Πανεπιστημίου Στράους : «ὅλα τὰ θεῖα στοιχεῖα τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀνεπτύχθησαν ἐν τῇ ἑλληνικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἥτις ἐστὶν Ἐκκλησία τῶν ὀκτὼ πρώτων αἰώνων τοῦ Χριστιανισμοῦ... Ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία ἐπεξειργάσθη τὰς βάσεις τῆς χριστιανικῆς γνώσεως... Ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, φυλάττουσα τὸν Χριστιανισμὸν τῶν ὀκτὼ πρώτων αἰώνων, ἔχυσε ποταμοὺς αἵματος ὑπὲρ τῆς πίστεως ταύτης... ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξέλθωμεν τοῦ κύκλου, ὃν διέγραψεν ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία. Ἡμῖν λείπεται ὁπωσδήποτε νὰ στρεφώμεθα πρὸς τὸν κύκλον τοῦτον καὶ νὰ πλησιάζωμεν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν» (Ἱερομνήμων περιοδ. Α'. τεῦχος Ε'. Ϛ', καὶ Ζ'.)

Ἅπασαι δὲ αἱ ἀποφάνσεις καὶ τὰ πρακτικὰ τῶν ἱερῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἐγράφησαν εἰς τὴν γλῶσσαν ἐκείνην, εἰς ἣν ἐγράφησαν καὶ καθωρίσθησαν καὶ οἱ νόμοι τοῦ ὡραίου καὶ ὑψηλοῦ, νόμοι τὸν θαυμασμὸν κινοῦντες καὶ τὴν ἔκπληξιν πάσης εὐγενοῦς ψυχῆς καὶ μεγάλης διανοίας, δυναμένης ἵνα ἐκτιμᾷ καὶ ἀποθαυμάζῃ τὸ κάλλος καὶ τὸ ὕψος, ἐγράφησαν δηλαδὴ εἰς τὴν θείαν καὶ εἶνε ἀληθῶς θεία, διότι ὁ Θεὸς δι' αὐτῆς ἐλάλησε καὶ αὐτὴν ἐξελέξατο ὡς ὄργανον τῆς διαδόσεως τῶν θείων αὐτοῦ ἀληθειῶν καὶ παραγγελμάτων, εἰς τὴν θείαν, λέγω, ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων γλῶσσαν, εἰς ἣν ἐγράφη καὶ τὸ πρῶτον καὶ κυριώτατον τοῦ Χριστιανισμοῦ δόγμα, ἐξ οὗ ἐξηρτᾶτο ἡ ἠθικὴ ἀνακαίνισις καὶ σωτηρία τοῦ κόσμου παντός, ὡς καὶ ἅπαν τὸ ἑλληνικὸν ἱερὸν ἐκεῖνο σύμβολον, ὅπερ, ἐκ τῆς ἑλληνικῆς διανοίας ἐξελθόν, δὲν ὑπάρχει χριστιανικὴ καρδία νὰ μὴ ὁμολογῇ, οὐδὲ γωνία γῆς νὰ μὴ ἀκούῃ τοὺς ἤχους αὐτοῦ τοὺς ἱεροὺς καὶ ἀνθρωπίνη χριστιανικὴ γλῶσσα, εἰς ἣν νὰ μὴ μετεγλωττίσθη ἡ τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου καὶ τῶν Ἀλεξάνδρων καὶ τῆς λοιπῆς ἐκείνης ἱερᾶς χορείας τῶν πατέρων ἡμῶν γλῶσσα, οὓς εὐσεβῶς γεραίρουσι πᾶσαι αἱ χριστιανικαὶ φυλαὶ καὶ τὰ γένη, φόρον εὐγνωμοσύνης ἐπὶ τούτῳ ἀϊδίου ἀποτείνουσαι, διότι οἱ ὑπὸ τῆς διαυγεστάτης ἑλληνικῆς ἐκείνων διανοίας ἐξελθόντες οὕτω σαφεῖς καὶ ὡρισμένοι καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν φωνὴν συνταχθέντες ἱεροὶ κανόνες, δι' ὧν ἡ ἀνθρωπίνη συνείδησις διέπεται, ἐτέθησαν ὡς ὑπόβαθρον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ᾠκοδομήθη ὁ μετὰ ταῦτα χριστιανικὸς πολιτισμός.

Καὶ λοιπὸν ἀφ' οὗ ἡ ἀνθρωπότης πᾶσα εὐγνωμονεῖ τοῖς ἡμετέροις Ἱεράρχαις καὶ προμάχοις τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐπακριβῶς καθορίσασι καὶ διατυπώσασι τὰ δόγματα τῆς πίστεως ἡμῶν, ὅπερ δὲν εἶνε καὶ μικρὸν δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας ἐγκαύχημα καὶ σέμνωμα, ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες δὲν δικαιούμεθα, ἵνα σεμνυνώμεθα καὶ ἐγκαυχώμεθα ἐπὶ τούτῳ, ὅτι ἀναφέρομεν εἰς τὸ ὑπέρτατον καὶ ἀπόλυτον ἐκεῖνο Ὄν, ὅπερ ἰδιάζουσαν ὅλως ἀγάπην καὶ εὔνοιαν ἐπεδείξατο εἰς τὴν ἡμετέραν ἀριπρεπῆ φυλήν, τὴν πίστιν ἡμῶν καὶ τὴν προσευχήν, ἀκριβῶς δι' αὐτῶν ἐκείνων τῶν λέξεων, ἐν οἷς καθώρισαν καὶ διετύπωσαν αὐτὴν οἱ μεγάλοι ἐκεῖνοι ἄνδρες, οἱ ἐκ τῶν σπλάγχνων τοῦ ἡμετέρου ἔθνους ἐξελθόντες καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἐκκλησίᾳ ἀνατραφέντες;

Digitized by Google

Οὐ μόνον δικαιούμεθα, ἵνα ἐπὶ τούτῳ σεμνυνώμεθα, ἀλλὰ καὶ καθῆκον ἔχομεν, ἐπιβαλλόμενον ἄνωθεν, ἵνα καὶ ἐν τῇ γλώσσῃ ταύτῃ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀδιαλείπτως ἐντρυφῶμεν, ἀπὸ ταύτης ἀρυόμενοι πᾶν ὅ τι ὡραῖον καὶ ὑψηλὸν ἐν αὐτῇ διετυπώθη, πᾶν ὅ τι δύναται νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ διπλοῦ ἡμῶν ἐνταῦθα προορισμοῦ, ἀλλὰ καὶ τῶν ἁγίων Ἱεραρχῶν τὰς πράξεις νὰ μιμώμεθα, ὑπόδειγμα ἐν τῷ βίῳ ἡμῶν ἔχοντες τοὺς μνημονευθέντας καὶ μάλιστα τὸν ἱερὸν ἐκεῖνον Συνέσιον, οὗ ἡ εὐγενὴς ἑλληνικὴ καρδία ἐτιτρώσκετο ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τῶν τάφων τῶν πατέρων αὐτοῦ, οὓς ἔμελλε νὰ κατακτήσωσιν οἱ ἐπήλυδες λαοὶ καὶ τῶν ὁποίων τὴν προάσπισιν αὐτὸς οὗτος αὐτοπροσώπως ἀνέλαβεν, ὡς γενναῖος τοῦ Χριστοῦ στρατιώτης.

Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις εἶνε ἀναντίρρητον καὶ τοῦτο, ὅπερ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου ἐξάγεται, καθ' ὅσον, μόνον ὅτε προσῆλθον τῷ Σωτῆρι Χριστῷ Ἕλληνες, ἀνεφώνησεν «ἐλήλυθεν ἡ ὥρα ἵνα ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου δοξασθῇ». (Ἰωαν. ιβ'. 23), εἶνε ἀναντίρρητον, λέγω, ὅτι ἂν μὴ Ἕλληνες ἐπίστευον εἰς Χριστόν, ἤθελεν ὁ Θεάνθρωπος παρατείνῃ ἔτι τὴν ἐν ἀνθρώποις διατριβὴν αὐτοῦ, μέχρις οὗ ἐκ τούτων τινὲς ἐγίνοντο ὀπαδοὶ αὐτοῦ, καθ' ὅσον εἰς οὐδὲν ἄλλο ἔθνος ἠδύνατο νὰ ἐμπιστευθῇ τὴν ἣν παρὰ τοῦ Πατρὸς ἔλαβε παρακαταθήκην, εἰμὴ εἰς τὸ ἑλληνικόν, διότι οὐδὲν ἄλλο ἔθνος, οὐδεμία ἄλλη φυλὴ εἶχε τὴν ἱκανότητα, ἵνα προαγάγῃ καὶ διαδώσῃ, καὶ καθορίσῃ καὶ ἀναπτύξῃ φιλοσοφικῶς τὰ δόγματα καὶ τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ.

Οἱ πάντες ἦσαν βάρβαροι, πλὴν τῶν φιλτάτων αὐτῷ Ἑλλήνων, ἐξ ὧν προδρόμους τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ προφήτας προαπέστειλε σὺν ἄλλοις καὶ τὸν σοφώτατον ἁπάντων τῶν ἀνθρώπων Σωκράτην, τοιαύτην περὶ τοῦ προσδοκωμένου Μεσσίου ἐξενεγκόντα γνώμην: «Καθεύδοντες διατελοῖτε ἄν, εἰ μή τινα ἄλλον ὑμῖν ὁ θεὸς ἐπιπέμψειε, κηδόμενος ὑμῶν» (Ἀπολ. Σωκρ.).

ΤΕΛΟΣ

Digitized by Google

Η ΕΠ' ΕΣΧΑΤΩΝ ΔΡΑΣΙΣ ΤΩΝ ΡΩΣΣΩΝ ΠΑΝΣΛΑΥΪΣΤΩΝ ΚΑΙ Η ΡΩΣΣΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Ἡ κατὰ Μάϊον ἔλευσις τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βουλγαρίας Φερδινάνδου εἰς Πετρούπολιν καὶ κατόπιν εἰς Μόσχαν καὶ Κίεβον ἐπεῖχε τύπον θριαμβευτικῆς παρελάσεως «τοῦ ἐγκαθέτου τοῦ Σταμπούλωφ» διὰ τῶν πρωτευουσῶν τῆς Ρωσσίας. Ἐν Μόσχᾳ τοσοῦτος ὑπῆρξεν ὁ ζῆλος τῆς ἀστυνομίας, ὥστε ὀλίγον ἔλλειψεν αὕτη διὰ τῆς βίας νὰ ἐξαναγκάσῃ τοὺς ἡγουμένους τῶν ἑλληνικῶν καὶ σερβικῶν Μετοχίων, ὅπως διακοσμήσωσιν αὐτά, κατὰ τὸν χρόνον τῆς διαμονῆς τοῦ Φερδινάνδου, διὰ βουλγαρικῶν σημαιῶν, ἀλλ' οὗτοι μετὰ ἐπαινετοῦ θάρρους κατηγορηματικῶς ἠρνήθησαν τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς παραλόγου ταύτης ἀπαιτήσεως τῆς ἀστυνομίας, ἐξαιρέσει δυστυχῶς τοῦ ἡγουμένου τοῦ ἁγιορειτικοῦ ἰβηριτικοῦ Μοναστηρίου. Ἡ τῷ Πρίγκιπι τοῦ Κοβούργου ἐπιδειχθεῖσα τὴν φορὰν ταύτην ὑποδοχὴ ὑπερέβαλλε τὰς ὑποδοχάς, τὰς γενομένας ἄλλοτε πρὸς τοὺς βασιλεῖς τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ρωμουνίας καὶ τῆς Σερβίας καὶ τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Μαυροβουνίου. Οἱ Πανσλαυϊσταί, ἐνισχυθέντες ὑπὸ τῶν Χιτροβικῶν Παλαιστινείων, ἀνέλαβον καὶ αὖθις τὸ πρόσωπον, ὃ ἔπαιζον κατὰ τὸ 1878 ἐν σχέσει πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν, ἐν Ἁγίῳ Στεφάνῳ. Ὁ Βούλγαρος ἡγεμὼν δαψιλῶς διεμοίρασε παράσημα εἰς τὰ μέλη τῶν πανσλαυϊστικῶν Ἑταιρειῶν, αἵτινες ἤδη μετὰ διπλασίου ζήλου θὰ ἐξυπηρετήσωσι τὰ βουλγαρικὰ συμφέροντα

Κατὰ τὴν διαμονὴν τοῦ Προέδρου τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας καὶ τοῦ Ἰταλοῦ βασιλέως ἔλαβε χώραν ἀνταλλαγὴ σκέψεων μεταξὺ τούτων καὶ τοῦ Ρώσσου Μονάρχου περὶ τῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου ὑποθέσεων. Ἡ ἐκ τῆς ἀφορμῆς ταύτης ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Μαυροβουνίου γενομένη δήλωσις περὶ τῆς ἐπιτευχθείσης συμφωνίας μεταξὺ τοῦ Τσάρου καὶ τοῦ Βίκτωρος Ἐμμανουὴλ πλήρως δικαιολογεῖται ὑπὸ εἰδήσεων, ἐχουσῶν τὴν πηγὴν αὐτῶν ἐν τοῖς πανσλαυϊστικοῖς κύκλοις. Αἱ εἰδήσεις αὗται ἥκιστα τυγχάνουσιν εὐάρεστοι διὰ τὴν Ἑλλάδα, οἱ πολιτικοὶ τῆς ὁποίας μετὰ περισσῆς ἀκηδείας παρακολουθοῦσι τὰς ἐνεργείας τῶν χειρόνων ἐχθρῶν τῆς πατρίδος των — τῶν Πανσλαυϊστῶν. Εἶνε ἀληθές, ὅτι ἅπας ὁ αὐτοκρατορικὸς Οἶκος ἐπιδεικνύει τὰς συμπαθείας αὐτοῦ τῇ Ἑλλάδι καὶ τοῖς Ἕλλησιν, ἀλλ' οἱ Πανσλαυϊσταὶ διὰ τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν Ποπεδονόστσεφ καὶ Ἰγνάτιεφ κατορθοῦσιν εἰς ἑκάστην περίστασιν

Digitized by Google

νὰ ὠθήσωσι τὸ πηδάλιον τῆς ρωσσικῆς πολιτικῆς ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς Ἐκκλησίας των.

Εἶνε γνωσταὶ αἱ βλέψεις τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Ἰταλίας ἐπὶ τῆς Ἀλβανίας καὶ τῆς Ἠπείρου, πρὸς δὲ καὶ ἡ τάσις τῆς τελευταίας νὰ συγκαταλέγῃ καὶ τὴν ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ μόνον οἰκουμένην Ἤπειρον μετὰ τῆς Ἀλβανίας. Ἤδη αἱ πανσλαυϊστικαὶ ἐφημερίδες διακηρύττουσιν, ὅτι ἡ Ρωσσία ἀναγνωρίζει εἰς τὴν ἰταλικὴν διπλωματίαν δικαίωμα ἀναμίξεως εἰς τὸ ἠπειροαλβανικὸν ζήτημα, παραγνωρίζουσα τὴν ἑλληνικὴν ἐθνικότητα τῆς Ἠπείρου. Μετὰ δὲ τὰς συνεντεύξεις τοῦ Κοδοόργου εἰς τὰ Ὑπουργεῖα μετὰ τοῦ Ποπεδονόστεφ, Ἰγνάτιεφ, Λάμψδορφ καὶ τοῦ Μητροπολίτου ἔτι τῆς Πετρουπόλεως τὸ ρωσσικὸν Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν, ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ αὐστριακοῦ, προέβη εἰς διαβήματα παρὰ τῷ Σουλτάνῳ, περὶ εἰσαγωγῆς μεταρυθμίσεων ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἠπείρῳ. Φυσικῷ τῷ λόγῳ αἱ μεταρυθμίσεις αὗται, ἐφαρμοζόμεναι, θέλουσι προσλάβῃ ἐν μὲν τῇ Μακεδονίᾳ βουλγαρικήν, ἐν δὲ τῇ Ἠπείρῳ ἀλβανικὴν χροιάν. Οἱ φίλοι τῶν Βουλγάρων ἤρχισαν ἤδη ἐν τοῖς πανσλαυϊστικοῖς ὀργάνοις νὰ ἐκφράζωσιν ἰδέας περὶ τοῦ ἀντικανονικοῦ τῆς ἐν μιᾷ πόλει ὑπάρξεως δύο ἐπισκόπων, δηλ. ἄλλαις λέξεσιν, ἐπιζητοῦσι τὴν ἀπομάκρυνσιν ἐκ τῆς Μακεδονίας τῶν μητροπολιτῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου. Ἡ ἐπ' ἐσχάτων δήλωσις τοῦ ἀπολογητοῦ τοῦ πνευματικοῦ ρωσσικοῦ σωματείου «Σουμπόην» (Ἐκκλησιαστικαὶ Εἰδήσεις Ἀριθ. 27) ὅτι ἡ «ἡ ρωσσικὴ Ἐκκλησία δὲν διέκοψε τὴν ἐπικοινωνίαν οὔτε μετὰ τῆς μὲν (τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ) οὔτε μετὰ τῆς δὲ (τῆς σχισματικῆς βουλγαρικῆς) Ἐκκλησίας, ὡς καὶ αὗται μετὰ τῆς ῥωσσικῆς» μαρτυρεῖ λίαν ἐπισήμως, ὅτι ἡ ρωσσικὴ Διοικοῦσα Σύνοδος εὑρίσκεται ἐν πλήρει κοινωνίᾳ μετὰ τῆς σχισματικῆς βουλγαρικῆς ἱεραρχίας, ἄλλως τοιαύτη δήλωσις δὲν θὰ ἐδημοσιεύετο ἐν τῷ ἐπισήμῳ ὀργάνῳ τῆς ρωσσικῆς Συνόδου. Συγχρόνως ἐν τῷ αὐτῷ περιοδικῷ δημοσιεύονται ἐξ ἀρχαίων χειρογράφων παντὸς εἴδους βλασφημίαι καὶ συκοφαντίαι κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς ἱεραρχίας αὐτῶν. Δὲν θὰ προχωρήσωμεν περαιτέρω εἰς τὴν προσαγωγὴν κακολογιῶν καὶ συκοφαντιῶν κατὰ τῆς ἑλληνικῆς ἱεραρχίας, τὰς ὁποίας μετ' εὐχαριστήσεως καὶ προθυμίας θ' ἀναγνώσωσι πάντες οἱ Ρῶσσοι ἀρχιερεῖς καὶ «παπάδες», ἵνα τὰς μεταδώσωσι πρὸς τὸν λαόν, δηλητηριάζοντες ἐν αὐτῷ τὰ πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἱεραρχίαν αἰσθήματα σεβασμοῦ καὶ ἐκτιμήσεως. Πολὺ διαφόρως ἐφέρετο ὁ Πλάτων καὶ ὁ Φιλάρετος οἱ ἀοίδιμοι τῆς Μόσχας Μητροπολῖται. Καὶ αὐτὸς ἔτι ὁ κάπως μισέλλην, πλὴν ὀξυνέστατος ἱστορογράφος τῆς ρωσσικῆς Ἐκκλησίας Γολουβίνσκη μετ' ἐπαίνου καὶ ἐκτιμήσεως ἀναφέρει τοὺς Ἕλληνας Μητροπολίτας Μόσχας καὶ Κιέβου. Οἱ ἱεράρχαι οὗτοι δὲν ἦσαν φιλάργυροι καὶ ἱερόσυλοι, ἀλλὰ ποιμένες ἀληθεῖς, ἕτοιμοι ὅπως θῶσι τὴν ἑαυτῶν ψυχὴν ὑπὲρ τῆς ποίμνης αὐτῶν· τρεῖς τοιοῦτοι ὁ Μιχαήλ, ὁ Θεόγνωστος καὶ ὁ Φώτιος συγκατελέγησαν εἰς τὴν χορείαν τῶν ἁγίων, ἕτεροι δὲ ὡς ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης καὶ ὁ Νικηφόρος Θεοτόκης, ἐδόξασαν τὴν ρωσσικὴν Ἐκκλησίαν διὰ τῶν ἔργων καὶ τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν.

Digitized by Google

Οἱ Ἕλληνες ἱεράρχαι διαφέρουσι τῶν Ρώσσων κατὰ τὸ ὅτι οὗτοι ζῶσι μεταξὺ τοῦ ποιμνίου των ἐν διαρκεῖ μετ' αὐτοῦ ἐπικοινωνίᾳ, τοῦθ' ὅπερ δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν περὶ τῶν Ρώσσων ἱεραρχῶν, οἵτινες, δεχόμενοι τὸν μοναχικὸν βίον μετὰ τὴν χηρείαν, ἔχουσιν ὡς σκοπὸν αὐτῶν τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἀρχιερωσύνης καὶ τὴν διὰ ταύτης ἐξασφάλισιν τῶν οἰκογενειῶν των. Καταγόμενοι ἐξ ἰδιαιτέρας τάξεως οἱ Ρῶσσοι ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς περιφρονητικῶς προσφέρονται πρὸς τὰς κατωτέρας τάξεις καὶ ὑποβάλλουσιν αὐτὰς εἰς τοιαύτην φορολογίαν, περὶ ἧς οὐδὲ ἰδέαν κἂν ἔχει ἡ ἑλληνικὴ ἱεραρχία. Τί δὲ εἴπωμεν περὶ τοῦ φυλετισμοῦ αὐτῶν διὰ τὸν ὁποῖον τόσον ἀσυστόλως καὶ τόσον συχνὰ ἐπιτίθενται κατὰ τῆς ἑλληνικῆς ἱεραρχίας ; Εἰς τὴν οὐ πρὸ πολλοῦ δημοσιευθεῖσαν «Συλλογὴν» τῆς αὐτοκρατορικῆς ρωσσικῆς ἱστορικῆς Ἑταιρείας (τόμ. 113) κατεχωρίσθησαν ὑλικὰ διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας κατὰ τὴν βασιλείαν Νικολάου τοῦ Α'. καὶ ἰδοὺ τί ἐν τούτοις λέγουν περὶ τῆς διαγωγῆς τῶν Ρώσσων ἐξάρχων πρὸς τοὺς Γεωργιανούς: « Ἐν πάσῃ ἱεροτελεσίᾳ ὁ Ρῶσσος Ἔξαρχος Εὐγένιος ἔδερε καὶ ὕβριζε τοὺς Γεωργιανοὺς ἱερεῖς, τοὺς ἱεροσπουδαστάς, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τούτου ἐβασάνιζον διὰ τῆς πείνης, ἔτρεφον διὰ σεσηπότος κρέατος καὶ γεωμήλων καὶ ἐνέδυον ὥσπερ φυλακισμένους μὲ ἐλεεινοὺς χιτῶνας. Τὸ Σεμινάριον τῆς Τιφλίδος ὡμοίαζε μᾶλλον μὲ φυλακὰς παρὰ μὲ ἐκπαιδευτήριον. Οἱ ἱεροσπουδασταὶ ἀνίσταντο τῆς τραπέζης ἡμιπεινασμένοι, διότι οὔτε τὸν ἄρτον τοῖς παρεῖχον μέχρι κορεσμοῦ. Τὰ ἀγγεῖα οὐδέποτε ἐκαθαρίζοντο. Ἐκ τῆς ἐλλείψεως κλινῶν ἐπὶ μιᾶς ἐκοιμῶντο ἀνὰ δύο ἱεροσπουδασταί. Κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐλεύσεως τοῦ αὐτοκράτορος ἐν Τιφλίδι, τοὺς ἱεροσπουδαστὰς ἔκλειον ὡς θηρία, ἵνα μὴ ἴδῃ ὁ αὐτοκράτωρ τὴν ἐλεεινότητα τῆς καταστάσεως, ἐν ᾗ εὑρίσκοντο. Μήπως οἱ Ἕλληνες Μητροπολῖται ἐπεδείξαντο ἔστω καὶ παρομοίαν ταύτης διαγωγὴν πρὸς τοὺς Ρώσσους ; Ἀλλὰ καὶ οἱ διάδοχοι τοῦ Εὐγενίου δὲν ἦσαν καλείτεροι αὐτοῦ. Οὕτως ὁ Ἰσίδωρος ἐγένετο αἴτιος τῆς δημεύσεως τῶν κτημάτων τῶν γεωργιανῶν ἐκκλησιῶν, ἡ ἀξία τῶν ὁποίων ἀνήρχετο μέχρι 100 ἑκατομμυρίων ρουβλίων. Ὁ διάδοχος τούτου Εὐσέβιος ἐπώλησε τὰ πλούσια σκευοφυλάκια τῶν Πατριαρχῶν τῆς Ἰβηρίας καὶ Ἰμεριτίας, ἀφαιρῶν ἀπὸ τῶν ἀγγείων καὶ ἱερῶν σκευῶν τοὺς πολυτίμους λίθους καὶ ἐκ τῶν εἰκόνων τὰ χρυσᾶ ἐπιθέματα. Ἓν ἐκ τῶν χρυσῶν ἐπιθεμάτων ἱστορικοῦ τινος Εὐαγγελίου, ἀξίας 750,000 ρουβλίων, πωλήσας εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Στρόγκωφ, ἀντικατέστη δι' ἀργυροῦ τοιούτου. Εἷς τῶν διαδόχων τούτου, ὁ Παῦλος, τοσοῦτον κατεπίεζε τοὺς Γεωργιανούς, ὥστε οἱ ἱεροσπουδασταί, ἀποθηριωθέντες, ἐφόνευσαν τὸν Ρῶσσον διευθυντὴν τοῦ Σεμιναρίου· κατὰ τὴν κηδείαν δὲ τούτου ὁ Ἔξαρχος Παῦλος ἱερουργῶν κατηράσθη δημοσίᾳ τὴν γεωργιανὴν Ἐκκλησίαν, τοῦθ' ὅπερ καὶ κατέστησε τὴν ἀνάκλησιν αὐτοῦ ἀναπόφευκτον. Ἐπὶ ἑτέρου Ἐξάρχου, Βλαδιμήρου τινός, τοσοῦτον οἱ περὶ τὸν Ἔξαρχον κατεπίεζον τὸ ἰθαγενὲς ἱερατεῖον, ὥστε ἱερεύς τις, ἀπελπισθείς, ἐφόνευσεν ἕνα ἀρχιμανδρίτην. Ὁ Ἔξαρχος παρέδωκε τοῦτον τῷ Στρατοδικείῳ, ὅπερ κατεδίκασε τὸν φονέα εἰς θάνατον. Παρὰ τὰς παρακλήσεις ὅλου τοῦ ἱερατείου καὶ τὴν μετάνοιαν τοῦ πταί-

Digitized by Google

στου πρὸς μετρίασιν τῆς ποινῆς ὁ Ἔξαρχος ἔμενεν ἄκαμπτος καὶ ἴσως διὰ τὴν σκληρότητα ταύτην προήχθη εἰς τὴν πρωτόθρονον τῆς Μόσχας ἐπαρχίαν. Καὶ ὁ τελευταῖος δὲ Ἔξαρχος Ἀλέξιος, μὴ ὑστερῶν τοῦ παραδείγματος προκατόχων του, ἐζήτησε τὴν μετάθεσιν ἐν ῥωσσικῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου Γεωργιανοῦ ἐπισκόπου καὶ τὴν πλήρωσιν τοῦ θρόνου διὰ Ρώσσου, μὴ γνωρίζοντος τὴν γεωργιανὴν γλῶσσαν. Πῶς λοιπὸν μετὰ τοσαῦτα τολμᾷ ἡ ῥωσσικὴ ἱεραρχία νὰ ψέγῃ τὸ ἑλληνικὸν Πατριαρχεῖον ἀκριβῶς διὰ τοιαῦτα σφάλματα, τὰ ὁποῖα μέχρι τοῦ νῦν ῥυπαίνουσι αὐτὴν ταύτην; Τοῦτο πρὸ πολλοῦ ὤφειλε νὰ ὑποδείξῃ ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης τῷ ῥωσσικῷ πνευματικῷ Κολλεγίῳ, τὸ ὁποῖον δὲν ἐξαρκεῖται μόνον εἰς τὰ ἐν Γεωργίᾳ ἆθλά του, ἀλλὰ ἐν Βεσσαραβίᾳ καταπιέζει τοὺς Μολδαυοὺς καὶ ἐν Κριμαίᾳ τοὺς Ἕλληνας διὰ τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς τελέσεως τῆς θείας λατρείας εἰς τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν γλῶσσαν.

Κατ' αὐτὰς ἐν τῷ ἐπισήμῳ περιοδικῷ τῆς ῥωσσικῆς Συνόδου κατεχωρίσθη διάταξις, ἐφελκύσασα τὴν προσοχὴν τοῦ κοινοῦ, διὰ τῆς ὁποίας ἀκυροῦται ἡ ἀπόφασις τῆς Διοικούσης Συνόδου, ἡ παρασχοῦσα ἄδειαν συλλογῆς ἐράνων ὑπὲρ τῆς ἐν Ἄθῳ μονῆς τοῦ Φιλοθέου καὶ ἀντ' αὐτῆς δίδεται ἄδεια συλλογῆς ἐράνων ὑπὲρ δύο βουλγαρικῶν μονῶν. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι οἱ Ρῶσσοι ἀρχιερεῖς πάσῃ δυνάμει ἀντενήργησαν εἰς τὰς ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων ἐράνους δι' ὃ ἡ ῥωσσικὴ Σύνοδος ὑπήκουσε εἰς τὰ αἰσθήματα τούτων, καὶ ἠκύρωσε τὴν πρώτην αὐτῆς ἀπόφασιν, ἀνταλλάξασα ταύτην δι' ἄλλης, ἀρεστῆς παντὶ τῷ ῥωσσικῷ ἱερατείῳ.

Κατὰ τὴν 24 Αὐγούστου οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Πανσλαυϊστῶν συνέρχονται ἐν Βουλγαρίᾳ διὰ τὰ ἐγκαίνια ναοῦ ἐν Σίπκᾳ. Οἱ ὀρθόδοξοι Ρῶσσοι θὰ δεχθῶσιν εὐχὰς καὶ εὐλογίας παρὰ σχισματικῶν ἀρχιερέων, ἀσπαζόμενοι τὴν δεξιὰν αὐτῶν. Ἀλλὰ τοῦτο εἶνε πλήρης ἐξουδένωσις τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων καὶ ὀνειδιστικὴ ἐπίδειξις κατὰ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Ἀδιάφορον· τοῦτο ἀπαιτοῦσιν οἱ φιλοβούλγαροι πανσλαυϊστικοὶ καὶ δυστυχῶς παντοδύναμοι νῦν ἐν Ρωσσίᾳ κύκλοι. Αὐτοὶ οὗτοι, καίτοι δι' οὐδένα ἐν Πετρουπόλει εἶνε μυστήριον, ὅτι αἱ τὴν Μακεδονίαν κατατρύχουσαι συμφοραὶ εἶνε ἔργον Βουλγάρων στρατιωτῶν, μετημφιεσμένων εἰς λησταντάρτας, ἐν τούτοις κατώρθωσαν, ὅπως ἅπας ὁ ῥωσσικὸς τύπος, ἐκτὸς ὀλιγίστων ἐξαιρέσεων, ὁμοφώνως ὑποστηρίζῃ τὰς βουλγαρικὰς ἀνόμους ἀξιώσεις ἐπὶ τῆς Μακεδονίας καὶ ἀπαιτῇ δι' αὐτὴν μεταρρυθμίσεις ὑπὸ τὸ βουλγαρικὸν πνεῦμα, αἵτινες θὰ προλειάνωσι τὰ πράγματα πρὸς ἐπανάληψιν καὶ ἐν Μακεδονίᾳ τοῦ ὑπὸ τοῦ Βάτεμβεργ ἐν Ρωμυλίᾳ διαπραχθέντος παραξικοπήματος.

Ἡ ἐπ' ἐσχάτων γενομένη ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Μαυροβουνίου πρότασις περὶ ἀναθεωρήσεως τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου ἠδύνατο νὰ ὑποβοηθήσῃ τὴν εἰρηνοποίησιν τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολῆς· διότι καὶ τῇ Αὐστρίᾳ θὰ ὑπεδεικνύετο ἡ ἀνάγκη τῆς ἐκκενώσεως τῆς Βοσνίας καὶ αἱ μεταρρυθμίσεις ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ θὰ ἐπεβάλλοντο ὑπὸ πανευρωπαϊκὸν πνεῦμα. Δυστυχῶς ἡ διπρόσωπος ῥωσσικὴ πο-

Digitized by Google

λιτικὴ καὶ ἡ διαρκὴς ἀνάμιξις τῶν δημιουργῶν τῆς Βουλγαρίας τοῦ Ἁγίου Στεφάνου κατέστησαν τὸ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργεῖον τῆς Ρωσσίας, οὐδὲν πλέον οὐδὲν ἔλαττον, προθάλαμον τοῦ κ. Ποπεδονόστσεφ. Καὶ πράγματι κατὰ τὴν παροῦσαν ἐποχὴν δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ εἴπῃ τις ἀκριβῶς μετά τίνος συνεργάζεται ἡ Ρωσσία ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου. Μετὰ τῆς Αὐστρίας, εἰς τὴν διάθεσιν καὶ τὸν προσηλυσμὸν τῆς ὁποίας ἀφῆκεν ἑκατομμύρια ὀρθοδόξων ἐν Βοσνίᾳ καὶ ἥτις σὺν τῇ θρησκείᾳ, προσπαθεῖ νὰ ἐκριζώσῃ καὶ τὴν ἐθνικότητα τῶν δυστυχῶν Σέρβων, ἢ μετὰ τῆς Γερμανίας, εἰς τὴν ὑπεροχὴν τῆς ὁποίας παρὰ τὸν Βόσπορον ὑποχωρεῖ καὶ χάριν τῆς ὁποίας δὲν ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν διαδικασίαν τῶν Ἁγιοταφιτῶν, ἀλλ' ἀφῆκε νὰ θριαμβεύσῃ ἡ γερμανικὴ ἀγερωχία ; Ἢ μήπως μετὰ τῆς Ἰταλίας, τὴν ὁποίαν εἶνε ἑτοίμη ν' ἀναγνωρίσῃ νόμιμον κληρονόμον τῆς Ἀλβανίας καὶ τῆς Ἠπείρου, ἢ τέλος μετὰ τοῦ Χαμίτ, εἰς τὸν ὁποῖον ἐπιτρέπει νὰ σφάζῃ τοὺς Σέρβους καὶ τοὺς Ἀρμενίους ; Ἐκ τοῦ χάους τούτου ἓν φαίνεται πιθανώτερον : οἱ Πανσλαυϊσταὶ παντὶ σθένει προσπαθοῦσι νὰ δημιουργήσωσιν ἀναρχίαν ἐν Μακεδονίᾳ νὰ ἐξωθήσωσι τὴν Ρωσσίαν εἰς πόλεμον, ὅστις νὰ ἐξαγάγῃ καὶ πάλιν τὰ κάστανα ἐκ τῆς πυρᾶς διὰ τοὺς Βουλγάρους, εἰς ἀντισκήνωμα δὲ ἡ μὲν Αὐστρία, ἐκτὸς τῆς Βοσνίας, νὰ καταλάβῃ μέρος τῆς Παλαιᾶς Σερβίας, ἡ δὲ Ἰταλία τὴν Ἀλβανίαν καὶ τὴν Ἤπειρον.

Διὰ τοῦτο τῷ νεωστὶ διορισθέντι πρεσβευτῇ τῆς Ἑλλάδος ἐν Πετρουπόλει, ἐν τόσῳ χαλεπαῖς περιστάσεσι, προβάλλονται πολλαὶ δυσχέρειαί. Ἐν Βουκουρεστίῳ ἡ κοινότης τῶν κινδύνων ἐκ τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ εἶνε ἐλατήριον εὐμενείας τῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὸν Ἕλληνα ἀντιπρόσωπον, συνεπῶς διευκολύνει τὴν λυσιτελῆ τούτου δρᾶσιν. Ὅλως ἄλλως ἔχουσι τὰ πράγματα ἐν Πετρουπόλει. Καὶ ἐνταῦθα βέβαια οἱ ἐν τέλει θέλουσιν ὑποδέχεσθαι κολακευτικῶς τὸν Ἕλληνα πρεσβευτὴν καὶ μὲ πολὺ ὡραίους ἴσως λόγους θὰ ἐκφράζωνται ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ συγχρόνως οὐδὲ κατὰ γραμμὴν θ' ἀφίστανται τοῦ κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ προγράμματός των. Καὶ τίνι μὲν τρόπῳ θὰ ἐξοικονομῇ τὰς δυσχερείας ταύτας θὰ τῷ ὑποδεικνύῃ ἡ διπλωματική του ἱκανότης, ἐκεῖνο ὅμως, τὸ ὁποῖον δύναται καὶ ὀφείλει νά πράττῃ, εἶνε νὰ παρακολουθῇ τὸν τόσον συχνὰ καὶ ἀχαλινώτως κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπιτιθέμενον ρωσσικὸν τύπον καὶ ἀναισχύντως αὐτόν τε καὶ τὴν ἱεραρχίαν του κατασυκοφαντοῦντα καὶ νὰ ποιῆται ἑκάστοτε δριμείας παραστάσεις παρὰ τῷ Ὑπουργείῳ, βέβαιος, ὅτι ὁ κραταιὸς Πασῶν τῶν Ρωσσιῶν Μονάρχης ὅλως διάφορα αἰσθήματα τρέφει πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἀπὸ τεσσαρακονταετίας ἤδη ἐκφράζει ὁ ρωσσικὸς τύπος, ὑπείκων τῇ πιέσει τῶν Πανσλαυϊστῶν.

Ν. Ν. Δουρνοβώ.

Digitized by Google

ΤΟ ΑΛΒΑΝΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ *

(Ἄρθρον σπουδαίου Ἄγγλου δημοσιολόγου)

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους καὶ τέλος).

Οἱ Αὐστριακοὶ ἔσχον μέχρι τοῦδε μείζονας ἐπιτυχίας. Ἡ ἐν Ἀλβανίᾳ ρωμαϊκὴ Καθολικὴ Ἐκκλησια διατελεῖ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Αὐστρίας, τὸ δὲ βόρειον τῆς χώρας μέρος κατακλύζεται ὑπὸ ἱεραρχῶν παντὸς βαθμοῦ καὶ ἱερέων αὐστριακῆς ἐθνικότητος, ἐνῷ εἰς τὰ διάφορα κέντρα ἀποστολαὶ Ἰησουΐτῶν καὶ Φραγκισκανῶν ἔχουσιν ἐγκαθιδρυθῆ ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς αὐτῆς Κυβερνήσεως. Οἱ Ἰταλοὶ ἀσκοῦσι τὴν ἐπιρροὴν των κυρίως διὰ τῶν ἀλβανικῶν πληθυσμῶν, τῶν ἐγκατεστημένων ἐν τῇ νοτίῳ Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ, ἀποτελούντων δὲ ἀποικίαν, ἀριθμοῦσαν ἄνω τῶν ἑξήκοντα χιλιάδων ἀτόμων καὶ ἀναγομένην εἰς τὴν ΙΕ΄. ἑκατονταετηρίδα.

Ὁ Γεώργιος Καστριώτης, ὁ διὰ τὴν ὑπέροχον αὐτοῦ ἀνδρείαν καὶ τὸ ἀνδρικὸν κάλλος ἐπονομασθεὶς Σκενδέρμπεης (1) ἢ Πρίγκηψ Ἀλέξανδρος (ὁ Μέγας), τυγχάνει ὁ πεφημισμένος τῆς ἀποικίας ταύτης ἱδρυτής. Ὁπόταν πλέον εἶχε καταβληθῆ ἐν τῇ πρὸς τοὺς Τούρκους ἐσχάτῃ αὐτοῦ πάλῃ, ἀπεδέχθη τὴν πρόσκλησιν Πάππα Πίου τοῦ Β΄. νὰ διαβῇ τὴν Ἀδριατικὴν καὶ ἔλθῃ εἰς βοήθειαν τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως ἐναντίον τοῦ Κόμητος Δ' Ἀνζοῦ. Εἰς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του τούτων ἔλαβε δωρεὰν γαίας, εἰς ἃς ἐγκατέστησε συμπατριώτας του μετανάστας. Εἰς τοὺς πρώτους τούτους ἀποίκους προσετέθησαν κατόπιν σώματα μισθοφορικά, ἅτινα εἶχον χρησιμοποιηθῆ ὑπὸ διαφόρων ἰταλικῶν Πολιτειῶν, κατὰ τοὺς ἐναντίον ἀλλήλλων πολέμους καὶ κυρίως ὑπὸ τῆς Ἐνετικῆς Δημοκρατίας. Σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου ἡ ἀποικία προήγετο κατά τε τὴν εὐεξίαν καὶ τὴν σπουδαιότητα, ἐξ αὐτῆς δὲ προῆλθον ἄνδρες πολλοὶ ἐπιφανεῖς· ἡ μνήμη τοῦ Σινιὸρ Κρίσπη θέλει ἐπὶ μακρὸν παραμείνῃ ὡς τοῦ τὰ μάλιστα διακριθέντος ἐξ αὐτῶν (2).

Ἡ ἰταλικὴ ἐπιρροὴ ἐν τούτοις δὲν ἐπαρκεῖται εἰς πλάγια μόνον μέσα· ἐν τῇ

(*) Μετάφρασις ἐκ τῆς Edimburg Review Ἰούλιος 1902.

(1) Ὁ Γεώργιος Καστριώτης ὠνομάσθη Σκενδέρ-μπεης, εὑρισκόμενος εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Σουλτάνου, καὶ νομιζόμενος ἐξωμότης (Σημ. τοῦ «Ἑλληνισμοῦ»).

(2) Ὁ μακαρίτης Κρίσπης ἐθεώρει ποτὲ ἑαυτὸν καὶ Ἕλληνα. (Σημ. τοῦ «Ἑλληνισμοῦ»).

Digitized by Google

νοτίῳ Ἀλβανίᾳ, (1) ὅπου ἡ σφαῖρα αὐτῆς κυρίως κεῖται, ἀποκτᾷ ἔδαφος. Συμφώνως πρὸς τὰς τελευταίας εἰδήσεις τὸ προσωπικὸν τοῦ ἐν Ἰωαννίνοις ἰταλικοῦ Προξενείου ἐνισχύθη. Ἰταλικὰ πλοῖα συχνάκις ἐπισκέπτονται τοὺς ἀλβανικοὺς (2) λιμένας ἀντιστρόφως ἀνάλογον πρὸς τὴν κατάπτωσιν τοῦ ἐμπορίου, ψιθυρίζεται δὲ, ὅτι μεθ' ὅλην τὴν ἐναντίωσιν τῶν τουρκικῶν Ἀρχῶν, οἱ Ἰταλοὶ σκέπτονται περὶ ἱδρύσεως ταχυδρομικοῦ γραφείου ἐν Ἰωαννίνοις, (3) κατὰ μίμησιν τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ ὑπὸ ὁμοίας περιστάσεις ἱδρυθέντος βρετανικοῦ ταχυδρομείου. Τῇ ἀληθείᾳ ἡ ἐν Ἠπείρῳ φιλόδοξος ἐνέργεια τῆς ἰταλικῆς Κυβερνήσεως, συνδυασθεῖσα μὲ τὰς διαφημισθείσας παρασκευὰς μνηστῆρος, ὅπως εἰσβάλῃ ἐξ Ἰταλίας, ἄρχεται ἐμπνέουσα σοβαρὰν ἀνησυχίαν εἰς τοὺς Τούρκους καὶ ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ ἐνισχύσωσι τὰς ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ στρατιωτικὰς δυνάμεις. Πρό τινων ἑβδομάδων ἀξιωματικὸς τῶν ἐπιτελῶν ἀπεστάλη ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μὲ διαταγὴν νὰ συγκετρώνῃ στρατιωτικὰς δυνάμεις εἰς διάφορα τῆς παραλίας σημεῖα, ὁ δὲ Βαλῆς τῶν Ἰωαννίνων, λέγεται, ὅτι παρέσχεν ἤδη αὐτῷ τρία τάγματα πεζικοῦ.

Τὸν μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Ἰταλίας ἐν Ἀλβανίᾳ (4) ἀνταγωνισμόν, τὰ μάλιστα δυσχερές εἶνε νὰ ἐξηγήσῃ ὁ τυχών, διότι ἡ Ἀλβανία πολὺ ἀπέχει νὰ εἶνε κτῆσις ποθητή. Δύσκολον εἶνε νὰ πιστεύσῃ τις, ὅτι ἡ Αὐστρία, ἐν στενοχωρίᾳ ἤδη οὖσα, ὡς ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνταγωνισμοῦ πολλῶν καὶ ποικίλων ἐθνικοτήτων, ἀνυπομονεῖ νὰ ἐπαυξήσῃ τὰς ἐνοχλήσεις της διὰ τῆς προσαρτήσεως χώρας, τοσοῦτον ταραχώδους καὶ ἀχαλινώτου. Ἀλλ' οὐδὲ εἶνε πιθανώτερον, ὅτι ἡ Ἰταλία, ἥτις σχεδὸν δὲν ἀνέλαβεν ἔτι ἐκ τῶν αὐστηρῶν τῆς ἀποικιακῆς πολιτικῆς μαθημάτων καὶ τῆς ἥττης ἣν ὑπέστη ἐν Ἀβησσινίᾳ, σοβαρῶς σκέπτεται περὶ ἀποικιακῆς ἐπεκτάσεως εἰς ἔδαφος, τοσοῦτον ἄγονον καὶ πολλὰ μὴ ὑπισχνούμενον. Ἐκτὸς τούτου, ἡ Ἰταλία δυσκόλως δύναται νὰ καυχηθῇ ἐπὶ περισσείᾳ μέσων, πρὸς παροχὴν τῇ Ἀλβανίᾳ τῶν συνήθων ἀγαθῶν διοικήσεως μονίμου καὶ ὑλικῆς ἀναπτύξεως, ὧν ἡ χώρα δεῖται μεγάλως. Πλὴν ἀλλ' ὅμως, ἀντιζηλία ἀμοιβαία ἐξαναγκάζει ἀμφοτέρας τὰς Δυνάμεις ἐπὶ πολιτικὴν ἐπικρατήσεως, πρὸς παρακώλυσιν ἀποκτήσεως θέσεως ἐν Ἀλβανίᾳ. Οἱ Ἀψβοῦργοι κατ' ἐξοχὴν φαίνονται τηροῦντες τὰς οἰκογενειακὰς παραδόσεις τοῦ Ροδόλφου, τοῦ πτωχοῦ καὶ λαιμάργου Πυργοδεσπότου· ὡς ὁ ἄλλος ἐκεῖνος τῶν προγόνων των, ὁ μονόφθαλμος μὲ τὰ χαλαρὰ χείλη, δυσειδὴς Ἀλβέρτος ὁ Α'. σφόδρα φιλῶν τοῦ κόσμου τὰ ἀγαθά, φαίνονται διαφλεγόμενοι ἔτι ὑπὸ τοῦ πόθου, νὰ ἐπιθέσωσιν ἅρπαγα χεῖρα ἐφ' ὅλων

(1) Ἐννοεῖ δυστυχῶς ὁ κ. συγγραφεὺς τὴν Ἤπειρον, ὡς νοτίαν Ἀλβανίαν, ἐκ τῆς ἐπικρατούσης διὰ τῶν ἰταλικῶν ῥαδιουργιῶν πλάνης, καθόσον εἶνε ἀδικώτατον χώρα ὡς ἡ Ἤπειρος, ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων ἔχουσα τὸ ὄνομα τοῦτο, καὶ ἀριθμοῦσα τὰ 3)4 τῶν κατοίκων της Ἕλληνας, νὰ ὀνομάζηται νοτία... Ἀλβανία ! (Σημ. τοῦ Ἑλλην.).

(2) Ἀνάγνωθι : ἠπειρωτικούς. (Σημ. τοῦ Ἑλλην.).

(3) Τοῦτο ἱδρύθη ἤδη. (Σημ. τοῦ Ἑλλ.)

(4) Ἀνάγνωθι : ἐν Ἠπείρῳ καὶ Ἀλβανίᾳ (Σημ. τοῦ «Ἑλληνισμοῦ»).

Digitized by Google

τῶν πέριξ, ἐπὶ περιουσίας κατὰ τὸ ἥμισυ ἰδίας, ὡς τὸ Νοβι-παζάρ, ἢ ἐξ ὁλοκλήρου ξένης, ὡς ἡ Ἀλβανία, ἀναλαμβάνοντες οὕτω ἔριδας ἀτελευτήτους καὶ πολλὴν διπλωματικὴν ἧτταν, ἀνάμικτον τυχαίᾳ τινι νίκῃ.

Οἱ πόθοι τῶν Ἀλβανῶν εἰσὶ φυσικῷ τῷ λόγῳ ἄγνωστοι. Τὰ ἐξ αὐστριακῆς διοικήσεως προσδοκώμενα ὑλικὰ ὠφελήματα εἰσὶν ἀναμφιβόλως μεγάλα, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ παραδείγματος τῆς Βοσνίας και Ἑρζεγοβίνης, ἀλλ' ἐξ ἴσου μεγάλη εἶνε ἡ ἠθικὴ ἀπώλεια, ἡ συντελουμένη διὰ διοικήσεως, συστηματικῶς ἐπιδιωκούσης τὴν ἀπόσβεσιν τοῦ ἐθνικοῦ αἰσθήματος. Ἐν τῇ ἐκτιμήσει δὲ αὐτῶν τούτων τῶν ἀποδεκτῶν τὰ ἀγαθά, ἅτινα θὰ προσεκόμιζεν αὐστριακὴ κατοχὴ πλέον τι ἢ ἐξουδετερώθησαν ἐκ τοῦ πλήγματος, ὅπερ ἡ κατοχὴ ἐκείνη ἐπέφερεν εἰς τὴν ἀνεξάρτητον αὐτῶν ἀνάπτυξιν ὡς ἐθνικοῦ συνόλου. Τὸ τοιοῦτον ἀποτέλεσμα δὲν εἶνε ἀξιοσύστατον τοῖς Ἀλβανοῖς. Ἤθελεν ἴσως ὑπηρετήσῃ κάλλιον τοὺς σκοποὺς τῆς τε Αὐστρίας καὶ Ἰταλίας, συμφωνία αὐτῶν πρὸς ἵδρυσιν αὐτονόμου Ἀλβανίας· τοὐναντίον ἀποδέχονται νὰ διΐστανται, καὶ ἐνῷ ἐπισήμως ἀποκηρύττουσι πᾶν σχέδιον κατακτήσεως, ἀπὸ κοινοῦ δρῶσιν ὡσεὶ ἡ κατάκτησις τῆς Ἀλβανίας νὰ ἦτο ὁ ἐγγύτερος εἰς τὰς καρδίας των πόθος. Αἱ ἐνέργειαί των ἐπὶ τοῦ παρόντος καλύπτονται εὐσχήμως, ἑκατέρα δὲ τῶν Δυνάμεων τούτων ἀνέχεται τὰς προσπαθείας τῆς ἀντιπάλου, ἐφ' ὅσον αὗται δὲν ἄγουσιν εἰς φανερὰν διατάραξιν τοῦ Status quo, ἡ διατάραξις τοῦ ὁποίου κατὰ τοὺς λόγους τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργοῦ Σινιὸρ Πρινέττη εἶνε ἡ ἀρίστη ἐγγύησις περὶ τῆς ἀσφαλείας τῶν ἀμοιβαίων συμφερόντων των. Ὁ αὐτὸς Ὑπουργὸς ἐν τούτοις, κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον του, ἐκφωνηθέντα τὴν 23 Μαΐου ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Ἀντιπροσώπων, μετ' ἐμφάσεως ὑπηνίξατο τὴν πιθανότητα τῆς διαταράξεως τοῦ Status quo, ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει, προσέθετο, ὅτι ἡ Ἰταλία, χάρις τῇ τριπλῇ Συμμαχίᾳ, θέλει εἶσθαι βεβαία, ὅτι οὐδένα θὰ εὕρῃ ἀποφράσσοντα τὴν ὁδὸν τῶν νομίμων αὐτῆς πόθων. Δὲν εἶνε εὐχερὲς νὰ μεταφράζῃ τις γλῶσσαν διπλωματικὴν μετ' ἀκριβείας ἐντελοῦς. Ἀλλ' οἱ λόγοι τοῦ Ἰταλοῦ Ὑπουργοῦ καταφαίνονται, ὑποδηλοῦντες τὴν ὕπαρξιν ὡρισμένης συνεννοήσεως μεταξὺ Ἰταλίας καὶ Αὐστρίας, πρὸς τελικὴν διανομὴν τῆς χώρας, κατὰ τρόπον ἀμοιβαίως ἱκανοποιητικόν.

Ἡ μεταξὺ αὐστριακῶν καὶ ἰταλικῶν συμφερόντων ἀντίθεσις ἐκτείνεται καὶ πέραν τῶν ὁρίων τῆς Ἀλβανίας. Ἡ βορειανατολικὴ τοῦ Ἀδριατικοῦ παραλία ἐπὶ αἰῶνας ὑπῆρξε μῆλον ἔριδος μεταξὺ τῶν δύο τούτων παραδόξων συμμάχων. Ὁ εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα ἀνταγωνισμός των παρέχει διαρκῆ εὐκαιρίαν εἰς τὸν πανοῦργον τοῦ Μαυροβουνίου ἡγεμόνα νὰ παίξῃ τὴν ἐπικίνδυνον κωμῳδίαν, ἣν ἄλλοτε τοσοῦτον ἐπιδεξίως ὑπεκρίθησαν οἱ βασιλεῖς τῆς Ναβάρρας ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ. Εὐτυχέστερος ὅμως οὗτος ἐκείνων, ἀπολαμβάνει τὴν σταθερὰν εὔνοιαν Μονάρχου, ἰσχυροτέρου ἑκατέρων τῶν ἀμέσων αὐτοῦ γειτόνων. Ἀλλ' ἀφοῦ ὁ λευκὸς Τσάρος, οὗτινος εἶχε τὴν ἐξαιρετικὴν διάκρισιν νὰ διατελῇ ὁ μόνος φίλος, μέχρι τοῦ χρόνου καθ'

Digitized by Google

ὃν ἡ Σερβία καὶ ἡ Βουλγαρία προσέλθωσιν εἰς τὴν ὁμάδα, ἀπέχει πολὺ μακράν. ὁ ἡγεμὼν Νικόλαος συνετὸν εὑρίσκει νὰ καλλιεργῇ σχέσεις ἐγκαρδίως φιλικὰς μετὰ τῆς Ἰταλίας, ὡς τῆς τὸ πλεῖστον ἐπιφόβου ἐκ τῶν δύο ἀντιπάλων, καὶ νὰ μεταχειρίζηται τὴν φιλίαν της ὡς ἀσπίδα κατὰ τῆς Αὐστρίας. Δυνάμεως, ἧς ἡ γειτνίασις καὶ ἡ ἰδιότης τοῦ ἐπεκτείνεσθαι παρουσιάζουσι πολὺ μεγαλειτέρους κινδύνους διὰ τὴν Εὐρώπην, τῆς λιλλιπουτείου αὐτοῦ ἐπικρατείας.

Ἡ ἐν Ἀλβανίᾳ πολιτικὴ κατάστασις εὕρηται τοσοῦτον στενῶς συνδεδεμένη μετὰ τοῦ γενικοῦ δικτύου τῆς διὰ τὰ κράτη τοῦ Αἵμου πολιτικῆς, ὥστε καὶ ἡ ἐλαχίστη διατάραξις τῆς τελευταίας εἶνε ἱκανὴ νὰ ἐπιδράσῃ καὶ ἐπ' ἐκείνης. Ἐφ' ὅσον ἡ ρωσσοαυστριακὴ συμφωνία τοῦ 1897, γενομένη πρὸς διατήρησιν τοῦ **Status quo** ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου, εὑρίσκετο ἐν πλήρει ἰσχύϊ, ἐπετρέπετο τῇ Αὐστρίᾳ ἐλευθέρα δρᾶσις ἐν Ἀλβανίᾳ. Ἀλλ' εὐθὺς ὡς ἡ σύμβασις αὕτη ἔπαυσεν ἐνεργῶς κανονίζουσα τὴν πολιτικὴν τῶν δύο μερῶν διὰ τὴν ἐγγὺς Ἀνατολήν, ἡ Ῥωσσία προσέλαβε στάσιν μεγάλου ἀνταγωνιστοῦ κατὰ τῶν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ αὐστριακῶν συμφερόντων. Διὰ τῶν πανσλαυϊστικῶν Ἑταιριῶν ἀνεπισήμως, ἐπισήμως δὲ διὰ τῆς Ἱερᾶς τῆς Ῥωσσίας Συνόδου, ἡ τοῦ Τσάρου Κυβέρνησις ἐργάζεται, καὶ μέχρι πρὸ μικροῦ εἰργάζετο ὅλαις δυνάμεσι, διὰ τὸν προσηλυτισμὸν τῶν Γκέγκηδων. Τῇ ἀληθείᾳ, οὐδεμίαν ἐπιδεικνύουσα ἀνησυχίαν πρὸς ἀπόκρυψιν τῶν σκοπῶν της, ἐπεδίωξεν αὐτοὺς διὰ τῶν ἐπισήμων αὐτῆς ἀντιπροσώπων κατὰ τὸν ἐναργέστερον τρόπον, ὃν δύναταί τις νὰ φαντασθῇ. Τὰ ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀναφερομένων πηγῶν προερχόμενα χρηματικὰ ποσὰ διενέμοντο ὑπὸ τοῦ ἐν Σκόδρᾳ Ῥώσσου Προξένου, ὁ αὐτὸς δὲ ὑπάλληλος ἐπιδεικτικῶς παρεῖχε συνδρομὰς πρὸς ἀνακαίνισιν παλαιῶν ὀρθοδόξων ναῶν ἢ τὴν ἐγκαινίασιν νέων σλαυϊκῶν Σχολῶν. Ἀληθὲς εἶνε, ὅτι ἡ ἐλαφρὰ βελτίωσις τῶν ρωσσοαυστριακῶν σχέσεων, τελευταῖον ἐπελθοῦσα, ὡς ἐκ τοῦ κοινοῦ κατὰ τῆς Γερμανίας ἀνταγωνισμοῦ των, τείνει νὰ μετριάσῃ τὸν ζῆλον τῶν ἐν Ἀλβανίᾳ Ῥώσσων ἀντιπροσώπων· Ἀλλ' εἶνε δυνατὸν νὰ ἐννοηθῇ, ὅτι πράκτορες, ἐπὶ ἔτη συνειθίσαντες ν' ἀφιερῶσιν ἑαυτοὺς ὁλοψύχως πρὸς ἕνα σκοπόν, θέλουσιν ἐγκαταλείψῃ αὐτὸν— ἐκτὸς κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν φαινόμενον,—εἰς στιγμιαίαν εἰδοποίησιν; Ἐκτὸς δὲ τούτου, ὁ ἐν τῇ βορείῳ Ἀλβανίᾳ ρωσσικὸς ἀγὼν ἀποτελεῖ μέρος τοῦ μεγάλου πανσλαυϊστικοῦ κινήματος, ὅπερ ἠρέμα τείνει νὰ καταβροχθίσῃ τὴν νοτιανατολικὴν Εὐρώπην. Εἷς τῶν ἀμεσωτέρων σκοπῶν τοῦ κινήματος τούτου εἶνε ἡ ἀπορρόφησις τῆς Μακεδονίας, οὐδεμία δὲ δύναμις δύναται νὰ εἶνε ἀσφαλὴς ἐν τῇ κατοχῇ τῆς Μακεδονίας μὲ τὸ πλευρὸν ἐκτεθειμένον εἰς ἐλευθέραν Ἀλβανίαν. Ἐντεῦθεν ἡ πυρετώδης δρᾶσις τῶν Σλαύων ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ χώρᾳ, δρᾶσις, ἥτις εἶνε ἀποτέλεσμα ἐνδιαφέροντος τοσούτου ζωτικοῦ, ὥστε νὰ μὴ δύναται αὕτη διαρκῶς νὰ παρακωλύηται διὰ τῆς βελτιώσεως τῶν διπλωματικῶν ἢ δυναστικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν Δυνάμεων, ἃς αὐτὴ αὕτη ἡ φύσις τῶν πραγμάτων ἐξωθεῖ εἰς πολιτικὸν ἀνταγωνισμόν.

Ὅπου καὶ ἄλλης ἐνδείξεως ὑπάρχει ἀνάγκη περὶ τῶν ἀποφάσεων τῆς Ῥωσσίας πρὸς

Digitized by Google

ὑποστήριξιν τῆς σλαυϊκῆς ἰδέας ἐν Ἀλβανίᾳ, παρέχεται αὕτη ἐξ ἀποπείρας, τελευταῖον γενομένης ὑπὸ τῆς Δυνάμεως ταύτης ἐκ συμφώνου μετὰ τῆς Σερβίας, ὅπως ἐγκαθιδρύσῃ δύο νέα σλαυϊκὰ ὑποπροξενεῖα ἐν Μιτροβίτσῃ καὶ Πρισρένῃ, ἠναγκάσθησαν ὅμως νὰ ἐγκαταλείψωσι τὸ σχέδιον, προσωρινῶς ὁπωσδήποτε, ἕνεκεν τῆς στάσεως τῶν Ἀλβανῶν, οἵτινες διεκήρυξαν διὰ σαφῶν ἐκφράσεων τὴν πρόθεσίν των νὰ φονεύσωσιν ἀμφοτέρους τοὺς ὑποπροξένους, ἐὰν προσήρχοντο νὰ ἐγκατασταθῶσιν εἰς τὰς θέσεις των. Πρὸ τοιούτων γεγονότων δυσχερὲς ἀνευρίσκομεν ν' ἀποδεχθῶμεν ἄνευ ἐπιφυλάξεως τὰς ἐπανειλημμένως χορηγηθείσας διαβεβαιώσεις ὑπὸ τῶν Ρώσσων καὶ Αὐστριακῶν πολιτικῶν, περὶ τῆς ἀμοιβαίας αὐτῶν μερίμνης πρὸς ἀποφυγὴν πάσης ἐνεργείας, τεινούσης νὰ διαταράξῃ τὴν ἰσορροπίαν τῶν σχετικῶν θέσεων, τῶν τηρουμένων ὑπὸ τῶν δύο Δυνάμεων ἐν τῇ ἐγγὺς Ἀνατολῇ. Ἡ τελευταία δήλωσις ἐγένετο παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας ἐν τῇ προσφωνήσει του πρὸς τὰς ἐπιτροπὰς κατὰ τὴν 7ην Μαΐου, καὶ ἡ ἠχὼ αὐτῆς κατόπιν ἐπανελήφθη ἐκτενέστερον ἐκ μέρους τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργοῦ του Κόμητος Γολουχόφσκη, ἐνώπιον τῆς ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐπιτροπῆς τῆς αὐστριακῆς Βουλῆς. Αὐτοκράτωρ καὶ Ὑπουργὸς ἐκ συμφώνου ἐτόνισαν τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα τῆς κατὰ τὸ 1897 συμφωνίας τῆς Πετρουπόλεως, ἓν τῶν ὁποίων εἶνε ἡ ἐ γ κ α τ ά λ ε ι ψ ι ς τ ο ῦ ἐ π ι κ ι ν δ ύ ν ο υ σ υ σ τ ή μ α τ ο ς τ ῆ ς κ α λ ο υ μ έ ν η ς π ο λ ι τ ι κ ῆ ς ὀ ν ε ι ρ ο π ο λ η μ ά τ ω ν ἐ ν τ ῇ Χ ε ρ σ ο ν ή σ ῳ τ ο ῦ Α ἵ μ ο υ κ α ὶ ἐ γ κ α ι ν ί α σ ι ς π ο λ ι τ ι κ ῆ ς ἀ μ ε ρ ο λ η ψ ί α ς. Ἐλέχθη τότε, ὅτι ὁ Ὑπουργὸς εἶπε: Ἀ μ ο ι β α ῖ α ι ὑ π ο ψ ί α ι π ρ ο η γ ο υ μ έ ν ω ς π ε ρ ὶ ἰ δ ο τ ε λ ῶ ν σ κ ο π ῶ ν β α ρ έ ω ς ἐ φ έ ρ ο ν τ ο ὑ π ὸ τ ῆ ς Α ὐ σ τ ρ ί α ς κ α ι τ ῆ ς Ρ ω σ σ ί α ς. Ἀ λ λ' ὅ μ ω ς ἐ π έ π ρ ω τ ο ν ὰ ἐ ξ α φ α ν ι σ θ ῶ σ ι ν α ὗ τ α ι ε ὐ θ ὺ ς, ὡ ς ἐ π ι σ ή μ ω ς ἐ β ε β α ι ώ θ η, ὅ τ ι ο ὐ δ ε τ έ ρ α τ ο ύ τ ω ν ἐ π ο φ θ α λ μ ί ᾳ ο ἱ α ν δ ή π ο τ ε ἐ δ α φ ι κ ὴ ν κ τ ῆ σ ι ν ἐ ν τ ῇ ἐ γ γ ὺ ς Ἀ ν α τ ο λ ῇ». Ἀποτελοῦσι ταῦτα ῥῆσιν θαυμασίαν, καθ' ἑαυτὰ λαμβανόμενα, ἀλλὰ δυσκόλως δύνανται νὰ ὑποστῶσι βάσανον ἐν τῷ φωτὶ τῶν συγχρόνων γεγονότων. Ταῦτα διηγοῦνται ἐντελῶς διάφορα πράγματα. Καὶ ὑπὸ τὴν καλειτέραν ἔτι ὄψιν, ἡ τοῦ Ὑπουργοῦ ὁμολογία πίστεως θέλει ληφθῇ ὡς ἐπεξήγησις τῶν λόγων τοῦ Καίσαρος. «Libenter bomines id quod volunt credunt» δηλ. ἀσμένως οἱ ἄνθρωποι πιστεύουσιν ὅ τι καὶ ποθοῦσι.

Ἐν τῇ νοτίῳ Ἀλβανίᾳ ἢ Ἠπείρῳ, ἀνευρίσκομεν μεθ' ὅλας τὰς προσπαθείας τῆς Ἰταλίας τὴν ἑλληνικὴν ἐπιρροὴν ἰσχυράν, ἐν ἰσχύϊ, ἣν μακρὰ ἱστορικὴ συνέχεια μόνη δύναται νὰ χορηγήσῃ καὶ ἥτις ὀλίγα ὀφείλει ἢ μᾶλλον οὐδὲν εἰς τὰς τεχνητὰς μεθόδους πολιτικῆς προπαγάνδας. Ἡ ἐπιρροὴ αὕτη εἶνε προϊὸν ἐν μέρει μὲν θρησκευτικῆς συμπαθείας, ἁπάντων τῶν νοτίων Χριστιανῶν, ὄντων μελῶν τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ἐν μέρει δὲ κοινότητος τῆς γλώσσης. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα παρὰ πάντων ἐννοεῖται. Ἐν ταῖς μεγαλειτέραις πόλεσιν, ὡς τὰ Ἰωάννινα, εἶνε ἡ μητρικὴ γλῶσσα ὅλων τῶν κατοίκων, ἀνεξαρτήτως θρησκεύματος. Καὶ ἔν τισι ἔτι τῶν δια-

Digitized by Google

μερισμάτων τῆς χώρας ἐν οἷς ἡ ἀλβανικὴ εἶνε τὸ ἐν κοινῇ χρήσει ἰδίωμα, ἡ ἑλληνικὴ χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ γραφῇ ἢ ἐάν, ὡς συμβαίνει, εἷς Τόσκας ἐπιθυμῇ νὰ μεταχειρισθῇ τὴν ἀλβανικήν, ὡς μέσον συνεννοήσεως, ποιεῖται χρῆσιν τῶν ἑλληνικῶν χαρακτήρων.(1) Τὰ διδασκαλεῖα, ὀφειλόμενα εἰς τὴν μεγαλοδωρίαν ἑνὸς μόνου ἀτόμου (τοῦ Ζωγράφου), ἐντὸς τῆς τελευταίας εἰκοσαετίας ἐχορήγησαν διδασκάλους εἰς διακόσια καὶ πλέον ἀλβανικὰ (2) χωρία, περιλαμβάνοντα ὅλα ὁμοῦ πληθυσμὸν ἑξήκοντα περίπου χιλιάδων. Ἐν ὀλίγοις, ἡ ἑλληνικὴ κατέχει παρὰ τοῖς νοτίοις Ἀλβανοῖς τὸ πλεῖστον τὴν αὐτὴν θέσιν,ἣν καὶ ἡ ἀγγλικὴ παρὰ τοῖς ὀρεσεβίοις τῆς Σκωτίας καὶ ἐν Οὐαλλίᾳ. Οὐχὶ ἀνομοίως δὲ τοῖς Σκώτοις καὶ τοῖς Οὐάλλοις, οἱ Τόσκηδες διατρέφουσιν αἰσθηματικήν τινα στοργὴν διὰ τὴν μητρικὴν αὐτῶν, καίτοι διὰ πᾶσαν φιλολογικήν, θρησκευτικὴν καὶ ἐμπορικὴν ὑπόθεσιν ἀνευρίσκουσιν τὴν ἑλληνικὴν μᾶλλον εὔχρηστον καὶ ἀξιοπρεπέστερον φορέα τῆς σκέψεως. Ἀπὸ κοινότητος θρησκεύματος καὶ γλώσσης μέχρι κοινότητος ἐθνικοῦ αἰσθήματος ὑπῆρχεν ἓν βραχὺ βῆμα, καί, ὡς θὰ προεβλέπετο, οἱ νότιοι Χριστιανοὶ Ἀλβανοὶ — Ἠπειρῶται — διατρέφουσι τοὺς αὐτοὺς πόθους, οὓς καὶ οἱ κάτοικοι ἄλλων χωρῶν ὑπὸ ὁμοίας συνθήκας διαβιοῦντες. Θεωροῦσιν ἑαυτοὺς μέλη ἀδιάσπαστα τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, ἡ δὲ εὐχὴ αὐτῶν ἡ πρωτίστη εἶνε νὰ τοῖς ἐπιτραπῇ, ὅπως μετάσχωσι τῶν τυχῶν ἐκείνων, αἴσθημα, ὑποθαλπόμενον ὑπὸ τῶν πολυαρίθμων Ἀλβανῶν μεταναστῶν, τῶν ἐν τῷ ἐλευθέρῳ βασιλείῳ ἐγκατεστημένων, ἀρκούντως φυσικῶς ἐνθαρρυνόμενοι καὶ ὑφ' ὅλων τῶν κατοίκων τοῦ βασιλείου τούτου.

Δὲν θ' ἀνεμένετο βεβαίως, ὅτι ἡ Ἑλλὰς θὰ παρέμενεν ἐπὶ μακρὸν θεατὴς ἀπαθὴς εἰς ἀγῶνα καταλήψεως τῆς Ἀλβανίας. Ἀλβανικὸς Σύνδεσμος ἱδρύθη ἐν Ἀθήναις, καὶ μνείαν τῆς προκηρύξεως αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἀ δ ε λ φ ο ὺ ς ἐ ν Ἀ λ β α ν ί ᾳ ἐποιησάμεθα ἤδη ἀνωτέρω. Τὸ ἔγγραφον εἶνε εὔγλωττον, καίτοι κατ' ἀνάγκην πλαγία πως ἔκκλησις εἰς τὴν κοινὴν αὐτῶν καταγωγήν, τὰς παραδόσεις καὶ τοὺς ἀγῶνας. Περιέχει πρόγραμμα διὰ τὴν νέαν Ἀλβανίαν, ὡς τὴν ὀνομάζει, καὶ συνηγορεῖ ὑπὲρ σχεδίου προσεγγίσεως μεταξὺ τῶν δύο ἀρχαίων καὶ αὐτοχθόνων γενῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Ἔχει ὑπογραφὴ ἀρκούντως καταλλήλως ὑπὸ τῶν κ.κ. Σέχου, Μπότζαρη καὶ Τζαβέλλα, ὀνόματα ἐξ ὧν τὰ δύο τουλάχιστον εἰσὶ ἐκ τῶν ἐνδοξοτέρων ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἑλληνο-ἀλβανικῇ ἱστορίᾳ καὶ σκοπεῖ νὰ ἐξεγείρῃ εἰς τὰ στήθη πολλῶν Ἀλβανῶν τὴν ἀνάμνησιν ἡρωϊκῶν καὶ οὐχὶ πολὺ ἀπομεμακρυσμένων χρόνων, ὁπότε Ἕλληνες καὶ Ἀλβανοὶ ἡνωμένοι ἔχυνον τὸ αἷμά των εἰς πολλὰ πεδία καὶ διὰ κοινὸν σκοπόν.

(1) Τοιαύτη γραφὴ δὲν ὑπῆρξεν. Οἱ Τόσκηδες ἀλληλογραφοῦσιν ἑλληνιστὶ λέξεσι καὶ γράμμασι. (Σημ. «Ἑλληνιμοῦ»).

(2) Τὰ ἀλβανόγλωσσα χριστιανικὰ χωρία τῆς Ἠπείρου οὔτε εἰς ἑκατὸν δὲν ἀνέρχονται ὅλα ὁμοῦ. (Σημ. «Ἑλληνισμοῦ»).

Digitized by Google

Διά τινα μυστικὸν λόγον ἐν τούτοις τὸ φυλλάδιον καίτοι κομψῶς ἐκτετυπωμένον καὶ διακεκοσμημένον ὑπὸ κυανῆς περιβολῆς ἀμέμπτου καθαρότητος, εἶνε γεγραμμένον εἰς τεχνητῶς δημῶδες ἰδίωμα καὶ ὀρθογραφίαν, ἅτινα εἰς τὸν νότιον Ἀλβανόν, ὅστις καὶ περὶ τῆς ἑλληνικῆς φιλολογικῆς κινήσεως ἱκανὰς κέκτηται γνώσεις, θέλουσιν προξενήσῃ ἀηδίαν, ἂν μὴ σύγχυσιν, (1) ἐνῷ εἰς τὸν πρὸς βορρᾶν ἀδελφόν του, μὴ εὑρισκόμενον εἰς σχέσεις μὲ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ὑπὸ οἱανδήποτε αὐτῆς μορφὴν ἢ σχῆμα, θέλουσιν εἶσθαι ἐντελῶς ἀκατάληπτα. Ἡ ἰδέα ὑπὲρ ἧς συνηγορεῖ τὸ δημοσίευμα τοῦτο δὲν εἶνε νέα. Ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς, ὁ διαβόητος τύραννος, ἀλλὰ καὶ ἐν τούτοις καὶ εἷς τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, οὓς παρήγαγεν ἡ νεωτέρα Ἀλβανία, κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ΙΘʹ. ἑκατονταετηρίδος, συνέλαβε τὸ σχέδιον ἱδρύσεως ἀνεξαρτήτου ἀλβανοελληνικῆς Πολιτείας, ὑπὸ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ διοίκησιν. Ἂν μὴ ἡ ἐπὶ ὑπουλότητι φήμη αὐτοῦ εἶχεν ὀλιγώτερον διασπαρῆ, εὐρέως ἢ ἔλασσον ἐγκαθιδρυθῆ καλῶς, θὰ κατώρθου πιθανὸν νὰ ἐκτελέσῃ τὸ σχέδιόν του. Ἀπέτυχε, διότι οὐδεὶς τῶν ἐνδιαφερομένων ἐβασίζετο ἐπὶ τὴν εἰλικρίνειάν του. Τὸ γεγονὸς ὅμως ὅτι ὑπέβαλε τοιαύτην πρότασιν, κατεδείκνυσιν, ὅτι ἦτο καὶ τὸ σχέδιον κατορθωτόν. Βραδύτερον κατὰ τὸ 1846 ὁ ἐπαναστάτης ἀρχηγὸς Γκιουλέκας ὁμοίας ὑπέβαλε προτάσεις τῷ Ἕλληνι Ὑπουργῷ Κωλέττῃ, προσκαλῶν τὴν Ἑλλάδα νὰ συμμετάσχῃ τοῦ ἀγῶνος ἢ συνδράμῃ τοὺς Ἀλβανοὺς ἐπαναστάτας δι' ὅπλων καὶ πολεμοφοδίων. Ὁ θάνατος τοῦ Ὑπουργοῦ ἔθετο πρόωρον πέρας εἰς τὰς διαπραγματεύσεις. Βραδύτερον ἔτι, διαρκοῦντος τοῦ ἐν Βερολίνῳ Συνεδρίου κατὰ τὸ 1878, ἡ ἀλβανικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Πρισρένης ἐν ὑπομνήματι πρὸς τὸν Λόρδον Βηκονσφιλδ, εἰσηγεῖτο τὸ δυνατὸν τῆς ἐπαυξήσεως τῶν ἀμυντικῶν τῆς Ἀλβανίας δυνάμεων, διὰ συμμαχίας πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἥτις διαβλέπει εἰς τοὺς Σλαύους πολέμιον ἐπικίνδυνον, εἶνε δὲ ἀφ' ἑτέρου πεπεισμένη, ὅτι τὰ συμφέροντά της ταὐτίζονται πρὸς τὰ ἡμέτερα.

Ἡ διὰ βραχέων ἐκτεθεῖσα πρότασις συνίσταται εἰς τὴν ἵδρυσιν ἡνωμένης ἑλληναλβανικῆς Πολιτείας, κατά τι πρότυπον τῆς Σουηδίας καὶ Νορβηγίας ἢ Αὐστρίας καὶ Οὑγγαρίας ἢ Μολδαυΐας καὶ Βλαχίας, πρὶν ἢ αἱ δύο αὗται ἡγεμονίαι ἑνωθῶσιν εἰς τὸ νῦν βασίλειον τῆς Ρωμουνίας. Βεβαιοῦται, ὅτι αἱ δύο αὗται Πολιτεῖαι ὁμοῦ εὐχερῶς ἤθελον παρακωλύσῃ τὴν πρόοδον τῶν Σλαύων καὶ συγκρατήσῃ αὐτοὺς ἔξω τῆς Μακεδονίας, ὡς ἄλλοτε κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους Φίλιππος ὁ Μακεδών, βοηθούμενος ὑπὸ Ἰλλυριῶν, προγόνων τῶν νεωτέρων Ἀλβανῶν, κατώρθωσε ν' ἀπωθήσῃ τοὺς ἐκ βορρᾶ βαρβάρους. Ἡ Ἑλλὰς ἤθελε μεγάλως ὠφεληθῆ ἐκ τοιαύτης συμμαχίας. Οἱ Ἀλβανοὶ γεννῶνται καὶ ἀνατρέφονται πολεμισταί. Ἐπὶ αἰῶ-

(1) Ἂς μᾶς ἐπιτρέψῃ ὁ σοφὸς ἀρθρογράφος νὰ ἔχωμεν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἐναντίαν ἰδέαν. Ἡ Ἀλβανικὴ αὕτη προκήρυξις ἐγράφη εἰς γνησίως δημῶδες ἰδίωμα, καταληπτότατον ὑπὸ τῶν ὁμιλούντων τὴν ἑλληνικὴν μωαμεθανῶν Ἀλβανῶν, οὐδεμίαν σχέσιν πρὸς τὴν φιλολογικὴν νεοελληνικὴν γλῶσσαν ἐχόντων (Σημείωσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ).

Digitized by Google

νας ἡ ὕπαρξίς των ἦτο μία πάλη συνεχής, ἄλλοτε κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ἄλλοτε κατὰ τῶν Σλαύων. Ὁπόταν στερῶνται ξένων πολεμίων ἐξακολουθοῦσι, διατηροῦντες ἑαυτοὺς ἐν ἀσκήσει, διὰ τῶν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ἐρίδων των. Τῇ Ἑλλάδι σύμμαχοι τοιοῦτοι ἤθελον εἶσθαι πολύτιμοι. Εἰς ἀπόδοσιν των ὑπηρεσιῶν τούτων οἱ Ἀλβανοὶ ἤθελον ὠφεληθῇ ἐκ τῆς ἐν τῇ ναυτιλίᾳ ἑλληνικῆς δεξιότητος καὶ ἐμπειρίας. Τὰς παραλίας των θέλει ὑπερασπίζῃ ὁ ἑλληνικὸς στόλος, ἡ δὲ ἑλληνικὴ ἐπιχειρηματικότης θέλει ὡσαύτως ἀναπτύξῃ τοὺς ἐμπορικοὺς τῆς χώρας πόρους. Ἔτι πρὸς ὁ τῶν Ἑλλήνων πολιτισμὸς θέλει καταστήσῃ τὴν Ἀλβανίαν ἱκανὴν νὰ θέσῃ τὰς βάσεις ἐθνικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ πολιτικοῦ ὀργανισμοῦ. Ἡ ἰδέα, ἐφ' ὅσον ἐγνώσθη, φαίνεται τυχοῦσα εὐνοϊκῆς ὑποδοχῆς παρὰ τοῖς ἀδελφοῖς. Ὑφίσταται ἰσχυρὰ φυλετικὴ ὁμοιότης μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν. Τὰ ἐθνικὰ ἔθιμα, ἡ ἐνδυμασία, καὶ αἱ λαϊκαὶ παραδόσεις τῶν τελευταίων σφόδρα προσωμοιάζουσι καὶ πράγματι ἐν πλείσταις περιστάσεσι ταυτίζονται πρὸς τὰ τῶν Ἑλλήνων. Καταφαίνεται δὲ ἡ συγγένεια αὕτη ἐκ τῆς εὐχερείας, μεθ' ἧς τὰ δύο στοιχεῖα μίγνυνται καὶ ἀφομοιοῦνται ὑπὸ συνθήκας κανονικάς. Οἱ νότιοι χριστιανοὶ Ἀλβανοὶ ὁπωσδήποτε ἐπὶ αἰῶνας συνέπραξαν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ κυρίως ἔδρασαν κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἑλληνικὸν ἀγῶνα, τινὲς δὲ τῶν τὰ μάλιστα διακριθέντων κατ' αὐτὸν ἀρχηγῶν εἶχον γεννηθῇ ἐν Σουλίῳ καὶ εἰς ἄλλα τῆς Ἠπείρου μέρη. Ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ Ἑλλάδι, μεγάλα τμήματα οἰκοῦνται ὑπὸ Ἀλβανῶν.(1) Αἱ νῆσοι Ὕδρα καὶ Σπέτσαι καὶ ἡ ἔναντι αὐτῶν παραλία ἐχορήγησαν, διαρκοῦντος τοῦ πολέμου ἐκείνου, πολλοὺς περικλεεῖς τῆς θαλάσσης ἥρωας. Ἡ νῆσος τῆς Ἄνδρου ἐπίσης οἰκεῖται ἐν μέρει(1) ὑπὸ Ἀλβανῶν. Ἀλβανικὰ χωρία εὑρίσκονται εἰς αὐτὰ τὰ πρόθυρα τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Κορίνθου, τῶν Μεγάρων καὶ τοῦ Ἄργους, ὡς τὸ Ἀμαρούσιον, Χαρβάτιον, Λεωνίδιον κλπ.— Οἱ ἐν τῷ ἐλευθέρῳ Βασιλείῳ ἐγκατεστημένοι Ἀλβανοὶ ὑπολογίζονται εἰς τετρακοσίας χιλιάδας,(1) δηλαδὴ τὸ πέμπτον περίπου τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ. Ἀποτελοῦσι τὴν πλειονότητα ἔν τε τῷ στρατῷ καὶ τῷ ναυτικῷ, τῷ τε πολεμικῷ καὶ ἐμπορικῷ,(2) πολλοὶ δὲ τοῦ ἔθνους ἀντιπρόσωποι κατέχουσι σπουδαίας θέσεις ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Κυβερνήσεως. Πολλοὶ τυγχάνουσιν ἐπιστήμονες ἐξέχοντες καὶ ἄλλοι βιομήχανοι καὶ ἔμποροι. Οἱ ἀλβανοὶ οὗτοι, ἐν μεγάλῳ μέτρῳ διατηροῦντες ἔτι τὴν πάτριον γλῶσσαν, ἀποτελοῦσιν ἰσχυρὸν κρίκον συνδέσεως μεταξὺ τῶν δύο γενῶν, οὗτοι δὲ εἰσὶ καὶ οἱ ἱδρυταὶ τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἀλβανικοῦ Συνδέσμου.

Ἀλλὰ τί ἄρα γε ὁ Σουλτᾶνος φρονεῖ περὶ ὅλων τούτων τῶν συγκρουομένων πρὸς

(1) Κατὰ τὴν στατιστικὴν τοῦ 1896 οἱ ἐν Ἑλλάδι Ἀλβανοέλληνες ἀνέρχονται εἰς 130 περίπου χιλιάδας ψυχάς, ἐν Ἄνδρῳ δὲ μόνον ὁ δῆμος Γαυρίου κατοικεῖται ὑπὸ Ἀλβανοελλήνων. (Σημείωσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ).

(2) Ἐν τῷ στρατῷ τῆς ξηρᾶς οἱ Ἀλβανοέλληνες εἶνε ἀνάλογοι πρὸς τὸν ἰδιαίτερον πληθυσμόν των ἐν σχέσει πρὸς τὸ ὅλον τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ Βασιλείου, ὑπερτεροῦν κατ' ἀναλογίαν ἐν τῷ πολεμικῷ ναυτικῷ, ἐν δὲ τῷ ἐμπορικῷ ναυτικῷ ἡ ἀναλογία των εἶνε οἵα καὶ ἐν τῷ στρατῷ τῆς ξηρᾶς. (Σημ. τοῦ Ἑλλ.)

Digitized by Google

ἀλλήλας προσπαθειῶν ἐκ μέρους τρίτων πρὸς διανομὴν τῆς περιουσίας του, καθ' ὃν χρόνον ὁ ἴδιος λογαριάζει ἑαυτὸν μεταξὺ τῶν ζώντων ἔτι; Πᾶσα ἄλλη Δύναμις ἀναμφιβόλως θὰ ἐθεώρει τοιαύτας πράξεις, ὡς ἀποτελούσας προσβολήν, ἢ τοὐλάχιστον ὡς μὴ φιλίας. Ἀλλ' ἡ Τουρκία καὶ ἡ πολιτική αὐτῆς δὲν δύνανται νὰ κριθῶσι κατὰ τοὺς συνήθεις κανόνας. Ὅ,τι εἰς πάντα ἄλλον ἤθελεν εἶσθαι πηγὴ ἐξασθενήσεως καὶ ἐνοχλήσεως παρὰ τῷ Σουλτάνῳ εἶνε πηγὴ ἰσχύος καὶ διαρκοῦς εὐχαριστήσεως. Ἔμπλεως ἄλγους θὰ περιήρχετο ἐν συγχύσει, ἐὰν οἱ Ἀλβανοὶ ἀπετέλουν γένος ἡνωμένον καὶ ἐλεύθερον ξένης ἀναμίξεως ἢ ὑποκείμενον εἰς μίαν καὶ μόνην ἐξωτερικὴν ἐπιρροήν. Γενναῖοι καὶ ἀφρόντιδες οὗτοι, δὲν θὰ ἔχανον καιρόν, ἀλλὰ θὰ μετέτρεπον τοὺς βράχους των εἰς φρούρια ἀπόρθητα, τοὺς δὲ Βαλῆδες του, τοὺς Μουτεσαρρήφιδες καὶ τοὺς Καϊμακάμηδες ἀνεστίους, τοῦθ' ὅπερ καὶ τώρα πραγματοποιοῦσι πολλάκις. Εὐτυχῶς ὅμως διὰ τὸν Σουλτάνον διασπαράσσονται ὑπὸ συνεχῶν διχονοιῶν. Ἑκάστου ἀρχηγοῦ ἡ χεὶρ φέρεται ἐναντίον παντὸς ἄλλου ἀρχηγοῦ, καὶ πᾶσα φυλὴ θεωρεῖ ὅλας τὰς ἄλλας ὡς ἐν ἐνεργείᾳ εἴτε μελλούσας πολεμίας. Ὁ Γκέγκας ἀποστρέφεται τὸν Τόσκαν, ὁ Μωαμεθανὸς ὑποπτεύεται τὸν Χριστιανόν, ὁ Ρωμαιοκαθολικὸς μισεῖ τὸν Ἕλληνα Ὀρθόδοξον, παρ' οὗ καὶ μισεῖται. Ὡσεὶ δὲ αἱ αἰτίαι αὗται τῆς διχονοίας νὰ μὴ ἐπήρκουν, ἔλαιον ῥίπτεται εἰς τὴν πυρὰν ὑπὸ τῶν ξένων ἀπεσταλμένων, ἐκ τῆς Αὐστρίας καὶ Ἰταλίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Ρωσσίας ἀφ' ἑτέρου. Ἐφ' ὅσον ἡ τοιαύτη τῶν πραγμάτων κατάστασις ἐπικρατεῖ, ὁ Σουλτάνος αἰσθάνεται ἑαυτὸν ἀσφαλῆ. Αὕτη ἡ πληθὺς τῶν ἐχθρῶν του ἀποτελεῖ ἐγγύησιν περὶ τῆς ἀποτυχίας των. Ἐν τούτοις δὲν ἐπιτρέπει ἑαυτῷ νὰ νανουρισθῇ πρὸς ὕπνον ἐκ τῆς ἰδέας ταύτης τῆς ἀσφαλείας· ἐπωφελεῖται ἐκ τῶν ἐρίδων τῶν διαφόρων αὐτοχθόνων ἀρχηγῶν, καὶ διὰ προσφορᾶς θέσεων προσοδοφόρων ἐν τοῖς Ἀνακτόροις καὶ ἄλλων ὠφελημάτων δελεάζων, ἐφελκύει τοὺς μεταξὺ αὐτῶν ἰσχυροτέρους εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα εὐχερὲς εἶνε αὐτῷ διὰ τῆς πληθύος τῶν κατασκόπων του νὰ τηρῇ ὄμμα αὐτοκρατορικὸν ἐπὶ τῶν κινημάτων των. Ἐκ τῶν ἀποπεπλανημένων τούτων καὶ ἐν μεταμελείᾳ πτηνῶν κατορθώνει κάποιον κατὰ διαστήματα ν' ἀνεύρῃ ὁδὸν καὶ ἐξέλθῃ τοῦ περιχρύσου κλωβοῦ, καὶ τότε ὁ κόσμος μανθάνει περὶ τούτου.

Ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ βορείῳ Ἀλβανίᾳ ὁ Ἀβδοὺλ Χαμὶτ ἐνθαρρύνει τοὺς Μωαμεθανοὺς Γκέγκηδες, νὰ κατασπαράσσωσι τοὺς Χριστιανούς, καὶ συμπράττει εἰς τὸν τῆς ἐξοντώσεως πόλεμον, ὃν ἐπιχειροῦσι κατὰ τῶν Σλαύων τοῦ βιλαετίου τοῦ Μοναστηρίου καὶ τοῦ γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα Παλαιὰ Σερβία διαμερίσματος. Οὕτω τὰ πράγματα διατηροῦνται ἐν καταστάσει ἀσταθοῦς ἰσορροπίας, ἐν μέρει μὲν διὰ τῆς δωροδοκίας τῶν Ἀλβανῶν προυχόντων, οἵτινες εὑρίσκουσι προσφορώτερον νὰ ὑπηρετῶσι τὸν Σουλτάνον καὶ κερδίζωσι τοὺς μισθοὺς των, παρὰ νὰ παίξωσι τὸ ἄνευ κερδῶν ἔργον τοῦ Πατριωτισμοῦ, ἐν μέρει δὲ διὰ τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ τοῦ Σουλτάνου, ἀναπτύσσοντος τὴν νευρικωτέραν φροντίδα πρὸς ἀποφυγὴν πάσης ἀφορμῆς συγ-

Digitized by Google

κρούσεως πρὸς τοὺς εὐτόλμους ὀρεσιβίους, τοὺς ὁμολογοῦντας μὲν τὴν πίστιν τοῦ Προφήτου ἀλλὰ μόνον κατὰ ἰδιάζοντα αὐτοῖς τρόπον.

Ἡ πολιτικὴ αὕτη βεβαίως, κρινομένη κατὰ τοὺς ἐν τῇ Δύσει κανόνας, τυγχάνει πολιτικὴ αὐτοκτονίας. Προβλέπει διὰ τὸ παρόν, ἐκθέτουσα τὸ μέλλον εἰς πολλῷ μεγαλειτέρους κινδύνους. Πλὴν ἀλλ' ὅμως τὸ ἀξίωμα τοῦ Ἀνατολίτου πολιτικοῦ ὑπῆρξε πάντοτε «Τὸ κακὸ μιὰ μέρα βαστάει». Ὁπόταν τὰ πράγματα περιέλθωσιν εἰς τὸ ἀπροχώρητον, ὁπόταν ὁ κόμβος περιπλακῇ πέραν τοῦ δυνατοῦ τῆς διαλύσεώς του, τότε ἀποκόπτεται, καθ' ὃν τρόπον ἡ τουρκικὴ ἱστορία παρέχει πολλὰ παραδείγματα, ὡς αἱ βουλγαρικαί, ἀρμενικαὶ καὶ ἄλλαι περιοδικαὶ ἀπανθρωπίαι. Ἐὰν ἐπείθετο ὁ Σουλτάνος νὰ ἐννοήσῃ τὸ ἀληθὲς αὐτοῦ συμφέρον, θὰ ἐγνώριζεν, ὅτι πολιτικὴ ἔντιμος ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ θὰ ἦτο ἡ μόνη καλὴ πολιτική. Θὰ ἔβλεπεν, ὅτι τὰ αὐτοκρατορικὰ καὶ ἀλβανικὰ συμφέροντα ταυτίζονται. Ἀντὶ νὰ ἐνθαρρύνῃ τὴν ἀναρχίαν, καὶ οὕτω πράττων, νὰ παρέχῃ εἰς ἰδιοτελεῖς τρίτους διαρκῶς ὑφισταμένην δικαιολογίαν πρὸς ἐπέμβασιν, θὰ ἔσπευδε νὰ ἐκπληρώσῃ τοὺς πόθους τοῦ ἀλβανικοῦ λαοῦ, πόθους μηδόλως συγκρουομένους πρὸς τὰ συμφέροντα τῆς αὐτοκρατορίας του. Διὰ τῆς ἱδρύσεως αὐτονόμου Ἀλβανίας θὰ καθίστα τὸν προμαχῶνα, οἷος ἡ χώρα αὕτη ἀείποτε ὑπῆρξε κατὰ τοῦ Μαυροβουνίου, τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Σερβίας, ἔτι μᾶλλον ἀπόρθητον. Ἐνῷ τοὐναντίον διὰ τῆς παρούσης πολιτικῆς αὐτοῦ ὁ Ἀβδοὺλ Χαμὶτ καταρρίπτει διὰ τῶν ἰδίων του χειρῶν τὰ ὀχυρώματα, ἅτινα φύσις καὶ ἱστορία συμμαχήσασαι ἤγειραν πρὸς ὑπεράσπισίν του. Ὁ αὐτὸς σκοπὸς θὰ ἐπετυγχάνετο διὰ τῆς ἐγκαταστάσεως Διοικήσεως, δυναμένης νὰ χορηγήσῃ ἀσφάλειαν ζωῆς καὶ περιουσίας, τάξιν καὶ δικαιοσύνην. Ἀλλ' εἰσὶ ταῦτα χρυσᾶ ὄνειρα, καὶ δὲν ἐπιτρέπεται σοβαρὰ ἐλπὶς πραγματοποιήσεώς των εἰς οὐδὲν τῆς ἐπικρατείας τοῦ Σουλτάνου μέρος, καὶ πολλῷ μᾶλλον ἐν τῇ βορείῳ Ἀλβανίᾳ.

Τῇ αὐτῇ ἀμβλυωπούσῃ πολιτικῇ ἀποδοτέα τὰ προνόμια, ὧν ἀπολαμβάνουσιν οἱ Μωαμεθανοὶ Τόσκηδες ἐν τῇ Ἠπείρῳ. Οὐ μόνον παραμένουσιν οἱ κακοῦργοι ἀνενόχλητοι, καὶ τοῦτο μεθ' ὅλας τὰς παραστάσεις τοσοῦτον ἐπιφόβου Δυνάμεως, ὡς ἡ Ρωσσία, ἥτις τελευταῖον ἀνέλαβε τὸ πρόσωπον ὑπερμάχου τῶν Ἀλβανῶν Χριστιανῶν ἔν τε τῷ βορρᾷ καὶ τῷ νότῳ, ἀλλὰ καὶ ἄτομα συλληφθέντα πράγματι καὶ φυλακισθέντα ἐπὶ φόνῳ ἐν Ἰωαννίνοις, ἐγένετο γνωστόν, ὅτι ἀπηλευθερώθησαν κατόπιν διαταγῶν κατ' εὐθεῖαν ἐκ τοῦ Γιλδὶζ-Κιόσκ, πρὸς μεγάλην στενοχωρίαν τοῦ Βαλῆ καὶ βλάβην τῶν τῆς δικαιοσύνης συμφερόντων, ἅτινα δὲν συμπίπτουσι πάντοτε μετὰ τῶν τῆς αὐτοκρατορίας συμφερόντων, ὡς ἐννοοῦνται ταῦτα ὑπὸ τοῦ βασιλεύοντος Ἄρχοντος. Δὲν εἶνε ὑπερβολὴ νὰ εἴπωμεν, ὅτι οἱ τουρκικοὶ νόμοι πράγματι ἀπενεκρώθησαν ἐν Ἀλβανίᾳ.

Οἱ Τοῦρκοι στρατιῶται παραμένουσι προνοητικῶς ἐντὸς τῶν στρατώνων των ἢ ἁπλῶς ἐπιδεικνύουσι τὰς ἐφθαρμένας στολάς των εἰς τὰς ὁδοὺς τῶν πόλεων, καθ' ὃν χρόνον ἡ ἄλλη χώρα εὕρηται ἐγκαταλελειμμένη εἰς ληστρικὰς συμμορίας, αἵτινες περι-

Digitized by Google

φέρονται τῇδε κἀκεῖσε, ἀναζητοῦσαί τινα πρὸς λήστευσιν. Καὶ αὐτοὶ ἔτι οἱ εἰσπράκτορες τῶν φόρων, ἀλλαχοῦ παντοδύναμοι αὐτοκράτορες, ἐξαναγκάζονται ἐν Ἀλβανίᾳ νὰ περιορίζωσι τὴν ἄδικον δρᾶσιν των ἐντὸς τῆς ὑπὸ τὴν ἄμεσον προστασίαν τῶν στρατιωτικῶν σφαίρας. Τὸ ὅτι δὲ δὲν ἐξερράγη ἔτι ἐπανάστασις εὐρεῖα, ἀποδοτέον εἰς τὴν περίφοβον τοῦ Σουλτάνου στάσιν, πάσῃ δυνάμει προσπαθοῦντος νὰ μὴ ἐπέλθῃ τοιοῦτόν τι.

Οὐδὲν ἀπεικονίζει τὴν ἀλλόκοτον φύσιν τῶν μεταξὺ τοῦ Σουλτάνου καὶ τῶν Ἀλβανῶν ὑπηκόων του σχέσεων κάλλιον δύο τελευταίων συμβάντων, τοῦ ἑνὸς ἐν Ἰπέκ, τοῦ δ' ἑτέρου ἐν Νοβιπαζάρ. Ἀφορμὴ τοῦ πρώτου ὑπῆρξεν ἡ σύλληψις Ἀλβανῶν τινων, κατόπιν φυλετικῆς των ἔριδος. Οἱ συγγενεῖς αὐτῶν, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς φυλῆς, ἐβάδισαν πρὸς τὴν πόλιν, κατέλαβον τὸ Διοικητήριον καὶ ἠχμαλώτισαν ἅπαντας τοὺς ὑπαλλήλους, ὅσοι δὲν προέλαβον νὰ διαφύγωσιν. Ἡ στάσις ἔληξε διὰ τακτικῆς ἀνταλλαγῆς τῶν συλληφθέντων, ὁ δὲ Σουλτάνος ἐξηγόρασεν ἐφήμερον εἰρήνην ἐπὶ μεγάλῃ θυσίᾳ.

Ἐν Νοβιπαζὰρ ἡ ὑπὸ τῆς Πύλης παῦσις δημοφιλοῦς Δημάρχου ἤγαγε πολυπληθὲς σῶμα Ἀλβανῶν ἐνόπλων εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Νομοῦ (Σαντζακίου), ἔνθα ἐζήτησεν ἐπανόρθωσιν τοῦ πράγματος παρὰ τοῦ Νομάρχου. Ἐπὶ τῇ ἀρνήσει τούτου προέβησαν εἰς πολιορκίαν τῆς πόλεως. Ἡσυχία δὲν ἀπεκατέστη, μέχρις ὅτου ὁ Σουλτάνος ὑπεχώρησε εἰς τὰς αἰτήσεις των, ἀποκατέστησε πάλιν τὸν δημοφιλῆ Δήμαρχον καὶ ἀπέλυσε τὸν Διοικητήν των.

Τρίτον ἄλλο συμβὰν ἔσχε κωμικωτέραν ἔτι τὴν λύσιν. Δύο ἀρχηγοί, ὁ Ριζᾶ Μπέης καὶ ὁ Μπαϊρὰμ Σουρὰχ περιῆλθον εἰς ἔριδα καὶ ἀμέσως κατέλαβον τοὺς πύργους των, ὁπόθεν οἱ ὀπαδοί των ὁρμώμενοι, ἐξηκολούθησαν τὰς ἐχθροπραξίας ἐπὶ μῆνα καὶ πλέον. Ἡ ἔρις μετεδόθη εἰς τὴν παρακειμένην τῆς Διάκοβας πόλιν, καὶ ὁ συνήθης πανικὸς καὶ τῶν καταστημάτων τὸ κλείσιμον ἐπηκολούθησε. Ὁ πόλεμος πρὸ ὀλίγου μόλις ἐπερατώθη, κατὰ τρόπον ἐξόχως χαρακτηριστικόν, διὰ τῆς προαγωγῆς τῶν δύο ἀρχηγῶν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Ὑποστρατήγου.

Ἐν ἁπάσαις ταύταις ταῖς περιστάσεσι οὐδεμία ἄλλη ὁδὸς ἦτο καταφαινόμενον ἠνεῳγμένη εἰς τὴν Αὐτοῦ Μεγαλειότητα ἢ ἡ τῆς ἐξευτελεστικῆς ὑποχωρήσεως. Ἀπόπειρα ἀντιτάξεως βίας κατὰ τῆς βίας θὰ ἤγαγεν εἰς σοβαρὰς περιπλοκάς, καὶ θὰ καθίστα τὸ κακὸν χεῖρον. Ὁ Σουλτάνος δὲν δύναται ἐπὶ πλέον νὰ θαρρῇ ἀπεριορίστως ἐπὶ τῶν Ἀλβανῶν στρατιωτῶν. Κατὰ τὰς τελευταίας εἰδήσεις βαθμηδὸν μεταφέρει τούτους ἐκ τῆς χώρας καὶ ἐξαποστέλλει εἰς ἐπαρχίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τὰ δὲ ἐν Ἀλβανίᾳ καθήκοντά των ἀνατίθησιν εἰς συντάγματα Κούρδων. Οὐδὲ ἤθελεν εἶσθαι εὐχερὲς νὰ τηρήσῃ ἡσύχους καὶ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους Πραιτωριανούς του ἐν περιπτώσει ἐξεγέρσεως. Πολλοὶ αὐτῶν εἰσὶν Ἀλβανοί, τὸ δὲ αἷμα εἶνε κατὰ τὴν παροιμίαν πυκνότερον τοῦ ὕδατος. Πρὸς τούτοις, παρετηρήθη, ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ τουρκικὰ στρατεύματα, φημιζόμενα διὰ τὴν ὁπωσδήποτε ἀλλαχοῦ ἀφοσίωσίν των, ἀπερχό-

Digitized by Google

μενα νῦν εἰς Ἀλβανίαν πρὸς καταστολὴν ἢ παρακώλυσιν ταραχῶν, προσβάλλονται ἐκ τῆς τοπικῆς ἐπιδημίας τῆς ἀπροθυμίας. Περιστάσεις ἀνυποταξίας συνέβησαν τελευταῖον εἰς βαθμὸν δικαιολογοῦντα τοῦ Σουλτάνου τοὺς φόβους, μὴ τὰ στρατεύματά του ἑνωθῶσι μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν, οὓς ἐκπέμπονται νὰ καταβάλωσι. Ἐντεῦθεν ἡ συνήθης αὐτοῦ ἀπάθεια.

Ἡ μόνη δραστηρία ἐνέργεια, ἣν ὁ Σουλτάνος ἐπιτρέπει ἑαυτῷ, εἶνε ὁ ἄσπονδος τῶν ἐν Ἠπείρῳ Ἑλλήνων διωγμός, ἐπιταθεὶς μετὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον, καίτοι ἀρξάμενος ὀλίγον μετὰ τὴν Συνθήκην τοῦ Βερολίνου, τῇ προνοίᾳ τῆς ὁποίας μέγα μέρος τῆς χώρας ταύτης ἐκληρώθη τῇ Ἑλλάδι. Ἀπὸ τοῦ χρονου ἐκείνου πᾶσα προσπάθεια καταβάλλεται πρὸς ἀπόσβεσιν τῶν ἑλληνικῶν συμπαθειῶν τῶν Ἠπειρωτῶν. Οἱ ἐπιφανέστεροι αὐτῶν ἐξαναγκάζονται νὰ καταλίπωσι τὴν πάτριον γῆν. Χιλιάδες δὲ καταφεύγουσιν εἰς Ἑλλάδα, ἄλλοι μεταναστεύουσιν εἰς Αἴγυπτον, Ρωσσίαν καὶ ἄλλας ξένας χώρας εἰς ἀναζήτησιν πόρου ζωῆς. Ἀλλ' ὁπουδήποτε καὶ ἂν εἶνε ἡ προσωρινὴ αὐτῶν διαμονή, νοσταλγοῦντες προσβλέπουσι πάντοτε μετὰ πόθου πέραν πρὸς τὰ πάτρια ὄρη, καὶ πολλοὶ αὐτῶν διαθέτουσι τὰ πλούτη, ἅτινα ἡ θαυμαστὴ αὐτῶν πρὸς τὸ ἐμπόριον ἐπίδοσις τοὺς κατέστησεν ἱκανοὺς νὰ ἐπισωρεύσωσιν εἰς τὸ ἐξωτερικόν, πρὸς ἀνακούφισιν τῶν ἀναγκῶν τῶν ἐν τῇ πατρίδι ὁμοφύλων των. Οἱ τρόποι καὶ τὰ μέσα, ὧν ποιεῖται χρῆσιν ἡ Πύλη, ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ τῆς ἐξοντώσεως εἰκονίζονται διὰ πολὺ μελανῶν χρωμάτων, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐν ὑπερβολῇ, ὑπό τινων τῶν θυμάτων αὐτῶν ἐν ὑπομνήματι, ἀπευθυνομένῳ παρὰ τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἠπειρωτικοῦ Τμήματος τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ πρὸς τὴν Ἐπιτροπήν, τὴν ἐκπεμφθεῖσαν πρὸ διετίας περίπου ὑπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Πρεσβειῶν βρεττανικῆς, αὐστριακῆς καὶ γερμανικῆς πρὸς ἐπιτόπιον μελέτην τῆς καταστάσεως.

«Ἡ ἐξόντωσις διεξάγεται κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον:

«Ληστρικαὶ συμμορίαι, ἀποτελούμεναι ἐκ τῶν καθαρμάτων τῶν δύο ὁμόρων ἐπικρατειῶν, ὑποστηριζομένων, ἢ καὶ ἐνισχυομένων ὑπὸ τῶν κατὰ τόπους Τούρκων «ἀποσπασματαρχῶν, ἐξαναγκάζουσι τοὺς κατοίκους νὰ ἐκπατρισθῶσιν, οἱ δὲ ἀποδημήσαντες ἐπὶ μακρὸν ἢ βραχὺν χρόνον νὰ μὴ ἐπανέλθωσιν. Ὅσοι μένουσιν ἐκ τῶν «Χριστιανῶν, καθ' ὧν κυρίως στρέφονται αἱ λῃστεῖαι, ἀπογυμνοῦνται ὑπὸ πᾶσαν «ἔποψιν. Χεῖρόν τι ἔτι. Ἡ ἐν Ἠπείρῳ τουρκικὴ διοίκησις, ἐκμεταλλευομένη τὴν «κρατοῦσαν ἔκνομον κατάστασιν, ἐφαρμόζουσα, ἂν οὐχὶ τύπῳ, ἀλλὰ πράγματι τὸν «στρατιωτικὸν νόμον, ἐπιλαμβάνεται πάσης εὐκαιρίας νὰ καταδιώξῃ διὰ τῶν στρατιωτικῶν ἀποσπασμάτων τοὺς Χριστιανούς, ὡς λῃστοτρόφους καὶ λῃσταποδόχους, «ἀποστέλλουσα αὐτοὺς εἰς τὰς φυλακὰς πρὸς ὁριστικὴν ἐξόντωσιν. Ἐκ τούτων τινὲς «μὲν ἐξορίζονται, ὡς ἐχθροὶ δῆθεν τῆς δημοσίας ἀσφαλείας, ἄλλοι ἀποθνήσκουσιν «ὑπὸ τὰ βασανιστήρια τῆς δικαιοσύνης, πρὸς ἀνακάλυψιν δῆθεν τῆς ἀληθείας, οἱ δὲ «κατορθοῦντες νὰ ἐξέλθωσιν ἐκ τῶν φυλακῶν, ἐξέρχονται οἰκονομικῶς κατεστραμ-

Digitized by Google

μένοι, ἅτε ὑποχρεωθέντες διὰ δώρων νὰ ἐξαγοράσωσι τὴν ἑαυτῶν ἐλευθερίαν.» (1)

Ὁ διενεργούμενος διωγμὸς εἶνε συστηματικὸς ἐξ ἴσου καὶ ἐπιμελής. Ἡ ἑλληνική, ἥτις ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ μέχρι τῆς χθὲς ἔτι, ἀνεγνωρίζετο ὡς ἡ ἐπίσημος τῆς Ἠπείρου γλῶσσα, ἡ καὶ γλῶσσα ἁπάντων τῶν πεπαιδευμένων (Ἠπειρωτῶν, Χριστιανῶν, Μωαμεθανῶν ἢ Ἑβραίων) καταπολεμεῖται. Τὸ ὑπόμνημα περὶ οὗ ἀνωτέρω ὡμιλήσαμεν, ἐκτίθησι τὴν μέθοδον, δι' ἧς ὁ σκοπὸς οὗτος ἐπιδιώκεται.

«Καὶ δὲν περιωρίσθη ἡ ἐν Ἠπείρῳ διοίκησις μόνον εἰς τὸν διωγμὸν τῆς ἑλληνι«κῆς γλώσσης, ὡς ἐπισήμου ὀργάνου. Προσπαθεῖ παντὶ τρόπῳ νὰ παρακωλύσῃ τὴν «χρῆσιν διὰ περιοριστικῶν διατάξεων ἐν τῇ λειτουργίᾳ αὐτῆς. Ἐκλείσθησαν καὶ κλεί«ονται ἑλληνικὰ σχολεῖα. Ἐπιτηδείως ὑποδαυλίζεται ὁ θρησκευτικὸς φανατισμὸς «τῶν Μουλσουμάνων, καθιστάμενος καὶ φυλέτικός, διὰ τῆς ἐξάψεως παθῶν καὶ ἀν«τιζηλιῶν μεταξὺ τῶν κατοίκων, Χριστιανῶν καὶ Μουσουλμάνων, καθιστάμενος καὶ «φυλετικός, διὰ τῆς ἐξάψεως παθῶν καὶ ἀντιζηλιῶν μεταξὺ τῶν κατοίκων, Χριστι«ανῶν καὶ Μουσουλμάνων, τέως ἐν ἀδελφικῇ ὁμονοίᾳ διαβιούντων. Τὸ κυβερνητικὸν «πρόγραμμα εἶνε νὰ θεωρῆται ἄχρηστος ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα· ἐν τοιαύτῃ περιστάσει «οὐδεμία ἀνάγκη παιδεύσεως ἐν αὐτῇ. Σὺν ταύτῃ θέλει καταπέσῃ καὶ τὸ ἑλληνικὸν «φρόνημα. Ἐὰν δὲν εὐνοῇ καθ' ὁλοκληρίαν τὴν μέθοδον ταύτην τῆς ἐξοντώ«σεως ἡ τουρκικὴ ἀρχή, οἱ προπαγανδισταὶ προσφέρουσιν αὐτῇ ἀντὶ ἀνταλλαγμάτων διδάγματα καὶ ἐφαρμογήν. Τίς δύναται νὰ φαντασθῇ τ τοιοῦτο; καὶ ὅμως «εἶνε ἀληθές.»(2)

Ἐν τοῖς ἀνωτέρω γίνεται μνεία περὶ τῆς ἐν Ἀλβανίᾳ ρωμουνικῆς προπαγάνδας, περιγράφεται δὲ ὁ τρόπος, δι' οὗ χορηγεῖ αὕτη τὴν συνδρομήν της εἰς τὰ ὁριστικὰ μέτρα, τὰ ὑπὸ τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως χρησιμοποιούμενα. Εἶνε ἀποστολὴ πρὸς τὸν βλαχικὸν πληθυσμὸν τοῦ Βερατίου, τοῦ Μετσόβου καὶ τῶν παρακειμένων τμημάτων, δέκα περίπου χωρίων ἐν ὅλῳ, ὡς ἐπίσης καὶ πρὸς τριακοσίας περίπου νομαδικὰς οἰκογενείας, αἵτινες διέρχονται τὸν χειμῶνα εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Πρεβέζης, τῆς Πάργας, τοῦ Δελβίνου καὶ ἄλλων νοτίων Ἠπειρωτικῶν Τμημάτων, ἐνῷ κατὰ τὸ θέρος ἀπέρχονται εἰς Θεσσαλίαν καὶ Μακεδονίαν. Ἡ ποιμενικὴ αὕτη φυλὴ εὕρηται οἰκείως ἐξ ἴσου πρὸς τὴν βλαχικήν, ἀλβανικὴν καὶ ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀλλ' ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν ἄλλων τῆς Ἠπείρου κατοίκων, τὴν ἑλληνικὴν μόνην μεταχειρίζονται πρὸς γραφήν. Ἄλλη ἀπόδειξις τῆς πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸν συναφείας των εἶνε ἡ σταθερὰ αὐτῶν συνήθεια τῆς βαπτίσεως τῶν τέκνων των ὑπὸ γνησίου Ἕλληνος ἱερέως καὶ Ἕλληνος ἀναδόχου, παλαιὰ παράδοσις, θρησκευτικῶς τηρουμένη καὶ τείνουσα νὰ συσφίγξῃ ἔτι στενώτερον τοὺς δεσμοὺς τοὺς ἑνοῦντας τοὺς Βλάχους ὅλους πρὸς τοὺς

(1) Ὑπόμνημα τῶν ἐν Ἀθήναις Ἠπειρωτῶν. Ἑλληνισμὸς Ἰούλιος 1900, Σελ. 297—298.
(2) Ὁμοίως αὐτόθι Σελ. 301.

Digitized by Google

Ἕλληνας. Ἐξαιρουμένων ὀλίγων βλαχικῶν χωρίων, ἐν τοῖς περιχώροις τῶν Γρεβενῶν, ἅτινα ἠσπάσαντο τὸν Ἰσλαμισμὸν καὶ ὁμιλοῦσιν ἀποκλειστικῶς τὴν βλαχικήν, ἅπαντες οἱ ἄλλοι τοῦ γένους παρέμειναν πιστοὶ εἰς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ τὴν ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν. Οἱ προσήλυτοι οὗτοι, ὡς οἱ ἑλληνόφωνοι Μωαμεθανοὶ τοῦ ἄνω διαμερίσματος, τυγχάνουσι γνωστοὶ ὑπὸ τὴν παρωνυμίαν Βαλλάχ (1) παρὰ τοῖς Θεοῖς, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν μόνην τουρκικὴν ἔκφρασιν, ἣν κατώρθωσαν νὰ προσλάβωσιν ὁμοῦ μετὰ τῆς νέας πίστεως.

Οἱ τῆς Ἠπείρου Βλάχοι, ὡς καὶ οἱ ἐν Μακεδονίᾳ ἀδελφοί των ἐπὶ αἰῶνας ἀπετέλουν μέρος τοῦ συνόλου τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Μετέσχον ὅλων αὐτοῦ τῶν περιπετειῶν, ὁ δὲ μέγιστος αὐτῶν πόθος εἶνε νὰ μετάσχωσι τῆς τελικῆς αὐτοῦ παλινορθώσεως εἰς τὴν περιωπὴν ἐκείνην, ἣν κατεῖχέ ποτε μεταξὺ τῶν ἐθνῶν τῆς ἐγγὺς Ἀνατολῆς. Τινὲς τῶν ἐπιφανεστέρων πατριωτῶν τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἑλληνικοῦ πολέμου, ὡς ὁ Κωλέττης καὶ οἱ Ζαλοκῶσται, ἦσαν Βλάχοι ἐξ Ἠπείρου. Τινὲς τῶν ἐξοχωτέρων ποιητῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ὡς ὁ Γεώργιος Ζαλοκώστας καὶ ὁ Κρυστάλλης ἦσαν πάντες Βλάχοι Ἠπειρῶται. Δύο τῶν μεγίστων μεταξὺ τῶν τελευταίων τῆς Ἑλλάδος ἐθνικῶν εὐεργετῶν, ὁ Τοσίτσας καὶ Ἀβέρωφ ἐγεννήθησαν ἐν Μετσόβῳ καὶ βλαχικὴν εἶχον τὴν καταγωγήν. Ἐν τούτοις οἱ Ρωμοῦνοι δὲν παύουσι προσπαθοῦντες νὰ πείσωσι τοὺς Βλάχους, ὅτι δὲν εἶνε Ἕλληνες, καὶ ὅτι δέον ν' ἀποδεχθῶσι ρωμουνικὴν ἀντὶ ἑλληνικὴν ἐκπαίδευσιν. Ἐπωφελούμενοι τῆς καταπιέσεως, ἣν ὑφίστανται αἱ ἑλληνικαὶ Σχολαί, ἱδρύσαντο ἐν Ἰωαννίνοις ρωμουνικὸν Σχολεῖον καὶ προσεκάλεσαν τοὺς Βλάχους τῆς Ἠπείρου νὰ πέμψωσιν εἰς αὐτὸ τὰ τέκνα των. Οἱ τελευταῖοι ὅμως ἀπέρριψαν μετ' εὐχαριστιῶν τὴν πρόσκλησιν, ἀπελείφθη δὲ ἡ Σχολὴ οἶκος εὐτυχὴς διδασκάλων ἐν ἀπολαύσει ἑορτῆς ἀτέρμονος. Ἡ ἐν Ἀλβανίᾳ πολιτικὴ τῶν Ρωμούνων εἶνε μυστηριώδης ὡς ἐκείνη ἣν ἀκολουθοῦσιν ἐν Μακεδονίᾳ. Ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Ἰταλία ἄγονται πιθανὸν ἐκ πόθου κατακτήσεως. Ἡ πρὸς τὴν Ἀλβανίαν γειτνίασίς των καὶ τὰ συμφέροντά των ἐξηγοῦσιν, ἐὰν δὲν δικαιολογῶσι, τὰ σχέδιά των. Ἀλλ' ἡ Ρωμουνία πολλῷ ἀπέχει ὅπως διαθρέψῃ ὄνειρα προσαρτήσεως. Ἐνταῦθα ἀναμφιβόλως, ὡς καὶ ἐν Μακεδονίᾳ ὁ πιθανὸς τῆς ρωμουνικῆς Κυβερνήσεως σκοπὸς εἶνε νὰ παρασκευάσῃ τὸ ἔθνος πρὸς ἐπωφελῆ ἀνταλαγὴν κατὰ τὴν πάντοτε προσδοκωμένην, ἀλλὰ καὶ ἀεὶ ἀναβαλλομένην ἡμέραν τοῦ διαμελισμοῦ τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας.

Τὸ ἔτος 1878 καθ' ὃ ἐγένετο ἔναρξις τοῦ διωγμοῦ κατὰ τῶν Ἠπείρῳ Ἑλλήνων, εἶδε καὶ τὴν γέννησιν *τοῦ Ἀλβανικοῦ Συνδέσμου*, συνδέσμου τῶν τε βορείων καὶ νοτίων ἀρχηγῶν, ἱδρυθέντος ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Σουλτάνου πρὸς ἀπο-

(1) = Βλάχοι. Λέγονται κοινῶς «βαλαχάδες» ἐκ τῆς ὁρκωτικῆς ἀραβικῆς λέξεως «βαλλάχ» = μὰ τὸν Θεόν, τὴν πρώτην καὶ μόνην λέξιν, ἣν ἔμαθον καὶ γνωρίζουσιν οἱ μουσουλμανόβλαχοι οὗτοι. (Σημείωσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ).

Digitized by Google

κρουσιν τῆς ἰδιοποιήσεως ἀλβανικοῦ ἐδάφους ὑπὸ γειτονικῶν Κρατῶν. Ἀντίστασις κατὰ τῆς παραχωρήσεως τῆς Ἠπείρου εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐν τῇ νοτίῳ καὶ τοῦ Δουλτσίνου εἰς τὸ Μαυροβούνιον ἐν τῇ βορείῳ Ἀλβανίᾳ ἦτο ὁ ἄμεσος, σκοπὸς τοῦ Συνδέσμου καὶ ἐφ' ὅσον αὐτὴ περιωρίζετο εἰς ἐπιδίωξιν τοῦ σκοποῦ τούτου, ὁ Σουλτάνος εἶχε πάντα λόγον ὅπως μένῃ εὐχαριστημένος μὲ τὸ κατασκεύσμα τοῦτο τῶν χειρῶν του.

Πλὴν ἀλλ' ὅμως κατὰ κακὴν τύχην τῆς πνευματικῆ γαλήνης τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος, ὁ Σύνδεσμος, οἱοιδήποτε καὶ ἂν ἦσαν οἱ ἀληθεῖς αὐτοῦ σκοποὶ ἐν ἀρχῇ, ταχέως ἀνελίχθη εἰς ἐθνικὴν Ἑταιρείαν μετὰ προγράμματος ἐθνικοῦ, διευθυνομένου ἐξ ἴσου κατὰ τῆς τουρκικῆς Διοικήσεως, ὡς καὶ κατὰ πάσης ξενικῆς ἰδιοποιήσεως. Ἡ ἐξέλιξις αὕτη ὑπῆρξεν ἡ φυσικὴ συνέπεια τῶν γεγονότων τῶν προηγηθέντων τοῦ ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου, ὡς καὶ τῶν ἐπακολουθησάντων αὐτόν. Ὑπῆρξεν ἐποχὴ ἐξεγέρσεως καὶ ταραχώδης οὐχὶ εὐχάριστα τῇ Πύλῃ παραγαγοῦσα Ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Βουλγαρίας, ἡ ἐπαύξησις τῆς Ἑλλάδος, τῆς Σερβίας, καὶ τοῦ Μαυροβουνίου διὰ προσαρτήσεως ἐδάφους γειτονικοῦ τῇ Ἀλβανίᾳ, παρὰ δὲ τῶν Ἀλβανῶν θεωρημένου ὡς ἰδίου, ἔτι δὲ ἡ κατάληψις τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης ὑπὸ τῆς Αὐστρίας, τὰ πάντα ἔτεινον πρὸς ἐξέγερσιν τῆς φιλοδοξίας τῶν Ἀλβανῶν, ἐνῷ ταυτοχρόνως ἡ ἐπακολουθήσασα τῆς Τουρκίας ἐξασθένησις συνέβαλλε πρὸς ἐνίσχυσιν αὐτῆς, Ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς τῆς Γκουσίνης, ὁ φονεύσας τὸν Τοῦρκον στρατηγὸν Μεχμὲτ Ἀλῆ Πασσᾶν, ἀποσταλλέντα πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ἀποφάσεων τῆς παραχωρήσεως τοῦ Δουλτσίνου εἰς τὸ Μαυροβούνιον, ὡς καὶ ὁ Ἀβδοὺλ-μπεης Φράσσαρης, ὅστις ἀναφανδὸν ὕψωσε τῆς ἐπαναστάσεως τὴν σημαίαν, ἦσαν μεταξὺ τῶν ἱδρυτῶν *τοῦ Συνδέσμου* καὶ δύο τῶν κυριωτέρων εἰσηγητῶν τῆς ἄρτι ἀναφανείσης *ἀλβανικῆς ἰδέας*, ἥτις ἀμέσως εὗρεν ἐνθουσιώδεις, καίτοι ἐνδιαφερομένους ὑποστηρηκτὰς παρὰ τοῖς δύο μεγάλοις γείτοσι πρὸς βορρᾶν καὶ δυσμὰς τῆς Ἀλβανίας. Τὸ ἔτος ἐκεῖνο νέαν ἔδωκεν ὤθησιν εἰς τὴν αὐστριακὴν καὶ ἰταλικὴν ἐνέργειαν. Μυστικοὶ πράκτορες ἀμφοτέρων τῶν Κυβερνήσεων ἤρξαντο διατρέχοντες τὰς ἐπαρχίας, ἐνῷ ἐπίσημοι ἀντιπρόσωποι ἐγκαθιδρύοντο εἰς πολλὰ τῶν σπουδαιοτέρων κέντρων.

Ἡ Ἀλβανία διὰ τοὺς Ἀλβανούς, ὑπῆρξεν ὅπλον ἀμφίστομον, οὗ ὁ Σουλτᾶνος ταχέως ἀνεῦρε στροφὴν κατ' αὐτοῦ. Ὁ Ἀβδοὺλ Χαμὶτ εἶχε δημιουργήσῃ ἓν πνεῦμα, πολλῷ εὐχερέστερον φερόμενον πρὸς τὰ ἄνω παρὰ πρὸς τὰ κάτω. Ἔντρομος ἐπὶ τῇ τροπῇ ταύτῃ τῶν πραγμάτων, ὡς ὁ Κρόνος τῆς ἀρχαιότητος, ἐπειράθη νὰ καταβροχθίσῃ τὸ ἴδιον τέκνον. Ὁ Σύνδεσμος ἐν σπουδῇ διελύθη. Τινὰ τῶν μελῶν του ἐξηγοράσθησαν, διότι δέον νὰ ὁμολογηθῇ, ὅτι οἱ Ἀλβανοὶ φρατριάρχαι εἶνε, ὡς καὶ οἱ Τοῦρκοι Πασσάδες, ἐλάχιστα ἱκανοὶ ὅπως ἀνθίστανται εἰς τὸν πειρασμὸν τῆς δωροδοκίας, ὁ δὲ Σουλτάνος ἐπιδαψιλεύων τιμάς, παράσημα καὶ θέσεις προσοδοφόρους κατώρθωνε ν' ἀποσπάσῃ πολλοὺς τῶν ἐπιφανεστέρων ἀρχηγῶν, ὡς τὸν Τουρχὰν Πασσᾶν, ὅστις καὶ πρέσβυς διωρίσθη ἐν Ρώμῃ καὶ εἰς τὸ ἐν Χάγῃ Συνέδριον παρέστη εἶτα ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Τουρκίας. Ἄλλοι ἐξωρίσθησαν εἰς ἀπομεμακρυ-

Digitized by Google

σμένα τῆς αὐτοκρατορίας μέρη ὑπὸ τὸ πρόσχημα διορισμοῦ, ἀλλ᾽ οὐχὶ καὶ ὀλίγοι ἐθανατώθησαν. Ὁ τοῦ Συνδέσμου ἀρχηγὸς Ἀβδοὺλ-μπεης Φράσσαρης, ὁ ἐπαναστάτης, ἠχμαλωτίσθη καὶ ἤχθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα μετ᾽ ὀλίγον ἀπέθανε, ὡς ὑποτίθεται, τῇ βοηθείᾳ τοῦ μυστηριώδους κυπέλλου καφέ, ὅπερ ὑπενθυμίζει τὸ κλασσικὸν ἄλλο τοῦ κωνίου κύπελλον, εἶνε δὲ καὶ βελτίωσις μεγάλη τῶν ἄνευ καλλιτεχνίας διαφόρων μορφῶν θανατικῆς ἐκτελέσεως, εἰσέτι ἐν χρήσει εἰς τὰς βαρβάρους τῆς Δύσεως χώρας. Ἀλλὰ πράγματι ὁ Σύνδεσμος καίτοι ἐπισήμως θανὼν — φονευθεὶς διὰ προβιβασμῶν καὶ δηλητηρίων — εὕρηται ἐν πλήρει ζωῇ. Τὸ πνεῦμα αὐτοῦ περιίπταται ἀνὰ τὴν χώραν, ἡ δὲ ἐπίδρασίς του εἶνε αἰσθητή, ἂν μὴ ὁρατή, ἐν πάσῃ νέα ταραχῇ, ἐξ ὧν ἐπισυμβαίνουσιν ἐν Ἀλβανίᾳ τόσαι τὸν ἀριθμόν, ὅπως ποιησώμεθα χρῆσιν τοπικῆς φράσεως, ὅσαι καὶ ἡμέραι τοῦ νέου ἔτους. Αἱ ταραχαὶ αὗται καταστέλλονται ἐνίοτε διὰ τῆς βίας, ἀλλὰ συνηθέστερον δι᾽ ὑποσχέσεων ἀμνηστείας τοῖς πολεμισταῖς· καὶ ἀπαλλαγῆς φόρων, τῆς προσφορᾶς δὲ ἀφ᾽ ἑτέρου θέσεων δελεαστικῶν εἰς τοὺς ἀρχηγούς των.

Ἡ δημιουργία τοῦ Συνδέσμου τούτου φαίνεται, ὅτι εἶχε πληρώση ἀνάγκην βαθεῖαν καίτοι ἀσαφῶς αἰσθητὴν παρὰ τῷ ἀλβανικῷ λαῷ. Ἡ ἱστορία του μέχρι τοῦδε ὑπῆρξε σειρὰ ἐρίδων πρὸς ἀλλήλους ἀσημάντων, ἢ ληστρικῶν ἐπιδρομῶν κατὰ τῶν γειτόνων του. Οὐδέποτε οἱ Ἀλβανοὶ ἔδρασαν ὡς ἓν γένος, πρὸς ἕνα κοινὸν ἐθνικὸν σκοπόν. Κατὰ τὴν πρώτην ἐμφάνισιν τοῦ Τούρκου, πολλοὶ αὐτῶν ἔσπευσαν μετὰ προθυμίας ἀπρεποῦς νὰ ἔλθωσιν εἰς συμφωνίας μὲ τὸν ἐπιδρομέα, καὶ διὰ συνομολογήσεως ταχείας εἰρήνης μετ᾽ αὐτοῦ καὶ ἀποδοχῆς τῆς θρησκείας του, νὰ ἐξασφαλίσωσιν ἑαυτοῖς προνομιοῦχον θέσιν εἰς βάρος τῶν ἀδελφῶν των ἐκείνων, οἵτινες προετίμησαν νὰ παραμείνωσιν εἰς τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων των.

Ἀπὸ τῆς ὀθωμανικῆς κατακτήσεως τὰ χρονικά των δὲν διακρίνει προσπάθεια ἀξία τοῦ ὀνόματος ἐθνικοῦ κινήματος. Ὁ τελευταῖος κατὰ τοῦ Ἰσλαμισμοῦ ἀγὼν ἔληξε διὰ τῆς πτώσεως τῆς Κροΐας κατὰ τὴν ΙΕ'. ἑκατονταετηρίδα. Ὑπὸ δὲ τὰ ἐρείπια τῆς πόλεως ἐκείνης πᾶσα συνησπισμένη δρᾶσις πρὸς ἐθνικὴν ἀνεξαρτησίαν, δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι εὗρε τάφον, ὑφ᾽ ὃν ὁ Πατριωτισμὸς ἐπὶ αἰῶνας ὕπνωσε. Πλὴν ἀλλ᾽ ὅμως δι᾽ ὅλου τοῦ χρόνου τούτου, της ἐθνικότητος τὸ αἴσθημα ὑφίσταται ἐν καταστάσει ἀναισθησίας, ἀναμένον εὐκαιρίαν ἐξεργέσεως εἰς πλήρη συνείδησιν. Ἡ εὐκαιρία δὲ αὕτη παρουσιάσθη τῷ Ἀλβανισμῷ ἐν μέρει μὲν ἐκ περιστάσεων, ἐν μέρει δὲ παρ᾽ αὐτοῦ τοῦ Σουλτάνου, καὶ ἐδράξατο αὐτὴν μετ᾽ ἐνθουσιασμοῦ, ὅστις δικαίως κατετάραξε καὶ ἐξέπληξε τὸν ἄνθρωπον, ὅστις εἶχε θραύσῃ τὴν μακρὰν ἐκείνου νάρκην. Οὐδὲ εἶνε πιθανόν, ὅτι θέλει ἐπαναλάβῃ πλέον καθεύδουσαν στάσιν καὶ ἀπράγμονα. Ζῶμεν εἰς αἰῶνα μοναδικῶς εὔνουν πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ διάδοσιν ἰδεῶν. Καίτοι δὲ οἱ Ἀλβανοὶ ἀπέχουσιν ἔτι πολὺ μακρὰν τῆς ἑνότητος καὶ ἐμμόνου βουλῆς, ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἀνάκτησιν καὶ διατήρησιν πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας, ἐπιτελοῦσιν ὁσημέραι προόδους ἐν τῇ συμπληρώσει τῶν ὅρων τούτων. Οἱ στοῖχοι τῶν Ἀλβανῶν

Digitized by Google

πατριωτῶν ἐνισχύονται διὰ νεοσυλλέκτων ἔτος πρὸς ἔτος, βιβλία καὶ φυλλάδια καὶ ἐφημερίδες δημοσιεύονται, συνέδρια συγκροτοῦνται, καὶ ἐν ἑνὶ λόγῳ καλῶς διωργανωμένη καὶ ἐν ἐνημερότητι διέγερσις, δι᾽ ὅλων τῶν νεωτέρων ἐπικουρημάτων ἐξωπλισμένη, ὑφίσταται. Εἶνε ἀληθές, ὅτι τὰ βιβλία καὶ τὰ φυλλάδια καὶ αἱ ἐφημερίδες ἐκτυποῦνται εἰς τὸ ἐξωτερικόν, καὶ ὅτι σχετικῶς ὀλίγα ἀντίτυπα εὑρίσκουσιν ὁδὸν πρὸς τὰ ὀρεινὰ τῆς Ἀλβανίας ὀχυρώματα. Εἶνε ἐπίσης ἀληθές, ὅτι τὰ συνέδρια συνέρχονται εἰς Βουκουρέστιον, Ρώμην, Βρυξέλλας καὶ εἰς ἄλλα οἱαδήποτε μέρη ἐκτὸς ἐν αὐτῇ τῇ Ἀλβανίᾳ. Ἀλλ᾽ ἠχὼ οἱαδήποτε ἀσθενὴς θέλει καταφθάσῃ τὰ βραχώδη τῶν Ἀλβανῶν ἀρχηγῶν ἐρύματα, καὶ ἐν Ἀλβανίᾳ μὲ τὴν φεουδαλικὴν αὐτῆς διοίκησιν ἔτι θάλλουσαν, οἱ ἀρχηγοὶ οὐ μόνον ἀντιπροσωπεύουσιν, ἀλλὰ καὶ ἐπακριβῶς ἄγουσι καὶ μορφοῦσι τὴν δημοσίαν γνώμην. Ὁπόσον ἰσχυρὰ εἶνε ἡ ἀφοσίωσίωσις τῶν Ἀλβανῶν πρὸς τοὺς κληρονομικούς των ἀρχηγούς, ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, μεθ᾽ ὅλην τοῦ χρόνου τὴν πάροδον καὶ τοῦ ἀνδρὸς τὴν ἀπίστευτον ὠμότητα, εὕρηται μέχρι τοῦδε εἰς τὰ χείλη τῶν ἀπογόνων ἐκείνων, οὓς ζῶν κατεδυνάστευσε. Τὰ κακουργήματά του ἐλησμονήθησαν, ἀλλ᾽ ἡ φήμη του ἐπέζησε εἰς πολλὰ τῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων.

Ἓν τούτων ἄρχεται διὰ τῶν ἑξῆς:

Ἀρβανῖτες παινεμένοι,
Τσάμηδές μου ξακουσμένοι,
Ποῦν᾽ ὁ Ἀλήπασιας, καϋμένοι
Ποῦν᾽ ἀπὸ τὸ Τεπελένι,
Τῆς Ἀρβανιτιᾶς καμάρι
Καὶ τῆς Ρούμελης Λιοντάρι;

Καὶ δύναται τὸ ποίημα τοῦτο νὰ ληφθῇ ὡς ὁ θρῆνος ἑνὸς γένους, πενθοῦντος τὸν τελευταῖον τῶν μεγίστων αὐτοῦ ἀνδρῶν καὶ σφόδρα ἐπιποθοῦντος ἕνα ἀρχηγόν.

Δὲν ὑφίσταται δὲ καὶ ἀνάγκη προσπαθειῶν πρὸς ἱκανοποίησιν τοῦ πόθου τούτου. Ἠκούσαμεν τελευταῖον περὶ πολλῶν ὑποψηφίων διὰ τὸν ἀλβανικὸν θρόνον, εἰς ὄνειρα φιλοδοξίας ὑφιστάμενον ἀκόμη. Ἅπαντες οὗτοι οἱ πρόθυμοι κύριοι φαίνονται ἐντελῶς βασιζόμενοι ἐπὶ τῆς καλῶς γνωστῆς συμπαθείας τῶν Ἀλβανῶν πρὸς τὴν μνήμην τοῦ Γεωργίου Καστριώτου καὶ ἐντεῦθεν ἀγωνίζονται νὰ βεβαιώσωσι τὴν μᾶλλον ἢ ἧττον κατ᾽ εὐθεῖαν καταγωγήν των ἐκ τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἐθνικοῦ ἥρωος. Δύο τῶν μνηστήρων ἐγεννήθησαν ἐν Νεαπόλει. Ἐν τῇ νεαπολιτανικῇ κοινωνίᾳ εἰσὶ γνωστοὶ ὡς μαρκήσιοι Ἀσολέττα καὶ βαρῶνοι Φοσσατένα. Ἀλλ᾽ ὑπὸ τοὺς ἰταλικοὺς τούτους τίτλους εὐγενείας ἔχομεν πράγματι, γενεαλογικῶς ὁμιλοῦντες, δύο Ἀλβανοὺς προύχοντας, ὧν τὰ ὀνόματά εἰσιν Ἰωάννης καὶ Φίλιππος Καστριώτης. Ἀμφότεροι στηρίζουσι τὰς ἐπὶ τοῦ ἐνδόξου πατρωνυμικοῦ ἀξιώσεις των δι᾽ ἐγγράφων ἀποδείξεων. Τρίτος ἀπαιτητής, μεσῆλιξ Ἰσπανὸς διπλωμάτης ἀπολαμβάνει τὴν

Digitized by Google

ἠχήσεαν ἐπωνυμίαν Δὸν Ζουὰν Ἀλάδρο· ἀποκαλεῖ δὲ ἑαυτὸν καὶ Καστριώτην, καίτοι οἱ ἀντίπαλοί του ἰσχυρίζονται, ὅτι οὐδὲν ἐπὶ τοῦ ὀνόματος ἔχει δικαίωμα, καὶ συνεπῶς οὐδὲ καὶ ἐπὶ τοῦ ἐν φάσματι ἔτι θρόνου, καθόσον ἐκ τῆς θηλείας γραμμῆς ἔρχεται ἡ καταγωγή του. Οὐδόλως ἐν τούτοις πτοηθεὶς ὁ ρέκτης εὐγενὴς ἀναδιφᾷ ἐπὶ τοῦ παρόντος τοῦ Μοντεκαζίνου τὴν βιβλιθήκην, ἐπιμόχθως ἀναζητῶν ἔγγραφα, δι' ὧν θ' ἀρθῇ πᾶσα ἀμφιβολία περὶ τοῦ τίτλου του καὶ θ' ἀποστομωθῶσιν ἐντελῶς οἱ ἀντίπαλοί του. Ἡ τελικὴ ἀπόφασις θ' ἀπολειφθῇ τῇ ἀλβανικῇ συνελεύσει, ἥτις συγκροτηθήσεται ἐν Νεαπόλει εἰς προσεχὲς μέλλον, οἱ δ' ἐρασταὶ τοῦ κωμικοῦ ἀνυπομόνως ἀναμένουσι ἐνδιαφέρον θέαμα.

Ὑποτίθεται, ὅτι ἡ Ἰταλία θέλει ὑποστηρίξῃ τὸν νεαπολιτιανὸν μαρκήσιον, ἐνῷ ἡ Ἰσπανία δὲν φαίνεται διατεθειμένη νὰ ἐνεργήσῃ ὑπὲρ τοῦ Καστιλιανοῦ Δόν, ἢ καὶ ἂν τὸ πράξῃ αἱ προσπάθειαί της εἶνε πιθανόν, ὅτι δὲν θέλουν ὠφελήσῃ μεγάλως. Ἐντεῦθεν ὁ Δὸν Ζουὰν εἶνε ἠναγκασμένος νὰ ψηφοθηρήσῃ ὁ ἴδιος. Ἐξέδοτο ἤδη διακήρυξιν πρὸς τὸν ἀλβανικὸν λαὸν τῆς νοτίου Ἰταλίας, προσκαλῶν αὐτὸν νὰ προσέλθῃ περὶ τὴν σημαίαν του καὶ τὸν ἀκολουθήσῃ εἰς σταυροφορίαν κατὰ τοῦ ἀπίστου. Οἱ Ἀλβανοὶ δὲν φαίνονται πολὺ βαθέως συγκινηθέντες ἐκ τοῦ μανιφέστου τούτου. Τοὐναντίον πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν, λέγεται, ὅτι ἀπηυθύνθησαν τῷ στρατηγῷ Ριτσότῃ Γαριβάλδῃ ὅπως ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγίαν στρατοῦ ἀπελευθερώσεως, ἀνηγγέλθη δὲ ἤδη ὅτι ὁ στρατηγὸς ἐξέφρασε τὴν προθυμίαν του, ὅπως ἀγωνισθῇ ὑπὲρ τοῦ ζητήματος, ἐὰν μόνον τῷ χορηγήσωσι τὰ ἀναγκαῖα μέσα. Οὐχ ἧττον ὅμως ὁ Δὸν Ζουὰν προσέλαβε καὶ τὸν τίτλον τοῦ πρίγκιπος, προγυμνάζεται δὲ ὡς λέγεται εἰς τὰ καθήκοντα τοῦ προσδοκωμένου βασιλικοῦ ἀξιώματος. Πάντα ταῦτα εἰς τὸν ἀμερόληπτον θεατὴν κατ' ἀνάγκην παρουσιάζουσι μίαν πρόωρον κατανάλωσιν ἐνεργείας, ἣν οἱ κάτοικοι τῆς ἐγγὺς Ἀνατολῆς περιγράφουσιν ὡς «θέτειν τὸ τηγάνι ἐπὶ τῆς πυρᾶς, ἐνῷ ἀκόμη οἱ ἰχθεῖς εὑρίσκονται ἐν τῇ θαλάσσῃ» τοῦθ' ὅπερ καὶ ἡμεῖς ἐν γλώσσῃ μᾶλλον οἰκείᾳ ἐκφράζομεν «μετρεῖν τοὺς νεοσσοὺς πρὶν ἢ ἐκκολαφθῶσιν.» Ἀλλὰ τὰ εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο ἐνδιαφερόμενα μέρη προφανῶς λαμβάνουσιν ὑπὸ σοβαρωτέραν ἔποψιν τὸ πρᾶγμα. Ὁπωσδήποτε ὁ ἐμφανὴς οὗτος ἀγὼν διὰ θρόνον χώρας, ἥτις κατὰ τὸ φαινόμενον τοὐλάχιστον ἀποτελεῖ μέρος τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας καὶ αἱ διαφημιζόμεναι παρασκευαὶ πρὸς εἰσβολὴν δὲν προοιωνίζονται ἀγαθὰ διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς αὐτοκρατορίας ταύτης. Δηλοῦσι καθαρῶς, ὅτι οἱ Ἀλβανοὶ περιῆλθον εἰς ἀπόφασιν, ὅτι ἐπὶ πολὺ ὑπηρέτησαν ξένον κύριον καὶ καιρὸς εἶνε νὰ ἐργασθοῦν καὶ δι' ἴδιον λογαριασμόν.

Εἶνε δὲ θαυμασμοῦ ἄξιον, ὅτι τὸ κίνημα τοῦτο ἐπὶ τοσοῦτον ἐβράδυνε νὰ ἐπέλθῃ, ὅτι οἱ Ἀλβανοὶ δὲν ἠκολούθησαν ἐνωρίτερον τὸ παράδειγμα τῶν Ἑλλήνων, τῶν Ρωμούνων, τῶν Σέρβων, τῶν Βουλγάρων καὶ πρὸ παντὸς τὸ τῶν παρακειμένων γειτόνων των, τῶν εὐρώστων κατοίκων τοῦ Μαυροβουνίου, δι' οὓς ἐπαξίως πολὺ ἔψαλλεν ὁ ποιητής μας :

Digitized by Google

Ὦ ἐλάχιστε μεταξὺ τῶν λαῶν!
Βραχώδης τῆς ἐλευθερίας Θρόνε!

Ὁ Ἀλβανὸς εἶνε διανοητικῶς πεπροικισμένος καλῶς, ὡς τὸ πλεῖστον τῶν γενῶν τῆς Δύσεως. Ὡς ὁ Σκῶτος οὕτω καὶ ἐκεῖνος σπανίως ἀποτυγχάνει ν' ἀνοίξῃ τὴν ὁδόν του ἐν τῷ Κόσμῳ.

Ἅπαξ εὑρεθῇ μακρὰν τῆς ὄψεως τῆς ἀγόνου ὀρεινῆς πατρίδος του ἐπιδεικνύει θαυμασίαν ἐπιδεκτικότητα πρὸς ἐκπολιτισμόν του. Εὐχερῶς προσκτᾶται τὰ ἰδανικὰ καὶ συμμορφοῦται πρὸς τοὺς τρόπους τῶν τὰ μάλιστα πεπολιτισμένων λαῶν. Ἡ τουρκικὴ πολιτικὴ ὑπηρεσία κατά τε τὸ παρελθὸν καὶ τὸ παρὸν ὀφείλει τοσοῦτον τῇ ἀλβανικῇ εὐφυΐα, ὅσον καὶ ἡ στρατιωτικὴ ὀφείλει τῇ ἀλβανικῇ ἀνδρείᾳ. Πολλὰ τῶν τὰ μάλιστα ἐξεχόντων μελῶν ἔν τε τῷ διοικητικῷ καὶ διπλωματικῷ κλάδῳ εἰσὶν γόνοι τῶν μεγάλων οἴκων (ὀτζακίων) τῆς βορείου καὶ νοτίου Ἀλβανίας. Τὴν στιγμὴν ταύτην ὁ Ἀβδοὺλ Χαμὴτ περιστοιχίζεται ἐν Γιλδὶζ Κιόσκ ὑπὸ Ἀλβανῶν γραμματέων καὶ Ἀλβανῶν σωματοφυλάκων. Δέον δὲ νὰ μὴ λησμονηθῇ, ὅτι ὁ Μεχμὲτ Ἀλῆς, ὁ τῆς Αἰγύπτου καινοτόμος Πασσᾶς καὶ ἱδρυτὴς τοῦ ἡγεμονικοῦ οἴκου τοῦ εἰσέτι ἐκεῖ ἀνάσσοντος, ἀναμφηρίστως μία ἀπὸ τὰς μεγαλειτέρας μεγαλοφυΐας ὅσας τὸ ὀθωμανικὸν κράτος παρήγαγε, εἶχε γεννηθῇ ἐν Ἀλβανίᾳ,(1) ὑπὸ δὲ τῶν συμπατριωτῶν του θεωρεῖται ὡς δεύτερος μετὰ τὸν Σκενδὲρ-μπεην κατὰ τὴν ἱκανότητα καὶ πολὺ ἀνώτερος τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ κατὰ τὴν προσωπικὴν γενναιότητα.

Ἔλλειψις εὐκαιρίας ἐν τῇ πατρίδι παρεκώλυσε μέχρι τοῦδε τὴν ἀνάπτυξιν, τοσοῦτον ἐξόχως τῷ Ἀλβανῷ ἁρμόζουσαν ἐκ φύσεως, καὶ τώρα φαίνεται λαβὼν ἀπόφασιν νὰ δημιουργήσῃ τὴν εὐκαιρίαν ταύτην. Τὸ ἐγχείρημα δὲν εἶνε ἐκ τῶν εὐχερῶν! Ἐκτὸς τῶν κινδύνων οἵτινες ἀπειλοῦσιν ἔξωθεν τὴν Ἀλβανίαν ἐν ταῖς χερσὶν ἐκείνων, οἵτινες θεωροῦσι τὴν χώραν ὡς λείαν τοῦ πρώτου καταλαβόντος, οἱ Ἀλβανοὶ θὰ εἶνε ἠναγκασμένοι νὰ ὑπερπηδήσωσι κωλύματα ἄπειρα, πρὶν ἢ δυνηθῶσι νὰ καταστῶσιν ἀνεξάρτητοι καὶ δι' ἑαυτὴν ἐπαρκοῦσα πολιτικὴ μονάς. Ἡ πενία τῆς χώρας ἀποτελεῖ ἓν τῶν κωλυμάτων τούτων. Ὑπελογίσθη, ὅτι πλέον τῶν πεντήκοντα χιλιάδων Ἀλβανῶν, κεφαλαὶ ἀλβανικῶν οἰκογενειῶν, κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην εὑρίσκονται ἐν τῇ τουρκικῇ αὐτοκρατορικῇ ὑπηρεσίᾳ, ἔν τε τῇ πατρίδι των καὶ καθ' ὅλην τοῦ Σουλτάνου τὴν ἐπικράτειαν. Ἅπαντες οὗτοι λαμβάνουσι μισθοὺς ἐκ τῆς αὐτοκρατορικῆς Κυβερνήσεως. Ἅπαξ ἡ Ἀλβανία ἀνακτήσηται αὐτονομίαν, ἡ μεγάλη αὕτη πρόσοδος ἀπολεσθήσεται. Ἡ χώρα θέλει ἐγκαταλειφθῇ εἰς τοὺς ἰδίους ἑαυτῆς πόρους, καὶ ἐκτὸς ἀνευρέσεως ἀσχολίας δι' ἅπαντας τούτους τοὺς ἄνδρας καὶ τροφῆς δι' ὅλα

(1) Ὁ Μεχμὲτ Ἀλῆ-Πασᾶς κατήγετο ἐκ Καβάλλας τῆς Μακεδονίας. (Σημ. Ἑλλην.).

Digitized by Google

τὰ στόματα ταῦτα, θὰ εἶνε ἠναγκασμένη ἐπίσης νὰ προνοήσῃ πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν συνόρων της, καὶ καταβάλῃ τὴν δαπάνην τῆς ἐσωτερικῆς Διοικήσεως. Διὰ συγκρίσεως τῶν ἐξόδων τῆς Ἑλλάδος, ἥτις ὀλίγον μόνον εἶνε μεγαλειτέρα τῆς Ἀλβανίας κατὰ τὸν πληθυσμόν, μικροτέρα δὲ κατὰ τὴν ἐδαφικὴν ἔκτασιν, καὶ τῆς Κρήτης, ἀφ' ἑτέρου, ἥτις εἶνε τὸ ἓν πέμπτον περίπου αὐτῆς οἱ εἰδήμονες καταλήγουσιν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ ἐλευθέρα Ἀλβανία θέλει εὑρεθῇ εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ συντάξῃ ἐτήσιον προϋπολογισμὸν δύο περίπου ἑκατομμυρίων λιρῶν στερλινῶν, ποσὸν ὅπερ δυσκόλως δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ ἐξ ἀραβοσίτου μόνον καὶ χελωνῶν. Συμφώνως πρὸς ὑπολογισμὸν πρόχειρον, ἡ μέλλουσα ἀνεξάρτητος Ἡγεμονία τῆς Ἀλβανίας θ' ἀπολαμβάνῃ ἔλλειμμα ἑνὸς ἑκατομμυρίου ἐτησίως, ἐπιμεγενθυνόμενον μετ' αὐξούσης ταχύτητος ἐφ' ὅσον τὰ ἔτη διαρρέουσι. Δὲν ἐγκαρδιώνει ἡ ἄποψις αὕτη. Κριταὶ ἀπαισιόδοξοι βαίνουσιν ἔτι περαιτέρω, καὶ ἰσχυρίζονται, ὅτι δὲν ὑπάρχει μέλλον δι' Ἀλβανίαν κεχωρισμένην τοῦ ὀθωμανικοῦ Κράτους. Εἰσὶ πεπεισμένοι ὅτι οἱ Ἀλβανοὶ διὰ τῆς προθύμου ἂν καὶ ἐπιπολαίας μεταστάσεώς των εἰς τὸν Ἰσλαμισμόν, ἐταύτισαν ἑαυτοὺς ἀνεπανορθώτως μὲ τὰς τύχας τῆς Τουρκίας, καὶ εἰσὶν ἠναγκασμένοι νὰ ὑπάρξωσιν ἢ καταπέσωσι μετ' αὐτῆς. Εἰσὶν ἐζευγμένοι εἰς τοῦ κατακτητοῦ τὸν δίφρον, καὶ ὁπωσδήποτε οὗτος ἐλαύνῃ, ἔστω καὶ πρὸς τὸ χεῖλος βαράθρου ἀχανοῦς—οὐδαμῶς ἀπιθάνου γεγονότος—καὶ ἐκεῖ δέον νὰ χωρήσωσι.

Ἐνθαρρύνει καὶ πάλιν νὰ στραφῶμεν ἐκ τῶν μελαγχολικῶν τούτων προρρήσεων εἰς τοῦ Κρίσπη τὸ προγνωστικόν ; «Ἡ Ἀλβανία, ἔλεγεν ὁ ἐπιφανὴς Ἰταλὸς πολιτικὸς ἐν ἐπιστολῇ του, δημοσιευθείσῃ μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου του, κατέχει ἅπαντα τὰ πρὸς αὐτονομίαν ἀναγκαῖα στοιχεῖα, εἰς βαθμὸν πολὺ μεγαλείτερον ἀφ' ὅσον τὰ κατεῖχεν ἡ Σερβία ἢ ἡ Βουλγαρία, ἂν δὲ ἡ Εὐρώπη τῇ χορηγήσῃ ὁμοίαν διοικητικὴν αὐτονομίαν, τὰ μάλα συνετὸν ἔργον θέλει ἐπιτελέσῃ.

Ἀλλ' εἰσὶν οὗτοι ἐντούτοις λόγοι αἰσιόδοξοι ὀπτιμιστοῦ, ἐκτὸς δὲ τούτου ἀνθρώπου, οὗτινος τὰ προσωπικὰ αἰσθήματα διὰ τὴν γῆν τῶν προγόνων του δυνατὸν νὰ ἐπέδρασαν ἐπὶ τῆς κρίσεώς του. Καὶ ὅμως δὲν δυνάμεθα εἰμὴ νὰ μετάσχωμεν τῆς ἐλπίδος του, ὅτι αἱ προσπάθειαι καὶ αἱ θυσίαι τῆς ἀλβανικῆς φιλοπατρίας δὲν θὰ ἀποβῶσιν εἰς μάτην, καὶ ὅτι ὁπόταν ἀφιχθῇ ἡ ἡμέρα ὅπως τὸ ἀνίερον καταβληθῇ Ἴλιον, θὰ εὕρῃ τὴν Ἀλβανίαν ἐν ἐγρηγόρσει καὶ παρασκευασμένην.

Μετάφρασις **Γουλιέλμου Ἰωαννίδου.**

Digitized by Google

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΝΑΟΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΕΙΟΝ ΕΝ ΒΛΑΔΙΚΑΥΚΑΣΩ

ΚΑΙ ΕΓΚΑΙΝΙΑ ΑΥΤΩΝ

Ἐπιστέλλουσιν ἡμῖν τὰ ἑπόμενα περὶ τοῦ ἐν Βλαδικαυκάσῳ νεοδμήτου οἰκοδομήματος, δι' ἐκκλησίαν καὶ σχολεῖον τῆς αὐτόθι ἑλληνικῆς παροικίας, τὰ ὁποῖα, ἀποδεικνύοντα ἅπαξ ἔτι τὴν εὐγενεστάτην τοῦ Ἕλληνος φύσιν καὶ τὴν πρὸς τὰ πάτρια ἐμμονὴν ἐν τῇ ξένῃ, παρέχονται ὡς ὑπόδειγμα ἄξιον μιμήσεως καὶ εἰς ἄλλας ἑλληνικὰς κοινότητας, παρακμαζούσας καὶ φθινούσας, οὐχὶ δι' ἔλλειψιν πολυταλάντων ὁμογενῶν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἔνοχον αὐτῶν ἀδιαφορίαν περὶ τῆς τύχης τοῦ σχολείου καὶ τῆς ἐκκλησίας, ἅτινα εἰσὶ τὰ ἁπτὰ σύμβολα τῆς ἐν τῇ ξένῃ ἐθνικῆς ἡμῶν ὑποστάσεως.

Ὡς γνωστόν, ὁ ἐξ Ἰμέρας τῆς Τραπεζοῦντος καταγόμενος καὶ ἐνταῦθα ἐμπορευόμενος ἔνθερμος πατριώτης καὶ γνήσιον τέκνον τοῦ ἰδεώδους Ἑλληνισμοῦ κ. Παναγιώτης Ε. Μαράντωφ, ὁ ἀπὸ ὀκταετίας μὴ παύων εὐεργετῶν τὴν ἐνταῦθα ὁμογενῆ παροικίαν, ἐσχάτως ἀνήγειρε καὶ περικαλλὲς κτίριον διὰ τὴν ἐνταῦθα ἑλληνικὴν σχολήν.

Μία τῶν εὐρειῶν αἰθουσῶν τοῦ κτιρίου τούτου, ἐγκρίσει τῆς ἐπιτοπίου ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς, τὴν 3ην Ἰουνίου ἐ.ἔ. μετεβλήθη εἰς ναὸν ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ ναοῦ τούτου, καταλλήλως τῇ προτεραίᾳ κοσμηθέντος διὰ σημαιῶν καὶ ἀνθέων, ἐτελέσθησαν τὰ ἐγκαίνια, χοροστατοῦντος τοῦ θεοφιλεστάτου Βλαδισκόπου Βλαδικαυκάσου καὶ συλλειτουργούντων ἑνὸς ἀρχιμανδρίτου μετὰ πέντε ἱερέων, ἐν οἷς καὶ ὁ ἡμέτερος συμπαθέστατος Παπᾶ Ἀριστείδης Κακουλίδης. Εἰς τὴν χαρμόσυνον ταύτην διὰ τὴν ἡμετέραν παροικίαν τελετὴν παρέστησαν, ἐκτὸς τῶν ὁμογενῶν, αἱ στρατιωτικαὶ καὶ πολιτικαὶ ἀρχαὶ τῆς πόλεως, ὡς καὶ πλῆθος λαοῦ. Ἀπερίγραπτος ὑπῆρξεν ἡ συγκίνησις ἡμῶν, ὅτε ἠκούσθη ἀντηχοῦν ἐκ τοῦ ἁγίου βήματος τὸ «Εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρός...» εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν· πολλῶν οἱ ὀφθαλμοὶ ἐπληρώθησαν δακρύων!

Κατὰ τὴν λειτουργίαν ὁ θεοφιλέστατος Βλαδικαυκάσου ἀπήγγειλε λόγον, δι' οὗ ἐξῆρε τὴν σημασίαν τοῦ ναοῦ ἐν τῷ καθόλου χριστιανικῷ βίῳ, ἐπῄνεσε τὸ χριστιανικώτατον παράδειγμα τοῦ ἱδρυτοῦ κ. Π. Μαράντωφ καὶ συνέστησε πρὸς τοὺς ἡμετέρους ἐμμονὴν εἰς τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων των, οἵτινες, εἶπεν, ἐφώτισαν τὴν οἰκουμένην ἅπασαν διὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ Θεανθρώπου. Ἐνταῦθα ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω, ὅτι ὁ θεοφιλέστατος Βλαδικαυκάσου οὐκ ὀλίγον συνετέλεσεν εἰς τὴν ὑπὸ τῆς ἁγιωτάτης διοικούσης Συνόδου ἀναγνώρισιν καὶ σύστασιν ἰδιαιτέρας ἐνταῦθα ἑλληνικῆς ἐνορίας, κατορθώσας μάλιστα νὰ ὁρισθῇ καὶ ἐτήσιος μισθὸς διὰ τὸν κλῆρον ἡμῶν ἐκ

Digitized by Google

ἐκ τοῦ ταμείου τῆς Κυβερνήσεως, ἐκτὸς ἄλλων 1000 ρουβλίων, δωρηθέντων πρὸς ἀγορὰν διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν ἀντικειμένων.

Οὕτω τέλος ἐπραγματοποιήθη ὁ δικαιὸς πόθος τῶν ἐνταῦθα καὶ τῶν ἐν τῷ Κυβερνείῳ Τέρεκ διαβιούντων ὁμογενῶν, πολλοὶ τῶν ὁποίων εἴτε παντελῶς δὲν εἶχον ἀκούσῃ, εἴτε ἔχουσι χρόνους ν' ἀκούσωσι τὰς τελετὰς τῆς θρησκείας εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν πατέρων των. Τὴν εὐτυχίαν δὲ ταύτην ὀφείλομεν εἰς τὴν γενναιοδωρίαν τοῦ ἐν λόγῳ κ. Μαράντωφ καὶ εἰς τὰς ἐνεργείας τοῦ ἐπισκόπου ἡμῶν Κὺρ Βλαδιμήρου.

Εἰς τὴν ἐπίτευξιν τοιούτων ἐθνικῶν σκοπῶν τὰ μάλα συντελεῖ τὸ σεπτὸν πρόσωπον τῆς λαοφιλεστάτης ἡμῶν Ἀνάσσης, ἀναλαμβανούσης πάντοτε ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν Αὐτῆς προστασίαν τοιαῦτα ἀγαθοεργὰ καθιδρύματα. Ἐπὶ τοῖς ἐγκαινίοις τοῦ ἡμετέρου ναοῦ ἀπεστάλη πρὸς τὴν Α. Μ. τὴν βασίλισσαν ἡμῶν τὸ ἑπόμενον τηλεγράφημα.

«Α. Μ. Βασίλισσαν Ὄλγαν, Ἀθήνας.

«α Ὁ δικαιὸς ποθος τῶν ἐν Βλαδικαυκάσῳ Ἑλλήνων, ὅπως ἔχωσιν ἰδιαίτερον ναὸν «μεθ' ἑλληνικῆς ἱερουργίας, ἐπραγματοποιήθη. Συμφώνως τῇ μεσιτείᾳ μου ἡ ἁγιωτάτη διοικοῦσα Σύνοδος ἐπέτρεψε τὴν σύστασιν ἰδιαιτέρας ἐνορίας ἑλληνικῆς, διὰ «τὴν ὁποίαν ἔχω διορίσῃ ἱερέα ἐξ Ἑλλήνων.

«Σήμερον αὐτοπροσώπως, διὰ τοὺς Ἕλληνας κατοίκους τοῦ Βλαδικαυκάσου, ἐτέλεσα «τὰ ἐγκαίνια τοῦ ἐν τῷ ἑλληνικῷ σχολείῳ ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτό«κου ὑπὸ τοῦ ἐνταῦθα ἐμπόρου κ. Π. Μαράντωφ ἀνεγερθέντος ναοῦ..

« Ἐπὶ τῇ σημαντικῇ ταύτῃ διὰ τοὺς Ἕλληνας τοῦ Βλαδικαυκάσου ἡμέρᾳ, ἀναπέμ«ψαντες τῷ Κυρίῳ θερμὰς δεήσεις ὑπὲρ τοῦ Αὐτοκράτορος, τοῦ Βασιλεύοντος οἴκου «καὶ τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος, ἡμεῖς, ὁ ἱδρυτὴς καὶ ἅπαντες οἱ Ἕλληνες κά«τοικοι καθῆκον ἱερὸν θεωροῦμεν ν' ἀναφέρωμεν πρὸς τὴν Υ. Μ. τὸ χαρμόσυνον τοῦτο «γεγονὸς ἐν βαθείᾳ πεποιθήσει, ὅτι τὰ πνευματικὰ συμφέροντα τῶν Ἑλλήνων, ὅπου «καὶ ἂν ζῶσι, κινοῦσι τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Υ. Μεγαλειότητος.

† «*Ὁ Βλαδικαυκάσου* **Βλαδίμηρος**»
«*Ὁ ἱδρυτὴς* **Π. Ε. Μαράντωφ.**»

Μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν τοῖς προσκεκλημένοις ξένοις ἐν τῇ μεγαλοπρεπεῖ αἰθούσῃ τοῦ ξενοδοχείου „Impérial" ὑπὸ τοῦ ἱδρυτοῦ κ. Π. Ε. Μαράντωφ παρετέθη πλούσιον γεῦμα, εἰς ὃ παρεκάθησαν καὶ πολλοὶ τῶν ἡμετέρων. Ἐγένοντο διάφοροι προπόσεις πλήρεις φιλελληνισμοῦ ὑπὸ τοῦ Θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου καὶ τοῦ ἀντικυβερνήτου τοῦ Κυβερνείου Τέρεκ ὑποστρατήγου κ. Σ. Πίσαρεφ, ὅστις, ἐκτὸς τῆς διοικητικῆς ἱκανότητος καὶ τῆς ἐμφύτου ἀγαθότητος, ἐγκλείει εἰς τὰ σπλάγχνα του καὶ τρυφερώτατον αἴσθημα φιλελληνισμοῦ, ὅπερ ἀπεδείχθη οὐχὶ μόνον κατὰ τὰς προπόσεις ταύτας, ἀλλὰ καὶ ἐν προηγουμέναις περιστάσεσι. Τοιαῦτα πρόσωπα τιμῶσι τὴν ὁμόδοξον κραταιὰν Αὐτοκρατορίαν, δέον δὲ καὶ ἡ ἐπίσημος Ἑλλὰς ν' ἀνταμείψῃ προσηκόντως τοιαῦτα ἐξέχοντα πρόσωπα, διακρινόμενα διὰ τὸν φιλελληνισμόν των.

Οἱ Ἕλληνες τοῦ Βλαδικαυκάσου, καθῆκον ἱερὸν ἐκπληροῦντες, δημοσίᾳ ἐκφράζουσι τὴν βαθεῖαν αὐτῶν εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸν μεγάτιμον αὐτῶν εὐεργέτην καὶ συμπολίτην κ. Παναγιώτην Εὐσταθίου Μαράντωφ.

Ἐν Βλαδικαυκάσῳ 1902.

Π. Χ. Δαμπούλης.

Digitized by Google

ΠΕΡΙ
ΤΟΥ ΜΕΣΑΙΩΝΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ Ζ'. ΑΙΩΝΟΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους.)

Μέσον αἰῶνα, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ σκότους, τοῦ ζόφου καὶ τοῦ ἐρέβους οὐδὲ τὸν Ζ' αἰῶνα δικαιοῦνται νὰ καλέσωσι· διότι καὶ ὁ Ζ'. αἰὼν ἔχει τὴν ὄψιν φαεινὴν καὶ πολλὰ λαμπρὰ κατορθώματα καὶ ἐξόχους ἄνδρας ἔν τε τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ πολιτείᾳ νὰ ἐπιδείξῃ καὶ ἀκμάζοντα τὰ σχολεῖα καὶ καλλιεργουμένας τὰς ἐπιστήμας. Ὁ Ζ'. αἰὼν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ τὸν αὐτοκράτορα Ἡράκλειον (625), οὗτινος ἐὰν θαυμαστὴ ἦτο ἡ ἀνδρεία καὶ τὸ στρατιωτικὸν μένος, ἡ στρατηγικὴ αὐτοῦ μεγαλοφυΐα καὶ ἡ τέχνη τοῦ ἐξαρπάζειν τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων ἦν θαυμαστοτέρα. Ὀλίγοι δὲ ἡγεμόνες ἔδειξαν τοσαύτην στρατηγικὴν μεγαλοφυΐαν, ὅσην ὁ Ἡράκλειος. Ὁ Ζ'. αἰὼν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ γεγονότα πολεμικά, δυνάμενα νὰ περιποιήσωσιν αὐτῷ κλέος ἄφθιτον. Αἱ ἀλλεπάλληλοι νίκαι κατὰ τῶν Περσῶν καὶ τῶν Ἀράβων καὶ ἡ ἀπόκρουσις αὐτῶν ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεώς εἰσι γεγονότα μεγάλης ἱστορικῆς σημασίας· τολμῶ μετὰ παρρησίας νὰ εἴπω, ὅτι ὅ τι κέκτηται σήμερον ὁ πεπολιτισμένος κόσμος ὀφείλει τοῦτο τῷ Ζ'. αἰῶνι. Ἐὰν ἡ Κωνσταντινούπολις κατέπιπτε κατὰ τὸν Ζ'. αἰῶνα, μὴ δυναμένη ν' ἀποκρούσῃ τὰς ἀλλεπαλλήλους γενομένας κατ' αὐτῆς ἰσχυρὰς ἐφόδους καὶ ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων, ἃς ὑπέστη ἡ βασιλὶς αὕτη τῶν πόλεων κατὰ τὸ 622, 623, 624 καὶ 625 καὶ τὸ 675—678, ἐὰν ἀπεσβέννυτο ὁ φαεινὸς τοῦ Βυζαντίου φάρος, ὁ φωτίζων τότε ἅπασαν τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὸ τῆς Δύσεως διασκεδάζων σκότος, διὰ τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς κατακτήσεως αὐτῆς ὑπὸ τῶν Ἀράβων, ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς θὰ ἐξηλείφετο, ὁ φάρος θὰ ἀπεσβέννυτο καὶ Κύριος οἶδε μετὰ πόσους αἰῶνας τὸ ἄσβεστον ἑλληνικὸν πῦρ, τὸ οὐδέποτε καταναλισκόμενον, τὸ ὑπὸ αἰθάλην ἀκοίμητον διαμένον, ἤθελεν ἀναλάμψῃ, ἤθελε κατακαύσῃ τὴν ἐπισεσωρευμένην διὰ τῶν αἰώνων ὕλην καὶ ἤθελε διαφωτίσῃ αὖθις τοὺς ἐπὶ αἰῶνας σκοτεινοὺς διαμείναντας πνευματικοὺς ὁρίζοντας· διότι ὁ ἀραβικὸς Μωαμεθανισμὸς ὑπῆρξε καταστρεπτικώτερος τοῦ τουρκικοῦ Μωαμεθανισμοῦ. Ὅθεν, ὡς λέγει ὁ Παπαρρηγόπουλος, ἐὰν σήμερον ὑπάρχῃ Ἑλληνισμὸς καὶ ἑπομένως πολιτισμός, τοῦτο ὀφείλεται κατὰ πρῶτον λόγον εἰς τὴν ματαίωσιν τῆς πρώτης ταύτης ὑπὸ τῶν βαρβάρων πολιορκίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ νέος Ἑλληνισμὸς ὅ τι ἤδη ἔχει, τοῦτο ὀφείλει τῷ Ζ'. αἰῶνι. Ἀπὸ τοῦ Ζ'. αἰῶνος ἐτέθησαν αἱ βάσεις τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ· ἀπὸ τοῦ αἰῶνος τούτου τὸ

Digitized by Google

Ἀνατολικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος ἀνεδείχθη ἑλληνικὸν Βυζαντινὸν κράτος. Ὁ Ἑλληνισμὸς ἀνέλαβε πλήρης ζωῆς τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ. Αἰὼν ὅστις ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ αὐτοκράτορας μὲν οἷον τὸν Ἡράκλειον, πατριάρχας δὲ οἷον τὸν Σέργιον, στρατὸν δὲ οἷον τὸν ἀποκρούσαντα τὰς πολυπληθεῖς καὶ ἀλλεπαλλήλους ἐπιδρομὰς τῶν Ἀράβων καὶ τῶν Περσῶν, τῶν ἐκ συνθήκης κατὰ τοῦ Βυζαντίου ἐπιδραμόντων, στρατὸν κραταιώσαντα τὸ κράτος τῆς βυζαντιακῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, δὲν δύναται νὰ ὀνομασθῇ αἰὼν σκοτεινὸς καὶ βάρβαρος, διότι πῶς ὁ βάρβαρος αἰὼν διέσωσε τὴν εὐγένειαν, τὴν παιδείαν καὶ τὸν πολιτισμόν, πῶς οἱ ὑπὸ τὸ σκότος καὶ τὸ ἔρεβος καθήμενοι ἀνεδείχθησαν σοφοὶ καὶ γενναῖοι στρατηγοὶ καὶ ἀνδρεῖοι στρατιῶται καὶ ἀξιόμαχοι ἄνδρες καὶ ὑπερεμάχησαν τῆς πίστεως, τῆς πατρίδος, τῶν ἱερῶν, τῶν βωμῶν, τοῦ πολιτισμοῦ, τῆς εὐγενείας καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ καθόλου; πῶς τὸ σκότος δὲν κατεβλήθη ὑπὸ τῆς βαρβαρότητος; πῶς τοῦτο ἀπέκρουσε τοὺς βαρβάρους καὶ διεφώτισε τὸν κόσμον; Ὁ Ζ'. αἰὼν δικαιοῦται νὰ ζητῇ τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου καὶ ν' ἀμειφθῇ διὰ τῆς ἀποδόσεως τῆς δικαιοσύνης, ἧς ἐστιν ἄξιος· δικαιοῦται ν' ἀπαιτήσῃ τὴν παῦσιν τῆς κατ' αὐτοῦ καταφορᾶς καὶ τῶν δυσμενῶν ἐκφράσεων, δι' ὧν ἐπιρρίπτουσι κατ' αὐτοῦ ἀναξίας αὐτῷ προσωνυμίας τοῦ σκοτεινοῦ καὶ ἐρεβώδους. Ὁ Παπαρρηγόπουλος, ἱστορῶν τὰ περὶ Ἡρακλείου λέγει: «ἡ ἱστορία θαυμάζει καὶ δικαίως τὴν ὑπὸ τὸν Ξενοφῶντα ἐπιστροφὴν ἐκ τῆς Ἀσίας τῶν μυρίων Ἑλλήνων· θαυμάζει ἔτι μᾶλλον τὴν μεγάλην ἐπὶ τὴν Ἀσίαν στρατείαν τοῦ Ἀλεξάνδρου κατὰ τοῦ πρώτου περσικοῦ κράτους, καὶ θαυμάζει οὐδὲν ἧττον τὴν διὰ τῆς Ἱσπανίας ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν ἔξοδον τοῦ Καρχηδονίου Ἀννίβα· ἀλλὰ δὲν προσήκει ἄρα γε ν' ἀποδοθῇ ὡσαύτως δικαιοσύνη εἰς τὰς μεγαλεπηβόλους τοῦ Ἡρακλείου ἐπιχειρήσεις, δι' ὧν κατεβλήθη εἰς ἔδαφος τὸ δεύτερον περσικὸν κράτος;» Ἡ παρατήρησις αὕτη τοῦ ἐθνικοῦ ἱστορικοῦ ἐστι δικαία καὶ πόρισμα ἀληθῶς τῆς μελέτης τῶν γεγονότων καὶ τῶν θαυμασίων ἐπιχειρήσεων τοῦ Ἡρακλείου. Περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων καὶ τῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ Ἡρακλείου ὁ αὐτὸς ἱστορικὸς λέγει τὰ ἑξῆς: «Ἐπὶ τῆς δυναστείας τοῦ Ἡρακλείου οἱ χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολῆς, αὐτοὶ μόνοι ἐξ ὅλων τῶν τότε ἐπὶ γῆς ἐθνῶν, ἀντέστησαν εἰς τὸν χείμαρρον τοῦ Μωαμεθανισμοῦ καὶ ἐταπείνωσαν τοὺς ἀγερώχους αὐτοῦ καλίφας. Ἐπὶ τῆς δυναστείας τοῦ Ἡρακλείου οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολῆς ἀπήλλαξαν τὴν Εὐρώπην τοῦ κινδύνου νὰ ἐξισλαμισθῇ, καὶ ἠσφάλισαν οὕτω τὰ θεμέλια τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ. Ἐπὶ τῆς δυναστείας τοῦ Ἡρακλείου συνεπληρώθη ὁ διοικητικὸς ἐξελληνισμὸς τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους καὶ διεμορφώθη ὁ ἰδιάζων τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ χαρακτήρ. Ἐὰν τὰ τρία ταῦτα κεφαλαιώδη γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἔκτοτε ἐπενεργοῦσι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εἰς τὴν τέχνην τοῦ κόσμου, δὲν εἶνε ἄξια ἀπηκριβωμένης ἱστορικῆς ἐξεργασίας, εἰμποροῦμεν, θαρροῦντες, νὰ εἴπωμεν, ὅτι τὰ ἐννέα δέκατα τῶν ἱστορικῶν γεγονότων εἶνε ἀνάξια τοιαύτης ἐξεργασίας.»

Περὶ τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς δόξης τοῦ Ἡρακλείου, ἅτινα ὡς ἔξοχος αὐτοκρά-

Digitized by Google

τωρ ἐκτήσατο καὶ περὶ τῆς μυθώδους φήμης αὐτοῦ παρὰ τοῖς λαοῖς τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους ὁ Ludovic Drapeyron λέγει ἐν λέξει Héracle τοῦ γαλλικοῦ ἐγκυκλοπαιδικοῦ Λεξικοῦ, ὅτι ὁ Ἡράκλειος ἀπέβη ἥρως καὶ ἀντικείμενον μυθολογικῶν διηγήσεων, ὡς ὁ μέγας Ἀλέξανδρος, ὁ Ἀρθοῦρος καὶ ὁ Μέγας Κάρολος.»

Ἕτερον ἔνδοξον αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου, οὗτινος τὰ λαμπρὰ κατορθώματα δύναται νὰ ἐπιδείξῃ ὁ Ζ'. αἰών, εἶνε Κωνσταντῖνος ὁ Δ' ὁ ἐπικληθεὶς ὑπὸ τοῦ δήμου Κωνσταντινουπόλεως Πωγωνάτος (α) (667—675).

Ἐκ τῶν πολλῶν ἀξιοσημειώτων ἔργων ἀναφέρομεν τὴν ἀπόκρουσιν τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Ἀράβων καὶ τὴν ἑπταετῆ πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπ' αὐτῶν (672—678). Ὁ Καλίφης Μωαυΐα, εἷς τῶν ἀκολούθων τοῦ Μωάμεθ, παρασκευάσας στόλον ἰσχυρὸν κατὰ τὸ 671, ἐξαπέστειλεν αὐτὸν ἐπὶ τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τοὺς στρατηγοὺς Μωαμὲδ καὶ Κάϊσον, Χριστιανοὺς ἀρνησιθρήσκους. Ἐν ἔαρι δὲ τοῦ 672 οἱ Μωαμεθανοί, διαπλεύσαντες τὸν Ἑλλήσποντον καὶ τὴν Προποντίδα, ἦλθον καὶ ἐπολιόρκησαν τὴν μεγάλην τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου πρωτεύουσαν. Περὶ τοῦ στόλου τούτου ὁ ἱστορικὸς Θεοφάνης λέγει τὰ ἑξῆς: «Τούτῳ τῷ χρόνῳ 672 στόλον μέγαν ἐξαρτήσαντες οἱ ἀρνηταὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ παραπλεύσαντες Κιλικίαν, παρεχείμασαν εἰς Σμύρνην Μωαμὲδ ὁ τοῦ Ἀβδελλᾶ, Καΐσιος δὲ εἰς Κιλικίαν καὶ Λυκίαν. Ἀπέστειλε δὲ ὁ Μωαυΐα καὶ Χάλε τὸν Ἀμηραῖον μετὰ καὶ ἑτέρου στόλου πρὸς βοήθειαν αὐτῶν, ὡς ἱκανώτατον καὶ τολμηρὸν εἰς μάχην. Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος ὁ Πωγωνάτος, τὴν τοιαύτην τῶν θεομάχων κατὰ Κωνσταντινουπόλεως κίνησιν ἐγνωκώς, κατεσκεύασε καὶ αὐτὸς διήρεις εὐμεγέθεις κακκαβοπυρφόρους καὶ δρόμωνας σιφωνοφόρους καὶ τούτους προσορμίσαι ἐκέλευσεν ἐν τῷ Προκλιανισίῳ, τῷ Καισαρίου λιμένι». Μετὰ ἑπταετεῖς πεισματώδεις ἀγῶνας οἱ Ἄραβες, ἀφ' οὗ ὑπέστησαν φθορὰν ἀνθρώπων καὶ πλοίων μεγάλην, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπιστρέψωσιν ἄπρακτοι εἰς τὰ ἴδια. Ἀλλ' ἡ ἐπιστροφὴ αὐτῶν ὑπῆρξεν ἔτι μᾶλλον καταστρεπτική· διότι οἱ μὲν διὰ ξηρᾶς διὰ τὴν ἀποβολὴν τῶν πλοίων ἐκ τριάκοντα χιλιάδων ἀνδρῶν διὰ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας πρὸς τὴν Συρίαν πορευθέντες, καταδιωχθέντες ὑπὸ τῶν στρατηγῶν Φλώρου καὶ Πετρωνᾶ καὶ Κυπριανοῦ καὶ καταπολεμηθέντες περὶ τὰ Κίδυρα ἄρδην ἐξολοθρεύθησαν· ὁ δὲ στόλος, ἐνῷ ὑποχωρῶν περιέπλεε τὴν παμφυλιανὴν παραλίαν, κατεστράφη καθ' ὁλοκληρίαν ὑπὸ τρικυμίας δεινῆς, καταληφθεὶς περὶ τὸ Σύλαιον ἢ Σύλλιον.

Ἡ πρώτη αὕτη ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶνε γεγονὸς διὰ πολλοὺς λόγους ἀξιομνημόνευτον: καὶ διὰ τὴν διάρκειαν αὐτῆς, καὶ διὰ τὴν ἀποτυχίαν, καὶ διὰ τὰ παράδοξα ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα ἡ ἐπιτυχία αὐτῆς ἠδύνατο νὰ ἔχῃ εἴς τε τὴν κατάστασιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ εἰς τὴν διάπλα-

(α) Ἐκλήθη Πωγωνάτος ὑπὸ τοῦ δήμου Κωνσταντινουπόλεως, διότι μεταβὰς παντελῶς ἀγένειος εἰς Ἰταλίαν, ὅπως καταβάλῃ τὴν ἐν Σικελίᾳ στάσιν, ἐπέστρεψε πωγωνοφόρος.

Digitized by Google

σιν ὁλοκλήρου τοῦ εὐρωπαϊκοῦ κόσμου. Ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἐκινδύνευε νὰ ἐξαφανισθῇ ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς, ἂν οἱ Μωαμεθανοὶ ἐκυρίευον τότε τὴν Κωνσταντινούπολιν, δηλοῦται ἐκ τῶν συμφορῶν, ἃς ὑπέστη ὁ Ἑλληνισμὸς παντοῦ, ὅπου κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἐπεκράτησεν ἡ μωαμεθανικὴ κυριαρχία καὶ θρησκεία. Ὁ Ἑλληνισμὸς σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν ἐξηφανίσθη ἐν Συρίᾳ, ἐν Μεσοποταμίᾳ, ἐν Αἰγύπτῳ καὶ μετ' οὐ πολὺ καθ' ὅλην τὴν βόρειον Ἀφρικήν. Ἤθελεν ἄρά γε περισωθῇ ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς ἐπαρχίαις τοῦ Ἀνατολικοῦ κράτους, τῶν ὁποίων τὴν ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν κατάκτησιν ἔμελλεν ἀπαραιτήτως νὰ ἐπαγάγῃ ἡ ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως; Ναὶ μὲν μετὰ 800 ἔτη ἡ ὑπὸ τῶν Τούρκων ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἐπροξένησεν ἀποτελέσματα τοσοῦτον ὀλέθρια. Ἄλλος ὅμως ἦτο ὁ χαρακτὴρ τῆς μωαμεθανικῆς κατακτήσεως ἐν τῇ ΙΕ'. ἑκατονταετηρίδι καὶ ἄλλος ἐν τῇ Ζ'. Ἐν τῇ Ζ'. ἑκατονταετηρίδι ἦτο μᾶλλον θρησκευτικὸς ἢ πολιτικός, ἐν δὲ τῇ ΙΕ'. πολιτικὸς μᾶλλον ἢ θρησκευτικός. Ἐντεῦθεν, ἐνῷ κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην περίστασιν περιεσώζοντο κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον τὰ θρησκεύματα, τὰ ἰδιώματα καὶ τὰ ἔθνη, κατὰ τὴν πρώτην ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξηφανίζοντο· καὶ τόσῳ μᾶλλον ἐξηφανίζοντο, ὅσῳ πλειότερον ἀνθίσταντο. Ἐν τῇ Ζ'. ἑκατονταετηρίδι ὁ ἑλληνικὸς Χριστιανισμὸς δὲν παρεδίδετο ἀμαχητί· ὥστε ἄν, ὅπερ πιθανώτατον, ἤθελε καὶ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξακολουθήσῃ ἀμυνόμενος ἐν Ἀσίᾳ τε καὶ ἐν Εὐρώπῃ, ἡ φθορὰ αὐτοῦ, ἕνεκα τῆς ἀκμαζούσης τότε ἀραβικῆς θρησκομανίας, ἔμελλε ν' ἀποβῇ ἀκαταλόγιστος. Ἐν τῷ κατακλυσμῷ τούτῳ ἴσως ἤθελον ἐπιπλεύσῃ ποῦ καί που ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ θρησκεία, ὡς ὑποτελεῖς καὶ ὑπόφοροι τῆς μωαμεθανικῆς κυριαρχίας· ἀλλὰ τὰ εὐτελῆ ταῦτα καὶ ἀσυνάρτητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ λείψανα, ἀποστερηθέντα τῆς κηδεμονίας κυβερνήσεως ὁμοδόξου καὶ ὁμογλώσσου, ἀδιαλείπτως ὑποτρεφούσης τὴν συντήρησιν τῶν δύο ἐκείνων κυριωτάτων τοῦ ἐθνισμοῦ στοιχείων τῆς θρησκείας καὶ τῆς γλώσσης, ἤθελον, ὡς μὴ ὤφειλε, παντάπασιν ἐκβαρβαρωθῇ. Δὲν λέγομεν, ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ καταβληθῇ ἐν ταῖς χώραις ταύταις ἡ μωαμεθανικὴ κυριαρχία· τοῦτο ὅμως πιθανώτατα ἤθελε κατορθωθῇ διὰ τῆς ἐνεργείας ἑτερογενῶν χριστιανικῶν φυλῶν· ὥστε ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ Ἰσλαμισμοῦ ἠδύναντο νὰ προκύψωσι νέα ἰδιώματα καὶ νέα ἔθνη, ἀλλ' ἡ ἑνότης τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἤθελε διακοπῇ διὰ παντός. Ἡ ἀποτυχία ἄρα τῆς πρώτης πολιορκίας ἐκείνης τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶνε γεγονὸς κρισιμώτατον τῆς πατρίου ἡμῶν ἱστορίας.

Ἀλλὰ καὶ τῆς καθόλου ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητος γεγονὸς οὐδὲν ἧττον σπουδαῖον εἶνε ἡ ἔκβασις τῆς πολιορκίας ταύτης τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἂν οἱ Μωαμεθανοὶ ἐξεπόρθουν τότε τὸ μέγα τοῦτο τοῦ Χριστιανισμοῦ κατὰ τὴν Ἀνατολὴν προπύργιον, οὐδεὶς πλέον ἠδύνατο ν' ἀναχαιτίσῃ τὴν καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην ἐκχείλισιν τοῦ μωαμεθανικοῦ χειμάρρου, οὔτε αἱ ἀσθενεῖς σλαυϊκαὶ φυλαί, οὔτε αἱ διῃρημέναι καὶ ἀλληλομαχοῦσαι γερμανικαὶ καὶ φραγκικαί. Ἐν ἀρχῇ τῆς ἑπομένης

Digitized by Google

Η'. ἑκατονταετηρίδος, οἱ Ἄραβες, γενόμενοι ἤδη κύριοι ἁπάσης τῆς βορείου Ἀφρικῆς, διεπέρασαν εἰς Ἱσπανίαν, κατετρόπωσαν ἐν μάχῃ μιᾷ, τῷ 711, τὰς γερμανικὰς φυλάς, αἵτινες ἐδέσποζον τῆς χώρας ἐκείνης ἀπὸ τῶν μέσων τῆς Ε'. ἑκατονταετηρίδος καὶ κυριαρχήσαντες ἁπάσης τῆς Χερσονήσου, ὑπερέβησαν τὰ Πυρηναῖα, μόλις δὲ τῷ 732 ἀνεχαιτίσθη ἡ ἀπὸ τούτου τοῦ μέρους ὁρμὴ αὐτῶν διὰ τῆς πολυθρυλήτου μάχης, καθ' ἣν κατετροπώθησαν ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Φράγκων Καρόλου τοῦ Μαρτέλου. Οἱ δυτικοὶ ἀποδίδουσι συνήθως τὴν σωτηρίαν τῆς Εὐρώπης εἰς τὸ μέγα τοῦτο κατόρθωμα τοῦ γενναίου ἐκείνου ἀνδρός· καὶ εἶνε ἀληθές, ὅτι κατὰ τὴν δευτέραν εἰκοσιπενταετίαν τῆς Η'. ἑκατονταετηρίδος, χάρις εἰς τὴν τοῦ Καρόλου Μαρτέλου νίκην ἡ Γαλλία καὶ ἴσως ἡ Εὐρώπη ἅπασα ἀπέφυγον τὸν κίνδυνον τοῦ νὰ ἐξισλαμισθῶσιν. Ἀλλ' οἱ Δυτικοὶ δὲν ἐνθυμοῦνται πάντοτε μετὰ τῆς αὐτῆς εἰλικρινείας, ὅτι ἐντὸς τῶν προηγηθέντων ἑξήκοντα ἐνιαυτῶν, ὁ αὐτὸς κίνδυνος ἐπεκρεμάσθη ἐπὶ τῆς Εὐρώπης δὶς ἀπὸ ἑτέρου σημείου τοῦ ὁρίζοντος αὐτῆς, καὶ ὅτι ὁ κίνδυνος οὗτος δὲν ἀπετράπη εἰμὴ διὰ τῆς γενναίας, τῆς καρτερικῆς, τῆς πολυμηχάνου ἀμύνης, ἣν ἀντέταξεν ὁ ἑλληνικὸς Χριστιανισμὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τοὺς στρατοὺς καὶ τοὺς στόλους τῶν Ἀράβων. Εἴπομεν ὁ αὐτὸς κίνδυνος· ἀλλ' ἡ δικαιοσύνη ἀπαιτεῖ νὰ εἴπωμεν μᾶλλον, ὅτι ὁ κίνδυνος ἐξαιρέτως ἐν ἔτει 672, ἦτο πολὺ μείζων ἢ ἐν ἔτει 732, καθότι ὅτε τὸ πρῶτον ἐπολιορκήθη ἡ Κωνσταντινούπολις, ἡ Εὐρώπη οὐδένα εἶχε ν' ἀντιτάξῃ εἰς τὸν Μωαμεθανισμὸν ἡγεμόνα ἀντάξιον τοῦ Καρόλου Μαρτέλου· ἐξεναντίας αἱ διχονοοῦσαι αὐτῆς φυλαὶ καὶ ἰδίως αἱ φραγκικαί, εἰς τοσαύτην διετέλουν ἔκλυσιν, ὥστε δὲν ἦτο πιθανὸν νὰ συμπράξωσι κατὰ τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου πολεμίου. Καὶ δύσκολον μὲν εἶνε νὰ μαντεύσῃ τις, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Βαρθελεμὺ Σαιντιλαὶρ, τί ἤθελεν ἀποβῇ ἡ Εὐρώπη, ἐὰν ἐπεκράτει ἐν αὐτῇ ὁ Ἰσλαμισμός, ὁπωσδήποτε ὅμως Κωνσταντῖνος ὁ Πωγωνάτος, ἀποκρούσας τὰς κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπιθέσεις τοῦ Μωαυΐα, ἀπήλλαξε τὸν εὐρωπαϊκὸν κόσμον ἀπὸ τῆς ἐν αὐτῷ ἀναμίξεως τοῦ μωαμεθανικοῦ στοιχείου, καὶ τούτου ἕνεκα δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι οὐσιωδῶς ἐπενήργησεν εἰς ἅπασαν τὴν διάπλασιν τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ.

Περὶ τοῦ Κωνσταντίνου τούτου τοῦ Πωγωνάτου καὶ τῆς δράσεως αὐτοῦ ὁ ἱστορικὸς Παπαρρηγόπουλος λέγει τὰ ἑξῆς:

«Ἐπανερχόμενοι εἰς τὸν Κωνσταντῖνον τὸν Πωγωνάτον, παρατηροῦμεν, ὅτι καὶ ἂν δὲν ἀποδοθῇ αὐτῷ ἡ διοικητικὴ ἐκείνη μεταρρύθμισις, αἱ δύο ἕτεραι τῆς βασιλείας αὐτοῦ πράξεις, ἡ ἀπαλλαγὴ τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τῆς ἀραβικῆς κατακτήσεως, καὶ ἡ ἀνόρθωσις τῆς θρησκευτικῆς τοῦ Ἀνατολικοῦ κράτους ἑνότητος, ἀρκοῦσιν ἵνα ἀναδείξωσι τὴν βασιλείαν ἐκείνην μίαν τῶν μᾶλλον ἀξιομνημονεύτων, οὐ μόνον τῆς καθ' ἡμᾶς ἱστορίας, ἀλλὰ καὶ τῆς καθόλου. Μὴ παραλείψωμεν προσέτι, ὅτι τὸ Ἀνατολικὸν κράτος ἐπενήργει πάντοτε καὶ ἄλλως εἰς τὴν Εὐρώπην. Περὶ τὸ 668 ἔτος λ. χ. προεχειρίσθη ἀρχιεπίσκοπος Κανταβριγίας ὁ ἐκ Ταρσοῦ τῆς Κιλικίας Ἕλλην Θεόδω-

Digitized by Google

ρος, ὅστις ἔφερεν εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην τῆς Ἀγγλίας, ἐκτὸς ἄλλων ἑλληνικῶν καὶ λατινικῶν βιβλίων, τὸν Ἰώσηπον, ἕνα Ὅμηρον, ἐπὶ παπύρου γεγραμμένον καὶ ἐπὶ περγαμικοῦ τὰς ὁμιλίας τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Τοιουτοτρόπως ὁ μεσαιωνικὸς Ἑλληνισμὸς ὑπέθαλπεν εἰς τὰς ἀπωτάτας τῆς Δύσεως χώρας τὰ ζώπυρα τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ καὶ παρεσκεύαζε τὴν βραδύτερον ἐπελθοῦσαν αὐτόθι λαμπρὰν ἔκλαμψιν. Οὐδὲν ἧττον οἱ Δυτικοὶ ἱστοριογράφοι ὁμιλοῦσι κατὰ τὸ σύνηθες περὶ ὅλης ταύτης τῆς περιόδου ὀλιγώρως καὶ ἐνίοτε μάλιστα μετὰ δεινῆς περιφρονήσεως. Ἀλλ' ἡ μεσαιωνικὴ ἡμῶν ἱστορία ὁμοιάζει χώραν μεγαλοπρεπῆ, ποικίλην, εὔφορον πολλάκις, τὴν ὁποίαν ὅμως διερχόμεθα ἐν νυκτὶ ἢ ἐν τῷ μέσῳ πυκνοτάτης ὁμίχλης, ὥστε ἢ οὐδόλως διακρίνομεν τὰς φυσικὰς αὐτῆς ἰδιότητας, ἢ ἀσαφεῖς τινας καὶ τερατώδεις βλέπομεν σκιάς. Ἐάν ποτε ἐπιλάμψῃ ἐκ τῆς ἱστορικῆς ταύτης χώρας ἀνέφελος ὁ ἥλιος τῆς ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας καὶ ἐκλείψῃ πρὸ πάντων τὸ πρῖσμα τῶν προλήψεων καὶ τῶν ἀντιπαθειῶν, δι' οὗ ἡ ἱστορία ἐκείνη καθορᾶται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄχρι τοῦδε, ὁπόσον διδακτικωτέρα καὶ χαριεστέρα δὲν θέλει αὕτη ἀναφανῆ εἰς τὰ ὄμματα ἡμῶν.»

Τὴν μεγάλην καὶ περιφανῆ νίκην τῶν στρατευμάτων Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου καὶ τὴν φοβερὰν ἧτταν τοῦ τε κατὰ θάλασσαν καὶ κατὰ ξηρὰν στρατοῦ τοῦ Μωαυΐα μαρτυρεῖ ἡ ὑπ' αὐτοῦ αἰτηθεῖσα συνθήκη πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον τὸν Πωγωνάτον. Ὁ Παπαρηγόπουλος λέγει τὰ ἑξῆς : «Ὁ Μωαυΐα, βλέπων ἤδη τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ κινδυνεύουσαν, ἠναγκάσθη νὰ ταπεινώσῃ ἑαυτὸν καὶ νὰ πέμψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν πρέσβεις πρὸς συνομολόγησιν εἰρήνης. Ὁ βασιλεὺς ἐδέχθη τὰς περὶ εἰρήνης προτάσεις τοῦ Καλίφου καὶ ἔπεμψεν ἔκτακτον ἀπεσταλμένον εἰς Συρίαν, τὸν πατρίκιον Ἰωάννην Πιτσικάντην, ἄνδρα διακρινόμεενον ἐπὶ τῷ γένει, τῇ πείρᾳ καὶ τῇ συνέσει, ἐπιτετραμμένον δὲ νὰ διαπραγματευθῇ τοὺς συνομολογητέους ὅρους. Ὁ πρέσβυς τοῦ Κωνσταντίνου ἔτυχε λαμπρᾶς παρὰ τῷ Μωαυΐα δεξιώσεως, καὶ μετὰ πολλὰς συζητήσεις ὑπεγράφη μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν πληρεξουσίων τοῦ Καλίφου συνθήκη, ὁρίσασα, ὅτι ἐπὶ ἔτη τριάκοντα θέλει φυλάττεσθαι πλατεῖα εἰρήνη ἀναμέσον Ρωμαίων καὶ Ἀράβων καὶ ὅτι οἱ Ἄραβες θέλουσι τελῇ τῇ ρωμαϊκῇ πολιτείᾳ κατ' ἔτος τρισχιλίους χρυσοῦς καὶ εὐγενεῖς ἵππους πεντήκοντα, καὶ πλὴν τούτων θέλουν ἀποδίδῃ κατ' ἔτος ἄνδρας αἰχμαλώτους ὀκτὼ χιλιάδας. Ταῦτα λέγει ὁ Θεοφάνης· ἄλλοι δὲ ἀναφέρουσι τὶς μὲν χιλίους αἰχμαλώτους, τὶς δὲ ἑκατόν, τὶς δὲ πεντήκοντα· καὶ τὴν χρηματικὴν δὲ ἐτησίαν ὀφειλὴν ἓν χειρόγραφον ἀναβιβάζει εἰς τὸ ὑπέρογκον καὶ ὅλως ἀπίθανον ποσὸν τῶν 365,000 λιτρῶν χρυσίου, ἤτοι τῶν 394,200,000 δραχμῶν ! Αἱ συνθῆκαι αὗται ἐκυρώθησαν δι' ὅρκων καὶ συνετάχθησαν περὶ αὐτῶν δύο ἔγγραφα, ὧν ἀνὰ ἓν ἔλαβεν ἑκάτερος τῶν συμβαλλομένων. Καὶ τούτων γενομένων, ὁ πατρίκιος Ἰωάννης, ὃν πάντες οἱ χρονογράφοι μετ' ἐπανειλημμένων ἐγκωμίων ἀναφέρουσιν, ἐπέστρεψε πρὸς τὸν βασιλέα, συνεπαγόμενος καὶ δῶρα πολλὰ τοῦ Καλίφου πρὸς αὐτόν. Αὕτη δὲ ὑπῆρξε μία τῶν λαμπρο-

Digitized by Google

τάτων βεβαίως στιγμῶν τοῦ μεσαιωνικοῦ ἡμῶν βίου· ὄχι μόνον ἡ Κωνσταντινούπολις ἀπηλλάγη πολιορκίας μακρᾶς, ὄχι μόνον ὁ μέγας τοῦ Καλίφου στρατὸς κατεστράφη καθ' ὁλοκληρίαν, ὄχι μόνον οἱ ἀγῶνες τῶν προπατόρων ἡμῶν ἔσωσαν τὸν εὐρωπαϊκὸν κόσμον ἀπὸ κινδύνου προφανοῦς, τοῦ νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ Ἰσλαμισμοῦ, ἀλλ' ὁ ἐπίτροπος τοῦ προφήτου Μωάμεθ, ὁ ἀγέρωχος Μωαυΐᾶ, ἠναγκάσθη νὰ ὁμολογήσῃ πανηγυρικῶς τὴν ἧτταν αὐτοῦ καὶ νὰ καθυποβληθῇ εἰς τὴν πληρωμὴν ἐτησίου φόρου πρὸς τὸν μονάρχην τοῦ χριστιανικοῦ κράτους τῆς Ἀνατολῆς. Δικαίως λοιπὸν οἱ Χριστιανοὶ ἐκεῖνοι ἔσπευσαν νὰ ἀπονείμωσιν αὖθις τὰ εὐχαριστήρια εἰς τὴν πολιοῦχον τῆς μεγάλης αὐτῶν πρωτευούσης Θεομήτορα· καὶ νέαν μὲν ἐπὶ τούτῳ ἑορτὴν δὲν ἵδρυσαν, ἀλλὰ προσέθηκαν τὴν μνήμην τῆς ἀπὸ τῆς πολιορκίας ταύτης λυτρώσεως εἰς τὴν τελετὴν τῆς Ἀκαθίστου ἀκολουθίας, ἥτις εἶχε συστηθῇ ἐπὶ Ἡρακλείου μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς ὑπὸ τῶν Ἀβάρων πολιορκίας. Ἐν γένει δὲ ἡ ἐντύπωσις, ἣν τὸ κατόρθωμα τοῦτο τῆς ἡμετέρας βασιλείας ἐπροξένησε τότε εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, ὑπῆρξε πολὺ μεγαλειτέρα ἢ ὅ τι συνήθως ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν παρίσταται. Διότι ὁ Θεοφάνης ἐπιφέρει: «ταῦτα μαθόντες οἱ τὰ ἑσπέρια οἰκοῦντες μέρη, ὅ τε χαγάνος τῶν Ἀβάρων καὶ οἱ ἐπέκεινα ῥῆγες, ἔξαρχοί τε καὶ κάσταλδοι καὶ οἱ ἐξοχώτατοι τῶν πρὸς τὴν δύσιν ἐθνῶν, διὰ πρεσβευτῶν δῶρα τῷ βασιλεῖ στείλαντες, εἰρηνικὴν πρὸς αὐτοὺς ἀγάπην κυρωθῆναι ἠτήσαντο. Εἴξας οὖν ὁ βασιλεὺς ταῖς αὐτῶν αἰτήσεσιν, ἐκύρωσε καὶ πρὸς αὐτοὺς δεσποτικὴν εἰρήνην». Ἐντεῦθεν συνάγεται προδήλως τὸ μέγα ἀξίωμα, τὸ ὁποῖον εἶχε καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην τὸ Ἀνατολικὸν κράτος. Ἡ δὲ ταπείνωσις τοῦ Μωαυΐᾶ ὑπῆρξε τοσαύτη, ὥστε δὲν ἐτόλμησε νὰ ζητήσῃ, ἢ τοὐλάχιστον ἂν ἐζήτησε, βεβαίως δὲν ἐπέτυχε, τὴν ἀπὸ τοῦ Λιβάνου ἀνάκλησιν τῶν Μαρδαϊτῶν, ἥτις δὲν ἐγένετο εἰμὴ πολὺ βραδύτερον».

Ἄνδρες στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ ἄξιοι μνείας.

Ὁ κατὰ τοῦ Μωαυΐᾶ ἑπταετὴς οὗτος πόλεμος ἀνέδειξεν ἄνδρας στρατηγοὺς ἀξίους παντὸς ἐπαίνου, οἷον τὸν Φλῶρον, τὸν Πατρωνᾶ καὶ τὸν Κυπριανὸν καὶ ἄλλους τινάς. Θλιβερόν, ὅτι οἱ σύγχρονοι ἱστορικοὶ διὰ βραχέων ἱστοροῦσι περὶ τοῦ μεγάλου τούτου πολέμου, διὸ καὶ παραλείπουσι ν' ἀναφέρωσι τὰ ὀνόματα τῶν ἀνδρείων στρατηγῶν, τῶν κατὰ τὸν ἑπταετῆ τοῦτον δεινὸν πόλεμον ἀναδειχθέντων, ὡς καὶ τῶν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος πεσόντων. Ἐὰν ἡ περιγραφὴ τοῦ πολέμου ἐγένετο κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς σημερινῆς ἱστορικῆς ἀκριβείας καὶ λεπτομερείας, ἐκ τῆς λαμπρᾶς ἐκβάσεως τοῦ πολέμου πλεῖστα ὅσα θὰ εἴχομεν νὰ δείξωμεν παραδείγματα ἀνδρείας καὶ ἀρετῆς, ἅτινα αἰὼν σκότους καὶ ζόφου ἀδυνατεῖ νὰ ἐπιδείξῃ. Ἄνδρα πολιτικὸν ἄξιον παντὸς λόγου ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ τὸν πατρίκιον Ἰωάννην Πιτσικάντην, ἄνδρα διακρινόμενον ἐπὶ τῷ γένει καὶ πείρᾳ καὶ συνέσει, «τὸν συνομολο-

Digitized by Google

γήσαντα τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης πρὸς τὸν Μωαυΐα. Ἡ σύγχρονος ἱστορία δυστυχῶς καὶ περὶ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὀλίγα λέγει· πεποίθαμεν ὅμως, ὅτι οἱ περὶ τὸν αὐτοκράτορα ἐξέχοντες ἄνδρες, οἱ σύμβουλοι καὶ οἱ ὑπουργοὶ αὐτοῦ οὐχὶ μικρᾶς τινος θὰ ἦσαν ἀξίας.

Λόγιοι ἄνδρες μνείας ἄξιοι.

Ἀνὴρ μεγάλης παιδείας, ἀκμάσας ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἡρακλείου, ὑπῆρξε Στέφανος ὁ Ἀλεξανδρεύς, ὅστις ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦ οἰκουμενικοῦ διδασκάλου ἐδίδασκε τὴν φιλοσοφίαν, τὴν ἰατρικήν, τὴν μουσικήν, τὴν γεωμετρίαν καὶ λοιπὰ ἄλλα μαθήματα ἐν τῇ Ἀκαδημείᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετὰ δώδεκα σοφῶν βοηθῶν (M. Berthelot ἐν τῷ μεγάλῳ γαλλικῷ ἐγκυκλοπαιδικῷ λεξικῷ, ἐν ὀνόματι Heraclius).

Ὁ Ζ΄. αἰὼν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἄνδρα μηχανικὸν μεγίστης ἀξίας τὸν Καλλίνικον τὸν ἐξ Ἡλιουπόλεως τῆς Συρίας. Οὗτος, ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔφερε αὐτόθι τὸ παρ' αὐτοῦ ἐπινοηθὲν ὑγρὸν ἢ ἑλληνικὸν πῦρ. Τὸ τοῦ Καλλινίκου πῦρ βεβαιοῦσιν, ὅτι ἔκαιεν ἐν τῷ ὕδατι καὶ ὅτι παρὰ τὴν φύσιν τῶν ἄλλων πυρῶν, τῶν ὁποίων ἡ φλὸξ τείνει πρὸς τὰ ἄνω, τὸ τοῦ Καλλινίκου πῦρ ἐφέρετο πρὸς τὰ κάτω καὶ πρὸς πᾶσαν οἱανδήποτε διδομένην αὐτῷ διεύθυνσιν. Κατέστρεφε δὲ τὰ πάντα καὶ οὔτε λίθοι οὔτε σίδηρος ἀντεῖχον εἰς τὴν ὀξεῖαν αὐτοῦ ἐνέργειαν, οὐδὲ ἠδύνατο νὰ σβεσθῇ εἰ μὴ δι' ὄξους ἢ ἄμμου ἢ οὔρου.

Ὁ Ζ΄. αἰὼν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ τὴν ϛ΄ Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, τὴν συγκροτηθεῖσαν τῷ 680ῳ ἔτει τὸ τρίτον ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐνταῦθα συνῆλθον 289 τῶν ἐπιστημονικωτέρων λογίων ἁγίων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ σύνοδος αὕτη κατεδίκασε τὸν Μονοθελητισμὸν καὶ ἀπεκήρυξε τὸν Πάπαν Ὀνώριον καὶ τοὺς Πατριάρχας Κωνσταντινουπόλεως Σέργιον, Πύρρον, Παῦλον καὶ Πέτρον, τοὺς προσκειμένους τῷ Μονοθελητισμῷ. Ἡ συγκρότησις τῆς Συνόδου ταύτης μαρτυρεῖ περὶ τῆς θεολογικῆς ἀκμῆς καὶ περὶ τοῦ σθένους τῆς Ἐκκλησίας· διότι ἡ κατὰ τοῦ Πάπα καὶ τῶν Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως ἀπόφασις τῆς Συνόδου μαρτυρεῖ περὶ αὐτῆς, ὅτι ὑπὸ ἀνδρῶν ἀνεπτυγμένων, θεολογικῶς μεμορφωμένων καὶ ἀνεξαρτήτων συνεκροτεῖτο. Τὴν θεολογικὴν καὶ φιλολογικὴν μόρφωσιν τῶν ἀνδρῶν μαρτυροῦσι τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου ταύτης.

Ἐπίσης ὁ Ζ΄. αἰὼν περὶ τὰ τέλη αὐτοῦ, τῷ 692ῳ ἔτει, ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ τὴν πενθέκτην Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὴν ἐν Τρούλλῳ κληθεῖσαν, ἥτις συνέταξεν 102 κανόνας περὶ ἐκκλησιαστικῆς πειθαρχίας. Ὑπὸ τοὺς κανόνας τούτους ὑπεβάλλετο καὶ αὐτὴ ἡ Δυτικὴ ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία. Ἡ σύνοδος αὕτη ἔνθεν μὲν ἀπέκρουσε τὰς ἀξιώσεις τῶν Παπῶν ἐπὶ τῆς Ἀνατολῆς καὶ ὑπερήσπισε τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτονομίαν, ἑτέρωθεν δὲ ἀπέκρουσε τὴν ἀγαμίαν τῶν ἱερέων.

Digitized by Google

Ἡ σπουδαιότης τῆς ἐν Τρούλλῳ ἁγίας ταύτης Συνόδου εἶνε μεγάλη· διότι αὕτη εἴπέρ τις καὶ ἄλλη Σύνοδος συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ περιποιήσῃ τῇ ὀρθοδόξῳ ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ τέλειον τὸν ἰδιάζοντα αὐτῇ ἐθνικὸν χαρακτῆρα. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην συνεπληρώθη καὶ ὁ ἐξελληνισμὸς τοῦ Ἀνατολικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους.

Συγγραφεῖς.

Συγγραφεῖς ἄξιοι λόγου, ὧν τὰ συγγράμματα εὑρίσκονται ἐν τῇ ἑλληνικῇ Πατρολογίᾳ, ὁ Ζ΄. αἰὼν δύναται νὰ ἐπιδείξῃ τοὺς ἑξῆς: Ζαχαρίαν, Μοδέστον καὶ Σωφρόνιον πατριάρχας Ἱεροσολύμων, Ἰόβιον μοναχόν, Ἐρέχθιον Ἀντιοχείας τῆς Πισιδίας, Πέτρον Λαοδικείας, Ἰωάννην Μόσχον, Ἀναστάσιον Ἀββᾶν, Ἀναστάσιον Δ΄. Ἀντιοχείας, Ἀναστάσιον πρεσβύτερον Ἀντιοχείας, Ἀντίοχον Μοναχόν, Μάξιμον τὸν Ὁμολογητήν, Θαλάσσιον Ἀββᾶν, Θεόδωρον πρεσβύτερον Ραϊθοῦ, Γεώργιον Πισίδαν, Ὀλυμπιόδωρον Διάκονον Ἀλεξανδρείας, Ἡσύχιον πρεσβύτερον Ἱεροσολύμων, Λεόντιον Νεαπόλεως τῆς Κύπρου, Λεόντιον Δαμασκηνόν, Ἰωάννην Μαλάλαν, Ἀνδρέαν Κρήτης, Γρηγόριον Ἀκραγαντίνην, Θεοφύλακτον Σιμοκάτην.

Ὁ Ζ΄. αἰὼν περὶ τὰ τέλη αὐτοῦ, ἤτοι περὶ τὸ 200 μ. Χ. ἔτος, ἔχει νὰ ἀποδείξῃ ἱκανοὺς ἑτέρους στρατηγούς:

α) Τὸν γενναῖον Πατρίκιον Ἰωάννην, τὸν φημιζόμενον ὑπὸ τῆς ἱστορίας ὡς γενναῖον στρατηγόν, τὸν Ἡράκλειον, τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ἀψυμάρου, τοῦ ἐπικληθέντος Τιβερίου. Ὁ Παπαρρηγόπουλος περὶ τῆς πληθύος τῶν ἐξόχων πολεμικῶν ἡγεμόνων τῶν χρόνων τούτων λέγει: «ἐφιστῶμεν ἐνταῦθα τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου εἰς τὴν πληθὺν ταύτην τῶν ἐξόχων πολεμικῶν ἡγεμόνων, οἵτινες δὲν ἔπαυον προκύπτοντες ἐκ τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ· ἐντεῦθεν ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν ἐξηγεῖται πῶς τὸ χριστιανικὸν ἐκεῖνο κράτος ἀντεπάλαιε κατὰ τοῦ ἀραβικοῦ χειμάρρου, ἀποδεικνύεται δὲ ἀφ᾽ ἑτέρου, ὅτι ὁ στρατὸς τοῦ κράτους ἐκείνου πολὺ ἀπεῖχε τοῦ νὰ εἶνε ἄξιος τῆς περιφρονήσεως, μὲ τὴν ὁποίαν ὁμιλοῦσι περὶ αὐτοῦ συνήθως οἱ Δυτικοί. Καὶ ἂν εἰς μόνα τὰ τελευταῖα δέκα ἔτη περιορισθῶμεν, ἀνάγκη νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι οἱ στρατηγοί, οἷοι ὁ Λεόντιος, ὁ Ἰωάννης καὶ πρὸ πάντων ὁ τοῦ Ἀψυμάρου ἀδελφὸς Ἡράκλειος, ἤθελον τιμήσῃ τὸν στρατὸν παντὸς οἱουδήποτε ἔθνους.

Τῷ ὄντι ἐν ἔτει 700ῷ ὁ Ἡράκλειος, ὠφελούμενος ἐκ νέων ἐμφυλίων διενέξεων, αἵτινες ἐξερράγησαν μεταξὺ τῶν Ἀράβων ἐν Περσίδι, ἐμβάλλει εἰς τὴν Συρίαν, προελαύνει μέχρι Σαμοσάτων, ἐπιχειρεῖ δεινὴν τῆς χώρας δῄωσιν, φονεύει πολλοὺς Ἄραβας (οἱ χρονογράφοι ἀναφέρουσι τὸν ὅλως ἀπίθανον ἀριθμὸν τῶν 200.000) καὶ λαβὼν λάφυρα καὶ αἰχμαλώτους ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἐμποιήσας τρόμον μέγαν εἰς τοὺς πολεμίους ἐκείνους τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου. Διὰ τοιούτου λαμπροῦ κατορθώματος ἔληξεν ὁ Ζ΄. αἰών.»

Φρονοῦμεν, ὅτι αἰών, ὅστις δύναται νὰ ἐπιδείξῃ τοσαῦτα λαμπρὰ ἱστορικὰ γεγονότα, τοιούτους αὐτοκράτορας, τοιούτους στρατηγούς, τοσοῦτον στρατόν, τοιούτους πολιτικοὺς ἄνδρας καὶ τοιούτους καὶ τοσούτους ἐπιστήμονας καὶ συγγραφεῖς, δὲν δύναται νὰ ὀνομασθῇ αἰὼν ζόφου, σκότους καὶ ἐρέβους.

† Ὁ Πενταπόλεως Νεκτάριος

Digitized by Google

ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ τεύχους Ἰουλίου ἐ. ἔ.)

Η΄.

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἀνεξαρτησία τῶν Βουλγάρων, κατορθωθεῖσα τὸ μὲν διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ, τὸ δὲ ἕνεκα τῆς μωρᾶς καὶ ἀπρονοήτου πολιτικῆς τῆς Πύλης, φρονούσης, ὅτι καθίσταται ἀσφαλὲς καὶ ἰσχυρὸν τὸ κράτος αὐτῆς ἐκ τῆς διαιρέσεως λαῶν, τέως φιλίως ἀλλήλοις διακειμένων, ἔμελλεν ἐν βραχυτάτῳ χρονικῷ διαστήματι νὰ καταστῇ ἀφετηρία μεγάλων καὶ σοβαρῶν πραγμάτων καὶ ἀνατροπῶν ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου. Οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες τοῦ Βοσπόρου, συνευδοκούντων ἴσως καὶ τῶν εἰλικρινῶς ἢ μὴ μετ᾽ αὐτῶν συνεργαζομένων ἀντιπροσώπων τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας, ἐσκέφθησαν, ὅτι ἐν τῇ ἐκρήξει ταύτῃ ἀδιαλλάκτου ἀγῶνος μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Σλαύων, ἰδίᾳ τῶν Βουλγάρων, παρετείνετο καὶ ἐπαγιοῦτο ἀνά τε τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀσίαν ἡ δεσποτεία τοῦ Ἰσλάμ. Ὁ Ἑλληνισμός, τοῦ ὁποίου τὸ ἐθνικὸν σφρῖγος ἐξεδηλοῦτο ὁσημέραι ἀκμαιότερον, εἴτε ἐν τῷ ἐλευθέρῳ τμήματι, εἴτε ἐν τοῖς λοιποῖς ἀλυτρώτοις κέντροις, ὀφείλων ν᾽ ἀνταγωνισθῇ ἀπὸ τοῦδε πρὸς δύο ἀντιπάλους, τὸ τουρκικὸν καθεστὼς καὶ τὸν Σλαυϊσμόν, δὲν ἠδύνατο ἢ νὰ ὑποχωρήσῃ, νὰ ὑποκύψῃ. Τοιαύτη ἦτο ἡ πολιτικὴ λογικὴ τῶν πολεμίων τῷ Ἑλληνισμῷ κύκλων, ἐπισήμων ἢ ἀνεπισήμων, καὶ ὑπό τινας ἐπόψεις ἡ θεωρία αὕτη δὲν ἐστερεῖτο ὑποστάσεως. Εἰς τὴν τουρκικὴν κακοδιοίκησιν, εἰς τὸν συστηματικὸν κατ᾽ αὐτοῦ διωγμὸν τοῦ μουσουλμανικοῦ στοιχείου τῆς αὐτοκρατορίας, προσετίθετο ἤδη ἕτερος ἐχθρός, αὐτὸς μὲν καθ᾽ ἑαυτὸν ἀνάξιος πάσης προσοχῆς καὶ σημασίας, ἀλλ᾽ ὄντως ἰσχυρός, ἅτε ὑποστηριζόμενος καθ᾽ ὅλην αὐτοῦ τὴν ἐθνικὴν ἐνέργειαν ὑπὸ προστάτου σημαίνοντος, ὅσον καὶ ἐπιβουλοτάτου. Οἱ ἐθνικοὶ ἡμῶν ἐχθροί, καὶ δὲν εἶναι ὀλίγοι, θρησκευτικοὶ ἢ πολιτικοί, ἐφρόνουν, ὅτι ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ, συντριβομένης τῆς ἑλληνικῆς δυνάμεως, ἔμελλον ἴσως, ἕκαστος νὰ λάβῃ ὅσα ἠδύνατο σκῦλα ἐκ τῆς προαιωνίου ἐθνικῆς περιουσίας. Ἀπὸ τῆς Ῥώμης μέχρι τῆς Πετρουπόλεως χαρᾶς εὐαγγέλια ἐπὶ τῇ ἥττῃ ταύτῃ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἥτις ἐπῆλθεν ἐκ τοῦ βουλγαρικοῦ Σχίσματος καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ **Καλίφου** τοῦ Ἰσλαμισμοῦ ἀνακηρύξεως καὶ κυρώσεως νέας χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, τῆς βουλγαρικῆς. Οἵα χλεύη τῶν ἠθικῶν νόμων, τῶν διεπόντων τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν, καὶ κατ᾽ αὐτὸν ἔτι τὸν αἰῶνα πολιτισμοῦ καὶ προόδου! Ἡ πανσλαυϊστικὴ πολιτικὴ τοῦ Νεύα, ἀσιατικὴ καὶ αὕτη, ὅσον καὶ ἡ παρὰ τὸν Βόσπορον, ἡ προπαρασκευάσασα διὰ τῆς ἐργασίας μακροῦ χρόνου τὴν τραγικὴν ταύτην λύσιν τραγικοῦ προβλήματος,

Digitized by Google

κατὰ τὸ φαινόμενον μὲν ἀπέκρουσε τὴν τοιαύτην λύσιν, ἀλλ' ἐν τῇ πραγματικότητι ἐξεμεταλλεύθη καταχθονίως τὴν διάστασιν ταύτην χριστιανικῶν πληθυσμῶν, ὧν ἀμφοτέρων τὰ δίκαια ἠξίου μέχρι τοῦδε νὰ προστατεύῃ. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἄρχεται ἐξελισσομένη καὶ ἐκδηλουμένη καταχθονιωτέρα ἡ πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸν καὶ τὰ ὀρθόδοξα Πατριαρχεῖα πολιτικὴ τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ. Δύο νέαι ἱστορικαὶ δυνάμεις ἀντεπεξέρχονται κατ' αὐτοῦ, ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει *βουλγαρικὴ 'Εξαρχία* καὶ ἡ μετ' ὀλίγον χρόνον ὑπὸ *ἐπίσημον* ρωσσικὴν αἰγίδα ἱδρυομένη καὶ ὀργανουμένη *Παλαιστίνειος Ἑταιρεία*, ἐν τῷ φανερῷ θρησκευτικὰ ἱδρύματα, ἀλλὰ πράγματι ἐθνικὰ καὶ πολιτικά.

Ἡ κατάκτησις εἶνε σλαυϊκὴ ἀρετή. Μετ' ἐμφάσεως κηρύσσεται κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν ἡ ἀπόρρητος αὕτη πρὸς ἐξάπλωσιν ὁρμὴ τοῦ σλαυϊκοῦ γένους, ὀνειροπολοῦντος, εἰ δυνατόν, τὴν κατάκτησιν καὶ τὴν ἀφομοίωσιν ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρίων. Τὸ πομπῶδες τοῦτο δόγμα δύναται ἴσως νὰ σαγηνεύῃ καὶ νὰ παραπλανᾷ τοὺς πτήσσοντας πρὸ τοῦ θεάματος τῶν κολοσσαίων ἱστορικῶν ὄγκων, παλαιοτέρων ἢ ἐνεστώτων. Ἀλλ' ὁ μετὰ προσοχῆς παρακολουθῶν τὴν ἐξέλιξιν τῶν ἱστορικῶν φαινομένων, ἅτινα εἶνε πρωτίστως φυσικά, καθ' ὅσον βασίζονται ἐπὶ ἀναλλοιώτων καὶ ἀμετατρέπτων φυσικῶν νόμων, οἵτινες εἶνε οἱ θεῖοι νόμοι τῆς φύσεως καὶ τῆς ἱστορίας, δὲν θέλει πτοηθῇ. Τὸ ἀπέραντον μωσαϊκόν, τὸ ἐξηπλωμένον ἤδη ἐπὶ τῶν δύο ἠπείρων, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης, δὲν δύναται ἢ νὰ διασπασθῇ, καὶ τοῦτο ἐν βραχυτάτῳ χρονικῷ διαστήματι. Καθ' ὅσον ἐξαπλοῦται, κατὰ τοσοῦτον καὶ ἐξασθενεῖ, ἐξαντλουμένης τῆς κεντρικῆς συνεκτικῆς δυνάμεως. Δὲν ἀρκοῦσι πρὸς κατανόησιν τούτου τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα παραδείγματα ἐκ τῆς ἱστορίας, ἡ αἰφνιδία καὶ ἀπότομος καταστροφὴ μεγάλων κοσμοϊστορικῶν κρατῶν, ὧν ἡ μόνη ἀρετὴ ἦτο ἡ ἔκτασις, οὐχὶ δὲ καὶ ἡ δύναμις, ἡ κατ' ἐξοχὴν ἀπορρέουσα ἐκ τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος; Ἀπὸ τῶν παλαιτάτων καιρῶν τῆς ἱδρύσεως τῶν μεγάλων ἀσιατικῶν κρατῶν, τῆς Ἀσσυρίας καὶ τῆς Περσίας, ὧν ἡ δύναμις τάχιστα ἀντιπαρῆλθε, καταβληθεῖσα ὑπὸ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς αὐτονομίας, μέχρι τοῦ συγχρόνου μεγάλου σλαυϊκοῦ κράτους, ἀσιατικοῦ κατ' οὐσίαν καὶ ὁσημέραι τείνοντος νὰ καταστῇ τοιοῦτον, ἐπαναλαμβάνεται τὸ αὐτὸ φαινόμενον, ἡ βιαία συνένωσις ὑπὸ τὸ αὐτὸ σκῆπτρον πολλῶν καὶ ποικίλων λαῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ ταχίστη αὐτῶν παρακμὴ καὶ διάλυσις. Τοιοῦτό τι παρατηρεῖται καὶ ἐν τῇ συγχρόνῳ Ρωσσίᾳ. Ἡ ἀνάλυσις τοῦ ἐσωτερικοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ κράτους, τοῦ δεσπόζοντος δύο ἠπείρων, προκαλεῖ θλιβερὰ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν συμπεράσματα διὰ τὴν τύχην καὶ τὸ μέλλον αὐτοῦ. Πόσαι ἀνίατοι νόσοι ἐμφωλεύουσιν ἐν αὐτῷ, θρησκευτικαί, κοινωνικαί, πολιτικαί, καὶ δὴ ἡ πασῶν μεγίστη, ἡ κατακτητικὴ νόσος! Ἐγγὺς ἡ ὥρα τῆς κρίσεως, ἥτις ἔσται ἡ ὥρα τῆς διαλύσεως. Τότε θὰ δηλωθῇ διὰ τῶν πραγμάτων, ἂν ἡ κατάκτησις εἶνε ἀρετὴ ἢ νόσος, καὶ ἂν εἶνε δυνατὴ ἡ ἐπὶ μακρὸν διαβίωσις κράτους, ἀποτελουμένου ἐξ ἀριθμητικῶν μᾶλλον ἢ ἐξ ἠθικῶν ὁμάδων.

Digitized by Google

Ἡ βουλγαρικὴ Ἐξαρχία καὶ ἡ Παλαιστίνειος Ἑταιρεία, συμπραττόντων τῶν ἐπι-σήμων ὀργάνων τῆς ῥωσσικῆς διπλωματίας, ἐγένοντο οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς κατακτη-τικῆς ταύτης πολιτικῆς, ἥτις ἀπὸ αἰώνων προσβλέπει τὴν κατάκτησιν τοῦ Βοσπό-ρου καὶ τὴν ἐκμηδένισιν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου. Ἀπὸ τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ βουλγα-ρικοῦ Σχίσματος, ἐπελθούσης πλήρους διασπάσεως μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγά-ρων, ζωηροτάτη ἤρξατο ἡ ἐνέργεια πρὸς ὑπονόμευσιν τοῦ καθεστῶτος ἐν τῇ Χερσο-νήσῳ τοῦ Αἵμου. Ἡ ἐνέργεια δ' αὕτη περιεστράφη τὸ μὲν πρὸς καταπολέμησιν τῆς ὀθωμανικῆς ἐξουσίας, τὸ δὲ πρὸς ἐξόντωσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, πανταχοῦ μέν, ἰδίᾳ δὲ ἐν τοῖς διαμερίσμασι τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης, ἔνθα εὑρίσκονται διεσπαρμέ-ναι σλαυϊκοὶ καὶ βουλγαρικοὶ πληθυσμοί, λείψανα τῶν μεσαιωνικῶν ἐπιδρομῶν ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Πάντες οἱ πληθυσμοὶ οὗτοι ἐκλήθησαν βουλγαρικοί· ἀνερριπίσθησαν ἐπιτηδείως τὰ παλαιὰ μεταξὺ αὐτῶν ἔνστικτα διὰ τῆς αὐθαιρέτου ἱστορικῆς ἀναπαραστάσεως τῶν καιρῶν τοῦ Κρούμμου, τοῦ τσάρου τοῦ Ἀσσέν, Συ-μεῶνος, τῶν μεγαλουργῶν τούτων Βουλγάρων, τὸ κατακτητικὸν τῶν ὁποίων πρό-γραμμα ὤφελεν, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ, νὰ συνεχίσῃ ἡ ἐκ νεκρῶν ἀνα-σταμένη βουλγαρικὴ φυλή. Ἀπίστευτα εἶνε τὰ γραφέντα καὶ διενεργηθέντα ὑπὸ τῶν ὀργάνων τῆς μυσαρᾶς ταύτης ἀναγεννήσεως κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, εἴτε ἐν τῇ παλαιᾷ αὐτοῦ πρωτευούσῃ, τῇ Κωνσταντινουπόλει, ἐν ᾗ ἀπὸ τῆς ἁλώσεως ἑδρεύει ὁ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, ὁ *ἐθνάρχης*, εἴτε ἐν τοῖς διαμερίσμασιν ἐκείνοις τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἐν οἷς συνοικοῦσιν ἑλληνικοὶ καὶ σλαυϊκοὶ πληθυσμοί. Πρωτοστατοῦσιν ἐν τῇ καταχθονίῳ ταύτῃ ἐργασίᾳ φανεροὶ καὶ κρύφιοι, ἐπίσημοι καὶ ἀνεπίσημοι πράκτορες τῆς μεγάλης σλαυϊκῆς Δυνάμεως. Οἱ δῆθεν Βούλγαροι, ἐστερημένοι ἐθνικῆς συνειδήσεως, λαμβάνουσιν ὡς ἡγήτορα πάντα προσερχόμενον τυχοδιώκτην, ἐθνικὸν ἀποστάτην, ὧν οὐ σμικρὸς ὁ ἀριθμὸς ἐν τῇ ἀκατασκευάστῳ ἐν ταύτῃ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου.

Τίνι τρόπῳ εἰργάζετο πρὸς ὑπονόμευσιν τοῦ καθεστῶτος κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα, ἀπὸ τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ Σχίσματος μέχρι τῆς ἐκρήξεως τοῦ ῥωσσοτουρ-κικοῦ πολέμου, δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1871 μέχρι τοῦ 1876, μαρτυροῦσι τὰ ἑπό-μενα κείμενα, ἀποσπασθέντα κρυφίως ἀπὸ τῶν ἀρχείων τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ῥωσσικῆς Πρεσβείας καὶ ἐν καιρῷ δημοσιευθέντα. Ἐκηρύχθησαν παρὰ τῶν ἐνδιαφε-ρομένων ἀπόκρυφα καὶ πλαστά, ἀλλ' ἀρκεῖ ἡ ἐλαχίστη αὐτῶν ἀνάλυσις καὶ μελέτη, ἵνα πεισθῇ τις περὶ τοῦ ἐναντίου. (1)

«Χάρις εἰς τὴν ἰσχυρογνωμοσύνην τῶν Τούρκων καὶ τὴν πεισμονὴν τοῦ Πατρι-άρχου τὸ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων σχίσμα ἀπέβη ἀναπόφευκτον. Ἀληθῶς ἐφοβήθην πρὸς στιγμήν, γράφει ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴς πρὸς τὸν ἐν Βιέννῃ συνάδελφόν του, ὅτι ἡ συνδιαλλαγὴ ἐπέκειτο, ἀλλὰ μὴ θελήσαντος τοῦ Πα-

1) Ἴδε φυλλάδιον Νοεμβρίου π. ἔ. καὶ ἐφεξῆς (αἱ Εὐθῦναι).

Digitized by Google

ιάρχου νὰ ὑποχωρήσῃ, τὰ πράγματα ἐξήφθησαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε πᾶσαι τοῦ λλῆ πασᾶ αἱ προσπάθειαι εἰς οὐδὲν θὰ καταλήξωσιν. Ἀπαιτεῖται ἤδη ἐπίτασις ῆς δραστηριότητος. Ἐὰν ὁ βεζίρης δεχθῇ τὴν παραίτησιν τοῦ Πατριάρχου, (ὅπερ εδὸν βέβαιον), ἡ ἀνάρρησις τοῦ *διαδόχου του πρέπει* νὰ ἐγκαινισθῇ δι' ἀναφορᾶς ὑν κατοίκων τῆς Θράκης, τῆς Μακεδονίας, τῆς Βοσνίας καὶ τῆς Ἑρζεγοβίνης, τησόντων ὁμοεθνεῖς ἐπισκόπους. Διὰ τούτου τοῦ τρόπου ἐν ἑκάστῃ μεταλλαγῇ ατριάρχου θὰ προσκτώμεθα ἐκκλησιαστικάς τινας διοικήσεις. Ἔγραψα ἤδη ὑπὸ ὸ πνεῦμα τοῦτο εἰς Ἀδριανούπολιν καὶ Μοναστήριον, Ἑρζεγοβίνη καὶ Βοσνίᾳ... ἐκ τῶν ἐκθέσεων τῶν ἡμετέρων ἐξερευνητῶν βλέπω, ὅτι ἔχομεν ἱκανῶς προχωρή- ῃ ἐν τῇ συνειδήσει τῶν πληθυσμῶν καὶ ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ Μουσουλμάνοι εἶνε ἕτοι- κ νὰ βοηθήσωσιν ἡμᾶς ἐν τῷ ἐλευθερωτικῷ ἡμῶν ἔργῳ».

Τὸ κεντρικὸν Κομιτᾶτον τῆς Πετρουπόλεως ἀνακοινοῖ τὰ ἑπόμενα πρὸς τὸν ἐν εσσαλονίκῃ πρόξενον τῇ 14]26 Νοεμβρίου τοῦ 1872. Παρῆλθον ἔκτοτε τριάκοντα η, ἀλλ' οὐχ ἧττον ἡ ἐνέργεια ἐξακολουθεῖ μέχρι τῆς σήμερον ἀπαράλλακτος, ίγον τι ἴσως βιαιοτέρα καὶ θρασυτέρα.

«Τὸ Κεντρικὸν Κομιτᾶτον λαμβάνει τὴν τιμὴν ν' ἀναγγείλῃ ὑμῖν, ὅτι διαταγῇ ς Α.Α. Ὑψηλότητος, τοῦ σεβαστοῦ ἡμῶν Προέδρου, τὸ Πρακτορεῖον Ἁγίου Ὄρους λει μετασχηματισθῇ εἰς ὀργανωτικὸν Κομιτᾶτον.

Τὸ κομιτᾶτον τοῦτο θὰ ἔχῃ τὴν ἀποστολὴν:

1ον) νὰ συστήσῃ ἐν τῷ μοναστηρίῳ, (1) τῷ λεγομένῳ «Ῥούσσικον», ἀποθή- ν ὅπλων καὶ πολεμοφοδίων.

2ον) νὰ ἐκπέμψῃ εἰς Μακεδονίαν, Θράκην, Βουλγαρίαν καὶ Παλαιὰν Σερβίαν ἀπο- όλους, ἐντεταλμένους τὴν διανομὴν βιβλίων καὶ χρημάτων καὶ τὴν στρατολογίαν ὠῶν τῆς σλαυϊκῆς ὑποθέσεως καὶ ἐθελοντῶν διὰ τὸ πατριωτικὸν κίνημα.

3ον) νὰ ἱδρύσῃ ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Ἄθω *ρωσσικὰς καὶ βουλγαρικὰς ἀποικίας,* ῷ τέλει τῆς μεταμορφώσεως τοῦ μέρους τούτου εἰς χώραν οὐσιωδῶς σλαυϊκήν. *πὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ οὐδενὸς μέσου θέλουσι φεισθῇ πρὸς ἀφαίρεσιν ἀπὸ τῶν λλήνων, ἐν διαστήματι ἐτῶν τινῶν, ὅλων τῶν μοναστηρίων καὶ τῶν γαιῶν τοῦ θω, αἵτινες μένουσιν ἔτι ἐν τῇ κατοχῇ αὐτῶν.*

«Τὸ ὀργανωτικὸν Κομιτᾶτον θὰ ἔχῃ εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ τὸ ποσὸν 50,000 ὀβλίων ἐτησίως, ἡ διεύθυνσις δ' αὐτοῦ ἀνατεθήσεται εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν Πρό- ιον Θεσσαλονίκης, ὅστις θὰ ἔχῃ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ διαμένῃ τὸ ἥμισυ τοῦ ἔτους ἐν γίῳ Ὄρει. *Κατὰ τὴν ἀπουσίαν* αὐτοῦ ἡ προεδρεία περιέρχεται *εἰς τὸν ὁσιώτατον* τέρα Ἱερώνυμον, παρ' ᾧ θὰ ὦσι προσκεκολλημένοι τρεῖς ἐκ τῶν μοναχῶν, τῶν στηθέντων ὑφ' ὑμῶν εἰς τὴν προστασίαν τοῦ Κομιτάτου, ἤτοι οἱ πατέρες Μακά- ς (τοῦ Ῥούσσικου), Βενιαμὶν καὶ Στέφανος (τῆς Λαύρας)».

1) Τῇ τότε ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων αὐθαιρετώτατα ἁρπαγείσῃ Μονῇ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος.

Digitized by Google

Ἡ ἐνέργεια ἐπεκτείνεται καὶ ἐν Ἠπείρῳ, ἀλλὰ δυστυχῶς ἀποτυγχάνει. Γράφει τὰ ἑπόμενα ὁ ἐν Σκουτάρει πρόξενος τῆς Ῥωσσίας πρὸς τὸ ἐν Βιέννῃ Κομιτᾶτον!

«Ὁ Β. καὶ ὁ συνάδελφός του, κηρύσσοντες πανταχοῦ τὸν ἱερὸν πόλεμον κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς σλαυοαλβανικῆς ἀνεξαρτησίας, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐκφρασθῶσι καὶ κατὰ τῶν Βουλγάρων, ἵνα μὴ ἐξαγριώσωσι τὰ ἔστω καὶ ἀσθενῆ φιλελληνικὰ αἰσθήματα τῶν Ἀλβανῶν. Ἡ δεξιὰ καὶ φρόνιμος αὕτη συμπεριφορὰ ἐπόρισεν εἰς τοὺς Μαυροβουνίους ἀπεσταλμένους τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ ἀμαθοῦς πληθυσμοῦ τῆς χώρας, τῶν Γκέγκηδων, εὐλόγως δὲ δυνάμεθα νὰ ἐλπίζωμεν, ὅτι τὸ γενναίως ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ δαπανηθὲν χρῆμα θὰ παραγάγῃ ἀρίστους καρποὺς διὰ τὸ μέλλον.

«Μόνον ἐν τῇ Διοικήσει τῶν Ἰωαννίνων εἶδεν ὁ Β. ἀποτυχούσας τὰς ἑαυτοῦ ἀποπείρας. Τοσοῦτο μεγάλη εἶνε ἡ ἐπιρροὴ τοῦ Ἕλληνος Μητροπολίτου τῆς πόλεως ταύτης, ὥστε ὁ ἡμέτερος φίλος ἠναγκάσθη νὰ σταματήσῃ εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων λέξεων, ἃς εἶπεν ἐν τῷ πνεύματι τῆς ἀποστολῆς του. Προβλέπων δὲ μάλιστα δυσάρεστα καὶ προδοσίαν τινά, ἠναγκάσθη ν' ἀνακρούσῃ πρύμναν καὶ νὰ ἑνωθῇ πάλιν μετὰ τοῦ συναδέλφου αὐτοῦ, ὅστις τὸν ἀνέμενεν ἀπὸ δέκα ἡμερῶν ἐν τοῖς πέριξ τοῦ Αὐλῶνος.

«Πρὶν ἢ ἐνεργήσωμεν παρὰ τοῖς κατοίκοις τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἔδει, κατὰ τὸν ἡγεμόνα Νικόλαον, νὰ κατορθώσωμεν τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων δι' ἱεράρχου μᾶλλον φιλοδόξου καὶ ἧττον τουρκοφίλου τοῦ παρόντος. Ἄλλως θὰ περιστρεφώμεθα διαρκῶς ἐντὸς φαύλου κύκλου καὶ ὅσον περισσότερον ρίπτομεν χρήματα, τοσοῦτο περισσότερον θὰ διακινδυνεύωμεν τὴν ὑπόθεσιν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ».

Ἔν τινι μυστικῇ συνεδρίᾳ τοῦ ἐν Μόσχᾳ Κομιτάτου πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀπεφασίσθησαν καὶ τὰ ἑπόμενα:

«Προτάσει τοῦ πρίγκιπος Τ. τὸ Κομιτᾶτον ἀπεφάσισε ν' ἀπευθύνῃ πρὸς τὸν Ἔξαρχον διὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐτοκρατορικῆς Πρεσβείας εὐχαριστήριον ἐπιστολήν, διαβεβαιοῦσαν ἅμα περὶ τῶν ἀδελφικῶν αἰσθημάτων τοῦ ρωσσικοῦ λαοῦ πρὸς ἅπαντας μὲν τοὺς Σλαύους τῆς Τουρκίας, *ἰδίᾳ δὲ πρὸς τοὺς Βουλγάρους*, κρατοῦντας ὑψηλὰ καὶ εὐθαρσῶς τὴν σλαυϊκὴν σημαίαν κατὰ τῶν σκευωριῶν τῶν Φαναριωτῶν!»

Ἐν ἄλλῳ ἐγγράφῳ μέλους τοῦ Κεντρικοῦ Κομιτάτου πρὸς τὸ τῆς Βιέννης ἀναγνώσκονται τὰ ἑπόμενα·

«Διαταγῇ τῆς Α. Α. Ὑψηλότητος, τοῦ σεβαστοῦ ἡμῶν Προέδρου, τὸ Κομιτᾶτον τῆς Βιέννης καλεῖται ν' ἀποστείλῃ δύο ἐμπίστους ἀνθρώπους εἰς Σκόδραν καὶ Μπάνια Λούκαν. Ὁ ἐν λόγῳ ἀπεσταλμένος ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ κατὰ βάθος τὴν χώραν καὶ τὴν ἀλβανικὴν γλῶσσαν. Ἡ ἀποστολὴ αὐτοῦ θὰ συνίσταται κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν διανομὴν βοηθημάτων εἰς τὰ μέλη τῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες ἔπαθον ἐκ τῶν τελευταίων καταπιεστικῶν μέτρων τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, καὶ εἰς τὴν προσπάθειαν πρὸς ἀνύψωσιν τοῦ ἠθικοῦ τοῦ πληθυσμοῦ, τῇ βοηθείᾳ διαφόρων δώρων καὶ διαβε-

Digitized by Google

βαιώσεων περὶ προσεχοῦς καὶ δραστηρίας ἐπεμβάσεως τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων ὑπὲρ αὐτῶν. Ὁ ἡμέτερος ἐν Σκόδρᾳ πρόξενος θὰ ὑποδείξῃ εἰς τὸ Πρακτορεῖον ὑμῶν τοὺς καθολικοὺς μοναχοὺς καὶ ἱερεῖς, οἵτινες ἔχουσι προσηλυτισθῇ ὑπὲρ τῆς σλαυϊκῆς ὑποθέσεως, ὡς καὶ ἐκείνους τῶν ἀρχηγῶν, ὧν ἡ εἰς τὰ σλαυϊκὰ συμφέροντα ἀφοσίωσις εἶνε ἀνεπίδεκτος ἀμφιβολίας».

Ἐν συνεδρίᾳ τοῦ Κεντρικοῦ Κομιτάτου ἀπεφασίσθησαν τὰ ἀκόλουθα :

«Τὰ ἐν Ρωσσίᾳ ἱδρυμένα κομιτᾶτα καὶ τὰ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ παραρτήματα αὐτῶν συνεστήθησαν ἐπὶ σκοπῷ τοῦ νὰ προστατεύσωσι τὰ σλαυϊκὰ συμφέροντα καὶ νὰ διευκολύνωσι τοῖς ἀδελφοῖς ἡμῶν τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἑαυτῶν καθηκόντων πρὸς ἅπασαν τὴν φυλήν. Ἐπειδὴ οἱ ἐκ τῶν ἡμετέρων ἀδελφῶν μεταναστεύοντες ἐκ τῆς ἑαυτῶν χώρας πρὸς ἐγκατάστασιν ἐν Ρωσσίᾳ, ἀντὶ νὰ ὑπηρετῶσι τὰ συμφέροντα τοῦ Σλαυϊσμοῦ, ὑπηρετοῦσι τοὐναντίον τὰ τοῦ Γερμανισμοῦ καὶ Μαγυαρισμοῦ ἐν Αὐστρίᾳ καὶ τὰ τοῦ Ἰσλαμισμοῦ καὶ Ἑλληνισμοῦ ἐν Τουρκίᾳ, τὸ Κεντρικὸν Κομιτᾶτον ἐκ συμφώνου πρὸς τὸ πολιτικὸν *Τμῆμα* ἀποφασίζει: 1) Πάντα τὰ κομιτᾶτα τῆς Ρωσσίας, ὡς καὶ τὰ ὑποκομιτᾶτα καὶ πρακτορεῖα τοῦ Ἐξωτερικοῦ, θὰ κληθῶσι νὰ παύσωσιν ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου 1873 πᾶσαν συνδρομὴν καὶ βοήθειαν εἰς τοὺς Σλαύους τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Τουρκίας, οἵτινες θὰ ἐπεθύμουν νὰ μεταβῶσιν εἰς Ρωσσίαν πρὸς ἐγκατάστασιν.

2) Τὰ κομιτᾶτα, ὑποκομιτᾶτα καὶ πρακτορεῖα ὀφείλουσι ν' ἀναγγείλωσιν εἰς τοὺς ὁμοφύλους ἀδελφοὺς ἡμῶν ὅτι, ἐπειδὴ αἱ ὑπὸ τὸν ξενικὸν ζυγὸν σλαυϊκαὶ χῶραι ἔχουσιν ἀνάγκην τῆς συνδρομῆς τῶν ἰδίων τέκνων, ὅπως ἀγωνίζωνται κατὰ τῶν ἐκ παραδόσεως ἐχθρῶν τῆς σλαυϊκῆς ὑποθέσεως, οἱ ἐγκαταλείποντες τὴν πατρίδα αὐτῶν θέλουσι στερεῖσθαι τῶν ἐπὶ ὑποστηρίξει δικαιωμάτων ὑπὸ τῶν ρωσσικῶν κομιτάτων...»

Τὸ Πρακτορεῖον Βελιγραδίου ἐν κρυπτογραφικῷ ἐγγράφῳ ἀνακοινοῖ τὰ ἑπόμενα πρὸς τὸ Κομιτᾶτον τῆς Βιέννης, ὑπὸ χρονολογίαν 6]18 Φεβρουαρίου 1873 :

«Τὰ ὅπλα, ἅτινα τὰ ὑψηλὰ μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας ηὐδόκησαν νὰ πέμψωσιν εἰς Σερβίαν, ἀφίκοντο ἤδη ἐν Βελιγραδίῳ. Χάρις εἰς τὸν ζῆλον καὶ τὴν ἐπιτηδειότητα τοῦ κ. G. ἡ μεταφορὰ ἐξετελέσθη μετὰ μεγίστης ταχύτητος καὶ χωρὶς νὰ διεγείρῃ τὴν ἐλαχίστην ὑπόνοιαν τῶν παροχθίων ἀρχῶν. « Ὁ κ. Ristich διεμήνυσεν ἡμῖν χθές, ὅτι ἀπεφάσισαν νὰ πέμψωσι νέους ἀπεσταλμένους εἰς Πρισρένην καὶ μέχρις Ἀχρίδος, ὅπως ζωογονήσωσι τὴν ἐκκλησιαστικὴν κίνησιν, ἥτις ἐχαλαρώθη ἀπὸ τῶν τελευταίων σκευωριῶν τοῦ Φαναρίου. Εὐκταῖον θὰ ἦτο, ἂν ὁ Υ. καὶ ὁ Η. συνεβούλευον τῷ Ἡγεμόνι Νικολάῳ ν' ἀποστείλῃ καὶ ἐκεῖνος πράκτορας εἰς τὰ μέρη ταῦτα, ἵνα ἐργασθῶσι πρὸς πραγμάτωσιν τοῦ σλαυϊκοῦ τούτου σχεδίου»....

Τοιαῦται ἐνέργειαι, μεθοδικαὶ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, ἔμελλον νὰ ἐπενέγκωσι τάχιστα τὸ προσδοκώμενον ἀποτέλεσμα. Ἡ μεγάλη σλαυϊκὴ συνωμοσία ἐθριάμβευεν ἤδη διὰ τῶν πραγμάτων ἐν τῇ πολυποθήτῳ Χερσονήσῳ. Εἰς τοῦτο δὲ συνετέλει οὐκ ὀλί-

Digitized by Google

γον ἡ φαύλη τουρκικὴ διοίκησις, ὁσημέραι προκαλοῦσα τὴν ἐξέγερσιν τῶν κατ' αὐτῆς προσηλυτισθέντων πληθυσμῶν. Καθ' ὅλα τὰ διαμερίσματα τῆς ὀθωμανικῆς ἐπικρατείας ἀνεμένετο τὸ σύνθημα μόνον, ἵνα ἐξεγερθῶσι φυλαί, ἐπιθυμοῦσαι ν' ἀπολαύσωσιν ἐπὶ τέλους τῶν ἀνθρωπίνων δικαίων, ἅτινα ἠρνεῖτο αὐταῖς ἀδιόρθωτος ἐξουσία.

Ὑπὸ τοιούτους οἰωνοὺς ἐξερρήγνυτο τὸ πρῶτον, ἐν ἔτει 1875, ἐπανάστασις ἐν τῷ σλαυϊκῷ διαμερίσματι τῆς Ἑρζεγοβίνης. Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἔπεμπε παραχρῆμα στρατὸν πρὸς καταστολὴν τῆς ἐξεγέρσεως διὰ τῶν συνήθων αὐτῇ μεθόδων, τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου, πυρπολήσεως καὶ καταστροφῆς. Οἱ Σλαῦοι ἐξηγείροντο ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν Ρώσσων στρατηγῶν καὶ πρακτόρων. Ἤδη ἡ ἐπανάστασις προέβαινεν ἐκτεινομένη ἀπὸ τῆς Ἑρζεγοβίνης πρὸς τὴν Βοσνίαν. Μετ' ὀλίγον ἡ ἐξέγερσις μετεδίδετο εἰς τὴν Ἀλβανίαν, τὴν Σερβίαν, ἥτις ἐφιλοδόξει τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἀποστολὴν Πεδεμοντίου τῶν Νοτιοσλαύων καὶ ἐπὶ τέλους εἰς τὴνΒουλγαρίαν, ἔνθα κατ' ἐξοχὴν εἶχεν ὑπονομεύση τὸ τουρκικὸν καθεστώς,ἐνσπείρουσα ἅμα τὸ πρὸς τοὺς Ἕλληνας μῖσος, ἡ σλαυϊκὴ προπαγάνδα. Ἐξανέστη καὶ αὕτη· Βούλγαροι ἐπαναστάται εἶχον φονεύση Τούρκους ἀστυνομικοὺς ὑπαλλήλους ἔν τινι βουλγαρικῇ κώμῃ, προβάντες ἅμα καὶ εἰς ἄλλας βιαιοπραγίας, οἷον εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς μικρᾶς πόλεως Ρακοβίτζης.

Ἐνῷ ἤδη ἡ ἐπανάστασις ἐφαίνετο ὑποχωροῦσα ἐν Σερβίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ τῶν ἐξεγερθεισῶν σλαυϊκῶν ἐπαρχιῶν, ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐν Βουλγαρίᾳ,συγκείμενος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξ ἀτάκτων στιφῶν Βασιβουζούκων, Κιρκασίων καὶ Κούρδων, ὅπως θέσῃ τέρμα εἰς τὴν ἐν Βουλγαρίᾳ ἐξέγερσιν, προέβαινεν εἰς τὰ συνήθη αὐτῷ ἐγκλήματα. Λέγεται, ὅτι ὁ διοικητὴς τῆς ἐπαρχίας ἐλάμβανε διαταγὴν παρὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης «νὰ καταστείλῃ τὴν ἐπανάστασιν, χωρὶς ν' ἀποβλέψῃ εἰς τὰ μέσα». Ἔπραξε τοῦτο ὑπακούσας μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαβείας. Διαμερίσματά τινα τῆς Βουλγαρίας ἐτιμωρήθησαν ἀπηνέστατα, κατὰ τὴν τουρκικὴν μέθοδον, διελθόντα διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου, μὴ φεισθέντων τῶν ἐπιδρομέων καὶ αὐτῶν τῶν ἀθώων πλασμάτων. Ἦτο καιρὸς νὰ συγκινηθῇ ἡ Εὐρώπη. Καθ' ὃν δὲ χρόνον ἡ Τουρκία, νικήσασα τὸν σερβικὸν στρατόν, παρεσκευάζετο νὰ εἰσβάλῃ εἰς Βελιγράδιον, ἀναμιμνησκομένη παλαιῶν πολεμικῆς εὐκλείας ἡμερῶν,τὰ ἐν Βουλγαρίᾳ γεγονότα ἐματαίουν τὰ σχέδια ταῦτα. Ἅπασα ἡ Εὐρώπη, πρωτοστατούντων τῶν πρακτόρων καὶ τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ Πανσλαυισμοῦ, ἐξερρήγνυτο εἰς ἀγανάκτησιν κατὰ τῶν νέων βιαιοπραγιῶν τῆς τουρκικῆς διοικήσεως. Ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ Γλάδστων, διατελῶν ἐν τῇ ἀντιπολιτεύσει, ἐδημοσίευσεν, ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν πανσλαυϊστικῶν τινῶν κύκλων τοῦ Λονδίνου, πολυθρύλητον φυλλάδιον κατὰ τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ διαπραχθεισῶν ὠμοτήτων. Bulgarian atrocities. Αὗται δὲν ἦσαν βεβαίως ἥττονες τῶν μετά τινα χρόνον γενομένων ἐν Κρήτῃ καὶ ἐν Ἀρμενίᾳ, ἀλλ' ἡ ψυχολογικὴ κατάστασις τοῦ δημοσίου ἐν Εὐρώπῃ φρονήματος ἦτο τοιαύτη, ὥστε ἡ ἀγανάκτησις αὐτοῦ ἐξεδηλώθη κατὰ τοῦ μουσουλμανικοῦ φανατισμοῦ πληρεστάτη. Τὸ φυλλάδιον τοῦ μεγάλου Βρεττανοῦ, ἐν ᾧ ἐξεδηλοῦτο ὁ φιλάνθρωπος μᾶλλον ἢ ὁ πολιτικὸς ἀνήρ, ὑποβοηθῶν ἐν γνώσει ἢ ἐν ἀγνοίᾳ τὰ πανσλαυϊστικὰ σχέδια, συνετέλει οὐ σμικρὸν εἰς τὴν κατὰ τῶν Τούρκων ἐν Εὐρώπῃ σταυροφορίαν, ἣν δεξιώτατα ἀνελάμβανεν ἡ

Digitized by Google

ρωσσικὴ Κυβέρνησις, ἀποστέλλουσα διὰ τοῦ πρωτουργοῦ τῶν πραγμάτων τούτων, τοῦ στρατηγοῦ διπλωμάτου Ἰγνάτιεφ τελεσίγραφον εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην, δι' οὗ ἀπῄτει παρ' αὐτῆς πρὸς τοῖς ἄλλοις τὴν αὐτονομίαν τῆς Βοσνίας, τῆς Ἐρζεγοβίνης καὶ τῆς Βουλγαρίας, ἀνακωχὴν δὲ μετὰ τῆς Σερβίας καὶ τοῦ Μαυροβουνίου.

Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη, κατὰ τὰ εἰωθότα, τὸ πρῶτον μὲν παρείλκυε τὸ ζήτημα, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἠναγκάζετο νὰ ὑποχωρήσῃ, παραχωροῦσα τὴν ζητηθεῖσαν ἀνακωχήν· ἔμελλε κατ' ἀνάγκην νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἀξιώσεις τῆς Ρωσσίας, ἂν μὴ ἐνίσχυεν αὐτὴν πρὸς ἀντίστασιν ἡ Ἀγγλία, ἀποστέλλουσα τὸν στόλον αὐτῆς εἰς Βεσίκια. Ὁ πρωθυπουργὸς Βενιαμὶν Δισραέλης, ἤδη γενόμενος λόρδος Βήκονσφηλδ, ἀγρεύων ἔν τινι εὐκαιρίᾳ, δὲν ἐδίσταζε νὰ κηρυχθῇ ὑπὲρ τοῦ πολέμου, ἐρειδόμενος ἐπὶ τῆς πρὸς τοῦτο παρασκευῆς τοῦ τόπου. Πρὸ τῆς τοιαύτης προκλήσεως ὁ Τσάρος ἀπεκρίνετο, ὅτι ἐὰν δὲν ἤθελεν ἐπιτύχῃ διὰ τῆς συνδρομῆς τῆς Εὐρώπης τὰς ἐγγυήσεις, ἂς ἐδικαιοῦτο ν' ἀπαιτῇ παρὰ τῆς Τουρκίας, ἀπόφασιν εἶχε νὰ ἐνεργήσῃ μόνος, βέβαιος ὤν, ὅτι θὰ παρηκολουθεῖτο εἰς τοῦτο ὑπὸ τοῦ ρωσσικοῦ λαοῦ.

Παρὰ πάντα ταῦτα ἡ Ἀγγλία ἀπηχθάνετο τὸν πόλεμον, ὃν διακαῶς ἐπόθει ἡ Ρωσσία. Οὕτως ἐπρότεινε συνδιάσκεψιν πρὸς κανονισμὸν τῶν ἐκκρεμῶν ζητημάτων, ἥτις καὶ ἐγένετο ἀποδεκτὴ ὑπὸ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων.

Ἡ συνδιάσκεψις αὕτη ἔμελλε ν' ἀποτύχῃ, αἱ κατ' αὐτὴν ληφθεῖσαι ἀποφάσεις ἀπεκρούοντο ὑπὸ τῶν Τούρκων, τοῦ Σουλτάνου χορηγήσαντος δῆθεν φιλελευθερώτατον πολίτευμα εἰς τοὺς λαοὺς τῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ Εὐρώπη ἀπῄτει μεταρρυθμίσεις μόνον ὑπὸ τὸν ἔλεγχον αὐτῆς ἐν ταῖς ἐξεγερθείσαις ἐπαρχίαις, οὕτω δὲ ἐξερρήγνυτο ὁ ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος, παρὰ τὰς προσπαθείας τῆς Ἀγγλίας τοῦ νὰ ματαιώσῃ αὐτὸν προτείνουσα τὴν σύγκλησιν νέας συνδιασκέψεως ἐν Λονδίνῳ.

Ὁ Τσάρος, κηρύττων τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον, διέτασσε τὸν στρατὸν αὐτοῦ νὰ εἰσέλθῃ ἐντὸς τοῦ τουρκικοῦ ἐδάφους, οὕτω δὲ κατορθώθῃ διὰ τῆς βίας ὅ τι αἱ ὁμόθυμοι προσπάθειαι τῶν Δυνάμεων δὲν εἶχον κατορθώσῃ διὰ τῆς πειθοῦς.

Μετὰ πολλὰς περιπετείας οἱ Ρῶσσοι κατίσχυον τῶν Τούρκων διὰ τῆς ἐν Πλεύνᾳ πολυθρυλήτου νίκης. Ἤδη ἡ πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν πορεία ἦτο ἐλευθέρα, καταληφθείσης καὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως ὑπὸ τῶν ρωσσικῶν στρατευμάτων. Ἐν βραχεῖ διαστήματι χρόνου εὑρέθησαν ταῦτα πρὸ τῆς τουρκικῆς πρωτευούσης. Ὁ ἀρχιστράτηγος μέγας Δοὺξ Νικόλαος εἶχεν ἤδη εἰπῇ, ὅτι ἐὰν ὁ Θεὸς θελήσῃ, θὰ προσήρμοζεν ἐπὶ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸν θυρεὸν μετὰ ἐμβλήματα τῆς Ρωσσίας. Ἀλλ' ἐδίστασεν ἐπὶ τέλους νὰ εἰσέλθῃ, εἰσελθόντος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου καὶ ἀγκυροβολήσαντος παρὰ τὰς Πριγκιποννήσους. (1)

Τῇ παρακλήσει τοῦ Σουλτάνου ἀπεμακρύνετο μετ' ὀλίγον ὁ ἀγγλικὸς στόλος ἐκ

1) Ed. Driault Ἱστορία τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος (μετάφρασις Χ. Ἀννίνου).

Digitized by Google

τῶν ὑδάτων τοῦ Βυζαντίου, ὑποσχεθέντων τῶν Ρώσσων νὰ μὴ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Τοιοῦτο πέρας, ἀτυχὲς διὰ τὴν Τουρκίαν, λαβούσης τῆς ρωσσικῆς ταύτης ἐκστρατείας, ὑπεγράφετο ἐν τῷ Ἁγίῳ Στεφάνῳ, πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ πολυθρύλητος μεταξὺ Ρωσσίας καὶ Τουρκίας συνθήκη, δι' ἧς πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐδημιουργεῖτο ἡ Μεγάλη Βουλγαρία, περιλαμβάνουσα μονονουχὶ τὴν Θρᾴκην καὶ τὴν Μακεδονίαν. Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ 6ου ἄρθρου τῆς Συνθήκης ἀποκαλύπτει τὴν λύσιν τῶν ἀπὸ τοσούτου χρόνου πανσλαυϊστικῶν ἐνεργειῶν καὶ τῆς ρωσσικῆς πολιτικῆς ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου.

«Ἡ Βουλγαρία θέλει σχηματίσῃ αὐτόνομον ὑποτελῆ ἡγεμονίαν μετὰ χριστιανικῆς διοικήσεως καὶ ἐθνοφρουρᾶς. Τὰ ὁριστικὰ ὅρια τῆς Βουλγαρίας διαχαραχθήσονται ὑπὸ τουρκορρωσσικῆς ἐπιτροπῆς πρὸ τῆς ἐκκενώσεως τῆς Ρωμυλίας.

«Τὰ ὅρια ταῦτα θέλουσι χωρῇ ἀπὸ Βράνιας εἰς Καστορίαν διὰ τοῦ Καρὰ-δάγ, τοῦ Καραδρίνα καὶ τῶν ὀρέων τοῦ Γράμμου, τῆς συμβολῆς τοῦ Μογλενίτζα καὶ Βαρδὰρ (πρὸς δυσμὰς τῆς Θεσσαλονίκης) μέχρι τῶν μέσων τοῦ Βεσὶκ-γκιόλ, θέλουσι φθάνῃ μετὰ τοῦ Καρασοῦ (*Στρυμόνος*) εἰς τὴν θάλασσαν, θέλουσιν ἀκολουθήσῃ *παραλλήλως* τὸν κόλπον τῆς Καβάλλας καὶ τὴν ἄλυσιν τοῦ Τσάλτεπε μέχρι τῶν ὁρίων τῆς Ροδόπης, καὶ διερχόμενα τὸν ποταμὸν Ἄρδαν, θέλουσιν ἀφήσῃ ἐκτὸς τὴν Ἀδριανούπολιν, θέλουσι φθάνῃ διὰ τοῦ Λουλὲ βουργὰς εἰς τὸν Εὔξεινον, παραταθήσονται μέχρι τοῦ Χεκὶμ ταμπιασῆ καὶ ἐκεῖθεν μέχρι τῆς Μαγκάλιας, καὶ θέλουσιν ἀκολουθήσῃ τὰ ὅρια τοῦ Σανδζακίου Τούλτσης μέχρι κάτωθεν τῆς Ράσοβας ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως»....

Διὰ τῆς Συνθήκης ταύτης ἐπληροῦντο ἐπὶ τέλους τὰ ὄνειρα καὶ οἱ πόθοι τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ. Καὶ δὲν προσηρμόζετο μὲν ὁ ρωσσικὸς θυρεὸς ἐπὶ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἥτις παρέμενε τουρκική, ἀλλ' ἡ ὁριστικὴ κατάληψις αὐτῆς θὰ ἦτο ζήτημα χρόνου. Δὲν σπεύδει ἐν τῷ ἔργῳ αὐτῆς ἡ ρωσσικὴ πολιτική· γινώσκει νὰ κερδαίνῃ—ἔστω καὶ βραδέως. Ἐν τούτῳ κεῖται τὸ ἀπόρρητον τῆς ἐπιτυχίας της.

Διὰ τῆς ἱδρύσεως τῆς μεγάλης ταύτης Βουλγαρίας θὰ ὑφίστατο ὁ Ἑλληνισμὸς τραῦμα ἀνεπανόρθωτον. Ἐν τῇ Συνθήκῃ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, δι' ἧς ἀφηροῦντο παρ' αὐτοῦ μονονουχὶ ἡ Θρᾴκη καὶ ἡ Μακεδονία, εἰρωνικὴ ἐγίνετο περὶ αὐτοῦ μνεία. Ὁ Τσάρος πασῶν τῶν Ρωσσιῶν ηὐδόκει νὰ ἐκπληρώσῃ ὑπὲρ τῆς καὶ αὖθις, πολλοστὴν φορὰν κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα, ἐξεγερθείσης Κρήτης τὴν αὐστηρὰν (!) ἐφαρμογὴν τοῦ ὀργανικοῦ χάρτου τοῦ 1868, ἀνάλογον δὲ διοργάνωσιν ἐν Ἠπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ, αἵτινες ἐπίσης μετὰ τῆς ἑλληνικῆς Μακεδονίας ἐξηγέρθησαν, διαρκοῦντος τοῦ ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου καὶ εὐδοκιμώτερον τῶν Σλαύων ἠγωνίσθησαν, ὡς καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς τμήμασι τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ διοργάνωσις αὕτη θὰ ἐπεβλέπετο ὑπὸ τῆς Ρωσσίας καὶ οὐχὶ ὑπὸ τῆς Εὐρώπης!

Ἀλλ' ὑπελάνθανον ἐν τῇ Συνθήκῃ ταύτῃ πλεῖστοι ἀνόσιοι σκοποί, μὴ κατα-

Digitized by Google

νοούμενοι ἐν τῇ πρώτῃ ἀναγνώσει. Οὐδὲν ἄλλο ἐπεζήτει ἡ Ρωσσία ἢ τὴν ἔμμεσον αὐτῆς ἐγκατάστασιν ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου, πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπιβάλλουσα τὴν Συνθήκην ταύτην, κανονίζουσα κατ' αὐτὴν τὰ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου πράγματα, πολλὰ σύναμα ἐσκόπει— τὸν περιορισμὸν τῆς αὐστριακῆς δυνάμεως, τὴν ὑποτέλειαν τῆς Τουρκίας καὶ ἐπὶ τέλους τὴν ἐξόντωσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐζήτει πολεμικὰς παρὰ τῆς Τουρκίας ἀποζημιώσεις, ἃς αὕτη ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐξοφλήσῃ, οὕτω δὲ θὰ καθίστατο ἐξηρτημένη ἑκάστοτε ἐκ τῆς ρωσσικῆς φιλοκτημοσύνης, ἀλλ' ὅ περ δεινὸν διὰ τὴν ἐθνικὴν τάξιν τῆς περιμαχήτου Χερσοννήσου, ἡ ρωσσικὴ Κυβέρνησις, ἥτις ἐπὶ διετίαν θὰ ἐκράτει ἱκανὸν μέρος τοῦ στρατοῦ αὐτῆς ἐν τῇ νέᾳ Ἡγεμονίᾳ, προὐτίθετο νὰ ἱδρύσῃ ἐν αὐτῇ στρατιωτικὰς ἀποικίας, διανεμομένων γαιῶν εἰς ἐκείνους ἐκ τῶν στρατιωτῶν, ὧν ὁ χρόνος τῆς ὑπηρεσίας ἔληξεν ἢ ἤγγιζε νὰ λήξῃ. Οὕτω σὺν τῷ χρόνῳ θὰ ἐξετοπίζοντο μὲν οἱ Μουσουλμάνοι, μὴ δυνάμενοι νὰ συζήσωσι μετὰ τῶν ἐπηλύδων, οἱ δὲ Ἕλληνες ; ἢ θὰ ἀπερροφῶντο,βοηθούσης πρὸς τοῦτο καὶ τῆς θρησκείας, ἢ θὰ ἠναγκάζοντο νὰ ἐκπατρισθῶσι.

Φυσικῷ τῷ λόγῳ ἡ Συνθήκη τοῦ ἁγίου Στεφάνου ἔμελλε νὰ προκαλέσῃ καθ' ἑαυτῆς οὐχὶ πλέον τὴν δυσπιστίαν τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, καὶ αὐτῶν τῶν φιλίως πρὸς τὴν ρωσσικὴν πολιτικὴν διακειμένων, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο ἀγανάκτησιν. Ἐπληροῦτο τὸ ρητὸν τοῦ δεσμώτου τῆς Ἁγίας Ἑλένης—*ἡ Εὐρώπη ἤρχετο καθισταμένη Κοζακική*. Δὲν θὰ παρήρχετο πολὺς τοὐντεῦθεν χρόνος, καὶ ἐντὸς τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, τὸν ὁποῖον ἐπὶ τοσούτους αἰῶνας ὠνειροπόλησε, καὶ ἐν ταῖς μεγίσταις τῶν συμφορῶν αὐτῆς, ἡ ἑλληνικὴ φυλή, θ' ἀντήχει ἡ ψαλμῳδία τοῦ ρωσσικοῦ ὕμνου.

Ἐν μέσῳ τῆς καταπλήξεως τῆς Εὐρώπης, ἐπισήμου καὶ ἀνεπισήμου, ἡ Ἀγγλία, ἥτις καὶ ἀποχωρήσασα τοῦ Βοσπόρου, ἐξηκολούθει νὰ ἐπιβλέπῃ τὰ διενεργούμενα, παρέστη πρὸ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ δημοσίου εὐθαρσὴς καὶ γενναία, ἐπιτάσσουσα εἰς τὸν τολμηρὸν κατακτητὴν νὰ σταματήσῃ. Διὰ δὲ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, τοῦ μαρκησίου Σώλσβαρη, ἀπηύθυνε πρὸς τὰς εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις τὴν ἀξιομνημόνευτον ἐκείνην δήλωσιν, ἥτις ἀληθῶς εἶνε ἓν τῶν εὐγενεστάτων ἔργων τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Πρὸς τοῖς ἄλλοις τοιαῦτα ἔγραφεν ὁ Ἄγγλος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν περὶ τῶν ὡς πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸν ἀποτελεσμάτων τῆς Συνθήκης ταύτης. Εἶνε ἄξια ἀναδημοσιεύσεως. Πολλαὶ πρὸς αὐτὸν ἁμαρτίαι τῆς Μεγάλης Δυνάμεως ἐξοφλοῦνται διὰ τῆς Ἐγκυκλίου ταύτης, ἧς ὁ συντάκτης εἶνε ἄξιος νὰ καταριθμηθῇ εἰς τὴν μεγάλην χορείαν τῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἀγωνισθέντων συμπατριωτῶν αὐτοῦ — τοῦ Βύρωνος, τοῦ Κάνιγγος, τοῦ Γλάδστωνος.

«Τὸ σπουδαιότερον ἀποτέλεσμα τῆς ἐν λόγῳ Συνθήκης εἶνε πράγματι ἡ διὰ τοῦ συνόλου αὐτῆς καθοριζομένη νέα τάξις πραγμάτων ὡς πρὸς τὰ ἔθνη τῆς ἀνατολικῆς

Digitized by Google

Εὐρώπης. Δυνάμει τῶν περὶ τῆς νεοτευχοῦς Βουλγαρίας ὅρων τῆς συνθήκης ἱδρύεται μέγα καὶ ἰσχυρὸν σλαυϊκὸν κράτος ὑπὸ τὴν αἰγίδα καὶ τὴν ἐξέλεγξιν τῆς Ρωσσίας. Ἡ νεοτευχὴς Ἡγεμονία, συμπεριλαμβάνουσα σημαντικοὺς λιμένας ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τοῦ Εὐξείνου καὶ τοῦ Αἰγαίου, χορηγεῖ τῇ ρωσσικῇ δυνάμει ὑπέροχον ἐπιρροὴν ἐπί τε τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων, τῶν κατὰ τὰς θαλάσσας ταύτας. Τὰ ἐν τῇ νέᾳ Ἡγεμονίᾳ καθορισθήσονται οὕτως, ὥστε νὰ καταπνιγῇ ἐν τῇ σλαυϊκῇ πλειονοψηφίᾳ μέγας ὄγκος πληθυσμοῦ, *ἑλληνικοῦ τό τε γένος καὶ τὰς συμπαθείας*, πληθυσμοῦ μετὰ δέους προσβλέποντος εἰς τὴν ἐξάλειψιν τοῦ ἐθνικοῦ αὐτοῦ χαρακτῆρος ἐν κοινωνικῷ ὄγκῳ διαφέροντι πρὸς αὐτὸν οὐχὶ μόνον τὴν ἐθνότητα, ἀλλὰ καὶ τοὺς πολιτικοὺς πόθους καὶ τὰς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις. Αἱ διατάξεις, καθ' ἃς τὸ νέον τοῦτο κράτος θὰ κυβερνᾶται ὑπ' ἀνδρός, ὃν αὐτὴ ἡ Ρωσσία πράγματι θὰ ἐκλέγῃ, ἡ ἐν αὐτῇ διαχείρισις, διενεργουμένη ὑπὸ Ρώσσων ἐπιτρόπων, καὶ ἡ λειτουργία τῶν θεσμῶν αὐτοῦ, γενησομένη τὸ πρῶτον ὑπὸ τὴν ἐξέλεγξιν ρωσσικοῦ στρατοῦ, ἀρκούντως καταδεικνύουσι τὸ πολιτικὸν σύστημα, οὗ μέρος προώρισται ν' ἀποτελέσῃ ἐν τῷ μέλλοντι τὸ νέον τοῦτο κράτος. Ἐν τῇ συνθήκῃ ὑπάρχουσι καὶ ὅροι, δι' ὧν σκοπεῖται ἡ τῆς αὐτῆς ἐπιρροῆς ἐπέκτασις πέραν τῶν ὁρίων τῆς νέας Βουλγαρίας. Ἡ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν λίαν ἀξιέπαινος πρόβλεψις περὶ βελτιώσεως τῶν διοικητικῶν θεσμῶν διὰ τοὺς κατοίκους Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου συμπαρακολουθεῖται καὶ ὑπὸ εἰδικῆς συμφωνίας περὶ τῆς ἐφαρμογῆς καὶ ἐπιβλέψεως τοῦ νέου συστήματος ὑπὸ πρακτόρων τῆς ρωσσικῆς Κυβερνήσεως. Ἐν τῇ συνθήκῃ ἀναφέρονται καὶ ὑποχρεώσεις περὶ τῆς προστασίας τῶν κληρικῶν τῆς ρωσσικῆς Ἐκκλησίας, αἱ δὲ ὑποχρεώσεις αὗται οὐδόλως βεβαίως ὡς πρὸς τὸν σκοπὸν ὑπολείπονται τῶν ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Καϊναρτζῆ ὅρων, οἵτινες, δι' αἰτίας ὑποδειχθείσας ἄλλοτε, κατηργήθησαν τῷ 1856. Διατάξεις τοιαύτας ἀδύνατον βεβαίως νὰ ἴδωσιν εὐχαρίστως οὔτε ἡ τῆς Ἑλλάδος Κυβέρνησις, οὐδ' αἱ Δυνάμεις, ἃς σπουδαίως καὶ κοινῶς ἐνδιαφέρουσιν ἅπαντα τὰ μέλη τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους. Τὸ γενικὸν ἀποτέλεσμα τοῦ μέρους τούτου τῆς συνθήκης ἔσται ἡ ἐπαύξησις τῆς ἰσχύος τοῦ ρωσσικοῦ κράτους ἀνὰ τὰς χώρας καὶ τὰς παραλίας, καθ' ἃς ὑπάρχει ἑλληνικὴ πλειονοψηφία, ἡ δὲ ἐπέκτασις τοιαύτης ἰσχύος γενήσεται πρὸς ζημίαν οὐχὶ μόνον τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἀλλὰ καὶ παντὸς κράτους, ἔχοντος συμφέροντα πρὸς τὰ ἀνατολικὰ τῆς Μεσογείου. Ὁ ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως χωρισμὸς τῶν ἑλληνικῶν, ἀλβανικῶν καὶ σλαυϊκῶν ἐπαρχιῶν, τῶν ἀπολειφθησομένων τῇ Κυβερνήσει τῆς Πύλης, δυσχερεστάτην θὰ καταστήσῃ τὴν διακυβέρνησιν αὐτῶν καὶ σχεδὸν ἐνοχλητικήν. Οὐχὶ δὲ μόνον θ' ἀποστερήσῃ τὴν Πύλην τῆς πολιτικῆς ἰσχύος, ἣν θὰ εἶχεν αὕτη τηροῦσα τὰς ἐπαρχίας ταύτας, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀναρχίαν θὰ ἐκθέσῃ σπουδαίως τοὺς κατοίκους αὐτῶν»...

Τοιοῦτο ἦτο τὸ μέρος τῆς ἐγκυκλίου, τὸ ἀφορῶν εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τῶν ἑλληνικῶν δικαίων, τοσοῦτον ἀστόργως καὶ ἀδίκως καταπατουμένων ὑπὸ τῆς Συνθήκης τοῦ ἁγίου Στεφάνου. Ἡ Ρωσσία διὰ τοῦ καγκελλαρίου Γορτσακὼφ ἀπεπειράθη ν'

Digitized by Google

ἀπολογηθῇ κατὰ τῶν ἀποδειχθεισῶν αὐτῇ ὑπὸ τοῦ Σώλσβαρυ πλεονεκτικῶν κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ σχεδίων, ἀλλ' ἡ ἀπολογία αὕτη, ἀτυχὴς καὶ σοφιστική, οὐδένα ἄλλον ἐκτὸς αὐτῆς ἠδύνατο νὰ πείσῃ. «Ἡ διαβεβαίωσις, ἔγραφεν ὁ πρίγκηψ Γορτσακὼφ πρὸς τοὺς παρὰ ταῖς Μεγάλαις Δυνάμεσιν ἀντιπροσώπους τῆς Ρωσσίας, ὅτι ἡ Συνθήκη τοῦ ἁγίου Στεφάνου ἐπεξέτεινε δῆθεν τὴν τῆς Ρωσσίας ἐπιρροὴν πέραν τῶν ὁρίων τῆς Βουλγαρίας, καθορίζουσα βελτίωσιν θεσμῶν διὰ τὴν Ἤπειρον καὶ Θεσσαλίαν, ἔχει τι ἀληθῶς τὸ ἐκπλῆττον. Ἐὰν ἡ Ρωσσία οὐδὲν καθώριζεν ὑπὲρ τῶν ἐπαρχιῶν τούτων, θὰ κατηγορεῖτο ὡς θυσιάζουσα τοὺς Ἕλληνας εἰς τοὺς Σλαύους, ἐὰν δ' ὑπὲρ αὐτῶν καθώριζε τὴν ὑποτελῆ αὐτονομίαν, τὴν ψεγομένην διὰ τὴν Βουλγαρίαν, θὰ κατηγορεῖτο ὡς ὁλοσχερῶς καταστρέφουσα τὸ ὀθωμανικὸν κράτος καὶ τὴν ρωσσικὴν ἐπιρροὴν ἐν αὐτῷ ἐμφυτεύουσα. Τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀνακτοβούλιον ἐνόησε διὰ παντὸς χρόνου τὴν προστατευτικὴν ἀποστολήν, ἣν ἡ ἱστορία καθορίζει αὐτῷ ἐν Ἀνατολῇ ὑπὸ χριστιανικὴν ἔννοιαν, ἄνευ διαφορᾶς φυλῆς καὶ θρησκείας· ἐὰν δὲ πληρεστέρους καὶ ἀκριβεστέρους ὅρους ὑπὲρ τῆς Βουλγαρίας καθώρισεν, αἴτιον εἶνε, ὅτι ἡ χώρα αὕτη ἡ κυρία ἐγένετο ἀφορμὴ καὶ τὸ θέατρον τοῦ πολέμου καὶ ὅτι ἡ Ρωσσία ἐκτήσατο ἐν αὐτῇ θετικὰ δικαιώματα ἐμπολέμου! *Ἀλλὰ περιορισθὲν νὰ καθορίσῃ διὰ τὰς ἑλληνικὰς ἐπαρχίας βελτίωσιν θεσμῶν, ἐπεφύλασσεν εἰς τὰς Μεγάλας Δυνάμεις τὸ δικαίωμα τοῦ αἰτῆσαι εὐρυτέρας!!!* Ἀνακριβὲς ἐπίσης εἶνε, ὅτι ἡ συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου καθώρισεν, ὅπως οἱ θεσμοὶ οὗτοι συνταχῶσιν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῆς Ρωσσίας. Ὁ γενικὸς τύπος, πρὸς ὃν ἀφωμοιώθησαν ὑπὸ τῆς συνθήκης, εἶνε ὁ τοῦ ὀργανικοῦ νόμου τῆς Κρήτης, ὅστις ἐχορηγήθη ὑπὸ τῆς Πύλης ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Ἡ συνθήκη καθορίζει, ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ αὐτοῦ δέον νὰ γίνηται ὑπὸ εἰδικῆς ἐπιτροπῆς, ἐν ᾗ τὸ ἐπιτόπιον στοιχεῖον εὐρέως θ' ἀντιπροσωπεύηται. Ἀληθές, ὅτι ὑποχρεοῖ τὴν Πύλην νὰ *συμβουλεύηται* τὴν Ρωσσίαν, πρὶν ἢ ἐκτελέσῃ τὸν νόμον τοῦτον, ἀλλ' οὐδαμῶς ἀπαγορεύει αὐτῇ νὰ συμβουλεύηται ἐπίσης τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν φίλων Δυνάμεων»...

Τοιαῦτα ἐπιχειρήματα εἶνε ἀνάξια πάσης κριτικῆς. Οὐδεὶς ἐπίστευσεν εἰς αὐτά, ἀπεκαλύπτετο δὲ δι' αὐτῶν μόνον ἡ πανσλαυϊστικὴ μοχθηρία. Οὕτως ἡ συνθήκη τοῦ ἁγίου Στεφάνου κατεδικάζετο ἐξ ὑπαρχῆς καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν συμπαθῶς μᾶλλον διακειμένων πρὸς τὴν ρωσσικὴν πολιτικήν. Τοιοῦτο ἦτο τὸ πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸν προσγινόμενον ἀδίκημα, ὥστε καὶ παρὰ τοῖς ἐχθροῖς αὐτοῦ δὲν εὗρεν ἀποδοχήν. Δυστυχῶς τὸ ἑλληνικὸν γένος, τό τε ἐλεύθερον καὶ τὸ ἀλύτρωτον, μὴ κατανοῆσαν ἐπαρκῶς τὸν κίνδυνον, ὃν ἐκ τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ διέτρεχε, περὶ ἕωλα κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας δεκαετηρίδας καταδαπανώμενον, δὲν ἦτο παρεσκευασμένον, ὅπως ἐξεγερθῇ κατὰ τῆς μοχθηρᾶς ταύτης συνθήκης, ἐξ ἧς κατεδικάζετο εἰς βραδὺν μαρασμόν, εἰς προσεχῆ θάνατον. Ὤφειλεν ἀπὸ μακροῦ χρόνου νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι ἡ ὕπαρξις αὐτοῦ ὡς ἔθνους νῦν, ὡς κράτους ἐν τῷ μέλλοντι, συνδέεται ἀναποσπάστως μετὰ τῆς Θρᾴκης καὶ τῆς Μακεδονίας. Καταλαμβανομένων τῶν δύο τούτων τμημάτων τοῦ ἑλληνικοῦ

Digitized by Google

Εὐρώπης. Δυνάμει τῶν περὶ τῆς νεοτευχοῦς Βουλγαρίας ὅρων τ … οις τισὶ τμήμασι
ται μέγα καὶ ἰσχυρὸν σλαυϊκὸν κράτος ὑπὸ τὴν αἰγίδα καὶ τ … Ὅπως δήποτε ἡ
σίας. Ἡ νεοτευχὴς Ἡγεμονία, συμπεριλαμβάνουσα σημ … ιτις τῷ καιρῷ ἐκείνῳ,
ἀκτῶν τοῦ Εὐξείνου καὶ τοῦ Αἰγαίου, χορηγεῖ τῇ ῥωσ … , ἐξεπροσώπει τὴν κατὰ
ροὴν ἐπί τε τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν ἐμπορικῶν σχέσε … αδι ἀγωνιζομένων κατὰ τὸ
τας. Τὰ ἐν τῇ νέᾳ Ἡγεμονίᾳ καθορισθήσονται … , ὡς ἐκ περισσοῦ δὲ θεωρούμ-
σλαυϊκῇ πλειονοψηφίᾳ μέγας ὄγκος πληθυσμ … εὐρυτέραν θεραπείαν τῶν ἐθνι-
παθείας, πληθυσμοῦ μετὰ δέους προσβλέ … υτῃ πρωτευούσῃ τοῦ Ἑλληνισμοῦ
τοῦ χαρακτῆρες ἐν κοινωνικῷ ὄγκῳ δια … ς, ὁ *Μακεδονικός*, ὁ *Ἠπειρωτικὸς* καὶ
ἀλλὰ καὶ τοὺς πολιτικοὺς πόθους … γγλικῆς Πρεσβείας, ἐπέδωκαν τοῖς πρέσβευ-
καθ' ἃς τὸ νέον τοῦτο κράτος θ … περιεκτικώτατον ὑπόμνημα περὶ τῶν δικαίων καὶ
ματι θὰ ἐκλέγῃ, ἡ ἐν αὐτῇ … σμοῦ ἐν ταῖς χώραις, αἵτινες διὰ τῆς Συνθήκης τοῦ ἁγίου
ἡ λειτουργία τῶν θεσμῶν … εἰς τοὺς Βουλγάρους. Τὸ ὑπόμνημα τοῦτο οὐ σμικρὸν διηυκρί-
κοῦ στρατοῦ, ἀρκοῦντ … τῶν πραγμάτων. Τὰ ἐν τῷ ὑποδούλῳ Ἑλληνισμῷ σωματεῖα
σται ν' ἀποτελέση … στιγμὰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν αὐτοῦ, διαμαρτυ-
καὶ ὅροι, δι' ὧν … τινας μεγάλης ἀδικίας, ἣν ὀρθόδοξος Δύναμις, ἐκμεταλλευομένη κατόπιν
Βουλγαρίας. … κατὰ τῆς ἐπιτυχίαν αὐτῆς, ἐπέφερεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν γένος. Τεμάχιά τινα τοῦ
διοικητικῶ … τὴν … τούτου εἶνε ἄξια ἀναδημοσιεύσεως· ἀναφέρονται εἰς τὰς ἱστορικὰς
καὶ ὑπὸ … ματος … εἰς τὸ ἐνεστὼς τοῦ ἑλληνικοῦ γένους ἐν ταῖς δυσὶν ἐπαρχίαις, ταῖς
ὑπὸ π … χηνὰς καὶ εἰς βουλγαρισμὸν καταδικασθείσαις, τῇ Θράκῃ καὶ τῇ Μακεδονίᾳ.
χρε … τῶν Ῥώσσων
χρ

θ «Ἡ ἱστορία μαρτυρεῖ, λέγει τὸ ὑπόμνημα, ὅτι ἐὰν κατὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν ἐδικαιοῦτο καὶ ἄλλη τις χώρα ἀποκαλεῖσθαι ἑλληνική, μάλιστα ὅμως πασῶν ἐδικαιοῦντο εἰς τοῦτο ἡ Θράκη καὶ ἡ Μακεδονία. Δὲν ἀγνοεῖ βεβαίως ἡ σοφὴ Εὐρώπη, ὅτι ἐκ τῶν χωρῶν τούτων, αἵτινες μόναι ἀπελείφθησαν εἰς τὴν βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν κατὰ τοὺς τελευταίους αὐτῆς χρόνους καὶ ὑπεβάστασαν μέχρι τέλους τὸν ὄγκον τοῦ παρελθόντος μεγαλείου τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τὴν κληροδοσίαν αὐτοῦ διέσωσαν, ἀπεδήμησαν εἰς Εὐρώπην οἱ πλεῖστοι τῶν φυγάδων ἐκείνων, οἵτινες ἐν τῇ Δύσει τὸν μέγαν ἀνῆψαν τῆς Ἀναγεννήσεως πυρσόν, οὐδ' ὅτι τοῦ Βυζαντίου προηγήθη εἰς τοῦτο ἡ Θράκη καὶ ἡ Μακεδονία, ὧν ἡ τουρκικὴ κατάκτησις σημειοῖ τὴν πρώτην εἰς Εὐρώπην ἀποδημίαν τῶν προσφύγων ἐκείνων.

«Ἡ ἱστορία μαρτυρεῖ, ὅτι καὶ μετὰ τὴν κατάκτησιν ἐν Θράκῃ, καὶ ἰδίᾳ ἐν Μακεδονίᾳ, περιεσώθησαν τὰ πλεῖστα ναυάγια τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν βίου διὰ τὴν γειτνίασιν τῆς πρωτευούσης, τὴν ἄμεσον ἐπ' αὐτῶν ἐποπτείαν τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τὸ ἀνθηρὸν καὶ εὔπορον τῶν ἐν αὐτῇ ἑλληνίδων πόλεων τῆς Ἀδριανουπόλεως, τῆς Φιλιππουπόλεως, τῆς Θεσσαλονίκης, τῆς Βερροίας, βραδύτερον δὲ καὶ τῆς Μοσχοπόλεως. Ἐκεῖ τὸ πρῶτον ὁ ἑλληνικὸς ἀνεπτύσσετο βίος, ἐκεῖ τὸ ἐθνικὸν ἀνεγεννᾶτο αἴσθημα, ἐκεῖ τέλος ἀνεπτύσσετο ὁ νεώτερος Ἑλληνισμὸς ἠθικῶς καὶ διανοητικῶς... Βυζάντιον, Ἀδριανούπολις, Φιλιππούπολις, Θεσσαλονίκη, Μοσχόπολις καὶ ὁ ἁγιώνυμος Ἄθως, ἔνθα ὑπὸ τὸ ῥάσον μοναχοῦ κατέφευγεν ὁ ἀρχαιομαθὴς Ἕλλην πρὸς διδασκαλίαν τοῦ γένους, ἀνῆπτον τὸν πυρσὸν τῆς ἑλληνικῆς Ἀναγεννή-

Digitized by Google

ˇανίστων ἐκ τοῦ τάφου τὸν νέον τοῦτον τετραήμερον Λάζαρον, τὸν Ἑλ-
ολεῖα ἐν Ἀδριανουπόλει, ἐν Σηλυβρίᾳ, ἐν Γανοχώροις, ἐν Φιλιππου-
άλῳ, ἐν αὐτῷ τῷ Τυρνόβῳ κατὰ τὴν Θράκην καὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ,
γύρῳ, ἐν Βοδενοῖς, ἐν Βερροίᾳ, ἐν Νιαούσσῃ, ἐν Μελενίκῳ, ἐν Σέρ-
ν Σιατίστῃ, ἐν Κοζάνῃ, ἐν Σερβίοις, ἐν Βελβενδῷ, ἐν Βιτωλίοις,
χρίδι, ἐν Μοσχοπόλει κατὰ τὴν Μακεδονίαν, συνέστησαν καὶ
νων καὶ δι' ἑλληνικῶν χρημάτων καθ' ἅπασαν τὴν μακρὰν
ν ὁμολογουμένως τῶν Τούρκων κυριαρχίαν καὶ μεθ' ὅλην
ῦ μουσουλμανικοῦ πλήθους...

πληθυσμός· ἀλλ' ἠραιώθη ἄρά γε ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε τὸ
ι τοσαύτας ἄλλας ἑλληνικὰς σφαγὰς τοῦ Βυζαντίου, τῆς Ἀδρια-
, Φιλιππουπόλεως, τῆς Στενημάχου, τῆς Μοσχοπόλεως, τῆς Κασ-
, καὶ τόσων ἄλλων πόλεων τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας, ὥστε αἱ εὐρωπαϊκαὶ
ἀμεις, προεξαρχούσης τῆς Ρωσσίας, μεθ' ἧς συνδέουσι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἀμοι-
βαῖαι εὐεργεσίαι, τῆς ὁμοδόξου Ρωσσίας, ἥτις ἔχει κοινὴν μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ
ἔθνους τὴν ἱστορίαν τοῦ 1769 καὶ τοῦ 1790, νὰ δωροδοτήσωσι τὴν Θράκην καὶ
τὴν Μακεδονίαν εἰς ἔθνος, εἰς οὗ τὴν ἐξέγερσιν καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν πρῶτος ὁ
Ἑλληνισμὸς ἐπικροτεῖ, ἀλλ' ὅ περ οὐδὲν ὑπὲρ τῶν χωρῶν τούτων ἐμόχθησεν, οὐδέ-
ποτε ἔβαψεν αὐτὰς τῷ αἵματι αὐτοῦ, οὐδὲν εἰς τὴν διάσωσιν καὶ τὸν πολιτισμὸν
αὐτῶν συνηνήνεγκεν; Ἠραιώθη ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμός, ἀλλὰ τοσοῦτον ἄρά γε
ἐξηντλήθη ἐν τῇ πατρίδι τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐν τῇ χώρᾳ, ἐν
ᾗ τὸ πρῶτον ἔψαλλον αἱ Πιερίδες Μοῦσαι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἐν ᾗ ἔστησεν ὁ
Ἕλλην τὸ μέγα σύμβολον τοῦ ἐθνικοῦ αὐτοῦ βίου, τὴν Ἁγίαν Σοφίαν κατὰ τὸν
μέσον αἰῶνα, ἐν ᾗ ἀνέλαμψε κατὰ τὴν νεωτέραν ἐποχὴν ἡ ἠὼς τῆς ἐθνικῆς Ἀναγεν-
νήσεως, ὥστε νὰ λογισθῇ ἀποθανὼν καὶ ἡ κληρονομία αὐτοῦ νὰ δοθῇ ἔθνει ἀλλο-
τρίῳ καὶ ἐπήλυδι;...

«Ἀπὸ τοῦ Ταινάρου μέχρι τοῦ Βοσπόρου ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς ὑπερβαίνει τὰ 4,000,000 ψυχῶν, ἀρκεῖ δ' ἐλαχίστη μειονοψηφία ἔν τισι χώραις πρὸς νότον τοῦ Αἵμου νὰ καταστρέψῃ τὰ γεωγραφικά, τὰ ἱστορικά, τὰ ἐθνολογικὰ δίκαια τοῦ συνεχοῦς τούτου πληθυσμοῦ; Ἀρκοῦσι 400,000 καθαροὶ Βούλγαροι, ἐπικαλούμενοι πρὸς ἐπικουρίαν αὐτῶν 400,000 Ἑλλήνων, ἀπομαθόντων τὴν πάτριον γλῶσσαν ἐκ καιρικῶν περιστάσεων, ἀλλὰ πιστῶν εἰς τὴν ἐθνότητα αὐτῶν, ὅπως καταστραφῇ ἡ ὕπαρξις λαοῦ ἱστορικοῦ, δν ἐσεβάσθησαν τριάκοντα αἰῶνες;... Ἀδύνατος ἀποβαίνει ἡ ὕπαρξις τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, διακοπτομένης τῆς ἐθνολογικῆς αὐτοῦ συνεχείας καὶ διαιρουμένου εἰς μικρὰ ἀποσπάσματα, ἀδυνατοῦντα ν' ἀντιτάξωσι τὴν ἐλαχίστην ἀντίστασιν εἰς τὴν ἐπιδρομικὴν βίαν. Πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ ἑλληνικὴ Θεσσαλία, ἑλληνικὴ Ἤπειρος, ἑλληνικὸν βασίλειον, ἑλληνικὴ Ἀδριανούπολις, ἑλληνικὴ Κωνσταντινούπολις, ὁπόταν ἡ συμπαγὴς Βουλγαρία συμπνίγῃ διὰ τῶν πολυσχιδῶν αὐτῆς πλοκάμων τὰς ἀπεσπασμένας ταύτας λωρίδας, ὁπόταν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν δυτικῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ἐπικάθηται ὁ ὄγκος τῆς Βουλγαρίας διὰ τοῦ Γράμμου, διακόπτῃ καὶ αὐτὴν τὴν παραλίαν ζώνην πρὸς δυσμὰς τῆς Θεσσαλονίκης καὶ πρὸς ἀνατολὰς τῆς Χαλκιδικῆς, διακόπτῃ καὶ αὐτὴν τὴν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ἀδριανούπολιν σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν διὰ τῆς κατοχῆς τοῦ Λουλὲ Βουργάζ; Οὐχὶ ἄρα μόνον περὶ δύο χωρῶν πρόκειται διὰ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, ἀλλὰ περὶ αὐτῆς τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, ἥτις ἄρδην καταστρέφεται διὰ

Digitized by Google

κόσμου, θὰ περιωρίζετο οὗτος μονονουχὶ ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἐλαχίστοις τισὶ τμήμασι τῆς χέρσου Ἑλλάδος καὶ τῶν νήσων, ἵν' ἀποθάνῃ ἐπὶ τέλους. Ὅπως δήποτε ἡ ἀγανάκτησις ἐξεδηλώθη, κατ' ἐξοχὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἥτις τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ἐλευθερώτερον ἐχόντων τῶν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ πραγμάτων, ἐξεπροσώπει τὴν κατὰ τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ ἀντίδρασιν, τῶν ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι ἀγωνιζομένων κατὰ τὸ εἰωθὸς τὸν πρὸς κατάληψιν τῆς ἐξουσίας ἄδοξον ἀγῶνα, ὡς ἐκ περισσοῦ δὲ θεωρούντων τὴν στρατιωτικὴν σύνταξιν τοῦ τόπου καὶ τὴν εὐρυτέραν θεραπείαν τῶν ἐθνικῶν δικαίων. Τὰ προεδρεῖα τῶν ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ πρωτευούσῃ τοῦ Ἑλληνισμοῦ Συλλόγων, καὶ δὴ ὁ *Φιλολογικός, ὁ Θρᾳκικός, ὁ Μακεδονικός, ὁ Ἠπειρωτικὸς* καὶ ὁ *Θεσσαλικός*, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς ἀγγλικῆς Πρεσβείας, ἐπέδωκαν τοῖς πρεσβευταῖς τῶν Μεγάλων Δυνάμεων περιεκτικώτατον ὑπόμνημα περὶ τῶν δικαίων καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν ταῖς χώραις, αἵτινες διὰ τῆς Συνθήκης τοῦ ἁγίου Στεφάνου παρεδίδοντο εἰς τοὺς Βουλγάρους. Τὸ ὑπόμνημα τοῦτο οὐ σμικρὸν διηυκρίνισε τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Τὰ ἐν τῷ ὑποδούλῳ Ἑλληνισμῷ σωματεῖα κατέστησαν ἐπί τινας στιγμὰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν αὐτοῦ, διαμαρτυρηθέντα κατὰ τῆς μεγάλης ἀδικίας, ἣν ὀρθόδοξος Δύναμις, ἐκμεταλλευομένη κατόπιν τῆς νίκης τὴν ἐπιτυχίαν αὐτῆς, ἐπέφερεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν γένος. Τεμάχιά τινα τοῦ Ὑπομνήματος τούτου εἶνε ἄξια ἀναδημοσιεύσεως· ἀναφέρονται εἰς τὰς ἱστορικὰς περγαμηνὰς καὶ εἰς τὸ ἐνεστὼς τοῦ ἑλληνικοῦ γένους ἐν ταῖς δυσὶν ἐπαρχίαις, ταῖς ὑπὸ τῶν Ρώσσων εἰς βουλγαρισμὸν καταδικασθείσαις, τῇ Θρᾴκῃ καὶ τῇ Μακεδονίᾳ.

«Ἡ ἱστορία μαρτυρεῖ, λέγει τὸ ὑπόμνημα, ὅτι ἐὰν κατὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν ἐδικαιοῦτο καὶ ἄλλη τις χώρα ἀποκαλεῖσθαι ἑλληνική, μάλιστα ὅμως πασῶν ἐδικαιοῦντο εἰς τοῦτο ἡ Θρᾴκη καὶ ἡ Μακεδονία. Δὲν ἀγνοεῖ βεβαίως ἡ σοφὴ Εὐρώπη, ὅτι ἐκ τῶν χωρῶν τούτων, αἵτινες μόναι ἀπελείφθησαν εἰς τὴν βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν κατὰ τοὺς τελευταίους αὐτῆς χρόνους καὶ ὑπεβάστασαν μέχρι τέλους τὸν ὄγκον τοῦ παρελθόντος μεγαλείου τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τὴν κληροδοσίαν αὐτοῦ διέσωσαν, ἀπεδήμησαν εἰς Εὐρώπην οἱ πλεῖστοι τῶν φυγάδων ἐκείνων, οἵτινες ἐν τῇ Δύσει τὸν μέγαν ἀνῆψαν τῆς Ἀναγεννήσεως πυρσόν, οὐδ' ὅτι τοῦ Βυζαντίου προηγήθη εἰς τοῦτο ἡ Θρᾴκη καὶ ἡ Μακεδονία, ὧν ἡ τουρκικὴ κατάκτησις σημειοῖ τὴν πρώτην εἰς Εὐρώπην ἀποδημίαν τῶν προσφύγων ἐκείνων.

«Ἡ ἱστορία μαρτυρεῖ, ὅτι καὶ μετὰ τὴν κατάκτησιν ἐν Θρᾴκῃ, καὶ ἰδίᾳ ἐν Μακεδονίᾳ, περιεσώθησαν τὰ πλεῖστα ναυάγια τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν βίου διὰ τὴν γειτνίασιν τῆς πρωτευούσης, τὴν ἄμεσον ἐπ' αὐτῶν ἐποπτείαν τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τὸ ἀνθηρὸν καὶ εὔπορον τῶν ἐν αὐτῇ ἑλληνίδων πόλεων τῆς Ἀδριανουπόλεως, τῆς Φιλιππουπόλεως, τῆς Θεσσαλονίκης, τῆς Βερροίας, βραδύτερον δὲ καὶ τῆς Μοσχοπόλεως. Ἐκεῖ τὸ πρῶτον ὁ ἑλληνικὸς ἀνεπτύσσετο βίος, ἐκεῖ τὸ ἐθνικὸν ἀνεγεννᾶτο αἴσθημα, ἐκεῖ τέλος ἀνεπτύσσετο ὁ νεώτερος Ἑλληνισμὸς ἠθικῶς καὶ διανοητικῶς... Βυζάντιον, Ἀδριανούπολις, Φιλιππούπολις, Θεσσαλονίκη, Μοσχόπολις καὶ ὁ ἁγιώνυμος Ἄθως, ἔνθα ὑπὸ τὸ ράσον μοναχοῦ κατέφευγεν ὁ ἀρχαιομαθὴς Ἕλλην πρὸς διδασκαλίαν τοῦ γένους, ἀνῆπτον τὸν πυρσὸν τῆς ἑλληνικῆς Ἀναγεννή-

Digitized by Google

σεως καὶ ἐξανίστων ἐκ τοῦ τάφου τὸν νέον τοῦτον τετραήμερον Λάζαρον, τὸν Ἑλληνισμόν. Σχολεῖα ἐν Ἀδριανουπόλει, ἐν Σηλυβρίᾳ, ἐν Γανοχώροις, ἐν Φιλιππουπόλει, ἐν Ἀγχιάλῳ, ἐν αὐτῷ τῷ Τυρνόβῳ κατὰ τὴν Θράκην καὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἐν Ἄθῳ, ἐν Πολυγύρῳ, ἐν Βοδενοῖς, ἐν Βερροίᾳ, ἐν Νιαούσσῃ, ἐν Μελενίκῳ, ἐν Σέρραις, ἐν Καστορίᾳ, ἐν Σιατίστῃ, ἐν Κοζάνῃ, ἐν Σερβίοις, ἐν Βελβενδῷ, ἐν Βιτωλίοις, ἐν Κλεισούρᾳ, ἐν Ἀχρίδι, ἐν Μοσχοπόλει κατὰ τὴν Μακεδονίαν, συνέστησαν καὶ διετηροῦντο ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ δι' ἑλληνικῶν χρημάτων καθ' ἅπασαν τὴν μακρὰν τεσσάρων αἰώνων σκληρὰν ὁμολογουμένως τῶν Τούρκων κυριαρχίαν καὶ μεθ' ὅλην τὴν σφοδρὰν ἀντίστασιν τοῦ μουσουλμανικοῦ πλήθους...

Ἠραιώθη ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμός· ἀλλ' ἠραιώθη ἆρά γε ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε τὸ Βατὰκ νὰ συγκαλύψῃ τοσαύτας ἄλλας ἑλληνικὰς σφαγὰς τοῦ Βυζαντίου, τῆς Ἀδριανουπόλεως, τῆς Φιλιππουπόλεως, τῆς Στενημάχου, τῆς Μοσχοπόλεως, τῆς Κασσανδρείας καὶ τόσων ἄλλων πόλεων τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας, ὥστε αἱ εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις, προεξαρχούσης τῆς Ρωσσίας, μεθ' ἧς συνδέουσι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἀμοιβαῖαι εὐεργεσίαι, τῆς ὁμοδόξου Ρωσσίας, ἥτις ἔχει κοινὴν μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους τὴν ἱστορίαν τοῦ 1769 καὶ τοῦ 1790, νὰ δωροδοτήσωσι τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν εἰς ἔθνος, εἰς οὗ τὴν ἐξέγερσιν καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν πρῶτος ὁ Ἑλληνισμὸς ἐπικροτεῖ, ἀλλ' ὅ περ οὐδὲν ὑπὲρ τῶν χωρῶν τούτων ἐμόχθησεν, οὐδέποτε ἔβαψεν αὐτὰς τῷ αἵματι αὐτοῦ, οὐδὲν εἰς τὴν διάσωσιν καὶ τὸν πολιτισμὸν αὐτῶν συνηνήνεγκεν; Ἠραιώθη ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμός, ἀλλὰ τοσοῦτον ἆρά γε ἐξηντλήθη ἐν τῇ πατρίδι τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐν τῇ χώρᾳ, ἐν ᾗ τὸ πρῶτον ἔψαλλον αἱ Πιερίδες Μοῦσαι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἐν ᾗ ἔστησεν ὁ Ἕλλην τὸ μέγα σύμβολον τοῦ ἐθνικοῦ αὐτοῦ βίου, τὴν Ἁγίαν Σοφίαν κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα, ἐν ᾗ ἀνέλαμψε κατὰ τὴν νεωτέραν ἐποχὴν ἡ ἠὼς τῆς ἐθνικῆς Ἀναγεννήσεως, ὥστε νὰ λογισθῇ ἀποθανὼν καὶ ἡ κληρονομία αὐτοῦ νὰ δοθῇ ἔθνει ἀλλοτρίῳ καὶ ἐπήλυδι;...

«Ἀπὸ τοῦ Ταινάρου μέχρι τοῦ Βοσπόρου ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς ὑπερβαίνει τὰ 4,000,000 ψυχῶν, ἀρκεῖ δ' ἐλαχίστη μειονοψηφία ἔν τισι χώραις πρὸς νότον τοῦ Αἵμου νὰ καταστρέψῃ τὰ γεωγραφικά, τὰ ἱστορικά, τὰ ἐθνολογικὰ δίκαια τοῦ συνεχοῦς τούτου πληθυσμοῦ; Ἀρκοῦσι 400,000 καθαροὶ Βούλγαροι, ἐπικαλούμενοι πρὸς ἐπικουρίαν αὐτῶν 400,000 Ἑλλήνων, ἀπομαθόντων τὴν πάτριον γλῶσσαν ἐκ καιρικῶν περιστάσεων, ἀλλὰ πιστῶν εἰς τὴν ἐθνότητα αὐτῶν, ὅπως καταστραφῇ ἡ ὕπαρξις λαοῦ ἱστορικοῦ, ὃν ἐσεβάσθησαν τριάκοντα αἰῶνες;... Ἀδύνατος ἀποβαίνει ἡ ὕπαρξις τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, διακοπτομένης τῆς ἐθνολογικῆς αὐτοῦ συνεχείας καὶ διαιρουμένου εἰς μικρὰ ἀποσπάσματα, ἀδυνατοῦντα ν' ἀντιτάξωσι τὴν ἐλαχίστην ἀντίστασιν εἰς τὴν ἐπιδρομικὴν βίαν. Πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ ἑλληνικὴ Θεσσαλία, ἑλληνικὴ Ἤπειρος, ἑλληνικὸν βασίλειον, ἑλληνικὴ Ἀδριανούπολις, ἑλληνικὴ Κωνσταντινούπολις, ὁπόταν ἡ συμπαγὴς Βουλγαρία συμπνίγῃ διὰ τῶν πολυσχιδῶν αὐτῆς πλοκάμων τὰς ἀπεσπασμένας ταύτας χωρίδας, ὁπόταν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν δυτικῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ἐπικάθηται ὁ ὄγκος τῆς Βουλγαρίας διὰ τοῦ Γράμμου, διακόπτῃ καὶ αὐτὴν τὴν παραλίαν ζώνην πρὸς δυσμὰς τῆς Θεσσαλονίκης καὶ πρὸς ἀνατολὰς τῆς Χαλκιδικῆς, διακόπτῃ καὶ αὐτὴν τὴν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ἀδριανούπολιν σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν διὰ τῆς κατοχῆς τοῦ Λουλὲ Βουργάζ; Οὐχὶ ἆρα μόνον περὶ δύο χωρῶν πρόκειται διὰ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, ἀλλὰ περὶ αὐτῆς τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, ἥτις ἄρδην καταστρέφεται διὰ

Digitized by Google

τῆς καταπατήσεως τῶν ἱστορικῶν αὐτοῦ δικαίων καὶ τῆς καταστροφῆς τῶν φυσικῶν γεωγραφικῶν ὁρίων, ἅπερ χωρίζουσι τὰς σλαυϊκὰς χώρας ἀπὸ τῶν ἑλληνικῶν καὶ ἐξασφαλίζουσιν ἀμφοτέραις ἐλευθέραν ὕπαρξιν καὶ ἐθνικὴν ἀνάπτυξιν».

Μετὰ τοῦ ὑπομνήματος τούτου τὰ ἑλληνικὰ σωματεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως συνῆπτον καὶ στατιστικὴν τῶν κατοίκων τῶν διαμερισμάτων τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας, ἐξ ἧς κατεφαίνετο ὁπόσον ὑπέροχος ὄντως ἦτο ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς καὶ κατ' ἀριθμὸν καὶ κατὰ τὴν λοιπὴν πνευματικὴν καὶ κοινωνικὴν ποιότητα. Ἐφώτισεν ὅπως δήποτε τὸ ὑπόμνημα τοῦτο τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, οἵτινες συνήρχοντο μηνὶ Ἰουνίῳ τοῦ 1878 ἐν Βερολίνῳ πρὸς διακανονισμὸν τῶν πραγμάτων τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Ἕτερον ἐπίσης ὑπόμνημα ὑπέβαλλεν ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις διὰ τοῦ εἰς Βερολῖνον ἐπὶ τούτῳ μεταβάντος ὡς ἀντιπροσώπου αὐτῆς ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν. Τὸ Συνέδριον ἔλαβεν ὑπ' ὄψει ἀμφότερα, εἰ καὶ ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶχεν ἐν αὐτῷ συμμάχους θετικούς, ἀλλ' ἰδεολογικοὺς μᾶλλον συνηγόρους, καὶ ἰδίᾳ τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς Γαλλίας, ἐδικαιώθη ὅπως δήποτε, παραχωρηθεισῶν αὐτῇ ἐπὶ τέλους ἔν τινι τῶν συνεδριῶν αὐτοῦ τῶν δύο ὁμόρων ἐπαρχιῶν, Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας, αἵτινες, ὡς μὴ ὤφειλε, περιεκόπησαν βραδύτερον κατὰ τὴν προσάρτησιν. Ἀλλ' ἡ Βουλγαρία, διὰ τῆς ἐπιμονῆς τῆς ρωσσικῆς πολιτικῆς, ἐλάμβανε τὴν μερίδα τοῦ λέοντος. Καὶ δὲν ἀνεγνωρίζετο μὲν ἐν συνόλῳ τὸ καθεστὼς τῆς Μεγάλης Βουλγαρίας τοῦ ἁγίου Στεφάνου, ἀποχωριζομένης ἀπ' αὐτῆς τῆς βορείου Θράκης, μετονομαζομένης Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας καὶ τινων διαμερισμάτων τῆς Μακεδονίας, ἀλλ' ὅπως ἐκανονίζοντο τὰ πράγματα, ἰδίᾳ δὲ διὰ τῆς προσωρινῆς διοικήσεως αὐτῆς ὑπὸ Ρώσσου αὐτοκρατορικοῦ ἐπιτρόπου, κατεδείκνυτο, ὅτι τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου ἔμελλεν ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ πολιτικῇ ἀποκαταστάσει νὰ συνταχθῇ καὶ ὀργανωθῇ ὡς ρωσσικὸν *Κυβερνεῖον*, ἐξαρτώμενον ἐξ ὁλοκλήρου ἐκ τῶν ρωσσικῶν βλέψεων, στρατηγεῖον τῶν πανσλαυϊστῶν ἐνεργειῶν πρὸς τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν. Ἐπίσης τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου ἀπεφάσιζεν ἐν τῷ 23ῳ ἄρθρῳ τῆς Συνθήκης ταύτης τὰ ἑπόμενα περὶ τῶν ὑπὸ τὴν τουρκικὴν διοίκησιν ἀπολειφθεισῶν ἐπαρχιῶν, αἵτινες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἦσαν ἑλληνικαί.

«Ἡ Πύλη ὑποχρεοῦται νὰ ἐφαρμόσῃ αὐστηρῶς ἐν τῇ νήσῳ Κρήτῃ τὸν ὀργανικὸν Κανονισμὸν τοῦ 1868 μετὰ τῶν τροποποιήσεων, ὅσαι ἤθελον κριθῇ δίκαιαι. Ἀνάλογοι κανονισμοὶ κατὰ τὰς ἐπιτοπίους ἀνάγκας, ἐξαιρέσει μόνον τοῦ περὶ ἀπαλλαγῆς φόρου προνομίου, ὅ περ κέκτηται ἡ Κρήτη, ἐφαρμοσθήσονται καὶ εἰς τὰ λοιπὰ μέρη τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, δι' ἃ ἡ παροῦσα συνθήκη δὲν προβλέπει ἰδιαιτέραν ὀργάνωσιν. Ἡ Ὑψ. Πύλη θὰ ἐπιφορτίσῃ εἰδικὰς ἐπιτροπάς, ἐν αἷς τὸ ἰθαγενὲς στοιχεῖον εὐρέως θὰ ἀντιπροσωπεύηται, ὅπως συντάξωσι τὰς λεπτομερείας τῶν νέων τούτων κανονισμῶν ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ. Τὰ ἐκ τῶν ἐργασιῶν τῶν ἐπιτροπῶν τούτων προκύπτοντα σχέδια ὀργανώσεως ὑποβληθήσονται εἰς μελέτας τῆς Ὑψ. Πύλης, ἥτις πρὶν ἢ δημοσιεύσῃ τὰ δι' ὧν τὰ σχέδια τεθήσονται εἰς ἐνέργειαν ἐπίσημα ἔγγραφα, θὰ λαμβάνῃ τὴν γνώμην τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐπιτροπῆς, ἥτις κατηρτίσθη διὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν»...

Δὲν σκοπεύω ν' ἀναλύσω κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην τὰ κατὰ τὸ πολυθρύλητον τοῦτο Συνέδριον, ὅ περ συνῆλθε μὲν ἐν Βερολίνῳ πρὸς περιορισμὸν τῆς σλαυϊκῆς βουλιμίας, οἵα ἐξεδηλώθη διὰ τῆς Συνθήκης τοῦ ἁγίου Στεφάνου, ἀλλ' ἐκ τῶν πραγμάτων, ὡς ἀπεδείχθη μετὰ ταῦτα, δὲν κατώρθωσεν ἐπαρκῶς τοῦτο. Ἡ ἰσορροπία,

Digitized by Google

οἷα ἐπεδιώκετο βεβαίως ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, τῶν συνελθουσῶν ἐν Βερολίνῳ, μεταξὺ τῶν ἑλληνικῶν καὶ σλαυϊκῶν πληθυσμῶν, δὲν ἐπετεύχθη. Ἐνῷ, κατὰ τὰ ὑπ' αὐτῶν ἀποφασισθέντα, μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας παρεχωροῦντο αἱ ὅμοροι ἐπαρχίαι τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας, δὲν κατωρθοῦτο τοῦτο ἐξ ὁλοκλήρου ἕνεκ' ἀντιστάσεως τῆς Ὑψ. Πύλης· μόλις δ' ἐλάμβανε τὸ ἑλληνικὸν κράτος τὸ ἥμισυ τῶν ἐκχωρηθεισῶν ἐπαρχιῶν. Ἡ ἑλληνικωτάτη καὶ ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος τοσοῦτον μοχθήσασα καὶ ἀγωνισθεῖσα Ἤπειρος μονονουχὶ ἀπεκλείετο, ἐξαιρουμένου τοῦ μικροσκοπικοῦ διαμερίσματος τῆς Ἄρτης, ἡ παρὰ τὸν Ὄλυμπον θεσσαλικὴ ἐπαρχία τῆς Ἐλασσῶνος ἐκρατεῖτο ἐπίσης παρὰ τῆς Τουρκίας, ἀκρωτηριαζομένων ἐπαισθητῶς τῶν ἑλληνικῶν συνόρων. Αὐταὶ αἱ Δυνάμεις, αἵτινες συνηγόρησαν ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων ἐν Βερολίνῳ, ἠδιαφόρουν μετὰ ταῦτα, ἵνα μὴ δυσαρεστήσωσι τὴν Πύλην, καὶ κατ' ἐξοχὴν ἡ Γαλλία, ἥτις ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν ἐν ἔτει 1881, τοῦ Barthelemy Saint—Hilaire, ἐπελάθετο τῶν πρὸς τὴν Ἑλλάδα ὑποχρεώσεων αὐτῆς, τῆς γενναίας ἐκείνης πολιτικῆς, οἷα ἐξεπροσωπήθη ὑπὸ τοῦ Βαδδιγκτῶνος, πρωτοστατοῦντος ἐν Γαλλίᾳ τοῦ Γαμβέττα. Τῆς Γαλλίας ὑποχωρησάσης, ὁ ἑλληνικὸς ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου παράγων περιωρίζετο οὐ σμικρόν, ἐνῷ τοὐναντίον ὁ Πανσλαυϊσμός, ὑπὸ τὴν δεξιὰν διεύθυνσιν τῶν ἐπισήμων καὶ ἀνεπισήμων κύκλων τοῦ ρωσσικοῦ ἔθνους, καθίστατο ἰσχυρότερος, δυνάμενος τελεσφόρως ν' ἀνταγωνισθῇ πρὸς τὴν ἑλληνικὴν δύναμιν. Ἡ εὐρωπαϊκὴ διπλωματία, αὐτὴ ἡ τουρκικὴ ἐξουσία δὲν ἐνόησαν, ὅτι ἰσχυρὰ Ἑλλὰς ἐν τῇ ἀνατολικῇ Εὐρώπῃ θὰ καθίστατο σὺν τῷ χρόνῳ ἀντίρροπος δύναμις κατὰ τῆς πανσλαυϊστικῆς ἐπὶ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου ἐπιδρομῆς. Οὕτως, ἐνῷ ὑπῆρξαν γενναιόταται πρὸς τοὺς Βουλγάρους καὶ τὸν Σλαυϊσμὸν ἐν γένει, τοὐναντίον ὑπῆρξαν φειδωλόταται πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν, ὀλιγωρήσασαι τῶν ἑλληνικῶν δικαίων. Ὑπὸ τοιούτους οἰωνοὺς ἱδρύθη τὸ νέον βουλγαρικὸν κράτος, κατὰ τύπους ὑποτελές, κατ' οὐσίαν αὐτόνομον καὶ ἀνεξάρτητον, ὑπὸ τὴν προστασίαν ἰσχυρᾶς Δυνάμεως, πρὸς ἐκπλήρωσιν οὐχὶ ἐθνικῶν σκοπῶν ἐκπολιτιστικῶν, ἀλλὰ τοὐναντίον ὡς ὄργανον ἐπιδιώξεως κατακτητικῶν σχεδίων.

Ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1878, καθ' ὃ ἱδρυθείσης τῆς ἡγεμονίας ἀνηγορεύετο ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων ὁ Γερμανὸς πρίγκηψ Ἀλέξανδρος Βάττεμβεργ, πράκτωρ κατ' ἀρχὰς τῶν πανσλαυϊστικῶν συμφερόντων, ἀλλ' ἀποδιωχθεὶς μετά τινα χρόνον, ἅτε μὴ τέλεον πληρώσας τὰς προσδοκίας τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ, παρὰ τὰ προσωπικὰ αὐτοῦ πλεονεκτήματα, τὸ νέον βουλγαρικὸν κράτος κατέστη ἡ ἀκρόπολις καὶ ἡ ἀφετηρία πάσης ραδιουργίας καὶ ἐπιδρομῆς κατὰ τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας, ἰδίᾳ τῆς τελευταίας ταύτης. Ἡ πατρὶς τῶν πρώτων ἐθνικῶν ἡρώων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ παραγαγοῦσα πρὸς τοσούτοις ἄλλοις ἀντιπροσώποις τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος τὸν Ἀριστοτέλη καὶ τὸν Ἀλέξανδρον, τὰ δύο συνθετικώτατα πνεύματα τοῦ ἀρχαίου κόσμου, κηρύσσεται σήμερον βουλγαρικὴ καὶ ἐπιδιώκεται ἡ κατάκτησις αὐτῆς οὐχὶ δι' ἠθικῶν μέσων τοὐλάχιστον, συμφώνως τῷ πνεύματι τοῦ αἰῶνος, ἀλλὰ διὰ τῆς χρήσεως τῶν φαυλοτάτων μεθόδων τῶν βαρβαρωτάτων καιρῶν τῆς ἱστορίας — διὰ τῆς μεθόδου τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου.

(Ἀκολουθεῖ.)

Ν. Καζάζης.

Η ΙΤΑΛΙΑ ΕΝ ΗΠΕΙΡΩΙ

Αἱ βλέψεις τῆς Ἰταλίας ἐν Ἠπείρῳ χρονολογοῦνται κυρίως ἀπὸ τοῦ 1878, καὶ ἐνῷ ἐν τῷ ἐν Βερολίνῳ Συνεδρίῳ οἱ ἀντιπρόσωποί της εἶχον συνταχθῇ μετὰ τῶν τῆς Γαλλίας καὶ ἐλάμβανον τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ὑποστηρίξεως τῶν ἑλληνικῶν δικαιωμάτων πρὸς βορρᾶν τῆς Ἑλλάδος, ἤτοι τῆς παραχωρήσεως τῆς Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὁ κ. Δὲ Γκουμπερνάτης, προξενικὸς ὑπάλληλος, ἀδελφὸς ὑπουργοῦ τῆς ἰταλικῆς Κυβερνήσεως, περιήρχετο τὴν Ἤπειρον καὶ συνειργάζετο μετὰ τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ σπουδάσαντος ἑλληναλβανοῦ ἰατροῦ κ. Φάντη, συντάσσων τερατώδη χάρτην τῆς Ἠπείρου, δι' οὗ ἡ χώρα αὕτη ἐβαπτίζετο ὡς χώρα ἀλβανικὴ ἀπὸ ἑλληνικῆς.

Νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἄλλας ἰδέας εἶχεν ἡ ἐπίσημος Ἰταλία καὶ ἄλλας ὁ προξενικός της ὑπάλληλος, γενόμενος αὐτὸς πρῶτος εἰσηγητὴς τῶν ἰδεῶν τούτων ἐν Ἰταλίᾳ, ἤτοι τῆς κατακτήσεως τῆς Ἠπείρου ὑπὸ τῆς Ἰταλίας; ἢ ὅτι ἡ Ἰταλία ἐγνώριζε καλῶς τί ἔπραττεν ἔν τε Βερολίνῳ καὶ Ἠπείρῳ; Ἐὰν ὑποθέσωμεν τὸ δεύτερον, τότε ἡ Ἰταλία ἀπὸ σκοποῦ, ἤτοι πρὸς τὸν ἴδιον αὐτῆς σκοπὸν ὑπεστήριξε τὰ ἐν Ἠπείρῳ ἑλληνικὰ δικαιώματα ἐν Βερολίνῳ, ἵνα ἀποξενωθῇ ἡ Τουρκία ἐκ τῆς χώρας ταύτης, γνωρίζουσα ἐκ τῶν προτέρων, ὅτι ἡ Τουρκία εἴτε ἐξ ἰδίας αὐτοβουλίας, εἴτε ἐνθαρρυνομένη ὑπὸ μιᾶς ἢ πλειοτέρων μεγάλων Δυνάμεων, ἤθελε πάντως ἀντιτάξῃ ἄρνησιν εἰς τὴν παραχώρησιν τῶν ἐπιδικασθεισῶν τῇ Ἑλλάδι χωρῶν ὑπὸ τῆς Βερολινείου Συνθήκης.

Οὐχ ἧττον, ἐὰν ἀνατρέξωμεν μίαν τεσσαρακονταετίαν ὄπισθεν καὶ εὑρεθῶμεν εἰς τὸ ἔτος 1861, ὅτε ἡ Ἰταλία ἦτο κράτος νεότευκτον, μόλις ἐπιτελέσασα τὴν ἐθνικὴν αὐτῆς ἕνωσιν, ἄνδρες, ἐπίσημον θέσιν ἔχοντες, ἠρνοῦντο τὸν ἑλληνικὸν παράγοντα ἐν Ἀνατολῇ καὶ ἐβυσσοδόμουν μυστικῶς διὰ κομιτάτων ἐπανάστασιν ἐν Ἠπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ. Ὁ στρατηγὸς Δουράνδος, τότε ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς νεαρᾶς Ἰταλίας, ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς ἰταλικῆς Βουλῆς, ὁμιλῶν περὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος εἶπε τὰ ἑξῆς: «Οἱ Σλαῦοι καὶ οἱ Μαυροβούνιοι εἶνε ἐκεῖνοι, οἵτινες μέλλουσι νὰ ἔχωσι τὴν πρωτοβουλίαν ἐν τῇ Ἀνατολῇ»(1). Ἐκτὸς τούτου καὶ ἄλλο πολιτικὸν πρόσωπον τῆς Ἰταλίας εἶπέ ποτε πρὸς τὸν Κερκυραῖον Βράϊλαν Ἀρμένην, ὅτι ἡ Κέρκυρα ἀνήκει εἰς τὸ κατακτητικὸν πρόγραμμα τῆς Ἰταλίας, ὑπὸ δὲ τῆς ἐπισήμου Ἰταλίας θεωρεῖται Italia Irredenta, ὅπως καὶ ἡ Τεργέστη.

1) Πρακτικὰ τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως τοῦ 1863, (Σελ. 409) Ἀγόρευσις Ὀδ. Ἰαλέμου.

Digitized by Google

Ἐπανερχόμεθα εἰς τὰς περιπετείας τοῦ ἀφορῶντος τὴν παραχώρησιν τῆς Ἠπείρου εἰς τὴν Ἑλλάδα ἄρθρου τῆς Βερολινείου Συνθήκης:

Ἡ Τουρκία ἀντέταξε κατ' ἀρχὰς ἄρνησιν καὶ προέβη εἰς τὴν σύστασιν τοῦ Ἀλβανικοῦ Συνδέσμου, ὅστις Σύνδεσμος τουρκικοῖς ἀναλώμασι περιερχόμενος τὴν Εὐρώπην μὲ τὸ δόγμα τοῦ *δολιχοκεφάλου*, ἐν Ἰταλίᾳ εὗρε τὴν θερμοτέραν δεξίωσιν. Ὁ Ἀλβανικὸς Σύνδεσμος, δημιούργημα κατ' ἀρχὰς τῆς Τουρκίας, ἔπεσεν εἰς τὰς ἰταλικὰς πλεκτάνας, καὶ διὰ τοῦ γνωστοῦ Προέδρου αὐτοῦ τοῦ Ἀμπτοὺλ—μπεη Φράσαρη, ἤγειρε τὰ ὅπλα ἐναντίον τῆς δημιουργησάσης αὐτὸν Τουρκίας. Ἡ Ἰταλία ὑπελόγιζε πολλὰ ἀπὸ τὸν Ἀλβανικὸν Σύνδεσμον, διότι δι' αὐτοῦ ἤλπισε καὶ ἐλπίζει ν' ἀποσπάσῃ ἐν καταλλήλῳ στιγμῇ τεμάχιόν τι τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, διότι εἶνε ἡ μόνη μεγάλη Δύναμις, ἥτις ἔμεινε μὲ τὰς χεῖρας κενὰς ἐκ τῆς ἐκβάσεως τοῦ ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου, τῆς μὲν Ρωσσίας καταλαβούσης τὴν καυκασίαν Τουρκίαν, τῆς Αὐστρίας τὴν Βοσνίαν καὶ Ἑρζεγοβίνην, τῆς Ἀγγλίας τὴν Κύπρον, τῆς Γαλλίας τὴν Τύνιδα καὶ τῆς Γερμανίας τὴν προσωπικὴν φιλίαν τοῦ Σουλτάνου καὶ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ γερμανικοῦ ἐμπορίου, τῆς γερμανικῆς βιομηχανίας καὶ τῶν γερμανικῶν ἐν γένει ἐπιχειρήσεων ἐν Ἀνατολῇ, ἐκτὸς τοῦ ὅτι πᾶσα ἐπέκτασις τῆς Αὐστρίας πρὸς ἀνατολάς, πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην, εἶνε καὶ ἐπέκτασις τῆς Γερμανίας πρὸς ἀνατολάς, πρὸς τὴν Τεργέστην, καὶ ὅτι ἡ κατάληψις τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ τῆς Αὐστρίας θὰ συμπέσῃ μὲ τὴν κατάληψιν τῆς Τεργέστης ὑπὸ τῆς Γερμανίας, ἅτινα θὰ προπαρασκευάσωσι τὸν Παγγερμανισμὸν διὰ τῆς καταλήψεως τῆς Βιέννης ὑπὸ τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῆς Αὐστρίας. Ἀλλὰ δὲν εἶνε ἀνάγκη ἕνεκα τούτου ἡ Ἰταλία νὰ γεμίσῃ τὰς χεῖράς της μὲ ἑλληνικὰ ἐδάφη καὶ μὲ τὴν Ἤπειρον.

Ἡ Ἰταλία, μὴ δυναμένη νὰ ἐπωφεληθῇ ἄλλως, ἐθεώρησε τὸν Ἀλβανικὸν Σύνδεσμον ὡς γέφυραν, ἵνα διέλθῃ ἐκ τοῦ Ὀτράντου εἰς τὴν Ἤπειρον, βαπτιζομένην εἰς Ἀλβανίαν, διὰ πλαστογραφίας τῆς Ἱστορίας, τῆς Ἀρχαιολογίας καὶ τοῦ ἑλληνικωτάτου τῶν Ἠπειρωτῶν χαρακτῆρος. Ἡ δὲ ἀληθὴς Ἀλβανία, ἤτοι ἡ πέραν τοῦ Ἀῴου χώρα μέχρι Μαυροβουνίου, αὐστροτουρκικῶν καὶ σερβοτουρκικῶν συνόρων, εἶνε ἐκτὸς τοῦ κατακτητικοῦ τῆς Ἰταλίας προγράμματος. Οἱ ἐν Ἰταλίᾳ γνωρίζουσι τὰ πράγματα καλῶς. Ὅ τι πράττουσι τὸ πράττουσι περιεσκεμμένως. Τὸ ἐξυπνότερον ἔργον των εἶνε ἡ ἀνακήρυξις τῆς Ἠπείρου ὡς Ἀλβανίας καὶ ἡ διαγραφὴ τοῦ ἀρχαίου καὶ ἀληθινοῦ αὐτῆς ὀνόματος «Ἤπειρος». Διὰ τῆς μεθόδου ταύτης ἡ Ἰταλία παρίσταται εἰς τὴν Εὐρώπην ὡς διεκδικοῦσα χώραν μὴ ἑλληνικήν, ἔχουσαν τὴν Ἑλλάδα ὡς φυσικὸν καὶ μέλλοντα αὐτῆς κύριον, ἀλλὰ χώραν ἀπολίτιστον, κατοικουμένην ὑπὸ ἡμιβαρβάρων, ὑπὸ φυλῶν ἄνευ θρησκευτικῶν πεποιθήσεων, ἄνευ γλώσσης γραπτῆς, ἐν διηνεκεῖ ἀνταρτικῇ καταστάσει εὑρισκομένην, καὶ συνεπῶς δεομένην ἡσυχίας, πολιτισμοῦ καὶ ἀναπτύξεως ἐθνικῆς καὶ θρησκευτικῆς. Σύμμαχοι δὲ τῶν ἰταλικῶν ἐν Ἠπείρῳ ἐνεργειῶν εἶνε· 1) ἡ τουρκικὴ κακοδιοίκησις, ἡ

Digitized by Google

τῶν ὑδάτων τοῦ Βυζαντίου, ὑποσχεθέντων τῶν Ῥώσσων νὰ μὴ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Τοιοῦτο πέρας, ἀτυχὲς διὰ τὴν Τουρκίαν, λαβούσης τῆς ῥωσσικῆς ταύτης ἐκστρατείας, ὑπεγράφετο ἐν τῷ Ἁγίῳ Στεφάνῳ, πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ πολυθρύλητος μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας συνθήκη, δι' ἧς πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐδημιουργεῖτο ἡ Μεγάλη Βουλγαρία, περιλαμβάνουσα μονονουχὶ τὴν Θρᾴκην καὶ τὴν Μακεδονίαν. Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ 6ου ἄρθρου τῆς Συνθήκης ἀποκαλύπτει τὴν λύσιν τῶν ἀπὸ τοσούτου χρόνου πανσλαυϊστικῶν ἐνεργειῶν καὶ τῆς ῥωσσικῆς πολιτικῆς ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου.

«Ἡ Βουλγαρία θέλει σχηματίσῃ αὐτόνομον ὑποτελῆ ἡγεμονίαν μετὰ χριστιανικῆς διοικήσεως καὶ ἐθνοφρουρᾶς. Τὰ ὁριστικὰ ὅρια τῆς Βουλγαρίας διαχαραχθήσονται ὑπὸ τουρκορρωσσικῆς ἐπιτροπῆς πρὸ τῆς ἐκκενώσεως τῆς Ῥωμυλίας.

«Τὰ ὅρια ταῦτα θέλουσι χωρῇ ἀπὸ Βράνιας εἰς Καστορίαν διὰ τοῦ Καρὰ-δάγ, τοῦ Καραδρίνα καὶ τῶν ὀρέων τοῦ Γράμμου, τῆς συμβολῆς τοῦ Μογλενίτζα καὶ Βαρδὰρ (πρὸς δυσμὰς τῆς Θεσσαλονίκης) μέχρι τῶν μέσων τοῦ Βεσίκ-γκιόλ, θέλουσι φθάνῃ μετὰ τοῦ Καρασοῦ (*Στρυμόνος*) εἰς τὴν θάλασσαν, θέλουσιν ἀκολουθήσῃ *παραλλήλως* τὸν κόλπον τῆς Καβάλλας καὶ τὴν ἄλυσιν τοῦ Τσάλτεπε μέχρι τῶν ὁρίων τῆς Ῥοδόπης, καὶ διερχόμενα τὸν ποταμὸν Ἄρδαν, θέλουσιν ἀφήσῃ ἐκτὸς τὴν Ἀδριανούπολιν, θέλουσι φθάνῃ διὰ τοῦ Λουλὲ βουργὰς εἰς τὸν Εὔξεινον, παραταθήσονται μέχρι τοῦ Χεκὶμ ταμπιασῆ καὶ ἐκεῖθεν μέχρι τῆς Μαγκάλιας, καὶ θέλουσιν ἀκολουθήσῃ τὰ ὅρια τοῦ Σανδζακίου Τούλτσης μέχρι κάτωθεν τῆς Ῥάσσοβας ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως»....

Διὰ τῆς Συνθήκης ταύτης ἐπληροῦντο ἐπὶ τέλους τὰ ὄνειρα καὶ οἱ πόθοι τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ. Καὶ δὲν προσηρμόζετο μὲν ὁ ῥωσσικὸς θυρεὸς ἐπὶ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἥτις παρέμενε τουρκική, ἀλλ' ἡ ὁριστικὴ κατάληψις αὐτῆς θὰ ἦτο ζήτημα χρόνου. Δὲν σπεύδει ἐν τῷ ἔργῳ αὐτῆς ἡ ῥωσσικὴ πολιτική· γινώσκει νὰ κερδαίνῃ—ἔστω καὶ βραδέως. Ἐν τούτῳ κεῖται τὸ ἀπόρρητον τῆς ἐπιτυχίας της.

Διὰ τῆς ἱδρύσεως τῆς μεγάλης ταύτης Βουλγαρίας θὰ ὑφίστατο ὁ Ἑλληνισμὸς τραῦμα ἀνεπανόρθωτον. Ἐν τῇ Συνθήκῃ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, δι' ἧς ἀφῃροῦντο παρ' αὐτοῦ μονονουχὶ ἡ Θρᾴκη καὶ ἡ Μακεδονία, εἰρωνικὴ ἐγίνετο περὶ αὐτοῦ μνεία. Ὁ Τσάρος πασῶν τῶν Ῥωσσιῶν ηὐδόκει νὰ ἐκπληρώσῃ ὑπὲρ τῆς καὶ αὖθις, πολλοστὴν φορὰν κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα, ἐξεγερθείσης Κρήτης τὴν αὐστηρὰν (!) ἐφαρμογὴν τοῦ ὀργανικοῦ χάρτου τοῦ 1868, ἀνάλογον δὲ διοργάνωσιν ἐν Ἠπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ, αἵτινες ἐπίσης μετὰ τῆς ἑλληνικῆς Μακεδονίας ἐξηγέρθησαν, διαρκοῦντος τοῦ ῥωσσοτουρκικοῦ πολέμου καὶ εὐδοκιμώτερον τῶν Σλαύων ἠγωνίσθησαν, ὡς καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς τμήμασι τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ διοργάνωσις αὕτη θὰ ἐπεβλέπετο ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας καὶ οὐχὶ ὑπὸ τῆς Εὐρώπης!

Ἀλλ' ὑπελάνθανον ἐν τῇ Συνθήκῃ ταύτῃ πλεῖστοι ἀνόσιοι σκοποί, μὴ κατα-

Digitized by Google

νοούμενοι ἐν τῇ πρώτῃ ἀναγνώσει. Οὐδὲν ἄλλο ἐπεζήτει ἡ Ρωσσία ἢ τὴν ἔμμεσον αὐτῆς ἐγκατάστασιν ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου, πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπιβάλλουσα τὴν Συνθήκην ταύτην, κανονίζουσα κατ' αὐτὴν τὰ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου πράγματα, πολλὰ σύναμα ἐσκόπει— τὸν περιορισμὸν τῆς αὐστριακῆς δυνάμεως, τὴν ὑποτέλειαν τῆς Τουρκίας καὶ ἐπὶ τέλους τὴν ἐξόντωσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐζήτει πολεμικὰς παρὰ τῆς Τουρκίας ἀποζημιώσεις, ἃς αὕτη ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐξοφλήσῃ, οὕτω δὲ θὰ καθίστατο ἐξηρτημένη ἑκάστοτε ἐκ τῆς ρωσσικῆς φιλοκτημοσύνης, ἀλλ' ὅ περ δεινὸν διὰ τὴν ἐθνικὴν τάξιν τῆς περιμαχήτου Χερσοννήσου, ἡ ρωσσικὴ Κυβέρνησις, ἥτις ἐπὶ διετίαν θὰ ἐκράτει ἱκανὸν μέρος τοῦ στρατοῦ αὐτῆς ἐν τῇ νέᾳ Ἡγεμονίᾳ, προὐτίθετο νὰ ἱδρύσῃ ἐν αὐτῇ στρατιωτικὰς ἀποικίας, διανεμομένων γαιῶν εἰς ἐκείνους ἐκ τῶν στρατιωτῶν, ὧν ὁ χρόνος τῆς ὑπηρεσίας ἔληξεν ἢ ἤγγιζε νὰ λήξῃ. Οὕτω σὺν τῷ χρόνῳ θὰ ἐξετοπίζοντο μὲν οἱ Μουσουλμάνοι, μὴ δυνάμενοι νὰ συζήσωσι μετὰ τῶν ἐπηλύδων, οἱ δὲ Ἕλληνες ; ἢ θὰ ἀπερροφῶντο,βοηθούσης πρὸς τοῦτο καὶ τῆς θρησκείας, ἢ θὰ ἠναγκάζοντο νὰ ἐκπατρισθῶσι.

Φυσικῷ τῷ λόγῳ ἡ Συνθήκη τοῦ ἁγίου Στεφάνου ἔμελλε νὰ προκαλέσῃ καθ' ἑαυτῆς οὐχὶ πλέον τὴν δυσπιστίαν τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, καὶ αὐτῶν τῶν φιλίως πρὸς τὴν ρωσσικὴν πολιτικὴν διακειμένων, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο ἀγανάκτησιν. Ἐπληροῦτο τὸ ρητὸν τοῦ δεσμώτου τῆς Ἁγίας Ἑλένης—ἡ *Εὐρώπη ἤρχετο καθισταμένη Κοζακική*. Δὲν θὰ παρήρχετο πολὺς τοὐντεῦθεν χρόνος, καὶ ἐντὸς τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, τὸν ὁποῖον ἐπὶ τοσούτους αἰῶνας ὠνειροπόλησε, καὶ ἐν ταῖς μεγίσταις τῶν συμφορῶν αὐτῆς, ἡ ἑλληνικὴ φυλή, θ' ἀντήχει ἡ ψαλμῳδία τοῦ ρωσσικοῦ ὕμνου.

Ἐν μέσῳ τῆς καταπλήξεως τῆς Εὐρώπης, ἐπισήμου καὶ ἀνεπισήμου, ἡ Ἀγγλία, ἥτις καὶ ἀποχωρήσασα τοῦ Βοσπόρου, ἐξηκολούθει νὰ ἐπιβλέπῃ τὰ διενεργούμενα, παρέστη πρὸ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ δημοσίου εὐθαρσὴς καὶ γενναία, ἐπιτάσσουσα εἰς τὸν τολμηρὸν κατακτητὴν νὰ σταματήσῃ. Διὰ δὲ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, τοῦ μαρκησίου Σώλσβαρη, ἀπηύθυνε πρὸς τὰς εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις τὴν ἀξιομνημόνευτον ἐκείνην δήλωσιν, ἥτις ἀληθῶς εἶνε ἓν τῶν εὐγενεστάτων ἔργων τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Πρὸς τοῖς ἄλλοις τοιαῦτα ἔγραφεν ὁ Ἄγγλος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν περὶ τῶν ὡς πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸν ἀποτελεσμάτων τῆς Συνθήκης ταύτης. Εἶνε ἄξια ἀναδημοσιεύσεως. Πολλαὶ πρὸς αὐτὸν ἁμαρτίαι τῆς Μεγάλης Δυνάμεως ἐξοφλοῦνται διὰ τῆς Ἐγκυκλίου ταύτης, ἧς ὁ συντάκτης εἶνε ἄξιος νὰ καταριθμηθῇ εἰς τὴν μεγάλην χορείαν τῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἀγωνισθέντων συμπατριωτῶν αὐτοῦ — τοῦ Βύρωνος, τοῦ Κάνιγγος, τοῦ Γλάδστωνος.

«Τὸ σπουδαιότερον ἀποτέλεσμα τῆς ἐν λόγῳ Συνθήκης εἶνε πράγματι ἡ διὰ τοῦ συνόλου αὐτῆς καθοριζομένη νέα τάξις πραγμάτων ὡς πρὸς τὰ ἔθνη τῆς ἀνατολικῆς

Digitized by Google

Εὐρώπης. Δυνάμει τῶν περὶ τῆς νεοτευχοῦς Βουλγαρίας ὅρων τῆς συνθήκης ἱδρύεται μέγα καὶ ἰσχυρὸν σλαυϊκὸν κράτος ὑπὸ τὴν αἰγῖδα καὶ τὴν ἐξέλεγξιν τῆς Ρωσσίας. Ἡ νεοτευχὴς Ἡγεμονία, συμπεριλαμβάνουσα σημαντικοὺς λιμένας ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τοῦ Εὐξείνου καὶ τοῦ Αἰγαίου, χορηγεῖ τῇ ρωσσικῇ δυνάμει ὑπέροχον ἐπιρροὴν ἐπί τε τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων, τῶν κατὰ τὰς θαλάσσας ταύτας. Τὰ ἐν τῇ νέᾳ Ἡγεμονίᾳ καθορισθήσονται οὕτως, ὥστε νὰ καταπνιγῇ ἐν τῇ σλαυϊκῇ πλειονοψηφίᾳ μέγας ὄγκος πληθυσμοῦ, *ἑλληνικοῦ τό τε γένος καὶ τὰς συμπαθείας*, πληθυσμοῦ μετὰ δέους προσβλέποντος εἰς τὴν ἐξάλειψιν τοῦ ἐθνικοῦ αὐτοῦ χαρακτῆρος ἐν κοινωνικῷ ὄγκῳ διαφέροντι πρὸς αὐτὸν οὐχὶ μόνον τὴν ἐθνότητα, ἀλλὰ καὶ τοὺς πολιτικοὺς πόθους καὶ τὰς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις. Αἱ διατάξεις, καθ' ἃς τὸ νέον τοῦτο κράτος θὰ κυβερνᾶται ὑπ' ἀνδρός, ὃν αὐτὴ ἡ Ρωσσία πράγματι θὰ ἐκλέγῃ, ἡ ἐν αὐτῇ διαχείρισις, διενεργουμένη ὑπὸ Ρώσσων ἐπιτρόπων, καὶ ἡ λειτουργία τῶν θεσμῶν αὐτοῦ, γενησομένη τὸ πρῶτον ὑπὸ τὴν ἐξέλεγξιν ρωσσικοῦ στρατοῦ, ἀρκούντως καταδεικνύουσι τὸ πολιτικὸν σύστημα, οὗ μέρος προώρισται ν' ἀποτελέσῃ ἐν τῷ μέλλοντι τὸ νέον τοῦτο κράτος. Ἐν τῇ συνθήκῃ ὑπάρχουσι καὶ ὅροι, δι' ὧν σκοπεῖται ἡ τῆς αὐτῆς ἐπιρροῆς ἐπέκτασις πέραν τῶν ὁρίων τῆς νέας Βουλγαρίας. Ἡ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν λίαν ἀξιέπαινος πρόβλεψις περὶ βελτιώσεως τῶν διοικητικῶν θεσμῶν διὰ τοὺς κατοίκους Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου συμπαρακολουθεῖται καὶ ὑπὸ εἰδικῆς συμφωνίας περὶ τῆς ἐφαρμογῆς καὶ ἐπιβλέψεως τοῦ νέου συστήματος ὑπὸ πρακτόρων τῆς ρωσσικῆς Κυβερνήσεως. Ἐν τῇ συνθήκῃ ἀναφέρονται καὶ ὑποχρεώσεις περὶ τῆς προστασίας τῶν κληρικῶν τῆς ρωσσικῆς Ἐκκλησίας, αἱ δὲ ὑποχρεώσεις αὗται οὐδόλως βεβαίως ὡς πρὸς τὸν σκοπὸν ὑπολείπονται τῶν ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Καϊναρτζῆ ὅρων, οἵτινες, δι' αἰτίας ὑποδειχθείσας ἄλλοτε, κατηργήθησαν τῷ **1856**. Διατάξεις τοιαύτας ἀδύνατον βεβαίως νὰ ἴδωσιν εὐχαρίστως οὔτε ἡ τῆς Ἑλλάδος Κυβέρνησις, οὐδ' αἱ Δυνάμεις, ἃς σπουδαίως καὶ κοινῶς ἐνδιαφέρουσιν ἅπαντα τὰ μέλη τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους. Τὸ γενικὸν ἀποτέλεσμα τοῦ μέρους τούτου τῆς συνθήκης ἔσται ἡ ἐπαύξησις τῆς ἰσχύος τοῦ ρωσσικοῦ κράτους ἀνὰ τὰς χώρας καὶ τὰς παραλίας, καθ' ἃς ὑπάρχει ἑλληνικὴ πλειονοψηφία, ἡ δὲ ἐπέκτασις τοιαύτης ἰσχύος γενήσεται πρὸς ζημίαν οὐχὶ μόνον τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἀλλὰ καὶ παντὸς κράτους, ἔχοντος συμφέροντα πρὸς τὰ ἀνατολικὰ τῆς Μεσογείου. Ὁ ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως χωρισμὸς τῶν ἑλληνικῶν, ἀλβανικῶν καὶ σλαυϊκῶν ἐπαρχιῶν, τῶν ἀπολειφθησομένων τῇ Κυβερνήσει τῆς Πύλης, δυσχερεστάτην θὰ καταστήσῃ τὴν διακυβέρνησιν αὐτῶν καὶ σχεδὸν ἐνοχλητικήν. Οὐχὶ δὲ μόνον θ' ἀποστερήσῃ τὴν Πύλην τῆς πολιτικῆς ἰσχύος, ἣν θὰ εἶχεν αὕτη τηροῦσα τὰς ἐπαρχίας ταύτας, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀναρχίαν θὰ ἐκθέσῃ σπουδαίως τοὺς κατοίκους αὐτῶν»...

Τοιοῦτο ἦτο τὸ μέρος τῆς ἐγκυκλίου, τὸ ἀφορῶν εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τῶν ἑλληνικῶν δικαίων, τοσοῦτον ἀστόργως καὶ ἀδίκως καταπατουμένων ὑπὸ τῆς Συνθήκης τοῦ ἁγίου Στεφάνου. Ἡ Ρωσσία διὰ τοῦ καγκελλαρίου Γορτσακὼφ ἀπεπειράθη ν'

Digitized by Google

ἀπολογηθῇ κατὰ τῶν ἀποδοθεισῶν αὐτῇ ὑπὸ τοῦ Σώλσβαρυ πλεονεκτικῶν κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ σχεδίων, ἀλλ' ἡ ἀπολογία αὕτη, ἀτυχὴς καὶ σοφιστική, οὐδένα ἄλλον ἐκτὸς αὐτῆς ἠδύνατο νὰ πείσῃ. «Ἡ διαβεβαίωσις, ἔγραφεν ὁ πρίγκηψ Γορτσακὼφ πρὸς τοὺς παρὰ ταῖς Μεγάλαις Δυνάμεσιν ἀντιπροσώπους τῆς Ρωσσίας, ὅτι ἡ Συνθήκη τοῦ ἁγίου Στεφάνου ἐπεξέτεινε δῆθεν τὴν τῆς Ρωσσίας ἐπιρροὴν πέραν τῶν ὁρίων τῆς Βουλγαρίας, καθορίζουσα βελτίωσιν θεσμῶν διὰ τὴν Ἤπειρον καὶ Θεσσαλίαν, ἔχει τι ἀληθῶς τὸ ἐκπλῆττον. Ἐὰν ἡ Ρωσσία οὐδὲν καθώριζεν ὑπὲρ τῶν ἐπαρχιῶν τούτων, θὰ κατηγορεῖτο ὡς θυσιάζουσα τοὺς Ἕλληνας εἰς τοὺς Σλαύους, ἐὰν δ' ὑπὲρ αὐτῶν καθώριζε τὴν ὑποτελῆ αὐτονομίαν, τὴν ψεγομένην διὰ τὴν Βουλγαρίαν, θὰ κατηγορεῖτο ὡς ὁλοσχερῶς καταστρέφουσα τὸ ὀθωμανικὸν κράτος καὶ τὴν ρωσσικὴν ἐπιρροὴν ἐν αὐτῷ ἐμφυτεύουσα. Τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀνακτοβούλιον ἐνόησε διὰ παντὸς χρόνου τὴν προστατευτικὴν ἀποστολήν, ἣν ἡ ἱστορία καθορίζει αὐτῷ ἐν Ἀνατολῇ ὑπὸ χριστιανικὴν ἔννοιαν, ἄνευ διαφορᾶς φυλῆς καὶ θρησκείας· ἐὰν δὲ πληρεστέρους καὶ ἀκριβεστέρους ὅρους ὑπὲρ τῆς Βουλγαρίας καθώρισεν, αἴτιον εἶνε, ὅτι ἡ χώρα αὕτη ἡ κυρία ἐγένετο ἀφορμὴ καὶ τὸ θέατρον τοῦ πολέμου καὶ ὅτι ἡ Ρωσσία ἐκτήσατο ἐν αὐτῇ θετικὰ δικαιώματα ἐμπολέμου ! *Ἀλλὰ περιορισθὲν νὰ καθορίσῃ διὰ τὰς ἑλληνικὰς ἐπαρχίας βελτίωσιν θεσμῶν, ἐπεφύλασσεν εἰς τὰς Μεγάλας Δυνάμεις τὸ δικαίωμα τοῦ αἰτῆσαι εὐρυτέρας!!!* Ἀνακριβὲς ἐπίσης εἶνε, ὅτι ἡ συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου καθώρισεν, ὅπως οἱ θεσμοὶ οὗτοι συντάγῶσιν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῆς Ρωσσίας. Ὁ γενικὸς τύπος, πρὸς ὃν ἀφωμοιώθησαν ὑπὸ τῆς συνθήκης, εἶνε ὁ τοῦ ὀργανικοῦ νόμου τῆς Κρήτης, ὅστις ἐχορηγήθη ὑπὸ τῆς Πύλης ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Ἡ συνθήκη καθορίζει, ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ αὐτοῦ δέον νὰ γίνηται ὑπὸ εἰδικῆς ἐπιτροπῆς, ἐν ᾗ τὸ ἐπιτόπιον στοιχεῖον εὐρέως θ' ἀντιπροσωπεύηται. Ἀληθές, ὅτι ὑποχρεοῖ τὴν Πύλην νὰ *συμβουλεύηται* τὴν Ρωσσίαν, πρὶν ἢ ἐκτελέσῃ τὸν νόμον τοῦτον, ἀλλ' οὐδαμῶς ἀπαγορεύει αὐτῇ νὰ συμβουλεύηται ἐπίσης τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν φίλων Δυνάμεων»...

Τοιαῦτα ἐπιχειρήματα εἶνε ἀνάξια πάσης κριτικῆς. Οὐδεὶς ἐπίστευσεν εἰς αὐτά, ἀπεκαλύπτετο δὲ δι' αὐτῶν μόνον ἡ πανσλαυϊστικὴ μοχθηρία. Οὕτως ἡ συνθήκη τοῦ ἁγίου Στεφάνου κατεδικάζετο ἐξ ὑπαρχῆς καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν συμπαθῶς μᾶλλον διακειμένων πρὸς τὴν ρωσσικὴν πολιτικήν. Τοιοῦτο ἦτο τὸ πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸν προσγινόμενον ἀδίκημα, ὥστε καὶ παρὰ τοῖς ἐχθροῖς αὐτοῦ δὲν εὗρεν ἀποδοχήν. Δυστυχῶς τὸ ἑλληνικὸν γένος, τό τε ἐλεύθερον καὶ τὸ ἀλύτρωτον, μὴ κατανοῆσαν ἐπαρκῶς τὸν κίνδυνον, ὃν ἐκ τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ διέτρεχε, περὶ ἕωλα κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας δεκαετηρίδας καταδαπανώμενον, δὲν ἦτο παρεσκευασμένον, ὅπως ἐξεγερθῇ κατὰ τῆς μοχθηρᾶς ταύτης συνθήκης, ἐξ ἧς κατεδικάζετο εἰς βραδὺν μαρασμόν, εἰς προσεχῆ θάνατον. Ὤφειλεν ἀπὸ μακροῦ χρόνου νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι ἡ ὕπαρξις αὐτοῦ ὡς ἔθνους νῦν, ὡς κράτους ἐν τῷ μέλλοντι, συνδέεται ἀναποσπάστως μετὰ τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας. Καταλαμβανομένων τῶν δύο τούτων τμημάτων τοῦ ἑλληνικοῦ

Digitized by Google

κόσμου, θὰ περιωρίζετο οὗτος μονονουχὶ ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἐλαχίστοις τισὶ τμήμασι τῆς χέρσου Ἑλλάδος καὶ τῶν νήσων, ἵν᾿ ἀποθάνῃ ἐπὶ τέλους. Ὅπως δήποτε ἡ ἀγανάκτησις ἐξεδηλώθη, κατ᾿ ἐξοχὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἥτις τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ἐλευθερώτερον ἐχόντων τῶν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ πραγμάτων, ἐξεπροσώπει τὴν κατὰ τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ ἀντίδρασιν, τῶν ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι ἀγωνιζομένων κατὰ τὸ εἰωθὸς τὸν πρὸς κατάληψιν τῆς ἐξουσίας ἄδοξον ἀγῶνα, ὡς ἐκ περισσοῦ δὲ θεωρούντων τὴν στρατιωτικὴν σύνταξιν τοῦ τόπου καὶ τὴν εὐρυτέραν θεραπείαν τῶν ἐθνικῶν δικαίων. Τὰ προεδρεῖα τῶν ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ πρωτευούσῃ τοῦ Ἑλληνισμοῦ Συλλόγων, καὶ δὴ ὁ *Φιλολογικός, ὁ Θρᾳκικός, ὁ Μακεδονικός, ὁ Ἠπειρωτικὸς* καὶ ὁ *Θεσσαλικός*, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς ἀγγλικῆς Πρεσβείας, ἐπέδωκαν τοῖς πρεσβευταῖς τῶν Μεγάλων Δυνάμεων περιεκτικώτατον ὑπόμνημα περὶ τῶν δικαίων καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν ταῖς χώραις, αἵτινες διὰ τῆς Συνθήκης τοῦ ἁγίου Στεφάνου παρεδίδοντο εἰς τοὺς Βουλγάρους. Τὸ ὑπόμνημα τοῦτο οὐ σμικρὸν διηυκρίνισε τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Τὰ ἐν τῷ ὑποδούλῳ Ἑλληνισμῷ σωματεῖα κατέστησαν ἐπί τινας στιγμὰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν αὐτοῦ, διαμαρτυρηθέντα κατὰ τῆς μεγάλης ἀδικίας, ἣν ὀρθόδοξος Δύναμις, ἐκμεταλλευομένη κατόπιν τῆς νίκης τὴν ἐπιτυχίαν αὐτῆς, ἐπέφερεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν γένος. Τεμάχιά τινα τοῦ Ὑπομνήματος τούτου εἶνε ἄξια ἀναδημοσιεύσεως· ἀναφέρονται εἰς τὰς ἱστορικὰς περγαμηνὰς καὶ εἰς τὸ ἐνεστὼς τοῦ ἑλληνικοῦ γένους ἐν ταῖς δυσὶν ἐπαρχίαις, ταῖς ὑπὸ τῶν Ῥώσσων εἰς βουλγαρισμὸν καταδικασθείσαις, τῇ Θράκῃ καὶ τῇ Μακεδονίᾳ.

«Ἡ ἱστορία μαρτυρεῖ, λέγει τὸ ὑπόμνημα, ὅτι ἐὰν κατὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν ἐδικαιοῦτο καὶ ἄλλη τις χώρα ἀποκαλεῖσθαι ἑλληνική, μάλιστα ὅμως πασῶν ἐδικαιοῦντο εἰς τοῦτο ἡ Θράκη καὶ ἡ Μακεδονία. Δὲν ἀγνοεῖ βεβαίως ἡ σοφὴ Εὐρώπη, ὅτι ἐκ τῶν χωρῶν τούτων, αἵτινες μόναι ἀπελείφθησαν εἰς τὴν βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν κατὰ τοὺς τελευταίους αὐτῆς χρόνους καὶ ὑπεβάστασαν μέχρι τέλους τὸν ὄγκον τοῦ παρελθόντος μεγαλείου τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τὴν κληροδοσίαν αὐτοῦ διέσωσαν, ἀπεδήμησαν εἰς Εὐρώπην οἱ πλεῖστοι τῶν φυγάδων ἐκείνων, οἵτινες ἐν τῇ Δύσει τὸν μέγαν ἀνῆψαν τῆς Ἀναγεννήσεως πυρσόν, οὐδ᾿ ὅτι τοῦ Βυζαντίου προηγήθη εἰς τοῦτο ἡ Θράκη καὶ ἡ Μακεδονία, ὧν ἡ τουρκικὴ κατάκτησις σημειοῖ τὴν πρώτην εἰς Εὐρώπην ἀποδημίαν τῶν προσφύγων ἐκείνων.

«Ἡ ἱστορία μαρτυρεῖ, ὅτι καὶ μετὰ τὴν κατάκτησιν ἐν Θράκῃ, καὶ ἰδίᾳ ἐν Μακεδονίᾳ, περιεσώθησαν τὰ πλεῖστα ναυάγια τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν βίου διὰ τὴν γειτνίασιν τῆς πρωτευούσης, τὴν ἄμεσον ἐπ᾿ αὐτῶν ἐποπτείαν τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τὸ ἀνθηρὸν καὶ εὔπορον τῶν ἐν αὐτῇ ἑλληνίδων πόλεων τῆς Ἀδριανουπόλεως, τῆς Φιλιππουπόλεως, τῆς Θεσσαλονίκης, τῆς Βερροίας, βραδύτερον δὲ καὶ τῆς Μοσχοπόλεως. Ἐκεῖ τὸ πρῶτον ὁ ἑλληνικὸς ἀνεπτύσσετο βίος, ἐκεῖ τὸ ἐθνικὸν ἀνεγεννᾶτο αἴσθημα, ἐκεῖ τέλος ἀνεπτύσσετο ὁ νεώτερος Ἑλληνισμὸς ἠθικῶς καὶ διανοητικῶς... Βυζάντιον, Ἀδριανούπολις, Φιλιππούπολις, Θεσσαλονίκη, Μοσχόπολις καὶ ὁ ἁγιώνυμος Ἄθως, ἔνθα ὑπὸ τὸ ράσον μοναχοῦ κατέφευγεν ὁ ἀρχαιομαθὴς Ἕλλην πρὸς διδασκαλίαν τοῦ γένους, ἀνῆπτον τὸν πυρσὸν τῆς ἑλληνικῆς Ἀναγεννή-

Digitized by Google

σεως καὶ ἐξανίστων ἐκ τοῦ τάφου τὸν νέον τοῦτον τετραήμερον Λάζαρον, τὸν Ἑλληνισμόν. Σχολεῖα ἐν Ἀδριανουπόλει, ἐν Σηλυβρίᾳ, ἐν Γανοχώροις, ἐν Φιλιππουπόλει, ἐν Ἀγχιάλῳ, ἐν αὐτῷ τῷ Τυρνόβῳ κατὰ τὴν Θράκην καὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἐν Ἄθῳ, ἐν Πολυγύρῳ, ἐν Βοδενοῖς, ἐν Βερροίᾳ, ἐν Νιαούσσῃ, ἐν Μελενίκῳ, ἐν Σέρραις, ἐν Καστορίᾳ, ἐν Σιατίστῃ, ἐν Κοζάνῃ, ἐν Σερβίοις, ἐν Βελβενδῷ, ἐν Βιτωλίοις, ἐν Κλεισούρᾳ, ἐν Ἀχρίδι, ἐν Μοσχοπόλει κατὰ τὴν Μακεδονίαν, συνέστησαν καὶ διετηροῦντο ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ δι᾽ ἑλληνικῶν χρημάτων καθ᾽ ἅπασαν τὴν μακρὰν τεσσάρων αἰώνων σκληρὰν ὁμολογουμένως τῶν Τούρκων κυριαρχίαν καὶ μεθ᾽ ὅλην τὴν σφοδρὰν ἀντίστασιν τοῦ μουσουλμανικοῦ πλήθους...

Ἠραιώθη ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμός· ἀλλ᾽ ἠραιώθη ἆρά γε ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε τὸ Βατὰκ νὰ συγκαλύψῃ τοσαύτας ἄλλας ἑλληνικὰς σφαγὰς τοῦ Βυζαντίου, τῆς Ἀδριανουπόλεως, τῆς Φιλιππουπόλεως, τῆς Στενημάχου, τῆς Μοσχοπόλεως, τῆς Κασσανδρείας καὶ τόσων ἄλλων πόλεων τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας, ὥστε αἱ εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις, προεξαρχούσης τῆς Ρωσσίας, μεθ᾽ ἧς συνδέουσι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἀμοιβαῖαι εὐεργεσίαι, τῆς ὁμοδόξου Ρωσσίας, ἥτις ἔχει κοινὴν μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους τὴν ἱστορίαν τοῦ 1769 καὶ τοῦ 1790, νὰ δωροδοτήσωσι τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν εἰς ἔθνος, εἰς οὗ τὴν ἐξέγερσιν καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν πρῶτος ὁ Ἑλληνισμὸς ἐπικροτεῖ, ἀλλ᾽ ὅ περ οὐδὲν ὑπὲρ τῶν χωρῶν τούτων ἐμόχθησεν, οὐδέποτε ἔβαψεν αὐτὰς τῷ αἵματι αὐτοῦ, οὐδὲν εἰς τὴν διάσωσιν καὶ τὸν πολιτισμὸν αὐτῶν συνηνήνεγκεν; Ἠραιώθη ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμός, ἀλλὰ τοσοῦτον ἆρά γε ἐξηντλήθη ἐν τῇ πατρίδι τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐν τῇ χώρᾳ, ἐν ᾗ τὸ πρῶτον ἔψαλλον αἱ Πιερίδες Μοῦσαι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἐν ᾗ ἔστησεν ὁ Ἕλλην τὸ μέγα σύμβολον τοῦ ἐθνικοῦ αὐτοῦ βίου, τὴν Ἁγίαν Σοφίαν κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα, ἐν ᾗ ἀνέλαμψε κατὰ τὴν νεωτέραν ἐποχὴν ἡ ἠὼς τῆς ἐθνικῆς Ἀναγεννήσεως, ὥστε νὰ λογισθῇ ἀποθανὼν καὶ ἡ κληρονομία αὐτοῦ νὰ δοθῇ ἔθνει ἀλλοτρίῳ καὶ ἐπήλυδι;...

«Ἀπὸ τοῦ Ταινάρου μέχρι τοῦ Βοσπόρου ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς ὑπερβαίνει τὰ 4,000,000 ψυχῶν, ἀρκεῖ δ᾽ ἐλαχίστη μειονοψηφία ἔν τισι χώραις πρὸς νότον τοῦ Αἵμου νὰ καταστρέψῃ τὰ γεωγραφικά, τὰ ἱστορικά, τὰ ἐθνολογικὰ δίκαια τοῦ συνεχοῦς τούτου πληθυσμοῦ; Ἀρκοῦσι 400,000 καθαροὶ Βούλγαροι, ἐπικαλούμενοι πρὸς ἐπικουρίαν αὐτῶν 400,000 Ἑλλήνων, ἀπομαθόντων τὴν πάτριον γλῶσσαν ἐκ καιρικῶν περιστάσεων, ἀλλὰ πιστῶν εἰς τὴν ἐθνότητα αὐτῶν, ὅπως καταστραφῇ ἡ ὕπαρξις λαοῦ ἱστορικοῦ, δν ἐσεβάσθησαν τριάκοντα αἰῶνες;... Ἀδύνατος ἀποβαίνει ἡ ὕπαρξις τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, διακοπτομένης τῆς ἐθνολογικῆς αὐτοῦ συνεχείας καὶ διαιρουμένου εἰς μικρὰ ἀποσπάσματα, ἀδυνατοῦντα ν᾽ ἀντιτάξωσι τὴν ἐλαχίστην ἀντίστασιν εἰς τὴν ἐπιδρομικὴν βίαν. Πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ ἑλληνικὴ Θεσσαλία, ἑλληνικὴ Ἤπειρος, ἑλληνικὸν βασίλειον, ἑλληνικὴ Ἀδριανούπολις, ἑλληνικὴ Κωνσταντινούπολις, ὁπόταν ἡ συμπαγὴς Βουλγαρία συμπνίγῃ διὰ τῶν πολυσχιδῶν αὐτῆς πλοκάμων τὰς ἀπεσπασμένας ταύτας λωρίδας, ὁπόταν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν δυτικῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ἐπικάθηται ὁ ὄγκος τῆς Βουλγαρίας διὰ τοῦ Γράμμου, διακόπτῃ καὶ αὐτὴν τὴν παραλίαν ζώνην πρὸς δυσμὰς τῆς Θεσσαλονίκης καὶ πρὸς ἀνατολὰς τῆς Χαλκιδικῆς, διακόπτῃ καὶ αὐτὴν τὴν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ἀδριανούπολιν σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν διὰ τῆς κατοχῆς τοῦ Λουλὲ Βουργάζ; Οὐχὶ ἆρα μόνον περὶ δύο χωρῶν πρόκειται διὰ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, ἀλλὰ περὶ αὐτῆς τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, ἥτις ἄρδην καταστρέφεται διὰ

Digitized by Google

τῆς καταπατήσεως τῶν ἱστορικῶν αὐτοῦ δικαίων καὶ τῆς καταστροφῆς τῶν φυσικῶ. γεωγραφικῶν ὁρίων, ἅπερ χωρίζουσι τὰς σλαυϊκὰς χώρας ἀπὸ τῶν ἑλληνικῶν καὶ ἐξασφαλίζουσιν ἀμφοτέραις ἐλευθέραν ὕπαρξιν καὶ ἐθνικὴν ἀνάπτυξιν».

Μετὰ τοῦ ὑπομνήματος τούτου τὰ ἑλληνικὰ σωματεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως συνῆπτον καὶ στατιστικὴν τῶν κατοίκων τῶν διαμερισμάτων τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας, ἐξ ἧς κατεφαίνετο ὁπόσον ὑπέροχος ὄντως ἦτο ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς καὶ κατ' ἀριθμὸν καὶ κατὰ τὴν λοιπὴν πνευματικὴν καὶ κοινωνικὴν ποιότητα. Ἐφώτισεν ὅπως δήποτε τὸ ὑπόμνημα τοῦτο τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, οἵτινες συνήρχοντο μηνὶ Ἰουνίῳ τοῦ 1878 ἐν Βερολίνῳ πρὸς διακανονισμὸν τῶν πραγμάτων τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Ἕτερον ἐπίσης ὑπόμνημα ὑπέβαλλεν ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις διὰ τοῦ εἰς Βερολῖνον ἐπὶ τούτῳ μεταβάντος ὡς ἀντιπροσώπου αὐτῆς ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν. Τὸ Συνέδριον ἔλαβεν ὑπ' ὄψει ἀμφότερα, εἰ καὶ ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶχεν ἐν αὐτῷ συμμάχους θετικούς, ἀλλ' ἰδεολογικοὺς μᾶλλον συνηγόρους, καὶ ἰδίᾳ τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς Γαλλίας, ἐδικαιώθη ὅπως δήποτε, παραχωρηθεισῶν αὐτῇ ἐπὶ τέλους ἔν τινι τῶν συνεδριῶν αὐτοῦ τῶν δύο ὁμόρων ἐπαρχιῶν, Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας, αἵτινες, ὡς μὴ ὤφειλε, περιεκόπησαν βραδύτερον κατὰ τὴν προσάρτησιν. Ἀλλ' ἡ Βουλγαρία, διὰ τῆς ἐπιμονῆς τῆς ρωσσικῆς πολιτικῆς, ἐλάμβανε τὴν μερίδα τοῦ λέοντος. Καὶ δὲν ἀνεγνωρίζετο μὲν ἐν συνόλῳ τὸ καθεστὼς τῆς Μεγάλης Βουλγαρίας τοῦ ἁγίου Στεφάνου, ἀποχωριζομένης ἀπ' αὐτῆς τῆς βορείου Θράκης, μετονομαζομένης Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας καί τινων διαμερισμάτων τῆς Μακεδονίας, ἀλλ' ὅπως ἐκανονίζοντο τὰ πράγματα, ἰδίᾳ δὲ διὰ τῆς προσωρινῆς διοικήσεως αὐτῆς ὑπὸ Ρώσσου αὐτοκρατορικοῦ ἐπιτρόπου, κατεδείκνυτο, ὅτι τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου ἔμελλεν ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ πολιτικῇ ἀποκαταστάσει νὰ συνταχθῇ καὶ ὀργανωθῇ ὡς ρωσσικὸν *Κυβερνεῖον*, ἐξαρτώμενον ἐξ ὁλοκλήρου ἐκ τῶν ρωσσικῶν βλέψεων, στρατηγεῖον τῶν πανσλαυϊστῶν ἐνεργειῶν πρὸς τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν. Ἐπίσης τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου ἀπεφάσιζεν ἐν τῷ 23ῳ ἄρθρῳ τῆς Συνθήκης ταύτης τὰ ἑπόμενα περὶ τῶν ὑπὸ τὴν τουρκικὴν διοίκησιν ἀπολειφθεισῶν ἐπαρχιῶν, αἵτινες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἦσαν ἑλληνικαί.

«Ἡ Πύλη ὑποχρεοῦται νὰ ἐφαρμόσῃ αὐστηρῶς ἐν τῇ νήσῳ Κρήτῃ τὸν ὀργανικὸν Κανονισμὸν τοῦ 1868 μετὰ τῶν τροποποιήσεων, ὅσαι ἤθελον κριθῇ δίκαιαι. Ἀνάλογοι κανονισμοὶ κατὰ τὰς ἐπιτοπίους ἀνάγκας, ἐξαιρέσει μόνον τοῦ περὶ ἀπαλλαγῆς φόρου προνομίου, ὅ περ κέκτηται ἡ Κρήτη, ἐφαρμοσθήσονται καὶ εἰς τὰ λοιπὰ μέρη τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, δι' ἃ ἡ παροῦσα συνθήκη δὲν προβλέπει ἰδιαιτέραν ὀργάνωσιν. Ἡ Ὑψ. Πύλη θὰ ἐπιφορτίσῃ εἰδικὰς ἐπιτροπάς, ἐν αἷς τὸ ἰθαγενὲς στοιχεῖον εὐρέως θὰ ἀντιπροσωπεύηται, ὅπως συντάξωσι τὰς λεπτομερείας τῶν νέων τούτων κανονισμῶν ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ. Τὰ ἐκ τῶν ἐργασιῶν τῶν ἐπιτροπῶν τούτων προκύπτοντα σχέδια ὀργανώσεως ὑποβληθήσονται εἰς μελέτας τῆς Ὑψ. Πύλης, ἥτις πρὶν ἢ δημοσιεύσῃ τὰ δι' ὧν τὰ σχέδια τεθήσονται εἰς ἐνέργειαν ἐπίσημα ἔγγραφα, θὰ λαμβάνῃ τὴν γνώμην τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐπιτροπῆς, ἥτις κατηρτίσθη διὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν»...

Δὲν σκοπεύω ν' ἀναλύσω κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην τὰ κατὰ τὸ πολυθρύλητον τοῦτο Συνέδριον, ὅ περ συνῆλθε μὲν ἐν Βερολίνῳ πρὸς περιορισμὸν τῆς σλαυϊκῆς βουλιμίας, οἷα ἐξεδηλώθη διὰ τῆς Συνθήκης τοῦ ἁγίου Στεφάνου, ἀλλ' ἐκ τῶν πραγμάτων, ὡς ἀπεδείχθη μετὰ ταῦτα, δὲν κατώρθωσεν ἐπαρκῶς τοῦτο. Ἡ ἰσορροπία,

Digitized by Google

οἷα ἐπεδιώκετο βεβαίως ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, τῶν συνελθουσῶν ἐν Βερολίνῳ, μεταξὺ τῶν ἑλληνικῶν καὶ σλαυϊκῶν πληθυσμῶν, δὲν ἐπετεύχθη. Ἐνῷ, κατὰ τὰ ὑπ' αὐτῶν ἀποφασισθέντα, μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας παρεχωροῦντο αἱ ὅμοροι ἐπαρχίαι τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας, δὲν κατωρθοῦτο τοῦτο ἐξ ὁλοκλήρου ἕνεκ' ἀντιστάσεως τῆς Ὑψ. Πύλης· μόλις δ' ἐλάμβανε τὸ ἑλληνικὸν κράτος τὸ ἥμισυ τῶν ἐκχωρηθεισῶν ἐπαρχιῶν. Ἡ ἑλληνικωτάτη καὶ ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος τοσοῦτον μοχθήσασα καὶ ἀγωνισθεῖσα Ἤπειρος μονονουχὶ ἀπεκλείετο, ἐξαιρουμένου τοῦ μικροσκοπικοῦ διαμερίσματος τῆς Ἄρτης, ἡ παρὰ τὸν Ὄλυμπον θεσσαλικὴ ἐπαρχία τῆς Ἐλασσῶνος ἐκρατεῖτο ἐπίσης παρὰ τῆς Τουρκίας, ἀκρωτηριαζομένων ἐπαισθητῶς τῶν ἑλληνικῶν συνόρων. Αὗται αἱ Δυνάμεις, αἵτινες συνηγόρησαν ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων ἐν Βερολίνῳ, ἠδιαφόρουν μετὰ ταῦτα, ἵνα μὴ δυσαρεστήσωσι τὴν Πύλην, καὶ κατ' ἐξοχὴν ἡ Γαλλία, ἥτις ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν ἐν ἔτει 1881, τοῦ Barthelemy Saint—Hilaire, ἐπελάθετο τῶν πρὸς τὴν Ἑλλάδα ὑποχρεώσεων αὐτῆς, τῆς γενναίας ἐκείνης πολιτικῆς, οἵα ἐξεπροσωπήθη ὑπὸ τοῦ Βαδδιγκτῶνος, πρωτοστατοῦντος ἐν Γαλλίᾳ τοῦ Γαμβέττα. Τῆς Γαλλίας ὑποχωρησάσης, ὁ ἑλληνικὸς ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου παράγων περιωρίζετο οὐ σμικρόν, ἐνῷ τοὐναντίον ὁ Πανσλαυϊσμός, ὑπὸ τὴν δεξιὰν διεύθυνσιν τῶν ἐπισήμων καὶ ἀνεπισήμων κύκλων τοῦ ρωσσικοῦ ἔθνους, καθίστατο ἰσχυρότερος, δυνάμενος τελεσφόρως ν' ἀνταγωνισθῇ πρὸς τὴν ἑλληνικὴν δύναμιν. Ἡ εὐρωπαϊκὴ διπλωματία, αὐτὴ ἡ τουρκικὴ ἐξουσία δὲν ἐνόησαν, ὅτι ἰσχυρὰ Ἑλλὰς ἐν τῇ ἀνατολικῇ Εὐρώπῃ θὰ καθίστατο σὺν τῷ χρόνῳ ἀντίρροπος δύναμις κατὰ τῆς πανσλαυϊστικῆς ἐπὶ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου ἐπιδρομῆς. Οὕτως, ἐνῷ ὑπῆρξαν γενναιόταται πρὸς τοὺς Βουλγάρους καὶ τὸν Σλαυϊσμὸν ἐν γένει, τοὐναντίον ὑπῆρξαν φειδωλόταται πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν, ὀλιγωρήσασαι τῶν ἑλληνικῶν δικαίων. Ὑπὸ τοιούτους οἰωνοὺς ἱδρύθη τὸ νέον βουλγαρικὸν κράτος, κατὰ τύπους ὑποτελές, κατ' οὐσίαν αὐτόνομον καὶ ἀνεξάρτητον, ὑπὸ τὴν προστασίαν ἰσχυρᾶς Δυνάμεως, πρὸς ἐκπλήρωσιν οὐχὶ ἐθνικῶν σκοπῶν ἐκπολιτιστικῶν, ἀλλὰ τοὐναντίον ὡς ὄργανον ἐπιδιώξεως κατακτητικῶν σχεδίων.

Ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1878, καθ' ὃ ἱδρυθείσης τῆς ἡγεμονίας ἀνηγορεύετο ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων ὁ Γερμανὸς πρίγκηψ Ἀλέξανδρος Βάττεμβεργ, πράκτωρ κατ' ἀρχὰς τῶν πανσλαυϊστικῶν συμφερόντων, ἀλλ' ἀποδιωχθεὶς μετά τινα χρόνον, ἅτε μὴ τέλεον πληρώσας τὰς προσδοκίας τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ, παρὰ τὰ προσωπικὰ αὐτοῦ πλεονεκτήματα, τὸ νέον βουλγαρικὸν κράτος κατέστη ἡ ἀκρόπολις καὶ ἡ ἀφετηρία πάσης ῥαδιουργίας καὶ ἐπιδρομῆς κατὰ τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας, ἰδίᾳ τῆς τελευταίας ταύτης. Ἡ πατρὶς τῶν πρώτων ἐθνικῶν ἡρώων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ παραγαγοῦσα πρὸς τοσούτοις ἄλλοις ἀντιπροσώποις τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος τὸν Ἀριστοτέλη καὶ τὸν Ἀλέξανδρον, τὰ δύο συνθετικώτατα πνεύματα τοῦ ἀρχαίου κόσμου, κηρύσσεται σήμερον βουλγαρικὴ καὶ ἐπιδιώκεται ἡ κατάκτησις αὐτῆς οὐχὶ δι' ἠθικῶν μέσων τοὐλάχιστον, συμφώνως τῷ πνεύματι τοῦ αἰῶνος, ἀλλὰ διὰ τῆς χρήσεως τῶν φαυλοτάτων μεθόδων τῶν βαρβαρωτάτων καιρῶν τῆς ἱστορίας — διὰ τῆς μεθόδου τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου.

(Ἀκολουθεῖ.)

Ν. Καζάζης.

Digitized by Google

Η ΙΤΑΛΙΑ ΕΝ ΗΠΕΙΡΩι

Αἱ βλέψεις τῆς Ἰταλίας ἐν Ἠπείρῳ χρονολογοῦνται κυρίως ἀπὸ τοῦ **1878**, καὶ ἐνῷ ἐν τῷ ἐν Βερολίνῳ Συνεδρίῳ οἱ ἀντιπρόσωποι της εἶχον συνταχθῆ μετὰ τῶν τῆς Γαλλίας καὶ ἐλάμβανον τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ὑποστηρίξεως τῶν ἑλληνικῶν δικαιωμάτων πρὸς βορρᾶν τῆς **Ἑλλάδος**, ἤτοι τῆς παραχωρήσεως τῆς Ἠπείρου κα Θεσσαλίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὁ κ. Δὲ Γκευμπερνάτης, προξενικὸς ὑπάλληλος, ἀδελφὸς ὑπουργοῦ τῆς ἰταλικῆς Κυβερνήσεως, περιήρχετο τὴν Ἤπειρον καὶ συνειργάζετο μετὰ τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ σπουδάσαντος ἑλληναλβανοῦ ἰατροῦ κ. Φάντη, συντάσσων τερατώδη χάρτην τῆς Ἠπείρου, δι' οὗ ἡ χώρα αὕτη ἐβαπτίζετο ὡς χώρα ἀλβανικὴ ἀπὸ ἑλληνικῆς.

Νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἄλλας ἰδέας εἶχεν ἡ ἐπίσημος Ἰταλία καὶ ἄλλας ὁ προξενικός της ὑπάλληλος, γενόμενος αὐτὸς πρῶτος εἰσηγητὴς τῶν ἰδεῶν τούτων ἐν Ἰταλίᾳ, ἤτοι τῆς κατακτήσεως τῆς Ἠπείρου ὑπὸ τῆς Ἰταλίας; ἢ ὅτι ἡ Ἰταλία ἐγνώριζε καλῶς τί ἔπραττεν ἔν τε Βερολίνῳ καὶ Ἠπείρῳ; Ἐὰν ὑποθέσωμεν τὸ δεύτερον, τότε ἡ Ἰταλία ἀπὸ σκοποῦ, ἤτοι πρὸς τὸν ἴδιον αὐτῆς σκοπὸν ὑπεστήριξε τὰ ἐν Ἠπείρῳ ἑλληνικὰ δικαιώματα ἐν Βερολίνῳ, ἵνα ἀπεξενωθῇ ἡ Τουρκία ἐκ τῆς χώρας ταύτης, γνωρίζουσα ἐκ τῶν προτέρων, ὅτι ἡ Τουρκία εἴτε ἐξ ἰδίας αὐτοβουλίας, εἴτε ἐνθαρρυνομένη ὑπὸ μιᾶς ἢ πλειοτέρων μεγάλων Δυνάμεων, ἤθελε πάντως ἀντιτάξῃ ἄρνησιν εἰς τὴν παραχώρησιν τῶν ἐπιδικασθεισῶν τῇ Ἑλλάδι χωρῶν ὑπὸ τῆς Βερολινείου Συνθήκης.

Οὐχ ἧττον, ἐὰν ἀνατρέξωμεν μίαν τεσσαρακονταετίαν ὄπισθεν καὶ εὑρεθῶμεν εἰς τὸ ἔτος **1861**, ὅτε ἡ Ἰταλία ἦτο κράτος νεότευκτον, μόλις ἐπιτελέσασα τὴν ἐθνικὴν αὐτῆς ἕνωσιν, ἄνδρες, ἐπίσημον θέσιν ἔχοντες, ἠρνοῦντο τὸν ἑλληνικὸν παράγοντα ἐν Ἀνατολῇ καὶ ἐβυσσοδόμουν μυστικῶς διὰ κομιτάτων ἐπανάστασιν ἐν Ἠπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ. Ὁ στρατηγὸς Δουράνδος, τότε ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς νεαρᾶς Ἰταλίας, ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς ἰταλικῆς Βουλῆς, ὁμιλῶν περὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος εἶπε τὰ ἑξῆς: «Οἱ Σλαῦοι καὶ οἱ Μαυροβούνιοι εἶνε ἐκεῖνοι, οἵτινες μέλλουσι νὰ ἔχωσι τὴν πρωτοβουλίαν ἐν τῇ Ἀνατολῇ»(1). Ἐκτὸς τούτου καὶ ἄλλο πολιτικὸν πρόσωπον τῆς Ἰταλίας εἶπέ ποτε πρὸς τὸν Κερκυραῖον Βράϊλαν Ἀρμένην, ὅτι ἡ Κέρκυρα ἀνήκει εἰς τὸ κατακτητικὸν πρόγραμμα τῆς Ἰταλίας, ὑπὸ δὲ τῆς ἐπισήμου Ἰταλίας θεωρεῖται **Italia Irredenta**, ὅπως καὶ ἡ Τεργέστη.

1) Πρακτικὰ τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως τοῦ 1863, (Σελ. 409) Ἀγόρευσις Ὀδ. Ἰαλέμου.

Digitized by Google

Ἐπανερχόμεθα εἰς τὰς περιπετείας τοῦ ἀφορῶντος τὴν παραχώρησιν τῆς Ἠπείρου εἰς τὴν Ἑλλάδα ἄρθρου τῆς Βερολινείου Συνθήκης:

Ἡ Τουρκία ἀντέταξε κατ' ἀρχὰς ἄρνησιν καὶ προέβη εἰς τὴν σύστασιν τοῦ Ἀλβανικοῦ Συνδέσμου, ὅστις Σύνδεσμος τουρκικοῖς ἀναλώμασι περιερχόμενος τὴν Εὐρώπην μὲ τὸ δόγμα τοῦ *δολιχοκεφάλου*, ἐν Ἰταλίᾳ εὗρε τὴν θερμοτέραν δεξίωσιν. Ὁ Ἀλβανικὸς Σύνδεσμος, δημιούργημα κατ' ἀρχὰς τῆς Τουρκίας, ἔπεσεν εἰς τὰς ἰταλικὰς πλεκτάνας, καὶ διὰ τοῦ γνωστοῦ Προέδρου αὐτοῦ τοῦ Ἀμπτοὺλ—μπεη Φράσαρη, ἤγειρε τὰ ὅπλα ἐναντίον τῆς δημιουργησάσης αὐτὸν Τουρκίας. Ἡ Ἰταλία ὑπελόγιζε πολλὰ ἀπὸ τὸν Ἀλβανικὸν Σύνδεσμον, διότι δι' αὐτοῦ ἤλπισε καὶ ἐλπίζει ν' ἀποσπάσῃ ἐν καταλλήλῳ στιγμῇ τεμάχιόν τι τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, διότι εἶνε ἡ μόνη μεγάλη Δύναμις, ἥτις ἔμεινε μὲ τὰς χεῖρας κενὰς ἐκ τῆς ἐκβάσεως τοῦ ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου, τῆς μὲν Ρωσσίας καταλαβούσης τὴν καυκασίαν Τουρκίαν, τῆς Αὐστρίας τὴν Βοσνίαν καὶ Ἑρζεγοβίνην, τῆς Ἀγγλίας τὴν Κύπρον, τῆς Γαλλίας τὴν Τύνιδα καὶ τῆς Γερμανίας τὴν προσωπικὴν φιλίαν τοῦ Σουλτάνου καὶ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ γερμανικοῦ ἐμπορίου, τῆς γερμανικῆς βιομηχανίας καὶ τῶν γερμανικῶν ἐν γένει ἐπιχειρήσεων ἐν Ἀνατολῇ, ἐκτὸς τοῦ ὅτι πᾶσα ἐπέκτασις τῆς Αὐστρίας πρὸς ἀνατολάς, πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην, εἶνε καὶ ἐπέκτασις τῆς Γερμανίας πρὸς ἀνατολάς, πρὸς τὴν Τεργέστην, καὶ ὅτι ἡ κατάληψις τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ τῆς Αὐστρίας θὰ συμπέσῃ μὲ τὴν κατάληψιν τῆς Τεργέστης ὑπὸ τῆς Γερμανίας, ἅτινα θὰ προπαρασκευάσωσι τὸν Παγγερμανισμὸν διὰ τῆς καταλήψεως τῆς Βιέννης ὑπὸ τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῆς Αὐστρίας. Ἀλλὰ δὲν εἶνε ἀνάγκη ἕνεκα τούτου ἡ Ἰταλία νὰ γεμίσῃ τὰς χεῖράς της μὲ ἑλληνικὰ ἐδάφη καὶ μὲ τὴν Ἤπειρον.

Ἡ Ἰταλία, μὴ δυναμένη νὰ ἐπωφεληθῇ ἄλλως, ἐθεώρησε τὸν Ἀλβανικὸν Σύνδεσμον ὡς γέφυραν, ἵνα διέλθῃ ἐκ τοῦ Ὀτράντου εἰς τὴν Ἤπειρον, βαπτιζομένην εἰς Ἀλβανίαν, διὰ πλαστογραφίας τῆς Ἱστορίας, τῆς Ἀρχαιολογίας καὶ τοῦ ἑλληνικωτάτου τῶν Ἠπειρωτῶν χαρακτῆρος. Ἡ δὲ ἀληθὴς Ἀλβανία, ἤτοι ἡ πέραν τοῦ Ἀῴου χώρα μέχρι Μαυροβουνίου, αὐστροτουρκικῶν καὶ σερβοτουρκικῶν συνόρων, εἶνε ἐκτὸς τοῦ κατακτητικοῦ τῆς Ἰταλίας προγράμματος. Οἱ ἐν Ἰταλίᾳ γνωρίζουσι τὰ πράγματα καλῶς. Ὅ τι πράττουσι τὸ πράττουσι περιεσκεμμένως. Τὸ ἐξυπνότερον ἔργον των εἶνε ἡ ἀνακήρυξις τῆς Ἠπείρου ὡς Ἀλβανίας καὶ ἡ διαγραφὴ τοῦ ἀρχαίου καὶ ἀληθινοῦ αὐτῆς ὀνόματος «Ἤπειρος». Διὰ τῆς μεθόδου ταύτης ἡ Ἰταλία παρίσταται εἰς τὴν Εὐρώπην ὡς διεκδικοῦσα χώραν μὴ ἑλληνικήν, ἔχουσαν τὴν Ἑλλάδα ὡς φυσικὸν καὶ μέλλοντα αὐτῆς κύριον, ἀλλὰ χώραν ἀπολίτιστον, κατοικουμένην ὑπὸ ἡμιβαρβάρων, ὑπὸ φυλῶν ἄνευ θρησκευτικῶν πεποιθήσεων, ἄνευ γλώσσης γραπτῆς, ἐν διηνεκεῖ ἀνταρτικῇ καταστάσει εὑρισκομένην, καὶ συνεπῶς δεομένην ἡσυχίας, πολιτισμοῦ καὶ ἀναπτύξεως ἐθνικῆς καὶ θρησκευτικῆς. Σύμμαχοι δὲ τῶν ἰταλικῶν ἐν Ἠπείρῳ ἐνεργειῶν εἶνε· 1) ἡ τουρκικὴ κακοδιοίκησις, ἡ

Digitized by Google

Η ΙΤΑΛΙΑ ΕΝ ΗΠΕΙΡΩι

Αἱ βλέψεις τῆς Ἰταλίας ἐν Ἠπείρῳ χρονολογοῦνται κυρίως ἀπὸ τοῦ **1878**, καὶ ἐνῷ ἐν τῷ ἐν Βερολίνῳ Συνεδρίῳ οἱ ἀντιπρόσωποί της εἶχον συνταχθῆ μετὰ τῶν τῆς Γαλλίας καὶ ἐλάμβανον τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ὑποστηρίξεως τῶν ἑλληνικῶν δικαιωμάτων πρὸς βορρᾶν τῆς Ἑλλάδος, ἤτοι τῆς παραχωρήσεως τῆς Ἠπείρου και Θεσσαλίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὁ κ. Δὲ Γκουμπερνάτης, προξενικὸς ὑπάλληλος, ἀδελφὸς ὑπουργοῦ τῆς ἰταλικῆς Κυβερνήσεως, περιήρχετο τὴν Ἤπειρον καὶ συνειργάζετο μετὰ τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ σπουδάσαντος ἑλληναλβανοῦ ἰατροῦ κ. Φάντη, συντάσσων τερατώδη χάρτην τῆς Ἠπείρου, δι' οὗ ἡ χώρα αὕτη ἐβαπτίζετο ὡς χώρα ἀλβανικὴ ἀπὸ ἑλληνικῆς.

Νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἄλλας ἰδέας εἶχεν ἡ ἐπίσημος Ἰταλία καὶ ἄλλας ὁ προξενικός της ὑπάλληλος, γενόμενος αὐτὸς πρῶτος εἰσηγητὴς τῶν ἰδεῶν τούτων ἐν Ἰταλίᾳ, ἤτοι τῆς κατακτήσεως τῆς Ἠπείρου ὑπὸ τῆς Ἰταλίας; ἢ ὅτι ἡ Ἰταλία ἐγνώριζε καλῶς τί ἔπραττεν ἔν τε Βερολίνῳ καὶ Ἠπείρῳ; Ἐὰν ὑποθέσωμεν τὸ δεύτερον, τότε ἡ Ἰταλία ἀπὸ σκοποῦ, ἤτοι πρὸς τὸν ἴδιον αὐτῆς σκοπὸν ὑπεστήριξε τὰ ἐν Ἠπείρῳ ἑλληνικὰ δικαιώματα ἐν Βερολίνῳ, ἵνα ἀποξενωθῇ ἡ Τουρκία ἐκ τῆς χώρας ταύτης, γνωρίζουσα ἐκ τῶν προτέρων, ὅτι ἡ Τουρκία εἴτε ἐξ ἰδίας αὐτοβουλίας, εἴτε ἐνθαρρυνομένη ὑπὸ μιᾶς ἢ πλειοτέρων μεγάλων Δυνάμεων, ἤθελε πάντως ἀντιτάξη ἄρνησιν εἰς τὴν παραχώρησιν τῶν ἐπιδικασθεισῶν τῇ Ἑλλάδι χωρῶν ὑπὸ τῆς βερολινείου Συνθήκης.

Οὐχ ἧττον, ἐὰν ἀνατρέξωμεν μίαν τεσσαρακονταετίαν ὄπισθεν καὶ εὑρεθῶμεν εἰς τὸ ἔτος **1861**, ὅτε ἡ Ἰταλία ἦτο κράτος νεότευκτον, μόλις ἐπιτελέσασα τὴν ἐθνικὴν αὐτῆς ἕνωσιν, ἄνδρες, ἐπίσημον θέσιν ἔχοντες, ἠρνοῦντο τὸν ἑλληνικὸν παράγοντα ἐν Ἀνατολῇ καὶ ἐβυσσοδόμουν μυστικῶς διὰ κομιτάτων ἐπανάστασιν ἐν Ἠπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ. Ὁ στρατηγὸς Δουράνδος, τότε ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς νεαρᾶς Ἰταλίας, ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς ἰταλικῆς Βουλῆς, ὁμιλῶν περὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος εἶπε τὰ ἑξῆς: «Οἱ Σλαῦοι καὶ οἱ Μαυροβούνιοι εἶνε ἐκεῖνοι, οἵτινες μέλλουσι νὰ ἔχωσι τὴν πρωτοβουλίαν ἐν τῇ Ἀνατολῇ»(1). Ἐκτὸς τούτου καὶ ἄλλο πολιτικὸν πρόσωπον τῆς Ἰταλίας εἶπέ ποτε πρὸς τὸν Κερκυραῖον Βράϊλαν Ἀρμένην, ὅτι ἡ Κέρκυρα ἀνήκει εἰς τὸ κατακτητικὸν πρόγραμμα τῆς Ἰταλίας, ὑπὸ δὲ τῆς ἐπισήμου Ἰταλίας θεωρεῖται **Italia Irredenta**, ὅπως καὶ ἡ Τεργέστη.

---

1) **Πρακτικὰ τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως τοῦ 1863, (Σελ. 409) Ἀγόρευσις Ὀδ. Ἰαλέμου.**

Digitized by Google

Ἐπανερχόμεθα εἰς τὰς περιπετείας τοῦ ἀφορῶντος τὴν παραχώρησιν τῆς Ἠπείρου εἰς τὴν Ἑλλάδα ἄρθρου τῆς Βερολινείου Συνθήκης:

Ἡ Τουρκία ἀντέταξε κατ' ἀρχὰς ἄρνησιν καὶ προέβη εἰς τὴν σύστασιν τοῦ Ἀλβανικοῦ Συνδέσμου, ὅστις Σύνδεσμος τουρκικοῖς ἀναλώμασι περιερχόμενος τὴν Εὐρώπην μὲ τὸ δόγμα τοῦ *δολιχοκεφάλου*, ἐν Ἰταλίᾳ εὗρε τὴν θερμοτέραν δεξίωσιν. Ὁ Ἀλβανικὸς Σύνδεσμος, δημιούργημα κατ' ἀρχὰς τῆς Τουρκίας, ἔπεσεν εἰς τὰς ἰταλικὰς πλεκτάνας, καὶ διὰ τοῦ γνωστοῦ Προέδρου αὐτοῦ τοῦ Ἀμπτοὺλ—μπεη Φράσαρη, ἤγειρε τὰ ὅπλα ἐναντίον τῆς δημιουργησάσης αὐτὸν Τουρκίας. Ἡ Ἰταλία ὑπελόγιζε πολλὰ ἀπὸ τὸν Ἀλβανικὸν Σύνδεσμον, διότι δι' αὐτοῦ ἤλπισε καὶ ἐλπίζει ν' ἀποσπάσῃ ἐν καταλλήλῳ στιγμῇ τεμάχιόν τι τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, διότι εἶνε ἡ μόνη μεγάλη Δύναμις, ἥτις ἔμεινε μὲ τὰς χεῖρας κενὰς ἐκ τῆς ἐκβάσεως τοῦ ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου, τῆς μὲν Ρωσσίας καταλαβούσης τὴν καυκασίαν Τουρκίαν, τῆς Αὐστρίας τὴν Βοσνίαν καὶ Ἐρζεγοβίνην, τῆς Ἀγγλίας τὴν Κύπρον, τῆς Γαλλίας τὴν Τύνιδα καὶ τῆς Γερμανίας τὴν προσωπικὴν φιλίαν τοῦ Σουλτάνου καὶ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ γερμανικοῦ ἐμπορίου, τῆς γερμανικῆς βιομηχανίας καὶ τῶν γερμανικῶν ἐν γένει ἐπιχειρήσεων ἐν Ἀνατολῇ, ἐκτὸς τοῦ ὅτι πᾶσα ἐπέκτασις τῆς Αὐστρίας πρὸς ἀνατολάς, πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην, εἶνε καὶ ἐπέκτασις τῆς Γερμανίας πρὸς ἀνατολάς, πρὸς τὴν Τεργέστην, καὶ ὅτι ἡ κατάληψις τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ τῆς Αὐστρίας θὰ συμπέσῃ μὲ τὴν κατάληψιν τῆς Τεργέστης ὑπὸ τῆς Γερμανίας, ἅτινα θὰ προπαρασκευάσωσι τὸν Παγγερμανισμὸν διὰ τῆς καταλήψεως τῆς Βιέννης ὑπὸ τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῆς Αὐστρίας. Ἀλλὰ δὲν εἶνε ἀνάγκη ἕνεκα τούτου ἡ Ἰταλία νὰ γεμίσῃ τὰς χεῖράς της μὲ ἑλληνικὰ ἐδάφη καὶ μὲ τὴν Ἤπειρον.

Ἡ Ἰταλία, μὴ δυναμένη νὰ ἐπωφεληθῇ ἄλλως, ἐθεώρησε τὸν Ἀλβανικὸν Σύνδεσμον ὡς γέφυραν, ἵνα διέλθῃ ἐκ τοῦ Ὀτράντου εἰς τὴν Ἤπειρον, βαπτιζομένην εἰς Ἀλβανίαν, διὰ πλαστογραφίας τῆς Ἱστορίας, τῆς Ἀρχαιολογίας καὶ τοῦ ἑλληνικωτάτου τῶν Ἠπειρωτῶν χαρακτῆρος. Ἡ δὲ ἀληθὴς Ἀλβανία, ἤτοι ἡ πέραν τοῦ Ἀώου χώρα μέχρι Μαυροβουνίου, αὐστροτουρκικῶν καὶ σερβοτουρκικῶν συνόρων, εἶνε ἐκτὸς τοῦ κατακτητικοῦ τῆς Ἰταλίας προγράμματος. Οἱ ἐν Ἰταλίᾳ γνωρίζουσι τὰ πράγματα καλῶς. Ὅ τι πράττουσι τὸ πράττουσι περιεσκεμμένως. Τὸ ἐξυπνότερον ἔργον των εἶνε ἡ ἀνακήρυξις τῆς Ἠπείρου ὡς Ἀλβανίας καὶ ἡ διαγραφὴ τοῦ ἀρχαίου καὶ ἀληθινοῦ αὐτῆς ὀνόματος «Ἤπειρος». Διὰ τῆς μεθόδου ταύτης ἡ Ἰταλία παρίσταται εἰς τὴν Εὐρώπην ὡς διεκδικοῦσα χώραν μὴ ἑλληνικήν, ἔχουσαν τὴν Ἑλλάδα ὡς φυσικὸν καὶ μέλλοντα αὐτῆς κύριον, ἀλλὰ χώραν ἀπολίτιστον, κατοικουμένην ὑπὸ ἡμιβαρβάρων, ὑπὸ φυλῶν ἄνευ θρησκευτικῶν πεποιθήσεων, ἄνευ γλώσσης γραπτῆς, ἐν διηνεκεῖ ἀνταρτικῇ καταστάσει εὑρισκομένην, καὶ συνεπῶς δεομένην ἡσυχίας, πολιτισμοῦ καὶ ἀναπτύξεως ἐθνικῆς καὶ θρησκευτικῆς. Σύμμαχοι δὲ τῶν ἰταλικῶν ἐν Ἠπείρῳ ἐνεργειῶν εἶνε· 1) ἡ τουρκικὴ κακοδιοίκησις, ἡ

Digitized by Google

κέντρον τῶν ἐκεῖ ἐνεργειῶν της ἔχουσα τὴν καταδυνάστευσιν τοῦ ἐγχωρίου πληθυσμοῦ, ὄντος κατὰ τὰ 3|4 ἑλληνικωτάτου τὸν ἐθνισμὸν καὶ ὀρθοδοξοτάτου τὸ θρήσκευμα καὶ τὴν ἐπὶ ποινῇ θανάτου ἀπαγόρευσιν τῷ πληθυσμῷ τούτῳ ν' ἀνυψώσῃ ἐλευθέραν φωνὴν καὶ νὰ εἴπῃ δημοσίᾳ εἰς τὸν πεπολιτισμένον κόσμον εἰς ποίαν φυλὴν ἀνήκει· 2) ἡ πολιτικὴ ἀδυναμία τῆς Ἑλλάδος, ἣν ὑποβοηθεῖ καὶ ἡ ὁμολογουμένη ἀνεπάρκεια τῶν διπλωματικῶν καὶ προξενικῶν ὑπαλλήλων της· 3) τὸ ἐν Ἠπείρῳ εὑρισκόμενον ξένον στοιχεῖον, τὸ ἔπηλυ ἀλβανικόν, ὅπερ κατὰ τὸ πλεῖστον εἶνε μωαμεθανικόν, μισόχριστον, ἐκμεταλλευόμενον ἁπάσας τὰς θέσεις τῆς χώρας, πολιτικάς τε καὶ στρατιωτικάς, πτωχὸν καὶ χρηματόφιλον, οὐδέποτε κολαζόμενον ὑπὸ τῆς τουρκικῆς διοικήσεως, οὔσης καὶ ταύτης κατὰ τὰ δέκα δέκατα μωαμεθανικῆς καὶ τὰ 9|10 ἀλβανικῆς. Αὐτὰ τὰ τρία αἴτια εἶνε τὰ προπαρασκευάζοντα τὸ ἔδαφος τῆς ἑλληνικωτάτης Ἠπείρου πρὸς προσεχῆ κατάκτησιν ὑπὸ τῆς Ἰταλίας, ἥτις οὐδενὸς μέσου φείδεται, ὅπως ἑδραιώσῃ τὴν ἐκεῖ πολιτικὴν ἐπιρροήν της. Διανομὴ χρημάτων, συστάσεις ἰταλικῶν σχολείων, ναυτικαὶ ἐπιδείξεις, ὑποσχέσεις ἀνὰ ναι εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν, ὁ δὲ Ἑλληνισμὸς τῆς χώρας πιεζόμενος, τυραννούμενος, ληστευόμενος, ῥαδιουργούμενος, ἀμύνεται ἀπροστάτευτος καὶ πτωχὸς καθ' ὅλων αὐτῶν τῶν δυνάμεων καὶ τῶν πειρασμῶν, ἀλλ' ἑκάστη ἄμυνα ἔχει καὶ τὰ ὅριά της. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀφ' ἑνός, ὁ Σουλτάνος ἀφ' ἑτέρου καὶ ἡ Ἑλλὰς ἐξ ἄλλου δὲν δεικνύουσιν, ὅτι ἀντιλαμβάνονται τοῦ κινδύνου, ὅστις ἐπαπειλεῖ τὴν χώραν. Ὁ διορισμὸς ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Μητροπολίτου ὑπεργήρου, πρὸ δεκαπενταετίας περίπου θεωρήσαντος ἑαυτὸν ἀνίκανον νὰ διοικήσῃ τὴν Μητρόπολιν τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἀποσυρθέντος εἰς Ἅγιον Ὄρος, ὅπως διέλθῃ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου του, ὁ διορισμὸς Γενικοῦ Προξένου ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἀνθρώπου ὡσαύτως ἀκαταλλήλου καὶ ἀριθμοῦντος μόνον ἀποτυχίας ἐν τῷ προξενικῷ του σταδίῳ, καὶ ἡ διατήρησις ἐν Ἰωαννίνοις ἀρχηγοῦ τῆς χωροφυλακῆς Ἀλβανοῦ, συντελοῦντος εἰς τὴν ἀναρχίαν τῆς χώρας, τυράννου καθ' ὅλην τὴν σημασίαν τῆς λέξεως, εὑρισκομένου ὑπὸ τὰ νεύματα τοῦ ἐν Ἰωαννίνοις ἀντιπροσώπου τῆς Ἰταλίας, καὶ προπηλακίσαντος διὰ τοῦ βαναυσοτάτου τρόπου τὸν Γενικὸν Διοικητήν, τὸν ἀμείλικτον διώκτην τῶν ἰταλικῶν προπαγανδῶν, εἶνε ἀποδείξεις τρανώταται, ὅτι ἐκεῖνοι ἀκριβῶς, οἵτινες ἐτάχθησαν ὑπὸ τῆς ἱστορίας, τῆς θρησκείας καὶ τῶν περιστάσεων προστάται τῆς Ἠπείρου, οὐδὲν ἢ ἐλάχιστον πρὸς ὑπεράσπισίν της πράττουσιν ἢ ἐνεργοῦσι, καὶ ἐὰν ἡ κατάστασις αὕτη διαρκέσῃ ἐπί τινα εἰσέτι χρόνον, θὰ ἴδωμεν ἑαυτοὺς ἀπηλλοτριωμένους τῆς ἐνδόξου ἐκείνης χώρας, ἥτις διὰ τῆς ἡμιθέου ἀνδρείας τῶν Ἀρματωλῶν καὶ Κλεφτῶν της, διὰ τοῦ Σουλίου της, διὰ τῆς φωταυγοῦς παιδείας τῶν Ζαγορισσίων της καὶ τῆς γενναιοδωρίας τοῦ Ἀβέρωφ, τῶν Τοσιτσῶν, τῶν Χατζηκωστῶν, τῶν Ριζαρῶν, τῶν Ἀρσακῶν, τῶν Ζωγράφων, τῶν Ζάππων καὶ λοιπῶν τέκνων της συνετέλεσεν εἴπερ τις καὶ ἄλλη ἑλληνικὴ χώρα τὸ μὲν εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ τμήματος τούτου τῆς Ἑλλάδος, τὸ δὲ εἰς τὸν

Digitized by Google

φωτισμὸν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ καθ' ὅλου Ἑλληνισμοῦ, τὴν ἐξωραΐσιν τῆς ἑλληνικῆς πρωτευούσης καὶ τὴν ἐξύψωσιν τοῦ φιλανθρωπικοῦ αἰσθήματος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ἡ Ἰταλία παίζει καθαρὰν κωμῳδίαν ἐν Ἠπείρῳ διὰ τῆς μεθόδου τοῦ Ἀλβανισμοῦ, εἰς βάρος τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Ἑλλάδος, καὶ πρὸ παντὸς τῆς Ἑλλάδος. Διότι ἐὰν ἡ Ἰταλία ἤγετο ὑπὸ φιλανθρωπικῶν αἰσθημάτων πρὸς ἀπελευθέρωσιν καὶ ἀνάπτυξιν καὶ διαφώτισιν καὶ ἐκπολίτισιν τῆς ἀλβανικῆς φυλῆς, ἔδει ἀλλοῦ νὰ στήσῃ τὴν ἕδραν τῶν ῥαδιουργικῶν ἐνεργειῶν της καὶ οὐχὶ εἰς τὸ κέντρον τῆς Ἠπείρου, εἰς τὰ Ἰωάννινα, ἔνθα οὐδεὶς Ἀλβανὸς καὶ οὐδεὶς καθολικὸς ὑπάρχει. Ἔδει νὰ στήσῃ τὴν ἕδραν της εἰς τὸ κέντρον τῆς ἀληθινῆς Ἀλβανίας, ἔνθα ὑπάρχουν Ἀλβανοί, ἔνθα ὑπάρχουν καὶ ὁμόδοξοι αὐτῆς ἀλβανικοὶ πληθυσμοί. Καὶ ἐνῷ ἐν τῇ ἀληθινῇ Ἀλβανίᾳ οὐδεμία ἰταλικὴ ἐνέργεια ὑπάρχει, ἐκμεταλλευομένη προπαγανδικῶς ὑπὸ τῆς Αὐστρίας, οὔτε σχολεῖα, οὔτε διανομὴ χρημάτων, οὔτε πράκτορες μυστικοὶ καὶ φανεροί, κτλ. ἐκ μέρους τῆς Ἰταλίας ἡ Ψευδαλβανία, ἡ Ἤπειρος, εἶνε κατακεκλυσμένη ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον ἀπὸ παντὸς εἴδους ἐνεργειῶν τῆς ἰταλικῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ γείνῃ ἡ Ψευδαλβανία ἰταλικὴ χώρα.

Δὲν ἀρνούμεθα, ὅτι ἡ Ἰταλία ἔχει ἀνάγκην τῆς Ἠπείρου ὡς χώρας διδούσης τὰς κλεῖδας τοῦ Ἀδριατικοῦ εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς, ὡς χώρας αὐτάρκους καὶ δυναμένης νὰ διαθρέψῃ ἀριθμόν τινα τέκνων αὐτῆς, δὲν ἀρνούμεθα, ὅτι ἡ Ἀλβανία δὲν παρέχει καμμίαν ὠφέλειαν εἰς τὴν Ἰταλίαν, οὔτε γεωγραφικῶς, οὔτε πλουτολογικῶς, μᾶλλον δὲ δυναμένη νὰ παράσχῃ αὐτῇ μεγάλας δυσκολίας, ἀλλά, δὲν ἕπεται ἐκ τούτου, ὅτι δικαιοῦται ἡ Ἰταλία, χώρα χριστιανικὴ καὶ πεπολιτισμένη, χώρα ὀφείλουσα τὴν πολιτικήν της ἀποκατάστασιν εἰς τὸ δίκαιον τῶν ἐθνικοτήτων, νὰ θελήσῃ νὰ στερήσῃ τὴν μικρὰν Ἑλλάδα χώρας, ἥτις ἀνέκαθεν ὑπῆρξεν ἑλληνική, ἥτις διατηρεῖ ἀμείωτον τὸν ἑλληνικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα, μεθ' ὅλας τὰς καταπιέσεις τῆς τυραννικωτάτης τουρκικῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς ἐπήλυδος ἀλβανικῆς φυλῆς, καὶ ἥτις περισσότερον δύναται νὰ ὠφελήσῃ τὴν φυσικὴν αὐτῆς μητέρα, τὴν Ἑλλάδα, ἢ τὴν Ἰταλίαν, χώραν ἐξ ἴσου ξένην αὐτῇ σήμερον ὅσον καὶ τ' ἄλλα εὐρωπαϊκὰ κράτη. Ἡ Ἰταλία διαπράττει ἀδίκημα κατὰ τοῦ δικαίου τῶν ἐθνικοτήτων ἐν Ἠπείρῳ, τὸ ὁποῖον αὐτὴ ὀφείλει περισσότερον πάσης ἄλλης Δυνάμεως νὰ σέβηται, θὰ ἔπραττε δὲ ἔργον θεῖον, ἔργον ὑψίστης φιλανθρωπίας, ἐάν, ἀντὶ νὰ σκέπτηται περὶ κατακτήσεως τῆς Ἠπείρου, ἐσκέπτετο περὶ ἀπελευθερώσεως αὐτῆς ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, τοῦ ἀφορητοτάτου ζυγοῦ τοῦ κόσμου, καὶ τῆς ἑνώσεως αὐτῆς μετὰ τῆς μητρός της Ἑλλάδος. Ἰδοὺ στάδιον εὐγενοῦς ἀγῶνος, διὰ τοὺς διέποντας τὸ πολιτικὸν σκάφος τῆς Ἰταλίας: ἡ Ἑλληνικωτάτη Ἤπειρος εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπὲρ τῆς ὁποίας ὁ Σάντα Ρόζας καὶ τόσοι εὐγενεῖς Ἰταλοί, ὧν τελευταῖος ὁ Ἀντώνιος Φράττης, ἔχυσαν τὸ πολύτιμον αἷμά των, ἀξιωθέντες τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ Πανελληνίου.

Χ. Χρηστοβασίλης.

Digitized by Google

ΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΕΚ ΤΩΝ ΠΑΠΙΚΩΝ ΤΑΓΜΑΤΩΝ

Μεθ' ὅλας τὰς ἀντιδράσεις τῶν κληρικοφρόνων καὶ τὰς λαϊκὰς ὑπὲρ τῶν διωκομένων μοναχικῶν ταγμάτων διαδηλώσεις, ἡ γαλλικὴ Κυβέρνησις ἀντὶ πάσης θυσίας ἠδυνήθη νὰ ἐπιβληθῇ σοβαρῶς καὶ νὰ καταστήσῃ σεβαστὸν τὸ κράτος τῶν νόμων, ἐξασφαλιζόντων τὴν ἐσωτερικὴν τῆς Δημοκρατίας εὐημερίαν.

Καὶ ἤδη παριστάμεθα πρὸ γεγονότος τετελεσμένου. Πάντα τὰ πνευματικὰ τῶν μοναχῶν Καθιδρύματα, τὰ μὴ στέρξαντα νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τοὺς νόμους τῆς Πολιτείας, ἐκλείσθησαν ἤδη, τὰ δὲ πολυώνυμα μοναχικὰ τάγματα ἀπελαύνονται τοῦ γαλλικοῦ ἐδάφους, ὡς στοιχεῖα πονηρά, ἐπιβουλευόμενα τὰς ἐλευθερίας καὶ τοὺς θριάμβους τοῦ νεωτέρου πνεύματος.

Ἡ τοιαύτη στάσις πολιτείας ἀπέναντι τῶν παπικῶν ὀργάνων δὲν εἶνε γεγονὸς καινοφανές, διότι γενικῶς μὲν εἰπεῖν ἡ ἱστορία τῆς Παπωσύνης εἶνε διηνεκὴς πάλη κατὰ τῆς πολιτείας, ἧς τὴν ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας ὁλοσχερῆ ἐξάρτησιν ἀείποτε ἐπεδίωξεν, ἰδίως δὲ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ μοναχικὰ τάγματα ἡ ἀνθρωπότης ἀπὸ δύο ἤδη αἰώνων πολλάκις παρέστη πρὸ παρομοίου δράματος, ὅπερ ἐξετυλίχθη κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας ἐν τῇ γαλλικῇ Δημοκρατίᾳ. Ἡ κυβέρνησις Combes, διαλύσασα πρὸ μικροῦ σχολὰς παρανόμως λειτουργούσας, βεβαίως δὲν ἐγένετο εἰς τοὺς μοναχοὺς πρόξενος τοσούτων κακῶν, ὅσα οὗτοι ἔπαθον κατὰ τὸ παρελθὸν ἐν ἁπάσῃ τῇ ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ.

Οἱ μοναχοὶ καὶ δὴ οἱ μισητότατοι ἁπάντων Ἰησουῖται ὑπέστησαν ἄλλοτε δεινὰ χαλεπώτατα, ἀκριβῶς διότι οὐδέποτε ἠθέλησαν νὰ δείξωσι σεβασμὸν πρὸς τοὺς νόμους τῶν διαφόρων κρατῶν καὶ νὰ παραιτήσωσι τὰς ὀπισθοδρομικὰς αὐτῶν τάσεις.

Φοβεροὺς διωγμοὺς ὑπέστησαν τὸ πρῶτον ἐν Πορτογαλλίᾳ τῷ 1759. Βραδύτερον δὲ τῷ 1764 ἡ Γαλλία ἀπεφάσισε τὴν ὁλοσχερῆ αὐτῶν ἐξόντωσιν, ταύτης δὲ τὸ παράδειγμα ἐμιμήθησαν καὶ ἡ Ἱσπανία, ἡ Νεάπολις καὶ ἡ Πάρμα.

Ἀλλ' ἐπὶ μᾶλλον καταφανὴς θὰ καθίστατο ἡ ἀντίθεσις τοῦ Ἰησουϊτισμοῦ πρὸς τὸ νεώτερον πνεῦμα κατὰ τοὺς νῦν χρόνους ἐν τῷ μέσῳ τῆς γιγαντιαίας ἐπιστημονικῆς κινήσεως εἰς πάντας τοὺς κλάδους τοῦ ἐπιστητοῦ· οὕτω δὲ ἀναγκαίως ἔδει καὶ αἱ κατακτήσεις τοῦ ἰησουϊτικοῦ πνεύματος νὰ ὦσιν ἀντιστρόφως ἀνάλογοι πρὸς τὴν πρόοδον τῶν φώτων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἐντεῦθεν οὐδὲν ἄπορον διατί ἐν μὲν τῇ Πρωσσίᾳ διὰ νόμου τῷ 1872 ἀπηγο-

Digitized by Google

ρεύθη ἡ ὕπαρξις καὶ ἐνέργεια αὐτῶν ἐν τῷ πρωσσικῷ κράτει, ἐν δὲ τῇ Ἰταλίᾳ, ἕδρα τοῦ Μεγάλου Ποντίφικος, ὑφίσταται ἀδιάλλακτον τὸ μῖσος Πολιτείας καὶ Ἐκκλησίας, ἰδίᾳ δὲ ἀπὸ τοῦ 1870, ὁπότε συντελέσθη τὸ μέγα γεγονὸς τῆς ἑνότητος τοῦ ἰταλικοῦ ἔθνους, γεγονὸς ὅ περ ἐξακολουθοῦσι νὰ βλέπωσι μέχρι τῆς σήμερον μὲ βάσκανον ὀφθαλμὸν ὁ Πάπας καὶ τὰ ὄργανα αὐτοῦ.

Ἐντεῦθεν οὐδὲν τὸ παράδοξον, ἐὰν εἰς ἅπαντα τὰ καθολικὰ κράτη αἱ συγκρούσεις τῆς Πολιτείας καὶ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἀέναοι, ἐντεῦθεν καὶ ὁ νέος διωγμός, ὃν κατὰ τὰς ἡμέρας ἡμῶν ὑπέστησαν τὰ παπικὰ ὄργανα ἐν τῇ καθολικῇ Δημοκρατίᾳ.

Ὁ Ἰησουϊτισμὸς κατεδιώχθη καὶ καταδιώκεται ὡς μεγάλη τοῦ πολιτισμοῦ γάγγραινα, θὰ καταδιώκεται δὲ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, διότι πανταχοῦ ὑποθάλπει τὴν δεισιδαιμονίαν καὶ τὸν φανατισμόν, ἐμπνέει ἀποστροφὴν πρὸς τὰς φιλελευθέρας ἰδέας ὡς ἐπινοήματα τοῦ Σατανᾶ, καὶ μῖσος πρὸς τὴν πρόοδον, πρὸς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ἀληθῆ ἐπιστήμην καθόλου, ὀνειροπολεῖ νὰ ἐπαναφέρῃ τὸ κράτος τῆς βαρβαρότητος τοῦ Μεσαιῶνος μεθ' ὅλων τῶν ἀσχημιῶν του, γενικῶς δ' εἰπεῖν ὀπισθοδρομικὰς καὶ ἀνατρεπτικὰς ἀκολουθῶν ἀρχὰς ταράσσει τὴν εἰρήνην τῆς Εὐρώπης.

Καὶ ἡ μὲν Γαλλία, ὡς καὶ πᾶσα ἄλλη κυβέρνησις μιμουμένη αὐτήν, ἐκτινάσσει τὸν ἐφιάλτην, ὅστις πιέζει τὰ στέρνα αὐτῆς, ἀρνητικῶς ὅμως ἴσως καθίσταται πρόξενος μεγάλων κακῶν ἐν τῇ ἑλληνικῇ Ἀνατολῇ· διότι οἱ μοναχοί, μὴ ἐμπνεόμενοι ὑπὸ αὐταπαρνήσεως χριστιανικῆς καὶ μὴ ἐπιμένοντες ἐν Γαλλίᾳ, ὅπως ἐργασθῶσι νομίμως ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας των καὶ ὑπὲρ τῆς ἀναζωπυρήσεως τοῦ ἀποχαυνωθέντος θρησκευτικοῦ συναισθήματος, ὁπότε καὶ θὰ ἤγειρον τὰς συμπαθείας πάντων, ὡς ἥρωες τοῦ καθήκοντος, ἑτοιμάζονται ἤδη νὰ ἐνσκήψωσι κατὰ σμήνη, ὡς ἠθικὴ πανώλης, ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πατρίδι.

Αἱ στρατιαὶ τῶν μοναχῶν, στρεφόμεναι πρὸς τὸ παρθένον ἔδαφος τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, θὰ καταστῶσιν ἀναντιλέκτως πρόξενοι μεγίστης καὶ ἀνυπολογίστου ζημίας διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν ἀπό τε θρησκευτικῆς καὶ ἐθνικῆς ἀπόψεως. Ἀδικοῦντες δὲ οὕτω τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, οὐ μόνον θὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν ὁλοσχερῆ ματαίωσιν πάσης ἐπιδιωκομένης φιλικῆς ἀνὰ μέσον τῶν δύο Ἐκκλησιῶν προσεγγίσεως, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐγχαράξωσι βαθύτερον ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ Ἔθνους τὸ δόγμα, ὅ περ πρεσβεύει ἤδη ἀπὸ χιλιετηρίδος καὶ ὅπερ συνοψίζεται εἰς τοὺς περιφήμους ἐκείνους τοῦ Νοταρᾶ λόγους, ἤτοι ἐὰν οἱ ἀπὸ τῆς Ἀσίας ἐπιδρομεῖς ἐπετέλεσαν τὸν πολιτικὸν τοῦ Ἔθνους καταποντισμόν, οὐχ ἧττον οἱ ἀπὸ τῆς Δύσεως τηβεννοφόροι ἀείποτε ἐπεβουλεύθησαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ ἐθνικὴν αὐτοῦ ὑπόστασιν.

Καὶ ἤδη ἐπὶ τοῦ πικροῦ παρελθόντος ἐρειδόμενοι, προβαίνομεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀνωτέρω ἡμῶν προτάσεων.

* *
*

Digitized by Google

Τὰ μοναχικὰ τάγματα, ἐγκαθιστάμενα ἐν τῇ Ἀνατολῇ θὰ ζημιώσωσι τὸν Ἑλληνισμὸν ἀπό τε θρησκευτικῆς, καὶ ἐθνικῆς ἀπόψεως.

Ἡ ἐν Βυζαντίῳ ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία καθ' ὅλον τὸν χιλιετῆ αὐτῆς βίον παρίσταται παλαίουσα διηνεκῶς, ὡς θεματοφύλαξ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ καθ' ὅλων μὲν τῶν πανταχόθεν ἐπερχομένων βαρβάρων στοιχείων, ἰδιαίτατα δὲ ἀγωνίζεται κατὰ τῆς αὐτογνωμοσύνης καὶ αὐθαιρεσίας τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας, ἥτις, ἀλλοιώσασα τὸ χριστιανικὸν πνεῦμα, κατά τε τὸ δόγμα, τὴν λατρείαν, καὶ τὸ πολίτευμα, βουλὴν προέθετο τὴν καθυπόταξιν καὶ τὸν ἐκλατινισμὸν τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ μετ' αὐτῆς καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τὸν ἐξαφανισμόν.

Καὶ ὁ μὲν Πατριάρχης Φώτιος καὶ λοιποὶ ἀγωνισταὶ σώζουσι πίστιν καὶ πατρίδα, ὁ δὲ ὁ Παπισμὸς διὰ τῶν σταυροφόρων, καταλύσας τὰ Πατριαρχεῖα Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων καὶ Ἀλεξανδρείας,πήξας δὲ ἐν Κύπρῳ τὰ δικαστήρια τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως, ἐφαίνετο πραγματοποιῶν τὴν βουλὴν αὐτοῦ. Εὐτυχῶς ὅμως αἱ χῶραι ἐκεῖναι σώζονται πρῶτον μὲν διὰ τῶν Μαμελούκων, εἶτα δὲ καὶ διὰ τῶν Τούρκων. Οἱ Τοῦρκοι ἔσωσαν Ὀρθοδοξίαν καὶ ἐθνισμὸν,ἀπειλούμενα ὑπὸ τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας!

Ὅτε δὲ βραδύτερον οἱ Σταυροφόροι ἐκυριάρχησαν τοῦ Βυζαντίου, (1204—1261) ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία διέτρεξε τὸν ἔσχατον τῶν κινδύνων. Εἶνε γνωστὰ τὰ αἴσχη καὶ αἱ βδελυρότητες, ὅσας διέπραξαν εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας τὰ παπικὰ ὄργανα· αἱ πράξεις ἐκεῖναι καταμιαίνουσι τὴν ἱστορίαν.

Συγκλονίσας δὲ ὁ Παπισμὸς ἐκ θεμελίων τὸ Βυζάντιον καὶ γενόμενος ὁ ἠθικὸς αὐτουργὸς τῆς ὑψώσεως τῆς ἡμισελήνου ἐπὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας, δὲν ἔπαυσε παρέχων πράγματα εἰς τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν καὶ μετὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν. Διότι μικρὸν μετὰ τὴν ἅλωσιν βλέπομεν τὸν Πάπαν Γρηγόριον τὸν ΙΓ' (+1583) ἱδρύοντα ἐν Ρώμῃ *Σχολὴν Θεολογικήν*, σκοποῦσαν τὴν μόρφωσιν Ἑλλήνων προσηλύτων, οἵτινες, ἐμπεποτισμένοι τὸ παπικὸν δηλητήριον, θὰ ἐχρησίμευον ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ἀνατολῇ ὡς ἱεραπόστολοι τῆς παπικῆς ἰδέας. Εἶνε δ' ἱστορικῶς ἀναντίλεκτον, ὅτι ἐκ τῆς σχολῆς ταύτης ἐξῆλθον οἱ ἀμειλικτότεροι τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Ὀρθοδοξίας διῶκται.

Ὁ Χῖος Λέων Ἀλλάτιος, ὁ Δημήτριος Πέπανος, Νεόφυτος ὁ ἐκ Ρόδου, Νικόλαος ὁ Κομνηνός, ὁ Ἀλοΐσιος Ἀνδρούτσης καὶ ἡ λοιπὴ χορεία τῶν διαβοήτων Ἑλλήνων ἀρνησιθρήσκων ὑπῆρξαν θρέμματα τῆς Σχολῆς ταύτης.

Βραδύτερον ἱδρύθη τῷ 1622 ἐν Ρώμῃ καὶ ἡ *Ρωμαϊκὴ Προπαγάνδα*.

Κατὰ τὸ ἐπίσημον ἔγγραφον τῆς ἱδρύσεως, αὕτη σκοπὸν εἶχε «νὰ φροντίζῃ περὶ »τῆς ἐπιστροφῆς ἐκείνων, τῶν ἄλλοτε διὰ τοσούτων προτερημάτων πεπροικισμένων »λαῶν τοῦ τουρκικοῦ κράτους, οἵτινες νῦν κεῖνται ἐν καταστάσει βλακείας, ἀνέλαβον δὲ σχεδὸν τὴν φύσιν τῶν θηρίων, καὶ διατηροῦνται μόνον, ὅπως χρησιμεύσωσι »πρὸς πληθυσμὸν τῶν κατοίκων τοῦ Ἅδου,χάριν τοῦ Διαβόλου καὶ τῶν Ἀγγέλων »αὐτοῦ ! ! !»

Digitized by Google

Εὐγνωμοσύνη βεβαίως ὀφείλεται εἰς τὸν ἱδρυτὴν τῆς προπαγάνδας Πάπαν Γρηγόριον ΙΕ' διὰ τὸν φιλελληνισμόν του, ὅστις, θρηνῶν διὰ τὴν «βλακώδη καὶ θηριώδη» κατάστασιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἐξέπεμψεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν τὰς στρατιὰς τῶν πανουργοτάτων Ἰησουϊτῶν του, οἵτινες κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα, ἐπιδραμόντες ἁπάσας τὰς ἑλληνικὰς χώρας, ἐπέπιπτον «ὡς λύκοι βαρεῖς» κατὰ τῶν ἀθώων προβάτων, τὰ ὁποῖα οὐδενὸς οὐδέποτε οὐδαμοῦ τὴν βλάβην ἐπεζήτησαν.

Ἀποτελέσματα τῆς τοιαύτης ἐπιδρομῆς εἶναι ὅτι, οὐ μόνον πανταχοῦ ἐξήσκησαν σκανδαλωδέστατον καὶ αὐθαδέστατον προσηλυτισμόν, ἔν τε τῇ Ἀλβανίᾳ καὶ τῇ Ἠπείρῳ, ἐν Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ, ἐν τῇ Μ. Ἀσίᾳ καὶ εἰς τὰς Νήσους, ἔν τε τῇ Συρίᾳ καὶ τῇ Παλαιστίνῃ, ἀλλ' ὅτι καὶ ἄλλως ἐτάραξαν καὶ πᾶσαν μὲν τὴν Ἐκκλησίαν, ἰδίᾳ δὲ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ τὸ τῆς Ἀντιοχείας. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐνισχυόμενοι ὑπὸ τῶν πρέσβεων τῶν καθολικῶν Δυνάμεων, μετερχόμενοι δὲ πάντα τὰ μέσα, θεμιτά τε καὶ ἀθέμιτα, παρεσκεύασαν πολλάκις θυέλλας ἐν τῷ κλυδωνιζομένῳ ἤδη ἐκκλησιαστικῷ σκάφει τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐνίοτε δὲ κατώρθουν νὰ ἑλκύωσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν καὶ πολλοὺς πατριάρχας καὶ μητροπολίτας, ὡς τὸν πατριάρχην Ἀθανάσιον Παττελάριον, Ἱερεμίαν τὸν Γ', τὸν Βερροίας Κύριλλον, τὸν Ἀμασείας Γρηγόριον, τὸν Ἀλεξανδρείας Δημήτριον Καπασούλην καὶ ἄλλους. Τὸν δὲ Πατριάρχην Κύριλλον τὸν Λούκαριν, λυσσωδῶς πολεμοῦντα τὰς Ἰησουϊτικὰς ἐπιδρομάς, κατώρθωσαν διὰ ῥαδιουργιῶν παρὰ τῇ Πύλῃ νὰ ῥίψωσι πεντάκις ἀπὸ τοῦ θρόνου, ἡ δὲ τελευταία πτῶσις ἐπήνεγκε καὶ τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον († 1638), διότι ἐσυκοφαντήθη ὑπὸ τῶν Ἰησουϊτῶν παρὰ τῷ Σουλτάνῳ, ὡς ἔνοχος ἐσχάτης προδοσίας.

Τοιαῦτα τὰ ἐν Κων]πόλει ἀποτελέσματα τῆς ἰησουϊτικῆς ἐπιδρομῆς. Καὶ ταῦτα μὲν ἀρκούντως δύνανται νὰ φωτίσωσιν ἡμᾶς καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, ἐπικειμένης νέας ἐπιδρομῆς, οὐχ ἧττον ὅμως ἵνα ἔχωμεν πληρεστέραν τὴν εἰκόνα τοῦ πικροῦ παρελθόντος ἀναγράφομεν καὶ τὰ ἑξῆς.

Ὅτε κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ἐξερράγη τὸ τέταρτον σχῖσμα ἐν τῷ ἀτυχεῖ Πατριαρχείῳ τῆς Ἀντιοχείας, οἱ Ἰησουῖται, οὐ μόνον διὰ τῶν ῥαδιουργιῶν αὐτῶν ἔρριπτον ἔλαιον εἰς τὴν πυρκαϊάν, ἀλλὰ καὶ κατώρθωσαν νὰ ἑλκύσωσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν τὸν Ἀθανάσιον Δ' (1700) καὶ νὰ ῥίψωσι βαθείας ῥίζας ἐν Συρίᾳ. Βραδύτερον δὲ ἐπωφεληθέντες τὴν πρὸς τὸ ποίμνιον αὐτοῦ διάστασιν τοῦ φανατικοῦ πατριάρχου Συλβέστρου, 1724) ἐπέπεσον ὡς λύκοι καὶ ἀπεπλάνησαν χιλιάδας προβάτων· ἔκτοτε δὲ τοσαύτην ἀπετέλεσαν θραῦσιν, ὥστε κινδυνεύει ἐξ ὁλοκλήρου ἡ Ὀρθοδοξία ἐν Συρίᾳ καὶ Παλαιστίνῃ.

Τοιοῦτον τὸ παρελθὸν τῶν ἐπιδρομέων μοναχῶν. Οὐδεμία δ' ἀμφιβολία ὅτι κατακλύζοντες καὶ αὖθις τὴν Ἀνατολήν, θὰ ἐπαναλάβωσι τὰ αἴσχη καὶ τὰς βδελυγμίας τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Σήμερον οἱ μοναχοί, εἰ καὶ καταδιώκονται ἐκ τῆς πατρίδος αὐτῶν, θὰ εὕρωσι πλειοτέραν ὑποστήριξιν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἢ κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα

Digitized by Google

ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Δυνάμεων. Εἶνε πρόσφατον ἔτι τὸ γεγονὸς τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις δίκης, καθ᾽ ἣν τῇ ἐπεμβάσει τῶν προξένων Γερμανίας καὶ Ἰταλίας κατεδικάσθησαν οἱ ἡμέτεροι· ἐκηρύχθησαν δὲ ἀθωότεροι περιστερᾶς οἱ Φραγκισκανοὶ μοναχοί, οἵτινες ἤρξαντο πρῶτοι χειρῶν ἀνόμων.

Ὁ σφαγιασμὸς οὗτος τοῦ δικαίου τῶν ἡμετέρων, ἐμβάλλει εἰς ἡμᾶς τοσαύτας ἀνησυχίας, ὥστε νὰ σκεπτώμεθα περὶ αὐτῆς ταύτης τῆς ὑπάρξεως ἡμῶν, ἐὰν ἡ Τουρκία ἀδυνατεῖ τοῦ λοιποῦ νὰ ἐνισχύῃ τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα τῶν Ἁγιοταφιτῶν, ὅστις συνάμα εἶνε καὶ ἀγὼν τῆς ὑπάρξεως τῶν Τούρκων.

Ἀλλὰ διὰ τοῦ μελετωμένου νέου μοναχικοῦ κατακλυσμοῦ βεβαίως τὰ ἡμέτερα θὰ φθάσωσιν εἰς χαλεπώτερον σημεῖον.

Οὐ μόνον δὲ διὰ τῶν ἄνω ἐκτεθέντων οἱ ἐπιδρομεῖς, ἐπιβουλευόμενοι τὴν Ὀρθοδοξίαν θὰ ἐπιβουλευθῶσι καὶ αὐτὸν τὸν Ἑλληνισμόν, ἀλλὰ καὶ ἄλλως μέλλουσι νὰ βλάψωσι τὴν Πίστιν ἡμῶν καὶ τὴν Πατρίδα, ἱδρύοντες νέα σχολεῖα καὶ ἀναλαμβάνοντες τὴν ἐκπαίδευσιν τῆς νεότητος.

Ἐν πρώτοις θὰ νοθεύσωσι τὴν πίστιν τὴν ὀρθόδοξον τῆς νεότητος, εἶτα δὲ καὶ ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως μέλλουσι νὰ ἐπιδράσωσιν ὀλεθρίως. Ἐν τῷ λεξικῷ τοῦ Βατικανοῦ δὲν εἶναι ἀναγεγραμμέναι αἱ λέξεις *πρόοδος* καὶ *ἐλευθερία*. Ἀφ᾽ οὗ ὁ Παπισμὸς ἐξακολουθεῖ καὶ ἐν Κ' αἰῶνι ν᾽ ἀναγράφῃ εἰς τὸν πίνακα τῶν ἀπηγορευμένων βιβλίων πάντα τὰ ἀριστουργήματα τῆς παγκοσμίου φιλολογίας, ἀφ᾽ οὗ ἐν Ρώμῃ ἀναθεματίζονται πάντα τὰ νεώτερα φιλοσοφικὰ συστήματα καὶ ἐπιβάλλεται μόνον ἡ φιλοσοφία Θωμᾶ τοῦ Ἀκυινάτου καὶ πάντα τὰ ἐξαμβλώματα τοῦ βαρβάρου μεσαιῶνος, ἀφ᾽ οὗ αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι εἶνε διὰ τὸν Παπισμὸν τέχναι τοῦ Σατανᾶ, οἱ δὲ μεγάλοι φυσιοδῖφαι, οἱ προφῆται τοῦ πνεύματος, οἱ μυσταγωγοὶ τῆς ἐπιστήμης καὶ πάντες, ὅσοι προβιβάζουσι τὸν πολιτισμὸν καὶ τὰ φῶτα, ἐνεργοῦσιν ἐν ὀνόματι τοῦ Βεελζεβούλ, ἀφ᾽ οὗ οἱ Ἰησουῖται παραχαράττουσι τὰς ἱστορικὰς περγαμηνὰς οὐχ ἧττον τῶν Βουλγάρων, εἶνε πασίδηλον ὅτι μᾶλλον τὸν σκοτισμὸν τῆς διανοίας θὰ ἐπιδιώξωσι· θέλουσι δὲ μορφώσῃ νέους, δι᾽ οὓς ἡ ἱερὰ λέξις *Πατρίς*, ἡ δονοῦσα τὰς καρδίας καὶ ἐμπνέουσα μεγάλα καὶ γενναῖα, θὰ εἶνε λέξις κενὴ καὶ ἄνευ σημασίας. Ὁ Ἰουσουϊτισμὸς δὲν ἔχει πατρίδα· πατρίς του εἶνε ὁ Πάπας καὶ μόνος ὁ Πάπας· ἐντεῦθεν καὶ οἱ ὑπ᾽ αὐτῶν ἐκπαιδευόμενοι θὰ καταστῶσιν παρόμοιοι τῶν Λεβαντίνων ἐκείνων, οἵτινες κατὰ τὴν Μεγάλην Ἐθνεγερσίαν ἡμῶν, οὐ μόνον διετέλεσαν ἀδιάφοροι, ἀλλὰ καὶ προὔδωκαν πολλάκις τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα. Τοῦτο δὲ μαρτυρεῖ, ὅτι ὀρθοδοξία καὶ Ἑλληνισμὸς εἶνε τοσοῦτον ἀλληλένδετα, ὥστε ὁ προδότης τῆς πίστεως εἶνε καὶ προδότης τῆς πατρίδος καὶ ὁ ἀρνούμενος τὴν Ὀρθοδοξίαν, ἀρνεῖται αὐτὸν τοῦτον τὸν Ἑλληνισμόν

Πρόδηλος ὅθεν ἡ μεγίστη ἐθνικὴ ζημία, ἐὰν οἱ ἐπιδρομεῖς πολλαπλασιάσωσι τὰς σχολὰς αὐτῶν καὶ ἀναλάβωσι τὴν ἐκπαίδευσιν τῆς ἑλληνικῆς νεότητος.

Digitized by Google

*
* *

Ἡ ἐν τῇ ἑλληνικῇ Ἀνατολῇ ἐπίτασις τῶν προσηλυτιστικῶν ἐνεργειῶν τοῦ παπισμοῦ διὰ τῆς μελετωμένης νέας καλογηρικῆς ἐπιδρομῆς, οὐ μόνον θὰ ζημιώσῃ θρησκευτικῶς καὶ ἐθνικῶς τὸν ἑλληνισμόν, ἀλλὰ καὶ θὰ *συντελέσῃ εἰς τὴν ὁλοσχερῆ ματαίωσιν πάσης ἐπιδιωκομένης φιλικῆς ἀνὰ μέσον τῶν Ἐκκλησιῶν προσεγγίσεως*.

Ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις, κηρύξασα τὰς μεγάλας κοινωνικὰς ἀληθείας καὶ τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα, καθιέρωσε καὶ τὰς ἰδέας τῆς ἀνεξιθρησκείας καὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως· εἶνε ἰδέαι κατ' οὐσίαν περιεχόμεναι ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Θεανθρώπου, ἀλλ' ἡ βαρβαρότης τοῦ μεσαιῶνος ἀπέσβεσε τὰ ἀνθρώπινα ταῦτα δικαιώματα.

Σήμερον, μετὰ τὸν θρίαμβον τοῦ νεωτέρου πνεύματος, ἀδύνατον πλέον νὰ προκληθῶσι πόλεμοι θρησκευτικοί, οἵτινες κατεμίαναν τὸν πολιτισμὸν κατὰ τοὺς παρελθόντας σκοτεινοὺς αἰῶνας. Εἰς ἅπαντα τὰ συντάγματα τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν ἀναγράφεται ἤδη μεταξὺ τῶν πρώτων καὶ ἡ ἀνεξιθρησκεία καὶ ἡ ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως. Τοῦτο δέ, ἀποτελοῦν ἀληθῆ θρίαμβον τοῦ πολιτισμοῦ, συμβάλλεται μεγάλως καὶ εἰς τὴν ὑπὸ πάντων ποθουμένην προσέγγισιν καὶ ἀδελφικὴν ἀλληλεγγύην τῶν διαφόρων ἐκκλησιῶν, τῶν κεχωρισμένων ἀπ' ἀλλήλων. Αἱ τάσεις αὗται τῆς προσεγγίσεως, αἰρομένων τῶν λόγων τοῦ χωρισμοῦ δι' εἰλικρινοῦς καὶ ἀληθοῦς ἐπιστημονικῆς συζητήσεως, ἀπὸ μακροτάτου χρόνου παρατηρούμεναι, ἐπετάθησαν ἰδίᾳ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Ἡ ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία τείνει ἤδη ἡμῖν ἀδελφικὴν τὴν δεξιάν· οἱ παλαιοκαθολικοὶ φέρονται πλησίστιοι πρὸς τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, διευκρινιζομένων δὲ σαφέστερον δογματικῶν τινων ὅρων, ἡ ἕνωσις ἐπέρχεται ἀφ' ἑαυτῆς. Ἐπ' ἴσης καὶ ἡ παπικὴ Ἐκκλησία οὐχὶ ἅπαξ δι' ἐγκυκλίων ἐπόθησε νὰ ἴδῃ συντελουμένην τὴν ἕνωσιν, ὅπως οὕτω «γίνῃ μία ποίμνη καὶ εἷς ποιμήν».

Ἀλλ' ἐὰν ἡ μετὰ τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας ἕνωσις τῶν Ὀρθοδόξων εἶνε ἀδύνατος, καθόσον καὶ ὁ νῦν παπεύων Λέων ΙΓ', προσκαλῶν ἡμᾶς εἰς ἕνωσιν, ἐννοεῖ ὑποταγὴν καὶ ἀλλοίωσιν τῆς Ὀρθοδοξίας, οὐχ ἧττον ὅμως ἡ ἀγάπη ἡ χριστιανικὴ καὶ ἡ ἠθικὴ ἀλληλεγγύη ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς Ἐκκλησίας εὐκόλως δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ, ἐπιβαλλομένη ἄλλως καὶ ὑπὸ τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος καὶ τοῦ ἀληθοῦς πολιτισμοῦ. Ἐὰν ὁ Λέων ΙΓ' διαφλέγεται ὑπὸ συνδιαλλακτικῶν αἰσθημάτων, ἡμεῖς τηροῦμεν τὸ πνεῦμα τοῦτο τῆς ἀγάπης διὰ τῆς ἡμετέρας χριστιανικῆς πολιτείας ἀπὸ δέκα ἐννέα ἤδη αἰώνων· δυστυχῶς ὅμως, ἀφ' οὗ ἡ δογματικὴ ἕνωσις εἶνε σήμερον πάντῃ ἀδύνατος, δὲν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ οὐδὲ ἡ ἀδελφικὴ προσέγγισις καὶ ἐπικοινωνία. Τὴν εὐθύνην δὲ ταύτην ὑπέχει ὁ Παπισμός.

Εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες, στρέψαντες ἀπὸ δεκαετηρίδων ἀλλαχοῦ τὴν προσοχὴν ἐκεῖ, ὅθεν ἐπικρέμαται ὁ κίνδυνος τοῦ ἐθνικοῦ κατακλυσμοῦ, ἐγρηγοροῦντες δὲ πρὸς ἀποσόβησιν τῆς ἀπὸ τοῦ Βορρᾶ καταιγίδος, οὐ μόνον δὲν προσέσχομεν τὸν νοῦν εἰς τὴν πολιτείαν τοῦ Παπισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐθεωρήσαμεν ἔργον ἐθνικῆς ἀνάγκης νὰ ἐνισχυθῶμεν ἠθικῶς ἐκ τοῦ Βατικανοῦ. Ἐλησμονήσαμεν ὅμως ὅτι καὶ ὁ

Digitized by Google

Λέων ΙΓ' μεθ' ὅλ τὰ ἀποδιδόμενα αὐτῷ μεγάλα πλεονεκτήματα, εἶνε γνήσιος Πάπας, φέρων ἐπὶ τῶν ράχεων αὐτοῦ τὰς παπικὰς παραδόσεις τῶν προκατόχων του.

Ὡς γνήσιος Πάπας, ἐκμεταλλευόμενος τὴν δεινὴν θέσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, παλαίοντος ἐν τῇ ἀλυτρώτῳ Ἑλλάδι ν' ἀναχαιτήσῃ τὸν πανυλαυϊστικὸν χείμαρρον, λίαν φιλοφρόνως ἐπολιτεύθη πρὸς ἡμᾶς κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, οὐχὶ ὅμως ἄνευ ὀπισθοβουλίας. Οἱ ὑπολογισμοὶ τοῦ Λέοντος κατεδείχθησαν τόσον κατὰ τὸ 1894, ὁπότε ἀπεφάσισε τὴν ἵδρυσιν θεολογικῆς Σχολῆς Ὀρθοδόξου (;) ἐν μέσῃ Κων]πόλει, ὅσον καὶ κατὰ τὸ 1901, ὁπότε τῇ 20 Νοεμβρίου ἀπέστειλε τὴν γνωστὴν ἐγκύκλιον περὶ ἱδρύσεως θεολογικῆς Σχολῆς ἐν Ἀθήναις. Ἐννοεῖ νὰ ἐπαναλάβῃ τὸ πείραμα τῆς Δαμασκοῦ, μεταβάλλων τὰ σπουδαιότερα τοῦ ἑλληνισμοῦ κέντρα εἰς ἑστίας καὶ προσηλυτιστικὰ ὁρμητήρια, ὅπόθεν νὰ διασπείρωνται τὰ φανατικὰ αὐτοῦ ὄργανα καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος. Ἡ πολιτεία αὐτὴ τοῦ Λέοντος βεβαίως εἰς δικαίας ἐμβάλλει ἡμᾶς δυσπιστίας περὶ τῆς εἰλικρινείας τῶν φιλικῶν αὐτοῦ διαθέσεων καὶ ἐὰν βραδύνῃ ἐπὶ πολὺ εἰσέτι ἡ ἠθικὴ ἀνὰ μέσον τῶν Ἐκκλησιῶν ἀλληλεγγύη, εὐθύνην ὑπέχει ὁ Ποντίφηξ τῆς Ρώμης.

Ἐὰν δὲ ὁ Λέων ΙΓ' οὐ μόνον δὲν ἀνακόψῃ, ἀλλὰ καὶ ἐνισχύσῃ καὶ χειραγωγήσῃ τὴν φορὰν τῶν διωκομένων ταγμάτων αὐτοῦ, κατερχομένων εἰς τὴν ἀτυχῆ Ἀνατολήν, ἂς εἶνε βέβαιος ὅτι θὰ ἐπαυξήσῃ τὰ μίση ὀρθοδόξων καὶ καθολικῶν μέχρι λύσσης καὶ θὰ ἐπιρρώσῃ ἐπὶ μᾶλλον τὴν ἐπικρατοῦσαν καὶ παρ' ἡμῖν τοῖς Ἕλλησιν ἰδέαν, ὅτι ὁ Παπισμὸς εἶνε πληγὴ τοῦ πολιτισμοῦ ἀθεράπευτος. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν καὶ ἡ ποθουμένη φιλικὴ προσέγγισις εἶνε καὶ θὰ εἶνε καθαρὰ χίμαιρα, ἐνόσω ὁ Παπισμὸς ἐξακολουθεῖ τὴν αὐτὴν τακτικήν, μὴ θέλων νὰ ἀφήσῃ ἥσυχον τὸ ἑλληνικὸν Ἔθνος, ἀγωνιζόμενον τὸν περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνα κατὰ ποικιλωνύμων ἐχθρῶν, ὁρατῶν καὶ ἀοράτων, ἐπιβουλευομένων τὰ ἱερώτερα αὐτοῦ.

* * *

Μετὰ τὴν ἀναγραφὴν τῶν ἀνωτέρω, εὔδηλον ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς ἀδικούμενος καὶ ζημιούμενος πολλαχῶς ὑπὸ τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ἐλπίζῃ ἀδέλφωσιν παρὰ φίλων δολίων, *θὰ ἐξακολουθῇ νὰ πρεσβεύῃ τὸ δόγμα* ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐπρέσβευσαν οἱ Φώτιοι, οἱ Κηρουλάριοι οἱ Εὐγενικοί, δόγμα, ὅπερ συνοπτικῶς ἐξεδήλωσε, κατὰ τὰς ὀδυνηροτάτας ἡμέρας τῆς πτώσεως τοῦ Βυζαντίου, ὁ μέγας Δοὺξ Νοταρᾶς: «*κρειττότερον ἰδεῖν φακιόλιον τουρκικὸν ἢ τιάραν λατινικήν*».

Οὐδαμῶς αἰσχυνόμεθα νὰ πρεσβεύωμεν καὶ σήμερον τὸ δόγμα τοῦτο, ἐνόσῳ βλέπομεν τὸν Παπισμὸν ἀνεπίδεκτον διορθώσεως.

Ἐψέχθημεν πολλάκις διὰ τὴν πρὸς τὸν ἀδικοῦντα ἡμᾶς παπισμὸν ἔχθραν, καὶ ἐχαρακτηρίσθη ὑπό τινων ἡ πολιτεία ἡμῶν αὕτη ὡς δεισιδαιμονία.

«Εἰς τὴν δεισιδαιμονίαν ὅμως ταύτην, γράφει ὁ σοφὸς Κοραῆς, ἂν ἐγέννησέ ποτε »καλὸν ἡ δεισιδαιμονία, *χρεωστοῦμεν οἱ σημερινοὶ Γραικοὶ τὴν ὕπαρξίν μας*. Χωρὶς »τὸ εὐτυχέστατον τοῦτο πεῖσμα τῶν πρὸ ἡμῶν καὶ ἡ δεισιδαιμονία ἤθελεν αὐξηθῇ »ἐπὶ πλέον καὶ τὰ πολυπληθῆ τάγματα τῶν μοναχῶν ἔμελλον νὰ καταβρωμίσωσι »τὸ ἔδαφος τῆς ταλαιπώρου Ἑλλάδος καὶ τὰ νερωνικὰ τῆς ἱερᾶς ἐξετάσεως δικαστή»ρια νὰ φλογίζωσι τοὺς Ἕλληνας, ὡς κατέφλεξαν μυριάδας δυτικῶν καὶ ἡ ἀνατο»λικὴ Ἐκκλησία νὰ ὑποταχθῇ ὡς εἰς κεφαλὴν εἰς τὸν Πάπαν.»

Ὅσοι ἔπαυσαν κατεχόμενοι ὑπὸ τῆς τοιαύτης ἐθνικῆς ἡμῶν δεισιδαιμονίας ἀπωλέσθησαν ὡς ἀεὶ διὰ τὸν Ἑλληνισμόν. Ἡ ἱστορία ἀναγράφει τὴν πικρὰν ταύτην

Digitized by Google

ἀλήθειαν πιστουμένην ὑπὸ πολλῶν γεγονότων. Ὁ Βησσαρίων, ὅστις δὲν κατείχετο ὑπὸ τῆς γενικῆς δεισιδαιμονίας τοῦ Ἔθνους του καὶ ἐπρόδιδε Ἑλληνισμὸν καὶ Ὀρθοδοξίαν, εἰς χρόνον καθ᾽ ὃν καταποντιζομένης τῆς ἐν Βυζαντίῳ ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, τὸ ἑλληνικὸν Ἔθνος διήρχετο τὴν ὀδυνηροτέραν ἱστορικὴν στιγμήν, ἰδοὺ τί ἔγραφε πρὸς τὸν παιδαγωγὸν τοῦ δεσπότου Θωμᾶ: «Εἶνε γὰρ χρεία νὰ ζῶσι τὰ παιδία λατινικῶς, καθὼς μὲ τὸν μακαρίτην τὸν πατέρα τους ἐσυντύχαμεν περὶ τούτου. Καὶ ἐκεῖνος ἐβούλετο νὰ τὰ ἐνδύσῃ καὶ νὰ τὰ ποιήσῃ νὰ ζοῦν φράγγικα παντελῶς, ἤγουν νὰ ἀκολουθῶσι τὴν ἐκκλησίαν κατὰ πάντα ὡσὰν Λατῖνοι καὶ οὐχὶ ἄλλέως, νὰ ἐνδύωνται λατινικῶς, νὰ μάθωσι νὰ γονατίζουν τοὺς ὑπερέχοντας».

Τοιοῦτο τὸ φρόνημα καὶ πάντων, ὅσοι δὲν κατέχονται ὑπὸ τῆς δεισιδαιμονίας ἡμῶν ταύτης. Ὑπὸ τῆς δεισιδαιμονίας ταύτης ἐνεπνέοντο βεβαίως καὶ πάντες οἱ ἀγωνισθέντες εὐθαρσῶς τὸν εὐγενῆ ἐθνικὸν ἀγῶνα.

Ἐντεῦθεν δὲν εἶνε ἄπορον, διατί καὶ ἡ ἀνωτάτη τῆς Ὀρθοδοξίας κορυφή, ὁ νῦν Ἐθνάρχης, ὁ γεραρὸς Πατριάρχης Ἰωακεὶμ ὁ Γ, ἐξέδωκεν ἐσχάτως τὴν ἀξιοσημείωτον αὐτοῦ ἐγκύκλιον, ἐντελλόμενος εἰς πάντας τοὺς Μητροπολίτας, λογάδας καὶ προκρίτους, ὅπως προφυλάσσωνται ἀπὸ τῆς λύμης τῶν παπικῶν ταγμάτων καὶ ἐμμείνωσι πιστοὶ εἰς τὸ ἐθνικὸν δόγμα : ὅτι *ἐὰν οἱ ἀπὸ τῆς Ἀσίας ἐπιδρομεῖς ἐπετέλεσαν τὸν πολιτικὸν τοῦ Ἔθνους καταποντισμόν, οὐχ ἧττον οἱ ἀπὸ τῆς Δύσεως ἀείποτε ἐπεβουλεύθησαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ ἐθνικὴν αὐτοῦ ἐξόντωσιν.*

Καὶ ἡ ἡμετέρα ἑταιρεία, ἀμυνομένη κατὰ τῶν παντοίων τοῦ Ἔθνους ἐπιβούλων ἐχθρῶν, ἀγωνιζομένη, δὲ πρὸς ἔξαρσιν τοῦ ἐθνικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ συναισθήματος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ κατέχηται ὑπὸ τῆς δεισιδαιμονίας ταύτης.

Ἐντεῦθεν δὲ παρακολουθοῦσα καὶ τὰς κινήσεις τῶν παπικῶν ὀργάνων τῶν ἀναλαβόντων τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν ἑλληνοπαίδων καὶ κατιδοῦσα τὸν ἐξ αὐτῶν ἐθνικὸν κίνδυνόν, ἐξέδωκε τὴν ὑπὸ ἡμερομ. 10 Ἰανουαρίου ἐ. ἔ. ἐγκύκλιον πρὸς τοὺς προέδρους τῶν ἁπανταχοῦ τμημάτων αὐτῆς, ὅπως καταπολεμήσωσι πάσῃ δυνάμει τὸ ἀντιχριστιανικὸν καὶ ἀντεθνικὸν τῶν προπαγανδιστῶν ἔργον.

Ἤδη δὲ ὁπότε ὁ κίνδυνος ἐπικρέμαται ἀμεσώτερον, ἡ ἐθνικὴ φιλοτιμία ἐπιβάλλει νὰ λάβωμεν ὅπλα φοβερώτερα καὶ νὰ κηρύξωμεν ἀληθῆ σταυροφορίαν κατὰ τῶν ἐπιδρομέων, οἵτινες ἔρχονται νὰ ταράξωσι τὴν ἡσυχίαν τοῦ ταλαιπώρου Ἔθνους.

Ἔστω βέβαιος ἡ Α. Ἁγιότης ὁ Πάπας, ὅτι θὰ ἀγωνισθῶμεν ἀπεγνωσμένως κατὰ τῶν ὀργάνων αὐτοῦ, ἀπειλούντων τὰ ἱερώτερα ἡμῶν, τὴν πίστιν καὶ τὴν πατρίδα.

Ἐὰν ἡ Γαλλία καταδιώκῃ τὰ τάγματα, ὡς ἐπίβουλα στοιχεῖα, ἡμεῖς οἱ μυρία κατὰ τὸ παρελθὸν ὑποστάντες, ἔχομεν πλειοτέρους λόγους ν᾽ ἀποκρούσωμεν αὐτοὺς πάσῃ δυνάμει. Θαρροῦντες εἰς τὴν πίστιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἔχομεν τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἡ φωνὴ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου θέλει ἀντηχήσῃ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Ἔθνους, διότι εἶνε φωνὴ κυροῦσα τὸ δόγμα αἰώνων ὁλοκλήρων, ὅτι δηλ. *ἐὰν οἱ ἀπὸ τῆς Ἀσίας κατακτηταὶ ἐπετέλεσαν τὸν πολιτικὸν κατακλυσμὸν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, οὐχ ἧττον οἱ ἀπὸ τῆς Δύσεως ἐπιδρομεῖς ἐπεζήτησαν καὶ ἐπιδιώκουσι τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ ἐθνικὴν αὐτοῦ ἐξόντωσιν.*

Εὐμολπίδης

Digitized by Google

Η ΝΕΑ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ

Ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἐν Γαλλίᾳ διωγμῶν τῶν μοναχικῶν ταγμάτων τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐξέδωκε τὴν ἑπομένην σοβαρωτάτην ἐγκύκλιον.

«† ΙΩΑΚΕΙΜ, ἐλέῳ Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

«Ἱερώτατοι Μητροπολῖται, Θεοφιλέστατοι Ἐπίσκοποι, εὐλαβέστατοι Ἱερεῖς, τιμιώτατοι Δημογέροντες, Ἐπίτροποι, Ἔφοροι, Πρόκριτοι καὶ λοιποὶ πάντες εὐλογημένοι Χριστιανοὶ τῶν θεοσώστων Ἐπαρχιῶν τοῦ καθ' ἡμᾶς κλίματος, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητοὶ ἀδελφοὶ καὶ συλλειτουργοὶ καὶ τέκνα ἐν Κυρίῳ περισπούδαστα τῆς ἡμῶν Μετριότητος, χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ. Ἕκαστος ὑμῶν τῶν εὐσεβῶν γινώσκει, ὅτι ἱερώτατον ἔχομεν καθῆκον νὰ τηρῶμεν ἀγρύπνως ὅσα παρέδωκαν εἰς ἡμᾶς οἱ πατέρες ἡμῶν καὶ νὰ φυλάττωμεν ἀκριβῶς ὅσα μᾶς ἐδίδαξαν, διότι ὅταν τοῦτο πράττωμεν, τότε καὶ τὴν ψυχὴν ἡμῶν σώζομεν καὶ εἰς τὴν πρόοδον τῶν κοινῶν πραγμάτων τοῦ γένους ἡμῶν συντελοῦμεν. Τὸ καθῆκον τοῦτο μολονότι γνωρίζετε ὅλοι καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐκτελεῖτε, ἐν τούτοις νομίζομεν καλὸν καὶ σήμερον νὰ τὸ ὑπενθυμίσωμεν εἰς ὅλους ὑμᾶς, κληρικούς τε καὶ λαϊκούς, ποιμένας, προεστῶτας, ἱερεῖς, δημογέροντας, ἐφόρους, ἐπιτρόπους, προκρίτους καὶ εἰς κάθε ἐν γένει εὐσεβῆ καὶ ὀρθόδοξον Χριστιανὸν καὶ πρὸ πάντων εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι, ὡς ἐκ τῆς θέσεώς των ἔχουν τὴν φροντίδα καὶ ἐπιστασίαν τῶν σχολείων, καὶ εἰς τοὺς γονεῖς, οἱ ὁποῖοι χρεωστοῦν νὰ δίδουν ἀνατροφὴν καὶ παιδείαν χριστιανικὴν ὀρθόδοξον εἰς τὰ τέκνα αὐτῶν, χωρὶς νὰ ἐκθέτουν αὐτὰ εἰς κίνδυνον ψυχικῆς καὶ ἐθνικῆς ἀπωλείας, παραδίδοντες αὐτὰ εἰς χεῖρας διδασκάλων ξένων, ἀλλοθρήσκων καὶ ἀλλογενῶν, ὡς πολλάκις μετὰ λύπης βλέπομεν, ὅτι συμβαίνει καὶ ἐνταῦθα εἰς τὴν πρωτεύουσαν, καὶ εἰς πολλὰ μέρη τῶν ἐπαρχιῶν.

«Καὶ ἀληθῶς, μετὰ πατρικῆς προνοίας ἐξετάσαντες, ἐβεβαιώθημεν, ὅτι εἰς τὰ ὑπὸ τῶν ξένων συντηρούμενα Σχολεῖα ἢ ὅλοι οἱ μαθηταί, ἢ οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν, ἀνήκουν εἰς ὀρθοδόξους καὶ ὁμογενεῖς οἰκογενείας, αἱ ὁποῖαι ἀσυλλογίστως παραδίδουν τὰ τέκνα των εἰς χεῖρας καθολικῶν καὶ προτεσταντῶν διδασκάλων διὰ νὰ μάθουν δῆθεν ξένας γλώσσας καὶ λάβουν εὐρωπαϊκὴν ἀνατροφὴν καὶ πρακτικὴν μόρφωσιν, χωρὶς νὰ συλλογισθοῦν, ὅτι τοιουτοτρόπως οἱ μαθηταὶ οὗτοι ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὴν θρησκείαν καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν πατέρων αὐτῶν, χάνουν καθ' ὁλοκληρίαν τὴν ἁγνότητα καὶ ἁπλότητα τῶν προγονικῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων καὶ ἐπὶ τέλους βαδίζουν εἰς τὴν ἀπώλειαν καὶ διαφθοράν, ὀπαδοὶ δὲ καὶ ἀκόλουθοι ξένης διδασκαλίας γινόμενοι ἀμέσως τὴν θρησκείαν αὐτῶν ἀπαρνοῦνται, ἢ ψυχροὶ εἰς τὸ γένος καὶ ἀ-

Digitized by Google

διάφοροι καθιστάμενοι, εἶνε ἕτοιμοι ν' ἀρνηθῶσι καὶ γονεῖς καὶ Ἐκκλησίαν, καὶ πατρίδα, εἰς πρώτην τυχοῦσαν περίστασιν.

«Ὁ κίνδυνος οὗτος, ὁ ψυχικὸς καὶ ἐθνικός, χρονολογεῖται βεβαίως ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν, διότι αἱ προσπάθειαι τῶν ξενογλώσσων καὶ ἀλλοδόξων τούτων διδασκάλων οὐδέποτε ἔπαυσαν. Ἐὰν δ' οὗτοι ὀλίγους σχετικῶς ἔδρεψαν καρπούς, τοῦτο χρεωστεῖται ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν μητρικὴν πρόνοιαν τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν πατροπαράδοτον εὐσέβειαν καὶ φιλογένειαν τοῦ ὀρθοδόξου χριστιανικοῦ λαοῦ, ὅστις, ἐπὶ σειρὰν αἰώνων μένων πιστὸς εἰς τὰ πάτρια, ἀπέδειξεν ὅτι δὲν κλονίζεται εἰς τὰς θρησκευτικὰς καὶ ἐθνικὰς παραδόσεις του, ἀλλὰ μὲ βλέμμα δυσπιστίας καὶ ὑποψίας βλέπει τὰ ὑπὸ τῶν ξένων τούτων ἐγκαθιδρυόμενα ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα καὶ γινώσκει νὰ προσέχῃ καὶ νὰ προφυλάττηται ἀπὸ τὰς στηνομένας ἰησουϊτικὰς πλεκτάνας.

Ὁ λόγος ἡμῶν καὶ αἱ πατρικαὶ ἡμῶν αὗται συμβουλαὶ στρέφονται κυρίως πρὸς τὰς ἐξαιρέσεις τοῦ κανόνος τούτου, ἤτοι πρὸς τοὺς γονεῖς ἐκείνους, οἵτινες, εἴτε ἐν ἀγνοίᾳ τῶν πραγμάτων, εἴτε διότι παρασύρονται καὶ ἑλκύονται ἀπὸ διαφόρους ὑποσχέσεις, εἰσάγουν ἀνυπόπτως τὰ τέκνα αὐτῶν εἰς τὰ τοιαῦτα σχολεῖα ἢ δέχονται εἰς τὰς οἰκίας αὐτῶν τοὺς τοιούτους διδασκάλους, τῶν ὁποίων ἡ ἀποστολὴ καὶ τὸ ἔργον δὲν εἶνε ἡ ἠθικὴ μόρφωσις, ἡ ἐπιστημονικὴ ἐκπαίδευσις καὶ ὁ ἐκπολιτισμός, ἀλλ' ὁ θρησκευτικὸς προσηλυτισμὸς καὶ ἡ ἀποπλάνησις τῶν ἁπλουστέρων ἀπὸ τῆς ἁγίας καὶ ὀρθοδόξου πίστεως, εἰς ὁδοὺς σκολιάς, αἱ ὁποῖαι πόρρω ἀπέχουσι τῆς εὐαγγελικῆς ἀληθείας, ἣν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, οἱ θεῖοι αὐτοῦ μαθηταὶ καὶ Ἀπόστολοι καὶ αἱ σεπταὶ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι παρέδωκαν εἰς ἡμᾶς.

«Πολὺ δὲ περισσότερον χρεωστοῦμεν νὰ σᾶς ὑπενθυμίσωμεν τὸ ἱερὸν τοῦτο καθῆκον σήμερον, ὅτε πολλὰ τάγματα καθολικῶν κληρικῶν ἱεροδιδασκάλων, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, ἀποδιωχθέντα ἀπὸ τῆς ἰδίας ἑαυτῶν πατρίδος εἴτε ὡς περιττά, εἴτε ὡς ἐπιβλαβῆ εἰς τὸν τόπον αὐτῶν, ἤρχισαν νὰ ἔρχωνται καὶ ν' ἀποκαθίστανται εἰς τὰς χώρας ἡμῶν μὲ τὸν σκοπὸν νὰ συστήσωσι σχολεῖα, οἰκοτροφεῖα καὶ ἄλλα ἱδρύματα καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι θὰ εὕρωσιν ὑποστήριξιν καὶ προστασίαν διὰ ν' ἀποπλανήσωσι τὰ τέκνα τῶν ὀρθοδόξων καὶ εὕρωσι μαθητὰς καὶ προσηλύτους ἐκ τῆς ὀρθοδόξου ὁμογενοῦς κοινωνίας τῶν πόλεων, κωμοπόλεων καὶ χωρίων τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν, πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον θὰ μετέλθωσι τὰ συνήθη εἰς αὐτοὺς δελεαστικὰ μέσα, ἤτοι τὴν διδασκαλίαν τῆς γαλλικῆς καὶ ἄλλων ξένων γλωσσῶν, εὐκολίας τινὰς εἰς ἀποδοχὴν καὶ βοήθειαν ἀπόρων μαθητῶν καὶ παντοίας ὑποσχέσεις περὶ προστασίας καὶ ἀποκαταστάσεως αὐτῶν ἐν τῷ μέλλοντι.

«Διὸ καθῆκον προνοίας ἐκκλησιαστικῆς ἐκπληροῦντες, προαγόμεθα διὰ τῆς ἡμετηρας ταύτης πατριαρχικῆς καὶ συνοδικῆς ἐγκυκλίου νὰ ὑποδείξωμεν εἰς ὅλους ὑμᾶς, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἡμῶν ἀγαπητά, ὅτι, ὅπως εἰς ὅλας τὰς κατὰ καιροὺς ἀναφανείσας περιστάσεις ἐδείξατε πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὴν θρησκείαν καὶ τὰς ἱερὰς

Digitized by Google

παραδόσεις τῶν πατέρων ὑμῶν, οὕτω καὶ τώρα πρέπει νὰ προσέχητε καὶ ν' ἀγρυπνῆτε, διὰ ν' ἀπομακρύνητε τὸν ἐπερχόμενον ψυχικὸν κίνδυνον, ἀντιτάσσοντες κατ' αὐτοῦ τὴν πατρῴαν εὐσέβειαν καὶ τὸν ἔνθερμον ζῆλον τῆς προγονικῆς παιδείας, ὃν δὲν ἐπαύσατέ ποτε νὰ δεικνύητε, διότι κατὰ τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον «τί ὠφελήσει ἄνθρωπον, ἐὰν κερδήσῃ τὸν κόσμον ὅλον καὶ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ; ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ;»

«Πρὸ πάντων δὲ παραγγέλλομεν ἐκκλησιαστικῶς καὶ προτρεπόμεθα πατρικῶς τοὺς γονεῖς καὶ κηδεμόνας καὶ πάντας τοὺς ἐντίμους προκρίτους νὰ κωφεύωσι καὶ μηδεμίαν νὰ δίδωσιν ἀκρόασιν εἰς τὰς προτάσεις καὶ τὰς ὑποσχέσεις τῶν ξένων ἐρχομένων τοιούτων ἑτεροδόξων προσηλυτιστῶν διδασκάλων, ἀλλὰ νὰ ἐμμένωσι πιστοὶ καὶ ἀκλόνητοι εἰς τὴν διὰ τῶν ἡμετέρων ὀρθοδόξων σχολείων ἐκπαίδευσιν τῶν τέκνων αὐτῶν καὶ νὰ μὴ ἐπηρεάζωνται ἀπὸ τὴν ἐκμάθησιν τῶν ξένων γλωσσῶν, αἱ ὁποῖαι καὶ εἰς τὰς περισσοτέρας τῶν ἡμετέρων σχολῶν διδάσκονται τώρα ἐπαρκῶς καὶ ὁσημέραι εἰσάγονται. Καὶ ὅσοι δὲ τυχὸν ἔχουσιν ἤδη εἰσηγμένα τὰ τέκνα των εἰς ἑτεροδόξους σχολὰς τῶν προπαγανδιστῶν, ὀφείλουσι ν' ἀποσύρωσι καὶ νὰ διασώσουν αὐτὰ ἀπὸ τῆς πλάνης. Ὀφείλετε δὲ πάντες ἐν γένει νὰ ἔχητε εἰς τὸν νοῦν καὶ εἰς τὴν καρδίαν ὑμῶν, ὅτι ἀνώτερον καὶ πολυτιμότερον παντὸς γηΐνου ἀγαθοῦ εἶνε ἡ διαφύλαξις τοῦ ἀνεκτιμήτου θησαυροῦ τῆς ἁγίας ἡμῶν πίστεως καὶ τῆς προγονικῆς παιδείας καὶ γλώσσης, καὶ ὅτι οἱ ἀδιαφοροῦντες, ἀμελοῦντες καὶ ὑπὸ ἀλλοτρίων παραπειθόμενοι, ἑαυτοὺς καὶ τοὺς οἴκους αὐτῶν θρησκευτικῶς τε καὶ ἠθικῶς βλάπτουσι καὶ εἰς τὴν κατάκρισιν τῆς εὐσεβοῦς ὀρθοδόξου κοινωνίας εὐλόγως ὑπόκεινται. Ἐπὶ τούτοις δὲ αἰτούμεθα ἐφ' ὑμᾶς τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ ἄπειρον Αὐτοῦ ἔλεος.»

«κϛ'. Αὐγούστου 1902.

«Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ εὐχέτης.
«Ὁ Ἐφέσου Ἰωακεὶμ ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφός.
«Ὁ Προύσης Ναθαναὴλ ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφός.
«Ὁ Νεοκαισαρείας Ἀλέξανδρος ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφός.
«Ὁ Ἰκονίου Ἀθανάσιος ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφός.
«Ὁ Σμύρνης Βασίλειος ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφός.
«Ὁ Χίου Κωνσταντῖνος ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφός.
«Ὁ Βάρνης Πολύκαρπος ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφός.
«Ὁ Ξάνθης Ἰωακεὶμ ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφός.
«Ὁ Βοδενῶν Νικόδημος ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφός.
«Ὁ Λιτίτσης Νικηφόρος ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφός.
«Ὁ Ἡλιουπόλεως Ταράσιος ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφός.
«Ὁ Καλλιπόλεως καὶ Μαδύτου Ἱερώνυμος ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφός.

Digitized by Google

Ο ΕΠΙΜΝΗΜΟΣΥΝΟΣ ΚΩΔΩΝ ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Μεγάλη ἐξέγερσις τῶν Βουλγάρων ραγιάδων ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ εἶχε προαγγελθῇ καὶ διὰ τὸ θέρος τοῦτο παρ' ὡρισμένου μέρους, παρὰ δὲ τὰς ἀμφιβολίας, ἃς ἐξέφραζον οἱ εἰδήμονες τῶν πραγμάτων, ἡ εἴδησις εἶχε προκαλέση παρὰ μερίδι τινι τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τύπου ἀνησυχίαν καὶ μακρὰς συζητήσεις. Συμμορίαι ὁμολογουμένως δὲν ἔλειψαν, ἴσως μάλιστα ἐνεφανίσθησαν πλειότεραι ἢ κατὰ τὰ πρότερον ἔτη, χωρὶς ὅμως νὰ προσλάβωσι τὴν ἐλαχίστην στρατιωτικὴν σημασίαν. Ἐὰν ἐκ Σοφίας ἀγγέλλωνται ἡμέραν παρ' ἡμέραν μάχαι καὶ συγκρούσεις, συμβαίνουσαι δῆθεν μεταξὺ τῶν λησταντάρτων καὶ τῆς ἐνόπλου ὀθωμανικῆς δυνάμεως καὶ προξενοῦσαι βαρείας ἀπωλείας εἰς τοὺς Τούρκους, πρέπει ἐν πρώτοις σπουδαῖον ποσοστὸν τούτων ν' ἀποδοθῇ εἰς τὴν ἐπίνοιαν τῶν ἰθυντόρων τῆς μυστικῆς Ἑταιρείας. Οἱ ταῦτα διαδίδοντες ἐπιδιώκουσι νὰ σχηματισθῇ ἐν Εὐρώπῃ ἡ γνώμη, ὅτι πρόκειται περὶ ἀγῶνος ὑπὲρ ἐλευθερίας, διεξαγομένου παρ' ὅλου τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ, παραλλήλως δὲ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον βαίνει καὶ ἡ πρόθεσις τοῦ νὰ παριστῶσιν ἔν τε τῇ Ἡγεμονίᾳ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ τοὺς ἀποστόλους τῆς Ἑταιρείας ὡς νικηφόρους, ὡς ἥρωας, ἵνα ἐξάπτωσιν οὕτω τὰ πνεύματα ὑπὲρ τῆς ὑποθέσεως καὶ νὰ κερδαίνωσι νέον ἔδαφος εἰς τὴν προπαγάνδαν. Καὶ ἐπὶ τῶν ἐκθέσεων τῶν εὐρωπαίων Προξένων τὰ πράγματα ταῦτα ἀσκοῦσιν ἐπιρροήν. Οὐδέποτε σχεδὸν εἷς τῶν ξένων ἀντιπροσώπων δύναται νὰ ὁμιλῇ ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως περὶ τῶν γεγονότων, ὑποθετικῶν ἢ πραγματικῶν, ἀλλ' αἱ διακοινώσεις των εἶνε ἐκ τρίτης χειρός, ἡ δὲ ἐν Ἀνατολῇ συνήθης μεγαλοποίησις καὶ ἐξόγκωσις προσδίδει εἰς μηδαμινότητας τεραστίαν μορφήν. Ἐνίοτε εἶνε δυνατὸν καὶ νὰ ἐξελεγχθῇ ἡ ἐξέλιξις τοιούτων εἰδήσεων. Εὐρωπαῖός τις εἶδε παρὰ τὴν Στρούντσαν ἐν τῷ σταθμῷ στρατιώτας, ὧν ἕκαστος ἔφερεν ἀνὰ δύο πυροβόλα καὶ συνεπέρανεν ἐντεῦθεν, ὅτι ἐπέστρεφον ἐκ μάχης, ἐν ᾗ ἐφονεύθη ἢ ἐπληγώθη ἀνάλογος ἀριθμὸς ἀνδρῶν, οἱ δὲ λοιποὶ ἠναγκάσθησαν ν' ἀναλάβωσι τὰ μάουζερ αὐτῶν! Ἐν περαιτέρω ἐξελίξει λόγος ἐγίνετο περὶ 30 νεκρῶν καὶ τραυματιῶν, ἡ σύγκρουσις προσελάμβανε μείζονας πάντοτε διαστάσεις, ἐνῷ πράγματι οὐδὲν εἶχε συμβῆ. Ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ παρόμοιαι διαδόσεις προερχόμεναι ἐξ ἐσφαλμένης ἀντιλήψεως ἑνὸς ἢ δύο ἀτόμων, διαδίδονται συχνὰ καὶ πᾶς τις εἶνε εἰς θέσιν ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν βαθμιαίαν αὐτῶν διάπλασιν. Καὶ ἐπὶ τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου τοιαῦτα ἀποκυήματα φαντασίας ἦσαν συχνότατα, πάντες δὲ ἐνθυμοῦνται τὸ πῶς διεδόθη, ὅτι Γερμανοὶ διηύθυνον τὸν τουρκικὸν στρατὸν κατὰ τῆς Ἑλλάδος! Κάποιος βέβαια εἶχεν ἀκούσῃ Τούρκους ἀξιωματικούς, ὧν οἱ πλεῖστοι, οἱ καὶ νεώτεροι ἐμορφώθησαν, ὡς γνωστόν, ἐν Γερμανίᾳ, νὰ συνεννοῶνται γερμανιστί, ἀφοῦ ἡ ἐν τῇ τουρκικῇ συνεννόησις, προκειμένου περὶ τεχνικῶν ὅρων τῆς νεωτέρας τακτικῆς, ἦτο ἀδύνατος, ἀμέσως δὲ διεδόθη, ὅτι Γερμανοὶ διηύθυνον τὸν τουρκικὸν στρατὸν καὶ ὁ μῦθος οὗτος ἐπιστεύθη σοβαρῶς καὶ πιστεύεται ἴσως εἰσέτι μέχρι σή-

Digitized by Google

μερον. Καὶ τοῦτο, ἐνῷ ἦτο γνωστόν, ὅτι ὁ μὲν στρατηγὸς Φὸν δὲρ Γκὸλτς εἶχεν ἐγκαταλίπῃ τὴν Τουρκίαν δύο ἔτη πρὸ τοῦ πολέμου, εὑρισκόμενος τότε ἐν Φραγκφούρτῃ ὡς ἀρχηγὸς τοῦ ἐκεῖ στρατιωτικοῦ σώματος, ἡ δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει τότε εὑρισκομένη γερμανικὴ ἀποστολὴ συνίστατο ἁπλῶς ἐκ τοῦ Καπφαίδενερ πασᾶ, διοργανοῦντος τὸ .... πυροσβεστικὸν σῶμα, τοὺς γνωστοὺς τουλουμπατζῆδες, ὁ δὲ μόνος τὸν τουρκικὸν στρατὸν παρακολουθήσας Γρούμπωβ πασᾶς εἶχε πρὸ πολλοῦ εἰσέλθῃ εἰς τὴν τουρκικὴν ὑπηρεσίαν, παραιτηθεὶς τῆς ἐν Γερμανίᾳ θέσεώς του, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Λαρίσσης ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, χαρακτηρίσας ἑαυτὸν ὡς ἄχρηστον, ἅτε μὴ εἰσακουόμενος εἰς οὐδὲν ὑπὸ τοῦ Ἐτὲμ πασᾶ. Καὶ τὰ διάφορα ἐδάφη τῆς Μακεδονίας δεικνύουσιν εἰκόνας διαφερούσας ἀλλήλων. Λαμβάνομεν ἐν πρώτοις ὑπ' ὄψει μόνον τὴν βουλγαρικὴν κίνησιν, ἀφίνοντες κατὰ μέρος τὴν κατάστασιν ἐν χώραις, ἐν αἷς δρῶσιν Ἀλβανοί. Πρὸς βορρᾶν, ἀπὸ τῶν Σκοπίων μέχρι τῆς Σερβίας, ἐπὶ τοῦ βουλγαρικοῦ συνόρου, πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἐπὶ τῆς γραμμῆς Μαλεσίου-Κωτσάνης-Ἰστὶπ-Βελεσσῶν ἐπικρατεῖ ἀπὸ τοῦ Μαΐου πλήρης ἡσυχία.

Ὁ σλαυϊκὸς πληθυσμὸς εἶνε ἀφωσιωμένος τὸ πλεῖστον εἰς τὴν σερβικὴν προπαγάνδαν, διατελῶν ἐχθρικῶς πρὸς τὸ βουλγαρικὸν Κομιτάτον, εἰς δὲ τὰς πεδιάδας κεῖται πλυθὺς κτημάτων, ἀνηκόντων εἰς Μωαμεθανοὺς γαιοκτήμονας καὶ ὧν οἱ γαιομισθωταὶ, ὀνηλάται, δουλοπάροικοι καὶ ἀχθοφόροι οὐδέποτε θὰ ἐτόλμων νὰ μετάσχωσι σκευωριῶν. Τὰ στρατεύματα διατελοῦσιν ὑπὸ τὰς διαταγὰς διοικητοῦ ἐκτάκτως δραστηρίου, τοῦ ἀρχιστρατήγου Ριζᾶ πασᾶ ἐν Σκοπίοις, μαθητοῦ τοῦ στρατηγοῦ Φὸν δὲς Γκόλτς, ὁμιλοῦντος ἄριστα τὴν γερμανικήν, καὶ χρησιμοποιοῦνται ἐπιτηδείως. Ἄλλως ἔχουσι τὰ πράγματα πρὸς νότον. Αἱ ὀροσειραί, αἵτινες ἐπὶ τῶν γεωγραφικῶν χαρτῶν ἀποκαλοῦνται κατὰ τοὺς χωριστοὺς αὐτῶν ὄγκους πλανῖναι, ἐκτείνονται ἀπὸ τῶν ἀλύσεων τοῦ Ρίλου πρὸς τὸν Βαρδάρην (Ἀξιὸν) καὶ συνεχίζονται πρὸς δυσμὰς τοῦ ποταμοῦ εἰς τὰ ὄρη τοῦ Περλεπὲ, τὸν Βαδοῦνα Δὰγ καὶ τὰς περὶ τὴν πεδιάδα τοῦ Μοναστηρίου *πλανίνας*. Ὀλίγον οἰκούμεναι, παρέχουσιν ἀρίστην εὐκαιρίαν διὰ τὴν διάβασιν συμμοριῶν καταρτιζομένων ἐν τῇ Ἡγεμονίᾳ. Τὰ ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου χωρία οὐδέποτε ὑπῆρξαν ἰδιοκτησία τῶν Μωαμεθανῶν μπέηδων, παράμερα δὲ καὶ προσιτὰ μόνον διὰ στενωπῶν, διαφεύγουσι τοῦ διαρκοῦς ἐλέγχου τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, καὶ αἱ συμμορίαι δύνανται νὰ δρῶσιν ἐνταῦθα ἀσφαλῶς. Ἀλλὰ δὲν πρέπει καὶ νὰ παραδεχώμεθα, ὅτι οἱ χωρικοὶ ὑποδέχονται τοὺς ἀπεσταλμένους ἀνοικταῖς ἀγκάλαις· ἐν τῷ ραγιᾷ ὁ φόβος τῆς τιμωρίας εἶνε πολὺ βαθέως ἐριζωμένος, ἐκτὸς δὲ τούτου τὰ μέλη τοῦ Κομιτάτου εὗρον ἀπόλαυσιν ἐν τῷ ληστρικῷ βίῳ καὶ διαρπάζουσιν ὅ τι τοῖς ἀρέσκει, ἀδιαφόρως ἂν ἀνήκῃ εἰς ὁμοδόξους ἢ μή. Εἶνε γεγονός, ὅτι χριστιανικὰ χωρία ἐπυρπολήθησαν ὑπὸ τῶν συνωμοτῶν καὶ ὅτι χριστιανικαὶ κοινότητες ἐκ τῶν ὀρέων ἀπηυθύνθησαν πρὸς τοὺς Μωαμεθανούς, ὅπως πείσωσιν αὐτοὺς νὰ κατοικήσωσιν ἐν τῇ κώμῃ των, ἀντὶ ὡρισμένου ἐτησίου ἐπιδόματος καὶ προστατεύσωσι τοὺς Χριστιανοὺς κατὰ τῶν μελῶν τῶν Κομιτάτων. Τὸ νότιον κράσπεδον τοῦ ἐδάφους τούτου ἀποτελοῦσιν αἱ ἐπὶ τῆς παρακτίου πεδιάδος ἀλύσεις, ἐφ' ὧν ὑπερτεροῦσιν οἱ Ἕλληνες, καὶ αἱ παρὰ τὴν λίμνην Ὀστρόβου καὶ δυτικῶς παρὰ τὴν Φλώριναν πλανῖται. Συγκρούσεις μετὰ στρατευμάτων ἀποφεύγουσι τὸ κατὰ δύναμιν αἱ συμμορίαι καὶ μόνον διὰ τῆς βίας συνάπτουσι τοιαύτας. Εἰς τὰς πεδιάδας κατέρχονται μετὰ μεγίστης προφυλάξεως, ἀλλὰ καὶ τότε τακτικώτατα σχεδὸν εὑρίσκονται παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς ἄνθρωποι, οἵτινες

Digitized by Google

ἀμέσως εἰδοποιοῦσι τὰς τουρκικὰς ἀρχὰς καὶ τότε ἡ τύχη μιᾶς τοιαύτης ὁμάδος εἶνε ἐπεσφραγισμένη. Δέον ἀκριβῶς νὰ τονισθῇ πάντοτε, ὅτι ἐν Μακεδονίᾳ δὲν ὑπάρχει συμπαγὴς καὶ ἑνιαῖος χριστιανικὸς πληθυσμός. Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου μισοῦσι τοὺς ἐξαρχικοὺς Βουλγάρους πλειότερον καὶ τῶν Μουσουλμάνων, οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Βλάχοι, οἱ ἐπιδιώκοντες ἐθνικὰς ἐκκλησίας, μάχονται ἐναντίον τῆς ἐξελληνιστικῆς τάσεως τοῦ Φαναρίου Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἀπὸ τὸ ἀμοιβαῖον τοῦτο μῖσος τῶν δοξασιῶν πνίγεται πᾶσα κοινοπραξία. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ὁ σκοπὸς τῆς μυστικῆς Ἑταιρείας εἶνε μόνον πῶς νὰ προκαλῆται διαρκὴς ἀνησυχία, ὅπου δὲ δὲν ἐπαρκεῖ ἡ πειθὼ τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ βουλγαρικοῦ σχολείου, ὅπως παρορμήσῃ εἰς ἕνωσιν τοὺς Σλαύους, νὰ ἐξαναγκάζωνται εἰς ταύτην διὰ τῆς βίας.

Ἡ διαμόρφωσις τοῦ ἐδάφους, αἱ κακαὶ συγκοινωνίαι καὶ ἡ ἔκτασις τῆς ἐν λόγῳ χώρας εἶνε τὰ οὐσιωδέστατα κωλύματα πρὸς ἀποτελεσματικὴν καταπολέμησιν τῶν συμμοριῶν. Οὐχὶ ἡ μάχη, ἀλλ' ἡ ἀκατάπαυστος φρούρησις, αἱ διαρκεῖς ἐπὶ τῶν ὀρέων πορεῖαι κουράζουσι τὰ στρατεύματα. Ἐκ τοῦ πεζικοῦ ὀλίγα μόνον τάγματα εὑρίσκονται εἰσέτι συγκεντρωμένα εἰς τὰς μεγαλειτέρας πόλεις, ὅλα δὲ τὰ λοιπὰ εἶνε διεσκορπισμένα εἰς λόχους ἀνὰ τὰ σύνορα ἢ φρουροῦσι κατ' ἀποσπάσματα μέχρι δέκα ἀνδρῶν τοὺς σταθμούς, τὰς μεγαλειτέρας γεφύρας, τὰς σήραγγας καὶ τὰς διακλαδώσεις τῶν γραμμῶν ἢ φρουροῦσι κατὰ περιπολίας νυχθημερὸν τὰς λεωφόρους καὶ τὰς πλησίον κλιτύας. Εἰς τὰς πεδιάδας ἀναλαμβάνει τὸ ἱππικὸν μέρος τῶν καθηκόντων τούτων. Ὅτι ἡ κατάτμησις τῶν σωμάτων, ἡ εἰς μικροὺς ὁμίλους διασκόρπισις αὐτῶν, μεθ' ὅλου τοῦ εἴδους τοῦ ληστρικοῦ πολέμου, βλάπτει ἐπὶ τέλους κατ' ἀνάγκην τὴν πειθαρχίαν, εἶνε πρόδηλον, οὐχ' ἧττον τὰ πλεῖστα τῶν ἐπὶ παρεκτροπαῖς τῶν στρατιωτῶν ἐγειρομένων παραπόνων θὰ ἐκλείψωσιν, εὐθὺς ὡς πληρωθῇ εἰς τοὺς ἄνδρας τακτικὸς καὶ ἐπαρκὴς μισθὸς καὶ σιτηρέσιον. Τὸ αὐτὸ ῥητέον καὶ περὶ τῆς χωροφυλακῆς. Οἱ σταθμοὶ αὐτῆς εὑρίσκονται εἰς ἃ μέρη ὑπάρχουσιν εἰσέτι ὑπάλληλοι, πρὸς δὲ τούτοις εἰς τὰ φυλακεῖα, τοποθετημένα ἐπὶ τῶν ὁδῶν εἰς περίοπτα σημεῖα μὲ εὐρεῖαν ἄποψιν.

Δυστυχῶς μεταξὺ τῶν ζαπτιέδων εὑρίσκονται πολλοὶ Ἀλβανοί, κλίνοντες ὡς γνωστὸν εἰς παρεκτροπὰς καὶ κατάχρησιν τῆς δυνάμεώς των, ἀμεριμνῶντες ἐὰν ἔχωσι πρὸ αὐτῶν Μουσουλμάνους ἢ Χριστιανούς. Καὶ οἱ ἀγροφύλακες, ζεϊμπέκοι ἢ μποσνάκοι, πάντες Μεωμεθανοί, καὶ ἐξ ὧν πᾶν χωρίον δέον νὰ ἔχῃ ἀνὰ ἕνα, εἶνε τὸ πλεῖστον Ἀλβανοὶ καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ μάστιξ τοῦ τόπου. Στρατολογοῦνται ὑπὸ τῶν ἀρχῶν πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἐνόπλου δυνάμεως καὶ δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐπίκουροι ἀστυνομικοὶ ὑπάλληλοι. Μέγιστον κόπον αἰσθάνεται ἡ Κυβέρνησις, ὅπως συγκρατῇ τοὺς Μωαμεθανοὺς χωρικοὺς τοῦ νὰ μετάσχωσι τῆς καταπολεμήσεως τῶν συμμοριῶν. Ὁ Σουλτάνος ἐξέδοτο ἐπανειλημμένως τὰς αὐστηροτάτας διαταγάς, ἀπὸ δὲ τοῦ Βαλῆ μέχρι τοῦ Μουδίρου οἱ ὑπάλληλοι κοπιῶσιν, ὅπως ἐκτελέσωσι τὰς θελήσεις του. Τοῦτο δὲν ἐπιτυγχάνεται πάντοτε καὶ τότε συμβαίνουσι βιαιοπραγίαι κατὰ τῶν Χριστιανῶν χωρικῶν, οὓς νομίζουσιν ὡς συνεννοουμένους μετὰ τῶν συνωμοτῶν. Οἱ Μουσουλμάνοι εἰσὶ πάντες ὡπλισμένοι, ὅταν δὲ ἀντηχοῦν εἰς τὰ πλησίον πυροβολισμοί, δράττεται πᾶς τις τοῦ μαρτίνη αὐτοῦ, ὅ περ εἴς τινα μέρη φέρει ἀείποτε μεθ' ἑαυτοῦ μὲ τὴν φυσιγγιοζώνην καὶ ὅταν ἔτι βαίνει νὰ ἐργασθῇ ἐν τῷ ἀγρῷ. Ἐὰν ἡ συμμετοχὴ αὕτη δὲν συμβαίνῃ συχνά, ὁ λόγος ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι ἐπὶ τῶν ὀρέων ὁ Ἰσλαμισμὸς εἶνε διαδεδομένος ἐκεῖ μόνον, ὅπου παρεδέχθησαν αὐτὸν συμπαγεῖς ὁμάδες Σλαύων ἢ Βλάχων, ἄλλως τε τὰ μωαμεθα-

Digitized by Google

νικὰ χωρία κεῖνται εἰς τὰς πεδιάδας, εἰς ἃς αἱ συμμορίαι σπανίως κατέρχονται. Οἱ Πομάκοι ὅμως, ὡς ἀποκαλοῦνται οἱ ἀποστάται, ἔχουσι τοιαύτην φήμην, ὥστε τὰ ἐδάφη αὐτῶν ἀποφεύγονται ὑπὸ τῶν συμμοριτῶν. Τὰ μωαμεθανικὰ πλήθη διατρέχει αὔξουσα ὁσημέραι ἀγανάκτησις, διότι νομίζουσιν, ὅτι διαβλέπουσιν ἐν τῇ τακτικῇ ἐπανόδῳ τῶν ὁμάδων τὴν ἀπόδειξιν, ὅτι πρόκειται νὰ ἐξωσθῶσι καὶ δὲν ἐννοοῦσιν ν' ἀπέλθωσιν ἀμαχητεί. Οἱ Βόσνιοι μετανάσται, οἵτινες ἦλθον πολυαριθμότεροι εἰς Μακεδονίαν ἢ ὅσον πιστοποιεῖ ἡ ἐπίσημος αὐστριακὴ στατιστική, ἐπιτείνουσιν ἐν τῇ δίψῃ αὐτῶν πρὸς ἐκδίκησιν διὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς πατρίδος των ἔτι πλειότερον τὰς διαθέσεις ταύτας. Μέγα σφάλμα θὰ ἦτο νὰ παρορῶνται αἱ σχέσεις αὗται. Διὰ τοῦτο ἡ εἰσαγωγὴ τῶν ἀναπληρωματικῶν (ἰλαβὲ) ταγμάτων ἔτυχε ζωηρᾶς ἐπιδοκιμασίας παρὰ τοῖς Μουσουλμάνοις—ἡ Ἀλβανία ἀφέθη κατὰ μέρος—, οἱ δὲ χωρικοὶ εὐαρέστως διηγοῦνται, ὅτι μετέσχον τῶν ἀσκήσεων, χαίρουσιν ἐπὶ τῇ ζουαβικῇ ἀμφιέσει αὐτῶν, ὁμοίᾳ πρὸς τὰς στολάς, ἐν αἷς οἱ πατέρες των ἐπολέμησαν κατὰ τῆς Ρωσσίας, καὶ γινώσκουσιν ἀκριβέστατα πόσα τάγματα τοποθετοῦνται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ 3ου στρατιωτικοῦ σώματος.

Τὸ ὅτι ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἀδύνατος εἶνε ἡ ἔνοπλος ἐξέγερσις τοῦ Βουλγάρου ραγιᾶ, δὲν χρήζει βεβαίως πλειοτέρας ἀναπτύξεως. Ἀσθενέστατοι καὶ χωριζόμενοι διὰ βαθέος χάσματος ἀπὸ τῶν ὁμοδόξων, θὰ ἀνώρυττον τὸν ἴδιον τάφον. Ἡ μυστικὴ Ἑταιρεία δὲν θὰ δυνηθῇ βεβαίως νὰ προκαλέσῃ τὴν ἀνταρσίαν, μόνον οἱ ἀρχηγοί της ἔχουν τὴν φήμην, ὅτι εἶνε συνωμόται, ὁ δὲ γνωρίζων πῶς ὁ κ. Βόρις Σαραφὼφ ἔζη ἐν Σόφιᾳ, δὲν ἀπορεῖ, ὅτι αἱ ἀποδείξεις διὰ τὰ ἐξοδευθέντα ποσὰ δὲν συμφωνοῦσιν ὅλαι. Αἱ ὑπερβαίνουσαι τὰ σύνορα συμμορίαι σύγκεινται τὸ πλεῖστον ἐκ νέων, οὓς ἐξωθεῖ ὄρεξις τυχοδιωκτικὴ ἢ πολιτικαὶ φαντασιοπληξίαι. Ἐπὶ τῶν πτωμάτων τῶν πεσόντων ἔκαμον αὐτόπται μάρτυρες πολλάκις τὴν παρατήρησιν, ὅτι αἱ χεῖρες δὲν ἔφερον ἴχνη βαρείας ἐργασίας, ἀλλ' ἐπρόδιδον γραφικὸν ἐπάγγελμα, οὕτως εἰπεῖν. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν κατάγονται ἐκ Μακεδονίας, ἀλλ' ἐμορφώθησαν ἐν τῇ Ἡγεμονίᾳ, ὅπου ἐνεβολιάσθησαν τὴν μεγαλοβουλγαρικὴν ἰδέαν, ἄλλοι πάλιν θέλουν νὰ ἐκδικηθῶσι καταδιώξεις, ἃς ὑπέστησαν αὐτοὶ ἢ αἱ οἰκογένειαί των. Ἀλλὰ μέχρι τοῦδε αἱ ἐπιδρομαί των οὐδαμῶς ὠφέλησαν εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ὑπὲρ ἧς ἀγωνίζονται καὶ μόνον προὐκάλεσαν συμφορὰς ἐπὶ ἑκατοστύων οἰκογενειῶν καὶ ἐπηύξησαν τὴν ἐσωτερικὴν διαίρεσιν τῶν κατοίκων τῆς Μακεδονίας. Ἡ εἰρηνικὴ λύσις ἐδυσχεράνθη ἀνωφελῶς, πρὸς δὲ συνείθισε τὸ βλέμμα τῆς Εὐρώπης νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψει τὰς πολιτικὰς σχέσεις τῶν χωρῶν ἐκείνων, ἐνῷ ἡ ἐξίσου τοὐλάχιστον σπουδαία κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ κατάστασις μένει ἀπαρατήρητος, καίτοι ἀπ' αὐτῆς δέον νὰ γίνῃ ἔναρξις, ἐὰν θέλῃ τις πραγματικὴν ἐξυγίανσιν.

(Ἐκ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κολωνίας.)

Digitized by Google

ΑΙ ΕΝ ΣΙΠΚΑι ΕΟΡΤΑΙ

Τὸ παρελθὸν Σάββατον, 14 τρέχοντος, ἤρξαντο αἱ ἐπὶ τῇ 25ῃ ἀμφιετηρίδι ἑορταὶ τῆς Σίπκας ἐν Βουλγαρίᾳ. Αἱ ἑορταὶ αὗται, φέρουσαι χαρακτῆρα καθαρῶς ῥωσσοβουλγαρικόν, ἐγένοντο ἀντικείμενον κρίσεων τοῦ τε εὐρωπαϊκοῦ καὶ τοῦ βουλγαρικοῦ τύπου. Καταχωρίζομεν ἐνταῦθα δύο ἄρθρα, ἐξ ὧν τὸ μὲν τῆς **Ἐθνικῆς Ἐφημερίδος** τοῦ Βερολίνου, τὸ δὲ τῆς ἡμιεπισήμου **Βουλγαρίας** τῆς Σόφιας, ὡς ἀξιανάγνωστα ὑπό τε εὐρωπαϊκὴν καὶ βουλγαρικὴν ἔποψιν.

Ἄρθρον τῆς «Ἐθνικῆς Ἐφημερίδος» τοῦ Βερολίνου.

«Τὰς ἡμέρας ταύτας παρασκευάζεται ἡ Βουλγαρία νὰ τελέσῃ ἓν πολιτικὸν καὶ στρατιωτικὸν μνημόσυνον. Εἰκοσιπενταετία παρῆλθεν ἀπὸ τοῦ τελευταίου μεταξὺ Ρωσσίας καὶ Τουρκίας πολέμου, τοῦ δόντος τῇ Βουλγαρίᾳ τὴν ἐλευθερίαν αὐτῆςκαὶ ἄρδην μεταβαλόντος τὴν θέσιν τῶν λαῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Ἡ τροπὴ αὕτη ἀπέβη σπουδαία πρὸ πάντων διὰ τοὺς Βουλγάρους, διότι οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Ρωμοῦνοι εἶχον ἀπαλλαγῆ ἤδη πρὸ πεντηκονταετίας τῆς σκληρᾶς καταπιέσεως τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας. Διὰ τοὺς Βουλγάρους ὅμως ἔκρουσεν ἡ ὥρα τῆς ἀπελευθερώσεως μόλις μὲ τὴν εἰς Βουλγαρίαν τῷ θέρει τοῦ 1877 εἰσβολὴν τοῦ ῥωσσικοῦ στρατοῦ. Τὰ μάλα διστάζων καὶ ἀντιτείνων κατήρξατο τοῦ πολέμου ὁ Τσάρος Ἀλέξανδρος Β', ἀλλὰ τὰ ἐθνικὰ καὶ θρησκευτικὰ πάθη τοῦ ῥωσσικοῦ λαοῦ ὑπῆρξαν ἰσχυρότερα τῆς θελήσεώς του. Ἀπὸ τοῦ 1875 αἱ χριστιανικαὶ σλαυϊκαὶ φυλαὶ τοῦ Αἵμου εἶχον περιέλθῃ διὰ τῆς ἐν Βοσνίᾳ καὶ Ἐρζεγοβίνῃ ἐπαναστάσεως εἰς ζωηρὸν ἀναβρασμόν. Οἱ Σέρβοι ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ὑποχρέους νὰ σπεύσωσιν εἰς βοήθειαν τῶν ὁμοφύλων ἀδελφῶν κατὰ τῶν μισητῶν Τούρκων, ἐν δὲ Βουλγαρίᾳ ἐξηπλοῦτο ἡ ἐπαναστατικὴ κίνησις. Κατ' ἀρχὰς οἱ Τοῦρκοι ἀνεδείχθησαν, ὡς ἡ ἰσχυροτέρα Δύναμις, ἐνίκησαν τοὺς Σέρβους ἐν αἱματηραῖς μάχαις καὶ κατέστειλαν τὴν βουλγαρικὴν κίνησιν διὰ φρικαλεοτήτων. Τοῦτο οὐ μόνον ἐν Ρωσσίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ ἐπήνεγκεν ἔκρηξιν γενικῆς κατὰ τῶν Τούρκων ἀγανακτήσεως. Εὐνοϊκωτέρα στιγμὴ διὰ τὰ ἀρχαῖα ῥωσσικὰ κατακτητικὰ σχέδια δὲν εἶχε παρουσιασθῇ ἀπὸ τοῦ κριμαϊκοῦ πολέμου. Ἐν μυστικῇ συνεννοήσει μετὰ τῆς Αὐστροουγγαρίας καὶ ἐν φανερᾷ συμμαχίᾳ μετὰ τῶν Ρωμούνων ἡ Ρωσσία ὑπερέβη τὸν Δούναβιν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν Σλαύων Χριστιανῶν ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ.

Digitized by Google

«Αἱ περιπέτειαι τοῦ πολέμου τοῦ 1877 εἰσὶ πρόσφατοι εἰσέτι ἐν τῇ μνήμῃ πάντων. Ἡ ἡρωϊκὴ ὑπεράσπισις τῆς Πλεύνας προσεπόρισεν εἰς τὴν πολεμικὴν ἀρετὴν τῶν Τούρκων νέον τίτλον δόξης, κατὰ δὲ τὸ φθινόπωρον καὶ τὸν χειμῶνα αἱ μάχαι ἐν τῇ χιόνι καὶ τῷ πάγῳ τῶν στενῶν τῆς Σίπκας, τῶν ἀγόντων εἰς ὕψος 1333 μέτρων ὑπὲρ τὴν ἄλυσιν τοῦ ὄρους, ἐκράτουν μετέωρον ἐπί τινα χρόνον τὴν τύχην τοῦ πολέμου. Τὸ πρῶτον ἡ πτῶσις τῆς Πλεύνας κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1877, ἐξησφάλισε τοῖς Ρώσσοις τὴν ὑπεροχήν, οἵτινες προὐχώρησαν τότε ἐν ἀκατασχέτῳ προελάσει μέχρις ἐγγὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἠνάγκασαν τὴν Πύλην νὰ ὑπογράψῃ τοὺς προκαταρκτικοὺς ὅρους τῆς Συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. Τὰς ἀναμνήσεις ταύτας θέλουν νὰ ἑορτάσωσιν οἱ Βούλγαροι καὶ ν' ἀνανεώσωσι τὴν μνήμην τῆς μετὰ τῶν Ρώσσων ἐν ὅπλοις ἀδελφώσεως. Ἀριθμός τις ἀνωτέρων Ρώσσων ἀξιωματικῶν, ἐχόντων ἐπὶ κεφαλῆς ἕνα μέγαν Δοῦκα, ἔξοχα πρόσωπα τοῦ ρωσσικοῦ κλήρου καὶ τῆς κοινωνίας, θὰ παραστῶσιν εἰς τὴν ἑορτὴν καὶ θὰ προσδώσωσιν αὐτῇ τὸν σλαυορθόδοξον χαρακτῆρα. Βούλγαροι καὶ Ρῶσσοι ἔχουσιν ἐξ ἴσου ζωηρὰν συνείδησιν τῆς φυλετικῆς καὶ τῆς ὀρθοδόξου αὐτῶν κοινότητος. Ἡ ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία δὲν ἀριθμεῖ παρὰ τοῖς Βουλγάροις περισσοτέρους ὀπαδοὺς ἢ παρὰ τοῖς Σέρβοις καὶ Κροάταις. Διὰ τοῦτο οἱ Ρῶσσοι ἤλπισαν νὰ εὕρωσι παρὰ τοῖς Βουλγάροις τοὺς ἀσφαλεστάτους καὶ πιστοτάτους συμμάχους ἐπὶ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, μηνύοντες δὲ κατεδίκασαν ὡς ἀχαριστίαν τὴν ἀνεξάρτητον καὶ αὐτοτελῆ διεύθυνσιν, ἣν ἀπεπειράθη ὁ Σταμπούλωφ νὰ προσδώσῃ εἰς τὴν βουλγαρικὴν πολιτικήν. Ὡσανεὶ ἠδύνατό τις ν' ἀπαιτήσῃ παρὰ τῶν λαῶν εὐγνωμοσύνην ἐπὶ θυσίᾳ τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῶν ζωτικῶν των συμφερόντων! Οἱ Βούλγαροι ἐνόμισαν, ὅτι διὰ τοῦ μνημείου τοῦ Τσάρου Ἐλευθερωτοῦ Ἀλεξάνδρου Β' ἀπηλλάσσοντο τοῦ χρέους τούτου, ἐὰν μὴ ἐπὶ τέλους τὰ πράγματα ἀπέβαινον μείζω τῶν τάσεων καὶ τῶν προθέσεών των.»

* * *

«Ὁ ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος καὶ ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Βουλγαρίας προσέδωκαν εἰς τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἵμου, ἐὰν μὴ ὁριστικήν, ἀλλὰ πάντως ἑδραιοτέραν, ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν προτέραν κατάστασιν, πολιτειακὴν μορφήν. Τὰ φύλλα τῆς τουρκικῆς ἀγκινάρας ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀπεγυμνώθησαν. Ἡ Σερβία καὶ ἡ Ρωμουνία ἐπέτυχον τῆς πλήρους των ἀνεξαρτησίας καὶ τοῦ βασιλικοῦ τίτλου, ἡ Ρωμουνία ἀπεμακρύνθη πλειότερον τῆς Ἡμιασίας, προσεγγίσασα εἰς τὰς τάσεις καὶ τοὺς ὅρους τοῦ βίου τῆς μέσης καὶ δυσμικῆς Εὐρώπης. Διά τε τῆς διευθύνσεως καὶ τῆς πειθαρχίας καὶ ἀνδρείας αὐτοῦ ὁ ρωμουνικὸς στρατὸς ἀνεδείχθη ἐν τῷ πολέμῳ ἐκείνῳ κατὰ τὴν ὑπὲρ τὸν Δούναβιν διάβασιν καὶ τὴν πολιορκίαν τῆς Πλεύνας ὡς εὐρωπαϊκῶς κατηρτισμένος καὶ ἰσάξιος τοῦ ρωσσικοῦ. Λησμονοῦντες νῦν αὐτοὺς οἱ Βούλγαροι εἰς τὰς διὰ τὰς ἑορτὰς τῆς Σίπκας προσκλήσεις των, ἀδικοῦσιν ἑαυτοὺς μόνον εἰς

Digitized by Google

τὰ ὄμματα τοῦ κόσμου, προδίδοντες οὕτω τὸ πρὸς τοὺς γείτονας μῖσος καὶ τὸν φθόνον των. Εἰς τὰ δύο Βασίλεια προσετέθησαν κατὰ τὰς ἀποφάσεις τοῦ βερολινείου Συνεδρίου δύο νέα πολιτικὰ ἱδρύματα, ἡ αὐστροουγγρικὴ διοίκησις καὶ κατοχὴ ἐν Βοσνίᾳ καὶ Ἑρζεγοβίνῃ καὶ ἡ ἡγεμονία τῆς Βουλγαρίας ὑπὸ ἴδιον Ἡγεμόνα, διατηρουμένης τῆς τουρκικῆς ἐπικυριαρχίας. Ἐνῷ ὅμως ἡ ἀνάπτυξις τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς ἀντιστάσεως τῶν μωαμιθανῶν μπέηδων ὑπῆρξεν όσημέραι πλειότερον εἰρηνευτικὴ καὶ προοδευτική, τοὐναντίον ἡ ἱστορία τῆς Ἡγεμονίας τῆς Βουλγαρίας περιεστράφη εἰς σπασμούς, συνωμοσίας καὶ ἐπαναστάσεις ἐν σμικρῷ. Ὁ μετὰ τῆς Σερβίας πόλεμος, ἐν ᾧ ἡ στρατιωτικὴ ἱκανότης τοῦ ἡγεμόνος Ἀλεξάνδρου Βάττεμβεργ ὡδήγησε τοὺς Βουλγάρους εἰς τὴν νίκην, ἡ στρατιωτικὴ συνωμοσία τῶν ἀξιωματικῶν του κατὰ τοῦ ἡγεμόνος τούτου, ὃν ἐμίσουν ὡς ἀντίπαλον τῶν ρωσσικῶν ἀξιώσεων, ἡ ἀπόπειρα τῆς ρωσσικῆς Κυβερνήσεως τοῦ νὰ ἐγκαθιδρύσῃ ἐν Βουλγαρίᾳ τὴν δικτατορίαν Ῥώσσου στρατηγοῦ, ἡ ναυαγήσασα πρὸ τῆς πονηρίας καὶ εὐσταθείας τοῦ Σταμπούλωφ καὶ εἰς τὴν ἀντίρρησιν τῆς Πύλης, ἡ ἀνάρρησις Φερδινάνδου τοῦ Κοβούργου ἐπὶ τοῦ κενωθέντος ἡγεμονικοῦ θρόνου, ἡ ἐν μέσῃ ὁδῷ τῆς Σόφιας δολοφονία τοῦ Σταμπούλωφ, ἡ ὑποταγὴ τοῦ Ἡγεμόνος, εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ρωσσικῆς πολιτικῆς καὶ τῆς ἑλληνικῆς (ρωσσικῆς) ὀρθοδοξίας—ταῦτα εἰσὶ τὰ κύρια κεφάλαια τῆς ἱστορίας τῆς Βουλγαρίας».

* *
*

«Οἱ Βούλγαροι εἰσὶν ἀριθμητικῶς ἡ ἰσχυροτάτη σλαυϊκὴ φυλὴ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, φιννοουραλτικῆς μὲν καταγωγῆς, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς Ζ' ἑκατονταετηρίδος, ὅτε κατέλαβον τὰς ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως μέχρις Ἀδριανουπόλεως χώρας, ἃς καὶ κατέχουσιν ἔτι, Σλαῦοι καταστάντες. Φυλὴ μεγάλης μὲν ἱκανότητος, ἀντοχῆς καὶ ζωτικότητος, ἧς τὸν ὑγιᾶ πυρῆνα δὲν ἠδυνήθη νὰ καταστρέψῃ οὔτε ὁ Βυζαντισμός, οὔτε ἡ σκληρὰ καταπίεσις τῶν Τούρκων· ἀλλ' ὁ ἀὴρ τῆς ἐλευθερίας δὲν ὑπῆρξε τόσον εὔνους εἰς τὸν λαόν, ὡς προσεδόκα ἡ Εὐρώπη. Οἱ ἐλευθερωθέντες Βούλγαροι ὑπῆρξαν μέχρι τοῦδε μᾶλλον ἀνήσυχον καὶ ἐπικίνδυνον παρὰ εἰρηνικὸν καὶ ἐκπολιτιστικὸν στοιχεῖον ἐπὶ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Τὸ ἐλεύθερον καὶ ἀκατάλληλον διὰ τὴν κατωτάτην βαθμίδα τοῦ πολιτισμοῦ, εἰς ἣν διατελεῖ ὁ ὄγκος τῶν χωρικῶν πολίτευμα, παρήγαγεν ἐμπαθῆ κομματικὴν τύρβην, προήγαγε τὴν γενικὴν ἀκαταστασίαν καὶ δυσαρέσκειαν καὶ ἀνερρίπισε τὴν φιλοδοξίαν τῶν θεσιθηρῶν καὶ τῶν ρητόρων. Ἡ ἐθνικὴ ἀλαζονεία, ἡ στρεφομένη προκλητικῶς πότε κατὰ τῶν Σέρβων καὶ πότε κατὰ τῶν Ρωμούνων ἢ τῶν Ἑλλήνων, θεωρεῖ τὴν Ρωμυλίαν (Θρᾴκην) καὶ Μακεδονίαν ὡς κληρονομίαν τῶν Βουλγάρων καὶ δὲν εἶνε ποσῶς ἐκλεκτικὴ εἰς τὰ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ αὐτῆς μέσα. Ἡ βιαιοπραγία εἶνε συμφυὴς ἐν τῷ αἵματι τῶν νεωτέρων Βουλγάρων. Οἱ ἀξιωματικοὶ οἱ ἐπιπεσόντες ἐξ ἐνέδρας κατὰ

Digitized by Google

τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ ἡγεμόνες αὐτῶν, ὅπως παραδώσωσι τοῦτον εἰς τοὺς Ρώσσους, οἱ δολοφόνοι οἱ ἐξοντώσαντες τὸν Σταμπούλωφ, οἱ ἀρχηγοὶ τῶν μακεδονικῶν κομιτάτων, οἱ διατάσσοντες ἐκβιασμούς, ἐμπρησμούς, βιαίας ἀπαγωγὰς καὶ δολοφονίας. ἀπεκάλυψαν ἰδιότητας τοῦ βουλγαρικοῦ χαρακτῆρος, αἵτινες μετέτρεψαν εἰς τὸ ἀκριβῶς ἀντίθετον τὴν ἀγαθὴν περὶ τούτου γνώμην τῆς Εὐρώπης. Εἰς ταῦτα προστίθενται ἡ οἰκτρά, ἐλαφρόνους καὶ οὐδαμῶς ἀνωτέρα πάσης περὶ ἀνόμου διαχειρίσεως ὑπονοίας οἰκονομικὴ διοίκησις καὶ αἱ ἔμμονοι χρηματικαὶ ἀμηχανίαι τῆς Κυβερνήσεως, ἐξ ὧν ἅπαξ καὶ αὐτὴ ἡ ἐπίσημος Ρωσσία ἠναγκάσθη νὰ ἐξαγάγῃ αὐτὴν διὰ προκαταβολῆς μερικῶν ἑκατομμυρίων, οὕτω δὲ ἐμειώθησαν αἱ συμπάθειαι, ἃς ἐκτήσατο ἡ Βουλγαρία ἐν ταῖς ἀρχαῖς αὐτῆς ὑπὸ τὸν Ἀλέξανδρον Βάττεμβεργ καὶ τὸν Σταμπούλωφ. Οἰκονομικῶς καὶ πολιτικῶς ἡ στροφὴ τῆς Βουλγαρίας ἐκ τῆς κατὰ τῆς Ρωσσίας ἀντιστάσεως πρὸς ὑποτέλειαν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον κεκηρυγμένην ἦτο ἀναγκαία.»

«Ἐν τῇ τύρβῃ τῶν βουλγαρικῶν φατριαστικῶν παθῶν, ἐν τῇ ποῦ μὲν κρυφίᾳ ποῦ δὲ φανερᾷ ἐχθρότητι τῆς Ἡγεμονίας κατὰ τῶν γειτόνων αὐτῆς Κρατῶν καὶ ἐν τῇ κακῶς ὑποκρυπτομένῃ φιλοδοξίᾳ, τῇ σκευωρούσῃ κατὰ τῶν κτήσεων τῆς Τουρκίας καὶ τῆς ἐπικυριαρχίας αὐτῆς, ᾐσθάνθη ὁ ἡγεμὼν Φερδινάνδος τὴν ἀνάγκην ἰσχυρᾶς προστατευτικῆς χειρὸς ἐφ' ἑαυτόν, δυναμένης νὰ κρατῇ αὐτὸν ὄρθιον ἐν ἐσωτερικαῖς καὶ ἐξωτερικαῖς ἀμηχανίαις. Ἐπέτρεψε νὰ βαπτισθῇ ὁ πρωτότοκος υἱός του Βόγορις κατὰ τὸ ἑλληνορθόδοξον δόγμα, παρὰ τὴν ἀντίρρησιν τῆς καθολικῆς συζύγου του καὶ ἐποίησε τῷ Τσάρῳ Νικολάῳ Β' ἐν Πετρουπόλει ἐπίσκεψιν ὑποταγῆς. Διὰ τῆς ἐν Σίπκα ἑορτῆς πρόκειται ἡ μεταξὺ τῶν Ἡγεμόνων καὶ τῶν Κυβερνήσεων κληθεῖσα εἰρήνη νὰ ἐπεκταθῇ καὶ εἰς τοὺς στρατοὺς καὶ τοὺς λαοὺς καὶ ν' ἀνακηρυχθῇ πρὸ σύμπαντος τοῦ κόσμου ἡ ἀδέλφωσις Ρώσσων καὶ Βουλγάρων. Ἐὰν οὕτω μετριάζηται ἡ ἀντίθεσις ἡ μεταξὺ τῶν περὶ ὑποταγῆς τῆς Βουλγαρίας ρωσσικῶν ἀξιώσεων καὶ τῶν ἐθνικῶν ζωτικῶν συμφερόντων τῆς Ἡγεμονίας καὶ ἐπέλθῃ μεταξὺ τῆς μεγάλης Δυνάμεως καὶ τοῦ κρατιδίου διαρκὴς σχέσις φιλίας, ἡ μετατροπὴ αὕτη δύναται νὰ ᾖ βεβαία περὶ τῆς γενικῆς συνεννοήσεως χάριν τῆς εὐρωπαϊκῆς εἰρήνης. Οὕτως ἡ ἐκ Βουλγαρίας ἀπορρέουσα ἀνησυχία καὶ δυσαρέσκεια δὲν καθίσταται πλέον, ὑπὸ τὴν πραϋντικὴν ἐπιρροὴν τῆς Ρωσσίας, ἄνεμος θυέλλης διὰ τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἵμου, ἡ δὲ Ρωσσία, μετὰ τὴν ἀναγνώρισιν τῶν ὑπηρεσιῶν της καὶ τὴν ἑδραίωσιν τῆς θέσεώς της ἐν τῇ ὑπ' αὐτῆς ἀπελευθερωθείσῃ χώρᾳ, δὲν θὰ ἔχῃ πλέον λόγον δυσθυμίας καὶ νευροπαθείας. Ἡ καθησύχασις τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου εἶνε ἐν τῇ παρούσῃ θέσει σπουδαιότατος παράγων τῆς διεθνοῦς πολιτικῆς τῆς Ρωσσίας.

Οἱ ἐν ταῖς πεδιάσι καὶ τοῖς ὄρεσι τῆς Βουλγαρίας πρὸ 25ετίας ἀγῶνες συνέτριψαν διὰ παντὸς τὴν ἐν ταῖς χώραις τοῦ Αἵμου ἐπικράτησιν τῶν Τούρκων. Ἡ πλήρης ἀνεξαρτησία καὶ κυριαρχία τῆς Ἡγεμονίας ἀπέναντι τῆς Πύλης εἶνε μόνον

Digitized by Google

ζήτημα χρόνου. Ἐν ἀπωτέρῳ ἢ βραχυτέρῳ χρόνῳ ἡ Βουλγαρία θὰ προστεθῇ ὡς ἀνεξάρτητον Κράτος εἰς τὰ βασίλεια Ἑλλάδος, Σερβίας καὶ Ρωμουνίας, καὶ εἰς τὴν Ἡγεμονίαν τοῦ Μαυροβουνίου. Ὁποίαν θέσιν θὰ καταλάβῃ μεταξὺ τῶν κρατῶν τούτων, τοῦτο θ᾽ ἀποφασίσῃ μᾶλλον ἡ ἐν τῷ πολιτισμῷ ἀνάπτυξίς της ἢ ὁ στρατός της. Ἡ μετριότης τῶν δυνάμεών της, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς τῆς Αὐστρουγγαρίας καὶ τῆς Τουρκίας, δέον νὰ συγκρατῇ τὴν φιλοδοξίαν καὶ τὴν πολιτικήν της. Ἀλλὰ παρὰ τῆς Ρωμουνίας δύναται νὰ λάβῃ ἓν παράδειγμα, πῶς μικρὸν κράτος, διὰ τῆς ἱκανότητος τοῦ ἡγεμόνος αὐτοῦ, διὰ τῆς ἐκτοπίσεως ὅλων τῶν παραφρόνων περὶ μεγάλης Δυνάμεως ὀνείρων, διὰ τῆς ἀκαταπονήτου καλλιεργείας τοῦ πολιτισμοῦ καὶ διὰ τῆς οἰκονομικῆς ἐργασίας δύναται καὶ ἐπ᾽ αὐτοῦ τοῦ ὑπὸ φατριῶν καὶ λαϊκῶν παθῶν ὑπονομευομένου ἐδάφους τῆς ἄλλοτε εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας ν᾽ ἀνέλθῃ εἰς περιωπὴν καὶ ὑπόληψιν. Τὸ λαμπρόν, κατὰ τὸ ἥμισυ μὲν στρατιωτικόν, κατὰ τὸ ἥμισυ δὲ ἐκκλησιαστικὸν θέαμα τῆς ἐν Σίπκᾳ ἑορτῆς δὲν εἶνε ἀκίνδυνον διὰ τὴν φαντασίαν ἀφελοῦς λαοῦ, μὴ δυναμένου νὰ ὑπολογίζῃ μὲ τὰ πραγματικὰ αἴτια, τὰ ἀποφασίζοντα τὴν πολιτικὴν τῆς Εὐρώπης. Ἐὰν ἡ ἑορτὴ αὕτη, ἀντὶ ν᾽ ἀφυπνίσῃ παρὰ τοῖς Βουλγάροις εἰρηνικὰ φρονήματα καὶ τὴν σοβαρὰν θέλησιν πρὸς ἐκπολιτιστικὴν ἐργασίαν καὶ μόρφωσιν τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος, ἀνέφλεγε τυχοδιωκτικὰς ἐλπίδας καὶ προσβλητικὰς προσκλήσεις πρὸς τοὺς Τούρκους καὶ τὰς λοιπὰς φυλὰς τῆς Χερσονήσου, ἡ ἀμέσως ἐπελευσομένη ἀπογοήτευσις καὶ νηφαλιότης θὰ ἦ ἔτι σκληροτέρα. Τὸ αἴσιον μέλλον τῆς Βουλγαρίας ἑδράζεται καθ᾽ ὁλοκληρίαν ἐπὶ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς εὐημερίας αὐτῆς καὶ οὐχὶ ἐπὶ κατακτητικῶν καὶ ἀνατρεπτικῶν σχεδίων.»

Σκέψεις τῶν ἐπισήμων καὶ τῶν ἀντιπολιτευομένων κύκλων ἐν Βουλγαρίᾳ ἐπ᾽ εὐκαιρίᾳ τῶν ἑορτῶν τῆς Σίπκας.

Τὸ ἡμιεπίσημον ὄργανον τῆς κυβερνήσεως «**Βουλγαρία**» περιέχει προχθὲς ἄρθρον ὑπὸ τὴν ἐπιγραφήν· «**Πρὸ τῶν πανηγύρεων**», ἐνῷ ἀναγράφονται αἱ εἰς 200 χιλιάδες ψυχῶν θυσίαι τῶν Ρώσσων ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Βουλγαρίας καὶ τὸ μέγεθος τῆς εὐγνωμοσύνης, ἡ ὁποία πρέπει νὰ πληροῖ τὴν ψυχὴν τῶν Βουλγάρων πρὸς τοὺς ἐλευθερωτὰς δι᾽ ἐξάρσεως λόγου. Κατέληγε δὲ τὸ ἄρθρον ἐκεῖνο ὡς ἑξῆς ἐν περιλήψει: «Εἰς μάτην προσεπάθησάν τινες νὰ καταστήσωσιν ἐχθροὺς τοὺς Ρώσσους «καὶ τοὺς Βουλγάρους μεταξύ των. Ὁ δεσμὸς τῆς συναδελφώσεως αὐτῶν ἔτι σφιγ«κτότερος κατέστη καὶ εἰς τὸ ἑξῆς οὗτοι πλευρὸν πρὸς πλευρὸν θ᾽ ἀγωνίζονται τὸν «σλαυικὸν ἀγῶνα». Οἱονεὶ δὲ εἰς ἀπάντησιν τῶν ἄνω τὸ ὄργανον τῶν σταμπουλωφικῶν «**Νέος Αἰών**» ἐδημοσίευσεν ὁλόκληρον ἄρθρον τῇ ἐπιούσῃ, ἐξ οὗ ἀποσπῶμεν περιόδους τινὰς περιέργους ἐν περιλήψει: «Μέχρι τῆς 6 Σεπτεμβρίου 1885, γρά«φει ὁ «Νέος Αἰών», ἐν τῇ διοικήσει τοῦ κράτους ἡμῶν οὐδὲν ἐγίνετο ἄνευ τῆς συγ-

Digitized by Google

«καταθέσεως καὶ ἐπιδοκιμασίας τῆς ρωσσικῆς κυβερνήσεως. Δύναταί τις εἰπεῖν, ὅτι «ὅλη ἡ διοίκησις ἡμῶν τότε εὑρίσκετο εἰς τὰς ρωσσικὰς χεῖρας. Δὲν ὑπῆρχε λοιπὸν «ἐλεύθερον βουλγαρικὸν κράτος, ἀφοῦ ἀντεπροσωπεύετο εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ὑπὸ τῶν «Ρώσσων διπλωματῶν. Ἀφοῦ οἱ Βούλγαροι ἡμεῖς κατεδείχθημεν ἀνάξιοι εἰς τὸ νὰ «ἀναλάβωμεν τὰ ἡνία τοῦ κράτους ἡμῶν ἀπὸ τῶν Ρώσσων, μετὰ τὴν παρέλευσιν τῶν «9 μηνῶν, αἵτινες ὡρίσθησαν ὡς ὁ χρόνος τῆς διαρκείας τῆς ρωσσικῆς κατοχῆς, καὶ «ἀφήσαμεν τοὺς Ρώσσους νὰ μᾶς διοικῶσιν, οὗτοι κατώρθωσαν οὕτω ν' ἀναγκάσωσι «ν' ἀναγνωρίσῃ σιωπηρῶς ἡ Εὐρώπη τὴν ρωσσικὴν προστασίαν ἐπὶ τῆς Βουλγαρίας. «Ταύτην ἄλλως τε φοβουμένη ἡ Εὐρώπη ἐξέσχισε τὴν Βουλγαρίαν εἰς πέντε τεμάχια. «Εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην ἔθηκε πέρας ἡ ὑπὲρ ἑνώσεως ἐπανάστασις ἐν Ἀνατο«λικῇ Ρωμυλίᾳ, παραδώσασα τὴν ἐξουσίαν ἔν τε Φιλιππουπόλει καὶ Σοφίᾳ εἰς χεῖρας «καθαρῶς βουλγαρικάς. Τότε ἡ Ρωσσία ὠθεῖτο ἢ νὰ ἐγκολπωθῇ τὴν ἐπανάστασιν «καὶ νὰ κρατήσῃ ἐπ' ὀλίγον ἔτι χρόνον τὴν ἐξουσίαν ἢ νὰ καταπνίξῃ αὐτήν. Ἀνέ«λαβε νὰ πράξῃ τὸ δεύτερον, ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχε, χάρις εἰς τὸν πατριωτισμὸν τοῦ «Σταμπούλωφ. Ἁπλῶς τυφλὴ τύχη διήνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Βουλγάρου καὶ «οὗτος ἐγένετο διὰ μιᾶς κύριος ἐν τῷ οἴκῳ του.

. . . .

« Ἀλλὰ μετὰ πολυετῆ ἀγῶνα ἡ Βουλγαρία ἐπιστρέφει πάλιν εἰς τὴν προτέραν «της κατάστασιν, τοῦ νὰ δεικνύῃ εἰς τὸν κόσμον, ὅτι αὐτὴ δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ «ἄνευ τῆς ρωσσικῆς κηδεμονίας. Ὅπως ποτ' ἄν, ἢ τοῦτο εἶνε ἐξευτελεστικὸν δι' ἓν «ἔθνος, τοῦτο ἀποδεικνύει, ὅτι εἰκοσιπέντε ἐτῶν πολιτικὸς βίος δὲν ἠδυνήθη νὰ στε«ρεώσῃ τὸ ἐθνικὸν ἐκεῖνο αἴσθημα, τὸ ὁποῖον ἀποδεικνύει τὰ ἔθνη ἄξια διὰ πολιτικὸν «βίον. Τοῦτο καταδεικνύει ἔτι, ὅτι τὸ ἡμέτερον ἔθνος ἔχει ἀνάγκην σωφρόνων κυβερ«νητῶν μὲ καθαρῶς βουλγαρικὸν πατριωτισμόν, οἵτινες νὰ ἐντυπώσωσιν εἰς τὸν ἐγ«κέφαλόν του, ὅτι ὁ κόσμος τὸ ἀνεκάλεσεν, εἰς τὴν ζωὴν διὰ νὰ ζήσῃ ἐλεύθερον καὶ «ἀνεξάρτητον βίον καὶ οὐχὶ διὰ νὰ θέτῃ τὴν ράχιν του ὑπὸ ξένην προστασίαν.»

Digitized by Google

ΕΚ ΤΟΥ ΕΞΩ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

('Ανακοινώσεις τοῦ Προέδρου τῆς Ἑταιρείας)

Ὁ πρόεδρος τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας, ἐπανελθὼν ἐκ τοῦ ταξειδίου του, ἀνεκοίνωσε τὰ ἑπόμενα εἰς ἕνα τῶν συντακτῶν τῆς ἐνταῦθα ἐκδιδομένης ἐφημερίδος «**Ἑστίας**». Ἀναδημοσιεύομεν αὐτὰ ἐνταῦθα ἐν περιλήψει :

«—Τὸ ζήτημα τῆς Μακεδονίας δὲν ἐξήτασε σοβαρῶς μέχρι τοῦδε οὔτε ἡ πολιτική, οὔτε ἡ κοινὴ γνώμη.

«Θέλουσί τινες νὰ παραστήσωσι τὴν Μακεδονίαν ὡς καταδυναστευομένην ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, χωρὶς ν' ἀναλογίζωνται, ὅτι τοῦτο ἀποβαίνει πρὸς μεγίστην τῆς Ἑλλάδος ζημίαν. Δὲν εἶνε κυρίαρχοι τῆς Μακεδονίας οἱ Βούλγαροι, ὄχι, οὔτε εὑρίσκονται τὰ διάφορα τμήματα αὐτῆς ἐν ἀναστατώσει ἐκ τῶν προσπαθειῶν ὀλίγων δολοφόνων.

«Ὅταν λέγω ταῦτα, δὲν ἐννοῶ βεβαίως, ὅτι ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς Μακεδονίας βασιλεύει ἀπόλυτος ἀσφάλεια. Πῶς δὲ θὰ ἠδυνάμην νὰ εἴπω τοιοῦτό τι, ἀφοῦ ἐγὼ αὐτὸς διέτρεξα κίνδυνον ; Ἀλλ' ἡ τρομοκρατία, ἣν κατώρθωσαν νὰ ἐνσπείρωσιν εἴς τινα χωρία οἱ δολοφόνοι τοῦ Κομιτάτου, δὲν παρατηρεῖται εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Μακεδονίας.

«Σᾶς βεβαιῶ δ' ἐγώ, ὅτι οὐδαμοῦ εὑρίσκεταί τις ἐν μεγαλειτέρᾳ ἀσφαλείᾳ ὅσον ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ Σκοπίοις, ἐνῷ συχνότατα ἀναγινώσκομεν εἰς τὰς ἐφημερίδας, ὅτι εἰς τὰς δύο αὐτὰς πόλεις διαπράττονται δολοφονίαι ἐναντίον Ἑλλήνων.

«Ἐπαναλαμβάνω, ὅτι ὅσα γράφονται περὶ Μακεδονίας, εἶνε ἐξωγκωμένα καὶ ἀποβαίνουσι πρὸς μεγίστην ζημίαν τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων.

«Ἡ τοιαύτη τακτικὴ δυνατὸν νὰ συμφέρῃ εἰς ἄλλους, ὄχι ὅμως καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας. Ὅταν ἡμεῖς ἀναγνωρίζωμεν τοιαύτην ἰσχὺν εἰς βουλγαρικὰς χεῖρας ἐν Μακεδονίᾳ, οὐδὲν ἄλλο πράττομεν ἢ νὰ παραδεχόμεθα, ὅτι εἴμεθα ἀνίκανοι νὰ διεκδικήσωμεν χώρας ἑλληνικάς. Διατί οἱ Βούλγαροι καὶ μόνον οἱ Βούλγαροι νὰ κυριαρχῶσι τάχα εἰς τὴν Μακεδονίαν ;

«Ὁ πληθυσμὸς τῆς Μακεδονίας ἀποτελεῖται ἀπὸ Ἕλληνας, Μουσουλμάνους, Σλαύους, Βουλγάρους, Σέρβους, Ἰουδαίους καὶ Ἀλβανούς, οἱ ὁποῖοι εἰς πολλὰς ἐπαρχίας δὲν εἶνε οὔτε οἱ ἡμίσεις τῶν Ἑλλήνων. Ἐὰν θέλητε μάλιστα, μέγα μέρος τῶν Βουλγάρων εἶνε Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι ἐξεσλαυΐσθησαν καὶ θὰ ἀντιληφθῇ τις τοῦτο, ὅταν ἀκούσῃ πλείστας λέξεις ἑλληνικάς, ἐχούσας καταλήξεις σλαυϊκάς.

Digitized by Google

«Εἰς τὴν Βιέννην χαλκεύονται τὰ περισσότερα μυθεύματα περὶ τῆς παντοκρατορίας τῶν Βουλγάρων εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἐκεῖθεν προσπαθοῦσι νὰ πείσωσι τὴν Εὐρώπην ἅπασαν, ὅτι ἡ τουρκικὴ κυριαρχία ἐξέλιπε τέλεον ἐκ τῆς Μακεδονίας.

«Θέλουσιν ἀκόμη διὰ τοιούτων μέσων ν' ἀποδείξωσιν, ὅτι οἱ Ἕλληνες τῆς Μακεδονίας εἶνε τόσον ἀνίσχυροι ἀπέναντι τῶν Βουλγάρων, ὥστε ἀδυνατοῦσι ν' ἀντιταχθῶσιν εἰς τὰ σχέδιά των.

«Ἀλλ' ὅ,τι συμφέρει εἰς τοὺς Αὐστριακοὺς δὲν ἕπεται, ὅτι συμφέρει καὶ εἰς ἡμᾶς, οἱ ὁποῖοι πρέπει πάσῃ δυνάμει νὰ διαψεύδωμεν διαδόσεις ὑποβολιμαίας καὶ σκοπούσας τὴν ἐθνικήν μας καταστροφήν.

«Διότι, ἐὰν ἡ τὰ πάντα λεπτολογοῦσα Εὐρώπη πιστεύσῃ ἐπὶ τέλους εἰς τοιαύτας φήμας καὶ παραδεχθῇ ὅτι ἡ Τουρκία δὲν δύναται νὰ κυριαρχῇ ἐπὶ πλέον τῆς Μακεδονίας, ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες πρέπει ν' ἀποβάλωμεν πᾶσαν ἐλπίδα καὶ νὰ παύσωμεν πιστεύοντες, ὅτι εἶνε δυνατὸν νὰ ἴδωμεν πραγματοποιούμενα τὰ ἐθνικὰ ὄνειρα.

«Κατάλυσις τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας ἐν Μακεδονίᾳ ἰσοδυναμεῖ μὲ καταστροφὴν τοῦ μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ Τουρκία πρέπει νὰ εἶνε ἡ καλλιτέρα σύμμαχός μας καὶ ἀναγνωρίζοντες ἰσχυρὰν πάντοτε τὴν ἐν Μακεδονίᾳ διοίκησιν αὐτῆς, πρέπει νὰ ἐργαζώμεθα ἀγρύπνως καὶ διαρκῶς κατὰ πάσης ξένης ἐπιβουλῆς, ἐπιδιωκούσης τὴν κατάλυσιν τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας.

«Ἐργασία λοιπόν, ἀλλ' ἐργασία συστηματικὴ πρέπει νὰ εἶνε τὸ πρόγραμμά μας.

«Ἂς ἀφήσωσιν ἄλλους νὰ θαυμάζωσι τὴν παντοδυναμίαν τῶν Βουλγάρων καὶ ἡμεῖς ἂς ἐργαζόμεθα, ἐμψυχόνοντες τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ ὁμογενεῖς μας.

*
* *

«Πρέπει ν' ἀποτινάξωμεν ἀφ' ἡμῶν τὴν ἀπελπισίαν, ἥτις καὶ εἰς τὸ ζήτημα τοῦ Ἁγίου Ὄρους τείνει ν' ἀποβῇ πρὸς βλάβην μας.

«Θέλουσι τινὲς νὰ νομίζωσιν, ὅτι εἴμεθα παντοδύναμοι εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἐν ᾧ ἄλλοι τοὐναντίον ἀναγνωρίζουσιν, ὅτι οὐδεμίαν ἔχομεν πλέον ἐκεῖ ἐπιρροήν. Ἀλλ' οὔτε οἱ μὲν, οὔτε οἱ δὲ εὑρίσκονται ἐν τῷ δικαίῳ.

«Μεταξὺ τῶν εἴκοσιν ἀντιπροσώπων τῶν διαφόρων Μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἔχομεν ἡμεῖς δέκα ἑπτὰ καὶ τρεῖς ὅλοι οἱ ἄλλοι.

«Ὑπάρχει ὅμως φόβος μὴ δοθῇ δικαίωμα ἀντιπροσωπείας καὶ εἰς ἄλλου εἴδους Μονῶν τὰς σκήτας, αἵτινες στεροῦνται σήμερον τούτου. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δυνατὸν νὰ ἐκλείψῃ ἡ ὑπεροχή μας καὶ νὰ καταστῶμεν κατὰ πολλὰ τῶν ἄλλων ὑποδεέστεροι.

«Τὸν κίνδυνον θ' ἀποσοβήσωμεν, ἐργαζόμενοι προσηκόντως καὶ χωρὶς ν' ἀφιέμεθα εἰς τὴν τύχην μας.

Digitized by Google

*
* *

«Ἀποκαλοῦμεν τὴν Θεσσαλονίκην κέντρον τῶν βουλγαρικῶν ἐνεργειῶν, ἐνῷ οἱ ἐν αὐτῇ Βούλγαροι εἶνε ἐλάχιστοι. Ἐκ τῶν κατοίκων της, πρῶτοι ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ πληθυσμοῦ ἔρχονται οἱ Ἑβραῖοι, δεύτεροι οἱ Τοῦρκοι, κατόπιν δὲ οἱ Ἕλληνες, ἀνερχόμενοι εἰς 25 χιλιάδες καὶ μεταξὺ διαφόρων ἄλλων εἶνε καὶ Βούλγαροι 3—4 μόνον χιλιάδες. Ποῦ λοιπὸν ὀφείλεται ἡ βουλγαρικὴ ἰσχὺς καὶ ὑπεροχὴ ἐν Θεσσαλονίκῃ; Εἰς τὴν διαρκῆ προσηλυτιστικὴν καὶ ἄλλην παντοειδῆ ἐργασίαν τῶν ὀλίγων ἐκείνων.

Ὑπῆρξαν ἄλλοτε, εἶνε δὲ καὶ σήμερον ἀκόμη τινὲς ἐκ τῶν Ἑλλήνων, οἱ ἰθύνοντες τὸ ἐμπόριον τῆς Θεσσαλονίκης, κερδίζοντες μεγάλα ποσά. Σήμερον οἱ πλεῖστοι ὑπεχώρησαν πρὸ τοῦ ἐμπορικοῦ τῶν Ἑβραίων πνεύματος, χωρὶς νὰ παύσωσιν ὅμως προστατεύοντες τὰ ἐθνικά μας συμφέροντα, καίτοι παρατηρεῖται ἀτυχῶς ποιά τις διαίρεσις μεταξύ των.

«Ἀκούουσιν οἱ ὁμογενεῖς μας, ὅτι ἐφονεύθησαν εἰς τὰ περίχωρα Ἕλληνες χωρικοὶ καὶ ἀρκοῦνται ὑβρίζοντες τοὺς Βουλγάρους. Ἂν ὅμως θιχθῇ ἔστω καὶ εἷς Βούλγαρος, οἱ συμπατριῶταί του ἐξεγείρονται, φωνάζουν, διαμαρτύρονται, ἀναστατόνουσι τὴν τουρκικὴν διοίκησιν καὶ ἰδοὺ πῶς ἐπιτυγχάνουσι νὰ φαίνωνται παντοδύναμοι καὶ νὰ διαδίδωσιν οἱ ὑποστηρικταί των εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅτι ἡ Μακεδονία εἶνε βουλγαρική.

«Ὅπως καὶ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ἔχει ἐκλείψῃ τελείως τὸ προσηλυτιστικὸν πνεῦμα, οὕτω καὶ ἀπὸ τὰς διῃρημένας ἑλληνικὰς κοινότητας τῆς Μακεδονίας.

«Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ αὐτὸ εἰς τοὺς Βουλγάρους. Αὐτοὶ δὲν προσηλυτίζουσι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκβιάζουσι· τὸ δὲ περίεργον εἶνε, ὅτι τὴν ἰδέαν τοῦ προσηλυτισμοῦ ἔχει χωριστὰ ἕκαστος Βούλγαρος, μὴ ἀναμένων νὰ ὁδηγηθῇ ἀπὸ σωματεῖα ἢ κομιτᾶτα.

«Μοὶ ἀφηγεῖτο ἐν Σόφιᾳ φίλος ὁμογενής, ὅτι εἶχεν ὑπόθεσίν τινα εἰς τὴν δημαρχίαν, ἥτις δὲν ἐλάμβανε πέρας πρὸς ζημίαν του.

«Βούλγαρος ἔμαθε τοῦτο καὶ προσεφέρθη νὰ τελειώσῃ αὐτὸς τὴν ὑπόθεσίν του ἀντὶ χρηματικῆς ἀμοιβῆς.

— «Μὰ νὰ δώσω ἐγὼ χρήματα, λέγει ὁ ὁμογενής, διὰ νὰ τὰ ρίψῃς σὺ εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ Κομιτάτου, τὸ ὁποῖον κτυπᾷ τοὺς συμπατριώτας μου;»

— «Ἂν θέλῃς, ἀπαντᾷ ὁ Βούλγαρος, ἄλλως ἡ ὑπόθεσίς σου δὲν θὰ τελειώσῃ ποτέ.

«Τοιαύτας ἐκβιάσεις καθημερινῶς μετέρχονται οἱ Βούλγαροι, κατορθόνοντες νὰ συλλέγωσι χρήματα καὶ παρ' αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων.

*
* *

«Ἀποροῦμεν ἐδῶ πῶς εἰσάγονται εἰς τὴν Μακεδονίαν τόσαι χιλιάδες ὅπλων. Διὰ τοὺς πάντοτε ἀγρυπνοῦντας Βουλγάρους τὸ πρᾶγμα δὲν εἶνε δύσκολον. Ἀνὰ τοὺς

Digitized by Google

μεθοριακοὺς σταθμοὺς στέλλονται ἑκάστοτε ἀποσπασματάρχαι Ἀλβανοί, μὴ ἐνδιαφερόμενοι καὶ τόσον διὰ τὴν ἡσυχίαν τῆς Τουρκίας. Πρὸ τοῦ χρήματος λησμονοῦσι καὶ καθῆκον καὶ πατρίδα καὶ πωλοῦνται εἰς τοὺς Βουλγάρους, οἵτινες τοιουτοτρόπως οὐ μόνον ὅπλα εἰσάγουσιν, ἀλλ' εἰς ἀπομεμακρυσμένα χωρία καὶ ὄργια διαπράττουσιν ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τὰ ὄμματα τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας.

«Ἐφ' ὅσον δὲ βλέπουσι τοὺς Ἕλληνας ἀδρανοῦντας, γίνονται θρασύτεροι καὶ καθημερινῶς ἐγείρουσιν ἀξιώσεις τὰς ὁποίας στηρίζουσιν εἰς ἐπιχειρήματα ἀβάσιμα καὶ ἀνόητα.

«Τὰ πανσλαυϊστικὰ κομιτᾶτα, ἅτινα, ὅπως ἐπιτύχωσι τοῦ σκοποῦ των, μεταχειρίζονται τοὺς Βουλγάρους εἴτε ὡς ἄτομα, εἴτε ὡς σωματεῖα καὶ κομιτᾶτα, κινοῦσι πάντα λίθον ὅπως συντρίψωσι καὶ ἐξευτελίσωσι τὴν ἑλληνικὴν ἐπιρροήν.

«Διότι, ἂς μὴ χανώμεθα εἰς λόγους καὶ ἀπειλὰς κατὰ τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων, αὐτὰ δὲν εἶνε τίποτε ἄλλο, εἰμὴ ὄργανα τῶν σλαυϊκῶν Ἑταιρειῶνν, ἐνεργοῦντα συμφώνως πρὸς τὰς ὁδηγίας καὶ βλέψεις αὐτῶν.

«Μεταχειρίζονται δὲ ἀκόμη καὶ ἄλλα μέσα, ὅπως ἐπιτύχωσι πληρέστερον τοῦ σκοποῦ των: ὑποκινοῦσι τοὺς Σέρβους καὶ τοὺς Ρωμούνους νὰ προβάλλωσιν ἀξιώσεις, νὰ διακηρύττωσι δικαιώματα ἐπὶ τῆς Μακεδονίας.

* * *

«Σφοδροὶ πολέμιοι τῶν Ἑλλήνων εἶνε καὶ οἱ Ρωμοῦνοι, κινοῦντες πάντα λίθον ἐναντίον ἡμῶν. Σημειώσατε δέ, ὅτι προσπαθοῦσι νὰ ἐπιδεικνύωσι καὶ αὐτοὶ ὑπεροχήν, καὶ τοὺς Παλαιοϊταλούς, τοὺς ἐλθόντας ἐξ Ἠπείρου καὶ Ἀλβανίας εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἀδιαφοροῦντες δὲ τελείως διὰ τὰ ρωμουνικὰ σχέδια, ἀποκαλοῦσι συμπολίτας των, συγχίζοντες αὐτοὺς σκοπίμως πρὸς τοὺς Λατίνους τοῦ Δουνάβεως.

«Βλέπετε λοιπὸν κατὰ πόσων ἐχθρῶν ἔχει νὰ παλαίσῃ ὁ Ἑλληνισμός.

* * *

«Δὲν θὰ παρατηρήσῃ τις τὴν αὐτὴν κατάστασιν ἐν Μοναστηρίῳ. Εἰς τὸ διαμέρισμα ἐκεῖνο οἱ Ἕλληνες κατώρθωσαν διὰ συστηματικῆς ἐργασίας νὰ περιστείλωσι τὴν βουλγαρικὴν θρασύτητα καὶ νὰ ἐμποδίζωσι τὴν πραγματοποίησιν πολλῶν σχεδίων.

«Ἡ ἑλληνικὴ Κοινότης, συνησπισμένη καὶ καθοδηγουμένη παρ' ἐγκρίτων μελῶν της, εἶνε πάντοτε ἄγρυπνος φρουρὸς τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων, προστατεύουσα τοὺς ἀδυνάτους χωρικοὺς καὶ πατάσσουσα τὰς ἀγυρτίας τῶν δολοφονικῶν ὀργάνων τῶν κομιτάτων.

«Διότι, σημειώσατε, ὅτι ἐλαχίστη ἀντίστασις τρέπει τοὺς περιφήμους αὐτοὺς εἰς φυγήν, καὶ τὴν ἀντίστασιν ταύτην οἱ Ἕλληνες τοῦ Μοναστηρίου μετέρχονται ἐν οἱαδήποτε ἐπικινδύνῳ περιστάσει,

Digitized by Google

*
* *

«Παρετήρησα, ὅτι ὅπου ἔχομεν καλοὺς κληρικοὺς καὶ καλοὺς διδασκάλους, ἐκεῖ τὸ φρόνημα εἶνε ἀκμαῖον καὶ οἱ ὁμογενεῖς γελῶσι διὰ τὰ κατορθώματα τῶν Βουλγάρων.

«Ἐὰν εἴχομεν πολλοὺς ἀκόμη Καραβαγγέληδες ἀρχιερεῖς, θὰ ἤμεθα σήμερον παντοδύναμοι εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἀλλὰ δυστυχῶς ὁ φιλόπατρις ἱεράρχης ἔχει πολὺ ὀλίγους τοὺς ἰσαξίους συναδέλφους.

«Αὐτοὶ δέ, οἱ ὡς ὀπισθοδρομικοὶ κατηγορούμενοι Βούλγαροι, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἡμᾶς τοὺς προηγμένους εἰς πολιτισμὸν Ἕλληνας, ἔχουσι κληρικοὺς γνωρίζοντας τόσον τὰ ἐκκλησιαστικά, ὅσον καὶ τὰ πολιτικὰ αὐτῶν πράγματα, γνωρίζοντας ἀκόμη πῶς πρέπει νὰ ἐργάζωνται διὰ νὰ προαγάγωσι τὰ βουλγαρικὰ συμφέροντα.

«Οὐδεὶς δύναται νὰ διαφιλονεικήσῃ, ὅτι εἰς τὰ πλεῖστα τῶν διαμερισμάτων τῆς Μακεδονίας ἔχουσι διασπαρῇ ὄργανα τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων.

«Ἀλλὰ μὴ νομίσητε, ὅτι κατορθόνουσι καὶ σπουδαῖα πράγματα διὰ τῆς τοιαύτης ἐργασίας των. Ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς κωφεύει εἰς τὰς ἀπειλάς των, ὅπως κωφεύει καὶ εἰς τὰς καυχησιολογίας τῶν περιφήμων αὐτῶν πρακτόρων, οἵτινες, ἀνατρέχοντες εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἀφηγούμενοι διάφορα ψευδολογήματα ἱστορικά, προσπαθοῦσι νὰ καταδείξωσι τὰ δικαιώματα τῶν Βουλγάρων ἐπὶ τῆς Μακεδονίας.

«Δὲν λέγω βεβαίως, ὅτι ἡ ἐργασία αὕτη τῶν κομιτάτων δὲν εἶνε ἐπιζήμιος δι' ἡμᾶς, καὶ μάλιστα εἰς μερικὰ μακεδονικὰ χωρία, ἔνθα οἱ Ἕλληνες εἶνε κάπως ἀνίσχυροι καὶ ἀπροστάτευτοι. Ἀκριβῶς δὲ περὶ αὐτῶν παρίσταται ἀνάγκη καὶ διὰ τῶν ἐπισήμων ἀντιπροσώπων μας καὶ δι' ἄλλων μέσων νὰ μεριμνήσωμεν, ὅπως ἐξευτελίζωμεν τὰς τοιαύτας τῶν Βουλγάρων προσπαθείας.

*
* *

«Ὅταν ὅμως οἱ Ἕλληνες δημοσιογράφοι ἀποδίδωσι μεγάλην σημασίαν εἰς τὰ κατορθώματα ὀλίγων ληστανταρτῶν, ὅταν δημοσιεύωσιν ἐγκυκλίους τῶν Βουλγαρικῶν κομιτάτων καὶ σχέδια αὐτῶν περὶ ἐξεγέρσεως τῆς Μακεδονίας, γίνονται ὑπαίτιοι μεγαλειτέρας ζημίας εἰς τὸν τόπον των ἀπὸ ἐκείνην τὴν ὁποίαν προξενοῦσιν οἱ Βούλγαροι.

«Ὅλα, ὅσα περὶ τῶν βουλγαρικῶν ἐνεργειῶν δημοσιεύουσιν αἱ ἑλληνικαὶ ἐφημερίδες, μεταφράζονται καὶ ἀποστέλλονται εἰς τὰς ἐφημερίδας τῆς Βιέννης καὶ ἐκεῖθεν παραλαμβάνουσι ταῦτα ἄλλαι εὐρωπαϊκαὶ ἐφημερίδες.

«Ἀφοῦ δὲ ἡ πηγὴ τῶν πληροφοριῶν εἶνε ἑλληνική, πιστεύεται εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅτι ἡμεῖς ἀναγνωρίζομεν τὴν παντοδυναμίαν τῶν Βουλγάρων εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἀνίκανοι δὲ νὰ προστατεύσωμεν τοὺς ὁμογενεῖς μας, ἀφίνομεν νὰ κυριαρχήσωσιν οἱ Βούλγαροι.

Digitized by Google

«Μεγαλειτέραν θλῖψιν διὰ τὴν στάσιν ταύτην τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου αἰσθάνονται οἱ ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ Ἕλληνες, καὶ ἰδίᾳ οἱ ἐν ταῖς ὑποδούλοις χώραις τοιοῦτοι τοὺς ὁποίους διὰ τοῦ τρόπου τούτου ποτίζομεν μὲ ἀπογοήτευσιν καὶ τοὺς ἀπελπίζομεν, ὅτι εἶνέ ποτε δυνατὸν νὰ ἴδωσι συνδρομήν τινα ἀπὸ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος.

«Διὰ τοῦτον λοιπὸν τὸν λόγον θὰ ἦτο προτιμότερον, ἐὰν ὁ ἑλληνικὸς τύπος ἐτήρει σιωπὴν εἰς τὰ τοιαῦτα ζητήματα καὶ ἀπέφευγε ν' ἀναγράφῃ γεγονότα ἀνυπολόγιστον ζημίαν ἐπιφέροντα.

* * *

Ἰδιαιτέρως ἐπέστησα τὴν προσοχήν μου εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἐπειδὴ ἤκουον ἄλλοτε μέν, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ ἐπιρροὴ ἐξέλιπεν ἐντελῶς καὶ ἄλλοτε ὅτι οὐδεὶς φόβος ὑπάρχει ἐκ τῆς σλαυϊκῆς ἐπιδρομῆς.

«Ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, παρέμεινα εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, προσπαθῶν νὰ μελετήσω ὅσον τὸ δυνατὸν λεπτομερέστερον τὴν ἐκεῖ κατάστασιν καὶ ν' ἀντιληφθῶ ὁποίους κινδύνους διατρέχουσιν αἱ ἑλληνικαὶ Μοναί. Καὶ ἐσχημάτισα τὴν πεποίθησιν ὅτι δὲν εἶνε τὰ πράγματα τόσον δυσάρεστα, ὅσον προσπαθοῦσι τινὲς νὰ τὰ παραστήσωσι, ἀλλ' οὔτε καὶ πρέπει ν' ἀναπαυώμεθα ἐπὶ ῥόδων.

«Μίαν μόνην μονὴν ἔχουσιν οἱ Βούλγαροι, μίαν οἱ Σέρβοι, μίαν οἱ Ρῶσσοι, αἱ δὲ λοιπαὶ ἀνήκουσιν εἰς ἡμᾶς. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ πληθυσμοῦ δὲν ὑπερτεροῦσιν οἱ Σλαῦοι τοὺς Ἕλληνας παρ' ὅλας τὰς προσπαθείας των.

«Ὅ τι ἰδιαιτέρως μοῦ ἐκίνησε τὴν προσοχὴν εἶνε ὁ βίος, ὃν διάγουσιν οἱ Ρῶσσοι μοναχοί. Δὲν εὗρον οὐδεμίαν διαφορὰν μεταξὺ τοῦ κοσμικοῦ καὶ τοῦ καλογηρικοῦ βίου τῶν Ρώσσων.

«Αἱ μοναί των ἔχουσι στολισθῇ μεγαλοπρεπέστατα καὶ ὁ εἰσερχόμενος εἰς αὐτὰς ἀμφιβάλλει ἐὰν εὑρίσκηται εἰς ἀνάκτορα ἢ εἰς μοναστήρια.

«Ἄφθονος ὁ χρυσὸς εἰς κοσμήματα ἔχει χυθῇ πανταχοῦ καὶ καταπλήσσεταί τις, βλέπων τὴν σωρείαν τῶν πολυτίμων δώρων, ἅτινα οἱ Ρῶσσοι ἀποστέλλουσιν εἰς τοὺς καλογήρους των.

«Καὶ ἡ δίαιτά των δὲν εἶνε καθόλου καλογηρική. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἰδικούς μας μοναχούς, οἵτινες, ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς τροφῆς, δύναταί τις εἰπεῖν, ὅτι βασανίζουσι τὸ σῶμα, ἐνῷ οἱ Ρῶσσοι τρώγουσι πάντοτε κάλλιστα καὶ δὲν ἐννοοῦσι νὰ ὑποστῶσιν οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην στέρησιν.

«Ὁ ἐν Θεσσαλονίκῃ Ρῶσσος πρόξενος ἐπισκέπτεται συχνότατα τοὺς Ρώσσους μοναχοὺς καὶ ἡ ἄφιξίς του γίνεται πάντοτε ἀφορμὴ ἐπιδείξεων. Ἐπιδαψιλεύουσιν εἰς αὐτὸν ἀπείρους περιποιήσεις, συνεννοοῦνται ἐπὶ τῶν ἀναφαινομένων ἑκάστοτε ζητημάτων καὶ ἐνίοτε ἀμφιβάλλει κανείς, ἐὰν ἐκεῖ εἶνε καλογηρικὴ συγκέντρωσις ἢ ῥωσσικὸν διπλωματικὸν Πρακτορεῖον.

Digitized by Google

*
* *

« Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς Ρώσσους καλογήρους, οἱ ἰδικοί μας διέρχονται βίον ἀληθῶς μοναχικόν.

«Πολὺ ἀμφιβάλλω ἐὰν δύναται νὰ ζήσῃ ἐκεῖ τις ἐξ ἡμῶν, τρώγων ἐν τοῖς κοινοβίοις μέλανα ζωμὸν καὶ μὴ ὀσφραινόμενος κἂν οὐδέποτε τὸ κρέας.

« Ὑπάρχουσιν ἀληθῶς καὶ ἑλληνικὰ μοναστήρια πλούσια, ὅπως εἶνε τὸ τοῦ Βατοπεδίου. Ἐν τούτοις μὲ ὅλα τὰ εἰσοδήματά των δὲν ἐπιτρέπονται εἰς τοὺς καλογήρους πολυτέλειαι. Ἔπειτα βλέπετε, ὅτι λείπουσιν ἀπ' αὐτοὺς τὰ δῶρα, εἴτε ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν προερχόμενα, εἴτε ἀπὸ ἰδιώτας.

«Οἱ μοναχοί μας διακρίνονται διὰ τὸ ταμιευτικὸν πνεῦμά των καὶ μετὰ καταπλήξεως ἤκουσα, ὅτι ὁ ἡγούμενος μιᾶς τῶν μονῶν, ἐκ Τριπόλεως καταγόμενος καὶ ὑπέργηρως ἤδη, κατώρθωσε κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡγουμενίας του ν' ἀπαλλάξῃ τὴν Μονήν του μεγάλου χρέους, τὸ ὁποῖον ἀπὸ πολλοῦ εἶχε.

«Παρ' ὅλην τὴν ἀντίθεσιν τοῦ βίου, ὃν διάγουσιν, εἶνε πάντοτε ἀκμαῖοι, ἡ ζωηρότης δὲ τῶν Πελοποννησίων δὲν ἐξαφανίζεται ἐκεῖ καὶ ἀφοῦ τὴν καλύψῃ τὸ καλογηρικὸν ἔνδυμα.

«Τὴν σημαίαν τῆς Ὀρθοδοξίας κρατοῦσι πάντοτε ὑψηλὰ οἱ Ἕλληνες μοναχοὶ καὶ ἀγωνίζονται νὰ ματαιώσωσι τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Ρώσσων.

«Εἶνε πολλὰ τὰ σχέδια, ἅτινα ἔχουσιν οἱ Ρῶσσοι καὶ παντοιοτρόπως προσπαθοῦσι νὰ τὰ πραγματοποιήσωσι.

«Ζητοῦσιν ἐπὶ παραδείγματι, μίαν σκήτην καὶ ἀντὶ νὰ σταλῶσιν εἰς αὐτὴν οἱ ὡρισμένοι καλόγηροι, ἀποστέλλεται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ὁλόκληρον στράτευμα μοναχῶν. Οἱ μοναχοί μας φωνάζουσι, διαμαρτύρονται καὶ ἐπικαλοῦνται τοὺς κανονισμοὺς διὰ νὰ καταδείξωσι τὸ παράνομον τῆς ἐπιδρομῆς. Πολλάκις ἀπειλοῦσι νὰ ἐκδιώξωσι τοὺς εἰσβαλόντας ξένους καὶ αἱ προσπάθειαί των συνήθως δὲν ἀποβαίνουσιν ἄνευ ἀποτελέσματος.

« Ἰδοὺ λοιπὸν ποῖος εἶνε ὁ μεγαλείτερος κίνδυνος, ὃν διατρέχομεν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ ποῦ πρέπει νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχήν μας.

«Οἱ Ἕλληνες μοναχοί, ἐνισχυόμενοι καταλλήλως, πρέπει νὰ μὴ ἐπιτρέπωσιν εἰς τοὺς Ρώσσους οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην τῶν κανονισμῶν ὑπέρβασιν. Δι' οἱωνδήποτε μέσων εἶνε ἀνάγκη νὰ περιστείλωσι τὰς ὀρέξεις των καὶ κυρίως νὰ μὴ ἐπιτρέψωσιν εἰς αὐτοὺς νὰ μεταβάλωσιν εἰς μοναστήρια, ἔχοντα δικαιώματα ψήφου, εἰς τὴν Συνέλευσιν τὰς ἁπλᾶς σκήτας.

*
* *

«Εἶνε ἐνθουσιαστικὸν δι' ἕνα Ἕλληνα, νὰ βλέπῃ ὁποία εἶνε ἡ ἑλληνικὴ ὑπεροχὴ ἐν Ἀδριανουπόλει ἀπέναντι τῶν Βουλγάρων, ὑπὸ ἔποψιν πληθυσμοῦ καὶ ὑπὸ ἔποψιν

Digitized by Google

φρονήματος. Τριπλάσιος ὁ πληθυσμὸς τῶν ἐν Ἀδριανουπόλει Ἑλλήνων ἀπὸ τὸν βουλγαρικὸν εἶνε ἀκοίμητος φρουρὸς τῶν ἐθνικῶν μας συμφερόντων.

«Ὑπάρχουσιν ἐν Ἀδριανουπόλει πρόκριτοι Ἕλληνες, μεγάλας προσφέροντες εἰς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίας.

«Ἡ ὑπεροχὴ δ' αὕτη τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰ πέριξ τῆς Ἀδριανουπόλεως, πολλὰ χωρία τῆς ὁποίας δὲν διαφέρουσι τῶν ἰδικῶν μας χωρίων.

«Καὶ ὅμως τὰ κομιτᾶτα ἔχουσι καὶ ἐκεῖ πολλοὺς τοὺς πράκτοράς των καὶ προσπαθοῦσι παντὶ σθένει νὰ ἐξασθενήσωσι τὴν ἑλληνικὴν ἐπιρροήν.

«Τὸ κεντρικὸν μάλιστα κομιτᾶτον φέρει καὶ ἰδιαίτερον τίτλον διὰ τὴν Ἀδριανούπολιν, διότι ὀνομάζεται: «**Κομιτᾶτον πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Μακεδονίας καὶ Ἀδριανουπόλεως.**

«Θὰ παρέλθῃ ὅμως πολὺς χρόνος, ὅπως ἐπιτύχωσιν οἱ Βούλγαροι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐπιδιώκουσιν ἐν Ἀδριανουπόλει, καὶ ἴσως ναυαγήσωσιν ὅλα τὰ σχέδιά των, ἐφ' ὅσον οἱ ἡμέτεροι διατηροῦσι διὰ τῆς ἐργασίας τὴν σημερινὴν ἰσχύν των.

«Πρέπει δὲ νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ὁ ἐκεῖ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς ὀφείλει τὴν σημερινὴν εὐχάριστον κατάστασίν του εἰς τὸν κλῆρον καὶ τὰ σχολεῖα, καλῶς διατηρούμενα καὶ λειτουργοῦντα.

«Καὶ δὲν εἶνε μόνον τὸ βιλαέτιον τῆς Ἀδριανουπόλεως, ὅπερ παρέχει τόσον εὐχάριστον εἰκόνα διὰ τοὺς Ἕλληνας. Εἰς ἅπασαν σχεδὸν τὴν Θρᾴκην, δύναμαι νὰ εἴπω, ὅτι εὑρισκόμεθα ἐν ἀσυγκρίτως ὑπερτέρᾳ μοίρᾳ ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους, καὶ ἐν γένει ἀπὸ τοὺς Σλαύους.

«Τὸ Δεδεαγάτς, λόγου χάριν, θὰ δυσκολευθῇ τις νὰ τὸ διακρίνῃ ἀπὸ ἐλευθέραν ἑλληνικὴν πόλιν, καὶ πολλὰ τῶν πέριξ αὐτοῦ χωρίων δὲν διαφέρουσι παντελῶς τῶν χωρίων, ἅτινα εὑρίσκονται εἰς τὸ κέντρον τῆς Πελοποννήσου.

«Εἰς τοῦτο ἴσως συντείνει καὶ ἡ γειτνίασις πρὸς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ τουρκικοῦ Κράτους, ἀλλ' ὁ μελετῶν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὰ πράγματα, δὲν θ' ἀρνηθῇ, ὅτι σπουδαίως συντείνουσι καὶ αἱ ἑλληνικαὶ Κοινότητες.

«Δὲν λείπουσι καὶ ἐκ Θρᾴκης αἱ βουλγαρικαὶ ἐπιδρομαί. Στίφη ἐγκληματιῶν Βουλγάρων, ὁπλιζόμενα ἀπὸ τὰ διάφορα κομιτᾶτα, παρέχουσιν ἐνοχλήσεις εἰς τοὺς ὁμογενεῖς, ἀλλ' αἱ ἐπιδρομαί των εἶνε σπανιώτεραι καὶ ἀποκρούονται εὐκόλως, χωρὶς πολλάκις νὰ πραγματοποιήσωσι τὰ ἐγκληματικὰ σχέδιά των.

*
* *

Ἐκ τῆς ὅλης περιοδείας καὶ ἐκ τῆς ἐν γένει μελέτης τῶν Μακεδονικῶν πραγμάτων ἔχω τὰς ἑξῆς γνώμας:

«Διατήρησις τοῦ τουρκικοῦ καθεστῶτος ἐν Μακεδονίᾳ πάσῃ δυνάμει».

«Συνεργασία τῶν ὁμογενῶν μετὰ τῆς τουρκικῆς Διοικήσεως πρὸς καταδίωξιν »τῶν ὀργάνων τῶν διαφόρων κομιτάτων».

Digitized by Google

«Σύμπνοια τῶν ἑλληνικῶν Κοινοτήτων, καλὴ ὀργάνωσις αὐτῶν, ἐργασία δὲ δι»αρκὴς καὶ λελογισμένη».

«Βελτίωσις τοῦ ἐν τῷ ὑποδούλῳ Ἑλληνισμῷ κλήρου μας διὰ τῆς προσθήκης ἱε»ραρχῶν μὲ μόρφωσιν ἀρτίαν καὶ μὲ τὴν δύναμιν ν' ἀγωνισθῶσι πρὸς ἀποσόβησιν »κινδύνου σοβαρωτάτου».

«Ἕλληνες ἐνθουσιώδεις διδάσκαλοι ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν,διδάσκοντες τὰ ἑλληνικὰ »γράμματα καὶ ἐμπνέοντες τὴν πρὸς τὴν Πατρίδα ἀγάπην τῶν ἑλληνοπαίδων».

«Διαρκὴς τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἐγρήγορσις διὰ τὸν ὑπόδουλον Ἑλληνι»σμόν. Δρᾶσις λελογισμένη ἐκ μέρους αὐτῆς,ἄνευ ἐπιδείξεων,δυναμένων νὰ ἐκθέσω»σιν εἰς κίνδυνον τοὺς ἀδελφούς μας».

«Εἰς τὰς ὀλίγας ταύτας γραμμὰς περιέχονται πολλὰ πράγματα, ἅτινα δὲν εἶνε πρέπον νὰ λεχθῶσιν, ἀλλ' ἐνοοῦνται ὄχι μόνον ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν ἰδιωτῶν ἀκόμη, τῶν ἐχόντων ποιάν τινα ἰδέαν περὶ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν,αἵτινες εὑρίσκονται εἰσέτι ὑπὸ τὴν Τουρκίαν.

«Πανταχοῦ τῆς Βουλγαρίας οἱ Ἕλληνες ὑποβλέπονται καὶ αἱ βουλγαρικαὶ ἀρχαὶ πολλὰ μετέρχονται μέσα ὅπως τοὺς προσηλυτίσωσιν. Ὑπάρχουσιν ὅμως καί τινα βουλγαρικὰ μέρη, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ Ἕλληνες εὑρίσκονται ἐν κινδύνῳ,ἕνεκα τῶν λυμαινομένων αὐτὰ ὀργάνων τῶν Κομιτάτων.

« Ἐν Φιλιππουπόλει,ἐπὶ παραδείγματι, οἱ Ἕλληνες ἀναγκάζονται ν'ἀποσύρωνται ἐνωρὶς εἰς τὰς οἰκίας των ἤ, ἐὰν μένωσιν ἔξω τὴν ἑσπέραν,λαμβάνουσι προφυλακτικὰ μέτρα.

«Μοὶ ἀφηγήθησαν δὲ καὶ ἓν ἐπεισόδιον,πρὸ ὀλίγου λαβὸν χώραν ἐν Φιλιππουπόλει ἀρκούντως δ' ἐνδεικτικὸν τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ καταστάσεως :

«Οἱ μαθηταὶ τοῦ ἐκεῖ ἑλληνικοῦ σχολείου εἶχον δώση ἐξετάσεις εἰς τὴν γυμναστικήν.

« Ἐκλήθησαν λοιπὸν οἱ πρόκριτοι, ὅλα τὰ μέλη τῆς Κοινότητος καὶ αὐταὶ αἱ Βουλγαρικαὶ ἀρχαί.

«Αἱ ἐξετάσεις ἐπέτυχον τελείως καὶ οἱ μαθηταὶ ἀπεθαυμάσθησαν διὰ τὸ ἀνδρικὸν παράστημά των καὶ τὴν εἰς τὴν γυμναστικὴν ἐπίδοσίν των. Τὴν ἑπομένην μία τῶν ἐκεῖ ἐκδιδομένων ἐφημερίδων ἔγραψε τὰ τῶν ἐξετάσεων, ὁ δὲ συντάκτης αὐτῆς, ὅστις εἶνε καὶ καθηγητής, ὑπέστη δολοφονικὴν ἐπίθεσιν παρὰ Βουλγάρων.

«Οἱ Ἕλληνες διεμαρτυρήθησαν πρὸς τὸν διοικητήν,ὅστις εἰς ἀπάντησιν τοῖς εἶπε :

— «Δὲν ἐφοβήθητε νὰ κάμητε τόσον πομπωδῶς τὰς ἐξετάσεις τοῦ σχολείου σας ; »Ἂν ἦσθε εἰς τὴν Τουρκίαν, θὰ σᾶς ἐπέτρεπον αὐτὰ τὰ πράγματα ;»

«Οἱ ὁμογενεῖς μας ἠρεθίσθησαν ἐκ τῆς ἀπαντήσεως ταύτης καὶ λέγουσι πρὸς τὸν διοικητήν :

— «Πολὺ ἀπατᾶσθε, ἐὰν μᾶς νομίζητε ραγιάδες.Κατὰ τὸν καταστατικὸν νόμον »τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ὅλοι οἱ κάτοικοι,ἀνεξαρτήτως ὑπηκοότητος,ἔχομεν ἴσα »δικαιώματα καὶ οὐδεὶς θὰ δυνηθῇ νὰ στερήσῃ ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας τῶν δικαιωμάτων.»

Digitized by Google

Ἡ τοιαύτη ἀνδρικὴ στάσις τῶν Ἑλλήνων ἠνάγκασε τὸν Βούλγαρον διοικητὴν νὰ γίνῃ προσεκτικώτερος, χωρὶς ὅμως νὰ τιμωρηθῶσι καὶ οἱ ἀποπειραθέντες νὰ δολοφονήσωσι τὸν Ἕλληνα καθηγητὴν καὶ δημοσιογράφον

*
* *

« Ἐκτὸς τῶν Βουλγάρων εἶνε καὶ ἄλλοι, οἵτινες διεκδικοῦσιν ἐν Μακεδονίᾳ δικαιώματα πρὸς τοὺς Ἕλληνας.

«Οἱ Σέρβοι, μετὰ τὴν παραχώρησιν τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζγοβίνης εἰς τὴν Αὐστρίαν, ἔστρεψαν τὸ βλέμμα πρὸς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὸ Αἰγαῖον καὶ προσπαθοῦσι νὰ δείξωσι παντοιοτρόπως πόσον μεγάλη (!) εἶνε ἡ σερβικὴ ἐπιρροὴ ἐν Μακεδονίᾳ.

« Ἡ σερβικὴ ἐνέργεια ἐν Μακεδονίᾳ ἐβασίσθη οὐχὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων, τουτέστι τῆς ὑπάρξεως ἀρκετοῦ σερβικοῦ ἐν Μακεδονίᾳ πληθυσμοῦ, δυναμένου νὰ δικαιολογήσῃ ὁπωσδήποτε τὰς ἐπὶ τῆς χώρας ταύτης σερβικὰς ἀξιώσεις, ἀλλ' εἰς τὴν παλαιοτάτην τοῦ σερβικοῦ λαοῦ ἱστορίαν, εἰς τὴν ἀπομεμακρυσμένην ἐκείνην ἐποχὴν τοῦ βασιλέως Στεφάνου Δουσιάν, ἀκμάσαντος κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΔ'. αἰῶνος, τοῦ μεγίστου τῶν Σέρβων ἡγεμόνων, καθυποτάξαντος τὴν Βουλγαρίαν, ἐκτείναντος τὸ Κράτος αὐτοῦ μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἕβρου καὶ τῆς Χαλκιδικῆς, στεφθέντος ἐν Σκοπίοις Τσάρου τῆς Σερβίας καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις ὀνειροπολήσαντος καὶ τὴν κατάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

«Ταῦτα καὶ μόνα εἶνε τὰ ἐπὶ τῆς Μακεδονίας δικαιώματα τῶν Σέρβων, οἵτινες δύνανται βεβαίως νὰ ὀνειροπολῶσι τὸ μέγα κράτος τοῦ παρελθόνος, ἀλλ' ἐντὸς τῶν λογικῶν ὁρίων τῶν ἐθνολογικῶν δεδομένων, ἀποκρούοντες τὰς ἱστορικὰς χιμαίρας.

« Ἡ νέα αὕτη πολιτικὴ τῶν Σέρβων, ὅπως καὶ ἡ τῶν Ρωμούνων ἐν Μακεδονίᾳ, ἐφ' ἧς καὶ οὗτοι ἐπίσης διετύπωσαν ἐθνικὰς ἀξιώσεις, προβαινούσας μέχρις Αἰγαίου καὶ Θεσσαλονίκης, χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τῆς κυρώσεως τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου, ὁπότε δηλαδὴ ἀφῃρέθη ἀπ' αὐτῶν ἡ ἐλπὶς τῆς συνενώσεως μετὰ τῶν δύο γνησίων σλαυϊκῶν ἐπαρχιῶν.

«Κατὰ τὴν νέαν σερβικὴν θεωρίαν, πρὸς ὕπαρξιν Σερβίας ἡ Θεσσαλονίκη εἶνε ὁ φυσικὸς λιμὴν τοῦ Βελιγραδίου, καὶ μεταξὺ τῶν δύο τούτων σημείων τὰ πολυθρύλλητα Σκόπια, ἡ παλαιὰ πρωτεύουσα. ἀείποτε διατελέσασα σερβική.

« Ἡ θεωρία αὕτη φαίνεται, ὅτι ἐπιτηδειότατα ὑπεβλήθη εἰς τοὺς ἐν Βελιγραδίῳ πολιτικοὺς κύκλους ὑπὸ τῶν ἐν Βιέννῃ παμπονήρων. — « Ἀπωλέσατε τὴν Ἀδριατικήν. Πρὸς ἀποζημίωσιν στρέψατε τὰ βλέμματά σας πρὸς τὸ Αἰγαῖον, πρὸς τὴν »Μακεδονίαν. Καὶ δι' αὐτῆς διῆλθον ἄλλοτε Σέρβοι. Ὁ μέγας Δουσιὰν ἐτιτλοφο»ρεῖτο ἐπίσης φιλόχριστος Τσάρος τῆς Μακεδονίας· δύνασθε νὰ διατυπώσητε ἐπ' αὐ»τῆς περγαμηνάς, μετὰ μείζονος ἴσως δικαίου ἢ οἱ πρόσφατοι αὐτῆς διεκδικηταί, οἱ »Βούλγαροι καὶ οἱ Ρωμοῦνοι».

« Ἐν Βιέννῃ γινώσκουσι τὴν γλῶσσαν ταύτην τοῦ πονηροῦ ὄφεως, ὅσον οὐδεμία

Digitized by Google

ἄλλη διπλωματικὴ σχολή. Ἡ αὐστριακὴ πολιτικὴ ἐπιτηδειότατα κατώρθωσε νὰ ἐξωθήσῃ τὴν φιλοδοξίαν τῶν ἐν Βουκουρεστίῳ καὶ Βελιγραδίῳ ἀφελῶν πρὸς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὸ Αἰγαῖον. Πολλαπλοῦν τὸ κέρδος. Ἀπηλλάσσετο ἀφ' ἑνὸς ὀχληρῶν ὁπωσδήποτε ραδιούργων ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ καὶ ἀπαιτητῶν, καὶ ἀφ' ἑτέρου, ἔρριπτε τὸν δαυλὸν τῆς διαιρέσεως καὶ τῆς διχονοίας ἐν τῇ περιμαχήτῳ Μακεδονίᾳ.

*
* *

«Ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία ἐργάζεται ἀπὸ ἐτῶν ἤδη ἀθορύβως καὶ ἄνευ ἐπιδείξεων, δυναμένων νὰ ἐκθέσωσιν εἰς κινδύνους τοὺς ὑποδούλους ἀδελφούς μας.

«Ἐκ τῶν πρώτων μελημάτων μας ἦτο ἡ ἵδρυσις Τμημάτων τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» ἔν τε τῷ Ἐσωτερικῷ καὶ τῷ Ἐξωτερικῷ.

«Διὰ τοῦ μέσου τούτου ἀφ' ἑνὸς μὲν διατελοῦμεν εἰς ἄμεσον ἐπικοινωνίαν μὲ τοὺς Ἕλληνας τῆς Μακεδονίας καὶ τῶν λοιπῶν ὑποδούλων ἑλληνικῶν χωρῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διατηροῦμεν ζωηρὸν πάντοτε τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ Κοινοτήτων μας ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἰδέας.

«Καὶ σήμερον δύναται νὰ καυχηθῇ ἡ Ἑταιρεία τοῦ **Ἑλληνισμοῦ**, ὅτι οὐ μόνον εἰς τὰς πρωτευούσας ὅλων τῶν μεγάλων Κρατῶν ἔχει τμήματα, ἀλλὰ καὶ σχεδὸν εἰς ἅπαντα τὸν Κόσμον. Διότι πρὸ πολλοῦ ἤδη λειτουργοῦσιν εὐδοκίμως τοιαῦτα πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης, εἴς τινα τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀμερικῆς μέρη καὶ δύο τοιαῦτα εἰς τὴν Αὐστραλίαν, τῶν ὁποίων πολλὰ μέλη ἐνυμφεύθησαν γυναῖκας ἰθαγενεῖς καὶ τὰς ἔπεισαν νὰ γίνωσιν ὀρθόδοξοι καὶ νὰ ἐξελληνισθῶσιν.

«Ὁ σκοπὸς τῶν τμημάτων τούτων δὲν εἶνε βεβαίως ὅλων ὁ αὐτός. Διότι τινὰ μὲν ἔχουσι σκοπὸν ἀποκλειστικῶς ταμιευτικόν, ἀφοῦ εἰς τὰ μέρη ἔνθα ὑφίστανται εἰς... οὐδὲν ἄλλο δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν.

«Ἐσχάτως μετέβην εἰς Παρισίους, ἔνθα ἡ ἵδρυσις τμήματος τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» ἦτο ἀναγκαιοτάτη, καὶ δύναμαι νὰ εἴπω, ὅτι ὁ σκοπός μου ἐπέτυχε πληρέστατα.

«Πρέπει νὰ ὁμολογήσω, ὅτι μὲ ἐνεθουσίασε τὸ ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἐνδιαφέρον τῶν ἐν Παρισίοις Ἑλλήνων καὶ ἡ προθυμία, μεθ' ἧς ἠσπάσθησαν τὴν ἰδέαν μου καὶ μὲ συνέτρεξαν νὰ τὴν πραγματοποιήσωμεν.

«Τὸ ὑπὸ τὴν προεδρείαν δὲ τοῦ ἐπιφανοῦς ὁμογενοῦς ἰατροῦ κ. **Κλάδου** ἱδρυθὲν ἐν Παρισίοις τμῆμα, δύναμαι νὰ εἴπω ἀπὸ τοῦδε ἀσφαλῶς, ὅτι θὰ φέρῃ ἀποτελέσματα λίαν εὐχάριστα.

«Οἱ ἐκεῖ Ἕλληνες, πατριῶται ἀληθεῖς, κατορθώσαντες νὰ διατηρήσωσι τὸν ἐθνικὸν ἐνθουσιασμόν, παρὰ τὰς κυκλοφορούσας ἐν Γαλλίᾳ κοσμοπολιτικὰς ἰδέας, πρὸ πολλοῦ ἀνέμενον τοιαύτην ὤθησιν καὶ ἐθλίβοντο, ὡς μοὶ ἔλεγον, διότι ἔβλεπον ἐκεῖ ἄλλους ἐργαζομένους ἐναντίον μας.

«Ἐν Παρισίοις ὑπάρχουσι τὰ φοβερώτερα ἴσως ὄργανα τῶν Σλαύων, ἅτινα δὲν παύουσι χύνοντα δηλητήριον εἰς πᾶσαν περίστασιν ἐναντίον τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὡρισμέναι ἐφημερίδες λαμβάνουσιν ἐτησίαν ἐπιχορήγησιν παρὰ τῶν κομιτάτων ἢ τῆς βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως διὰ νὰ ἐξαίρωσι τοὺς πατριωτικοὺς ἄθλους τῶν Βουλγάρων ἐν Μακεδονίᾳ καὶ νὰ διακηρύττωσι μὲ θρασύτητα ἀκατονόμαστον, ὅτι ἡ Μακεδονία εἶνε χώρα βουλγαρική. Διάσημος καθηγητὴς λαμβάνει 12 χιλιάδας φράγκων ἐτησίως, ὅπως ἐκδίδῃ ἑκάστοτε φυλλάδια περὶ Μακεδονίας καὶ παριστᾷ ταύτην ὡς ἀνήκουσαν εἰς τοὺς Βουλγάρους.

Digitized by Google

«Καὶ ἡ σερβικὴ καὶ ἡ ρωμουνικὴ Κυβέρνησις ἔχουσιν ἀκόμη ἐκεῖ τὰ ὄργανά των, ἅτινα ἐνισχύονται χρηματικῶς παρὰ τῶν Κυβερνήσεων μεγάλων τινῶν Δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι ἔχουσι τὸ συμφέρον νὰ πιστεύηται, ὅτι ἐξέλιπον οἱ Ἕλληνες ἐκ τῆς Μακεδονίας, ὁ δὲ Σλαυϊσμὸς κυριαρχεῖ ἐν αὐτῇ.

«Εἶνε δὲ ἀπίστευτος ἡ θρασύτης, μετὰ τῆς ὁποίας τὰ ὄργανα ταῦτα ὑποστηρίζουσι τὰς ὑποβολιμαίας ἰδέας των, κατορθώσαντα οὕτω νὰ πείσωσι πολλούς, καὶ ἐπιστήμονας ἀκόμη ἐπιφανεῖς, ὅτι πράγματι οἱ Ἕλληνες οὐδὲν δικαίωμα ἔχουσιν ἐπὶ τῆς Μακεδονίας.

«Τόσῳ εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ὅσῳ καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν θὰ προσπαθήσωμεν καταλλήλως νὰ μεταδώσωμεν τὴν ἀληθῆ τῆς Μακεδονίας κατάστασιν καὶ νὰ διακηρύξωμεν τὰ ἐπ' αὐτῆς δικαιώματα τῶν Ἑλλήνων. Πρὸς τοῦτο θὰ γίνωνται συχνότατα διαλέξεις καὶ θὰ γράφωνται εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς καὶ ἰδίᾳ τὰς γαλλικὰς ἐφημερίδας ἄρθρα περὶ Μακεδονίας, καθὼς καὶ περὶ τῶν ἄλλων ὑποδούλων ἑλληνικῶν χωρῶν.

«Θὰ ἐκδώσωμεν ἀκόμη συγγράμματα, ἔστω καὶ μὲ μεγάλας χρηματικὰς θυσίας· ὅπως δὲ τύχωσι ταῦτα παγκοσμίου κυκλοφορίας, θ' ἀναθέσωμεν τὴν ἔκδοσίν των εἰς μεγάλους ἐκδοτικοὺς τῶν Παρισίων οἴκους.

«Τοιουτοτρόπως μυριάδες ἀντιτύπων ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστὶ γεγραμμένων, θὰ κυκλοφορῶσι πανταχοῦ, ἐνῷ ἐκ παραλλήλου θὰ ἐκθέτωμεν διὰ τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐφημερίδων τὰ ἑκάστοτε γινόμενα ἐν Μακεδονίᾳ, τὰ ὄργια τῶν Βουλγάρων καὶ τὰς κακουργίας τῶν μελῶν τῶν διαφόρων κομιτάτων, ὅπως δείξωμεν εἰς τὸν πεπολιτισμένον κόσμον τίνες οἱ διὰ τοῦ ἐγχειριδίου προσπαθοῦντες ν' αὐτοτιτλοφορηθῶσι κατακτηταί.

«Διαρκὴς συνεννόησις τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας μὲ τὰ διάφορα τμήματά της θὰ ὑποδεικνύῃ τὰ ἀναγκαῖα ἑκάστοτε μέτρα, διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἐνισχύωνται οἱ ὑπόδουλοι ἀδελφοὶ καὶ θὰ πατάσσωνται τὰ δολοφονικὰ τῶν ἐχθρῶν μας σχέδια.

«Ἐκτὸς ὅμως τῆς δράσεως ταύτης τῆς Ἑταιρείας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ», ἐκτὸς τῶν ἐνεργειῶν τῆς Κυβερνήσεώς μας παρίσταται ἀνάγκη στρατιωτικῆς ὀργανώσεως. Πολλαχοῦ πιστεύεται, ὅτι ἡμεῖς ὑστεροῦμεν στρατιωτικῶς τῶν Ρωμούνων, τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Σέρβων, εἶνε δὲ τοῦτο μέγα διὰ τοὺς ἐχθροὺς μας ἐφόδιον. Ἐξ ἄλλου οἱ ὁμογενεῖς θὰ ἐνθαρρυνθῶσι διὰ τῆς στρατιωτικῆς ὀργανώσεως τῆς χώρας καὶ οἱ ὑπόδουλοι ἀδελφοὶ θὰ δύνανται νὰ τηρῶσι πατριωτικωτέραν στάσιν, ὅταν γνωρίζωσιν, ὅτι τὸ ἐλεύθερον Κράτος εἶνε ἕτοιμον ν' ἀγωνισθῇ ὑπὲρ τῶν δικαίων του ἐν πάσῃ περιπτώσει.

Ἂς λείψῃ λοιπὸν ὁ μαρασμὸς ἀφ' ἡμῶν, ἂς τεθῶσι κατὰ μέρος αἱ ἀπελπιστικαὶ ἰδέαι καὶ ἂς ἐργασθῶμεν ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν μας δικαίων.

«Ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἂς ἀποτελέσωμεν μίαν μεγάλην προπαγάνδαν καὶ ἀφοῦ ἐξέλθωμεν τοῦ ληθάργου, ὅστις μᾶς ἔχει καταλάβῃ, ἂς ἀγωνισθῶμεν ἐναντίον τοῦ Σλαυϊσμοῦ, ὅστις τείνει νὰ καταπνίξῃ ἑλληνικὰς χώρας καὶ περιορίσῃ τὸν Ἑλληνισμὸν ἐντὸς τῶν στενῶν ὁρίων τοῦ Βασιλείου.» 1)

1) Αἱ ἀνακοινώσεις αὗται ἔσχον τὴν τιμὴν νὰ σχολιασθῶσιν εὐμενέστατα ὑπὸ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τύπου, καὶ δὴ ὑπὸ δύο τῶν σπουδαιοτάτων αὐτοῦ ὀργάνων, τῆς «Ἐφημερίδος τῆς Κολωνίας» καὶ τοῦ Πεσταίου Λόϋδ.»

Digitized by Google

Ἐν Ἀθήναις τῇ 21 Σεπτεμβρίου 1902

ΑΡΙΘ. $\frac{\text{ΠΡΩΤ.}}{\text{ΔΙΕΚ.}}$ 240

ΕΤΑΙΡΕΙΑ Ο "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ"

Πρὸς τοὺς Κυρίους Διευθυντὰς τῶν ἐν Ἀθήναις ἡμερησίων φύλλων

Κύριε Διευθυντά

Οἱ ὑποφαινόμενοι, ἐκπροσωποῦντες τὰ παρὰ τῇ **Ἑταιρείᾳ τοῦ Ἑλληνισμοῦ** Τμήματα Μακεδονικὸν καὶ Ἠπειρωτικὸν καὶ ὄντες εἰς θέσιν νὰ γνωρίζωμεν τὰ εἰς τὰς ἰδιαιτέρας ἡμῶν πατρίδας, περιμαχήτους τοῦ Ἑλληνισμοῦ χώρας, Μακεδονίαν καὶ Ἤπειρον, τεκταινόμενα καὶ διαδραματιζόμενα, ἐν ἐκείνῃ μὲν ὑπὸ τοῦ δολοφονικοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου τῆς Σόφιας, ἐν ταύτῃ δὲ ὑπὸ τῆς ἰταλικῆς Προπαγάνδας, μετ' ἀπορίας καὶ μεγίστου ἡμῶν ψυχικοῦ ἄλγους βλέπομεν ἐν τῷ γνωστῷ διὰ τὰ φιλοπάτριδά του αἰσθήματα ἑλληνικῷ Τύπῳ δημοσιευομένας εἰδήσεις, περὶ μὲν τῆς Μακεδονίας ἐκ Θεσσαλονίκης, Βόλου, Λαρίσσης καὶ Κερκύρας, περὶ δὲ τῆς Ἠπείρου ἐκ Κερκύρας μόνον, ἢ τερατωδῶς ἐξωγκωμένας, ἢ ὅλως ἀβασίμους, χαλκευομένας δὲ ἀπὸ σκοποῦ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν, συμφέρον ἐχόντων νὰ δημοσιεύωσιν αὐτὰς διὰ τῶν ἑλληνικῶν ἐφημερίδων.

Ἐκ τῆς δημοσιεύσεως τῶν εἰδήσεων τούτων οὐ μόνον ὠφέλειά τις δὲν προκύπτει εἰς ἡμᾶς, ἀλλὰ τοὐναντίον μεγίστη βλάβη προσγίγνεται εἰς τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα, καθόσον ἡ διάδοσις, διὰ τῶν ἑλληνικῶν μάλιστα ἐφημερίδων, τοιούτων εἰδήσεων, μεταφερομένων συνήθως ὑπὸ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ Τύπου, παρὰ μὲν τῷ ἑλληνικῷ κόσμῳ, τῷ τε ἐλευθέρῳ, τῷ ὑποδούλῳ καὶ τῷ ἐν διασπορᾷ ἐν σταλάζει τὴν ἐθνικὴν ἀπογοήτευσιν, παρὰ δὲ τῇ κοινῇ τῆς Εὐρώπης γνώμῃ παρασκευάζει τὴν ἰδέαν, ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς ὑπεχώρησεν ἔν τε τῇ Μακεδονίᾳ καὶ τῇ Ἠπείρῳ, ἐν ἐκείνῃ μὲν πρὸ τῶν Βουλγάρων, ἐν ταύτῃ δὲ πρὸ τῶν Ἀλβανοϊταλῶν, ἡ δὲ ἐθνικὴ ζημία ἐκ τῶν δημοσιογραφικῶν τούτων διαδόσεων ἔσται ἀνυπολόγιστος καὶ ἀνεπανόρθωτος ἐν λίαν προσεχεῖ μέλλοντι, ὅτε, ὡς ἐλπίζεται, θέλει κριθῇ ἡ τύχη τῶν δύο τούτων ἑλληνικωτάτων χωρῶν ὑπὸ τῆς εὐρωπαϊκῆς Διπλωματίας.

Δὲν εἶνε ἀληθές, ὅτι βουλγαροκρατεῖται ἡ Μακεδονία καὶ ὅτι ὁ ἐν Ἠπείρῳ Ἑλληνισμὸς εὑρίσκεται ἐν μειοψηφίᾳ ἀπέναντι τῶν συνοίκων αὐτῷ ἑτερογενῶν, ἑτερογλώσσων καὶ ἑτεροθρήσκων στοιχείων. Διαβεβαιοῦμεν ὅτι ἐν ἀμφοτέραις ταῖς χώραις ταύταις ἀκμάζουσιν ὁ Ἑλληνισμός, ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα, ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία καὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Ἀπόδειξις δὲ τούτου αὐτὰ τ' ἀκατονόμαστα ὄργια τοῦ δολοφονικοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου ἐν Μακεδονίᾳ: δολοφονίαι, δηώσεις, λῃστεῖαι ἐμπρησμοὶ καὶ βιασμοί, καὶ ἡ ἐν Ἠπείρῳ διαγωγὴ τῆς ἰταλικῆς Προπαγάνδας,

Digitized by Google

πειρωμένης δι' ἱδρύσεως παντὸς εἴδους ἰταλικῶν σχολείων, ταχυδρομείων κλ. νὰ μεταβάλῃ τὸ ἑλληνικὸν καὶ ὀρθόδοξον χριστιανικὸν αἴσθημα τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, καίτοι ὄντος τριπλασίου τῶν ἄλλων συνοίκων αὐτῷ στοιχείων. Ἐὰν οἱ ἐν Μακεδονίᾳ—περὶ Ἠπείρου δὲν χρήζει νὰ γείνηται τοιοῦτος λόγος—ἡμέτεροι ἀντίπαλοι, οἱ Βούλγαροι, εἶχον τὴν πλειονοψηφίαν, τὴν ἐκ τῆς συναισθήσεως τῆς καταγωγῆς πηγάζουσαν, καὶ τὴν πνευματικὴν ὑπεροχήν, δὲν θὰ εἶχον ἀνάγκην νὰ μεταχειρισθῶσι τὴν τρομοκρατίαν καὶ διὰ τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου νὰ κατασκευάσωσι Βουλγάρους. Αὐτὰ ταῦτα τὰ ἔκτροπα καὶ φρικαλέα μέσα, ἅτινα μετέρχονται οἱ Βούλγαροι ἐν Μακεδονίᾳ, ἵνα ἐπιβάλωσι τὸν Βουλγαρισμόν, εἶνε ἡ μεγαλειτέρα τῆς ἀδυναμίας των ἔνδειξις καὶ τῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἰσχύος, ἐὰν δὲ οὗτοι εἶχον πράγματι ἐθνικὴν δύναμιν, οἱ Μακεδόνες, οἱ σήμερον καταπιεζόμενοι, ληστευόμενοι, πυρπολούμενοι, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ διὰ χρημάτων διαφθειρόμενοι παρ' αὐτῶν, θὰ ἦσαν ἀδελφοὶ καὶ συνεργοὶ αὐτῶν καὶ δὲν θὰ ὑφίσταντο ὅσα σήμερον ὑφίστανται πρὸς ἀπάρνησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Δὲν ἀρνούμεθα ποσῶς ὅτι ἡ ἐν Μακεδονίᾳ κατάστασις δὲν εἶνε εἴπερ ποτὲ ἔκρυθμος καὶ σοβαρά, ἀλλ' ἡ ἀναγραφὴ τῶν βουλγαρικῶν κακουργημάτων δέον νὰ εἶνε τοιαύτη, ὥστε νὰ μὴ παρίσταται ἡ ἑλληνικωτάτη αὕτη χώρα, ὡς βουλγαροκρατουμένη, διότι οὐδέποτε διετέλεσε τοιαύτη, αἱ δὲ δημοσιευόμεναι ἐκεῖθεν εἰδήσεις νὰ μὴ ὦσιν οὔτε ἐξωγκωμέναι, οὔτε ἀβάσιμοι, καὶ μάλιστα ὑπὸ τύπον διὰ μὲν τοὺς Βουλγάρους διθυραμβικόν, διὰ δὲ τοὺς Ἕλληνας ἀπελπισίας καὶ ἀπογοητεύσεως μεστόν.

Ἐν ὀνόματι λοιπὸν τοῦ καλῶς ἐννοουμένου συμφέροντος τῆς μιᾶς καὶ μεγάλης ἡμῶν Πατρίδος καὶ τοῦ συμφέροντος αὐτῶν τούτων τῶν, ὡς εἴρηται, καταδυναστευομένων ἑλληνικῶν χωρῶν, Μακεδονίας καὶ Ἠπείρου, ποιούμεθα πρὸς ὑμᾶς ἔκκλησιν, ὅπως θέσητε τέρμα εἰς τὸν περὶ Μακεδονίας καὶ Ἠπείρου εἰδησεολογικὸν τοῦτον ἀνταγωνισμόν, τὸν εἰς βάρος τῶν ἐν αὐταῖς ἐθνικῶν ἡμῶν δικαίων διενεργούμενον, καὶ ἀρκεσθῆτε εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν χορηγουμένας ἑκάστοτε εἰδήσεις, αἵτινες καὶ αὐθεντικαὶ καὶ προσφατώτεραι τυγχάνουσι.

Τοιουτοτρόπως θέλει παύσῃ ὁ ἑλληνικὸς Τύπος, οὗτινος ὁ προορισμὸς εἶνε μέγας καὶ ὑψηλός, νὰ διαφημίζῃ φαντασιώδη ἆθλα τῶν συμμοριῶν τοῦ δολοφονικοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου ἐν Μακεδονίᾳ καὶ τῆς ἰταλικῆς Προπαγάνδας ἐν Ἠπείρῳ. καὶ νὰ καθίσταται ἐν ἀγνοίᾳ του πρόξενος, ἡμῖν μὲν ἀνεπανορθώτου ἐθνικῆς ζημίας καὶ βλάβης, τοῖς δ' ἐχθροῖς ἡμῶν μεγίστης ὠφελείας.

Πεποιθότες, Κύριοι, ὅτι ἐν τῇ ἐγνωσμένῃ ὑμῶν φιλοπατρίᾳ θέλετε λάβῃ ὑπὸ σπουδαίαν ἔποψιν τὴν παράκλησίν μας ταύτην, διατελοῦμεν μετ' ἐξαιρέτου πρὸς ὑμᾶς ὑπολήψεως.

Τὸ Μακεδονικὸν Τμῆμα τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ

Χαρ Πούλιος Καθηγητής Δημ Ρίζος, Ἰατρός, Δημ. Μακρῆς, Διευθυντὴς Ἐκπαιδευτηρίου, Θεμ. Χρ Ῥήγας, ἔμπορος Ἀντ. Οἰκονόμου Καθηγητής

Τὸ Ἠπειρωτικὸν Τμῆμα τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ

Γεώργ. Ἀβέρωφ, Ζῆκος Ῥώσσης Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀναστ Στούπης, Ἀρεοπαγίτης Μιλτ. Παναζῆς, Ὑφηγητὴς τῆς Φιλολογίας, Χ Χρηστοβασίλης.

Digitized by Google

ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ ΕΚ ΤΩΝ ΕΝ ΣΙΠΚΑ ΕΟΡΤΩΝ

Κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας ὁ εὐρωπαϊκός, δυνάμεθα εἰπεῖν, ὁ πεπολιτισμένος κόσμος παρίστατο πρὸ παραδόξου, ὅσον καὶ ἀκαταλογίστου θεάματος. Ἡ νέα Βουλγαρία, συμπραττούσης καὶ ὑποβοηθούσης τῆς μεγάλης Ρωσσίας, ἑώρτασε τὴν εἰκοσιπενταετηρίδα τῆς πολιτικῆς αὐτῆς καὶ ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως. Ἐθνικὸν ἰωβιλαῖον! Σύμπας ὁ Σλαυϊσμὸς μετέσχε τῆς ἑορτῆς ταύτης, ἥτις ἀνεμίμνησκε μίαν νίκην τῶν ρωσσικῶν στρατιῶν, κατερχομένων πρὸς τὴν Θράκην ἐπὶ τῷ σκοπῷ της ἀπὸ τῶν Τούρκων ἀπελευθερώσεως τῶν Βουλγάρων. Ἦτο καθαρῶς σλαυϊκὴ ἑορτή, ὑπομνήσεως τοῖς ἁπανταχοῦ Σλαύοις, καὶ ἰδίᾳ τοῖς παρὰ τὸν Δούναβιν καὶ τὸν Αἷμον, τοῦ μεγάλου αὐτῶν προγράμματος, τῆς καταλήψεως τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας, τὸ πρόγραμμα τῆς μεγάλης Βουλγαρίας τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. Αὐτοὶ οἱ πρωταγωνισταὶ καὶ οἱ στρατηλάται τοῦ πολεμικοῦ ἐκείνου δράματος, τοῦ πρὸ εἰκοσιπενταετίας παιχθέντος ἐν ταῖς περιφήμοις στενοπορείαις τοῦ Αἵμου, ὁ Ἰγνάτιεφ, ὁ τότε ἀρχιστράτηγος μέγας δοὺξ Νικόλαος, παρευρέθησαν ἐν ταῖς ἑορταῖς, θαυμάζοντες καὶ θαυμαζόμενοι ἐπὶ τῷ συντελεσθέντι μεγάλῳ ἔργῳ τῆς βουλγαρικῆς ἀνεξαρτησίας.

Πλεῖστα ἐλέχθησαν καὶ ἐγράφησαν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν ἐν Σίπκα τούτων ἑορτῶν. Ἐλπίδες, προσδοκίαι τῆς πραγματώσεως τοῦ μεγάλου μέλλοντος ἐν Θράκῃ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ τῶν Βουλγάρων, τῶν προσκόπων τούτων τῆς σλαυϊκῆς φιλοκτημοσύνης ἐν τῇ ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ. Ὁ εὐρωπαϊκὸς τύπος ἐτήρησε σιγὴν ἰχθύος πρὸ τῶν συμβαινόντων ἐξ ἀγνοίας ἢ ἀδιαφορίας, ἀναγράψας μόνον τὰ γεγονότα, ἄνευ συμπερασμάτων, ἄνευ κρίσεων. Ἐπετέλεσεν ἔργον ἁπλοῦ χρονογράφου.

Ἀλλὰ τὸ γεγονὸς τοῦτο ἔχει βαθυτέραν ἔννοιαν. Πρέπει νὰ καλέσῃ τὴν Εὐρώπην εἰς προσοχήν, εἰς ἐγρήγορσιν, ἰδίᾳ δ' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας, καθ' ὧν ἀπευθύνεται ἡ σλαυϊκὴ αὕτη ἐπὶ τῶν στενῶν τοῦ Αἵμου ἑορτὴ καὶ ἐπίδειξις.

Ὁ στρατηγὸς Ἰγνάτιεφ, ἀποκρινόμενος ἐν τῇ βουλγαρικῇ πρωτευούσῃ εἴς τινα αὐτοκαλουμένην μακεδονικὴν ἐπιτροπήν, εἶπε τὰ ἑπόμενα:

« Ἐγὼ ἀγαπῶ τοὺς Βουλγάρους ἀπὸ τοῦ 1862. Ἐγὼ ἀγαπῶ ὅλους τοὺς Βουλγάρους. Δὲν κάμνω οὐδεμίαν διάκρισιν μεταξὺ ἐλευθέρων καὶ μὴ ἐλευθέρων. Μίαν μόνον κάμνω διάκρισιν: Πάρα πολὺ ἀγαπῶ τὸν δοῦλον Μακεδόνα.

« Διὰ νὰ ἐπικρατῇ εἰρήνη ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου, ἐγὼ ἀνεκάλυψα ἕνα τύπον—τὴν Βουλγαρίαν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. Ἀλλὰ δι' αἰτίας ἀνεξαρτήτους τῆς θελήσεώς μου ὁ τύπος οὗτος, ἡ συνθήκη αὕτη δὲν δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ.

« Ἐγώ, ὁ κόμης Ἰγνάτιεφ, ζῶν ἢ τεθνεώς, συμβουλεύω καὶ κληροδοτῶ εἰς τοὺς Βουλγάρους, ὅπως παραδίδωσιν ἀπὸ πατέρα εἰς υἱόν, ὅτι ἡ Βουλγαρία τοῦ Ἁγίου Στεφάνου πρέπει νὰ πραγματοποιηθῇ.

« Ἐγὼ κληροδοτῶ εἰς τὸ βουλγαρικὸν ἔθνος νὰ ἐργάζηται, ν' ἀγωνίζηται, νὰ

Digitized by Google

μάχηται, νὰ παλαίῃ, ἀλλὰ νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ ν' ἀποσπασθῇ μήτε ἓν μέρος, μήτε ἓν χωρίον, μήτε εἷς ἄνθρωπος ἀκόμη ἀπὸ τῆς Βουλγαρίας τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. . .»

Δὲν ἠδύνατο νὰ λαλήσῃ ἄλλην γλῶσσαν ὁ κατ' ἐξοχὴν ὑπεύθυνος συντάκτης τοῦ προγράμματος τῆς Μεγάλης Βουλγαρίας. Ἀνέπτυξεν ἐν τοῖς ὀλίγοις τούτοις τὸ πρόγραμμα, τὴν ἰδέαν τοῦ Σλαυϊσμοῦ, τὰ κατακτητικὰ ἔνστικτα αὐτοῦ πρὸς ἐξόντωσιν τῶν Ἑλλήνων τῆς Θρᾴκης καὶ τῆς Μακεδονίας.

Ἀγαπῶ ὅλους τοὺς Βουλγάρους, ἀλλὰ περισσότερον τὸν δοῦλον Μακεδόνα. Καὶ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀγάπης ταύτης, αἱ ληστρικαὶ συμμορίαι τοῦ Γιαγκώφ, τὰ δελφόνα στίφη, τὰ ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην ἀρχηγίαν διατελοῦντα τοῦ ἡγεμόνος Φερδινάνδου, εὐρωπαίου τὸ γένος, Χριστιανοῦ τὸ θρήσκευμα, λυμαίνονται τὴν Μακεδονίαν, πυρπολοῦσι χωρία αὐτῆς, δολοφονοῦσι πάντα ἀνθιστάμενον εἰς τὴν πραγμάτωσιν τοῦ μεγάλου σχεδίου, καὶ τοῦτο χάριν τῆς πρὸς τὸν δοῦλον Μακεδόνα ἀγάπης τοῦ Ρώσσου στρατηγοῦ. Ἡ μεγάλη, ἡ χριστιανικωτάτη δύναμις τοῦ Βερρᾶ διὰ τῶν πολυωνύμων ἀντιπροσώπων αὐτῆς κατὰ τὰς ἑορτὰς ταύτας, μετὰ στοργῆς καὶ συγκινήσεως ἠσπάσθη καὶ συνεχάρη τὸν ἡγεμόνα τοῦτον ἐπὶ τοῖς ληστρικοῖς κατορθώμασι τῶν ἀπ' αὐτοῦ ἐξαρτωμένων συμμοριῶν. ἀξίων νὰ παραβληθῶσιν, ἂν οὐχὶ πρὸς τὰς παλαιὰς ἐκείνας τοῦ Ἀσπαροὺχ καὶ τοῦ Κρούμμου, διότι ἐλησμονήθησαν, τοὐλάχιστον πρὸς τὰς νεωτέρας τῶν πειρατικῶν κρατῶν τῆς Τριπόλεως, τῆς Βαρβαρίας καὶ τῆς Ἀλγερίας, τὸ τελευταῖον τῶν ὁποίων ἐξήλειψεν ἐκ τοῦ ἱστορικοῦ βίου αὐτὸς ὁ πάππος καὶ οἱ θεῖοι τοῦ ἡγεμόνος τοῦ ληστρικοῦ τούτου κράτους.

Ἡ Εὐρώπη ἀδιαφορεῖ, ἢ ὑποκρίνεται ἀδιαφορίαν πρὸ τῶν συμβαινόντων. Τοιοῦτον εἶνε τὸ ἠθικὸν βαρόμετρον τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Ἀλλ' ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες ὀφείλομεν νὰ ἐγρηγορῶμεν, νὰ κατανοήσωμεν τὸν κίνδυνον, ὃν διατρέχομεν, νὰ παρασκευασθῶμεν πρὸς τὸν ἐπικρεμάμενον μέγαν ἀγῶνα. Ἐνισχυόμενοι φυσικῶς καὶ ἠθικῶς, καταδεικνύοντες ἡμᾶς αὐτοὺς ἀξίους τῆς ἐθνικῆς κληρονομίας διεκδικητάς, θὰ τύχωμεν ἐπικούρων καὶ συμμάχων. Ἃς μελετήσωμεν καὶ ἃς κατανοήσωμεν τὸ καθῆκον τοῦτο, ἐλεύθεροί τε καὶ ἀλύτρωτοι. Καθ' ὃν χρόνον ὑπὸ τὰς ἐν Σίπκᾳ προπόσεις καὶ ἐπευφημίας τῶν ὑψηλῶν ἀντιπροσώπων τοῦ σλαυϊκοῦ κόσμου χύνεται τὸ αἷμα καὶ διαρπάζεται ἡ τιμὴ καὶ ἡ περιουσία τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἀδελφῶν ὑπὸ τῶν ληστῶν τῆς Βουλγαρίας τοῦ Φερδινάνδου καὶ τοῦ Ἰγνάτιεφ, καὶ τοῦτο, κατ' ἀπαίσιον εὐφημισμόν, λέγεται ἀγάπη πρὸς τὴν Μακεδονίαν, ἐνέργεια πρὸς ἀπελευθέρωσιν αὐτῆς, ὁ Ἑλληνισμὸς ἃς πράξῃ τὸ καθῆκόν του. Ἃς ἀντεπεξέλθῃ, ἂν ὄχι διὰ τῶν αὐτῶν βουλγαρικῶν καὶ σλαυϊκῶν μεθόδων, ἀλλὰ πάντως διὰ τρόπου, ἐξησφαλίζοντος αὐτὸν ἀπὸ πάσης ἐπιβουλῆς.

Ἄμυνα κατὰ τῶν δολοφόνων πραγματική, τελεσιουργός, τοιοῦτο τὸ ἐπιβαλλόμενον εἰς ἡμᾶς καθῆκον, καὶ κατὰ πρώτιστον λόγον εἰς τοὺς ἡμετέρους ἀδελφοὺς τῆς Μακεδονίας.

Digitized by Google

ΕΘΝΙΚΑ ΑΙΣΜΑΤΑ

ΜΕΡΟΣ Α'.

Ο ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ ΚΥΚΛΟΣ (1)

1.

Ο ἘΘΝΙΚΟΣ ΘΡΗΝΟΣ (2)

ΗΤΟΙ Η ΑΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

(29 Μαΐου 1453)

Σημαίνει ὁ θεός, σημαίνει ἡ γῆ, σημαίνουν τὰ ἐπουράνια,
Σημαίνει κι' ἡ Ἁγιὰ Σοφιά, τὸ μέγα Μαναστῆρι,
Πὤχει τριακόσιες καλογριὲς καὶ χίλιους καλογέρους,
Καὶ τετρακόσια σήμαντρα κι' ἑξῆντα δυὸ καμπάνες,
Κάθε καμπάνα καὶ παπᾶ, κάθε παπᾶς καὶ διάκο,
Νὰ μποῦνε στὸ χερουβικό, νὰ βγῇ ὁ «β α σ ι λ έ α ς».

(1) **Β α σ ι λ ι κ ὸ ν Κ ύ κ λ ο ν** ὠνομάσαμεν τὰ εἰς τὸν Κωνσταντῖνον τὸν Παλαιολόγον, τελευταῖον αὐτοκράτορα τῶν Ἑλλήνων, ἀναφερόμενα δημώδη ᾄσματα.

(2) **Τὸ** ᾆσμα τοῦτο, κατὰ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Γάλλου φιλέλληνος **Fauriel** ἐκδοθὲν (**Chants populaires de la Gréce Tome II page 337. Paris Firmin Didot Père Fils 1825,**) μετὰ ταῦτα ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Λευκαδίου Σπ. Ζαμπελίου (Δημοτικὰ Ἆσματα τῆς Ἑλλάδος ἐν Κερκύρᾳ 1852) ἀκολούθως ὑπὸ **Kind anth. 42**, ὀλίγον τι ἀργότερον ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ **Passow** («Τραγούδια Ρωμαίϊκα» **Popularia CarminaGreciae Recentioris edid Arnodlus Passow Lipsiae Aedivus B.G. Teubner MDECELX**) καὶ τελευταῖον ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ (Ἐθνικὰ Ἆσματα τῆς Ἑλλάδος 1453—1821 ἐν Ἀθήναις 1896) δὲν περιεῖχε περισσοτέρους τῶν 13 στίχων, ὅσους δηλαδὴ ἀναφέρει ὁ πρῶτος ἐκδότης Fauriel, ἀλλ' ἡμεῖς ἔχοντες ὑπ' ὄψει οὐχὶ μόνον τὰς ἐντύπους ἐκδόσεις, ἀλλὰ καὶ χειρογράφους τοιαύτας διαφόρων μερῶν τῆς Ἑλλάδος ἐλευθέρας τε καὶ δουλευούσης, παραδίδομεν αὐτὸ εἰς τὴν δημοσιότητα μετὰ 32 στίχων, συλλεγέντων καὶ προσαρμοσθέντων ἐκ τῶν διαφόρων παραλλαγῶν.

Digitized by Google

Ψάλλει ζερβιὰ ὁ Βασιλιᾶς, δεξιὰ ὁ Πατριάρχης,
Κι' ἀπάνω στὸ «κοινωνικό», στὸ «Μετὰ—φόβου» ἀπάνω,
Περιστερὰ κατέβηκεν ἀπὸ τὰ μεσουράνια,
Καὶ λέει μ' ἀνθρώπινη φωνὴ σὰν ἀπ' ἀγγέλου στόμα :
—«Πάψετε τὸ «κοινωνικό,» κι' ἂς χαμηλώσουν «τ' Ἅγια» !
«Παπᾶδες, βγάλτε τὰ ἱερά, καὶ διάκοι, ξεντυθῆτε
«Καὶ σβήσετ' ὅλα τὰ κεριὰ καὶ τὰ καντήλια ὅλα,
«Γιατ' εἶναι θέλημα θεοῦ ἡ Πόλη νὰ τουρκέψῃ!
«Στείλετε λόγο στὴ Φραγκιὰ νἄρθοῦν τρία καράβια,
«Τὤνα νὰ πάρῃ τὸ Σταυρὸ καὶ τ' ἄλλο τὸ Βαγγέλιο,
«Καὶ τ' ἄλλο, τὸ τρανύτερο, τὴν ἅγια Τράπεζά μας,
«Μὴ μᾶς τὰ πάρουν τὰ σκυλιὰ καὶ μᾶς τὰ μαγαρίσουν».—
Ἔπαψε εὐθὺς ἡ λειτουργάι, σωπᾶσαν οἱ ψαλτάδες
Ἡ Ἐκκλησιὰ ἀναστέναξε, σβηστῆκαν τὰ καντύλια,
Οἱ εἰκόνες ἄρχισαν νὰ κλαῖν, νὰ χύνουν μαῦρα δάκρυα,
Ὁ Βασιλιᾶς μετάλαβε μὲ τὸ φουσᾶτο του ὅλο,
Καὶ στ' ἄλογό του ρίχτηκε καὶ πάῃ νὰ πολεμήσῃ,
Λέγοντας πρὸς τὴν Παναγιὰ καὶ σ' τοὺς Ἁγίους ὅλους :
—«Σώπασε Κυρὰ- Δέσποινα, καὶ σεῖς Ἁγίοι, μὴν κλαῖτε,
«Πάλε μὲ χρόνους, μὲ καιρούς, πάλε δικά μας θὰ εἶναι!»
Καὶ τὴ στιγμή, ποῦ ὁ Βασιλιᾶς ἀπὸ τὴ θύρα βγῆκε
Ἕνας πανέμορφος παπᾶς, στὰ χέρια του κρατῶντας
Τὴν «Κοινωνιὰ» καὶ τὸ Σταυρό, καὶ τὸ ἱερὸ Βαγγέλιο,
Ἔβγαλε μιὰ ὀργυιὰ φτερὰ καὶ σᾶν ἀητὸς ὑψώθη
Καὶ πέταξε στοὺς οὐρανούς, ἀπῶνα παραθύρι,
Γιὰ νὰ μὴν πέσουν στῆς Τουρκιᾶς τ' ἀν τίχριστα τὰ χέρια.

Τὸ ᾆσμα τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὴν τελευταίαν λειτουργίαν τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δι' ἧς ἔπεσεν ἡ ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία καὶ συνεπληρώθη ἡ ὑποδούλωσις τοῦ ἑλληνικοῦ Γένους.

Τὴν 27 Μαΐου 1453, ἡμέραν Κυριακὴν τῶν Ἁγίων Πάντων, εἶχον συναθροισθῆ εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν ὅλοι σχεδὸν οἱ κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, παρίσταντο δὲ ὁ Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος, ὁ Πατριάρχης Γεννάδιος καὶ οἱ ἐν τέλει, ἐκτὸς τῶν ἀξιωματικῶν ἐκείνων τοῦ στρατοῦ, οἵτινες ἠμύνοντο ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ. Ὁ ἦχος τῶν κλαυθμῶν, ἡ βοὴ τῶν γυναικείων γογγυσμῶν καὶ αἱ φωναὶ τῶν παιδίων ἐκάλυπτον τὴν φωνὴν τῶν διακόνων, τῶν ἱε-

Digitized by Google

ρέων καὶ τῶν ψαλτῶν. Ὅλη ἡ σκηνὴ ἐνέπνεε πένθος, λύπην καὶ μελαγχολίαν, ὡς ἐὰν ἡ λειτουργία ἐκείνη ἦτο ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία ὁλοκλήρου τοῦ ἑλληνικοῦ Γένους.

Ἕνεκα τοῦ ἐπικειμένου φρικτοῦ κινδύνου εἶχεν ἐκλείψη ἡ ἐθιμοτυπία ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ: πλούσιοι καὶ πτωχοί, ἄρχοντες καὶ ἁπλοῖ πολῖται ἀδιακρίτως συνεφύροντο ἐντὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας, δεόμενοι ὑπὲρ τῆς διασώσεως τῆς Βασιλίδος τῶν πόλεων. Καθ' ἣν στιγμὴν ἐψάλλετο τὸ *κοινωνικόν*, ὁ Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος, περιβεβλημένος βασιλικὰ μὲν ἐνδύματα, ἀλλὰ πενιχρὰ καὶ τετριμμένα, ἐξεικονίζοντα τελείως τὴν ἐσωτερικήν του λύπην, οὖσαν καὶ λύπην ὁλοκλήρου τοῦ δυσμοίρου ἡμῶν Γένους, προβαίνει πρὸς τὸ *ἅγιον Βῆμα*, ἀσκεπής, κατηφὴς καὶ ἔνδακρυς. Ἐκεῖ γονατίζει καὶ προσεύχεται. Προσπίπτει τρὶς πρὸ τῆς εἰκόνος τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Θεομήτορος καὶ εἶτα, στραφεὶς πρὸς τὸν Λαόν, ἀναβοᾷ γεγονυίᾳ τῇ φωνῇ:

—«Χριστιανοί, συγχωρήσατε τὰς ἁμαρτίας μου καὶ ὁ Θεὸς ἂς συγχωρήσῃ τὰς ἰδικάς σας!»

Ὁ δὲ Λαός, καὶ ἐκεῖνος ἔνδακρυς, ἀπήντησεν:

—«Ἔσο συγχωρημένος!»

Μεθ' ὃ ὁ Αὐτοκράτωρ παραλαμβάνει ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ἱερουργοῦντος ἀρχιερέως, ὡς ἦν ἔθος, τ' *ἄχραντα μυστήρια* καὶ μεταλαμβάνει αὐτῶν, εἶτα δὲ παρακινεῖ πάντας νὰ μεταλάβωσι, *«διότι ἦλθεν ἡ ὥρα, ὅτε «μέλλουσι ν' ἀγωνισθῶσι τὸν »ὑπὲρ πάντων ἀγῶνα καὶ ὅτι, ἐὰν δὲν εἶνε παρὰ τοῦ Θεοῦ ὡρισμένον νὰ σώσωσι »διά τινος θυσίας τὴν ἀγαπητὴν πατρίδα, τουλάχιστον ὀφείλουσι νὰ καταλείψωσιν εἰς »τοὺς ἀπογόνους μνήμην ἀνδρείας καὶ ἀρετῆς τοιαύτην, οἵα εἶναι ἀναγκαία, ὅπως »αὗται διαφυλάξωσιν ἐν τῇ ἐνδεχομένῃ δουλείᾳ τὴν πίστιν τῶν πατέρων καὶ τὸν σε»βασμὸν πρὸς τὸ παρελθόν.»* Οἱ λόγοι οὗτοι, τελευταῖοι τοῦ τελευταίου τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων Αὐτοκράτορος, τοῦ ἄραντος εἰς τοὺς ἡρακλείους αὐτοῦ ὤμους τὰς ἁμαρτίας ὁλοκλήρων αἰώνων ἐθνικῆς ἐκλύσεως, ἀντήχησαν ἐν τῷ ἱερῷ ἐκείνῳ χώρῳ. ἡ ἀπελευθέρωσις τοῦ ὁποίου συνεκέντρωσε καὶ συγκεντροῖ ἐπὶ τέσσαρας καὶ ἥμισυν ἀκριβῶς αἰῶνας τοὺς πόθους, τὰς εὐχὰς καὶ τὰς προσπαθείας τοῦ ἑλληνικοῦ Γένους, ὡς ἡ τελευταία διαθήκη τῆς Πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος, ὑπὲρ τῆς ἐκτελέσεως καὶ πραγματοποιήσεως τῆς ὁποίας ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ ὀφείλει νὰ ἐργάζηται καὶ νὰ μὴ ἀποκάμῃ ποτέ, ἐφ' ὅσον ἡ Ἡμισέληνος, τὸ αἱμόφυρτον τοῦτο ἔμβλημα τῆς δουλείας καὶ τοῦ δεσποτισμοῦ, εὑρίσκεται ἐπὶ τοῦ τρούλου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, τῆς τοῦ Θεοῦ Ἁγίας Σοφίας, ἀντὶ τοῦ ἑλληνικοῦ Σταυροῦ.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἐκοινώνησαν ἅπαντες τῶν *ἀχράντων μυστηρίων*, ὁ ἦχος τῆς σάλπιγγος διακόπτει τὴν τραγικὴν σκηνήν, καθ' ἣν αἱ μητέρες, αἱ σύζυγοι, καὶ αἱ ἀδελφαὶ ἀποχαιρετῶσι τὰ τέκνα των, τοὺς συζύγους των καὶ τοὺς ἀδελφούς των, ἀπερχομένους εἰς τ' ἀμυνόμενα τείχη καὶ οἱ τελευταῖοι ἀσπασμοὶ συγχέονται μὲ τὸν κρότον τῶν ξιφῶν καὶ τῶν ἀσπίδων. Παρομοίαν σκηνὴν οὐδενὸς ἔθνους τὰ χρονικὰ ἀναγράφουσιν. Ὁ Θεὸς ἀναπαύσοι τὴν ψυχὴν τῶν τελευταίων προασπιστῶν τῆς ἑλ-

Digitized by Google

ληνικῆς Αὐτοκρατορίας, οἵτινες διὰ τοῦ ἡρωϊκοῦ αὐτῶν παραδείγματος ἐκληροδότησαν εἰς ἡμᾶς τὴν ἰδέαν τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ ὑποδουλωθέντος Γένους καὶ τῆς ἐμμονῆς εἰς τὴν πάτριον θρησκείαν!

Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος δημοτικὸν ᾆσμα δὲν εἶνε μόνον πρῶτον κατὰ χρονολογικὴν τάξιν μεταξὺ τῶν προϊόντων τῆς δημώδους ἑλληνικῆς Μούσης, ἧς ἡ γλυκεῖα φωνή, ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τῆς πτώσεως τῆς Πόλεως, ἤρξατο ἀντηχοῦσα, δίκην τυραννικῆς σάλπιγγος, ἐπὶ τῶν κορυφῶν καὶ τῶν χαραδρῶν τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ Πίνδου, τῶν Ἀγράφων, τοῦ Ταϋγέτου καὶ τοῦ Παρνασσοῦ, πρὸς ἐξέγερσιν τοῦ ὑπὸ τὴν δουλείαν πεσόντος ἑλληνικοῦ Γένους, τοῦ εὐγενεστέρου τῶν ἐθνῶν, δὲν εἶνε μόνον πολύτιμον ἱστορικὸν κειμήλιον μεγίστου ἱστορικοῦ γεγονότος δι' ὁλόκληρον τὸν κόσμον, γεγονότος ἀπὸ μὲν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀφαιρέσαντός τὸ μεγαλείτερον δικαίωμα τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ἐλευθερίαν, καὶ ἐπὶ αἰῶνας καταστρέψαντος τὸν πολιτικὸν αὐτοῦ βίον, εἰς δὲ τὴν τότε ἐν μεσαιωνικῷ ζόφῳ κυλισμένην Εὐρώπην διαχύσαντος τὰ φῶτα τῶν γραμμάτων καὶ τῆς σοφίας τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἀλλ' εἶνε συνάμα καὶ μέγας πολιτικὸς χρησμός, πλήρης ἐθνικῆς ἐλπίδος ὅτι:

«*Πάλε μὲ χρόνους καὶ καιροὺς πάλε δικά μας θὰ εἶνε*».

Εἶνε ὁ μέγας ἐθνικὸς θρῆνος τοῦ ἑλληνικοῦ Γένους, ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον αὐτοῦ, ὅστις ἐν τῷ σκότει τῆς φοβερᾶς δουλείας ἐκαλλιέργει ἐπὶ τέσσαρας αἰῶνας ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ καλλιεργεῖ ἀκόμη τὴν ἰδέαν τῆς ἐθνικῆς ἐκδικήσεως, τὴν ἰδέαν τῆς ἀπελευθερώσεώς του, καὶ ἀνερρίπιζε τὸ κατὰ τοῦ Τυράννου καὶ τοῦ Μωαμεθανισμοῦ ἄσπονδον μῖσος τοῦ δούλου, εἶνε τέλος τὸ ἐλεγεῖον τοῦτο ἡ ἐθνικὴ σάλπιγξ, ἥτις διὰ τοῦ στόματος τοῦ μεγάλου ἐθνομάρτυρος Ῥήγα ἐξήγειρε τὴν ἔνδοξον καὶ ἡμίθεον ἐκείνην γενεὰν τοῦ *Εἴκοσι Ἕνα*, ἥτις ἀπηργάσατο τὴν ἐλευθερίαν τοῦ σημερινοῦ ἐλευθέρου ἑλληνικοῦ Κράτους, ὅπερ κέκληται νὰ περισυλλέξῃ περὶ ἑαυτὸ ἅπαντα τὰ δουλεύοντα τμήματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Εἴθε!

Digitized by Google

2.

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ [1]

(29 Μαΐου 1453).

Νά εἶμουν πουλὶ νὰ πέταγα, νά εἶμουν χελιδονάκι
Ν' ἀνέβαινα στῆς Βουργαριᾶς τὰ μαῦρα κορφοβούνια
Ν' ἀγνάντευα καὶ νἄβλεπα τῆς Πόλης τὰ λιμάνια,
Πῶς ἀρμενίζουν τ' ἄρμενα, πῶς βάζουν τὰ καράβια,
Ξῆντα καράβια τούρκικα κι' εἴκοσι δυὸ ρωμαίϊκα . . .
'Ενίκησαν τὰ τούρκικα τὰ λίγα τὰ ρωμαίϊκα
Μιὰ ρωμιοπούλα φώναξεν ἀπὸ γιαλένιον πύργο :
—«*Γιὰ ἔβγα, ἀφέντη Βασιλιᾶ, καὶ ἀφέντη Κωσταντῖνε*
»*Νὰ ἰδῇς τὴν Πόλη, π' ἄναψε, πῶς καῖν τὰ μοναστήρια,*
»*Πῶς σφάζουνε τοὺς Χριστιανοὺς σᾶν πρόβατα, σᾶν γίδια !*
—»*Καὶ πῶς νὰ βγῇ ὁ Βασιλιᾶς, κι' ὁ ἀφέντης Κωσταντῖνος,*
'Οποῦ σκοτώθηκεν ἐχτὲς κατὰ τὸ βράδυ—βράδυ ;»

Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος, ὁ μάρτυς αὐτοκράτωρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ **1405**, ὢν υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος **Μ**ανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου, καὶ ἀπὸ νεαρωτάτης ἡλικίας διεκρίνετο διὰ τὰ θρησκευτικὰ καὶ ἐθνικὰ αὐτοῦ αἰσθήματα, τὸ δὲ **1430**, ἐν ἡλικίᾳ εἴκοσι πέντε ἐτῶν, ἔλαβε παρὰ τοῦ ἀπὸ τοῦ 1425 βασιλεύοντος ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀδελφοῦ του, Ἰωάννου Παλαιολόγου, τὴν διοίκησιν μικρᾶς ἡγεμονίας ἐν Πελοποννήσῳ, τῷ δὲ **1437** διωρίσθη ἐπίτροπος τῆς βασιλείας ἐν **Κωνσταντινουπόλει**, τοῦ αὐτοκράτορος **Ἰωάννου** ἀπελθόντος εἰς Ἰταλίαν, ἵνα φροντίσῃ πρὸς ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν Ὀρθοδόξου **Α**νατολικῆς καὶ Καθολικῆς, μετὰ δὲ τὴν ἐκεῖθεν ἐπιστροφὴν ἐκείνου, διωρίσθη, εἰς ἀμοιβὴν τῆς σώφρονος διοική-

(1) Τὸ πολύτιμον τοῦτο ἐθνικὸν κειμήλιον, ὅλως ἄγνωστον, καὶ ἀνέκδοτον, ἐδημοσιεύθη διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὸν «Ἑλληνισμὸν» (Σεπτέμβριος **1901**), ἀποσταλὲν ἡμῖν ἐκ τῆς βλαχογλώσσου Σαμμαρίνης τῆς νοτιοδυτικῆς **Μακεδονίας**, ἔνθα καὶ ᾄδεται.

Digitized by Google

σεώς του, τῷ 1443 δεσπότης τοῦ Δεσποτάτου τοῦ Μισθρᾶ, περιλαμβάνοντος τότε, πλὴν τῆς Λακωνικῆς, τὴν Κορινθίαν, τὴν Ἀχαΐαν, τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ τ' ἀνατολικὰ μέρη τῆς Μεσσηνίας, τῆς Ἤλιδος κατεχομένης ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Θωμᾶ, ἀναγνωρίζοντος τὴν ὑπεροχήν του.

Ὁ Κωνσταντῖνος, ὢν κύριος ἁπάσης σχεδὸν τῆς Πελοποννήσου, παρεσκευάσθη ν' ἀγωνισθῇ κατὰ τῶν Τούρκων, ἐχόντων τότε πρωτεύουσαν τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ περιορισάντων τὸ βυζαντινὸν Κράτος ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐλπίζων νὰ σχηματίσῃ δύναμιν ἱκανήν, περισυλλέγων ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἁπάσας τὰς ἐν Εὐρώπῃ ἑλληνικὰς δυνάμεις ν' ἀνοίξῃ ἑνωτικὴν γραμμὴν μεταξὺ τοῦ ἔξω Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ τῆς Πόλεως. Πρῶτον ἀνῳκοδόμησε τὰ παλαιὰ ὀχυρώματα τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου καὶ ἔπειτα ἠνάγκασε τὸν Δοῦκα τῆς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας Νέριον Β'. ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν κυριαρχίαν του, ἀλλ' ἐνῷ ἡτοιμάζετο ν' ἀναχωρήσῃ εἰς Θεσσαλίαν, ἔμαθεν ὅτι οἱ σύμμαχοί του Οὔγγροι ὑπέστησαν καταστρεπτικὴν ἧτταν ὑπὸ τῶν Τούρκων παρὰ τὴν Βάρναν τῷ 1444. Ὡς ἐκ τούτου ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἵνα προπαρασκευασθῇ καλείτερον.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἦτο ὁ μόνος Ἕλλην ἡγεμών, ὅστις ἐσκέπτετο περὶ ἀντιστάσεως κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ὑπερασπίσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλ' ὁ Σουλτὰν Μουρὰτ Β', διαβλέπων ἐν τῷ Κωνσταντίνῳ τὸν μεγαλείτερον ἰσχυρὸν ἐχθρὸν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ἡγεμονίσκων, ἐπελθὼν αἰφνηδίως τῷ 1446 μετὰ μεγάλων δυνάμεων, ἐκυρίευσε τὰ φρούρια τοῦ Ἰσθμοῦ καὶ κατέστησε φόρους ὑποτελεῖς τόν τε Κωνσταντῖνον καὶ τοὺς ἀδελφούς του Θωμᾶν καὶ Δημήτριον, ἀποθανόντος δὲ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1448 τοῦ ἀδελφοῦ του αὐτοκράτορος Ἰωάννου, ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως ἀναλάβῃ τὴν Αὐτοκρατορίαν, φθάσας ἐκεῖ τὸν Μάρτιον τοῦ 1449.

Ἡ ἀρχὴ τῆς βασιλείας του ὑπῆρξεν εἰρηνικὴ μετὰ τοῦ Σουλτάνου Μουρὰτ Β'., ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τούτου, συμβάντος τῷ 1451, αἱ εἰρηνικαὶ σχέσεις μεταξὺ Βυζαντίου καὶ Τούρκων διερρήχθησαν, διότι ὁ νέος Σουλτᾶνος Μωάμεθ Β'. ἀπεφάσισε διὰ πάσης θυσίας νὰ κυριεύσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὸ χρυσοῦν τῶν πατέρων του καὶ ἁπάσης τῆς τουρκικῆς φυλῆς ὄνειρον, καὶ νὰ συμπληρώσῃ οὕτω τὴν ὑποδούλωσιν ὁλοκλήρου τοῦ ἑλληνικοῦ Γένους, ἀρχίσας νὰ προπαρασκευάζηται πρὸς τοῦτο ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1452. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ ἔτους τούτου ἐκηρύχθη ὁ πόλεμος, καὶ μετὰ ἐννέα μῆνας, ἤτοι τὴν 6ην Ἀπριλίου 1453, ἤρχισεν ἡ τακτικὴ πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ Κωνσταντῖνος, ἔχων ὑπὸ τὰς διαταγάς του ὀκτὼ μόνον χιλιάδας στρατοῦ καὶ ἀναγκαζόμενος ν' ἀντεπεξέλθῃ ἐναντίον διακοσίων πεντήκοντα καὶ ἐπέκεινα χιλιάδων Τούρκων, ἔσπευσε ν' ἀποταθῇ πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Εὐρώπης, ζητήσας τὴν βοήθειαν αὐτῶν, ἀλλ' εἰς μάτην ἠγωνίσθη πρὸς τοῦτο, οὕτω δὲ ἠναγκάσθη νὰ διεξαγάγῃ μόνος του τὸν ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος ἀγῶνα ἐναντίον τῶν Τούρκων!...

. . . .

Ηὔγαζεν ἡ φοβερὰ καὶ ἀποφρὰς ἡμέρα τῆς 29 Μαΐου 1453, ἥτις κατέρριψε τὴν ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν καὶ ἐβύθισε σύσσωμον τὸ ἑλληνικὸν Γένος εἰς τὴν ἀπανθρωποτέραν τῶν τυραννιῶν, ἀπανθρωποτέραν καὶ αὐτῆς τῆς ἐποχῆς τοῦ Νέρωνος. Ἡ τουρκικὴ δύναμις ἦτο σφοδρὰ καὶ μεγάλη, ὁ δὲ Μωάμεθ Β'. πλήρης μένους καὶ σφρίγους, ἅτινα ἐχορήγει αὐτῷ ἡ νεαρωτάτη τῶν εἴκοσι τριῶν ἐτῶν ἡλικία του, ἐμάχετο ὡς λέων ἀπέναντι τῶν κρημνισθέντων ἤδη τειχῶν μὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς

Digitized by Google

του Γενιτσάρους, οἵτινες ὑπερεμάχοντο ὅλων τῶν ἄλλων τουρκικῶν στρατευμάτων, ἀνερχόμενοι εἰς ἐπέκεινα τῶν δέκα χιλιάδων καὶ ὄντες ὡς γνωστὸν ἑλληνικῆς καταγωγῆς, ἐν τρυφερωτάτῃ ἡλικίᾳ ἁρπαγέντες ἐκ τῆς ἀγκάλης τῶν γονέων των, καὶ βίᾳ ἐξομώσαντες. Ὄπισθεν δὲ καὶ ἐκ τῶν πλαγίων αὐτοῦ ἐπολέμουν ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν χιλιάδας ἱππέων τὴν ἡρωϊκῶς ἀνθισταμένην Πόλιν, εἰς δὲ τὰ κάτω μέρη, ἄχρι τοῦ λιμένος, καὶ τῆς Χρυσῆς, ἕτεραι ἑκατὸν καὶ ἐπέκεινα χιλιάδες Μωαμεθανῶν ἐζώννυον αὐτὴν καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως, ἔνθα εὑρίσκετο ὁ Μωάμεθ, μέχρι τῆς ἄκρας τῶν Ἀνακτόρων (Παλατίου) τὴν λεγομένην σήμερον «Σεράϊ μπουρνοῦ» (=μύτη ἢ ἀκρωτήριον τῶν Ἀνακτόρων) εὑρίσκοντο ἕτεραι πεντήκοντα χιλιάδες Τούρκων, μὴ ὑπολογιζομένων τῶν ἐπὶ τῆς γεφύρας καὶ τῶν ἐπὶ τουρκικῶν πλοίων εὑρισκομένων· περὶ τὰς τριακοσίας περίπου χιλιάδας τουρκικοῦ στρατοῦ ἐπολιόρκουν διὰ ξηρᾶς τε καὶ θαλάσσης τὴν πρωτεύουσαν τῆς ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας.

Περὶ τὴν δευτέραν ἀλεκτοροφωνίαν ἤρχισεν ἡ γενικὴ συμπλοκή, ἀλλαλαζόντων φρικωδῶς τῶν βαρβάρων καὶ τῶν πέριξ ὀρέων ἀντιβοώντων. Κατ' ἀρχὰς μὲν οἱ Ἕλληνες, ἡρωϊκῶς καὶ ἀταράχως ἀντιτασσόμενοι, κρημνίζουσιν ἀπὸ τῶν τειχῶν τοὺς ἐφορμῶντας καὶ ἐπιτυγχάνουσι νὰ θραύσωσι τὰ σκεύη καὶ τὰς ἑλεβόρους καὶ ἄλλα πολεμικὰ ὄργανα τῶν ἐχθρῶν, καὶ νὰ προξενήσωσι μεγίστας ἀπωλείας εἰς τοὺς Τούρκους. Ὡς ηὔγασεν ὅμως τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, τὸ ὅλον πλῆθος τῶν Τούρκων συνεκεντρώθη εἰς ὑπέρογκον σύμπλεγμα ἐκ τοῦ ἑνὸς μέρους τῶν πεσόντων ἐχθρῶν μέχρι τοῦ ἄλλου, καί, τῶν πολεμικῶν ὀργάνων ἠχούντων ὁμοθυμαδὸν καὶ ταὐτοχρόνως, ἤρχισαν διά τε ξηρᾶς καὶ θαλάσσης τὴν τακτικὴν καὶ ἀληθῆ ἔφοδον κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Αἱ κλίμακες ὑψοῦνται καὶ καταβιβάζονται ἀδιακόπως καὶ βέλη ῥίπτονται κατὰ τῶν ἐν τοῖς πύργοις προμάχων Ἑλλήνων καὶ αἱ ἑλέβοροι βροντοῦσι, τῶν τσιαουσιδων καὶ τῶν ῥαβδούχων μετὰ σιδηρῶν ῥάβδων καὶ βουνεύρων κτυπώντων τοὺς Τούρκους στρατιώτας, ἵνα μὴ στρέφωσι τὰ νῶτα πρὸς τοὺς πολιορκουμένους, ἐνῷ τὰ τῶν λίθων ἐκ τῆς πόλεως ἀφετήρια διέφθειρον πλείστους Ἀγαρηνούς, καὶ αἱ κατασκευασθεῖσαι μηχαναὶ καίουσιν αὐτούς, καὶ κόπτονται αἱ κλίμακες καὶ αἱ ἀναβάθραι ὁμοῦ μετὰ τῶν ἀναβαινόντων ἐχθρῶν, οἵτινες, ἔκ τε τοῦ κόπου καὶ τῆς ἀντιστάσεως ἀπηυδηκότες, μετὰ δύωρον ἀκάματον ἀγῶνα, παρ' ὀλίγον νὰ ὀπισθοδρομήσωσιν, ἐπαφίνοντες εἰς τοὺς πολιορκουμένους καύχημα νίκης καὶ σωτηρίας.

Ἀλλ' ἡ ἀντίστασις αὕτη τῶν Ἑλλήνων περισσότερον ἐξηγρίωσε τὴν ψυχὴν τοῦ Σουλτάνου, ὅστις, περιστρέφων τὴν σπάθην δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ἄλλους μὲν τῶν δειλῶν στρατιωτῶν του ἔσφαζεν, ἄλλους δ' ἐπλήγωνε θανατηφόρως. Μετ' ὀλίγον οἱ Τοῦρκοι, βοῶντες μέχρις οὐρανοῦ καὶ ἐνθαρρυνόμενοι πρὸς ἀλλήλους δι' ὅρκων, ἀναβαίνουσι καὶ πάλιν μετὰ περισσοτέρου πείσματος τὰς κλίμακας. Τολμηροί τινες καὶ ἰσχυροί, πατῶντες ὁ εἷς ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ ἄλλου, καὶ σχηματίζοντες ἀνθρωπίνην πυραμίδα, φθάνουσιν μέχρι τῶν χειλέων τῶν τειχῶν.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἔτρεχεν ἔφιππος καὶ ἐνεθάρρυνε τοὺς στρατιώτας του, φωνάζων :

«Ἀδελφοί μου καὶ συστρατιῶται μου! Στῆτε ἀνδρείως, σᾶς παρακαλῶ, διὰ τοὺς »οἰκτιρμοὺς τοῦ Θεοῦ! Βλέπω τὸ πλῆθος τῶν ἐχθρῶν δειλιῶν καὶ διασκεδαζόμενον »κατά τι, ἐπειδὴ δὲν ἔρχονται ἐν τάξει κατὰ τὴν συνήθειάν των. Ἀδελφοί μου! »Στῆτε ἀνδρείως καὶ ἐλπίζω εἰς τὸν Θεόν, ὅτι ἡ νίκη εἶνε ἰδική μας, καὶ ἰδικός »σας ὁ πολύτιμος στέφανος, οὐχὶ ὁ φθαρτὸς καὶ γήϊνος στέφανος, ἀλλ' ὁ ἐπουρά-

Digitized by Google

»νιος! Ὁ Θεὸς πολεμεῖ ὑπὲρ ἡμῶν. Ἰδοὺ τὸ πλῆθος τῶν ἐχθρῶν κατέχεται ὑπὸ »δειλίας!»

Καὶ ταῦτα λέγων, τρέχει πρὸς τὸν λιμένα, ἔνθα ἔφθανον ἀπὸ τοῦ Αἰγαίου δύο πλοῖα πρὸς βοήθειαν, καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν θάλασσαν μὲ τὸν ἵππον του, βοᾷ πρὸς τοὺς ἐρχομένους, προσκαλῶν αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν.

Ὁ φόνος ἦτο πολὺς ἑκατέρωθεν. Ἐνταῦθα πληγώνεται ὁ ναύαρχος τοῦ Σουλτάνου Πάντογλους, οἱ δὲ Θεόφιλος Παλαιολόγος καὶ Δημήτριος Καντακουζηνός, θαρραλέως προσπηδῶντες, κρημνίζουσιν ἐκ τῶν κλιμάκων τοὺς Ἀγαρηνοὺς καὶ ἐξασθενίζουσι τὴν ἐφόρμησιν αὐτῶν. Ἀνδρείως μάχεται ὁ Γενουΐνσιος Ἰουστινιανὸς κατὰ τῶν Γενιτσάρων, ὧν αἱ κεκομμέναι κεφαλαὶ σκεπάζουσιν ἤδη τοὺς πρόποδας τῶν ἐπάλξεων.

Ἀλλ' ἐνῷ ὁ γενναιοψυχότατος καὶ ἡρωϊκώτατος Αὐτοκράτωρ ἐνεθάρρυνε τοὺς στρατιώτας του, ὑποσχόμενος πρὸς ὅλους τὴν νίκην καὶ εἰλικρινῶς ἐλπίζων εἰς αὐτήν, βέλος τουρκικὸν πληγώνει θανασίμως τὸν Ἰουστινιανόν, τὸν πρόμαχον τῆς Πύλης τοῦ Ρωμανοῦ. Τὸ βέλος τοῦτο ἦτο προωρισμένον ν' ἀποφασίσῃ περὶ τῆς τύχης τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς!

Ἀλλ' ὡς ἐπληγώθη ὁ Ἰουστινιανός, οἱ ὑπ' αὐτὸν Γενουήνσιοι ἀποθαρρύνονται, ὄντες καὶ αὐτοὶ πληγωμένοι οἱ περισσότεροι, οἱ δὲ Γενίτσαροι, ἐπωφελούμενοι τῆς εὐκαιρίας, διπλασιάζουσι τὰς προσπαθείας των εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο. Μαθὼν ὁ Κωνσταντῖνος τὸν τραυματισμὸν τοῦ φύσει εὐτόλμου Ἰουστινιανοῦ, ἔτρεξεν ἐπὶ τόπου καὶ παρεκάλεσεν αὐτὸν νὰ μὴ ἀποχωρήσῃ, σχίσας καὶ τὸ ἱμάτιόν του καὶ ἐπιδέσας δι' αὐτοῦ τὴν πληγήν του, ἀλλ' ὁ ἀρχηγὸς οὗτος τῶν Γενουηνσίων ἔμεινεν ἀνένδοτος, κατατρυχόμενος ὑπὸ τῶν ἀλγηδόνων τῆς πληγῆς, καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὸ πλοῖόν του, τοῦτον δὲ ἠκολούθησαν καὶ οἱ ὑπ' αὐτὸν Γενουήνσιοι, δειλιάσαντες ὡς ἐκ τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ ἀρχηγοῦ των· πανικὸς φόβος διεγείρεται κύκλῳ, τρόμος καταλαμβάνει τοὺς εἰς τὴν ἀπειλουμένην ἔπαλξιν μαχομένους. τὸ δὲ παράδειγμα τῶν ἀτάκτως ἀποχωρησάντων Γενουηνσίων μιμοῦνται καὶ πάντες οἱ ἀγωνιζόμενοι Ἰταλοί, καὶ μετ' αὐτοὺς καὶ οἱ Ἕλληνες τῆς θέσεως ἐκείνης, ὥστε ἡ ταραχὴ καὶ ἡ σύγχυσις κορυφοῦται. Οἱ Γενίτσαροι, βλέποντες τὴν θέσιν ἐγκαταλελειμμένην καὶ μίαν πύλην, ἄγνωστον πῶς, ἀνεῳγμένην, εἰσπηδῶσι πεντήκοντα τὸν ἀριθμόν, καὶ πετώμενοι ὡς ἀετοὶ ἐπὶ τῶν τειχῶν, πῦρ πνέοντες, πηγνύουσιν ἀκωλύτως πλέον τὰς κλίμακας καὶ βοηθοῦσι τὴν ἀνάβασιν τῶν ἀκολουθούντων Τούρκων.

Χασάνης ὠνομάζετο ὁ γιγαντώδης ἐκεῖνος Γενίτσαρος, ὅστις, κεκαλυμμένος ὑπὸ τὴν ἀσπίδα του, καὶ τὴν ῥομφαίαν του περιστρέφων ἐν τῇ δεξιᾷ, πρῶτος ἔστησεν ἀλλαλάζων ἐπὶ τοῦ τείχους τῆς πολιορκουμένης Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀνέτρεψε τὴν βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν. Ἦτο Ἕλλην τὴν καταγωγήν, ἐξωμότης, καὶ ὠνομάζετο πρὸ τῆς ἐξωμόσεώς του Λουπαδίτης. Δὲν ἐπέζησεν ὅμως τοῦ τολμήματός του, οὐδὲ κἂν ἐπρόφθασε, κατὰ τὸ σύνθημα τοῦ Σουλτάνου, νὰ κτυ-

Digitized by Google

ρύξῃ τῆς νίκης τὸ σημεῖον, διότι ἀτονήσας ἐκ τοῦ πλήθους τῶν τραυμάτων, ἔπεσεν ἄφωνος, πρὶν ἢ ἐπικαλεσθῇ τὸ ὄνομα τοῦ Ψευδοπροφήτου.

Ὁ Ἕλλην Αὐτοκράτωρ δὲν ἐγίνωσκε τὰ συμβαίνοντα, διότι κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἐμάχετο ἀλλαχοῦ, μαθὼν δὲ τὴν συμφοράν, τρέχει πρὸς τὴν Πύλην τοῦ Ρωμανοῦ, ὅθεν οἱ Τοῦρκοι εἶχον εἰσέλθῃ ἐντὸς τῶν τειχῶν, καί, βρυχώμενος ὡς λέων, καὶ τὴν ρομφαίαν γυμνὴν ἔχων ἐν τῇ δεξιᾷ, ρίπτεται ἐν μέσῳ τῆς συμπλοκῆς καὶ μάχεται καὶ διὰ τῶν ὀνύχων καὶ διὰ τῶν ὀδόντων, καὶ πολλοὺς ἐκ τῶν ἐχθρῶν φονεύει. Τὸ αἷμα ρέει ποταμηδὸν ἐκ τοῦ σώματος καὶ τῶν ἐνδυμάτων αὐτοῦ καὶ πάντοτε κτυπῶν καὶ κτυπώμενος φωνάζει :

— « Ἀδελφοὶ Χριστιανοί ! Ἀδελφοὶ Ἕλληνες ! Ἀδελφοὶ ἐμπρός ! Τὴν ἐλευθερίαν ἢ τὸν θάνατον ! »

Ἡ φωνή του πληροῖ τὰς καρδίας τῶν ἀπηλπισμένων, ὁ δὲ στέφανος τοῦ ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος μαρτυρίου κοσμεῖ ἤδη τὰς κεφαλὰς τῶν στρατηγῶν του Θεοφίλου Παλαιολόγου, Καντακουζηνοῦ καὶ Ἰωάννου Δαλμάτου, πεσόντων ἐνδόξως κύκλῳ τοῦ ὑπερηρωϊκοῦ αὐτοκράτορός των.

Τέλος οἱ Τοῦρκοι περικυκλοῦσιν αὐτόν, οὗτος δέ, βλέπων τὸν ἄφευκτον θάνατον, κράζει :

— «Δὲν ὑπάρχει κανεὶς ἐδῶ ἵνα λάβῃ τὴν κεφαλήν μου;» (Οὐκ ἔστι τις τῶν Χριστιανῶν λαβεῖν τὴν κεφαλήν μου ἀπ' ἐμοῦ ;) Ἀλλ' οὐδεὶς Χριστιανὸς ἦτο πλησίον του. Ἅπαντες ἦσαν πτώματα ! Ἐπὶ τέλους δέχεται καὶ αὐτός, ὕστατος πάντων, τὸν οὐράνιον στέφανον τοῦ χριστιανομάρτυρος καὶ τοῦ ἐθνομάρτυρος. Τρωθεὶς βαρέως εἰς τὸν ὦμον, πίπτει ἡμιθανὴς ἐπὶ τὸ τεῖχος τῆς Ὀρθοδοξίας, ἄγων τὸ 49ον ἔτος τῆς ἡλικίας του, καὶ ἐκπνέει εὐσεβής τε καὶ φιλογενής, καθ' ἅπερ ἐβίωσε.

Τὸ μέρος, ἔνθα παρέδωκεν εἰς τὸν Θεὸν τὴν ἡρωϊκωτάτην αὐτοῦ ψυχήν, ἀνήκει εἰς τοὺς βαρβάρους, ἀλλ' ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ μνήμη καὶ τὸ πνεῦμά του ἀνήκουσιν ἀναπαλλοτριώτως εἰς τὴν ἑλληνικὴν φυλὴν καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἀναγέννησιν.

Οἱ Γενίτσαροι μετὰ ταῦτα, μὴ ἀπαντῶντες πλέον ἄλλο πρόσκομμα, εἰσπηδῶσιν ἀγεληδὸν εἰς τὰ ἔσωθεν τείχη, καὶ πατῶντες ἐπὶ τοῦ πτώματος τοῦ Κωνσταντίνου, εἰσέρχονται εἰς τὴν Πόλιν καὶ γίνονται τῶν πάντων κύριοι. Μετὰ πολλὴν ὥραν, εἷς ἐξ αὐτῶν, ἀναγνωρίσας τὸν ἐκτάδην νεκρὸν κείμενον Αὐτοκράτορα ἐκ τῶν αὐτοκρατορικῶν πεδίλων, ἐφ' ὧν, ὡς ἔθος, ὑπῆρχε κεντημένος διὰ χρυσοῦ ὁ δικέφαλος ἀετός, κόπτει τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ καὶ τὴν προσφέρει εἰς τὸν πορθητὴν Σουλτᾶνον Μωάμεθ Β'. ἀντὶ πολλῶν δώρων καὶ βαθμῶν, τὸ δὲ λοιπὸν σῶμα εὑρόντες οἱ Χριστιανοὶ τὴν ἐπιμένην νύκτα, ἔθαψαν αὐτὸ κρυφίως εἰς μέρος, ὅπερ σήμερον ὀνομάζεται τουρκιστὶ « Ἐγρῆ—καπου» (=«πύλη τοῦ πόνου» ἢ καὶ «κυρτὴ πύλη») παρὰ τὸ αὐτόθι ἐκκλησίδιον.

Ἡ κεφαλὴ τοῦ Κωνσταντίνου, περιελθοῦσα εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ Πορθητοῦ, ἐξετέθη εἰς τὴν κοινὴν θέαν ἀπὸ τῆς πρωΐας μέχρι τῆς ἑσπέρας τῆς 30ης Μαΐου ἐπὶ

Digitized by Google

τῆς στήλης τοῦ Αὐγουστείου, μετὰ ταῦτα δέ, ταριχευθεῖσα, ἐπέμφθη εἰς Περσίαν, Ἀραβίαν καὶ λοιπὰς μωαμεθανικὰς χώρας, ὡς σύμβολον νίκης!

Τοιουτοτρόπως τελευτᾷ ἡ ἑλληνικὴ βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία, καὶ ὑποδουλοῦται σύσσωμον τὸ ἑλληνικὸν Γένος!

Ὁ τελευταῖος τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος, πρόμαχος τῆς Πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος, ὅμοιον τοῦ ὁποίου ὀλίγους ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἡ παγκόσμιος ἱστορία, διὰ τῆς εὐσεβείας του, τῶν ἀγώνων του καὶ τοῦ θανάτου του, ἐκληροδότησεν εἰς τὸ ὑποδουλωθὲν ἑλληνικὸν Γένος τὸν σεβασμὸν πρὸς τὴν ἁγίαν ἡμῶν θρησκείαν, τὴν αὐτοθυσίαν διὰ τὴν πρὸς τὴν Πατρίδα ἀγάπην, καὶ τὴν ἐλπίδα ἐπὶ τὴν ἀνάστασιν αὐτῆς. Ἐὰν ὁ τελευταῖος ἡμῶν Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος, ὃν ἔδει νὰ κατατάξῃ ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία μεταξὺ τῶν μεγίστων αὐτῆς μαρτύρων, ἐσυνθηκολόγει μετὰ τοῦ νικητοῦ Σουλτάνου καὶ δὲν ἔχυνε τὸ ἱερὸν αὐτοῦ αἷμα, ἤθελε νομιμοποιήσῃ τὴν ὑποδούλωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ Γένους καὶ παραδώσῃ αὐτὸ σύσσωμον, ἄνευ οὐδενὸς ἰδεώδους εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Βαρβάρου, ἀλλὰ διὰ τῆς αὐτοθυσίας αὐτοῦ ὁ τελευταῖος τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας ἐστεμμένος πρόμαχος, ἀφ' ἑνὸς μὲν δὲν ἀνεγνώρισε τὴν παράνομον τοῦ Γένους ἡμῶν κατάκτησιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐδίδαξεν εἰς τοὺς ἐπιγόνους τὴν μὴ ἀναγνώρισιν τοῦ διὰ τῆς βίας ἐπιβληθέντος πολιτικοῦ καθεστῶτος εἰς τὴν ὑποδουλωθεῖσαν ἑλληνικὴν φυλήν, καὶ τὴν ἀντίστασιν κατὰ τοῦ καθεστῶτος τούτου, ἀποτέλεσμα δὲ τῆς ἱερᾶς ταύτης αὐτοθυσίας τοῦ τελευταίου Ἕλληνος Αὐτοκράτορος ὑπῆρξεν ἡ μεγάλη σειρὰ τῶν Ἁρματωλῶν καὶ Κλεφτῶν, ἥτις προπαρεσκεύασε καὶ ἐπετέλεσεν ἐπὶ τέλους τὸ ἔργον τῆς μεγάλης ἐθνεγερσίας τοῦ **1821**, ὧν τὰ ἡρωϊκὰ κατορθώματα, ἄξια πολλῶν ἐποποιϊῶν, περιγράφονται ἐν γενικαῖς γραμμαῖς διὰ τῶν ἀθανάτων ἡμῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων.

Δόξα καὶ τιμὴ εἰς τὸν τελευταῖον Ἕλληνα αὐτοκράτορα, τὸν μέγαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας μάρτυρα, τὸν κληροδοτήσαντα ἡμῖν τὴν ἐμμονὴν εἰς τὴν πάτριον θρησκείαν καὶ τὴν ἰδέαν τῆς ἐκδικήσεως καὶ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Γένους ἡμῶν! Αἰωνία του ἡ μνήμη!

Digitized by Google

3.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΙ ΤΥΡΑΝΝΙΑ (1)

Ὁ Ἔλυμπος κι' ὁ Κίσσαβος τὰ δυὸ βουνὰ μαλόνουν,
Ποιὸ ρίχτει τὲς πολλὲς βροχές, ποιὸ τὰ πολλὰ τὰ χιόνια.
Ὁ Κίσσαβος ρίχνει βροχές, κι' ὁ Ἔλυμπος τὰ χιόνια
Τῶνα παινιέται στὰ σπαθιὰ καὶ τ' ἄλλο στὰ ντουφέκια·
—«Μένα μὲ λένε Κίσσαβο, τῆς Λάρισσας καμάρι,
»Μὲ χαίρεται ὅλη ἡ Κονιαριά, μὲ τ' ἄσπρα τὰ σαρίκια,
»Καὶ οἱ μπέιδες οἱ λαρσινοὶ μὲ τὰ πολλὰ τσιφλίκια»—
Γυρίζει τότε ὁ Ἔλυμπος καὶ λέγει τοῦ Κισσάβου:
—»Τί λές, αὐτοῦ, μπρὲ Κίσσαβε, κονιαροπατημένε,
»Ποῦ σὲ πατοῦν οἱ τούρκισες, μὲ τὰ ψιλὰ πασούμια;
»Ἐγὼ εἶμ' ὁ γέρο-Ἔλυμπος, ὁ κοσμοξακουσμένος,
»Πὤχω σαράντα δυό κορφὲς κι' ἀμέτρητες βρυσοῦλες,
»Κάθε κορφὴ καὶ φλάμπουρο, κάθε δεντρὶ καὶ Κλέφτη,
»Καὶ στὴν ψιλή μου τὴν κορφή, στὸν Ἅϊ-Ἠλιᾶ στὴ ράχη,
»Κουρνιάζει κι' ἀντρειεύεται ἀητὸς μὲ δυὸ κεφάλια
»Καὶ μὲς στὰ νύχια του κρατάει βασιλικὸ κεφάλι,
»Καὶ κάθε μέρα τὴν αὐγή, στὸ κρούξιμο τοῦ ἥλιου,
»Κυττάει τὴν Ἁγιὰ Σοφιὰ (2) καὶ χύνει μαῦρα δάκρυα.»

Τὸ ᾆσμα τοῦτο, παριστᾷ διὰ τοῦ μεταξὺ Ὀλύμπου καὶ Κισσάβου ἀλληγορικοῦ διαλόγου τὴν μεταξὺ τοῦ ὑποδούλου μὲν ἀλλ' ἀκαταβλήτου τὸ φρόνημα καὶ ὑπερηφάνου τὴν ψυχὴν Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ Τουρκισμοῦ πάλην, τοῦ μὲν Ὀλύμπου ἀντιπροσωπεύοντος τὸν Ἑλληνισμὸν καὶ τὴν ἐλευθερίαν, τοῦ δὲ Κισσάβου (Ὄσσης) τὸν

(1) Τὸ ᾆσμα τοῦτο φέρεται πλημμελῶς ὑφ' ὅλων τῶν μέχρι τοῦδε ἐκδοτῶν του, **Fauriel**, Ζαμπελίου, **Ἀγγελ. 57 Paessow, Kind Anth. Neugr.** Poes. Ἑταιρείας Ἑλληνισμοῦ κλπ. καθ' ὅσον ὄχι μόνον στερεῖται τοῦ σπουδαιοτέρου μέρους αὐτοῦ, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ μέσου αὐτοῦ συγχέεται μὲ ἄλλο ποίημα, τὸ τοῦ «**Χρυσοῦ Ἀητοῦ**», καὶ οὕτω, ἀντὶ ἑνὸς ἀκεραίου ποιήματος, ἔχομεν δύο μισὰ καὶ ἀπορίας ἄξιον πῶς δὲν παρετήρησαν τοῦτο οἱ σοφοὶ προγενέστεροί μου συλλογεῖς.

(2) Ἤκουσα παρὰ πολλῶν, ὅτι οἱ Ἁρματωλοὶ καὶ Κλέφτες ἀνέβαινον εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ὀλύμπου «γιὰ νὰ ἰδοῦν τὴν Πόλη καὶ νὰ κάνουν τὸ σταυρό τους πρὸς τὴν Ἁγιὰ Σοφιά.» Πραγματικῶς δὲ ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως ἐπείσθην, ὅτι πράγματι ἡ Κωνσταντινούπολις εἶνε ὁρατὴ ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ Ὀλύμπου, πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, ἐν καιρῷ ἀπολύτου αἰθριότητος τοῦ οὐρανοῦ.

Digitized by Google

Τουρκισμὸν καὶ τὴν τυραννίαν. Ὁ Ὄλυμπος, ἡ κατοικία τοῦ ἑλληνικοῦ Πανθέου, ἐκπροσωπεῖ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς μαύρης δουλείας τὸν ὅλον Ἑλληνισμόν, τὸν Ἑλληνισμὸν τὸν θεῖον, τὸν Ἑλληνισμὸν τὸν ἡρωϊκόν, τὸν Ἑλληνισμόν, εἰς οὗ τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰσῆλθεν ὁ *Μαρμαρωμένος* κι' ὁ *Στοιχειωμένος Βασιλιᾶς*, τὸν Ἑλληνισμὸν ἐκεῖνον, ὅστις ὑπὸ τὴν μορφὴν τῶν ἀθανάτων προμάχων τῆς ἐλευθερίας, τῶν Ἀρματωλῶν καὶ Κλεφτῶν, τῶν προδρόμων τῆς νέας ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, ἠκόνισε τὴν μάχαιραν τῆς ἐκδικήσεως τοῦ τιμίου αἵματος τοῦ τελευταίου Ἕλληνος αὐτοκράτορος καὶ τῆς ὑποδουλώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ Γένους, ὁ δὲ δικέφαλος Ἀετὸς συμβολίζει τὸ ἔμβλημα τῆς ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, τὴν ἰδέαν τῆς ἀναστάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, καταφυγοῦσαν εἰς τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν τοῦ Ὀλύμπου, καὶ τὸ *Βασιλικὸ Κεφάλι* τὸ αΐδιον ἐθνικὸν μνημόσυνον ὅπερ ὁ δουλεύων Ἑλληνισμὸς ἐτέλει ἀδιαλείπτως πρὸς τιμὴν τοῦ ἥρωος Αὐτοκράτορος. Ἐν τῷ ᾄσματι τούτῳ, τῷ τόσον ἁπλῷ καὶ παραστατικῷ, συγκεντροῦνται ὅλα τὰ ἰδανικὰ τοῦ δουλεύοντος Γένους:

Ἡ περιφρόνησις πρὸς τὴν ἰσχὺν τοῦ Τυράννου καὶ ἡ ἐθνικὴ ὑπερηφάνεια.

—«*Τί λές, αὐτοῦ, μπρὲ Κίσσαβε κονιαροπατημένε,*
»*Ποῦ σὲ πατοῦν οἱ τούρκισσες* . . . .
»*Ἐγὼ εἶμαι ὁ γέρο-Ἔλυμπος, ὁ κοσμοξακουσμένος* . . .

Τὸ ἔμβλημα τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας:

. . . . . *ἀητὸς μὲ δυὸ κεφάλια*

Ὁ περιπόθητος ἐθνομάρτυς αὐτοκράτωρ:

. . . . *ὤ βασιλικὸ κεφάλι*

Καὶ τέλος ἡ Ἁγία Σοφία, ἡ ἐκπροσωποῦσα τὴν Ὀρθοδοξίαν:

»*Κυττάει τὴν Ἁγιὰ Σοφιὰ καὶ χύνει μαῦρα δάκρυα.*»

Ὁ Ὄλυμπος, διαρκούσης τῆς φοβερᾶς δουλείας, καθ' ἣν ἐτουρκοκρατεῖτο ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον σύμπας ὁ Ἑλληνισμός, ἦτο ἡ ἁγία Κιβωτὸς καὶ τὸ καταφύγιον πάσης ἐθνικῆς ἰδέας καὶ πάσης ἐθνικῆς ἐλπίδος. Ἐκεῖ κατέφυγεν ἡ ἑλληνικὴ Ἐλευθερία ἐκ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐκεῖ ἐγεννήθησαν καὶ ἐγαλουχήθησαν οἱ Ἀρματωλοὶ καὶ Κλέφται, ἐκεῖ ὅτι ὑψηλὸν καὶ μέγα, σχέσιν ἔχον πρὸς τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, καὶ ἐκεῖθεν οἱ ἡμίθεοι τουρκοφάγοι Ζήντρος, Νικοτσάρας, Λάζος, Παπαθύμιος ὁ Μπλαχάβας καὶ τόσοι ἄλλοι *ἀγνάντευαν* τὴν δουλωμένην Κωνσταντινούπολιν κλαίοντες καὶ ἐσταυροκοποῦντο ἐπὶ τῇ θέᾳ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὁρκιζόμενοι ν' ἀγωνισθῶσιν ὑπὲρ τῆς ἐπ' αὐτῆς ἀναστηλώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς κατακρημνίσεως ἐκεῖθεν τῆς Ἡμισελήνου. (1)

(1) Ὁ Λαὸς πιστεύει ὅτι ὑπάρχει πράγματι δικέφαλος σταυροφόρος ἀετός, ἐξ οὗ καὶ τὸ ᾆσμα «σταυραετός.»

Digitized by Google

4.

ΤΟ ΚΕΦΑΛΙ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΑ

Ψηλὰ στοῦ Ὀλύμπου τὴν κορφή, στὸν Ἅϊ-Ἠλιᾶ στὴ ράχη,
Χρυσὸς δικέφαλος ἀητὸς καθόνταν στὸν προσήλιο,
Κρατῶντας μὲς στὰ νύχια του βασιλικὸ κεφάλι,
Κι' ἐκεῖ ποῦ μυριολόγαε καὶ τὸ γλυκοφυλοῦσε,
Ἄλλος ἀητὸς ἐδιάβαινε καὶ τὸν ρωτάει μὲ πόνο :
—Καλή σου μέρα, μπράτιμε !—Καλῶς μου τον τὸν βλάμη.
—Μπράτιμε, τίνος εἶν αὐτὸ τὸ μαῦρο τὸ κεφάλι,
Ποῦ τὸ κρατᾷς στὰ νύχια σου, σὰ νὰ εἶταν ἅγια κάρα,
Καὶ τὸ κυττᾷς περίλυπα καὶ χύνεις μαῦρα δάκρυα;
—Βλάμη μου σὰ μὲ ρώτησες, νὰ σοῦ τὸ μολογήσω :
Ἀντιπροχτὲς ἐδιάβαινα τῆς Πόλης τὸ ποτάμι,
Κι' εἶδα τὴν Πόλη τούρκικη, τὴν Πόλη σκλαβωμένη,
Εἶδα τὴν Ἅϊ-Σοφιὰ τζαμὶ καὶ τοὺς Ἅϊ-Ἀποστόλους
Καὶ τοῦ δικοῦ μας βασιλιᾶ κομμένο τὸ κεφάλι,
Ἀπιθωμένο κι' ἔρημο σὲ μιὰ κολώνα ἀπάνω
Κι' οἱ Τοῦρκοι πέρναγαν μπροστὰ καὶ τὸ περιγελοῦσαν.
Σταμάτισα τὸ δρόμο μου καὶ σκύβω καὶ τ' ἁρπάζω,
Νὰ μὴ μᾶς τὤχουν τὰ σκυλιὰ καὶ μᾶς τὸ μαρτυρεύουν.
Θὰ τὸ φυλάγω σᾶν αὐγὸ στὴ μαύρη τὴ φωλιά μου.
Κι' ὅταν περάσουν οἱ καιροὶ καὶ σώσουνε τὰ χρόνια
Καὶ λάμψῃ ἡ μέρα ἡ ποθητὴ καὶ χριστιανέψῃ ἡ Πόλη,
Στὴ θύρα τῆς Ἁγιά-Σοφιᾶς θὰ πάγω νὰ τὸ βάλω
Νὰ ζωντανέψῃ φοβερὸς καὶ τὴν Τουρκιὰ νὰ διώξῃ.

Ὁ ἑλληνικὸς Λαός, μαθὼν τὴν πτῶσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀντὶ ν' ἀπελπισθῇ ὡς οἱ ἄλλοι συνυποδουλωθέντες λαοὶ τῆς ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας: Ἀρμένιοι, Βούλγαροι, Σύριοι, κλ., ἀντὶ ν' ἀπαρνηθῇ τὴν ἱερὰν τῶν πατέρων του πίστιν, ὡς οἱ Ἀλβανοί, καὶ πλεῖστοι τῶν νοτιοσλαύων (Βόσνιοι, Ἑρζεγοβίνιοι καὶ Βούλγαροι), ἐνεστερνίσθη τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως τοῦ ὑποδουλωθέντος ἑλληνικοῦ Γένους. Ἡ ἐλπὶς αὕτη, ἐνδεδυμένη τὴν μορφὴν τῶν παραδόσεων, διέτρεξε σύμπαντα τὸν Ἑλληνισμὸν ἀπὸ Τραπεζοῦντος μέχρι Δυρραχίου, καὶ ἀπὸ Ροδόπης μέχρι Κρήτης.

Digitized by Google

Μία τῶν παραδόσεων ἀναφέρει:

—«Τὴν Πόλη τὴν ἔχτισε Κωσταντῖνος, τὴν ἔχασε Κωνσταντῖνος καὶ Κω-»σταντῖνος θὰ τὴν πάρῃ!»

Τὴν παράδοσιν δὲ ταύτην ἐκμεταλλευομένη καὶ ἡ μεγαλεπίβουλος Αὐτοκράτει-ρα τῆς Ρωσσίας Αἰκατερίνη ὠνόμασε τὸν δευτερότοκον ἔγγονόν της Κωνσταντῖνον, καὶ προορίσασα αὐτὸν αὐτοκράτορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν Ἑλλήνων, ἀνέθρεψε δι' Ἑλλήνων καὶ ἐν ἑλληνικῷ κύκλῳ, καὶ ἐξεπαίδευσεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

Δευτέρα παράδοσις ἀναφέρει:

«Ὁ Κωσταντῖνος σκοτώθηκε, ἀφοῦ σκοτώθηκαν ὅλοι οἱ ἀρχηγοί του καὶ ὅλοι »οἱ στρατιῶτές του. Στὸ δρόμο, ποῦ τοὺς πήγαινε ὁ Χάρος στὸν Κάτω-Κόσμο, »ἄκουε σκοτωμένους Τούρκους, ποῦ κουβέντιαζαν κι' ἔκλαιγαν, γιατὶ σκοτώθηκαν »καὶ δὲν εἶναι ζωντανοὶ νὰ χαροῦν τὸ κόσμο, στὴν τουρκεμένη Πόλη, ποῦ στὸν »καθε Τοῦρκο ἔλαχαν δέκα χριστιανικὰ σπίτια καὶ δέκα χριστιανὲς γυναῖκες »πανέμορφες, σὰ νεράϊδες. Ἀκούοντας αὐτὰ τὰ λόγια ὁ Κωσταντῖνος, παίρνει τοὺς »σκοτωμένους ἀρχηγούς του καὶ τοὺς σκοτωμένους στρατιῶτές του, ἑφτὰ χιλιά-»δες, καὶ γυρίζει πρὸς τὸν ἀπάνω-Κόσμο. Προσπαθάει ὁ Χάρος νὰ τοὺς σταματήσῃ, »φωνάζει, φοβερίζει, στάθηκε ἀδύνατο! Ὁ Κωσταντῖνος μὲ τὸ στράτεμά του γύ-»ρισε στὸν ἀπάνω-Κόσμο, κι' ἐπειδὴ δὲ μποροῦσαν νὰ ξαναλάβουν τὰ σκοτωμένα »κι' αἱματωμένα κορμιά τους, στοιχειώθησὰν καὶ περιφέρονται τὴ νύχτα ἀρματω-»μένοι, ἄλλοι καβάλλα στ' ἄλογα, κι' ἄλλοι πεζοί, ἐνῷ τὰ κορμιά τους μένουν »ἄλυωτα στὰ μνήματά τους, καρτερῶντας νἄρθῃ ἡ ὥρα, ποῦ ὁ Κωσταντῖνος θὰ »διώξῃ τὴν Τουρκιὰ μιὰ μέρα, θὰ μπῇ νικητὴς στὴν Πόλη, θ' ἀνοίξῃ τὴν Ἁγιὰ-»Σοφιά, ὅπου ὁ Πατριάρχης μὲ ὅλους τοὺς δεσποτάδες του, τοὺς ἀρχιμανδρίτες »του, τοὺς παπάδες του καὶ τοὺς διάκους του θὰ διαβάσῃ τὴ νεκρώσιμη ἀκολουθία »καὶ στὴ στιγμὴ ὁ Κωσταντῖνος ὁ Βασιλιᾶς μὲ τὸ στράτεμά μου θὰ ξαφανιστοῦν »καὶ θὰ κατεβοῦν στὸν Κάτω-Κόσμο καὶ τὰ κορμιά τους θὰ λυώσουν! Τότε στὸ θρόνο »τῆς Πόλης θ' ἀνεβῇ Χριστιανὸς βασιλιᾶς, Κωσταντῖνος κι' αὐτός, καὶ ὁ τόπος μας »θὰ ἐλευθερωθῇ!»

Τρίτη παράδοσις ἀναφέρει:

«. . . . Σκοτώθηκε ὕστερος ἀπ' ὅλους κι' ὁ Βασιλιᾶς ὁ Κωνσταντῖνος! Τὼκό-»ψαν οἱ Γενήτσαροι τὸ κεφάλι καὶ τὸ παρουσίασαν στὸ Σουλτᾶνο, ποῦ στέκονταν »ὄξω ἀπὸ τὸ κάστρο, καὶ φοβῶνταν νὰ μπῇ μέσα, ὅσο ποῦ εἶταν ζωντανὸς ὁ Κω-»σταντῖνος. Ἰδόντας τὸ *βασιλικὸ κεφάλι* ὁ Σουλτᾶνος χάρηκε κι' εἶπε: «—Τώ-»ρα εἶνε δική μου ἡ Πόλη!» Καὶ παίρνοντας τὸ κεφάλι στὰ χέρια του μπῆκε »στὴν Πόλη καὶ τράβησε ἴσια στὴν Ἁγιὰ-Σοφιά, κι' ἐκεῖ τὤβαλε σὲ μιὰ κολώνα »τῆς πλατέας καὶ περνοῦσε ὅλη ἡ Τουρκιὰ νὰ τὸ ἴδῃ. Ὕστερα ὁ Σουλτᾶ-»νος τὸ μπαλσάμωσε μὲ μόσχο καὶ τὤδωκε σ' ἕναν Πασιᾶ νὰ τὸ περιφέρῃ σ' ὅλους »τοὺς βασιλιᾶδες τοῦ Κόσμου, γιὰ νὰ πιστέψουν, ὅτι ἀληθινὰ ὁ Σουλτᾶνος σκότωσε

Digitized by Google

»τὸ Βασιλιᾶ μας καὶ πῆρε τὴν Πόλη, καὶ νὰ τὸν ἀναγνωρίσουν ὡς πρῶτο βασι-»λιᾶ τοῦ κόσμου. Ἀλλὰ... εἶχε καὶ δὲν εἶχε ξεκινήσει ὁ Πασιᾶς([1]) μὲ τὸ κεφάλι, »ὅταν ἕνας δικέφαλος σταυρωτὸς χαμήλωσε ἀπὸ τὰ σύννεφα κι' ἅρπαξε στὰ νύχια του »τὸ *Κεφάλι τοῦ Βασιλιᾶ* καὶ πέταξε στὴν κορφὴ τοῦ πλιὸ ψηλοῦ βουνοῦ, κι' ἐκεῖ »τὸ φυλάει, ὅσο ναρθῇ ἡ ὥρα τοῦ Θεοῦ, ποῦ εἶνε γραμμένο γιὰ νὰ ἐλευθερωθῇ ἡ »Πόλη, ὥς ποῦ νὰ λάβῃ τὸ πρόσταγμα νὰ τὸ φέρῃ στὴ θύρα τῆς Ἁγιὰ-Σοφιᾶς, »ὅπου θὰ ζωντανέψῃ καὶ θὰ διώξῃ τοὺς Τούρκους, καὶ θ' ἀνεβῇ στὸ θρόνο του, »θὰ βασιλέψῃ τρεῖς μέρες, κι' ὕστερα θὰ πεθάνῃ, κι' ἄλλος Κωσταντῖνος θὰ γεί-»νῃ βασιλιᾶς μας καὶ θὰ ἐλευθερωθῇ ὅλος ὁ τόπος μας.» (1)

Ἡ παράδοσις αὕτη, ὅλως διάφορος τῆς δευτέρας παραδόσεως τοῦ «*Στοιχειωμένου ἢ «Μαρμαρωμένου Βασιλιᾶ»*, εἶνε κατὰ τὸ ἥμισυ ἱστορικὴ καὶ κατὰ τὸ ἕτερον ἥμισυ μυθολογική, ἀλλ' ἡ αὐτὴ ἰδέα διήκει, ὅπως καὶ εἰς ὅλας τὰς παραδόσεις τοῦ *Βασιλικοῦ Κύκλου*, ὅτι δηλαδὴ θ' ἀναστηθῇ ὁ τελευταῖος Αὐτοκράτωρ τῶν Ἑλλήνων Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος καὶ θ' ἀνακτήσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀνοίγων τὰς πύλας τῆς Ἁγίας Σοφίας, τοῦ μεγάλου καὶ ἱεροῦ τούτου ἰνδάλματος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅστις, ἐν τῇ ἀναχριστιανίσει τῆς Ἁγίας Σοφίας, συνεκέντρωσεν ὅλους τοὺς θρησκευτικοὺς καὶ ὅλους τοὺς ἐθνικοὺς αὐτοῦ πόθους.

Ἀλλὰ τί ἄλλο εἶνε ὁ μέλλων ν' ἀναστηθῇ (ξαναζωντανέψῃ) ἡρωϊκὸς αὐτοκράτωρ τῶν Ἑλλήνων Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος ἢ ἡ ἐνάρκωσις τῆς ἐθνικοθρησκευτικῆς ἰδέας τοῦ ἑλληνικοῦ Γένους, ἥτις ἰδέα διετήρησεν ἀλώβητον τὴν θρησκείαν μας καὶ τὸν ἐθνισμόν μας διὰ μέσου τῶν φρικαλεοτήτων τῶν τῆς μεγάλης δουλείας αἰώνων, καθ' ἣν ἓν τουρκικὸν σαρίκιον ἰσοδυνάμει περισσότερον χιλίων κεφαλῶν Χριστιανῶν ραγιάδων! Ἀλλ' ἡ ὑπὸ μορφὴν παραδόσεων ἐθνικοθρησκευτικὴ αὕτη ἰδέα ἀνεβλάστησεν ἐκ τοῦ τιμίου αἵματος τοῦ τελευταίου τῶν Ἑλλήνων Αὐτοκρατόρων, καὶ ὁ ὑπόδουλος ἑλληνικὸς Λαός, διψῶν τὴν ἐλευθερίαν του, ἐνηγκαλίσθη τὴν ἰδέαν ταύτην, οἱ Ἁρματωλοὶ καὶ Κλέφτες του τὴν ἐγαλούχησαν εἰς τὰς κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ Πίνδου, τοῦ Παρνασσοῦ καὶ τῶν Ἀγράφων, καὶ ἡ γενεὰ τοῦ Εἴκοσι Ἕνα τὴν ἐπραγματοποίησε! Τὸ αἷμα τοῦ Κωνσταντίνου εἶνε ἡ μεγαλειτέρα διαμαρτύρησις τοῦ ἑλληνικοῦ Γένους καὶ τοῦ Πολιτισμοῦ κατὰ τοῦ Τουρκισμοῦ καὶ τῆς Τυραννίας, τὸ αἷμα τοῦτο ἠλέκτρισε καὶ ἐνεθουσίασε τὸν ὑποδουλωθέντα Ἑλληνισμόν, ἔγεινεν ὠκεανὸς εἰς τὰ στήθη τοῦ ὑποδούλου Γένους, ὠκεανὸς ὀργῆς καὶ μίσους κατὰ τῆς τυραννίας καὶ τοῦ Μωαμεθανισμοῦ, καὶ ἄνευ τοῦ αἵματος τούτου ὁ Ἑλληνισμὸς οὐδόλως θὰ διέφερε σήμερον τῶν ἄλλων συνυποδούλων αὐτῷ ἐθνικοτήτων!

Τὸ τελευταῖον τοῦτο ᾆσμα τοῦ *Βασιλικοῦ Κύκλου* ὑστερεῖ κατά τι τῆς τρίτης παραδόσεως, ἀλλ' οὐδόλως μεταβάλλεται ἡ οὐσία τῆς δι' ὅλων τῶν ᾀσμάτων τοῦ *Βασιλικοῦ Κύκλου* διηκούσης ἰδέας, ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος, ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ τῶν Ἑλλήνων, ἔσεται ὁ ἐλευθερωτὴς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας, καὶ ὁ σωτὴρ τοῦ ἑλληνικοῦ Γένους!

(Ἕπεται συνέχεια) **Χ. Χρηστοβασίλης**

(1) Ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι ἀκόμη παραδόσεις, ἀλλ' ὡς μικροτέρας σημασίας, δὲν καταχωρίζονται ἐνταῦθα.

Digitized by Google

ΠΕΡΙ

ΤΟΥ ΜΕΣΑΙΩΝΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ Η΄. ΑΙΩΝΟΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους)

Ὁ Η΄ αἰὼν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἄνδρας καὶ κατορθώματα ἐπίσης ἄξια λόγου. Ὁ Η΄ αἰὼν ἄρχεται διὰ στρατιωτικῶν κατορθωμάτων τοῦ Ἡρακλείου. Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ Η΄ αἰῶνος (701) βλέπομεν τὸν στρατὸν τοῦ Ἡρακλείου κατέχοντα εἰς αὐτὰ τῆς Συρίας τὰ παράλια θέσιν ὀχυρωτάτην, τὴν Ἀντάραδον. Ἡ νησιωτικὴ τῆς Ἀράδου πόλις εἶχε πρὸ πολλοῦ κυριευθῇ ὑπὸ τῶν Ἀράβων, οἵτινες βεβαίως κατέλαβον τότε καὶ τὴν Ἀντάραδον, ἤτοι τὸν λιμένα τῆς Ἀράδου, τὸν κείμενον ἐπ' αὐτῆς τῆς φοινικικῆς παραλίας, ἀπέχοντα δὲ τοῦ νησιδίου 30 στάδια, κατ' ἄλλους δὲ 20 καὶ κατ' ἄλλους 8 μόνον. Οἱ Ἄραβες ἠγωνίσθησαν τῷ αὐτῷ ἔτει νὰ ἐξωθήσωσιν αὐτοὺς ἐκεῖθεν διὰ παντὸς τρόπου, ἀλλ' ἀπέτυχον ὁλοσχερῶς καὶ περιωρίσθησαν εἰς τὸ ν' ἀσφαλίσωσι τὰ τείχη τῆς Μοψουεστίας. Ὁ Ἡράκλειος ἐξεδικήθη λαμπρῶς τὰ παθήματα τῶν Ἀρμενίων Χριστιανῶν, ἅτινα αὐτοὶ ὑπέστησαν ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν κατὰ τὴν κυρίευσιν ὑπ' αὐτῶν τῆς Μικρᾶς Ἀρμενίας καὶ κατενίκησε τὸν στρατηγὸν Ἀζὰρ, εἰσβαλόντα εἰς Κιλικίαν, αἰχμαλωτίσας ἱκανοὺς τοῦ Ἀζὰρ στρατιώτας. Ἐπίσης ὁ Ἡράκλειος κατετρόπωσε κατὰ τὸ 704 ἕτερον στρατηγὸν τῶν Ἀράβων, τὸν Ἀζίβ. Κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἔπεσαν δωδεκακισχίλιοι Ἄραβες.

Μετὰ τὸν φόνον τοῦ στρατηγοῦ Ἡρακλείου ὑπὸ τοῦ ἀναλαβόντος αὖθις τὴν ἀρχὴν κακῇ μοίρᾳ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Β΄. τοῦ ρινοτμήτου καὶ τῶν θλιβερῶν συμβάντων τῶν λαβόντων χώραν κατὰ τὴν ἀνάρρησιν αὐτοῦ, ἕτερος ἀναφαίνεται στρατηγὸς ὀνόματι Μαριανός. Οὗτος κατέστρεψε τὸν ἀραβικὸν στρατὸν ὑπὸ τοῦ Μαϊουμᾶ ἀγόμενον. Οἱ χρονογράφοι λέγουσιν ὅτι τῷ 708 ὁ Μωσλεμᾶς, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Καλίφου Οὐαλὴδ, ἐκδικούμενος τὴν ἧτταν ἐκείνων, πολιορκεῖ τὰ ἐν Καππαδοκίᾳ Τύανα καὶ κυριεύει τὴν πόλιν ταύτην. Βεβαιοῦσι δέ τινες μάλιστα, ὅτι τῷ 709 ὁ Μωσλεμᾶς διεπέρασεν εἰς τὴν Θρᾴκην μετὰ 80,000 Ἀράβων καὶ ὅτι ὁ Σουλεϊμὰν, ἕτερος τοῦ Καλίφου ἀδελφὸς, ἐπῆλθεν εἰς τὰ παράλια ἐκεῖνα μετὰ στόλου, ἀμφότεροι δὲ κατετροπώθησαν. Τινὲς θεωροῦσιν ὅτι ταῦτα εἶνε προχρονολόγησις τῶν μετὰ ὀκταετίαν γενομένων.

Τὸ βυζαντινὸν κράτος κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον, ἕνεκα τῶν ἐσωτερικῶν ἐρίδων καὶ

Digitized by Google

τοῦ παράφρονος Ἰουστινιανοῦ τοῦ Β'. τοῦ ρινοτμήτου καὶ τῶν μετὰ ταῦτα εἰκονομαχικῶν ἐρίδων, ὑπέστη ἱκανὰς διαταράξεις· ἀλλὰ τὰ ἐσωτερικὰ ταῦτα θλιβερὰ γεγονότα οὐδόλως δύνανται ν' ἀμαυρώσωσι τὰς ὑπηρεσίας πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα τοῦ αἰῶνος τούτου. Ὁ Παπαρρηγόπουλος ἰδοὺ τί λέγει: «Οἱ πρωταγωνισταὶ τῆς ἱστορίας δὲν ἀποτελοῦσιν αὐτοὶ καὶ μόνοι ὁλόκληρον τὴν εἰκόνα· ὄπισθεν αὐτῶν ἵστανται οἱ λαοὶ δρῶντες καὶ πάσχοντες καὶ ἔχοντες ἐν γένει αὐτοτελῆ ἴδιον βίον, ὅστις τροπολογεῖται μὲν μέχρι τινὸς ἐπ' ἀγαθῷ ἢ ἐπὶ κακῷ ὑπὸ τῶν διαβατικῶν ἐκείνων προσώπων, δὲν ἀλλοιοῦται δὲ ὁλοσχερῶς ὑπ' αὐτῶν, ἀλλ' ἀντιδρᾷ μάλιστα πολλάκις ἐπὶ τοὺς ἡγεμόνας, ὅσῳ μεγαλοφυεῖς, ὅσῳ μέτριοι, ὅσῳ μοχθηροὶ καὶ ἂν ὦσιν οὗτοι. Ὅσοι λοιπὸν ἀφορῶσιν εἰς μόνων τῶν ἡγεμόνων τὸν προσωπικὸν χαρακτῆρα, οἱ τοιοῦτοι συντάσσουσι βιογραφίας μᾶλλον ἢ ἱστορίας· καὶ ἄν, μὴ εὑρίσκοντες τὸν χαρακτῆρα τοῦτον ἀρκετὰ χρηστὸν καὶ μεγαλοπράγμονα, διεξέρχονται ἐπιτροχάδην τὰς ἱστορικὰς περιόδους, ἐμπαίζοντες τὸ πολὺ ἢ ὑβρίζοντες ὀνόματά τινα, τοῦτο δὲν σημαίνει ἄλλο, εἰμὴ ὅτι δὲν ἐνόησαν ἢ δὲν ἠθέλησαν νὰ ἐννοήσωσι τὴν ἀληθῆ ἀξίαν τῶν περιπετειῶν τῆς ἀνθρωπότητος κατὰ τὰς περιόδους ταύτας,

Ὁ Η' αἰὼν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ τὸν αὐτοκράτορα Ἀναστάσιον τὸν Β'. τὸν διαδεχθέντα τὸν Φιλιππικόν. Ὁ Ἀναστάσιος, ἀνακηρυχθεὶς αὐτοκράτωρ φωνῇ τοῦ λαοῦ, δὲν ἀνεδείχθη ἀνάξιος τῆς ἀρχῆς· ἀνέλαβε μετὰ πλείστης δραστηριότητος καὶ δεξιότητος τὴν διοίκησιν τῶν πολεμικῶν πραγμάτων καὶ ἐπέστησεν ἰδιάζουσαν προσοχὴν εἰς τοὺς Ἄραβας, ὁ ἀπὸ τῶν ὁποίων κίνδυνος ἀπέβαινεν ὁσημέραι δεινότερος· πρὸ πάντων, κατὰ τὴν πάγκοινον ὅλων τῶν χρονογράφων ὁμολογίαν, διώρισεν εἰς ὅλα τὰ διοικητικά, οἰκονομικὰ καὶ στρατιωτικὰ ἀξιώματα ἄνδρας ἱκανωτάτους, ὧν δὲν ἐστερεῖτο τὸ κράτος· ἤρκει μόνον ὁ βασιλεὺς ν' ἀναζητήσῃ αὐτοὺς καὶ μεταχειρισθῇ. Ὑπῆρξε δὲ περὶ τοῦτο ἐπιτήδειος, ἐπιτρέψας πρὸς τοῖς ἄλλοις τὴν ἄμυναν τῆς Ἀνατολῆς εἰς τὸν Λέοντα, ὅστις ἦτο βεβαίως ὁ ἄριστος τῶν τότε στρατηγῶν, ἐπέπρωτο ν' ἀποβῇ ἀρχηγέτης πολυκρότου δυναστείας βασιλέων καὶ ἤδη ἀνέλαβε νὰ ἀναχαιτίσῃ ἐν μέσῳ δυσχερῶν περιστάσεων τὸ μέγιστον τῶν ἐπιχειρημάτων, ἐξ ὅσων οἱ Ἄραβες παρεσκεύαζον κατὰ τοῦ χριστιανισμοῦ διὰ τῆς πολιορκίας καὶ ἐκπορθήσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως· διότι ὁ Οὐαλήδ, ἀναλογιζόμενος τὴν παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς ἐπικρατοῦσαν ἀναρχίαν, ἡτοιμάζετο νὰ καταφέρῃ εἰς αὐτοὺς πληγὴν καιρίαν, καὶ ἐπὶ τούτῳ συνέλεγε δυνάμεις ναυτικὰς καὶ πεζικὰς μεγάλας.

Ὁ Η'. αἰὼν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἐν τῷ προσώπῳ Λέοντος τοῦ Γ' τοῦ Ἰσαύρου αὐτοκράτορα ἀνδρεῖον καὶ ἔμπειρον περὶ τὰ πολεμικὰ καὶ μίαν λαμπρὰν νίκην κατὰ τῶν Ἀράβων, τῶν ἐπελθόντων κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετὰ πολυαρίθμου ναυτικῆς καὶ πεζικῆς δυνάμεως.

Ἡ ἐπιδρομὴ αὕτη ἠπείλησεν οὐ μόνον τὸ Βυζάντιον καὶ τὸ Ἀνατολικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος, ἀλλὰ τὴν Εὐρώπην ἅπασαν. Ὁ πολυάριθμος στόλος τοῦ Μωσλεμᾶ, τοῦ νέου τούτου Ξέρξου, τοῦ ἐκ τῆς Ἀσίας ἐπὶ τὴν Εὐρώπην δραμόντος, κατεκάλυψε

Digitized by Google

τὴν ἑλληνικὴν θάλασσαν καὶ ἐπολιόρκησε τὸ προπύργιον τοῦ πολιτισμοῦ, τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὸν στόλον τοῦτον ἐνίσχυσαν κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ ἐπιόντος ἔτους δύο νέοι στόλοι, ὁ μὲν ἐν Αἰγύπτῳ ναυπηγηθεὶς ὅστις συνέκειτο ἐκ τετρακοσίων σιτοφόρων πλοίων καὶ ἐκ δρομώνων ἀγνώστου ἀριθμοῦ, ὁ δὲ ἐν Ἀφρικῇ κατασκευασθεὶς καὶ συγκείμενος ἐκ πλοίων τριακοσίων ἑξήκοντα, κομιζόντων ὡσαύτως τροφὰς καὶ πολεμοφόδια.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπιδρομῆς τῶν Ἀράβων ὁ Παπαρρηγόπουλος περιγράφει ὡς ἑξῆς: «Ἡ μεγάλη πεζικὴ καὶ ναυτικὴ στρατιά, ἡ ἀπειλήσασα τὴν ὕπαρξιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ ὅλου του Χριστιανισμοῦ, ἀνεχώρησεν ἄπρακτος καὶ κακῶς ἔχουσα ἀπὸ τῶν περιχώρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως περὶ τὰ τέλη τοῦ Αὐγούστου μηνός. Ἀλλὰ μόλις εἰσελθοῦσα εἰς τὴν Προποντίδα, κατελήφθη ὑπὸ καταιγίδος δεινῆς, ἐξ ἧς πλεῖστα τῶν πλοίων τούτων συνετρίβησαν εἰς τὰς ἀκτὰς καὶ τὰς νήσους τῆς μικρᾶς ἐκείνης θαλάσσης, μάλιστα δὲ εἰς τὴν Προκόννησον, τὴν σημερινὴν νῆσον τοῦ Μαρμαρᾶ. Ἐνῷ δὲ τὰ περιλειπόμενα τῶν πλοίων διέπλεον τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, νέα πάλιν ἐπέσκηψεν ἐπ' αὐτὰ τρικυμία, ἐξ ἧς πάντα τὰ σκάφη αὔτανδρα κατεποντίσθησαν πλὴν δέκα· ἀλλὰ καὶ ἐκ τούτων πέντε συνελήφθησαν, ὥστε πέντε καὶ μόνα διεσώθησαν εἰς Συρίαν, ἵνα ἀναγγείλωσι τὸ μέγεθος τῆς καταστροφῆς. Ἡ πανωλεθρία τῶν Ἀράβων ὑπῆρξε τῷ ὄντι φοβερά, διότι ἀπώλεσαν καθ' ὅλην ταύτην τὴν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπιχείρησιν δισχίλια καὶ πεντακόσια πλοῖα καὶ 500 περίπου χιλιάδας ἀνδρῶν. Αὕτη δὲ ὑπῆρξε μία τῶν εὐτυχεστάτων στιγμῶν τοῦ μεσαιωνικοῦ ἡμῶν βίου. Οὐδέποτε ὁ Μωαμεθανισμὸς ἐταπεινώθη πλειότερον· οὐδέποτε ὁ Σταυρὸς ἐθριάμβευσε λαμπρότερον. Οἱ γενναῖοι καὶ εὐσεβεῖς κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔδραμον εἰς τοὺς ναοὺς αὐτῆς καὶ πρὸ πάντων εἰς τὸν πρωτεύοντα ναὸν τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας, ἵνα εὐχαριστήσωσι τὴν ἐν πρεσβείαις ἀκοίμητον Θεοτόκον, εἰς τὴν προστασίαν τῆς ὁποίας ἀπέδωκαν τόσῳ μᾶλλον τὴν λύτρωσιν αὐτῶν, ὅσῳ ἡ πολιορκία καὶ ἤρξατο καὶ διελύθη καθ' ἣν ἡμέραν τελοῦμεν τὴν Κοίμησιν τῆς Ὑπεραγίας ἡμῶν Δεσποίνης καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας. Ἵνα δὲ ἐσαεὶ πανηγυρίζηται τὸ μέγα ἐκεῖνο ἆθλον, ἡ μνήμη αὐτοῦ προσετέθη εἰς τὴν τοῦ Ἀκαθίστου Ὕμνου ἀκολουθίαν, δι' ἧς μέχρι σήμερον πάντες οἱ ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ δοξολογοῦσι κατ' ἔτος καὶ χαιρετίζουσι τὴν μητέρα τῆς ζωῆς, τὴν διὰ τοῦ ἀπροσμαχήτου αὐτῆς κράτους τοσάκις ἐκ παντοίων κινδύνων ἐλευθερώσασαν τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος καὶ θρήσκευμα. Τὰ ἐπινίκια καὶ αἱ εὐφημίαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀντήχησαν καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην, ἥτις τότε τοὐλάχιστον ἐπίστευεν, ὅτι ὤφειλε τὴν σωτηρίαν αὐτῆς εἰς τοὺς ἀτρύτους τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς ἀγῶνας. Ἐν τῷ ἐνθουσιασμῷ τῆς εὐγνωμοσύνης αὐτοῦ ὁ πάπας Γρηγόριος Β'. ἔπεμψε τὰς εἰκόνας τοῦ βασιλέως ἡμῶν εἰς ἅπαντας τοὺς ἡγεμόνας τῆς Δύσεως. Δύο κίνδυνοι, ἐξ ὧν ὁ μὲν ἐπῆλθεν ἐπὶ τῆς πολιορκίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ δὲ μικρὸν μετ' αὐτήν, ἀπετράπησαν δραστηρίως ὑπὸ τοῦ Λέοντος.

Digitized by Google

Ὁ Λέων κατὰ τὸ 750 κατετρόπωσεν αὖθις ὁλοσχερῶς τὸν Σουλεϊμὰν, υἱὸν τοῦ Καλίφου Ἰσὰμ, ἐκστρατεύσαντα κατὰ τοῦ Γυανίου τῆς Καππαδοκίας μετὰ 60,000 ἀνδρῶν, ὡς καὶ ἕτερον στρατὸν ἐκ 30,000 ἀνδρῶν τοῦ αὐτοῦ Σουλεϋμὰν, ὑπὸ τέσσαρας στρατηγοὺς ἐκπεμφθέντας μέχρι τοῦ ἐν Φρυγίᾳ Ἀκροϊνοῦ. Ὁ Λέων καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος, ἐπελθόντες κατὰ τοῦ ἐν Ἀκροϊνῷ στρατοῦ, κατετρόπωσαν αὐτὸν ἐν μάχῃ μεγάλῃ, ἐξ ἧς μόλις 6,700 ἄνδρες διεσώθησαν παρὰ τῷ στρατῷ τοῦ Σουλεϋμὰν, ὅστις, βλέπων ὅτι εἶνε ἀδύνατον ν' ἀνθέξῃ, ἔσπευσε νὰ ὑποχωρήσῃ ἐν τάχει εἰς Περσίαν. Τὸ Βυζάντιον ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ κατὰ τὸν Η'. αἰῶνα καὶ τὴν περιφανῆ ταύτην νίκην, ἣν ἤραντο κατὰ τῶν πολεμίων ὁ Λέων καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος τὸ 740. Δυστυχῶς μετὰ πέντε μῆνας ἀπὸ τῆς περιφανοῦς ταύτης νίκης συνέβη σεισμὸς μέγας τὴν 26 Ὀκτωβρίου, ὅστις, ἐπαναληφθεὶς πολλάκις ἐν διαστήματι ἑνὸς σχεδὸν ἔτους, ἐπροξένησε δεινὰς συμφορὰς εἰς τὴν βασιλεύουσαν καὶ εἰς τὰς πέριξ χώρας. Τὰ χερσαῖα τῆς πόλεως τείχη ἐντελῶς κατέπεσον, πλεῖστα δὲ μνημεῖα καὶ μοναστήρια, πλεῖσται οἰκίαι καὶ ἐκκλησίαι κατηδαφίσθησαν, οὐκ ὀλίγοι ἄνθρωποι ἐθανατώθησαν, οἱ δὲ λοιποὶ κατεσκήνωσαν πρὸ τῆς πόλεως, ἵνα ἀποφύγωσι τὸν θάνατον, συγχρόνως ἀνετράπησαν καὶ πόλεις καὶ χωρία ἐν τῇ Θρᾴκῃ καὶ ἡ Νικομήδεια ἐν τῇ Βιθυνίᾳ καὶ ἡ Πρέναιτος καὶ ἡ Νίκαια, ἐν ᾗ μία μόνη ἐσώθη ἐκκλησία.

Ἐν ἔτει 740 ἐν ᾧ ἤγειρε τὸ ἔνδοξον περὶ Ἀκροϊνὸν τρόπαιον ὁ Λέων, ἔπασχε δὲ τὴν δεινὴν ἐκείνην συμφορὰν τοῦ σεισμοῦ τὸ κράτος, ὁ Λέων ἐξέδιδε συγχρόνως τὸν νέον ἀστικὸν τοῦ Βασιλείου κώδικα, ὅστις καὶ μόνος ἦτο ἱκανὸς νὰ καταστήσῃ ἀθάνατον τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

Περὶ τοῦ κώδικος τούτου λέγει ὁ Παπαρρηγόπουλος τὰ ἑξῆς :

«Τῷ ὄντι τὸ νέον τοῦτο νομοθέτημα ἔχει πλείστην σπουδαιότητα, διά τε τὴν ἱστορίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ὅλης νομικῆς καὶ πολιτικῆς ἐπιστήμης, καθότι οὐ μόνον εἶνε ὁ πρῶτος κώδηξ, ὁ ἐπισήμως ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι, ἑλληνιστὶ ἐκδοθεὶς, ἀλλ' ἐρρύθμισε πλεῖστα ὅσα, ἰδίως δὲ τὰ περὶ γάμου καὶ οἰκογενείας ἐπὶ τῇ βάσει τῶν εὐαγγελικωτέρων καὶ χριστιανικωτέρων ἀρχῶν, τὰς ὁποίας πολλάκις μὲν εἶχον παρίδῃ οἱ προηγούμενοι νόμοι, κατὰ πρῶτον δὲ καθιέρωσαν οἱ μεγάλοι ἐκεῖνοι τῆς μεταρρυθμίσεως βασιλεῖς καὶ αἵτινες, τὸ πλεῖστον καταργηθεῖσαι δυστυχῶς ὑπὸ τῶν βραδύτερον ὑπερισχυσάντων ἀντιπάλων αὐτῶν, μόλις εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους ἐπέπρωτο νὰ θριαμβεύσωσιν ὁριστικῶς ἐν ταῖς νομοθεσίαις τῶν μᾶλλον πεπολιτισμένων ἐθνῶν».

Περὶ τὰ μέσα τοῦ ἔτους 741 ἀπεβίωσεν ὁ Λέων, βασιλεύσας ἔτη 25. Ἡ βασιλεία τοῦ Λέοντος ἦν πλήρης μεγάλων κατορθωμάτων καὶ λαμπρῶν τροπαίων. Ἐὰν μὴ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ διετάρασσον αἱ εἰκονομαχικαὶ ἔριδες, ἡ ἱστορία, γράφουσα περὶ αὐτοῦ, ἤθελε μεταχειρισθῇ τὰ κοσμητικώτερα ἐπίθετα. Ὁ Παπαρρηγόπουλος λέγει, ὅτι ὁ Λέων ἦτο εἷς τῶν μεγαλειτέρων ἡγεμόνων τοῦ Ἀνατολικοῦ κράτους καὶ

Digitized by Google

εὐεργετῶν τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁ Λέων παρέλαβε τὴν ἀρχήν, ἐνῷ ἡ μὲν πρωτεύουσα ἐπολιορκεῖτο ὑπὸ τῶν Ἀράβων, ὁ δὲ στρατὸς εἶχεν ἐντελῶς παραλύσῃ, τὸ ταμεῖον ἦτο κενόν, τὸ ἔθνος εἶχε περιέλθῃ εἰς τὴν ἐσχάτην ἀθυμίαν καὶ ἡ ἀναρχία ἠπείλει τὴν διάλυσιν τοῦ κράτους· ὅτε δὲ μετὰ εἴκοσι καὶ πέντε ἐτῶν βασιλείαν παρέδωκε τὸν θρόνον εἰς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον, οἱ μὲν Ἄραβες ἦσαν τεταπεινωμένοι, ὁ δὲ στρατὸς ἄριστα ὠργανωμένος καὶ πειθαρχῶν, τὸ ταμεῖον πλῆρες, ἡ δημοσία ὑγεία ἀσφαλής· καὶ πλὴν τούτων διὰ νόμων θρησκευτικῶν, ἀστικῶν, γεωργικῶν, οἰκονομικῶν, κατετέθησαν τὰ σπέρματα τῆς ἀναμορφώσεως, ἥτις ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ συνοδευθῇ ὑπὸ ἀποχρώσης ἐκπαιδεύσεως τοῦ λαοῦ ἤθελεν ἀποδείξῃ τὸν Ἑλληνισμὸν πρωταγωνιστοῦντα αὖθις ἐν τῷ κόσμῳ κοινωνικῶς, διανοητικῶς καὶ πολιτικῶς».

Κωνσταντῖνος ὁ Ε'.

Ὁ Η' αἰὼν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ γενναῖον αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον τὸν Ε'. Ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος ἀνέδειξεν ἐν τοῖς πεδίοις τῆς μάχης ἀρετὰς ὁμολογουμένας καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀντιπάλων αὐτοῦ, ἂν μὴ ὑφ' ἁπάντων, τοὐλάχιστον τῶν πλειοτέρων. Ὁ Κωνσταντῖνος, ἐκστρατεύσας κατὰ τῶν ἐξεγερθέντων καθ' ἑαυτοῦ Βουλγάρων τῶν πρὸ ὀγδοηκονταετίας περίπου καταλαβόντων ὁριστικῶς τὴν μεταξὺ Ἴστρου, Αἵμου, Εὐξείνου πόντου καὶ Σερβίας χώραν, πρὸς οὓς ὁ τότε βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ὁ Πωγωνάτος συνωμολόγησεν εἰρήνην, ἕνεκα τῶν πρὸς τοὺς Ἄραβας πολέμων αὐτοῦ, ἐπὶ πληρωμῇ εἰς αὐτοὺς ἐτησίας εἰσφορᾶς καὶ ἐπιχειρησάντων τῷ 758 ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν συμμάχων Σλαύων ἐπιδρομὰς καὶ λεηλασίας εἰς τὴν Θράκην, ὁ Κωνσταντῖνος, ἐκστρατεύσας πρῶτον κατὰ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ σλαυϊκῶν ἀποικιῶν καὶ κατατροπώσας αὐτάς, πολλοὺς μὲν Σλαύους ἀπήγαγεν εἰς αἰχμαλωσίαν, τοὺς δὲ λοιποὺς ἠνάγκασε ν' ἀναγνωρίσωσι τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ. Ἔπειτα δὲ ἐτράπη ἀμέσως κατὰ τῶν Βουλγάρων, καὶ νικήσας αὐτοὺς ἐδίωξε κατὰ κράτος καὶ πλείστους ἐφόνευσε. Καὶ οὐδὲ εἰς τοῦτο ἠρκέσθη, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἐξέπεμψε ναῦς πεντακοσίας διὰ τοῦ Εὐξείνου πρὸς τὸν Ἴστρον ποταμόν, ἐξεστράτευσε δὲ καὶ αὐτὸς διὰ ξηρᾶς ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἐκείνους. Καὶ ὁ μὲν ἐπὶ τοῦ στόλου στρατὸς πολλὴν ἐπήγαγε δῄωσιν εἰς τὰ παράλια τῆς Βουλγαρίας, ὁ δὲ βασιλεύς, ἀπαντήσας τοὺς Βουλγάρους κατὰ τὰς λεγομένας Μαρκέλλας, φρούριον πλησιέστατα εἰς τὴν χώραν αὐτῶν κείμενον, κατετρόπωσεν αὐτοὺς αὖθις καὶ καθυπεχρέωσε νὰ ζητήσωσιν εἰρήνην, διδόντες ὁμήρους περὶ τῆς διατηρήσεως αὐτῆς. Οἱ Βούλγαροι ὅμως κατὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος 759, ἰδόντες ὅτι εἷς τῶν στρατηγῶν τοῦ Κωνσταντίνου ἡττήθη ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἐν Ἀσίᾳ καὶ ὅτι ὁ Βασιλεὺς ἠναγκάσθη νὰ πέμψῃ αὐτόθι μέρος ἀξιόλογον τοῦ εὐρωπαϊκοῦ αὐτοῦ στρατοῦ καὶ θέλοντες νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκ τούτου, παραβάντες τὰς συνθήκας, ἐπέπεσον ἄφνω κατὰ τῶν ἡμετέρων, οἵτινες ἕνεκα τῶν σπονδῶν πρὸς αὐτοὺς διέτριβον ὁπωσοῦν ἀμερίμνως ἐν ταῖς στενωποῖς τοῦ Αἵμου. Κατὰ τὴν

Digitized by Google

ἐπιδρομὴν ταύτην οἱ ἐπίβουλοι ἐκεῖνοι πολέμιοι ἐφόνευσαν δύο στρατηγοὺς καὶ πολλοὺς κατωτέρους ἀξιωματικοὺς καὶ στρατιώτας, ἐκυρίευσαν τὴν ἀποσκευὴν αὐτῶν καὶ ἠνάγκασαν τοὺς ἄλλους νὰ ὑποχωρήσωσιν. Ἀλλ' ὁ Κωνσταντῖνος ἐν τῇ ἀτυχίᾳ ταύτῃ μάλιστα ἀνέδειξε τὴν καρτερίαν αὐτοῦ καὶ τὴν δεξιότητα, συγκροτήσας νέον στρατόν· περιωρίσθη μὲν εἰς τὸ ἐν τῷ μεταξὺ νὰ καταλάβῃ ὀχυρά τινα χωρία περὶ τὰ σύνορα τῶν Βουλγάρων, ἀλλ' ἔφερεν αὐτοὺς καὶ διὰ μόνου τούτου τοῦ κινήματος εἰς πλείστην ἀμηχανίαν, τόσῳ μᾶλλον, ὅσῳ μετ' οὐ πολὺ κατέπεισεν ὑπὲρ τὰς 200,000 Σλαύων νὰ καταλίπωσι τὴν Βουλγαρίαν καὶ νὰ ἐγκατασταθῶσιν εἰς Βιθυνίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας παρὰ τὸν Ἀρτάκην ποταμόν.(Παπαρρηγόπουλος Γ'. 453.)

Οἱ Βούλγαροι, ἀνακηρύξαντες ἡγεμόνα τῷ 762 ἕνα ὀνόματι Τελέτσην, ἄνθρωπον νέον καὶ τολμηρόν, ἤλπισαν νὰ βελτιώσωσι τὰ καθ' ἑαυτούς. Ὁ νέος ἡγεμών, συναθροίσας ὄχλον μάχιμον, ἐπεχείρησεν ἐπιδρομὰς κατὰ τῶν ἑλληνικῶν χωρίων καὶ φρουρίων, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐτιμωρήθη δεινῶς. Διότι ὁ Κωνσταντῖνος, ἀπαρτίσας τελευταῖον τὸν στρατὸν αὐτοῦ, ἐπετέθη κατὰ τοῦ Τελέτση ἀπὸ ξηρᾶς ἅμα καὶ ἀπὸ θαλάσσης. Ἡ ναυτικὴ δύναμις, ἣν ἐξαπέστειλε διὰ τοῦ Εὐξείνου πρὸς τὸν Ἴστρον ποταμόν, συνέκειτο κατὰ μὲν τὸν Θεοφάνην ἐκ δισχιλίων πλοίων, κατὰ δὲ τὸν Νικηφόρον ἐκ πεντακοσίων· συγχρόνως δὲ ὁ Βασιλεὺς ἐξεστράτευσε τῷ 763 διὰ ξηρᾶς. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὁ Τελέτσης, περιχαρακωθεὶς παρέμεινεν εἰς τὰ ὀχυρώματα αὐτοῦ, ἀλλὰ τὴν 30 Ἰουνίου, λαβὼν ἰσχυρὰς ἐπικουρίας ἐκ τῶν παρακειμένων σλαυϊκῶν ἐθνῶν, ἐπῆλθε κατὰ τοῦ βασιλικοῦ στρατοῦ, σταθμεύοντος περὶ Ἀγχίαλον. Ἐκεῖ συνεκροτήθη τὴν ἡμέραν ἐκείνην μάχη πεισματώδης, καθ' ἣν οἱ Βούλγαροι ὁλοσχερῶς κατετροπώθησαν, πλείστων μὲν πεσόντων ἐξ αὐτῶν, οὐκ ὀλίγων δὲ ζωγρηθέντων, ἐν οἷς καὶ ἄνδρες τῶν ἐπιφανεστάτων. Ἐπὶ τῇ νίκῃ ταύτῃ ἐτέλεσεν ὁ Κωνσταντῖνος θρίαμβον μεγαλοπρεπῆ ἐν Κων)πόλει, εἰσελθὼν ἐν αὐτῇ μετὰ τοῦ στρατοῦ λαμπρῶς παρεσκευασμένου, κομίζοντος λάφυρα πολυτελῆ καὶ συνεπαγομένου δεσμίους τοὺς αἰχμαλωτευθέντας ἐχθρούς. Μεταξὺ τῶν λαφύρων ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου καὶ δύο χρυσοῖ λουτῆρες, οἵτινες εἶχον κατασκευασθῇ ὑπὸ Βουλγάρων ἐν Σικελίᾳ καὶ ἦγον ἕκαστος ὁλκὴν χρυσοῦ ὀκτακοσίων περίπου λιτρῶν. (1) Μετὰ δὲ τὸν θρίαμβον οἱ αἰχμάλωτοι παρεδόθησαν εἰς τοὺς δημίους τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐθανατώθησαν ὑπ' αὐτῶν ἔξω τῆς Χρυσῆς πύλης. Ὁ Σλόσσερ ἐκφράζει τὴν ἀγανάκτησίν του ἐπὶ τῇ καταδίκῃ ταύτῃ καὶ ὀνομάζει τοὺς μὲν κατοίκους τῆς πόλεως ὑαίνας, τὸν δὲ ἡγεμόνα αὐτῶν τίγριν, κρίνων κατὰ τὴν σημερινὴν ἔννοιαν τοῦ δικαίου τοὺς ἐπὶ ῥωμαϊκῆς καὶ βυζαντιακῆς αὐτοκρατορίας τελουμένους θριάμβους. λησμονῶν ὅτι οἱ ἄνθρωποι καὶ αἱ πράξεις αὐτῶν πρέπει ἐν γένει νὰ κρίνωνται κατὰ τὸν χαρακτῆρα τῶν χρόνων, ἐν οἷς οὗτοι ἔζων καὶ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὰ

(1) Διακοσίας ὀκάδας ἕκαστος.

Digitized by Google

ἤθη τῶν βαρβάρων,πρὸς οὓς ἠναγκάζετο ν' ἀντιπαλαίῃ ἡ ἐν Κων)πόλει μοναρχία καὶ οἵτινες καθ' ἑκάστην ἐξώκειλον εἰς φοβερωτάτας σφαγὰς καὶ βασάνους τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Σλόσσερ ὤφειλε πρῶτον νὰ καταδικάσῃ ὅλους τοὺς αὐτοκράτορας καὶ τοὺς στρατηγοὺς τῆς Ρώμης,τοὺς ἀπὸ 1500 ἐτῶν θριαμβεύοντας τοὺς ἑαυτῶν αἰχμαλώτους καὶ καταδικάζοντας εἰς θάνατον, καὶ ὅλους τοὺς βασιλεῖς τῆς Ἰουδαίας, τοὺς θανατώσαντας κατ' ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ τοὺς αἰχμαλωτισθέντας ἐθνικοὺς ἡγεμόνας, τοὺς ἐπιδραμόντας κατ' αὐτῶν, καὶ ἔπειτα ν' ἀποκαλέσῃ ὑαίνας καὶ τίγριν τὸν ἡγεμόνα καὶ τοὺς κατοίκους τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ προκειμένη τιμωρία ἐγένετο εἰς ἀνταπόδοσιν πολλῶν ὁμοίων ἢ καὶ χειρόνων κακουργιῶν,ὅσας διέπραττον οἱ Βούλγαροι, οἵτινες πρὸ μικροῦ ἔτι, παραβάντες τὰς μετὰ τὴν πρώτην αὐτῶν ἧτταν συνομολογηθείσας συνθήκας, ἐπέπεσον κατὰ τοῦ βασιλικοῦ στρατοῦ, διατρίβοντος ἀμερίμνως ἐν ταῖς στενωποῖς τοῦ Αἵμου ἕνεκα τῆς γενομένης εἰρήνης. Ἡ περὶ τὴν Ἀγχίαλον νίκη ἐταπείνωσε δεινῶς τοὺς Βουλγάρους, οἵτινες, στασιάσαντες τότε κατὰ τοῦ Τελέτση καὶ ἀποκτείναντες αὐτόν,ἀνηγόρευσαν κύριον Βουλγαρίας,ὡς ὠνόμαζον τὸν ἡγεμόνα τῆς χώρας του, Σαβῖνον,γαμβρὸν ἑνὸς τῶν προτέρων ἡγεμόνων αὐτῶν. Καὶ ἐπειδὴ ὁ Σαβῖνος ἐνόμισε φρόνιμον νὰ ὑποβάλῃ εἰς τὸν βασιλέα αἴτησιν εἰρήνης, οἱ Βούλγαροι, ἀφοῦ ἐν συνόδῳ ἀντέστησαν εἰς τὰ ἐπὶ τούτῳ ἐνεργούμενα, λέγοντες ὅτι τοιουτοτρόπως παρασκευάζει τὴν ὑποδούλωσιν τῆς χώρας αὐτῶν, ἔπειτα ἐστασίασαν κατὰ τοῦ νέου ἡγεμόνος, ὅστις κατέφυγε κατ' ἀρχὰς εἰς Μεσημβρίαν καὶ ἔπειτα εἰς Κωνσταντινούπολιν παρὰ τῷ βασιλεῖ. Ἀνηγορεύθη δὲ ἕτερος κύριος, ὃν ὁ Θεοφάνης ὀνομάζει Παγανόν· ἀλλὰ καὶ οὗτος ὑπῆρξεν ἀτυχὴς εἰς τὸν κατὰ τοῦ Κωνσταντίνου Ε΄. πόλεμον, ὥστε ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ προσωπικὴν μετ' αὐτοῦ συνέντευξιν, διατρίβοντος ἔν τινι τῶν περὶ τὰ μεθόρια φρουρίων. Καὶ παρέστη λοιπὸν ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων τεταπεινωμένος καὶ ὑπὸ τῶν ἐπισημοτέρων ἀρχόντων παρακολουθούμενος, ἐνώπιον τοῦ βασιλέως, ὅστις ἔχων παρακαθήμενον τὸν Σαβῖνον, ὠνείδισε τοὺς βαρβάρους διὰ τὴν ἀταξίαν αὐτῶν καὶ τὴν εἰς τὸν Σαβῖνον ἀπείθειαν, καὶ ἀπήτησε ν' ἀναγνωρίσωσιν αὖθις αὐτὸν ἡγεμόνα· ἐκράτησε μάλιστα εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν ἡγεμόνα τοῦτον,. διορίσαντα ἐπίτροπον, ἵνα κυβερνᾷ τὴν Βουλγαρίαν ἐν ὀνόματι αὐτοῦ. Ταῦτα ἐγένοντο ἐν ἔτει 765.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἐξετέλεσεν ἔργον, τὸ ὁποῖον καὶ μόνον ἤθελεν ἀρκέσῃ νὰ καταστήσῃ εὐλογητὸν τὸ ὄνομά του παρὰ τοῖς κατοίκοις τῆς Κωνσταντινουπόλεως,ἐὰν μὴ ἐπεζήτει δι' αὐστηρῶν μέσων τὴν ἐφαρμογὴν τῶν νόμων τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐπιζητουμένης διὰ παντοίων μέσων μεταρρυθμίσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως. Τὸ κύριον τῆς πόλεως ταύτης ὑδραγωγεῖον εἶχε καταστραφῇ πρὸ 140 ἐνιαυτῶν ὑπὸ τῶν Ἀράβων, ὅτε οὗτοι ἐπὶ Ἡρακλείου ἐπολιόρκησαν τὴν βασιλεύουσαν. Ἔκτοτε οὐδεὶς τῶν βασιλέων ἐφρόντισε ν' ἀνακαινίσῃ αὐτό, ὥστε, ὁσάκις συνέπιπτεν ἀνομβρία, ἡ βασιλεύουσα ἔπασχε δεινὴν ὕδατος στέρησιν,καὶ ἐπειδὴ τοῦτο συνέβη ἰδίως ἐν ἔτει 767, ὁ Κωνσταντῖνος ἀπεφάσισε τότε ν' ἀνακαινίσῃ τὸ ὑδραγωγεῖον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον κτι-

Digitized by Google

σθὲν πάλαι ποτὲ ὑπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ, ἀνῳκοδομήθη ἔπειτα τῷ 366 ὑπὸ τοῦ Οὐάλεντος, ὅθεν καὶ ἐλέγετο τὸ ὑδραγωγεῖον «Οὐάλης», συνήθως δὲ μέγας ἀγωγός, σωζόμενον δὲ μέχρι τῆς σήμερον ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Τούρκων «Μοζδογὰν-κεμερί». Περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ κολοσσιαίου τούτου ἔργου ἔδειξεν ὁ βασιλεὺς τὴν συνήθη αὐτοῦ δραστηριότητα, προσαγαγὼν ἐξ Ἀσίας καὶ Πόντου καὶ Ἑλλάδος καὶ τῶν νήσων καὶ τῆς Θράκης ἑπτακισχιλίους περίπου διαφόρων εἰδῶν ἐργάτας. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίνου ἐγένετο ὁ ἐξελληνισμὸς τῶν νομισμάτων. Γνωστὸν ὅτι τὰ νομίσματα τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μοναρχίας παρέμειναν ἐντελῶς λατινικὰ μέχρις Ἡρακλείου, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ὁποίου ἀπαντῶνται κατὰ πρῶτον χαλκᾶ νομίσματα, φέροντα τὴν ἑλληνικὴν ἐπιγραφὴν «*ἐν τούτῳ νίκα*». Ἀλλὰ πρῶτον ὁ Κωνσταντῖνος, ὁ τοῦ Λέοντος υἱός, ἔκοψε χρυσᾶ ἅμα καὶ χαλκᾶ νομίσματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα τῶν βασιλέων φαίνονται ἑλληνιστὶ ἅμα καὶ λατινιστὶ ἐγγεγραμμένα, ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ ἑλληνικὸς τίτλος «δεσπότης» παρὰ τὸν Λατινικὸν dominus, τὸ δὲ μικτὸν τοῦτο σύστημα χρήσεως ἑλληνικῶν καὶ λατινικῶν λέξεων ἐξηκολούθησε μέχρι τῆς ΙΑ'. ἑκατονταετηρίδος, ὅτε ἐντελῶς παύουσιν ἐπὶ τῶν νομισμάτων αἱ λατινικαὶ ἐπιγραφαί. Ἄξιον πρὸ πάντων μνείας εἶνε, ὅτι ὁ βασιλεὺς οὗτος, καίτοι διαγαγὼν ἐν πολέμοις τὸ πλεῖστον τῆς μακρᾶς αὐτοῦ βασιλείας, ἅπαξ μόνον τῷ 746 ἐστράτευσε κατὰ τῶν Μωαμεθανῶν. Ἡ πανωλεθρία, ἣν οὗτοι ἔπαθον κατὰ τὴν δευτέραν τῆς Κωνσταντινουπόλεως πολιορκίαν, ἡ περὶ Ἀκροϊνὸν ἧττα, ἡ ἐν ἔτει 747 ὁλοσχερὴς καταστροφὴ τοῦ στόλου αὐτῶν ἐν Κύπρῳ καὶ πολλαὶ ἐμφύλιοι διενέξεις, τοσοῦτον, φαίνεται, ἐξητόνισε τὰς δυνάμεις τῶν Μωαμεθανῶν, ὥστε οὗτοι δὲν ἐπεχείρησαν ἔκτοτε εἰμὴ ἐπιδρομάς τινας εἰς τὰ μεθόρια κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον λόγου ἀξίας, αἵτινες ὅμως δὲν ἀπῄτησαν τὴν προσωπικὴν τοῦ βασιλέως ἐκστρατείαν. Ἰδίως δὲ ἐπέστησε τὴν προσοχὴν ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τοὺς Βουλγάρους, οἵτινες ἤρχισαν νὰ ἐπιδεικνύωσι σκοποὺς φιλοδοξίας, πρὸς τοὺς ὁποίους δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀδιαφορήσῃ ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει μοναρχία. Ἤδη οἱ Βούλγαροι δὲν ἠρκοῦντο εἰς τὴν ἐπιτραπεῖσαν αὐτοῖς χώραν, καὶ ἀναφανδὸν προέτειναν ἀξιώσεις ἐπὶ τῆς Θράκης· ὅθεν κατέστη ἀπαραίτητον, ἵνα αὐτοὶ πρὸ παντὸς ἄλλου πολέμου περισταλῶσι.

Οἱ Βούλγαροι, δυσφοροῦντες ἐπὶ τῷ ἐπιβληθέντι αὐτοῖς ζυγῷ, φονεύουσι τῷ 765ῳ ἔτει τὸν ἐπίτροπον τοῦ Σαβίνου καὶ ἀναγορεύουσιν ἕτερον ἡγεμόνα τὸν Τόκον. Τότε ὁ Κωνσταντῖνος ἐμβάλλει ἀμέσως εἰς Βουλγαρίαν, ἀναγκάζει τὸν Τόκον νὰ καταφύγῃ εἰς τὰς περὶ τὸν Ἴστρον ἑλώδεις χώρας καὶ ἐξακολουθεῖ τὴν δίωξιν ἐν ταῖς χώραις ταύταις, ὅπου ἐφονεύθησαν ὅ τε Τόκος καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ καὶ πλεῖστοι ἄλλοι πολέμιοι. Ἄλλος δέ τις ἄρχων αὐτῶν, ὃν ὠνόμαζον Καμπαγάνα, κατέφυγεν εἰς τὴν ὀχυρὰν Βάρναν. Ἀλλ' ὁ τρόμος, ὃν διέδωκαν οἱ Ἕλληνες, ὑπῆρξε τοσοῦτος, ὥστε οἱ περὶ τὸν Καμπαγάναν, δολοφονήσαντες αὐτόν, παρέδωκαν τὴν πόλιν εἰς τοὺς ἡμετέρους. Κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔαρ ὁ βασιλεύς, ἐπιβιβάσας ἐπὶ 2600 χελανδίων

Digitized by Google

πλοίων μέρος τοῦ πεζικοῦ, ἐξαπέστειλεν αὐτὸ πρὸς τὰς πόλεις Μεσημβρίαν, Ἀγχίαλον καὶ Ἴστρον ποταμόν, στρατεύσας αὐτὸς διὰ ξηρᾶς μετὰ τοῦ ὑπολοίπου στρατοῦ. [Αἱ δυνάμεις, τὰς ὁποίας παρεσκεύασε, ἦσαν τοσαῦται καὶ ὁ τρόπος, καθ' ὃν διέθεσεν αὐτὰς τοσοῦτον ἐπιτήδειος, ὥστε ἡ ὁλοσχερὴς καταστροφὴ τῶν Βουλγάρων ἐφαίνετο ἄφευκτος· διότι ἦτο ἀπίθανον ν' ἀνθέξωσιν εἰς τὰ τάγματα καὶ τὰς ἴλας, ὅσαι ἐξώρμησαν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως· ἠναγκασμένοι δὲ νὰ ὑποχωρήσωσιν πρὸς τὸν Ἴστρον ἔμελλον νὰ εὕρωσι τὴν φυγὴν πεφραγμένην διὰ πολυαρίθμου στόλου καὶ στρατοῦ. Τῷ ὄντι, ἅμα ὁ ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης στρατὸς ἀφίκετο περὶ Μεσημβρίαν καὶ Ἀγχίαλον, οἱ Βούλγαροι βλέποντες ἑαυτοὺς κινδυνεύοντας τὸν ἔσχατον κίνδυνον, «εἰς συμβάσεις τῷ βασιλεῖ ἐτράποντο». Ὁ Νικηφόρος, ὅστις ἱστορεῖ τὰ τῆς ἐκστρατείας ταύτης, δὲν λέγει τίνες ἦσαν αἱ συμβάσεις ἐκεῖναι, ἀλλ' εἶνε πρόδηλον, ὅτι δι' αὐτῶν οἱ Βούλγαροι ὑπέκυψαν αὖθις εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ βασιλέως· διότι ἄλλως δὲν ἐννοοῦμεν διατὶ οὗτος ἤθελε δεχθῇ τὰς προτάσεις αὐτῶν. (766).

Οἱ Βούλγαροι μετὰ ἑπταετίαν τῷ 773, παραβιάσαντες κατὰ τὸ ἔθος αὐτῶν τὰς συνθήκας, ἠνάγκασαν τὸν Κωνσταντῖνον νὰ ἐκστρατεύσῃ αὖθις κατ' αὐτῶν· ἀλλ' ἅμα ἀφίκετο εἰς Βάρναν τοσοῦτον κατεπτοήθησαν οἱ Βούλγαροι, ὥστε νέας πάλιν περὶ εἰρήνης ἐποιήσαντο αὐτῷ προτάσεις, ἃς ὁ βασιλεὺς δεχθείς, ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Περὶ αὐτῆς συνετάχθησαν ἔγγραφοι ὁμολογίαι καὶ ἐδόθησαν ἀμοιβαῖοι ὅρκοι μήτε οἱ Βούλγαροι νὰ προέλθωσι τῶν προτεταμένων αὐτοῖς ὁρίων, μήτε ὁ βασιλεὺς νὰ ἐνοχλήσῃ αὐτοὺς ἐντὸς τῶν ὁρίων τούτων. Ἀλλὰ τὸ ἄγριον καὶ ἄπιστον ἐκεῖνο ἔθνος οὐδέποτε ἐτήρει συνθήκας καὶ ὅρκους. Μετ' οὐ πολύ, καὶ ἐφ' οἱ πρέσβεις τῶν Βουλγάρων ἦσαν ἔτι ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὁ βασιλεὺς μανθάνει διὰ τῶν κρυπτῶν φίλων, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἐν Βουλγαρίᾳ, ὅτι ὁ Κύριος τῆς χώρας ταύτης ἑτοιμάζει νέαν ἐπιδρομὴν ἀνδρῶν, 12,000, κατὰ τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ Σλαύων τῆς Βελζητίας, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ αἰχμαλωτεύσῃ αὐτοὺς καὶ μεταφέρῃ εἰς Βουλγαρίαν. Τότε ὁ Κωνσταντῖνος, ἵνα μὴ νοήσωσιν οἱ πρέσβεις ὅτι ἐπιχειρεῖ τι κατὰ τῆς χώρας αὐτῶν, ἀναγγέλλει ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Ἀράβων καὶ ἀποστέλλει μάλιστα εἰς τὴν ἀσιανὴν παραλίαν τὸ ἐπιτελεῖον αὐτοῦ. Ἐν τῷ ἅμα δὲ ἀποχαιρετίσας τοὺς πρέσβεις, καὶ βεβαιωθεὶς ὅτι ἀπῆλθον, ἐξορμᾷ ἐν πάσῃ σπουδῇ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ δυνάμεως ἰσχυρᾶς καὶ ἐπιπεσὼν κατὰ τῶν Βουλγάρων, εἰς τὰ Λιθοσώρια, κατατροπώνει αὐτοὺς ὁλοσχερῶς. Ἀπὸ τοῦ κατορθώματος τούτου ἐπιστρέψας μετὰ πολλῶν λαφύρων καὶ αἰχμαλώτων ἐθριάμβευσεν, εἰσελθὼν ἐν παρατάξει εἰς τὴν πόλιν, καὶ «τὸν πόλεμον τοῦτον ἐπωνόμασεν εὐγενῆ, λέγει ὁ Θεοφάνης, ὡς μηδενὸς αὐτῷ ἀντιστάντος, μηδὲ σφαγῆς, ἢ ἐκχύσεως χριστιανικῶν αἱμάτων γενομένης». Ὁ ἀναίμακτος οὗτος πόλεμος δὲν ἐνθυμίζει εἰς ἡμᾶς τὸν «ἄδακρυν πόλεμον», ὃν ἐπανηγύρισε ποτὲ ἐν Σπάρτῃ ὁ βασιλεὺς Ἀρχίδαμος; Ἡ δὲ ταχύτης μὲ τὴν ὁποίαν συνεκεντρώθη ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐξεκίνησε κατὰ τῶν πολε-

Digitized by Google

μίων ὁ πολυάριθμος ἐκεῖνος στρατός, ὃν τινες ἀναβιβάζουσιν εἰς 80,000 ἀνδρῶν, μαρτυρεῖ βεβαίως ὁπόσον καλῶς ὠργανωμένος καὶ ἀκριβῶς πειθαρχῶν διετέλει ἐπὶ Κωνσταντίνου ὁ στρατὸς οὗτος.

Ὁ Κωνσταντῖνος, ἐκστρατεύσας αὖθις κατὰ τῶν Βουλγάρων τῷ 775, ἔπαθε καθ' ὁδὸν ἄνθρακα εἰς τὸ σκέλος καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἀδριανούπολιν, ἐκεῖθεν δὲ εἰς Συληβρίαν, ὅπου ἀπεβιβάσθη εἰς Χελάνδιον, ἵνα μετακομισθῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀλλ' ἀπέθανεν ἐν τῷ πλοίῳ τῇ 16 Σεπτεμβρίου, πρὶν φθάσῃ εἰς τὰ ἴδια ἐκ τοῦ ὀξυτάτου πυρετοῦ, ὃν ἐπροξένησεν εἰς αὐτὸν τὸ ἐξάνθημα ἐκεῖνο.

Ἡ ἱστορία τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίνου γίνεται ἡμῖν γνωστὴ ἐκ μόνων τῶν ἀντιπάλων ἱστορικῶν αὐτοῦ, τοῦ Νικηφόρου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως (ποίημά του ἱστορικὸν) ἐκ τοῦ Θεοφάνους (χρονογραφία) ἐκ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ (λόγοι τρεῖς περὶ εἰκόνων , πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον Καβαλλῖνον) ἐκ τοῦ Ζωναρᾶ, τοῦ Κεδρηνοῦ, τοῦ Γλυκᾶ Μανασσῆ καὶ ἄλλων. Διότι πάντα τὰ συγγράμματα τῶν ἐναντία φρονούντων περὶ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου ἐξηφανίσθησαν, ὡς μὴ ὤφειλε, ὑπὸ τῆς ἐπικρατησάσης βραδύτερον μερίδος τῶν εἰκονοφίλων. Ὅτι ὑπῆρχον τοιαῦτα συγγράμματα μαρτυρεῖται ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Ἁμαρτωλοῦ καὶ ὑπὸ τοῦ θ'. κανόνος τῆς ἐν Νικαίᾳ Ζ'. Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ ἔκ τινος τεμαχίου χειρογράφου, ψευδωνύμως ἀποδιδομένου εἰς τὸν Πατριάρχην Νικηφόρον.

Ἡ κατὰ τοῦ Κωνσταντίνου τῶν συγχρόνων εἰκονοφίλων καταφορὰ πολλὰ κατ' αὐτοῦ ὑπηγόρευσε τὰ ἀνακριβῆ καὶ ἀναληθῆ καὶ ἐπεχείρησε ν' ἀμαυρώσῃ τὴν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἀξίαν καὶ τὴν λοιπὴν αὐτοῦ ὡς αὐτοκράτορος ἱκανότητα Κωνσταντίνου τοῦ Ε'. (1) Ἀλλ' ἐμβριθὴς ἱστορικὴ ἔρευνα καὶ κρίσις ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Ε'. ἐὰν ὡς εἰκονομάχος αὐτοκράτωρ ὑπῆρξε δεινὸς πολέμιος τῆς Ὀρθοδοξίας, ὡς Ἕλλην αὐτοκράτωρ ἠγωνίσθη ἐκθύμως ὑπὲρ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῷ βυζαντιακῷ κράτει, ὡς καὶ ὑπὲρ τῆς ἐνισχύσεως τοῦ κράτους καὶ περιφρουρήσεως αὐτοῦ ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν πολεμίων, οὓς καθ' ὅλου ἐταπείνωσε.

Ἡ Κωνσταντινούπολις κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Η' αἰῶνος.

Ἡ Κωνσταντινούπολις κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Η'. αἰῶνος ἠρίθμει ὑπὲρ τὰς 500,000 κατοίκων καὶ ἦτο ὁμολογουμένως τὸ μέγιστον ἐμπορεῖον ὅλου τοῦ κόσμου. Ἐκεῖ μετεκομίζοντο τὰ προϊόντα τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Ἰταλίας, τῆς Ἱσπανίας

(1) Ἐκ τῶν συγγραφῶν τῶν εἰρημένων ἱστορικῶν ἀρυόμενοι οἱ τὰ πάντα δυσφημοῦντες τοῦ βυζαντιακοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν εἰκονομάχων αὐτοκρατόρων διὰ ζοφερῶν χρωμάτων εἰκονίζουσι τὴν εἰκόνα τοῦ αἰῶνος τούτου.

Digitized by Google

καὶ αὐτῆς τῆς Βρετανίας. Ἡ Κωνσταντινούπολις μετὰ τὴν παρακμὴν τῆς Καρχηδόνος, τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Ἀντιοχείας καὶ τῆς Ρώμης, εἶχεν ἀποβῆ τὸ κέντρον τῆς συναλλαγῆς ὁλοκλήρου τοῦ ἐμπορίου τοῦ κόσμου. Εἰς τοῦτο συνετέλεσεν ἡ εὐεξία τοῦ Ἀνατολικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, ἡ εὔρυθμος αὐτοῦ διοίκησις, τὰ τακτικὰ δικαστήρια, οἱ σοφοὶ νόμοι, αἱ ποικίλαι τοῦ βίου ἀνέσεις καὶ ἡ ἐγγύησις τῆς ἀσφαλείας τῶν συναλλαττομένων καὶ αἱ εὐκολίαι τοῦ ἐμπορίου, τὰ ὁποῖα οὐδαμοῦ ἠδύναντο τότε νὰ εὕρωσι. Τὸ κολοσσαῖον οἰκοδόμημα, ἐν ᾧ ἀπετίθεντο τὰ πολυτιμότατα ἐμπορεύματα, τὰ πολυάριθμα τοῦ καταστήματος τούτου ἐργοστάσια ἐξήστραπτον ἐκ σηρικῶν καὶ χρυσοπάστων ὑφασμάτων· ὅλον τὸ ἀπέραντον τοῦτο οἰκοδόμημα ἐφωταγωγεῖτο τὰς ἑσπέρας μέχρι βαθείας νυκτὸς διὰ ρεύματος φωτὸς ἐκ πολλῶν λαμπτήρων σχηματιζομένων. Διὰ τοιούτου συστήματος ἐφωτίζετο ἡ Κωνσταντινούπολις ἅπασα. Ἡ διάταξις τοῦ τακτικοῦ φωτισμοῦ τῆς Κων)πόλεως ὡς καὶ ἄλλων πόλεων εἶχεν ἀρχίση νὰ ἐκτελῆται ἀπὸ τῆς Ϛ' ἑκατονταετηρίδος. Ἡ ἀπὸ τῆς Ϛ' ἑκατονταετηρίδος φωταγωγία τῶν πόλεων κατὰ τὰς νύκτας διὰ τελειοτάτου φωτιστικοῦ συστήματος προκύπτει ὅπως διαμαρτυρηθῇ κατὰ τῶν ἀποκαλούντων τὸν αἰῶνα τοῦτον αἰῶνα σκότους. Βεβαίως αἰὼν ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἄρχεται καὶ ἡ φωταγωγία τῆς νυκτὸς δὲν εἶνε αἰὼν σκότους. Ἡ ἀκμὴ τοῦ ἐμπορίου τῆς Κων)πόλεως μαρτυρεῖται ἐκ τῶν εἰσπράξεων τοῦ δημοσίου ταμείου, αἵτινες συνεποσοῦντο τότε εἰς 109,500,000. Οἱ ἱστορικοὶ ἀναφέρουσιν ὅτι τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία ἤκμαζον καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας πόλεις τοῦ βυζαντινοῦ κράτους καὶ τῆς κυρίως Ἑλλάδος· ἐν γένει δὲ ἡ κυρίως Ἑλλὰς παρίστησι κατὰ τὴν περίοδον ταύτην εὐπορίαν καὶ ἐνεργητικότητα, ἧς συνήθως δὲν ἔχομεν ἔννοιαν. Ἡ Ἑλλὰς μετὰ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου ἐξαρτύει ναυτικὴν καὶ πεζικὴν δύναμιν, ἐπελθοῦσαν ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἵνα καταλύσῃ τὴν ἀρχὴν Λέοντος τοῦ Γ'. Τὰς ψευδολογίας τοῦ Φαλλμεράϋερ καὶ τῶν ὁμοφρόνων αὐτῷ, τῶν δοξαζόντων ὅτι ἡ Ἑλλάς, κατακτηθεῖσα ὑπὸ τῶν Σλαύων ἐν τῇ Ϛ'. ἑκατονταετηρίδι, ἔπαθε τοσαύτην ἐξ αὐτῶν δῄωσιν καὶ καταστροφήν, ὥστε μέχρι τῆς Ι'. κατήντησεν ἀληθὴς σκυθικὴ ἐρημία, ἐλέγχονται ὡς πλάσμα τῆς φαντασίας αὐτῶν, ἀνατρεπόμενον ὑπὸ ἀναμφισβητήτων γεγονότων· διότι καὶ κατὰ τὴν Θ'. καὶ κατὰ τὴν Ι'. ἑκατονταετηρίδα ἥ τε Στερεὰ Ἑλλὰς καὶ ἡ Πελοπόννησος, ὡς θέλομεν ἰδῇ, τοσοῦτον ἤκμαζον, ὥστε ἐν ἀρχῇ τῆς Θ'. ἑκατονταετηρίδος ἀξιόλογος μοῖρα στρατοῦ, συγκειμένη ἐκ 350 πλοίων, ἐξέδραμεν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῆς μεγάλης στάσεως τοῦ στρατηγοῦ Θωμᾶ κατὰ τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ τοῦ Β'. καὶ ἐπολιόρκησε τὴν βασιλεύουσαν· ἐν ἀρχῇ δὲ τῆς Ι'. ἑκατονταετηρίδος μόνη ἡ Πελοπόννησος ἔδωκεν εἰς ἐκστρατείαν τινά, ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν σταλεῖσαν, χιλίους πολεμιστηρίους ἵππους, ἐστρωμένους καὶ κεχαλινωμένους· κατὰ δὲ τὴν ΙΒ'. ἑκατονταετηρίδα κατέβαλε μόνη ἡ Κέρκυρα εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον 1,500,000 δραχμάς· ὥστε εἰς μάτην ἀγωνίζονται ν' ἀποδείξωσι σκυθικὴν ἐρημίαν τὴν Ἑλλάδα οἱ καλοθεληταὶ αὐτῆς.

Digitized by Google

Ἡ Μικρὰ Ἀσία μετὰ τῶν παρακειμένων αὐτῇ νήσων περιελάμβανε πόλεις ἀκμαίας καὶ μεγάλας, φρούρια ὀχυρά, πολλάκις ἀναχαιτίσαντα τὸν μωαμεθανικὸν χείμαρρον, καὶ πληθυσμὸν πυκνὸν καὶ μάχιμον. Ἐν τῇ Η'. ἑκατονταετηρίδι ὑπῆρχεν πρόχειρα πάντα τὰ συστατικά, τὰ ἀπαρτίζοντα τὸν τελειότερον ἐναέριον τηλέγραφον. Πρῶτον αὐτὴ τοῦ τηλεγράφου ἡ ἰδέα, δεύτερον οἱ ἀναγκαῖοι πρὸς διαβίβασιν τῶν σημείων πύργοι, τρίτον ἡ πρὸ καιροῦ γνωστὴ συμβολικὴ γραφή, δι' ἧς τάχιστα πόρρωθεν διεβιβάζοντο αἱ ποικιλότεραι εἰδήσεις· ἀπὸ Ταρσοῦ τῆς Κιλικίας μετεδίδετο ἐντὸς μιᾶς ὥρας εἰς Κωνσταντινούπολιν πᾶσα εἴδησις. Τὴν ἀκμὴν τοῦ βυζαντιακοῦ Ἑλληνισμοῦ ὁ Παπαρηγόπουλος ἀποδεικνύει διὰ τῶν ἑξῆς: «Ἐν ἀρχῇ τῆς Η'. ἑκατονταετηρίδος τὸ μωαμεθανικὸν κράτος ἐξετείνετο ἀπὸ τῆς Σινικῆς μέχρι τῶν Πυρηναίων· οἱ πόροι αὐτοῦ ἦσαν ἀνεξάντλητοι, οἱ στρατοὶ πολυάριθμοι, οἱ στόλοι ἐνάμιλλοι τῶν στόλων τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ ὅμως τὸ κράτος τοῦτο, οὕτως ἔχον, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξακολουθήσῃ ὡς πρὸς τὸ χριστιανικὸν τῆς Ἀνατολῆς βασίλειον τὰς πρώτας αὐτοῦ ὁρμητικὰς κατακτήσεις, ὁ δὲ ἀγέρωχος αὐτοῦ καλίφης, ὁ πρῶτος πολιορκήσας τὴν Κωνσταντινούπολιν, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς πολιορκίας ταύτης, ἠναγκάσθη νὰ τελέσῃ φόρον εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει μονάρχην.... Ὁ μεσαιωνικὸς Ἑλληνισμὸς δὲν ἐστερεῖτο βεβαίως ἐμπορικῆς, βιομηχανικῆς, ναυτικῆς δεξιότητος· δὲν ἐστερεῖτο ἐπιστήμης καὶ τέχνης καὶ διοικητικῆς ἐμπειρίας· δὲν ἐστερεῖτο τελευταῖον οὐδὲ πολεμικῆς ἀνδρείας· ἐὰν δὲν εἶχε τὰ προτερήματα ταῦτα, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συντηρηθῇ, ὅσον συνετηρήθη, νὰ δημιουργήσῃ τοσούτους πόρους καὶ ν' ἀνθέξῃ ἐπὶ μακρὸν εἰς ἀδιαλείπτους πολέμους. Ἀλλ' ὡς πολλάκις εἴπομεν, τὸ ἰσχυρότατον τῶν ἠθικῶν ἐλατηρίων του ἦτο ἡ πρὸς τὸ θρήσκευμα αὐτοῦ ἀφοσίωσις. Ἡ θρησκεία ἐμετεώριζε τὸ πνεῦμα καὶ ἐκράτυνε τὴν καρδίαν, ἐδίδασκε τὴν ἰσότητα, τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ἀγάπην τοῦ πλησίον, τὴν ἐθελοθυσίαν, τὴν ἐργατικότητα, ἤτοι πάντα ὅσα ἠδύναντο νὰ ἐπενεργήσωσιν εἰς τὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἀνθρωπίνου χαρακτῆρος.

Βασιλεία Κωνσταντίνου τοῦ Ϛ'. καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Εἰρήνης

Ὁ Η'. αἰών, κατὰ τὸ διάστημα τῆς βασιλείας τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ Ϛ' καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Εἰρήνης, δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ γεγονότα περιάπτοντα αὐτῷ κλέος καὶ δυνάμενα νὰ χαρακτηρισθῶσιν ὡς ἔργα ἀξίας. Αἱ εἰκονομαχικαὶ ἔριδες καὶ αἱ ἀλλεπάλληλοι ἐσωτερικαὶ ταραχαὶ τοῦ κράτους ἐγένοντο πρόξενοι πολλῶν δεινῶν εἰς τὸ Ἀνατολικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος, ἀλλὰ καὶ μεθ' ὅλα ταῦτα τὸ βυζαντιακὸν κράτος οὐδόλως περιῆλθεν εἰς τὴν φοβερὰν κατάστασιν τοῦ ζόφου καὶ τοῦ ἐρέβους. Ἡ εἰκοσαετὴς διοίκησις τῆς Εἰρήνης καὶ τοῦ ἀνικάνου Κωνσταντίνου τοῦ Ϛ'., τοῦ διατελέσαντος ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς μητρὸς αὐτοῦ, δύναται νὰ θεωρηθῇ

Digitized by Google

παροδική δοκιμασία τοῦ κράτους, καθ' ἣν ὑπέστη τινὰ ἀτυχήματα καὶ ἀπωλείας τινάς, οὐχὶ δὲ ἐποχὴ ζοφερὰ καὶ σκοτεινή.

Συγγραφεῖς τοῦ Η΄. αἰῶνος

Συγγραφεῖς ἄξιοι λόγου, ὧν τὰ συγγράμματα εὑρίσκονται ἐν τῇ ἑλληνικῇ Πατρολογίᾳ ὁ Η΄. αἰὼν δύναται νὰ ἐπιδείξῃ τοὺς ἑξῆς:

Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνόν, Ἰωάννην Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, Ἰωάννην Νικαίας, Ἰωάννην πρεσβύτερον Εὐβοίας, Ἠλίαν Κρήτης, Θεόδωρον Ἀβουκάραν, Γερμανὸν Α΄. Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, Κοσμᾶν Ἱεροσολυμίτην, Παντολέοντα Διάκονον, Ἀδριανὸν Μοναχόν, Ἐπιφάνιον Διάκονον Κατάνης, Παχώμιον Μοναχόν, Φιλόθεον Μοναχόν, Ταράσιον Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, Θεόδωρον Στουδίτην, Νικηφόρον Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως.

Λόγιοι ἄνδρες

Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Η΄. αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς ἐκ τῶν πολλῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐπὶ παιδείᾳ διακρινομένων ἀνδρῶν ἐξέχουσιν οἱ ἑξῆς:

Ἰωάννης ὁ Γραμματικός, Λέων ὁ φιλόσοφος, Μιχαὴλ ὁ Ψελλός, Θεόδωρος ὁ Γεωμέτρης, Θεοδήγιος ὁ Ἀστρονόμος, Κομητᾶς ὁ φιλόλογος, κτλ.

Ἡ παιδεία κατὰ τὸν Η΄. αἰῶνα

Ἡ παιδεία κατὰ τὸν Η΄. αἰῶνα εὑρίσκετο ἐν τῇ αὐτῇ ἀκμῇ, ἐν ᾗ καὶ κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα. Τὸ παρὰ Γεωργίου τοῦ Ἁμαρτωλοῦ ἀξιούμενον, ὅτι ἀπὸ τῶν εἰκονομάχων βασιλέων ἕως τῶν ἡμερῶν Μιχαὴλ καὶ Θεοδώρας ἡ ἐπιστημονικὴ γνῶσις ἐμειώθη, εἶνε μία ἐκ τῶν πολλῶν καὶ ἀνυποστάτων συκοφαντιῶν, ὧν βρίθουσιν οἱ σωζόμενοι χρονογράφοι. Κατὰ τοῦτο ὁ Θεοφάνης, εἰλικρινέστερος ὤν, δὲν λέγει καταλυθεῖσαν εἰμὴ τὴν ἀληθῆ παιδείαν, ὅ ἐστι τὴν ἱερατικὴν καὶ μοναστηριακὴν παίδευσιν. Μὴ ἀναφέρων δὲ τὰ περὶ τῆς θύραθεν παιδείας ὑποδεικνύει ἀρκούντως, ὅτι αὕτη ἐξηκολούθει ὑφισταμένη.

Ἄνδρες στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ ἄξιοι μνείας

Ὁ Η΄. αἰὼν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἱκανοὺς ἄνδρας πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικούς. Καὶ πολιτικοὶ μὲν ἦσαν Νικήτας καὶ οἱ ὕπατοι Μαρῖνος καὶ Νόννος, οἱ συντάκται τῶν Ἐκλογῶν τῶν Νόμων, γενομένων παρὰ Λέοντος τοῦ βασιλέως. Ἡ Ἐκλογὴ αὕτη, ὡς καλεῖται, θεωρεῖται καὶ ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἔργον σοφώτατον καὶ σπουδαιότατον. Πολ-

Digitized by Google

λαὶ τῶν διατάξεων τῆς ἐκλογῆς ταύτης ἐγένοντο δεκταὶ εἰς τὴν νομοθεσίαν τῶν νεωτέρων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Ἡ Ἐκλογὴ αὕτη, τῆς ὁποίας οὐδεὶς σήμερον δύναται ν' ἀρνηθῇ τὴν μεγάλην νομοθετικὴν ἀξίαν, ἦτο ἔργον ἑλληνικόν.

Μετὰ τῆς ἐκλογῆς, ἢ ὀλίγον μετ' αὐτήν, ἐξεδόθη τότε καὶ ἕτερος τις νόμος, ἐπιγραφόμενος «Νόμος γεωργικὸς κατ' ἐκλογὴν εἰς τὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ βιβλίων». Ὁ νόμος οὗτος πολλὰ ἐτροπολόγησε τῶν ἐν τῇ προκειμένῃ νομοθεσίᾳ ὁρισθέντων.

Στρατηγοὺς κατὰ τὰς πολλὰς κατὰ τῶν ἀντιπάλων ἐκστρατείας καὶ τὰς νικηφόρους μάχας, καθ' ἃς ἐθριάμβευσαν ἐπὶ Λέοντος καὶ Κωνσταντίνου, ὁ Η'. αἰὼν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ πολλούς. Ἐξοχώτερος ὅμως δύναται νὰ θεωρηθῇ ὁ Μιχαὴλ Λαχανοδράκων, εἰς ὃν ἐπέτρεψεν ὁ βασιλεὺς Λέων ὁ Δ', ἐπιστρέψαντα τῷ 778 ἐκ Συρίας μετὰ τὴν κατατρόπωσιν τοῦ ἀραβικοῦ στρατοῦ, νὰ θριαμβεύσῃ μετὰ τῶν συναγωνιστῶν τὰ ἐπινίκια ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ἄνδρες ἐκκλησιαστικοί

Κατὰ τὸν Η'. αἰῶνα ὑπῆρξαν πολλοὶ ἐκκλησιαστικοὶ λόγιοι ἄνδρες. Τούτων φαίνεται προϊστάμενος ὁ Ταράσιος. Ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ τρεῖς συνεκροτήθησαν Σύνοδοι. Μία ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Ε'. συγκροτηθεῖσα ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τῶν εἰκόνων τῷ 754, ἐν ᾗ συνῆλθον 348 ἀρχιερεῖς, ἡ ὑπὸ τῶν εἰκονομάχων κληθεῖσα Οἰκουμενική, ἡ δευτέρα τῷ 786 συνελθοῦσα ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ὅπως καταργήσῃ τὰς τῆς προηγουμένης συνόδου κατὰ τῶν εἰκόνων ἀποφάσεις· ἀλλὰ πάλιν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὑπερίσχυσαν οἱ τῶν εἰκόνων ἀντίπαλοι μετ' ὅλην τὴν προσωπικὴν ἀξίαν τοῦ Πατριάρχου Ταρασίου, ὅστις μετὰ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ ἀπεχώρησε τῆς Συνόδου, ἀπελθὼν εἰς τὰ ἴδια.

Κατὰ τὴν συνεδρίασιν ταύτης οἱ Εἰκονομάχοι, ἐξακολουθήσαντες τὴν συνεδρίαν, κατεδίκασαν αὖθις τὰς εἰκόνας. Τρίτη ἡ ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας συγκροτηθεῖσα Ζ'. Οἰκουμενικὴ Σύνοδος τῷ 787.

Κατὰ τὰς συνεδριάσεις τῶν συνόδων τούτων ἀπεδείχθη, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς εἶχε πολλοὺς λογίους καὶ σοφοὺς κληρικούς.

Τοιαύτη παρίσταται ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἡ εἰκὼν τοῦ Η'. αἰῶνος τοῦ βυζαντιακοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐὰν ἔν τισι παριστᾷ μελανά τινα σημεῖα, ταῦτα οὐδόλως δύνανται ν' ἀμαυρώσωσι τὴν λαμπηδόνα τῆς εἰκόνος, ἣν διεφώτισαν καὶ ἐλάμπρυναν τὰ διάφορα λαμπρὰ κατορθώματα καὶ ἔργα καὶ ἡ ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ ἰσχὺς τοῦ κράτους.

(Ἕπεται συνέχεια)

† Ὁ *Πενταπόλεως* **Νεκτάριος**

Digitized by Google

παροδικὴ δοκιμασία τοῦ κράτους, καθ' ἣν ὑπέστη τινὰ ἀτυχήματα καὶ ἀπωλείας τινάς, οὐχὶ δὲ ἐποχὴ ζοφερὰ καὶ σκοτεινή.

Συγγραφεῖς τοῦ Η'. αἰῶνος

Συγγραφεῖς ἄξιοι λόγου, ὧν τὰ συγγράμματα εὑρίσκονται ἐν τῇ ἑλληνικῇ Πατρολογίᾳ ὁ Η'. αἰὼν δύναται νὰ ἐπιδείξῃ τοὺς ἑξῆς:

Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνόν, Ἰωάννην Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, Ἰωάννην Νικαίας, Ἰωάννην πρεσβύτερον Εὐβοίας, Ἠλίαν Κρήτης, Θεόδωρον Ἀβουκάραν, Γερμανὸν Α'. Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, Κοσμᾶν Ἱεροσολυμίτην, Παντολέοντα Διάκονον, Ἀδριανὸν Μοναχόν, Ἐπιφάνιον Διάκονον Κατάνης, Παχώμιον Μοναχόν, Φιλόθεον Μοναχόν, Ταράσιον Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, Θεόδωρον Στουδίτην, Νικηφόρον Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως.

Λόγιοι ἄνδρες

Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Η'. αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς ἐκ τῶν πολλῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐπὶ παιδείᾳ διακρινομένων ἀνδρῶν ἐξέχουσιν οἱ ἑξῆς:

Ἰωάννης ὁ Γραμματικός, Λέων ὁ φιλόσοφος, Μιχαὴλ ὁ Ψελλός, Θεόδωρος ὁ Γεωμέτρης, Θεοδήγιος ὁ Ἀστρονόμος, Κομητᾶς ὁ φιλόλογος, κτλ.

Ἡ παιδεία κατὰ τὸν Η'. αἰῶνα

Ἡ παιδεία κατὰ τὸν Η'. αἰῶνα εὑρίσκετο ἐν τῇ αὐτῇ ἀκμῇ, ἐν ᾗ καὶ κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα. Τὸ παρὰ Γεωργίου τοῦ Ἁμαρτωλοῦ ἀξιούμενον, ὅτι ἀπὸ τῶν εἰκονομάχων βασιλέων ἕως τῶν ἡμερῶν Μιχαὴλ καὶ Θεοδώρας ἡ ἐπιστημονικὴ γνῶσις ἐμειώθη, εἶνε μία ἐκ τῶν πολλῶν καὶ ἀνυποστάτων συκοφαντιῶν, ὧν βρίθουσιν οἱ σωζόμενοι χρονογράφοι. Κατὰ τοῦτο ὁ Θεοφάνης, εἰλικρινέστερος ὤν, δὲν λέγει καταλυθεῖσαν εἰμὴ τὴν ἀληθῆ παιδείαν, ὃ ἐστι τὴν ἱερατικὴν καὶ μοναστηριακὴν παίδευσιν. Μὴ ἀναφέρων δὲ τὰ περὶ τῆς θύραθεν παιδείας ὑποδεικνύει ἀρκούντως, ὅτι αὕτη ἐξηκολούθει ὑφισταμένη.

Ἄνδρες στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ ἄξιοι μνείας

Ὁ Η'. αἰὼν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἱκανοὺς ἄνδρας πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικούς. Καὶ πολιτικοὶ μὲν ἦσαν Νικήτας καὶ οἱ ὕπατοι Μαρῖνος καὶ Νόννος, οἱ συντάκται τῶν Ἐκλογῶν τῶν Νόμων, γενομένων παρὰ Λέοντος τοῦ βασιλέως. Ἡ Ἐκλογὴ αὕτη, ὡς καλεῖται, θεωρεῖται καὶ ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἔργον σοφώτατον καὶ σπουδαιότατον. Πολ-

Digitized by Google

λαὶ τῶν διατάξεων τῆς ἐκλογῆς ταύτης ἐγένοντο δεκταὶ εἰς τὴν νομοθεσίαν τῶν νεωτέρων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Ἡ Ἐκλογὴ αὕτη, τῆς ὁποίας οὐδεὶς σήμερον δύναται ν' ἀρνηθῇ τὴν μεγάλην νομοθετικὴν ἀξίαν, ἦτο ἔργον ἑλληνικόν.

Μετὰ τῆς ἐκλογῆς, ἢ ὀλίγον μετ' αὐτήν, ἐξεδόθη τότε καὶ ἕτερος τις νόμος, ἐπιγραφόμενος «Νόμος γεωργικὸς κατ' ἐκλογὴν εἰς τὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ βιβλίων». Ὁ νόμος οὗτος πολλὰ ἐτροπολόγησε τῶν ἐν τῇ προκειμένῃ νομοθεσίᾳ ὁρισθέντων.

Στρατηγοὺς κατὰ τὰς πολλὰς κατὰ τῶν ἀντιπάλων ἐκστρατείας καὶ τὰς νικηφόρους μάχας, καθ' ἃς ἐθριάμβευσαν ἐπὶ Λέοντος καὶ Κωνσταντίνου, ὁ Η'. αἰὼν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ πολλούς. Ἐξοχώτερος ὅμως δύναται νὰ θεωρηθῇ ὁ **Μιχαὴλ** Λαχανοδράκων, εἰς ὃν ἐπέτρεψεν ὁ βασιλεὺς Λέων ὁ Δ', ἐπιστρέψαντα τῷ 778 ἐκ Συρίας μετὰ τὴν κατατρόπωσιν τοῦ ἀραβικοῦ στρατοῦ, νὰ θριαμβεύσῃ μετὰ τῶν συναγωνιστῶν τὰ ἐπινίκια ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ἄνδρες ἐκκλησιαστικοὶ

Κατὰ τὸν Η'. αἰῶνα ὑπῆρξαν πολλοὶ ἐκκλησιαστικοὶ λόγιοι ἄνδρες. Τούτων φαίνεται προϊστάμενος ὁ Ταράσιος. Ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ τρεῖς συνεκροτήθησαν Σύνοδοι. Μία ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Ε'. συγκροτηθεῖσα ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τῶν εἰκόνων τῷ 754, ἐν ᾗ συνῆλθον 348 ἀρχιερεῖς, ἡ ὑπὸ τῶν εἰκονομάχων κληθεῖσα Οἰκουμενική, ἡ δευτέρα τῷ 786 συνελθοῦσα ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ὅπως καταργήσῃ τὰς τῆς προηγουμένης συνόδου κατὰ τῶν εἰκόνων ἀποφάσεις· ἀλλὰ πάλιν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὑπερίσχυσαν οἱ τῶν εἰκόνων ἀντίπαλοι μεθ' ὅλην τὴν προσωπικὴν ἀξίαν τοῦ Πατριάρχου Ταρασίου, ὅστις μετὰ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ ἀπεχώρησε τῆς Συνόδου, ἀπελθὼν εἰς τὰ ἴδια.

Κατὰ τὴν συνεδρίασιν ταύτης οἱ Εἰκονομάχοι, ἐξακολουθήσαντες τὴν συνεδρίαν, κατεδίκασαν αὖθις τὰς εἰκόνας. Τρίτη ἡ ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας συγκροτηθεῖσα Ζ'. Οἰκουμενικὴ Σύνοδος τῷ 787.

Κατὰ τὰς συνεδριάσεις τῶν συνόδων τούτων ἀπεδείχθη, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς εἶχε πολλοὺς λογίους καὶ σοφοὺς κληρικούς.

Τοιαύτη παρίσταται ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἡ εἰκὼν τοῦ Η'. αἰῶνος τοῦ βυζαντιακοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐὰν ἔν τισι παριστᾷ μελανά τινα σημεῖα, ταῦτα οὐδόλως δύνανται ν' ἀμαυρώσωσι τὴν λαμπηδόνα τῆς εἰκόνος, ἣν διεφώτισαν καὶ ἐλάμπρυναν τὰ διάφορα λαμπρὰ κατορθώματα καὶ ἔργα καὶ ἡ ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ ἰσχὺς τοῦ κράτους.

(Ἕπεται συνέχεια)

† *Ὁ Πενταπόλεως* **Νεκτάριος**

ΟΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ ΕΝ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΙ ΚΑΙ ΤΗ. ΛΟΙΠΗ. ΘΡΑ.ΚΗ.

. . . . . Τοῦ ἔργου τῆς ἁρπαγῆς ἑλληνικῶν ἐκκλησιῶν οἱ Βούλγαροι τῆς Ἀδριανουπόλεως ἤρξαντο ἤδη ἐπὶ τῆς ρωσσικῆς κατοχῆς, ὑπὸ τὰ ὄμματα καὶ τὴν ἄμεσον προστασίαν τῶν ρωσικῶν ἀρχῶν. Τὰ ρωσσικὰ στρατεύματα, νικηφόρα ἐν μέσῳ τοῦ χειμῶνος τὰ στενὰ τῆς Σίπκας ὑπερβάντα καὶ εἰς Θράκην εἰσελάσαντα, προὐχώρουν ἄνευ τινὸς σπουδαίας ἀντιστάσεως. Ἐπιφανέντα δὲ τῇ 8ῃ Ἰανουαρίου 1878 πρὸ τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐγκαταλελειμμένης Ἀδριανουπόλεως, μετὰ δύο ἡμέρας κατέλαβον τὴν πόλιν,· κατὰ τύπον παραδοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος Μητροπολίτου Διονυσίου· τελείως δ' ἐν αὐτῇ ἐγκατασταθέντες οἱ ἁπλοῖ καὶ ἀφελεῖς στρατιῶται περιήρχοντο ἀδεῶς τὰς ὁδούς, θεωροῦντες πάντας τοὺς κατοίκους Βουλγάρους, διὸ καὶ συναντῶντες αὐτοὺς μετ' εἰλικρινοῦς ἀγάπης προσηγόρευον διὰ τοῦ ἱστορικοῦ κατασταντος «σδράστε, μπατούσκα» (ὑγίαινε, ἀδερφάκι). Τοῦτ' αὐτὸ δ' ἔπραττον καὶ οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ τὸ πρῶτον· εὐθὺς ὅμως ἔπειτα ἤρξαντο δυσφεροῦντες διότι παρετήρουν μετ' ἀπορίας, ὅτι τὸ ἄστυ εἶνε καθαρῶς ἑλληνικόν· τὸ οἴκημα τοῦ Μητροπολίτου μετὰ τῆς παρακειμένης ἐκκλησίας τῆς Παναγίας καὶ αἱ λοιπαὶ ἑπτὰ ἐκκλησίαι εἶνε ἑλληνικαὶ μέχρι τῆς τελείας ἐγκαταστάσεως τῆς κατοχῆς, ὁ Ἕλλην Μητροπολίτης ἐξένιζεν ἐν τῷ εὐρυχώρῳ οἰκήματι τὸν Μέγαν Δοῦκα Ἀλέξιον μετὰ τοῦ ἐπιτελείου αὐτοῦ. Ὁ Ἕλλην Μητροπολίτης ἐτέλει τὰς δοξολογίας καὶ τὰς λοιπὰς τῶν Ῥώσσων θρησκευτικὰς τελετὰς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Μητροπόλεως· ὁ αὐτὸς τῇ αἰτήσει τῶν ρωσσικῶν ἀρχῶν ὥρισε τὴν ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἵνα ἐν αὐτῇ λειτουργῆται ὁ στρατός. Ὡσεὶ δὲ ταῦτα μὴ ἦσαν ἱκανά, ὅπως κινήσωσι τὸν χόλον τῶν Ῥώσσων, ὁ Μητροπολίτης ἱερουργῶν καὶ εἰς οὐδὲν λογιζόμενος τὰς ἀπαιτήσεις καὶ ἀπειλὰς τῶν Ῥώσσων, ἀπέκλειε πάσης ἱερατικῆς συμπράξεως τοὺς ἔξωθεν προσερχομένους σχισματικοὺς ἱερεῖς, ὅτε δ' οἱ ἄρχοντες ἐπιμενον εἰς τὴν σύμπραξιν, ὁ Μητροπολίτης προυτίμα τὴν ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἀποχώρησιν αὐτοῦ, ἵνα μὴ ἱερουργῇ μετὰ σχισματικῶν· πάντα ταῦτα καὶ ἡ ὑφ' Ἑλλήνων διεξαγωγὴ τοῦ ἐμπορίου τῆς πόλεως ἐκίνουν τὴν ἀγανάκτησιν τῶν Ῥώσσων. Ἐν τούτοις ἐλπίζοντες, ὅτι ἠδύναντο ἐν αὐτῷ τῷ ἄστει ν' ἀνακαλύψωσι βουλγαρικήν τινα ἐκκλησίαν, ἀνεζήτουν τοιαύτην ἐν ταῖς δραφόροις συνοικίαις, ἀλλ' εἰς μάτην· πανταχοῦ ἐρωτῶντες περὶ τῆς πρὸ αὐτῶν ἐκκλησίας ἐμάνθανον, ὅτι εἶνε ἑλληνική, ἐκπληττόμενοι δ' ἀνεφώνουν «τσιόρτ!» (διάβολε!). Καὶ εἶχον δίκαιον, μόνον ὑπὸ

Digitized by Google

τῶν Βουλγάρων καὶ τῆς ἀκορέστου ἐπεκτάσεως τοῦ ρωσσικοῦ κράτους, ἀναλαβόντες τὸν δαπανηρότατον κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον, εἶχον πεποίθησιν, ὅτι καὶ ἡ Ἀδριανούπολις θὰ ἦτο-βουλγαρική, ἀλλὰ τὰ πράγματα ἀπεδείκνυον πᾶν τοὐναντίον. Ὡσεὶ δ' ἔπταιον δι' αὐτὸ οἱ Ἕλληνες, πρὸς τούτους σκαιῶς φερόμενοι, κατεδίωκον πᾶν τὸ ἑλληνικόν.

Ἐν τούτοις κοινότης βουλγαρικὴ ἐν τῷ ἄστει οὐδὲ νῦν ὑφίσταται, μόνον δ' ἐν τῷ προαστείῳ Κιρισχανὲ ἀπὸ τοῦ σχίσματος καὶ ἐντεῦθεν ἡ βουλγαρικὴ κοινότης ἔκτισεν ἰδίαν ἐκκλησίαν. Ἐν δὲ τῷ προαστείῳ Κιγικίῳ, ἐν ᾧ διαμένουσι περὶ τὰς ἑκατὸν βουλγαρικαὶ εἰκογένειαι, οὐδεμία βουλγαρικὴ ἐκκλησία ὑπῆρχεν· αἱ δὲ γυναῖκες οὐδὲ γρῦ ἐκ τῆς βουλγαρικῆς γλώσσης ἐγίνωσκον καὶ πάντες τὰ τῆς λατρείας ἐτέλουν ἐν τῷ ἑλληνικῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ἐπειδὴ δ' αἱ ρωσσικαὶ ἀρχαὶ καθῆκον αὐτῶν ἐθεώρουν τὴν ἐκ παντὸς τρόπου ὑποστήριξιν, ἐνίσχυσιν καὶ ἐπαύξησιν τοῦ βουλγαρικοῦ στοιχείου καὶ τῶν ἐν Κιγικίῳ Ἑλλήνων, τινὲς χάριν συμφέροντος ἐδήλωσαν ἑαυτοὺς ὡς Βουλγάρους καὶ ὡς τοιοῦτοι ἐνεγράφησαν εἰς τὰ ληξιαρχικὰ τῶν Ῥώσσων βιβλία· τούτων πολλοί, μετὰ τὴν ἐπάνοδον τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, μεταμεληθέντες, ἐζήτησαν νὰ μεταγραφῶσι μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, εἰς οὓς ἀνήκουσιν· ἀλλ' αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ καὶ νῦν ἔτι ὡς Βουλγάρους ἐκλαμβάνοντες οὐδόλως λαμβάνουσιν ὑπ' ὄψει τὰς αἰτήσεις αὐτῶν. Ἕλλην δὲ πάρεδρος τοῦ δικαστηρίου, λέγεται, ὅτι προέτρεψε τοὺς ἐνδιαφερομένους νὰ μὴ ἐπιμένωσιν εἰς τὴν αἴτησιν αὐτῶν, ἵνα μή, ἀρχῆς γενομένης, ἐντεῦθεν τοῦτο ἀποβῇ πρὸς ζημίαν τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ Ἑλληνισμοῦ, διότι ἐκεῖ πολλοὶ δεδηλωμένοι ὡς Βούλγαροι δύνανται ν' ἀπαιτήσωσιν ὁμοίαν μεταγραφήν. Ἐπειδὴ δ' ἡ ἐν Κιγικίῳ προφανὴς ἔλλειψις σχισματικῆς ἐκκλησίας ἐξέπληττε τοὺς Ῥώσσους, οἱ Βούλγαροι δικαιούμενοι ἔλεγον, ὅτι πρὸ τοῦ σχίσματος (1872), μὴ διακρινόμενοι τῶν Ἑλλήνων θρησκευτικῶς, εἰσέφερον καὶ αὐτοὶ ὑπὲρ ἀνεγέρσεως ἐκκλησιῶν κοινῶν πᾶσι τοῖς ὀρθοδόξοις· οὕτω δὲ κατὰ τὸ δίκαιον καὶ αὐτοὶ μετέχουσι πασῶν· ἀλλ' ἀπὸ τοῦ σχίσματος ἀπεκλείσθησαν ὑπὸ τῶν ὑπερισχυόντων Ἑλλήνων. Τῷ ὄντι δὲ Βούλγαροί τινες, τοῦ ἀγροτικοῦ βίου ἀπαλλαγέντες, καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον εὐδοκιμήσαντες, ηὐπόρουν καὶ μετέχοντες τῶν κοινῶν ὡς Ἕλληνες εἰσέφερον ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν σχολείων, ἀμφιβάλλομεν ὅμως, ἂν οἱ ὀλίγοι συνεισενεγκόντες δίδουσι τὸ δικαίωμα εἰς πάντας τοὺς νῦν σχισματικοὺς νὰ μετέχωσι τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν τῶν Ἑλλήνων· ἀλλὰ τὸ δίκαιον τῶν Βουλγάρων εἶνε ἡ βία καὶ ἡ ἁρπαγή. Καὶ τοιαῦτα δὲ λέγοντες πρὸς τοὺς ἐλευθερωτὰς αὐτῶν οἱ Βούλγαροι οὐδὲ νῦν ἀντεποιοῦνται ἑλληνικῆς τινος ἐκκλησίας τῶν ἐν τῷ ἄστει, ὡς στερούμενοι ἔτι ἐν αὐτῷ κοινότητος. Ἀλλ' ἐν ἔτει 1875 οὗτοι ἤγειραν ἀξιώσεις ἐπὶ τῆς ἐν Κιγικίῳ ἐκκλησίας τῆς Ἁγίας Τριάδος. Οἱ προὔχοντες τῶν ἐκεῖ Βουλγάρων, μὴ ἀνεχόμενοι πλέον ἐνώπιον τῶν Ῥώσσων νὰ φοιτῶσιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν καὶ ν' ἀκροῶνται τῆς θείας λειτουργίας ἑλληνιστὶ. παρεκάλεσαν τὸν Ἕλληνα Μητροπολίτην, ὅπως ἐπιτρέψῃ αὐτοῖς τὴν διὰ σχιματικοῦ

Digitized by Google

ἱερέως βουλγαριστὶ τέλεσιν τῶν τῆς λατρείας ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ὡς εἰκός, ἡ αἴτησις τῶν Βουλγάρων ἀπερρίφθη· οὗτοι δέ, συμβουλευθέντες τὰς ρωσσικὰς ἀρχάς, ἐνήγαγον τὴν ἐν Κιγικίῳ ἑλληνικὴν κοινότητα εἰς τὰς πολιτικὰς ἀρχάς. Μολοστὼφ δ' ὁ τότε πολιτικὸς διοικητής, λαβὼν ἀνὰ ἓν μέλος ἐξ ἑκάστου τῶν συνοίκων ἐθνῶν, κατήρτισε πενταμελὲς δικαστήριον, εἰς ὃ παρέπεμψε τὴν ἐκδίκασιν τῆς καθαρῶς ἐκκλησιαστικῆς ταύτης ὑποθέσεως. Ταῦτα μαθὼν ὁ Ἅγιος Ἀδριανουπόλεως ἁρμοδίως διεμαρτυρήθη καθ' οἱασδήποτε ἀποφάσεως δικαστηρίου ἀλλοφύλων καὶ ἀλλοθρήσκων, ἀλλά, τῆς διαμαρτυρήσεως μὴ ληφθείσης ὑπ' ὄψει, εἷς Μωαμεθανός, εἷς Ἀρμένιος, εἷς Ἰουδαῖος, εἷς Βούλγαρος καὶ εἷς Ἕλλην, ὁ Τσελεπῆ Ἀλέκος, ὡς πρόεδρος, συνελθόντες καὶ δικάσαντες ἐρήμην τὴν ὑπόθεσιν. ἐξέδωκαν εὐνοϊκὴν ὑπὲρ τῶν σχισματικῶν Βουλγάρων ἀπόφασιν. Κατὰ ταύτην οἱ ἐν Κιγικίῳ σχισματικοὶ καὶ οἱ ὀρθόδοξοι ἐδικαιοῦντο ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, ἐπὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἁγίας τραπέζης νὰ τελῶσι τὴν θείαν λειτουργίαν, προηγουμένων πάντοτε τῶν σχισματικῶν. Τοῖς Βουλγάροις Κιγικίου, γνωστῆς γενομένης τῆς ἀποφάσεως τοῦ δικαστηρίου, οὗτοι ἀφ' ἑσπέρας τῆς 24ης Δεκεμβρίου 1878 ἤρξαντο καθ' ὁμίλους κινούμενοι περὶ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἀνέμενον δὲ μετὰ προφανοῦς ἀγωνίας τὴν ὥραν τῆς κρούσεως τοῦ κώδωνος, ἵνα, εἰσορμήσαντες μετὰ τοῦ σχισματικοῦ ἱερέως εἰς τὴν ἐκκλησίαν, τελέσωσιν ἐν αὐτῇ τὴν λειτουργίαν τῶν Χριστουγέννων· ἀλλ' ὁ ἄγρυπνος Μητροπολίτης, μαθὼν τὰ τεκταινόμενα, διέταξε τὸν ἐφημέριον νὰ φέρῃ τὰς κλεῖδας τῆς ἐκκλησίας εἰς τὴν Μητρόπολιν καὶ νὰ παραγγείλῃ εἰς τοὺς Χριστιανούς, ὅπως μεταβάντες λειτουργηθῶσιν ἐν ἄλλῃ ἐκκλησίᾳ. Τούτου γενομένου, οἱ σχισματικοὶ διετέλεσαν μέχρι πρωίας περὶ τὴν ἐκκλησίαν, θορυβοῦντες ὑπὸ τὰ βλέμματα τῆς ρωσσικῆς ἀστυνομίας.

Ὅτε μετὰ τὸ πέρας τῆς θείας λειτουργίας, ἀνελθόντες εἰς τὸ οἴκημα τοῦ Ἀρχιερέως καὶ μετ' αὐτοῦ συνδιαλεχθέντες περὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἐπισήμου ἐκείνης ἡμέρας, ἐμέλλομεν ν' ἀποχωρήσωμεν, αἴφνης κρότος ἁμάξης καὶ ἵππων καλπαζόντων ἀνεχαίτισεν ἡμᾶς· ἐκ τῶν παραθύρων κύψαντες εἴδομεν τὸν κ. Demsky, διευθυντὴν τῆς Ἀστυνομίας, ἐξελθόντα τῆς ὑπὸ 15 Κοζάκων ἀκολουθουμένης ἁμάξης καὶ εἰσερχόμενον εἰς τὴν Μητρόπολιν. Οὗτος εἰσελθὼν εἰς τὴν αἴθουσαν καὶ στρατιωτικῶς χαιρετίσας τοὺς παρόντας ἐστράφη πρὸς τὸν Μητροπολίτην καὶ εἶπεν: «ἔρχομαι ἐν ὀνόματι τοῦ Αὐτοκράτορος πάσης Ῥωσίας, ἵνα ζητήσω τὰς κλεῖδας τῆς ἐκκλησίας Κιγικίου πρὸς ἐκτέλεσιν ἀποφάσεως ἐκδοθείσης ἐν ὀνόματι τοῦ Αὐτοκράτορος πάσης Ῥωσίας.» Εἰς ταῦτα, διερμηνεύοντος τοῦ Ἐμμανουὴλ Καμάρα, ὁ Ἕλλην Μητροπολίτης ἀπήντησε: «Καὶ ἐγὼ ἐν ὀνόματι τοῦ ὀ ρ θ ο δ ό ξ ο υ Αὐτοκράτορος πάσης Ῥωσσίας δηλῶ καὶ προφορικῶς, ὅτι θεωρῶ τὴν ἀπόφασιν τοῦ δικαστηρίου ἄκυρον· τὰς κλεῖδας τῆς ἐκκλησίας ἐνεπιστεύθη εἰς ἐμὲ ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία καὶ δὲν δύναμαι νὰ παραδώσω ταύτας εἰμὴ εἰς τὴν Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ

Digitized by Google

Ἐκκλησίαν καὶ εἰς ὃν ἂν αὕτη με διατάξῃ· ἐτηλεγράφησα ἤδη τὰ γενόμενα εἰς τὰ Πατριαρχεῖα καὶ ἀναμένω ἐκεῖθεν ὁδηγίας, καθ' ἃς θὰ πράξω.»

Μετὰ θάρρους, ἐκδηλοῦντος καί τινα δικαίαν ἀγανάκτησιν, οἱ λόγοι οὗτοι ῥηθέντες ἐνεποίησαν ἐντύπωσιν εἰς τὸν διευθυντὴν τῆς Ἀστυνομίας, ὅστις ἀμέσως καταπραϋνθείς, ἤκουσε μετὰ προσοχῆς πολλὰ σχετικὰ πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἐκκλησίας· τέλος, ἀντὶ τῶν κλειδῶν, ἠρκέσθη νὰ λάβῃ ἐγγράφως τὰ λεχθέντα καὶ ν' ἀπέλθῃ. Ἀλλ' ἐν ᾧ ὁ Ἐμ. Καμάρας συνέταττε τὸ ἔγγραφον, ἡμεῖς διελεγόμεθα μετὰ τοῦ κ. Demsky περὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος· ἐν δὲ τῇ ῥύμῃ τοῦ λόγου ὁ κ. Demksy εἶπεν, ὅτι ἡ Ῥωσσία δὲν ἀναγνωρίζει τὰ Πατριαρχεῖα· ἐκπλαγέντες ἐκ τούτου ἐστράφημεν πρὸς τὸν γηραιὸν Μητροπολίτην καὶ ἀνεκοινώσαμεν αὐτῷ τοῦτο· ὁ δὲ Μητροπολίτης ἐν προδήλῳ ὀργῇ διέταξεν ἡμᾶς, ὅπως εἴπωμεν τῷ Ἀστυνόμῳ: «ἂς τὸ δώσῃ γραπτῶς» (δίς)· ἀλλ' οὗτος ἐχαρακτήρισε τὸ λεχθὲν ὡς ἀτομικὴν γνώμην, τότε ὁ Μητροπολίτης εἶπεν, ὅτι αὕτη οὐδόλως ἐνδιαφέρει αὐτῷ. Ὅτε πάλιν ὁ κ. Demsky εἶπεν, ὅτι ἡ Ῥωσσία δὲν ἀναγνωρίζει τὸ σχίσμα, ἡμεῖς ἠρωτήσαμεν, ἂν εἶνε δυνατόν, σχίσμα, ὑπὸ τῆς ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ῥωσσίας ἀναγνωριζόμενον, ἡ ῥωσσικὴ Κυβέρνησις νὰ μὴ ἀναγνωρίζῃ· τοῦ κ. Demsky ὁμολογήσαντος τὸ ἀδύνατον, ἡμεῖς παρεκαλέσαμεν τὸν Μητροπολίτην νὰ διατάξῃ τὴν προσαγωγὴν τοῦ ἐντύπου βιβλίου τῆς ἀλληλογραφίας τῶν Πατριαρχείων μετὰ τῆς ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ῥωσσίας. Ἡ ἐν λόγῳ Σύνοδος ἔν τινι τῶν ἐπιστολῶν ἐρωτωμένη, ἂν τὰ Πατριαρχεῖα δικαιοῦνται νὰ κηρύξωσι τοὺς Βουλγάρους σχισματικούς, ἀπαντᾷ λέγουσα, ὅτι ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἔχει καθῆκον νὰ κηρύξῃ τοὺς Βουλγάρους σχισματικούς, ἂν οὕτω φέρωνται τοιουτοτρόπως πρὸς ταύτην. Τὴν σχετικὴν περικοπὴν τῆς ἐπιστολῆς ἰδὼν καὶ ἀναγνοὺς ὁ κ. Demsky παρεκάλεσε τὸν Μητροπολίτην, ἀντὶ τῆς ἐγγράφου ἀπολογίας, νὰ λάβῃ μεθ' ἑαυτοῦ τὸ βιβλίον καὶ δείξῃ εἰς τοὺς διοικητὰς Τοτλέβεν καὶ Μολοστὼφ τὴν ἐπιστολὴν τῆς Συνόδου τῆς Ῥωσσίας· τούτου γενομένου, ὁ Μητροπολίτης ἐπεφόρτισε τὸν διευθυντὴν τῆς Ἀστυνομίας, ὅπως ἐκφράσῃ τοῖς διοικηταῖς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ ἐπισκεφθῇ καὶ ὡς θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν Χριστουγέννων εὐλογήσῃ αὐτούς· προσέθετο δ' ὅτι, ὡς κοινὸς πατὴρ τῶν ὀρθοδόξων, ἀγαπᾷ ἐξ ἴσου πάντας καὶ προσεύχεται ὑπὲρ πάντων, καιρίως ὅμως λυπεῖται, διότι ἐν τῇ ἐκπληρώσει τῶν καθηκόντων κατ' ἀνάγκην πολλάκις φέρεται αὐστηρῶς· ὁ κ. Demsky ἀπελθὼν μετὰ παρέλευσιν ὥρας περίπου ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Μητρόπολιν καί, ἀποδοὺς τὸ βιβλίον, ἐξέφρασε τὴν λύπην διὰ τὴν γενομένην παρανόησιν, συγχρόνως ἐγνώρισε καὶ τὴν ὥραν, καθ' ἣν οἱ διοικηταὶ ἀνέμενον εἰς ἐπίσκεψιν τὸν Μητροπολίτην. Οὗτος, ἐπανακάμψας ἐκεῖθεν, εἰς μάτην ἀνέμενεν ἐπί τινας ἡμέρας τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἐπισκέψεων, ἡ δὲ πρώτη πρᾶξις τοῦ δράματος ἔληξεν, ἵνα ἄρξηται ἡ δευτέρα.

Ἀφ' ἑσπέρας τῆς 31ης Δεκεμβρίου οἱ ἐν Κιγικίῳ Βούλγαροι ἤρξαντο καὶ πάλιν κινούμενοι περὶ τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Τριάδος, αἱ δὲ κινήσεις παρεῖχον ἤδη ὄψιν ζωη-

Digitized by Google

ροτέραν καὶ ἀπειλητικωτέραν τῶν προηγηθεισῶν. Ὅτε οἱ κώδωνες τῶν λοιπῶν ἐκκλησιῶν, ἠχοῦντες καὶ τὴν χαρμόσυνον ἡμέραν τοῦ νέου ἔτους 1879 ἀγγέλλοντες, προσεκάλουν τοὺς ὀρθοδόξους εἰς τὰς ἐκκλησίας, οἱ Βούλγαροι ὑπὸ τὰ ὄμματα τῆς ρωσσικῆς Ἀστυνομίας ἐπιπεσόντες διέρρηξαν τὰς θύρας τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰσορμήσαντες ἔρριψαν τὰ ἐν αὐτῇ ἱερὰ βιβλία καὶ σκεύη εἰς τὸν βόρβορον, ἀμέσως δὲ, ἀντικαταστήσαντες ταῦτα δι' ἰδίων, ἐτέλεσαν τὴν λειτουργίαν των καὶ ηὐχαρίστησαν τῷ Θεῷ, ἀξιώσαντι αὐτοὺς οὕτω βανδαλικῶς νὰ ἐκκλησιασθῶσιν ἐν τῷ ὀρθοδόξῳ ναῷ τῆς Ἁγίας Τριάδος. Περατωθείσης τῆς λειτουργίας, ὁ Demsky ἐκ Κιγικίου μετὰ τῆς αὐτῆς ἀκολουθίας μετέβη πάλιν εἰς τὴν Μητρόπολιν καὶ ἀπήτει παρὰ τοῦ Μητροπολίτου τὰς κλεῖδας τῆς ἐκκλησίας, «ἵνα δυνηθῶ, ἔλεγε, νὰ ἐξασφαλίσω τὴν ἐν Κιγικίῳ ἀπειλουμένην ἡσυχίαν, ἄλλως καθιστῶ τὴν ὑμετέραν Σεβασμιότητα ὑπεύθυνον τῶν ταραχῶν.» Ἡ δ' Α. Σ. περὶ τῶν κλειδῶν ἐπαναλαβοῦσα τὰ κατὰ τὴν πρώτην συνέντευξιν «αἱ πολιτικαί, εἶπε, μετὰ τῶν στρατιωτικῶν ἀρχῶν, αἷς καὶ μόναις ἀπόκειται ἡ περὶ τῆς ἡσυχίας τοῦ τόπου μέριμνα, γινώσκουσι τὰ μέσα, ὧν χρῆσιν ποιούμεναι, δύνανται νὰ προλάβωσι πᾶσαν ἐνδεχομένην ταραχὴν καὶ ἀταξίαν· ἐγὼ, ὡς λειτουργὸς τοῦ Ὑψίστου, οὐδόλως ἀναμιγνύομαι εἰς ταῦτα· ὡς δὲ πολίτης, σεβόμενος τὰς ἀρχὰς, εἶμαι ἕτοιμος νὰ ὑποστῶ, ἐὰν δεήσῃ, πᾶσαν τιμωρίαν, οἷον φυλακὴν, ἐξορίαν καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον.» Ὁ δὲ Demsky, ἔτι μᾶλλον κατανοήσας τὸν ἄκαμπτον χαρακτῆρα τοῦ Ἀρχιερέως, ἀπῆλθεν· εἰς Κιγίκιον δὲ, κατ' ἐντολὴν τῶν Διοικητῶν μεταβὰς, ἐσφράγισε τὰς θύρας τῆς ἐκκλησίας καὶ, ἐγκαταστήσας ἐν τῇ αὐλῇ στρατιωτικὴν φρουρὰν, ἀπηγόρευσεν εἰς πάντας τὴν εἴσοδον. Οὕτως ἡ τῶν πέντε δικαστικὴ ἀπόφασις ἔμεινεν ἀνεκτέλεστος, ἀλλὰ τοῦτο ἐκίνει τὸν χόλον τῶν ἀρχῶν, ὃν ἐπηύξησεν ἕτερον ἐπεισόδιον.

Ἐπιστάντος τοῦ χρόνου τῆς ἐκκενώσεως τῆς Ἀδριανουπόλεως, οἱ Ῥῶσσοι ὥρισαν διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν διαφόρων κοινοτήτων ποσά τινα χρημάτων, ἅτινα καὶ ἀπέστειλαν πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς τούτων· ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος ἐπέμφθησαν εἰς τὸν Ἕλληνα Μητροπολίτην 500 ῥούβλια ἀλλ' ἐκεῖνος, διαβιβάσας τοῖς ἁρμοδίοις τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς κοινότητος, ἐπέστρεψε τὴν προσφορὰν, εἰπὼν ὅτι ἡ ἑλληνικὴ κοινότης οὐδεμίαν εἶχεν ἀνάγκην ταύτης καὶ ἡ ρωσσικὴ Κυβέρνησις ἠδύνατο σκοπιμώτερον νὰ διαθέσῃ καὶ ταῦτα ὑπὲρ ἄλλης κοινότητος· ἐνόει δὲ προδήλως τὴν βουλγαρικὴν, ὑπὲρ ἧς εἶχον διατεθῇ 5000 ῥούβλια καὶ 1000 ζεύγη στρατιωτικῶν ὑποδημάτων. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὸν ποιητήν.

Κρείσσων γὰρ βασιλεύς, ὅτε χώσεται ἀνδρὶ χέρηϊ
εἴπερ γάρ τε χόλον γε καὶ αὐτῆμαρ καταπέψῃ
ἀλλά τε καὶ μετόπισθεν ἔχει κότον, ὄφρα τελέσσῃ,
ἐν στήθεσσιν ἑοῖσι (Ἰλ. Α. 80),

Ὁ πολιτικὸς καὶ ὁ στρατιωτικὸς διοικητὴς χολωθέντες ἀνέμενον εὐκαιρίαν, ὅπως

Digitized by Google

ἐκδικηθῶσι τὸν Μητροπολίτην. Ἐπειδὴ κατ' ἀπόφασιν τοῦ ἐν Βερολίνῳ Συνεδρίου σύμπασα ἡ Θρᾴκη ἀπεδίδετο εἰς τὴν Τουρκίαν, τὰ ρωσσικὰ στρατεύματα ἀπὸ τῶν προθύρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἤρξαντο ἀποσυρόμενα εἰς Βουλγαρίαν, τὰ δὲ τουρκικά, ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὁρμώμενα, ἐκινοῦντο πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν, ἧς ὁ ἐπιτετραμμένος τὴν ἐκ νέου παραλαβὴν Ρεοὺφ πασᾶς, μετὰ τοῦ ἐπιτελείου ἐλθών, ἐγκατεστάθη ἐν αὐτῇ, ἀναμένων τὴν ἀποχώρησιν τῶν Ρώσσων, ὅπως, ἀναλαβὼν τὰς ἀρχάς, ἐπαναφέρῃ τὸ πρὸ τοῦ πολέμου καθεστώς· ἀλλ' οἱ Ρῶσσοι, βαρέως φέροντες τὴν ἀπόφασιν τῆς Εὐρώπης, ὠργίζοντο ἰδίᾳ κατὰ τῶν Ἑλλήνων, διότι, βλέποντες οὗτοι ἑαυτοὺς ἐγκαταλελειμμένους καὶ μέλλοντας, παρὰ πᾶσαν τὴν ἀριθμητικὴν αὐτῶν ὑπεροχήν, νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς τὸν δεινὸν τῶν Βουλγάρων ζυγόν, διεμαρτυρήθησαν κατὰ τῆς προσαρτήσεως καὶ τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Οἱ Ρῶσσοι ἀφ' ἑτέρου καὶ παρὰ τὴν θέλησιν τῆς Εὐρώπης, ἐπιθυμοῦντες νὰ παρατείνωσι καὶ διαιωνίσωσι τὴν κατοχήν, ὑπεκίνουν τὸν ὄχλον εἰς διαδηλώσεις ὑπὲρ τῆς Ρωσσίας· ὁ δὲ ὄχλος μόνον ἅπαξ προέβη εἰς διαδήλωσιν. Κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1879, συναθροισθεὶς πρὸ τοῦ διοικητηρίου, προὐκάλεσε τὴν ἐπὶ τοῦ ἐξώστου ἐμφάνισιν τοῦ διοικητοῦ πρὸς ὃν παραπονούμενος εἶπεν, ὅτι ἦτο ἄδικον ἡ Ρωσσία νὰ ἐγκαταλείψῃ τούτους πάλιν ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων. Ἱκέτευον δὲ τὸν διοικητήν, ὅπως μεσιτεύων πείσῃ τὴν ρωσσικὴν Κυβέρνησιν, νὰ μὴ ἀφήσῃ πλέον τοὺς Χριστιανοὺς εἰς τὴν προτέραν αὐτῶν τύχην. Ὁ δὲ Μολοστὼφ ἀπαντῶν ἐξέφρασε τὴν λύπην τῆς Κυβερνήσεως, ἀναγκαζομένης νὰ κενώσῃ τὴν Ἀδριανούπολιν. «Ὅτε δ' ὄχλος ἠρώτησε «τίς ἀναγκάζει τὴν Ρωσσίαν ν' ἀποχωρήσῃ,» ὁ διοικητὴς εἶπεν: «ὁ Ἕλλην Μητροπολίτης.» Τοῦτο ἤρκεσεν, ἵνα συρφετὸς ἀνθρώπων, ἐν οἷς καὶ γυναῖκες, μαινόμενος ὁρμήσῃ ἀκωλύτως εἰς τὸ μακρὰν τοῦ διοικητηρίου κείμενον οἴκημα τοῦ Μητροπολίτου. Ἐκεῖνος, καίτοι ἐγκαίρως ἔμαθε τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον, θεωρῶν ἀνάξιον ἑαυτοῦ, φεύγων νὰ γίνῃ παραίτιος τῆς καταστροφῆς τοῦ κτήματος τῆς κοινότητος, ἀταράχως ἀνέμενε τοὺς ἐν εἴδει ἀκατασχέτου ῥεύματος προσερχομένους, ἔχων παρ' ἑαυτῷ τὸν ἐξ ἀδελφῆς ἀνεψιὸν Δημήτριον καὶ τὸν διάκονον Κύριλλον. Ἐν ᾧ δὲ τὰ γύναια πρῶτα ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ Ἁγίου Ἀδριανουπόλεως, οἱ ἄνδρες ὥρμησαν κατὰ τοῦ ἀνεψιοῦ, ὑπεραγωνιζομένου τοῦ θείου· τοῦτον, κακοὶ κακῶς ἐκ τῆς Μητροπόλεως ἐξαγαγόντες, ἔσυρον εἰς τὴν ὁδὸν μέχρι τοῦ ἑλληνικοῦ Γυμνασίου, ἰδόντες δ' ὅτι ἄλλοι, αἰσχρῶς ἐν τῷ οἰκήματι αἰκίσαντες τὸν γηραιὸν Ἀρχιερέα, ἐξήγαγον ἐκ τούτου καὶ αἴσχρότατα ἔσυρον εἰς τὴν ὁδόν, ἀφῆκαν τὸ πρῶτον θῦμα καὶ ἔσπευσαν νὰ ἑνωθῶσι μετὰ τῶν ὑβριζόντων ἐκεῖνον, ὃν ἀπῆγον εἰς τὸν τόπον τῆς ἀγχόνης, οὐχὶ διότι ἐγένετο παραίτιος ν' ἀπαγχονισθῶσι πολλοὶ τῶν Βουλγάρων, ὡς ἰσχυρίζετο ὁ ὄχλος, ἀλλὰ διότι, μὴ δυνηθεὶς νὰ σώσῃ πάντας, πολλοὺς τούτων ἀπήλλαξε τῆς ἀγχόνης. Ἀπαχθεὶς δὲ περὶ τὰ 300 μέτρα μακρὰν τῆς Μητροπόλεως, ὅλως ἀπροσδοκήτως ἀπηλλάγη τῶν αἰκισμῶν. Ἀνώτερος Ρῶσσος ἀξιωματικός, ἔφιππος διερχόμενος κατὰ συγκυρίαν, καὶ ἰδὼν τὰ γενόμενα ἠγα-

Digitized by Google

νάκτησε καὶ διέταξε τὸν μαινόμενον ὄχλον νὰ διαλυθῇ, μὴ εἰσακουσθεὶς δὲ ἀφίππευσε καὶ ξιφουλκήσας ἠνάγκασε τοῦτον νὰ τραπῇ εἰς ἄτακτον φυγήν· ἀπὸ δὲ τοῦ βραχίονος λαβὼν καὶ ὑποβαστάζων τὸν Μητροπολίτην εἰσήγαγεν εἰς παρακειμένην οἰκίαν τοῦ Ἕλληνος κ. Χατζῆ Κωστῆ. Ἐνταῦθα χάριν μικρᾶς ἀναψυχῆς μένοντα τὸν Μητροπολίτην πρῶτος ἐπεσκέφθη ὁ πολιτικὸς διοικητής, ἐκφράσας τὴν λύπην αὐτοῦ διὰ τὰ γενόμενα, δεύτερος δ' ὁ τῆς Ἑλλάδος Πρόξενος κ. Ν. Γεννάδης, ὅστις περὶ λύχνων ἀφὰς μετὰ τοῦ σωματοφύλακος ὑποβαστάζων τὸν Ἀρχιερέα, ἐπανήγαγεν εἰς τὴν Μητρόπολιν. Ἐκεῖ ἐκ τῆς διώρου ἀγωνίας κατάκοπος καὶ μεμωλωπισμένος, ὁ βραδύτερον Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Διονύσιος ὁ Ε', ἔμεινεν ἐπὶ ἱκανὰς ἡμέρας κλινήρης. Ἐπειδὴ δ' ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἕλληνος Μητροπολίτου Ἀδριανουπόλεως προσεβλήθησαν τὰ Πατριαρχεῖα, ἀπεστάλη ἐκεῖθεν ὁ Μέγας Πρωτοσύγγελλος Ἀθανάσιος (νῦν Ἅγιος Θεσσαλονίκης), ἵνα ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν Πατριαρχείων λάβῃ παρὰ τῶν διοικητῶν τὴν προσήκουσαν ἱκανοποίησιν, συνισταμένην εἰς ἁπλῆν τούτων ἐπίσκεψιν ἐν τῇ Μητροπόλει· ἀλλά, καὶ ταύτης ματαιωθείσης, ὁ Μέγας Πρωτοσύγγελλος ἐπανέκαμψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου μετ' οὐ πολὺ ἀδείᾳ τῶν Πατριαρχείων μετέβη καὶ ὁ Μητροπολίτης πρὸς περίθαλψιν ἰδίᾳ τῶν παθόντων ὀφθαλμῶν. Ἀντιπρόσωπος δὲ τῶν Πατριαρχείων πρὸς διοίκησιν τῆς Μητροπόλεως ἀπεστάλη ὁ νῦν Ἅγιος Ἡρακλείας κ. Γρηγόριος· τούτου κατὰ Μάϊον (1879) ψηφισθέντος Μητροπολίτου Τραπεζοῦντος, τὰ τῆς Μητροπόλεως ἀνετέθησαν τῷ ἐπισκόπῳ Καμπανίας κ. Γρηγορίῳ τῷ Λεσβίῳ.

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἡ ρωσσικὴ φρουρὰ τῆς ἐκκλησίας Κιγικίου ἀντικατέστάθη ὑπὸ τῆς τουρκικῆς. Καὶ μεθ' ὅλας δε τὰς ἐν Ἀδριανουπόλει ἐνεργείας τῶν ἁρμοδίων καὶ τοῦ Πατριάρχου Ἰωακεὶμ τοῦ Γ', μόλις ἀπεδόθη τοῖς Ἕλλησι, διαταγῇ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ὑπουργοῦ τῶν θρησκευτικῶν, κατὰ Μάϊον τοῦ 1880. Ἀλλ' ὁ Ῥεοὺφ πασᾶς, ἱκανοποιῶν τοὺς Βουλγάρους Κιγικίου, παρεχώρησεν ἐκεῖ κατάλληλον οἰκόπεδον καὶ διέταξε τὴν δημαρχίαν νὰ μετρήσῃ τοῖς Βουλγάροις τριακοσίας λίρας πρὸς ἀνέγερσιν ἰδίας ἐκκλησίας.

Οὕτω, δαπάνῃ χρημάτων τὸ πλέον ἑλληνικῶν, ᾠκοδομήθη βουλγαρικὴ ἐκκλησία, τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου χρόνον οἱ Βούλγαροι ἀνήγειραν ἰδίαν ἐκκλησίαν, τιμωμένην ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καὶ ἐν τῷ προαστείῳ Γιλδιρίμ, ἐν ᾧ μόνον εἴκοσι καὶ τρεῖς πτωχαὶ οἰκογένειαι διαμένουσιν, ἐνῷ κατὰ νόμον πρὸς οἰκοδομὴν ἐκκλησίας ἀπαιτοῦνται τριάκοντα καὶ πέντε τοὐλάχιστον οἰκογένειαι.

Ἐν τούτοις οἱ Βούλγαροι Ἀδριανουπόλεως καὶ πάλιν θεωροῦσιν ἑαυτοὺς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἠδικημένους, ἔχοντες δ' ὑπὲρ ἑαυτῶν τελεσίδικον τοῦ ρωσσικοῦ δικαστηρίου ἀπόφασιν, μέλλουσιν ἐν καιρῷ ν' ἀπαιτήσωσι καὶ πάλιν τὴν ἐκτέλεσιν ταύτης. Οὐ μόνον δ' ἐν Ἀδριανουπόλει καὶ τῇ λοιπῇ Θράκῃ, ἀλλὰ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ οἱ Βούλγαροι διαπράττουσιν ἁρπαγὰς ἐκκλησιῶν, μονῶν καὶ σχολείων. Ἐὰν

Digitized by Google

δὲ τύχῃ καί τις ἀδικωτάτη ἐπιχείρησις σφετερισμοῦ ἑλληνικῆς ἰδιοκτησίας ν' ἀποβῇ παρὰ τὰς προσδοκίας αὐτῶν, τὸν ἀντίκτυπον τῆς ἀγανακτήσεως τῶν Βουλγάρων κατὰ τῶν Ἑλλήνων αἰσθάνονται καὶ οἱ ἐν τῇ Ἡγεμονίᾳ Ἕλληνες. Οἱ ἄρχοντες τῆς Βουλγαρίας μετὰ τοῦ λαοῦ τιμωροῦσι τοὺς Ἕλληνας αὐτῶν συμπολίτας ὑπὲρ τῶν ἐν Τουρκίᾳ Βουλγάρων. Οἱ ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ Βούλγαροι, ἀναμφισβήτητον συμμετοχῆς δικαίωμα ὀρθοδόξου τινος ἑλληνικῆς ἐκκλησίας ἢ μονῆς καὶ φανταστικὴν εἰσφορὰν ἐκλαμβάνοντες, δὲν ἀρκοῦνται πλέον εἰς τὴν ἐν αὐταῖς προσκύνησιν καὶ τέλεσιν τῶν τῆς λατρείας, ἀλλ' ἔχοντες ὑπὲρ ἑαυτῶν τὰς πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς ἀρχὰς ἁρπάζουσι πλουσίαν ἐν Βάρνῃ μονὴν τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀναγκάζουσι τούτους εἰς ἑκουσίαν παραχώρησιν ἄλλης· καταλαμβάνουσι βίᾳ τὴν παρὰ τὴν Φιλιππούπολιν πλουσιωτάτην μονὴν τοῦ Μπατσκόβου, σφετερίζονται τὸν ἐν Φιλιππουπόλει ναὸν τῆς Ἁγίας Κυριακῆς, ἐν ᾧ, διάφοροι τῶν Βουλγάρων σύλλογοι νῦν συναθροιζόμενοι, προβαίνουσιν εἰς διαδηλώσεις κατὰ τῶν Ἑλλήνων τῆς πόλεως, οἵτινες, ὡς Βούλγαροι πολῖται, ὑφίστανται ἁπάσας τὰς πρὸς τὴν πολιτείαν ὑποχρεώσεις. Ἀποπειρῶνται νὰ λάβωσιν εἰς τὴν κατοχὴν αὐτῶν τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς καὶ τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, πρὸς δὲ καὶ τὸν ἐν Στενημάχῳ ναὸν τῆς Ἁγίας Τριάδος. Καίτοι δ' οἱ τρεῖς τελευταῖοι ναοὶ παρεδόθησαν τοῖς Ἕλλησιν, οὐχ' ἧττον μέλλουσι νὰ περιέλθωσιν εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν καὶ ἄλλοι.

Οἱ Βούλγαροι, μὴ ἀνεχόμενοί τι ἑλληνικόν, καὶ τὴν ἱστορίαν διαστρέφουσι· τὴν Φιλιππούπολιν μετωνόμασαν Πλόβδιβ. Κατὰ Μάϊον τοῦ 1900 ἀποφάσει τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου Στενημάχου, ληφθείσῃ κατὰ πλειονοψηφίαν (9 : 5), ἡ ἑλληνικὴ αὕτη πόλις ἐπεκλήθη Ἀσσενογράδ. Οὐ μόνον δ' ἐν Βουλγαρίᾳ, ἀλλὰ καὶ πολλῶν πόλεων τῆς Τουρκίας τὰ ὀνόματα οἱ Βούλγαροι μετέβαλον. Ἡ Ἀδριανούπολις ἀναβαπτισθεῖσα ὠνομάσθη Ὄδρενο καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις Τσάριγραδ. Πόσην δὲ σημασίαν ἔχουσι τὰ τοιαῦτα, ἀποδεικνύουσι τὰ ἐν Ἑλλάδι καὶ μάλιστα ἐν Ἠπείρῳ μετὰ πάροδον τοσούτων αἰώνων ἔτι καὶ νῦν σωζόμενα σλαυϊκὰ ὀνόματα χωρίων καὶ τόπων, ἅτινα ἀντικατέστησαν τὰ λησμονηθέντα ἑλληνικά.

Κατὰ βουλγαρικὸν ἀξίωμα πᾶσα ἐκκλησία ἀνήκει εἰς τὸ ἀριθμητικῶς ὑπερέχον τῆς ἐνορίας στοιχεῖον, ὑφ' οὗ καὶ συντηρεῖται. Ἐπειδὴ Βούλγαροι, ἐκ τῆς περιφερείας ἀδιαλείπτως μεταναστεύοντες εἰς τὰ κέντρα, ἐγκαθίστανται ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς συνοικίαις καὶ πιέζοντες τοὺς Ἕλληνας ἀναγκάζουσι τούτους ὑποχωροῦντας ν' ἀποχωρῶσιν ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς συνοικίαις, οἱ τοιοῦτοι Βούλγαροι κατὰ μικρὸν ὑπερέχουσι τῶν Ἑλλήνων ἀριθμητικῶς· μὴ ἀνεχόμενοι δ' ἐμμέσως διὰ τῶν ἐκκλησιῶν νὰ εἰσφέρωσιν ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν σχολείων, πράττουσι τὸ πᾶν, ἵνα γίνωσι κύριοι καὶ τῶν ἐκκλησιῶν τῇ συνεργείᾳ καὶ τῆς βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως, διότι καὶ αὕτη παντὶ σθένει ἐπιδιώκει τὸν ἐκβουλγαρισμὸν τῶν Ἑλλήνων· τούτου ἕνεκεν ἐν αὐτῇ τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, καίτοι παρὰ τῶν Ἑλλήνων εἰσπράττει τὰ νόμιμα

Digitized by Google

ἐκπαιδευτικὰ τέλη, οὐδὲν ὑπὲρ τῆς συντηρήσεως τῶν ἑλληνικῶν σχολείων δίδει, τοὐναντίον δὲ διὰ ποικίλων νομοθετημάτων δυσχεραίνει τὴν λειτουργίαν αὐτῶν.

Ὅπως δ' οἱ τῆς Ἡγεμονίας Βούλγαροι, οὕτω καὶ οἱ ἐν Τουρκίᾳ μετὰ τῆς ἰδιαζούσης αὐτοῖς πονηρίας ἐπωφελούμενοι, πᾶν ἀκωλύτως ἐνεργοῦσι καὶ πράττουσιν ὅ τι δύνανται ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν ἰδέας. Ἤδη ἀπὸ τοῦ 1878 καιροφυλακτήσαντες ἐγένοντο κύριοι τῆς ἐν Σιρὶκ-μεϊδὰν ἐκκλησίας καὶ μονῆς, ἀνηκουσῶν εἰς τοὺς Ἕλληνας. Τὸ δὲ Σιρὶκ-μεϊδὰν εἶνε προάστειον πλησίον τοῦ Γιλδιρίμ.

Τοιαῦτα διαπράττουσιν οἱ ἐν Ἀδριανουπόλει Βούλγαροι, κέντρον τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν ἔχοντες τὸ ἄστυ. Ἐν αὐτῷ ἀπὸ τοῦ 1878 διατηροῦσι ὑπὸ ἐνοίκιον Μητρόπολιν, ἣν ἐπί τινα χρόνον διηύθυνεν Ἐπίσκοπος· ἀπὸ ἐτῶν δ' ἤδη πράττει τοῦτο ὁ Ἀρχιμανδρίτης Σωφρόνιος, συγγενὴς τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐξάρχου, ἕτερος ἔμμισθος ἱερεύς, ἐκτελῶν χρέη πρωτοσυγγέλλου· καὶ εὐάριθμοι δημογέροντες, ὧν τινες μισθωτοί, συμπληροῦσι τὸ προσωπικὸν τῆς Μητροπόλεως· εἰς τούτους ὑπάγονται δέκα περίπου ἐν τῷ ἄστει διαμένουσαι οἰκογένειαι καὶ οἱ καθηγηταὶ καὶ διδάσκαλοι τῶν βουλγαρικῶν οἰκοτροφείων καὶ σχολείων. Τούτοις ἀπὸ πενταετίας προσετέθη καὶ ὁ καθήκοντα Προξένου ἐκτελῶν πράκτωρ τῆς Βουλγαρίας. Πάντες οὗτοι, ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς ἀλλήλους διατελοῦντες, συγκεντροῦνται περὶ τὴν ἑλληνικὴν συνοικίαν τοῦ Χριστοῦ. Καίπερ δ' ὡς εὐάριθμοι ἀδυνατοῦσι νὰ σχηματίσωσι νόμιμον κοινότητα καὶ κτίσωσιν ἐν τῷ ἄστει ἐκκλησίαν, οὐχ ἧττον δραστηρίως ἐπιδιώκουσι τοῦτο. Παρὰ τὴν Μητρόπολιν ἔχοντες ἄχρηστον σχολὴν ἀρρένων, πρὸ τριετίας κρυφίως μετέτρεψαν εἰς τέμενος, ἐν ᾧ μία τῶν αἰθουσῶν μετεσκευάσθη εἰς ἐκκλησίαν. Προσέλαβον δ' ὡς ἔμμισθον ἱερέα τῆς ἐκκλησίας τὸν ἐφημέριον τῆς Μητροπόλεως ἡμῶν ἱερομόναχον Χαρίτωνα, ἄνδρα γινώσκοντα ἄριστα τὴν ρωσσικήν. Ἡ ἀποσκίρτησις τοῦ ἱερομονάχου βεβαίως εἶνε κακή· ἀλλὰ τίνες οἱ λόγοι, οἱ ἀναγκάσαντες αὐτὸν εἰς τοῦτο; Οἱ μὲν Βούλγαροι ἱερεῖς, μὴ ἀποκλειομένων τῶν τυχηρῶν, εἶνε πάντες ἔμμισθοι. Οἱ δ' Ἕλληνες, ἐκ τῶν τυχηρῶν ἀποζῶντες, ἵνα γίνωσιν ἐφημέριοι, πρὸς τῷ ἐμβατικίῳ ὑποχρεοῦνται νὰ καταβάλλωσι τῷ Μητροπολίτῃ καὶ τῆς ἐνορίας τὴν ἐπιχορήγησιν μέχρι λεπτοῦ· μὴ δυνάμενοι δὲ ἕνεκα ποικίλων αἰτίων νὰ εἰσπράττωσιν αὐτήν, συμπληροῦσιν ἐκ τῶν τυχηρῶν καὶ μὴ ἐπαρκοῦντες παραιτοῦνται ἢ παύονται, ἀντικαθιστάμενοι δι' ἄλλων, ὧν τὸ τέλος τὸ αὐτό· τοῦτο συνέβη καὶ εἰς τὸν ἱερομόναχον Χαρίτωνα. Ἀλλὰ μετὰ παρέλευσιν χρόνου αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ διέταξαν ἵνα ἡ ἐκκλησία κλεισθῇ· ἀλλὰ καὶ ἄδεια πρὸς ἀνέγερσιν ἐκεῖ νέας δὲν ἐκδίδεται· διότι ἀντίκειται εἰς τοὺς νόμους τοῦ Κράτους. Οἱ Βούλγαροι, ἀποδίδοντες ταῦτα εἰς τὰς ἐνεργείας τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος, προέβησαν εἰς ἀντίποινα· μαθόντες ὅτι ὁ σύλλογος τῶν ἑλληνίδων γυναικῶν «Ἡ Ὁμόνοια» ἔμελλε νὰ κτίσῃ ἐκεῖ που Νηπιαγωγεῖον, κατώρθωσαν νὰ λάβωσι παρὰ τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως τὴν βεβαίωσιν, ὅτι οὐδέποτε θὰ ἐπετρέπετο τοῦτο. Καὶ ἐκτίσθη μὲν τὸ Νηπιαγωγεῖον καὶ κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1900 ἤρ-

Digitized by Google

ξατο λειτουργοῦν· ἀλλὰ κατὰ Ὀκτώβριον διαταγῇ τῆς Κυβερνήσεως ἐκλείσθη. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ Ἰούνιον ἐκεῖ ἐγένοντο αἱ ἐξετάσεις τῶν νηπίων, ἡ Κυβέρνησις ἀπηύθυνεν ἔγγραφον πρὸς τὴν Μητρόπολιν, δι' οὗ ἐδήλου ἀπεριφράστως, ὅτι ἔμελλε νὰ κατεδαφίσῃ τὸ Νηπιαγωγεῖον, ἄν ποτε καὶ πάλιν χρησιμοποιηθῇ. Οὕτω ἔκτοτε τὸ Νηπιαγωγεῖον μένει κλειστόν.

Ἡ δὲ πρὸς κτῆσιν ἐν τοῖς κέντροις ἰδίων ἐκκλησιῶν ἀκατάσχετος τῶν Βουλγάρων ἐνέργεια ἐν Θρᾴκῃ σκοπεῖ τὸν κατ' ὀλίγον σχηματισμὸν βουλγαρικῶν κοινοτήτων, ἐφ' ὧν, μετὰ λόγου ἐν προσεχεῖ μέλλοντι στηριζόμενοι, νὰ ἐγείρωσιν ἀξιώσεις ἐπεκτάσεως τῆς Βουλγαρίας μέχρι τοῦ Ἁγίου Στεφάνου· διότι τό γε νῦν ἡ νομαρχία Ἀδριανουπόλεως κατοικεῖται πρωτίστως ὑπὸ Μωαμεθανῶν διὰ μεταναστάσεων πληθυνθέντων, ἔπειτα ὑφ' Ἑλλήνων καὶ κατὰ τρίτον λόγον ὑπὸ Βουλγάρων. Κατὰ τὴν ἐπίσημον στατιστικὴν τῆς Κυβερνήσεως ὁ πληθυσμὸς τῆς νομαρχίας Ἀδριανουπόλεως ἀνέρχεται εἰς 954,636 ψυχῶν· τούτων 520,356 εἶνε Μωαμεθανοί, 282,573 καθαρῶς Ἕλληνες καὶ οὐχὶ βουλγαρόφωνοι ἢ ἀμφίβολοι, 116,539 Βούλγαροι, 17,453 Ἀρμένιοι, 15507 ἑβραῖοι, 1525 Καθολικοί, 198 Διαμαρτυρόμενοι, 4 λατῖνοι καὶ 481 ξένοι (Ἡμερολόγιον Νομαρχίας, Ἀδριανουπόλεως τοῦ 1315 (1899). σελ. 250). Τούτου ἕνεκα καὶ τὸ ἐν Βερολίνῳ Συνέδριον κατὰ πολὺ περιέκοψε τὴν συνθήκην τοῦ Ἁγίου Στεφάνου.

Ἀλλὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμυλίας πάνυ εὐχερῶς συνενωθείσης μετὰ τῆς Ἡγεμονίας, αἱ ἐλπίδες τῶν πολιτικῶν τῆς Βουλγαρίας ἀρχῶν ἀνεπτερώθησαν· ἀφ' ἑαυτῶν δὲ ἢ καὶ τῇ ἐμπνεύσει ἄλλων ἐφαντάσθησαν, ὅτι ἀγρίως καὶ οὐχὶ ἐν πᾶσι σωφρόνως ἐνεργοῦντες, ἠδύναντο ἐν προσεχεῖ μέλλοντι νὰ ἐκτελέσωσι τὰ μεγαλεπήβολα τῆς Ῥωσσίας σχέδια, ἐγκαίρως παρασκευάζοντες Μακεδονίαν καὶ Θρᾴκην πρὸς εὔκαιρον ἁρπαγὴν καὶ συσσωμάτωσιν μετὰ τῆς Βουλγαρίας. Πρὸς ἐπίτευξιν δὲ τούτων ἀπῃτοῦντο καὶ σχολεῖα· ἀλλ' ἐν αὐτοῖς τοῖς κέντροις οὐδ' ἐπὶ τῆς ῥωσσικῆς κατοχῆς ὑπῆρχον. συμπαγεῖς δὲ κοινότητες αὐτομάτως δὲν σχηματίζονται. Ταῦτα γινώσκοντες οἱ Βούλγαροι τῆς Ἡγεμονίας διὰ μὲν τῶν σχολείων μορφοῦσι τοὺς νέους ἀμφοτέρων τῶν φύλων φανατικῶς φιλοπάτριδας, τυφλῶς καταδιώκοντας πᾶν μὴ βουλγαρικόν· τοιούτους δὲ παραλαμβάνοντες τοὺς νέους οἱ διάφοροι ὑπὲρ τῆς Μακεδονίας καὶ Θρᾴκης Σύλλογοι συμπληροῦσι τὸ ἔργον τῆς μορφώσεως, καθιστῶντες αὐτοὺς τεροκίνητα ὄργανα τῶν ἐθνικῶν σκοπῶν· χαρακτηριστικώτατον τεκμήριον τῆς τοιαύτης τῶν νέων Βουλγάρων ἀγωγῆς εἶνε αἱ κατὰ τῶν Ἑλλήνων βαναύσως ἐκφερόμεναι ἀραί: Dolo Girtzki (κάτω οἱ Ἕλληνες)· Girtzki dapugnata (οἱ Ἕλληνες νὰ σκάσουν)· αἱ χάριν ἐπιδείξεως γινόμεναι πυκναὶ τῶν ἐν Φιλιππουπόλει Συλλόγων εἰς Στενήμαχον ἐκδρομαί, καθ' ἃς οἱ Βούλγαροι, ἀφαιροῦντες τὰ τουρκικὰ καλύμματα ἐκ τῆς κεφαλῆς τῶν Ἑλλήνων, καταπατοῦσι ταῦτα· διότι πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων Στενημάχου ἐξ ἀντιδράσεως μεταχειρίζονται ἀντὶ πίλου τὸ φέσι· καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ὡρολόγιον τῆς πόλεως κανονίζουσι τουρκιστί. Οἱ παῖδες τῶν βουλγαρικῶν

Digitized by Google

σχολείων κατὰ τὰ διαλείμματα ἐν ταῖς πρὸ τῶν σχολείων ὁδοῖς ἱστάμενοι πρὸς ἑλληνόπαιδας ἡσύχως διερχομένους λέγουσι: Girtzia-partzio, Girtzéta-partzeta (ἑλληνόπουλο-κομμάτι, ἑλληνόπουλα κομμάτια). Οὕτω διαπαιδαγωγοῦσα τοὺς πολίτας ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἡγεμονίας ἐπεκτείνει διὰ τούτων τὸν βουλγαρικὸν φανατισμὸν ἀνὰ τὴν Θράκην καὶ Μακεδονίαν. Διὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐξάρχου καὶ τῶν ἀντιπροσώπων τούτου, τῇ προφανεῖ συμπράξει τῶν Ῥώσσων προξένων, προστατεύουσα μυριοτρόπως τὰ συμφέροντα τῶν Βουλγάρων Θρᾴκης καὶ Μακεδονίας, ἑλκύει εἰς ἑαυτὴν τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀφοσίωσιν καὶ ἄλλων χριστιανῶν. Δι' ἀδρᾶς τριῶν ἑκατομμυρίων φράγκων δαπάνης συντηρεῖ διδασκάλους, ἱερεῖς, σχολεῖα καὶ ἐκκλησίας καὶ ἐν χωρίοις ἀποκέντροις, ἐν οἷς ὑπάρχουσι 3—5 βουλγαρικαὶ οἰκογένειαι καὶ τις ἐλπὶς προσηλυτισμοῦ ξένων. Διὰ τούτων καὶ τῶν ἐκτάκτως πεμπομένων ἐπιθεωρητῶν ἐμβάλλει εἴς τε τοὺς γονεῖς καὶ εἰς τὰ τέκνα βουλγαρικὰ φρονήματα καὶ ἰδέας. Οἱ διδάσκαλοι ἀμφοτέρων τῶν φύλων, νυμφευόμενοι ὅπου καὶ ἐργάζονται, ἐγκαθίστανται καὶ ἀποτελοῦντες οἰκογένειαν προσκτῶνται τὰς συμπαθείας τῶν συνοίκων, μεθ' ὧν συναπαρτίζουσι βουλγαρικὴν κοινότητα· γινώσκουσι δὲ καὶ δύνανται νὰ προσηλυτίζωσι καί τινας τῶν ξένων· προσλαμβάνοντες τὰ τέκνα δωρεὰν εἰς τὰ σχολεῖα διδάσκουσι, τρέφουσι καὶ ἐνδύουσιν αὐτά· μετὰ δὲ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν πέμπουσιν ὡς διδασκάλους εἰς τὰς οἰκείας πατρίδας μετὰ ἐπαρκοῦς μισθοῦ.

Πρόδηλον δ' ὅτι τοσοῦτον μέγαν ἀγῶνα δὲν ἠδύνατο μόνη ἡ Κυβέρνησις νὰ διεξάγῃ ἐπιτυχῶς· τοῦτο κατανοήσαντες οἱ Βούλγαροι ἀπὸ ἐτῶν προέβησαν εἰς σύστασιν Συλλόγων σχεδὸν ἐν πάσῃ τῇ Ἡγεμονίᾳ· τούτων σκοπὸς εἶνε ἡ ἠθικὴ καὶ ὑλικὴ σύμπραξις πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Μακεδονίας καὶ Θρᾴκης. Μέλη τῶν συλλόγων εἶνε ἄνδρες ἐκ τῆς Ἡγεμονίας καὶ μετανάσται ἐκ Μακεδονίας καὶ Θρᾴκης. Σημειωτέον δ' ὅτι οἱ τελευταῖοι οὗτοι προσλαμβάνονται κατὰ προτίμησιν εἰς τὰς κυβερνητικὰς θέσεις. Οἱ Σύλλογοι τοσαύτην προσεκτήσαντο δύναμιν, ὥστε κράτος ἐν κράτει ἀποτελοῦντες εἰσπράττουσι φόρους παρ' ἁπάντων τῶν κατοίκων τῆς Ἡγεμονίας, μὴ ἐξαιρουμένων οὐδὲ τῶν ξένων ὑπηκόων· τὰς δ' ἕνεκα τούτου γενομένας διαμαρτυρήσεις τῶν ἐν Σοφίᾳ ἀντιπροσώπων τῶν ξένων Δυνάμεων οὐδέποτε ἡ Κυβέρνησις ἔλαβεν ὑπὸ σπουδαίαν ἔποψιν. Οὕτως οἱ Σύλλογγοι, ἔχοντες ἄφθονα τὰ μέσα, πέμπουσιν ἐπόπτας καὶ παντοίους ἄλλους πράκτορας ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν καὶ Θρᾴκην, οἵτινες, διαθερμαίνοντες καὶ ἀφυπνίζοντες τὸ βουλγαρικὸν αἴσθημα, ἐπιδιώκουσι διὰ παντὸς τρόπου καὶ τὸν προσηλυτισμὸν τῶν ξένων, ὧν ἐπιθυμοῦσι τὴν σύμπραξιν ἢ τὴν αὐστηρὰν οὐδετερότητα. Ὅταν δ' ἀποτυγχάνωσι τούτων, προβαίνουσιν εἰς ἀπειλὰς ἐκτελουμένας. Μόνα ἐν χρήσει μέσα ἔχουσι τὴν πειθὼ καὶ τὸν τρόμον· τοῦ τελευταίου τούτου χάριν πολλὰ τῶν μελῶν τῶν Συλλόγων ἀποβαίνουσι κακοῦργα καὶ δολοφόνα. Οὕτω δ' ἐνεργοῦντες οἱ Βούλγαροι κατώρθωσαν ἐν μόνῃ τῇ Θρᾴκῃ νὰ προσλάβωσιν ὀπαδούς, ἀνερχομένους εἰς δώδεκα χιλιάδας· οὗτοι διατελοῦσιν ἀφωσιωμένοι εἰς τὰ σχέδια τῶν Συλλόγων καὶ τυφλὰ ὄργανα τούτων. Ἐντεῦθεν δῆλον, ὅτι οὐδ'

Digitized by Google

ἐν Θράκῃ λείπουσι δολοφονίαι καὶ λῃστεῖαι Ἑλλήνων καὶ Τούρκων· τῷ 1900 Βούλγαρος διδάσκαλος ἐν Μουσταφᾶ-πασᾶ, ἐνόπλως ἐπιτεθεὶς κατ' Ἀλβανοῦ, ἐπειράθη ν' ἀφαιρέσῃ ἐξ αὐτοῦ 200 λίρας καὶ ἀποτυχὼν ἐφυλακίσθη· κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος δι' ὁμοίους λόγους οἱ ἐν Σαράντα Ἐκκλησίαις Βούλγαροι διδάσκαλοι συλληφθέντες ἐφυλακίσθησαν· ἕτεροι Βούλγαροι λῃσταὶ ἀπήγαγον ἐκ Σαράντα Ἐκκλησιῶν εἰς τὰ ὄρη πλουσίους Ἕλληνας, ἐν οἷς καὶ ἕνα ἰατρόν, οὓς ἀπέλυσαν μετὰ τὴν ἀπότισιν ἁδρῶν λύτρων. Κατὰ Μάϊον τοῦ 1902 δι' ἀπειλητικῆς ἐπιστολῆς ἀπήτησαν παρὰ τοῦ ἐν Σαράντα Ἐκκλησίαις κ. Δοδοπούλου 5000 λίρας, ἐκεῖνος δὲ ἔσπευσε νὰ μεταβῇ πρὸς καιρὸν εἰς Ἀθήνας. Πολλὰ δ' ἄλλα κακουργήματα διαπραττόμενα διατελοῦσιν ἄγνωστα. Ἐν τούτοις πόσοι τῶν Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας, ἠθικῶς ἢ ὑλικῶς ὑπερέχοντες, δὲν κατεδικάσθησαν εἰς ἀπότισιν ὑπερόγκου ποσοῦ χρημάτων καὶ ἐπλήρωσαν τοῦτο ἢ ὑπέκυψαν εἰς τὴν δολοφονίαν!

Καὶ ὅμως διὰ τοιούτων μέσων εὐποροῦντες οἱ Βούλγαροι ἀνενοχλήτως ἵδρυσαν καὶ διατηροῦσι σχολεῖα ἐν πάσαις σχεδὸν ταῖς πόλεσι καὶ τοῖς χωρίοις τῆς Θράκης. Ἐν Μουσταφᾶ-πασᾶ διατηροῦσι τρία σχολεῖα μετὰ τριῶν διδασκάλων, ἐν Διδυμοτείχῳ ἓν σχολεῖον μετὰ 8-10 μαθητῶν, ἐν Σαράντα Ἐκκλησίαις τέσσαρα σχολεῖα μετὰ 18 διδασκάλων. Ἐν Γέννῃ ἓν σχολεῖον μετὰ πέντε διδασκάλων κτλ. ὁ δ' ἀριθμὸς τῶν εἰς τὰ τέσσαρα ταῦτα μέρη φοιτώντων εἰς τὰ σχολεῖα μαθητῶν ἐν ἔτει 1898 ἦν 1320.

Καὶ ἐν αὐτῷ δὲ τῷ ἄστει Ἀδριανουπόλεως ἐπιθυμοῦντες νὰ ὑπάρχωσι σχολεῖα καὶ στερούμενοι μαθητῶν, ἀπὸ ἐτῶν, περισυλλέξαντες παῖδας ἐξ Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας καὶ ἐκ τῆς νομαρχίας Ἀδριανουπόλεως, συνέστησαν διπλᾶ οἰκοτροφεῖα καὶ κατήρτησαν ἑπτάτακτον βουλγαρικὸν Γυμνάσιον καὶ παρθεναγωγεῖον κατὰ τὰ ἐν τῇ Ἡγεμονίᾳ πρότυπα· ἐν αὐτοῖς κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1901-1902 διῃτῶντο 120 μαθηταὶ καὶ 35 μαθήτριαι. Πᾶσι τούτοις παρέχεται δωρεὰν ἢ ἀντὶ δέκα μόνον ὀθωμανικῶν λιρῶν κατοικία, τροφή, ὁμοιόμορφος στολή, διδασκαλία, βιβλία κτλ. λυπηρὸν δ' ὅτι μεταξὺ τῶν μαθητῶν συγκαταλέγονται καὶ Ἕλληνες, οἷς αὐστηρῶς ἀπαγορεύεται ἡ χρῆσις τῆς μητρικῆς γλώσσης. Οὕτως ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἐκ Διδυμοτείχου Μιχαὴλ Τηλεμάχου, μαθητοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ Γυμνασίου, εἶνε οἰκότροφος τῶν Βουλγάρων, ἐπίσης δὲ καὶ κοράσια· ἐκ τούτων πολλοὶ ἀποφοιτήσαντες διωρίσθησαν διδάσκαλοι ἐν βουλγαρικοῖς σχολείοις, εἰς οὐδὲν λογιζόμενοι τὸν ἐθνισμὸν ἀπέναντι τοῦ ἀγῶνος τοῦ βίου.

Κατὰ δὲ τὴν ἐπίσημον στατιστικὴν τῆς Νομαρχίας οἱ Βούλγαροι ἐν Ἀδριανουπόλει διατηροῦσι τὰ ἑξῆς σχολεῖα:

1. Ἄστυ: Οἰκοτροφεῖον ἀρρένων μετὰ 120 μαθητῶν καὶ 12 διδασκάλων.
2 » » θηλέων μετὰ 50 μαθητριῶν καὶ 2 διδασκάλων.
3. Προάστειον Κιγικίου. Νηπιαγωγεῖον μετὰ 115 νηπίων καὶ 1 Νηπιαγωγοῦ.
4 » » Παρθεναγωγεῖον μετὰ 35 μαθητριῶν καὶ 1 διδασκαλίσσης.

Digitized by Google

5. Προάστειον Κιγικίου Ἀρρεναγωγεῖον μετὰ 120 μαθητῶν καὶ 2 διδασκάλων.
6. Προάστειον Κιρισχανὲ Νηπιαγωγεῖον μετὰ 65 νηπίων καὶ 1 Νηπιαγωγοῦ.
7. » » Ἀρρεναγωγεῖον μετὰ 60 μαθητῶν καὶ 1, διδασκάλου.
8 » » Παρθεναγωγεῖον μετὰ 42 μαθητριῶν καὶ 1 διδασκάλου.
9 Προάστειον Γιλδιρίμ Ἀρρεναγωγεῖον μετὰ 28 μαθητῶν καὶ 1 διδασκάλου.
10 » » Παρθεναγωγεῖον μετὰ 35 μαθητριῶν καὶ 1 διδασκάλου.
11 Προάστειον Σιρίκ-μεϊδάν: Ἀρρεναγωγεῖον μετὰ 32 μαθητῶν καὶ 1 διδασκάλου.
12 » » » Παρθεναγωγεῖον μετὰ 24 μαθητριῶν καὶ 1 διδασκάλου.

Ἐκ τούτων δῆλον, ὅτι οἱ Βούλγαροι τῆς Ἡγεμονίας ἐν βραχυτάτῳ σχετικῶς χρόνῳ ἵδρυσαν καὶ διατηροῦσιν ἐν μόνῃ τῇ Ἀδριανουπόλει δώδεκα σχολεῖα μετὰ 778 μαθητῶν καὶ 29 διδασκάλων καὶ καθηγητῶν. Ἤδη ἀντιπαραβάλλοντες τοὺς ἀριθμοὺς τούτους πρὸς τοὺς τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1897-1898, παρατηροῦμεν, ὅτι οἱ μαθηταὶ τῶν Βουλγάρων σχεδὸν ἐδιπλασιάσθησαν· τότε ἀνήρχοντο εἰς 404 μετὰ 24 διδασκάλων καὶ καθηγητῶν. Ἐν τούτοις πάλιν ὁ ἐν Ἀδριανουπόλει Ἑλληνισμὸς ὑπερέχει κατὰ πολύ, διότι, μόνιμος ὤν, διατηρεῖ ἐν ὅλῳ 22 καθαρῶς ἑλληνικὰ σχολεῖα μετὰ 69 διδασκάλων καὶ καθηγητῶν· ὁ δ' ἀριθμὸς τῶν εἰς ταῦτα φοιτώντων κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1901-1902 ἀνήρχετο εἰς 2624. Καὶ ὅμως καὶ ὑπὸ τῶν τουρκικῶν σχολείων οἱ Ἕλληνες μαθηταὶ δελεάζονται· τούτων 36 φοιτῶσιν εἰς τὸ Ἰνταντιὲ ὡς οἰκότροφοι, χάριν τῆς πρακτικῆς μορφώσεως, κακῶς ἐννοουμένης, διότι ἐκεῖ μόνον ἡ τουρκικὴ γλῶσσα ἐκμανθάνεται.

Πολὺ πρὸ τῶν Βουλγάρων τῆς Ἡγεμονίας ἔν τε Βουλγαρίᾳ καὶ ἐν Θράκῃ εἰργάζοντο ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τῆς βουλγαρικῆς γλώσσης οἱ ἔτι καὶ νῦν τοῦτο ποιοῦντες καθολικοὶ Ἱεραπόστολοι· Τοιοῦτοι εἶνε κυρίως Γάλλοι καὶ τῆς Αὐστρίας Γερμανοί, οἵτινες ἐπιδιώκουσι θρησκευτικὸν προσηλυτισμόν, ὑφ' ὃν ὑπολανθάνει καὶ πολιτικὸς σκοπός. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐν Θράκῃ μόνον Βούλγαροι εὐκόλως προσηλυτίζοντα, τούτων παῖδες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον προσλαμβάνονται οἰκότροφοι καὶ ἡ βουλγαρικὴ γλῶσσα διδάσκεται καὶ ὁμιλεῖται ἐν τοῖς οἰκοτροφείοις. Μεταξὺ τῶν ἱεραποστόλων διακρίνονται οἱ Παυλικιανοί, διακυβερνῶντες τὴν χριστιανικὴν τῶν ἀναγνωριζόντων τὸν Πάπαν κοινότητα, οἵτινες καὶ οὐνῖται καλοῦνται. Ὑπὸ τοῦ Πάπα καὶ τῆς γαλλικῆς Κυβερνήσεως οὕτω συντηρούμενοι διατελοῦσιν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Προξένου τῆς Γαλλίας. Ἀπ' αἰώνων ἐν Βουλγαρίᾳ ἐγκατασταθέντες ἐπεξέτειναν βαθμηδὸν τὰς ἐνεργείας αὐτῶν καὶ ἐν Θράκῃ. Ἀπὸ ἐτῶν δ' ἐν Ἀδριανουπόλει γενόμενοι κύριοι μεγάλης κτηματικῆς περιουσίας, ὡς «Pères de la Resurrection», ἀνήγειραν ἐν τῷ κέντρῳ τῆς πόλεως μονὴν καὶ πελώριον κτίριον, χρησιμεῦον ὡς οἴκημα καὶ ὡς σχολεῖον μετὰ Γυμνασίου, ἀνεγνωρισμένου ὑπὸ τῆς γαλλικῆς Κυ-

Digitized by Google

βερνήσεως· ἐν τῷ κτιρίῳ διαιτῶνται 150 περίπου βουλγαρόπαιδες ὑπὸ δέκα διδασκόμενοι καθηγητῶν, διευθύνεται δὲ νῦν ὑπὸ τοῦ Πατρὸς Αὐγούστου. Ἑτέρα ἐν τῷ ἄστει σχολὴ τῶν κορασίων εἶνε ἡ «Externat Français pour jeunes filles St Helène, préparation aux examens»· εἰς ταύτην φοιτῶσι περὶ τὰ 100 κοράσια, διδασκόμενα τὴν γαλλικὴν καὶ κλειδοκύμβαλον. Ἀπὸ τοῦ 1900 ἡ σχολὴ αὕτη δέχεται καὶ οἰκοτρόφους· ὀκτὼ ἀδελφαὶ ἐξασκοῦσιν ἐν αὐτῇ τὸ ἐπάγγελμα τῆς διδασκάλου· καί τοι δὲ εἰς τὴν σχολὴν φοιτῶσι καὶ Ἑλληνίδες, ἐκ τῶν γλωσσῶν τοῦ τόπου μόνον ἡ βουλγαρικὴ ὁμιλεῖται. Παράρτημα τῆς σχολῆς ταύτης ὁ πατὴρ Αὔγουστος ἵδρυσε τῷ 1898 καὶ ἐν Κιγικίῳ (Ecole de Cayk), εἰς ὃ φοιτῶσι κοράσια Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων.

Ἐν Ἀδριανουπόλει ἐπίσης ἀπὸ ἐτῶν ὑπάρχει ὀρφανοτροφεῖον τῶν θηλέων, διευθυνόμενον ὑπὸ τῶν καθολικῶν ἀδελφῶν τῆς Αὐστρίας (Pensionnat des Sœurs de Charité). Ἐν αὐτῷ, εὐστόχως λειτουργοῦντι, διαιτῶνται περὶ τὰ 100 κοράσια ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπιτήρησιν 18 καλογραιῶν· τῶν κορασίων τὰ πλεῖστα εἶνε ὀρφανὰ καὶ ἐγκαταλελειμμένα, ἐγχώρια καὶ ἐκ τῆς λοιπῆς Θράκης. Ὀλίγα δὲ, στερούμενα τῆς μητρικῆς περιθάλψεως, ἐγκλείονται ἐκεῖ καὶ ἀντὶ μικρᾶς δαπάνης τρέφονται καὶ ἐκπαιδεύονται. Ἐνταῦθα πρὸς τῇ βουλγαρικῇ διδάσκεται ἡ γαλλικὴ καὶ ἡ γερμανικὴ γλῶσσα· χάριν δὲ τῶν γλωσσῶν τούτων πολλαὶ εὔποροι ἑλληνίδες φοιτῶσιν εἰς τὴν σχολήν. Ἐκ τῶν οἰκοτρόφων, ἐὰν τύχῃ, καὶ πολλαὶ προσηλυτίζονται εἰς τὸν καθολικισμόν· αἱ εὐφυέστεραι μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν προσλαμβάνονται ὡς διδάσκαλοι ἢ μένουσιν ὡς τοιαῦται ἐν τῷ οἰκοτροφείῳ καὶ ὑφιστάμεναι τὴν κουρὰν γίνονται καλογραῖαι· οὐχὶ δὲ ὀλίγαι καὶ πιέζονται πρὸς τοῦτο. Ὑπὸ τῆς αὐτῆς γερμανικῆς Ἑταιρείας ἱδρύθη ἐν Κιγικίῳ καὶ λαμπρὸν Νοσοκομεῖον, ἄριστα, ὡς λέγεται, λειτουργοῦν.

Τοιαῦτα διαπράττουσιν οἱ ἐν Τουρκίᾳ Βούλγαροι, τῆς προστασίας τῆς Ῥωσσίας ἀπολαύοντες καὶ τὸν ἐθνικὸν σκοπὸν τελείως ἐπιδιώκοντες. Τί δὲ ἡμεῖς πράττομεν ὑπὲρ τῶν ἐν Θράκῃ ἑκατοντάδων χιλιάδων γνησίων Ἑλλήνων; ἐγκαταλείπομεν καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὴν τύχην αὐτῶν! Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Διδυμοτείχου, συνισταμένῃ ἐξ 64 πόλεων καὶ χωρίων, ὧν δύο ἀλβανικὰ καὶ δώδεκα βουλγαρικά, μόνον ἐν 40 πόλεσι καὶ χωρίοις ὑπάρχουσιν 60 ἑλληνικὰ σχολεῖα μετὰ 2029 μαθητῶν καὶ 713 μαθητριῶν καὶ νηπίων. Ἀλλ' ὅμως ἡ ὅλη ἐπαρχία ἔχει γνησίως ἑλληνικὰς οἰκογενείας 8522· βουλγαρικὰς δὲ 1340. Περὶ τῆς ἐπαρχίας ταύτης ὁ Μητροπολίτης Διδυμοτείχου γράφει ἡμῖν: «Ἐν γένει παρατηρῶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ «μου μεγάλην πνευματικὴν κατάπτωσιν, ἧς δὲν ἐξαιροῦνται καὶ τὰ πλεῖστα χωρία «τῆς ἐπαρχίας Ἀδριανουπόλεως καὶ Ἡρακλείας. Οἱ ἄνθρωποι, ἄγευστοι τῶν καρπῶν «τῆς παιδείας, οὐδαμῶς φροντίζουσι περὶ τῶν σχολείων. Ἔχω χωρία, ἐν οἷς *οὐδεὶς* «*ὑπάρχει ὁ γινώσκων γράμματα*, γράφουσι δὲ οἱ μουχτάριδες ἐπὶ σκυτάλης, (στὴν «τσέτουλα). Εἰς τοῦτο πολὺ ἐνέχονται οἱ προκάτοχοί μου καὶ οἱ ἐν γένει ἁρμόδιοι,

Digitized by Google

Εἰς τὴν κατάπτωσιν ταύτην οὐχ ἧττον συντελεῖ καὶ ἡ πενία τῶν χωρικῶν. Ἐκτὸς «ψιχίων τινῶν ἀποστελλομένων ἐκ τοῦ Ζαφειροπουλείου κληροδοτήματος εἰς πέντε «χωρία τῆς ἐπαρχίας μου, τὰ λοιπά, 49 τὸν ἀριθμόν, στεροῦνται πάσης ὑπο«στηρίξεως ἐξωτερικῆς, ἀναγκαίας ἄλλως, μηδ' αὐτοῦ τοῦ Διδυμοτείχου ἐξαιρου«μένου. Ἐφέτος (1901) στεροῦνται διδασκάλων τὰ χωρία: Κουστί, Τσαλί, Κα«ράμζα, Καβακλί, Καράκλι, Τσεπανλί, Σκουρτοχώρι, Κουρουτζὶ καὶ Καπουτζί». Κατὰ ταῦτα 985 καθαρῶς ἑλληνικαὶ οἰκογένειαι τῆς ἐπαρχίας Διδυμοτείχου στεροῦνται σχολείων καὶ εἰς τὰ ὑπάρχοντα ἐλάχιστοι φοιτῶσιν. Ἂν δὲ οἱ ἄνθρωποι ἐμμένωσιν εἰς τὸν ἐθνισμόν, τοῦτο ὀφείλεται μόνον εἰς τὴν θρησκείαν. Ἀλλὰ θρησκείαν καὶ ἐθνισμὸν ἀπὸ αἰώνων μὲν ὑπονομεύουσι διάφοροι ἱεραπόστολοι, ἀπὸ δὲ τῆς ἀπελευθερώσεώς των καὶ οἱ Βούλγαροι, οἱ ἀπηνεῖς τοῦ Ἑλληνισμοῦ διῶκται. Ἡμῖν δὲ τοῖς Ἕλλησιν ἐπιτρέπεται ἆρά γε τοσαύτη ἀκηδία περὶ τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς ἀπὸ τοῦ κινδύνου τῆς ἀπωλείας διασώσεως τῶν ὁμοφύλων; Ἡ σύστασις τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων καὶ ἡ μέχρι τοῦ 1890 σύντονος τούτου ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν καὶ Θράκην δρᾶσις, ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Θρᾳκικὸς Σύλλογος, ἡ Ἀδελφότης κ.τ.τ. τοὐλάχιστον ἀπεδείκνυον τοὐναντίον. Ἀλλ' ὁ φύσει ἀψίκορος χαρακτὴρ ἡμῶν ταχέως παρέλυσε πάντα. Μόνη δ' ἡ τῆς ἐπιτροπείας ἐνέργεια οὐδόλως ἐπαρκεῖ. Τοῦτο αἱ Κυβερνήσεις τῶν μεγάλων Κρατῶν κατανοήσασαι, τὰς τοιούτου εἴδους ἐνεργείας ἐπαφῆκαν εἰς ἀνεξάρτητα ἰδιωτικὰ σωματεῖα, οἷς παρέχουσιν ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν ἐν ἀνάγκῃ ὑποστήριξιν. Οὕτω κάλλιον προάγονται τὰ ποικίλα αὐτῶν συμφέροντα. Ἰδιωτικὰ σωματεῖα, διὰ σώφρονος ἐθνικῆς πολιτείας ἑλκύοντα τῶν μεγαθύμων ὁμογενῶν τὴν προσοχήν, εἶνε τὰ μόνα κατάλληλα νὰ θέσωσιν εἰς τὴν διάθεσίν των τὰ θυλάκια τούτων, ζώντων καὶ μετὰ θάνατον. Τοῦτο ἐγίνετο ἐπὶ τῆς ἀκμῆς τῶν μνημονευθέντων Συλλόγων. Ὁ ἀγὼν δ' εἶνε ὑπὲρ διασώσεως τετρακοσίων περίπου χιλιάδων Ἑλλήνων μόνον ἐν Θράκῃ. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται διαρκὴς καὶ οὐχὶ ἐφήμερος δρᾶσις. Ἐκ τῶν τριῶν καταργηθέντων Διδασκαλείων ἐν Μακεδονίᾳ ἀνάγκη ν' ἀνασυστηθῇ ἐν Τουρκίᾳ ἓν πρὸς μόρφωσιν *ἐξ ἐπαγγέλματος* διδασκάλων τῆς κατωτέρας ἐκπαιδεύσεως, ἵνα, παιδαγωγικώτερον διεξαγομένης τῆς διδασκαλίας, οἱ ἀπόφοιτοι τῶν δημοτικῶν καὶ ἀστικῶν σχολῶν συναποφέρωσιν εἰς τὸν ἐν κοινωνίᾳ βίον ἱκανὰ θρησκευτικὰ καὶ ἐθνικὰ ἐφόδια, ὧν δέον πρῶτοι αὐτοὶ οἱ διδάσκαλοι νὰ ἐμφορῶνται, ὥστε νὰ μὴ γίνωνται δραπέται τοῦ ἐπαγγέλματος, ἀλλά, προνοίας λαμβανομένης περὶ τῆς ἀξιοπρεποῦς αὐτῶν διατηρήσεως, νὰ ἐμμένωσιν ἀγωνιζόμενοι ἐν τῇ τάξει ἐν ᾗ ἐτάχθησαν· ὡς δὲ νῦν ἔχουσι τὰ πράγματα, οἱ ἐξ ἐπαγγέλματος διδάσκαλοι, σπανίως ἀπαντῶντες, ἀγανακτοῦσι διότι ἔμειναν διδάσκαλοι· τὸ δὲ φύσει ἐνυπάρχον ἑλληνικὸν αἴσθημα τῶν κατοίκων οὐδόλως καλλιεργεῖται. Ὑπὸ ἐξωτερικῶν δ' ἐπηρειῶν καὶ τῆς πενίας πιεζόμενον μαραίνεται καὶ φθίνει. Ταῦτα γενικῶς περὶ τῶν ἐν Τουρκίᾳ Ἑλλήνων λεγόμενα ἰσχύουσι καὶ περὶ τῶν ἐν Θράκῃ. Τοῦ σχίσματος ἐν ὅλῳ μὴ λαμ-

Digitized by Google

βανισμένου ὑπ' ὄψει, οὐκ ὀλίγον συντελεῖ εἰς τοῦτο τὸ ὁμόθρησκον καὶ ὁ ἐν σχετικῇ εὐημερίᾳ βίος τῶν ἀνεξαρτήτων γειτόνων Βουλγάρων. Τούτοις προστίθεται καὶ ποιά τις προστασία κατ' ἰδίαν ἢ ἐνώπιον τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν. Οὕτως ἐν αὐτῇ τῇ Ἀδριανουπόλει τῶν ἀπλοϊκωτέρων Ἑλλήνων πολλοί, στρέφοντες τὴν σύντονον αὐτῶν προσοχὴν εἰς τὸν δεινὸν τοῦ βίου ἀγῶνα, καὶ τὰ τέκνα πέμπουσιν εἰς τὰ βουλγαρικὰ τῶν προαστείων σχολεῖα, ὡς χριστιανικὰ δῆθεν καὶ ἀβλαβῆ, διότι, πένητες ὄντες, οὐ μόνον εἰς οὐδένα τό γε νῦν ὑποβάλλονται σχολικὸν φόρον, ἀλλ' ἀπαλλάττονται καὶ τῆς δαπάνης πρὸς ἀγορὰν βιβλίων, ὑποδημάτων κ.τ.τ. Τοιοῦτόν τι ἐπληροφορήθημεν κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ 1900 ὅτι συνέβαινεν ἐν Γελδιρίμ, τῷ μεγίστῳ καὶ ἑλληνικωτάτῳ προαστείῳ Ἀδριανουπόλεως. Ἐν αὐτῷ λειτουργοῦσιν ἓξ ἑλληνικὰ σχολεῖα μετὰ 625 μαθητῶν καὶ 13 διδασκάλων. Πάντα ταῦτα σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν συντηροῦνται ἔξωθεν, διότι τὸ προάστειον ὁμολογουμένως πένεται· ἡ δ' ἐφορεία χάριν ἐκτάκτων τινῶν ἐξόδων εἰσπράττει παρὰ τῶν δυναμένων εὐτελές τι δικαίωμα εἰσιτηρίου· ἀλλὰ τῶν γονέων τινές, στερούμενοι ἢ δυστροποῦντες, προσῆλθον εἰς τὴν ἐφορείαν καὶ ἀπῄτησαν δωρεὰν εἰσιτήριον, ἀποτυχόντες δέ, ἀμέσως ἔπεμψαν τὰ τέκνα των εἰς τὰ ἐκεῖ ἐνεδρεύοντα βουλγαρικὰ σχολεῖα. Ἐκ φόβου μὴ τὸ παράδειγμα τούτων εὕρῃ μιμητάς, προεκλήθη ἡ προσοχὴ τῆς Κεντρικῆς Ἐφορείας, παρ' ἧς ἐζητήθη ἡ κατάργησις τοῦ εἰσιτηρίου, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι τὰ ἔξωθεν ἀποστελλόμενα χρήματα ἀφορῶσιν εἰς τοὺς δυστροποῦντας. Βραδύτερον ἐν συσκέψει μετά τινων προκρίτων, μελετώντων τὴν σύστασιν συσσιτίου, χάριν τῶν ἀπόρων μαθητῶν τοῦ ἄστεως, ἐξεδηλώθη ἡ ἀνάγκη τῆς ἐνισχύσεως τοῦ ταμείου τῆς Ἐφορείας, οὗ τὰ καθυστερούμενα πολλά. Ἡ σύστασις τοῦ συσσιτίου θὰ ἦτο ἔργον θεάρεστον· ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ φορολογούμενοι εἶνε πάντοτε οἱ αὐτοί, φόβος μὴ οὗτοι, ἀποκαμόντες, καταστήσωσιν ἀμφότερα μὴ βιώσιμα· σημειωτέον δ' ὅτι διὰ συνδρομῶν διατηρεῖται ἡ Ἀστικὴ Σχολή, ὁ φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος, ὁ Σύλλογος τῶν Κυριῶν ἡ «Ὁμόνοια», ὁ Σύλλογος τῶν νέων, ἡ «Ἀγάπη» καὶ ἕτερος ἐν Κιγικίῳ Σύλλογος τῶν Κυριῶν. Τούτοις ἔμελλε νὰ προστεθῇ καὶ τὸ συσσίτιον. Συσσίτια ἐν τούτοις φρονῶ, ὅτι ἥρμοζον μᾶλλον τοῖς πενομένοις προαστείοις. Καὶ τὸ μὲν συσσίτιον ἤρξατο αἰσίως λειτουργοῦν, ἀπὸ τῆς 1ης Μαρτίου 1901, τὰ πράγματα ὅμως τῶν ἐν Γιλδιρὶμ σχολείων ἡμῶν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἔβαινον ἐπὶ τὰ χείρω. Μέχρι τοῦ Φεβρουαρίου οἱ Βούλγαροι, ἀποσπάσαντες ἀπὸ τῶν ἡμετέρων σχολείων τριάκοντα θήλεα καὶ εἴκοσι καὶ δύο ἄρρενα παιδία, ἐπλήρωσαν τὰς τάξεις τῶν σχολείων των. Τέλος τοῦ κακοῦ καταστάντος μὴ ἀνεκτοῦ, τινὲς τῶν πολιτῶν καὶ ὁ διευθυντὴς τῆς Ῥοδοκανακείου Σχολῆς ἀπῄτησαν παρὰ τοῦ ἐπιτροπεύοντος τὸν Ἅγιον Ἀδριανουπόλεως Πρωτοσυγγέλου κ. Στ. Δανιηλίδου τὴν σύντονον ἐπέμβασιν καὶ ἐνέργειαν. Οὕτω τῇ 5ῃ Μαρτίου ὁ Πρωτοσύγγελος ἠναγκάσθη νὰ μεταβῇ εἰς Γιλδιρὶμ καὶ προσηκόντως ἐνεργήσας, ἀμέσως ἀπέσπασεν ἐκ τῶν βουλγαρικῶν Σχολείων εἴκοσι καὶ ὀκτὼ ἑλληνόπαιδας, βραδύτερον δὲ καὶ ἄλλοι ἐπανῆλθον εἰς τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα· διότι ὁ

Digitized by Google

τὸς Πρωτοσύγγελος τῇ Κυριακῇ τῆς 11ης Μαρτίου, μεταβὰς εἰς Γιλδιρίμ, ἐλειτούργησεν ἐν τῷ ναῷ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς καὶ κηρύξας ἐτόνισε τὸ σχίσμα, ὅ περ ἐνεποίησε τοῖς ἐκκλησιαζομένοις τὴν προσήκουσαν ἐντύπωσιν.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Βούλγαρος Ἀρχιμανδρίτης οὐδόλως διετέλεσεν ἀδρανῶν. Καταγγείλας τῇ 7ῃ Μαρτίου τὴν ἑλληνικὴν Μητρόπολιν εἰς τὴν Κυβέρνησιν ὡς ἀποσπῶσαν Βουλγάρους μαθητὰς ἐκ τῶν Σχολείων, κατηγόρει τῶν ἐν Γιλδιρίμ ἑλληνοπαίδων ὡς ἐνοχλούντων τὰ βουλγαρικὰ σχολεῖα καὶ θραυόντων τὰς ὑάλους τῶν παραθύρων αὐτῶν. Καὶ οἱ Ἕλληνες δὲ κατήγγειλαν τοὺς ἐκεῖ Βουλγάρους ὡς ταραχοποιούς· διότι ἐθνικὸν προσηλυτισμὸν ἐπιδιώκοντες καὶ τοὺς γονεῖς δελεάζοντες, προσλαμβάνουσι τοὺς ἑλληνόπαιδας εἰς τὰ σχολεῖα αὐτῶν. Καίπερ μὴ ἔχοντες τὸν ἀπαιτούμενον ἀριθμὸν τῶν οἰκογενειῶν, ἄνευ κυβερνητικῆς ἀδείας, ᾠκοδόμησαν ἐκκλησίαν ἐν τῷ κέντρῳ τῆς συνοικίας τῶν Τούρκων. Τὸ ἔγγραφον τῶν Ἑλλήνων ἐσφράγισαν καὶ τρεῖς τῶν προκρίτων Μωαμεθανῶν. Ὁ δὲ Νομάρχης διέταξεν ἀμέσως τὴν ἐν Γιλδιρίμ Ἀστυνομίαν, ἵνα, καλέσασα τοὺς ὑπογράψαντας τὸ ἔγγραφον, τοὺς μὲν Ἕλληνας προτρέψῃ εἰς ἡσυχίαν, τοὺς δὲ Μωαμεθανοὺς ἐπιπλήξῃ, ὡς λαβόντας μέρος ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων.

Μετὰ δὲ τούτων ἡ Ἀστυνομία προέβη εἰς ἀνάκρισιν καί τινων ἑλληνοπαίδων ἐκ τῶν φοιτώντων εἰς τὰ βουλγαρικὰ σχολεῖα· οὗτοι, καθ' ἃ κατέθεσαν, ἐδιδάσκοντο ὅτι ἐντὸς μικροῦ οἱ τῆς Ἡγεμονίας Βούλγαροι, καταλαμβάνοντες τὴν Ἀδριανούπολιν, μέλλουσιν εἰς τοὺς μὲν γινώσκοντας τὴν βουλγαρικὴν νὰ δώσωσι μεγάλας θέσεις καὶ ἀξιώματα, τοὺς δ' ἀγνοοῦντας νὰ καταδιώξωσιν ἀπηνῶς· ὅτι ἐν τῇ Νομαρχίᾳ Ἀδριανουπόλεως μόνον κατοικοῦσι γνήσιοι Βούλγαροι, οἵτινες θὰ ὑπερισχύσωσι· διότι τὰ λοιπὰ ἔθνη εἶνε μίγματα! Τῆς Βουλγαρίας χάρτας, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἐκδιδομένους, προσάγοντες ἐδείκνυον τοῖς μαθηταῖς τὰ μέλλοντα ὅρια τῆς Βουλγαρίας. Δῆλον δ' ὅτι οἱ τοῦ τόπου ἄρχοντες, καὶ αὐτοὶ οἱ ἁπλοῖ Τοῦρκοι, ἀκούοντες τοιαῦτα, ἐκπλήττονται καὶ ἀγανακτοῦσιν· ἀλλὰ φοβούμενοι ἡσυχάζουσι, τυφλῶς ἐκτελοῦντες τὴν θέλησιν τῆς Κυβερνήσεως. Ὁ Νομάρχης, καλέσας τινὰς τῶν ἐν Γιλδιρίμ Ἑλλήνων, ἐβεβαίου αὐτοὺς, ὅτι «δύνανται ἀκωλύτως νὰ πέμπωσι τὰ τέκνα των εἰς τὰ βουλγαρικὰ σχολεῖα καὶ νὰ παιδεύωσιν ὅπως ἂν αὐτοὶ θέλωσιν· οὔτε ἡ Μητρόπολις οὔτε ἄλλος τις δύναται νὰ ἐμποδίσῃ αὐτοὺς εἰς τοῦτο». Καὶ ἡ Κυβέρνησις δ' αὐτή, πᾶσαν μετὰ τῆς Ρωσσίας σύγκρουσιν φοβουμένη, ἀνέχεται πολλὰς τῶν Βουλγάρων ἀτασθαλίας, περιοριζομένη εἰς ἀνωφελεῖς ἀνακρίσεις καὶ ἀστυνομικὴν τῶν ταραξιῶν ἐπιτήρησιν, μετὰ πολλῆς προφυλάξεως προβαίνουσα εἰς συλλήψεις καὶ φυλακίσεις, καὶ ὅταν περιέρχωνται εἰς χεῖρας αὐτῆς ἔγγραφα ἐσχάτης προδοσίας, καθιστᾷ τοὺς Βουλγάρους ἔτι μᾶλλον θρασεῖς. Τούτου ἕνεκα ὁ μὲν βούλγαρος Ἀρχιμανδρίτης τῇ 8ῃ Μαρτίου ἐπεσκέφθη τοὺς ἐν Γιλδιρίμ γονεῖς, οὓς παρεκάλεσε καὶ πάλιν νὰ πέμπωσι νὰ τέκνα εἰς τὰ σχολεῖα τῶν Βουλγάρων. Εἰς ἀμοιβὴν δ' ὑπέσχετο καὶ ἀγορὰν ἐνδυμάτων τῶν παίδων χάριν τῶν

Digitized by Google

ἑορτῶν τοῦ Πάσχα· ἀλλ' οὐδὲν κατώρθωσεν ὁ λόγος τοῦ Πρωτοσυγγέλου, ἀνακαλέσας εἰς τὴν μνήμην πολλῶν τὸ οἰκτρὸν τέλος τῶν μετασχόντων τῶν αἰκισμῶν τοῦ Μητροπολίτου Διονυσίου καὶ ἐμπλησθέντες, φόβου ὁμοίων δεινῶν, ἔπαυσαν ἀναστρεφόμενοι μετὰ τῶν σχισματικῶν. Ὁ δὲ Πράκτωρ τῆς Βουλγαρίας τῇ 11ῃ Μαρτίου οἰκογενειακῶς μετέβη ἐφ' ἁμάξης εἰς Γιλδιρὶμ πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν διδασκάλων καὶ τῶν βουλγαρικῶν οἰκογενειῶν, ἠκολούθουν δ' αὐτῷ πεζῇ τὰ κοράσια τοῦ ἐν τῷ ἄστει οἰκοτροφείου μετὰ τῶν διδασκαλισσῶν. Τῶν ἐν Γιλδιρὶμ σχολείων κενωθέντων, οἱ Βούλγαροι ὡδήγουν ἐκεῖ τοὺς ἐν Σιρὶκ-μεϊδὰν μαθητὰς καὶ τοὺς ἐν τῷ ἄστει οἰκοτρόφους, μεθ' ὧν ἐξήρχοντο εἰς περίπατον. Ἀλλ' ἡ τεχνητὴ αὕτη ἐπίδειξις καθ' ἑαυτὴν οὐδένα ἐκπλήττει. Οἱ ἐν Γιλδιρὶμ Ἕλληνες ἔχουσι χιλίας τριακοσίας ὀγδοήκοντα καὶ μίαν (1381) οἰκίας μετὰ 6156 ψυχῶν, ἐν ᾧ οἱ Βούλγαροι ἀριθμοῦσιν 23 οἰκίας μετὰ 72 ψυχῶν. Τοὺς ὀλίγους τούτους Βουλγάρους οὐδ' ὁ πρόξενος τῆς Ῥωσσίας ἀπαξιοῖ νὰ ἐπισκέπτηται. Καίτοι δ' ἡ φυσικὴ ὑπεροχὴ τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ ἐπισκοτίζει πᾶσαν φαινομένην τῶν Βουλγάρων αἴγλην, οὗτοι οὐδόλως ὑποχωροῦσιν· ἐν συνειδήσει ψευδόμενοι καὶ εἰς τὸν τύπον τῆς Σόφιας κατήγγειλαν τὴν ἑλληνικὴν Μητρόπολιν καὶ τοὺς Ἕλληνας Ἀδριανουπόλεως, ὡς καταδιώκοντας αὐτούς. Τίνες δ' οἱ πράγματι καταδιωκόμενοι ἐν Ἀδριανουπόλει, ἀποδεικνύει τὸ ἑξῆς: Ὁ τῶν Κυριῶν Σύλλογος «Ὁμόνοια», ἐπιθυμῶν νὰ τελέσῃ τὰς ἐξετάσεις τῶν νηπίων ἐν τῷ νεοδμήτῳ Νηπιαγωγείῳ τῇ 3ῃ Ἰουνίου, ἀπετόλμησεν, ἄνευ ἀδείας τῆς Κυβερνήσεως, ν' ἀνοίξῃ τὰς πύλας τούτου· ἀλλὰ μετὰ δύο ἡμέρας ὁ Νομάρχης ἀπέστειλεν ἔγγραφον εἰς τὴν Μητρόπολιν, ἐν ᾧ, κατακρίνων τὰ γενόμενα, δηλοῖ, ὅτι τοῦ λοιποῦ ἀπαγορεύει τὴν χρῆσιν τοῦ κτιρίου καὶ ὡς ἐργαστηρίου καὶ ὡς ἁπλοῦ οἰκήματος· ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει ἀπειλεῖ τὴν κατεδάφισιν τούτου. Καὶ ὅμως οἱ Βούλγαροι, ἀγοράσαντες ἀπέναντι τοῦ Ζαππείου Παρθεναγωγείου εὐρύχωρον οἴκημα μετὰ κήπου ἀπὸ τοῦ παρελθόντος Σεπτεμβρίου (1901), παρὰ πάντα νόμον καὶ παρὰ πάσας τὰς διαμαρτυρίας τῆς Μητροπόλεως, μετέβαλον εἰς ἐκπαιδευτήριον τῶν ἀρρένων· μέλλουσι δὲ νὰ κτίσωσι καὶ οἰκοτροφεῖον, οὗ καὶ τὰ θεμέλια ἐτέθησαν ἤδη.

Ἀπὸ ἐτῶν ὑπὸ τοιούτους ὅρους οἱ Βούλγαροι ἐπιτιθέμενοι τοιαῦτα διαπράττουσι, τοιαῦτα δὲ καὶ οἱ Ἕλληνες ἄνευ τινὸς προστασίας ἀμυνόμενοι. Ἀλλ' ὁ πολὺς Σαράφωφ ἐν Βελιγραδίῳ ἐδήλωσεν, ὅτι «εἶνε περιττὴ πλέον πᾶσα εἰς Μακεδονίαν καὶ Θρᾴκην ἀποστολὴ διδασκάλων καὶ βιβλίων.» Ταῦτα εἶπε τὸ δεύτερον ἐντὸς τοῦ 1902, περιελθὼν κατ' Αὔγουστον τὴν Μακεδονίαν, ἧς τὰ βόρεια Βούλγαροι καὶ μέλη τοῦ Κομιτάτου κατέστησαν ἀνάστατα καὶ ἠνάγκασαν τὴν Τουρκίαν, φοβουμένην τὰς ἑορτὰς τῆς Σίπκας, νὰ καλέσῃ εἰς τὰ ὅπλα τοὺς ἐφέδρους τῆς Μακεδονίας (8 Σεπτ). Τὸ μεταξὺ Γευγελῆ καὶ Βοδενῶν λεκανοπέδιον Καρατζόβας τότε ἦν ἐν κινδύνῳ, χάριν δὲ ἀσφαλείας οἱ ἐκ Βοδενῶν καὶ τῶν πέριξ Ἕλληνες κατέφυγον εἰς Νάουσταν φοβούμενοι ἐπίθεσιν τῶν Βουλγάρων. Καὶ αὕτη μὲν ἀπεσοβήθη· ἀλλ' οἱ κάτοικοι τῶν

Digitized by Google

χωρίων Σαρακίνοδο, Μπάουκο καὶ Σπόροκο ἐτράπησαν πανοικοὶ εἰς τὰ ὄρη, ὡς καὶ οἱ τοῦ χωρίου Γεῦσιν, μετὰ τὸν φόνον τοῦ εἰσπράκτορος καὶ τῶν τριῶν χωροφυλάκων. Τούτων πολλοί, καθ' ἃ βεβαιοῦται, προτροπῇ τῆς Κυβερνήσεως ἐπέστρεψαν εἰς τὰς ἑστίας αὐτῶν. Τὰ δὲ καθ' ἑκάστην μεταξὺ Βουλγάρων καὶ Τούρκων γινόμενα δίδουσιν ἀφορμὴν εἰς τὸν εὐρωπαϊκὸν τύπον νὰ ποιῆται συνεχῶς λόγον μόνον περὶ Βουλγάρων ἐν Μακεδονίᾳ, ὡς ἀγωνιζομένων ὑπὲρ τῆς αὐτῶν ἐλευθερίας· οὕτως ἡ Εὐρώπη δύναται νὰ σχηματίσῃ ἐσφαλμένην περὶ τῶν ἐν αὐτῇ Ἑλλήνων κρίσιν, ὅταν ἐπέλθῃ ὁ χρόνος τῆς λύσεως τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος, ἣν οἱ Βούλγαροι ἐπισπεύδουσι. Τούτου ἕνεκεν ἐπιβάλλεται τοῖς Ἕλλησι σοβαρὰ καὶ σύντονος σκέψις περὶ τοῦ πρακτέου αὐτοῖς. Οἱ σύνοικοι λαοὶ τῆς Τουρκίας ἐν γένει, βαρύτατα φέροντες τὴν κακοδιοίκησιν, ἀναφανδὸν κηρύττουσιν, ὅτι προτιμῶσι τῆς ὑπαρχούσης οἱανδήποτε ἄλλην χριστιανικὴν Κυβέρνησιν, καὶ ἐπειδὴ «μῖσος οὐ πολὺ ἀντέχει,» ἡ τῶν Βουλγάρων κατὰ τῆς Τουρκίας δρᾶσις, γινομένη ἄνευ συμπράξεως ἢ ἀντιπράξεως ἄλλου τινός, διεγείρει ἐν τέλει τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν ὁμοφύλων καὶ ἀπειλεῖ τὴν ἐπέκτασιν τῆς βουλγαρικῆς ἐπιρροῆς καὶ εἰς ζώνας ἀποκλειστικῶς ἑλληνικὰς καὶ ἑλληνιζούσας. Ὅθεν ἀνάγκη καὶ οἱ Ἕλληνες, μεριμνῶντες περὶ τῶν ἐν Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ ὁμοφύλων, νὰ δρῶσιν ἐνδελεχῶς καὶ σκοπίμως.

Καὶ περὶ μὲν τῆς ἐν Θράκῃ δράσεως φρονοῦμεν, ὅτι αὕτη δέον νὰ τείνῃ εἰς τὴν διὰ τῶν σχολείων καὶ τῆς Ἐκκλησίας ὄντως ἐθνικὴν καὶ θρησκευτικὴν τῶν κατοίκων μόρφωσιν. Περὶ δὲ τῆς Μακεδονίας νομίζομεν, ὅτι ἡ τοιαύτη δρᾶσις, καὶ ἂν ὑπάρχωσιν ἐθνικῶς μεμορφωμένοι διδάσκαλοι καὶ ἱεροκήρυκες, δὲν ἀρκεῖ μόνη. Ἀνάγκη καὶ ἑτέρας τινὸς δράσεως· ποίου εἴδους δρᾶσις, τοῦτο δύνανται οἱ ἁρμόδιοι μετὰ ὥριμον σκέψιν εὑρόντες νὰ θέσωσιν εἰς ἐνέργειαν. Πρὸ παντὸς ἀνάγκη νὰ ἐννοήσωμεν, ὅτι ἐν Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ διὰ τῶν Βουλγάρων ἐργάζεται ἡ Ῥωσσία. «Ἐνισχύετε ὑμᾶς αὐτούς, ὀλιγώτερον πολιτεύεσθε καὶ ἔστε βέβαιοι, ὅτι μεταξὺ ὑμῶν ἵσταται ἡ Ῥωσσία,» εἶπεν ὁ κόμης Ἰγνάτιεφ πρὸς τοὺς ἐν Σοφίᾳ Βουλγάρους, κατὰ τὸν «*Νέον Ἐλεύθερον Τύπον*» τῆς 27ης Σεπτεμβρίου ἐ.ἔ. Δὲν εἶναι ἆρά γε δυνατὸν καὶ ἡμεῖς ν' ἀξιωθῶμεν τοιαύτης τινὸς παραινέσεως καὶ ἐνθαρρύνσεως ἐκ μέρους μεγάλης τινὸς Δυνάμεως πρὸ πάσης ἄλλης δράσεως; Τοῦτο ἀπὸ καρδίας εὐχόμεθα, ἵνα μὴ ὁ Πανσλαυϊσμὸς ὑπερισχύσας ἀπορροφήσῃ ἡμᾶς.

Ἀδριανουπολίτης.

Digitized by Google

ΙΔΡΥΣΙΣ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ" ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ

Ἡ Ἑταιρεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὡς ἓν τῶν μέσων, δι' οὗ δύναται νὰ συνδεθῇ μετὰ τοῦ ἐλευθέρου, τοῦ ὑποδούλου καὶ τοῦ ἐν διασπορᾷ Ἑλληνισμοῦ, καὶ νὰ συγκοινωνοῖ μετ' αὐτοῦ, ἐθεώρησε τὴν σύστασιν ἁπανταχοῦ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τμημάτων αὐτῆς. Πρὸ πολλοῦ ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας κ. Ν. Καζάζης εἶχεν ὑπ' ὄψει τὴν σύστασιν τοιούτου Τμήματος ἐν Παρισίοις, ἀλλὰ δὲν συνέτρεχον αἱ περιστάσεις· εὐτυχῶς, μεταβὰς φέτος εἰς Παρισίους καὶ εὑρὼν εὔθετον τὴν περίστασιν, συνεκάλεσεν ἅπασαν τὴν ἐκεῖ ἑλληνικὴν παροικίαν εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν **Ἐπιστημονικῶν Ἑταιρειῶν** καὶ μετὰ διάλεξιν κατάλληλον ἐπὶ τοῦ φλέγοντος μακεδονικοῦ ζητήματος, εἰς ἣν παρευρέθησαν ἅπαντες οἱ ἐν Παρισίοις παρεπιδημοῦντες καὶ ἐγκατεστημένοι Ἕλληνες, προέβη εἰς τὴν σύστασιν τοῦ Τμήματος, θέσας αὐτὸ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ ἐκεῖ ἀπὸ πολλοῦ ἐγκατεστημένου καὶ διακεκριμένου ἰατροῦ κ. Σ. Κλάδου, εἰς τὴν φιλοπατρίαν καὶ τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν δραστηριότητα τοῦ ὁποίου μεγάλως ἐλπίζει ἡ Ἑταιρεία.

Τὴν σύστασιν τοῦ ἐν Παρισίοις Τμήματος τούτου τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐχαιρέτησε σύσσωμος ὁ ἑλληνικὸς τύπος, ὡς καὶ ἀνηγγέλθη δὲ καὶ παντοῦ διὰ τῶν τηλεγραφικῶν πρακτορείων, καὶ πολλαὶ τῶν παρισινῶν ἐφημερίδων εὐφήμως ἀνέφερον περὶ αὐτοῦ. Διὰ περισσοτέρας λεπτομερείας καταχωρίζομεν κατωτέρω μίαν ἐκ Παρισίων ἀνταπόκρισιν πρὸς ἀθηναϊκὴν ἐφημερίδα **«Σκρὶπ»** διδουσαν εἰκόνα τῶν κατὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ ἐν λόγῳ Τμήματος.

Ἡ σημασία τοῦ Τμήματος τούτου τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἶνε πολὺ μεγάλη, ὡς εὑρισκομένου ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν τοῦ κόσμου, ὁπόθεν ἡ φωνή του ὑπὲρ τῶν καταδυναστευομένων ἐθνικῶν ἡμῶν δικαίων δύναται ν' ἀκουσθῇ εἰς σύμπαντα τὸν πεπολιτισμένον κόσμον. Τὸ σπουδαιότερον καθῆκον τοῦ Τμήματος τούτου ἔσεται ἡ ὑπεράσπισις τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν συμφερόντων διὰ τοῦ γαλλικοῦ τύπου, ἡ ἀναίρεσις δημοσιευμάτων συκοφαντικῶν ἢ ὁπωσδήποτε ἐπιζημίων τῷ Ἑλληνισμῷ, καὶ ἡ δημοσίευσις βιβλίων ἀποκαλυπτικῶν τῆς δυνάμεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῶν ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου καὶ ἀλλαχοῦ δικαίων αὐτοῦ, καθόσον ἕνεκα ἐλλείψεως τοιούτου εἴδους ἐργασίας ὁ Ἑλληνισμὸς μεγάλως ἐζημιώθη, ἀφεθέντος ἀνοικτοῦ τοῦ σταδίου εἰς τοὺς ποικίλους ἡμῶν ἐχθροὺς νὰ δημοσιεύωσιν ἀνεξελέγκτως παντὸς εἴδους ἄρθρα καὶ συγγραφάς, δι' ὧν παρεπλανήθη ἡ δημοσία τῆς Εὐρώπης γνώμη, ἐπίσημός τε καὶ ἀνεπίσημος δι' ἰδεῶν ἐπιζημιωτάτων διὰ τὰ ἐθνικὰ ἡμῶν δίκαια καὶ ὠφελιμωτάτων διὰ τὰ τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν.

Digitized by Google

Σύμπας ὁ Ἑλληνισμὸς ἀτενίζει μετ' εὐχαριστήσεως καὶ ἐλπίδος πρὸς τὸ ἐν Παρισίοις Τμῆμα τοῦτο τοῦ Ἑλληνισμοῦ, εἰς δὲ τ' ἀποτελέσοντα αὐτὸ μέλη, καὶ ἰδίως τὸν Πρόεδρον αὐτοῦ κ. Σ. Κλάδον, ἀπόκειται νὰ δικαιώσῃ τὰς ἐθνικὰς ταύτας προσδοκίας.

Τὸ ἐν Παρισσίοις ἔγκριτον καὶ μεγάλης διαδόσεως περιοδικὸν «Renaissance Latine» ἐν τῷ τελευταίῳ αὐτοῦ τεύχει γράφει τὰ ἑξῆς ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἔργον τοῦ ἡμετέρου Προέδρου ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς γαλλικῆς Δημοκρατίας.

«Τῇ 28 Αὐγούστου ἐν τῷ μεγάρῳ τῶν Ἐπιστημονικῶν Ἑταιρειῶν (Sociétés savantes) ἐγένετο λίαν ἐνδιαφέρουσα διάλεξις ὑπὸ τοῦ Πρυτάνεως τοῦ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίου Κ. Νεοκλέους Καζάζη περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς Μακεδονίας καὶ εἰδικώτερον περὶ τῶν ἀναμφισβητήτων δικαίων τῆς Ἑλλάδος ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ.

«Εἰ καὶ πολὺ δυσκόλως κατωρθοῖ τις νὰ συναθροίσῃ δημόσιον ἐν πλήρει Αὐγούστῳ, ἐσκορπισμένον ἀνὰ τὰς διαφόρους παραθαλασσίους πόλεις, οὐχ ἧττον ὅμως μέγας ἀριθμὸς Ἑλλήνων ἀνταπεκρίθη εἰς τὴν πρόσκλησιν τοῦ Κ. Καζάζη· οὕτω δὲ ἐνώπιον πολυπληθοῦς ἀκροατηρίου ἔλαβε τὸν λόγον ὁ διαπρεπὴς ἀγορητής.

«Κατ' ἀρχάς, ὑπομιμνήσκων τὴν δύναμιν τοῦ φιλοπάτριδος συναισθήματος παρ' ἅπασι τοῖς Ἕλλησι, κατέδειξεν, ὅτι ἡ πρὸς τὴν ἑλληνικὴν πατρίδα ἀγάπη οὐδαμῶς δύναται νὰ χωρισθῇ τῆς πίστεως εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν. Τοῦτο ἀποδεικνύει σύνολος ἡ ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς Πατρίδος. Τὸ τοιοῦτον δ' ἐπιβεβαιοῦται καὶ διὰ τοῦ γεγονόνος, ὅτι ἅπασαι αἱ κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους ἐπιθέσεις ἐν ἀρχῇ ἐκαλύφθησαν ὑπὸ τὸν πέπλον τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐρίδων.

«Κατὰ τῆς ὀρθοδόξου ταύτης ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ἐπετέθη, ἀπὸ τοῦ 1840 ὁ Πορφύριος Οὐσπένσκης, ὑποβαλὼν τὴν πρότασιν, ὅπως αὕτη ἀντικατασταθῇ διὰ τῆς σλαυϊκῆς Ἐκκλησίας· ὑπὸ ἀνάλογον πρόσχημα καὶ οἱ Βούλγαροι, ὑποκριθέντες ὅτι ἐπιδιώκουσι τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτῶν αὐτονομίαν, ἐπέτυχον, ὑποστηριζόμενοι ὑπὸ τῶν Ῥώσσων, ὅλων τῶν πολιτικῶν αὐτῶν ἀπαιτήσεων, ἐγένετο δὲ χρεία ἁπάσης τῆς διπλωματίας τοῦ Λόρδου Σαλισβουρῆ πρὸς ἀναχαίτισιν τοῦ πανσλαυϊστικοῦ ἔργου. Ἐκ τῆς ἱστορικῆς δὲ ἀνασκοπῆς, ἣν ἐποιήσατο ὁ κ. Καζάζης, ἐδείχθησαν ἀριδήλως αἱ ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων ἀνθελληνικαὶ ἐξεγέρσεις.

«Παραλαμβάνων τὸν ἑλληνικὸν λαὸν ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τοῦ Ναυαρίνου, ὁ ἀγορητὴς μᾶς δεικνύει τὴν ἄμεσον τῆς Εὐρώπης ἔχθραν κατὰ τοῦ νεοτεύκτου βασιλείου. Θεωρητικῶς ἡ ἐξέγερσις ἄρχεται ἀπὸ 1830 διὰ τῶν ἔργων τοῦ Φαλλμεραϋερ, ἐν οἷς βεβαιοῦται ἡ ἐπικράτησις τοῦ σλαυϊκοῦ στοιχείου ἐν τῇ Ἀττικῇ καὶ τῇ Πελοποννήσῳ. Μετὰ δεκαετίαν ἐκηρύχθη ὁ Πανσλαυϊσμὸς ὑπὸ τοῦ Οὐσπένσκη, ἐπιδοκιμασθεὶς καὶ ὑπὸ μεγάλης μερίδος τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τύπου. Καὶ ὁ Μπλαγκή, συνεπὴς πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ἀποστολὴν (1840), ἀπεδέξατο τὴν πανσλαυϊστικὴν ἰδέαν, τῆς ὁποίας τὸν θρίαμβον κατ' ἐξοχὴν παρεσκεύασεν ὁ κριμαϊκὸς πόλεμος. Τέλος ἐν Μόσχᾳ τῷ 1867 καθιερώθη μετὰ μεθόδου τὸ πανσλαυϊστικὸν πρόγραμμα.

Digitized by Google

«Ἀπέναντι τῆς μεγάλης ταύτης κινήσεως, τί ἠδύνατο νὰ πράξῃ ὁ ἑλληνικὸς λαός, νεωστὶ ἀπελευθερωθεὶς καὶ ἀποκατασταθείς, ἀδύνατος νὰ ὑπερασπίσῃ ἑαυτόν, καθ' ἣν στιγμὴν καὶ αὐτὸς ὁ πᾶν ἄλλο ἢ φιλέλλην Μέττερνιχ ἐμέμφετο τὴν Εὐρώπην, διότι δὲν ἐδείχθη γενναιοτέρα πρὸς τὴν Ἑλλάδα ;

«Οἱ ἀτυχεῖς Ἕλληνες οὐ μόνον δὲν ἠδύναντο νὰ ὑπερασπίσωσιν ἑαυτούς, ἀλλὰ προσέτι ἠπειλοῦντο καὶ τὰ συμφέροντα αὐτῶν ἔν τε τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ τῇ Ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ. Ἀπέναντι τῶν ἑλληνικῶν ἐπὶ τῆς Μακεδονίας ἀξιώσεων, ἰδοὺ τίνες ἠγείροντο.

«1ον Οἱ Βούλγαροι, οἵτινες, καίπερ μὴ ἀνήκοντες εἰς τὴν σλαυϊκὴν φυλήν, ὑπέστησαν οὐχ ἧττον τὴν ἐπίδρασιν αὐτῆς, ὑφ' ἧς ἀφωμοιώθησαν καὶ γλωσσικῶς· εἴδομεν τὰ πολιτικὰ γεγονότα τοῦ 1876-1877, καταλήξαντα εἰς τὴν δημιουργίαν νέας ἐπαρχίας, τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ἥτις ἔδει ν' ἀπολαύῃ ἡμιαυτονομίας καὶ ἥτις ὅμως, τῇ ὑποστηρίξει τῆς Ρωσσίας, τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Ἀγγλίας, τάχιστα ὑπέκυψεν ὑπὸ τὴν βουλγαρικὴν ἐπίδρασιν.

«Οἱ Βούλγαροι ἐπεβλήθησαν ἐξ ἄλλου διὰ τῆς βαρβαρότητος καὶ διὰ τῶν ἀκατανομάστων ἐγκλημάτων· πανταχοῦ ἡ βασιλεία των εἶνε ἡ τῆς τρομοκρατίας.

«Ἄγνωστοι μέχρι τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἐξήχθησαν ἐκ τῆς ἀφανείας ὑπὸ τῆς πανσλαυϊστικῆς πολιτικῆς, ἵνα καταστῶσι τὸ ὄργανον τῆς ἀνθελληνικῆς ἐξεγέρσεως.

«2ον. Οἱ Ρωμοῦνοι : οὗτοι ἀντὶ μεγάλων δαπανῶν ἐδημιούργησαν σχολὰς ἐν Μακεδονίᾳ, ἐν τούτοις ὅμως ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν εἶνε μηδαμινή.

«3ον. Ὅλως ἐσχάτως οἱ Σέρβοι ἤγειρον ἐπίσης ἀξιώσεις ἐπὶ τῆς Μακεδονίας, ὁ V. Bérard, ἐπισκεφθεὶς τὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ σέρβον Πρόξενον, ἔμαθε παρ' αὐτοῦ ὅτι ὁ τόπος ἦτο πλήρης Σέρβων, ἀλλ' ὅμως ὁ κ. V. Bérard ὁμολογεῖ ὅτι ἐκτὸς τοῦ Σέρβου προξένου οὐδένα ἄλλον Σέρβον συνήντησεν ἐκεῖ.

«Τοιαῦται εἶνε αἱ τρεῖς χῶραι, αἱ διαμφισβητοῦσαι πρὸς τὴν Ἑλλάδα τὰ ἐν Μακεδονίᾳ δίκαια.

«Ἀλλ' ἡ στατιστικὴ τί ἀποδεικνύει ἡμῖν ; Βεβαίως τὰ ἔγγραφα εἶνε στοιχειώδη καὶ αἱ ἐνδείξεις εἶνε μόνον κατὰ προσέγγισιν. Ἀλλ' οἱ ἀριθμοὶ δὲν εἶνε ὀλιγώτερον διδακτικοί.

«Δύναταί τις νὰ ὑπολογίσῃ ἐν συνόλῳ τὸν πληθυσμὸν τῆς Μακεδονίας εἰς δύο καὶ πλέον ἑκατομμύρια, μεταξὺ τῶν ὁποίων περίπου 700.000 εἶνε Μουσουλμᾶνοι, μόλις 600.000 Σλαῦοι, Βούλγαροι καὶ Σέρβοι, 75.000 Ἑβραῖοι, καὶ 700.000 Ἕλληνες, τῶν ὁποίων τινές, ἀληθῶς εἰπεῖν, ἐξηναγκάσθησαν νὰ δεχθῶσι τὴν βουλγαρικὴν γλῶσσαν κατόπιν τῶν διωγμῶν, οὓς ὁ Ἑλληνισμὸς ὑπέστη· ὅθεν ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην χώραν μάλιστα ἡ Ἑλλὰς κέκτηται δικαιώματα ἐπὶ τῆς Μακεδονίας. Ἱστορικῶς δὲν δύναται νὰ λησμονηθῇ, ὅτι ὁ Φίλιππος καὶ ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ὑπῆρξαν Ἕλληνες ἐν τῇ πραγματικότητι, τῶν ὁποίων τὸ πανελληνιστικὸν πρόγραμμα παρενοήθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων.

Digitized by Google

«᾿Αλλ᾿ ἡ μέχρι τοῦδε δρᾶσις τῆς ῾Ελλάδος ὑπῆρξε καθαρῶς θεωρητική.

«Εἶνε ἀνάγκη, ὅπως προπαγάνδα δραστηριωτέρα, καταστήσῃ γενικῶς γνωστὴν τὴν ἀναμφισβήτητον ἀλήθειαν, ἄγνωστον μέχρι τοῦδε ἐν Εὐρώπῃ.

«Εἶνε ἀξιοθρήνητον, ὅτι δὲν ἐξηλέγχθησαν εἰσέτι τὰ ψεύδη τῶν στατιστικῶν, τὰ ὁποῖα εὑρίσκει τις λ. χ. ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ **de Laveleye** «**῾Η Χερσόννησος τοῦ Αἵμου**». ᾿Ενόσῳ δὲ ἡ ἀλήθεια δὲν γνωσθῇ, ἀδύνατον νὰ ἔχῃ ὁ ῾Ελληνισμὸς ὀπαδοὺς ἐν Εὐρώπῃ. ῾Ο Κ. Καζάζης εὔχεται ὅπως αἱ ἐργασίαι πάντων συντελέσωσιν εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἀληθείας ταύτης, καὶ καταλήγει πιστεύων εἰς τὸ μέλλον τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος.»

Παταγώδη χειροκροτήματα ἐκάλυψαν πολλάκις τὴν λίαν ἐνδιαφέρουσαν καὶ ἐμβριθῆ ταύτην διάλεξιν.

(Κατὰ μετάφρασιν **Εὐμολπίδου**)

*῾Η ἀθηναϊκὴ ἐφημερὶς «**Σκρὶπ**» ἐδημοσίευσεν ὑπὸ χρονολογίαν 21 Αὐγούστου ἐ. ἔ. τὴν ἀκόλουθον ἀνταπόκρισιν τοῦ ἐν Παρισίοις ἀνταποκριτοῦ της:*

«ΠΑΡΙΣΙΟΙ, 16 Αὐγούστου. ῏Ητο εὐτυχὴς ἰδέα καὶ ὑποθέτω, ὅτι δὲν θὰ μείνῃ ἄγονος.

«῾Ο παρεπιδημῶν ἐνταῦθα Καθηγητὴς τοῦ Δικαίου καὶ Πρύτανις τοῦ ᾿Εθνικοῦ Πανεπιστημίου κ. Καζάζης ἐσκέφθη νὰ δημιουργήσῃ ἐν Παρισίοις, ἐν τῷ κέντρῳ τούτῳ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ κόσμου, ἐν οἱονεὶ παράρτημα τῆς ῾Εταιρείας τοῦ «**῾Ελληνισμοῦ**», ὅπως ἑκάστοτε καὶ ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ ἐν ᾿Αθήναις κέντρου διαφωτίζῃ τὴν γαλλικὴν δημοσιογραφίαν καὶ δι᾿ αὐτῆς τὸ μέγα κοινὸν τῆς Εὐρώπης ἐπὶ τῆς ἀληθοῦς καταστάσεως τῶν πραγμάτων ἐν τῇ ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ καὶ ἐπὶ τῶν καθ᾿ ἡμέραν ἀναφυομένων σχετικῶν ζητημάτων.

«᾿Απετάθη διὰ τοῦ «Συλλόγου τῶν Σπουδαστῶν» πρὸς τὴν ἑλληνικὴν παροικίαν, ἣς ἠθέλησεν, ὑπομιμνήσκων τὰς ἀπὸ αἰώνων καὶ νῦν εἴπερ ποτὲ ἀντιδράσεις ἐναντίον τῆς ἑνότητος τοῦ ῾Ελληνισμοῦ καὶ ἀποκαλύπτων τὰς ἐπιτηδείως διαδοθείσας πεπλανημένας ἰδέας, νὰ ζητήσῃ τὴν ἄμεσον συνεργασίαν εἰς ἀπόκρουσιν τοῦ ἀπειλοῦντος τὸν ῾Ελληνισμὸν κινδύνου.

«῾Η ἑλληνικὴ παροικία ἔσπευσεν ἀθρόα τὴν ἑσπέραν τῆς χθὲς εἰς τὸ μέγαρον τῶν ᾿Επιστημονικῶν ῾Εταιριῶν τῆς ὁδοῦ Σερπάντ, ὅπου συνεδρίαζεν ὁ Σύλλογος τῶν Σπουδαστῶν, ἵν᾿ ἀκούσῃ τὴν Διάλεξιν ταύτην.

«῾Η αἴθουσα ἦτο πλήρης. Διακόσιοι τοὐλάχιστον ῞Ελληνες ἦσαν συνηγμένοι ἐκεῖ, οὓς συνέδεον μετὰ τῆς ἐθνικότητος καὶ αἱ αὐταὶ ἰδέαι καὶ πόθοι, πολλοὶ ἐκ τῶν πρωτευόντων τῆς ἑλληνικῆς παροικίας, ὅσοι δὲν ἀπουσίαζον κατὰ τὴν ὥραν ταύτην ἐκ Παρισίων, πλεῖσται κυρίαι ἐνδημοῦσαι ἢ παρεπίδημοι καὶ ἀθρόοι οἱ ἐπιστήμονες, οἱ συμπληροῦντες ἐνταῦθα τὰς σπουδάς των.

Digitized by Google

«Παρίσταντο δὲ καὶ Γάλλοι, εἰ καὶ ἀγνοοῦντες τὴν ἑλληνικήν, καὶ ἀντιπρόσωποί τινες τοῦ παρισινοῦ Τύπου.

«Ὡς τιμητικὸν δὲ προεδρεῖον παρεκάθηντο ἐκ τῶν ἡμετέρων ὁ ἰατρὸς κ. Κλάδος, ὁ Γραμματεὺς τῆς Πρεσβείας κ. Ἀγκωνάκης, ἀπόντος τοῦ κ. Δηληγιάννη, καὶ ὁ σοφὸς Οἰκονομολόγος καὶ ἐκ τῶν μελῶν τοῦ Ἰνστιτούτου κ. Αἰμίλιος Βόρμς.

«Ὁ κ. Καζάζης ἠγόρευσεν—ἐκ στήθους καὶ ἐννοεῖται ἑλληνιστὶ—μετὰ τῆς συνήθους αὐτῷ εὐφραδείας, ἀλλὰ πρὸ πάντων μετὰ πειστικότητος, ἅτε, ὡς ἐκ τῶν εἰδικῶν αὐτοῦ μελετῶν ἐπὶ τοῦ ζητήματος, ἔχων πρόχειρα πάντα τὰ ἐπιχειρήματα.

«Ὑπέμνησε τὴν εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐπιούσης τῆς ἱδρύσεως τοῦ ἑλληνικοῦ Βασιλείου ἀρξαμένην ἀντίδρασιν καὶ ἀφηγήθη ὅλην τὴν σειρὰν τῶν κατὰ καιροὺς ὑποχθονίων ἐνεργειῶν ἐναντίον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀπὸ τοῦ Φαλμεράϋερ καὶ τοῦ Οὐσπένσκη μέχρι τῶν τελευταίων ἡμερῶν, πάσας τὰς μικρορραδιουργίας τῶν ξενικῶν κομιτάτων, τὰς ἐθελουσίας ἢ ἐξ ἀγνοίας πλάνας τῶν Εὐρωπαίων, κατέδειξε δὲ συγχρόνως δι' ἀριθμῶν τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου καὶ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἐν Θρᾴκῃ καὶ καθ' ὅλην τὴν ἑλληνικὴν Χερσόνησον.

«Ὁ λόγος αὐτοῦ ἠκούσθη μεθ' ὅλης τῆς προσοχῆς καὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ ἡ ὁμήγυρις ὅλη ἐχειροκρότει ἐνθουσιωδῶς εἰς πᾶσαν αὐτοῦ ἰδέαν καὶ γνώμην.

«Ὁ κ. Καζάζης προέτεινε τὴν ἵδρυσιν καὶ ὑπεστήριξε τὴν ἀνάγκην τῆς ἱδρύσεως ἐν Παρισίοις ἰδίου τμήματος τῆς Ἑταιρίας τοῦ «Ἑλληνισμοῦ», ὑπέδειξε δὲ καὶ τὸ στάδιον τῆς ἐνεργείας του.

«Εἰς ἐκείνους, οἵτινες θὰ διευθύνωσι τὸ Τμῆμα τοῦτο, ἐναπόκειται νὰ δικαιώσωσι τὰς προσδοκίας του, ἐπιζητοῦντες τὴν συνδρομὴν τοῦ κατ' ἐξοχὴν διεθνοῦς γαλλικοῦ τύπου καὶ ὑποβοηθοῦντες συγχρόνως αὐτὸν διὰ σχετικῶν ἑκάστοτε ἀνακοινώσεων εἰς τὴν διαφώτισιν τῆς κοινῆς ἐν Εὐρώπῃ γνώμης.

«Ὁ κ. Καζάζης ἔσχε μακρὰν συνέντευξιν σήμερον μεθ' ἑνὸς τῶν συντακτῶν τοῦ **Φιγαρώ**, ἣν πιθανώτατα θὰ ἴδωμεν αὔριον δημοσιευομένην,

«Καὶ θὰ εἶνε ἡ ἀφετηρία αὕτη, τὸ πρῶτον σύνθημα, ἃς ἐλπίσωμεν, τῆς φιλελληνικῆς δράσεως τοῦ γαλλικοῦ Τύπου».

(Κ. Ξένος)

Digitized by Google

Η ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΑΛΒΑΝΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΗΜΕΤΕΡΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ

Ἡ **Ἀκρόπολις** ἐδημοσίευσε τὴν ἀκόλουθον συνέντευξιν μετὰ τοῦ Γερμανοῦ διπλωμάτου Βαρώνου Λάγκβερτ περὶ τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος, ἔχουσαν ὡς ἑξῆς:

—«Ἠδύνασθε, παρακαλῶ, νὰ μᾶς πληροφορήσατε τὴν ἀληθῆ κατάστασιν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ συμβαινόντων; ἠρώτησεν αὐτὸν ὁ συντάκτης τῆς **Ἀκροπόλεως**.

—«Πρῶτον δὲν εἶμαι εἰς θέσιν νὰ σᾶς δώσω πληροφορίας ἀκριβεῖς, συνεπῶς οὔτε δύναμαι νὰ προμαντεύσω ποίαν τροπὴν θὰ λάβῃ τὸ μακεδονικὸν ζήτημα. Ἀπό τινος χρόνου εὑρισκόμενοι ἐνταῦθα καὶ μακρόθεν ἀντιλαμβανόμενοι τὰ ἐν Μακεδονίᾳ συμβαίνοντα, εἴμεθα εἰς ἧττον εὐνοϊκὰς συνθήκας ν' ἀποκτήσωμεν σαφῆ ἔννοιαν τῶν πραγμάτων καὶ πολὺ ὀλιγώτερον νὰ ἐκφέρωμεν ὡρίμους καὶ ἀντικειμενικὰς σκέψεις. Ἠθέλομεν ἔχει ἀκριβῆ τὴν ἰδέαν περὶ τῶν μακεδονικῶν, ἐὰν ἐσυγχρωτιζώμεθα μὲ τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει κύκλους, ἢ ἐὰν ἠθέλομεν μεταβῆ ἐπιτοπίως νὰ ἐξετάσωμεν τὴν Μακεδονίαν. Σήμερον ἡ νεωτέρα διπλωματία εἶνε μία τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν (une des sciences exactes). Ὀφείλουν οἱ διπλωμάται ἐπιτοπίως ν' ἀντιλαμβάνωνται τὰ γεγονότα καὶ ἔπειτα νὰ κρίνουν περὶ αὐτῶν.

«Οὐδαμῶς δὲ νὰ βασίζωνται ἐπὶ τῶν διαδόσεων, ἤτοι τῶν γραφομένων, ἅτινα καθ' ἑκάστην πληροῦσι τὰς ἐφημερίδας, δὲν λέγω μόνον τὰς ἑλληνικάς, ἀλλὰ καὶ σύμπαντα τὸν γερμανικὸν καὶ αὐστριακὸν τύπον. Ἐν γένει ἀπὸ τὴν διεθνῆ δημοσιογραφίαν ἀδύνατον νὰ λάβῃ τις ἀκριβῆ τῶν ζητημάτων γνῶσιν. Καὶ τοῦτο ὄχι μόνον περὶ τοῦ μακεδονικοῦ, ἀλλὰ καὶ περὶ οἱουδήποτε ἄλλου.

«Περὶ τῆς ἀληθοῦς καταστάσεως τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος ἠδύνασθε νὰ λάβητε ἀκριβεστέρας πληροφορίας ἐκ τοῦ ὑμετέρου Ὑπουργείου ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἀκριβῶς δὲν γνωρίζει τίποτε, διότι ἐπιτοπίως δὲν ἐξηκρίβωσε τὰ συμβαίνοντα.

«Ὑμεῖς, ὅστις συνεργάζεσθε εἰς τὴν «Ἀκρόπολιν», ἢ ἄλλος τις ἠδύνασθε νὰ διαφωτίσητε καὶ τὴν Κυβέρνησιν καὶ τὴν κοινὴν γνώμην, ἐὰν ἀπεφασίζετε νὰ μεταβῆτε ἐπὶ τόπου καὶ διατρέξητε πᾶσαν τὴν Μακεδονίαν.

«**Ἡμεῖς ἐξετιμήσαμεν μετὰ ἰδιαιτέρας προσοχῆς τὰς μελέτας καὶ διαλέξεις τοῦ κ. Καζάζη**, τὰς ὁποίας ἔκαμε κατόπιν ἐπιτοπίας ἐρεύνης ἐν Μακεδονίᾳ καὶ εἰς τὰ ἄλλα διαμερίσματα τῆς Τουρκίας. Ὁ Πρύτανις τοῦ Πανεπιστημίου σας **πολλὰ σκοτεινὰ σημεῖα ἐφώτισε καὶ ἠρύσθημεν σπουδαιοτάτας πληροφορίας. Ὁ κ. Καζάζης δύναται νὰ σᾶς πληροφορήσῃ πλείονα περὶ τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος.**

«Ὄχι μόνον ὁ ἑλληνικὸς τύπος, ἀλλὰ καὶ ὁ γερμανικὸς καὶ ἐν γένει ἅπας ὁ διεθνὴς τύπος συνειθίζει δι' ὁποιονδήποτε ζήτημα νὰ διεγείρῃ τὴν κοινὴν γνώμην, νὰ γράφῃ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερα, εἰς τρόπον ὥστε νὰ τὴν ἐξερεθίζῃ καὶ νὰ τὴν φανατίζῃ. Αὐτὸ συμβαίνει σήμερον καὶ περὶ τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος, ἐκ τοιού-

Digitized by Google

των δὲ μεθόδων τοῦ διαπραγματεύεσθαι τὸ ζήτημα, ὅσον ἀφορᾷ τὰ μακεδονικά, ἐπῆλθε μεγάλη σύγχυσις εἰς τοὺς διπλωματικοὺς κύκλους.

«Δὲν γνωρίζομεν τί τέξεται ἡ ἐπιοῦσα, διότι δὲν εἴμεθα προφῆται. Ὀφείλομεν ὅμως νὰ εἴμεθα πάντοτε προσεκτικοὶ καὶ ἄγρυπνοι, νὰ παρακολουθῶμεν πάντα τὰ συμβαίνοντα ἐν τῇ ἀνελίξει τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος. **Νὰ ἔχωμεν τὰ μάτια μας τέσσερα.**

— «Νομίζετε ὅτι εἶνε δυνατὴ ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ΚΔ' ἄρθρου τοῦ ΙΓ' Πρωτοκόλλου τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου;

— «Τοῦτο μᾶς εἶνε ἄγνωστον. Οὐδὲν δυνάμεθα νὰ προΐδωμεν. Ἡ ἀνέλιξις τῶν μακεδονικῶν καὶ ἡ φορὰ τῶν πραγμάτων θὰ τὸ ἀποδείξῃ. Ἡμῶν καθῆκον εἶνε νὰ παρακολουθῶμεν τί συμβαίνει σήμερον, περὶ τοῦ τί θὰ σύμβῃ αὔριον οὐδεμίαν ἀκριβῆ σκέψιν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξωτερικεύσωμεν.

— «Νομίζετε ὅτι τὸ μακεδονικὸν ζήτημα ἀείποτε θὰ τὸ λύσουν τὰ μικρὰ κράτη ἢ αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις;

— «Σᾶς εἶχον εἰπῇ καὶ προλαβόντως, ὅτι οὐδεὶς δύναται ν' ἀποφανθῇ περὶ μελλόντων γενέσθαι, καθότι δὲν εἴμεθα προφῆται νὰ τὸ προμαντεύσωμεν. Οὐδείς, ἐπαναλαμβάνω, δύναται νὰ προεικάζῃ ἐκ τῶν προτέρων, ὅσον καὶ ἂν εἶνε διακεκριμένος διπλωμάτης. Ὡς εἶπον καὶ ἀνωτέρω, **δὲν πρέπει νὰ μᾶς διαφεύγῃ ἡ προσοχὴ εἰς τὸ νὰ παρακολουθῶμεν κατὰ πόδας τὴν ἀνέλιξιν τῶν συμβαινόντων ἐν Μακεδονίᾳ καὶ νὰ ἔχωμεν πάντοτε ἀνοικτὰ τὰ μάτια εἰς τὸ μακεδονικὸν κίνημα.**

— «Νομίζετε ὅτι ἡ αὐστρορρωσσικὴ συνεννόησις περιλαμβάνει τὴν ὑπόθεσιν τῆς θετικῆς ἐνεργείας εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἐν περιπτώσει ἢ μακεδονικῆς ἐπαναστάσεως ἢ ἐνόπλου ἐπεμβάσεως τινὸς τῶν κρατῶν τοῦ Αἵμου;

— «Ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Ρωσσία διὰ τῆς μεταξὺ αὐτῶν ὑπαρχούσης συνεννοήσεως εἶνε διατεθειμέναι νὰ διατηρήσωσι τὸ καθεστὼς ἐν Μακεδονίᾳ. **Τὸ παρὸν κίνημα, εἴτε ὡς ἀνταρσία, εἴτε ὡς ἀληθὴς ἐπανάστασις καὶ ἐὰν χαρακτηρισθῇ ἔχει τὴν αὐτὴν σημασίαν καὶ συνωνυμίαν διὰ τὰς διπλωματικὰς σφαίρας.**

«Πρέπει νὰ μεταβῇ τις ἐπιτοπίως, διὰ νὰ ἀντιληφθῇ, ἂν ἡ Βουλγαρία ἔχῃ στρατὸν εἰς τὰ σύνορα. Μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ ἐλπίζωμεν, ὅτι ἕνεκα τοῦ ἀρχομένου χειμῶνος θ' ἀποναρκωθῇ κατὰ τὸ παρὸν τὸ μακεδονικὸν ζήτημα, ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα καὶ νὰ προΐδωμεν τὰ ἀπρόοπτα, κατὰ τὴν ἄνοιξιν, οὔτε δυνάμεθα νὰ ἐπιφέρωμεν γνώμην, ἐὰν θὰ ἐπέλθῃ αὐστρορρωσικὴ ἐνέργεια, ἢ ἔνοπλος ἐπέμβασις τινὸς ἐκ τῶν τοῦ Αἵμου κρατῶν.

— «Νομίζετε, παρακαλῶ, ὅτι ἡ ἔκρυθμος κατάστασις τῆς Μακεδονίας θὰ ἔχῃ συνεπείας καὶ ἐπὶ τοῦ ἀλβανικοῦ κινήματος;

— Κατὰ τὸ παρὸν τὸ ἀλβανικὸν κίνημα ἔληξε. Ἀληθῶς εἰπεῖν τὸ κίνημα οὐδὲν ἄλλο ἦτο ἢ **ἁπλῶς ἔριδες καὶ πάθη μεταξὺ ἰσχυρῶν ἀλβανικῶν οἰκογενειῶν διεκδικουσῶν τὰ πρωτεῖα. Ἀλλὰ περὶ τῶν ἀλβανικῶν λέγω ὅ τι καὶ περὶ τῶν μακεδονικῶν, ὅτι, ἵνα ἀντιληφθῇ τις θετικῶς τὴν ἀληθῆ κατάστασιν τῆς Ἀλβανίας ἔπρεπε ἐπιτοπίως νὰ μεταβῇ καὶ νὰ μελετήσῃ.»**

(«Ἀκρόπολις» τῆς 20 8)βρίου 1902).

Digitized by Google

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΓΑΡΙΒΑΛΔΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΔΟΛΟΦΟΝΙΚΟΝ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΝ ΚΟΜΙΤΑΤΟΝ

Ὁ στρατηγὸς Γαριβάλδης προσκληθείς, ὡς γνωστόν, ὑπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ κομιτάτου τῆς Σόφιας, ὅπως μετάσχῃ τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ ληστανταρτικοῦ ἀγῶνος τῶν Βουλγάρων, ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Διευθυντὴν τῆς ἰταλικῆς ἐφημερίδος «Βήματος» τὴν ἑξῆς (**Tribuna**) ἐπιστολήν.

« *Ἀξιότιμε κύριε Γερουσιαστά.*

« Ἐπειδὴ ἐφημερίδες τινὲς ὡς τὸ «Soir» κλπ. ἀνήγγειλαν, ὅτι ἐγὼ καὶ οἱ ἀξιωματικοί μου ἐσκοπεύομεν νὰ συμμετάσχωμεν τῆς βουλγαρικῆς ἐπαναστάσεως, ἐπιτρέψατέ μοι δύο λέξεις ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐν τῷ ὑμετέρῳ τοσοῦτον διαδεδομένῳ «Βήματι».

« Ἐξ ἁπασῶν τῶν πληροφοριῶν, ἃς ἠδυνήθην μέχρι τοῦδε νὰ συλλέξω νομίζω, ὅτι μέχρι τοῦδε τὸ ἐν Μακεδονίᾳ ἐπαναστατικὸν κίνημα εἶνε ἐ π ι β ε β λ η μ έ ν ο ν καὶ οὐχὶ πολὺ εὐπρόσδεκτον εἰς τὴν πλειονότητα τοῦ ἐντοπίου πληθυσμοῦ, μεταξὺ τοῦ ὁποίου ἄλλως οἱ Βούλγαροι εὑρίσκονται ἐν μεγάλῃ μειονότητι.

«Διὰ τοῦτο δὲν σκοπεύω διόλου νὰ συμμετάσχω κινήματος, ὅ περ μέχρις ἀποδείξεως τοῦ ἐναντίου, μοὶ φαίνεται μόνον μία ἐκδήλωσις δράσεως παρ' Ἐπικρατείας, ἥτις εἰς ἕνα μόνον σκοπὸν ἀποβλέπει, πῶς νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς τὰς ὄχθας τῆς Μεσογείου.

« Ἐπειδὴ ἡ ἐμφάνισίς της αὕτη θὰ ἐγίνετο πάντως πρὸς βλάβην τῆς λατινικότητος τῆς θαλάσσης μας ταύτης, δὲν πιστεύω, ὅτι οἱ Ἰταλοὶ ἐθελονταὶ ὀφείλουσι νὰ λάβωσι μέρος εἰς τὸ κίνημα τοῦτο, τὸ *βουλγαρικὸν* καὶ οὐχὶ μακεδονικόν.

«Καὶ ἐγὼ πιστεύω, ὅτι ἡ οἰκτρὰ ἀποτυχία τῆς σλαυϊκῆς ἐνεργείας ἐν τῇ ἀπωτάτῃ Ἀνατολῇ, μετὰ τὴν ἀγγλοϊαπωνικὴν σύμβασιν, τὴν ἠνάγκασε νὰ ἐπιληφθῇ πάλιν τῆς ἐν τῇ ἐγγυτάτῃ Ἀνατολῇ δράσεως. Ἐκ τούτου προῆλθον, ἡ ἀπόπειρα ν' ἀνοιχθῇ ὁ Βόσπορος εἰς τὴν ἐλευθέραν διάβασιν τῶν ρωσσικῶν στόλων, τὸ βουλγαρομακεδονικὸν κίνημα ἐπὶ τῇ ἐλπίδι νὰ φθάσῃ μέχρι Θεσσαλονίκης καὶ ἡ ἐπανάληψις τῶν ὑπὸ τῶν Κροατῶν ἐχθροπραξιῶν, πρὸς βλάβην τῆς ἰταλικότητος τῆς ἑτέρας ὄχθης τοῦ Ἀδριατικοῦ, ἂν καὶ τὸ τελευταῖον τοῦτο κατατάσσεται ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐν ἥσσονι μοίρᾳ.

« Ἀπ' ἐναντίας ἄρχεται ὑποφώσκουσα ἐν τῷ ὁρίζοντι ἡ πιθανότης σχηματισμοῦ φαννλολατινικοῦ συνδέσμου, πρὸς διάσωσιν τῆς Μεσογείου ἐκ τῶν βορείων φυλῶν.

Digitized by Google

«Ὁ ἀνταποκριτὴς τοῦ «Βήματος» ἐν Λονδίνῳ ἀνήγγειλεν ἤδη τοῦτο ἐν μέρει, ἀλλὰ νομίζω, ὅτι δύναμαι νὰ εἴπω, ὅτι διαθρυλεῖται προσέτι ἡ πιθανότης τῆς παραχωρήσεως τοῦ Γιβραλτὰρ εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ἀντικαθισταμένου τούτου διὰ τῆς Κεούτας ἢ Ταγγέρης, διότι τὸ φρούριον ἐκεῖνο διὰ λόγους τεχνικοὺς κατέστη ἀνωφελὲς τῇ Ἀγγλίᾳ καὶ ἴσως καὶ ἡ Γαλλία δὲν θὰ ἐδίσταζε νὰ ζητήσῃ συμβιβαστικὴν λύσιν, ἐὰν μὴ καὶ ὁλοσχερῶς παρεχώρει τὴν Τύνιδα (ἐκτὸς τῆς Βιζέρτας ἐννοεῖται) εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἕνεκα τῆς προϋούσης ὁσημέραι ἰταλικότητος τῆς ἐπαρχίας ταύτης.

«Βεβαίως τὰ μεγάλα ἐδαφικὰ ἀντισηκώματα, ἅτινα ἡ Γαλλία θὰ ἐλάμβανεν ἐν τῷ Μαρόκῳ, δὲν θὰ καθίστων τοιαύτην λύσιν ἀδύνατον.

«Καὶ ὁ σχηματισμὸς τοιούτου συνδέσμου θὰ ἦτο ἀληθῶς νέον σημεῖον ἀφετηρίας ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος.

«Πρόθυμος

(Ὑπογρ.) «**Ριτσιώττης Γαριβάλδης**»

Ἡ Ἑταιρεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀπέναντι τῆς λαμπρᾶς ταύτης στάσεως τοῦ Στρατηγοῦ, ἀπηύθυνεν αὐτῷ τὸ κατωτέρω εὐχαριστήριον ἔγγραφον:

«*Ἐν Ἀθήναις τῇ 18 Ὀκτωβρίου 1902.*

«Ἀριθ. { Πρωτ. / «Διεκ. } 258.

ΕΤΑΙΡΙΑ Ο "ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ,,

«Πρὸς τὸν ἐντιμώτατον Στρατηγὸν Ριττσιώτην Γαριβάλδην.

εἰς Ρώμην.

«Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, λαβὸν γνῶσιν τῆς ὑμετέρας ἐπιστολῆς, τῆς ἀπευθυνθείσης πρὸς τὸν Διευθυντὴν τοῦ «Βήματος» (Tribuna) ἐν σχέσει πρὸς τὴν θρυληθεῖσαν σύμπραξίν σας ἐν Μακεδονίᾳ μετὰ τοῦ δολοφονικοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου τῆς Σόφιας, δι' ἧς ἐπιστολῆς ἀποκρούετε πᾶσαν σύμπραξιν εἰς τὸν ἐναγῆ τοῦτον ἀγῶνα, ἐκφράζει ὑμῖν τὴν εὐγνωμοσύνην ἑαυτοῦ τε καὶ σύμπαντος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους διὰ τὸ νέον τοῦτο δεῖγμα τῆς πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἀγάπης ὑμῶν καὶ ἀφοσιώσεως.

«Τοιαύτην ἄρνησιν ἀνέμενον οἱ Ἕλληνες, Στρατηγέ, καὶ δὴ οἱ ἀλύτρωτοι Μα-

Digitized by Google

κεδόνες, παρὰ τοῦ πρὸ ἑξαετίας κατελθόντος ἐν μέσῳ ἡμῶν, ὅπως χύσῃ ὑπὲρ αὐτῶν τὸ αἷμά του, ὡς καὶ τὸ τῶν συναγωνιστῶν του. Ὁ υἱὸς τοῦ ἥρωος τῶν Δύο Κόσμων, τοῦ ἐλευθερωτοῦ τῆς Ἰταλίας, ὁ στρατηγὸς τοῦ Δομοκοῦ δὲν ἠδύνατο νὰ ἀπαντήσῃ κατ' ἄλλον τρόπον, ἀποκηρύττων τὴν ἐν τῇ πατρίδι τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ληστρικὴν ἐπιδρομὴν τῶν βουλγαρικῶν ὀρδῶν, ἐξ ὀνόματος δῆθεν τῆς ἐλευθερίας διαπραττουσῶν θηριώδη ἐγκλήματα, ἐπιδρομὴν ἐπιβεβλημένην ὑπὸ ξένης φιλοδοξίας, ὡς ἐξόχως ἀπεκλήθη ὑφ' ὑμῶν αὕτη, πρὸς σκοπὸν ὑποδουλώσεως καὶ οὐχὶ ἀπελευθερώσεως.

«Ὡς πρὸ ἑξαετίας, οὕτω καὶ πάλιν σήμερον ἡ ἀδελφὴ τῆς Ἑλλάδος Ἰταλία διεμαρτυρήθη διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐνδόξου τέκνου της ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων. Σ' εὐχαριστοῦμεν, Στρατηγέ, καὶ μετὰ σοῦ ἅπαν τὸ ἰταλικὸν ἔθνος, πρὸς τὸ ὁποῖον μᾶς συνέδεσαν ἀείποτε ἄρρηκτοι δεσμοὶ συμπαθείας, ἀγάπης καὶ κοινῶν ἰδεῶν.

«Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, τὸ τοσοῦτον ἀναξιοπαθοῦν καὶ καταδιωκόμενον σήμερον, οὐδέποτε ἔχει ἀποβάλῃ τὴν ἐλπίδα τῆς πραγματώσεως τοῦ ἐθνικοῦ του προορισμοῦ, ὑπὲρ οὗ ἔπεσον ὁλοκαυτώματα ἐπίλεκτα τῆς Ἰταλίας τέκνα ἀπὸ τοῦ Σάντα Ρόζα μέχρι τοῦ Φράττη, ὑπὲρ οὗ διεκινδύνευσε τὴν ζωὴν αὐτοῦ ὁ υἱὸς τοῦ Γαριβάλδη. Προσδοκῶμεν τὴν ἡμέραν τῆς ὁριστικῆς ἡμῶν παλιγγενεσίας, προπαρασκευάζοντες τὸ ἔθνος εἰς τὸν μέγαν ἀγῶνα, μὴ ἀμφιβάλλοντες, ὅτι μεταξὺ τῶν μεγάλων αὐτοῦ προμάχων θὰ εὕρῃ αὖθις καὶ τὰ τέκνα τῆς ἀδελφῆς Ἰταλίας.

Δώῃ ὁ Κύριος τοῦτο, καὶ δὲν ἀμφιβάλλομεν, ὅτι κατὰ τὴν ποθητὴν ἐκείνην ἡμέραν ὁ Στρατηγὸς τοῦ Δομοκοῦ θὰ συνεχίσῃ τὸ ἔργον αὐτοῦ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ὅπου ὁ ἑλληνικὸς κίνδυνος, ἀξίως τῶν προσδοκιῶν τοῦ Πανελληνίου.

Δέξασθε, Στρατηγέ, τὴν ἔκφρασιν τῆς πρὸς ὑμᾶς ἐξαιρέτου ἡμῶν ὑπολήψεως καὶ εὐγνωμοσύνης.

Ὁ Πρόεδρος
Ν. Καζάζης
(Πρύτανις τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου)

Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς
Ἀ. Ν. Στούπης
(Ἀρεοπαγίτης)

Digitized by Google

ΑΛΒΑΝΙΑ ΚΑΙ ΑΛΒΑΝΟΙ

Ὁ καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ κ. Π. Καρολίδης, ἐρωτηθεὶς περὶ τοῦ ἀλβανικοῦ ζητήματος, ὑπὸ τῆς ἄρτι ἐκδοθείσης ἐφημερίδος «Ἀθηνῶν» ἀπεφάνθη ὡς ἑξῆς περὶ αὐτοῦ :

«Ὡς πρὸς τὸ ἀλβανικὸν ζήτημα, εἰ καὶ φαίνεται ἄτοπον νὰ ἐκφέρῃ τις περὶ τοιούτων ζητημάτων ἀπολύτους γνώμας, δύναταί τις μέχρι τινὸς μετ' ἀπολύτου βεβαιότητος νὰ εἴπῃ, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀλβανικὸν ζήτημα ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Τὸ ἀλβανικὸν ζήτημα, ὡς ζήτημα πολιτικὸν ἢ εἶνε ἀποτέλεσμα εὐρωπαϊκῶν ῥαδιουργιῶν, ἢ τουρκικῆς πολιτικῆς. Αἰωνίως ἀκούομεν περὶ ἀλβανικῶν κινημάτων. Καὶ ὅμως οὐδέποτε γίνεται ἐπανάστασις ἀλβανική. Ἔριδες μεταξὺ φυλῶν καὶ πατριῶν ἀλβανικῶν αἱματηραί, ἐπιδρομαὶ συχναὶ εἰς τὰς περικειμένας τῇ βορείῳ Ἀλβανίᾳ χώρας, εἶνε τῆς ἡμερησίας διατάξεως. Ἀλλ' αὐτὰ δὲν ἀποτελοῦσιν οὐσίαν καὶ κεφάλαιον σπουδαίου ζητήματος ἐθνικοῦ. Ἀλβανικαὶ πατριαὶ ὑπάρχουσιν, ἀλβανικὴ γλῶσσα ὑπάρχει, ἀλβανικὴ φυλή, πολλὰς κεκτημένη φυσικὰς ἀρετάς, ἀλλὰ συνείδησις ἀλβανικῆς ἐθνότητος δὲν ὑπάρχει. Οὐχὶ διότι ἡ ἀλβανικὴ φυλὴ δὲν ἔχει τὰς φυσικὰς ἀρετὰς πρὸς τὴν δημιουργίαν ἐθνικοῦ βίου, ἀλλὰ διότι, ἐθνικὸς βίος, ἑνιαῖος ἀλβανικός, δὲν ἐδημιουργήθη ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Ὥστε ὁ μόνος δεσμὸς τοῦ Ἀλβανισμοῦ, ἐκτὸς τινων φυσικῶν ἰδιοτήτων, εἶνε ἡ γλῶσσα. Γλῶσσα, ἐν τῇ φυσικῇ καταστάσει. Πᾶσαι αἱ ἀπόπειραι αἱ γενόμεναι πρὸς δημιουργίαν γλώσσης, ἐθνικῆς φιλολογικῆς ἀλβανικῆς ἀπέτυχον, ἀκριβῶς διότι δὲν ἀνεπτύχθη ἐθνικὸς βίος ἀλβανικός. Ἀφ' ὅτου ἀπὸ τοῦ ΙΑ'. αἰῶνος παρέστη ἡ Ἀλβανία ἐν τῇ σκηνῇ τῆς ἱστορίας τοῦ κόσμου διενεμήθη κατὰ μικρὸν ἡ γενναία αὕτη φυλή.

«Διενεμήθη μεταξὺ τριῶν ἐθνικοτήτων· πρῶτον τῆς ἑλληνικῆς, ἔπειτα τῆς τουρκικῆς, κατ' ἐλάχιστον δὲ τῆς ἰταλικῆς. Ὑπῆρξαν καὶ ὑπάρχουσιν Ἀλβανοὶ ἐν τῇ ἐθνογραφικῇ περιοχῇ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, μεταδόντες εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν πολλῶν ἀγαθῶν τῆς φυσικῆς αὐτῶν ῥώμης, γενναιότητος καὶ τοῦ πολεμικοῦ βίου καὶ συνετέλεσαν οὐσιωδῶς εἰς τὴν γένεσιν τοῦ νέου ἐθνικοῦ βίου τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

»Τοιοῦτοι εἶνε πάντες οἱ ὀρθόδοξοι Ἀλβανοὶ ἐντεῦθεν τοῦ Σκάμβιος. Εἶνε φυσικῶς καὶ φυλετικῶς τόσον Ἀλβανοί, ὅσον ὁ Τζαβέλλας καὶ Μπότσιαρης· ἠθικῶς καὶ ἐθνικῶς τοσοῦτον Ἕλληνες, ὅσον ὁ Μπότσιαρης καὶ ὁ Τζαβέλλας. Περὶ ἀλβανικῶν λοιπὸν στοιχείων ἐθνικῶν ἐντεῦθεν τοῦ Σκάμβιος (ὅστις ἀποτελεῖ τὸ ὅριον μεταξὺ ὀρθοδόξου καὶ καθολικῆς Ἀλβανίας, ὡς καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ λατινικοῦ ἀλφαβήτου καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ καθόλου καὶ τοῦ λατινοαλβανικοῦ στοιχείου) δὲν

Digitized by Google

δύναται νὰ γίνεται λόγος οὔτε ἐν τῷ παρόντι, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι, ὅπως καὶ ἐν τῷ παρελθόντι. Καὶ ἂν ὁ κ. Μπάουτσερ καλῇ τὴν Ἤπειρον Ἀλβανίαν νοτίαν, ὡς πολλοὶ Εὐρωπαῖοι; αὐτὸ τὸ ὄνομα ὑπὸ ἐθνολογικὴν ἔποψιν, σημαίνει ἁπλῶς, ὅτι ἐν τῇ Ἠπείρῳ ὑπάρχουσι καὶ Ἀλβανοὶ τὴν γλῶσσαν Ἕλληνες καὶ ὅτι Ἀλβανὸς σημαίνει Ἕλλην Ἠπειρώτης. Πέραν τοῦ Σκάμβιος εἶνε τὸ λατιναλβανικὸν στοιχεῖον, ὅ περ πολυειδῶς ὑπέκυψεν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν καὶ Σλαύων καὶ Λατίνων· ἀλλ' ἕνεκα ἀκριβῶς αὐτῆς τῆς ἐπιδράσεως, ἐθνικὸν μὲν βίον δὲν ἀνέπτυξεν, ἀλλὰ καὶ δὲν ἀπερροφήθη οὔτε ὑπὸ Σλαυϊσμοῦ, οὔτε ὑπὸ Λατινισμοῦ.

«Διετήρησε τὴν φυλετικὴν αὐτοῦ αὐτοτέλειαν, ἄνευ ἐθνικοῦ βίου καὶ ἐθνικῆς ἀναπτύξεως, ὡς ἐκ τῆς ἐπικρατήσεως δὲ τοῦ Λατινισμοῦ ἀπεξενώθη ἀπὸ τοῦ ἑλληναλβανικοῦ στοιχείου. Ἄλλη χριστιανικὴ ἐθνότης ἀλβανικὴ εἶνε οἱ ἐν Ἰταλίᾳ ἀπὸ τοῦ ΙΕ'. αἰῶνος, εἰς τὴν κάτω Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν μεταναστεύσαντες Ἀλβανοί. Τούτου ἡ θέσις ἀπέναντι τοῦ ἰταλικοῦ ἔθνους εἶνε ὁποία ἡ θέσις τῶν ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις λεγομένων Ἀλβανῶν ἀπέναντι τοῦ ἑλληνικοῦ. Εἶνε λαὸς δηλαδὴ ἰταλικὸς τὴν ἐθνότητα, μετὰ καταγωγῆς καὶ γλώσσης ἀλβανικῆς. Καὶ πᾶσα ἡ τρυφερότης τῶν Ἰταλῶν πολιτικῶν καὶ λογίων πρὸς τὸν ἀνύπαρκτον Ἀλβανισμὸν καὶ ἡ προτεινομένη ἵδρυσις ἕδρας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Νεαπόλεως, ἕδρας ἀλβανικῆς γλώσσης, οὐδέποτε θὰ δημιουργήσωσιν ἀλβανικὴν ἐθνότητα.»

Οἱ ξένοι

Διὰ τὰς πρὸς τὴν Ἀλβανίαν βλέψεις τῶν Ἰταλῶν καὶ τῶν Αὐστριακῶν μερικώτερον, ὁ κ. Καρολίδης φρονεῖ τὰ ἑξῆς :

« Τοὐναντίον, πάντα ταῦτα ἀποβλέπουσιν εἰς τὸν ἐξιταλισμὸν Ἀλβανῶν ἐκτὸς τῆς Ἰταλίας οἰκούντων.

« Οἱ καθ' ὅλην τὴν Ἀλβανίαν καὶ τὴν Ἤπειρον διεσπαρμένοι Μωαμεθανοὶ Ἀλβανοὶ ἔχουν ἐθνότητα τουρκικήν, ἔχοντες ἀπέναντι τοῦ Τουρκισμοῦ τὴν θέσιν, ἣν ἔχουσιν οἱ ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἰταλίᾳ. Πάντα τὰ ἐκ διαλειμμάτων λεγόμενα περὶ συμπήξεως ὅλων τῶν στοιχείων τοῦ Ἀλβανισμοῦ εἰς ἀλβανικὴν ἐθνικὴν ἑνότητα καὶ περὶ συμπράξεως ἀρχηγῶν Μωαμεθανῶν, Καθολικῶν καὶ Ἑλλήνων, εἶνε ἢ ἐρασιτεχνίαι πολιτικαί, ἀποβλέπουσαι εἰς ἰδιαιτέρας ἀτομικὰς φιλοδοξίας ἢ ἀπηχήσεις πολιτικῶν ραδιουργιῶν ξενικῶν.

«Λάβετε ἕνα Κρίσπην, τὸν φανατικώτατον Ἰταλὸν πατριώτην, λέγοντα ὅτι εἶνε Ἀλβανὸς καὶ θὰ μείνῃ Ἀλβανός, λάβετε ἕνα γόνον τοῦ ἡρωϊκοῦ οἴκου τῶν Μποτσιαρέων ἐξ Ἑλλάδος, πάρετε ἕναν Ἀλῆ Τεπενλῆν ἢ Μεχμὲτ Ἀλῆν τῆς Αἰγύπτου Τουρκαλβανὸν καὶ ἀναμίξατε αὐτοὺς διὰ νὰ εὕρητε ἕνα Ἀλβανὸν ἄνδρα ἀλβανικῆς ἐθνότητος. Οἱ Τουρκαλβανοὶ θὰ μείνουν Τοῦρκοι, ἐν ὅσῳ ὑπάρχει τουρκικὸν Κράτος ἐν Εὐρώπῃ. Οἱ ἀλβανόφωνοι τῆς Ἰταλίας θὰ φωνάζουν, ὅτι εἶνε Ἀλβανοί, ἐνέσῳ

Digitized by Google

ἡ ἰταλικὴ πολιτικὴ ἐπιβάλλει τοῦτο, ἵνα δώσῃ δικαίου χρειὰν εἰς τὰ φιλόδοξα πέραν τοῦ Ἀδρίου κατακτητικὰ τῆς σχέδια. Οἱ δὲ Καθολικοὶ Ἀλβανοί, οἱ πέραν τοῦ Σκάμβιος, οἱ ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ καθολικοῦ κλήρου διατελοῦντες, θὰ φωνάζουν περὶ ἀλβανικῆς αὐτονομίας, ὅταν τοῦτο ἀπαιτήσῃ ἡ αὐστριακὴ πολιτική. Πάντοτε δὲ οἱ Ὀρθόδοξοι Ἀλβανοὶ ἦσαν καὶ θὰ ὦσιν Ἕλληνες. Ὥστε ἡ Ἀλβανία ἤδη διεπλάσθη ἐθνικῶς, ἀλλὰ τριπλῇ, καὶ δὲν ὑπάρχει πλέον κεφάλαιον ἐθνικῆς διαπλάσεως ἀλβανικῆς.

«Πρέπει νὰ κάμνητε διάκρισιν ἀκριβῆ καὶ αὐστηρὰν μεταξὺ φυλῆς (race) καὶ ἐθνότητος ἢ ἔθνους (nationalité). Οἱ λαοί, οἱ λαλοῦντες ἀλβανιστί, ἔχουσιν ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ μοικοῦ βίου γνώρισμά τι φυλετικῆς ἑνότητος, ἀλλὰ ἐθνικῶς καὶ ἱστορικῶς, ἤτοι ἐν τῷ ἐθνικῷ καὶ ἱστορικῷ αὐτῶν βίῳ εἶνε διῃρημένοι εἰς ἐθνότητας ἢ μᾶλλον ἀπερροφημένοι ὑπὸ ἐθνικοτήτων ἄλλων, κατὰ τρόπον καθιστῶντα ἀδύνατον γένεσιν καὶ ἀνάπτυξιν ἑνιαίου ἐθνικοῦ βίου. Μόνον οἱ ἐπιπόλαιοι δύνανται ἐκ τῆς ἐθνικῆς διαφορᾶς τῆς ἀλβανικῆς φυλῆς νὰ βλέπωσιν ἁπλῶς θρησκευτικὰς διαφοράς, νὰ μὴ νοῶσι δ' ἐκ τῆς κατ' ἐπιφάνειαν θρησκευτικῆς διαφορᾶς ἀληθεῖς καὶ ἀδιαλλάκτους ἐθνικὰς ἀντιθέσεις.

«Ἴσως οἱ πέραν τοῦ Σκάμβιος καθολικοὶ Ἀλβανοί, οἱ μὴ συγχωνευθέντες ἔτι τελείως μετ' ἄλλης τινὸς ἐθνικότητος κέκτηνται ἔτι ἀσθενές τι κεφάλαιον ἀναπτύξεως ἐθνικοῦ βίου.

«Ὑπὸ δὲ ἑλληνικὴν ἔποψιν θὰ ἦτο εὐκταῖον νὰ γείνῃ ἡ ἀπόπειρα.

«Διότι ἔθνος ἀλβανικὸν πέραν τοῦ Σκάμβιος, ἔχον πολιτικὴν ὑπόστασιν, ἢ θὰ νοήσῃ τὴν στενὴν ἀλληλεγγύην, τὴν συνδέουσαν αὐτὸ πρὸς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος καὶ θὰ συνδεθῇ στενῶς μετ' αὐτοῦ, ἢ ἐν τῇ ἀποτυχίᾳ, ἀπέναντι ξένης κατακτήσεως, θὰ ζητήσῃ ἀμυντικὸν ἔρεισμα ἐν τῷ Ἑλληνισμῷ.

«Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰς ἰταλικὰς ῥαδιουργίας ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν τοῦ Σκάμβιος, αὗται θὰ ὦσι διαρκεῖς ῥαδιουργίαι πολιτικαί. Ἡ Ἰταλία δὲν ἔχει δύναμιν ἐπεκτάσεως ἐπὶ χώρας ἑλληνικῆς, οὔτε πολιτικὴν οὔτε ἠθικήν. Καὶ οὐ μόνον ἡ ἑλληνικὴ συνείδησις, ἀλλὰ καὶ τὸ φρόνημα τοῦ ἰταλικοῦ λαοῦ δὲν θὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὴν Κυβέρνησιν τοιαύτας χυδαίας προκλήσεις καὶ ἐπιθέσεις κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ Ἰταλία θέλει ἐνίοτε νὰ φαίνηται, ὅτι εἶνε μεγάλη Δύναμις, καὶ ἐπειδὴ γίνεται λόγος περὶ αὐστριακῶν ἐνεργειῶν ἐν Ἀλβανίᾳ, θέλει καὶ αὐτὴ νὰ φέρῃ τι ἀντίρροπον. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι, ὁ Ἑλληνισμὸς πρέπει μετ' ἀδιαφορίας νὰ βλέπῃ πρὸς τὰς ἰταλικὰς ἔν τε τῇ Παλαιᾷ καὶ ἐν τῇ Νέᾳ Ἠπείρῳ (ἤτοι Ἀλβανίᾳ) ῥαδιουργίας.

Digitized by Google

Η ΑΥΤΟΝΟΜΟΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΜΕΤΑΒΑΛΛΟΜΕΝΗ

ΕΙΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑΝ

Αἱ διαπραγματεύσεις, ἃς διήμειψεν ὁ Βούλγαρος ὑπουργὸς Δάνεφ ἐν Πετρουπόλει κατὰ τὸ θέρος μετὰ τῶν ἡγετῶν τῶν Ρώσσων Πανσλαυϊστῶν, ἀρχίζουσι νὰ διευκρινίζωνται.

Ἡ **Σλαυϊκὴ Ἑταιρεία** τῆς Πετρουπόλεως, ἧς προεδρεύει ὁ κόμης Ἰγνάτιεφ, ἐπεφόρτισεν ἓν τῶν μελῶν αὐτῆς, ἄλλοτε ὑπάλληλον τῆς βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως, νὰ ἐκπονήσῃ σχέδιον μεταρρυθμίσεων ἐν Μακεδονίᾳ. Σκοπεύουσι δὲ τὰ ἑξῆς: Νὰ προσκαλέσωσι τὰς Μεγάλας Δυνάμεις ν' ἀναγνωρίσωσι τὴν Μακεδονίαν αὐτόνομον, νὰ καταλάβωσι τὰς στρατηγικὰς αὐτῆς θέσεις καὶ ν' ἀφοπλίσωσι τοὺς μωαμεθανικοὺς πληθυσμούς, εἶτα δὲ νὰ καταρτίσωσιν ἐθνοφρουρὰν καὶ χωροφυλακὴν πρὸς φύλαξιν τῶν πληθυσμῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῇ νοτίῳ Μακεδονίᾳ κυριαρχεῖ ὁ Ἑλληνισμός, τὴν δὲ βόρειον διαφιλονικεῖ ἡ Σερβία, πρωτεύουσα αὐτῆς ἀναγνωρίζονται τὰ Σκόπεια, ἔνθα νὰ συγκεντρῶται ἅπασα ἡ διοικητικὴ ἐξουσία.

Ὁ Γενικὸς Διοικητὴς νὰ ἐκλέγηται ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τῆς Μακεδονίας καὶ νὰ ἐπικυρῶται ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου διὰ δέκα ἔτη· ἐπίσημος γλῶσσα νὰ εἶνε ἡ βουλγαρικὴ καὶ ἡ τουρκική, ἐν δὲ τῇ Παλαιᾷ Σερβίᾳ ἡ σερβική· οἱ Ἕλληνες δέ, οἱ Κουτσόβλαχοι καὶ οἱ Ἀλβανοὶ τὰ ἐπίσημα αὐτῶν ἔγγραφα νὰ γράφωσιν ἐν τῇ γλώσσῃ των μετὰ μεταφράσεως βουλγαρικῆς. Ἐν ἁπάσαις ταῖς ἐπαρχίαις τῆς Μακεδονίας νὰ διορίζωνται ἀρχιερεῖς Βούλγαροι. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι, παρατεινομένης τῆς τοιαύτης ἀπραξίας τῆς ἐπισήμου Ἑλλάδος, τὰ βουλγαρικὰ σχέδια θὰ θριαμβεύσωσιν. Εἰς τὰ ρωσσικὰ ὄμματα ἡ Μακεδονία εἶνε βουλγαρική, ὁ ἑλληνικὸς δὲ πληθυσμὸς τῆς νοτίου Μακεδονίας ὑπολογίζεται μόνον εἰς 10 ο/ο κατὰ τὰς δηλώσεις, ἐννοεῖται, τοῦ «Νέου Χρόνου». («*Νοβόγιε Βρέμια*»).

Κατ' ἀκολουθίαν ἀπαραίτητον ἀποβαίνει, ὅπως ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις σφοδρῶς καὶ ἐντόνως διαμαρτυρηθῇ κατὰ τῶν χαλκευομένων παμβουλγαρικῶν ἀνοσιουργημάτων καὶ ἀπαιτήσῃ, ὅπως ἡ Ἤπειρος μετὰ τῆς νοτίου Μακεδονίας καὶ τῆς Θεσσαλονίκης ἀποτελέσωσιν ἰδίαν αὐτόνομον περιφέρειαν, ἐν τῇ βορείῳ δὲ Μακεδονίᾳ, ἐν ᾗ πλεονάζουσιν οἱ Σλαῦοι, ἂς ἐφαρμοσθῶσι τὰ πανσλαυϊστικὰ σχέδια, τὴν νότιον ὅμως Μακεδονίαν οἱ Ἕλληνες δὲν πρέπει νὰ ἐπιτρέψωσι νὰ μεταβληθῇ εἰς βουλγαρικὴν ἐπαρχίαν, ὡς ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία.

Ἡμεῖς ἀγνοοῦμεν τί θέλει ἐπιχειρίσῃ ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις κατὰ τῶν σχεδίων τῶν Πανσλαυϊστῶν, ἀλλ' ἆρά γε ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος θὰ μείνῃ ἀδιάφορος εἰς τὴν τύχην 500 χιλιάδων ἀδελφῶν της, ἀπειλουμένων νὰ ἐκβαρβαρισθῶσιν;

Οὐδεὶς κωλύει τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν ν' ἀποταθῇ πρὸς τὰς Δυνάμεις μετὰ τῆς παρακλήσεως ν' ἀποχωρισθῇ ἡ νότιος Μακεδονία ἀπὸ τῆς βορείου, ὡς οὐδεὶς ἐμποδίζει αὐτὴν τοῦ νὰ ἐκφράζῃ τὴν γνώμην καὶ τὴν ἐπιθυμίαν της ἐν πανλαϊκοῖς συλλαλητηρίοις καὶ συνελεύσεσιν. Ἡ ἐπὶ τὴν Ρωσσίαν δὲ ἐλπὶς τῶν Ἑλλήνων, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἵμου, ἐν ὅσῳ τὰς τύχας τῆς Ρωσσίας ἰθύνουσιν οἱ κ. κ. Ποπεδονόστσεφ καὶ Ἰγνάτιεφ, εἶνε ματαία.

Εἶνε τὸ αὐτὸ ὡς ν' ἀποταθῶσι πρὸς τὸν ἀμειλικτότερον αὐτῶν ἐχθρόν, τὸν ἐπιθυμοῦντα τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ λίαν ἀδημονοῦντα ἐπὶ τοῖς συγγενικοῖς δεσμοῖς, τοῖς ἑνοῦσι τὴν ἑλληνικὴν δυναστείαν μετὰ τῆς ρωσσικῆς.

Ν. Ν. Δουρνοβῶ.

Digitized by Google

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑΙ ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ

ΔΙΑΛΕΞΙΣ 1η

Ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Ἑταιρείας

κ. Ν. ΚΑΖΑΖΗ

Κύριοι,

Τὸ παρὰ τῇ Ἑταιρείᾳ τοῦ Ἑλληνισμοῦ μακεδονικὸν τμῆμα, αἰσθανόμενον τὴν προσγιγνομένην ἐθνικὴν ζημίαν ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν τοῦ δολοφονικοῦ Κομιτάτου τῆς Σόφιας ἐν Μακεδονίᾳ, ἕνεκα τῆς ἀγνοίας ἡμῶν περὶ τῆς ἀληθοῦς καταστάσεως τῆς περιμαχήτου τοῦ Ἑλληνισμοῦ ταύτης χώρας, ἀπεφάσισε τὴν διοργάνωσιν μακεδονικῶν Διαλέξεων, πρὸς διαφώτισιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ περὶ τῆς ἀληθοῦς καταστάσεως τῆς χώρας καὶ τῶν κινδύνων, οὓς αὕτη διατρέχει ἐκ τῶν ἐπιδρομέων. Ἐλπίζω ὅτι αἱ διαλέξεις αὗται θὰ χύσωσι πλῆρες φῶς εἰς τὸν νοῦν τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες δυστυχῶς ἀγνοοῦσι κατὰ τὸ πλεῖστον τὰ ἐκεῖ συμβαίνοντα. Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ποιήσω ἔναρξιν τῶν διαλέξεων τούτων περὶ τῆς Μακεδονίας, περὶ τοῦ χαρακτῆρος αὐτῆς, τῆς ἱστορίας, τῶν κατὰ τῶν ΙΘ'. αἰῶνα περιπετειῶν της, τῆς σημερινῆς καταστάσεως καὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀποκρούσεως τοῦ ἐπαπειλοῦντος αὐτὴν ἐχθροῦ. Ἐὰν ῥίψωμεν ἓν βλέμμα ἐπὶ τοῦ χάρτου τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου, βλέπομεν ὅτι ἡ Μακεδονία δεσπόζει ὅλων τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, ἔχουσα πρὸς δυσμὰς τὴν Ἤπειρον, νοτιοδυτικῶς τὴν Θεσσαλίαν, ἀνατολικῶς τὴν Θράκην, καὶ νοτίως τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους, καὶ ἵσταται ὡς φραγμὸς κατὰ τῶν ἀπὸ βορρᾶ βαρβάρων ἐχθρῶν. Ἐφιστῶ τὴν προσοχήν σας εἰς τὸν ὁρισμὸν τοῦ ὀνόματος «Ἑλληνικὴ Χερσόνησος». Ἡ κακὴ ἐκπαίδευσις—ἐπιτραπήτω μοι νὰ εἴπω—μᾶς συνείθισε τὴν Ἑλληνικὴν Χερσόνησον ν' ἀποκαλῶμεν «Βαλκανικὴν Χερσόνησον», ὅπως ἀσυνειδήτως ὀνομάζομεν Βιτώλια τὸ Μοναστήριον, ὅπως ἴσως αὔριον ὀνομάσωμεν τὴν Φιλιππούπολιν «Πλόβδηβ» καὶ τὴν Στενήμαχον «Ἀσένογραδ». Ἃς μὴ περιφρονῶμεν τὴν σημασίαν τῶν λέξεων. Μία λέξις ἐνίοτε περικλείει ὁλόκληρον ἱστορίαν, διότι δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας τὸ ὄνομα τῆς Φιλιππουπόλεως ἀναμιμνήσκει τὴν ἀκμὴν τοῦ μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐνῷ τὸ «Πλόβδηβ» κοινὴν βουλγαρικὴν πόλιν.

Ἡ Μακεδονία ὑπῆρξε πάντοτε ἑλληνική, μὲ ἑλληνικὴν ἱστορίαν, μὲ ἑλληνικὰς παραδόσεις, μὲ ἑλληνικὰ λείψανα τῆς ἱστορικῆς ἐποχῆς. Ἡ πατρὶς τῶν Μουσῶν ἐτέθη ἐν Πιερίᾳ τῆς Μακεδονίας, ἡ τοῦ Ὀρφέως μεταξὺ Μακεδονίας καὶ Θράκης,

Digitized by Google

ἡ κατοικία τῶν Θεῶν ἐν Ὀλύμπῳ μεταξὺ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θεσσαλίας, ὁπόθεν ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα κατήρχετο εἰς τὸ κέντρον τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ὑπῆρχε μεγίστη ἐπικοινωνία μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Μακεδονίας. Μακεδονία καὶ Ἑλληνισμὸς ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις χρόνοις, ὡς καὶ ἐν τοῖς μετέπειτα, ὑπῆρξαν ταὐτόσημα. Ἡ γλῶσσα τῶν Μακεδόνων ἦτο ἐξ ὁλοκλήρου ἑλληνική, ἀλλὰ ἀκαλλιέργητος, ὅπως ἦσαν καὶ ὅλων τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν τμημάτων, ἅτινα ἔκειντο ἀπώτερον τοῦ κέντρου.

Τοιαύτη ἡ παμπάλαιος ἱστορία τῆς Μακεδονίας.

Εἶνε ἀληθές, ὅτι ὁ πολιτισμὸς τῆς Μακεδονίας ἔμεινε στάσιμος καὶ δὲν δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸν τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ τοῦτο ἀποδοτέον οὐχὶ εἰς ἄλλην αἰτίαν ἢ εἰς ταύτην καὶ μόνην, ὅτι ἡ Μακεδονία ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις, οἵτινες προπαρεσκεύαζον τὸν πολιτισμὸν τῆς Ἑλλάδος καὶ καθ' οὓς ἤκμασεν ἡ Ἑλλάς, ἀντεπάλαιε διηνεκῶς καὶ αἰωνίως ἐναντίον τῶν ἀπὸ βορρᾶ κατερχομένων διαφόρων βαρβαρικῶν στιφῶν.

Οἱ Μακεδόνες οὐδέποτε ἐν τούτοις ἀπώλεσαν τὴν ἑλληνικὴν αὐτῶν συνείδησιν· παράδειγμα Ἀλέξανδρος ὁ Β' Βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, ὅστις, ἀναγκασθεὶς νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν δύναμιν τῶν Περσῶν καὶ νὰ παρακολουθήσῃ αὐτοὺς εἰς τὴν κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείας, μετέβη νύκτωρ εἰς τὸ ἑλληνικὸν στρατόπεδον καὶ ἀπεκάλυψε τὰ σχέδια τῶν Περσῶν εἰς τὸν Θεμιστοκλέα. Ἐν ἑνὶ λόγῳ οἱ Μακεδόνες εἰς ὅλας τὰς περιπετείας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἦσαν πάντοτε εἰς τὸ πλευρὸν τῶν Ἑλλήνων. Τοιαύτη δ' ἦτο ἡ συνεκτικὴ δύναμις μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Μακεδόνων, ὥστε πλεῖστοι μεγάλοι ἄνδρες τῆς Ἑλλάδος κατέφευγον εἰς τὰς αὐλὰς τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας ὡς εἰς χώραν ὁμογενῆ καὶ ὁμόγλωσσον. Ἀλλ' ὅτε ἡ ἑλληνικὴ δύναμις ἤρχιζε νὰ παρακμάζῃ, λόγῳ τῶν ἐμφυλίων ἀντιζηλιῶν τῶν ἑλληνικῶν δημοκρατιῶν, ἤρξατο ἀνορθουμένη ἡ μακεδονικὴ δύναμις μὲ τὸν μέγαν βασιλέα αὐτῆς Φίλιππον καὶ ἐπεβλήθη ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Ἕλληνες, συνειθισμένοι εἰς φιλελευθερώτερον πολίτευμα, δυσανεσχέτησαν ἐκ τῆς μεγάλης ἐπιβολῆς τοῦ Φιλίππου. Δὲν ἐνθυμοῦμαι τίς συγγραφεὺς ἀναφέρει: «Δυσχερῶς ἔφερεν ὁ κόσμος τὸν μέγαν αὐτὸν βασιλέα.» Πρόγραμμα τοῦ ἀληθῶς μεγάλου τούτου βασιλέως ὑπῆρξεν ἡ συνένωσις τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, δι' ὃ καὶ παρὰ πλείστων μεγάλων ἀνδρῶν ἀνεγνωρίσθη ὡς ὁ ἀναγκαῖος βασιλεύς. Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐχρειάζετο ὑπέροχον πολιτικὸν ἄνδρα καὶ εὑρέθη ὁ ἄνθρωπος ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Φιλίππου. Οἱ Δημοκρατικοὶ ἀντετάχθησαν, ἐπὶ κεφαλῆς ἔχοντες τὸν Δημοσθένη, διότι δὲν κατενόουν τὰ μεγάλα ἐθνικὰ σχέδια τοῦ Φιλίππου. Ὁ Δημοσθένης ἦτο *φιλαθήναιος* καὶ οὐχὶ *φιλόπατρις* Ἕλλην. Ὁ Δημοσθένης περιέκλειε τὴν Ἑλλάδα ἐντὸς στενῶν ὁρίων, ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν Ἀθηνῶν, ἐνῷ ὁ Φίλιππος ἐδημιούργει τὴν μεγάλην Ἑλλάδα. Οὕτως ὁ Δημοσθένης θὰ ἐπολέμει καὶ τοὺς Κορινθίους καὶ τοὺς Σπαρτιάτας καὶ πᾶσαν ἄλλην ἑλληνικὴν δύναμιν, κινουμένην κατὰ τῶν Ἀθηνῶν. Εἰς τὸ μῖσος τοῦτο τοῦ μεγάλου Ἀθηναίου ῥήτορος ἀποδοτέα καὶ ἡ δυσφήμησις τοῦ Φιλίππου ὡς βαρβάρου καὶ τῶν Μακεδόνων ὡς βαρβάρων.

Digitized by Google

Παρόμοια παραδείγματα συνενώσεως ὁλοκλήρου φυλῆς ὑπὸ μίαν διοίκησιν καὶ ἐν πολιτικὸν καθεστώς; παρέχει ἡμῖν ὁ ΙΘ' αἰών. Ἡ σημερινὴ Ἰταλία πρὸ ἡμίσεως αἰῶνος ἦτο διῃρημένη εἰς μικρὰ κράτη, ἄνευ ἐθνικῆς ἑνότητος. Τὸ Πεδεμόντιον ἠγέρθη ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος τῆς Ἰταλίας, τὸ μοναρχικώτερον ἰταλικὸν βασίλειον, καὶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Πεδεμοντίου ἐγένετο ὁ Φίλιππος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος.

Ἡ Γερμανία παρέχει ἡμῖν δεύτερον παράδειγμα. Ἡ Πρωσσία ἐμιμήθη τὸ Πεδεμόντιον καὶ οἱ Πρῶσσοι, οἱ ὡς Σλαῦοι κατηγορούμενοι ὑπὸ τῶν ἄλλων Γερμανῶν, Βαυαρῶν, Σαξόνων, Βυρτεμβεργίων κλπ., ἀνέλαβον καὶ ἐπραγματοποίησαν τὴν ἐθνικὴν ἑνότητα τῆς Γερμανίας.

Τὸ ἔργον τοῦ Φιλίππου προήγαγεν ὁ υἱός του Ἀλέξανδρος, ὁ ἐπικληθεὶς μέγας, ὅστις ἀνεκηρύχθη ἐν τῷ Ἰσθμῷ τῆς Κορίνθου Ἡγεμὼν τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ κατ' ἐξοχὴν Μακεδών, ἐθεώρει ἑαυτὸν καὶ κατ' ἐξοχὴν Ἕλληνα, ὁ δὲ Πλούταρχος, ὁ ἀγαθὸς τῆς Χαιρωνείας σοφός, ἀποκαλεῖ τὸν ***Ἀλέξανδρον τὸν κατ' ἐξοχὴν φιλόσοφον τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, καταστήσαντα τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν πραγματικότητα καθ' ὅλον τὸν κόσμον.*** Τὸ ξίφος του ἐπῆλθεν ἐπίκουρον καὶ ἀρωγὸν τῆς ἑλληνικῆς σκέψεως, ἄνευ τοῦ ὁποίου δὲν θὰ ἐπεκράτει αὕτη. Τὸ ξίφος τοῦτο προσέφερε τὴν μεγαλειτέραν ὑπηρεσίαν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Καὶ ἐπὶ ρωμαιοκρατίας ἡ Μακεδονία δὲν ἀπώλεσε ποσῶς τὸν ἑλληνικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐπεκράτει καὶ ὡμιλεῖτο ὅπως καὶ ἐν Ἀθήναις. Ἡ Μακεδονία ἦτο ἡ πρώτη ἑλληνικὴ χώρα, ἥτις ἠσπάσθη τὸν Χριστιανισμόν. Ὁ Ἀπόστολος τοῦ Χριστοῦ αὐτὴν μεταξὺ τῶν πρώτων ἐπεσκέφθη καὶ ἐν αὐτῇ ἐδίδαξε τὰς ἀρχὰς τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν ἑλληνικῇ γλώσσῃ.

Ἐπὶ αἰῶνας ἤρχοντο καὶ παρήρχοντο αἱ βαρβαρικαὶ φυλαὶ ἐκ Μακεδονίας, διωκόμεναι ὑπὸ τοῦ ἐν αὐτῇ Ἑλληνισμοῦ. Τελευταῖοι ἐπέδραμον οἱ Σλαῦοι.

Πρέπει νὰ γίνηται διάκρισις μεταξὺ Σλαύων καὶ Βουλγάρων. Ἄλλοι οἱ μὲν καὶ ἄλλοι οἱ δέ. Οἱ Σλαῦοι ὑπῆρξαν φυλὴ ἰνδογερμανική, βορειόθεν ἐλθόντες, οἱ δὲ Βούλγαροι εἶνε φυλὴ ὅλως διάφορος τῶν Σλαύων, τουρανικῆς καταγωγῆς, ἐκ τοῦ βάθους τῆς Ἀσίας, ἐκ τῶν παρὰ τὸν Βόλγαν χωρῶν, κατελθοῦσα εἰς τὴν ἑλληνικὴν Χερσόνησον. Εἶνε γνωστοὶ οἱ πόλεμοι μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου. Ἔρχονται ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ κόσμου οἱ Ὀθωμανοί, ἐπιζητοῦντες τὴν κατάκτησιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὃν μόνον ἐθεώρουν κύριον τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου, καὶ τότε μόνον ἐθεώρησαν τὸ ἔργον των συντελεσθέν, ὅτε ἐκυρίευσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τῶν Ὀθωμανῶν γενομένων κυρίων ὁλοκλήρου τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου, μόνοι οἱ Ἕλληνες διετήρησαν τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν· ἐνῷ πάντες οἱ ἄλλοι διετέλουν ἐν πλήρει ἐθνικῇ ἀσυνειδησίᾳ, μόνοι οὗτοι εἶχον ἐν τῇ συνειδήσει τὸν στίχον τοῦ μεγάλου ραψῳδοῦ τῆς ἁλώσεως.

Digitized by Google

«Πάλε μὲ χρόνια, μὲ καιροὺς, πάλε δική μας θἆναι».

Καὶ μόνον αὐτοὶ ἠγωνίσθησαν ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τοῦ 1821 πρὸς ἀνόρθωσιν τῆς ἑλληνικῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἐνῷ οἱ λοιποὶ συνυπόδουλοι λαοὶ ἐδούλευον μακαρίως τὸν τύραννον. Ποῦ οἱ ἀγῶνες τῶν Βουλγάρων ἐναντίων τῶν Τούρκων; *Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς μακραίωνος δουλείας ὁ κόσμος εἰςμόνην τὴν ἑλληνικὴν φυλὴν ἔδιδε σημασίαν* καὶ βλέπομεν αὐτοκράτορας καὶ βασιλεῖς συνεννοουμένους μεθ' Ἑλλήνων στρατηλατῶν, ἐν ἀγνοίᾳ των πολλάκις ὑπηρετησάντων ξένους, καὶ δὴ ἐχθρικοὺς σκοπούς. *Ὁ Ἕλλην ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν τὸ ἀντικείμενον τοῦ διωγμοῦ τῶν Τούρκων, ἡ δὲ ἑλληνικὴ γλῶσσα, τὸ μεγαλείτερον γνώρισμά του, ἔφθασε μέχρι τοῦ σημείου τοῦ ν' ἀπαγορευθῇ, ὁμιλουμένη κρυφίως μόνον.* Πολλαχοῦ τῆς ἀσιατικῆς Τουρκιας *ἐκόπτοντο αἱ γλῶσσαι τῶν τολμώντων Ἑλλήνων* νὰ ὁμιλῶσιν ἑλληνιστί, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ἑκατομμύρια ὅλα Ἑλλήνων ἐν μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ Συρίᾳ ἀπέβαλον τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ παρεδέχθησαν ἐν μὲν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ τὴν τουρκικήν, ἐν δὲ τῇ Συρίᾳ τὴν ἀραβικήν.

Παρόμοιόν τι συνέβαινε συγχρόνως καὶ ἐν Μακεδονίᾳ, ἔνθα οἱ Ἕλληνες, διὰ νὰ ἀποφεύγωσι τὰς καταδιώξεις τῶν Τούρκων, ὑπεκρίνοντο τὸν Σλαῦον, εὐχερῶς μανθάνοντες τὸ σλαυϊκὸν ἰδίωμα, ἐνῷ οἱ Βούλγαροι δὲν ἠδύναντο νὰ μάθωσι τὴν ἑλληνικὴν καὶ ἕνεκα τῆς φυσικῆς των νωθρότητος καὶ ἕνεκα τοῦ δυσκόλου τῆς γλώσσης ταύτης. Διὰ τοῦ μέσου τούτου *μεγάλοι ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας ἀπέβαλον τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, μεταχειρισθέντες τὴν σλαυϊκήν.* Ὁ καταδιωγμὸς οὗτος τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερον ἐν τῇ Βορείῳ Θράκῃ, τῇ ὀνομαζομένῃ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, ὅπου κρατοῦσιν ἤδη πολιτικῶς οἱ Βούλγαροι, καὶ ὅπου οἱ ἰθαγενεῖς Ἕλληνες φοβοῦνται νὰ ὁμιλῶσι τὴν γλῶσσάν των, ἀναγκαζόμενοι νὰ ὁμιλῶσι τὴν βουλγαρικήν, καὶ μόνον εἰς τὰ μεγάλα ἑλληνικὰ κέντρα: Φιλιππούπολιν, Στενήμαχον. Καβακλῆ, Πύργον, Ἀγχίαλον, Σωζόπολιν, Μεσημβρίαν κλπ. ὁμιλεῖται ὅπως δήποτε ἐλευθέρως ἡ ἑλληνική.

Λόγοι τοῦ καταδιωγμοῦ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, καὶ οὐχὶ ἄλλης τινὸς ἐκ τῶν συνυποδούλων τοῖς Ἕλλησι λαῶν, ἦτο ὅτι οἱ μὲν Τοῦρκοι ἐκράτουν πολιτικῶς, οἱ δὲ Ἕλληνες κοινωνικῶς. Ὁ ἴδιος λόγος εἶνε καὶ διὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν σήμερον.

Ἀπόδειξις τῶν λεγομένων μου εἶνε, ὅτι τὸ ἀκρίτως βουλγαρικὴ γλῶσσα λεγόμενον σήμερον σλαυϊκὸν ἰδίωμα σύγκειται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξ ἑλληνικῶν λέξεων, ἐχουσῶν σλαυϊκὰς καταλήξεις. Φίλος μού τις ἐν Θεσσαλονίκῃ ὑπεσχέθη νὰ μοὶ πέμψῃ λεξιλόγιον τοῦ σλαυϊκοῦ μακεδονικοῦ ἰδιώματος, ἐξ οὗ θ' ἀποδειχθῇ, ὅτι τοῦτο δὲν εἶνε βουλγαρικὴ γλῶσσα, ἀλλ' ἑλληνικὴ ἐξεσλαυϊσμένη. Ἡμεῖς ἐξ ἀγνοίας βεβαίως ἢ ἐξ ἐπιπολαιότητος ἐδείξαμεν πολλὴν καὶ μεγάλην ἀκρισίαν εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ σλαυϊκοῦ τούτου μακεδονικοῦ ἰδιώματος ὡς βουλγαρικῆς γλώσσης, διότι ἐξ *ἀγνοίας* ἢ **ἐκ συμφέροντος** τὸ εἶπον ξένοι, Γάλλοι, Γερμανοί, Ρῶσσοι, ὀνομάσαντες καὶ τοὺς ὁμιλοῦντας αὐτὸ Βουλγάρους καὶ βουλγαροφώνους.

Digitized by Google

Ὅτι τὸ σλαυομακεδονικὸν τοῦτο ἰδίωμα *δὲν εἶνε βουλγαρικὴ γλῶσσα, οὐδὲ οἱ ὁμιλοῦντες αὐτὸ Βούλγαροι, ἐβεβαιώθη* ὑπὸ Ρώσσων ἐπιστημόνων γλωσσολόγων, περιοδευσάντων πρὸ ὀλίγων ἐτῶν τὴν Μακεδονίαν (1897). Ἀπεφάνθησαν οὗτοι, ὅτι τὸ *σλαυομακεδονικὸν ἰδίωμα δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν καὶ συνάφειαν μὲ τὴν βουλγαρικὴν γλῶσσαν.* Ἄλλην ἀπόδειξιν τούτου ἔτι μεγαλειτέραν μᾶς παρέχουσιν αὐτοὶ οἱ Βούλγαροι, *μεταχειριζόμενοι τὴν σερβικὴν ὡς συγγενεστέραν* πρὸς τὸ σλαυομακεδονικὸν ἰδίωμα ἀντὶ τῆς βουλγαρικῆς, πρὸς προσηλυτισμὸν τῶν σλαυοφώνων Μακεδόνων εἰς τὴν βουλγαρικὴν ἰδέαν καὶ πρὸς κήρυξιν εἰς αὐτοὺς τοῦ βουλγαρικοῦ Εὐαγγελίου· σερβιστὶ δὲ ἐγράφετο καὶ τὸ σπουδαιότατον ὄργανον τῆς βουλγαρικῆς Προπαγάνδας ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἡ ἐφημερὶς «*Μακεδονία*», δι' οὗ προετρέποντο οἱ σλαυόφωνοι Μακεδόνες ὑπὲρ τοῦ Βουλγαρισμοῦ καὶ κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐκπροσωπουμένου ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἱεραρχῶν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καθ' ὅλου. *Καὶ αὐτὸς ὁ ἐθνικὸς ποιητὴς* τῶν Βουλγάρων, ὁ πρό τινων ἐτῶν *ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ἐν Βουλγαρίᾳ*, ἐκ Μακεδονίας καταγόμενος, ἐν τῷ σλαυομακεδονικῷ ἰδιώματι συνέγραψε τά τε πεζὰ καὶ τὰ ἔμμετρα συγγράμματά του, προσηλυτιστικὸν σκοπὸν ἔχοντα, ἵνα γείνῃ καταληπτὸς πρὸς τοὺς σλαυοφώνους Μακεδόνας.

Κυρίως Βούλγαροι ἐν Μακεδονίᾳ δὲν ὑπάρχουσι πλέον τῶν διακοσίων χιλιάδων, κατοικούντων τὴν βορείαν ζώνην τῆς χώρας, ἀλλ' ἦτο ἀναγκαία εἰς τὴν μεγάλην σλαυϊκὴν Δύναμιν ἡ δημιουργία Βουλγάρων ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ πρὸς ἐξόντωσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἦτο ἀναγκαία ἡ ἔμπνευσις ἀσπόνδου μίσους κατὰ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, οἱ δὲ περιπλανώμενοι ἀνὰ τὴν Βουλγαρίαν, Θράκην καὶ Μακεδονίαν *Ρῶσσοι πράκτορες, φανεροὶ ἢ μυστικοί*, ἔλεγον πρὸς τοὺς Βουλγάρους :

— **Ἐχθροί σας δὲν εἶνε οἱ Τοῦρκοι, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ἱεράρχαι, καὶ πρὸ πάντων ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης !**

Συνεπείᾳ τῶν παροτρύνσεων τούτων οἵ τε Βούλγαροι καὶ οἱ ἐξαπατηθέντες ὡς τοιοῦτοι σλαυόφωνοι Μακεδόνες ἐξηγέρθησαν, ζητοῦντες βουλγαρικὴν Ἐκκλησίαν, ὑποστηριζόμενοι δὲ ὑπὸ τῶν πανισχύρων ἐν τῇ ρωσσικῇ πολιτικῇ Πανσλαυϊστῶν καὶ αὐτῆς τῆς μυωπούσης τουρκικῆς πολιτικῆς, διαβλεπούσης ἐν τῇ διαιρέσει καὶ τῇ ἀλληλομαχίᾳ τῶν ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ Χριστιανῶν τὴν σωτηρίαν τοῦ τουρκικοῦ Κράτους, κατώρθωσαν ν' ἀποκτήσωσιν ἐθνικὴν Ἐκκλησίαν καὶ εἶδος ἐθνικοῦ πατριάρχου, τὸν Ἔξαρχον. Ἡ ὀρθόδοξος ἑλληνικὴ Ἐκκλησία ἀπεκήρυξε τοὺς Βουλγάρους ἀποστάτας, κηρύξασα αὐτοὺς σχισματικούς, τὴν δὲ ἀποκήρυξιν αὐτῶν ταύτην παρεδέχθησαν καὶ αἱ ἄλλαι αὐτοκέφαλοι ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, Ἑλληνική, Σερβική, Μαυροβουνιωτική, Ρωμουνική, καὶ αὐτὴ ἡ Ρωσσική.

Ἴσως ἀποροῦσί τινες, διατί ἡ Πανσλαυϊστικὴ Ἑταιρεία, ἤτοι ἡ Ρωσσία αὐτή, ἠθέλησε νὰ δημιουργήσῃ τὴν Βουλγαρίαν, καὶ δὲν μετεχειρίσθη ἀντ' αὐτῆς τὴν Σερβίαν, ἔχουσαν ἕτοιμον πολιτικὸν καθεστώς. Ὁ λόγος εἶνε ἁπλούστατος : Διότι ἡ Βουλγαρία κεῖται ἐγγύτερον παντὸς ἄλλου κράτους πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ

Digitized by Google

διότι ἡ πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν ρωσσικὴ ὁδὸς εἶνε προσφορωτέρα διὰ τοῦ Αἵμου ἢ διὰ τῆς Μαύρης Θαλάσσης.

Ἀλλ' ἡ ἀποκατάστασις βουλγαρικοῦ ἔθνους ἀπῄτει καὶ ἐξιδανίκευσίν τινα αὐτοῦ, μὴ ὑπαρχόντων δὲ στοιχείων ἱκανῶν πρὸς τοῦτο, ἐχρησιμοποιήθη ἡ μυθολογία, ἧς τὸ ἔργον προεσχεδιασμένως ἤρξατο ἀπὸ τοῦ 1830. Κατὰ τὰς μυθολογικὰς λοιπὸν θεωρίας διαφόρων ἀποστόλων τοῦ σλαυϊσμοῦ οἱ Σλαῦοι, καὶ αὐτοὶ οἱ Βούλγαροι ἀκόμη, κατῴκησαν ἐν τῇ σημερινῇ Βουλγαρίᾳ καὶ ταῖς πέριξ αὐτῆς χώραις, Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ, ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων, καὶ δὴ πρὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ὀρφέως! Αἱ ψευδοθεωρίαι αὗται, υἱοθετηθεῖσαι καὶ ὑπὸ ξένων συγγραφέων, ἐπέδρων σὺν τῷ χρόνῳ ἐπὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅστις ἐν ἀγνοίᾳ διατελῶν τῆς δυνάμεως τῶν Βουλγάρων, ἕνεκα τῆς πλημμελοῦς διδασκαλίας τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἱστορίας, δὲν ἐγνώριζε τὰ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ ἠθικὰ αὐτοῦ κεφάλαια καὶ ἕνεκα τούτου δὲν ἀνέλαβε νὰ καταπνίξῃ τὸ κατὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου βουλγαρικὸν κίνημα ἅμα τῇ γενέσει του.

Πρέπει νὰ μελετῶμεν τὴν ἐθνικὴν ἱστορίαν, διὰ νὰ ἔχωμεν πρόχειρα ἑκάστοτε τὰ μέσα τῆς ἀμύνης ἡμῶν. Πρέπει νὰ αἰσθανώμεθα τὴν ἱστορίαν μας καὶ νὰ τὴν ἐννοῶμεν. *Ἡ κακὴ διδασκαλία τῆς ἱστορίας ἡμῶν ἐγένετο ἡμῖν πρόξενος μεγάλων ἐθνικῶν συμφορῶν.* Ἕκαστον ἔθνος, ἐκτὸς τῆς κοινῆς ἱστορίας, ἔχει καὶ *ἐθνικὴν ἱστορίαν*, καὶ τὴν ἐθνικὴν ταύτην ἱστορίαν τὴν διδάσκεται ἐθνικῶς. Ἡμεῖς μὴ διδασκόμενοι ἐπαρκῶς τὴν ἐθνικήν μας ἱστορίαν, κατέστημεν κοσμοπολῖται, καὶ διατελοῦμεν ἤδη ἐν καταστάσει ἐκφυλισμοῦ. Ἐπείσθημεν καὶ ἡμεῖς ἐκ τῶν ξένων ἐθνικῶν ἱστοριῶν, ὅτι ἡ Μακεδονία, ἡ Θρᾴκη, καὶ ἡ Ἀττική, καὶ αὐτὴ ἡ Πελοπόννησος καὶ λοιπαὶ ἑλληνικαὶ χῶραι δὲν εἶνε ἐξ ὁλοκλήρου ἑλληνικαί, καὶ νομίσαντες τοὺς Βουλγάρους ἰσχυρὸν λαὸν δὲν ἐτολμήσαμεν νὰ τοὺς πολεμήσωμεν.

Συνέπεια τῆς δημιουργίας τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας ὑπῆρξεν ἡ ἔξαψις τοῦ ἐθνισμοῦ τῶν Βουλγάρων, καὶ συνέπεια τῆς ἐξάψεως τοῦ ἐθνισμοῦ τοῦ βουλγαρικοῦ αἱ σφαγαὶ τοῦ Μπατὰκ καὶ τοῦ Ταταρ-Παζαρτζὶκ ὑπὸ τῶν Κιρκασίων καὶ τῶν Μπασιμποζούκων, καὶ τῶν σφαγῶν τούτων ὁ ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος, ἡ ἧττα τῶν Τούρκων, ἡ στρατοπέδευσις τῶν ρωσσικῶν στρατιῶν ἐνώπιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἡ δημιουργία Μεγάλης Βουλγαρίας διὰ τῆς ἀπαισίας συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. Μικρὸν ἐδέησε νὰ καταστραφῇ ὁ Ἑλληνισμὸς ἐκ τῆς συνθήκης ταύτης, διότι παρεδίδοντο εἰς τὸν Μολὸχ τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ τὰ τρία τέταρτα τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θρᾴκης, καὶ ἀπολλυμένης τῆς Μακεδονίας συναπώλλυτο καὶ ὁ Ἑλληνισμός, αὐτὸ τὸ ἐλεύθερον κράτος! *Ἐὰν ἐφηρμόζετο ἡ συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, σήμερον ἐν Ἀθήναις θὰ ἐκυριάρχουν Σλαῦοι!*

Πρὸ τοιαύτης καταστάσεως πραγμάτων εὑρέθη ὁ ἀπὸ μηχανῆς θεὸς τῆς Ἑλλάδος: ἡ Ἀγγλία! Ἡ Ἀγγλία διὰ τῶν δύο αὐτῆς μεγάλων τέκνων, τοῦ Λόρδου Βήκονσφηλδ καὶ τοῦ Μαρκησίου Σαλισβουρῆ, τῶν μεγάλων τούτων φιλελλήνων, ἔσωσε τὴν Ἑλλάδα. Ἴσως σᾶς ἐκπλήττει ὁ χαρακτηρισμός μου ὡς μεγάλων φιλελλήνων,

Digitized by Google

τῶν δύο τούτων Ἄγγλων, ἐνῷ τὸν τίτλον τοῦτον ἔχετε συνειθίσῃ νὰ ἀκούητε μόνον προκειμένου περὶ τοῦ Γλάδστωνος. Δὲν ἀρνοῦμαι τὸν φιλελληνισμὸν καὶ τοῦ μεγάλου τούτου τέκνου τῆς Ἀγγλίας, τοῦ Γλάδστωνος, τοῦ ὁποίου μάλιστα ἔχομεν ἐγείρῃ καὶ ἀνδριάντα πρὸ τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου, ἀλλ' ὁ Γλάδστων ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, οἵτινες ὠφέλησαν μὲν τὸν Ἑλληνισμόν, ἀλλὰ καὶ ἐζημίωσαν αὐτόν. *Ὁ Γλάδστων εἶχεν ὑποστῇ περὶ τὸν χρόνον ἐκεῖνον τὴν ἐπιρροὴν τῆς ἱκανωτάτης προσηλυτρίας ρωσσίδος Κας Νοβικώφ, εἰς ἣν ὀφείλεται τὸ πολύκροτον φυλλάδιόν του* (**Bulgarien atrocities**) *δι' οὗ ἐξήγειρε τὴν κοινὴν τῆς Εὐρώπης γνώμην ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων, ἥτις γνώμη ἀπέβη φυσικῶς ἐναντίον τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων, διότι τὸ φυλλάδιον τοῦτο ὑπῆρξεν εἷς τῶν θεμελίων λίθων τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου.*

Ὁ Μαρκήσιος Σαλισβουρῆς ἀπηύθυνε πρὸς τὰς μεγάλας εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις σπουδαιοτάτην ἐγκύκλιον, δι' ἧς ἐσώθη ὁ Ἑλληνισμός, καὶ ἐν ᾗ ἡ μὲν *Μακεδονία καὶ ἡ Θρᾴκη διακηρύσσονται χῶραι ἑλληνικαί, ὁ δὲ Βουλγαρισμὸς* «**σλαυϊκὴ λύμη**»· θὰ ἐξεφράζετο κυριολεκτικώτερον ὁ εὐγενὴς Μαρκήσιος, ἐὰν ἀπεκάλει αὐτὸν «*σλαυϊκὴν σῆψιν*». Ἡ σωτήριος αὕτη διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν ἐγκύκλιος ἔσχε τὸ ἀποτέλεσμά της ἐν τῷ Συνεδρίῳ τοῦ Βερολίνου, ἐν ᾧ ἡ συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἐγένετο ράκος, σωθείσης τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Νοτίου Θρᾴκης καὶ δημιουργηθείσης τῆς Βορείου Θρᾴκης εἰς αὐτόνομον ἐπαρχίαν, ὑπὸ τὸ ὄνομα **Ἀνατολικὴ Ρωμυλία**, δι' ἧς παρεχωρήθη ἡ Θεσσαλία καὶ ἡ μέχρι τῶν κοιλάδων τοῦ Θυάμιδος χώρα τῆς Ἠπείρου εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἰς δὲ τὴν λοιπὴν εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν ἐδόθησαν μεταρρυθμίσεις ἀνάλογοι πρὸς τὸ τότε πολίτευμα τῆς Κρήτης.

Οἱ Βούλγαροι μόλις ἀπετέλεσαν κράτος αὐτοτελές, ἤρξαντο νὰ ἐργάζωνται ἔν τε Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ ἐναντίον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τῷ δὲ 1885 διὰ πραξικοπήματος κατέλαβον τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν, κατώρθωσαν δὲ νὰ πείσωσι τὴν Εὐρώπην, ὅτι τρέφουσιν ἀντιρρωσικὰ αἰσθήματα, ἵνα τοῖς ἐπιτρέψῃ τὴν κατάκτησιν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Μέγα διεπράχθη σφάλμα. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἄρχεται νέα περίοδος τῆς καταδιώξεως διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν τῆς Βορείου Θρᾴκης, ἤτοι τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, τῆς Θρᾴκης καὶ τῆς Μακεδονίας. Ὁ καθ' ἡμῶν ἀγὼν κατέστη σφοδρότερος ἕνεκα τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ὅστις κατέλαβε τοὺς Βουλγάρους, ὡς ἐκ τῆς καταλήψεως τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας καὶ τοῦ γοήτρου, ὅ περ ἀπέκτησεν ὁ Βουλγαρισμὸς ἕνεκα τῆς ἐπιτυχίας του ταύτης.

Ἡ προσοχὴ τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ ἐστράφη ὅλη ἐπὶ τὴν Μακεδονίαν, διότι ὡς εἶπον καὶ προηγουμένως, ἡ Μακεδονία εἶνε ἡ κλεὶς τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου καὶ ὁ κατέχων τὴν Μακεδονίαν κατέχει τὴν Θεσσαλονίκην καὶ ὁ κατέχων τὴν Θεσσαλονίκην κατέχει τὸν Βόλον, τὴν Λάρισσαν, ὅπως ὁ κατέχων τὴν Φιλιππούπολιν ἐπαπειλεῖ τὴν Ἀδριανούπολιν, καὶ ὁ κατέχων τὴν Ἀδριανούπολιν ἀπειλεῖ τὴν Κωνσταντινούπολιν. *Καταλαμβανομένης τῆς Μακεδονίας ὑπὸ τῆς Βουλγαρίας κινδυ-*

Digitized by Google

νεύει ἡ Θεσσαλία αὐτή, ὄχι διότι οἱ Βούλγαροι εἶνε ἱκανοί, ἀλλὰ διότι ὄπισθεν αὐτῶν κρύπτονται ἰσχυροὶ ἐχθροί, ὁ Πανσλαυϊσμὸς καὶ ἡ μεγάλη δύναμις τοῦ Βορρᾶ.

Οἱ Βούλγαροι, μὴ ἔχοντες ἄλλα μέσα ἠθικὰ νὰ ἐπιβληθῶσιν ἐν Μακεδονίᾳ, μὲ ὅλον τὸν ὄγκον τῶν ὄπισθεν αὐτῶν κρυπτομένων, ἠναγκάσθησαν νὰ μεταχειρισθῶσι πρὸς ἐξόντωσιν τοῦ ἐκεῖ Ἑλληνισμοῦ τὴν δολοφονίαν διὰ τοῦ ἐγχειριδίου καὶ τοῦ πιστολίου. Πλεῖστοι ὁμογενεῖς ἔπεσαν θύματα τοῦ δολοφονικοῦ κομιτάτου τῆς Σόφιας καὶ τρομοκρατία βασιλεύει καθ' ἅπασαν τὴν Μακεδονίαν. Οἱ αὐτόθι πρόξενοι τῶν Μεγάλων εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, ἐξαπατώμενοι ὑπὸ τῆς σλαυϊκῆς πονηρίας, δὲν καθιστῶσιν ἐνημέρους τὰς οἰκείας Πρεσβείας καὶ τὰς οἰκείας Κυβερνήσεις, ἡ δὲ εὐρωπαϊκὴ ἀτμοσφαῖρα πληροῦται ὑπὸ βουλγαρικῶν, ἢ μᾶλλον πανσλαυϊστικῶν, ἀναθυμιάσεων, καίτοι οἱ Βούλγαροι εὑρίσκονται ἐν τῇ κατωτέρᾳ βαθμίδι ὑπὸ ἔποψιν πληθυσμοῦ καὶ πνευματικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀναπτύξεως.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς Μακεδονίας ἀνέρχεται εἰς δύο ἑκατομμύρια περίπου. Οἱ Βούλγαροι ἀναβιβάζουσιν ἑαυτοὺς εἰς 1 ἑκατομμύριον καὶ ἑξακοσίας χιλιάδας· τὸ ἴδιον φρονοῦσι καὶ οἱ Σέρβοι περὶ ἑαυτῶν. Κατὰ τοὺς μετριωτέρους ἡμῶν ὑπολογισμοὺς ἐκ τῶν 2 ἑκατομμυρίων κατοίκων: **700 χιλιάδες εἶνε Ἕλληνες**, **700** ὡσαύτως χιλιάδες εἶνε Μουσουλμάνοι, **100** χιλιάδες εἶνε Ἰσραηλῖται, **100** χιλιάδες εἶνε Ἀλβανοὶ πρὸς τὰ σερβικὰ σύνορα, **400** χιλιάδες εἶνε Σλαῦοι, ἐξ ὧν μόνον **200** χιλιάδες εἶνε **Βούλγαροι**, τῶν λοιπῶν ἀνηκόντων εἰς τοὺς Σλαυομακεδόνας.

Τὸ μακεδονικὸν ζήτημα δὲν ἐγεννήθη ἐν Μακεδονίᾳ, ἀλλ' ἐν Σόφιᾳ, ἢ ἂν θέλητε, ἀκόμη βορειότερον.

Ο. Βούλγαροι ὑποκρίνονται, ὅτι δὲν ἐπιδιώκουσι τὴν ἕνωσιν τῆς Μακεδονίας μετὰ τῆς Βουλγαρίας, ἀλλὰ τὴν εἰσαγωγὴν μεταρρυθμίσεων, ἐλπίζοντες ὅτι διὰ πολιτεύματος ὁμοίου τῷ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας θὰ ἐνεργήσωσι δεύτερον πραξικόπημα, ὅμοιον πρὸς τὸ τῆς καταλήψεως τῆς Φιλιππουπόλεως. Δὲν εἶμαι ἐναντίος τῆς εἰσαγωγῆς μεταρρυθμίσεων ἐν Μακεδονίᾳ, ὡς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς χώραις τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, καθόσον ἡ τουρκικὴ διοίκησις πόρρω ἀπέχει τοῦ νὰ εἶνε κυβέρνησις πατρική, ἀλλὰ δέον νὰ εἴμεθα πολὺ προσεκτικοὶ πρὸς πᾶν τὸ προερχόμενον ἐκ σλαυϊκῶν πόθων. Timeo Danaos et dona ferentes. Ρίπτεται εἰς τὸ μέσον καὶ ἡ ἰδέα τοῦ σχηματισμοῦ μακεδονικῆς Ἡγεμονίας ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς μεγάλης Ὀρθοδόξου Δυνάμεως. *Θεωρῶ πολὺ καλείτερον νὰ μείνῃ ἡ Μακεδονία ὑπὸ τὴν Τουρκίαν, παρὰ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς μεγάλης ὀρθοδόξου Δυνάμεως. Οἱ Ἕλληνες ζῶσι καλείτερον ἐν Τουρκίᾳ, ὅπου καὶ πνευματικὴν ἀνεξαρτησίαν κέκτηνται καὶ σχολεῖα λαμπρὰ διατηροῦσι, παρὰ οἱ ἐν Βουλγαρίᾳ, ἔνθα καὶ αἱ ἐκκλησίαι αἱ ἑλληνικαὶ καὶ τὰ σχολεῖα τὰ ἑλληνικὰ διαρπάζονται ὑπὸ τῶν Βουλγάρων.* Ἡ ἐν Μακεδονίᾳ κατάστασις **δὲν εἶνε ροδίνη**, δέον νὰ εἰσαχθῶσι μεταρρυθμίσεις, ἀλλὰ τοιαῦται

Digitized by Google

μεταρρυθμίσεις καὶ κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ μὴ κινδυνεύσωσι τὰ ἐκεῖ ἑλληνικὰ συμφέροντα.

Τελευτῶν, συνιστῶ νὰ μελετήσωμεν τὴν Μακεδονίαν, νὰ γνωρίσωμεν τὴν Μακεδονίαν, διότι ἡ Μακεδονία εἶνε *οἱ πνεύμονες τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄνευ τῆς Μακεδονίας ἡ Ἑλλὰς θὰ ἐκπνεύσῃ ἐξ ἀσφυξίας.*

ΔΙΑΛΕΞΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

«Κύριοι. Τὸ ἀντικείμενον τῆς προλαβούσης μου διαλέξεως ἦτο ἡ σημασία τῆς Μακεδονίας διὰ τὴν ἑλληνικὴν Χερσόνησον καὶ ἰδίᾳ τὸν Ἑλληνισμόν, ὡς χώρας, τῆς δὲ παρούσης μου, εἶνε ἡ ἀφήγησις τῆς γενομένης ἐργασίας ὑπὸ τῶν ποικιλωνύμων προπαγανδῶν, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ πείσωσι τὴν δημοσίαν γνώμην ἐν Εὐρώπῃ διὰ συγγραφῶν διαφόρων, ὅτι ὁ πληθυσμὸς τῆς Μακεδονίας πᾶν ἄλλο εἶνε ἢ ἑλληνικός. Ἡ Μακεδονία μέχρι τοῦ πρώτου ἡμίσεως τοῦ ΙΘ'. αἰῶνος ἐθεωρεῖτο παρὰ πάντων χώρα ἑλληνική, ἀλλ' ἀπὸ 60 ἤδη ἐτῶν ἔχει γίνῃ τοιαύτη σατανικὴ ἐργασία διὰ διαφόρων δημοσιευμάτων, ὥστε κατωρθώθη νὰ πιστεύσῃ ἡ Εὐρώπη, χάρις εἰς τὴν ἡμετέραν ἀκηδίαν, ὅτι οὐχὶ μόνον μειοψηφοῦμεν, ἀλλ' οὔτε λόγος πρέπει νὰ γίνηται περὶ ἑλληνικῶν δικαιωμάτων ἐν Μακεδονίᾳ. Τελευταίως ὅμως ἐγένετο ἐργασία τις ὑπὸ τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας ἐν Παρισίοις καὶ ἀλλαχοῦ περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ, ἥτις ἐργασία, καίτοι ἐλαχίστη πρὸς τὸ παρόν, καίπερ ἀργὰ γενομένη, εὗρεν ἠχὼ εἰς τὴν δημοσίαν εὐρωπαϊκὴν γνώμην καὶ ἤρξατο ἤδη ὁ εὐρωπαϊκὸς κόσμος πιστεύων, ὅτι ὑπάρχουσι καὶ ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ καὶ ἑλληνικὰ δίκαια ἐν Μακεδονίᾳ.

Διὰ νὰ ἐννοήσητε μέχρι ποίου σημείου ἔχει φθάσῃ ἡ βουλγαρική, ἢ κυριολεκτικώτερον ἡ πανσλαυϊστικὴ ψευδολογία, θέλω ἀφηγηθῇ ὑμῖν σειρὰν ἐνεργειῶν, μεστῶν ψεύδους καὶ μισελληνισμοῦ, δι' οὗ κατώρθωσαν οἱ Σλαῦοι νὰ δημιουργήσωσι δικαιώματα ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ.

Πρὸ 6 ἐτῶν ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος κ. Μαυροκορδάτος μοὶ ἔλεγεν ὅτι τῷ 1886, πρέσβυς ὢν ἐν Πετρουπόλει, εἶχε μεταβῇ πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ ἐκεῖ Γερμανοῦ Πρέσβεως Σβάϊνιτς, ὅστις τῷ ὑπέδειξε βιβλίον τι, ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ Γραμματέως τῆς βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας Ἀθ. Σόπωβ, ἐπὶ τῇ χιλιετηρίδι τῶν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν προσηλυτιστῶν τοῦ Σλαυϊσμοῦ Θεσσαλονικέων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, δι' οὗ βιβλίου οἱ ἀπόστολοι οὗτοι τοῦ Χριστιανισμοῦ παρὰ τοῖς Σλαύοις χαρακτηρίζονται πρὸς τοῖς ἄλλοις ὡς ὁμόφυλοι αὐτῶν, ἡ Μακεδονία καθ' ὁλοκληρίαν βουλγαρικὴ χώρα, καὶ οἱ Ἕλληνες, ἤτοι ὁ ἑλληνικὸς κλῆρος, τύραννος τοῦ Βουλγαρισμοῦ, καὶ παρόμοια ψευδολογήματα. Ἠρώτησε τὸν κ. Μαυροκορδάτον ὁ Γερ-

Digitized by Google

μανὸς Πρέσβυς περὶ τοῦ ἐν] λόγῳ βιβλίου, φέροντος τὸν πομπώδη τίτλον «*Ἡ Μακεδονία κατὰ τὴν Χιλιετηρίδα τῶν Σλαύων ἀποστόλων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου*», ὁ δὲ κ. Μαυροκορδάτος τῷ ἀπήντησεν, ὅτι τὸ βιβλίον ἐκεῖνο οὐδεμίαν εἶχε σχέσιν μετὰ τῆς ἀληθείας. Ἀλλὰ τί νομίζετε ὅτι τῷ εἶπεν ὁ Γερμανὸς συνάδελφός του;—Ὅταν καὶ σεῖς κατορθώσητε νὰ γράφητε καὶ νὰ δημοσιεύητε τὰ προσήκοντα βιβλία, δὲν θ' ἀμφισβητῶσι τὴν ἐν Μακεδονίᾳ ἐθνικὴν ὑμῶν κληρονομίαν οἱ ξένοι.

Ἀξία μελέτης ἡ ἀπάντησις αὕτη. Διότι διὰ τοιούτων ψευδολογιῶν οἱ Σλαῦοι κατώρθωσαν νὰ παραπλανήσωσι τὴν δημοσίαν εὐρωπαϊκὴν γνώμην!

Πρῶτος ἀπόστολος τοῦ Σλαυϊσμοῦ ὑπῆρξεν ὁ γνωστὸς Γερμανὸς Φαλμεράγερ. Οὗτος, ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἑλλάδα περὶ τὰ τέλη τῆς τρίτης δεκαετηρίδος τοῦ ΙΘ'. αἰῶνος, ἀνεῦρε Σλαύους ὄχι μόνον ἐν Μακεδονίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν Ἀττικῇ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Πελοποννήσῳ, μόνον μὴ σκεφθεὶς νὰ κηρύξῃ καὶ αὐτὰ τὰ φυτὰ τῆς Ἑλλάδος σλαυϊκά. Μετὰ τὸν μέγαν τοῦτον φιλόσλαυον μισέλληνα, οὗ τινος τὰ συγγράμματα ἐνεποίησαν ἐπί τινα καιρὸν βαθυτάτην ἐντύπωσιν ἐν Εὐρώπῃ, καὶ ἄλλοι λόγιοι Εὐρωπαῖοι ἐπεσκέφθησαν τὰς ἑλληνικὰς χώρας ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν σλαυϊκῶν ἐμπνεύσεων. Τῷ 1840 ἐπεσκέφθη τὰς χώρας ταύτας ὁ καθηγητὴς τῆς σλαυϊκῆς φιλολογίας ἐν τῷ Κολλεγίῳ τῆς Γαλλίας Κυπριανὸς Ροβέρτος, ὅστις μετὰ ταῦτα ἐξέδωκε δίτομον σύγγραμμα, ἐν ᾧ, παραθέτων στατιστικοὺς πίνακας, οἵτινες τότε ἦτο ἀδύνατον νὰ ὑπάρξωσιν ἐν Τουρκίᾳ, ἀναβιβάζει τοὺς Βουλγάρους ἐν γένει εἰς 4 1)2 ἑκατομμύρια, ἐνῷ σήμερον μόλις κυμαίνονται μεταξὺ 3 1)2 καὶ 4 ἑκατομμυρίων. Ἐὰν δὲ τότε ἦσαν οἱ Βούλγαροι 4 1)2 ἑκατομμύρια, ὅπως ἔλεγεν ὁ Κυπριανὸς Ροβέρτος πρὸ 62 ὅλων ἐτῶν, σήμερον θὰ ἦσαν 9 καὶ 10 ἑκατομμύρια!

Ὁ Κυπριανὸς Ροβέρτος ἀναφέρει πρὸς τοῖς ἄλλοις τὸ ἑπόμενον χαρακτηριστικώτατον ἀνέκδοτον περὶ τῆς βουλγαρικῆς εὐηθείας. Τὸν ἠρώτησεν εἷς Βούλγαρος: «πόθεν εἶνε» ; καὶ αὐτὸς τοῦ ἀπήντησεν: «ἀπὸ τὸ Φραγκιστάν».—Εἶσαι εὐτυχής, τῷ εἶπεν ὁ Βούλγαρος, «διότι ζῇς μεταξὺ Βουλγάρων!» Ἀλλ' οἱ Φράγκοι δὲν εἶνε Βούλγαροι— Ἀδύνατον, εἶπεν οὗτος. Τοιαύτη ἦτο ἡ διανοητικὴ ἀνάπτυξις τῶν Βουλγάρων κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὥστε πάντας μὲν τοὺς Χριστιανοὺς ἐνόμιζον Βουλγάρους, τοὺς δὲ μὴ Χριστιανοὺς Τούρκους!

Τὸ αὐτὸ ἔτος (1840) ἐπεσκέφθη ἐπίσης τὴν Βουλγαρίαν καὶ ὁ Γάλλος οἰκονομολόγος Μπλανκή, ἀποσταλεὶς ὑπὸ τῆς γαλλικῆς Κυβερνήσεως, συνοδευόμενος ὑπὸ Βουλγάρων πρακτόρων, ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν καὶ τὴν ἔμπνευσιν τῶν ὁποίων συνέταξε τὰς ἐκθέσεις αὐτοῦ.

Μετ' ὀλίγον οἱ Βούλγαροι, ἐξεγειρόμενοι ὑπὸ τῶν ὄπισθεν αὐτῶν κρυπτομένων Πανσλαυϊστῶν, ἤρξαντο κατανοοῦντες, ὅτι εὐκόλως ἠδύναντο νὰ παραπλανήσωσι τὴν δημοσίαν τῆς Εὐρώπης γνώμην διὰ ψευδῶν στατιστικῶν πληροφοριῶν, ἀφοῦ πάνθ' ὅσα ἐγράφοντο οὐδεμίαν εὕρισκον ἀντίκρουσιν καὶ διάψευσιν ἐν Εὐρώπῃ, τοὐναντίον μάλιστα ἔτρεφον τὴν δημοσίαν εὐρωπαϊκὴν γνώμην, ἥτις, μὴ ἀναγινώσκουσα

Digitized by Google

ἀληθείας, ἢ τοὐλάχιστον ἀναιρέσεις τῶν σλαυϊκῶν ψευδολογιῶν, ἐξελάμβανε τὰ ψεύδη καὶ τὰς τερατολογίας ὡς ἀληθείας.

Τῷ 1860 ἐνεφανίσθη ὁ Σλαῦος Ρακόφσκης, ὅστις ἀπὸ τοῦ ἐνεστῶτος ἐξέδραμε διὰ τῶν πτερύγων νοσηρᾶς φαντασίας εἰς τὰ βάθη τοῦ παρελθόντος, ἔνθα τῇ συνδρομῇ αὐτῆς πάλιν ἀνεζήτησε τὰς γενεαλογικὰς πηγὰς τοῦ Βουλγαρισμοῦ, συγγράψας τὴν «Ἱστορίαν τῶν Βουλγάρων», δι' ἧς Ἱστορίας οὐχὶ μόνον ἡ Βουλγαρία, ἡ Θράκη καὶ ἡ Μακεδονία κατῳκοῦντο ὑπὸ Βουλγάρων, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ Φράγκοι ἦσαν Βούλγαροι (Γέλωτες).

Κατὰ τὸν Ρακόφσκην, οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Βουλγαρίας, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου, ἦσαν Βούλγαροι, ἐξελληνισθέντες ἀργότερα, ἐξ Ἰνδικῆς, ὡς Πελασγοὶ κατελθόντες, οἱ Βούλγαροι πρῶτοι ἐπίσης ἠσπάσθησαν τὸν Χριστιανισμόν. Οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ βουλγαρομανεῖς, ὅμοιοι μὲ τὸν Βούλγαρον τοῦ Κυπριανοῦ Ροβέρτον, ἦτο εὔκολον νὰ πιστεύσωσι τὰ μυθολογήματα ταῦτα, ἀλλὰ μετ' αὐτῶν ἐπίστευσαν δυστυχῶς καὶ ἄλλοι.

Μετὰ τὸν Ρακόφσκη ἔρχεται ἕτερος λαοπλάνος Σλαῦος, ὁ Μπέρκοβιτς, τὸν ἀρχαιοκάπηλον ἐπαγγελλόμενος, διδάσκαλος καὶ οὗτος, καὶ ἐπί τινα χρόνον διαμείνας ἐν Σέρραις. Οὗτος, τολμηρότερος τοῦ Ρακόφκη, προέβη ἔτι περαιτέρω. Θέλων ν' ἀποδείξῃ, ὅτι οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου ἦσαν Σλαῦοι, συνέταξε τῷ 1874 καὶ ἐξέδωκεν ἔν τε Βελιγραδίῳ καὶ Παρισίοις ἕνα τόμον, φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν «Βέδα Σλοβάνα», ἤτοι σλαυϊκὴ Βέδα, ἢ κυριολεκτικώτερον βουλγαρικὴ Βέδα.

Τὸ βιβλίον τοῦτο ἦτο συλλογὴ πλαστῶν προϊστορικῶν ᾀσμάτων, ἐχόντων ὑπόθεσιν τὰ κατὰ τοὺς πρώτους ἐκπολιτιστὰς τῶν περὶ τὸν Αἷμον καὶ τὴν Ροδόπην χωρῶν καὶ τὸν βίον αὐτῶν, δι' οὗ ἐπεζητεῖτο ἡ ἀπόδειξις τῆς ἀπὸ παλαιτάτου χρόνου σλαυϊκῆς ἐποικίσεως.

Ὁ πλαστογράφος οὗτος ἐβασίσθη ἐπὶ τῆς ἀμαθείας καὶ τῆς μωρίας τῶν ὁμοεθνῶν αὐτοῦ, καὶ εὐφάνταστος, ὡς ὁ Ρακόφσκης, δὲν ἐδίστασε ν' ἀποδείξῃ διὰ τῶν ψευδοδημοτικῶν ᾀσμάτων καὶ παραμυθίων του, ὅτι ὄχι μόνον ὁ Φίλιππος καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ἦσαν Σλαῦοι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Ὀρφεύς, περὶ ὃν σχηματίζει *ὀρφικὸν κύκλον*, καὶ ὃν ὀνομάζει *Ὀρφέν*, τὴν δὲ σύζυγόν του Εὐρυδίκην *Ὀρφένιζαν!* (Γέλωτες). Τὸ βιβλίον τοῦτο ἐξηπάτησε πρὸς καιρὸν ὄχι μόνον Βουλγάρους, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ξένους σλαυοφίλους, θέλοντας νὰ ἐξαπατηθῶσι.

Πρὸ τῆς ἀκόσμου ταύτης παραποιήσεως διεμαρτυρήθησαν πλεῖστοι τῶν εὐσυνειδήτων Σλαύων.

Ὁ Ὀφεΐκωφ, εἷς τῶν μεγαλομανῶν Σλαύων, διέψευσε πάντα ταῦτα ἐπισήμως, κηρύξας αὐτὰ πλαστὰ καὶ διαβεβαιώσας τὸν πρόμαχον τοῦ Βουλγαρισμοῦ Γίρετζεκ, ὅτι, εἰ καὶ περιῆλθε ἅπαντα τὰ μέρη τῆς Ροδόπης, ὅπου, κατὰ τὸν Μπέρκοβιτς, συνελέγησαν τὰ δημοτικὰ ταῦτα ᾄσματα καὶ παραμύθια τῆς Βέδας του, οὐδαμοῦ

Digitized by Google

ἀνεῦρεν ἴχνη αὐτῶν. Εἷς τῶν συνεργατῶν τοῦ Μπέρκοβιτς, διδάσκαλος καὶ οὗτος, μετὰ ταῦτα δὲ δικαστὴς ἐν Βουλγαρίᾳ, ὁ Χαριζάνωφ, καθὰ διαβεβαιοῖ ἕτερος Βούλγαρος, ὁ συγγραφεὺς καὶ ποιητὴς Σλαβέϊκωφ, δικαιολογούμενος ὡμολόγησεν εἰς αὐτόν, ὅτι τ' ᾄσματα καὶ τὰ παραμύθια τῆς βουλγαρικῆς Βέδας ἦσαν πράγματι πλαστὰ καὶ ὅτι ἔπραξε τοῦτο νομίζων, ὅτι συντελεῖ εἰς τὴν εὔκλειαν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς Βουλγαρίας.

Πολὺ ἀρχαιότερον τοῦ Μπέρκοβιτς ὁ Σιάφαριχ, Σλαῦος συγγραφεύς, ἐδημοσίευσε τὴν *Σλαυϊκὴν Ἐθνογραφίαν*, ἀνευρὼν δῆθεν ἐν τῇ σκοτίᾳ τῶν αἰώνων τίτλους τῆς σλαυϊκῆς φυλῆς. Τούτου ἔγγονος ὑπῆρξεν ὁ μνησθεὶς πρόμαχος τοῦ Βουλγαρισμοῦ Γίρετζεκ, ὅστις χάριν τῶν φιλοβουλγαρικῶν συγγραφῶν του, καθ' ὃν χρόνον διετέλει καθηγητὴς τοῦ ἐν Πράγᾳ Πανεπιστημίου, διωρίσθη ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ἐν τῇ νέᾳ Βουλγαρίᾳ.

Ὁ φιλόσλαυος Γάλλος συγγραφεὺς Léger ἔγραψε καὶ αὐτὸς οὐκ ὀλίγα πρὸς ἀνύψωσιν τῆς σλαυϊκῆς φυλῆς, καὶ ἰδίᾳ τῶν Βουλγάρων. Ἀλλ' ἐκεῖνος, ὅστις κατώρθωσε νὰ πείσῃ περισσότερον τὴν δημοσίαν εὐρωπαϊκὴν γνώμην εἶνε ὁ προμνησθεὶς Γίρετζεκ, κηρύξας διὰ τῶν συγγραμμάτων του, ὅτι ὁ κύριος ἐθνολογικὸς παράγων τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου εἶνε ὁ βουλγαρικός. Οὐ σμικρὸν ἐπετεύχθη ὁ σκοπὸς αὐτοῦ. Τὰ βιβλία τοῦ Γίρετζεκ ἔσχον ποιάν τινα κυκλοφορίαν ἐν Εὐρώπῃ, ἀναλυθέντα καὶ ἀποκτήσαντα ἱκανὸν κῦρος παρὰ τοῖς σλαυοφίλοις κύκλοις.

Τελευταῖος ἔρχεται ὁ Βέλγης οἰκομολόγος Λαβελέϋ, ἀνὴρ μεγάλης ἀξίας, ἐκτιμώμενος οὐ σμικρὸν ἐν Εὐρώπῃ. Οὗτος, ἔχων πολιτικὰς σχέσεις μετὰ τῆς γνωστῆς Κυρίας Νοβικὼφ τοῦ Λονδίνου, συνέγραψεν ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν αὐτῆς δίτομον σύγγραμμα τῷ 1885-86, γέμον ψευδολογιῶν καὶ συκοφαντιῶν κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τὰς πρώτας ἐντυπώσεις του, ἐφ' ὧν ᾠκοδομήθη τὸ ἐν λόγῳ σύγγραμμα, ἐδημοσίευσεν ὁ Λαβελέϋ ἐν τῇ *Ἐπιθεωρήσει τῶν δύο Κόσμων*, διὰ δὲ τοῦ μετὰ ταῦτα ἐκδοθέντος διτόμου συγγράμματός του εἰς τοσοῦτον ψευδολογίας θράσος ἔχει φθάσῃ ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ὥστε ν' ἀναφέρῃ ἐν αὐτῷ, ὅτι καθ' ὅλην τὴν Μακεδονίαν 65 μόνον χιλιάδες Ἑλλήνων ὑπῆρχον! Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἔσχεν οὐκ ὀλίγην ἠχὼ ἐν Εὐρώπῃ, διότι ἄνθρωποι τοῦ ἀναστήματος τοῦ Λαβελέϋ ἀναγινώσκονται ἐκεῖ καὶ καθίστανται πιστευτοί.

Καὶ ἐνῷ ἐθυσσιδομοῦντο καὶ ἐτεκταίνοντο πάντα ταῦτα καὶ ἐμεγαλοποιεῖτο ὁ Σλαυϊσμὸς τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, καὶ ἐμορφοῦτο γνώμη ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων καὶ καθ' ἡμῶν ἐν Εὐρώπῃ, ἡμεῖς ἠδιαφοροῦμεν καὶ ἐκοιμώμεθα. Οὐδεὶς ἐξ ἡμῶν ἐσκέφθη νὰ παρουσιάσῃ ἀντίδρασιν τινα εἰς τὰς βουλγαρικὰς καὶ φιλοβουλγαρικὰς ψευδολογίας. Μόνον οἱ πρόκριτοι τῆς Θεσσαλονίκης προέβησαν εἰς ποιάν τινα διαμαρτυρίαν, ἀλλ' ἦτο τόσον ἀσθενὴς αὕτη καὶ ἄνευ πολιτικῶν ὑποστηρίξεων, ὥστε οὐδεμίαν ἔσχεν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν.

Διὰ τοιούτων καὶ τηλικούτων συγγραφικῶν καὶ δημοσιογραφικῶν ψευδολογιῶν ἠρ-

Digitized by Google

ξατο διαδιδομένη ἀνὰ τὸν κόσμον ἡ ἰδέα, ὅτι ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Θρᾴκη εἶνε βουλγαροοίκητοι καὶ ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς δὲν ὑπάρχει οὐδόλως, ἢ ὑπάρχει ἐν μεγίστῃ μειονότητι. Τὸ ἔργον τοῦτο προήγαγον καὶ οἱ βουλγαροδιδάσκαλοι, ἅπαντες ἀπόφοιτοι ρωσσικῶν σχολῶν, οἵτινες διασπειρόμενοι ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν καὶ Θρᾴκην ὡς διδάσκαλοι, διδάσκουσιν οὐχὶ μόνον τὴν βουλγαρικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ τὴν βουλγαρικὴν ἰδέαν καὶ τὸ βουλγαρικὸν κατὰ τοῦ Ἕλληνος μῖσος.

Πρὶν περάνω τὸν λόγον μου περὶ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἐνεργειῶν τῶν Βουλγάρων καὶ μεταβῶ εἰς τὰς ἐνεργείας ἄλλων αὐτόθι λαῶν, ὀφείλω νὰ σᾶς ἀναφέρω ἓν ἐκ τῶν τελευταίων φιλοβουλγαρικῶν δημοσιευμάτων. Τοῦτο εἶνε τὸ ἔργον τοῦ Γερμανοῦ Κάνιτς, ὅ περ ἐξεδόθη γαλλιστὶ καὶ γερμανιστί, ὑπὸ τὸν τίτλον: «**Ἡ Βουλγαρία**», βιβλίον πολυτελέστατα ἐκτετυπωμένον καὶ τὸ ὁποῖον πραγματεύεται περὶ τῶν νεωτέρων Βουλγάρων τοῦ ΙΘ'. αἰῶνος. Χωρὶς νὰ σᾶς ἀναλύσω τὸ περιεχόμενον τοῦ περιέργου τούτου βιβλίου, ἵνα ἐξ ὄνυχος τὸν λέοντα ἐννοήσητε, σᾶς ἀναφέρω μόνον ὅτι ἀρχίζει οὕτω: «**Ἡ Βουλγαρία, ἡ πατρὶς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου...**» Ἰδοὺ ὁποῖον τὸ θάρρος τῶν ἐναντίων ἡμῶν, ἵνα ἀποτολμῶσι διαδίδοντες ἐν μέσῃ Εὐρώπῃ τοιαύτας ἰδέας!

Καὶ ἐν μέσαις Ἀθήναις ὁ ἐνταῦθα Πολιτικὸς Πράκτωρ τῆς Βουλγαρίας δὲν ἐδίστασε νὰ κηρύξῃ πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἡμερῶν ἐν δημοσιογραφικῇ συνεντεύξει, ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς τε Μακεδονίας καὶ τῆς Θρᾴκης εἶνε Βούλγαροι καὶ ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἔχει εἰς τὴν ὑπηρεσίαν της τὴν προξενικὴν καὶ Βουλγάρους ὑπαλλήλους! Καὶ ποῖον νομίζετε ὑπονοεῖ ὁ Πολιτικὸς Πράκτωρ τῆς Βουλγαρίας ὡς Βούλγαρον προξενικὸν ὑπάλληλον τῆς Ἑλλάδος;

Τὸν Ἕλληνα Πρόξενον ἐν Ἐλασσῶνι, τὸν ὁποῖον γνωρίζω ἀπὸ τριακονταετίας καὶ πλέον ἐνταῦθα, ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Φιλιππουπόλει, ὡς Ἕλληνα γνησιώτατον, ὀνομαζόμενον κατ' ἀρχὰς Λάμπρον Παναγιωτόπουλον, καὶ μετονομασθέντα, ἕνεκα ποιητικῆς ἰδιοτροπίας Λάμπρον Ἐνυάλην, ἄνδρα οὐδέποτε καταδεχθέντα νὰ ὀνομασθῇ Βούλγαρος, ἔχοντα Ἑλληνίδα καὶ οὐχὶ Βουλγαρίδα γυναῖκα, ὡς ἰσχυρίζεται ὁ Βούλγαρος Πράκτωρ, ὑπηρετήσαντα ἐθνικώτατα ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὡς προξενικὸς ὑπάλληλος ἐν Φιλιππουπόλει καὶ Πύργῳ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, διακριθέντα διὰ τὰ μισοβουλγαρικά του αἰσθήματα καὶ πολλάκις ἀποκρούσαντα τὰς βουλγαρικὰς προσφορὰς μεγάλων δημοσίων θέσεων, ἵνα ἀπαρνηθῇ τὸν Ἑλληνισμὸν καὶ ἀσπασθῇ τὸν Βουλγαρισμόν· ἀλλ' ὁ Ἐνυάλης, καίτοι πτωχός, δὲν ἐδελεάσθη ποσῶς καὶ ἤδη εὐδοκίμως ὑπηρετεῖ ἐν Ἐλασσῶνι ὡς Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος (Φωναὶ τὸν γνωρίζομεν). Καὶ ποῦ μᾶς τὰ λέγουν αὐτά; Μέσα στὸν τόπο μας! Σᾶς συνιστῶ νὰ προσέχετε πολὺ εἰς ὅσα λέγονται καὶ εἰς ὅσα διαδίδονται παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν!

Θὰ μᾶς εἴπωσιν ἀκόμη, ὅτι καὶ οἱ κάτοικοι τῶν Ἀθηνῶν εἶνε Βούλγαροι, ὅπως ἔγραψαν πρό τινων ἐτῶν ἐν ἀθηναϊκῇ ἐφημερίδι, ὅτι ὑπάρχει ἐν Ἀθήναις βουλ-

Digitized by Google

γαρικὴ παροικία. Αὐτοὶ δὲν ὀπισθοχωροῦν. Παραλλήλως δὲ τῆς διακηρύξεως τῶν ἰδεῶν των τούτων μᾶς προσκαλοῦσι καὶ εἰς συνεννόησιν !.....

Παρὰ τὰς παμβουλγαρικὰς ἰδέας, ἐνεργείας καὶ διαδόσεις, αἵτινες δυστυχῶς, ἐλλείψει ἑλληνικῶν τοιούτων ἀντιδράσεων, εὗρον ἠχὼ εἰς τὴν δημοσίαν γνώμην τῆς Εὐρώπης, ἐννοεῖται διὰ μεγίστων χρηματικῶν θυσιῶν, οἱ κάτοικοι τῆς Μακεδονίας ἦσαν ἀείποτε Ἕλληνες, κατὰ δὲ τὸν ΙΖ' καὶ ΙΗ'. αἰῶνα ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Μακεδονίας ἐπρωτοστάτει πολιτικῶς· ἂν δὲ σήμερον οἱ Βούλγαροι παρουσιάζωνται μὲ ἐθνικὰ κεφάλαια ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς Μακεδονίας, τοῦτο ὀφείλεται ὄχι μόνον εἰς τὴν πολιτικήν των ψευδολογίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἡμετέραν ἀδιαφορίαν, ἂν θέλετε, ἀδράνειαν. Ἀφήσαμεν εἰς τοὺς Βουλγάρους ἐλεύθερον τὸ πεδίον τῆς δράσεως !

Ἀρκεῖ, κύριοι νὰ σᾶς εἴπω, ὅτι ὁ Μακεδὼν πρὸ τριάκοντα ἀκόμη ἐτῶν ἐθεώρει ὕβριν, ἐὰν τὸν ἐκάλει τις Βούλγαρον !

Οἱ Ρωμοῦνοι.

Ἐκτὸς τῶν Βουλγάρων παρουσιάσθησαν καὶ ἄλλοι ἀπαιτηταὶ τῆς Μακεδονίας: Οἱ Ρωμοῦνοι καὶ οἱ Σέρβοι.

Οἱ Ρωμοῦνοι δὲν εἶνε, ὡς αὐτοὶ θέλουσι νὰ νομίζωσιν ἑαυτούς, ἀπόγονοι τῶν Ρωμαίων, Ρωμαῖοι, ἀλλὰ τοῦτ' αὐτὸ ἄθροισμα φυλῶν. Τὸ ὄνομα Ρωμοῦνοι εἶνε νέον, μόλις τεσσαράκοντα ἐτῶν ἐφεύρεσις. Πρότερον διῃροῦντο εἰς δύο αὐτονόμους ἡγεμονίας, καὶ οἱ μὲν ὠνομάζοντο Βλάχοι, οἱ δὲ Μολδαυοί, ἐπὶ Κούζα ἑνωθέντες εἰς μίαν καὶ μόνην Ἡγεμονίαν, ὑπὸ τ' ὄνομα Ρωμουνία, ἀνακηρυχθεῖσαν εἰς βασίλειον τῷ 1880. Οἱ οὑτωσὶ Ρωμοῦνοι σήμερον λεγόμενοι πρὸ πεντήκοντα ἐτῶν ἐνησμενίζοντο νὰ φαίνωνται καὶ νὰ καλῶνται Ἕλληνες, θεωροῦντες τοῦτο τιμήν, ἐδιδάσκοντο ἐν τοῖς ἐκπαιδευτηρίοις αὐτῶν τὴν ἑλληνικήν, καὶ πᾶς ὁ μὴ γνωρίζων ἑλληνικά, ὅπως σήμερν γαλλικά, ἐθεωρεῖτο χυδαῖος.

Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Τραϊανοῦ, ὡς γνωστόν, λεγεῶνές τινες ρωμαϊκαὶ πάσης φυλετικῆς προελεύσεως ἐγκατεστάθησαν μονίμως ἐν τῇ σήμερον ὀνομαζομένῃ Ρωμουνίᾳ, ὅπως ἀποκρούωσι τὰς ἀπὸ βορρᾶ ἐπιδρομὰς τῶν διαφόρων βαρβάρων φύλων, βάρβαροι κατὰ βαρβάρων. Αἱ λεγεῶνες αὗται, ex toto orbe romano ἐγκατασταθεῖσαι ἰσοβίως ἐκεῖ περὶ τὸν Α'. αἰῶνα, ἀπετέλεσαν εἶδος κοινωνίας ὁμιλούσης τὸ διεφθαρμένον λατινικον ἰδίωμα, ἥτις ἐλαχίστην ἔχει σχέσιν μετὰ τῆς λατινικῆς τοιαύτης, μὴ κατορθωσάσης ν' ἀποτελέσῃ ἐθνικὴν ἱστορίαν μέχρι τοῦ ΙΗ' αἰῶνος· ἐκ δὲ τῶν ὁπωσδήποτε δρασάντων ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ἐλάχιστοι ὑπῆρξαν Ρωμοῦνοι, οἱ πλεῖστοι ἦσαν Ἕλληνες. Εἶνε γνωστὴ ἡ ἱστορία τῶν Φαναριωτῶν Ἑλλήνων Ἡγεμόνων τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυΐας. Ἡ Ρωμουνία μέχρι τῆς σήμερον δὲν εἶνε κυρίως εἰπεῖν ἔθνος, ἀλλὰ μᾶλλον κράτος. Καὶ ὡς ἔθνος μὲν εἶνε μηδέν, ὡς κράτος δὲ ἰσχυρόν. Εἶνε τὸ μόνον κράτος ἐκ τῶν τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου, ὅ περ

Digitized by Google

ἀπετέλεσε τὰς μεγαλειτέρας προόδους. Διὰ νὰ σᾶς ἀποδείξω ὅτι ἡ Ρωμουνία εἶνε κράτος καὶ οὐχὶ ἔθνος, θὰ σᾶς διηγηθῶ τὸ ἀκόλουθον :

Πρὸ 16—17 ἐτῶν, δηλαδὴ κατὰ τὴν ἐπιστρατείαν τοῦ 1885—86, ἦλθε ν' ἀγωνισθῇ ἐνταῦθα νέος τις, εὐπόρου οἰκογενείας ἐκ Ζαγορίου τῆς Ἠπείρου, ἐν Βουκουρεστίῳ δὲ ἐγκατεστημένος. Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐπιστρατείας εἶχε προκηρυχθῇ διαγωνισμὸς ἀκολούθων ἐν τῷ ἡμετέρῳ Ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν, εἰς τὸν ὁποῖον διαγωνισθεὶς ἀπέτυχεν, ἀγνοῶ ἕνεκα τίνων λόγων.

Ἦλθε πρὸς συνάντησίν μου λέγων, ὅτι σκοπεύει νὰ μεταβῇ εἰς Ρωμουνίαν, ἔνθα διαμένει ὁ πατήρ του, ἐπιθυμῶν νὰ λάβῃ οὗτος ρωμουνικὴν ὑπηρεσίαν. Τὸν συνεβούλευσα νὰ μὴ ἀπελπισθῇ ἐκ τούτου καὶ νὰ ἐμμείνῃ εἰς τὰς ἐθνικάς του παραδόσεις. Ἐπανακάμψας εἰς Βουκουρέστιον, ἴσως διότι εἶχεν ἀποτύχῃ ἐν Ἑλλάδι, διωρίσθη, κύριοι, ἐντὸς βραχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωμουνίας, καὶ διὰ νὰ μὴ ἐκτίθηται, παρεκάλει τοὺς φίλους αὐτοῦ Ἕλληνας τοῦ Βουκουρεστίου νὰ μὴ τῷ ὁμιλῶσιν ἑλληνιστί. Ἤδη τυγχάνει πολιτικὸς πράκτωρ τῆς Ρωμουνίας ἐν Σόφιᾳ, κατέχων ἐμπιστευτικὴν θέσιν. Ὁ σπουδαιότερος ἱστορικὸς τῆς Ρωμουνίας, ὁ γράψας ἐναντίον τῶν Φαναριωτῶν Ἑλλήνων Ἡγεμόνων τῆς Ρωμουνίας καὶ τῆς εὐεργετικῆς ἐπιδράσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Ρωμουνίᾳ, εἷς τῶν δημιουργῶν τρόπον τινὰ τοῦ κατὰ τοῦ Ἑλληνίσμοῦ μίσους τῶν Ρωμούνων, εἶνε ὁ Ξενοπόλ, πρῴην Ξενόπουλος, Ἕλλην δηλαδή. Οὗτος εἶνε ἐπίσης ὁ κατ' ἐξοχὴν ἐφευρέτης τῆς ρωμουνικῆς ἱστορίας. Τοιαῦται εἶνε αἱ περγαμηναὶ τῶν Ρωμούνων πατριωτῶν! Καὶ ἔπειτα ἀξιοῦσιν, ὅτι ὑπάρχουσιν ἐν Μακεδονίᾳ Ρωμοῦνοι.

Ὁ ἐνταῦθα ἀντιπρόσωπος τῆς Ρωμουνίας κ. Γκίκας, ἑλληνικῆς καταγωγῆς, ἐξ Ἠπείρου ἕλκων τὸ γένος, ἐν συνεντεύξει δοθείσῃ πρὸς ἀθηναϊκὴν ἐφημερίδα ἀνακηρύττει τοῦτο, Ρωμούνους ἐννοεῖ ἐνταῦθα ὁ κ. πρέσβυς τῆς Ρωμουνίας τοὺς ἡμετέρους Βλάχους, οἵτινες, κατοικοῦντες ἐν ἑλληνικαῖς χώραις ἀπὸ τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος, ἔχουσιν ἐξελληνισθῇ καὶ γίνῃ τόσον Ἕλληνες ὅσον καὶ ἡμεῖς αὐτοί, ἴσως περισσότερον. Οἱ ἡμέτεροι Βλάχοι, οὐδεμίαν ἀπολύτως σχέσιν καὶ συγγένειαν ἔχοντες μετὰ τῶν Ρωμούνων, εἶνε οἱ ὑπὸ μὲν τῶν Σλαύων Βλάχοι ὀνομαζόμενοι, ὑπὸ δὲ τῶν Γερμανῶν Βέλχεν. Οὗτοι οὐδεμίαν σχέσιν καὶ συνάφειαν ἔχοντες πρὸς τὰς ἐν Ρωμουνίᾳ ἐκ πάσης φυλῆς ἐγκαταστάσας ρωμαϊκὰς λεγεῶνας, ἦλθον ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸν Β'. ὡς εἶπον, αἰῶνα, ἐκ τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας, διωχθέντες ἐκ τῶν ἐκεῖ εἰσβαλόντων βορείων λαῶν. Διατί οἱ Ρωμοῦνοι νὰ ζητῶσι Ρωμούνους μεταξὺ τῶν Βλάχων τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἠπείρου, καὶ νὰ μὴ ζητῶσι τοιούτους καὶ ἐν ἀσυγκρίτως μεγαλειτέρῳ βαθμῷ μεταξὺ τῶν Ἱσπανῶν καὶ τῶν Πορτογάλλων; Λατινικὰ φῦλα γνήσια σήμερον δὲν ὑπάρχουσι. Ταῦτα ἐξέλιπον μὲ τὴν ἔκλειψιν τοῦ Λατινισμοῦ. Λατινικὸν αἷμα δὲν εἰσῆλθεν εἰς τὸν ὀργανισμὸν τῶν Ρωμούνων, ἀφοῦ δὲν εἰσῆλθεν εἰς τὸ αἷμα τῶν Γαλατῶν. Μόνον ἡ καθολικὴ θρησκεία, ἡ ἕδραν ἔχουσα τὴν Ρώμην, ἔχει ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῶν φυλῶν τούτων. Καὶ οἱ Ρωμοῦνοι ἔχουσι πάθῃ ἐκ τοῦ νοσήματος τῆς μεγαλομανίας, καὶ ἀφοῦ δὲν ἠδύναντο νὰ ἐγείρωσιν ἐθνικὰς

Digitized by Google

ἀξιώσεις ἐν Τρανσυλβανίᾳ, ὅπου ἔχουσιν ἑκατομμύρια ὁμογλώσσων—δὲν λέγω ὁμοφύλων—διότι οἱ Οὔγγροι εἶνε ἐπίφοβοι, ἠθέλησαν νὰ *ξεθυμάνουν* εἰς τὴν ἀνακήρυξιν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἠπείρῳ Βλάχων μας ὡς Ρωμούνων! Ὁ κ. Κογκαλνιτσιᾶνος, ἄλλοτε ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωμουνίας, ἐρωτηθεὶς πρό τινων ἐτῶν, ὅτε ἤρξατο ἡ Ρωμουνία νὰ ἐνεργῇ ἐν Μακεδονίᾳ, ἀπήντησεν ἀφελῶς, ὅτι ἡ πολιτικὴ αὕτη εἶνε ἐπιβεβλημένη εἰς τὴν Ρωμουνίαν, ἕνεκα πολιτικῶν σκοπῶν.

Ὁ Τρανσυλβανὸς Ἠλιάδης Ραδουλέσκος, εἷς τῶν δημιουργῶν τοῦ τεχνητοῦ ρωμουνικοῦ ἐθνισμοῦ καὶ τῶν ἀναμορφωτῶν τῆς ρωμουνικῆς γλώσσης, ἐξ ἐκείνων ἴσως, οἵτινες ἐκάλουν ἑαυτοὺς πρότερον Ἕλληνας, ὡς ἐκ τοῦ πρώτου ἐπωνύμου του φαίνεται, ὑπὸ τὸν τίτλον «Rêves d'une Proscrit» ἔγραφε γαλλιστὶ ἕνα ποιητικὸν χαιρετισμὸν πρὸς τὴν Ἑλλάδα (Haire Hellas), ἐν ᾧ τοὺς σπουδαιοτάτους τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Ἀκαρνανίας ἥρωας τοῦ 1821 ἀπεκάλει.... Ρωμούνους! Δὲν ἐφείσθη οὔτε τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, οὔτε τοῦ Τζαβέλλα, οὔτε τοῦ Γρίβα! Ἰδοὺ αὐτολεξεὶ τί ἀνέφερε περὶ τῶν ἐξόχων τούτων ἀγωνιστῶν μας: «Marco Botsari, Griva, Tzavella, enfants du Pinde, sang d'Italie, Roumains de la Macédonie, frères de mes frères, Salut! Vous avez délivré le Grec dégénéré» κ.τ.λ. Ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοιούτων ρωμουνικῶν κηρυγμάτων συνέστη ἐν Βουκουρεστίῳ τῷ 1860 Μακεδονικὸν Κομιτᾶτον, ὅ περ προέβη εἰς προκήρυξιν περὶ μέλλοντος μεγάλου ρωμουνικοῦ κράτους μετὰ τῆς Μακεδονίας, Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου. Τότε ἐξεφύτρωσε καὶ ὁ γνωστὸς μετὰ ταῦτα ρωμουνοπροπαγανδιστὴς καὶ διώκτης τοῦ Ἑλληνισμοῦ Ἀπόστολος Μαργαρίτης, Βλάχος ἐκ Περιβολίου τῆς Νοτιοδυτικῆς Μακεδονίας, ὅστις δυσαρεστηθεὶς μετὰ τοῦ Μητροπολίτου Γρεβενῶν, διότι δὲν ἠθέλησεν, ἢ δὲν ἠδυνήθη ν' ἀναβιβάσῃ τὸν μισθόν του ὡς διδασκάλου ἀπὸ 25 εἰς τριάκοντα λίρας, ἀνεχώρησεν ἐκ Γρεβενῶν εἰς Βουκουρέστιον, πρὸς ἐπιδίωξιν τύχης, ὅπου καὶ προσελήφθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ὡς εἴρηται κομιτάτου, τοῦ ἀναλαβόντος, προστασίᾳ τῆς ρωμουνικῆς Κυβερνήσεως, τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐν Μακεδονίᾳ ρωμουνικῆς προπαγάνδας, ὅ περ ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς Μακεδονίαν πρὸς ἵδρυσιν ρωμουνικῶν σχολείων καὶ διάδοσιν τῶν περὶ μεγάλης Ρωμουμίας ρωμουνικῶν ἰδεῶν. Πρῶτον ἔργον τοῦ Κομιτάτου τούτου, ὡς καὶ τοῦ Ἀποστόλου Μαργαρίτη, ἐν Μακεδονίᾳ, ἦτο ἡ ἐμφύτευσις καὶ καλλιέργεια ἀσπόνδου μίσους ἐναντίον τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ παντὸς ἑλληνικοῦ. Τοιαύτη ἦτο ἡ ἐπίδρασις τοῦ εἰρημένου μακεδονορρωμουνικοῦ Κομιτάτου, ὥστε κατώρθωσε καὶ ἰδιαίτερα προσηλυτιστικὰ βιβλία νὰ ἐκδώσῃ, ἐν οἷς ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἀνακηρύσσεται Ρωμοῦνος, ὡς καὶ οἱ ὀνομαστότεροι ἐκ τῶν νεωτέρων Ἀρματωλῶν τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἠπείρου, καὶ νὰ ἐμφυσήσῃ εἰς τὴν μαθητιῶσαν νεολαίαν ἄσπονδον κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ μῖσος! Ὁ δὲ ἀρχιπροπαγανδιστὴς Ἀπόστολος Μαργαρίτης, μεταβὰς κατ' ἀρχὰς εἰς Μοναστήριον, συμμαχήσας μετά τε τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν αὐτόθι καθολικῶν προπαγανδῶν, εὐ-

Digitized by Google

ρισκομένων ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Αὐστρίας καὶ ἄλλων δυτικῶν Δυνάμεων, ἐγκαθιδρύθη ἐν τῇ καθολικῇ μονῇ τῶν Λαζαριστῶν. Ἡ Ρωμουνία, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ δημιουργήσῃ διὰ τοῦ Ἀποστόλου Μαργαρίτη Ρωμούνους ἐν Μακεδονίᾳ, ἐξώδευσε πολλὰ ἑκατομμύρια φράγκων. Ἀλλ' ἡ ἐμμονὴ τῶν ἑλληνικωτάτων Βλάχων εἰς τὰ πάτρια ἐξηνάγκασε τοὺς Ρωμούνους νὰ συνετισθῶσιν. Ἀπόδειξις ἡ ὁμολογία τοῦ ἐνταῦθα Πρεσβευτοῦ τῆς Ρωμουνίας ἐν τῇ σημερινῇ «Ἀκροπόλει», ὅτι ἡ Ρωμουνία δὲν ἐπιδιώκει ἐδαφικὴν κατάκτησιν ἐν Μακεδονίᾳ.

Καὶ αὐτὸς ὁ Οὐρέκιας, γερουσιαστὴς καὶ πρόεδρος τοῦ μακεδονορρωμουνικοῦ Κομιτάτου, κατιδὼν τὸ ἄκαρπον τοῦ ρωμουνικοῦ ἐν μακεδονίᾳ ἀγῶνος, ἀπετάχθη ταῖς ἰδέαις ταύταις. Ὁ δὲ νῦν ὑπουργὸς τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως κ. Χάρετ ἐν τῇ περυσινῇ ρωμουνικῇ Βουλῇ προκληθεὶς ὡμίλησε περὶ τῶν ρωμουνικῶν ἐνεργειῶν ἐν Μακεδονίᾳ, ἀποδείξας αὐτὰς ὡς χρηματολογίαν τοῦ αἰσχίστου εἴδους, διὰ διορισμοὺς διδασκάλων, ἐνοίκια σχολείων καὶ ἀγορὰν ποδηλάτων, ἐνῷ αὐτοὶ οἱ ἔφοροι τῶν ἄνευ μαθητῶν ρωμουνικῶν σχολείων, κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπομίσθιοι ὄντες τῆς ρωμουνικῆς προπαγάνδας, ἔστελλον τὰ τέκνα των εἰς τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα !

Ἡ μεγαλομανία τῶν Ρωμούνων προβαίνει μέχρι τοῦ σημείου τοῦ νὰ θεωρῶσι πάντας τοὺς ἐξόχους Ἕλληνας ὡς Ρωμούνους. Ἀφίνω τὸν Ἠλιάδην Ραδουλέσκον. Σήμερον ὁ ἀνεπτυγμένος ρωμουνικὸς κόσμος θεωρεῖ τὸν Κωλέττην, τὸν ποιητὴν Γεώργιον Ζαλοκώσταν, τὸν Ἀβέρωφ, τὸν Τοσίτσαν, τὸν Στουρνάρην κλπ. ὡς Ρωμούνους, διότι ἦσαν Βλάχοι. Πρὸ διετίας εὑρίσκετο ἐν Βιέννῃ ὁ πρώην Ρωμοῦνος ὑπουργὸς τῆς Παιδείας Τάκης Ἰωννέσκος, ὅστις, συνομιλῶν μετά τινος βιενναίου δημοσιογράφου, ἀνέφερε διαφόρους ἐξέχοντας Ἕλληνας ὡς Ρωμούνους, μεταξὺ τῶν ὁποίων συγκατέλεγε καὶ τὸν μακαρίτην Δούμπαν, ὃν ὁ δημοσιογράφος ἐγνώριζε προσωπικῶς, ὡς καὶ ἑλληνικὴν καταγωγήν του καὶ τὰ ἑλληνικώτατα αἰσθήματά του. Τότε ὁ δημοσιογράφος, μὴ ἀνεχόμενος πλέον τὴν ρωμουνικὴν ψευδολογίαν, εἶπεν εἰς τὸν πρώην Ρωμοῦνον ὑπουργόν : «Ἂν οἱ Ρωμοῦνοι, οὓς μοὶ ἀνέφερες, εἶνε Ρωμοῦνοι ὡς τὸν κ. Δούμπαν, τότε ὅλοι σας εἶσθε Ἕλληνες !»

Καὶ αὐτὴν τὴν δολοφονίαν τοῦ Μακεδόνος καθηγητοῦ Μιχαλιτσάνου ἐν Βουκουρεστίῳ ὑπὸ τῶν ἐκεῖ μελῶν τοῦ δολοφονικοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου τῆς Σόφιας συνεπείᾳ τοῦ ὁποίου ὀλίγον ἔλειψε νὰ λάβωσι σοβαρωτάτας διαστάσεις αἱ μεταξ Ρωμουνίας καὶ Βουλγαρίας σχέσεις, οἱ Ρωμοῦνοι πατριῶται ἐξεμεταλλεύθησαν ὑπὲρ τῆς ἐν Μακεδονίᾳ προσηλυτιστικῆς ἐπιδράσεως, κηρύξαντες Ρωμούνους πάντας τοὺς ὑπὸ βουλγαρικὰ ἐγχειρίδια πίπτοντας προκρίτους Ἕλληνας Μακεδόνας.

Τὸ μακεδονορρωμουνικὸν Κομιτάτον, ἔχον ὅλην τὴν ὑποστήριξιν τῆς ρωμουνικῆς Κυβερνήσεως, εἶχε μισθώσῃ καθηγητήν τινα τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Λειψίας, τὸν κ. Βάϊγκανδ, ἵνα ἱδρύσῃ ρωμουνικὸν φροντιστήριον ἐν Λειψίᾳ, δῆθεν πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἐκεῖ σπουδαζόντων Ρωμούνων φοιτητῶν, πράγματι ὅμως πρὸς διάδοσιν τῶν ρωμουνικῶν ἰδεῶν.

Digitized by Google

Μετὰ τοῦτο ὁ κ. Βάϊγκανδ, ἐφωδιασμένος βεβαίως διὰ ρωμουνικοῦ χρυσίου, ἀνέλαβε περιοδείαν ἀνὰ τοὺς βλαχικοὺς πληθυσμοὺς τῆς Μακεδονίας, Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας ἐρευνητικήν. Ἀπόρροια τῆς περιοδείας του ταύτης ὑπῆρξεν ἐν βιβλίον του ὑπὸ τὸν τίτλον **«Οἱ Ἀρομοῦνοι ἐν Μακεδονίᾳ»**. (Die Aromunen in Macedonien). Τὸ βιβλίον τοῦτο, εἶνε περιττὸν νὰ σᾶς εἴπω, ὅτι γέμει ἀσυστόλων ἀνακριβειῶν ἀπὸ τῆς πρώτης μέχρι τῆς τελευταίας αὐτοῦ σελίδος, διότι ὁ συγγραφεύς, μὴ ἀρκούμενος νὰ θεωρῇ ρωμουνοοίκητον ἅπασαν τὴν δυτικὴν Μακεδονίαν καὶ μέγα μέρος τῆς Θεσσαλίας, τῆς Ἀλβανίας καὶ τῆς Ἠπείρου, ἀναφέρει ὅτι καὶ ἡ Ἀκαρνανία καὶ ἡ Ἀττικὴ αὐτὴ κατοικοῦνται ὑπὸ πλήθους Ρωμούνων! (Ἱλαρότης). Ἀλλ' ὁ μέγας οὗτος κῆρυξ τοῦ Ρωμουνισμοῦ ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν, Θεσσαλίαν, Ἀλβανίαν, Ἤπειρον, Ἀκαρνανίαν καὶ λοιπὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, μὴ εὐχαριστούμενος ἴσως εἰς ὅσα προσέφερεν αὐτῷ ἡ ρωμουνικὴ Κυβέρνησις, ἀπηρνήθη ἐσχάτως τὰς προτέρας περὶ Ρωμούνων γνώμας του, μετατραπεὶς εἰς κήρυκα τῆς βουλγαρικῆς δυνάμεως ἐν Μακεδονίᾳ ἐνθουσιώδη καὶ ἀναιρέσας τὰ ὑπὲρ τῶν δῆθεν ρωμουνικῶν πληθυσμῶν ἐν ταῖς ἀνωτέρω ἑλληνικαῖς χώραις παρ' αὐτοῦ γραφέντα καὶ μεταβαπτίσας τοὺς **Ἀρομούνους** του ἁπλούστατα εἰς... Βουλγάρους!

Ἤδη ἡ Ρωμουνία, ἀποκαμοῦσα ἀπὸ τὰς μεγάλας δαπάνας, ἃς ἐστοίχισεν αὐτῇ ἡ ἐν Μακεδονίᾳ προσηλυτιστικὴ πολιτική, καὶ ἀπογοητευθεῖσα ἐκ τῆς ἑλληνικωτάτης πορείας τῶν βλαχομακεδόνων, τὸν μὲν διαβόητον ἀρνησιεθνῆ Ἀπόστολον Μαργαρίτην ἐξεδίωξε, τὰ πλεῖστα δὲ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ, Ἠπείρῳ καὶ Ἀλβανίᾳ σχολείων της ἔκλεισε, οὐδὲν ἐθνικὸν κέρδος ἐλπίζουσα καὶ ἐκ τῶν ὑπολειπομένων τοιούτων, ἅτινα ἀργὰ ἢ γρήγορα θ' ἀναγκασθῇ νὰ κλείσῃ. Αὕτη εἶνε ἡ ἐξέλιξις τοῦ τόσον πομπωδῶς ἀπὸ τριῶν ἤδη δεκαετηρίδων ἐκραγέντος ἐν Μακεδονίᾳ ρωμουνικοῦ ζητήματος! Κατέληξεν εἰς τὸ μηδέν. Ἐν τούτοις ὁ Ἑλληνισμὸς οὐκ ὀλίγον ἐζημιώθη ἐκ τῶν ἀποστόλων τοῦ Ρωμουνισμοῦ, μὴ διστάζόντων ἑκάστοτε, πρὸς ἐξόντωσιν τῆς δυνάμεως αὐτοῦ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἠπείρῳ, νὰ συμμαχῶσι μετὰ τῶν ἀσπονδοτάτων αὐτοῦ πολεμίων.

Γ΄. Οἱ Σέρβοι

Τοὺς Σέρβους ἐθεώρησα πάντοτε ὡς φίλους ἡμῶν καὶ συμπάθειά τις ἰδιαιτέρα μὲ εἷλκυε πρὸς συνεργασίαν μετ' αὐτῶν. Οἱ Σέρβοι μέχρι τοῦ 1880 δὲν εἶχον μακεδονικὴν πολιτικήν, ἀλλ' ἀφότου, διὰ τῆς βερολινείου Συνθήκης, ἀπώλεσαν τὰς δύο σερβικὰς χώρας Βοσνίαν καὶ Ἑρζεγοβίνην, ἔνθα τόσον σερβικὸν αἷμα ἐχύθη, καταληφθείσας ὑπὸ τῆς Αὐστρίας, ἀπελπισθέντες τοῦ ν' ἀποκτήσωσι λιμένα ἐπὶ τῆς Ἀδριατικῆς, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐνθυμηθῶσιν, ὅτι εἷς τῶν μεγάλων βασιλέων των, ὁ Στέφανος Δουσιάν, εἶχε τὸν τίτλον τοῦ χριστιανικωτάτου Τσάρου τῆς Μακεδονίας, καὶ διὰ τῶν ἐνθαρρύνσεων αὐτῆς πάλιν τῆς καταλαβούσης τὰ σερβικὰ ἐδάφη Αὐστρίας ἐνόμισαν, ὅτι θ' ἀπεζημιοῦντο, ἄν, ἀντὶ λιμένος ἐπὶ τῆς Ἀδριατικῆς,

Digitized by Google

ἀπέκτων λιμένα ἐπὶ τοῦ Αἰγαίου, τὴν Θεσσαλονίκην. Οὕτως ἤρξαντο τῶν μεγαλοϊδεατικῶν ἐνεργειῶν των ἐν Μακεδονίᾳ.

Πρῶτος κῆρυξ τῶν σερβικῶν δικαιωμάτων καὶ ἀξιώσεων ἐπὶ τῆς Μακεδονίας ὑπῆρξεν ὁ Σέρβος Γκόπτσεβιτς, ἐκδοὺς σερβιστὶ καὶ γερμανιστὶ πολυτελέστατον βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «**Μακεδονία καὶ Παλαιὰ Σερβία**».

Κατὰ τὸ περίφημον τοῦτο βιβλίον τοῦ κ. Γκόπτσεβιτς, τὸ ὁποῖον γέμει φωτογραφικῶν εἰκόνων διαφόρων μακεδονικῶν τύπων ἀμφοτέρων τῶν φύλων καὶ τοποθεσιῶν, ὡς καὶ ἐθνολογικῶν χαρτῶν τῆς Μακεδονίας, ὁ Σερβισμὸς φθάνει μέχρι τῶν Σερβίων τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς τοῦ Ὀλύμπου, κυριαρχεῖ ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ δὲν ἀφίνει διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν ἢ τὰς δύο γλώσσας τῆς Χαλκιδικῆς, Κασάνδρειαν καὶ Συκιάν. Ὁ Γκόπτσεβιτς ἀρνεῖται καθ' ὁλοκληρίαν τὴν ὕπαρξιν καὶ ἑνὸς Βουλγάρου ἐν Μακεδονίᾳ, ὡς πρὸς δὲ τὸ κεφάλαιον τοῦτο, ἐὰν δὲν κατεδίωκε τὸν Ἑλληνισμὸν τόσον χονδροειδῶς, ἤθελεν εἶσθαι πολύτιμος ἡμῶν σύμμαχος, ἡ δὲ εἰλικρινὴς συμμαχία Ἑλλήνων καὶ Σέρβων ἐν Μακεδονίᾳ ἤθελε παράγάγῃ ἀγλαοτάτους καρπούς, ἀλλ' ἕνεκα τῶν σιωβινιστικῶν τούτων ἰδεῶν τοῦ ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν πανσερβισμοῦ, ἡ σερβικὴ Προπαγάνδα δὲν ἔχει κατωρθώσῃ ἐν Μακεδονίᾳ οὐδεμίαν ἐπιτυχίαν καὶ πρόοδον, ἡ δὲ σερβικὴ συνείδησις μένει εἰσέτι εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον, εἰς ὃ ἀνέκαθεν εὑρίσκετο, ἤτοι εἰς τὸν ἐν τῇ Παλαιᾷ Σερβίᾳ σερβοσλαυϊκὸν πληθυσμόν.

Ὁ κ. Βίκτωρ Μπεράρ, Γάλλος συγγραφεύς, περιηγηθεὶς τὴν ἑλληνικὴν Χερσόνησον πρό τινων ἐτῶν καὶ εὐσυνειδητότερος πάντων τῶν περὶ αὐτῆς γραψάντων ξένων περιηγητῶν, ἀναφέρει χαριέστατον διὰ τὰς ἐν Μακεδονίᾳ σερβικὰς ἀξιώσεις ἀνέκδοτον : Συνδιελέγετο μετὰ τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ Γενικοῦ Προξένου τῆς Σερβίας, καὶ τοῦ λόγου στραφέντος, ὡς εἰκός, περὶ τῆς ἐν Μακεδονίᾳ δυνάμεως τοῦ Σερβισμοῦ, ὁ Σέρβος Πρόξενος τῷ παρέστησεν ὅλον τὸν μακεδονικὸν πληθυσμὸν ὡς..... σερβικόν· ἐπίσης ἐχαρακτήρισε τὴν Θεσσαλονίκην ὡς σερβικὴν πόλιν. Ὁ κ. Μπεράρ ὑπεκρίθη μὲν ὅτι ἐπίστευεν εἰς τοὺς λόγους τοῦ κ. Προξένου, ἀλλ' ἐσημείωσεν εἰς τὸ βιβλίον του, ὅτι οἱ μόνοι Σέρβοι κάτοικοι τῆς Θεσσαλονίκης εἶνε ὁ Πρόξενος τῆς Σερβίας, ὁ γραμματεύς του, οἱ δύο κλητῆρές του, ἔμποροί τινες ἐκ Σερβίας καὶ μερικοὶ μαθηταὶ τοῦ ἐκεῖ διατηρουμένου λόγῳ διαφημίσεως μόνον σερβικοῦ σχολείου.

Ἕτερον. Πρὸ δύο μηνῶν κατηρχόμην ἐκ Βελιγραδίου εἰς Θεσσαλονίκην. Εἶχον συνταξειδιώτην ἕνα σερβοδιδάσκαλον, ὅστις μὴ γνωρίζων τὴν ἐθνικότητά μου μοὶ ἔλεγεν, ὅτι ὅλη ἡ Μακεδονία γέμει Σέρβων καὶ ὅτι ἐν Θεσσαλονίκῃ ὑπῆρχον 5—6 χιλιάδες Σέρβων. Εἴχομεν ἐξέλθῃ εἴς τινα σταθμόν, ὅπου συνηντήσαμεν ἕνα Ἑβραῖον συνταξειδιώτην ἐκ Θεσσαλονίκης, καταγόμενον ἐκ Κερκύρας. Τὸν ἠρώτησα περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ Σέρβων.

—Δὲν μᾶς λέγετε, παρακαλῶ, πόσας χιλιάδας Σέρβων ἔχει ἡ Θεσσαλονίκη ;

Digitized by Google

Καὶ ὁ Ἑβραῖος, ὡσεὶ μὴ πιστεύων εἰς τὴν ἐρώτησίν μου, μοὶ εἶπεν :

—Μὲ τὰ σωστά σας μ' ἐρωτᾶτε, ἂν ὑπάρχουν χιλιάδες Σέρβων στὴ Θεσσαλονίκη ; Δὲν γνωρίζω κανένα Σέρβον στὴ Θεσσαλονίκη !...

* *
*

Διὰ τοιαύτης ἐργασίας, διὰ τοιούτων δημοσιευμάτων, διὰ τοιούτων πολυτελῶν βιβλίων, δημοσιευθέντων εἰς ξένας γλώσσας ἐν Εὐρώπῃ, ἐχαλκεύθησαν αἱ ἀνθελληνικώτεραι ἰδέαι καὶ ἐπιστεύθη ἐν Εὐρώπῃ, ὅτι ἐν Μακεδονίᾳ ὑπάρχουν Βούλγαροι, Ρωμοῦνοι, Σέρβοι, καὶ μόνον Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι δὲν ὑπάρχουσιν, ἐκ τῶν δύο ἐκείνων φυλῶν, ἐξ ὧν ἡ μὲν ἄρχει ἐθνολογικῶς, ἱστορικῶς καὶ πνευματικῶς, ἡ δὲ πολιτικῶς. Ὡς πρὸς τὸ κεφάλαιον τοῦτο, ἡ ἡμετέρα ἐργασία ὑπῆρξεν εὐτελεστάτη. Ἐκτὸς τῶν δαπανωμένων χρημάτων πρὸς συντήρησιν σχολείων ἐν Μακεδονίᾳ, οὐδεμίαν ἄλλην ἐργασίαν ἔχομεν νὰ ἐπιδείξωμεν, δι' ἧς νὰ πεισθῇ ὁ κόσμος, ὅτι παρὰ πάσας τὰς ἄλλας φυλὰς ἡμεῖς κρατοῦμεν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ. Μὲ ὅλα τὰ ὑλικὰ καὶ πνευματικὰ κεφάλαια, ἅτινα ἔχομεν ἐν Μακεδονίᾳ, κινδυνεύομεν νὰ πιστευθῶμεν ὡς οὐδὲν ἔχοντες !

Καίτοι ἀργά, καίτοι εὑρισκόμεθα εἰς τὴν 11ην ὥραν, εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐργασθῶμεν συντόνως καὶ νὰ συνεργασθῶμεν ἅπαντες οἱ Ἕλληνες. Πρέπει νὰ λείψουν οἱ δισταγμοί. Ὅταν ὁ ἑλληνικὸς κόσμος ὁ ἀναγινώσκων βλέπῃ νὰ γίνηται λόγος περὶ ὅλων τῶν ἄλλων φυλῶν ἐκτὸς τῆς ἑλληνικῆς, καταλαμβάνεται ὑπὸ ἐθνικῆς ἀθυμίας καὶ ἀποθαρρύνσεως. Ἀπωλέσαμεν τὴν ἐθνικὴν πίστιν. Ἀλλ' ὀφείλομεν νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι τὰ ἔθνη μόνον ἐκεῖνα, ἅτινα ἔχουσιν ἐθνικὴν πίστιν, προοδεύουσι. Πρέπει ν' ἀποκτήσωμεν ἐθνικὴν πίστιν, πρέπει νὰ φανατισθῶμεν, πρέπει νὰ μισήσωμεν τοὺς ἐχθρούς μας, πρέπει ἡ ἐθνικὴ ἰδέα νὰ μᾶς γίνῃ πάθος, νὰ πιστεύσωμεν εἰς τὴν ἐθνικήν μας δύναμιν καὶ ζωὴν καὶ ὅτι ἐν Μακεδονίᾳ δὲν εἴμεθα ὡς οἱ ἐπήλυδες ἀνταγωνισταί μας, ἀλλ' ὅτι εἴμεθα ἐν τῷ οἴκῳ μας, καὶ ὅτι δέον νὰ ὑπερασπίσωμεν αὐτὸν διὰ πάντων τῶν μέσων, ἅτινα ἐπιβάλλει εἰς τὰ ἔθνη ἡ ἀνάγκη τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς ἰσχύος αὐτῶν, τὸ καθῆκον πρὸς τὴν πατρίδα, τὸ ὕψιστον καὶ ἱερώτατον τῶν ἀνθρωπίνων καθηκόντων.

Ὁ Βούλγαρος ἕνα καὶ μόνον σκοπὸν τρέφει : πῶς νὰ ἐξαπατήσῃ ἡμᾶς. Τὸ ψεῦδος, ἡ ἀπάτη καὶ τὸ μῖσος εἶνε τὰ μεγαλείτερα καθ' ἡμῶν ἠθικά του κεφάλαια. Μὲ τὸ πρόγραμμα τοῦ κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ μίσους της ἀνέστη ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ τάφου ἡ σημερινὴ Βουλγαρία, καὶ μὲ τὸ πρόγραμμα τοῦτο, τὸ τοσοῦτον ἀγλαοὺς καρποὺς ἀποδῶσαν, ἐπιδιώκουσιν οἱ Βούλγαροι πατριῶται νὰ κατακτήσωσι τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην, καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ προσφιλές των *Τσαριγράδ*. Αὐτὸ τὸ πρόγραμμα ἐφήρμοσεν ἡ πρώτη βουλγαρικὴ Κυβέρνησις, καὶ ἀπὸ τὸ πρόγραμμα αὐτὸ περιμένουσιν οἱ Βούλγαροι τὴν πραγμάτωσιν τῆς Συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. Ὁ Βάντεμβεργ, ὁ πρῶτος Ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας, ἦτο ἀντάξιος τῶν προσδοκιῶν τῆς διορισάσης αὐτὸν Δυνάμεως. Ἦτο ἡγεμὼν ὀργῶν πρὸς τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἔθνους, ἐφ' οὗ ἐκλήθη ἀνώτατος ἄρχων.

Digitized by Google

Ὑπὸ τοιαύτας διδασκαλίας καὶ ὑπὸ τοιοῦτον ἡγεμόνα ἡ νέα Βουλγαρία ἤρξατο προοδεύουσα, καὶ ἐπειδὴ εἰς τὸν ἡγεμόνα τοῦτον καὶ τοὺς συμβούλους του τὰ ὅρια τῆς νέας χώρας ἐφαίνοντο στενά, μίαν ἡμέραν εἰσέβαλεν οὗτος κρυφίως μεθ' ὅλου τοῦ ὑπὸ τὴν διοίκησιν ρώσσων ἀξιωματικῶν βουλγαρικοῦ στρατοῦ εἰς Φιλιππούπολιν καὶ κατέλαβεν ὁλόκληρον τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν, ἥτις τότε ἠρίθμει περὶ τὰς διακοσίας χιλιάδας Ἑλλήνων, ἠθικῶς ἐπικρατούντων ἐφ' ὅλης τῆς χώρας. Οὕτως εὐρεῖα ἑλληνικὴ χώρα, ἡ βόρειος Θράκη, ἐγένετο βουλγαρική. Καὶ ὅμως ἐὰν δὲν ἐλάμβανε χώραν τὸ βουλγαρικὸν πραξικόπημα τῆς καταλήψεως αὐτῆς τὸν Αὔγουστον τοῦ 1885, σήμερον θὰ ἦτον ἄλλη ἡ κατάστασίς της. Οἱ ἐν αὐτῇ Ἕλληνες, ὑπερέχοντες ἠθικῶς τῶν συνοίκων αὐτοῖς Βουλγάρων, καίτοι πλειοψηφούντων, θὰ ὑπερίσχυον αὐτῶν, ὅπως ὑπερίσχυον καὶ ἐν τῇ Συνελεύσει τῆς Φιλιππουπόλεως ἔνθα ἡ φωνή των ἦτο σεβαστή.

Ἐν μιᾷ συνεδριάσει τῆς συνελεύσεως τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας καὶ καθ' ἣν οἱ Βούλγαροι βουλευταὶ ἤθελον νὰ ἐπιβάλωσιν εἰς τὴν συνέλευσιν τὰς θελήσεις των, ἐγερθεὶς ὁ παρεδρεύων ἐν αὐτῇ Ἕλλην Μητροπολίτης Φιλιππουπόλεως Γρηγόριος ἠπείλησε τοὺς Βουλγάρους βουλευτάς, εἰπὼν αὐτοῖς ὅτι, ἐὰν ἐπιμείνωσιν εἰς τοὺς παρανόμους καὶ ἐπιζημίους πρὸς τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς σκοπούς των, θ' ἀπέλθῃ εἰς τὴν Ροδόπην καί, στρατολογῶν δέκα πέντε χιλιάδας Ἑλλήνων, θὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Φιλιππούπολιν, ἵνα ὑπερασπίσῃ τὰ ἑλληνικὰ δίκαια. Οἱ Βούλγαροι βουλευταὶ ἐπτοήθησαν καὶ ὑπέκυψαν εἰς τὴν θέλησιν τῶν Ἑλλήνων συναδέλφων των.

Ἐὰν δὲν συνέβαινε τὸ πραξικόπημα τῆς καταλήψεως τῆς Φιλιππουπόλεως, ὅπερ ἦτο ἐναντίον τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου, ὁ Ἑλληνισμὸς θ' ἀνέκτα ἐν Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ Τουρκία ἐφοβήθη νὰ προβῇ στρατιωτικῶς, ὡς κυρίαρχος δύναμις, ἕνεκα τῆς ἀσυμφωνίας τῆς Διπλωματίας, καθόσον ἡ μὲν Ἀγγλία ἐνόμισεν, ὅτι διὰ τῆς συνδρομῆς, ἣν παρέσχεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν, πρὸς κατάληψιν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, θὰ συνετάσσετο αὕτη μετ' αὐτῆς ἐναντίον τῆς Ρωσσίας, ἡ δὲ προσβληθεῖσα Ρωσσία ὑπεκίνησε τὴν Σερβίαν εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Βουλγαρίας, νομίζουσα, ὅτι θὰ ἐνικᾶτο ἡ Βουλγαρία καὶ θὰ ἠναγκάζετο νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν λείαν της, ἀποχωροῦσα ἐκ Φιλιππουπόλεως. Δυστυχῶς ἡ ἀνικανότης τοῦ Βασιλέως τῶν Σέρβων καὶ ἡ ἧττα αὐτῶν ἐν Σλιβνίτσῃ ἐματαίωσε τοῦτο, ἡ δὲ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία ὁριστικῶς ἔκτοτε ἀποτελεῖ μέρος τῆς βουλγαρικῆς Ἡγεμονίας.

Ἡ ἐπιτυχία τῆς καταλήψεως τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας καὶ ἡ ἧττα τῶν Σέρβων προσεπόρισε μέγα γόητρον τοῖς Βουλγάροις καὶ μεγάλην πολιτικὴν ὑπεροχὴν ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐκδιώκεται ὁ ἡγεμὼν Βάττεμβεργ καὶ νέος τοιοῦτος, κατώτερος μὲν τοῦ προκατόχου, ἀλλὰ μὲ μεγαλοπράγμονα πρωθυπουργόν, ἀναλαμβάνει τὴν κυβέρνησιν τῆς Βουλγαρίας. Ὁ πρωθυπουργὸς οὗτος ἦτο ὁ Σταμπούλωφ, ἀνὴρ μεγίστης ἱκανότητος, ὅμοιος ἀσιάτου δεσπότου, καὶ ἔχων ὡς δόγμα : «*Ὁ σκοπὸς ἐξαγνίζει τὰ μέσα*» δὲν ἐγνώριζε τί ἐστι ἠθικὴ καὶ δίκαιον

Digitized by Google

καὶ ἔπραττεν ὅ τι ἐθεώρει συμφέρον μόνον. Οὗτος ἐνίσχυσε κατ' ἐξοχὴν τὴν βουλγαρικὴν ἰδέαν, δώσας νέαν ὤθησιν μίσους οὐχὶ μόνον κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ὅπερ ἦτο ἤδη παλαιὰ ἐφεύρεσις, ἀλλὰ κατὰ τῶν Ρώσσων, διότι ὁ ἀπαίσιος δι' ἡμᾶς ἐκεῖνος Βούλγαρος πολιτικός, ἐν τῇ φιλοπατρίᾳ του, εἶχε διίδῃ, ὅτι μίαν ἡμέραν ἡ Βουλγαρία ἔμελλε νὰ καταστῇ ρωσσικὸν Κυβερνεῖον. Ἐνίσχυσε τὴν Βουλγαρίαν στρατιωτικῶς, δαπανήσας μεγάλα ποσὰ ὑπὲρ τῆς στρατιωτικῆς προπαρασκευῆς τῆς χώρας, διὰ δὲ τοῦ βουλγαρικοῦ τύπου καὶ τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ ἀνταποκριτῶν τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐφημερίδων ἐξηπάτα τὴν δημοσίαν τῆς Εὐρώπης γνώμην, μεγαλοποιῶν τὰς εἰς πάντας τοὺς κλάδους προόδους τῆς Βουλγαρίας. Οἱ ξένοι ἀνταποκριταὶ ἐφημερίδων ἦσαν μίσθιά του ὄργανα, καὶ ἔγραφον καὶ ἐτηλεγράφουν δωρεὰν ὅ τι τοῖς ὑπηγόρευεν αὐτός.

Ἐδμισθούμενοι οἱ Εὐρωπαῖοι ἀνταποκριταὶ διέθετον εὐμενέστατα τὴν δημοσίαν γνώμην τῆς Εὐρώπης περὶ Βουλγαρίας καὶ Βουλγάρων καὶ παρέστησαν αὐτοὺς ὡς τὸν σπουδαιότατον παράγοντα μεταξὺ τῶν τὴν ἑλληνικὴν Χερσόνησον κατοικούντων λαῶν, διὰ δὲ τοῦ στρατοῦ αὐτῆς ἡ Βουλγαρία ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν τῶν εὐρωπαϊκῶν Κυβερνήσεων, ὥστε νὰ θεωρηθῇ παρ' αὐτῶν ἡ Ἡγεμονία ὡς στρατιωτικῶς οὖσα εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν μεταξὺ τῶν κρατιδίων τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ μακεδονικὴ πολιτικὴ τοῦ Σταμπούλωφ, ἥτις ἐπεξετείνετο καὶ ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς ὑπὸ τὴν Τουρκίαν Θράκης, ἦτο ἡ διὰ τοῦ βουλγαρικοῦ κλήρου καὶ τῆς βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας ὑποδαύλισις τοῦ κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐν γένει μίσους, καὶ ἡ ἐνίσχυσις τῶν Βουλγάρων δι' ἐκδόσεως βερατίων, ἤτοι προνομίων, πρὸς ἐγκατάστασιν καὶ ἄλλων ἐπισκόπων ἐν Μακεδονίᾳ. Ὁ λόγος τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ βουλγαροεπισκοπῶν εἶνε, ὅτι ἕκαστος Βούλγαρος ἐπίσκοπος χρησιμεύει ὡς πράκτωρ τοῦ τε Ἐξάρχου καὶ τοῦ Ἡγεμόνος τῆς Βουλγαρίας καὶ κέντρον τῆς βουλγαρικῆς ἰδέας. Μετὰ τοῦ Βουλγάρου ἐπισκόπου συνεργάζεται ἐν Μακεδονίᾳ ὁ Βούλγαρος ἱερεύς, ὁ Βούλγαρος διδάσκαλος καὶ ὁ Βούλγαρος δολοφόνος. Ὁ Σταμπούλωφ ἐγνώριζεν ὅλα τὰ μέσα πῶς νὰ ἐνισχύσῃ πρακτικώτερον καὶ ἀποτελεσματικώτερον τὴν βουλγαρικὴν ἰδέαν, πῶς νὰ πολεμήσῃ τὸν Ἑλληνισμὸν καὶ πῶς νὰ ἐξαπατήσῃ τὸν Σουλτᾶνον. Ὁ Σουλτᾶνος κατέστη πολλάκις ὄργανον τοῦ Βουλγάρου τούτου πολιτικοῦ καὶ ἐκφοβιζόμενος διὰ παντὸς εἴδους ἀπειλῶν ἢ παραπειθόμενος διὰ διαφόρων ψευδολογιῶν καὶ συκοφαντιῶν, ἐνέδιδεν εἰς πλείστας τῶν ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων ἀπαιτήσεών του. Σᾶς ἀναφέρω ἓν χαρακτηριστικώτατον παράδειγμα τῆς πολιτικῆς τοῦ ἀνθρώπου τούτου, ἵνα ἐννοήσητε μέχρι ποίου βαθμοῦ προέβαινεν ἡ πανουργία του. Ὡς γνωρίζετε, πρὸ δεκαετίας ἐπεσκέφθη τὴν Βουλγαρίαν ὁ μακαρίτης Τρικούπης, μεταβὰς δὲ εἰς τὴν πρωτεύουσαν αὐτῆς Σόφιαν ἐθεώρησε στοιχειῶδες ἀβροφροσύνης καθῆκον νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν Σταμπούλωφ, καθὸ πρωθυπουργόν. Ὁ Σταμπούλωφ τὸν ὑπεδέχθη λίαν φιλοφρόνως καὶ ἔδωκε πρὸς τιμήν του γεῦμα εἰς τὴν Λέσχην. Καὶ ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς συνέτρωγε μετὰ τοῦ ξενιζομένου του, ἀφ' ἑτέρου ἐτηλεγράφει πρὸς τὸν

Digitized by Google

ἐν Κωνσταντινουπόλει Πράκτορα τῆς Βουλγαρίας ν' ἀναγγείλῃ ὅπου δεῖ, ὅτι ὁ Τρικούπης, ἐλθὼν εἰς Σόφιαν, ζητεῖ τὴν σύναψιν ἀμυντικῆς καὶ ἐπιθετικῆς ἑλληνοβουλγαρικῆς συμμαχίας πρὸς διανομὴν τῆς Μακεδονίας.

Ὁ Σουλτᾶνος, καταθορυβηθεὶς ἐκ τῆς εἰδήσεως ταύτης, ἐνέδωκεν εἰς τὴν ἔκδοσιν βερατίων πρὸς σύστασιν δύο νέων βουλγαρικῶν ἐπισκοπῶν ἐν Μακεδονίᾳ, καθόσον μεταξὺ τῶν Τούρκων ὑπουργῶν ἐπικρατεῖ ἡ παλαιὰ πολιτικὴ δοξασία, τὸ διαίρει καὶ βασίλευε». Ἐνόμιζον καὶ νομίζουσι οἱ ἀφελεῖς Τοῦρκοι πολιτικοί, ὅτι τὸ ἀλληλοφάγωμα μεταξὺ τῶν κρατιδίων τοῦ Αἵμου συντελεῖ πρὸς ἑδραίωσιν τοῦ τουρκικοῦ καθεστῶτος ἐν Εὐρώπῃ.

Καὶ μετὰ τὸ οἰκτρὸν τέλος τοῦ ἀπαισίου Σταμπούλωφ καὶ τὴν μετάπτωσιν τῆς Βουλγαρίας εἰς τὰς ρωσσικὰς ἀγκάλας, οἱ Βούλγαροι ἐξακολουθοῦσι συνεχίζοντες τὸ καταστρεπτικὸν καθ' ἡμῶν ἔργον των ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ, ἔχοντες καὶ τὴν ἀρωγὴν τῆς γνωστῆς μεγάλης Δυνάμεως. Πρὸς εὐχερεστέραν δὲ ἐπίτευξιν τῶν σκοπῶν των διωργάνωσαν τὰ λεγόμενα μακεδονικὰ Κομιτᾶτα, ἅτινα κυριολεκτικώτερον ἠδύναντο νὰ ὀνομασθῶσι «δολοφονικὰ βουλγαρικὰ κομιτᾶτα» διότι ὁ σκοπός των δὲν εἶνε ἄλλος ἢ ἡ διὰ τῆς δουλείας ἐξόντωσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μακεδονίας. Πρὸς συντήρησιν βεβαίως τῶν δολοφονικῶν τούτων κομιτάτων, ἅτινα ἐνσκήπτουσιν εἰς τὴν δυστυχῆ ταύτην χώραν ὡς ἀντιπρόσωποι οὐχὶ τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν, ἀλλ' αὐτῆς τῆς ἐπισήμου Βουλγαρίας καὶ τοῦ ἡγεμόνος αὐτῆς Φερδινάνδου, ἀπαιτοῦνται πολλὰ χρήματα. Πολλαὶ πηγαὶ εἰσίν, ἐξ ὧν εἰσρέει ἄφθονος ὁ χρυσὸς εἰς τὰ ταμεῖα τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων: 1ον ἡ βουλγαρικὴ φιλοπατρία· 2ον ὁ ἐκβιασμός· 3ον αἱ Πανσλαυϊστικαὶ Ἑταιρεῖαι· 4ον ἡ ληστεία, καὶ ἴσως καὶ ἄλλαι. Εἶνε γνωστὴ ἡ ἱστορία τῆς Μὶς Στόουν, πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς ὁποίας ἐπληρώθησαν εἴκοσι χιλιάδες λίραι. Εἰς τὰ ταμεῖα τῶν κομιτάτων συνεισφέρουσι καὶ Εὐρωπαῖοι καὶ Ἕλληνες, ἐξαναγκαζόμενοι πρὸς τοῦτο. Εἷς τῶν ἐν Σοφίᾳ Ἑλλήνων μοὶ ἔλεγεν, ὅτι προσέφερεν εἰς τὸ Ταμεῖον τοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου ἑκατὸν φράγκα, ἵνα τελειώσῃ μίαν ὑπόθεσίν του εἰς τὸ ἐκεῖ Δημαρχεῖον. Εἶνε γνωστὰ τὰ θύματα τοῦ δολοφονικοῦ τούτου Κομιτάτου, τοῦ ἐπαγγελλομένου δῆθεν τὴν ἐκ τῶν Ἑλλήνων κατὰ πρῶτον καὶ τῶν Τούρκων κατὰ δεύτερον λόγον ἀπελευθέρωσιν τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης χάριν πλουτισμοῦ τοῦ ταμείου αὐτοῦ. Ο ἐν Γευγελῇ δολοφονηθεὶς Ἕλλην ἰατρὸς Κυβερνίδης ἐδολοφονήθη, διότι δὲν συνήνεσε νὰ συνεισφέρῃ τὸ αἰτηθὲν ὑπὸ τοῦ Κομιτάτου ὑπέρογκον χρηματικὸν ποσόν. Ἕλλην ἐπίσκοπος πρὸ δύο μηνῶν μοὶ ἐδείκνυεν ἐπίσης τὴν σφαῖραν, ἣν τῷ διηύθυνον οἱ συμμορῖται τοῦ δολοφονικοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου, καὶ ἡ ὁποία ἀντ' αὐ οὗ ἐφόνευσε τὸν ἵππον του.

Καὶ ὅμως ἡμεῖς, ἐνῷ ἔχομεν τοιοῦτον ἐχθρὸν ἐνώπιόν μας, μεταχειριζόμενον ὅλα τὰ ἀθέμιτα καθ' ἡμῶν μέσα, δὲν κινούμεθα, δὲν κάμνομεν τίποτε, δὲν ἀμυνόμεθα κἂν! Εἰς τὸ Σχολεῖόν μας εἴμεθα κοσμοπολῖται, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μας κοσμοπολῖται, εἰς τὰς σχέσεις μας κοσμοπολῖται, ἵνα μὴ δυσαρεστήσωμεν, φαίνεται,

Digitized by Google

τοὺς ἐχθρούς μας. Το Σχολεῖόν μας δὲν κάμνει κανένα προσηλυτισμὸν ἐναντίον τῶν θανασίμων ἡμῶν ἐχθρῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων πρωτεύουσιν οἱ Βούλγαροι· τὰ ἐν αὐτῷ ἐν χρήσει βιβλία εἶνε ὅλως ἀκίνδυνα τοῖς ἐχθροῖς ἡμῶν, ἡ δὲ Ἐκκλησία μας δείκνυται ὑπὲρ τὸ δέον ἐπιεικής, ὑπὲρ τὸ δέον χριστιανική. Οὔτε οἱ διδάσκαλοί μας, οὔτε οἱ ἱερεῖς μας, οὔτε οἱ ἱεροκήρυκές μας διδάσκουσι τὴν φιλοπατρίαν, τὸ κατὰ τῶν ἐχθρῶν μῖσος, τὴν ἄμυναν τέλος τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν δικαίων. Ἡ διδασκαλία μας εἶνε χλιαρωτάτη· δὲν ἔχει καμμίαν σχεδὸν σχέσιν μὲ τὴν ἐθνικήν μας ἰδέαν καὶ παράδειγμα εἷς διευθυντὴς ἑλληνικοῦ ἐκπαιδευτηρίου ἐν Μακεδονίᾳ, τοῦ ὁποίου τὰ τέκνα τῆς ἀδελφῆς του ἀπεσκίρτησαν εἰς τὸν Βουλγαρισμόν, γενόμενοι φανατικοὶ Βούλγαροι. Φαντασθῆτε τί διδασκάλους ἔχομεν! Δὲν εἶνε ἱκανοὶ νὰ συγκρατήσωσιν εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν οὐδὲ τὰ τέκνα τῶν ἀδελφῶν των, καὶ ἡμεῖς περιμένομεν νὰ ἐμπνεύσωσιν εἰς τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ ὁμοφύλους ἡμῶν τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν! Οἱ Βούλγαροι, βοηθούμενοι ὑπὸ τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ, καὶ κυρίως ὑπὸ τῆς ἡμετέρας ἀνικανότητος καὶ ἀδιαφορίας, κατέστησαν οἱ ἐπιφοβώτεροι ἡμῶν ἐχθροὶ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ. Ὅλος ὁ Σλαυϊσμός, ἐκτὸς τῶν Πολωνῶν καὶ τῶν Σέρβων, τοὺς θεωρεῖ πρωτοπορείαν του ἐν τῇ ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ. Ἐὰν παρατηρήσητε τὸν χάρτην τῆς Μακεδονίας, θὰ ἴδητε, ὅτι, κατερχόμενοι οἱ Βούλγαροι εἰς οἱανδήποτε ἀκτὴν τοῦ Αἰγαίου, μᾶς ἀποκόπτουσι τὴν ἐθνικὴν συγκοινωνίαν μετά τε τῆς Θράκης καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, μᾶς σβύνουσι τὸ χρυσοῦν μας ὄνειρον. Ἐὰν ἐγνωρίζομεν νὰ ἐργασθῶμεν, εὐκόλως ἠθέλομεν καταστῆ ὑπεροχώτεροι αὐτῶν, θὰ μᾶς ἐφοβοῦντο, καὶ θ' ἀπεχώρουν, ἀλλὰ δυστυχῶς εἴμεθα ἀνάξιοι τοῦ ὀνόματός μας καὶ ἄξιοι περιφρονήσεως, ἄνθρωποι ἐντρεπόμενοι νὰ ὁμιλῶμεν τὴν γλῶσσάν μας καὶ ψιττακίζοντες ξένα λεξίδια! Ἰδοὺ ὁποῖοι κατέστημεν! . . .

Σᾶς ὁμιλῶ μετ' ἀγανακτήσεως, καὶ ἐπεθύμουν ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ σᾶς ἐμπνεύσω ὅλην τὴν ἀγανάκτησιν, ἥτις πλημμυρεῖ τὰ στήθη μου καὶ κατὰ ταύτην τὴν στιγμὴν καὶ πάντοτε, καὶ νὰ ἐμβάλω εἰς τὴν ψυχήν σας ὅλον τὸ μῖσός μου, ὅπερ τρέφω πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ ἔθνους μας. Πρέπει πᾶς Ἕλλην, συναισθανόμενος τὴν καταγωγήν του, νὰ κηρύξῃ ἐν τῇ ψυχῇ του ἄσπονδον μῖσος κατὰ τῶν Βουλγάρων, ν' ἀπομακρύνηται αὐτῶν, νὰ μὴ ἐπιτρέπῃ νὰ τὸν πλησιάζουν, καὶ τὸ τοῦ Εὐαγγελίου «οὐ συγχρῶνται Ἰουδαῖοι τοῖς Σαμαρίταις» νὰ μεταβληθῇ εἰς: «οὐ συγχρῶνται Ἕλληνες τοῖς Βουλγάροις». Οὕτω πράττουσιν ἐκεῖνοι, οἵτινες θέλουσι νὰ ὑπερασπίσωσι τὰ ἐθνικά των δίκαια, ἐκεῖνοι οἵτινες ἀγαποῦν τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν τιμὴν τῆς πατρίδος των, ἀλλ' ἡμᾶς δὲν μᾶς ἀφίνει νὰ πράξωμεν τίποτε ὁ κοσμοπολιτισμός!

Πρὶν ἢ περάνω τὴν διάλεξίν μου ταύτην, ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σᾶς διηγηθῶ τί ἀντελήφθην ὁ ἴδιος ἐν Σόφιᾳ, τῇ πρωτευούσῃ τῆς Βουλγαρίας, διὰ νὰ ἐννοήσετε πῶς σκέπτονται τὰ ἄλλα ἔθνη περὶ τῶν ἐθνικῶν των ἐχθρῶν:

Ἦτο ἡ 2)14 Ἰουλίου, ἥτις, ὡς γνωρίζητε, εἶνε ἡ ἐθνικὴ τῶν Γάλλων ἑορτή.

Digitized by Google

Ἡ ἐν Σοφίᾳ γαλλικὴ παροικία, πνηγυρίζουσα τὴν ἐπέτειον τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἔδιδε κοινὸν γεῦμα. Μεταξὺ τῶν ἐγγραφέντων εἰς τὸ γεῦμα τοῦτο ἦτο καὶ γαλλίς τις κυρία, ἥτις εἶχε σύζυγον Γερμανόν, ὅπερ ὁ πρόεδρος τῆς γαλλικῆς παροικίας δὲν ἠγνόει. Μόλις τὴν εἶδεν εἰσελθοῦσαν εἰς τὴν αἴθουσαν, ἔσπευσε καὶ λαβὼν αὐτὴν ἐκ τοῦ βραχίονος, τὴν ὡδήγησεν ἐκτός, εἰπὼν εἰς αὐτήν, ὅτι ἀφότου ἐγένετο σύζυγος Γερμανοῦ, ἐχθροῦ τῆς Γαλλίας, ἀπέβαλε τὴν ἐθνικότητά της καὶ δὲν εἶνε πλέον γαλλίς.

Ἰδοὺ σπουδαῖον ἐθνικὸν μάθημα δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας! Καὶ ὅμως μετά τινας ἡμέρας ἑλληνικὴ ἐφημερὶς τῆς Φιλιππουπόλεως ἔγραφε περὶ τοῦ ἐπεισοδίου τούτου καὶ ἐκάκιζε τὸν πρόεδρον τῆς ἐν Σόφιᾳ γαλλικῆς παροικίας διὰ τὴν πρὸς τὴν λαβοῦσαν Γερμανὸν σύζυγον γαλλίδα διαγωγήν του, χαρακτηρίσασα τοῦτο ὡς ἔλλειψιν γαλλικῆς εὐγενείας.

Εἴθε οἱ ἡμέτεροι ἁπανταχοῦ ὁμογενεῖς νὰ εἶχον ὄχι τὴν φιλοπατρίαν, — διότι ἔχουσι μεγάλην τοιαύτην — ἀλλὰ τὴν ἐθνικὴν ὑπερηφάνειαν τοῦ προέδρου τῆς γαλλικῆς παροικίας τῆς Σοφίας! (*Ἕπεται ἡ 3η διάλεξις*).

ΠΕΡΙ

ΤΟΥ ΜΕΣΑΙΩΝΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ Θ΄. ΑΙΩΝΟΣ

(Συνέχεια καὶ τέλος ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους.)

Εἶνε ἄξιον θαυμασμοῦ τὸ πνεῦμα τῶν ξένων ἱστοριογράφων ν' ἀμαυρώσωσι τὴν εἰκόνα καὶ τοῦ Θ΄. αἰῶνος δι' οὐδένα ἕτερον λόγον ἢ διὰ τὰς εἰκονομαχικὰς ἔριδας. Διότι ἀληθῶς πλὴν τῶν ἐρίδων τούτων οὐδὲν ἕτερον δύναται νὰ μαρτυρήσῃ περὶ τῆς ἐπισυμβάσης τροπῆς πρὸς ἐπισκότισιν καὶ ἀμαύρωσιν τοῦ αἰῶνος τούτου· τοὐναντίον θέλομεν ἴδῃ, ὅτι πολλὰ καὶ λαμπρὰ ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ καὶ ὁ Θ΄. αἰών, καὶ ὅτι ποσῶς δὲν ὑστερεῖ τῶν πρὸ αὐτοῦ αἰώνων. Ὁ αἰὼν οὗτος χρηστὸν αὐτοκράτορα ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ τὸν Νικηφόρον, τὸν πεσόντα μαχόμενον κατὰ τῶν Βουλγάρων ἐν τῷ Αἵμῳ· ἐπίσης καὶ τὸν Θεόφιλον τὸν ταπεινώσαντα εἰς τοιοῦτον βαθμὸν τὴν Βουλγαρίαν, ὥστε ἐπὶ μακρὰ ἔτη δὲν ἐτόλμησαν νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὰ ὅρια τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους,

Ὁ αἰὼν οὗτος ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ τὴν βασιλείαν τῆς μακεδονικῆς δυναστείας. Ὁ

Digitized by Google

Βασίλειος ὁ Μακεδὼν ὡς βασιλεὺς ὑπῆρξεν ἄριστος. Ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ τὸ Ἀνατολικὸν κράτος οὐ μόνον οὐδὲν ἀπώλεσεν, ἀλλὰ καί τινας χώρας, ἀπολεσθείσας πρότερον, ἀνέκτησε καὶ ἐπανειλημμένως κατετρόπωσε τοὺς κυριωτάτους αὐτῶν ἀντιπάλους, τοὺς Μωαμεθανούς· ἀναδιωργάνωσε τοὺς πόρους καὶ τὰς δυνάμεις τοῦ κράτους καὶ ἐφρόντισε περί τε τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς τοῦ κράτους καλῆς διοικήσεως· ἡ οἰκονομία καὶ τάξις εἰσήχθησαν εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν δημοσίων χρημάτων· ὁ στρατὸς ηὔξησεν, ἠσκήθη καὶ ἐτάχθη ὑπὸ ἐπιτηδείους ἡγεμόνας· ἐπετηρεῖτο αὐστηρῶς ἡ διοίκησις καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς διοικήσεως, ἐπολλαπλασιάσθησαν οἱ πόροι τοῦ κράτους, περιεποιήσατο τοῖς κατοίκοις τοῦ κράτους τὴν δημοσίαν καὶ ἰδιωτικὴν ἀσφάλειαν· αἱ διατάξεις τῆς *Ἐκλογῆς*, τῆς ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Ε'., ἐξετέθησαν εἰς γλῶσσαν προσιτὴν εἰς τὸ ὑπήκοον καὶ ὑπεστήριξε τὴν παιδείαν, τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας. Ἐπὶ τῶν χρόνων αὐτοῦ ὁ Βασίλειος τοσοῦτον ὑπεστήριξε τὴν τέχνην, ὥστε ὁ Γερμανὸς Οὔγγερ, ὁ γράψας τὴν σπουδαιοτάτην περὶ τῆς ἐν τῷ μεσαιωνικῷ ἡμῶν κράτει ἀρχιτεκτονικῆς, γλυπτικῆς καὶ ζωγραφικῆς συγγραφὴν παρατηρεῖ, ὅτι ἐπὶ τῶν χρόνων τούτων *ἡ τέχνη οὐ μόνον δὲν ἀπέβαλε τὴν ἀρχαίαν λαμπρότητα, ἀλλ' ἐν πολλοῖς ἔλαβεν ἀξιόλογον ἐπίδοσιν*· Ὁ Βασίλειος ἵδρυσε καὶ κοινωφελῆ καταστήματα, οἷον νοσοκομεῖα, γηροκομεῖα, ξενῶνας, πτωχοκομεῖα, γεφύρας κλ. Ὀνομαστότατα ἐκ τῶν ἔργων του ἐπὶ λαμπρότητι καὶ κομψότητι λογίζονται ὑπὸ τοῦ χρονογράφου ἡ μεγάλη προσθήκη, ἣν κατεσκεύασεν εἰς τὰ βασίλεια, ἤτοι τὸ λεγόμενον Καινούριον, καὶ οἱ πολυάριθμοι ναοί, οὓς ἤγειρεν, ἢ ἐξ ὑπαρχῆς ἀνεκαίνισεν, ἢ ἄλλως ἐπεσκεύασεν ἔν τε τῇ πρωτευούσῃ καὶ εἰς τὰ πέριξ αὐτῆς.

Τὸν Βασίλειον ἀποθανόντα διεδέχθη τῷ 886 ὁ Λέων, ὁ σοφὸς λεγόμενος. Ὁ Λέων, μαθητὴς γενόμενος τοῦ Φωτίου τοῦ μεγάλου, ἔλαβε πᾶσαν τὴν τότε παιδείαν· ὅθεν ὠνομάσθη σοφὸς καὶ φιλόσοφος. Ὁ Λέων ἐξέδωκε νόμους σοφοὺς καὶ ὑπεστήριξε τὴν παιδείαν. Ἐπὶ τοῦ Λέοντος τὸ βυζαντιακὸν κράτος περιῆλθεν εἰς πολέμους δεινοὺς πρός τε τοὺς Μωαμεθανοὺς καὶ τοὺς Βουλγάρους, καὶ ἔπαθε μὲν ἀπωλείας τινὰς τὸ κράτος, ἀλλὰ τὰ ἀτυχήματα ταῦτα δὲν ἦσαν τοιαῦτα, ὥστε νὰ βυθίσωσιν εἰς σκότος καὶ ζόφον τὸ Ἀνατολικὸν κράτος. Τοὐναντίον ὁ Θ'. αἰὼν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ σοφωτάτους ἄνδρας, πολιτικοὺς καὶ ἐκκλησιαστικούς, τὸν Ἰωάννην τὸν Γραμματικόν, τὸν κατόπιν γενόμενον Πατριάρχην, τὸν Μεθόδιον, ἐπίσης γενόμενον Πατριάρχην, τὸν Λέοντα τὸν μαθηματικὸν καὶ οἰκουμενικὸν διδάσκαλον, τὸν γενόμενον Θεσσαλονίκης, τὸν ἐπὶ σοφίᾳ καὶ πολυγνωσίᾳ λίαν πεφημισμένον. Περὶ τούτου ἱστορεῖται, ὅτι ἦτο γνώστης πάσης ἐπιστήμης, ἰδίᾳ ἀστρονόμος καὶ μαθηματικός, τὸν Φώτιον τὸν γενόμενον Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως (1) καὶ ἄλλους πολ-

(1) Περὶ τοῦ Φωτίου ὁ Γάλλος Ἰαγὲρ λέγει τὰ ἑξῆς: «Ὁ Φώτιος ἔλαβε παρὰ τῆς φύσεως ἀθρόα τὰ κάλλιστα τῶν δώρων, ὅσα ἐπεδαψίλευσέ ποτε αὕτη εἰς ἄνθρωπον θνητόν: ὕψος διανοίας, βάθος μεγαλοφυΐας, ζωηρότητα πνεύματος, ἐπιμονήν, δραστηριότητα, φιλοδοξίαν καὶ δύναμιν θελήσεως, ἅμα μὲν εὐκαμπτοτέραν τοῦ χρυσοῦ, ἅμα δὲ τοῦ σιδήρου ἀκαμπτοτέραν·

Digitized by Google

λοὺς καθηγητὰς τῆς ἐν Μαγναύρᾳ σχολῆς, τῆς ἐπὶ τοῦ Λέοντος συσταθείσης, ἐν ᾗ ἐδίδαξεν ὁ Φώτιος καὶ σπουδαιότατοι ἄλλοι ἄνδρες, καὶ ἱκανοὺς συγγραφεῖς ἀξίους λόγου. Ἀναφέρομεν τὰ ὀνόματα τῶν συγγραφέων ἐκείνων, ὧν τὰ συγγράμματα περιεσώθησαν: Στέφανον Διάκονον Κωνσταντινουπόλεως, Προκόπιον, Διονύσιον Χαρτοφύλακα, Γρηγόριον Δεκαπολίτην, Χριστόφορον, Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας, Μεθόδιον, Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, Γεώργιον Νικομηδείας, Φώτιον, Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, Πέτρον Σικελιώτην, Βαρθολομαῖον μοναχὸν Ἐδεσσηνόν, Νικήταν Δαυῒδ τὸν Παφλαγόνα, Νικήταν Βυζάντιον, Θεόγνωστον, μοναχοὺς καὶ Ἰωσὴφ τὸν ὑμνογράφον, Μιχαὴλ Ψελλὸν κ.λ.

Ἐκ πάντων τῶν προεκτεθέντων συνάγεται ἀποχρώντως, ὅτι δὲν εἶνε ἀληθῆ τὰ πολλάκις ὑπὸ τῶν νεωτέρων θρυληθέντα περί τε τῆς δεινῆς ἀμαθείας, ἥτις ἐπεκράτει δῆθεν ἐπὶ τῶν εἰκονομάχων βασιλέων καὶ περὶ τῆς χρηματικῆς ἀμηχανίας, εἰς ἣν ἐν γένει οἱ βασιλεῖς τοῦ Ἀνατολικοῦ κράτους ἔτι ἀπὸ τῆς Ϛ'. ἑκατονταετηρίδος περιέστησαν, ἕνεκα τοῦ πλημμελοῦς αὐτῶν φορολογικοῦ συστήματος. Διότι οἱ σύγχρονοι συγγραφεῖς μαρτυροῦσιν, ὅτι καὶ ζῆλος οὐ σμικρὸς ὑπῆρχε περὶ τὴν παιδείαν καὶ διδακτήρια δὲν ἔλειπον, ὑποθάλποντα καὶ προάγοντα τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν τέχνην (Ἰωάννης Γραμματικός, Λέων, Ψελλός).

Κατὰ τὸν Θ'. αἰῶνα συνεκροτήθησαν ἐπὶ Ἰγνατίου καὶ Φωτίου σύνοδοι. Τὴν ἐπὶ Φωτίου ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ὀνομάζει ὀγδόην (879—800). Ἐν ταύτῃ παρέστησαν περὶ τοὺς 360 ἀρχιερεῖς, Μητροπολῖται, Ἀρχιεπίσκοποι καὶ Ἐπίσκοποι, μεταξὺ τῶν ὁποίων πολλοὶ ἦσαν οἱ διακρινόμενοι ἐπὶ μεγάλῃ παιδείᾳ καὶ σοφίᾳ. Οἱ κρίνοντες τὸν Θ'. αἰῶνα ἐκ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τοῦ λαοῦ καὶ ἀποφαινόμενοι περὶ τῆς τότε ἐπικρατούσης ἀμαθείας, ἐπὶ οὐδενὸς στηρίζονται δικαίου· διότι ὁ λαὸς δὲν εἶνε ὁ γνώμων, καθ' ὃν κρίνεται εἷς αἰών· ὁ λαὸς βεβαίως δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ καθαρεύουσαν γλῶσσαν, διότι ἐν κράτει, ἐν ᾧ συνέδραμον ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τοῦ κόσμου ἀλλοεθνεῖς καὶ συνεφύροντο μετὰ τῶν κατοίκων αὐτοῦ, ἀναγκαίως ἤθελον ἐπιδράσῃ ἐπὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ αἱ ἀνώτεραι τῶν πολιτῶν τάξεις, οἱ πολιτευόμενοι καὶ ὁ κλῆρος ἐξεμάνθανον καὶ ἐχρῶντο τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ γλώσσῃ· ἐν ταύτῃ συνετάσσοντο τὰ ἔγγραφα, ἐν ταύτῃ διεξήγοντο αἱ συζητήσεις, ἐν ταύτῃ ἐγένοντο αἱ προσφωνήσεις, αἱ διαλέξεις, τὸ κήρυγμα καὶ ἐν ταύτῃ συνεγράφοντο καὶ αἱ συγγραφαί. Ὡς δεῖγμα ὕφος λόγου παραθέτομεν τὴν

ἐραστὴς ὢν τῶν γραμμάτων ἔνθερμος διῆγε νύκτας ὅλας περὶ τὴν θεραπείαν αὐτῶν, καὶ ἀπέβη ῥήτωρ μὲν δεξιός, συγγραφεὺς δὲ ἔγκριτος ἔν τε τῷ πεζῷ καὶ τῷ ἐμμέτρῳ λόγῳ καὶ ἐνάμιλλος ἔστιν ὅτε τῶν ἀρχαίων ἀριστοτεχνῶν. Σπουδάσας ὅλας τὰς ἐπιστήμας τοῦ τε κατ' αὐτὸν αἰῶνος καὶ τῶν προηγουμένων, ἀνεδείχθη καὶ περὶ αὐτὰς παντὸς ἄλλου καθυπέρτερος. Τοιοῦτος τις περιγράφεται καὶ ὁ Λέων ὁ μαθηματικός. Μικρὸν ἴσως τούτων ὑπελείποντο ὁ Μεθόδιος καὶ Ἰωάννης ὁ Γραμματικός. Αἰών, ὅστις δύναται νὰ ἐπιδείξῃ τοιούτους σοφούς, ἀπέχει πολὺ τοῦ νὰ εἶνε αἰὼν σκότους.

Digitized by Google

πρὸς τὸν στρατὸν προσλαλιὰν τοῦ Μανουὴλ, τοῦ ἐπιτροπεύσαντος τὸν Μιχαὴλ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Θεοφίλου. Ἰδοὺ πῶς ἐπροοιμίασε τὸν λόγον ὁ Μανουὴλ: «Οἴ-«δατε πάντες ὦ ἄνδρες, ὁποῖα τὰ πρὸς ὑμᾶς τῆς ἀγάπης γνωρίσματα ἔν τε κηδε-«μονίαις, ἔν τε προστασίαις φιλόφροσι, συνάμα ταύταις καὶ εὐεργεσίαις, μηδόλως «ἐξισταμένων ἡμῶν. Καὶ διὰ τοῦτο χρεὼν ὑμᾶς ἡμῖν ἀποδοῦναι τὰς ἀντιχάριτας ἔν «τε λόγων πειθοῖ καὶ τῶν ἔργων· καὶ ὅπερ ἂν ἡμῖν αἱρετὸν διακέκριται, τοῦτο ἑλέ-«σθαι σπουδάζοιτε, καὶ ὅ, ἐὰν ἀρέσκον κατὰ σπουδὴν καὶ προαίρεσιν, τὸ εὐπειθὲς αὐτῷ «μέχρι καὶ κινδύνου παντὸς ἐπιδείξασθαι.»

Αἰῶνες, καθ᾽ οὓς ὁ ἑλληνικὸς λόγος εἶνε κοινόν τι χρῆμα παρά τε τοῖς ἄρχουσι καὶ τοῖς ἀρχομένοις, τοιαύτη δὲ γλώσση προσφωνεῖται ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος ὁ στρατός, δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν αἰῶνες σκοτεινοί.

Ταῦτα κυρίως περὶ τῶν αἰώνων τούτων, τῶν διαβαλλομένων ὡς αἰώνων σκότους καὶ ἐρέβους ὑπὸ τῶν ξένων ἱστορικῶν, ἐθεωρήσαμεν ἀναγκαῖον νὰ εἴπωμεν, ὅπως ἀποδείξωμεν τὸ ἀνακριβὲς καὶ ἀναληθὲς τῆς γνώμης αὐτῶν, καὶ ἀπεδείξαμεν ἱστορικῶς, ὅτι κατὰ τοὺς τέσσαρας τούτους αἰῶνας τὸ ἑλληνικὸν βυζαντιακὸν κράτος καὶ τὴν παιδείαν καὶ τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς τέχνας ἐκαλλιέργει, ὅτι οὐδὲν ἀπέβαλε τῆς κληροδοτηθείσης αὐτῷ πνευματικῆς κληρονομίας, ὅτι ἠγωνίσθη ἀνενδότως κατὰ τῆς βαρβαρότητος, ὅτι κατίσχυσε ταύτης, ὅτι ἐγένοντο πρόμαχῶνες κατὰ τῆς ἀπειλούσης τὴν Εὐρώπην ἅπασαν βαρβαρότητος καὶ ὅτι εἰσὶν ἄξιοι καλειτέρας φήμης καὶ ἄξιοι πλειοτέρας εὐγνωμοσύνης παρὰ τῶν καρπουμένων σήμερον τὰ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ.

† *Ὁ Πενταπόλεως* **Νεκτάριος**

Digitized by Google

ΕΘΝΙΚΑ ΑΣΜΑΤΑ

ΜΕΡΟΣ Α'.

Ο ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ ΚΥΚΛΟΣ

5.

ΤΑ ΨΑΡΙΑ.

(*Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους.*)

Ὥρια πανώρια καλογριὰ τηγάνιζε ψαράκια,
Νὰ φάῃ ὁ Αὐτοκράτορας νὰ φάῃ κι' ὁ Πατριάρχης,
Κι' ἐκεῖ ποῦ τὰ τηγάνιζε καὶ τὴ φωτιὰ συμποῦσε,
Κρατῶντας μὲ τὸ χέρι της τηγάνι χρυσαφένιο,
Φωνή της ἦρθε ἀπὸ ψηλά, σἂν ἀπ' ἀγγέλου στόμα:
—«Πᾶψε, κυρά, τὸ μαγειρειό, τί ἡ Πόλη θὰ τουρκέψῃ.
—«Ὅταν τὰ ψόφια ψάρια μου τὰ ἰδῶ νὰ ζωντανέψουν.
«Καὶ πεταχτοῦνε σἂν πουλιὰ πὸ τὸ τηγάνι μέσα,
Τότε ὁ δικός μας, βασιλιᾶς θὰ πέσῃ σκοτωμένος.
«Καὶ θὰ μπῇ μέσα ὁ 'Αμιρᾶς (1) κι' ἡ Πόλη θὰ τουρκέψῃ.—
Τὸ λόγο δὲν ἀπόσωσε, τὸ λόγο δὲν ἀπόειπε,
Τὰ ψάρια ζωντανέψανε μισοτιγανησμένα,
Καὶ σἂν πουλιὰ πετάχτηκαν πὸ τὸ τηγάνι μέσα,
Σκοτώθηκεν ὁ Βασιλιᾶς σἂν ἄξιο παληκάρι,
Κι' ὁ 'Αμιρᾶς εἰσέβηκε στὴν Πόλη καβαλάρης.

Καίτοι ἡ Κωνσταντινούπολις διέτρεχε τὸν ὕστατον κίνδυνον, ὁ λαός, συνειθισμένος ὢν ἐκ τῆς ἀνδρείας τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν διαφημισμένων θαυμάτων τῆς πολιούχου Παναγίας, εἰς ἣν εἶχεν ἀποδοθῇ ἡ κατὰ τὸ 626 μεγάλη κατὰ τῶν Ἀράβων νίκη, δὲν ἠδύνατο νὰ πιστεύσῃ, ὅτι ἡ ἀνδρεία τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος Κανσταν-

(1) Ἀμιρᾶς = Κυρίαρχος, αὐτοκράτωρ, παραφθορὰ τῆς ἀραβικῆς λέξεως Ἐμίρ, ἐξελληνισθὲν εἰς Ἐμιρᾶς, Ἀμιρᾶς.

Digitized by Google

τίνου τοῦ Παλαιολόγου καὶ ἡ ἀγάπη τῆς Παναγίας θὰ ἐπέτρεπέ ποτε τὴν κατάκτησιν τῆς Πόλεως ὑπὸ τῶν ἀπίστων Τούρκων. Δι' αὐτὸ, διαρκούσης τῆς τελευταίας πολιορκίας, ὁ πολιορκημένος λαὸς δὲν εἶχε διακόψῃ τὰς συνηθείας του καὶ τὰς θρησκευτικάς του ἑορτὰς καὶ πανηγύρεις, ὁσάκις δὲ ἐγίνετο λόγος [illegible] τοῦ ἐπαπειλοῦντος τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ σύμπαν τὸ ἔθνος κινδύνου, οἱ αἰσιόδοξοι προέβαλλον, ὅτι ἡ ἅλωσις τῆς Πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων θὰ προεμηνύετο διὰ παραδόξων θαυμάτων, καὶ ἐφ' ὅσον τὰ θαύματα ταῦτα δὲν ἐγίνοντο, οἱ πολιορκούμενοι δὲν ἐπίστευον εἰς τοιαύτην ἐθνικὴν συμφοράν. Ὑπῆρχε καὶ χρησμός, διαδεδομένος εἰς τὸ κοινόν, καὶ ἐν ᾗ περιπτώσει ἡλοῦτο ἡ Πόλις ὑπὸ τῶν Τούρκων, θὰ ἡλοῦτο μετὰ τὸν θάνατον τοῦ προμάχου Ἕλληνος Αὐτοκράτορος, οἱ δὲ Τοῦρκοι, εἰσβάλλοντες καὶ φονεύοντες πάντα, ὅστις ἤθελε τολμήσῃ νὰ εὑρεθῇ ἐνώπιόν των, θὰ προυχώρουν νικηφόροι μέχρι τοῦ κίονος τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ἔνθα ἄγγελος, καταβὰς ἐξ οὐρανοῦ, φέρων ρομφαίαν ἐν τῇ χειρί, ἤθελε παραδώσῃ τὴν χηρεύουσαν βασιλείαν σὺν τῇ θείᾳ ρομφαίᾳ εἰς ἀνώνυμόν τινα ἄνδρα, ἀπέριττον καὶ πενιχρόν, ἱστάμενον κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν πλησίον τοῦ κίονος, λέγων αὐτῷ : — «Λάβε τὴν ρομφαίαν ταύτην καὶ ἐκδίκησον τὸν λαὸν τοῦ Κυρίου!» καὶ ὅτι τότε οἱ Τοῦρκοι θὰ τραπῶσιν εἰς φυγήν, καταδιωκόμενοι ὑπὸ τῶν φονευόντων αὐτοὺς Ἑλλήνων, μέχρι τοῦ παρὰ τὰ ὅρια τῆς Περσίας Μονοδενδρίου.

Ἓν ἐκ τῶν πολλῶν τοιούτων προμηνυμάτων τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων ἦτο καὶ τὸ ὅτι τὴν ἡμέραν ἀκριβῶς τῆς ἁλώσεως αὐτῆς τὰ κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει τηγανιζόμενα ψάρια θὰ ἐζωντάνευον καὶ θὰ πετοῦσαν στὴν θάλασσα σὰν πουλιά, ὅπερ εἶνε ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἀνωτέρω ᾄσματος. Ἀλλ' ἡ ἀκατάβλητος πίστις τοῦ ἑλληνικοῦ Λαοῦ εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ Γένους δὲν ἐκάμφθη ὑπὸ τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἥτις ἐσήμανε τὴν τελείαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑποδούλωσιν, καὶ εὗρε μέσον καὶ μετὰ ταύτην νὰ παρηγορηθῇ καὶ νὰ ἐλπίσῃ. Εἰς τὴν δεξαμενὴν τῆς παρὰ τὸ Ἑπταπύργιον Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς (Μπαλουκλῆ = ἰχθυοῦχος) ὑπάρχουσιν ἓξ ἑπτὰ ἰχθύδια ἐκ τοῦ εἴδους τῶν τριγλιδῶν κυπρίνων, ἅτινα ἐκ τῆς μιᾶς μὲν πλευρᾶς εἶνε ἐρυθρά, ὁμοιάζοντα πρὸς τηγανισμένα, ἐκ τῆς ἑτέρας δὲ φαιόχρυσα, ὡς ἀτηγάνιστα. Ὁ λαὸς πιστεύει ὅτι τὰ ἰχθύδια ταῦτα εἶνε τὰ ἐκ τοῦ τηγανίου τῆς Καλογραίας ζωντανεύσαντα καὶ πηδήσαντα εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ ὅτι τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἡ Κωνσταντινούπολις θὰ ἐλευθερωθῇ καὶ θὰ πέσῃ ἐκ νέου ὑπὸ τὸ κράτος τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὰ ἴδια ταῦτα ἰχθύδια θὰ ἐξέλθωσιν ἐκ τοῦ ὕδατος τῆς δεξαμενῆς καὶ **θὰ πετάξουν στὸ τηγάνι ἄλλης καλόγριας, ἡ ὁποία ἐκείνη τὴν ὥρα θὰ καίῃ λάδι στὸ τηγάνι της, καὶ θὰ τηγανιστοῦν!**

Λαὸς λοιπὸν μὲ τοιαύτην πεποίθησιν ἐπὶ τὴν ἐκ τῆς τοῦ τάφου τῆς Δουλείας ἀνάστασίν του, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ ἐπιτύχῃ τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ σκοποῦ καὶ τῆς πεποιθήσεως ταύτης ἔργον καὶ ἀποτέλεσμα εἶνε ἡ μεγάλη ἐθνεγερσία τοῦ **1821**· καὶ τότε μόνον θὰ ἴδωμεν ἐκπληρούμενον τὸ ἐθνικόν μας ὄνειρον καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ἔκτασιν διὰ τῆς ἀπελευθερώσεως συμπάσης τῆς ἑλληνικῆς γῆς καὶ τὸν Ἑλληνικὸν Σταυρὸν ἐπὶ τοῦ τρούλου τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὅταν ἐπαναφέρωμεν εἰς τὴν καρδίαν μας τὴν πίστιν τῶν πατέρων μας περὶ τῆς ἀπελευθερώσεως ὁλοκλήρου τοῦ ἑλληνικοῦ Γένους, τὴν πίστιν ἐκείνην, τὴν ἱερὰν καὶ θαυματουργόν, ἥτις μεταβάλλει τοὺς ἀσθενεῖς εἰς ἰσχυρούς, τὰς δορκάδας εἰς λέοντας καὶ τοὺς δούλους εἰς τιμωροὺς τῶν τυράννων καὶ ἐλευθέρους.

Χ. Χρηστοβασίλης.

Digitized by Google

Η ΑΝΤΕΘΝΙΚΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΡΩΣΣΙΑΣ

Διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως κατὰ τὸ ἔτος 1896 τοῦ ἐγκαθέτου τοῦ Σταμπούλωφ, πρίγκιπος Φερδινάνδου, ὡς ἡγεμόνος τῆς Βουλγαρίας, ἡ Ρωσσία ἀπεφάσισεν ὁριστικῶς νὰ μεταβάλῃ τὴν προτέραν ἐκ παραδόσεων πολιτικὴν αὐτῆς ἀνὰ τὴν ὀρθόδοξον Ἀνατολήν, βαδίσῃ δὲ τὴν ὁδὸν ἐκείνην, ἥτις ἐν τῷ μέλλοντι θὰ ἀγάγῃ τόσον αὐτήν, ὅσον καὶ τὰ κράτη τῆς ἑλληνικῆς Χερσονήσου εἰς ἀποτέλεσμα καὶ συνεπείας τὰ μάλιστα λυπηράς.

Ἡ καρδία τοῦ ἀλήστου μνήμης αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου τοῦ Γ'. διέκειτο συμπαθῶς πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸν κατὰ τὸν ῥωσσοτουρκικὸν δὲ πόλεμον (1877—78) χρηματίσας ἀρχηγὸς ἰδιαιτέρου τάγματος, τοῦ Ρουτσουκικοῦ, κατενόησεν τὴν εἰς ἄκρον ἄτιμον καὶ ἀνήθικον πολιτείαν τῶν Μπρατοῦσιεκ-Βουλγάρων ὡς καὶ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτῶν κατὰ τὸν πόλεμον ἐκεῖνον, κριθεῖσαν ἐπωφελεστέραν τοῖς Τούρκοις ἢ τοῖς ἐλευθερωταῖς αὐτῶν· κατενόησε δὲ καὶ τὸ βουλγαρικὸν ἐκκλησιαστικὸν σχίσμα οὕτως, ὥστε πᾶσαι αἱ προσπάθειαι τῶν Ρώσσων Πανσλαυϊστῶν, ὅπως ἀναγνωρισθῇ ὁ Φερδινάνδος τοῦ Κουβούργου ὡς Ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων, δὲν ἐστέφθησαν ὑπὸ ἐπιτυχίας, ζῶντος Ἀλεξάνδρου τοῦ Γ'.

Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ σοφὸς καὶ διπλῆν προσωπίδα φέρων Ποπεδονόστσεφ, μεθ' ὅλον τὸ ἀγχίστροφον αὐτοῦ πνεῦμα, ἠδυνάτει ν' ἀποδείξῃ τῷ Τσάρῳ τὴν ὀρθοδοξίαν τῶν Βουλγάρων. Ἀλέξανδρος ὁ Γ'. ἐγίνωσκεν, ὅτι οἱ Βούλγαροι ἐκηρύχθησαν σχισματικοὶ ὑπὸ τῆς μεγάλης τοπικῆς Συνόδου, ἕνεκα τῆς εἰσαχθείσης ὑπ' αὐτῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ νέας διδασκαλίας, τῶν φυλετικῶν δηλαδὴ διαιρέσεων.

Δυστυχῶς ἡ νέα αὕτη διδασκαλία κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη δὲν εἶνε ξένη καὶ εἰς τὴν ῥωσσικὴν Ἐκκλησίαν, ἥτις διὰ τῶν ἀρχιερέων αὐτῆς πιέζει καὶ καταδυναστεύει τὰς ὀρθοδόξους ἐθνότητας ἐν Ρωσσίᾳ.

Πᾶσα μεγάλη Δύναμις, ἥτις ἐπιθυμεῖ τὴν εἰρήνην, ὀφείλει νὰ ᾖ ἕτοιμος πρὸς πόλεμον· τότε σέβονται αὐτήν, φοβοῦνται καὶ ὑποχωροῦσιν εἰς τὰς δικαίας αὐτῆς ἀπαιτήσεις.

Ἀλλὰ τί νὰ εἴπῃ τις περὶ τῆς Ρωσσίας, ἡ πολιτικὴ τῆς ὁποίας ὑπόκειται εἰς τοιαύτας περιστάσεις, ὥστε οἱ δοκιμώτεροι Ρῶσσοι πατριῶται—δημοσιογράφοι ἀδυνατοῦσι νὰ ὁρίσωσι τίς διευθύνει αὐτήν;

Ὁ Αὐτοκράτωρ Γουλιέλμος ὁ Β'., ὁ ἀποστέλλων τὰς ῥωσσικὰς στρατιὰς πρὸς τιμωρίαν τῶν Σινῶν καὶ πρὸς τὸν ὁποῖον ἡ ῥωσσικὴ διπλωματία δὲν παρουσιάζει οὐδε-

Digitized by Google

μίαν ἀντίδρασιν εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ σιδηροδρόμου τῆς Βαγδάτης, ἢ ὁ Κόμης Γουλοχόφσκης, ὅστις τόσον πανούργως καὶ συνετῶς συνῆψε τῷ 1897 κατὰ τὸ εἰς Πετρούπολιν ταξείδιον τοῦ Αὐτοκράτορος Φραγκίσκου Ἰωσὴφ τὴν μετὰ τῆς Ρωσσίας σύμβασιν, ἥτις ἠνάγκασε τὴν Ρωσσίαν νὰ μείνῃ μάρτυς τῆς κατὰ τὸ ἔτος 1897 ἐνσκηψάσης καταστροφῆς κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ εἶτα τῆς σφαγῆς τῶν Σέρβων ἀνὰ τὴν Παλαιὰν Σερβίαν καὶ βόρειον Μακεδονίαν. Ὁ νῦν ἀγαθὸς τὴν ψυχὴν Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν κόμης Λάμψδωρφ πειρᾶται ὅσῳ τὸ δυνατὸν νὰ ἱκανοποιήσῃ πάντας τοὺς ἰσχυροὺς καὶ δυναμένους ἀπαιτητάς, ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου τοῦ Β', τοῦ Φραγκίσκου Ἰωσὴφ καὶ τοῦ Σουλτάνου Ἀμπτοὺλ-Χαμὶτ καὶ καταλήγων εἰς τὸν Ποπεδονόστσεφ, τὸν κόμητα Ἰγνάτιεφ (τὸν δημιουργὸν τῆς Βουλγαρίας τοῦ Ἁγίου Στεφάνου) καὶ τὸν Χιτροβώ, τὸν ἰθύντορα τῆς Παλαιστινείου Ἑταιρείας. Ἐκ τῆς νῦν ρωσσικῆς πολιτικῆς εἰσὶν ηὐχαριστημένοι ἡ Γερμανία, ἡ Αὐστρουγγαρία, ἡ Τουρκία, ἡ Βουλγαρία καὶ αὐτὸ τὸ Βατικανόν, τὸ ὁποῖον ἐν παραλλήλῳ χειραγωγίᾳ μετὰ τῆς Παλαιστινείου Ἑταιρείας βαίνει κατὰ τῶν ὀρθοδόξων Ἁγιοταφιτῶν ἐν Παλαιστίνῃ.

Αἱμάσσει ἡ καρδία τῶν ὀρθοδόξων Ρώσσων, καθορώντων τὰς δολοφονίας τῶν ἐν Μακεδονίᾳ Ἑλλήνων ὑπὸ τῶν ἀγρίων καὶ βαρβάρων βουλγαρικῶν στιφῶν.

Οὐδόλως θέλει σφάλλῃ Ρῶσσός τις πατριώτης, ἐὰν εἴπῃ ὅτι ἡ πολιτική, τὴν ὁποίαν ἀσκεῖ νῦν ἡ Ρωσσία, θὰ ἦτο ἀναγκαία τοῖς τε ἐσωτερικοῖς καὶ ἐξωτερικοῖς αὐτῆς ἐχθροῖς.

Τὴν πολιτικὴν ταύτην τῆς Ρωσσίας καθ' ὁλοκληρίαν ἐπιδοκιμάζουσι πολλοὶ ρωσσικοὶ ἀναρχικοὶ κύκλοι ἐν Ἑλβετίᾳ καὶ Λονδίνῳ, καλῶς ἐννοοῦντες, ὅτι ἡ ἀντορθόδοξος καὶ ἀντεθνικὴ πολιτική, ἡ τὰ ἔθνη καὶ τοὺς λαοὺς παραλύουσα, πρὸ παντὸς διευκολύνει τὴν ζύμωσιν τῶν λαῶν καὶ τὴν ὑπονόμευσιν τῆς μοναρχικῆς ἐξουσίας. Οἱ αὐλικοὶ κύκλοι τῆς Πετρουπόλεως ἀποβλέπουσι πρὸς τὸν Ποπεδονόστσεφ ὡς πρὸς στήριγμα τῆς ρωσσικῆς Αὐτοκρατορίας, ἐνῷ αἱ πράξεις αὐτοῦ τείνουσιν εἰς ὑπονόμευσιν αὐτῆς. Ἐκεῖ ἔνθα καθ' ἑκάστην οἱ νόμοι ἀθετοῦνται τῇ ἐπιθυμίᾳ αὐτοῦ, ἀλλὰ ἐν ὀνόματι τοῦ Τσάρου, ἐκεῖ ἔνθα ἐν ὀνόματι τοῦ Τσάρου διορίζονται οἱ ὑπὸ τοῦ Ποπεδονόστσεφ ἐκλεγόμενοι Μητροπολῖται, ἀποβαίνει ἀδύνατον νὰ ὁμιλήσῃ τις ἐκεῖ περὶ ἐνισχύσεως τῆς Αὐτοκρατορίας.

Οἱ Ρῶσσοι Τσάροι ἀείποτε ὑπῆρξαν φύλακες τοῦ νόμου καὶ τῆς θρησκείας. Ἐκεῖνος, ὅστις ἕνεκα τῆς θέσεως αὐτοῦ εὑρίσκεται πλησίον τοῦ Ρώσσου Μονάρχου, εὑρίσκει εὐκαιρίας νὰ ἐφαρμόζῃ τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ, νὰ ἐξαπατᾷ τὸν Τσάρον, νὰ καταστρέφῃ τοὺς νόμους, νὰ συγχύζῃ τὰ πνεύματα τῶν πιστῶν ὑπηκόων διὰ οὐκαζίων καὶ παντοειδῶν διαταγμάτων, ἅτινα ἀνατρέπουσιν ἄρδην θεμελιώδεις τῆς αὐτοκρατορίας νόμους, οὗτος ὑπονομεύει τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ ἔθνους πρὸς αὐτὸν τὸν Μονάρχην. Ὡς ἐκ τούτου οὐχὶ ἀδίκως τὸ κακόν, ὅπερ διενεργεῖται ἐν Ρωσσίᾳ, δὲν συνδέουσι μὲ τὸ ὄνομα τοῦ λαοφιλοῦς Τσάρου, οὔτε ὁ λαός, οὔτε ἡ ἀνεπτυγμέν[η]

Digitized by Google

κοινωνία, ἀλλ' ἀποδίδουσιν αὐτὸ πρὸς τὸν Ποπεδονόστσεφ, τὸν Βίττε (ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν), πρός τινας ἄλλους, οἵτινες φροντίζουσι περισσότερον περὶ τῆς ἐπιρροῆς καὶ τοῦ θυλακίου αὐτῶν παρὰ περὶ τῆς Ρωσσίας. «Ἡ Ρωσσία ἐπιθυμεῖ εἰρήνην, αὕτη ἔχει ἀνάγκην εἰρήνης» οὕτως ὁμιλοῦσιν οὐ μόνον οἱ τῆς εἰρήνης φίλοι, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ τῆς Ρωσσίας ἐχθροί. Ἡ εἰλικρινῶς ποθουμένη εἰρήνη, τὴν ὁποίαν διψῶσι πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ ἀγαθὰ φρονοῦντες ἄνδρες, δὲν ἐπιτρέπει τὴν αἱματοχυσίαν καὶ τὴν ἐξόντωσιν τῶν Χριστιανῶν. Καὶ ὅμως ἡ Ρωσσία κατὰ τὸ ἔτος 1895 ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς ἀγρίους Κούρδους καὶ τοὺς Τούρκους, ἐν αὐτοῖς τοῖς συνόροις αὐτῆς, νὰ ἐξοντώσωσιν ἑκατοντάδας χιλιάδων Ἀρμενίων, ἐνῷ εἷς καὶ μόνος λόγος τῆς Ρωσσίας ἤρκει ὅπως οἱ Τοῦρκοι καταστείλωσι τὴν σφαγήν.

Διατί σιγᾷ ἡ Ρωσσία, βλέπουσα τὰς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων δολοφονίας τῶν Ἑλλήνων καὶ λοιπῶν χριστιανικῶν ἐθνοτήτων ἐν Μακεδονίᾳ;

Ἔτι μᾶλλον ἔρρευσε τὸ χριστιανικὸν αἷμα κατὰ τὸ ἔτος 1897, ὁπότε ἡ φιλειρηνικὴ Ρωσσία τοῦ Ποπεδονόστσεφ ἐνησμενίζετο εἰς τὴν νικηφόρον εἰσέλασιν τῶν Τούρκων ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἑλλάδι. Ὁπότε ὅμως κατα τὸ ἔτος 1900 οἱ Σῖναι ἐφόνευσαν ἐν Πεκίνῳ τὸν Γερμανὸν πρεσβευτὴν Κέτλερ, ἡ Ρωσσία, εἰς ἕνα μόνον λόγον τοῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου ἀρκεσθεῖσα, ἐξώπλισε 200 χιλιάδες στρατοῦ καὶ δὲν ἐφείσθη ἑνὸς περίπου δυσεκατομμυρίου ρουβλίων εἰς τὸν κατὰ τὸν Σινῶν ἀγῶνα, ὅστις ἦτο ὅλως ἀνωφελὴς αὐτῇ καὶ ὁ ὁποῖος θὰ προξενήσῃ ἀνυπολόγιστον ζημίαν εἰς ζωτικὰ αὐτῆς συμφέροντα.

Ἐν ἔτει 1897 ἐκηρύχθη ὁ ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος, ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας προκληθεὶς ὑπὸ τῆς Τουρκίας.

Ἀντὶ δὲ ν' ἀναχαιτίσῃ τὴν ματαίαν ὅλως αἱματοχυσίαν δι' ἑνὸς μόνου αὐτῆς λόγου, ὅστις ἐξ ἴσου θὰ ἦτο σεβαστὸς καὶ ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, τοὐναντίον ἡ Ρωσσία ἐπέτρεψε τὴν πλήρη καταστροφὴν τῆς Θεσσαλίας ὑπὸ τῶν Τούρκων, τὰ δὲ ἡμιεπίσημα αὐτῆς ὄργανα «Μοσχοβιτικαὶ Εἰδήσεις» καὶ «Νέος Χρόνος» ἐπηυφήμησαν τὰς τουρκικὰς νίκας. Καὶ ὁπότε ἡ ἀπροπαράσκευος εἰς ἀγῶνα πρὸς πανίσχυρον ἐχθρὸν εὐγενὴς Ἑλλὰς ἀπετάθη πρὸς τὴν Ρωσσίαν, αἰτουμένη βοήθειαν, τότε καὶ μόνον αὕτη ἐμεσίτευσε παρὰ τῷ Σουλτάνῳ ν' ἀναστείλῃ τὴν ὁρμὴν τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων. Ἡ Ρωσσία ἔσωσε τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' ἀντὶ τίνος τιμῆς; Ἡ ἐξαντληθεῖσα Ἑλλάς, ταπεινωθεῖσα καὶ προσβληθεῖσα, ἐπλήρωσε τῷ αἱμοχαρεῖ νικητῇ 100 ἑκατομμύρια φράγκων καὶ παρεχώρησεν αὐτῷ πάντα τὰ στρατηγικὰ σημεῖα, ὅπως ἐν τῷ μέλλοντι μὴ εἶνε εἰς θέσιν ν' ἀντιστῇ πρὸς τὸν τουρκικὸν στρατόν, ἐν περιπτώσει ἐφόδου αὐτοῦ κατὰ τῆς Θεσσαλίας, καὶ ὅπως μὴ δύναται νὰ συμμετάσχῃ τοῦ ἀγῶνος, ὁπότε οἱ Βούλγαροι καταλάβωσιν ὅλην τὴν Μακεδονίαν. Ἰδού, τί ἐπεθύμουν οἱ Ρῶσσοι Πανσλαυϊσταὶ καὶ τί ἐπέτυχον τῇ βοηθείᾳ τῆς διπλωματίας των! Ἡ ἀμερόληπτος ἱστορία δὲν θὰ συναριθμήσῃ τὴν Ρωσσίαν τοῦ 1897 μεταξὺ τῶν εὐεργετῶν τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ θὰ εἴπῃ ἄλλην λέξιν...

Digitized by Google

Ἐὰν ἡ Ρωσσία δὲν ἐδημιούργει τὴν βουλγαρικὴν Ἐξαρχίαν καὶ δὲν ὑπεβοήθει αὐτὴν ν' ἀσκήσῃ τὴν βουλγαρικὴν Προπαγάνδαν, βεβαίως δὲν θὰ συνέβαινεν ὁ κατὰ τὸ ἔτος 1897 ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος, ὡσαύτως δὲ δὲν θὰ συνέβαινεν ὁ πόλεμος ἐκεῖνος, ἐὰν ἡ Ρωσσία δὲν ἐθεᾶτο ψυχραίμως τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων σφαγὴν τῶν Ἑλλήνων ἐν τῇ νήσῳ Κρήτῃ, ὅ περ ἠνάγκασε τὴν Ἑλλάδα ν' ἀποστείλῃ ἐκεῖ τάγμα ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Πάντα τὰ Κράτη τοῦ Αἵμου ἔλαβον πᾶν ὅ τι ἐπεδίκασεν αὐτοῖς τὸ συνέδριον τοῦ Βερολίνου, ἡ Βουλγαρία ὅμως κατέλαβε καὶ ὅλην τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν μεθ' ἑνὸς ἑκατομμυρίου πληθυσμοῦ, μόνη δὲ ἡ Ἑλλὰς δὲν ἔλαβε τὴν ἐπιδικασθεῖσαν αὐτῇ ὑπὸ τῆς Εὐρώπης νότιον Ἤπειρον μετὰ 250 χιλιάδων πληθυσμοῦ, οὐ μόνον πρεσβεύοντος τὴν αὐτὴν μὲ τοὺς Ἕλληνας θρησκείαν, ἀλλὰ καὶ ὁμιλοῦντος τὴν αὐτὴν γλῶσσαν. Διατί δὲ ἡ Ἑλλὰς μόνη ἐστερήθη τοῦ δικαιώματος ν' ἀπαιτήσῃ πᾶν ὅ τι ἐπεδίκασεν αὐτῇ ἡ Εὐρώπη, ἡ δὲ Βουλγαρία, ἄνευ οὐδεμιᾶς αἱματοχυσίας ἠδυνήθη νὰ καταλάβῃ ὁλόκληρον χώραν; Διότι ἡ Ἑλλὰς ἐτόλμησε, μὲ τὰ ὅπλα ἀνὰ χεῖρας, ν' ἀπαιτήσῃ ὅ τι ἐπεδίκασεν αὐτῇ ἡ Εὐρώπη τῷ 1878, συναινούσης καὶ τῆς Ρωσσίας, σκληρῶς ἐτιμωρήθη τῷ 1897, ἡ δὲ Βουλγαρία ἔτυχε συγγνώμης παρὰ τῆς Ρωσσίας διὰ τὴν κατὰ τὸ ἔτος 1885 κατάληψιν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας.

Ἡ κατάληψις δ' αὕτη πανηγυρικῶς καὶ ἐπισήμως ἑωρτάσθη ὑπὸ τῶν Ρώσσων ἐν Σίπκᾳ κατὰ τὸν παρελθόντα Σεπτέμβριον.

Τὸ ἐθνικὸν ἀτύχημα τοῦ 1897, ὅ περ ἐπόθησαν οἱ Ρῶσσοι Πανσλαυϊσταί, δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωσιν οὐδὲ ἐπὶ μίαν ἡμέραν τὰ εὐγενῆ τῆς Ἑλλάδος τέκνα.

Ἀπὸ τοῦ Μαΐου ἐνεστῶτος ἔτους ὁ ρωσσικὸς τύπος, ἐρανιζόμενος τὰς εἰδήσεις ἐκ τοῦ βουλγαρικοῦ τοιούτου, καθ' ἑκάστην δημοσιεύει περὶ δῆθεν ἐπαναστάσεως τῶν Βουλγάρων ἐν Μακεδονίᾳ καὶ περὶ τουρκικῶν ἐν αὐτῇ βιαιοπραγιῶν, προπαρασκευάζων οὕτω καὶ προδιαθέτων τὸ ρωσσικὸν δημόσιον εἰς δυνατὴν ἐν τῷ μέλλοντι ἐπέμβασιν τῆς Ρωσσίας.

Ἐπανάστασις ἀληθὴς ἐν Μακεδονίᾳ εἶνε ἀδύνατόν ποτε νὰ ὑπάρξῃ, πρῶτον μὲν διότι τὸ ἐν αὐτῇ ὀθωμανικὸν στοιχεῖον εἶνε ἰσχυρόν, δεύτερον δὲ διότι οἱ Ἕλληνες τῆς Μακεδονίας, ὡς καὶ οἱ ὑπάρχοντες ἐν αὐτῇ Σέρβοι καὶ Κουτσόβλαχοι, ἐχθρικῶς πάντες διακείμενοι πρὸς τοὺς Βουλγάρους, οὐδέποτε θὰ διαλογισθῶσι κἂν νὰ χύσωσιν ὑπὲρ αὐτῶν τὸ αἷμα αὐτῶν.

Ἐν Μακεδονίᾳ δὲν ὑπάρχει ἐπανάστασις, ἀλλὰ μαίνονται ἐκεῖ τὰ ὑπὸ τοῦ ἀναρχικοῦ Κομιτάτου τῆς Σόφιας ἐξωπλισμένα βουλγαρικὰ ληστρικὰ στίφη, ἅτινα ἐξ ἴσου δολοφονοῦσι, ληστεύουσι καὶ Τούρκους καὶ Ἕλληνας καὶ Κουτσοβλάχους, πυρπολοῦσι τὰ χωρία αὐτῶν, ἐκείνους δέ, οἵτινες συνομολογοῦσιν ὅτι εἶνε Βούλγαροι, ἐξαναγκάζουσι διὰ τῆς βίας νὰ συνενωθῶσι μετὰ τῶν ἐξωπλισμένων βουλγαρικῶν ληστρικῶν συμμοριῶν. Πάντα τὰ διαδραματιζόμενα ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Παλαιᾷ Σερβίᾳ καλῶς γινώσκει ἡ Ρωσσία, ἔχουσα ἐκεῖ τοὺς ἑαυτῆς Προξένους. Ἀλλ' ὅμως

Digitized by Google

αὕτη σιωπᾷ, ὁ τύπος αὐτῆς ἐνοχοποιεῖ τοὺς Τούρκους ἐπὶ πράξεσι κυνικαῖς, λῃστείαις, δῃώσεσι καὶ δολοφονίαις, καὶ ὅμως ἡ διπλωματία αὐτῆς ἀπαθῶς καὶ ἀταράχως προσβλέπει εἰς τὸ ἀδίκως ἐκεῖ χυνόμενον χριστιανικὸν αἷμα. Ἆρά γε ἡ Ῥωσσία δὲν δύναται ἐντόνως νὰ διαμαρτυρηθῇ καὶ δηλώσῃ, ὅτι κατακρίνει καὶ ἀποδοκιμάζει τὴν διαγωγὴν τῶν Βουλγάρων ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ν' ἀπαιτήσῃ συντόνως τὴν διάλυσιν τοῦ βουλγαρικοῦ ἀναρχικοῦ Κομιτάτου τῆς Σόφιας;

Ὁποία λοιπὸν ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἀγάπη πρὸς τὴν Εὐρώπην, ὁπόταν ὁ ὀρθόδοξος, οὐχὶ δὲ ὁ βουλγαρικὸς τῆς Μακεδονίας πληθυσμός, παρεδόθη ὡς θῦμα τοῖς Βουλγάροις λῃσταῖς;

Ἆρά γε αἱ πανηγύρεις τῆς Σίπκας καὶ ἡ θριαμβευτικὴ παρέλασις καθ' ὅλην τὴν Βουλγαρίαν τοῦ δημιουργοῦ τῆς τοῦ ἁγίου Στεφάνου Βουλγαρίας, μέλους τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Συμβουλίου, ὑπασπιστοῦ τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ προέδρου τῆς Σλαυϊκῆς Ἑταιρείας, κόμητος Ν. Ἰγνάτιεφ καὶ οἱ λόγοι αὐτοῦ ἐν Σίπκᾳ, Σόφιᾳ καὶ λοιπαῖς πόλεσι, δὲν ὑπεδαύλισαν τὸν βουλγαρικὸν σωβινισμόν, δὲν προσέβαλον τοὺς Ἕλληνας, Σέρβους καὶ Ρωμούνους, ἰδίᾳ δὲ τοὺς τελευταίους, χύσαντας τὸ αἷμα αὐτῶν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν Βουλγάρων; Ὁ ρωσσικὸς πανσλαυϊστικὸς τύπος ψεύδεται λέγων, ὅτι αἱ ἑορταὶ τῆς Σίπκας ἔφερον χαρακτῆρα εἰρηνικόν. Εἰς τὸν τοιοῦτον χαρακτηρισμὸν οὐδεμίαν πίστιν δίδει ἡ Εὐρώπη, διότι τὰ γεγονότα μαρτυροῦσιν ὅλως τοὐναντίον. Ἡ πανήγυρις τῆς Σίπκας διηυθύνετο οὐ μόνον ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων, Σέρβων καὶ Ρουμούνων, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτῆς τῆς ἑλληνοανατολικῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἥτις ἐν Σίπκᾳ προσεβλήθη καὶ προεπηλακίσθη.

Ἐν Σίπκᾳ μετὰ τὸν ἐγκαινιασμὸν τοῦ ναοῦ, ὁ κόμης Ἰγνάτιεφ ἀπήγγειλε λόγον, δι' οὗ ἐξεφράζετο, ὅτι ἡ βερολίνειος Συνθήκη περιώρισε τὴν ὀνειροποληθεῖσαν καὶ ἐπιτευχθεῖσαν ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας ἐν ἁγίῳ Στεφάνῳ συνηνωμένην Βουλγαρίαν. Τὴν 23ην Σεπτεμβρίου ἐν τῇ βουλγαρικῇ πρωτευούσῃ κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς Σλαυϊκῆς Ἑταιρείας ἐκ νέου ἐξέφρασεν, ὅτι διακαὴς αὐτοῦ πόθος εἶνε ὁ σχηματισμὸς τῆς Βουλγαρίας μετὰ τῶν ὁρίων ἐκείνων, ἅτινα οὗτος ὑπηγόρευσεν ἐν ἁγίῳ Στεφάνῳ· οἱ λόγοι οὗτοι δὲν εἶνε ὑποδαύλισις ἐκ μέρους τῆς Ῥωσσίας τῶν βουλγαρικῶν ὀνειροπολημάτων πρὸς κατάληψιν τῆς Μακεδονίας καὶ ἐπιδοκιμασία τῶν ἐνεργειῶν τῶν βουλγαρικῶν ἀναρχικῶν Κομιτάτων; Ἀλλὰ λησμονοῦμεν βεβαίως, ὅτι οἱ Βούλγαροι δὲν εἶνε οὔτε Ἕλληνες, οὔτε Σέρβοι· ὁλόκληρος ὁ ρωσσικὸς τύπος εἶνε ὑπὲρ αὐτῶν καὶ ἐὰν ὁ Ποπεδονόστσεφ θελήσῃ, ἡ Μακεδονία γίνεται βουλγαρική, ὡς ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία κατὰ τὸ ἔτος 1885. Ἡ ἀπερίφραστος δήλωσις τοῦ στρατηγοῦ καὶ ὑπασπιστοῦ τοῦ Αὐτοκράτορος περὶ τῆς Συνθήκης τοῦ ἁγίου Στεφάνου πείθει ἡμᾶς, ὅτι ἡ ρωσσικὴ διπλωματία δὲν ἀπεχωρίσθη ἀπ' αὐτῆς καὶ ὅτι νῦν λαθραίως ὑποκινεῖ τοὺς Βουλγάρους νὰ δημιουργήσωσι σφαγὰς ἐν Μακεδονίᾳ.

Οἱ γάμοι τοῦ Ἕλληνος βασιλόπαιδος Νικολάου μετὰ τῆς Μεγάλης Δουκίσσης Ἑλένης, τελεσθέντες τὴν 16ην Αὐγούστου ἐ.ἔ., λίαν ψυχρῶς ἐχαιρετίσθησαν ὑπὸ τοῦ ρωσ-

Digitized by Google

σικοῦ τύπου, ἰδίᾳ δὲ ὑπὸ τῶν πανσλαυϊκῶν ὀργάνων. Δὲν γνωρίζομεν ὑπὸ ποίων αἰσθημάτων κατείχετο ἡ βασιλικὴ ἑλληνικὴ Οἰκογένεια κατὰ τὸ διάστημα τῆς διαμονῆς αὐτῆς ἐν Πετρουπόλει καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν ἑορτῶν, ἡ ὑποδοχὴ ὅμως, τὴν ὁποίαν παρεσκεύασαν κατὰ Μάϊον καὶ Ἰούνιον οἱ Ρῶσοι Πανσλαυϊσταὶ τῷ Ἡγεμόνι τῆς Βουλγαρίας Φερδινάνδῳ καὶ ἡ πανηγυρικὴ αὐτοῦ πορεία ἀπὸ Πετρουπόλεως μέχρι τῶν ρωσσικῶν συνόρων κατὰ πολὺ ἐπισκοτίζει τὴν διαμονὴν τοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἑλλήνων βασιλοπαίδων ἐν Πετρουπόλει.

Ὁ αὐτοκρατορικὸς οἶκος, ὡς συγγενὴς τῷ ἑλληνικῷ οἴκῳ, ἀναμφιβόλως ἐπέδειξεν αὐτῷ ὑποδοχὴν συγγενικήν, ἀλλὰ τὴν ὑποδοχὴν ταύτην δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐπιδοκιμάσωσιν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ρώσσων Πανσλαυϊστῶν, προσκληθέντες ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ποπεδονόστσεφ καὶ τοῦ κόμητος Ἰγνάτιεφ εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν γεῦμα ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῦ Τσαρσκοϊ–Σέλου ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν τελεσθέντων γάμων.

Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἐχάρη ἐπὶ τῇ νέᾳ ἐνισχύσει τῶν δεσμῶν, τῶν συνδεόντων τὴν Ρωσσίαν μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ὁ ἑλληνικὸς τύπος ἐξέφρασεν ἐλπίδα, ὅτι ἐπὶ τέλους ἡ Ρωσσία δικαίως θέλει διάκεισθαι πρὸς τὰ ζωτικὰ τῆς Ἑλλάδος συμφέροντα· ἀλλ᾽ ὁ παντοδύναμος Ποπεδονόστσεφ, ὁ ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη ἀντιπράττων τῇ βουλῇ τοῦ Μονάρχου, προσεπάθησε νὰ ψυχράνῃ τὰς ἐλπίδας τῶν Ἑλλήνων.

«Ματαία πᾶσα ἐλπὶς ἐπὶ τὸν Ρῶσσον Μονάρχην», μετὰ μειδιάματος ἐχίδνης καὶ ἰησουϊτισμοῦ ὁ πολὺς Ποπεδονόστσεφ διαλαλεῖ· καὶ ἰδοὺ ἀκριβῶς μετὰ ἕνα μῆνα ἀπὸ τῶν γάμων τοῦ βασιλόπαιδος Νικολάου ὁ Ποπεδονόστσεφ ἀποστέλλει τέσσαρας πρωθιερεῖς πρὸς ἐγκαινιασμὸν τοῦ ἀνεγερθέντος ὑπὸ τῶν Ρώσσων ἐν Σίπκᾳ ναοῦ ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς ὀρθοδόξου μητροπόλεως τῆς Φιλιππουπόλεως. Βεβαίως ἐὰν οἱ τέσσαρες οὗτοι πρωθιερεῖς ἦσαν ἀληθεῖς ὀρθόδοξοι λειτουργοὶ θ᾽ ἀπέκρουον τὴν ἀνατεθεῖσαν αὐτοῖς ἐντολὴν ὑπὸ τῆς αὐτοκλήτου ἀνωτάτης ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς τῆς ρωσσικῆς Ἐκκλησίας καὶ δὲν θὰ καθίσταντο ἀπέναντι τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἔνοχοι ἀποσχίσεως· διότι δὲν ἐπιτρέπεται, κατὰ τοὺς κανόνας, ὀρθόδοξος ἱερεὺς νὰ μεταβῇ εἰς ξένην ἐπαρχίαν καὶ νὰ ἱερουργήσῃ μετὰ σχισματικοῦ ἐπισκόπου, καθιστάμενος οὕτω καὶ αὐτὸς σχισματικὸς καὶ ξένος πρὸς τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Κατὰ δὲ τὴν ἐν Σίπκᾳ ἑορτὴν ὁ Ρῶσσος πρωτοδιάκονος ἐξεφώνησε καὶ πολυχρονισμὸν τοῦ Βουλγάρου Ἐξάρχου Ἰωσὴφ !

Διὰ τῆς ἀντικανονικῆς δὲ ταύτης πράξεως παραλύεται καὶ ὑπονομεύεται ὁ δεσμὸς μεταξὺ τῆς ρωσσικῆς Ἐκκλησίας ἀφ᾽ ἑνὸς καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν λοιπῶν ὀρθοδόξων αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν ἀφ᾽ ἑτέρου. Τοιαύτην γνώμην τοὐλάχιστον ἔχουσιν οἱ ὀρθόδοξοι Ρῶσσοι κανονισταί, ἡ δὲ Ἱεραρχία τῶν ἑλληνοανατολικῶν Ἐκκλησιῶν ὀφείλει νὰ γινώσκῃ τοῦτο.

Οἱ Ρῶσσοι Πανσλαυϊσταὶ κατηγοροῦσι τὴν ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν ἐπὶ φυλετισμῷ· οἱ Ἕλληνες ὅμως δύνανται ν᾽ ἀποδείξωσι καὶ διὰ μαρτυριῶν νὰ διαβεβαιώσωσιν, ὅτι οὐδέποτε ἐποιήσαντο διαφορὰς φυλετικὰς καὶ ἐθνικάς. Ἐν καθαρῶς ἑλληνικαῖς ἐπαρ-

Digitized by Google

χίαις οὐχὶ ἅπαξ ἐχρημάτισαν Μητροπολῖται Βούλγαροι, Σερβοι, Βλάχοι, Γεωργιανοί, μάλιστα δὲ καὶ Ρῶσσοι (1)

Καὶ νῦν ἔτι οἱ Σλαῦοι τῆς Μακεδονίας πάνυ ἐλευθέρως τελοῦσι τὰς τελετὰς αὐτῶν καὶ ἱεροπραξίας ἐν γλώσσῃ σλαυϊκῇ. Τοὐναντίον δὲ ὁ φυλετισμὸς ἀσκεῖται μόνον ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Ρωσσίᾳ, ὑφίστανται δὲ τὰς συνεπείας αὐτοῦ οἱ ἐκτὸς παντὸς δικαίου Γεωργιανοὶ καὶ οἱ Μολδαυοί.

Ἐὰν μεταξὺ τῆς ρωσσικῆς Ἱεραρχίας ἀπαντῶσι καὶ ἀρχιερεῖς τινες, βαθέως λυπούμενοι ἐπὶ τῇ ἀνωμάλῳ καταστάσει καὶ ταῖς ἀνωμάλοις σχέσεσι τῆς ρωσσικῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν Ἑλληνικήν, τὴν ἐγκληματικὴν καὶ ἀντικανονικὴν πολιτείαν τῶν πρωτευόντων μελῶν τῆς Διοικούσης Συνόδου Μητροπολιτῶν Μόσχας, Κιέβου καὶ Πετρουπόλεως, δέον νὰ χαρακτηρίσωμεν ἀξίαν πάσης μομφῆς. Ἡ ἑλληνοφοβία αὐτῶν, ἡ ἀκατάπαυστος παράβασις τῶν ἁγίων κανόνων τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἡ συναδέλφωσις αὐτῶν μετὰ τῶν σχισματικῶν καὶ αἱρετικῶν, ἡ ἔλλειψις ἐκ μέρους αὐτῶν πάσης προσοχῆς πρὸς τὰς θρησκευτικὰς ἀνάγκας τῶν ποιμνίων αὐτῶν, πάντα ταῦτα ἀναγκάζουσι τὴν κρείσσονα μερίδα τῆς ρωσσικῆς Ἱεραρχίας νὰ περιφρονῇ τὰς πράξεις αὐτῶν. Οὐδεὶς τῶν Ρώσσων ἀρχιερέων μετέσχεν εἰς τὴν ἐκλογὴν αὐτῶν ὡς Μητροπολιτῶν, οὔτε εἰς τὴν πρόσκλησιν αὐτῶν ὡς μελῶν τῆς Συνόδου, οὕτω δὲ ἡ καθόλου ρωσσικὴ Ἐκκλησία ἀποβλέπει πρὸς αὐτοὺς ὡς πρὸς ἐκλεγέντας καὶ ἐγκαθιδρυθέντας ὑπὸ τοῦ Ποπεδονόστσεφ καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἑτοίμους ὄντας εἰς ἐκτέλεσιν τῆς θελήσεως καὶ τῶν κελευσμάτων αὐτοῦ. Ἰδοὺ διατί ἡ ἀληθὴς ὀρθόδοξος Ρωσσία ἥκιστα εὐθύνεται δι' ὅλας τὰς ἀντικανονικὰς πράξεις τῆς Διοικούσης Συνόδου, ὡς καὶ διὰ τὴν ἐπελθοῦσαν ψυχρότητα καὶ ἀποξένωσιν τῆς ἑλληνοανατολικῆς Ἐκκλησίας, διότι ἡ Σύνοδος αὕτη κατηρτίσθη ἄνευ τῆς συμμετοχῆς αὐτῆς· αὕτη οὔτε ἐξέλεξε τοὺς Μητροπολίτας αὐτούς, οὔτε ἐνεπιστεύθη αὐτοῖς τὴν διακυβέρνησιν τῆς πολυπαθοῦς καὶ ἐστερημένης παντὸς δικαίου ρωσσικῆς Ἐκκλησίας.

Ἰδοὺ, ἁπλοῦν γεγονός, συμβὰν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος ἔτους ἐν τῇ ἐν Πετρουπόλει θεολογικῇ Ἀκαδημίᾳ : Ὁ ἀρχιγραμματεὺς τῆς Διοικούσης Συνόδου Ρουγκένδιτς, πρόσωπον οἰκεῖον τῷ Ποπεδονόστσεφ καὶ τῷ Μητροπολίτῃ Πετρουπόλεως Ἀντωνίῳ, ὑπέβαλε τῷ Πρυτάνει τῆς Ἀκαδημίας αἰνέσιμον διατριβὴν πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ τίτλου τοῦ Διδάκτορος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἵδρυσις καὶ ἀρχικὴ συγκρότησις τῆς Διοικούσης Συνόδου». Ἐπειδὴ ἡ πραγματεία αὕτη ἐγράφη τῇ εἰσηγήσει καὶ ἐντολῇ τοῦ Ποπεδονόστσεφ, μὲ σκοπὸν ν' ἀποδείξῃ τὴν κανονικὴν ὑπόστασιν τῆς Διοικούσης Συνόδου, τὸ συμβούλιον τῶν καθηγητῶν τῆς εἰρημένης Ἀκαδημίας, μετὰ ἐπισταμένην μελέτην τῆς πραγματείας τοῦ Ρουγκέδιτς, κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι οὗτος δὲν εἶνε ἄξιος τοῦ τίτλου τοῦ διδάκτορος.

(1) Ὁ Λαοδικείας Παρθένιος Νεβόζα ὁ μετὰ ταῦτα Μητροπολίτης Χολμογόρσκης, ἐν ἔτει 1703 ἐν Γιαροσλάβ.

Digitized by Google

Καὶ δὴ ἕνδεκα καθηγηταί, πάντες διδάκτορες τῆς Θεολογίας, ἀπέρριψαν τὸ ἔργον τοῦ Ρουγκέβιτς· ἀλλ' ὁ Μητροπολίτης Πετρουπόλεως ἀπεφάσισε νὰ ὑποβάλῃ τὴν πραγματείαν τοῦ Ρουγκέβιτς εἰς τὴν Διοικοῦσαν Σύνοδον, ἀποτελουμένην ἐξ ἑνὸς διδάκτορος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας (λαβόντος τὸν τίτλον τοῦ διδάκτορος, ἄνευ ἐναισίμου διατριβῆς), ἐκ δύο Μαγίστρων τῆς Θεολογίας καὶ τριῶν προλυτῶν τῆς Θεολογίας. Οὕτω δὲ οἱ ἓξ οὗτοι ἀρχιερεῖς, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ τρεῖς μόνον δύνανται νὰ ὀνομασθῶσιν ἀνεπτυγμένοι, ἀπένειμαν εἰς τὸν ἀρχιγραμματέα τοῦ Ποπεδονόστσεφ τὸν τίτλον τοῦ διδάκτορος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας. Ἐὰν τοιαύτας ἀνομίας καὶ αὐθαιρεσίας πράττῃ ὁ Μητροπολίτης Πετρουπόλεως, τί δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν περὶ τοῦ ἄλλου; Οὕτως ἡ Ἑλλὰς δύναται ἐν τῷ μέλλοντι νὰ ἐλπίζῃ τι παρὰ τῆς πανσλαυϊστικῆς Ρωσσίας; Δύναται νὰ ἐλπίζῃ τόσον, ὅσον δύνανται νὰ ἐλπίζωσι καὶ περὶ τῆς διατηρήσεως τῆς ζωῆς αὐτῶν οἱ Σέρβοι τῆς Παλαιᾶς Σερβίας, κατασφαζόμενοι τανῦν ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν.

Εἰρηνικῶς καὶ ἀθορύβως ἀναπτύσσεται τὸ σερβικὸν Βασίλειον, ἀγνοοῦν ποῦ τὴν κεφαλὴν κλῖναι. Πρὸς βορρᾶν οἱ Μαγυάροι καὶ οἱ Χαρβάται καταπιέζουσι τοὺς ὀρθοδόξους Σέρβους καὶ διαρπάζουσι τὰς περιουσίας αὐτῶν, ὡς τοῦτο πρὸ ὀλίγου χρόνου συνέβη ἐν Ζαγρέμπῃ, χάρις εἰς τὰς ἐνεργείας τῶν Ἰησουϊτῶν, πρὸς δυσμάς, ἐν Βοσνίᾳ καὶ Ἑρζεγοβίνῃ, καταπιέζει τοὺς Σέρβους ἡ Αὐστρουγγαρία, ὑπερπληρώσασα τὴν χώραν ὑπαλλήλων Γερμανῶν, Μαγυάρων, Χαρβατῶν, Πολωνῶν, Τσέχων καὶ λοιπῶν, πάντων τούτων μὴ ὑποφερόντων τοὺς ὀρθοδόξους Χριστιανούς· πρὸς ἀνατολὰς οἱ Βούλγαροι ἐκβουλγαρίζουσι τοὺς Σέρβους, πρὸς νότον δὲ ἐκτουρκίζουσιν αὐτοὺς οἱ Ἀλβανοὶ καὶ ἐκβουλγαρίζουσιν αἱ βουλγαρικαὶ προπαγάνδαι.

Πάντα ταῦτα βλέπει ἡ φιλειρηνικὴ Ρωσσία καὶ ἐν τούτοις οὐδὲ λέξιν ἐκφέρει πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ σερβικοῦ λαοῦ. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1880—1900 ἐκ τῆς Παλαιᾶς Σερβίας μετηνάστευσαν εἰς Σερβίαν περὶ τὰς 60 χιλιάδας Σέρβων, οὐχὶ δὲ ὀλιγώτεροι ἐφονεύθησαν ἢ ἐξετουρκίσθησαν.

Βλέπουσα ταῦτα ἡ Ρωσσία ἐσιώπα, ἐπειδὴ τοῦτο ἀπήτουν ζωτικὰ τῆς Αὐστρουγγαρίας συμφέροντα. Καὶ ὅμως ἡ Ρωσσία ἠδύνατο συντόνως καὶ ἀπειλητικῶς νὰ δηλώσῃ εἰς τὴν Τουρκίαν ἀπαίτησιν, ὅπως αὕτη ἀφοπλίσῃ τοὺς Ἀλβανούς, ἐν περιπτώσει δὲ ἀρνήσεως τῆς Πύλης, ν' ἀναθέσῃ τὴν περὶ τούτου ἐντολὴν εἰς τὴν Σερβίαν καὶ τὸ Μαυροβούνιον καὶ ἐν ἀνάγκῃ ν' ἀποστείλῃ εὐάριθμον ἀπόσπασμα στρατιωτῶν, ὅ περ δὲν ἦτο δύσκολον διὰ τοῦ Δουνάβεως νὰ διαπεραιωθῇ εἰς Σερβίαν. Ἡ πρᾶξις αὕτη δὲν θὰ ἦτο ἀγὼν κατὰ τῆς Τουρκίας, ἀλλὰ βοήθεια παρεχομένη αὐτῇ κατὰ τῶν δολοφόνων Ἀλβανῶν. Ἀλλὰ ἡ φίλη τῆς Αὐστρουγγαρίας Ρωσσία δὲν θὰ προφέρῃ τὴν λέξιν ταύτην. Ὅπως δὲ ἡ Αὐστρουγγαρία ἐνασμενίζεται εἰς τὰς πιέσεις καὶ τοὺς βιασμοὺς τῶν ὀρθοδόξων Σέρβων ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ τῆς Βοσνίας Καλλάϊ, οὕτω καὶ ἡ Ρωσσία δὲν ἀφίνει τὰ κατορθώματα τοῦ κ. Καλλάϊ ἄνευ προσοχῆς.

Digitized by Google

Τὸ ὑψηλὸν παράσημον τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Νεύσκη, τὸ ἀπονεμηθὲν αὐτῷ (τῷ Κάλαϊ) τῷ 1897 μαρτυρεῖ, ὅτι αἱ πρὸς τὴν Αὐστρίαν καὶ τὸ Βατικανὸν ὑπηρεσίαι αὐτοῦ ἐπιδοκιμάζονται τόσον ἐν Βιέννῃ, ὅσον καὶ ἐν Πετρουπόλει.

Οὐ πρὸ πολλοῦ ἔτι οἱ Ἀλβανοὶ προσέβαλον τὸν Ρῶσσον πρόξενον κ. Τσερπίνην (Ἕλληνα), διορισθέντα ἐν Μητροβίτσῃ, καὶ δὲν ἐπέτρεψαν αὐτῷ νὰ καταλάβῃ τὴν θέσιν του. Οἱ Ἀλβανοὶ ὅμως οὗτοι οὐδέποτε θ' ἀπεφάσιζον νὰ προσενεχθῶσιν οὕτω οὐχὶ μόνον πρὸς πρόξενον οἱασδήποτε ἄλλης Μεγάλης Δυνάμεως, ἀλλὰ δὲν θὰ ἐτόλμων νὰ ἐγγίσωσι καὶ τὸν Καβάσην αὐτῆς. Ἐνῷ δὲ ἡ Αὐστρουγγαρία ἠρέμα καὶ κατὰ μικρὸν καταγίνεται εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς Παλαιᾶς Σερβίας καὶ τῆς Ἀλβανίας, περικυκλώσασα τὴν Σερβίαν καὶ Μαυροβούνιον διὰ σιδηρᾶς ζώνης, ἡ Ρωσσία, καίπερ γινώσκουσα τοῦτο, διάκειται ἀπαθὴς εἰς τὴν ἐξόντωσιν τοῦ σερβικοῦ στοιχείου τῆς Παλαιᾶς Σερβίας, ὅθεν καὶ οἱ Αὐστριακοί, οἱ Μαγυάροι καὶ οἱ Βούλγαροι εὐγνωμονοῦσι τὴν ρωσσικὴν διπλωματίαν, τοσοῦτον ἐπιμελῶς ἐξυπηρετοῦσαν τὰς βλέψεις τῆς Αὐστρουγγαρίας, τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Βουλγαρίας. Ἡ κατὰ τῆς Ρωσσίας δυσμενὴς τάσις βασιλεύει καὶ ἐν Γεωργίᾳ καὶ ἐν Βεσσαραβίᾳ καὶ παρὰ τὴν Βαλτικὴν καὶ ἐν Φινλανδίᾳ, διότι οἱ Πανσλαυϊσταὶ κατώρθωσαν νὰ θέσωσιν ἐπὶ κεφαλῆς συμπάσης σχεδὸν τῆς Ρωσσίας τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν Ποπεδονόστσεφ, διακρινόμενον διὰ τὴν ἀποστροφήν του πρὸς πάσας τὰς ἀλλογενεῖς ἐθνότητας.

Οὕτως ἐνεργοῦντες λοιπὸν οἱ Πανσλαυϊσταὶ. εἶνε ἀδύνατον νὰ προσελκύσωσιν ἐθνότητά τινα πρὸς τὸ μέρος τῆς Ρωσσίας. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ἡ Γερμανία ἐν τῷ μέλλοντι θὰ εἶνε αὐτοῖς λίαν εὐγνώμων, διότι καὶ ἐν Φινλανδίᾳ καὶ ἐν Βαλτικῇ καὶ ἐν Βεσσαραβίᾳ θὰ εὕρῃ αὕτη συμμάχους. Οὐχὶ μικρὰν ὠφέλειαν θὰ παράσχωσιν αὐτῇ καὶ οἱ ἀποικιζόμενοι ὑπ' αὐτῆς Γερμανοὶ ἐν τοῖς Κυβερνείοις, τοῖς γειτνιάζουσι πρὸς τὴν Αὐστρίαν. Ἐνῷ δὲ καὶ ἡ γειτνιάζουσα τῇ Ρωσσίᾳ Σουηδία ἐπὶ ἕνα περίπου αἰῶνα εὑρίσκετο εἰς εἰρηνικὰς πρὸς τὴν Ρωσσίαν σχέσεις, ἀρχίζει νῦν νὰ ἐξοπλίζηται. Ἅπας ὁ τύπος αὐτῆς τανύει τὰ τόξα κατὰ τῶν Ρώσσων, διότι τὰ δίκαια καὶ τὰ συμφέροντα τῆς Φινλανδίας εἶνε πολύτιμα εἰς αὐτήν, ἅτε δωρηθέντα ὑπὸ τῶν Ρώσσων Μοναρχῶν, νῦν δὲ ἀφαιροῦνται ἀπ' αὐτῆς τῇ ἀπαιτήσει τοῦ Ποπεδονόστσεφ καὶ τῶν Πανσλαυϊστῶν. Καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος μὲν ἡ Σουηδία καὶ ἡ Νορβηγία μετὰ τῆς Δανίας δὲν εἶνε εὐμενεῖς τῇ Ρωσσίᾳ· πλὴν τούτου δὲ καὶ ἡ Ἰαπωνία ἔχει λογαριασμοὺς μετὰ τῆς Ρωσσίας, ἐμποδισάσης αὐτὴν νὰ ἐπωφεληθῇ τῶν νικῶν της ἐν Σινικῇ, καὶ αὐτὴ δὲ ἡ Σινικὴ ἀφυπνίζεται ἀπὸ τοῦ μακροῦ ὕπνου καὶ καταρτίζεται εἰς ἀληθῆ γίγαντα. Καὶ ἐνῷ πρότερον ἡ Ρωσσία, διεξάγουσα πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, ὑπισχνεῖτο τοῖς Χριστιανοῖς τὴν ἐλευθερίαν, ἤδη, μετὰ τὸ ἔτος 1878, ποίαν ὑπόσχεσιν θὰ δώσῃ τοῖς λαοῖς τοῦ Αἵμου; Καὶ εἶνε δυνατόν, οἱ ἀπατηθέντες ὑπ' αὐτῆς Σέρβοι ν' ἀναμένωσί τι ἐξ αὐτῆς, ἀφ' οὗ τὰς βαφείσας διὰ σερβικοῦ αἵματος Βοσνίαν καὶ Ἑρζεγοβίνην παρέδωκεν αὕτη τῇ Αὐστρίᾳ πρὸς ὑπονόμευσιν καὶ καταστροφὴν τοῦ ἐν ταῖς χώραις ταύταις σερβικοῦ πνεύματος καὶ

Digitized by Google

τῆς ὀρθοδοξίας, τοῖς δὲ Βουλγάροις τὰς ὑπὸ Σέρβων κατῳκημένας ἐπαρχίας Κιοστενδηλίου καὶ Σαμακοβίου; Ἢ μήπως δύναται νὰ ὑποσχεθῇ τι τοῖς Ρωμούνοις; Ἀλλ' οἱ ἐλεύθεροι Ρωμοῦνοι βλέπουσι λίαν δυσαρέστως ὅτι παρὰ τοῖς ὁμοφύλοις αὐτῶν ἐν Βεσσαραβίᾳ, ἀριθμούσῃ 1,200,000 Ρωμούνων, οὐδὲ ἓν βιβλίον εὑρίσκεται ρωμουνικόν, οὔτε ἓν λεξικὸν ρωμουνορωσσικὸν καὶ ἔνθα οὐδὲ ἡ εἰς ρωμουνικὴν γλῶσσαν τέλεσις τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν καθηκόντων ἐπιτρέπεται. Ὅθεν οὐδὲν τὸ παράδοξον, ἐὰν οἱ Ρωμοῦνοι ἔχωσι τὰ βλέμματα αὐτῶν ἐστραμμένα πρὸς τὴν Βιέννην καὶ μετ' αὐτῆς εὑρίσκωνται εἰς σχέσεις στενοτέρας παρὰ μετὰ τῆς Πετρουπόλεως. Τὴν Γαλλίαν εἶνε ἀδύνατον νὰ θεωρῇ τις σύμμαχον τῆς Ρωσσίας· ἡ Ρωσσία δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον πρὸς τὴν Γερμανίαν, ἡ Γαλλία δὲ μόνη δὲν θὰ τολμήσῃ τοιοῦτον ἐγχείρημα. Καὶ ἐν ᾧ χρόνῳ ὁ πληθυσμὸς τῆς Γαλλίας ἀπὸ τοῦ ἔτους 1800 ἐξ 26,900,000 ἀνῆλθε τῷ 1900 εἰς 38,700,000, ὁ πληθυσμὸς τῆς Γερμανίας κατὰ τὸ εἰρημένον διάστημα ἐξ 24,500,000 ἀνῆλθεν εἰς 56,000,000. Μετὰ 10 ἔτη ὁ πληθυσμὸς τῆς Γερμανίας τοσοῦτον θὰ ὑπερτερῇ τοῦ τῆς Γαλλίας, ὥστε αὕτη θὰ λησμονήσῃ διὰ παντὸς τὴν Ἀλσατίαν καὶ Λωραίνην. Ἀπαλλασσομένη δὲ τῆς ἀφυσίκου πρὸς τὴν Ρωσσίαν συμμαχίας ἡ Γαλλία θὰ ἐνισχύσῃ τὴν εὐημερίαν αὐτῆς, καὶ ὡς θαλασσία δύναμις δὲν θὰ ἐπιτρέψῃ τὰ πρωτεῖα εἰς τὴν Ρωσσίαν ἀνὰ τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς Μεσογείου.

Τὰ συμφέροντα τῆς Γαλλίας, ὡς δυνάμεως καθολικῆς, ἐν τῇ ἐγγὺς Ἀνατολῇ εἶνε ἐντελῶς ἀντίθετα πρὸς τὰ συμφέροντα τῆς Ρωσσίας, καὶ πιθανωτέρα εἶνε ἡ σύγκρουσις τοῦ λατινικοῦ κόσμου πρὸς τὸν ἑλληνοανατολικὸν παρὰ ἡ συμμαχία τῆς Ρωσσίας πρὸς τὴν Δύσιν.

Τοῦτο μὴ κατανοοῦντες οἱ Πανσλαυῗσταὶ καὶ μὴ προσέχοντες εἰς τὴν διακηρυσσομένην ὑπὸ τῆς Ρωσσίας εἰρήνην, παρουσιάζονται ἀπειλητικοὶ πρὸς τὰ ἔθνη τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολῆς. Καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος μὲν οἱ Πανσλαυῗσταὶ προσπαθοῦσι νὰ μεταβάλωσι πάντας τοὺς ἐνοίκους τῆς Ρωσσίας λαοὺς εἰς Ρώσσους, Φινλανδούς, Πολωνούς, Λατισσαίους, Λιτόβτσας, Ἀρμενίους, Ἐστόβας, Μολδαυούς, Γεωργιανούς, εἶτα δὲ θὰ ἐπιβάλωσι τούτοις καὶ τὴν θρησκείαν τοῦ κράτους, τὴν ρωσσικήν.

Ἐπειδὴ ὅμως οἱ Ρῶσσοι μονάρχαι ὀλίγον γινώσκουσι τοὺς διέποντας τὴν Ἐκκλησίαν θεσμούς, χειραγωγοῦνται δὲ ὑπὸ τῶν στρεβλῶν καὶ ψευδῶν ἐκθέσεων τῶν οὕτως ἐπονομαζομένων αὐτοκρατορικῶν ἐπιτρόπων παρὰ τῇ Διοικούσῃ Συνόδῳ, κεφαλῇ τῆς ρωσσικῆς Ἐκκλησίας, Ἐκκλησίας κυριολεκτικῶς πολυπαθοῦς καὶ ἀπολεσάσης πάντα τὰ ἑαυτῆς δίκαια, παρουσιάζεται καθ' ὁλοκληρίαν ὁ αὐτοκρατορικὸς Ἐπίτροπος, ὅστις θεωρεῖ οἱονεὶ καθῆκόν του ν' ἀνθίσταται πρὸς τὴν θέλησιν τοῦ Ρώσσου Μονάρχου, ἐπισήμως δὲ καὶ ἀνεπισήμως νὰ δεικνύῃ ἀποστροφὴν πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς. Οὕτω τὸ ὄργανον τοῦ Ποπεδονόστσεφ «Εἰδήσεις Μοσχοβιτικαὶ» ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 263 φύλλῳ, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς δεικνυομένης νῦν φιλίας τῆς Ρωσσίας πρὸς τὴν Τουρκίαν, προσπαθεῖ νὰ ἐνισχύῃ

Digitized by Google

τὴν πεποίθησιν τῶν Τούρκων, ὅτι οὗτοι μόνον ἐν τῇ Ρωσσίᾳ δύνανται νὰ διαβλέπωσι φίλον ἀφιλοκερδῆ καὶ εἰλικρινῆ. Βεβαίως ἡ νῦν ποπεδοστσεφικὴ Ρωσσία εἶνε ἡ ἀληθῶς φίλη τῆς ὀλεθρίας τῷ Χριστιανισμῷ Τουρκίας.

Ἰδοὺ διατί παρίσταται ἐπιβαλλομένη ἡ ἀνάγκη εἰς τὰς ἐθνότητας τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολῆς νὰ σκεφθῶσι βαθέως περὶ τοῦ μέλλοντος. Ἀνάγκη αὐτοῖς ἐπείγουσα ὅπως σπουδαίως καὶ συνετῶς μελετήσωσι τὴν ἐνεστῶσαν τῆς Ρωσσίας πολιτικὴν καὶ προσέξωσιν εἰς ὅ τι λέγουσι καὶ κηρύσσουσιν αἱ τῆς Βιέννης, τῆς Βουδαπέστης, τοῦ Λονδίνου καὶ λοιπαὶ εὐρωπαϊκαὶ ἐφημερίδες. Ἐν δὲ ταῖς «Εἰδήσεσι τῆς Μόσχας» τῷ «Νέῳ Χρόνῳ», τῷ «Φωτί», τῷ «Ρωσσικῷ Ἀγγελιαφόρῳ» καὶ τῷ «Πολίτῃ» θ' ἀπαντήσωσι πᾶν ὅ τι ἐξέρχεται ἐκ τοῦ στόματος τῶν ἰθυντόρων τῆς ρωσσικῆς πολιτικῆς; Ποπεδονόστσεφ, Ἰγνάτιεφ, Χιτροβῶ, Σάμπλερ κλπ. Ἂς ἀπαριθμήσωμεν πόσας οἱ Ἕλληνες προσβολὰς καὶ ζημίας ὑπέστησαν ἀπὸ τοῦ 1897 ὑπὸ τῆς ρωσσικῆς πολιτικῆς.

Ἄνδρες βαθυνούστατοι, ἀγαπῶντες τὴν ἑαυτῶν πατρίδα, ἄνδρες μὴ ἐξαγορασθέντες, ἐπιθυμοῦντες τὴν εὐημερίαν τῆς Ρωσσίας, ἀρχίζουσι νὰ κατανοῶσιν, ὅτι ἡ τοιαύτη ὀλεθρία πολιτικὴ τῆς Ρωσσίας εἶνε καθ' ὁλοκληρίαν ἀντεθνικὴ καὶ ἀντορθόδοξος καὶ ὅτι ἐπαυξάνει τοὺς ἐσωτερικοὺς καὶ ἐξωτερικοὺς ἐχθροὺς τῆς Ρωσσίας, διευκολύνουσα τὴν ἀποσύνθεσιν αὐτῆς ὡς Μοναρχίας. Τὴν ἐσωτερικὴν δὲ ὑπονόμευσιν τῆς Ρωσσίας τὰ μάλιστα ὑποβοηθεῖ ὁ κλῆρος. Κατὰ τὰς ἐπελθούσας τὸν Μάρτιον ε. ε. ταραχὰς ἐν τοῖς κυβερνείοις τῆς Πολτάβας καὶ Χαρκόβου, ἔνθα οἱ χωρικοὶ διήρπασαν καὶ κατέστρεψαν τὰ κτήματα 87 γεωκτημόνων, ὁ κλῆρος οὐ μόνον δὲν συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐπίσχεσιν τῆς ἐγκληματικῆς κινήσεως τῶν χωρικῶν, ἀλλὰ τοὐναντίον ἐχρησίμευσεν ὡς φύλαξ τῶν διαρπασθέντων.

Ἡ ρωσσικὴ Ἐκκλησία, παύσασα νὰ εἶνε φύλαξ τοῦ Μονάρχου, ἄρχεται νὰ καταπίπτῃ. Ὁ δεσμὸς αὐτῆς μετὰ τῆς ἑλληνοανατολικῆς Ἐκκλησίας διελύθη οὐχὶ μόνον διὰ τῆς πλήρους συνενώσεως τῆς ρωσσικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῆς σχισματικῆς βουλγαρικῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἀποδοχῆς νέας διδασκαλίας «τῆς φυλετικῆς διακρίσεως». Οἱ ἀληθῶς ὀρθόδοξοι καὶ πιστοὶ ὑπήκοοι τοῦ Μονάρχου καθορῶσιν, ὅτι οἱ Ρῶσσοι Πανσλαυϊσταί, ἐξερεθίζοντες κατὰ τῆς Ρωσσίας πάσας τὰς μὴ ρωσσικὰς ἐθνότητας, ἀσκοῦσι πάνυ ὀλεθρίαν πολιτικήν, τὴν ὁποίαν μόνον οἱ Ρῶσσοι ἀναρχικοὶ καὶ μηδενισταὶ δύνανται νὰ συμπαθήσωσι καὶ οὐχὶ οἱ ὀρθόδοξοι Ρῶσσοι.

«Μία μόνη ἐλπὶς ἀπομένει», ὡς λέγουσιν οἱ τελευταῖοι οὗτοι, ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἐλπίς.

Ἀλλὰ θὰ διαφυλάξῃ ὁ Θεὸς τὴν Ρωσσίαν, διακειμένην ἐχθρικῶς πρὸς τὸν ὀρθόδοξον Χριστιανισμὸν τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἐξακολουθοῦσαν νὰ πληρώνῃ τὸ φωτίσαν αὐτὴν ἔθνος διὰ τῆς μᾶλλον σκοτίας ἀχαριστίας; (Ἕπεται συνέχεια)

Digitized by Google

ΕΘΝΙΚΗ ΕΝΟΤΗΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΚΑΙ Η ΔΙΑ ΤΗΣ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΕΝΙΣΧΥΣΙΣ ΑΥΤΟΥ

Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἐποχή, καθ' ἣν καὶ ἐπὶ μικρὸν ἔπαυσεν ἡ ἠθικὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἑνότης, οὐδὲ καινόν τι βεβαίως λέγει ὁ πραγματευόμενος περὶ τούτου. Ἡ ἑνότης αὕτη χρονολογεῖται ἀφ' ἧς ἐποχῆς ὑπῆρξεν Ἕλλην ἐν τῷ κόσμῳ, οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον δ' αὕτη ἐτρώθη καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἐχθρικῶν διαθέσεων καὶ προσβολῶν, αἵτινες καθ' ὅλην τὴν ἀρχαιότητα ἐνηργοῦντο ἐκ μέρους τῶν διαφόρων πόλεων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἴσως πάντοτε ὑπῆρχον διενέξεις μεταξὺ τῶν διαφόρων πόλεων ὑπὲρ πολιτικῆς ἐπικρατήσεως, οὐδέποτε ὅμως ἕνεκεν τούτου ἐχαλαρώθησαν οἱ συγκρατοῦντες τὸ ἔθνος ἠθικοὶ δεσμοί. Ὑπῆρξαν Θηβαϊκοὶ καὶ Πελοποννησιακοὶ πόλεμοι, ἀλλ' οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον ἐπηρέασαν τὴν ἠθικὴν ἑνότητα, διαρκούντων δὲ τούτων, εὐθὺς ἅμα ἤγγιζεν ἡ ἐποχή, καθ' ἣν ἐτελοῦντο εἴτε μία δημοτελὴς θυσία, εἴτε τὰ Ὀλύμπια, τὰ Πύθια, τὰ Νέμεα ἢ τὰ Ἴσθμια, κατὰ νόμον ἱερὸν καὶ παρ' ἅπασι σεβαστόν, ἐγίνετο ἡ συνήθης ἐκεχειρία, ἥτις ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνῆγε πάσας τὰς πόλεις, ἔνθα ἐπὶ κοινῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων ἐπεδεικνύοντο αἵ τε ὑλικαὶ καὶ πνευματικαὶ τοῦ ἔθνους δυνάμεις, καθωρίζετο κοινὸν σχέδιον ἐνεργείας διὰ τὴν κατ' ἄμφω ὑλικήν τε καὶ πνευματικὴν ἐν τῷ μέλλοντι πρόοδον, κοινοὶ νόμοι καὶ ἀποφάσεις ἐθεσπίζοντο ἀπὸ κοινοῦ, ἡ πορεία τοῦ διενεργουμένου μεταξὺ τῶν πόλεων ἐμπορίου ἐπὶ τὸ βέλτιον ἑκάστοτε ἐκανονίζετο, καὶ ἐκεῖ, παντάπασι λησμονουμένων τῶν τοπικῶν διαφορῶν, κοινοὶ Θεοί, κοινοὶ ἥρωες, κοινοὶ φίλοι καὶ κοινοὶ ἐχθροὶ ἀνεκηρύττοντο. Εἶνε ἀληθῶς παράδοξον, ὅτι ἔθνος μὲ τὸ ἰδεῶδες τοῦτο τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς εὐγενείας εἶχε τοπικὰς διαφορὰς καὶ ἀενάους σχεδὸν ἐμφυλίους πολέμους, χωρὶς τὸ παράπαν ταῦτα ὅλα νὰ ἐπηρεάζωσι τὰ εὐγενῆ του ἐθνικὰ ἰδεώδη, ἀλλ' ἐκ τούτου ἀκριβῶς καταδείκνυται ἡ μεγίστη τοῦ ἔθνους εὐγένεια, ὅτι μικρὰν ὅλως σημασίαν ἀπέδιδεν εἰς τὰς ἑκάστοτε ἀναφυομένας τοπικὰς διαφοράς, καὶ ὅλως ἀτομικὰς ἐθεώρει ταύτας ἀπέναντι τοῦ ὑψίστου ἐθνικοῦ συμφέροντος τοῦ νὰ μεγαλυνθῇ, κοινῇ συμπράξει καὶ ἐνεργείᾳ, τὸ ἔθνος τοῦ Ἕλληνος. Εἶνε ἐπίσης παράδοξον, ὅτι μὲ ἰδεώδη τοιαῦτα δὲν ἐπετελέσθη τότε καὶ ἡ πολιτικὴ τοῦ ἔθνους ἑνότης, ἥτις μὲ τὸ ἀκατάβλητον καὶ ἀκαταγώνιστον θὰ περιέβαλλε τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, ἀλλὰ τοῦτο ἀποδοτέον ἴσως εἰς τὸ ὅτι ἑκάστη πόλις διεξεδίκει ὑπὲρ ἑαυτῆς τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐθνικῆς ταύτης ἑνότητος, ὡς ἐπίσης εἰς τοῦτο ἀποδοτέον καὶ τοὺς πολυαρίθμους ἐμφυλίους πολέμους καὶ σπαραγμούς,

Digitized by Google

οἵτινες τοσοῦτον κατέτριψαν τὰς ἐθνικὰς δυνάμεις καὶ τοσοῦτον μεγάλα δεινὰ ἐπ' αὐτοῦ συνεπήγαγον, ἄνευ τῶν ὁποίων—δὲν εἶνε τολμηρὸν νὰ εἴπῃ τις— θὰ ἦρχε τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος τοῦ κόσμου σύμπαντος ἀκαταγωνίστως διὰ μέσου τῶν αἰώνων καὶ ἔκτοτε εἰς ὕψος πολιτισμοῦ καὶ εὐγενείας θὰ ἀνύψου τοῦτον. Τὸ γιγάντιον τοῦτο τῆς πολιτικῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἑνότητος ἐπεχείρησε νὰ ἐπιτελέσῃ ἀνὴρ πράγματι μέγας καὶ μεγαλουργός, ὁ Περικλῆς, ὁ γίγας ἐκεῖνος τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης, ἀλλὰ δυστυχῶς ὁ τελευταῖος εὐγενής του ἀγὼν δὲν ἐστέφθη ὑπὸ ἐπιτυχίας, ἀντὶ δὲ τούτου ἐγεννήθη ἐξ ἀντιζηλίας ὁ ὀλέθριος ἐκεῖνος Πελοποννησιακὸς πόλεμος, ὅστις ἐπὶ ἓν καὶ πλέον τέταρτον αἰῶνος κατελυμαίνετο τὴν Ἑλλάδα μέχρι τοῦ σημείου τοῦ νὰ καταστήσῃ αὐτὴν ἀνίκανον νὰ συνεχίσῃ τὸ μέγα αὐτῆς ἀνὰ τὸν κόσμον ἐκπολιτιστικὸν ἔργον. Ἂν ὅμως ὁ Περικλῆς ἠτύχησε περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ τελευταίου σχεδίου του, τῆς πολιτικῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἑνότητος, τὰ μάλα ὅμως ἐνίσχυσε τὴν ἠθικήν του ἑνότητα καὶ διὰ δεσμῶν ἰσχυροτέρων τῶν παλαιῶν, τοὐτ' αὐτὸ ἀῤῥήκτων καὶ αἰωνίων συνέδεσε ταύτην. Ἡ ὑπὸ τὴν προστασίαν του καλλιέργεια τῶν φιλοσοφικῶν ἰδεῶν, τῆς ἐπιστήμης ἐν γένει, μέχρι σημείου δυσθεωρήτου, πρὸς ὃ μετὰ σεβασμοῦ ἀτενίζουσι πάντες οἱ αἰῶνες καὶ αὐτοὶ οἱ τῶν σημερινῶν φώτων καὶ τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ, ἡ Ἀκρόπολις καὶ ὁ Παρθενὼν καὶ τὰ λοιπὰ μεγάλα καὶ θαυμάσια τῆς τέχνης ἔργα θὰ εἶνε διὰ μέσου τῶν αἰώνων αἱ σφραγίδες τῆς ἠθικῆς ταύτης ἑνότητος, ὁ ἥλιος τοῦ ἑλληνικοῦ στερεώματος ὁ λαμπρός, ὁ μηδέποτε δύων, ὁ θερμαίνων καὶ φωτίζων καὶ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ζωοποιῶν καὶ ἀφθαρτίζων.

Εὐτυχέστερος τοῦ Περικλέους ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἐπραγματοποίησε τὴν πολιτικὴν ταύτην ἑνότητα, ἥτις ἐκ κακῆς τῆς διαδοχῆς συμπτώσεως δυστυχῶς πολὺ ἐνωρὶς ἐναυάγησε, διὰ τῆς ἁπανταχοῦ ὅμως ἐξαπλώσεως τῆς γλώσσης καὶ τῶν ἑλληνικῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων ἔτι μᾶλλον ἐμεγάλυνε τὸ ἔθνος καὶ στενότερον συνέσφιγξε τοὺς δεσμοὺς τῆς ἠθικῆς του ἑνότητος. Οἱ διάδοχοι τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου εἶχον μεταξύ των ἀενάους διενέξεις καὶ διαμάχας ὑπὲρ ἐπικρατήσεως, ἀλλ' ὡς ἀπὸ ἀοράτου ἑλκόμενοι δυνάμεως πάντες αὐτομάτως πως συνέβαλλον εἰς αὔξησιν καὶ κραταίωσιν τῆς ἠθικῆς ταύτης ἑνότητος, καὶ οὕτω, προκειμένου περὶ γλώσσης καὶ θρησκείας, ἠθῶν καὶ ἐθίμων ἐνήργουν ἅπαντες ἀπὸ κοινοῦ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ προγράμματος ἐπὶ τῶν αὐτῶν νόμων, ὡς ὑποτελεῖς εἰς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ὑπέρτατον Κύριον, ὅστις ἦτο καὶ εἶνε πάντοτε ἡ ἑλληνικὴ ἑνότης.

Ἐπῆλθε μετὰ ταῦτα ἡ κυριαρχία τῶν Ῥωμαίων ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἀλλ' αὕτη, ὑπείκουσα καὶ ὑποτεταγμένη μᾶλλον εἰς τὴν ὑπεροχὴν τῶν Ἑλλήνων καὶ οἱονεὶ ἀναγνωρίζουσα τὸ ἀκατάβλητον πνευματικὸν σθένος τῆς φυλῆς ταύτης πολλῷ πλεῖον καὶ μᾶλλον ἐπισήμως ἐπεσφράγισε καὶ ἐνίσχυσε τὴν ἑνότητα ταύτην. Οὕτως οὐδὲν ἄλλο ἔθνος ἢ φυλὴ καὶ ἐπὶ τῆς κοσμοκρατορίας αὐτῆς τῶν Ῥωμαίων παρουσίαζε τοιαύτην ἑνότητα καὶ τοιαύτας πνευματικὰς δυνάμεις. Ἔλειπε τοιαύτη καὶ παρ'

Digitized by Google

αὐτοῖς τοῖς Ῥωμαίοις τοῖς κρατοῦσιν, οἵτινες ἐκ τυχαίας ὅλως συμπτώσεως κρατήσαντες τοῦ κόσμου, δὲν ἠδυνήθησαν καὶ νὰ διατηρήσωσι τὴν κτῆσιν ταύτην, ὡς μὴ καλλιεργήσαντες προσηκόντως τοὺς ἠθικοὺς τοῦ ἔθνους δεσμοὺς καὶ συνεπῶς στερούμενοι τῆς πανσθενοῦς δυνάμεως, τῆς ἠθικῆς τοῦ ἔθνους ἑνότητος. Ἔθνος ὅθεν μὲ τοιαύτας ἠθικὰς δυνάμεις, ἑπόμενον ἦτο, ὅτι θὰ ἦτο ὁ προαπόστολος τοῦ Χριστιανισμοῦ, τῆς πηγῆς πάσης ἀληθείας καὶ ἀρετῆς καὶ ὁ φυσικὸς αὐτοῦ σύμμαχος, ὡς καὶ ἐπεζήτησε τοῦτον ὁ Χριστιανισμός, ἅμα τῇ ἐξ οὐρανοῦ καταβάσει του. Τελειοποιηθεὶς ὁ Ἑλληνισμὸς διὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ ὑπῆρξεν ἀφ' ἑτέρου τὸ ἰσχυρὸν τῆς ἐξαπλώσεως τούτου μέσον, καὶ ὅπλον ἀκαταμάχητον, δι' οὗ ὁ Χριστιανισμὸς ἦρε τοσαῦτα θριαμβευτικὰ τρόπαια. Συνέπιπτε καὶ ἐφήρμοζεν ἐν θαυμασιωτάτῃ ἁρμονίᾳ ὁ εἷς πρὸς τὸν ἄλλον καὶ συνεπῶς τοσοῦτον σφιγκτὰ συνεδέοντο, ὥστε δύσκολον ἦτο νὰ νοήσῃ τις τὸν ἕνα ἄνευ τοῦ ἄλλου. Τὸν ἰσχυρὸν τοῦτον σύνδεσμον λίαν ἐνωρὶς κατανοήσας ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος καὶ τὴν ρωμαϊκὴν ἐθνότητα λίαν εὐτελῆ καὶ ταπεινὴν θεωρήσας ἀπέναντι τοῦ ὕψους τῆς ἑλληνικῆς ἐθνότητος, ἥτις πρὸς τῇ ἀρχαίᾳ ἐπιστήμῃ καὶ τέχνῃ κατεῖχε κυριαρχικῶς καὶ προνομιακῶς, οὕτως εἰπεῖν, καὶ τὰ φῶτα καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ, τίτλον τιμῆς ἑαυτοῦ μεγάλης καὶ δόξης λαμπρᾶς ἐθεώρησεν, ἱδρύων τὴν πρωτεύουσάν του ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, εἰς ἑλληνικὴν πόλιν ν' ἀνακηρύξῃ ἐπισήμως προεξάρχουσαν καὶ κρατοῦσαν τὴν ἑλληνικὴν φυλήν, τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ θρησκείαν, τὰ ἑλληνικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα, καὶ οὕτω, αὐτὸ τοῦτο σχεδόν, ὑποτάσσων τὸν Ῥωμαϊσμὸν εἰς τὸν Ἑλληνισμόν, τὴν ρωμαϊκὴν κοσμοκρατορίαν εἰς ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν μετέβαλε. Ἐν τῇ μεταβολῇ ταύτῃ θεωρεῖται πολλάκις ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ὡς εὐεργέτης τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀλλὰ μοὶ φαίνεται μᾶλλον προσῆκον νὰ θαυμάζωμεν τὴν ὀξυδέρκειάν του, δι' ἧς διέγνω τὴν ὑψίστην δύναμιν τῆς ἑλληνικῆς ἑνότητος, δι' ἧς μετέβαλε τὰς τύχας τῆς ἀνθρωπότητος καὶ εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας καὶ τῆς προόδου ὡδήγησε ταύτην. Ἐν τῇ ἑλληνικῇ δὲ ταύτῃ Αὐτοκρατορίᾳ παρατηροῦμεν μετὰ τῆς ἠθικῆς καὶ τὴν πολιτικὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἑνότητα, καὶ οὕτω, ὅ τι πρὸ αἰώνων ἐπόθησαν ὁ Περικλῆς, ὁ Ἀγησίλαος, καὶ ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος καὶ δι' αὐτὸ ἔχυσαν ποταμοὺς αἱμάτων, τοῦτο ἐπετεύχθη ἐν εἰρήνῃ διὰ τῶν ἠθικῶν τοῦ ἔθνους δυνάμεων, αὐτῆς ταύτης τῆς ἠθικῆς του ἑνότητος.

Μεθ' ὅσα δὲ καὶ ἂν λέγωνται, οἱ αἰῶνες τῆς ἑλληνικῆς ταύτης Αὐτοκρατορίας ὑπῆρξαν ἐποχὴ ἀναπτύξεως καὶ προόδου τῆς ἀνθρωπότητος, ἥτις ἔκτοτε διὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰσήχθη εἰς τὰ μεγαλοπρεπῆ τῶν φώτων καὶ τῆς ἀληθείας μέγαρα. Καὶ αἱ ἐπιστῆμαι καὶ αἱ τέχναι καὶ ἡ στρατηγική, πάντα ταῦτα κλῆρος καὶ προνόμια ἀρχῆθεν τοῦ Ἕλληνος, προσηκόντως ἐκαλλιεργήθησαν καὶ τοῖς λοιποῖς λαοῖς μετεδόθησαν, ἂν δὲ δὲν ἀνῆλθον εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀρχαιότητος, πιστὴ ὅμως τούτων ὑπῆρξαν μίμησις μεθ' ἑνὸς ἐπὶ πλέον πλεονεκτήματος, ὅτι ἐπλαισιοῦντο καὶ περιεβάλλοντο ὑπὸ τῆς χριστιανικῆς χάριτος καὶ ἀληθείας, δι' ὧν μόνον δέδοται τῇ ἐπιστήμῃ καὶ τῇ τέχνῃ νὰ ἐξυψωθῶσιν εἰς τελειότητος ὕψος καὶ τὰ μυστήρια πάντα τῆς φύσεως σαφῶς νὰ ἐξερευνήσωσι καὶ ἐπὶ τῆς κτίσεως ἁπάσης τὸ ἀΐδιον καὶ ἀειλαμπὲς τῆς ἀληθείας φῶς νὰ ἐξαπλώσωσι. Μεθ' ὅσα καὶ ἂν λέγωνται, ὁ Ἰουστινιανὸς ὑπῆρξε πάντοτε νέος Περικλῆς, ὡς ἐπίσης ὑπὸ θρησκευτικὴν ἔποψιν νέος Σολομών, καὶ ὁ Ἀνθέμιος καὶ ὁ Ἰσίδωρος νέοι Φειδίαι καὶ ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ναὸς τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας ὁ νέος Παρθενών, τεκμήριον μέγα τῆς κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἀναβιώσεως τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ, τοῦ ὁποίου περιέσωσεν οὐ μόνον

Digitized by Google

τὴν σύλληψιν καὶ τὸν περὶ τὴν τέχνην ῥυθμὸν καὶ χάριν, ἀλλὰ καὶ ταῦτα τὰ περισωθέντα τῶν ἀρχαίων ναῶν του κειμήλια μετὰ παντὸς μεγάλου καὶ ἐκλεκτοῦ, ὅπερ ἐν εὐγενεῖ ζήλῳ καὶ ἁμίλλῃ ὁ οὐρανόπεμπτος σύντροφος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὁ Χριστιανισμὸς συνεισέφερε. Μὲ ὅλα τὰ σφάλματα τῶν χρόνων ἐκείνων πάλιν ἐξέχουσαν θέσιν δύνανται νὰ λάβωσιν οἱ μέσοι αἰῶνες μεταξὺ καὶ τῶν μᾶλλον προοδευτικῶν μετὰ ταῦτα αἰώνων. Οἱ μετὰ ταῦτα αἰῶνες δὲν ἔχουν νὰ δείξουν ἕνα Χρυσόστομον, ἢ ἕνα Ἰουστινιανόν, ἢ ἕνα Τριβωνιανὸν ἢ ἕνα Φώτιον. Ἡ στρατηγικὴ τοῦ Ἡρακλείου ἢ τοῦ Βασιλείου Β', ἀφόβως δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι οὐδόλως ὑπολείπεται τῆς στρατηγικῆς τῶν μεγάλων στρατηγῶν τῶν νεωτέρων αἰώνων. Ἐπῆλθον μετὰ ταῦτα οἱ μαῦροι χρόνοι τῆς δουλείας καὶ μὲ δύναμιν σεισμοῦ καὶ κεραυνοῦ συμπαρέσυραν πᾶν τὸ ἀγαθὸν τῆς πολιτικῆς ἑνότητος, οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον ὅμως ἠδυνήθησαν νὰ προσβάλωσι καὶ τῆς ἠθικῆς ἑνότητος τὰ ἀγαθά, τῶν ὁποίων ἡ δύναμις, ἀνωτέρα πάσης ἄλλης οἱασδήποτε δυνάμεως τυγχάνουσα, πάντη ἀπρόσβλητος διετέλεσε.

Προσπάθειαι κατεβλήθησαν ἐκ μέρους πολλῶν καὶ διαφόρων ὅπως διασπασθῇ καὶ ἡ ἠθικὴ αὕτη ἑνότης, ἀλλ' αὗται οὐ μόνον εἰς οὐδὲν ἀπέβησαν, ἀλλὰ καὶ ἔτι μᾶλλον ἐκραταίωσαν ταύτην. Ὡς δὲ συμβαίνει φυσικῶς νὰ ἐπιτείνηται ἡ δύναμις μιᾶς τῶν αἰσθήσεών μας, ὅταν συμβῇ νὰ στερηθῶμεν μιᾶς ἑτέρας, οὕτω καὶ τότε τὸ ἔθνος, ὅταν ἐστερήθη τοῦ ἑνὸς ἀγαθοῦ του, τῆς πολιτικῆς του ἑνότητος, ἐφρόντισε πάσῃ δυνάμει ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ νὰ περιφυλάξῃ τὸ ἕτερόν του ἀγαθόν, τὴν ἠθικήν του ἑνότητα, καὶ στενότερον νὰ συσφίγξῃ τοὺς κρατοῦντας δεσμούς.

Τοῦτο καὶ μᾶς ἐγέννησε τοὺς ἡρωϊκοὺς χρόνους τοῦ 1821, τὴν κορωνίδα τῶν κατορθωμάτων τοῦ Ἕλληνος, καὶ μᾶς ἐκόσμησε τὴν ἱστορίαν μὲ τὰς ἀδαμαντίνας ἐκείνας σελίδας, αἵτινες θὰ εἶνε διὰ μέσου τῶν αἰώνων τὸ ἀντικείμενον τοῦ θαυμασμοῦ καὶ σεβασμοῦ παρ' ἅπασι τοῖς λαοῖς καὶ τοῖς ἔθνεσι.

Οὕτως ἐγένετο ἡ ἔναρξις τῆς πολιτικῆς ἑνότητος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τῆς ὁποίας ἡ συμπλήρωσις εἶνε τὸ τέλος τῶν ἀγώνων τοῦ Ἕλληνος, πρὸς ὃ οὐδέποτε πρέπει νὰ παύσωμεν ἐργαζόμενοι, μὴ ἀποδειλιῶντες, οὐδ' ἀποθαρρυνόμενοι πρὸ οἱουδήποτε παρεμπίπτοντος προσκόμματος. Τοῦτο εἶνε καθῆκον ἐπιβεβλημένον ἡμῖν, ἐσφραγισμένον καὶ εὐλογημένον ὑπὸ τῆς ἱστορίας καὶ μετ' ἐπιτυχίας ἠγγυημένης ὑπὸ τοῦ ἐνδόξου παρελθόντος μας. Ἔθνος, τοῦ ὁποίου ἔθεσαν τὰ θεμέλια Κόδροι καὶ Σόλωνες καὶ συνεπλήρωσαν τὸ οἰκοδόμημα Σωκράται καὶ Πλάτωνες, ἔθνος, ὅ περ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα διὰ Θεμιστοκλέων καὶ Κιμώνων ἀπέκρουσε τοσοῦτον ἡρωϊκῶς τὴν ἐπαπειλοῦσαν τὸν κόσμον σύμπαντα δουλείαν καὶ βαρβαρότητα, ἔθνος ὅ περ ἐκ τῆς τέφρας του ἀνεγεννήθη κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας ἀκμαῖον καὶ ζωηρὸν καὶ ἀνεγέννησε καὶ ἐπλήρωσε τὸν κόσμον τῆς σοφίας καὶ τῆς δυνάμεώς του, ἔθνος, ὅ περ ἔχει νὰ παρουσιάσῃ καὶ κατὰ τοὺς χθὲς ἀκόμη χρόνους τοιαύτην ἡρωϊκὴν ἐποποιΐαν, οἵα ἡ τοῦ 21 μὲ Κολοκοτρώνας καὶ Διάκους καὶ Καραϊσκάκας καὶ τὴν λοιπὴν σεπτὴν χορείαν τῶν

Digitized by Google

ἡμιθέων ἡρώων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὡς ἐπίσης τὰ πρόσφατα ἡρωϊκὰ κατορθώματα τῶν Σφακιῶν καὶ τῆς Ἴδης τῆς μεγαλονήσου Κρήτης, εἶνε ἔθνος εὐλογημένον ὑπὸ τοῦ οὐρανοῦ μὲ θείαν τὴν ἀποστολήν, ἐξ οὗ καὶ ἡ εἰς ἑαυτὸ πεποίθησις ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ προορισμοῦ, δὲν δύναται ἢ νὰ εἶνε στεῤῥὰ καὶ ἀκράδαντος. Σήμερον, εἴπερ ποτὲ καὶ ἄλλοτε, ἡ ἠθική μας ἑνότης εἶνε ἀκμαία καὶ ζωηρό. Ἴσως δὲ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι καὶ ἀνωτέρα τυγχάνει τῆς εἰς παρῳχημένους χρόνους τοιαύτης. Περιπλέον δὲ σήμερον ἡ ἠθική μας αὕτη ἑνότης παρουσιάζει τὸ πλεονέκτημα, ὅτι δὲν ἔχει τὸν τοπικισμὸν καὶ τὰς ἀντιζηλίας, τὰς ὁποίας εἶχον αἱ ἀρχαῖοι τῆς Ἑλλάδος πόλεις, ἐξ οὗ καὶ ἐναυάγει πᾶσα ὑπὲρ πολιτικῆς ἑνότητος ἀπόπειρα, ἀλλ' ἅπαντες ἀπὸ κοινοῦ, ὅπου γῆς οἰκοῦμεν, ἀποβλέπομεν πρὸς κοινὴν Μητέρα, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς ὁποίας ἐλεύθεροί τε καὶ δοῦλοι σκεπόμεθα, καὶ μετὰ τῆς προσηκούσης ἐθνικῆς πειθαρχίας εἰς τὰ κελεύσματά της κλίνομεν τὰς κεφαλάς, καὶ προσδοκῶμεν πότε κατὰ τὴν ἰδίαν της κρίσιν καὶ ἀπόφασιν ἔσεται τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, καθ' ὃ θὰ προηγηθῇ καὶ ἡμεῖς θὰ τὴν ἀκολουθήσωμεν εἰς τὴν ἁγίαν τῆς ἐλευθερίας ὁδόν, εἰς τὴν Χαναὰν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, εἰς τὸν ἐπηγγελμένον τοῦτον παράδεισον. Ὅ τι δὲ ἀμέσως ἐπιβάλλεται ἡμῖν τώρα εἶνε νὰ ἐνισχύσωμεν ἔτι μᾶλλον τὴν ἠθικήν μας ταύτην ἑνότητα διὰ τακτικῆς καὶ συστηματικῆς ἐπικοινωνίας τῶν διαφόρων τοῦ Ἑλληνισμοῦ τμημάτων. Σήμερον ἐλλείπουσιν αἱ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐθνικαὶ ἐκεῖναι πανηγύρεις τῶν Ὀλυμπίων καὶ Νεμέων, τῶν Ἰσθμίων καὶ Πυθίων, αἵτινες συνεκάλουν καὶ συνῆγον ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐκ περιτροπῆς τὸν Ἑλληνισμὸν σχεδὸν σύμπαντα, ἐξ οὗ νέας δυνάμεις ἠρύετο ἡ ἠθικὴ ἑνότης. Τοιαῦται ἐθνικαὶ πανηγύρεις πρέπει νὰ ἐπανασυσταθῶσιν. Εἶνε ἀληθές, ὅτι ἀπό τινος εὐγενὴς προσπάθεια καταβάλλεται ὅπως τελῶνται τακτικῶς Πανελλήνιοι ἀγῶνες, ἀλλὰ μετὰ τούτου πρέπει νὰ ληφθῇ ἡ δέουσα πρόνοια, ὅπως συνδεθῶσι καὶ ἐνεργῶσιν ἀπὸ κοινοῦ μὲ τοὺς αὐτοὺς κανονισμοὺς οἱ ἁπανταχοῦ ἑλληνικοὶ Γυμναστικοὶ Σύλλογοι καὶ οἱονεὶ ὑπείκωσιν ὡς εἰς μίαν ἀρχὴν εἰς τὸν Γυμναστικὸν Σύλλογον Ἀθηνῶν, καταβληθῇ δὲ προσπάθεια, ὅπως ἱδρυθῶσι τοιοῦτοι καὶ ὅπου τυχὸν ἐλλείπουσιν. Συγχρόνως ὅμως, ὅ περ καὶ τὸ κυριώτερον, δέον νὰ συστηθῇ μία ἀτμοπλοϊκὴ γραμμή, δι' ἧς τακτικῶς καθ' ἑβδομάδα ἢ κατὰ δεκαπενθημερίαν τοὐλάχιστον νὰ συγκοινωνῶσι τὰ διάφορα τμήματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ μετὰ τῆς Μητροπόλεως, ἡ γραμμὴ δὲ αὕτη νὰ προσεγγίζῃ εἰς τὰ πλεῖστα τοῦ Ἑλληνισμοῦ μέρη, οὕτως ὥστε ὁ ἠπειρώτης ἢ ὁ νησιώτης Ἕλλην, ὁ ἐπισκεπτόμενος τὴν ἐλευθέραν Μητέρα, νὰ ἐπισκέπτηται συγχρόνως καὶ τοὺς πλείστους τῶν ἀδελφῶν. Ζῶμεν εἰς χρόνους, καθ' οὓς ἡ διὰ τοῦ ἀτμοῦ τακτικὴ συγκοινωνία ὑπάρχει καὶ εἰς τὰ ἀπώτερα τῶν δύο ἡμισφαιρίων μέρη, καὶ ὅμως ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες, τῶν ὁποίων τὰ ὅρια εὑρίσκονται οὐχὶ εἰς πολὺ μεγάλην ἀκτῖνα τῆς Μεσογείου, στερούμεθα τοιαύτης, ὡσεὶ εὑρισκόμεθα εἰς τοὺς πρώτους τῆς ἀνακαλύψεως τῆς δυνάμεως τοῦ ἀτμοῦ χρόνους, πολλάκις δὲ ἕνεκεν τούτου εἶνε εὐκολώτερον νὰ ταξειδεύσῃ τις διὰ τὴν Εὐρώπην ἢ διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἔχομεν δ'

Digitized by Google

εὐτυχῶς καὶ ἐμπορικὸν στόλον ἄξιον λόγου, ὅθεν καὶ πρὸ πολλοῦ ἔδει ν' ἀποβάλωμεν αὐτὴν τὴν νάρκην, ἥτις καὶ ἐθνικῶς καὶ ἐμπορικῶς μᾶς ζημιοῖ οὐκ ὀλίγον. Προτείνων δὲ τὴν συγκοινωνίαν ταύτην δὲν ἀγνοῶ, ὅτι βαρεῖα χρηματικὴ ἐπιχορήγησις πρέπει νὰ δοθῇ εἰς τὴν ἀτμοπλοϊκὴν ἑταιρίαν, ἥτις πρόκειται ν' ἀναλάβῃ τὴν ἐκτέλεσιν ταύτης. Ἀλλὰ βέβαια εἶνε λίαν ἐθνωφελὲς τὸ ἔργον, τούτου δὲ ἕνεκεν καὶ ἐπιβάλλεται τῇ ἑλληνικῇ Κυβερνήσει νὰ μὴ φεισθῇ τῆς δαπάνης ταύτης, πρὸς ἣν βεβαίως διὰ καταλλήλου ἐνεργείας θὰ προσέλθῃ συνεπίκουρος καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς σύμπας. Περιπλέον δέ, ὅταν σὺν τῷ χρόνῳ βαίνῃ αὐξανομένη διὰ τῆς συγκοινωνίας ταύτης ἡ μεταξὺ ἑλληνικῶν μερῶν ἐμπορικὴ συναλλαγή, ἥτις σήμερον, ὡς μὴ ὤφελε, εὑρίσκεται ἐν τοῖς σπαργάνοις, τότε καὶ ἡ χρηματικὴ αὕτη ἐπιχορήγησις αὐτομάτως θὰ ἐκλείψῃ καὶ εὐρυτέρα ἀπρὶξ θὰ καταστῇ ἡ ἑλληνικὴ συγκοινωνία. Ἰδοὺ ὅθεν ὅτι διὰ τῆς συγκοινωνίας ταύτης πλὴν τῶν ἠθικῶν ἐθνικῶν ὠφελημάτων ἔχομεν νὰ προσδοκῶμεν καὶ ὑλικὰ συμφέροντα, ἅτινα τυγχάνουσι μέγας παράγων πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν εὐγενῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ σχεδίων, καὶ τῶν ὁποίων ἐπίσης πρέπει περὶ πολλοῦ νὰ ποιώμεθα. Βεβαίως καὶ μὴ ὑπαρχούσης τῆς προτεινομένης συγκοινωνίας οὐδὲν ἔχει νὰ πάθῃ ἡ ἠθική μας ἑνότης, διότι οὐδεὶς δύναται νὰ μᾶς χωρίσῃ ταύτης, οὔτε χρόνος, οὔτε ἀπόλαυσις, οὔτε πλοῦτος, οὔτε πενία, οὔτε δουλεία, οὔτε καταδυνάστευσις, πάντως ὅμως ὡς βλέπομεν πάντες ὀφθαλμοφανῶς, τὰ ἑλληνικά μας ἐμπορικὰ συμφέροντα πάσχουσιν, ὥστε καὶ μόνον ἐκ τούτου ἂν προσεδοκῶμεν ὠφελείας ἀντὶ πάσης θυσίας ἔπρεπε ν' ἀποκαταστήσωμεν μίαν τοιαύτην συγκοινωνίαν.

Ἡ ἑλληνικὴ βιομηχανία εὐτυχῶς ἐπιτελεῖ μεγάλας προόδους, ἀλλὰ καὶ πολὺ ἂν ὑπολείπηται τῆς εὐρωπαϊκῆς, ὁ Ἕλλην πρέπει νὰ συνειθίσῃ, χάριν τοῦ ἰδίου ἑαυτοῦ ἠθικοῦ καὶ ὑλικοῦ συμφέροντος, ν' ἀποστρέφῃ τὸ πρόσωπον, ὅπου δὲν εἶνε ἀπόλυτος ἀνάγκη, ἀπὸ τὰ εὐρωπαϊκὰ Ἐργοστάσια. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἐπὶ τέλους ἂν δὲν πρόκηται νὰ εὐδοκιμήσῃ, ἂν μὴ στερῆται τῆς ἠθικῆς εὐχαριστήσεως ὁ Ἕλλην, Κύπριος ἢ Κρής, Ρόδιος ἢ Σάμιος, Χῖος ἢ Λέσβιος, Μικρασιάτης ἢ Αἰγύπτιος, Θρᾷξ ἢ Μακεδὼν ἢ Ἠπειρώτης, τοῦ νὰ βλέπῃ ὁσάκις ἂν βούληται τοὺς ἀδελφούς του καὶ ἀδελφικὸν μετ' αὐτῶν ἀσπασμὸν ν' ἀνταλλάσσῃ, ἂς μὴ στερῆται ἐπὶ τέλους τῆς ὑπερτάτης ταύτης ἠθικῆς εὐδαιμονίας, τοῦ νὰ βλέπῃ τὴν μάναν τὸ παιδί.

Ἐκ Λευκωσίας (Κύπρου)

Κ. Κ. Παυλίδης

Digitized by Google

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ

Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς Ῥώσσου δημοσιολόγου καὶ ζηλωτοῦ τῆς Ὀρθοδοξίας πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐπικοινωνίας τῆς ρωσσικῆς Συνόδου μετὰ τῆς βουλγαρικῆς σχισματικῆς Ἱεραρχίας.

Παναγιώτατε Πρωθιεράρχα τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας,

Τὴν 15 Σεπτεμβρίου, ἐ.ἔ., ὁ σχισματικὸς Μητροπολίτης Ζαγορίου Μεθόδιος ἐτέλεσε μετὰ ρωσσικοῦ ὀρθοδόξου καὶ σχισματικοῦ βουλγαρικοῦ κλήρου τὰ ἐγκαίνια τοῦ ὑπὸ τῶν Ῥώσσων ἀνεγερθέντος ἐν Σίπκᾳ ναοῦ, ὑπαγομένου εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς ὀρθοδόξου Μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως. Βεβαίως ὡς ἡ ὑμετέρα Παναγιότης, οὕτω καὶ πάντες οἱ ὀρθόδοξοι Χριστιανοί, οἱ τὴν ἁγίαν ἡμῶν πίστιν καὶ τοὺς κανόνας φυλάσσοντας, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ ταραχθῶσιν ἐπὶ τῷ γεγονότι τούτῳ, τὸ ὁποῖον μαρτυρεῖ, ὅτι ἡ ρωσσικὴ Ἐκκλησία, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν κοσμικῶν αὐτῆς προεστώτων, ὁποῖοι τυγχάνουσιν οἱ Αὐτοκρατορικοὶ Ἐπίτροποι, ἐν οὐδενὶ τίθησι τοὺς ἱεροὺς κανόνας, καὶ τὸ ὁποῖον ἀποδεικνύει πλήρη περιφρόνησιν πρὸς τὴν Μητέρα Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, παρ' ἧς τὸ φῶς ἔλαβε.

Παντὶ τῷ ὀρθοδόξῳ κόσμῳ εἶνε γνωστόν, ὅτι τὸ βουλγαρικὸν σχίσμα ἔλαβε χώραν συνεπείᾳ τῆς προστασίας, τὴν ὁποίαν ἐπεδείξατο ἡ ρωσσικὴ Διπλωματία εἰς τὰς πολιτικὰς βλέψεις τῶν Βουλγάρων, χάρις εἰς τὰς ψευδεῖς καὶ ἀβασίμους πληροφορίας τοῦ τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει Ῥώσσου πρεσβευτοῦ Ἰγνάτιεφ, τοῦ αὐτοκλήτου τούτου ἡγήτορος τῶν Βουλγάρων, οὓς ἐχειραγώγουν τότε οἱ Ἰησουῖται. Χάρις καὶ μόνον εἰς τὸν στρατηγὸν Ἰγνάτιεφ, τὸν μετέπειτα δημιουργὸν τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ὁ Σουλτὰν Ἀζὶζ ἐξέδωκε φιρμάνιον πρὸς ἵδρυσιν(1) τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας, ἥτις τῷ 1872 ἐκηρύχθη σχισματικὴ καὶ ξένη πρὸς τὴν Ὀρθοδοξίαν ὑπὸ τῆς Μεγάλης ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδου. Ἡ συνοδικὴ αὕτη ἀπόφασις δὲν ἀντέφασκε πρὸς τὴν γνώμην τῆς ρωσικῆς Διοικούσης Συνόδου, τὴν ἐκφρασθεῖσαν τῷ 1869 ἐν τοῖς πρὸς τὸν Γρηγόριον τὸν Ϛʹ. γράμμασιν αὐτῆς, ἐν οἷς ἐλέγετο ὅτι: «οἱ Βούλγαροι δὲν ἔχουσι δίκαιον νὰ λάβωσιν ἢ ν' ἀφαιρέσωσι παρ' αὐτοῦ ὅ τι ἐπιδιώκουσιν, ἔτι δὲ μᾶλλον δὲν ἔχουσι δίκαιον ὁλοτελῶς ν' ἀρνηθῶσι τὴν ἐκκλησιαστικὴν των ὑποταγὴν τῷ ἀνωτάτῳ αὐτῶν Ἀρχιποίμενι, αὐτοδικαίως δὲ ν' ἀποσχισθῶσιν ἀπ' αὐτοῦ—τοῦτο θὰ ἦτο πλέον σχίσμα καὶ οἱ Βούλγαροι, κατὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς διατάξεις, ἀναποφεύκτως θ' ἀνεγνωρίζοντο σχισματικοί.»

Ἑκάστη αὐτοκέφαλος Ἐκκλησία ἐν τῷ κλίματι αὐτῆς εἶνε ἀνεξάρτητος, ἡ ἀνε-

Digitized by Google

ξαρτησία ὅμως αὕτη χάριν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἑνότητος ἀπαιτεῖ ὅπως πᾶσα ὀρθόδοξος 'Εκκλησία φυλάττῃ τοὺς αὐτοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας καὶ διατάξεις καὶ μὴ παραβαίνῃ τὰ δίκαια τῶν ἄλλων 'Εκκλησιῶν διὰ τῆς ἐπεμβάσεως εἰς τὰς ἐσωτερικάς των ὑποθέσεις. Τὸ βουλγαρικὸν τοῦ Τυρνόβου Πατριαρχεῖον ἑκουσίως συνηνώθη μετὰ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῷ 1393. 'Επὶ τῇ βάσει τῶν ἱερῶν κανόνων ἡ Μεγάλη 'Εκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν δύναται ν' ἀρνηθῇ τὴν δικαίαν ἀξίωσιν τοῦ Πατριαρχείου τοῦ Τυρνόβου, ὅπως ἀποδοθῇ αὐτῷ ἡ ἀνεξαρτησία, ἐν οἷς ὁρίοις εὑρίσκετο κατὰ τὸ 1393 ([1]). Οὐδὲ ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι τοιαύτη νόμιμος παράκλησις τῶν Βουλγάρων 'Ιεραρχῶν θὰ ἐστέφετο ὑπὸ ἐπιτυχίας καὶ ὡς ἡ ρωσσική, σερβική, ρωμουνική, καὶ ἡ ἑλληνική, οὕτω καὶ ἡ βουλγαρικὴ 'Εκκλησία θὰ ἦτο κανονικὴ αὐτοκέφαλος. 'Αλλ' οἱ Βούλγαροι 'Ιεράρχαι δὲν ἠθέλησαν τοῦτο καὶ προετίμησαν τὸ σχίσμα ἀντὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἑνότητος.

'Η ρωσσικὴ 'Εκκλησία, ἐν τῷ προσώπῳ τῶν ἀξιωτέρων 'Ιεραρχῶν αὐτῆς, δὲν δύναται ν' ἀναγνωρίζῃ καὶ νὰ θεωρῇ τὴν βουλγαρικὴν 'Ιεραρχίαν ὀρθόδοξον. 'Εὰν παραδεχθῶμεν τὴν ρωσσικὴν Διοικοῦσαν Σύνοδον, παρὰ τὴν ἀντικανονικότητά της, ὡς ἀνώτατον κυβερνήτην τῆς ρωσσικῆς 'Εκκλησίας, τότε διὰ νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἡ ρωσσικὴ 'Εκκλησία, ἐν τῷ προσώπῳ τῆς διοικούσης Συνόδου αὐτῆς τῷ 1869, ἐξ ὁλοκλήρου κατέκρινε τὰς βουλγαρικὰς ἀξιώσεις καὶ ὅτι, καίτοι μετὰ ταῦτα ἡ ρωσσικὴ Σύνοδος δὲν ἀπήντησε τῷ Πατριάρχῃ 'Ανθίμῳ τῷ Ϛ'. καὶ εἰς τὴν ἀγγελίαν τῆς ἀποφάσεως τῆς τοπικῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδου τοῦ 1872, οὐχ ἧττον αὕτη δὲν ἠδύνατο ν' ἀρνηθῇ τὸ κανονικὸν τῆς ἀποφάσεως ταύτης, οὐδὲ ν' ἀλλάξῃ τὴν εἰλικρινῶς ὑπ' αὐτῆς ταύτης ἐκφρασθεῖσαν τῷ 1869 γνώμην, ἀπ' ἐναντίας δὲ ὤφειλε νὰ λάβῃ ταύτην ὑπ' ὄψει καὶ νὰ χειραγωγῆται ὑπ' αὐτῆς.

Καίτοι ἡ ἰδέα τῆς ἀποστολῆς εἰς τὰ ἐν Σίπκᾳ ἐγκαίνια Ναοῦ ἀνήκει τῷ «δεσπόζοντι τῆς 'Ρωσσίας», ὡς ὁ εὐρωπαϊκὸς τύπος ἀποκαλεῖ τὸν νῦν αὐτοκρατορικὸν 'Επίτροπον, τὸν πονηρὸν τοῦτον αὐλοκόλακα, οὐχ ἧττον τὸ σφάλμα ἐξ ὁλοκλήρου πίπτει ἐπὶ τῆς ρωσσικῆς Συνόδου καὶ τοῦ Μητροπολίτου Πετρουπόλεως 'Αντωνίου, ἐκ τῆς ἐπαρχίας τοῦ ὁποίου ἀπεστάλησαν εἰς Βουλγαρίαν ὁ Πρωτοπρεσβύτερος τοῦ ἐν Πετρουπόλει μητροπολιτικοῦ ναοῦ τῆς Μεταμορφώσεως (ὁ αὐτὸς δὲ εἶνε καὶ πρωτοπρεσβύτερος τοῦ τε Στρατοῦ καὶ τοῦ Στόλου) 'Αλέξανδρος Ζελομπόβσκης, ὁ πρωθιερεὺς τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Σεργίου (ἐν Πετρουπόλει) 'Ιωάννης Φιλοσοφὼφ καὶ ὁ πρωθιερεὺς 'Αλέξιος Μεστσέρσκης([2]).

'Αναγινώσκοντες ἐν τῇ «'Εκκλησιαστικῇ 'Αληθείᾳ» τὰ τοῦ Μητροπολίτου Πετρουπόλεως 'Αντωνίου ἐκφραζόμενα αἰσθήματα πρὸς τὴν ὑμετέραν Παναγιότητα ἐπὶ ταῖς μεγάλαις χριστιανικαῖς ἑορταῖς, δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ διερωτήσωμεν ἑαυτούς; «Πρὸς τίνα σκοπὸν πράττει τοῦτο ὁ ἐγκάθετος τοῦ κ. Ποπεδονόστσεφ; 'Αρά γε πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ὑποδηλώσεως τῆς ἑνότητος μεταξὺ τῆς ρωσσικῆς 'Εκκλησίας καὶ τῆς ἑλληνοανατολῆς; 'Αλλὰ τοιαύτην ἡμεῖς δὲν βλέπομεν! 'Ο Μητροπολίτης Μόσχας Βλα-

1) Καὶ ἡμεῖς ἀποδεχόμεθα τὸ τοιοῦτον, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ περιορισθῇ ἡ βουλγαρικὴ 'Εκκλησία ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς καθαρῶς βουλγαρικῆς 'Ηγεμονίας καὶ ν' ἀποσυρθῶσιν οἱ σχισματικοὶ ἀρχιερεῖς ἔκ τε τῆς Μακεδονίας, τῆς Παλαιᾶς Σερβίας καὶ τῶν ἑλληνικῶν Τμημάτων τῆς βουλγαροκρατουμένης 'Ανατολικῆς Ρωμυλίας. (Σ. τ. ΕΛ.).

2) 'Εκτὸς τούτων, ἐστάλησαν καὶ εἷς πρωτοδιάκονος τοῦ πρωτοπρεσβυτερείου τοῦ Στρατοῦ καὶ τοῦ Στόλου καὶ εἷς πρωθιερεύς, ὁ Θεόφιλος Καρδασέβιτς ἐκ τῆς πόλεως 'Ιρώμης (παρὰ τὸν Βουδαπέστην), ἐκφράσας ὁ ἴδιος πρὸς τοῦτο τὴν ἐπιθυμίαν του.

Digitized by Google

δίμηρος, κατὰ τὴν δεκαεξάμηνον διαμονὴν τοῦ Ἕλληνος Ἀρχιεπισκόπου Νεαπόλεως ἐν Μόσχᾳ, οὐδ' ἅπαξ προσεκάλεσεν εἰς συλλειτουργίαν ἐν ρωσσικῷ ναῷ. Ὁ δὲ ἀντικανονικῶς (ὡς καὶ οἱ συνάδελφοί του) *διορισθεὶς* μητροπολίτης Πετρουπόλεως ἀνεγνώρισεν ἐκ μέρους τῆς ρωσσικῆς Ἐκκλησίας τὸν ἀντικανονικῶς ἐκλεγέντα Πατριάρχην Ἀντιοχείας Μελέτιον, ὅστις παρ' ὅλης τῆς Ὀρθοδοξίας θεωρεῖται ἅρπαξ τοῦ θρόνου. Καὶ ἤδη δέ, ἀναγνωρίζων τὴν σχισματικὴν βουλγαρικὴν Ἐκκλησίαν ὡς Ὀρθόδοξον καὶ ἔχων ἐπικοινωνίαν μετ' αὐτῆς, μήπως δὲν διασχίζει ὁ κυρ. Ἀντώνιος τὴν ἑνότητα τῆς ρωσσικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας; Ἐὰν δὲ οὕτως ἔχῃ τὸ πρᾶγμα καθῆκον τοῦ Πρωθιεράρχου τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἶνε νὰ παύσῃ πᾶσαν ἐπικοινωνίαν καὶ ἑνότητα μετὰ τοῦ οὕτως ἀντικανονικῶς ἐπονομαζομένου «πρωτεύοντος», Μητροπολίτου Πετρουπόλεως, ὅστις ἀνεγνώρισε κανονικὸν καὶ νόμιμον Μητροπολίτην τὸν σχισματικὸν Μεθόδιον, τὸν δὲ ὀρθόδοξον Μητροπολίτην Φιλιππουπόλεως, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ ὁποίου ἐτελέσθησαν τὰ ἐγκαίνια, ἄνομον καὶ ἀντικανονικόν.

Ν' ἀφήσῃ τις ἄνευ προσοχῆς τὴν ἀντικανονικὴν πρᾶξιν τῶν Ρώσσων, ἱερέων συλλειτουργησάντων μετὰ σχισματικῶν, θὰ ἦτο τὸ ἴδιον ὡς ν' ἀνεγνώριζέ τις, ὅτι ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως παύει τοῦ νὰ εἶνε ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας του, ἐν τῷ κλίματι τῆς ὁποίας ἐπεμβαίνει ξένη Ἐκκλησία, ἐφοδιάζουσα τὰς σχισματικὰς διὰ μύρου καὶ τελοῦσα ἱερουργίας μετὰ τῆς σχισματικῆς ἱεραρχίας. Ἀπ' ἐναντίας ἀνάγκη ἀπαραίτητος, ὅπως ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία, ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ Ὀρθόδοξοι τοιαῦται, γνωρίζωσιν ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως πραγματικῶς ἀναφαίνεται τηρήτρια καὶ φύλαξ τῶν ἱερῶν κανόνων τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ἡ δὲ ρωσσικὴ Ἐκκλησία νὰ γνωρίζῃ πόσον παραβαίνουσι τοὺς κανόνας οἱ προϊστάμενοι αὐτῆς. Δὲν γνωρίζω ὁποῖα μέτρα θὰ λάβῃ ἡ ὑμετέρα Παναγιότης καὶ ἡ περὶ Αὐτὴν Ἱερὰ Σύνοδος ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ. Αἱ διαμαρτυρίαι ὅμως, κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην, πρὸς τὴν Διοικοῦσαν Σύνοδον θὰ ἦσαν ἄσκοποι, διότι ἡ ἀντικανονικὴ συλλειτουργία εἶχε πρὸ πολλοῦ ἐν Πετρουπόλει ἀποφασισθῇ ὑπὸ τοῦ κ. Ποπεδονόστσεφ καὶ τοῦ Ἡγεμόνος Φερδινάνδου. Ματαίως ἡ ὑμετέρα Παναγιότης θ' ἀναμείνῃ ἀπάντησιν τινα ὁποιανδήποτε εἰς τὰς διαμαρτυρίας της παρὰ τῆς Διοικούσης ρωσσικῆς Συνόδου. Ὡς αὕτη δὲν ἀπήντησεν ἔτι ἀπὸ τοῦ 1872 εἰς τὰ γράμματα Ἀνθίμου τοῦ Ϛ'. περὶ τῆς ἀποφάσεως τῆς Μεγάλης Συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οὕτω ἄνευ ἀπαιτήσεως θ' ἀφήσῃ καὶ ἤδη τὰς τυχὸν γενησομένας διαμαρτυρίας. Ἑπομένως ἐναπομένει ἕν: ἡ ἐφαρμογὴ ἐπὶ τῶν εἰρημένων τριῶν ἱερέων, τῶν ἀποφασισάντων νὰ ἱερουργήσωσι μετὰ σχισματικοῦ Μητροπολίτου, τῶν διατάξεων τῆς Μεγάλης Συνόδου τῆς Κων)πόλεως τοῦ 1872, καθ' ἃς «ἅπαντες οἱ κοινωνοῦντες καὶ συμφωνοῦντες καὶ συμπράττοντες τοῖς σχισματικοῖς καὶ δεχόμενοι ὡς κυρίας καὶ κανονικὰς τὰς ἀνιέρους αὐτῶν εὐλογίας τε καὶ ἱεροπραξίας κληρικοί τε καὶ λαϊκοὶ κηρύττονται σχισματικοὶ καὶ ἀλλότριοι τῆς τοῦ Χριστοῦ ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας». Τοῦτο ἀπαιτεῖ τὸ καθῆκον τῆς ὑμετέρας Παναγιότητος, ὡς ὑπερασπιστοῦ τῶν δικαίων τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, τόσον ἐξυβρισθείσης ὑπὸ τῆς Διοικούσης Συνόδου.

Φυλάττουσα καὶ ὑποστηρίζουσα ἡ ὑμετέρα Παναγιότης τοὺς ἱεροὺς κανόνας προσφέρει ἅμα μεγάλην ὑπηρεσίαν τῇ πολυπαθεῖ ρωσσικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἥτις ἐπιθυμεῖ καὶ ἀνασύστασιν τῆς τῷ 1872 κλονηθείσης ἑνότητος αὐτῆς μετὰ τῶν λοιπῶν ἀνατολικῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, καὶ ἥτις δὲν θέλει νὰ εἶνε Ἐκκλησία πολιτειακή, κυβερνωμένη ὑπὸ αὐτοκρατορικοῦ Ἐπιτρόπου, ἀλλ' ὑπὸ ἀληθοῦς Συνόδου μετὰ Προέδρου ὑπὸ Συνόδου ἐκλεγομένου. Ἐξαιτούμενος . . . κ.τ.λ.

Τῆς ὑμετέρας θειοτάτης Παναγιότητος ἀφωσιωμένος θεράπων

Ν. Ν. ΔΟΥΡΝΟΒΩ

Digitized by Google

ΤΟ ΕΘΝΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ ΚΑΙ Η «ΝΕΑ ΗΜΕΡΑ».

Γράφει ἡ «*Νέα Ἡμέρα*» :

«Τῇ 11ῃ ἱσταμένου μηνὸς ὁ Βασιλεὺς τῆς Ρωμουνίας Κάρολος, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ πρωθυπουργοῦ του, ὅστις διευθύνει καὶ τὸ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Ὑπουργεῖον, καὶ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργοῦ του, συνηντήθη ἐν Ρουτσουκίῳ μετὰ τοῦ Ἡγεμόνος τῆς Βουλγαρίας. Παρὰ τὸν Φερδινάνδον εὑρίσκετο πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ὁ Βούλγαρος Πρωθυπουργὸς Δανέφ, ὅστις, ὡς γνωστόν, διευθύνει τὰς ἐξωτερικὰς τῆς Ἡγεμονίας ὑποθέσεις. Περὶ τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην συνάντησιν πολὺς ἐγένετο μέχρι τοῦδε λόγος. Ἀληθὲς εἶνε, ὅτι ὁ Βασιλεὺς τῆς Ρωμουνίας ὤφειλε τὴν ἐπίσκεψιν ταύτην εἰς τὸν Βούλγαρον Ἡγεμόνα, εἰς τοὺς ἐπιπολαίως δ' ἐπιθυμοῦντας νὰ κρίνωσι τὸ γεγονὸς θὰ ἤρκουν αἱ αὐστηραὶ τῆς ἐθιμοταξίας διατάξεις, ὅπως δικαιολογήσωσι τὸ διάβημα τοῦ Βασιλέως Καρόλου, ὅπερ χαρακτηρίζεται μὲν ὑπό τινων ὡς λίαν χαρμόσυνον, ὑπῆρξεν ὅμως ταὐτοχρόνως ἀπροσδόκητον καὶ ἐκπληκτικόν. Αἱ αὐστηραὶ τῆς ἐθιμοταξίας διατάξεις παρημελήθησαν ἐπὶ μακρότατον χρόνον ὑπὸ τοῦ Ρωμούνου Βασιλέως, βεβαίως ἕνεκεν ἰσχυροῦ τινος λόγου, ἰσχυροτέρου πολὺ τῆς ἐθιμοταξίας, τῆς δυσθυμίας καὶ τῶν παρεξηγήσεων, αἵτινες εἶχον γεννηθῆ ἐκ τῆς μὴ ἀνταποδόσεως τῆς ἐπισκέψεως. Προφανὲς ἄρα εἶνε, ὅτι ὁ λόγος ἐκεῖνος ἐξέλιπε σήμερον, ἢ ὅτι ἐδημιουργήθη ἄλλος διάφορος καὶ σοβαρώτερος, ἀναμνήσας τὴν ἐκκρεμότητα καθήκοντος, ὅπερ ἀπὸ πολλοῦ ἐκρίνετο ὡς παραγραφέν. Φυσικώτατον εἶνε, ὅτι ἡ νέα αὕτη τῶν πραγμάτων κατάστασις ἑλκύει ζωηρότατον τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἑλληνικοῦ δημοσίου, διότι, ὡς ὑποτίθεται, ἀπὸ ἑνὸς καὶ πλέον ἔτους, μετὰ τὴν ἐν Ἀβαζίᾳ συνάντησιν, ἡ Ἑλλὰς διατελεῖ πρὸς τὴν Ρωμουνίαν εἰς ἰδιαιτέραν ὅλως πολιτικὴν σχέσιν. Ἐννοεῖται ἀφ' ἑαυτοῦ, ὅτι τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἑλληνικοῦ δημοσίου φέρει τὴν φορὰν ταύτην εὐκρινεστάτην τὴν σφραγῖδα τῆς ἀνησυχίας, ἀνησυχίας προερχομένης οὐ μόνον ἐκ τοῦ γεγονότος αὐτοῦ καθ' ἑαυτό, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς κρατούσης συγχύσεως καὶ ἀσαφείας ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ αἴτια καὶ τοὺς σκοπούς, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐπίδρασιν, ἣν ἡ ἐν Ρουστσουκίῳ ἡγεμονικὴ συνάντησις δύναται ν' ἀσκήσῃ ἐπὶ τῆς θέσεως καὶ τῶν συμφερόντων τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Πολλάκις καὶ πολλαχόθεν ἀνωμολογήθη καὶ ἐξήρθη, ὅτι εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἡμῶν ἐνέργειαν δύναμιν οὐκ εὐκαταφρόνητον θὰ προσεπόριζε τὸ ἑνιαῖον, τὸ λελογισμένον, ἡ σαφὴς γνῶσις τῶν μέσων καὶ τοῦ σκοποῦ. Καὶ ἐν τούτοις τὴν ἐξωτερικὴν ἡμῶν ἐνέργειαν περικαλύπτει σκότος βαθύ, πάντες προβαίνουσι ψηλαφητεί, ἕκαστος ἐνεργεῖ κατὰ τὸ δοκοῦν καὶ οὐδὲν ὑπάρχει κέντρον, πρὸς ὃ νὰ δύναταί τις ν' ἀποβλέψῃ, ὅπως ἐξ ἑνὸς νεύματος, ἐκ

Digitized by Google

μιᾶς σιωπηρᾶς ὁδηγίας δυνηθῇ νὰ κανονίσῃ τὴν στάσιν του. Καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἀπολυταρχικὰ κράτη ὑπάρχουσιν ἡμιεπίσημα δημοσιογραφικὰ ὄργανα, δίδοντα τὸν τόνον ἐν πάσῃ σοβαρᾷ ἢ κρισίμῳ περιστάσει. Ἐν Ἑλλάδι, τῇ κατ᾽ ἐξοχὴν χώρᾳ τῶν εὐθυνῶν, προκειμένου περὶ ὑψίστων ἐθνικῶν συμφερόντων, οὐδεὶς αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην νὰ ὑποδηλώσῃ καὶ διὰ μιᾶς μόνον λέξεως τί συμβαίνει, διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον, ὅτι ὀλίγοι μόνον ἐνδιαφέρονται νὰ μάθωσι. Προσεγγίζομεν πρὸς τὴν Ῥωμουνίαν, συμμαχοῦμεν μετὰ τῆς Αὐστρουγγαρίας· ἡ Ῥωμουνία μᾶς στρέφει πρὸς στιγμὴν τὰ νῶτα, καὶ ἐπὶ τῶν γεγονότων τούτων ὑποθέσεις μόνον ἀκούονται καὶ φαντασιοπληξίαι, καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς ἐξωθεῖται ἀπορῶν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον, χωρὶς νὰ ἔχῃ ἀκριβῆ γνῶσιν οὔτε τῶν φίλων του, οὔτε τῶν ἐχθρῶν του. Σήμερον προβάλλει ἐπιτακτικώτατον τὸ ἐρώτημα : Ἡ Ἑλλὰς διατελεῖ ὄντως εἰς ἰδιαιτέραν τινὰ σχέσιν πρὸς τὴν Ῥωμουνίαν ; Ἐν καταφατικῇ περιπτώσει ποία ἡ στάσις τῆς Ἑλλάδος, καθ᾽ ἣν στιγμὴν ἡ φίλη της τείνει τὴν χεῖρα πρὸς τὴν δεδηλωμένην ἐχθράν της, ὑφ᾽ ἧς τὴν σκέπην πρὸ μικροῦ μόλις πολυάριθμοι ἐν Μακεδονίᾳ κατεσφάγησαν Ἕλληνες ; Μήπως ἐχορήγησεν ἡ Βουλγαρία ἀσφαλεῖς τινας ἐγγυήσεις, ὅτι σκοπεῖ νὰ μεταβάλῃ τὴν ἐν Μακεδονίᾳ στάσιν της, ἢ μήπως ὑπάρχουσι περὶ τούτου σαφῆ τινα τεκμήρια, ὅπως φανῶσι δεδικαιολογημένα τὰ συμβαίνοντα ; Φρονοῦμεν, ὅτι ἐπὶ ζητημάτων τοιαύτης σοβαρότητος ἡ ἀδιάκοπος καὶ συστηματικὴ σιγὴ εἶνε ὅλως ἀσύμφορος καὶ μαρτυρεῖ μᾶλλον τελείαν ἄγνοιαν καὶ ἀδιαφορίαν ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν θέσιν τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων ἢ μέριμναν ἐμβριθῆ καὶ ἐπιφυλακτικήν. Γνωστοῦ ὄντος, ὅτι ἡ Ῥωμουνία διατελεῖ εἰς στενοτάτας σχέσεις πρὸς τὰς Δυνάμεις τῆς Τριπλῆς καὶ ἰδίᾳ τῆς Αὐστρουγγαρίας, οἱ προσπαθοῦντες νὰ διεισδύσωσιν εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς ἐν Ῥουστσουκίῳ συναντήσεως στρέφουσι τὰ βλέμματα πρὸς τὴν Βιέννην καὶ μετὰ προσοχῆς τείνουσι τὸ οὖς εἰς τὴν φωνὴν τοῦ αὐστρουγγρικοῦ τύπου. Ἀλλ᾽ οὐδὲν ἄλλο ἀκούονται εἰμὴ ἐγκάρδιοι χαιρετισμοὶ πρὸς «τὸ εὐφρόσυνον γεγονός, δι᾽ οὗ διατρανοῦται ἡ βελτίωσις τῶν βουλγαρορρωμουνικῶν σχέσεων καὶ ἑδραιοῦται ἡ ἐν τῷ Αἵμῳ εἰρήνη καὶ ἡσυχία». Ἐκ Πετρουπόλεως ἠκούσθη ὁ «Νέος Χρόνος», ψέγων δριμύτατα τὴν μέχρι τοῦδε πολιτικὴν διεύθυνσιν, ἣν ἠκολούθησεν ὁ Βασιλεὺς τῆς Ῥωμουνίας καὶ προμαντεύων, ὅτι θᾶττον ἢ βράδιον θὰ συνενωθῇ καὶ αὕτη μετὰ τῶν λοιπῶν σλαυϊκῶν τοῦ Αἵμου κρατῶν ! Βεβαίως δὲν εἶνε τοῦτο ἡ ἔννοια τῆς ἐν Ῥουστσουκίῳ συναντήσεως, οὔτε δύναταί τις νὰ κατανοήσῃ τὴν ἔννοιαν ταύτην ἐκ τῆς τετριμμένης καὶ μηδὲν λεγούσης γλώσσης τοῦ βιενναίου τύπου. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ ἀπροσδόκητος ἡγεμονικὴ συνάντησις, εἰς ἣν παρίστανται Πρωθυπουργοὶ καὶ Ὑπουργοὶ τοῦ πολέμου καὶ τῶν Ἐξωτερικῶν δὲν δύναται εἰμὴ νὰ ἐνέχῃ σημασίαν σπουδαιοτάτην· δὲν δύναται εἰμὴ νὰ ἐμβάλῃ εἰς ἀπορίας καὶ ἀνησυχίαν τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμούς. Διὸ ἀπαναλαμβάνομεν, ὅτι εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο, ἂν συγκατετίθετο ἡ βασιλικὴ τῆς Ἑλλάδος Κυβέρνησις νὰ ὑποδηλώσῃ καθ᾽ ἕνα οἱονδήποτε τρόπον, τοὐλάχιστον ὅτι ἔχει ἀκριβῆ γνῶσιν τῆς ἐννοίας τῶν συμ-

Digitized by Google

βαινόντων· ὅτι ἀγρυπνεῖ ἐπὶ τῆς θέσεως τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων. Οἱ ἐν Βιέννῃ ἐπιθυμοῦσι σφόδρα τὴν διατήρησιν τοῦ ἐν τῷ Αἷμῳ καθεστῶτος καὶ πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν των ταύτην ἀνταποκρίνεται ὁ Ἑλληνισμὸς ἀπὸ καρδίας. Ἀλλ' αἱ ἐντὸς τοῦ καθεστῶτος σιωπηραὶ ἀλλοιώσεις καὶ μεταλλαγαὶ θέσεων ἐνδιαφέρουσι πρωτίστως ἡμᾶς, ἥκιστα δὲ τοὺς ἐν Βιέννῃ. Ἡ ὁμοφωνία ἐν τῇ γενικότητι τῆς ἀρχῆς δὲν ἐκτείνεται μέχρι τῆς μερικότητος, ἀσύγγνωστος δὲ μωρία θὰ ἦτο τὸ πιστεύειν, ὅτι ἐξασφαλισθέντες κατὰ τὴν πρώτην, οὐδένα κατὰ τὴν δευτέραν διατρέχομεν κίνδυνον. Καθ' ἣν στιγμὴν ὁ Κάρολος καὶ ὁ Φερδινάνδος ἀντήλλασσον ἐγκάρδιον ἀσπασμόν, ὁ Πρόεδρος τοῦ μακεδονικοῦ Κομιτάτου Μιχαηλόφσκης ἐξέθετε πρὸς τοὺς βιενναίους δημοσιογράφους τὴν δεινὴν θέσιν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ Χριστιανῶν. Ὡς γνωστὸν ὁ ἀξιότιμος Πρόεδρος σκοπεῖ νὰ ἐπισκεφθῇ τὰς εὐρωπαϊκὰς πρωτευούσας, ὅπως κινήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν ὑπὲρ τῆς Μακεδονίας, ἤρξατο δὲ τοῦ φιλανθρωπικοῦ του ταξειδίου ἀπὸ τῆς Βιέννης. Ὁ Μιχαηλόφσκης συνδιελέχθη ἐν πρώτοις πρός τινα συντάκτην τοῦ «Ν. Ἑλ. Τύπου»· ὁμιλήσας περὶ Μακεδονίας, εἶπε τοσαύτας πασιφανεῖς ἀνακριβείας, περιέπεσεν εἰς τοσοῦτον ὀξείας ἀντιφάσεις, ὥστε βεβαίως τὸ βιενναῖον ὄργανον δὲν θὰ ἐδημοσίευε τὰ λεχθέντα, ἂν μὴ ἤρχετο, προφανῶς, ὁ Μιχαηλόφσκης εἰς Βιέννην καλῶς ἐφωδιασμένος.

Ὅλα ὅσα ἐν γένει εἶπεν ὁ Μιχαηλόφσκης δύνανται νὰ συνοψισθῶσιν ἐν τῇ ἑξῆς ἀντιφάσει : Μόνον διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν διατάξεων τῆς βερολινείου Συνθήκης θ' ἀποκατασταθῇ ἐν Μακεδονίᾳ ἡ ἡσυχία· ἀλλὰ τὴν Μακεδονίαν μοιραίως θὰ συνταράσσωσιν ἀδιακόπως αἱ μεταξὺ τῶν διαφόρων ἐθνικοτήτων ἀντιθέσεις ! Ὁ Μιχαηλόφσκης ὑπῆρξε τοὐλάχιστον εἰλικρινής, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ πολύκροτον θέμα τῆς «γενικῆς ἐπαναστάσεως», ὑποδηλώσας τὸ ἄτοπον τῆς ἰδέας ταύτης. Ἐπὶ τοῦ ἀτόπου τούτου ἀφ' ἑτέρου ἐστηρίχθη τὸ περὶ Μακεδονίας ἄρθρον τοῦ Beaulieu. Ἄγνωστον τί παρεκίνησε τὸν διάσημον δημοσιολόγον νὰ ἐπιληφθῇ ζητήματος ξένου ἐντελῶς πρὸς αὐτόν, ν' ἀναμίξῃ δὲ εἰς τὴν συζήτησιν καὶ τὴν Κρήτην, ξένην ὅλως πρὸς τὸ κύριον ζήτημα οὗτινος, ἐπελήφθη. Προκειμνου περὶ τῆς περιοδείας τοῦ Μιχαηλόφσκη φρονοῦμεν, ὅτι δὲν θὰ ἦτο ἄσκοπον νὰ παρηκολούθει αὐτὸν ἐν ἑκάστῃ εὐρωπαϊκῇ πρωτευούσῃ ἑλληνικός τις ὀφθαλμός, νὰ ἠλέγχετο δὲ πάραυτα διὰ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τύπου πᾶσα τοῦ Προέδρου ἀναλήθεια ἢ ἀνακρίβεια. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο, ἂν ἠδύνατο ν' ἀναλάβῃ τὸ ἔργον τοῦτο ἡ ἐν Ἀθήναις ἐθνικωτάτη Ἑταιρεία «Ἑλληνισμός», ἧς ἡ εὔστοχος δρᾶσις, κατὰ τὴν τελευταίαν μάλιστα ταύτην χρονικὴν περίοδον, ὁμοφώνως ἀνωμολογήθη παρά τε τῶν ἡμετέρων καὶ τῶν ξένων. Εὐελπιστοῦμεν, ὅτι ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας κ. Καζάζης, εἰς βαρεῖς ὑποβαλλόμενος κόπους καὶ σοβαροὺς ἐκτιθέμενος κινδύνους ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ὑποθέσεως, δὲν θὰ διστάσῃ ν' ἀναλάβῃ καὶ τὴν παρ' ἡμῶν ὑποδεικνυομένην πρόσθετον ἀλλά, κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην, καὶ ἀναπόφευκτον φροντίδα».

Digitized by Google

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΕΟΡΤΗ

Την 27ην Όκτωβρίου ε. ε. ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας καὶ Πρύτανις τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου κ. Ν. Καζάζης, ἀναλαμβάνων ἐπισήμως τὴν ἀρχὴν τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους 1902—1903, ἐξεφώνησε μακρὸν καὶ πλήρη ἐθνικῆς σημασίας λόγον, οὗ τινος περίληψιν παραθέτομεν ὧδε :

«Καταλαμβάνων τὸ ἱερὸν τοῦτο βῆμα, ἐνῷ συγκεντροῦται ἡ ἰδέα τοῦ ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἐξ οὗ ἀποκαλύπτεται ἡ δύναμις τῆς ἐθνικῆς ζωῆς, αὐτῆς τῆς ἀνθρωπίνης ἀληθείας, ἐκφράζω τὴν εὐγνωμοσύνην μου τοῖς συναδέλφοις, ὧν ἡ ψῆφος ἠξίωσέ με τῆς τιμῆς τοῦ πρυτανικοῦ ἀξιώματος καὶ πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, τὴν κυρώσασαν τὸ ἀξίωμα τοῦτο. Δὲν τολμῶ νὰ ἰσχυρισθῶ, ὅτι θέλω καταστῇ ἄξιος τῆς ἐμπιστοσύνης ταύτης. Ὅ τι δύναμαι νὰ εἴπω εἶνε, ὅτι θέλω προσπαθήση νὰ ὑπηρετήσω πάσῃ δυνάμει τὴν ἰδέαν, ἣν ἐκπροσωπεῖ ἐν τῇ ὑπερόχῳ αὐτοῦ δράσει τὸ ἐθνικὸν τοῦτο Πανεπιστήμιον.

«Μετὰ τὴν μερικὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος οἱ πρωταθληταὶ τοῦ ἀγῶνος τῆς ἀπελευθερώσεως, ὧν ἐπρωτοστάτει ὁ πρῶτος βασιλεύς, ἐθεώρησαν τὸ ἔργον αὐτῶν ἡμιτελὲς καὶ ἀνεπαρκές, ἄνευ τῆς ἱδρύσεως ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου.

«Ἐσκέπτοντο, ὅτι ἡ πλήρης τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἀνόρθωσις, ἡ ἱστορικὴ ἀποκατάστασις θὰ ἐπεταχύνετο, ἂν ἐν τῇ ἱερᾷ ταύτῃ τοῦ Ἑλληνισμοῦ πόλει, ἣν ἀπὸ τοσούτων αἰώνων σκέπει καὶ περιφρουρεῖ ἀπὸ τοῦ βράχου τῆς Ἀκροπόλεως ἡ ἀθάνατος Παρθένος, ἡ ἀριπρεπὴς καὶ ἀείζωος θεὰ τῆς σοφίας καὶ τῆς φρονήσεως, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ῥώμης, ἐπανιδρύετο ὁ ἀρχαῖος αὐτῆς ναός— Πανεπιστήμιον ἐν Ἀθήναις, τῇ νέᾳ ταύτῃ πολιτικῇ καὶ ἐθνικῇ πρωτευούσῃ τῶν Πανελλήνων.

«Ἡ ἵδρυσις αὐτοῦ ἦτο πρᾶξις ἔκτακτος, δημιουργικὴ ἐν τῷ νεωτέρῳ βίῳ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους.

«Ἡ ἑλληνικὴ ἀναγέννησις ἦτο κατ' ἐξοχὴν ἔργον τῆς ἑλληνικῆς σκέψεως, τῆς γνώσεως, τῆς ἐπιστήμης. Ἐν μέσῳ τῶν ἀπογοητεύσεων καὶ τῶν μεριμνῶν περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς φυλῆς, ἧς πλέον ἡ ἅπαξ ἐφάνη περατωθὲν τὸ ἱστορικὸν ἔργον, ἡ ἑλληνικὴ σκέψις συνεκεντρώθη ἐν ἑαυτῇ, ἐμελέτησε τὸ ἑαυτῆς πρόβλημα, ἠρύσθη νέας δυνάμεις καὶ ἀντὶ νὰ σταματήσῃ, νὰ ὑποχωρήσῃ, νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἑαυτῆς ἧτταν, ὡς ἔπραξαν τοσοῦτοι ἐν τῇ ἱστορίᾳ λαοί, ἐχώρησε πρὸς τὰ ἐμπρὸς μὲ τὴν πρόθεσιν τῆς ἀναγεννήσεως.

«Ἡ ἐπιστήμη εἶνε ἡ εἰς ἑαυτὸ ἀποκάλυψις τοῦ ἀτόμου ἢ τοῦ συνόλου, ἡ *δύναμις*, δι' ἧς ὁ ἄνθρωπος, λύων τὸ ἑαυτοῦ πρόβλημα ἐν τῇ ἀποπείρᾳ τῆς λύσεως τοῦ προβλήματος τοῦ κόσμου, τοῦ ἀγνώστου, διασπᾷ τὸ πεπερασμένον, ἐξέρχεται τῆς

Digitized by Google

περιωρισμένης σφαίρας τῶν αἰσθήσεων, ἵνα εἰσδύσῃ καὶ τὸ μελετήσῃ ἐν τῷ ἀχανεῖ κόσμῳ τῆς σκέψεως καὶ τῆς ἰδέας . . .»

Ποιεῖται κατόπιν ὁ κ. Καζάζης ἱστορικὴν ἀφήγησιν τῆς ἐξελίξεως τοῦ πνεύματος ἐν τῇ παγκοσμίῳ δράσει τῶν λαῶν πρὸς ἔνδειξιν τοῦ ὑπερφυοῦς θεάματος, ὅ περ ἡ ἀνθρωπότης παρουσίασε, κατορθώσασα τὰς μεγάλας αὐτῆς κατακτήσεις διὰ τῆς σκέψεως καὶ τῆς ἐπιστήμης. Καὶ ἐπάγεται : «τίς ὁ δυνάμενος ν' ἀμφισβητήσῃ τὴν μεγάλην σημασίαν, ἣν κέκτηται τὸ Πανεπιστήμιον, ὡς ἱερὸν καὶ ὑπερφυὲς ἐνδιαίτημα τῆς ἰδέας, ἐν ᾧ θεραπεύεται ἡ γνῶσις, ἡ ἐπιστήμη, τὸ ἀληθές, τὸ ἀγαθὸν τὸ καλὸν ἐν πάσῃ αὐτῶν τῇ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ ;»

«Ἀλλ' ὅ τι δὲν κατορθοῦται ἐν τῷ ἀνατολικῷ κόσμῳ, ἀποκαλύπτεται ἐν Ἑλλάδι.» Καὶ περιγράφει ὁ κ. Καζάζης τὰς φιλοσοφικὰς προσπαθείας, δι' ὧν ἀνέλαμψε τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα ἀπὸ τῆς ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς, ὡς ἔκπαγλον φαινόμενον ἐν τῇ ἱστορικῇ σταδιοδρομίᾳ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, μαρτυροῦν τὸν ὑπέρμετρον τοῦ ἀνθρώπου προορισμόν

«Ἐν τῷ ἀγῶνι τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ὕλης, τῆς ἠθικῆς ἰδέας καὶ τῆς βίας, ὅστις διεξήγετο μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας. ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ ἱστορικοῦ λυκόφωτος, ἐν τῇ Νεότητι τοῦ Κόσμου, ὡς ἀπεκάλεσε τὴν περίοδον ταύτην μεγαλοφυὴς Βρεττανός, πρωτοστατεῖ τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων, «ἔνθυμον καὶ διανοητικόν, ἐλεύθερόν τε καὶ βέλτιστα πολιτευόμενον», ἐξ οὗ ἓν καὶ μόνον ἀπελείπετο: ἡ ἑνιαία πολιτεία, ἡ πολιτικὴ ἰσχὺς πρὸς ἐπιτέλεσιν πληρεστέραν τοῦ προορισμοῦ του».

Ἀναφέρων ἔπειτα τὴν ἐπίδρασιν, ἣν ἔσχεν ἡ ἑλληνικὴ Ἰδέα διὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐπάγεται, ὅτι «ἡ χριστιανικὴ ἰδέα διὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἠδελφωμέναι καὶ συνεργαζόμεναι, ἐπέβαλον εἰς τὸν κόσμον τὸν νόμον τῆς νέας ἱστορικῆς ἀληθείας, ἥτις ἦτο πρωωρισμένη νὰ ἐξαγάγῃ αὐτὸν τῆς πλάνης, νὰ ἐνισχύσῃ πληρέστερον, νὰ ἐξανθρωπίσῃ.»

Καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ κύριον μέρος τοῦ λόγου του μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς εὐρωπαϊκῆς κοινωνίας, ὅτε ἄρχεται τὸ κράτος τῆς τάξεως καὶ τοῦ νόμου, καὶ ἡ ἰδέα τοῦ δικαίου λαμβάνει πραγματικὴν σάρκα καὶ ὑπόστασιν. Πραγματεύεται δὲ ὁ κ. Καζάζης τὰ τῆς ἱδρύσεως τοῦ πρώτου Πανεπιστημίου ἐν Βονωνίᾳ μέχρι τῆς ἐξελίξεως αὐτοῦ ὡς θεσμοῦ ἐν μέσῳ τῶν ἀγώνων τῆς ἐπιστήμης κατὰ τῆς ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, οἵτινες, μετὰ πολλὰς περιπετείας καὶ διακυμάνσεις, κατέληξαν εἰς τὴν ἔκρηξιν τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως.

Ποιεῖται μνείαν τῶν κατόπιν ἱδρυθέντων ἐν Γαλλίᾳ Πανεπιστημίων, τῆς περιπύστου Σορβόννης καὶ ἐξηγεῖ, ὅτι ἐν τῇ ἀναγεννωμένῃ Εὐρώπῃ τὸ Πανεπιστήμιον καταλαμβάνει περιφανῆ περιωπὴν διὰ τῆς ἐν αὐτῷ ἐπικρατήσεως τῆς ἑλληνικῆς Ἰδέας, καὶ ὅτι οἱ τελευταῖοι τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου μυσταγωγοὶ τῆς σκέψεως καθίστανται οἱ κατηχηταὶ τῆς Ἑσπερίας.

Digitized by Google

Παριστᾷ κατόπιν τὴν ἐπίδρασιν τῶν Πανεπιστημίων ἐν τῷ εὐρωπαϊκῷ πολιτισμῷ, ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ βίου ἑκάστου ἔθνους, κατὰ τὴν θρησκευτικὴν μεταρρύθμισιν καὶ κατὰ τὸν ΙΗ′ καὶ ΙΘ′ αἰῶνα, ἰδίᾳ δ' ἐν Γερμανίᾳ, ἔνθα ἡ ἐθνικὴ ἰδέα διδασκομένη ἀπὸ τῆς ἕδρας τῶν γερμανικῶν πανεπιστημίων, ἀνέτειλε διὰ τῆς ἐπικουρίας αὐτῶν ἐν τῇ γερμανικῇ συνειδήσει, ὡς ἐθνικὸν κήρυγμα, οὗτινος ὑπέροχος κῆρυξ ὑπῆρξεν ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος προφήτης τῆς νέας Γερμανίας, ὁ Ἐμμανουὴλ Φίχτε, οὗ οἱ λόγοι εἰσέδυσαν εἰς τὰ ἔγκατα τῆς ψυχῆς τῆς ἀκροωμένης γερμανικῆς Νεότητος, ἥτις μετὰ τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ ἐδημιούργησε τὸ μέγα ἐθνικὸν κράτος τῶν νεωτέρων χρόνων.

Ἐν γένει δὲ ἐξάγει τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ ἐθνικὴ ἀναγέννησις καὶ τῶν λοιπῶν τμημάτων τῆς νεωτέρας Εὐρώπης, καὶ ἡ ἐξέγερσις τῆς συνειδήσεως αὐτῶν, ὀφείλεται κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν ἐπιρροὴν τῶν Πανεπιστημίων.

Ἐπὶ τούτοις ἀπηυθύνθη πρὸς τὴν ἑλληνικὴν Νεότητα ἐξαίρων τὴν ἰδέαν ταύτην τῆς ἐθνικῆς τιμῆς πρὸς ἐπιτέλεσιν τῶν πρὸς τὴν πατρίδα καθηκόντων. Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἀποστολὴν τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου ἐξαίρει ταύτην ὡς προπαρασκευάζοντος τὴν λύσιν τοῦ μεγάλου ἱστορικοῦ προβλήματος, τῆς ἑνώσεως τῶν ἁπανταχοῦ Ἑλλήνων ἐν ἑνιαίᾳ πολιτείᾳ. «Ἐκεῖνο, λέγει, τὸ ὁποῖον προεφήτευσεν ὁ ὑπέρτατος τῶν φιλοσόφων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, τὸ ὁποῖον κατέστησεν ἐπί τινα χρόνον πραγματικότητα ὁ μέγας αὐτοῦ μαθητής, τὴν συνένωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, δυναμένου ἄρχειν πάντων, ἅτε συντεταγμένου ἐν μιᾷ πολιτείᾳ, ἐκεῖνο δέον νὰ καταστῇ ἡ σκέψις, ἀλλ' ἅμα καὶ τὸ πρόγραμμα καὶ τὸ ἔργον τῶν καθ' ἡμᾶς Ἑλλήνων.»

Κέντρον δὲ πάντων τῶν μελῶν τῆς ἑλληνικῆς οἰκογενείας, συγκεντροῦν τὴν ἰδέαν τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους καὶ ἐπίτευξιν τῆς ἱστορικῆς αὐτοῦ παλιγγενεσίας, χαρακτηρίζει τὸ ἐθνικὸν ἡμῶν Πανεπιστήμιον. «Καὶ ὡς ἔλεγεν ὁ πατὴρ πρὸς τὸ τέκνον αὐτοῦ κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς μέσους αἰῶνας Vade Parisius vel Bononiam! ἐπιθυμῶ, εἶπε, τοιαύτη νὰ εἶνε πάντοτε ἡ πρὸς τὸ τέκνον προτροπὴ παντὸς πατρὸς Ἕλληνος: «Μετάβηθι εἰς τὰς Ἀθήνας.»

Καὶ ἐξακολουθῶν λέγει περὶ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πανεπιστημίου:

«Εἶνε ἱερὰ ἡ πόλις αὕτη, ἐν ᾗ θέλετε παραμείνῃ ἐπὶ μακρὸν ἢ βραχὺν χρόνον, μυσταγωγούμενοι τ' ἀπόρρητα τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως, ἥτις ἐξεδηλώθη πρωτίστως διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐγκεφάλου· ἱερὰ ὡς ἡ Ἱερουσαλήμ, ἐξ ἧς ἐπίσης ἀπεκαλύφθη τῇ συνεργασίᾳ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος ἡ μεγάλη ἰδέα τῆς ἰσότητος καὶ τῆς ἀλληλεγγύης τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ὅπως ἐν τοῖς μυστηρίοις, τοῖς τελουμένοις ἐν τοῖς ἀρχαίοις ναοῖς τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, ἀπηγγέλλετο πρὸς τοὺς σκεπτικοὺς καὶ τοὺς ἀπίστους ἡ φοβερὰ κραυγὴ τοῦ μυσταγωγοῦ: «Ἑκὰς οἱ βέβηλοι!» ἀποδιώκουσα αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ περιβόλου· τοιοῦτόν τι ηὐχόμην ν' ἀνεγράφετο ἐπὶ τῶν προπυλαίων τοῦ ἐθνικοῦ τούτου τῶν Ἑλλήνων Πανεπιστημίου: «Ἑκὰς οἱ βέβηλοι!»

Digitized by Google

«Ἐκεῖνος ὅστις δὲν πιστεύει εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν, ἐκεῖνος ὅστις δὲν προσέρχεται μετ' ἀφοσιώσεως καὶ ἀγάπης προσκυνητὴς τῆς ἐπιστήμης, ἐκεῖνος ὅστις δὲν δύναται νὰ κατηχηθῇ ὑπ' αὐτῆς, νὰ κατακτηθῇ, νὰ καταστῇ ἄξιος τῆς ἱερᾶς αὐτοῦ κρίσεως, εἶνε βέβηλος, ἱερόσυλος, ἄπιστος πρὸς τὸν προορισμὸν, ὃν αὐτόκλητος προσῆλθε ν' ἀναλάβῃ, ἵνα ὑπηρετήσῃ τὴν πατρίδα αὐτοῦ κατὰ πρῶτον, τὴν ἀνθρωπότητα καὶ τὴν ἀλήθειαν ἀκολούθως.»

Μετὰ ταῦτα ὁ κ. Καζάζης ὑποδεικνύει εἰς τὴν πανεπιστημιακὴν νεολαίαν τὰ καθήκοντα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις αὐτῆς. Δὲν ἀποκρύπτει, ὅτι ἀπ' αὐτῆς τὸ ἔθνος ἀναμένει τὴν λύσιν τοῦ ἀπασχολοῦντος τὸν ἑλληνικὸν κόσμον προβλήματος, τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς τιμῆς τῆς πατρίδος καὶ ἐπιλέγει :

«Τοιοῦτον εἶνε τὸ καθῆκον τῆς ἑλληνικῆς νεότητος. Τοιοῦτος εἶνε πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, ἀφ' οὗ δέον ν' ἀντηχῇ τὸ κήρυγμα τῆς ζωῆς καὶ τῆς προόδου τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Πρὸς διάδοσιν καὶ ἐπικράτησιν τοῦ κηρύγματος τούτου κατὰ πάσης κακίας, κατὰ πάσης προλήψεως ἢ διαφθορᾶς, κηρύγματος ἐξαγνίζοντος καὶ καθαίροντος ἀπὸ παντὸς ῥύπου τὴν ἐθνικὴν ψυχὴν, ἀπαιτεῖται ἡ δημιουργία ἐπιλέκτων κατά τε τὸν ἐγκέφαλον καὶ τὴν καρδίαν, καὶ σεῖς ἔσεσθε οἱ προωρισμένοι ἐπίλεκτοι, νέα τῶν Ἑλλήνων γενεά !

«Δεῦτε λάβετε φῶς· μεταλαμπαδεύσατε αὐτὸ μετὰ πίστεως καὶ ἀφοσιώσεως ἀνὰ πάντα τοῦ Ἑλληνικοῦ τὰ τμήματα, τὰ δεόμενα, σήμερον πρὸ πάντων, ἀρωγῆς, ἐνισχύσεως, συνεργασίας. Ἔστω ὑμῖν φίλτατοι συναθληταὶ τῶν ἐθνικῶν ἀγώνων ἐπίκουρος ἡ Ἐπιστήμη, λαμπὰς ἀνέσπερος, φωτίζουσα ὑμᾶς καὶ διευθύνουσα ἐν τῇ διεξαγωγῇ τῶν ἀγώνων τούτων.

«Ἀλλὰ πρωτίστως ἔστω ὑμῖν ὁδηγὸς ἡ πατρὶς ἡ μεγάλη, ἡ ἀθάνατος Δέσποινα, ἧς τὰς ἐντολὰς θέλετε τηρῇ ὡς ὑπερφυὲς ἐν τῇ συνειδήσει ὑμῶν περίαπτον, ἧς ἡ ἀγάπη θέλει σᾶς ἐμπνέῃ, θέλει σᾶς ἐνισχύῃ, καθιστῶσα ὑμᾶς ἀτρώτους ἀπὸ πάσης πονηρᾶς ἐπιβουλῆς.

«Ἡ πατρίς· ἐν αὐτῇ ἐνσαρκοῦται τὸ ἄκρον ἄωτον, ἡ ὑψίστη ἰδέα παντὸς τελείου ἀνθρώπου. Ἀγαπήσατε αὐτὴν μέχρι θυσίας. Ὡς ἐδίδασκεν ὁ παλαιὸς Σωκράτης, αὕτη εἶνε τὸ κατ' ἐξοχὴν ἀγαθόν. Αὕτη εἶνε τὸ σεμνότατον καὶ ἁγιώτατον τῶν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ πραγμάτων.»

Σημ. Ἑλληνισμοῦ.

Ὁ λόγος οὗτος ἔσχεν ἀπήχησιν καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην. Ἔγκριτοι εὐρωπαϊκαὶ ἐφημερίδες ἐποιήσαντο περὶ αὐτοῦ λίαν εὐμενῆ λόγον καὶ δυνάμεθα εἰπεῖν διὰ πρώτην φορὰν ὁ εὐρωπαϊκὸς τύπος ἀπησχολήθη περὶ πρυτανικοῦ λόγου τοῦ ἡμετέρου ἀνωτάτου ἐκπαιδευτηρίου.

Digitized by Google

Οἱ **Καιροὶ** τοῦ Λονδίνου ἔγραψαν ὡς ἑξῆς :

Ἐν Ἀθήναις τῇ 14 Νοεμβρίου (ν) 1902.

«Ὁ νέος Πρύτανις τοῦ ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Καθηγητὴς Καζάζης, «ἐν ταυτῷ καὶ Πρόεδρος τῆς πατριωτικῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπήγγειλε «κατ' αὐτῆς, ἐπὶ τῇ ἀναλήψει τῆς πρυτανικῆς ἀρχῆς, καθ' ὅλα ἀξιοσημείωτον λόγον.

«Ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ ὁ Καθηγητὴς διακηρύττει, ὅτι τὸ Πανεπιστήμιον εἶνε τὸ «κέντρον τῆς ἑλληνικῆς Ἰδέας, ἡ νεωτέρα Ἀκρόπολις τῆς «Προμάχου Ἀθηνᾶς» «καὶ διὰ τοῦ Πανεπιστημίου δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ἑνότης τῆς ἑλληνι-«κῆς ἐθνότητος καὶ ὅτι ἐπὶ τοῦ Πανεπιστημίου εἶνε πεπρωμένον νὰ κυματίσῃ ἡ «σημαία τῆς «Μεγάλης Ἑλλάδος».

«Ὁ Καθηγητὴς συμβουλεύει τοὺς φοιτητὰς νὰ ἐνθυμῶνται, ὅτι τὸ αἷμα ἐνδόξων «προγόνων ρέει εἰς τὰς φλέβας αὐτῶν. Παραινεῖ αὐτοὺς ν' ἀποδεχθῶσι τὸ ἐθνικὸ «πρόγραμμα καὶ νὰ ἐκτελέσωσιν αὐτὸ διὰ λόγων τε καὶ ἔργων».

«Κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην ἐποχήν, ἀνέκραξεν, φέρετε τὴν φιλοπατρίαν σας «μέχρι φανατισμοῦ καὶ ψυχώσεως· μισῆτε τοὺς ἐχθρούς σας καὶ καταδιώκετε αὐ-«τοὺς μέχρι θανάτου».

«Οἱ φοιτηταὶ ἐχειροκρότησαν παταγωδῶς καὶ πιθανὸν νὰ μετάσχωσιν ἐνεργητι-«κώτερον ἐν προσεχεῖ μέλλοντι ἢ συνήθως τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων.»

Ὁ **Ἀγγελιαφόρος τῆς Ρουένης** ἔγραψεν ὡς ἑξῆς :

«Χθὲς ἐν Ἀθήναις ἓν τῶν ἐπισημοτέρων προσώπων, ὁ Κος Καζάζης, Πρύτανις «τοῦ Πανεπιστημίου, ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς φοιτητὰς ἀνέκραξε : «Δέχθητε τὸ «ἐθνικὸν πρόγραμμα καὶ ἐκτελέσατε αὐτὸ διὰ λόγων τε καὶ ἔργων, κατὰ τὴν κρί-«σιμον ταύτην ἐποχὴν φέρετε τὴν φιλοπατρίαν σας μέχρι φανατισμοῦ καὶ ψυχώσεως. «Μισήσατε τοὺς ἐχθρούς σας καὶ καταδιώξατε αὐτοὺς μέχρι θανάτου». Οἱ φοιτη-«ταὶ τῆς Ἑλλάδος ἐχειροκρότησαν παταγωδῶς τὸν νέον Τυρταῖον. Ἐγγύτεροι ἡ-«μῶν ὅλοι οἱ λόγοι τοῦ Αὐτοκράτορος Γουλιέλμου Β'. δὲν τείνουσι πρὸς παρόμοιον «σκοπόν, πρὸς ἐξέγερσιν τῆς ἰδέας τῆς Πατρίδος ; Αἱ προσπάθειαι αὗται καταδει-«κνύουσιν ἔτι αναξιωτέραν καὶ ἀτυχεστέραν τὴν ἀνάγκην τῆς παραλύσεως, ἣν ἀνέ-«λαβον παρ' ἡμῖν οἱ *ἐκπεφυλισμένοι*» ἐξ ὅλων τῶν χωρῶν, καὶ ἐπιδιώκουσιν αὐτὴν διὰ «κυβερνήσεως ἐνασμενιζομένης νὰ καταστρέψῃ πάσας τὰς ἐθνικὰς ἡμῶν παραδόσεις.»

Αἱ **«Εἰδήσεις τῆς Πετρουπόλεως»** τῆς 9 Νοεμβρίου γράφουσιν ὡς ἑξῆς :

«Ὁ Καθηγητὴς τοῦ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίου κ. Καζάζης, πρύτανις αὐτοῦ καὶ «Πρόεδρος τοῦ πατριωτικοῦ σωματείου «Ἑλληνισμὸς» ἐξεφώνησεν ἐν τῷ Πανεπι-«στημίῳ λόγον, λαβὼν ὡς θέμα τὴν ὑπεράσπισιν τῶν μεγαλοελληνικῶν ἰδεῶν, αἵ-«τινες κατὰ τὸν τελευταῖον χρόνον χάνουσι τὴν σημασίαν αὐτῶν. Ὁ λόγος τοῦ νέου «Πρυτάνεως κ. Καζάζη ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν παντὸς τοῦ ἀθηναϊκοῦ καὶ ἑλ-«ληνικοῦ κόσμου.

« Ἐν τῷ λόγῳ του ἐτόνισεν, ὅτι τὸ Πανεπιστήμιον παρίσταται ὡς κέντρον τῶν

Digitized by Google

«ἑλληνικῶν ἰδεῶν, σύγχρονος Ἀκρόπολις, ὅτι δὲ διὰ τοῦ Πανεπιστημίου δέον νὰ «ἐπέλθῃ ἡ συνένωσις τῆς ἑλληνικῆς ἐθνότητος. Ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ὀφείλει νὰ «ἀναπτύσσηται ἡ σημαία τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, ἀνεφώνησεν ὁ Καθηγητής. Εἶτα «προβαίνων, εἶπε πρὸς τοὺς ἀκροατάς του, ὅτι ὀφείλουσι ν' ἀναμιμνήσκων-«ται, ὅτι τὸ αἷμα τῶν ἐνδόξων προγόνων ῥέει εἰς τὰς φλέβας αὐτῶν καὶ ὅτι ὀφεί-«λουσι ν' ἀποδεχθῶσι τὸ ἐθνικὸν πρόγραμμα καὶ νὰ πραγματώσωσιν αὐτὸ λόγῳ τε «καὶ ἔργῳ. Κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην ἐποχὴν ἀνεφώνησεν ὁ κ. Καθηγητὴς ἔχετε «καθῆκον νὰ ἐκτείνετε τὸν πατριωτισμόν σας μέχρι τῶν ὁρίων τοῦ φανατισμοῦ καὶ «τῆς ἐκδικήσεως,παρακολουθεῖτε μετὰ λυσσώδους μίσους τοὺς ἐχθροὺς σας καὶ κατα-«διώκετε αὐτοὺς μέχρι θανάτου.»

«Οἱ φοιτηταὶ ἐκάλυψαν τὸν λόγον τοῦ κ. Καθηγητοῦ διὰ κεραυνωδῶν χειροκρο-«τημάτων καὶ νῦν ἀναμένουσιν, ὅπως ἀναλάβωσι συμμετοχὴν θερμοτέραν ἢ πρὶν εἰς «τὰ ἐθνικὰ πράγματα».

Τὰ αὐτὰ περίπου ἀναφέρουσι καὶ ἄλλαι ἔγκριτοι εὐρωπαϊκαὶ ἐφημερίδες, ἡ «**Βελγικὴ Ἀνεξαρτησία**», ἡ «**Πρωΐα**» τῶν Παρισίων, ὁ «**Ταχυδρόμος τοῦ Τύπου**» τῆς Τουλῶνος, κλ.

Κατ' αἴτησιν τῶν φοιτητῶν τοῦ Πανεπιστημίου ὁ λόγος ἐκδίδεται, ἀποφάσει τῆς Πανεπιστημιακῆς Συγκλήτου, εἰς πολλὰς χιλιάδας ἀντιτύπων, ὅπως διανεμόμενος δωρεὰν καθ' ἅπαντα τὸν Ἑλληνισμόν, καταστήσῃ αὐτῷ γνωστὸν τὸ πανεπιστημιακὸν ἐθνικὸν κήρυγμα τοῦ νέου Πρυτάνεως.

ΕΠΙΒΛΑΒΕΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ

Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν προέβη κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος (1901) εἰς τὴν μετάφρασιν καὶ ἔκδοσιν στρατιωτικοῦ βιβλίου ὑπὸ τὸν τίτλον ; «**Ἑλλὰς Μακεδονία καὶ Νότιος Ἀλβανία, ἤτοι ἡ Μεσημβρινὴ Ἑλληνικὴ Χερσόνησος** *περιγραφομένη ὑπὸ στρατιωτικήν, γεωγραφικήν, στατιστικὴν καὶ πολεμικοϊστορικὴν ἔποψιν ὑπὸ* **Ἀντωνίου Τούμα Φὸν Βαλδκάμπφ ἐφέδρου Ἀντιστρατήγου τοῦ αὐστριακοῦ Στρατοῦ κλ.** καὶ δι' ἐγκυκλίου αὐτοῦ συνέστησεν αὐτὸ πρὸς τὸ σῶμα τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία, εἰς γνῶσιν τῆς ὁποίας περιῆλθεν ἐσχάτως τὸ ἐν λόγῳ βιβλίον, θεωρήσασα αὐτὸ ὡς ἐπιβλαβές, λόγῳ τῶν ἐν αὐτῷ ἐμπεριεχομένων πληροφοριῶν κατὰ τῶν δικαιωμάτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἠπείρῳ, ἀπηύ-

Digitized by Google

θυνε πρὸς τὸ ἐκδόσαν αὐτὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν τὸ ἑπόμενον ἔγγραφον, δι' οὗ, ἐκθέτουσα ἐν συνόψει τὸ ἐπιλήψιμον τοῦ βιβλίου τούτου, παρακαλεῖ τὸ εἰρημένον Ὑπουργεῖον ὅπως προβῇ εἰς τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ.

«*Ἐν Ἀθήναις, τῇ 18 Δεκεμβρίου 1902*.

« Ἀριθ. $\frac{\text{Πρωτ.}}{\text{Διεκπ.}}$ 258

«ΕΤΑΙΡΕΙΑ Ο «ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ»

«ΠΡΟΣ

«Τὸν Κύριον Ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν

«Κύριε Ὑπουργὲ Ἐνταῦθα

«Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ φέρω εἰς γνῶσιν ὑμῶν, ὅτι τυχαίως περιῆλθεν εἰς χεῖρας μου βιβλίον τι ὑπὸ τῆς Ἐπιτελικῆς ὑπηρεσίας τοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν, ἐκδοθὲν τῷ 1901, φέρον τὸν τίτλον: **Μακεδονία καὶ Νότιος Ἀλβανία**», ἔργον τοῦ ἐφέδρου ἀξιωματικοῦ τοῦ αὐστριακοῦ Στρατοῦ, ἀντιστρατήγου Φὸν Βαλδκάπφ, κατὰ μετάφρασιν τοῦ ἰλάρχου τοῦ ἡμετέρου Στρατοῦ κ. Εὐγ. Ρ. Ραγκαβῆ, τοῦ ὁποίου βιβλίου τὸ περιεχόμενον οὐδὲν ἄλλο σκοπεῖ ἢ τὴν ἐμφύσησιν ἰδεῶν εἰς τὸν ἡμέτερον στρατόν, οὐχὶ μόνον ἀνωφελῶν, ἀλλὰ καὶ ἀνθελληνικῶν, ἰδεῶν, ἃς οἱ ὀπαδοὶ των βουλγαρικῶν δολοφονικῶν Κομητάτων τῆς Σοφίας διαδίδουσι πρὸς ζημίαν τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ ἑλληνικῶν δικαίων καὶ ἡ ἐν Ἠπείρῳ ἰταλικὴ προπαγάνδα, ἥτις μετωνόμασε τὴν ἑλληνικωτάτην ταύτην χώραν Ἀλβανίαν.

«Ἵνα εἰσαγάγω ὑμᾶς, Κύριε Ὑπουργέ, εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ ἐν λόγῳ ἀνθελληνικωτάτου βιβλίου, ὅ περ ἡ ἐπίσημος ὑπηρεσία τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους ἐξέδωκε, υἱοθετήσασα τὰς ἐπιζημιωτάτας διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν ἰδέας αὐτοῦ, παραθέτω ὧδε ὀλίγας μόνον χάριν συντομίας περικοπάς:

1ον «Ὁ ἐν τῷ ἐξωφύλλῳ τίτλος τοῦ βιβλίου: «**Ἑλλάς, Μακεδονία καὶ Νότιος Ἀλβανία**».

«Νότιον Ἀλβανίαν», ἐννοεῖ ἐνταῦθα ὁ συγγραφεύς, τὴν Ἤπειρον!

2ον «Ἐν σελ. 6 καὶ 7:

«Ἀλλ' ὁ καθαρισμὸς τοῦ πρὸς μελέτην *ἐδάφους μέχρι τῆς 41ης μοίρας πρὸς »βορρᾶν οὐδαμῶς προϋποθέτει, ὅτι ἀναγνωρίζω τοῖς Ἕλλησι τὸ δικαίωμα νὰ ἐπε»κτείνωσι μέχρι τῆς πρὸς βορρᾶν γραμμῆς ταύτης τὰς ἐδαφικὰς αὐτῶν ἀξιώσεις.* »Διότι βεβαίως εἶνε ἐπαρκῶς γνωστόν, ὅτι π. χ. ἐν Μακεδονίᾳ, ἐκτὸς τῶν Ἑλ»λήνων, οἰκοῦσι καὶ Ὀθωμανοί, Βούλγαροι, Σέρβοι, Ῥωμοῦνοι, *οἱ καλούμενοι Κου-*

Digitized by Google

»τσόβλαχοι, ὡς καὶ ἕτεραι μικρότεραι φυλαὶ ἐν ποικίλῃ ἀναμίξει, ἐκτὸς δὲ τούτου »δὲν πρέπει νὰ παροραθῇ, ὅτι ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ καὶ τὰ ἐμπορικὰ συμφέροντα τῆς »αὐστρουγγρικῆς μοναρχίας εἰσὶ μέγιστα.»

«Δηλαδὴ ἀρνεῖται εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν μέχρι τῆς 41ης μοίρας ἐπικράτησιν, διὰ τῆς ὁποίας 41ης μοίρας μένουσιν ἐκτὸς τῆς ζώνης τῶν ἐν Μακεδονίᾳ δικαίων αὐτῶν, τὸ Μοναστήριον, ἡ Στρούμνιτσα, ἡ Δοϊράνη, αἱ Σέρραι, ἡ Δράμα, ἡ Ξάνθη, οἱ Φίλιπποι καὶ ὁ λιμὴν τοῦ Πόρτου Λάγου, παρὰ τ' Ἄβδηρα! Οἱ δὲ Κουτσόβλαχοι Μακεδόνες, ἡ ἑλληνικωτάτη αὕτη φυλή, ὀνομάζονται κυρίως Ρωμοῦνοι ὑπὸ τοῦ αὐστριακοῦ συγγραφέως!

3ον «Ἐν σελ. 142.

«Ἐν τῇ Νοτίῳ Μακεδονίᾳ (οἱ Βούλγαροι) οἰκοῦσι πρὸς ἀνατολὰς τῆς λίμνης »Ὄχριδος .... Πρὸς νότον τῆς γραμμῆς ταύτης ἀπαντῶσι μόνον ἐν μειοψηφίᾳ ἐν »ταῖς ὑφ' Ἑλλήνων καὶ Ζινζάρων οἰκουμέναις πόλεσι «*Καστορίᾳ, Σιατίστῃ, Κο-* «*ζάνῃ. ὡς καὶ ἐν τοῖς περιχώροις τῆς Θεσσαλονίκης.*»

«Μᾶς διδάσκει ὅτι ἐν Καστορίᾳ, Σιατίστῃ καὶ Κοζάνῃ, ὡς καὶ ἐν τοῖς περιχώροις τῆς Θεσσαλονίκης οἰκοῦσιν ἐν μειοψηφίᾳ Βούλγαροι καὶ Κουτσόβλαχοι, ἐνῷ οὐδὲ ψυχὴ ὑπάρχει ἐν ταῖς μνημονευομέναις πόλεσι καὶ περιχώροις Βουλγάρου καὶ Κουτσοβλάχου.

4ον «Ἐν σελ. 192.

«*Οἱ Βούλγαροι ἀποτελοῦσιν* ἐν τῇ Ἡγεμονίᾳ τῆς Βουλγαρίας, ἐν τῇ Ἀνατολικῇ «Ρωμυλίᾳ *καὶ ἀναντιρρήτως καὶ ἐν Μακεδονίᾳ τὴν πλειοψηφίαν τοῦ πληθυσμοῦ.*»

«Μᾶς διδάσκει, ὅτι οἱ Βούλγαροι ἀποτελοῦσιν *ἀναντιρρήτως* τὴν πλειοψηφίαν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Μακεδονίας. Δηλαδὴ ὅτι ὑπερτεροῦσιν ἅπαντας τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ οἰκοῦντας Ἕλληνας, Μωαμεθανούς, Κουτσοβλάχους, Σέρβους, Ἀλβανοὺς καὶ συλλήβδην!

5ον «Ἐν σελ. 193.

«Ἐκ στατιστικῆς δημοσιευθείσης ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας ἐν Κωνσταν»τινουπόλει, περὶ τῶν ὑπ' αὐτὴν βουλγαρικῶν ἐν Μακεδονίᾳ Σχολείων, πληροφο»ρούμεθα, ὅτι κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1885—1886 ἐν τοῖς βιλαγετίοις Θεσσαλονί»κης, Μοναστηρίου (Βιτωλίων) καὶ Κοσσυφοπεδίου, ὑπῆρχον ἐν ὅλῳ 304 βουλγα»ρικὰ σχολεῖα ἀρρένων καὶ 30 θηλέων, ἐν οἷς ἐδίδασκον 508 διδάσκαλοι καὶ 52 »διδασκάλισαι. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν ἀνήρχετο εἰς 16590 ἄρρενας καὶ 2098 »κοράσια, ἤτοι ἐν ὅλῳ εἰς 18688 μαθητάς».

«Λαμβάνει ὡς βάσιν τῶν μελετῶν του τὰς βουλγαρικὰς στατιστικάς, ὧν εἶνε γνωστοτάτη ἡ ψευδολογία.

6ον «Ἐν σελ, 194.

«*Ἐν Μακεδονίᾳ οἱ Σέρβοι οἰκοῦσιν ἐν μέρει ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Μακεδονίας καὶ* »*ἐν μέρει ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Βαρδάρ .... ἐπίσης σποραδικῶς μέχρις* ἐγγὺς τῆς «*Θεσσαλονίκης .....*»

Digitized by Google

«Σέρβοι ἐγγὺς τῆς Θεσσαλονίκης !

«Τὸ Πανεπιστήμιον (τῶν Ἀθηνῶν), λειτουργοῦν κατὰ τὸ σύστημα τοῦ **Μονάχου**, » συνίσταται ἐκ 4 σχολῶν καὶ διδάσκουσιν ἐν αὐτῷ 60 Καθηγηταὶ καὶ 19 ὑφηγη»ταί. Ὁ ἀριθμὸς *τῶν φοιτητῶν ἀνέρχεται κατὰ μέσον ὅρον εἰς 1350* ....

« Ἐνῷ οἱ φοιτηταὶ τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου ἀνέρχονται εἰς 2800 κατὰ μέσον ὅρον !

7ον « Ἐν σελ. 220.

« *Ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ Ἠπείρῳ δέον πρῶτον ν' ἀναφέρωμεν τὴν πρωτεύουσαν τοῦ »βιλαγετίου Ἰωάννινα. Ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως (ταύτης) ἀποτελεῖται ἐξ ὀρθοδό»ξων* **ἑλληναλβανῶν**, βλάχων, μωαμεθανῶν, Ἰουδαίων καὶ μικροῦ ἀριθμοῦ »**καθολικῶν Ἀλβανῶν. Οἱ Ἀλβανοὶ τῆς ἑλληνικῆς** *ὀρθοδόξου θρη»σκείας* **ἀποτελοῦσι τὴν πλειοψηφίαν τοῦ πληθυσμοῦ.»**

«Ἐνταῦθα ἡ ψευδολογία τοῦ συγγραφέως καὶ ἡ ἄγνοια τῆς Διευθύνσεως τῆς ἐπιτελικῆς ὑπηρεσίας ὑπερβαίνουσι πᾶν ὅριον. Τὰ Ἰωάννινα, ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἠπείρου, ὀνομάζεται καὶ πρωτεύουσα τῆς Ἀλβανίας, οἱ κάτοικοι αὐτῆς *ἑλληναλβανοί, βλάχοι, μωαμεθανοὶ* (= Τοῦρκοι) *Ἰουδαῖοι* καὶ *καθολικοὶ Ἀλβανοί*, οὐδόλως δὲ Ἕλληνες οἱ δὲ Ἀλβανοὶ φέρονται ὡς ἀποτελοῦντες τὴν πλειοψηφίαν τοῦ πληθυσμοῦ ἐφ' ὅλης τῆς ὅλης χώρας !!! ἐνῷ τὰ Ἰωάννινα, πρωτεύουσα χώρας παραχωρηθείσης τῇ Ἑλλάδι διὰ τοῦ ΙΓ'. πρωτοκόλλου τῆς βερολινείου Συνθήκης, κατοικοῦνται ὑπὸ γνησιωτάτων Ἑλλήνων ὀρθοδόξων καὶ ἑλληνογλώσσων μὴ ἐξαιρουμένων οὐδ' αὐτῶν τῶν μωαμεθανῶν, οἵτινες, ἀγνοοῦντες πᾶσαν ἄλλην γλῶσσαν, ποιοῦνται χρῆσιν μόνον τῆς ἑλληνικῆς καὶ κατ' οἶκον, καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ, καὶ ἐν τοῖς δικαστηρίοις, καὶ ἐν αὐτοῖς ἔτι τοῖς τζαμίοις αὐτῶν ! Ὁ δ' Ἑλληνισμὸς ἐπικρατεῖ καθ' ἅπασαν τὴν χώραν ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον, καὶ ἐκ τῶν 355 περίπου χιλιάδων ψυχῶν, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται ἡ Ἤπειρος, ἤτοι ἡ ἀπὸ Ἀῴου μέχρις Ἀράχθου χώρα, μόνον 107 $^1/_2$ χιλιάδες εἰσὶν Ἀλβανοί, Μωαμεθανοί τε καὶ Χριστιανοὶ τοιοῦτοι, τῶν λοιπῶν ἁπάντων ὄντων Ἑλλήνων, ἑλληνογλώσσων καὶ ὀρθοδόξων χριστιανῶν, μηδὲ μιᾶς ψυχῆς ὑπαρχούσης ἀλβανικῆς τοῦ καθολικοῦ δόγματος.

»Φρονοῦμεν, Κύριε Ὑπουργέ, ὅτι τοιοῦτον βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἐν μὲν τῇ Μακεδονίᾳ ἀκολουθεῖ τὰ ὅρια τῆς Συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἐν Ἠπείρῳ δὲ τὸ πρόγραμμα τῆς ἰταλικῆς Προπαγάνδας, εἶνε ἐπιβλαβέστατον εἰς τὸ ἐθνικὸν τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ φρόνημα, εἰς ὑμᾶς δὲν ἐναπόκειται νὰ ἐξεύρητε τὸν κατάλληλον πρὸς ἐξαφάνισιν αὐτοῦ τρόπον.

«Δέξασθε, παρακαλοῦμεν, Κύριε Ὑπουργέ, τὴν ἔκφρασιν τῆς πρὸς ὑμᾶς ἐξαιρέτου ἡμῶν ὑπολήψεως.

«Ὁ Πρόεδρος
(Ὑπογρ.) «**Ν. Καζάζης**»

«Ὁ γεν. Γραμματεὺς
(Ὑπογρ.) « **Ἀν. Ν. Στούπης.**»

Σ. Τ. Ε. Ὁ Κος Ὑπουργός, ἀναγνωρίσας τὸ ὀρθὸν τῶν διὰ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης καταγγελομένων, διέταξε τὰ δέοντα.

Digitized by Google

ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΟΥ ΡΙΤΣΙΩΤΤΗ ΓΑΡΙΒΑΛΔΗ

ΠΡΟΣ

ΤΗΝ ΕΤΑΙΡΕΙΑΝ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Πρὸς τὸν Ἀξιότιμον Κύριον Ν. Καζάζην, Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Παρακαλῶ, Κύριε Πρόεδρε, ἡμᾶς, τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον καὶ τὸ σωματεῖον τοῦ Ἑλληνισμοῦ νὰ δεχθῆτε τὰς θερμοτέρας μου εὐχαριστίας ἐπὶ τῇ πρὸς ἐμὲ ἐπιδειχθείσῃ καλοκαγαθίᾳ σας, διὰ τῆς ὑπὸ χρονολογίαν 31 Ὀκτωβρίου ἐ. ἔ. ἐπιστολῆς σας, ἣν χθὲς μόλις ἔλαβον.

Ἡμεῖς, ἐθελονταὶ τοῦ Ἐρυθροῦ Χιτῶνος, διατηροῦμεν πάντοτε θερμὴν καὶ εἰλικρινῆ φιλίαν πρὸς τὴν μεγάλην ὑμῶν Πατρίδα, ἔχοντες πίστιν ἀκλόνητον ἐπὶ τὴν πραγμάτωσιν τῶν πόθων αὐτῆς.

Τὸ ταπεινὸν ἡμῶν ἔργον ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ θ' ἀποπερατωθῇ μόνον, ὅταν θὰ σᾶς βοηθήσωμεν ν' ἀναστηλώσητε τὴν κυανόλευκον σημαίαν ἐπὶ τοῦ τρούλλου τῆς Ἁγίας Σοφίας, οὐχὶ ὡς ἐπίδειξιν καταπιέσεως, ἀλλ' ὡς σημεῖον ἐλευθερίας καὶ δικαιοσύνης διὰ πάντα τὰ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς ἑλληνικῆς μορφώσεως Κράτη τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου.

Τὸ ὄνειρον τοῦτο θὰ εἶχεν ἀρνητικὸν καὶ ἀνεπανόρθωτον τέλος τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἡ Μακεδονία ἤθελε καταληφθῇ ὑπὸ ἄλλων Δυνάμεων, ὑπὸ οἱανδήποτε πρόφασιν, ἄνευ ἐπισήμου συμμετοχῆς τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ Ἑλλὰς ἔσχε τὸ 1897 σκληρότατον μάθημα, ἐμπιστευθεῖσα τυφλῶς εἰς τὸ ἔργον μιᾶς Διπλωματίας, πάντοτε ἐναντίας εἰς τοὺς ἐθνικοὺς πόθους.

Ἄς ἐγερθῇ ἡ Ἑλλὰς σήμερον ὡς εἷς ἄνθρωπος, ἵνα κηρύξῃ, ὅτι ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἑξῆς δὲν θέλει ἐπιτρέψῃ ἄλλας καταλήψεις εἰς τὰ Κράτη τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, ὑπὸ οἱανδήποτε πρόφασιν, ἐκεῖνο ὅπερ ἑτοιμάζεται σήμερον διὰ τῶν βουλγαρικῶν ταραχῶν, ἐὰν πρῶτον δὲν ἐξασφαλισθῇ τὸ μέλλον τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ, διὰ κηρύξεως, ἐὰν θέλῃ νὰ διατηρηθῇ ἡ φαινομενικὴ ἀκεραιότης τῆς ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ὅτι ἅπασαι αἱ ὑπόδουλοι ἑλληνικαὶ χῶραί εἰσιν ἀπὸ τοῦδε ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους.

Ἀλλὰ μόνον διὰ δραστηρίων καὶ μεγάλων ἐνεργειῶν δύνασθε νὰ ἐπιτύχητε τοῦτο.

Ἡ ὕπαρξις τῆς ὑμετέρας Πατρίδος δὲν εἶνε ἀναγκαία εἰς τοὺς πολιτικοὺς

Digitized by Google

σκοποὺς τῶν Δυνάμεων, ἐνῷ ἡ ὕπαρξις αὐτῆς καὶ αἱ δίκαιαι αὐτῆς ἀντεκδικήσεις χρησιμεύουσιν ὡς ἐμπόδιον πολλῶν ἀπληστιῶν. Ὅθεν κινηθῆτε, ἐνόσῳ ἔχετε ἀκόμη καιρόν.

Διαβεβαιώσατε τὴν ἑλληνικὴν νεότητα, ὅτι ἡμεῖς διατηροῦμεν πάντοτε μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαβείας τοὺς ἐρυθροὺς χιτῶνας, οὓς ἐνεπιστεύθησαν ἡμῖν αἱ μητέρες καὶ αἱ ἀδελφαὶ ὑμῶν, καὶ ὅτι ἐνδεδυμένοι αὐτοὺς ἐπὶ οἱουδήποτε πεδίου, ἔνθα τελεῖται ἀγὼν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, θὰ εὑρίσκωνται πάντοτε οἱ ἐθελονταὶ τοῦ Δομοκοῦ.

Δέξασθε τὴν διαβεβαίωσιν τῆς εἰλικρινοῦς φιλίας μου καὶ θεωρεῖτέ με πάντοτε πιστότατον φίλον σας.

Ἐκ τῆς ἐπαύλεως Ριοφρέδδου τῆς Ἰταλίας 20 Νοεμβρίου 1902

(ὑπογρ.) **Ριτσιώττης Γαριβάλδης**

Ο Κ. ΨΥΧΑΡΗΣ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΘΟΛΙΚΩΝ ΜΟΝΑΧΙΚΩΝ ΤΑΓΜΑΤΩΝ

Ὁ ἐν Παρισίοις ἔγκριτος λόγιος ὁμογενὴς κ. Ι. Ψυχάρης, Καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς Γλώσσης ἐν τῷ Ἰνστιτούτῳ τῶν Ἀνωτάτων Σπουδῶν, δρῶν πάντοτε ἐπ' ἀγαθῷ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων ἐν τῇ παγκοσμίῳ πρωτευούσῃ, λαβὼν ἐσχάτως ἀφορμὴν ἐκ τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ ἐν Σάμῳ προξένου τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, ἐνεργήσαντος παρὰ τῷ Ἡγεμόνι τῆς νήσου ταύτης, ἵνα παυθῇ ἡ αὐτόθι ἐφημερὶς «**Φῶς**» ὡς γράψασα ἄρθρον ἐναντίον τῶν μοναχικῶν καθολικῶν ταγμάτων, ἐκδιωχθέντων ὡς γνωστὸν ὑπὸ τῆς γαλλικῆς Κυβερνήσεως καὶ μελλόντων νὰ κατακλύσωσι τὴν ὀρθόδοξον Ἀνατολήν, κατεχώρισε πρό τινος χρόνου σοβαρώτατον ἄρθρον εἰς τὴν μεγάλην παρισινὴν ἐφημερίδα «**Αὐγὴν**» (**Aurore**), ὑπὸ τὸν τίτλον «**Ἐξαγωγικὸν Ἐμπόρευμα**», ἐν τῷ ὁποίῳ μετὰ τῆς συνήθους αὐτῷ δυνάμεως λόγου ἐπιτίθεται κατὰ τῶν ταγμάτων τούτων, καταλήγων εἰς τὸ λογικώτατον συμπέρασμα, ὅτι τάγματα τοιαῦτα, τὰ ὁποῖα αὐτὴ αὕτη ἡ πατρὶς αὐτῶν Γαλλία ἐξεδίωξε, ὀφείλει ἡ Ἑλλάς, ἥ τε ἐλευθέρα καὶ ἀλύτρωτος, νὰ ἐκδιώξῃ ἐκ τοῦ ἐδάφους της ὡς λυσσαλέους κύνας, καθόσον οὐδαμοῦ ἡ ἐγκατάστασις αὐτῶν τυγχάνει ἐπωφελής, τελευτῶν δὲ προκαλεῖ τὴν προσοχὴν τῆς γαλλικῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ ἐν Σάμῳ Προξένου αὐτῆς, ἧς ἡ μόνη ἐπαινετὴ πρᾶξις ἤθελεν εἶσθαι ἡ παῦσις αὐτοῦ, ὡς ἀντιστρατευομένου κατ' ἐπισήμου πράξεως τῆς προϊσταμένης αὐτοῦ Ἀρχῆς.

Τὸ ἐν λόγῳ ἄρθρον προὐξένησε βαθυτάτην ἐντύπωσιν ἐν Παρισίοις, ἀναδημοσιευθὲν καὶ ὑπὸ ἄλλων παρισινῶν ὀργάνων. Δὲν εἶνε δὲ ἡ πρώτη φορά, καθ' ἣν ὁ κ. Ψυχάρης ἐπιλαμβάνεται, ἐν τῷ γαλλικῷ τύπῳ ἐθνικῶν ζητημάτων, ἐπισύρων τὴν προσοχὴν τῆς γαλλικῆς κοινωνίας. Ἐλπίζομεν ὅτι ὁ κ. Ψυχάρης δὲν θέλει λείψει νὰ ὑπερασπίζῃ τὰ ἐθνικὰ ἡμῶν δίκαια εἰς πᾶσαν παρουσιαζομένην αὐτῷ εὐκαιρίαν.

X.

Digitized by Google

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑΙ ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ

ΔΙΑΛΕΞΙΣ ΤΡΙΤΗ

Ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Ἑταιρείας

κ. Ν. ΚΑΖΑΖΗ

Κύριοι. Ὅπως ὑπάρχει θρησκευτικὴ πίστις ἐν τῇ ψυχῇ παντὸς ἀνθρώπου, μὴ διεφθαρμένου ἢ μὴ ἐκπεφυλισμένου, οὕτω πρέπει νὰ ὑπάρχῃ καὶ ἐθνικὴ πίστις. Πίστις σημαίνει ἰδέαν, ὑπὲρ τῆς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἔχῃ ἐνθουσιασμόν, ἀφοσίωσιν, ζῆλον μέχρι φανατισμοῦ. Ὁ φανατισμὸς ἐμπνέει εἰς τὸν ἄνθρωπον πεποίθησιν τοιαύτην, ὥστε νὰ καταφρονῇ πάντα κίνδυνον καὶ πᾶσαν ἐχθρικὴν ἐναντιότητα. Ἡ πίστις αὕτη δημιουργεῖ τοὺς μεγάλους χαρακτῆρας καὶ τοὺς μεγάλους ἥρωας, τοὺς μάρτυρας τῆς θρησκευτικῆς ἰδέας, διότι ἡ πίστις εἶνε μηδὲν ἄνευ τῶν ἔργων. Τὰ μεγάλα θρησκευτικὰ συστήματα τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ ἰδίᾳ τὸ χριστιανικόν, τὸ τελειότατον πάντων, ἐθεμελιώθησαν καὶ ἐνισχύθησαν διὰ τῆς πίστεως.

Αὕτη ἐνέπνευσε τοὺς μάρτυρας τοῦ Χριστιανισμοῦ, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐδίστασαν πρὸ τοῦ θανάτου καὶ εἰς τοὺς ὁποίους κατ' ἐξοχὴν ὀφείλεται ὁ θρίαμβος τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Ἐν ἡμέραις μεγάλων ἀγώνων καὶ κινδύνων ὁ ἄνθρωπος οὐδὲν δύναται νὰ πράξῃ, ἐὰν δὲν εἶνε ὡπλισμένος διὰ τῆς πίστεως. Τῆς πίστεως ταύτης γέννημα εἶνε ὁ φανατισμὸς καὶ τὸ μῖσος πρὸς πᾶν ὅ τι εἶνε ἀλλότριον. Τὸ τοιοῦτο μῖσος θὰ καταστήσῃ τὸν ἄνθρωπον ἔτι ἰσχυρότερον καὶ δὲν διστάζω νὰ ἰσχυρισθῶ, ὅτι ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν ταύτην τοῦ μίσους πρὸς τ' ἀλλότρια ἐδημιουργήθη ἡ θρησκευτικὴ πεποίθησις τῶν λαῶν, παλαιῶν τε καὶ νεωτέρων.

Ὅτι συμβαίνει ἐν τῷ θρησκευτικῷ βίῳ τῶν λαῶν, τοῦτο κατ' ἀνάγκην δέον νὰ συμβαίνῃ καὶ ἐν τῷ ἐθνικῷ. Ἡ ἐθνικὴ πίστις εἶνε ἡ ἐνσάρκωσις τῆς φιλοπατρίας. Δι' αὐτῆς οἱ λαοὶ καθίστανται ἰσχυρότεροι ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, διότι ἔχουσι πεποίθησιν εἰς τὴν φυλετικὴν αὐτῶν ὑπεροχήν, ὅσον δὲ καὶ ἂν εἶνε μικροὶ καὶ ἀσθενεῖς, διὰ τῆς πεποιθήσεως ταύτης τῆς ἐθνικῆς δημιουργοῦσι πολλάκις περὶ αὐτοὺς ἰσχὺν ἀκατάβλητον. Διότι δὲν εἶνε μόνον ὁ ἀριθμός, ὅστις δίδει σημασίαν εἴς τινα

Digitized by Google

λαόν· πρωτίστως ἐμπνέει αὐτὸν καὶ φρονηματίζει ἡ ἐθνική του ἰδέα, ὑπὲρ ἧς δὲν διστάζει νὰ κινδυνεύσῃ, νὰ μαρτυρήσῃ, νὰ θυσιασθῇ. Ὅσον μισεῖ λαός τι; πᾶν ὅ τι ξένον καὶ ἀλλογενές, τοσοῦτο περισσότερον ἀγαπᾷ ἑαυτόν, καὶ ἐπὶ τοῦ ἄκμωνος τῆς ἀγάπης ταύτης σφυρηλατεῖται ἡ ἐθνικὴ αὐτοῦ μεγαλειότης. Λαός, μὴ μισῶν, ἄρα μὴ ἀγαπῶν ἑαυτόν, εἶνε λαὸς ἐκπεφυλισμένος, ἕτοιμος νὰ παραδοθῇ εἰς τὸν πρῶτον ἐπίβουλον τῆς τιμῆς αὐτοῦ καὶ τῆς ἀξιοπρεπείας. Τὸ ἐθνικὸν τοῦτο μῖσος ἐχαρακτήριζε κατ' ἐξοχὴν τοὺς ἡμετέρους προγόνους, οἵτινες ἐν τῇ ἀγάπῃ τῆς πατρίδος των περιεφρόνουν καὶ ἀπεστρέφοντο πᾶσαν ξενικὴν ἰδέαν. Οἱ Σπαρτιᾶται, οἵτινες ὑπῆρξαν τὰ πρότυπα τῆς ἑλληνικῆς φιλοπατρίας καὶ ἀνδρείας, ὑπῆρξαν τοιοῦτοι, διότι περιεφρόνουν πᾶν ὅ τι ξενικόν, ἀκόμη καὶ ἂν ἦτο ἑλληνικόν.

Δὲν διστάζω κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην νὰ κηρύξω ἀπὸ τῆς θέσεως, ἐν ᾗ εὑρίσκομαι, τὸ ἐθνικὸν τοῦτο μῖσος, ὡς τὴν μόνην δύναμιν τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ζωῆς καὶ παλιγγενεσίας. Ἐκ τοῦ μίσους τούτου θ' ἀνατείλῃ ἡ ἀρετὴ τῶν νέων Ἑλλήνων, ὅπως ἐξεδηλώθη ἡ ἀρετὴ τῶν ἡρώων τοῦ **1821**. Ἴσως τοῦτο ἀντιφάσκει πρὸς τὰ δόγματα τῆς ἱερᾶς ἡμῶν θρησκείας καὶ δύνανται οἱ ἄκροι ζηλωταὶ αὐτῆς νὰ μὲ καταδικάσωσιν. Ἀλλ' ὀφείλω νὰ σᾶς παρατηρήσω, ὅτι τοιοῦτον μῖσος εἶνε ἐκδήλωσις τῆς ἀμύνης εἰς τὸ σημεῖον, ἐν ᾧ εὑρισκόμεθα, ἐπιβουλευόμενοι καὶ καταδιωκόμενοι ἀπὸ ἐχθρούς, πρὸς οὓς ὑπήρξαμεν ἀπὸ αἰώνων εὐεργετικοὶ καὶ σωτῆρες. Οὐδὲν θρήσκευμα, οὐδεὶς ἠθικὸς νόμος ἀπαγορεύει εἰς οἱονδήποτε ἄνθρωπον ν' ἀμυνθῇ, καθ' ἣν στιγμὴν ἐπίβουλος δύναμις προσβάλλει αὐτόν, ἀπειλοῦσα νὰ τὸν ἐξοντώσῃ. Οὕτω πρέπει νὰ ἐξηγήσητε τὸ μῖσος, ὅ περ σᾶς κηρύττω ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἐνστερνισθῆτε, μὲ τὴν πεποίθησιν, ὅτι θέλετε καταστῇ πραγματικῶς ἄξιοι τῶν προσδοκιῶν τῆς πατρίδος.

Δυστυχῶς ἐξέλιπε παρ' ἡμῖν κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον καιρὸν ἡ ἐθνικὴ πίστις, ἄρα καὶ τὸ παρεπόμενον μῖσος, καὶ πλέομεν ἅπαντες ἐν πελάγει κοσμοπολιτισμοῦ, ἢ διὰ νὰ ὁμιλήσω κυριολεκτικώτερον, ἀπετελματώθημεν ἐντὸς τοῦ τενάγους τῆς ἐθνικῆς ἀδιαφορίας καὶ ἀπιστίας. Ἐπαγγελόμεθα τὸν Ἄγγλον, τὸν **Γάλλον**, τὸν Γερμανόν, τὸν Σλαῦον, καὶ κατ' ἐλάχιστον τὸν Ἕλληνα. Ὁ κοσμοπολιτισμὸς εἶνε ἡ μεγαλειτέρα συμφορὰ τῶν συγχρόνων Ἑλλήνων. Ξενοκρατούμεθα, περιφρονοῦμεν τὴν θρησκείαν μας, τὴν γλῶσσάν μας, τὰς ἐθνικάς μας παραδόσεις, τὴν ἱστορίαν μας ἐν γένει. Ἐντρεπόμεθα διὰ τὸ Μεσολόγγι ἢ διὰ τὰ Ψαρρά, ἐνῷ θαυμάζομεν ἀσυνειδήτως καὶ μωρῶς τὴν ἱστορίαν τῶν ξένων, καὶ ἂν αὕτη ὑπῆρξεν ἐχθρικὴ πρὸς ἡμᾶς.

Πῶς θὰ ἐξεγερθῶμεν ἐκ τῆς καταστάσεως ταύτης; Ἐπαναλαμβάνω καὶ πάλιν μόνον διὰ τοῦ μίσους. Διὰ τοῦ μίσους τούτου ἐνισχύθησαν κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον αἰῶνα ἔθνη, ταχέως ἐξελθόντα ἀπὸ τοῦ σκότους τῆς ἀφανείας ἢ ἀπὸ τοῦ αἴσχους τῆς ἥττης εἰς περιωπὴν μεγάλων κρατῶν σήμερον.

Κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, ἐν χρόνοις συμφορῶν καὶ δουλείας διὰ τὴν Ἰταλίαν,

Digitized by Google

ὁ ἐθνικὸς αὐτῆς ποιητὴς Γκουεράτσης ἐδίδασκεν εἰς τοὺς λαοὺς τῆς ἰταλικῆς Χερσονήσου τὸ μῖσος κατὰ τῶν Τεντέσκων, ὅπως ἐκάλουν τοὺς Αὐστριακοὺς ἐν Ἰταλίᾳ. «Fuori i barbari». Ἔξω οἱ βάρβαροι! Τοιοῦτον ἦτο τὸ δίδαγμα, ὅ περ ἐλάμβανεν ἕκαστος Ἰταλὸς παρὰ τῶν ἐθνικῶν κατηχητῶν. «Μῖσος κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος»· καὶ διὰ τοῦ μίσους τούτου κατωρθώθη ἡ ἐθνικὴ ἐνίσχυσις τοῦ ἰταλικοῦ λαοῦ, ἡ ἀνάστασις τῆς πατρίδος. Τὸ ὄνομα τοῦ *Τεδέσκου*, ἤτοι τοῦ Γερμανοῦ, εἶχε φθάση εἰς τὸ σημεῖον νὰ ἐξεγείρῃ ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν Ἰταλῶν ὄχι μόνον τὸ μῖσος, ἀλλὰ καὶ τὴν φρίκην.

Τῷ 1807 ὁ Γάλλος κατακτητὴς μετὰ τὴν μάχην τῆς Ἰένης εἶχε ποδοπατήση τὸ γερμανικὸν ἔθνος, καὶ διὰ ν' ἀνακύψῃ τοῦτο ἀπὸ τῆς ἀβύσσου τῆς ἥττης του, ἐχρειάζετο τὸ κατὰ τῶν Γάλλων μῖσος, τὸ ὁποῖον κατώρθωσε νὰ ζωογονήσῃ τὴν ἡττηθεῖσαν Γερμανίαν, πρὸς στιγμὴν θεωρηθεῖσαν ὡς ἐκλιποῦσαν ἐκ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς, νὰ ταπεινώσῃ καὶ ἐκδιώξῃ τὸν Γάλλον κατακτητὴν οὐχὶ μόνον ἐκ τῆς Γερμανίας, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ἰδίου ἐδάφους. Διδάσκαλοι τοῦ Ἐθνικοῦ τῶν Γερμανῶν μίσους ὑπῆρξαν πρὸς τοῖς ἄλλοις ὁ φιλόσοφος Φίχτε καὶ ὁ φίλος τῆς γερμανικῆς νεότητος, ὁ Vaterjian, ὁ ἀναμορφωτὴς τῆς γυμναστικῆς. Ὁ Φατεργιὰν ἐκήρυξε πρὸς τοὺς ὁμοεθνεῖς του : «Μισεῖτε πᾶν ξένον. Μὴ προσλαμβάνετε γαλλίδας παιδαγωγούς! Ὁ προσλαμβάνων τοιαύτας προσλαμβάνει ἐν τῷ οἴκῳ του διδάσκαλον τοῦ «ἑταιρισμοῦ!»

Διὰ τοῦ μίσους τούτου οἱ Γερμανοὶ ἐπάταξαν τὸν Γάλλον κατακτητὴν τῷ 1814, ὡς ἐπίσης κατώρθωσεν ἡ Ἰταλία ἀπὸ τοῦ 1840—1860 τὴν ἐθνικήν της ἀποκατάστασιν.

Ἵνα σᾶς δώσω νὰ ἐννοήσητε μέχρι ποίου σημείου εἶχε φθάσῃ τὸ κατὰ τῶν Γερμανῶν μῖσος ἐν Ἰταλίᾳ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο, σᾶς ἀναφέρω ὅτι Ἰταλίς τις ἐκ τῆς ἀριστοκρατικῆς κοινωνίας ἐν Λιβόρνῳ, συζευχθεῖσα Αὐστριακὸν συνταγματάρχην, παρὰ τὸ ἐπικρατοῦν μῖσος κατὰ τῶν Αὐστριακῶν, ἀπεκηρύχθη ὑφ' ὅλης τῆς τάξεως εἰς ἣν ἀνῆκε, καὶ ἠναγκάσθη αὐτή τε καὶ ὁ σύζυγός της νὰ φύγωσιν ἐξ Ἰταλίας.

Εἰς τὸ ἐθνικὸν μῖσος ὀφείλουσιν οἱ Πολωνοὶ τὴν ὕπαρξίν των καὶ τὴν σωτηρίαν των, οἵτινες θὰ ἐξερρωσσίζοντο, ἀφότου ὑπέκυψαν ὑπὸ τὴν ρωσσικὴν κυριαρχίαν μέχρι σήμερον, ἐὰν δὲν κατείχοντο ὑπὸ τοῦ ἐθνικοῦ φανατισμοῦ· εἰς τοῦτο τὸ μῖσος ὀφείλεται ἡ μέχρι τῆς σήμερον ὕπαρξις τῆς Πολωνίας. Τοιοῦτο μῖσος ἐπικρατεῖ καὶ παρὰ τοῖς Οὔγγροις ἐναντίον τῶν Γερμαναυστριακῶν, καὶ τοι οἱ Οὔγγροι ἀπολαύουσι πλήρους ἀνεξαρτησίας ὑπὸ τὴν αὐστριακὴν μοναρχίαν. Ἐν Βουδαπέστῃ εἶνε ἀδύνατον νὰ κατορθώσῃ τίς νὰ συνδιαλεχθῇ μὲ Οὔγγρους γερμανιστί. Ἀληθὴς Μαγυάρος, ὁσάκις παραστῇ ἀνάγκη νὰ συνδιαλεχθῇ μὲ ξένον, θὰ μεταχειρισθῇ τὴν γαλλικὴν ἀντὶ τῆς γερμανικῆς. Τὸ μῖσος, ὁ φανατισμὸς καὶ ἡ ἀποστροφὴ εἶνε ἀναγκαῖα εἰς τὰ ἔθνη κατ' ἐξοχὴν ἐκεῖνα, ἅτινα δὲν ἔχουσι συντετελεσμένην τὴν

Digitized by Google

ἐθνικὴν των ἀποκατάστασιν. Ἔχομεν ἀνάγκην καὶ ἡμεῖς τοιούτου μίσους, διότι τὸ πλεῖστον μέρος τῆς Πατρίδος εὑρίσκεται ὑπὸ ξένην καὶ τυραννικὴν κυριαρχίαν, ἢ ἐπιβουλεύεται, καὶ μικρὸν αὐτῆς τμῆμα εἶνε ἐλεύθερον. Ἴσως διδάσκων ταῦτα θεωρηθῶ ἥκιστα εὐαγγελικός, ἀλλ' ἄλλο εινε τὸ ζήτημα τοῦ *ἀγαπᾶτε ἀλλήλους* καὶ ἄλλο τὸ ἀμύνεσθαι ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἑστιῶν. Ἡ ἔννοια τοῦ ἐθνικοῦ τούτου μίσους εἶνε ἐθνικὴ ἀνάγκη, νόμος τῆς ἐθνικῆς προόδου ἑνὸς ἔθνους, ὅ περ θέλει ν' ἀποκατασταθῇ ἐν τῇ ἀκεραιότητι αὐτοῦ καὶ τοῖς δικαίοις.

Μετὰ τὴν ἀναγκαίαν ταύτην προεισαγωγήν, θὰ περιορισθῶ εἰς τὴν ἐνέργειαν τῶν Βουλγάρων ἐν Μακεδονίᾳ κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη.

Οἱ Βούλγαροι, ἀφ' ὅτου ἐξηγέρθησαν ὑπὸ τῶν Πανσλαυϊστῶν ἐκ τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν ἀσυνειδησίας, ἐν ᾗ ἀπὸ αἰώνων εὑρίσκοντο, ἐξηγέρθησαν καὶ ἐφανατίσθησαν διὰ τοῦ κατὰ τῶν Ἑλλήνων μίσους αὐτῶν καὶ κατὰ παντὸς ἑλληνικοῦ. Μῖσος κατὰ τῶν Ἑλλήνων, μῖσος κατὰ τῶν ἑλληνικῶν σχολείων, μῖσος κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου καὶ ἰδίως κατὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, καὶ διὰ τοῦ μίσους τούτου ἐνίσχυσαν τὸ ἐθνικόν των φρόνημα. Οἱονδήποτε ἐκπαιδευτικὸν βουλγαρικὸν βιβλίον καὶ ἂν λάβητε, εἰς χεῖράς σας, θὰ ἴδητε, ὅτι γέμει ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους ὕβρεων καὶ συκοφαντιῶν ἐναντίον τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ὁ Ἑλληνισμός, κατὰ τὰ ἐκπαιδευτικά των βιβλία, τοὺς ἔχει ὑποδουλώσῃ εἰς τοὺς Τούρκους καὶ εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, ὁ Ἑλληνισμὸς ἔχει καταστρέψῃ τὴν ἔνδοξον καὶ μεγάλην ἱστορίαν των, κτλ. Μέχρι τοιούτου δὲ σημείου ἔχει ἐμφυσηθῇ τὸ ἐθνικὸν μῖσος εἰς τοὺς Βουλγάρους ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων, ὥστε καὶ αὐτὸ τὸ πασίγνωστον ἑλληνικὸν ᾆσμα παρῳδήθη βουλγαριστί :

« Ἐσεῖς τὸν Γραικὸν σφάξατε...» κτλ.

Μοὶ εἶπον ἐν Βουλγαρίᾳ, ὅτι ἡ πρώτη διδομένη πρὸς τοὺς βουλγαρόπαιδας διδασκαλία πρὸς τῇ βουλγαρικῇ ἀλφαβήτῳ εἶνε καὶ ὅτι ἡ Βουλγαρία ἦτό ποτε μέγα κράτος καὶ ὅτι τὸ κατέστρεψαν οἱ Ἕλληνες. Τὰ αὐτὰ ἀκριβῶς κηρύττει ὁ ἱερεὺς ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς ἐκκλησίας, τὰ αὐτὰ καὶ ὁ ἱεροκῆρυξ ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος : «μῖσος κατὰ τῶν Ἑλλήνων». Τὸ μῖσος τοῦτο, τὸ τοσοῦτον ἄδικον, διότι τὴν Βουλγαρίαν εἶχον καταστρέψῃ οἱ Τοῦρκοι καὶ οὐχὶ οἱ Ἕλληνες, ὡς κατέστρεψαν καὶ τὴν ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν, τὸ μῖσος, λέγω, τοῦτο, ἐμφυσηθὲν ἐπιτηδείως ὑπὸ τῶν Πανσλαυϊστῶν, χάριν τῆς ἀποσπάσεως τῶν Βουλγάρων ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἐπιρροῆς, ἥτις τῆς ἐπιρροῆς τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἐξέθρεψε τὴν σημερινὴν Βουλγαρίαν καὶ τῇ ἐνέπνευσε τὴν ἐθνικὴν αὐτῆς ἰδέαν. Ἄνευ τοῦ μίσους τούτου οἱ Βούλγαροι δὲν θὰ ἦσαν ὅ τι εἶνε σήμερον, ὡς δὲν ἦσαν οὐχὶ πρὸ πολλοῦ καιροῦ, ὅτε πᾶς ἀνεπτυγμένος Βούλγαρος ἐνησμενίζετο ν' ἀποκαλῇ ἑαυτὸν Ἕλληνα καὶ ἐθεώρει ὕβριν νὰ τὸν ὀνομάζωσι Βούλγαρον. Ἀκούσατε καὶ τὸ ἑξῆς χαρακτηριστικὸν τῶν μισελληνικωτάτων ἰδεῶν τῶν Βουλγάρων : Πρὸ τεσσάρων

Digitized by Google

ἐτῶν ὁ τότε ὑπουργὸς τῆς Παιδείας καὶ ἐθνικὸς τῶν Βουλγάρων ποιητὴς Βάζωφ, ἐπισκεφθεὶς κατὰ τὰς ἐξετάσεις βουλγαρικήν τινα σχολήν, δὲν ἐνθυμοῦμαι τίνος ἑλληνικῆς πόλεως, νομίζω τῆς Στενημάχου, προσεκλήθη εἰς γεῦμα ὑπὸ τοῦ διδασκαλικοῦ σώματος. Κατὰ τὸ γεῦμα ἠγέρθησαν, ὡς εἰκός, καὶ προπόσεις, μία δὲ τῶν προπόσεων ἦτο ὑπὲρ τῆς μνήμης τοῦ Κρούμμου, τοῦ βαρβάρου καὶ ὠμοῦ ἐκείνου Βουλγάρου βασιλέως, ὅστις μετέβαλε τὸ κρανίον τοῦ ἔν τινι κατ' αὐτοῦ μάχῃ πεσόντος βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου εἰς κύπελλον καὶ ἐμεθύσκετο, πίνων δι' αὐτοῦ οἶνον, κατὰ δὲ τὴν πρόποσιν ταύτην ἐξηνέχθη ἡ εὐχή, **ὅπως νέος Κροῦμμος δοξάσῃ τὰ βουλγαρικὰ ὅπλα, φονεύων Ἕλληνας στρατηγοὺς καὶ μεταβάλλων τὰ κρανία των εἰς κύπελλα, δι' ὧν νὰ μεθύσκωνται καὶ νὰ φρονηματίζωνται οἱ νέοι Βούλγαροι!** Τοιαύτη ἡ κρατοῦσα ἐν Βουλγαρίᾳ ἀνατροφή. Καὶ εἰς αὐτὸ ἀκόμη τὸ βουλγαρικὸν Πανεπιστήμιον τῆς Σόφιας τὰ αὐτὰ διδάσκονται οἱ Βούλγαροι φοιτηταί. **Μῖσος κατὰ τῶν Ἑλλήνων,** διότι αὐτοὺς θεωροῦσιν ὡς φυσικοὺς κυρίους τῆς τε Μακεδονίας καὶ Θρᾴκης καὶ περαιτέρω, ἀκόμη....τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ὅλη των ἡ δημοσιογραφία, ἐφημερίδες καὶ περιοδικά, γέμουσιν ὕβρεων καὶ συκοφαντιῶν κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Αὐτὰς τὰς ἡμέρας λαμβάνω τακτικῶς μεταφράσεις ἄρθρων βουλγαρικῶν ἐφημερίδων, ἅτινα ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον εἶνε αὐτόχρημα φιλιππικοὶ ἐναντίον τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Καταδιώκεται ἀμειλίκτως πᾶς ὅστις τολμᾷ νὰ ἐγείρῃ φωνὴν ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων, οὐχὶ δὲ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν διεγράφησαν καὶ ἐξεδιώχθησαν ἐκ τῆς Λέσχης τῆς Φιλιππουπόλεως οι ἐν τῇ πόλει ταύτῃ σθεναροὶ Ἕλληνες δημοσιογράφοι, κ. κ. Κουμαριανός, Κωνσταντινίδης καὶ Ἀνδρόνικος (1), διότι κατεχώρισαν εἰς τὰς ἐφημεριδας των «**Φιλιππούπολιν**» καὶ «**Εἰδήσεις τοῦ Αἵμου**» ἄρθρα ψέγοντα τὰ ληστρικὰ ἐν Μακεδονίᾳ κινήματα τῶν Βουλγάρων. Ἡμεῖς ἐδῶ εἴμεθα κοσμοπολῖται.

Ὁ τύπος μας οὐχὶ μόνον δὲν ἁμιλλᾶται ὡς πρὸς τὸ κεφάλαιον τοῦτο πρὸς τὸν βουλγαρικόν, ἀλλ' ἐν τῇ εὐγενείᾳ τῶν αἰσθημάτων του καταχωρίζει καὶ συνεντεύξεις μετὰ βουλγάρων διπλωματῶν καὶ εὐχαριστήρια τοῦ ἐσχάτως ἀποφυλακισθέντος Βουλγάρου πατριώτου, καὶ ὅμως ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα εἶπε πρὸς τὸν Ἕλληνα δημοσιογράφον ὁ Βούλγαρος διπλωμάτης, δὲν θὰ ἐτόλμα νὰ τὰ εἴπῃ πρὸς βούλγαρον τοιοῦτον ἡμέτερος διπλωμάτης ἐν Σόφιᾳ.

Ὁ Βούλγαρος ἕνα καὶ μόνον σκοπὸν τρέφει: πῶς νὰ ἐξαπατήσῃ ἡμᾶς. Τὸ ψεῦδος, ἡ ἀπάτη καὶ τὸ μῖσος εἶνε τὰ μεγαλείτερα καθ' ἡμῶν ἠθικά του κεφάλαια. Μὲ τὸ πρόγραμμα τοῦ κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ μίσους της ἀνέστη ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ τάφου ἡ σημερινὴ Βουλγαρία, καὶ μὲ τὸ πρόγραμμα τοῦτο, τὸ τοσοῦτον ἀγλαοὺς καρ-

1) Κατὰ νεωτέρας πληροφορίας μόνον ὁ Διευθυντὴς τῆς «Φιλιππουπόλεως» κ. Δημήτριος Κουμαριανὸς διεγράφη, καθὸ οὗτος τυγχάνει καὶ ὑπήκοος Ἕλλην, ἂν καὶ ἄλλοι Ἕλληνες συνάδελφοί των δὲν ὑπελείφθησαν ποσῶς ἐν τῷ ἐθνικῷ ἀγῶνι. Σ. τ. Ἑλ.

Digitized by Google

ποὺς ἀπεδόσαν, ἐπιδιώκουσιν οἱ Βούλγαροι πατριῶται νὰ κατακτήσωσι τήν τε Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ προσφιλές των Τσαριγράδ. Αὐτὸ τὸ πρόγραμμα ἐφήρμοσεν ἡ πρώτη βουλγαρικὴ Κυβέρνησις, καὶ ἀπὸ τὸ πρόγραμμα αὐτὸ περιμένουσι τὴν πραγμάτωσιν τῆς Συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. Ὁ Βάττεμβεργ, ὁ πρῶτος Ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας, ἦτο ἀντάξιος τῶν προσδοκιῶν τῆς διορισάσης αὐτὸν Δυνάμεως. Ἦτο ἡγεμὼν ὀργῶν πρὸς τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἔθνους, ἐφ' οὗ ἐκλήθη ἀνώτατος ἄρχων.

Ὑπὸ τοιαύτας διδασκαλίας καὶ ὑπὸ τοιοῦτον ἡγεμόνα ἡ νέα Βουλγαρία ἤρξατο προοδεύουσα, καὶ ἐπειδὴ εἰς τὸν ἡγεμόνα τοῦτον καὶ τοὺς συμβούλους του τὰ ὅρια τῆς νέας χώρας ἐφαίνοντο στενά, μίαν ἡμέραν εἰσέβαλεν οὗτος κρυφίως μεθ' ὅλου τοῦ ὑπὸ τὴν διοίκησιν Ρώσσων ἀξιωματικῶν τότε βουλγαρικοῦ στρατοῦ εἰς Φιλιππούπολιν καὶ κατέλαβεν ὁλόκληρον τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν, ἥτις τότε ἠρίθμει περὶ τὰς διακοσίας χιλιάδας Ἑλλήνων, ἠθικῶς ἐπικρατούντων ἐφ' ὅλης τῆς χώρας. Οὕτως εὐρεῖα ἑλληνικὴ χώρα, ἡ βόρειος Θράκη, ἐγένετο βουλγαρική! Καὶ ὅμως ἐὰν δὲν ἐλάμβανε χώραν τὸ βουλγαρικὸν πραξικόπημα τῆς καταλήψεως αὐτῆς τὸν Αὔγουστον τοῦ 1885, σήμερον θὰ ἦτο ἄλλη ἡ κατάστασίς της. Οἱ ἐν αὐτῇ Ἕλληνες, ὑπερέχοντες ἠθικῶς τῶν συνοίκων αὐτοῖς Βουλγάρων, καίτοι πλειοψηφούντων, θὰ ὑπερίσχυον αὐτῶν, ὅπως ὑπερίσχυον καὶ ἐν τῇ Συνελεύσει τῆς Φιλιππουπόλεως, ἔνθα ἡ φωνή των ἦτο σεβαστή.

Ἐν μιᾷ συνεδριάσει τῆς Συνελεύσεως τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, καθ' ἣν οἱ Βούλγαροι βουλευταὶ ἤθελον νὰ ἐπιβάλουν εἰς τὴν συνέλευσιν τὰς θελήσεις των, ἐγερθεὶς ὁ παρεδρεύων ἐν αὐτῇ Ἕλλην Μητροπολίτης Φιλιππουπόλεως Γρηγόριος ἠπείλησε τοὺς βουλγάρους βουλευτάς, εἰπὼν αὐτοῖς ὅτι, ἐὰν ἐπιμείνουν εἰς τοὺς παρανόμους καὶ ἐπιζημίους πρὸς τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς σκοπούς των, θ' ἀπέλθῃ εἰς τὴν Ροδόπην καὶ στρατολογῶν δέκα πέντε χιλιάδας Ἑλλήνων, θὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Φιλιππούπολιν, ἵνα ὑπερασπίσῃ τὰ ἑλληνικὰ δίκαια. Οἱ Βούλγαροι βουλευταὶ ἐπτοήθησαν καὶ ὑπέκυψαν εἰς τὴν θέλησιν τῶν Ἑλλήνων βουλευτῶν.

Ἐὰν δὲν συνέβαινε τὸ πραξικόπημα τῆς καταλήψεως τῆς Φιλιππουπόλεως, ὅπερ ἦτο ἐναντίον τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου, ὁ Ἑλληνισμὸς θ' ἀνέκτα ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ Τουρκία ἐφοβήθη νὰ προβῇ στρατιωτικῶς, ὡς κυρίαρχος δύναμις, ἕνεκα τῆς ἀσυμφωνίας τῆς Διπλωματίας, καθόσον ἡ Ἀγγλία ἐνόμισεν ὅτι διὰ τῆς συνδρομῆς, ἣν παρέσχε πρὸς κατάληψιν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας εἰς τὴν Βουλγαρίαν, θὰ συνετάσσετο αὕτη μετ' αὐτῶν ἐναντίον τῆς Ρωσσίας, ἡ δὲ προσβληθεῖσα Ρωσσία ὑπεκίνησε τὴν Σερβίαν εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Βουλγαρίας, νομίζουσα ὅτι θὰ ἐνικᾶτο ἡ Βουλγαρία, καὶ θὰ ἠναγκάζετο νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν λείαν της, ἀποχωροῦσα ἐκ Φιλιππουπόλεως. Δυστυχῶς ἡ ἀνικανότης τοῦ Βασιλέως τῶν Σέρβων καὶ ἡ ἧττα αὐτοῦ ἐν Σλιβνίτσῃ ἐματαίωσε τοῦτο, ἡ δὲ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία ὁριστικῶς ἔκτοτε ἀποτελεῖ μέρος τῆς βουλγαρικῆς Ἡγεμονίας.

Digitized by Google

Ἡ ἐπιτυχία τῆς καταλήψεως τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας καὶ ἡ ἧττα τῶν Σέρβων προσεπόρισε μέγα γόητρον τοῖς Βουλγάροις καὶ μεγάλην πολιτικὴν ὑπεροχὴν ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐκδιώκεται ὁ ἡγεμὼν Βάττεμβεργ καὶ νέος τοιοῦτος, κατώτερος μὲν τοῦ προκατόχου του, ἀλλὰ μὲ μεγαλοπράγμονα πρωθυπουργόν, ἀναλαμβάνει τὴν διακυβέρνησιν τῆς Βουλγαρίας. Ὁ πρωθυπουργὸς οὗτος ἦτο ὁ Σταμπουλώφ, ἀνὴρ μεγίστης ἱκανότητος, ὅμοιος ἀσιάτου δεσπότου, καὶ ἔχων ὡς δόγμα: «Ὁ σκοπὸς ἐξαγνίζει τὰ μέσα»· δὲν ἐγνώριζε τί ἐστι ἠθικὴ καὶ δίκαιον καὶ ἔπραττεν ὅ τι ἐθεώρει συμφέρον μόνον. Οὗτος ἐνίσχυσε κατ' ἐξοχὴν τὴν βουλγαρικὴν ἰδέαν, δόσας νέαν ὤθησιν μίσους οὐχὶ μόνον κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ὅ περ ἦτο ἤδη παλαιὰ ἐφεύρεσις, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν Ρώσσων, διότι ὁ ἀπαίσιος δι' ἡμᾶς ἐκεῖνος Βούλγαρος πολιτικός, ἐν τῇ φιλοπατρίᾳ του, εἶχε εἰδῆ ὅτι μίαν ἡμέραν ἡ Βουλγαρία ἔμελλε νὰ καταστῇ ρωσσικὸν Κυβερνεῖον. Ἐνίσχυσε τὴν Βουλγαρίαν στρατιωτικῶς, δαπανήσας μεγάλα ποσὰ ὑπὲρ τῆς στρατιωτικῆς προπαρασκευῆς τῆς χώρας, διὰ δὲ τοῦ βουλγαρικοῦ τύπου καὶ τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ ἀνταποκριτῶν τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐφημερίδων ἐξηπάτα τὴν δημοσίαν τῆς Εὐρώπης γνώμην, μεγαλοποιῶν τὰς εἰς πάντας τοὺς κλάδους προόδους τῆς Βουλγαρίας. Οἱ ξένοι ἀνταποκριταὶ ἐφημερίδων ἦσαν μίσθιά του ὄργανα, καὶ ἔγραφον καὶ ἐτηλεγράφουν δωρεὰν ὅτι τοῖς ὑπηγόρευεν αὐτός.

Πληρωνόμενοι οἱ Εὐρωπαῖοι ἀνταποκριταὶ διέθετον εὐμενέστατα τὴν δημοσίαν γνώμην τῆς Εὐρώπης περὶ Βουλγαρίας καὶ Βουλγάρων, καὶ παρέστησαν αὐτοὺς ὡς τὸν σπουδαιότατον παράγοντα μεταξὺ τῶν τὴν Ἑλληνικὴν Χερσόνησον κατοικούντων λαῶν, διὰ δὲ τοῦ λαμπροῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν τῶν εὐρωπαϊκῶν Κυβερνήσεων, ὥστε νὰ θεωρηθῇ παρ' αὐτῶν ἡ Βουλγαρία ὡς στρατιωτικῶς οὖσα εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν μεταξὺ τῶν κρατιδίων τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ μακεδονικὴ πολιτικὴ τοῦ Σταμπουλώφ, ἥτις ἐπεξετείνετο καὶ ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς ὑπὸ τὴν Τουρκίαν Θράκης, ἦτο ἡ διὰ τοῦ βουλγαρικοῦ κλήρου καὶ τῆς βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας ὑποδαύλισις τοῦ κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐν γένει μίσους καὶ ἡ ἐνίσχυσις αὐτῶν δι' ἐκδόσεως βερατίων, ἤτοι προνομίων, πρὸς ἐγκατάστασιν καὶ ἄλλων Βουλγάρων ἐπισκόπων ἐν Μακεδονίᾳ. Ὁ λόγος τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ βουλγαροεπισκοπῶν εἶνε διότι ἕκαστος Βούλγαρος ἐπίσκοπος χρησιμεύει ὡς πράκτωρ τοῦ τε βουλγάρου Ἐξάρχου καὶ τοῦ Ἡγεμόνος τῆς Βουλγαρίας, καὶ κέντρον τῆς βουλγαρικῆς ἰδέας. Μετὰ τοῦ Βουλγάρου ἐπισκόπου συνεργάζεται ἐν Μακεδονίᾳ ὁ Βούλγαρος δολοφόνος. Ὁ Σταμπουλώφ ἐγνώριζεν ὅλα τὰ μέσα: πῶς νὰ ἐνισχύσῃ πρακτικώτερον καὶ ἀποτελεσματικώτερον τὴν βουλγαρικὴν ἰδέαν, πῶς νὰ πολεμήσῃ τὸν Ἑλληνισμὸν καὶ πῶς νὰ ἐξαπατήσῃ τὸν Σουλτᾶνον. Ὁ Σουλτᾶνος ἦτο ὄργανον τοῦ Βουλγάρου τούτου πολιτικοῦ καὶ ἐκφοβιζόμενος διὰ παντὸς εἴδους ἀπειλῶν ἢ παραπειθόμενος διὰ διαφόρων ψευδολογιῶν καὶ συκοφαντιῶν, ἐνέδιδεν εἰς πλείστας τῶν ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων ἀπαιτήσεών του. Σᾶς ἀναφέρω ἐν χαρακτηριστικώτα-

τον παράδειγμα τῆς πολιτικῆς τοῦ ἀνθρώπου τούτου, ἵνα ἐννοήσητε μέχρι ποίου βαθμοῦ ἔφθανεν ἡ πανουργία του: Ὡς γνωρίζετε, πρὸ δεκαετίας ἐπεσκέφθη τὴν Βουλγαρίαν ὁ μακαρίτης Τρικούπης, μεταβὰς δὲ εἰς τὴν πρωτεύουσαν αὐτῆς Σόφιαν ἐθεώρησε στοιχειῶδες ἀβροφροσύνης καθῆκον νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν Σταμπουλὼφ, καθὸ πρωθυπουργόν. Ὁ Σταμπουλὼφ τὸν ὑπεδέχθη λίαν φιλοφρόνως καὶ ἔδωκε πρὸς τιμήν του γεῦμα εἰς τὴν Λέσχην. Καὶ ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς συνέτρωγε μετὰ τοῦ ξενιζομένου του, ἀφ' ἑτέρου ἐτηλεγράφησε πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Πράκτορα τῆς Βουλγαρίας ν' ἀναγγείλῃ ὅπου δεῖ, ὅτι ὁ Τρικούπης, ἐλθὼν εἰς Σοφίαν, ζητεῖ τὴν σύναψιν ἀμυντικῆς καὶ ἐπιθετικῆς ἑλληνοβουλγαρικῆς συμμαχίας πρὸς διανομὴν τῆς Μακεδονίας. Ὁ Σουλτᾶνος, καταθορυβηθεὶς ἐκ τῆς εἰδήσεως ταύτης, ἐνέδωκεν εἰς τὴν ἔκδοσιν βερατίων πρὸς σύστασιν δύο νέων βουλγαρικῶν ἐπισκοπῶν ἐν Μακεδονίᾳ, καθόσον μεταξὺ τῶν Τούρκων ὑπουργῶν ἐπικρατεῖ ἡ παλαιὰ πολιτικὴ δοξασία, τὸ «διαίρει καὶ βασίλευε». Ἐνόμιζον καὶ νομίζουσιν οἱ ἀφελεῖς Τοῦρκοι πολιτικοί, ὅτι τὸ ἀλληλοφάγωμα τῶν κρατιδίων τοῦ Αἵμου συντελεῖ πρὸς ἑδραίωσιν τοῦ τουρκικοῦ καθεστῶτος ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου.

Καὶ μετὰ τὸ οἰκτρὸν τέλος τοῦ ἀπαισίου Σταμπουλὼφ καὶ τὴν μετάπτωσιν τῆς Βουλγαρίας εἰς τὰς ρωσσικὰς ἀγκάλας, οἱ Βούλγαροι ἐξακολουθοῦσι συνεχίζοντες τὸ καταστρεπτικὸν καθ' ἡμῶν ἔργον τῶν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ, ἔχοντες καὶ τὴν ἀρωγὴν τῆς γνωστῆς μεγάλης Δυνάμεως. Πρὸς εὐχερεστέραν δὲ ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ των, διωργάνωσαν τὰ λεγόμενα μακεδονικὰ Κομιτᾶτα, ἐνῷ κυριολεκτικώτερον ἠδύναντο νὰ ὀνομασθῶσι «δολοφονικὰ βουλγαρικὰ κομιτᾶτα», διότι ὁ σκοπός των δὲν εἶνε ἄλλος ἢ ἡ ἐξόντωσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μακεδονίας. Πρὸς συντήρησιν βεβαίως τῶν δολοφονικῶν τούτων κομιτάτων, ἅτινα ἐνσκήπτουσιν εἰς τὴν δυστυχῆ χώραν ὡς ἀντιπρόσωποι οὐχὶ τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν, ἀλλ' αὐτῆς τῆς ἐπισήμου Βουλγαρίας καὶ τοῦ ἡγεμόνος αὐτῆς Φερδινάνδου, ἀπαιτοῦνται βεβαίως πολλὰ χρήματα. Πολλαὶ πηγαὶ εἰσίν, ἐξ' ὧν εἰσρέει ὁ χρυσὸς εἰς τὰ ταμεῖα τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων: 1ον ἡ βουλγαρικὴ φιλοπατρία· 2ον ὁ ἐκβιασμός· 3ον ἡ Πανσλαυϊστικὴ Ἑταιρεία. 4ον ἡ λῃστεία· καὶ ἴσως καὶ ἄλλαι. Εἶνε γνωστὴ ἡ ἱστορία τῆς Μίς-Στόουν, πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς ὁποίας ἐπληρώθησαν εἴκοσι χιλιάδες λιρῶν. Εἰς τὰ ταμεῖα τῶν κομιτάτων συνεισφέρουσι καὶ Εὐρωπαῖοι καὶ Ἕλληνες, ἐξαναγκαζόμενοι πρὸς τοῦτο. Εἷς τῶν ἐν Σοφίᾳ Ἑλλήνων μοὶ ἔλεγεν, ὅτι προσέφερεν εἰς τὸ Ταμεῖον τοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου ἑκατὸν φράγκα, ἵνα τελειώσῃ μίαν ὑπόθεσίν του εἰς τὸ Δημαρχεῖον τῆς Σόφιας. Εἶνε γνωστὰ τὰ θύματα τοῦ δολοφονικοῦ τούτου Κομιτάτου, τοῦ ἐπαγγελομένου δῆθεν τὴν ἐκ τῶν Ἑλλήνων κατὰ πρῶτον καὶ τῶν Τούρκων κατὰ δεύτερον λόγον ἀπελευθέρωσιν τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης χάριν πλουτισμοῦ τοῦ ταμείου αὐτοῦ. Ὁ ἐν Γευγελῇ δολοφονηθεὶς Ἕλλην ἰατρὸς Κυβερνίδης ἐδολοφονήθη, διότι δὲν συνήνεσε νὰ συνεισφέρῃ τὸ αἰτηθὲν ὑπὸ τοῦ Κομιτάτου ὑπέρογκον χρηματικὸν ποσόν. Ἕλλην ἐπίσκοπος πρὸ δύο μηνῶν μοὶ ἐδείκνυεν ἐπίσης τὴν σφαί-

Digitized by Google

ραν, ἣν τῷ διηύθυνον οἱ συμμορῖται τοῦ δολοφονικοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου, καὶ ἡ ὁποία ἀντ' αὐτοῦ ἐφόνευσε τὸν ἵππον του.

Καὶ ὅμως ἡμεῖς, ἐνῷ ἔχομεν τοιοῦτον ἐχθρὸν ἐνώπιόν μας, μεταχειριζόμενον ὅλα τὰ ἀθέμιτα καθ' ἡμῶν μέσα, δὲν κινούμεθα, δὲν κάμνομεν τίποτε, δὲν ἀμυνόμεθα κἄν! Εἰς τὸ Σχολεῖόν μας εἴμεθα κοσμοπολῖται, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μας κοσμοπολῖται, εἰς τὰς σχέσεις μας κοσμοπολῖται, ἵνα μὴ δυσαρεστήσωμεν, φαίνεται, τοὺς ἐχθρούς μας. Τὸ Σχολεῖόν μας δὲν κάμνει κανένα προσηλυτισμὸν ἐναντίον τῶν θανασίμων ἡμῶν ἐχθρῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων πρωτεύουν οἱ Βούλγαροι· τὰ ἐν αὐτῷ ἐν χρήσει βιβλία μας εἶνε ὅλως ἀκίνδυνα τοῖς ἐχθροῖς ἡμῶν, ἡ δὲ Ἐκκλησία μας δείκνυται ὑπὲρ τὸ δέον ἐπιεικής, ὑπὲρ τὸ δέον χριστιανική. Οὔτε οἱ διδάσκαλοί μας, οὔτε οἱ ἱερεῖς μας, οὔτε οἱ ἱεροκήρυκές μας διδάσκουσι τὴν φιλοπατρίαν, τὸ κατὰ τῶν ἐχθρῶν μας μῖσος, τὴν ἄμυναν τέλος τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν δικαίων. Ἡ διδασκαλία μας εἶνε χλιαρωτάτη· δὲν ἔχει καμμίαν σχεδὸν σχέσιν μὲ τὴν ἐθνικήν μας ἰδέαν καὶ παράδειγμα εἷς διευθυντὴς ἑλληνικοῦ ἐκπαιδευτηρίου ἐν Μακεδονίᾳ, τοῦ ὁποίου τὰ τέκνα τῆς ἀδελφῆς του ἀπεσκίρτησαν εἰς τὸν Βουλγαρισμόν, γενόμενοι φανατικοὶ Βούλγαροι! Φαντασθῆτε τί διδασκάλους ἔχομεν! Δὲν εἶνε ἱκανοὶ νὰ συγκρατήσωσιν εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν τὰ τέκνα τῶν ἀδελφῶν των καὶ περιμένομεν νὰ ἐμπνεύσωσιν εἰς τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ ὁμοφύλους ἡμῶν τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν. Οἱ Βούλγαροι, βοηθούμενοι ὑπὸ τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ, καὶ κυρίως ὑπὸ τῆς ἡμετέρας ἀνικανότητος καὶ ἀδιαφορίας, κατέστησαν οἱ ἐπιφοβώτεροι ἡμῶν ἐχθροὶ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ. Ὅλος ὁ Σλαυϊσμός, ἐκτὸς τῶν Πολωνῶν καὶ τῶν Σέρβων, τοὺς θεωρεῖ πρωτοπορείαν του ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ. Ἐὰν παρατηρήσητε τὸν χάρτην τῆς Μακεδονίας, θὰ ἴδητε, ὅτι ἐὰν κατέλθωσιν οἱ Βούλγαροι εἰς οἱανδήποτε ἀκτὴν τοῦ Αἰγαίου, μᾶς ἀποκόπτουσι τὴν ἐθνικὴν συγκοινωνίαν μετά τε τῆς Θρᾴκης καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, μᾶς σβύνουν τὸ χρυσοῦν μας ὄνειρον. Ἐὰν ἐγνωρίζομεν νὰ ἐργασθῶμεν, εὐκόλως ἠθέλομεν καταστῆ ὑπερoχώτεροι αὐτῶν, θὰ μᾶς ἐφοβοῦντο, καὶ θ' ἀπεχώρουν, ἀλλὰ δυστυχῶς εἴμεθα ἀνάξιοι τοῦ ὀνόματός μας καὶ ἄξιοι περιφρονήσεως, ἄνθρωποι ἐντρεπόμενοι νὰ ὁμιλῶμεν τὴν γλῶσσάν μας καὶ ψιττακίζοντες ξένα λεξίδια! Ἰδοῦ ὁποῖοι κατέστημεν!...

Σᾶς ὁμιλῶ μετ' ἀγανακτήσεως, καὶ ἐπεθύμουν, ἂν ἦτο δυνατόν, νὰ σᾶς ἐμπνεύσω ὅλην τὴν ἀγανάκτησιν, ἥτις πλημμυρεῖ τὰ στήθη μου κατὰ ταύτην τὴν στιγμὴν καὶ πάντοτε, καὶ νὰ ἐμβάλω εἰς τὴν ψυχήν σας ὅλον τὸ μῖσός μου, ὅ περ τρέφω πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ ἔθνους μας. Πρέπει πᾶς Ἕλλην, συναισθανόμενος τὴν καταγωγήν του, νὰ κηρύξῃ ἐν τῇ ψυχῇ του ἄσπονδον μῖσος κατὰ τῶν Βουλγάρων, ν' ἀπομακρύνηται αὐτῶν, νὰ μὴ ἐπιτρέπῃ νὰ τὸν πλησιάζουν, καὶ τὸ τοῦ Εὐαγγελίου «οὐ συγχρῶνται Ἰουδαῖοι τοῖς Σαμαρίταις» νὰ μεταβληθῇ εἰς: οὐ συγχρῶνται Ἕλληνες τοῖς Βουλγάροις. Οὕτω πράττουσιν ἐκεῖνοι, οἵτινες θέλουσι νὰ ὑπερα-

Digitized by Google

ὀπίσωσι τὰ ἐθνικά των δίκαια, ἐκεῖνοι οἵτινες ἀγαπῶσι τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν τιμὴν τῆς πατρίδος των, ἀλλ' ἡμᾶς δὲν μᾶς ἀφίνει ὁ κοσμοπολιτισμός!

Πρὶν περάνω τὴν διάλεξίν μου ταύτην, ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σᾶς διηγηθῶ τί ἀντελήφθην ὁ ἴδιος ἐν Σόφιᾳ, τῇ πρωτευούσῃ τῆς Βουλγαρίας, διὰ νὰ ἐννοήσητε πῶς σκέπτονται τὰ ἄλλα ἔθνη περὶ τῶν ἐθνικῶν των ἐχθρῶν.

Ἦτο ἡ 2)14 Ἰουλίου, ἥτις, ὡς γνωρίζετε, εἶνε ἡ ἐθνικὴ τῶν Γάλλων ἑορτή. Η ἐν Σόφιᾳ γαλλικὴ παροικία, πανηγυρίζουσα τὴν ἐπέτειον τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἔδιδε κοινὸν γεῦμα. Μεταξὺ τῶν ἐγγραφέντων εἰς τὸ γεῦμα τοῦτο ἦτο καὶ γαλλίς τις κυρία, ἥτις εἶχε σύζυγον Γερμανόν, τὸ ὁποῖον ὁ πρόεδρος τῆς γαλλικῆς παροικίας δὲν ἠγνόει. Μόλις τὴν εἶδεν εἰσελθοῦσαν εἰς τὴν αἴθουσαν, ἔσπευσε καὶ λαβὼν αὐτὴν ἐκ τοῦ βραχίονος, τὴν ὡδήγησεν ἐκτός, εἰπὼν εἰς αὐτήν, ὅτι ἀφ' ὅτου ἐγένετο σύζυγος Γερμανοῦ, συνεπῶς ἐχθροῦ τῆς Γαλλίας, ἀπέβαλε τὴν ἐθνικότητά της καὶ δὲν εἶνε πλέον γαλλίς.

Ἰδοὺ σπουδαῖον ἐθνικὸν μάθημα δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας! Καὶ ὅμως μετά τινας ἡμέρας ἑλληνικὴ ἐφημερὶς τῆς Φιλιππουπόλεως ἔγραφε περὶ τοῦ ἐπεισοδίου τούτου καὶ ἐκάκιζε τὸν πρόεδρον τῆς ἐν Σόφιᾳ τῆς γαλλικῆς παροικίας διὰ τὴν πρὸς τὴν λαβοῦσαν Γερμανὸν σύζυγον γαλλίδα διαγωγήν του, χαρακτηρίσασα τοῦτο ὡς ἔλλειψιν γαλλικῆς εὐγενείας.

ΔΙΑΛΕΞΙΣ ΤΕΤΑΡΤΗ

Κύριοι. Συνεβούλευσα ἐν προηγουμένῃ διαλέξει, ὅτι καθῆκον ἔχομεν νὰ γνωρίσωμεν τὴν Μακεδονίαν, νὰ λάβωμεν ἐνδιαφέρον ὑπὲρ αὐτῆς, διότι ἐκ τῆς σωτηρίας τῆς Μακεδονίας ἐξαρτᾶται ἡ ὕπαρξις καὶ ἡ σωτηρία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ὑπάρχουσιν ἐν τούτοις παρ' ἡμῖν οἱ διδάσκοντες, ὅτι γνωρίζομεν τὴν Μακεδονίαν, ἄρα περιττὸς καθίσταται πᾶς περὶ αὐτῆς λόγος. Τὸ κατ' ἐμὲ φρονῶ, ὅτι δὲν εἶνε ἀκριβὲς τοῦτο. Ἂν ἐγνωρίζομεν τὴν Μακεδονίαν, ἂν ἐλαμβάνομεν περὶ αὐτῆς τὸ προσῆκον ἐνδιαφέρον, ὁ Ἑλληνισμὸς θὰ διετέλει εἰς μείζονα ἀκμὴν καὶ δύναμιν, οὐδὲ θὰ διέτρεχε τὸν κίνδυνον νὰ ἐκδιωχθῇ ἀπὸ ἀλλόφυλα στοιχεῖα, εἰς ἐλαχίστας διατελέσαντα καὶ διατελοῦντα μέχρι σήμερον μετ' αὐτῆς ἱστορικὰς καὶ ἐθνολογικὰς σχέσεις. Καὶ ὅτι εἶνε ἀκριβὲς τοῦτο, σᾶς ὑπομιμνήσκω τὸ γεγονὸς τῆς δημοσιεύσεως βιβλίου, ἐξ ἐπισήμου γραφείου, ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ μὲν Μακεδονία ἀναγνωρίζεται ὡς ἀλβανικὴ χώρα, ἡ δὲ Ἤπειρος ὡς ἀλβανική.

Πρὸ τοιούτων φαινομένων, καὶ ἠδυνάμην νὰ σᾶς ἀναφέρω πλεῖστα, καθῆκον ἔχομεν πάντες, ἐπίσημοί τε καὶ ἀνεπίσημοι, νὰ μελετήσωμεν σοβαρώτερον τὰ καθ' ἡμᾶς πράγματα, ἐρευνῶντες ἰδίᾳ καὶ ἀποδεικνύοντες τὰ ἱστορικὰ δικαιώματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ τῶν χωρῶν ἐκείνων, ἐπὶ τῶν ὁποίων κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους καιροὺς ἐστήθησαν ἐπὶ βλάβῃ ἡμῶν πολλαπλαῖ ἐχθρικαὶ ἐνέδραι.

Digitized by Google

Ταῦτα φρονῶν, καὶ νομίζω ὅτι συμμερίζεσθε πάντες τὴν γνώμην μου, δὲν διστάζω κατὰ τὴν σημερινὴν διαλεξίν μου νὰ ἐκθέσω δι' ὀλίγων τὰ κατὰ τὴν παλαιὰν καὶ τὴν νέαν ἱστορίαν τῆς Μακεδονίας, ἵνα καταδείξω τὸν ἑλληνικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα καὶ τὰς μεγάλας αὐτῆς ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑπηρεσίας.

Ὡς εἶπον ἤδη ἐν προηγουμένῃ διαλέξει, ἡ Μακεδονία ὑπῆρξεν ἑλληνικὴ ἀπὸ τῶν παλαιτάτων τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου ἱστορικῶν χρόνων, ἀλλ' ὁ ἑλληνικὸς αὐτῆς χαρακτὴρ ἐξεδηλώθη ὑπέροχος τὸ πρῶτον μὲν ἐπὶ τοῦ Φιλίππου καὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, βραδύτερον δὲ ἐπὶ τῶν Διαδόχων. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν Ρωμαίων παρέμεινεν ἐπίσης ἑλληνική. «Ἑλλάς ἐστι καὶ ἡ Μακεδονία», ἐκήρυξε κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ὁ Γεωγράφος Στράβων. Ἦτο ὄντως κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἓν τῶν σπουδαιοτάτων κέντρων τῆς ἑλληνικῆς Χερσοννήσου.

Κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ ἡ Μακεδονία ἦτο ἑλληνική. Τοιαύτην εὗρεν αὐτὴν ὁ Παῦλος, κηρύττων τὸ Εὐαγγέλιον. Ἐξηκολούθησε δὲ νὰ μένῃ πάντοτε ἑλληνική, ἔχουσα πρωτεύουσαν τὴν Θεσσαλονίκην, καὶ ὅταν ἡ πρωτεύουσα τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους μετετέθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἡ Θεσσαλονίκη ἐθεωρεῖτο ἀείποτε δευτερεύουσα πόλις τοῦ μεγάλου Κράτους. Κατὰ τὴν μακρὰν περίοδον τοῦ βυζαντιακοῦ κόσμου, τοῦ μόνου φάρου ἐν τῷ μέσῳ τῶν ζοφερῶν ἐκείνων αἰώνων, ἡ Μακεδονία παρέσχε πολλοὺς καὶ μεγάλους ἄνδρας εἰς τὴν ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν. Καὶ αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες Ἀπόστολοι τοῦ Σλαυϊσμοῦ Κύριλλος καὶ Μεθόδιος ὑπῆρξαν γέννημα καὶ θρέμμα τῆς πρωτευούσης ταύτης τῆς Μακεδονίας. Ἡ εὔανδρος χώρα κατὰ τὸν 9ον καὶ 10ον αἰῶνα, ὅπως γνωρίζετε, προσήνεγκεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ταύτην αὐτοκρατορίαν μέγα βασιλικὸν γένος, ἐννοῶ τὴν μακεδονικὴν δυναστείαν, ἣν κατηγλάϊσεν ὁ Βουλγαροκτόνος. Ἀλλ' ἐπῆλθον καὶ χρόνοι συμφορῶν ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς ταύτης χώρας, ὅπως καὶ ἐπὶ τῶν τμημάτων τοῦ λοιποῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐπῆλθον αἱ μεταναστεύσεις τῶν βαρβάρων λαῶν, τῶν ἐκ τοῦ Βορρᾶ κατελθόντων καὶ εἰσβαλόντων εἰς ὅλην τὴν μεσημβρινὴν καὶ ἀνατολικὴν Εὐρώπην. Ἱδρύθησαν νέα κράτη, ἄλλα μὲν βραχύβια, ἄλλα δὲ διαρκέσαντα περισσότερον χρόνον. Πάντα ταῦτα ὑπῆρξαν μάστιγες καταστροφῶν καὶ ὀλέθρων. Οἱ βάρβαροι οὗτοι διέσπειραν τὴν φρίκην καὶ τὴν ἐρήμωσιν καθ' ἅπασαν τὴν ἀνατολικὴν αὐτοκρατορίαν, χωρὶς νὰ ὑπάρξωσιν ἱκανοὶ νὰ ἱδρύσωσι κράτος ἐπιδεκτικὸν πολιτισμοῦ καὶ ἐξημερώσεως. Οὕτως ἠρημώθησαν ἐκ περιτροπῆς πολλὰ τμήματα τῆς ἑλληνικῆς χερσονήσου: ἡ Μακεδονία, ἡ Θράκη, ἡ Ἤπειρος, ἡ Θεσσαλία, καὶ αὐτὴ ἡ Πελοπόννησος καὶ ἡ Ἀττική.

Εὐτυχῶς οἱ βάρβαροι οὗτοι ἐπ' ἐλάχιστον χρόνον ἠδυνήθησαν νὰ μονιμοποιηθῶσιν ἐν ταῖς χώραις ταύταις. Ὅτι δὲ κατωρθώθη πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης, ἡ ἵδρυσις τουτέστι μονίμων ὑπ' αὐτῶν κρατῶν, τοῦτο ἔμελλε νὰ ναυαγήσῃ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ. Ὁ λόγος εἶνε εὐνόητος. Οἱ μὲν βάρβαροι ἐστεροῦντο πολιτικῆς ἱκανότητος,

Digitized by Google

οἱ δὲ Ἕλληνες ἦσαν ὑπέρτεροι ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν αὐτῶν, καὶ οὕτω κατώρθωσαν νὰ ἀποκρούσωσι τοὺς ἐπιδρομεῖς.

Οἱ φοβερώτατοι τῶν ἐπιδρομέων τούτων ὑπῆρξαν οἱ Σλαῦοι, καὶ μετ' αὐτοὺς οἱ Βούλγαροι. Ὡς καὶ ἄλλοτε εἶπον, πρέπει νὰ ὑπάρξῃ διάκρισις μεταξὺ τῶν δύο τούτων λαῶν. Κατὰ τοῦτο δὲ μόνον συγγενεύουσι, καθ' ὅσον οἱ Βούλγαροι ὑπέστησαν βραδύτερον τὴν σλαυϊκὴν ἐπιρροήν, χωρὶς ἐν τούτοις ν' ἀπολέσωσι τὸν ἀρχέγονον αὐτῶν τουραννικὸν χαρακτῆρα.

Ἐπί τινα χρόνον οἵ τε Σλαῦοι καὶ οἱ Βούλγαροι ἵδρυσαν κράτη τινά, ἰσχυρά, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ἅτινα ἐδόξασαν οὗτοι ἢ ἐκεῖνοι οἱ ἡγεμόνες, ἀλλ' ἡ δύναμις αὐτῶν ὑπῆρξε παροδική, οὐδ' ἠδυνήθησαν νὰ ἐγκαταστήσωσι μόνιμον καθεστὼς ἐπὶ τῶν χωρῶν τούτων. Μετὰ τὴν πτῶσιν αὐτῶν οἱ Βούλγαροι ἐγκατέστησαν ἐλέῳ αὐτοκρατορικῷ ἔν τινι ἐπαρχίᾳ τοῦ ἀνατολικοῦ Κράτους, ἥτις οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἑλληνική, ἐν τῇ λεγομένῃ σήμερον Βουλγαρίᾳ, τῇ ἀρχομένῃ ἀπὸ τῶν ὀχθῶν τοῦ Δουνάβεως καὶ καταληγούσῃ εἰς τὸν Αἶμον. Ἀλλ' ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Θράκη οὐδέποτε ὑπέστησαν διαρκῆ βουλγαρικὴν ἐπιρροήν. Τοῦτο εἶνε ἀναντίρρητον, καὶ ἐπειδὴ δύνανται τινὲς ἴσως ἐξ ὑμῶν ν' ἀμφιβάλωσι, σᾶς παρακαλῶ νὰ μοὶ ἐπιτρέψητε νὰ σᾶς ἀναγνώσω τεμάχιον Σλαύου συγγραφέως καὶ δὴ Ρώσσου, τοῦ ἐν Μόσχᾳ διαμένοντος ἡμετέρου φίλου κ. Ν. Δουρνοβῶ, γράφοντος τὰ ἑπόμενα ἀξιοσημείωτα περὶ τῶν ἀποικήσεων Σλαύων καὶ Βουλγάρων ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ: «Αἱ κτήσεις τῶν « ουλγάρων καὶ ἐν Θράκῃ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ εἶχον χαρακτῆρα παροδικῶν ἁρπαγῶν. «Τὰς χώρας ταύτας κατεῖχον οἱ Βούλγαροι βραχύτατον χρόνον, δηλονότι ἀπὸ τῆς κα«τακτήσεως τῆς Μακεδονίας τῷ 870 μέχρι τῆς πρώτης ἐπαναστάσεως τῷ 930, τὸ «ὅλον ἑξήκοντα ἔτη. Ἆρά γε εἶνε δυνατὸν νὰ στηρίξῃ τις εἰς τοῦτο οἱαδήποτε ἱστο«ρικὰ δικαιώματα: Ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς Βουλγαρίας φαίνεται ὅτι τὸ βασίλειον τῶν «Βουλγάρων, πεσὸν τῷ 1394, οὐδέποτε ἐξήρχετο ἐπὶ μακρὸν χρόνον τῶν ὁρίων τοῦ «Δουνάβεως τῆς Βολγαρίας, ἥτις ὡρίζετο ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ τούτου, τῶν ὀρέων «τοῦ Αἵμου, τῆς Μαύρης Θαλάσσης καὶ τοῦ ποταμοῦ Τημονιου».

Τοιαῦτα γράφει ὁ κ. Δουρνοβῶ ἐν βιβλίῳ δημοσιευθέντι ἐν Μόσχᾳ τὸ ἔτος 1896. Ὁ αὐτὸς συγγραφεύς, ἐπικαλούμενος Σλαῦον συγγραφέα, τὸν Χιλφερδίγκ, γράφει τὰ ἑπόμενα: «Ὁ γνωστὸς Χιλφερδίγκ, πραγματευόμενος περὶ τῶν καταστρεπτικῶν ἐπιδρομῶν τῶν Σλαύων κατὰ τὸ 557—559 εἰς τὴν Θράκην, Μακεδονίαν καὶ Χαλκιδικήν, ἃς οὗτοι κυριολεκτικῶς κατέστρεψαν, οὐδὲν περὶ Βουλγάρων ἀναφέρει».

Ἀλλὰ πῶς σκέπτονται οἱ Βούλγαροι περὶ τῆς Μακεδονίας κατόπιν τούτων, τῶν ἱστορικῶς ἀποδεδειγμένων; Πῶς διατυποῦσι τὸ πρόβλημά των; Καὶ πῶς ἐπιζητοῦσι νὰ τὸ μάθωσιν ὅλοι οἱ Εὐρωπαῖοι, εἴτε Ἄγγλοι, εἴτε Αὐστριακοί, εἴτε Γάλλοι, εἴτε Γερμανοί, οἱ προσφέροντες ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τὰς ἀφιλοκερδεῖς αὐτῶν συμβουλὰς πρὸς λύσιν τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος, τί ποιητέον δηλαδὴ πρὸς ἄρσιν τῆς ὑφισταμένης ἐν Μακεδονίᾳ ἐκρύθμου καταστάσεως;

Digitized by Google

Ἐπιτρέψατέ μοι καὶ πάλιν ν' ἀναγνώσω εἰς ὑμᾶς ἀπόσπασμα ἐκ βουλγαρικοῦ βιβλίου, γραφέντος ὑπὸ τοῦ γραμματέως τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας καὶ τὸ ὁποῖον εἶνε τὸ πρόγραμμα τῶν βουλγαρικῶν πόθων ἐν Μακεδονίᾳ: «Τὸ μέλλον ἡμῶν, διδάσκει ἡ βουλγαρικὴ Ἐξαρχία κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1885 ἑορ-«τασθεῖσαν χιλιετηρίδα τοῦ Ἁγίου Μεθοδίου, ἔγκειται ἐν Μακεδονίᾳ, ἐν τῇ ἐξεγέρ-«σει καὶ ἀνυψώσει τῶν Μακεδόνων Βουλγάρων. Ἡμεῖς πρέπει νὰ ἐργαζώμεθα τοῦ «λοιποῦ ἐν αὐτῇ, διότι τὸ ἡμέτερον μεγαλεῖον, ἡ μέλλουσα ἡμῶν ἑνότης καὶ ἐθνικὴ «ἀκεραιότης, ἡ ἡμετέρα ὕπαρξις, ὡς κράτους ἐπὶ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, εἶνε ἄνευ «σημασίας, ἄνευ ἐννοίας. Ἡ Θεσσαλονίκη πρέπει νὰ εἶνε ἡ πύλη τοῦ κράτους αὐτοῦ. «Ἡ Θεσσαλονίκη πρέπει νὰ εἶνε τὸ κατ' ἐξοχὴν φωτιστικὸν παράθυρον τοῦ οἰκοδο-«μήματος τούτου. Ἐργασθῶμεν ἐν Μακεδονίᾳ».

Τοιοῦτο εἶνε, κύριοι, τὸ πρόγραμμα τῶν Βουλγάρων, ζητούντων ἐν Μακεδονίᾳ μεταρρυθμίσεις, τὰς ὁποίας καὶ ὑποστηρίζουσιν, ἀφιλοκερδῶς πάντοτε ἐννοεῖται, ἐπίσημοι καὶ ἄσημοι δημοσιογράφοι τῆς ἑσπερίας Εὐρώπης. Ὑπάρχει μεγάλη ἀφέλεια ἐν ταῖς μεταρρυθμιστικαῖς ταύταις ἐπιθυμίαις· ἤδη ἔχομεν παράδειγμα τὸ πραξικόπημα τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ τὴν ἐκ τούτου προσάρτησιν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Αἱ μεταρρυθμίσεις, ἡ αὐτονομία τουτέστι τῆς Μακεδονίας, οὐδένα ἄλλον προτίθενται σκοπόν, ἢ τὴν ἐν εὐκαιρίᾳ κατάληψιν τῆς χώρας ταύτης, μηδὲ τῆς πρωτευούσης αὐτῆς Θεσσαλονίκης ἐξαιρουμένης. Ἐν τοιαύτῃ περιστάσει, ἐπειδὴ κατὰ τὴν γνωστὴν σλαυϊκὴν παροιμίαν «ἡ λευκὴ ἄρκτος, ὅσον τρώγει, τόσον καὶ πεινᾷ», μετὰ τὴν Θεσσαλονίκην θὰ ἔλθῃ ἡ σειρὰ τῆς Ἀδριανουπόλεως, καὶ μετὰ τὴν Ἀδριανούπολιν ἡ σειρὰ τοῦ Τσαριγράδ.

Γνωρίζετε τὴν ἐπῳδὸν τοῦ ἐθνικοῦ ᾄσματος τῆς νέας Βουλγαρίας; Ἄ! σᾶς τὸ λέγω μετὰ καρδίας αἱμασσούσης, δάκρυα θλίψεως ἀναβλύζουσιν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου, συλλογιζομένου τὴν κατάπτωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ Γένους. «Ἐμπρός! Ἐμπρός! Ἡ Κωνσταντινούπολις εἶνε ἰδική μας!» Οὕτω καταλήγει ἑκάστη στροφὴ τοῦ ἐθνικοῦ ᾄσματος τῶν Βουλγάρων. Ἕκαστος παῖς, πᾶσα κόρη, διδάσκονται ἀπὸ τρυφερᾶς ἡλικίας ν' ᾄδωσι τὸ ᾆσμα τοῦτο. Μὲ αὐτὸ αἱ βουλγαρίδες μητέρες λικνίζουσι τὰ τέκνα των νὰ τ' ἀποκοιμίσωσιν, ἵνα ἴδωσι τὸ χρυσοῦν τῆς φυλῆς των ὄνειρον, τὴν κατάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες, ἡμεῖς οἱ ὁποῖοι ἐπὶ τοσούτους αἰῶνας καὶ ὑπνώττοντες καὶ γρηγοροῦντες ἕνα μόνον εἴχομεν πόθον, τὴν ἀνάκτησιν τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων, ἓν μόνον ὄνειρον, νὰ λειτουργηθῶμεν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ, νὰ τὴν ξεσκλαβώσωμεν ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν ἀπίστων καὶ νὰ τὴν καταστήσωμεν χριστιανικὴν καὶ ἑλληνικήν, κατελήφθημεν ὑπὸ ἐγκληματικῆς ἀδιαφορίας !!!

Ποῖα εἶνε τὰ θούρια τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας; Ἔχομεν τὰ ᾄσματα τοῦ Ρήγα, ἔχομεν τὰ ἐθνικὰ ᾄσματα τῶν ἡρώων τῶν παρελθόντων αἰώνων, ἀλλὰ ποῦ εὑρίσκονται ἐκεῖνοι, οἵτινες θὰ τὰ τραγουδήσωσιν; Φεῦ! τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἐλησμόνησε τὸν προορισμόν του! ἐλησμόνησε τὰς παραδόσεις του! καὶ σήμερον μέλλει νὰ

Digitized by Google

διδαχθῇ ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ αὕτη χώρα δὲν εἶνε ἡ πατρίς του! ὅτι ἦλθεν ἀπὸ τὰ ξένα καὶ ὅτι πρέπει νὰ παραχωρήσῃ εἰς αὐτοὺς τὴν ἡγεμονίαν.

Διὰ τοιαύτης ἐθνικῆς διαπαιδαγωγήσεως ἐργάζονται λαοί, οἵτινες ἂν καὶ δὲν ἔχωσι τὴν εὐτυχίαν νὰ ἐπιδείξωσιν ἔνδοξον ἱστορικὸν παρελθόν, ἀπεφάσισαν ἐν τούτοις νὰ δημιουργήσωσιν ἐνεστὼς καὶ μέλλον. Βεβαίως δὲν εἰργάσθησαν οἱ Βούλγαροι ἐξ ἰδίας ἐμπνεύσεως, πᾶν δὲ ὅ τι ἔπραξαν μέχρι τοῦδε πρὸς δημιουργίαν ἱστορικῶν περγαμηνῶν ὀφείλεται εἰς τὴν ὑποβολὴν τῶν ξένων, τῶν ὁμοσάντων ἀμείλικτον κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ μῖσος.

Οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν, καὶ εἶνε κατὰ τοσοῦτον ἐπικίνδυνοι, διότι ἐπαγγέλλονται ἐνίοτε καὶ τὸν φίλον, ἡρμήνευσαν εἰς αὐτοὺς τὴν ἱστορίαν αὐτῶν κατὰ τὰ ἴδια συμφέροντα. Παρέστησαν διὰ ψευδῶν τίτλων τὰ ἱστορικὰ δικαιώματά των ἐπὶ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, ἐνέπνευσαν εἰς αὐτοὺς τὴν παράδοξον ἰδέαν, ὅτι πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ βουλγαρικοῦ μεγαλείου, ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ ἡ Θεσσαλονίκη πρέπει νὰ καταστῶσιν ἐθνικὰ βουλγαρικὰ κέντρα καὶ ὅτι δὲν δύναται ν' ἀναπνεύσῃ ἡ Βουλγαρία ἄνευ τῶν πνευμόνων τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ θερμαϊκοῦ κόλπου.

Πῶς κατωρθώθη τοῦτο; Ἐπιτρέψατέ μοι καὶ πάλιν νὰ σᾶς τὸ ἀποκαλύψω, βασιζόμενος ἐπὶ τῶν τελευταίων ἱστορικῶν δεδομένων. Τοιουτοτρόπως θέλετε μελετήσῃ καὶ ἀντιληφθῇ τὴν ἀνθελληνικὴν ἐργασίαν, ὁποία διεξήχθη κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας δεκαετίας.

Γνωρίζετε τὰ αἴτια τοῦ λεγομένου ἀνατολικοῦ πολέμου, δηλαδὴ τῆς φοβερᾶς ἐκείνης συγκρούσεως, ἡ ὁποία διεξήχθη τὸ μὲν μεταξὺ τῆς Ρωσσίας καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς Τουρκίας, τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας, εἰς ἃς ἐπῆλθεν ἐπίκουρον καὶ τὸ μικρὸν Πεδεμόντιον ἕνεκα πολιτικῶν ὑπολογισμῶν, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον δὲν ἐζημιώθη ὡς ἐκ τῆς τοιαύτης πολιτικῆς του. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἐπιτρέψατέ μοι καὶ πάλιν μίαν παρέκβασιν. Ἐὰν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ τὸ μικρὸν ἑλληνικὸν Κράτος ἐμιμεῖτο τὸ μεγαλοπρᾶγμον Πεδεμόντιον, ἐὰν οἱ τότε διευθύνοντες τὰς τύχας τοῦ ἑλληνικοῦ Βασιλείου ἐγνώριζον νὰ παρακολουθήσωσι τὴν πολιτικὴν τοῦ μεγάλου Καβούρ, καὶ ἀντὶ νὰ διαταράξωσιν ἐν οὐ δέοντι τὰς ὁμόρους ἀλυτρώτους ἐπαρχίας, ἔμενον ἐντελῶς ἀδιάφοροι, ὅπως συνεβούλευσαν εἰλικρινῶς αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις, καὶ δὴ ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία, ἴσως ἡ θέσις τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων θὰ ἦτο καλλιτέρα. Ἀλλὰ δυστυχῶς καὶ σήμερον ἀκόμη εἴμεθα ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες, ὅπως καὶ εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Σόλωνος, «ἀεὶ παῖδες» καὶ κατ' ἐξοχὴν παῖδες ἐν τῇ πολιτικῇ. Γνωρίζετε ποῖα ἦσαν τὰ πραγματικὰ αἴτια τοῦ πολέμου ἐκείνου; κατ' ἐπίφασιν μὲν τὸ ζήτημα τῶν Ἁγίων Τόπων, τουτέστιν ἡ ὑπὲρ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐξασφάλισις αὐτῶν, ἀλλὰ πράγματι ἡ ταπείνωσις τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἡ ἐξάρτησις αὐτῆς ἐκ τῆς ρωσσικῆς πολιτικῆς.

Ὁ πόλεμος ἐκεῖνος ὑπῆρξεν ἡ πρώτη φανερὰ ἐκδήλωσις τῆς πανσλαυϊστικῆς ἰδέας κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα. Ἐὰν ὁ πόλεμος περιωρίζετο μεταξὺ Ρωσσίας καὶ Του-

Digitized by Google

κίας, βεβαίως ἡ δευτέρα θὰ ὑπέκυπτεν, ἐγκαθισταμένου τοῦ ρωσσικοῦ ἀετοῦ ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τῆς ἑλληνικῆς πρωτευούσης. Εὐτυχῶς αἱ δυτικαὶ Δυνάμεις, καὶ κατ' ἐξοχὴν ἡ Ἀγγλία, κατενόησαν τὸν κίνδυνον, ὅστις δὲν ἦτο κίνδυνος μόνον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς Εὐρώπης, ἐκ τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ Σλαυϊσμοῦ ἐν Βοσπόρῳ. Ἐν τῷ γιγαντιαίῳ ἐκείνῳ ἀγῶνι ἐθριάμβευσαν ἐν Σεβαστουπόλει οἱ ἡνωμένοι στρατοὶ τῶν κατὰ τῆς Ρωσσίας συμμάχων Δυνάμεων καὶ οὕτως ἐξηναγκάσθη αὕτη νὰ ζητήσῃ ταπεινωτικὴν εἰρήνην, ἧς οἱ ὅροι ἐκυρώθησαν ἐν Παρισίοις ὑπὸ τῆς γνωστῆς Συνόδου τοῦ 1856. Ἀλλ' ὁ Πανσλαυϊσμὸς δὲν ἀπεθαρρύνθη ἐκ τῆς ἥττης ταύτης. Ἤρξατο π ε ρ ι σ υ λ λ ε γ ό μ ε ν ο ς. Εὐτυχῶς εἶχεν ἤδη διαδηλώσῃ τὰ πρὸς τὸ Ἑλληνισμὸν αἰσθήματά του. Ὀλίγον χρόνον πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ὁ Τσάρος Νικόλαος Α'. εἶχεν εἴπῃ πρὸς τον ἐν Πετρουπόλει πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας Λόρδον Σέϋμουρ, ὅτι δὲν θὰ ἐπέτρεπε τὴν ἵδρυσιν ἑλληνικοῦ κράτους ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἂν ἀκόμη εἷς μόνον στρατιώτης καὶ ἓν ρούβλιον ἤθελον ὑπολειφθῇ εἰς αὐτόν.

Ἀδύνατον νὰ σᾶς παραστήσω πόσον ἐστοίχισεν εἰς ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας ἡ πανσλαυϊστικὴ αὕτη π ε ρ ι σ υ λ λ ο γ ή. Ἡ τέως δειλὴ καὶ ἀθεάτως διεξαγομένη ἀνθελληνικὴ ἐργασία ἐφανεροῦτο τολμηρότερον. Ὁ Ἑλληνισμὸς ἔμελλε ν' ἀποτίσῃ τραγικώτατα τὴν πανσλαυϊστικὴν ἀποτυχίαν τοῦ ἀνατολικοῦ πολέμου. Ὅπως γνωρίζετε, ὁ Ἑλληνισμὸς δὲν ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ τοῦ μικροῦ τούτου κράτους, ἀλλ' ἡ μεγάλη αὐτοῦ δύναμις, ἡ ἐθνική, ἡ ἠθική, εὑρίσκεται ἐκτος τῶν ὁρίων τῆς ἐλευθέρας πατρίδος. Τῆς μεγάλης δὲ ταύτης δυνάμεως προΐστατοι τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης εἶνε ὁ ἀνεγνωρισμένος ἱστορικὸς ἐθνάρχης τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τοιοῦτος ἐπικυρωθεὶς καὶ ὑπὸ τοῦ Πορθητοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ἀρχηγὸς ὅλων τῶν Ρ ο ύ μ, καὶ ὅταν ἔλεγεν ὁ Σουλτᾶνος Ρούμ, ἐνόει μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τοὺς λοιποὺς ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ του ὀρθοδόξους λαούς, ἤτοι Σλαύους, Ρωμούνους, Ἀλβανούς, Βουλγάρους, καὶ ἐν γένει πάντας τοὺς ὀρθοδόξους, τοὺς ὑπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν κυριαρχίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ὑπαγομένους. Ὁ Οἰκουμενικὸς ἄρα Πατριάρχης εἶνε ὑπέροχος δύναμις ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ, μεγίστην κεκτημένος ἐπιρροήν. Ἔπρεπεν ἡ δύναμις αὕτη, χάριν τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ πανσλαυϊστικοῦ προγράμματος, νὰ κατασυντριβῇ, νὰ ἐκμηδενισθῇ, νὰ ἐκλίπῃ. Τοιοῦτον ἐξεδηλώθη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὸ πρόγραμμα τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ. Ἡ κατάκτησις τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου ἦτο ὁ προαιώνιος αὐτοῦ πόθος. Ὅπως δὲ εἶχον ἐν αὐτῇ τὰ πράγματα, ἡ κατάκτησις τῆς Χερσονήσου ἀκόπως καὶ ἀνωδύνως θὰ ἐπετυγχάνετο διὰ τῆς καταλήψεως τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐθνικοῦ ἑλληνικοῦ κέντρου.

Καὶ τοῦτο βεβαίως δὲν ἐξεδηλοῦτο τὴν ἐπαύριον τῆς ἐν Σεβαστουπόλει καταστροφῆς. Ἡ πρὸς ἐκμηδένισιν τῆς ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐνέργεια εἶχεν ἀρχίσῃ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1840. Κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον ὁ Ρῶσσος Πορφύριος Οὐ-

Digitized by Google

σπένησς, ἀπεσταλμένος ὑπὸ τῶν προπαγανδικῶν Ἑταιρειῶν τῆς πατρίδος του πρὸς μελέτην τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, ἐπισκεφθεὶς τὰς πλείστας τῶν Ἀκροπόλεων τῆς ἑλληνικῆς Ὀρθοδοξίας, ἰδίᾳ τὴν Ἀντιόχειαν, τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὸ Ἅγιον Ὄρος, ὑπέβαλε μετὰ ταῦτα μυστικὸν ὑπόμνημα εἰς τοὺς τότε κρατοῦντας καὶ ὑπεδείκνυεν, ὅτι ὁ Πανσλαυϊσμὸς δὲν δύναται νὰ πραγματοποιήσῃ τοὺς ἑαυτοῦ πόθους ἐν Ἀνατολῇ, εἰμὴ μόνον, ὅταν ἀντικαταστήσῃ διὰ τοῦ σλαυϊκοῦ τὸν ἑλληνικὸν κλῆρον. Ἐμπεφορτμένος μίσους κατὰ παντὸς ἑλληνικοῦ, παρέστησε τὴν ἑλληνικὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν ὡς περιελθοῦσαν εἰς ἄκραν ἐξαχρείωσιν, μηδὲν γενναῖον δυναμένην νὰ ἐπιτελέσῃ κατὰ τῶν ἀλλοδόξων, καὶ ἰδίᾳ κατὰ τοῦ Καθολικισμοῦ. Ὁ ἑλληνικὸς κλῆρος κατηγγέλετο ὡς διεφθαρμένος καὶ ἐκπεφυλισμένος ὑπὸ τοῦ ἱεραποστόλου τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ, ἔπρεπεν ἄρα ἄλλη ἐκκλησιαστικὴ τάξις, καὶ τοιαύτη ἠδύνατο νὰ εἶνε μόνη ἡ σλαυϊκή, ν' ἀντικαταστήσῃ τοὺς σ ε σ η π ό τ α ς πατριαρχικοὺς θρόνους.

Τοιοῦτον ἐξεδηλώθη ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ μορφῇ τὸ πανσλαυϊστικὸν πρόγραμμα, τὸ ὁποῖον σήμερον μετὰ ζήλου κρείττονος ὑποθέσεως ἐπιδιώκουσι πρὸς τοῖς ἄλλοις αἱ δύο πασίγνωστοι Ἑταιρεῖαι, ἡ Σλαυϊκὴ καὶ ἡ Παλαιστίνειος. Οὕτως ἤρξατο ἡ καταχθόνιος κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐργασία, διηνεκὴς καὶ συκοφαντικὴ ἐπίθεσις κατὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους ἐν γένει ὑπὸ τῶν μισθίων ὀργάνων, τοῦ ἀνὰ τὴν Εὐρώπην πανσλαυϊστικοῦ τύπου. Ἡ ἀνόσιος ἰδέα ἐνισχύετο, ὅπως καὶ ἄλλοτε σᾶς εἶπον, διὰ ποικίλων συγγραφῶν, εἴτε ἐκκλησιαστικῶν, εἴτε ἐθνογραφικῶν, εἴτε πολιτικῶν, περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου. Ποικίλα ἐδημοσιεύθησαν ἱστορικὰ μυθεύματα περὶ τῶν ἐν αὐτῇ λαῶν, καὶ ἰδίᾳ περὶ τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων Ἑλλήνων καὶ Σλαύων, διότι πρωτίστως ἐπεζητεῖτο ν' ἀποδειχθῇ, ὅτι οἱ μὲν Ἕλληνες ἐξηφανίσθησαν ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου, ἐπικρατοῦσι δ' ἐν αὐτῇ κατ' ἐξοχὴν οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Σλαῦοι. Ἐδιδάσκετο συγχρόνως εἰς τοὺς τελευταίους τούτους καὶ τὸ ἀνόσιον δίδαγμα, ὅτι κατακτηταὶ καὶ τύραννοι αὐτῶν δὲν ἦσαν οἱ Τοῦρκοι ἀλλ' οἱ Ἕλληνες, ὁ ἑλληνικὸς κλῆρος καὶ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Ὁ Ἑλληνισμός! ἰδοὺ ὁ ἐχθρὸς τῶν Βουλγάρων κατὰ τὴν πανσλαυϊστικὴν διδασκαλίαν· ἦτο ἑπόμενον νὰ συγκινηθῶσιν ἐπὶ τέλους οἱ Βούλγαροι πρὸ τῶν παρορμήσεων καὶ τῶν ὑποσχέσεων τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ. Οὕτως ἤρξατο λαμβάνουσα ὑπόστασιν ἡ ἐξέγερσις των αὕτη κατ' ἐξοχὴν ἀπὸ τῆς ἕκτης δεκαετηρίδος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Σποραδικὰ κρούσματα τῆς ἐξεγέρσεως ταύτης ἐξεδηλώθησαν ἔν τισι τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας, ἔνθα ὑπῆρχον περισσότεροι ἢ ὀλιγώτεροι βουλγαρικοὶ πληθυσμοί. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἐζήτησαν οἱ Βούλγαροι ὁμοφύλους ἐπισκόπους, ἐνῷ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης οὐδαμῶς ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψει ἡ φυλὴ ἢ ἡ γλῶσσα ἐν τῷ διορισμῷ ὀρθοδόξων ἐπισκόπων.

Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, δηλαδὴ ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, ἡ ὁποία δὲν ἀναγνωρίζει ἐ θ ν ο φ υ λ ε τ ι σ μ ό ν, τουτέστιν ἀποκλειστικὸν δικαίωμα μιᾶς φυλῆς νὰ

Digitized by Google

ζητῇ ἰδίαν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν ἐκ προνομίου, ἀπέρριψε τὰς αἰτήσεις ταύτας τῶν Βουλγάρων, οἵτινες, ὡς ἦτο γνωστόν, ἐζήτουν ἰδίους Βουλγάρους ἐπισκόπους, διὰ νὰ ζητήσωσι μετά τινα καιρὸν καὶ Βούλγαρον Πατριάρχην ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει, συμπάρεδρον καὶ ἰσότιμον πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην. Ἡ πολιτικὴ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ὑπῆρξεν ἐπιεικὴς καὶ ὄντως χριστιανικὴ κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην. Δὲν ἠρνήθη ν' ἀποστείλῃ εἰς τὰς βουλγαρικὰς ἐπαρχίας βουλγαρογλώσσους ἐπισκόπους, ἀλλ' οἱ ἀδυσώπητοι στασιασταὶ καὶ οἱ ὄπισθεν αὐτῶν ἐνεδρεύοντες καὶ ἐργαζόμενοι ἐχθροὶ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους οὐδεμίαν παρέσχον προσοχὴν εἰς τὰς παραχωρήσεις ταύτας τῆς Ἐκκλησίας. Ἐξηκολούθουν ζητοῦντες τ' ἀδύνατα, ἐναντίον τῶν κανόνων τῆς ἑλληνικῆς Ὀρθοδοξίας. Τότε οἱ Βούλγαροι, ἀποτυγχανουσῶν τῶν ἀξιώσεων αὐτῶν, διενοήθησαν ν' ἀπευθυνθῶσι πρὸς τὸν Καθολικισμὸν καὶ τὸν Πάπαν τῆς Ρώμης, ὑποσχόμενοι νὰ προσέλθωσιν εἰς τοὺς κόλπους τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας.

Ἤλπιζον οἱ δείλαιοι, ὅτι θὰ ἐτύγχανον ἐν τῷ κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ Πατριαρχείου ἀγῶνι τῆς ἰσχυρᾶς προστασίας τῆς κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον ἐπικρατούσης παρὰ τὸν Βόσπορον γαλλικῆς πολιτικῆς, ἥτις, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, ὅσον καὶ ἂν διατελῇ ἄθρησκος καὶ ἀδιάφορος ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ, ὑποκρίνεται πρὸς ἐπίτευξιν κατακτητικῶν σκοπῶν ἄκρον ἐνδιαφέρον πρὸς τὸν Καθολικισμόν, ἐπὶ τῶν μοναχικῶν τοῦ ὁποίου ταγμάτων οὐ σμικρὸν στηρίζει ἐν Ἀνατολῇ τὴν ἑαυτῆς δύναμιν. Ὁ Πάπας δὲν ἠρνήθη τὴν προσέλευσιν αὐτῶν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας, ἧς τυγχάνει ὁ ἀνώτατος ἀντιπρόσωπος. Διεξήχθησαν πρὸς τοῦτο διαπραγματεύσεις μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς ἀποσταλείσης βουλγαρικῆς ἐπιτροπῆς, ἐν ᾗ ἐπρωτοστάτει ὁ μέχρι τῆς σήμερον ἐπιζῶν παλαίμαχος τῆς βουλγαρικῆς ἰδέας Τσαγκὼφ, καὶ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἀντιπροσωπεύων τὴν ρωσσικὴν πολιτικὴν ἐν Βουλγαρίᾳ.

Πίος ὁ Θ', ὁ τότε καθήμενος ἐπὶ τοῦ ὑποτιθεμένου θρόνου τοῦ Ἁγίου Πέτρου τῆς Ρώμης, διώρισε Βούλγαρον καθολικὸν ἐπίσκοπον ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀλλὰ μόλις ἐγνώσθη τοῦτο ἐν τοῖς πολιτικοῖς κύκλοις τῆς πρωτευούσης τῆς τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ ἡ μεγάλη σλαυϊκὴ Δύναμις, φοβουμένη ἧτταν ἑαυτῆς ἐν τῇ ἐξεγέρσει ταύτῃ τῶν Βουλγάρων, προσεπάθησε δι' ὅλων τῶν μέσων νὰ ματαιώσῃ τὴν τοιαύτην ἐκκλησιαστικὴν ἕνωσιν τῶν Βουλγάρων καὶ τοῦ Παπισμοῦ. Τοιουτοτρόπως ἐματαιώθη ἡ βουλγαρικὴ αὕτη ἀπόπειρα καὶ ἤρξαντο οἱ στασιασταί, ὧν ηὔξανεν ὁ ἀριθμὸς ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ, ἐπιτιθέμενοι κατὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἐπιζητοῦντες, διὰ τῆς ἰσχυρᾶς ὑποστηρίξεως τῆς ρωσσικῆς πολιτικῆς, πλήρη ἐκκλησιαστικὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ αὐτονομίαν.

Παρατηρεῖτε, κύριοι, ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου, ὅτι οἱ Βούλγαροι, ἐξεγερθέντες κατὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἥκιστα ἐνδιεφέροντο περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτῶν αὐτονομίας, ἥτις οὐδαμῶς εἶχε παραβιασθῇ κατὰ τὸ διάστημα τοσούτων αἰώνων, τοὐναντίον προσερχόμενοι εἰς τὸν Πάπαν, ὑποβαλλόμενοι εἰς τὸ ἀλάθητον

Digitized by Google

καὶ τὴν ἀπόλυτον αὐτοῦ αὐθεντίαν, προφανῶς ὡμολόγουν, ὅτι ἠλαύνοντο ἀπὸ ἀδιάλλακτον μῖσος κατὰ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Κατόπιν τῆς ἀπεπείρας ταύτης κατενόησαν, ὅτι δὲν ἠδύναντο νὰ κατορθώσωσι τὸν σκοπὸν αὐτῶν τοιουτοτρόπως καὶ ἤρξαντο βιαιοτέρων διωγμῶν κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῶν Πατριαρχείων. Εἰς τοσοῦτον δὲ σημεῖον ἀκολασίας προέβη ἡ βουλγαρικὴ αὕτη ἐξέγερσις, ὥστε ἐν ἔτει 1866, καθ' ὃν χρόνον ἐμάχετο ἡ Κρήτη κατὰ τῆς τουρκικῆς τυραννίας, οἱ πρωτοστατοῦντες τῆς ἐξεγέρσεως ταύτης Βούλγαροι ἀπηυθύνθησαν εἰς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν, ἐξαιτούμενοι νὰ ἐπιτραπῇ εἰς αὐτοὺς ν' ἀποτελέσωσιν εἰδικὸν σῶμα καὶ νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν ἡρωϊκὴν νῆσον πρὸς καταπολέμησιν τοῦ ἐθνικοῦ αὐτῆς ἀγῶνος. Αἱ ὑπηρεσίαι αὗται βεβαίως δὲν ἔμελλον νὰ προσενεχθῶσιν ἄνευ ἀμοιβῆς. Ἐζητοῦντο οἱ Βούλγαροι πατριῶται νὰ ἐπιτραπῇ εἰς τὴν Βουλγαρίαν ν' ἀποτελέσῃ αὐτόνομον κράτος ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου, ὅστις ἔμελλε νὰ ὀνομασθῇ Αὐτοκράτωρ τῶν Τούρκων καὶ Τσάρος τῶν Βουλγάρων, κατὰ τὸ σύστημα τοῦ αὐστρουγγρικοῦ δυασμοῦ. Τοιοῦτον ὑπῆρξεν, ὄ ν ε ι ρ ο ν θ ε ρ ι ν ῆ ς ν υ κ τ ό ς, τὸ μεγαλουργὸν σχέδιον τῆς νέας Βουλγαρίας τοῦ 1866. Ὁ Σουλτᾶνος ἀπέρριψε, φυσικῷ τῷ λόγῳ, τὰ σχέδια ταῦτα τῆς βουλγαρικῆς μεγαλομανίας. Σημειωτέον κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, ὅτι ἂν δὲν ὠφελήθησαν οἱ Βούλγαροι ἐκ τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως, καταδείξαντες μόνον τὰ μοχθηρὰ αὐτῶν ἔνστικτα, ὠφελήθησαν ἐν τούτοις οἱ Σέρβοι, διότι ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις, εὑρεθεῖσα τῷ καιρῷ ἐκείνῳ εἰς δυσχερεῖς περιστάσεις, ὑπεχώρησεν εἴς τινας ἀξιώσεις τῶν Σέρβων, ὧν σπουδαιοτάτη ὑπῆρξεν ἡ καταβίβασις τῆς τουρκικῆς σημαίας καὶ ἡ ἀπομάκρυνσις τῆς τουρκικῆς φρουρᾶς ἐκ τῶν φρουρίων τοῦ Βελιγραδίου. Ἕνεκα τῆς προσενεχθείσης ταύτης ὑπηρεσίας αἱ σχέσεις καὶ ἡ ἀλληλεγγύη μεταξὺ Σέρβων καὶ Βουλγάρων κατὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου προέβησαν εἰς τοιοῦτον σημεῖον ἐχθρότητος, ὥστε ἐν ἔτει 1872, εἰσηγουμένης τῆς γνωστῆς σλαυϊκῆς Δυνάμεως ἐν Κωνσταντινουπόλει, παρεχωρήθησαν εἰς τοὺς Βουλγάρους ὑπὸ τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως ἐξαιρετικὰ προνόμια ἐκκλησιαστικῆς ἐλευθερίας, παρὰ τοὺς κανόνας καὶ τὰ θέσμια τῆς Ἐκκλησίας. Οὕτως ἐν τῇ αὐτῇ ἐπικρατείᾳ ἐδημιουργοῦντο δύο αὐτοκέφαλοι κατὰ μορφὴν καὶ θρησκευτικὴν ἔννοιαν Ἐκκλησίαι.

Κατὰ τῆς τερατώδους ταύτης παραβιάσεως προαιωνίων κανόνων διεμαρτυρήθη τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Ἀλλ' ὁ τότε Μέγας Βεζύρης, ἐφαρμόζων τὴν πολιτικὴν τοῦ δ ι α ί ρ ε ι κ α ὶ β α σ ί λ ε υ ε, διατελῶν δὲ καὶ ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῆς προστάτιδος τῶν Βουλγάρων Δυνάμεως, κατ' οὐδένα τρόπον ἠθέλησε νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει τὰς διαμαρτυρίας τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας ἡ πολιτικὴ ἐν τούτοις κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ὑπῆρξεν ἐπιεικεστάτη καὶ συνδιαλλακτικωτάτη. Οὕτως ἱδρύθη ἡ βουλγαρικὴ Ἐκκλησία ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Κατόπιν τοῦ πραξικοπήματος τούτου τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, πρωτοστατούσης τῆς ἑλληνικῆς πολιτικῆς, ἐκάλεσεν ἐν Κωνσταντινουπόλει μεγάλην ἐκκλη-

Digitized by Google

σιαστικὴν Σύνοδον, ἥτις ἀπεκήρυξε τὴν βουλγαρικὴν Ἐξαρχίαν διὰ τοῦ γνωστοῦ Ὅρου τοῦ Σχίσματος μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων.

Τὸ ἐκκλησιαστικὸν τοῦτο Σχίσμα ὑπῆρξεν ἀναμφιβόλως ἓν τῶν γενναιοτάτων ἔργων τοῦ συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ. Ὑπάρχουσι παρ' ἡμῖν ἄνθρωποι, εὐτυχῶς ἐλάχιστοι, κατακρίνοντες τὴν ἀπόφασιν ταύτην τῆς ἑλληνικῆς Ὀρθοδοξίας. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα δὲν ἔχουσι μελετήσῃ τὰ πράγματα, καὶ τούτου ἕνεκεν δὲν δύνανται νὰ τὰ κατανοήσωσι. Δύναμαι νὰ σᾶς διαβεβαιώσω, καὶ ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως καὶ ἐκ πληροφοριῶν εἰδημόνων ἀνδρῶν, ὅτι τὸ Σχίσμα τοῦτο, δι' οὗ συνετελέσθη ἡ ἐκκλησιαστικὴ διαίρεσις Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων, ὑπῆρξεν ἐπωφελέστατον εἰς τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ἰδέαν, δημιουργῆσαν ἄβατον χάσμα μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων καὶ οὕτω σῶσαν τὸν Ἑλληνισμὸν ἀπὸ τὰς σκληρὰς τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ ἀγκάλας, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν ὁποίων θ' ἀπεπνίγετο ἐπὶ τέλους. Μολονότι τὸ σχίσμα ἐγένετο τῇ πρωτοβουλίᾳ τῆς ἑλληνικῆς πολιτικῆς, καὶ αὐταὶ αἱ σλαυϊκαὶ Ἐκκλησίαι ἐξηναγκάσθησαν, ἑκοῦσαι ἄκουσαι, νὰ προσχωρήσωσι καὶ ν' ἀναγνωρίσωσιν αὐτό. Τιμὴ εἰς τοὺς συλλαβόντας καὶ πραγματώσαντας τὴν ἰδέαν ταύτην! Ἐὰν οἱ Βούλγαροι ἐπετύγχανον αὐτόνομον ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν ἄνευ τοῦ σχίσματος, σὺν τῷ χρόνῳ διὰ τῶν μέσων, ἅτινα συνειθίζουσι νὰ μεταχειρίζωνται οἱ προστάται αὐτῶν, διὰ τῆς δολιότητος, ἢ διὰ τῆς βίας, θὰ κατώρθουν νὰ ἐξοντώσωσι τὴν ἑλληνικὴν δύναμιν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ, ἣν σήμερον σκέπει κατὰ τὸ ἑνὸν ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία. Τὰ πρόβατα ἐχωρίσθησαν ἀπὸ τῶν ἐριφίων, ὁ Ἑλληνισμὸς ἐξαναγκάζεται εἰς μέγαν ἀγῶνα, ἀλλὰ τοὐλάχιστον φανερόν, ἐνῷ ἄλλως θὰ ἠγωνίζετο ἐναντίον ὑπούλων ἐχθρῶν, οἵτινες ἀείποτε εἶνε κινδυνωδέστεροι. Δυστυχῶς ἐν τῷ ἀγῶνι ἡμῶν δὲν μεταχειριζόμεθα τὰ αὐτὰ ὅπλα, ἅτινα καὶ οἱ Βούλγαροι. Σᾶς εἶπον ἤδη, καὶ δὲν διστάζω νὰ τὸ ἐπαναλάβω, ὅτι οἱ Βούλγαροι πολεμοῦσιν ἐναντίον ἡμῶν μὲ μεγαλείτερον φανατισμόν.

Ἐὰν δὲ καὶ ἡμεῖς ἐνεφορούμεθα τοῦ αὐτοῦ φανατισμοῦ, κεκτημένοι μείζονα οἰκονομικά, ἠθικὰ καὶ πνευματικὰ στοιχεῖα ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ, θὰ ἠδυνάμεθα νὰ τοὺς ἐκμηδενίσωμεν. Τοιοῦτο βεβαίως πρέπει νὰ εἶνε τὸ ἐθνικὸν ἡμῶν πρόγραμμα: ἡ αὔξησις τοῦ φανατισμοῦ, τοῦ μίσους κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἄρα τῆς ἀγάπης τῆς πατρίδος. Ἐν Πύργῳ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, τῇ ἑλληνικωτάτῃ ταύτῃ πόλει τοῦ Εὐξείνου Πόντου, λειτουργεῖ καφενεῖον, ὀνομαζόμενον Ἀνθελληνισμός, θεωροῦνται δὲ ὑπόχρεοι νὰ φοιτῶσιν ἐν αὐτῷ πάντες οἱ Βούλγαροι, μὴ ἐπιτρεπομένου εἰς αὐτοὺς νὰ συχνάζωσιν εἰς ἑλληνικὰ καφενεῖα. Ἀλλ' ὅταν ἡμεῖς σιωπῶμεν καὶ ἀδιαφορῶμεν, μὴ διστάζοντες ἐν τούτοις νὰ κηρύττωμεν τὸ εὐαγγέλιον τῆς ἀγάπης, τῆς ἀλληλεγγύης μεταξὺ τῶν φυλῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, τί ἄλλο, πράττομεν, ἢ αὐτοκτονοῦμεν; Οὕτως εἰργάσθησαν οἱ Βούλγαροι κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, καὶ οὕτω θὰ ἐξακολουθῶσιν ἐργαζόμενοι ἐν Θρᾴκῃ καὶ

Digitized by Google

Μακεδονίᾳ, μέχρις ὅτου ἐπιτευχθῇ ὁ ἐπιζητούμενος σκοπός, ἡ ὑπὸ τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ κατάκτησις, καὶ ἀπορρόφησις ἁπάσης τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου.

Ἀλλ' ἐὰν ἤθελομεν ἐξετάσῃ ἐπί τινας στιγμὰς τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν ἐν Μακεδονίᾳ κατὰ τοὺς τελευταίους ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀγῶνας, καὶ ἰδίᾳ τὴν ἐθνικὴν αὐτῆς δρᾶσιν, θὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ἐπρωτοστάτησεν ἐν αὐτῇ ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα, ὅσον ἐν ἐλαχίσταις χώραις τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ. Πλεῖσται τῶν πόλεων τῆς Μακεδονίας ὑπῆρξαν ἰσχυρότατα κέντρα καὶ ἀκροπόλεις τοῦ Γένους. Ἰδοὺ ἡ Μοσχόπολις, ἡ ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς δυνάμεως αὐτῆς καταστραφεῖσα ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐλειτούργησε τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον. Ἰδοὺ ἡ Κοζάνη, ἔνθα ἱδρύθη ὑπὸ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως ἓν τῶν πρώτων ἑλληνικῶν Γυμνασίων. Ἡ ἑλληνικὴ ἐκπαίδευσις ἦτο διαδεδομένη καθ' ἅπασαν τὴν τῆς Μακεδονίαν, ἐξ αὐτῆς δὲ μετέβαινον διδάσκαλοι ἁπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἀσιατικῆς τε καὶ εὐρωπαϊκῆς. Ἡ δρᾶσις τῶν Μακεδόνων, ἐὰν παρακολουθήσητε αὐτὴν κατὰ τὸ θλιβερὸν τοῦτο διάστημα τοῦ ΙΖ'., τοῦ ΙΗ'. καὶ τοῦ ΙΘ'. αἰῶνος, ὑπῆρξε τὰ μάλιστα ἐκπολιτιστική, ἀκόμη καὶ ἐν ἄλλαις χώραις, τὰς ὁποίας ἡμεῖς σήμερον ἀναγνωρίζομεν ὡς πεπολιτισμένας, αἵτινες ἐν τούτοις οὐκ ὀλίγον ὠφελήθησαν ἀπὸ τοὺς ἐγκατασταθέντας ἐν αὐτῇ ἀποίκους Μακεδόνας. Ἐὰν ἐπισκεφθῆτε τὰς χώρας ταύτας ἀπὸ τὴν Νύσσαν τῆς Σερβίας μέχρι τῆς Βουδαπέστης καὶ βορειότερον, ἐὰν ἐξετάσητε τὰ ὑπολειπόμενα λείψανα τῶν ἑλληνικῶν Κοινοτήτων ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις αὐτῶν, αἵτινες ἐφημίσθησαν κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας, θὰ κατανοήσητε ἀσφαλῶς, ὁποία ὑπῆρξεν ἡ δρᾶσις τοῦ μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν ταῖς χώραις ταύταις κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς ἐκείνους αἰῶνας.

Ἐν αὐτῇ τῇ Οὐγγαρίᾳ ὁ Ἕλλην ἐθεωρεῖτο εὐγενής, οὐκ ὀλίγα δ' ἀπενεμήθησαν προνόμια εἰς τοὺς ἐκ Μακεδονίας ἀποίκους ἀπὸ τὴν αὐτοκράτειραν Μαρίαν Θηρεσίαν καὶ τὸν Ἰωσὴφ Β'. Μέχρι τῆς σήμερον ἀκόμη ἐπισώζονται δέκα περίπου ἑλληνικαὶ Κοινότητες, ὧν σπουδαιοτάτη ἡ ἐν Βουδαπέστῃ, διατηροῦσαι τὸ ἑλληνικὸν φρόνημα. Πρέπει νὰ ἐπισκεφθῇ τις τὰς Ἐκκλησίας τῶν Κοινοτήτων τούτων, διὰ νὰ κατανοήσῃ ὁποία ἦτο ἡ ἑλληνικὴ δύναμις ἐν Οὐγγαρίᾳ. Αὕτη κατ' ἐξοχὴν ἦτο μακεδονικὴ δύναμις. Θρυλεῖται, ὅτι πολλοὶ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῆς νέας Οὐγγαρίας, καὶ δὴ τῶν τιμησάντων αὐτήν, μακεδονικὴν εἶχον τὴν καταγωγήν. Ἐπὶ παραδείγματι ὁ πρῶτος τῶν Οὔγγρων πολιτῶν, ὁ περιώνυμος Φραγκῖσκος Δεάκ. Διὰ νὰ κατανοήσητε ὁποῖον ἦτο τὸ ἐθνικὸν φρόνημα τῶν Μακεδόνων, οἵτινες ὑπηρέτουν εἰς ξένα στρατεύματα καὶ ξένας χώρας, σᾶς ἀναφέρω ἓν ἐπεισόδιον τοῦ αὐστροτουρκικοῦ πολέμου. Κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετηρίδα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος μεταξὺ τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ αὐστριακοῦ ἀρχιστρατήγου Λάουδων ὑπῆρχε καί τις ἐκ Κοζάνης τῆς Μακεδονίας καταγόμενος, ὅστις ἔδειξε τοιαῦτα δείγματα ἀνδρείας, ὥστε προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ ἀρχιστρατήγου, εἰπόντος εἰς αὐτὸν ποίους βαθμοὺς ἐπιθυμεῖ πρὸς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του. Ὁ γενναῖος Μακεδὼν ἐζήτησε νὰ δοθῇ εἰς αὐτὸν ὡς τιμάριον ἡ πα-

Digitized by Google

τρίς του Κοζάνη, ήλευθερωμένη βεβαίως παρά τών Τούρκων, εἰς αὐτὸν δὲ ν' ἀναγνωρισθῇ ὁ τίτλος τοῦ κυρίου (von) τῆς Κοζάνης.

Ὁ στρατηγὸς ἀπεκρίθη εἰς αὐτόν, ὅτι τὸ τοιοῦτον εἶνε ἀδύνατον, διότι ἡ Κοζάνη ἀνήκει εἰς τὴν Τουρκίαν, μὴ δυναμένη ν' ἀποσπασθῇ ἐξ αὐτῆς. Ὁ γενναῖος Κοζανίτης ἠρνήθη πᾶσαν ἄλλην ἀμοιβὴν καὶ ἐπὶ τέλους ἐπιμένων κατώρθωσε νὰ λάβῃ τὸν ψιλὸν τίτλον von Cozani.

Τοιαῦτα παραδείγματα μεγαλοφροσύνης καὶ φιλοπατρίας, ὅμοια πρὸς τὰ τοῦ Μακεδόνος τούτου, ἄπειρα δύναται νὰ ἐπιδείξῃ ἡ ἱστορία τοῦ τε παλαιοῦ καὶ τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ. Ἐπιτρέψατέ μοι παρακαλῶ μίαν παρένθεσιν σχετικὴν πρὸς τὴν τοιαύτην φιλοπατρίαν. Ὅπως γνωρίζετε βεβαίως, πρό τινων δεκαετηρίδων ἐγένετο ἡ τομὴ τοῦ Ἰσθμοῦ τοῦ Σουὲζ ὑπὸ τοῦ ἀναλαβόντος τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην μεγάλου Γάλλου Λεσσέψ. Εἰς τὸ ἔργον τῆς τομῆς ταύτης ἐπρωτοστάτησαν οἱ Κάσσιοι. Περατωθείσης τῆς ἐργασίας, ὁ Λεσσὲψ ἐκάλεσε τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν καὶ ἠρώτησεν, ὁποίας παραχωρήσεις ἐπεθύμουν πρὸς ἀμοιβὴν τῶν κόπων, οὓς κατέβαλον. Οὗτοι ἀπήντησαν, ὅτι οὐδὲν ὑλικὸν κέρδος ἐπιθυμοῦσι, παρακαλοῦσιν ἐν τούτοις νὰ ὀνομασθῇ ἡ εἰς τὰς ἐκβολὰς τῆς διώρυγος οἰκισθησομένη πόλις «Νέα Κάσσος». — Ἀλλ' ἀδύνατον, ἀπεκρίθη ὁ Λεσσέψ, διότι ὑπεσχέθην τοῦτο εἰς τὸν Σαῒτ πασσᾶν, τὸν Ἀντιβασιλέα τῆς Αἰγύπτου. Οἱ ὑπερήφανοι Κάσσιοι οὐδὲν ἄλλο ἐζήτησαν. Ἐν τούτοις ὁ εὐγνώμων Λεσσὲψ ἐδωρήσατο εἰς αὐτοὺς ἀπέραντα γήπεδα, ἐπί τινος τῶν ὁποίων μέρους οἰκοδομοῦσιν οὗτοι μεγαλοπρεπῆ Ἐκκλησίαν.

Τοιοῦτοι ὑπῆρξαν πάντοτε οἱ Ἕλληνες καὶ κατὰ τὰς θλιβερωτάτας τῆς ἱστορίας αὐτῶν ἡμέρας. Ἡμεῖς οἱ ὁμοεθνεῖς αὐτῶν, ὕστερον ἀπὸ τοιαῦτα παραδείγματα, διατί ν' ἀπελπιζώμεθα, ν' ἀδρανῶμεν, ν' αὐτοκτονῶμεν,ἀφοῦ εὐκόλως δυνάμεθα νὰ μιμηθῶμεν τὴν φιλοπατρίαν τοῦ στρατιώτου τῆς Κοζάνης, τὴν ἀφιλοκέρδειαν καὶ τὴν ὑπερηφάνειαν τῶν Κασσίων ; Ἔχοντες πρότυπα τοιαῦτα, ἃς μιμηθῶμεν αὐτὰ καὶ εἴμεθα βέβαιοι,ὅτι θὰ καταστήσωμεν καὶ πάλιν μέγα καὶ περίβλεπτον τὸ ἑλληνικὸν γένος.

Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ μεγάλῃ ἐθνικῇ ἐξεγέρσει τοῦ ΙΘ'. αἰῶνος πρωτοστατεῖ ἡ Μακεδονία. Εἶνε γνωστὴ ἡ κατὰ τὸ 1807 ἐξέγερσις τῆς δυστυχοῦς μακεδονικῆς πόλεως Νιαούστης, καθ' ἣν διέπρεψαν οἱ ἀπαράμιλλοι ἥρωες Ρομφέης καὶ Νικοτσάρας, ὧν ὁ τελευταῖος διῆλθε τὴν Μακεδονίαν διὰ μέσου τῶν τουρκικῶν στρατιῶν, μεταβὰς εἰς Σερβίαν, ὅπως συνάψῃ συμμαχίαν ἐξ ὀνόματος τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Τούρκων.

Κατὰ τὴν μεγάλην ἐξέγερσιν τοῦ 1821 ἀπαντῶμεν καὶ πάλιν ὑπέροχα τέκνα τῆς Μακεδονίας, συναγωνιζόμενα μετὰ τοῦ Ὑψηλάντου ἐν Μολδοβλαχίᾳ, τὸν Γεωργάκην Ὀλύμπιον καὶ τὸν Φαρμάκην. Εἰς ποίαν φυλὴν ἀνῆκον οὗτοι ; Εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἢ εἰς τὴν σλαυϊκήν, διὰ νὰ διεκδικῶνται ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν μας ; Κατὰ τὸ μέγα ἐκεῖνο ἐθνικὸν ἔτος ἐμφανίζεται ἐν τοῖς πρώτοις τῶν Ἑλλήνων ὁ ἐκ Σερρῶν

Digitized by Google

Ἐμμ. Παπᾶς, τιτλοφορούμενος ἑλληνιστὶ *προστάτης* τῆς Μακεδονίας. Τί ἄρα γε νὰ ἦτο οὗτος; Σλαῦος, Βούλγαρος, Ρωμοῦνος ἢ Ἕλλην; Καὶ ἡ μακεδονικὴ φάλαγξ, ἡ ὁποία μετέσχεν εἰς πολλὰς μάχας τῆς ἑλληνικῆς ἐθνεγερσίας, ἐκ τίνων ἀνδρῶν ἀπετελεῖτο; Ἐξ Ἑλλήνων ἢ ἐξ ἀλλοφύλων;

Τοιαῦτα εἶνε τὰ νεώτερα δικαιώματα τῆς Μακεδονίας ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ Γένους, καὶ ἔχομεν βεβαίως τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ ἀδιαφορῶμεν διὰ τοιαύτην χώραν, ἀλλὰ νὰ διεκδικῶμεν αὐτὴν παντὶ τρόπῳ, ἀφοῦ τοσαύτας ὑπηρεσίας προσήνεγκε πάλαι καὶ νῦν ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἰδέας.

Πρέπει νὰ διεκδικήσωμεν παντὶ τρόπῳ τὰ δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ, νὰ κηρύξωμεν τὴν ἀγανάκτησιν ἡμῶν ἐναντίον ὅλων τῶν μισθάρνων ὀργάνων τοῦ ξένου τύπου, δι' ὧν ἀμφισβητοῦνται τὰ ἐθνικὰ ἡμῶν δίκαια, ἀλλὰ πρωτίστως πρέπει νὰ ἐργασθῶμεν πρακτικώτερον καὶ συντελεστικώτερον ἐν τῇ δυστυχεῖ ταύτῃ χώρᾳ. Τοιαῦτα κηρύττων ἐνώπιον ὑμῶν, καλῶ εἰς πανελλήνιον ἐργασίαν πάντας τοὺς Ἕλληνας, Μακεδόνας καὶ μὴ Μακεδόνας, ἐλευθέρους καὶ ἀλυτρώτους. Δὲν πρέπει νὰ μᾶς πτοῶσιν αἱ κραυγαὶ τῶν ἐχθρῶν. Μακρὰν ἀφ' ἡμῶν ἡ ἀπελπισία.

Ἐὰν ἡμεῖς πιστεύωμεν εἰς το δίκαιόν μας, ἐὰν ἔχωμεν πεποίθησιν εἰς τὰς δυνάμεις μας, βεβαίως θὰ ἐξουδετερώσωμεν καὶ θὰ καταισχύνωμεν τοὺς ἐχθρούς μας. Εἶνε ἀληθές, ὅτι οὗτοι ἔχουσιν ὄπισθεν αὐτῶν πολυαρίθμους λεγεῶνας. Ἔχομεν ὅμως κατ' ἀνάγκην καὶ ἡμεῖς ἱκανοὺς ἐπικούρους, προθύμους νὰ συντρέξωσιν ἡμᾶς γρηγοροῦντας καὶ ἀγωνιζομένους. Τίς οἶδεν ἴσως μίαν ἡμέραν τὸ δίκαιόν μας ἀκουσθῇ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἀπεράντῳ αὐτοκρατορίᾳ τῆς Ρωσσίας, διότι τὸ δίκαιον εἶνε προωρισμένον νὰ ἐπικρατήσῃ τῆς βίας καὶ τῆς ἰδιοτελείας· καὶ ἤρξαντο ἤδη ἀκουόμεναι τοιαῦται φωναὶ ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν δικαιωμάτων ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ, καὶ ὅπως σᾶς ἀνέγνωσα πρότερον ἀποσπάσματα ἄρθρων ὑπὲρ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ ἑλληνικῶν δικαίων ὑπὸ Ρώσσων γεγραμμένα, ἐπιτρέψατέ μοι ἤδη εἰς τὸ τέλος τῆς ὁμιλίας μου ταύτης νὰ σᾶς ἀναγνώσω ἀπόσπασμα ἄρθρου περὶ τοῦ συγχρόνου ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Μακεδονίας, γεγραμμένου καὶ τούτου ὑπὸ Ρώσσου συγγραφέως. Τὸ ἔλαβον ἀκριβῶς κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην.

«Εἰς τὴν γεωγραφικὴν καὶ ἐθνογραφικὴν Ἑταιρείαν τοῦ Βερολίνου ἔκαμε πολὺ ἐνδιαφερούσας καὶ δι' ἡμᾶς πολὺ ἐπικαίρους ἀνακοινώσεις ὁ Γουσταῦος Γνίφκη περὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Μακεδονίας.

«Ποία εἶνε ἡ κατ' ἐθνικότητα διανομὴ τῶν κατοίκων τῆς Μακεδονίας, εἶπε περίπου ὁ κ. Γνίφκη; εἶνε ἀδύνατον νὰ ἔχωμεν πληροφορίας ἐξ ἀμέσου αὐθεντικῆς καὶ ἀκριβοῦς ἀπογραφῆς, διότι εἰς τὴν Τουρκίαν δὲν ἐνεργοῦνται ἀπογραφαί, καὶ αἱ γενόμεναι εἰς παλαιοτέρας ἐποχὰς δὲν παρουσίασαν καμμίαν προσέγγισιν ἀκριβείας ὡς ἐκ τῶν εὐλόγων ὑποψιῶν, τὰς ὁποίας τοιαῦτα μέτρα προκαλοῦσιν εἰς τοὺς πληθυσμοὺς τῆς Τουρκίας. Ὁ μόνος ὑπολογισμός, ὁ ὁποῖος βασίζεται ἐπὶ λογικῶν παρατηρήσεων περὶ τοῦ ὁλικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Μακεδονίας, μὴ περιλαμβανομένης τῆς Παλαιᾶς

Digitized by Google

Σερβίας, εἶνε ὁ γενόμενος ὑπὸ τοῦ Ρώσου οἰκονομολόγου Πέτρωφ, ὁ ὁποῖος διελθὼν τὴν χώραν, διατρίψας ἐπὶ τριετίαν καὶ συλλέξας ὅλα τὰ ἄλλα διδόμενα, τὰ μαρτυροῦντα ἐμμέσως τὸν πληθυσμὸν μιᾶς χώρας, λαβὼν δ' ἐπίσης ὑπ' ὄψει παλαιοτέρας ἀπογραφὰς καὶ ἐξελέγξας τὴν ἀκρίβειαν αὐτῶν, ἀνεβίβασε τοὺς κατοίκους—πλὴν τῆς Παλαιᾶς Σερβίας, ὡς εἴπομεν, εἰς 1,900,000. Αἱ ἐργασίαι πρὸς ὑπολογισμὸν τοῦ ἀριθμοῦ τούτου πείθουσιν, ὅτι ἐπετεύχθη προσέγγισις τοιαύτη, ὥστε νὰ δύναται νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψει ὡς ἀσφαλὲς δεδομένον ὁ ἀριθμὸς οὗτος.

«Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον παρέχει μεγάλας δυσχερείας, ὅπως ἐξευρεθῇ ὁ ἀληθὴς ἀριθμὸς —παρατηρεῖ ὁ Γνίφκη—εἶνε ἡ κατ' ἐθνικότητα διαίρεσις τῶν κατοίκων τούτων. Μία ὅμως παρατήρησις ἐπὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σχολείων καὶ τῶν μαθητῶν δύναται νὰ δώσῃ προσέγγισιν βασίμου τινὸς ἀναλογίας διὰ κατανομήν..

«Εἰς ὅλας τὰς μεγάλας πόλεις τῆς Μακεδονίας, ἀκόμη καὶ εἰς τὰς κωμοπόλεις, ὑπάρχουν σχολεῖα τουρκικά, ἑλληνικὰ καὶ βουλγαρικά. Εἰς βουλγαρόφωνά τινα χωρία πρὸς βορρᾶν ὑπάρχουσι μόνον βουλγαρικά, ὅπως εἰς ἑλληνόφωνα χωρία μεσημβρινὰ μόνον ἑλληνικὰ σχολεῖα. Εἰς τὰ μεσημβρινὰ τῆς Μακεδονίας, ἐπειδὴ ὁ πληθυσμὸς εἶνε πυκνότερος, συμπίπτει τὰ ἑλληνόφωνα χωρία, τὰ ἔχοντα σχολεῖα, νὰ εἶνε κατ' ἀναλογίαν περισσότερα τῶν πρὸς βορρᾶν βουλγαροφώνων χωρίων, τὰ ὁποῖα εἶνε ἐπίσης προικισμένα μὲ σχολεῖα βουλγαρικά. Ἐπίσης εἰς τὰς μεγάλας πόλεις ὁ ἀριθμὸς τῶν σχολείων εἶνε διάφορος κατ' ἐθνικότητα. Τὸ βέβαιον εἶνε, ὅτι σχολεῖα ὑπάρχουσι καὶ εἰς τὰ χωρία τὰ ἀριθμοῦντα 1000 κατοίκους καὶ ἄνω καὶ ἀναλόγως τῆς ἐθνικότητος τῶν κατοίκων εἶνε καὶ τὸ σχολεῖον ἢ τὰ σχολεῖα ἐὰν εἶνε περισσότερα τοῦ ἑνός. Ὑπάρχει διὰ τοῦτο κατανομὴ τῶν σχολείων ἀνάλογος πρὸς τὴν ἐθνικότητα τῶν κατοίκων εἰς τοὺς διαφόρους πληθυσμούς.

«Κατὰ τὰς ἐπισήμους πληροφορίας τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν καὶ ἐκ συγκρίσεων τῶν ἐκ διαφόρων πηγῶν στατιστικῶν περὶ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ Σχολείων, προκύπτουσιν οἱ ἀκόλουθοι ἀριθμοί, παρουσιάζοντες δυνατὴν ἀκρίβειαν.

«Καθ' ὅλην τὴν Μακεδονίαν—πλὴν ἐννοεῖται τῆς Παλαιᾶς Σερβίας—ὑπάρχουσιν ἑλληνικὰ σχολεῖα μέσης καὶ κατωτέρας ἐκπαιδεύσεως 1,385. Οἱ διδάσκαλοι ἀνέρχονται εἰς 2,100 καὶ οἱ μαθηταὶ εἰς 78,000.

«Λαμβάνομεν ὑπ' ὄψει τὴν διάδοσιν τῆς παιδείας εἰς τὰ Κράτη τοῦ Αἵμου μὴ παρουσιάζουσαν ἀξίας λόγου διαφοράς, καὶ περιορίζοντες ὡς μέσον ὅρον, προκειμένου περὶ χώρας τουρκικῆς, εὑρίσκομεν ὅτι οἱ 78,000 Ἕλληνες μαθηταὶ ἀντιστοιχοῦσι πρὸς 546 χιλιάδας κατοίκων. Βουλγαρικὰ σχολεῖα ὑπάρχουσιν 985. Οἱ διδάσκαλοι ἀνέρχονται εἰς 1,580 καὶ οἱ μαθηταὶ εἰς 49,000, ἀντιστοιχοῦντες εἰς 343,000 βουλγάρους κατοίκους.

«Τουρκικὰ σχολεῖα ὑπαρχουσι 1220, ἔχοντα 1500 διδασκάλους καὶ 63,000 μαθητάς, ἀντιστοιχοῦντας πρὸς 441,000 Ὀθωμανοὺς κατοίκους. Κατὰ τὸν ὑπολογι-

Digitized by Google

σμὸν τοῦτον ἐκ τῶν 1.9000.000 κατοίκων τῆς Μακεδονίας ἀναλογοῦσι 546,000 Ἕλληνες, 441,000 Ὀθωμανοὶ καὶ 343, 000 Βούλγαροι.

«Οἱ ὑπολειπόμενοι 570,000 εἶνε Σέρβοι—ἐξῃρέθη εἰς τοὺς ὑπολογισμοὺς ἡ Παλαιὰ Σερβία— Ἀρμένιοι καὶ κάτοικοι διαφόρων ἄλλων ἐθνοτήτων Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως.

«Ἡ ἐδαφικὴ κατατομὴ δὲν εἶνε ἀνάλογος πρὸς τὴν κατανομὴν τοῦ πληθυσμοῦ, διότι ἡ μεσημβρινὴ Μακεδονία, ὅπου ἐπικρατεῖ τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον, εἶνε πυκνότερον κατῳκημένη τῆς βορείου, ὅπου ἐπικρατεῖ τὸ βουλγαρικόν.

«Καὶ ἡ διαφορὰ εἶνε τοιαύτη, ὥστε οἱ βουλγαρόφωνοι πληθυσμοὶ κατέρχονται πολλὰς μοίρας περισσότερον παρ' ὅσον ἀνέρχονται οἱ ἑλληνόφωνοι ἐκ μεσημβρίας.

«Ὁ Γνίφκη προσέθηκεν, ὅτι τὰ στοιχεῖα ταῦτα τῆς μελέτης καὶ τῆς παρατηρήσεώς του κατέθηκεν εἰς τὴν Ἑταιρείαν διὰ νὰ συμπληρωθῶσιν».

Ἰδού, κύριοι, τίνι τρόπῳ κρίνουσι τὰ ἐν Μακεδονίᾳ πράγματα πολλοὶ τῶν Ῥώσσων, ἐκ τῶν μὴ τεταγμένων εἰς τὰς διαταγὰς τῆς Παλαιστινείου Ἑταιρείας καὶ τῶν ρωσσικῶν Κομιτάτων. Κατὰ πόσον ταῦτα εἶνε ἀληθῆ, βασιζόμενα ἐπὶ ἀναμφιλέκτων στατιστικῶν δεδομένων, θέλω σᾶς ἀνακοινώσῃ ἐν προσεχεῖ διαλέξει, ἀποδεικνύων διὰ τῶν ἀριθμῶν καὶ τῶν πραγματων τὰς μεγάλας δυνάμεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ.

Η ΑΝΤΕΘΝΙΚΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΡΩΣΣΙΑΣ

(Συνέχεια καὶ τέλος)

Εἶνε ὄντως τὰ μάλιστα ἀλγεινόν, τὸ ὅτι ἡ ὀρθόδοξος Ῥωσσία, ἡ κατὰ τὸ ἔτος 1854 ἄρασα τὰ ὅπλα κατ' αὐτῆς τῆς Τουρκίας καὶ τῶν συμμάχων Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, τανῦν αὐτὴ αὕτη φυλάσσει τήν τε Τουρκίαν καὶ Αὐστρίαν καὶ παρίσταται ὁ ἀμειλικτότερος ἐχθρὸς τῆς ἐλευθερίας τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων, Σέρβων καὶ Ρωμούνων. Αὐτὴ δὲ αὕτη ἡ Ῥωσσία, ἡ ἐπὶ ὁλοκλήρους αἰῶνας διαφυλάξασα τὴν Ὀρθοδοξίαν ἐν Ἀνατολῇ, τανῦν συναδελφοῦται μετὰ τῶν σχισματικῶν, ὑβρίζει τὴν Μητέρα αὐτῆς Μεγάλην τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἐκκλησίαν, ὑπονομεύει τὴν ὕπαρξιν καὶ ὑπόστασιν τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων ἀνατολικῶν Πατριαρχῶν, ἐξεγείρει τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς Σύρους, τὸ δὲ ἀρχαιότατον, ἀπ' αὐτῶν τῶν πρώτων χρόνων τοῦ Χριστιανισμοῦ ὑπάρξαν ἑλληνικὸν Πατριαρχεῖον τῆς Ἀντιοχείας, κηρύσσει ἀρα-

Digitized by Google

βικόν, καίτοι ἅπας ὁ ὀρθόδοξος πληθυσμὸς αὐτοῦ οὐδέποτε ἀνῆκε τῇ ἀραβικῇ ἐθνότητι, ὅπερ παρεδέξαντο οἱ σοφοὶ ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου, ἐν οἷς καὶ ὁ Ῥῶσσος ἐπίσκοπος Πορφύριος Οὐσπένσκης, ὁ καθηγητὴς Μπόλστωφ καὶ ἄλλοι. Οἱ Ἄραβες τῆς Συρίας ἀείποτε ἦσαν Μωαμεθανοί. Τὰ νῦν θεολογικὰ Σεμινάρια — τεκνία προσφιλῆ τοῦ Ποπεδονόστσεφ — χρησιμεύουσιν ὡς διδασκαλεῖα τῆς ἀναρχίας καὶ τοῦ μηδενισμοῦ ἐν Ῥωσσίᾳ. Τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας καὶ τὰ λοιπὰ Ὑπουργεῖα δὲν ἐπιτρέπουσι τὴν κατάταξιν τῶν ἀποφοίτων τῶν Σεμιναρίων ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις καὶ ταῖς ἐξαρτωμέναις ὑπ' αὐτῶν ἀνωτέραις σχολαῖς, ἐκ φόβου μήπως οἱ Σεμιναρισταὶ διαδώσωσι τὰς διδασκαλίας αὐτῶν τοῖς φοιτηταῖς.

Ποσάκις ὁ τύπος δὲν ἔρρηξε κραυγήν, ὑποδεικνύων εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὴν ἀνάγκην τῆς ἀποσπάσεως ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ κλήρου τῆς ἀναπτύξεως τοῦ λαοῦ, ὅντινα παρέδωκεν αὐτῷ ὁ Ποπεδονόστσεφ καὶ ν' ἀναθέσῃ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν τέκνων τοῦ λαοῦ εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας; Ἀλλὰ ν' ἀγωνισθῶσι πρὸς τὸν παντοδύναμον Ποπεδονόστσεφ καὶ δικτάτορα δὲν ἀποφασίζουσιν οἱ Ῥῶσσοι Ὑπουργοί, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὶ ἐγκαθιδρύθησαν ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ ὑπουργικὸν ἀξίωμα.

Κατὰ τὸ ἔτος 1901—1902 ἐκ τῶν 58 θεολογικῶν Σεμιναρίων τὰ 35 ἐκλείσθησαν κατὰ διαφόρους καιρούς. Ἔν τισιν ἐξ αὐτῶν οἱ Σεμιναρισταὶ ὕψωσαν ἐρυθρὰν σημαίαν καὶ ἔψαλλον ἐπαναστατικὰ ᾄσματα· δυστυχῶς πάντα ταῦτα ἀποκρύπτονται ἐπιμελῶς ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως. Ὁ διπλὴν προσωπίδα φέρων Ποπεδονόστσεφ, διαβεβαιῶν τὸν Μονάρχην περὶ τῆς ἀφοσιώσεώς του πρὸς αὐτόν, ἐπὶ τοσοῦτον διέσεισε, κατὰ τὴν ἐπὶ 22 ἔτη διακυβέρνησίν του, τὴν ῥωσσικὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὰς βάσεις αὐτῆς, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπὶ 900 καὶ πλέον ἔτη ἐδράζετο ἡ ὀρθόδοξος Ῥωσσία, ὥστε οὐδεμία ἀστυνομία τοῦ κόσμου θὰ δυνηθῇ νὰ ἐπαναφέρῃ τὸ παρελθόν. Πόθος τοῦ Ποπεδονόστσεφ εἶνε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸν κλῆρον τοσοῦτον, ὥστε οὗτος νὰ μὴ εἶνε ἐξηρτημένος παρὰ τοῦ λαοῦ, κατ' ἀνάγκην δὲ θὰ ἐπενέγκῃ τὴν τελείαν κατάπτωσιν τῆς Ἐκκλησίας, μεταβληθείσης ἀπὸ Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ εἰς Ἐκκλησίαν ἀστυνομικοκυβερνητικήν. Ὁ ἀγὼν δέ, ὃν διεξάγει ὁ ὑπερφίαλος Ποπεδονόστσεφ κατὰ τῆς ἑλληνοανατολικῆς Ἐκκλησίας, καταστρέφει τόσον τὴν Ἐκκλησίαν, ὅσον καὶ τὴν Μοναρχίαν. Ἡ Ῥωσσία, στεροῦσα νῦν τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν πάντας τοὺς ὑπὸ τὸ σκῆπτρον αὐτῆς εὑρισκομένους λαοὺς καὶ συμφωνοῦσα μετὰ τῆς καταπνιγούσης τοὺς λαοὺς Αὐστρίας καὶ τῆς ὀλετείρας τῶν Χριστιανῶν Τουρκίας, φαίνεται ὅτι τιμωρεῖται διὰ τῆς στερήσεως τοῦ ὀρθοῦ λόγου τῶν πολιτικῶν αὐτῆς ἀνδρῶν, ἀγνοούντων πρὸς ποῖον σημεῖον νὰ διευθύνωσι τὴν ῥωσσικὴν πολιτικὴν καὶ τί νὰ ἐπιχειρήσωσιν· οὕτω δὲ ἡ ἐν γένει κατάστασις αὐτῆς φαίνεται κρίσιμος. Οἱ ὑπουργοὶ καὶ αὐτὸ τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον οὐδὲν τὸ συνετὸν καὶ ὠφέλιμον δύνανται νὰ ἐκπονήσωσι χάρις εἰς τὰς ἀντινεργείας τοῦ δικτάτορος Ποπεδονόστσεφ. Ἡ ἀποστολὴ δὲ τῆς ἀπολυτρώσεως ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας τῶν ὑπὸ τὸν ἀλλόθρησκον ζυγὸν εὑρισκομένων ὁμοθρήσκων αὐτῆς λαῶν, ἀποστολή, ἣν ἀνέθεντο τῇ Ῥωσσίᾳ πλεῖσται παρελθοῦσαι γενεαί, φαίνεται ὅτι ὁλοτελῶς καὶ διὰ παντὸς ἐγκατελείφθη.

Ν. Ν. Δουρνοβώ.

Digitized by Google

Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΡΩΜΥΛΙΑ ΚΑΙ Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΘΡΑΚΗ ΚΑΙ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

ΜΕΛΕΤΗ ΤΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΕΝ ΤΩ ΕΘΝ. ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩ

Π. ΚΑΡΟΛΙΔΟΥ

Α΄.

Ὅτε κατὰ Μάρτιον τοῦ 1878, μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς περιβοήτου συνθήκης τοῦ Ἁγ. Στεφάνου ὁ μαρκήσιος Σώλσβαρυ ὡς Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Μεγάλης Βρετανίας διεμαρτύρετο μεγαλοφώνως διὰ τῆς περιφήμου ἐγκυκλίου τῆς 20)1 Ἀπριλίου ἑ. ἔ. ὑπὲρ τῶν ἐν Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ καταπατουμένων δικαιωμάτων τοῦ «Ἑλληνικοῦ Ἔθνους», εἶτα δὲ κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς συγκροτήσεως τοῦ βερολινείου Συνεδρίου ἐν ταῖς προηγηθείσαις τῆς συγκλήσεως τοῦ Συνεδρίου τούτου ἰδιαιτέραις, μεταξὺ τῶν ἀνακτοβουλίων Ρωσσίας καὶ Ἀγγλίας διὰ τοῦ κόμητος Σουβαλὼφ διεξαγομέναις μυστικαῖς διαπραγματεύσεσιν, ὡς ὅρον ἀπαραίτητον τῆς εἰς τὸ Συνέδριον συμμετοχῆς τῆς Ἀγγλίας ἔθετεν οὐ μόνον τὸν περιορισμὸν τῶν ὁρίων τῆς Βουλγαρίας τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγ. Στεφάνου, ἀλλὰ καὶ τὴν διαίρεσιν τῆς Βουλγαρίας οὐχὶ εἰς ἀνατολικὴν καὶ δυτικήν, ὡς ἐζήτει ἡ ὑποχωροῦσα Ρωσσία, ἀλλὰ τὴν εἰς βόρειον καὶ νότιον, ὁ Σώλσβαρυ οὕτω ποιῶν καθίστατο ὄργανον καὶ διερμηνεὺς τῆς εἰς μέγαν τινὰ καὶ γενικώτερον πολιτικὸν σκοπὸν ἀποβλεπούσης πολιτικῆς μεγαλονοίας τοῦ λόρδου Βήκονσφηλδ. Τίς ἦν ὁ σκοπὸς οὗτος ἐξεδηλώθη τρανῶς ἐν τῷ βερολινείῳ Συνεδρίῳ. Ἡ Ρωσσία εἶχε δεχθῇ κατ᾿ ἀρχήν, ὡς εἴρηται, τὸν περιορισμὸν τῶν ὁρίων τῆς Βουλγαρίας ἐν Μακεδονίᾳ τε καὶ Θράκῃ καὶ τὸν διχασμὸν τῆς ὑπολειπομένης ἐκ τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγ. Στεφάνου Βουλγαρίας. Ἀλλ᾿ ἐζήτει ἵνα οὕτω δημιουργηθῶσι δύο Βουλγαρίαι, ἀνατολικὴ καὶ δυτική, ἐκτεινόμεναι ἀμφότεραι ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν τοῦ Αἵμου. Ὡς δὲ γνωστόν, οὕτως εἶχε διαιρέσῃ τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν βόρειον Θράκην καὶ ἡ διοικητικὴν μόνον ὑπὲρ αὐτῆς αὐτονομίαν ψηφισαμένη Συνδιάσκεψις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ συνελθοῦσα ἐν

Digitized by Google

τῇ πόλει ταύτῃ περὶ τὰ τέλη τοῦ 1876 πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου. Ἀλλ' ὁ λόρδος Βήκονσφηλδ, ζητῶν τὴν εἰς βόρειον καὶ νότιον διαίρεσιν, ἀπέβλεπε κυρίως εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ περιορίσῃ τὴν Βουλγαρίαν ἐκεῖθεν τοῦ Αἵμου καὶ τὴν μεγάλην ταύτην τοῦ Αἵμου ὀροσειρὰν νὰ καταστήσῃ, ὡς ἦν φυσικόν, οὕτω καὶ στρατιωτικὸν καὶ πολιτικὸν προπύργιον τῆς κυρίως Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, ἐναντίον τῆς σλαυϊκῆς ἐπιδρομῆς καὶ τῆς μεταξὺ τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Αἵμου νεωστὶ δημιουργημένης προφυλακῆς καὶ πρωτοπορείας αὐτῆς.

Ἡ Ρωσσία προσῆλθεν εἰς τὸ Συνέδριον κατὰ τὰ μεταξὺ τῶν δύο ἀνακτοβουλίων συμφωνηθέντα, συναινοῦσα μὲν κατ' ἀρχὴν εἰς τὴν εἰς βόρειον καὶ νότιον διαίρεσιν, ἀλλ' ἐπιφυλαξαμένη τὸ δικαίωμα τοῦ συνηγορῆσαι ἐν τῷ Συνεδρίῳ ὑπὲρ τῆς εἰς ἀνατολικὴν καὶ δυτικὴν διαιρέσεως. Διατί ἡ Ρωσσία ἐπέμενεν εἰς τὴν τοιαύτην διαίρεσιν καὶ διατὶ ὁ Βήκονσφηλδ ἐζήτει τὸ ἐναντίον, εἶνε πρόδηλον ἐκ τῶν προτέρων. Ἡ Ρωσσία, θυσιάζουσα τὰ εὐρέα ὅρια τῆς Μεγάλης Βουλγαρίας τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, θυσιάζουσα δὲ καὶ τὴν ἑνότητα τῆς περιλειπομένης Βουλγαρίας, ἐζήτει τοὐλάχιστον νὰ σώσῃ τὸ οὐσιωδέστατον, ὑπὸ ρωσσικήν, βουλγαρικὴν καὶ σλαυϊκὴν ἔποψιν, πλεονέκτημα τῆς ἐκμηδενίσεως τοῦ Αἵμου ὡς πρὸς τὴν Τουρκίαν καὶ τῆς χρησιμοποιήσεως αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν σλαυϊκῶν συμφερόντων, ἐνῷ τοὐναντίον ἡ πολιτικὴ μεγαλόνοια καὶ τὸ μεγαλεπήβολον τοῦ Βήκονσφηλδ ἀπέβλεπεν ἀκριβῶς εἰς τὴν πρὸς ὄφελος τῆς Τουρκίας διατήρησιν τῆς γραμμῆς τοῦ Αἵμου.

Ἡ διατήρησις τοῦ Αἵμου ἐν Βουλγαρίᾳ ἦτο τὸ πᾶν διὰ τὴν Ρωσσίαν, ἐνῷ ὁ λόρδος Βήκονσφηλδ, καταλείπων τὸν Αἷμον εἰς τὴν Τουρκίαν ἤθελεν, ἂν μὴ νὰ ἐκμηδενίσῃ, τοὐλάχιστον νὰ περιορίσῃ τὰ μέγιστα τὴν πολιτικὴν σημασίαν τοῦ δημιουργουμένου βουλγαρικοῦ κράτους. Καταστρεφομένης, ὡς καθώρισεν αὐτὴ ἡ συνθήκη, τῆς μεγάλης γραμμῆς τῶν ὀχυρῶν ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως φρουρίων ἀπὸ Βιδινίου μέχρι Συλιστρίας, τῆς περιφερείας Πιρὼτ προσαρτωμένης εἰς τὴν Σερβίαν κατ' ἀξίωσιν τῆς Αὐστρίας, τῆς Δοβρούτσης διδομένης εἰς τὴν Ρωμουνίαν, ὅπως αὐτὴ ἡ Ρωσσία ἔστεργε (χάριν ἄλλων πάλιν ἰδίων συμφερόντων, ρωσσικῶν ἰσχυρῶν), εὐρυνομένης μάλιστα μέχρι Σιλιστρίας, καὶ ἐξουδετερουμένης πρὸ πάντων τῆς γραμμῆς τοῦ Αἵμου καὶ μάλιστα καταλαμβανομένης ὑπὸ Τούρκων, ἡ δημιουργουμένη βουλγαρικὴ Ἡγεμονία ἀπώλυεν, ἐν αὐτῇ τῇ γενέσει αὐτῆς τὸ πλεῖστον τῆς πολιτικῆς καὶ μάλιστα τῆς στρατιωτικῆς αὐτῆς σημασίας. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν δημιουργίαν αὐτονόμου ἐπαρχίας πρὸς νότον τοῦ Αἵμου, δὲν ἠδύνατο δυστυχῶς ὁ Βήκονσφηλδ ν' ἀντιτάξῃ ἀπόλυτον ἄρνησιν· διότι ὁ Πανσλαυϊσμὸς προλαβὼν εἶχεν ἐνεργήσῃ κατὰ τρόπον καταστήσαντα ἀπαίτησιν τῆς δημοσίας εὐρωπαϊκῆς γνώμης ἀπαραίτητον τὴν ἀπονομὴν αὐτονομίας τινὸς εἰς τὴν βόρειον Θρᾴκην. Εἶνε γνωστόν, ὅτι ἡ ψευδεπανάστασις ἡ βουλγαρικὴ τοῦ 1876 δὲν ἐγένετο ἐν τῇ κυρίως Βουλγαρίᾳ, ἀλλὰ κατὰ τοὺς πανσλαυϊκοὺς πονηροὺς πολιτικοὺς ὑπολογισμοὺς ἐξελέγη ὡς τόπος ἐπιτήδειος ἡ

Digitized by Google

βόρειος Θράκη· διότι ἡ ἐπανάστασις αὕτη οὐδένα ἄλλον σκοπὸν εἶχεν, εἰμὴ νὰ προκαλέσῃ σφαγὰς καὶ ἐξεγείρῃ τὴν κοινὴν γνώμην ἐν Εὐρώπῃ, αἱ δὲ σφαγαὶ ἔδει νὰ τελεσθῶσιν ἐν τῇ βορείῳ Θράκῃ, ἵνα ἡ χώρα αὕτη, ἐκ τῶν προτέρων βαπτιζομένη ἐν τῷ αἵματι τῆς βουλγαρικῆς ἐπαναστατικῆς κολυμβήθρας, ἔχῃ ἀξίωσιν ἐπὶ ἐλευθερίαν καὶ αὐτονομίαν. Καὶ εἰς τὴν ἀπαίτησιν ταύτην τῆς κοινῆς γνώμης δὲν ἠδύνατο νὰ ἀντιστῇ οὐδ' ὁ ἀτέραμνος Δισραέλης. Ἀλλ' ἡ Βόρειος Θράκη ἔδει μὲν κατὰ τὰς ἀξιώσεις τοῦ Ἄγγλου πολιτικοῦ νὰ προικισθῇ δι' αὐτονομίας ἁπλῶς διοικητικῆς, ρητὸν δὲ ἄρθρον τῆς συνθήκης, ὡς γνωστόν, καθώριζεν, ὅτι ἡ αὐτονομουμένη ἐπαρχία, ἡ κληθεῖσα οὐχὶ Βουλγαρία, ἀλλ' Ἀνατολικὴ Ρωμυλία, μένει ὑπὸ τὴν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἐξουσίαν τοῦ Σουλτάνου, λαμβάνουσα διοικητὴν Χριστιανόν, ἐπὶ πενταετίαν διοριζόμενον ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου συναινέσει καὶ τῶν Δυνάμεων, τῶν μετασχουσῶν τοῦ Συνεδρίου, ἔχουσα δὲ καὶ ἀντιπροσωπείαν ἐπαρχιακὴν καὶ χωροφυλακὴν ἐντοπίαν, διατηρουμένης ἐν πᾶσι τούτοις τῆς ἰσότητος τῶν τριῶν τὴν ἐπαρχίαν οἰκουσῶν φυλῶν, τουρκικῆς, ἑλληνικῆς καὶ βουλγαρικῆς. Εἰς πάντα ταῦτα ἡ Ῥωσσία ἠναγκάσθη νὰ συναινέσῃ ἐν τῇ Συνόδῳ συμφώνως πρὸς τὰς προτέρας μυστικὰς πρὸς τὴν Ἀγγλίαν συνεννοήσεις, ἀφοῦ πρότερον ἐν τῇ αὐτῇ Συνόδῳ συνηγόρησε θερμῶς ὑπὲρ τῆς εἰς ἀνατολικὴν καὶ δυτικὴν διαιρέσεως.

Ἀλλ' οὕτω δὲν ἐλύετο τὸ ζήτημα ὁριστικῶς. Ἐκεῖνο, ὅ περ ἐκινδύνευσε νὰ ἐπενέγκῃ ἐπὶ μίαν στιγμὴν ἔξω τοῦ Συνεδρίου, ἐν τοῖς παρασκηνίοις αὐτοῦ, τελείαν ρῆξιν μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ρωσσίας καὶ νὰ ματαιώσῃ ἅπαν τὸ ἔργον τοῦ Συνεδρίου, ἦν ἀκριβῶς τὸ κυριώτατον ἐν τῷ ὅλῳ ζητήματι σημεῖον, εἰς ὅ περ ἀπέβλεπεν ὁ λόρδος Βηκονσφηλδ. Ὁ Ἄγγλος Πρωθυπουργός, θεωρῶν ὅτι ἡ ὑπὸ τῆς Συνόδου ὑπαγωγὴ τῆς αὐτονόμου ἐπαρχίας ὑπὸ τὴν στρατιωτικὴν καὶ πολιτικὴν ἐξουσίαν τοῦ Σουλτάνου, συνεπήγετο οἴκοθεν τὸ δικαίωμα τοῦ Σουλτάνου πρὸς κατοχὴν τοῦ Αἵμου, ἐζήτει νὰ καθορισθῇ τοῦτο ὑπὸ τῆς Συνόδου, ἐνῷ ἡ Ρωσσία τὸ τοιοῦτον ἐθεώρει ὅλως ἀλλότριον καὶ πρὸς αὐτὴν ἔτι τὴν μυστικὴν ἀγγλορρωσσικὴν συνεννόησιν καὶ ἀπέρριπτεν ἀπολύτως πᾶσαν τοιαύτην πρότασιν.

Καὶ ὅμως ἐν τῇ Συνόδῳ οὐδεμία ἠγέρθη σφοδρὰ συζήτησις καὶ ἐλύθη τὸ ζήτημα κατὰ τὰς ἀγγλικὰς ἀξιώσεις, ἀφου κατ' οὐσίαν διηυθετήθη ἐκτὸς τῆς Συνόδου. Ἡ ἀντίστασις τῶν Ρώσσων εἰς τὴν περὶ τουρκικῆς κατοχῆς τοῦ Αἵμου ἀγγλικὴν ἀξίωσιν ἔδωκεν ἀφορμὴν τῷ λόρδῳ Βηκονσφηλδ νὰ προβῇ μέχρις ἀπειλῆς περὶ ἀποχωρήσεως ἐκ τῆς συνόδου τῶν Ἄγγλων πληρεξουσίων. Ὁ Βίσμαρκ, νοήσας τοῦτο, μετέβη κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν μετὰ μεσημβρίαν εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ Ἄγγλου Πρωθυπουργοῦ. Ἡ συνέντευξις ἐφαίνετο ὅλως τυπικὴ καὶ ξένη πρὸς τὴν πολιτικήν. Ἁπλῶς ἐρωτήσαντος τοῦ Βίσμαρκ τὸν Ἄγγλον Πρωθυπουργὸν περὶ τῶν ἐντυπώσεων τῆς ἐν Βερολίνῳ διαμονῆς αὐτοῦ, ἐξέφρασεν οὗτος πᾶσαν τὴν εὐαρέσκειάν του ἐπὶ τῇ γενομένῃ αὐτῷ ὑποδοχῇ, ἐπαινέσας καὶ τὴν εὐγενῆ προθυμίαν, μεθ' ἧς ἡ Ἑταιρεία τῶν Σιδηροδρόμων ἔθηκεν ὑπὸ τὴν διάθεσιν αὐτοῦ ἔκτακτον ἁμα-

Digitized by Google

ξοστοιχίαν, ἵνα ἀπέλθῃ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐκ Βερολίνου. Διὰ τοῦ ὑπαινιγμοῦ τούτου ἐξεδηλοῦτο ἡ στερρὰ καὶ ἀνένδοτος ἀπόφασις τοῦ Ἄγγλου Πρωθυπουργοῦ ἐν τῷ ζητήματι τοῦ Αἵμου. Ὁ Βίσμαρκ οὐδὲν ἀπήντησε σχετικὸν πρὸς τὸν γενόμενον ὑπαινιγμόν. Ἡ ὁμιλία περιεστράφη εἶτα περὶ τὰ τῆς νεωτέρας γερμανικῆς φιλολογίας, μεθ' ὃ ὁ Γερμανὸς Ἀρχιγραμματεὺς ἀπεχαιρέτισε τὸν Ἄγγλον Πρωθυπουργόν. Ἀλλ' ὁ Βίσμαρκ διηυθύνθη ἀπ' εὐθείας πρὸς τὴν ρωσσικὴν Πρεσβείαν. Τί ἐλάλησε καὶ ἤκουσεν ἐκεῖ εἶνε ἄγνωστον. Γνωστὸν μόνον, ὅτι ὁ Βήκονσφηλδ μετὰ τὴν εἰς τὴν ρωσσικὴν Πρεσβείαν ἐπίσκεψιν τοῦ Βίσμαρκ, δὲν ἀνεχώρησεν ἐκ Βερολίνου. Τὸ δὲ Συνέδριον ἐξηκολούθησε τὰς ἐργασίας αὐτοῦ, λυθέντος τοῦ ζητήματος τοῦ Αἵμου κατὰ τὰς ἀξιώσεις τὰς ἀγγλικάς. Αὕτη ἦν ἡ σπουδαιοτάτη πολιτικὴ νίκη τοῦ Ἄγγλου Πρωθυπουργοῦ, νίκη δικαιοῦσα τὸν λόγον, ὃν εἶπε κατὰ τὴν εἰς Ἀγγλίαν ἐπιστροφήν, ὅτι ἔ ρ χ ε τ α ι φ έ ρ ω ν τ ὴ ν ε ἰ ρ ή ν η ν μ ε τ ὰ τ ι μ ῆ ς.

Πράγματι ἡ Ἀγγλία οὐδὲν ἐπορίσατο, ὅπως αἱ ἄλλαι Δυνάμεις, κέρδος ἄμεσον ἐκ τοῦ Συνεδρίου. Ἡ περὶ Κύπρου σύμβασις ἦν ὅλως ἀνεξάρτητος καὶ ἀλλοτρία τῆς Συνόδου. Τὸ σπουδαιότατον ἔργον, ὅπερ ἡ Κυβέρνησις τοῦ Βήσκονφηλδ ἐπεδίωκε καὶ ἐπέτυχεν ἦν ἡ ἀνασύστασις τῆς διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου καταλυομένης ἐν Εὐρώπῃ τουρκικῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἀνασυστάσεως ταύτης οὐσιωδέστατον σημεῖον ἐθεώρει ὁ Ἄγγλος πολιτικὸς τὴν ὑπὸ τῆς Τουρκίας κατοχὴν τῆς γραμμῆς τοῦ Αἵμου. Καὶ ἀληθῶς πᾶς τις, ρίπτων βλέμμα ἁπλοῦν ἐπὶ τοῦ χάρτου, δύναται νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι πᾶσα πρὸς νότον τοῦ Αἵμου ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου ἐξουσία καὶ δύναμις ἄνευ τῆς γραμμῆς τοῦ Αἵμου στερεῖται τῆς κυριωτάτης αὐτῆς ἀμυντικῆς βάσεως.

Ἀλλ' ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ μέγιστον μετὰ τὴν Τουρκίαν ὄφελος ἠρύετο ἐμμέσως καὶ λεληθότως ὁ Ἑλληνισμός. Τίς δύναται νὰ ἀρνηθῇ, ὅτι πᾶσα δύναμις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ συνδέεται ἀναποσπάστως μετὰ τῆς γραμμῆς τοῦ Αἵμου καὶ ὅτι, ταύτης ἀπολλυμένης, ὁ Ἑλληνισμὸς τῶν χωρῶν τούτων, καθ' ὅλου δὲ τὸ μέλλον καὶ ἡ Μεγάλη Ἰδέα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐκτίθενται εἰς μεγάλους ἀπὸ βορρᾶ κινδύνους; Ἡ σημασία τοῦ γεγονότος δὲν διέλαθε καὶ τὴν τῶν Ἑλλήνων προσοχήν· ἀλλ' ἡ κυριωτάτη προσοχὴ τούτων ἦτο ἐστραμμένη πρὸς τὴν Ἤπειρον καὶ Θεσσαλίαν καὶ Κρήτην καὶ διὰ τοῦτο δικαίως μὲν κατεκρίθη ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἡ πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸν ἐν τῷ ζητήματι τῆς ἐπεκτάσεως τῶν ὁρίων ἄστοργος πολιτικὴ τοῦ Βήκονσφηλ, εἰρωνικὴ δ' ἐθεωρήθη ἡ πρὸς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἐν τῷ ἀγγλικῷ Κοινοβουλίῳ μετ' ὀλίγον ἀναφωνηθεῖσα παραίνεσις αὐτοῦ «μ ά θ ε ν' ἀ ν α μ έ ν ῃ ς». Καὶ ὅμως ὁ λόγος οὗτος ἐν τῇ καθ' ὅλου ἀνατολικῇ πολιτικῇ τῆς Ἀγγλίας καὶ ἰδίως τῆς ἀγγλικῆς ἐκείνης πολιτικῆς μερίδος, ἧς ἦν ἡγέτης τότε ὁ λόρδος Βήκονσφηλδ, εἶχε σημασίαν πολλῷ βαθυτέραν καὶ πολλῷ σπουδαιο-

Digitized by Google

τέραν ἢ ὥστε νὰ θεωρηθῇ εἰρωνεία, καλύπτουσα τὴν ἀδικίαν καὶ τὴν ὕβριν προσθέτουσα τῇ λοιδορίᾳ.

Β΄.

Ὁ Βήκουσφηλδ ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ συνεμερίσθη ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος τὴν τύχην πάντων τῶν συντηρητικῶν Ἄγγλων πολιτικῶν, οἵτινες κατεκρίθησαν ὡς μισέλληνες, διότι ἦσαν φιλότουρκοι. Ἡ μισελληνισμὸς αὐτῶν ἐμετρήθη μόνον κατὰ τὸ μέτρον τοῦ ὑπ' αὐτῶν ἐκδηλουμένου φιλοτουρκισμοῦ, χωρὶς νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει, ὅτι ὁ φιλοτουρκισμὸς οὗτος ἀπέβλεπε πρώτιστα καὶ κυριώτατα εἰς τὴν ἐναντίον τῆς Ρωσσίας ἄμυναν ὑπὲρ τῆς τουρκικῆς Ἀνατολῆς, ἥτις εἶνε καὶ ἑλληνικὴ Ἀνατολή. Ἀφ' ὅτου ὁ μέγας Πὶττ ὁ πρεσβύτερος ἐκήρυξε τὸ πολιτικὸν δόγμα, ὅτι Κωνσταντινούπολις ἐν ταῖς χερσὶ τῆς Ρωσσίας εἶνε ὁ *νεκρώσιμος* κώδων τῆς ἐν Ἀνατολῇ δυνάμεως τῆς Ἀγγλίας, πρῶτος καὶ τελευταῖος ὅρος, τὸ Α καὶ τὸ Ω τῆς ἀνατολικῆς πολιτικῆς τῆς Ἀγγλίας κατέστη ἡ κατὰ τῆς Ρωσσίας ὑπεράσπισις τῆς Ἀνατολῆς διὰ τῆς ὑποστηρίξεως τῆς Τουρκίας, ἐνόσῳ δὲν ἐφαίνετο ὑπάρχον ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἕτερον στοιχεῖον ἀντισλαυϊκόν, δυνάμενον ν' ἀποτελέσῃ ἰσχυρὸν φραγμὸν ἐναντίον τῆς Ρωσσίας καὶ τοῦ Σλαυϊσμοῦ.

Τῆς τοιαύτης πολιτικῆς ἀποτέλεσμα εἶνε ἐν μέρει καὶ ὁ μισελληνισμὸς τῆς φιλοτούρκου Ἀγγλίας. Ἀλλ' ὅμως ὁ τοιοῦτος μισελληνισμὸς τῆς συντηρητικῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς δὲν ἀπέκλειε καὶ φιλελληνισμὸν ὑπονοούμενον καὶ κατὰ βάθος ὑπάρχοντα. Πράγματι ὑπῆρξαν στιγμαί, καθ' ἃς οἱ φιλοτουρκότατοι τῶν Ἄγγλων συντηρητικῶν πολιτικῶν ὑπῆρξαν φιλελληνικώτεροι καὶ αὐτῶν τῶν φιλελλήνων φιλελευθέρων. Ὁ μισελληνισμὸς τῶν ἀνδρῶν τούτων προήρχετο ἐκ τῆς ἰδέας, ὅτι ἐν ὅσῳ ὑπάρχει Τουρκία στρατιωτικῶς ἰσχυρά, δὲν ἔπρεπε νὰ ἐξασθενήσῃ αὕτη χάριν τῆς πολιτικῆς ἐπεκτάσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἢ οἱουδήποτε ἄλλου κράτους ἐν Ἀνατολῇ. πρὸς βλάβην τῆς Τουρκίας αὐξανομένου. Ἀλλ' εὐθὺς ὡς ἡ Τουρκία ἐφαίνετο μὴ δυναμένη νὰ ὑπάρχῃ πλέον, οἱ συντηρητικοὶ Ἄγγλοι πολιτικοὶ καθίσταντο πολλῷ φιλελληνικώτεροι τῶν φιλελευθέρων. Παράδειγμα τοιοῦτον ἔχομεν τὸν συντηρητικώτατον καὶ φιλοτουρκότατον πρωθυπουργὸν Οὐέλλιγκτῶνα, τὸν ὀνομάσαντα τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ναυαρίνου ἐν τῷ βασιλικῷ τοῦ Κοινοβουλίου λόγῳ «γεγονὸς ἀντίξοον», τὸν εἰσαγαγόντα εἰς δίκην τὸν Κοδριγκτῶνα, τὸν ἐπιμείναντα εἰς τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς Κρήτης ἀπὸ τῶν ὁρίων τοῦ νέου κράτους καὶ ζητήσαντα τὸν ὅσον ἔνεστι μείζονα περιορισμὸν τῶν ὁρίων τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου. Καὶ ὅμως ὁ Οὐέλλιγκτων οὗτος, καθ' ὃν χρόνον οἱ Ρῶσσοι, ὑπερβάντες τὸ 1829 τὸν Αἶμον, ἐφαίνοντο ἐλαύνοντες πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐφ' ᾧ ἔτι οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἄγγλος καὶ Γάλλος πρεσβευτὴς διεπραγματεύοντο πρὸς τὴν Πύλην περὶ τῆς αὐτονομίας ἁπλῶς τῆς Πελοποννήσου, ἀκριβῶς κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς πολιτικῆς τοῦ Οὐελλιγκτῶνος, τί ἔγραφεν

Digitized by Google

αὐτὸς ὁ Οὐέλλιγκτων πρὸς τὸν Ἄγγλον Πρεσβευτὴν κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην περίστασιν ;« Ἐὰν, ἔγραφε πρὸς τὸν Στράττφορδ, οἱ Ρῶσσοι ἀποχωρήσωσιν, ἀρκούμενοι εἰς ἁπλῆν ἀποζημίωσιν χρηματικήν, ἔχουσι τὰ πράγματα καλῶς· ἀλλ' ἐὰν ζητήσωσι νὰ εἰσέλθωσι καὶ καταλάβωσι τὴν Κων)πολιν, τότε τὰ πράγματα μεταβάλλονται ὁλοσχερῶς. Δὲν ὑπάρχει πλέον ἑλληνικὸν ζήτημα (ἐννοεῖται ἐφ' οἷς μέχρι τοῦδε ὅροις). Ἡ μόνη λύσις τῆς παρούσης κρίσεως θὰ ἦτο τότε ἁπλούστατα **ἡ ἀνίδρυσις τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους μετὰ πρωτευούσης τῆς Κωνσταντινουπόλεως**».

Ἡ δήλωσις αὕτη τοῦ Οὐελλιγκτῶνος ἀποκαλύπτει ὅλον τὸ μυστήριον τῆς πολιτικῆς τῶν Ἄγγλων συντηρητικῶν, τῆς μερίδος Οὐελλιγκτῶνος, Δέρβυ, Βήκονσφηλδ, πολιτικῆς συνισταμένης ἁπλούστατα ἐν δυσὶ λέξεσι: Τουρκία ἰσχυρὰ δὲν πρέπει νὰ ἐξασθενήσῃ χάριν τῆς Ἑλλάδος· μὴ δυναμένη ἡ Τουρκία νὰ ὑπάρχῃ ὡς κράτος ἰσχυρὸν καὶ ἀνεξάρτητον, πρέπει ν' ἀντικατασταθῇ διὰ κράτους ἑλληνικοῦ. Ἐντεῦθεν ἐξηγοῦνται καὶ αἱ φαινόμεναι ἀπέναντι τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀντιφάσεις τῆς πολιτικῆς τοῦ Βήκονσφηλδ. Ὅτε μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἡ Ἀγγλία διὰ τῆς πολυκρότου ἐγκυκλίου τοῦ Μαρτίου τοῦ 1878 διεμαρτύρετο ὑπὲρ τῶν δημευομένων δικαιωμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, αἱ ρωσσικαὶ ἐφημερίδες, καὶ ἰδίως τὸ ἐν Βρυξέλλαις ρωσσικὸν ὄργανον «ὁ Βορρᾶς (Nord)» ἐνησμένιζον τότε, χαρακτηρίζουσαι τὴν αἰφνιδίαν ἔκρηξιν τοῦ φιλελληνισμοῦ τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς ὡς μίαν τῶν θεατρικῶν πολιτικῶν ἐκρήξεων, δι' ὧν κατ' αὐτὰς συνείθιζεν ὁ Βήκονσφηλδ νὰ ἐξεγείρῃ τὴν προσοχὴν τῆς Εὐρώπης πρὸς ἑαυτόν. Ὅτε δὲ βραδύτερον ἐν τῷ Συνεδρίῳ ὁ Βήκονσφηλδ ἐξεπλήρου τὰς πρὸς τοὺς Ἕλληνας ὑποχρεώσεις δι' ἁπλῆς ὑπὲρ αὐτῶν συνηγορίας τοῦ Σώλβαρυ, συνηγορήσαντος ὑπὲρ τοῦ δικαιώματος, ὅ περ ἡ Ἑλλὰς, ὡς τὸ κυριώτατον ἐν Ἀνατολῇ χριστιανικὸν κράτος, εἶχε ν' ἀκουσθῇ ἐν τῷ Συνεδρίῳ, μετ' ὀλίγον δὲ ἀπὸ τοῦ βήματος τοῦ ἀγγλικοῦ Κοινοβουλίου ἀνεφώνησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ περιβόητον «*μάθε ν' ἀναμένῃς*», μεγίστην συγχρόνως δεικνύων ἀπροθυμίαν ἐν τῇ λύσει τοῦ ζητήματος τῆς ἐπεκτάσεως τῶν ὁρίων, τότε εὔλογον ἦτο καὶ ἡ δημοσία γνώμη τοῦ Ἑλληνικοῦ νὰ χαρακτηρήσῃ τὴν πολιτικὴν ταύτην ἀντιφατικωτάτην πρὸς ἑαυτὴν, αὐτόχρημα ὑβριστικῶς εἰρωνικὴν καὶ μοχθηρῶς μισελληνικήν. Καὶ ὅμως κατὰ βάθος δὲν ὑπῆρχε μεγάλη ἀντίφασις ἐν τῇ πολιτικῇ ταύτῃ. Κατὰ Μάρτιον τοῦ 1878 συνηγόρει αὕτη ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν δικαιωμάτων, ὅτε ἡ Τουρκία ἐφαίνετο ἐκλείπουσα σχεδὸν ἐκ τῆς Εὐρώπης, ἀντικαθισταμένη ὑπὸ Μεγάλης Βουλγαρίας. Τοῦτο ὅμως οὐδόλως ἐκώλυεν, ἵνα ἡ πολιτικὴ τοῦ Βήκονσφηλδ ἐργασθῇ ἔτι πάσῃ δυνάμει ὑπὲρ τῆς ἀνορθώσεως τῆς τουρκικῆς δυνάμεως ἐν Εὐρώπῃ, ἀφοῦ κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ ἰδίου Βήκονσφηλδ ἡ Τουρκία, ἐξοπλίζουσα ἐναντίον τῆς Ρωσσίας ἐν Ἀσίᾳ καὶ Εὐρώπῃ ἐννεακοσίας χιλιάδας στρατοῦ, παρεῖχε τὴν ἐγγύησιν, ὅτι ἀνορθουμένη δύναται καὶ ἐν τῷ μέλλοντι νὰ χρησιμεύσῃ ὡς φραγμὸς κατὰ τῆς Ρωσσίας. Ὅτε δὲ ἐν τῷ Βερολινείῳ Συνε-

Digitized by Google

δρίῳ διὰ τῆς λύσεως τοῦ ζητήματος τοῦ Αἵμου ἐνόμισεν, ὅτι πράγματι ἐπῆλθεν ἡ ἀνόρθωσις αὕτη, ἀνεφώνησε πρὸς τὴν Ἑλλάδα: «μάθε ν' ἀναμένῃς», ὡσεὶ ἔλεγε πρὸς αὐτήν: «δὲν ἐπέστη ὁ καιρὸς ν' ἀντικαταστήσῃς τὴν Τουρκίαν, διότι αὕτη δύναται νὰ ζήσῃ ἔτι. *Ἀλλὰ μάθε, ὅτι εἶσαι κληρονόμος αὐτῆς καὶ παρασκευάσθητι πρὸς ἀποδοχὴν τῆς κληρονομίας*».

Ἐντεῦθεν ὁ Βήκονσφηλδ δὲν ἔδιδε πολλὴν σημασίαν εἰς τὸ ζήτημα τῶν τουρκοελληνικῶν ὁρίων. Δὲν ἤθελεν ἡ Τουρκία νὰ ἐξασθενήσῃ ἐκεῖ διὰ νέας μεγάλης περικοπῆς χωρῶν, χωρὶς ἡ Ἑλλὰς διὰ τοιαύτης ἐπεκτάσεως νὰ δυνηθῇ ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν Τουρκίαν. Ἐνόσῳ ὑπῆρχε Τουρκία ἰσχυρά, δὲν ἦτο ἐπείγουσα ἡ ἐνίσχυσις τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸν Βήκονσφηλδ. Τὰ μέλλοντα ὅρια καὶ συμφέροντα τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐφαίνοντο ἀρκούντως προστατευόμενα ὑπὸ τῆς γραμμῆς τοῦ Αἵμου. Ἀλλ ἐν μέσῳ τῆς ψυχρᾶς ταύτης, καθ' ὅλα τὰ ἐξωτερικὰ φαινόμενα, μισελληνικῆς πολιτικῆς, ἧς ὁ ἐν τοῖς *πράγμασιν* ἁπλῶς ὑπάρχων φιλελληνισμὸς μόνον εἰς τοὺς κατὰ βάθος κρίνοντας τὰ πράγματα ἠδύνατο νὰ καταστῇ ἐν μέρει καταληπτός, ὑψοῦτο ἰσχυρῶς καὶ ἐδόνει τὰς ψυχὰς τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ σύμπαντος τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου τῆς Ἀνατολῆς ἡ μεγαλόφρων διαμαρτυρία τοῦ Γλάδστωνος, τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν φιλελευθέρων ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων τῶν χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς, Ἑλλήνων τε καὶ Σλαύων, ὑπὲρ τῆς ὅσον ἔνεστιν ἐκτάσεως τῶν ὁρίων τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐναντίον τῆς τουρκικῆς βαρβαρότητος καὶ τῆς ἀσπλάγχνου καὶ ἀντιχριστιανικῆς πολιτικῆς τοῦ Βήκονσφηλδ.

Μετὰ θυμηδοῦς εἰρωνείας ἀπέβλεπεν οὗτος καὶ ἀπήντα πρὸς τὴν φωνὴν τοῦ Γλάδστωνος. Ἐφρόνει ὅτι ἡ πολιτική του ἦν ἡ ἀρίστη ὑπὲρ τῶν ἀγγλικῶν συμφερόντων πολιτική, ὁ δὲ νέος αὐτοῦ ἐν Ἀφγανιστὰν κατὰ τὸ 1879 θρίαμβος ἔτι μᾶλλον ἡμπέδου αὐτὸν ἐν τῇ πεποιθήσει ταύτῃ. Διὸ θαρρούντως προέβη τῷ 1880 εἰς τὴν διάλυσιν τῆς Βουλῆς, πολὺ πρὸ τοῦ φυσικοῦ θανάτου αὐτῆς, ἵνα διὰ τῆς τοιαύτης πρὸς τὴν χώραν ἐκκλήσεως ἐπιτύχῃ τὴν ἐπικύρωσιν τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ. Ὁ Γλάδστων καὶ ἡ μερὶς αὐτοῦ γενναίως ἀπηλείφοντο εἰς τὸν ἐπικείμενον ἐκλογικὸν ἀγῶνα, καταβοῶντες κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ κατὰ πάσης φιλοτούρκου πολιτικῆς. Ὀλίγοι ἐν Εὐρώπῃ ἐκτὸς τῆς Ἀγγλίας καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι ἤλπιζον νίκην ὑπὲρ τῆς μερίδος τοῦ Γλάδστωνος, εἰ καὶ ἡ νίκη αὐτῆς ἐθεωρεῖτο νίκη τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων. Καὶ ὅμως παρὰ προσδοκίαν ἴσως καὶ αὐτοῦ τοῦ Γλάδστωνος αἱ ἐκλογαὶ ἐκεῖναι ὑπῆρξαν θρίαμβος τῆς τούτου μερίδος καὶ ἧττα δεινὴ τοῦ Βήκονσφηλδ καὶ καταδίκη ἠθικὴ τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ. Ὁ κραταιὸς πολιτικὸς δὲν ἀντέσχεν εἰς τὴν τοιαύτην καταδίκην. Καταπεσὼν ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ θριάμβου αὐτοῦ εἰς τὴν ἀπροσδόκητον ἧτταν δὲν ἐπέζησε πολὺ ταύτῃ.

Ἀλλ' ὁ Βήκοσφηλδ κατερχόμενος εἰς τὸν τάφον συνέθαπτε μεθ' ἑαυτοῦ πολιτικήν, ἥτις μεθ' ὅλον τὸν φαινόμενον μισελληνισμὸν αὐτῆς εἶχε κατ' οὐσίαν καὶ ἐν τοῖς πράγμασι τὸν φιλελληνισμὸν αὐτῆς, τὸν ὑποκρυπτόμενον ἀκριβῶς ἐν τῷ φιλοτουρκισμῷ τῆς πολιτικῆς ταύτης. Ἡ ἱστορία τῶν ἑπομένων χρόνων ἔδειξε, κατὰ τρόπον δεινῶς τραγικόν, τίνας ἐθνικὰς συμφορὰς εἰς τὸ ἑλληνικὸν παρεσκεύαζεν ἡ τοιαύτη τροπὴ τῶν πραγμάτων, παρὰ τὴν θέλησιν καὶ τὸν εἰλικρινῆ φιλελληνισμὸν τῶν νικητῶν τῆς ἡμέρας. Ἀλλ' ὁ ἑλληνικὸς κόσμος ἥκιστα ἐν τῇ ἥττῃ τοῦ Βήκονσφηλδ ἔλ[α]βανε προαίσθησιν τῶν μελλόντων κακῶν. Τοὐναντίον πᾶς Ἕλλην ἔχαιρεν

Digitized by Google

ἐπὶ τῇ πτώσει τῆς ἡττηθείσης μερίδος. Μετὰ σεβασμοῦ δὲ καὶ ἐνθουσιασμοῦ ἀπέβλεπε πρὸς τὸν λαμπρῶς ἀνατέλλοντα ἥλιον τῆς χριστιανικῆς φιλανθρωπίας καὶ τοῦ ἀκραιφνοῦς φιλελληνισμοῦ, πρὸς τὸν μέγαν Γλάδστωνα καὶ τὴν περὶ αὐτὸν χορείαν τῶν φιλελευθέρων καὶ φιλελλήνων ἐπιφανῶν ἀνδρῶν Γράμβιλ, Ἄρτιγκτον, Ἄρκουρ Δίλκε, Ρόζμπερυ, Λαβουσέρ, Μονδέλα καὶ ἄλλων ἧττον ἐπιφανῶν καὶ φιλελευθέρων φιλελλήνων. Καὶ τὰ πράγματα ἐδικαίωσαν τὴν τοιαύτην ἐκδήλωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ αἰσθήματος. Πρώτη σπουδαία ἐξωτερικὴ πρᾶξις τῆς κυβερνήσεως τοῦ Γλάδστωνος ἦτο ἡ πρὸς τὴν Εὐρώπην κατεπείγουσα πρόσκλησις, ἵνα λύσῃ τὸ ζήτημα τὸ ἑλληνικὸν καὶ τὸ μαυροβουνιωτικόν. Εἶνε γνωστὴ ἡ πυρετώδης ἐνέργεια τοῦ Γλάδστωνος, ἵνα συγκαλέσῃ τὴν Εὐρώπην εἰς Συνδιάσκεψιν ἐν Βερολίνῳ πρὸς λύσιν τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ μαυροβουνιωτικοῦ ζητήματος καὶ συναγάγῃ εὐρωπαϊκὸν στόλον καὶ διὰ ναυτικῆς διαδηλώσεως τῶν Δυνάμεων ἐπιτύχῃ τὴν παραχώρησιν τοῦ Δουλσίνου εἰς τὸ Μαυροβούνιον καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐν τῇ βερολινείῳ Συνδιασκέψει κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1880 καθορισθέντων ὁρίων. Εἶνε ἀληθές, ὅτι ἡ ναυτικὴ διαδήλωσις ἔλυσε μόνον τὸ ζήτημα τοῦ Δουλσίνου, ἡ δὲ τοῦ ἑλληνικοῦ ζητήματος κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Γλάδστωνος λύσις προσέκρουσεν εἰς τὴν ἀνειλικρίνειαν τῶν ἄλλων Δυνάμεων, οὐδὲ τῆς Γαλλίας ἐξαιρουμένης, ὥστε τὸ 1881 ἐλύθη τὸ ζήτημα μετὰ τῶν γνωστῶν περιορισμῶν, οὓς ἐπέβαλεν ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνδιάσκεψις. Καὶ οὕτω μεν ὁ Γλάδστων ἔδειξεν ἅπαξ ἔτι τὸν μέγαν αὐτοῦ καὶ ἀκραιφνῆ φιλελληνισμόν, ἀλλὰ κατὰ τραγικήν τινα τῆς τῶν πραγμάτων λογικῆς πορείαν ἡ Κυβέρνησις τοῦ Γλάδστωνος παρὰ τὸν ἄκρον φιλελληνισμὸν αὐτῆς, παρὰ τὰς πρὸς τὸ ἑλληνικὸν κράτος εὐεργεσίας τοῦ μεγάλου ἀνδρός, ἐπέπρωτο νὰ μὴ ἀποβῇ τοσοῦτον ὠφέλιμος εἰς τὰ καθόλου συμφέροντα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὁ Γλάδστων, ὡς καὶ ἡ μερὶς αὐτοῦ ἡ φιλελευθέρα καὶ φιλελληνική, πολλάκις φανεῖσα ἐν τῇ ὅλῃ ἀπέναντι τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐνεργείᾳ αὐτῶν, συνεμερίσθησαν τὴν τύχην πάντων τῶν φιλελευθέρων κυβερνήσεων, ἀπὸ τοῦ Κάνιγγος μέχρι τοῦ Γλάδστωνος αὐτοῦ. Ὁ φιλελληνισμὸς τῆς φιλελευθέρας ἐν Ἀγγλίᾳ μερίδος εἰς δύο προσκρούει ἐν τῇ ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐνεργείᾳ αὐτοῦ ἀντιξόους δυνάμεις καὶ περιστάσεις. Τὸ μέν, ὅτι δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ ὅριά τινα, διαγραφόμενα ὑπὸ τῶν ζωτικῶν συμφερόντων τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ ὅλῃ Ἀνατολῇ. Οὕτω δέ, καὶ φιλελληνικωτάτη οὖσα ἐξ ἀνάγκης, γίνεται φιλότουρκος. Τὸ δὲ (τοῦτο δὲ ἀκριβῶς ἐπὶ τοῦ Γλάδστωνος ἔλαβε μείζονας καὶ ἐπιβλαβεῖς εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν διαστάσεις) ὅτι ὁ φιλελληνισμὸς οὗτος, ἐν μέρει μὲν ὢν ἀπόρροια τῆς ὅλης χριστιανικῆς φιλανθρωπίας τῆς πολιτικῆς ταύτης μερίδος καὶ τοῦ μεγάλου ἀγγλικοῦ ἔθνους, ἐν μέρει δὲ συνδυαζομένη μετὰ τῆς τοιαύτης φιλανθρωπίας σὺν τοῖς ἑλληνικοῖς καὶ ὑπὲρ τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα προάγει καὶ ἕτερα χριστιανικὰ ἀντίθετα πρὸς τὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὁ Γλάδστων, ὁ παραδοὺς τῇ Ἑλλάδι τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἀναφωνήσας φιλελληνικώτατα, ὅτι οὐδέποτε ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ ᾐσθάνθη χαρὰν εἰλικρινεστέραν ἢ καθ' ἣν ἡμέραν ἡ Θεσσαλία ἀναιμωτεὶ ἡνώθη μετὰ τῆς Ἑλ-

Digitized by Google

λάδος, ὁ Γλάδστων, ὁ συντελέσας εἴπερ τις καὶ ἄλλος εἰς τὴν ἕνωσιν τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ὁ Γλάδστων αὐτὸς ἦν ὁ μετὰ τὴν βουλγαρικὴν ψευδεπανάστασιν τοῦ 1876 καὶ τὰς σφαγὰς τοῦ Βατάκ ἐπιχειρήσας νὰ ἐξεγείρῃ τὴν Εὐρώπην εἰς σταυροφορίαν ὑπὲρ τῆς Βουλγαρίας. Αὐτὸς ἦν ὁ δημοσιεύσας τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο κατὰ τῆς Τουρκίας κατηγορητήριον, ὁ ἀπαιτήσας τὴν πανδημεὶ ἐκ τῆς Βουλγαρίας ἀπέλασιν τῶν Τούρκων, ὁ ἀμέσως καὶ ἐμμέσως, ἠθικῶς καὶ πολιτικῶς, θαρρύνας τὴν Ρωσσίαν εἰς τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον τοῦ 1877, ὁ ὑποστηρίξας μέχρι τινὸς τὰς ὑπερφιάλους ἀξιώσεις τῶν Βουλγάρων ἐπὶ τὰς ἐντεῦθεν τοῦ Αἵμου χώρας, ὁ κατακρίνας σφοδρῶς πανταχοῦ καὶ πάντοτε τὰς ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τοῦ τουρκικοῦ καθεστῶτος ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου ἐνεργείας τοῦ Βήκονσφηλδ, ὁ ἀναφωνήσας πρὸς τὴν Αὐστρίαν· «*ἄπεχε τὰς χεῖρας*», προκειμένου περὶ τῶν ὑπ' αὐτῆς καταληφθεισῶν καὶ ἐνδεχομένων νὰ καταληφθῶσι σλαυϊκῶν χωρῶν τῆς ἑλληνικῆς Χερσοννήσου, ὁ μέγας τέλος φίλος τῶν Σλαύων, καὶ ἰδίως τῶν Βουλγάρων.

Καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν εἰρημένων πάντων ἡ ἔκπαγλος κατὰ τὸ 1880 νίκη τοῦ Γλάδστωνος, ἡ τοσοῦτον εὐφροσύνως καὶ εὐεργετικῶς ἐκπλήξασα τὸ Ἑλληνικόν, εἶχε καὶ τὸ ἀντίθετον αὐτῆς μέρος παρὰ τὰ κεδνὰ καὶ μεγαλόφρονα ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ βουλεύματα τοῦ μεγάλου φιλέλληνος. Δι' αὐτῆς κατεδικάζετο ἡ ἐν τῷ Αἵμῳ φιλότουρκος πολιτικὴ τοῦ Βήκονσφηλδ καὶ ἐζημιοῦντο οὕτω λελῃθότως ζωτικώτατα συμφέροντα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Θρασὺς ἐπήρετο νῦν ὁ Βουλγαρισμός, ἐρειδόμενος οὐ μόνον ἐπὶ τῆς ρωσσικῆς πολιτικῆς, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς ἐξαιρετικῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας καὶ τῆς κατὰ τῆς Τουρκίας σφοδρᾶς δυσμενείας τῆς φιλελευθέρας Ἀγγλίας καὶ τοῦ ἡγέτου αὐτῆς.

Γ'.

Ἡ Τουρκία, ἡ λαβοῦσα παρὰ τῆς βερολινείου Συνθήκης τὸ δικαίωμα τοῦ κατέχειν στρατιωτικῶς τὸν Αἷμον, δὲν ἠδύνατο νὰ ποιήσηται ἄμεσον χρῆσιν τοῦ δικαιώματος τούτου, διότι καὶ μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς βερολινείου Συνθήκης ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον οἱ Ρῶσσοι κατεῖχον τὴν Θρᾴκην, ἐπὶ μακρότερον δὲ τὴν Βουλγαρίαν. Ἡ δὲ Τουρκία, μυρίους ἔχουσα περισπασμοὺς μετὰ τὸν πόλεμον, δὲν ἠδύνατο νὰ σκεφθῇ ἀμέσως περὶ τοῦ Αἵμου, κεκτημένη ἐν τούτοις πάντοτε τὸ δικαίωμα νὰ καταλάβῃ αὐτόν. Τὴν θέσιν ὅμως αὐτῆς ἀπέναντι τοῦ Αἵμου καὶ τῆς Βουλγαρίας κατέστησεν ἔτι δυσχερεστέραν ἡ κατὰ τὸ 1880 ἐπελθοῦσα νίκη τῶν φιλελευθέρων ἐν Ἀγγλίᾳ, ἡ θρασύνασα τοὺς Βουλγάρους καὶ ἀποθαρρύνασα τοὺς Τούρκους. Μετὰ δὲ τὸν κατὰ τὸ 1881 ἐπελθόντα θάνατον τοῦ Βήκονσφηλδ παρελύθη ἐν μέρει καὶ ἡ ἐσωτερικὴ δύναμις τῆς ἀνατολικῆς πολιτικῆς τῆς συντηρητικῆς μερίδος. Ὁ διαδεξάμενος τὸν Βήκονσφηλδ ἐν τῇ ἀρχηγίᾳ τῆς μερίδος ταύτης λόρδος Σώλσβαρυ δὲν εἶχεν οὔτε τὸ ἠθικὸν σθένος, οὔτε τὸ ἠθικὸν κῦρος τοῦ Βήκονσφηλδ, οὔτε τὴν μεγαλόνοιαν τὴν

Digitized by Google

πολιτικὴν ἐκείνου, ἀλλ' οὔτε συνεμερίζετο ἐν πᾶσι τὰς συντηρητικὰς ἐκείνου περὶ Ἀνατολῆς ἰδέας. Ἄλλως τε καὶ ἐκτὸς τῆς ἐξουσίας νῦν εὑρισκόμενος δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνακόψῃ τὸν ροῦν τῆς νέας τῶν πραγμάτων πορείας. Οἱ Βούλγαροι τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ὑπὸ τὴν ἠθικὴν προστασίαν τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς Ἀγγλίας, ἐνήργουν νῦν διηνεκῶς νὰ μεταβάλωσι τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν εἰς Βουλγαρίαν νέαν. Ἡ ἀθρόα μετανάστευσις μεγάλου μέρους τοῦ τουρκικοῦ στοιχείου ἐδημιούργει πλειονότητα βουλγαρικὴν ἀπέναντι μειονότητος ἑλληνοτουρκικῆς, τὴν ὑπεροχὴν δὲ αὐτὴν ἐπωφελούμενοι οἱ Βούλγαροι ἐζήτουν νὰ δημιουργήσωσιν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐθνικὴν βουλγαρικὴν δύναμιν στρατιωτικήν. Ἡ βερολίνειος Συνθήκη, ὡς εἴρηται, θέτουσα τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν ὑπὸ τὴν στρατιωτικὴν καὶ πολιτικὴν ἐξουσίαν τοῦ Σουλτάνου, ἐπέτρεπε μόνον τὸν σχηματισμὸν ἐγχωρίου χωροφυλακῆς. Ἀλλ' οἱ Βούλγαροι, ὑπὸ τὸ ὄνομα καὶ τὸ πρόσχημα γυμναστικῶν συλλόγων, ἀληθῆ συνεκρότουν βουλγαρικὸν στρατὸν καὶ κατεπίεζον τὴν ἑλληνικὴν μειονότητα πολυειδῶς, ἠθικῶς καὶ πολιτικῶς, εἰς πολλὰς παρεκτρεπόμενοι αὐθαιρεσίας.

Τέλος δὲ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς φιλελευθέρας Ἀγγγίας, ὡς δὲ μετὰ πολλῆς πιθανότητος λέγεται, τῇ ἀμέσῳ αὐτῆς παρορμήσει, προέβησαν τὸ 1885 εἰς τὸ γνωστὸν τόλμημα τῆς 8ης Σεπτεμβρίου, κηρύξαντες τὴν ἕνωσιν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας μετὰ τῆς Βουλγαρίας. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι, καθ' ὃν χρόνον τοῦτο ἐγένετο, πρωθυπουργὸς δὲν ἦτο πλέον ὁ πρὸ μικροῦ παραιτηθεὶς Γλάδστων, ἀλλ' ὁ Σώλσβαρυ. Ἀλλ' ἡ πλειονότης, μεθ' ἧς ἐκυβέρνα ὁ Σώλσβαρυ, ἦτο ἡ τῶν φιλελευθέρων. Αὐτὸς δὲ ὁ Σώλσβαρυ, καθ' ὃν χρόνον πᾶσαι αἱ ἄλλαι Δυνάμεις διεμαρτύροντο κατὰ τοῦ βουλγαρικοῦ τολμήματος καὶ ὁ μὲν Βίσμαρκ ἐκέλευε διὰ τοῦ ἐν Βερολίνῳ Τούρκου πρέσβεως τὴν Τουρκίαν νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ρωμυλίαν, ὁ δὲ Τσάρος Ἀλέξανδρος Γ', ἀκριβῶς διότι τὸ τόλμημα ἐγένετο ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ἀγγλίας καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τῆς Ρωσσίας, ἀπῄτει τὴν ἀπὸ τῆς Βουλγαρίας ἀποπομπὴν αὐτοῦ τοῦ Ἡγεμόνος Ἀλεξάνδρου Βάττεμβεργ, ἕνεκα τῆς ἀπιστίας αὐτοῦ πρὸς τὴν Ρωσσίαν, ὁ Ἄγγλος Πρωθυπουργὸς ἐπισήμως καὶ μεγαλοφώνως ἐπεκρότει εἰς τὸ βουλγαρικὸν τόλμημα, λέγων ὅτι ἡ Ἀγγλία δὲν ἠδύνατο ν' ἀποδοκιμάσῃ τὴν ἐλευθέραν ἐθνικὴν ἀνάπτυξιν τῶν χριστιανικῶν λαῶν, καὶ διὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει φιλοβουλγαρωτάτου Ἄγγλου πρέσβεως Οὐάϊτ ἐνήργει, ἐναντίον τῶν ἀξιώσεων πασῶν τῶν ἄλλων Δυνάμεων, τὴν ἔγκρισιν καὶ ἐπικύρωσιν τοῦ τετελεσμένου γεγονότος καὶ ἀπέτρεπεν ἐκ παντὸς τρόπου τὴν Τουρκίαν ἀπὸ πάσης ἐνεργείας στρατιωτικῆς πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν.

Τί ἦτο ἐκεῖνο, ὅπερ ὑπηγόρευε τοιαύτην φιλοβούλγαρον πολιτικὴν εἰς τὸν πρώην συνάδελφον καὶ ὑπαρχηγὸν τοῦ Βήκονσφηλδ, τὸν διὰ σθεναρᾶς καὶ ἐντόνου πολιτικῆς γλώσσης διερμηνεύοντα τὰ ἀντιβουλγαρικὰ φρονήματα τοῦ Βήκονσφηλδ πρὸ τοῦ Συνεδρίου καὶ ἐν τῷ Συνεδρίῳ τοῦ Βερολίνου καὶ ὑπογράψαντα τὴν περίφημον ἐναντίον τῆς Συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἐγκύκλιον τοῦ Μαρτίου; Ἆρα ἐποίει τοῦτο

Digitized by Google

ὁ Σώλσβαρυ, διότι ἐκυβέρνα διὰ πλειονοψηφίας φιλελευθέρας καὶ εἶχεν ἔτι ἀπέναντι αὐτοῦ τὸν μέγαν ἀληθῆ ἡγέτην τῆς πλειονότητος ταύτης Γλάδστωνα, ἢ διότι ἐνέδιδε (πρᾶγμα ἀπίστευτον ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἱστορίᾳ τῆς Ἀγγλίας εἰς Ἄγγλον Ὑπουργὸν καὶ Πρωθυπουργὸν) εἰς τὰς ἐκ δυναστικῶν καθαρῶς λόγων φιλοβουλγαρικὰς διαθέσεις καὶ τὰ αἰσθήματα τῆς ἀνάσσης Βικτωρίας καὶ τῆς βασιλικῆς καθόλου οἰκογενείας; Ἢ μήπως διότι ἡ Ρωσσία, καταδικάζουσα τὰ γενόμενα προὐκάλει καθ' ἑαυτῆς δυσμένειαν παρὰ τοῖς Βουλγάροις, ἣν ἤθελεν ὁ Ἄγγλος Πρωθυπουργὸς νὰ χρησιμοποιήσῃ, ἵνα ἀποσπάσῃ τὴν Βουλγαρίαν ἀπὸ τῆς ρωσσικῆς ῥοπῆς καὶ καταστήσῃ αὐτὴν προστατευομένην τῆς Ἀγγλίας καὶ προπύργιον ἀντιρωσσικόν; Ἴσως εἰς τὴν τοιαύτην βουλὴν τοῦ Ἄγγλου Πρωθυπουργοῦ συνετέλεσε καὶ ἡ Τουρκία, ἀμελήσασα νὰ καταλάβῃ τὸν Αἶμον, οὕτω δὲ καταλιποῦσα αὐτὸν ἕρμαιον εἰς τοὺς Βουλγάρους, οἵτινες κατὰ τὰς θεωρίας τὰς ἀγγλικάς, ἀφοῦ δὲν ἐχωρίζοντο πλέον ἀπ' ἀλλήλων διὰ τουρκικοῦ Αἵμου, ματαιουμένης οὕτω τῆς μεγάλης ἐπιβολῆς τοῦ Βήκονσφηλδ, ἔδει νὰ καταστῶσι μᾶλλον ἰσχυροὶ ἢ ἀσθενεῖς, ἵνα χρησιμεύσωσι καθ' ἃ καὶ πολλοὶ ἄλλοι πολιτικοὶ ἤρξαντο ἤδη νὰ φαντάζωνται, ἀπατώμενοι ἑκουσίως ἢ ἀκουσίως, ὡς προπύργιον τῆς Ἀνατολῆς ἐναντίον τῆς Ρωσσίας.

Ἀληθὲς φαίνεται μόνον, ὅτι ὁ Σώλσβαρυ δὲν εἶχε σαφεῖς ἰδέας, τοὐλάχιστον πεποιθήσεις, οἵας ὁ Βήκονσφιλδ, περὶ τῆς γραμμῆς τοῦ Αἵμου. Εἶνε γνωστόν, καθ' ἃ καὶ ἀνωτέρω εἴρηται, ὅτι ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸ τοῦ πολέμου συνελθοῦσα Συνδιάσκεψις τοῦ 1876 εἶχε δημιουργήσῃ δύο διοικητικὰς αὐτονόμους ἐπαρχίας ἐκ τοῦ νομοῦ τοῦ Δουνάβεως καὶ ἐκ μεγάλου μέρους τοῦ νομοῦ τῆς Ἀδριανουπόλεως, ὧν ἡ μὲν δυτικὴ εἶχε πρωτεύουσαν τὸ Τύρνοβον, ἡ δὲ ἀνατολικὴ τὴν Φιλιππούπολιν. Τὴν τοιαύτην διαίρεσιν καὶ ἰδίως τὴν τοῦ σχηματισμοῦ ἀνατολικῆς αὐτονόμου ἐπαρχίας μετὰ πρωτευούσης Φιλιππουπόλεως, τὴν διαίρεσιν δηλονότι ἐκείνην τὴν κατὰ μῆκος πρὸς ἀνατολὰς καὶ δυσμάς, ἣν ὁ Βήκονσφηλδ μετ' ὀλίγον ἕνεκεν ἀκριβῶς τοῦ Αἵμου κατεπολέμησε μέχρις ἀπειλῆς πολέμου, ὁ Σώλσβαρυ παρέστησε μετὰ τὴν εἰς Λονδῖνον ἐπιστροφήν, ὡς γενομένην εἰσηγήσει αὐτοῦ, ἀποβλέποντος πρὸ πάντων εἰς τὴν ἐν τῇ ἀνατολικῇ αὐτονόμῳ ἐπαρχίᾳ ἐνίσχυσιν τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, χωρὶς νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν τὴν γραμμὴν τοῦ Αἵμου. Ἀλλὰ τότε μὲν ἐπρόκειτο ἁπλῶς περὶ διοικητικῆς αὐτονομίας Βουλγαρίας τε καὶ Θρᾴκης, ὁ δὲ Αἶμος ἔμενε κατ' οὐσίαν τουρκικός, ἐνῷ ὕστερον, δημιουργουμένης βουλγαρικῆς Ἡγεμονίας καὶ διὰ τοῦ τολμήματος τοῦ 1885 ἑνουμένης πολιτικῶς μετὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ὁ Αἶμος καθίστατο βουλγαρικός, τὸ δὲ ἑλληνικὸν στοιχεῖον, ὅπερ δῆθεν ἤθελε νὰ ἐνισχύσῃ ὁ Σώλσβαρυ, περιήρχετο νῦν εἰς ἐσχάτην ἀδυναμίαν ἀπέναντι τῆς ἐκεῖθεν καὶ ἐντεῦθεν τοῦ Αἵμου ἐκτεινομένης Βουλγαρίας.

Ὥστε ὁ Σώλσβαρυ τὴν ἐν τῇ Συνδιασκέψει τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατ' εἰσήγησιν αὐτοῦ ἀποφασισθεῖσαν ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν τοῦ Αἵμου δημιουργίαν δύο ἐπαρ-

Digitized by Google

χιῶν αὐτονόμων δὲν ἠδύνατο νὰ φέρῃ εἰς δικαιολογίαν τῆς νῦν πολιτικῆς καὶ νὰ ἐπικροτῇ, ὡς ἐπεκρότησε, καὶ νὰ συνηγορήσῃ ὑπὲρ αὐτῆς ἀπέναντι ὅλης τῆς Εὐρώπης. Ἀλλ' ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν μετὰ τὸ τόλμημα τοῦ Σεπτεμβρίου γεγονότων.

Ἡ Τουρκία, μεθ' ὅλην τὴν ἐν τοῖς στρατιωτικοῖς κύκλοις ἐξέγερσιν τοῦ φρονήματος, ἔδειξεν ἀδράνειαν καὶ ἀποχὴν τελείαν ἀπὸ πάσης ἐνεργείας ἀπέναντι τῶν παραβιαζομένων δικαιωμάτων αὐτῆς. Μάτην στρατιωτικὸν συμβούλιον, συγκροτηθὲν ἐν Γιλδὶζ, ἐνθουσιωδῶς ἐκηρύσσετο ὑπὲρ τῆς στρατιωτικῆς καταλήψεως τῆς Ρωμυλίας καὶ τοῦ Αἵμου· μάτην ὁ καὶ τότε, ὡς νῦν, μέγας Βεζύρης Σαῒτ πασσᾶς καὶ μετ' αὐτοῦ ἡ πλειονότης τῶν ὑπουργῶν ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ ἐνεργείας. Ὁ Σουλτάνος συνετάχθη μετὰ τοῦ μόνου ὑπὲρ τῆς ἀποχῆς κηρυχθέντος Ὑπουργοῦ Κιαμὴλ, ὃν καὶ κατέστησε Πρωθυπουργόν. Εἰς τὴν τοιαύτην πολιτικὴν τοῦ Σουλτάνου συνετέλεσε κατὰ πρώτιστον λόγον αὐτὴ ἡ μέχρι δειλίας προβαίνουσα εἰρηνικὴ πολιτικὴ τοῦ Σουλτάνου, τρέμοντος ἐκ τῆς ἐνδεχομένης περιπλοκῆς τῶν πραγμάτων· κατὰ δεύτερον λόγον ἡ ἰσχυρὰ ἐπὶ τὴν Πύλην πίεσις τῆς ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως, μεθ' ἧς συνέπραττε καὶ ἡ ἰταλικὴ ἐκ λόγων δῆθεν πολιτικῆς φιλελευθέρας. Πρὸς τούτοις ἡ ἐπίμονος φαινομένη ἀπαίτησις τῆς Ρωσσίας, μεθ' ἧς συνετάσσετο καὶ ἡ Γερμανία καὶ ἡ Γαλλία καὶ ἡ Αὐστρία, ἵνα τὸ καθεστὼς ἀποκατασταθῇ ὡς εἶχε πρότερον, ἐπέδρασεν ἐπὶ τὴν πολιτικὴν τοῦ Σουλτάνου. Πλὴν τούτου παρά τε τῷ Σουλτάνῳ καὶ παρὰ πολλοῖς τῶν Τούρκων ἐπεκράτει ἡ γνώμη περὶ τοῦ πρακτικῶς ἀσκόπου καὶ ἀνωφελοῦς πάσης ἐνόπλου ἐνεργείας τουρκικῆς.

Τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν δὲν ἤλπιζον οὗτοι, ὅτι ἡ Εὐρώπη ἤθελεν ἐπιτρέψῃ νὰ κατέχῃ διαρκῶς ἡ Τουρκία, ἡ δὲ κατοχὴ τοῦ Αἵμου ὑπὸ τουρκικοῦ στρατοῦ ἐν τῷ μέσῳ βουλγαρικῶν πληθυσμῶν ἐκρίνετο οὐχὶ ἀσφαλής. Αὐτὴ δὲ ἡ κατάληψις τῆς πάσης μέχρι Αἵμου χώρας ἀπῄτει ὁπωσδήποτε θυσίας τινάς, δυσαναλόγους πρὸς τὰς ὠφελείας. Τὸ ὅλον ζήτημα ἐφαίνετο μᾶλλον ζήτημα φιλοτιμίας πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἢ πολιτικοῦ συμφέροντος πραγματικοῦ. Ἄλλως τε, ὡς ἐρρήθη, ἡ πλειονότης τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, ἵνα μὴ ἐξεγείρῃ νέας ἀξιώσεις παρὰ τοῖς ἄλλοις χριστιανοῖς λαοῖς τῆς Ἀνατολῆς, ἐφαίνετο ἐργαζομένη πρὸς ἐπανόρθωσιν τοῦ καθεστῶτος.

Ἐνταῦθα γενόμενοι, πρὶν ἢ ἐκθέσωμεν τὴν περαιτέρω ἐξέλιξιν τῶν πραγμάτων ἐν αὐτῇ τῇ Ρωμυλίᾳ, ἀνάγκη νὰ εἴπωμεν περὶ τῆς ἐντυπώσεως, ἣν ἐποίησεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν σύμπαν τὸ τόλμημα τῆς 8ης Σεπτεμβρίου καὶ τῶν ἐκ ταύτης προελθόντων ἀποτελεσμάτων.

Δ'.

Καθ' ὃν χρόνον οἱ Βούλγαροι παρεσκευάζοντο εἰς τὸ τόλμημα αὐτό, ἡ Ἑλλὰς ἐκάθευδε νήδυμον ὕπνον εἰρηνικόν. Τὸν Ἀπρίλιον δὲ ἀκριβῶς τοῦ ἔτους τούτου τὴν

Digitized by Google

ἐνεργὸν πολιτικὴν τοῦ Τρικούπη εἶχεν ἀντικαταστήσῃ ἡ πολιτικὴ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς περισυλλογῆς καὶ τῆς οἰκονομικῆς ἐπανορθώσεως, ἣν ἐπηγγέλλετο ὁ κ. Δηλιγιάννης. Εἶνε ἀληθές, ὅτι ὀλίγους μῆνας πρὸ τοῦ πραξικοπήματος τοῦ Σεπτεμβρίου οἱ Βούλγαροι ἐν Φιλιππουπόλει εἶχον διαπράξῃ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων δεινὰς καὶ βαρβάρους βιαιότητας ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων, φιλοτιμουμένων ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις τοῦ Γενικοῦ Προξένου, ἴσως οὐχὶ μετὰ πολλῆς πολιτικῆς φρονήσεως ἐνεργούντων, νὰ ἐξάρωσι τὸν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Ἀλλὰ τὸ γεγονὸς τοῦτο ἡ Κυβέρνησις Δηληγιάννη ἐθεώρησεν ὡς ἐπεισόδιον μεμονωμένον, τυπικὸν καὶ ἠρκέσθη εἰς τὴν ὑπὸ τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως ἐκφρασθεῖσαν ἐπὶ τῷ γεγονότι λύπην. Ὁπωσδήποτε τὸ γεγονὸς δὲν φαίνεται ἔχον ἀπ' εὐθείας τοὐλάχιστον σχέσιν πρὸς τὰ γεγονότα τοῦ Σεπτεμβρίου. Ἄξιον σημειώσεως ἐν τούτοις εἶνε, ὅτι ἐκ τῶν ὀλιγίστων λαβόντων γνῶσιν τῶν γενησομένων ἐν ταῖς παραμοναῖς τοῦ μελετωμένου τολμήματος, ἦν, ὡς μετὰ βεβαιότητος ἐρρήθη, ὁ ἡμέτερος ἐν Κωνσταντινουπόλει Πρεσβευτὴς Α. Κουντουριώτης, ὁ καὶ εἰδοποιήσας περὶ τῶν τεκταινομένων τὴν ἀπιστεύσασαν Πύλην, οὗθ' ὅπερ μαρτυρεῖ, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δὲν κατελήφθη ὅλως ἐξ ἀπροόπτου ὑπὸ τοῦ γεγονότος. Ἀλλ' ὅπως καὶ ἂν ἔχωσι τὰ περὶ τὴν Κυβέρνησιν τὴν ἑλληνικήν, ἀληθὲς εἶνε ὅτι τὸ ἑλληνικὸν σύμπαν, τό τε ἐν τῷ Βασιλείῳ καὶ τὸ ἐκτὸς αὐτοῦ, καταληφθὲν αἰφνιδίως ὑπὸ τῆς δίκην κεραυνοῦ ἐνσκηψάσης εἰδήσεως τῆς καθόδου τῶν πέραν τοῦ Αἵμου Βουλγάρων εἰς τὴν Φιλιππούπολιν, τὸν δεινότατον ὑπέστη ἠθικὸν καὶ πολιτικὸν κλονισμόν. Οἱ πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων, ἂν μὴ πάντες, εἴτε ἐξ ἀρχῆς μὴ νοήσαντες τὴν σοβαρότητα τοῦ ζητήματος τοῦ Αἵμου, ἀπορροφηθέντες ἀπὸ τοῦ μικροτέρου ἑλληνικοῦ ζητήματος τῶν ὁρίων, οὐδένα προῃσθάνοντο κίνδυνον ἀπὸ ἄκρου βορρᾶ τῆς ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς, οὐδὲ ἀνεμέτρουν τὴν σοβαρότητα αὐτοῦ. Καὶ νῦν ὡσεὶ ἀπὸ βαθέος ὕπνου ἐξεγειρόμενοι μετ' ἐκπλήξεως ἠτένιζον εἰς κατάστασιν πραγμάτων, ἧς τὸν κινδυνωδέστατον πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸν χαρακτῆρα ἤρξαντο νὰ διαγιγνώσκωσι σαφῶς. Τότε δὴ τότε κατενοήθη ἅπασα ἡ μεγάλη καὶ φοβερὰ σημασία τοῦ Αἵμου ἐν τῇ μελλούσῃ ἱστορίᾳ τοῦ Ἑλληνικοῦ. Ὡς ἐξ ὁρμεμφύτου ᾐσθάνοντο πάντες, ὅτι κατέπιπτεν ὁ τέως ἰσχυρότατος πρὸς βορρᾶν φραγμός. Ἡ κατάληψις τῆς πρωτευούσης τῆς βορείου Θρᾴκης ὑπὸ βουλγαρικοῦ στρατοῦ παρίστα τὴν εἰκόνα οἴκου ἑλληνικοῦ, οὗ ἡ πύλη κατελήφθη ἐξαίφνης ὑπὸ ἀσπόνδου πολεμίου. Καὶ νῦν ὁ ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου ἐθνικὸς ἀγὼν ἐφαίνετο ἐν πάσῃ αὐτοῦ τῇ ἱστορικῇ, γεωγραφικῇ, πολιτικῇ μεγαλοπρεπείᾳ, ἀγὼν συγκροτούμενος «οὐ περὶ βοίης, ἀλλὰ περὶ ψυχῆς Ἕκτορος ἱπποδάμοιο», ἀγὼν οὐχὶ περὶ ὀροσειρᾶς ἢ περὶ πόλεως ἢ διαμερίσματος, ἀλλὰ περὶ ἐθνικῆς ὑπεροχῆς καὶ δὴ περὶ ὑπάρξεως ἐθνικῆς, περὶ ἱστορικῶν καὶ ἐθνικῶν δικαιωμάτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, περὶ Θρᾴκης καὶ Βοσπόρου καὶ περὶ Μακεδονίας, καὶ περὶ συλλήβδην περὶ τῆς ἰδέας τῆς ἐθνικῆς. Τὴν τοιαύτην σημασίαν τοῦ γεγονότος ὡς ἐξ ὁρμεμφύτου ἐφαίνοντο ἐννοοῦντες πάντες.

Digitized by Google

Ἐν ὀλίγαις, ὀλιγίσταις στιγμαῖς τοῦ μακροῦ ἱστορικοῦ βίου σύμπαν τὸ Ἑλληνικὸν οὕτω βαθέως ἐδονήθη καὶ ἐσείσθη, ὡς κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, τὰς ἐπακολουθησάσας τῇ 8 Σεπτεμβρίου. Ἐν τῷ ἑλληνικῷ βασιλείῳ ἡ πρωτεύουσα τοῦ κράτους παρίστα θέαμα πρωτοφανοῦς ἐθνικῆς καὶ λαϊκῆς ἐξεγέρσεως. Ἐξαιρουμένης ἴσως τῆς μετὰ τὸ πρῶτον ἄκουσμα τῆς συνομολογήσεως τῆς ῥωσσοτουρκικῆς εἰρήνης κατὰ τὸ 1878 ἐναντίον τῆς οἰκουμενικῆς Κυβερνήσεως ἐξεγέρσεως, οὐδέποτε, οὐδὲ κατὰ τὰς ὀξυτάτας φάσεις τῶν πολλῶν κρητικῶν ἐπαναστάσεων τοιαύτη ἐξέγερσις καθολικὴ ἐγένετο ἐν Ἀθήναις. Ὀργὴ καὶ ἀγανάκτησις ἐθνική, ἐκ τῶν μυχαιτάτων σπλάγχνων τοῦ λαοῦ προερχομένη, ἀπῄτει ἐπιτακτικῶς παρὰ τῆς Κυβερνήσεως τὴν ἄμεσον δρᾶσιν. Ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς τῆς πρωτευούσης καθ' ὅλον τὸ κράτος καὶ ἐκτὸς τοῦ κράτους, καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολὴν καὶ πανταχοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου ἐξηγείρετο σφοδρότατα τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα. Ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ ἑλληνικὴ κοινὴ γνώμη, μὴ δυναμένη, ὡς εἰκός, νὰ ἐκδηλώσῃ τὸ φρόνημα αὐτῆς ἀπ' εὐθείας, ἀπῄτει τὴν ἐν ὀνόματι τῶν τουρκικῶν συμφερόντων θεραπείαν τοῦ γενομένου ἀδικήματος. Ὁ ἑλληνικὸς τύπος, ἀπέναντι τῆς πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων χλιαρᾶς καὶ χαλαρᾶς γλώσσης τοῦ τουρκικοῦ τύπου ἐντόνως καὶ σφοδρῶς ἀπῄτει τὴν ἐπανόρθωσιν τῶν γινομένων διὰ τῆς ἀμέσου ὑπὸ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ καταλήψεως τῆς βορείου Θρᾴκης καὶ τοῦ Αἵμου. Εἶνε δὲ ἀναντίρρητον, ὅτι ὁ ἐν Κων)πόλει ἑλληνικὸς τύπος ὑπὸ καθόλου ἔποψιν εἶχε τὸ μέγιστον δικαίωμα νὰ λαλῇ καὶ νὰ διαμαρτύρηται νῦν ὑπὲρ τῶν καταπατουμένων δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Εἰς τὸν ἑλληνικὸν τύπον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἰδίᾳ εἰς τὸν «Νεολόγον», ἀνήκει ἡ μεγάλη τιμή, ὅτι ἀνέκαθεν μετὰ μεγάλου ἐθνικοῦ διαφέροντος παρηκολούθησεν ἀπαύστως τὰς τοῦ πανσλαυϊσμοῦ ἐναντίον τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐνεργείας, ὅτι ἰδίως ἐν τῇ ἀπὸ τοῦ 1875 ἕως 1876 ἀρξαμένῃ νέᾳ ἐξελίξει τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος ἔν τε ταῖς περὶ Βουλγαρίας ἐργασίαις τῆς Συνδιασκέψεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀπέναντι τῆς Συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου μετὰ μεγάλης τῷ ὄντι καρτερίας ὑπερημύνατο τῶν ἐθνικῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀναλύων λεπτομερέστατα πάντα τὰ ζητήματα, καὶ μετὰ γλώσσης ἐντόνου, σθεναρᾶς καὶ πειστικῆς διαμαρτυρόμενος πρὸ τῆς Εὐρώπης ὑπὲρ τῶν δικαίων τῶν δημευομένων ὑπὲρ τῶν Σλαύων. Τὰ πολλὰ καὶ ἔξοχα περὶ τούτου ἄρθρα τοῦ «Νεολόγου» ὡς ἐκδηλώσεις τῆς κοινῆς γνώμης τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀνεκοινοῦντο σχεδὸν καθ' ἑκάστην ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς Πρεσβείας εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὴν βρεττανικήν· πολλὰ δὲ τούτων κατεχωρίσθησαν καὶ ἐν τῇ ἀγγλικῇ Κυανῇ Βίβλῳ. Ἀναντίρρητον δὲ εἶνε ὅτι εἰς τὴν ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐναντίον τοῦ Σλαυϊσμοῦ ἐνέργειαν τῆς τότε κυβερνήσεως Βηκονσφηλδ συνετέλεσε τὸ καθ' αὑτὸν σφόδρα ὁ ἑλληνικὸς τύπος Κωνσταντινουπόλεως.

Καὶ νῦν μετὰ τὸ τόλμημα τοῦ 1885 μετὰ νέας δυνάμεως καὶ ῥώμης ἐπανέλαβεν ὁ τύπος οὗτος τὸν κατὰ τοῦ Σλαυϊσμοῦ ἀγῶνα, ἐν ὀνόματι τῶν παραβιαζομένων συνθηκῶν, τοῦ καταλυομένου καθεστῶτος καὶ τῶν κοινῶν συμφερόντων τῆς Ἀνατο-

Digitized by Google

λῆς. Ἀλλ' ἡ φωνὴ αὐτοῦ ἦν φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ ἀπέναντι τῆς οὐχὶ πλέον ἐφεκτικῆς, ἀλλὰ ὑποχωρητικῆς πολιτικῆς τοῦ Σουλτάνου, τὰ δὲ ὄργανα τοῦ Γιλδίζ μετὰ κυνικῆς ἀναιδείας ἔγραφον, ὅτι ἡ Πύλη εἰς τὰ συμφέροντα αὐτῆς δέν θὰ λάβῃ ὡς συμβούλους τὸν Βουτυρᾶν καὶ τὸν Νικολαΐδην. Οὐχ ἧττον ἡ ἐνέργεια τοῦ τύπου τούτου ἐν τῷ Ἑλληνισμῷ ἐπέδρασε σφόδρα ἐπὶ τὴν ἀναρρίπισιν τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος καὶ πανταχοῦ καὶ ἐν ταῖς ἐν Τουρκίᾳ ἑλληνικαῖς πόλεσι ἐκηρύσσετο οἱονεὶ ἠθικὴ τις καὶ ἐθνικὴ σταυροφορία ἐναντίον τοῦ Βουλγαρισμοῦ. Εὑρισκόμην κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἐν Σμύρνῃ, ὅτε ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις εὐθὺς μετὰ τὸ τόλμημα τῶν Βουλγάρων εἶχε καλέσῃ εἰς τὰ ὅπλα τοὺς ἐφέδρους τῆς Ἀνατολῆς· τότε δὲ παρέστην πρὸ θεάματος πρωτοφανοῦς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς τουρκοελληνικῆς Ἀνατολῆς. Ὅτε ἡ μακρὰ σειρὰ τῶν ἀσιατικῶν ἐφεδρικῶν στιφῶν κατερχομένη ἐκ τῆς μεσογαίας διήλαυνε τὴν μακρὰν προκυμαίαν τῆς Σμύρνης, πλῆθος Ἑλλήνων πάσης τάξεως εἶχε περιχυθῇ εἰς τὴν προκυμαίαν, ἵνα θεάσηται τὸν στρατὸν τὸν μέλλοντα, ὡς ἐνομίζετο, μετ' ὀλίγον νὰ εἰσελάσῃ εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Εἶδον τότε καὶ ἤκουσα Ἕλληνας, ἀνθρώπους τοῦ λαοῦ, νῦν πρῶτον ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν Τούρκων, ἐν τῇ ἑλληνικῇ Ἀνατολῇ εὐχομένους ἐκ μέσης ψυχῆς νίκας καὶ τρόπαια εἰς τοὺς κατὰ τῶν χριστιανῶν Βουλγάρων στρατευομένους Τούρκους τῆς Ἀνατολῆς. Ἀλλ' ἡ ἑστία τῆς ἐθνικῆς ἐξεγέρσεως, τῆς δυναμένης καὶ μελλούσης νὰ ἐπενέγκῃ ἀποτελέσματα πρακτικὰ καὶ νὰ διευθύνῃ τὴν ὅλην ἐθνικὴν δρᾶσιν ἦσαν ἡ Ἑλλὰς καὶ ἰδίᾳ αἱ Ἀθῆναι. Ἀλλὰ ποίαν πρακτικὴν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν δρᾶσιν καὶ πορείαν ἔδει ἢ ἔμελλε νὰ ἀκολουθήσῃ νῦν ἡ ἐθνικὴ κοινὴ γνώμη; Ὅσον ἰσχυρῶς ἦν ἐξεγηγερμένη, τοσούτῳ δυσκόλως ἠδύνατο ν' ἀντιληφθῇ ὑπὸ πραγματικὴν ἢ πρακτικὴν πολιτικὴν ἔποψιν τῆς τοῦ ζητήματος τούτου πραγματικῆς ἐννοίας.

Ἡ ἐθνικὴ γνώμη ἐν τῇ παραβάσει τῶν συνθηκῶν καὶ τῇ ὑπερβάσει τοῦ Αἵμου ὑπὸ τῶν Βουλγάρων διέβλεπε μέγαν κίνδυνον ἐθνικὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ ἀπήτει ἐπιτακτικῶς πάντα τὰ πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ κινδύνου τούτου μέτρα. Ἀλλὰ πῶς; Ἐρρήθη ὅτι ἐν τοῖς κυβερνητικοῖς κύκλοις ἐγένετο τότε λόγος, ἵνα γείνῃ τις ἀντίκτυπος τῶν ἐν Ρωμυλίᾳ ἐν αὐτῇ τῇ Κρήτῃ καὶ ὅτι ἐν ὑπουργικῷ συμβουλίῳ εἷς τῶν ὑπουργῶν, ὁ τότε ὑπουργὸς τῶν ναυτικῶν, ἀνέλαβε νὰ μεταβῇ αὐτὸς μετὰ στόλου καὶ στρατοῦ ὀλιγαρίθμου καὶ ὅπλων διὰ τοὺς ἐπαναστάτας εἰς τὴν νῆσον καὶ νὰ καταλάβῃ αὐτὴν (ἄνευ κηρύξεως πολέμου πρὸς τὴν Τουρκίαν) ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων, δημιουργῶν οὕτως ἐνταῦθα γεγονὸς τετελεσμένον, ἀντίρροπον τοῦ ἐν τῇ Θράκῃ τολμήματος. Ἐλέχθη δὲ ὅτι ὁ Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως ἔδειξε δισταγμὸν πρὸ τοῦ τοιούτου τολμήματος, προτιμήσας ἀντὶ τούτου τὴν εἰς τὰ ὅπλα κλῆσιν τῶν ἐφεδρειῶν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἵνα ᾖ στρατιωτικῶς ἑτοίμη ἡ Ἑλλὰς πρὸς ἄλλην οἱανδήποτε δρᾶσιν. Ἐξ ἄλλου οἱ ἀντίθετοι πρὸς τὴν τότε Κυβέρνησιν κατηγόρησαν τῆς Κυβερνήσεως Δηλιγιάννη, ὅτι δὲν ἐδράξατο τῆς εὐκαιρίας ἐκείνης, ἵνα καταλάβῃ τὴν λεγομένην βερολίνειον γραμμήν. Εἶνε ἀληθές, ὅτι καὶ ἡμέτεροι καὶ

ξένοι, ἰδίως δὲ αἱ ἰταλικαὶ ἐφημερίδες, κατέγνωσαν ἐκ τῶν ὑστέρων ἀβουλίαν καὶ ἀτολμίαν, ἐναντίον τῆς Κυβερνήσεως Δηλιγιάννη, ὡς μὴ πράξάσης ἐν καιρῷ ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ πραχθῇ. Καθ' ἡμᾶς οἱαδήποτε τότε τολμηρὰ ἐνέργεια τῆς Κυβερνήσεως, εἴτε ἐν Κρήτῃ, εἴτε ἐν Ἠπείρῳ, ἴσως μὲν ἠδύνατο ἀπὸ καιροσκοπικῆς πρακτικῆς πολιτικῆς καὶ στενοτέρας ἐθνικῆς ἐπόψεως νὰ κριθῇ συνετὴ καὶ φρόνιμος ἐν τῇ τολμηρότητι αὐτῆς. ἀλλ' ἐξ ὑψηλοτέρας καὶ γενικωτέρας πολιτικῆς καὶ διεθνοῦς ἐπόψεως ἡ πορεία, ἣν ἠκολούθησεν ἡ Κυβέρνησις Δηλιγιάννη, ἦτο ἡ μόνη, ἐν ἀρχῇ τοὐλάχιστον, εἰς τὸ ὕψος τῆς θέσεως τῶν πραγμάτων ὑπό τε εὐρυτέραν εὐρωπαϊκὴν καὶ ἰδιαιτέραν ἐθνικὴν ἔποψιν ἀνταποκρινομένη.

Ἐξοπλίζων ὁ Δηλιγιάννης τὴν Ἑλλάδα ἐκήρυττεν εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅτι ὁ μόνος σκοπὸς τοῦ ἐξοπλισμοῦ τῆς Ἑλλάδος ἦτο ἡ διατήρησις τοῦ νομίμου καθεστῶτος καὶ ὅτι πᾶσα παρασκευὴ πολεμικὴ ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος ἤθελε παύσῃ, ἅμα καταλαμβανομένου τοῦ Αἵμου, κατὰ τὰς συνθήκας, ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ ἐπανερχομένου τοῦ πρώην καθεστῶτος ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ. Εἶνε ἀληθὲς ἡ τοιαύτη πολιτικὴ ὑπὸ πρακτικὴν ἔποψιν φαίνεται βεβαίως ἄσκοπος καὶ ἀνόνητος, διότι ὁ μόνος σκοπὸς ὑπὸ τοιούτους ὅρους τοῦ ἐξοπλισμοῦ τῆς Ἑλλάδος θὰ ἦτο ἡ μετὰ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ σύμπραξις πρὸς ἐπανόρθωσιν τοῦ ἐν τῷ Αἵμῳ καθεστῶτος. Ἀλλὰ τί ἠδύνατο νὰ πράξῃ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἐξοπλιζόμενος, τῆς Τουρκίας ἀπρακτούσης καὶ δὴ καὶ αὐτοκτονούσης ἐν τῷ Αἵμῳ; Βεβαίως δὲ δὲν ἠδύνατο νὰ γείνῃ λόγος περὶ περιπτώσεως, καθ' ἣν ἡ Ἑλλὰς ἤθελε διὰ τῶν ὅπλων βιάσῃ τὴν Τουρκίαν νὰ ὑπερασπίσῃ τὰ δικαιώματα αὐτῆς, συμπράξει τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Καὶ ὅμως ἡ ἐνέργεια ἡ στρατιωτικὴ τῆς Κυβερνήσεως Δηλιγιάννη δὲν ἔμεινεν ἄλλως ἄγονος εἰς ἀποτέλεσμα σπουδαῖον. Αἱ Δυνάμεις, αἱ ζητοῦσαι τὴν ἀκεραίαν ἀποκατάστασιν τοῦ καθεστῶτος ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ, ἐδικαιολόγουν τὴν τοιαύτην πολιτικὴν αὐτῶν διὰ τῆς ἀνάγκας τοῦ κατευνασμοῦ τῆς ἐθνικῆς ἐξεγέρσεως ἐν Ἑλλάδι καὶ Σερβίᾳ. Ἀληθῶς δὲ ἡ ἀκεραία τοῦ καθεστῶτος ἀποκατάστασις ἐφαίνετο ἐπικειμένη, ἀφοῦ ἡ Ρωσσία αὐτὴ ἠναγκάσθη, δι' οὓς λόγους εἴπομεν, ἐπὶ στιγμὴν νὰ ὑποστηρίξῃ ταύτην, ἵνα ἐκμηδενίσῃ ἐντελῶς πᾶν ἠθικὸν καὶ ὑλικὸν κατόρθωμα τοῦ καταδικασθέντος ἤδη ὑπ' αὐτῆς ὡς ἀπίστου Βάττεμβεργ, ὅτε νέον τι ἐπεισόδιον ἠλλοίωσεν ἀποτόμως τὴν θέσιν τῶν πραγμάτων καὶ νέαν ἐπήνεγκεν ὅλως φάσιν ἐν τῷ ζητήματι, ἐπιδράσασαν καιριώτατα ἐπὶ τὴν θέσιν τοῦ τε Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ Βασιλείου ἀπέναντι τοῦ ὅλου ζητήματος. Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο ἦν ὁ Σερβοβουλγαρικὸς πόλεμος.

('Ακολουθεῖ)

Digitized by Google

ΑΙ ΕΝ ΡΩΣΣΙΑ ΣΛΑΥΪΚΑΙ ΕΤΑΙΡΕΙΑΙ ΕΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ

Ἐσχάτως αἱ σλαυϊκαὶ Ἑταιρεῖαι τῆς Μόσχας καὶ τῆς Πετρουπόλεως καταγίνονται περὶ τὸ μακεδονικὸν ζήτημα καὶ ἤνοιξαν καταλόγους συνδρομῶν, ἄνευ τῆς σχετικῆς πρὸς τοῦτο ἀδείας τῆς Κυβερνήσεως. Ἡ ἐν Πετρουπόλει δὲ Ἑταιρεία ἐψήφισε 8 χιλιάδας ρουβλίων ὑπὲρ τῶν παθόντων Βουλγάρων. Ἀξιοπαρατήρητον εἰς τὰς συνδρομὰς ταύτας εἶνε, ὅτι ἐν μὲν τῇ Μακεδονίᾳ ἐπανάστασις δὲν ὑπάρχει, ἀλλὰ κατασφάζονται οἱ Χριστιανοὶ ὑπὸ τῶν ληστρικῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν, οἱ δὲ Τοῦρκοι ἐρημοῦσιν ἐκεῖνα τὰ χωρία μόνον, ἅτινα παρέσχον ἄσυλον εἰς τὰς βουλγαρικὰς συμμορίας καὶ ἀποκρύπτουσιν αὐτάς.

Ἐν τούτοις τὰ ἑλληνικὰ καὶ σερβικὰ χωρία, ἐν τοῖς ὁποίοις ὁ πληθυσμὸς καθ' ὁλοκληρίαν ἐληστεύθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ἐν μέρει δὲ καὶ ἠφανίσθη, ἀφέθησαν εἰς τὴν αὐθαιρεσίαν τῆς τύχης, αἱ δὲ σλαυϊκαὶ Ἑταιρεῖαι, συλλέγουσαι χρήματα ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων ληστῶν, ἐπιδοκιμάζουσι τρόπον τινὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν ἐξαφάνισιν τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Σέρβων.

Τὴν Βουλγαρίαν ἐνεθάρρυναν αἱ πανηγύρεις τῆς Σίπκας καὶ οἱ λόγοι τοῦ κόμητος Ἰγνάτιεφ, ὡς καὶ οἱ λόγοι τοῦ προέδρου τῆς ἐν Μόσχᾳ Σλαυϊκῆς Ἑταιρείας Πολωνοῦ καὶ Παπιστοῦ Τσερὲπ Σπυριδόβιτς.

Γνωστόν, ὅτι ὁ Ἰγνάτιεφ ἐν τοῖς λόγοις αὐτοῦ ἐν Σόφιᾳ ἐδήλωσεν, ὅτι τὴν γνώμην αὐτοῦ περὶ ἱδρύσεως τῆς τοῦ Ἁγίου Στεφάνου Βουλγαρίας ἀσπάζεται καὶ αὐτὸς ὁ Τσάρος, ὁ δὲ Τσερὲπ-Σπυριδόβιτς ἐν ἐπισήμῳ γεύματι τῆς Σλαυϊκῆς Ἑταιρείας ἐν Σόφιᾳ, ἐκήρυξεν, ὅτι ὁλόκληρος ἡ Σλαυϊκὴ Ἑταιρεία τῆς Μόσχας δὲν θέλει ἡσυχάσῃ, μέχρις ὅτου ἀναπτύξῃ εἰς τὸν ρωσσικὸν λαὸν τὴν ἀνάγκην νὰ παρακληθῇ ὁ Τσάρος, ὅπως παράσχῃ τοῖς Βουλγάροις πᾶσαν δυνατὴν ἀρωγήν, πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἡ ἐν λόγῳ Ἑταιρεία οὐδεμιᾶς θυσίας θὰ φεισθῇ· (ἴδε «Σλαυϊκὸν αἰῶνα», ἀριθ. 54). Οὕτω λοιπὸν οἱ Ρῶσσοι ἀρχηγέται, ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰγνάτιεφ καὶ τοῦ Τσερὲπ-Σπυριδόβιτς, ἐξηρέθισαν ὁλόκληρον τὴν Βουλγαρίαν καὶ ὑπέδειξαν αὐτῇ ὁδὸν πρὸς τὴν Μακεδονίαν.

Ἴσως θὰ εἴπωσιν ἡμῖν, ὅτι ἡ ρωσσικὴ Κυβέρνησις οὐδόλως εὐθύνεται διὰ ὅλα ταῦτα καὶ ὅτι αὕτη ἀπ' ἐναντίας ἐπικρίνει τὰς τοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου ἐνεργείας, ὅτι δὲν ἐπιθυμεῖ τὴν ἀνακίνησιν τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος καὶ ὅτι αὐτὸς ὁ Ρῶσσος Τσάρος προπίνει ἐν Λειβαδίᾳ ὑπὲρ τοῦ Σουλτάνου καὶ τῆς εὐημερίας τῆς τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας. Ἀκριβῶς περὶ τούτου πρόκειται, ὅτι αἱ σλαυϊκαὶ Ἑταιρεῖαι πολὺ ὀλίγον ἀντιλαμβάνονται τὰς ἀνάγκας καὶ τοὺς πόθους τοῦ Ρώσ-

Digitized by Google

σου Μονάρχου καὶ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Ὁ Τσάρος τὴν 16ην Αὐγούστου πανηγυρικῶς ἑώρτασε τοὺς γάμους τοῦ Ἕλληνος Πρίγκιπος Νικολάου μετὰ τῆς Μεγάλης Δουκίσσης Ἑλένης, μετὰ ἕνα δὲ μῆνα ὁ πανίσχυρος Ποπεδονόστεφ διατάσσει τὴν Διοικοῦσαν Σύνοδον ν' ἀποστείλῃ τέσσαρας Ῥώσσους πρωθιερεῖς εἰς Βουλγαρίαν νὰ συλλειτουργήσωσι μετὰ τοῦ Βουλγάρου σχισματικοῦ Μητροπολίτου, οὕτω δὲ καταφέρει βαρὺ ἠθικὸν πλῆγμα κατὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Οὐδεμία δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία, ὅτι αἱ Σλαυϊκαὶ Ἑταιρεῖαι ἀπεφάσισαν νὰ διεγείρωσιν ὁλόκληρον τὸ ῥωσσικὸν δημόσιον, τόσον ἐναντίον τῶν Τούρκων, ὅσον καὶ κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Σέρβων. Τοὺς Σέρβους ἐνοχοποιοῦσιν, ἐπὶ τὸ ὅτι οὗτοι ἀδιαφόρως διάκεινται πρὸς τὴν ἐν Μακεδονίᾳ ἐπανάστασιν (!!) τῶν Βουλγάρων, πρὸς τούτοις δὲ τὰ οἰκειότερα τῷ Ἰγνάτιεφ πανσλαυϊστικὰ ὄργανα ἀπειλοῦσι τὴν Σερβίαν, ὅτι οὐδὲν θὰ καρπωθῇ ἐκ τῆς Μακεδονίας. Ἀλλ' οἱ Σέρβοι καὶ οὕτω γινώσκουσιν, ὅτι ταύτην ἡ Ῥωσσία προορίζει διὰ τοὺς Βουλγάρους, ἀπαιτοῦσα δὲ παρὰ τῶν Σέρβων ματαίαν αἱματοχυσίαν, ἐπιδιώκει διὰ ταύτης ἀποκλειστικῶς τὴν ἐξασθένησιν τῆς Σερβίας.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἐνοχοποιοῦσι τούτους ἐπὶ προδοσίᾳ τῶν Βουλγάρων καὶ εὑρίσκουσιν, ὅτι οἱ Βούλγαροι καλῶς πράττουσι δολοφονοῦντες τοὺς Ἕλληνας.

Θὰ ἐπιτύχωσιν ἆρά γε κατὰ τὴν ἄνοιξιν αἱ σλαυϊκαὶ Ἑταιρεῖαι καὶ ὁ ῥωσσικὸς τύπος νὰ παρασύρωσι τὸν ῥωσσικὸν λαὸν εἰς βοήθειαν τῶν Βουλγάρων; Εἶνε δύσκολον νὰ προείπωμεν τοῦτο.

Ὁ Κ. Ποπεδονόστσεφ—σύμβουλος τοῦ Τσάρου, ὁ Κόμης Ἰγνάτιεφ—δημιουργὸς τῆς Βουλγαρίας τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ὁ δεκάδας ἑκατομμυρίων κερδήσας ἐκ τοῦ τουρκικοῦ χαρτονομίσματος, ὁ μέγιστος ψεύστης τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ὁ μᾶλλον κεκτημένος ἐπιρροὴν ἐν Πετρουπόλει, ἡ ἑλληνοφοβίαν πάσχουσα Παλαιστίνειος Ἑταιρεία, ὁ ἐκδότης τοῦ «Νέου Χρόνου» Σουβόριν καὶ ὁ τοῦ «Φωτὸς» Πουμαρέφ, ὁ τῶν «Μοσχοβιτικῶν Εἰδήσεων» Γκρίγκμουδ καὶ τέλος ὁ περιβόητος διευθυντὴς τῶν «Εἰδήσεων τῆς Πετρουπόλεως» Σούγλατς, πάντες οὗτοι ἀποτελοῦσι τὴν κεκτημένην μεγίστην ἐπιρροὴν καὶ ἰσχὺν μερίδα, ἥτις χειραγωγεῖ τὴν δημοσίαν γνώμην, κηρύσσουσα, ὅτι ὁ Τσάρος ὀφείλει ν' ἀκούσῃ τὴν φωνὴν τοῦ λαοῦ.

Καὶ ἐνῷ ταῦτα συμβαίνουσιν, ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς Ῥωσσίας, μετὰ τὸ δισεκατομμύριον ῥουβλίων, τῶν δαπανηθέντων καὶ διασκορπισθέντων ἐν Σινικῇ, εὑρίσκεται εἰς ὀξὺ σημεῖον, ὁ Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν θὰ ἦτο πολὺ εὐχαριστημένος, ἐὰν ἡ Ῥωσσία περιεπλέκετο ἐν τῷ μακεδονικῷ ζητήματι. Εὐνόητον ὅτι οἱ Ῥῶσσοι Πανσλαυϊσταί, οἱ ἐξωθήσαντες τοὺς Βουλγάρους εἰς Μακεδονίαν, ὑπολογίζουσι νὰ ἐξαναγκάσωσι τὴν Ῥωσσίαν ἐκ νέου νὰ ἐξαγάγῃ τὰ κάστανα ἐκ τῆς πυρᾶς, χάριν τῶν Βουλγάρων. Ἐὰν θὰ ἐπιτύχωσι τὰ σχέδιά των, θὰ ἴδωμεν κατὰ τὸν προσεχῆ Μάρτιον. Μέχρι τοῦδε βλέπομεν, ὅτι ἡ ἐγγὺς Ἀνατολή, ὑπὸ τῆς ὁποίας ἐπὶ τρεῖς αἰῶ-

Digitized by Google

νας ἡ Ρωσσία προσειλκύετο, ἀναγνωρίζουσα συγγενικὸν δεσμὸν πρὸς τὰ ὁμόθρησκα αὐτῆς ἔθνη, ἤδη ἐγκατελείφθη ὑπ' αὐτῆς, χωρησάσης πρὸς τὰ πόρρω· ἡ ἐγγὺς Ἀνατολή, ὡς ὀρθόδοξος, παρεδόθη τῇ λήθῃ, ἀντικατεστάθη δὲ ὑπὸ τῆς εἰδωλολάτριδος πόρρω Ἀνατολῆς, πρὸς ἣν ὤθησε τὴν Ρωσσίαν ὁ νουνεχὴς καὶ ὀξυδερκὴς Γουλιέλμος Β', κατανοήσας ἀπὸ πολλοῦ ἤδη τὴν ἀμβλυωπίαν καὶ τὴν μηδαμινότητα τῆς ρωσσικῆς διπλωματίας. Ἡ Ἀγγλία, ἡ Γερμανία καὶ αὐτὴ ἡ Αὐστρία γνωρίζουσι τὰ ἑαυτῶν συμφέροντα, συνετῶς καὶ ἐπιτηδείως ρυθμίζουσι τὰς ὑποθέσεις αὐτῶν, μὴ συμμορφούμεναι δὲ πρὸς ἐκεῖνο, ὅ περ θὰ προτείνῃ ἡ Ρωσσία. Ἡ πολιτικὴ τῆς Γερμανίας, σχετικῶς πρὸς τὴν Ρωσσίαν, ἕνα καὶ μόνον ἔχει σκοπόν: νὰ χαλαρώσῃ τὴν στρατιωτικὴν αὐτῆς δρᾶσιν καὶ νὰ πιστεύῃ πρὸς τὴν φιλίαν τῆς Γερμανίας. Ἐπισήμως διαβεβαιοῖ ὁ Γουλιέλμος, ὅτι πόθος αὐτοῦ εἶνε ν' ἀποκαταστήσῃ τὰς προτέρας φιλικὰς σχέσεις πρὸς τὴν Ρωσσίαν, ἔπραξε δὲ πᾶν τὸ δυνατόν, ὅπως ἀπασχολήσῃ τὴν Ρωσσίαν ἐν τῇ ἄπω Ἀνατολῇ, ἔνθα ὁ ρωσσικὸς στρατός, μὴ ἀνερχόμενος κατὰ τὸ ἔτος 1895 εἰς 10,000 ἀνδρῶν, ἤδη ὑπερέβη τὰς 85 χιλιάδας. Τὸ τελευταῖον δὲ εἰς Ἀγγλίαν ταξείδιον τοῦ Γουλιέλμου, ὡς γράφουσιν αἱ ρωσσικαὶ ἐφημερίδες, ὑπὸ τοιαύτης ἐστέφθη ἐπιτυχίας, ὥστε μεταξὺ Γερμανίας καὶ Ἀγγλίας συνήφθη συμφωνία ν' ἀναγνωρισθῇ ἡ σιδηροδρομικὴ τῆς Βαγδάτης γραμμὴ καὶ ὁ Βόσπορος ὑπὸ τὴν γερμανικὴν ἐπιρροήν, οὕτω δὲ ἡ Γερμανία ἀπὸ τοῦδε ἀναλαμβάνει τὴν φρούρησιν τῶν μερῶν τούτων. Καὶ ἐνῷ τοιαῦτα διενεργεῖ ἡ Γερμανία, ἡ Ρωσσία μόνον ψυχραίμως προσβλέπει πρὸς τοὺς δολοφονουμένους Ἕλληνας καὶ Σέρβους ἀπὸ τῶν ορίων τῆς Σερβίας μέχρις αὐτῆς τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ἀδυνατεῖ καὶ νὰ ἱδρύσῃ ἐν Μητροβίτσῃ καὶ Παλαιᾷ Σερβίᾳ τὰ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἤδη Μαΐου συσταθέντα Προξενεῖα αὐτῆς. Τὸ τοιοῦτον βεβαίως ἐλέγχει πλήρη αὐτῆς ἐξευτελισμὸν καὶ προσκολλᾷ κηλῖδα, ἣν δὲν θὰ ὑπέφερε καὶ δευτεροβάθμιος Δύναμις. Ἡ Βουλγαρία δὲ δὲν ὑποκρύπτει, ὅτι αὐτὴ ἀποστέλλει εἰς Μακεδονίαν τοὺς στρατηγοὺς αὐτῆς, ἀξιωματικοὺς καὶ στρατιώτας, φέροντας τὴν στρατιωτικὴν βουλγαρικὴν ἐνδυμασίαν καὶ ὡπλισμένους μὲ βουλγαρικὰ ὅπλα, ὅπως ἐξεγείρωσιν οὗτοι εἰς ἐπανάστασιν τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ Σλαύους, ἡ ἀναρχία δὲ καὶ αὐθαιρεσία ἐν Τουρκίᾳ καθ' ἑκάστην ἐπιτείνονται. Ἀλλὰ εἶνε δίκαιον δι' ὅλα ταῦτα νὰ ἐνοχοποιῆται ἡ Τουρκία, ἐνῷ ταῦτα εἶνε καρποὶ οὐχὶ τῆς βερολινείου Συνθήκης, ἀλλὰ τῆς τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ὡς καὶ τῆς προδοτικῆς πολιτικῆς τῆς Ρωσσίας ἐν σχέσει πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Σέρβους; Ὁποία δὲ τάξις καὶ εἰρήνη δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἐν Μακεδονίᾳ, ὁπόταν, χάρις τῇ Ρωσσίᾳ, ἐγκαθιδρύθησαν ἐν αὐτῇ οἱ ἡγέται τῆς μεγαλοβουλγαρικῆς ἰδέας, καὶ οἱ Πρόεδροι τῶν τμημάτων τῶν βουλγαρικῶν ληστρικῶν Κομιτάτων, οἱ σχισματικοὶ Μητροπολῖται καὶ οἱ ἐμπορικοὶ πολιτικοὶ πράκτορες;

Καὶ εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ εἰσέτι ἀμφιβολία, ὅτι ἡ εἰσβολὴ τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν εἰς Μακεδονίαν, δὲν ἐγένετο τῇ ἐμπνεύσει καὶ ἐπιδοκιμασίᾳ τοῦ Ἰγνάτιεφ, ὁπόταν τῷ 1897 οἱ Τοῦρκοι κατέσφαζον τοὺς Ἕλληνας ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Ἠ-

Digitized by Google

πείρῳ, ἡ Ρωσσία ἐσίγα, οἱ Πανσλαυϊσταὶ ηὐχαριστοῦντο καὶ ἔχαιρον, ὁ δὲ διευθυντὴς τοῦ Τύπου, ὁ Πανσλαυϊστὴς Σολοβιέφ, ἐτιμώρησε τὰς ἐφημερίδας ἐκείνας, αἵτινες ἐξέφρασαν συμπάθειαν πρὸς τοὺς ἀγωνιστὰς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας· ἤδη ὅμως ὁ ρωσσικὸς τύπος ἔλαβε διαταγὴν νὰ ὑπερασπίζηται τοὺς Βουλγάρους καὶ ν' ἀποδεικνύῃ, ὅτι ἡ Μακεδονία εἶνε κατῳκημένη ὑπ' αὐτῶν. Ὁ Κόμης Ἰγνάτιεφ εἶνε βέβαιος, ὅτι ἡ σχισματικὴ Ἐξαρχία ἐπὶ τοσοῦτον κατώρθωσε νὰ ἐκβουλγαρίσῃ τὴν Μακεδονίαν, ὥστε ἡ εἰσβολὴ εἰς αὐτὴν τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν θὰ ἐξεγείρῃ ὁλόκληρον τὸν πληθυσμὸν κατὰ τῶν Τούρκων. Ἀλλ' ὅμως συνέβη ὅλως τοὐναντίον. Οἱ ψευδοβούλγαροι, ἀναμιμνησκόμενοι τὴν σερβικὴν αὐτῶν καταγωγήν, ἔσπευσαν νὰ παραδώσωσιν εἰς τοὺς Τούρκους τὰ ὅπλα, δι' ὧν ἐξώπλισαν αὐτοὺς οἱ Βούλγαροι, ὡς ἐκ τούτου δὲ αὐτοὶ οὗτοι οἱ Βούλγαροι πολλοὺς μὲν ἐξ αὐτῶν ἐφόνευσαν, τὰς δὲ οἰκίας αὐτῶν κατέστησαν παρανάλωμα τοῦ πυρός. Οὕτω λοιπὸν ἡ βουλγαρικὴ Προπαγάνδα ἐν Μακεδονίᾳ ἐπήνεγκεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν βουλγαρικὴν Ἐξαρχίαν ἀποτελέσματα θλιβερά, τὸ δὲ ἰδεῶδες τοῦ Ἰγνάτιεφ, τὸ συνδεδεμένον μετὰ τῶν Βουλγάρων, ἐπὶ τοσοῦτον ἀπέτυχεν, ὥστε ἀποβαίνει δυσχερὲς νὰ ἐπιτευχθῇ ἐν τῷ μέλλοντι· διότι ἐὰν νῦν οἱ Μακεδόνες δὲν συνηνώθησαν μετὰ τῶν ἐξωπλισμένων βουλγαρικῶν συμμοριῶν, δικαιούμεθα νὰ ἐλπίζωμεν, ὅτι τοῦτο γενήσεται ἐν τῷ μέλλοντι.

Οἱ Βούλγαροι ἐνόμιζον, ὅτι διὰ τῆς βίας θὰ ἐξηνάγκαζον τοὺς Ἑλληνόπαιδας καὶ Σερβόπαιδας νὰ προσφύγωσιν εἰς τὰς βουλγαρικὰς σχολάς, ἐκποδὼν ποιήσαντες τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Σέρβους διδασκάλους· ἀλλ' ὅμως ἐπέτυχον μόνον, ὅπως δεκάδες χιλιάδων κατοίκων, ὑπαχθέντων τοῖς Βουλγάροις σχισματικοῖς Ἐπισκόποις, φανερῶς ἀνακηρύξωσιν ἑαυτοὺς ὡς Σέρβους καὶ Ἕλληνας καὶ ἀναλάβωσι πάντες οὗτοι τὴν ὑπεράσπισιν τῶν Ἑλλήνων Μητροπολιτῶν. Εἶνε δὲ ἀνεπίδεκτον ἀμφιβολίας, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀρχιερεῖς καὶ διδάσκαλοι διὰ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς δικαιοσύνης θὰ προσελκύσωσι μείζονα ὀρθόδοξον πληθυσμὸν τῆς Μακεδονίας ἢ οἱ Βούλγαροι προπαγανδισταί.

Οἱ ἐν Μακεδονίᾳ Σέρβοι, καίτοι δὲν διαθέτουσι χρήματα καὶ δὲν ἔχουσι πολλὰς σχολάς, τὸ δὲ κυριώτατον δὲν ἔχουσιν ἐπισκόπους καὶ ἐμπορικοὺς πράκτορας, ὡς οἱ Βούλγαροι, ἐν τούτοις ὁ σλαυϊκὸς πληθυσμὸς ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἄρχεται ἀναγνωρίζων ἑαυτὸν ὡς σερβικόν, ἐὰν δὲ δὲν ὑπῆρχον οἱ Βούλγαροι βασανισταὶ ἀρχιερεῖς, αἱ ἐξ ἐνέδρας βουλγαρικαὶ δολοφονίαι καὶ αἱ χρηματικαὶ δωροδοκίαι, ταχέως οἱ Σλαῦοι τῆς Μακεδονίας θ' ἀπηλλάσσοντο τῶν Βουλγάρων προπαγανδιστῶν καὶ φανερῶς θὰ ἐκήρυσσον ἑαυτοὺς ὡς Σέρβους.

Ἰδοὺ ὁποῖοι εἶνε οἱ καρποὶ τῆς μωρᾶς, δολοφονικῆς καὶ ἐκβιαστικῆς Προπαγάνδας, τὴν ὁποίαν διεξάγει ἡ ἀπαισία βουλγαρικὴ Ἐξαρχία ἀπὸ τριάκοντα ἤδη ἐτῶν!

Ὁ παρὰ τὴν μεθόριον τῆς Βουλγαρίας σλαυομακεδονικὸς πληθυσμὸς ἔλαβε ἤδη πεῖραν καὶ παρὰ τῶν Τούρκων καὶ παρὰ τῶν Βουλγάρων. Τί σημαίνει ν' ἀνακηρύξῃ

Digitized by Google

ἑαυτὸν ὡς σερβικόν. Αἱ ταραχαὶ δὲ καὶ οἱ φόνοι, οἱ ἀπὸ τοῦ 1878 συμβαίνοντες ἐν Παλαιᾷ Σερβίᾳ, εἰσὶν ἀποτέλεσμα τῆς Συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου καὶ τῆς ἀδικίας τῆς Ρωσσίας πρὸς τοὺς Σέρβους. Ἐὰν ἡ Ρωσσία δὲν παρεχώρει τὴν Βοσνίαν καὶ τὴν Ἐρζεγοβίνην εἰς τὴν Αὐστρίαν, οἱ Ἀλβανοὶ δὲν θὰ ἐτόλμων νὰ κατασφάζωσι τοὺς ὀρθοδόξους Σέρβους, ἐνῷ νῦν οἱ Ἀλβανοὶ φονεύουσιν αὐτοὺς τῇ ὑποκινήσει τῶν μυστικῶν Βουλγάρων καὶ Αὐστριακῶν πρακτόρων, ἐξοπλιζόντων τοὺς Ἀλβανοὺς καὶ δι' ὅπλων καὶ διὰ χρυσίου. Βεβαίως πάντα ταῦτα δὲν εἶνε μυστήριον εἰς τὴν ρωσσικὴν διπλωματίαν, λαμβάνουσαν παρὰ τῶν Ρώσσων Προξένων συνεχεῖς ἐκθέσεις.

Ἡ Ρωσσία ὅμως σιωπᾷ, διότι οἱ Ἀλβανοὶ κατασφάζουσιν οὐχὶ τοὺς Βουλγάρους, ἀλλὰ τοὺς Σέρβους, προλειαίνοντες διὰ τοὺς Αὐστριακοὺς τὴν ἄγουσαν πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην.

N. N. Δουρνωβώ.

ΟΙ ΡΩΜΟΥΝΟΙ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Ἔκ τινος πόλεως τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Μακεδονίας ἀπεστάλη ἡμῖν ἡ κάτωθι ἐπιστολὴ πρὸς δημοσίευσιν :

« Ἀξιότιμε Κύριε Πρόεδρε,

«Εἶνε, νομίζω, περιττὸν νὰ σᾶς εἴπω, ὅτι εἰς τὸν τόπον, ἐν ᾧ ζῶμεν, ἑλληνικὰ φύλλα δὲν βλέπομεν· ποῦ καὶ ποῦ παρουσιάζεται κανέν, ὡς κομήτης, τὸ ὁποῖον μετὰ φόβου καὶ τρόμου μᾶς κομίζει ταξειδιώτης ἐξ Ἑλλάδος, καὶ τοῦτο παλαιόν, ἐννοεῖται, τὸ ὁποῖον ἀναγινώσκομεν καὶ ἅπαξ καὶ πολλάκις, ὡς ἱερὸν Εὐαγγέλιον, ἀλλ' εἰς τὸ ἀποκεντρότερον καὶ σκοτεινότερον δωμάτιον τῆς οἰκίας μας.

«Οὕτω προχθὲς ἦλθέ τις εἰς τὸ κατάστημά μου, ἀφοῦ δὲ παρετήρησε δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ἐξήγαγεν ἀπὸ τοῦ θυλακίου του χαρτίον διπλωμένον, ἐκτυλίξας δὲ αὐτό, μοὶ παρουσίασεν ἄλλο ἔντυπον, τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν ἦτο ἐφημερίς, καὶ μοὶ τὸ ἔδωκεν, εἰπών : «ἰδοὺ κάτι, τὸ ὁποῖον μᾶς ἐνδιαφέρει.»

Τὸ ἔλαβον, τὸ παρετήρησα· ἦτο τεμάχιον τῆς «Ἀκροπόλεως», τὸ ὁποῖον ἀπὸ τὸ ἓν μέρος εἶχε ἄρθρον τῆς ἰδίας ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Αἱ ἀνακοινώσεις τοῦ κ. Γκίκα» καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο «ἡ δευτέρα συνέντευξις μετὰ τοῦ κ. Γκίκα.» Τὸ ἔκρυψα ταχέως, μεταβὰς δὲ εἰς τὴν οἰκίαν μου, τὸ ἀνέγνωσα.

Δὲν δύναμαι νὰ παραστήσω ὑμῖν τὴν χαράν μου, ὅταν ἀνέγνωσα ὅτι, κατὰ

Digitized by Google

τὸν κ. Γκίκαν, «ἡ Ρωμουνία εἰς οὐδεμίαν ἀποβλέπει κατάκτησιν, προκειμένου περὶ Μακεδονίας». Δόξα τῷ Θεῷ, ἀνέκραξα, θὰ ἐλευθερωθῶμεν πλέον ἀπὸ τὴν ρωμουνικὴν προπαγάνδαν καὶ ἀπὸ τὰ ὄργανά της, τὰ ὁποῖα ἐγένοντο σκόλοψ τῇ σαρκὶ ἡμῶν, ἀφοῦ, κατὰ τὸ λέγειν τοῦ Ρωμούνου διπλωμάτου, ἡ Ρουμουνία δὲν ἐπιδιώκει κανὲν συμφέρον εἰς τὴν Μακεδονίαν.

«Ἀλλὰ τί νὰ σᾶς εἴπω; Ὅλη μου ἡ διάθεσις καὶ ἡ εὐχαρίστησις ἐξηφανίσθη, ὅταν ἀνέγνωσα κατωτέρω. «Ἔχομεν ὅμως ἓν συμφέρον εις τὴν Μακεδονίαν, καὶ τοῦτο εἶνε, νὰ διατηρηθῇ τὸ ὑπάρχον αὐτόθι ρουμουνικὸν στοιχεῖον.» Διπλωμάτης βέβαια δὲν εἶμαι, ἀλλ' ἁπλοῦς κουτσόβλαχος, καὶ ὅμως αὐταὶ αἱ ὀλίγαι λέξεις μοὶ φαίνεται, ὅτι εὑρίσκονται εἰς πλήρη ἀντίστασιν πρὸς τὰς προηγουμένας. Καὶ ὁ κ. Γκίκας λοιπόν, ὁ συνετὸς διπλωμάτης, φρονεῖ τωόντι, ὅτι ὑπάρχει ρωμουνικὸν στοιχεῖον ἐν Μακεδονίᾳ, τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖ νὰ διατηρηθῇ ἄθικτον. Ὅλος ὁ κόσμος ἠξεύρει, ὅτι ἡμεῖς, οἱ Κουτσόβλαχοι, ἀφότου ὑπάρχομεν, ἔχομεν τὴν ἰδίαν τύχην, τα αὐτὰ συμφέροντα, τὰς αὐτὰς ἐλπίδας μὲ τοὺς Ἕλληνας, τῶν ὁποίων εἴμεθα ἀδελφοί. Οἱ ὀφθαλμοί μας, ἡ καρδία μας διαρκῶς πρὸς τὴν Ἑλλάδα στρέφονται. Πλῆθος μέγα λογίων, πολεμιστῶν, ἐμπόρων, πλουσίων, εὐεργετῶν τοῦ ἔθνους, ἐξῆλθεν ἐκ τῶν σπλάγχνων μας, θυσιάσαν τὰ πάντα διὰ τὴν Ἑλλάδα, καὶ πρὶν ἀνακηρυχθῇ τὸ ἑλληνικὸν Βασίλειον καὶ μετὰ ταῦτα. Περιττὸν ν' ἀναφέρω ὀνόματα, διότι εἰς ὅλους εἶνε γνωστὰ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς Ρωμούνους, τοὺς γινώσκοντας ἱστορίαν.

«Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους μόνον ἐνόμισαν οἱ ἐν Βουκουρεστίῳ, ὅτι δύνανται κάτι νὰ κάμουν, να δημιουργήσουν Ρωμούνους εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὠφελούμενοι ἀπὸ τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμά μας, τὸ ὁποῖον κατὰ κακήν μας μοῖραν μᾶς ἔμεινε, καὶ τὸ ὁποῖον οὐδεμίαν ἔχει συγγένειαν πρὸς τὴν ρωμουνικὴν γλῶσσαν, ἐκ τῆς ὁποίας οὐδὲ γ ρ ῦ ἐννοοῦμεν. Ἐπίστευσαν εἰς τὰς παχείας ὑποσχέσεις τοῦ ἀγύρτου Ἀποστόλου Μαργαρίτου καὶ ἤρξαντο στέλλοντες διδασκάλους, δαπανῶντες χρήματα ἀφθόνως καὶ προσπαθοῦντες νὰ κάμωσιν ὀπαδοὺς καὶ προσηλύτους διὰ τοῦ χρήματος πάντοτε. Πᾶσα φυλὴ καὶ ἔθνος ἔχουσι βεβαίως τοὺς παλιανθρώπους των, οἵτινες ἀντὶ χρήματος καὶ τὸν Θεὸν αὐτὸν εἶνε ἕτοιμοι νὰ πωλήσωσιν. Οὐδόλως λοιπὸν παράδοξον ἂν καὶ ἀνὰ μέσον ἡμῶν εὑρέθησάν τινες τοιοῦτοι! Ἐπὶ τοσαῦτα ὅμως ἔτη ἐργάζεται ἡ ρωμουνικὴ Προπαγάνδα κατὰ τὰ μέρη ταῦτα· τί κατώρθωσε; Δαπανᾷ τόσα χρήματα, ἃς μᾶς δείξῃ τοὺς καρπούς της!

«Ποῦ εἶνε οἱ μαθηταί της, ποῦ τὰ σχολεῖά της; Ἐὰν ἤμεθα Ρωμοῦνοι, κατόπιν μάλιστα τοιούτων παροχῶν καὶ εὐκολιῶν, τὰ τέκνα ὅλων μας θὰ ἔτρεχον εἰς τὰ ρωμουνικὰ σχολεῖα καὶ τὰ ἑλληνικὰ θὰ ἔμενον κενά.

«Ἐνῷ ὅλως τοὐναντίον συμβαίνει. Πανταχοῦ, εἰς ὅλας τὰς ἑλληνοβλαχικὰς Κοινότητας, ὅλα τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα εἶνε πλήρη μαθητῶν, τὰ δὲ ρωμουνικὰ ἔχουσι τόσους μαθητὰς ὅσους καὶ διδασκάλους, καὶ αὐτοὺς κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξηγορασμένους ὑπὸ τῆς Προπαγάνδας, διότι εἶνε συγγενεῖς τῶν διδασκάλων.

«Φέτος π.χ. εἰς τὴν μεγάλην Κοινότητα τῆς Σαμμαρίνας ἀπέναντι 388 μαθητῶν

Digitized by Google

καὶ μαθητριῶν τῶν ἑλληνικῶν Σχολείων οἱ μαθηταὶ τοῦ ρωμουνικοῦ ἦσαν ἓξ (ἀριθ. 6) μὲ διδασκάλους τέσσαρας καὶ μαθήτριαι τέσσαρες μὲ μίαν διδασκάλισσαν, ὥστε ν' ἀναλογῶσι δύο μαθηταὶ εἰς ἕνα διδάσκαλον. Τὸ πλῆθος τοῦτο τῶν ἀχρήστων διδασκάλων τί ἄλλο σημαίνει ἢ ὅτι πληρόνονται ἄνευ ἄλλης ἀνάγκης πλὴν τῆς τῆς ἐξαγορᾶς, διότι ὅλην τὴν ἐργασίαν ἠδύνατο νὰ κάμῃ καὶ εἷς μόνος διδάσκαλος. Ἡ αὐτὴ ἀναλογία ἐπικρατεῖ καὶ εἰς ἁπάσας τὰς λοιπὰς Κοινότητας. Εἰς αὐτὴν τὴν Ἀβδέλλαν, τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα τοῦ Ἀποστόλου Μαργαρίτου, διὰ νὰ παραλίπω τὰς λοιπάς, ὁπόθεν εὐνόητον, ὅτι προσελήφθησαν οἱ περισσότεροι ὑπότροφοι καὶ ὅπου ἐδαπανήθη ἀφθονώτερον τὸ ρωμουνικὸν χρῆμα, κατὰ τὸ λῆξαν σχολικὸν ἔτος ὑπῆρχον 127 μαθηταὶ καὶ 57 μαθήτριαι ἐν τῷ ἑλληνικῷ σχολείῳ μὲ δύο μόνον διδασκάλους καὶ 21 μαθητὸς ἐν τῷ ρωμουνικῷ μὲ τέσσαρας διδασκάλους. Συμβαίνουσι καὶ παραδοξότερα ἔτι. Ὑπάρχουσι μέρη, ἐν οἷς πληρόνονται διδάσκαλοι, χωρὶς νὰ ὑφίστανται διόλου σχολεῖα καὶ μαθηταί, ὡς ἐν Ἐλασσῶνι καὶ Τσαριτσάνῃ, ἔνθα μέχρι τοῦ παρελθόντος ἔτους διετηροῦντο ἀνὰ δύο διδάσκαλοι, ἤδη δὲ ἀνὰ εἷς ἐν ἑκατέρᾳ τῶν δύο κωμοπόλεων. Εἰς τὰς ἑλληνοβλαχικὰς Κοινότητας Σμίξης, Λειβαδίου καὶ Κοκκινοπλοῦ οὐδαμῶς ἐπέτυχε νὰ καλλιεργηθῇ τὸ φυτὸν τῆς ρωμουνικῆς Προπαγάνδας. Ἀπόπειρα ἐγένετο κατὰ τὸ προπαρελθὸν ἔτος ἐν Λειβαδίῳ, ὅπου μετέβη ὄργανον αὐτῆς, ἔχον ἕτοιμον καὶ συμβόλαιον, δι' οὗ ὑπέσχετο διδασκάλους, ἰατρὸν καὶ φάρμακα δωρεάν, ἀλλὰ τάχιστα ὑπεδείχθη αὐτῷ νὰ καταλίπῃ τὴν ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου ὡραίαν κωμόπολιν, ἐὰν δὲν θέλῃ νὰ πάθῃ κακόν, ἐξοργισθέντων κατ' αὐτοῦ καὶ τῶν μαθητῶν, ὧν τινες, συλληφθέντες ὑπὸ τῶν Ἀρχῶν, ἐφυλακίσθησαν. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ δὲ ταύτῃ καὶ αὐτὰ τὰ μικρὰ παιδία ἔψαλλον ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτοσχέδιον ᾆσμα, ἐφαρμοσθὲν εἰς τὴν μουσικὴν γνωστοῦ ἐμβατηρίου, οὗτινος ὁ πρῶτος στίχος εἶχεν ὡς ἑξῆς: «**Ὁ Ρωμοῦνος θέλει ξύλο.**» Οἱ δὲ μετ' αὐτὸν ἀνέφερον καὶ τὸ μέρος τοῦ σώματος εἰς τὸ ὁποῖον θέλει ξύλο.

«Εἶνε δυνατὸν νὰ πιστεύσῃ καὶ ὁ μωρότερος, ὅτι πάντα ταῦτα εἶνε τεκμήρια ἀγάπης καὶ συμπαθείας πρὸς ὁμοφύλους, ὡς θεωροῦσιν ἡμᾶς οἱ Ρωμοῦνοι, καὶ ὅτι δὲν ὑποκρύπτουσιν ἄλλους σκοπούς, οὐχὶ βεβαίως φιλικοὺς πρὸς τὴν Ἑλλάδα; Ὅτι δὲ ταῦτα δὲν γίνονται ἐξ ἀδελφικῆς συμπαθείας, ὅτι τινὲς τῶν Ρωμούνων διδασκάλων γινώσκουσι τὴν ρωμουνικὴν ὅσον ἐγὼ τὴν κινζικήν, καὶ ὅμως διατηροῦνται καὶ πληρόνονται, διὰ νὰ διδάσκωσι τὴν ρωμουνικὴν εἰς τοὺς ρωμουνόπαιδας τῆς Μακεδονίας! Οἱ ἄθλιοι εἶνε τελειόφοιτοι ἑλληνικῶν Γυμνασίων, ἐχρημάτισαν μάλιστα καὶ ἑλληνοδιδάσκαλοι, εἷς δὲ ἐξ αὐτῶν ἀνήκει καὶ εἰς λαμπρὰν οἰκογένειαν τῆς Σαμμαρίνας. ἀλλ' ἐπώλησαν καὶ πατρίδα καὶ ἐθνισμὸν εἰς τὴν Προπαγάνδαν, χάριν τοῦ ἀργυρίου, γενόμενοι μισητοὶ εἰς ὅλους τοὺς συμπολίτας μας.

«Κάποιον ἄλλο λοιπὸν συμφέρόν, ἐξωθεῖ τοὺς ἐν Βουκουρεστίῳ εἰς τὸ νὰ ἐπιμένωσι μετὰ τοσαύτας ἀποτυχίας νὰ δαπανῶσιν ἀσκόπως τὰ χρήματά των. Νομίζω δέ, ὅτι δὲν χρειάζεται πολλὴ σκέψις, διὰ νὰ ἐννοηθῇ αὐτὸ τὸ συμφέρον καὶ ὁ ὑπὸ τῆς φιλαδέλφου δῆθεν ἐνεργείας αὐτῶν ὑπολανθάνων σκοπός. Ἡ κοινὴ ἐν Εὐρώπῃ γνώμη, ἥτις οὐδὲν ἔχει ἄμεσον συμφέρον νὰ καταγίνηται καὶ ψιλολογῇ ἐπὶ τοιούτων ζητημάτων, εὐκόλως δύναται νὰ παραπεισθῇ, ὅτι ὑπάρχει ρωμουνικὸν στοιχεῖον ἐν Μακεδονίᾳ, ἀφοῦ κηρύσσουσιν, ὅτι διατηροῦσι χάριν αὐτοῦ σχολεῖα καὶ διδασκάλους, γνωστὸν δὲ εἶνε, ὅτι καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν Κρατῶν τινων ἡ ἐπικράτησις τῆς γνώ-

Digitized by Google

μης ταύτης δὲν εἶνε ἀσύμφορος. Δι' αὐτὸ ἀδιαφοροῦσι καὶ περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν διδασκάλων των, ἀρκεῖ ὅτι λέγονται Ρωμοῦνοι διδάσκαλοι.

Ἐπὶ τέλους οἱ ἐν Βουκουρεστίῳ εἶνε πλούσιοι καὶ δύνανται νὰ δαπανῶσιν ὅσα θέλουσι, θηρεύοντες ἀέρα. Ἀλλὰ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ μᾶς ἀφήσωσιν ἡσύχους καὶ νὰ λείψωσιν αἱ ῥᾳδιουργίαι καὶ αἱ συκοφαντίαι των παρὰ ταῖς ὀθωμανικαῖς ἀρχαῖς; Διδάσκαλοι καὶ ἱερεῖς ἡμῶν διὰ τοιούτων ῥᾳδιουργιῶν τῶν ὀργάνων τῆς Προπαγάνδας ἔμειναν ἄλλοτε ἐπὶ μῆνας ἐν ταῖς φυλακαῖς τῶν Γρεβενῶν καὶ τῶν Σερβίων, καὶ νῦν δὲ ἔτι ὁ Διευθυντὴς τῶν Σχολείων Σαμμαρίνας, Δ. Τσιτώτας, κατηγορηθεὶς ὡς συνωμότης, καί, διὰ νὰ γείνῃ ἀποτελεσματικωτέρα ἡ κατηγορία, ὡς μέλλων νὰ ἱδρύσῃ **βουλγαρικὸν** Σχολεῖον ἐν Σαμμαρίνῃ, διατελεῖ ἐν προφυλακίσει.

Προχθὲς ἀκόμη ἀπελύθη τῶν φυλακῶν Ἐλασσῶνος ὁ κ. Γ. Ζαχίδης ἐκ τῶν προκρίτων τῆς Τσασαριτσάνης, καταρρᾳδιουργηθεὶς ὑπὸ τῶν ρωμουνοδιδασκάλων.

Ὁ πεπολιτισμένος κόσμος ἔφριξεν ἐπὶ τοῖς κακουργήμασι τοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου, καὶ πρώτη ἡ Ρωμουνία. Οἱ Βούλγαροι δολοφονοῦσιν, ἀλλ' εἶνε μικρότερον τὸ κακόν, ὅταν καταδιώκωνται καὶ φυλακίζωνται ἀθῶοι καὶ φιλήσυχοι ἄνθρωποι διὰ τῶν ῥᾳδιουργιῶν τῶν ρωμουνοδιδασκάλων, ὡς ὁ διδάσκαλος τῆς Σαμμαρίνης, ὅστις θὰ σαπῇ ἐν ταῖς φυλακαῖς μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς δίκης, καθ' ἣν θ' ἀποδειχθῇ ἡ ἀθωότης καὶ τὸ νομοταγὲς αὐτοῦ;

Πῶς ἐννοοῦσι νὰ ἐργάζωνται τὰ ὄργανα τῆς ρωμουνικῆς Προπαγάνδας ἀποδεικνύει καὶ τὸ ἑξῆς πρόσφατον παράδειγμα:

Ἐν Σερβίοις ἐσχάτως μέρος τῶν κατοίκων δυσηρεστήθη πρὸς τὸν Μητροπολίτην, διότι, παύσας δύο διδασκάλους, διορισθέντας ὑπὸ τῆς Ἐφορείας, διώρισεν ἄλλους, ὡς ἐκ τούτου δὲ τὰ τέκνα τῶν δυσηρεστημένων ἔπαυσαν ἐπί τινα χρόνον φοιτῶντα εἰς τὸ Σχολεῖον. Ὁ λύκος τὴν ἀνεμοζάλη γυρεύει, λέγει ἡ παροιμία. Ἀμέσως ὁ Ρωμοῦνος διδάσκαλος ἐν Ἐλασσῶνι σπεύδει εἰς Σέρβια, ὑπόσχεται νὰ πληρώσῃ τοὺς δύο παυθέντας διδασκάλους, νὰ ἱδρύσῃ ἄλλο σχολεῖον, ἀλλὰ νὰ δεχθῶσι καὶ ἕνα ρωμουνοδιδάσκαλον.

Εὐτυχῶς οἱ Σερβιῶται, καίτοι ἡ ἐμπάθεια εἶνε κακὸς σύμβουλος, ἀπέρριψαν τὰς ἀδελφικὰς προτάσεις τοῦ ρωμουνοδιδασκάλου, ὅστις ἐπανῆλθεν εἰς Ἐλασσῶνα, διὰ ν' ἀναλάβῃ τὸ σύνηθες ἔργον του, τὸ τοῦ κατασκόπου τῆς Ἀστυνομίας!

Μάλιστα, Κύριοι τοῦ Βουκουρεστίου. Ὁ Ρωμοῦνος διδάσκαλος ἐν Ἐλασσῶνι ἐξασκεῖ αὐτὸ τὸ ὡραῖον ἐπάγγελμα. Εἶνε **χαφιὲς** κατάσκοπος τῆς Τουρκίας, καὶ δι' αὐτὸ φαίνεται μισθοδοτεῖται, ἀφοῦ στερεῖται μαθητῶν καὶ σχολείου. Ὁ ἐκπολιτιστὴς οὗτος τῶν ὁμοφύλων σας διημερεύει ἐν τῷ Διοικητηρίῳ, ἔνθα βεβαίως δὲν διδάσκει τοῖς ὀθωμανοῖς ὑπαλλήλοις τὴν ρωμουνικήν, τὴν ὁποίαν καὶ ὁ ἴδιος ἀγνοεῖ.

Ἐπαναλαμβάνω: Δύνασθε νὰ σκέπτησθε ὅπως θέλετε περὶ τῶν Κουτσοβλάχων τῆς Μακεδονίας, δύνασθε νὰ δαπανᾶτε ὅσα θέλετε, διὰ νὰ κάμητε ἕνα προσήλυτον, εἶνε δικαίωμά σας ἐπὶ τέλους νὰ καλλιεργῆτε αὐτὴν τὴν μεγάλην ἰδέαν, διὰ τὴν

Digitized by Google

ὁποίαν δυνατὸν νὰ εἶσθε καὶ ἄξιοι συγχαρητηρίων, διότι τὰ ἔθνη, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν μίαν μεγάλην ἰδέαν, εἶνε ἔθνη νεκρά, ἀλλὰ δι' ὅλα αὐτὰ ἀκριβῶς δὲν δύνασθε νὰ μᾶς πείσητε, ὅτι δὲν ἐπιδιώκετε κανένα ἄλλον σκοπὸν ἐν Μακεδονίᾳ, ἀλλ' ἢ νὰ μείνῃ ἄθικτον τὸ ἐν αὐτῇ ρωμουνικὸν στοιχεῖον.

Τὸ ἀνύπαρκτον ρωμουνικόν σας στοιχεῖον δὲν ἐνοχλεῖ κανείς, οὐδ' ὑπάρχει παράδειγμα νὰ κακοποιηθῇ τι τῶν πωλημένων ὀργάνων σας παρ' ἡμῶν, καίτοι πᾶσα τιμωρία καὶ προσβολὴ κατὰ τοιούτων ἀνθρώπων, προδοτῶν καὶ ἀρνησιθρήσκων, θὰ ἦτο δεδικαιολογημένη. Ἡμεῖς περιορίζόμεθα ἁπλῶς νὰ τοὺς περιφρονῶμεν. Ἀλλὰ δὲν εἶνε δυνατὸν ν' ἀπαλλάξητε καὶ ἡμᾶς ἀπὸ τὰς ραδιουργίας καὶ συκοφαντίας αὐτῶν καὶ νὰ μᾶς ἀφήσητε ἡσύχους, ἀποφεύγοντες νὰ ἐνσπείρητε μίση καὶ διχονοίας μεταξὺ ἀδελφῶν καὶ ὁμφύλων; Σᾶς εὐγνωμονοῦμεν διὰ τὴν ὑπὲρ ἡμῶν μέριμνάν σας, ἀλλ' εἴμεθα τόσον χονδροκέφαλοι, ὥστε δὲν ἠμποροῦμεν νὰ πεισθῶμεν, κατόπιν ὅλων τῶν ἀδελφικῶν προσπαθειῶν σας, ὅτι εἴμεθα Ρωμοῦνοι.

Καὶ νά σας εἴπω καὶ ἓν ἄλλο; Δὲ ἐπείσθησαν, φαίνεται, περὶ τούτου καὶ αὐτὰ τὰ ὄργανά σας, διότι, ὅταν συμβαίνῃ νά τὰ ἐλέγχωμεν διὰ τὴν λιποταξίαν των, μᾶς ἀπαντοῦν :

«Πῶς ἄλλως θὰ ζήσωμεν ;»

Πίνδιος Κουτσόβλαχος.

ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ ΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΟΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΚΟΜΙΤΑΤΟΥ

Τὸ ἐν Σόφιᾳ ἑδρεῦσον δολοφονικὸν Βουλγαρικὸν Κομιτᾶτον, τὸ ὁποῖον κατ' ἀρέσκειαν αὐτονομάζεται πότε μακεδονικὸν καὶ πότε ἀδριανουπολιτικόν, καὶ πότε μακεδονοαδριανουπολιτικόν, ἀποφεῦγον ἐπιμελῶς νὰ ὀνομάζῃ τὸ Βιλαγέτιον τῆς Ἀδριανουπόλεως Θρᾴκην ὡς εἶνε γνωστὸν εἰς ἅπαντα τὸν κόσμον, καὶ τοῦτο ὅπως ἀποκρύπτηται καὶ μὴ ἀνομολογῆται ἡ ἑλληνικότης τῆς χώρας, ἐξέδωκε τὴν 9ην τρέχοντος μηνὸς νέαν προκήρυξιν πρὸς τοὺς Μακεδόνας καὶ τοὺς Θρᾷκας, δι' ἐκτραγωδοῦν τὴν κατάστασιν τῶν χωρῶν τούτων. τῆς ὁποίας καταστάσεως οἱ κυριώτεροι αἴτιοι εἶνε αὐτὰ τὰ βουλγαρικὰ κομιτᾶτα, τὰ προσπαθοῦντα διὰ τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου νὰ δημιουργήσωσιν βουλγαρικὴν ἐπανάστασιν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ καὶ κατορθώσαντα μέχρι τοῦδε ἄλλο τι, ἢ νὰ βυθίσωσι τὴν δυστυχῆ Μακεδονίαν εἰς τὴν ἐσχάτην καταστροφήν. Τὴν περίεργον ταύτην προκήρυξιν τῶν παραδόξων τούτων ἐλευθερωτῶν τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θρᾴκης δημοσιεύομεν ὅπως καταδείξωμεν τὸ μέγεθος τῆς θρασύτητος αὐτῶν. Ἰδοὺ αὕτη:

Digitized by Google

«*Μακεδόνες καὶ Ἀδριανουπολῖται.*

«Ἡ κατάστασις τῶν ὑποδούλων ἐν τῇ ἡμετέρᾳ δυστυχεῖ πατρίδι ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ ἐπὶ μᾶλλον περιπλέκεται, τὰ γεγονότα τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο ταχέως αναπτύσσονται, χωρὶς νὰ ἐπιτρέπωσι νὰ προβλεφθῇ ὁποία τύχη ἑτοιμάζεται δι' αὐτὴν τὴν ὑποδουλωμένην χώραν. Ἓν ὅμως εἶνε βέβαιον: ὅτι ἐπῆλθεν ἡ ὥρα, ἡ ἀποφασιστικὴ ὥρα, ἥτις θὰ μᾶς δείξῃ, ὅτι ἢ θὰ λάμψῃ ἡ ἀκτὶς τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς δικαιοσύνης, ἢ ἐντελῶς κατεστραμμένη αὐτὴ θὰ ριφθῇ ἐν τῷ σκότει ἔτι αἰσχοτέρας τυραννίας.

«Καὶ τοῦτο ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἡμᾶς καὶ μόνον ἀπὸ ἡμᾶς.

«Ἐὰν ἡμεῖς, τέκνα τῆς ὑποδούλου αὐτῆς χώρας, δυνηθῶμεν νὰ ἐκτιμήσωμεν τὴν σπουδαιότητα τῆς στιγμῆς καὶ ἕκαστος ἐξ ἡμῶν ὁδηγούμενος ὑπὸ τοῦ πατριωτικοῦ μόνον καθήκοντος ἐμμένει ἐν τῇ ἑαυτοῦ θέσει, ἡ νίκη εἶνε ἡμετέρα, ἡ ἐπιτυχία εἶνε ἐξησφαλισμένη.

«Δὲν εἶνε σπουδαῖον τίς καὶ μετὰ τίνος εἶνε, ἀλλ' εἶνε σπουδαῖον ἅπαντες νὰ εἴμεθα ὁμοῦ διὰ τὸν πάσχοντα ὑπόδουλον καὶ νὰ διευθύνωμεν τὸν κοινὸν ἡμῶν κτύπον ἐναντίον ἑνός, τοῦ κακούργου τυράννου.

«*Μακεδόνες καὶ Ἀδριανουπολῖται.*

«Οἱ ἡμέτεροι ὑποδεδουλωμένοι ἀδελφοὶ ἐκτίνουσι τὴν ἑαυτῶν αἱματωμένην χεῖρα διὰ βοήθειαν.

«Αὐτοὶ δὲν σᾶς ἐρωτῶσι μετὰ τίνος εἴσθε, ποῖον κομιτᾶτον ὑποστηρίζετε καὶ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τίνος ὁδηγοῦ ὑπηρετεῖτε. Πᾶς ὁ μεθ' ὅπλου ἀνὰ χεῖρας εἰσερχόμενος εἰς τὰς τάξεις αὐτῶν, πᾶς ὁ ὁρμῶν νὰ τοὺς βοηθήσῃ εἶνε ἀδελφὸς αὐτῶν, σωτὴρ αὐτῶν!

«*Ἀδελφοί.*

«Τώρα εἶνε ἡ στιγμή, καθ' ἣν ἅπαντες ἡμεῖς πρέπει νὰ ἐκπληρώσωμεν τὸ ἡμέτερον πατριωτικὸν καθῆκον. Ἐν τῷ ἱερῷ ἡμῶν ἔργῳ ὑπάρχει εὐρὺ πεδίον δι' ὅλους τοὺς ἀγωνιστάς. Δι' ἕκαστον ὑπάρχει τρόπος νὰ βοηθῇ. Δι' ἕκαστον ὑπάρχει τόπος νὰ ἀποθάνῃ μετὰ τιμῆς!

«Θὰ ἔλθῃ καιρός, ὁπότε θὰ ζητῶνται διευθυνταὶ καὶ ὁδηγοί. Σήμερον εἶνε καιρός, ὅτε ἕκαστος φιλογενὴς πρέπει ν' ἀπορρίψῃ τὴν ἑαυτοῦ φιλοτιμίαν καὶ νὰ τεθῇ μεταξὺ τῶν ἁπλῶν μαχητῶν.

«Νὰ παρεμποδιζώμεθα εἶνε ἐγκληματικόν, νὰ αὐτοεκμηδενιζώμεθα εἶνε αἰσχρόν.

«Εἴθε ὁ Ὕψιστος Θεὸς νὰ φρονιματίσῃ ἅπαντας καὶ νὰ ὑποδείξῃ τὴν ἀληθινὴν ὁδόν.

«Ἐν ὀνόματι τῆς ὑποδεδουλωμένης πατρίδος προσκαλοῦμεν ἅπαντας πρὸς συνεργασίαν.

«Ὁ Θεὸς καὶ τὸ δίκαιον εἶνε μεθ' ἡμῶν!

Ἐν Σοφίᾳ 9 Δεκεμβρίου 1902.

Ὁ Ἀντιπρόεδρος	**Ἰβὰν Τσόντσεφ**
Σύμβουλος	**Στέφ. Νικόλωφ**
Γραμματεὺς	**Ἰβ. Στόϊτσεφ**
Ταμίας	**Γ. Μπέλεφ**

Digitized by Google

ΙΕ'. ΑΙΩΝ

ΑΓΝΩΣΤΟΙ ΗΡΩΕΣ.

('Εκ τῆς δημοσιευομένης συλλογῆς ὑπὸ Χ. Χρηστοβασίλη)

Ὁ Ἑλληνισμός, (ὡς εἴπομεν τοῦτο καὶ προηγουμένως) ἡττηθεὶς ὡς κράτος, ἔμεινεν ἀνίκητος καὶ ἀκατάβλητος ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ὡς ἔθνος. Εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς ἐκλείψεως τῆς ὑπερτάτης πολιτικῆς αὐτοῦ ἀρχῆς ἤρχισε τὸ μέγα αὐτοῦ, ἔργον τῆς ἐκδικήσεως καὶ τῆς ἐθνικῆς του ἀποκαταστάσεως.

Δὲν σφάλλομεν δὲ ποσῶς, ἐὰν εἴπωμεν ὅτι ὁ κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς Πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος ἀγὼν δὲν διεκόπη ποσῶς διὰ τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοῦ θανάτου τοῦ ἥρωος τελευταίου Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου καὶ τῆς μετατροπῆς τοῦ ναοῦ της Ἁγίας Σοφίας εἰς τζαμίον, ἀλλ' ἐξηκολούθησεν ἁπανταχοῦ τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος ἀδιάκοπος, μέγας καὶ ἱερός. Τὰ εἰς τὰ κατωτέρω ᾄσματα ἀναφερόμενα ἡρωϊκὰ κατορθώματα καὶ οἱ ἀγῶνες τοῦ Γεωργίου Καστριώτου, τοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα Σκενδέρμπεης δημοτικώτερον γνωστοῦ, εἶνε ἀπόδειξις τούτου τρανοτάτη. Τίς οἶδε πόσοι ἥρωες, ὧν τὰ ὀνόματα ἐσβέσθησαν εἰς τὸ χάος τῶν διαρρευσάντων ἔκτοτε τόσων αἰώνων, προέταξαν μόνοι τὰ ἀνδρεῖα αὐτῶν στήθη κατὰ τῆς τυραννίας ἄνευ προϊσταμένης πολιτικῆς ἀρχῆς, ἄνευ σχεδίου καὶ ἄνευ προγράμματος! Βεβαίως ἡ πανταχοῦ παροῦσα ἐθνικὴ Μοῦσα ὕμνησε τοὺς ἥρωας τούτους ἐπαξίως τῶν κατορθωμάτων των, ἀλλ' ἡ φωνή της δὲν ἔφθασεν ἢ κατ' ἐλάχιστον μέχρις ἡμῶν. Τίς οἶδε πόσοι Βλασσόπουλοι καὶ πόσοι ἄλλοι τουρκοφάγοι ὑπερήσπισαν τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν τιμὴν καὶ διετήρησαν τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα, παραδίδοντες αὐτὸν ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, μέχρι τῆς μεγάλης ἁρματωλικῆς ἐποχῆς. Εἰς τοὺς ἀνωνύμους καὶ ἀγνώστους τούτους ἥρωας ὀφείλει ἡ Ἑλλὰς ν' ἀνεγείρῃ ἡμέραν τινὰ ἓν μέγα κενοτάφιον εἰς αἰδιον εὐγνωμοσύνην!

Digitized by Google

6.

ΤΑ ΤΡΙΑ ΑΔΕΡΦΙΑ (1)

Ὁ Κώστας ὁ μικρότερος κι' ὁ Ἀλέξης ὁ μεγάλος
Κι' ὁ μεσιανὸς ὁ Βλασσόπουλος (2) ἀντάμα τρῶν καὶ πίνουν.
Ἀντάμα τρῶν καὶ οἱ Μαῦροί τους σ' ἕναν ταυλᾶ δεμένοι.
Τοῦ Κώστα τρώει τὰ σίδερα, τοῦ Ἀλέξη τὰ λιθάρια,
Καὶ τοῦ ἄξιου τοῦ Βλασσόπουλου τὰ δένδρα ξερριζόνει.
Κι' ἐκεῖ ποῦ τρῶγαν κι' ἔπιναν καὶ ποῦ χοροκοποῦσαν
Φωνὴ τοὺς ἦρθε ἀπὸ ψηλά, σὰν ἀπ' ἀγγέλου στόμα:
— « Ἐσεῖς τρῶτε καὶ πίνετε κι' οἱ Τοῦρκοι σᾶς κουρσεύουν!
» Πῆραν τοῦ Κώστα τὰ παιδιά, τοῦ Ἀλέξη τὴ γυναῖκα,
» Καὶ τοῦ ἄξιου τοῦ Βλασσόπουλου τὴν τίμια σιαστικιά του!»

Τὸ λόγο δὲν ἀπόσωσε τὸ λόγο δὲν ἀπόειπε
Κι οἱ τρεῖς ὀλόρθοι βρέθηκαν, σὰν τ' ἄγρια τὰ λιοντάρια.
Ὁ Κώστας λυεῖ τὸ Μαῦρό του, ὁ Ἀλέξης τὸν σελλόνει
Καὶ τ' ἄξιο τὸ Βλασσόπουλο πετιέται καβαλάρης.
Ὁ Κώστας τὸν ὡρμήνευε, τοῦ φώναζε ὁ Ἀλέξης:
— « Τρέξε, ἀδερφὲ Βλασσόπουλε, γοργὸς σὰν τὸν ἀγέρα,
» Κι' ἀπὸ τὴ ράχη ἀγνάντεψε κατάκαμπα τοὺς Τούρκους,
» Κι' ἂν εἶναι χίλιοι, βάρε τους, κι' ἂν εἶναι δυὸ χιλιᾶδες,
» Κι' ἂν εἶναι τρεῖς καὶ τέσσερες, στάσου νὰ πᾶμε ἀντάμα».

Στὴ ράχη, ἀπάνω βρέθηκε, σὰν πεινασμένος λύκος,
Οἱ κάμποι πρασινίζανε, τὰ πλάγια κοκκινίζαν,

(1) Τὸ ᾆσμα τοῦτο ἐδημοσιεύθη κατὰ πρῶτον τῷ 1813 μετ' ἄλλων τινῶν ἑλληνικῶν ᾀσμάτων ἐν ἰδιαιτέρᾳ συλλογῇ, ἐν Παρισίοις, ὑπὸ Γάλλου φιλέλληνος. Ἴσως εἰς τὴν δημοσίευσιν τῆς συλλογῆς ταύτης ὀφείλομεν τὰς δύο πολυτίμους συλλογὰς τοῦ ἀειδίμου Φωριὲλ (1824 καὶ 1825). Εἶνε γνωστὸν εἰσέτι τὸ ᾆσμα τοῦτο εἰς τὴν Ἤπειρον καὶ εἰς πλεῖστα μέρη τῆς νοτιοδυτικῆς Μακεδονίας, φέρεται δὲ μὲ πολλὰς παραλλαγάς, σπουδαιοτέρα τῶν ὁποίων τυγχάνει ἡ, ἣν ἐκ στόματος τοῦ Κρητὸς ποιητοῦ καὶ φίλου μου κ. Ἰω. Κωνσταντινίδου ἤκουσα, καὶ ἥτις κατὰ τὸ πλεῖστον συνετέλεσεν εἰς τὸν ὡς ἀνωτέρω σχηματισμὸν τοῦ ποιήματος. Εἰς τὸν ἴδιον κ. Κωνσταντινίδην ὀφείλω καὶ τὰς περὶ τῆς πρώτης αὐτοῦ ἐκδόσεως ἐν Παρισίοις πληροφορίας, ὡς καὶ ὅτι ἀνάγεται ὑπὸ τοῦ πρώτου ἐκδότου του εἰς τὸν ΙΕ' αἰῶνα.

(2) Τὸ ὄνομα Βλασσόπουλος ἐνταῦθα δὲν εἶνε ἐπίθετον, ἀλλὰ κύριον ὄνομα. Εἰς τὴν Ἤπειρον πολλοὶ φέρουσιν ἀκόμη καὶ σήμερον χαϊδευτικῶς κύρια ὀνόματα μὲ τὴν ὑποκοριστικὴν κατάληξιν *πουλος*, οἷον Γιαννόπουλος, Κιτσιόπουλος κλπ., ἀντὶ τῶν Γιαννάκης, Κιτσιάκης κλπ.

Digitized by Google

Δὲ βλέπει χίλιους μοναχά, δὲ βλέπει δυὸ χιλιᾶδες,
Μετράει τρεῖς καὶ τέσσερες, μετράει ἑφτὰ κι' ἀπάνω.
Κι' ὅταν τοὺς ἀπομέτρησε, τοὺς βρίσκει ἐννιὰ χιλιᾶδες.

Νὰ πάγῃ πίσω ντρέπεται, νὰ πάῃ ἐμπρὸς φοβᾶται
'Εχάϊδεψε τὸ Μαῦρό του καὶ τὸν γλυκορρωτάει:
—«Δύνεσαι, Μαῦρε, δύνεσαι νὰ πλέξῃς μὲς στὸ αἷμα;
—«Δύνομαι, ἀφέντη, δύνομαι νὰ πλέξω σᾶ δελφίνι,
«Μὸν ρώτα τὸ σπαθάκι σου νὰ ἰδοῦμε τί σοῦ λέγει.
«Καὶ δέσε τὸ κεφάλι σου μ' ἕνα γερὸ μαντήλι,
«Μὴν τύχουν τράφοι περισσοὶ κι ἀπὸ τὴ ζάλη πέσῃς.»
—«'Εσὺ σπαθί μου δαμασκὶ καὶ λαμπαδοχυμένο,
«Πές μου, νὰ σφάζῃς δύνεσαι Τούρκους ἐννιὰ χιλιᾶδες;
—«Δύνομαι ἀφέντη, δύνομαι νὰ σφάξω κι' ἄλλους τόσους,
«Μὸν ρώτα τὸ χεράκι σου, νὰ ἰδοῦμε τί σοῦ λέγει»—
—«Χεράκι μου περίφανο, ἀντρειωμένο κι' ἄξιο,
«Ποτέ σου δὲ μ' ἐντρόπιασες κι οὐδὲ θὰ μ' ἐντροπιάσῃς!»

Κάνει σταυρὸ, σᾶ χριστιανὸς, καὶ λέγει δακρυσμένος:
—«Βόηθα με, εὐχὴ τῆς μάνας μου, σᾶν τὸ βουνὸ μεγάλη,
«Κι' ἀγάπη τῶν δυό μ' ἀδερφιῶν, τοῦ Κώστα καὶ τοῦ 'Αλέξη,
«Καὶ Μαῦρέ μου περήφανε, καὶ δαμασκὶ σπαθί μου,
«Καὶ παινεμένο χέρι μου, τοὺς Τούρκους νὰ νικήσω!»

Κοὶ λέγοντας ξεσπάθωσε καὶ στὴν Τουρκιὰ χυμάει,
Κόφτει καὶ σφάζει ἀλύπητα τρεῖς ὧρες στὴν ἀράδα,
Τρέχει τὸ αἷμα σᾶ νερὸ καὶ γίνεται λιμνιῶνας,
Καὶ μέσα ὁ Μαῦρος ἔπλεγε, σᾶ νὰ εἶτανε δελφίνι,
Κι' ὅταν δὲν τῶμεινε κανείς, νὰ σφάξῃ δὲν εἶχ' ἄλλους,
"Εσυρε μιὰ βαρειὰ φωνή, ποῦ σείστηκαν οἱ λόγγοι:
—«Κώστα κι 'Αλέξη, ἀδέλφια μου καὶ φίλοι τῆς καρδιᾶς μου,
«Παραμερίστε ἀπ' ὀμπροστὰ κι' ὀπίσω μου σταθῆτε,
«Τί θόλωσαν τὰ μάτια μου, φοβοῦμαι μὴ σᾶς σφάξω!»

Digitized by Google

ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

Κατὰ τὰς τελευταίας περὶ Κύπρου συζητήσεις ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Κοινοτήτων (τῇ 26ῃ Μαΐου) ὁ κ. Τσάμπερλαιν, ἀναφερόμενος εἰς τὸ πολιτικὸν μέλλον τῆς Νήσου εἶπεν: «Ὑπεβλήθη ἡ ἰδέα ὅπως ἡ Νῆσος παραχωρηθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ μὴ λαμβανομένου ὑπ' ὄψει τοῦ γεγονότος, ὅτι οὐδεμίαν συμφωνίαν τοιαύτης φύσεως δυνάμεθα νὰ κάμωμεν, ἄνευ διαρρήξεως διεθνῶν ὑποχρεώσεων, νομίζω, ὅτι ἂν οἱ κάτοικοι τῆς Νήσου ἠρωτῶντο, δὲν θ' ἀπεδεικνύετο ὑπάρχουσα γενικὴ ἐπιθυμία ὑπὲρ τῆς τοιαύτης μεταβολῆς. Εἶνε πιθανὸν ὅτι, ἂν ἡ Νῆσος παρεχωρεῖτο εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ Ἑλλὰς θὰ ἦτο εἰς θέσιν νὰ ποιῆται χορηγήματα 30,000 λιρῶν ἐτησίως, ἀφοῦ ἡ τοιαύτη μεταβολὴ δὲν θὰ συνεπήγετο καὶ τὴν κατάργησιν τοῦ φόρου; Ἡ μόνη διαφορὰ θὰ ἦτο, ὅτι ἡ Κύπρος θὰ εἶχε πτωχὸν κράτος ὡς προστάτην αὐτῆς ἀντὶ πλουσίου. Ἑτέρα δυσκολία παρεμπίπτουσα εἰς τοιαύτην τινὰ πολιτείαν εἶνε ὅτι ὑπάρχει ἐν τῇ Νήσῳ ἀρκούντως μέγας μωαμεθανικὸς πληθυσμός, ὅστις θὰ ἀνθίστατο εἰς τὸ κίνημα . . .»

Ἐξ αἰτίας τῶν διαδηλώσεων τούτων μεγάλα συλλαλητήρια ἐγένοντο ἐν πάσαις ταῖς πόλεσι τῆς Νήσου, ἐν οἷς διεκηρύχθη, ὅτι ὁ πόθος τῆς μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἑνώσεως εἶνε γενικός. Τὸ Νομοθετικὸν Συμβούλιον ἐψήφισε ψήφισμα διαμαρτυρίας κατὰ τῶν περὶ τῶν ἐθνικῶν πόθων τῶν νησιωτῶν δηλώσεων τοῦ κ. Τσάμπερλαιν καὶ οἱ Ἕλληνες βουλευταὶ διεκήρυξαν, ὅτι ἡ μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος ἕνωσις εἶνε ὁ μόνος πόθος, ὃν ἐκτρέφομεν ἐν ταῖς ψυχαῖς. Ὁ πόθος πρὸς τὴν ἐθνικὴν χειραφεσίαν ἐξεδηλώθη ὡσαύτως καὶ ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς στέψεως τῆς Α. Μεγαλειότητος. Οἱ τῆς Κύπρου ἐπίσκοποι διεκήρυξαν ἐν ταῖς δοξολογίαις, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς τῆς Νήσου πληθυσμὸς εὐελπιστεῖ, ὅτι ὑπὸ τὸν νῦν βασιλέα αἱ εὐχαὶ καὶ οἱ πόθοι τοσούτων αἰώνων καὶ τοσούτων γενεῶν θὰ ἐκπληρωθῶσιν, αἱ πόλεις ἀνεπέτασαν τὰς ἑλληνικὰς σημαίας καὶ ἁπανταχοῦ τῆς Νήσου τὰ πλήθη ἐξέφρασαν τὸν σφοδρὸν καὶ ἀναλλοίωτον αὐτῶν πόθον τῆς ἑνώσεως. Πάντα τὰ ἑλληνικὰ χωρία τῆς Νήσου ὑπέγραψαν ἀναφορὰς ἐπὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ καὶ τὰ ἑλληνικὰ μέλη τοῦ Νομοθετικοῦ Συμβουλίου ἀπέστειλαν ἐπὶ τούτῳ τηλεγράφημα πρὸς τὴν Α. Μεγαλειότητα.

Δὲν εἶνε ἡ πρώτη φορά, καθ' ἣν ὁ ἑλληνικὸς τῆς Νήσου πληθυσμὸς ἐπεζήτησε τὴν μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος ἕνωσιν. Τὸν πόθον τοῦτον ἐξεδήλωσεν ὁ λαὸς καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς διὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου του, ὅστις προσαγορεύων τὸν Σὶρ Γάρνετ Βολσελέϋ, ἐξέφρασε τὴν ἐλπίδα τοῦ λαοῦ, ὅτι ἡ Ἀγ-

Digitized by Google

γλία θὰ ἐπαναλάβῃ τὸ παράδειγμα τοῦ 1863. Τῷ 1882 ὁ ἑλληνικὸς τῆς Νήσου πληθυσμός, κατόπιν πολυπληθῶν συλλαλητηρίων ἐζητήσατο τὴν ἕνωσιν παρὰ τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Γλάδστωνος, κατὰ δὲ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1895, ἐξ αἰτίας συζητήσεών τινων ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Κοινοτήτων, γενικὰ συλλαλητήρια τοῦ λαοῦ διεκήρυξαν τὸν ἰσχυρὸν καὶ ὁμόθυμον πόθον τῶν νησιωτῶν πρὸς τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν ἀποκατάστασιν. Ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ ἐνεχείρησαν εἰς τὸν Μέγαν Ἁρμοστὴν καὶ τοὺς διοικητὰς τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν τὰ οἰκεῖα ψηφίσματα, τὰ ψηφισθέντα ἐν τοῖς συλλαλητηρίοις.

Ὑπάρχει πιθανότης τις, ὅτι αἱ βλέψεις τῶν νησιωτῶν θὰ ἐκπληρωθῶσι καὶ ὅτι τοιαύτη τις λύσις τοῦ κυπριακοῦ ζητήματος δὲν θὰ ἦτο δικαία καὶ σύμφωνος πρὸς τὰς ἀρίστας περὶ ἐλευθερίας καὶ δικαιοσύνης παραδόσεις τοῦ ἀγγλικοῦ ἔθνους; Ἔχει συμφέρον τι ἡ Αὐτοκρατορία ἐν τῇ κατοχῇ τῆς Κύπρου, καὶ ἐὰν ἔχῃ, ὁποῖον τοῦτο; Ἂν δὲ μή, ὑπάρχει ἐμπόδιόν τι ἢ λόγος, οὗ ἕνεκα ἡ ἀγγλικὴ Κυβέρνησις δὲν θὰ δυνηθῇ ν' ἀκολουθήσῃ τὰς εὐγενεῖς παραδόσεις τοῦ μεγάλου ἔθνους καὶ νὰ ἐπαναλάβῃ τὸ εὐγενὲς παράδειγμα τοῦ 1863, ὁπότε ἡ Ἀγγλία παρεχώρησε τὰς Ἰονίους νήσους εἰς τὴν Ἑλλάδα;

Εἶνε ἀλήθεια, τοσάκις ἐπαναλαμβανομένη ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Κοινοτήτων, ὅτι ἡ Κύπρος εἶνε λευκὸς ἐλέφας διὰ τὴν Ἀγγλίαν. Αἱ ἐν σχέσει πρὸς τὴν κυπριακὴν κατοχὴν βλέψεις τοῦ Λόρδου Βήκονσφηλδ κατέληξαν εἰς τὸ μηδέν, τῆς Κύπρου ἀποδειχθείσης ἤδη ἀκαταλλήλου πρὸς στρατιωτικὸν ἢ ναυτικὸν σταθμόν. Ἐκ τῶν ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Κοινοτήτων τελευταίων λόγων τοῦ κ. Τσάμπερλαιν δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν, ὅτι τὸ μόνον συνέχον τὴν Ἀγγλίαν κώλυμα, ὅπως ἀπαλλαγῇ τοῦ λευκοῦ τούτου ἐλέφαντος, εἶνε τὸ ζήτημα, εἰς τίνος τὰς χεῖρας θ' ἀπομείνῃ ἡ Νῆσος.

Ἡ Κύπρος εἶνε νῆσος ἑλληνική. Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων ἱστορικῶν χρόνων Ἕλληνες καὶ ἰδίᾳ Δωριεῖς ἐγκατέστησαν ἐν τῇ Νήσῳ, ἐπιβαλόντες ἐν αὐτῇ τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ τῆς φυλῆς αὐτῶν. Ἡ Κύπρος εἶνε προφανῶς μία τῶν ἀξιοσπουδάστων ἑλληνικῶν νήσων, αἱ δὲ τελευταίως γενόμεναι περὶ αὐτῆς ἐπιστημονικαὶ μελέται καὶ ἔρευναι ἀπέδειξαν ἐν μεγάλῳ βαθμῷ τὴν ἣν ἔσχεν ἡ ἀρχαία αὐτῆς τέχνη ῥοπὴν ἐπὶ τὴν τέχνην τῆς γείτονος ἠπείρου. Δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ ὑπεροχὴ καὶ ἐπικράτησις τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος ἐπὶ τοῦ φοινικικοῦ ἀπεδείχθη ἰδίᾳ καὶ κατ' ἐξοχὴν ἐν Κύπρῳ, παρὰ πάντα τὰ περὶ τὴν Νῆσον ὑπάρξαντα φοινικικὰ κέντρα, καὶ ὅτι ἐπὶ τέλους ἐπέθηκεν ἐπὶ τούτων τὴν σφραγῖδα αὐτοῦ, παραμένουσαν ἕως τῆς σήμερον εὐδιάκριτον καὶ καταφανῆ. Ἡ Κύπρος ὑπέστη διὰ τῶν αἰώνων φοβερὰς καταστροφάς, προελθούσας ἔκ τε τῆς φύσεως καὶ ἐκ ξενικῶν ἐπιδρομῶν· ἀλλ' εἶνε ἀναμφηρίστως τίτλος τιμῆς δι' αὐτὴν τὸ ὅτι ἀνὰ πᾶσαν περίοδον τοῦ βίου αὐτῆς ἀπέβλεπε μεθ' ὑπερηφανίας πρὸς τὸ ἔνδοξον ἐκεῖνο παρελθὸν καὶ ἤδη διατηρεῖ μετ' ἀληθοῦς θρησκευτικῆς ἀφοσιώσεως πᾶν ὅ τι ἠδυνήθη νὰ διασώσῃ. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἧς ἡ μελέτη ἀπασχολεῖ τὰς εὐγενεστάτας διανοίας, παρὰ τὰς τό-

Digitized by Google

σας ἐπιδρομὰς τῶν Ἀράβων καὶ ἄλλων ἀσιατικῶν λαῶν, οὐδ' ἐν αὐτῇ τῇ Ἀττικῇ διετηρήθη τοσοῦτον ἀκριβῶς, ὡς ἐν Πάφῳ καὶ Καρπασίᾳ. Ἡ γλῶσσα ἡμῶν, αἱ παραδόσεις ἡμῶν, ἡ ἱστορία ἡμῶν, εἶνε κοινὰ πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ ὅλου Ἑλληνισμοῦ καὶ ἡ ἕνωσις μετὰ τῆς μητρίδος ἀπεδείχθη, ὅτι ἀποτελεῖ τὴν μόνην ἐπιθυμίαν, ἣν σφοδρὰν περιθάλπομεν ἐν ταῖς καρδίαις.

Ἡ Νῆσος κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ λήξαντος ἔτους, τὴν δημοσιευθεῖσαν ἐν τῇ Κυανῇ Βίβλῳ τοῦ ἔτους 1900—1901 κατοικεῖται ὑπὸ 282,789 Ἑλλήνων καὶ 51,359 Μωαμεθῶν, καὶ ὁ πληθυσμὸς αὐξάνει κατ' ἀναλογίαν 15,25 % διὰ τοὺς Ἕλληνας καὶ 6,94 % διὰ τοὺς Μωαμεθανούς. Οἱ Ὀθωμανοί, οἵτινες ἀποτελοῦσιν ἀσήμαντον μειονότητα, θὰ ἐτύγχανον ὑπὸ ἑλληνικὴν διοίκησιν τιμίας καὶ δικαίας Κυβερνήσεως. Ἡ τύχη τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Κρήτης πρόκεινται τρανὰ παραδείγματα. Οἱ κάτοικοι διαμερισμάτων τινῶν τῆς Θεσσαλίας, ἅτινα κατοικοῦνται ὑπὸ σμικρᾶς ὀθωμανικῆς μειονότητος, ἀντιπροσωπεύονται ἐν τῷ ἑλληνικῷ Κοινοβουλίῳ ὑπὸ ὀθωμανῶν, καὶ πᾶς τις γινώσκει ὁποία ἀμερόληπτος διοίκησις καὶ δικαιοσύνη ἀσκεῖται ἤδη ἐν Κρήτῃ ὑπὸ τὴν θαυμασίαν διοίκησιν τοῦ Πρίγκιπος Γεωργίου. Αἱ σήμερον πόλεις τῆς Θεσσαλίας οὐδαμῶς παραβάλλονται πρὸς τὰ ἀκάθαρτα χωρία, ὁποῖα ἦσαν ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κατοχήν. Δὲν σκοπῶ νὰ ποιήσωμαι ἐνταῦθα σύγκρισιν μεταξὺ τῆς Θεσσαλίας τῆς σήμερον καὶ τῆς πρὸ τοῦ 1880, ἀλλ' οἱ Ἄγγλοι ἐκεῖνοι, οἵτινες παρακολουθοῦσι τὰ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ζητήματα γινώσκουσι καλῶς ὁποῖαι κολοσσαῖαι πρόοδοι ἐπιτελοῦνται ὧδε ὑπὸ τὸ ἑλληνικὸν σύνταγμα. Μία τῶν τελευταίων ἐκθέσεων τοῦ ἐν Βόλῳ Προξένου τῆς Α. Μεγαλειότητος εἶνε ἱκανῶς χαρακτηριστική, ἀποδεικνύουσα ἐν ἱκανῷ βαθμῷ τὴν ἀλήθειαν τῶν λόγων μου. Δέον ἐπίσης νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψει, ὅτι οἱ Ὀθωμανοὶ τῆς Κύπρου δὲν ἐμπνέονται κατὰ τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τοῦ μίσους ἐκείνου, ὅπερ ἐν ἄλλαις χώραις τοσάκις προεκάλεσε ταραχάς. Θεωροῦσιν ἑαυτοὺς τέκνα τῆς αὐτῆς πατρίδος καὶ εἶμαι βέβαιος, ὅτι καὶ ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ θ' ἀκολουθήσωσι τὰς ἀποφάσεις τοῦ Πεπρωμένου, ἂν μὴ παρακινηθῶσιν ὑπ' ἄλλων ν' ἀντιστῶσιν εἰς τοιαύτην λύσιν. Ἄλλως τε τὸ ζήτημα τοῦ πολιτικοῦ μέλλοντος τῆς Νήσου δὲν θὰ κριθῇ ὑπὸ τῆς μειονότητος, ἥτις ἀποτελεῖ σχεδὸν τὸ 1)5 τοῦ πληθυσμοῦ, ἐπειδή, ἂν συνέβαινεν οὕτω, οὐδέποτε θὰ εὑρίσκομεν γενικὴν καὶ ἀπόλυτον γνώμην, ὁσάκις ὑπεβάλλοντο εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν διπλωματίαν καὶ ἄλλα παρόμοια ζητήματα πρὸς λύσιν.

Ἡ Αὐτοῦ Ἐξοχότης ὁ ἐπὶ τῶν Ἀποικιῶν Ὑπουργὸς ἐν τῇ τελευταίᾳ αὐτοῦ ἀγορεύσει ἠρώτησεν ὡσαύτως, ἐὰν ἡ Ἑλλὰς «θὰ ἦτο εἰς θέσιν νὰ ποιῆται χορήγημα λιρῶν 30,000 ἐτησίως, ἀφοῦ ἡ μεταβολὴ δὲν θὰ συνεπήγετο καὶ τὴν κατάργησιν τοῦ φόρου». Ἐξεπλάγην, ὅτι οὐδεὶς ἀπήντησεν εἰς τὴν παρατήρησιν ταύτην, ὅτι ἐν περιπτώσει προσαρτήσεως εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ Νῆσος θὰ ἔχῃ περίσσευμα, διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον, ὅτι αἱ δαπάναι ἑλληνικῆς διοικήσεως ἐν Κύπρῳ θ' ἀνέρχωνται μόνον εἰς λίρας 60,000 περίπου, ἂν μὴ καὶ εἰς μικρότερον ποσόν, ἐνῷ ἡ σημερινὴ διαχείρισις τῆς Νήσου εἶνε ὑπεράγαν δαπανηρά, ἀπαιτοῦσα ἐτησίως 144,000.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς διεθνῆς δυσκολίας τοῦ ζητήματος, φρονῶ ὅτι οὐδεμία εὐρωπαϊκὴ Δύναμις ἐνδιαφέρεται περὶ τῆς Νήσου. Ἡ Κύπρος παρεδόθη ὑπὸ τῆς Τουρκίας εἰς τὴν Ἀγγλίαν δυνάμει ἰδιαιτέρας μυστικῆς συμφωνίας, διαπραγματευθείσης μεταξὺ αὐτῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐνῷ τὸ βερολίνειον Συνέδριον συνήδρευεν ἔτι (1878). Δὲν ὑπάρχουσι συγκρουόμενα εὐρωπαϊκὰ συμφέροντα ἐν τῇ Νήσῳ, ἀλλὰ καὶ ἂν ὑπῆρχον, ἡ παραχώρησις τῆς Κύπρου εἰς τὴν Ἑλλάδα, κατόπιν συνεννοήσεως

Digitized by Google

πρὸς τὴν Τουρκίαν, θὰ ἔλυε πᾶσαν δυσκολίαν. Δὲν προτίθεμαι ὧδε νὰ ὑποδείξω τὸν τρόπον, δν ἡ Ἀγγλία θὰ παρεχώρει τὴν Νῆσον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' ὅ τι ἐπιθυμῶ νὰ σημειώσω εἶνε, ὅτι εἴμεθα ἕτοιμοι ν' ἀναλάβωμεν πᾶσαν οἱανδήποτε οἰκονομικὴν ὑποχρέωσιν, ἂν αὕτη μόνη εἶνε ἡ δυσκολία, ἡ κωλύουσα τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν πόθων. Εἴμεθα ἕτοιμοι νὰ πληρώνωμεν τὸ ποσόν, ὅ περ ἤδη πληρώνομεν ὡς φόρον εἰς τὴν Τουρκίαν, ὑπὸ οἱονδήποτε τύπον, ὅστις ἤθελε φανῇ εὔλογος εἰς τὰ ἐνδιαφερόμενα μέρη.

Περαίνων τὰς γραμμὰς ταύτας, ποιοῦμαι ἔκκλησιν ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ ζητήματος τῆς Κύπρου πρὸς τὰ εὐγενῆ καὶ ἐλευθέρια αἰσθήματα τοῦ μεγάλου ἔθνους, ὅ περ ἐν πολλαῖς περιστάσεσιν ἀνέλαβε τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἀπελευθερώσεως καταδυναστευομένων λαῶν. Ἡ ἕνωσις τῆς Κύπρου μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος εἶνε ἡ μόνη λύσις τοῦ κυπριακοῦ ζητήματος, ἥτις θὰ ἐξυπηρέτει οὐσιωδῶς τὰ ἐν Ἀνατολῇ βρεττανικὰ συμφέροντα, συμφέροντα, ἅτινα συνδέονται στενῶς μετὰ τῶν εὐγενεστάτων βρεττανικῶν παραδόσεων περὶ ἐλευθερίας καὶ δικαιοσύνης. Οἱ Ἕλληνες πάντοτε μέν, ἰδίᾳ δὲ νῦν ἀποβλέπουσι πρὸς τὴν Ἀγγλίαν ὡς πρὸς κέντρον ἐλευθερίας, εὐελπιστοῦμεν δὲ ὅτι ἡ βρεττανικὴ Κυβέρνησις δὲν θὰ λησμονήσῃ τὰς εὐγενεστάτας παραδόσεις τῆς φυλῆς αὐτῆς καὶ ὅτι ὁ ἀγγλικὸς καὶ ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἐν συνεργασίᾳ θὰ προαγάγωσιν ἐν τῷ ἀμέσῳ μέλλοντι διὰ κοινῶν προσπαθειῶν καὶ κοινῶν ἀγώνων τὰ ἐν Ἀνατολῇ συμφέροντα τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

Ν. Λανίτης

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΩΣ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

(Συνεδρία τῆς 14 Δεκεμβρίου 1902).

Τὸ Προεδρεῖον ἀποτελοῦσιν ὁ τακτικὸς Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας κ. Ν. Καζάνης καὶ οἱ Γραμματεῖς κ. κ. Μιχ. Κανακάκης καὶ Θ. Γοῦσκος.

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν πρακτικῶν τῆς προηγουμένης ἀπὸ 4 9βρίου ἐ. ἔ. συνεδρίας καὶ τὴν ἐπικύρωσιν αὐτῶν, ὁ ἐκ τῶν Γραμματέων κ. Κανακάκης προέβη εἰς τὰς ἑξῆς ἐν συνόψει ἀνακοινώσεις πρὸς τὰ μέλη περὶ τῶν πεπραγμένων τῆς Ἑταιρείας.

Ὅτι αἱ ὑπὸ τοῦ κ. Προέδρου τακτικῶς κατὰ Κυριακὴν ἐν τῇ Ἑταιρείᾳ τῶν Φίλων τοῦ Λαοῦ γινόμεναι μακεδονικαὶ Διαλέξεις ἔσχον πλήρη ἐπιτυχίαν καὶ πολλῆς ὠφελείας ἐγένοντο πρόξενοι, ἕνεκα τῆς ἀνακοινώσεως εἰδήσεων περὶ τῆς ἑλληνικῆς Μακεδονίας λίαν ἐνδιαφερουσῶν· αἱ δὲ ἐφημερίδες πάντοτε δημοσιεύουσι περιλήψεις τῶν διαλέξεων τούτων, καὶ ἡ ἐφημερὶς «**Κράτος**» πλήρεις αὐτάς.

Digitized by Google

Ὅτι τὴν ἐν Εὐρώπῃ περιπλάνησιν τοῦ Προέδρου τοῦ ἑτέρου τῶν βουλγαρικῶν Κομιτάτων Μιχαηλόφσκη, μετὰ τὴν οἰκτρὰν ἀποτυχίαν αὐτοῦ ἐν Βιέννῃ καὶ τὴν μονονουχὶ ἀποπομπήν του, ὁ κ. Πρόεδρος τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας δὲν ἔκρινε σκόπιμον νὰ παρακολουθήσῃ, ἀφ' οὗ ἐγένοντο ἱκανῶς γνωστὰ τὰ περὶ Μακεδονίας ψευδολογήματά του.

Ὅτι κατόπιν τῆς εἰς τὸ «**Βῆμα**» τῆς Ῥώμης δημοσιευθείσης ἐπιστολῆς τοῦ γενναίου στρατηγοῦ Γαριβάλδη περὶ μὴ συμμετοχῆς του εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν Βουλγάρων πρὸς κατάκτησιν τῆς Μακεδονίας καὶ ἐπιδείξεως καὶ αὖθις τῶν φιλελληνικωτάτων αὐτοῦ αἰσθημάτων διὰ τὴν ἑλληνικὴν Μακεδονίαν, ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία ἀπέστειλε θερμὸν εὐχαριστήριον ἔγγραφον, εἰς ὃ ἀπήντησεν ὁ Στρατηγὸς Γαριβάλδης δι' ἐπιστολῆς ἐνθουσιωδεστάτης, ἀποπνεούσης ἄκρον φιλελληνισμόν, δημοσιευθείσης ἐν ἁπάσαις ταῖς ἐφημερίσι καὶ ἐν τῷ περιοδικῷ τοῦ παρελθόντος μηνός.

Ὅτι ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία ἔλαβε γνῶσιν βιβλίου, ἐπιγραφομένου **Ἑλλάς Μακεδονία καὶ Νότιος Ἀλβανία**, συγγραφέντος ὑπὸ τοῦ ἐφέδρου ἀντιστρατήγου τοῦ αὐστριακοῦ Στρατοῦ **Von Valdcampf** καὶ μεταφρασθέντος ὑπὸ τοῦ ἰλάρχου τοῦ ἡμετέρου στρατοῦ κ. Ῥαγκαβῆ. Τὸ βιβλίον τοῦτο ἐξεδόθη τῇ ἐγκρίσει τῆς ἑλληνικῆς ἐπιτελικῆς ὑπηρεσίας, ἀλλὰ γέμει ἀνακριβειῶν ὡς πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῶν πληθυσμῶν τῶν οἰκούντων τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Νότιον Ἀλβανίαν, ὡς ὀνομάζει ὁ συγγραφεὺς τὴν ἑλληνικὴν Ἤπειρον, ὑποβιβάζει τὸν ἀριθμὸν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὰ ἐπὶ τῶν ἄνω χωρῶν Μακεδονίας καὶ Ἠπείρου δικαιώματα ἡμῶν· τὸ σύγγραμμα, κυκλοφορῆσαν εἰς τὸν κύκλον τῶν ἀξιωματικῶν, ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία ἔκρινεν ὡς λίαν ἐπιβλαβὲς διὰ τὰς ψευδεῖς ἀνακοινώσεις του καὶ τὰς ἀνυποστάτους στατιστικάς του καὶ κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ Συμβουλίου ἀπέστειλεν ἔγγραφον πρὸς τὸν Ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν, δι' οὗ παρεκαλεῖτο οὗτος, ὅπως διατάξῃ τὴν περισυλλογὴν τοῦ ἐν λόγῳ βιβλίου ὡς ἄγαν ἀντεθνικοῦ. Ὁ κ. Ὑπουργός, καθὰ ἐπληροφορήθη ἡ Ἑταιρεία, διέταξε τὴν περισυλλογὴν τοῦ βιβλίου.

Ὅτι ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία ἀπεφάσισε τὴν ἔκδοσιν ἐθνογραφικοῦ χάρτου τῆς Μακεδονίας.

Ὅτι ἐπίσης ἐκδίδονται προσεχῶς τὰ **Ἐθνικὰ Ἄσματα**, τὰ ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν συντεθειμένα μετὰ ἱστορικῶν σημειώσεων, σχετικῶν πρὸς ἕκαστον ᾆσμα. Τὴν ἔκδοσιν ταύτην ἀνέθηκε τὸ Συμβούλιον τῷ κ. Χ. Χρηστοβασίλῃ, ὅστις προσηκόντως συνηρμολόγησε τὰ τοιαῦτα ᾄσματα καὶ ἤρξατο ἡ ἐκτύπωσίς των.

Μεθ' ὃ ὁ κ. Πρόεδρος ὑπέβαλε πρὸς ψήφισιν τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ ἔτους 1903. Ὁ προϋπολογισμὸς ἀναλυόμενος καὶ ἐπεξηγούμενος καθ' ἕκαστον κονδύλιον ὑπὸ τοῦ κ. Προέδρου ψηφίζεται, ὡς ἔχει.

Ἀκολούθως ἐξελέγη ἡ ἐξελεγκτικὴ ἐπιτροπὴ τῆς χρήσεως τοῦ ἔτους 1902 καὶ ἐλεγκταὶ ἐξελέγησαν οἱ κ.κ. Α. Ἀνδρεάδης, ὑφηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου, Α. Τυπάλ-

Digitized by Google

δος, λογιστὴς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης καὶ Σ. Πέτας, ἀξιωματικὸς τοῦ Β. Ναυτικοῦ.

Κατόπιν ὁ κ. Πρόεδρος ἀνεκοίνωσεν εἰς τὰ παρεστῶτα μέλη, ὅτι ληξάσης τῆς πενταετίας, κατὰ τὸ Καταστατικὸν δέον νὰ γείνῃ ἐκλογὴ τοῦ νέου Διοικητικοῦ Συμβουλίου καὶ μετὰ μυστικὴν ψηφοφορίαν διὰ ψηφοδελτίων ἡ Συνέλευσις ἐξέφρασε τὴν ἐμπιστοσύνην της πρὸς τὸ προηγούμενον Συμβούλιον διὰ τῆς ἐκ νέου ἐκλογῆς αὐτοῦ. Καὶ οὕτως ἐξελέγησαν παμψηφεὶ Πρόεδρος ὁ κ. Νεοκλῆς Καζάζης Πρύτανις τοῦ Πανεπιστημίου, ἀντιπρόεδρος ὁ κ. Γεωργιος Μελισσουργός, δικηγόρος, Γενικὸς Γραμματεὺς ὁ κ. Κωνστ. Πεταλᾶς, ἀντισυνταγματάρχης τοῦ Πυροβολικοῦ, Ταμίας ὁ κ. Γ. Πίσσας, Γραμματεὺς τῆς Βιομηχανικῆς Τραπέζης, α'. Εἰδικὸς Γραμματεὺς ὁ κ. Μιχαὴλ Κανακάκης, δικηγόρος, β'. Εἰδικὸς Γραμματεὺς ὁ κ. Θεοδ. Γοῦσκος, δικηγόρος, καὶ Σύμβουλοι οἱ κ. κ. Ν. Γιαννηκώστας, ὑποστράτηγος, Ἀλεξ. Βάσσος, ὑποστράτηγος, Ἀναστ. Στούπης, Ἀρεοπαγίτης, Ἀριστ. Θεοδωρίδης, πρώην Ἀρεοπαγίτης, Κωνστ. Μανιάκης Ἀντεισαγγελεὺς τοῦ Ἀρείου Πάγου, Γεωργ. Ἀβέρωφ, Βουλευτής, Μιχ. Κατσίμπαλης, ἔμπορος, Ἰω. Μπούμπουρας, Ἰατρός, Λουδ. Νικολαΐδης, Γραμματεὺς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, Μιλτ. Πανταζῆς, ὑφηγητὴς τῆς Φιλολογίας, Δημ. Μακρῆς, Λυκειάρχης, Ἀθ. Μπότσιαρης, λοχαγὸς πυροβολικοῦ, Θεμ. Χ. Ρήγας ἔμπορος καὶ Στ. Κέπετζης, τραπεζίτης.

Μετὰ τὴν ἐκλογὴν ὁ κ. Εὐάγ. Νικολαΐδης ἐξέφρασε τὴν εὐχαρίστησιν τῆς Συνελεύσεως, ἥτις διὰ τῆς τοιαύτης ἐκλογῆς ἐδήλωσε πεποιθότως, ὅτι τὸ νέον Συμβούλιον θὰ μιμηθῇ τὸ παλαιὸν καὶ ὅτι τὴν αὐτὴν θ' ἀκολουθήσῃ πορείαν πρὸς προάσπισιν τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων.

Ὁ δὲ κ. Ρήγας ἐκφράζει ἐκ μέρους τῶν συμπατριωτῶν του Μακεδόνων τὰς θερμὰς εὐχαριστήσεις πρὸς τὸν κ. Πρόεδρον διὰ τὰς μακεδονικὰς Διαλέξεις, ὧν μεγάλη ἡ ὠφέλεια καὶ εὐελπιστεῖ, ὅτι θὰ ἐξακολουθήσῃ ταύτας πρὸς κατανόησιν τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος.

Ὁ κ. Πρόεδρος ηὐχαρίστησε τὴν Συνέλευσιν καὶ τοὺς διερμηνεύσαντας καὶ διὰ ζώσης τὴν πεποίθησιν αὐτῆς ἐπ' αὐτὸν καὶ τὸ Συμβούλιον.

Digitized by Google

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1902

Ἰανουάριος

Φεβρουάριος

Μάρτιος

Digitized by Google

ζήτημα ἐν τῇ ρωμουνικῇ Βουλῇ.—Τὸ Συνέδριον τῶν φιλελευθέρων Ὀθωμανῶν.—Ὁ Πανσλαυϊσμὸς ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου: ἀπόρρητα ἔγγραφα τῆς ρωσσικῆς Διπλωματίας.—Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν Θράκῃ: Ἀπάντησις εἰς τοὺς ἀριθμοὺς τῆς βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας.—Μνημόσυνον ὑπὲρ τῶν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων δολοφονηθέντων ἐν Μακεδονίᾳ Ἑλλήνων.—Μακεδονικὴ συνάθροισις: ψήφισμα Μακεδόνων πρὸς τὰς Μεγάλας Δυνάμεις, τὴν Τουρκίαν καὶ τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν κατὰ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ κακουργημάτων τοῦ βουλγαρικοῦ Κομιτάτου.—Ἡ κατὰ τῶν προπαγανδικῶν Σχολῶν ἐγκύκλιος τῆς Ἑταιρείας. **Δωδωναίου**. Ἐξ Ἠπείρου.—Ἠθικὴ καὶ Φιλοπατρία τῶν Βουλγάρων ἐπαναστατῶν.—Δήλωσις τῆς Ἑταιρείας.

Ἀπρίλιος

—**Ν. Καζάζη.** Ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ ἐθνικῇ ἑορτῇ.—**Γρ. Τοτσιλέσκου**. Ἡ ΚΕ΄. Μαρτίου ἐν Ρωμουνίᾳ.—**Πολυκάρπου Συνοδινοῦ**. Ἡ νέα Ἐγκύκλιος τοῦ Πάπα Λέοντος ΙΓ΄.—**Ν. Καζάζη**. Ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ἐν Ζακύνθῳ: Ἀρχεῖον Ρώμα.—Βούλγαροι καὶ Σέρβοι ἐν Σκοπείοις.—**Πύρρου**. Ἐξ Ἠπείρου ὁ ἐν Ἰωαννίνοις Ἰταλὸς πρόξενος καὶ ἡ ἰταλικὴ προπαγάνδα. **Ἀδμήτου.** Ἡ ἐν Ἠπείρῳ ἰταλικὴ προπαγάνδα. —Ψυχολογία τῆς Νέας Βουλγαρίας.—Οἱ Ἕλληνες τοῦ Ταϊγανίου ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ Στόλου.—Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν Τραπεζοῦντι.—Ἡ ΚΕ΄. Μαρτίου ἐν Καλάμαις.—Ὀρθόδοξος καὶ ἀγγλικανὴ Ἐκκλησία.

Μάϊος

—**Ν. Καζάζη.** Τὸ μακεδονικὸν πρόβλημα.—Ὑπόμνημα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου πρὸς τὴν Α. Θ. Π. τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην περὶ τῆς συγχρόνου θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς καταστάσεως.—**Πενταπόλεως Νεκταρίου**. Περὶ τῆς θρησκευτικῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως τῶν κορασίων.—Μαύρη βίβλος τῆς Μακεδονίας.—**Εὐμολπίδου.** Τὸ ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα τῆς Κύπρου.—Ὁ Ἡγεμὼν τοῦ Μαυροβουνίου καὶ ἡ ἀλβανικὴ αὐτοῦ πολιτική.—Τὸ βουλγαρικὸν Κομιτᾶτον ἐν Θράκῃ.—**Ἱερεμίου.** Ἐξ Ἠπείρου.—Ὁ «Ἑλληνισμὸς» ἐν Ζακύνθῳ.—Ἠθικὴ κατάστασις τῆς Βουλγαρίας.—Τρυφερότητες Σέρβων καὶ Βουλγάρων.

Ἰούνιος

—**Ν. Καζάζη.** Τὸ Μακεδονικὸν πρόβλημα.—Ὑπόμνημα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ *Πανεπιστημίου* περὶ τῆς συγχρόνου θρη-

Digitized by Google

σκευτικῆς καὶ ἠθικῆς καταστάσεως.— **Κωνστ. Ν. Δεστούνη.** Ἡ ἑλληνικὴ πατρὶς καὶ τὰ πρὸς αὐτὴν καθήκοντα.— Ἡ πολιτικὴ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.—(*.*) Τὸ αἰώνιον ζήτημα.—**Μυρτ. Ἀποστολίδου.** Ἡ Ἁγία Σοφία.—Ἄγριαι σκηναὶ φανατισμοῦ Βουλγάρων κατὰ Ἑλλήνων ἐν Φιλιππουπόλει.—**Εὐαγ. Γ. Νικολαΐδου.** Οἱ Κύπριοι ὑπὲρ τῆς Ἑνώσεως.— Ἡ ἀνακομιδὴ τῶν ὀστῶν τοῦ ἐν Δομοκῷ πεσόντος Ἰταλοῦ φιλέλληνος Ἀντωνίου Φράττη.—Πεπραγμένα τῆς Ἑταιρείας.— Ἑκατονταετηρὶς τοῦ ἐθνικοῦ ποιητοῦ Δ. Σολωμοῦ.

Ἰούλιος

—**Ν. Καζάζη.** Τὸ μακεδονικὸν πρόβλημα (*συνέχεια*).—**Μυρτ. Ἀποστολίδου.** Ἡ Ἁγία Σοφία (*συνέχεια*).— Οἱ Μακεδόνες ἐν τῇ βουλγαρικῇ βουλῇ.—«Ν. Βιενναίας Ἡμερησίας». Κρίσεις περὶ τοῦ ἀλβανικοῦ ζητήματος.— Μακεδονικαὶ εἰδήσεις.— **Χριστοφόρου Ἰβηρίτου Κτενᾶ.** Λόγος ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν.—(**) Εἰκοσιπενταετηρὶς τῆς Παλαιστινείου Ἑταιρείας.— Τὸ ἀλβανικὸν ζήτημα.— Ἠπειρωτικαὶ εἰδήσεις.—**Ν. Ν. Δουρνωβώ.** Οἱ Πανσλαυϊσταὶ ἐν Γεωργίᾳ καὶ αἱ ἐπιθέσεις αὐτῶν κατα τῆς Βασιλίσσης τῶν Ἑλλήνων.— Ἡ σκέψις τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας καὶ ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία.— Ὁ ἡμέτερος κ. Πρόεδρος ἐν περιοδείᾳ.—**Ε. Γ. Ν.** Οἱ Κρῆτες ἐν Καλάμαις.

Αὔγουστος

—**Μυρ. Ἀποστολίδου.** Ἡ Ἁγία Σοφία.—**Πενταπόλεως Νεκταρίου Κεφαλᾶ.** Περὶ τοῦ Μεσαιῶνος καὶ τοῦ βυζαντιακοῦ Ἑλληνισμοῦ. —**Χριστοφόρου Κτενᾶ Ἱεροδιακόνου Ἰβηρίτου.** Λόγος κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν.—**Ν. Ν. Δουρνοβώ.** Ἡ ἐπ' ἐσχάτων δρᾶσις τῶν Ρώσσων Πανσλαυϊστῶν καὶ ἡ ρωσσικὴ πολιτική.—**(Ἐπιθεωρήσεως τοῦ Ἐδιμβούργου)** Τὸ ἀλβανικὸν ζήτημα.—**Π.Γ. Λαμπόλη.** Ἑλληνικὸς ναὸς καὶ ἑλληνικὸν σχολεῖον ἐν Βλαδικαυκάσῳ καὶ ἐγκαίνια αὐτῶν.

Σεπτέμβριος

—**Πενταπόλεως Νεκταρίου Κεφαλᾶ.** Περὶ τοῦ Μεσαιῶνος καὶ τοῦ βυζαντιακοῦ Ἑλληνισμοῦ (*συνέχεια*).—**Ν. Καζάζη.** Τὸ μακεδονικὸν πρόβλημα : (συνέχεια).—**Χ. Χρηστοβασίλη.** Ἡ Ἰταλία ἐν Ἠπείρῳ. —**Εὐμολπίδου.** Οἱ κίνδυνοι τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐκ τῶν παπικῶν ταγμάτων.— Ἡ νέα πατριαρχικὴ ἐγκύκλιος.— Ὁ ἐπιμνημόσυνος κώδων τῆς βουλγαρικῆς ἐπαναστάσεως.—Αἱ ἐν Σίπκᾳ ἑορταί.—**Ν. Καζάζη.** Ἐκ τοῦ ἔξω Ἑλληνισμοῦ: *συνεντεύξεις πρὸς τὴν* «Ἑστίαν».— Ἐγκύ-

Digitized by Google

κλιος πρὸς τοὺς Διευθυντὰς τῶν ἐν Ἀθήναις ἡμερησίων φύλλων ὑπὸ τῶν παρὰ τῇ Ἑταιρεία τοῦ Ἑλληνισμοῦ Τμημάτων, Μακεδονικοῦ καὶ Ἠπειρωτικοῦ.

Ὀκτώβριος

—Πορίσματα τῶν ἐν Σίπκᾳ ἑορτῶν. — **Χ. Χριστοβασίλη**. Ἐθνικὰ ᾄσματα.—**Πενταπόλεως Νεκταρίου.** Περὶ τοῦ Μεσαιῶνος καὶ τοῦ βυζαντιακοῦ πολιτισμοῦ.—**Ἀδριανουπολίτου.** Οἱ Βούλγαροι ἐν Ἀδριανουπόλει καὶ τῇ λοιπῇ Θρᾴκῃ.—Ἵδρυσις τμήματος τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» ἐν Παρισίοις.—Ἡ Διπλωματία περὶ τοῦ μακεδονικοῦ καὶ τοῦ ἀλβανικοῦ ζητήματος καὶ τοῦ ἡμετέρου Προέδρου—**Ν. Ν. Δουρνοβώ.** Ἡ αὐτόνομος Μακεδονία μεταβαλλομένη εἰς βουλγαρικὴν ἐπαρχίαν —**Π. Καρολίδου** Ἀλβανία καὶ Ἀλβανοί.—Ὁ στρατηγὸς Ριτσιώττης Γαριβάλδης καὶ τὸ δολοφονικὸν βουλγαρικὸν Κομιτᾶτον τῆς Σόφιας.

Νοέμβριος

—**Ν. Καζάζη**. Μακεδονικαὶ διαλέξεις.—**Πενταπόλεως Νεκταρίου Κεφαλᾶ.** Περὶ τοῦ Μεσαίωνος καὶ τοῦ βυζαντιακοῦ Ἑλληνισμοῦ.— **Χ. Χρηστοβασίλη.** Ἐθνικὰ Ἄσματα: τὰ Ψάρια.—**Ν. Ν. Δουρνοβώ**. Ἡ ἀντεθνικὴ καὶ ἀντιθρησκευτικὴ πολιτικὴ τῆς Ρωσσίας—**Κ. Κ. Παυλίδου.** Η Ἐθνικὴ ἑνότης τοῦ Ἑλληνισμοῦ—**Ν. Ν. Δουρνοβώ.** Ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην.—Τὸ ἐθνικὸν ζήτημα καὶ ἡ «Νέα Ἡμέρα».—Ἀκαδημαϊκὴ ἑορτή.—Ἐπιβλαβὲς Δημοσίευμα: ἐπιστολὴ τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν.—Ἀπάντησις τοῦ Στρατηγοῦ Ριτσιώττη Γαριβάλδη πρὸς τὴν Ἑταιρείαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ.—Ὁ ἐν Παρισίοις ὁμογενὴς κ. Ψυχάρης περὶ τῶν Καθολικῶν μοναχικῶν Ταγμάτων.

Δεκέμβριος

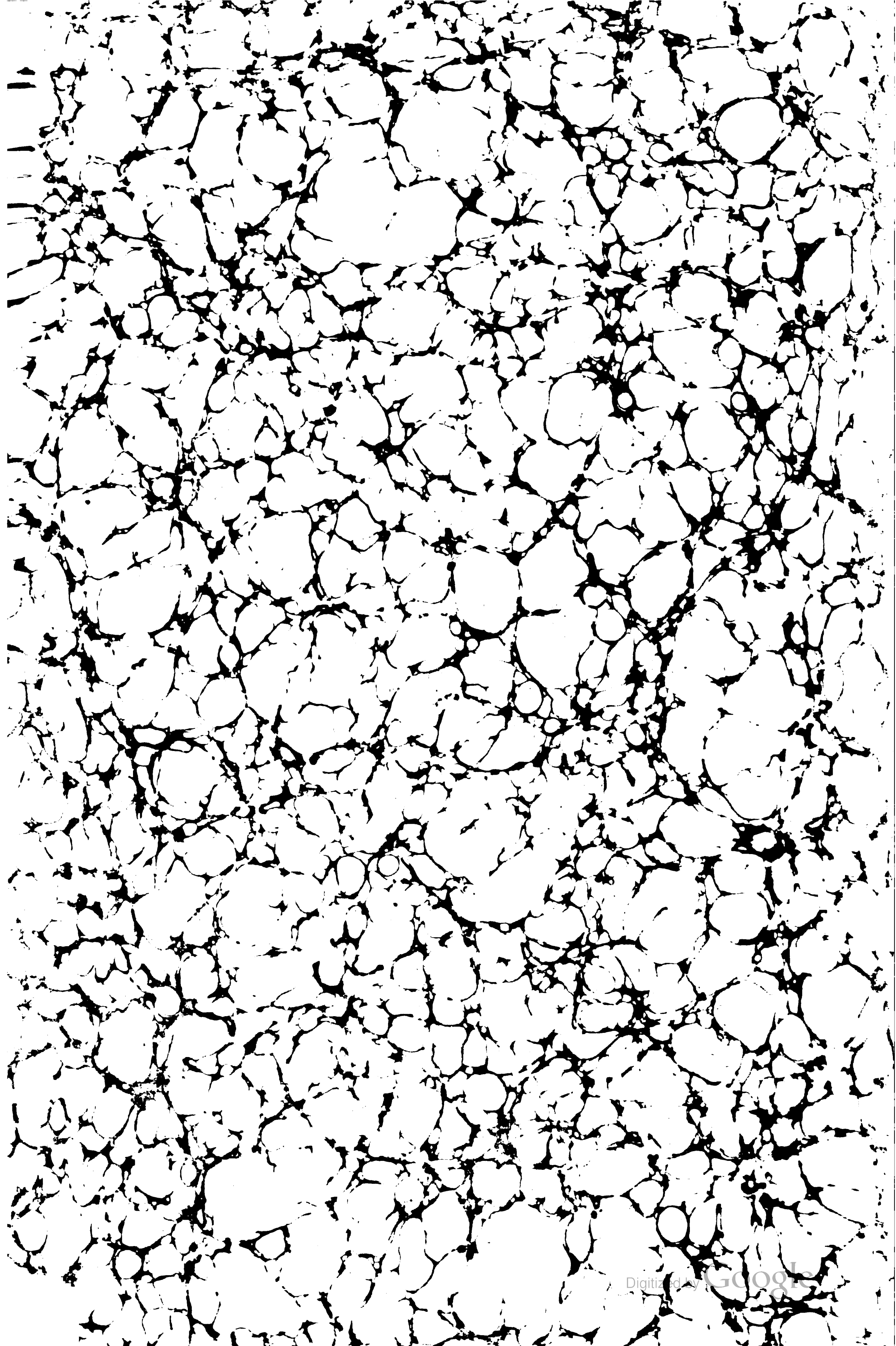
—**Ν. Καζάζη.** Μακεδονικαὶ Διαλέξεις.—**Ν. Ν. Δουρνοβώ.** Ἡ ἀντεθνικὴ καὶ ἀντιθρησκευτικὴ διαγωγὴ τῆς Ρωσσίας.—**Π. Καρολίδου.** Ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία καὶ ὁ Ἑλληνισμός: Θρᾴκη καὶ Μακεδονία. —**Ν. Ν. Δουρνοβώ.** Αἱ ἐν Ρωσσίᾳ σλαυϊκαὶ Ἑταιρεῖαι ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Βουλγαρίας.—**Πινδίου Κουτσοβλάχου.** Οἱ Ρωμοῦνοι τῆς Μακεδονίας.—Προκήρυξις τοῦ δολοφονικοῦ Κομιτάτου τῆς Σόφιας.— **Χ. Χρηστοβασίλη**. Ἐθνικὰ Ἄσματα.—**Ν. Λανίτη.** Τὸ Κυπριακὸν ζήτημα.—Πρακτικὰ τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως.—Περιεχόμενα τοῦ ἔτους 1902.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.
A fine is incurred by retaining it beyond the specified time.
Please return promptly.

Digitized by Google

Widener Library
3 2044 098 648 298

Digitized by Google